36
9 G
10

36. 9. G. 10

Domus Prof. Rom. Soc. Iesu

D. HILARII PICTAVORVM EPISCOPI LVCVBRATIONES QVOTQVOT EXTANT, OLIM PER DES. Eraſmum Roterod. haud mediocribus ſudoribus emendatę, nunc denuo uigilantiſsime & ad plura exemplaria per D. Martinum Lypſium collatæ & recognitę.

Earum catalogum reperies uerſa hac pagina.

FRO BEN

BASILEAE M D L.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

36. 3.

HAEC HABENTVR IN
HOC VOLVMINE

Præfatio Des. Eraſmi Roterodami dedicatoria.
D. Hilarij Pictauorum epiſcopi De trinitate libri XII. aduerſus Arianos & alios hæreticos perperam ſentientes de filio dei.
Eiuſdem aduerſus Conſtantium Auguſtum, Arianæ factionis fautorem — Liber I
Eiuſdem ad eundem — Liber I
Eiuſdem aduerſus Auxentium Mediolanenſem — Liber I
Auxentij epiſtola apologetica Arianæ factionis.
Eiuſdem de ſynodis diuerſis aduerſus Arianos habitis — Liber I
Eiuſdem ad Apram filiam epiſtola, ſed notha.
Eiuſdem ad eandem hymnus, ſed nothus.
Eiuſdem commentarius in euangelium Matthæi.
Eiuſdem commentarij in pleroſq; pſalmos.
Index copioſus in omnes libros.

Additum erat nobis aliud agentibus, ſcriptum quoddam, hunc titulum præ ſe ferens, Hilarij de patris & filij unitate: mox comperimus id non eſſe nouum Hilarij opus, ſed rhapſodiam ſtudioſi cuiuſpiam, partim quidem è ſecundo De trinitate libro, ſed maxima ex parte è nono cõfarcinatam, omiſſis & additis quæ libuit, ut ſatis appareat, eum quiſquis hoc auſus eſt, uoluiſſe lectori facere fucum. Attexuit appendicem De uarijs Chriſti cognominibus, ex autore neſcio quo. Nam phraſis plurimum diſſonat ab Hilariana. Nos uel in hoc relinquendum duximus, quo perſpicuum fiat quid ſit titulis credere: nec ſine cauſa in præfatione deſtomachari Eraſmũ, in eos qui ſibi nihil non permittunt in celebrium uirorum monumentis.

ACCESSERVNT

De eſſentia patris & filij — Liber.
Epiſtola ad D. Aurelium Auguſtinum de reliquijs Pelagianæ hæreſeos.
Altera ad eundem in qua proponit aliquot quæſtiones.
Eiuſdem carmen in Geneſim ad Leonem Papam.

ARGVMENTVM DES. ERASMI ROTERODAMI IN LIBRVM SEQVENTEM.

Primus hic liber, quanquã poſtremo ſcriptus autori, ueluti prologus eſt in totum opus; primum oſtendens, quibus gradibus mens humana perueniat ad cognitionem rerum diuinarum: mox explicat argumenta ſingulorum librorum.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBER I

CIRCVNSPICIENTI mihi proprium humanę uitæ, ac religioſum officium, quod uel à natura manans, uel à prudentium ſtudijs profectum, dignum aliquid hoc conceſſo ſibi ad intelligentiam diuino munere obtineret: multa quidẽ aderant, quę opinione communi efficere utilem atq; optandam uitam uidebantur: maximeq; ea, quæ & nunc, & ſemper antea potiſsima inter mortales habẽtur, ocium ſimul atq; opulẽtia, quòd alterum ſine altero mali potius materies, quàm boni eſſet occaſio: quia & quies inops prope quodam uitæ ipſius intelligatur eſſe exilium, & opulens inquietudo tanto plus calamitatis afferat, quanto maiore indignitate ijs careat, quæ maxime & optata & quæſita ſunt ad utendum. Atq; hæc quidem quanquam in ſe ſumma atq; optima uitæ blandimenta contineant, tamen non multum uidentur à conſuetudine eſſe beluinæ oblectationis aliena: quibus in ſaltuoſa loca, ac maxime pabulis læta euagantibus, adſit & ſecuritas à labore, & ſatietas ex paſcuis. Nam ſi hic optimus & abſolutiſsimus uitæ humanę uſus exiſtimabitur, quieſcere & abundare: neceſſe eſt hunc eundem ſecundũ ſui cuiuſq; generis ſenſum, nobis atq; uniuerſis rationis expertibus beluis eſſe cõmunem: quibus omnibus natura ipſa in ſumma rerum copia & ſecuritate famulante, ſine cura habendi, copia redundat utendi. Ac mihi pleriq; mortalium non ob aliam quidem cauſam hanc ineptæ ac beluinę uitæ conſuetudinem & reſpuiſſe à ſe, & coarguiſſe in alijs uidentur, q̃ quod natura ipſa autore impulſi, indignum homine eſſe exiſtimauerunt, in officium tantum ſe uentris & inertiæ natos arbitrari: & in hanc uitam non ob aliqua pręclari facinoris aut bonæ artis ſtudia eſſe deductos, aut hanc ipſam uitam nõ ad aliquem profectum eſſe æternitatis indultam, ob quam profecto non ambigeretur munus dei

non eſſe reſutandum, cum tantis afflicta angoribus, & tot moleſtijs impedita, ſeſe ipſam, atq; ipſa intra ſe ætatem à pueritiæ ignoratione uſq; ad ſenectutis deliramenta conſumeret: & idcirco ad aliquas ſe patientiæ & cōtinentiæ ac placabilitatis uirtutes & doctrina & opere tranſtuliſſe, quòd bene agere atq; intelligere, id demum bene uiuere eſſe opinabantur. Vitam autem ipſam non ad mortem tantum ab immortali deo tribui exiſtimandam: cum boni largitoris non eſſe intelligeretur, uiuendi iucundiſsimum ſenſum, ad triſtiſsimum meſtum tribuiſſe moriendi. Et quanq; non ineptam hanc eorum eſſe ſententiam atq; inutilem exiſtimarem, conſcientiam ab omni culpa liberam cōſeruare, & omnes humanæ uitæ moleſtias uel præuidere prudenter, uel uitare conſulte, uel ferre patienter: tamen hi ipſi non ſatis mihi idonei ad bene beateq; uiuendum autores uidebantur: communia tantum & conuenientia humano ſenſui doctrinarum præcepta ſtatuentes: quæ cum non intelligere beluinum eſſet, intellecta tamen non agere, ultra beluinæ immanitatis eſſe rabiem uideretur. Feſtinabat autem animus, non hęc tantummodò agere, quæ nō egiſſe, & criminum eſſet plenum, & dolorum: ſed hunc tanti muneris deum parentemq; cognoſcere, cui ſe totum ipſe deberet, cui famulans nobilitandum ſe exiſtimabat, ad quem omnem ſpei ſuæ opinionem referret: in cuius bonitate inter tantas præſentium negotiorum calamitates, tanquā tutiſsimo ſibi portu familiariq; requieſceret. Ad hunc igitur uel intelligendum, uel cognoſcendum, ſtudio flagrantiſsimo accendebatur. Namq; plures eorum numeroſas incertorum deorum familias introducebant: & uirilem ac muliebrem ſexum in diuinis naturis agere exiſtimantes, ortus ac ſucceſsiones ex dijs deorum aſſerebant. Alij minores ac maiores, & differentes pro poteſtate deos prædicabant: nonnulli nullum omnino deum eſſe affirmantes, eam tantum quæ fortuitis motibus atq; concurſibus in aliquid exiſteret, naturam uerebantur: plerìq; uero deum quidem eſſe opinione publica loquebantur, ſed hunc eundem incurioſum rerum humanarū ac negligentem pronunciabant: aliqui autem ipſas illas creaturarum corporeas, conſpicabilesq; formas in elementis terrenis & cœleſtibus adorabant. Poſtremo quidam in ſimulacris hominum, pecudum, uolucrum, ferarum, ſerpentum, deos ſuos collocabant: & uniuerſitatis dominum atq; infinitatis parentem intra anguſtias metallorum & lapidum & ſtipitum coarctabant. Dignumq; iam nō erat, autores eos ueritatis exiſtimare: qui ridicula, & fœda, & irreligioſa ſectātes, ipſis illis inaniſsimarum ſententiarum ſuarum opinionibus diſsiderent. Sed inter hęc animus ſolicitus, utili ac neceſſaria ad cognitionem dei ſui uia nitens: cum neq; incuriam deo rerum à ſe cōditarum dignam

arbitraretur

arbitraretur, neq; naturæ potenti atq; incorruptæ competere ſexus
deorum,& ſucceſsiones ſatorum atq; ortorum intelligeret:Porrò au
tem diuinum & æternum nihil niſi unum eſſe & indifferens pro cer-
to habebat, quia id quod ſibi ad id quod eſt autor eſſet, nihil neceſſe
eſt extra ſe quod ſui eſſet præſtantius reliquiſſe. Atq; ita omnipoten
tiam æternitatemq; non niſi penes unum eſſe, quia neq; in omnipo-
tentia ualidius infirmiusq;, neq; in æternitate poſterius anterius'ue
congrueret. In deo autem nihil niſi æternum potensq; eſſe ueneran-
dum.Hæc igitur multaq; alia eiuſmodi mecum animo reputans,inci
di in eos libros,quos à Moyſe atq; à prophetis ſcriptos eſſe Hebræo
rum religio tradebat: in quibus ipſo creatore deo teſtante de ſe, hæc
ita continebant: Ego ſum qui ſum. Et rurſum: Hæc dices filijs Iſrael,
miſit me ad uos is qui eſt. Admiratus ſum planè tam abſolutã de deo
ſignificationem, quæ naturæ diuinæ incomprehenſibilem cognitio
nem aptiſsimo ad intelligentiam humanã ſermone loqueretur. Non
enim aliud propriũ magis deo quàm eſſe intelligitur, quia id ipſum
quod eſt, neq; deſinentis eſt aliquando, neq; cœpti: & id quod incor
ruptæ beatitudinis poteſtate perpetuum eſt,non potuit, aut poterit
aliquando non eſſe:quia diuinum omne neq; abolitioni, neq; exor-
dio obnoxium eſt.Et cum in nullo à ſe dei deſit æternitas, digne hoc
ſolum quod eſſet ad proteſtationẽ incorruptę ſuæ æternitatis oſten-
dit. Et ad hanc quidem infinitatis ſignificationem ſatis feciſſe ſermo
dicentis uidebatur: Ego ſum qui ſum: ſed magnificentiæ & uirtutis
ſuæ erat à nobis opus intelligendũ: Nam cum eſſe ei proprium eſſet,
qui manens ſemper non etiam aliquando cœpiſſet, ęterni & incorru
pti dei dignus de ſe hic rurſum auditus eſt ſermo: Qui tenet cœlum
palmo & terram pugillo. Et rurſum: Cœlum mihi thronus eſt, terra
autem ſcabellum pedum meorum. Quam domum mihi ędificabitis,
aut quis locus erit requietionis meæ? nõne manus mea fecit hæc? V-
niuerſitas cœli palmo dei tenetur, & uniuerſitas terræ pugillo cõclu
ditur. Sermo autem dei etiam ſi ad opinionem religioſæ intelligentię
proficit, tamen plus ſignificationis introſpectus ſenſu cõtinet quàm
exceptus auditu. Nam concluſum palmo cœlum rurſum deo thro-
nus eſt, & terra quæ pugillo continetur eadem & ſcabellum pedum
eius eſt, ne in throno & ſcabello ſecundum habitum conſidentis pro
tenſio ſpeciei corporeæ poſsit intelligi: cum id quod ſibi thronus &
ſcabellum eſt, rurſum ipſa illa infinitas potens palmo ac pugillo ap-
prehendente concluderet: Sed ut in his cunctis originibus creatura-
rum deus, intra & extra, & ſupereminens & internus, id eſt, circunfu
ſus & infuſus in omnia noſceretur, cum & palmo pugilloq; cõtinens
poteſtatem naturæ exterioris oſtenderet: ac thronus & ſcabellũ ſub-

ſtrata eſſe,ut interno exteriora monſtraret, cum exteriora ſua interi-
or inſidens,ipſe rurſum exterior interna concluderet. Atq; ita totus
ipſe intra extraq; ſe continẽs,neq; infinitus abeſſet à cũctis,neq; cun-
cta ei qui infinitus eſt non ineſſent. His igitur religioſiſsimis de deo
opinionibus ueri ſtudio detentus animus delectabatur. Neq; enim
aliud quid dignum eſſe deo arbitrabatur, quàm ita eum ultra intelli-
gentias rerum eſſe: ut in quantum ſe ad aliquem pręſumptæ licet opi
nionis modum mens infinita protenderet, in tantum omnem proſe-
quentis ſe naturę infinitatem infinitas immoderatæ æternitatis exce
deret. Quod cum à nobis pie intelligeretur, tamẽ à propheta hæc ita
dicente manifeſte confirmabatur: Quò abibo à ſpiritu tuo, aut à faci-
te tua quò fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es, ſi deſcendero in
infernum,& ibi ades. Si ſumpſero pennas meas ante lucem,& habita
uero in extremis maris: & enim illuc manus tua deducet me, & tene-
bit me dextera tua. Nullus ſine deo,neq; ullus nõ in deo locus eſt. In
cœlis eſt,in inferno eſt, ultra maria eſt. Ineſt interior, excedit exteri-
or. Ita cum habet atq; habetur,neq; in aliquo ipſe,neq; non in omni-
bus eſt. Quanquã igitur optimæ huius atq; inexplicabilis intelligen
tiæ ſenſu animus gauderet,quòd hanc in parente ſuo & creatore im-
menſæ æternitatis infinitatem ueneraretur: tamen ſtudio adhuc in-
tentiore ipſam illam infiniti & æterni domini ſui ſpeciem quærebat,
ut illam incircunſcriptam immenſitatem in aliquo pulchrę intelligen
tiæ eſſe opinaretur ornatu. In quibus cum religioſa mens intra imbe
cillitatis ſuæ concluderetur errorem, hunc de deo pulcherrimæ ſen-
tentiæ modum propheticis uocibus apprehendit. De magnitudine
enim operum,& pulchritudine creaturarum, conſequenter genera-
tionum conditor inſpicitur. Magnorũ creator in maximis eſt,& pul
cherrimorum conditor in pulcherrimis eſt. Et cum ſenſum ipſum ſu
pergrediatur operatio, omnem tamen ſenſum longe neceſſe eſt exce
dat operator. Pulchrum itaq; cœlum,æther,terra,maria & uniuerſi-
tas omnis eſt,quæ ex ornatu ſuo,ut etiã Græcis placet, digne κόσμος
id eſt mundus nuncupari uidetur. Sed ſi hãc ipſam rerum pulchritu-
dinem ita ſenſus naturali metitur inſtinctu, ut etiam in quarundam
uolucrum ac pecudum accidit ſpecie: ut dum infra ſententiam ſermo
eſt,ſenſus tamen id ipſum intelligens nõ eloquatur: quod tamen rur-
ſum dũ ſermo omnis ex ſenſu eſt, ſenſus ſibi ipſe loquatur intelligẽs:
Nónne huius ipſius pulchritudinis dominum neceſſe eſt totius pul-
chritudinis eſſe pulcherrimũ intelligi: ut cum æterni ornatus ſui ſpe-
cies ſenſum intelligentiæ omnis effugiat, opinionem tamen intelli-
gentiæ ſenſus non relinquat ornatus? Atque ita pulcherrimus deus
eſt confitendus: ut neq; intra ſententiam ſit intelligendi, neq; extra
intelligen

intelligentiã ſentiendi. His itaq; piæ opinionis atq; doctrinæ ſtudijs animus imbutus, in ſeceſſu quodam ac ſpecula pulcherrimæ huius ſententiæ requieſcebat, non ſibi relictum quicquam aliud à natura ſua intelligens, in quo maius officium præſtare conditori ſuo munus ue poſſet, quàm ut tantum eum eſſe intelligeret, quantus & intelligi non poteſt, & poteſt credi: dum intelligentiam & fides ſibi neceſſariæ religionis aſſumit, & infinitas æternæ poteſtatis excedit. Suberat omnibus his naturalis adhuc ſenſus, ut pietatis profeſsionẽ ſpes aliqua incorruptæ beatitudinis aleret: quam ſancta de deo opinio & boni mores, quodam uictricis militiæ ſtipendio emererentur. Neq; enim fructus aliquis eſſet bene de deo opinari: cum omnem ſenſum mors perimeret, & occaſus quidam naturæ deficientis aboleret. Porrò autem non eſſe hoc dignũ deo, ratio ipſa ſuadebat: deduxiſſe eum in hanc participem conſilij prudentiæq; uitam, hominem ſub defectione uiuendi & æternitate moriendi, ut in id tantum non exiſtens ſubſtitueretur, ne ſubſtitutus exiſteret: cum conſtitutionis noſtræ hæc ſola eſſe ratio intelligeretur, ut quod non eſſet eſſe cœpiſſet, non ut quod cœpiſſet eſſe non eſſet. Fatigabatur autem animus, partim ſuo, partim corporis metu: qui cum & conſtantem ſententiam ſuam pia de deo profeſsione retineret, & ſolicitam de ſe atque hoc occaſuro ſecum, ut putabat, habitaculo ſuo curam recepiſſet, poſt cognitionem legis ac prophetarum, iſtiuſmodi quoque doctrinæ Euangelicæ atq; apoſtolicæ inſtituta cognoſcit. In principio erat uerbum: & uerbum erat apud deum: & deus erat uerbum. Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Quod factum eſt, in eo uita erat, & uita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. Erat homo miſſus à deo, cui nomen erat Ioannes. Hic uenit in teſtimonium, ut teſtimonium perhiberet de lumine. Non erat ille lux, ſed ut teſtimonium perhiberet de lumine. Erat lux uera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per eum factus eſt, & mundus eum non cognouit. In ſua uenit, & ſui eum non receperunt. Quotquot autem receperunt enm, dedit eis poteſtatem filios dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius: qui non ex ſanguinibus, neque ex uoluntate uiri, ſed ex deo nati ſunt. Et uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis: & uidimus gloriam eius, gloriam tanquam unigeniti à patre, plenum gratiæ & ueritatis.

Proficit mens ultra naturalis ſenſus intelligentiam, & plus de deo quàm opinabatur edocetur. Creatorem enim ſuum deum ex deo diſcit: uerbum deum, & apud deum in principio eſſe audit: mundi lumen in mundo manens, & à mundo non recognitum intelligit. Ve-

nientem quoque in ſua, à ſuis non receptum. Recipientes autem ſub fidei ſuæ merito in dei filios profeciſſe cognoſcit: non ex complexu carnis, neque ex conceptu ſanguinis, neq; ex corporum uoluntate, ſed ex deo natos. Deinde uerbum carnem factum, & habitaſſe in nobis, & gloriam conſpectam eius, quæ tanquam unici à patre ſit perfecta cum gratia & ueritate. Hic iam mens trepida & anxia, plus ſpei inuenit quàm expectabat. Ac primum ad cognitionem dei patris imbuitur. Et quod antea de creatoris ſui æternitate & infinitate & ſpecie, naturali ſenſu opinabatur, hoc nunc proprium eſſe etiam unigenito deo accipit: non in deos fidem laxans, quia ex deo deum audit: non ad naturæ diuerſitatem deum ex deo decidens, quia plenum gratia & ueritate deum ex deo diſcit: neque præpoſterum ex deo deum ſentiens, quia in principio apud deum eſſe deum comperit. Rariſsimam deinde huius ſalutaris cognitionis fidem eſſe, ſed maximũ præmium noſcit: quia & ſui non receperunt, & recipientes, in filios dei aucti ſunt, non ortu carnis, ſed fidei. Eſſe autem filios dei, non neceſsitatem eſſe, ſed poteſtatem: quia propoſito uniuerſis dei munere, nõ natura gignentium afferatur, ſed uoluntas præmium conſequatur. Ac ne id ipſum, quod unicuiq; eſſe dei filium, à deo filio ſit poteſtas, in aliquo infirmitatem fidei trepidæ impediret: quia per ſui difficultatem ægerrime ſperetur, quod & magis optatur, & minus creditur, uerbum deus caro factum eſt, ut per deum uerbum carnem factum caro proficeret in deum uerbum. Ac ne uerbum caro factum aut aliquid aliud eſſet quàm deus uerbum: aut non noſtri corporis caro eſſet, habitauit in nobis, ut dum habitat, non aliud quàm deus maneret: dum autem habitat in nobis, non aliud quàm noſtræ carnis deus caro factus eſſet, per dignationem aſſumptæ carnis non inops ſuorum, quia tanquam unigenitus à patre plenus gratiæ & ueritatis, & in ſuis perfectus ſit, & uerus in noſtris. Hanc itaque diuini ſacramenti doctrinam mens læta ſuſcepit, in deum proficiens per carnem, & in nouam natiuitatem per fidem uocata, & ad cœleſtem regenerationem obtinendam poteſtati ſuę permiſſa, curam in ſe parentis ſui creatoriſq; cognoſcẽs, non in nihilum redigendam ſe per eum exiſtimans, per quem in hoc ipſum quod eſt, ex nihilo ſubſtitiſſet: & hæc omnia ultra intelligentiæ humanæ metiens ſenſum, quia ratio communium opinionum conſilij cœleſtis incapax, hoc ſolum putet in natura rerum eſſe, quod aut intra ſe intelligat, aut præſtare poſsit ex ſeſe. Dei autem uirtutes ſecundum magnificentiam æternæ poteſtatis, non ſenſu, ſed fidei infinitate pendebat: ut deum in principio apud deum eſſe, & uerbum carnem factum habitaſſe in nobis, non idcirco non crederet, quia non intelligeret, ſed idcirco ſe meminiſſet

Diuina per fidem intelliguntur

miniſſet intelligere poſſe, ſi crederet. Ac ne in aliquo ſecularis prudẽtiæ tardaretur errore, ad piæ confeſsionis huius abſolutiſsimam fidem, ita inſuper per Apoſtolum diuinis dictis edocetur: Videte ne quis uos deſpoliet per philoſophiam & inanem deceptionem, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum: quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: & eſtis in illo repleti, qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis: in quo & circumciſi eſtis, circumciſione non manufacta in expoliatione carnis corporis, ſed circumciſione Chriſti. Conſepulti ei in baptiſmate, in quo & reſurrexiſtis per fidem operationis dei, qui excitauit eum à mortuis. Et uos cum eſſetis mortui in delictis & in præputio carnis ueſtræ, uiuificauit uos cum illo, donatis uobis omnibus delictis, delens quod aduerſum nos erat chirographum, in ſententijs quod erat contrarium nobis: & ipſum tulit è medio, affigens illud cruci: exutus carne & poteſtates oſtentui fecit, triumphatis ijs cum fiducia in ſemetipſo. Reſpuit captioſas & inutiles philoſophiæ quæſtiones fides conſtans, neque humanarum ineptiarum fallacijs ſuccumbens, ſpolium ſe præbet ueritas falſitati: non ſecundum ſenſum communis intelligentiæ deum retinens, neque de Chriſto ſecundum mundi elementa decernẽs, in quo diuinitatis plenitudo corporaliter inhabitet, ut dum infinitas æternæ in eo eſt poteſtatis, omnem terrenæ mentis amplexum poteſtas æternæ infinitatis excedat: qui nos ad diuinitatis ſuę naturam trahens, non etiamnum corporali præceptorum obſeruatione deſtrinxerit, neque per legis umbram ad ſolennia deſecandæ carnis imbuerit, ſed ut omnem naturalem corporis neceſsitatem circumciſus à uicijs ſpiritus criminum emundatione purgaret, cuius morti conſepeliremur in baptiſmo: ut in æternitatis uitam rediremus, dum regeneratio ad uitam mors eſſet ex uita, & morientes uicijs immortalitati renaſceremur, ipſo prọ nobis ex immortalitate moriẽte, ut ad immortalitatem unà cum eo excitaremur ex morte. Carnem enim peccati recepit, ut in aſſumptione noſtrę carnis delicta donaret, dũ eius fit particeps aſſumptione nõ crimine: delens per mortem ſententiam mortis, ut noua in ſe generis noſtri creatione conſtitutionẽ decreti anterioris àboleret: crucifigi ſe permittens, ut maledicto crucis obliterata terrenę damnationis maledicta cõfigeret omnia. Ad ultimũ in homine paſſus, ut poteſtates dehoneſtaret, dum deus ſecundũ ſcripturas moriturus, & in his uincentis in ſe fiducia triũpharet: dum immortalis ipſe, neq; morte uincendus pro morientiũ æternitate moreretur. Hęc itaq; ultra naturę humanę intelligentiã à deo geſta non ſuccumbunt rurſum naturalibus mentiũ ſenſibus, quia infinitę æternitatis operatio infinitam

Ceremoniæ abolitæ

Captioſæ quæſtiones

Pietas in animis

metiendi exigat opinionem: ut cum deus homo, cum immortalis mortuus, cum æternus ſepultus eſt, non ſit intelligentiæ ratio, ſed poteſtatis exceptio. Ita rurſum econtrario non ſenſus, ſed uirtutis modus ſit, ut deus ex homine, ut immortalis ex mortuo, ut æternus ſit ex ſepulto. Coexcitamur ergo à deo in Chriſto per mortem eius: ſed dum in Chriſto plenitudo eſt diuinitatis, habemus & ſignificationem dei patris nos coexcitãtis in mortuo, & Chriſtum Ieſum non aliud quàm deum in diuinitatis plenitudine confitendum. In hoc ergo conſcia ſecuritatis ſuę ocio mens ſpebus ſuis læta requieuerat: interceſsionem mortis huius uſque eò non metuens, ut etiam reputaret in uitam æternitatis. Vitam autem huius corporis ſui non modo non moleſtam ſibi aut ægram arbitrabatur, ut eam quod pueritiæ literas, quod ægris medicinam, quod naufragis natatum, quod adoleſcentibus diſciplinam, militiam eſſe crederet imperaturis: rerum ſcilicet præſentium tolerantiam, ad præmium beatæ immortalitatis proficientem. Quinetiam id quod ſibi credebat, tamen per miniſterium impoſiti ſacerdotij etiam cæteris prædicabat: munus ſuum ad officium publicæ ſalutis extendens. Sed inter hæc emerſerunt deſperata in ſe & ſæua in omnes impiæ temeritatis ingenia, potentem dei naturã ex naturæ ſuæ infirmitate moderantiũ: Neq; ut ipſi uſq; ad infinitatẽ opinandi de infinitis rebus emergerent, ſed intra finẽ ſenſus ſui indefinita cõcluderẽt, eſſentq; ſibi arbitri religionis, cũ religionis opus in ſolo obedientiæ eſſet officio: ſui immemores, diuinorũ negligentes, pręceptorũ emendatores. Nam ut de cæteris hæreticorũ ſtultiſsimis ſtudijs ſileam, de quibus tamen ſicubi occaſionem ſermonis ratio præbebit non tacebimus: quidam ita Euangelicę fidei corrumpunt ſacramentum, ut ſub unius dei pia tantum profeſsione natiuitatem unigeniti dei abnegẽt: ut protenſio ſit potius in hominem quàm deſcenſio. Neq; ut qui filius hominis ſecundum tempora aſſumptæ carnis fuit, idem ſemper fuerit atque ſit filius dei: ne in eo natiuitas dei ſit, ſed ex eodem idem ſit. Vt unius dei, ut putant, inuiolabilem fidem ſeries deducta ex ſolido in carnem conſeruet: dum uſque ad uirginem pater protenſus, ipſe ſibi natus ſit in filium. Alij uero quia ſalus nulla ſit ſine Chriſto, qui in principio apud deum erat deus uerbum: natiuitatem negantes, creationem ſolam profeſsi ſunt: ne natiuitas ueritatem dei admitteret, ſed creatio falſitatem doceret: quæ dum ementirentur in genere creationis, dei unius fidẽ non excluderent in ſacramento: ſed natiuitatem ueram nomini ac fidei creationis ſubijcientes, à ueritate unius dei ſeparabilem eum facerẽt, ut creatio ſubſtitutionis perfectionem ſibi diuinitatis non uſurparet, quam ueritatis natiuitas non dediſſet. Horum igitur furori reſpondere

Pater natura *Lege Tertullianum contra Praxeam*

Arius

animus

animus exarſit:recolens hoc uel præcipue ſibi ſalutare eſſe,nō ſolum in deum credidiſſe, ſed etiam in deum patrem:neq; in Chriſto tātum ſperaſſe, ſed in Chriſto dei filio:neq; in creatura, ſed in deo creatore ex deo nato. Maxime ergo properamus ex propheticis atq; Euangelicis præconijs uæſaniam eorum ignorantiamq; confundere:qui ſub unius dei ſola ſanè utili ac religioſa prędicatione aut deum natū Chriſtum negant,aut uerum deum non eſſe contendunt,ut creatio potentis creaturæ intra unum deum fidei ſacramentum relinquat:quia natiuitas dei extra unius dei fidem, religionem protrahat cōfitentium. Sed nos edocti diuinitus,neq; duos deos prædicare neq; ſolum: hāc Euangelici ac prophetici præconij rationem in cōfeſsione dei patris & dei filij afferemus,ut unum in fide noſtra ſint uterq;, non unus: neque eundem utrunq;, neq; inter uerum ac falſum aliud confitentes: quia deo ex deo nato,neq; eundē natiuitas permittit eſſe, neq; aliud.

Sed uos quidem,quos fidei calor & ignoratum mundo ac ſapientibus mundi ueritatis ſtudium ad legendū uocauit:meminiſſe oportet terrenarum mentium infirmas ac imbecillas opiniones eſſe abijciendas,omnes imperfectæ ſententiæ anguſtias religioſa diſcendi expectatione laxandas. Nouis enim regenerati ingenij ſenſibus opus eſt, ut unumquemq; conſcientia ſua ſecundum cœleſtis originis munus illuminet. Standum itaq; per fidem ante eſt, ut ſanctus Hieremias admonet, in ſubſtantia dei: ut de ſubſtantia dei auditurus,ſenſum ad ea quæ dei ſubſtantiæ ſint digna, moderetur. Moderetur autem non aliquo modo intelligendi, ſed infinitate. Quin etiam conſcius ſibi diuinæ ſe naturæ participem (ut beatus apoſtolus Petrus in epiſtola altera ait) effectum fuiſſe, dei naturam non naturæ ſuæ legibus metiatur, ſed diuinas profeſsiones ſecundum magnificentiam diuinæ de ſe proteſtationis expendat. Optimus enim lector eſt, qui dictorum intelligentiam expectet ex dictis potius quàm imponat, & retulerit magis quàm attulerit: neque cogat id uideri dictis contineri, quod ante lectionem præſumpſerit intelligendum. Cum itaq; de rebus dei erit ſermo:concedamus cognitionem ſui deo dictisq; eius pia ueneratione famulemur. Idoneus enim ſibi teſtis eſt, qui niſi per ſe cognitus non eſt. Si qua uero nos de natura dei & natiuitate tractantes, comparationū exempla afferemus, nemo ea exiſtimet abſolute in ſe rationis perfectionem continere. Comparatio enim terrenorum ad deum nulla eſt, ſed infirmitas noſtræ intelligentiæ coegit ſpecies quaſdam ex inferioribus,tanquam ſuperiorum indices quærere:ut rerum familiariū conſuetudine admonente,ex ſenſus noſtri conſcientia ad inſoliti ſenſus opinionem educeremur. Omnis igitur comparatio,homini utilis potius habeatur quàm deo apta: quia

Ad lectorem ſe uertit

Comparatio ad diuina nulla perfecta

quia intelligentiam magis ſignificet quàm expleat, neq; naturis carnis & ſpiritus, aut inuiſibilium ac tractabilium coæquandis præſumpta reputetur, proteſtans & infirmitati ſe humanæ intelligentiæ neceſſariam, & ab inuidia eſſe liberam non ſatisfacientis exempli. Pergimus itaq; de deo locuturi dei uerbis, ſenſum tamen noſtrũ rerum noſtrarum ſpecie imbuentes. Ac primũ ita totius operis modũ temperauimus, ut aptiſsimus legentium profectibus cõnexorum ſibi libellorum ordo ſuccederet. Nihil enim incompoſitum indigeſtumq; placuit afferre: ne operis inordinata congeries, ruſticũ quendam tumultum perturbata uociferatiõe præberet. Sed quia nullus ad prærupta cõſcenſus eſt, niſi ſubſtratis paulatim gradibus feratᷓ greſſus ad ſummа: nos quoq; quædam gradiendi initia ordinantes, arduum hoc intelligentiæ iter cliuo quaſi molliore leniuimus, non iam gradibus inciſum, ſed planicie ſubrepente deuexum, ut propè ſine ſcandentium ſenſu, euntium proficeret aſcenſus.

Ordo totius operis

Arg. ſecundi libri Poſt hunc enim primi huius ſermonis libellum, ſequens ita ſacramentum edocet diuinæ generationis, ut baptizandi in patre & filio & ſpiritu ſancto non ignorent nominum ueritatem, neq; uocabulis intelligentiam cõfundant, ſed unumquodq; ita ſenſu concipiant, ut eſt ac nuncupatur: agnituri abſolutiſsime in ijs quæ dicta ſunt, quod neq; non ipſa ueritas ſit nominis, neq; non nomen ſit ueritatis.

Arg. tertij lib. Poſt hunc itaq; lenem ac breuem demonſtratę trinitatis ſermonem, tertius liber etſi ſenſim, tamen iam proficienter incedit. Nam id quod ultra humani ſenſus intelligentiam dominus de ſe profeſſus eſt, quantis poteſt potentiæ exemplis ad intelligentiæ fidem coaptat dicens: Ego in patre, & pater in me: ut quod ab homine per naturam hebetem nõ capitur, id fides tamen rationabili ſcientia conſequatur: quia neq; nõ credendum de ſe deo eſt, neq; opinandum eſt, extra rationem fidei eſſe intelligentię poteſtatem.

Arg. quarti libri Quartus deinde liber initium ſui ex hæreticorum doctrinis auſpicatur, ſe ipſum uitijs, quibus fides eccleſię infirmatur, expugnans: ipſam illam perfidiæ expoſitionem à multis iam olim æditam proferens, & ſubdole eos ac per id impijſsime unum deum ex lege defendiſſe conuincens, omnibus legis ac prophetarum teſtimonijs ita demonſtratis, ut ſine deo Chriſto unum deum confiteri irreligioſitas ſit, & confeſſo deo unigenito Chriſto, non unum deum prædicare perfidia ſit.

Arg. quinti libri Quintus uero tenet eum reſponſionis ordinem, quem hæretici inſtituerant profeſsionis. Namq; cum unum deum prędicare ſe ſecundum legem ementiti eſſent, unum quoq; deum uerum ex eadem proferre ſe fefellerunt, ut per exceptionem dei & unius & ueri, natiuitatẽ deo Chriſto adimerent: quia ubi natiuitas eſt, ibi & intelligentia ſit ueritatis. Nos autẽ ijſdem gradibus quibus idipſum

idipſum negabãt, docentes: nec duos deos, nec ſolitariũ uerũ deum, ſed patrem uerum deum ita ex lege ac prophetis prædicauimus, ne aut unius dei fidem corrumperemus, aut nati ueritatem denegaremus. Sed quia ſecundum illos creato potius quàm nato, nomen dei domino Ieſu Chriſto deputaretur potius quàm ineſſet: diuinitatis ueritas ita ex autoritatibus propheticis demõſtrata eſt, ut nos domino Ieſu Chriſto deo uero prædicato, intra intelligentiam unius dei ueri natiui in eo diuinitatis ueritas contineret. Sextus uero iam liber omnem hæreticæ aſſertionis fraudulentiam pandit. Namq; ut dictis ſuis fidem facerent, damnantes dicta & uicia hæreticorum Valentini ſcilicet & Sabellij & Manichæi & Hierachæ, pias eccleſiæ prædicationes uelamento profeſsionis impiæ furati ſunt: ut corruptis in melius uerbis irreligioſorũ, & ambigua ſignificatione moderatis, ſub impietatis damnatione doctrinam pietatis extinguerent. Sed nos ſingulorum dictis & profeſsionibus demonſtratis, ſanctas eccleſiæ prædicationes abſoluimus, neq; quicquã cum damnatis hæreticis commune eis eſſe permiſimus, ut damnanda damnantes, ſola uenerabiliter ſectanda ſequeremur, filium dei dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ, quod maxime ab ijs negabatur, per hæc docentes: dum de eo teſtatur pater, dum de ſe ipſe profitetur, dum apoſtoli prædicant, dum religioſi credunt, dum dæmones clamant, dum Iudæi negantes fatentur, dum ignorantes intelligũt gentes, ne iam ambigendum permitteretur, quod ignorandum non relinquebatur. *Arg. ſexti libri*

Septimus deinceps liber, ſecundum perfectæ fidei gradum ſuſceptæ diſputationis ſermonem temperauit: namq; primum per inuiolabilis fidei ſanam & incorruptam demõſtrationem inter Sabellium & Hebionem, & hos non ueri dei prædicatores lite certauit, cur Sabellius ſubſiſtentem ante ſecula negaret, quem creatum alij confitentur. Ignorabat enim Sabellius ſubſiſtentem filium, dum deum uerum operatum in corpore eſſe non ambigit. Hi autem negabant natiuitatem, & affirmabant creaturam, dum opera eius dei ueri eſſe opera non intelligunt. Lis eorum, noſtra fides eſt. Nam dum filium negat, in eo uincit Sabellius, quòd deus uerus operatus eſt: Et eccleſia eos, qui uerum in Chriſto deum negauerint, uincit. At uero cum ſubſiſtentem Chriſtum ante ſecula hi aduerſus eum demonſtrant eſſe ſemper operatum, de condemnato ſecum Sabellio nobis triumphant, deum quidem uerum ſcientes, ſed dei filium neſcientes. Hebion autem ab utroq; ita uincitur, ut hic ante ſecula ſubſiſtentem, hic uerum deum conuincat operatum. Omneſq; ſe inuicem uincendo uincuntur: quia eccleſia & contra Sabellium, & contra creaturæ prædicatores, & contra Hebionem, deum uerum ex deo uero dominum *Arg. ſeptimi libri*

minum

minum noſtrum Ieſum Chriſtum, & ante ſecula natum, & poſtea hominem genitum eſſe teſtatur. Nemini autem dubium eſt, congruum id maxime piæ doctrinæ fuiſſe, ut quia ex lege & prophetis primum dei filium, poſt etiam deum uerum cum ſacramento unitatis prædicaſſemus, rurſum legem ac prophetas per Euangelia firmantes, primũ ex his dei filium, poſt etiam deum uerum doceremus. Competentiſsimum itaq; fuit poſt nomen filij, ueritatem eius oſtendere, quanquam ſecundum cõmunem ſenſum ueritatis abſolutionem nuncupatio filij obtineret. Sed ne quid aduerſantibus unigeniti dei ueritati occaſionis ad fallendum & illudendum relinqueretur, ipſam illam proprietatem per diuinitatis ueritatem aſtruximus: deum eſſe eum qui dei filius non negaretur, his modis docentes, nomine, natiuitate, natura, poteſtate, profeſsione, ne aliud eſſet quàm nuncuparetur, neq; nuncupatio non natiuitatis eſſet, neq; natiuitas naturam amiſiſſet, neque natura non retinuiſſet poteſtatem, neq; poteſtas non etiam conſcia ſibi ueritatis profeſsione noteſceret. Cauſas ergo omnes ſingulorum generum ita ex Euangelijs excerptas ſubiecimus, ut nec profeſſio tacuerit poteſtatem, nec poteſtas non exeruerit naturam, nec natura non ſuæ natiuitatis ſit, nec natiuitas non ſui nominis: ut per id non relinqueretur impietatis calumnia, cum dei ueri ex deo uero diuinitatem ſecundum & nomen & natiuitatem & naturam & poteſtatem ipſe quoq; dominus noſter Ieſus Chriſtus natiuæ ueritatis ſuæ proteſtatione docuiſſet.

Arg. octaui libri

Octauus iam liber, duobus ſuperioribus libris de dei filio & de deo uero multum ad credentium fidem proficiẽtibus, totus in unius dei demonſtratione detentus eſt: non auferens filio dei natiuitatem, ſed neq; per eam duorum deorum diuinitatem introducens: Ac primum quibus modis hæretici ueritatem dei patris & dei filij, quia negare non poſſent, tamen eludere niterentur, edocuit: diſſoluens ineptas eorum & ridiculas occaſiones, quibus per id quod dictum eſt: multitudinis autem credentium erat cor unum & anima una, Et rurſum: Qui plãtat autem & qui rigat, unum ſunt, Et rurſum: Non pro his autem tantum rogo, ſed & pro ijs, qui credituri ſunt per uerbum eorum in me: ut omnes unum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te: ut & ipſi ſint in nobis, uoluntatis potius & unanimitatis quàm diuinitatis aſſerunt ueritatem. Sed nos hæc ipſa ſuis uirtutibus pertractantes fidem in ſe diuinæ natiuitatis continere oſtendimus: & omnes dictorum dominicorum profeſsiones reuoluentes, totum ac perfectum ex apoſtolicis præconijs ac ſancti ſpiritus proprietatibus, & paternæ & unigenitæ maieſtatis ſacramentum docuimus: cum & in patre filius intellectus, & pater in filio cognitus, unigeniti dei natiuitatem & perfecti in eo dei oſtenderent ueritatem. Parum eſt autem in rebus ad ſalutem

ſalutem maxime neceſſarijs, ſola ea ad ſatisfactionem fidei afferre, quæ propria ſunt: quia plerunque blandientes ſenſum fallant dictorum noſtrorum inexploratæ aſſertiones, niſi etiam propoſitionum aduerſarum demonſtratæ inanitates, fidem noſtram in eo ipſo quod ipſæ ridiculæ eſſe arguantur affirment. Nonus itaque liber totus in repellendis ijs, quæ ad infirmandam unigeniti dei natiuitatem ab impijs uſurpantur intentus eſt: qui diſpenſationis occulti à ſeculis myſterij immemores, Euangelica fide deum atque hominem prædicari non recordentur. Namque cum deum eſſe dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & ſimilem deo eſſe & coæqualem ut deum filium deo patri, natum ex deo, & ſecundum natiuitatis proprietatem in ueritate ſpiritus ſubſiſtere negant, his niti dictorum dominicorum profeſsionibus ſolent: Quid me dicis bonum? nemo bonus niſi unus deus. Vt cum dici ſe coarguat bonum, & non niſi unum deum bonum eſſe teſtetur, & extra bonitatem dei ſit, qui bonus eſt: & in dei non ſit ueritate, qui unus eſt. Quibus dictis etiam hæc ad impietatis ſuæ argumenta connectunt: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Vt ſolum uerum deum confeſſus patrem, nec uerus ipſe, nec deus ſit: quia ſolius dei ueri exceptio ſignificatæ proprietatis non excedat autorem. Non ambigue autem hoc ab eo dictum eſſe intelligendum, quia idem dixit: Non poteſt filius facere à ſe quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem. Vt cum nihil niſi de exemplo operis poſsit operari, naturæ in eo intelligatur infirmitas: quia nequaquam ſit omnipotentiæ comparandum quod alienæ operationis ſubiectum eſt neceſsitati, & ratio intelligentiæ hoc ſuadeat, in omnibus à ſe poſſe & non poſſe differe, differre autem eouſque, ut de patre deo hæc ita profeſſus ſit: Pater maior me eſt, Et ceſſet in profeſsione abſoluta aduerſandi calumnia: quia impiæ uæſaniæ ſit, honorem ac naturam dei tribuere abnuenti. Omni autem modo in tantum eum à proprietate ueri dei abeſſe, ut etiam teſtatus hæc fuerit: De die autem illa & hora nemo ſcit, neque angeli in cœlis, neque filius, niſi ſolus pater: ut cum filius neſciat quod pater ſolus ſciat, longe alienus ſit neſciens ab ſciente, quia natura ignorationi obnoxia, non ſit eius uirtutis & poteſtatis, quæ à dominatu ignorationis excepta ſit. Hæc itaque corrupto deprauatoque ſenſu impijſsime ita intellecta eſſe monſtrantes, omnes dictorum cauſas ex ipſis, uel interrogationum, uel temporum, uel diſpenſationum generibus attulimus, cauſis potius uerba ſubdentes, non cauſas uerbis deputantes: ut cum à ſe diſsideat: Pater maior me eſt. &: Ego & pater unum ſumus: neque idem ſit: Nemo bonus, niſi unus deus. &: Qui me uidet, uidet & patrem: uel certe tanta à ſe diuerſitate contraria ſint: Pater omnia tua mea ſunt, &

Arg. noni libri

mea tua, Et iterum: Vt cognoſcant te ſolum uerum deum, Vel illud: Ego in patre, & pater in me. Et iterum: De die autem illa & hora nemo ſcit, neq; angeli in cœlis, neq; filius, niſi pater ſolus: intelligantur in ſingulis & diſpenſationum prædicationes, & conſciæ poteſtatis naturalis profeſsiones. Et cum idem ſit dicti autor utriuſque, demonſtratis tamen uirtutibus generum ſingulorum non pertineat ad contumeliam ueræ diuinitatis, quod ad ſacramentum fidei euangelicæ ſub diſpenſatione & cauſæ & temporis & natiuitatis & nominis prædicatur.

Arg. decimi libri

Decimi uero libri eadem eſt ratio quæ fidei. Nam quia ex paſsionis genere & profeſsione quędam per ſtultæ intelligentiæ ſenſum ad contumeliam diuinæ in domino noſtro Ieſu Chriſto naturæ uirtutisq; rapuerunt: ea ipſa demonſtranda fuerant, & ab his impijſsime intellecta eſſe, & ab eo ad proteſtationem ueræ & perfectæ in ſe maieſtatis eſſe memorata. Namq; his ſibi dictis, ut religioſe impij ſint, blandiuntur: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem. Vt longe à beatitudine atq; incorruptione dei ſit, in cuius animam dominans metus triſticię imminentis inciderit. Qui etiam uſq; ad hanc precem cõſternatus fuerit paſsionis neceſsitate: Pater ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte. Et ſine dubio timere uidetur perpeti, quod ne pateretur orauit: quia patiendi trepidatio cauſam attulit deprecandi. In tantum uero infirmitatem eius obtinuerit uis doloris, ut in ipſo crucis tempore diceret: Deus deus meus, quare me dereliquiſti? Qui etiam uſq; ad querelam deſolationis, ſuæ paſsionis acerbitate commotus, auxilij inops paterni, ſpiritum in hac uoce emiſerit, cum dixit: Pater, in manus tuas commendo ſpiritũ meum: & exhalandi ſpiritus trepidatione turbatus, tuendum hunc deo patri commendauerit, quia commendationis neceſsitatem deſperatio ſecuritatis exegerit. Sed ſtultiſsimi atq; impijſsimi homines, non intelligentes nihil contrarium in rebus ijſdem ab eodem dictum fuiſſe: uerbis tantum inhærentes, cauſas ipſas dictorum reliquerunt. Nam cum longe multumq; diuerſum ſit: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem, Et: Amodo uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis dei: neq; id ipſum ſit: Pater ſi poſsibile eſt, tranſeat à me calix iſte, Et illud: Calicem quem dedit mihi pater meus non bibam illum? Longeq; diuerſum ſit: Deus deus meus, quare me dereliquiſti? ab eo: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo: multum quoque diſſentiat: Pater in manus tuas cõmendo ſpiritũ meum, Et illud: Pater remitte illis, quia quid faciunt neſciũt: ad impietatem reciderũt diuinorum dictorum incapaces. Et cum non conueniat trepidationi & libertati, feſtinationi & excuſationi, querelæ & adhortationi, diffidentiæ & interceſsioni: diuinæ profeſsionis naturæq; immemores

mores,ad argumentum impietatis ſuæ, diſpenſationis geſta & dicta tenuerũt. Itaq; nos demonſtratis omnibus quæ in ſacramento & animæ & corporis domini noſtri Ieſu Chriſti ſunt,ad ſacramẽti religionem nihil inexploratũ,nihil tacitum dereliquimus:ſed dictorum omnium pacificam intelligentiam ſingulis quibuſq; cauſarum generibus coaptantes:nec trepidare fiduciam, nec euitare uoluntatem, nec conqueri ſecuritatem,nec commendationem ſui orantem,alijs ueniam deſideraſſe monſtrauimus: fidem dictorum uniuerſorum abſoluta Euangelici myſterij prædicatione firmantes. Igitur quia deſperatiſsimos homines ne ipſa quidẽ reſurrectionis gloria intra religionis intelligentiam edoctos cohibuit, ſed aut per dignationis profeſſionem, impietatis ſuæ arma ſumpſerũt, aut ſacramenti reuelationes ad dei contumeliam tranſtulerunt:ut per id quod dictum eſt: Aſcendo ad patrem meum & ad patrem ueſtrum,deum meum & deum ueſtrũ:dum cõmunis nobis atq; ipſi & pater pater eſt,& deus deus eſt, extra exceptionem ueri dei ſit in profeſsione communi, eumq; ſicut nos & creationis neceſsitas creatori deo ſubdat: & adoptio aſſumat in filium: iam uero nulla in eo diuinæ naturæ proprietas exiſtimanda ſit,ſecundũ Apoſtoli dictum,qui dixerit: Omnia ei ſubiecta ſunt, præter eum qui ſubiecit ei omnia: cũ enim fuerint ſubiecta ei omnia, tunc & ipſe ſubiectus erit ei qui ſibi ſubiecit omnia,ut ſit deus omnia in omnibus:quia ſubiectio & infirmitatẽ ſubiecti proteſtetur,& dominantis ſignificet poteſtatem. In his quoq; cum ſumma religionis demonſtratione tractãdis liber undecimus occupatur: etiam ex his ipſis dictis apoſtolicis demonſtrans,non modo non ad diuinitatis infirmitatem ſubiectionem proficere, ſed per eam ipſam ueritatem dei,quia ex deo ſit natus,oſtendi: & per id quod ſibi ac nobis & pater pater eſt,& deus deus eſt,nobis multum acquiri,& ei nihil detrahi, cũ ſcilicet homo natus, & uniuerſis carnis noſtræ paſsionibus functus,ad deum & patrem noſtrum, ut homo noſter in deum glorificandus aſcenderet. Quod autem in omni genere doctrinarum obſeruari ſemper meminimus: ut ſi qui diu tenui primum exercitatione longoq; uſu humilioris ſtudij fuerint eruditi, tum iam ad rerum ipſarum,quibus imbuti ſunt,experimenta mittantur:ut cum iam bene luſerint bella militaturi,in militiam protrahantur: aut cum forenſes lites ſcholares materiæ tentauerint,tunc mittantur ad tribunalium pugnas: aut cũ in ſtagnis domeſticis nauim nauta intrepidus inſtruxerit,tunc magni & peregrini maris cõmittatur procellis:id ipſum nos in hac maxima ac grauiſsima totius fidei intelligentia facere curauimus.Nanq; cum ante à leuibus initijs de natiuitate,de nomine,de diuinitate, de ueritate fidẽ tenerã imbuiſſemus, ac leni profectu etiam

Arg. undecimi libri

uſq; ad euellendas omneis hereticorum occaſiones, legentium ſtudia extuliſſemus, cum eos ad ipſam palæſtrã glorioſi certaminis magniq; produximus: ut in quantum ad æternæ natiuitatis cõplectendam intelligentiam humana mens cõmunis ſenſus opinione deficitur, in tantum ſtudijs diuinis ad ſentienda ea, quæ ultra naturæ noſtræ opinionem ſunt niteretur: quæſtionem hanc maxime diſſoluentes, quæ ſecularis ſapiẽtiæ hebetudine inualeſcens, de domino noſtro Ieſu Chriſto ratione ſe putat dicere: Erat quando non erat, & non fuit antequã naſceretur: & de non extantibus factus eſt: ut quia natiuitas eam uideatur afferre cauſam, ut eſſet qui non erat, & cum non exiſteret naſceretur, per id quoq; unigenitum deum ſenſui temporum ſubdant. Quaſi uero non fuiſſe eum aliquando, fides ipſa & ratio natiuitatis oſtendat: atq; ideo ex eo quod non fuit, natum eſſe dicant, quia natiuitas præſtet eſſe quod non fuit. Sed nos Apoſtolicis atq; Euangelicis teſtimonijs ſemper patrem & filium prædicantes, non poſt aliqua deum omnium, ſed ante omnia eſſe docebimus: neq; incidere in eum irreligioſæ huius intelligentiæ temeritatem, ut de non extantibus naſceretur, & non fuerit antequã natus ſit: ſed ita ſemper fuiſſe, ut & natum prædicemus: ita uero natum eſſe, ut ſemper fuiſſe manifeſtemus: ſitq; in eo non innaſcibilitatis exceptio, ſed natiuitatis æternitas, quia & natiuitas autorem habeat, neq; careat æternitate diuinitas. Et quia dicti prophetici inſcij, & cœleſtis doctrinæ imperiti ſunt, corrupto ſenſu, ac proprietate ſententiæ, creatũ eſſe per id deum potius quàm natum affirmare nituntur, quia dictum eſt: Dominus creauit me initium uiarum ſuarum in opera ſua, ut ſit ex communi creationum natura, licet ſit præſtantior in genere creationis: neq; in eo ſit gloria diuinæ natiuitatis, ſed uirtus potentis creaturæ. Verum nos nihil nouum, nihil extrinſecus præſumptum afferentes, in ipſo illo ſapientiæ teſtimonio ueritatem dicti rationemq; præſtabimus: neq; ad natiuitatis diuinæ & æternæ intelligentiam trahi poſſe, quòd initium uiarum dei & in opera ſit creatus, quia non idem ſit in hæc creatum eſſe, & ante omnia natum eſſe: cum ubi natiuitatis ſignificatio eſt, ſola natiuitatis profeſsio ſit: ubi uero creationis eſt nomẽ, ibi cauſa eiuſdem creationis anterior eſt: & cũ ante omnia ſit nata ſapientia, tamen quia etiam in res aliquas ſit creata, nõ id ipſum ſit quod ante omnia eſt, & quod cœpit eſſe poſt aliqua. Dein conſequens uiſum eſt, creationis nomine à fide, quæ nobis de unigenito deo eſt, repudiato, ea quoq; quæ in confeſsione ſancti ſpiritus congrua ac religioſa eſſent docere: ut iam confirmato longo anteriorum libellorum diligentiq; tractatu, nihil de totius fidei abſolutione deeſſet cum amotis uitioſarum prædicationum, etiam de opinione ſancti ſpiritus irreligioſitatibus

Quomodo dicitur creata ſapientia, qui eſt filius dei

Arg. 12. libri

bus,illæſum atq; incontaminatum regenerantis trinitatis ſacramen-
tum,intra diffinitionem ſalutarem apoſtolica atq; euangelica autori-
tas contineret: neq; iam per ſenſus humani ſententiā ſpiritum dei in-
ter creaturas quiſquam auderet referre, quem ad immortalitatis pi-
gnus & ad diuinæ incorruptæq; naturæ conſortiū ſumeremus. Ego Inuocatio
quidē hoc uel præcipuū uitæ meæ officium debere me tibi pater om
nipotens deus conſcius ſum,ut te omnis ſermo meus & ſenſus loqua
tur: neq; enim ullum aliud maius præmiū hic ipſe uſus mihi à te con-
ceſſus loquendi poteſt referre,quàm ut prędicādo te tibi ſeruiat,teq;
quod es patrem ſcilicet unigeniti dei aut ignoranti ſeculo, aut negan
ti hæretico demonſtret. Et in hoc quidem tantū uoluntatis meæ pro
feſsio eſt: cæterum auxilij & miſericordię tuæ munus orandum eſt,
ut extenta tibi fidei noſtræ, confeſsionisq; uela flatu ſpiritus tui im-
pleas, noſq; in curſum prædicationis initæ propellas. Non enim no
bis infidelis ſponſionis iſtius autor eſt, dicens: Petite & dabitur uo-
bis,quærite & inuenietis,pulſate & aperietur uobis.Nos quidē ino-
pes, ea quibus egemus precabimur, & in ſcrutandis prophetarum
tuorum apoſtolorumq; dictis ſtudiū peruicax afferemus, & omnes
obſeratæ intelligentiæ aditus pulſabimus: ſed tuum eſt, & oratum
tribuere, & quæſitum adeſſe, & patere pulſatum. Torpemus enim
quodam naturæ noſtræ pigro ſtupore, & ad res tuas intelligendas
intra ignorantiæ neceſsitatē ingenij noſtri imbecillitate cohibemur:
ſed doctrinæ tuæ ſtudia ad ſenſum nos diuinæ cognitionis inſtitu-
unt,& ultra naturalem opinionem fidei obedientia prouehit. Expe-
ctamus ergo ut trepidi huius cœpti exordia incites,et profectu accre
ſcente confirmes, & ad conſortium uel prophetalis uel apoſtolici ſpi
ritus uoces: ut dicta eorum non alio quàm ipſi loquuti ſunt ſenſu ap-
prehendamus, uerborumq; proprietates ijſdem rerum ſignificatio-
nibus exequamur. Locuturi enim ſumus, quæ ab ijs in ſacramento
prædicata ſunt,te æternum deum,æterni dei unigeniti patrem, & u-
num te ſine natiuitate,et unū dominū noſtrū Ieſum Chriſtū ex te nati
uitatis æternę,non in deorum numerum ueritatis diuerſitate referen
dum: neq; non ex te genitum, qui deus unus es, prędicandum: neq;
aliud quàm deum uerum,qui ex te deo uero patre natus eſt, confiten
dum. Tribue ergo nobis uerborum ſignificationem, intelligentię lu
men, dictorum honorem, ueritatis fidem: & pręſta ut quod credi-
mus,& loquamur, ſcilicet, ut cōtingat nobis unum te deum patrem,
& unum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum de prophetis atq; apo
ſtolis cognoſcentibus,nunc aduerſum negantes hęreticos,
ita deum & te celebrare,ne ſolum:& eum præ-
dicare, ne falſum.

& implicant: & uſque ad naturæ demutationem, ſenſus ſui peruerſitate contendunt, ut quod pater eſt patri adimant, dum uolunt filio auferre quod filius eſt. Adimunt autem, cum his non de natura ſit filius. Non ex natura autem eſt, quando non eadem in ſe habent ortus & generans. Neque enim filius eſt, cui alia ac diſsimilis erit à patre ſubſtantia. Pater autem quomodo erit, ſi non quod in ſe ſubſtantiæ atque naturæ eſt, genuerit in filio? Hæc igitur licet mutare de eo quod ſunt nullo modo poſsint, afferunt tamen doctrinas nouas & humana commenta: ut Sabellius patrem extēdat in filium, idq́ nominibus potius confitendum putet eſſe quàm rebus, cum ipſum ſibi filium, ipſum proponat & patrem: ut Hebion omne initium filij dei ex Maria concedens, non ex deo hominem, ſed ex homine deum proferat, neque ſubſiſtens antea, quod in principio apud deum erat deus uerbum, uirgo in carne ſuſceperit, ſed carnem genuerit per uerbum, quia in uerbo non antea exiſtentis unigeniti dei naturam dicat, ſed ſonum uocis elatum. Vt aliqui huius nunc temporis prædicatores, qui ex nihilo, atq́ à tempore formam & ſapientiam & uirtutem dei prouehunt: ne ſi ex patre ſit filius, deus ſit imminutus in filium, ſoliciti nimium, ne patrem filius ab eo natus euacuet: atq́ idcirco deo in filij procreatione ſubueniant, eum de non extantibus comparando, ut intra naturæ ſuæ perfectionē pater, quia nihil ex eo ſit genitum, perſeueret. Iam uero quid mirum, ſi de ſpiritu ſancto diuerſa nunc ſentiāt, qui in largitore eius, & autore creando, & demutando, & abolendo tam temerarij ſint autores? atq́ ita diſſoluant perfecti huius ſacramenti ueritatē, dum ſubſtantias diuerſitatum in rebus tam cōmunibus moliuntur: patrem negando, dum filio quod eſt filius adimunt: ſpiritum ſanctū neſciendo, dum et uſum & autorem eius ignorant. Ita & imperitos perdunt, dum rationem prædicationis huius affirmant: & audientes fallunt, dum naturas nominibus adimunt, quia nomina non poſſunt auferre naturis. Prætermitto reliqua humani periculi nomina, Valentinos, Marcionitas, Manichæos, peſteſq́ cæteras, quæ interdum imperitorū mentes occupant, & ipſo contagio conuerſationis inficiunt: fitq́ omnium lues una, dum in audientium ſenſus prædicantiū morbus infunditur. Horū igitur infidelitas in anceps nos periculū pertrahit, ut neceſſe ſit de tantis ac tam recōditis rebus aliquid ultra præſcriptū cœleſte proferre. Dixerat dominus baptizandas gentes in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. Forma fidei certa eſt: ſed quantū ad hæreticos, omnis ſenſus incertus eſt. Ergo non præceptis aliquid addendum eſt, ſed modus eſt conſtituendus audaciæ: ut quia malignitas inſtinctu diabolicæ fraudulentiæ excitata, ueritatem rerum per naturæ nomina

Sabellius

Hebion

Ariani

ſenſus hebetetur,et complectendum intelligentia coarctetur.Habet
tamen,ut diximus,naturæ ſuæ nomen in patre, ſed pater tantum eſt.
Non enim humano modo habet aliunde quod pater eſt, ſed potens
in ſemetipſo habere quod pater eſt.Ipſe ingenitus, æternus, habens
in ſe ſemper,ut pater ſemper ſit:ſoli filio notus,quia patrem nemo no
uit niſi filius,& cui uoluerit filius reuelare: neq; filium niſi pater: illis
ſcientia mutua eſt,illis uiciſsim cognitio perfecta.Et quia patrem ne-
mo nouit niſi filius, de patre unà cum reuelante filio, qui ſolus teſtis
fidelis eſt, ſentiamus. Atq; hæc ſenſerim potius de patre quàm dixe-
rim: nam me non fugit, quòd ad ea quæ eius ſunt eloquenda, ſermo
omnis infirmus ſit.Sentiendus eſt inuiſibilis,incōprehenſibilis,æter
nus.Cæterum ipſum quòd in ſemetipſo,& à ſemetipſo ſit, & ipſe per
ſe ſit,quòd inuiſibilis et incomprehenſibilis,& immortalis:in his qui
dem honoris confeſsio eſt,& ſenſus ſignificatio, & quædam circun-
ſcriptio opinandi: ſed naturæ ſermo ſuccumbit: & rem ut eſt,uerba
non explicant. Nanq; quòd in ſemetipſo ſit cum audias,ratio huma-
næ abſolutionis occurrit: habere enim haberiq; diſcernitur, & erit al
terum quod eſt,alterum in quo eſt. Si rurſum quod à ſemetipſo ſit ac
cipias,nemo ſibi ipſe et munerator et munus eſt.Si quod immortalis
eſt,ergo eſt aliquid non ab eo,cui alter non fiat obnoxius: nec ſolum
id eſt, quod per enunciationem uerbi huius uendicatur ab altero. Si
quòd incomprehenſibilis eſt:nuſquam ergo erit,quod negatur attin
gi.Si quòd inuiſibilis eſt, caret ſe ipſo quicquid nō extat ad uiſum:de
ficit ergo in nuncupatione confeſsio,& quicquid illuc ſermonū apta
bitur,deum ut eſt,quantusq; eſt,non loquetur. Perfecta ſcientia eſt,
ſic deum ſcire, ut licet non ignorabilem, tamen inenarrabilem ſcias.
Credēdus eſt,intelligendus eſt,adorādus eſt:& his officijs eloquen-
dus eſt. Euecti ergo de importuoſis locis, in alto turbatoq; mari ſu-
mus,nec regredi,nec progredi ſine periculo licet:plus tamen difficul
tatis in emetiendis eſt,quàm in emenſis. Eſt pater ut eſt, & ut eſt eſſe
credendus eſt. Filium mens cōſternatur attingere,& trepidat omnis *Filij ratio qualis*
ſermo ſe prodere. Eſt enim progenies ingeniti, unus ex uno,uerus à
uero,uiuus à uiuo,perfectus à perfecto,uirtutis uirtus, ſapientia ſapi
entiæ,gloria gloriæ,imago inuiſibilis dei, forma patris ingeniti.Quā
autem progeniem opinabimur unigeniti ab ingenito? Clamat enim
ſæpenumero pater de cœlis:Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi
bene complacui. Non eſt abſciſsio,aut diuiſio: impaſsibilis eſt enim
ille qui genuit, & imago inuiſibilis dei eſt ille qui natus eſt, & teſtat:
Quia pater in me,et ego in patre.Nō eſt aſſumptio:uerus enim filius
dei eſt,qui clamat:qui me uidet,uidet & patrē.Sed neq; eſſe ut cętera
uiſus eſt:nāq; unigenitus ex uno eſt, & in ſe habet uitā, ut habet in ſe
uitam

uitam ille qui genuit. Ait enim: Sicut habet pater uitam in ſemetipſo, ita dedit filio habere uitam in ſemetipſo. Sed neq; pars patris in filio eſt. teſtatur enim filius: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt. Et rurſum: Et mea omnia tua ſunt, & tua mea. Et: Quæcunq; habet pater dedit filio. Teſtatur & Apoſtolus: Quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Neq; natura habet omnia eſſe quod portio eſt. Perfectus autem à perfecto eſt, quia qui habet omnia dedit omnia: neq; idcirco exiſtimandus eſt non dediſſe quia habeat, uel non habere quia dederit. Habet igitur natiuitatis huius uterq; ſecretum. Et ſi quis forte intelligentiæ ſuæ imputabit generationis huius ſacramentum nõ poſſe ſe conſequi, cum tamen & pater ſit abſolute intelligendus & filius: maiore iſtud dolore à me audiet ignorari. Ego neſcio, non requiro, & conſolabor me tamen. Archangeli neſciunt, angeli non audierunt, ſecula non tenent, propheta non ſenſit, apoſtolus nõ interrogauit, filius ipſe non ædidit. Ceſſet dolor querelarum. Nam te, quiſquis es qui hæc requiris, non reuoco in excelſum, non in amplitudinem tendo, non deduco in profundum: nonne æquanimiter ignorabis creatoris natiuitatem, ignorans originem creaturę? Hoc ſaltem requiro, ſentis'ne te genitum, & quæ ex te generantur intelligis? Non quęro, ſenſum unde hauſeris, uitam unde ſortitus ſis, intelligentiam unde adeptus ſis, quale ſit quod in te eſt, odor, uiſus, ſenſus, auditus. Certe nemo quod facit neſcit. Quæro unde iſta ijs quos generes indulgeas, qualiter ſenſum inſeras, oculos accẽdas, cor affigas. Hæc ſi potes, enarra. Habes ergo quod neſcis, & tribuis quæ non intelligis: æquanimiter imperitus in tuis, inſolenter in dei rebus ignarus. Audi igitur patrem ingenitũ, audi unigenitũ filium. Audi: Pater maior me eſt. Audi: Ego & pater unũ ſumus. Audi: Qui me uidet uidet & patrẽ. Audi: Pater in me eſt, et ego in patre. Audi: Ego de patre exiui. Et: qui eſt in ſinu patris. Et: Omnia quę habet pater, dedit filio. Et: Vitam filius in ſemetipſo habet, ſicut & pater habet in ſemet ipſo. Audi filiũ imaginẽ, ſapientiã, uirtutẽ, gloriã dei, & intellige per prophetã clamantem ſpiritum ſanctum: Generationẽ eius quis enarrabit? Et obiurga dominũ teſtantem: Nemo nouit filiũ niſi pater, neque patrem quis nouit niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Et inſere te in hoc ſecretum: & inter unum ingenitum deum, & unum unigenitũ deum, arcano te inopinabilis natiuitatis immerge. Incipe, procurre, perſiſte: & ſi non peruenturũ ſciam, gratulor tamen profecturũ. Qui enim pie infinita perſequitur, & ſi non contingat aliquando, tamen proficiet prodeundo. Stat in hoc intelligentia fine uerborum. Eſt filius ab eo qui pater eſt: unigenitus ab ingenito: progenies à parẽte: uiuus à uiuo. Vt pater habet uitam in ſemetipſo, ita & filio data

eſt

eſt uita in ſemetipſo. Perfectus à perfecto, quia totus à toto, non diuiſio aut cïſsio, quia alter in altero, & plenitudo diuinitatis in filio eſt. Incomprehenſibilis ab incomprehēſibili, nouit enim nemo niſi inuicem. Inuiſibilis ab inuiſibili, quia imago dei inuiſibilis eſt: et quia qui uidet filium, uidet & patrem. Alius ab alio, quia pater & filius. Non natura diuinitatis alia & alia, quia ambo unum. Deus à deo. Ab uno ingenito deo, unus unigenitus deus. Non dij duo, ſed unus ab uno. Non ingeniti duo, quia natus eſt ab innato. Alter ab altero nihil differens, quia uita uiuentis in uiuo eſt. Hæc de natura diuinitatis attigimus: non ſummam intelligentiæ comprehendentes, ſed intelligētes eſſe incomprehenſibilia quæ loquamur. Nullum ergo dicis officium eſt fidei, ſi nihil poterit comprehēdi. Imò hoc officium fides profitea tur, id unde quæritur incomprehenſibile ſibi eſſe ſe ſcire. Supereſt de inenarrabili generatione filij adhuc aliquid, imò aliquid illud adhuc totum eſt. Aeſtuo, differor, hebeſco, & unde incipiam neſcio: neſcio enim quando natus ſit filius, & nefas mihi eſt neſcire quòd natus ſit. Quem imprecer? quem implorem? ex quibus libris ad tantarum difficultatum enarrationē uerba præſumam? Euoluam omnem Græciæ ſcholā? Sed legi: Vbi ſapiens? ubi ſcriba? ubi cōquiſitor huius ſeculi? In hoc ergo ſophiſtæ mundi & ſapientes ſeculi muti ſunt, ſapientiam enim dei reprobauerunt. Scribam ergo legis conſulā? ſed ignorat, quia ei crux Chriſti ſcandalum eſt. Hortabor forte uos conniuere & tacere, quia ad uenerationem ſatis ſit eius qui prædicatur, lepro ſos emundatos fuiſſe, ſurdos audiſſe, claudos cucurriſſe, paralyticos conſtitiſſe, cæcos lumen recepiſſe, cæcum ab utero oculos conſequutū, dæmones fugatos, ægrotos reualuiſſe, mortuos reuixiſſe. Sed hęc hæretici cōfitentur & pereunt. Expectate itaq; nihil minus claudorū curſu, cęcorū uiſu, fuga dęmonū, uita mortuorū. Conſiſtit enim mecum in patrociniū æditarū ſuperius difficultatū, piſcator egens, ignotus, indoctus, manibus lino occupatis, uéſte uuida, pedibus limo oblitis, totus è naui. Quærite & intelligite, circunſpicite utrum mirabilius fuerit mortuū excitaſſe, an imperito ſcientiam doctrinæ iſtius intimaſſe. Ait enim: In principio erat uerbum. Quid eſt iſtud, in principio erat? tranſeuntur tempora, tranſcenduntur ſecula, tolluntur ætates. Pone aliquid quod uoles tua principiū opinione, non tenes tempore: erat enim unde tractatur. Reſpice ergo ad mundum, & intellige quid de eo ſcriptum ſit: In principio fecit deus cœlum & terram. Fit ergo in principio quod creatur, & ætatem continet quod in principio continetur ut fieret. Meus autem piſcator illiteratus, indoctus, liber à tempore eſt, ſolutus à ſeculis, uicit omne principiū: erat enim quod eſt, neq; in tempore aliquo cōcluditur, ut cœperit, quod

Stulta mundi ſapientia

Sapiens apoſtolorum imperitia

erat

erat potius in principio quàm fiebat. Sed excidiſſe fortaſſe ab ordine propoſitæ diſtributionis piſcatorem noſtrum deprehendemus. Verbum enim tempore liberauit, & ſumit ſibi quod liberum & ſolitarium, & obtemperās nemini eſt. Aures arrigamus ad cætera. ait enim: Et uerbum erat apud deum. Iam ſine principio eſt apud deum, quod erat ante principium. Ergo erat qui eſſet apud deum: & qui abeſt à tempore, nō abeſt ab autore. Piſcator noſter euaſit, ſed fortaſſe hærebit in cæteris. Dices enim, uerbum ſonus uocis eſt, & enunciatio negociorum, & eloquutio cogitationū: hoc apud deum erat, & in principio erat. In principio erat, quia ſermo cogitationis æternus eſt, cum qui cogitat ſit æternus. Reſpōdebo tibi interim pro piſcatore meo paucis, dum uidemus quomodo ruſticitatē ſuā ipſe defendat. Sermo in natura habet ut eſſe poſsit, ſequens aūt ei eſt ut fuerit: eſt uero tantum cum auditur. Et quomodo in principio erat, quod neq; ante tempus, neq; poſt tempus eſt? & neſcio an uel ipſo eſſe poſsit in tempore. Loquentium enim ſermo neq; eſt antequam loquantur, & cum locuti erūnt, non erit: in eo autem ipſo quod loquuntur dum finiunt, iam non erit id unde cœperunt. Hæc à me, ut ab uno ex cæteris. Sed piſcator meus aliter pro ſe, & obiurgabit te prius, cur negligenter audieris: nam etſi ſententiam primam rudis auditor amiſeras, in principio erat uerbum: de ſequenti quid quereris, & uerbum erat apud deum? Nunquid audieras, in deo, ut ſermonem reconditæ cogitationis acciperes? Aut fefellerat ruſticum, quid eſſet inter eſſe, & inter ineſſe, & inter adeſſe, momenti? Id enim quod in principio erat, non in altero prædicatur eſſe, ſed cum altero. Sed de ſuperioribus nihil ſumo, conſequentia ſibi adſint, ſtatum uerbi & nomen expecta. Adijcit nanq;: Et deus erat uerbum. Ceſſat ſonus uocis, & cogitationis eloquium. Verbum hoc res eſt, non ſonus: natura, non ſermo: deus, non inanitas eſt. Sed trepido in dicto, & me inſolens ſermo commouet. Audio: Et deus erat uerbum, cum unum deum prophetæ nunciauerint. Sed ne quò ultra trepidatio mea progredi poſsit, reddit ſacramēti tanti piſcator meus diſpenſationem: & refert ad unum omnia ſine contumelia, ſine abolitione, ſine tempore. ait enim: Hoc erat in principio apud deum. Cum hoc erat in principio, non tenetur in tempore: cum deus eſt, nō refertur ad uocem: cum eſt apud deum, nihil nec confunditur, nec confertur: nam nec aboletur in alterum, & apud unum ingenitum deum, ex quo ipſe unus unigenitus eſt, deus prædicatur. Expectamus à te adhuc piſcator plenitudinem uerbi. Erat quidem in principio, ſed poſuit non eſſe ante principiū. Etiam hic tibi aliquid pro piſcatore meo profero: Quod erat, non potuit non fuiſſe: erat enim, non habet in tempore non fuiſſe. Sed quid pro ſe ille? Omnia per ipſum facta ſunt.

Sermo ab æterno æternus

Ergo

Ergo nihil ſine illo eſt,per quem uniuerſa cœperũt:& in infinito eſt, per quem quod eſt,omne ſit factum. Tempus enim eſt ſpacij non in loco, ſed in ætate manentis ſignificata moderatio. Et cum ab eo ſint omnia,res nulla non ab eo:idcirco & tempus ab eo eſt. Sed dicitur ti bi ab aliquo piſcator meus, nimium facilis & promiſcuus hic fuiſti. Omnia per ipſum facta ſunt. Non habet modum. Eſt ingenitus,qui à nemine factus eſt:eſt & ipſe genitus ab innato. Sine exceptiõe ſunt omnia:& nihil quod extra ſit derelinquunt. Sed dum nihil ultra diſcere audemus,aut forte dum dicere molimur:occurrit, occurrit plane:Et ſine eo factum eſt nihil. Piſcator,reddidiſti autorem,quum ſocium profeſſus es. Cum enim nihil ſine eo,intelligo non ſolum, quia alius eſt per quem,& alius ſine quo:utrunq; diſcernitur, ſignificatio & interuenientis & agentis. Sed ſolicitor de autore,qui unus ingenitus eſt,ne in eo quod omnia diceres,nihil eſſet exceptũ: ſoluiſti metum dicendo,Et ſine eo factum eſt nihil. Verum confundor & turbor in eo, quod ſine eo factum eſt nihil. Eſt ergo aliquid per alterum factum,quod tamen non ſit ſine eo factum: & ſi aliquid per alterum licet non ſine eo,iam non per eum omnia:quia aliud eſt feciſſe, aliud interueniſſe faciẽti. Non habeo hic piſcator meus, ut in cęteris quod ex meo proferam,è tuo ſtatim reſpondendum eſt: Omnia per ipſum facta ſunt. Sentio. Apoſtolus enim Paulus docuit: Viſibilia & inuiſibilia,ſiue throni, ſiue dominationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates,omnia per ipſum,& in ipſo. Cum ergo omnia per ipſum,ſubueni & enarra, quid non ſine eo factum ſit quod factum ſit. Quod factum eſt in eo uita erat. Hoc igitur non ſine eo, quod in eo factũ eſt: nam & id quod in eo factum eſt, etiam per eum factum eſt. Omnia enim per ipſum, & in ipſo creata ſunt. In ipſo autem creata, quia naſcebatur creator deus: ſed etiam ex hoc ſine eo nihil factum eſt, quod in eo factum eſt: quia naſcens deus uita erat: & quia uita erat,non poſtea quàm eſt natus effectus eſt uita:non enim in eo aliud eſt quod natus eſt,& aliud eſt quod natus accepit. Non habẽt inter ſe tẽpus,& natiuitas,& profectus. Sed nihil ſine eo fiebat ex ijs, quæ in eo fiebant,quia uita eſt in quo fiebant:& deus qui à deo natus eſt, non poſtea quàm natus eſt,ſed naſcendo deus extitit. Naſcens enim à uiuente uiuus,à uero uerus,à perfecto perfectus:non ſine poteſtate natiuitatis ſuæ natus eſt,natiuitatem ſcilicet ſuam non poſtea ſentiens,ſed ſe deum in eo ipſo quod deus ex deo naſcebatur intelligẽs: hoc unigenitus ab ingenito: hoc ego & pater unum ſumus: hoc in confeſsione patris & filij deus unus: hoc pater in filio,& filius in patre:hinc qui me uidet,uidet & patrem:hinc omnia quæ habet pater, dedit filio:hinc ſicut habet pater uitam in ſemetipſo, ita dedit filio ui

tam habere in ſemetipſo: hinc nemo nouit filiũ niſi pater, neq; patrẽ niſi filius: hinc in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Hęc uita eſt: hęc lux tenebras illuminans: & ut impoſsibilitatem generationis eius enarrandæ ſecundũ prophetam piſcator conſolaretur, adiecit: Et tenebræ eam non cõprehenderũt. Ceſsit ſermo naturæ, & non habet quò excurrat, & tamen hoc piſcator iſte recubans in dominicum pectus accepit. Nõ eſt iſte ſeculi ſermo, quia de quo agitur, nõ ſeculi res eſt. Addatur aliquid, ſi in ſignificatione uerborum reperiri poteſt ultra q̃ dictum ſit: & ſi qua ſunt alia expoſitæ à nobis naturæ nomina, proferantur. Quę ſi non ſunt, imò quia non ſunt, miremur hanc in piſcatore doctrinam, & in eo eloquia dei ſentiamus: confeſsionemq; patris & filij, ingeniti & unigeniti, inenarrabilem, & excedentem complexum omnem & ſermonis & ſenſus, teneamus atq; adoremus: & in domino Ieſu exemplo Ioannis, ut hæc poſsimus ſentire & colloqui, accubemus. Cõmendat autem fidei huius integritatẽ, & euangelica autoritas, & apoſtolica doctrina, & circumſtrepentium undiq; hæreticorũ odioſa fraudulentia. Stat enim hoc fundamentũ ualidum et immotum aduerſus omnes uentos, pluuias, torrentes, non flatibus pellendũ, non ſtillicidijs penetrandum, nõ inundationibus ſubluendũ: & optimum eſt quicquid à plurimis incurſatum, à nullo tamen poterit impelli. Vt aũt quædam medicamentorum genera ſunt ita comparata, ut non in ſingulis tantũ ęgritudinibus utilia ſint, ſed omnibus in cõmune medeãtur, habeantq; in ſe uirtutẽ generalis auxilij: ita & fides catholica non aduerſum ſingulas tantum peſtes, ſed contra omnes morbos opem medelę cõmunis impertit, non infirmanda genere, non uincenda numero, non diuerſitate fallẽda, ſed una atq; eadem aduerſum ſingula omniaq; conſiſtit. Magnum eſt enim, tot in una ea remedia eſſe quot morbos, & totidẽ ueritatis eſſe doctrinas, quotidem erunt ſtudia falſitatis. Contrahantur in unum nomina hæreticorũ, & omnes ſcholæ prodeant, audiant unum ingenitum deum patrem, & unum unigenitũ deum filium perfecti patris progeniem perfectam: non per diminutionem genitum, non ex ſolido parte aliqua deciſum, ſed omnia habentẽ genuiſſe omnia conſecutum, non ex deriuatione fluxúue deductum, ſed ex omnibus atq; in omnibus natũ ab eo, qui in omnibus, in quibus eſt, eſſe non deſinat, liberũ à tempore, ſolutũ à ſeculis, per quem omnia facta ſunt: neq; enim eſſe in his potuit, quæ ab ipſo ſunt inſtituta. Hæc de Euangelijs catholica & apoſtolica confeſsio eſt.

Teſtimonia contra Sabellium

Patrem & filium, ſi audet, Sabellius eundem prædicet, & ipſum illum eſſe qui utrunq; ſit nuncupatus: ut cum eo unus ſit ambo, non unum. Audiet ſtatim de Euangelijs non ſemel, neq; iterum, ſed frequenter

quenter: Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui. Audiet: Pater maior me eſt. Audiet: Ego uado ad patrem. Et: Pater gratias tibi ago. Et: Clarifica me pater. Et: Tu es filius dei uiui.

Subrepat Hebion, omne initium filio dei ex Maria concedens, & uerbum à diebus carnis intelligens, relegat: Pater clarifica me apud temetipſum ea claritate, qua fui apud te priuſquam mundus eſſet. Et: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum, & omnia per eum facta ſunt. Et iterum: In mundo erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mundus eũ non cognouit. Exiſtãt noueli apoſtolatus, ſed ſub antichriſto prædicatores, omni contumelia dei filium illudentes, & audient: Ego de patre exiui. Et: Filius qui eſt in patris ſinu. Et: Ego & pater unum ſumus. Ego in patre & pater in me: Et poſtremo unà cum Iudæis iraſcantur, quòd Chriſtus proprium ſibi patrem deum confitens, æqualem ſe deo fecerit, & unà cum ijs audiant: Vel operibus meis credite, quia pater in me & ego in patre. Vnum igitur hoc eſt immobile fundamentum, unà hæc eſt felix fidei petra Petri ore confeſſa: Tu es filius dei uiui, tanta in ſe ſuſtinens argumenta ueritatis, quantæ peruerſitatum quæſtiones & infidelitatis calumniæ mouebuntur. Iam in cæteris diſpenſatio uoluntatis paternæ eſt. Virgo, partus, & corpus, poſtq́ crux, mors, inferi, ſalus noſtra eſt. Humani enim generis cauſa dei filius natus ex uirgine eſt & ſpiritu ſancto, ipſo ſibi in hac operatione famulante, & ſua uidelicet dei inumbrante uirtute, corporis ſibi initia conſeuit: & exordia carnis inſtituit, ut homo factus ex uirgine naturam in ſe carnis acciperet, perq́ huius admixtionis ſocietatem ſanctificatum in eo uniuerſi generis humani corpus exiſteret: ut quemadmodum omnes in ſe per id quod corporeum ſe eſſe uoluit conderentur, ita rurſum in omnes ipſe per id quod eius eſt inuiſibile, referretur.

Contra Hebionem

Petram interpretatur ipſam fidei profeſſionem

Chriſti incarnatio

Dei igitur imago inuiſibilis pudorem humani exordij non recuſauit, & per conceptionem, partum, uagitum & cunas, omnes naturæ noſtræ contumelias tranſcucurrit. Quid tandem dignum à nobis tantæ dignationis affectui rependetur? Inenarrabilis à deo originis unus unigenitus deus, in corpuſculi humani formam ſanctæ uirginis utero inſertus accreſcit. Qui omnia continet, & intra quem, & per quem cuncta ſunt, humani partus lege profertur: ad cuius uocem archangeli & angeli tremunt, cœlum & terra & omnia mundi huius reſoluentur elementa, uagitu infantiæ auditur. Qui inuiſibilis & incomprehenſibilis eſt, non uiſu, ſenſu, tactúque moderandus, cunis eſt obuolutus. Hæc ſi quis indigna deo recolet, tanto ſe maioris beneficij obnoxium confitebitur, quanto minus hæc dei conuenerint maieſtati. Non ille eguit homo effici, per quem homo factus

Natiuitas

ctus eſt: ſed nos egimus ut deus caro fieret, & habitaret in nobis, id eſt, aſſumptione carnis unius membra uniuerſæ carnis incoleret. Humilitas eius noſtra nobilitas eſt, contumelia eius honor noſter eſt: quod ille eſt deus in carne conſiſtens, hoc nos uiciſsim in deum ex carne renouati. Sed ne forte detineant ſcrupuloſas mentium cogitationes cunæ, uagitus, partus atque conceptio, reddenda eſt ſingulis dei dignitas: ut uoluntatis humilitatem poteſtatis ambitio præcedat, nec dignationem dignitas derelinquat. Videamus igitur quæ ſunt miniſteria conceptus.

Conceptionis dignitas Angelus Zachariæ loquitur, ſterili partus affertur, de incenſi loco ſacerdos mutus egreditur, Ioannes in uocem adhuc utero matris detentus erumpit, Mariam angelus benedicit, matrem filij dei uirginem pollicetur. Illa uirginitatis ſuæ conſcia, difficultate facti commouetur, angelus ei diuinæ operationis efficientiam exponit, ait enim: Spiritus ſanctus deſuper ueniet in te, & uirtus altiſsimi obumbrabit tibi. Spiritus ſanctus deſuper ueniens uirginis interiora ſanctificauit, & in his ſpirans (quia ubi uult ſpiritus ſpirat) naturæ ſe humanæ carnis immiſcuit, & id quod alienum à ſe erat, ui ſua ac poteſtate præſumpſit: atque ut ne quid per imbecillitatem humani corporis diſsideret, uirtus altiſsimi uirginem obumbrat, infirmitatem eius ueluti per umbrã circunfuſam confirmans, ut ad ſementiuam ineuntis ſpiritus efficaciam ſubſtantiã corporalem diuinæ uirtutis inumbratio temperaret. Hæc conceptionis eſt dignitas. *Partus dignitas* Videamus partum, uagitum & cunas quæ dignitas ſequatur. Loquitur ad Ioſeph angelus parituram uirginem, & eum qui natus fuerit uocandum Emanuel, id eſt, nobiſcum deus. Proclamat ſpiritus per prophetam, Angelus teſtis eſt, Deus nobiſcum eſt ille qui naſcitur. Nouum Magis de cœlo ſtellæ lumen effertur, & cœli dominum ſignum cœleſte proſequitur. Angelus paſtoribus nunciat natum Chriſtum dominum ſalutem uniuerſorum. Multitudo exercitus cœleſtis in laudem puerperij concurrit, & tanti operis præconia diuini cœtus gaudia eloquuntur: Gloria deinde in cœlis deo, & pax in terra bonæ uoluntatis hominibus nunciatur. Adſunt deinde Magi, inuolutum pannis adorant: & poſt illam inanis ſcientiæ ſuæ operationem arcanam, poſito in cunis genu flectunt. Sic per Magos cunarum ſordes adorantur, ſic uagitus per angelorum diuina gaudia honorantur: ſic partui proclamans per prophetam ſpiritus, & id ipſum angelus nuncians, & nouæ lucis ſtella famulatur. Sic initia naſcendi ſpiritus ſanctus deſuper ueniens & inumbrans uirtus altiſsimi moliuntur. Aliud intelligitur, aliud uidetur: aliud oculis, aliud animo conſpicitur. Parit uirgo, partus à deo eſt: infans uagit, laudantes angeli audiuntur: panni ſordent, deus adoratur. Ita poteſta-

tis

tis dignitas non amittitur, dum carnis humilitas adoptatur.

Par etiam eſt reliquæ curſus ætatis. Nam omne tempus quod in homine egit, dei operibus expleuit. De ſingulis autem non eſt tempus edicere: tantum illud in uniuerſis uirtutum & curationum generibus contuendum eſt, in carnis aſſumptione hominem, deum uero in geſtis rebus exiſtere. De ſpiritu autem ſancto nec tacere oportet, nec loqui neceſſe eſt: ſed ſileri à nobis eorū cauſa qui neſciunt, non poteſt. Loqui autem de eo nō neceſſe eſt, quia de patre & filio autoribus confitendus eſt. Et quidem puto an ſit non eſſe tractandum. Eſt enim, quandoquidem donatur, accipitur, obtinetur: & qui cōfeſsioni patris & filij connexus eſt, non poteſt à confeſsione patris & filij ſeparari. Imperfectum enim eſt nobis totum, ſi aliquid deſit à toto: de quo ſi quis intelligētiæ noſtræ ſenſum requirit, in Apoſtolo legimus ambo: Quoniam eſtis, inquit, filij dei, miſit deus ſpiritum filij ſui in corda ueſtra clamantem abba pater. Et rurſum: Nolite cōtriſtare ſpiritum ſanctum dei, in quo ſignati eſtis. Et iterum: Nos autem nō ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, ut ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis. Et iterum: Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu, ſi quidem ſpiritus dei in uobis eſt. Si quis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius. Et rurſum: Si autem ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in uobis, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis uiuificabit & mortalia corpora ueſtra propter ſpiritum ſuum qui habitat in uobis. Vnde quia eſt & donatur & habetur & dei eſt: ceſſet hinc ſermo calumniantium cum dicunt per quem ſit, & ob quid ſit, uel qualis ſit. Si reſponſio noſtra diſplicebit dicentiū per quem omnia & in quo omnia ſunt, & quia ſpiritus eſt dei, donum fidelium: diſpliceant & Apoſtoli & prophetæ, hoc tantum de eo quod eſſet loquentes, & poſt hæc pater & filius diſplicebit. Manere autem hinc quoſdam in ignorantia atq; ambiguitate exiſtimo, quòd hoc tertium, id eſt, quod nominatur ſpiritus ſanctus, uideant pro patre & filio frequenter intelligi. In quo nihil ſcrupuli eſt. ſiue enim pater, ſiue filius, & ſpiritus ſanctus eſt. Sed id quod in Euangelijs legimus, Quia deus ſpiritus eſt: diligenter eſt contuendum, quomodo & qua ratione ſit dictum. Omne enim dictum ut dicatur ex cauſa eſt, & dicti ratio ex ſenſu erit intelligenda dicentis, ne quia reſponſum à domino eſt: Spiritus deus eſt, idcirco cum ſancti ſpiritus nomine & uſus negetur & donum. Cum Samaritana enim domino erat ſermo: uenerat enim redemptio uniuerſorum. Cui poſt multum ſermonem aquæ uiuæ, & quinq; uirorum, & nunc eius qui eſſet alienus, mulier reſpondit: Domine animaduerto quod propheta es tu, Patres noſtri in monte hoc adorauerunt, & uos dicitis quoniam Hieroſolymis eſt locus ubi adorare oporteat, domi-

Spiritus ſancti ratio

Et patrem & filium nōnunquam appellari ſpiritum

nus reſpondit: Crede mihi mulier, quoniam uenit hora quando neq; in iſto mõte, neq; Hieroſolymis adorabitis patrẽ. Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt. Sed uenit hora & nunc eſt, cum ueri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu

Deus ſpiritus & ueritate, Etenim pater tales quærit qui adorent eum. Spiritus enim deus eſt, & adorantes eum, in ſpiritu & ueritate oportet adorare, quia deus ſpiritus eſt. Mulier igitur traditionum memor paternarum uel tanquam Samaria in monte, uel tanquam Hieruſalem in templo adorãdum exiſtimabat: quòd Samaria ad adorandum deum per tranſgreſsionem legis locum montis elegerat, Iudæi uero templum à Salomone conditum religionis ſedem exiſtimabant: quorum utrorumq; præſumptio aut collis ædito, aut extructæ domus concauo deum intra quem omnia & extra quem nihil eius capax eſt, continebat. Ergo quia deus inuiſibilis, incomprehenſibilis, immenſus eſt, ait dominus ueniſſe tempus, ut non in monte uel templo deus ſit adorandus: quia deus ſpiritus eſt. Et ſpiritus nec circunſcribitur nec tenetur: quia per naturæ ſuæ uirtutem ubiq; eſt, neq; uſquam abeſt, in omnibus omnis exuberans. Hos igitur ueros eſſe adoratores, qui in ſpiritu & ueritate ſint adoraturi: adoraturis autem in ſpiritu deum ſpiritum, alter in officio, alter in honore eſt, quia diſcretum eſt in quo quiſq; ſit adorandus. Non enim tollit ſancti ſpiritus & nomen & donum, quia dictum eſt: Deus ſpiritus eſt. Reſponſum autem eſt mulieri deum templo & monte claudenti, eſſe omnia in deo, deum in ſemetipſo, & inuiſibilem atq; incomprehenſibilem in ijs quæ inuiſibilia atque incomprehenſibilia ſunt adorandum. atq; ita natura & muneris & honoris expreſſa eſt, cum in ſpiritu deum ſpiritum docuit adorandum: & libertatem ac ſcientiam adorantium, & adorandi infinitatem, dum in ſpiritu deus ſpiritus adoratur, oſtendit. Simile huic etiam illud Apoſtoli eſt: Quia dominus ſpiritus eſt, & ubi ſpiritus domini, ibi libertas. Diſcreuit ad intelligentiæ ſignificationem, eum qui eſt, ab eo cuius eſt. Non enim habere haberiq; unum eſt, neq; eadem ſignificatio continet eum atq; eius. Ita cum ait: Dominus ſpiritus eſt, naturam infinitatis eius oſtendit. Cum uero adiecit: Vbi ſpiritus domini, ibi libertas: & eum cuius eſt ſignificat: quia & ſpiritus dominus eſt, & ubi ſpiritus eſt domini, ibi libertas eſt. Hæc non quod cauſa poſtulet dicta ſint, ſed ne quid in his obſcuritatis hæreret. Eſt enim ſpiritus ſanctus unus ubiq;, omnes patriarchas, prophetas & omnem chorum legis illuminans, Ioannem etiam in utero matris inſpirans: datus deinde Apoſtolis cæteriſq; credentibus, ad cognitionem eius, quæ indulta eſt, ueritatis.

Effectus ſpiritus ex Euãgelijs Quod autem ſit officium eius in nobis, uerbis ipſius domini audiamus. Ait enim: Adhuc multa habeo uobis dicere, ſed non poteſtis

portare modo: expedit enim uobis ut ego eam, ſi iero mittam uobis aduocatum. Et rurſum: Ego, inquit, rogabo patrem meum & alium aduocatum mittet uobis ſpiritum paracletum, ipſe me clarificabit. Et rurſum: Rogabo, inquit, patrem meum, & alium aduocatum mittet uobis, ut uobiſcum ſit in æternum, ſpiritum ueritatis. ille uos diriget in omnem ueritatem. non enim loquetur à ſe, ſed quæcunque audierit loquetur, & uentura nunciabit uobis. ille me honorificabit, quia de meo ſumet. Hæc de pluribus ad intelligentiæ uiam dicta ſint, quibus & uoluntas munerantis, & ratio & conditio muneris continetur: ut quia infirmitas noſtra neque patris, nec filij capax eſſet, fidem noſtram de dei incarnatione difficilem, ſancti ſpiritus donum quodam interceſsionis ſuæ fœdere illuminaret. Eſt autem nunc conſequens, ut & Apoſtolum explicantem doni huius uirtutem atque officium audiamus. ait enim. Quotquot enim ſpiritu dei aguntur, hi filij ſunt dei: non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba pater. Et rurſum: Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, ut ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis. Et rurſum: Quia nemo in ſpiritu dei dicit anathema Ieſum, & nemo poteſt dicere dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. Et rurſum: Diuiſiones autem donationum ſunt, idem autem ſpiritus: & diuiſiones miniſteriorum ſunt, idem autem dominus: & diuiſiones operationum ſunt, ſed idem deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifeſtatio ſpiritus ad utilitatem. Alij autem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ, ſecundum eundem ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij dona ſanitatum in uno ſpiritu, alij operatio uirtutum, alij prophetia, alij ſeparatio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum: omnia autem hæc operatur unus atque idem ſpiritus. Habemus igitur doni iſtius cauſam, habemus effectus: & neſcio quid de eo ambiguitatis ſit, cuius in abſoluto ſit & cauſa, & ratio, & poteſtas. Vtamur ergo tam liberalibus donis, & uſum maxime neceſſarij muneris expetamus. Ait enim, ut etiam ſuperius oſtendimus, Apoſtolus: Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex deo eſt, ut ſciamus quæ à deo donata ſunt nobis. Accipitur ergo ob ſcientiam. Vt enim natura humani corporis ceſſantibus officij ſui cauſis erit ocioſa: nam & oculis niſi lumen accedat, nullus miniſterij erit uſus, & aures niſi uox ſonus'ue reddatur, munus ſuum nõ recognoſcent, & nares niſi odor fragrauerit, in quo officio erunt neſcient: non quòd his deficiat natura per cauſam, ſed uſus habeatur ex cauſa: Ita & animus humanus niſi per fidem donum ſpiritus hauſerit, habebit quidem naturam deum intelligendi, ſed lumen ſcientiæ non

Ex Paulo

habebit. Munus autem quod in Chriſto eſt, omne omnibus patet unum: & quod ubique non deeſt, in tantum datur in quantum quis uolet ſumere, in tantum reſidet in quantum quis uolet promereri. Hoc uſque in conſummationem ſeculi nobiſcum, hoc expectationis noſtræ ſolatium. Hoc in donorum operationibus futuræ ſpei pignus eſt: hoc mentium lumen, hic ſplendor animarum eſt. Hic ergo ſpiritus ſanctus expetendus eſt, promerendus eſt, & deinceps præceptorum fide atque obſeruatione retinendus.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE

Liber III

AFFERT pleriſque obſcuritatem ſermo domini, cum dicit: Ego in patre & pater in me, & non immerito. Natura enim intelligentiæ humanæ rationem dicti iſtius non capit: uidetur namq; non poſſe effici, ut quod in altero ſit, æque id ipſum extra alterum ſit. Et cum neceſſe ſit ea de quibus agitur non ſolitaria ſibi eſſe, numerum tamen ſuum in quo ſint conſeruantia, non poſſe ſe inuicem continere, ut qui aliquid aliud intra ſe habeat atq; ita maneat, manensq; ſemper exterior, ei uiciſsim quem intra ſe habeat, maneat æque ſemper interior. Hæc quidem ſenſus hominum non conſequitur, nec exemplum aliquod rebus diuinis comparatio humana præſtabit: ſed quod inintelligibile eſt homini, deo eſſe poſsibile eſt. Hoc non ita à me dictum ſit, ut ad rationem dicti ea tantum ſufficiat autoritas, quòd à deo dictum ſit. Cognoſcendum itaq; atque intelligendum eſt quid ſit illud: Ego in patre & pater in me, ſi tamen comprehendere hoc ita ut eſt ualebimus: ut quod natura rerum pati non poſſe exiſtimatur, id diuinæ ueritatis ratio conſequatur. Atque ut facilius intelligentiã difficillimę iſtius quęſtionis conſequi poſſimus, prius patrem & filium ſecundum diuinarum ſcripturarum doctrinam cognoſci à nobis oportet, ut de cognitis ac familiaribus abſolutior ſermo ſit. Æternitas patris, ut in libro anteriore tractauimus, locum, tempora, ſpeciem, & quicquid illud humano ſenſu concipi poteſt excedit. Ipſe extra omnia, in omnibusq;, capiens uniuerſa, & capiendus à nemine, non acceſſu deceſſúue mutabilis, ſed inuiſibilis, incomprehenſibilis, plenus, perfectus, æternus, non aliunde quod eſt ſumens, ſed ad id quod ita manet ſibi ipſe ſufficiens.

Hic ergo ingenitus ante omne tempus ex ſe filium genuit, non ex

aliqua

aliqua ſubiacente materia, quia per filium omnia: non ex nihilo, quia ex ſe filium: non ut partum, quia nihil in deo demutabile aut uacuum eſt: non partem ſui uel diuiſam, uel diſciſſam, uel extenſam, quia & impaſsibilis & incorporeus deus eſt: hæc autem paſsionis & carnis ſunt, & ſecundum Apoſtolum in Chriſto inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed incomprehẽſibiliter, inenarrabiliter ante omne tempus & ſecula unigenitũ ex his quæ ingenita in ſe erant, procreauit: omne quod deus eſt per charitatem atq; uirtutem natiuitati eius impartiens, ac ſic ab ingenito, perfecto æternoq; patre, unigenitus & perfectus & æternus eſt filius. Ea autem quæ eius ſunt ſecundum corpus quod aſſumpſit, bonitatis eius ad ſalutem noſtram uoluntas eſt. Inuiſibilis enim & incorporeus & incomprehenſibilis, utpote ab eo genitus, tantum in ſe & materię & humilitatis recepit, quantum in nobis erat uirtutis ad intelligendum ſe & ſentiendum & contuendum: imbecillitati noſtræ potius obtemperans, quàm de his in quibus erat ipſe deficiens. Igitur perfecti patris perfectus filius, & ingeniti dei unigenita progenies, qui ab eo qui habet omnia, accepit omnia, deus à deo, ſpiritus à ſpiritu, lumen à lumine, confidenter ait: Pater in me & ego in patre. Quia ut ſpiritus pater, ita & filius ſpiritus: ut deus pater, ita & filius deus: ut lumen pater, ita & filius lumen. Ex ijs ergo quæ in patre ſunt, ea in quibus eſt filius, id eſt, ex toto patre totus filius natus eſt, non aliunde, quia nihil ante quàm filius: non ex nihilo, quia ex deo filius: non in parte, quia plenitudo deitatis in filio: neq; in aliquibus, quia in omnibus: ſed ut uoluit qui potuit, ut ſcit qui genuit: quod in patre eſt, hoc & in filio eſt: quod in ingenito, hoc & in unigenito eſt: alter ab altero, & uterque unum: non duo unus, ſed alius in alio, quia non aliud in utroq;: pater in filio, quia ex eo filius: filius in patre, quia non aliunde quod filius: unigenitus in ingenito, quia ab ingenito unigenitus. Ita in ſe inuicem: quia ut omnia in ingenito patre perfecta ſunt, ita omnia in filio unigenito perfecta ſunt. Hæc in patre & filio unitas, hæc uirtus, hæc charitas, hæc fides, hæc ſpes, hæc ueritas, uia, uita. Non calumniari de uirtutibus ſuis deo, nec per ſecretũ ac poteſtatem natiuitatis obtrectare filio. Patri ingenito nihil comparare: unigenitum ab eo, nec tempore, nec uirtute diſcernere: deum filiũ, quia ex deo eſt, confiteri. Sunt iſtiuſmodi in deo poteſtates: quarum cum ratio intelligentiæ noſtrę incomprehenſibilis ſit, fides tamen per ueritatem efficientiæ in abſoluto eſt. Nec hoc in ſpiritualibus tantum, ſed etiam in corporalibus deprehendimus, non ad natiuitatis exemplum, ſed ad admirationem facti intelligibilis oſtenſum. Nuptiarũ die uinum in Chana Galilææ ex aqua factum eſt: nunquid conſequitur aut ſermo noſter, aut ſenſus, quibus modis natura

Quomodo filius à patre & in patre

Diuina uirtus ex miraculis ad ſimilitudinem diuinæ generationis

demutata

demutata ſit, ut aquę ſimplicitas defecerit, et uini ſapor natus ſit. Non permixtio fuit ſed creatio, & creatio non à ſe cœpta ſed ex alio in aliud exiſtens: non per transfuſionem potioris obtinetur quod infirmius eſt, ſed aboletur quod erat, et quod non erat cœpit. Sponſus triſtis eſt, familia turbatur, ſolennitas nuptialis conuiuij periclitatur. Ieſus rogatus non exurgit aut inſtat, ſed quieſcentis eius hoc opus eſt. Aqua hydrijs infunditur, uinum calicibus hauritur, infundentis ſciētiæ ſenſus non conuenit haurientis. Qui infuderunt, hauriri aquam exiſtimant: qui hauriunt, uinum infuſum arbitrantur: tempus quod in medio eſt non ſufficit, ut in liquoris natura & naſcatur & pereat. Ratio facti & uiſum fruſtratur & ſenſum, uirtus tamen dei in his quæ ſunt geſta ſentitur. Sed & de quinq; panibus non diſsimilis facti admiratio eſt, incrementis eorum quinq; millium uirorum & innumerabilium mulierum ac puerorū fames uincitur: fugit oculos ſenſus noſtri, operis intelligentia. Quinq; panes offeruntur & franguntur, ſubrepunt præfringentium manibus quædam fragmētorum procreationes, non imminuitur unde præfringitur, & tamen ſemper præfringentis manum fragmenta occupant: fallunt momenta uiſum, dum plenam fragmentis manum ſequeris, alteram ſine damno portionis ſuę contueris, inter hæc fragmentorum cumulus augetur. Præfringentes in miniſterio ſunt, edentes in negocio ſunt, eſurientes ſaturi ſunt, duodecim cophinos replent reliquiæ. Non ſenſus, non uiſus profectum tam inconſpicabilis operationis aſſequitur: eſt quod non erat, uidetur quod non intelligitur, ſolum ſupereſt ut deus omnia poſſe credatur. Non habent itaq; diuina adulationem, nec ſubeſt deo ad placendum fallendumq; ſimulatio. Hæc filij dei opera non de iactantiæ ſtudio ſunt profecta: neq; enim ille cui innumerabilia milia milium angelorū ſeruiūt, adulatus eſt homini. quid enim eorum quæ noſtra ſunt indigebat, per quē ſunt uniuerſa quæ noſtra ſunt? An honorē à nobis expoſtulabat, nunc à ſomno ſtupidis, nunc de luxu noctium uigilatarū feſsis, nunc poſt rixas & cædes dierum male conſcijs, nunc poſt conuiuia ebrijs, quem archāgeli & dominatus, principatus & poteſtates ſine ſomno, ſine occupatione, ſine crimine æternis & indefeſsis in cœlo uocibus laudant: & laudant, quia ipſe inuiſibilis dei imago omnes per ſe creauerit, ſecula fecerit, cœlum firmauerit, aſtra diſtinxerit, terrā fundauerit, abyſſos demerſerit, ipſe deinceps homo natus ſit, mortem uicerit, portas inferni fregerit, cohęredē ſibi plebem acquiſiuerit, carnē in ęternitatis gloriā ex corruptione tranſtulerit. Nihil ergo iſte eguit à nobis, ut hæc eum apud nos inenarrabilia, et inintelligibilia opera tanquā egentem laudis ornarent: ſed prouidēs deus nequitiæ & ſtultitiæ humanæ errorem, & ſciens eouſq; infidelitatem proruptură eſſe, ut ſibi de dei

rebus

rebus iudicium præſumeret, audaciam noſtram earum, de quibus ambigeretur, rerum uicit exemplis. Sunt enim plures ſeculi prudentes, quorum prudentia deo ſtulticia eſt: qui cum audiunt de uno ex deo, uerū à uero, perfectum à perfecto, unum ab uno natum eſſe, tanquam impoſsibilia nobis prædicantibus contradicunt, quibuſdam ſententiarum collectionibus inhærentes, cum dicunt: Naſci nihil potuit ab uno, quia omnis natiuitas eſt ex duobus: iam ſi ab uno natus hic filius eſt, partem eiuſdem qui genuit accepit: et ſi pars, neuter ergo perfectus eſt, deeſt enim ei unde deceſsit: nec plenitudo in eo erit, qui ex portione conſtiterit: neuter ergo perfectus eſt, cum plenitudinem ſuam & qui genuit amittat, nec qui natus eſt cōſequatur. Hanc mundi ſapientiam etiam per prophetam prouidens deus ita damnat dicens: Perdam ſapientiam ſapientium, & intellectum prudentium reprobabo. Item in Apoſtolo: Vbi ſapiens, ubi conquiſitor huius ſeculi? nonne ſtultam fecit deus prudentiam huius mundi? Nam quia in ſapientia dei non cognouit mundus per prudentiam deum, placuit deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes: quoniam Græci ſapientiam quærunt, & Iudæi ſigna petunt, nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalū, gentibus aūt ſtultitiam: ijs autem qui ſunt uocati Iudæis atq; Gręcis, Chriſtum dei uirtutē & dei ſapientiā: quia quod ſtultum eſt dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmum eſt dei, fortius eſt hominibus. Curā ergo humani generis habens dei filius, primum ut ſibi crederetur, homo factus eſt, ut teſtis diuinarum rerum nobis eſſet ex noſtris: perq; infirmitatem carnis deum patrem nobis infirmis & carnalibus prædicaret, uoluntatē in eo dei patris efficiens, ut dicit: Non ueni uoluntatē meam facere, ſed uoluntatem eius qui me miſit. Non quòd nolit & ille quòd faciat: ſed obedientiā ſuam ſub effectu paternæ uoluntatis oſtendit, uolens ipſe uoluntatem patris explere. Erat autem hæc efficiendæ uoluntatis uoluntas, cuius ipſe teſtis eſt dicens: Pater uenit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te: ſicut dediſti ei poteſtatē omnis carnis, ut omne quod dediſti illi, det ei uitam æternam. Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum deum uerum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Ego te clarificaui ſuper terram opere conſummato, quod dediſti mihi ut faciam. Et nunc clarifica me tu pater apud temetipſum claritate quam habui, priuſquam mundus eſſet, apud te. Manifeſtaui nomen tuum hominibus quos dediſti mihi. Verbis breuibus & paucis omne opus officij ſui & diſpenſationis expoſuit, nihilominus fidei ueritatē aduerſum omnem inſpirationē diabolicæ fraudulētiæ cōmuniens. Curramus ergo per ſingulas ſermonis ſui uirtutes

Confutat rationes humanas

tes

tes. Ait: Pater, uenit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarifi-cet te. Non diem, non tempus, ſed horam ueniſſe dicit. In hora diei portio eſt. Et quæ hæc erit hora? nempe illa de qua in tempore paſ-ſionis diſcipulos cōfirmans locutus eſt: Ecce uenit hora, ut filius ho-minis clarificetur. Hęc ergo hora eſt in qua ſe à patre clarificari orat, ut patrem ipſe clarificet. Sed quid eſt quod clarificari ſe clarificatu-rus expectat, & honorem redditurus expoſtulat, & hoc eget quod rurſum impartiat? Et hic occurrāt ſophiſtæ mundi & ſapientes Grę-ciæ, & ſyllogiſmis ſuis ueritatem irretiant. Quo modo & unde & quid cauſæ ſit quærant: & cum hæſerint, audiant: Quia ſtulta mun-di elegit deus. Ergo per ſtultitiam noſtrā intelligamus hæc inintelli-gibilia ſapientibus mundi. Dixerat dominus: Pater, uenit hora: ho-ram paſsionis oſtenderat, nam hæc ſub momēto eo loquebatur. De-inde adiecit: Clarifica filium tuum. Sed quo modo clarificandus erat filius? namq; natus ex uirgine, à cunis atq; infantia uſq; ad conſum-matum uenerat uirum: per ſomnum, famem, ſitim, laſsitudinem, la-chrymas hominem egerat, etiamnū conſpuendus, flagellandus, cru-cifigendus. Quid ergo? nobis ſolum hominem in Chriſto hęc erant conteſtatura? Sed non confundimur cruce, non flagellis prædamna-mur, non ſputis ſordidamur. Clarificat pater filium. Quo modo tan-dem? ſuffigitur cruci. Deinde quid ſequitur? ſol non occidit, ſed refu-git. Sed quid refugiſſe dico? non receptus in nube eſt, ſed de curſu operis defecit, & interitum ſuum cum eo reliqua mundi elemēta ſen-ſerūt: & ne huic facinori illæ cœleſtes operationes intereſſent, inter-ceſsionis huius neceſsitate quadam ſui abolitione caruerūt. Sed ter-ra quid fecit? ad onus domini in ligno pendentis intremuit, eum qui moriturus erat intra ſe conteſtata non capere. Nunquid & portio-nem ſuam rupes & ſaxa concedunt? ſed rupta diſsiliunt, & naturam ſuam perdunt, cęſamq; ex ſe arcam incontinentem condendi corpo-ris confitentur. Quid ad hæc proclamat quoq; centurio cohortis, et crucis cuſtos? Vere dei filius erat iſte. Creatura interceſsione huius piaculi liberatur, firmitatem & uirtutem ſaxa non retinent. Qui cru-ci affixerant, uere dei filium confitentur. Prædicationi conſentit effe-ctus. Dominus dixerat: Clarifica filiū tuum. Nō ſolum nomine con-teſtatus eſt eſſe ſe filium, ſed & proprietate qua dicitur tuum. Multi enim nos filij dei, ſed non talis hic filius eſt. Hic enim & uerus & pro-prius eſt filius, origine, non adoptione: ueritate, nō nuncupatione: natiuitate, non creatione. Ergo poſt clarificationē eius, ueritatis con-feſsio conſecuta eſt: nam uerum dei filiū centurio confitetur, ne quis credentium ambigeret, quod unus perſequentium nō negaſſet. Sed fortè ea clarificatione creditur eguiſſe filius quā orabat, & infirmus reperitur

Syllogiſmi nūc ſuſtinent eccleſiam

Chriſtus peculiari modo filius dei dicitur

reperitur, dum clarificationē potioris expectat. Et quis patrem non potiorem confitebitur, ut ingenitū à genito, ut patrem à filio, ut eum qui miſerit ab eo qui miſſus ſit, ut uolentem ab ipſo qui obediat? & ipſe nobis erit teſtis: Pater maior me eſt. Hæc ita ut ſunt, intelligenda ſunt: ſed cauendum eſt, ne apud imperitos gloriam filij honor patris infirmet, nec infirmari ſe patitur hæc ipſa clarificatio poſtulata. ad id enim quod dictum eſt: Pater clarifica filium tuum, ſequitur & illud: Vt filius tuus clarificet te. Non ergo infirmus eſt filius, uicem clarificationis ipſe cum clarificandus ſit, redditurus. Sed ſi non infirmus, quid poſtulabat? Nemo enim niſi hoc quo eget poſtulat. Aut nunquid infirmus eſt & pater? Aut eorū quę habet ita profuſus eſt, ut ei clarificatio ſit reddenda per filium? Sed neq; hic eguit, neq; ille deſiderat, & tamen alteri alter impertit. Ergo expoſtulatio clarificationis dandæ, uiciſsimq; reddendæ, nec patri quicquam adimit, nec infirmat filium, ſed eandem diuinitatis oſtendit in utroq; uirtutem, cum & clarificari ſe filius à patre oret, & clarificationē pater non dedignetur à filio: ſed hæc in patre & filio uirtutis unitatem, per uiciſsitudinem dandæ & referendæ clarificationis oſtendunt. Sed clarificatio hæc quæ ſit, & ex quibus ſit, noſcendum eſt. Nō opinor demutabilis deus eſt, neq; in ęternitatem cadit aut uicium, aut emendatio, aut profectus, aut damnum: ſed quod eſt, ſemper eſt. Hoc enim deo eſt peculiare, quod ſemper eſt: habere aliquando in natura non poterit ut nō ſit. Quo modo ergo clarificabitur quod ſuo nō eget, neq; à ſe deficit, neq; quicquam ſit quod in ſe recipiat, neq; amiſerit ut reſumat? Hęremus, moramur. Sed intelligentiæ noſtræ infirmitatem Euangeliſta non deſerit, qui quam clarificationē patri filius eſſet redditurus oſtendit dicens: Sicut dediſti ei poteſtatem omnis carnis, ut omne quod dediſti illi, det ei uitam æternam. Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolū uerum deū, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Clarificatur ergo per filium pater, in eo quod ſit à nobis per filium intelligendus. Claritas autem hæc erat, quod ab eo filius poteſtatem omnis carnis acceperat. Caro enim factus ipſe, uitæ æternitatem erat caducis & corporeis & mortalibus redditurus. Vitæ autē noſtræ æternitas non operationis erat, ſed uirtutis effectus: cum æternitatis gloriam non iam molitio noua, ſed ſola dei eſſet cognitio ſumptura. Ergo non claritas deo additur: neq; enim deceſſerat ut adderetur, ſed per filium clarificatur apud nos imperitos, refugas, ſordidos, ſine ſpe mortuos, ſine lege tenebroſos: & clarificatur per id quod ab eo filius poteſtatē omnis carnis acceperit, uitam ei ęternam daturus. Per hęc igitur filij opera clarificatur pater. Itaq; cum omnia filius accepit, clarificatus à patre eſt: & contrà clarificatur pater, cum

Quomodo filius clarificat patrem & uiciſſim ab eo clarificatur

d fiunt

fiunt uniuerſa per filium. Et claritas accepta ſic redditur,ut quod claritatis in filio eſt, id totum claritas patris ſit:quia à patre accepit omnia,quia honor famulantis in honore mittentis eſt,ut honor gignentis in honore naſcentis eſt. Sed in quo tandem æternitas uitæ eſt,ait ipſe: Vt cognoſcãt te ſolum uerũ deum,& quem miſiſti Ieſum Chriſtum.Quæ hic difficultatum quæſtiones ſunt, & quę pugnæ uerborum? Vita eſt, uerum deum noſſe. Sed nudum hoc non facit uitam. Quid ergo connectitur? Et quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Debitus patri à filio honor redditur,cum dicit: Te ſolum uerum deum. Non tamen ſe filius à dei ueritate ſecernit cum adiungit: Et quem miſiſti Ieſum Chriſtum.Non habet interuallum cõfeſsio credentium, quia in utroq; ſpes uitæ eſt. Nec deus uerus ab eo defecit, qui in coniunctione ſuccedit.Cum ergo dicitur,ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, ſub hac ſignificatione, id eſt, mittentis & miſsi,nõ patris & filij ueritas & diuinitas ſub aliqua aut ſignificationis aut dilationis diuerſitate diſcernitur, ſed ad gignẽtis & geniti confeſsionẽ fides religionis inſtruitur.Ergo abſolute patrẽ filius clarificat in eo quod ſequitur: Ego te clarificaui ſuper terrã opere conſummato,quod dediſti mihi ut faciã. Laus patris omnis à filio eſt: quia in quibus laudabit̃ filius,laus erit patris. Conſummat enim omnia quę pater uoluit.Dei filius homo naſcitur,ſed dei in partu uirginis uirtus eſt.dei filius homo cernit̃,ſed deus in operibus hominis exiſtit.Dei filius crucifigitur,ſed in cruce hominis mortem deus uincit. Chriſtus dei filius moritur, ſed omnis caro uiuificat̃ in Chriſto. Dei filius in inferis eſt, ſed homo refertur ad cœlum. In quantũ hæc laudabuntur in Chriſto, tanto plus laudis ex quo Chriſtus deus eſt conſequetur.His igitur modis pater filiũ clarificat ſuper terrã. Rurſumq; filius ignorationi gentiũ & ſtulticiæ ſeculi, per uirtutũ ſuarũ opera eum ex quo eſt ipſe clarificat. Et hæc quidem clarificationis uiciſsitudo non pertinet ad diuinitatis profectũ, ſed ad honorem eum qui ex cognitione ignorantium ſuſcipiebatur. Quo enim pater non abundabat,ex quo ſunt omnia? Vel quid filio deerat, in quo cõplacuerat omnem plenitudinem diuinitatis habitare? Ergo clarificatur pater in terra, quia opus eius quod mandauit efficitur. Videamus quid filius à patre clarificationis expectet, & abſolutum eſt.Nam in continentibus eſt: Ego te clarificaui ſuper terram,opus conſummaui quod dediſti mihi ut faciam. & nunc clarifica me tu pater apud temetipſum ea claritate quam habui, prius quàm mundus eſſet, apud te.Manifeſtaui nomen tuum hominibus. Operibus ergo filij clarificatus eſt pater: dum deus eſſe intelligitur, dum dei unigeniti pater manifeſtatur,dum ad ſalutem noſtram filium ſuum etiam ex uirgine

natum

natum eſſe hominem uoluit. In quo explentur ea omnia in paſsione, quæ de partu uirginis cœpta ſunt. Itaq; quia dei filius ex omni qua eſt parte perfectus, & ante omne tempus in diuinitatis plenitudine natus, nunc à carnis ſuæ origine homo conſumabatur ad mortem: clarificari ſe apud deum poſtulat, ſicut patrē ipſe clarificabat in terris, quia tum dei uirtutes ignoranti ſeculo clarificabātur in carne. Nunc autem quid eſt quod apud patrem clarificationis profectum expetat? Nempe hoc quod habuit apud eum, prius quàm mundus eſſet. Habuit plenitudinem diuinitatis, atq; habet. Nanq; dei filius eſt: ſed qui erat dei filius, & hominis cœperat eſſe filius. Erat enim uerbum caro factum: non amiſerat quod erat, ſed cœperat eſſe quod non erat. Non de ſuo deſtiterat, ſed quod noſtrum eſt acceperat: profectum ei quod accepit, eius claritatis expoſtulat, unde non deſtitit. Ergo quia filius eſt uerbum, & uerbum caro factum, & deus uerbum, & hoc in principio apud deum, & uerbum ante conſtitutionem mundi filius: filius nunc caro factus orabat, ut hoc patri caro inciperet eſſe quod uerbum, ut id quod de tempore erat, gloriam eius, quę ſine tempore eſt, claritatis acciperet, ut in dei uirtutem & ſpiritus incorruptionem transformata carnis corruptio abſorberetur. Hæc itaq; oratio ad deum eſt, hæc ad patrem confeſsio filij eſt, hæc carnis deprecatio eſt: in qua eum iudicij die compunctum, & de cruce recognitum uniuerſi uidebunt, in qua præfiguratus in monte eſt, in qua eleuatus ad cœlos eſt, in qua deo aſſedit à dextris, in qua uiſus à Paulo eſt, in qua honorificatus ab Stephano eſt. Manifeſtato itaq; nomine patris hominibus, hoc poſtulat. Sed quo nomine? Nunquid nomē dei ignorabatur? Hoc Moyſes de rubo audiuit, hoc Geneſis in exordio creati orbis nunciauit, hoc lex expoſuit, hoc prophetæ prætulerunt, hoc homines in his mundi operibus ſenſerunt, hoc gentes etiam mentiendo ueneratæ ſunt. Non ergo ignorabatur dei nomen, ſed deus planè ignorabatur: Nam deum nemo noſcit, niſi confiteatur & patrem, patrem unigeniti filij, et filium non de portione, aut dilatione, aut remiſsione: ſed ex eo natum inenarrabiliter, incomprehenſibiliter, ut filium à patre plenitudinem diuinitatis, ex qua, & in qua natus eſt obtinentem, uerum & infinitum & perfectum deum: hæc enim dei eſt plenitudo. Nam ſi horum aliquid deerit, iam non erit plenitudo, quam in eo habitare complacuit. Hoc à filio dei prædicatur, hoc ignorantibus manifeſtatur: ſic clarificatur per filium pater, cum pater filij per filium talis agnoſcitur.

Volens itaq; filius huius natiuitatis ſuæ fidem facere, factorum ſuorum nobis poſuit exemplum, ut per inenarrabilem geſtorum ſuorum efficientiam de uirtute natiuitatis inenarrabilis doceremur: cum aqua fit uinum, cum quinq; panes ſaturatis quinq; milibus uirorum,

excepto ſexu & ætate reliqua, replent fragmētis cophinos duodecim. Res cernitur, & neſcitur: fit, & non intelligitur: ratio non apprehenditur, effectus ingeritur. Stultum eſt autem, calumniam in eo inquiſitionis intendere, in quo comprehendi id unde quęritur, per naturam ſuam non poteſt. Vt enim inenarrabilis eſt pater in eo quod ingenitus eſt, ita enarrari filius in eo quod unigenitus eſt, non poteſt, quia ingeniti eſt imago, qui genitus eſt. Tum enim ſenſu atq; uerbis imaginem apprehendamus neceſſe eſt, cum eum cuius imago eſt, conſequemur. Sed inuiſibilia perſequimur, & incomprehenſibilia tentamus, quibus intelligentia ad cōſpicabiles res & corporeas coartatur. Non erubeſcimus ſtulticiæ? non noſmetipſos irreligioſitatis arguimus, dei arcanis, dei uirtutibus calumniantes? Quomodo filius, & unde filius, & quo damno patris, uel ex qua ſit portione natus, inquirimus. Hærebas in exemplo operationũ, ut crederes deum efficere poſſe, quorum intelligere efficientiam non poſsis. Quæris quomodo ſecundum ſpiritum natus ſit filius: ego te de corporeis rebus interrogo. Quæro quomodo natus ex uirgine ſit, An detrimentum ſui caro perfectam ex ſe carnem generans perpeſſa ſit. Et certe non ſuſcepit quod ædidit, ſed caro carnem ſine elementorum noſtrorum pudore prouexit, & perfectum ipſa de ſuis non imminuta generauit. Et quidem fas eſſet, non impoſsibile in deo opinari, quod per uirtutem eius poſsibile fuiſſe in homine cognoſcimus. Sed te, quiſquis es, ininueſtigabilia ſectantem, & diuinorum ſecretorum atq; uirtutum grauem arbitrum conſulo, ut mihi imperito, & tantum de omnibus deo ut ſunt ab eo dicta credenti, rationem ſaltem facti iſtius afferas. Dominum audio, & quia his credo quæ ſcripta ſunt, ſcio iam poſt reſurrectionem frequenter uidendum ſe in corpore præbuiſſe multis non credentibus: certe & Thomæ, non niſi contrectatis eius uulneribus credituro, ſicut ait: Niſi uidero in manibus eius figuram clauorum, & miſero digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam. Dominus ad omnem ſe intelligentiæ noſtræ imbecillitatem accommodans, & dubitationi infidelium ſatisfacturus, arcanum inuiſibilis uirtutis operatur: facti rationem quiſquis eris cœleſtium rerum ſcrutator, expone. Erant diſcipuli incluſi, & ſecreto poſt paſsionem domini congregati conſederant. Dominus Thomæ fidem propoſitis conditionibus confirmaturus aſsiſtit, palpandi corporis & contrectandi uulneris obtulit facultatem: & utiq; qui compunctus recognoſcendus ſit, neceſſe eſt ut corpus in quo eſt compunctus attulerit. Quæro ergo per quas clauſæ domus partes ſeſe corporeus intulerit. Diligenter enim Euangeliſta expreſsit dicens: Venit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit in medio diſcipulorũ ſuorum. An conſtructa parietum penetrans,

&

& ſolidam lignorum naturã impenetrabilem tranſcurrit? Stetit nanq; corporeus, non ſimulatus aut fallax. Sequantur ergo oculi mentis tuæ penetrantis ingreſſum, & cum eo clauſam domum intelligentiæ tuæ uiſus introeat. Integra ſunt omnia & obſerata: ſed ecce aſsiſtit medius, cui per uirtutem ſuam uniuerſa ſunt peruia. Inuiſibilibus calumniaris, ego à te uiſibiliũ expoſco rationẽ. Nihil cedit ex ſolido, neq; per naturam ſuam aliquid tanquam lapſu inſenſibili ligna & lapides admittũt. Corpus domini à ſeſe non deficit, ut ſeſe reſumat ex nihilo, & unde qui aſsiſtit in medio eſt? Cedit ad hæc & ſenſus & ſermo, & extra rationem humanam eſt ueritas facti. Idcirco ergo ut de natiuitate domini fallimur, ita & de ingreſſu domini mentiamur. Dicamus factũ non fuiſſe, quia intelligentiam facti non apprehendimus: & ceſſante ſenſu noſtro, facti ipſius ceſſet effectus. Sed mendacium noſtrum facti ipſius fides uincit. Aſsiſtit dominus clauſa domo in medio diſcipulorum: & filius eſt natus ex patre. Noli negare quòd ſteterit, quia per intelligentiæ infirmitatem, conſiſtentis non conſequaris introitum. Noli neſcire, quòd ab ingenito & perfecto deo patre unigenitus perfectus filius dei natus ſit: quia ſenſum & ſermonem humanæ naturæ, uirtus generationis excedat. Et omnia quidem inſuper mundi opera adeſſe nobis in teſtimonium poſſent, ne ambigere de dei rebus atq; uirtutibus fas crederemus. Sed in ipſam ueritatem infidelitas noſtra procurrit, & uiolenti in excidium dei poteſtatis irrumpimus. Si liceret & corpora & manus in cœlum leuaremus, ſolem aſtraq; cætera annui curſus ſuis limitibus perturbaremus, permiſceremus diſceſſus oceani & acceſſus: fluenta etiam fontium inhiberemus, & naturas fluminum refrenaremus: concuteremus fundamenta terræ, & toto in hæc opera dei parricidio deſæuiremus. Sed bene, quòd nos intra hanc modeſtiæ neceſsitatem natura corporum detinet. Certe non fallimus, quid ſi liceret eſſemus acturi. Nanq; quia non poſſumus, prophana uoluntatis audacia naturam ueritatis conuellimus, & bellum dictis dei comparamus. Filius dixit: Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus. Quid ad hæc calumniamur? quid æſtuamus? patrem tu negas? Atqui hoc maximum opus filij fuit, ut patrem cognoſceremus. Negas planè quando ſecundum te filius non ex eo natus eſt. Et cum filius dicitur factus pro uoluntate, quia ſic cætera, admirari deum poſſum conditorem mundi, Chriſtum creantem: & digna deo uirtus eſt, ut effectorem archangelorum & angelorum, uiſibilium & inuiſibilium, cœli atque terræ, & uniuerſæ huius creationis effecerit. Sed non hic labor domini eſt, ut omnia in creandis rebus deum poſſe tu ſentias: ſed ut ſcias deum patrem eſſe eius filij qui loquatur. Virtutes in cœlo plures ſunt, & efficientes, & æternæ: ſed unus unigenitus eſt filius, non à cæ-

teris ſola differens poteſtate, quia per eum creata ſunt, ſed quia uerus unus eſt filius, non quia degener, aut natus ex nihilo ſit. Audis filium, quia filius eſt crede. Audis patrem, memento quia pater eſt. Quid iſtis nominibus ſuſpicionem, maliciam, audaciam interſeris? Secundum naturæ intelligentiam nomina diuinis rebus aptata ſunt. Quid adfers uim uerborũ ueritati? Audis patrem & filium, ne ambigas eſſe quod nũcupãtur. Summa diſpenſationis eſt filio, ut noueris patrem. Quid irritum facis opus prophetarum, uerbi incarnationẽ, uirginis partum, uirtutem operationum, crucem Chriſti? Tibi hæc omnia impenſa, tibi præſtita ſunt, ut per hæc manifeſtus & pater tibi eſſet, & filius. Suppponis nunc uoluntatem, creationem, adoptionem: inſpice & militiam & ſtipendium Chriſti. Nempe proclamat: Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus. Non audis, creatorem cœleſtium creaſti. Non audis, effectorem terreſtrium effeciſti: ſed audis: Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus. Vtere ſaluatoris tui munere: ſcito patrem eſſe qui genuit, filium eſſe qui natus eſt. Natum ex eo patre, qui eſt ex ueritate naturæ. Memento non tibi patrem manifeſtatum eſſe quòd deus eſt, ſed deum manifeſtatum eſſe quòd pater eſt. Audis: Ego & pater unum ſumus. Quid diſcindis & diſtrahis filium à patre? Vnum ſunt, ſcilicet is qui eſt, nihil habens quod non ſit etiam in eo à quo eſt. Cum audis filium dicentem: Ego & pater unum ſumus, perſonis rem accommoda, gignẽti & genito profeſsionis ſuę permitte ſententiam. Sint unum, ut ſunt, qui genuit & qui genitus eſt. Quur naturam excludis? quur ueritatem interimis? Audis: Pater in me eſt, & ego in patre. Et hoc de patre & filio filij opera teſtantur: Non ut corpus per intelligentiam noſtram corpori immittimus, necꝫ ut aquam uino infundimus: ſed eandem in utrocꝫ uirtutis ſimilitudinem & deitatis plenitudinem confitemur. Omnia enim filius accepit à patre: & eſt dei forma, & imago ſubſtantiæ eius. Eum enim qui eſt, ab eo qui eſt imago ſubſtantiæ, tantum ad ſubſiſtendi fidem, non etiam ad aliquam naturæ diſsimilitudinem intelligentia diſcernit: patrem autem in filio, & filium in patre eſſe, plenitudo in utroque diuinitatis perfecta eſt. Non enim diminutio patris eſt filius, nec filius imperfectus à patre eſt. Imago ſola non eſt, & ſimilitudo non ſibi eſt. Deo autem ſimile aliquid eſſe, niſi quod ex ſe erit, non poteſt. Necꝫ enim aliunde eſt, quod in omnibus ſimile eſt: neque diuerſitatem duobus admiſceri alterius ad alterum ſimilitudo permittit. Ne ſimilia permutes, neque ſibi ex ueritate indiſcreta diſiungas. Quia qui dixit: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram: inuicem eſſe ſui ſimiles, in eo quod ſimilitudinem noſtram dicit, oſtendit. Ne contigeris, ne contrectaueris, ne corruperis. Tene naturæ nomina, tene filij profeſsionem. No-

lo

lo aduleris,ut filium de tuo laudes: bene habet, ut ꝛ̃js quæ ſunt ſcripta contentus ſis. Non eſt autem in tantum confidendum in prudentia humana,ut perfectum ſe quis putet ſapere quod ſapiat:et in eo arbitreť abſolutæ rationis ſummam cõtineri, quòd ipſa mente pertractans,æquabili undiq; apud ſe exiſtimet ueritatis opinione cõſtare. Nõ enim concipiunt imperfecta perfectum, neq; quod ex alio ſubſiſtit, abſolute uel autoris ſui poteſt intelligentiam obtinere, uel propriam: ſe quidem in eo tantum quod eſt, ſentiens, cæterum ulterius ſenſum ſuum quàm ſibi conſtituta ſit natura non tendens. Motum enim ſuum non ſibi debet ſed autori, & idcirco id quod aliud ex autore ſubſiſtit,imperfectum ſibi eſt,dum conſtat aliunde: & neceſſe eſt, ut in quo ſe perfectum putet ſapere, deſipiat, quia naturæ ſuæ non moderans neceſsitatem,et omnia infirmitatum ſuarum exiſtimans terminis contineri,falſò iam ſapientiæ nomine gloriatur:quia ſapere ſibi ultra ſenſus ſui non liceat poteſtatem,& quàm infirmum ſubſiſtendi eſt uirtute, tam ſenſu ſit. Atq; ob id imperfectæ naturæ ſubſtitutio, perfecti ſenſus ſapientiam obtinere ſe glorians, ſtultæ ſapientiæ irridetur opprobrio, Apoſtolo dicente: Non enim miſit me Chriſtus baptizare,ſed euangelizare,non in ſermone ſapientiæ,ne inanis fiat crux Chriſti:uerbum enim crucis pereuntibus ſtultitia eſt, ꝛ̃js autem qui ſaluantuř, uirtus dei eſt. Scriptum eſt enim:Perdam ſapientiam ſapientium,& intellectum intelligentium reprobabo. Vbi ſapiens? ubi ſcriba? ubi conquiſitor huius ſeculi? Nónne ſtultam fecit deus ſapientiam huius mundi? Quoniam quidem in ſapientia dei non cognouit mundus per ſapientiam deum, decreuit deus per ſtultitiam prædicationis ſaluare credentes. Quoniam Iudæi ſigna petunt,& Græci ſapientiam quærunt.Nos autem prædicamus Chriſtum Ieſum crucifixum,Iudæis quidem ſcandalum,gentibus autem ſtultitiam: ipſis autem uocatis Iudæis & Græcis, Chriſtum dei uirtutem & dei ſapientiam.Quia quod infirmum eſt dei fortius eſt hominibus: & quod ſtultum eſt dei, ſapientius eſt hominibus. Omnis itaq; infidelitas ſtultitia eſt: quia imperfecti ſenſus ſui uſa ſapientia,dum omnia infirmitatis ſuæ opinione moderatuř, putat effici non poſſe quod non ſapit. Cauſa enim infidelitatis de ſententia eſt infirmitatis,dum geſtum eſſe quis non putat,quod geri non poſſe definiat: & idcirco Apoſtolus ſciens naturæ humanæ imperfectam cognitionem,hoc ſolum putare in ueri ratione eſſe quod ſaperet, ait non in ſermone ſe ſapientiæ prædicare, ne prædicationis ſuæ inanis eſſet aſſertio: ac ne ſtultitiæ eſſe prædicator exiſtimaretur, adiecit: uerbum crucis ſtultitiã eſſe pereuntibus, quia eam ſolam infideles prudentiam crederent eſſe quam ſaperent: Et cum nihil niſi intra infirmitatis ſuæ ſaperent naturam,eam quę ſola dei perfecta ſapientia eſt,putarent eſſe

ſtultitiam, per quod ea ipſa infirmi ſapientiæ ſuę opinione deſiperent. Ergo quicquid pereuntibus ſtultitia eſt, hoc ijs qui ſaluantur, dei uirtus eſt: quia nihil naturalis ſenſus ſui infirmitate moderantur, ſed diuinæ poteſtatis efficientiam ſecundum infinitatem cœleſtis uirtutis expendunt. Et idcirco ſapientiam ſapientium, & intelligentiam intelligentium deus improbat, quia per opinionem ſtultitiæ humanæ credentibus ſalus tribuitur: dum & infideles quæ extra ſenſum ſuũ ſunt, ſtulta eſſe decernunt, & fideles poteſtati ac uirtuti dei omnia largiendo ſibi ſalutis ſuæ ſacramenta permittunt. Non ergo ſunt ſtulta quæ dei ſunt, ſed humanæ naturæ inſipiens prudẽtia eſt, quæ à deo ſuo aut ſigna aut ſapiẽtiam ad fidem poſtulet: & Iudæorum quidem eſt poſtulare ſigna, quia in dei nomine per legis familiaritatem non admodum rudes, crucis ſcandalo commouentur. Græcorum autem eſt, ſapientiam poſcere, quia gentili ineptia humanaq; prudentia rationem ſublati in crucem dei quærunt. Quæ quia ſecundum ſenſum naturæ infirmis occulta in ſacramento ſit, fit ſtultitia infidelibus, cum quod naturaliter mens imperfecta non concipit, id extra prudentiæ cauſam eſſe decernat. Sed ob hanc imprudentem mundi ſapientiam, quæ per dei ſapientiam deum ante neſciuit, id eſt, per hanc magnificentiam mundi ac tam ſapienter inſtituti opificij ornatum, creatoris ſui non eſt uenerata ſapientiam: placuit deo prędicatione ſtultitiæ ſaluos facere credentes, id eſt, crucis fide æternitatem mortalibus prouenire, ut confuſa humanæ ſapientiæ opinione, ibi ſalus reperiretur, ubi creditur eſſe ſtultitia. Chriſtus enim, qui ſtultitia gentibus, & Iudæis ſcandalum eſt, dei uirtus deiq; ſapientia eſt: quia quæ ſenſu humano infirma in dei rebus & ſtulta exiſtimantur, hæc prudentiæ uirtutiq; terrenæ, & ſapientiæ & poteſtatis ueritate præcellunt. Nihil igitur in diuinis effectibus humanæ mentis opinione tractandum eſt, neque de creatore ſuo opificij ipſius materia decernat. Aſſumenda autẽ nobis eſt ſtultitia, ut ſapientiam ſumamus, non in prudentiæ ſenſu, ſed naturæ noſtræ conſcientia: ut quod cogitationis terrenæ ratio non concipit, id nobis rurſum ratio diuinæ uirtutis inſinuet. Cum enim recognita ſtultitiæ noſtræ intelligentia, imperitiam naturalis in nobis imprudentiæ ſenſerimus, tum per diuinæ ſapientiæ prudentiam ad dei ſapientiam imbuimur: cum ſine modo uirtutes dei ac poteſtatem metiamur, cum naturæ dominum non intra naturales leges cohibeamus, cum hoc ſolum de deo bene credi intelligamus, ad quod de ſe credendum ipſe ſibi nobiſcum & teſtis & autor exiſtit.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE

Liber IIII

QVanquam anterioribus libellis, quos pridem conſcripſimus,abſolute cognitum exiſtimamus, fidem nos & confeſsionem patris & filij & ſpiritus ſancti, ex euangelicis atq; apoſtolicis inſtitutis obtinere,neque quicquam nobis cum hæreticis poſſe eſſe commune, quippe illis diuinitatem domini noſtri Ieſu Chriſti ſine modo & ratione & metu abnegātibus:tamen etiam his libellis quædam neceſſario fuerunt comprehendenda,ut omnibus fallacijs eorum & impietatibus æditis, abſolutior fieret cognitio ueritatis. Et primū cognoſcendum eſt,quę doctrinę eorū temeritas ſit,quod'ue irreligioſitatis periculum. Deinde quid aduerſum apoſtolicam fidem, cui nos congruimus, habeant ſententiæ, quid'ue ſoleant dicere è contrario,quaq́; uerborū ambiguitate ſimplicitatem audientiū illudāt. Poſtremo qua interpretationū ſuarum arte ueritatem diuinorū dictorum uirtutemq́; corrumpant. Non ignoramus aūt,ad res diuinas explicandas, neq; hominū eloquutionem, neq; naturæ humanæ comparationē poſſe ſufficere.Quod enim inenarrabile eſt,id ſignificantię alicuius finem & modum non habet:& quod ſpirituale eſt, id à ſpecie corporalium exemploq; diuerſum eſt. Tamen cū de naturis cœleſtibus ſermo eſt,illa ipſa quę ſenſu mentiū continētur,uſu cōmuni & naturæ & ſermonis ſunt eloquenda:non utiq; dignitati dei congrua,ſed ingenij noſtri imbecillitati neceſſaria, rebus ſcilicet uerbiſq; noſtris ea quę & ſentimus & intelligimus loquuturi. Atq; hęc ſicut primo libello teſtati ſumus, nunc quoq; idcirco à nobis cōmemorata ſunt, ut cum aliquid ex humanis cōparationibus proferimus,nō ſecundū naturas corporales de deo ſentire credamur,nec paſſionib.noſtris ſpiritualia cōparare,ſed potius rerū uiſibiliū ſpeciem ad intelligentiam inuiſibilium protuliſſe.

Aiunt nanq; hęretici,nō ex deo eſſe Chriſtū,id eſt, filiū nō ex patre natum, neq; deū ex natura, ſed ex cōſtitutione eſſe:adoptionē ſcilicet eius eſſe in nomine,quia ſicut plures deo filij,ita et hic filius ſit. dehinc liberalitatē in dignitate,quia ſicut dij plures ſunt,ita et hic deus ſit: indulgētiore tamē in eo adoptionis & nuncupationis affectu, ut & præ cęteris ſit adoptatus,et adoptiuis alijs maior ipſe ſit filius:et excellētius cunctis naturis creatus,creaturis ipſe cęteris pręſtet. Aiunt etiā quidā eorū dei omnipotentiā cōfitentes,in ſimilitudinē eū dei creatū,et ex nihilo,ut cętera,in ęterni illius creatoris ſui imaginē cōſtitiſſe: Verbo uidelicet de nō extātib.iuſſum eſſe ſubſiſtere, deo potēte ſimilitudinē ſui

ex nihilo cooptare. Quin etiam id adijciunt, cum unius ſubſtantiæ patrem & filium eſſe audiunt, ab anterioribus eſſe epiſcopis prædicatum, ut id ſubtiliter per ſpeciem hæreticæ opinionis infirment: dicentes eos uerbi huius ſignificationem, id eſt, unius ſubſtantiæ, quod Græce dicitur homouſion, hoc ſenſu uſurpare atque eloqui, tanquam ipſe ſit pater qui & filius, ex infinitate uidelicet ſua protenſus in uirginem, ex qua corpus aſſumens ſibi, in eo corpore quod aſſumpſit, filij nomen addiderit. Et hæc quidem de homouſio eorum falſitas prima eſt. Sequens illa eſt, quòd affirment id enunciationem homouſii ſignificare, quod rei anterioris atque alterius communio ſit duobus, & tanquam prior ſubſtantia uel uſia materiæ alicuius extiterit, quæ participata duobus, & in utroque conſumpta, utrunque illum & naturæ anterioris, & rei eſſe teſtetur unius. Atque idcirco improbare ſe homouſii aiunt confeſsionem, quod enunciatio eius neque filium à patre diſtinguat, & poſteriorem patrem materia, quæ ſibi cum filio ſit communis, oſtendat. Tertio quoq; hanc improbandi homouſii cauſam comminiſcuntur, quòd ſecundum uerbi huius ſignificationem, ex diuiſione paternæ ſubſtantiæ eſſe filius exiſtimetur, tanquam deſectus ex eo fuerit, ita ut in duos ſit res una diuiſa, & ideo ſubſtantiæ dicantur unius, quia portio deſecta de toto, in natura ea ſit unde deſecta eſt: nec poſſe in deum cadere diuiſionis paſsionem, quia & demutabilis erit, ſi imminutioni per diuiſionem fiat obnoxius, & imperfectus efficietur, perfectionis ſuæ in portionem alteram decedente ſubſtantia. necnon in eo ſe eleganter doctrinæ propheticæ, ſed & euangelicæ atq; apoſtolicæ poſſe exiſtimant contraire, ut filij natiuitatem intra tempora prædicent. Cum enim uitioſe à nobis aſſerant dici filium ſemper fuiſſe, neceſſe eſt ut excludendo quod ſemper fuerit, natiuitatem eius confiteantur ex tempore. Si enim non ſemper fuit, erit tempus quo non fuit. Et ſi eſt tempus quo non fuit, erit ante eum tempus: quia qui non ſemper eſt, eſſe cœpit ex tempore. Qui autem caret tempore, non poteſt eo carere quod ſemper eſt. Reſpuere ſe autem id quod ſemper filius fuerit, ob eam cauſam affirmāt, ne per id quod ſemper fuit, ſine natiuitate eſſe credatur: tanquam per id quod ſemper fuiſſe dicitur, innaſcibilis prædicetur. O ſtultos atque impios metus, & irreligioſam de deo ſolicitudinem. Hæc quæ in homouſii ſignificatione, & in eo quod ſemper filius eſſe dicitur arguuntur, eccleſia abominatur, reſpuit, damnat. Nouit enim unum deum, ex quo omnia. Nouit & unum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem omnia. Vnum ex quo, et unum per quem. Ab uno uniuerſorum originē, Per unum cunctorū creationē, In uno, ex quo, autoritatem innaſcibilitatis intelligit, In uno, per quem, poteſtatem nihil differentem ab autore ue-

neratur

neratur. Cum ex quo & per quē, ad id quod creatur, in his quæ crea ta ſunt communis autoritas ſit, nouit in ſpiritu deum ſpiritum impaſsibilem & indeſecabilē. Didicit enim à domino, ſpiritui carnem & oſſa non eſſe, ne fortè cadere in eum corporalium paſsionum detrimenta credantur. Nouit unum innaſcibilē deum: nouit & unum unigenitum dei filium. Confitetur patrem æternum, & ab origine liberum: confitetur & filij originem ab æterno. Non ipſum ab initio, ſed ab initiabili. Non per ſeipſum, ſed ab eo qui à nemine ſemper eſt: natum ab æterno, natiuitatē uidelicet ex paterna æternitate ſumentem. Caret ergo fides noſtra hæreticæ prauitatis opinione. Aedita nanq; eſt ſenſus noſtri profeſsio, licet nondum ſit ratio profeſsionis expoſita. Tamē ne quid in homouſii à patribus nuncupati enunciatione, & in ea quod ſemper fuerit cōfeſsione ſuſpicionis relinqueretur, iſta memorata ſunt: quibus & ſubſiſtere filium in ſubſtantia qua genitus ex patre eſt cognoſceretur: & patri de ſubſtantia qua manebat, per filij natiuitatem nihil eſſe decerptum. Et homouſion patri filium non de commemoratis ſuperius uitijs cauſiſq; à ſanctis, & doctrinam dei callentibus uiris eſſe memoratū, ne quis forte exiſtimaret adimi per uſiam natiuitatē unigeniti filij, quod patri homouſios diceretur: ſed ut ſuſcepti huius utriuſq; uerbi neceſsitatem, & cōtra debacchantes tunc hæreticos ad maximam fidei ſecuritatem, uſurpati rationem intelligamus: reſpondendū eſſe exiſtimo hæreticorum peruerſitati, & omnes eorū ſtultas ac mortiferas inſtitutiones euangelicis atq; apoſtolicis teſtimonijs coarguendas. Videntur enim ſibi de ſingulis quæ aſſerunt præſtare rationem, quia ſingulis aſſertionibus ſuis quædā ex diuinis uoluminibus teſtimonia ſubdiderunt: quæ corrupto intelligentiæ ſenſu ſolis tantum ignorantibus blandiantur, ſpeciem ueritatis ſecundum prauitatem interpretantium præſtatura. Conātur enim ſola dei patris diuinitate celebrata filio auferre quod deus eſt, quia ſcriptū eſt: Audi Iſrael: Dominus deus tuus, deus unus eſt. Et id ipſum ad legis doctorem interrogantem, quod præceptum maximū eſſet in lege, domino dicente: Audi Iſrael: Dominus deus tuus, deus unus eſt. Et rurſum Paulo ita prædicāte: Vnus enim deus, & unus mediator dei & hominū. Tum quòd ſolus innaſcibilis, & quòd ſolus uerus ſit, quia Eſaias dixerit: Benedicent te ſolū deum uerū. Quodq; id ipſum cōteſtatus ſit dominus in Euangelijs dicens: Hæc eſt aūt uita æterna, ut cognoſcāt te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Tum quod ſolus ſapiens ſit, ne quid ſapientiæ filio relinquatur, ſecundum Apoſtoli dictum: Ei aūt qui potens eſt cōfirmare uos ſecundum Euangelium meum, & prædicationem Ieſu Chriſti, ſecundū reuelationem ſacramenti temporibus

Teſtimonium quod depr auate pro ſe torquent heretici

poribus ſecularibus taciti: manifeſtati autem nūc per ſcripturas pro pheticas ſecundum præceptum æterni dei, in obedientiam fidei in omnes gentes, cogniti ſoli ſapienti deo per Ieſum Chriſtum, cui eſt gloria in ſecula ſeculorum, amen. Tum quòd ſolus bonus, ne quid ſit bonitatis in filio, quia per eum dictum ſit: Nemo bonus niſi unus deus. Tum quòd ſolus & potens ſit, quia Paulus dixerit: Quem tem poribus ſuis oſtendet nobis beatus & ſolus potēs, rex regum, et dominus dominantium. Tum quòd hunc nouerint incōuertibilem & indemutabilem, quia per prophetam dixerit: Ego ſum dominus deus ueſter, & non demutor. Et Iacobus apoſtolus dixerit: Apud quē non eſt demutatio. Hunc iuſtum iudicem, quia ſcriptū eſt: Deus iuſtus iudex, fortis & patiens. Hunc cuncta procurantem, quia dominus dixerit cum ei de auibus ſermo eſſet: Et pater ueſter cœleſtis paſcit illas. Et rurſum: Nōne duo paſſeres aſſe ueneunt, & unus ex illis non cadit ſuper terram ſine patris ueſtri uoluntate? Sed & capilli capitis ueſtri numerati ſunt. Hunc omnia prouidentem, ſicut beata Suſanna dicit: Deus æternus, abſconditorū cognitor, ſciens omnia ante generationē eorum. Hunc etiam incōceptibilem ſecundum quod dictum eſt: Cœlum mihi thronus eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. quam domum ædificabitis mihi, aut quis locus requietionis meæ? Hæc enim fecit manus mea, & ſunt omnia hæc mea. Hunc quoq; capientem omnia Paulo teſtante: Quoniam in ipſo uiuimus & mouemur & ſumus. Et Pſalmographo dicente: Quò abibo à ſpiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero ad infernum, ades. Si ſumpſero pennas meas ante lucem et habitauero in poſtremis maris: etenim illic manus tua deducet me & tenebit me dextera tua. Hunc quoq; incorporeum, quia dictum eſt: Spiritus enim deus eſt, & adorantes eum, in ſpiritu & ueritate adorare oportet. Hunc immortalē & inuiſibilem, Paulo dicente: Qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat inacceſsibilem, quem nemo hominum uidit, nec uidere poteſt. Et ſecundum Euangelium: Deum nemo uidit unquam, niſi unigenitus filius, qui eſt in ſinu patris. Hunc quoq; ſolum manentē, quia dictum eſt: Ego ſum qui ſum. Et rurſum: Sic dices filijs Iſrael: Miſit me ad uos is qui eſt. Et per Hieremiam: Qui es domine. Atq; hæc quis non intelligat plena fraudis eſſe & plena fallaciæ? Quæ quanquā ſint ſubtiliter confuſa atq; permixta, tamē abſolute artificioſam malitiæ atq; ſtultitiæ calliditatem & ineptiam teſtantur. Inter cætera enim addiderunt, ſolū ſe patrem innaſcibilem cognouiſſe: tanquam hinc quiſquam poſsit ambigere, eum ex quo ille genitus ſit, per quem omnia ſunt, id quod ipſe eſt à nemine cōſecutum. Ipſo enim quod pater dicitur, eius quem genuit

autor

autor oſtenditur: id habens nomen, quod neq; profectum ex alio intelligatur, & ex quo is qui genitus eſt, ſubſtitiſſe doceatur. Igitur id quod deo patri proprium eſt, proprium ei ac ſecretum relinquamus: confitentes in eo æternę uirtutis innaſcibilem poteſtatem. Nemini autem dubium eſſe exiſtimo, ob eam cauſam in confeſsione dei patris quædam eius tanquam peculiaria & priuata memorari: ne præter ipſum eorum quiſquam particeps relinquatur. Dum enim dicũt, ſolum uerum deum, ſolum iuſtum, ſolum ſapientem, ſolum inuiſibilem, ſolum bonum, ſolum potentem, ſolum immortalitatem habentem: in eo quòd ſolus hæc ſit, à communione eorum ſecundum hos filius ſeparatur. Soli enim, ut aiunt, propria non participantur ab altero: quæ ſi in patre ſolo, non etiam in filio eſſe exiſtimabuntur, neceſſe eſt ut filius deus & falſus & inſipiens, & ſecundum conſpicabiles materias corporeus & maleuolus & infirmus, & extra immortalitatem credatur eſſe, qui ab his omnibus, cũ in his pater ſolus ſit, excipitur. Dicturi autem de abſolutiſsima maieſtate & de pleniſsima diuinitate unigeniti dei filij, non exiſtimamus quenquam arbitraturum, omnem hunc ſermonem, quo uſuri erimus, ad dei patris contumeliam pertinere, quaſi ex eius dignitate decedat, ſi quid eorũ referatur ad filium: cum potius honor filij dignitas ſit paterna, et glorioſus autor ſit, ex quo is qui tali gloria ſit dignus extiterit. Nihil enim niſi natum habet filius, & geniti honoris admiratio in honore generãtis eſt. Ceſſat ergo opinio cõtumeliæ: cum quicquid ineſſe filio maieſtatis docebitur, id ad amplificandam poteſtatẽ eius, qui iſtiuſmodi genuerit, redundabit. Conſequens autem eſt, ut cognitis iam ijs, quæ ad deformationem filij de patre confeſsi ſunt, id ipſum illud quod de filio profeſsi ſunt audiatur. Reſponſuri enim ſingulis eorum propoſitionibus, & diuinorum dictorum teſtimonijs irreligioſam eorum doctrinam prodituri, debemus ad illa quæ de patre dicta ſunt, ea quæ deinceps de filio dei ſint commemorata ſubiungere: ut confeſsione ea quæ de patre & filio eſt, inter ſe comparata, unus atq; idem à nobis in abſoluendis ſingulis propoſitionibus ordo teneatur. Memorant nanq; filium dei neq; ex aliqua ſubiacente materia genitum eſſe, quia per eum creata omnia ſunt: neque ex deo eſſe, quia decedere ex deo nihil poſsit: ſed eſſe ex ijs, quæ non erant, id eſt, creaturam dei perfectam, ueruntamen non ſimilem cæteris creaturis. Eſſe autem creaturam, quia ſcriptum ſit: Dominus creauit me initium uiarum ſuarum. Eſſe autem facturam perfectam, ſed non ſimilem cæteris facturis. Facturam autem per id quod Paulus ad Hebræos dixerit: Tanto melior factus angelis, quãto excellentius ab his poſsidet nomẽ. Et rurſum: Vnde fratres facti uocationis cœleſtis participes cognoſcite Apoſtolum et principem ſacerdotum confeſsionis

noſtræ Ieſum Chriſtum, qui fidelis eſt ei qui fecit eum. Ad infirmandam uero filij & uirtutem & poteſtatem & diuinitatem, eo maxime utuntur, quod dixerit: Pater maior me eſt. Idcirco autem non eſſe eum unum ex omnibus creaturis concedunt, quia ſcriptum eſt: Omnia per eum facta ſunt. Concludunt ergo omnem irreligioſitatis ſuæ doctrinam iſtiuſmodi uerbis, dicentes: Nouimus unum deum, ſolum infectum, ſolum ſapientem, ſolum ſempiternum, ſolum ſine initio, ſolum uerum, ſolum immenſum, ſolum immortalitatem habentem, ſolum optimum, ſolum potentem, omnium creatorem, ordinatorem & diſpoſitorem, inconuertibilem, incommutabilem, iuſtum & optimum legis & prophetarum & noui teſtamenti: hunc deum genuiſſe filium unigenitum ante omnia ſecula, per quem & ſeculum & omnia fecit: natum autem non putatiue, ſed uere obſecutum uoluntati ſuæ: immutabilem & inconuertibilem, creaturã dei perfectam, ſed non ſicuti unam de creaturis: facturam, ſed non ſicuti cæteræ facturæ. Nec ut Valentinus prolatione patris natum commentatus eſt. Nec ſicut Manichæus partem unius ſubſtantiæ patris natum expoſuit. Nec ſicut Sabellius, qui unionem inducit, ipſum dixit filiũ quem & patrem. Nec ſicut Hierachas luc[illegible]nã inducit de lucerna, uel lampadem in duas partes. Nec eum qui fuit ante, poſtmodum natum, uel ſupercreatum in filium: ſicuti & tu ipſe beatiſsime papa, media in eccleſia & in conſeſſu fratrum frequenter eos qui talia introducunt renuiſti. Sed ſicut diximus uoluntate dei ante tempora & ſecula creatum, & uiuere & eſſe accipiens à patre, & glorians cum ſubſiſtente patre. Neq; enim pater dans ei omnium hæreditatem fraudauit ſemetipſum ab his, quæ non facta habentur ab ipſo: fons eſt autem omnium. Quapropter tres ſubſtantię ſunt, pater & filius & ſpiritus ſanctus. Et quidem deus pater cauſa eſt omnium, omnino ſine initio ſolitarius: filius autem ſine tempore æditus eſt à patre, & ante ſecula creatus & fundatus. Non erat antequam naſceretur: ſed ſine tempore ante omnia natus, ſolus à ſolo patre ſubſiſtit. Nec enim eſt æternus, aut coæternus, aut ſimul non factus cum patre, nec ſimul cum patre habet eſſe, ſicuti quidam dicunt, aut aliqui duo non nata principia introducentes, ſed ſicut unio eſt principium omnium, ſic & deus ante omnia eſt. Propter quod & ante filium eſt, ſicut & à te didicimus papa media in eccleſia prædicante. Secundum quod itaq; à deo eſſe habet, & gloriari & uiuere, & omnia ei ſunt tradita: ſecundum hoc principium eius eſt deus. Principatur autem ei utpote deus eius, cum ſit ante ipſum. Si enim quod ex ipſo & quod ex utero exiuit & uenit, & quod ex patre, uelut partem eius unius ſubſtantiæ, & quaſi prolationem extendens intelligitur: compoſitus erit pater, & diuiſibilis & mutabilis & cõuertibilis, etiam corpus ſecundum illos

Exemplum blaſphemiæ corũ qui creaturam eſſe dei filium dicunt

Valentinus
Manichæus
Sabellius
Hierachas

Tres ſubſtãtiæ, ὑποστάσεις

illos,&, quantum in ipſis eſt, conſequentia corpori ſuſtinens ſine corpore deus. Hic eorum error eſt, hæc mortifera inſtitutio: ad cuius confirmationem corrupto intelligentiæ ſenſu, diuinorum dictorum teſtimonia uſurpant, & de his ſub occaſione humanæ ignorantiæ mentiuntur. Nemini autem dubium eſſe oportet, ad diuinarum rerum cognitionem diuinis utendum eſſe doctrinis. Neq; enim ſcientiam cœleſtium per ſemet humana imbecillitas conſequetur, neque inuiſibilium intelligentiam ipſe ſibi corporalium ſenſus aſſumet. Non enim uel id quod creatum in nobis atque carnale eſt, uel id quod in uſum uitæ noſtræ ex deo datum eſt, ſuomet iudicio naturam creatoris ſui opuſq; diſcernet. Non ſubeunt ingenia noſtra in cœleſtem ſcientiam, neq; incomprehenſibilem uirtutem ſenſu aliquo infirmitas noſtra concipiet, Ipſi de ſe deo credendum eſt, & ijs quæ cognitioni noſtræ de ſe tribuit obſequendum. Aut enim more gentilium denegandus eſt, ſi teſtimonia eius improbantur: aut ſi, ut eſt, deus creditur, non poteſt aliter de deo quàm ut ipſe eſt de ſe teſtatus, intelligi. Ceſſent itaq; propriæ hominum opiniones, neq; ſe ultra diuinam conſtitutionem humana iudicia extendãt. Sequamur ergo aduerſus irreligioſas & impias de deo inſtitutiones, ipſas illas diuinorum dictorum autoritates, & unumquodq; eorum ipſo, de quo quæritur, autore tractabimus: non ad fallendam & male imbuendam audientium imperitiam, quaſdam uerborum enunciationes ſubtractis eorum cauſis coaptantes. Intelligentia enim dictorum ex cauſis eſt aſſumenda dicendi: quia nõ ſermoni res, ſed rei eſt ſermo ſubiectus. Verum omnia æditis ſimul & dicendi cauſis & dictorum uirtutibus proſequemur. Igitur ſingula ſecundum propoſitionis ordinem retractentur. Nam hoc eorum principale eſt: Nouimus, inquiunt, unum ſolum deum, Moyſe dicente: Audi Iſrael, Dominus deus tuus deus unus eſt. Sed nunquid hinc quiſquam fuit auſus ambigere, aut unquam aliter à quoquam eorum prædicatum eſſe qui deum crederẽt cognitum eſt, niſi unum deum eſſe, ex quo omnia, unam uirtutem innaſcibilem, & unam hãc eſſe ſine initio poteſtatem? Sed non per id quod deus unus eſt, dei filio accidit negari poſſe, quod deus eſt. Moyſes nanq;, uel potius deus per Moyſen, populo & in Ægypto & in deſerto idolis & deorum (ut putabant) religionibus occupato, hoc conſtituit principale mandatum, ut unum deum crederet, & uere ac merito conſtituit. Vnus eſt enim deus, ex quo omnia. Sed uideamus an idem Moyſes eum quoq; per quem omnia ſunt, deum eſſe confeſſus ſit. Non enim patri adimitur quòd deus unus eſt, quia & filius deus ſit. Eſt enim deus ex deo, unus ex uno: ob id unus deus, quia ex ſe deus. Contrà uero, non minus per id filius deus, quia pater deus unus ſit. Eſt enim unigenitus filius dei, non innaſcibilis, ut

patri adimat quòd deus unus ſit, neque aliud ipſe quàm deus, quia ex deo natus eſt: de quo quamuis ambigi non oporteat, quin naſcendo ex deo deus ſit, per quod fidei noſtræ deus unus eſt, tamen uideamus an Moyſes qui ad Iſrael dixerat: Dominus deus tuus unus eſt, dei filium deum prædicarit. Vti enim nos ad confitendam domini noſtri Ieſu Chriſti diuinitatem teſtimonio illius oportebit: cuius autoritate hæretici unum tantum deum confitentes, filio putant negandũ eſſe quòd deus eſt. Igitur cum abſoluta hæc de deo & perfecta confeſsio ſit, ſecundum Apoſtolũ ita loqui: Vnus deus pater ex quo omnia, & unus dominus noſter Ieſus Chriſtus per quem omnia, uideamus originem mundi, quid de ea Moyſes loquatur. Ait nanque: et dixit deus, fiat firmamentum in medio aquæ, & ſit diuidens inter aquam & aquam, & factum eſt ſic, & fecit deus firmamentum, & diuiſit deus per medium aquæ. Habes ergo deum ex quo, habes deũ per quem: aut ſi id negabis, neceſſe eſt id quod factũ eſt, per quem factum ſit doceas: aut certe naturam ipſam creandorum deo obedientem eſſe demonſtres, quæ ad id quod dictum eſt, fiat firmamentum, ſe ipſam dei uerbo iuſſa firmauerit. Sed hæc diuinæ ſcripturæ ratio non recipit. Omnia enim, ſecundum prophetam, facta ex nihilo ſunt: nec natura aliqua manens demutata in aliud eſt, ſed id quod non erat creatum eſt, et abſolutum eſt. Per quem? Audi Euangeliſtam: Omnia per ipſum facta ſunt. Si quæris per quem, audias eundem Euangeliſtam dicentem: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum, hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipſum facta ſunt. Quod ſi negare uoles à patre dictum uideri, fiat firmamentum, audias rurſum prophetam dicentem: Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. Quod ergo dictum eſt, fiat firmamentum, in eo quod pater ſit locutus oſtenditur. Quod autem adijcitur: Et factum eſt ſic: & quod feciſſe deus dicitur, in eo perſona efficientis eſt intelligenda, qui faciat. Dixit enim & facta ſunt. non utique ſolum uoluit & fecit. mandauit & creata ſunt. non utique quia complacitum ei eſt extiterunt, ut mediatoris officium inter ſe & ea quæ eſſent creanda ceſſaret. Dicit ergo fieri deus ex quo omnia ſunt, & fecit deus per quem omnia ſunt. Eodem paritque nomine, & in dicentis ſignificatione & in efficientis operatione confeſſio eſt. Si autem loqui audebis, non de filio dici, & fecit deus, ubi erit quod dictum eſt: Omnia per ipſum facta ſunt? Et illud Apoſtolicum: Vnus dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia? Et illud: Ipſe dixit & facta ſunt? Quòd ſi impudentiã tuam hæc diuinitus dicta conuincent, non adimitur dei filio quòd deus ſit, per id quod dictum eſt: Audi Iſrael, Dominus deus tuus, deus unus eſt: cum ab eo ipſo qui hæc eſt locutus, in ipſa conſtitutione mundi deus fuerit prædicatus &

filius

filius. Sed uideamus in quem profectum hęc diſtinctio iubentis dei, & facientis dei agatur. Nam tametſi ſenſus communis intelligentiæ non recipiat, ut in eo quod dictũ eſt, iuſsit & facta ſunt, ſolitarius atq; idem ſignificatus eſſe credatur: tamen nequid ambigi poſsit, oportet ea quę mundi creationem conſecuta ſunt explicari. Cum igitur perfecto mundo eius incola formandus eſſet, talis de eo ſermo eſt: Et dixit deus, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Et rurſum: Et fecit deus hominem, ad imaginem dei fecit eum. Quæro nunc, ſolum ne ſibi deum locutum exiſtimes, an uero ſermonem hunc eius intelligas non ſibi, ſed ad alterum extitiſſe? Si ſolum fuiſſe dicis, eius ipſius uoce argueris dicentis: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Deus enim per legislatorem ſecundum intelligentiam noſtram locutus eſt: uerbis uidelicet quibus uti ipſe nos uoluit, cognitionem eorum nobis quæ geſsit impertiens. Significato namq; dei filio per quem facta ſunt omnia, in eo quod dictum eſt: Et dixit deus, Fiat firmamentum, rurſum ita dictum eſt: Et fecit deus firmamentum. Ne tamen hic quidam inanis ac ſuperfluus ſermo exiſtimaretur, ſi ſibĳpſi dixiſſet ut fieret, & rurſum ipſe feciſſet (Quid enim tam alienum ab eo qui ſolus eſſet, ut ſibi faciendum diceret, cum uoluntate tantum opus eſſet ut fieret?) abſolutius uoluit intelligi ſignificationē hanc non ad ſe tantum eſſe referendam, dicēdo: Faciamus hominem ad imaginem et ſimilitudinem noſtram, ſuſtulit ſingularis intelligentiam pro feſsione conſortĳ. Conſortiũ autem eſſe aliquod ſolitario ipſi ſibi non poteſt. Neq; rurſum recipit ſolitarĳ ſolitudo, faciamus: Neq; quiſquã alieno à ſe, noſtram, loquitur. Vterq; ſermo & faciamus & noſtram, ut ſolitarium eundemq; non patitur, ita neq; diuerſum à ſe alienumq; ſignificat. Aut quæro, ſi cum audias ſolitarium, utrum non ipſum eundemq; eſſe exiſtimes: aut cum audias non ipſum, neq; eundem, an ne quòd ſolitarius tantum ſit intelligas? In ſolitario ergo ſolitarius, in non eodem uero neq; ipſo, non ſolitarius reperitur. Solitario ergo conuenit faciam & meam: nō ſolitario uero, faciamus & noſtram. Cum itaq; legimus: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, quia ſermo uterq;, ut non ſolitarium tantum, ita neq; differentem eſſe ſignificat, nobis quoq; nec ſolitarius tantum, nec diuerſus eſt confitendus: cognita per id quod noſtram imaginem dicit, nō etiam imagines noſtras, unius in utroq; proprietate naturæ. Non ſufficit autem ſolam uerborum attuliſſe rationē, niſi dictorum intelligentiam etiam rerum operatio conſequatur. Scriptum enim ita eſt: Et fecit deus hominem, ad imaginem dei fecit eum. Quæro ſi ſolitario atq; ipſi ad ſe eundē fuit ſermo, quid hic ſentiendum exiſtimes? Video enim nunc tripertitam ſignificationem: & facientis, & facti, & exempli. Qui factus eſt, homo

eſt: Deus autem fecit, & quem fecit ad imaginem dei fecit. Si de ſolitario Geneſis eſſet locuta, dixiſſet utique: & fecit ad imaginem ſuam. Sed ſacramentum Euangelicum annuncians, nõ duos deos, ſed deum & deum elocuta eſt: cum hominem per deum effectum ad imaginem dei dicit. Atq; ita deus, ad communem ſibi cum deo imaginem atque eandem ſimilitudinem hominem reperitur operari: ut nec ſolitudinis intelligentiam ſignificatio efficientis admittat, nec diuinitatis diuerſitatem, ad eandem imaginem ac ſimilitudinem conſtituta patiatur operatio. Et quanquam ſuperfluum poſt hæc exiſtimetur ultra aliquid afferre, quia in diuinis rebus non frequentius dicta, ſed tantũ dicta ſufficiunt: tamen quid de hoc eodem dictum ſit cognoſci oportet. Non enim diuinorum dictorum, ſed intelligentiæ noſtræ à nobis ratio præſtanda eſt. Deus ad Noe inter multa mandata ita loquitur: Qui effuderit ſanguinem hominis, pro ſanguine eius effundetur anima eius, quia ad imaginem dei fecit hominem. Etiam hic diſtinguitur exemplum, opus & operans. Deus teſtatur ſe ad imaginem dei hominem feciſſe. Cum faciendus homo eſt, quia neq; de ſe, neq; ad ſe loquebatur, dixit ad imaginem noſtram. Cum autem factus homo eſt, fecit deus hominem ad imaginem dei. Non ignorauit utiq; uerbi proprietatem, ſi ſibi ipſe loqueretur, ut diceret: Feci ad imaginem meam. Dixerat enim iam ad demonſtrandam naturæ unitatem, faciamus ad noſtram. Neq; rurſum confundit de ſolitario ac non ſolitario intelligentiam, cum hominem deus faciens, ad imaginem dei fecerit. Quòd ſi deum patrem ſolitarium ſibi hæc locutum fuiſſe affirmare uoles, tanquam concedi tibi poſsit, ut unus ſecum uelut cum altero ſit locutus, credaturq; in eo, quod ad imaginem dei fecit hominem, ita uoluiſſe intelligi, tanquam ad imaginem meam feci hominem: primum ipſe teſtimonio tuo redargueris. Dixiſti enim: Ex patre omnia, ſed per filium omnia. Nanq; per id quod dictum eſt: Faciamus hominem, ex eo origo eſt, ex quo capit & ſermo. In eo uero quod deus ad imaginem dei fecit hominem, ſignificatur etiam is per quem cõſummatur operatio. Tum deinde nequid tibi hinc liceat mentiri; ſapientia quam tu ipſe Chriſtum confeſſus es, contraibit dicens: Cum certos ponebat fontes ſub cœlo, cum fortia faciebat fundamenta terræ, eram apud illum cuncta componens. Ego eram ad quem gaudebat, quotidie autem lætabar in conſpectu eius in omni tempore, cum lætaretur orbe perfecto, & lætabatur in filijs hominum. Concluſa eſt omnis occaſio, & coarctatur ad ueri confeſsionem uniuerſus error. Adeſt deo genita ante ſecula ſapientia. Neq; ſolum adeſt, ſed etiam componit. Eſt ergo componens apud ipſum. Intellige compoſitionis uel diſpoſitionis officiũ. Pater enim in eo quod loquitur efficit, filius in eo quod operatur quæ fieri ſunt dicta, componit

Aliud teſtimonium quòd filius deus

nit. Perſonarum autem ita facta diſcretio eſt, ut opus referatur ad utrunq;. Nam in eo quod dicitur faciamus, & iuſsio exæquatur & factum. In eo uero quod ſcribitur: Eram apud illum componens, non ſolitarium ſe ſibi eſſe in operatione ſignificat. Lætatur autem ante eum quem ſibi ſignificat aggaudere lętanti. Quotidie autem lætabar in conſpectu eius in omni tempore, quando lætabatur orbe perfecto & lætabatur in filijs hominũ. Cauſam lætitiæ ſuę ſapientia docuit, lætabatur autem ob lætitiam patris in perfectione mundi, & in filijs hominum lætantis. Scriptum eſt enim: Et uidit deus quia bona ſunt. Placere patri opera ſua gaudet, per ſe ex præcepto eius effecta. Gaudium enim ſuum hinc eſſe profitetur, quòd in conſummato orbe & in filijs hominũ pater lætus exiſteret. Et in filijs hominũ ob id, quia iam in uno Adam omne humani generis exordium conſtitiſſet. Non ergo in fabricatione mundi ſolitarius pater ſibi loquitur, ſapientia ſua ſecum & cooperante et conſummata cooperatione gaudente. Non ignoramus autem multa & maxima ad abſolutionem horum dictorum eſſe reliquã, ſed dilata nobis potius quàm diſsimulata habeantur. Plenior namq; eorum tractatus propoſitionibus cęteris reſeruatur. Nunc enim tantum ad id reſpondetur, quod in expoſitione fidei ſuæ, uel potius perfidiæ ab impijs dictum eſt, unum tantum deum à Moyſe prædicatum: & uere ita prædicatum meminimus, quia unus deus eſt ex quo omnia. Sed non propterea ignorandum eſſe, quia filius deus: cum idem Moyſes deum & deum toto operis ſui corpore ſit profeſſus. Igitur uidendum eſt, quomodo & lectio & legislatio deum & deum pari confeſsionis ordine prædicet. Poſt multas namq; dei ad Abrahã allocutiones, cum aduerſum Agar Sara commoueretur, conceptui ancillæ domina ſterilis inuidens, cumq; diſceſsiſſet à conſpectu eius, ita de ea ſcriptura loquitur: Et dixit angelus domini ad Agar: Redi ad dominam tuam, & humilia te ſub manibus eius. Et dixit ei angelus domini: Multiplicans multiplicabo ſemen tuum, et non dinumerabitur à multitudine, Et rurſum: Et uocauit nomen domini, qui loquebatur ſecum, Tu deus qui aſpexiſti me. Angelus dei loquitur. Duplex autem in angelo dei ſignificatio eſt: ipſe qui eſt, & ille cuius eſt. Et loquitur non res ſecundum nomen officij ſui, Ait enim: Multiplicans multiplicabo ſemen tuum, & non dinumerabitur à multitudine. Miniſteriũ angeli poteſtas multiplicandarum gentium excedit. Sed quid tandem de eo qui dei angelus, quæ ſoli deo propria ſunt loquebatur, ſcriptura teſtata eſt: Et uocauit nomen domini qui loquebatur ſecum, tu deus qui aſpexiſti me. Primum angelus dei, ſecundo dominus. Vocauit enim nomen domini, qui loquebatur ſecum. dehinc tertio deus: Tu enim deus qui aſpexiſti me. Qui angelus dei dictus eſt, idem dominus & deus eſt. Eſt au-

tem ſecundum prophetam filius dei, magni conſilij angelus: ut perſonarũ diſtinctio abſoluta eſſet, angelus dei eſt nuncupatus. Qui enim eſt deus ex deo, ipſe eſt & angelus dei. Vt uero honor debitus redderetur, & dominus & deus eſt prædicatus: & hic quidem primũ angelus dei, deinde idem poſtea & dominus & deus. Ad Abrahã uero tantum deus. Tota enim iam perſonarũ diſcretione præmiſſa, ne ſolitarij error ſubeſſet, abſolutũ & uerum eius nomen edicitur. Scriptum nanq; eſt: Et dixit deus ad Abraham, Ecce Sara uxor tua pariet tibi filium, & uocabis nomen eius Iſaac. & ſtatuam teſtamentũ meum ad illum in teſtamentum æternũ, & ſemini eius poſt illum. De Iſmael autem hæc: Ecce exaudiui te, & benedixi eum, & amplificabo eũ ualde. Duodecim gentes generabit, & dabo eum in gentem magnam. Nunquid ambigitur, quin qui angelus dei dictus eſt, idẽ rurſum dicatur & deus? Pariterq; de Iſmael ſermo eſt, & nunc & dudum multiplicandus ab eodem eſt. Et ne fortè nõ idem qui eſſet locutus ad Agar, nunc loqui crederetur, eiuſdem perſonæ ſignificationem diuinus ſermo teſtatur, dicens: Et benedixi eum, & amplificabo eum. Benedictio ex præterito eſt, iam enim ad Agar ſermo fuerat: amplificatio uero in futurum. Nunc enim primum ad Abraham de Iſmael deus loquitur: ad Agar uero angelus dei locutus eſt. Deus igitur eſt, qui & angelus dei eſt: quia & qui angelus dei eſt, deus eſt ex deo natus. Dei autem angelus ob id dictus, quia magni conſilij eſt angelus. Deus uero idem poſtea demonſtratus eſt: ne qui deus eſt, eſſe angelus crederetur. Sequatur ſermo ordinem rerum. Angelus dei ad Agar locutus eſt, idem ad Abraham deus loquitur. Ex eodem ad utrunq; fit ſermo. Benedicitur Iſmael, & in gentem magnam amplificandus eſſe promittitur. Scriptura & per Abraham, deum eſſe qui loqueretur, oſtendit. Abrahæ quoq; Iſaac filius promittitur. Dehinc poſtea aſsiſtunt uiri tres. Abraham conſpectis tribus unum adorat, & dominum confitetur. Scriptura aſtitiſſe uiros tres edidit: ſed patriarcha nõ ignorat qui & adorandus ſit & confitendus. Indiſcreta aſsiſtentium ſpecies eſt, ſed ille dominũ ſuum fidei oculis & uiſu mentis agnouit. Dehinc ſequitur, Et dixit ei: Reuertens ueniam ad te, ad hoc tempus in futurum, & habebit filium Sara uxor tua. Et poſt hæc dixit ei dominus: Num celabo ego Abraham puero meo quę facturus ſum? Et rurſum: Dixit autem dominus, Clamor Sodomorum & Gomorræ impletus eſt, & peccata eorũ magna ualde. Et rurſum poſt alium multũ ſermonẽ, quem breuitatis ſtudio prætermittimus, cum de iuſtis unà cum iniuſtis perdendis Abraham eſſet ſollicitus ait: Nequaq; qui iudicas terram, facies hoc iudicium, ut perdas iuſtũ cũ impijs. Et dixit dominus: Si inuenero Sodomis quinquaginta iuſtos in ciuitate, remittam omni loco propter illos iuſtos. Et rurſum conſum

Filius eſt angelus dei & deus

Magni conſilij angelus

Erant tres uiri ſpecie ſimiles, ſed Abraham uiſu mentis & oculis fidei deum inter alios agnouit.

conſummato ſermone ad Loth fratrem Abrahæ, ſcriptura dicit: Et dominus pluit ſuper Sodomam & Gomorram ſulphur & ignem à domino de cœlo. Et rurſum: Et dominus uiſitauit Saram, ſicut dixit, & fecit deus Saræ ſicut locutus eſt, & concepit & peperit Sara Abrahæ filium in ſenectute ſua & in tempore, ſicut locutus eſt illi dominus. Et dehinc expulſa de Abrahæ domo cum filio ſuo ancilla, & in deſerto ob aquæ inopiam interitum pueri timente, eadem ſcriptura ait: Et ecce exaudiuit dominus deus uocem pueri ubi erat, & uocauit angelus dei Agar de cœlo, & dixit ei: Quid eſt Agar? Noli timere, exaudiuit enim deus uocem pueri de loco in quo eſt. Surge & accipe puerum, & tene manum eius, in gentem enim magnam faciam eum. Quæ perfidiæ cæcitas eſt, quæ increduli cordis obtuſio eſt, quæ irreligioſitatis temeritas, aut ignorare hæc, aut non ignorata negligere? Certe ita commemorata & dicta ſunt, ne intelligentiam ueritatis error aliquis aut obſcuritas impediret. Quę ſi non poſſe ignorari docemus, impietatis eſſe crimen neceſſe eſt quod negatur. Angelus dei loqui ad Agar cœpit, Iſmaelem in gentem magnam adaucturus, eiq; innumerabilem gentis progeniem præſtaturus. Confeſsio audientis & dominum eum eſſe & deum edocet. Sermonis enim exordium ab angelo dei cœpit, ſed in cõfeſsione dei conſtitit. Ita qui ſub myſterio magni conſilij nunciandi dei angelus eſt, ipſe & natura & nomine deus eſt. Nomen enim naturę, non nomini natura componitur. Iiſdem etiam de rebus ad Abraham deus loquitur, benedictum iam Iſmaelem docet, & multiplicandum eſſe eundem in gentem: Benedixit, inquit, ei. Non itaq; demutauit perſonę ſuę ſignificationem. Se enim iam benedixiſſe demonſtrat. Scriptura certe ſacramenti ordinem & ueræ prædicationis modum ab angelo dei incipiens, & poſtea ijſdem de rebus eundem loquentem deum confeſſa ſeruauit. Procedit autem pleniore doctrinæ profectu ſermo diuinus. Deus iſtic ad Abraham loquitur, pariturã Saram pollicetur. Poſt hæc uiri tres ſedenti aſsiſtunt, unum adorat, & dominũ confitetur: idemq; & adoratus & confeſſus ab illo, tempore eodem in futurũ rediturum ſe promittit, & Saræ filium futurum. Deus ad Abraham locutus eſt. Idem poſtea de rebus ipſis eundem uir ab eo uiſus alloquitur: Demutatio tantum fit nominum, nihil tamen de confeſsione deceſsit. Virum enim licet conſpectum, Abraham tamẽ deum adorauit: ſacramentum ſcilicet futuræ corporationis agnoſcens. Nec tamen tantæ fidei teſtimonio caruit, domino in Euangelio dicente: Abraham pater ueſter lætabatur, ut uideret diem meum, & uidit & gauiſus eſt. Vir ergo conſpectus rediturum ſe tempore eodem pollicetur. Contuere ſponſionis effectum, memento tamen uirum eſſe qui ſpondeat. Quid ergo ſcriptura dicit? Et dominus uiſitauit Saram. Vir ergo iſte dominus

Qui ſibi myſterio magni conſilij nunciandi dei angelus eſt, ipſe natura & nomine deus eſt

Abraham conſpiciens uirum futurum corporationis ſacramentum nouit.

eſt

eſt, efficiens quod ſpopondit. Quid autem ſequitur? Et fecit deus Saræ ſicut locutus eſt. Vir in loquendo nuncupatus, dominus in uiſitatione ſignificatus, deus prædicatur in facto. Locutum certe uirum non ignoras, qui Abrahæ & uiſus eſt & locutus. Deum quo modo ignorabis, ſcriptura eadem quæ uirum dixerat, deum confitente? Ipſa enim dixit: Et concepit & peperit Sara Abrahæ filium in ſenectute ſua in tempore, ſicut locutus eſt illi dominus. Sed uir uenturum ſe locutus eſt. Virum crede tantum, niſi qui uenit & deus & dominus eſt. Cauſam compara. Vir certe ob id uenit, ut Sara & concipiat & pariat. Fidem diſce. Dominus & deus ob hoc uenit, ut Sara & conciperet & pareret. In poteſtate dei uir locutus eſt, in effectu dei deus præſtitit. Ita ſe deum & loquendo & faciendo ſignificat. Viris deinde conſpectis tribus, duo abeunt: ſed qui reſidet, & dominus & deus eſt. Neque ſolum dominus & deus eſt, ſed & iudex eſt. Stans enim ante dominum Abraham dixit: Nullo modo tu facies hoc uerbum, occidere iuſtum cum impio, & erit iuſtus ſicut impius. Nequaquam, qui iudicas omnem terram, facies hoc iudicium. Toto igitur ſermone ſuo Abraham fidem, ob quam iuſtificatus eſt, docet: dominum ſuum ex tribus agnitum, & ſolum adoratum, & deum confeſſus eſt & iudicem. Ac ne forte exiſtimes in unius confeſsione, trium omnium uirorum, qui ſimul uidebantur, honorem cõtineri, contuere quid conſpectis duobus, qui diſceſſerant, Loth dixerit: Et uidit Loth, & ſurrexit obuiam illis, & adorauit in faciem in terra, & dixit: Ecce domini, diuertite in domum pueri ueſtri. Hic pluralem retinuit ſignificationem ſimplex uiſio angelorum, illic ſingularem honorem patriarchæ fides confitetur. Hic diuinæ ſcripturæ hiſtoria duos de tribus angelos fuiſſe ſignificat, illic dominum & deum prædicat. Ait enim: Et dixit dominus ad Abraham: Quare riſit Sara, dicens: Ego uere paritura ſum? ego autem quæ iam ſenui. Nunquid impoſsibile eſt à domino uerbum? in tempore hoc reuertar ad te in futurum, & erit Saræ filius. Tenet ergo ſcriptura ordinem ueritatis: nec pluralem ſignificationem in eo qui & deus & dominus agnoſcebatur admiſcens, neq; angelis duobus honorem, qui deo tantũ fuerat delatus, impertiens. Loth quidem dominos dicit, ſed ſcriptura angelos nuncupat. Illic hominis officium eſt, iſtic confeſsio ueritatis. Dehinc adeſt in Sodomam et Gomorram iuſti pœna iudicij. Et quid tandem momenti in eo eſt? Dominus ſulphur & ignem pluit à domino: ut dominus à domino, ita non diſcreuit naturæ nomine, quos ſignificatione diſtinxerat. Legimus namq; in Euãgelio: Pater non iudicat quenquã, ſed omne iudicium dedit filio. Dedit ergo dominus, quod dominus accepit à domino: ſed qui accepiſti in domino & domino iudicis cognitionẽ, cognominis eiuſdẽ in deo & deo cognoſce

Ex tribus conſpectis duo angeli & unus deus & dominus

gnoſce conſortium. Iacob diſcedens ob metum fratris ſui ſomnians uiderat ſcalam fundatam in terra & contingentem cœlum, & per eam aſcendentes & deſcendentes angelos dei: & dominum incumbentem ſuper eam ſibiq́ꝫ omnes benedictiones quas Abrahæ & Iſaac dederat, impertientem. Ad hunc poſtea talis dei ſermo eſt: Dixit autem deus ad Iacob: Surgens aſcende in locum Bethel, & habita ibi, & fac ibi altare deo qui apparuit tibi cum fugeres à facie fratris tui. Deus honorem deo poſtulat, & poſtulat cũ alterius ſignificatione perſonæ: Qui, inquit, apparuit tibi cum fugeres, ne qua perſonæ eiuſdem confuſio naſceretur. Deus ergo eſt qui loquitur, deus & de quo loquitur: honoris confeſsio naturæ nomine non diſcernit, quos ſignificatio ſubſiſtentes eſſe diſtinguit. Et huic quidem loco quædam meminimus ad pleniorem abſolutionem neceſſaria. Sed ſecundum propoſitionis ordinem, reſponſionis quoq; ordo retinendus eſt. Itaq; quę ei reliqua ſunt, in libro altero ſuo loco exequemur. Tantum hoc nunc in deo qui honorem deo poſtulat, demonſtrandum fuit, angelum dei qui cum Agar locutus, & deum eſſe & dominum, cum ijſdem de rebus ad Abraham locutus ipſe ſit: & uirum qui Abrahæ uiſus eſt, & deum eſſe & dominum. Angelos autem duos & cum domino uiſos, & ab eo ad Loth miſſos, nihil aliud à propheta niſi angelos prædicatos. Non ſolum autem ad Abraham in uiro deus affuit, ſed etiam ad Iacob in homine deus uenit. Neq; ſolum uenit, ſed luctatus oſtenditur. Neq; tantummodo luctatus, ſed etiam aduerſus eum cum quo luctabatur, infirmus. Nunc de luctæ ſacramento neq; eſt in tempore, neq; in materia aliquid tractare. Deus certe eſt, quia Iacob aduerſus deum inualuit, & Iſrael deum uidit. Videamus aũt an etiam alibi præterquam ad Agar hic angelus dei deus eſſe ſit cognitus. Cognitus planè eſt. Neq; ſolum deus, ſed etiã deus Abrahã & deus Iſaac & deus Iacob repertus. Angelus enim domini Moyſi de rubo apparuit, dominus de rubo loquitur, uocem cuius intelligendam exiſtimas, utrum eius qui uiſus eſt, an alicuius alterius? Hic mendacio locus nullus eſt. Ait enim ſcriptura: Apparuit autem illi angelus domini in flamma ignis de rubo. Et rurſum: Vocauit eum dominus de rubo: Moyſes Moyſes. Et reſpondit: Quid eſt? Et dixit dominus: Ne acceſſeris huc. ſolue calciamentum de pedibus tuis, locus enim in quo ſtas, terra ſancta eſt. Et dixit: Ego ſum deus Abraham & deus Iſaac & deus Iacob. Qui apparuit in rubo, de rubo loquitur, & uiſionis locus unus & uocis eſt, neque alius quàm qui eſt uiſus, auditur. Qui angelus dei eſt cum uidetur, idem rurſum cum auditur eſt dominus: ipſe uero qui auditur dominus deus eſt. Deinde Abrahæ Iſaac & Iacob deus eſſe cognoſcitur. Cum angelus dei dicitur, non proprius ſibi ac ſolitarius eſſe monſtratur. Etenim dei angelus

Angelus ad Agar loquens deus fuit

Idem angelus domini et deus

lus cum dominus & deus nuncupatur, in honore naturæ ſuæ & nomine prædicatur. Habes ergo angelum qui de rubo apparuit, & dominum & deum. Percurre adhuc Moyſi teſtimonia, & intellige an occaſionem aliquam prædicandi deum & dominum negligat. Tenes nempe ex dictis eius: Audi Iſrael, Dominus deus tuus unus eſt. Tene nunc diuinæ illius cantionis dicta. Ait namq;: Videte uidete, quoniam ego ſum dominus, & non eſt deus præter me. Et cum omnis ſermo ei ex perſona dei uſq; ad finem cantionis fuiſſet, ait: Lætamini cœli ſimul cum eo, & adorent eum omnes filij dei. Lætamini gentes cum plebe eius, & honorificent eum omnes angeli dei. Honorificandus eſt à dei angelis deus, dicens: Quoniam ego ſum dominus, & non eſt deus præter me. Eſt enim unigenitus deus: neq; conſortem unigeniti nomen admittit, ſicut non recipit innaſcibilis, in eo tantum quod eſt innaſcibilis, participem. Eſt ergo unus ab uno. Neq; præter innaſcibilem deum deus innaſcibilis alius eſt. Neq; præter unigenitum deum unigenitus deus quiſquam eſt. Vterq; itaq; unus & ſolus eſt, proprietate uidelicet in unoquoq; & innaſcibilitatis & originis. Ac ſic uterq; deus unus eſt: cum inter unum & unum, id eſt, ex uno unum, diuinitatis æternæ non ſit ſecunda natura. Adorandus eſt ergo à filijs dei, & honorificandus ab angelis dei. Ita & honor & ueneratio deo à dei filijs et angelis poſtulatur. Significationem honorãdi & eorum per quos eſt honorandus intellige, ſcilicet per angelos & filios dei, deus. Ac ne fortè honorem dei non naturalis exiſtimes poſtulari, & arbitreris hoc in loco Moyſen de honorãdo deo patre ſenſiſſe, cum tamen pater ſit honorandus in filio, tamen benedictionem quam ſub eodem ſermone ad Ioſeph diſponit, aduerte. Ait enim: Et quæ accepta ſunt ei qui apparuit in rubo, ueniant ſuper caput Ioſeph & uerticem. Adorandus ergo à dei filijs deus eſt, ſed deus qui & filius dei eſt. Honorificandus autem à dei angelis deus eſt, ſed deus qui dei angelus eſt. Qui de rubo apparuit dei angelus deus, & quæ ei complacita ſunt, Ioſeph cum benediceretur optantur. Non ideo non deus, quia angelus dei eſt: neq; rurſum angelus dei non idcirco, quia deus eſt: ſed ſignificata perſonarum intelligentia, & diſtinctio innaſcibilitatis natiuitatisq; ſenſu ac manifeſtata ſacramentorum cœleſtium diſpenſatione, non ſolitarium deum docuit opinandum, cum angelum & filium dei deum, & dei angeli & filij adorabunt. Et hæc quidem de Moyſi libris reſponſa à nobis ſint, uel potius Moyſes ipſe reſponderit: quia eo hæretici autore uſi, per unius dei confeſsionem putant perſuaderi poſſe, ne deus eſſe dei filius prædicetur, contra autoris ſui teſtimonium impij, quando ille unum deum confitens, non deſtiterit de dei filio docere quod deus eſt. Sed conſequens eſt multiplices de eodem prophetarum ſententias

Alius locus ex cãtico Moyſi, quoniam ego ſum dominus & nõ eſt alius præter me

Angelus dei filius dei deus

tias

tias proferre. Tenes dictum: Audi Iſrael. Dominus deus tuus unus eſt. Atq; utinam recte teneres. Sed ſecundum ſenſum tuum dicti prophetici quæro rationem. Ait enim in pſalmis: Vnxit te deus deus tuus. Diſcernat legentis intelligentia unctum & ungentem. Diſtingue te & tuus: ad quem & de quo ſit ſermo, demonſtra. Superioribus enim dictis is confeſsionis ordo ſubiectus eſt. Dixerat namq;: Sedes tua deus in ſeculum ſeculi, uirga directionis tuæ uirga regni tui, dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem: Nunc quoq; his adiecit: Propterea unxit te deus deus tuus. Deus ergo regni æterni ob meritum dilectæ iuſtitiæ & peroſæ iniquitatis, à deo ſuo unctus eſt. Nunquid intelligentiam noſtrã aliqua ſaltem nominum interualla confundunt? Nam diſcretio tantum perſonæ in te & tuus poſita eſt, in nullo tamen naturæ diſtincta confeſsione. Tuus enim relatum eſt ad autorem: te uero ad eius qui ex autore eſt, ſignificationem. Eſt enim deus ex deo, propheta eodem ordine confitente: Vnxit te deus deus tuus. Non eſt autem ante innaſcibilem deum deus ullus, ipſo dicente: Eſtote mihi teſtes, & ego teſtis dicit dominus deus, & puer meus quem elegi, ut ſciatis & credatis & intelligatis, quoniam ego ſum, & ante me non eſt alius deus, & poſt me non erit. Eius igitur qui ſine natiuitate eſt, demonſtrata eſt dignitas, & eius qui ex innaſcibili eſt, honor conſeruatus eſt: unxit te deus deus tuus. Id enim quod ait tuus, ad natiuitatem refertur, cæterum non perimit naturam. Et idcirco deus eius eſt, quia ex deo natus in deum eſt. Non tamen per id quod pater deus eſt, non & filius deus eſt. Vnxit enim te deus deus tuus, deſignata uidelicet & autoris ſui & ex eo geniti ſignificatione, uno eodemq; dicto utrunq; illum in naturæ eiuſdem & dignitatis nuncupatione conſtituit. Verum ne forte ex eo arripi impiæ aſſertionis poſsit occaſio, quod dictũ eſt: Quoniam ego ſum, & ante me non eſt deus alius, & poſt me non erit: tanquam per id non & filius deus ſit, quia poſt dominum, ante quem deus nullus ſit, nullus quoq; poſtea deus futurus ſit, totius ob id dicti ratio tractanda eſt. Deus ipſe ſermonis ſui teſtis eſt, ſed & puer eius electus unà cum eo teſtis eſt: deum ante ſe non eſſe, neq; poſt ſe futurum. Sufficiens quidem ſibi ipſe teſtis eſt: ſed teſtimonio de ſe ſuo teſtimonium pueri, quem elegit, admiſcuit. Vnum ergo duorum teſtimonium eſt, nullum ante ſe deum eſſe, ex eo enim omnia ſunt: neq; poſt ſe deum futurum, non utiq; ex ſe non fuiſſe. Erat enim iam puer in teſtimonio patris hæc loquens. Puer in tribu ex qua gigni habebat electus: Idipſum ita in Euangelijs demonſtrat: Ecce puer meus quem elegi: dilectus meus, in quo complacuit anima mea. Non eſt ergo ante me alius deus, & poſt me non erit. Æternæ uidelicet & indemutabilis uirtutis infinitatem in eo, quod antea & poſtea deus præter ſe ſit

Idcirco deus eius eſt, quia ex deo natus in deum eſt

f nullus

nullus, oſtendens: puero tamen ſuo ut in teſtimonio ſuo, ita & in nomine collocato. Et hoc ipſum promptum eſt ex perſona ipſius diſcere. Ait enim ad Oſee prophetam. Non apponam adhuc ut miſerear domui Iſrael, ſed enim aduerſans aduerſabor illis: filiorum autem Iuda miſerebor, & ſaluos faciam illos in domino deo ipſorum. Ergo abſolute pater deum filium nuncupat, in quo & elegit nos ante tempora ſecularia. Ipſorum idcirco ait, quia deus innaſcibilis à nullo eſt, nosq; filio in hæreditatem à deo patre donamur. Legimus namq;: Poſce à me, & dabo tibi gentes in hæreditatem tuam. Deo enim ex quo omnia ſunt, deus nullus eſt, qui ſine initio æternus eſt. Filio autem deus pater eſt, ex eo enim deus natus eſt. Nobis autem & deus pater eſt, & filius deus eſt: patre de filio confitente, quòd deus noſter ſit: filio de patre docente, quòd deus nobis ſit. Deo tamen filio à patre, id eſt, ipſo innaſcibilis uirtutis ſuę nomine nuncupato. Et hęc quidem ad Oſee. Per Eſaiam autem quàm abſoluta dei patris de domino noſtro Ieſu Chriſto profeſsio eſt? Ait namq;: Quoniam ſic dicit dominus deus ſanctus Iſrael, qui fecit quæ uentura ſunt. Interrogate me de filijs ueſtris & de filiabus, & de operibus manuum mearum mandate mihi. Ego feci terram & hominem ſuper eam, ego omnibus ſideribus præcepi: ego ſuſcitaui regem cum iuſticia, & omnes uiæ eius rectæ. Hic ædificabit ciuitatem meam, & captiuitatē plebis meæ conuertet. Non cum præmio, neq; cum muneribus, dicit dominus ſabaoth. Laborauit Ægyptus & mercatus Æthiopum & Sabain, uiri excelſi ad te tranſibūt, & tui erunt ſerui, & poſt te ſequentur alligati uinculis, & adorabunt te, & in te deprecabuntur, quoniam in te eſt deus, & non eſt deus præter te. Tu enim es deus, & neſciebamus, Deus Iſrael ſaluator, erubeſcent & pudebunt omnes qui aduerſantur ei, & ibunt cum confuſione. Eſt ne adhuc aliquis temeritati locus? aut ulla relicta eſt ignorationis occaſio: niſi id tantum reliquum ſit, ut impietas profeſſa ſe prodat? Deus, ex quo omnia ſunt, qui omnia mandato fecit, facti opera ſibi aſſumens, non utiq; efficienda, niſi dixiſſet ut fierent, teſtatur regem per ſe excitatum iuſtum, & ædificantem ſibi domino ciuitatem, & plebis captiuitatem auertentem, non cum præmio, neq; cum muneribus, gratia enim omnes ſaluamur. Deinde ita loquitur, cum poſt laborem Ægypti, id eſt, ſeculi captiuitatem, & mercatus Æthiopum & Sabain, uiri excelſi ad eum tranſibunt. Et qui tandem exiſtimandus labor Ægypti, & mercatus Æthiopum & Sabain? Recordemur orientis Magos adorantes dominum, & munerantes, & laborem ueniendi uſque in Bethleem Iudæ, tanti itineris metiamur. In principum enim totius Ægypti labore, ſeculi labor demonſtratus eſt. Magis namq; diuinæ uirtutis operationes falſa rerum ſpecie mētientibus, potiſsimus impię religionis

Saluos faciam illos in domino deo ipſorū

Quoniam in te eſt deus, et non deus præter te

religionis honor à ſeculo omni deferebatur. Iiſdem Magis ex mercatu Aethiopum & Sabain, auri, & thuris, & myrrhæ munera deferẽtibus: quod quidem id ipſum & alius propheta præmonuit, dicens: In conſpectu eius procident Aethiopes, & inimici eius limum lingent. Reges Tarſis munera offerent, reges Arabum & Sabain munera adducent, & dabitur ei de auro Arabiæ. In Magis itaqꝫ & muneribus labor Aegypti, & mercatus Aethiopum & Sabain, oſtenditur, ſcilicet mundi error Magis adorantibus, & electa gentium munera adorato ab his domino oblata. Excelſi autẽ uiri, qui ad eum tranſituri ſunt, atqꝫ eum uincti ſequentur: qui tandem iſti ſint, non in obſcuro eſt. Reſpice ad Euangelia. Petrus dominum ſuum ſequuturus, præcingitur. Intuere apoſtolos. Seruus Chriſti Paulus in uinculis gloriatur. & uideamus an uinctus Chriſti Ieſu, ea quæ deus de filio ſuo deo fuerat loquutus, impleuerit. Precabuntur, inquit, quoniam in te eſt deus. Dictum itaqꝫ ab Apoſtolo recognoſce, & recognitum intellige: Deus in Chriſto erat mundum reconcilians ſibi. Dehinc ſequitur: Et non eſt deus præter te. Quibus continuo idem Apoſtolus ait: Vnus eſt enim dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia. Et nullus præter eum uidetur alius eſſe, qui unus eſt. Tertio quoqꝫ ait: Tu es deus, & neſciebamus. Sed ex perſecutore factus doctor eccleſiæ, dixit: Quorum patres, ex quibus Chriſtus, qui eſt ſuper omnia deus. Hi igitur uincti hæc prædicarũt: excelſi uidelicet, & in duodecim thronis iudicaturi xij tribus Iſrael, & dominum ſuum doctrinę & paſsionis ſuæ martyrio ſecuturi. Deus ergo in deo eſt, & in quo eſt deus, deus eſt. Et quomodo nõ eſt deus præter te, cum in eodem deus ſit? Vſurpas ó hæretice, ad confeſſionem ſolitarij dei patris, non eſt deus præter me. Quomodo ex prædicatione dei patris dicentis, non eſt deus præter te, dictum interpretaberis, ſi per id quod dictum eſt, nõ eſt deus præter me, affirmare contendis, ne dei filius deus ſit? Et cui ergo deus dixerit, non eſt deus præter te? Subijcere enim hic tibi perſonam ſolitarij non licebit. Dominus enim dixit regi, quem excitauit ex perſona uirorum excelſorum adorantium & deprecantium, quoniam in te eſt deus. Solitarium res iſta non recipit. In te enim præſentem, ueluti ad quem ſit ſermo, ſignificat. Quod autem ſequitur, in te eſt deus, non ſolum eum qui præſens eſt, ſed etiam eum qui maneat in præſenti demonſtrat: habitantem ab eo in quo habitat diſcernens, perſonæ tantum diſtinctione, non generis. Deus enim in eo eſt: & in quo eſt deus, deus eſt. Non enim deus in diuerſæ atqꝫ alienæ à ſe naturę habitaculo eſt, ſed in ſuo atqꝫ ex ſe genito manet deus in deo, quia deus ex deo eſt. Tu es enim deus, & neſciebamus, deus Iſrael ſaluator. Negantem te deum in deo, ſequens ſermo confutat. Ait enim: Erubeſcent & pudebit omnes qui aduerſan-

tur ei, & ibunt cum confuſione. Decretum hoc in impietatem tuam, dei eſt. Aduerſaris enim Chriſto, de quo te profeſsio paternæ uocis ob iurgat. Deus eſt enim, quem eſſe tu deum negas. Denegas uero ſub ſpecie honoris dei, dicentis: Non eſt alius deus præter me. Sed confun dere & erubeſce, nō eget delato à te honore innaſcibilis deus, gloriam hanc à te ſolitudinis ſuæ non poſtulat: non deſiderat hanc opinionis tuæ intelligentiam, ut ob hoc quòd dixerit, non eſt deus præter me, eum quem ex ſe genuit deum abneges. Ac ne ſibi hoc ad diuinitatem filij deſtruendam peculiare deferres, unigeniti ſui gloriam honore perfectæ diuinitatis impleuit, dicens: Et non eſt deus præter te. Quid exæquata diſcriminas? quid comparata diſcernis? Proprium dei filio eſt, ne præter eum deus ſit. Proprium deo patri eſt, ne abſq; eo deus quiſquam ſit. Verbis dei de deo utere. Confitere ita, & precare regem, quo niam in te eſt deus, & non eſt deus præter te. Tu enim es deus, & neſciebamus, deus Iſrael ſaluator. Caret contumelia honoris officium, necq; offenſionem habet confeſsionis exemplum, maxime cum aduerſatio eius plena confuſionis ſit & pudoris. Immorare dei uerbis, confitere dei uocibus, & fuge confuſionis denunciationem. Deum enim dei filium abnegando, non tam deum ſolitario gloriæ honore uenera ris, quàm patrem filij inhonoratione contemnis. Honoris fidem innaſcibili deo confitere, quòd præter eum deus nullus ſit. Vnigenito deo prædica, quòd abſq; eo deus non ſit. Audi enim præter Moyſen & Eſaiam, tum tertio id ipſum quoq; & Hieremiam docentem, cum dicit: Hic deus noſter eſt, & non deputabitur alter ad eum. Qui inuenit omnem uiam diſciplinæ, & dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. Poſt hæc ſuper terram uiſus eſt, & inter homines conuerſatus eſt. Dixerat enim iam ſuperius: Et homo eſt, & quis cognoſcet eum? Habes ergo deum in terra uiſum, & inter homines cōuerſatum: & requiro quomodo intelligendum exiſtimes, deum nemo uidit unquam, niſi unigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, cum Hieremias deum prædicet, qui & uiſus in terris eſt, & inter homines conuerſatus eſt? Pater certe non niſi filio uiſibilis eſt. Quis ergo iſte eſt, qui & uiſus eſt, & conuerſatus inter homines? Deus certe noſter eſt, & uiſibilis in homine, & contrectabilis deus. Et prophetam loquentem intellige: Non deputabitur alter ad eum. Si quæris quomodo, audi quæ ſequuntur: ne per id non & patri proprium eſſe exiſtimes, quod dictum eſt: Audi Iſrael. Dominus deus tuus unus eſt. Hæc enim ſibi cohærent: Non deputabitur alter ad eum, qui inuenit omnem uiam ſcientiæ, & dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo. Poſt hoc ſuper terram uiſus eſt, & inter homines conuerſatus eſt. Vnus eſt enim mediator dei & hominum, deus & homo; & in legislatione, & in corpo-

ris

Proprium dei filio

Proprium deo patri

Quomodo deus ſupra terrã uiſus

Quomodo intelligitur illud: Non deputabitur alter ad cũ

ris aſſumptione mediator. Alius igitur ad eum non deputatur. Vnus
eſt enim hic in deum ex deo natus, per quem creata ſunt omnia in cœ-
lo & in terra, per quem tempora & ſecula facta ſunt. Totũ enim quic-
quid eſt, ex eius operatione ſubſiſtit. Hic ergo unus eſt diſponens ad *Per uirginem natus ex ſpiritu ſancto*
Abraham, loquens ad Moyſen, teſtans ad Iſrael, manens in prophe-
tis, per uirginẽ natus ex ſpiritu ſancto, aduerſantes nobis inimicasq́
uirtutes ligno paſsionis affigens, mortem in inferno perimẽs, ſpei no-
ſtræ fidem reſurrectione confirmans, corruptionem carnis humanæ
gloria corporis ſui perimens. Ad hunc ergo nõ deputabitur alius. So-
li enim hæc unigenito deo propria ſunt, & unus hic in hanc peculia-
rem uirtutum ſuarum beatitudinem natus ex deo eſt: non alter ad
eum deus deputatur. Non enim ex alia ſubſtantia, ſed ex deo deus eſt.
Nihil in eo itaq; nouum, nihil extraneum, nihil recens eſt. Cum enim
audit Iſrael, quòd ſibi deus unus ſit, & filio dei deo non alter deus de-
putetur, ut deus ſit: abſolute pater deus, & filius deus unum ſunt, nõn
unione perſonæ, ſed ſubſtantiæ unitate: quia filio dei deo deputari ad
alterum deum non ſinit propheta dicens, quòd deus unus eſt.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE

Liber V

REſpondentes impijs & uæſanis hæreticorum inſti-
tutionibus ſuperioribus libris, non ignoramus in
eam nos contradicendi neceſsitatem deductos fuiſ-
ſe, ut non minus periculi audientibus reſponſio no-
ſtra quàm ſilentium cõmoueret. Cum enim unum
deum prophanæ aſſertio infidelitatis ingereret, &
rurſum unum deum religioſe negare fides ſana non
poſſet: tractari de eo nõ ſine ancipitis periculi cõſcientia potuit, quod
non minus impie confirmaretur quàm negaretur. Equidem humani
ſenſus opinione ineptum, & rationis alienum eſſe hoc fortè exiſtima-
bitur, ut quod irreligioſum eſt negare, id ipſum irreligioſum ſit confi-
teri: cum pietas confitendi, impietatem condemnet negandi: nec ra-
tioni conueniat, ut utiliter affirmetur, quod utiliter deſtruatur. Sed ad
diuinæ ſapientię intelligentiam humanus ſenſus imprudens, & ſecun-
dum cœleſtem prudentiam ſtultus, iuxta infirmitates ſuas ſentit, & iu-
xta imbecillitatem naturæ ſuæ ſapit, ſtultus ſibi futurus ut deo ſapi-
at: ſcilicet ut ſenſus ſui inopiam intelligens, & dei ſapientiam conſe-
ctans, nõ ſecundum humanam ſapientiam prudens ſit, ſed ſecundum
quod ad deum proficit, ſapiat, in dei ſapientiam ex recognita mundi

ſtultitia tranſiturus. Cuius ſtultæ ſapientiæ ſenſum hæretica ſubtilitas ad fallendi occaſionem coaptās, unum deum profeſſa eſt autoritate legis Euangeliorumq́ uſa, qua dictum eſt: Audi Iſrael: Dominus deus tuus unus eſt. Non ignorans quantum in eo ſit, uel reſponſionis periculum, uel ſilentij, & ex utroq; opportunitatem impietatis expectans: ut ſi ſanctitatem dicti infideliter uſurpati, cōniuentis taciturnitas confirmaret, per id quod deus unus eſt, filius tamen dei deus nō eſſet, deo tantum ſicut eſt, uno manente. At uero ſi contradictio præſumptæ impiæ huius profeſsionis exiſteret, ueritatem fidei Euangelicæ non conſeruaret deum unum confeſſa reſponſio, cum fidei noſtræ profeſsio ſecundum deum unum ſit, reciderétq; in alterius hæreſeos impietatem, deum unum patrem & filium profeſſa confeſsio: Atque ita ſapientia mundi, quæ ſtultitia apud deum eſt, ſpecie blandæ & peſtiferæ ſimplicitatis illuderet, cum hoc fidei ſuæ conſtitueret exordium, in quo ſibi impie aut aſſentiremur aut aduerſaremur: Et per hoc utriuſq; rei periculum, dei filium deum non eſſe obtineret, quia deus unus eſt, aut extorqueret alterius hæreſeos neceſsitatem, ſi & patrem deum, & filium deum confitentes, unum deum prædicare ſecundum Sabellij opinionem impiam exiſtimaremur. Et ita hoc prędicationis ſuæ modo, unus deus aut alium excluderet, aut per alium non eſſet, aut tantum in nominibus unus eſſet: quia & unitas alium neſciret, & alius non permitteret unionem, & duo unus eſſe non poſſent. Sed nos ſapientiam dei, quæ mundo ſtultitia eſt conſequuti, & per fidei dominicæ ſalutarem & ſynceram cōfeſsionem, uiperex doctrinæ fraudulentiam prodituri, hunc reſpōſionis noſtræ ordinem inchoauimus, qui & aditum ſibi demonſtrandæ ueritatis acquireret, nec ſe periculo impiæ profeſsionis inſereret: temperato inter utrunq; moderamine, non negantes deum unum, ſed eo ipſo autore deum & deum, per quem deus unus prędicatus eſt, prædicantes: & deum unum, non per unionem docentes, neq; rurſum ad diuerſitatis numerum deſecātes: neq; contra tantum in nominibus confitentes, ſed deum & deum repoſita & dilata adhuc plenius unitatis quæſtione, monſtrantes. Recte enim unum deum à Moyſe prædicatum Euangelia teſtantur: & rurſum fideliter in Euangelijs deum & deum doceri, Moyſes deum unum prędicans autor eſt. Atq; ita non autoritati contrarium eſt, ſed ex autoritate reſponſum eſt, ne per id filium liceret deum negare, quia ad Iſrael deus unus eſt: cum confitendi dei filium deum idem autor eſſet, qui autor eſt dei unius prædicandi. Sequitur itaq; ordinem quęſtionis etiam ordo connexi ſibi libelli. Nam quia hæc ſequens impij blandimenti poſita ſententia eſt, nouimus deum unum uerum: hinc quoq; ſecundi huius libri omnis ſermo conſiſtit, an filius dei deus uerus ſit. Nam ſine dubio in hunc ſe ordi-

nem

nem hæretici ingenij ſubtilitas coaptauit, primum unum deum dicẽs, deinde unum uerum deum confitens: ut per id filium dei à natura dei & ueritate auerteret, cum ueritas in natura unius manens, naturalem unius non excederet ueritatem. Igitur quia ambiguitati locus nullus eſt, quin Moyſes unum deum prædicans, intelligatur de dei filio ſigni-ficaſſe, quòd deus ſit: per ipſas illas ſignificationis ſuæ autoritates re-curramus, & requiramus, an quem deum ſignificauerit, deum quoq; uerum intelligendum docuerit. Nulli autem dubium eſt, ueritatem ex natura & ex uirtute eſſe. ut exempli cauſa dictum ſit, Verum triticum eſt quod ſpica ſtructum, & ariſtis uallatum, & folliculis excuſſum, & in farinam cõminutum, & in panem coactum, & in cibum ſumptum, reddiderit ex ſe & naturam panis & munus. Itaq; quia naturæ uirtus præſtat ueritatẽ, uideamus an uerus deus ſit, quem Moyſes deum eſſe ſignificat: de uno deo, & eodem uero deo poſtea loquuturi, nec non in-terpoſita ſponſione, de unius ueri dei in patre & filio ſubſiſtentis con-firmatione, periculoſa ſuſpicio pendulæ expectationis ſolicitudinem defatiget. Creatio igitur mundi, poſt quã & dei cognitio ſuſcepta eſt, filium dei deum eſſe ſignificãs, rogo in quo tandem uerum eſſe deum deneget? Non enim ambigitur, quin per filiũ omnia ſint. Omnia nam que, ſecundum Apoſtolum, per ipſum, & in ipſo. Si omnia per eum, & omnia ex nihilo, & nihil non per eum: quæro in quo ei ueritas dei deſit, cui non deſit dei nec natura nec uirtus? Naturæ enim ſuæ uirtu-te uſus eſt, ut & eſſent quæ non erant, & fierent quæ placerent. Vidit enim deus quòd bona ſunt. Neq; enim aliam quàm perſonę intulit lex ſignificationem cum ait: Et dixit deus: Fiat firmamentum, Et ſubiecit rurſum: Et fecit deus firmamentum. Cæterum nec uirtutem diſtinxit, nec naturam ſeparauit, nec nomen demutauit in eo, in quo tantum di-centis intelligentiam pręſtitit, ut ſignificationem efficiẽtis afferret. Ve ritatẽ autem naturæ atq; uirtutis, ſignificatio ſermocinantis non adi-mit, quin potius ueritatem ipſam quanta poteſt proprietate commen-dat. Afferre enim dicto efficientiã, naturę eius eſt, quæ efficiens id poſ-ſit præſtare, quod dicens. In quo ergo tandẽ non erit uerus ille qui effi cit, cum uerus ſit ille qui dicit? quandoquidẽ dicti ueritatem, facti ueri-tas cõſequatur. Deus eſt qui dixit, deus eſt qui fecit. Si in dicto ueritas eſt, quæro quur negetur in facto? niſi fortè hic dicendo uerus ſit, & nõ ſit uerus iſte faciendo. Habemus itaq; in filio dei deo naturæ ueritatẽ. Deus eſt, creator eſt, dei filius eſt, poteſt omnia: parũ eſt ut quod uult poſsit, quia ſemper uolũtas uirtutis eſt, quin etiã id qđ ſibi dicit poteſt. Perfectę enim poteſtatis eſt hoc naturã poſſe facientis, quod poſsit ſi-gnificare ſermo dicentis. Atq; ita cũ quicquid dici poteſt, id ipſum & effici poſsit: tenet ueritatis naturã ea quæ dictis exæquatur operatio.

Moyſes unum deum prædicans, de filio ſignificauit quod deus ſit, nunc inquiritur an uerus deus ſit

Filius dei non eſt deus falſus, nō deus adoptiuus, nec nuncupatiuus, ſed deus uerus

Non eſt itaq; dei filius deus falſus, nec deus adoptiuus, nec deus nuncupatiuus, ſed deus uerus. Et non neceſſe eſt aliquid è diuerſo demonſtrare, per quod nō ſit uerus deus. Mihi enim ſufficit in eo dei nomen atque natura. Deus enim eſt, per quem facta ſunt omnia. Hoc mihi de eo creatio mūdi loquuta eſt: Exæquatur deus deo nomine, exæquatur ueritati ueritas opere. Vt ſignificatio eſt dei potentis in dicto, ita intelligentia eſt dei potentis in facto. Et poſt hæc quæro, in patris & filij confeſsione, qua authoritate naturæ ueritas uel diuinitatis denegetur, quam & uirtus nominis, & nomen uirtutis impleuit? Meminiſſe autem legentem oportet, non me immemorem aut diffidentem earum quæ obijci ſoleant quæſtionum, de his nunc tacere. Neque enim hoc quod dici ſolet: Pater maior me eſt, & cætera huiuſcemodi ſimilia, aut ignorantur, aut non intelliguntur, ut non per hæc ipſa ueri dei in filio natura doceatur: ſed ordinem reſponſionis noſtræ eum eſſe conuenit, qui erat propoſitionis aduerſæ, ut ueſtigia impiæ inſtitutionis greſſus hic piæ prædicationis inculcans, ipſa illa prima euadentis in hoc prophanum irreligioſumq; iter fallacis doctrinæ ſigna deleret. Dilatis igitur atq; in poſtremum reſeruatis euāgelicis atq; apoſtolicis preconijs, omnis interim nobis de lege & prophetis aduerſus impios pugna ſit: emētitam eorum atq; fallacē peruerſitatem his ipſis interim quibus fallere tētant, dictis coarguentibus. Neq; enim aliter ueritas intelligi poteſt, quàm ſi falſa ea eſſe quæ ueritati obiecta ſunt, detegātur: & hoc quidem mentiētium abſolutiore dedecore, ſi mēdacia ipſa proficiāt ueritati. Et quidem ſenſu humanę opinionis cōmune iudiciū eſt, nequaquam ueris falſa ſociari, neq; hæc rerū genera mutuo ſibi aſſenſu cōtineri: quia per generis differentiā aduerſante natura nunq; diſsidentia coeant, nec diuerſa cōſentiant, nec ſibi inuicem aliena communia ſint. quę cum ita ſint, interrogo inter uerum & falſum deū, quomodo hoc dictum intelligatur: Faciamus hominē ad imaginē & ſimilitudinem noſtram. Verba ſenſum enunciant, ſenſus rationis motus, rationis motum ueritas incitat. Ex uerbis igitur ſenſum ſequamur, & ex ſenſu rationem intelligamus, & ex ratione ueritatem apprehēdamus. Cui enim dicitur: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, quæro in quo non ſecundū eum uerus ſit qui ſibi dicat. Nam ſine dubio dictum hoc ex affectu ſenſuq; dicentis eſt. Ergo qui dicit, faciamus, ſignificat ſecum ad faciendum nō diſſentiētem, nō alienum, non infirmum, ſed qui potens ſit ad id unde eſt ſermo faciendum. hoc ergo ſine dubio ſenſiſſe qui loquitur, quia id loquutus eſt, intelligendus eſt. Vt plenior autem naturæ atque operationis ueritas doceretur, qui ſenſum ſuum per uerba eloquebatur: ſenſus quoque rationem ex natura cum ueritate ſubiecit dicens: Ad imaginem & ſimilitudinem

Veritas intelligitur, cum obiecta falſa eſſe cōuincuntur

Alius locus

Ex uerbis ſenſum ſequamur, ex ſenſu rationem intelligamus, ex ratiōe ueritatem apprehendamus

dinem

dinem noſtram. Vbi eſt hic falſus deus, cui uerus deus dicit: Ad imaginem & ſimilitudinem noſtram? Noſtram non habet unionem, nõ habet diuerſitatem, nõ habet diſcretionem. Homo enim ad communem fit, ſecundum ueritatem ſermonis, imaginem. Communio autem falſo uerocꝫ non competit. Deus qui loquitur, ad deum loquitur: Ad patris & filij imaginem homo conditur. Nomen non diſcrepat, natura non differt. Vna enim eſt imaginis, ad quam homo creatus eſt, ſpecies: & inter hæc ueritas ubi deperit, manente inter utruncꝫ & facti communione, & communis imaginis ueritate. Nondum abſoluendæ huius quæſtionis mihi tempus eſt: poſterius enim demõſtrabimus, in quam imaginem dei patris & dei filij homo conditus ſit. Nunc interim hoc tenemus, an iſte uerus deus non ſit, cui uerus deus dixerit: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinẽ noſtram. Diſcerne ſi quid potes, in hac imaginis communione, uerum atcꝫ falſum: & hæretico furore hæc indeſecabilia decide. Vnum enim ſunt, ad quorum imaginis & ſimilitudinis unum eſt homo factus exemplũ. Sed ſequamur ordinem lectionis, ut ueritas ſemper ſibi cohærens non demutetur offendiculo falſitatis. Et fecit deus hominem, ad imaginem dei fecit eum. Imago communis eſt, deus ad imaginem dei hominem fecit. Qui uerum deum filium dei denegat, quæro ad cuius dei imaginem à deo factum hominem intelligat? Meminerit tamen ſemper per filium omnia, ne forte hæretica intelligentia operationem ſibi dei patris coaptet. Si igitur ad imaginẽ dei patris per filium deum homo conditur, cõditur quocꝫ ad imaginem filij: quia nemo filio dictum denegat, ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Tenuit ergo ſermo diuinus rationem ueritatis in dictis, quam opus explebat in factis: ut hominẽ ad imaginẽ dei deus figurans, & deum ſignificaret, nec ueritatem deo adimeret: cum & in cõmunione imaginis eſſet deus uerus, qui in opere efficiendo intelligebatur dei filius. O deſperatę mentis furor perdite, ó ſtulta cæcæ impietatis temeritas. Audis deum & deum, audis imaginẽ noſtram, quid tu ſubijcis uerũ et nõ uerum? Quid inſeris naturalẽ atcꝫ falſum? Quid ſub religionis nomine religionẽ euertis? Quid per unum deum, & unum uerũ deum tentas, ne deus uerus unus ſit? Nondum uæſanos ſpiritus tuos dictis Euãgelicis atcꝫ apoſtolicis ſuffoco, in quibus pater et filius non perſona, ſed natura unus & uerus deus utercꝫ eſt: interim te lex ſola enecat. Nunquid ait deũ uerum, & non deum uerũ? Nunquid altero in utrocꝫ præterquã naturæ nomine uſa eſt? Deum & deum dixit, quę dixit deum unum. Sed quid tantũ dixiſſe dico? Deum uerũ, & deum uerum, per ueritatẽ imaginis prædicauit. Vſa eſt in nuncupatione primum naturę nomine, utitur deinceps in genere ueritate naturę. Cum enim qui fit, ſecundum imaginẽ creatur utriuſcꝫ; nõ poteſt non in

Ad patris & filij imaginem homo côditur.

in utroq; conſiſtere, quòd uterq; deus uerus ſit. Sed pergamus etiam nũc eo prædicationis noſtræ itinere, quo lex ſancta de deo docuit. An

Alius locus ex quo probat ſilium uerum deum

gelus dei ad Agar loquitur, & idem angelus deus eſt. Sed fortè idcirco non deus uerus eſt, quia angelus dei eſt. Inferioris enim naturæ uidetur hoc nomen: & ubi nuncupatio eſt generis alieni, ibi exiſtimatur ueritas eiuſdem generis non ineſſe. Et quidem iam ſuperior liber ina

Angelus eſt nomen officij, non naturæ

nitatẽ huius quæſtionis oſtendit. In angelo enim officij potius quàm naturæ intelligentia eſt. Et pſalmiſta mihi teſtis eſt, dicens: Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem urentem. Vrens igitur ignis, illi miniſtri eius ſunt: ſui autem ſpiritus, angeli eius ſunt. Per hæc enim nunciorum, qui angeli nuncupantur, ac miniſtrorum oſtenditur uel natura, uel uirtus. Fit ergo hic ſpiritus angelus, uel hic ignis urens, miniſter dei: & hæc natura eorum accipit nuncij & miniſtri officium. Volens igitur lex, imò per legem deus perſonam paterni nominis intimare, dei filium angelum dei loquuta eſt, id eſt, nunciũ dei. Significationem enim officij teſtatur in nuncio: naturæ autem ueritatem confirmauit in nomine, cum deum dixit. Hic autem nunc diſpenſationis eſt ordo, non generis. Non enim aliud quàm patrem & filium prædicamus: & ita naturam nominum coæquamus, ut ueritatem dei teneat ex innaſcibili deo dei unigeniti natiuitas. Miſſi autẽ & mittentis ſignificatio hic non aliud quàm patrem & filium docet: cæterum ueritatem non adimit naturæ, neq; in filio perimit natiuæ diuinitatis proprietatem, quia nemo ambigat naturam autoris in filij natiuitate connaſci: ut ex uno conſiſtat in unum, quod per unum non diſcernatur ex uno, atq; ita unum ſint per quod unus ex uno eſt. O impatiens fidei calor, & deſiderati ſermonis incontinens ſilentium. Iam enim & in ſuperiori libro modũ conſtitutę prædicationis exceſſimus, quando impie dictum unum deum ab hæreticis arguentes, & deum atq; deum à Moyſe prædicatum docentes, ad unius dei ueram & religioſam confeſſionem pia, quamuis inconſiderata, feſtinatione deſcendimus: nunc quoq; alterius quæſtionis negocio immorantes, non tenuimus ordinem conſtitutum, & dum de deo uero dei filio loquimur, uſq; ad cõfeſſionem dei ueri in patre & filio feruentis ſpiritus ardore prorupimus. Sed tractatui ſuo fidei noſtræ ueritas reſeruetur: quæ cũ inchoata ſit ad ſecuritatem legentis, tractanda tamen atque abſoluenda plenius eſt ad deſperationem contradicentis. Non affert itaq; demutationem naturæ nomen officij: qui enim angelus dei eſt, deus eſt. Non ſit planè deus uerus, ſi nõ res dei & loquutus fuerit, & geſſerit. In gentem enim magnã Iſmael adauget, & nomini eius multiplicationẽ gentium pollicetur, & quæro ſi hoc angeli opus eſt? Sin uero poteſtas dei eſt, quid naturæ aufers ueritatẽ, cui ueritatis non adimis poteſtatẽ? Tenet

itaq;

ſtaqꝫ uirtus naturæ ueritatis fidem: & inter diſpenſationis ſuæ ſalutaria mundo ſacramenta, qui deus uerus eſt neſcit aliquando non eſſe deus uerus. Et primum quæro, quid ſignificationis habeat deus, & non deus uerus? Non enim uerbi huius apprehendo rationem ſi dicatur mihi, ignis eſt, ſed non eſt uerus ignis: aut aqua eſt, ſed non eſt uera aqua: & quæro, in quo eiuſdem generis ueritas à generis eiuſdem ueritate diſſentiat? Quod enim ignis eſt, non poteſt eſſe ne uerus ſit: nec natura manens eo poteſt carere quod uera eſt. Perime aquæ quod aqua eſt, & per id poteris abolere ne uera ſit: cæterum ſi aqua maneat, etiam in eo neceſſe eſt perſiſtat ut uera ſit: poteſt ita demum natura perire, ſi non ſit: uerùm non poteſt non uera eſſe ſi maneat. Aut deus uerus eſt filius dei, ut deus ſit: aut ſi non eſt uerus deus, non poteſt id etiam eſſe quod deus eſt: quia ſi natura non ſit, non naturæ competit nomen: ſi autem naturæ in eo nomen eſt, non poteſt ab eo ueritas abeſſe naturæ. Sed fortè in eo cum angelus dei deus dicitur, adoptionis nomen indulgeatur, & ſit in eo nuncupatio dei potius quàm ueritas. Si parum naturam in ſe dei, tum cum angelus dei dictus eſt, edocuit, in inferioris adhuc ab angelo naturæ nomine intellige, an ex ſe dei præſtiterit ueritatem: namqꝫ ad Abraham homo loquutus eſt, ſed Abraham deum adorauit. Et ô peſtifer hæretice, deum Abraham confeſſus eſt, quem tu deum denegas. Quas promiſſas Abrahæ benedictiones impie expectas? Non eſt tibi ille, ut eſt, gentium pater: neque in familiam ſeminis ſui per benedictiones fidei ſuæ renatus euadis. Non de lapidibus Abrahæ filius excitaris, ſed natio uiperarum confeſsionis tuæ hoſtis exiſtis. Non es Iſrael dei, non es Abrahæ ſucceſsio, non iuſtificatus ex fide es, non enim deo credidiſti. Per eam namqꝫ fidem iuſtificatus eſt, & conſtitutus eſt Abraham pater gentium: per quam deum cui crediderat adorauit. Adorauit etenim beatus ille & fidelis patriarcha deum, & accipe quàm deum uerum, cui, ut ipſe de ſe ait, non impoſsibile eſt omne uerbum. Aut nunquid non ſoli deo poſsibile eſt omne uerbum? Aut cui poſsibile eſt omne uerbum, quæro quid deſit de deo uero: & rogo, quis eſt deus hic Sodomæ & Gomorræ euerſor? Pluit enim dominus à domino. Nunquid non uerus dominus à uero domino? aut nunquid aliud quàm dominus à domino? Vel quid præter ſignificationem perſonæ in domino ac domino coaptabis? Et memento, quòd quem ſolum uerum deum noſti, hunc eundem ſolum iuſtum iudicem ſis profeſſus. Et intellige, quòd dominus qui pluit à domino, non occidens iuſtum cum impio, omnem iudicans terram, & deus & iudex eſt iuſtus, & pluit à domino. Et inter hæc, quem ſolum iuſtum iudicem dixeris quæro. A domino enim dominus pluit, & hunc iuſtum iudicem non negabis, qui pluit à domino

Verum eſſe non ſeparatur ab eſſe

Obiectio

no. Abraham enim dixit, pater gentium non utiq; infidelium: Nullo modo facies hoc uerbum ut occidas iuſtum cum impio, & erit iuſtus tanquam impius. Nullo modo qui iudicas terram, facies hoc iudicium. Hunc ergo deum iuſtum iudicem, neceſſe eſt & uerum deum eſſe. Tuo te impie teneo mendacio. Nondum ex Euangelijs deum iudicem profero, lex mihi iudicem deum loquuta eſt. Adime filio quòd iudex eſt, ut auferas quòd deus uerus eſt. Eum enim ſolum uerum deum, quem ſolum iudicem iuſtum profeſſus es: & quem iuſtum iudicem doces, hunc non potes ſecundum te uerum deum negarę. Qui iudex eſt, dominus eſt, potens ad omne uerbum eſt, benedictionum æternarum ſponſor eſt, piorum impiorumq; iudex eſt, Abrahæ deus eſt, ab eo adoratus eſt. Ementire ſaltem aliquid per hanc impiam & ſtultam uerbi tui impudentiam, unde non uerus eſt. Non perimunt naturæ ueritatem cœleſtis miſericordiæ ſacramenta, ſed nec ſanctorum fidem ſpecies quæ ad fidei uiſionem coaptantur eludunt. Sacramenta enim legis myſterium diſpenſationis Euangelicæ præfigurant: ut patriarcha uideat & credat, quod Apoſtolus contempletur & prædicet. Namq; cum lex umbra ſit futurorũ, ueritatem corporis umbræ ſpecies expreſsit. Et deus in homine & uidetur, & creditur, & adoratur, qui ſecundum plenitudinem temporis eſſet in homine gignendus. Namq; ad uiſum ſpecies præfiguratæ ueritatis aſſumitur. Viſus eſt autem tum tantum deus in homine, non natus eſt: mox etiam hoc quod eſt uiſus, & natus eſt. Ad ueritatem uero naſcendi familiaritas proficit aſſumptæ ad contemplandum formæ. Illic homo per deum ſecundum naturæ noſtræ infirmitatem uidendum aſſumitur, hic pro naturæ noſtræ infirmitate naſcitur quod erat uiſum. Accipit umbra corpus, & ſpecies ueritatem, & uiſio naturam. Non tamen deus à ſe demutatur, cum in homine nobis aut conſpicitur, aut naſcitur, familiari inter ſe proprietate & natiuitatis & uiſus: ut quod natum eſt, uiſum ſit, & quod uiſum eſt naſceretur. Et quia nondum nobis collationis Euangelicæ ac propheticæ locus eſt inſtitutus, interim ex lege ordinem proſequamur, probaturi poſtea ex Euãgelijs, uerum dei filium natum in hominem fuiſſe: nunc uiſum interim patriarchis in ſpecie hominis, dei filium, deum uerum doceamus ex lege. Namq; cum Abrahæ homo uiſus eſt, & deus adoratur, & iudex prædicatur. Et cum pluit dominus à domino: non ambigitur quin quod pluit dominus à domino, ad ſignificationem patris & filij lex loquatur. Neq; rurſum exiſtimandum eſt, quòd patriarcha neſcierit, quin deum uerum adoraret, quem deum intelligens adorabat. Habet autem non exiguam perfidiæ impietas ad intelligentiam ueri fidei difficultatem. Anguſtum enim irreligioſitatis ſenſum religioſæ doctrinæ inſtitutio non

Filius iudex oſtenditur ex lege

Abraham uidit credidit, et adorauit deum in homine

adit: ex quo fit, ut quæ ad ſacramentum ſalutis humanæ deus in hominem naſcendo geſsit, mens irreligioſa non capiat, dum opus ſalutis ſuę non intelligit eſſe ueritatem: & contemplando partum natiuitatis, infantiæ infirmitatem, pueritiæ profectum, iuuentutis ætatem, corporis paſsiones, & paſsionum crucem, & crucis mortem, per hæc non ſentiunt deum uerum, cum hæc in ſe ad naturam genuerit, quæ ſibi non erant antea in ueritate naturę, ita ut naturę non amitteret ueritatē neq; homo factus deus eſſe deſineret, cum qui deus eſt, homo eſſe cœpiſſet: non intelligentes non niſi ex ueri dei uirtute eſſe, ut quod non eſſet, eſſet: nec tamē quod eſſet eſſe deſineret: cū naturę infirmæ aſſumptio non eſſet, niſi ex potentis uirtute naturæ: quæ cum in eo quod eſſet maneret, poſſet tamen eſſe quod non erat. O hæretica imprudentia, & ſtulta mundi ſapientia: opprobrium Chriſti non intelligens dei eſſe uirtutem, & ſtultitiam fidei non ſentiens dei eſſe ſapientiam. Deus ergo idcirco tibi Chriſtus non eſt, quia qui erat naſcitur: quia qui inde mutabilis eſt, creſcit ætate: quia impaſsibilis patitur, quia uiuens moritur, quia mortuus uiuit, quia omnia in eo contra naturam ſunt? Rogo hoc quid aliud eſt, quàm omnipotentem eſſe, quod deus eſt? Nondum uos ô ſacra & ueneranda Euangelia contingo, ut ex uobis Chriſtus Ieſus in his paſsionibus deus ſit. Ex lege enim eſtis, & oportet eā docere, quòd per aſſumptam infirmitatem non amittat deus eſſe, qui deus eſt. Sacramentum enim fidei ueſtræ, myſteriorum ſuorum uirtute teſtata eſt. Adeſto nunc mecum fidei tuæ ſpiritu aduerſus uenenata infidelitatis ſibila, ſancte & beate patriarcha Iacob: & in lucta hominis inualeſcens, benedici te ab eo fortior deprecare. Quid iſtud eſt, quod imbecillum oras, quod ab infirmo expectas? Hunc cuius benedictionem rogas, complexu tuo ualidior elidis. A geſtis corporis tui, mentis tuæ opus diſsidet: aliud enim quàm agis ſentis. Tenes in geſtis luctæ tuæ hominem infirmum: ſed hic tibi homo deus uerus eſt, non ex nuncupatione, ſed ex natura. Non enim adoptiuis benedictionibus benedici te poſtulas patriarcha, ſed ueris. Cum homine luctaris, ſed deum facie ad faciem uides: non hoc oculis tui corporis cernis, quod uiſu fidei tuæ ſentis. Infirmus ſecundum te homo eſt, ſed anima tua ſecundum uiſum deum ſaluata eſt. Iacob in lucta es, poſt fidem poſtulatæ benedictionis Iſrael es. Subditur tibi ſecundum carnem homo, ad myſterium paſsionis in carne: deum in carnis infirmitate non neſcis, ad ſacramentum benedictionis in ſpiritu. Nec aſpectus impedit, quin fides maneat: nec infirmitas auocat, quin benedictio poſtuletur. Nec homo efficit, quin qui homo eſt, deus ſit, nec qui deus eſt, non deus uerus eſt: quia non poteſt non deus uerus eſſe, qui deus eſt, & benedicit transferens nuncupando. Tenet adhuc ſacramenti Euangelici ordinem legis umbra, & apoſtolicæ doctrinæ ueritatem myſterijs ſuis

Deum uideri uoluit homo infirmus, antequam eſſet homo natus

ueri æmula præfigurat. In uiſu ſomni beatus Iacob deum uiderat: in ſomnio ſacramenti reuelatio eſt, non corporalis contemplatio. Nam & per ſcalam deſcenſus & aſcenſus angelorum ad cœlum demonſtratur, & ſuper ſcalam incumbens deus oſtenditur, & interpretatio uiſionis, reuelationem ſomnij prophetauit: nam patriarchæ dictis, & domus dei, & porta cœli, locus eſſe hic uiſionis oſtenditur. Et poſt multam geſtorum eius enarrationem ſequitur: Dixit autem deus ad

Offer ſacrificium deo qui uiſus eſt tibi &c.

Iacob: Surge & deſcende in locum Bethel, & habita ibi, & offer ſacrificium deo, qui uiſus eſt tibi cum recederes à facie Eſau. Si Euangelica fides per deum filium, ad deum patrem habet aditum, & non poteſt deus niſi per deum intelligi, nunc deus qui honorem deo incumbenti in ſcalam cœli poſtulat, docete unde non uerus ſit, aut quæ in utroque naturæ diuerſitas eſt, ubi eiuſdem naturæ unum atque idem

Deus non intelligitur niſi per deum

nomen eſt? Deus uiſus eſt, deus de uiſo deo loquitur. Non poteſt deus niſi per deum intelligi, ſicut nec honorem à nobis deus niſi per deum accipit. Namq; honorandus eſſe non intelligetur, niſi iſte docuerit honorandum: nec deus ſcietur, niſi hic deus ſcitus ſit. Habet ergo diſpenſatio ſacramentorum ſuorum ordinem. Dei honorem per deum docemur. Tenet natura ſuum nomen. Non aliud uterque quàm deus eſt: & inter patris & filij naturæ unius nomen unum. Quæro quomodo deus filius à ſe poſsit degenerare ne uerus ſit? Non eſt de deo humanis iudicijs ſentiendum: Neque enim nobis ea natura eſt, ut ſe in cœleſtem cognitionem ſuis uiribus efferat. A deo diſcendum eſt, quid de deo intelligendum ſit: quia non niſi ſe autore cognoſcitur. Adſit licet ſecularis doctrinæ elaborata inſtitutio, adſit uitæ innocentia: hæc quidem proficient ad conſcientiæ gratulationem, non tamen cognitionem dei conſequentur. Moyſes in reginæ filium adoptatus & omnibus Ægyptiorum doctrinis eruditus, cum utique ex naturæ affectu Hebræi iniuriam morte Aegyptij ultus eſſet, deum tamen paternarum benedictionum neſciebat. Namq; ob metum cædis proditę Aegyptum derelinquens, cum in terra Madian paſtor ouium eſſet, ignem in rubo ſine concrematione rubi contuens, deum audiuit, & nomen interrogauit, & naturam cognouit. Neque enim hæc de deo niſi per deum cognita eſſe potuiſſent. Loquendum ergo non aliter de deo eſt, quàm ut ipſe ad intelligentiam noſtram de ſe locutus

Ex rubo loquebatur deus filius, qui eſt angelus dictus dei patris, ratione officij

eſt. Angelus dei eſt, qui in igne de rubo apparuit: & de rubo in igne deus loquitur. Habes diſpenſationem in angelo, quia in angelo officium eſt non natura: habes in naturæ nomine deum, quia angelus dei deus eſt. Sed fortè nõ uerus eſt. Nunquid nõ uerus eſt deus Abrahę & deus Iſaac & deus Iacob? Horũ enim angelus de rubo loquens deus in ęternũ eſt. Et ne adoptiui nominis furtiuã ſubintroduceres occaſionẽ,

loquitur

loquitur ad Moyſen deus ille qui eſt. Ita enim ſcriptum eſt: Dixit autē dominus ad Moyſen: Ego ſum qui ſum. Et dixit: Sic dices filijs Iſrael: Qui eſt, miſit me ad uos. Cœptus ab angelo dei ſermo eſt, ut ſacramentum intelligatur humanæ ſalutis in filio. Idem deus Abrahæ & deus Iſaac & deus Iacob eſt, ut ei naturæ ſuæ nomen ſit. Mittit deinde ad Iſrael deus qui eſt, ut uere intelligeretur eſſe quod deus eſt. Quid ad hæc inefficax hæreticæ impietatis ſtultitia uæſano ſpiritu mentiris, & contra tantorum patriarcharum ſcientiam, generoſi ſeminis tritico uerendam zizaniam ſator nocturnus interſeris? Sed ſi Moyſi crederes, crederes & deo dei filio: niſi fortè negabis quòd de eo Moyſes locutus ſit. Quod cum negare uolueris, audies uerbis dei: Si enim crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit. Arguit te planè, arguit ille toto legis uolumine, quam manu mediatoris per angelos diſpoſitam ſuſcepit. Et quære an qui legem dederit, deus uerus ſit, cum utique mediator ſit ille qui dederit. Aut nunquid non obuiam deo Moyſes populum eduxit ad montem? Aut nunquid non deus deſcendit in montem? Aut fortè falſum hoc, & adoptiuum potius naturæ ſuæ nomen eſt? Intellige perſonantes tubas, & lampadum flammas, & è monte æſtuante fornacium fumum, & ad aduentum dei conſciam humanæ infirmitatis trepidationem, & à populo orato ad loquendum Moyſi confeſſam ſub uoce dei mortem. Tibi hæretice non eſt deus uerus, quo Iſrael tantum loquente mori timuit, & uocem eius humana infirmitas non tulit. Tibi idcirco deus non eſt, quia ut audires et uideres per infirmitatem hominis eſt locutus? Moyſes montem adijt, diuinorum & cœleſtium ſacramentorum cognitionem quadraginta dierum ac noctium tempore adeptus eſt. Omnia ſecundum ſpeciem oſtenſæ ſibi in mōte ueritatis inſtituit. Per familiaritatem loquentis ad ſe dei, gloriam claritatis inconſpicabilis ſumpſit: & corruptiuam uultus ſui ſpeciem lux intolerabilis uicinæ maieſtatis impleuit. Deum teſtatur, de deo loquitur. Ad hunc adorandum cum lætitia gentium angelos dei aduocat. Huius placitas benedictiones Ioſeph uertici imprecatur. Et poſt hæc ſolo conceſſo ei nomine, audet quiſquam negare quod uerus eſt? Nunc quia omni hoc ſermone noſtro demonſtratum exiſtimamus, nullam interpoſitam intelligentiæ rationem fuiſſe, ut deus uerus & deus falſus in ſenſum humanæ mentis incideret, cum deum & deum, dominum & dominum lex locuta ſit: neq; in nominibus naturisq; ſignificatam diuerſitatem fuiſſe, ne non ſecundum nomen naturæ & natura nominis poſſet intelligi, cum uirtus dei, poteſtas dei, res dei, nomen dei in eo eſſet, quē deū lex prædicabat: quem ſecundum ſacramenti Euangelici diſtributionem ad perſonæ ſignificationem demonſtraret, & in creando mundo obedientem dictis dei *Concluſio autoris*

deum, & in figurando homine communis ſecum & dei imaginis dominum creatorem, & in iudicandis Sodomitis iudicem dominum à domino, & in largiendis benedictionibus & in decernendis myſterijs legis angelum dei deum: ut ad ſalutarem cõfeſsionem in patre deo & in filio deo deus ſemper oſtenſus, naturæ ueritatem ipſo naturæ nomine edoceret, cum lex deum utrunque ſignificans ambiguitatem non relinqueret ueritatis: tempus iam nunc eſt, ut quod pie religioſeque lex docuit, non impie furto hæreticæ ſtultitiæ prædicari ſinamus, quæ dei filium deum negatura ſic cœpit: Audi Iſrael, Dominus deus tuus unus eſt. Et quia impietas eius periclitaretur in nomine, cũ deũ & deum lex eſſet locuta, ut naturam nominis per autoritatem dicti prophetici negaret, adiecit: Benedicent te deum uerum: ut per id unum deum locuta lex eſſet, eſſetque in filio deo dei nomen potius quàm ueritas, uno tantum uero deo intelligendo. Et fortè contradicere nos dictis tuis ô ſtulte arbitraris, ut negemus unum deum uerum. Non planè negamus ſecundum te confitendo. Hæc enim fides noſtra, hæc conſcientia, hic ſermo eſt. Sed intelligimus deum unum, & eundem deum uerum: nec confeſsio noſtra periclitatur in nomine, quæ in natura filij unum & uerum deum prędicat. Diſce cõfeſsionis tuæ intelligentiam, & unum ac uerum deum cognoſce, ut unum ac uerum deum pie prædices. Rapis enim ad impietatem tuam religionis noſtræ confeſsionem, & quod eſt negas, dum quod eſt non negas. Sic ſtulta mundi ſapientia fallis, ut ueritatem perimas ſpecie ueritatis. Vnum uerum deum confiteris, ut unum uerum deum deneges. Profeſsio enim tua ſic putatur pia, quo magis impia eſt: ſic uera, quo falſa eſt. Sic à te unus & uerus deus prædicatur, ut non ſit. negas enim dei filium deum uerum, cum tamen deum non neges: deum tantum non natura confitẽdo ſed nomine. Si natiuitas eius nominis potius eſt quàm ueritatis, potes auferre nomini ueritatem. Si autem uere deus natus eſt, quæro quomodo poſsit non uerus eſſe quod natus eſt? Aut nega eſſe ne ſit, aut ſi eſt, quomodo quod eſt non erit, cum quod eſt non poſsit eſſe ut non ſit? Ac de natiuitate quidem mox erit ſermo: interim tamen de ueritate naturę dei impietatem mendacij tui prophetica profeſsione conuincam, ita tamen ut unum & uerum deum prædicari à nobis, neque Sabellij hæreſis ipſum patrem ſibi & filium profeſſa præſumat, neque tu ueritatem de filio dei unum tantum uerum deum prędicans mentiaris. Nihil ſanè in ſe habet ſapientiæ impietas: & dei timor, qui ſapientiæ initium eſt, ubi deeſt, aufert ſecum omne exordium prudentiæ. Ad infirmandam enim dei ueri in filio fidem propheticus ſermo profertur, quo dictum eſt: Et benedicent te deum uerum. Primum hæc impietatis ſtultitia fuit, ut quæ ſuperius dicta ſunt aut non intelligerentur

Ex prophetis oſtendit filium eſſe uerũ deum

tur

tur, aut intellecta cum eſſent tacerentur. Tum deinde ad quam ſe fraudem ſyllabæ adiectione, quæ in libris non extat, inſtruxit, ſtultitiæ ſuę in eo uſa mendacio: tanquam dictis ſuis eo uſq; adhibenda fides eſſet, ut requirendam eſſe ipſam dictorum propheticorũ autoritatem non putaret. Non enim ita ſcriptum eſt: Benedicent te deum uerum: ſed, benedicent deum uerum. Nam non exiguum ambiguitatis momentum eſt inter te deum uerum, & deum uerum. Perſonæ enim alterius uidetur eſſe pronomen, ubi te eſt: cæterum ubi pronominis ſyllaba non erit, ibi ad autorem dicti refertur & nomen. Et ut abſoluta intelligendæ ueritatis ratio ſit, ipſa illa ex ſolido prophetæ dicta ſubdentur. Propterea ſic dicit dominus: Ecce qui ſeruiunt mihi manducabũt, uos uero eſurietis: ecce qui ſeruiunt mihi bibent, uos uero ſitietis: ecce qui ſeruiunt mihi exultabunt in lætitia, uos autem clamabitis propter dolorem cordis ueſtri, & à contritione ſpiritus ululabitis. Relinquetis ergo uos nomen ueſtrum in lætitia electis meis, uos autem interficiet dominus. Seruientibus uero mihi uocabitur nomen nouum, quod benedicetur ſuper terram, & benedicent deum uerum: & qui iurant ſuper terram, iurabunt in deum uerum. Nunquam non ex cauſa eſt, cum conſuetudo prædicationis exceditur, & rationem nouitatis ratio ueritatis inducit. Cum enim antea tantæ de deo prophetiæ extitiſſent, & ad dei dignitatem ac naturam demonſtrandam ſimplex & ſolum dei nomen commemoratum fuiſſet: quęrendum eſt, qua ratione nunc per Eſaiam benedicendum deum uerum, & iurandum ſuper terram in deum uerum prophetiæ ſpiritus præloquatur. Et primum noſcendum eſt, ſermonem hunc res futuri temporis nunciare: & quæro an deus uerus non ſit, qui tum ſecundum opinionem Iudæorum & benedicebatur & iurabatur. Iudęi namq; ſacramentum myſterij dei neſcientes, & per hoc dei filium ignorantes, deum tantum non & patrem uenerabantur. Nam utiq; uenerantes patrem uenerarent & filium. Hi ergo deum benedicebant & iurabant per eũ. Sed propheta benedicendum deum uerum teſtatur. Verum deum idcirco pronunciãs, quia per myſterium aſſumpti corporis non ab omnibus eſſet in eo dei ueritas intelligenda. Et opus fuit ueri confirmatione, ubi falſi proruptura eſſet aſſertio. Et ſingulas dictorum eorundem ſententias recenſeamus. Propterea ſic dicit dominus: Ecce qui ſeruiunt mihi manducabunt, uos uero eſurietis: ecce qui ſeruiunt mihi bibent, uos uero ſitietis. Cognoſce ſub eodem dicto utriuſque temporis ſignificationem, ut ſacramentum aſſequaris ætatis. Qui enim ſeruiunt manducabunt. Religionem ſcilicet præſentem futuris præmijs muneratur: ita ut præſentium impietatem futuræ ſitis ac famis pœna conficiat. Deinde adiecit: Ecce qui ſeruiunt mihi exultabunt in lætitia, uos autem clamabitis propter

Scriptum eſt benedicent deũ uerum, & non te uerum deum

Ratio quare propheta prædixerit non ſolum deum, ſed deum uerum benedicendum

dolorem cordis ueſtri, & à contritione ſpiritus ululabitis. Secundum ſuperiorem ſenſum etiam nunc futuri & præſentis temporis demonſtratio eſt, ut qui ſeruiunt exultaturi ſint in lætitia: qui uero non ſeruiunt, in clamore atque ululatu per dolorem cordis & contritionem ſpiritus manſuri ſint. Deinde ſubiecit: Relinquetis enim uos nomen ueſtrum in lætitia electis meis, uos autem interficiet dominus. Sermo ad carnalem Iſrael eſt cum futuri temporis ſignificatione: cui exprobratur quod nomen ſuum electis dei relicturus ſit. Quæro quod hoc nomen ſit. Nempe Iſrael, ad quem tum erat ſermo. Dehinc interrogo qui ſit hodie Iſrael. Equidem teſtatur Apoſtolus: Qui ſpiritu non litera: Qui in regula Chriſti procedentes, Iſrael dei ſunt. Tum præterea cum ſuperius dictum ſit: propterea ſic dicit dominus, intelligendum eſt cur ita hoc conſequatur: Vos autem interficiet dominus. Deinde poſt hæc quid ſibi uelit hic ſermo: Seruientibus uero mihi uocabitur nomen nouum, quod benedicetur ſuper terram. Nunquid ambigitur in eo quod dictum eſt, propterea ſic dicit dominus: Et in eo quod ſequitur: Vos autem interficiet dominus, id demonſtratum fuiſſe, ut qui loqueretur, & qui interfecturus eſſet, non alius intelligeretur eſſe quàm dominus, qui & poſt ſibi ſeruientes nouo eſſet nomine muneraturus, & non ignoraretur & in prophetis locutus eſſe, & piorum atque impiorum iudex futurus? Myſterium itaque ſermo reliquus euangelici ſacramenti, ne quid in domino dicente, & in domino interficiente ambigi poſsit, explicuit. Seruientibus autem mihi uocabitur nomen nouum, quod benedicetur ſuper terrã. Omnis hic futuri temporis ſermo eſt. Et quod eſt hoc nouum nomen religionis, quod benedicitur ſuper terram? Si à ſeculis Chriſtiani uocabuli antea beatitudo unquam fuit, nunc nomen nouum non eſt. Si uero hoc ſanctificatur pietas noſtra in deum, nouum nomen eſt. Hæc profecto profeſsionis nouitas cœleſtium benedictionum merces ſuper terram eſt. Iam uero totius fidei noſtræ conſcientiam ſequens ſermo confirmat dicens: Et benedicent deum uerum, & qui iurant ſuper terram iurabunt in deum uerum. Certe ſi cum benedicent deum uerum, quorum in dei ſeruitute nouum nomen eſt, tum deinde qui iurandus erit deus, deus uerus eſt: án ne ambigitur quis iuretur, quis benedicatur, per quem nouum ipſis ſeruientibus benedictumque nomen ſit? Conſiſtit mecum aduerſus impiam tuam hæretice prædicationẽ, abſoluta ſermonis eccleſiaſtici fides, noui per te Chriſte nominis, & per ſeruitutis profeſsionem benedictæ ex te ſuper terram nuncupationis, te uerum deum iurans. Omne enim os credentiũ te Chriſte deum loquitur. Omnis credentium fides te deum iurat, deum uerum eſſe te confitens, deum uerum eſſe te prædicans, deũm uerum eſſe te conſcia. Quanquam igitur omnis

Qui ſub nomine Iſrael intelliguntur

Nomen Chriſtianum eſt nomen nouum

omnis hic propheticus ſermo nullam reliquerit difficultatem,quin deum ſignificaſſe intelligatur,& cui per nouum nomen ſeruiatur,& per quem eiuſdē nominis in terris benedicta ſit nouitas, & qui benedicatur deus uerus,& qui iuretur deus uerus, quæ omnia ſecundum temporum plenitudinem eccleſiæ fides pia in deum Chriſtū religione profitetur: Et ita ſe in eo propheticus ſermo coaptauit, ut ſignificationem perſonæ alterius adiectione pronominis non nouaret. Si enim addidiſſet,te deum uerum, referri ad alterum dicentis ſermo potuiſſet: ſed cum ait,deum uerum,ſignificationis intelligentiam penes loquentem reliquit.Et quanquam quem pręſens ſermo ſignificet,non ambigitur, tamen connexa ſuperius dicta cuius profeſsio iſta ſit intelligenda, demonſtrant. Ait enim: Palàm apparui non interrogantibus me, & inuentus ſum non quærentibus me:Dixi ecce adſum gentibus,quę non inuocauerunt nomen meum. Extendi manus meas tota die ad populum diffidentem & contradicentem. An'ne impia furtiuæ prædicationis falſitas in obſcuro eſt,& deus uerus ignorabitur,qui hęc loquitur? Rogo quis apparuit non interrogantibus,& quis inuentus non quærentibus? Et quis gentium eſt, quæ non inuocauerunt antea nomen eius?Et quis die tota manus ad diffidentem & contradicentem populum extendit? Confer cum his ſacrum illud & diuinū Deuteronomij canticū,in quo ſuper nō deos deus exacerbatus,ſuper nō gentē et gentem ſtultā,in zelū incitat infideles: & intellige quis manifeſtus ſit ignorantibus, & quis proprius uſurpatur alienis, & quis manus ſuas ante diffidentem contradicentemq́ populum configens cruci chirographum edicti anterioris expandit. Hic nanque prophetæ ſpiritu dixit per continentem ſibi in ordine connexumq́ ſermonem: Seruientibus uero mihi uocabitur nomen nouum, quod benedicetur ſuper terrā,& benedicent deū uerū: & qui iurant ſuper terrā, iurabunt in deū uerū. Hęc ſi ſtultitia atq; impietas hæretica ad fallendū ignorantes ſimpliciorésq;, dicta eſſe ex perſona dei patris mentietur, ne in deum filium dicti huius intelligentia ſuſcipi poſsit: audiat mendacij ſui reatum, ab Apoſtolo & doctore gentium, omnia hæc ad ſacramentum paſsionis dominicæ & euangelicæ fidei tempora prædicante, tunc cum infidelitatem Iſraelis aduentum domini in carne non intelligentis exprobrat. Ait enim ita: Omnis enim quicunque inuocauerit nomen domini, ſaluus erit. Quomodo ergo inuocabunt eum in quem non crediderunt? Quomodo autem credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante? Quomodo autem prædicabūt niſi mittantur? Sicut ſcriptum eſt: Quàm ſpecioſi ſunt pedes eorū qui annunciant pacem, qui annunciant bona. Sed non omnes obediunt Euāgelio. Eſaias enim dicit: Domine quis credit auditui noſtro? Itaq;

Alterius loci teſtimonium

Apoſtolus interpres prophetæ

fides ex auditu, auditus autem per uerbum dei. Sed dico, nunquid non audierunt? Imò in omnem terram exiuit ſonus eorum, & ad ter minos orbis terrę uerba eorum. Sed dico, Nunquid Iſrael nõ ſciuit? Primus Moyſes dixit: Ego incitabo uos in non gentem, in gentem inſenſatam exacerbabo uos. Eſaias autem audet & dicit: Apparui ijs qui me non quærebant, inuentus ſum ijs qui me non interrogabãt. Ad Iſrael autem quid dicit? Tota die extendi manus meas ad populum non audientem, & cætera. Quis cœli circulos, incertum incorporeus an corporeus ingreſſus, fidelior Paulo dictorum propheticorum interpres extitiſti? Quis inenarranda cœleſtiũ myſteriorum audiens ſacramenta & tacens, maiore hæc fiducia reuelatę tibi à deo ſcientiæ prædicaſti? Quis ad plenitudinẽ dominicæ paſsionis cruci reſeruandus, antea in paradiſum raptus euadens, melius de diuinis ſcripturis electiõis uaſe docuiſti, hæc neſciẽs dicta geſtaq; eſſe à deo uero, & ad intelligentiã dei ueri à uero eius & electo Apoſtolo prædicata? Niſi forte Apoſtolus dictis propheticis nõ ex prophetiæ ſpiritu uſurpatis, temerarius alieni ſermonis interpres eſt. Omnia quidem per reuelationẽ Ieſu Chriſti Apoſtolus didicit, ſed Eſaiæ dicta ex dictis Eſaiæ ipſius nouit: in exordio eñ ſermonis eius in quo deus uerus à ſeruientibus ſibi benedicendus atq; iurandus eſt, hęc prophetæ oratio legitur: A ſeculo non audiuimus, nec oculi noſtri uiderunt deũ præter te, & opera tua quæ facis expectantibus miſericordiam tuam. Loquitur Eſaias, præter hunc ſe neminem deum uidiſſe. Vidit enim gloriã dei, cuius prænunciauerat myſterium incorporationis ex uirgine. Hoc ſi tu hęretice ignoras quod in ea gloria unigenitũ deum uiderit, audi Ioannẽ Euangeliſtã dicentem: Hęc aũt dixit Eſaias quãdo uidit honorẽ eius, & locutus eſt de eo. Hinc Apoſtolicis, hinc Euangelicis, hinc propheticis dictis impie hæretice concluderis. Eſaias enim deũ uidit, & cum ſcriptũ ſit, deum nemo uidit unquam, niſi unigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit: deũ tamen propheta uidit, & gloriã eius uſq; ad inuidiã propheticæ dignitatis aſpexit. Nam in iudicium mortis ob hanc cauſam à Iudæis actus eſt. Deum itaq; nemini uiſum, unigenitus filius qui in ſinu patris eſt enarrauit. Aut diſſolue unigeniti enarrationẽ, aut deũ crede qui uiſus eſt, qui apparuit nõ intelligentibus ſe, & palàm factus eſt gẽti non inuocanti ſe, & expãdit manus ante populum contradicentem. Ita tamen ut ſeruientibus ſibi nomen nouum uocetur, & in terris uerus deus benedicatur atq; iuretur. Propheta loquitur, Euangelium teſtatur, Apoſtolus interpretatur, eccleſia cõfitetur uerũ deum eſſe, qui uiſus ſit, cum tamen deum patrẽ uiſum nemo fateatur. & eò hęretici furoris prorupit inſania, ut dũ cõfiteri ſe ſimulat denegaret.

Negat

Negat enim nouo confeſsionis impioq́ꝫ conſilio, & arte ſubdola fidem dum mentitur eludit. Cum enim confeſſo uno deo eodemq́ꝫ uero & ſolo iuſto, ſolo ſapiēte, ſolo indemutabili, ſolo immortali, ſolo potente, ſubijcitur & filius in diuerſitate ſubſtantiæ, non ex deo natus in deum, ſed per creationem ſuſceptus in filium, non naturæ habens nomen, ſed adoptionis ſortitus appellationem, neceſſe eſt ut his omnibus ſimul careat filius, quæ ad priuilegium ſolitariæ in patre maieſtatis ſunt prædicata. Neſcit hæretica peruerſitas unum deum uerum noſſe & confiteri, & extra impietatis ſenſum confeſsionis huius eſt & fides & intelligentia. Prius confitendus eſt pater & filius, ut unus uerus deus poſsit intelligi. Et cognitis ſacramentis ſalutis humanæ, quæ in nobis per regenerationis uirtutem in patre & filio conſummantur ad uitam, legis & prophetarum ſunt myſteria conſequenda. Vnum deum uerum non apprehendit, ignara euangelicæ & apoſtolicæ prædicationis impietas. Cuius quamuis intelligentiam uſque ad abſolutiſsimam ueræ pietatis profeſsionem, ex ipſis eorum doctrinis præſtabimus, ut indiuiſus atque inſeparabilis non ex perſona ſed ex natura ſubſiſtens, ex patre unigenitus intelligatur, & per id unus ſit deus quia ex natura dei deus ſit: tamen ex propheticis dictis perfectæ huius unitatis fides eſt aſtruenda, & hinc euangelicæ domus ſunt ponenda fundamina, ut per eandem naturam diuinitatis unius unus deus per id intelligatur, quo in deum alterum deus unigenitus nō refertur. Tenuimus enim omni hoc ſermonis noſtri libello eum ordinem, ut in quibus ſuperiori libro deum filium docueramus, in ipſis nunc deum uerum oſtenderemus. Et ut ſpero ea dictorum omnium abſolutio fuit, ut deus uerus intelligeretur qui deus eſſe non negabatur. Reliquus autem nunc omnis ſermo ad id proficiet, ut qui deus uerus eſſe intelligitur, non in deum alterum deputetur: & quod in alterum non proficit, id unum intelligatur. Vnum autem illud, non ſubſiſtentem naturam perimat in filio, ſed in deo & deo naturam dei conſeruet unius. Veritatis ratio poſtulat ab eo initiū intelligētiæ iſtius ſumi, per quem manifeſtari ſeculo deus cœptus eſt. Moyſes nancꝫ, cuius ore hæc de ſe unigenitus deus profeſſus eſt, ait: Videte uidete, quoniam ego ſum deus, & non eſt deus præter me. Ac ne forte dicti huius ueritatem hæretica impietas ad patrem innaſcibilem deum referat, & ipſa dicti ratio & Apoſtolus autor occurrit: qui ex perſona unigeniti dei ſicut ſuperius docuimus, intelligendi totius huius ſermonis interpres eſt. Et hoc quod dictum eſt: Lętamini gentes cum plebe eius, proprium eius eſſe demonſtrauit ſubijciēs ad fidem dicti: Et erit radix Ieſſe, & qui ſurget regere gentes, in eū gentes ſperabūt. Demōſtrato igitur per Moyſen eo qui dixerat: Non eſt deus præter me, In eo quod ait: Lætamini gentes

Cum oſtenſum ſit quòd filius ſit uerus deus relinquitur probandum, quòd non ſit alius deus à patre

gentes ſimul cum eo: Et Apoſtolo id ipſum in dominum noſtrum IESVM CHRISTVM unigenitum deum intelligente, in quo ſecundum carnem ex radice Ieſſe ſurgente rege gentium ſpes eſt, ipſa nunc dicti ratio tractanda eſt: ut quia dictum non ambigitur, quatenus dictum ſit poſsit intelligi. Verum & abſolutũ & perfectum fidei noſtræ ſacramentum eſt, deum ex deo, & deum in deo confiteri: non corporalibus modis, ſed diuinis uirtutibus, nec naturæ in naturam transfuſione, ſed myſterio & poteſtate naturæ: Non enim per defectionem aut protenſionem aut per deriuationem ex deo deus eſt, ſed ex uirtute naturæ in naturam eandem natiuitatẽ ſubſiſtit. Res ipſas planius conſequens liber euangelicorum atq; apoſtolicorum dictorum interpres loquetur. Sed interim ex lege & prophetis hoc quod & loquimur & credimus eſt docendum. Natiuitas igitur dei non poteſt non eam ex qua profecta eſt, tenere naturam. Neq; enim aliud quàm deus ſubſiſtit, quod non aliunde quàm ex deo deus ſubſiſtit. Eandem autem naturam inde ita, non ut natus ſit ipſe qui genuit, (Nam quomodo erit ipſe, cum genitus ſit?) ſed ut in his ipſis ſubſiſtat ille qui genitus eſt, in quibus totus eſt ipſe qui genuit. Quia non ex alia genitus, neque aliud quàm deus eſt, quia non eſt aliunde quod genitus eſt. Et per hoc non refertur ad aliud, quod in unum ſubſiſtit ex uno. Neque nouum in ſe eſt, quòd uiuit ex uiuo: neq; abeſt ex ſe, quòd uiuus genuit uiuum. Ac ſic in generatione filij & naturam ſuam, ut ita dixerim, ſequitur incorporalis atque indemutabilis deus, incorporalem atq; indemutabilem deum gignens: nec naturam ſuam deſerit ex incorporali atque indemutabili deo incorporalis & indemutabilis dei perfecta natiuitas, per hoc utique ſubſiſtentis ex deo dei ſacramentum. Hæc ita unigenitus deus per ſanctum Moyſen teſtatur: Videte uidete, quoniam ego ſum dominus, & non eſt deus præter me. Non eſt enim natura diuinitatis alia, ut præter eam alius deus ſit. Nam cum ipſe deus ſit, tamen etiam per naturæ uirtutem in eo deus eſt: & per id quod ipſe deus, & in eo deus eſt, non eſt deus præter eum: cum non extet aliunde quod deus eſt, & in eo deus ſit, habens in ſe & quod ipſe eſt, & ex quo ipſe ſubſiſtit. Confirmat autem fidei noſtræ ueram & ſalutarem profeſsionem idem atque unus in plurimis ſpiritus prophetiæ, per ſucceſsiones & interualla temporum non demutans religioſæ doctrinæ prædicationem. Vt enim per Moyſen ex perſona unigeniti dei dicta plenio re ad intelligentiam confirmarentur profectu, rurſum ſermone dei patris ex perſona uirorum excelſorum idem prophetiæ ſpiritus per Eſaiam loquitur: Quoniam in te eſt deus, & non eſt deus præter te. Tu enim es deus & neſciebamus, deus Iſrael ſaluator. Inſerat ſe in hanc & naturæ & nominis inſeparabilem profeſsionem hæreticæ impietatis deſpe

Quõ deus de deo ex lege & prophetis

deſperatus furor: & hæc ſi poteſt, dictis ac rebus unita, rabido uæſaniæ ſuæ ore concerpat. In deo deus eſt, & præter eum deus non eſt. Diſſoluat eum qui ineſt, ab eo in quo eſt: & ſacramenti huius intelligentiam diuidat generum uarietate. Nam in eo quod ait: In te eſt deus, naturæ dei patris, in deo filio docuit ueritatem: cum in eo deus intelligeretur eſſe qui deus eſt. In eo uero quod ſubiecit: & præter te non eſt deus, oſtendit præter eum deum non eſſe, quia in ſe deo deus ineſſet. Hoc uero quod tertium eſt, tu es deus & neſciebamus, humanæ intelligentiæ piam & fidelem teſtatur profeſsionem: quæ cognitis natiuitatis myſterijs, & nomine ad Ioſeph per angelum nunciato confiteretur. Tu enim es deus & neſciebamus, deus Iſrael ſaluator: ſubſiſtentem in eo dei naturam intelligens, cum deo deus inſit, nec præter eum qui eſt deus quiſquam deus alius ſit, quia ipſe deus, & in eo deus, alterius nobis cuiuſquam dei non relinquat errorem. Et hæc quidem Eſaias, indiuiduam atque inſeparabilem patris & filij diuinitatem teſtatus, ita prophetauit. Hieremias uero non diſpari prophetiæ uirtute, indiſcretæ à deo patre naturæ unigenitum eſſe deum ita docuit dicens: Hic deus noſter eſt, & non deputabitur alter ad eum, qui inuenit omnem uiam ſcientiæ, & dedit eam Iacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo, Poſt hæc ſuper terram uiſus eſt, & inter homines conuerſatus eſt. Quid alium deum in filio dei deo hæretice ſupponis? Diſce unum deum uerum intelligere & cōfiteri. Non alius deus ad Chriſtum deputatur ut deus ſit. Deus eſt ex natura, ex natiuitate, ex deo. Quod enim deus eſt, ex deo eſt: non etiam deus alius eſt. Alius enim ad eum non deputatur, quia non eſt in eo alia præterquam quæ dei eſt ueritas. Quid uerum & non uerum, quid degenerem & nobilem, quid diuerſum & indiuerſum ſub unius dei ementita religione componis? Deus eſt pater, deus eſt & filius: in deo deus eſt, & præter eum deus non eſt, non alter ad eum deputatur ut deus ſit. In his ergo ſi unum magis quàm ſolitarium deum intelligis, eccleſię religionem profiteberis, quę patrem in filio confitetur. Sin uero unum deum ad ſolitarij ſignificationem, ſacramenti cœleſtis ignarus obtendis: extra cognitionem dei es, deum in deo eſſe non confitens.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE
Liber VI

NOn ſum neſcius difficillimo me aſperrimoq́ tempore ſcribere hæc aduerſum uæſanam impiorum hæreſim, dei filium creaturam eſſe affirmantem, aggreſſum fuiſſe: multis iam per omnes ferme Romani imperij prouincias eccleſiis morbo peſtiferæ huius prędicationis infectis, & uelut ad piæ fidei huius male uſurpatam perſuaſionem longo doctrinæ uſu, & ementito nomine ueræ religionis imbutis: non ignorans difficilem eſſe ad emendationis profectum uoluntatem, quam in erroris ſui ſtudio per plurimorum aſſenſum autoritas publicæ iam ſententiæ contineret. Grauis enim & periculoſus eſt error in plurimis, & multorum lapſus, etiam ſi ſe intelligat, tamen exurgendi pudore autoritatem ſibi præſumit, ex numero habens hoc impudentiæ, ut quod errat, prudentiam uelit exiſtimari: & quod cum multis errat, intelligentiam eſſe aſſerat ueritatis, dum minus erroris eſſe exiſtimatur in multis. Ac mihi quidem præter ſtudij mei atq́ officij neceſsitatem, qua hoc eccleſiæ epiſcopus prædicationis euangelicæ debeo miniſterium: tamen eo propenſior cura ad ſcribendum fuit, quo magis plures periculo infidelis intelligentiæ detinebantur, uberius gaudium cõſectans ex ſalute multorum, ſi cognitis ſacramentis perfectæ in deum fidei impia humanæ ſtultitiæ inſtituta deſererent, & ſe deo redderent, hæreticis repudiatis: atq́ à cibo mortis, quo in laqueum aues ſolent illici, in uolatum ſe liberæ ſecuritatis erigerent: ſequerenturq́ Chriſtum ducem, prophetas nuncios, Apoſtolos præuios, fidem conſummatam, & ſalutem in patris & filij confeſsione perfectam. Et cum dictum meminiſſent ore domini: Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit illum: ad honorificandum patrem per honorem filij ſe referrent. Emerſit enim peſtifera & lætalis populis proxima lues, quæ ingenti graſſata contagio ruinam miſerandæ mortis inuexit. Non enim tantum aut confidentium in chaos cum populis ſuis repens urbium uaſtitas, aut frequentes bellorum & funeris mortes, aut immedicatæ ægritudinis populoſa contagia deſæuierunt: inquantum ad exitium generis humani hæreſis hæc funeſta graſſata eſt. Deo enim cui omnia in mortuis uiuunt, hoc ſolum perit quod ſibi deperit. Nam iudicaturus ipſe de omnibus, & pro maieſtatis ſuæ miſericordia pœnæ meritum ignoranti moderaturus errori: negantes ſe non iam iudicabit utiq́, ſed negabit. Negat enim, negat furens hæreſis ſacramentum ueræ fidei, ad impieta

Quare error multorum eſt periculoſus

impietatis ſuæ doctrinam religionis uſa principijs: cum infidelitatis ſuæ expoſitionem, ut in ſuperioribus libris continetur, ita cœpit: Nouimus enim unum deum ſolum infectum, ſolum ſempiternum, ſolum ſine initio, ſolum uerum, ſolum immortalitatē habentem, ſolum optimum, ſolum potentem. Ad id enim uſurpatum proficit piæ confeſsionis exordium, quo ait, unum deum, & ſolum infectum, & ſolum ſine initio: ut per hæc quæ religioſe uerbis oſtentarentur, cætera impie ſubderentur. Nam poſt multa alia quæ de filio pari quoq; ſimulatæ religionis profeſsione protulerat, ſubiecit: Creaturam dei perfectam, ſed non ſicuti unum de creaturis: facturam, ſed non ſicuti cęteras facturas. Et poſt multa alia quibus ueritatis interiectis confeſsionibus, huius hæreticæ impietatis obumbraretur intentio, ut ſubſiſtere eum de non extantibus argutæ interpretationis ſubtilitate defenderet, ait: Et ante ſecula creatus & fundatus, non erat antequam naſceretur. Poſtremo quaſi rebus iam omnibus ualidiſsime ad impietatis profeſsionē communitis, ne uel filius uel deus intelligeretur adiecit: Si enim quod ex ipſo, & quod ex utero, & quod ex patre exiui & ueni, uelut partē eius unius ſubſtantiæ, & quaſi prolationem extendens intelligitur: compoſitus erit pater & diuiſibilis & cōuertibilis & corporeus ſecundum illos, & quantum in ipſis eſt, cōſequentia corporis ſuſtinens, ſine corpore deus. Et quia nobis ex integro aduerſum hanc impijſsimæ doctrinæ expoſitionem euangelicus nunc erit ſermo, conſequens exiſtimauimus in quarto iam libro licet omnem æditionem huius hæreſeos cōſcriptam, nunc quoq; huic ſexto inſerere: ut recens lectio & reſponſionis ad ſingula collatio ſubiecta, per euangelicas atque apoſtolicas inſtitutiones inuitis licet & contradicentibus ſenſum ueritatis eliciat. Dicunt ergo: Nouimus unum deum, ſolum infectum, ſolum ſempiternum, ſolum ſine initio, ſolum uerum, ſolum immortalitatem habentem, ſolum optimum, ſolum potentem, omnium creatorem, ordinatorem & diſpoſitorem, inconuertibilem, immutabilem, iuſtum & optimum, legis & prophetarum & noui teſtamenti: hunc deum genuiſſe filium unigenitum ante omnia ſecula, per quem & ſeculum & omnia fecit. Natum autem non putatiue, ſed uere obſecutum uoluntati ſuæ, immutabilem & inconuertibilem, creaturam dei perfectam, ſed non ſicuti unum de creaturis: facturam, ſed non ſicuti cæteras facturas. Nec ut Valentinus prolatione natum patris commentatus eſt, Nec ſicut Manichæus partem unius ſubſtantiæ patris natum expoſuit. Nec ſicut Sabellius qui unionē diuidens, ipſum dixit filium quem & patrem. Sed nec ſicut Hierachas lucernam dixit de lucerna, uel lampadam in duas partes. Nec eum qui fuit ante, poſtmodum natum uel ſupercreatum in filium ſicuti & tu ipſe beatiſsime Papa media in eccle-

Commemoratio ſententiæ Arianorum, ſeu fides Arianorum circa trinitatem

Valentinus
Manichæus
Sabellius
Hierachas

ſia & in conſeſſu frequenter eos qui talia introducunt renuiſti. Sed ſicuti diximus, uoluntate dei ante tempora & ſecula creatum, & uiuere & eſſe accipiens à patre,& glorians cum ſubſiſtente patre. Neq; enim pater dans ei omnium hæreditatem fraudauit ſemetipſum ab his,quæ non facta ab ipſo habentur:fons eſt autem omnium. Quapropter tres ſubſtantiæ ſunt,pater & filius & ſpiritus ſanctus. Et quidem cauſa eſt omniũ deus pater,omnino ſine initio ſolitarius. Filius autem ſine tempore æditus à patre, & ante ſecula creatus & fundatus, non erat antequam naſceretur: nec ſine tempore ante omnia natus, ſolus à ſolo patre ſubſiſtit.Nec enim eſt æternus aut coæternus,aut ſimul non factus cum patre fuit ſemper,ſed ſimul cum patre habet eſſe, ſicut quidam dicunt: Aut aliqui,duo non nata principia introducentes, ſed ſicut unio eſt principium omnium, ſic & deus ante omnia eſt: Propter quod & ante filium eſt,ſicut & à te didicimus papa media in eccleſia prædicante.Secundum quod itaq; à deo eſſe habet, & gloriari & uiuere,& omnia ei ſunt tradita: ſecundum hoc, principium eius eſt deus. Principatur autem ei utpote deus eius,cum ſit ante ipſum. Si enim quod ex ipſo, & quod ex utero, & quod ex patre exiui & ueni,uelut partem eius unius ſubſtantiæ,& quaſi prolationem extendens intelligitur:compoſitus erit pater & diuiſibilis & conuertibilis & mutabilis & corporeus ſecundum illos, & quantum in ipſis eſt, conſequentia corporis ſuſtinens ſine corpore deus. Quis non in his ſentiat lubricos ſerpentinæ uiæ flexus, uel tortuoſi ſpiritus nodos uipereos non intelligat:quibus uenenati oris principalis poteſtas collecto inflexi corporis orbe concluditur. Sed extenſis omnibus atq; abſolutis, totum occultati capitis uirus patebit. Ingerunt enim nobis primum nomina ueritatis, ut uirus falſitatis introeat. Bonum in ore eſt, ut de corde malum ſubeat.Et inter hæc nuſquam audio ab his deum dei filium dici:Nũſquam inuenio filium ita prædicatum eſſe,quòd filius ſit.Nomen filij ingeritur,ut natura taceatur.Natura adimitur, ut nomen ſit alienum.Hæreſes cæteræ prætenduntur, ut de ſe hæreſis mentiatur. Vnus ſolus deus,& ſolus uerus ingeritur: ne uerum ac proprium dei filio relinquatur eſſe quod deus eſt. Quanquam igitur ſuperioribus libellis de deo & deo, & deo uero ac deo uero, & in deo uero patre, & in deo uero filio, uno uero deo intelligendo ſecundum naturæ unitatem, nõ ſecundũm perſonæ unionẽ ex legis ac prophetarum prædicationibus docuerimus: tamen perfecta fidei huius abſolutio ex euangelicis atq; apoſtolicis eſt præſtanda doctrinis, ut uerus dei filius deus non alienæ à patre diuerſæq; naturæ, ſed eiuſdem eſſe diuinitatis per ueritatem natiuitatis exiſtens poſsit intelligi. Nec ſanè quenq; tam amentem poſſe eſſe exiſtimo, qui dei de ſe profeſsiones aut cognitas non intelligat, aut intelle-

ctas

ctas à ſe nolit intelligi, aut emendandas putet humanæ opinionis pru dentia. Sed antequam res ipſas ſalutarium ſacramentorum loqui incipiamus, ne in aliquo ſibi æditis hæreticorum nominibus, hæreſis pro feſsio blandiatur, demonſtrandum eſt omne huius argutæ maliciæ uelamen: ut per quod ſe uirus latens contegit, per id ipſum proditū ſit & reuelatum, & ad blandientis ueneni intelligentiam publicæ conſcientiæ ſenſus introeat. Volentes igitur hæretici dei filium nō ex deo eſſe, neq; de natura & in natura dei ex deo deum natum, cum iam ſuperius commemoraſſent unum deum ſolum uerum, neq; adiiciſſent & patrem, ut unius ueritatis eſſe patrem & filium excluſa proprietate natiuitatis negarent, dixerūt: Nec ut Valentinus prolatione natum patris commentatus eſt: ut ſub ſpecie hæreſeos Valentinianæ, nomine prolationis improbato, natiuitatem dei ex deo improbarent. Valentinus enim ridicula quædam & fœda commentans, cum præter principem deum familiam deorum & numeroſas æternitatum poteſtates introduxiſſet, tunc prolatum dominū noſtrum Ieſum Chriſtum myſterio occultę uoluntatis aſſeruit. Hanc ergo inanem prolationem temerarij ac ſtulti autoris furore quæſitam, euangelica atq; apoſtolica eccleſię fides neſcit. Ignorat enim Valentini bythonas & ſilentium & ter denos ęonas. Neſcit enim aliud quàm unum deum patrē, ex quo omnia ſunt, & unum dominū noſtrum Ieſum per quem omnia, natum ex deo deum. Sed quia ex deo deus, neq; per natiuitatem ſuam deo ademit eſſe quod deus eſt, neq; ipſe in natiuitate nō deus eſt: & quod deus eſt, nō cœpit eſſe, ſed natus ex deo deus eſt: & quod naſcitur, id ipſum ſecundum humanæ naturæ ſenſum uidetur eſſe prolatum, ita ut prolatio ipſa natiuitas eſſe exiſtimetur: idcirco tentatum eſt per Valentini hæreſim prolationis nomen excludi, ne natiuitatis ueritas permaneret, quia prolationis intelligentia, opinione terrena non multum eſſet à natura terrenæ natiuitatis aliena. Naturæ humanæ tarda ac difficilis ad res diuinas intelligentia exigit, de his quæ ſemel dicta à nobis ſunt, frequentius admoneri, ne ſatisfacere ſacramētis diuinæ uirtutis, humanæ comparationis exempla credantur: ſed tantum ad imbuendum ſpiritualiter de cœleſtibus ſenſum, ſpeciem terreni generis afferri, ut per hunc naturæ noſtræ gradum ad intelligentiam diuinæ magnificentiæ prouehamur. Non eſt autem ſecundum humanarum natiuitatum prolationes, dei natiuitas exiſtimanda. Vbi enim unus ex uno eſt, & deus natus ex deo eſt, affert tantum ſignificationis intelligentiā terrena natiuitas: cæterum non ſatisfacit comparationis exemplo origo naſcentium, quæ habet in ſe & coitum & conceptum & tempus & partum, cum deus ex deo natus nihil aliud intelligēdus ſit eſſe quàm natus. Et quidem de diuinæ natiuitatis, ſecundum fidem euangelicam atq; apoſtolicam

Valenti commenta circa diuinitatem trinitatis

Bythones

Aeones

Lege Tertul. de hæreſ. & diſces Valentini fabulas

Semel dicta ſunt ſæpe repetenda propter noſtram infirmitatem

ſtolicam, ueritate ſuo loco tractabimus: interim tamen hæreticæ artis ingenium oſtendi debuit, quæ ad ueritatem natiuitatis abolendã, prolationis nomen extingueret. Tenet uero etiam in cæteris eiuſdem artis ſuæ malignam fraudulentiã dicens: Nec ſicut Manichæus partem unius ſubſtantiæ patris natum expoſuit. Negata ſuperius prolatio eſt, ut natiuitas negaretur: nunc quoq; ſub Manichæi nomine neganda unius ſubſtantiæ infertur & portio, ne deus ex deo eſſe credatur. Manichæus autem abrupti in improbanda lege ac prophetis furoris, & diaboli, quantum in ſe eſt, profeſſus aſſertor, & ſolius ſui neſcius cultor, id quod in uirgine fuit, portionem unius ſubſtantiæ prædicauit: & id filium uoluit intelligi, quod ex dei ſubſtantia parte aliqua deductum apparuerit in carne. Vt igitur unigeniti filij natiuitas, & unius ſubſtantiæ nomen tolleretur, portio unius ſubſtantiæ in natiuitate filij prætenditur: ut quia prophane ea, quæ ex portione unius ſubſtantiæ natiuitas aſſerta eſt, prædicatur, primum natiuitas ipſa non eſſet, quæ in Manichæo eſſet ex portionis profeſsione damnata: tum deinde nomen ac fides unius ſubſtantiæ tolleretur, quia apud hæreticos ex portione competeret, & per id non ex deo deus eſſet, quòd in eo diuinæ naturę proprietas nõ ineſſet. Quid uęſanas ſolicitudines ementita religionis ſpecie impius furor ſimulat? Manichæum ſecundum hæreticæ inſaniæ prædicatores, piæ eccleſiæ fides damnat. Neſcit enim in filio portionem, ſed ſcit deum totum ex deo toto: ſcit ex uno unum, non defectum, ſed natum: ſcit natiuitatem dei nec diminutionem eſſe gignentis, nec infirmitatem eſſe naſcentis. Si ex ſe ſcit, infer calumniam temeritati uſurpatæ ſcientiæ: ſi uero de domino ſuo didicit, natiuitatis ſuæ ſcientiam permitte naſcenti. Hæc enim ita ei à deo unigenito comperta ſunt, quòd & pater & filius unum ſunt, quòd plenitudo deitatis in filio eſt: per quod & portionem unius ſubſtantiæ addit ad filium, & per natiuitatis ueritatem, ueræ diuinitatis proprietatem ueneratur in filio. Sed ſepoſita pleniore ſingularum reſponſionum abſolutione per reliqua curramus, namq; id ſequitur: Nec ſicut Sabellius, qui unionem diuidens, ipſum dixit filium quem & patrem. Ignorat euangelica atque apoſtolica ſacramenta, ſic credens Sabellius: ſed non hoc ab hæreticis in hæretico ſimpliciter damnatur. Volentes enim nihil inter patrem & filium eſſe unum, diuiſæ à Sabellio unionis crimen exprobrant: cuius unionis diuiſio non natiuitatem intulit, ſed eundem diuiſit in uirgine. Nobis autem in confeſſo natiuitas eſt, & unionem deteſtantes, unitatem diuinitatis tenemus, ſcilicet ut deus ex deo unum ſint in genere naturæ, dum quod per natiuitatis ueritatem ex deo in deum extitit, non aliunde quàm ex deo eſſe ſubſtiterit. Quod autem non aliunde quàm ex deo manet, maneat neceſſe eſt in ea ueritate

Manichæi error cum filij natiuitate

Sabellij ſententia

tate qua deus eſt: ac per hoc unum ſunt, cum qui ex deo deus eſt, neq; aliud ipſe eſt, neq; aliunde quod deus eſt. Idcirco autem unionis in Sabellio impietas prætenditur, ut eccleſiæ fidei unitatis religio auferatur. Perſequar deinde & cætera hæretici ingenij artificia, ne forte ſuſpitioſis magis quàm ueris ſolicitudinibus, maleuolus interpres alienæ ſimplicitatis exiſtimer: oſtenſurus totius profeſsionis concluſionem, in quem ſe exitum præmiſsio tam ſubdoli ſermonis inſtruxerit. Id enim ſequitur: Sed nec ſicut Hierachas, lucernam de lucerna, uel lampadam in duas partes: nec qui fuit ante, poſtmodum natum, uel ſupercreatum in filio. Hierachas neſciens unigeniti natiuitatem, nec euangelicorum ſacramentorum uirtutem adeptus, unius lucernę duo lumina prędicauit, ut lychnorum bipertita diuiſio ſubſtantiam patris & filij æmularetur, quæ ex unius uaſculi unguine accęderetur in lumen, tanquam eſſet ſubſtantia exterior, ut oleum in lucerna continens luminis utriuſque naturam, uel certe ut lampas papyro eodem intexta, utroq; capite luceret, eſſetq; media materies, lumen ex ſe utrunq; protendens. Hæc ſtultitiæ humanæ error inuexit, dum quod ſapiunt, ex ſe potius quàm deo ſapiunt. Sed quia ueræ fidei profeſsio eſt, ita deum ex deo natum ut lumen ex lumine, quod ſine detrimento ſuo naturam ſuam præſtat ex ſeſe, ut det quod habet, & quod dederit habeat, naſcaturq; quod ſit, cum non aliud quàm quod eſt natum ſit, & natiuitas acceperit quod erat, nec ademerit quod accepit, ſitq; utrunq; unum, dum ex eo quod eſt naſcitur, & quod naſcitur, neq; aliunde, neq; aliud eſt. Eſt enim lumen ex lumine. Vt ergo fidei huius intelligentia auerteretur, Hierachæ lampas uel lucerna ad crimen confitendi ex lumine luminis obiecta eſt: ne dici religioſe exiſtimetur, quod impie dictum, & nunc & ante damnatũ eſt. Abſiſte abſiſte inaniſsime timor hæreticorũ, nec patrociniũ eccleſiaſticæ fidei falſa ſolicitæ aſſertionis opinione mentire. Nihil corporale ſecundum nos, nihil inane in dei rebus eſt: Quod deus eſt, deus totum eſt. Nihil in eo, niſi uirtus, niſi uita, niſi lux, niſi beatitudo, niſi ſpiritus eſt. Materies hebetes natura illa non recipit, neq; ex diuerſis conſtat ut maneat. Deus ut eſt deus, quod eſt permanet, & permanens deus deũ genuit. Non cõtinentur ut lampas & lampas, aut lychnus & lychnus exteriore natura. Vnigeniti ex deo dei natiuitas non ſeries eſt, ſed progenies: non tractus eſt, ſed ex lumine luminis natura: Vnitas eſt, non ex connexione porrectio. Iam uero in eo quanta hæreticæ aſtutię & quàm callida profeſsio fuit: nec qui fuit ante, poſtmodum natum uel ſupercreatum in filio. Deus qui ex deo natus eſt, non utique natus ex nihilo eſt, neq; de non extantibus natus eſt, ſed natiuitatis ſuæ uiuentem habuit naturam. Nec idem deus qui erat, ſed deus ex deo qui erat natus eſt, Et natiuitas habuit origi-

Hierachæ opinio ſeu fides

nis ſuæ in ipſa ſua natiuitate naturam. Si ex noſtro loquimur, inſolentes ſumus: ſin uero ad loquendum edoctos nos per dominum docebimus, natiuitas dei ſecundum doctrinam dei eſt confitenda. Hanc igitur in patre & filio naturæ unitatem, & hoc uiuentis natiuitatis inenarrabile ſacramentum excludere hæreticus furor tentans ait: Nec eum qui fuit ante, poſtmodum natum, nec ſupercreatū in filio. Quis enim tam uæſanus erit, ut defeciſſe à ſe patrem putet, ut idem qui fuerat, poſtea naſceretur uel ſupercrearetur in filiū, & eſſet abolitio dei, ut ſuccederet de abolitione natiuitas, cum natiuitas manentem teſtetur autorem? Vel quis tam demens eſt, ut ſubſtitiſſe filium niſi ex natiuitate fateatur? Quis porrò tam uæcors, qui non extitiſſe deum ex eo quod deus naſcitur, audeat prædicare? Non enim qui manebat deus, ſed ex manente deo deus natus eſt, tenens in ſe naturam gignentis in natiuitate naturæ. Natiuitas autem dei, quæ ex deo in deum extitit, non quę non erãt tenet, ſed quæ in deo manebant & manent, obtinuit ueritate naſcendi. Non ergo qui non erat natus eſt, ſed ex his atque in his quæ dei erant, deus natus extitit. Omnis igitur hic ſuperior hæreticæ fraudulentiæ ſermo, hanc uiam impiiſſimæ doctrinæ ſuæ præparauit: ut unigenitum deum negatura tanquam ratione ueritatis ante pręmiſſa, ex nihilo potius quàm ex deo natum prædicaret, natiuitatem eius ad creationis referens de non extantibus uoluntatem. Denique poſt multa ad id tanquam præparato ſibi aditu prorupit dicens: Filius autem ſine tempore æditus & ante ſecula creatus & fundatus, non fuit antequam naſceretur. Temperauit ſe, quantum putat hæreticus ſermo, & ad impietatis confirmationem, & ad calumniæ, ſi quæſtio intenderetur, excuſationem dicens: Non erat antequam naſceretur, Vt in eo quod non fuit antequam naſceretur, naturam ei ſubſiſtentis originis denegaret: & cœpiſſet eſſe de nihilo, cui ante natiuitatem ſuam exiſtẽs non daretur autoritas. Tum porrò ſi irreligioſe hoc dictum exiſtimaretur, adeſſet ei prompta defenſio, quia naſci qui erat non potuit, neque qui antea eſſet, naſcendi cauſam per quam eſſet, habuiſſet: cum natiuitas ad id proficiat, ut ſubſiſtat eſſe qui naſcitur. O ſtulte atque impie hæretice, quis natiuitatem expectet in eo, qui ſine natiuitate ſubſiſtat? Aut quomodo qui eſt, naſci exiſtimandus eſt, cum natiuitas naſcendi natura ſit? Sed ſubdole ad denegandam ex deo patre unigeniti dei natiuitatem contendens, per id quod non fuit antequam naſceretur, euadere uoluiſti, quòd deus ex quo dei filius natus eſt, erat, maneretque dei natura, ex qua deus filius natiuitate ſubſiſtit. Si igitur ex deo natus eſt, manentis naturæ confitenda natiuitas eſt: non ut deus qui erat naſceretur, ſed ut ex deo qui erat, dei natiuitas intelligeretur. Sed irreligioſos æſtus ſuos calor hæreticus non continet, & per id quod ait: non

erat

erat antequam naſceretur, id laborans, ut de non extantibus naſceretur, id eſt, non à deo patre in deum filium uera & perfecta natiuitate natus eſſet, in ipſa totius expoſitionis concluſione ad ultimum & prophaniſsimum irreligioſi furoris ſui prorupit ardorem dicens: Si enim quòd ex ipſo, & quòd ex utero, & quòd ex patre exiui & ueni, uelut partem unius eius ſubſtantiæ, & quaſi prolationem extendens intelligitur: compoſitus erit pater, & diuiſibilis & conuertibilis & corporeus ſecundum illos, & quantũ in ipſis eſt, conſequentia corporis ſuſtinens, ſine corpore deus. Grauis & multæ difficultatis labor eſſet, ueritatem religionis aduerſus falſitatis impietatem tueri: ſi quantum audet impietas, in tantum conſuleret prudentia. Sed bene quòd irreligioſitatis uoluntas ex inopia prudentiæ eſt. Et idcirco cum facilis ſit aduerſum ſtultitiam reſponſio, emendatio tamen difficilis ſtultorum eſt: per quam primum & ratio intelligentiæ non quæritur, & deinceps ab intelligente intimata non capitur. Sed ſi quos timor dei & intelligentiæ ignoratio, non impietatis uoluntas, per ſtultitiæ ſenſum detinuerit in errore: ſpero quòd ad emendationem procliues ſint, cum impietatis ſtultitiam abſolutæ ueritatis ſit demonſtratio proditura. Dixiſtis ó ſtulti, quin & hodie idem dicitis, neſcientes in deum ſapere. Si enim quòd ex ipſo, & quòd ex utero, & quòd ex patre exiui & ueni: quæro à te, hoc totum dictum à deo, an'ne non dictum ſit? Dictum utiq; eſt: & neceſſe eſt, cum à deo de ſe dictum ſit, non aliter intelligendũ eſſe quàm dictum eſt. De dictis ſuo loco demonſtratis ſingulorum quorumq; uirtutibus tractabimus. Interim tamen uniuſcuiuſq; intelligentiam conſulo, quid exiſtimet in eo quod dictum ſit, ex ipſo. Vtrum'ne ex altero intelligendum ſit, an ne ex nullo, an uero ipſe ille credendus ſit? Ex altero non eſt: quia ex ipſo eſt, id eſt, ne aliunde præter quàm ex deo deus ſit. Ex nihilo non eſt, quia ex ipſo eſt. Demonſtratur enim natura, unde natiuitas eſt. Ipſe non eſt: quia ubi ex ipſo eſt, natiuitas filij refertur ex patre. Deinde cum ſignificatur ex utero, interrogo an credi poſsit eſſe natus ex nihilo, cum natiuitatis ueritas per corporalium efficientiarum nomina reueletur. Nõ enim membris corporalibus conſiſtens deus, cum generationem filij cõmemoraret ait: Ex utero ante luciferum genui te. Sed inenarrabilẽ illam unigeniti ex ſe filij natiuitatem ex diuinitatis ſuæ ueritate confirmans, ad intelligentiæ fidem loquutus eſt: ut de diuinis ſuis rebus ſecundum humanam naturam humanæ naturæ ſenſum ad fidei ſcientiam erudiret: ut cum ait, ex utero, nõ ex nihilo creatio ſubſtitiſſe, ſed ex ſe unigeniti ſui naturalis doceretur natiuitas. Poſtremo quod dixit: Ex patre exiui, & ueni, utrũ ambiguitatẽ reliquerit, quin intelligeretur nõ aliunde q̃ ex patre eſſe quod deus eſt? Ex patre enim exiens, neq; aliã natiuitatis

habuit naturam, neq; nullam: ſed eum ſibi teſtatur autorem, ex quo ſe profitetur exiſſe. De his autem demonſtrandis atque intelligendis poſterior mihi ſermo eſt. Interim tamen hæc uideamus, qua hominis fiducia intelligenda de deo inhibentur: quę quòd à deo de ſe dicta ſint, non negantur. O grauiſsimum humanæ ſtultitiæ atque inſolentiæ dedecus, profeſsionis ſuæ de ſe deum non modo arguere non credendo, ſed emendando damnare: & illud ineffabile in eo naturæ ſuæ uirtutisq; ſecretum, humanis contaminare & impugnare doctrinis, & hæc audere loqui: Si, inquit, ex deo eſt filius, demutabilis & corporeus deus eſt: qui ex ſe protulerit uel extenderit, quod ſibi eſſet in filium. Quid ſolicitus es, ne demutabilis deus ſit? Nos natiuitatem confitemur, nos unigenitum prædicamus ex deo docti: tu ne natiuitas maneat, ne unigenitus deus in eccleſiæ fide ſit, naturam indemutabilis dei, quæ nec extendi nec protendi poſsit, opponis. Afferrem tibi infelix error, etiam ex rebus mundi quarundam naturarum, quæ gignuntur, exemplum: ne natiuitatem protenſionem exiſtimares, ne naſcentium naturas detrimenta crederes eſſe gignentium, ut etiam multa ſine corporali admixtione ex uiuentibus in uiuentes animas gignerentur, niſi nefas eſſet deo de ſe teſtanti non crediniſſe: & ultimi furoris uæſania iudicaretur, adimere autoritatem ad fidem, cui uenerationem profitearis ad uitam. Si enim non niſi per eum uita eſt, quomodo non per eum fides uitæ eſt? Fides autem uitæ quomodo in eo eſt, qui ſibi de ſe teſtis infidelis habeatur? Vſurpas enim impiiſsime hæretice natiuitatem filij ad creationis uoluntatem, ut non ex deo natus ſit, ſed uolente eo qui creauit, ex creatione ſubſtiterit. Et tecum idcirco non deus eſt, quia manente deo uno non teneat filius originis ſuæ in natiuitate naturam, ſed in ſubſtantiam alteram conditus ipſe tanquam unigenitus, conditionibus & facturis cæteris præſtantior ſit: ſubſtitutus tamen, ut creationis indultæ ſibi habeat ſubſtitutionem, non dei attulerit ex generatione naturam, & natum dicas, quod ſubſtitit ex nihilo. Filium autẽ idcirco nuncupes, non quia ex deo natus eſt, ſed quia per deũ creatus eſt: quia & homines religioſos, appellatione huius nominis dignos à deo habitos memineris. Tum porrò ei nõ alia cõditione dei nomẽ indulgeas, q̃ ea qua dictũ ſit: Ego dixi dij eſtis, & filij altiſsimi omnes, ut utatur dignatione in uocabulo nuncupãtis, nõ naturæ in nomine ueritate. Sitq; tecum filius ex adoptione, deus ex nuncupatione, unigenitus ex priuilegio, primogenitus ex ordine, totus creatio, ex nullo deus: quia generatio eius nõ naturalis ex deo natiuitas ſit, ſed ſubſtantię creatura. Ac primũ orata à te impatiẽtiſsimi doloris mei uenia, loqui me apud te omnipotens deus patere, & me terrã ac cinerem charitatis tamen tuę religione deuinctum, liberum in hęc uerba permitte.

Ego

Ego infelix nihil antea fui, & uitæ ſenſus expers, ſine mei intelligen-tia eo quod ſum carebam: ſed miſericordia tua ad uiuendum mihi cauſa eſt, & non ambigo, quin tu bonus bonum mihi ſtatueris eſſe quod natus ſum. Neque enim qui mei non eges, ad mali me originem inchoaſſes. Sed cum me in uitam animatum rationis quoque intelligentem præſtitiſſes, ad cognitionem me tui ſacris, ut arbitror, per ſeruos tuos Moyſen & prophetas uoluminibus erudiſti, ex quibus te non in ſolitudine tua uenerãdum prodidiſti. Cognoui tecum illic deum non alterum in natura, ſed in ſacramento ſubſtantiæ tuæ unum. Cognoui te in deo deum, non ex permixtione cõfuſum, ſed ex uirtute naturæ: dum quod tu deus es, in eo qui ex te eſt, ineſſes. Non ut idem tu eſſes & ineſſes: ſed ineſſe te in eo qui ex te eſſet, perfectæ natiuitatis ueritas edoceret. Hoc mihi rurſum euangelicæ atq; apoſtolicæ uoces loquuntur, & ex ipſo ſacro unigeniti tui ore condita in libris uerba teſtantur. Filium tuum ex te ingenito deo unigenitum deum & hominem ex uirgine ad myſterium ſalutis meæ natum, in quo te generationis ex te ueritas contineret, & quem in te manentis ex te natiuitatis natura retineret. In quod me oro profundum deſperati reditus demerſiſti? Hæc enim ego ita didici, ita credidi, & ita confirmatæ mentis fide teneo: ne aut poſsim credere aliter, aut uelim. Quid me miſerum de te fefelliſti, & infelicem carnem atq; animam alienæ à te cognitionis doctrina perdidiſti? Decepit me poſt rubri maris diuiſionem gloria deſcendentis de monte Moyſi, & omnia tecum arcanorũ cœleſtium ſecreta cernentis. Huic ego de te uerbis tuis credidi. Perdidit me repertus ſecundum cor tuũ Dauid, & dignus Salomon diuinæ ſapientiæ munere, & uiſo domino Sabaoth Eſaias prædicans, & ante conformationem ſanctificatus in utero Hieremias, eradicandarum & plantandarum gentium prophetes, & myſterij reſurrectionis Ezechiel teſtis, & uir deſideriorum Daniel, temporum conſcius, & prophetarum conſecratus chorus, & omne prædicationis euangelicæ ſacramentum, electus ex publicano Matthæus in apoſtolum, & ex familiaritate domini, reuelatione cœleſtium myſteriorum dignus Ioannes, & poſt ſacramenti confeſsionem beatus Simon ædificationi eccleſiæ ſubiacens, & claues regni cœleſtis accipiens, & reliqui omnes ſpiritu ſancto prædicantes, & ex perſequutore Apoſtolus uas electionis tuæ Paulus, in profundo maris uiuens, in cœlo tertio homo, in paradiſo ante martyrium, in martyrio perfectæ fidei conſummata libatio. Ab his ergo quæ teneo edoctus ſum, his immedicabiliter imbutus ſum. Et ignoſce omnipotens deus, quia in his nec emendari poſſum, & commori poſſum. Tarde mihi hos impijſsimos, quantum ego arbitror, doctores ętas nunc huius ſeculi protulit. Sero hos habuit fides mea quam tu

Petrus ædificationi eccleſiæ ſubiacet

eruditi magiſtros. Inauditis ego omnibus his in te ita credidi, per te ita renatus ſum, & exinde tuus ita ſum. Omnipotentē te ſcio, nec conſciæ tibi tantum atq; ipſi unigenito tuo natiuitatis inenarrandæ expecto rationem. Impoſsibile enim tibi nihil eſt, & genitum à te filium omnipotentiæ tuæ uirtute non ambigo. Ambigens enim, iam omnipotentem te negabo. Bonum te etiam ex natiuitate mea didici, atq; ob id non inuidum te bonorum tuorum in unigeniti tui natiuitate eſſe confido. Credo enim, quòd quæ tua ſunt eius ſint: & quæ eius ſunt, tua ſint. Sapientem te mihi etiam ipſa mundi creatio prodidit. Sapientiam te tuam non diſsimilem genuiſſe ex te, mihi conſcius ſum. Verus & unus mihi deus es, ſed non aliud in eo qui ex te deus eſt credam ineſſe,

Al. quàm quod quàm tu es. Et in eo me iudica, ſi crimen mihi eſt: nimium me per fi-

tuum eſt lium tuum, & legi & prophetis & apoſtolis crediſſe. Sed ceſſet ſermo temerarius, & ex his in quæ demonſtrandæ ſtulticiæ hæreticæ neceſsitate proruperat, in reddendæ potius rationis myſterium decedat: ut ſi qui adhuc ſalui eſſe poſſunt, ad fidem teneant euangelicæ doctrinæ atq; apoſtolicæ iter, ac uerum dei filium non ex adoptione, ſed ex natura intelligant. Hunc enim reſponſionis noſtræ eſſe ordinem conuenit, ut primum dei filium eſſe doceamus, ut natura in eo diuinitatis per quod filius eſt, abſoluta ſit. Id enim maxime hæreſis, de qua nunc agitur, elaborat, ne dominus noſter Ieſus Chriſtus uere dei filius, deus uerus ſit. Vere dei filium unigenitum deum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum eſſe ac doceri, multis modis cognitum eſt: dum de eo teſtatur pater, dum de ſe ipſe profitetur, dum apoſtoli prædicant, dum religioſi credunt, dum dæmones confitentur, dum Iudæi negant, dum gentes in paſsione cognoſcunt. Neq; enim ex communione nuncupationis eſt, quod de proprietatis fide dicitur. Et cum omnia quæ Chriſtus dominus aut egit, aut docuit, ultra omnia eorum ſint, qui filij nuncupantur: & in his omnibus quæ præcipua Chriſti ſunt, hoc uel potiſsimum doceatur eſſe, quod dei filius eſt: non eſt in eo filij ex generali familiaritate cognomen. Non cōtamino ueritatis fidē, ut hoc uerbis meis aſtruam. Loquatur, ut ſæpe ſolitus eſt, de unigenito ſuo pater, ne ſub conſummandi baptiſmi ſacramento Ieſus Chriſtus ignorabilis poſsit eſſe per corpus: Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui. Rogo in quo ueritas deperit, & in quo infirma fides profeſsionis eſt? Non annunciatus per angelū de ſpiritu ſancto, partus ex uirgine. Non index Magis ſtella, nec adorati in cunis honor, nec baptizandi ſub Baptiſtę profeſsione uirtus, ſatis eſſe ad demōſtrationē maieſtatis exiſtimant. Pater de cœlo loquitur, & ita loquitur: Hic eſt filius meus. Quid ſibi uult nō cognominū, ſed pronominum fides? Cognomina enim nominibus addūtur: pronomina uero obtinent in ſe nominū

uirtutem

uirtutem. Proprietatis autem ſignificatio eſt, ubi & hic eſt, dictum eſſe auditur, & meus eſt. Et intellige quæ ſit ueritas & ratio dictorũ. Legeras: Filios genui & exaltaui: ſed non legeras, filios meos. Genuerat enim eos ſibi per diuiſionem gentium, & plebem hæreditatis in filios. Ne igitur per communionem adoptiuæ hæreditatis cognomentum filij unigenito deo adderetur, naturæ ueritas per ſignificationem proprietatis oſtenſa eſt. Aſsignetur ſane hoc communionis in Chriſto nomen, ut filius ſit, ſi de quoquam dictum reperietur: Hic eſt filius meus. Sin uero proprium ac ſingulare ei eſt, hic eſt filius meus, quid calumniam deo patri profeſſæ de filio proprietatis afferimus? An'ne tibi in eo quod dicitur, hic eſt, non hoc ſignificare uidetur: alios quidem cognominatos ab eo in filios, ſed hic filius meus eſt? Donaui adoptionis pluribus nomen, ſed iſte mihi filius eſt. Ne quæras alium, ne non hunc eſſe credas. Hunc ego tanquam indice digito, ac uerbi ſignificatione contingo: qua dico, & meus eſt, & hic eſt, & filius eſt. Quid poſt hæc intelligentiæ poterit eſſe, ne non eſſe credatur? Et hæc quidem paternæ uocis ſignificatio eò fuit, ne qui ad implendam omnem iuſtitiam baptizandus eſſet, quid eſſet ignoraretur: ſed ut qui ad ſacramentum ſalutis noſtræ homo cernebatur, dei uoce noſceretur dei filius. Et quia in fi dei huius confeſsione credentium uita eſſet, non enim alia æternitatis uita eſt, niſi ut IESVM CHRISTVM unigenitum deum ſciamus eſſe dei filium, uox è cœlis rurſum ab apoſtolis iteratæ huius ſignificationis auditur: ut id firmius crederetur ad uitam, quod non credidiſſe mors eſſet. Namq; cum dominus in monte maieſtatis ſuæ habitu conſtitiſſet, Moyſe atque Helia aſsiſtentibus, & ad uiſionis ac uocis fidem tribus columnis eccleſiarum teſtibus aſſumptis, hæc uox de cœlo paterna eſt: Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui, hũc audite. Non ad confirmationem honoris claritas conſpecta ſatis fuerat, uoce deſignatur: Hic filius meus eſt. Apoſtoli gloriam dei non ferunt, & mortales oculi hebetantur ad uiſum: & conſternata ad metum Petri & Iacobi & Ioannis fides concidit. Adeſt autem autoritatis paternæ profeſsio, & filius hic per proprietatem ſignificationis oſtenditur. Neque ſolum ueritas filij per hoc quod & hic, & meus eſt, intimatur, ſed additur: Hunc audite. Teſtimonium quidem patris è cœlo eſt, ſed teſtimonium filij confirmatur in terra: nam audiendus oſtenditur. Et quanquam ambiguitas per profeſsionem paternam non relinquatur, tamen & filij de ſe profeſsio credenda decernitur, & eo uſq; ueritas in eo filij docetur, ut paternæ uocis confirmatio audiendi à nobis filij poſtulet obſequelã. Igitur quia paternę uoluntatis hæc uox eſt, ut filius audiatur: audiamus filium de ſe quid ſit ipſe, profitentẽ. Nemine aũt tam alienum à communi ſenſu exiſtimo eſſe, ut cum in omnibus

Pronomina proprietatem dicunt

bus euangeliorum libris ex profeſsione filij aſſumptionem corporeæ humilitatis intelligat, cum ait: Pater clarifica me. Et rurſum frequentiſsime: Videbitis filium hominis. Et illud: Pater maior me eſt. Sed & hoc: Nunc anima mea turbata eſt ualde. Vel etiam hoc: Deus deus meus, quare dereliquiſti me? & multa alia iſtiuſmodi, de quibus ſuo ordine erit ſermo: tamen in hac tam aſsidua humilitatis conteſtatione inſolentiæ eum arguat, quòd ſibi patrem deum dicat, cum ait: Omnis autem plantatio quam non plantauit pater meus cœleſtis eradicabitur. Vel illud: Domum patris mei domum feciſtis negociationis. Et ubicunque ſemper patrem ſibi deum nominat, temerariæ præſumptionis potius ſit, quàm confidentis naturæ, quæ conſcia natiuitatis ſuæ teneat ueritatis nomen in patre. Humilitatis igitur profeſsio frequens non habet hoc inſolentiæ uitium, ut ſibi aliena uendicet, & non ſua defendat, & proprie deo coæquanda præſumat. Nec pari temeritate qua patrem nuncupat, ſe quoque filium profiteatur dicens: Nec enim miſit deus filium ſuum in hunc mundum, ut iudicet mundum, ſed ut ſaluus fiat mundus per eum. Vel iterum: Tu credis in filium dei? Quid nunc agimus, concedentes tantum Ieſu Chriſto nomen adoptionis, per quod & in patre ſibi deo nuncupando temerariȩ cum arguimus præſumptionis? Paterna de cœlo uox eſt: Hunc audite. Audio: Pater gratias ago tibi. Audio: Dicitis quia blaſphemaui, quoniam dixi, filius dei ſum. Si non credo nominibus, ſi naturam uocabuli non intelligo, quid credendum & intelligendum ſit quæro. Non mihi relinquitur alia ſuſpicio. Autoritas de cœlo paterna eſt: Hic eſt filius meus. Profeſſio filij de ſe eſt: Domus patris mei, & pater meus. Profeſsio nominis ſalus eſt, cum interrogatio fidem poſtulat dicens: Tu credis in filium dei? Proprietatis nomina ſequuntur, ubi meus eſt. Tibi, quæro hæretice, unde alia præſumptio ſit. Adimis patri fidem, filio profeſsionem, nominibus naturam: uim uerbis dei affers, ne ſint quod enunciant. Impietatis tuæ ſola impudentia eſt, ut mentitū de ſe deum arguas. Quanquam igitur ſola ſimplex cōfeſsio naturæ nomine oſtendat, ut de quo dictum eſt, hic eſt filius meus, & ad quem dictum eſt, pater meus, hoc ſint quod nuncupantur: tamen ne aut adoptionis nomē in filio ſit, aut honoris in patre, uideamus quȩ proprietates per filium ad filij nomen adiectæ ſint. Ait: Omnia mihi tradita ſunt à patre, & nemo nouit filiū niſi pater, neque patrem quiſquam nouit niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Ad id quod dictum eſt, hic eſt filius meus, & pater meus, utrum'ne ſibi conuenit, nemo nouit filium niſi pater, neque patrem quiſquam nouit niſi filius? Non enim niſi per mutuam teſtificationem cognoſci, uel per patrem filius, uel per filium pater potuit. Vox è cœlis eſt, ſermo etiā filij eſt. Tā ignorabilis eſt filius, quàm & pater. Omnia

Proprietates ad filij nomen adiectæ

ei tradita ſunt, & in omnibus nihil intelligitur exceptum. Si poteſtas exæquata eſt, ſi ſecretum cognitionis æquale eſt, ſi natura in nominibus eſt: quæro quomodo quod uocantur non ſunt, quorum & uis in poteſtate, & difficultas in cognitione non differt? Non fallit itaque in uocabulis deus, nec ſe aut pater mẽtitur, aut filius: & accipe quæ in his fides nominum ſit. Ait enim: Opera enim quæ dedit mihi pater, ut perficiam ea, ipſa opera quæ facio, teſtimoniũ perhibent de me, quoniam pater miſit me. & qui miſit me pater, ipſe teſtificatus eſt de me. Vnigenitus deus, nõ nominis tantũ teſtimonio, ſed etiã uirtutis docet ſe eſſe filium. Opera enim eius quæ facit, teſtantur à patre ſe miſſum. Quæro quam rem opera teſtantur. Miſſum namq; eſſe, et filij obedientia, & paterna autoritas, docetur in miſſo: dum alterius opera eſſe non poſſunt quæ facit, niſi eius qui miſſus à patre ſit. Sed opera non ſufficiunt incredulis ad teſtimoniũ, quod ſe pater miſerit. Sequitur nanq;: Et qui miſit me pater, ipſe teſtificatus eſt de me. neq; uocẽ eius audiſtis, neq; figuram eius uidiſtis. Quæro quod teſtimonium patris de eo fuerit. Reuolue euangelica uolumina, & totum eorum opus recenſe. Da teſtimonium patris, præterquam quod auditum eſt: Hic eſt filius meus dilectus, in quo complacui. &: Tu es filius meus. Hoc Ioannes, licet non ignarus, audiuit, tamen ad doctrinam noſtram paternæ uocis teſtimonium mittitur: nec hoc ſufficit. Ioannes quidem dignus in deſerto hac uoce eſt, ſed & apoſtoli nõ fuerunt huius teſtimonij autoritate priuandi. Eadem de cœlo ad eos uox adeſt, ſed accipiunt plus Ioanne. Ioannes enim iam ab utero prophetans, non eguit hac uoce: hunc audite. Audiam planè: nec quenquam præter hunc audiam, niſi eum qui audierit ut doceret. Si nullum aliud patris de filio teſtimonium extat in libris, quàm quod hic filius ſuus ſit: teſtimonij huius ueritas eſt, ut opera ipſa patris quæ gerit, ueritatem teſtimonij huius affirmẽt. Quid infertur hodie calumnia, ut adoptio nominis ſit, ut mendax deus ſit, ut nomina inania ſint? Teſtatus eſt pater de filio: operibus ſuis filius teſtimonio ſe patris exæquat. Cur non uideatur eſſe in eo quod eſt filij ueritas, quæ & dicitur & probatur? Non eſt per deum patrem filij nomen in Chriſto, ex adoptione bonitatis: neq; ſanctitate meruit hoc nomen, ſicut plures poſt confeſsionem fidei dei filij ſunt. Proprietatis enim in his ſignificatio nulla eſt: nominis namq; tantum quod deo dignũ eſt, indulta dignatio eſt. Aliud eſt, hic eſt, & hic meus eſt, & hunc audite: in hoc ueritas eſt, natura eſt, fides eſt. Nec ſanè quicquam de ſe minus filius hac paternæ uocis proprietate teſtat̃. Vt enim in eo quod ait pater: Hic eſt filius meus, naturæ demonſtratio eſt, & in eo quod ſubiecit: Hunc audite, ſacramenti & fidei, ob quam de cœlis uenit, auditio eſt, cum eum ad ſalutarem confeſsionis doctrinam admonemur

In Chriſto eſt ſignificatio proprietatis filij, ſed non in alijs filijs dei dictis

audire: ita in eo filius & natiuitatis ueritatem docuit & aduentus, dicens: Neq; me ſcitis, neq; unde ſim noſtis. Nec enim à me ueni, ſed uerax eſt qui me miſit, quem uos neſcitis, ſed ego noui eum, quoniam ab eo ſum, & ipſe me miſit. Patrem non nouit, & frequens hinc profeſſio filij eſt. Idcirco autem ſoli ſibi eſſe cognitum dicit, quia ab eo ſit. Quæro autem utrum id quod ab eo eſt, opus in eo creationis an naturam generationis oſtendat. Si opus in eo creationis eſt: uniuerſa quoque quæ creantur, à deo ſunt. Et quomodo patrem non uniuerſa nouerunt, cum filius eũ idcirco quia ab eo eſt, non neſciat? Quòd ſi creatus potius quàm natus uidebitur in eo quod à deo eſt, cum à deo cuncta ſint, quomodo non cum cæteris patrem, quæ ab eo ſunt ignorat? Sin uero idcirco ei quia ab eo ſit, eum noſſe ſit proprium: quomodo non hoc ei quod ab eo eſt, erit proprium? Scilicet ut uerus filius ex natura dei ſit, cum idcirco deum ſolus nouerit, quia ſolus ab eo ſit. Habes igitur proprietatem cognitionis de proprietate generationis: & quod ab eo eſt, non creaturæ in eo uirtutem: nam omnia à deo per uirtutem creationis exiſtunt: ſed natiuitatis ueritatem, per quam ſolus patrem nouit, cum cætera eum quæ ab eo ſunt ignorent. Tamen ne fortè id quod ab eo eſt, aduentus ſui tempus hæreſis inuaderet, continuo ſubiecit: Quoniam ab eo ſum, & ipſe me miſit. Tenuit ordinem euangelici ſacramenti, natum ſe profeſſus & miſſum: ut & quis eſſet, & unde eſſet, ſecundum ſuperiorem ſententiã noſceretur. Neq; enim id ipſum eſt, ab eo ſum, & ipſe me miſit: ſicuti non idem eſt, neq; me ſcitis, neq; unde ſim noſtis. Nunquid nõ omnis homo in carne licet natus, ſecundum ſenſum communis opinionis ex deo eſt? Et quomodo negat ab his uel ſe ipſum, uel unde ipſe ſit ſciri: niſi id unde eſt, ad naturæ ſuæ referret autorem? qui idcirco ignorabilis eſſet, quia ipſe eſſe dei filius ignoraretur. Diſcute infelix ſtultitia quid illud ſit: Neq; me ſcitis, neque unde ſim noſtis. Omnia utiq; ex nihilo, & uſq; adeo ex nihilo, ut etiam unigenitum deum ex nihilo ſubſtitiſſe ſis auſa mentiri. Quid ergo eſt quòd impij & Chriſtum neſciunt, & unde ſit neſciunt? Nam id quod unde ſit ignoratur: naturam ex qua eſt, dum unde ſit neſcitur, oſtendit. Ignorari enim unde ſit non poteſt, quicquid ſubſiſtit ex nihilo: quia hoc ipſum quod non ignoratur ex nihilo, ignorationem eius unde ſit non habet. Non ex ſe eſt autem ille qui uenit, ſed qui miſit illum uerax eſt, quem impij neſciunt. Iam ergo ille qui miſit, ipſe eſt qui miſiſſe ignorabatur. Ab eo ergo qui miſit eſt ille qui miſſus eſt. Ab eo eſt, unde eſſe neſcitur: & ob hoc qui ſit ipſe neſcitur, dum ignoratur à quo ſit. Non nouit Chriſtum, qui unde Chriſtus ſit neſcit: nec filium confitetur, qui negat natum: nec natum intelligit, qui putabit ex nihilo. Ex nihilo autem uſque adeo non eſt, ut impij unde ſit neſciant.

Proprietas cognitionis arguit proprietatem generationis

Neſciunt

Neſciunt planè,neſciunt,qui naturam nomini adimunt, quia neſcientes non amant ſcire: & audiunt filium ſcientię huius ignorationem im pijs exprobrantem,tum cum ſibi patrem deum Iudæi dicerent. Ait enim: Si deus pater ueſter eſſet, diligeretis utique me, ego enim à deo exiui & ueni: nec enim à me ueni, ſed ille me miſit. Religioſi nominis aſſumptionem dei filius in his, qui ſe dei filios confitentes patrem ſibi deum dicerent,non improbauit:ſed temerariã Iudęorũ uſurpationem patrem ſibi deum præſumentium,per id quod ſe nõ diligerent,obiurgat.Si deus pater ueſter eſſet, diligeretis utiq; me,ego enim ex deo exiui. Omnibus quibus per fidem deus pater eſt: per eam fidem pater eſt,qua Ieſum Chriſtum dei filium confitemur.Confiteri autem filium ſecundum generale ſanctorum nomen, quid habet fidei, ut dicamus, unus ex filijs eſt? Sed nunquid & cæteri in hac creaturæ ſuæ infirmitate non filij ſunt? In quo ergo filium dei Ieſum Chriſtum fides confeſſa præcellit, cum ei ſecundum illos, filij non natura, ſed nomen ſit? Sed Chriſtum perfidia iſta non diligit, nec hæc impia profeſsio pie ſibi aſſumit deum patrem: quia ſi ſibi pater deus eſſet, Chriſtum ob id diligerent, quia exiſſet ex deo. Exiſſe ex deo, quid ſit requiro. Non utique dici poteſt, id ipſum ex deo exire, quod & ueniſſe, nam utrunque ſignificat: Quoniam à deo exiui & ueni. Et oſtendens quid eſſet, à deo exiui, & quid eſſet,& ueni, continuo ſubiecit:Nec enim à me ueni,ſed ille me miſit. Non à ſe ſibi eſſe originem docuit, cum ait: Nec enim à me ueni. Et rurſum ſe ex deo exiſſe, & ab eo miſſum eſſe teſtatur. Sed cum ab ijs qui ſibi deum patrem dicerent, idcirco ſe diligendum ait, quia ex deo exiſſet,cauſam dilectionis ex cauſa docuit eſſe naſcendi. Exiſſe enim ad incorporalis natiuitatis retulit nomen: quia religio profitendi ſibi patrem deum, ex dilectione Chriſti, qui ex eo genitus eſt,ſit merenda. Nam cum ait: Qui me odit, & patrem meum odit:meum cum ait, communionem nominis per ſignificationem proprietatis excludit. Cæterum profitentem ſibi patrem deum, & ſe non diligentem,in paterni nominis uſurpatione condemnat,quia qui ſe odit, oderit & patrem: nec in deum patrem ſit religioſus, qui non diligat filium: cum diligendi filij non alia cauſa ſit, quàm quòd ex deo ſit. Ex deo igitur filius eſt, non aduentu ſed natiuitate: & dilectio in patrẽ hinc erit omnis,ſi filius ex eo eſſe credatur. Teſtatur hoc dominus dicens: Non dicam uobis quoniam ego rogabo patrem pro uobis. Ipſe enim pater amat uos, quoniam uos me amatis, & creditis quoniam ego à deo exiui, & à patre ueni in hunc mundum. Caret apud patrem interceſsionis neceſsitate perfecta de filio fides, quæ quod à deo exierit credat atque amet,& per ſe ipſa iam & audiri meretur & amari, natum ex deo filium miſſumq; confeſſa. Natiuitas itaque eius & ad-

Quid exire ex deo

uentus oſtenditur, cum abſolutiſsima ſignificatæ proprietatis ueritate. A deo ait exiui, ne in eo alia quàm natiuitatis natura eſſe exiſtimaretur: cum exire à deo, id eſt, ex natiuitate ſubſiſtere, quid aliud quàm deus poſsit? Et à patre, inquit, ueni in hunc mundum. Vt exitio illa à deo natiuitas ſignificata eſſe intelligeretur ex patre: à patre ſe in hunc mundum profeſſus eſt ueniſſe. Alterum itaque in diſpenſatione, alterum in natura eſt. Nec patitur exitionem aduentum exiſtimari, cum poſt exitionem à deo, aduentum commemoret à patre. A patre enim ueniſſe & ex deo exiſſe, non eſt ſignificationis eiuſdem: & quantum intereſt inter naſci & adeſſe, tantum à ſe uterque ſermo diſcernitur: cum aliud ſit à deo in ſubſtantia natiuitatis exiſſe, aliud ſit à patre in hunc mundum ad conſummanda ſalutis noſtræ ſacramenta ueniſſe. Et quidem ſecundum propoſitę à nobis reſponſionis ordinem opportuniſsimus hic nobis locus eſt: ut tertio nunc doceamus filiũ dei dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ab Apoſtolis traditum, non ex nuncupatione, ſed ex natura, neque ex adoptione, ſed ex natiuitate. Quãquam enim plures & maxime adhuc unigeniti de ſe dei extent profeſsiones, quibus generationis ſuæ ueritatem ſine leui ſaltem ementiendæ licet calumniæ occaſione teſtetur: tamen quia neque legentium onerãdus eſt ſenſus coaceruatis ad copiam dictis, & cum iam nonnulla de proprietate natiuitatis oſtenſa ſint, cętera omnia alijs erunt quęſtionibus reſeruanda. Nunc uero quia hic ſermonis noſtri ordo inſtitutus eſt, ut poſt patris conteſtationem, poſt filij profeſsionem, fidem quoque Apoſtolorum de uero & ſecundum natiuitatem cõfitendo dei filio doceremus: uidendum eſt, an in eo quod ait dominus: Ex deo exiui, aliud in eo aliquid potius quàm naturam intellexit natiuitatis. Poſt multas namque uerborum obſcuritates, quibus in parabolis locutus eſſet, quoniam iam antea Chriſtum ſciebant annunciatum à Moyſe & prophetis, confeſſum quoque à Nathanaele & dei filium & regem Iſrael, obiurgato etiam Philippo cum de patre requireret, cur per operum uirtutem patrẽ in ſe, & ſe in patre eſſe neſciret, cumque ſe à patre miſſum frequentibus dictis ante docuiſſet, tamen cum profitentem eum audiſſent ſe à deo exiſſe, hæc eorum reſponſio fuit. Connexus enim hic ſibi ſermo eſt. Dicunt ei diſcipuli eius: Nunc palàm loqueris, & prouerbium nullum dicis: nunc ergo ſcimus quia noſti omnia, & non habes neceſſe ut aliquis te interroget. In hoc credimus quia à deo exiſti. Quæ rogo hæc uerbi huius admiratio eſt, quòd ſe exiſſe à deo profeſſus ſit? Tanta & tam deo propria, uos ô ſancti & beati uiri ob fidei ueſtrę meritum claues regni cœlorum ſortiti, & ligandi atque ſoluendi in cœlo & in terra ius adepti, geſta eſſe per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum dei filium uideratis: & ad id quod à deo exiſſe ſe dixit, nunc primum uos ue-

A patre uenire & ex deo exire nõ ſunt idem

Apoſtoli ſortiti ſunt claues regni cœlorũ ob confeſſionẽ diuinitatis Chriſti

ri intelligentiam aſſecutos proteſtamini? Videratis utiq; nuptiales aquas,& eaſdem nuptiale uinum,& naturæ in naturam uel demutationem,uel profectum,uel creationẽ. Quinq; etiam panes ad cibum tantæ multitudinis fregeratis, & ſatiatis omnibus in plenitudinem duodecim cophinorum fragmenta panum creuerant, & naturæ paruitas famem pellens profecerat in eiuſdem copiam naturæ. Reuiruiſſe manus aridas conſpexeratis, & in uocem mutorum linguas ſolutas,& in curſum claudorũ pedes alacres,& cæcorum oculos cernentes,& mortuorum uitas reuertentes, fœtens Lazarus conſtiterat ad uocem, & è ſepulcro uocatus nullo interuallo uocis & uitæ, cito fuerat egreſſus:& adhuc odorem mortis in ſenſum narium ſpiritu agẽte ipſe iam uiuus adſtiterat. Taceo de cæteris magnarum uirtutum & diuinarum operationibus. Nunc ergo primum intelligitis quis ſit hic miſſus è cœlis, poſtquam audiſtis: De patre exiui? Et hoc uobis primum iam ſine prouerbio dictum eſt,& per naturæ uirtutem intelligitis uerum eſſe quòd à deo exiuit: cum uolũtatum ueſtrarum cogitationes tacitas intuetur, cum de nonnullis tanquam ignarus interrogat, cum omnium cognitor eſt? Per hæc enim omnia quæ uirtute ac natura dei agit,à deo exiſſe credendus eſt. Nõ hic ſancti Apoſtoli à deo exiſſe,id eſt,à deo miſſum eſſe intellexerunt. Nam omni ſuperiori ſermone cõfitentem miſſum ſe eſſe frequenter audierant:ſed audientes à deo exiſſe,naturam in eo dei ex operibus cernẽtes, naturæ ueritatem per id quod à deo exijt recognoſcunt, cum dicunt: Nunc ergo ſcimus, quia noſti omnia, & nõ habes neceſſe ut aliquis te interroget. In hoc credimus quòd à deo exiſti. Per id enim credunt quòd à deo exijt, per quod ea quæ dei ſunt poteſt atq; agit. Nõ enim naturam dei à patre ueniſſe,ſed à deo exiſſe conſummat. Deniq; hoc quod nunc primum audiunt confirmãtur ad fidem. Nam cum dominus utrunq; dixiſſet: Ego à deo exiui,& à patre ueni in hunc mundum: nihil admirationis in eo habuerunt, quòd frequenter audierant,& à patre ueni in hunc mundum. Reſponſio autem eorum,fidem & intelligentiã huius dicti conteſtata eſt: Ego à deo exiui. Nam ad id tantum reſponſum eſt cum dicunt: In hoc credimus quia à deo exiſti. Neque addunt, & à patre ueniſti in hunc mundum: & cum alterum in profeſsione,alterum in ſilentio eſt,profeſsionis cauſam dicti nouitas exegit: Profitendi autem conteſtationem intelligentia ueritatis elicuit. Sciebant quidem eum omnia ut deum poſſe, ſed nondum rationem natiuitatis acceperãt:et qui ſciebant à deo miſſum, exiſſe tamen à deo neſciebant. Inenarrabilem illam & perfectam filij natiuitatem per uirtutem dicti iſtius intelligẽtes:nunc ſecum ſine prouerbijs profitentur locutũ. Non enim per cõſuetudinem humani partus deus ex deo naſcitur, neq; per elementa originis noſtræ ut homo

Prius deum nouerant, ſed rationem natiuitatis non acceperant

ex homine propellitur. Integra illa & perfecta & incontaminata natiuitas eſt, cuius à deo exitio potius quàm partus eſt. Eſt enim unus ex uno: non eſt portio, non eſt defectio, non eſt diminutio, non deriuatio, non protenſio, non paſsio, ſed uiuentis naturæ ex uiuente natiuitas eſt, & deus ex deo exiens eſt, nõ creatura in dei nomen electa: non ut eſſet cœpit ex nihilo, ſed exijt à manente: & exijſſe ſignificationem habet natiuitatis, non habet inchoationis. Non enim idem eſt ſubſtantiam cœpiſſe & deum exijſſe de deo. Et natiuitatis huius ſcientia licet non ſubiecta uerbis ſit, cum inenarrabilis ſit: habet tamen in doctrina filij fidei ſecuritatem, à deo ſe manifeſtantis exiſſe. Non eſt euangelica & apoſtolica fides, filium dei nomine potius quàm natura credidiſſe. Si enim adoptionis hæc nuncupatio eſt, & non idcirco filius eſt, quia exierit à deo: quæro unde beatus Simon bariona eſt cõfeſſus: Tu es Chriſtus filius dei uiui. An'ne cum omnibus poteſtas ſit per ſacramentum regenerationis in filios dei naſci? ſi ſecundum hanc nuncupationem filius dei Chriſtus eſt: interrogo quid illud ſit quod Petro non caro neq; ſanguis reuelauit, ſed pater qui in cœlis eſt. Generalis profeſsio quid habet meriti? aut quæ reuelationis eſt gloria in publica conſcientia? Si ex adoptione filius eſt: unde hæc in Petro beata confeſsio eſt, hoc filio deferente quod eſt commune ſanctorum? Vltra humanam autem intelligentiam ſe fides apoſtolica protendit. Audierat utique frequenter: Qui recipit uos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me miſit. Miſſum ergo iam non ignorabat: & quem miſſum iam non ignorabat, audierat profitentem: Omnia mihi tradita ſunt à patre. Et nemo nouit filiũ niſi pater, neq; patrem quis nouit niſi filius. Quid iſtud eſt quod nunc Petro pater reuelat, quod beatæ confeſsionis gloriam ſumit? Nunquid patris & filij nomẽ neſciebat? Atqui frequenter audierat. Sed loquitur quod uox humana nondum protulerat: Tu es Chriſtus filius dei uiui. Nam tametſi in corpore manens dei filium ſe eſſet profeſſus, tamen Apoſtolica fides nunc primum in eo naturam diuinitatis agnouit. Neq; enim Petro tantum ex confeſſo honore laus reddita eſt, ſed ex agnitione myſterij: quia non Chriſtum ſolum, ſed Chriſtum dei filium eſſe confeſſus eſt. Nam utiq; ad confeſſionem honoris ſuffecerat dixiſſe: tu es Chriſtus. Sed inane fuerat, Chriſtum ab eo confeſſum fuiſſe: niſi dei filium confiteretur. In eo enim quod ait: tu es, uirtutem & proprietatem naturalis ueritatis explicuit. Et pater dicendo: hic eſt filius meus, Petro reuelauit ut diceret: tu es filius dei. Quia in eo quod dicitur: hic eſt, reuelantis indicium eſt. In eo uero quod reſpondetur: tu es, confitentis agnitio eſt. Super hanc igitur confeſsionis petram eccleſiæ ædificatio eſt. Sed ſenſus carnis & ſanguinis, confeſsionis huius intelligentiam non reuelat.

Super cõfeſſionis petrã eſt eccleſiæ ædificatio

Hoc

Hoc eſt diuinæ reuelationis ſacramentum, Chriſtum dei filium non ſolum nũcupare, ſed etiã credere. Aut nunquid nuncupatio potius quàm natura Petro reuelata eſt? ſi nuncupatio: iam hanc à domino frequenter audierat, ſe eſſe dei filium confitente. In quo ergo reuelationis eſt gloria? naturæ ſcilicet non nominis, cum frequentata nominis profeſsio iam fuiſſet. Hæc fides, eccleſiæ fundamentum eſt: per hanc fidem infirmę aduerſus eam ſunt portæ inferorum. Hæc fides regni cœleſtis habet claues. Hæc fides quæ in terris ſoluerit aut ligauerit, & ligata ſunt in cœlis & ſoluta. Hęc fides paternæ reuelationis eſt munus: Chriſtum non creaturam nouit ex nihilo mentiri, ſed ſecundum proprietatis naturam dei filium confiteri. O miſeræ ſtultitiæ furor impius, non intelligens beatę ſenectutis fideiq; martyrem, & martyrem Petrum, pro quo pater rogatus eſt, ne fides eius in tentatione deficeret: qui iterata à ſe dilectionis in deum poſtulata profeſsione, tentari ſe adhuc tanquam ambiguum & incertum tertia interrogatione congemuit. Per id quoque à domino poſt tertiam tentationis infirmitatem, paſce oues meas, ter meruit audire: qui in cunctorum Apoſtolorum ſilentio, dei filiũ reuelatione patris intelligens, ultra humanæ infirmitatis modum, ſupereminentem beatæ fidei ſuæ cõfeſsione gloriã promeruit. In quam nunc interpretandæ uocis ſuæ deducimur neceſsitatem? Ille confeſſus eſt Chriſtum filium dei: At mihi tu hodie noui apoſtolatus mendax ſacerdotium ingeris Chriſtum ex nihilo creaturam; Quam uim affers dictis glorioſis? filium dei confeſſus, ob hoc beatus eſt. Hæc reuelatio patris eſt, hoc eccleſiæ fundamentum eſt, hæc ſecuritas æternitatis eſt, hinc regni cœlorum habet clauem, hinc terrena eius iudicia cœleſtia ſunt. Sacramentum occultatum à ſeculis per reuelationem didicit: fidem locutus eſt, naturam enunciauit, dei filium confeſſus eſt. Hoc qui creaturam dei potius confitens negat, prius eſt ut neget Petri apoſtolatum, fidem, beatitudinem, ſacerdotium, martyrium: & poſt hæc ſe alienum à Chriſto eſſe intelligat, quia Petrus eum filium dei confeſſus hæc meruit. An ne ô miſer quiſquis hodie es hæretice, beatiorem Petrum futurum fuiſſe exiſtimas, ſi dixiſſet: Tu es Chriſtus perfecta dei creatura, & ſupereminens facturis omnibus factura, & qui ex nihilo cœpiſti eſſe, & per bonitatem dei qui bonus ſolus eſt, nomen filij adoptione meruiſti, & quia non ex deo natus es? Et quæro à te quid auditurus fuerit hæc dicens, qui audita paſsione reſpondens: Propicius tibi dominus, nõ erit iſtud, audierit ſibi dici: Vade retro poſt me ſatanas, ſcandalum mihi es? Nec Petro tamen humana ignorantia proficit ad crimen. Non enim ei pater adhuc omne paſſionis myſterium reuelauerat. Sed fides parua ſentẽtiam damnationis excepit. Cur igitur nõ hanc confeſsionis fidem pater Petro reuelauit,

Fides eccleſiæ fundamentum habet claues regni cœlorum, & ſoluit & ligat

Martyr teſtis

creaturam ſcilicet & adoptionem? Inuidit credo hic Petro deus, ut in tempora poſteriora diſsimulãs, hæc nunc uobis nouis prędicatoribus reſeruaret. Sit ſanè fides alia, ſi aliæ claues regni cœlorũ ſunt. Sit fides alia, ſi eccleſia alia eſt futura, aduerſum quam portæ inferi non præualebunt. Sit fides alia, ſi erit alius apoſtolatus, ligata & ſoluta per ſe in terra, ligans in cœlo atq; ſoluens. Sit fides alia, ſi Chriſtus filius dei alius pręter quàm qui eſt, prædicabitur. Sin uero hęc ſola fides cõfeſſa Chriſtum dei filium, omnium beatitudinum gloriam meruit in Petro: neceſſe eſt ut ea quæ creaturam potius ex nihilo confitebitur, claues regni cœlorum non adepta, & extra fidem ac uirtutem apoſtolicam conſtituta, nec eccleſia ſit ulla, nec Chriſtus. Proferamus itaq; omnes Apoſtolicæ fidei profeſsiones, in quibus dei filium confitentes nõ adoptionis in eo nomen, ſed naturæ proprietatem cõfitentur: neq; creationis in eo ignobilitatem, ſed natiuitatis gloriam proteſtantur. Loquatur Ioannes ſic uſq; ad aduentum domini manens, & ſub ſacramento diuinę uoluntatis relictus deputatus, dum non mori dicitur & manere. Loquatur ergo ſua, ut ſolet, uoce. Deum nemo uidit unquam, niſi unigenitus filius, qui eſt in ſinu patris. Naturæ fides non ſatis explicata uidebatur ex nomine filij, niſi proprietatis extrinſecus uirtus per exceptionis ſignificantiam adderetur. Præter filium enim & unigenitũ cognominans, ſuſpitionem penitus adoptionis execuit: cum ueritatem nominis, unigeniti natura præſtaret. Nondum quæro quid ſit, qui eſt in ſinu patris, habet interrogatio iſta ſuum ordinem: quæro quid ſignificatio iſta unigeniti ſibi poſtulet, & uideamus an hoc ſit, quod tu eſſe profiteris, id eſt, creaturam dei perfectam, ut perfecta pertineat ad unigenitum, creatura uero referatur ad filium. Sed deum unigenitum filium Ioannes dixit, non creaturam perfectam. Non enim ignorauit hęc blaſphemiæ nomina, dicens: Qui eſt in ſinu patris. Erà domino ſuo audiens: Sic enim dilexit mundum deus, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat uitam æternam. Deus mundum diligens, hoc dilectionis ſuæ in eum teſtimonium protulit, ut unigenitum filium ſuum daret. Si dilectionis hinc fides eſt, creaturam creaturis præſtitiſſe, & pro mundo id quod mundi eſt dediſſe, & ad ea quæ ex nihilo ſunt ſubſtituta redimenda, eum qui ex nihilo ſubſtitit præbuiſſe: non facit magni meriti fidem uilis & ſpernenda iactura. Precioſa autem ſunt quæ commendant charitatem, & ingentia ingentibus æſtimantur. Deus diligens mundum filium non adoptiuum, ſed ſuum, ſed unigenitum dedit. Hic proprietas eſt, natiuitas eſt, ueritas eſt: non creatio eſt, non adoptio eſt, non falſitas eſt. Hinc dilectionis & charitatis fides eſt, mundi ſaluti & filium & ſuum & unigenitum pręſtitiſſe: Prętermitto omnes de filio nuncupationes.

Non

Non eſt damnoſa diſsimulatio, ubi de copia eſt electio. Rei profectus ſemper ex cauſa eſt, & omne opus manifeſtam habet ſuſcepti negocij neceſsitatem. Scribens uticꝫ Euangeliſta, ſcribendi afferre debuit rationem, & uideamus quam oſtenderit dicens: Hęc autem ſcripta ſunt, ut credatis quoniam Ieſus eſt Chriſtus filius dei. Scribendi igitur euangelij non aliam prætulit cauſam, quàm ut omnes crederent Ieſum eſſe Chriſtum filium dei. Si ſufficit ad ſalutem Chriſtum credere, cur adiecit filium dei? Si uero Chriſtum credere ea demum fides eſt, nõ Chriſtum tantummodo, ſed Chriſtum filium dei crediſiſſe: non eſt nomen filij in Chriſto unigenito deo ex adoptionis conſuetudine, quod proprium eſt ad ſalutem. Si ergo ſalus in confeſsione nominis eſt, quæro cur in nomine ueritas non ſit? quòd ſi in nomine ueritas eſt: qua autoritate creatio eſſe dicitur, cum non creationis confeſsio ſalutem ſit præſtatura, ſed filij? Hæc igitur ſalus uera eſt, hoc perfectæ fidei meritum, Ieſum Chriſtum filium dei crediſiſſe. Non enim eſt in nobis dilectio ad deum patrem, niſi per filij fidem. Et audiamus eum per epiſtolam loquentem: Omnis qui diligit patrem, diligit eum qui ex eo natus eſt. Quid eſt rogo ex eo naſci? Nunquid id ipſum eſt, quod per eum creari? Aut cur Euangeliſta mentitur, ut ex eo natum dicat, quem per eum creatum potius hæreticus doceat? Et audiamus omnes quis ſit hic doctor. Dictum namcꝫ eſt: hic eſt antichriſtus, qui negat patrem & filium. Quid ais tu aſſertor creaturæ, & de non extantibus Chriſti nouus conditor? Si profeſsionem tenes, profitentis nomen recognoſce. An cum creatorem & creaturam patrem & filium prædicabis: per aſsimilatas nominum uoces excludere te poſſe credis, ne eſſe antichriſtus intelligaris? Si in fide tua per naturam pater eſt, & per naturam filius eſt: maledicus ego ſum, opprobrium in te alieni referẽs nominis. Sin uero ſimulata omnia ſunt, & potius nũcupata quàm propria, fidei tuæ ab Apoſtolo diſce cognomen: & audi quæ ſit crediti filij fides, ſequitur enim: Qui negat filium, nec habet patrem: qui confitetur filium, & filium habet & patrem. Negans filium, caret patre. Confitens filium atque habens, habet & patrem. Quæro hic, quid adoptiua nomina loci habeant. Nunquid non naturæ res iſta omnis eſt? & quàm naturæ res ſit accipe. Ait enim idem: Quia ſcimus quod filius dei uenit, & concarnatus eſt propter nos, & paſſus eſt, & reſurgens à mortuis aſſumpſit nos, & dedit nobis intellectum optimum, ut intelligamus uerum, & ſimus in uero filio Ieſu Chriſto. hic eſt uerus deus, & uita æterna & reſurrectio noſtra. O infelix intelligentia, & ſpiritu dei carens, & in antichriſti ſpiritum ac nomen proficiens, & neſciens ad ſacramentũ ſalutis noſtræ dei filiũ ueniſſe: ac per hoc indignam optimæ huius intelligentiæ ſenſu, creaturæ potius adoptiuum nomen

Neceſſe eſt credere Chriſtum eſſe filium dei

quàm

quàm uerum filium dei Ieſum Chriſtum eſſe cõfeſſa. Quibuſnam hoc arcanorum myſteriorum ſecretis edocta es? uel quis hodie nouus huius ſcientiæ tuæ autor eſt? An ne ſecreto tibi hoc per familiaritatem amoris recumbenti in pectus ſuum dominus oſtendit? aut ſolus ad crucem ſequens inter cętera ſuſcipiendæ tibi in matrem Mariæ præcepta hæc quoq; in illa ſpecialis in te amoris conteſtatione didiciſti? uel ad ſepulchrum prior quoq; Petro currens adeptus es? uel intra conſeſſus angelorum & ſignatorum librorum inſolubiles nexus, & ſignorũ cœleſtium multiformes poteſtates, & nouarum atq; incomprehenſibilium cantionum hymnos ſempiternos, tam pia tibi hæc per agnum ducem reuelata doctrina eſt, ne pater pater ſit, ne filius filius ſit, ne natura natura ſit, ne ueritas ueritas ſit? Hæc enim apud te omnia demutantur in falſa. Apoſtolus conceſſa ſibi optima intelligentia uerum dei filium dicit: tu affirmas creationem, tu prædicas adoptionem, tu negas natiuitatem. Et cum hic uerus dei filius nobis ſit, & uita æterna & reſurrectio, nec uita æterna eſt ei, nec reſurrectio, cui ille non uerus eſt. Et hæc quidem Ioannes diſcipulus à domino dilectus. Sed nihil ab his diſsimile ex perſecutore Apoſtolus & uas electionis prædicauit. Quis enim ſermo eius non ſub filij confeſsione eſt? Quæ epiſtola non de ſacramento ueritatis iſtius cœpta eſt? in quo nomine non proprietatis ſignificatio eſt? Cum enim dicit: Reconciliati ſumus deo per mortem filij ſui. Et rurſum: Deus filium ſuum miſit in ſimilitudinem carnis peccati. Et rurſum: Fidelis deus per quem uocati eſtis in cõmunionem filij eius: quid hic hęreticorum furto loci relictum eſt? Filius ſuus eſt, filius eius ſit: non adoptio eius eſt, non creatura eius eſt. Nomen naturam loquitur, ueritatẽ proprietas enunciat, fidem confeſsio teſtatur. Non intelligo quid addi poſsit ad naturam filij quàm quòd filius eius eſt, qui eſſe pater creditur. Non incerta & infirma ille, qui electionis eſt uas, locutus eſt: Nec magiſter gentium, & Apoſtolus Chriſti ambiguæ doctrinæ ſuæ errorem reliquit. Scit qui ſint adoptionis filij, & qui hoc eſſe ac nuncupari per fidem meriti ſunt. Ait nanq;: Quotquot enim ſpiritu dei aguntur, hi filij ſunt dei. Non enim accepiſtis ſpiritum ſeruitũtis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis, in quo clamamus abba pater. Fdei noſtræ per ſacramentum regenerationis hoc nomen eſt, & profeſsio noſtra nobis præſtat adoptionẽ: filios enim dei, opera ſecundum ſpiritum dei geſta cõnuncupant, & clamatur à nobis potius abba pater, ꝙ ex naturæ manet proprietate, quia extra naturæ proprietatem eſt uocis officium, & dici atq; eſſe non idem eſt. At uero quæ de filio dei Apoſtoli fides ſit intelligamus. Nam cum omni quem habuit ad eccleſiæ doctrinã ſermone, nunꝙ patrem ſine filij confeſsione loqueretur: tamen ut ueritatẽ nominis huius quanta poſſet huma-

ni

ni ſermonis ſignificatione monſtraret, ait: Quid ad hæc? Si deus pro nobis, quis contra nos? qui proprio filio non pepercit, ſed tradidit eum pro nobis. Nunquid nam etiam nunc adoptionis in eo erit nuncupatio, in quo proprietatis eſt nomen? Apoſtolus enim uolens charitatem erga nos dei oſtendere, ut magnificentia dei dilectionis ex comparationis genere noſceretur, non peperciſſe deum proprio filio ſuo docuit. Neque utique pro adoptandis adoptiuo, neque pro creatis creaturæ, ſed pro alienis ſuo, pro connuncupandis proprio. Quære uirtutem dicti, ut magnitudinem charitatis intelligas. Quid ſit proprium expende, ne ignores ueritatem. Nunc enim Apoſtolus proprium ait filium, cum in multis uel ſuum, uel eius ſæpe dixiſſet. Et quamuis multi codices per translatorum ſimplicem intelligentiam, in hoc loco pro proprio filio, ſuo filio, conſcriptum habeant: tamen Græcitas, qua lingua Apoſtolus eſt locutus, proprium nunc magis quàm ſuum nuncupat. Et licet communis intelligentiæ ſenſu non ſatis inter proprium & ſuum differat, uerum Apoſtolus cum in cæteris dictis ſuum commemoraſſet filium, quod eſt Græce: τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν: tamen in hoc loco ſecundum quod ait, ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο, Qui proprio filio non pepercit, naturæ ueritatem ſignificanter expreſsit: ut qui ſuperius filios plures per ſpiritum adoptionis demonſtraſſet, nunc unigenitum deum filium proprietatis oſtenderet. Non eſt humanus hic error: neque in negando dei filio uitium eſt ignorantiæ, ubi ignorari non licet quod negatur. Creatura ex nihilo ſubſiſtens, dei filius dicitur. Hoc ſi nec pater locutus eſt, nec filius teſtatus eſt, nec Apoſtolus prædicauit: tamen audere eloqui, hoc eſt Chriſtum non ignorare tantummodo, ſed odiſſe. Cum enim pater de filio ſuo dicat: Hic eſt, & filius de ſe dicat: Qui tecum loquitur, ipſe eſt, & Petrus confiteatur, Tu es, & Ioannes teſtetur: Hic uerus eſt, & Paulus non deſiſtat prædicare de proprio: non intelligo aliud quàm negandi eſſe odium, ubi imperitiæ error non excuſatur in crimine. Loquitur hæc interim, loquitur planè per aduentus ſui prophetas ac præuios, ipſe ille, qui poſtea erit in antichriſto locuturus, ſalutarem fidei confeſsionem his tentamentis nouis inquietans, ut primum conſcientiæ noſtræ, qua ita credimus, intelligentiam filij naturalis euellat, deinde ipſum illud quod adoptiuum erit, reliquum nomen excludat. Nam cum quibus creatura eſt Chriſtus, neceſſe eſt ut cum his antichriſtus ipſe ſit Chriſtus, quia & filij proprietatem creatura non habeat, & dei ſe ille filium mentiatur; & per hoc à quibus hic dei filius iam negatur, ab his tunc Chriſtus ille credatur. Quas oro ſpes inanis furor expetis? & qua ſalutis tuæ fiducia creaturam eſſe Chriſtum potius quàm filium blaſphemo ore contendis? Oportuerat te ex euangelijs noſſe ac tenere fidei huius ſacramentum, Nam cum

cum dominus poſſet omnia, tamen in uno quoq; eorum qui orabant operationis ſuæ effectũ, meritum uoluit eſſe confeſsionis. Neq; enim ei uirtutem, qui dei uirtus eſt, confeſsio orantis addebat: ſed fidei erat præmium, hoc mereri. Nanq; cum Martham rogantem pro Lazaro interrogaret, an eos qui in ſe credidiſſent, mori non crederet in æternum, at illa conſcientiæ ſuæ fidem elocuta eſt dicens: Vtiq; domine, ego credidi, quia tu es Chriſtus filius dei, qui in hunc mundum ueniſti. Confeſsio hæc æternitas eſt, & fides iſta non moritur. Martha deprecãs fratris ſui uitam, interrogata an ita crederet, credidit ita. Quam rogo uel à quo uitam expectat hoc denegans, cum ſola ſit uita ſic credere? Magnum eſt enim huius fidei ſacramentum, & perfecta confeſsionis iſtius beatitudo eſt, & cęco à natiuitate dominus uiſum indulſerat, & naturæ damnum naturæ dominus exemerat: & quia cæcus hic ad gloriam dei natus fuerat, ut in Chriſti opere dei opus poſſet intelligi, non expectata ab eo fuit fides confeſsionis. Sed qui in receptis oculis autorem ſibi tanti muneris neſciebat: meruit hoc poſtea, ut fidem diſceret. Non enim cæcitatis depulſsio uitæ æternitatem afferebat. Ob quod dominus iam ſanum, et de ſynagoga eiectum interrogat dicens: Tu credis in filium dei? Ne damnum ſibi putaret eſſe, ſe carere ſynagoga, cui immortalitatem fides hæc confeſſa redhiberet. Et cum ille incertus etiam nũc reſpondiſſet: Quis eſt domine, ut credam in eum? Ignorationem eius, quem poſt oculorum recuperationem tantæ fidei intelligentia munerabatur, nolens manere, ita ait: Et uidiſti eum, & qui loquitur tecum, ipſe eſt. Nunquid ab hoc ſicut à cæteris dominus, qui orabant ſanitates, confeſsionem fidei ad ſalutem merendam popoſcit? Non utiq;. Nam hæc iam ad cæcum uidentem locutus eſt, ſed ob id tantum, ut reſponderet ille: Credo domine, Quia reſponſionis fides non cæcitatis ſanitatem eſſet allatura, ſed uitã. Et uirtutem dicti huius diligẽter retractemus. Interrogat dominus: Tu credis in filium dei? Si utique ſola Chriſti qualiſcunq; confeſsio, fidei eſſet conſummatio, dictum fuiſſet: Tu credis in Chriſtum? Sed quia hæreticis penè omnibus hoc nomen in ore eſſet futurum, ut Chriſtum confiterentur, & filium tamen negarent: id quod Chriſto proprium eſt ad fidem poſcitur, id eſt, ut credatur in dei filium. Credidiſſe autem in dei filium quid proficit: ſi credatur in creaturam: cum à nobis fides in Chriſto, non creaturæ dei, ſed filij dei poſtuletur? An ne huius nominis proprietatem dæmones neſcierunt? Dignum enim eſt hæreticos non iam Apoſtolicis doctrinis, ſed dæmonum clamore conuinci. Clamant enim & ſæpe clamant: Quid mihi & tibi eſt Ieſu fili dei altiſsimi? Inuitis ueritas elicuit confeſsionem, & naturæ poteſtatem teſtatur dolor obediendi. Virtute uincuntur, cum poſſeſſa diu corpora deſerunt:

honorem reddunt, dum naturam confitentur. Dei ſe inter hæc filium Chriſtus, & opere teſtatur & nomine. Vnde tibi inter iſtas confitentium dæmonum uoces ô hæretice, præſumis nomen creaturæ & indulgentiam adoptionis? Quid ſit Chriſtus ab his ſaltem qui neſciunt diſce, ut impietatē tuam ipſa illa ignorantiū neceſſaria profeſsio arguat. Nanq; cum Iudęi Chriſtum corporeū neſcirent, ſcirent tamen eum qui Chriſtus eſſet, eſſe filium dei: cum falſis aduerſus eum teſtibus ſine ulla ueritatis aſſertione uterentur, ſacerdos eum ita interrogat: Tu es Chriſtus filius dei benedicti? Sacramentum neſcientes, naturam tamen non ignorant. Neq; interrogant an Chriſtus filius dei ſit, ſed an hic ſit Chriſtus filius dei. Error in homine eſt, non in dei filio. Nam non quod Chriſtus dei filius ſit ambigitur: atque ita dum interrogatur an hic ſit, tamen quòd Chriſtus ſit dei filius non negatur. Et quā tandem rogo tu iſtud fide denegas, quod ne ipſi quidem negant qui neſciunt? Cum enim perfecta ſcientia ſit, Chriſtum dei filium ante ſecula manentem, etiam ex uirgine natum noſſe: ipſi quoq; qui de Maria natum neſciunt, dei tamen filium eſſe nō neſciunt. Et uide in quod te negando filium dei, Iudaicæ impietatis cōſortium miſcuiſti. Quam enim illi damnationis in eum cauſam detulerint teſtantur, dicentes: Et ſecundum legem debet mori, quoniam filium dei ſe fecit. An'ne non hoc etiam impiæ tuæ uocis opprobriū eſt, cum ſe filiū dei dicat, quem tu aſſeris creaturam? Ille dei confitendo ſe filium, reus mortis ab his iudicatur: tu eum dei filium negando, quæro quid iudices? Profeſsio enim eius ita Iudæis ut tibi diſplicet. Interrogo an diuerſæ ab eis ſententiæ maneas, à quibus non diuerſus ſis uoluntate. Eadem enim filium dei eum eſſe impietate tu negas. Illi tamen eo crimine minore quod neſciunt. Neſciunt enim de Maria Chriſtum, ſed Chriſtum dei filium eſſe non ambigunt. Tu qui Chriſtum non potes neſcire de Maria, Chriſtum tamen dei filium eſſe non prædicas. Illis in eo quod neſciunt, poteſt adhuc in tuto ſalus eſſe ſi credant: tibi iam omnia clauſa ſunt ad ſalutem, qui negas quod ignorare iam non potes. Non enim ignoras eſſe filium dei: uſque adeo ut adoptionis nomen indulgeas, ut creaturam cōnuncupandam filium mentiaris. Naturam autem, quantum in te eſt, auferens, auferres quoq; ſi tibi liceret & nomen: ſed quia id non licet, naturam nominis non relinquis: ne quod filius dicitur, uerus dei filius ſit. Habueras in confeſsione eorum, quibus deſæuiente uento & turbato mari, in uerbi iuſſu erat reſtituta tranquillitas: ut & tu uerum dei filium confitereris, & eorum uoce utereris: Vere filius dei eſt. Sed te ſæuiens ſpiritus in naufragium uitæ rapit, & mentis tuę motibus tanquam fluctuoſo mari incumbens procella dominatur. Si tibi hæc nauigantium ex eo incerta fides uidebitur, quia exiſtimabitur

eſſe Apoſtolorum: mihi tamen & ſi minus præſtat admirationis, plus tamen affert autoritatis. Veruntamen etiam gentium in eo fidem ſume: audi enim inter ſæuas crucis cuſtodias Romanæ cohortis edomitum ad fidem militem. Loquitur namq; conſpectis tantæ uirtutis operibus centurio: Vere dei filius erat iſte. Hoc poſt emiſſum ſpiritum, diſciſſum templi uelū, & mota terra, & ſciſſa ſaxa, & ſepulchra patentia, & mortui reſurgētes teſtantur, et homo gentilis perfidię cōfitetur: uirtutis naturam agnoſcit in geſtis, naturæ ueritatem profitetur in nomine. Tanta ratio ueritatis, & tanta uis fidei eſt, ut uincat uoluntatem ueri neceſsitas, & Chriſtum dominum gloriæ æternæ, uere dei filium eſſe, nec qui crucifixerat denegaret.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE

Liber VII

SEptimus hic nobis aduerſum nouæ hæreſeos uæſanam temeritatem liber ſcribitur: cæteris quidem anterioribus numero poſterior, ſed ad perfectæ fidei ſacramentum intelligendum aut primus aut maximus: in quo non ignoramus quàm difficile aut arduum iter doctrinæ euangelicæ ſcandamus. A quo quamuis conſcientię infirmitatis noſtræ trepidatio ne reuocemur, tamen fidei æſtu incitati, & hæreticorum furore cōmoti, & periculo ignorantium perturbati, qui loqui non audemus, ſilere non poſſumus: utriuſque diſcriminis metui ſubditi, ne deſtitutæ ueritatis rea in nobis ſit aut taciturnitas aut prædicatio. Incredibilibus etenim ſe corrupti ingenij artibus hęretica ſubtilitas circumegit: primum ut fingeret religionem, deinde ut omnium ſimplicium aurium ſecuritatem uerbis falleret, tum præterea ut ſe prudentiæ ſeculi coaptaret, poſtremo ut ueritatis intelligentiam per ſpeciem æditæ rationis auerteret. Nam proteſtata deum unum, mentita pietatem eſt: Profeſſa rurſus dei filium, audientes fefellit in nomine. Dicens etiam non fuiſſe antequam naſceretur, mundi ſapientiæ ſatisfecit. Indemutabilem quoq; & incorporeum deum confitens, natiuitatem dei ex deo, per demonſtrationem ſubdolæ rationis excluſit: noſtris aduerſum nos uſa doctrinis, & eccleſiæ fide contra eccleſiæ fidem pugnans, grauiſsimo aduerſus nos uel reſponſionis uel ſilentij periculo comparato, dum per ea quæ non negantur, ea prædicat quæ negantur. Et quidem cæteris ſuperioribus libris admonitos à nobis legentes meminimus, ut totius blaſphemiæ æditionem pertractantes, animaduerterent nihil aliud laborari

borari,quàm ut dominus noſter Ieſus Chriſtus neq; dei filius,neq; de us eſſe credatur,dum ei conceſsis tantum ex quadam adoptione nomi nibus, & dei natura negatur & filij: cum & indemutabilis atq; incor poreus deus, ſicuti & eſt, idcirco affirmetur, ne filius natus ex deo ſit: & deus pater ob id tantum in confeſsione deus unus ſit, ne in fide no ſtra deus Chriſtus ſit: quia nec natiuitatis intelligentiam natura incor poralis admittat, & dei ex deo fidem unus tantum nobis deus in con feſsione diſſoluat. Sed ſuperioribus iam libellis fallacem eorum hanc atq; inutilem prædicationem ex lege ac prophetis docentes, eam re ſponſionis formam tenuimus, quæ in deo ex deo prædicato, & uno ac uero deo profeſſo, neq; in unius ueri dei unione deficeret, neq; ad fidem dei alterius excederet: dum neq; ſolitarius nobis deus in con feſsione, neq; duo ſunt,& inter hæc unum, neque negando neq; con fitendo, fidei conſeruata perfectio eſt, dum & quòd unum ſunt refer tur ad utrunq;,& uterq; non unus eſt. Hoc igitur perfectæ fidei indiſ ſolubile ſacramentum, euangelicis ac apoſtolicis doctrinis abſolutu ri,non aliud primum quàm dei filium ueræ natiuitatis ſubſiſtentem na tura, cognitioni audientium debuimus intimare: neq; aliunde,neque ex nihilo, ſed ex deo filium eſſe manifeſtare. Quod quia ſecundum ea quæ anteriori libro ædita ſunt, ambigi non poteſt, quin ceſſante ado ptionis nomine,uerus filius ex natiuitatis ueritate ſit:eam nunc quoq; ex euangelijs proferimus,ut qui filius uerus eſt, uerus quoq; deus eſſe noſcatur. Quia neq; uerus filius erit,niſi uerus & deus eſt: neq; uerus deus,niſi uerus & filius eſt. Nihil humanæ naturæ grauius eſt pericu li conſcientia.Nam ea quę aut ignorata aut repentina ſunt,habent qui dem miſerabilem ſecuritatem,ſed non habent metum futuri: quia non ignaro accidentium, anxietas ipſa, pœna patiendi eſt. Non ego nunc nauem è portu ſoluo naufragij ignarus, neque iter ineo infeſtos ne ſciens latronibus ſaltus,nec Libyæ arenas incertus ſcorpiones ubique & aſpides & baſiliſcos adeſſe tranſcurro. Nihil ſolicitudini meæ,nihil conſcientiæ uacat:ſub ſpecula enim omnium hæreticorum ad occaſio nes ſingulorum uerborum in os meum pendentium loquor, & om nis ſermonis mei iter aut anguſtijs præruptum, aut foueis inciſum, aut laqueis prætenſum eſt. Iam quod arduum aut difficile ſit minus conqueror: non meis enim, ſed Apoſtolicis ſcando gradibus. Mihi uero aut in anguſtias decidere, aut defoſſa incidere,aut plagis illaquea ri, ſemper in periculo, ſemper in metu eſt. Prædicaturo enim ſecun dum legem & prophetas & Apoſtolos unum deum,adeſt mihi Sabel lius: totum me ſub uerbi huius profeſsione, tanquam deſideratum ci bum morſu ſæuiſsimo tranſuorans. Negantem me rurſum contra Sa bellium unum deum,& confitentem uerum deum dei filium,expectat Sabellius

 noua

noua hæreſis:ut à me duos deos arguat prædicari. Natum quoq; dei filium ex Maria dicturo, Hebion, qui eſt Photinus, aſsiſtit:autoritatem mēdacij ſui ex profeſsione ueritatis ſumpturus. De cæteris taceo, qui ab omnibus extra eccleſiam eſſe non ignorantur. Hoc uero damnatum & abiectum licet frequenter, ſed internum hodie adhuc malum eſt. Impie multos ad unius dei profeſsionem Galatia nutriuit. Male in totum penè orbem quos negat deos duos Alexandria protulit. Peſtifere natum Ieſum Chriſtum ex Maria Pannonia defendit. Eccleſia inter hæc periclitatur ueritatem non tenere per uera: dum ea ei ad irreligioſitatem ingeruntur, quibus religio confirmatur & perit. Non enim unum deum pie poſſumus prædicare, ſi ſolum: quia non erit dei filius in ſolitarij fide. At uero dei filium, ſicut eſt, deum prædicantes, periclitamur fidem dei unius non tenere: & eiuſdem periculi res eſt unum deum negare, cuius eſt & ſolitariū confiteri. Et hæc quidem mundi ſtulta non ſentiunt: dum his neq; in non ſolo ſignificari unus uidetur, neque in uno non ſolus intelligi. Sed eam, ut ſpero, eccleſia doctrinæ ſuę lucem etiam imprudētiæ ſeculi inuehit, ut licet fidei ſacramentum non ſuſcipiat, tamen aduerſus hæreticos ueritatem ſacramenti à nobis intelligat prædicari. Magna enim uis eſt ueritatis, quæ cum per ſe intelligi non poſsit, per ea tamen ipſa quæ ei aduerſantur elucet: ut in natura ſua immobilis manens, firmitatem naturæ ſuæ quotidie dum attentatur acquirat. Hoc enim eccleſiæ proprium eſt, ut tum uincat cum læditur, tum intelligatur cum arguitur, tum obtineat cum deſeritur: omnes quidem illa ſecum atq; intra ſe uellet manere, nec ex tranquilliſsimis finibus ſuis aliquos abijcere aut perdere, dum indigni fiunt tantæ matris habitaculo. Sed diſcedentibus ex ea hæreticis uel abiectis, quantum amittit occaſionis largiendæ ex ſe ſalutis, tantum aſſequitur ad fidem expetendæ de ſe beatitudinis. Cognoſci enim hoc ex ipſis hæreticorum ſtudijs promptiſsimum eſt. Namq; cum à domino eccleſia inſtituta, & ab apoſtolis confirmata, una omnium ſit, ex qua ſe diuerſarum impietatum furens error abſciderit: nec negari poſsit ex uitio malæ intelligentiæ, fidei extitiſſe diſsidium, dum quod legitur ſenſui potius coaptatur, quàm lectioni ſenſus obtemperat: tamen dum ſibi partes ſingulæ aduerſantur, non ſolum ſuis, ſed etiam aduerſantium eſt intelligenda doctrinis, ut dum aduerſus unā eam omnes ſunt, impijſsimum tamen errorem omnium per id quod ſola eſt atque una confutet. Hæretici igitur omnes contra eccleſiam ueniunt: ſed dum hæretici omnes ſe inuicem uincunt, nihil tamen ſibi uincunt. Victoria enim eorum, eccleſiæ triumphus ex omnibus eſt: dum in eo hæreſis contra alterā pugnat, quod in hæreſi altera eccleſiæ fides damnat. Nihil enim eſt quod hæreticis commune eſt: Et inter hæc fidem noſtram dum ſibi

Hebion Photinus | Galatia | Alexandria | Pannonia | Hæreticorum diſſenſio fidem confirmat

aduer

aduerſantur affirmant. Vnũ deũ Sabellius prædicat filij natiuitate ſub lata: dũ naturę uirtutẽ, quæ operata in homine eſt, dei eſſe nõ ambigit. Sacramento etenim filij ignorato, per geſtorũ admiratione fidem uerę generationis amiſit. Et dũ audit: Qui me uidet, uidet & patrẽ, indiſcretæ & indiſsimilis in patre & filio naturæ impie arripuit unionẽ, nõ intelligens, naturalẽ unitatẽ ſub natiuitatis ſignificatione mõſtrari: cum per id quod in filio pater uidet, confirmatio diuinitatis ſit, nõ natiuitatis abolitio. Cognitio itaq; alterius in altero eſt, quia nõ differt alter ab altero natura: Et in quo nihil differtur, in eo differẽs contẽplatio eſt de proprietate naturę. Nec ſanè ambigi poteſt, quin ex ſe ſpeciem dei forme, qui in forma dei manebat, oſtenderet. Succedit quoq; ad huius prauę opinionis ſtultũ furorẽ hoc dictũ domini: Ego & pater unũ ſumus. Naturæ enim indiſsimilis unitas, irreligioſe ad unionis profecit errorẽ: & rationẽ dicti, uirtus ſola intellecta nõ tenuit. Nõ enim ſolitarium ſignificat, ego & pater unũ ſumus. Nã coniunctio ea quæ ſignificat & patrẽ, intelligentiã non admittit unius: & illud ſumus, non patit ſingulãrẽ. Hoc uero quod unũ ſumus, nõ natiuitatẽ adimit, ſed naturã non diſcernit in genere: dũ neq; unũ diuerſitatis eſt, nec ſumus, unius eſt. Cõpinge huius furori pręſentiũ hæreticorũ furorẽ, ut aduerſus Sabelliũ ſibi adſint. Legiſſe ſe aſſerũt: Pater maior me eſt. Et nihil uel ex natiuitatis ſacramẽto, uel ex myſterio euacuati à ſe dei, & aſſumptæ carnis intelligentes, naturæ faciunt diminutionẽ profeſsione maioris. Cõtendunt enim aduerſum Sabelliũ, filiũ eſſe eo uſq;, ut & minor patre ſit, & honorẽ præteritũ repoſcat, & mori timeat, & mortuus ſit: Cõtra uero ille, naturã dei defendit in geſtis. Et cũ unum deũ nouella hęc nũc hęreſis nõ negabit, ne filiũ deum credat: Sabellius tamẽ deum unũ, ne filius omnino extet, in profeſsione retinebit. Hic filiũ operantẽ ingeret, hic deũ in operibus eſſe contendet. Hic unũ dicet, hic unũ deum negabit. Sabellius ſe ita tuebitur dicens: Opera quæ geſta ſunt, pręter q̃ dei natura non efficit. Peccatorũ remiſsio, curatio infirmitatũ, claudorũ curſus, cæcorũ uiſus, mortuorũ uita à deo ſolo eſt. Non alia natura q̃ quę ſui conſcia eſt, diceret: Ego et pater unũ ſumus. Quid me in ſubſtantiã alterã rapis? quid in deũ aliũ ſolicitas? Geſta quę proprie dei ſunt, deus unus hæc geſsit. Clamabũt uero contra hæc, diſsimilẽ deo patri filium prædicãtes nõ minus ore uipereo. Sacramentũ ſalutis tuæ neſcis. Credendus eſt filius, per quẽ ſecula facta ſunt, per quẽ formatus eſt homo, qui per angelos legem dedit, qui de Maria natus eſt, qui miſſus à patre eſt, qui crucifixus, mortuus & ſepultus eſt, qui de mortuis reſurgens in dextris dei eſt, qui uiuorũ iudex eſt & mortuorũ. In hunc renaſcendũ eſt, hic cõfitendus eſt, huius regnũ eſt promerendũ. Vterq; hoſtis eccleſiæ, res eccleſię agit: dum Sabellius deũ ex natura in operibus prędicat

Confutatio Sabellij

Quomodo Sabellius & Ariani diſſentiũt

dicat,hi uero ex ſacramēto fidei filiū dei cōfitentur.Iā uero qua fidei no

Photinus ab utroq; diſſentit. ſtræ uictoria,Hebion,qui Photinus eſt,aut uincit aut uincitur: dū Sabelliū arguit,quur hominē neget filiū dei, dum ab Arriomanitis cōfutatur,quur in homine neſciat dei filiū.Aduerſum Sabelliū Euāgelia ſibi ex filio Mariæ defendit: Arrius ei Euāgelia per ſolū filiū Mariæ non relinquit. Aduerſum hunc qui filium negat,homo ab eo uſurpat in filiū. Ad hoc ei qui ante ſecula filiū neſciat, filius dei ſolū negatur ex homine. Vincāt ut uolunt,quia ſe inuicē uincendo uincunt: dū & hi qui nunc ſunt,de natura dei cōfutantur, & Sabellius de ſacramento filij refellitur,& Photinus natū ante ſecula dei filiū,uel ignorare arguitur,uel

Quæ uera ſit fides. negare. Sed inter hæc eccleſiæ fides euāgelicis atq; apoſtolicis fundata doctrinis,& aduerſum Sabelliū tenet filij profeſsionē, & aduerſus Arrium dei naturā,& aduerſus Photinū ſeculi creatorē. Et hoc uerius,q̃ hæc ab his inuicem non denegantur. Naturā enim dei in operibus Sa

Opiniones prædictorum hæreticorum de Chriſto bellius prædicat,ſed operantē filiū neſcit.Hi uero filiū nuncupant, ſed ueritatē in eo naturæ dei non cōfitentur. Hominē aūt Photinus uſurpat,ſed in uſurpato ſibi homine natiuitatē dei ante ſecula ignorat.Itaq; dū unuſquiſq; defendit aut damnat:ueritatē fidei noſtræ hæc ipſa pro ut ſunt,religioſe & defendētes & dānantes oſtendūt. Hæc igitur à me demonſtranda paucis fuerunt, non copiæ ſtudio,ſed ratione cautelæ: primū, ut hæreticorū incerta eſſe omnia & erratica noſcerentur, tum quoniā ſibi pro nobis inuicē diſsiderēt: tum deinde, ne me horum qui nūc ſunt blaſphemis profeſsionibus obnitentē, & deū patrē ac filium dei deum prædicantē:dei nde ut unius nominis atq; naturæ indiſsimili genere diuinitatis, patrē & filiū eſſe profitentē quiſquā aut in duūm deorum,aut contra in unici ac ſolitarij dei teneret errore:quando neq; uni o prædicato deo patre & deo filio reperiretur, neq; ſub indiſcretæ naturæ demonſtratione deorū diuerſitas cōueniret.Nunc quia negantibus dei filiū à deo ex natiuitatis ueritate ſubſiſtentē,libro ſuperiore ſecundum euangelia reſponſum eſt:demonſtrandū eſt eum, qui uere ex natura filius dei eſt, uere quoq; per naturā deum eſſe,ita tamē, ut neq; ad ſingularē neq; ad alterū deum fides noſtra depereat: cū neq; unum

Chriſtus eſt deus nomine, natiuitate, natura, poteſtate, & profeſsione deum ſit ſic prædicatura quaſi ſolū,neq; quaſi non unū ſit cōfeſſura,ne ſolū. Deum igitur dominū noſtrū Ieſum Chriſtū his modis nouimus, nomine,natiuitate,natura,poteſtate,profeſsione: ſed de nomine nihil puto ambiguitatis remanſiſſe.Legimus enim:in principio erat uerbū, et uerbū erat apud deū,et deus erat uerbū.Quid calumniæ eſt,quur nō ſit quod nuncupat?Aut nunquid nomen nō naturæ ſignificatio eſt?Et quia cōtradictio omnis ex cauſa eſt,nūc hic negādi dei quæro cauſam. Simplex namq; nūcupatio eſt, & caret offendiculo adiectionis alienæ. Verbū enim quod caro factū eſt,nihil aliud q̃ deus eſt. Non eſt hic de

putatæ

putatæ aut aſſumptæ nuncupationis relicta ſuſpicio: ut ei quod deus eſt, nõ ex natura ſit nomen. Reſpice ad cæteras aut deputatiuas, aut aſſumptiuas appellatiões. Ad Moyſen dictũ eſt: Dedi te deũ Pharaoni. Sed nunquid nõ adiecta nominis cauſa eſt cum dicitur, deũ Pharoni? Aut nunquid dei naturã ei intulit, & nõ potius in eũ qui metueret terrorẽ, cũ dracones magicos draco Moyſi mox uirga manens, deuorat? cum cynomyiam quã immiſerat abigit? cum grandinem poteſtate qua euocauerat auertit? cum locuſtas ea uirtute qua inuexerat repulit? cum in operationibus eius Magi confitent̃ digitũ dei eſſe? Sic Moyſes Pharaoni deus datus eſt, dũ timetur, dum oratur, dũ punit, dum medetur. Et aliud eſt deũ dari, aliud eſt deum eſſe. In Pharaonẽ enim deus datus eſt: cæterũ non ei eſt & natura, & nomen, ut deus ſit. Memini quoq; & alterius nuncupationis, ubi dicitur: Ego dixi, dij eſtis. Sed in eo indulti nominis ſignificatio eſt. Et ubi refertur, ego dixi, loquẽtis eſt potius ſermo, q̃ rei nomen, quia rei nomen intelligentiã rei affert: cæterũ uoluntas appellationis ex alio eſt. Et ubi ſe nuncupationis autor oſtẽdit, ibi per ſermonẽ autoris eſt nuncupatio, non naturale nomen in genere. At uero hic uerbũ deus eſt: res exiſtit in uerbo, uerbi res enunciatur in nomine. Verbi enim appellatio in dei filio de ſacramẽto natiuitatis eſt, ſicuti ſapientiæ & uirtutis eſt nomen: quæ cum in dei filiũ cum ſubſtantia ueræ natiuitatis extiterint, deo tamen ut ſua propria, quamuis ex deo in deum ſint nata, nõ deſunt. Non enim, ſicut freq̃ẽter dictũ à nobis eſt, diuiſionis in filio, ſed natiuitatis ſacramentum prædicamus. Nec ſeparatio fuit imperfecta, ſed progenies perfecta: q̃a natiuitas nõ habet detrimentũ generandi, cum profectũ teneat naſcendi. Et idcirco earũ rerum unigenito deo aptata cognomina ſunt, quæ cum eum ſubſiſtentẽ ex natiuitate cõſumment, tamen patri non deſint ex indemutabilis uirtute naturæ. Vnigenitus enim deus & uerbũ eſt, ſed innaſcibilis pater nunquã omnino ſine uerbo eſt. Nõ quòd prolatio uocis natura ſit filij, ſed ex deo deus, cũ ueritate natiuitatis ſubſiſtens: ut à patre proprius, & per naturæ indifferentiã inſeparabilis doceretur, ſignificatus in uerbo eſt. Sicut Chriſtus ſapiẽtia & uirtus eſt dei, nõ ille ut intelligi ſolet internæ poteſtatis, aut ſenſus efficax motus: ſed natura tenẽs per natiuitatẽ ſubſtãtiæ ueritatẽ, his internarũ rerum ſignificata nominibus eſt. Non enim id quod naſcẽdo ſubſiſtit, poteſt id ipſum uideri eſſe quod unicuiq; ſemper internũ eſt. Sed ex æterno deo patre unigenitus filius in ſubſiſtentẽ deum natus, ut nõ alienus eſſe à natura paternæ diuinitatis poſſet intelligi: per hæc proprietatũ nomina ſubſiſtens oſtenſus eſt, quib. ex q̃ ſubſtiterat, nõ carebat. Deus igit̃ qui eſt, nõ eſt aliud q̃ deus. Nã cum audio: Et deus erat uerbũ, nõ dictũ ſolum audio uerbũ, ſed demonſtratũ intelligo eſſe quod eſt; quia nõ ſicuti ſuperius

in Moyſe deo,& in cognominatis dijs per appellationẽ nomẽ adiectũ ſit. Hic aũt res ſignificata ſubſtãtiæ eſt, cũ dicitur: Deus erat. Eſſe enim non eſt accidẽs nomen, ſed ſubſiſtẽs ueritas: & manens cauſa, & naturalis generis proprietas. Et uideamus an hanc Euãgeliſtæ prædicationem, apoſtoli Thomæ cõfeſsio cõſequatur, cum ait: Dominus meus, & deus meus. Deus igitur ſuus eſt, quẽ deũ confitetur: et certe dictum non ignorabat à domino: Audi Iſrael. Dominus deus tuus deus unus eſt. Et quõ apoſtolica fides principalis immemor eſt facta mandati, ut deum Chriſtũ confiteretur, cũ in unius dei eſſet cõfeſsione uiuẽdum? Sed apoſtolus totius ſacramenti fidem per uirtutẽ reſurrectionis intelligens, cum frequenter audiſſet: Ego & pater unum ſumus, &: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt. &: Ego in patre, & pater in me, iam ſine fidei periculo naturæ nomen confeſſus eſt. Quia ab unius dei patris profeſſione religio non excideret deum confeſſa dei filiũ, cum in filio dei non niſi paternæ naturæ ueritas crederetur: neq; ſub alterius dei impia confeſsione fides naturę periclitaretur unius, quia non alterius dei naturã perfecta dei natiuitas attuliſſet. Veritatem igitur Euangelici ſacramẽti Thomas intelligens, dominũ ſuum, & deum ſuum eſſe confeſſus eſt. Non hic honoris eſt nomen, ſed naturæ confeſsio eſt: rebus enim ipſis atq; uirtutibus deum credidit. Et dominus profeſsionis huius religionem, non honoris eſſe docuit, ſed fidei, dicens: Quia uidiſti me credidiſti, beati qui non uiderunt & crediderunt. Videns enim Thomas credidit, ſed quid credidit quæris. Et quid aliud credidit quàm profeſſus eſt: dominus meus & deus meus? Reſurrexiſſe enim per ſe ex mortuis in uitam, niſi natura dei non potuit: & creditæ religionis fides hoc eſt profeſſa, quod deus eſt. An ne ergo nomen dei non naturæ res exiſtimabitur, cum profeſsio nominis fidem naturæ creditæ ſit ſequuta? Nam utiq; religioſus filius, & qui non uolũtatem ſuam, ſed eius qui ſe miſerat, faceret: & qui non honorem ſuum, ſed eius à quo uenerat, quæreret, honorem huius in ſe nominis recuſaſſet, ne quod ipſe unum prædicauerat, ſolueretur: ſed ueræ & apoſtolicæ fidei myſterium confirmans, & naturæ in ſe paternæ nomen agnoſcens, beatos eſſe docuit, qui cum ſe reſurgentem à mortuis non uidiſſent, deum tamen per reſurrectionis intelligentiam crediſiſſent. Nomen igitur naturæ, fidei noſtræ non deſerit profeſsionem. Nomen enim quod rem unam quamq; ſignificat, rem quoque eiuſdem generis oſtendit: Et iam non res duæ ſunt, ſed res generis eiuſdem eſt. Filius namq; dei deus eſt, hoc enim ſignificatur ex nomine. Non duos deos cõnumerat nomen unum, quia unius atq; indifferentis naturę unũ deus nomen eſt. Cum enim & pater deus eſt, & filius deus eſt, & propriũ naturę diuinæ nomen in utroq; ſit: uterq; unum ſunt. Quia cum ſubſiſtat filius ex natiuitate

Thomas

Deus aliquando honoris nomen eſt

tate, naturæ unitatem conſeruat in nomine, nec ad profeſsionem duûm deorum natiuitas filij credentium fidem cogit, quæ patrem & filium ut unius naturæ, ita unius profitetur & nominis. Eſt itaque deo filio nomen ex natiuitate. Hic enim nobis ſecundus ad demonſtrationem gradus eſt, ut deus ſit ex natiuitate. Quanquam mihi adhuc de proprietate nominis ſuperſit apoſtolica autoritas, ſed interim Euangelicum placet tractare ſermonem. Et primum quæro, quam natiuitas filij naturæ nouitatem potuerit inferre, ne deus ſit? Intelligentiæ iſtud humanæ ſenſus excludit, ut aliquid à natura originis ſuæ naſcendo diuerſum ſit: niſi fortè quid ex naturarũ diuerſitate conceptum nouum aliquid in ſe, & quod ita ſit generis utriuſque, quòd neutrum ſit, ueniat in uitam, quod in pecoribus ac beſtijs uſitatum eſt: ſed ea ipſa nouitas non ineſt, niſi ex cognatis proprietatibus ſub diuerſitate naturæ, & diuerſitatem eorum natiuitas non intulit, ſed accepit, dum id tenet, quod ex utroque ſibi unum eſt. Et cum hæc in his corporalibus cauſis & paſsionibus ita ſint, quis rogo furor eſt, natiuitatem unigeniti dei ad degenerem ex deo referre naturam, cum natiuitas non niſi ex proprietate naturæ ſit? & iam natiuitas non erit, ſi proprietas naturæ in natiuitate non inerit. Hinc ille omnis æſtus & furor eſt, ut in filio dei non natiuitas ſit ſed creatio: ut non naturæ ſuæ originem ſubſiſtens teneat, ſed alienam à deo de non extantibus ſumat. Quia ſecundum quod ait: Quod de carne naſcitur caro eſt, & quod de ſpiritu ſpiritus eſt, quia deus ſpiritus eſt: non ambiguum ſit naſcenti diuerſum atq; alienum aliquid ab eo, ex quo natum ſit, non ineſſe. Natiuitas igitur dei deum perficit, ut deus non cœptus intelligatur eſſe, ſed natus: quia & cœptum eſſe poteſt non idipſum eſſe quod naſci, dum omne cœptum aut ex nihilo in aliquid exiſtit, aut ex alio in aliud proficit, & deſinit: ut ex terra aurum, ut ex aquis animantia, ut ex inanimis uiuentia, ut ex ſolidis liquida, ut ex frigidis feruẽtia, ut ex albis punicea. Dei autem filius neq; ex nihilo deus cœpit eſſe, ſed natus eſt: neq; aliud aliquid fuit antequã deus eſſet. Atq; ita qui in deum natus eſt, nec cœpit quod deus eſt, nec q̃d deus eſt proficit. Tenet itaq; natiuitas eã ex qua ſubſiſtit naturã, & filius dei non aliud q̃ quod deus eſt ſubſiſtit: Aut quiſquis hinc ambigit, diſcat à Iudæis intelligentiã naturæ, uel potius agnoſcat ab Euangelio ueritatẽ natiuitatis, in quo ſcriptũ eſt: Propter hoc magis quærebant eum Iudęi interficere, quia non ſolũ ſoluebat ſabbatum, ſed & quod propriũ ſibi patrem dicebat deum, æqualẽ ſe faciens deo. Non nunc, ut in cæteris ſolet, Iudęorũ ſermo ab his dictus refertur, expoſitio potius hęc Euãgeliſtæ eſt, cauſam demonſtrãtis quur dominum interficere Iudęi uellent. Ceſſet ergo per impietatẽ blaſphemantium uitioſæ intelligẽtiæ excuſatio: cum per apoſtoli autoritatem

Secundus gradus, oſtendere filiũ eſſe deum natiuitate

ſub ſignificatione natiuitatis, proprietas naturalis oſtenſa ſit. Patrem ſuum dicebat deum, æqualem ſe faciens deo. An ne naturalis natiuitas non eſt, ubi per nomē patris proprij, naturæ æqualitas demonſtratur? Non enim ambigitur quin æqualitas nihil differat. Quis porrò dubitabit, quin indifferentem naturam natiuitas conſequatur? Hinc enim eſt ſola illa, quæ uere poſsit eſſe æqualitas, quia naturę æqualitatem ſola poſsit præſtare natiuitas. Æqualitas uero nunquam ibi eſſe creditur, ubi unio eſt: nec tamen illic reperietur, ut differat. Ita ſimilitudinis æqualitas, nec ſolitudinem habet, nec diuerſitatem: quia omnis æqualitas, nec diuerſa, nec ſola ſit. Quanquam igitur huius intelligentiæ noſtræ iudicia, cum humani ſenſus opinione communia ſint, ut & natiuitas naturæ habeat æqualitatem, & ubi æqualitas eſt, necꝫ alienum à ſe aliquid poſsit eſſe, nec ſolum: tamē ex ipſis dictis dominicis huius quoqꝫ ſermonis noſtri fides affirmanda eſt, ne temeritas contradicendi ſub libertate diuerſæ in nominibus intelligentiæ, audeat profeſsionibus diuini de ſe teſtimonij contraire. Reſpondebit enim dominus: Non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem: quæcunqꝫ enim ille facit, eadem & filius facit ſimiliter. Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit, & maiora horum opera demonſtrabit ei, ut uos admiremini. Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Nō enim pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio, ut omnes honorificēt filium ſicut honorificant patrem. Qui nō honorificant filium, non honorificant patrem, qui miſit illum. Propoſitionis quidem ordo id exigebat, ut ſingula quæqꝫ genera ſingularum quarumqꝫ cauſarum pertractarentur: ut quia deum eſſe dominū noſtrum Ieſum Chriſtum dei filium, nomine, natiuitate, natura, poteſtate, profeſsione docuimus, demonſtratio noſtra gradus ſingulos diſpoſitionis propoſitæ percurreret: ſed natiuitatis id natura non patitur, quæ in ſe & nomen, & naturam, & poteſtatem, & profeſsionem ſola complectitur. Sine his enim natiuitas non erit, quia in ſe hæc omnia naſcendo contineat. Hanc igitur tractantes incidimus in eam neceſsitatem, ut ſuperius commemorata ad ordinē tractatus proprij differre non liceat. Reſpondens enim dominus ad Iudæos, quòd eum interficere ob hoc magis uellent, quia patrem ſuum dicēs deum æqualem ſe deo feciſſet: omne ſacramentum fidei noſtræ dum impijs eorum motibus contradicit, expoſuit. Dixerat enim ſuperius, cum paralytico curato uiolati ſabbati reus, etiā mortis iudicio conſtitueretur: Pater meus uſqꝫ adhuc operatur, & ego operor. Et hinc omnis accendebatur inuidia, quòd ſe deo exæquaſſet, paterni nominis uſurpatione. Volens itaqꝫ & natiuitatē ſuam confirmare, & naturę uirtutem profiteri, ait: Non poteſt quicqꝫ à ſe facere filius, niſi

Pater meus uſque adhuc operatur, & ego operor

niſi quod uiderit patrem facientem. Exordium reſponſionis, aduer-
ſus Iudæorum impium motum, per quem uſque ad uoluntatem infe-
rendæ mortis exagitabantur, aptatum eſt. Nam ad uiolati ſabbati ob-
iectum ſibi reatum dixerat: Pater meus uſq; adhuc operatur, & ego
operor, Vt uſurpaſſe hoc ex autoritate intelligeretur exempli: ſignifi-
cans tamen hoc quod ipſe ageret, patris eſſe opus intelligendum, quia
ipſe in ſe operaretur operante. Et rurſum aduerſum eam inuidiam qua
ſe per paternum nomen deo exæquaſſet, hæc ſubdidit: Amen amen
dico uobis, non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit pa
trem facientem. Ne igitur exæquatio illa per nomen naturamq; filij fi-
dem natiuitatis auferret, ait filium à ſe facere nihil poſſe, niſi quod pa-
trem facientem uidiſſet. Et ut maneret ſalutaris in patre & in filio con-
feſsionis noſtræ ordo, naturam natiuitatis oſtendit, quæ poteſtatem
efficiendi non per incrementa indultarum ad unumquodq; opus uiri-
um ſumeret, ſed de cognitione præſumeret: præſumeret autem non
de aliquo operis corporalis exemplo, ut aliquid prius pater faceret, ad
quod poſtea filius facturus eſſet: ſed cum natura dei in natura dei ſub-
ſtitiſſet, id eſt, ex patre filius natus eſſet, per uirtutis ac naturæ in ſe pa-
ternæ conſcientiam, nihil ab ſe, niſi quod patrem facientem uidiſſet, fi-
lium facere poſſe teſtatus eſt. Et cum unigenitus deus paternæ uirtu-
tis operationibus operaretur, tantum ſibi ad faciendum præſumeret,
quantum in conſcientia ſua eſſet, inſeparabilem à ſe dei patris, quam
per legitimam natiuitatem obtinebat, poſſe naturam. Non enim cor-
poralib. modis uidet, ſed uiſus ei omnis in uirtute naturæ eſt. Deniq;
ſubiecit: Omnia enim quæcunq; pater facit, eadem & filius facit ſimi-
liter. Similiter illud, ad ſignificationem natiuitatis adiecit: omnia ue-
ro, & eadem, ad oſtendendam naturæ ueritatem loquutus eſt. In his
enim, quæ, & quæcunq;, & eadem ſunt, nec diuerſitas poteſt eſſe, nec
reliquum. Atq; ita in natura eadem eſt, cui eadem omnia poſſe naturæ
ſit. Vbi uero ſimiliter per filium eadem omnia fiūt, ſimilitudo operum
ſolitudinem operantis excluſit: ut omnia quæ pater facit, eadem om-
nia ſimiliter faciat & filius. Hæc eſt ueræ natiuitatis intelligentia, & fi- *Quæ ſit uera natiuitatis filij intelligentia*
dei noſtræ, quæ ex naturæ diuinæ unitate, unius indifferentisq; diui-
nitatis ueritatem in patre & filio confitetur abſolutiſsimum ſacramen-
tum, ut eadem faciendo, filius ſimiliter faciat, & ſimiliter faciendo, ea-
dem ſint ipſa quæ faciat: quia ſub una hac ſignificatione teſtentur, & ſi
militer facta natiuitatem, & eadem facta naturam. Tenet itaq; reſpon-
ſionis dominicę ordo eccleſiaſticæ fidei integrū ordinem, ut nec diſcer
nat naturā, & ſignificet natiuitatē. Hoc nanq; ſequitur: Pater enim dili
git filium, & omnia demōſtrat ei, quæ ipſe facit, & maiora horum ope-
ra demonſtrabit ei, ut uos admiremini. Sicut enim pater ſuſcitat mor-
tuos

Demonſtratio operũ ingerit fidẽ natiuitatis

tuos, & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. An ne demonſtratio operum aliud hic nobis præter quàm natiuitatis fidem ingerit, ut ſubſiſtentem filium ex ſubſiſtẽte deo patre credamus? Niſi fortè per ignorationem credendus eſt unigenitus deus doctrina demonſtrationis eguiſſe, ſed temeritas impiæ huius exiſtimationis nõ admittitur. Non

Remotio obiectionis

enim doceri eget, qui quid docendus ſit ſciat. Nam poſtea quàm ait: Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei quæ ipſe facit: ut oſtenderet omnem hanc patris demonſtrationem, fidei noſtræ eſſe doctrinam, ut ſcilicet pater nobis in confeſsione eſſet & filius: & ne qua hic ignoratio in filio poſsit intelligi, cui pater opera omnia quæ ipſe faceret, demonſtraret, continuo ait: Et maiora horum opera demonſtrabit ei, ut uos admiremini. Sicut enim pater ſuſcitat mortuos, & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Demonſtratio ergo futuri operis non ignoratur à filio, cui hoc demonſtrandum eſt, ut exemplo paternę naturæ mortuos uiuificet. Ea enim patrem demonſtraturũ filio dicit, quæ mirentur, & quę eadẽ eſſent illa, mox docuit: Sicut pater ſuſcitat mortuos, & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Exæquata uirtus eſt, per naturæ indiſsimilis unitatem. Et demonſtratio operum non ignorationis inſtructio eſt, ſed noſtrę fidei, quæ non filio ſcientiã ignoratorum, ſed nobis confeſsionem natiuitatis inuexit, confirmans eam per id quod ſibi omnia eſſent demonſtrata quę poſſet. Neq; enim non circunſpectum ſe cœleſtis ſermo egit, ne fortè diuerſæ naturæ ſignificatio ſub occaſione dicti ambigui ſubreperet. Demonſtrata enim ei potius opera patris eſſe ait, quàm ad operationem eorum naturã uirtutis adiectam: ut demonſtratio ipſa natiuitatis eſſe ſubſtãtia doceretur, cui per dilectionem patris operum paternorum, quę per eum effici uellet, eſſet cognata cognitio. Porrò autem ne per demõſtrationis profeſsionem, ignorantis in eo naturæ diuerſitas crederetur, ea ipſa quæ profitetur demonſtranda, non neſcit. Vſq; adeo non de exempli autoritate

Velle naturæ libertas eſt, quæ ad perfectæ uirtutis beatitudinem cum arbitrij uoluntate ſubſiſtat

geſturus eſt, ut uiuificet quos uelit. Velle enim naturæ libertas eſt, quę ad perfectæ uirtutis beatitudinem cum arbitrij uoluntate ſubſiſtat. Ac ne deinceps, quod quos uult uiuificat, non natiuitatis in ſe naturam habere uideretur, ſed non natæ potius iure poteſtatis ſubſiſtere, continuo ſubiecit: Nec enim pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio. Et in eo quod omne iudicium datum eſt, & natura & natiuitas demonſtratur: quia & omnia habere ſola natura poſsit indifferens, neq; natiuitas aliquid poſsit habere, niſi datum ſit. Datum autem omne iudicium eſt, quia uiuificat quos uult. Neq; ademptum patri iudicium poteſt uideri, cum ipſe non iudicet, quia filij iudicium ex iudicio ſit paterno. Ab eo enim datum omne iudicium eſt, ſed dati iudicij cauſa non tacita eſt. Sequitur enim: Sed iudicium omne dedit

filio

filio, ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui eum miſit. Quid igitur, oro, derelictum eſt ſuſpicionis, aut quid relictum eſt ad impietatem occaſionis? Pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio. Iudicij autem dati ea cauſa eſt, ut filius exæquati honoris ad patrem ſit, & inhonorificus filio inhonorificus & patri ſit. Et quomodo poſt hæc intelligitur natiuitatis differre naturam: quam non ſolum operatio, uirtus, honor, ſed etiam contumelia negati honoris exæquat? Nihil ergo aliud quàm ſacramentum natiuitatis, ſermo nunc diuinæ reſponſionis oſtendit. Neq; aliter potuit aut debuit filius à patre diſtingui, quàm ut & natus eſſet, nec tamen differens doceretur. Pater igitur uſque modo operatur, & filius operatur. Habes naturæ nomina, cum & pater operatur & filius: intellige & naturam dei, per quam deus operatur, operantem. Ac ne fortè duas operationes naturarum diſsimilium exiſtimes intelligendas, memento de cæco dictum fuiſſe: Sed ut manifeſtaretur opera dei in eo, me oportet operari opera eius, qui miſit me. In eo ergo quod operatur filius, opus patris eſt: & opus filij, opus dei eſt. Et de operibus ſermo adhuc ſequens eſt. Interim nunc nil aliud ſtuduit reſpõſio, quàm ut omne opus referret ad utrunque. utriuſq; enim natura non differt operando, cum in eo quod uſq; adhuc pater operatur, operatur & filius: ne qui dominus ſabbati eſt, dominus eſt enim ſabbati filius hominis, impie operari ſabbato crederetur, cuius opus per natiuitatis naturam paterni in ſe operis eſſet autoritas. Non confunditur itaque aut aboletur natura, ne ſit filius: nec tamen rurſum adimitur natura, ne deus ſit. Nec diſcernuntur diuerſitate, ne unum ſint: neq; quod unum ſunt, id poteſt præſtare, ne uterq; ſit. Et primum filium cognoſce, cum dicitur: Non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem. Habes natiuitatem filij, quæ ab ſe nihil poteſt facere, niſi uideat. In eo autem quod à ſe nihil poteſt, innaſcibilitatis adimit errorem. Ab ſe enim non poteſt poſſe natiuitas. Quod autem uidet, conſcia in ſe naturæ ſignificatur agnitio: & in eo nunc ueram dei cognoſce naturam. Quæcunq; enim ille facit, eadem & filius facit ſimiliter. Per naturę autem uirtutem, naturæ per id indiſsimilis intellige unitatem: ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem, qui miſit illum. Ac ne te naturæ unitas in ſolitarij unione cõtineat, ſacramentum in eo fidei diſce: Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui miſit illum. Concluſa ſunt omnia aduerſum hæretici furoris ingenia. Filius eſt, quia à ſe nihil poteſt: deus eſt, quia quæcunq; pater facit, & ipſe eadem facit: unum ſunt, quia exæquatur in honore, & eadem facit, non alia. Non eſt pater ipſe, quia miſſus eſt. Habet igitur hoc ſacramenti ſola natiuitas,

Opus patris, et opus filij, unum opus dei eſt

ut complectatur in ſe & nomen,& naturam, & poteſtatem, & profeſſionem: quia uniuerſa natiuitas non poteſt non in ea eſſe natura, unde naſcitur. Non affert externi generis ſubſtantiam, quia ex uno non ſubſiſtit alienum. Quod autem alienum à ſe non eſt, id unum eſt genere naturę. Et quicquid unum eſt per natiuitatem, non habet ſolitudinem: quia & ſolitudo ſingularis eſt, & natiuitatis eſt unitas ad utrunque. Et ſuper hoc aſciſcit ſibi diuinæ de ſe ſententiæ teſtimonium. Ait enim: Qui ſunt ex ouibus meis, uocem meam audiunt, & ego noui eas, & ſequuntur me, & ego uitam æternam do eis, & non peribunt in ſempiternum, nec quiſquam rapiet eas de manu mea. Pater quod dedit mihi, maius eſt omnibus, & nemo poterit rapere de manu patris mei. Ego & pater unum ſumus. Quis, rogo, intelligentiam noſtram ſtupor hebetis mentis obtundit, ut hæc in ſenſum noſtrum tam abſolute dicta non ſubeant? Aut quis infirmitatem humanam tumor animi inſolentis illudit, ut dei cognitionem ex his adepti, deum putent nõ in his intelligendum eſſe quibus cognitus eſt? Aut enim alia ſunt Euangelia proferenda quæ doceant: aut ſi de deo ſola iſta docuerunt, quur non ita credimus ut docemur? Quod ſi ex his tantum ſumpta cognitio eſt, quur non exinde fides ſit unde cognitio? Sed cum fides cognitioni eſſe aduerſa detegitur, iam nõ cognitionis fides illa, ſed criminis eſt: irreligioſam ſibi fidem aduerſum religionem confeſſæ cognitionis aſſumens. Vnigenitus igitur deus naturæ in ſe ſuæ conſcius, natiuitatis propriæ inenarrabile ſacramentũ, ad fidei noſtræ confeſsionem, quanta poteſt uerborum abſolutione ſignificat: ut & natus intelligatur, & in dei natura eſſe credatur, & cum patre unum ſit, & unum ſe profitendo cum patre, non tamen ut unus ſolus tantum, atque ipſe pater intellectus, amittat eſſe quod filius eſt. Teſtatur enim primum naturæ uirtutem, cum de ouibus ſuis ait: Nec quiſquam rapiet eas de manu mea. Conſciæ poteſtatis hæc uox eſt: imperturbatæ uirtutis libertatem, per id quod nemo oues de manu ſua abripiat, confiteri. At uero ut in natura licet dei, naturæ tamen ex deo ſit intelligenda natiuitas, ſubiecit: Pater quod dedit mihi, maius eſt omnibus. Non occultat ex patre eſſe ſe natum: quod enim à patre accepit, maius eſt omnibus. Et quia accepit, eſt in eo quod accepit naſcendo, non poſtea tamen ex alio eſt, dum accepit. Sed qui ex alio accipit, ne aliud quid potius & non in eius intelligeretur natura, à quo accipit exiſtere, ait: Nemo poterit rapere de manu patris mei. De manu ſua nemo rapit: quia à patre, quod eſt omnibus maius, accepit. Quid ſibi uult tam diuerſa profeſsio, ut rurſum de manu patris ſui nemo rapiat? Filij manus eſt, quæ accepit à patre. Patris manus eſt, quæ dedit filio. Et quomodo quod non rapitur de manu filij, non rapitur de manu patris? Quomodo ſi quæris, intellige: Ego

Pater quod dedit mihi maius eſt omnibus

Ego & pater unum ſumus. Manus filij, manus patris eſt. Non enim degenerat per natiuitatem natura, ne eadem ſit: neq; rurſum quia eadem eſt, intelligentiam natiuitatis offendit, quia natiuitas nihil in ſe admittit alienum. Vt uero per corporalem ſignificationem uirtutem poſsis eiuſdem noſſe naturæ, cõmemorata eſt filij manus manus patris, quia natura & uirtus patris eſt etiã in filio. Poſtremo ut per ſacramentum natiuitatis ueritatem naturæ indifferẽtis agnoſceres, dictum eſt: Ego & pater unum ſumus: ut quod unum ſunt, nec diuerſum, nec ſolitarium crederetur, non alia in utroque per natiuitatis & generationis proprietatem exiſtente natura. Manet, quantũ intelligi licet, mentium uæſanarum uoluntas, ceſſante licet uoluntatis effectu: & malignum animum maleuolentiæ ſtudium abſiſtente mali operis occaſione non deſerit. Nunc enim hæreticorum furor iam dominum in cœlis ſedentem, quia exemplo Iudæorum in crucem agere non poſſunt, pari tamen infidelitate hoc eum quod eſt, denegant: & cum non poſſint negare quæ dicta ſunt, tamen dictis non obedientes, odium impietatis exercent, uerborum lapides inijciunt, & ſi poſſent, de throno eum ſuo in crucem retraherent. Et de Iudæis quidem ad dicti huius nouitatem commotis, ita ſcribitur: Tulerunt igitur lapides Iudæi, ut eum lapidarent. Reſpondit eis: Multa bona opera oſtendi uobis à patre, propter quod eorum opus me lapidatis? Reſponderunt autem ei Iudæi: Pro bono opere non lapidamus te, ſed pro blaſphemia, & quia tu cum ſis homo, facis te deum. At tu uero hæretice, quid agas ac profitearis agnoſce, & eorum te intellige eſſe conſortem, quorum in te refers perfidiæ exemplum. Ad id enim quod dictum eſt: Ego & pater unum ſumus, Iudæi lapides eleuauerunt, & eorum impius dolor ad ſacramentum fidei ſalutaris impatiens, uſque ad impetum inferendæ mortis erupit. Quid tu non habendo quem lapides, negando minus efficis? Non differt uoluntas, ſed uoluntatem tuam inefficacem eſſe cœleſtis thronus efficit. Quanto tu irreligioſior Iudæo? Lapides ille in corpus eleuat, tu in ſpiritum: ille in hominem ut putabat, tu in deum: ille in diuerſantem in terris, tu in throno uirtutis ſedentem: ille in ignoratum, tu in confeſſum: ille in moriturum, tu in iudicem ſeculorum. Ille dicit, cum ſis homo: tu dicis, cum ſis creatura: uterq; autem dicitis: Facis te deum, hoc commune in eum impij ueſtri oris opprobrium eſt. Negas enim deum ex generatione dei, negas filium ex natiuitatis ueritate. Negas hoc quòd ego & pater unum ſumus, confeſsionem unius in utroque atq; conſimilis eſſe naturæ. Subijcis ſubſtantiæ nouæ, & externæ, & alienæ deum: ut aut alterius generis deus ſit, aut omnino nec deus ſit, quia non ex dei natiuitate ſubſiſtat. Sed quia ad ſacramentum dicti huius commotus es: Ego & pater unum ſumus,

Manus patris eſt manus filij & contrà

ut Iudæo dicente: Cum ſis homo, facis te deum: tu pari impietate dicas cum ſis creatura facis te deū. Dicis enim, nō es filius ex natiuitate, non es deus ex ueritate. Creatura es præſtantior cunctis, ſed nō es in deum natus: quia ex incorporali deo non natiuitatem admitto naturæ. Non modo tu & pater nō unū eſtis: ſed nec filius es, nec ſimilis es, nec deus es. Iudæis quidem dominus reſpondit, ſed magis ad impietatem tuam omnis hæc apta reſponſio eſt. Nonne ſcriptum eſt in lege: Quoniam ego dixi dŋ eſtis? Si ergo illos dixit deos, ad quos uerbum factum eſt dei, & non poteſt ſolui ſcriptura, quem pater ſanctificauit & miſit in hunc mundum, uos dicitis: quia blaſphemaui, quoniam dixi: filius dei ſum? Si non facio opera patris, nolite credere mihi: ſi autem facio, & mihi nō uultis credere, operibus credite, ut ſciatis & cognoſcatis, quoniam pater in me eſt, & ego in patre. Cauſam reſponſionis cauſa obiectæ ei blaſphemiæ intulit. Id enim ad crimen deputabatur, quod ſe cū homo eſſet deum faceret. Deum autē ſe facere per id arguebatur quod dixiſſet: Ego & pater unum ſumus. Demonſtraturus itaq; hoc, quod ipſe & pater unum eſſent, ex natiuitatis uſurpatum eſſe natura: in eo primum ineptiam ridiculi opprobrŋ confutat, quur in reatum uocaretur, quòd ſe cum homo eſſet, deum faceret. Cum enim lex huius nominis appellationem ſanctis hominibus decerneret, & ſermo dei indiſſolubilis confirmaret hanc imperiti nominis profeſsionem: quomodo hic quem pater ſanctificaſſet, & quem in hunc mundum miſiſſet, blaſphemus eſſet, dei ſe filium confitendo: cum cognominatos per legem deos, indiſſolubilis dei ſermo ſtatuiſſet? Iam ergo non eſt criminis, quòd ſe deum cum homo ſit, faciat: cum eos qui homines ſint, lex deos dixerit. Et ſi à cæteris hominibus non irreligioſa huius nominis eſt uſurpatio, ab eo homine quē pater ſanctificauit (omnis enim hic de homine reſponſio eſt, quia dei filius etiam hominis filius eſt) nō impudenter uſurpari uidetur, quod dei ſe filium dixerit, cum præcellat cæteros, qui cognominare ſe non religioſe deos poſſunt, per id quod ſanctificatus in filium eſt: beato Paulo ſcientiā nobis ſanctificationis iſtius intimante, cum ait: Qui ante promiſit per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, qui factus eſt ei de ſemine Dauid ſecundum carnem, qui prædeſtinatus eſt filius dei in uirtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis. Ceſſat ergo blaſphemiæ crimen, quod cum ſit homo deum ſe faciat: cum hoc nomen plurimis dei ſermo detulerit, & ſanctificatus ac miſſus à patre, nihil aliud ſe quàm dei filium ſit profeſſus. Non eſt relictus, ut arbitror, ambigēdi locus, quin de natura natiuitatis dictum ſit: Ego & pater unum ſumus. Nam cum Iudæi arguiſſent illū, quod per hoc dictum, homo ipſe cum eſſet, ſeſe deum faceret: reſponſio eius confirmat, quod dei ſe filium per id quod, ego & pater unum ſumus, oſtenderit

Quoniam ego dixi dij eſtis

derit,primum nomine,deinde natura, poſtremo natiuitate. Nam ego & pater,rerum nomina ſunt:unum uero,naturæ profeſsio eſt, quia in eo quod eſt uterq; non differat:ſumus autem,nō patitur unionem. Et ubi quod ſumus,unio nō eſt,unum eos efficit eſſe natiuitas: hoc enim totū ex eo eſt,quod dei ſe filium ſanctificatus à patre profitetur, & profeſsio dei filij hoc quòd ego & pater unū ſumus confirmat, quia natiuitas non aliam poſsit niſi eam ex qua ſubſiſtit,afferre naturam. Cōſummauit aūt totius fidei noſtræ ſacramentū unigeniti dei ſermo.Namq; cum reſponſum ad id fuiſſet,cur ſe cum homo eſſet,deum faceret,ut dictum illud:Ego & pater unum ſumus, abſolutæ & perfectæ intelligentiæ ordinem ſumeret,hæc cōſequenter ſubiecit: Vos dicitis quia blaſphemaui,quoniam dixi,filius dei ſum. Si non facio opera patris,nolite credere mihi:ſi autem facio,& mihi non uultis credere, operibus credite,ut ſciatis & cognoſcatis,quoniam pater in me eſt,& ego in patre. Infrenis audaciæ eſt deſperata iam per conſcientiam ſalus, & extra pudorem eſt profeſſa omnis impietas. Nam iam quiſquis nec erubeſcit ſtultitiæ, ubi perdidit religionem: ei contradicere, amentia potius quàm ignoratio eſt.Dominus dixerat:Ego & pater unum ſumus. Natiuitatis hoc ſacramentum eſt, ut pater & filius in unitate naturæ ſint. Et quia naturæ præſumptio uocaretur in crimen, præſumēdi ratio doceretur ex cauſa.Ait enim:Si non facio opera patris,nolite credere mihi. Si non opera patris facit, non credendum ei eſt profitenti dei eſſe ſe filium.Non habet ergo natiuitas nouam externamq; naturam,quia per id filius eſſe credendus eſt, quod opera patris efficiat. Quid hic adoptio, quid indulgentia nominis loci inuenit, ne ex natura dei filius ſit, cum dei filius ex naturæ paternæ operibus credendus ſit? Non exæquatur ac ſimilis eſt deo creatura,neque ei naturæ alienę poteſtas comparatur. Sola ei natiuitas filij non impropriè per ſimilitudinem creditur æqualis. Nam quicquid extra eum eſt,cum contumelia ei honoratæ uirtutis æquabitur. Si enim aliquid quod non ex ipſo eſt, reperiri poteſt ſimile ei,ac uirtutis eiuſdem: amiſit priuilegium dei ſub conſortio coæqualis, iamq; non erit deus unus, à quo indifferens ſit deus alius. At uero non habet contumeliā,proprietatis æqualitas, quia ſuum eſt quod ſui ſimile eſt: & ex ſe eſt, quod ſibi ad ſimilitudinem comparatur; nec extra ſe eſt quod quæ ſua ſunt poteſt: & profectus dignitatis eſt, genuiſſe poteſtatem, nec alienaſſe naturam. Opera patris efficit filius, & per id credi ſe dei filium poſtulat. Non eſt præſumptio arrogans,quæ probari ſe non niſi ex his quæ gerat poſcit. Gerere autem ſe non ſua, ſed quæ patris ſunt teſtatur, ne per magnificentiam geſtorum naturæ natiuitas auferatur. Et quia ſub ſacramento aſſumpti corporis, & nati ex Maria hominis, dei filius non intelligebatur, fides no

Pater & filius ſunt nomina rerū,ſed unū eſt naturæ profeſsio

Facere opera dei non poteſt conuenire creaturæ

bis intimatur ex geſtis cum ait: Si autem facio, & mihi non uultis credere, operibus credite. Credi ſibi primum quòd dei filius ſit, niſi ex operibus patris quæ ipſe efficit, non uult. Quòd ſi facit opera, & per humilitatem corporis fide profeſsionis indignus eſt, operum fidem poſtulat. Cur enim ſacramentum nati hominis, intelligentiam diuinæ natiuitatis impediat, cum diuina natiuitas omne opus ſuum, ſub myſterio aſſumpti hominis exequatur? Si igitur homini per opera non creditur quòd dei filius ſit, credatur operibus quòd dei filij ſint: quia negari quòd dei ſint nõ poſſunt. Omne enim in ſe filius dei habet naſcendo, quod dei eſt, & idcirco opus filij, opus patris eſt: quia natiuitas nec extra naturam eam eſt ex qua manat, & naturam eam in ſe habet unde ſubſiſtit. Faciens igitur opera patris, & poſtulans, ut ſi ſibi non crederetur, uel operibus ipſis crederetur: demonſtrare debuit quid eſſet operibus credendum, nempe quod ſequitur: Si autem facio, & ſi mihi nõ uultis credere, operibus credite, ut ſciatis, & cognoſcatis, quoniam pater in me, & ego in eo. Hoc eſt illud: dei filius ſum. hoc eſt illud: ego & pater unum ſumus. hæc natiuitatis natura, hoc ſalutaris fidei ſacramentum, non diuidere quod unum ſunt, nec natiuitatis adimere naturam, & ex uiuente deo uiuentis dei ueritatem cõfiteri. Non enim ex compoſitis atq; inanimis deus qui uita eſt, ſubſiſtit. Neq; qui uirtus eſt, ex infirmioribus cõtinetur: neq; qui lux eſt, ex obſcuris coaptatur: neq; qui ſpiritus eſt, ex diſparibus formabilis eſt. Totum in eo quod eſt, unum eſt. Vt quod ſpiritus eſt, & lux & uirtus & uita ſit: & quod uita eſt, & lux & uirtus & ſpiritus ſit. Nam qui ait: Ego ſum, & non demutor: non demutatur ex partibus, nec fit diuerſus ex genere. Hæc enim quę ſuperius ſignificata ſunt, non ex partibus in eo ſunt, ſed totum hoc in eo unum & perfectũ omnia deus uiuens eſt. Viuens igitur deus, & æterna naturæ uiuentis poteſtas eſt: & quod cum ſacramento ſcientiæ ſuæ ex eo naſcitur, non potuit aliud natum eſſe quàm uiuens. Nam cum ait: Sicut miſit me uiuẽs pater, & ego uiuo propter patrem, docuit uitam in ſe per uiuentem patrem ineſſe. Deinde cum dicit: Sicut enim pater habet uitam in ſemetipſo, ſic & filio dedit uitam habere in ſemetipſo, omnia uiua ſua ex uiuente teſtatus eſt. Quod autem ex uiuo uiuum natum eſt, habet natiuitatis profectum ſine nouitate naturæ. Non enim nouũ eſt, quod ex uiuo generatur in uiuum, quia nec ex nihilo ad natiuitatem uita quæſita eſt, & uita quæ natiuitatem ſumit ex uita, neceſſe eſt per naturæ unitatem, & perfectæ atq; inenarrandæ natiuitatis ſacramentum, ut & in uiuente uiuat, & in ſe habeat uitam uiuentem. Admonuiſſe nos in exordio ſermonis noſtri meminimus, humanas comparationes diuinis non ſatisfacere exemplis: tamen pro parte intelligentiæ noſtræ ſenſum formis corporalibus eru-

diri

diri. Humanæ natiuitatis conſcientiam conſulo, utrum non intra pa-
tres maneat origo naſcentium. Nam tametſi elementa illa inanima ac
turpia, quibus naſcendi cauſæ inchoantur, in hominem alterum efflu-
ant, per naturæ tamen uirtutem intra ſe inuicem manent: dum & per
datam à ſe naturæ eiuſdem originem naſcentē ſequitur ille qui gignit,
& per acceptam natiuitatem cuius uirtus & ſi deriuetur, non tamen au
fertur, in gignente ſe manet ille qui naſcitur. Et hoc quidem tantum ad
humanæ natiuitatis intelligentiam commemoratum à nobis ſit, non
etiam ad perfectum in unigenito deo natiuitatis exemplum: quia na-
turę humanę infirmitas ex diſparibus comparatur, & ex inanimis con
tinetur ad uitam: nec ſtatim in ea quod gignitur uiuit, neq; totum ui-
uit ex uita, cum in ea multa ſint, quæ ſine naturæ ſuæ ſenſu cū excreue-
rint deſecentur. In deo uero totum quod eſt uiuit. Deus enim uita eſt,
& ex uita non poteſt quicquam eſſe niſi uiuum. Neque ex deriuatio-
ne, ſed ex uirtute natiuitas eſt. Ac ſic dum totum quod eſt uiuit, &
dum totum quod ex eo naſcitur, uirtus eſt, habet natiuitatem, non ha-
bet demutationem, & impertit profectum, nec amittit naturam: dum
& natiuitatem quam dedit, per indiſcretæ naturæ ſimilitudinem ſequi
tur, & natiuitas eam quæ uiuens ex uiuente eſt, naturam naſcendo
non deſerit. Affert autem pro parte fidei huius ſignificationem, ignis
in ſe ignem habens, & in igni ignis manens. Nam cum ſit in eo ſplen-
dor luminis, naturæ calor, uirtus urendi, mobilitas æſtuandi, totum
tamen ignis eſt. Et hæc uniuerſa, una natura eſt. Habet quidem ex infir
mitate quod per materiam ſubſiſtit ac uiuit, & cum ea per quam uixe-
rat deficit. Sed hoc quod incomparabile dei eſt, ex comparationū par-
te cognoſcimus: ut non incredibile in deo ſit, quod pro parte aliqua in
terrenis reperiatur elementis. Quæro itaq; nunc utrum diuiſio ac ſepa
ratio ſit, cum ignis ex igne eſt. Aut nunquid abſcinditur natura ne ma-
neat, aut non ſequitur natura ne inſit, cum accenſo lumine ex lumine
per quendam quaſi natiuitatis profectum naturæ nulla defectio ſit, &
tamen ſit lumen ex lumine? Aut nunquid hoc non manet in eo, quod
ex ſeſe ſine defectione ſubſiſtit? Aut hoc non ineſt in eo unde non reci
ſum eſt, ſed cum unitate ſubſtantiæ naturalis exiuit? Et quæro an non
unū ſint, cum lumen ex lumine nec diuiſione ſeparabile ſit, nec genere
naturę? Et hęc, ut dixi, ad intelligentiā fidei tantum comparata ſint, nō
etiā ad dei dignitatem: ut nos potius intelligentiā inuiſibilium ex com
parabilibus ſumeremus, non utiq; ut aliquod naturæ dei ſatisfaceret
comparationis exemplū, cum dignum & iuſtum eſſet teſtāti de ſe deo
credere. Sed quia ſimpliciorum fidem furor hęreticus turbaret, ut id de
deo credi nō oporteret quod difficile, niſi per corpoream comparatio-
nem poſsit intelligi: idcirco ſecundum illud iam etiam ſuperius memo-

Quomodo homo genitus manet in patre gignente

Vtitur his ad fidei intelligentiam non dei dignitatem

ratum à nobis domini dictum: Quod de carne naſcitur, caro eſt: quod autem de ſpiritu, ſpiritus eſt, quia deus ſpiritus eſt: utile exiſtimauimus hęc pro parte inſerere comparationis exempla, ne mentiri de profeſsione ſua exiſtimaretur, cum diuinæ nobis profeſsionis intelligentiam ex aliquo naturalia creaturarum exempla præſtarent. Igitur ex uiuente deo patre uiuens dei filius, & ex deo deus, & naturæ inſeparabilis atq; indiſsimilis unitatem & ſacramentum natiuitatis oſtendens, ait: Ego & pater unum ſumus. Et quia calumnia dicti tanquam inſolentis exiſteret, ut conſcientiam potius naturæ demonſtraret in dicto, ſubiecit: Dicitis quia blaſphemaui, quoniam dixi: Filius dei ſum, unitatem naturæ ex natiuitate eſſe conteſtans. At uero, ut natiuitatis fidem profeſsio abſoluta firmaret, nec naturæ tamen afferret natiuitas profeſſa diſsidium, hanc totius reſponſionis ſuę tenuit abſolutionem: Operibus credite, quoniam pater in me, & ego in patre. Quid hic non naturale ac proprium ſub ſacramento natiuitatis oſtenſum eſt? In ſunt ſibi inuicē, nondū eſt niſi ex patre natiuitas, dum in deū alterum natura, uel exterior, uel diſsimilis non ſubſiſtit, dum deus ex deo manens, non eſt aliunde quod deus eſt. Infer duos, ſi occaſio patet, fidei eccleſiæ deos. Aut ſolitarium deum, uel falſa ſaltem ementire ratione: filium ſi potes, à patre abſq; natiuitatis tantum confeſſa ueritate diſcerne. Filius in patre eſt & in filio pater, non per transfuſionem refuſionemq; mutuam, ſed per uiuentis naturæ perfectam natiuitatem. Ita in deo patre & in filio neq; duos connumerabis deos, quia unum uterque ſunt: neq; ſingularem prædicabis, quia uterq; non unus eſt. Non habet igitur fides Apoſtolica duos deos, quia nec duos patres habet, nec duos filios. Confitendo patrem confeſſa filium eſt: credens in filium credidit & in patrem, quia et nomen patris habet in ſe filij nomen. Non enim niſi per filium pater eſt: & ſignificatio filij, demonſtratio patris eſt, quia non niſi ex patre ſit filius. In unius itaq; confeſsione non unus eſt: dum & patrem conſummat filius, & filij ex patre natiuitas eſt. Non demutatur autem per natiuitatem natura, ne ſecundum ſimilitudinem generis ſui eadem ſit. Eadem autem ita eſt, ut per natiuitatem & generationem uterq; potius unum confitendus ſit eſſe, non unus. Duos itaq; prædicet deos, qui poteſt unum prædicare ſine uno: aut ſingularem deum doceat, qui poſsit negare unum uni per naturæ uirtutem, & per ſacramentum generationis & natiuitatis non ineſſe. Naturam quoq; diſparem diuerſamq; deputet ad utrunq;, qui neſciat patrem & filiū quod unum ſint, prædicatos. Deleant hæretici Euangelicā filij de ſe profeſsionē: Ego in patre, & pater in me: &, Ego & pater unum ſumus: ut poſsint uel duos deos prædicare, uel ſolum. Nō ſunt naturarū ſignificatiōes in naturæ unius proprietate, nec duos deos dei

Filius in patre & pater in filio per uiuentis naturæ perfectā natiuitatē

Pater & filius unum ſunt non unus.

ex

ex deo ueritas perficit, nec ſingularem deum dei patitur natiuitas, nec non unum ſunt, qui in inuicem ſunt. In inuicem aũt ſunt, cum unus ex uno eſt: quia neq; unus uni aliud per generationem quàm quod ſuum eſt dedit, neq; unus ab uno aliud per natiuitatem obtinet quàm unius. Apoſtolica igitur fides, ſiue patrẽ prædicabit, prędicabit deum unum, ſiue filium confitebitur, confitebitur deum unum: quia eadem atq; indiſsimilis dei natura ſit in utroq;, quod dum & pater deus, & filius deus eſt, & unum ſit naturæ nomen utriſq;, unũ utrunq; ſignificat. Nam ex deo deus, uel in deo deus, nec duos deos perficit, cum unus ex uno in naturæ nomine unius maneat. Nec in ſolitarium deum deficit, cum unus & unus in ſignificatione nõ ſolus ſit. Non incertam aut dubiam dominus tanti ſacramenti doctrinam reliquit, nec nos in ambiguæ intelligentiæ deſeruit errore. Et audiamus eum omnẽ fidei huius cognitionem Apoſtolis reuelantem, ait enim: Ego ſum uia et ueritas & uita. nemo uenit ad patrem niſi per me. Si ſcitis me, & patrem meum ſcitis: & amodo ſcietis eum, & uidiſtis eum. Ait illi Philippus: Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Dicit ei Ieſus: Tanto tempore uobiſcum ſum, & non cognouiſtis me Philippe? qui uidet me, uidet & patrem. quo modo tu dicis oſtende nobis patrem? Non credis mihi, quoniã ego in patre, & pater in me eſt? Verba quæ ego loquor uobis, non à me loquor, ſed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Credi te mihi, quoniam ego in patre, & pater in me eſt. Sin autem, uel propter opera ipſa credite. Nõ nos in erratica atq; in inuia deducit ille qui uia eſt, neq; illudit per falſa qui ueritas eſt, neq; in mortis relinquit errore qui uita eſt. Et quia hæc benigna ad ſalutẽ noſtram diſpenſationis ſuæ nomina ipſe conſtituit, ut nos tanquam uia in ueritatem deduceret, & ueritas conſtitueret in uita: cognoſcendum eſt, quod illud obtinendæ uitæ ſacramentum eſſe demonſtrarit. Nemo uenit ad patrem niſi per me. Iter ad patrem per filium eſt. Et quęrendum eſt utrum hoc per doctrinæ admonitionem, an per naturæ fidem ſit: quia uideri poſſumus per doctrinam filij potius ad patrem, quàm per confeſsionem paternæ in eo diuinitatis uenire. Intelligentiæ igitur ſenſum in conſequentibus requiramus. Non enim fides ex arbitrio noſtro, ſed ex dictorum eſt ineunda uirtutibus, nam hoc ſequitur: Si ſcitis me, & patrem meum ſcitis. Homo Ieſus Chriſtus cernitur. Et quomodo ſi ipſe cognitus ſit erit cognitus pater, cum naturæ ſuæ, id eſt, hominis in eo habitum Apoſtoli recognoſcant: & liber à corporali deus carne, non in hac corporalis carnis infirmitate noſcendus ſit? Sed in ſacramento aſſumpti corporis diuinitatis paternæ naturam in ſe dominus confirmans, hunc ordinem tenuit: Si ſcitis me, & patrem meum ſcitis, & amodo ſcietis eum, & uidiſtis eum. Tempus uiſionis ſeparauit à tempo

Philippus

re

re cognitionis. Nam quem cognoſcendum ait, eundem iam dixit & uiſum: ut naturæ iam pridem in ſe conſpectæ ſcientiam ex tempore nunc huius reuelationis acciperent. Sed commouit Apoſtolum Philippum nouitas dictorũ. Homo cernitur, dei ſe filium cõfitetur, cognito ſe cognoſcendũ patrẽ fatetur. Patrẽ uiſum ſe uiſo dicit, & per id cognoſcendum eſſe quia uiſus ſit. Humani iſtud animi infirmitas nõ capit, nec fidem ſumit tam diuerſarum rerum profeſsio, ut qui tunc uiſus ſit nunc cognoſcẽdus ſit, cum uidiſſe cognitio ſit, ut ſi filius cognitus ſit, & pater cognitus ſit, cum cognitionem filij ipſe ſecundum hominem corporalis & uiſus & tactus ingeſſerit: Cognitionem autem ex eo patris, ipſa illa differens ab eo conſpecti hominis natura non præſtet, & frequẽter filius patrem à nemine uiſum eſſe teſtatus ſit. Prorupit igitur Apoſtolica familiaritate & conſtantia dominum interrogans Philippus: Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Nõ fides nunc periclitatur, ſed ignorationis hic error eſt. Viſum enim iam & amodo cognoſcendum dominus patrem dixerat, ſed uiſum eſſe Apoſtolus non intellexerat. Deniq; non uiſum negauit, ſed oſtendi ſibi rogauit. Neq; oſtenſionem ueluti corporalis contemplationis deſiderauit, ſed demonſtrationem intelligendi eius qui uiſus eſt, poſtulauit. Filium enim hominis in habitu uiderat, ſed quomodo per id patrem uiderit neſcit. Nam ad id quod dixerat, Domine oſtende nobis patrẽ, ut oſtenſio illa intelligendi potius eſſet demonſtratio quàm uidendi, ſubiecit: Et ſufficit nobis. Non adempta eſt fides dicto, ſed cognoſcendi demõſtratio eſt poſtulata, quæ ſufficeret ad fidem dicti: quia per domini profeſsionem autoritas eſſet non incerta credendi. Hinc autem oſtendendi patris petitio orta eſt, quia dictum eſſet uiſum eſſe, & per hoc noſcendum eſſe, quia uiſus ſit. Nec impudens erat oſtenſionem eius, qui uiſus eſt, poſtulare. Dominus itaq; dictis Philippi hæc reddidit: tanto tempore uobiſcũ ſum, & non nouiſtis me Philippe? Arguit Apoſtoli in cognoſcendo ſe ignorationem: quia ſuperius ſe cognito, patrem quoq; cognitũ eſſe dixiſſet. Sed quid illud eſt quod queritur ſe tanto tempore cognitũ non fuiſſe? Scilicet quia ſe cognito, paternæ in ſe naturæ eſſet intelligenda diuinitas. Cũ enim ea quę gereret propria deo eſſent, calcare undas, iubere uẽtis, inintellecta demutatione uini, incremento'q; panum cum geſtorũ fide gerere, fugare dæmones, morbos depellere, dãna corporũ rependere, emendare uitia natiuitatis, peccata dimittere, uitã mortuis reddere, & hæc agere carnalẽ, & dei ſe filiũ inter iſta profitentẽ, hinc querelæ omnis orta conqueſtio eſt, quòd in ſacramento natiuitatis humanæ geſsiſſet hæc. In homine aſſumpto, dei nõ intellecta natura eſt. Et idcirco arguens, cur cũ hæc tanto tempore gereret, agnitus nõ fuiſſet: poſtulantibus ut ſibi patrem oſtenderet, ait

Quomodo intelligendum domine oſtende nobis patrem

ait:Qui me uidet, uidet & patrem.Non hic ille contemplationem cor poream,et uiſum oculorum carnalium ſignificat,ſed eorum de quibus dixerat. Nónne uos dicitis, quoniam adhuc quatuor menſes ſunt, & meſsis uenit? Ecce dico uobis, leuate oculos ueſtros, & aſpicite regiones,quia albę ſunt iam ad meſſem.Nec tempus patitur,nec albentium ad meſſem regionum ſignificatio permittit, aliquid terrenum hic & corporeum intelligi: ſed ad perfectorum fructuum beatitudinem contuendam, intelligentiæ iuſsit oculos leuare ut nunc,dicens: Qui me uidet,uidet & patrem. Nõ enim hoc quod ex partu uirginis carnale eſt, ad contemplandam in eo dei formam & imaginem proficit,neq; ad incorporalis dei naturam uidendam aſſumpti hominis ſpecies in exemplo eſt.Sed agnitus in eo deus eſt, ſi quib.tamen ipſe agnitus eſt,ex uirtute naturæ:& intellectus deus filius id præſtat, ut intellectus & pater ſit: dum ita imago eſt, ut non differat genere, ſed ſignificet autorem. Imagines autem cæteræ, ex diuerſis metallis,aut fucis, aut generibus, aut artibus, reddunt eorum ſpecies, quorum ſunt imagines inſtitutæ. Sed nunquid ut imagines ueræ ſint, exæquari poſſunt inanima uiuentibus,& uel picta, uel ſculpta, uel fuſa natiuis? Filius autem patri non ſecundum hæc imago eſt: quia uiuentis uiuens imago eſt, & ex eo natus non habet naturæ diuerſitatem, & in nullo diuerſus tenet naturæ eius ex qua nõ diuerſus eſt, poteſtatem.Quòd ergo imago eſt,eò proficit, ut deum patrem unigeniti dei ſignificet natiuitas. Significet autem, ut forma ipſa & imago inuiſibilis dei, & per hoc non amittat naturæ unitam ſimilitudinem, quia nec careat uirtute naturæ, & hinc illud eſt: Tanto tempore uobiſcum ſum, & non noſtis me Philippe? qui uidet me, uidet & patrem. Quomodo tu dicis oſtende nobis patrem? Non credis mihi quia ego in patre, & pater in me eſt? Non relictus eſt hominum eloquijs de dei rebus alius præter quàm dei ſermo. Omnia reliqua & arcta & concluſa, & impedita ſunt & obſcura. Si quis alijs uerbis demonſtrare hoc, quàm quibus à deo dictum eſt uolet: aut ipſe non intelligit,aut legentibus non intelligendum relinquit. Dominus dixit cum rogaretur, ut oſtenderet patrem: Qui me uidet, uidet & patrem. Hoc demutare antichriſti eſt, hoc negare Iudæi eſt, hoc neſcire gentilis eſt. Sed fortè intelligentiæ ſenſus in crimine ſit: ſi in fide noſtra uitium, ſi in dictis dei reſedit obſcuritas. Nam nec ſolitarium ſermo ſignificat, & indifferentem tamen naturam profeſsio docet. Viſum enim in filio patrem,nec ſingularis poteſt eſſe,nec diſparis:quia per hunc ille uiſus, neq; non unum ſunt in ſacramenti profeſſione, neq; unus. Et quæro quid ſignificaſſe in eo dominus creditur, cum dicit:Qui me uidet,uidet & patrem? Nõ tenes unionem, ubi per coniunctionem ipſam paterni nominis ſignificatur adiectio. Etenim

Nõ relictus eſt hominum eloquijs de dei rebus alius præterquam dei ſermo

cum

cum dicitur, & patrem, excluſa eſt ſingularis atq; unici intelligentia. Et quid reliquum eſt, niſi ut per naturæ unitam ſimilitudinem, pater per filium uiſus ſit? Et ne hoc incertum nobis ad fidem relinqueretur, dominus ſubiecit: Quomodo tu dicis, oſtende nobis patrem? Quę enim ignorandi patrem aut oſtendendi ignorantibus neceſsitas relinquebatur, cum pater in filio uiſus eſſet? Viſus autem adeo eſt ex proprietate naturæ, dum ex indifferentia atq; in genere ueritatis unum ſunt natus & generans, ut hic domini ſermo ſequeretur: Non credis, quia ego in patre & pater in me eſt? Inſeparabiles eſſe per naturalē ſimilitudinem patrem & filium, nō poſſumus alijs uerbis docere, niſi filij. Non enim hic per demutationem nominum atq; ſpecierum filius, qui uia & ueritas & uita eſt, mimis theatralibus ludit: ut in aſſumpto homine ſe filium dei nuncupet, in natura uero deum patrem, & unus ac ſolus perſonali demutatione ſe nunc in alio mentiatur. Non itaq; ipſe ſolitarius, nunc ſibi filius eſt, nunc ſe ſibi profitetur in patrem, & naturæ nomina infert ceſſante natura. Alia hic uerborum ſimplicitas eſt: nam & pater pater eſt, & filius filius eſt. Sed in his nominibus ac rebus nihil nouū, nihil diuerſum, nihilq; peregrinum eſt. Tenet enim naturæ ueritas proprietatem, ut quod ex deo eſt, deus ſit, & nec demutatio ſit natiuitas, nec diuerſitas: dum & filius non in naturam externam ac diſsimilem patri deo ſubſiſtit, nec pater alienum quid à ſe natiuitati unigeniti acquirens, ſed uniuerſa potius quæ ſua ſunt ſine damno impertientis indulſit. Atq; ita nec natura dei caret, dum non aliunde quàm ex deo deus eſt: nec à deo differt, dum non aliud ipſe quàm deus eſt: quia & natiuitas dei conſiſtit in filio, nec per natiuitatem dei amiſit ex ſe dei natura quòd deus eſt. Pater igitur in filio eſt, et filius in patre, deus in deo. Non per duplicem conuenientium generum coniunctionem, neque per inſitiuam capacioris ſubſtantiæ naturam: quia per corporalem neceſsitatem exteriora fieri his quibus continentur, interiora non poſſunt, ſed per natiuitatem uiuentis ex uiuente natura: dum res non differt, dum naturam dei non degenerat natiuitas, dum non aliud aliquid quàm in deum ex deo deus naſcitur: dum nihil in his nouum eſt, nihil alienum, nihil ſeparabile: dum in patre & filio credere duos deos impium eſt: dum patrem & filium ſingularem deum prædicare ſacrilegum eſt: dum deum ex deo quod in ſimilitudine generis unum ſint negare blaſphemum eſt. Ac ne dubium hoc atq; ambiguum ſacramentum fides Euangelica ſuſciperet, hunc doctrinæ ſuæ dominus ordinem tenuit: Non creditis mihi quoniam ego in patre, & pater in me eſt? Verba quæ ego loquor uobis, non à me loquor, ſed pater qui in me manet ipſe facit opera ſua. Quibus rogo alijs in patre & filio naturæ proprietas demonſtrari quàm his ipſis uerbis potuit & poteſt, natiuitatis

Quomodo pater in filio non tanquam aliud in alio

tiuitatis tamen in omnibus ſignificatione prelata? Cum enim ait: Verba quæ ego loquor uobis, non à me loquor, non exemit perſonã, neq; ſe filium denegauit, nec naturam in ſe paternæ uirtutis abſcõdit. Nam dum loquitur, ipſe, in ſubſtantia manens loquitur: dum autem non ab ſe loquitur, natiuitatem in ſe dei ex deo patre teſtatur, ipſe, inſeparabilis ab eo atq; indiſsimilis unitate naturæ: quia quamuis ab eo loquatur, ipſe tamen loquitur. Nam qui nõ à ſe loquitur & tamen loquitur, non poteſt non eſſe dum loquitur: & dum non à ſe loquitur, oſtendit non ſuum tantum eſſe quod loquitur. Subiecit enim: Sed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Manere in filio patrem, non eſt ſingularis atq; unici: Operari uero per filium patrem, non eſt differentis aut exteri. Sicuti non unius eſt, non ab ſe loqui quæ loquitur, neq; rurſum alieni ac ſeparabilis ſit, loqui per loquentem: ſed hoc eorum ſacramentum eſt, qui unum ſunt, qui uterq; non aliud ſunt, qui per naturæ proprietatem in ſe ſunt: quorum hæc unitas eſt, ut loquens non à ſe loquatur, neque qui non à ſe loquitur, non loquatur. Et quia in ſe patrem & loqui & operari docuerat, perfectæ huius unitatis fidem ſtatuit, dicẽs: Sed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Credite mihi quia ego in patre & pater in me. Sin autem, uel propter opera ipſa credite. Pater operatur in filio, ſed & filius opus patris operatur. Ne ergo per uirtutis efficientiam, & non per naturæ, quæ ſecundum natiuitatem eſt, proprietatem, pater in filio & operari crederetur & loqui, ait: Credite mihi quoniam ego in patre, & pater in me eſt. Quid eſt iſtud rogo: Credite mihi? certe ad id refertur quod dictum eſt: Oſtende nobis patrem. Fides confirmatur ex credendi præcepto, & ea fides qua patrem ſibi oſtendi popoſcerat. Non enim ſuffecerat dixiſſe: Qui me uidet, uidet & patrem: niſi intelligentiã noſtram eouſq; protenderet, ut cum patrem noſceremus in filio, filiũ tamen eſſe meminiſſemus in patre: ne tranſfuſio potius alterius in alterũ exiſtimaretur, quàm per generationem natiuitatemq; unitas eiuſdem in utroq; naturæ. Credi itaq; ſibi dominus uult, ne forte per aſſumpti hominis diſpenſationem fidei conſcientia periclitaretur. Certe ſi quid afferat ambiguitatis caro & corpus & paſsio, uel operibus credatur, deum in deo eſſe, & ex deo deum eſſe, unum eos eſſe, dum naturæ uirtute uterq; in ſe eſt, & neuter ſine altero eſt: dum & pater nihil ex ſuis amittit in filio, filius totum ſumit ex patre quod filius eſt. Non eſt corporalium naturarum iſta conditio, ut inſint ſibi inuicem: ut ſubſiſtentis naturæ habeant perfectam unitatem, ut manens unigeniti natiuitas, à paternæ diuinitatis ſit inſeparabilis ueritate. Vnigenito tantum iſtud deo proprium eſt, & in ſacramento ueræ natiuitatis fides iſta eſt, & ſpiritualis uirtutis hoc opus eſt, nihil differre & eſſe & ineſſe. Ineſſe autem non aliud in alio, ut corpus

Verba quæ ego loquor uobis, nõ à me loquor

in corpore: ſed ita eſſe ac ſubſiſtere, ut in ſubſiſtente inſit: ita uero in-eſſe, ut & ipſe ſubſiſtat. Nam uterq; ſubſiſtens, per id non ſine alio eſt, dum ſecundum generationem & natiuitatem ſubſiſtentis natura non alia eſt. Hinc enim illud eſt: Ego & pater unum ſumus, &: qui me uidet, uidet & patrem. &: Ego in patre, & pater in me. Quia non differt nec degenerat natiuitas, quia unius in patre & filio diuinitatis ſacramentum natiuitatis natura cõſummat, dum dei filius non aliud quàm deus eſt. Et idcirco non in deos duos unigeniti generatio deputatur: quia in deum filius dei naſcens, naturam in ſe dei ſe gignẽtis exhibuit.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE

Liber VIII

Summa cõſummatarũ uirtutũ in epiſcopo ſecundũ apoſtolũ

BEatus Apoſtolus Paulus formam conſtituendi epiſcopi fingens, & planè nouum eccleſiæ hominem præceptis ſuis condens, hanc ueluti ſummam conſummatarum in eo uirtutum eſſe docuit dicens: Obtinentem ſecundum doctrinam fidei uerbum, ut potens ſit exhortari ad doctrinam ſanam, & contradicentes reuincere. Sunt enim multi non ſubditi, uani loqui & ſeductores. Ita enim quæ propria diſciplinæ ac morum ſunt, ad ſacerdotij meritum utilia eſſe ſignificat, ſi etiam hæc quæ ad docendæ ac tuendæ fidei ſcientiam neceſſaria ſunt, inter reliqua nõ deerunt.

Bonus paſtor debet eſſe bonus & ſimul doctus

Quia non ſtatim boni atq; utilis ſacerdotis eſt, aut tantummodo innocenter agere, aut tantummodo ſcienter prædicare: cum & innocens ſibi tantum proficiat, niſi doctus ſit: & doctus ſine doctrinæ ſit autoritate, niſi innocens ſit. Non enim apoſtolicus ſermo probitatis honeſtatiſq; præceptis hominem tantum ſeculo conformat ad uitam, neq; rurſum per doctrinæ ſcientiam ſcribam ſynagogæ inſtituit ad legem: ſed perfectum eccleſiæ principem perfectis maximarum uirtutum bonis inſtruit, ut & uita eius ornetur docendo, & doctrina uiuendo. Deniq; ipſum illum ad quem ei ſermo erat, Titum iſtiuſmodi decreto conſummandæ religionis inſtruxit: In omnibus te ipſum bonorum factorum prębens exemplum, docentem cum ueneratione uerbum ſanum, irreprehenſibile, ut aduerſarius reuereatur, nihil habens turpe aut malum de nobis dicere. Non ignorauit doctor hic gentium, & ex conſcientia loquentis atq; habitantis in ſe Chriſti eccleſiæ electus magiſter, morbidi eloquij graſſatura eſſe contagia, & aduerſum ſanitatem uerborum fidelium deſæuituram doctrinæ peſtiferæ corruptionem, quæ impiæ intelligentiæ ſuæ lucem uſque ad ipſam ſedem animæ demergens

gens,profundo ſerperet malo: Ex his enim ait, quorum ſermo ut cancer ſerpit, latenti ſemper ſubrepentic̨ contagio ſanitatem peruaſæ mentis inficiens:ob quod ſani ſermonis in epiſcopo uoluit eſſe doctrinam, fidei conſcientiam, & exhortationum ſcientiam, aduerſum impias & mendaces & uæſanas contradictiones obnitentē. Multi enim ſunt qui ſimulantes fidem non ſubditi ſunt fidei, ſibic̨ fidem ipſi potius conſtituunt, quàm accipiunt, ſenſu humanæ inanitatis inflati, dum quæ uolunt ſapiunt, & nolunt ſapere quæ uera ſunt: cum ſapientiæ hæc ueritas ſit, ea interdū ſapere quæ nolis. Sequitur uero hanc uoluntatis ſapientiam ſermo ſtultitiæ: quia neceſſe eſt quod ſtulte ſapitur, ſtulte & prædicetur. Iam uero ſtulta prædicatio quantum malum eſt audientium, cum ſeducūtur in ſententiam ſtultitiæ ſub opinione ſapientiæ? Et idcirco Apoſtolus hunc de his ordinem tenuit dicēs: Sunt enim multi non ſubditi, uaniloqui, & ſeductores. Contradicendum itaque eſt, & impietati inſolenti, & inſolentiæ uaniloquæ, & uaniloquio ſeducenti: & contradicendum per doctrinæ ſanitatem, per fidei ueritatem, per uerborum ſynceritatem, ut & ſanitas ueritatis ſit, & ueritas ſanitatis. Ac mihi quidem ea nunc commemorandæ huius ſententiæ apoſtolicæ fuit cauſa, quia homines mente peruerſi, & profeſsione fallaces, & ſpe inanes, & ſermone uiperei, contradicendi nobis neceſsitatem imponunt: dum letales doctrinas, & morbidas intelligentias, & corruptas uoluntates, ſimplicitati audientium per ſpeciem religionis inſinuant: Id apud eos prætermiſſa apoſtolicæ prædicationis ſynceritate agentes, ne pater pater ſit, ne filius filius ſit, ne deus deus ſit, ne fides fides ſit. Quorum uæſanis mendacijs renitentes uſque eò iam ſermonem reſponſionis noſtræ extendimus, ut cum deum & deum & uerum deum in uero deo demonſtraſſemus ex lege, tum deinde perfectam ac ueram unigeniti dei natiuitatem ex Euangelicis atc̨ Apoſtolicis doctrinis oſtenderemus: poſtremo ut uerum deum dei filium & indifferentis naturæ à patre, eodem prædicationis noſtrę curſu doceremus: ita ut nec ſingularem deum fides eccleſiæ, nec duos deos profiteretur, cum nec natiuitas dei ſolitarium deum ſineret, nec natiuitas perfecta diuerſarum naturarum nomina in dijs duobus admitteret. Duplex autem nobis in refellendis eorum uaniloquijs cura eſt, ut primum quæ ſunt ſancta & perfecta & ſana doceamus, nec̨ ſermo noſter per deflexus quoſdam atc̨ anfractus oberrans, ex deuijs atque erraticis cuniculis emergens, ueritatem potius quęrat quàm oſtendat: tum deinde ut quæ ab illis inanium ac fallacium ſententiarum argutijs ad ſpeciem ueri blandientis aptantur, ea ipſa conſcientiæ omnium ridicula eſſe & inepta pandamus. Non enim ſufficit nobis docuiſſe quæ pia ſunt: niſi pijſsima ea eſſe per id intelligantur, dum quæ

Sapientiæ ueritas eſt interdū ſapere quæ nolis

m 2 impia

impia ſunt refelluntur. Vt uero bonis & prudentibus uiris naturæ ac ſtudiј eſt, totos ſe ad beatæ ſpei alicuius obtinendam, uel rem, uel tempus præparare, ne in aliquo minor ſit expectatione procinctus: ita iſtis hæretico furore amentibus ſolicitudinis maximæ eſt, toto aduerſus piæ fidei ueritatem impietatis ſuæ ingenio laborare, ut aduerſus eos qui religioſi ſunt, uincant eſſe irreligioſi, & ultra ſpem uitæ noſtræ, uitæ ſuæ deſperatione potiores ſint, & plus impendant cogitationis ad falſa, quàm nos doctrinæ aptamus ad uera. Piјs enim fidei noſtræ profeſsionibus has impiæ perfidię ſuæ contradictiones elaborauerunt, ut primum requirant, utrum'ne nobis in fide deus unus ſit: deinde ſubijciant, an etiam Chriſtus deus ſit: poſtremo, an pater maior ſit filio: ut cum audierint in profeſsione deum unum, utantur ea ad id, ne Chriſtus deus ſit. Non enim de filio quærunt an deus ſit, ſed id tantum uolunt de Chriſto interrogando ne filius ſit, ut ſimplicis fidei hominem captantes, per unius eum dei fidem à Chriſti dei cõfeſsione depellant, dum iam non unus deus ſit, ſi ſit deus confitendus & Chriſtus. Iam uero hic quanta ſecularis ingeniј ſubtilitate contendunt, cum dicunt: Si unus eſt, quiſquis ille alius uidebitur eſſe, iam non erit. Quòd ſi alius eſt, iam unus hic nòn erit: cum natura non ſinat, ut ubi alius eſt, ibi unus ſit: aut ubi ſit unus, ibi alius ſit. Dehinc cum facilitatem credentis atq; audientis, arte ſubdolæ huius aſſertionis eluſerint, tũ id tanquam iam faciliore uia obtineant, ut deus Chriſtus ex nomine potius quàm ex natura ſit, quia hoc generale in eo nomen in nullo eam quæ uera ſola eſt, unius dei fidem deſtruat, & per hoc pater filio maior ſit, quia diſferente natura, cum non niſi deus unus eſt, maior pater ſit proprietate naturæ: ſitq; hic nuncupatus filius, & creatio ex dei uoluntate ſubſiſtens, quia & minor patre ſit, & deus non ſit, quia deus unus deum alium eſſe nõn patitur. Et qui minor eſt, neceſſe eſt ut naturæ ab eo qui ſe eſt maior alienæ ſit. Et hi quidem quàm ridiculi in eo ſunt præſcribentes deo, cum aſſerunt, ex uno naſci nihil poſſe, quia uniuerſarum rerum ex duorum coniunctione natiuitas eſt. Deum autem indemutabilem nullam ex ſe natiuitatem tribuere poſſe naſcenti: quia nec acceſſioni id quod non demutatur obnoxium ſit, nec ſolitariј atq; unius natura id in ſe habeat conditionis, ut generet. Nos autem Euangelicam atque Apoſtolicam fidem doctrinis ſpiritualibus aſſecuti, & beatæ æternitatis ſpem in patris & filiј confeſsione ſectantes, demonſtrato dei & dei ex lege ſacramento, neq; unius dei fidem excedentes, neq; non & deum Chriſtum prædicantes, hunc ex Euangeliјs reſponſionis ordinem ſumpſimus, ut ueram ex deo patre natiuitatẽ unigeniti dei doceremus, quia per eam & deus uerus eſſet, neq; à natura unius dei ueri eſſet alienus: ac ſic neq; deus negari poſſet, neque ipſe alius deus dici: quia

Interrogatiões hæreticorũ cũ ſuis obiectionibus quòd filius non eſt deus

quia & deum natiuitas pręſtaret, & natura in eo unius dei ex deo, cum in deum alterum nõ ſepararet. Et quanquam ad id nos cõmunis intelligẽtię ſenſus impelleret, ne in natura eadem naturarũ nomina conuenirent, & non unum eſſent, quibus id quod ſunt non differret in genere: tamẽ ipſis hoc domini nunc profeſsionibus placuit oſtendi, qui cum frequenter fidei ac ſpei noſtræ deum unũ intimaſſet, ut ſacramentum unius dei ſe quoq; deo profeſſo probatoq; firmaret, dixit: Ego & pater unum ſumus. Si ſcitis me, ſcitis & patrem meum. Et qui me uidet, uidet & patrem. Et pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Et credite mihi, quia pater in me, & ego in patre. Sin autem, uel propter opera credite. Natiuitatem ſuam in nomine patris expreſsit, cognoſci patrem in ſe cognito docet. Vnitatem naturæ fatetur, cum pater in ſe uiſo uidetur. Inſeparabilem ſe à patre teſtatur, cum in manente in ſe manet pater. Fiduciam conſcientiæ tenet, cum his dictis ſuis credi poſtulat ex operatione uirtutis. Atq; ita in hac perfectæ natiuitatis beatiſsima fide, uicium omne & duûm deorum, & dei ſingularis extingui tur: cum qui unum ſunt, non ſit unus, & qui non unus eſt, non tamen ab eo qui eſt, ita ex aliquo differat, ut uterq; non unum ſint. Hæc igitur quia hæretici negare non poſſunt, quippe cum ſint tam abſolute dicta atq; intellecta: tamen ſtultiſsimo impietatis ſuæ mendacio negando corrumpunt. Id enim quod ait: Ego & pater unum ſumus, tentant ad unanimitatis referre conſenſum, ut uoluntatis in his unitas ſit, non naturæ: id eſt, ut nõ per id quod idem ſunt, ſed per id quod idem uolunt, unum ſint. Et illud quod eſt in Actibus apoſtolorum, huic diffinitioni ſuæ aptant: Multitudinis autem credentium erat anima una & cor unum, ut animarum & cordium diuerſitas in cor unum atq; animam unam per cõuenientiam eiuſdem uoluntatis unitas ſit. Vel illud quod ad Corinthios ſcribitur: Qui plantat autem & qui rigat, unum ſunt: ut non differente miniſterio ad ſalutem, & in eiuſdem ſacramenti profectum, uoluntatis ſit unitas in duobus. Vel id quod dominus ſalutem crediturarum in ſe gentium à patre poſtulans, ait: Non pro his rogo tantum, ſed & pro his qui credituri ſunt per uerbum eorum in me, ut omnes unum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipſi ſint in nobis: ut quia homines refundi in deum non poſſunt, uel ipſi inuicem in unum atq; indiſcretum aceruum coire, id quod unum ſunt, ex unitate ſit uoluntatis, cum & omnes deo placita agant, & ipſi non diſsidentibus inter ſe animorum motibus coeant: Atq; ita unum eos eſſe non natura efficiat, ſed uolũtas. Neſcit ſanè ſapere, qui deum neſcit: & cum ſapientia Chriſtus ſit, neceſſe eſt ut extra ſapientiam ſit, qui Chriſtum aut ignorat, aut odit: ut iſti qui maieſtatis dominum, & regem ſeculorum, & unigenitũ deum creaturam dei uolũt potius eſſe quàm filium:

Communis ſenſus dicit, quòd unũ ſunt in natura, quæ eadẽ nomina habent naturarum

& cum ſtulte mentiantur, ſtultius tamen in defenſione mendacij ſui ſapiunt. Dilata enim paulului etiam nūc ea, quæ in deo patre, & in deo filio eſt unitatis proprietate, ex his ipſis quibus utuntur refellēdi ſunt. Namq; quorum anima & cor unum omnium erat, quæro utrum per fidem dei unum erat. Vtiq; per fidem: per eam enim anima una & cor unum omnium erat. Et interrogo, utrum fides una, an ne altera ſit? Vna certe, etiam ipſo Apoſtolo autore: unam fidem ſicuti unum dominum, & unum baptiſma, & unam ſpem, & unum deum prædicante. Si ergo per fidem, id eſt per unius fidei naturam unum omnes erāt: quomodo non naturalem in his intelligis unitatem, qui per naturam unius fidei unum ſunt? Omnes enim renati erant ad innocentiam, ad immortalitatem, ad cognitionem dei, ad ſpem fidei. Et nō poſſunt hęc ſibi eſſe diuerſa, quia et ſpes una eſt, et deus unus eſt, ſicuti & dominus unus eſt, & baptiſma regenerationis unum eſt. Si hæc aſſenſu potius unum ſunt quam natura: his quoq; qui in hęc renati ſunt, unitatem uoluntatis aſſcribe. Sin uero regenerati in unius uitæ atq; æternitatis naturam ſunt, per quod anima eorum & cor unum eſt: ceſſāt in his aſſenſus unitas, qui unum ſunt in eiuſdem regeneratione naturæ. Non noſtra loquimur, neque ad illudendas audientium aures corrupto dictorum ſenſu aliqua ex his ementita compingimus: ſed ſanę doctrinæ formam tenentes, quæ ſyncera ſunt ſapimus & prædicamus. Docet enim Apoſtolus, ex natura ſacramentorum eſſe hanc fidelium dei unitatem ad Galatas ſcribens: Quotquot enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. non ineſt Iudæus neq; Græcus, non ineſt ſeruus neq; liber, non ineſt maſculus neq; fœmina, omnes enim unum uos eſtis in Chriſto Ieſu. Quod unum ſunt in tanta gentium, conditionum, ſexuum diuerſitate: nunquid ex aſſenſu uoluntatis eſt, aut ex ſacramenti unitate, quia his & baptiſma ſit unum, & unum Chriſtum induti omnes ſunt? Quid ergo hic animorum concordia faciet, cum per id unum ſint, quòd uno Chriſto per naturam unius baptiſmi induantur? Aut cum qui plantat & qui rigat, unum ſint, nunquid non per hoc unum ſunt, quia ipſis in uno baptiſmo renatis una unius regenerantis baptiſmi diſpenſatio ſit? Nunquid non et idem agunt? nunquid non in uno unum ſunt? Itaque qui per rem eandem unū ſunt, natura etiam unum ſunt, non tantum uoluntate: quia & ipſi res eadem effecti ſunt, & eiuſdem rei atque efficientiæ ſunt miniſtri. Proficit autem ſemper contradictio ſtultorum ad ſtulticiæ demonſtrationem: quia quæ ingenio inſipientis aut peruerſæ intelligentiæ aduerſus ueritatem coaptantur, dum & inconcuſſa & immobilis eſt, neceſſe eſt, ut quæ è diuerſo ſunt, & falſa intelligantur & ſtulta. Laborantes enim hæretici fallere per id quod dictum eſt; Ego & pater unum ſumus, ne naturæ in his unitas

Quomodo intelligitur multitudinis credentium erat anima una &c.

Qui plantat, & qui rigat unum ſunt

& indifferens diuinitatis ſubſtantia crederetur, ſed ex dilectione mutua, & ex uoluntatum concordia unum eſſent: exemplum unitatis iſtius, ut ſuperius demonſtrauimus, etiam ex dictis Dominicis protulerunt, Vt omnes unum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipſi ſint in nobis. Extra Euangelica promiſſa eſt, quiſquis extra fidem eorum eſt, & impiæ intelligentiæ crimine ſpem ſimplicem perdidit. Habet enim non tam ueniam quàm præmium ignorare quod credas, quia maximum ſtipendium fidei eſt, ſperare quæ neſcias: at uero ultimæ impietatis furor eſt, aut intellecta non credere, aut intelligentiam corrupiſſe credendi. Sed licet ipſum intelligentiæ ſuæ ſenſum impietas demutet, non tamen poteſt intelligentia non extare dictorum. Dominus patrem orat, ut qui in ſe credituri ſint, unum ſint, ſicut ipſe in patre eſt, & pater in eo eſt, ita omnes in his unum ſint. Quid hic æquanimitatem, quid per uoluntatis aſſenſum animæ & cordis unitatem introducis? Fuerat namque in uerborum copia & proprietate, ut ſi uoluntas unum eſſe eos faceret, dominus ita precaretur: Pater ſicut nos unum uolumus, ita & illi unum uelint, & unum per concordiam ſimus omnes. Aut fortè qui uerbum eſt, ſignificationem uerbi ignorauit? & qui ueritas eſt, loqui uera neſciuit? & qui ſapientia eſt, in ſtultiloquio errauit? & qui uirtus eſt, in ea fuit infirmitate, ne poſſet eloqui quæ uellet intelligi? Loquutus planè ille eſt uera & ſyncera fidei Euangelicæ ſacramenta. Neque ſolum loquutus eſt ad ſignificationem: ſed etiam ad fidem docuit, ita dicens: Vt omnes unum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipſi unum ſint in nobis. Pro his primum precatio eſt, de quibus dicitur: Vt omnes unum ſint: tum deinde unitatis profectus exemplo unitatis oſtenditur, cum ait: Sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipſi unum ſint in nobis: ut ſicut pater in filio & filius in patre eſt, ita per huius unitatis formam, in patre & filio unum omnes eſſent. Sed quia ſoli patri & filio ex natura proprium eſt ut unum ſint, quia deus ex deo, & unigenitus ex innaſcibili, non poteſt niſi in originis ſuæ eſſe natura: ita ut & in ſubſtantia natiuitatis ſuæ qui unigenitus eſt, exiſtat, neque aliam ac diuerſam diuinitatis natiuitas habeat, quàm ex qua profecta eſt, ueritatem: nihil nobis ambiguum dominus ad fidem relinquens, abſolutæ unitatis huius toto conſequenti ſermone docuit naturam. Id enim ſequitur: Vt & mundus credat, quia tu me miſiſti. Per id ergo mundus crediturus eſt filium à patre miſſum eſſe, quod omnes qui credituri in eum ſunt, unũ in patre & filio erunt: & quomodo erunt, mox docemur: Et ego honorem quem dediſti mihi, dedi eis. Et nunc interrogo, utrum id ipſum ſit honor quod uoluntas: cum uolũtas motus mẽtis ſit, at uero honor naturæ, aut ſpecies, aut dignitas. Honorem ergo acceptum à patre, filius omnibus qui in ſe cre

Vt omnes unũ ſint, ſicut & tu pater in me & ego in te

dituri ſunt dedit,non utiq; uoluntatem:quæ ſi data eſſet, non haberet fides prēmium,cum fidem nobis neceſsitas affixę uoluntatis inferret. Accepti autem honoris datio, quo proficeret oſtendit: Vt ſint unum, ſicut & nos unum ſumus. Ob eam ergo cauſam acceptus honor datus eſt,ut omnes unum ſint. Iam igitur unum ſunt omnes in honore, quia non alius quàm qui acceptus eſt honor datus eſt: neq; ob aliud datus eſt, quàm ut omnes unum eſſent. Et cum per honorem datum filio,& à filio præſtitum credentibus,omnes unum ſint: quæro quomodo filius diuerſi honoris à patre ſit, cum credentes omnes honor filij ad unitatem paterni honoris aſſumat? Et inſolens quidem hic fortè humanę ſpei erit ſermo, ſed non erit infidelis: quia quamuis hoc ſperare temerarium ſit, tamen non credidiſſe irreligioſum eſt, ut idem atq; unus nobis & ſpei autor ſit & fidei. Et de hoc quidem plenius et copioſius ſuo, ut congruit,loco tractabimus. Interim tamen etiam ex pręſenti ſermo ne neq; inanis, neq; temeraria eſſe hæc ſpes noſtra intelligitur. Per acceptum igitur & datum honorem unum omnes ſunt. Fidem teneo,atque cauſam unitatis accipio:ſed nondum apprehendo rationem,quomodo datus honor unum omnes eſſe perficiat. Sed dominus nihil fidelium conſcientiæ incertum relinquens, ipſum illum naturalis efficientiæ docuit effectum dicens: ut ſint unum,ſicut & nos unum ſumus: ego in his,& tu in me, ut ſint perfecti in unum. Eos nunc qui inter patrem & filium uoluntatis ingerunt unitatem, interrogo utrum'ne per naturæ ueritatem hodie Chriſtus in nobis ſit, an per concordiam uoluntatis? Si enim uere uerbum caro factum eſt, & nos uere uerbum carnem cibo dominico ſumimus: quomodo nō naturaliter manere in nobis exiſtimandus eſt,qui & naturam carnis noſtræ iam inſeparabilem ſibi homo natus aſſumpſit, & naturam carnis ſuæ ad naturam æternitatis ſub ſacramento nobis communicandę carnis admiſcuit? Ita enim omnes unum ſumus: quia & in Chriſto pater eſt,& Chriſtus in nobis eſt. Quiſquis ergo naturaliter patrem in Chriſto negabit, neget prius non naturaliter uel ſe in Chriſto, uel Chriſtum ſibi ineſſe,quia in Chriſto pater, & Chriſtus in nobis,unum in his eſſe nos faciunt. Si uere igitur carnem corporis noſtri Chriſtus aſſumpſit, & uere homo ille, qui ex Maria natus fuit,Chriſtus eſt, noſq; uere ſub myſterio carnem corporis ſui ſumimus,& per hoc unum erimus, quia pater in eo eſt, & ille in nobis:quomodo uoluntatis unitas aſſeritur,cum naturalis per ſacramentum proprietas,perfectæ ſacramentum ſit unitatis? Nō eſt humano aut ſeculi ſenſu in dei rebus loquendū,neq; per uiolentā atq; impudentem pędicationē cœleſtium dictorum ſanitati alienæ, atq; impiæ intelligentiæ extorquenda peruerſitas eſt. Quæ ſcripta ſunt legamus, & quæ legerimus intelligamus, & tūc perfectę fidei officio fungemur.

De naturali enim in nobis Chriſti ueritate quæ dicimus, niſi ab eo didicimus, ſtulte atq; impie dicimus. Ipſe enim ait: Caro mea uere eſt eſca, & ſanguis meus uere eſt potus. Qui edit carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De ueritate carnis & ſanguinis non relictus eſt ambigendi locus: nunc enim & ipſius domini profeſsione & fide noſtra uere caro eſt, & uere ſanguis eſt. Et hæc accepta atque hauſta id efficiunt, ut & nos in Chriſto, & Chriſtus in nobis ſit. An ne hoc ueritas non eſt? Contingat planè his uerum non eſſe, qui Chriſtum Ieſum uerum eſſe deum negant. Eſt ergo in nobis ipſe per carnem, & ſumus in eo: dum ſecum hoc quod nos ſumus, in deo eſt. Quod autem in eo per ſacramentum communicatæ carnis & ſanguinis ſimus, ipſe teſtatur dicens: & hic mundus iam me non uidet, uos aũt me uidebitis, quoniam ego uiuo, & uos uiuetis, quoniã ego in patre meo, & uos in me, & ego in uobis. Si uoluntatis tantum unitatem intelligi uellet, quur gradum quendam atq; ordinem conſummandæ unitatis expoſuit: niſi ut cum ille in patre per naturã diuinitatis eſſet, nos contra in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille rurſum in nobis per ſacramentorum ineſſe myſterium crederetur? ac ſic perfecta per mediatorem unitas doceretur, cum nobis in ſe manentibus ipſe maneret in patre, & in patre manens maneret in nobis, & ita ad unitatem patris proficeremus, cum qui in eo naturaliter ſecundum natiuitatem ineſt, nos quoq; in eo naturaliter ineſſemus, ipſo in nobis naturaliter permanente. Quòd autem in nobis naturalis hæc unitas ſit, ipſe ita teſtatus eſt: Qui edit carnem meam, & bibit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Non enim quis in eo erit, niſi in quo ipſe fuerit: eius tantum in ſe aſſumptam habens carnem, qui ſuam ſumpſerit. Perfectę autem huius unitatis ſacramentum ſuperius iam docuerat dicens: Sicut me miſit uiuens pater, & ego uiuo per patrem: & qui manducauerit meam carnem, & ipſe uiuet per me. Viuit ergo per patrem: & quomodo per patrem uiuit, eodem modo nos per carnem eius uiuemus. Omnis enim comparatio ad intelligentiæ formam præſumitur: ut id de quo agitur, ſecundum propoſitum exemplum aſſequamur. Hæc uero uitæ noſtræ cauſa eſt, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Chriſtum habemus: uicturis nobis per eum, ea cõditione qua uiuit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter ſecundum carnem per eum uiuimus, id eſt, naturam carnis ſuæ adepti: quomodo non naturaliter ſecundum ſpiritum in ſe patrem habeat, cum uiuat ipſe per patrem? Per patrem autem uiuit, dum natiuitas non alienam ei intulit diuerſamq; naturam, dum quod eſt, & ab eo eſt, nec tamen ab eo per aliquam incidentem naturæ diſsimilitudinem ſeparatur, dum in ſe habet patrem per natiuitatem in uirtute naturæ. Hæc autem idcir

Caro mea uere eſt eſca, & ſanguis meus uere eſt potus

Quomodo uiuit Chriſtus per patrẽ, & nos uiuimus per eius carnẽ

co à nobis commemorata ſunt, quia uoluntatis tantum inter patrem et filium unitatem hæretici mentientes, unitatis noſtræ ad deum uteban tur exemplo, tanquam nobis ad filium & per filium ad patrẽ obſequio tantum ac uoluntate religionis unitis, nulla per ſacramentum carnis et ſanguinis naturalis cõmunionis proprietas indulgeretur: cum et per honorem nobis datum dei filij, & per manentem in nobis carnaliter filium, & in eo nobis corporaliter & inſeparabiliter unitis, myſteriũ ueræ ac naturalis ùnitatis ſit prædicandũ. Reſponſum igitur à nobis eſt ſtultitiæ furentium, ad demonſtrationem tantum inanis mendacij: ne imperitos fallerent uanæ ac ridiculæ aſſertionis errore. Cæterum fides euangelica reſponſionis noſtræ neceſsitate non eguit. Vnitatem noſtram ad deum dominus pro nobis precatus eſt, ſuam uero obtinet ille, & in ea manet. Nec per ſacramentum diſpenſationis unum ſunt, ſed per naturæ natiuitatem, dum nihil in eo ex ſe deus eum gignendo degenerat. Vnum ſunt, dum quæ de manu eius non rapiuntur, non rapiuntur de manu patris: dum eo cognito pater cognitus eſt, dum eo uiſo pater uiſus eſt, dum quæ loquitur, pater in ſe manens loquit̃, dum in operante ſe operatur pater, dum ipſe in patre eſt, & pater in eo eſt. Hoc non præſtat creatura, ſed natiuitas: non efficit uoluntas, ſed poteſtas: non loquitur unanimitas, ſed natura. Quia non eſt unum creari & naſci, neq; uelle id ipſum eſt quod & poſſe, neq; concordare idem eſt quod manere. Non negamus igitur unanimitatem inter patrem & filium, nam hoc ſolent hæretici mentiri: ut cum ſolum concordiam ad unanimitatem non recipimus, diſcordes eos à nobis affirmari loquantur. Sed audiant quàm à nobis unanimitas non negetur. Vnum ſunt pater & filius natura, honore, uirtute: nec natura eadem poteſt uelle diuerſa. Et audiant ad hoc naturæ ſibi cum patre unitatem filium teſtantem, ait enim: Cum uenerit aduocatus ille quem ego mittam uobis à patre, ſpiritum ueritatis, qui à patre meo procedit, ipſe teſtificabitur de me. Aduocatus ueniet, & hunc mittet filius à patre: & ſpiritus ueritatis eſt, qui à patre procedit. Excutiat ingenij ſui aculeos omnis hæreticorũ ſchola: & quærat nunc, quod uel mentiri ab ignorantibus poſſit, & doceat quid ſit hoc quod filius mittit à patre. Qui mittit, poteſtatem ſuam in eo quod mittit, oſtẽdit: ſed quod à patre mittit quid intelligimus, utrum acceptũ ac dimiſſum aut genitum? Nam horum neceſſe eſt unum aliquid ſignificet, quod à patre miſſurus eſt, & miſſurus à patre eſt eum ſpiritum ueritatis, qui à patre procedit. Iam ergo non eſt acceptio, ubi demonſtrata proceſsio eſt: ſupereſt ut confirmemus in eo ſententiam noſtram, utrum in hoc conſiſtentis egreſsionem, an geniti proceſsionem exiſtimemus. Neq; in hoc nũc calumnior libertati intelligentię, utrum ex patre an ex filio ſpiritũ paracletum putent eſſe. Non enim

Intellectus huius, ut & ipſi unum ſint in nobis

enim in incerto dominus reliquit, nam ſub ijſdem dictis ita loquutus eſt: Adhuc multa habeo uobis dicere, ſed non poteſtis portare illa modo: Cum uenerit ille ſpiritus ueritatis, diriget uos in omni ueritate. Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audierit loquetur, & futura annunciabit uobis. Ille me honorificabit, quoniam de meo accipiet, & annunciabit uobis. Omnia quæcunque habet pater, mea ſunt, propterea dixi, de meo accipiet, & annunciabit uobis. A filio igitur accipit, qui & ab eo mittitur, & à patre procedit: & interrogo utrum id ipſum ſit à filio accipere, quod à patre procedere. Quòd ſi nihil differre creditur inter accipere à filio, & à patre procedere: certe id ipſum atque unum eſſe exiſtimabitur, à filio accipere, quod ſit accipere à patre. Ipſe enim dominus ait: Quoniam de meo accipiet, & annunciabit uobis. Omnia quæcunque habet pater mea ſunt, propterea dixi, de meo accipiet, & annunciabit uobis. Hoc quod accepit, ſiue poteſtas eſt, ſiue uirtus, ſiue doctrina eſt, filius à ſe accipiendum eſſe dixit: & rurſum hoc ipſum ſignificat accipiendum eſſe à patre. Cum enim ait: Omnia quæcunque habet pater, ſua eſſe, & idcirco dixiſſe ſe de ſuo accipiendum eſſe, docet etiam à patre accipienda, à ſe tamen accipi: quia omnia quæ patris ſunt, ſua ſint. Non habet hæc unitas diuerſitatem: nec differt à quo acceptum ſit, quod datum à patre, datum referatur à filio. Nunquid & hic uoluntatis unitas afferetur? Omnia quæ habet pater, filij ſunt: & omnia quæ filij ſunt, patris ſunt. Ipſe enim ait: Et mea omnia tua ſunt, & tua mea. Nondum loci eſt, ut demõſtrem quur ita dixerit, quoniam de meo accipiet: futuri enim temporis ſignificatio eſt ubi accepturus oſtenditur: nunc certe ideo à ſe accepturum ait, quia omnia patris ſua eſſent. Diſſeca naturæ huius, ſi potes, unitatem: & aliquam diſsimilitudinis infer neceſsitatem, per quam filius non ſit in unitate naturæ. A patre enim procedit ſpiritus ueritatis: ſed à filio mittitur, & à patre. Omnia quæ patris ſunt, filij ſunt: & idcirco quicquid accipiet, à filio accipiet ille mittendus, quia filij ſunt uniuerſa quæ patris ſunt. Natura itaque in omnibus tenet ſuam legem, & quod unum ambo ſunt, eiuſdem in utroque per generationem natiuitatemque diuinitatis ſignificatio eſt: cum id quod accipiet à patre ſpiritus ueritatis, id filius dandum à ſe fateatur. Non permittenda itaque ad impiæ intelligentiæ libertatem hæretica peruerſitas eſt: ut dictum hoc domini quod quia omnia quæ patris ſunt, ſua ſunt, idcirco à ſe accipiet ſpiritus ueritatis, non ad unitatem confiteatur referendum eſſe naturæ. Loquatur enim ille, qui electionis eſt uas, & gentium prædicator, ſecundum ueritatis intelligentiã fide Romanæ plebis ante laudata. Volens enim naturæ unitatem in patre & filio docere, ita ait: Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu: ſiquidem ſpiritus dei in uobis eſt. Si

Quomodo ſpiritus ſanctus à patre procedit & à filio mittitur, & ſimilia

quis

quis autem ſpiritũ Chriſti non habet, hic non eſt eius. Si autem Chriſtus in uobis eſt, corpus quidem mortuum eſt per peccatum, ſpiritus autem uita eſt per iuſtitiam. Si autem ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in uobis, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis: uiuificabit & mortalia corpora ueſtra propter ſpiritum ſuum, qui habitat in uobis. Spirituales omnes ſumus, ſi in nobis eſt ſpiritus dei: ſed hic ſpiritus dei & ſpiritus Chriſti eſt. Et cum Chriſti ſpiritus in nobis eſt, eius tum ſpiritus in nobis eſt, qui Chriſtum ſuſcitauit à mortuis: & qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis, corpora quoq; noſtra mortalia uiuificabit propter habitantem ſpiritum eius in nobis. Viuificamur ergo propter habitantem in nobis ſpiritum Chriſti, per eum qui Chriſtum ſuſcitauit à mortuis. Et cum eius qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis, in nobis eſt ſpiritus, & ſpiritus tum in nobis eſt Chriſti: nec tamen non dei eſt ſpiritus, qui in nobis eſt. Diſcerne igitur ô hæretice, ſpiritum Chriſti ab ſpiritu dei: & excitati à mortuis ſpiritum Chriſti, ab ſpiritu dei Chriſtum à mortuis excitantis, cum qui inhabitat in nobis ſpiritus Chriſti, ſpiritus dei ſit: & cum ſpiritus Chriſti à mortuis excitati, ſpiritus tamen dei ſit, Chriſtum à mortuis excitantis. Et quæro nũc in ſpiritu dei utrum'ne naturã, an rem naturæ ſignificatam exiſtimes. Non idem eſt enim natura, quod naturæ res: ſicuti non idem eſt homo, & quod hominis eſt. Nec idem eſt ignis, & quod ignis ipſius eſt: & ſecundum hoc non idem eſt deus, & quod dei eſt. Memini enim in ſpiritu dei ita filium dei ſignificari, ut in eo deus pater demonſtratus eſſe intelligatur, & ad cuiuſuis demonſtrationem poſſe ſignificatum dei ſpiritum pertinere: necq; tantum hoc ex prophetica, ſed ex euangelica autoritate monſtrari, cum dicitur: Spiritus domini ſuper me, propterea unxit me. Et rurſum: Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo complacuit animę meæ, ponam ſuper eum ſpiritum meum: Et ipſo de ſe domino teſtante: Si autem in ſpiritu dei ego eijcio dæmonia, utique appropiauit in uobis regnum dei: hæc enim uidentur non ambigue uel patrem ſignificare, uel filium, uirtutem tamen naturæ manifeſtantia. Namq; idcirco dictum exiſtimo, in utroque ſpiritum dei, ne ſecundum corporales modos ita ineſſe filium in patre, uel patrem in filio crederemus, ſcilicet ne loco deus manẽs, nuſquam alibi extare uideretur à ſeſe. Homo enim, aut aliquid aliud ei ſimile, cum alicubi erit, tum alibi non erit, quia id quod eſt illic, continetur ubi fuerit: infirma ad id natura eius, ut ubiq; ſit, qui inſiſtens alicubi ſit. Deus autem immenſæ uirtutis uiuens poteſtas, quę nuſquam non adſit, nec deſit uſquam, ſe omnem per ſua edocet; & ſua non aliud quàm ſe eſſe ſignificat, ut ubi ſua inſint, ipſe eſſe intelligatur: non autem corporali modo, cum alicubi ſit, non & ubique eſſe credatur, cum

De ſpiritu Chriſti, qui idem eſt etiã ſpiritus dei

Spiritus domini ſuper me

tum per ſua in omnibus eſſe non deſinat, non aliud autem ſint quàm quod eſt ipſe, quæ ſua ſunt. Et hæc quidem ad naturæ intelligentiam dicta ſunt. In ſpiritu aũt dei patrẽ deum ſignificari, ita exiſtimo intelligi oportere, quòd ſpiritũ domini ſuper ſe eſſe dominus Ieſus Chriſtus profeſſus ſit, propter quod eum ungat, & mittat ad euangelizandum. Paternæ enim naturæ uirtus in eo manifeſtatur. Naturæ ſuæ communionem in filio etiam incarnato per ſacramentum ſpiritualis huius unctionis oſtendens, cum poſt conſummati baptiſmi natiuitatem hæc proprietatis ſignificatio eſt audita, uoce teſtante de cœlo: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Non enim uel ipſe ſuper ſe eſſe, uel ſibi de cœlis adeſſe, uel ipſum ſe cognominaſſe ſibi filium intelligendus eſt. Sed omnis hæc fidei noſtræ fuit demonſtratio: ut ſub perfectæ ac ueræ natiuitatis ſacramento, unitatem naturæ paternæ manentis in filio, qui etiam homo eſſe cœperat, noſceremus. Et patrem quidem in dei ſpiritu ita ſignificari repertum eſt, filium uero hoc modo demonſtratum intelligimus cum dicit: Quòd ſi in ſpiritu dei ego eijcio dæmonia, utique appropiauit in uobis regnum dei: ſe ſcilicet, id eſt, naturæ ſuæ poteſtate dęmones eijcere demonſtrans, qui non niſi dei ſpiritu eijci poſſint. Eſt autem & in ſpiritu dei ſpiritus paracleti ſignificatio, nõ ſolum prophetica, ſed apoſtolica ueritate, cum dicitur: Sed hoc eſt quod dictum eſt per prophetam: Erit in nouiſsimis diebus dicit dominus, effundam de ſpiritu meo in omnem carnem, & prophetabũt filij eorum & filiæ eorum. Conſummatum hoc tunc in apoſtolis totum fuiſſe docetur, cum miſſo ſpiritu ſancto, omnes linguas gentium ſunt loquuti. Hæc autem idcirco ſunt demonſtrata neceſſario, ut in quamcunq; ſe licet partem hæretica falſitas contuliſſet, finibus tamen atq; præſcripto ueritatis euangelicæ concluderetur. Habitat enim in nobis Chriſtus: & habitante Chriſto, habitat deus. Et cum habitat in nobis ſpiritus ſanctus, habitat tum in nobis ſpiritus Chriſti: non alius tamen ſpiritus habitat, quàm ſpiritus dei. Quòd ſi per ſpiritum ſanctum Chriſtus in nobis eſſe intelligitur, hunc tamen ita ſpiritum dei, ut ſpiritum Chriſti eſſe noſcendum eſt. Et cum per naturam dei natura ipſa habitet in nobis, indifferens natura filij eſſe credetur à patre, cum ſpiritus ſanctus, qui & ſpiritus Chriſti & ſpiritus dei eſt, res naturæ demonſtretur unius. Quæro nunc igitur, quomodo non ex natura unum ſunt. A patre procedit ſpiritus ueritatis, à filio mittitur, & à filio accipit. Sed omnia quæ habet pater, filij ſunt: & idcirco qui ab eo accipit, dei ſpiritus eſt, ſed idem & ſpiritus Chriſti eſt. Res naturæ filij eſt, ſed eadem res & naturæ patris eſt. Dei excitantis Chriſtum à mortuis ſpiritus eſt, ſed idem ſpiritus Chriſti eſt à mortuis excitati. In aliquo differat Chriſti & dei natura ne eadem ſit: ſi præſtari poteſt, ut ſpiritus qui dei

In ſpiritu autẽ dei pater deus ſignificatur

In ſpiritu dei eſt etiam ſignificatio ſpiritus paracleti

eſt, non ſit & Chriſti. Sed te hæretice furentem, & ſpiritu doctrinæ mortiferæ circumactum tenet & coartat Apoſtolus, Chriſtum nobis fundamentum ponens fidei, dicti huius quoq; dominici non neſcius: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Per id enim ſpiritu in nobis Chriſti manente, dei ſpiritum in nobis manere teſtatus eſt: nec diuerſum à ſe eſſe ſpiritum à mortuis excitati Ieſu, & ſpiritum à mortuis excitantis Ieſum. Veniunt enim atq; habitant in nobis: & rogo utrum comitatu diuerſitatum uenient, manſionemq; facient, an unitate naturæ? Sed obnititur doctor gentium, non duos ſpiritus, dei ſcilicet & Chriſti, ſed ſpiritum Chriſti, qui & ſpiritus dei eſt, ineſſe credentibus. Non eſt cohabitatio, ſed habitatio eſt. Sub ſacramento tamen cohabitationis habitatio: dum neque duo habitant, neq; ab alio diuerſus habitator eſt. Eſt enim in nobis ſpiritus dei, & eſt in nobis ſpiritus Chriſti: & cum ſpiritus Chriſti ineſt, ineſt ſpiritus dei. Ita cum quod dei eſt, & Chriſti eſt, & cum quod Chriſti eſt, & dei eſt: non poteſt aliud quid diuerſum Chriſtus eſſe quàm deus eſt. Deus igitur Chriſtus eſt unus cum deo ſpiritus. Et illud euangelicum: Ego & pater unum ſumus, Docet Apoſtolus unitatem eſſe naturæ, non ſolitudinem unionis, ſcribens Corinthijs: Propter quod notum uobis facio, quòd nemo in ſpiritu dei loquens, dicit anathema Ieſum. Scis'ne nunc hæretice, in quo ſpiritu dicas Chriſtum creaturam? Cum enim in anathemate ſint, qui ſeruierunt creaturæ potius quàm creatori, Chriſtum creaturam confitens, quid ſis intellige, qui non ignoras, quin in maledicto ſit religio creaturæ, & quid ſequatur, aduerte: Nemo poteſt dicere dominũ Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto. Sentis'ne quid tibi deſit, Chriſto negando quod ſuum eſt? Si per naturam dei Chriſtus tibi dominus eſt, habes ſpiritum ſanctum: ſi uero per adoptiuum nomen hic dominus eſt, ſpiritu ſancto carens, ſpiritu erroris animaris: quia nemo niſi in ſpiritu ſancto dominum Ieſum poteſt dicere. Et tu creaturam eum potius quàm deum dicis? Dominum licet nuncupes, dominum tamen eſſe non dicis, quia tibi ex communi genere potius, & familiari nomine, quàm ex natura ſit dominus. Sed à Paulo, & dei, & ſpiritus in eo diſce naturam, ſequitur enim: Diuiſiones autem donorum ſunt, idem autem ſpiritus eſt: & diuiſiones miniſteriorum ſunt, idem autem dominus: & diuiſiones operationum ſunt, idem autem deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autem datur manifeſtatio ſpiritus ad id quod utile eſt. In præſenti ſermone quadrimoda ſignificatio intelligitur, cum in diuiſione donorũ idem ſpiritus eſt, & in diuiſione miniſteriorum idem ipſe dominus eſt, & in diuiſione operationum idem deus eſt, & in utilitatis datione manifeſtatio ſpiritus eſt

Deus eſt Chriſtus; unus cum deo ſpiritus

Probat Chriſtũ deum, quia Chriſti & dei idẽ eſt ſpiritus

eſt. Atq; ut datio utilitatis in manifeſtatione ſpiritus noſceretur, continuo ſubiectum eſt: Huic quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij autem fides in eodem ſpiritu, alij donum curationum in eodem ſpiritu, alij operatio uirtutum, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum. Et quidem id quod quartum eſſe diximus, id eſt, in datione utilitatis ſpiritus manifeſtationem, abſolutam habet intelligentiã. Cõmemoratum eſt enim, per quas dationum utilitates hæc eſſet ſpiritus manifeſtatio. In his nanq; diuiſionum uirtutibus non incerta doni huius oſtenſio eſt, de quo dominus ad apoſtolos dixerat, præcipiens his, ne ab Hieroſolymis diſcederent, ſed expectarent promiſsionẽ patris, quam audiſtis inquit de ore meo. Quoniam Ioannes baptizauit aqua, uos autem ſpiritu ſancto tingemini, quem & accipietis non poſt multos hos dies. Et rurſum: Sed accipietis uirtutem ſuperueniente ſpiritu ſancto in uos, & eritis mihi teſtes in Hieruſalem, & in omni Iudæa & Samaria, & uſq; ad ultimum terrę. Promiſsionem patris quæ de ore eius audita eſt, expectari iubet. Certe etiam nunc paternæ eius promiſsionis eloquium eſt. Per has igitur uirtutum efficiẽtias manifeſtatio ſpiritus eſt. Neq; enim in occulto eſt ſpiritus donum, ubi ſermo ſapientiæ eſt, & uerba uitæ audiuntur: uel ubi diuinæ cognitionis ſcientia eſt, ne pecudum modo per ignorationem dei, uitæ noſtræ ignoremus autorem: uel per fidem dei, ne non credentes euangelio dei, extra euangelium dei ſimus: uel per donum curationum, ut gratiam eius qui hæc tribuit, infirmitatum curatione teſtemur: uel per operationẽ uirtutũ, ut quod agimus, dei eſſe uirtutis intelligatꝰ: uel per prophetiã, ut per doctrinę intelligentiã intelligamur ex deo eruditi: uel per diſcretionem ſpirituum, ne ignari ſimus, ſancto an peruerſo ſpiritu quis loquatur: uel per genera linguarũ, ut in ſignũ dati ſpiritus linguarum ſermo donetur: uel in interpretatione linguarum, ne ignoratione fides audientium periclitetur, cum linguam ignorantibus linguæ interpretator abſoluat. In his igitur omnibus modis ad utilitatem unicuiq; diuiſis manifeſtatio ſpiritus eſt: per has ſcilicet datæ unicuiq; utilitatis adminiſtrationes, dono ſpiritus non latente. Tenuit autem beatus Apoſtolus Paulus in hoc difficillimo ad humanam intelligentiam cœleſtium ſacramẽtorum myſterio, & abſolutam demonſtrationem, & ſolicitam cautelam, ut per ſpiritum in ſpiritu dari hæc diuiſionum dona monſtraret, ne fortè non per Chriſtum, & in Chriſto omnia crederentur. Nõ enim id ipſum eſt per ſpiritũ et in ſpiritu dari: quia datio doni quæ obtinetur in ſpiritu, hæc tamen indulta per ſpiritum fit. Conſummat autem has dationum diuiſiones hoc modo: Hæc autem omnia operatur unus & idem ſpiritus, diuidens uni-

Nota hic multa de ſpũ ſancto

cuiq; pro ut uult. Nunc igitur quæro, quis hæc ſpiritus operetur, diuidẽs unicuiq; pro ut uelit: Vtrũ Ieſus Chriſtus deus, an ſpiritus per quẽ & in quo donorum diuiſio eſt. Quòd ſi non id ipſum ſignificatum eſſe loqui aliquis audebit, contradicet Apoſtolus, quur ſe uitioſe lector intelligat, ait enim ſuperius: Et diuiſiones operationũ ſunt, idem autem deus qui operatẽ omnia in omnibus. Alius eſt ergo qui diuidit, & alius eſt in quo indulta diuiſio eſt. Et intellige operantẽ hæc omnia ſemper deum, ita tamen, ut Chriſtus operetur, ut paterno opere operãs filius fungatur. Et ſi in ſpiritu ſancto Ieſum dominum confiteris, intellige triparitæ ſignificationis in Apoſtolo uirtutem, cum in diuiſionibus donorum idem ſpiritus eſt, & in diuiſionibus miniſteriorum idem dominus eſt, & in diuiſionibus operationum idem deus eſt. Et rurſum omnia operatur unus ſpiritus, unicuiq; ſicut uult diuidens. Et apprehende, ſi potes, dominum in diuiſione miniſteriorum, & deum in diuiſione operationum, hunc eundem unum eſſe ſpiritum, & hæc inoperantem, & pro ut uult, diuidentẽ: quia in diuiſionibus donorum unus eſt ſpiritus, & idem operatur ac diuidit. Aut ſi diſplicet in deo & in domino unus hic eiuſdem per natiuitatis ſacramentum, & diuinitatis ſpiritus: oſtende quis ſpiritus, & in quo ſpiritu has nobis diuiſiones & operetur & diuidat. Sed nihil aliud quàm quod fidei noſtrę eſt oſtendes, quia Apoſtolus qui eſſet intelligendus oſtendit dicens: *Sicut enim unum eſt corpus, membra autem habet multa, omnia autẽ membra ex uno corpore cum ſint multa, unum eſt corpus, ſic & Chriſtus.* Diuiſiones ergo chariſmatum ex uno domino Ieſu Chriſto qui corpus eſt omnium, eſſe ſignificat: quia cum oſtendiſſet dominũ in miniſterio, oſtendiſſet etiam deum in operationibus, unum tamen hæc omnia ſpiritum & operari & diuidere demonſtrat, membra hæc gratiarum in perfectionem unius corporis diuidentem: niſi fortè non tenuiſſe rationem unitatis in eo Apoſtolum exiſtimas quod dixit: & diuiſiones miniſteriorum ſunt, idem autem dominus. Et diuiſiones operationũ ſunt, idem autem deus. Vt quia miniſteria ad dominum retulit, & operationes ad deum, nõ unum atq; idipſum in miniſterijs atq; operationibus uideatur intelligi. Accipe quàm hæc membra miniſteriorum membra operationum ſunt, cum ait: Vos eſtis corpus Chriſti & membra. Et quoſdã quidem poſuit deus in eccleſia, primum apoſtolos, in quibus eſt uerbum ſapientiæ: ſecundo prophetas, in quibus eſt donum ſcientiæ: tertio magiſtros, in quibus eſt doctrina fidei: deinde uirtutes, in quibus ſunt curationes infirmitatum, auxiliorum poteſtates, gubernationes prophetales, & dona generum linguarum, uel loquendi uel interpretandi. Certe hæc eccleſiæ & miniſteria ſunt & operationes, in quibus eſt corpus Chriſti: & hæc deus ſtatuit. Aut profitere non per

Chriſtum

Chriſtum ſtatuta, quia ea deus ſtatuit: ſed audies ipſum dicentem: Vnicuiq; autem noſtrum data eſt gratia ſecundum menſuram donationis Chriſti. Et iterum: Qui deſcendit ipſe eſt, qui & aſcendit ſuper omnes cœlos, ut adimpleat omnia. & ipſe dedit quoſdã apoſtolos, quoſdam autem prophetas, quoſdam autem euangelizantes, quoſdam autem paſtores & doctores, ad cõſummationem ſanctorum in opus miniſterij. Nunquid miniſteriorum dona non Chriſti ſunt, cum tamen & inoperantis dei dona ſint? Sed ſi id ſibi uſurpauit impietas, ut quia ait: idem dominus & idem deus, non ſint in unitate naturæ: adiungam uero huic intelligentiæ tuæ, ut putas, firmiora præſidia. ipſe enim Apoſtolus ait: Sed nobis unus deus pater eſt, ex quo omnia, & nos in ipſo. Et unus dominus Ieſus, per quē omnia, & nos per ipſum. Et rurſum: Vnus dominus, una fides, unum baptiſma. Vnus deus & pater omnium, qui ſuper omnia, & per omnes, & in omnibus nobis. Per id enim quod dicitur, unus deus & unus dominus, deo tantum quaſi uni deo proprium deputari uidetur ut deus ſit: cum proprietas unitatis conſortium nõ patiatur alterius. O planè rara ac difficilia chariſmatum dona, & uere in hac utilitatum datione manifeſtatio ſpiritus conſtituta: & merito hic diuidendarum gratiarum ordo ſeruatus eſt, ut principalis eſſet ſermo ſapientiæ. Vere enim illud eſt, & nemo poteſt dicere dominum Ieſum, niſi in ſpiritu ſancto: quia niſi per hoc ſapientiæ uerbum Chriſtus dominus non poteſt intelligi. Tum deinde ſequens eſſet ſermo ſcientiæ, ut quod ſapimus, ſcienter loquamur, ita ut ſapiamus ſapientiæ uerbum. Tertium uero donũ in fide eſſet, quia illa principalia & ſuperiora utilitatem doni niſi deus crederetur, amitterent: ut nunc in huius maximi & pulcherrimi dicti apoſtolici ſacramento, hæreticis omnibus nec uerbum ſapientiæ eſt, nec ſermo ſcientiæ, nec religionis fides, quia impietas quæ non capit intelligentiam, extra ſermonis ſcientiam & extra ſimplicitatem fidei eſt. Nec enim quiſquam quod non ſapit loquitur: nec quod loqui non poteſt, poteſt credere. Vnum itaq; deum Apoſtolus prædicans, & ex lege ueniens, atq; in Euangelium Chriſti uocatus, perfectæ fidei tenuit confeſſionem. Et ne aliquam hæreticis occaſionem tanquam incauti ſermonis ſimplicitas præſtaret, ut natiuitatem filij per unius dei prædicationem negarent: unum deum ſub proprietatis ſignificatione confeſſus eſt, dicens ita: Vnus deus pater, ex quo omnia, & nos in ipſo: ut qui deus eſt, & pater crederetur. Dehinc quia nudum hoc in unum deum patrem credere, non proficeret ad ſalutem, ſubiecit: Et unus dominus noſter Ieſus Chriſtus per quem omnia, & nos per ipſum, ſynceritatem fidei ſalutaris in unius dei & in unius domini prædicatione demonſtrans: ut nobis & unus deus pater, & unus dominus Ieſus Chriſtus

in fide eſſent. Nō enim dictum ignorabat à domino: Hæc eſt enim uo‍luntas patris mei, ut omnis qui uidet filium & credit in eum, habeat ui‍tam æternā. Sed fidei eccleſiaſticæ ordinem ponens, & fidem noſtram in patre & filio ſtatuens, inſeparabilis illius atq; indiſſolubilis unitatis & fidei ſacramentum locutus eſt dicēs: Vnus deus & unus dominus. Ac primum extra Apoſtolicum ſpiritum uiuens, ſtultitiam tuam hæ‍retice intellige. Si enim profeſsionem unius dei ad id uſurpas, ne deus Chriſtus ſit, quia ubi unus eſt, ſolitarius ſit intelligendus, & id quod unus eſt, proprium ei ſit & ſingulare, qui unus eſt: quid de eo profite‍beris, quod Ieſus Chriſtus unus eſt dominus? Si enim ſecūdū te quod unus pater deus eſt, Chriſto nō reliquit ut deus ſit: neceſſe eſt, ut etiam ſecundum te unus dominus Chriſtus deo non relinquat ut dominus ſit: quia quod unus eſt, propriū ei uelis eſſe qui unus eſt. Si itaq; unum dominum Chriſtum eſſe etiam deum negabis, unum quoq; deum pa‍trem eſſe negabis & dominū: & quid erit in dei uirtute, niſi dominus eſt, & in domini proprietate, niſi deus eſt, cum deum perficiat id eſſe quod dominus eſt, dominum id conſtituat eſſe quod deus eſt? Sed ſa‍cramentum dicti dominici Apoſtolus tenens, quod eſt, Ego & pater unum ſumus: dum utrunq; unum profitetur, unum utrunq; ſignificat, nō ad ſolitudinem ſingularis, ſed ad ſpiritus unitatem: quia unus deus pater, & unus Chriſtus dominus, cum uterq; & dominus & deus ſit, duos tamē in fide noſtra nec deos patitur eſſe nec dominos. Vnus igi‍tur uterq; eſt, & unus cum ſit, uterq; non ſolus eſt. Nec loqui ſacramen tum fidei, niſi apoſtolica uoce poterimus: Vnus eſt deus, & unus eſt dominus. Et per id quod unus eſt deus, & unus eſt dominus, in deo demonſtratur dominus, ſicut deus demōſtratur in domino, ut in uno deo patre unum ſignificaret & dominum. Nō tenes unionem, ut deus ſingularis ſit: nec tamen diuidis ſpiritum, ut uterq; non unum ſint. Ne que in uno deo, & in uno domino diſcernere poteris poteſtatē: ne qui dominus eſt, non ſit & deus, uel qui deus eſt, non ſit & dominus. Ca‍uet enim Apoſtolus per eloquia nominum duos uel deos prædicare uel dominos: et idcirco uſus eſt eo genere doctrinæ, ut in uno domino Chriſto unum ſignificaret & deum, & in uno deo patre unum ſignifi‍caret & dominum. Ne tamen impiam nobis ad perimendam unigeni ti dei natiuitatem inueheret unionem, & patrem profeſſus eſt & Chri‍ſtum. Niſi fortè eouſq; ultimæ deſperationis furor audebit erumpere, ut quia Chriſtum dominum Apoſtolus dixerit, nemo aliud eum præ‍ter quàm dominum debeat confiteri: & habens domini proprietatem, non habeat dei ueritatem. Sed non ignorat Paulus Chriſtum deum, di cēs: Quorum patres & ex quibus Chriſtus, qui eſt ſuper omnia deus. Non hic creatura in deum deputatur: ſed creaturarum deus eſt, qui ſu‍

per

per omnia deus eſt. Quòd uero ſuper omnia deus & inſeparabilis ſit à patris ſpiritu, diſce etiam de hoc ipſo de quo nunc agitur Apoſtoli dicto. Cõfeſſus enim unum deum patrem, ex quo omnia ſunt, & unum dominum Ieſum Chriſtum, per quem omnia: quæro quid diuerſitatis attulerit dicens: Ex deo omnia, per Chriſtum omnia? An'ne poſſit ſeparabilis à ſe natura & ſpiritus intelligi, ex quo, & per quem omnia? Omnia enim per filium ex nihilo ſubſtiterunt: & ad deum, ex quo omnia: ad filium uero, per quem omnia Apoſtolus retulerit. Et non inuenio quid differat, cum per utrumq; opus ſit uirtutis eiuſdem. Si enim ad uniuerſitatis ſubſtantiam proprium ac ſufficiens creaturis eſt quòd ex deo ſunt: quid habuit neceſsitatis memorare, quòd quę ex deo ſunt, per Chriſtum ſint, niſi quòd unum idemq; eſt per Chriſtum eſſe, & ex deo eſſe? Sed quemadmodũ dominum & deum utriq; eorum, ut mutuum eſſet, ſcriptũ eſt: ita ex quo & per quem, relatum ad utrunq; eſt, & ad demonſtrationem unitatis utriuſq;, nec ad intelligentiam ſingularis. Non patet ad occaſionem impietatis pius ſermo, & apoſtolica fides non eſt extra prædicationis diligentiam. His enim ſe uerborũ proprietatibus temperauit, quibus nec duos deos intelligeretur ſignificare, neq; unicum: dum & unionem deteſtatur, nec ſeparat unitatẽ. Hoc enim ex quo omnia, & per quem omnia, licet nõ ſingularem conſtitueret in poteſtate uirtutis, non tamen diuerſum demonſtraret in efficientiæ poteſtate, cum ex quo omnia, & per quem omnia, eiuſdem naturæ ad id demõſtraret autorem: utrunq; autem eiuſdem naturæ proprium eſſe declarat. Nanq; poſt illud diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ dei proteſtatum profundum, & inſcrutabilium iudiciorum confeſſam inintelligentiam, & ininueſtigabiliũ uiarum demonſtratã ignorationem: humanæ tamen fidei uſus officio, hunc honorem ininueſtigabiliũ & imperſcrutabilium cœleſtium ſacramentorum profundo reddidit dicẽs: Quoniam per ipſum, & ex ipſo, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula ſeculorum. Id nunc ad unius naturæ ſignificationẽ referens, quod nõ niſi opus unius poſsit eſſe naturæ. Cum enim ſpecialiter deo id adſcripſerit, ut ex eo omnia, & proprium Chriſto detulerit, ut per eum omnia, & nũc honor dei ſit quòd ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſint omnia: & quum ſpiritus dei idem ſit & ſpiritus Chriſti, uel cum in miniſterio domini & in operatione dei, ſpiritus unus operetur & diuidat, non poſſunt non unum eſſe, quorũ propria unius ſunt, cum in eodem domino filio, & in eodem deo patre unus atq; idem ſpiritus in eodem ſpiritu diuidens, uniuerſa perficiat. O dignus ille magnorũ & cœleſtiũ arcanorum cõſcientia, & aſſumptus ſecretorum diuinorum electuſq; particeps, & ea ipſa illiciti eloquij ſilentio neceſſario tacens, & uere Apoſtolus Chriſti, quali humanæ peruerſitatis ingenia abſoluti ſermo-

Quid ſit, ex quo omnia & per quẽ omnia

 nis

nis ſui prædicatione concluſit, unum patrem deum, & unum dominum Ieſum Chriſtum confitendo, ut inter hæc nec duos quiſquã poſſit prædicare, neq; unicum: cum tamen qui nõ unicus eſt, non in duos proficeret, nec qui duo non ſunt, ſolitarius poſſet intelligi, & inter hęc perfectam Chriſti natiuitatem pater demonſtratus oſtenderit. Extendite nunc uibratas ſibilis linguas hæretici ſerpentes, ſiue Sabelli, ſiue Photine, ſiue qui nunc creaturam eſſe unigenitum deum prædicatis. Audiat unum deum patrem, quiſquis negat filiũ: quia cum pater non niſi per filium pater ſit, filius per id ſignificatur in patre. Qui uero unitatem naturæ indifferentis filio adimit, cognoſcat unum dominum Ieſum Chriſtum: niſi enim per unitatem ſpiritus unus eſt dominus, deo patri non relinquitur ut dominus ſit. At qui de tempore atq; ex carne filium deputat, cognoſcat quia per eum omnia, & nos per ipſum: & extra tempora ſit, condens omnia intemporalis immenſitas. Et interea relegat, quia una ſpes uocationis eſt, & unum baptiſma, & fides una. Et poſt hæc aduerſans prædicationi Apoſtoli ipſe anathema conſtitutus, cum aliter ex ſenſu ſuo ſapiat, nec uocatus, nec baptizatus eſt, nec fidelis: quia in uno deo patre, & in uno domino Ieſu Chriſto unius ſpei atque baptiſmi fides una ſit. Nec doctrinarum diuerſitas, in his ſe eſſe, poterit gloriari: quæ unius & dei & domini & ſpei & baptiſmi ſint & fidei. Vna igitur fides eſt, patrem in filio & filium in patre per inſeparabilis naturæ unitatem confiteri: non confuſam, ſed indiſcretam: neq; permixtam, ſed indifferentem: neq; cohærentem, ſed exiſtentem: neq; inconſummatã, ſed perfectam. Natiuitas eſt enim, non diuiſio: & filius eſt, non adoptio: & deus eſt, non creatio. Neq; alterius generis deus eſt, ſed pater & filius unum ſunt: non enim innouata eſt natura naſcendo, ut ab originis ſuæ proprietate eſſet aliena. Tenens hanc itaq; manentis in patre filij, & patris in filio fidem, unum deum patrem & unum dominum Chriſtum ſibi eſſe Apoſtolus prædicat: cum in domino Chriſto & deus eſſet, & in deo patre eſſet & dominus, & unum eſſet uterq; quod deus eſt, & unũ eſſet uterq; quod dominus eſt, quia imperfectum eſſet deo, niſi dominus ſit, & domino intelligatur deeſſe, niſi deus ſit. Ac ita cum uterq; unus eſt, & unus ſignificatur in utroq;, & non eſt uterq; ſine uno, non excedit euangelicam prædicationem Apoſtolus docens: nec loquens in Paulo Chriſtus diuerſus ab his eſt, quæ corporeus in mundo manens locutus eſt. Dixerat enim in euangelio dominus: Operamini eſcam nõ quæ interit, ſed eſcam quæ permanet in uitam æternam, quam filius hominis dabit uobis. Hunc enim pater ſignauit deus. Dixerunt igitur ad eum: Quid faciemus ut operemur opera dei? Et dixit illis: Hoc eſt opus dei, ut credatis ei quem miſit ille. Sacramentũ & corporationis & diuinitatis ſuæ

Hoc ẽ opus dei, ut credatis ei quẽ miſit ipſe

dominus

dominus exponens, fidei quoque noſtræ & ſpei doctrinam locutus eſt: ut eſcam non intereuntem, ſed permanentem in æternum operemur, ut hanc æternitatis eſcam dari nobis à filio hominis meminiſſemus, ut filium hominis ſignatum à deo patre ſciremus, ut hoc eſſe opus dei no ſceremus, credere in eum quem miſiſſet. Et quis eſt quem pater miſit? nempe quem ſignauit deus. Et quis eſt quem ſignauit deus? filius utique hominis, eſcam ſcilicet præbēs uitæ æternæ. Qui tandem ſunt quibus præbet eam? Illis nempe qui operabūtur eſcam nō intereuntem. Atque ita quæ operatio eſcæ eſt, eadem operatio dei eſt: in eum ſcilicet crediſſe quem miſit. Sed hęc loquitur filius hominis. Et quo modo eſcam uitæ æternæ filius hominis dabit? Sed ſacramentum ſalutis ſuæ neſcit, qui neſcit filium hominis dantem eſcam in uitam æternam, à deo patre eſſe ſignatum. Hic nunc quæro qui tandem intelligentiæ ſenſus ſit, filium hominis à patre ſignatum deo. Ac primum cognoſci oportet, deum non ſibi, ſed nobis locutum, & in tantum ad intelligentiā noſtram eloquij ſui temperaſſe ſermonem, quantum cōprehendere ad ſentiendum naturæ noſtrę poſsit infirmitas. Nanque cum ſuperius à Iudęis increpatus fuiſſet, cur ſe æqualem deo filium ſe dei profitendo feciſſet, reſpōderat: Omnia ſe quæ faceret pater, facere, & omne ſe à patre adeptū eſſe iudicium, etiam ſe ut patrem honorandum. Et in his omnibus profeſſus antè, ſe filium patris, exæquauerat honore, poteſtate, natura. Dehinc dixerat, ut patrem uitam in ſe habere, ita eum filio uitam in ſe habendam dediſſe, in quo ſignificauerat naturę eius per ſacramentum natiuitatis unitatem. Per id enim quod habet pater, ipſum illud ſignificat habendo, quia non humano modo ex cōpoſitis deus eſt, ut in eo aliud ſit quod ab eo habetur, & aliud ſit ipſe qui habeat: ſed totum quod eſt, uita eſt. Natura ſcilicet perfecta & abſoluta & infinita, & non ex diſparibus conſtituta, ſed uiuens ipſa per totum: quę cūm qualis habetur, talis & data eſt, et ſi natiuitas eius intelligatur ſignificari cui data eſt, non tamen diuerſitatem generis affert, cum talis data eſt, qualis & habetur. Poſt hanc ergo tam multiplicem ac propriam demonſtrandæ in ſe paternæ naturæ ſignificationem, ad Apoſtolos uſus hoc dicto eſt: Hunc enim ſignauit pater deus. Signaculorum ea natura eſt, ut omnem impreſſæ in ſe ſpeciei explicent formam, & nihil minus ex eo in ſe habeant unde ſignentur: & dum totum accipiunt quod imprimitur, totum ex ſe præferunt quicquid impreſſum eſt. Verum hoc ad diuinæ natiuitatis non proficit exemplum: quia in ſignaculis & materies ſit, & diuerſitas & impreſsio, per quam mollioribus naturis ualidiorum generum ſpecies imprimuntur. Vnigenitus uero deus, & per ſacramentum ſalutis noſtræ, hominis filius, uolens proprietatis nobis paternæ in ſe ſignificare ſpeciem, ſignatum ſe à deo ait,

Hunc enim ſignauit pater deus

&

& hoc ideo, quia uitæ æternę eſcam filius hominis eſſet daturus, ut per hoc poteſtas in eo dandæ ad æternitatem eſcæ intelligi poſsit, quia omnem in ſe paternæ formæ plenitudinem ſignantis ſe dei contineret, ut quod ſignaſſet deus, non aliud ex ſe quàm formam dei ſignantis afferret. Hæc quidem dominus ad Iudæos ob infidelitatem ſuam dicti iſtius incapaces locutus eſt. Sed nobis euangelij prædicator proprietatis huius intelligentiam ſpiritu Chriſti per ſe loquentis inſinuat dicens: Qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſe exinaniuit, formam ſerui accipiens. Quem enim ſignauerat deus, aliud præterquam dei forma eſſe non potuit. Et ideo quod ſignatum in dei forma eſt, hoc neceſſe eſt totum in ſe coimaginatum habere quod dei eſt. Et idcirco Apoſtolus eum quem ſignauit deus, in dei forma manentem deum prædicauit. Nam aſſumpti & connati in eo corporis ſacramentũ locuturus ait: Nõ rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formã ſerui accipiens. Quod enim in forma dei erat, per ſignantem ſe deum deus manebat. Sed quia ſuſcipienda erat forma ſerui, & obediẽs eſſet futurus ad mortem, non ſibi rapiens eſſe ſe æqualem deo, ad ſuſceptionem formæ ſeruilis, per obedientiam exinaniuit. Non exinaniuit autem ſe ex dei forma, id eſt, ex eo quod æqualis deo erat. Non tamẽ æqualem ſe deo per rapinã exiſtimans, quamuis in forma dei, & æqualis deo, per deũ deus ſignatus extaret. Hic nunc non quęro utrum alterius generis deus eſt qui in forma dei deus maneat, ut ſecundum conſignatas conſignantesꝙ ſpecies in ſignaculis cernimus, cum impreſſum plumbo ferrum, & gemma ceræ, ſpeciem uel cõcauæ in ſe imaginis fingat, uel extantis de ſe exprimat formæ. Sed ſi quis extiterit tam ſtultus & uæcors, ut putet quod aliud ex ſe deus in deum quàm deum formet, & qui in forma dei ſit, aliud aliquid totus ipſe quàm deus ſit poſt ſacramenta hominis aſſumpti, & per obedientiam conſummatæ uſqꝫ ad crucis mortem humilitatis: audiet cœleſtium & terreſtrium & infernorum, & omnis linguæ confeſsione, Ieſum in gloria dei patris. In hac igitur gloria, ſi cum iam forma ſeruilis fuerit manebit, tunc cum in forma dei eſſet quæro quid manſerit, utrum'ne in natura dei, quæ ſignificatur in gloria, Chriſti ſpiritus fuerit, cũ in gloria dei patris Chriſtus Ieſus, id eſt homo natus extaret. Tenet in omnibus beatus Apoſtolus fidei euãgelicæ indemutabilem prædicationẽ: ita dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum deum prædicãs, ut necꝫ per alterius generis deũ, in duos deos fides apoſtolica depereat, necꝫ inſeparabilis à patre filius deus unici ac ſingularis dei prędicandi occaſionẽ impiam præbeat. Dicens enim, in forma dei, & in gloria dei patris: necꝫ differre docuit, necꝫ nõ exiſtentem exiſtimari permiſit. Nam qui in forma dei eſt, necꝫ in alterum deum proficit, necꝫ

etiam

Qui cum in forma dei eſſet (margin)

Obiectionis excluſio (margin)

etiam ipſe non deus eſt: quia nec ſeparari poteſt à dei forma, cum in ea ſit: nec qui in dei eſt forma, nō deus eſt. Sicut qui in dei gloria eſt, non poteſt aliud eſſe quàm deus eſt: & dum in gloria dei deus eſt, alterius dei atq; adeo diuerſi non habet prædicationem: quia per id quod in gloria dei eſt, ex eo in cuius gloria eſt habet in ſe naturale quod deus eſt. Non periclitatur per plures prædicationes fides una, ne una ſit. Euangeliſta enim dictum à domino docuerat, Qui me uidet, uidet & patrem. Sed nunquid doctor gentium Paulus uirtutem dicti dominici aut ignorauit aut tacuit dicens: Qui eſt imago dei inuiſibilis? Interrogo utrum uiſibilis imago eſt inuiſibilis dei deus: & utrum infinitus deus per formam circunſcriptā & imaginem coimaginari poſsit ad ſpeciem. Imago enim formā neceſſe eſt eius reddat, cuius imago eſt. Qui uolunt autem alterius generis filio eſſe naturam, conſtituant cuius modi filium imaginem eſſe inuiſibilis dei uelint. An'ne corpoream & contemplabilem, & ex locis in loca motu inceſſuq; circumuagam. Meminerint tamen ſecundum euāgelia & prophetas, & Chriſtum ſpiritum & deum ſpiritum. Qui ſi circunſcribent hunc ſpiritum formali & corporali modo, non erit inuiſibilis dei imago corporea, nec indefinitæ ſpeciei definita moderatio. Sed neq; dominus incertum reliquit: Qui me uidet, uidet & patrem. Neq; Apoſtolus tacuit qualis eſſet, Qui eſt imago dei inuiſibilis. Dominus enim dixerat: Si non facio opera patris mei, nolite mihi credere. Hinc uideri in ſe patrem docens, quòd opera eius efficeret, ut intellecta naturæ uirtus naturam intellectæ uirtutis oſtenderet, per quod Apoſtolus hanc imaginem dei eſſe ſignificans, ait: Qui eſt imago dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in ipſo conſtituta ſunt omnia in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia, ſiue throni, ſiue principatus, ſiue poteſtates, ſiue dominationes, omnia per ipſum & in ipſo condita ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant: & ipſe eſt caput corporis eccleſiæ, qui eſt initium primogenitus ex mortuis, ut fieret in omnibus ipſe primatum tenens, quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipſum reconciliari omnia in eum. Per horum igitur operum uirtutem imago dei eſt. Nam utiq; inuiſibilium conditor non eſt in ea naturæ neceſsitate, ut inuiſibilis dei imago uiſibilis ſit. Ac ne formę potius quàm naturæ imago eſſe intelligeretur, idcirco inuiſibilis dei imago eſt: natura in eo dei per naturæ ſuæ uirtutem intelligenda, non uiſibili qualitate. Primogenitus itaq; omnis creaturæ eſt, quia in ipſo omnia creata ſunt. Et ne quòd in ipſo omnia creata ſunt, non ad ipſum quiſquam auderet referre, ait: Omnia per ipſum & in ipſo condita ſunt, & ipſe eſt ante omnes, & omnia ipſi conſtant. Omnia itaq; ipſi conſtant, qui ante omnia eſt, & in quo omnia ſunt. Et hæc quidem ad exordia pertinent

Qui eſt imago dei inuiſibilis

Quō filius imago dei

tinent creaturarum. Cæterum ob diſpenſationem corporis noſtri ait: Et ipſe eſt caput corporis eccleſiæ, qui eſt initiũ primogenitus ex mortuis, ut fieret in omnibus ipſe primatum tenens, quia in ipſo complacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipſum omnia reconciliari in eum. Reddidit Apoſtolus ſpiritualibus ſacramentum corporationis. Nam qui imago dei inuiſibilis eſt, ipſe eſt caput corporis eccleſiæ. Et qui primogenitus omnis creaturæ eſt, idem initium, primogenitus ex mortuis eſt, ut in omnibus teneat primatum, dum nobis concorporalis eſt, qui dei imago eſt, dum qui primogenitus creaturæ eſt, idem primogenitus ad æternitatem eſt: ut cui ſpiritualia debent, in primogenito creata quòd maneant, ei & humana debeant, quòd in primogenito ex mortuis renaſcantur æterna. Ipſe eſt enim initium, qui cum filius ſit, imago dei eſt. Primogenitus quoq; omnis creaturæ eſt, continens in ſe uniuerſitatis exordium. Et rurſum ipſe caput corporis eccleſiæ eſt, & primogenitus ex mortuis, ut in omnibus teneat ipſe primatum. Et quia omnia ei conſtant, in ipſo complacita plenitudo conſiſtit: dum in eo per ipſum, & in eum reconciliantur omnia, in quo per ipſum & in ipſo omnia ſunt creata. Sentis'ne iam quid ſit eſſe imaginem dei? Creari utiq; omnia in eo & per eum. Cum in eo creantur omnia, intellige etiam eum cuius imago eſt creantem in eo omnia. Cum autem quæ in eo creantur per ipſum creantur, in hoc quoq; qui imago eſt naturam eius cuius imago eſt, cognoſce. Per ſe enim creat, quæ in ipſo creantur, ſicuti per ipſum reconciliantur in eo omnia. Cum in eo reconciliantur, paternæ uirtutis in eo apprehende naturam reconciliantem ſibi in eo omnia. Cum per eum reconciliãtur omnia, ipſum patri reconciliantem in ſe omnia quæ per ſe reconciliat intellige. ait enim idem Apoſtolus: Omnia autem à deo qui recõciliauit nos ſibi per Chriſtum, & dedit nobis miniſterium reconciliationis, quoniam quidem deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Confer cum his omne euangelicæ fidei ſacramentum. Qui enim uidetur in uiſo, qui operatur in operante, qui loquitur in loquente, idem in reconciliante reconciliat: & idcirco in eo & per eum reconciliatio eſt, quia per indifferentem naturam pater in eo manens mundum ſibi ipſe per eum & in eo, reconciliatum reddebat. Conſulens itaq; humanę infirmitati deus, non incerta uerborum nuditate fidem docuit. Namq; cum credendi neceſsitatem dicti dominici autoritas ſola præſtaret, tamen ſenſum noſtrum per intelligentiam æditæ rationis inſtituit: ut id quod dixerat: Ego & pater unum ſumus, per cauſam ipſam unitatis expoſite noſceremus. Dicens enim ſe per loquentem loqui, & per operantem operari, & per iudicantem iudicare, & per uiſum uideri, & per reconciliantem reconciliari, & manere ſe in eo qui in ſe maneret: quæro quo alio ad

ad intelligentiæ noſtræ ſenſum expoſitionis ſuæ uti potuerit apertiori ſermone, ut unum eſſe intelligerentur, quàm iſto, quo per natiuitatis ueritatem, & naturæ unitatem, quicquid filius ageret & diceret, id in filio pater & loqueretur & ageret? Non eſt hoc itaque naturæ à ſe alienæ per creationem in deum comparatæ, neque ex portione dei in deum natæ: ſed perfecta natiuitate in deum perfectum genitæ diuinitatis, cuius hæc naturalis conſcientiæ fiducia eſt, ut dicat: Ego in patre, & pater in me. Et rurſum: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt. Nihil enim ei ex deo deeſt: quo operante & loquente & uiſo, deus & operatus & locutus & uiſus ſit. Non ſunt duo in unius uel operatione, uel ſermone, uel uiſione. Nec ſolitarius deus eſt, qui in operante & loquente & uiſo deo deus & operatus et locutus & uiſus ſit. Hoc eccleſia intelligit, hoc ſynagoga non credit, hoc philoſophia non ſapit: unum ex uno, & totum à toto, deum & filium, neque per natiuitatē patri ademiſſe quod totus eſt, neque hoc ipſum totum nō ſecum naſcendo tenuiſſe. Et quiſquis in hac infidelitatis ſtultitia detinebitur: aut Iudæorum ſectator, aut gentilium eſt. Vt autem dictum domini intelligas quod ait: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt, Apoſtoli & doctrinam & fidem diſce dicentis: Videte ne quis uos ſeducat per philoſophiam & inanem deceptionem ſecundum traditionem hominum, ſecundū elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum, quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. De mundo eſt, & de doctrina hominum ſapit, & philoſophiæ præda eſt, quiſquis Chriſtum uerum deum neſcit, quiſquis in eo plenitudinem diuinitatis ignorat. Humana mens hoc ſolum ſapit quod intelligit, & mundus hoc tantum quod poteſt credit: ſecundum elementorum naturas, id tantum poſsibile exiſtimās, quod aut uideret, aut ageret. Elementa enim mundi ex nihilo ſubſtiterunt: ſed Chriſtus non de extantibus manat, nec cœpit ab origine, ſed originem ab origine ſumpſit æternam. Elementa enim mundi aut inanima ſunt, aut in animam profecerunt: ſed Chriſtus uita eſt, ex deo uiuente in uiuentem deum natus. Elementa mundi ex deo ſunt inſtituta, non deus ſunt. Chriſtus ex deo deus, hoc totum eſt ipſe quod deus eſt. Elementa mundi cum intra ſint: non poſſunt à ſe extare, ne intra ſint. Deum ſub ſacramento in ſe habens Chriſtus in deo eſt. Elementa mundi cum ex ſe ſui generis generant ad uitam, per corporales quidem paſsiones præbent ex ſe initia naſcendi: cæterum non inſunt uiua ipſa naſcentibus. Omnis uero corporaliter plenitudo diuinitatis in Chriſto eſt. Et interrogo cuius in eo diuinitatis plenitudo eſt? Quæ ſi non patris eſt, quem mihi deum alium unius dei fallax prædicator imponis, cuius diuinitatis plenitudo habitet in Chriſto? Si uero patris eſt, edoce quo modo corporaliter hæc in eo habitet plenitudo.

Quomodo intelligendū, omnia quæ patris ſunt, mea ſunt

De humana ſapientia

Si enim corporali modo patrem in filio cludis, pater in filio habitans non extabit in ſeſe. Sin uero quod eſt potius, corporaliter in eo manẽs diuinitas, naturæ in eo dei ex deo ſignificat unitatem, dum in eo deus eſt, non aut per dignationem, aut per uoluntatem, ſed per generationem uerus & totus corporalis ſecundum ſui plenitudinem manens: dum quod ipſe eſt, id etiam per natiuitatem dei in deum natus eſt, neque diuerſum, aut differens aliquid in deo eſt, cum id quod eſt, corporaliter habitet in Chriſto, & quicquid inhabitat corporaliter, id ipſum ſecundum diuinitatis eſt plenitudinem. Quid humana ſectaris? quid inanium deceptionum doctrinis inhæres? quid mihi affers unanimitatem, concordiam, creaturam? Plenitudo diuinitatis in Chriſto eſt corporaliter. Tenuit autem etiam in hoc Apoſtolus fidei ſuæ legem, ut corporaliter in Chriſto inhabitare plenitudinem diuinitatis doceret: ne ad unionem impiam fidei ſermo deciderct, nec in alterius naturæ intelligentiam furor irreligioſus erumperet. Habitans enim in Chriſto plenitudo diuinitatis corporaliter, nec ſingularis, nec ſeparabilis eſt: dum nec ſe patitur à corporali plenitudine corporalis plenitudo diſcerni, nec habitans diuinitas, ea ipſa intelligi poteſt eſſe diuinitatis habitatio. Atque ita Chriſtus eſt, ut corporaliter plenitudo diuinitatis in Chriſto ſit: ſic uero in Chriſto ſit diuinitatis corporaliter plenitudo, ut in eo inhabitans nihil aliud intelligatur eſſe quàm Chriſtus. Furare quas uoles uerborum occaſiones, & irreligioſi ingenij aculeos exagita. Ementire ſaltem cuius plenitudo diuinitatis in Chriſto inhabitet corporaliter. Eſt enim Chriſtus, eſt & inhabitans in eo diuinitatis corporaliter plenitudo. Et quæ ſit ſi quæras habitatio corporalis: intellige quid ſit loqui in loquente, & in uiſo uideri, & in operãte operari, & in deo deum, & ex toto totum, & ex uno unum, & ita corporalis diuinitatis plenitudinem recognoſce, & cuius hæc diuinitatis corporaliter inhabitans plenitudo ſit, memento Apoſtolum nõ tacere dicentem: Ea enim quæ inuiſibilia ſunt eius à conſtitutione mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur, æterna quoque eius uirtus & diuinitas. Huius itaque diuinitas corporalis in Chriſto eſt, non ex parte, ſed tota: neque portio eſt, ſed plenitudo: ita corporaliter manens, ut unum ſint: ita unum ſunt, ut à deo non differat deus: ita indifferens à deo deus, ut perfectũ deum ſubſtituerit perfecta natiuitas: ita autem perfecta natiuitas ſubſiſtat, quia in deo ex deo nato corporaliter diuinitatis inhabitet plenitudo.

Quæ ſit habitatio corporalis

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE

Liber IX

TRactantes ſuperiori libro de indifferenti natura dei
patris & dei filij, & id quod dictum eſt: Ego et pater
unum ſumus, demonſtrantes non ad ſolitarium de-
um proficere, ſed ad unitatem indiſcretæ naturæ, ſe-
cundum generationem diuinitatis, dum neqꝫ aliun
de quàm ex deo deus natus eſt, & ex deo deus non
poteſt nõ id eſſe quod deus eſt: percurſiſqꝫ & ſi non
omnibus, tamen ad intelligẽtiam ſufficientibus dictorum diuinorum
atqꝫ apoſtolicorum teſtimonijs, quibus inſeparabilis natura ac pote-
ſtas patris ac filij docebatur, uſqꝫ ad hunc Apoſtolicę fidei locum ueni
mus, quo ait: Videte ne quis uos ſeducat per philoſophiam & inanem
deceptionem ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa
mundi, & non ſecundum Chriſtum, quia in ipſo habitat omnis pleni-
tudo diuinitatis corporaliter. In quo per corporaliter habitãtem in eo
diuinitatis plenitudinem, uerum & perfectum & paternæ naturæ de-
um demonſtrari docuimus, ita ut inhabitans plenitudo nec diuerſum
intelligeretur ſignificare, neqꝫ unicum: cum & incorporalis dei, corpo
ralis habitatio proprietatem naturalis unitatis in deo qui ex deo ſubſti
tiſſet doceret, & habitans in Chriſto deus ſubſiſtentis Chriſti natiuita
tẽm, dum eius eſt habitator oſtẽderet: per quod impietati eorum ſatis
ſuperqꝫ arbitror fuiſſe reſponſum, qui id quod à domino dictum eſt:
Qui me uidet, uidet & patrem, Et pater in me et ego in patre, Et ego et
pater unum ſumus: Et omnia quæ patris ſunt, mea ſunt, ad unanimita
tem & concordiam uoluntatis referrent, ut quia dicti fides maneret,
dicti tamen intelligentiam fallacis doctrinæ religio ementita corrum-
peret: & cum negari non poſsit uoluntatum aſſenſus in his in quibus
naturæ unitas prædicatur: ad abolendã tamen eam quæ ſecundũ nati-
uitatem eſt unitatem, ſocietas tantum concordiæ crederetur. Sed bea-
to Apoſtolo poſt multa naturalis ueritatis nõ ambigua præconia, cor
poraliter habitantis diuinitatis plenitudinem in Chriſto docente, ab-
ſciſſa eſt omnis impiæ temeritatis aſſertio, cum naturalẽ unitatem in-
corporalis diuinitatis habitatio corporalis efficeret: ut id quod non ſo
lus filius eſt, ſed quod in eo manet pater, neqꝫ ſolum manet, ſed & ope
ratur & loquitur, neqꝫ ſolum operatur & loquitur, ſed et uidetur. Non
ſunt nuncupatiua, ſed uera, dum habet in ſe per ſacramentum natiuita
tis & uirtus uirtutem, & poteſtas poteſtatem, & natura naturã, tenens
per natiuitatẽ ipſa quod ſuum eſt, & ex ſe per imaginem referẽs quod

in ſe eſt, dũ & imago eſt autoris & ueritas, quia perfecta natiuitas perfectam imaginem præſtat, & plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitans naturalem obtinet ueritatem. Et hæc quidem quamuis ita ſe ut ſunt habeant, quia naturalis ex deo deus non poteſt niſi in ea natiuitatis ſuæ natura eſſe qua deus eſt, & uiuentis naturæ indifferens unitas, inſeparabilis à ſe eſt ſub uiuentis natiuitate naturæ: tamẽ per fidei euangelicæ ſalutarem confeſsionem ſubrepunt hæretici ad ueritatis excidium, ut naturalem filio detrahant unitatem, dum aliter atq; in aliud dicta, aliter atq; in aliud intelligenda componunt. Negantes itaq; dei filium, utũtur ea autoritate qua dixerat: Quid me dicis bonum? Nemo bonus niſi unus deus. Vt quia unum deum profeſsio eius locuta ſit, quicquid illud in dei nomine erit, non in natura dei maneat, quia deus unus eſt: atq; ut id quod ipſe deus dicitur, nuncupatione potius quàm ueritate ſit, hinc confirmare nituntur, quia dixerit: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum & uerum deum. Et ut extra proprietatem ueri dei ſit, id adijciunt: Non poteſt filius ab ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem. Tentant quoq; & illud: Pater maior me eſt. Poſtremo iam tanquã in diſſolubili abnegatę diuinitatis profeſſione ſubuertiſſe ſe fidem eccleſiæ gloriantur, cum relegunt: De die aũt illa & hora nemo ſcit, neq; angeli in cœlis, neq; filius, niſi pater ſolus. Non enim uidetur exęquabilis per natiuitatẽ eſſe natura, quæ ignorationis ſit neceſsitate diuerſa, & pater ſciẽdo ac filius neſciendo manifeſtent diſsimilitudinem diuinitatis, quia et ignorare deus nihil debeat, & ignorans non comparandus ſit ad ſcientem. Sed hæc omnia, nec ratione intelligentes, nec temporibus diſcernentes, nec ſacramẽtis euangelicis apprehendentes, nec dictorum uirtutibus ſentiẽtes, ſtulto atq; imperito furore aduerſus diuinitatis naturã loquuntur, ad implendas aures ignorantium ſola hæc & nuda memorantes, aut abſolutionibus eorum tacitis, aut cauſis: cum dictorum intelligẽtia, aut ex præpoſitis, aut ex conſequentibus expectetur. Atq; horum quidem ſuperius memoratorum rationem ex ipſis uel euãgelicis, uel apoſtolicis profeſsionibus præſtaturi, admonendos eſſe omnes communis fidei exiſtimamus: ut in qua confeſsione æternitas uitæ eſt, in eadem ſit intelligentia æternitatis. Neſcit planè uitam ſuam neſcit, qui Ieſum Chriſtum ut uerum deum, ita & uerum hominem ignorat. Et eiuſdem periculi res eſt: Chriſtum Ieſum uel ſpiritum deum, uel carnem noſtri corporis denegare: Omnis ergo, inquit, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui eſt in cœlis. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui eſt in cœlis. Hęc uerbum caro factum loquebatur, & homo Ieſus Chriſtus dominus maieſtatis docebat. Mediator ipſe in ſe ad ſalutem eccle-

Dictorum intelligentia aut ex præpoſitis aut ſequentibus expectanda

ſiæ

ſiæ conſtitutus, & illo ipſo inter deum & homines mediatoris ſacramento utrunq; unus exiſtens, dum ipſe ex unitis in idipſum naturis, naturæ utriuſq; res eadem eſt, ita tamen ut neutro careret in utroq;, ne forte deus eſſe homo naſcēdo deſineret, & homo rurſum deus manendo non eſſet. Hæc itaq; humanæ beatitudinis fides uera eſt, deum & hominem prædicare, uerbum & carnem confiteri: neq; deum neſcire quòd homo ſit, neq; carnem ignorare quòd uerbum ſit. Cum autē contra naturam ſenſus noſtri, deus manēs homo naſcitur, iam non eſt contra naturam ſpei noſtræ, ut natus homo deus maneat: cum potior natura in inferiorē nata, fidem præſtet, inferiorem in naturā naſci poſſe potiorem. Et quidem ſecundum legem & conſuetudinē mundi, promptior magis ſpei noſtræ q̄ diuini ſacramenti effectus eſt. Nanq; mundus in his quæ naſcuntur habet incrementi uirtutem, non habet diminutionis poteſtatē. Gramen, arbores, ſata, pecudes, ipſum quoq; participem rationis hominem contuere: ſemper proficit augmento, nunq; uero diminutiōe cōtrahitur, nec ſeſe caret quod excreuit ex ſeſe. Nam tametſi aut ætate marceſcat, aut morte perimatur, habet quidem aut demutationem in tempore, aut finem in cōſtitutione uiuendi: cęterū hoc quod ſit non habet in uirtute nō eſſe, ut nouum ſe per imminutionem condat ex eodem, id eſt, ut ex ſene decedat in paruulum. Naturæ ergo noſtræ neceſsitas in augmentū ſemper mundi lege prouecta, non imprudenter profectū naturæ potioris expectat: cui & incrementum ſecundum naturam eſt, & imminutio contra naturam eſt. Deo itaq; proprium fuit eſſe aliud quàm manebat, nec tamen non eſſe quod manſerat: naſci in hominem deum, nec tamen deum eſſe deſinere: contrahere ſe uſq; ad cōceptum & cunas & infantiam, nec tamen dei poteſtate decedere: hoc nō ſibi, ſed nobis eſt ſacramentum: neq; aſſumptio noſtra deo profectus eſt, ſed contumeliæ ſuæ uoluntas, noſtra prouectio eſt: dū nec amittit ille quod deus eſt, & homini acquirit ut deus ſit. Natus igitur unigenitus deus ex uirgine homo, & ſecundum plenitudinem temporum in ſemetipſo prouecturus in deum hominem, hunc per omnia euāgelici ſermonis modum tenuit, ut ſe filium dei credi doceret, & hominis filium prædicari admoneret: locutus & gerens homo uniuerſa quæ dei ſunt, loquens deinde & gerens deus uniuerſa quæ hominis ſunt, ita tamē, ut in ipſo illo utriuſq; generis ſermone nunq; niſi cū ſignificatione & hominis locutus & dei ſit; uno tamen deo patre ſemper oſtenſo, & ſe in natura unius dei per natiuitatis ueritatē profeſſo, & tamen ſe deo patri & filij honore & hominis conditione ſubdente, cum & natiuitas omnis ſe referat ad autorem, & caro ſe uniuerſa ſecundum deum profiteatur infirmā. Hinc itaq; fallendi ſimplices atq; ignorantes hereticis occaſio eſt, ut quæ ab eo ſecundū hominem dicta ſunt, *Vnde occaſio hereſeos*

dicta eſſe ſecundum naturæ diuinæ infirmitatem mentiantur: & quia unus atq; idem eſt loquens omnia quæ loquitur, de ſemetipſo omnia eum locutum eſſe cōtendant. Nec ſanè negamus, totum illum qui eius manet, naturæ ſuæ eſſe ſermonem. Sed ſi Ieſus Chriſtus & homo & deus eſt, & neq; cum homo, tum primū deus, neq; cum homo, tum non etiam & deus, neq; poſt hominem in deo nō totus homo, totus deus, unum atq; idem neceſſe eſt dictorum eius ſacramentum eſſe quod generis. Et cum in eo ſecundū tempus diſcernis hominem à deo, dei tum atq; hominis diſcerne ſermonem: & cum deum atq; hominem in tempore confiteberis, dei atq; hominis in tempore dicta diiudica. Cum uero ex homine & deo rurſum totius hominis, totius etiā dei tempus intelligis, ſi quid aliud ad demonſtrationē eius tēporis dictū eſt, tempori coaptato quæ dicta ſunt: ut cū aliud ſit ante hominē deus, aliud ſit homo & deus, aliud ſit poſt hominē & deū totus homo totus deus, non cōfundas tēporibus & generibus diſpēſationis ſacramentū, cum pro qualitate generum ac naturarum alium ei in ſacramento hominis neceſſe eſt ſermonem fuiſſe non nato, alium adhuc morituro, alium iam æterno. Noſtri igitur cauſa hæc omnia Ieſus Chriſtus manens, & corporis noſtri homo natus, ſecundum conſuetudinem naturę noſtræ loquutus eſt: non tamen omittens naturæ ſuæ eſſe quod deus eſt. Nam tametſi in partu ac paſsione ac morte naturæ noſtræ rem peregerit, res tamen ipſas omnes uirtute naturæ ſuæ geſsit: dum ſibi ipſe origo naſcendi eſt, dum pati uult quod eum pati non licet, dum moritur qui uiuit. Et tamen cum hæc deus per hominem agit, ex ſe natus, per ſe paſſus, & ex ſe mortuus: non & hominē ſe non egit, dum & natus & paſſus & mortuus eſt. Hæc autem iam ante cōditionem mundi ſacramenta ſunt cœleſtium myſteriorum conſtituta, ut unigenitus deus homo naſci uellet, manſuro in æternum in deo homine: ut deus pati uellet, ne paſsionibus humanę infirmitatis diabolus deſæuiens, legem in nobis peccati deo infirmitatē noſtram aſſumente retineret: ut deus mori uellet, ne qua inſolens poteſtas aduerſus deum eſſet, neq; creatæ in ſe uirtutis poſſet uſurpare naturā, cum ſe immortalis deus intra legem mortis habuiſſet. Naſcitur itaq; deus aſſumptioni noſtræ, patitur uero innocentiæ, poſtremo moritur ultioni: dum & homo noſter in deo permanet, & infirmitatum noſtrarū paſsiones deo ſociæ ſunt, & ſpiritalis nequitiæ ac malitiæ poteſtates triumpho carnis deo per carnem moriente ſubduntur. Huius igitur ſacramenti Apoſtolus cōſcius, & per dominum ipſum fidei ſcientiā adeptus, cum nō ignoraret incapacem eſſe eius & mundū, & homines, & philoſophiam, ait: Videte ne quis uos ſeducat per philoſophiam, & inanem deceptionem ſecundū traditionem hominū, ſecundum elementa mundi, & non ſecundū Ieſum Chri-

ſtum

ſtum,quia in ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & eſtis in illo repleti,qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis.Ex poſita itaq; habitantis corporaliter diuinitatis in eo plenitudine,ſacramentum aſſumptionis noſtræ continuo ſubiecit dicens: Et eſtis in eo repleti. Vt enim in eo diuinitatis eſt plenitudo, ita in eo & nos ſumus repleti. Neq; ſanè ait, eſtis repleti, ſed, in eo eſtis repleti: quia per fidei ſpem in uitam æternā regenerati ac regenerandi omnes,nunc in Chriſti corpore manent,replendis poſtea ipſis, non iam in eo,ſed in ipſis ſecundum tempus illud,de quo Apoſtolus ait: Qui transfigurauit corpus humilitatis noſtræ, conforme corpori claritatis ſuæ. Nunc igitur in eo repleti ſumus,id eſt,per aſſumptionem carnis eius,in qua diuinitatis plenitudo corporaliter inhabitat. Et huius ſpei noſtræ nō exigua in eo poteſtas eſt.Nāq; quod repleti in eo ſumus,hoc eſt caput ac principium omnis poteſtatis, ſecundum illud: Vt in nomine ſuo omne genu flectatur,cœleſtium,terreſtrium & infernorū,& omnis lingua confiteatur,quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. Cōfeſsio itaq; hæc erit,Ieſum in gloria dei patris, & natū in homine deum, iam non in infirmitate corporis noſtri manere,ſed in dei gloria. Et hoc lingua omnis confitebitur.Et cum cœleſtia & terreſtria genu flectēt: hoc caput omnis principatus & poteſtatis eſt, ut ei uniuerſa genu flectēdo ſubiecta ſint,in quo ſumus repleti,& qui per habitantem in ſe corporaliter diuinitatis plenitudinem,in dei patris gloria ſit confitendus. Demonſtrato autem & naturæ ſuæ & aſſumptionis noſtræ ſacramento, cum in eo plenitudine diuinitatis manēte,nos in eo per id quod homo natus eſt repleamur:reliquam diſpenſationem humanæ ſalutis exequitur dicens: In quo & circumciſi eſtis circumciſione non manufacta in expoliatione corporis carnis,ſed in circumciſione Chriſti, conſepulti ei in baptiſmate, in quo & conreſurrexiſtis per fidem operationis dei, qui excitauit eum à mortuis. Circuncidimur itaq; nos nō circūciſione carnali, ſed circūciſione Chriſti: id eſt,in nouum hominē renati. Cum enim conſepelimur baptiſmate eius, mori nos neceſſe eſt ex uetere homine, quia regeneratio baptiſmi reſurrectionis eſt uirtus:& hæc circūciſio Chriſti eſt,nō expoliari carne præputij,ſed totos cōmori ei,et per id totos poſtea ei uiuere. In eo eñ reſurgimus, per eius dei fidē, qui eū ſuſcitauit à mortuis. Credēdus ergo deus eſt, cuius operatione Chriſtus excitatus à mortuis eſt,quia fides iſta correſurgit in Chriſto. Conſummat deinde ita omne hominis aſſumpti ſacramētū: Et uos cū mortui eſſetis in delictis,& præputio carnis ueſtræ,uiuificauit cum illo,donatis uobis omnibus delictis, delēs quod aduerſum nos erat chirographum in ſententijs,quod erat cōtrarium nobis,& ipſum tulit è medio affigens illud cruci,exutus carnem,& poteſtates oſtentui eſſe fecit,tri-

Duplex circumciſio, carnalis & ſpiritualis

umphatis his in ſemetipſo. Apoſtolicam fidem ſeculi homo nō capit, & ſenſus ſui dicta alius præter ꝙ ipſius ſermo nō explicat. Deus Chriſtum à mortuis excitat, & Chriſtū in quo corporaliter diuinitatis plenitudo inhabitat. Sed cōuiuificauit nos cū illo, donans nobis peccata, & delens chirographum legis peccati, quod per ſententias anteriores contrariū nobis erat, hoc tollens de medio, & cruci affigens, mortis lege carne ſeſe ſpoliās, poteſtates oſtentui reddens, triumphatis his in ſemetipſo. Et de triumphatis poteſtatibus in ſemetipſo, atq; oſtētui redditis, deletoq; chirographo, uiuificatisq; nobis, iam ſuperius tractauimus. Hoc uero ſacramentū, quis uel apprehendet, uel eloquetur? Suſcitat dei operatio Chriſtū à mortuis, & hęc eadem dei operatio nos uiuificat cum Chriſto, & hæc eadem dei operatio donat peccata, chirographum delet & affigit cruci. Carnem ſe exuit, poteſtates oſtētui reddit, ac de his in ſemetipſo triumphat. Habes operationem dei, Chriſtum à mortuis excitantis: habes & Chriſtum hæc ipſa in ſe, quæ deus operatur operantem. Chriſtus enim mortuus eſt, carne ſe ſpolians. Tene ergo Chriſtum hominem à deo ex mortuis excitatum, tene deum Chriſtū ſalutis noſtræ operationes cum eſſet moriturus operantē: ut cum hæc deus operatur in Chriſto, operetur licet deus, ſpolians ſe tamen Chriſtus carne, moriturus ſit: & cū mortuus eſt Chriſtus; operans ante mortem deus, mortuū tamen Chriſtum operatio dei excitet, cum ipſe ſit Chriſtus à mortuis excitatus, qui eſt ante mortem Chriſtus operatus, & idem ſit ſpolians ſe carne moriturus. Iam'ne apoſtolicæ fidei ſacramentum intelligis? Iam'ne Chriſtū habes cognitū? Quęro enim à te, quis ſit carne ſe ſpoliās, & quæ ſit caro illa ſpoliata? Duplicis enim intelligentiæ ab Apoſtolo teneo ſignificationem, ſpoliatæ carnis, ſeq; carne ſpoliantis: & inter hæc Chriſtum audio per operationem dei à mortuis excitatum. Et cum ſit Chriſtum à mortuis excitans deus, ſitq; & Chriſtus excitatus à mortuis: interrogo quis eſt carne ſe ſpolians, & quis eſt Chriſtum à mortuis excitans, noſq; uiuificans cum Chriſto? Si enim non idem eſt Chriſtus mortuus, qui eſt caro ſpoliata, carnis ſpoliatæ nomē oſtende, & rurſus naturam eius qui ſe carne ſpoliauit, expone. Eundem enim eſſe inuenio deum Chriſtum à mortuis excitatum, qui ſe carne ſpoliauit, & rurſum ſpoliatā carnem Chriſtum à mortuis eſſe excitatum: deinde principatus & poteſtates oſtentui reddentem & triumphantē reperio in ſemetipſo. Intelligis'ne hunc triumphantem poteſtates in ſemetipſo? Sentis'ne quod à ſe nō differat caro ſpoliata, & carne ſe ſpoliās? In ſemetipſo enim triūphat, id eſt, in ea qua ſe carne ſpoliauit. Vides'ne ita deum & hominem prædicari: ut mors homini, deo uero carnis excitatio deputetur? Nō tamen ut alius ſit qui mortuus eſt, et alius ſit per quem mortuus reſurgit. Spoliata enim caro

Chriſtus

Chriſtus eſt mortuus:& rurſus Chriſtū à mortuis excitās,idem Chri-
ſtus eſt carne ſe ſpolians.Naturam dei in uirtute reſurrectionis intelli-
ge, diſpenſationē hominis in mórte cognoſce. Et cū ſint utraq; ſuis ge
ſta naturis,unū tamen Chriſtū Ieſum eum memento eſſe, qui utrunq;
eſt. Quanq; enim meminerim frequenter ad deum patrē per Apoſto-
lum referri,Chriſtū à mortuis eſſe ſuſcitatū,ſed non eſt Apoſtolus ex-
tra Euangelicā fidem dictis ſuis ipſe cōtrarius,maxime domino dicen-
te:Propter hoc me pater diligit,quód ego pono animā meā,& iterum
recipiā eam. Nemo tollet eam à me,ſed ego pono eā à me. Poteſtatem
habeo ponendi eam,& poteſtatem habeo iterum accipiendi eam.Hoc
mandatum accepi à patre. Vel cum poſtulatum ab eo eſſet,ut ſignum
ad fidem de ſe oſtenderet,ait de templo corporis ſui:Soluite templum
hoc,& ego in triduo ſuſcitabo illud.Cum enim & per accipiendæ ani-
mæ poteſtatem, & per ſuſcitādi templi uirtutem ipſum ſe ſibi reſurre-
ctionis ſuæ deum doceat: totum hoc tamen ad mandati paterni refert
autoritatem.Non contrarie intelligitur Apoſtolus, Chriſtum dei uir-
tutem & dei ſapientiā prædicaſſe, omnemq; operis ſui magnificentiā
per id ad patris gloriam retuliſſe:quia quicquid Chriſtus gerit, uirtus
dei & ſapientia gerit:& quicquid uirtus dei & ſapientia gerit, ſine du-
bio deus gerit, cuius & ſapientia eſt Chriſtus & uirtus. Deniq; nunc
per operationē dei excitatus Chriſtus à mortuis eſt,quia opera dei pa-
tris ipſæ naturę à deo non differentis operatus eſt.Et in eo reſurrectio
nis fides eſt,qui Chriſtum ſuſcitauit à mortuis.Hanc igitur beatus A-
poſtolus geminæ in Chriſto ſignificationis tenuit prædicationē,ut &
infirmitatem in eo hominis,& uirtutem dei ac naturam doceret:ſecun
dum illud Corinthijs dictū:Nam & ſi crucifixus eſt ex infirmitate no-
ſtra,ſed uiuit ex uirtute dei,mortem infirmitatis humanæ, uitam uero
dei uirtutis oſtendens. Et illud ad Romanos: Quod enim mortuū eſt
peccato,mortuū eſt ſemel:quod aūt uiuit,uiuit deo.Sic & uos deputa-
te uoſmet ipſos mortuos quidē eſſe peccato, uiuere autem deo in Chri
ſto Ieſu:mortem peccato, id eſt,corpori noſtro adſcribens, uitam au-
tem deo,cui eſt naturale quod uiuit.Et per id nos corpori noſtro mori
oportere,ut deo uiuamus in Chriſto Ieſu,qui peccati noſtri corpus aſ-
ſumens,totus iam deo uiuit, naturæ noſtræ ſocietate in cōmunionem
diuinæ immortalitatis unita. Hæc igitur demonſtranda à me paucis
fuerunt,ut utriuſq; naturæ perſonam tractari in domino Ieſu Chriſto
meminiſſemus:quia qui in forma dei manebat, formam ſerui accepit,
per quam obediens uſq; ad mortem fuit. obedientia enim mortis non *Obedictia mortis non eſt in dei forma*
eſt in dei forma,ſicuti nec dei forma ineſt in forma ſerui. Per ſacramen
tum aūt Euangelicæ diſpenſationis non alius eſt in forma ſerui, quàm
qui in forma dei eſt,cum tamen ſerui formam accipere, & in forma dei

manere non idem ſit: cumq́ accipere formam ſerui niſi per euacuationem ſuam non potuerit qui manebat in dei forma, non conueniente ſibi formæ utriuſq; concurſu. Sed non alius atq; diuerſus eſt, qui ſe exinaniuit, & qui formam ſerui accepit. Accepiſſe enim non poteſt eius eſſe qui non ſit, quia eius ſit qui ſubſiſtat accipere. Ergo euacuatio formæ non eſt abolitio naturæ, quia qui ſe euacuat, non caret ſeſe, & qui accipit manet. Et cum ipſe ſit euacuans & accipiens, habet quidem in eo ſacramentum quod ſe euacuat & accipit: non habet tamen interitum, ne non extet euacuans, & ne non ſit accipiens. Itaq; euacuatio eò proficit, ut proficiat forma ſerui, non ut Chriſtus qui in forma dei erat, Chriſtus ex ſe non maneat, cum formam ſerui non niſi Chriſtus acceperit. Qui cum ſe euacuauerit, ut manens ſpiritus Chriſtus, idem Chriſtus homo eſſet in corpore, demutatio habitus & aſſumptio naturæ, naturam manentis diuinitatis non perimit: quia unus atque idem Chriſtus ſit, & demutans habitum, & aſſumens. Oſtenſa itaque ſacramentorum diſpenſatione, per quam hæretici ignorantes quoſque fallerent, ut ea quæ per aſſumpti hominis naturam dicta geſtaq́; ſunt omnia, infirmitati diuinitatis adſcriberent: & formæ dei deputarent, quicquid formæ ſerui propriæ aptatum eſt: nunc ipſis propoſitionibus eorum reſpondendum eſt. Tutò enim iam dictorum ſingulorum genera dijudicabuntur, cum uerbum & carnem, id eſt, deum & hominem Ieſum Chriſtum ſola fides ſit cõfiteri. Deum igitur dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ex eo negandum per naturam hæretici exiſtimant, quia dixerit: Quid me dicis bonum? Nemo bonus eſt niſi unus deus. Omnis reſponſionum ratio neceſſe eſt, ut ex interrogationum cauſis proficiſcatur. Ad id enim reſpondebitur, unde quæritur. Et primum requiro à dicti huius calumniatore, utrum'ne id arguere dominum exiſtimet, quur bonus dictus ſit, ſeq; maluerit malum dici. Id enim ſignificari uidetur hoc dicto, quid me bonum dicis. Non opinor quiſquam tam uæcors erit, ut malitiæ profeſsionem ei uelit adſcribere, qui dixerit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos. Tollite iugum meum ſuper uos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus ueſtris: Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue eſt. Mitem ſe profitetur & humilem: & iraſci creditur, quur bonus dictus ſit? Profeſsionum hæc diuerſitas diſsidet, ut bonitatis ſuæ teſtis nomen in ſe bonitatis accuſet. Non ergo iraſci intelligitur ſe bonũ dici: & quærendum eſt, quam aliam de ſe profeſsionem arguat, qui nõ credendus eſt nomen in ſe bonitatis arguere. Videamus itaq;, quid præter bonum interrogans dixerit, ait enim: Magiſter bone, quid boni faciam? Duas igitur res cõnuncupauit, & bonum, & magiſtrum. Et quia non arguit

Quõ nemo bonus niſi deus

bonum

bonum ſe dici: hoc neceſſe eſt arguat, quòd magiſter bonus dictus ſit. Ita autem arguit ſe magiſtrum bonum dici, ut fidem interrogantis potius, quàm uel magiſtri in ſe, uel boni nomen argueret. Iuuenis enim inſolens, per obſeruantiam legis, & finem legis, qui Chriſtus eſt, neſciens, & iuſtificatum ſe in operibus exiſtimans, & non intelligens ueniſſe eum ad oues perditas domus Iſrael, & impoſsibile eſſe legi per fidem iuſtificationis ſaluare credentes: tanquam communium præceptorum, & in lege ſcriptorum magiſtrum interrogat dominum legis, & unigenitum deum. Deteſtatus itaq; dominus hanc de ſe irreligioſæ fidei profeſsionem, quòd tanquam magiſter legis interrogaretur, reſpondit: Quid me dicis bonum? Atq; ut ſignificaret quatenus intelligendus & profitendus bonus eſſet, ſubiecit: Nemo bonus niſi unus deus. Non reſpuit bonitatis nomen, ſi ſibi hoc tanquam deo deputaretur. Deniq; oſtendens ſe magiſtri in ſe boni, per fidem eius, qui tanquam hominem interrogabat, nomen arguere: poſt iactantiam iuuenis & gloriam legis impletæ, ita reſpondit: Vnum tibi deeſt. uade, uende quæcunq; habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & ueni ſequere me. Non refugit bonitatis de ſe nomen, qui cœleſtem theſaurum pollicetur: nec magiſtrum ſe non uult uideri, qui ducem ſe perfectæ huius beatitudinis præſtat. Terrenæ autem de ſe opinionis fidem arguit, bonitatem in ſolo deo docens eſſe. Et ut ſe & deum & bonum ſignificaret, bonitatis eſt uſus officijs, cœleſtes theſauros pandens, & ſe ad eos præuium tribuens. Ita & quæ ſibi tanquam homini tantum deferebantur, deteſtatur, neq; ſe ab his quæ deo deputabat, profeſſus alienum eſt: cum unum deum bonum confitens, ea ipſe loqueretur atq; ageret, quæ unius dei uirtutis, bonitatis atq; naturæ ſunt. Quòd igitur non bonitatis nomen refugerit, ſed neq; magiſtri honorem recuſauerit, ſed fidem eius qui in ſe nihil niſi corporeum & carnale ſapuiſſet, arguerit, hinc intelligitur, quòd aliter ad apoſtolos magiſtrum ſe cõfitentes loquutus eſt, dicens: Vos me uocatis màgiſtrum & dominum, & bene dicitis, ſum etenim. Et cum alibi dixiſſet: Ne uocemini magiſtri, quia magiſter ueſter Chriſtus eſt. Vbi cum fide magiſter eſt, ibi adeo laudat, ut & profiteatur hoc nomen: hic uero boni magiſtri nomen nõ recognoſcit, ubi nec dominus intellectus eſt eſſe, nec Chriſtus: ſolum unum deum bonum prædicans, non ſe utiq; à deo ſecernens, qui & dominum ſe profeſſus, & Chriſtum, ducem cœleſtis theſauri oſtendat. Tenuit autem hunc ſemper dominus fidei eccleſiaſticæ modum, ut patrem deum unum prædicans à ſacramento ſe dei non ſepararet unius, dum per naturam natiuitatis neque alium ſe deum profiteretur eſſe, neq; ipſum: quia eum nec diuerſi generis deum eſſe natura in eo unius dei patitur, neq; natiuitas admittit non

Iuuenis Euangelicus arrogans ex obſeruatiõe mãdatorũ legis

Ne uocemini magiſtri, quia magiſter ueſter Chriſtus eſt

non perfectũ ei eſſe quod filius eſt.Ita nec ſeparabilis à deo poteſt eſſe, neq; ipſe eſt.Per quod ita omnem ſermonis ſui ſignificationem tempe rat, ut quicquid deo patri honoris proteſtaretur,id modeſtiſsima con feſsione etiam ſibi proprium eſſe demonſtraret. Cum enim ait: Credi te in deum,& in me credite: quæro in quo ſe in natura diſcreuerit, qui non diſcreuit in honore? Dicens enim, & in me credite, cum dixiſſet, & in deum credite:an ne per id quod ait, & in me, non & ſuam intelli gitur ſignificaſſe naturam? Naturam planè ſepara,ſi fidem ſeparas. Si credidiſſe ſine Chriſto in deum uita ſit, Chriſtum à dei & nomine & proprietate diuelle. Quòd ſi uitam perficit credere in Chriſto eos, qui in deum credunt: uerbi uirtutem diligens lector expendat: Credite in deum,& in me credite. Cum enim ait: Credite in deum, & in me credi te, uniens ſe fidei dei,& naturę eius uniuit, cũ memorato deo in quem credi oporteret, & in ſe docuerit eſſe credendum: deum ſe per id do cens,cum credendum in eum ſit ab his,qui in deum credant. Occaſio nem tamen irreligioſæ unionis excluſit: quia cum & in deum, & in ſe credendum profeſſus ſit, fidem de ſe ſolitarij non reliquit.Quanquam igitur in plurimis, ac penè omnibus dictis ſacramenti huius præſtite rit abſolutionem,ne quando confeſſus deum patrem, ab eius ſe unita te diſcerneret,neq; ſe in unitate ipſius collocans, eundem tamẽ unum & ſolitarium profiteretur: tamen etiam ex hoc uel maxime intelligitur ſacramentum & unitatis & natiuitatis doceri,cum ait: Ego autem ha beo teſtimonium maius Ioanne. Opera enim quæ dedit pater mihi ut perficiam ea,ipſa opera quæ facio,teſtimonium perhibent de me,quo niam pater me miſit, & qui miſit me pater, ipſe teſtificatus eſt de me. Neq; uocem eius unquam audiſtis, neq; figuram eius uidiſtis, & uer bum eius non habetis in uobis manens:quoniam quem miſit ille,huic uos non creditis.Patrem teſtatum eſſe de filio quomodo uere intelligi tur,cum nec ipſe uiſus ſit, nec uox eius audita ſit? Memini quidem de cœlis auditam uocem fuiſſe, dicentis: Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacui, hunc audite. Et quomodo uox dei audita non eſt, cum paternę uocis ſignificationem in ſe uox audita contineat? Sed fortè in Hieroſolymis manentes non audierant, quia in deſertis Ioan nes ſolus audierit. Quęrendum eſt ergo in Hieroſolymis quomodo te ſtatus eſt pater.Non enim teſtimonio iam Ioannis utitur uocem è cœ lo audientis, ſed habet teſtimonium maius Ioanne, & quod hoc eſſet, continuo ſubiecit: Opera enim quæ dedit mihi pater ut perficiam ea, ipſa opera quæ facio,teſtimonium perhibẽt de me, quoniam pater me miſit. Agnoſco teſtimonij autoritatem: neq; enim quiſquam niſi filius à patre miſſus hæc ageret.Opus ergo ſuum teſtimonium eſt.Sed quid tãdem ſequitur? Et qui me miſit pater,ipſe teſtificatus eſt de me. Neq;
uocem

uocem eius unquã audiſtis, neq; figuram eius uidiſtis, & uerbum eius non habetis in uobis manens. Extra crimen ergo ſunt ignorantes teſtimonium patris, qui in his nunquã auditus ac uiſus ſit, & in his nõ maneat uerbum eius: ſed nõ ſunt ſub uenia incogniti ſibi teſtimonij: quia teſtimoniũ de ſe patris, operũ ſuorũ teſtimoniũ eſſe profitetur. Opera igitur de eo teſtantur quòd à patre ſit miſſus, ſed hoc operum teſtimonium patris eſt. Et cum operatio filij, patris teſtimonium ſit: eam neceſſe eſt operari in Chriſto naturam intelligendam eſſe, per quam teſtis & pater eſt. Atque ita Chriſtus operans, & in eius opere pater teſtans, oſtenduntur inſeparabilis ſecundum natiuitatem eſſe naturæ, cum dei de Chriſto teſtimonium, ea ipſa Chriſti eſſe ſignificetur operatio. Non ſunt itaq; extra reatum non cogniti ſibi teſtimonij, cum opus Chriſti teſtimonium de eo patris ſit. Neq; in eo quòd teſtantis uocem non audierint, & figuram non uiderint, & uerbum eius manens in ſe non habuerint, idcirco ſine teſtimonij ſunt conſcientia. Ad id enim refertur quod dictum eſt: Neq; uocem eius audiſtis, neq; figuram eius uidiſtis, & uerbum eius manens non eſt in uobis. Et cum teſtatus de eo pater fuiſſet, ut cauſa tamen neq; uocis auditæ, neq; uiſæ figuræ, & uerbi in his non manentis poſsit intelligi, continuo ſubiecit: Quoniam quem miſit ille, huic uos nõ creditis. Se credito, & uocem dei audiendam, & figuram uidendam, & uerbum eius in his qui crederẽt ineſſe demonſtrans, cum per naturæ unitatem in ſe pater & loqueretur, & uideretur, & haberetur: nunquid nõ & patrem ſignificat, cum miſſus ab eo eſt? Nunquid ſe per aliquam naturæ differentiam à patre diſcreuit, cum hinc pater teſtans de eo, neq; auditus neq; uiſus ſit, nec intellectus, quia miſſo ſibi à patre non creditum ſit? Non ſe ergo unigenitus deus à deo ſeparat, patrem deum cõfitens: ſed per ſignificationem patris deo patre demonſtrato, ſe quoq; in dei honore cõſtituit. Namque in hoc ipſo eodemq; ſermone, in quo operibus ſuis teſtari ſe miſſum eſſe à patre docet, & patrem teſtantem, quòd ab eo miſſus ſit, ſignificat, cum dixiſſet: Et honorem eius qui eſt ſolus deus, non quæritis: non tamen hoc dictum nudum, & non antea ad unitatis fidem pręparatum reliquit. Superius enim ita ait: Non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis: honorem ab hominibus non accipio, ſed cognoui uos quoniam dilectionem dei non habetis in uobis. Ego ueni in nomine patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius uenerit in nomine ſuo, illum recipietis. Quomodo poteſtis uos credere, qui honorẽ ab hominibus accipitis, & honorem eius qui eſt ſolus deus, non quęritis? Honorem improbat hominum, quia honor potius quærendus à deo eſt: & infidelium eſt honorem ab alterutro accipere. Quid enim homo homini honoris impartiet? Cognitum itaq; ſibi ait, dilectionem dei in his non

Honorem eius qui eſt ſolus deus, nõ quæritis

p eſſe

eſſe: & non manentis in his dilectionis dei hanc docet cauſam, quia ſe uenientem in nomine patris ſui non accipiunt. Quid rogo eſt, in nomine patris eum uenire? Nunquid aliud quàm in nomine dei? Aut nunquid non idcirco in his dilectio dei non eſt, quia non ſuſceptus ſit in nomine dei ueniens? Aut nunquid in ſe non & naturam dei ſignificauerat, dicens: Non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis? Nam & in eodem ipſo ſermone iam dixerat: Amen amen dico uobis, quoniam uenit hora, & nunc eſt, in qua audient mortui uocem filij dei, & qui audierint, uiuent. Cum in nomine patris uenit, neque ipſe pater eſt, nec tamen non in ea eſt diuinitatis natura qua pater eſt, quia & filio & deo proprium eſt in nomine dei patris uenire. Deinde accipiendus eſt alius in nomine eodem ueniens. Sed hic homo eſt, à quo ſibi honorem homines ſperabunt, & cui honorem reddent uicíſsim, cum tamen ſe idem in nomine patris ueniſſe fallet. Et hic quidem antichriſtum ſignificari non obſcurum eſt, mendacio paterni nominis gloriantem. Et cum hunc honorabunt, atque ab eo honorabuntur (tunc enim ſpiritum erroris accipient) honorem eius qui eſt ſolus deus non quærent. An ne cum ob hoc dilectionem dei non habeant, quia uenientem ſe in nomine patris non acceperint, & rurſum uenientem alium in eodem nomine recipientes, & honorem ab alterutro accipientes, honorem eius qui ſolus deus eſt non requirant, ſeparare ſe Chriſtus ab honore unius dei poterit intelligi, cum idcirco non quæratur honor ſolius dei, quia antichriſtum ſuſcipiendo non ſit ille ſuſceptus? Nam cuius repudiatio honoris ſolius dei prætermiſsio eſt, in huius honore neceſſe eſt honorem ſolius dei eſſe: in cuius ſi ſuſceptione manſiſſent, honorem ſolius dei quæſiſſent. Et hic idem ipſe ſermo teſtis eſt nobis, in cuius exordio continetur, ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit illum. Nunquam enim natura alia exæquantur in honore, nec exæquatus honor ſeparat honorandos: cum ſacramento tamen natiuitatis poſcitur honoris æqualitas, cum filius ita honorandus ut pater ſit. Et cum eius qui ſolus eſt deus, honor non quæritur, non eſt extra ſolius dei honorem, cuius honor idem atque unus & dei eſt: quia ut non honorificans filium, non honorificat & patrem, ita & ſolius dei honorem non quærens, non quærit & Chriſti. Inſeparabilis itaq; eſt à dei honore honor Chriſti. Et quàm unus atq; idem utriuſq; ſit, etiam ex eo docet, cum ait nunciata ſibi Lazari infirmitate: Infirmitas hæc non eſt uſque ad mortem, ſed pro gloria dei eſt, ut honorificetur filius dei per eum. Pro gloria dei Lazarus moritur, ut filius dei glorificetur per Lazarum. Nunquid ambigitur, in gloria filij dei eſſe gloriam dei, cum mors Lazari quæ deo ſit glorioſa, gloriam

Honor Chriſti eſt inſeparabilis ab honore dei

ſit

ſit dei filió paritura? Atq; ita & naturalis per natiuitatem unitas dei pa
tris in Chriſto docetur, cum infirmitas Lazari pro dei gloria eſt: & ſa-
cramentum fidei retinetur, cum per Lazarum glorificandus eſt dei fi-
lius, deo perinde dei filio intelligendo, neq; ita deo intelligẽdo, ut non
etiam dei filio confitendo, cum glorificando per Lazarum deo, dei ſit
filius glorioſus. Inſeparabilis ſacramento diuinæ naturæ eſt uiuentis à
uiuente natiuitas, nec demutationem generis accipit filius dei, ne non
in eo paternæ naturæ ueritas maneat. Nam & his ipſis ſignificationi-
bus, quibus confeſſo uno tantum deo abnegaſſe in ſe dei naturam ui-
detur, ſub ſolius demonſtratione: in unitate ſe tamen paternæ naturæ,
unius dei fidem non conuellens, locauit. Interrogatus enim à ſcriba,
quod in lege eſſet principale mandatum, reſpondit: Audi Iſrael, Do-
minus deus tuus deus unus eſt. &: Diliges dominũ deum tuũ ex toto
corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis uiſceribus tuis, et ex tota uir
tute tua. Hoc eſt primũ mandatum. Secundum aũt ſimile eſt huic: Dili
ges proximũ tuum tanquã te ipſum. Maius aũt horum mãdatum non
eſt. Alienaſſe ſe à natura & religione unius dei exiſtimatur, cum princi
palis mandati hęc ſit profeſsio: Audi Iſrael, Dominus deus tuus deus
unus eſt? Deinde ne in cõſequentis ſe quidem mandati religione con-
ſtituat, cum ad proximi nos dilectionẽ lex ſicut ad unius dei fidem uo
caret. Et quidem reſponſio ſcribæ non eſt negligenda, dicentis: Bene
dixiſti magiſter in ueritate: quòd unus ſit deus, nec eſt alius præter il-
lum, Ita diligendus ex toto corde, & ex totis uirtutibus, & ex tota ani
ma, & diligere proximum tanquam ſeipſum, hoc maius eſt omnibus
holocauſtomatibus & ſacrificijs. Reſponſio ſcribæ uidetur cum dictis
domini conuenire, unius dei charitatem intimam internamq; profi-
tentis, & dilectionem proximi ſecundum propriæ dilectionis uerita-
tem pollicentis, & ſupra ſacrificiorum holocauſtomata charitatem in
deum atque in hominem eſſe intelligentis. Sed quid ſequatur uiden-
dum eſt: Videns autem Ieſus quòd ſapienter reſpondiſſet, dixit illi:
Non es longe à regno dei. Quid ſibi uult tam moderatæ reſponſionis
profeſsio? cum hominem ad cœlorum regnum fides iſta conſummet,
unum deum credere, & eum tota anima, & totis uirtutibus, & toto
corde diligere, proximum quoq; ita ut ſeipſum amare, ſcriba hic non
iam in regno dei ſit, ſed non longe à dei regno ſit? Alia iſtud ſignifica-
tione nudum ueſtientibus, & eſurientem alentibus, & ſitientem po-
tantibus, & ægrotum uiſitantibus, & clauſum carcere frequentanti-
bus datur: Venite benedicti patris mei, poſsidete præparatum uobis
regnum à conſtitutione mundi. Vel illis quibus hęc pauperis ſpiritus
merces eſt: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœ-
lorum. Perfectus hic fructus eſt, & abſoluta poſſeſsio eſt, & præpara-

ti regni non incerta traditio. Aut nunquid adoleſcens minus aliquid horum cõfitebatur? Nam exæquata ad amorem ſuum dilectione proximi, quid de boni operis conſummatione non egerat? Interdum enim indulgentem officioſumq; eſſe, non perfectæ eſt charitatis: perfecta autem charitas omne huiuſcemodi indulgentiæ implebit officium, cum non reliquerit quod alteri debeat, qui tantum alteri quantum ſibi reddat. Sed ignoratione conſummati ſacramenti detentum ſcribam, per profeſsionem fidei dominus collaudans, & non longe eum à dei regno eſſe reſpondens, non tamen eum in ipſa iam beatæ ſpei poſſeſsione conſtituit. Tendebat enim felici curſu, etſi ignoranti, & prælata omnibus dilectione dei, & charitate proximi ſuæ ipſius dilectioni exæquata, cum tamen ei ipſi proximi charitati amorem dei prætuliſſet, iam non holocauſtomatum & ſacrificiorum præſcriptis continebatur. Non erat longe iſtud ab Euangelico ſacramẽto. Et quur non longe à dei regno ſit, qui futurus magis in dei regno ſit, ex ipſis dictis domini intelligendum eſt. Sequitur enim: Et nemo audebat iam eum interrogare. Et reſpondens Ieſus dixit docens in templo: Quomodo dicunt ſcribæ Chriſtum filium eſſe Dauid? Ipſe enim Dauid dicit in ſpiritu ſancto: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Ipſe Dauid dicit eum dominum, & unde eſt filius eius? Non longe igitur à dei regno eſt ſcriba unum deum confitẽs, qui ultra omnia eſſet diligendus: ſed admonetur ſua ipſius profeſsione, cur ſacramentum legis ignoret, & Chriſtum dominum filium dei neſciat per natiuitatis naturam in fide unius domini confitendum. Et quia per unius domini ſecundum legem profeſsionem, dei filio ut in unius domini ſacramẽto maneret, non relinqui uidebatur: ſcribam admonet, quomodo Chriſtum Dauid filium eſſe diceret, cum Dauid eum dominum ſuum eſſet profeſſus: nec natura ſineret, ut qui tanto patriarchæ eſſet filius, eſſet & dominus. Hoc ideo, ut ſcriba ſecundum carnem & partum Mariæ quæ ex Dauid eſſet, ſolum eum intelligens, dominum potius ſecundum ſpiritum Dauid meminiſſet eſſe, quàm filium. Et id quod dictum eſt: Audi Iſrael, Dominus deus tuus deus unus eſt, à domini unius ſacramento Chriſtum non ſepararet, cum tantus patriarcha & prophetes eum, qui ex utero domini ante luciferum genitus fuiſſet, dominum ſibi profiteretur: non utiq; immemor legis, neq; ignorans dominum alium non confitendum, ſed eum qui ſacramento naturalis natiuitatis ex in corporali dei utero ſubſtitiſſet, abſq; uiolatę legis fide dominum eſſe intelligendum, cum unus ex uno per unius domini naturam haberet in ſe naturale quod dominus eſt. Quis ergo etiam nunc relictus eſt ambigendi locus? Dominus ipſe præcipuum mandatũ legis in unius domini

Dixit dominus domino meo

domini confeſsione ac dilectione docens eſſe, non ſuo ad ſcribam, ſed prophetæ teſtimonio eſt uſus, eſſe ſe dominum: dominum ſe tamen ſemper per id quod dei filius eſt eſſe ſignificans. Per id enim in ſacramento dei unius per natiuitatem manet: quia dei in ſe naturam dei natiuitas tenens, in deum alterum non excedat diuerſitate naturæ, & ueritas generationis nec patri adimat ne non deus ſit, nec filio non perficiat ne non ſit & dominus. Atq; ita neq; autoritatem pater amittit, nec naturam filius non tenet, per quod nec deus pater non dominus unus eſt, neque unigenitus deus dominus ſeparatur ab uno, cum ex uno domino unus ipſe ſubſiſtat in dominum, dominum unum eſſe ita ex lege docens, ut ſe quoq; dominum, propheta teſtante confirmet. Tendat per cæteras impij furoris propoſitiones fidei Euangelicæ reſponſio, & his ipſis quibus impugnatur repugnet: & armis excidij ſui uincens, unius ſpiritus dicta, unius quoq; fidei demonſtret eſſe doctrinam. Neq; enim alius eſt Chriſtus, quàm qui eſt prædicatus, deus ſcilicet uerus, & in dei unius ueri gloria manens: & ſicut ſe dominum ex lege dum negare uidetur, profeſſus, ita & in Euangelijs uerum ſe deum dum non confiteri exiſtimatur, oſtendens. Hoc enim ſe dicto eius, ne cum uerum deum eſſe hæretici confiteantur, excuſant: Hæc eſt autem uita æterna, ut ſciant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. In eo namq; quod ait, te ſolum uerum deum, ſeparare ſe à ueritate dei per exceptionem ſolitarij exiſtimatur: cum ſolus uerus deus niſi ſe tantum ſolitarium deum non patiatur intelligi. Et uere iſtud fides apoſtolica non patitur duos ueros deos credi, quia naturæ unius dei nihil alienum naturæ eiuſdem exæquandum ſit ueritati. Non erit enim in dei unius ueritate deus unus, ſi extra naturam unius dei ueri, alterius generis & non ſecundum natiuitatem naturalis ſibi deus uerus exiſtat. Sed ut in hoc ipſo eodem dicto non ambigue ipſe ſe in unius dei ueri natura deum uerum profeſſus eſſe intelligatur, à ſuperioribus huic tamē dicto continuatis atq; iunctis profeſsionibus reſponſionis noſtræ ſermo deſcendat: ut per gradus demonſtratæ fidei iam in ipſo apice ueri dei Chriſti, libertatis noſtræ fiducia cōquieſcat. Poſt ſacramentum itaq; ſermonis eius quo dixerat: Qui me uidet, uidet & patrem, & non creditis mihi quòd ego in patre, & pater in me eſt. Et uerba quæ ego loquor uobis, non à me loquor, ſed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Credite mihi quoniam ego in patre, & pater in me eſt: ſin autem, uel propter opera ipſa credite. Poſt multiplicem ergo hunc ingentium myſteriorum ſermonem ſequitur reſpondentium diſcipulorum ſermo iſte: Nunc ergo ſcimus quia noſti omnia, & non habes neceſsitatem ut aliquis te interroget, in hoc credimus quoniam à deo exiſti. Virtutibus in eo dei, naturam quoq; dei intellexerūt: neq;

enim noſſe omnia, & cordium cogitationes ſcire, miſsi potius à deo poſſet eſſe, quàm nati. In hoc ergo credere ſe profitentur, quòd à deo exierit, quia naturæ in eo dei eſſet poteſtas. Intelligentiam autem eorum collaudans dominus reſpondit, non utiq; quòd miſſus eſſet, ſed quòd à deo exiſſet: profectum natiuitatis ex incorporali deo ſub exitionis ſignificatione teſtantiū. Nam & ipſe natiuitatem ſuam ſub exitionis demonſtratione fuerat eloquutus, dicens: Vos me amatis, & creditis quoniam à deo exiui, & à patre ueni in hunc mundum. A patre enim in hunc mundum uenerat, quia à deo exierat. Nam ut natiuitatem ſuam in exitione ſignificaſſe intelligeretur: ſubiecit, ſe à patre ueniſſe. Et cum per id à patre uenerit, quia à deo exierit, exitio eius à deo abſoluta natiuitas eſt, quam paterni nominis eſt profeſsio conſequuta. Intelligentibus itaque apoſtolis hoc exitionis ſacramentum, hæc loquutus eſt: Modo creditis: Ecce ueniet hora, & uenit, ut diſpergatur unuſquiſq; in ſua, & me ſolum relinquatis, ſed non ſum ſolus, quoniam pater mecum eſt. Vt exitionem illam, non alienationem à deo patre doceret eſſe, ſed natiuitatem naturam in ſe dei patris naſcendo retinentem, ſubiecit, non ſe ſolum eſſe, ſed patrem ſecum eſſe, uirtute utiq; atque unitate naturæ: cum ſecum pater in ſe manens, eſſet in loquente ſe atque operante & operans & loquens. Deinde ut cauſam totius huius ſui ſermonis oſtenderet, adiecit: Hæc loquutus ſum uobis, ut in me pacem habeatis. In hoc autem ſeculo tribulationem habebitis, ſed animæqui eſtote, quia uici ego mundum. Loquutus ergo iſta eſt, ut pacifici in eo manerent, neq; diſſenſionum ſtudio ſuper fidei diſceptationibus diſsiderent: cum qui ſolus relinqueretur, non ſolus eſſet, & quià deo exiſſet, cum à quo exiſſet deum in ſe haberet. Deinde in ſeculo uexati, patientes promiſsionum eius eſſent, qui mundum à deo exeundo, & deum ſecum habendo uiciſſet. Poſtremo totius myſterij fidem eloquuturus, eleuatis in cœlum oculis, ait: Pater uenit hora, honorifica filium tuum, ut & filius tuus honorificet te. Sicut dediſti illi poteſtatem omnis carnis, ut omne quod dediſti illi, det ei uitam æternam. An ne tibi infirmus uidetur, cum honorificari ſe rogat? Sit planè infirmus, niſi honorificari ſe idcirco poſtulat, ut ipſe honorificet honorificantem. De honore autem accipiēdo & reddendo, libro alio tractauimus, & eadem reuoluere admodum ocioſum eſt. Certe non ambigitur gloriam idcirco poſci, ut glorificetur impartiēs: ſed fortè in eo imbecillis eſt, quòd poteſtatē omnis carnis accepit. Sit quoq; acceptio poteſtatis imbecilla, niſi potēs eſt illis quos accipit, uitę tribuere ęternitatem: Sed in eo ipſo quoq; quod accipit, naturæ aliqua infirmitas arguitur. Sit planè acceptio infirmitas, niſi Chriſtus ex natiuitate potius quàm ex innaſcibilitate deus uerus eſt. Quòd ſi acceptio poteſtatis, ſola

Exitio Chriſti à deo, eſt eius abſoluta natiu.

la eſt ſignificatio natiuitatis,in qua accipit id quod eſt: non eſt infirmi-
tati datio deputanda, quæ totum hoc naſcentem cōſummat eſſe quod
deus. Cum enim innaſcibilis deus ad perfectã diuinæ beatitudinis na-
tiuitatem unigenito deo autor ſit:autorē natiuitatis eſſe,ſacramentum
paternum eſt. Cæterum non habet contumeliam, quæ autoris ſui ex-
primit imaginem:quod enim pater dedit poteſtatem in hoc filium ge-
nuit,quod filius accepit,natiuitatem conſummat. Dediſſe enim pote-
ſtatem omnis carnis,& ad id dediſſe,ut det ei uitam æternam:habet in
dante quòd pater eſt,& in accipiente quod deus eſt:cum & in eo ſigni
ficetur pater eſſe quòd dederit, & in eo filius deus maneat, quòd uitæ
æternæ dandæ ſumpſerit poteſtatem.Naturalis igitur filio dei & con-
genita omnis poteſtas eſt, quæ cum data ſit, non alienata eſt per id ab
autore, quia data eſt, cum quod eſt autoris, hoc datum ſit:dare ſcilicet
uitam æternã, & corruptionem in incorruptionē mutare. Dedit itaq;
pater omnia,& accepit filius omnia: neq; ambiguum eſt,cum dixerit:
Omnia quæ patris ſunt,mea ſunt.Et hic quidem non creationum ſpe-
cies, neq; elementorum diuerſas ſubſtitutiones præſens ſermo ſignifi
cat:ſed beatæ atq; abſolutæ diuinitatis nobis gloriam pandens, deum
in his oſtēdit intelligendum eſſe quæ ſua ſunt in uirtute, in æternitate,
in prouidentia, in poteſtate. Non quòd hæc deus ita habeat,tanquam
aliud quid extra iſta eſſe credēdus ſit: ſed quòd in his ad aliquantulam
ſenſus noſtri opinionē ſignificatus ſit ipſe qui habeat. Vnigenitus igi-
tur in his ſe docens ſubſtitiſſe, quæ patris ſunt, cum ex ſe ſumpturum
eſſe ſanctum ſpiritū dixiſſet,adiecit:Omnia quę patris ſunt,mea ſunt,
propterea dixi,de meo accipiet.Omnia quæ patris ſunt,ſua ſunt,tradi
ta utiq; & accepta. Sed data non infirmant diuinitatē, quæ in his eum
conſtituunt eſſe quibus pater eſt. His igitur nunc gradibus præmiſſæ
de ſe intelligētiæ uſus eſt,ut cum ſe à deo exiſſe docuiſſet, ſecumq; eſſe
patrem profeſſus eſſet,ſeq; mundum uiciſſe teſtatus eſſet, & honoran
dus à patre,patrē eſſet honoraturus, & accepta poteſtate in danda uni
uerſæ carni uitæ æternitate eſſet uſurus:tum poſtremo omnia hæc tali
abſolutione concluderet: Hęc eſt autem uita æterna,ut ſciant te ſolum
deum uerum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Vitæ æternæ fidē uel
loqui ô hæretice diſce uel credere, & ſepara à deo Chriſtum ſi potes, à
patre filiū,à deo uero ſuper omnia deum,à ſolo unum. Vnus enim do
minus eſt Ieſus Chriſtus. Si uita æterna eſt in deum ſolum uerū credi-
diſſe,ſed non ſine Chriſto: ſeparato Chriſto à ſolo deo uero,in confeſ-
ſione ſolius dei ueri,uita æterna non capitur. Nō intelligo quo modo
nobis à deo uero ſeparandus ad fidē ſit, qui nō ſit ſeparabilis ad ſalutē.
Quanquã igitur ſciam moroſas difficiliū quæſtionum abſolutiones le
gentiū deſiderijs graues eſſe: tamē dilata ad modicum totius ueritatis

demonſtratione, indulgeri mihi exiſtimo non ſine aliquo fidei profe- ctu, his ipſis dictis Euangelicis tecum hæreticc luctanti. Audis profeſ- ſionem domini dicentis: Hæc eſt aũt uita æterna, ut ſciant te ſolum ue rum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Quęro quid ſit quod ſen ſum moueat, ne uerus deus Chriſtus ſit. Non enim tibi nunc quid de Chriſto credere debeas ſignificatio aliqua alia ſubiecta demonſtrat. Non habes quicquam præter quàm Ieſum Chriſtum: non filium ho- minis, ut de ſe ſolet dicere: non filium dei ut profiteri ei de ſe uſitatum eſt: non deſcendentem panem uiuum de cœlis, quod cum multorum ſcandalo de ſe frequentat: ſed dicens, te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, omnem prænominum & cognominum ſuo- rum, uel naturalium, uel aſſumptorum conſuetudinem prætermiſit: ut cum confitendus ſolus uerus deus & Chriſtus Ieſus æternitatem præ ſtarent, ſine dubio in ea Ieſus Chriſtus eſſet ſignificatione, qua deus eſt. Sed fortè quod ait, te ſolum, communionem atq; unitatem ſuam à deo ſeparat. Separet ſanè: ſi non ad id quod ait, te ſolum uerum de- um, continuo ſubiecit: & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et ſenſum au dientis interrogo quid credendus ſit Ieſus Chriſtus, cum ad id quod pater ſolus deus uerus credendus ſit, credendus & Chriſtus eſt? Sed ſolus fortè pater deus uerus, Chriſto non relinquit ut deus ſit. Non relinquat ſanè: ſi unus deus pater Chriſto ut unus ſit dominus, non relinquit. Quòd ſi unus deus pater Chriſto non adimit ut unus ſit do- minus, ita ſolus deus pater uerus Chriſto Ieſu non aufert ut uerus de- us ſit: cum ad uitæ æternæ meritum hoc proficiat, ut cum credatur ſo- lus uerus deus, credatur & Chriſtus. Quid nunc rogo ſtultitiæ tuæ ſenſu Chriſto deputas hæretice, cũ eſſe credatur & Chriſtus, qui uitã æternam tribuit, qui honorificãdus à patre patrem honorificauit, qui mundum uicit, qui ſolus relinquendus non ſolus eſt, ſed ſecum habet patrem, qui à deo exiuit, atque à patre uenit? Quid igitur in tantis dei uirtutibus nato, naturæ ac ueritatis imparties? Solum enim uerum deum patrem inutiliter credimus, niſi credamus & quem miſit Ieſum Chriſtum. Quid hæres? quid moraris? quid Chriſtus confitendus ſit doce. Nam qui quæ ſcripta ſunt negas, quid reſtat, niſi ut quæ non ſcripta ſunt credas? O infelix uoluntas, ueritati obnitens falſitas, cum in fide & confeſsione ueri dei patris Chriſtus unitus ſit, rogo qua fi- de uerus deus negatus creatura eſſe dicitur, cum fides nulla ſit in ſo- lum uerum deum credidiſſe ſine Chriſto? Sed anguſtum te hæretice, & diuini ſpiritus incapacem, cœleſtium dictorum non adit ſenſus: & uipereo inſpiratus errore, Chriſtum uerum deum neſcis in fide ſolius ueri dei ad uitæ æternitatem confitendum. Sed eccleſiæ fides ſolum uerum deum patrem confeſſa, confitetur & Chriſtum. Neque uerum

Chriſtum deum confitendo, non & ſolum uerum deum patrem conſitetur: Neque rurſum ſolum uerum deum patrem confeſſa, non confitetur & Chriſtum. Per id enim Chriſtum confeſſa deum uerum eſt, quòd ſolum uerum deum confeſſa ſit patrem. Ita quod ſolus pater deus uerus eſt, deum uerum eſſe confirmat & Chriſtum. Non enim unigenito deo naturæ demutationem naturalis natiuitas intulit: & qui ex ſubſiſtente deo ſecundum diuinæ generationis naturam deus ſubſiſtit, ab eo qui ſolus uerus deus eſt inſeparabilis eſt ueritate naturæ. Tenuit enim natura ueritatis ſuæ ordinem, ut natiuitatis ueritatem ueritas naturalis inueheret, nec alterius ex ſe generis deum deus unus efferret. Atq; ita ſacramentum dei nec in ſolitudine, nec in diuerſitate conſiſtit: cum neque alter deus deputetur qui ex deo cum naturæ ſuæ proprietate ſubſtiterit, neq; in unione maneat, quem patrem natiuitatis ueritas doceat confitendum. Non deſeruit igitur natus deus naturæ ſuæ proprietatem: & naturali in eo uirtute eſt, cuius in ſe tenet naturali natiuitate naturam. Non enim in eo deus aut demutatus aut degener eſt, cum ſi quod uitium natiuitas intuliſſet, ei potius naturæ contumeliam per quam natiuitas ſubſiſtebat, inferret, dum quod ex ſe eſt defineret eſſe quod ſuum eſt. Atque ita non eum demutatio corrumpebat, qui in ſubſtantiã nouam natiuitate ſubſiſteret: ſed eum qui natiuitate filij, impotens naturæ ſuæ tenere conſtantiam, externum aliquid à ſe alienumq; genuiſſet. Non eſt autem, ut ſæpe iam commemorauimus, in unitate dei patris & dei filij humanarum uitium opinionum: ut ſit uel extenſio, uel ſeries, uel fluxus, ut aut riuum fons effundat ab origine, aut ramum arbor teneat in caudice, aut calorem ignis emittat in ſpacium. Hæc enim à ſe inſeparabili protenſione manent potius detenta quàm ſibi inſunt: dum & calor in igne eſt, & in arbore ramus eſt, & riuus in fonte eſt. Et hæc ipſa res ſola ſibi eſt potius quàm res ex re ſubſtituta eſt: quia non aliud arbor quàm ramus, neq; ignis quàm calor, neq; fons poſsit eſſe quàm riuus. At uero unigenitus deus, ex perfecta atq; inenarrabili natiuitate ſubſiſtens deus eſt, & uera progenies innaſcibilis dei eſt, & incorporalis naturæ generatio incorporalis, deus uiuus & uerus à uiuente deo uero, & inſeparabilis à deo naturæ deus, dum ſubſiſtens natiuitas non alterius naturæ deum perfecit, neq; generatio quæ ſubſtantiam prouehebat, ſubſtantię naturam demutauit in genere: ſed diſpenſatione aſſumptę carnis, & per exinaniendi ſe ex dei forma obedientiã, naturæ ſibi nouitatẽ Chriſtus homo natus intulerat, non uirtutis naturęq; damno, ſed habitus demutatione. Exinaniẽs ſe igitur ex dei forma ſerui formam natus acceperat: ſed hanc carnis aſſumptionẽ, ea cũ qua ſibi naturalis unitas erat patris natura nõ ſenſerat: et nouitas temporalis, licet maneret in uirtute natu-

ræ, amiſerat tamen cum forma dei, naturæ dei ſecundum aſſumptum hominem unitatem. Sed ſumma diſpenſationis hæc erat, ut totus nunc filius, homo ſcilicet & deus, per indulgentiam paternæ uoluntatis, unitati paternæ naturæ ineſſet: & qui manebat in uirtute naturæ, maneret quoq; in genere naturæ. Id enim homini acquirebatur ut deus eſſet. Sed manere in dei unitate aſſumptus homo nullo modo poterat, niſi per unitatem dei in unitatem dei naturalem euaderet: ut per hoc quod in natura dei erat deus uerbum, uerbum quoque caro factum rurſum in natura dei ineſſet: atque ita homo Ieſus Chriſtus maneret in gloria dei patris, ſi in uerbi gloriam caro eſſet unita: rediretq; tunc in naturæ paternæ etiam ſecundum hominem unitatem uerbum caro factum, cum gloriam uerbi caro aſſumpta tenuiſſet. Reddenda igitur apud ſeipſum patri erat unitas ſua, ut naturæ ſuæ natiuitas in ſe rurſum glorificanda reſideret, quia diſpenſationis nouitas offenſionem unitatis intulerat: & unitas ut perfecta antea fuerat, nulla eſſe nũc poterat, niſi glorificata apud ſe fuiſſet carnis aſſumptio. Et idcirco tanto antea præparato ad fidei huius intelligentiam ſenſu, cum dixiſſet: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, ſubiecit ſecundum diſpenſationis ſuæ obedientiam: Ego te glorificaui ſuper terram, opus cõſummaui quod dediſti mihi ut facerem. Poſtq; ut meritum obedientiæ & ſacramentum totius diſpenſationis intelligeremus, adiecit: Et nunc glorifica me tu pater apud temetipſum, gloria quam habebam antequam ſeculum eſſet apud te. Qui manere Chriſtum in natura dei denegat, & inſeparabilem eſſe atq; indifferentem à ſolo deo uero non credit: reſponde at quæ huius petitionis ſit ratio: Et nunc glorifica me tu pater apud temetipſum. Quid enim cauſæ eſt, ut pater eum glorificet apud ſemetipſum? aut quæ uerbi huius ſignificatio eſt? qui ue ſignificatiõis effectus eſt? Pater namq; non eget gloriæ, nec ſe exinaniuerat de forma gloriæ ſuæ. Quo modo ergo apud ſemetipſum glorificaturus eſt filium, & ea gloria quam habuit apud eum ante mundi conſtitutionem? Sed apud eum habere quis ſenſus eſt? Non enim ait, gloriam quam habebam antequam ſeculum eſſet, cum eſſem apud te: ſed gloriam quam habebam apud te. Eſſe enim apud te, cõſiſtentem ſignificat: habere autem apud te, naturæ ſacramentũ docet. Glorifica uero apud te, nõ idem eſt quod glorifica me. Non enim ſemetipſum glorificari tantũ ita ut ſibi aliquid ſit propriũ gloriæ rogat: ſed apud ſemetipſum patrem glorificari ſe ab eo precatur. Vt enim in unitate ſua maneret, ut mãſerat, glorificaturus eum apud ſe pater erat, quia gloriæ ſuæ unitatẽ per obedientiã diſpenſatiõis exceſſerat: ſcilicet ut in ea natura per glorificationẽ rurſus eſſet, in qua ſacramento erat diuinæ natiuitatis unitus, eſſetq; patri apud ſe

metipſum glorificatus, ut quod apud eum ante habebat maneret, neque abalienaret ab eo formæ dei naturam formæ ſeruilis aſſumptio: ſed apud ſemetipſum glorificaret formam ſerui, ut maneret dei forma, quia qui in forma dei manſerat, idem erat in forma ſerui. Et cum ſerui forma glorificanda eſſet in dei forma, apud eum ipſum glorificanda erat in cuius forma formæ ſeruilis erat habitus honorandus. Non noua uero hæc, neque nunc primum Euangelicis doctrinis conſignata, uox domini eſt: & hoc ipſum glorificandi filij apud ſemetipſum dei patris ſacramentum pulcherrima illa ſpei ſuę gratulatione teſtatus eſt, tunc cum Iuda ad proditionem exeunte, gaudio conſummandæ ſuæ diſpenſationis elatus hæc dixit: Nunc honorificatus eſt filius hominis, & deus honorificatus eſt in eo. Si deus honorificatus eſt in eo, & deus honorificauit eum in ſe, & deus protinus honorificauit eũ. Quid limoſi corporis graues animæ, & ſordente peccatis conſcientia fœtidæ cœnoſæq; uſq; ad iudicium diuinæ de ſe profeſsionis inflamur? & arbitros nos naturæ cœleſtis deputantes, impijs ad deum calumniæ noſtrę diſputationibus rebellamus? Quãta potuit enim dominus uerborum ſimplicitate Euangelicam fidem locutus eſt: & in tantum ad intelligentiam noſtram ſermones aptauit, in quantum naturæ noſtræ ferret infirmitas, nõ tamen ut quicq; minus dignũ naturæ ſuæ maieſtate loqueretur. Et primã quidẽ dicti ſui ſignificationẽ nõ ambiguam ex iſtimo, cum ait: Nũc honorificatus eſt filius hominis. Gloria enim omnis non uerbo, ſed carni acquirebatur: id eſt, non natiuitati dei, ſed nati hominis diſpenſationi. Hoc uero quod ſequitur quid ſignificet interrogo: Et deus honorificatus eſt in eo. Honorificatum enim in eo deum audio, & quid iſtud ſit ſecundum intelligentiam tuam hæretice ignoro. Deus in eo honorificatus eſt, in filio utiq; hominis: Et quæro an filius hominis idem ſit & filius dei. Et cum non alius ſit filius hominis, neq; alius filius dei, uerbum enim caro factum eſt: & cum qui filius dei eſt, ipſe & hominis ſit filius: requiro quis in hoc filio hominis, qui & filius dei eſt, glorificatus ſit deus, quia in filio hominis, qui & filius dei eſt, glorificatus deus eſt? Videamus quid ſit hoc quod tertio ſubditur: Si deus glorificatus eſt in eo, deus glorificauit eum in ſe. Quod iſtud rogo ſacramenti myſterium eſt? Deus in filio hominis glorificato glorificatũ deum glorificat in ſeſe. In filio hominis dei gloria eſt, & gloria dei in gloria filij hominis. Deus glorificat eum in ſeſe, homo utique non per ſe glorificatur: Neque rurſum qui in homine glorificatur deus, licet gloriam accipiat, non tamen aliud ipſe quàm deus eſt. At uero cum glorificato filio hominis, glorificans deum deus glorificat in ſeſe, inuenio naturæ gloriam in gloriam naturæ naturam glorificantis aſſumi. Non enim ſe deus glorificat; ſed glorificatum in

homine

Gloria non uebo, ſed carni quærebatur

homine deum, glorificat in ſeſe. Quòd autem glorificat in ſeſe, licet nõ ſe glorificet, tamen in naturæ ſuæ gloriam naturam glorificantis aſſumit. Et cum glorificans deum deus, quia glorificatus in homine ſit, glorificat in ſeſe, eum quem glorificauit in ſeſe ineſſe demonſtrat cum eum glorificat in ſeſe. Affer nunc quiſquis es hæretice, flexuoſæ doctrinæ tuæ ineuolubiles quæſtiones: quæ cum ſe nodis ſuis illigent, in nullo tamen agmine hærendi moleſtiam continebunt. Filius enim hominis glorificatur, & glorificatur in eo deus: & deus glorificatum eum in homine, glorificauit in ſeſe. Non enim idipſum eſt glorificari filium hominis, quod & glorificari in filio hominis deum: uel glorificari in ſeſe, glorificatum in homine deum. Loquere hoc ſecundum impietatis tuæ ſenſum uerbis tuis, quid uelis eſſe glorificari in filio hominis deum. Vtique aut Chriſtum neceſſe eſt eſſe qui glorificatur in carne, aut patrem qui glorificatur in Chriſto. Si Chriſtus eſt: deus certe Chriſtus eſt, qui glorificatur in carne. Si pater eſt, ſacramentum unitatis eſt, cum pater glorificatur in filio. Aut Chriſtum confitendo, deum etiam inuitus loqueris: aut patrem & deum intelligendo, naturam dei patris non negabis in Chriſto. Atque hæc de glorificato filio hominis, & glorificato in eodem deo, dicta ſint. De eo uero quòd glorificatum in filio hominis deum deus glorificat in ſeſe: in quo tandem tibi relictam facultatem exerendæ impietatis exiſtimas, ne ſecundum naturæ ueritatẽ uerus deus Chriſtus ſit? Chriſtum enim deus natum hominem clarificat in ſeſe: nunquid extra ſe eſt, quod clarificat in ſeſe? Reddit enim in ſe Chriſto gloriam quam apud ſe habuit: & cum in forma dei aſſumptio formæ ſeruilis aſſumitur, in ſe glorificatur glorificatus in homine deus, qui ante natiuitatis diſpenſationem in ſeſe erat, & per formam ſui, & per naturã natiuitatis unitus. Natiuitas enim non nouæ neq; alienæ naturæ deum fecerat, ſed naturalis filius patri naturali generatione ſubſtiterat. Et cum poſt natiuitatem hominis glorificatus in homine, in naturæ ſuæ rurſum gloriam clareſcit, in ſe eum deus clarificat: cum in naturæ paternæ gloriam, ab ea per diſpenſationem euacuatus aſſumitur. Concludit autem audaciſsimum impietatis tuæ furorem apoſtolica fides, né quo licentia liberæ intelligentiæ euageris, cum ait: Omnis lingua confitebitur quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Quem enim in ſeſe pater glorificauit, in eius gloria confitendus eſt. Et qui in patris gloria confitendus, quem in ſe pater glorificauit, in his ſine dubio intelligẽdus eſt eſſe, quibus pater eſt: cum & in ſe eum glorificauerit, & in gloria eius ſit confitendus. Non enim hic nunc tantummodo in gloria dei eſt, ſed in gloria dei patris eſt. Neq; glorificauit gloria exteriore, ſed glorificauit gloria in ſeſe, in eam eum quæ ſua eſt gloriam reſumendo: & in eam gloriam quam

apud

apud eum habuit, eum & apud ſe glorificat & in ſeſe. Atq; ita inſeparabilis à fidei huius coniunctione intelligitur etiam ſub hominis humilitate, ſic dicens: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum: Cum & ſine Chriſto, ſolo deo patre cognito, uita æterna non ſit, ut Chriſtus glorificatus in patre ſit. Si autem ea demum uita æterna eſt, ſolum uerum deum patrem noſſe, & quem miſit Ieſum Chriſtum: non exiſtimetur planè uerus deus Chriſtus, ſi uita ſit in deum credidiſſe ſine Chriſto. Et quod ſolus deus pater deus uerus eſt, non pertineat ad deum Chriſtum, niſi gloria Chriſti hominis in ſolo uero deo patre eſt. Si enim in ſe eum glorificat pater, & ſolus pater deus uerus eſt, non extra ſolum uerum deum Chriſtus eſt: quia glorificatum in deum Chriſtum, glorificet pater uerus deus ſolus in ſeſe. Et quòd à ſolo uero glorificatur in ſeſe, non alienatur à ſolo uero, quia in ſe ſolo glorificatur à uero. Sed fortè piæ huic fidei noſtræ, impiæ perfidiæ tuæ occurrat aſſertio, ut aliena ab intelligentia dei ueri ſit hæc neceſsitatis confeſsio: Amen amen dico uobis, non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem. Niſi duplicem reſponſionem duplex Iudæorum indignatio exigit: ſit hæc planè infirmitatis profeſsio, nihil ab ſe facere filium poſſe, niſi quod uiderit patrem facientem. Quod ſi Iudæis & uiolati ſabbati reatum obijcientibus, & æqualitatem in Chriſto dei per profeſſum ſibi deum patrem non ferentibus, ſub eodem dicto ad utrunq; reſponſum eſt: putas'ne per cõfeſsionem reſponſionis poſſe dictorum occuli ueritatem? Et quanquã in alio libello tractatus hic à nobis locus fuerit, tamen quia non modo non obeſt, ſed etiam ad religionem proficit fidem retractari, eundem ipſum, quia cauſa poſtulat reuoluamus. Hinc autem primum reſponſionis neceſsitas orta eſt: Et propter hoc perſequebantur Iudæi Ieſum, & quærebant eum interficere, quoniam hæc faciebat ſabbato. Ira itaq; eorum uſq; ad cupiditatem interficiẽdi eum accendebatur, propter opera ſabbato geſta. Sed uideamus quid dominus reſponderit: Pater meus uſque modo operatur, & ego operor. Quod rogo iſtud opus patris eſt, hæretice, demõſtra. Per filium enim & in filio omnia ſunt, uiſibilia & inuiſibilia. Et tu qui ultra Euangelia ſapis, neceſſe eſt ut aliquibus arcanorum doctrinis cognitionem paterni operis adeptus, operantem nobis patrem oſtendas. Quòd ſi pater operatur in filio ſecundum quod ipſe ait: Verba quæ ego loquor uobis, non ego loquor, ſed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua, uides'ne quid hoc ſit: Pater meus uſque modo operatur? Hoc enim ideo ait, ut paternæ in ſe naturæ intelligeretur maieſtas in ſabbati opere poteſtatis ſuæ uſa natura. Cum enim in ſe operante operetur pater, ipſe neceſſe eſt patre operante operetur, atque ideo ait: Pater meus

Non poteſt filius à ſe facere quicquam niſi quod uiderit patrem facientem

Pater meus uſq; modo operatur & ego operor

uſque modo operatur, ut ipſum illud præſens dictorum atque geſtorum per ſe opus, paternæ in ſe naturæ exiſtimaretur operatio. Id enim quod uſq; modo operatur, unum atq; idem dicti temporisq; momentum eſt, ut non aliud aliquod opus eſſe patris quàm ſuum hoc quod agit crederetur: cum per id quod uſque modo pater operatur, hæc ipſa eſſet patris ſub eodem tempore ſermonis operatio. Ac ne fides intra cognitionem tantum patris relicta à uitæ æternæ ſpe abeſſet, continuo ſubiecit: Et ego operor, ut hoc ipſum quod modo operatur pater operetur & filius. Ac ſic perfectam fidem docuit, cum id quod modo eſt, eiuſdē temporis opus ſit, & id quod operatur pater & filius, extra ſingularis ſit unionem. Sed geminatus eſt audientium dolor, id enim ſequitur: Propter hoc magis quærebant eum Iudæi interficere, quod non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum proprium dicebat deum, æqualem ſe faciens deo. Et hic rurſum admonebo & euangeliſtæ iudicio, & communi humani generis ſenſu filium in paternæ naturæ æqualitate eſſe. Aequalitatem autem non niſi ex eadem eſſe natura, quia natiuitas non habet aliunde quod maneat. Et omnis generatio à generante ſe non ſit aliena, dum ad id quod maneat, ſubſiſtit ex eodem. Huic igitur duplicatę indignationi uideamus quid dominus reſponderit: Amen amen dico uobis, non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem. Quæcunque enim ille facit, eadem & filius facit ſimiliter. Niſi dicta propoſitionis propria ſunt, uim dictis præſumptione propriæ & infidelis intelligentiæ afferimus. Si autem irarum cauſis ſubiecta reſponſio eſt: fides potius noſtra loquitur quod docetur, quàm irreligioſa peruerſitas impietatis ſuæ defendit errorem. Quæramus ergo an de ſabbati opere hæc propria reſponſio ſit: Non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem. Ait enim ſuperius: Pater meus uſque modo operatur & ego operor. Si paternę in ſe naturę autoritate quod gerit, gerente patre agit, qui uſq; modo operatur in ſabbato: extra crimen operis eſt filius, in quo paternæ operationis præfertur autoritas. Non enim ad infirmitatem retulit, nō poteſt, ſed ad autoritatem. Nam ab ſe non poteſt niſi uideat: neq; enim præſtat uidiſſe uirtutem. & cum non præſtet uiſus uirtutem, naturam non infirmat non poſſe ſine uiſu: ſed autoritatem oſtendit ex uiſu. Id enim quod ait: Niſi uideat, conſcientiam ſignificat in uiſu, ſicut ad Apoſtolos ait: Ecce dico uobis, leuate oculos ueſtros, & uidete regiones quoniam albæ ſunt ad meſſem. Conſcientia igitur in ſe naturæ paternæ quæ in ſe operatur operante, ne uiolaſſe ſabbatum dominus ſabbati crederetur, ait: Non poteſt filius ab ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem, ut id quod operatur, ex conſcientia naturæ in ſe operantis oſtenderet

ret, cum & ſe ſabbato operante, uſq; modo pater operetur in ſabbato. Ad alterius uero indignationis dolorem, conſequẽtis dicti retulit cau ſam: Quæcunq; enim pater facit, eadem & filius ſimiliter facit. Expro bra infirmitatem dei filio, adime quoque naturæ æqualitatem: ſi non quæcunq; facit pater, eadem & filius facit ſimiliter: ſi diſcrimen ali quod paternæ uirtutis atq; operationis admittitur, ſi quod ad æqua litatem uirtutis naturæq; proprium eſt, honoris æqualitas non poſtu latur. Ipſe enim in continuis ait: Vt omnes honorificent filium ſicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat pa trem qui miſit illum. Diſcerne æqualitatem in honore non diſpari, in firma naturam in eadem operatione uirtutis. Quid reſponſionis cau ſam ad contumeliam diuinitatis inuadis? Ad operationem ſabbati re ſpondit, non ſe quicquam facere poſſe, niſi quod patrem facientem ui diſſet. Ad demonſtrationem uero æqualitatis, quęcunq; pater faceret, facere ſe profeſſus eſt. Tene quod ad ſabbatum pertinet, ad opprobri um infirmitatis: ſi non quæcunq; facit pater, eadem & filius facit ſimi liter. Si autem ſine exceptione quæcunq; ſunt: in quo tandem infirmi tas reperietur, cum nulla quæ pater poſsit non poſsit & filius? Aut in quo tandem per interceſsionem infirmitatis negatur æqualitas, cum unus atq; idem honor poſtuletur ad utrunq;? Quòd ſi eadem eſt uir tus operandi, & eadem eſt religio honorandi: non intelligo in quo tan dem naturæ infirmæ contumelia relinquatur, cum eadem ſit in patre & in filio & uirtutis poteſtas & honoris æqualitas. Et hæc quidẽ quã uis cum ipſa rerum abſolutione tractata ſint, tamen ne quid in eo quod ait dominus: Non poteſt filius facere à ſe quicquam niſi quod uiderit patrem facientem, ad infirmandæ naturæ eius impietatem proficiat, potius quàm ad demonſtrandæ paternæ in ſe naturæ conſcientiam, per quam ex autoritate operatus in ſabbato eſt: dicti quoq; dominici ad id pertinentis demonſtranda cognitio eſt, quo ait: Et à me facio ni hil, ſed ut docuit me pater, hæc loquor. Et qui me miſit, mecum eſt, & non reliquit me ſolum, quoniam ego quæ ſunt ei placita facio ſemper. Sentis ne quid ſit, non quicquã poſſe facere filium, niſi uideat patrem facientem? & quo ſacramento dictũ ſit: Et à me facio nihil? Et rurſum: Nõ reliquit me ſolum, quoniam ego quę ſunt ei placita, facio ſemper? Si enim ideo nihil ab ſe facit, quia in ſe manet pater: quomodo rurſum ideo ſe ſolum pater non reliquit, quia quæ ſunt ei placita facit? Nõ con cordat ſecundum ſenſum tuum hæretice, dictorum diuerſitas, ut nihil faciat à ſe niſi doctus à manente in ſe patre: & rurſum idcirco in ſe pa ter maneat, quia quæ ei ſunt placita gerit. Si enim nihil ab ſe facit pro pter manentem in ſe patrem: quo modo hinc ut in ſe pater maneat me ritus eſt, quòd ea quę ei placeant agit? Non enim meritum aliquod eſt,

non ab ſe gerere quæ quis agat. Et contrà, quo modo patri quæ filius agat placita ſunt, cum ea ipſa agat manens in filio pater? In anguſto es impietas, & te munitiſsima fidei noſtræ pietas concludit. Agit aliquid filius aut non agit? Si non agit, quo modo in his quæ agit placet? Si autem agit, quo modo agit in his quę ab ſe nō agit? cum & propriū ſit egiſſe quæ placeant, & ſine merito ſit non ab ſe egiſſe quæ geſſerit? Sed naturæ cui contradicis, hæc unitas eſt, ut ita per ſe agat, ne à ſe agat: & ita à ſe nō agat, ut per ſe agat. Intellige agentem filium, & per eum agentem patrem. Non ab ſe agit, cum pater in eo manere monſtratur. Per ſe agit, cum ſecundum filij natiuitatem agit ipſe quæ placita ſunt. Infirmus ſit non à ſe agendo: niſi adeo ipſe agit, ut quæ agit placeant. Non uero ſit in unitate naturæ: ſi nō quæ ipſe agit, & in quibus placet, non ab ſe agit, ſed manens in eo ad agendum pater edocet. Ita & manendo docet pater, & filius agendo non ab ſe agit: & non ab ſe agens filius, cum quæ placita ſunt facit, ipſe agit. Ac ſic unitas naturæ retinetur in agendo: dum & ipſe operans non operatur ab ſe, et ipſe ab ſe non operans operatur. Adiunge quoq; huic illud quod ad opprobrium infirmitatis uſurpas: Omne quod dat mihi pater, ad me uenit, & uenientē ad me non repello, quia deſcendi de cœlo, nō ut faciam uo-

An neceſsitas filij ſit luntatem meam, ſed uoluntatem patris qui me miſit. Sed fortè ſine uoluntatis libertate ſit filius, ut ei naturę infirmitas imperet neceſsitatem. Ideo autem neceſsitati ſit ſubditus non uoluntati, ut datos ſibi uenientes à patre non repellat. Sed ſacramēti unitatem in his dominus ſignificans, dum non repellit ſibi datos, dum non ſuam, ſed mittentis ſe agit uoluntatem: poſt repetitam hanc eandem Iudæis murmurantibus uocem, intelligentiæ noſtræ ſenſum confirmat, dicens: Omnis qui audit à patre & diſcit, uenit ad me, non quòd uiderit patrem quiſquam, niſi qui eſt à deo, hic uidit patrem. Amen amen dico uobis, qui credit in me, habet uitam æternam. Et quæro primum, ubi auditus ſi pater, ubi docuerit audientes. Sed patrem nemo uidit, niſi qui à deo eſt. Et quo modo eum quiſquam audierit, quem nemo uidit? Audiens ergo à patre, ad filium uenit. Et cum filius auditur & docet, naturæ in eo paternæ proprietas & auditæ & docentis oſtenditur: ut hoc quod docet filius & auditur, paternæ doctrinæ intelligatur auditio. Nam cum nemo uiderit patrem, & ad filium ueniens, à patre audiat atq; diſcat ut ueniat: admonemur intelligere quid ſit & in loquente filio patrem docere, & in conſpecto filio patrem qui à nemine ſit uiſus, audiri, quia naturæ paternæ proprietatem natiuitas filij in ſe perfecta contineat. Volens igitur unigenitus deus autoritatem paternam, ſalua in ſe naturæ unitate teſtari: & datos ſibi à patre non repellit, & uoluntatem non ſuam, ſed eius qui ſe miſit efficit. Non quòd non uelit quæ agit, aut quòd

non

non ipſe audiatur qui docet: ſed ut eum qui ſe mittat, & ſe qui miſſus eſt, ſub proprietate naturæ indifferentis oſtenderet: cum quæ uult, & agit, & loquitur, ea & uoluntatem & opera & dicta patris eſſe ſignificet. Quod autem ſit liberę uoluntatis, non ambigue oſtendit cum ait: Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & uiuificat, ſic & filius quos uult uiuificat. Cum æqualis in patre & filio & uirtutis poteſtas & honoris dignitas manifeſtatur, ibi & libertas uoluntatis oſtenditur: cum autē unitas demonſtratur, ibi paternæ uoluntatis ſignificatur affectio. Quæ enim uult pater, ea facit filius: facere autem plus eſt, quàm uoluntati obedire. Quia obedire uoluntati, habet exterioris neceſsitatem: facere uoluntatem, propriū eſt unitati, cum factū ſit uoluntatis. Et cum filius uoluntatē patris facit, docet per naturæ indifferentiā, naturalē ſibi uoluntatē eſſe cū patre: cū uoluntas eius ſit, omne quod faciat. Vult planè filius omnia quæ pater uult, nec naturalis diſſentit uoluntas. Namq; cū hæc uoluntas patris ſit quam oſtendit dicens: Hæc eſt enim uoluntas patris mei, ut omnis qui uidet filium & credit in eum, habeat uitam æternam, & ſuſcitem eum in nouiſsimo die: audi nūc an filij à patre diſſentiēs ſit uolūtas, cū ait: Pater quos mihi dediſti, uolo ut ubi ego ſum, & illi ſint mecum. Nō ergo ambigitur filium uelle. Nam cum pater uelit credentes in filio uitam æternam habere, filius uult illic ubi ipſe ſit eſſe credentes: niſi fortè cohabitare Chriſto non ſit æternitas, aut non perfecta & beata in ſe credentibus tribuat Chriſtus, hæc dicēs: Nemo nouit filium, niſi pater, neq; patrem quis nouit, niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. An ne non in libertate eſt uoluntatis uolens nobis ſecreti illius paterni tribuere conſcientiam, et adeo uoluntas ei libera eſt, ut cognitionem ſui atq; patris quibus uoluerit impartiat? Atq; ita inter patrem & filium & natiuitatis & unitatis demonſtrata natura eſt: cum ſic liber in uoluntate ſit filius, ut quod uolens agit, factum paternę ſit uoluntatis. Neſciens planè diſpenſationē fidei, extra intelligentiam ſacramentorum eſt: & doctrinam Euangelij non adeptus, ab ſpe Euangelij peregrinatur. Credēdus eſt pater in filio, & filius in patre: per naturæ unitatem, per uirtutis poteſtatem, per honoris æqualitatē, per natiuitatis generationem. Sed cōtraria fortè huic noſtræ profeſsioni eſt domini conteſtatio, cum ait: Pater maior me eſt. Hoc'ne hæretice, impietatis tuæ telum eſt? hæc furoris tui arma ſunt? Excidit ne tibi eccleſiam duos innaſcibiles neſcire, & duos patres non confiteri? Oblitus es mediatoris diſpenſationē, & in ea partum, cunas, ætatem, paſsionem, crucem, mortem? Et renaſcens non confeſſus es ex Maria filium dei natum? Si in his omnibus filius manens ait: Pater maior me eſt, ignorandum exiſtimas hanc diſpenſationem ſalutis tuæ, exinanitionem formæ dei eſſe? & patrem extra hanc humanarum paſsionum aſſum-

ptionem, in illa incontaminatæ naturæ ſuæ beata æternitate ſine carnis noſtræ ſuſceptione manſiſſe? Nos enim unigenitum deum in forma dei manentem in natura dei manſiſſe profitemur, neque unitatem formæ ſeruilis in naturæ diuinæ unitatis ſtatum refundimus, neque rurſum corporali inſinuatione patrem in filio prædicamus: ſed ex eo eiuſdem generis genitam in ſe naturam naturaliter in ſe gignentem ſe habuiſſe naturã, quæ in forma naturæ ſe gignentis manens formam naturę atq; infirmitatis corporalis acceperit. Erat enim humanæ naturæ proprietas: ſed non dei forma iam non erat, quia per eius exinanitionem ſerui erat forma ſuſcepta. Neq; enim defecerat natura ne eſſet, ſed in ſe humilitatem terrenæ natiuitatis, manens ſibi dei natura ſuſceperat, generis ſui poteſtatem in habitu aſſumptę humilitatis exercens, & ex deo deus natus, in forma ſerui homo repertus, deum ſe uirtutibus agens. Neq; enim deus nõ erat, quem geſtis ſuis docebat: neq; homo, in cuius habitu repertus eſt, nõ manebat. Et idcirco in hoc eodem ſuperiore ſermone, naturæ ſibi cum patre unitatem conteſtatus dixerat; Qui me uidet, uidet & patrem: & ego in patre, & pater in me. Quę utiq; differentiam non habent ex qualitate naturę, cum contemplatio filij uiſum compenſet & patrem, & unus in uno manens, unum non diſcernat ab uno. ac ne per contemplationem corporalem referre ex ſe paternæ contemplationis uiſum exiſtimaretur, ſubiecerat: Credite mihi, quoniam ego in patre, & pater in me. Sin autem, uel propter opera credite. Vt cum uirtus naturæ res eſſet, & operatio ipſa uirtutis ſit poteſtas, per uirtutis poteſtatem, naturę in ſe paternæ unitas noſceretur: cum in quantũ quiſq; deum cognouiſſet in uirtute naturæ, in tantum deum patrem cognoſceret in poteſtate naturæ: Et cum tantus quantus eſt pater, filius uidendum in ſe patrem præſtaret in geſtis: indifferens per id pater in filio noſceretur, per intelligentiã indifferentis pro poteſtate naturæ. Impleturus itaq; unigenitus deus carnis diſpenſationem, & acceptæ formæ ſeruilis ſacramentum conſummaturus, uſus eſt demonſtrandæ fidei noſtræ profeſsione, dicẽs: Audiſtis quoniam dixi uobis, uado & uenio ad uos. Si diligeretis me, gauderetis quoniam uado ad patrem, quia pater maior me eſt. His itaq; quæ ad naturam diuinitatis ſpectant, explicitis hoc eodem ſuperiore ſermone: nunquid profeſsio hæc aufert filio naturæ æqualitatem, quam natiuitas genuina conſummat? Aut nunquid unigenito deo cõtumelia eſt patrem ſibi innaſcibilem deum eſſe, cum ex innaſcibili deo natiuitas unigeniti in naturam unigenitam ſubſiſtat? Non enim ſuæ originis eſt filius, neque natiuitatem ſibi non extans ipſe conquiſiuit ex nullo, ſed ex uiuente natura uiuens natura extans tenet in ſe naturæ poteſtatem, profeſſa autoritate naturæ, ut & honorem teſtetur, & gratiam ſumptæ natiui-

tatis

tatis in honorem. Et hoc quidem patri debitum reddens, ut obedientiam ſuam mittentis deputet uoluntati, non tamē ut naturæ unitatem obedientia humilitatis infirmet: factus obediens uſq; ad mortem, non tamen poſt mortem non ſuper omne nomen eſt. Sed ſi fortè hinc inæqualis uidetur, quia ei poſt euacuationem formæ dei donatur hoc nomen: calumnia hæc ſacramentum aſſumptæ humilitatis ignorat. Si enim natiuitas hominis naturam nouam intulit, & humilitas formam demutauit ſub aſſumptione ſeruili, nunc donatio nominis, formæ reddidit æqualitatem. Quid enim donatum ſit quære. Si enim hoc donatum quod dei eſt, naturæ huius donum ignobilitatem diuinæ illi non inuehit naturæ. Deniq; hoc nunc quod donatur ei nomen, & ſi habeat doni ſacramentū, non tamen habet in dono nominis nomen alienum. Donatur enim Ieſu, ut ei cœleſtia & terreſtria & inferna genu flectant: & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. Confeſsionis ergo huius honor donatur, ut in gloria dei patris ſit confitendus. Cum audis itaq;: Pater maior me eſt, ſcito eum de quo ob meritum obedientiæ dictum eſt: Et donauit ei nomen quod eſt ſuper omne nomen. Audi rurſum: Ego & pater unum ſumus. Et qui me uidet, uidet & patrem. Et ego in patre, & pater in me. Honorem donatę confeſsionis intellige, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Quando igitur illud eſt, pater maior me eſt? nempe tum, cum donatur ei nomen ſuper omne nomen. At contra quando eſt, ego & pater unum ſumus? nempe cum omnis lingua confiteatur quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt dei patris. Si igitur donantis autoritate pater maior eſt, nunquid per doni cōfeſsionem minor filius eſt? Maior itaq; donans eſt, ſed minor iam non eſt cui unum eſſe donatur. Si non hoc donatur Ieſu, ut confitendus ſit in gloria dei patris, minor patre eſt: ſi autem in ea gloria donatur ei eſſe qua pater eſt, habes & in donantis autoritate, quia pater maior eſt, & in donati confeſsione, quia unum ſunt. Maior itaque pater filio eſt, & planè maior, cui tantum donat eſſe, quantus ipſe eſt: cui innaſcibilitatis eſſe imaginem, ſacramento natiuitatis impertit, quem ex ſe in forma ſua generat, quem rurſum de forma ſerui in forma dei renouat: quem in gloria ſua ſecundum ſpiritum Chriſtum deum natum, donat rurſum eſſe in gloria ſua ſecundum carnem Ieſum Chriſtum deum natum, mortuum. Cauſam igitur oſtendit, quur ſi eum diligerent, gauderent quòd ad patrem uadit, quia pater maior eſſet. Gaudiū hoc utiq; ex dilectione docens eſſe, quia lætaretur dilectio Ieſum eſſe in gloria dei patris confitendum: & gloriæ huius reſumēdæ meritū continuo ſubiecit, dicens: Venit enim princeps mūdi huius, & in me habet nihil. Nihil in eo princeps mūdi huius habet, quia ut homo habitu repertus, extra peccatum carnis ma

Pater maior

nebat,in ſimilitudine carnis peccati de peccato peccatum in carne con demnans. Totum autem hoc ad paterni mandati referens obedientiã, ſubiecit: Sed ut ſciat mũdus quoniam ego diligo patrem, & ſicut man datum dedit mihi pater, ſic facio, ſurgite eamus hinc. Ad conſumman dum corporeæ paſsionis ſacramentum, per dilectionẽ efficiendi man dati paterni feſtinat exurgens: corporeæ tamen aſſumptionis ſtatim myſterium pandens, per quam ei tanquã in uite modo palmitis ineſſe mus, fructũ nobis ut palmitibus, niſi ille uitis eſſet effectus, utilem nõ daturis. Atq; idcirco manere nos in ſe per fidẽ aſſumpti corporis mo net, ut quia uerbum caro factum eſt, naturæ carnis ſuæ tanquã uiti pal mites ineſſemus. à corporeę huius humilitatis aſſumptione formã pa ternæ maieſtatis alienans, tum cum ſe ad unitatem palmitum uitem profeſſus, agricolam patrem curioſum huius uitis oſtẽdit, cuius inuti les atq; inferaces palmites deſecans deputaret arſuros, dicens ita: Qui me uidet, uidet & patrem, & uerba quæ ego loquor, non à me loquor, ſed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Et credite mihi, quoniã ego in patre, & pater in me eſt: & ut ſacramentum natiuitatis, & myſte rium aſſumpti corporis manifeſtaret, per continentiam dictorum ad id ueniens, ait: Quia pater maior me eſt. Et confeſtim, ut abſoluta dicti ratio ſubeſſet, & agricolę, & uitis, & palmitum, ſubiecit exemplum: aſ ſumptionem per id corporeæ humilitatis oſtendens. Et hinc cauſam eundi ad patrem, & dilectionis lætitiam cum ad patrem iret, docẽs eſ ſe oportere, quia pater maior ſe eſſet: à quo ſcilicet eſſet gloriam reſum pturus, apud quem, & in quo eſſet glorificandus, nõ nouello honore, ſed priſtino: neq; alieno, ſed quem apud eum habuit. Si itaq; non in ip ſo glorificandus eſt, id eſt, ut ſit in gloria dei patris, contumeliam ad ſcribe naturæ: ſi uero quòd ab eo glorificatur, autoritas eſt, patrem ma iorem in glorificãdi autoritate cognoſce. Quid diſpenſationem ad im pietatem rapis? Quid ſacramentum noſtræ ſalutis inuadis ad mortẽ? Glorificaturus filium pater maior eſt, glorificatus in patre filius mi nor non eſt. Aut quomodo minor eſt, qui in gloria dei patris eſt? Aut nunquid pater maior non eſt? Maior utiq; pater eſt, dum pater eſt: ſed filius dum filius eſt, minor non eſt. Natiuitas filij patrem conſtituit maiorem, minorem uero filium eſſe natiuitatis natura nõ patitur. Ma ior pater eſt, dum gloriam aſſumpto homini rogatur ut reddat: filius minor non eſt, dum gloriam reſumit apud patrem. Atq; ita & ſacra mentum natiuitatis, & diſpenſatio corporationis impletur. Nam & pater dum & pater eſt, & glorificat nunc filium hominis, maior eſt: Et pater & filius unum ſunt, dum ex patre natus filius, poſt aſſum ptionem terreni corporis glorificatur in patre. Non habet itaque nati uitas naturæ ignobilitatem: quia in forma dei eſt, qui ex deo naſcitur.

Et

Et cum differre ſignificatione ipſa exiſtimetur innaſcibilitas à natiuitate, natiuitas tamen non eſt extra innaſcibilitatis naturam: quia non ſumpſit aliunde quod ſubſiſtit. Nam & ſi non conſequuta ſit, ut coinnaſcibilis effecta ſit: accepit tamen ex innaſcibili deo eſſe, quod deus eſt. Fides igitur noſtra & ſi initium natiuitatis nõ apprehendens, unigenitum deum ſemper profiteatur, quia natura non ferat ut cœpiſſe eum aliquando confiteatur, cuius natiuitas omne initij tempus excedat, ſed quem ſemper eſſe & ante tempora confitetur, natum tamen in intemporali infinitate nõ ambigit, eum tamen ex initiabilis intelligentiæ natiuitate confeſſa. Sed hoc hæretici ad naturæ contumeliam ſumunt, quia dictum eſt: Pater maior me eſt, Vel illud: De die autem & hora nemo ſcit, neq; angeli in cœlis, neq; filius, niſi pater ſolus. Ignoratio ergo diei atq; horæ obijcitur unigenito deo, ut deus ex deo natus non ſit in ea naturæ perfectione qua deus eſt: cum neſciendi neceſsitate dominante, iã uis aliqua exterior eo potior ſit, quæ tanquam aduerſum ſe imbecillum in ignorantię eum infirmitate detineat. Quin etiam ad huius nos intelligentiæ impietatem hæreticorum furor iure quodam neceſſariæ confeſsionis compellit, ut ita credendum ſit, quia & à domino dictum ſit ita, & uideri irreligioſiſsimum poſsit, profeſsionis eius de ſe proteſtationem diuerſa intelligentiæ noſtræ opinione corrumpi. Ac primum antequam dicti ratio & cauſa memoretur, ſenſu communis iudicij ſentiendum eſt: an credibile eſſe poſsit, ut aliquid ex omnibus neſciat, qui omnibus ad id quod ſunt, atq; erunt, autor eſt. Si enim omnia per Chriſtum, & in Chriſto, & ita per ipſum ut omnia in ipſo ſint, id quod neq; extra eum, neq; non per eum eſt, quomodo nõ etiam in ſcientia eius ſit, cum plerunq; ſcientia ea etiam, quæ neq; in ſe, neq; per ſe ſint, per uirtutem naturæ non neſciæ apprehendat? At uero quod cauſam niſi ex eo non ſumit, & motum ad id quod eſt, eritq;, niſi intra ſe non capit: quomodo extra eius naturæ ſcientiam eſt, per quam, & in qua id quod efficiendum ſit, continetur? Cogitationes namq; humanas non tantum præſenti motu incitatas, ſed etiam inſtinctu futurę uoluntatis agitãdas dominus Chriſtus non ignorat, Euangeliſta teſtante: Sciebat enim Ieſus ab initio, qui eſſent non credentes, & qui eſſet traditurus eũ. Naturę ergo eius uirtus, quę cognitionem rerum nõ extantium capit, & quieſcentiũ adhuc animorũ ſubituras inquietudines nõ ignorat, id quod per ſe, intraq; ſe eſt, ne ſciſſe exiſtimabitur: & alieni potens, impotens ſui eſſe? de quo dictũ meminerimus: omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt, et ipſe eſt ante oẽs. *Coloſ. 1* Vel illud: Quia in ipſo cõplacuit omnẽ plenitudinẽ inhabitare, & per ipſum recõciliari omnia in ipſo. Cũ igitur omnis in eo ſit plenitudo, & omnia per ipſum & in ipſo recõcilientẽ, & dies illa recõciliatiõis noſtrę

Quomodo filius neſcit diem

expectatio

expectatio ſit: hanc ille diem ignorat, cuius & in ſe tempus eſt, & per ſacramentum eius eſt? Etenim aduentus ſui dies iſta eſt, de qua Apoſtolus ait: Cum autē Chriſtus apparuerit uita ueſtra, tunc & uos cum eo apparebitis in gloria. Nemo itaq; quod per ſe, & intra ſe eſt, neſcit. Chriſtus aderit, & aduentus ſui diem ignorat? Dies ſuus eſt ſecundum eundem Apoſtolum, quia dies domini ſicut fur nocte adueniet: & ignoratione eius detineri intelligendus eſt? Humanæ naturæ quod agere diffiniunt, quantum in ſe eſt, prȩſciunt, & ſequitur gerendorum cognitio uoluntatem agendi: deus uero natus, quod in ſe, & per ſe eſt, neſcit? Per eum enim tempora, & in eo dies eſt, quia & per ipſum futurorum conſtitutio eſt, & in ipſo aduentus ſui diſpenſatio eſt: Et erit in ea hebetudine, ut quod ſibi conſtat, ſenſu naturæ torpentis ignoret, ferarum beluarumq; modo, quæ extra rationem conſilij prouidentis animatæ, ipſum quod agunt neſciunt, cum quodam motu ſtupidæ uoluntatis agitatæ, fortuito ad aliquid & incerto feruntur ingreſſu? Quomodo etiam dominus gloriæ aduentus ſui ignorabili die naturæ eſſe incompoſitæ & imperfectæ creditur, quæ & neceſſitatem habeat adueniendi, & ſcientiam aduentus ſui non adepta ſit, per quod potior ſit ignoratio deo, quæ ei auferat cognitionis habere uirtutem? Iam uero quāta impietatis geminatur occaſio: præter infirmitatē Chriſti, etiam deo patri uitium deputabitur, ut unigenitum deum, & dilectionis ſuæ filium, diei huius cognitione fraudauerit, malignitatisq; affectu ſcientiam futuræ conſummationis inuiderit. Et cum non ignorabilem ei eſſe paſsionis & diem & horā uoluerit, diem uirtutis eius, & clarificandi in ſanctis ſuis horam negauerit, & ademerit beatitudinis cognitionem, cui mortis indulſerit præſcientiam? Humanæ iſtud conſcientiæ non poteſt ferre trepidatio, ut hoc ſibi de deo præſumat arbitrium, & ei uitia humanæ demutationis adſcribat, ut aut aliquid filio pater deneget, aut aliquid deus natus ignoret. Neſcit autem deus aliud aliquando quàm dilectio eſſe, neq; aliud quàm pater eſſe. Et qui diligit, non inuidet: & qui pater eſt, non etiam non pater totus eſt. Non enim admittit hoc nomen portionem, ut ex aliquo pater ſit, & ex aliquo pater non ſit. Pater enim uniuerſitatis eius quæ in ſe eſt, pater eſt: omnem ſe in eo habens, cui non ſit ex portione quòd pater eſt: non quòd ſibi eorum quæ ſua ſunt, pater ipſe ſit, ſed quòd in his quibus ipſe eſt, ei qui ex ſe eſt, pater totus ſit. Et cum ſecundum humanorum corporum naturas, quæ ex diſparibus conueniunt, & ex compoſitis conſiſtunt, non poſsit niſi omnium ſuorum quis pater eſſe: dum quod in unoquoq; eſt generū ac partium, id in filio natiuitas perfecta conſeruet: omnium ergo ſuorū quis pater eſt, dum ex omnibus natiuitas, & in omnibus manet. Et cum in deo nō ſint corporalia, ſed abſoluta

ta

ta: neq́ particulata,ſed tota & uniuerſa:non uiuificata,ſed uiua: totus uiuens,& unum totum deus, dum non ex portione compoſitus eſt, ſed ex ſimplicitate profectus eſt: neceſſe eſt, ut ſecundum quod eſt pater, ipſe ſit omniũ ſuorum ei quem ex ſe genuit pater totus, dum eum patrem ex ſuis omnibus natiuitas filij perfecta conſummat. Si igitur proprius filio pater eſt, in ea neceſſe eſt filium manere proprietate qua pater eſt. Manere autem quomodo exiſtimabitur: ſi extra præſcientiæ naturam ſit, & aliquid natiuitati eius ex autore defuerit? Deerit enim propè totum: ſi quod proprium deo eſt, non habeat. Proprium autem deo quid aliud, quàm cognitio futurorum eſt? ut res nondum manentes, manſuraſq́, poſterius inuiſibilium ac nondum extantium generum capax natura contineat. Non patitur autem in nobis doctor gentium Paulus hanc impij erroris profeſsionem, ut ignoraſſe aliquid unigenitus deus exiſtimetur. ait enim: inſtituti dilectione in omnes diuitias adimpletionis intellectus, in agnitionem ſacramenti dei patris & Chriſti, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Deus Chriſtus ſacramentum eſt, & omnes ſapientiæ & ſcientiæ in eo theſauri latent. Portioni uerò & uniuerſitati nõ poteſt conuenire: quia neq́ pars omnia intelligitur, & omnia partem non patiuntur intelligi. Filius enim ſi diem neſcit, iam nõ omnes in eo ſcientiæ theſauri ſunt. Quòd ſi in eo omnes ſcientiæ theſauri ſunt: diem non ignorat, omnem in ſe ſcientiæ theſaurum continens. Sed meminiſſe nos conuenit, occultos in eo iſtos ſcientiæ theſauros eſſe, neq́ idcirco quia occulti ſint, non ineſſe: cum per id quod deus eſt, in eo inſint: per id uero quod ſacramentum eſt, occultantur. Non occultum autem, neque ignoratum nobis eſt ſacramentum dei Chriſti, in quo abſconditi omnes ſcientiæ theſauri ſunt. Et quia ſacramentum ipſe eſt, uideamus an in his quæ neſcit ignorans ſit. Si enim in cæteris profeſsio ignorandi nõ habet neſciendi intelligentiam, ne nunc quidem quod neſcit ignorat. Nam cum ignoratio eius ſecundum quod omnes theſauri in eo ſciẽtię latent, diſpenſatio potius ꝙ ignoratio ſit: habes cauſam ignorandi ſine intelligẽtia neſciẽdi. In omnibus enim quæ ignorare ſe deus loquitur, ignorantiam quidem profitetur; ſed ignoratione tamen non detinetur: dum id quod neſcit, nõ neſciendi infirmitas eſt, ſed aut tempus eſt nõ loquendi, aut diſpenſatio eſt nõ agendi. Loquitur ad Abrahã deus dicẽs: Clamor Sodomæ & Gomorræ impletus eſt, & peccata eorũ magna ualde. Deſcendã ergo & uidebo, ſi ſecundũ clamorẽ eorũ conſummãtur: quod ſi nõ, ut ſciam. Habemus ergo neſcientem deum, quod tamen non neſciat. Nam cum peccata magna ualde ſciat eſſe, & rurſum deſcendit ut uideat an conſummati ſint, & ſi nondum conſummati ſunt ut ſciat: intelligimus eum nõ ea tunc ſcire, quia prius neſciat, ſed

Deus quõ ſciat aut neſciat

ſed tunc ſcire, quia tempus ad agendum ſit. Neſcire ergo deum, non eſt ignorantiæ demutatio, ſed temporis plenitudo. Expectatur enim adhuc ut ſciat. Et cum non poſsimus id de eo intelligere quod neſciat, cum tamē adhuc expectet ut ſciat: neceſſe eſt, ut id quod ſciens neſcit, & neſciens ſcit, nihil aliud quàm uel loquendi diſpenſatio ſit, uel agendi. Non ergo ambigi licet, dei ſcientiam ex tempore potius eſſe quàm ex demutatione, cum ad id quod deus ſcit, profitendæ potius ſcientię tempus ſit, quàm adeptæ, ut etiam ex hoc docemur, quod ad Abraham dictum eſt: Ne iniicias manum tuam in puerum, & ne facias illi quicquam: nunc enim cognoui quia times dominum deum tuum, & non pepercisti filio tuo dilecto propter me. Deus itaque modo ſcit: modo autem ſcire, anterioris ignorantiæ profeſsio eſt. Quod cum in deum non cadat, neque ignorauerit ante fidelem ſibi eſſe Abraham, de quo dictum eſt: Credidit Abraham deo, & deputatum eſt ei ad iuſtitiam: hoc quod nunc cognouit, tempus eſt quo Abraham teſtimonium accepit, non etiam ſcire deus cœpit. Abraham enim holocauſto filij, dilectionem quam ad deum habebat, docuerat: Deus tunc cognouit, cum loquitur. Et quia ante neſcire non intelligendus eſt: neceſſe eſt idcirco tunc intelligatur cognouiſſe, quia loquitur. Et de plurimis quidem quæ de ſcientia dei teſtamento ueteri cōtinentur, hæc tantum exempli cauſa demonſtrata à nobis ſunt: ut id quod neſcit deus, non ignorationis cauſa intelligeretur eſſe, ſed temporis. In euangelijs uero dominum multa ſcientem neſcire inuenimus. Operarios iniquitatis, in uirtutibus multis & in nomine eius gloriantes, nō nouit dicens: Neſcio uos Et tunc iurabo, quia non noui uos. Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Etiam cum iureiurando eos non nouit, quos tamen iniquitatis operarios eſſe non neſcit. Neſcit ergo non idcirco quia neſciat, ſed quia cognitione eius per iniquitatē operationis indigni ſint: fidem dicti etiam iuriſiurandi religione confirmans, & habens in naturæ uirtute ne neſciat, & retinens in ſacramento uoluntatis ut neſciat. Neſcit quoque unigenitus deus uirgines ſtultas: & cōparandi ſibi olei incurioſas, glorioſi aduentus ſui thalamum ingreſſus, ignorat. Nanque & adeunt & rogant, & uſque eo non ignorantur, ut his reſpondeatur: Amen dico uobis, neſcio uos. Nam & occurſus & deprecatio, non ignorabiles eſſe eas patitur: ſed neſciendi reſponſio, non naturæ potius quàm uoluntatis eſt, dum ab eo qui nihil neſcit, indignæ ſunt quę ſciantur. Denique ne per infirmitatem ignorare exiſtimaretur, cōtinuo Apoſtolis ita loquutus eſt: Vigilate itaque, quia neſcitis diem neque horam: ut cum uigilare eos ob ignorationem diei atque horæ monet, per id neſciri ab eo uirgines noſcerentur, quòd conſopitæ & negligentes, indignæ aditu thalami ſui oleo indigendo manſiſſent. Non eſt igitur dominus

dominus Ieſus Chriſtus, qui ſcrutans corda & renes deus eſt, in ea natura infirmitate, ne neſciat: cum hoc ipſum ex naturæ ſcientia intelligatur eſſe, quod neſciat. Quòd ſi qui fortè ignorationē ei deputabunt ab eo qui ſciat cogitationes eorum, dici ſibi metuant: Quid cogitatis mala in cordibus ueſtris? Nam cum cogitationum geſtorumq́ue non ignarus cognitor, interdum de cogitatis geſtisq́ue quaſi ignarus interrogat, uelut de tactu fimbriæ mulierē, uel de dictorum diſſenſione apoſtolos, uel de ſepulchro Lazari flentes: non neſciens intelligendus eſt neſcire, ſed loquens. Neque enim natura fert, ut qui abſens Lazarum mortuum ſepultumq́ue ſciat, ſepulchri locum neſciat: & qui cogitationes uidet, mulieris fidem non cognouerit: & qui neceſsitatem non habet de aliquo interrogandi, diſſenſionem apoſtolorum ignorauerit. Sed ei qui nouit omnia, ea ipſa quæ non neſcit, diſpēſatio eſt aliquando neſcire ſe loqui: dum aut apud Abraham ſcientia diſsimulatur in tempus, aut apud ſtultas uirgines, & iniquitatis operarios cognitio negatur indignis, aut in ſacramento filij hominis, interrogatio ignorantis ex homine eſt: in his ſe omnibus ueritate corporeæ natiuitatis accommodans, quibus naturæ noſtræ infirmitas detinetur, non ut infirmus eſſet ex natura qui deus eſt, ſed infirmitates ſibi hominū deus homo natus aſſumpſerit. Aſſumpſerit autem ita, non ut in naturam infirmam natura indemutabilis ſit redacta, ſed ut in naturæ demutabilis ſuſceptione eſſet ſacramentum: dum & qui erat deus, homo eſt, nec deus deſtitit manere, qui homo eſt. Agens itaque ſe, atque conformans hominem natum, manens deus uerbum, ſæpiſsime in ea eſt profeſsione qua homo eſt, cum tamen & proteſtatio dei ea ſit ſæpe quæ hominum: cum ea neſcit, quæ aut non ſint in tempore confitenda, aut non agnoſcuntur ad meritum. Intelligendum itaque eſt, cur profeſſus eſt diem ſe neſcire. Si omnino neſcire creditur, Apoſtolus ita contradicit: In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Eſt ergo abſcondita ſcientia, quæ quia abſcondenda eſt, interdum & neſcientia confitenda eſt, ut eſſe poſsit abſcondita. Nam ſi erit in proteſtatione, non etiam in ſecreto manebit. Negat ergo ſe ſcire, ut ſcientia poſſit eſſe abſcondita. Quòd ſi idcirco neſcit, ut ſcientia maneat abſcondita, non per naturam neſcit omnia ſciens, quod idcirco tantum ut abſconditum ſit, neſcit. Cur autem diei ſcientia abſcondita ſit, non in obſcuro eſt. Nanque dum monet nos irremiſſa fide intentos ſemper manere, ſecuritatem cognitionis ademit: ut pendulæ expectationis incerto mens ſolicita feſtinans, & aduentus diem ſemper expectans, ſemper expectando ſperaret, curamq́ue peruigilem incertum ipſum, non ambigendi tamen temporis detineret. Ita enim dominus ait: Ideo & uos eſtote parati, quia neſcitis qua hora filius hominis uenturus eſt. Et rur- *Iudicij dies quare abſconditus*

ſum:Beatus ille ſeruus,quem ueniens dominus eius inuenerit uigilan tem. Ignoratio nō ad errorē fuit neceſſaria, ſed ad perſeuerantiā. Nec negatū id ad detrimētum eſt, quod ignoratum tribuit incrementū, ne ſcientiæ ſecuritas negligentiā fidei diſsimulatæ non exerceret, ſed præ parationem irremiſſam expectatio indefinita retineret: quæ modo furis metuendo ſemper caueret, illo eligente omne tempus ad furtū, patrefamiliâs uero domus, damni ſemper timore uigilante. Quanq̄ igitur non obſcurū ſit, ignorationē dei non ignorationē eſſe, ſed ſacramē tum: dum per diſpenſationē agendi, aut proteſtandi, aut demōſtrandi ſic neſciat ut ſciat, & ſic ſciat ut neſciat: tamen uidendū eſt, ne fortè & ita infirmus ſit, ut ea quæ pater ſcit, ſcire nō poſsit, potente quidem eo cogitationes humanorū cordium noſſe, quia natura potior motibus ſe naturę inferioris admiſceat, eamq̄ tanq̄ imbecillā uehemēti uirtute transcurrat, ſed impotens ſit uehementiorem ſe naturā infirmior ipſa penetrare: queadmodū leuibus grauia, & raris denſa, et ſolida liquidis non cedunt, ita contra grauibus leuia, & rara denſis, & liquida ſolidis ſunt peruia, quia cum non pateant ualida infirmioribus, ualidis tamen infirma penetrant. Ob id ergo cogitationes dei patris ignorare filius ab impijs dicitur: quia infirmus ipſe cum ſit, non adeat ineundo potiorem, nec ualentē inualidus tranſcurrat. Quæ ſi quis non modo ore temerario loqui audebit de unigenito deo, uerum etiam corde impio co gitare, Apoſtolum ita de ſpiritu ſancto ad Corinthios ſcribentem credidiſſe cognoſcat: nobis aūt reuelauit deus per ſpiritū ſuū, ſpiritus em̄ omnia ſcrutatur, etiā altitudines dei. Quis enim ſcit hominū quæ ſunt hominis quæ in ipſo ſunt, niſi ſpiritus qui in ipſo eſt? Ita & quæ in deo ſunt nemo nouit, niſi ſpiritus dei. Sed hæc inania corporalium rerum exempla ſpernentes: deum de deo, & ſpiritū de ſpiritu, uirtutibus ſuis potius q̄ terrenis cōditionibus æſtimemus. Aeſtimemus aūt non ſen ſu noſtro, ſed profeſsione diuina, et credamus ei qui ait. Qui me uidet, uidet et patrem. Nec ignoremus eum qui dixit: Vel operibus meis cre dite, quia pater in me, et ego in patre. Nec ignoremus eum qui locutus eſt: Ego & pater unum ſumus. Si em̄ ſenſum noſtrum rerum nomina ſecundū humanā intelligentiā cōmemorata confirmāt: nō habet ab eo naturæ differentiā, in quo per intelligentiā quiſq̄ uidetur. Nec differt à genere, qui manentē in ſe habens, ineſt in manente. Nec diuerſi ſunt qui unum ſunt. Intellige unitatē, dum non diuidua natura eſt. Naturæ uero rurſum indiuiduę ſacramentū apprehende, dum tanq̄ ſpeculum unus unius eſt. Speculū aūt ita, ut nō imaginatā ſpeciē exterioris naturæ ſplēdor emittat, ſed dum uiuēs natura naturę uiuenti indifferēs eſt, quippe quæ ex tota tota ſit, quę & dū unigenita eſt, patrē in ſe habeat, & maneat in patre dum deus eſt. Hæc itaq̄ ad ſignificandum natiuita

tis ſacramentum à domino prædicata, hæretici quia negare non poſſunt, ita conantur eludere, ut ad uoluntatis concordiam referant: ut in deo patre, et in deo filio non diuinitatis ſit unitas, ſed uoluntatis, tanquam diuinæ doctrinæ inops ſermo ſit, neque aut dici à domino potuerit: ego & pater unũ uolumus, aut eiuſdem intelligẽtiæ ſit: ego & pater unum ſumus, uel loquẽdi imperitus nõ dixerit: Qui uidet uoluntatẽ meam, uidet et uoluntatẽ patris mei. Et id ipſum ſit: Qui me uidet, uidet & patrem. Vel certe nõ fuerit in uſu eloquij diuini: Voluntas patris mei in me eſt, & uoluntas mea in patre meo eſt, ſed conueniens huic dicto ſit: Ego in patre, & pater in me. Quæ quanquam omnia fœda & inepta & impia ſint, neque ſenſus humanus in hanc ſtultæ opinionis ſententiam cõcedat, ut aut nõ potuerit dominus loqui quod uolebat, aut aliud loquutus ſit quam loquutus eſt: & quanquam reperiatur parabolicis & allegoricis dictis uſus eſſe, ſed aliud eſt uel exẽplis dicta firmare, uel prouerbiorum ſignificationibus rerum ſatisfacere dignitati, uel temporum profeſsionibus ſe coaptare: tamen ipſe idem unitatis de qua tractatur, locus non patitur, in dictis aliud quam ſonant uerba eſſe credendum. Si enim per id unum ſunt, quia unũ uolunt: unũ aũt uelle naturę ſeparabiles nõ poſſunt, quæ diuerſitatẽ generis diſsidentis in diuerſas neceſſario uoluntates naturæ diuerſitate diſſentiunt: quomodo unũ uelle poſſunt, quibus ſcire non unũ eſt, cũ ſcientia & ignoratio uoluntatis unius impediat unitatem? Cum itaque ſcientiæ inſcientia aduerſa ſit, unum uelle aduerſa nõ poſſunt. Sed forte id quod ſolum patrem filius ait ſcire, filium qui ſe neſcire dixerit, neſcire confirmet. Niſi planè patrem ſolum ſcire dixiſſet, maximi periculi res intelligẽtiæ noſtræ relinqueretur, ne fortè exiſtimaretur ipſe neſcire. Nam cum in eo quod neſciat, diſpenſatio ei potius abſcõditæ ſcientię, quam natura ſit neſciendi, per id quoque nunc quod ſolus pater ſcit, non ignorare credendus eſt: quia ſicut ſuperius docuimus, ſcientia apud deum non cognoſcendi id quod neſcierit intelligentiæ eſt, ſed loquendi. Et per id quod ſolus pater ſcit, filius non intelligitur neſcire, cum filius idcirco neſcire ſe dicat, ne et alij ſciant: & patrem id ſolum dicat ſcire, ne & ipſe non neſciat. Si enim tunc cognouiſſe deus dicitur, amari ſe ab Abraham, cum hoc nõ celauit Abrahæ: neceſſe eſt, ut & pater diem ob id ſcire dicatur, quia non celauerit filiũ, deo ſcientiam non de repentina cognitione ſumente, ſed in tẽpore proteſtante. Si itaque diem filius ſecundum ſacramentum neſcit, ut taceat: è contrario neceſſe eſt, ideo diem pater ſolus oſtendatur ſcire, quia nõ tacet. Abſit autem corporalium demutationũ nouitates in patre & filio exiſtimari, ut aliquando pater filio aut loquatur aut taceat. Nobis quidem nonnunquam miſſam uocem de cœlo meminimus, ut ſacramentum apud nos filij, paterni dicti ſignificatio firmaret, ſicut dominus ait: Nõ

Nunc cognoui quòd times dominum

propter me uox hæc uenit de cœlo, ſed propter uos. Cæterum natura dei non eget compoſitis humani officij neceſsitatibus, linguæ motu, temperamēto oris, ſpiritus nixu, aeris pulſu. Deus ſimplex eſt, religione noſtra intelligēdus eſt, pietate profitendus eſt, ſenſu uero non perſequendus eſt, ſed adorandus: quia natura moderata & infirmis, naturæ infinitæ & potentis ſacramentum intelligentiæ opinione non occupat. Non eſt itaq; diuerſus compoſitæ diuinitatis partibus, ut ſit in eo aut poſt ſtuporem uoluntas, aut poſt ſilentium ſermo, aut poſt ocium opus: ut aut uelle aliquid, niſi ad uolendum motus ſit non putetur, aut loqui quid niſi poſt ſilentium ſonent uerba, non poſsit: aut agere aliquid, niſi in opus exeat, non intelligatur. Nō ſubiacet naturæ legibus, à quo legē omnis natura ſortitur: neq; in aliquo infirmitate aut demutatione efficiēdi detinetur, qui extra modum eſt poteſtatis, ſecundum domini dictum: Pater poſsibilia tibi omnia ſunt. Vt quantum ſenſus humanus non capit, tantum deus poſsit. Sed ne ipſum quidem ſe omnipotentiæ uirtute fraudauit dicens: Omnia quæcunq; facit pater, eadem & filius facit ſimiliter. Non eſt difficultas ubi non eſt infirmitas, quia difficultati ſubiacet impotēs efficiēdi poteſtas. Difficultatis enim natura in infirmitate uirtutis eſt: quæ cum nō habet modū poteſtatis, non tenetur lege infirmitatis. Hoc idcirco demonſtratū à nobis eſt, ne aut deus poſt ſilentium loquutus ad filiū, aut filius poſt ignorationem ſcire exiſtimaretur: ſed intelligentiā noſtrā naturæ noſtræ eſſe ſignificationibus inſtruendam, quę demonſtrari aliquid, niſi per loquentē non intelligeret, & nō neſciri aliquid niſi ſciēdo nō exiſtimaret. Filius itaq; diem idcirco quia tacet, neſcit: & patrem ſolū idcirco ſcire ait, quia ſolus uni ſibi non tacet. Sed non expectat, ut dixi, has naturæ difficultates, ut tunc ſciat cum ignorare deſtiterit, tunc audiat cum loqui pater cœperit. naturæ ſuę cum eo tanquam unigeniti unitatem nō ambigue docuit dicens: omnia quę patris ſunt, mea ſunt. Non enim ille nunc de obtinēdo loquutus eſt, quia aliud eſt extrinſecus ſubſiſtentia ſua eſſe, aliud eſt in ſuis, atq; idipſum ſe eſſe: quorum unum eſt poſsidere cœlum, terras, mundumq; totum, aliud eſt ſe ipſum in his ſignificare, quę ſua ſunt. Sua autem ita, non tanquā externa ſubiaceāt, ſed quòd ex ſuis ipſe ſubſiſtat. Nunc ergo cùm omnia quæ patris ſunt, ſua ſunt: diuinitatis ſignificat naturam, non obtentorum communionem. Nam ad id quod de ſuo acceptur ū ſanctum ſpiritum loquebatur, ait: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt, & ideo dixi, de meo accipiet: ut dum de ſuo accipit, non etiam non de patris accipere exiſtimaretur, uel cum de patris ſumeret, non etiā non de ſuo ſumere intelligeretur. Neq; enim de creaturis ſumebat ſpiritus ſanctus, quia dei ſpiritus eſt, ut ex his uideatur accipere, quia ea omnia dei ſunt. Sed ideo omnia quæ patris ſunt, ſua

ſunt

ſunt,ut quod ſumit ex filio, non etiam non de patre ſumere uideretur, cum omnia quę patris eſſent,eſſe intelligerentur & filij.Hæc igitur natura non eguit uel demutatione,uel interrogatione,uel allocutione,ut poſt ignorantiã ſciat,poſt ſilentium interroget, poſt interrogationem audiat:ſed perfecta in ſacramento unitatis ſuę manẽs, ut habuit de deo natiuitatem,ita habuit & uniuerſitatem. Vniuerſitatem autem habẽs, non etiam nõ quæ uniuerſitatis ſunt tenuit, ſcientiam ſcilicet & uoluntatem,ne quod ſcit pater,per interrogationẽ filius ſciret:uel quod uult pater,per ſignificationem filius uellet:ſed cum omnia quæ patris ſunt, ſua eſſent, in ea eſſet proprietate naturæ, ne aliud aliquid quàm pater aut uellet, aut ſciret. Ad demonſtrationem uero natiuitatis plerunq; demonſtratio eſt adhibita perſonæ, cum dicitur: nõ ueni uoluntatem meam facere,ſed uoluntatem eius qui miſit me patris. Patris uoluntatem,non ſuam facit:dum per uoluntatem eius qui ſe miſit,ſignificat & patrem.Quòd autem id ipſum uelit,non ambigue oſtendit dicens: Pater quos mihi dediſti,uolo ut,ubi ego ſum,& ipſi ſint mecum.Cum ergo pater uelit nos cum Chriſto eſſe,in quo ſecundum Apoſtolum elegit nos ante mundi conſtitutionem, & ipſum illud filius uelit, ſcilicet eſſe nos ſecum: uoluntas ad naturam eadem eſt, quæ ad natiuitatis ſignificationem diſtinguitur in uolente. Non itaq; ignorat filius, quod nõ ignorat pater:neq; quia ſolus pater ſcit,idcirco neſcit & filius, cum in unitate naturæ pater & filius maneant. Quod autem filius neſciat, in quo omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi ſunt: tacendi diſpenſatio ſit,ſicut ipſe dominus teſtatus eſt, cum quærentibus apoſtolis de temporibus reſpondit:Non eſt ueſtrum ſcire tempora uel momẽta,quæ pater poſuit in ſua poteſtate.Cognitio negatur,neq; ſolum negatur,ſed & ſolicitudo cognitionis inhibetur,cum ſcire hæc tẽpora non eſt eorum.Ipſi certe nunc poſt reſurrectionem de temporibus interrogant, quibus ante interrogantibus dictum eſt, ne filium quidem ſcire:nec uideri poſſunt, ſecundum aurem intellexiſſe neſcire filium, cum ipſi eum tanquã ſcientem rurſum interrogant. Sed ſacramentum neſciendi,diſpenſationem intelligentes eſſe tacendi: nunc poſt reſurrectionem loquendi tempus iam arbitrantes eſſe,interrogant. Atq; illis filius non iam ſe neſcire ait: ſed quòd ſcire non ſit eorum,quæ pater in poteſtate ſua poſuerit.Si itaq; apoſtoli hoc quod neſcit filius diem,diſpenſationem eſſe intelligunt, non infirmitatem: nos filium ob id tantum diem dicimus neſcire, ne deus ſit, cum diem pater deus idcirco in poteſtate ſua poſuerit,ne ad ſcientiam humanæ cognitionis euaderet, & filius ante interrogatus, neſcire ſe dicens, nunc rurſum non neſcire ſe reſpondeat, ſed eorum eſſe neſcire: patrem uero tempora non in ſcientia ſua,ſed in poteſtate poſuiſſe.Nam cum dies & momentum in

tra temporum nomen ſit: non poteſt uideri diem & momentum reſtituendi in regnum Iſrael ipſe ille qui reſtiturus eum eſt, ignorare. Sed nos ad intelligentiam natiuitatis ſuæ, per exceptionem paternæ poteſtatis erudiens, neq; ſe neſcire reſpondit, & facultatē ipſis ſcientiæ non conceſſam eſſe demonſtrans, id ipſum in ſacramento paternæ poteſtatis conſiſtere eſt profeſſus. Non ergo quia neſcire ſe diem & momentum filius dicit, neſcire credendus eſt: ſicuti neq; cum ſecundum hominē aut flet, aut dormit, aut triſtis eſt, deus obnoxius eſſe aut lachrymis, aut ſomno, aut timori eſt confitendus: ſed ſalua unigeniti in ſe ueritate, ſecūdum carnis infirmitatem, fletum, ſomnum, inediam, ſitim, laſsitudinem, metum, pari neceſſe eſt ſecundum hominem natura, diei atq; horæ profeſſus eſſe intelligatur inſcientiam.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE

Liber x

Non eſt ambiguum, omnem humani eloquij ſermonem contradictioni obnoxium ſemper fuiſſe, quia diſſentientibus uoluntatum motibus, diſſentiens quoq; ſit ſenſus animorum: cum aduerſantium iudiciorum affectione compugnans, aſſertionibus his quibus offenditur, contradicit. Quamuis enim omne dictum ueri ratione perfectū ſit, tamē dum aliud alijs aut uidetur, aut complacet, patet ueritatis ſermo aduerſantium reſponſioni: quia cōtra ueritatem aut non intellectam, aut offendentem, uel ſtultæ, uel uitioſæ uoluntatis error obnititur. Immoderata enim eſt omnis ſuſceptarum uoluntatum pertinacia, & indeflexo motu aduerſandi ſtudium perſiſtit, ubi non rationi uoluntas ſubijcitur, nec ſtudium doctrinæ impenditur, ſed his quæ uolumus, rationem conquirimus, & his quæ ſtudemus doctrinam coaptamus. Iamq; nominis potius quàm naturæ erit doctrina quæ fingitur, & non iam ueri manebit ratio, ſed placiti: quam ſibi uolūtas magis ad defenſionem placentium coaptauit, non quæ uoluntatis inſtinctum per intelligentiam ueri rationabilis incitauit. Per hæc igitur uitia ſtudioſarum uoluntatum, omnes aduerſantium intentionum emergunt contradictiones: et inter ueri aſſertionem & placiti defenſionem pertinax pugna eſt, dum ſe & ueritas tenet, & tuetur uoluntas. Cæterum ſi non præiret rationem uoluntas, ſed per ueri intelligentiam ad uelle id quod uerum eſt, mouerētur: nunquam doctrina uoluntati quæreretur, ſed uoluntatem omnem doctrinæ ratio commoueret, eſſetq; omnis ſine contradictione ueri-

tatis

tatis ſermo, cum unuſquiſq; non quod uellet, id uerum eſſe defende-
ret, ſed quod uerum eſt, id uelle cœpiſſet. Harum itaque uitioſarum
uoluntatum non ignarus Apoſtolus, inter multa conteſtandæ fidei &
prædicandi uerbi præcepta, ad Timotheum ſcribens ait: Erit tem-
pus cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coa-
ceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus. Et à ueritate quidem au-
ditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Vbi enim per impie-
tatis ſtudium extra ſanæ doctrinæ patientiam erunt, tunc his quæ de-
ſiderant coaceruabunt magiſtros, apta ſcilicet cupiditatibus ſuis do-
ctrinarum inſtituta cumulantes, neq; doceri ſe deſiderantes, ſed docto
res ad id quod deſiderant congregantes: ut cumulus ipſe conquiſito-
rum & coaceruatorum magiſtrorum, æſtuantium deſideriorum ſatis-
faciat doctrinis. Et hic tantus ſtultæ religioſitatis furor, quo tandem
ſpiritu ſanam doctrinam non ſuſtinens, corruptam deſiderabit? Si
ignorat, ab eodem Apoſtolo ad hunc eundem Timotheum ſcribentē
cognoſcat: Spiritus autem manifeſte dicit, quia in nouiſsimis tempo-
ribus recedent quidam à fide, attendentes ſpiritibus ſeductoribus, do-
ctrinis dæmoniorum in hypocriſi mendaciloquorum. Quis enim do-
ctrinæ profectus eſt, placita magis quàm docenda conquirere? Aut
quæ doctrinæ religio eſt: non docenda deſiderare, ſed deſideratis coa-
ceruare doctrinam? Sed hæc ſeducentium ſpirituum incentiua ſuppe-
ditant, & ſimulatæ religionis falſiloquia confirmant. Sequitur enim
fidei defectionem hypocriſis mendax, ut ſit uel in uerbis pietas quam
amiſerit conſcientia. Et ipſam quidem ſimulatam pietatem omni uer-
borum mendacio impiam reddunt, falſæ doctrinæ inſtitutis corrum-
pentes ſanctitatem fidei: dum ſecundum deſideria ſtudiorum potius
quàm ſecundum euangelicam fidem, coaceruata doctrina eſt. Auri-
bus enim prurigine incitatis, dum per audiendi impatientem oblecta-
tionem ſub nouella deſiderij ſui prædicatione ſcalpuntur, ipſi penitus
ab auditu ueritatis alieni, totos ſe fabulis deſtinant: ut his quæ loquun
tur, ueritatis ſpeciem acquirant, dum quæ uera ſunt & loqui & audire
non poſſunt. Incidimus planè in hoc prophetiæ apoſtolicæ moleſtiſ-
ſimum tempus. Conquiſitis enim nunc creaturæ potius quàm dei
prædicandi magiſtris, deſiderijs humanis potius quàm ſanæ fidei do-
ctrinis ſtudetur: & eo uſque eos prurigo aurium ad ea quæ deſiderant
audienda excitauit, ut coaceruatis doctoribus ſola hæc nunc interim
prędicatio polleat, per quam unigenitus deus à poteſtate & ueríta-
te dei patris alienus, aut alterius generis deus ſit in fide noſtra, aut de-
us non ſit: mortifera ex utroque impietatis profeſsione, ut duos de-
os ſub diuerſitate diuinitatis loquentes, aut deum omnino cui natura
ex deo per natiuitatem ſit abnegantes. Hoc alienatis ab auditu uerita-

tis,& conuerſis ad fabulas auribus placet:huius ſanę doctrinæ audientia non ſuſtinetur, & omnis ipſa cum prædicatoribus ſuis exulat. Sed licet nunc à multis coaceruantibus ſibi ſecundum deſideria ſua magiſtros, ſana doctrina exulet: non tamen à ſanctis quibuſq; prædicationis ueritas exulabit. Loquimur enim exules per hos libros, & ſermo dei, qui uinciri non poteſt,liber excurret, de hoc eodem apoſtolicæ prophetiæ admonens tempore:ut cum auditus ueritatis impatiens deprehenditur, & ſecundum deſideria humana coaceruati magiſtri reperiuntur,iam de tempore non ambigatur, ſed in eo coexulare exulantibus ſanæ fidei prædicatoribus ueritas intelligatur. Ac de temporibus non queremur,quin etiam gaudebimus, quia iniquitas ſe per hoc exilij noſtri tempus oſtenderit, quo ueritatis impatiens ſanæ doctrinæ prædicatores,ut ſecundum deſideria ſua coaceruet ſibi magiſtros,relegat: exilio noſtro lætantes & exultãtes in domino,conſtitiſſe in nobis plenitudinẽ apoſtolicæ prophetiæ. Superioribus igitur libellis ſyncerę, ut arbitror, fidei, & incontaminatæ ueritatis profeſsionem tenentes, quanquam ſecundum humanæ naturæ conſuetudinem nullus ſermo non ſit obnoxius contradictioni, eam tamen nos arbitror totius reſponſionis noſtræ moderatos eſſe rationẽ, ut contradicere quiſquam niſi cum impietatis profeſsione non poſsit. Eorum enim dictorũ quæ ſecundum falſiloquij ſui artem ex euangelijs hæretici præſumunt, ita demonſtrata ueritas eſt: ut iam in contradictione ignorantiam excuſare non liceat,ſed irreligioſitatem neceſſe ſit confiteri. Eam quoq; nunc ſecundum ſancti ſpiritus donũ temperauimus totius fidei demonſtrationem, ut ne quidem mentiri ſaltem aduerſum nos criminis aliquid poſsint. Solent enim ita de nobis implere aures ignorantium, ut nos aſſerant negare natiuitatem,cum unitatem diuinitatis prædicamus:& dicant ſolitarium à nobis per hoc quod ſcriptũ eſt:Ego & pater unum ſumus, ſignificari deum:ut innaſcibilis deus deſcendens in uirginem, homo natus ſit, quia ad diſpenſationem carnis pertineat id quod ita cœperit, ego: ad diuinitatis ſuæ uero demonſtrationem ſubiecerit, & pater: tanquam huius hominis ſui pater eſſet. ex duobus uero conſiſtẽs homine ſcilicet et deo de ſe locutus ſit,unũ ſumus.Sed nos natiuitatem ſubſiſtentẽ ſine tempore proteſtantes,prędicauimus deũ filium nõ alienę à deo patre naturę,deũ:neq; ex innaſcibilitate innaſcibili cogqualẽ, ſed ex generatione unigenitũ non diſparẽ: neq; unum eos eſſe ex geminatis nominibus unionis,ſed ex natiuitate naturæ: neq; duos deos per diuerſitatẽ generis in fide eſſe,neq; rurſum ſingularẽ deũ,ubi ſacramentũ dei unigeniti eſt cõfitendũ: ſed in patre ſignificari atq; eſſe filium,dum in eo & natura patris & nomen eſt: In filio uero patrẽ intelligi ac manere,dũ filius neq; dici poteſt niſi ex patre,neq; eſſe:uiuentis

quoq;

quoq; naturę eſſe uiuentem imaginem, & conſignatam naturaliter dei in deo formam, uſq; adeo indifferentis poteſtatis & generis, ut in eo nec opus, nec ſermo, nec uiſus alienus à patre ſit: ſed cum naturaliter in ſe habeat autoris ſui imago naturam, per naturalem quoq; imaginem ſuam autor & operatus & uiſus & locutus ſit. Atq; hanc quidem & intemporalem & inenarrabilem, & omnem humanæ intelligentiæ ſenſum excedentem unigeniti generationem prædicantes, nati quoq; in hominem ex partu uirginis dei ſacramentum docuimus: demonſtrantes ſecundum diſpenſationem carnis aſſumptæ, tum cum ſe ex forma dei euacuans formam ſerui accepit, infirmitatem habitus humani, dei non infirmaſſe naturam, ſed ſalua diuinitatis in homine uirtute, acquiſitam eſſe dei ad hominem poteſtatem. Nanq; cum in homine deus natus ſit, non idcirco natus eſt, ne non deus maneret, ſed ut manente deo homo natus in deum ſit. Nam & Emanuel nomen eius eſt, quod eſt nobiſcum deus: ut non defectio dei ad hominem ſit, ſed hominis profectus ad deum. Vel cum glorificari ſe rogat, non utiq; naturæ dei, ſed aſſumptioni humilitatis hoc proficit. Nam hanc gloriã poſtulat, quam ante conſtitutionem mundi apud deum habuit. Reſpondentes quoq; ſtultiſsimis eorum profeſsionibus, uſq; ad ignoratæ horæ deſcendimus demonſtrationem: quæ etiamſi ſecundum illos à filio apprehenſa non eſſet, tamen id ad contumeliam diuinitatis unigenitæ non pertineret, quia natura non ferret, ut eum natiuitas retroageret ad innaſcibilitatis ininitiabilem ſubſtitutionem, poteſtati ſuæ patre momentum definiendi adhuc diei ad demõſtrationem autoritatis innaſcibilis reſeruante: neq; in eo infirmam intelligi poſſe naturam, in qua tantum ineſſet ex natiuitate naturæ, quantum implere poſſet perfecta natiuitas: neq; ad differentiam diuinitatis unigenito deo ignorationem diei & horę deputandam, cum ad demonſtrandam aduerſum hæreticos Sabellianos innaſcibilem in patre atq; ininitiabilem poteſtatem, innaſcibilis hæc in eo ſit poteſtatis exceptio, per quam patuit uerbi profeſsionem ad conſummandi hominis ſacramentum pertinere, ut qui infirmitates noſtras portabat, infirmitatem quoq; ſibi humanæ ignorationis aſſumeret: atque ita diem neſcire ſe diceret, ut ſepulchrum Lazari neſciebat, & attrectantem ueſtis ſuæ fimbriam mulierem ignorabat, tam infirmus ad ſciendum quàm infirmus ad flendum ſub laſsitudinis & ſitis & inediæ officio, inſcientiæ etiam nõ dedignatus errorem: maxime cum ex mortuis reſurgentem & ingreſſurum ſu pergreſſurumq; cœlos Apoſtoli iam nõ neſcientem, ſed huius ipſius diei ſuæ potentem ac ſcientem interrogaſſent, nihil aliud percontantes quàm id quod ſub diſpenſatione hominis tacebatur, ut in eo quod neſcire ſe dixerat, dum rurſum interrogãt, adſumptionem potius quàm

neceſsitatem

neceſsitatem ignorantiæ intelligere uiderentur. Sed quia hanc neſcitæ diei profeſsionem, non ignorationis eſſe infirmitatem, ſed tacendi diſpenſationem docuimus: expugnāda etiam nunc eſt omnis impiæ aſſertionis occaſio, & omnes hæreticæ blaſphemiæ tranſcurrendæ ſunt prædicationes, ut ueritas euangelij per ea ipſa quibus obſcurari uidebatur eluceat. Volunt enim pleriq; eorum ex paſsionis metu & ex infirmitate patiendi, non in natura eum impaſsibilis dei fuiſſe: ut qui timuit & doluit, non fuerit uel in ea poteſtatis ſecuritate quę non timet, uel in ea ſpiritus incorruptione quæ non dolet: ſed inferioris à deo patre naturæ, & humanæ paſsionis trepidauerit metu, & ad corporalis pœnæ congemuerit atrocitatem. Atq; hac impietatis ſuæ aſſertione nituntur, quia ſcriptum ſit: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem. Et rurſum: Pater ſi poſsibile eſt tranſeat à me calix iſte. Sed & illud: Deus deus meus, quare me dereliquiſti? Hoc quoq; adijciunt: Pater commendò in manus tuas ſpiritum meum. Has enim omnes piæ fidei noſtræ profeſsiones ad impietatis ſuæ rapiunt uſurpationem. Vt timuerit, qui triſtis eſt, qui & transferri à ſe calicem deprecatus ſit: ut doluerit qui derelictum ſe à deo in paſsione conqueſtus ſit: ut infirmus quoque fuerit, qui ſpiritum ſuum patri commendauerit. Nec anxietas admittat ſimilitudinem exæquatæ ad deum in unigeniti natiuitate naturæ: quæ infirmitatem diuerſitatemq; ſuam & deprecatione calicis, & deſolationis querela, & commendationis confeſsione teſtetur. Ac primum antequam ex his ipſis dictis demonſtremus, nec metuendi de ſe in eum infirmitatē incidiſſe aliquam nec dolendi: quærendum eſt quidnam uideatur timere potuiſſe, ut in eum formido intolerandi doloris uel terroris inciderit: & puto non alia hic ad timendum quàm paſſionis & mortis cauſa prætenditur. Et interrogo eos qui hoc ita exiſtimant, an ratione ſubſiſtat, ut mori timuerit: qui omnem ab Apoſtolis terrorem mortis propellens, ad gloriam eos ſit martyrij adhortatus dicens: Qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus: & qui inuenit animam ſuam perdet eam, & qui perdiderit eam propter me, inueniet illam. Cum enim pro eo mori, uita ſit: quid ipſe in mortis ſacramento doluiſſe exiſtimandus eſt, qui pro ſe morientibus uitam rependat? Et cum non timendos eſſe qui corpus occiderent monet, ipſum illum mors à timore paſsionis corporalis exterruit? Tum deniq; quem dolorem mortis timeret, poteſtatis ſuæ libertate moriturus? Humano enim generi uitæ mortem aut uis exterior, id eſt, febriū, uulneris, caſus, ruinę, degraſſata in corpus accelerat, aut ipſa natura corporis noſtri ſenio in eā ipſam mortē uicta concedit. Vnigenitus autem deus ita poteſtatem habens ponendę animæ, ut reſumendę, ad peragendū in ſe mortis ſacramentū, cum poto aceto con-

Quō doluerit ac timuerit Chriſtus

ſummaſſe

ſummaſſe ſe omne humanarum paſſionum opus teſtatus eſſet, inclinato capite tradidit ſpiritum. Si hoc naturæ hominis ius relictum eſt, ut per ſe exhalans ſpiritum requieſcat in mortem, & non diſſoluto corpore labefacta anima decedat, uel abruptis aut perfoſsis aut colliſis membris ſpiritus tanquam in ſede ſua uiolatus erumpat aut effluat: incidat in dominũ uitæ mortis metus, ſi quod emiſſo ſpiritu mortuus eſt, nõ libertatis ſuæ ad moriendum uſus eſt poteſtate. Quòd ſi ex ſe mortuus eſt, & per ſe ſpiritum reddidit: nõ eſt terror mortis in poteſtate moriendi. Sed fortè humanæ ignorantię timiditate hanc ipſam ſuam moriendi in ſe timuit poteſtatem, ut licet ab ſe moriturus, tamen hoc ipſum quod moriturus eſſet timuerit. Et ſi fortè erunt qui ita exiſtimabunt, conſtituant cui rei exiſtiment mortem fuiſſe terribilem, ſpiritui an corpori. Si corpori: an ne ignorant quòd ſancto corruptionem nõ uiſuro, intra triduum corporis ſui templum eſſet ſuſcitaturus? Si uero ſpiritui mors terribilis eſt: Lazaro in Abrahæ ſinibus lætante, infernum chaos Chriſtus timeret? Hæc ſtulta atque ridicula ſunt, ut in poteſtate ponendæ animæ ac reſumendæ mori timeret, ad ſacramentum uitæ humanæ ſub uoluntatis ſuæ libertate moriturus. Non eſt in uoluntate morientis mors, & in poteſtate non diu in morte manendi timor mortis: quia & uoluntas moriendi, & poteſtas reuiuiſcendi, extra naturam timoris eſt, dum timeri mors non poteſt, & in uoluntate moriendi & in poteſtate uiuendi. Sed fortè penduli in cruce corporis pœnæ, & colligantium funium uiolenta uincula, & adactorum clauorum cruda uulnera ſunt timori. Et uideamus cuius corporis homo Chriſtus ſit, ut in ſuſpenſam & nodatã & transfoſſam carnem dolor inuaſerit. Ea enim natura corporũ eſt, ut ex conſortio animæ in ſenſum quendam animę ſentientis animata, non ſit hebes inanimisq́ materies: ſed & attacta ſentiat, & compuncta doleat, & algens rigeat, & confota gaudeat, & inedia tabeſcat, & pingueſcat cibo. Ex quodam enim obtinentis ſe penetrantisq́ animæ tranſcurſu, ſecundũ ea in quibus erit, aut oblectatur, aut læditur. Cum igitur compuncta aut effoſſa corpora dolent, ſenſum doloris transfuſæ in ea animæ ſenſus admittit. Deniq; uulnus corporis uſq; ad os dolet, & digiti excedentium ex carne unguium præſegmina neſciũt. Et ſi quando accedẽte uitio pars aliqua corrupta membrorum, ſenſum uiuæ carnis amiſerit: ea cum uel deſecabitur, uel uretur, dolorem quiſquis eſſe potuiſſet, non manente in ea animæ permixtione, non ſentiet. Ac cũ grauis neceſsitas reciden di corporis manet, medicato potu conſopit uigor animę, & in emortuam ſenſus ſui obliuionem mens ſuccis uiolentioribus occupata cõſi citur. Ac tum doloris neſcia membra cæduntur, & omnẽ alti uulneris plagã ſenſus carnis emortuus, ſenſu animę in ſe torpẽtis euadit. Affert

itaq;

itaq; dolorem per animæ infirmis admixtionem,in infirmum ſenſum
ſuum corpus animatum. Si igitur homo Ieſus Chriſtus per initia cor-
poris atq; animæ noſtræ uixit in corpore,& nō ita ut corporis ſui, ſic
& animæ ſuæ princeps deus in ſimilitudine hominis conſtitutus, &
habitu repertus ut homo natus eſt: parem dolorem ſenſerit corporis
noſtri,animę noſtræ & corporis ut cōceptu,ita & initio animatus in
corpore. Quod ſi aſſumpta ſibi per ſe ex uirgine carne,ipſe ſibi ex ſe a-
nimam concepti per ſe corporis coaptauit: ſecundum animæ corpo-
riſq; naturam,neceſſe eſt & paſsionum fuiſſe naturam. Euacuans ſe e-
nim ex dei forma,& formam ſerui accipiēs, & filius dei etiam filius ho
minis naſcens,ex ſe ſuáq; uirtute non deficiens,deus uerbum conſum-
mauit hominem uiuentem.Nam quo modo filius dei hominis filius e-
rit natus, uel manens in dei forma, formam ſerui acceperit: ſi non po-
tente deo uerbo ex ſe & carnem intra uirginem aſſumere,& carni ani-
mam tribuere homo Chriſtus Ieſus ad rédemptionem animæ & cor-
poris noſtri perfectus eſt natus: & corpus quidem ita aſſumpſit, ut id
ex uirgine conceptum, formam eum eſſe ſerui effecerit? Virgo enim
non niſi ex ſancto ſpiritu genuit quod genuit. Et quamuis tantum ad
natiuitatē carnis ex ſe daret, quantum ex ſe fœminæ ædendorum cor-
porum ſuſceptis originibus impenderent: non tamen Ieſus Chriſtus
per humanæ conceptionis coaluit naturam.Sed omnis cauſa naſcendi
inuecta per ſpiritū,tenuit in hominis natiuitate quod matris eſt: cum
tamen haberet in originis natiuitate quod dei eſt. Hinc igitur maxi-
mum illud ac pulcherrimum ſuſcepti hominis ſacramētum dominus
ipſe oſtendit dicens: Nemo aſcendit in cœlū,niſi qui deſcendit de cœ-
lo,filius hominis qui eſt in cœlo. Quod deſcendit de cœlo, conceptæ
de ſpiritu originis cauſa eſt. Non enim ex ſe corpori Maria originem
dedit: licet ad incrementa partumq; corporis omne quod ſexus ſui na-
turale eſt, contulerit. Quod uero hominis filius eſt, ſuſceptæ in uirgi-
ne carnis eſt partus. Quod autem in cœlis eſt,naturæ ſemper manen-
tis poteſtas eſt: quæ initiata conditáq; per ſe carne non ſe ex infinitatis
ſuæ uirtute intra regionem definiti corporis coarctauit, ſpiritus uirtu-
te ac uerbi dei poteſtate in forma ſerui manens, ab omni intra extraq;
cœli mundiq; circulo cœli ac mundi dominus non abfuit. Per hoc er-
go & de cœlo deſcendit, & filius hominis eſt, & in cœlis eſt: quia uer-
bum caro factum non amiſerat manere quod uerbum eſt. Nam dum
uerbum eſt,& in cœlis eſt: dum caro eſt,& hominis filius eſt:dum uer
bum eſt caro factum,& de cœlo eſt,& filius hominis eſt,et in cœlo eſt:
quia & uerbi uirtus non corporalibus modis manens,non deerat un-
de deſcenderat,& caro non aliunde originem ſumpſerat quàm ex uer-
bo. Et uerbum caro factum,cum caro eſſet,non tamen non erat & uer-
bum

bum. Abſolute autem beatus Apoſtolus etiã huius inenarrandæ corporeæ natiuitatis ſacramentum locutus eſt dicens: Primus homo de terræ limo, ſecundus homo de cœlo, Hominem enim dicens, natiuitatem ex uirgine docuit: quæ officio uſa materno, ſexus ſui naturam in conceptu & partu hominis executa eſt. Et cum ait, ſecundũ hominem de cœlo, originem eius ex ſuperuenientis in uirginem ſancti ſpiritus aditu teſtatus eſt. Atq; ita cum & homo eſt, & de cœlis eſt, hominis huius & partus à uirgine eſt, & conceptus ex ſpiritu eſt, Et hæc quidem Apoſtolus ait: Ipſe autem dominus huius natiuitatis ſuæ myſterium pandens ſic locutus eſt: Ego ſum panis uiuus qui de cœlo deſcendi. Si quis manducauerit de meo pane, uiuet in æternum. Se panem dicẽs, ipſe enim corporis ſui origo eſt. Ac ne uerbi uirtus atq; natura deſeciſſe à ſe exiſtimaretur in carne, ſuũ rurſum panem eſſe dixit: ut per hoc quod deſcendens de cœlis panis eſt, non ex humana conceptione origo eſſe corporis exiſtimaretur, dum cœleſte eſſe corpus oſtẽditur. At uero cum ſuus panis eſt, aſſumpti per uerbum corporis eſt profeſſio, ſubiecit enim: Niſi manducaueritis carnem filij hominis, & ſanguinem eius biberitis, non habebitis uitam in uobis. Vt quia id quod filius hominis eſt, & panis de cœlis ipſe deſcendit, per panem ſuum de cœlo deſcendentem, & per carnem ac ſanguinem filij hominis, & conceptæ ex ſpiritu ſancto, & natæ ex uirgine carnis intelligatur aſſumptio. Huius igitur corporis homo Ieſus Chriſtus & dei filius & hominis eſt filius, & ex forma dei ſe exinaniens formam ſerui accepit. Non alius filius hominis quàm qui filius dei eſt, neque alius in forma dei quàm qui in forma ſerui perfectus homo natus eſt: ut ſicut per naturã conſtitutam nobis à deo originis noſtræ principe, corporis atque animæ homo naſcitur, ita Ieſus Chriſtus per uirtutem ſuam admixtione carnis atq; animæ homo ac deus eſſet, habens in ſe & totum uerumq; quod homo eſt, & totum uerumq; quod deus eſt. Quanquam multi confirmandæ hæreſeos ſuæ arte, ita aures imperitorum ſoleant illudere, ut quia & corpus & anima Adæ in peccato fuit, carnẽ quoq; Adæ atq; animam dominus ex uirgine acceperit, neq; hominem totum ex ſpiritu ſancto uirgo conceperit: qui ſi intelligerent ſacramentum carnis aſſumptæ, intelligerent etiam ſacramentũ eiuſdem & hominis filij & dei filij. Quaſi uero ſi tantum ex uirgine aſſumpſiſſet corpus, aſſumpſiſſet quoq; ex eadem & animam: cum anima hominis opus dei ſit, carnis uero generatio ſemper ex carne ſit. Sed uolentes unigenitum deum, qui in principio apud deum erat deus uerbum, non ſubſtantiuum deum eſſe, ſed ſermonem uocis emiſſæ, ut quod loquentibus eſt ſuum uerbum, hoc ſit patri deo filius, argute ſubrepere uolunt ne ſubſiſtens uerbum deus, & manens in forma dei Chriſtus homo natus

s ſit

ſit: ut cum hominem illum humanæ potius originis cauſa quàm ſpiritualis conceptionis ſacramentum animauerit, non deus uerbum hominem ſe ex partu uirginis efficiens extiterit, ſed ut in prophetis ſpiritus prophetiæ, ita in Ieſu uerbũ dei fuerit. Et arguere nos ſolent quòd Chriſtum dicamus eſſe natum, non noſtri corporis atq; animæ hominem: cum nos uerbum carnem factum, & ſe ex forma dei euacuantem Chriſtum, & formam ſerui aſſumentem, perfectum ſecundum habitum conformationis humanæ, & noſtræ ſimilitudinis natum hominem prædicemus: ut uere dei filius uerus hominis filius natus ſit, neque non natus ex deo homo, neq; quia natus ex deo homo, ideo deus eſſe deficiens. Sed ut per ſe ſibi aſſumpſit ex uirgine corpus, ita ex ſe ſibi animam aſſumpſit: quæ utiq; nunquam ab homine gignentium originibus præbetur. Si enim conceptum carnis niſi ex deo uirgo non habuit: longe magis neceſſe eſt, anima corporis, niſi ex deo aliunde non fuerit. Et cum ipſe ille filius hominis ipſe ſit qui & filius dei, quia totus hominis filius totus dei filius ſit: quàm ridicule prȩter dei filium qui uerbum caro factum eſt, alium neſcio quem tanquam prophetam uerbum dei animatum prædicemus, cum dominus Ieſus Chriſtus & hominis filius & dei filius ſit? Per id uero quòd triſtis eſt anima ſua uſque ad mortem, & quòd poteſtatem habet animæ ſuæ ponendæ & reſumendæ, uolunt extrinſecus animam non ex ſpiritu ſancto, ut & corpus ex eo conceptum eſt, deputare: cum uerbum deus in ſacramento naturæ ſuæ manens, homo natus ſit. Natus eſt autem, non ut eſſet alius atq; alius: ſed ut ante hominem deus ſuſcipiens hominem, homo deus poſſet intelligi. Nam quo modo Ieſus Chriſtus dei filius natus ex Maria eſt, niſi quòd uerbum caro factum eſt: ſcilicet quòd filius dei cum in forma dei eſſet, formã accepit ſerui? Accepiſſe autem formam ſerui eum qui eſſet in dei forma, de cõtrarijs comparatur: ut quanta ueritas eſt manere in dei forma, tanta ueritas ſit accepiſſe formam ſerui. Ad proprietatem enim naturæ intelligendam, ſignificatione uerbi ad id communis impellimur. In forma enim ſerui eſt, qui & in forma dei eſt. Et cum hoc naturæ, illud uero diſpenſationis ſit, in eiuſdem tamen eſt ueritatis proprietate quod utrunq; eſt: ut tam uerus ſit in dei forma, quàm uerus in ſerui. Vt uero aſſumpſiſſe formam ſerui, non aliud eſt quàm hominẽ natum eſſe: ita in forma dei eſſe, non aliud eſt quàm deum eſſe: unum tamen eundemq; non dei defectione, ſed hominis aſſumptione profitentes: & in forma dei per naturam diuinam, & in forma ſerui ex conceptione ſpiritus ſancti, ſecundum habitum hominis repertum fuiſſe. Itaq; cum Ieſus Chriſtus & natus & paſſus & mortuus & ſepultus ſit, & reſurrexerit, & in cœlos aſcenderit, non poteſt in his ſacramentorum diuerſitatibus ita ab ſe diuiduus eſſe, ne Chriſtus

ſit

ſit: cum non alius Chriſtus quàm qui in forma dei erat, formã ſerui acceperit, neq; alius quàm qui natus eſt mortuus ſit, neq; alius quàm qui eſt mortuus reſurrexerit, neq; alius quàm qui reſurrexerit aſcẽderit in cœlos. In cœlis autem non alius ſit, quàm qui deſcendit ante de cœlis. Homo itaq; Ieſus Chriſtus unigenitus deus per carnem & uerbum, ut hominis filius, ita & dei filius, hominẽ uerum ſecundum ſimilitudinẽ noſtri hominis non deficiens à ſe deo, ſumpſit: in quẽ quãuis aut ictus incideret, aut uulnus deſcẽderet, aut nodi concurrerent, aut ſuſpenſio eleuaret, afferrẽt quidẽ hęc impetũ paſsionis, nõ tamen dolorẽ paſsionis inferrent: ut telũ aliquod aut aquam perforans, aut ignem cõpungens, aut aera uulnerans. Omnes quidem has paſsiones naturæ ſuæ infert, ut perforet, ut compungat, ut uulneret: ſed naturam ſuam in hęc paſsio illata non retinet, dum in natura non eſt uel aquam forari, uel pungi ignem, uel aera uulnerari, quamuis naturæ teli ſit uulnerare & compungere & forare. Paſſus quidem dominus Ieſus Chriſtus, dum cæditur, dum ſuſpenditur, dũ crucifigitur, dũ moritur, ſed in corpus dñi irruens paſsio, nec non fuit paſsio, nec tamen naturam paſsionis exercuit: dum & pœnali miniſterio illa deſæuit, & uirtus corporis ſine ſenſu pœnæ, uim pœnæ in ſe deſæuientis excepit. Habuerit ſanè illud domini corpus doloris noſtri naturam, ſi corpus noſtrum id naturæ habet, ut calcet undas, & ſuper fluctus eat, & non degrauet in greſſu, neq; aquæ inſiſtentis ueſtigijs cedãt, penetret etiam ſolida, nec clauſę domus obſtaculis arceatur. At uero ſi dominici corporis ſola iſta natura ſit, ut ſua uirtute ſua anima feratur in humidis, & inſiſtat in liquidis, & extructa tranſcurrat, quid per naturam humani corporis concepta ex ſpiritu ſancto caro iudicatur? Caro illa, id eſt panis ille, de cœlis eſt. Et homo ille de deo eſt, habens ad patiendum quidem corpus, & paſſus eſt, ſed naturam non habens ad dolendum. Naturæ enim propriæ ac ſuæ corpus illud eſt, quod in cœleſtem gloriam transformatur in monte, quod attactu ſuo fugat febres, quod de ſputo ſuo oculos format. Sed fortè in quo affectio flendi, ſitiendi, eſuriendiq; manſit: & cæterarum quoq; humanarum paſsionum in eo neceſſe ſit ineſſe naturam. Qui ſacramentum fletus, ſitis atq; eſuritionis ignorat, ſciat & uiuificare flentem, nec mortẽ Lazari flere ob quam gaudeat, & flumina aquæ uiuæ ex ſe præbere ſitientem, neq; carere ſiti, qui potens ſit potare ſitientes, & eſuriente ſe eam quæ fructus ſuos eſurienti non prębuerit, damnare arborem: nec naturam eam uinci inedia, quæ naturam uiriditatis iuſſa ariditate demutet. Quòd ſi præter fletus & ſitis & eſuritionis myſterium aſſumpta caro, id eſt, homo totus, paſsionum eſt permiſſa naturis, nec tamẽ ita ut paſsionis conficeret iniurijs, ut flens non ſibi fleret, & ſitiens ſitim non potatura depelleret, & eſuriẽs non

Lege caute

ſe cibo eſcæ alicuius expleret. Neq; enim tũ cũ ſitiuit, aut eſuriuit, aut fleuit, bibiſſe dñs, aut manducaſſe, aut doluiſſe monſtratus eſt: ſed ad demonſtrandam corporis ueritatem, corporis cõſuetudo ſuſcepta eſt, ita ut naturæ noſtræ conſuetudine conſuetudini ſit corporis ſatisfa-ctum, uel cum cibum & potum accepit, nõ ſe neceſsitati corporis, ſed cõſuetudini tribuit. Habuit enim corpus, ſed originis ſuæ proprium, neq; ex uitijs huanæ conceptionis exiſtens, ſed in formam corporis noſtri uirtutis ſuæ poteſtate ſubſiſtens: gerens quidem nos per for-mam ſerui, ſed à peccatis & à uitijs humani corporis liber: ut nos qui-dem in eo per generationem uirginis ineſſemus, ſed noſtra in eo per uirtutem profectæ ex ſe originis uitia non ineſſent: dum homo natus, non uitijs humanæ conceptionis eſt natus. Tenuit enim Apoſtolus demonſtrandæ natiuitatis huius ſacramentum, cum ait: Sed humilia-uit ſe, formam ſerui accipiens in ſimilitudine hominum conſtitutus, & habitu repertus ut homo. Vt dum formam ſerui accepit, natus eſſe in forma hominis intelligatur, dum autem in ſimilitudine hominum con ſtitutus, & habitu repertus ut homo, ſpecies quidem & ueritas corpo-ris hominem teſtetur, ſed naturam uitiorum, qui ut homo ſit habitu re pertus, ignoret. In ſimilitudine enim naturæ non uitiorum proprieta-te eius generatio eſt. Nam quia in eo quod formam ſerui accepit, nati-uitatis uidebatur ſignificata eſſe natura, ſubiecit: in ſimilitudine homi num conſtitutum, & habitu repertum ut hominem, ne natiuitatis ue-ritas naturæ quoq; per uitia infirmis proprietas crederetur: cum & in forma ſerui eſſet uera natiuitas, & in habitu repertum ut hominem, eſ-ſet ſimilitudo naturæ. Ipſe quidem per uirginem ex ſe natus homo, & ſimilitudine uitioſę peccati carnis inuentus. Quod id ipſum ad Roma nos ſcribens teſtatus Apoſtolus eſt, cum ait: Quod erat enim impoſsi bile legi, in quo infirmabatur per carnem, deus filium ſuum miſit in ſi-militudine carnis peccati, & de peccato condemnauit peccatum in car ne. Non fuit habitus ille tantum hominis, ſed & ut hominis: neq; caro illa caro peccati, ſed ſimilitudo carnis peccati: dum & habitus carnis in natiuitatis eſt ueritate, et ſimilitudo carnis peccati à uitijs humanę paſ-ſionis aliena eſt. Ita homo Chriſtus Ieſus & in ueritate natiuitatis eſt dum homo eſt, & nõ eſt in proprietate peccati dum Chriſtus eſt: quia & qui homo eſt, non potuit nõ homo eſſe quod natus eſt, & qui Chri ſtus eſt, nõ potuit amiſiſſe quod Chriſtus eſt. Atq; ita dũ homo Chri-ſtus Ieſus eſt, habet & natiuitatẽ hominis, quia homo eſt: nec eſt in ui-tioſa hominis infirmitate, quia Chriſtus eſt. Quanquam igitur nos ad huius ſacramenti intelligentiam apoſtolica fides inſtruat, quæ & habi-tu ut hominem repertum, & in ſimilitudine carnis peccati miſſum ho-minem Chriſtũ Ieſum eſſe teſtata eſt: ut cum habitu ut homo eſt ſit in

forma

forma ſerui,& nõ ſit in uitijs naturæ:& cum in ſimilitudine carnis peccati eſt,ſit quidem uerbũ caro, ſed in ſimilitudine carnis peccati ſit,potius quàm ipſe caro peccati ſit.Et cum homo Chriſtus Ieſus eſt, ſit quidem homo: ſed in homine non poſsit aliud eſſe quàm Chriſtus eſt.Atque ita & ex corporis natiuitate homo natus ſit, nec ſit in hominis uitijs,qui non ſit in origine:quia uerbum caro factum non potuit non caro eſſe,quod factum eſt: & uerbum licet caro factum ſit,non tamen amiſit eſſe quod uerbum eſt: & dum uerbum caro factum originis ſuæ non poteſt carere natura,non potuit niſi in naturæ ſuæ originē permanere quod uerbum eſt, neq; non uere intelligi uerbum caro eſſe quod factum eſt:ita tamen ut qui habitauit in nobis, nõ caro illa uerbum ſit, ſed uerbi caro ſit habitantis in carne. Quæ cũ ita ſint,tamen uideamus an peractus uniuerſus ille paſsionis ordo infirmitatem in domino corporalis doloris permittat intelligi. Dilatis enim ad modicũ eorum dictorum cauſis,ex quibus metum domino hæreſis aſcribit: res ipſas ut geſtæ ſunt conferamus. Neq; enim fieri poteſt,ut timor eius ſignificetur in uerbis,cuius fiducia contineatur in factis. Timuiſſe tibi ô hæretice dominus gloriæ paſsionem uidetur,ſed ei ob ignorantiæ huius errorem, & ſatanas Petrus & ſcandalum eſt: & ille quidem per charitatem Chriſti quem ei non caro neq; ſanguis,ſed pater qui in cœlis eſt reuelauerat,deteſtatus paſsionis ſacramentum, tali ſeueritatis ſententia cõfirmatus ad fidem eſt. Tu uero quid ſectaberis ſpei, Chriſtum deum negãdo,& metum ei paſsionis addendo? An'ne metuit,qui armatis ad corripiendũ ſe obuius prodijt? & in corpore eius infirmitas fuit: ad cuius occurſum conſternata perſequentium agmina conciderunt, & maieſtatem ingerentis ſe ad uincula non ferentes ſupinatis corporibus reciderunt? Quam igitur infirmitatem dominatam huius corporis credis, cuius tantam habuit natura uirtutem? Sed fortè dolorem uulnerum timuit. Quem rogo penetrantis in carnem claui habuit terrorem,qui exciſæ auris carnem ſolo reſtituit attactu? Expone nobis tu dominicæ infirmitatis aſſertor, hoc ipſo paſsionis tempore, infirmatę opus carnis. Exerente enim Petro atq; adigente gladiũ,truncus aure ſeruus ſacerdotis aſtabat. Quomodo ex deciſæ auris uulnere cõtingente Chriſto, reſtituta caro auris eſt? Vnde inter fluentē ſanguinem & poſt ipſa deſcendentis gladij ueſtigia,& in ipſa truncati corporis calumnia,exijt quod non eſt, & ſequitur quod non extat, & rependitur quo caretur? Producens ergo hæc aurem manus, clauum dolet? & ſentit ſibi uulnus,qui alteri dolorē uulneris non relinquit? Compungendæ carnis metu triſtis eſt, cuius attactu licet carnē donare poſt cædē? Quòd ſi hæc in Chriſti corpore uirtus fuit: qua rogo fide naturaliter infirmus fuiſſe defenditur, cui naturale fuit omnem humanarum infir

mitatũ inhibere naturam? Sed fortè ſtulta atq; impia peruerſitate hinc infirmis in eo naturę pręſumitur aſſertio, quia triſtis ſit anima eius uſque ad mortem. Nondum te hæretice cur uirtutem dicti nõ intelligas arguo. Interim tamen à te requiro, cur exeunte ad proditionem Iuda non memineris dictum fuiſſe: Nunc honorificatus eſt filius hominis. Si enim paſsio honorificatura eum erat, quo modo triſtem eum metus paſsionis effecerat, niſi fortè tã irrationabilis fuerit, ut pati timuerit quę ſe eſſent glorificatura patientẽ? Sed fortè timuiſſe uſq; eò exiſtimabitur, ut transferri à ſe calicem deprecatus ſit dicẽs: Abba pater, omnia poſsibilia tibi ſunt, transfer hunc calicem à me. Vt de cæteris non calumnier, nõne hebetudinẽ impietatis tuæ uel hinc coarguiſſes, quia legeras: Reconde gladium tuum in theca, calicem quem dedit mihi pater nõ bibam? Quo modo enim per patiendi metum transferri à ſe deprecaretur, quod per diſpenſationis ſtudium feſtinaret impleri? Non enim conuenit ut pati nolit quod pati uelit. Et cum pati eũ uelle cognoſceres, religioſius fuerat dicti ignorantiam confiteri, quàm ad impiæ ſtultitiæ furorẽ prorumpere, ut eum aſſereres ne pateretur oraſſe, quẽ pati uelle cognoſceres. Sed credo te ad impietatis tuæ pugnam etiam hoc dicto dominicæ uocis armabis: Deus deus meus, quare me dereliquiſti? Poſt cõtumeliam enim crucis fortè dignationem ab eo paterni auxilij exiſtimes receſsiſſe, & hinc deſolatæ infirmitatis ſuæ querelam extitiſſe. Si tibi itaq; in Chriſto cõtemptus, & infirmitas, & crux contumelia eſt: oportuerat te dicti huius immemorem non fuiſſe: Verum dico uobis, amodo uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis, & uenientẽ cum nubibus cœli. Vbi rogo in paſsione timor? ubi infirmitas? ubi dolor? ubi cõtumelia? Timere ab impijs dicit̃, ſed ipſe pati uelle ſe prædicat. Infirmus eſſe contendit̃: ſed ſe potentẽ dum cõſternatis perſequutoribus obuius nõ ſuſtinetur, oſtendit. Dolere uulnera carnis arguitur: ſed in eo quod carnẽ auris reddit ex uulnere, caro ipſe cum ſit, extra carnalem tamen naturam dolendi uulneris reperitur: quia dum & manu truncam aurem attingit, manus illa de corpore eſt: & dum manus aurem producit ex uulnere, non eſſe manus illa corporis ſignificatur infirmis. Sed contumelioſa ei eſſe crux dicitur. Atqui per hãc hominis filius ſedere à dextris uirtutis uidẽdus eſt, & ex partu uirginis homo natus in maieſtate ſua cũ cœli eſt nubibus reuerſurus. Non tenes irreligioſe rerum naturalium cauſas: & dum impietatis atque erroris ſpiritu plenus ſacramentum fidei non intelligis, ex ipſo ſeculi ſenſu hæretica hebetudine diſproficis. Omne enim quod timetur, uitari neceſſe eſt dum timetur: & quod infirmum eſt, ſumit ex infirmitate terrorem: & quicquid dolet, dolendi in ſe habet indemutabilem naturam: & quicquid contumelioſum eſt, ſemper inhonorum eſt. Tu

Infirmis dicit aliquoties, ut imbecillis

uero

uero quo ſenſu rationis intelligis dominum Ieſum Chriſtum ad quod feſtinat timere? Et conſternantem fortes infirmitate trepidare? & uulnera non permittentem doleri, uulneratum dolere? & contumelia crucis dehoneſtari, cui crux conſcenſus ad deum eſt, & reditus ad regnũ? Sed fortè uel hoc tibi relictum occaſionis impiæ arbitraris, ut deſcenſionem ad inferos, & ipſam mortis timuerit neceſsitatem, dum id ipſum teſtari uidetur hoc dicto: Pater commendo in manus tuas ſpiritum meum. Hoc legens & non intelligens, aut pie tacuiſſes, aut etiam religioſe intelligentiam eius oraſſes: non magis per impudentem aſſertionem ſtulto furore ueritatis incapax uagareris. An'ne tibi metuere infernum chaos & torrẽtes flammas, & omnem pœnarum ultricium abyſſum credendus eſt, dicens latroni in cruce: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo? Naturæ huius poteſtatem iam non dico metus, ſed nec infernæ ſedis regio eſt concludens, quæ deſcendens ad inferos, à paradiſo non deſit: ſicut & hominis filius loquens in terris, maneat & in cœlo martyri ſuo paradiſum promittens, & conſummatæ beatitudinis delicias pollicens: non habet hunc metus corporalis penetrantem quidem inferos, ſed utiq; naturæ ſuę uirtute diſtentum. Et naturam hanc mundi dominam, ac libertate ſpiritalis uirtutis immenſam, non ſibi terrore mortis gehennæ chaos uendicat: qua paradiſi delitiæ carere non poſſunt. Futurus in inferis dominus, & in paradiſo eſt futurus. Deſeca ad metum pœnæ naturæ inſecabilis portionem: & de Chriſto apud inferos pone quod doleat, & in paradiſo relinque quod regnet. Latro enim rogat ut ſui in regno ſuo meminerit: Et credo eum ad hanc beatæ confeſsionis fidem, auditus tranſeunte palmas clauo gemitus accendit, & regnum Chriſti per dolorem infirmitatis in Chriſti corpore didicit. Ille dignationem reminiſcentis in regno poſtulat, tu crucis mortem ad metum deputas? Dominus communionem ei paradiſi mox pollicetur, tu Chriſtum in inferis ſub pœnali terrore concludis? Diuerſæ ſpei fides iſta eſt. Paradiſum meruit ſub cruce latro, pendentem Chriſtum confeſſus in regno. In pœnæ ergo dolore & metu mortis Chriſtum deputans, & paradiſo neceſſe eſt ſit cariturus & regno. Collatis ergo dictorum atque geſtorum uirtutibus demonſtrari non ambiguum eſt, in natura eius corporis infirmitatem naturæ corporeæ non fuiſſe: cui in uirtute naturæ fuerit omnem infirmitatem corporum depellere, & paſsionem illam illata licet corpori ſit, non tamen naturam dolendi corpori intuliſſe. Quia quamuis forma corporis noſtri eſſet in domino, non tamen uitioſæ infirmitatis noſtræ forma eſſet in corpore, qui non eſſet in origine, quod ex conceptu ſpiritus ſancti uirgo progenuit: quod licet ſexus ſui officio genuerit, nõ tamen terrenæ conceptionis ſuſcepit elemẽtis. Ge

nuit etenim ex ſe corpus,ſed quod conceptum eſſet ex ſpiritu, habens quidem in ſe ſui corporis ueritatem,ſed nõ habens naturę infirmitatẽ: dum et corpus illud corporis ueritas eſt quod generatur ex uirgine,et extra corporis noſtri infirmitatem eſt quod ſpiritalis cõceptionis ſum pſit exordium. Sed niti aduerſus euangelicæ fidei demonſtrationem hæretici uidentur hoc dicto: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem:ut profeſsio eius qui ſe triſtem ait,naturæ infirmitatem,per cuius conſci- entiam triſtis cœperit eſſe,teſtetur. Ac primum humanæ intelligentię ſenſum interrogo,quid ſit triſtem eſſe uſq; ad mortem. Nõ enim eiuſ- dem ſignificationis eſt,triſtem eſſe propter mortẽ: & triſtem eſſe uſq; ad mortem. Quia ubi propter mortem triſtitia eſt,illic ipſa mors cauſa triſtitiæ eſt. Vbi uero triſtitia uſq; ad mortem eſt,mors iam non triſti- tiæ eſt cauſa,ſed finis. Qui ergo non propter mortem, ſed uſq; ad mor tem triſtis eſt:quærendum eſt unde ſit triſtis. Triſtis autẽ non incerto neq; indefinito humanæ ignorantiæ tempore,ſed uſq; ad mortem. A- deo aũt nõ propter mortẽ ſuſcepta triſtitia eſt,ut ſit deſtituta per mor- tem. Et ut cauſam triſtitiæ intelligere poſsimus, uideamus quid hanc profeſsionẽ triſtitiæ uel præceſſerit uel conſequatur. Totius enim paſ ſionis & fidei myſterium conſummatũ paſchæ cœna fuerat per domi- num. Poſtquam uniuerſorum in ſe ſcandalum docet, ſed præceſſurum ſe eos in Galilæam promittit,Petrus cæteris licet ſcandalizandis, ſe ta men non ſcandalizandum conſtanti fide ſpopondit. Sed dominus per naturam dei non ignarus gerendorum, ter eum negaturũ eſſe reſpon- dit:ut cæterorum ſcandalũ intelligeretur ex Petro,cum ille in tam gra- ue fidei periculum ter negãdo recideret. Tunc ille aſſumptis Petro, Ia- cobo & Ioanne,duobus ad martyrium electis,& Ioanne in prædicatio nẽ euangelij firmando,triſtẽ ſe uſq; ad mortẽ profeſſus eſt:deinde pro greſſus,orauit dicẽs: Pater meus,ſi poſsibile eſt, trãſeat à me calix iſte, ſed non tamen ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis. Tranſire à ſe calicem ro- gat,utiq; iã ſecũ manentẽ:qui tũ in ſanguine noui teſtamenti pro mul- torum peccatis effundendus conſummabatur. Nõ autem rogat ne ſe- cum ſit,ſed ut à ſe tranſeat. Deinde rogat ne uoluntas ſua fiat: & quod uult effici, id ipſum concedi ſibi non uult. Ait enim: Sed tamen non ſicut ego uolo,ſed ſicut tu uis. Vt uolũtate calicis deprecandi humanę in ſe ſolicitudinis ſignificans conſortiũ,ſententiã à ſe unitæ ſibi cõmu- niſq; cum patre non diſcerneret uoluntatis. Vt aũt non pro ſe precari intelligeretur,& ratio ſignificatæ uoluntatis,ac deprecatio nõ obtinen dę eſſet in abſoluto,hoc totũ huiuſmodi petitionis ſuę cœpit exordio: Pater meus,ſi poſsibile eſt. Aliquid ergo patri relinquitur, quod ei an poſsibile eſt, incertum ſit? Et ſi nihil patri impoſsibile eſt, intelligen- dum eſt ad cuius cõditionem id quod ſibi impoſsibile eſt, ſit relictum.

Poſt

Poſt huius enim orationis precem ſequitur: Et uenit ad diſcipulos ſuos,& inuenit eos dormientes, & dicit Petro: Non potuiſtis una hora uigilare mecum? Vigilate & orate,ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt,caro autem infirma. An'ne adhuc triſtitiæ cauſa & tranſeundi calicis deprecatio in obſcuro eſt? Vigilari enim ſecum ob hoc iubet & orari, ne in tentationem intrent: ſpiritu quidem prompto, ſed infirma carne. Nã qui non ſcandalizãdos ſe per conſtantiam fidelis cõſcientiæ pollicebantur, in ſcandalo per infirmitatem carnis erant futuri. Nõ ergo ſibi triſtis eſt, neq; ſibi orat,ſed illis quos monet orare peruigiles,ne in eos calix paſsionis incumbat: quem à ſe tranſire orat,ne in his ſcilicet maneat. Idcirco autem transferri eum ſi poſsibile eſſet,à ſe precatus eſt,quia cum impoſsibile deo nihil ſit, ſicut ipſe ait: Pater poſsibilia tibi omnia ſunt, impoſsibile tamen eſt homini, paſsionis terrore nõ uinci,nec poſsit niſi per probationem fides noſci. Atq; ideo & pro hominibus ut homo uult calicem tranſire, & ut dei ex deo uolũtas effectui paternæ uoluntatis uniatur. Id autem quod ait, ſi poſsibile eſt tranſeat,manifeſte in eo docuit quod ait Petro: Ecce ſatanas expetiuit, ut uos cerneret ſicut triticũ, ego autem rogaui pro te, ut non deficiat fides tua. Per hunc enim calicem dominicæ paſsionis tentandi omnes erant. Etiam pro Petro pater rogatur, ne deficiat fides eius, ut negantis infirmitati uel dolor ſaltem pœnitentiæ non abeſſet: quia fides in eo non deficeret, quod pœniteret. Triſtitia igitur uſq; ad mortem domino eſt,quia in morte motu terræ,diei tenebris,diſcisione ueli,monumentorum reſeratione,mortuorum reſurrectione confirmanda iam apoſtolorũ fides eſſet: quam & nocturnæ cuſtodiæ terror, & in flagellis,alapis,ſputis,corona ſpinea,crucis onere: & totius paſsionis ludibrium, & poſtremo maledictæ crucis damnatio cõmoueret. Sciens igitur dominus hæc omnia poſt paſsionem ſuam deſitura,ideo & uſq; ad mortem triſtis eſt,& ſcit hunc calicem tranſire non poſſe,niſi biberet dicens: Pater meus, ſi nõ poteſt calix iſte tranſire à me niſi bibam illum,fiat uolũtas tua. Cõſummata in ſe ſcilicet paſsione metum calicis tranſiturum: qui niſi eum bibiſſet,tranſire nõ poſſet. Finem terroris eius non niſi finito conſummatæ in ſe paſsionis terrore ſuccedere: quia poſt mortem eius per uirtutum gloriam apoſtolicæ infirmitatis ſcandalum pelleretur. Et quanquã in eo quod ait, fiat uoluntas tua, in calicis,id eſt,paſsionis ſuæ ſcandalo apoſtolos permittens paternæ uoluntatis arbitrio, tamen etiã repetitæ tertio orationis prece uſus eſt, poſt quam ait: Dormite iam & requieſcite. Non enim extra rationis alicuius internæ conſcientiã,qui antea eos dormientes coarguiſſet, nũc dormire & requieſcere eos iubet. Sed intelligentiã nobis Lucas adhortationis iſtius tribuiſſe exiſtimatur: qui cum dixiſſet, ſatanã expetiſſe

ut

ut apoſtolos modo tritici cerneret, & dominum pro fide Petri ne deficeret, oratum fuiſſe, ſubiecit: Poſt multam domini precem, angelum adſtitiſſe confortantem eum: quo aſſiſtente orare prolixius cœperit, ita ut guttis ſanguinum corporis ſudor efflueret. Miſſo enim ad tuitionem apoſtolorum angelo, & per eum confortato domino, ne pro his triſtis eſſet, iam ſine triſtitiæ metu exiſtens ait: Dormite iam & requieſcite. De angelo quidem Matthæus & Marcus, & de expetitione zabuli nihil locuti ſunt: ſed poſt triſtitiã animę, poſt dormientium obiurgationem, poſt trãsferendi calicis deprecationem, non ex nihilo dormientium adhortatio ſubſecuta eſt, niſi quòd cum abſuturus ab his eſſet, & indulti angeli cõfortatus auxilio, ſecuritate cuſtodiæ cuſtodiendos permittebat in ſomnũ. Nec ſanè ignorandũ à nobis eſt, & in Græcis & in Latinis codicibus compluribus, uel de adueniente angelo, uel de ſudore ſanguinis nil ſcriptum reperiri. Ambigẽtibus igitur, utrum hoc in libris uarijs aut deſit, aut ſuperfluum ſit (incertum enim hoc nobis relinquitur de diuerſitate librorum) certe ſi quid ſibi ex hoc hæreſis blanditur, ut infirmum affirmet, cui opus fuerit angeli confortantis auxilio: meminerit creatorem angelorum creationis ſuæ non eguiſſe præſidio, tum deinde neceſſario eo modo eum confortari, quo modo & triſtem eſſe. Nam qui nobis triſtis eſt, id eſt, propter nos triſtis eſt: neceſſe eſt ut propter nos ſit confortatus & nobis. Quia ergo qui de nobis triſtis eſt, & de nobis confortatus eſt: ea confortatus eſt conditione qua triſtis eſt. Sudorem uero nemo infirmitati audebit deputare: quia & contra naturam eſt ſudare ſanguinem, nec infirmitas eſt, quod poteſtas non ſecundum naturæ conſuetudinem geſsit: neque ad hæreſim infirmitatis pertinere ullo modo poterit, quod aduerſum hæreſim phantaſma mentientem, proficiat per ſudorem ſanguinis ad corporis ueritatem. Igitur cum & triſtitia de nobis eſt, & oratio pro nobis eſt, nõ poſſunt non omnia propter nos geſta eſſe intelligi, cum omnia pro nobis, quibus timebatur, orata ſint. Præſtant autem ſibi mutuam euangelia plenitudinem: dum alia ex alijs, quia omnia unius ſpiritus prædicatio ſit, intelliguntur. Hanc enim tacitam ab omnibus pro apoſtolis domini orationem, Ioannes maxime ſpiritualium cauſarum prædicator oſtendit, dominum ita precatum eſſe dicens: Pater ſancte, conſerua eos in nomine tuo. Cum eſſem cum eis, ego cuſtodiebam eos in nomine tuo: quos dediſti mihi cuſtodiui. Non ſibi itaque fuit oratio illa, ſed apoſtolis: nec ſibi triſtis eſt, qui orare eos ne tententur monet: nec ſibi angelus mittitur, qui ſi uellet, duodecim milia legionum de cœlis deduceret: nec propter mortem anxiatus, ut à ſe transferatur calix, rogat, ſed à ſe trãſire calicem rogat: qui tamen tranſire nõ poſſet, niſi eum biberet. Tranſire autem nõ de loco eſt decedere,

Chriſtus quõ ab angelo confortatus

ſed

ſed omnino non extare:quod quidem ipſum & euangelicus & apoſto licus ſermo ſignificat,cum dicitur: Cœlum & terra tranſibunt, uerba autem mea non præteribunt. Sed & Apoſtolus: Ecce uetera tranſie-runt,& facta ſunt omnia noua. Sed & cum ait: Et figura huius mundi tranſibit. Calix ergo de quo patrem rogat ut tranſeat, non poteſt tranſi re niſi bibatur:& quod orat dominus,utiq; pro his orat,quos cum his manens ipſe ſaluauit,quos & patri ſaluandos reliquit. Nunc uero ſa-cramentum mortis peracturus,patrem his cuſtodem precatur,& miſ-ſi in eo angeli, ſi tamen ita eſt, non ambigua præſentia eſt, & obtentæ precis manifeſta ſecuritas eſt, cum eos conſummata oratione adhorta tur in ſomnũ.Effectum autem impetratæ orationis,& adhortatæ dor-mitionis ſecuritatem,iam in ipſo opere paſsionis Euangeliſta demon-ſtrat, cum apoſtolis omnibus de perſecutorum manibus elapſuris ait: Vt adimpleretur uerbum quod dixerat, quoniam quos dediſti mihi, perdidi ex eis neminem. Impletur enim per ſe orationis precatio,& ſal ui omnes ſunt.Sed oratur pater, ut ſaluatos per ſe, nũc in nomine ſuo ſaluet ipſe: & adeo ſaluat, ut Petri fides pœnitentia ſubſequente non deficiat, licet territa.Demonſtrata itaq; & à Ioanne domini oratio,& à Luca zabuli poſtulatio,& ea quæ in Marco & in Matthęo triſtitia uſ-que ad mortem eſt, & ſomni obiurgatio, & rurſum adhortatio, nihil ambiguitatis relinquunt: cum per precem à Ioanne,qua patri apoſto-los commendat, & triſtitiæ cauſa, & tranſeundi calicis deprecatio ab-ſoluta ſit, non à ſe paſsionem amoueri domino deprecante, ſed pa-trem ut apoſtolos ſe paſſuro tueatur orante:& per Lucam oſtenſa ad-uerſus zabulum prece, iam de fiducia uetiti antea ſomni ſecura per-miſsio ſit. Non eſt itaque in ea natura quæ ſupra hominem eſt, hu-manæ trepidationis anxietas, & extra terreni eſt corporis mala, non terrenis inchoatum corpus elementis: & ſi filio hominis originem ſpi ritus ſanctus per ſacramentum conceptionis inuexit, nempe & altiſsi-mi uirtus uirtutem corpori,quod ex conceptione ſpiritus uirgo gigne bat, admiſcuit. Nam cum per transfuſæ in corpus animæ conſorti-um ſenſus animati corporis uiuat,& ipſum ad illatorum dolorem cor-pus anima corpori permixta uiuificat: quæ ubi cœleſtis ſpei, ac fidei ſuæ beato calore, terrenæ in corpore ſuo originis deſpexit exordium, ſui quoque ſenſus ac ſpiritus corpus efficitur in dolore, ut pati ſe deſi-nat ſentire quod patitur. Et quid nobis de natura dominici corporis, & deſcendentis de cœlo filij hominis adhuc ſermo ſit? Ipſa terrena cor pora timere ac dolere interdũ neſciũt: quòd & dolere neceſſe eſt,& ti-meri. Quæro enim an paſtas ad fomenta exæſtuandæ Babylonicæ fornacis flammas Iſraelitæ pueri timuerint, & utrum in illud noſtræ conceptionis corpus metus tanti ignis inceſſerit. Quæro etiam, an circum

circumambiri ſe flāmis doluerint. Sed fortè idcirco quia non uſti ſunt, nihil doleant: & tum abfuiſſe ignibus naturam urendi exiſtimabitur. Certe hęc natura corporis erat, ut & uri ſe timeret, & poſſet uri. Quòd ſi per ſpiritum fidei terrena corpora, id eſt, ſecundum elementa cauſarum communium initiata, neq; uri potuerunt, nec timere: quæ ergo per fidem dei in homine contra naturam ſunt, ea in deo homine ſecundum uirtutem ſpiritus ad naturæ originem inchoata, non ſunt naturaliter æſtimanda. Vincti pueri in medio ignis ſunt: ignem non timent, dum incenduntur: flammas non ſentiunt, dum orant: uri nō poſſunt, dum in igne ſunt. Naturā ſuam in his & ignis, & corpora amittit, nam neq; illa uruntur, neq; ille urit: & tamen in cæteris in natura ſua eſt, & ignis & corpus. Nam circunſtātes ardent, & pœnæ miniſteria in pœna ſunt. Non uis impie hæretice, ut tranſeunte palmas clauo Chriſtus nō doluerit, neq; uulnus illud nullam acerbitatem teli compungentis intulerit. Interrogo quur pueri ignes non timuerint, nec doluerint: aut quid in eorum corporibus naturæ fuerit, ut naturam ignis excederet. Quòd ſi illi fidei calore, & beati martyrij gloria timere neſciunt quæ timentur: Chriſtus etiam ſi uitiorum noſtrorum origine eſſet cōceptus, tamen per crucem manſurus deus, & mundum iudicaturus, & rex æternorum ſeculorum futurus, triſtis metu crucis eſſet? & tantorū præmiorum immemor, turpis metus anxietate trepidaret? Daniel prophetæ prandio alendus, leonum lacū non timet, apoſtoli cædi ſe pro Chriſti nomine & pati gaudent, Paulo libatio ſua corona iuſticiæ eſt, deſecanda colla ſua percuſſoribus cum hymnis martyres tendunt, & ædificatos ſibi cōgerie lignorum ignes cum canticis ſcandunt. Vſq; eò ſenſus fidei, perempto in corporibus naturalis infirmitatis metu, corpora ipſa ad ſenſum nō ſentiendi doloris emutat, ut per animę propoſitum firmitas corpori inuehatur, animatumq; corpus in id ſe tantū ſentiat, in quod animæ ſtudio commouetur, ut quod pati animus gloriæ cupiditate contemnit, id ſe pati corpus anima uegetante non ſentiat. Hæc ſi in hominibus naturalia ſunt, per animæ ad gloriam ardentis calorē, ut paſsiones ſuas neſciant, & uulnera ignorent, & mortes non intelligant: dominus ueræ gloriæ Ieſus Chriſtus, cuius in fimbria uirtus eſt, cuius ſputus & ſermo natura corporis eſt, dum & mancus iam non mancus manum iubetur extendere, & cæcus natus natiuitatis uitia nō ſentit, & truncus aure non truncus eſt, in ea infirmitate compuncti ac dolentis corporis deputabitur, in qua glorioſos ac beatos uiros fidei ſuæ ſpiritus non reliquit? Paſſus igitur unigenitus deus eſt omnes incurrentes in ſe paſsionum noſtrarum infirmitates, ſed paſſus uirtute naturæ ſuæ, ut & uirtute naturæ ſuæ natus eſt: neque enim cum natus ſit, non tenuit omnipotentiæ ſuæ in natiuitate naturam. Nam cum natus

tus ſit lege hominum,non tamen hominum lege cõceptus eſt: habens in ſe & conſtitutionem humanæ cõditionis in partu, & ipſe extra conſtitutionem humanæ conditionis in origine, ſecundum quod ita ex infirmitate corporis noſtri paſſus in corpore eſt, ut paſsiones corporis noſtri,corporis ſui uirtute ſuſciperet: & huius fidei noſtræ etiã ſermo propheticus teſtis eſt,cum ait:Hic peccata noſtra portat,& pro nobis dolet, & nos exiſtimauimus eum in doloribus eſſe, & in plaga, & in uexatione.Ipſe autem uulneratus eſt propter iniquitates noſtras, & infirmatus eſt propter peccata noſtra. Fallitur ergo humanę exiſtimationis opinio,putans hinc dolere quod patitur: portans enim peccata noſtra, peccati noſtri ſcilicet corpus aſſumens, tamen ipſe non peccat. Miſſus namq; eſt in peccati carnis ſimilitudine,portãs quidem in carne peccata, ſed noſtra, & pro nobis dolens, non & doloris noſtri dolet ſenſu: quia habitu ut homo repertus, habens in ſe doloris corpus, ſed non habens naturam dolendi, dum & hominis habitus eſt,& origo non hominis eſt,nato eo de conceptione ſpiritus ſancti. Hinc itaq; exiſtimatus eſt & in doloribus, & in plaga, & in uexatione eſſe. Formam enim ſerui accepit: & natus ex uirgine homo, opinionem nobis naturalis ſibi in paſsione doloris inuexit. Ipſe autẽ uulneratus eſt, ſed propter iniquitates noſtras. Nam quamuis ſit uulneratus, non tamen iniquitatis ſuæ uulnus eſt: & quicquid patitur, non ſibi patitur. Non enim ſibi homo natus eſt,nec ex ſe iniquus eſt. Teſtať Apoſtolus cauſam diſpenſationis iſtius,dicens:Orantes pro Chriſto,recõciliari deo, eum qui nõ cognouit peccatum, pro nobis peccatum fecit. Peccatum enim in carne per peccatum condemnaturus, peccati licet expers, factus eſt ipſe peccatum: id eſt, per carnem peccatum in carne condemnans, carnis quidem peccati neſcius, ſed pro nobis caro factus, carnis ſimilitudo peccati eſt.Et idcirco ꝓpter iniquitates noſtras eſt uulneratus.Cæterum neſcit in Chriſto Apoſtolus trepidationẽ doloris, nam diſpenſationem hanc paſsionis loquuturus,in ſacramento eam diuinitatis prædicauit,dicens:Donans nobis omnia peccata,delẽs quod aduerſum nos fuit chirographum in ſententijs,quod erat contrarium nobis,tollens illud de medio, & affigens illud cruci,ſpolians ſe carne, & principatus & poteſtates traduxit cum fiducia, triumphans eos in ſemetipſo.Succumbere ergo tibi uidetur uirtus iſta uulneris clauo:et ad ictum compungentis exterrita,demutaſſe ſe in naturam dolendi? Atqui Apoſtolus loquente in ſe Chriſto loquutus, & ſalutis noſtræ per dominum opus memorans, mortem Chriſti ita ſignificat, ut carne ſe ſpoliet, & poteſtates cum fiducia dehoneſtet, & de his in ſemetipſo triumphet. Si in paſsione ſua neceſsitas eſt, & nõ ſalutis tuæ donum eſt: ſi in cruce dolor compungendi eſt, & non decreti quod in te mors eſt

Caute lege

ſcripta confixio: ſi in morte uis mortis eſt, & non per poteſtatem dei carnis exuuiæ ſunt: ſi deniq; mors ipſa aliud eſt quam potentum deho neſtatio, quàm fiducia, quàm triumphus, adſcribe infirmitatem: Si ibi neceſsitas eſt, & natura: ſi ibi uis eſt, & diffidentia, & dedecus. Sin autem hæc è contrario in ſacramento paſsionis prædicantur: quis rogo furor eſt, repudiata doctrinæ apoſtolicæ fide, mutare ſenſum religionis, & totum hoc ad imbecillitatē & contumeliā rapere naturæ, quod & uoluntas eſt, & ſacramentum, quod & poteſtas eſt, & fiducia, & triumphus? Triumphus planè eſt quæri ad crucem, ſed offerentem ſe non ſuſtineri: ſtare ad ſententiam mortis, ſed inde conſeſſurū à dextris uirtutis: configi clauis, ſed pro perſequutoribus orare: acetum potare, ſed ſacramentum conſummare: deputari inter iniquos, ſed paradiſum donare: eleuari in lignum, ſed terram tremere: pendere in cruce, ſed ſolem ac diem fugare: exire è corpore, ſed reuocare animas in corpora: ſepeliri mortuum, ſed reſurgere: demum ſecundum hominem pro nobis infirma omnia pati, ſed ſecundum deum in his omnibus triumphare. Reſtat nobis adhuc, ut hæreticis uidetur, magna & grauis confeſſæ infirmitatis profeſsio, & maxime ipſius domini uocibus ædita, cum ait: Deus deus meus, quare me dereliquiſti? Quæ maxima quę relæ eſſe intelligitur proteſtatio, derelictum ſe eſſe conqueri, infirmitatiq; permiſſum. Verū hæc impiæ intelligentiæ uiolenta præſumptio, quàm ſibi in omni dictorum dominicorum genere compugnat: ut qui ad mortem feſtinat, ut qui per eam honorificādus eſt, ut qui poſt eam à dextris uirtutis ſeſſurus eſt, in his tot beatitudinū cauſis mori timuerit, & ob id ad neceſsitatem moriendi deſertum ſe à deo ſuo queratur, cum in beatitudinibus illis eſſet mortem obeundo manſurus. Quin etiam ad irreligioſitatis huius tanquam ad præparatam ſibi uiam, per id ingenia hæretica cōtendūt, quod aut defeciſſe omnino deū uerbum in animam corporis uolunt, ut non idem fuerit Ieſus Chriſtus hominis filius, qui & dei filius: & aut ex ſe defecerit deus uerbum, dum corpus officio animæ uiuificat: aut omnino nec fuerit Chriſtus homo natus, quia in eo dei uerbum modo ſpiritus prophetalis habitauerit. Sed ridiculę huius peruerſitatis error in maiorem ſe impietatis extendit audaciam, ne Ieſus antequam ex Maria natus eſt, Chriſtus ſit: dum non qui erat, natus eſt, ſed ad id tum primum quod natus eſt, eſſe cœperit. Per quod etiā illud uitij adiungitur, ut deus uerbum tanq; pars aliqua uirtutum dei quodam ſe tractu continuationis extendens, hominem illum qui à Maria eſſe cœpit, habitauerit, & uirtutibus diuinæ operationis inſtruxerit: animæ tamen ſuę motu naturaq; uiuentem. Per hāc ergo ſubtilem peſtiferamq; doctrinam deducuntur in uitium, ut aut deus uerbum anima corporis per demutationem naturæ ſuæ in naturam

ram infirmitatis extiterit, & uerbum dei eſſe defecerit: aut rurſum per exteriorem nudamq́ naturam hominem illum ſola uita animę mouentis animatum, in quo uerbum dei, id eſt, quædam quaſi poteſtas extenſæ uocis habitauerit. Atque ita omni modo impijſſimæ intelligentiæ aditus pandatur, ut aut deus uerbum in animam defecerit, nec permanſerit deus uerbum, aut omnino Chriſtus ante partum Marię non fuerit: quia Ieſus Chriſtus animæ ſolum communis & corporis homo hoc habeat ſui, quòd ut eſſet homo cœpit exordium, quem extrinſecus protenſi ſermonis poteſtas ad uirtutem operationum confirmauerit: qui nunc à dei uerbo contracta rurſum protenſione deſertus, clamet: Deus deus meus, quare me dereliquiſti? Vel certe tum, cum in animam corporis à dei uerbi natura demutatus eſt, paterno in omnibus uſus auxilio, nunc inops eius mortiq́ permiſſus, ſolitudinem ſuam conqueratur, relinquentemq́ ſe arguat: omniq́ modo exitiabile deceptæ fidei periculum comparetur, ſi aut in deo uerbo ſignificari exiſtimetur naturę infirmitas per querelam: aut omnino nec fuerit deus uerbum, dum Chriſto Ieſu Mariæ ſolum partus exordium eſt. Sed inter has impias infirmasq́ ſententias, eccleſiæ fides apoſtolicis imbuta doctrinis, nouit in Chriſto natiuitatem, ſed ignorat exordium. Scit diſpenſationem, ſed neſcit diuiſionem. Nõ partitur Chriſtum Ieſum, ut Ieſus non ipſę ſit Chriſtus: nec filium hominis diſcernit à dei filio, ne filius dei fortè non & filius hominis intelligatur. Non abſumit filium dei in filium hominis, neq́ tripartita Chriſtum fide ſcindit, cuius deſuper texta ueſtis inſciſſa eſt: ut Ieſum Chriſtum & in uerbum, & in animam, & in corpus incidat, neq́ rurſum deum uerbum in animam & in corpus abſumat. Totum ei deus uerbũ eſt, totum ei homo Chriſtus eſt, retinens hoc in ſacramento confeſsionis ſuæ unum, nec Chriſtum aliud credere quàm Ieſum, nec Ieſum aliud prędicare quàm Chriſtum, & dei uerbum. Non ignoro autem in quantum humanæ intelligentiæ infirmitatem magnificentia myſterij cœleſtis impediat, ut hæc nõ facile aut uerbis enunciare, aut dijudicare ſenſu, aut etiam complecti mente poſsimus. Sciens autem Apoſtolus arduum hoc terrenę naturæ difficillimumq́ eſſe, rerum diuinarum efficientiam iudicio noſtro tanquam ad intelligendum acriore, quàm ad efficiendum deo potiore concipere, illi legitimo ſibi ſecundum fidem filio, ſacrasq́ literas ab infantia ſumenti, ita ſcribit: Sicut hortatus ſum te ſuſtinere Epheſi cum irem in Macedoniam, ut præciperes quibuſdam, ne aliter docerent, neq́ attenderent fabulis & genealogijs interminatis, quæ quæſtiones magis præſtant, quàm ædificationem dei, quæ eſt in fide. Vetat genealogiæ eloquia tractari, & fabulas interminatæ quæſtionis attingi. Aedificationem uero dei in fide eſſe: ut humanæ uerecundię mo

dum fideli omnipotentiæ dei religione cõcludat, necꝗ ſe infirmitas noſtra ad perſpicienda ea, quæ perſpiciendi naturam hebetent, extendat. Quòd ſi contuentibus ſolis claritatem, uirtus intenti luminis obſtupeſcit, ut ſi quando cauſam radiantis luminis ſolertius acies curioſæ contemplationis inquirat, uſcꝗ ad emortuum uidendi ſenſum oculorum natura reuocetur, accidatcꝗ nitendo magis uidere, ne uideas: quid nobis in dei rebus & in ſole iuſtitiæ expectandum eſt? Nónne incum-

ὑπερφρονεῖν bet uolentibus ſuperſapere ſtultitia? Nónne ipſum illud acre intelligentiæ lumen, ſtupor hebetis deſipientiæ occupabit? Non enim natura inferior cauſam naturæ potioris intelliget, nec ſubiacet humanæ conceptioni ratio cœleſtis: Nam intra conditionẽ infirmitatis erit, quicquid infirmi conſcientiæ ſubditur. Excedit itaque humanam mentem dei poteſtas, ad quam ſi ſe infirmitas protendat, magis infirma reddetur, dum hoc ipſum quod obtinebat, amittit potiore ad obtundendam eam rerum cœleſtium natura, quia omnem eius conſectantis ſe perui-caciam ipſa complexu eius maior infirmat. Vt igitur ſol ita uidendus eſt, ut poſsit uideri: tantuſcꝗ excipiendus lumine eſt, quantus admittitur: ne ſi plus uelimus ſpectare, minus quocꝗ quàm poſſumus conſequamur: ita & ratio cœleſtis in tantum intelligenda eſt, in quantum ſe permittit intelligi: in tantum expetenda eſt, inquantum apprehendendam ſe dedit, ne ſi contenti indulgentiæ moderatione non ſimus, amittamus indulta. Eſt ergo in deo quod percipi poteſt: eſt planè, ſi modo quod poteſt uelis. Sicut enim eſt in ſole quod uideas, ſi hoc uelis, uidere quod poſsis: amittas autem quod potes uidere, dum quod non potes, niteris: ita & in rebus dei habes quod intelligas, ſi intelligere quod potes, uelis: cæterum ſi ultra quàm potes, ſperes, id quoque quod potuiſti poſſe non poteris. Nondum intemporalis natiuitatis illius ſacramentum mouebo, competentis loci eſt ille tractatus. Interim mihi aſſumptæ carnis myſterium in uerbis eſt. Illos nunc arcanorum cœleſtium ſcrutatores conſulo, ut ſecundum naturã ſuam nati ex uirgine Chriſti ſacramentum loquantur. Vnde dicent uirgini conceptũ? unde uirgini partum? quam hanc eſſe genitalium originum cauſam diſputabunt: Et quid intra ſeceſſus maternorum ſinuum coaluiſſe? corpus unde? homo unde? Iam uero poſt hæc, quid ſit deſcendiſſe de cœlis filium hominis, in cœlo manentem? Non enim eiuſdem eſt, ſecundum corporales cauſas, deſcendere et manere, quorum alterum deſcenſionis tranſmutatio eſt, alterum manendi imperturbatio eſt. Vagit infans, ſed in cœlo eſt: puer creſcit, ſed plenitudinis deus permanet. Iam uero cum aſcendit ubi antea fuit, & deſcendit qui manet: quo intelligentiæ humanæ ſenſu continebitur? Dominus enim ait: Quid ſi uideritis filium hominis aſcendentem ubi antea fuit? Aſcendit filius hominis

minis ubi antea fuit, & quis hoc ſenſus concipiet? Deſcendit de cœlo filius hominis, qui in cœlis eſt, & quæ hoc ratio præſtabit? Verbum caro factum eſt, quæ hoc uerba loquentur? Fit caro uerbum, id eſt,homo deus.Et qui homo eſt, in cœlis eſt: & qui deus, de cœlis eſt. Aſcendit deſcendens, ſed deſcendit non deſcendens. Eſt qui erat, & quod eſt, non erat. Currimus per cauſas, & ratione deficimur: rationem cernimus,& cauſas non intelligimus.Sed Chriſtum Ieſum ita intelligentes ſcimus, & magis putantes nos intelligere, neſcimus. Iam uero quantum eſt illud dictorum & geſtorum ſacramentū? flere Chriſtum,& per animi angorem lachrymas oculis effluere? Vnde eius animæ hæc uitia, ut fletum corpori triſtitiæ mœror eliciat?Et quæ rerum acerbitas, & intolerantia doloris, deſcendentem de cœlis filium hominis in lachrymas diſſoluit? Quid ſit deinde quod in eo fleuerit: deúſne uerbum,an corporis anima?Nam quamuis lachrymarum officium in corpore ſit, anima tamen eas in miniſterio corporis quaſi quidam mœror exudat. Tum deinde quæ ei ad flendum cauſa ſit? An'ne impiam parricidalemq́ Hieruſalem nihil dignum tantorum prophetarum & apoſtolorum cæde,& ipſius domini ſui morte paſſuram, debito lachrymarum honore proſequitur?& ut humanarum mortium deflentur calamitates,ita perditę huius deſperatęq́ gentis caſus doletur? Et quod hoc, rogo, flendi ſacramentum eſt? Anima quæ triſtis eſt, flet. Sed nunquid hæc prophetas miſit? Nunquid hæc totiens uoluit congregatos pullos eius pennarum integumento obumbrare? Non cadit in uerbum deum mœror, neque in ſpiritum lachrymæ: ſed neq́ in animam conuenit aliquid ante corpus egiſſe. Et tamen uere Ieſum Chriſtum fleſſe non dubium eſt, pari quoque lachrymarum ueritate & Lazarus fletus eſt. Et quæro primum quid fleatur in Lazaro. Non utiq́ mors, quæ non uſque ad mortem eſt, ſed pro dei gloria eſt. Dominus enim ait: Infirmitas iſta non eſt uſque ad mortem, ſed pro gloria dei,ut honorificetur filius dei per eum. Mors ergo quæ glorificandi dei cauſa eſt,flendi triſtitiam non afferebat. Sed ne in eo quidem flendi neceſsitas exiſtebat, quòd Lazaro moriente abfuiſſet. Nam ipſe ait manifeſte: Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter uos, ut credatis quod non eram ibi. Abſentia itaque eius non habuit cauſam lachrymandi,quæ ad apoſtolorum fidem proficiebat:cum ægri mortem conſcientia diuinæ cognitionis abſens prænunciaſſet. Nulla ergo reſtat neceſsitas flendi, & tamen fletum eſt. Et tamen quæro, cui imputabitur fletus ille: deo, an animæ, an corpori? Sed corpus per ſe tantum non habet lachrymas, quas ad dolorem animæ mœrentis profundat. Longe autem minus eſt, ut deus fleuerit, qui glorificandus in Lazaro eſt. Non conuenit autem, ut anima de ſepulchro Lazarum uocet:

Quid fleuit Chriſtus in Lazaro.

&adanimæ innexæ corpori præceptum atque uirtutem in mortuum ſuum anima iam ex eo diſſoluta reuocetur. Dolet qui glorificandus eſt? Flet qui uiuificaturus eſt? Non eſt uiuificaturi, flere: nec glorificandi, dolere: & tamen uiuificat, qui & fleuit & doluit. Non inopiæ neceſsitate, uel dictorum ignoratione de multis pauca memorauimus, ſed ut abſolutam expoſitionem ratio non moroſa commendet. Gerit dominus atque ait, quod cum conſcientia neſcitur, quod nec ignoratur, & ignorabile eſt, dum & ueritas in rebus eſt, & in uirtute ſacramentum eſt, ut etiam ex his quæ ait, manifeſte docebimus: Propter hoc me pater diligit, quòd ego pono animam meam, ut iterum accipiam eam. Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à me. Poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum accipiendi eam, hoc mandatum accepi à patre meo. Animam ſuam ab ſe ponit: & quæro quis ponat. Chriſtum enim non ambigimus eſſe deum uerbum, neque rurſum filium hominis ex anima & corpore conſtitiſſe ignoramus, angelo ad Ioſeph confirmante: Surge & accipe puerum & matrem eius, & uade in terram Iſrael, defuncti ſunt enim qui quærebant animam pueri. Cuius hæc ergo anima eſt requiro, corporis'ne, an dei? Si corporis: quid habet corpus poteſtatis, quod per animæ motum animatur in uitam? Deinde utrum mandati aliquid corpus acceperit, quod ſine anima hebes emortuumque eſt? Si uero quiſquam putabit animam ſuam uerbum deum ponere ut rurſum reſumat: oſtendat uerbum deum mortuum, id eſt, ut ſine ſenſu atque uita mortui corporis modo maneret, quod iterum animam ſuam ad uiuendum, qua rurſum uiuificaretur, aſſumpſerit. Sed nec deo animam quiſquam rationis particeps deputabit: quanquam frequenter animam dei & ſabbata, & neomenias odiſſe ſcriptum ſit, & etiam in quibuſdam complacere. Sed ex ea iſtud ſignificatione commemorari ſolitum eſt, qua & manus, & oculi, & digiti, & brachium, & cor, in incorporali deo commemorantur. Nam cum ſpiritus, ſecundum domini dictum, carnem & oſſa non habeat: ei qui eſt, nec demutatur, nulla ad ſoliditatem ſui corporalium partium membra conueniunt, ſed ſimplex ac beata natura, unum totum quod eſt omnia permanet. Non ergo deus corporalibus modis officio interioris animæ animatur ad uitam, ſed ipſe uita ſibi uiuit. Et quomodo ponet animam ſuam, uel poſitam reſumet, uel quę huius mãdati ratio eſt? Deus ergo nec ponit ad mortem animam, nec reſumit ad uitam: ſed nec corpus mandatum ad reſumendum habet, quia nec per ſe reſumit. Dictum enim de corporis ſui templo eſt: Soluite templum hoc, & poſt triduum ſuſcitabo illud. Suſcitat ergo templum corporis ſui deus. Et quis ponit animam ut reſumat? Corpus enim non per ſe reſumit, ſed per deum ſuſcitatur. Suſcitatur autem

Quomodo animus deo tribuitur

tem

tem quod eſt mortuum, & nec ponit animam quod uiuit. Deus itaq; nec mortuus eſt, nec ſepultus, & tamen ab eo dictum eſt: Hæc enim mittens unguentum hoc in corpus meum, ad ſepeliendum me fecit. Quod in corpus ſuum miſſum eſt, ad ſepeliendum eum factum eſt, & non idem eſt, ſe eſſe, ſuumq; eſſe: & non unum eſt, ad ſepeliendum ſe fieri, & ungi ſuum corpus. Neq; conuenit corpus ſuum eſſe, ſeq; ſepeliri. Sed ſacramentum iſtud diuinæ intelligentiæ eſt, non ignorare deum, quem non neſciás hominem: neſcire autem hominem, quem non ignores deum: Ieſum Chriſtum non diuidere, quia uerbum caro factum eſt: & ſepultum non putare, quem reſuſcitatum eſſe intelligas: reſuſcitatum non ambigere, quem negare non audeas ſepultum. Sepultus enim eſt Ieſus Chriſtus, quia & mortuus eſt. Mortuus autem eſt, qui & moriturus locutus eſt: Deus deus meus, quare me dereliquiſti? Locutus autem hæc eſt, qui & dixerit: Amen dico tibi, quia hodie mecum eris in paradiſo. Paradiſum quoq; promittens, magna uoce proclamauerit: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et hoc dicens expirauerit. Vos nunc uel tripartientes Chriſtum, in uerbum, & animam, & corpus: uel totum Chriſtum deum uerbum, in ſolum communis generis hominem contrahentes, hoc nobis magnum pietatis ſacramentū, quod in carne manifeſtum eſt reuelate: quem tradiderit ſpiritum Chriſtus, & quis in manus patris commendauerit ſuum ſpiritum, & quis in paradiſo die eadem fuerit, & quis derelinqui ſe à deo queſtus ſit. Nam querela derelicti, morientis infirmitas eſt. Promiſsio autem paradiſi, uiuentis dei regnum eſt. Commendatio ſpiritus, commendantis confidentia eſt. Traditio ſpiritus, morientis exceſsio eſt. Quæro itaq;, quis moritur? Nempe qui tradit ſpiritum. Deinde quis tradidit ſpiritum? Vtiq; qui patri cōmendauit ſpiritum ſuum. Et ſi idem qui commendauit, tradens ſpiritum mortuus eſt: interrogo utrum corpus animam commendet, an deus corporis? Nam ſpiritum frequenter ſignificari animam, non ambiguum eſt: uel ex hoc ipſo quod Ieſus moriturus tradidit ſpiritum. Si igitur quiſquam exiſtimandum putabit, commendari animam à corpore, à diſſoluendo uiuentem, à corrumpendo æternam, à reſuſcitando manentem: & non ambigitur quin idem commendauerit ſpiritum patri, qui et die eadem in paradiſo fuerit cum latrone: Et quæro an ſepulchro receptus in paradiſo manſerit, an uero in paradiſo manens, derelictum ſe à deo queſtus ſit. Vnus enim atque idem eſt dominus Ieſus Chriſtus, uerbum caro factum, ſe ipſum per hæc uniuerſa ſignificans: qui dum ad mortem derelinqui ſe ſignificat, homo eſt: dum uero homo eſt, in paradiſo deus regnet. Regnans porrò in paradiſo, patri commendet ſpiritum dei filius: commendatum uero patri ſpiritum, hominis filius tra-

Deus nec mortuus eſt, nec ſepultus

dat ad mortem. Quid nunc de ſacramento facimus contumeliam? Habes conquerentem ad mortem relictum ſe eſſe, quia homo eſt: habes eum qui moritur, profitentem ſe in paradiſo regnare, quia deus eſt. Quur hoc nobis quod ad intelligentiam mortis ſuæ locutus eſt, ſolum ad impietatem retinemus, & id quod idem ad demonſtrationem immortalitatis ſuæ eſt profeſſus tacemus? Si eiuſdem uox hæc atque ſermo eſt, ſe derelictum conquerentis, & ſe regnare profitentis: qua fidem noſtram infidelitatis ratione diuidimus, ut non idem in tempore eodem ſit mortuus, qui & regnet, cum idem ipſe de ſe utrunque teſtatus ſit, & commendans ſpiritum, & expirans? Quòd ſi idem commendans ſpiritum, atque tradens, & regnans moritur, & mortuus regnat: habemus in ſacramento filij hominis & filij dei, & mori regnantem, & regnare morientem. Abſiſtat itaque omnis irreligioſa & diuini ſacramenti incapax infidelitas: quæ neſcit Chriſtum non ſibi fleſſe, ſed nobis, ut aſſumpti hominis ueritatē ipſe quoque affectus humanæ conſuetudinis ſuſceptus proteſtaretur: quæ ignorat Chriſtum non ſibi mori, ſed uitæ noſtræ, ut per immortalis dei mortem, mortalium uita renouetur: quæ non intelligit querelam derelicti, & regnantis confidentiam, ut quod deus regnat, & quod ſe mori queritur, ſit intelligentia noſtra, & homo mortuus, & deus regnans. Non enim alius eſt moriens & regnans, neque alius eſt commendans ſpiritum & expirans: neque alius eſt ſepultus & reſurgens, neque non unus eſt deſcendēs & aſcendens. Audi in hoc apoſtolicæ doctrinæ eruditam non carnis ſenſu, ſed dono ſpiritus fidem: cum Græcis ſapientiam, & Iudæis ſigna poſcentibus loquitur: Nos autem prædicamus Chriſtum Ieſum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam: ipſis autem uocatis Iudæis atque Græcis Chriſtum Ieſum dei uirtutem & dei ſapientiam. Nunquid diuiſus eſt Chriſtus: ut alius ſit Ieſus crucifixus, alius Chriſtus uirtus & ſapientia dei? Sed hoc & ſcandalum Iudæis, & ſtultitia gētibus eſt: nobis uero Chriſtus Ieſus dei uirtus, deique ſapientia, ſed ſapientia nō mundo cognita, nec intellecta à prudentibus ſeculi. Et quàm non intellecta ſit, diſce, eodem beato Apoſtolo dicente: Sed loquimur dei ſapientiam, quę in ſacramento abſcondita eſt, quam pręfiniuit deus ante ſecula in gloriam noſtram, quam nemo ex principibus huius ſeculi cognouit: ſi enim cognouiſſent, nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. An ne Apoſtolus ignorat hanc dei ſapientiam in ſacramento eſſe abſconditam, & eſſe principibus ſeculi ignorabilem? An ne diuidit Chriſtū, ut alius ſit dominus maieſtatis, alius Ieſus crucifixus? Sed ſtultiſsimę huic atque impijſsimę opinioni cōtradicit, dicēs: Nō enim iudicaui me quicque ſcire in uobis, niſi Chriſtū Ieſum, et hunc crucifixū. Aliud Apoſtolus neſcit, neque aliud ſe ſcire iudicat. Nos aūt

Cauſa quur Chriſtus fleuit

&

& infirmi ingenij, & infirmioris fidei, Chriſtum Ieſum ſcindimus, diuidimus, duplicamus, arbitri myſteriorum, & occulti ſacramenti calumniatores. Alius enim nobis eſt Chriſtus crucifixus, alius dei ſapientia, alius ſepultus, alius deſcendens: & alius filius hominis, & alius filius dei. Non intelligentes docemus, & neſcientes arguimus, & dicta dei homines emendamus: & non dignamur ſecundum Apoſtolum ita credere: Quis criminabitur electos dei? Deus eſt qui iuſtificat. Quis eſt qui condemnet? Chriſtus qui mortuus eſt, imò qui etiam reſurrexit: qui eſt in dextera dei, qui & poſtulat pro nobis. An' ne alius pro nobis poſtulat, quàm qui in dextera dei eſt? Vel qui in dextera dei eſt, non ipſe eſt qui reſurrexit? Vel qui reſurrexit, non idem mortuus eſt? Vel qui mortuus eſt, non idem condemnat? Vel qui condemnat, non idem eſt qui iuſtificat deus? Separemus ergo ſi licet à iuſtificante deo condemnantem Chriſtum, à condemnante Chriſto mortuum Chriſtum, à mortuo Chriſto Chriſtum in dextris ſedentem, orantémque pro nobis. Si itaque hæc omnia Chriſtus unus eſt, neque alius eſt Chriſtus mortuus, alius ſepultus: aut alius deſcendens ad inferna, & alius aſcendens in cœlos, ſecundum illud Apoſtoli: Aſcendit autem quid eſt, niſi qui deſcendit in inferiora terræ? Qui deſcendit ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cœlos, ut adimpleret omnia: quò uſque impietatis noſtræ extendimus ſtultiloquam ignorationem, ut quod in ſacramento dei abſconditum eſt, id explicari à nobis poſſe profiteamur? Qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcẽdit. Nunquid ambigitur, quin Ieſus Chriſtus homo ex mortuis reſurgens, ſuper omnes cœlos aſcendens, ad dexterã dei ſit? Nunquid deſcendiſſe ad inferos corpus quod in ſepulchro iacuit, dicetur? Si itaq; qui deſcendit, ipſe & aſcendit, ut neque corpus deſcendiſſe ad inferos credatur, & reſurgens ex mortuis, corpus aſcendiſſe in cœlos non ambigatur: quæ hic præter occulti ſacramenti, & incogniti mundo ac principibus ſeculi fides relicta eſt, ut cum idem atq; unus ſit deſcendens et aſcendens, unus quoq; nobis Ieſus Chriſtus ſit, & dei filius & hominis filius, & uerbum deus & homo caro, & paſſus, & mortuus, & ſepultus, & reſurgens, & in cœlos receptus, & ſedens ad dexteram dei: habens in ſe uno eodem'q; per diſpenſationem atq; naturam, in dei forma & in forma ſerui, ſine aliqua ſui & partitione quod homo eſt, & diuiſione quod deus eſt? Incautæ igitur atq; ignorantis opinionis noſtræ fidem Apoſtolus formans, ita confeſsionis huius ſacramentum locutus eſt: Nam & ſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed uiuit ex uirtute dei. Prædicãs enim filiũ hominis dei filium, qui cum ex diſpenſatione homo eſſet, maneret tamen ex natura deus, eundem ex infirmitate crucifixum ait, qui ex uirtute dei uiuetet. Vt cum infirmitas eſſet ex forma ſerui, & natura maneret ex forma

dei

dei: & qui cum eſſet in forma dei aſſumpſiſſet formam ſerui: non ambiguum eſſet, in quo ſacramento & paſſus eſſet & uiueret. Vt cum in eodem eſſet & infirmitas ad paſsionem, & ad uitam dei uirtus, non alius aut diuiſus à ſe eſſet qui & pateretur & uiueret. Paſſus quidem eſt unigenitus deus quæ homines pati poſſunt, ſed utamur Apoſtoli fide atque dicto: Tradidi enim uobis in primis, quia Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum ſcripturas, & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit die tertia ſecundum ſcripturas. Non nudis uſus eſt ad erroris occaſionem dictorum definitionibus, ſed mortis & reſurrectionis modum, non tantum rerum nominibus quantum & ſcripturarum uirtutibus admonens confitendũ: ut hæc noſtra eſſet in eius morte intelligentia, quæ & eſſet in ſignificatione ſcripturarum. Infirmas enim cogitationes, & ſcrupuloſas fidei calumnias non relinquens, finem hunc tantum ſecundum ſcripturas prædicandæ mortis & reſurrectionis adiecit: Ne inanium diſputationum uẽto circumacti, uel fallacium quæſtionũ ineptis argutijs impediti infirmaremur. Sed in hũc ſe ſemper religionis ſuæ portum fides illæſa reuocaret, ut mortem & reſurrectionem hominis filij & dei filij Ieſu Chriſti ſecundum ſcripturas crederet & confiteretur, pia aduerſus calumniam reſiſtendi ſecuritate propoſita, cum ita mori ac reſurgere Chriſtus Ieſus intelligendus eſſet, qualiter ſcriptus eſt. Non enim habet fides periculum; & omnis pia profeſsio in occulto ſacramenti dei tuta eſt. Natus ex uirgine Chriſtus eſt: ſed ſecundum ſcripturas conceptus de ſpiritu ſancto eſt. fleuit Chriſtus: ſed ſecundum ſcripturas, ut in eo quod fleuit glorificatus ſit. Et eſuriuit Chriſtus: ſed ſecundum ſcripturas, ſine cibo in non habentem fructus arborem deus operatus eſt. Paſſus Chriſtus eſt: ſed ſecundum ſcripturas, tunc à dextris uirtutis ſeſſurus eſt. Derelinqui ſe ad mortem queſtus eſt: ſed ſecundum ſcripturas, tunc confeſſorem ſuum ſecum in regno paradiſi recepit. Mortuus eſt: ſed ſecundũ ſcripturas, reſurgẽs à dextris domini dominus aſsidet. In huius igitur ſacramenti fide uita eſt, calumniam cõfeſsio iſta non recipit. Certe Apoſtolus nõ relinquit ut ambigi dicique liceat: Chriſtus natus, paſſus, mortuus, reſurgens: quo modo, qua uirtute, qua diuiſione, quibus partibus, quis lachrymans eſt, quis gaudens, quis conquerens, quis deſcendẽs: quis aſcendẽs: Sed fidei in hoc meritũ, per confeſsionẽ incunctãtis tantum religionis oſtendens, ait: Ex fide aũt iuſtitia. ſic dicit: Ne dixeris in corde tuo, quis aſcendit in cœlum? hoc eſt Chriſtũ deducere: uel quis deſcendit in abyſſum? hoc eſt Chriſtũ à mortuis reducere. Sed quid dicit ſcriptura? Iuxta eſt uerbũ tuũ in ore tuo & in corde tuo, hoc eſt uerbũ fidei quod prædicamus. Quia ſi cõfeſſus fueris in ore tuo, quia dominus eſt Ieſus, & credideris in corde tuo quia deus illũ ſuſcitauit à mortuis

Notent curioſi inquiſitores

tuis,ſaluus eris. Iuſtum fides conſummat,ſecundum quod dictum eſt: Credidit Abraham deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Nunquid Abraham calumniatus eſt deo, cum ei hæreditatem gentium, & ſecundum ſtellarum & arenæ multitudinem, manſuræ ex ſe ſobolis numeroſitatem pollicebatur? De omnipotentia enim dei fides religioſa non ambigens, humanæ infirmitatis non eſt detenta naturis, ſed in ſe id quod erat caducum terrenumq́ deſpiciens, diuinæ ſponſionis fidem ultra modum corporeæ conſtitutionis excepit:quia nequaquam dei uirtutes lex poſsit humana moderari, tantum in efficiendo libertatis deo promente, quantum in ſpondendo oſtenderet uoluntatis. Nihil igitur fide iuſtius eſt: quia cũ æquitas atq; moderatio terrenorum actuum ſit probabilis, nihil tamen iuſtius homini ſit, quàm omnipotentiam dei indefinitę poteſtatis intelligentia credidiſſe. Hanc itaq; in nobis quæ ex fide eſt iuſtitiam Apoſtolus expectans, incertæ atque infidæ ambiguitatis irreligioſitatem remouit, uetans curam ſolicitæ in cor cogitationis admitti, dicti etiam prophetici ratione monſtrata. Ait enim: Ne dixeris in corde tuo, quis aſcendit in cælum. Hæc à propheta dicta ſubiectæ ſententiæ abſolutione proſequitur dicens: Hoc eſt Chriſtum deducere, Non enim ſe in cœleſtem ſcientiã humanæ mentis ſenſus extēdit, ſed neq; de diuinis operibus religioſa fides ambigit. Non eguit Chriſtus humanæ uirtutis auxilio, ut ex illa beatitudinis ſuæ ſede deſcendens, cuiuſquam è cœlo ope deduceretur in corpus. Non exterior poteſtas eum egit ad terras: credendus eſt ueniſſe qualis & uenit. Et uera pietas eſt Chriſtum non deductum, ſed deſcendentem confiteri. Sacramentum ſuum eſt & in tempore & in opere. Neq; quia modo uenit, deductus per alterum eſſe credendus eſt, nec temporalis eius aduentus poteſtati deducentis ſubditus intelligendus eſt: ſed ne alterius quidem ambiguitatis infidelitas ſinitur. Nam continuo ex dicto prophetico ſubditur: Vel quis deſcendit in abyſſum? Ac mox dicti ratio ſubiecta eſt: Hoc eſt Chriſtum à mortuis reducere. Libertas redeundi in cœlum, ex deſcendendi in terram libertate eſt. Ambigendi autem ſublata cunctatio eſt, ſapiētia in fide eſt, ratio in uirtute eſt, effectus in rebus eſt, cauſa in poteſtate eſt. Sed non nutante ad id opus eſt conſcientia. Apoſtolus enim totum ſcripturæ myſterium exequens ait: Iuxta eſt uerbum tuum in ore tuo & in corde tuo. Non tardo opus eſt petitoq; longe uerbo cõfeſsionis, nec interuallo aliquo inter cor atq; os relicto, ut quod ad proteſtationem religionis loquendum ſit, per infidelem ambiguitatem cogitetur: ſed & iuxta nos eſſe oportet, & in nobis, ne aliqua inter religionem cordis atq; oris mora, fides fortè noſtra non ita in ſenſu ſit, ut in uerbis: ſed cõnexa ori atq; cordi, incunctantē habeat & ſentiendi & loquēdi religionē. Et huius quidem

dem dicti prophetici, ut in cæteris, rationem Apoſtolus ſubiecit: Hoc eſt uerbum fidei quod prædicamus, quia ſi confeſſus fueris in ore tuo quia dominus eſt Ieſus, & credideris in corde tuo, quia deus illũ ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris. Corde enim creditur ad iuſtitiã, ore autem confeſsio fit ad ſalutem. Pietas eſt non ambigere, & iuſtitia eſt credere, & ſalus eſt confiteri. Non in incerta diffluere, neq; ad ſtultiloquia efferuere, neq; ratione aliqua uirtutes dei uentilare, neq; modo circunſcribere poteſtatem, neq; cauſas inueſtigabilium ſacramentorum retractare, dominum Ieſum confiteri, & à deo ſuſcitatum à mortuis credere, ſalus eſt. Quæ uero inſania eſt, qualis & cuiuſmodi ſit Ieſum calumniari: cum ſalus ſola ſit, hoc ſolum ſcire quòd dominus ſit? Tum porrò qui humanæ inanitatis error eſt, de reſurrectione eius lites mouere: cum ſufficiat ad uitam, quòd à deo ſuſcitatus ſit crediſſe? In ſimplicitate itaq; fides eſt, in fide iuſtitia eſt, in confeſsione pietas eſt. Non per difficiles nos deus ad beatam uitam quæſtiones uocat, nec multiplici eloquentis facundiæ genere ſolicitat. In abſoluto nobis ac facili eſt æternitas: Ieſum ſuſcitatum à mortuis per deum credere, & ipſum eſſe dominum cõfiteri. Nemo itaq; ea quæ ob ignorationem noſtram dicta ſunt, ad occaſionem irreligioſitatis uſurpet. Cognoſcẽdus enim Ieſus Chriſtus mortuus erat, ut in eo uiueremus. Si itaq; ad intelligentiam mortis ſuæ ait: Deus deus meus, quare me dereliquiſti. &: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum: nunquid confeſsioni noſtræ conſulens, infirmum ſe eſſe potius confeſſus eſt, quàm nos ambiguos non reliquit? Excitaturus namq; Lazarum orat ad patrem, nunquid prece eguit, dicens: Pater, gratias ago tibi quia exaudiſti me: & ego ſciebam quia ſemper me exaudis, ſed propter turbam dixi, ut credant, quia tu me miſiſti. Nobis itaq; orauit, ne filius ignoraretur: & cum ſibi non proficeret deprecationis ſermo, ad profectum tamen noſtræ fidei loquebatur. Non inops ergo tum auxilij eſt, ſed nos ſumus inopes doctrinæ. Clarificari ſe quoq; deprecatur, ac mox de cœlo uox dei patris clarificantis auditur. Sed ad auditæ uocis admirationem ait: Non propter me uox hæc uenit, ſed propter uos. Nobis pater rogatur, nobis pater loquitur. Totum ad effectum fit noſtræ confeſsionis. Et cum clarificationis reſponſio non obſecrationi claritatis ſit impenſa, ſed ignorationi audientium: quomodo querela paſsionis in ſumma exultatione patiendi non confeſsionis noſtræ eruditioni præſtita intelligetur? Chriſtus pro perſequentibus rogat, quia quod agunt neſciunt. Chriſtus de cruce paradiſum promittit, quia deus regnat. Chriſtus in cruce conſummaſſe ſe omnia aceti poculo gratulatur, quia moriturus prophetiam impleuerit. Nobis natus eſt, nobis paſſus eſt, nobis mortuus eſt, nobis reſurrexit. Et cum nobis hæc ſola ſit proprietas

Non per difficiles quæſtiones nos deus ad uitam uocat

tas ad ſalutem, ut dei filium confiteamur ex mortuis: cur rogo in hac irreligioſitate moramur? ut cum Chriſtus intra fiduciam diuinitatis ſuæ manens, mori ſe per ſignificationem aſſumpti hominis, cum ſecuritate morientis oſtenderit, hoc maxime ad abnegandum eum deum proficiat, quod ſe nobis filius dei & hominis filium eſt profeſſus & mortuum.

DIVI HILARII PICTAVORVM
EPISCOPI, DE TRINITATE
Liber XI

TOtum atq; abſolutum fidei Euangelicæ ſacramentum multifarie Apoſtolus tractans, hæc quoq; inter cætera diuinę cognitionis pręcepta ad Epheſios eſt locutus: Sicut & uos uocati eſtis in una ſpe uocationis ueſtræ. Vnus dominus, una fides, unum baptiſma: unus deus & pater omnium, qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. Non enim ambiguis nos & erraticis indefinitæ doctrinæ ſtudijs dereliquit, uel incertis opinionibus ingenia humana permiſit, ſtatutis per ſe & oppoſitis obicibus in libertatem intelligentiæ uoluntatisq; concludens, ut ſapere non niſi ad id tantum quod prædicatum à ſe fuerat, nos ſineret, cum per definitam fidei indemutabilis conſtitutionem credi aliter atq; aliter non liceret. Vnum itaq; nobis dominum prædicans, unam fidem memorat. Deinde unius domini unam fidem memorans, unum etiam baptiſma demonſtrat: ut cum unius domini una fides eſſet, unius porro fidei in domino unum eſſet & baptiſma. Et quia ſacramentum omne & baptiſmi & fidei ut in uno domino, ita & in deo uno eſt: conſummationem ſpei noſtræ unius dei profeſsione concluſit, ut & unum baptiſma & fides una ſicut unius domini, ita & dei eſſet unius. Vnus enim uterq; eſt non unione, ſed proprietate, dum & unius cuiuſq; proprium eſt, ut unus ſit, uel patri eſſe quod pater eſt, uel filio eſſe quod filius eſt: & id quod uterq; in proprietate ſua unus eſt, ſacramentum unitatis ad utrunq; eſt: quia & unus dominus Chriſtus deo patri non poteſt auferre quod dominus eſt, & unus deus pater uni domino Chriſto nõ intelligitur negare quod deus eſt: cum ſi per id quod deus unus eſt, non & Chriſto proprium eſſe uidetur ut deus ſit, neceſſe eſt per id quod unus dominus Chriſtus eſt, nõ & deo patri debitum eſſe intelligatur ut dominus ſit, ſi id quod unus eſt, nõ ſacramenti ſit ſignificatio ſed unionis exceptio. Vnius itaque domini ſicut unius dei patris, & unum baptiſma & fides una eſt. Fides autem una iam non eſt:

ſi non unum dominum & unum deum patrem in conſcientiæ profeſſione retinebit. Vnum uero dominũ & unum deum patrem quomodo fides quæ non una eſt confitetur? Vna autem in tanta prædicationum diuerſitate iam non erit, ſi alius dominum Ieſum Chriſtum penetrante palmas clauo, infirmitatis noſtræ credit dolore gemuiſſe, & egentem naturæ ſuæ poteſtatisq́ue uirtute, imminentis iam ſibi mortis timuiſſe terrorem: ſi etiam id quod principale eſt, natum negabit, & creatum potius prædicabit, ſi deum dicet magis quàm intelliget: quia & deos dici irreligioſum eſt, & deum non intelligi, diuinæ naturæ conſcientia eſt. Iam ergo nõ unus eſt dominus Chriſtus, ſi aliud deus non dolet, aliud infirmus timet: Alij ſit ex natura, alij ex cognomine deus: & alij ex generatione, alij ex appellatione ſit filius: & per id neq; deus pater unus in fide eſt, ſi alijs poteſtate, alijs generatione pater creditur, quia & uniuerſorum pater deus ſit. Iam porrò quis ambiget, extra fidem eſſe quicquid extra fidem unam eſt? Quia in fide una & unus dominus Chriſtus, & deus pater unus ſit. Vnus autem dominus Chriſtus non nomine, ſed fide unus eſt: tuncq́ue dominus & deus ſemper & filius ſit, ſi deus ſit, ſi indemutabilis ſit, ſi non aliquãdo defuerit uel deus eſſe uel filius. Qui igitur Chriſtum aliter quàm eſt prædicabit, idem nec filium nec deum eſſe alium Chriſtum prædicabit. Sed nec unius baptiſmi fides una eſt: quia ſecundum Apoſtolicam doctrinam eius unius baptiſmi fides una eſt, cuius unus dominus, & dei ſit filius Chriſtus, & deus ſit. Non enim negari iam Chriſtus quin Chriſtus ſit poteſt, neq; mundo ignorabilis effici. Hunc prophetiæ uolumina conſignant, hunc temporum quotidie proficiens plenitudo teſtatur, hunc Apoſtolorum & martyrum per uirtutum operationes loquuntur ſepulchra, hunc poteſtas nominis ſui probat, hunc immũdi ſpiritus profitentur, hunc punitorum dæmonum reſonant mugitus. Sed in his omnibus, uirtutis ſuæ diſpenſatio eſt. Cæterum fide noſtra, talis qualis eſt prędicandus eſt, ut non nomine, ſed confeſsione in unius baptiſmi fide una unus nobis dominus ſit: quia ſecundũ unum dominum Chriſtum, unus deus pater eſt. Sed nunc hi noui Chriſti prædicatores cuncta negando quę Chriſti ſunt, alium dominum Chriſtum, ſicuti alium deum patrem prædicant: quia neq; hic genuerit, ſed creauerit, neq; ille natus ſit, ſed creatus ſit. Et per id extra ueritatem deus Chriſtus ſit, cui non ſit ex natiuitate quod deus eſt: & extra fidei conſcientiam deus pater ſit, cui nõ ſit in generatione quod pater eſt. Laudantes quidem merito, ita ut dignũ eſt, deum patrem, naturæ ſcilicet eum eſſe inacceſſæ, inconſpicabilis, inuiolabilis, inenarrabilis, infinitæ, prouidæ, potentis, benignæ, mobilis, tranſcurrentis, manentis intra extraq́ue, & omnia in omnibus ſentientis. Sed cum adijciunt ad ſupereminentiam laudis, ſo-
lum

lum bonum, ſolum potentem, ſolum immortalem: quis non hanc re-
ligionem laudationis intelligat eò tendere, ut dominus Ieſus Christus
extra hanc comparationis beatitudinē, quæ ſoli deo per exceptionem
ſolius deferatur ad honorem manens, ipſe & mortalis & infirmus &
malus ſit, dum in his pater ſolus eſt? Et ei idcirco naturalis ex deo pa-
tre natiuitas abnegatur, ne per generationem ea quæ in eo naturalis
de patre beatitudo eſt maneat, quia natiuitas in naturæ eius ſit uirtu-
te, quæ genuit: nec Apoſtolicis, nec Euangelicis prædicationibus eru-
diti, ad impiæ profeſsionis ſuæ uſurpationem magnificentiam dei pa-
tris non religionis fide, ſed arte impietatis extollunt: ut dum incompa
rabilia omnia eſſe naturæ eius ediſſerunt, degeneris infirmioriſq; natu
ræ unigenitum deum per exceptionem comparationis affirment. De-
um uiuentis dei uiuam imaginem, & beatæ naturæ plenisſimam for-
mam, & innaſcibilis ſubſtantiæ unigenitam natiuitatem: Quæ niſi per
fectam paternæ beatitudinis habeat formam, & abſolutam naturæ to-
tius referat ſpeciem, non eſt in imaginis ueritate. Si autem innaſcibilis
dei unigenitus deus imago eſt, perfectæ atq; abſolutæ in eo naturæ ue
ritas ineſt, per quam efficitur eſſe eum imaginem ueritatis. Potens eſt
pater: ſed ſi infirmus eſt filius, imago iam non eſt potentis. Bonus eſt
pater: ſed ſi in diuerſi generis diuinitate filius eſt, boni imaginem mali
natura non reddit. Incorporeus pater eſt. Si filius ſecundum ſpiritum
circumſcriptus eſt corpore: iam incorporei non eſt forma corporeus.
Ineffabilis pater eſt. Si filium ſermo complectitur: extra imaginem eſt
inenarrabilis, natura narrabilis. Verus deus eſt pater. Si filius in dei
falſitate eſt, iam non eſt ueri imago qui falſus eſt. Non ex parte imagi-
nem, neq; ex portione formam eum dei Apoſtolus prædicat: ſed ima-
ginem eſſe eum inuiſibilis, & formam eum dei eſſe loquitur. Non po-
teſt expreſsius in filio dei diuinitatis natura ab Apoſtolo prædicari,
quàm ad id quod inuiſibile dei eſt inuiſibilis dei imago ſit Chriſtus: qui
utiq; in ſubſtantia conſpicabili, imaginem naturæ inuiſibilis non refer
ret. Sed ut ſuperioribus libris docuimus, diſpenſationē aſſumpti cor-
poris rapiunt ad contumeliam diuinitatis: & impietatis cauſas arripi-
unt de ſalutis noſtræ ſacramēto. Qui ſi Apoſtolicę fidei tenaces eſſent,
intelligerēt eum qui in forma dei eſſet, aſſumpſiſſe formam ſerui, neq;
formam ſerui uſurparent ad formam dei dehoneſtandam: cum forma
dei plenitudinem in ſe dei contineret: & quæ eſſent temporum ac my-
ſteriorum, pia ratione tractarent, ut nec contumeliam diuinitas ſuſcipe
ret, nec diſpenſatio afferret errorem. Sed omnibus, ut exiſtimo, iam à
nobis abſolutiſsime demonſtratis, & ſub aſſumpti corporis natiuita-
te diuinæ naturæ uirtute monſtrata, non relictus eſt ambigendi locus,
quin omnia unigenitus deus & homo uirtutibus dei geſſerit, & in uir-

tutibus dei uniuerſa hominis ueritate perfecerit: habens in ſe & naturam dei potentis in geſtis, dum natus ex deo eſt, & perfecti hominis abſolutionem, dum ei eſt partus ex uirgine, & cum ueritate corporis ſubſiſtens in natura dei, & cum dei natura manens in corporis ueritate. Quanquam igitur uſque ad ipſam mortis gloriam omnis reſponſionis noſtræ ſermo deſcenderit, & ſingulis profeſsionis impiæ propoſitionibus ex Euangelicis atq; Apoſtolicis doctrinis ſit contradictum: tamen quia etiam poſt reſurrectionis gloriam quædam ad degeneris infirmitatem naturæ demõſtrandam, præſumere impij auſi ſunt, his ipſis nunc reſpondendũ eſt. Atq; ut in cæteris obſeruatum à nobis eſt, eorum ipſorum dictorum ratio, ex his ipſis dictis afferatur: ut illic ueritas reperiatur, ubi negatur. Quæ enim ſimpliciter & ad eruditionem fidei diuinitus dicta ſunt, ea neceſſe eſt ita dicta ſint: ut ad id quod dicta ſunt, non alienorum atq; extrinſecus dictorum cõfirmentur exemplis. Inter cæteras enim impietates ſuas etiam hoc dicto domini uti hæretici ſolent: Aſcendo ad patrem meum & patrem ueſtrũ, ad deum meum & deum ueſtrum. Vt per id quod pater eius pater eorum eſt, & deus eius deus eorum eſt, in natura dei non ſit: dum hoc cæteris deum patrem profitetur eſſe quod ſibi ſit: ceſſante priuilegio, in communione & naturæ & natiuitatis, per quam & deus ſit natus & filius ſit. Teneant quoq; etiam illud Apoſtoli: Cum autem dixerit, omnia ſubiecta ſunt, abſq; eo qui ſubiecit ei omnia. Cum autem ſubiecta ei fuerint omnia, nũc ipſe ſubiectus erit ei qui ſibi ſubiecit omnia, ut ſit deus omnia in omnibus. Vt quia ſubiectio illa infirmioris naturæ conteſtatio eſſe exiſtimabitur, non ſit in paternæ naturæ uirtute, quem naturalis infirmitas, naturæ potioris ſubiecerit poteſtati. Sumant autem omnis impietatis ſuæ hanc tanquam munitiſsimam & inexpugnabilem defenſionem, ad ueritatem natiuitatis abolendam: ut quia per ſubiectionem deus non eſt, & per communem ſibi atq; nobis deum atq; patrem, in cõmunione ſit creaturæ: ipſe quoq; ex deo creatio ſit potius quàm generatio, quia creatio ex nihilo exiſtat, generatio uero naturalem habeat natiuitatis autorem: Omnis quidem calumnia improba eſt, quia ueritati falſitas, cum iam effrenato pudore ſit, contradicit: ſed tamẽ interdum prætendit aliquod excuſationis ambiguę uelamen, ut uerecunde in defenſione ſit, quod impudenter in ſenſu eſt. Verũ nunc in his quæ impie ad infirmandam domini noſtri diuinitatem præſumpta ſunt, locus uerecundiæ & falſæ excuſationis excluſus eſt: cum ipſa illa ignorationis uenia ceſſante, ſola uoluntas irreligioſæ intelligentiæ detegatur. Vt enim paululum ipſius dicti Euangelici differam demonſtrationem: an ne ignorabilis hæc erat Apoſtoli prædicatio dicentis, Et quidem confeſsione omnium, magnum eſt pietatis ſacramentum, quod

Obiectiones hæreticorum

mani

manifeſtatum eſt in carne, uiuificatum eſt in ſpiritu, uiſum eſt angelis, prædicatum eſt Gentibus, creditum eſt in hoc mundo, aſſumptum eſt in claritate? Eſt ne adhuc quiſquam tam hebetis intelligentiæ, ut diſpenſationem aſſumptæ à domino carnis aliud quàm ſacramentum pietatis intelligat? Et primum extra fidem dei eſt, quiſquis extra hanc erit confeſsionē. Non enim Apoſtolus ambigit, quin hoc ab uniuerſis fatendum ſit: myſteriū ſalutis noſtræ contumeliā non eſſe diuinitatis, ſed magnæ pietatis ſacramentum. Non eſt ergo iſtud neceſsitas, ſed pietas: nec infirmitas, ſed magnæ pietatis ſacramentum. Et ſacramentum non iam in myſterio occultatum, ſed in carne manifeſtatum. Neque adhuc per naturam carnis infirmum, ſed in ſpiritu iuſtificatum: ut per iuſtificationē ſpiritus abeſſet à fide noſtra carnis infirmitas, & per carnis manifeſtationem myſterium non eſſet occultum, & per myſterij ignorabilem cauſam magnæ pietatis in ſacramento eſſet ſola confeſsio. Atq; ita Apoſtolus fidei totius ordinem tenuit: ut dum pietas eſt, ſacramentum ſit: dum ſacramentum eſt, cognitio in carne ſit: dum cognitio in carne eſt, iuſtificatio in ſpiritu ſit: quia ſacramentum pietatis quod manifeſtatur in carne, ut uere ſacramentum ſit, per iuſtificationem ſpiritus manifeſtatur in carne. Ac ne illa manifeſtatio in carne, qualis eſſet iuſtificatio in ſpiritu ignoraretur: ſacramentum quod manifeſtatum in carne, & iuſtificatum in ſpiritu eſt, & angelis uiſum eſt, & gentibus prędicatum, & in hoc mundo creditum, hoc ipſum aſſumptum eſt in claritate: ut in omnibus ſit magnæ pietatis ſacramentum, dum manifeſtatur in carne, dum iuſtificatur in ſpiritu, dum uiſum eſt ab angelis, dum prædicatur gentibus, dum creditur in hoc mundo, dum aſſumitur in claritate. Nam & uiſum ſequitur prædicatio, & prædicationem fides, & omnia conſummat claritatis aſſumptio: quia & magnæ pietatis ſacramentum eſt, aſſumptio claritatis, & per hanc diſpenſationis fidem, conformes aſſumi claritatis dominicæ præparamur. Magnæ igitur pietatis ſacramentum eſt carnis aſſumptio: quia per aſſumptionem carnis, manifeſtatio ſacramenti in carne eſt. Sed tamen manifeſtatio in carne, nōn aliud quàm magnæ pietatis ſacramentum confitendum eſt: quia manifeſtatio eius in carne, & iuſtificatio ſpiritus eſt, & claritatis aſſumptio. Et qua tandem ſpe in fide noſtra eſt piæ diſpenſationis myſterium, diuinitatis infirmitas, cum per claritatis aſſumptionem, magnæ pietatis ſacramentum ſit confitendum? Et quia iam non eſt infirmitas, ſed ſacramentum: nec neceſsitas, ſed pietas: dicti nunc Euangelici ratio quærēda eſt, ne quod ſalutis noſtræ & gloriæ myſterium eſt, id ad occaſionem prædicationis impiæ relinquatur. Grauis tibi autoritas eſt hæretice, & indiſſolubilis domini de ſe profeſsio, qua ait: Aſcendo ad patrem meum & patrem ue-

ſtrum, ad deum meum & deum ueſtrum. Vt per id quod & nobis & illi unus & pater pater eſt, & deus deus eſt, ſit in ea infirmitate qua ſumus: dum & per eundem patrem exæquamur in filios, & per eundem deum comparamur in ſeruos. Et cum nos ſimus & creatio ex origine, & ex natura ſerui, tamen dum & pater nobis communis & deus eſt, ſit ei nobiſcum & creatio & natura communis et ſeruitus. Et hic impię prædicationis furor, etiam hoc prophetico utitur dicto: Vnxit te deus deus tuus, ut non ſit in ea naturæ uirtute qua deus eſt, dum ei ungens ſe deus in deum ſuum ſit antelatus. Ignorat deum Chriſtum, qui ignorat deum natum. Deum autem naſci non eſt aliud, quàm in ea natura eſſe qua deus eſt: quia naſci cum cauſam natiuitatis oſtendat, non diſproficit tamen in genere autoris exiſtere. Quod autem non diſproficit in genere, debet quidem autori cauſam natiuitatis ſuæ, naturam tamen ex ſe non amiſit autoris: quia natiuitas dei neq; aliunde, neq; aliud eſt. Quæ ſi aliunde eſt, non natiuitas eſt: ſi uero aliud eſt, non deus eſt. Cū autem ex deo deus eſt, per id deus pater deo filio & natiuitatis eius deus eſt, & naturæ pater: quia dei natiuitas & ex deo eſt, & in ea generis eſt natura qua deus eſt. Huius igitur piæ ac debitæ profeſsionis modum, ita in omnibus quæ locutus eſt dominus temperauit, ne diuinitati ſuæ contumeliam confeſsio natiuitatis afferret, ne obſequij religio naturam maieſtatis offenderet: ſed ut honorem debitum natiuitas profiteretur, quæ ſubdere ſe deberet autori, & naturæ conſcientiam fiducia naturalis oſtenderet, quæ in deum naſcendo ſubſiſteret. Hinc enim illud eſt: Qui me uidet, uidet & patrem. Sed & illud: Verba quæ ego loquor, non à me loquor. Nam dum non à ſe loquitur, autori eum neceſſe eſt debere quod loquitur. Cum autem ſe uiſo pater uidetur, naturæ conſcientia eſt: quæ ad demonſtrationem in ſe dei, non aliena à deo in deum nata ſubſtiterit. Vel illud: Pater quod dedit mihi, maius eſt omnibus. Et rurſum: Ego & pater unum ſumus. Nam & datio paterna ſumptæ natiuitatis profeſsio eſt, & quod unum ſunt proprietas ex natiuitate naturæ eſt. Vel illud: Sed iudicium omne dedit filio, ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem. Nam dum iudicium datur, natiuitas non tacetur: dum uero exæquatur honor, natura retinetur. Vel illud: Ego in patre & pater in me. Et rurſum: Pater maior me eſt. In eo enim quod in ſeſe ſunt, dei ex deo diuinitatē cognoſce. In eo uero quod pater maior eſt, confeſsionem paternæ autoritatis intellige, Sicuti & illud eſt: Non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem. Quæcunq; enim ille facit, eadem & filius facit ſimiliter. Dum non à ſe facit, ad id quod agit ſecundum natiuitatem, ſibi pater autor eſt. Et tamen cum quæcunq; facit pater, eadem & filius facit ſimiliter, non in aliud aliquid quàm in deum

Pater maior eſt ratiōe autorit.

ſub

ſubſtitit, ad facienda omnia quæ deus pater faciat, paternæ omnipotentiæ in ſe ſubſiſtente natura. Hæc itaq; ſecundum ſpiritus unitatem & naturæ quæ ſecundum natiuitatis eſt proprietatem, ita demonſtrata ſunt, ut & natiuitas deum ſubſiſtentiæ ſuæ confiteretur, & ſubſiſtentia naturæ conſcientiam non taceret: profitens ſibi patrem deum deus filius, dum ex eo naſcitur, cęterum ad id quod natus eſt, totum habens naturale quod deus eſt. Diſpenſatio itaq; magni & pij ſacramenti natiuitatis diuinæ patrem inſuper etiam cõditionis aſſumptæ deum fecit: dum qui in forma dei erat, repertus eſt in forma ſerui. Seruus enim nõ erat cum eſſet ſecundum ſpiritum filius dei: & ſecundum commune iudicium ubi nõ eſt ſeruus, neq; dominus eſt. Deus quidem & pater natiuitatis eſt unigeniti dei. Sed ad id quod ſeruus eſt, non poſſumus niſi tunc ei dominum deputare cum ſeruus eſt. Quia ſi cum ante per naturam non erat ſeruus, & poſtea ſecundum naturam eſſe quod non erat cœpit: non alia dominatus cauſa intelligenda eſt, quàm quæ extitit ſeruitutis, tunc habens ex naturæ diſpenſatione dominum, cum præbuit ex hominis aſſumptione ſe ſeruum. Manens igitur in forma ſerui, qui manebat ante in dei forma homo Chriſtus Ieſus locutus eſt: Aſcendo ad patrem meum & patrem ueſtrum, ad deum meum & deum ueſtrum. Si igitur hæc ſeruus, & ad ſeruos locutus eſt: quomodo pro feſsio iſta non ſerui ſit, & ad eam magis naturam, quę nõ in natura ſerui ſit, transferetur, cum ei qui in forma dei manẽs formam ſerui aſſumpſit, quaſi ſeruo ad ſeruos communio, nõ niſi ex eo tantum poſsit eſſe quod ſeruus eſt? Pater igitur ſibi, ita ut hominibus pater eſt: & deus ſibi, ut ſeruis deus eſt. Et cum hæc ad homines ſeruos homo in ſerui forma Ieſus Chriſtus loquatur, non ambigitur quin pater ſibi ut cæteris ſit ex ea parte qua homo eſt: & deus ſibi ut cunctis ſit, ex ea natura qua ſeruus eſt. Deniq; hunc eundem ſermonem huiuſmodi profeſsionis *Deus relatiue* cœpit exordio, ita dicens: Vade autem ad fratres meos, & dices illis: *ad ſeruum* Aſcendo ad patrem meum, & patrem ueſtrum, ad deum meum & deum ueſtrum. Quæro nunc fratres ei ſecundum formam dei, an ne ſecundum formam ſerui eſſe intelligendi ſint: habeatq; aliquod ad eum ſecundum plenitudinem habitantis in eo diuinitatis corruptio noſtra conſortium, ut in fratres ei ad id quod deus eſt deputemur? Sed non ignorat & propheticus ſpiritus, unigenito deo qua ex parte ſint fratres: hæc enim non tam homo quàm uermis locutus eſt. Narrabo nomen tuum fratribus meis. Et hæc uermis, uel non ex conceptu communium originum uiuens, uel è profundis terræ uiuus emergens, ad ſignificationem aſſumptæ & uiuificatæ per ſe etiam ex inferno carnis profeſſus eſt: totoq; in pſalmo paſsionis ſuæ ſacramenta prophetico ſpiritu prælocutus, ex ea neceſſe eſt ut fratres habeat diſpenſatiõe qua

paſſus eſt. Nouit ſacramentum in eo fratrum etiam Apoſtolus : ut & primogenitum eum ex mortuis, ita primogenitum in multis fratribus prædicans. Secundum id ergo eſt in multis fratribus primogenitus, ſecundum quod eſt primogenitus ex mortuis. Et cum ſacramentũ mortis in corpore ſit, ſacramentum quoq; fraternitatis in carne eſt. Fratres itaq; ex carne ſunt deo: quia & uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Cæterum unigenitus deus, in unigeniti exceptione ſine fratribus eſt. Ipſe autem uniuerſitatis noſtræ in ſe continens ex carnis aſſumptione naturam, erat quod nos ſumus, neque amiſerat eſſe quod manſerat, habens ex natiuitate tunc patrem tantum ex conſtitutione, nunc deum, quia ex patre deo omnia. Omnibus enim deus pater eſt, dum ex eo & in eo omnia ſunt. Sed unigenito deo, quia uerbum caro factum eſt, non hinc tantum pater eſt. Pater enim eſt ad id, quod in principio apud deum erat deus uerbum. Sed cum uerbum caro factum eſt, manet & in uerbi dei natiuitate, & in carnis conſtitutione quod pater eſt. Pater enim omnis carnis eſt deus, ſed non ſecundum quod uerbo deo pater eſt. Verbum autem deus, neq; uerbum eſſe deſiit; neque caro non fuit. Nam uerbum quod caro factum eſt, & habitauit in nobis, neque dum habitat non uere uerbum eſt, neque dum uerbum caro eſt, non uere deus homo eſt: quia & habitare eius neceſſe ſit eſſe qui maneat, & carnem fieri eius intelligendum ſit eſſe qui naſcitur. Et quod in nobis habitat, noſtræ carnis aſſumptio eſt: quia per id in nobis habitat uerbum caro factum dum deus eſt in noſtri corporis ueritate. Si igitur naturam detrahit deo uerbo homo ſecundum carnem Chriſtus Ieſus, uel non ſecundum ſacramentum pietatis deus uerbum homo Chriſtus Ieſus eſt: ſit in naturæ contumeliam quod ei ſecundum nos & pater pater eſt, & deus deus eſt. Quod ſi deus uerbum, homo Chriſtus Ieſus deus uerbum eſſe non deſtitit, communio nobis & illi ad patrem & deum ex ea tantum eſt natura qua frater eſt: quia aſcendo ad patrem meum & patrem ueſtrum, ad deum meum & deum ueſtrum, non per id unigenitus deus uerbum eſt, ſed per id quod uerbum caro factum eſt, ſit fratribus nunciatum. Non incautis autem neque ad occaſionem impietatis incertis ſignificationibus ſermo apoſtolicus loquitur. Vt nunc Euangeliſta dictum domini à profeſsione fratrum incipiens, totius dicti profeſsionem ad eius naturæ conſortium docuit, ex quo frater eſt pertinere, quia ſermo eſt deſtinatus ad fratres: ne ad diuinitatis contumeliam reputaretur, quod ad ſacramentum pietatis prædicabatur, cum communio ad eum noſtra qua pater nobis & ſibi pater eſt, & deus nobis & ſibi deus eſt, ſecundum diſpenſationem carnis exiſteret, fratribus nobis ad eum natiuitate corporis deputandis. Nemo igitur ambigit deum patrem

Quomodo apoſtoli fratres Chriſti

eſſe

eſſe etiam deum domini noſtri Ieſu Chriſti, ſed hæc pia noſtra profeſſio non patet ad impietatis occaſionem. Deus eius eſt, non idcirco ut diuerſi ab eo generis deus ſit: ſed quia ex patre deus natus eſt, & ex diſpenſatione ſeruus eſt, habeat & patrem deum dum ex eo deus eſt, & deum ſuum, dum ex uirgine caro eſt. Quod breui atque abſoluto Apoſtolus ſermone conſignat dicens: Commemorans in orationibus meis, ut deus domini noſtri Ieſu Chriſti pater claritatis det uobis ſpiritum ſapientiæ & reuelationis. Vbi enim Ieſus Chriſtus eſt, ibi deus eius eſt: Vbi uero claritas eſt, ibi pater eſt. Qui itaque Chriſto ſecundum claritatem eſt pater, idem Chriſto ſecundum Ieſum deus eſt. Ieſum enim angelus Chriſtū dominū quem Maria eſſet paritura, cognominat. Cæterum Chriſtum dominum ſpiritus prophetia loquitur, & pleriſq; ſecundum latinitatem hoc dictum obſcurius uidetur, quia latinitas pronominibus non utitur, quę Græcitas uſu honeſto & neceſſario ſemper uſurpat, ita enim ſcribitur: ὁ θεὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ πατὴρ τῆς δόξης. Quod nobiſcum ſi ſemper pronominum conſuetudo eſſet, ita pronunciaretur. Ille deus illius domini noſtri Ieſu Chriſti, ille pater illius claritatis. Per id enim quod ille deus illius Ieſu Chriſti eſt, & ille pater illius claritatis, quædam ſecundum capacitatem ſenſus noſtri intelligentiæ proprietas expreſſa eſt: ut Chriſti ubi claritas eſt, ibi deus pater eius ſit: ubi uero Chriſtus Ieſus eſt, ibi pater deus ſuus ſit, habēs deum ſuum in diſpenſatione cum ſeruus eſt, & patrem in claritate cum deus ſit. Non afferunt autem tempora uel ætates ſpiritus diuerſitatem, ut non ipſe atque idem Chriſtus in corpore ſit qui manſit ſpiritus in prophetis. Loquens enim per os ſancti patriarchæ Dauid: Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis, non ſecundum ſacramentum aliud quàm ſecundum diſpenſationem aſſumpti corporis eſt locutus. Namq; nunc fratribus mandans, patrem eorum patrem ſuum, & deum eorum deum ſuum eſſe, tunc quoq; unctum ſe à deo ſuo præ participibus ſuis loquebatur: ut dum unigenito Chriſto deo uerbo particeps non eſt, participes tamen ei ex ea noſcerentur aſſumptione qua caro eſt. Vnctio enim illa non beatæ illi & incorruptæ & in natura dei manenti natiuitati profecit, ſed corporis ſacramento & ſanctificationi hominis aſſumpti, Petro Apoſtolo teſtante, cum ait: Conuenerunt enim uere in ciuitate iſta aduerſum ſanctum tuum filium Ieſum quem unxiſti. Et rurſum: Vos ſcitis quod factum uerbum eſt per uniuerſam Iudæā, incipiens à Galilęa poſt baptiſmū quod prędicauit Ioannes, Ieſum Nazarenum, quomodo unxit illum deus ſpiritu & uirtute. Ieſus ergo ungitur ad ſacramentū carnis regeneratæ: & quemadmodū ſpiritu dei & uirtute ſit unctus, non ambiguum eſt, tum cum aſcendente eo de Iordane uox dei

Participes Chriſti

patris

patris audita eſt: Filius meus es tu, ego hodie genui te, ut per hoc teſtimonium ſanctificatæ in eo carnis, unctio ſpiritalis uirtutis cognoſceretur. Cæterum cum in principio apud deum erat deus uerbum, non habet ullam aut cauſam, aut enarrationem naturæ eius unctio, quæ nihil aliud quàm eſſe in principio nunciatur. Neq; habuit ſanè unguendi ſe per ſpiritum & uirtutem dei neceſsitatem deus: qui dei & ſpiritus eſſet & uirtus. Vngitur ergo deus à deo ſuo præ conſortibus ſuis. Et ſi ante diſpenſationē carnis plures ex lege ſunt Chriſti: Chriſtus qui nūc pręparticipibus ungitur, poſterior in tempore eſt, dū unctis participibus antefertur. Deniq; ille prophetiæ ſermo poſteriorem unctionem hanc quæ in tempore eſſet, oſtendit dicens: Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatē, propterea unxit te deus deus tuus oleo exultationis præ conſortibus tuis. Conſequens & poſterior cauſa nunquā refertur ut prior ſit: quia meruiſſe aliquid, poſterius eſt, q̄ eſſe qui poſsit mereri. Mereri enim eius eſt, qui ſibi ipſe meriti acquirendi autor exiſtat. Si igitur natiuitati unigeniti dei unctionem deputabimus, quæ unctio ob meritum dilectę iuſtitię, & peroſæ iniquitatis indulta ſit, prouectus potius per unctionem unigenitus deus, quàm genitus intelligetur, iamq; per incrementa et profectus deus conſummabitur, qui non natus deus ſit, ſed in deum ſit unctus ex merito, et iam per cauſam erit deus Chriſtus, non omnis cauſa per deum Chriſtum. Et ubi illud Apoſtoli erit: Omnia per ipſum, & in ipſo, & ipſe eſt ante omnes, & omnia ipſi cōſtant? Deus enim dominus Ieſus Chriſtus, non ob aliqua, neque per aliqua deus eſt: ſed deus natus eſt. Et qui ex generatione deus eſt, non poſt natiuitatem in deum per cauſam profecit: ſed in eo quod natus eſt, nihil aliud naſcendo quàm deus eſt. Cum uero ungitur ex cauſa, non ad id quod incremento non eget, ſpectat unctionis profectus, ſed ad id quod per incrementum ſacramenti profectu eguit unctionis, id eſt, ut per unctionem ſanctificatus homo noſter Chriſtus exiſteret. Si igitur nunc quoque per prophetam ſerui demonſtratur diſpenſatio, ob quam à deo ſuo præ participibus ungitur, ut propterea quia iuſtitiam dilexerit, & oderit iniquitatem, ungatur: quur prophetæ ſermo non ad eam Chriſti naturam pertinebit, in qua ei ſunt ex carnis aſſumptione participes? Cum præſertim ita ſe prophetiæ ſpiritus temperauerit, ut dū deus à deo ſuo ungitur, ſit ei & in diſpenſatione unctionis quod deus ſuus eſt, & in natura quod deus eſt. Deus igitur ungitur: ſed quæro an id, quod in principio deus erat uerbum, unctum ſit? Non utiq;, nam poſterior deo unctio eſt. Et cum non ea uerbi natiuitas quę in principio apud deum deus erat, uncta ſit in deū: neceſſe eſt ungatur quod poſterius ſit in diſpenſatione q̄ deus eſt. Et cum deus à deo ſuo ungitur, id ungit̄, quicquid ab eo in myſterio carnis ſeruile ſuſceptum eſt

eſt. Nemo igitur magnę pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum in carne eſt, ſenſu impio uiolet: nec ſe quiſquam unigenito per ſubſtantiam diuinitatis exæquet. Sit nobis ille & frater, & particeps, ſecundũ quod uerbum caro factum habitauit in nobis: ſecundum quod mediator dei atq; hominũ homo Ieſus Chriſtus eſt. Sit nobis ſecundum ſeruos & communis pater, & communis deus: & præ participibus unctus ſit in ea natura, cum priuilegio licet unctus, qua participes unguntur. Sit in mediatoris ſacramento ut homo uerus, ita & deus uerus. Deus ipſe ex deo, communem nobiſcum habens patrem ac deum, in ea communione qua frater eſt. Sed fortè ſubiectio illa, regniq; traditio, deinde finis: aut naturæ abolitio, aut poteſtatis defectio, aut diuinitatis infirmitas ſit intelligenda. Pleriq; enim ita uolunt, ut aut dum ſubiectis omnibus deo ſubijcitur, per cõditionem ſubiectionis deus non ſit: aut dum regnum tradit, non ſit in regno: aut dum finis eſt, finem eius defectio conſequatur. Congruum itaq; eſt, omnem ſuper his apoſtolici ſermonis ſenſum retractare: ut ſingulorũ quorumq; dictorum ratione expoſita atq; ædita, ſacramenti totius capaces per ueritatis intelligentiã præbeamur. Ait itaq;: Quoniam enim per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Quomodo enim in Adam omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes uiuificabũtur. Vnuſquiſq; autem in ſuo ordine, primitię Chriſtus, deinde hi qui ſunt Chriſti, qui in aduentum eius crediderunt: deinde finis, cum tradiderit regnũ deo & patri, cum euacuauerit omnem principatum & poteſtatem. Oportet enim illũ regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ſuis. Omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius: Nouiſſima autem inimica deſtruetur mors. Cum autẽ dixerit, omnia ſubiecta ſunt, abſq; eo qui illi ſubiecit omnia. Cum autem ſubiecta fuerint ei omnia, tunc ipſe ſubiectus erit illi, qui ſubiecit ſibi omnia, ut ſit deus omnia in omnibus. Cœleſtium diſpenſationũ arcana Apoſtolus non ab hominibus, neq; per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum electus gentium magiſter, quanta poteſt abſoluti ſermonis ſignificatione demonſtrat. Et qui inenarranda uſq; ad tertium cœlum raptus audiſſet, ea tantum quorum natura humana capax eſſet, ſenſui humanæ intelligentiæ reuelauit: non ignorans tamen quædã non ſtatim poſſe æque ut audiuntur, intelligi, quia infirmitas noſtra aliter in uerum atq; abſolutum mentis iudicium, ea quæ in aures transfunderentur, acciperet: longiore ad cunctandũ mora ſenſui potius quàm auditui derelicta, cum & audiſſe uocis ſit, & intellexiſſe rationis, deo tamen intelligentiæ cupidis intelligentiam reuelante. Namq; ad Timotheum per auiæ ac matris glorioſam fidem, ſacris ab infantia literis inſtitutum ſcribens plurima, hoc quoq; addidit: Intellige quę dico, dabit enim tibi dominus in omnibus intellectũ.

Quomodo filius ſubiectus patri &c.

Admonitio

Admonitio intelligendi ex difficultate intelligentiæ eſt. Intelligentiæ uero à deo donũ, fidei munus eſt, per quam infirmitas ſenſus gratiam reuelatiōis meretur. Ergo ſi Timotheus apoſtolico teſtimonio homo dei, & legitimus Paulo ſecundũ fidem filius, ut intelligat admonetur, quia ei dominus intelligentiam in omnibus ſit daturus: nos quoq; ad moneri per Apoſtolum ad intelligentiam meminerimus, ſcientes dominum nobis intelligentiam omnium præſtaturum. Et ſi fortè humanæ conditionis errore præſumptum aliquid ſenſu tenebimus, profectum intelligentiæ per reuelationis gratiam non recuſemus: ne intellexiſſe aliquid ſemel ſuo ſenſu ad id ualeat, ut pudeat rectius aliquid de mutando ſentire. Ob quod prudenter conſulteq; moderandum, hæc ad Philippenſes beatus quoq; idem Apoſtolus ſcribit: Quotquot ergo perfecti ſumus, hæc ſentiamus: & ſi quid aliter ſentitis, id quoque deus uobis reuelabit. Verũ in quo feſtinauimus in ipſo ingrediamur. Non præiudicat ſenſus anterior dei reuelationi, nam Apoſtolus nouit in quo ſapiant, qui ſapiunt perfecte. Et his qui aliter ſapiunt, reuelationem dei, ut id quod perfectum eſt ſapiãt, expectat. Si qui ergo profundam hanc arcanæ ſcientiæ diſpenſationem aliter intellexerunt, & per nos rectum aliquid & probabile afferetur: non pudeat eos ſecundum Apoſtolum per reuelationem dei ſapere perfecte, neq; magis ament ueritatem neſciſſe, quàm oderint permanſiſſe in non ueris. Eos enim qui aliter ſapiunt, & quibus id deus reuelauit, monet in id feſtinare, in quo ingreſsi fuerunt: ut relicto primo ignorantiæ ſenſu, ſecundũ propoſitæ feſtinationis ingreſſum reuelationẽ perfectæ intelligentiæ con ſequantur. Ingrediamur itaq; in quo feſtinauimus. Et ſi fortè feſtinationem noſtram deuij itineris error moratur: per reuelationem tamen dei in id quò feſtinauimus rurſum ingreſsi, feſtinationis noſtræ non demutemus ingreſſum. Feſtinauimus enim ad Chriſtũ Ieſum dominum gloriæ, regem æternorum ſeculorum: in quo inſtaurata ſunt omnia in cœlis & in terra, cui conſtant omnia, in quo & cum quo ſemper manebimus. In his ergo ingreſsi ſapimus perfecte, & ſi quid aliter ſapimus, deus nobis id quod perfecte ſapitur, reuelabit. Itaq; ſecundum apoſtolicam fidem ſacramentum dictorum præſentium retractemus, & eo modo quo ſuperius à nobis tractata ſunt omnia, ut omnem impiæ uoluntatis ſenſum ſub dictis apoſtolicis præreptum, ex ipſa fidei apoſtolicæ ueritate prodamus. Tria igitur ſecundum dictorum ordinem in quæſtionem uocantur, primum finis, deinde traditio, deinde ſubiectio: ut per hæc aut deſinat Chriſtus in fine, aut regnum tradendo non teneat, aut extra dei naturam deo ſubiectus exiſtat. Ac primum noſcendum eſt, non hunc ordinem apoſtolicæ eſſe doctrinæ. Primum enim regni traditio eſt, deinde ſubiectio, poſtremo finis. Sed ſingulis quibuſq;

Si quid aliter ſentitis, id quoque deus uobis reuelabit

buſq; cauſis propria quarumq; cauſarũ genera ſubiecta ſunt: ut dum res ſingulæ in res alias deſinant, habeat ſemper ſubiacentẽ ſibi cauſam præcedens cauſa. Finis enim erit, ſed cũ tradiderit regnũ deo. Tradet aũt regnũ, ſed cũ euacuauerit omnẽ magiſtratũ et omnem poteſtatem. Euacuabit aũt omnẽ magiſtratũ & poteſtatẽ, quia oportet eum regnare. Regnabit autem, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius. Ponet uero omnes inimicos ſub pedibus ſuis, quia deus ſubiecit omnia ſub pedibus eius. Subiecit autẽ deus ita, ut nouiſsima ab eo mors inimica uincatur. Deinde ſubiectis omnibus ei, præter eum qui ſubiecit ei omnia: tunc ſubijcietur ipſe ſubijcienti ſibi omnia. Subiectionis uero cauſa non alia eſt, quàm ut ſit deus omnia in omnibus. Finis itaq; eſt, eſſe deum omnia in omnibus. Et querendum nunc ante omnia eſt: an finis defectio ſit, an traditio amiſsio ſit, an ſubiectio infirmitas ſit. Quæ ſi his ſibi contrarijs non ſubiacebũt, erunt in ea intelligentia qua dicta ſunt: Finis itaq; legis Chriſtus eſt: & quæro utrum abolitio Chriſtus legis ſit, an'ne perfectio? Quòd ſi legẽ Chriſtus, qui finis eius eſt, non diſſoluit, ſed adimplet, ſecundum quod ait: Non ueni legem ſoluere, ſed implere: finis non defectio eſt, ſed conſummata perfectio. Tendunt enim ad finem omnia: nõ ut non ſint, ſed uti in eo ad quod tetenderant, maneant. Et propter finem omnia: Cæterum finis ad aliud aliquid non refertur. Sed cum finis omnium ſit, manens ipſe ſibi totus eſt. Et quia non excedens ex ſeſe ulli alij tempori aut rei potius quàm ſibi proficit, ad finem ipſum ſemper intentio ſpei omnis protenditur. Et idcirco dominus religioſæ fidei patientiam fini ſe reſeruantem, ita adhortatur: Beatus qui permanſerit uſq; in finem. Non utiq; ut ſit beata defectio: & non eſſe ſit fructus, & merces fidei ſuæ cuiuſq; conſtituatur abolitio. Sed quia finis propoſitæ beatitudinis inexceſſus modus eſt: beati ſunt, qui uſq; ad finem conſummãdę beatitudinis manſerint, nõ ultra ſe fidelis ſpei expectatione tendente. Finis itaq; eſt, manendi immobilis ad quem tenditur ſtatus. Deniq; Apoſtolus impietatis finem ad deſinendi metum præmonẽs, ait: Quorum finis eſt interitus, noſtra aũt expectatio in cœlis eſt. Si itaq; & beatis et impijs finis eſt, & finis intelligitur eſſe defectio, religionem atq; impietatẽ finis exęquat, quia utrinq; per conſtitutum finem ſit in commune non eſſe. Et ubi expectatio noſtra in cœlis eſt, ſi per finem eſſe ſecundum impios deſinamus? Quòd ſi ſanctis expectatio, impijs uero finis debitus eſſe dicitur, tamen ne ſic quidem finis creditur eſſe defectio: quia quę pœna impietatis eſt, omnino non eſſe ad pœnarum ultricium ſenſum, cauſa in his per defectionem ſui non extante patiendi. Finis itaq; eſt, indemutandæ conſtitutionis manſura perfectio: quæ & beatitudini reſeruata, & impietati eſt præparata. Nunc igitur quia iam ambigi non poteſt,

Finis eſt manendi immobilis ſtatus

in fine non defectionem, ſed non exceſſuram conſtitutionem eſſe intelligendam, quanquam adhuc quædam in ipſa dicti abſolutione ſint reſeruata: tamen his tantum ad ſignificationem ſenſus demonſtratis, uideamus an traditio regni defectio ſit intelligenda regnandi, ut quod tradidit filius patri, tradendo non teneat. Quòd ſi quis ſtultæ impietatis furore contendet: fateatur neceſſe eſt, patrem cum tradidit omnia filio, amiſiſſe tradendo, ſi tradentē traditis egere ſignificet. Ait enim dominus: Omnia mihi tradita ſunt à patre meo. Et rurſum: Data mihi eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra. Si igitur dediſſe caruiſſe eſt, pater quoq; his quæ dedit caruit. Quòd ſi pater tradendo nō caruit, ne filius quidem intelligi poteſt his egere quæ tradidit. Ergo ſi tradens omnia, his ipſis quæ tradidit non uidetur eguiſſe: reliquum eſt, ut in tradendo diſpenſationis cauſa noſcatur, quum & pater tradendo non careat, & filius dando non egeat. De ſubiectione autem ne quid in ea contumelioſum filio deputetur, cum alia nonnulla fidei noſtræ opitulentur, prę cipue tamen ſibi hic ipſe locus aderit. Et primum communem ſenſum interrogo, utrum nunc ſubiectionem ita intelligendam putemus, tanquam ſeruitutē dominatui, aut infirmitatem uirtuti, aut honori inhonorationem contrarĳs qualitatibus ſubdimus, ut filius ſecundum hęc deo patri ſit diſsidentis naturæ diuerſitate ſubiectus. Quòd ſi ita exiſtimabitur, errorem hunc opinionis humanæ apoſtolici ſermonis cautela prohibebit. Subiectis enim ſibi omnibus, tunc ſubĳciendus ſubĳcienti ſibi omnia erit, & per id quod tunc ſubĳcietur, diſpenſationem ſignificauit in tempore. Nam ſi ſubiectionem aliud ſentiemus, & ſi tunc ſubĳcietur, certe ſubiectus modo non eſt, & efficiemus eum diſsidentem & inſolentem & impium, quem neceſsitas temporis tanquam fracto & compreſſo tyrannicæ impietatis tumore, in feram obſequelam ſit ſubditura. Et ubi illud erit: Non ueni facere uoluntatem meam, ſed uoluntatem eius qui miſit me? Et rurſum: Pater diligit me: quia omnia quæ placita ſunt ei facio? Sed & illud: Pater fiat uoluntas tua. Vel hoc Apoſtoli: Humiliauit ſe factus obediens uſq; ad mortem. Et qui ſe humiliat, habet hoc in natura ne humilis ſit? Et qui ſit obediens, ſuſcipit ex uoluntate quod obedit, dum per id quod ſe humiliat, ſit obediens? Vnigenitus itaq; deus humilians ſe & obediēs patri uſq; ad mortem crucis, quo genere cum ſubiecta ei omnia ſint, tunc ſubĳciendus ipſe patri intelligetur: niſi quod ſubiectio hæc non nouæ obedientiæ, ſed diſpenſandi ſacramenti eſt, quia et obſequela iā maneat, & in tempore ſit ineunda ſubiectio. Nihil itaq; nunc aliud ſubiectionis ſignificatio, quàm myſterĳ demonſtratio eſt. Et quid illud ſit, ſecundum hanc eandem fidei noſtræ ſpem, intelligendum eſt. Nam ſurgentem à mortuis dominū Ieſum Chriſtum ſedere à dextris dei non ignorabile eſt, etiam

De traditione regni

De ſubiectione

Apoſtolo teſtante, cum ait: Secundum operationem potentiæ fortitudinis eius, quam operatus eſt in Chriſto, cum eum excitauit à mortuis & collocauit ad dexteram ſuam in cœlis ſuper omnem principatum et poteſtatem & uirtutem & dominationem, & omne nomen quod nominatur nō ſolum in hoc ſeculo, ſed & in futuro, & omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Apoſtolicus namq; ſermo ſecūdum dei poteſtatem pro factis iam, futura ſignificat. Quæ enim per adimpletionem temporum ſunt gerēda, ea iam in Chriſto, in quo omnis eſt plenitudo diuinitatis, conſtituit: quæ cum futura erunt, diſpenſationis in his potius eſt ordo, quàm nouitas. Subiecit enim omnia ſub pedibus eius, licet adhuc ſubijcienda ſint: ut in eo quod ſubiecta ſunt, Chriſti indemutabilis ſit poteſtas: in eo uero quod ſubijcienda ſunt ſecundum plenitudinem temporum ſuccedentium, ad finem ætatum profectus ſit. Omnem autem contrariam uirtutem euacuandam eſſe non obſcura cognitio eſt; & hunc aeris principem & ſpiritalis nequitiæ poteſtatem æterno interitu tradendam, ſecundum illud: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Euacuatio autem non idem eſt quod ſubiectio. Nam euacuare aduerſantem poteſtatē, hoc eſt ius poteſtatis auferre ne maneat: et per poteſtatis euacuationem, regni eſt abolere dominatum, De quo & dominus teſtatus eſt dicens: Regnum meum non eſt de hoc ſeculo, hunc eundem regni iſtius potentem mundi principem ante teſtatus, cuius poteſtas deſinet regni ſui euacuato dominatu. Subiectio uero, quæ & obedientiæ & fidei eſt: eadem uel conceſsionis, uel demutationis demonſtratio eſt. Euacuatis itaq; magiſtratibus, ſubijcientur inimici eius. Ita autem ſubijcientur, ut ipſe ſibi ſubijciat: ita uero ſubijciet, ut ei ſubijciat deus. An'ne ignorauit Apoſtolus dicti euangelici uirtutem, cum ait: Nemo uenit ad me, niſi pater meus adducat illum, cum tamē ſcriptum ſit: Nemo uadit ad patrem niſi per me? Et nunc ipſe ſibi inimicos ſubijcit, & tamen deus ei ſubiecit, omne per hoc opus eius, dei in eo opus eſſe teſtans. Et cum non niſi per eum eundum ad patrem ſit, ad filium tamen niſi pater adduxerit, non uenitur. Nam dum filius dei intelligitur, paternæ in eo naturæ ueritas diſcitur. Atque ita & cognito filio deus pater aduocat, & credito filio pater ſuſcipit: quia ſignificatio & cognitio patris in filio, per ſignificationē in ſe dei patris, religioſos nos in eum paterna religione perfectos adducit. Adducit ergo ita pater, dum principale pater creditur. Ad patrem autem nemo uadit niſi per filium, quia ceſſante in nobis fide filij, ignorabilis pater eſt: non aditurus ad paternam religionem, niſi prius filij ueneratione ſuſcepta. Atq; ita cognito filio, ad uitæ nos æternitatem pater adducit & ſuſcipit: & utrunq; per filium eſt, dum prædicatione per eum patris, & perducit

Euacuatio

ad eum pater, & ad patrem ipſe deducit. Ad abſolutiorem itaq; dicti præſentis intelligentiam commemoratio ſacramenti iſtius fuit neceſſaria, ut per filiũ eſſet quod pater nos & adducit & ſuſcipit: ut per hoc intelligeremus, quatenus quod ipſe ſibi ſubiecit, deus ei ſubiecit, dei ſcilicet in eo natura per natiuitatem manente, & ea quæ ipſe agit, agente, dum ita agit, ut ea deus agat, & tamen ipſe ea quæ deus egerit, agat: ita tamen, ut in eo quod ipſe agit, filius dei agere intelligatur: in eo uero quod deus agit, paternæ in eo naturæ ut in filio proprietas, ſentiatur exiſtere. Euacuatis itaq; magiſtratibus & poteſtatibus, ſubijcientur ei ſub pedibus inimici eius. Et quos inimicos intelligi oporteat, idem Apoſtolus docuit dicens: Secundum Euangelium quidem inimici propter uos, ſecundum electionem autem dilecti propter patres. Hos ergo inimicos crucis Chriſti meminerimus: ſed quia dilecti propter patres ſunt, ſcimus eos ſubiectioni reſeruatos, ſecundum quod dictum eſt: Nolo enim uos ignorare fratres ſacramentum hoc, ut non ſitis uobis ſapientes. quoniam ex parte obtuſio facta eſt in Iſrael, quoadusq; plenitudo nationum intret, et ſic omnis Iſrael liberabitur ſicut ſcriptũ eſt: ueniet à Sion, qui liberet & auertat impietates ab Iacob, & hoc illis à me teſtamentum, cum abſtulero iniquitates eorum. Inimici ergo ſubijcientur ſub pedibus eius: ſed ſubiectionem illam quid conſequatur, intelligendum eſt, nempe illud: Nouiſsima deuicta eſt ab eo mors. Deuictio autem mortis nihil aliud eſt, quàm reſurrectio ex mortuis: cum interitus corruptione ceſſante, uiuæ iam cœleſtisq; naturæ conſtituetur æternitas, ſecundum quod dictum eſt: Oportet enim corruptiuum iſtud induere incorruptionem, & mortale iſtud induere immortalitatem. Cum autem mortale iſtud induerit immortalitatem, tunc fiet uerbum quod ſcriptum eſt: Abſorpta eſt mors in contentione. Vbi eſt mors contentio tua? Vbi eſt mors ſtimulus tuus? In ſubiectione itaq; inimicorum mors uincitur: & morte uicta, immortalitatis uita ſuccedit. Quæ autem ſubiectionis perfecta illa poſt fidei ſubiectionem proprietas ſit, idem Apoſtolus teſtatus eſt, cũ ait: Qui transfigurabit corpus humilitatis noſtræ conforme corpori gloriæ ſuæ, ſecundum efficaciæ ſuæ opera, qua poſsit ſubijcere ei omnia. Subiectio itaque etiam ea eſt, quæ eſt ex natura in naturam conceſsio: dum à ſe ſecundum quod eſt deſinens, ei ſubijcitur, cuius concedit in formã. Deſinit autem non ut non ſit, ſed ut proficiat: fitq; ex demutatione ſubditus, in ſpeciem ſuſcepti alterius generis tranſeundo. Deniq; ut ſacramenti huius eſſet ratio abſoluta, poſt nouiſsime deuictam mortem, ait: Cum autem dixerit: Omnia ſubiecta ſunt, abſq; eo qui ſubiecit ei omnia, tunc & ipſe ſubiectus erit illi, qui ei ſubiecit omnia, ut ſit deus omnia in omnibus. Primus igitur ſacramenti gradus eſt, ſubiecta eſſe

Filius ſubiectus erit illi

ei

ei omnia, & tunc ipſum ſubiectū fieri ſubijcienti ſibi omnia: ut quemadmodum nos gloriæ regnantis corporis ſui ſubdimur, eodem rurſus ſacramento ipſe regnans in gloria corporis ſubijcienti ſibi uniuerſa ſubdatur. Subdimur autem gloriæ corporis ſui, ut in ea ſimus corporis claritate, qua regnat in corpore: quia corpori eius conformes erimus. Et quidem gloriam regnantis nunc corporis ſui, euangelia non tacent. Ita enim ſcribitur, domino dicente: Amen dico uobis, quoniam ſunt aliqui de aſtantibus hic, qui non guſtabunt mortem, donec uideant filium hominis uenientem in regno ſuo. Et factum eſt poſt dies ſex, aſſumpſit Ieſus Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem eius, & ducit illos in montem excelſum ſeorſum, & transfiguratus eſt Ieſus ante eos, & reſplenduit facies eius ut ſol, ueſtimenta autem eius facta ſunt ſicut nix. Gloria itaq; uenientis in regnum corporis apoſtolis demonſtrata eſt. Nam in habitu dominus glorioſæ trāsformationis ſuæ conſtitit, regnantis corporis ſui claritate patefacta. Et huius quidem gloriæ ſuæ conſortium Apoſtolis pollicens, ait: Sic erit in conſummatione ſeculi. Mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & qui faciunt iniquitatem, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorum: qui habet aures audiēdi audiat. Nūquid non omnibus naturales corporalesq; aures ad dictorum audientiam patent, ut ad audiendum dominica admonitione opus fuerit? Sed ſacramenti ſcientiam dominus inſinuans, auditionem doctrinæ fidelis exegit. In conſummatione itaq; ſeculi de regno eius ſcandala auferuntur. Habemus ergo regnantem dominum ſecundum corporis claritatem, quouſq; ſcandala auferantur. Habemus rurſum conformes nos gloriæ corporis ſui in regno patris, tanquam in ſolis claritate fulgentes: in qua habitum regni ſui apoſtolis in monte transformatus oſtendit. Tradet ergo regnum deo patri, non utiq; tanquam tradens poteſtate concedat, ſed quod nos conformes gloriæ corporis ſui facti, regnum dei erimus. Non enim ait, tradet ſuum regnum, ſed, tradet regnum, effectos nos per glorificationem corporis ſui regnum deo traditurus. Nos itaq; tradet in regnum ſecundum hoc in euangelijs dictum: Venite benedicti patris mei, poſsidete præparatum uobis regnum à conſtitutione mundi. Fulgebunt ergo iuſti ut ſol in regno patris eorum. Tradet enim filius deo regnū eos, quos uocauit in regnū, quibus & beatitudinē huius ſacramenti ſpopondit dicens: Beati mundo corde, quoniam ipſi deum uidebunt. Regnans itaq; auertet ſcandala, & tunc iuſti in regno patris tanquam ſol fulgebunt. Tradet autem deo patri regnum, & tunc quos regnū deo tradiderit, deum uidebunt. Quod regnum ipſe teſtatus eſt, dicens ad apoſtolos: In uobis enim eſt

Tradet regnū deo patri

regnum dei. Regnans itaq; regnum tradet. Et ſi quis quæret, quis iſte ſit tradens regnum, audiet: Chriſtus reſurrexit à mortuis, primitię dormientium, quoniam per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Omnis enim hic nunc præſentis quæſtionis ſermo de ſacramento corporis eſt, quia Chriſtus primitiæ ex mortuis eſt. Quo autem Chriſtus myſterio ex mortuis reſurrexerit, Apoſtolo docente noſcamus: Memento Chriſtum Ieſum à mortuis reſurrexiſſe, de ſemine Dauid. Mortem utique & reſurrectionem ex ea tantum docēs diſpenſatione eſſe, qua caro eſt. Regnat autē in hoc eodem glorioſo iam ſuo corpore, donec euacuatis magiſtratibus, & morte deuicta ſubijciat ſibi inimicos. Et quidem ab Apoſtolo ſeruatus hic modus eſt, ut magiſtratibus & poteſtatibus euacuatio, inimicis uero ſubiectio deputaretur. Quibus ſubiectis, ſubijcietur ſubijcienti ſibi omnia, deo ſcilicet, ut ſit deus omnia in omnibus, naturæ aſſumpti corporis noſtri natura paternæ diuinitatis inuecta. Per id enim erit omnia in omnibus deus, quia ſecundum diſpenſationem ex deo & homine hominum deiq; mediator, habens in ſe ex diſpenſatione quod carnis eſt, adepturus in omnibus ex ſubiectione quod dei eſt, ne ex parte deus ſit, ſed totus deus. Non alia itaque ſubiectionis cauſa eſt, quàm ut omnia in omnibus deus ſit, nulla ex parte terreni in eo corporis reſidente natura, ut intra ſe duos continens, nunc deus tantum ſit, non abiecto corpore, ſed ex ſubiectione tranſlato, neque per defectionem abolito, ſed ex clarificatione mutato, acquirens ſibi deo potius hominem, quàm deum per hominem amittens. Subiectus uero ob id, non ut non ſit, ſed ut omnia in omnibus deus ſit: non habens in ſacramento ſubiectionis eſſe ac manere quod nō eſt, non habēs in defectione ita ſe carere, ne non ſit. Et quanquam ad intelligentiæ huius religioſam ſecuritatem ſufficiat nobis apoſtolica autoritas, ſubijciendum eſſe in tempore, & per diſpenſationem dominum noſtrum Ieſum Chriſtum primitias dormientium, ut ſit deus omnia in omnibus, id quod non diuinitatis infirmitas eſt, ſed aſſumptionis profectus, dum homo & deus, iam deus totum eſt: tamen ne fortè quia clarificatum in corpore dum in eo regnat, & poſtea ſubijciendum, ut deus omnia in omnibus ſit, credimus: non etiam ex euangelijs præſumpſiſſe exiſtimemur, fidei noſtræ teſtimonium, non ſolum apoſtolicorum, ſed etiam dominicorum dictorum profeſsione eſt aſtruendum, ut quod loquente Paulo Chriſtus loquutus eſt, id ante Paulum Chriſtus ipſe ſit iam loquutus. Diſpenſationē itaque gloriæ huius apoſtolis ſuis abſoluta uerborum ſignificatione demonſtrans, ait: Nunc glorificatus eſt filius hominis, & deus glorificatus eſt in eo. Si deus glorificatus eſt in eo, & deus glorificauit eum in ſe, & deus protinus glorificabit eum. Habemus primum gloriam

filiј hominis, deinde in filio hominis dei gloriam, in eo enim quod dictum eſt: Nũc honorificatus eſt filius hominis, & deus honorificatus eſt in eo. Hoc enim primum ſpectat ad corporis gloriam, quæ ex naturæ diuinæ conſociatione mutuaretur. Succedit deinde gloriæ plenioris profectus, ex incremento indultæ iam corpori gloriæ capeſſendus: Deus honorificatus eſt in eo, & deus honorificauit eum in ſe, & deus protinus honorificabit eum. Per hoc enim glorificauit eum deus in ſe; quia iam in eo glorificatus ſit deus. Nam quod deus in eo glorificatus eſt, ad corporis gloriam ſpectat, per quam dei gloria intellecta per corpus eſt, gloria dei per gloriam filiј intelligenda. Quod uero quia glorificatus in eo deus eſt, ideo glorificauit eum deus in ſe, per incremẽtum glorificati in eo dei, glorificauit eum in ſe deus: ut quia iã regnat in gloria, quæ ex dei gloria eſt, ipſe exinde in dei gloriam tranſeat. In ſe enim eum deus glorificauit, id eſt, in ea natura qua deus eſt, quod eſt, ut ſit deus omnia in omnibus toto iam in deo ex ea qua homo eſt diſpẽſatione manſuro. Nec ſanè de tẽpore tacuit dicens: Et deus glorificauit eum in ſe, & deus protinus glorificabit eum: Vt quia prodeũte ad proditionem Iuda, gloriam quæ ſibi poſt paſsionem conſequuta reſurrectione futura eſſet, in poſterum reſeruaret, dei in eo gloria per uirtutem reſurrectionis oſtenſa: ipſo uero in dei gloriam, id eſt, in deum omnia in omnibus ex ſubiectionis diſpenſatione manſuro. Et in eo quidem quanta furoris hæretici ſtultitia eſt, deſperare in deo, quod humanis ſuis ſpebus blandiaĩ: ut quod in homine deus potens ſit, id in ſe ipſo infirmus ſit. Nec ſermo iſtud, nec ſenſus ratiõis capax loquitur, ut naturali quadam neceſsitate ad conſulendũ nobis obnoxius deus, ſibi nihil afferre beatitudinis poſsit. Non quod profectu egeat, qui imperturbatę naturæ uirtutiſq; ſit: ſed quia per diſpenſationẽ & ſacramentũ pietatis magnę, qui deus & homo eſt, impotens ſibi ſit, hoc ſe totũ præſtare quod deus eſt, cum nobis nõ ambigue indulturus ſit, id quoq; nos eſſe quod nõ ſumus. Vitæ enim humanæ atq; mortis finis eſt reſurrectio. Et certiſsimum militiæ noſtræ ſtipendium eſt incorrupta æternitas: non ad pœnæ perſeuerantiam manens, ſed ad perpetuæ glorię fructũ iucunditatemq; nõ deſinens. Cum igitur hæc noſtra terrenorũ corporum origo in habitum naturæ potioris excedat, & conformis gloriæ dominici corporis fiat: deus in forma ſerui repertus, licet iã glorificatus in corpore ſit, ſecundũ quod in forma ſerui eſt, tamen cõformis deo nõ erit, ut qui nobis formã glorificati corporis ſui tribuet, ipſe corpori ſuo nihil ultra poſsit q̃ nobis ac ſibi ſit cõmune pręſtare. Hoc enim quod dictũ eſt: tũc ſubiectus erit illi, qui ei ſubiecit omnia, ut ſit deus omnia in omnib. plæriq; hæreticorũ ita affirmãt: ut idcirco ſubiјciendus ſit deo patri filius, ut pater per ſubiectionem filiј deus ſit omnia in omnibus, *Tunc ſubiectus intelligunt plærique*

tanquam ei adhuc perfectio dei deſit, quam per filij ſubiectionē ſit adepturus: abſolutæ utiq; ac beatæ diuinitatis inops intelligendus, ſi deus eſſe omnia in omnibus per prouectionem temporum cōſequetur. Ac mihi quidem deum ſola ueneratione intelligenti, non minus his reſpondere impium uidetur, quàm adeſſe: & de natura quæ humani ſenſus conceptionem excedat, uerbis quorum adhuc ſignificatio anguſtior quàm intelligentia ſit, enunciare ſe poſſe confidere: ac primum ambigere, deſit ne quid deo, an plenus ipſe ſit, uel pleno iam pleniorem eſſe ei reliquum ſit. Quod ſi deus cui nō aliunde eſt quod deus ſemper eſt, profectum habeat, ut plus ſit aliquando, non poteſt tamen ad id peruenire, ne ſibi nihil deſit: quia cui naturæ profectus eſt reliquus, nūquam intelligitur ſine aliquo incremento reſiduo profeciſſe, cū natura ad profectum ſpectans, proficiens licet ſemper, ſemper tamen pateat ad profectum. Quod autē in plenitudine perfecta manet, ſemperq; eſt, non ſibi relinquit ut plenius ſit: quia acceſsionē plenitudinis, plenitudo nō capiat. Et hæc quidē de deo ita opinandi, piæ intelligentiæ ſpecies eſt: deo nihil deeſſe, plenumq; eſſe. Cæterum non ignorat Apoſtolus, cuiuſmodi de deo confeſsionis uoce teſtandum ſit dicēs: O profundum diuitiarum & ſapientiæ & ſcientiæ dei, quàm ſunt incomprehenſibilia iudicia eius, & ininueſtigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini? aut quis conſiliarius eius fuit? aut quis prior dedit, & retribuetur ei? Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula ſeculorum. Non circunſcribitur deus mente terrena, neq; hoc ſapientiæ ſuæ profundum ſenſu intelligentiæ penetrantis attingitur, nec iudicia conſtitutionum ſuarum perſcrutantium ingenio apprehendunt, nec uiæ cognitionis eius ininueſtigabiles ſe conſectantium ſtudijs derelinquūt. Incōprehenſum profundum demerſa eius omnia ſunt, nihilq; de rebus eius reperietur, nihil conſectabit. Senſum eius nemo cognouit, & cōſilio non eguit externo. De nobis aūt nunc omnis ſermo hic eſt, non etiam de eo per quem omnia ſunt, qui eſt magni cōſilij angelus, qui & ait: Nemo nouit filiū, niſi pater: neq; patrem quis nouit, niſi filius: & cui uoluerit filius reuelare. Sed aduerſum imbecillas mentes noſtras, & ſe ad definiendæ circunſcribendæq; naturę diuinæ demergentes profundum, confeſsione apoſtolicæ proteſtationis utendum eſt: ne temeraria opinio aliquid ſibi de deo præterquā docetur, uſurpet. Cōmunis autem hæc naturalium cauſarum intelligētia eſt, nihil in ſenſum cadere, niſi quod ſenſui ſubiacet, ut aut res oppoſita oculis, aut opus quodq; ipſo ſenſu noſtro ac mente poſterius: quorum unum quid aut attrectatur aut cernitur, dum concedit intra opinionis noſtræ ſententiam, ipſo tactu uiſuq; moderandum: aliud uero quod fit in tempore, & quodam iuniore à nobis aut gignitur, aut cōſtituitur

exordio, quia ſenſum intelligentiæ non præuenit, iudicio quoq; ſenſus dijudicantis obnoxium eſt: Non enim aut aſpectus noſter inuiſibilia dijudicat, qui non niſi tantum conſpecta diſcernit: aut mens noſtra ſe in id quod non extitit tempus, extendet, & antiquiora ortu ſuo perueſtigabit, cum non niſi earum rerum opinio, quarum ipſa ſit ſenior, relinquatur, quæ plerunque ipſa per neceſsitatem naturalis ſuæ infirmitatis incerta, abſolutam ſcientiam in cauſarum cognitione non teneat, nedum eorum quæ ante ſe ſint, æternam rationem ſenſu ultra natiuitatem ſuam redeunte percipiat. Et idcirco Apoſtolus, quia nunquam niſi ea in cognitionem caderent, quæ ſenſui poſteriora ſuccederent, commemorato ſapientiæ dei profundo, & inſcrutabilium iudiciorum infinitate, & inueſtigabilium uiarum ſecreto, & incogniti ſenſus ignoratione, & conſilij non communicati ignorantia, ſubiecit: Quis enim prior dedit, & retribuetur ei? quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, ipſi gloria in ſecula ſeculorum. Deus qui ſemper eſt, non ſubiectus eſt modo, neque ab anteriore ſui aliquo motu mentis, aut intelligentiæ præuenitur. Et idcirco inueſtigabile & imperſcrutabile ipſe totus profundum eſt. Totus autem ita, ut non per hoc definitus in modo ſit, ſed intellectus ſit in immenſo: quia à nemine quod eſt, ſumpſit, ſed nec prior ei dedit aliquis, ut retribui officium danti oporteat. Ex ipſo enim, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Nõ eget ex ſe, & per ſe, & intra ſe manentibus. Nec qui origo, nec qui opifex eſt, nec qui continens eſt, & internis externus, & effectis conditor, & ſuorum ipſe egens nunquam eſt. Nihil ante eſt, nihil aliunde, nihil extra eſt. Quo igit̃ caret plenitudinis profectu, ut per tempus adhuc deus omnia in omnibus ſit? Vel unde ſumet, extra quē nihil eſt? Nihil autem ita ut ſemper ipſe ſit. Et qui ipſe ſemper eſt, extra quem nihil eſt, quo incremento explendus eſt, uel quo augmento demutandus eſt, dicens: Ego ſum, & non demutor? cum non relinquatur uel ad demutationem locus uel ad profectum cauſa, uel ad æternitatem anterius, uel ad deum aliud præter quam deus ipſe eſt? Non ergo per ſubiectionem filij deus erit omnia in omnibus: neque per cauſam conſummabitur, ex quo, & per quem, & intra quem omnis cauſa conſiſtat. Manet itaq;, ut eſt, ſemper deus, nec profectu eget: quia id quod eſt, ex ſe ac ſibi ſemper eſt. Sed ne in unigenitum quidem deum, demutandæ naturæ cadit neceſsitas. Deus enim eſt, quod plenæ ac perfectæ diuinitatis eſt nomen. Nam ut ſuperius docuimus, & repetitæ gloriæ ſignificatio, & ſubiectionis cauſa eſt, ut ſit deus omnia in omnibus. Eſſe autem deum omnia in omnibus, ſacramentum eſt, non neceſsitas. In forma enim dei manens, formam ſerui aſſumpſit, non demutatus, ſed ſe ipſum exinaniens, & intra ſe latens, & intra ſuam ipſe

uacuefactus poteſtatem, dum ſe uſque ad formam temperat habitus humani, ne potentem immenſamq́ naturam aſſumptæ humilitatis non ferret infirmitas: ſed in tantum ſe uirtus incircumſcripta moderaretur, in quantum oporteret eam uſque ad patientiam connexi ſibi corporis obedire. Quod autem ſe ipſum intra ſe uacuefaciens continuit, detrimentum non attulit poteſtati, cum intra hanc exinanientis ſe humilitatē, uirtute tamen omnis exinanitæ intra ſe uſus ſit poteſtatis. Quod itaq; deus erit omnia in omnibus, aſſumptionis noſtræ profectus eſt. Qui enim cum eſſet in forma dei, repertus eſt in forma ſerui, rurſum confitendus eſt in gloria dei patris: ut non ambigue in eius forma manens intelligatur, in cuius erit gloria confitendus. Diſpenſatio itaq; tantum eſt, non demutatio. in eo enim eſt, in quo erat. Sed cum medium eſt quod eſſe cœpit, id eſt, homo natus, totum ei naturæ, quæ antea deus non fuit, acquiritur: cum deus eſſe omnia in omnibus poſt ſacramentum diſpenſationis oſtenditur. Noſtra hæc itaque lucra ſunt, & noſtri profectus, nos ſcilicet conformes effici gloriæ corporis dei. Cæterum unigenitus deus, licet homo natus ſit, non tamen aliud quàm deus omnia in omnibus eſt. Subiectio enim illa corporis, per quam quod carnale eſt, in naturam ſpiritus deuoratur, eſſe deum omnia in omnibus eum, qui præter deum & homo eſt, conſtituet: noſter autem ille homo in id proficit. Cæterum nos in hominis noſtri conformem gloriam proficiemus, & in agnitionem dei renouati, ad creatoris imaginem reformabimur, ſecundum Apoſtoli dictum: Exuti ueterem hominem cum actibus ſuis, & induti nouum, eum qui renouatur in agnitionem dei ſecundum imaginē eius qui creauit eum. Conſummatur itaque homo imago dei: namq; conformis effectus gloriæ corporis dei, in imaginem creatoris excedit, ſecundum diſpoſitam primi hominis figurationem. Et poſt peccatum ueteremq́ hominem, in agnitionem dei nouus homo factus, conſtitutionis ſuæ obtinet perfectionem, agnoſcens deum ſuum, & per id imago eius: & per religionem proficiens ad æternitatem, & per æternitatem creatoris ſui imago manſurus.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE

Liber XII

VEndimus iam ſancto ſpiritu tandem proſequente, ad tutum ſecuræ fidei tranquillumq́ portum. Atq; ita ut multo mari uentoq́ iactatis accidere ſæpiſsime ſolet, ut cum eos circa ora portuum impediti & graues fluctus nonnunquam morentur, ad ultimum in notam ſibi fidamq́ ſtationē ipſe ille ingentis terribiliſq́ undę æſtus impellat. Quod nobis, ut ſpero, duodecimo hoc aduerſum hæreticam tempeſtatem nitentibus libro continget: ut cum in eo grauiſsimæ impietatis fluctui communitam puppim damus, ipſe ille nos fluctus ad optatæ quietis ſinum deuehat. Omnibus enim incerto doctrinæ uento circumactis, hinc metus, hinc periculum, hinc etiam ſæpe naufragium eſt: quia unigenitus deus ſub prophetica autoritate creatura eſſe defenditur, ut in eo nō ſit natiuitas ſed creatio, quia ex perſona ſapientiæ dictum eſt: Dominus creauit me initium uiarum ſuarum. Hic hyemis eorum maximus fluctus eſt, hæc tortuoſi turbinis grauis unda eſt: quæ excepta à nobis & ſecuro nauigio infracta, uſq; ad ipſum tutiſsimum nos portum optati littoris proſequetur. Non incertis autem neque ocioſis nautarum modo nitimur ſpebus: quos interdum uotis magis quàm fiducia nauigantes, uagi inſtabileſq́ uenti aut depellunt aut deſerunt. Cæterum nobis adeſt inſuperabilis fidei ſpiritus dono unigeniti dei permanens, & nos indemutabili curſu ad tranquilla deducens. Non enim dominum Chriſtum creaturam, quia ipſe eſt qui creauit omnia: neque facturam, quia facturarum omnium ipſe eſt dominus: ſed deum nouimus, deum dei patris propriam generationem. Nos quidem omnes ſecundum bonitatis dignationem dicti aſſumptiq́ ſumus filij dei. Sed ille uerus unus patri deo filius: & uera atque abſoluta manens, tantum in cognitione utriuſq; natiuitas. Noſtra uero tantum hæc ſola religio eſt: filium confiteri non adoptiuum ſed natum, neq; electum ſed generatum. Non enim aut factum aut non natum prædicamus: quia neq; creatorem creaturis comparamus, neq; natiuitatem ſine generatione mentimur. Nō per ſe eſt, qui per natiuitatem eſt. Neq; non natus eſt, qui filius eſt. Neq; qui filius eſt, aliter poteſt quàm naſcendo eſſe, quod filius eſt. Nemini autem dubium eſt, contrarias ſemper obnitenteſq́ impietatis cauſas eſſe cauſis religionum: neq; poſſe id pie ſuſcipi, quod impie ſuſceptum eſſe decernitur. Vt hi nunc noui apoſtolicæ fidei emendatores euangelicum & propheticum ſpiritum in li-

tes

tes diuidunt, & in iurgia partiuntur: ut hi aliter prophetauerint, & hi aliter prædicauerint, quia Salomon ad creaturæ nos uenerationem uocet, Paulus uero ſeruientes creaturæ coarguat. Quæ utique non uidentur ſibi ſecundum pietatis dei intelligentiam conuenire: ut Apoſtolus, & per legem doctus, & per præfinitionem ſegregatus, & per loquentem in ſe Chriſtum loquens, prophetiam aut ignorauerit aut nō ignoratam diſſoluerit, & neſcierit creaturā Chriſtū quem creatorem nuncupauerit, & uetuerit creaturæ religionē, qui ſoli creatori ſeruiendum monuerit dicens: Qui immutauerunt ueritatem dei in mendacium, & ſeruierunt creaturæ præterito creatore, qui eſt benedictus in ſecula. Parum ne arguit hāc falſiloquij impietatem, loquens in Paulo Chriſtus? Parum'ne demutatæ ueritatis mendacium damnat? Per dominū enim Chriſtum creata omnia ſunt, & idcirco ei proprium nomen eſt ut creator ſit. Non cadit in eum efficientiæ ſuæ et natura & nuncupatio: teſtis nobis eſt Melchiſedech, creatorem cœli atq; terræ deum ita prædicās: Benedictus Abraham deo ſummo, qui creauit cœlum & terram. Teſtis eſt & Oſee propheta dicens: Formans cœlū & creans terram ego dominus deus tuus, cuius manus creauerūt omnē militiā cœli. Teſtis & Petrus ita ſcribēs: Quaſi fideli creatori cōmendātes animas ueſtras. Quid operis nomē opifici imponimus? Quid noſtris cognominibus deū cognominamus? Creator noſter eſt, creator omnis militiæ cœleſtis eſt. Hęc cū ad filiū per quē omnia facta ſunt, Apoſtolica atq; euangelica fide intelligenda referant: quomodo his ipſis quę geſsit æquabitur, & in ea erit naturę nuncupatione, qua cūcta quę facta ſunt? Primū quidem humanæ intelligentiæ ſenſus hæc reſpuit, ut creator creatura ſit, quia creatio per creatorem eſt. Qui ſi creatura ſit, & corruptioni ſubditus eſt, & expectationi obnoxius eſt, & ſeruituti ſubiectus eſt. Ait enim idem beatus Apoſtolus Paulus: Et enim longinqua expectatio creaturæ, reuelationem filiorum dei expectat. Vanitati enim creatura ſubiecta eſt non ſponte, ſed propter eum qui ſubiecit eam in ſpe. Quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem claritatis filiorum dei. Si igitur Chriſtus creatura eſt, neceſſe eſt ſub ſpe longinquæ expectationis incertus ſit, & longa eius expectatio noſtra potius expectet, & expectans ea, uanitati ſubiectus ſit, & per neceſsitatis ſubiectionem non ſponte ſubiectus ſit. Subiectus autem non ſponte cum ſit, neceſſe eſt & ſeruus ſit. Seruus autem cum ſit, maneat etiam in corruptione naturæ. Hæc enim omnia creaturæ propria eſſe Apoſtolus docet: à quibus per longinquam expectationem liberanda, ſecundum humanā gloriam clareſcet. Et o impudentem de deo atq; impiam profeſsionem, his eum per creaturæ contumeliam ludibrijs deputare: ut ſperet, ut ſeruiat, ut coactus ſit, ut liberādus ſit in noſtra non

Verbū Melchiſedech de deo filio intelligitur

in

in ſua, cum de ſuis nos ad aliquid prouehamur. Sed impietas noſtra
cum ingenti perfidiæ incremento per hanc illicitæ uocis audaciam eò
procedit: ut quia filius creatura ſit, pater quoq; non differat à creatura.
Chriſtus enim in forma dei manens formam ſerui accepit: et qui in for
ma dei eſt, ſi creatura eſt, deus non aberit à creatura, quia in forma dei
ſit creatura. Eſſe autem in forma dei, non alia intelligentia eſt, quàm in
dei manere natura: Per quod & deus creatura eſt, quia in natura eius
ſit creatura. Qui autem in forma dei erat, deo ſe æqualem eſſe non ra-
puit, quia ex dei æqualitate, id eſt, ex forma eius in ſerui formam dece-
deret. Decedere autem ex deo in hominem, niſi ſe ex dei forma deus e-
uacuans non potuit. Euacuans autem ſe non abolitus eſt, ut nõ eſſet:
cũ eſſet aliud quàm fuiſſet. Neq; enim defecit ex ſeſe, qui ſe euacuauit
in ſeſe, cum uirtutis poteſtas etiam in euacuandi ſe poteſtate permane-
at: & in formam ſerui tranſiſſe, nõ ſit naturam dei perdidiſſe, cum for-
mam dei euacuaſſe nihil aliud quàm uirtus diuinæ ſit poteſtatis. Adeo
autem in forma dei eſſe, nihil aliud eſt quàm æqualem deo eſſe: ut æ-
qualitas honoris domino Ieſu Chriſto, qui in forma dei eſt, debeatur,
ipſo dicente: Vt omnes honorificent filium ſicut honorificãt patrem.
Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui miſit illum.
Nunquam diuerſitas rerum, niſi & in honore diuerſo eſt. Res enim
eædem uenerationis eiuſdem ſunt: quia ut ſummus honor indignè in-
ferioribus defertur, ita cum contumelia ſuperiorum inferiora his æ-
quabuntur honore. Filius autem ſi creatio potius quàm natiuitas ſit,
per uenerationem qua exæquabitur patri, nulla nobis religio hono-
ris ad patrem eſt: cum tanta nobis eius ueneratio impoſita ſit, quan-
ta eſt creaturæ. Sed quia deo patri in eo quod ex deo deus eſt natus, æ-
qualis eſt: eſt etiam æqualis in honore. Filius enim eſt, non creatura.
Et hæc de illo præclara uox patris eſt: Ex utero ante luciferum genui
te. Non præiudicatur autem deo, ut ſæpe iam diximus, per infirmita- *Infirmitas humanæ intelligẽtiæ non præiudicat diuinis*
tem noſtræ intelligentiæ, ut per id quod ex utero genuiſſe ſe dixit, ex
partibus internis externiſq; per membra coeuntibus, tanquam corpo
ralium cauſarum originibus conſiſtat: cum extra naturalium neceſſi-
tatum cauſas liber atque abſolutus, naturæ totius dominus manens,
proprietatem natiuitatis unigeniti ſui ex indemutabilis naturæ ſuæ
uirtute ſignificet. Ex ſpiritu enim ſpiritus naſcens, licet de proprieta-
te ſpiritus, per quam & ipſe ſpiritus eſt, naſcatur: non tamen alia ei
præter quàm perfectæ atque indemutabilis ſubſtantiæ ad id quod na-
ſcitur cauſa eſt. Et ex cauſa licet perfecta atque indemutabili naſcens,
neceſſe eſt ex cauſa in cauſæ ipſius proprietate naſcatur. Proprietas au
tem humanarum natiuitatum intra cauſas uteri continetur: ſed deo
non ex partibus perfecto, ſed indemutabili per ſpiritum, quia deus

ſpiritus eſt, non eſt internarũ cauſarum naturalis neceſsitas. Sed quia nobis ſpiritus de ſpiritu natiuitatem prædicabat, ſenſum noſtrum generationum noſtrarum inſtituit exemplo: non in exemplum natiuitatis, ſed ad intelligentiam generationis, ut exemplum illud non ad neceſsitatem proficiat ſed ad ſenſum. Si igitur creatio eſt unigenitus deus: & quid ſibi uult ſignificatio intelligentiæ, quæ per conſuetudinem natiuitatis humanæ intelligentiam diuinæ generationis oſtendit? Plerunq; enim per hæc noſtrorum corporum membra, operationum ſuarum nobis deus momenta ſignificans, ſenſum noſtrum uſu intelligentiæ communis edocuit, cum ait: Cuius manus creauerunt omnem militiam cœli. Vel iterum: Oculi domini ſuper iuſtos. Vel rurſum: Inueni Dauid Ieſſe filium ſecundum cor meum. Cum enim & uoluntas ſignificetur in corde, per quam Dauid morum probitate complacuit: & cognitio uniuerſitatis, qua extra ſcientiam dei nihil ſit, ſub oculorum uocabulo enuncietur: & operum efficientia quia nihil non ex deo ſit per nomen manuum intelligatur: uolens & prouidens & agens deus cuncta, ſub ſignificatione cauſarum corporalium intelligendus ſine miniſterio corporali eſt: quo modo in eo quod ex utero genuit, non per cauſam corporalem humanæ originis intelligendæ, etiam ſpiritalis natiuitatis ſenſus affertur, cum per cæteras membrorum ſignificationes, cæterarum quoq; in deo efficientiarũ demonſtretur effectus? Quia ergo proponitur cor ad uoluntatem, oculi ad uiſum, manus ad effectum, cum tamen ultra partium imperfectam comparationem deus & uelit & prouideat & peragat, & hæc eadem per cor & oculos & manum enuncientur: nónne ſignificatio qua ex utero deus deum genuit, ueræ natiuitatis oſtenſio eſt? Non quod ex utero genuerit, ſicuti nec per manum agat, nec per oculos uideat, nec per cor uelit: ſed quia per ſignificationem horum uere omnia et agat & uideat & uelit, ita per ſignificationem uteri, uere ex ſe genuerit quem genuit, nõ per cauſam uteri, ſed ad ueritatis genuinæ profeſsionem: ſicuti nec per cauſas corporum aut uelit aut uideat aut agat, ſed utatur his partium nuncupationibus, ut per corporalium miniſteria uirtus efficientiarum incorporalium ſentiatur. Natura igitur humanæ conſuetudinis non ſinit, ſed nec dominicæ doctrinæ ſentẽtia patitur magiſtro diſcipulum præeſſe, uel ſeruum imperare domino: quod alterum alteri & per ignorantiam ſubiaceat, ut ignarus ſcienti, & per conditionem inferius ſit, ut dominatui ſeruitus. Quæ cum ita eſſe commune iudicium ſit, cuius nunc nos temeritatis exemplo, deum creaturam, & filium dei facturam & dicemus & exiſtimabimus? cum nuſquam nobis hoc de ſe & magiſter & dominus ſeruis ac diſcipulis ſuis locutus ſit, neq; natiuitatem ſuam aut creationẽ aut facturam docuerit? Sed & pater nihil aliud

Per membra noſtri corporis ſignificantur operationes dei

quàm

quàm filium teſtatus ſit, & filius nihil aliud quàm proprium ſibi deum patrem profeſſus ſit? Natum utiq; non factum aut creatum, ſicuti ait: Omnis qui diligit patrem, diligit & filium, qui natus eſt ex eo. Factura autem opera creaturarum ſunt, non generationis natiuitas. Non enim cœlum filius, aut terra filius, aut mũdus natiuitas eſt, de quibus dictũ eſt: Omnia per ipſum facta ſunt. Et per prophetam: Opera manuum tuarum ſunt cœli. Et per eundem: Opera manuum tuarum non omittas. Nunquid pictori pictura filius, aut gladius fabro filius, aut architecto domus filius? Hæc enim opera efficientium ſunt: at uero patri ſolus qui ex eo naſcitur, filius eſt. Et nos quidẽ filij deo, ſed per facturam filij. Fuimus enim aliquando filij iracundiæ, ſed filij deo per ſpiritum adoptionis effecti, & dici id meremur potius quàm naſcimur. Et quia omne quod fit, antequam fiat, non fuit: nos cum filij non fuiſſemus, ad id quod ſumus efficimur. Ante enim filij non eramus, ſed poſtquam meruimus hoc, ſumus. Sumus autem non nati, ſed facti: neq; generati, ſed acquiſiti. Acquiſiuit enim ſibi deus populum, & per hoc genuit. Genuiſſe autem deum filios, nunquam cum proprietatis ſignificatione cognoſcimus. Non enim ait, filios meos genui & exaltaui: ſed hoc tantum, filios genui & exaltaui. Niſi fortè in eo quod ait: Filius primogenitus meus Iſrael, quiſquam hoc quod primogenitus meus dixit, ad detrahendam filio proprietatem generationis intelliget: ut quia & de Iſrael dixerit meus, aſſumptio factorum filiorum pro natiuitatis proprietate uſurpata ſit. Et idcirco non ſit natiuitati dei proprium, quod de eo dictum eſt: Hic eſt filius meus dilectus, cum meus etiam illis proprium eſſe dicatur, quos non natos eſſe manifeſtum eſt. Non natos autem eſſe, licet nati eſſe dicantur, uel ex eo docetur cum dicitur. Populo qui naſcetur quem fecit dominus. Ergo populus Iſrael naſcitur ut fiat: neq; per id quod naſci dicitur, non intelligitur & fieri. Ex adoptione enim eſt filius, non ex generatione: neq; ei proprietas, ſed nuncupatio eſt. Nam licet primogenitus meus de eo ſcriptum ſit: longe tamen multumq; differt, filius meus dilectus, & filius primogenitus meus. Vbi enim natiuitas eſt, ibi filius meus dilectus. Vbi uero electio ex gentibus eſt, & adoptio per uoluntatem eſt: ibi filius primogenitus meus. Hic quod ſuus eſt, ad primogenitum eſt: illic quod ſuus eſt, ad filium eſt. Et in natiuitate filij primum ſuus eſt, & ſic dilectus: in electione, primũ primogenitus, & ſic poſtea ſuus: Vt adoptato ex omnibus populis filio Iſrael proprium eſſet, quod primogenitus eſt: nato uero unigenito deo, manifeſtum ſit, proprium eſſe quod filius ſit. Non eſt itaq; uera & perfecta natiuitas, ubi deputatur magis quàm generatur: quia non ambiguum eſt eum populũ qui in filium naſcatur, & fieri. Quod autem fit cum non fuiſſet, & per id quod factum eſt dicitur naſci: non

Filius primogenitus meus Iſrael

eſt in eo uera natiuitas, quia ante aliud quàm natũm eſt fuerit. Et idcirco fuit antequam naſceretur, id eſt, antequam fieret: quia qui ex gentibus filius eſt, gens eſt antequam filius ſit: ac per id non uere filius, quia non ſemper filius. Vnigenitus autem deus neq; fuit aliquando non filius, neq; fuit aliquid antequam filius, neq; quicquam aliud ipſe niſi filius. Atq; ita qui ſemper eſt filius, non reliquit id de ſe intelligentiæ, ne aliquando non fuerit. Et natiuitates quidem humanæ habent in tempore non fuiſſe, primum quia omnes ex his omnibus qui ante fuerint naſcantur. Nam tametſi unicuiq; naſcentiũ, ex eo ſit origo qui fuerit, tamen ipſe ille ex quo naſcitur non fuit antequam natus eſt. Dehinc ipſe qui natus eſt, poſt quàm non fuit natus eſt, tempore ipſo ante manente quàm naſcitur, Naſcens enim hodie, in eo quod heſternum fuit, non fuit: Et in id quod eſt, ex eo quod non fuit cœpit: & intra intelligentiam noſtram eſt, heſterno id quod hodie naſcitur non fuiſſe. Atq; ita natiuitas eius per quam eſt poſt id quod non fuit manet, quia hodie primum poſt heſternum tempus eſſe neceſſe eſt, ut ei ſit in tempore non fuiſſe. Et hæc quidem communia in rerum humanarum origine ſunt, ut omnia initium ſui cum antea nõ fuerint accipiant. Primum quidem, ut docuimus, per tempus, deinde per cauſam. Et per tempus quidem non ambiguum eſt, quin ea quæ nunc cœperint, ante non fuerint. Per cauſam uero, quia his non ex cauſis conſtet eſſe quod maneant. Reuolue enim omnes originum cauſas, & intelligentiam in anteriora conuerte, inuenies nihil cœpiſſe per cauſam, dum omnia per uirtutem dei ad id quod ſunt creantur, non etiam naſcuntur ex aliquo. Ex quo etiam unicuiq; generi per ſucceſsionem ipſam naturale eſt, ut nõ fuerit & cœperit, dum & poſt tempus in tempore eſt: & cum ſemper uniuerſa poſt tempus ſint, cauſam ſui quoq; de antea non extantibus ſumunt, dum ex his naſcuntur quæ antea non fuerint: ipſo illo primo humani generis parente Adã ex terra quę ex nihilo eſt, & poſt tempus id eſt, poſt cœlum & terram, diem, ſolem, lunam & aſtra formato, qui & originem non habuerit naſcendi, & cœperit cum non fuiſſet. Sed unigenito deo, cui non præeſt tempus anterius, non relinquitur ut aliquando non fuerit, quia ipſum illud aliquando iam temporis eſt, & incipiet nõ poſt eũ tempus eſſe, ſed ipſe eſſe poſt tempus, cui in eo quod antequam naſceretur nõn fuit, id ipſum in quo nõ fuit præferatur. Deinde qui ex eo qui eſt, natus eſt, intelligi non poteſt, ex eo quod non fuit natus eſſe: quia eius qui eſt ad id quod eſt, cauſa pater eſt, non etiam id quod non eſt, origo naſcendi eſt. Ergo cui neq; in tempore eſt, ut aliquando non fuerit, neq; in patre, id eſt, autore eſt, ut ſubſiſtat ex nullis: nõ reliquit id de ſe occaſionis, ut aut ex nihilo natus ſit, aut non fuerit antequam naſceretur. Non ſum autem neſcius pleroſq; eorum quibus

quibus aut per impietatem obtuſa mens ſacramentum dei non capit, aut per aduerſi ſpiritus dominationem ſub ſpecie religionis obtrectan di deo furor pronus eſt, affirmare ſimpliciorum auribus id ſolere: nos cum ſemper filium fuiſſe dicamus, neq; aliquando fuiſſe quod nō fuit, ſine natiuitate eum per id quod ſemper fuerit prædicare: quia humani ſenſus opinio id quod ſemper fuit nō patiatur ut natum ſit. Naſcendi autem cauſa, ut ſit quod non erat: eſſe uero quod non fuit, nihil aliud ſub communi ſenſu eſſe quàm naſci. Adijciant uero ad hæc arguta ſatis atq; auditui placentia: Si, inquit, natus eſt, cœpit. Et quum cœpit non fuit. Et cum non fuit, non patitur ut fuerit. Atq; idcirco piæ intelligentiæ ſermonem eſſe contendant, non fuit antequam naſceretur: quia ut eſſet qui non erat, non qui erat, natus eſt. Neq; eguit natiuitate qui erat, cum ad id ut eſſet qui non erat naſceretur. Ac primum oportuerat homines religioſam diuinarum rerum ſcientiam præferentes, ubi euangelicæ atq; apoſtolicæ prædicationis ueritas præcellebat, callidę philoſophię tortuoſas quęſtiones abijcere, & ſectari potius fidem quæ in deo eſt: quia ſenſum infirmum facile fidei ſuæ præſidio ſophiſma ſyllogiſticæ interrogationis exueret, cum captioſa propoſitio reſponſionem ſimplicem, ſibiq; ſecundum interrogationem rerum obſecundantem ad ultimum iam ſenſus ſui interrogatione ſpoliaret, ut quod profeſsione amiſiſſet, id iam conſcientia nō teneret. Quid enim tam neceſſario interrogationi obſecundabit, quàm ut cū à nobis quæratur: eſt ne aliquid antequam naſcitur? in profeſsione noſtra ſit non fuiſſe antequam naſcitur. Neque enim aut in natura aut in neceſsitate eſt, ut quod eſt naſcatur: cum naſci quid ob id tantum ut ſit, non quia erat, neceſſe ſit. Quod cum conceſſum fuerit à nobis, quia recte conceditur: exuti fidei ſcientia, capti iam impijs atque alienis ſtudijs acquieſcamus. Quod prouidens ante beatus Paulus apoſtolus, ſicut frequenter oſtendimus, ut caueremus admonuit dicens: Videte ne quis uos ſpoliet per philoſophiam & inanem deceptionem, ſecundum traditionem hominum, ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Cauendum igitur aduerſum philoſophiam eſt, & humanarum traditionum non tam euitanda ſunt ſtudia quàm refutanda. Neq; enim his ita concedendū eſt, quaſi uincant potius quàm fallant. Quia nos Chriſtum dei uirtutem & dei ſapientiam prædicantes, æquum eſt humanas doctrinas non tam defugere quàm refellere: & ſimpliciores ne ab his ſpolientur, & obſtruere & inſtruere. Nam cum poſsit omnia, & in ea omnia ſapienter deus poſsit, nec uirtuti eius ratio, nec rationi uirtus obſiſtat: oportet & eos qui Chriſtum prædicant mundo, irreligioſis mundi imperfectiſq; doctrinis per ſcientiam ſapientis omnipoten-

Contra ſophiſticas captiones

tiæ contraire, Secundum illud beati Apoſtoli dictum: Noſtra enim arma non ſunt carnalia, ſed potentia deo, ad deſtructionem munitionum, rationes deſtruentia, & omnem altitudinem eleuatam aduerſus cognitionem dei. Fidem non nudam Apoſtolus atque inopem rationis reliquit, quæ quamuis potiſsima ad ſalutem ſit, tamen niſi per doctrinam inſtruatur, habebit quidem inter aduerſa tutum refugiendi receſſum, non etiam retinebit conſtantem obtinendi ſecuritatem, eritq; ut infirmibus ſint poſt fugam caſtra, non etiam ut arma habentibus adſit interrita fortitudo. Contundendæ ſunt ergo inſolentes aduerſum deum diſputationes, & deſtruenda rationum fallacium munimenta, & eleuata ad impietatem ingenia conterenda, nec carnalibus armis, ſed ſpiritualibus: nec terrena doctrina, ſed cœleſti ſapientia: ut quanta rerum diuinarum humanarumq; diſcretio eſt, tantum ultra terrena ſtudia ratio cœleſtis excedat. Ceſſet itaque ſolicitudo perfidię, neque negare nos, quia ipſa non intelligit exiſtimet, quod ſolum à nobis bene & intelligitur & creditur. Nam ipſa ſermonum enunciatione, cum natum confitemur, non tamen non natum prædicamus. Neque enim id ipſum eſt, non natum atque naſci: quia illud ab altero, hoc uero à nemine eſt. Et aliud eſt ſine autore eſſe ſemper æternum: aliud quod patri, id eſt, autori eſt coæternum. Vbi enim pater autor eſt, ibi & natiuitas eſt. At uero ubi autor æternus eſt, ibi & natiuitatis æternitas eſt: quia ſicut natiuitas ab autore eſt, ita & ab æterno autore æterna natiuitas eſt. Omne autem quod ſemper eſt, etiam æternum eſt: Sed tamen non omne quod æternum eſt, etiam innatum eſt. Quia quod ab æterno naſcitur, habet æternũ eſſe quod natum eſt. Quod autem non natum eſt, id cum æternitate non natum eſt. Quod uero ex æterno natum eſt, id ſi non æternum natum eſt, iam non erit & pater autor æternus. Si quid igitur ei qui ab æterno patre natus eſt, ex æternitate defuerit, id ipſum autori non eſt ambiguum defuiſſe: quia quod gignenti eſt infinitũ, infinitũ eſt etiã naſcenti. Mediũ enim quid inter natiuitatem dei filij & generationẽ dei patris, nec ratio, nec ſenſus admittit: quia & in generatione natiuitas eſt, & in natiuitate generatio eſt. Quod utrunq; ſine interuallo ſui eſt, quia ſine utroq; neutrum eſt. Quod ergo niſi ex utroq; non conſiſtit, id in omnibus niſi utrunque non permanet: quia in aliquo alterum non relinquatur, quod id ipſum alterum in aliquo non poſsit eſſe ſine altero. Sed inquiet quiſquam diuini huius incapax ſacramenti: Omne quod natum eſt, non fuit: quia in id natum eſt, ut eſſet. Et quis igitur ambiget quin quæ in rebus humanis nata ſunt, aliquando non fuerint? Sed aliud eſt ex eo naſci qui non fuit, aliud ex eo naſci qui ſemper eſt. Infantia enim omnis cum antea non fuiſſet, cœpit ex tempore. Quæ rurſum in pueritiam ex-

creſcens, poſt etiam adoleſcentiam coegit in patrem, & non ſemper pater eſt, qui ante in adoleſcentiam per pueritiam, & in pueritiam per infantiã cœptam profecerit. Ergo qui non ſemper pater eſt, non ſemper & genuit. Vbi autem ſemper pater eſt, ſemper & filius eſt. Si itaque habes in cognitione uel ſenſu deum, in cuius cognitionis ſacramento proprium eſt quod pater eſt, non ſemper patrem eſſe filij unigeniti: habes & in intelligentia & ſcientia, non ſemper filium eſſe qui genitus eſt. Quod ſi ſemper patri proprium eſt, quod ſemper eſt pater: neceſſe eſt filio ſemper proprium eſſe, quod ſemper eſt filius. Et quomodo in ſermonem noſtrum atque intelligentiam cadet, ut non fuerit antequam naſceretur: cui proprium eſt, ſemper eſſe quod natus eſt? Formam igitur atq; imaginem inuiſibilis dei unigenitus in ſe deus continens: in omnibus his quæ propria deo patri ſunt, per plenitudinem ueræ in ſe diuinitatis æquatur. Nam ut ſuperioribus libris docuimus, per uirtutem & uenerationem ſicut pater & honorandus & potens eſt: ita & in eo quod pater ſemper eſt, ei quoque in eo quod filius eſt, filio ſemper eſſe commune eſt. Nam ſecundum ad Moyſen dictum, Miſit me ad uos is qui eſt, deo proprium eſſe id quod eſt, non ambigens ſenſus eſt: quia id quod eſt, non poteſt intelligi diciq; non eſſe. Eſſe enim & non eſſe, contraria ſunt: neq; hæ diuerſæ ſignificationes in unum atq; idem coeunt, quia manente alia altera non erit. Ergo ubi eſſe eſt, non poteſt uel ſenſum uel ſermonem inire non eſſe, ſenſui noſtro retroacto ſemper'que reuocato ad intelligentiam eius qui eſt, deo id ipſum tantum quod eſt dei, ſemper anterius eſt: quia id quod infinitum in deo eſt, ſemper infinitatem ſenſus noſtri recurſui ſubtrahit: Vt ante id quod proprium deo eſt, ſemper eſſe aliquid aliud intentio retroacta non capiat, quia nihil aliud ultra ad intelligendam dei æternitatem procedat, quum deum ſemper eſſe ſemper occurrat. Quod igitur & per Moyſen de deo ſignificatum, & per communem ſenſum nihil aliud nobis intelligendum permittitur, id ipſum unigenito deo eſſe proprium euangeliſta teſtatur: cum in principio erat uerbum, & cum apud deum hoc erat, et cum lumen uerum, & cum unigenitus deus in ſinu patris eſt, & cũ Ieſus Chriſtus ſuper omnia deus eſt. Erat igitur atq; eſt: quia ab eo eſt, qui quod eſt, ſemper eſt. Ab eo autem eſſe, id eſt, ex patre eſſe, natiuitas eſt. Eſſe autem ſemper ab eo, qui eſt ſemper, æternitas eſt. Aeternitas uero non ex ſe, ſed ex æterno, ex æterno autem nihil aliud quàm æternum. Quod ſi non æternum: iam nec pater, qui generationis eſt autor, æternus eſt. Quod ſi illi patrem ſemper eſſe, atq; huic filium ſemper eſſe propriũ eſt, & in eo quod eſt, ſignificatur æternitas: per id quoq; cui quod eſt, propriũ eſt, proprium eſt & æternum. Nemini autem dubium eſt, quin generatio ſignificet

natiuitatem, & natiuitas manentem doceat, non etiam nõ manentem. Porrò autem ambigi non poteſt, neminem qui erat naſci. Nam naſcendi ad eum non proficit cauſa, qui per ſe maneat æternus. Sed unigenitus deus, qui & dei ſapientia & dei uirtus & uerbum eſt: cum natus ſit, patrem teſtatur autorem. Cum ex manente natus eſt, non eſt natus ex nihilo. Et cum ante tempora æterna natus eſt, omnem ſenſum neceſſe eſt naſcendo præueniat: nec reliquit in uerbis, ut non fuerit antequam naſceretur. Si enim ſenſui noſtro ſubiacet, ut non fuerit antequam natus eſt: iã natiuitate eius & ſenſus noſter & tempus anterius eſt. Quia omne quod non fuit iam & ſenſui obnoxium eſt & tempori, in ea ipſa ſignificatione qua non fuit. Quia non fuiſſe, pars temporis eſt. Qui autem ab æterno eſt & ſemper fuit, dum & ſemper fuiſſe ſupra tẽpus eſt, & natum eſſe natiuitas eſt. Natum itaq; unigenitum deum, ſed natum ante tempora æterna cõfitemur. Quia cõfiteri neceſſe eſt, in quod nos Apoſtolicarũ atq; propheticarum prędicationũ dicta concludũt, cum tamen ſenſus humanus intelligentiam intemporalis natiuitatis nõ apprehendat, quia aliquid in naturis terrenis ante tempora natũ eſſe non cõpetit. Quod cum ita à nobis prædicabitur, quo modo rurſum eiuſdem intelligentiæ complexu, non fuiſſe antequam naſcitur dicemus, cum ſecundum Apoſtolum ante tempora æterna ſit unigenitus deus? Si igitur natum ante tempora æterna non ratio humanæ intelligentię, ſed prudentię fidelis profeſsio eſt, quia & natiuitas per autorem eſt, & quod tempora excedit æternum eſt, & extra ſenſum terrenũ eſt quod ante tempora æterna ſit natum: certe iam impia uoluntate ſenſum humanæ rationis extollimus, ut per intelligentiam mundi non fuerit antequam naſcitur, cum ultra ſenſum humanum & intelligentiam mundi naſcatur æternum. Aeternum autem eſt, quicquid tempus excedit. Tempora enim omnia uel opinione complectimur, uel ſcientia: cum quod nunc eſt, ſcimus non etiam pridie fuiſſe, quia quod pridie fuerit nunc non ſit: quod autem eſt, nunc tantum ſit, non & pridie fuerit. Opinione uero ita præterita metimur: ut ante urbem aliquam inſtitutam, etiam non ambigatur tempus fuiſſe, quo urbs inſtituta non fuerit. Cum ergo uel ſcientiæ uel opinioni noſtræ ſubiaceãt tempora, ſenſu humanæ intelligentiæ iudicamus, ut de aliqua ratione dixiſſe exiſtimemur, non fuit antequam naſceretur, quia uniuſcuiuſq; originem tempora ſemper antelata pręueniant. At uero cum in dei rebus, id eſt, in dei natiuitate nihil non ante tempus æternum ſit, non cadit in id, ut antequam natus eſt, cuiq; ante tempora æterna promiſſum æternum ſit, ſecundum beati Apoſtoli dictum, In ſpe uitæ æternæ quam promiſit non mendax deus ante tempora æterna, aliquando non fuiſſe dicatur: quia intelligi non poteſt cœpiſſe poſt aliquid, qui eſſe

ſit ante

ſit ante æterna tempora confitendus. Si ergo naſci aliquid ante tempora æterna, neq; in naturis humanis eſt, neque in intelligentia, & tamen in hoc profeſsionibus de ſe dei creditur: quomodo id quod ſine ſenſu intelligentiæ æternæ natum ſemper, id eſt, ante tempora æterna eſſe apoſtolica fides locuta ſit, id rurſum non fuiſſe antequam naſcitur, per ſenſum humanæ intelligentię noſtri temporis æſtimatione infidelitas eloquitur? Cum quod ante tempus natum eſt, ſemper eſt natum: quia id quod eſt ante æternum tempus, hoc ſemper eſt. Quod autem ſemper eſt natum, non admittit ne aliquando non fuerit: quia aliquando non fuiſſe, iam non eſt ſemper eſſe. Semper autem eſſe excludit non ſemper fuiſſe. Et excluſo eo per id quod ſemper eſt natum, non ſemper fuiſſe, non cadit in ſenſum, ut non fuerit antequam natus ſit: quia qui ante tempora æterna natus eſt, natus eſſe ſemper in ſenſu eſt, cum tamen ante tempora natum non eſſe nõ ſubeat in ſenſum. Nam ſi quod utique conuenit, ante creaturam ſeu inuiſibilem, ſeu corporalem & ante omnia ſecula & tempora æterna, & ante ſenſum omnem natus confitendus eſt eſſe, qui per id quod ita natus eſt, ſemper eſt: concipi quoque nullo ſenſu licet, ut non fuerit antequam naſceretur, quia & ante ſenſum omnem eſt qui ante tempora æterna natus eſt, & in ſenſu nunquam eſt eum qui ſemper eſſe confitendus eſt non fuiſſe. Sed argute huius interrogationis calumnia antefertur: Si, inquit, in ſenſum non cadit non fuiſſe antequam naſcitur, reliquum hoc ſenſui eſt, ut qui erat natus ſit. Et calumnianti reſpondebo. Nunquid à me aliud quàm natum dici meminerit? Aut nunquid ante tempora æterna eſſe, id ipſum ſit quod eſt, eum qui erat naſci? quia naſci quod erat, iam non naſci eſt: ſed ſeipſum demutare naſcendo eſt. Natum autem ſemper eſſe, hoc eſt ſenſum temporum naſcendo præcurrere: neque intelligentiæ patere aliquando fuiſſe nõ natum. Non eſt itaque id ipſum natum ante tempora æterna ſemper eſſe, & eſſe antequam naſci. Natum autem ante tempora æterna ſemper eſſe, excludit non fuiſſe antequam naſceretur. Cęterum non relinquit prius eſſe quàm naſci: quia qui ultra ſenſum eſt, in nullo ſubiacet ſenſui. Nam ſi ultra ſenſum eſt, natum ſemper eſſe: nõ licet iam eſſe poſt ſenſum non fuiſſe eum antequam naſceretur. Cum itaque natum ſemper eſſe, nihil aliud ſit confitendum eſſe quàm natum, id ſenſui antequam naſceretur uel fuiſſe, uel non fuiſſe non ſubiacet: quia ſenſum nihil aliud quàm ante tempora æterna natum eſſe ſemper anteuenit. Natus itaque eſt, & ſemper eſt: qui nihil aliud de ſe patitur intelligi aut dici poſſe, niſi natum. Nam cum anterior ipſo tempore ſenſu non eſt, quia ante ſenſum tempus æternum eſt, non admittit ſenſum de ſe diiudicantem, eſſe aut non fuiſſe antequã naſceretur: quia & eſſe antequã naſcitur, non ſit natiuitatis, & non fuiſſe

fuiſſe, iam temporis ſit. Ergo & infinitas temporum æternorū, quod eſt temporis, id eſt, non fuiſſe, conſumit: & natiuitas quod ſuum non eſt, id eſt, antequam naſcitur eſſe, non patitur. Quod ſi aut eſſe aut non fuiſſe ſenſui ſubiacebit, iam natiuitas ipſa poſt tempus eſt: quia qui non ſemper eſt, neceſſe eſt cœperit eſſe poſt aliquid. Finis igitur fidei & ſermonis & ſenſus eſt, dominum Ieſum & natum eſſe & ſemper eſſe: quia ſi quid de filio mens retroacta ſcrutabitur, nihil aliud ſcrutantis ſenſui quàm natum eſſe & ſemper eſſe, ſemper occurret. Vt igitur deo patri proprium eſt ſine natiuitate: ita & filio debitum eſt, per natiuitatem ſemper eſſe. Natiuitas autem nihil aliud quàm patrem, neque pater aliud quàm natiuitatē enunciabit. Medium enim nihil quicquam nomina iſta aut natura permittit. Aut enim non ſemper pater, ſi non ſemper & filius: aut ſi ſemper pater, ſemper & filius: quia quantum filio temporis ne ſemper filius fuerit, abnegabitur, tantum patri deeſt ne pater ſemper ſit: Vt licet ſemper deus, non tamen & pater in ea fuerit infinitate, qua deus eſt. Etiam in id ſe profeſsio impietatis extendet, ut non filio tempora natiuitatis, ſed patri generationis aſcribat: quia generationis modus intra natiuitatis ſit tempora conſtitutus. Pium tibi ac religioſum hæretice, exiſtimas, deum ſemper quidem, ſed non ſemper patrem confiteri? Quod ſi ita ſentire te pium eſt: Paulum impietatis, neceſſe eſt filium ante tempora æterna eſſe dicentem, condemnes. Etiam ipſam de ſe teſtantē ſapientiam, quod ante ſecula fundata ſit, crimineris: quæ patri aderat, tum cum cœlum præpararet. Sed tu ut deo initium tribuas quo pater eſt, prius temporibus initium decerne quo cœpta ſunt. Quæ ſi cœpta ſunt, mendax eſt Apoſtolus, qui ea ſit profeſſus æterna. Soletis enim tempora de ſolis ac lunæ creatione numerare, quia ſcriptū de his ſit: Et ſint in ſigna & tempora & annos. Sed qui ante cœlum eſt, quod ſecundum uos etiam ante tempus eſt, idem & ante ſeculum eſt. Neq; ſolum ante ſeculum eſt, ſed etiam ante generationes generationum ſeculum præeuntes. Quid caducis & terrenis & anguſtis diuina & infinita cōcludis? Neſcit Paulus in Chriſto niſi temporum æternitatem. Non poſt aliquid ſe eſſe ſapientia, ſed ante omnia loquitur: Tecum à ſole ac luna tempora inſtituta ſunt: Chriſtum autem ante ſolem permanere ſignificat dicens: Ante ſolem permanet nomē eius. Et ne res dei mūdi iſtius origine inchoatas arbitreris, idem dixit: Et ante lunam, & generationes generationū. Deſpiciuntur hic tempora à tantis uiris & prophetico ſpiritu dignis: & nihil ſenſui humano relinquitur, in quo ſe ante natiuitatē, quæ tempora æterna excedit, extendat: Sed hunc modū tantum habeat religioſæ opinionis fides, ut dominum Ieſum Chriſtum unigenitum deum, & ad perfectæ natiuitatis confeſsionem natum meminerit, & in diuinitatis

tatis ueneratione non ignoret æternum. Sed accuſamur mendacij, & unà nobiſcum doctrina Apoſtolicæ prædicationis arguitur, natiuitatem quidem confeſſa, ſed æternitatem natiuitatis profeſſa: ut & natiuitas teſtaretur autorem, & æternitas in ſacramento diuinæ natiuitatis ſenſum humanæ opinionis excederet. Profertur enim aduerſum nos ſapientiæ de ſe proteſtatio, quæ creatam ſe docuerit his dictis: Dominus creauit me initium uiarum ſuarum. Et ò te miſer hæretice, qui indulta eccleſiæ aduerſum ſynagogam arma, contra fidem eccleſiaſticæ prædicationis inuadis: & doctrinæ ſalutaris munitiſsimam intelligentiam rapis aduerſum uniuerſorũ ſalutem, creaturam Chriſtum per hæc uerba eſſe contendens. Nam Iudæum potius negantem Chriſti ante ſecula æterna diuinitatem, & in omnibus operibus ac doctrinis dei efficientiam, hæc uerba ſapientiæ ſubſiſtentis extinguunt; quæ ſe nunc creatam initium uiarum dei, & in opera eius à ſeculo dixerit, ne fortè ante Mariam manere non exiſtimaretur, neque tamen creatam ſe ad natiuitatis intelligentiam referret, quia uiarum initium, & in opera ſit creata. At uero ne hoc uiarum initium, quod utiq; de diuinis rebus humanæ cognitionis exordium eſt, quiſquam ad ſubijciendam tempori natiuitatem infinitam deputaret: fundatam ſe ante ſecula ſit profeſſa. Vt dum aliud eſt in uiarum initium, & in opera creari, & aliud eſt ante ſecula fundari, anterior intelligeretur eſſe et creatiõe fundatio: & hoc ipſum quod fundata in opera ante ſeculum eſt, ſacramentũ creationis oſtenderet: quia fundatio ante ſeculum, & creatio in uiarum initium atq; in opera, poſt ſeculum ſit. Iam uero ne creatio & fundatio fidem diuinæ natiuitatis offenderet, ſequitur: Prius quàm terram faceret, prius quàm montes ſtabiliret, ante omnes colles genuit me. Iam genitus eſt ante terram, qui ante ſecula fundatus eſt: neque ſolum ante terram, ſed etiã ante montes atq; colles. Et in his quidem quia de ſe ſapientia loquitur, plus loquitur quàm auditur. Omnia enim quæcunque ad infinitatis intelligentiam ſignificantur, iſtiuſmodi eſſe oportet, ne rei cuiquam aut generi ſecũda in tempore ſint. Cæterũ ad æternitatis demonſtrationem nequaq; temporaria coaptabuntur: quia per id quod poſteriora ſunt cæteris, per ſe ipſa non manifeſtant infinitatis exordium, cum temporale ſortita ſint. Quid enim magnum eſt, ut ante terram deus dominum Chriſtum genuerit, cum angelorũ origo terræ creatione reperiatur antiquior? Aut cur qui ante terram genitus diceretur, etiam ante montes, neq; ſolum ante montes, ſed etiam ante colles natus manifeſtaretur: cum collium ſignificatio poſt montes ſit, montium uero intelligentia poſt terram ſit? Per quod exiſtimari nõ poteſt, idcirco hæc eſſe dicta, ut ante montes & colles & terrã eſſe intelligeretur: qui ea quæ ante terrã & montes & colles ſunt, infinitatis ſuæ æternitate

Angeli ante mundũ creati reperiuntur

nitate præcelleret. Sed ſenſum noſtrum ſermo diuinus non inopem rationis reliquit, nam cauſam dicti per hæc quæ conſequuntur oſtendit: Deus fecit regiones, & inhabitabilia & cacumina quæ habitantur ſub cœlo. Cum pararet cœlum, eram cum illo, & cum ſecernebat ſuam ſedem. Quando ſuper uentos ualidas faciebat in ſummo nubes, & cum certos ponebat fontes ſub cœlo, & cum fortia faciebat fundamenta terræ, ego eram apud illum componens. Quis hic temporum locus eſt? aut quo ſe extendere ultra infinitam unigeniti dei natiuitatem, humanæ intelligentiæ ſenſus permittitur? Non enim per hæc, quorum creationem mente concipimus, comprehendi generatio eius poteſt, qui anterior his omnibus eſt: ut quamuis præſtet in tempore, non tamen infinitus ſit, cui hoc ſolum tributum ſit, ut ante temporalia natus ſit. Nam cum illa tempori in ſui conſtitutione ſubiaceant, ille tamen licet anterior his omnibus ſit, non ſit liber à tempore, quia temporalis horum conſtitutio tempus natiuitatis eius qui ante ſit natus, oſtendat, dum hoc ipſum ei tempus eſt, quod temporalibus antefertur. Sed dei ſermo & ueræ ſapientiæ doctrina quæ loquitur, & perfecta & abſoluta ſignificat: docens ſe non temporalibus eſſe anteriorem, ſed infinitis. Cum enim præpararetur cœlū, aderat deo. Nunquid cœli præparatio deo eſt temporalis? ut repens cogitationis motus ſubito in mentem tanquam antea torpidam ſtupentemq́ ſubrepſerit, humanoq́ modo fabricandi cœli impenſam & inſtrumenta quæſiuerit? Atqui alius prophetę de operationibus domini ſenſus eſt, cum ait: Verbo domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorum. Præcepto tamen dei cœli ut firmarentur eguerunt. nam apparatus & uirtus eorum in hac imperturbatæ conſtitutionis ſuæ firmitate, non de temperatione alicuius, & permixtione materiæ: ſed ex ſpiritu diuini oris exiſtit. Quid ergo eſt præparanti deo cœlum genitam ab eo adeſſe ſapientiam: cum neq́ creatio cœli ex præparatione conſiſtat, neque naturæ dei ſit, in apparatu eum cogitandi operis commorari? Nihil enim non ſemper cum deo fuit, quicquid in rebus eſt: quæ & ſi ad creationem ſui cœpta ſunt, non ſunt tamen à dei uel præſcientia, uel poteſtate inchoata. Et teſtis eſt nobis propheta dicens: Deus qui feciſti omnia quæ futura ſunt. Quæ enim futura ſunt, licet in eo quod creanda ſunt, adhuc fient, deo tamen, cui in creandis rebus nihil nouum ac recens eſt, iam facta ſunt: dum & temporum diſpenſatio eſt ut creentur, & iam in diuinæ uirtutis & præſcientiæ efficientia ſint creata. Et idcirco nunc ſapientia natam ſe ante ſecula docens, anteriorem ſe non ſolum his quæ creata ſunt, docet, ſed æternis coæternam, præparationi ſcilicet cœli, & diſcretioni ſedis dei. Nō enim tum diſcreta ſedes eſt, cum effecta eſt: quia aliud eſt diſcerni ſedem, aliud

Dei ſermo pro filio dei

componi

componi. Necꝙ tum paratum cœlum eſt, cum præparatũ eſt: nam erat apud præparantem & diſcernentem. Poſt uero componebat cum parante: æternitatem ſuam, cum præparanti adeſt, & miniſterium, quando cum parante componit, oſtendens. Idcirco nunc etiam ante terram & montes & colles genitam ſe eſſe dixit, quia & præparationi cœli afuiſſe ſe diceret: ut hęc iam tunc cũ præpararetur cœlũ, penes deum facta eſſe per id quod nihil deo nouum eſt, demõſtraret. Perpetua enim & æterna rerum creandarum eſt præparatio: necꝙ partibus cogitationum uniuerſitatis huius corpus effectum eſt, ut primum de cœlo ſit cogitatũ, poſtea terræ cura & tractatus deum inierit, conſultatumq́ꝫ per ſingula ſit, ut primum in planiciem diffunderetur, deinde poſtea meliori conſilio montibus eleuaretur, rurſum autem etiam collibus uariaretur: quarto deinde habitabilis etiam in ipſis cacuminibus redderetur, præpararetur cꝫ cœlum, ac ſedes dei ſegregaret, uentorumq́ꝫ exhalationes nubes in ſummo ualidæ continerent. Tunc deinde certi ſub cœlo fontes manarent, ac poſtremo fundamentis terra fortibus confirmaretur. Singulis enim his omnibus anteriorem ſe ſapiẽtia eſſe profitetur. Sed cum omnia per deum quæ ſub cœlo ſunt, facta ſint, & componendo cœlo Chriſtus affuerit, & ipſam præparati cœli præueniat æternitatem, non patitur hoc exiſtimari in deo minutarum rerum particulatas cogitationes, quia omnis horũ præparatio deo eſt coæterna. Nam tametſi habeat diſpenſationem ſui ſecundũ Moyſen firmamenti ſolidatio, aridæ nudatio, maris congregatio, aſtrorum conſtitutio, aquarum terræcꝫ in ejiciẽdis ex ſe animantibus generatio: non tamen cœli, terræ, cæterorumq́ꝫ elementorum creatio leui ſaltem momento operationis diſcernitur, quia eorum præparatio æquabili penes deum æternitatis infinitate cõſtiterat. His igitur infinitis & æternis in deo Chriſtus cum adeſſet, ſolam nobis natiuitatis ſuæ permiſit conſcientiã: ut quantũ ad fidem proficeret dei intellecta natiuitas, tantũ ualeret ad ſuſceptã religionẽ cognita natiuitatis æternitas: quia ex eo qui æternus eſt patre, nec ratio nec ſenſus admittat, niſi coæternum filium prædicari. Sed creationis nomen nos & profeſsio mouet. Moueat ſanè nomen creationis: ſi non natiuitas ante ſecula, & creatio in initium uiarum dei & in opera prædicatur. Non enim poteſt natiuitas pro creatione accipi: cum natiuitas ante cauſam ſit, creatio uero per cauſam. Ante pręparationem enim cœli erat, & ante ſecula fundatus, qui initium uiarum dei & in opera eſt creatus. Aut nunquid eiuſdem intelligentiæ eſt in initium uiarũ, & in opera creari, & naſci ante omnia: quorũ unum habet tempus in geſtis, aliud uero intemporalem intelligentiam continet? Aut fortè uelis id quod in opera creatur, ita intelligi oportere, ut propter opera ſit creatus: id eſt, ut Chriſtus cauſa efficiendorum ope-

rum ſit creatus, ut ipſe ſeruus potius & operator mundi maneret, non dominus gloriæ natus eſſet: & ad miniſterium efficiendi ſeculi crearetur, non etiam ſemper eſſet filius dilectionis & rex ſeculorũ. Sed quanquam hunc impijſsimum ſenſum tuum intelligentia communis extinguat, quia aliud ſit in initium uiarum dei & in opera creari, aliud ante ſecula naſci: tamen hic idem locus, ne propter operationem mundi deum Chriſtum creatum eſſe mentireris, occurrit, cum deum patrem eſſe ctorem atq; operatorem uniuerſitatis oſtendit. Tuto id quidem pro nobis, quia ei qui pararet omnia, adeſſet ipſe cõponens. Sed cum ſcriptura omnis creatorem mundi dominum Ieſum Chriſtum eſſet loquutura, nunc tamen ſapientia ad denegandam impietatis occaſionem, & fabricatorem mundi deum patrem profeſſa eſt, neq; ſe fabricanti docuit abfuiſſe: Quippe cum adeſſet etiam præparanti, & cum pater pararet, ſapientia cum parante componeret, adeſſetq; etiam præparanti, per id ipſum utrunque complexa eſt, ne propter opera creata eſſe intelligeretur, quæ æternæ præparationi futurorum operum affuiſſet, neque ſcripturam mendacem conſtitueret, quia cum parante componeret. Sed tandem per doctrinæ catholicæ reuelationem, quid ſit Chriſtum in initium uiarum dei & in opera creatum eſſe, in principio hæretice cognoſce: & ipſius ſapientiæ dictis, impiæ hebetudinis tuæ diſce ſtultitiam. Cœpit enim ita: Si enunciauero uobis quæ quotidie fiunt: memorabor ea quæ à ſeculo ſunt, enumerare. Namq; cum ante dixiſſet. O uos homines obſecro, & emitto uocem meam filijs hominũ, Intelligite ſimplices aſtutiam, in doctrina autem cor apponite. Et rurſum: Per me reges regnant, & potentes ſcribũt iuſtitiam. Per me principes magnificantur, & tyranni per me tenent terram. Et rurſum: In uijs æquitatis ambulo, & inter medias ſemitas iuſtitiæ conuerſor: ut diuidam diligentibus me ſubſtantiam, & theſauros eorum impleam bonis: quotidianum opus ſuum ſapientia non tacet, & primum uniuerſos obſecrans monet, & ſimplices intelligere aſtutiam, & indoctos cor apponere, ut uerborum diſtinctas diſcretasq; uirtutes uehemens ac diligens lector expenderet. Suis itaque modis, ſuis conſtitutionibus uniuerſa agi, intelligi, laudari, teneri docet: & intra ſe regna regum & potentium prudentiam, & principum famoſa opera, & ius terram obtinentium tyrannorum contineri oſtendit: ſe quoq; non admiſceri iniquitatibus, nec iniuſtitijs intereſſe. Et hoc ob id, ut uniuerſis æquitatis ac iuſtitiæ operibus intercedendo, diligentibus ſe æternorum bonorum, & incorruptorum theſaurorum opulentiam ſubminiſtret. Ergo ea ſe quæ quotidie fiunt, enarraturam profeſſa: memorem ſe quoque ad enumeranda ea, quæ à ſeculo ſunt, pollicetur. Et nunc quis hebetudinis ſenſus eſt, ea quæ à ſeculo eſſe memorata ſunt, quod ante ſecula

cula geſta ſint, exiſtimare? quia in his quæ à ſeculo ſunt, opus omne poſt ſeculum eſt: at uero quæ ante ſeculum ſunt, præueniunt ſeculi à ſe poſterioris conſtitutionem. Memorem itaq; ſe ad dicenda ea quæ à ſe culo ſunt profeſſa, ſapientia ait: Dominus creauit me in initium uiarum ſuarum in opera ſua. Rerum itaque à ſeculo geſtarum ſignificatio iſta eſt: neq; generationis ante ſecula prædicatæ, ſed diſpenſationis à ſeculo initæ doctrina eſt. Et quærendum eſt, quid ſit natum ante ſecula deum, rurſum in initium uiarum dei & in opera creari: quia ubi ante ſeculum eſt natiuitas, illic infinitæ generationis æternitas eſt. Vbi uero à ſeculo eſt creatio, eademq; in uias dei atq; in opera eius oſtenditur: illic operibus ac uijs cauſa creationis aptata eſt. Ac primum, quia Chriſtus ſapientia eſt: uidendum eſt, an ipſe ſit initium uiæ operum dei. Nec, ut opinor, ambigitur: ait enim: Ego ſum uia, &, Nemo uadit ad patrem, niſi per me. Via eſt, dux euntium, feſtinantium curſus, ignorantium ſecuritas: & quædam neſcitarum ac deſideratarum rerum magiſtra. Hęc ergo in uiarū initiū in opera dei creatur: quia & uia eſt, & deducit ad patrem. Sed creationis huius quæ à ſeculis eſt, ratio quærenda eſt. Nam ultimæ diſpenſationis ſacramentum eſt, quod etiam creatus in corpore, uiam ſe dei operum eſt profeſſus. Creatus autem eſt in uias dei à ſeculo: cum ad conſpicabilem ſpeciem ſubditus creaturæ, habitum creationis aſſumpſit. Videamus itaque in quas dei uias, & in quæ dei opera à ſeculis creata ſit, nata ante ſecula ex deo ſapientia. Vocem deambulantis in paradiſo Adam audiuit. Putas'ne de ambulantis inceſſum, niſi in ſpecie aſſumptæ creationis auditum: ut in aliqua creatione conſiſteret, qui inambulans fuerit auditus? Non requiro qualis ad Cain & Abel & Noe loquutus ſit, & benedicens quoque Enoch qualis affuerit. Angelus ad Agar loquitur, & utiq; idē deus eſt. Nunquid ſpeciei eiuſdem eſt, cum angelus uidetur, cuius eſt in ea natura qua deus eſt? Certe ſpecies angeli oſtenditur, ubi poſtea dei natura memoratur. Sed quid de angelo dicam? Homo ad Abraham uenit. Nunquid ſecundum hominem in creationis iſtius habitu Chriſtus talis aſtitit, qualis & deus eſt? Sed homo loquitur, & corpore aſſiſtit, & cibo alitur: ueruntamen deus adoratur. Certe qui ante angelus, nunc etiam homo eſt: ne naturalem hanc eſſe dei ſpeciem diuerſitas huius ipſius aſſumptæ creationis pateretur intelligi. Adeſt autem ad Iacob etiam uſq; ad luctę complexū in habitu humano: & manum conſerit, & membris nititur, & lateribus inflectitur, & in omni motu noſtro inceſſuq; conſiſtit. Sed idem poſtea & Moyſi eſſe ignis oſtēditur: ut naturæ creatæ tum potius ad ſpeciem quàm ad ſubſtantiam naturæ fidem diſceres. Habuit tum in ſe poteſtatem conflagrandi, nec tamen naturalem ſuſcipiens urendi neceſsitatem: quia ſine rubi damno con-

flagratio ignis apparuit. Curre per tempora, & intellige qualis uiſus ſit, uel Ieſu Naue nominis ſui prophetæ, uel Eſaiæ etiam cum Euangelico teſtimonio uiſum prędicanti, uel Ezechieli uſque ad conſcientiam reſurrectionis aſſumpto, uel Danieli, hominis filium in æterno ſeculorum regno confitenti, & cæteris alijs, quibus ſe in habitu uariæ creationis ingeſſit, in uias dei & in opera dei, & cognitionem ſcilicet dei, & noſtræ æternitatis profectum. Quid hic nunc hæc humanæ ſalutis diſpenſatio, tam impiam æternæ natiuitatis contumeliam molitur? Creatio iſta à ſeculis eſt, cęterum ante ſecula infinita natiuitas eſt. Vim ſanè nos doctis afferre contende: ſi propheta, ſi dominus, ſi apoſtolus, ſi ſermo ullus ad diuinitatis æternæ natiuitatem creaturæ retulit nomen. In his enim omnibus deus, qui ignis conſumens eſt, ita creatus ineſt, ut creationem ea uirtute qua aſſumpſit abſumeret: potens abolere rurſum, quod tantum ad cauſam contemplationis extiterat. Beatam autem illam & ueram conceptæ intra uirginem carnis natiuitatem, qua tum creaturæ noſtræ & natura & ſpecies naſcebatur: creaturam & facturam Apoſtolus nominauit. Et certe cum eo ueræ ſecundum hominem natiuitatis hoc nomen eſt, cum ait: At ubi uenit adimpletio temporis, miſit deus filium ſuum factum de muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege ſunt, redimeret, ut adoptionem filiorum conſequeremur. Filius itaq; ſuus eſt, qui eſt in homine, & ex homine factura. Neque factura tantum, ſed etiam creatura, ut dicitur: Sicut eſt ueritas in Ieſu, deponere uos ſecundum priorem conuerſationem ueterem hominem, eum qui corrumpitur ſecundum concupiſcentias deceptionis. Innouamini autem ſpiritu ſenſus ueſtri, & induite nouum hominem, eum qui ſecundum deum creatus eſt. Induendus itaq; nouus ille homo eſt, qui ſecundum deum creatus eſt. Qui enim erat filius dei, natus erat & filius hominis. quia non diuinitatis erat natiuitas, ſed creatura carnis ſignificationem ſui generis accepit, nouus homo ſecundum natum ante ſecula deum, creatus. Et quur ſecundum deum homo nouus creatus eſſet, oſtendit, hæc adijciens: In iuſtitia, & ſanctitate, & ueritate. Dolus enim in illo non fuit: & factus eſt nobis iuſtitia & ſanctificatio, & ipſe eſt ueritas. Hunc ergo qui ſecundum deum nouus homo creatur, induimur. Secundum deum autem creatur, quia ſecundum dei iuſtitiam, & ſanctificationem, & ueritatem homo peccati neſcius eſt creatus. Sic igitur ſapientia memorem ſe eorum, quæ à ſeculo geſta ſunt, dicēs, in opera dei atq; in uias dei creatam eſſe ſe dixit, atque ita creatam, ut fundatam ſe ante ſecula doceret, ne aſſumptæ illius uarie ac frequenter creationis ſacramentum demutaſſe naturam uideretur, cum fundationis firmitas conuellendi ſtatus non reciperet perturbationem. At uero ne fundatio aliud quicquam quàm natiuitatem

Chriſtus quō creatura

tem uideretur oſtendere, ante omnia profeſſa eſt ſe eſſe genitã. Nunc uero quur creatio ad natiuitatem deputatur, cum quæ genita ante omnia eſt, ipſa fundata ante ſecula eſt? Quæ autem fundata ante ſeculum eſt, ea ipſa in initium uiarum dei, & in opera eius creata à ſeculis eſt: ut creatio à ſeculis differre intelligeretur ab ea, quæ ante ſecula, & quæ ante uniuerſa natiuitas eſt. Non habet ſaltem impietas ueniam, ut prætendat impietatis errorem. Namque & ſi infirmitas intelligentiæ ſenſum irreligioſæ opinionis impediret, ne nunc quæ creationis proprietas eſſet, conſequi poſſet: tamen uel ſecundum Apoſtoli dictum facturam ueræ natiuitati deputantem, creationem quoque, & ſi indocte tamen non impie, ad generationis fidem proficere oportere exiſtimare debuerat. Apoſtolus enim uidetur unius ex uno natiuitatem, id eſt, deum ex uirgine, ſine paſsionum humanarum conceptu prædicaturus, non extra rationem factum de muliere locutus eſſe, quem natum ſciebat, frequenterque dixiſſet: ut & natiuitas ueritatem generationis oſtenderet, & factura unius ex uno natiuitatem proteſtaretur: quia humanæ permixtionis conceptum facturæ nomen excluderet, cum factus eſſe ex uirgine diceretur, qui natus magis eſſe non ambigebatur. At uide tu, quàm ſis impius ò hæretice. Creatum Ieſum Chriſtum potius ex deo, quàm natum eſſe, ſermo nullus aut Euangelicus, aut apoſtolicus, aut propheticus eſt loquutus: tu uero natiuitatem negas, & affirmas creaturam, non ſecundum ſignificationem Apoſtoli factum eſſe dicentis, ne natus eſſe ambigeretur unus ex uno, ſed ad impijſsimum ſenſum, ne deus naturali natiuitate ſubſiſteret, cum creatura potius ex nihilo ſubſtitiſſet. Hoc primum infelicis mentis tuæ uirus eſt, non natiuitatem etiam creaturam nominare, ſed pro natiuitate contumeliam creationi aptare. Quanquam id quidem inopis ingenij eſſet, ſed tamen non admodum irreligioſi: creatum idcirco dixiſſe, ut impaſſibilis ex deo, tanquam unius ex uno natiuitas noſceretur. Sed nihil horum conſtans atque apoſtolica fides patitur. Scit enim in qua diſpenſatione temporis Chriſtus creatus, & in qua temporum æternitate ſit natus. Natus autem ex deo deus eſt, ut in eo ueræ natiuitatis, & perfectæ generationis, non ambigua diuinitas eſſet. Nihil enim in unigenito deo niſi natum æternumque confitemur. Natum autem non poſt aliquid, ſed ante omnia: ut natiuitas tantum teſtetur autorem, non præpoſterum aliquid in ſe ab autore ſignificet. Et quidem confeſsione communi, ſecunda quidem ab autore natiuitas eſt, quia ex deo eſt, non tamen ſeparabilis ab autore: quia in quantum ſenſus noſter intelligentiam tentabit excedere, in tantum neceſſe eſt etiam generatio excedat. Solus itaque hic pius de deo ſermo eſt, ſcire patrem: & cum eo eum qui ex eo eſt, filius. Neque ſanè aliud de deo, præterquam patrem cum

Natiuitas ſolũ teſtatur autorẽ

eſſe unigeniti dei & creatoris docemur. Vltra ſe itaque infirmitas humana non tendat, & loquatur hoc ſolum, in quo ſolo ei ſalus eſt: ante carnis ſacramentum in domino Ieſu Chriſto hoc ſe ſemper ſcire, quod natus eſt. Ego quidem in quantum conceſſo mihi à te hoc ſpiritu uigebo, ſancte pater, omnipotens deus, ut æternum te deum, ita æternum & patrem confitebor. Neque in id unquam ſtultitiæ atque impietatis erumpam, ut omnipotentiæ tuæ ſacramentorumque arbiter hunc infirmitatis meæ ſenſum ultra infinitatis tuæ religioſam opinionem, & ſignificatam mihi æternitatis tuæ fidem erigam: ut te aliquando ſine ſapientia & uirtute, & uerbo tuo, unigenito deo domino meo Ieſu Chriſto fuiſſe præfiniam. Non enim præiudicat de te ſenſui meo naturæ noſtræ infirmus imperfectusque ſermo, ut fidem intra ſilentium ſtrangulet eloquendi inopia. Namque cum uerbum, & ſapientia, & uirtus in nobis interioris motus noſtri opus noſtrum ſit, tecum tamen perfecti dei, qui & uerbum tuum, & ſapientia, & uirtus eſt, abſoluta generatio eſt: ut inſeparabilis ſemper à te ſit, qui in his æternarum proprietatum tuarum nominibus ex te natus oſtēditur. Natus autem ita, ut nihil aliud quàm te ſibi ſignificet autorem: non etiam fidem infinitatis amittat, per id quod ante tempora æterna natus eſſe memoratur. Multa enim iſtiuſmodi in rebus humanis præſtitiſti: quorum cum cauſa ignoretur, effectus tamen non neſcitur. Et religioſa eſt fides, ubi eſt etiam naturalis inſcitia. Nam cum erexi in cœlum tuum hos luminis mei infirmos oculos, nihil aliud eſſe quàm cœlum tuum credidi. Hos enim aſtriferos in eo circulos, & annuos recurſus, & uergilias, ſeptentrionem, & luciferum, & diuerſa miniſteriorū ſuorum ſortitos officia conſpiciens: deum te in his, quorum intelligentiam non complector, intelligo. Cum uero mirabiles elationes maris tui uidi, non ſolum aquarum originem, ſed nec motum dimenſæ huius uiciſsitudinis aſſecutus, fidem tamen rationis mihi imperſpicabilis licet apprehendens, in his te quoque quæ ignoro, non neſcio. Iam uero cum in terram mente conuertor, quæ occultarum uirtute cauſarum, ſata omnia ſuſcepta diſſoluit, diſſoluta uiuificat, uiuificata multiplicat, multiplicata confirmat: nihil in his repperi, quæ intelligere ſenſu meo poſſem, ſed ignorationis meæ hebetudo ad intelligendum te profecit, dum famulantis mihi naturæ imperitus, uſu te tantum meæ utilitatis intelligo. Ipſum me quoque neſciens, ita ſentio: ut te magis eo quod mei ſum ignarus, admirer. Nam hunc dijudicantis mentis meæ aut motum, aut rationem, aut uitam, & non intelligens ſentio, & ſentiens tibi debeo, cui ultra intelligentiam naturalis exordij, ſenſum naturæ oblectantis impartias: & cum te me ignorans intelligam, & intelligens uenerer, nec ego in tuis rebus fidem omnipotentiæ tuæ laxabo, quia neſciam: ut ſen-

ſus

ſus meus originem unigeniti tui occupet, & ſibi ſubdat, & aliquid in me ſit, quo ego ultra creatorem & deum meū tendam. Natiuitas eius ante æterna tempora eſt. Si aliquid in rebus eſt quod anteuenit æternitatem, erit aliquid profecto quod ſenſum æternitatis excedat. Tua enim res eſt, & unigenitus tuus eſt: non portio, non protenſio, non ſecundum efficientiarum opinionem nomen aliquod inane, ſed filius, filius ex te deo patre deus uerus, & à te naturæ tuæ ingenitæ genitus poteſtate: ita ex te confitendus, ut tecum, quia æternæ originis ſuæ es autor æternus. Nam dum ex te eſt, ſecundus à te eſt: dum uero tuus eſt, non ſeparandus à te eſt: quia nec ſine tuo fuiſſe confitendus aliquando es, ne aut imperfectus ſine generatione, aut ſuperfluus poſt generationem arguaris. Atq; ita ad id tantum natiuitas proficit æterna, ut geniti ante æterna tempora ex te filij patrem te ſciamus æternum. Et mihi quidem parum eſt hoc, fidei meæ ac uocis officio dominum & deum meum, unigenitum tuum Chriſtum Ieſum creaturam negare: huius ego nominis conſortium ne in ſancto quidem ſpiritu tuo patiar, ex te profecto, & per eum miſſo. Magna enim mihi erga res tuas religio eſt: neq; quia te ſolum innaſcibilem, & unigenitum ex te natum ſciens, genitum tamen ſpiritum ſanctum non dicturus ſim, dicam unquam creatum. Huius ego dicti, quod mihi cum cæteris à te ſubſtitutis commune eſt, ad te quoq; prorepentis timeo contumeliam. Profunda tua ſpiritus ſanctus tuus ſecundum Apoſtolum ſcrutatur & nouit, & interpellator pro me tuus inenarrabilia à me tibi loquitur: & ego naturæ ſuæ ex te cum unigenito tuo manantis potentiam creationis nomine non modo non eloquar, ſed etiam infamabo? Nulla te niſi res tua penetrat: nec profundum immenſæ maieſtatis tuæ, peregrinæ atq; alienæ à te uirtutis cauſa metitur. Tuum eſt quicquid te init: neq; alienum à te eſt, quicquid uirtute ſcrutantis ineſt. Mihi autem inenarrabilis eſt, cuius pro me mihi inenarrabiles ſunt loquelæ. Nā ut in eo quod ante æterna tēpora unigenitus tuus eſt, ceſſante omni ambiguitate ſermonis, atq; intelligētiæ difficultate, ſolum quod natus eſt manet: ita quod ex te per eum ſanctus ſpiritus tuus eſt, & ſi ſenſu quidem non percipiam, ſed tamen teneo conſcientia. In ſpiritualibus enim rebus tuis hebes ſum, unigenito tuo dicente: Ne mireris quod dixerim tibi, oportet uos naſci denuo. Spiritus ubi uult ſpirat, & uocem eius audis, & non ſcis unde ueniat, & quò eat. Sic eſt omnis qui natus eſt ex aqua et ſpiritu ſancto. Regenerationis meæ fidem obtinens neſcio, & quod ignoro iam teneo. Sine ſenſu enim meo renaſcor, cum efficientia renaſcendi. Modus autem ſpiritui nullus eſt loquenti cum uelit, quod uelit, ubi uelit: & cuius adeuntis atq; abeuntis cauſa, ſub aſsiſtentis licet conſcientia neſciatur, huius naturam inter creaturas referam, & originis

nis ſuæ definitione moderabor? Omnia quidem facta per filium, qui apud te deum in principio erat deus uerbum, Ioannes tuus loquitur. Sed & creata omnia in eo in cœlis & in terra uiſibilia & inuiſibilia Paulus enumerat. Et cum uniuerſa in Chriſto & per Chriſtum creata memoraret, de ſpiritu ſancto ſufficientem ſibi ſignificationem eam exiſtimauit, quod hunc ſpiritum tuum diceret. Cum his ego proprie electis tibi uiris hæc ita ſentiam, ut ſicut nihil aliud ultra ſenſum intelligentiæ meæ ſecundum eos de unigenito tuo dicam quàm eſſe natum: ita quoque ultra ingenij humani opinionem ſecundum eos nihil aliud de ſancto ſpiritu tuo loquar, quàm ſpiritum tuum eſſe. Necp ſit mihi inutilis pugna uerborum, ſed incunctantis fidei conſtans profeſsio. Conſerua, oro, hanc fidei meæ incontaminatam religionem, & uſcp ad exceſſum ſpiritus mei dona mihi hanc conſcientiæ meæ uocem: ut quod in regenerationis meæ ſymbolo baptizatus, in patre, & filio, & ſpiritu ſancto profeſſus ſum, ſemper obtineam. Patrem ſcilicet te noſtrum, filium tuum unà tecum adorem: & ſanctum ſpiritum tuum, qui ex te per unigenitum tuum eſt, promerear. Quia mihi idoneus ad fidem teſtis eſt, dicens: Pater omnia mea tua ſunt, & tua mea, dominus meus Ieſus Chriſtus manens in te, & ex te, & apud te ſemper deus: qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE TRINITATE LIBRI DVODECIMI ET VLTIMI, FINIS.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, CONTRA CONSTANTIVM, AVGVSTVM IAM VITA defunctum liber.

TEmpus eſt loquendi, quia iam præterijt tempus tacendi. Chriſtus expectetur, quia obtinuit antichriſtus. Clament paſtores, quia mercenarij fugerunt. Ponamus animas pro ouibus: quia fures introierunt, & leo ſæuiens circumit. Ad martyrium per has uoces exeamus, quia angelus ſatanæ transfigurauit ſe in angelũ lucis. Intremus per ianuam: quia nemo uadit ad patrem, niſi per filium. Manifeſtentur in pace ſua pſeudoprophetę, quia in hæreſi & ſchiſmate manifeſtabuntur probati. Suſtineatur tribulatio, qualis non fuit à conſtitutione mundi: ſed intelligantur breuiandi dies propter electos dei. Impleta prophetia eſt, dicens: Erit tempus quando ſanam doctrinam non ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſideria coaceruabunt ſibi magiſtros ſcalpentes aures, & à ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Sed expectetur promiſsio proteſtantis: Beati eſtis cum maledicent, & perſequentur, & dicent omne malum aduerſum uos propter iuſtitiam. Gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlo. Sic enim perſequuti ſunt prophetas qui erant ante uos. Stemus ante iudices & poteſtates pro Chriſti nomine: quia beatus eſt, qui uſque ad finem perſeuerauerit. Non timeamus eum qui poteſt corpus occidere, animam autem nõ poteſt: ſed timeamus eum, qui poteſt corpus & animam occidere in gehenna. Nec ſolliciti de nobis ſimus, quia capilli capitis noſtri numerati ſunt: & per ſpiritum ſanctum ſequamur ueritatem, ne per ſpiritum erroris credamus mendacio. Et commoriamur Chriſto, ut Chriſto corregnemus. Vlterius enim tacere, diffidentiæ ſignum eſt, non modeſtiæ ratio: quia non minus periculi eſt, ſemper tacuiſſe, quàm nunquam. Ego fratres, ut mihi omnes qui me uel audiunt, uel familiaritate cognitum habent, teſtes ſunt, grauiſsimum fidei periculum longe antea prouidens, poſt ſanctorum uirorum exilia Paulini, Euſebij, Luciferi, Dionyſii, quinto ab hinc anno à Saturnini, & Vrſatij, & Valentis communione, me cum Gallicanis epiſcopis ſeparaui, indulta cęteris cõſortibus eorũ reſipiſcẽdi facultate: ut nec pacis abeſſet uoluntas, & principaliũ morborũ fœtida, et in corruptionẽ totius corporis mẽbra proficientia deſecarentur, *Spatium reſipiſcentiæ datum*

 ſi

ſi tamen hoc ipſum beatiſsimis confeſſoribus Chriſti æditum decretum, tum à nobis manere placuiſſet. Quibus poſtea per factionem eorum pſeudapoſtolorum ad Biturenſem ſynodum compulſis, cognitionem huius hæreſeos obtuli. Sed hi timentes publicæ conſcientiæ, audire ingeſta à me noluerunt: putantes ſe innocentiam ſuam Chriſto poſſe mentiri, ſi uolentes neſcirent, quod geſturi poſtmodum eſſent ſcientes. Atq; exinde toto hoc tempore in exilio detentus, neq; decedendum mihi eſſe de Chriſti confeſsione decreui, neque honeſtam aliquam ac probabilem ineundæ unitatis rationem ſtatui reſpuẽdam. Deniq; exinde nihil in tempora male dictum, nihil in eam quæ tum ſe Chriſti eccleſiam mentiebatur, nunc autem antichriſti eſt ſynagoga, famoſum ac dignum ipſorum impietate ſcripſi, aut locutus ſum: nec interim criminis loco duxi, quenquam aut cum his colloqui, aut ſuſpenſa licet communionis ſocietate, orationis domum adire, aut paci optanda ſperare, dum erroris indulgentiã ab antichriſto ad Chriſtum recurrentiũ per pœnitentiam præpararemus. Si quis igitur prudens, iam rationem ſilentij mei percipit: profecto me uſque nunc recentis iniuriæ acerbitatem moderatum, nunc demum fideli in Chriſto libertate teſtante, non aliquo uitio humanæ perturbationis ad hęc ſcribenda arguet incitatum. Neq; enim immature loquor, qui diu tacui: nec ſine modeſtia tacui, qui aliquando iam loquor: neque iniuriam queror, qui diſsimulaui recentem: & ne quid ex cauſa mea loqui exiſtimarer, tantum adhibui ad ſilentium tempus. Nunc mihi non alia ad dicendum cauſa quàm Chriſti eſt: cui & hoc debui, quod uſque nunc tacui, & ex reliquo me intelligo debere, ne taceam. Atq; utinam illud potius omnipotens deus & uniuerſorum creator, ſed unius domini noſtri Ieſu Chriſti pater, ætati meæ & tempori præſtitiſſes, ut hoc confeſſionis meæ in te atq; in unigenitum tuum miniſterium Neronianis, Decianis'ue tẽporibus expleſſem. Nec ego per miſericordiã domini et dei filij tui Ieſu Chriſti, calens eculeum metuiſſem, qui defectum Eſaiam ſciſſem: nec ignes timuiſſem, inter quos Hebræos pueros cantaſſe meminiſſem: nec crucem & fragmẽta crurum meorum uitaſſem, poſt quam in paradiſum translatum latronem recordarer: nec profundum maris & Pontici æſtus abſorbentem rheumam trepidaſſem, cum per Ionam & Paulũ docuiſſes fidelibus eſſe in mari uitam. Aduerſus enim abſolutos hoſtes tuos felix mihi illud certamen fuiſſet, quia nec dubiũ relinqueretur, quin perſequutores eſſent, qui ad negandum te, pœnis, ferro, igni, cõpellerẽt: neq; ad teſtificandũ plus tibi nos, quàm mortes noſtras liceret impendere. Pugnaremus enim in palàm & cum fiducia contra negantes, cõtra torquentes, cõtra iugulantes: & nos populi tui tanquã duces ſuos, ad confeſsionis religionẽ intelligentia perſequutionis

Modeſtia ſeruata cum aduerſarijs

nis publicæ comitarentur. At nunc pugnamus cõtra perſequutorem fallentem,contra hoſtem blandientem, contra Conſtantium antichriſtum, qui non dorſa cædit, ſed uentrem palpat: non proſcribit ad uitam, ſed ditat in mortem: non trudit carcere ad libertatem, ſed intra palatium honorat ad ſeruitutem: non latera uexat, ſed cor occupat; non caput gladio deſecat, ſed animam auro occidit: non ignes publice minatur, ſed gehennam priuatim accendit: non contendit ne uincatur, ſed adulatur ut dominetur. Chriſtum confitetur, ut neget: unitatem procurat, ne pax ſit: hæreſes comprimit, ne Chriſtiani ſint: ſacerdotes honorat, ne epiſcopi ſint: eccleſiæ tecta ſtruit, ut fidem deſtruat. Te in uerbis, te in ore circunfert, & omnia omnino agit, ne tu ut deus, ita pater eſſe credaris. Ceſſet itaq; maledictorum opinio, & mendacij ſuſpicio: Veritatis enim miniſtros decet uera proferre. Si falſa dicimus, infamis ſit ſermo maledicus: ſi uero uniuerſa hæc manifeſta eſſe oſtendimus, non ſumus extra apoſtolicam libertatem & modeſtiam, poſt longum hæc ſilentium arguentes. Sed temerarium me fortè quiſquam putabit, quia dicam Conſtantium antichriſtum eſſe. Quiſquis petulantiam iſtud magis quàm conſtantiam iudicabit, relegat primum Ioannem dixiſſe ad Herodem: Non tibi licet facere iſtud. *Excuſatio de immodeſtia* Sciat à martyre eſſe dictum regi Antiocho: Tu quidem iniquus de pręſenti uita nos perdes, ſed rex mundi defunctos nos pro ſuis legibus in æternam uitam in reſurrectione ſuſcitabit. Et rurſum beata fidelicq; uoce alium increpaſſe: Poteſtatem, inquit, inter homines habens, cum ſis corruptibilis, facis quod uis. Noli autem putare genus noſtrum à deo eſſe derelictum. Patienter ſuſtine, & uide, magna poteſtas ipſius qualiter te & ſemen tuum torquebit. Et quidem ita pueri. At uero fœmina nihil minus perfectis & beatis uiris loquuta eſt, dicens: Tu uero qui inuentor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum dei. Si enim nobis uiuis propter increpationẽ & correptionem dominus modicum iratus eſt, ſed iterum recordabitur ſeruis ſuis. Nõ eſt iſtud temeritas, ſed fides: neq; inconſideratio, ſed ratio: neq; furor, ſed fiducia. Proclamo tibi Conſtanti, quod Neroni loquuturus fuiſſem, quod ex me Decius & Maximianus audirent: contra deum pugnas, contra eccleſiam ſæuis, ſanctos perſequeris, prædicatores Chriſti odis, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum, ſed diuinorum. Hæc tibi à me atq; illis ſocia atq; cõmunia ſunt, at uero nunc propria tua accipe. Chriſtianum te mentiris, Chriſti nouus hoſtis es: antichriſtum pręuenis, & arcanorũ myſteria eius operaris. Condis fidem, contra fidem uiuens: doctor prophanorũ es, indoctus piorũ: epiſcopatus tuis donas, bonos malis demutas: ſacerdotes cuſtodiæ mandas, exercitus tuos ad terrorẽ eccleſiæ diſponis: ſynodos cõtrahis, & occiden

talium

talium fidem ad impietatem compellis: concluſos urbe una minis terres, fame debilitas, hyeme conficis, diſsimulatione deprauas. Orientales autem diſſenſiones artifex nutris, blandos elicis, fautores inſtigas, ueterum turbator es, prophanus nouorum es. Omnia ſæuiſsima ſine inuidia glorioſarum mortiũ peragis. Nouo inauditoq; ingenij triumpho de diabolo uincis, & ſine martyrio perſequeris. Plus crudelitati ueſtræ Nero, Deci, Maximiane debemus, Diabolum enim per uos uicimus. Sanctus ubiq; beatorum martyrũ ſanguis exceptus eſt. Dum in his dæmones mugiunt, dum ęgritudines depelluntur, dum admirationum opera cernuntur, eleuari ſine laqueis corpora, & ſuſpenſis pede fœminis ueſtes nõ defluere in faciem, uri ſine ignibus ſpiritus, confiteri ſine interrogantis incremento fidei. At tu omnium crudelitatum crudeliſsime, damno maiore in nos, & uenia minore deſæuis, Subrepis nomine blandienti, occidis ſpecie religionis, Impietatem peragis, Chriſti fidem Chriſti mendax prædicator extinguis. Non relinquis ſaltem miſeris excuſationes, ut æterno iudici ſuo pœnas, & aliquas laniatorum corporum præferant cicatrices, ut infirmitas defendat neceſsitatem. Sceleſtiſsime mortaliũ, omnia perſecutionis mala ita temperas, ut excludas & in peccato ueniam, & in confeſsione martyrium. Sed hęc ille pater tuus artifex humanarum mortium docuit, uincere ſine contumacia, iugulare ſine gladio, perſequi ſine infamia, odire ſine ſuſpicione, mentiri ſine intelligentia, profiteri ſine fide, blandiri ſine bonitate, agere quod uelis, nec manifeſtare quæ uelis. Sed me ipſe unigenitus deus, quem in me perſequeris, admonuit, ne tibi crederem, neq; me hoc fallax in te ementitumq; nomen illuderet, dicens: Non omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnum cœlorum: ſed qui facit uoluntatẽ patris mei, qui in cœlis eſt, hic intrabit in regnum cœlorum. Agnoſcis'ne nunc diuinæ in te prophetiæ ueritatem, & dominicæ ſententiæ fidem, qua non profeſsio nominis in cœleſte regnum, ſed obedientia paternæ uoluntatis admittitur. At uide tu ſi præferens nomen domini in uerbis, uoluntatem efficias dei patris in rebus. Clamat ille: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Et tu decernis non eſſe filium, neq; eſſe patrem, ſed adoptionis nomina, externas nuncupationes: & ſimulantem de ſe omnia deum, nouus hodie religionis diuinę perſecutor inducis. Antehac patres tui in ſolũ Chriſtum hoſtes fuerunt. Tu autem ad patrem deum certas, ut mendax ſit, ut feſellerit, ut hoc de ſe profeſſus ſit quod non eſſet, quaſi neq; poſsit. Clamat filius: Ego & pater unum ſumus. Et operibus meis credite, quia pater in me, & ego in patre: Et omnia quæ patris ſunt, mea ſunt: tu Chriſtum obiurgas ueritatis, tu patrem arguis profeſsionis. Emendas deum homo, uitam moderaris corruptio, & nox lucem illuminas,

&

& promulgas fidem infidelis, & pietatem impius mentiris, & orbem prophana ſimultate committis: negans hoc de deo, quod ipſe profeſſus eſt. Sed præter hanc emendationem falſitatis, aliud me dominus ad intelligendum te dictum docuit dicẽs: Attendite à pſeudoprophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium, ab intus autem ſunt lupi rapaces. à fructibus eorum cognoſcetis eos. Eſt enim aliquid in corde quod diſsimulatur in uultu, & uelatum mente, & ouem putantes, lupum ſenſerunt. Si quæ ouium ſunt, agunt, credantur & oues eſſe: Si autem rapacia luporum oues peragũt, lupi eſſe per opus ſuum intelliguntur. Ex geſtorum fructu, ueſtimentorum ſpecies arguitur. Veſtem ouis tuæ lupe rapax cernimus. Auro reipub. ſanctũ dei honoras, & uel detracta templis, uel publicata edictis, uel exacta pœnis deo ingeris. O ſculo ſacerdotes excipis, quo & Chriſtus eſt proditus: caput benedictioni ſummittis, ut fidem calces: conuiuio dignaris, ex quo Iudas ad proditionem egreſſus eſt: cenſum capitum remittis, quem Chriſtus ne ſcandalo eſſet, exoluit: uectigalia Cæſar donas, ut ad negationem Chriſtianos inuites: quæ tua ſunt relaxas, ut quæ dei ſunt, amittantur. Hæc tua falſa ouis, indumenta ſunt. At nunc fructus operum tuorum lupe rapax audi. Neq; alia potiuſquam quæ geſta ſunt in eccleſia refero, ut tyrannidem aliam præter quàm dei referrem. Non quia cauſam ignoro, ſed tamen querela famoſa eſt. Iuſſos à te epiſcopos nõ eſſe quos condemnare nullus audebat, etiam nunc in eccleſiaſticis frontibus ſcriptos metallicæ damnationis titulo recenſeri. Adeſt mecum Alexandria tot concuſſa bellis, tantum commotarum expeditionum pauens tumultũ. Breuius enim aduerſum Perſam, quàm aduerſum eam armis certatum eſt. Mutati præfecti, electi duces, corrupti populi, commotæ legiones, ne ab Athanaſio Chriſtus prædicaretur. Taceo de minoribus populis & ciuitatibus, quibus per totum orientem aut terror, aut bellum eſt. Poſtquam omnia contuliſti arma aduerſum fidem occidentis, & exercitus tuos conuertiſti in oues Chriſti: fugere mihi ſub Nerone licuit. At tu Paulinum beatæ paſsionis uirum blandimento ſollicitatum relegaſti, & eccleſiam ſanctam Treuerorum tali ſacerdotẽ *Treueri* ſpoliaſti. Edictis fidẽ terruiſti, ipſum uſq; ad mortẽ demutaſti exilijs et fatigaſti, extra Chriſtianum quoq; nomen relegaſti: ne panem aut de horreo tuo ſumeret, aut de Montanæ Maximillæq; antro prophanatum expectaret. Mediolanenſem pijſsimam plebem, quam tu furore terroris tui turbaſti, tribuni tui adierunt ſancta ſanctorum, & uiam ſibi omni per populum crudelitate pandentes, protraxerunt de altario ſacerdotes. Leuius te putas ſceleſte, Iudæorum impietate peccaſſe? Effuderunt quidem illi Zachariæ ſanguinem, ſed quantum in te eſt, concorporatos Chriſto, à Chriſto diſcidiſti. Vertiſti deinde uſque ad Ro-

A mam

mam bellum tuum, eripuiſti illinc epiſcopum: & ó te miſerum, qui neſcio utrum maiore impietate relegaueris, quàm remiſeris. Quos tu deinde in eccleſiam Toloſſanam exercuiſti furores? clerici fuſtibus cæſi, diacones plumbo eliſi: & in ipſum, ut ſanctiſsimi mecum intelligunt, in ipſum Chriſtum manus miſſæ. Hęc Conſtanti ſi ego mentior, ouis es: ſi uero tu peragis, antichriſtus es. Nunc quia hæc quæ conſcientia publica tenentur, non magis à me maledicta ſunt quàm uera, ſi cui in Chriſto reliqua ſpes eſt, ſi quis iudicij diem metuit, ſi quis diabolo renunciauit, ſi quis ſe regeneratum in uitam recordatur, accipiat quæ dico, & de his iudicet quo modo in ſe iudicandum eſt. Quæ enim dicturus ſum, non aliunde cognoui, ſed ipſe audiui, & præſens affui cum gerebantur. In Chriſto itaq; non mentior, quia diſcipulus ueritatis aſsiſto orientalium in Seleucia Synodo, ubi repperi tantum blaſphemorum, quantum Conſtantio placebat. Nam poſt ſeceſsionem meam deprehendi, ut Chriſtum Ieſum centum & quinq; epiſcopi ὁμοιούσιον, id eſt, diſsimilis eſſentiæ profiterentur, & ſoli Aegyptij præter Alexandrinum hæreticum ὁμούσιον conſtantiſsime obtinerent. Cogente itaque Leona comite, in unum omnes congregati ſunt ex his qui ὁμοιούσιον prædicabant. Aliqui eorum nonnulla pie uerbis præferebant: quod & ex deo eſſet, id eſt, de ſubſtantia dei filius, & ſemper fuiſſet. Qui uero ὁμοιούσιον defendebant, nihil niſi prophaniſsimum aſſerebant: Negantes quicquam ſubſtantiæ dei ſimile eſſe poſſe, neq; de deo poſſe exiſtere generationem; ſed eſſe Chriſtum creaturam. Itaque quod creatus eſſet, id ei natiuitas deputaretur. Ex nihilo autem eſſe: & idcirco non eſſe filium, nec deo ſimilem. Loquor autem uobis, quod ego ipſe recitari in conuentu publice audiui, quod prædicatum Antiochiæ exceptum habebatur. Hæc ergo ita dicta eſſe ab eo commemorabantur. Erat deus quod eſt. Pater non erat, quia neq; ei filius: nam ſi filius, neceſſe eſt, ut & fœmina ſit, & colloquium ſermonis, & compunctio coniugalis uerbi, & blandimentum, & poſtremum ad generandum naturalis machinula. O miſeras aures meas, quæ tam funeſtæ uocis ſonum audierunt, hæc de deo ab homine dici, & de Chriſto in eccleſia prędicari. Poſt multas autem iſtiuſmodi impietates, cum patrem & filium ex nominibus potiuſquam ex natura comparaſſet, ait: Quantum enim filius ſe extendit cognoſcere patrem: tantum pater ſuperextēdit ſe, ne cognitus filio ſit. quibus recitatis, tumultus exortus eſt. Cū autem intellexiſſent & hi qui diſsimilem deum dicunt, humanas aures tantæ impietatis uerba ſuſcepturas non eſſe: rurſum hi ipſi palatio potius quàm eccleſiæ epiſcopi, fidem ſcribunt ὁμουσίον & ὁμοιουσίον, diſsimilitudinem damnant. Quod cum contrarium ipſi ſenſui audientium eſſet; ipſe ego quendam eorum, qui fortè ad me pertentādum

acceſſerat

acceſſerat, quaſi ignorans rerum geſtarum percunctatus ſum, quid ſibi uellet iſtud, ut qui unam ſubſtãtiam filij eſſe cum patre damnaſſent, uel eſſe ſimilis ſubſtantiæ denegaſſent, diſsimilitudinem damnarent. Tunc mihi ait: Chriſtum deo ſimilem non eſſe, ſed ſimilem patri eſſe. Rurſus hoc obſcurius mihi adhuc uidebatur. De quo cum iterum interrogarem, tunc hæc ita locutus eſt: Dico eum diſsimilem deo eſſe, ſimilem patri poſſe intelligi: quia pater uoluiſſet creaturam iſtiuſmodi creare, quæ ſimilia ſui uellet, & idcirco ſimilem patri eſſe, quia uoluntatis eſſet potius filius, quàm diuinitatis. Diſsimilem autem deo eſſe: quia neque deus eſſet, neque ex deo, id eſt, de ſubſtantia dei natus eſſet. Hæc audiens hebui neque credidi, donec publice ex conſenſu omnium eorum prophaniſsimæ huius ſimilitudinis ratio prædicaretur. Hi autem qui ὁμοιούσιον prædicabant, omnes eos qui maxime ſine aliquo impietatis pudore impudentiſsime hæc loquebantur, condemnauerunt. Condemnati ad regem ſuum aduolauerunt, exceptiq́ honorifice impietates ſuas quanta potuerunt ambitione confirmauerunt: ſimilem deo eſſe, uel ex deo natum, uel naturalem eſſe filium denegantes. Pauci plurium damnati ſunt. Conſtantius res blaſphemiæ ſuæ, metu extorſit exilij: uiciſſe ſe iam orientales gloriatus, quia decem legatos uoluntati ſuæ ſubdidiſſet. Comminatus & populo per præfectum, & epiſcopis intra palatium: per maximas orientis ciuitates hæreticos epiſcopos ſubrogatos communione hæretica muniuit. Nihil prorſus egit aliud, quàm ut orbem terrarum pro quo Chriſtus paſſus eſt diabolo condonaret. Vtitur autem etiam nunc, ut in cæteris ante, artis ſuæ conſuetudine, ut per recti ſpeciem praua confirmet, & per rationis nomen inſana conſtituat: Nolo, inquit, uerba quæ non ſcripta ſunt dici. Hoc tandem rogo quis epiſcopis iubeat? & quis apoſtolicæ prædicationis uetet formam? Dic prius, ſi recte dici putas: Nolo aduerſum noua uenena, nouas medicamentorum comparationes, Nolo aduerſum nouos hoſtes noua bella, Nolo aduerſum nouas inſidias conſilia recentia. Si enim Ariani hæretici idcirco ὁμοούσιον hodie euitãt, quia prius negauerũt: nõne tu hodie idcirco refugis, ut hi nunc quoq́ denegent? Nouitates uocum, ſed prophanas deuitari iubet Apoſtolus. Tu cur pias excludis? cum præſertim ab eo dictum ſit: Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata utilis eſt. Innaſcibilem ſcriptum nuſquam legis. Nunquid & hoc negandum erit, quia nouum eſt? Decernis ſimilem patri filium. Euangelia non prædicant. Quid eſt quod non refugis hanc uocem? In uno nouitas eligitur, in alio ſubmouetur. Vbi impietatis occaſio patet, nouitas admittitur: Vbi autem religionis maxima & ſola cautela eſt, excluditur. Sed diabolici ingenij tui fallentem ſubtilitatem non tacebo. Similem (quod ſcriptum

non eſt)patri filium decernis prædicari: ut æqualem Chriſtum deum quod eſt ſcriptum, taceas. Domini enim mortis hæc cauſa eſt: Propter hoc magis Iudæi quærebant eum occidere, quia non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed quòd patrem ſuum dicebat deum, æqualem ſe faciens deo. Hoc Ioannes loquens magna uoce proclamabat: ut profeſſus filius ſibi patrem deum, profeſſum ſe æqualem eſſe intelligatur. Quod ſi fortè dicis æqualitatem ſibi & deo negaſſe Chriſtum, quia dixerat: Non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem: Memento Chriſtum & reſpondiſſe de ſabbato quod uiolaſſe arguebatur, ut in hoc ipſo, patris in ſe operantis præferret autoritatem, & æqualitatem ſibi uirtutis honoriſq; ſumpſiſſe, dicens: Omnia quæcunq; pater facit eadem & filius facit ſimiliter. Et iterum: Vt honorificent filium, ſicut honorificant patrem: Et qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui miſit illum. Si uirtus eadem eſt, ſi honor idem eſt, quæro in quo deſit æqualitas? Sed ſimilitudo tibi placet, ne audias: Ego & pater unum ſumus, Nunquid & hoc quod unum ſumus, in quo neque unio, neq; diuerſitas relinquebatur. Calumniantibus rurſum Iudæis quòd ſe per hoc dictum deum faceret, dominus denegauit, dicens: Si non facio opera patris mei, nolite mihi credere. Si autem facio, & non uultis mihi credere, uel operibus meis credite, quia pater in me eſt, & ego in patre. Quid rogo ęqualitati dei deeſt? an opus? an natura? an profeſsio? Nam pater in me eſt, & ego in patre, æqualitas eſt: quæ uiciſsitudinem æqualitatis expreſſit, dum ineſſe atque eſſe commune eſt: Opera uero patris ſui facere, non aliud eſt, quàm uirtutem in ſe paternæ diuinitatis operari. Vnum uero quod ſunt, hoc eſt, non æqualitatem abnuere, ſed incremento intelligentiæ, fidem ęqualitatis inſtruere. Vetas igitur non ſcripta dici, & ipſe tamen non ſcriptis uteris, neque quæ ſunt ſcripta loqueris. Similem uis patri filium prædicari, ne ab Apoſtolo audias: Qui cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed exinaniuit ſe formam ſerui accipiens. Non rapit quod erat Chriſtus, id eſt, in forma dei eſſe. Non eſt æqualitas dei in forma dei eſſe, ſi non æqualitas hominis eſt eſſe in forma ſerui. Quòd ſi in forma ſerui homo Chriſtus eſt, quid aliud in forma dei quàm Chriſtus deus eſt? Similem itaque ob id prædicari uis, ne in fide tua ſit: Et omnis lingua confiteatur, quoniam dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. O fallax blandimentum tuum. Paleis enim aquas tegis, & foueas ceſpitibus occultas, & eſcis laqueos ſupponis. Satisfacere ignorantibus putas, quia dicis ſimilem patri ſecundum ſcripturas. Audi etiam nunc impietatis tuæ artem. Nunquid non pie dicimus hominem ſimilem deo ſecundum ſcripturas, quia dictum eſt: Faciamus hominem ad imaginem

nem & ſimilitudinem noſtram? Homo ergo ad imaginem & ſimilitudinem dei patris & dei filij eſt factus. Et cuiuſmodi imago eſt, catholici ſi requirēt docebuntur. Nunc autem homo ad ſimilitudinem & imaginem dei conditur, non etiam ſimilitudo inter patrem & filium prædicatur. Id enim quod ait, noſtram, æqualitatis eſt demonſtratio, dum non differat, cuius in ſacramento & imago ſit & ſimilitudo. De filio autem nuſquam ſimilitudinem reperies. Imaginem autem eum dei eſſe Apoſtolus dicit, ſed cum additamento fidei, ne imaginem conformationem ſentires. Ait enim: Qui eſt imago dei inuiſibilis, ut imago inuiſibilis dei, etiam per id quod ipſe inuiſibilis eſt, inuiſibilis dei eſſet imago. Similitudinem uero cum imaginem ad deum homini deputauit, ne ueritatis proprietas exiſtimaretur, cui ad imaginem ſimilitudo eſſet adiuncta. Deniq; ubi ad ſignificationem uirtutis æquat, ſimilitudo in filio demonſtratur operandi: cum profectus uero intelligentiæ prædicatur, tum ita dicit: Omnia quæcunq; facit pater, eadē & filius facit ſimiliter. Facere ſimiliter, parū uiſum eſt: niſi eadē fierent, quę ſimiliter fiebant. Atq; ita ſimilitudo faciendi, pie demonſtrata eſt in eorundem proprietate factorum. Eſt autem & ſimilitudo in domino carnis peccati, ſed illi non ſimilitudo carnis eſt, ſed ſimilitudo carnis peccati eſt. Vt quod in forma hominis eſt, homo ſit: quod autem in ſimilitudine carnis peccati eſt, hominis ſit ſimilitudo, dum in hominis natura eſt & extra hominis peccatum eſt. Quàm ergo callida religionis tuæ profeſsio eſt, ſimilem ſecundum ſcripturas patri filium dicere, cum ad imaginem & ſimilitudinem dei homo tantum factus ſit? Quid itaq; uerbis fallis? Quid arte eludis? Cur non æqualem deo, hoc enim ſecundum ſcripturas, pie dicis? Sed uereris ne ęqualem dicens, innaſcibilem ſignifices. Sed uerum intellige, quòd hinc æqualis deo eſſe intellectus eſt, quia ſibi proprium deum profeſſus eſt eſſe: & proteſtari patrem ſibi proprium deum eſſe, natiuitatis demonſtratio eſt. Mihi quidem ſimilitudo, ne unioni detur occaſio, ſancta eſt: ſed tibi à me non concedenda eſt, quia æqualem eundem & ſimilem poſtea fatebor pie. Similem autem patri, ſimilem quoque & deo, religioſe prædicabo. Similem uero ita, ut ſimilitudini hoc dictum ſemper anteferam: Ego & pater unum ſumus. Tu autem his omnibus contradicis, quia ſimilitudinem excuſationi defendis. Negas filium per natiuitatē, negas deum per naturam, negas ſimilem per æqualitatem, negas uerum per unitatem. Et iam quæro, quid ei relinquas ſimilitudinis, cui nihil ad quod filius eſt, proprietatis impertias. Hoc nunc à te Cōſtanti requiro, in qua tandem fide credas. Ego enim nunc fidem tuam ignoro per demutationis tuæ tempora, quibus quiſque in unum blaſphemiæ ſuæ barathrum deſcendens, per gradus præcipites cucurrit. Namq; poſt pri-

mam ueræ fidei ſynodicen, congregato rurſum Antiochiæ concilio, fidem tibi renouas. Sed accidit tibi quod imperitis ædificatoribus,qui bus ſua ſemper diſplicent,accidere ſolet:ut ſemper deſtruas,quod ſem per ædifices. Ac ne me iniquum uoluntatis tuæ iudicem arguas, quid tibi in eadem Niceorum fide diſpliceat renunciabo.Minime fallit illud quod tuum eſt: Patres generatum eſſe ex patre filium dixerunt, deum de deo, totū de toto,unum de uno, perfectum à perfecto,regem de re- ge, inconuertibilis diuinitatis eſſentiæq́;,uirtutis & gloriæ incommu tabilem imaginem. His quidem ego intra Niceam ſcripta à patribus fi de fundatus maneo: quæ non ego, ſed tamen hæc tu emendando re- ſcindis, ac ſine fidei meæ damno tibi requiris perfidiæ occaſionē. Poſt ſynodum deinde Sardicenſem, omnem rurſum aduerſum Photinum Syrmium catholicæ doctrinæ tuæ commoues curam. Sed tibi ſtatim hoc quod utraq; fide continebatur exhorret. Eos autem qui dicunt, de non extantibus eſſe filium dei, uel ex alia ſubſtantia, & non ex deo, & quod erat aliquando tempus aut ſeculum quando non erat, alienos nouit ſancta & catholica eccleſia:tu his ipſis diſsides & aduerſus tuos hoſtis rebellas. nouis uetera ſubuertis: Noua ipſa rurſum innouata emendatione ſcindis: Emendata autem iterum emendando condem- nas. Suſcipis etiam aduerſum deliramenta Oſii & incrementa Vrſatij ac Valentis, emendationum tuarum damnationes. Sed mox emen- danda tua omnia eſſe, uel potius damnanda conſtituis. Offenderis e- nim his paucis inimiciſsimis tibi uerbis: Et ſi quis ſeniorem tempore patrem dicat filio eſſe unigenito, iuniorem autem filium patre,anathe ma ſit. Non calumniamur de reſciſsis, de quibus magis poſt Niceam ſynodum inſtitutis conquerimur. Nam etiam ſi his omnibus nihil ui ciorum ſubiacere affirmetur, non tamen cauſa religioſæ uoluntatis in- eſſet: quia mali meditatio eſt bonorum demutatio, & non neceſſaria emendatio peruerſitatis occaſio eſt. Taceo cur noſtra apud Niceamà patribus geſta reſcindis: Non enim cum his tibi conuenit. Hoc tan- tum querar, cur tua damnas? Fidem enim unam & unum baptiſma A poſtolus prædicat. Iam quicquid apud te præter fidem unam eſt: perfi dia, non fides eſt. Nam qui fidem emendando condemnas, damnatio- nem fidei eſſe conſtituis: dum apud te aboletur per alteram, quæ per alteram rurſus abolenda eſt. Cuius enim tu exinde epiſcopi manum innocentem reliquiſti? Quam linguam non ad falſiloquium coegiſti? Quod cor non ad damnationem anterioris ſententiæ demutaſti? Da- mnare homouſion decernis. Antiquitatis fidem & pietatis ſecurita- tem anathematizari, homœuſion ab his ipſis à quibus uſurpatum eſt, conſtituiſti: quod tametſi nobis ad fidem uitioſum eſt, tamē reſcinden tibus, fidei ſuæ damnatio eſt. Damnas quoq; & ſubſtantiæ nomen,

quo

quo te & Sardicenſi ſynodo & Syrmienſi pium eſſe occidentalibus mentiebaris: quod tamen prophetica autoritate ſuſcepta, fidei intelligentiam continebat. Omne itaq; quod probatum antea eſt, damnare iubes: quod improbatum ſemper eſt, ſanctificari compellis. O tu ſcelefte, quod ludibrium de eccleſia facis? Soli canes ad uomitum ſuum redeunt, tu ſacerdotes Chriſti reſorbere ea quæ expuerant coegiſti: probare eos id in confeſsionibus ſuis præcipis quod ante damnauerāt: in negando reos ſuos abſoluunt, & ſe ipſos reos reddunt. Omnia in impietatem & in reatum detruſiſti: dum omnes reos ſe eſſe atque impios aut ex præſentibus ſtatuunt, aut ex præteritis confitentur. Non recipit mendacium ueritas, nec patitur religio impietatem. Chriſtianum te loqueris? ſed quàm non ſis, ipſe teſtaris, Nec confeſsioni tuæ geſta conueniunt. Subſtrauiſti enim uoluntati tuæ, ſed & uiolentiæ. Mandas tibi ſubſcriptiones Afrorum, quibus blaſphemiam Vrſatij & Valentis condemnauerant reddi: renitentibus comminaris, & poſtremum ad diripiendos mittis, Quid exiſtimas, Chriſtum non niſi per literam iudicare, & ad arguendā uoluntatem egere chartula deum? Aut quod ſemel ſcriptum eſt, & per te uiolenter abreptum, id de conſcientia poſſe diuinę poteſtatis aboleri? Sequentur quidem te in cineres chartulæ, ſed criminoſorū apud deum uiuent damnationes. Vnum tantum proficis, ut poſteritas quid decernere in eos debeat, inſtructa ſit timendo. Et ó quantis ad impietatem proficis incrementis. Et cæteri quidē mortales ſemper cum uiuis bella geſſerūt, dum homini ad hominem ultra mortem nihil cauſæ eſt: tibi uero inimicitiarum nullus eſt finis. Receptos enim iam in æternā quietem patres laceſsis, & in decreta eorum peruerſus irrumpis. Apoſtolus communicare nos ſanctorum memorijs docuit: tu eas damnare coegiſti. Eſt ne aliquis hodie aut uiuus, aut mortuus, cuius tu dicta non reſcideris? Epiſcopatus ipſos qui nunc uidentur, ſuſtuliſti: quia nemo nō iam per ſe damnatus eſt, & eum à quo ſacerdotium ſumpſit, non iam & ipſe damnauit. Cui nunc ſanctorum memoriæ communicabitur? Anathema tibi trecenti decem & octo conuenientes apud Niceam epiſcopi ſunt, anathema deinde omnes qui uarijs exinde expoſitionibus affuerunt. Ipſe quoq; pridē iam mortuus anathema tibi pater tuus eſt, cui Nicea ſynodus fuit curæ: quam tu falſis opinionibus infamatam perturbas, & contra humanum diuinumq; iudicium cum paucis ſatellitibus tuis prophanis impugnas. Sed non licet tibi nunc regno potenti etiam in poſterum præiudicare. Extant enim literæ, quibus id quod tu criminoſum putas, pie tunc eſſe ſuſceptum docetur. Audi uerborum ſanctam intelligentiam. Audi eccleſiæ imperturbatam conſtitutionem. Audi patris tui profeſſam fidem. Audi humanæ ſpei confidentem ſecuritatem. Audi hæreticæ

damnationis publicum ſenſum, & intellige te diuinæ religionis hoſtem, & inimicum memorijs ſanctorum, & paternæ pietatis hæredem rebellem. Pater eſt, ex quo omne quod eſt, conſiſtit: ipſe in Chriſto, & per Chriſtum origo omnium. Cæterum eſſe eius in ſeſe eſt: non aliunde quod eſt ſumens, ſed id quod eſt, ex ſe atq; in ſe obtinens. Infinitus, quia non ipſe in aliquo, ſed intra eum omnia. Semper extra locum, quia non continetur in loco. Semper ante æuum, quia tempus ab eo eſt. Curre ſenſu: ſi quid ei putas ultimum eſſe, eum ſemper inuenies. Quia cum ſemper intendas, ſemper eſt quò intendas. Semper autem locum eius intendere, ita tibi eſt, ut ei eſſe ſemper ſine fine eſt. Sermo in eo deficiet, non natura claudetur. Iterum reuolue tempora, eſſe ſemper inuenies. Et cum numerus calculi in ſermone defecerit, deo tamen ſemper eſſe non deficiet. Intelligentiam commoue, & totum mente complectere: nihil tenes. Totum hoc habet reliquum, reliquum autem hoc ſemper in toto eſt. Ergo neq; totum ei eſt, cui reliquum eſt: neque reliquum eſt, cui eſt omne quod totum eſt. Reliquũ enim, portio eſt: omne uero, quod totũ eſt. Deus autem & ubiq; eſt, & totus ubiq; eſt. Ita religionem intelligentiæ excedit, & extra quem nihil eſt, & cuius eſt ſemper ut ſemper ſit. Hæc ueritas eſt ſacramenti dei, hoc imperſpicabili naturę nomen in patre. Deus inuiſibilis, ineffabilis, infinitus: ad quem & eloquendum ſermo ſileat, & ad inueſtigandum ſenſus hebeat, & ad complectendum intelligentia coarctetur. Volens itaq; filius huius natiuitatis ſuæ fidem facere, factorum ſuorum, nobis poſuit exempla, ut per inenarrabilium geſtorum ſuorum efficientiam, de uirtute natiuitatis inenarrabilis doceremur: cũ aqua fit uinũ, cum quinq; panes ſaturatis quinq; milibus uirorũ, excepto ſexu et ętate reliqua, replent fragmẽtis cophinos duodecim. Res cernitur, & neſcit: fit, & nõ intelligitur: ratio non apprehenditur, ingeritur effectus. Stultũ eſt aũt calumniã in eo inquiſitionis intendere, in quo comprehendi id unde quæritur per naturã ſuam non poteſt. Vt enim inenarrabilis eſt pater in eo quod ingenitus eſt, ita enarrari filius in eo quod unigenitus eſt, non poteſt, quia ingeniti eſt imago qui genitus eſt. Tũ enim ſenſu atq; uerbis imaginẽ apprehendamus neceſſe eſt, cum eum cuius imago eſt conſequemur. Sed inuiſibilia perſequimur, & incomprehenſibilia tentamus, quibus intelligentia ad conſpicabiles res & corporeas coarctatur. Non erubeſcimus ſtultitiæ, non noſmetipſos irreligioſitatis argui mus, dei arcanis, dei uirtutibus calumniãtes? quomodo filius, & unde filius, & quo damno patris, uel ex qua ſit portione natus inquirimus. Habueras in exemplo operationum, ut crederes deum efficere poſſe, quorum intelligere efficientiam non poſſis. Quæris quomodo ſecundum ſpiritũ natus ſit filius. Ego te de corporeis rebus interrogo. Non

quæro

quæro quomodo natus ex uirgine ſit. An detrimentum ſui caro perfectam ex ſe carnem generans perpeſſa ſit. Et certe non ſuſcepit quod edidit, ſed caro carnem ſine elementorum noſtrorum pudore prouexit, & perfectum ipſa de ſuis non imminuta generauit. Et quidem fas eſſet, non impoſsibile in deo opinari, quod per uirtutem eius poſsibile fuiſſe in homine cognoſcimus. Sed te, quiſquis es, ininueſtigabilia ſectantem, & diuinorum ſecretorum atq; uirtutum grauem arbitrum conſulo: ut mihi imperito & tantum de omnibus deo, ut ſunt ab eo dicta, credenti, rationem ſaltem facti iſtius afferas. Dominum audio: & quia his credo quæ ſcripta ſunt, ſcio iam poſt reſurrectionem frequenter uidendum ſe in corpore præbuiſſe, multis non credentibus. Credo Thomæ non niſi contrectatis eius uulneribus credituro, ſicut ait: Niſi uidero in manibus eius figuram clauorũ: & miſero digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meam in latus eius, nõ credam. Dominus ſe ad omnem intelligentiæ noſtræ imbecillitatem accõmodat: & dubitationi infidelium ſatisfacturus, arcanum uirtutis inuiſibilis operatur. Facti rationem, quiſquis eris cœleſtium rerum ſcrutator, expone. Erant diſcipuli incluſi, & ſecreto poſt paſsionem domini coniuncti conſederant. Dominus, Thomæ fidem propoſitis conditionibus confirmaturus aſsiſtit, palpandi corporis & contrectandi uulneris obtulit facultatem. Et utiq; qui compunctus recognoſcendus ſit, neceſſe eſt ut corpus in quo eſt compunctus, attulerit. Quæro ergo per quas clauſæ domus partes ſeſe corporeus intulerit. Diligenter enim Euangeliſta expreſsit dicens: Venit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit in medio diſcipulorum ſuorum. An conſtructa parietum penetrãs, ſolidam lignorum naturam impenetrabilem tranſcurrit? Stetit namque corporeus, non ſimulatus aut fallax. Sequantur ergo oculi mentis tuę penetrantis ingreſſum, & cum eo clauſam domum intelligentiæ tuæ uiſus introeat: Integra ſunt omnia & obſerata: ſed ecce aſsiſtit medius, cuius per uirtutẽ ſuam uniuerſa ſunt peruia. Inuiſibilibus calumniaris, ego à te uiſibiliũ expoſco rationem. Nihil cedit ex ſolido, neq; per naturam ſuam aliquid tanquã lapſu inſenſibili ligna & lapides admittunt. Corpus domini à ſeſe non deficit, ut ſeſe reſumat ex nihilo. Et unde qui aſsiſtit in medio eſt? Cedit ad hæc & ſenſus & ſermo, & extra rationem humanam eſt ueritas facti. Idcirco ergo ut de natiuitate fallimur, ita & de ingreſſu domini mentiamur. Dicamus factum non fuiſſe, quia intelligentiam facti non apprehendimus: & ceſſante ſenſu noſtro, facti ipſius ceſſet effectus. Sed mendaciũ noſtrum facti fides uincit. Aſsiſtit dominus clauſa domo in medio diſcipulorum, & filius eſt natus ex patre. Noli negare quòd ſteterit, quia per intelligentiæ infirmitatẽ cõſiſtentis non cõſequaris introitũ. Noli neſcire quòd ab inge-

nito

nito & perfecto deo patre unigenitus perfectus filius deus natus ſit, quia ſenſum & ſermonem humanæ naturæ, uirtus generationis excedat: & omnia quidem inſuper mundi opera adeſſe nobis in teſtimonium poſſent, ne ambigere de dei rebus atq; uirtutibus fas crederemus. Sed in ipſam ueritatem infidelitas noſtra procurrit, & uiolenti in excidium dei poteſtatis irrumpimus. Si liceret, & corpora & manus in cœlum leuaremus, ſolem aſtraq; cætera annui curſus ſuis limitibus perturbaremus, permiſceremus deceſſus oceani & acceſſus, fluenta etiam fontium inhiberemus, & naturas fluminum refrenaremus, concuteremus fundamenta terræ, & toto in hæc opera dei parricidio deſæuiremus. Sed bene eſt quòd nos intra hanc modeſtiæ neceſsitatem natura corporum detinet. Certe non fallimus, quid ſi liceret, eſſemus acturi: namq; quia non poſſumus, prophana uoluntatis audacia naturam ueritatis conuellimus, & bellum dictis dei comparamus. Ceſſet dolor querelarum: nam te quiſquis es, qui hæc requiris, non reuoco in exceſſum, non in amplitudinem tendo, non deduco in profundum. Nónne æquanimiter ignorabis creatoris natiuitatem ignorans originem creaturæ? Hoc ſaltem requiro. Sentis'ne te genitum, & quæ ex te generentur intelligis? Non quæro, ſenſum unde hauſeris, uitam unde ſortitus ſis, intelligentiã unde adeptus ſis, quale ſit quod in te eſt, odor, ſenſus, uiſus, auditus. Certe nemo quod facit neſcit. Quæro unde iſta his quos generas indulgeas, qualiter ſenſum inſeras, oculos accendas, cor affigas. Hæc ſi potes, enarra. Habes ergo quod neſcis, & tribuis quæ non intelligis: æquanimiter imperitus in tuis, inſolenter in dei rebus ignarus.

Hic liber uidetur imperfectus, nec alter cum hoc cohæret.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, AD CONSTANTIVM Auguſtum liber.

Benignifica natura tua, domine beatiſsime Auguſte, cum benigna uoluntate concordat. Et quoniam de fonte paternæ pietatis tuæ miſericordia largiter profluit: quod rogamus, facile nos impetrare poſſe confidimus. Non ſolum uerbis, ſed etiam lachrymis deprecamur, ne diutius catholicæ eccleſię grauiſsimis iniurijs afficiantur: & intolerabiles ſuſtineant perſecutiones & cõtumelias, & quod eſt nefarium, à fratribus noſtris. Prouideat & decernat clemẽtia tua, ut omnes ſe ubiq; iudices, quibus prouinciarum

uinciarum adminiſtrationes creditæ ſunt, ad quos ſola cura & ſolicitu do publicorum negociorum pertinere debet, à religioſa ſe obſeruantia abſtineant. Necꝙ poſthac præſumant atꝙ uſurpent, & putent ſe cauſas cognoſcere clericorum: & innocentes homines uarijs afflictationibus, minis, uiolentia, terroribus frangere atꝙ uexare. Intelligit ſingularis & admirabilis ſapientia tua, non decere, nõ oportere cogi & compelli inuitos & repugnantes: ut ſe his ſubijciant & addicãt ui oppreſſi, qui non ceſſant adulterinæ doctrinæ corrupta ſemina ſpargere. Idcirco laboratis, & ſalutaribus conſilijs rempublicam regitis, excubatis etiam & uigilatis: ut omnes quibus imperatis, dulciſsima libertate potiantur. Non alia ratione quæ turbata ſunt componi, quæ diuulſa ſunt coerceri poſſunt: niſi unuſquiſꝙ nulla ſeruitutis neceſsitate aſtrictus, integrum habeat uiuendi arbitrium. Certe uoces exclamantium, à tua manſuetudine exaudiri decet, Catholicus ſum, nolo eſſe hæreticus: Chriſtianus ſum, non Arianus: & melius eſt mihi in hoc ſeculo mori, quàm alicuius priuati potentia dominante caſtam ueritatis uirginitatem corrumpere. Aequumꝙ debet uideri ſanctitati tuę, glorioſiſsime Auguſte, ut qui timent dominum deum & diuinum iudiciũ, non polluantur aut contaminentur execrandis blaſphemijs: ſed habeant poteſtatem, ut eos ſequantur epiſcopos & prępoſitos, qui & inuiolata conſeruant fœdera charitatis, & cupiunt perpetuam & ſyncerã habere pacem. Nec fieri poteſt, nec ratio patitur, ut repugnantia cõgruant, diſsimilia conglutinentur, uera & falſa miſceantur, lux & tenebræ confundantur, dies quoꝙ & nox habeant aliquã coniunctionẽ. Si igĩt (quod ſine dubitatione & ſperamus & credimus) hęc permouent non inſitã, ſed ingenitã tuam bonitatem: præcipe ut nõ ſtudium, non gratiã, non fauorem, locorũ rectores grauiſsimis hæreticis præſtẽt. Permittat lenitas tua populis, ut quos uoluerint, quos putauerint, quos elegerint, audiant docentes, & diuina myſteriorũ ſolennia cõcelebrent, & pro incolumitate & beatitudine tua offerant preces. Non quiſquã peruerſus aut inuidus maligna loquatur. Nulla quidẽ ſuſpitio erit non modo ſeditionis, ſed nec aſperę murmurationis. Quieta ſint omnia, & uerecunda. At nunc qui Ariana & peſtifera contagione inquinati ſunt, nõ ceſſant ore impio, & ſacrilego animo Euangeliorũ ſynceritatem corrumpere, & rectam Apoſtolorũ regulam deprauare. Diuinos prophetas non intelligunt. Callidi & aſtuti artificio quodã utuntur, incluſam pernicioſam corruptelã exquiſitorum uerborũ uelamine contegunt. Non prius uenenatum uirus infundunt, ꝙ ſimplices & innocentes ſub prætextu nominis Chriſtiani raptos atꝙ irretitos inuoluãt: ne ſoli pereãt, ſed participes horrẽdi criminis ſui reos faciãt. Et hoc obſecramus pietatẽ tuã, ut eos qui adhuc egregij uidelicet ſacerdotes, qui tãti nominis

præpollent dignitate, aut in exilio, aut in deſertis locis tenentur, iubeas ad ſedes ſuas remeare: ut ubiq; grata libertas ſit, & iucunda lætitia. Quis non uidet, quis non intelligit, poſt quadringentos ferè annos, poſtquam dei unigenitus filius humano generi pereunti ſubuenire dignatus eſt, quaſi ante non Apoſtoli, non poſt eorum martyria & exceſſus fuerint Chriſtiani. Nouella nunc & teterrima lues, nõ corrupti aeris, ſed execrandorum blaſphemorum Ariana effuſa eſt: Ita illi qui ante crediderunt, inanem ſpem immortalitatis habuerunt. Nuper didicimus, commenta hæc fuiſſe inuenta & à duobus Euſebijs & à Narciſſo & Theodoro & ab Stephano & Achaico & Menophanto, & imperitis atq; improbis duobus adoleſcentibus Vrſatio & Valente, quorum epiſtolæ proferuntur, & idoneis teſtibus etiamnum conuincuntur, qui eos magis oblatrantes quàm diſputantes audierint, quibusq; communionem ſuam imprudenter & incaute commiſcẽt, quia fient ſocij ſcelerum, participes criminum, neceſſe eſt etiam eos qui in hoc ſeculo abiecti ſunt & abdicati, cum aduenerit dies iudicij, pati ſupplicia ſempiterna. Iam nemini dubium eſt, cuiuſcemodi curam in abſolutionem Athanaſii, ſancti illi uiri receperint: ut poſt ſynodi ſentẽtias, quas pro ſacerdotalis iudicij reuerentia, fas fuerat ſacerdotali uel eccleſiaſtica continentia contineri, ſcribi ad regem, legationemq; inſtrui oportuerit. Sed quid aliud his literis quàm libertatem fidei & contagionem Ariani nominis deprecantur, orantq; uincula, carceres, tribunalia, & omne illud ferale habitum, nouas etiam in reos quæſtiones inhiberi? Deus cognitionem ſui docuit potius quàm exegit: & operationum cœleſtium admiratione preceptis ſuis concilians autoritatem, cõactam confitendi ſe aſpernatus eſt uoluntatem. Si ad fidem ueram iſtiuſmodi uis adhiberetur, epiſcopalis doctrina obuiam pergeret, diceretq;: Deus uniuerſitatis eſt, obſequio non eget neceſſario, non requirit coactam confeſsionem. Non fallendus eſt, ſed promerendus. Noſtra potius non ſua cauſa uenerandus eſt. Non poſſum niſi uolentem recipere, niſi orantem audire, niſi profitentẽ ſignare. Simplicitate quærendus eſt, confeſsione diſcendus eſt, charitate amandus eſt, timore uenerandus eſt, uoluntatis probitate retinendus eſt. At uero quid iſtud quòd ſacerdotes timere deum uinculis coguntur, pœnis iubentur? Sacerdotes carceribus cõtinentur, plebs in cuſtodiã catenati ordinis conſtricta diſponitur, uirgines nudantur ad pœnam: ſacrata deo corpora publico expoſita cõſpectui, ad fructum ſpectaculi & quæſtionis aptantur. Cogunt, nempe non ut Chriſtiani omnes ſint, ſed ut Ariani: & confeſſam in deo fidem ad conſortium piaculi ſui ſceleris compellunt. Autoritate etiam nominis ſui, in errorem imperatorem tranſducunt: rectum affirmantes, ut ſub ſpecie timoris dei, in hac peruerſitate ſubditos

Fortè adytum

tos ſibi tradant. Quæſtiones poſcunt, iudiciorum ſubſidia deſiderant, autoritatem regiam implorant: & nec ſic peruerſitatem ſceleris ſui erubeſcunt, extorquere conniuentiã plebium, nec cogi de iure potuerunt. Hæc ſi de ueteribus chartulis prolata ætatis noſtrę tempus inſtruerēt, ambigendũ, ut opinor, tantis de rebus fuiſſet, & cum ab aliȷs quibuſcꝫ pronũciari poſceretur reus, quæreretur in fidem literarũ, in iudicum uitam, in accuſatorũ fidem, in ipſius quocꝫ hominis mores atcꝫ actus. Moueret enim abſolutionem eius Arianorum iuncta damnatio, magnicꝫ periculi eſſet iudicium ſimul cum reatus & innocentiæ non ſuſcepta rurſum inquiſitione diſſoluere, totacꝫ in patrociniũ ſuum cum fidei doctrina autoritas ſibi antiquitatis aſsiſteret. At cum ipſi qui tũc Ariani hæretici damnati ſunt, rem exagitent, turbent omnia, omneſcꝫ ex poteſtate & ambitione corrumpãt, & Athanaſius ſi fuit, eſſe adhuc reus poteſt: teſtes loquantur, uideant iudices, fidei doctrina præceptis Euãgelicis atcꝫ apoſtolicis eluceat. Quæ obtuſio intelligētiæ eſt? quę cordis hebetudo? quæ obliuio ſpei? quæ mors ſcelerum? quod odiũ ueritatis? in damnatorũ fauorē, dei amorē tranſducunt. Venio nũc ad id quod recens geſtũ eſt, in quo ſe etiã profeſsio ſceleris in ſecreto artis ſuę dedignata eſt cõtinere. Euſebius Vercellēſis epiſcopus, uir eſt omni uita deo ſeruiens. Hic poſt Arelatenſem ſynodũ cum Paulinus epiſcopus tantis iſtorum ſceleribus contraiſſet, uenire Mediolanum præcipitur, collecta iam illic malignantium ſynagoga: decem diebus ad eccleſiam eſt uetitus accedere, dum aduerſus tam ſanctũ uirum malicia ſe peruerſa conſumit. Soporatis deinde cõſilȷs omnibus, ubi libitum eſt, aduocatur. Adeſt unà cum Romanis clericis, & Lucifero Sardinię epiſcopo. Cõuentus ut in Athanaſium ſubſcriberet, ait de ſacerdotali fide prius oportere conſtare: compertos ſibi quoſdam ex his qui adeſſent, hæretica labe pollutos. Expoſitam fidem apud Niceam, cuius ſuperius meminimus, poſuit in medio: ſpondens omnia ſe quæ poſtularent, eſſe facturum, ſi pro fidei profeſsione ſcripſiſſent. Dionyſius Mediolanenſis epiſcopus chartam primus accepit: ubi profiteri ſcribēdo cœpit, Valens calamum & chartam è manibus eius uiolenter extorſit: clamans non poſſe fieri, ut aliquid inde gereretur. Res poſt clamorem multum deducta in conſcientiam plebis eſt: grauis omnium dolor ortus eſt, impugnata eſt à ſacerdotibus fides. Verentes igitur illi populi iudicium, è dominico ad palatium tranſeunt. Cuiuſmodi ſententiam in Euſebium longe antequam eccleſiam ingrederetur, ſcripſerint: de ſe loquitur ipſa ſententia.

Et hic liber uidetur imperfectus.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, AD CONSTANTIVM AVGVSTVM liber, quem Conſtantio ipſe tradidit.

Non ſum neſcius piiſsime imperator, ea quæ de nonnullis negocijs ad conſcientiæ publicæ audientiam proferantur, pro dignitate eorum qui eloquuntur, uel grauia exiſtimari ſolere, uel leuia: dum diſtantibus opinionibus, ambiguam ſentẽtiam ad ſtudium intelligentiæ promouet hominis contemptus aut gratia. Sed mihi apud te de diuina re pia dicturo, nullus uulgatę conſuetudinis metus eſt: quia cum ſis bonus ac religioſus, nec uicium iudicij apud prudẽtes religionũ, quid à quo audiat, ſed an quæ audiat ſint religioſa, diiudicet: Et quia mihi à deo de prẹſentia tua opportunitas præſtita eſt, nec erga hæc quidem conſcientiæ meæ ceſſauit officium: ut in eum quem apud te habeo de religione ſermonem, indignitas forte aliqua tecum loquentis offendat. Epiſcopus ego ſum in omnium Gallicarum eccleſiarum atq; epiſcoporum communione, licet in exilio permanẽs, & eccleſiæ adhuc per presbyteros meos communionem diſtribuens. Exulo autem non crimine, ſed factione: & falſis nuncijs ſynodi apud te imperatorem pium, non ob aliquam criminum meorum conſcientiam per impios homines delatus. Nec leuem habeo querelæ meæ teſtem, dominum meum religioſum Cæſarem tuum Iulianum: qui plus in exilio meo à malis contumeliæ, quàm ego iniuriæ pertulit. In promptu enim ſunt pietatis ueſtræ literæ: falſa autem eorum omnia, qui in exilium meum procurauere, non in obſcuro ſunt. Ipſe quoq; uel miniſter, uel autor geſtorũ omniũ intra hanc urbem eſt. Circunuentum te Auguſtum, illuſumq; Cæſarem tuum, ea confidens conſcientiæ meæ conditione, patefaciam: ut ſi indignum aliquid non modo epiſcopi ſanctitate, ſed etiam laici integritate geſsiſſe docear, non iam ſacerdotium per ueniam expectem, ſed intra pœnitentiam laici conſeneſcam. Hæc autem dignantiſsime imperator, arbitrio tuo derelinquo, quatenus & quomodo me iubes loqui, & ea quæ maxime tecum in tempore hoc agenda ſunt, proſequar. Dabis quidem id in præſens inſtructionis ad cauſam: ut præſentem eum, cuius miniſterio exulo, uſque ad confeſsionem falſorum quæ geſsit, adducam. Sed nihil de eo, niſi cum iuſſeris, loquar. Nunc autem quia mihi metus eſt de mundi periculo, de ſilentij mei reatu, de iudicio dei: quur autem eſt deſperandum de uita, de immortalitate non tam mea quàm tua, uniuerſorumq;? Quæ quia mihi cum plurimis communis eſt, hæc à me communis ſpei expectatio eſt. Recognoſce fidem quam olim

olim,optime ac religioſiſsime imperator,ab epiſcopis optas audire,& non audis. Dum enim à quibus ea requiritur,ſua ſcribunt,& non quæ dei ſunt prædicant: orbem æternum erroris,& redeuntis in ſe ſemper certaminis circumtulerunt. Oportuerat enim humanæ infirmitatis modeſtia omne cognitionis diuinæ ſacramentum illis tantum conſcientiæ ſuæ finibus contineri, quibus credidit: neque poſt confeſſam & iuratam in baptiſmo fidem in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti quicquam aliud uel ambigere, uel innouare. Sed quorundam aut præſumptio aut facilitas, aut error, apoſtolicæ doctrinæ indemutabilem conſtitutionem partim fraudulenter confeſſa eſt, partim audacter egreſſa: dum in cõfeſsione patris, & filij, & ſpiritus ſancti, ueritate naturalis ſignificationis eludit, ne id maneret in ſenſu, quod in regenerationis ſacramento eſt confitendum. Ob hoc penes quorundam conſcientiam nec pater pater, nec filius filius, nec ſpiritus ſanctus ſpiritus ſanctus eſt. Sub cuius neceſsitatis tanquam improbabili occaſione, ſcribendæ atque innouandę fidei exinde uſus inoleuit. Qui poſtquam noua potius cœpit condere, quàm accepta retinere, nec ueterata defendit, nec innouata firmauit, & facta eſt fides temporum potius quàm euangeliorum: dum & ſecundum annos ſcribitur, & ſecundum confeſsionem baptiſmi non tenetur. Periculoſum nobis admodum, atq; etiam miſerabile eſt, tot nunc fides exiſtere, quot uoluntates: & tot nobis doctrinas eſſe, quot mores: & tot cauſas blaſphemiarum pullulare, quot uitia ſunt: dum aut ita fides ſcribuntur, ut uolumus, aut ita ut uolumus, intelliguntur. Et cum ſecundum unum deum & unum dominum, & unum baptiſma, etiam fides una ſit, excidimus ab ea fide quæ ſola eſt: & dum plures fiunt, ad id cœperunt eſſe, ne ulla ſit. Conſcij enim nobis inuicem ſumus, poſt Niceni conuentus ſynodũ, nihil aliud quàm fidem ſcribi. Dum in uerbis pugna eſt, dum de nouitatibus quæſtio eſt, dum de ambiguis occaſio eſt, dum de autoribus querela eſt, dum de ſtudijs certamen eſt, dum in conſenſu difficultas eſt, dum alter alteri anathemą eſſe cœpit: propè iam nemo Chriſti eſt. Incerto enim doctrinarum uento uagamur, & aut dum docemus, perturbâmus: aut dum docemur, erramus. Iam uero proximi anni fides, quid iam de immutatione in ſe habet? Primum quæ homouſion decernit taceri, ſequens rurſum, quæ homouſion decernit & prædicat. Tertium deinceps, quæ uſiam ſimpliciter à patribus præſumptam, per indulgentiam excuſat. Poſtremum quartum, quæ non excuſat, ſed condemnat. Et quò tandem proceſſum eſt: ut neq; penes nos, neq; penes quenquam ante nos ſanctum exinde aliquid atque inuiolabile perſeueret. De ſimilitudine autem dei filij ad deum patrem, quod miſerabilis noſtri temporis fides eſt, ne non aut ex toto, aut tantum ex portione

Fides ſubinde noua in ſcriptis

ſit ſimilis: egregij ſcilicet arbitri, cœleſtium ſacramentorum conquiſi-tores, inuiſibilium myſteriorum profeſsionibus de fide dei calumnia-mur, annuas atque menſtruas de deo fides decernimus, decretis pœni-temus, pœnitētes defendimus, defenſos anathematizamus, aut in no-ſtris aliena, aut in alienis noſtra damnamus, & mordentes inuicem, iam abſumpti ſumus ab inuicem. Fides deinde quæritur, quaſi fides nulla ſit: fides ſcribenda eſt, quaſi in corde nō ſit. Regenerati per fidem nunc ad fidem docemur: quaſi regeneratio illa ſine fide ſit. Chriſtum poſt baptiſma diſcimus, quaſi baptiſma aliquid eſſe poſsit ſine Chriſti fide: emendamus, quaſi in ſpiritum ſanctum peccaſſe ſit uenia. Sed im pietatis ipſius hinc uel præcipue cauſa perpetua eſt, quod fidem apo-ſtolicam ſeptuplo proferentes, ipſi tamē fidem euangelicam nolumus confiteri: dum impietates noſtras nobis in populis multiloquijs defen dimus, & magniloquentiæ uanitate aures ſimplicium uerbis fallenti-bus illudimus, dum euitamus de domino Chriſto ea credere, quæ de ſe docuit credenda, & per ſpecioſum pacis nomen in unitatem perfi-diæ ſubrepimus, & ſub reijciendis nouitatibus rurſum ipſi nouis ad deum uocibus rebellamus, & ſub ſcripturarum uocabulo non ſcripta mentimur, uagi, prodigi, impij, dum & manentia demutamus, & ac-cepta perdimus, & irreligioſa præſumimus. Quod hyeme undoſo ma ri obſeruari à nauigantibus maxime tutum eſt, ut naufragio deſæuien-te, in portum ex quo ſoluerant, reuertantur: uel incautis adoleſcenti-bus conuenit, ut cum in tuenda domo ſua mores paternę obſeruantiæ tranſgreſsi, profuſa libertate ſua uſi ſunt, iam ſub ipſo amittendi patri-monij metu ſolus illis ad paternam conſuetudinem neceſſarius & tu-tus recurſus ſit: ita inter hæc fidei naufragia cœleſtis patrimonij iam penè profligata hæreditate, tutiſsimum nobis eſt, primam & ſolam e-uangelicam fidem cōfeſſam in baptiſmate, intellectamque retinere, nec demutare quod ſolum acceptum atque auditum habeo bene credere: nō ut ea quæ ſynodo patrum noſtrorum continentur, tanquam irreligio-ſe & impie ſcripta damnanda ſint, ſed quia per temeritatem humanam uſurpantur ad contradictionem, quod ob hoc ſub nomine nouitatis euangelium negaretur impericuloſe, tanquam ſub emendatione inno uetur. Quod emendatum eſt, ſemper proficit, ut dum omnis emenda-tio diſplicet, emendationem omnem emendatio conſequuta condem net: ac ſi iam, quicquid illud eſt, non emendatio aliqua ſit emendatio-nis, ſed cœperit eſſe damnatio. In quantum ego nunc beatæ religio-ſæque uoluntatis uere te domine Conſtanti imperator admiror, fidem tantum ſecundum ea quæ ſcripta ſunt, deſiderantem: & merito planè ad illa ipſa unigeniti dei eloquia feſtinans, ut imperatoriæ ſolicitudinis capax pectus etiam diuinorum dictorum conſcientia plenum ſit. Hoc qui

qui repudiat, antichriſtus eſt: & qui ſimulat, anathema eſt. Sed unum hoc ego per hanc dignationis tuæ ſynceram audientiam rogo: ut præſente ſynodo quæ nunc de fide litigat, paucis me de ſcripturis euangelicis digneris audire, & loquar tecum de uerbis domini mei Ieſu Chriſti, cuius uel exul ſum, uel ſacerdos. Habent enim uaſa teſtea non ignobiles theſauros, & infirmiora corporum magis reuerenda ſunt: & apud nos modo deum indocti piſcatores locuti ſunt. Super humilem & trementem uerba ſua, ſecundum prophetam, deus reſpicit. Fidem imperator quæris, audi eā non de nouis chartulis, ſed de dei libris: ſcito eam poſſe etiam in occidente donari, unde uenientes in regno dei, cum Abraham, & Iſaac, & Iacob recumbent. Memento eam non in quæſtione philoſophiæ eſſe, ſed in euangelij doctrina. Non tam mihi rogo audientiam, quàm tibi, atq; eccleſiis dei. Ego enim penes me habeo fidem, exteriore non egeo. Quod accepi, teneo: nec demuto quod dei eſt. Sed memento tamen, neminem hæreticorum eſſe, qui ſe nunc non ſecundum ſcripturas prædicare ea quibus blaſphemat, mentiatur. Hinc enim Marcellus, uerbū dei cum legit, neſcit: hinc Photinus, hominē Ieſum Chriſtū cum loquitur, ignorat: hinc & Sabellius, dum quòd ego & pater unū ſumus, nō intelligit, ſine deo patre & ſine deo filio eſt: hinc & Mōtanus per inſanas fœminas ſuas paracletū aliū defendit: hinc & Manichęus & Marcion legē odit, quia litera occidit, & mundi princeps diabolus eſt. Omnes ſcripturas ſine ſenſu loquuntur, fidē ſine fide prætendunt. Scripturæ enim nō in legendo ſunt, ſed in intelligēdo: neq; in preuaricatiōe ſunt, ſed in charitate. Audi, rogo, ea quę de Chriſto ſunt ſcripta, ne ſub eis ea quæ nō ſcripta ſunt prædicentur. Summitte ad ea quæ de libris locuturus ſum, aures tuas: fidem tuam ad deum erigas. Audi quod proficit ad fidem, ad unitatē, ad æternitatem. Locuturus ſum tecum cum honore regni & fidei tuæ, omnia ad orientis & occidentis pacem profutura: ſub publica conſcientia, ſub ſynodo diſſidenti, ſub lite famoſa. Præmitto interim pignus futuri apud te ſermonis mei. Non aliqua ad ſcandalum, neque quæ extra euangelium ſunt, defendam: ſed intelliges à me in ſacramento ſolius dei ueri, & quem miſit Ieſum Chriſtum prædicari unum deum patrem, ex quo omnia: & unum dominum Ieſum Chriſtum, per quem omnia, natum ex deo, qui eſt ante tempora æterna, & erat in principio apud deum deus uerbum, qui eſt imago dei inuiſibilis, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: qui cum in forma dei eſſet, humilians ſe ſalutis noſtræ cauſa, formam ſerui ex conceptu ſpiritus ſancti de uirgine accepit, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis: & poſt reſurrectionem mortis deinde in cœleſtibus ſedens, aderit iudex uiuorum & mortuorum, & rex omnium æterno-

rum ſeculorum. Eſt enim unigenitus deus, & deus uerus, & deus magnus, ſuper omnia deus: & omnis lingua confitebitur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria dei patris eſt. Hæc ego in ſpiritu ſancto ita credidi, ut ultra hanc de domino Ieſu Chriſto fidem non poſſim doceri: non per hæc adimens patrum fidei religionem, ſed ſecundum regenerationis meæ ſymbolum, & doctrinæ euangelicæ ſcientiam, ab ea iuxta iſta non diſſonans.

Et hic liber uidetur minutus.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, CONTRA ARIANOS, uel Auxentium Mediolanenſem, liber.

Dilectiſsimis fratribus in fide paterna manentibus, & Arianam hæreſim deteſtantibus epiſcopis, & omnibus plebibus, Hilarius conſeruus ueſter ſalutem.

Specioſum quidem nomen eſt pacis, & pulchra eſt opinio unitatis: ſed quis ambigat eam ſolam eccleſiæ atque Euangeliorum unitam pacem eſſe, quæ Chriſti eſt? Quam ad apoſtolos poſt paſsionis ſuæ gloriam eſt locutus, quam ad æterni mandati ſui pignus commendauit abiturus: hanc nos fratres dilectiſsimi, & amiſſam quærere, & turbatam componere, & repertam tenere curauimus. Sed huius ipſius fieri nos uel participes uel autores, nec temporis noſtri peccata meruerunt, nec imminentis antichriſti præuij miniſtri ſunt paſsi: qui pace ſua, id eſt, impietatis ſuæ unitate ſe iactant, agentes ſe non ut Chriſti epiſcopos, ſed antichriſti ſacerdotes. Ac ne maledicis uerborum in eos uti conuitijs arguamur, cauſam perditionis publicæ, ne cuiquam ignorata ſit, non tacemus. Antichriſtos plures eſſe, etiam apoſtolo Ioanne prædicante, cognouimus. Quiſquis enim Chriſtum, qualis ab apoſtolis eſt prædicatus, negauit: antichriſtus eſt. Nominis antichriſti proprietas eſt, Chriſto eſſe contrarium. Hoc nunc ſub opinione falſę pietatis efficitur, hoc ſub ſpecie prædicationis euangelicæ laboratur: ut dominus Ieſus Chriſtus, dum prædicari creditur, denegetur. Ac primum miſerari licet noſtræ ætatis laborem, & præſentium temporum ſtultas opiniones congemiſcere: quibus patrocinari deo humana creduntur, & ad tuendam Chriſti eccleſiam ambitione ſeculari laboratur. Oro uos epiſcopi, qui hoc uos eſſe creditis: quibus nam ſuffragijs ad prædicandum euangelium apoſtoli uſi ſunt? Quibus ad-

iuti

iuti poteſtatibus Chriſtum prædicauerunt, gentes'que ferè omnes ex idolis ad deum tranſtulerunt? An'ne aliquam ſibi aſſumebant è palatio dignitatem: hymnum deo in carcere, inter catenas, & poſt flagella cantantes? Edictis'que regis Paulus cum in theatro ſpectaculum ipſe eſſet, Chriſto eccleſiam congregabat? Nerone ſe, credo, aut Veſpaſiano, aut Decio patrocinantibus tuebatur: quorum in nos odijs confeſsio diuinæ prædicationis effloruit. Illi manu atque opere ſe alentes, intra cœnacula ſecreta'que coeuntes, uicos & caſtella gentesq́ ferè omnes terra ac mari contra ſenatuſconſulta & regum edicta peragrantes: claues, credo, regni cœlorum non habebant? Aut non manifeſta ſe tum dei uirtus contra odia humana porrexit: cum tanto magis Chriſtus prædicaretur, quanto magis prædicari inhiberetur? At nunc, proh dolor, diuinam fidem ſuffragia terrena commendant: inopsq́ uirtutis ſuæ Chriſtus, dum ambitio nomini ſuo conciliatur, arguitur. Terret exilijs & carceribus eccleſia, crediq́ ſibi cogit, quæ exilijs & carceribus eſt credita: pendet à dignatione communicantium, quæ perſequentium eſt conſecrata terrore: fugat ſacerdotes, quæ fugatis eſt ſacerdotibus propagata: diligi ſe gloriatur à mundo, quæ Chriſti eſſe non potuit, niſi eam mundus odiſſet. Hæc de comparatione traditæ nobis olim eccleſiæ, nunc quàm deperditæ, res ipſa quæ in oculis omnium eſt atque ore, clamauit. Quid autem illud ſit quod ignorandum ultra non ſit, breuiter exponam. Secundum placitam deo plenitudinem coartata ſunt tempora. Incircumſcripta enim ratio eorum cœleſtibus libris docetur: ac neceſſe eſt in ipſam nos ætatem antichriſti incidiſſe, cuius ſecundum Apoſtolum miniſtris in lucis ſe angelum transformantibus, ab omnium ferè ſenſu & conſcientia is qui eſt Chriſtus aboletur. Vt enim erroris affirmatio certa ſit, incerta uero opinio anteſertur: ſitq́ antichriſto iam peruium, Chriſtum eum eſſe ſe fallere, de quo nunc uſq́ diſſenſum ſit. Hinc illæ uariæ opiniones, hinc ſub unius Chriſti fide prædicatio plurimorum, hinc Arij ſpiritus nuper ex angelo diaboli in lucis angelum transfiguratus: cuius hæreditas nominis ad Valentem, Vrſatium, Auxentium, Germinium, Caium ſucceſsioq́ defluxit. Nam ipſi nūc Chriſtum nouum, per quem antichriſtus ſubreperet, intulerunt. Volūt enim hunc ſuum Chriſtum nō eiuſdem diuinitatis eſſe, cuius & pater eſt: ſed eſſe eum præſtantem cæteris alijs creaturis creaturam, eumq́ per uoluntatem dei ex nihilo ſubſtitiſſe, & eum ante omnia quidem ſecula, & ante omne omnino tempus natum ex deo deum eſſe: ſed non ex ſubſtantia dei eſſe. neq́ diuinæ in eo natiuitatis maieſtatisq́ eius, quæ dei eſt, intelligendam ueritatem, ne quàm uerus ſit deus qui pater eſt, tam uerus ſit deus qui filius eſt: Vt id quod unum eſſe filius et pater in euangelijs

prædicantur, in uoluntatis tantum ſit & charitatis ſocietate, non in diuinitatis ueritate. Quæ ſi in filio non eadem eſt ipſa illa quæ dei eſt, ut in confeſsione fidei deus unus ſit: quur deum filium, quur ante tempora & ſecula confitentur: niſi quia dei nomen ſancto cuique per indulgentiam eſt deſtinatum, & regenerati omnes uere dei filij ſunt, & angeli omnes per Chriſtum utique conditi, non ante omnia omnino ſecula ſunt creati? Verum antichriſtum arbitror minori inuidia introducendum, miſeriſque credendum. Tribuunt Chriſto dei nomen, quia hoc & hominibus ſit tributum. Fatentur dei uere filium, quia ſacramento baptiſmi uere dei filius unuſquiſque perficitur. Ante tempora & ſecula confitentur, quod de angelis atque diabolo eſt nõ negandum. Ita domino Chriſto ſola illa tribuuntur, quæ ſunt uel angelorum propria, uel noſtra. Cæterum quod deo Chriſto legitimum & uerum eſt, Chriſtus deus uerus, id eſt, eadem eſſe filij quæ patris diuinitas, denegatur. Et huius quidem uſque adhuc impietatis occaſio per fraudem perficitur, ut iam ſub antichriſti ſacerdotibus Chriſti populus non occidat, dum hoc putant illi fidei eſſe, quod uocis eſt. Audiunt deum Chriſtum, putant eſſe quod dicitur. Audiunt filium dei, putant in dei natiuitate ineſſe dei ueritatem. Audiunt ante tempora, putant id ipſum ante tẽpora eſſe, quod ſemper eſt. Sanctiores aures plebis, quàm corda ſunt ſacerdotum. Si deum uerum Ariani prædicant, Chriſtum deum ſine fraude confeſsi ſunt: quòd ſi deum dicunt & negant uerum, tribuunt nomen, adimunt ueritatem. Quanquam igitur impijſsimis eorum blaſphemijs plenæ omnes eccleſiarum chartæ, pleniſque iam libri ſint: quid proxime tamen acciderit, non tacendum eſt. Cum edicto graui ſanctus rex perturbari eccleſiam Mediolanenſium, quæ deum uerum Chriſtum, & unius cum patre diuinitatis & ſubſtãtiæ confitetur, ſub unitatis ſpecie & uoluntate iuſsiſſet: etiam importuna interpellatione ſuggeſsi, Auxentium blaſphemum eſſe, & omnino hoſtem Chriſti habendum, atque adieci, eum aliter credere quàm rex ipſe, aut alij omnes haberent. Quibus rebus permotus, audiri nos à quæſtore & magiſtro præcepit, confidentibus una nobiſcum epiſcopis ferè decem: primumque, ut in foro ſolet, de perſona calumniatus eſt, damnatum quondã me à Saturnino, audiri ut epiſcopũ non oportere. Nõ eſt nunc temporis, quid ad hæc reſponſum ſit enarrare: ſed qui tum audiebant, de fide potius, ut regi placuerat, agitandũ eſſe decernũt. Cumque iam in arcto eſſet negãdi periculo: credere ſe Auxentius Chriſtũ deum uerũ, & unius cum deo patre diuinitatis & ſubſtãtiæ eſt profeſſus. Placuit igitur hoc ſcribi, & ne memorijs audientiũ quæ dicta eſſent, elaberentur, continuo libellũ regi per quæſtorem offero, quo quid conueniſſet, contineretur: & ne quid mentiri arguar, eiuſdẽ exempla ſubieci.

Placet

Placet omnibus Auxentium hæc ipſa profiteri frequenter, qui ut ipſe ſcriberet, eſt coactus. Qui diu conſilia ſua uerſans, callidiſsime fidem regis eludit: dat ſcripturā ſtilo antichriſti compoſitam. Nam primum ea quæ Niceæ Thraciæ omnium impietas ex ſe ſoluiſſet, ſancta eſſe te ſtatur: uim ſcilicet illatam epiſcopis, fidem eſſe ueræ confeſsionis aſfirmans. Negat quoqꝫ ſe ſcire Arium: cum in Alexandria in Ariana eccleſia, cui Gregorius præerat, presbyter eſſe cœpiſſet. Sed de Ariminenſi ſynodo, quę ab omnibus eſt religioſe diſſoluta, nihil dicamus: tantum diaboli commentā pandenda ſunt. Cum placuiſſet igitur ſcribi deum uerum eſſe Chriſtum, & unius cum patre diuinitatis eſſe atqꝫ ſubſtantiæ: ponitur talis ab eo, ut à callidiſsimo diabolo, ſententia, quæ ſignificaret Chriſtum ante omnia tempora natum deum uerum filium: ut ſecundum Arianos ueritas ad filium, non ad deum referretur. Et ut longe maior differentia huius ſignificationis exiſteret, ſubijcitur: Ex uero deo patre, ut in patre dei ueritas eſſet, in Chriſto ueritas tantum filij ſcriberetur. Dehinc procedente ſermone, unà ab Auxentio diuinitas prædicatur, & in ea non confitetur & filium: ut in ſolo patre, non etiam in filio eſſet ſola una diuinitas. Spargitur uero per populos, Auxentium uerum deum Chriſtum, & unius cum patre diuinitatis ac ſubſtantiæ ſcripſiſſe, neqꝫ ab expoſitæ per me fidei diſsidere ſententia, poſtqꝫ ad communionem eius rex pro fidei ſuæ ſynceritate aduenit. Sed cum hoc myſterium impietatis diu occultatum iam non taceretur, diceremqꝫ fingi omnia, fidem negari, deum atqꝫ homines illudi, iubeor de Mediolano proficiſci, cum conſiſtendi mihi in ea inuito rege eſſet nulla libertas. Hæc igitur fratres, quibus dei iudicium in metu eſt, ita geſta eſſe ſignifico. Auxētius quod negare timuit, noluit confiteri: nā expoſitionis ipſius exemplar ſubieci. Si idem ſcripſit, arguite fallentē: ſi uero aliud ſcripſit quàm profeſſus eſt, intelligite iam Chriſtum per eum alium, id eſt, antichriſtum prædicari. Luſit quidem ille uerbis, quibus poſsit fallere electos, ſed patet impietatis tantæ profeſſio. Negat ſe duos deos prædicare, quia non duo patres ſunt. Quis ſecundum hæc non uidet unius dei confeſsionem idcirco tantum patri propriam eſſe, quia ſolus eſſet? Vnde & ille ſatanæ ſtilus extitit: Noui unum ſolum uerum deum patrem. Et poſt maleuolas ſignificationes: Similem, inquit, ſecundum ſcripturas filium genitori ſuo patri. Si uſquam in ſanctis uoluminibus hoc ſcriptum eſt, habet innocentiæ profeſsionem. Si ueritate diuinitatis pater & filius unum ſunt, quid ſimilitudinis imperfecta opinio antefertur? Imago quidem dei Chriſtus eſt: ſed & hominē imaginem dei eſſe nō dubium eſt, cum ad imaginem & ſimilitudinem dei Adam factus ſit. Quid tu hæres Arij, Chriſto tantum noſtra cōcedis? Quid regē, quid comites, quid dei eccleſiā, patris tui

Quære poſt finē huius libelli.

tui, id eſt ſatanæ, arte circumuenis? Chriſtum deum dicis, quid fallis in nomine? Nega Moſen Pharaoni deum dictum. Chriſtum filium & primogenitum dei loqueris. Nega primogenitum filium Iſrael deo eſſe. Chriſtum ante tempora natum aſſeris, & creatum. Nega diabolum ante tempora & ſecula ſubſtitiſſe. Chriſtum ſimilem patri memoras. Nega ad imaginem & ſimilitudinem dei hominem eſſe cœpiſſe. Solum in Chriſto quod eſt denegas, ne deus uerus & unius cum patre diuinitatis atque ſubſtantiæ ſit: & ſolitus es unà cum magiſtris tuis me hæreticum arguere. Expone quibus potes literis, impietatis meæ cauſam: & blaſphemiarum mearum titulum propone. Mihi autem antichriſtus eſt, qui unius diuinitatis eſſe filium cum patre non confitetur: quique non ita unum deum uerum patrem prædicat, ut ueritas quoque diuinitatis non intelligatur in filio. Si igitur unius diuinitatis Chriſtus & deus ſunt, quur hoc non ſimpliciter ſcripſiſti? Si tibi non ſunt, quur hoc non ſimpliciter denegaſti? Arcanum igitur tam peſtiferi myſterij optaſſem fratres ipſe potius quàm per literas reuelare, & omnes blaſphemias Auxentij uerbis ſingulis explicare: uerum quia id non licet, ſaltem unuſquiſque quod ſibi licet intelligat. Multa alia proferre eccleſiæ me pudor inhibet, & committere epiſtolę Arianorum blaſphemiarum dedecora pertimeſco. Vnum moneo, cauete antichriſtum. male enim uos parietum amor cepit, male eccleſiam dei in tectis ædificijsque ueneramini, male ſub his pacis nomen ingeritis. An'ne ambiguum eſt, in his antichriſtum eſſe ſeſſurum? Montes mihi, & ſyluæ, & lacus, & carceres, & uoragines ſunt tutiores: in his enim prophetæ, aut manentes, aut demerſi, dei ſpiritu prophetabant. Abſiſtite itaque ab Auxentio ſatanæ angelo, hoſte Chriſti, uaſtatore perdito, fidei negatore: quam ſic eſt regi profeſſus, ut falleret: ſic fefellit, ut blaſphemaret. Congreget nunc ille quas uolet in me ſynodos, & hæreticum me, ut ſæpe iam fecit, publico titulo proſcribat, & quantam uolet iram in me potentium moliatur: mihi certe ille nunquam aliud quàm diabolus erit, quia Arianus eſt. Neque pax aliquorum unquam optabitur: niſi eorum, qui ſecundum patrum noſtrorum apud Niceam tractatum, anathematizatis Arianis, Chriſtum deum uerum prædicabunt.

AVXENTII MEDIOLANENSIS EPISTOLA.

Beatiſsimis ac glorioſiſsimis imperatoribus, Valentiniano ac Valenti Auguſtis, Auxentius epiſcopus eccleſiæ catholicæ Mediolanenſium. Ego quidem pijſsimi imperatores, exiſtimo non oportere ſexcentorum epiſcoporum unitatem, poſt tantos labores ex contentione paucorum hominum refrigerari, abiectis decretis ante annos decem, ſicut & ſcripta manifeſtant: Sed & ſi aliqui è plebe, qui nunquam communicauerant, neq; his qui ante me fuerũt epiſcopis, nunc amplius excitati ab Hilario & Euſebio, perturbantes quoſdam, hæreticum me uocauerunt; iuſsit uero pietas ueſtra cognoſcere de his uiros laudabiles, quæſtorem & magiſtrum: & ſicut prædixi non eos perſonam habere accuſatorum, aut iudicare, qui ſemel depoſiti ſunt, dico autem Hilarium, & qui ei conſentiunt: tamen obediens ſerenitati ueſtræ, proceſsi manifeſtare, falſa docentibus & blaſphemantibus & uocantibus me Arianum, & quaſi non cõfitentem Chriſtum filium dei deum eſſe. Expoſui amicis pietatis ueſtræ meam cõfeſsionem, primum ſatisfaciens, quia nunquam ſciui Arium, non uidi oculis, non cognoui eius doctrinam: ſed ex infantia quemadmodum doctus ſum, ſicut accepi de ſanctis ſcripturis credidi, & credo in unum ſolum uerum deum patrem omnipotentem, inuiſibilem, impaſsibilem, immortalẽ: & in filium eius unigenitum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ante omnia ſecula & ante omne principiũ natum ex patre deum, ex uero deo patre, ſecundum quod ſcriptum eſt in euangelio: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Per ipſum enim omnia facta ſunt, uiſibilia & inuiſibilia. Qui deſcendit de cœlis uoluntate patris propter noſtrã ſalutem, natus de ſpiritu ſancto ex Maria uirgine ſecundũ carnem, ſicut ſcriptum eſt, & crucifixũ ſub Pontio Pilato, ſepultum, tertia die reſurrexiſſe, aſcendiſſe in cœlos, ſedere ad dexteram patris, uenturũ iudicare uiuos & mortuos. Et in ſpiritum ſanctũ paracletum, quem miſit dominus & deus noſter ſaluator Ieſus Chriſtus diſcipulis ueritatis ſpiritũ. Sic credidi, & credo ſicuti & aſcendẽs in cœlos unicus filius dei tradidit diſcipulis dicẽs: Euntes docete oẽs gentes: baptizantes eos in nomine patris et filij & ſpiritus ſancti. Duos aũt deos nunquam prædicaui, nec enim ſunt duo patres, ut duo dij dicantur, nec duo filij, ſed unus filius ex uno patre, ſolus à ſolo, deus ex deo, ſicut ſcriptũ eſt: Vnus pater deus, ex quo omnia, & unus dñs Ieſus Chriſtus, per quem omnia, propter quod & unam deitatem prædi

prædicamus. Omnes ergo hęreſes quæ aduerſus catholicam fidem ueniunt, ſemper quidem congregati epiſcopi catholici condemnauerūt & anathematizauerunt, ſpecialiter autem conuenientes Arimino, & inde condemnauimus. Catholicam autem & euangeliorum quam tradiderunt apoſtoli, hanc fideliter cuſtodiuimus. Vt autem pietas ueſtra uerius cognoſceret ea quę geſta ſunt in concilio Ariminenſi tranſmiſi, & peto ut ea libenter legi præcipiatis: ſic enim cognoſcet ſerenitas ueſtra, quia iam dudum damnati, depoſiti, hoc eſt, Hilarius & Euſebius, contendunt ubique ſchiſmata facere. Quæ enim bene de ſanctis ſcripturis catholicæ fidei expoſita ſunt: pietas ueſtra peruidet, hæc retractari non oportere.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE SYNODIS FIDEI CATHOLICæ contra Arianos, & præuaricatores Arianis acquieſcentes.

DOminis & beatiſsimis fratribus, & coepiſcopis prouinciæ Germaniæ primæ & Germaniæ ſecundæ, & primæ Belgicæ & Belgicæ ſecundæ, & Lugdunenſis primæ & Lugdunēſis ſecundæ, & prouinciæ Aquitanicæ, & prouinciæ nouēpopulanæ, & ex Narbonenſi plebibus, & clericis Toloſſanis, & prouinciarum Britanniarū epiſcopis, Hilarius ſeruus Chriſti, in deo & domino noſtro æternam ſalutem. Cōſtitutum mecum habebam fratres chariſsimi, in tanto ſilentĳ ueſtri tempore nullas ad uos eccleſiaſtici ſermonis literas mittere. Nam cum frequenter uobis ex plurimis Romanarum prouinciarum urbibus ſignificaſſem, quid cum religioſis fratribus noſtris orientis epiſcopis, fidei ſtudĳq; eſſet, quantaq; ſub occaſione temporaliū motuum diabolus uenenato ore atque lingua mortiferæ doctrinæ ſibila protuliſſet: uerens ne in tanto ac plurium epiſcoporum calamitoſæ impietatis uel erroris periculo taciturnitas ueſtra de pollutæ atq; impiatæ conſcientiæ eſſet deſperatione ſuſpecta (nam ignorare uobis frequenter admonitis non licebat) mihi quoq; apud uos tacendum arbitrabar, dominicæ ſententiæ admodum memor, quæ poſt primam atq; iteratam conuentionem eos qui etiam ſub teſtimonio eccleſiæ inobedientes exiſterent, haberi ſicut ethnicos publicanoſq; iuſsiſſet. Sed beatæ fidei ueſtræ literis ſumptis, quarum lentitudinem ac raritatem de exilĳ mei, & longitudine, & ſecreto intelligo conſtitiſſe: gratulatus ſum in domino incontaminatos uos & illæſos ab omni cōtagio deteſtandæ hæreſeos perſtitiſſe, uoſq;

comparti

comparticipes exilij mei, in quod me Saturninus, ipſam conſcientiam ſuam ueritus, circumuento imperatore detruſerat, negata ipſi uſque hoc tempus toto iam triennio communione, fide mihi ac ſpiritu cohærere: & miſſam proxime uobis ex Syrmienſi oppido infidelis fidei impietatem, non modo non ſuſcepiſſe, ſed nunciatam etiam ſignificatamq́ damnaſſe: neceſſariũ mihi ac religioſum intellexi, ut nunc quaſi epiſcopus, epiſcopis mecum in Chriſto communicantibus ſalutaris ac fidelis ſermonis colloquia tranſmitterem: & qui per metum incertorum, conſcientiæ tantum antea meę, quòd ab his omnibus eſſem liber, gratulabar, nunc iam communis fidei noſtræ integritate gauderem. O glorioſæ conſcientiæ ueſtræ inconcuſſam ſtabilitatem. O firmam fidelis petrę fundamine domum. O intemeratæ uoluntatis illæſam imperturbatamq́ conſtantiã. Manſit namq́ atq́ etiã nunc permanet poſt ſynodi Biterrenſis profeſsionem, in qua patronos huius hæreſeos ingerendæ quibuſdam uobis teſtibus denunciaueram, innocẽs inuiolataq́ religio. Expectatis enim ſanctæ & indemutabilis perſeuerantiæ glorioſum triumphum, non cedendo Saturnini minis, poteſtatibus, bellis: & cum omnia inchoandæ blaſphemiæ in deum certamina mouerentur, manentes nunc uſq́ mecum in Chriſto fideles, neque antea ad occaſionem prorupturæ hæreſeos ceſsiſtis, & nunc omnem eius petulantiam in proruptionis cõgreſsione fregiſtis. Viciſtis enim fratres, cum ingenti fidei communis gratulatione, & geminam habuit illæſæ conſcientiæ ueſtræ honor gloriam: de integritate ſcilicet conſcientiæ, & de exempli autoritate. Nam fidei ueſtræ imperturbatæ inconcuſſæq́ fama quoſdam orientalium epiſcopos ſero iam ad aliquem pudorem nutritæ exinde hæreſeos auctæq́ commouit: & auditis his quę apud Syrmium conſcripta impijſsime erant, irreligioſorum audaciæ quibuſdam ſententiarum ſuarum decretis cõtradixerunt. Et ſi diligenter ſententia hæc expenſa eſſet, fortè totius tractatus mei ratio non fuiſſet ſuſpitioſa. Non enim tacuiſſem illic, quod nõ niſi cum ſcandalo eſſet audiendum. Et licet non ſine aliquo aurium ſcandalo & piæ ſolicitudinis offenſione reſtiterint: tamen adeo reſtiterunt, ut ipſos illos qui tũc apud Syrmiũ in ſententiã Potamij atq́ Oſii, ita ut ipſi conſentiẽtes cõfirmanteſq́ conceſſerãt, ad profeſsionẽ ignorantiæ erroriſq́ cõpellerẽt, ut ipſi rurſum ſubſcribẽdo damnarẽt, quod fecerãt. Quod utiq́ ideo fecerant, ut aliud ante damnarent. Sed tenet etiam nunc inuicta fides ueſtra ſpectabilem conſcientiæ ſuæ gloriam, & nihil ſubdolum, nihil ambiguum, nihil trepidum agere contenta, ſecure in Chriſto libertatis ſuæ profeſsione perſiſtit: ab eorum ſe communione qui epiſcopos blaſphemijs ſuis contradicentes, in exilio detinent abſtinendo, neque ſe in iniuſti iudicij reatum per aſſenſum diſsimulationis ſub

C dolo

dole aggregãdo. Nam poſt multum & grauem omnium noſtrum ob
eas res quæ irreligioſe ab impijs gerebantur dolorem, ex eo intra nos
tantum cõmunio dominica continetur, ex quo his perturbationibus
uexari eccleſia cœpta eſt, ut exulent epiſcopi, demutentur ſacerdotes,
plebes terreatur, fides periclitetur, humano arbitrio ac poteſtate do-
ctrinæ dominicæ decreta ſtatuantur. Hoc fides illæſa ueſtra neq; neſci
re ſe ſimulat, neq; pati poſſe profitetur, non ſe extra cõſcientiæ crimen
futuram intelligẽs ex ipſo diſsimulationis aſſenſu. Et quanquã in om-
nibus quæ geſsiſtis & geritis, conſtantem fidei ueſtræ libertatem & ſe
curitatem teſtemini: tamen etiam in eo feruentis ſpiritus ardorem pro
baſtis, quòd nonnulli ex uobis quorum ad me potuerunt ſcripta defer
ri, quæ exinde orientales fidei profeſsionibus gerant & geſſerunt,
ſignificari uobis humilitatis meæ literis efflagitaſtis: etiam hoc mihi
onus imperitiſsimo omnium ex affectu charitatis addentes, ut quid
ipſe ſuper omnibus dictis eorum ſentiam indicem, cum difficillimum
ſit ſenſum ipſum propriæ meæ fidei, ſecundum intelligentiæ affectum
loquendo proferre, nedum modo facile ſit intelligentiam eorum quæ
ab alijs dicãtur exponere. Oro autem uos per domini miſericordiam,
ut quia nihil ad uos de diuinis, ut uoluiſtis rebus, & de fidei noſtræ in-
temerata conſcientia, erit per has literas ſermo: ne quiſquam de me an-
te ſermonis conſummationẽ per literarum exordia exiſtimet iudican-
dum. Iniquum eſt enim niſi comperta uſq; ad finem ratione dictorum,
præiudicatam ſententiam ex initijs, quorum cauſa adhuc ignoretur
afferre: cum non de inchoatis ad cognoſcendũ, ſed de abſolutis ad co-
gnitionem ſit iudicandum. Eſt enim mihi non de uobis, ut dominus
ſenſui meo conſcius eſt, ſed de quibuſdam nimium apud ſe cautis, &
prudentibus metus, non intelligentibus per beatum Apoſtolum ſibi,
ὑπερφρονεῖν ne ſuperſaperent præceptum: quos uereor nolle omnia ea quorum ab
ſolutio à me in conſummatione erit præſtanda cognoſci, dum uerum
intelligi ex ijs quæ abſoluentur euitant. Sed quiſquis hæc legenda &
cognoſcenda ſuſceperit, modum ſibi atq; mihi patientiæ fidelis indul-
geat, & uſq; ad abſolutionem uniuerſa percenſeat. Fortè enim omnis
hic fidei meæ ſermo præſtabit, ut neq; furtiui hæretici quod uolunt fal
lant: & perfecti catholici quod deſiderant, conſequantur. Obſequor
igitur charitatis ueſtræ impatientiſsimę uoluntati, & omnes fides quę
poſt ſanctam Synodum Nicenam diuerſis temporibus & locis æditæ
ſunt, cum ſententiarũ omnium atq; etiam uerborũ additis per me ex-
poſitionibus deſtinaui. In quibus ſi quid uitioſum ineſſe intelligetur,
nemo mihi uitium poteſt aſsignare dictorum: Internuncius enim, ut
uoluiſtis, ſum ipſe, non conditor. *Si* quid uero rectum atq; ex doctri-
nis apoſtolicis deprehendetur: nemo ambigit non interpretantis in eo

eſſe

eſſe gloriam, ſed autoris. Ego tamen quæ geſta ſunt, fideliter tranſmiſi: uos an catholica, an hęretica ſint, fidei ueſtrę iudicio cõprobate. Quanquam enim reſponderi literis ueſtris neceſſarium fuerit, quibus mihi communionem dominicam fidei ueſtræ ſcriptis miſeratis, & quidam etiam ex uobis ad Synodum quæ in Bithynia futura uidebatur acciti, firmiſsima fidei conſtantia intra communionem ſe meam cõtinentes, à cæteris extra Gallias abſtinerent: Et dignum ſanè erat epiſcopali miniſterio ac uoce, in tanto hæreticorum furore, aliqua uobiſcum per literas piæ fidei conſilia conferre. Non enim cum corporibus noſtris exulans, uinctum ac detentum eſſe potuit dei uerbum, ut non communicari uobiſcum poſſet ubicunq;: ſed maxime cum comperiſſem Synodos in Ancyra atq; Arimino congregandas, & ex ſingulis prouincijs Gallicanis binos uel ſingulos eò eſſe uenturos, ea quæ inter nos atque orientales epiſcopos mutuis ſuſpicionibus detinentur, per me qui in orientis partibus continebar, exponenda uobis licet iam ſcientibus, atq; ædenda exiſtimaui: ut cum hanc prorumpentem à Syrmio hæreſim & uos condemnaſſetis, & illi cum anathemate iudicaſſent, ſciretis tamen in cuius fidei profeſsione id ipſum quod uos geſſeratis, etiam ab orientalibus epiſcopis eſſet effectum, & uos quos maxime uellem futuris Synodis probabiles elucere, non paterer uno atq; eodem apoſtolicæ fidei ſenſu catholica ſentientes, aliqua ſaltem à catholicæ fidei ſynceritate ignorata uerborũ opinione differre. Et quidem rectum ac conueniens exiſtimo, ut antequam de uerborum ſuſpicionibus ac diſſenſionibus ineo ſermonem, ea quæ ab orientalibus epiſcopis aduerſum conſcriptã apud Syrmium hæreſim, dicta & conſtituta ſunt, uerbis quàm poſsim abſolutiſsimis demonſtrem: non quod non ab alijs planiſsime omnia ædita ſint, ſed quod ex Græco in Latinum ad uerbum expreſſa translatio affert plęrunq; obſcuritatem, dum cuſtodita uerborum collatio eandem abſolutionem non poteſt ad intelligentiæ ſimplicitatem conſeruare. Meminiſtis namq; in ea ipſa ſcripta proximè apud Syrmium blaſphemiã, id tentatum ac laboratũ fuiſſe: ut dum pater unus & ſolus omnium deus prædicatur, deus eſſe filius negaretur, & dum de homouſio & homœuſio taceri decernitur, id decretum eſſe, ut aut ex nihilo, ut creatura, aut ex alia eſſentia, ut cõſequentia creaturarum, & non ex deo patre deus filius natus cõfirmaretur. Tum porrò in eo quod honore, claritate, dignitate, maieſtate pater maior diceretur, id eſſe quæſitum, ut filius his omnibus quibus pater maior eſt, indigeret. Poſtremò dum ignorabilis natiuitas eius aſſeritur, per hoc ignorantiæ decretum neſcire quod ex deo ſit iuberemur: Perinde quaſi iuberi decerniq; poſsit, ut quis aut quod ignoraturus ſit ſciat, aut quod ſcierit ignoret. Ipſam autem ex ſolido impijſsimæ blaſphemiæ

C 2 peſtem

peſtem inuitus licet ſubdidi,ut reſponſionum quæ è diuerſo ab orientalibus poſitæ ſunt,abſolutius & uirtus & ratio noſceretur,quibus ſtudij fuit,ut ſecundum intelligentiæ ſuæ ſenſum omnibus hæreticorum artibus contrairent. Exemplum blaſphemiæ apud Syrmium per Oſium & Potamium conſcriptę. Cum nõnulla putaretur eſſe de fide diſceptatio, diligenter omnia apud Syrmium tractata ſunt & diſcuſſa, præſentibus ſanctiſsimis fratribus & coepiſcopis noſtris, Valēte, Vrſatio & Germinio. Vnum conſtat deum eſſe omnipotentem patrem, ſicut per uniuerſum orbem creditur: & unicū filium eius Ieſum Chriſtum dominum,ſaluatorem noſtrum,ex ipſo ante ſecula genitum. Duos autem deos nec poſſe nec debere prædicari; quia ipſe dominus dixit: Ibo ad patrem meum & patrem ueſtrum,deum meum & deum ueſtrum. Ideo omnium deus unus eſt,ſicut apoſtolus docuit: An Iudæorum deus tantum? nónne & gentium? imò & gentium. Quoniam quidem unus deus qui iuſtificat circumciſionem ex fide, & præputium per fidem. Sed & cætera conuenerunt, nec ullam habere potuerunt diſcrepantiam. Quod uero quoſdam haud multos mouebat de ſubſtantia,quę Gręce uſia appellatur,id eſt, ut expreſsius intelligatur,homouſion quod dicitur,aut homœuſion,nullam omnino fieri oportere mentionem. Nec quenquam prædicare ea de cauſæ ratione, quòd nec in diuinis ſcripturis contineatur, & quòd ſuper hominis ſcientiam ſit,nec quiſquam poſsit natiuitatem filij enarrare, de quo ſcriptum eſt: Generationē eius quis enarrabit? Scire autem manifeſtum eſt ſolū patrem, quomodo genuerit filium ſuum, & filium quomodo genitus ſit à patre. Nulla ambiguitas eſt, maiorem eſſe patrem. Nulli poteſt dubium eſſe,patrem honore, dignitate, claritate,maieſtate, & ipſo nomine patris maiorem eſſe,filio teſtante: Qui me miſit,maior me eſt. Et hoc catholicū eſſe, nemo ignorat, duas perſonas eſſe patris & filij,maiorem patrem,filium ſubiectum,cum omnibus his quæ ipſi pater ſubiecit. Patrem initium non habere,inuiſibilem eſſe, immortalem eſſe,impaſsibilem eſſe. Filium autem natum eſſe ex patre,deum ex deo,lumē ex lumine. Cuius filij generationem,ut ante dictum eſt, neminem ſcire niſi patrem ſuum. Ipſum autem filium dei dominum & deum noſtrum, ſicut legitur,carnem uel corpus, id eſt, hominē ſuſcepiſſe ex utero uirginis Mariæ, ſicut angelus prædicauit. Vt autem ſcripturæ omnes docent, & pręcipue ipſe magiſter gentium Apoſtolus,hominem ſuſcepiſſe de Maria uirgine, per quem compaſſus eſt. Illa autem clauis totius fidei & illa confirmatio,quod trinitas ſemper ſeruanda eſt, ſicut legimus in euangelio: Ite & baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij & ſpiritus ſancti. Integer, perfectus numerus trinitatis eſt. Paracletus autem ſpiritus per filium eſt,qui miſſus uenit iuxta promiſſum,ut Apo-

ſtolos & omnes credentes inſtrueret, doceret, ſanctificaret.

His itaq; tot & tantis impietatis profeſsionibus æditis, has rurſum è contrario orientales epiſcopi in unum congregati ſententiarum defi nitiones condiderunt. Sed quia frequens nobis nuncupatio eſſentiæ ac ſubſtantiæ neceſſaria eſt, cognoſcendum eſt quid ſignificet eſſentia, ne de rebus locuturi, rem uerborum neſciamus. Eſſentia eſt res quæ eſt, uel ex quibus eſt, & quæ in eo quod maneat ſubſiſtit. Dici autem eſſētia, & natura, & genus, & ſubſtātia uniuſcuiuſq; rei poterit. Pro≠ prie autē eſſentia idcirco eſt dicta, quia ſemper eſt. Quæ idcirco etiam ſubſtantia eſt, quia res quæ eſt neceſſe eſt ſubſiſtat in ſeſe: quicquid au≠ tem ſubſiſtit, ſine dubio in genere uel in natura, uel ſubſtantia maneat. Cum ergo eſſentiam dicimus ſignificare naturam, uel genus uel ſub≠ ſtantiā intelligimus eius rei quæ in his omnibus ſemper eſſe ſubſiſtat. Nunc igitur præſcriptas ab orientalibus fidei definitiones recēſeamus.

Si quis audiens, imaginem eſſe filium dei inuiſibilis, idem dicat eſſe 1 imaginem dei quod & deum inuiſibilem: quaſi non confitens uere fi≠ lium, anathema ſit. Excluſa eſt aſſertio uolentium nominibus tantum patrem & filium prædicare: cum imago omnis, eius ad quem coimagi netur, ſpecies indifferens ſit. Neq; enim ipſe ſibi quiſquam imago eſt: ſed eum cuius imago eſt, neceſſe eſt ut imago demonſtret. Imago itaq; eſt rei ad rem coæquandæ imaginata & indiſcreta ſimilitudo. Eſt ergo pater, eſt & filius, quia imago patris eſt filius: & qui imago eſt, ut uere imago ſit; ſpeciem neceſſe eſt & naturā & eſſentiam ſecundum quod imago eſt, in ſe habeat autoris.

Et ſi quis audiens filium dicentem: Sicut enim pater habet uitam in 2 ſemetipſo, ſic & filio dedit uitam habere in ſemetipſo, eundem dicat, qui acceperit à patre uitam, qui confitetur hoc idem: Ego uiuo propter patrem, quem & illum qui dederit: anathema ſit. Diſcernitur perſona accipientis & dantis, ne ipſe ſit idem unus & ſolus. Cum enim anathe ma ſit, qui ſolitarium atq; unicum in accipientis & dantis profeſsione crediderit: non poteſt intelligi idem atq; unus à ſe accepiſſe qui dede≠ rit. Neq; enim eſt ipſe ſolus qui uiuit & per quem uiuit, quia alius eſt ſibi uiuens, alius profitēs ſe uiuere per autorem: & unum atq; eundem nemo profitebitur qui uita utatur, & per quem ſit cauſa uiuendi.

Et ſi quis audiens unigenitum filium, inuiſibilis dei ſimilem, non di 3 xerit eſſentia filium, qui eſt imago dei inuiſibilis, cuius imago & iuxta eſſentiam intelligitur: quaſi non uere dicens filium, anathema ſit. Indi≠ ſcreta confirmatur indiſsimiliſq; natura. Cum enim unigenitus filius, & imago inuiſibilis dei ſit: neceſſe eſt per ſpeciem atq; naturam ſimilis eſſentia ſit. Aut quomodo inter filium atq; patrem natura diſcernitur generis indifferentis, cum in his quæ patris ſunt propria, ſubſiſtens fi≠

lius,per naturam in ſe genitam conſiſtat,gloriæ ſcilicet, uirtutis,poteſtatis,inuiſibilitatis, eſſentiæ: atq; ita in his paribus diuinitatis bonis intelligitur neq; ille minor eſſe cum filius ſit, neque hic præſtare cum pater ſit, cum patri filius & coimaginatus ad ſpeciem ſit: nec ſit diſſimilis in genere, quia diuerſitatem ſubſtantiæ geniti ex ſubſtantia patris filij ſimilitudo non recipit,& omnem in ſe diuinitatis paternę,qualis & quanta eſt, formam inuiſibilis dei filius & imago complectitur: & hoc uere eſt eſſe filium, paternæ ſcilicet formæ ueritatem,coimaginatæ in ſe naturæ perfecta ſimilitudine retuliſſe.

4 Et ſi quis audiens hoc: Quomodo enim pater habet uitam in ſemet ipſo ſic & filio dedit uitam habere in ſemetipſo,ſimilem nō dicat etiam iuxta eſſentiam filium patri,ipſo teſtante quod ſic habet, quemadmodum dixit: anathema ſit. Manifeſtum eſt enim, quòd uita in patre hic intelligitur ſubſtantia ſignificata:uita quoq; in unigenito, quæ ex patre generata eſt, eſſentia intellecta, ita ſimilitudinem eſſentiæ ad eſſentiam ſignificari connectitur. Tali confeſsione originis ſuæ indiſcretæ naturæ perfecta natiuitas eſt. Quod enim in utroq; uita eſt,id in utroque ſignificatur eſſentia: & uita quæ generatur ex uita, id eſt, eſſentia quæ de eſſentia naſcitur,dum non diſsimilis naſcitur, ſcilicet quia uita ex uita eſt, tenet in ſe indiſsimilem naturam originis ſuæ,quia & natæ & gignentis eſſentiæ, id eſt, uitæ quæ habetur, & data eſt, ſimilitudo non diſcrepet. Quod enim ex ſe deus eum ex naturæ ſuæ ſimilitudine genuit, non deſeruit in eo genitam ſimilitudinem naturalis proprietate ſubſtantiæ. Non enim aliud habet quàm dedit: & ſicut uitā habens, ita habendam dedit uitam. Ac ſic quod de eſſentia tanquam uita ex uita,ſimile ſui ſecundum eſſentiam naſcitur,nullam diuerſitatem ac diſsimilitudinem admittit geniti & gignentis eſſentia.

5 Si quis condidit uel creauit me, & genuit me,ab eodem audiēs, hoc genuit me,non tamen ex ſimilitudine eſſentiæ intelligat,ſed idem eſſe dicat, genuit me & condidit me, quaſi non dicens filium de deo perfectum,ex duobus nominibus ſignificatum filium,ſed per duo nomina, hoc eſt,condidit me & genuit, conditionem tantummodo dicens, & nequaquā filium, ſicut tradidit ſapientia ex duobus pium intellectum: anathema ſit. Dicentibus creaturam uel conditionem eſſe filium dei contraitur ratione ſubiecta. Namq; impietatis hæreticorum hinc prophana præſumptio eſt, quòd legiſſe ſe dicant: Dominus condidit uel creauit me. id ipſum enim conditio & creatio uidetur intelligi. Sed cōſequentem ſententiam ſubtrahētes,ex qua intelligentiam prior ſumit: ex prima arripiunt impietatis ſuæ autoritatem, ut creaturam dicant, quia ſapientia dixerit ſe creatam. Quæ ſi creata eſt, quomodo potuit & naſci? quia omnis natiuitas quæcunq; eſt, in naturam ſuam ex natura

ra

ta gignente cōſiſtit. Creatio autem ſumit exordium de creantis poteſtate: potēte ſcilicet creatore ex nihilo condere creaturā. Sapientia itaq; quæ ſe dixit creatā, eadem in cōſequenti ſe dixit & genitā, creationem referens ad parentis indemutabilē naturam, quæ extra humani partus ſpeciem & conſuetudinē, ſine imminutione aliqua ac demutatione ſui creauit ex ſe ipſā quod genuit. Creantis enim opus nō habet paſsionē, aut permixtionis, aut partus. Eſſe enim aliquādo incipit, quod creatur ex nihilo. Et qui creat, efficit pro poteſtate quod condit: & eſt opus uirtutis creatio, nō naturæ ex natura gignēte natiuitas. At uero natiuitas, legitimæ originis & genuinæ naturæ profectus eſt. Ex natura enim generāte naturā ſumpſit genita natura. Sed quia dei filius nō corporalis partitudinis eſt genitus exēplo, ſed ex perfecto deo perfectus deus natus eſt; idcirco ait creatā ſe eſſe ſapiētia, omnes in generatiōe ſua corporales paſsiones excludens. At uero ut oſtenderet, non creationis in ſe; ſed natiuitatis naturā eſſe, ſubiecit & genitā, ut cum creatam ſe & genitam confitetur, abſolutā natiuitatis ſuæ intelligentiā præſtaret: dum et indemutabilē patris natura in creatione ſignificat, & legitimā ac propriam ex deo patre genitę naturę ſuæ oſtendit eſſe ſubſtantiā. Atq; ita perfectæ natiuitatis intelligentiā, creationis & generationis attulit ſermo: cum alterū ſine demutatione, alterū in proprietate naturę eſt. Fitq; utrunq; unū, & unum utrunq; perfectū: dum et filius ex deo ac ſine demutatione dei natus eſt, & ex patre naſcitur ut creetur, & indemutabilis ex ſe, ac naturalis filio pater, ſic filiū condit ut generet. Hæreſis ergo creaturā eſſe dei filium profiteri auſa, damnatur: quia impiam creaturę dei ex nihilo opinionem, impaſsibili per eam diuinitatis perfectione monſtrata conſequens profeſsio naturalis generationis extinguat.

Et ſi quis in filio patris ſimilitudinem ſecundum eſſentiam quidem ipſo filio reuelante, per hæc quæ dicit: Sicut enim pater habet uitam in ſemetipſo, ſic & filio dedit habere uitam in ſemetipſo: iuxta efficaciam autem per ea quæ docet: Quę enim pater facit, eadem & filius ſimiliter facit, ſolum ſecundum efficaciam ſimilitudinem cōcedens: iuxta eſſentiam uero, quod eſt principaliſsimū fidei noſtræ, filium fraudet: quaſi ſemetipſum fraudans cognatione uitæ perpetuæ, quæ eſt in patre & filio, anathema ſit. Concluſi hæretici ſcripturarū autoritatibus hoc ſolū tribuere ſolent filio, ut patri tantum uirtute ſimilis ſit, adimant aūt ei ſimilitudinē naturæ: ſtulti atq; impij non intelligentes, nō niſi ex naturę ſimilitudine ſimilitudinē eſſe uirtutis. Neq; enim aliquādo inferior natura, ſuperioris à ſe potiorisq; naturæ uirtutē conſequetur. Aut quid hæc aſſerentes, de omnipotente patre deo profitebuntur, ſi uirtuti ſuæ uirtus naturæ inferioris exæquatur? Non enim poteſt negari quin filius idem poſsit cum dixerit; Quæcunque facit pater, eadem & filius 6

facit ſimiliter. Sed ſimilitudini uirtutis, naturæ ſimilitudo ſuccedit, cū dicit: Sicut enim pater habet uitā in ſemetipſo, ita & filio dedit uitam habere in ſemetipſo. In uita, naturæ & eſſentiæ ſignificatio eſt: quæ ſicut habetur, ita data eſſe docetur ad habendū. Tenet ergo uitę ſimilitudo uirtutis ſimilitudinem. Similitudo enim uirtutis nō poteſt eſſe diſſimilis naturæ, atq; ita neceſſe eſt, ut eſſentiæ ſimilitudo uirtutis ſimilitudinem conſequatur. Quia ſicut ea quæ pater facit, eadem & filius facit: ita ſicut habet uitam pater, ſic habendā filio dedit uitam. Cōdemnatur ergo impiæ profeſsionis temeritas, quæ uirtutis ſimilitudinē confitens, diſsimilitudinē auſa ſit prædicare naturę: cū principalis ſpei noſtrę fides ſit, indifferentē in patre & filio diuinitatis ſubſtantiā cōfiteri.

7 Et ſi quis patrem & filium credere ſe promittens, patrem diſsimilis eſſentię dicat, ſed ſimilis efficaciæ, quaſi prophanas & nouas uoces cōtra eſſentiam filij loquens, & interimens uerum dei filium eſſe: anathema ſit. Confuſis permixtiſq; uerbis ueritatem frequentiſsime hæretici eludunt, & incautorum aures communium uocabulorum ſono capiunt, patrem & filium ſolis nominibus, nō etiam per ueritatem naturalis & genuinæ eſſentiæ prædicantes, quia omniū creationum ſciant dici deum patrem, & ſanctos quoſq; nuncupari meminerint dei filios: quo exemplo patrem & filium ſecundum communia uniuerſitatis nomina confitenť, ut pater & filius dicantur potius ꝙ ſint: dicuntur enim non etiam ſunt, ſi in his differētis eſſentiæ diſcreta natura eſt, cum non poſsit paterni nominis ueritas niſi ex naturę ſuæ progenie acquiri. Pater itaq; non poteſt alienæ à ſe ac diſsimilis ſubſtantiæ pater dici, quia natiuitas perfecta non habet diſsidentem originalis ſubſtantiæ diuerſitatem. Repudiatur ergo omnis impietas, quæ patrem non ſecundū naturam ſuam, genitiq; ex ſe filij patrē loquatur. Neq; enim pater per id dicetur deus, ſi habeat uirtuti atq; efficaciæ ſuæ ſimilem creationē, ſed ſi genuerit non diſsimilis atq; alienæ à ſe eſſentię naturā: quia diuerſitatem paternæ naturæ natiuitas naturalis non recipit. Atq; ob id anathema ſint, qui patrem aſſerāt diſsimilis ſibi naturæ patrem eſſe, ut ex deo aliud ꝙ deus natus ſit, & putent eſſentiā patris à ſe in filio degeneraſſe gignendo. Perimunt enim quantum in ſe eſt, ipſam illam innaſcibilem patris & indemutabilem eſſentiam: quia auſi ſunt in unigeniti ſui natiuitatem, diſsimilitudinem degeneratæ eſſentiæ naturalis ingerere.

8 Et ſi quis intelligens ſimilem ſecundum eſſentiam filium, eius cuius & filius intelligitur, eundem dicens filium quem patrem, aut patrem patris, aut per emanationē, aut aliquam paſsionem, quemadmodum corporales filios, ab incorporali patre incorporalem filium ſubſiſtentem: anathema ſit. Cauetur in omnibus aduerſum ſingularum peruerſitatum uitia, neq; occaſio fraudis admittitur. Plures enim hæreticorum

idcirco ſimilem ſecundum diuinitatem eſſe patri filium dicunt, ut per ſimilitudinis proprietatē eundem patrem eſſe quem filium confirmēt: quia indiſcreta ſimilitudo admittere uideatur unici ac ſingularis occaſionem. Quod enim nòn diſſentit in genere, id uidetur in unione manere naturæ. Sed natiuitas non admittit hanc fabulam, quia unio non habet natiuitatem: quod enim natum eſt, habet natiuitatis ſuę patrem. Nec quia indiſcreta eſt naſcentis à gignente diuinitas, ideo ipſe eſt & generator et genitus, cũ non poſsit niſi alius atq; alius eſſe generans & generatus, neq; rurſum diſsimilis eſſe poſsit natus & generans. Anathema ergo eſt qui in patre & filio naturæ ſimilitudinem ad abolēdam filij perſonalē ſignificantiā prædicabit. Quia cum in nullo differat res à re per mutuam ſimilitudinē: ſimilitudo tamen ipſa nō recipiens unionem, patrē & filium per id quod filius indemutabilis ſimilitudo patris eſt, confitetur. Non enim pars eſt filius patris, ut unus dici poſsit & natus & generans. Neq; emanatio eſt, ut cōtinenti fluxu per corporalem & indiuiduum procurſum, idem ipſe fluxus retentus in origine, ipſum ſibi ſit ſerie atq; tractu cohærēti, origo quod fluxus: ſed perfecta natiuitas eſt, & cum naturæ ſimilitudine manens, non cōceptu & partu corporali corporaliter inchoata, ſed ſecundum eiuſdem naturæ ſimilitudinem incorporalis filiùs ex incorporali patre ſubſiſtens.

Et ſi quis propterea, quòd nunquā pater filius intelligitur, & quòd filius nunquam pater intelligitur, alium dicens filium præter patrem, propterea quòd alius ſit pater, alius ſit filius, ſecundum quod dictum eſt: Alius eſt qui teſtimonium perhibet mihi, qui me miſit pater: propter hanc piam intelligendam proprietatem perſonæ patris & filij, timens nequando idem intelligatur filius & pater, ſimilem non dicat etiam iuxta eſſentiam patri: anathema ſit. Dictum ad apoſtolos domini eſt: Eſtote prudētes ut ſunt ſerpentes, & ſimplices ut columbæ. Per quod diſsidentium à ſe animantium ineſſe nobis uoluit naturam, ſed ita ut ſerpentinam prudentiam columbæ ſimplicitas temperaret, & ſimplicitatem columbæ prudentia ſerpentis inſtrueret: fieretq; & ſimplex ſapientia, & ſapiens ſimplicitas, quod præceptum in huius fidei expoſitione ſeruatum eſt. Nam cum ſuperior de qua locuti ſumus, ſententia id cauiſſet, ne per ſimilitudinē eſſentiæ, perſonalis unio prædicaretur, neque ut naturæ indifferentia perimeret filij natiuitatem, & unus ac ſolitarius nobis eſſet in ſenſu, quia alter ab altero non differret in genere: ſic conſequenti ſententia illi prudentiæ ſerpentis, cui configurari cum columbæ ſimplicitate præcipimur, per ſimplicem atque apoſtolicam prudentiā rurſum occurſum eſt, ne fortè per id quod perſonalis unio non reciperetur, quia alius ſit pater, alius ſit & filius prædicatio iterum diſsimilis naturæ poſsit obrepere: ne dum alius eſt

qui

qui miſit, & alius qui miſſus eſt, quia non unus eſt miſſus & mittens, diſcretæ ac diſsimilis naturæ exiſtimarentur eſſe miſſus & mittens, cũ diuerſæ eſſentiæ eſſe non poſsint natus & gignens. Retinetur itaq; in patre & filio naturæ indifferentis ſimilitudo per eſſentiæ natiuitatem: Non tamen damnum perſonæ affert, ut unus ſit miſſus & mittens, ſimilitudo naturæ. Neq; rurſum in perſonæ proprietate, cum non poſſit ipſe ſibi unus & filius & pater dici, aufertur ſimilitudo naturæ: atq; ita & natiuitatis ueritas ad ſimilitudinem proficit eſſentiæ, & ſimilitudo eſſentiæ non amittit natiuitatis perſonalem ueritatem. Neque rurſum profeſsio gignẽtis & geniti ſimilitudinem excludit eſſentiæ, quia cum gignens & genitus unus eſſe non poſsit, non tamen diuerſæ naturæ ſint natus & generans.

10 Et ſi quis in aliquo tempore patrem deum unigeniti filij intelligat, & non ſuper tempora, & ſuper omnem humanam exiſtimationem unigenitum filium ſine paſsione extitiſſe: quaſi prætergrediens euangelicam prædicationem, quæ temporum quidem intercapedinem de patre & filio aſpernata eſt: fideliter autem nos docuit, quòd in principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum: anathema ſit. Pia profeſsio eſt, patrem non intra tempora contineri: Omnem enim intelligentiæ ſenſum excedit intemporalis paterni nominis ueritas. Et ſi ipſa paterni nominis, per quod impaſsibilis origo naſcentis eſt, religioſa confeſsio eſt: non tenetur tamen in tempore, quia nõ poteſt æternus & infinitus deus pater intelligi temporalis. Et ſecundum euangelicam prædicationem cognoſcitur unigenitus deus, uerbum magis iam in principio apud deum eſſe quàm naſci.

11 Et ſi quis ſeniorem tempore patrẽ dicat filio ex ſe unigenito, iuniorem autem filium patre, anathema ſit. Similitudo eſſentiæ configurata in genere, indifferens quoq; docetur in tempore: ne qui imago eſt dei, qui uerbum eſt, qui deus eſt apud deum in principio, qui ſimilis eſt patri, interiecto inter ſe ac patrem tempore, non perfectum in ſe habeat quod & imago eſt & uerbum eſt & deus eſt. Si enim tempore iunior prædicatur, amiſit & imaginis & ſimilitudinis ueritatem: quia ſimilitudo iam non ſit, quæ diſsimilis reperiatur in tempore. Quia ipſum illud quod deus pater eſt, tempus aliquod non poteſt habere ne pater ſit: Ex quo nec in filio tempus poteſt eſſe ne filius ſit. Atq; ob id, nec pater filio ſenior, nec filius patre iunior eſſe dicendus eſt: quia utriuſq; nominis ueritas non poſsit eſſe ſine altero.

12 Et ſi quis intemporalẽ unigeniti filij de patre ſubſtãtiã ad innaſcibilem dei eſſentiã referat, quaſi filiũ patrẽ dicens, anathema ſit. Dediſſe ſuperior definitio occaſionem hæreticis uidebatur, cum tempus natiuitatis filij negaretur, quia nefas eſſet, ſi pater eſſet in tempore, In tempore

autem

autem eſſet, ſi filius tempori ſubderetur: ut per hanc opportunitatem temporis abnegati, ſub filij nuncupatione pater, qui innaſcibilis eſſet, ſingularis atq; unicus, ipſe ſibi & pater et filius prędicaretur. Quia ubi naſcendi tempus excluditur, illic opinio uidetur innaſcibilitatis admitti, ut natus non putetur, cuius natiuitas non ſit in tempore. Idcirco ne per hanc occaſionem temporis abnegati hæreſis unionis irreperet, & hæc impietas damnatur, quæ audeat intemporalem natiuitatē ad unicam ac ſingularem innaſcibilis eſſentiæ referre ſubſtantiam: cum aliud ſit intemporalem eſſe, aliud ſit eſſe non natum; quorum unum habeat (licet extra tempus) natiuitatem, aliud ipſum ſibi, ad id quod eſt; ſolus atq; idē autor ęternus ſit. Percucurrimus chariſsimi fratres, omnes orientalium epiſcoporum æditas fidei definitiones, quas aduerſum emergentem proxime hæreſim, congregati intra Synodū condidere: & nos quantum potuimus, ad intelligentiæ eorum ſenſum, expoſitionis noſtræ ſermonē coaptauimus, famulātes potius eorū dictis, q̃ dictorum alienorum autores exiſtimandi: quibus aduerſum nouam & prophanam impietatem, hæc conſcientiæ ſuæ, & adeptæ iampridē doctrinæ ſuæ inſtituta decernunt, & eos qui hanc apud Syrmiū hęreſim conſcripſerunt, uel conſcriptā ſuſceperāt, ignorationē confitentes, ad ſubſcriptionē decretorū taliū coegerunt. Vbi filius patris imago perfecta eſt. Vbi ſub indifferētis imaginis proprietate, per fraudē prophanā filius nō aboleť, ut pater ſit. Vbi imago patris filius prædicať per ſimilitudinis ueritatē, à ſubſtantia patris, cuius imago eſt, ſubſtantiæ diuerſitate non differt. Vbi per habitā à patre uitā, & acceptā à filio uitā, nihil differens in ſubſtantia quæ ſignificatur in uita, habeat pater, quam filius accepit ad habendum. Vbi non creatura eſt filius genitus, ſed à natura patris indiſcreta ſubſtantia eſt. Vbi ſicut inter patrem & filium indifferens uirtus eſt, ita nullā inter ſe diuerſitatem patiatur eſſentiæ. Vbi pater generādo filium, nihil ex ſe in eodem degenerat diuerſitate naturę. Vbi quia nihil differat in utroq; naturæ proprietas, tamen ſimilitudinis perſonaliū nominū reſpuat unionem, ne ſubſiſtens unus ſit, qui & pater dicať & filius. Vbi quia pie dicitur & pater mittens, & filius miſſus: in nullo tamen inter patrem & filium, id eſt, inter miſſum atq; mittentē diſcernatur eſſentia. Vbi nō intra tempora paterni nominis ueritas cōtinetur. Vbi filius patre nō eſt poſterior in tēpore. Vbi ultra tempus omne perfecta natiuitas, innaſcibilitatis in ſe non admittit errorē. Et hæc quidem fratres chariſsimi, omnis quæ ædita eſt fidei doctrina; per paucos iuxta uniuerſitatis modū orietales, ſub his ipſis propè diebus, quibus uos ingeſtā hęreſim reſpuiſtis, emerſit: cuius exponendæ ea fuit ratio, quòd unius ſubſtātię ſilentiū decernebať. Sed iam ſuperioribus diuerſiſq; tēporibus, multis hoc cauſis poſtulantibus, fides alias

neceſſe

neceſſe fuit conſcribi, quæ quales ſint ex ipſis intelligetur: omnibus enim quæ ab his geſta ſunt cognitis, facilius tum & plenius earum rerum, de quibus inter nos quæſtio eſt, abſolutionem religioſam & unitati congruam afferemus. Expoſitio eccleſiaſticæ fidei quæ expoſita eſt in Synodo, habita per Encænias Antiochenæ eccleſiæ conſummatæ, quam expoſuerunt qui affuerunt epiſcopi nonaginta & ſeptem cum in ſuſpitionem ueniſſet unus ex epiſcopis quòd praua ſentiret.

Conſequēter euāgelicę & apoſtolicæ traditioni, credimus in unum deum patrem omnipotentem, cunctorum quæ ſunt ædificatorem & factorem & prouiſorem, ex quo omnia: & in unum dominum Ieſum Chriſtum filium ipſius unigenitum deum, per quem omnia, qui generatus eſt ex patre, deum ex deo, totum ex toto, unū ex uno, perfectum de perfecto, regem de rege, dominū de domino, uerbum, ſapientiam, uitam, lumen uerum, uiam ueram, reſurrectionem, paſtorem, ianuam, inconuertibilem & incommutabilem, diuinitatis eſſentiæq; & uirtutis & gloriæ incōmutabilem imaginem, primum æditum totius creaturæ, qui ſemper fuit in principio apud deum uerbū deus, iuxta quod dictum eſt in euangelio: Et deus erat uerbum. per quem omnia facta ſunt, & in quo omnia conſtant, qui in nouiſsimis diebus deſcendit de ſummis, & natus eſt ex uirgine ſecundum ſcripturas, & agnus factus eſt mediator dei & hominum, prædeſtinatus fidei noſtræ & dux uitę. dixit quippe: Non enim deſcendi de cœlo ut facerem uoluntatem meam, ſed uoluntatem eius qui me miſit. Qui paſſus eſt, & reſurrexit pro nobis tertia die, & aſcendit in cœlos, & ſedet in dextera patris, & iterum uenturus cum gloria iudicare uiuos & mortuos. Et in ſanctum ſpiritum, qui in paracleſim & ſanctificationem & conſummationem credentibus datus eſt, iuxta quod & dominus Ieſus Chriſtus ordinauit diſcipulis dicens: Pergite, & docete uniuerſas gentes, baptizantes eas in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti. Manifeſta utiq; patris, uere patris, certaq; filij, uere filij, notaq; ſpiritus ſancti, uere ſpiritus ſancti, hiſq; nominibus non ſimpliciter, neq; ocioſis propoſitis, ſed ſignificantibus diligenter propriam uniuſcuiuſq; nominatorum ſubſtantiam & ordinem & gloriam, ut ſint quidem per ſubſtantiam tria, per conſonantiam uero unum. Hanc ergo habentes fidem, & ab initio & uſq; in finem habituri in cōſpectu dei & Chriſti, omnem hæreticam prauam ſectam anathematizamus: & ſi quis præter ſalubrem ſcripturarum & rectam fidem docet, dicens aut tempus, aut ſpatium, aut ſeculum, aut eſſe, aut fuiſſe prius quàm generaretur filius: anathema ſit, Et ſi quis filium conditionem dicit, quemadmodum unum conditionum: aut natiuitatem, ſicut ſunt natiuitates: aut factionem, ſicut ſunt facturæ, non ſicut diuinæ ſcripturæ tradiderunt ſingula quæque ſuperius

Tria in diuinis ὑποστάσεις

ſuperius dicta: Et ſi quis aliud docet, aut euangelizat præter quod acceſpimus, anathema ſit. Nos enim omnibus quę diuinis ſcripturis tradita ſunt à prophetis & apoſtolis, uere & cum timore & credimus & ſequimur. Minus fortè expreſſe uidetur de indifferenti ſimilitudine patris & filij fides hæc locuta eſſe, maxime cum de patre & filio & ſpiritu ſancto ita ſenſerit ſignificatam in nominibus propriã uniuſcuiuſque nominatorum ſubſtantiam & ordinem & gloriam, ut ſint quidem per ſubſtantiam tria, per conſonantiam uero unum. Et primum ſciendum eſt, non aduerſum hæreſim quæ diſsimilis ſubſtantiæ patrem & filium & ſpiritum ſanctum auſa eſt prædicare, in Antiochia fuiſſe conuentum: ſed aduerſus eam quę poſt ſanctam Synodum Nicenam in id proruperat, ut tria nomina patri uellet aſcribere, de qua ſuo loco tractabimus. Memini enim me in exordio ſermonis, patientiam & æquanimitatem legentium atque audientium uſque ad abſolutionem omnium dictorum meorum popoſciſſe, ne temerarius quiſquam in me iudex ante cognitionem perfecti ſermonis exiſteret.

Volens igitur congregata ſanctorum Synodus impietatem eam perimere, quæ ueritatem patris & filij & ſpiritus ſancti, nominum numero eluderet, ut nõ ſubſiſtente cauſa uniuſcuiuſque nominis, triplex nuncupatio obtineret ſub falſitate nominum unionem, ut pater ſolus atque unus idẽ atque ipſe haberet & ſpiritus ſancti nomen & filij: idcirco tres ſubſtantias eſſe dixerũt, ſubſiſtentiũ perſonas per ſubſtantias edocentes, non ſubſtantiã patris & filij & ſpiritus ſancti diuerſitate diſsimilis eſſentiæ ſeparantes. Quod aũt dictum eſt, ut ſint quidem per ſubſtantiam tria, per conſonantiam uero unum, non habet calumniam: quia cognominato ſpiritu, id eſt paracleto, conſonantię potius quàm eſſentiæ, per ſimilitudinem ſubſtantiæ prædicari conuenit unitatem. Cæterum omnis ſuperior ſermo in nullo patrem & filium eſſentiæ ac naturæ diuerſitate diſcernit. Vbi enim dicitur, deum ex deo, totum ex toto, nõ ambigitur totum deum ex toto deo natum. Nam & dei de deo natura non differt: & totus ex toto, in ijs eſt ipſe in quibus pater eſt. Vnus ex uno, paſsiones humani partus & conceptionis excludit: ut dum unus ex uno eſt, non aliunde nec diuerſus, aut aliud ſit qui eſt unus ex uno, perfectus à perfecto. Non differt præter originis cauſam ab innaſcibilitate natiuitas, cum perfectio utriuſque non differat. Rex de rege. Non admittit uno atque eodem nomine poteſtas connuncupata diſsimilitudinẽ poteſtatis. Dominus de domino. Dominatus quoque æquatur in domino: nec recipit differentiam confeſſa in utroque ſine diuerſitate dominatio. Illud uero quod poſt multa alia ſubiectum eſt, inconuertibilem & immutabilem diuinitatis & eſſentiæ & uirtutis & gloriæ incommutabilem imaginem: abſolutum eſt. Nam ex deo

deus, ex toto totus, ex uno unus, & ex perfecto perfectus, & ex rege rex, & ex domino dominus, cum in ea omni diuinitatis gloria atq; natura in qua pater permanet, natus quoq; ſubſiſtat & filius, etiā hoc ex paterna ſubſtantia habet, ne demutabilis fiat. Non enim in eo naſcente ea de qua eſt natus, demutata natura eſt: ſed indemutabilem eſſentiam natus obtinuit, ex indemutabilis autoritate naturę. Nam quamuis imago eſt, tamē incōmutabilis eſt imago. Non cōmutata in eo ſcilicet per diſsimilitudinem paternæ eſſentiæ, ex qua eſt genitus natura, quia in eo imago paternę eſſentiæ naſceretur. Iam uero cum primus æditus eſſet totius creaturæ, docet & ipſe ille ſemper fuiſſe in principio apud deum. Verbum deus dicitur, dum primus æditur. Natus fuiſſe oſtenditur, dum ſemper fuit, nec tempore ſeparatur à patre. Non ergo uideri poteſt diuiſio ſubſtantiarum, quæ nihil aliud ſtuduit q̄ ut per trium ſubſiſtentium nomē triplicis uocabuli excluderet unionē, ad ſeparationem diuerſæ in filio & in patre ſubſtantiæ introducta: cum totius fidei expoſitio patrem & filium innaſcibilem & unigenitum, nec tempore, nec nomine, nec eſſentia, nec dignitate, nec dominatione diſcernat. Dignum aūt eſt conſcientia cōmuni etiam cæteras eorundem epiſcoporum orientalium diuerſis & locis & temporibus conſcriptas fides noſcere, ut per plures confeſsiones ſynceritas conſcientię poſsit intelligi.

Fides ſecūdum oriētis ſynodū

Sancta ſynodus in Sardica congregata ex diuerſis prouincijs orientalium partium, Thebaida, Aegypto, Palæſtina, Arabia, Phœnice, Syria Cœle, Meſopotamia, Cilicia, Cappadocia, Ponto, Paphlagonia, Galatia, Bithynia, Helleſponto, Aſia, Phrygijs duabus, Piſidia, Cycladum inſularum, Pamphylia, Caria, Lydia, Europę, Thracia, Emimonto, Maſsilia cum Myſia, Pannonijs duabus, hanc expoſuimus fidem. Credimus in unum deum patrem omnipotentem creatorem & factorem uniuerſorū, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur. Credimus & in unigenitum eius filium dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui ante omnia ſecula ex patre genitus eſt, deum ex deo, lumen ex lumine, per quem facta ſunt omnia, & quæ in cœlis & quæ in terra, uiſibilia & inuiſibilia, qui eſt uerbum & ſapiētia et uirtus & uita & lumen uerum: & qui in nouiſsimis diebus propter nos incarnatus eſt, & natus ex ſancta uirgine, qui crucifixus & mortuus eſt & ſepultus, & reſurrexit ex mortuis tertia die, & receptus eſt in cœlo, & ſedet in dextera patris, uenturus iudicare uiuos & mortuos, & reddere unicuiq; ſecundū opera eius. Cuius regnum ſine ceſſatione permanet in immenſa ſecula: Sedet enim in dextera patris, non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro. Credimus & in ſpiritum ſanctum, hoc eſt, paracletum, quem promittens apoſtolis poſt reditum in cœlos, miſit docere eos ac memorari omnia, per quem & ſanctificantur ſynceriter in eum

creden

credentium animæ. Eos autem qui credunt, de non extantibus eſſe filium dei, uel ex alia ſubſtantia & non ex deo, & quod erat aliquando tempus aut ſeculum quando non erat: alienos nouit ſancta & catholica eccleſia. Similiter & eos qui dicunt, tres eſſe deos, uel Chriſtum non eſſe deum, & ante ſecula neq; Chriſtum, neq; filium eum eſſe dei, uel eum ipſum eſſe patrem & filium et ſpiritum ſanctum, uel innaſcibilem filium, uel quòd neq; cõſilio neq; uoluntate pater genuerit filium: anathematizat ſancta & catholica eccleſia. Hilarius. Breuibus expoſitio fidei huius, ſed abſolutiſsimis uſa eſt definitionibus. Nã condemnans eos, qui de nõ extantibus eſſe filium dei dicerent, originem ei non cœptam, ſed manentem dedit. Ac ne hæc origo eius, ex qua natus eſt manens, alia potius quàm dei intelligeretur eſſe ſubſtãtia, etiam eos blaſphemos pronunciat, qui ex alia aliqua ſubſtantia, & non ex deo filium natum eſſe loquerentur: atq; ita non cum non ex nihilo ſubſiſtit, neq; aliũde quàm ex deo quod eſt extitit, nõ poteſt ambigi in his natus eſſe quæ dei ſunt, quia neq; de non extantibus, neq; alia quàm de innaſcibili patris & æterna ſubſtãtia, unigeniti filij generatur eſſentia. Reſpuit uero & interualla temporum ac ſeculorum: ut qui per naturam non differt, non poſsit ſeparabilis eſſe per tempus. Ex omni autem parte, qua ſe circumagere ſolicitudo potuit, hȩreticorum ingenijs aditus obſtruitur, ne quid eſſe diuerſitatis prædicetur in filio. Anathematizat nanq; eos qui tres deos dicunt, quia ſecundum naturæ ueritatem, numerum nuncupationum ſubſtantia iſta non recipit, niſi ut in hominibus atq; angelis ſolet, cum nomen tribuitur ex honore meritorum, naturæ tamẽ inter eos & deũ differens eſt ſubſtantia, et idcirco dij plures ſunt. Cæterum in natura dei deus unus eſt, ita tamen, ut & filius deus ſit, quia in eo natura non differens ſit: & cum deus ex deo ſit, non poteſt non uterq; deus eſſe, quorum per generis indifferentiam non diſcernatur eſſentia. Numerus autem nominis in nuncupatione reſpuitur, quia non eſt in naturæ qualitate diuerſitas. Cum igitur anathema ſit duos deos dicens, & anathema ſit filium deum denegans, abſolute oſtenditur unius ad utrunq; nominis unitatem de proprietate indifferentis eſſe ſubſtantiæ: cum in confeſsione innaſcibilis dei patris, & unigeniti dei filij, neutro à ſe diſsimilitudine eſſentiæ differente dicitur, ut uterq; cum deus ſit, deus tamen unus & credendus ſit & prædicandus. Solicita itaq; multum diligentiq; cautela epiſcoporum fides munit naturæ genitæ & gignentis indifferentiam, nominis unionem confirmans. Tamen ne rurſum unius dei prædicatio, unicam ac ſine progenie ſua ſolitarij dei uelit affirmare ſubſtantiã, ſtatim etiam hanc condemnat temeritatem, quæ quia deus unus eſt, unum ac ſolitarium deum patrem, habentem in ſe nomen patris & filij confitetur, cum in ge-

nerante patre & naſcente filio deus unus eſſet ob indifferentis abinui-
cem naturæ ſubſtantiam prædicandus. Innaſcibilem quoq; filium, ſan
ctorum fides neſcit: quia natura filij niſi ex natiuitate non extat. Nati-
uitatis autem in eo adeo perfecta natura eſt, ut qui ex ſubſtantia dei na
tus eſt, etiam ex conſilio eius ac uoluntate naſcatur. Ex uoluntate enim
atque conſilio, non ex corporalis paſsione naturæ eſſentiæ dei, de eſ-
ſentia dei genitæ abſoluta perfectio eſt.

Conſequens autem eſt, ut eam nunc fidem retractemus, quæ non
olim, tunc cum Photinus epiſcopatu deiectus eſt, conſcripta eſt. Ex-
emplum fidei Syrmio ab orientalibus contra Photinum conſcriptæ.

Credimus in unum deum patrem omnipotentem, creatorē & con-
ditorem, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terris nominatur. Cre
dimus & in unicum filium eius dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,
qui ante omnia ſecula ex patre natus eſt, deum ex deo, lumen ex lumi-
ne, per quē facta ſunt omnia in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia.
Qui & eſt uerbum & ſapientia & uita, & lumen uerum, qui in nouiſsi
mis diebus propter nos incorporatus eſt, & natus de ſancta uirgine,
& crucifixus & mortuus & ſepultus, qui & reſurrexit ex mortuis ter-
tia die, & aſcendit in cœlum, & ſedet in dextera patris, & uenturus eſt
in conſummatione ſeculi iudicare uiuos & mortuos, & reddere unicui
que ſecundum opera ſua, cuiuſq; regnum ſine fine perſeuerans perma
net in æterna ſecula. Erit enim ſedens in dextera patris, non ſolum in
hoc ſeculo, uerum etiam in futuro. Et in ſpiritum ſanctum, id eſt, para-
cletum, quem promittens apoſtolis, poſteaquam cœlum aſcendit, mi-
ſit docere eos, & commonere omnia, per quem & ſanctificātur creden
1 tium in eum ſynceriter animæ. Eos autem qui dicunt, de nullis
extantibus eſt filius, uel de alia ſubſtantia, & non ex deo: & quod erat
tempus uel ſeculum quādo non erat: alienos ſcit ſancta & catholica ec
2 cleſia. Si quis autem patrem & filiū duos dicit deos, anathema ſit.
3 Et ſi quis unum dicens deum, Chriſtum autem deum ante ſecula fi-
lium dei obſecutum patri in creatione omnium non confitetur: anathe
4 ma ſit. Et ſi quis innaſcibilem deum, uel partem eius de Maria na-
5 tum eſſe audet dicere: anathema ſit. Et ſi quis ſecundum præſcien-
tiam uel prędeſtinationem, ex Maria dicit filium eſſe, & non ante ſecu
la ex patre natū apud deum eſſe, & per eum facta fuiſſe omnia: anathe-
6 ma ſit. Si quis ſubſtantiam dei dilatari & contrahi dicit, anathema
7 ſit. Si quis dilatatam ſubſtantiam dei filium dicat facere, aut latitu-
dinem ſubſtantiæ eius, ſicuti ſibi uidetur, filiū nominet: anathema ſit.
8 Si quis inſitum uel prolatiuum uerbum dei filium dicat; anathema
9 ſit. Si quis hominem ſolum dicit de Maria filium: anathema ſit.
10 Si quis deum & hominem de Maria natum dicens, deum innaſcibi
lem

lem ſic intelligit: anathema ſit. Si quis uerbum caro factum eſt au- 11
diens, uerbum in carnem tranſlatum putet, uel demutationẽ ſuſtinen-
tem accepiſſe carnem dicit: anathema ſit. Si quis unicum filium dei 12
crucifixum audiẽs, dealitatem eius, corruptionem, uel paſsibilitatem,
aut demutationem, aut diminutionem, uel interfectionem ſuſtinuiſſe
dicat: anathema ſit. Si quis, faciamus hominem, non patrem ad fi 13
lium dixiſſe, ſed ipſum ad ſemetipſum dicat deum locutum: anathema
ſit. Si quis filium nõ dicat Abrahę uiſum, ſed deum innaſcibilem, 14
uel patrem eius: anathema ſit. Si quis cum Iacob non filium quaſi 15
hominem colluctatum, ſed deum innaſcibilem, uel patrem eius dicat:
anathema ſit. Si quis, pluit dominus à domino, non de filio & pa- 16
tre intelligat, ſed ipſum à ſe dicat pluiſſe: anathema ſit. Pluit enim do-
minus filius à domino patre. Si quis dominum & dominum pa- 17
trem & filium, quaſi dominum à domino intelligat, quia dominum &
dñm duos dicat deos: anathema ſit. Non enim exæquamus uel con-
formamus filium patri, ſed ſubiectum intelligimus. Neq; enim deſcen
dit in Sodomam ſine patris uoluntate, neq; pluit ex ſe; ſed à domino,
autoritate ſcilicet patris: nec ſedet in dextera à ſemetipſo, ſed audit di-
centem patrem: Sede ad dexterã meam. Si quis patrem & filium 18
& ſpiritum ſanctum unam perſonam dicat: anathema ſit. Si quis 19
ſpiritumſanctum paracletum dicens, innaſcibilem deum dicat: anathe
ma ſit. Si quis, ſicut docuit nos dominus, non alium dicat paracle- 20
tum à filio, dixit enim: Et alterum paracletũ mittet uobis pater, quem
rogabo eum: anathema ſit. Si quis ſpiritumſanctum patrem di- 21
cat patris uel filij, anathema ſit. Si quis patrem & filium & ſpiri- 22
tum ſanctum tres dicat deos: anathema ſit. Si quis, quod dictum 23
eſt: Ego deus primus, & ego deus nouiſsimus, & præter me non eſt
deus, ad deſtructionem idolorum dictum, & eorum qui non ſunt dij,
in deſtructionem unici ante ſecula dei Iudaice dictum intelligat: ana-
thema ſit. Si quis uoluntate dei tanquam unum aliquid de creatu- 24
ra factum dicat filium: anathema ſit. Si quis nolente patre natum 25
dicat filium: anathema ſit. Non enim coactus pater, uel naturali neceſ-
ſitate ductus, cum nollet genuit filium: ſed mox ut uoluit, ſine tempo-
re & impaſsibiliter ex ſe eum genitum demonſtrauit. Si quis inna 26
ſcibilem & ſine initio dicat filium, tanquam duo ſine principio, & duo
innaſcibilia, & duo innata dicens, duos faciat deos: anathema ſit. Ca-
put enim quod eſt principium omnium, filius: caput autem quod eſt
principium Chriſti, deus: Ita enim ad unum, qui eſt ſine principio, om
nium principium, per filium uniuerſa referimus. Et iterum confirman
tes Chriſtianiſmi intellectum, dicimus: Quoniam ſi quis Chriſtum
deum filium dei ante ſecula ſubſiſtentem & miniſtrantem patri ad om

nium perfectionem non dicat: ſed ex quo de Maria natus eſt, ex eo & Chriſtum & filium nominatum eſſe, & initium accepiſſe ut ſit deus dicat: anathema ſit. Hilarius. Neceſsitas & tempus admonuit eos qui tum conuenerant, per multiplices quæſtiones latius ac diffuſius expoſitionē fidei ordinare: quia multis & occultis cuniculis in catholicam domum ea quæ per Photinum renouabatur hæreſis, tentaret irrepere: ut per ſingula genera intemeratæ & illæſæ fidei unicuiq; generi hæreticæ ac furtiuæ fraudulentiæ contrairetur: eſſent'q; totidem fidei abſolutiones, quotidem eſſent quæſitæ perfidiæ occaſiones. Ac primum poſt generalem illam atq; indubitatā ſacramentorum expoſitionem, hinc exponendæ fidei aduerſum hæreticos cœpit exordium.

1 Eos autem qui dicunt, de nullis extātibus eſt filius, uel de altera ſubſtantia & non ex deo, & quod erat tempus uel ſeculum quando non erat, alienos ſcit ſancta & catholica eccleſia. Quis hic ambiguitatis locus, aut quid ex ſynceræ fidei cōſcientia reliquum eſt? Non eſt de non extantibus. Vt ei extans origo ſit, non eſt extans ei ad originem ſubſtantia aliqua alia, niſi ſola quæ dei eſt: ut in eo quidē nihil aliud natum poſsit eſſe, q̃ quod deus ſit, quia non ex nihilo extans aliunde non ſubſiſtit. Nō differt in tempore, ut cum patre ſit intemporalis & filius. Inſeparabilia itaq; inter innaſcibilem patrem & unigenitum filium cuncta ſunt, quos in tempore pares ipſa illa unius tantum paternæ innaſcibilitatis æternitas, ex qua natiuitas ſumitur, indifferēti in nullo diſcernat eſſentiæ.

2 Si quis autem patrem & filium duos dicit deos: anathema ſit.

3 Et ſi quis unum dicens deum, Chriſtū autem deum ante ſecula filium dei obſecutum patri in creatione omnium non confitetur: anathema ſit, Rerum nobis abſolutam intelligentiam ipſa illa nominis religioſa profeſsio tribuit. Cū in damnatione ſit, patrē & filium duos deos dicere: & rurſum anathema ſit, filiū deum negare: ſubſtantiæ diuerſæ alterius ab altera, opinio in prędicandis dijs duobus excluditur. Non enim eſt alia præter illam dei patris, ex qua dei filius deus intemporalis eſt natus, eſſentia. Nam cum neceſſario deum patrē confitemur, & abſolute Chriſtū dei filium deum prædicamus, & inter hæc duûm deorum ſit irreligioſa confeſsio: non poſſunt ſecundū naturę indifferentiam & nomen indifferens non unum eſſe in eſſentiæ genere, quorum eſſentiæ nomen non licet eſſe niſi unum.

4 Si quis innaſcibilem deum, uel partem eius de Maria natū eſſe audet dicere: anathema ſit. Ne quod nuncupatę eſſentię in patre & filio, per indiſsimilē naturam nomen unum eſt, occaſionem hæreticis præſtaret, ut innaſcibilem deum uel partē eius naſci de Maria prędicarent: occurſum eſt ſalutaris difinitione ſententiæ, ut anathema eſſet hoc cōfitens. Nō enim religioſa unitas nominis ex indifferentis naturæ eſſentia cōſtituta, perſonam

nam genitæ ademit eſſentiæ, ut unica ac ſingularis dei ſubſtantia per
unionem nominis intelligatur:cum utriuſq; eſſentię nomen unum,id
eſt,deus unus,ob indiſcretæ in utroq; naturæ indiſsimilem ſubſtantiā
prædicetur. Si quis ſecundum pręſcientiam & prędeſtinationem, 5
à Maria dicit filium eſſe, & non ante ſecula ex patre natum apud deum
eſſe,& per eum facta eſſe omnia,anathema ſit. Deum omniū noſtrum
dei filium antequam corporeus naſceretur,negaturi,ſecundū pręſcien
tiam & prædeſtinationem, non ſecundum naturæ ſubſiſtentis eſſen-
tiam fuiſſe confirmant:id eſt,ut per præſcientiam patris, qui eum præ
deſtinauit ut eſſet, aliquando ſcilicet gignendus ex uirgine,nunciatus
nobis fuerit potiuſquā ante ſecula in naturæ diuinæ ſubſtātia natus ex
titerit:utq; omnia quæ ipſe in prophetis de incorporatiōis ſuæ ac paſ-
ſionis ſacramentis locutus eſt, ipſa illa ſecundū præſcientiā de eo à pa-
tre ſint dicta. Itaq; doctrinæ huius peruerſitas cōdemnatur: ut cogni-
tus nobis unigenitus filius dei,natus potius ex patre ante ſecula,& ip-
ſa ſecula cum creaturis omnibus condens, q̃ prædeſtinatus ſit eſſe gi-
gnendus. Si quis ſubſtantiam dei dilatari & cōtrahi dicit:anathe- 6
ma ſit. Contrahi & dilatari,corporalis eſt paſsio:deus aūt qui ſpiritus
eſt,& ſpirat ubi uult, non ſe per demutationem ſubſtantiæ aut dilatat,
aut contrahit. Extra corporalis enim naturæ neceſsitatem liber ma-
nens,quod uult & cum uult,& ubi uult,id præſtat ex ſeſe. Impiū ergo
eſt, ſubſtantiæ demutationem libertati tantæ uirtutis aſcribere.

Si quis dilatatā ſubſtantiam dei filiū dicat facere, aut latitudinē ſub- 7
ſtantiæ eius nominet filium:anathema ſit. Superior ſententia etſi inde
mutabilē docere deum uoluerit,ad hanc ſe tamen ſequentem hæreſim
præparauit. Quidam enim auſi ſunt innaſcibilē deum uſq; ad ſanctam
uirginem,ſubſtantiæ dilatatione protendere,ut latitudo deducta, quo
dam naturæ ſuæ tractu aſſumensq; hominē filius nuncuparetur, neq;
filius ante ſecula perfectus deus natus, idem poſtea & homo natus ſit.
Totum hoc itaq; catholica fides damnat: in quo & demutabilis pater
dicitur, & natus filius abnegatur. Si quis inſitum & prolatiuum 8
uerbum,dei filium dicat:anathema ſit. Hæretici perimentes quantum
in ipſis eſt,dei filium,uerbum eſſe tantum cōfitentur,prodeuntem ſci-
licet ex loquentis ore ſermonem,& inſubſtantiuę uocis incorporalem
ſonum:ut deo patri iſtiuſmodi ſit uerbū filius,cuiuſmodi per inſitā no-
bis loquendi naturam uerbum omne profertur in uocem. Fraus ergo
hæc omnis in damnatione eſt:quę deū uerbū quod in principio apud
deum erat,tanquam uerbum eſſe inſitæ ac prolatæ uocis affirmet.

Si quis hominē ſolum dicat de Maria filium: anathema ſit. Filium 9
dei de Maria nō prædicamus, niſi & hominem & deum prædicemus.

Si quis deum & hominē de Maria natū dicens, deum innaſcibilem 10

ſic intelligit: anathema ſit. Sed ne id quod deum & hominem prædica-
mus, fraudis habeat occaſionem, cõtinuo ſubiecit, deum innaſcibilem:
ſic intelligenti conſeruatur ſubſtantiæ & nomen & uirtus, cum in ana
themate ſit, qui ex Maria dei filium, hominem ſine deo dixerit, & in eo
dem iudicio ſit, qui in homine innaſcibilem deum dixerit. Non deus is
qui in homine eſt, non eſſe deus dicitur: ſed deus innaſcibilis abnega-
tur, patre à filio non naturæ nomine, quia nec diuerſitas eſſet, ſola inna
11 ſcibilitatis autoritate diſcreto. Si quis, uerbum caro factum eſt, au
diens, uerbum in carnem translatum putet, uel demutationẽ ſuſtinen-
tem accepiſſe carnem dicat: anathema ſit. Conſeruatur dignitas diui-
nitatis, ut in eo quod uerbum caro factum eſt, dum uerbũ caro fit, non
amiſerit per carnem quod erat uerbum, neq; translatum in carnem ſit,
ut uerbum eſſe deſineret: ſed uerbum caro factũ eſt, ut caro potius hoc
inciperet eſſe quod uerbũ. Alioquin unde carni in operibus uirtutes?
in monte gloriam? in cogitationibus humanorũ cordium ſcientiam?
in paſsione ſecuritatem? in morte uitam? Sed demutationem deus ne-
12 ſciens, nihil ex ſubſtantiæ ſuæ bonis caro factus amiſit. Si quis uni-
cum filium dei crucifixum audiens, deitatem eius corruptionem, uel
paſsibilitatem, aut demutationem, uel diminutionem, uel interfectio-
nem ſuſtinuiſſe dicit: anathema ſit. Abſolute oſtenditur, cur uerbum,
licet caro factum ſit, non tamen translatum fuerit in carnem. Cum e-
nim hæc paſsionũ genera infirmitatem carnis afficiant, deus tamẽ uer-
bum caro factus non potuit demutabilis eſſe patiendo. Non enim id
ipſum eſt pati & demutari: quia omnem carnem paſsio cuiuſq; gene-
ris demutet ſenſu, dolore, patientia, tolerantia. Verbum autem quod
caro factum eſt, licet ſe paſsioni ſubdiderit: non tamen demutatum eſt
paſsibilitate patiendi. Nam pati quidem potuit paſsione, ſed paſsibili-
tate paſsibilis eſſe non potuit: quia paſsibilitas naturæ infirmis ſignifi
catio eſt. Paſsio autem eſt eorum quæ ſunt illata, perpeſsio. Itaq; quia
indemutabilis eſt deus, cum tamen uerbum caro factum ſit, habuerũt
in eo paſsiones materiam ſine paſsibilitatis infirmitate. Manet itaque
indemutabilis etiam in paſsione natura autori ſuo indifferens, & im-
13 paſsibilis eſſentiæ nata ſubſtantia. Si quis, faciamus hominem,
non patrem ad filium dixiſſe, ſed ipſum ad ſemetipſum dicat deum lo-
14 cutum, anathema ſit. Si quis filium non dicat Abrahæ uiſum, ſed
15 deum innaſcibilem, uel patrem eius: anathema ſit. Si quis cũ Iacob
non filium, quaſi hominem colluctatum, ſed deum innaſcibilẽ, uel par
16 tem eius dicat: anathema ſit. Si quis pluit, dominus à domino, nõ
de filio & de patre intelligat, ſed ipſum à ſe pluiſſe dicat: anathema ſit.
Pluit enim dominus filius à domino patre. Hæc quia Photinus, aduer-
ſum quem tunc conuentũ erat, negabat, inſerenda fidei fuerũt, ne quis
auderet

auderet non ante dei filium quàm uirginis filium prædicare, & ſuperiora omnia quæ propria dei filio ſunt, ſtultiſsima hæreticæ inſaniæ peruerſitate deo innaſcibili coaptaret, & dum hæc ad patrem refert, filio ſubſtantiam denegaret. Quæ quia abſoluta ſunt, neceſsitatem nobis interpretandi non reliquerunt. Si quis dominũ & dominum non 17
patrem & filium intelligat, cum dominum & dominum duos dicat deos, anathema ſit. Nõ enim exæquamus, uel comparamus filium patri, ſed ſubiectum intelligimus. Neq; enim deſcendit in Sodomam ſine patris uolũtate, neq; pluit ex ſeſe, ſed à domino, autoritate ſcilicet patris. Nec ſedet in dextera à ſemetipſo, ſed audit dicentem patrem: Sede ad dexteram meam. Et ſuperiora & conſequentia ſuſpicionem, ſi qua eſſẽ in his dictis uidebitur, penitus excludunt, ne diuerſitas diſsimiliũ deitatum in domino & domino prædicetur: & in eo non cõparatur, quia duos deos dici impium ſit. Non autem idcirco non comparatur uel exæquatur filius patri, ne deus ipſe non eſſe credatur. Cum enim anathema ſit, Chriſtum deum denegans, non poteſt idcirco prophanum uideri, duos deos cognominari, ne & Chriſtus deus prædicetur, cũ per eſſentiæ naturalis proprietatem idcirco deus unus eſt, quia ex innaſcibili deo patre, qui unus eſt deus, unigenitus filius deus natus, non aliunde quàm ex deo habeat eſſe quod deus eſt, & indifferenti ipſi qui genitus eſt, ab eo qui genuit, eſſentia non potuit eſſe: nam indifferentis unum nomen eſt naturæ. & uel in eo quidem maxime non comparatur, nec coæquatur filius patri, dum ſubditus per obedientiæ obſequelam eſt, dum pluit dominus à domino, ne à ſe ipſe ſecundũ Photinum aut Sabellium pluerit, ut dominus à domino: dum ad dexterã dei tum conſedit, cum ſibi ut conſideret dictum ſit: dum mittitur, dum accipit, dum in omnibus uoluntati eius, qui ſe miſit, obſequitur. Sed pietatis ſubiectio non eſt eſſentiæ diminutio, nec religionis officium degenerem facit naturam: cum per id quod cum & innaſcibilis pater deus eſt, & unigenitus filius dei deus eſt, deus tamen unus ſit, & ſubiectio filij doceatur & dignitas, dum ei ipſi non niſi filius nuncupandus ſubijcitur. Quod cum dei patris ſit, tamen ſibi ex natura ſit, nomen habens alienum, ſed eius cuius & filius eſt, ut ſit patri & obſequio ſubiectus et nomine: ita tamen ut ſubiectio nominis, proprietatem naturalis atque indifferentis teſtetur eſſentiæ. Si quis patrem & filium unam per 18
ſonam dicit: anathema ſit. Non habet neceſsitatem contradicendi ſibi abſoluta peruerſitas, & tamen ſtultus quorundam furor in id prorumpit, ut perſonam unam duûm nominum auſus ſit prædicare.

Si quis ſpiritum ſanctum paracletum dicens, innaſcibilem deum dicat: anathema ſit. Adiectio nunc paracleti, anathemati obnoxiam facit innaſcibilis in eo dei prædicationem: Impijſsimum enim eſt, innaſcibilem 19

ſcibilem deum eum dici, qui ad conſolationem noſtrã ſit miſſus à filio.
20 Si quis ſicut docuit nos dominus, non alium dicat paracletum à filio, dixit enim: Et alterum paracletum mittet uobis pater, quem rogabo eum ego: anathema ſit. A filio paracletum miſſum meminimus, & in principio hoc fides ipſa expoſuit. Sed quia frequenter filius per indifferentis naturæ uirtutem opera ſua opera patris eſſe dixit, dicens: Ego opera patris mei facio: miſſurus quoq; paracletum, ſicuti frequenter ſpopondit, interdum eum & mittendum dixit à patre, dum omne quod ageret, pie referre eſt ſolitus ad patrem. Ex quo hæretici occaſionem frequenter arripiunt, ut ipſum eſſe filium paracletum dicant: cum in eo quod alium paracletum mittendum à patre ſit precaturus, differentiam miſsi rogantisq; ſignificet.
21 Si quis ſpiritum ſanctum partem dicat patris uel filij: anathema ſit. Stultitia hæretici furoris hæc coegit ſcripto referre non quæſtio. Nam cum ſpiritusſancti nomen habeat ſuam ſignificationem, & ſpiritusſanctus paracletus habeat ſubſtantiæ ſuæ & officium & ordinem, & cum ubiq; indemutabilis pater & filius prædicetur: quomodo pars eſſe aut patris, aut filij, ſanctusſpiritus aſſeritur? Sed quia ſicut inter cætera inſaniarum genera, etiam hoc quoq; proferri ab impijs ſolet, idcirco à ſanctis debuit improbari.
22 Si quis patrem & filium & ſpiritumſanctum tres dicit deos, anathema ſit. Duũm deorum profeſsio cum irreligioſa ſit, quia nuſquam niſi unum deum prædicatum meminerimus & prædicemus: quanto magis trium deorũ in patre & filio & ſpiritu ſancto nũcupatio damnabilis eſt? Quod tamen, quia hæretici dicunt, recte catholici cõdemnant.
23 Si quis quod dictum eſt: Ego deus primus, & ego deus nouiſsimus & præter me non eſt deus, ad deſtructionem idolorum dictum, & eorum qui non ſunt dij, in deſtructionem unici ante ſecula dei Iudaice dictum intelligat: anathema ſit. Deorum numeroſitate damnata, & deo tantum uno prædicato, negari deus filius dei non poteſt. Verum naturæ iſtud præſtat genuina proprietas, ut nomen quod negatur ad numerum, debeatur eſſentiæ: & id quod non eſt deus præter me, non poſsit filio auferre quod deus eſt: quia deus alius quàm qui eſt ex deo, nullus eſt. Et per hanc uocem dei patris, non poteſt non deus eſſe: qui ex indifferenti ad naturam ſuam eſt natus eſſentia. Quod idcirco Iudæi ad unionem dei referunt, quia unigenitum deum neſciunt. Sed nos cum duos deos negamus, diuerſitatem in patre & filio naturalis abominamur eſſentiæ: quia id quod non eſt deus præter me, impiam de falſis dijs perimit opinionem. Cum uero unum deum confitentes, filium quoq; deum dicimus: nihil diuerſum per ſubſtantiã in utroq; ſub uno nomine prædicamus.
24 Si quis uoluntate dei tanquam unum aliquem

aliquem de creatura filium factũ dicat, anathema ſit. Omnibus creatu-
ris ſubſtantiam uoluntas dei cõtulit: ſed naturam filio dedit ex impaſ-
ſibili ac non nata ſubſtantia, perfecta natiuitas. Talia enim cuncta ſunt
creata, qualia ea eſſe deus uoluit. Filius autẽ natus ex deo talis ſubſtitit,
qualis & deus eſt: nec diſsimilem ſui ædidit natura naturã. Sed ex ſub-
ſtantia dei genitus, naturæ ſecundũ originẽ attulit eſſentiam, non ſe-
cundum creaturam uolũtatis eſſentiam. Siquis nolente patre na 25
tum dicat filium, anathema ſit. Non enim nolente patre coactus pater,
uel naturali neceſsitate ductus cum nollet genuit filium, ſed mox ut uo
luit ſine tempore & impaſsibiliter ex ſe unigenitũ demonſtrauit: Cum
non ex uoluntate, ut cætera, filius ſubſiſtere doceretur, ne ſecundũ uo-
luntatem tantum non etiam ſecundum naturam haberet eſſentiam: da
ta hæreticis occaſio uidebatur, ut neceſsitatem deo patri gignendi ex
ſe filij aſcriberent, tanquã naturali lege cogente, inuito ſe ædiderit. Sed
hæc paſsionum non eſt in deo patre conditio: cum inenarrabili & per-
fecta natiuitate filij, nec uoluntas ſola genuit filium, nec demutata, aut
coacta imperio naturalis legis eſſentia eſt, ſed nec ad gignendum quæ
ſita ſubſtantia eſt, nec gignentis in genito diuerſa natura eſt, nec in tem
pore paterni nominis ſolitudo: ſed ante tempora omnia pater ex natu-
ræ ſuæ eſſentia, impaſsibiliter uolens, filio dedit naturalis natiuitatem
eſſentiæ. Si quis innaſcibilem & ſine initio dicat filium: tanquam 26
duo ſine principio, & duo innaſcibilia, & duo innata dicẽs, duos faciat
deos: anathema ſit. Caput enim quod eſt principium omnium, filius:
caput autem, quod eſt principium Chriſti, deus: Sic enim ad unum in-
initiabile omnium initium per filium uniuerſa referimus. Filium inna-
ſcibilem confiteri, impijſsimum eſt. Iam enim non erit deus unus, quia
deum unum prædicari natura unius innaſcibilis dei exigit. Cum ergo
unus deus ſit, duo innaſcibiles eſſe non poſſunt: cum idcirco deus u-
nus ſit, cum pater deus ſit, & filius dei deus ſit, quia innaſcibilitas ſola
penes unum ſit. Filius autem idcirco deus, quia ex innaſcibili eſſentia
natus exiſtat. Reſpuit ergo innaſcibilem filium prædicari fides ſancta,
ut per unum innaſcibilem, deum unum prædicet: ut naturam unige-
nitam ex innaſcibili genitam eſſentia, in uno innaſcibilis dei nomine
complectatur. Caput enim omniũ filius eſt, ſed caput filij deus eſt. Et
ad unum deum omnia hoc gradu atque hac confeſsione referuntur:
cum ab eo ſumant uniuerſa principium, cui ipſe principium ſit. Et ite-
rum confirmantes Chriſtianiſmi intellectum, dicimus.

Quoniã ſi quis Chriſtum deum, filium dei ante ſecula ſubſiſtentem 27
& miniſtrantem patri ad omnium perfectionem non dicat: ſed ex quo
de Maria natus eſt, ex eo & Chriſtum & filium nominatum eſſe, & ini
tium accepiſſe ut ſit deus, dicat: anathema ſit. Concludi damnatio eius
hæreſis

hæreſis, propter quam cōuentum erat, expoſitione totius fidei cui aduerſabatur, oportuit: quę initiū dei filij ex partu uirginis mentiebatur. Hoc enim fidei noſtræ ſecundum Euangelicam & apoſtolicam doctrinam principale eſt, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum deum & dei filium à patre nec honoris confeſsione, nec uirtutis poteſtate, nec ſubſtantiæ diuerſitate, nec interuallo temporis ſeparari. Multifarie, ut intelligitur ex epiſcoporum conſilijs atq; ſententijs, quæſita ueritas eſt, & intelligentiæ ratio expoſita eſt per ſingulas ſcriptæ fidei profeſsiones: ſingulis quibuſq; generibus impiæ prædicationis extinctis. Non enim infinitus & immenſus deus breuibus humani ſermonis eloquijs uel intelligi potuit uel oſtendi. Fallit enim plerunq; & audientes & docentes breuitas uerborum: & compendio ſermonum aut non intelligi poteſt quod requiritur, aut etiam corrumpitur, quod ſignificatum magis quàm enarratum rationis abſolutione non conſtat. Et idcirco epiſcopi in intelligentiæ ſuæ ſenſu loquentes, ob difficultatem naturalis intelligentiæ & plurimis definitionibus & copioſioribus uerbis uſi ſunt ad docendum: ut & ſenſum audientium diſtinctione æditæ per multa ueritatis imbuerent, & de diuinis rebus nihil aut periculoſum aut obſcurum in hac multimoda plurium ſententiarum abſolutione loquerentur. Nihil autem mirum uideri uobis debet fratres chariſsimi, quòd tam frequenter exponi fides cœptæ ſunt, neceſsitatem hanc furor hæreticus imponit. Nam tantum eccleſiarum orientalium periculum eſt, ut rarum ſit huius fidei, quæ qualis ſit uos iudicate, aut ſacerdotes aut populum inueniri. Male enim per quoſdam impietati autoritas data eſt, & exilijs epiſcoporum, quorum cauſam non ignoratis, uires auctæ ſunt prophanorum. Non peregrina loquor, neq; ignorata ſcribo: audiui ac uidi uicia præſentium: non laicorum, ſed epiſcoporum. Nam abſq; epiſcopo Eleuſio & paucis cum eo, ex maiori parte Aſianæ decem prouinciæ, intra quas conſiſto, uere deum neſciunt. Atque utinam eum neſcirent, cum procliuiore enim uenia ignorarent q; obtrectarent. Sed horum epiſcoporum dolor ſe intra ſilentiū non continens, unitatem fidei huius quærit, quam iamdudum per alios amiſit. Nam illa in prima collatæ expoſitionis ſynodo fides hanc habuit neceſsitatem: quum apud Syrmium per Oſium immemorem geſtorum ſuorum dictorumq;, nouæ & tamen iam diu ſuppuratæ impietatis doctrina proruperat. Sed de eo nihil queror: qui idcirco eſt reſeruatus, ne iudicio humano ignoraretur qualis ante uixiſſet. Vbiq; autem ſcandala, ubiq; ſchiſmata, ubiq; perfidiæ ſunt. Hinc illud eſt, ut ad profeſsionem ſubſcribendæ fidei, aliqui eorum qui ante aliud ſcripſerant, cogerentur. Nec queror de patientiſsimis uiris orientalibus epiſcopis, quibus ſufficit poſt blaſphemię uoluntatem coactę ſaltem fidei profeſsio.

Gratu

Gratulandum enim uidetur in tanta blaſphemantium epiſcoporum hæretica pertinacia, aliquem ex his ſuſcipi pœnitentem. Sed inter hęc o beatos uos in domino & glorioſos: qui perfectam atq; apoſtolicam fidem conſcientia & profeſsione retinentes, conſcriptas fides huc uſque neſcitis, Non enim eguiſtis litera, qui ſpiritu abundabatis. Neq; officium manus ad ſcribendũ deſideraſtis: qui quod corde à uobis credebatur, ore ad ſalutem profitebamini. Nec neceſſarium habuiſtis epiſcopi legere, quod regenerati neophyti tenebatis. Sed neceſsitas conſuetudinem intulit, exponi fides, & expoſitis ſubſcribi. Vbi enim ſenſus conſcientiæ periclitatur, illic litera poſtulatur. Nec ſanè ſcribi impedit, quod ſalutare eſt confiteri. Confitemur planè in ſancti ſpiritus dono ſemper innocẽtes, & ſcribimus uolentes, non deos duos, ſed deum unum: neq; per id non & deum dei filium. Eſt enim ex deo deus. Non innaſcibiles duos, quia autoritate innaſcibilitatis deus unus eſt: Neq; per id nõ & unigenitus deus eſt, Namq; origo ſua innaſcibilis ſubſtantia eſt. Non unum ſubſiſtentem, ſed unam ſubſtantiam non differentem: non unum in diſsimilibus naturis dei nomen: ſed unius nominis atq; naturæ indiſsimilem eſſentiam. Non præſtantem quenquam cuiquam genere ſubſtantiæ, ſed ſubiectum alterum alteri natiuitate naturæ. Patrem in eo maiorẽ eſſe quòd pater eſt, filium in eo non minorem eſſe quòd filius eſt. Significationem intereſſe, non intereſſe naturam. Patrem nõ intra tempora confiteri, ſed cointemporalẽ patri non negare. Patrem in filio prædicare, quia nihil in ſe habeat filius à patre diſsimile: filium in patre confiteri, quia non eſt aliunde quod filius eſt. Mutuam ſibi ac ſimilem inuicem naturã non neſcire, quia par ſit: quòd unus ſit, non exiſtimare, quia unum ſunt: unũ eos ſic per indiſsimilis naturæ indifferentiam prędicare, ne unus ſit. Expoſui chariſsimi quantum humani ſermonis conſuetudo patiebatur, & dominus mihi ſemper, ut ipſe ſcit, à me oratus indulſit, communis fidei conſcientiam. Et ſi quid minus, imò quia minus, ac propè nihil dictum eſt: mementote non ſenſum mihi, ſed uerba deeſſe. Arguam fortè in eo naturã meam, non tamen arguam uoluntatẽ: et ignoſco naturæ, ſi loqui de deo quod uult non poteſt, cui ſufficiat ad ſalutem, credidiſſe quæ dei ſunt. Nunc quia fides mea atq; ueſtra, quantum mihi cõſcius ſum, apud deum non periclitatur, & oſtendi uobis, ſicut uoluiſtis, quæ ante expoſitæ fides eſſent ab orientalibus epiſcopis, ſed paucis: repetam enim, quia ſecundum numerum eccleſiarum orientalium, epiſcoporum paucorum fides iſta eſt: ipſe quoq;, quid de diuinis rebus ſecundum doctrinam apoſtolicam ſentirem, profeſſus ſum. Reliquum eſt, ut quæ errorem uobis ex ſimplicitatis ſecuritate afferunt, cognoſcatis ſine ſciſcitatione aliqua: quia iam nec relicta eſt audientia. Et quanquam iam non uerear

de me iudicari ſecundum expoſitionem totius fidei: tamen patimini, ut nolim de me adhuc, niſi abſolutis omnibus, iudicari. Multi ex nobis fratres chariſsimi, ita unam ſubſtantiam patris & filij prædicant, ut uideri poſsint, non magis id pie quàm impie prædicare: habet enim hoc uerbum in ſe & fidei conſcientiam, & fraudem paratam. Nam ſi ſecundum naturæ proprietatem ac ſimilitudinem, ut ſimilitudo non ſpeciem ſuam afferat, ſed genus teneat, religioſe unam ſubſtantiam prædicamus, dummodo unam ſubſtantiam proprietatis ſimilitudinem intelligamus, ut quod unum ſunt, non ſingularem ſignificet, ſed æquales: æqualitatem dico, id eſt, indifferentiam ſimilitudinis, ut ſimilitudo habeatur æqualitas. Aequalitas uero unum idcirco dicitur eſſe, quia par ſit. Vnum autem in quo par ſignificatur, non ad unicum uendicetur. Vna igitur ſubſtantia ſi non perſonam ſubſiſtentem perimat, nec unam ſubſtantiam partitam in duos diuidat, religioſe prædicabitur. Quæ ex natiuitatis proprietate, & ex naturæ ſimilitudine ita indifferens ſit, ut una dicatur. At uero ſi idcirco unius ſubſtantiæ pater & filius dicatur, ut hic ſubſiſtens ſub ſignificatione licet duûm nominum unus ac ſolus ſit: confeſſum nomine filium conſcientia non tenemus, ſi unam ſubſtantiam confitentes, ipſum ſibi unicum ac ſingularem & patrem eſſe dicimus & filium. Quinetiam & huius tanti erroris occurrit occaſio, ut diuiſus à ſe ipſe pater intelligatur, & partem excuiſſe quæ eſſet ſibi filius. Id enim hæretici unam ſubſtantiam prædicantes contendũt, & his multum piæ confeſsionis noſtræ ſermo blanditur: ut dum hoc uerbum indefinita breuitate dubium eſt, proficiat ad errorem. Eſt præterea error hic tertius, ut cum unius ſubſtantiæ pater & filius eſſe dicuntur, ſignificari exiſtimetur ſubſtãtia prior quam inter ſe duo pares habeant: ac ſic tres res ſermo ſignificet, ſubſtantiam unam: & duos unius ſubſtantiæ uelut cohæredes. Vt enim cohæredes duo ſunt, & hæreditas anterior eſt cuius duo ſunt cohæredes: ita unius ſubſtantiæ anterioris duo poſſunt uideri cõſortes. Atq; ita una ſubſtantia patris & filij prædicata, aut unum qui duas nuncupationes habeat, ſubſiſtentem ſignificat: aut diuiſam unam ſubſtãtiam, duas imperfectas feciſſe ſubſtantias: aut tertiam priorem ſubſtantiam, quæ à duobus & uſurpata ſit & aſſumpta: Quæ idcirco una dicatur, quia in duas una defecta ſit. Et ubi poſt hæc natiuitas, ubi pater, ubi filius intelligitur: ſi patrem & filium uel defectio potius, uel anterioris ſubſtantiæ communio, quàm naturæ natiuitas prædicabit? In his igitur tot tamq; grauibus fidei periculis, uerborum breuitas temperanda eſt: ne impie dici exiſtimetur, quod pie intelligitur: ne ſecura atq; innocente conſcientia, per occaſionem hæreticorũ reus ſermo fit, dicturus unam ſubſtantiam catholicus patris & filij, non inde incipiat: neq; hoc quaſi maximum

maximum teneat, tanquã ſine hoc uera fides nulla ſit. Tuto unam ſubſtantiam dicet, cum ante dixerit: Pater ingenitus eſt, filius natus eſt, ſubſiſtit ex patre, patri ſimilis eſt, uirtute, honore, natura. Patri ſubiectus eſt, ut autori: nec ſe per rapinam deo, cuius in forma manebat, æquauit: obediens uſque ad mortem fuit. Non ex nihilo eſt, ſed natus eſt. Non eſt innaſcibilis, ſed contemporalis. Non eſt pater, ſed ex eo filius eſt. Non eſt portio aliqua, ſed totus eſt. Nõ eſt autor ipſe, ſed imago eſt: Imago dei ex deo, in deum nata. Non eſt creatura, ſed deus eſt. Non eſt alter deus in genere ſubſtantiæ, ſed unus deus per indifferentis ſubſtantiæ eſſentiam. Non perſona deus unus eſt, ſed natura: quia nihil in ſe diuerſum ac diſsimile habent natus & generãs. Et poſt hęc, unam ſubſtantiam patris & filij dicendo, non errat: at unam ſubſtantiam negando, iam peccat. Nemo itaq; unam ſubſtantiam negari à nobis putet: cuius idcirco ratio oſtenditur, ne negetur. Nemo unam ſubſtantiam breui ac nudo ſermone putet prædicandam: ut poſsit religioſe dici, una eſſe ſubſtantia. Non enim ego audio: Chriſtus ex Maria natus eſt, niſi & audiam: in principio erat uerbum, & deus erat uerbum. Non audiã, Chriſtus eſuriuit, niſi poſt quadraginta dierũ ieiunium audiam: Non in pane ſolo uiuit homo. Non audiam, ſitiuit, niſi audiam: Qui biberit de aqua quam ego dedero ei, non ſitiet in æternum. Non audiam, Chriſtus paſſus eſt, niſi audiam: Nunc eſt hora ut filius hominis clarificetur. Non audiam, mortuus eſt: niſi audiam, reſurrexit. Nihil ſolitarium ex diuinis ſacramentis ad ſuſpicionem audientium & ad occaſionem blaſphemantiũ proferamus. Ante natiuitas filij, ante ſubiectio, ante ſimilitudo naturæ filij prædicanda eſt: ut non impie unius & pater & filius ſubſtantiæ prædicetur. Et non intelligo, cur ante cætera tanquam maximum & potiſsimum & ſolitarium prædicandum ſit: quod nec pie poſsit ante cætera prædicari, & iam impie neceſſe ſit poſt cætera denegari. Non eſt, fratres chariſsimi, una patris & filij neganda ſubſtantia: ſed ne irrationabiliter prædicanda ſit una ſubſtantia ex naturæ genitæ proprietate, non ſit, aut ex portione, aut ex unione, aut ex communione. Poteſt una ſubſtantia impie dici, & pie taceri. Habes natiuitatem, habes ſimilitudinem. Quid uerbi calumniam ſuſpicioſe tenemus, rei intelligentia non diſsidentes? Credamus, & dicamus eſſe unam ſubſtantiam: ſed per naturę proprietatem, non ad ſignificationem impiæ unionis. Vna ſit ex ſimilitudine, nõ ex ſolitudine. Sed forte parum proprietatis in ſe habere ſimilitudo uideatur. Hoc ſi eſt, quęro quo modo poſsim alterum ad alium, niſi per ſimilitudinem coęquare? Aut nunquid non id eſt, eſſe ſimile quod æquale? Si unum dico, habet & unici ſuſpicionem: ſi ſimilem dixero, habet indifferentis comparationem. Inter ſimilem & unum quæro quem locum habeat æqualis,

& interrogo utrum ſimilitudinis potius aut ſolitudinis res ſit. Non eſt æqualitas in diſsimilibus, nec ſimilitudo eſt intra unum. Aut quid differunt ſimilis & æqualis, ut ab uno iterum diſcernatur æqualis? Non ſunt itaq; diſsimiles æquales. Et quid aliud poſſunt eſſe ſimiles quàm æquales, cum in diſsimilibus non ſit æqualitas? Prædicantes itaq; fratres chariſsimi ſimilem filiũ in omnibus patri, nihil aliud quàm æqualem prædicamus: perfectę æqualitatis habet ſignificantiam ſimilitudo & hoc ex ſanctis ſcripturis intelligendum eſt. Legimus namq;: Vixit autem Adam ducentis triginta annis, & genuit ſecundum effigiem & ſimilitudinem ſuam, & cognominauit nomen eius Seth. Quæro cuiuſmodi ſimilitudinem & effigiem ſuam Adam in Seth genuerit. Tolle corporum infirmitates, tolle conceptus initium, tolle dolores partitudinis, & omnem humanã neceſsitatem; Quæro ſimilitudo hæc quæ in Seth eſt, utrum per naturam diſſentiat autori, aut utrum alterius generis eſſentia fuerit in utroq;, ne non naturalem habuerit Adę Seth natus eſſentiam. Sed ſimilitudo Adæ eſt etiam ſine genere, quia non eſt natura diſsimilis. Similitudo autem naturæ non habuit in Seth alterius generis naturam, quia non aliunde Seth natus eſt: ita ſimilitudo res ipſas naturales coæquat, per ſimilitudinem non indifferentis eſſentię. Omnis itaq; filius ſecundum naturalem natiuitatem, æqualitas patris eſt: quia eſt & ſimilitudo naturæ. Et beatus Ioannes docet in natura patris & filij, quam Moyſes in Seth Adæ ſimilitudinem dicit, hanc eandem æqualitatem eſſe naturæ. ait enim: Propter hoc eum magis quærebant Iudæi interficere, quoniam non ſolum ſoluebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat deum, æqualem ſe faciens deo. Quid tantorum uirorum doctrinis atq; dictis inſerimus torpentia peccatis grauibus ingenia? & ſenſus hebetes atq; temerarios aduerſum indiſſolubilis prædicationis autoritatẽ impij fatigamus? Per Moyſen Seth Adæ ſimilitudo eſt, Per Ioãnem filius patris æqualitas eſt: Et quærimus tertium neſcio quid inter patrem & filium, quod natura non recipit. Similis eſt patri filius: filius patris eſt, ex eo natus eſt. Per hoc ſolum pie poteſt, quod unum ſint prædicari. Nec me fallit fratres chariſsimi, quoſdam eſſe qui ſimilitudinem confitentes negant æqualitatem. Sed loquantur ut uolunt, & blaſphemiæ ſuæ uirus ingerant ignorãtibus. Si inter ſimilitudinem & æqualitatem differre dicunt, quæro unde comparetur æqualitas. Namq; ſi ſecundum eſſentiam & uirtutem & gloriam & tempus patri filius ſimilis eſt: interrogo ex quo non uideatur æqualitas. Nam etiam hæc in ſuperiori fide conſtituta damnatio eſt: ut anathema eſſet, qui patrem diſsimilis ſibi eſſentiæ diceret patrem. Si ergo naturã neq; aliam, neq; diſsimilem ei, quem impaſsibiliter generabat, dedit: non poteſt aliam dediſſe, niſi propriam. Ita ſimilitudo proprietas

proprietas e ſt,proprietas æqualitas eſt,& ęqualitas nihil differt. Quę autem nihil differunt,unum ſunt:non unione perſonæ, ſed æqualitate naturæ. Quanquam uero & communi ſenſu & diuinis autoritatibus inter ſimilitudinem & æqualitatem nihil differre intelligatur: quippe cum ſecundum Moyſen & Ioannem patri filius & ſimilis ſit & æqualis:tamen uideamus an dominus Iudæis iraſcentibus quòd patrem ſibi deum dicendo,deo ſe coæquaſſet, ſe eſſe docuerit deo æqualem. ait enim: Non poteſt filius à ſe facere quicquam,niſi quod uiderit patrem facientem. Autorem diſcreuit, cum ait: Nō poteſt à ſe facere. Obedientiam ſignificat cum addit: Niſi quod uiderit patrem facientem. Non enim uirtutis differētia eſt, non poſſe niſi uideat: quia uirtutem magis præſtat natura quàm uiſus. At uero obſequelæ eſt, tunc poſſe cum uidet. Atq; ita per id quod tum poteſt cum uidet, ſignificat, non ex uiſu ſe accipere uirtutem,ſed autoritate uiſus præſumere poteſtatem. Non ergo differt naturæ uirtus in patre & filio: cui hoc poſſe, quod pater poſsit, non ex incremento aliquo naturæ profectus tribuat,ſed autoris exemplum. Deniq; honorem quem ſubiectio conſeruauit, naturæ uirtus æquauit. Subiecit enim: Quæcunq; enim ille facit,eadem & filius ſimiliter facit. Nunquid ſimilitudo non æqua planè eſt, etiam ſine genere:eadem enim ſimiliter facit. Nunquid ſimiliter facta,non eadem ſunt: aut eadē nō recipiunt æqualitatē:aut aliquid inter ſimile differt et æquale: cum quę ſimiliter fiunt,eadē fieri intelligantᷣ: niſi forte quiſq; quæ eadē ſunt,negauerit æqualia, ut quæ ſimilia ſunt,non dicantur æqualia:cū quæ ſimiliter fiunt,nō modo æqualia fieri,ſed eadē prædicetur. Caret igitᷣ fratres ſimilitudo naturæ cōtumeliæ ſuſpicione:nec poteſt uideri filius idcirco in proprietate paternę naturę nō eſſe,quia ſimilis eſt, cum ſimilitudo nulla ſit niſi ex æqualitate naturæ. Aequalitas aūt naturę nō poteſt eſſe,niſi una ſit. Vna uero nō perſonę unitate,ſed generis. Hæc fides pia eſt,hęc conſcientia religioſa,hic ſalutaris ſermo eſt,unam ſubſtantiam patris & filij idcirco non negare,quia ſimilis eſt: ſimilem uero ob id prædicare, quia unum ſunt. Expoſita chariſsimi unius ſubſtantiæ, quæ Græce homouſion dicitur, & ſimilis ſubſtantiæ,quæ homœouſion appellatur,fideli ac pia intelligētia: et uicijs quę ex uerborum uel breuitate ſubdola, uel periculoſa nuditate accidere poſsint, abſolutiſsime demonſtratis: reliquus mihi ſermo ad ſanctos uiros orientales epiſcopos dirigendus eſt,ut quia iam de fide noſtra nihil inter nos ſuſpitionis relictum eſt, ea quæ adhuc in ſuſpitionem ex uerbis ueniunt purgentur: & dabunt ueniam, ex communi conſcientiæ fide ſecum liberius locuturo. O ſtudioſi tandem apoſtolicæ atq; Euangelicæ doctrinæ uiri, quos fidei calor in tantis tenebris hæreticæ noctis accendit; Quantam ſpem reuocandæ ueræ fidei attuliſtis, con-

ſtanter audacis perfidiæ impetũ retundendo. Antea enim in obſcuro atq; in angulis dominus Chriſtus dei eſſe ſecundum naturam filius negabatur, & eſſentiæ inops paternæ, accepiſſe cum creaturis originem de non extantibus prædicabat. At uero nunc publicæ autoritatis profeſsione hæreſis prorumpens, id quod antea furtim muſsitabat, nunc uictrix gloriatur. Quibus enim antea cuniculis in catholicã eccleſiam non tentauit irrepere? Quas non exercuit falſæ religionis blandimento ſeculi poteſtates? Homines enim peruerſi eouſq; proruperant, ut cũ hoc ipſi prædicare publice non auderent, imperatorẽ tamen fallerent ad audiendum. Fefellerunt enim ignorantem regem, ut iſtiuſmodi perfidiæ fidem bellis occupatus exponeret, & credendi formam eccleſiis nondũ regeneratus imponeret. Contradicentes epiſcopos ad exilium coegerunt. Coegerunt enim nos ad uoluntatẽ exulandi, dum impietatis imponunt neceſsitatẽ. Sed exulemus ſemper, dũmodo incipiat uerum prædicari: domino enim gratias quòd ignorationẽ per uos admonitus imperator agnouit, & errorem non ſuum, ſed aſtantiũ, per has ſi dei ueſtræ ſententias recognouit, & ſe inuidia apud deũ atq; homines impiæ uoluntatis exemit, cum legationẽ ueſtrã honorifice habens, falſitatẽ eorum, quorũ autoritate in inuidiã deducebatur, coacta à nobis ignorantię ſuæ profeſsione cognouit. Fallunt quantũ & uereor, & mihi uidet fratres chariſsimi fallunt, quia ſemper fefellerũt: & ipſa illa pręſens nũc ſubſcriptio nõ caret falſitate. Excuſant eñ ſe idcirco homouſion & homœuſion taceri uoluiſſe, quia unũ atq; idem ſignificari uerbo utroq; exiſtimarent. Rudes credo epiſcopi ignorauerũt homouſii ſignificationẽ: quaſi nunquã de hoc aut ſynodus fuiſſet, aut lites. Sed eſto ignorauerunt homouſion, aut neſciebãt homœuſion id ſignificari, quod ſimilis eſſet eſſentiæ. Iam ſi hoc neſciebant, cur neſciri uolebãt generationẽ filij? Nunquid ſi inenarrabilis eſt, ideo & ignorabilis eſt? Sed ſi ignoratur quomodo natus eſt: nunquid ignorari uel hoc poteſt, quòd filius deus non ex alia ſubſtantia, ſed ex deo natus non diuerſam habeat eſſentiã? Nunquid non legerant, ſicut patrem, ita & filium honorandum, ut patrem honore præferrent? Nunquid incognitũ habebant patrem in filio uideri: ut filius apud eos dignitate, charitate, maieſtate differret? An & hoc ex ignorantia uenit, ut cũ cæteris patri ſubiectus ſit filius? ut dum cum cæteris ſubijcitur, non diſcernatur à cæteris: cum ſubiectio filij naturæ proprietas ſit, ſubiectio aũt cæterorum creationis infirmitas ſit. Paſſum quidẽ ſciebant: ſed dicant quæſo, compaſſum quomodo cognouerãt? Euitant homouſion atq; homœuſion, quia nuſquã ſcriptum ſit: quæro cõpaſſum eſſe unde præſumpſerint? Aut nunquid uolunt duos eſſe qui paſsi ſunt? Id enim compaſsio teſtatur. Vbi illud eſt? Ieſus Chriſtus filius dei, Aut nunquid alius eſt Ieſus

ſus Chriſtus,alius filius dei? Si non idem atq; unus intra extraq; dei filius eſt,credite in homouſio ignoratione͂,ſi hęc ignorare licet. Si au͂t in his ipſis ipſa illa ignoratio impia eſt,quæ tamen no͂ poteſt nec falſo excuſari: uereor ne & homouſii ignoratione͂ profeſsio mentiatur. Non queror admodu͂ de uenia quam dediſtis: religioſum eſt deo ſua reſeruare,& ignorationis error humanus eſt. Sed ignoſcant mihi iam duo epiſcopi Valens & Vrſatius, quòd eos pro ætate atque exercitatione ſua ignoraſſe non credo. Et difficillimu͂ eſt ne mentiri exiſtimentur, qui ſe in alio negocio non poſſunt niſi mendacio purgare. Sed dominus hoc magis tribuat,ut nos male opinemur,quàm illi non ignorauerint. Malo enim ego male exiſtimans iudicari, q̃ fidem ueſtram hæreticæ conſcientiæ co͂munione uiolari. Oro au͂t uos ſanctiſsimi uiri,ut cùm bona uenia ſolicitudines meas æſtimetis. Teſtis enim dominus eſt conſcientiæ meæ, in nullo me expoſitiones has quas in Syrmiu͂ detuliſtis fidei ueſtræ uelle conuellere. Sed date ueniã,ſi quædam intelligere non poſſum,& conſolabor me,quia legi: Spiritus propheta͂ru prophetis ſubiectus eſt. Ex quo fortè non impudenter etiã à me præſumitur,ut & ego intelligã quod alius ignoret. Non quod quicq; uos ſecundum menſuram ſcientiæ ignorare auſus ſim dicere: ſed ſuper fidei catholicę unitate,patimini non minus in nobis eſſe ſolicitudinis q̃ in uobis. Epiſtolã quam à uobis de homouſii & homœuſii expoſitione apud Syrmium Valens & Vrſatius & Germinius popoſcerunt legi: intelligo in quibuſdã non minus circunſpectã eſſe q̃ liberam. Et ipſa homouſii & homœuſii demonſtratio,nihil reliquit difficultatis. Et quide͂ de homœuſio,quod eſt ſimilis eſſentiæ, co͂mune iudiciu͂ eſt. De homouſio uerò, quod eſt unius eſſentiæ,tractantes,primu͂ idcirco reſpuendu͂ pronunciaſtis,quia per uerbi huius enunciatione͂ ſubſtantia prior intelligeret͂, quã duo inter ſe partiti eſſent. Intelligo uitiu͂ intelligentiæ. Et prophanus hic ſenſus eſt, & co͂muni iudicio ab eccleſia reſpuendus. Secundo quoq; id addidiſtis,quod patres noſtri, cu͂ Paulus Samoſateus hæreticus pronunciatus eſt,etiã homouſion repudiauerint: quia per hanc unius eſſentię nuncupatione͂,ſolitariu͂ atq; unicum ſibi eſſe patrem & filium prædicabat. Et hoc ſanè nunc quoq; prophaniſsimu͂ eccleſia recognoſcit, patre͂ & filiu͂ in his nominu͂ profeſsionibus ad unionis ac ſingularis ſolitudine͂ negata perſonaru͂ proprietate reuocare. Tertio etiã hęc cauſa improbandi homouſii co͂memorata à uobis eſt: quia in ſynodo,quæ apud Niceam fuit,coacti patres noſtri propter eos qui creaturam filiu͂ dicebãt,nomen homouſii indidiſſent: Quod non recipiendu͂ idcirco ſit,quia nuſquã ſcriptu͂ reperiret͂. Quòd à uobis dictu͂ ſatis miror. Si enim homouſion propter nouitate͂ uerbi repudiandu͂ ſit: uereor ne & homœuſion periclitetur: quia nuſquam ſcriptum reperiatur. Sed

hinc non calumnior. Malo enim aliquid nouum commemoraſſe, quàm impie reſpuiſſe. Prętermiſſa itaq; quæſtione nouitatis, ne in his quidem reſidet quæſtio, quæ communi omnium noſtrum iudicio damnantur. Quis enim ſanæ mentis tertiam ſubſtantiam, quę & patri et filio communis ſit, prædicabit? Vel quis ſecundum Samoſateum in Chriſto renatus, & filium cõfeſſus ac patrem: quòd Chriſtus in ſe ſibi & pater & filius ſit, confitebitur? Par itaq; in condemnandis impietatibus hęreticorum noſtra ſententia eſt: & hanc homouſii intelligentiam non modo reſpuit, ſed & odit. Atq; ita non relinquitur uitioſæ intelligentiæ quæſtio, ubi in uitij damnatione cõmunis aſſenſus eſt. Dicturo autem me tandem de tertia quęſtione, oro uos, ne ubi pax conſcientiæ eſt, ibi ſit pugna ſuſpicionum: Neq; quicquam me niſi ad unitatis profectum proferre exiſtimetis. Inane enim eſt calumniam uerbi pertimeſcere: ubi res ipſa, cuius uerbũ eſt, non habeat difficultatem. Diſplicet cuiq; in Synodo Nicena homouſion eſſe ſuſceptũ? Hoc ſi cui diſplicet, neceſſe eſt placeat quod ab Arianis eſt negatũ. Negatum enim idcirco eſt homouſion, ne ex ſubſtãtia dei patris deus filius natus, ſed ſecundum creaturas ex nihilo cõditus prædicaretur. Nihil nouum loquimur, pluribus ædita literis, ipſa Arianorũ perfidia ſibi teſtis eſt. Si propter negantiũ impietatem pia tum fuit intelligentia confitentium: quæro cur hodie cõuellatur, quod tũ pie ſuſceptũ eſt, quia impie negabatur? Si pie ſuſceptum eſt: cur uenit cõſtitutio pietatis in crimen, quæ impietatẽ pie per ea ipſa quibus impiabat̃ extinxit? Videamus igitur quid Nicena Synodus ſtatuerit, homouſion, id eſt, unius ſubſtãtiæ cõfitendo: non utiq; hæreſim parturire, quæ de homouſii uitioſa opinione concipitur. Non opinor illud loquentur, quòd unam anteriorẽ ſubſtantiam pater & filius in ſubſtantiã ſuam partiendo diuiſerint. Et ipſam quidem tum religioſe conſcriptam fidem, nunc quoq; huic ſermoni noſtro non irreligioſe inſeremus. Credimus in unum deum patrem omnipotentẽ, omnium uiſibiliũ & inuiſibilium factorem. Et in unum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium dei, natum ex patre unigenitum, hoc eſt, de ſubſtãtia patris, deũ ex deo, lumen ex lumine, deum uerum de deo uero, natũ non factũ, unius ſubſtantiæ cum patre, quod Græce dicunt ὁμούσιον, per quem omnia facta ſunt, quæ in cœlo & in terra, qui propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis, & incarnatus eſt, & homo factus eſt, & paſſus eſt, & reſurrexit tertia die, & aſcendit in cœlos, uenturus iudicare uiuos & mortuos. Et in ſpiritũ ſanctũ. Eos aũt qui dicunt, erat quando non erat, & anteq; naſceretur non erat, & quòd de non extantibus factus eſt, uel ex alia ſubſtantia aut eſſentia, dicẽtes eſſe cõuertibilẽ & demutabilẽ deum: hos anathematizat catholica eccleſia. Nõ hic ſanctiſsima religioſorũ uirorũ Synodus, neſcio quã

priorem

priorem quæ in duos diuiſa ſit, ſubſtantiam introducit, ſed filium natum de ſubſtantia patris. Nunquid nos negamus? aut quid aliud confitemur? Et poſt cæteras communis fidei expoſitiones ait: natum non factum, unius ſubſtantiæ cum patre, quod Græci dicunt ὁμούσιον. Quæ hic uitioſæ intelligentiæ occaſio eſt? natus eſſe de ſubſtantia patris filius, non factus prædicatur: ne natiuitas diuinitatis, factura ſit creationis. Idcirco autem unius ſubſtantiæ: non ut unus ſubſiſtat, aut ſolus; ſed ut ex ſubſtantia dei natus non aliunde ſubſiſtat, ne'ue in aliqua diſsidentis ſubſtātiæ diuerſitate ſubſiſtat. Aut nunquid non hæc fides noſtra eſt, ut non aliunde ſubſiſtat, necꝫ quòd indiſsimilis ſubſiſtat? Aut aliud hic teſtatur homouſion, quàm ut una atcꝫ indiſsimilis duûm ſit ſecundum naturæ propaginem eſſentia, quia eſſentia filij nō ſit aliunde: quæ quia aliunde non eſt, unius rectè eſſe ambo creduntur eſſentiæ, quia ſubſtantiam natiuitatis filius non habeat niſi de paternæ autoritate naturæ? Sed fortè econtrario dicetur, idcirco improbari oportere, quia uitioſe intelligi ſoleat. Hoc ſi timemus, deleamus in apoſtolo quod dictum eſt: Mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, quia ad autoritatem hæreſis ſuæ Photinus hoc utitur: & non legatur à nobis, quia ab illo male intelligatur. Pereat quocꝫ ad Philippenſes ſcripta epiſtola, aut igni aut ſpongia: ne in ea Marcion relegat: Et habitu repertus ut homo, phantaſiā corporis cōfitens eſſe nō corpus. Non extet Euāgelium Ioannis, ne Sabellius dicat: Ego & pater unum ſumus. Necꝫ iſti nunc creaturæ prædicatores ſcriptum habeant: Pater maior me eſt. Necꝫ illi qui diſsimilem patri filium affirmare uolunt, legant: De die autem & hora nemo ſcit, necꝫ angeli in cœlis, necꝫ filius; niſi pater ſolus. Non ſint quocꝫ libri Moyſi, ne tenebræ deo, qui innaſcibilem lucē habitat, coæuæ ſint, quia in Geneſi poſt noctem dies cœpta ſit: ne anni Mathuſalę ætatem diluuij excedant, & nō tantum octo ſint animæ reſeruatæ: ne clamorem Sodomorum repletis iam peccatis deus audiens, tanquam ignorans clamorem deſcendat ut uideat an plena ſint cum clamore peccata, et reperiatur deus neſcire quod ſcierit. Ne quiſquam quocꝫ ſepelientium ſepulti Moyſi ſciat ſepulchrum: ne per hoc, ut hæretici putant, diuerſa lex ipſa ſibi hoſtis ſit. Et quia hæc ab his non intelliguntur, non legantur à nobis. Pereant quocꝫ ſi uidetur (quod non ego dixerim, ſed reſponſionis neceſsitas) omnia diuina illa & ſancta Euangelia ſalutis humanæ, ne ſe inuicem contraria dictorum opinione compugnent, ne miſſurus dominus ſpiritum ſanctum ipſe de ſpiritu ſancto natus legatur. Ne mortem & gladium denunciaturus uſuris, emi gladiū paſſurus indicat. Ne ad inferos deſcenſurus, in paradiſo ſit cū latrone. Ne poſtremo apoſtoli reperiātur in crimine, qui baptizare in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti iuſsi, tantum in

Ieſu

Ieſu nomine baptizauerunt. Vobis enim fratres uobis dico, qui non iam lacte alimini, ſed firmo cibo ualetis, Nunquid, quia iſta ſapientes mundi non intelligunt, & his ſtulta ſunt, nos cum mundo ſapientes erimus, ut hæc ſtulta credamus? Et quia hæc impijs cæca ſunt, nos non lucebimus intellecta ueritate doctrinæ? Male ſanctis rebus præiudicatur, ſi, quia non ſanctæ à quibuſdam habentur, eſſe non debeant. Non ergo gloriemur in cruce Chriſti, quia ſcandalum mundo eſt: neque in uiuente deo mortem prædicemus, ne ab impijs mortuus deus arguatur. Male intelligitur homouſion, quid ad me bene intelligentē? Male homouſion Samoſateus confeſſus eſt, ſed nunquid melius Ariani negauerunt? Octoginta epiſcopi olim reſpuerunt, ſed trecenti decem & octo nuper receperunt. Et mihi quidem ipſe ille hic numerus ſanctus eſt: in quo Abraham uictor regum impiorum, ab eo qui æterni ſacerdotij eſt forma, benedicitur. Illi contra hæreticum improbauerunt. Nunquid & iſti non aduerſum hæreticum probauerūt? Grauis autoritas eſt ueterum. Nunquid & horum leuis ſanctitas eſt? Si contraria inuicem ſenſerunt, debemus quaſi iudices probare meliora: ſi uero & probando & improbādo unum utriq; ſtatuerunt, quid bene conſtituta conuellimus? Sed fortè dicetur mihi: aliqui hodie ex his qui tunc ſynodo interfuerunt, tacendum de homouſio eſſe decreuerunt. Et ego inuitus licet reſpondebo dicenti: Nunquid non & ipſi tacendum eſſe de homœuſio conſtituūt. Oro uos, ne quiſquam alius ex his præter ſenem Oſium, & ipſum illum nimium ſepulchri ſui amantem, reperiatur, qui tacendū eſſe exiſtimet de utroq;. Et quò tandem in tantis hæreticorum peruerſitatibus recidimus, ſi dum non utrunq; recipimus, neutrum retinemus? Non enim uideri poteſt impie dici, ut quia neutrum ſcriptū reperiatur, aut neutrum confitendū ſit, aut utrunq;. Homouſion ſanctiſsimi uiri, intelligo ex deo deum, non diſsimilis eſſentiæ, non diuiſum, ſed natum, & ex innaſcibilis dei ſubſtantia coingenitam in filio ſecundum ſimilitudinem unigenitam natiuitatem. Ea me antea intelligentem non mediocriter ad id cōfirmauit homouſion. Quid fidem meam in homouſio damnas, quam per homœuſii confeſſionē non potes nō probare? Damnas enim fidem meā uel potius tuā, cū dānas intelligentiā eius in nomine. Sed male alius intelligit: Dānemus in cōmune uitioſam intelligentiā, non auferamus fidei ſecuritatē. Synodo Samoſatenę ſubſcribendū putas, ne ſecundū Samoſatei intelligentiam quiſquā ſibi uſurpet homouſion. Subſcribamus & Nicenæ ſynodo, ne homouſion improbent Ariani. Sed uerendū eſt, ne ſi ſecundum fidē homœuſion homouſion ſignificare uideatur, decernatur, nihil differre unius & ſimilis eſſe ſubſtantiæ. Sed homouſion poteſt male intelligi. Cōſtituatur qualiter bene poſsit intelligi. Vnum atq; idem quod

quod ſapimus, pium inter nos eſſe uelimus. Date ueniã fratres quam frequenter popoſci. Ariani non eſtis: cur negando homouſion cenſemini Ariani? Sed dices. Mouit me cum ſcandalo, homouſii ambiguitas. Iterum audi oro ſine ſcandalo, & me mouit homœuſii nuditas. Multa ſæpe fallunt quæ ſimilia ſunt. Timeo aurum bracteæ, quia me fallere poſsit interius: Et tamen auro ſimile eſt quod uidetur. Timeo lactis ſimilitudinem, ne oblatum mihi lac, non lac ouium ſit: quia ei ſimile uideatur & bubulum. Vt lac ouium lacti ouium ſimile ſit: non poteſt ſimile eſſe, niſi ouis ſit. Similitudo uera in ueritate naturæ eſt: ueritas autem in utroq; naturæ. non negatur homœuſios. hæc eſt enim ſecundum eſſentiam ſimilitudo, ſi maſſa maſſæ conſimilis non fallat in bractea, ſi lac quod concolor eſt non diuerſum ſit in ſapore. Simile auro, quicquam non poteſt eſſe niſi aurum: ſimile lacti, niſi ſui generis ſit, eſſe non poterit. Fefellit me frequenter color uini, & tamen guſtu alterius generis liquorẽ recognoui. Vidi carnes carnibus ſimiles, ſed poſtea mihi naturæ diſsimilitudinem ſapor prodidit: has enim ſimilitudines, quæ non ex unitate naturæ ſint, non metuo. Vereor enim fratres, orientis hæreſes in tempora ſingula pullulantes, & quid uerear edicam. Iam & legi. Mihi quidem in his, quæ uos de orientalium quorundam aſſenſu, ſuſceptæ legationis miniſtri ſubſcribenda Syrmium detuliſtis, nihil ſuſpicionis relictum eſt: ſed habuerunt ab exordio non nihilum offenſionis, quę credo uos ſanctiſsimi uiri Baſilij & Euſtathij & Eleuſii ne quid ſcandali afferretur, abolenda tacuiſſe. Quæ ſi recte ſcripta ſunt, taceri non debuerunt. Si autem quia nõ recte ſcripta ſunt adhuc tacentur, cauendum eſt ne aliquando dicantur. Parcens enim adhuc de his nihil dico: tamen mecum recognoſcitis, quod non ita omnis ſcripta apud Ancyram fides ſe habeat. Non famæ fabulam loquor: literarum fidem teneo, non à laicis ſumptam, ſed ab epiſcopis datam. Oro uos fratres, adimite ſuſpicionem, ſecludite occaſionem: ut probari poſsit ὁμοιούσιον, non improbemus ὁμούσιον. Cogitemus tot ſacerdotes ſanctos & iam quieſcentes. Quid de nobis dominus iudicabit, ſi nunc anathematizãtur à nobis? Quid de nobis erit, qui rem eo deducimus, ut quia epiſcopi nõ fuerũt, nos quoq; nec ceperimus? Ordinati enim ab his ſumus, & eorum ſumus ſucceſſores. Renunciemus epiſcopatui, quia officium eius ab anathemate ſumpſerimus. Date ueniã fratres dolori meo. Impium eſt quod audetis: non patiar hanc uocem, ut in anathemate ſit, ὁμούσιον ſecundum religioſam intelligentiam confitens. Nomen nihil habet criminis, quod ſenſum non perturbat religionis: homœuſion neſcio, nec intelligo, niſi tantum ſimilis eſſentiæ confeſsionem. Teſtor dominum cœli atq; terræ, me cum neutrũ audiſſem, ſemper tamẽ utrunq; ſenſiſſe, quòd per homœuſion homouſion

mouſion oporteret intelligi:id eſt, nihil ſimile ſibi ſecundūm naturam eſſe poſſe, niſi quod eſſet ex eadē natura. Regeneratus pridē,& in epiſcopatu aliquantiſper manens, fidem Nicenam nunquam niſi exulaturus audiui: ſed mihi homouſii & homœuſii intelligentiam Euangelia & apoſtoli intimauerunt. Pium eſt quod uolumus. Ne damnemus patres, ne animemus hæreticos: ne dum hæreſim expellimus hæreſim nutriamus. Interpretati patres noſtri ſunt poſt Synodū Nicenam homouſii proprietatem: religioſi extant libri, manet conſcientia: ſi quid ad interpretationem addendum eſt, communiter conſulamus. Poteſt inter nos optimus fidei ſtatus condi:ut nec ea quæ bene ſunt conſtituta uexentur, & quæ male ſunt intellecta reſecentur. Egreſſus ſum fratres chariſsimi, humanæ conſcientiæ pudorem:& humilitatis meæ immemor de tantis ac tam reconditis rebus, & ad uſq; hanc ætatem noſtram intentatis ac tacitis, amore ueſtri coactus hæc ſcripſi, & quæ ipſe credebam loquutus ſum: conſcius mihi, hoc me eccleſiæ militiæ meç ſtipendium debere, & per has literas, epiſcopatus mei in Chriſto uocem, ſecundum doctrinas Euangelicas, deſtinare. Veſtrum eſt in commune tractare ac prouidere atq; agere: ut quod uſq; nunc inuiolabili fide manetis, religioſa conſcientia conſeruetis, & teneatis quod tenetis. Mementote exilij mei in orationibus ſanctis: à quo me poſt expoſitionem huius fidei neſcio an tam iucundum eſt ad uos in domum Chriſti reuerti, quàm ſecurum eſt mori. Deus & dominus noſter, incontaminatos uos & illæſos in diem reuelationis reſeruet opto, fratres chariſsimi.

FINIS.

HAEC EPISTOLA MERVM EST NVGAMENTVM HOMINIS OCIOSE INDOCTI. Hymnus eiuſdem eſt farinæ: ſed bene habet, quòd non plures næ nias affinxerint ſancto Hilario.

EPISTOLA S. HILARII AD ABRAM FILIAM SVAM.

DILECTISSIMAE filiæ Abre Hilarius in domino ſalutem. Accepi literas tuas, intelligo deſiderãtem te mei eſſe, & certum ita habeo. Sentio enim quantum præſentia horũ qui amantur optabilis ſit. Et quia grauem tibi eſſe abſentiam meam ſcio, ne me fortè impium eſſe erga te exiſtimares, qui tam diu à te abeſſem: excuſare tibi & profectionẽ meam & moras uolui, ut intelligeres me non impie tibi, ſed utiliter deeſſe. Namq; cum te filiam ut unicam, ita, quantum à me eſt, unanimem habeam: uellem te pulcherrimam omnium & ſanctiſſimam uiuere. Nunciatũ mihi eſt, eſſe quendam iuuenẽ habentem margaritam, & ueſtem inæſtimabilis precij: quã ſiquis ab eo poſſit mereri, ſuper humanas diuitias & ſalutem & diues & ſaluus futurus eſſet. Ad hunc ergo his auditis profectus ſum: ad quẽ cum per multas & longas & difficiles uias ueniſſem, uidens eum procidi ſtatim. Adeſt enim tam pulcher iuuenis, ut ante conſpectum eius nemo audeat conſiſtere. Qui ubi me procidiſſe uidit, interrogari me iuſſit quid uellem, & quid rogarem: & ego reſpondi, audiſſe me de ueſte ſua & margarita, & ideo ueniſſe, & ſi eam dignaretẽ præſtare, eſſe mihi filiam quam uehementer diligerẽ, cui hanc ueſtem ac margaritam quærerem. Et in terram proſtratus facie fleo plurimum, & noctibus ac diebus gemiſcens rogo uti audire dignaretur precem meã. Poſt quæ, quia bonus iuuenis & melius illo nihil eſt, ait mihi: Noſti hãc ueſtem atq; hanc margaritam, quam à me lachrymis rogas uti eam filiæ tuæ concedam? Et ego reſpondi illi, domine auditu cognoui de ipſis, & fide credidi: & ſcio quia optima ſunt: & ſalus uera eſt hac ueſte uti, & hac margarita ornari. Et ſtatim miniſtris ſuis præcepit, ut mihi & ueſtem hanc & margaritam oſtenderent. Et confeſtim ita fit. Hanc ueſtem anno primo uidi, uidi filia, uidi quod eloqui non poſſum. Nunquid ei ſericum ſecundum ſubtilitatem eius par erat? Nunquid candori eius niues comparatæ non nigreſcebant? Nunquid aurum iuxta fulgorẽ eius liuebat? Ipſa enim multicolor, & nihil prorſus comparatum ei poterat æquari. Poſt quam uideo margaritã, qua uiſa ſtatim concidi. Non enim poterant oculi mei ſuſtinere tantum eius colorem. Nam nec cœli, nec lucis, nec maris, nec terræ, ſpecies pulchritudini eius poterat comparari. Et cum proſtratus iacerem, ait mihi quidam de aſſiſtentibus: Video te ſolicitum, & bonum patrem eſſe, & hanc ueſtẽ atq; hanc margaritam ad filiam tuam mittere deſiderare: ſed ut magis deſideres, oſtendo tibi quid adhuc hæc ueſtis atq; margarita boni habeat. Veſtis hæc nunquã tineis comeditur, non uſu atteritur, non ſorde inficitur, non ui ſcinditur, nõ damno amittitur: ſed ſemper talis qualis eſt permanet. Margarita uero hæc uirtutis eius eſt: ut ſi quis eam induitur, non ægrotet, non ſeneſcat, non moriatur. Nihil omnino in ſe habet quod ſit obnoxiũ corpori: ſed utenti ea nihil accidit, quod aut mortem afferat, aut ætatem demutet, aut impediat ſanitatẽ. Quod ut audiui filia, exanimari magis deſiderio margaritæ & ueſtis iſtius cœpi: & ſicut proſtratus iacebam, indeficienti fletu & intenta oratione iuuenẽ precari cœpi, dicens: Domine ſancte, miſere preci meæ, & miſerere ſolicitudini & uitæ meæ.

Si enim hanc ueſtem mihi & margaritā non cōcedis, miſer futurus ſum, filiam meam uiuentem perditurus ſum: ego propter hanc ueſtem & margaritam peregrinari uolo. Scis domine, quia tibi non mentior. Poſtquā uocem meam audiuit, iubet me leuare, & ait mihi: Mouerūt me preces & lachrymæ tuæ, & bene eſt quod credidiſti. Et quia dixiſti, te pro hac margarita ipſam uitā tuā uelle impendere, nō poſſum eam tibi negare: ſed ſcire debes propoſitū & uoluntatem meam. Veſtis quā ego dedero talis eſt: ut ſi quis uoluerit ueſte alia colorata & ſerica & aurata uti, ueſtem meā capere non poſſit. Sed illi dabo eam, quę contenta ſit, nō ſerico habitu, ſed natiuis coloribus, & inſumptuoſo textu ueſtiri: ita ut propter cōſuetudinem, purpureā per auguſtas ueſtes habeat: nō etiam purpura ipſa defundatur in ueſte. Margarita uero quam à me petis naturæ eius eſt, ut habere eam nō poſſit, ſi quis margaritam aliam habuerit. Quia aliæ margaritæ, aut de terra, aut de mari ſunt: mea autem, ut ipſe tu uides, ſpecioſa & precioſa eſt incōparabilis & cœleſtis, nec dignatur ibi eſſe ubi aliæ ſunt. Nō enim rebus meis cōuenit cum rebus hominis, quia qui ueſte mea & margarita utitur, in æternum ſanus eſt: non febre exardeſcit, nō uulneri patet, non annis demutaĩ, nō morte diſſoluitur, æqualis æternis. Ego tamē hanc ueſtem & hāc margaritam meam petenti tibi dabo, ut eam filiæ tuæ perferas. Sed prius ſcire debes quid uelit filia tua, ſi ſe huius ueſtis & margaritæ meæ facit dignam, id eſt, ſi ueſtes ſericas & auratas & infectas habere noluerit: ſi alterā margaritam oderit, tunc hæc quæ me rogas tibi præſtabo. Poſt uocem filia lætus exurgo, & ſecretū habens, hanc ad te epiſtolam feci: rogans te per multas lachrymas meas, ut te huic ueſti & margaritæ reſerues, neq; miſerum ſenem tali damno tuo facias, ſi hanc ueſtem & hanc margaritā non habueris. Teſtor autem tibi filia deum cœli & terræ, quia nihil hac ueſte atq; hac margarita precioſius eſt: & tui iuris eſt ut hanc habeas. Tu modo quando tibi ueſtis alia affertur, uel ſerica, uel infecta, uel deaurata, dicito ei qui tibi offert: Ego ueſtem alterā expecto, propter quam pater meus à me tam diu peregrinatur, quam mihi quærit, quam non poſſum habere ſi hanc habuero. Sufficit mihi lana ouis meæ: ſufficit mihi color quem natura attulit: ſufficit mihi lectus inſumptuoſus. Cæterū ueſtem illam deſidero quæ dicitur non abſumi, nō atteri, non ſcindi. At uero ſi tibi margarita offeratur aut ſuſpēdenda collo, aut digito coaptata: dices ita, Non mihi impedimento ſint iſtæ inutiles & ſordidæ margaritę, ſed expecto illam precioſiſſimam, pulcherrimā & utiliſſimam. Credo patri meo, quia & ille qui ſpopōdit ei ſe credidit, propter quam mihi ſignificauit ſe etiam mori uelle. Hanc expecto: hanc deſidero, quæ mihi præſtabit ſalutem & æternitatē. Ergo filia ſubueni ſolicitudini meę, & hanc epiſtolam meā ſemper lege, & huic ueſti & margaritæ te reſerua. Et ipſa tu mihi, nullum interrogās, quomodolibet potes literis reſcribe, utrū ueſti huic & margaritæ te reſerues, ut ſciam quid iuueni illi reſpondeam: & ut ſi illam deſideras, ſi expectas, lætus poſſim ad te reditum cogitare. Cum autem tu mihi reſcripſeris: tunc tibi & ego quis ſit hic iuuenis, & qualis ſit, & quid uelit, & quid promittat, & quid poſſit, indicabo. Interim tibi hymnum matutinum & ſerotinum miſi, ut memor mei ſemper ſis. Tu uero ſi quid minus per ætatem in hymno & epiſtola intelligis, interroga matrem tuā, quę optat ut te moribus ſuis genuerit deo: & deus qui te genuit, hic & in æternum cuſtodiat, quod & opto filia deſideratiſſima.

D. HILARII PICTAVORVM EPISCOPI hymnus filiæ ſuæ Abræ tranſmiſſus.

Hymnus epiſtolę reſpondens, hoc eſt, dignū patella operculum

Lucis largitor optime,
Poſt ipſa noctis tempora,
Tu uerus mundi lucifer,
Venturæ lucis nuncius,
Sed toto ſole clarior,
Materna noſtri pectoris
Adeſto rerum conditor,
Cuius amota gratia,
Tu quoq; pleno ſpiritu
Ne rapientis perfidi
Vt inter actus ſeculi,
Omni carentes crimine
Probroſas matris caſtitas
Sanctumq; puri corporis
Hæc ſpes precantis animæ,
Vt matutinæ noctis ſit
Gloria tibi domine,
Cum ſpiritu paracleto,

Cuius ſermonis lumine,
Dies refulſus panditur.
Non is qui parui ſyderis
Anguſto fulget lumine.
Lux ipſe totus & dies,
Illuminans præcordia.
Paternæ lucis gloria,
Noſtra paueſcunt corpora.
Secum deum geſtantia,
Diris pateſcat fraudibus.
Vitæ quos uſus exigit,
Tuis mittamus legibus.
Carnis uincat libidines,
Delubrum ſeruet ſpecie.
Hæc ſunt uotiua munera,
Lux in noctis cuſtodiam.
Gloria unigenito,
Nunc & per omne ſeculum.

ELENCHVS CANONVM D. HILARII IN EVANGELIVM MATTHAEI ordine quo ab eo ſunt æditi.

CANON I

De natiuitate Chriſti. De Magis cum muneribus, & de infantibus occiſis.

CANON II

De Ieſu regreſſo ex Aegypto. De prędicatione Ioannis, & baptiſmo. De domino baptizato.

CANON III

De tentatore diabolo. De ieiunio Ieſu quadraginta diebus. De Petro & Andrea piſcatoribus.

CANON IIII

De beatitudine & præceptis. De reconciliatione fratrum. De adulterio. De oculo & manu eruenda. De iuramentis & eleemoſyna.

CANON V

De oratione & ieiunio. De theſauro in cœlo. De lucerna corporis. De duobus dominis. De cibo & ueſtitu. De uolatilibus & lilijs agri, & fœno. De ſolicitudine diei. De feſtuca & trabe in oculo.

CANON VI

De margaritis ante porcos. De pſeudoprophetis. De domo ædificata ſuper petram.

CANON VII

De lepro ſo quem curauit dominus. De puero tribuni paralytico. De ſocru Petri. De plurimis & diuerſis curis.

CANON VIII

De diſcipulis in naui excitantibus Ieſum. De duobus dæmoniacis in terra Geraſenorum. De paralytico curato & lectum ferente.

CANON IX

De Matthæo publicano. De phariſæorũ, & diſcipulorum Ioannis ieiunio. De adſutu pãni rudis. De profluuio mulieris. De filia principis excitata à mortuis. De duobus cæcis. De ſurdo & muto.

CANON X

Miſertus turbarum dominus, duodecim diſcipulos præmittit cum poteſtate & doctrina &c.

CANON XI

Ioannes de carcere ad Ieſum mittit, & Ieſus de Ioanne ad turbas loquitur. Item confeſſio Ieſu ad patrem.

CANON XII

Diſcipuli ſpicas uellũt. Manus aridæ hominem ſabbato curauit. Cæcum & dæmoniacum curauit. De blaſphemia ſpiritus. De fructu arboris bonæ & malæ. De omni uerbo ocioſo. De ſigno Ionæ. De Niniuitis & regina Auſtri. De ſeptem ſpiritibus & octauo. De matre Ieſu & fratribus.

CANON XIII

Sedens in nauicula Ieſus turbis parabolas loquitur. De ſeminante bonum ſemen. De zizania & tritico. De grano ſinapis. De fermento abſconſo in farina. Expoſitio zizaniæ. De theſauro in agro. De bona margarita. De reti miſſo in mare.

CANON XIIII

De ſcriba in regno cœlorum. De fratribus & ſororibus domini. De Ioannis capite in diſco. De quinq; panibus & duobus piſcibus. Vbi ſuper mare ambulabat, & Petrum merſum erexit.

CANON XV

De lauãdis manibus. Et nõ ea quæ in os intrant, ſed ea quæ ex ore exeũt inquinare. De filia Chananææ mulieris. De ſeptẽ panibus & paucis piſcibus.

CANON XVI

De Ionæ prophetæ ſigno. De fermento phariſæorũ, & cõfeſſione Petri. De benedictione domini, & de ſe abnegando qui Chriſtum ſequi uoluerit.

CANON XVII

Vbi in monte cũ Moyſe & Helia uidetur, & uox de cœlo auditur. Vbi puerum lunaticum ſaluat. De credentium fide. De didrachma poſtulata, & ſtatere in ore piſcis inuento.

CANON XVIII

De infantibus inhibitis. De humilitate eorũ aſſumenda. De manu & pede, & oculo eruendo, & de oue perdita. De corripiendis fratribus ſecreto primũ, tum duobus teſtibus, poſtremo eccleſia præſente. Et quòd ſemper ignoſcendum. De eo qui conſeruum, remiſſo ſibi à domino debito, ſuffocauit.

CANON XIX

Tranſit in Galilæam. Vxorem non debere dimittere. De eunuchis. De infantibus inhibitis. Diuitem difficile introire in regnum cœlorum.

CANON XX

De ſpe apoſtolorũ. De nouiſſimis primis efficiendis. Vbi conducuntur operarij ad uineam. De filijs Zebedæi. De primo accubitu. De duobus cæcis ſecus uiam ſedentibus.

CA-

CANON XXI

De aſina & pullo eius. De eiectis è templo nummularijs. De ficu maledicta. De duobus filijs ad uineam miſſis. De publicanis & meretricibus.

CANON XXII

De uinitoribus, qui miſſos ad ſe ob recipiẽdos fructus interficiunt. De inuitatis promiſcuis, & de ueſte nuptiali.

CANON XXIII

De tributo Cæſari dando, & de imagine Cæſaris. De eadem ſeptem fratrum uxore. De mandatis maximis. De Dauid filio.

CANON XXIIII

De cathedra Moyſi, ſuper quã ſederunt ſcribę & phariſæi. De clauſo ab ijſdem regno cœlorum. Et ab ijſdem comedi domos uiduarum, circumeuntibus mare & aridam, Et dicẽtibus: Quicũq; iurauerit in templo, nihil eſt. Et de decimantibus mentam & anetũ, Et ædificantibus ſepulchra prophetarũ. Et de Hieruſalem, quæ interficit prophetas, & lapidat eos qui ad ſe miſſi ſunt.

CANON XXV

De ſtructura tẽpli interrogantibus diſcipulis. Et de his qui in tecto ſunt, ne deſcendant tollere aliquid de domo: & qui in agro ſunt, ne reuertantur tollere tunicam ſuam. Et de prægnantibus & nutrientibus.

CANON XXVI

De ſole obſcurato, & luna & ſtellis.

CANON XXVII

De ſeruo fideli quẽ cõſtituit dominus ſuper familiã ſuam. Et de decem uirginibus. De homine peregre profecto, qui tradidit ſubſtantiã ſuam ſeruis ſuis.

CANON XXVIII

De aduentu filij hominis uenientis ad iudicium cum maieſtate ſua.

CANON XXIX

De muliere quæ acceſſit ad Ieſum in domo Simonis leproſi, habens alabaſtrum unguenti precioſi.

CANON XXX

De die prima azymorũ, in qua acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes: Vbi uis paremus tibi manducare paſcha?

CANON XXXI

Venit Ieſus in agrum, qui dicitur Gethſemani, & dicit diſcipulis ſuis: Sedete hic donec eam illuc orare. Et triſtata eſt anima eius uſq; ad mortẽ. Et de calice mortis quod dicit: Pater, ſi poſſibile eſt, trãſeat à me calix iſte. De ſpiritu prõpto, et carne infirma. Et rurſum de eo quod dixit: Pater, nõ poteſt hic calix trãſire niſi illum bibam: fiat uoluntas tua.

CANON XXXII

De Iuda, qui erat unus de duodecim diſcipulis, ueniente ad Ieſum cũ plurima turba ut eũ traderet. De gladio quẽ iuſſit Petro cõuertere in locum ſuum.

CANON XXXIII

De Pilato cũ ſederet pro tribunali, & cũ miſit ad illum uxor ſua, dicens: Nihil tibi ſit & iuſto iſti. De tranſeuntibus iuxta crucem, qui mouebãt capita ſua & dicebant. Hic eſt qui deſtruebat templum, & in triduum illud reædificabat.

ELENCHI FINIS.

DIVI HILARII
PICTAVORVM EPISCOPI
IN EVANGELIVM MATTHAEI, Canones ſeu Commentarius.

De natiuitate Chriſti. De Magis cum muneribus, & de infantibus occiſis. Canon I

LIBER generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abrahæ &c.) Greſſum quem Matthæus in ordine regiæ ſucceſſionis, eũ Lucas per ſacerdotalẽ ordinem ædiderat: quem dum uterq; dinumerat, & agnitionem in domino utriuſq; tribus uterq; ſignificat, & rectæ generationis gradum ponit: quia ſacerdotalis & regiæ tribus ſocietas, per Dauid ex coniugio inita, iam à Salathiel in Zorobabel confirmatur ex genere. Atq; ita dum Matthæus paternam originem, quę ex Iuda proficiſcebatur, recenſet, Lucas uero acceptum per Nathã ex tribu Leui genus edocet: ſuis uterq; partibus domino noſtro Ieſu Chriſto, qui eſt ęternus & rex & ſacerdos, etiã in carnali ortu utriuſq; generis gloriã probauerũt. Quòd uero Ioſeph potius ꝙ Mariæ natiuitas recenſetur, nihil refert: Eadẽ enim eſt totius tribus atq; una cognatio. Exemplũ autẽ etiã Matthæus & Lucas dederũt, patres inuicẽ appellantes, nõ tam genere ꝙ gente: quia ab una tribu cœpta, ſub unius ſucceſſionis & originis familia cõtinetur. Cũ enim filius Dauid atq; Abrahæ ſit oſtendẽdus, ita Matthæus cœpit:

Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abrahæ.) Non refert quis in originis numero atq; ordine collocet̃, dummodo uniuerſorũ familia cœpta eſſe intelligatur ab uno. Itaq; cum eiuſdẽ tribus ſit Ioſeph & Maria, dũ profectus eſſe ex Abrahę genere Ioſeph oſtendit̃: profecta quoq; docetur & Maria. Hæc enim in lege ratio ſeruata eſt, ut ſi mortuus ſine filijs familiæ princeps eſſet, defuncti uxorẽ poſterior frater eiuſdẽ cognationis acciperet, ſuſceptosq; filios in familiam eius qui mortuus eſſet referret: maneretq; ita in primogenitis ſucceſſionis ordo, cũ patres eorũ, qui poſt nati eſſent, aut nomine haberentur, aut genere. Sequẽs illud eſt, ut quia diximus ſecundũ rerum fidẽ generationis iſtius ordinẽ, nec numero ſibi, nec ſucceſſione cõſtare: huius quoq; rei ratio adferat̃. Nõ enim leuis cauſa eſt, ut aliud in narratione ſit, aliud fuerit in geſtis: & aliud referat̃ in ſumma, aliud uero teneat̃ in numero. Nãq; ab Abraham uſq; ad Dauid quatuordecim generationes numeratæ ſunt: & à Dauid uſq; ad trãſmigrationem Babylonis, in quibuſdã libris decem & ſeptẽ deprehenduntur. Sed in hoc nõ mendacij aut negligentiæ uitiũ eſt. Tres enim ratione præteritę ſunt, Nam Ioras genuit Ochoziã, Ochozias uero genuit Ioam, Ioas deinde Amaſiã, Amaſias aũt Oſiam: Et in Matthæo Ioras Oziam genuiſſe ſcribit̃, cum quartus ab eo ſit. Hoc ita, quia ex gẽtili fœmina Ioras Ochoziã genuit, ex Achab ſcilicet, qui Hiezabel habuit uxorẽ. Deniq; per prophetã, nõ niſi quarta generatione in throno regio Iſraelis, quenquã de domo Achab eſſe ſeſſurum dicitur. Purgata igitur labe familiæ gẽtilis tribus, quæ præteritis iam regulis in quarto generationũ conſequentiũ ordine numerat̃, & uſq; ad Mariam generationes quatuordecim eſſe ſcribũtur, cum in numero decem & ſeptẽ reperiantur

tur:nullus error eſſe poterit, ſcientibus non eam ſolum eſſe domino Ieſu Chriſto originē, quæ cœpit ex Maria: ſed in procreatione corporea, natiuitatis æternæ ſignificantiam cōprehendi. Generationis autem ratio ſimplex eſt. Nam conceptum ex ſpiritu ſancto, natum ex Maria uirgine, omnium opus prophetarum eſt. Sed plures irreligioſi, & à ſpirituali doctrina admodum alieni, occaſionem ex eo occupant turpiter de Maria opinandi, quod dictum ſit: Prius quam conuenirent inuenta eſt in utero habens, & illud: Noli timere accipere coniugem tuam, & illud: Non cognouit eam donec peperit: nō recordantes deſponſatam fuiſſe, & dictum hoc Ioſeph uolenti eam abijcere, quia iuſtus ipſe nollet in eam lege decerni. Igitur ne qua de partu eius ambiguitas exiſteret, ipſe concepti ex ſpiritu ſancto Chriſti teſtis aſſumitur: ut, Dehinc quia deſpōſata eſſet, in coniugem reciperetur. Cognoſcitur itaque poſt partum: id eſt, tranſit in coniugis nomē. Cognoſcitur enim, nō admiſcetur. Denique cum trāſire Ioſeph ad Aegyptum admonetur, ita dicitur: Accipe puerum & matrem eius. Et, reuertere cum puero & matre eius. Et rurſum in Luca: Et erat Ioſeph & mater eius. Et quotieſcunque de utroque fit ſermo, mater potius Chriſti, quia id erat: non uxor Ioſeph eſt nuncupata, quia non erat. Sed hæc quoque ab angelo ratio ſeruata eſt: ut tum cum deſponſatam eam iuſto Ioſeph ſignificabat, coniugem nuncuparet. Nam ita ait: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugē tuam. Ergo & coniugis nomen ſpōſa ſuſcipit, & poſt partum in cōiugem recognita tantum Ieſu mater oſtenditur: ut quemadmodū iuſto Ioſeph deputaretur eiuſdem Mariæ in uirginitate coniugium, ita uenerabilis eius oſtenderetur in Ieſu matre uirginitas. Verum homines prauiſſimi hinc præſumunt opinionis ſuæ autoritatem: quòd plures dominum noſtrū fratres habuiſſe ſit traditum. Qui ſi Mariæ filij fuiſſent, & non potius Ioſeph ex priore coniugio ſuſcepti: nunquam tempore paſſionis Ioanni apoſtolo tranſcripta eſſet in matrem, domino ad utrunque dicente: Mulier ecce filius tuus. & Ioanni: Ecce mater tua: niſi quòd ad deſolatæ ſolatium, charitatem filij in diſcipulo relinquebat. Stellæ autem ortus primum à Magis intellectus, indicat mox gentes in Chriſto credituras: & homines profeſſionis longe à ſcientia diuinæ cognitionis auerſæ, lumen, quod ſtatim in ortu eius extitit, cogdituros. Denique oblatio munerum, intelligentiam in eo totius qualitatis expreſſit: in auro regem, in ture deum, in myrrha hominem confitendo. Atque ita per uenerationem eorum, ſacramenti omnis eſt conſummata cognitio: in homine mortis, in deo reſurrectionis, in rege iudicij. Quòd uero repetere iter, atque ad Herodem in Iudæam redire prohibentur: nihil à Iudæis petere ſcientiæ cognitioniſque permittimur, ſed in Chriſto ſalutem omnem & ſpem locantes, admonemur prioris uitæ itinere abſtinere. Parante autem Herode paruuli necem, Ioſeph per angelum monetur, ut eum in Aegyptum trāsferat: Aegyptum idolis plenam, & omnigenum deûm monſtra uenerantem. Iam poſt Iudæorum inſectationem, & in extinguendo eo prophanæ plebis aſſenſum, Chriſtus ad gētes inaniſſimis religionibus deditas tranſit: & Iudaicam relinquens ignorantiam ſeculo colendus infertur, Bethleem, id eſt Iudæa, martyrum ſanguine redundante. Herodis uero furor & infantium mors, populi Iudaici in Chriſtianos ſæuientis eſt forma: exiſtimantis ſe beatorum martyrū cæde poſſe in omnium fide & profeſſione Chriſti nomen extinguere. Sed glorioſus per prophetam neci eorum honor redditur, dicentem: Vox in Rama audita eſt, ploratus & ululatus multus. Rachel plorans filios ſuos: & noluit conſolari, quia non ſunt.) Rachel Iacob uxor fuit diu ſterilis, ſed nullos ex his quos genuit amiſit. Verum hæc

in Geneſi eccleſiæ typum prætulit. Non igitur illius uox & ploratus auditur, quæ nullum habuit amiſſorum filiorum dolorem: ſed huius eccleſiæ diu ſterilis, nunc uero fœcundæ ploratus ex filijs, nõ idcirco, quia peremptos dolebat, auditur, ſed quia ab his perimebãtur, quos primum genitos filios retinere uoluiſſet. Deniq; conſolari ſe noluit quæ dolebat: Non enim nõ erant ij, qui mortui putabantur, in æternitatis enim profectum per martyrij gloriam efferebantur. Conſolatio autem erat rei amiſſæ præſtanda, non auctæ.

De Ieſu regreſſo ex Aegypto. De prędicatione Ioannis, & baptiſmo. De domino baptizato. Canon II

POſt quæ mortuo Herode Ioſeph per angelum monetur, ut in Iudæam cũ puero & matre ipſius redeat. Et reuertens cum Archelaum Herodis filium regnare audiſſet, timuit eò uenire: & per angelum monetur, ut in Galilæam tranſeat, & in regionis eius ciuitate Nazareth habitet. Reuerti ergo ad Iudæam monetur, & reuerſus timet: Et rurſum uiſu admonitus, tranſire ad regionem gẽtium iubetur. Sed aut timere eum qui admonitus ſit non oportuit, aut per angelum deferri admonitio mox mutanda non debuit. Verum typica ratio ſeruata eſt. Ioſeph enim apoſtolorũ habet ſpeciem, quibus Chriſtus circũferendus eſt creditus. Hi tanquam Herode mortuo, id eſt, populo eius in paſſione domini deperdito, Iudæis prædicare ſunt iuſſi: Miſſi enim erãt ad oues perditas domus Iſrael. Sed manente hæreditariæ infidelitatis dominatu metuũt & recedunt. Admoniti per uiſum, ſancti ſcilicet ſpiritus donum in gentibus cõtemplantes, ad eas trãsferunt Chriſtum Iudææ miſſum, ſed uitam & ſalutẽ gentium nũcupatum.

In diebus illis uenit Ioannes prędicans in deſerto Iudææ, dicens: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnũ cœlorum &c.) In Ioanne locus, prædicatio, ueſtitus, cibus eſt cõtuendus: atq; ita, ut meminerimus geſtorum ueritatem nõ idcirco corrumpi, ſi gerendis rebus interioris intelligentiæ ratio ſubiecta ſit. Fuerãt enim prædicãti & locus opportunior, & ueſtitus utilior, et cibus aptior: ſed ſubeſt geſtis rebus exemplum, & in eo operatio ipſa meditatio eſt. Nam & ad deſertã Iudæam uenit: deſertam dei frequentatione non populi, & uacuam ſancti ſpiritus habitatione nõ hominum: ut prædicationis locus, eorum quibus prædicatio erat miſſa, ſolitudinẽ proteſtaretur. Pœnitentiã quoq; regno cœlorũ propinquante pronũciat, per quam eſt reditus ab errore, & recurſus à crimine, & poſt uitiorum pudorem profeſſio deſinendi: ut deſerta Iudæa meminiſſet eum ſe ſuſcepturã, in quo cœlorum eſt regnum, non uacuam deinceps futuram, ſi ſe à ueteribus uitijs pœnitentiæ cõfeſſione purgaſſet. Pilis etiam camelorum ueſtis adtexta, peregrinũ propheticæ iſtius prædicationis habitum deſignat: cum exuuijs immũdarum pecudum, quibus pares exiſtimamur, Chriſti prædicator induitur, fitq; ſanctificatũ habitu prophetali, quicquid in nobis uel inutile fuerat ante uel ſordidum. Zonæ autẽ præcinctio, efficax in omne opus bonum eſt apparatus: ut ad omne miniſterium Chriſti, uoluntatis cingulo ſimus accincti. In eſum etiã eliguntẽ locuſtæ, fugaces hominũ, & ad omnem aduentus noſtri ſenſum auolantes: Nos ſcilicet, qui ab omni ſermone & congreſſu prophetarum impijs quibuſdam corporum ſaltibus efferebamur, uoluntate uagi, in operibus inutiles, in uerbis queruli, ſede peregrini: nunc ſumus ſanctorum alimonia, & ſatietas prophetarum, electi ſimul cum melle ſylueſtri, dulciſſimum ex nobis cibum, non ex aluearijs legis, ſed ex truncis ſylueſtrium arborum præbituri. Tali igitur Ioannes habitu prædicans, uenientes phariſæos & Saducæos ad baptiſmum, progenies nuncu-

pat

pat uiperarum: fructum ut dignum pœnitētiæ faciant monet, néue Abraham
patrem habere ſe glorientur, quia ex lapidibus deus potens eſt Abrahæ filios
excitare. Non enim ſucceſſio carnis quæritur, ſed fidei hæreditas. Dignitas igi
tur originis in operum conſiſtit exemplis, & proſapiæ gloria fidei imitatione
retinetur. Zabulus infidelis, Abraham fidelis. Nam ille in hominis trāſgreſſio-
ne fuit perfidus, hic uero iuſtificatus eſt ex fide. Igitur uniuſcuiuſq; mores atq;
uita propinquitatem cognationis acquirit, ut qui fideles ſunt, Abrahæ propa-
go per fidem ſint: qui autem infideles ſunt, in Zabuli progeniem infidelitate
mutentur: quando & phariſæi uiperarum natio nuncupantur, & gloriatio ſan
ctificati parentis eis inhibetur, & ex ſaxis ac rupibus Abrahæ filij excitantur,
& ut operantes dignos fructus pœnitentiæ ſint admonentur: ut qui diabolum
patrem habere cœperant, cum eis qui de lapidibus excitarentur, rurſum Abra
hæ filij per fidem fiant. Securis uero radicibus arborum apposita, infructuo-
ſarum arborum cæde & concrematione ſignificans inutilis perfidię excidium
conflagrationi iudicij præparari. Et quia legis opus eſſet iam inefficax ad ſalu-
tem, & Ioannes baptizandis in pœnitentiam nuncius extitiſſet (prophetarum
enim officium erat, à peccatis reuocare: Chriſti uero proprium, ſaluare creden
tes) ſe quidem baptizare in pœnitentiam dicit, ſed fortiorem eſſe uenturū, cu-
ius ferendorum ac ſoluendorum calciamentorum ſit indignus officio: apoſto-
lis circumferendæ prædicationis gloriam derelinquens, quibus ſpecioſis pe-
dibus pacem dei erat debitum nūciare. Salutis igitur noſtræ & iudicij tempus
deſignat in domino dicens: Ille baptizabit uos in ſpiritu ſancto & igni: quia ba
ptizatis in ſpiritu ſancto, reliquum ſit cōſummari igne iudicij. Habens uen-
tilabrum in manu purgabit aream ſuam, & congregabit triticum ſuum in hor-
reum, paleas autem comburet igni inextinguibili.) Vētilabri opus eſt, ab in-
fructuoſis fructuoſa diſcernere. Quòd in manu domini ſit, arbitrium indicat
poteſtatis. Triticum ſuum, perfectos ſcilicet credentiū fructus, horreis recon-
dendum. Paleas uero, id eſt, inutilium atq; infructuoſorum hominum inanita-
tem, igne iudicij cōcremandas. Tunc uenit Ieſus in Galilæam, in Iordanem
ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo, & reliqua.) Erat in Ieſu Chriſto homo to-
tus, atq; ideo in famulatum ſpiritus corpus aſſumptum, omne in ſe ſacramen-
tum noſtræ ſalutis expleuit. Ad Ioannem igitur uenit ex muliere natus, con-
ſtitutus ſub lege, & uerbum caro factus. Ipſe quidem lauacri egens non erat,
quia de eo dictū eſt, peccatum non fecit: et ubi peccatū non eſt, remiſſio quoq;
eius eſt ocioſa: ſed aſſumptum ab eo creationis noſtræ fuerat & corpus & no-
men, atq; ita non ille neceſſitatem habuit ablüendi, ſed per illum in aquis ablu
tionis noſtræ erat ſanctificanda purgatio. Deniq; & à Ioanne baptizari prohi-
betur, ut deus: & ita in ſe fieri oportere, ut homo edocet. Erat enim per eum o-
mnis implenda iuſtitia, per quem ſolum lex poterat impleri. Atq; ita & pro-
phetæ teſtimonio, lauacro non eget, & exempli ſui autoritate humanæ ſalutis
ſacramenta conſummat, hominem & aſſumptione ſanctificans & lauacro.
Ordo etiam in eo arcani cœleſtis exprimitur. Nam baptizato eo, reſeratis cœ
lorum aditibus, ſpiritus ſanctus emittitur, & ſpecie columbæ uiſibilis agnoſci-
tur, & iſtiuſmodi paternæ pietatis unctione perfunditur. Vox deinde de cœ-
lis ita loquitur: Filius meus es tu, ego hodie genui te.) Filius dei auditu
conſpectuq; monſtratur, plebiq; infidæ & prophetis inobedienti, teſtimoni-
um de domino ſuo mittitur & contemplationis & uocis: ac ſimul ut ex eis quę
conſummabantur in Chriſto, cognoſceremus, poſt aquæ lauacrum, & de cœ-
leſtibus portis ſanctum in nos ſpiritum inuolare, & cœleſtis nos gloriæ un-
ctione

ctione perfundi, & paternæ uocis adoptione dei filios fieri: cum ita diſpoſi-
ti in nos ſacramenti imaginẽ ipſis rerum effectibus ueritas præfigurauerit.

De tentatore diabolo. De ieiunio Ieſu quadraginta diebus. De
Petro & Andrea piſcatoribus. Canon III

TVnc Ieſus ductus eſt in deſertum à ſpiritu, ut tẽtaretur à Zabulo,
& reliqua.) Et in deſertum traductio, et quadraginta dierum ieiu-
nium, & poſt ieiunium fames, & ſatanæ tentatio, & reſponſio do-
mini, magni cœleſtiſq; conſilij effectibus plena ſunt. Nam quòd
in deſertũ ductus eſt, ſignificatˉ libertas ſpiritus ſancti, hominem
ſuum iam diabolo offerentis, & permittentis tentandi & aſſumendi occaſio-
nem, quam nõ niſi datam tentator habuiſſet. Erat igitur in diabolo de metu ſu-
ſpitio, non de ſuſpitione cognitio: Mouebatur enim quadraginta dierum ieiu
nio. Sciebat totidẽ diebus aquas abyſſi effuſas, exploratã repromiſſionis ter-
ram, Moyſi legem à deo ſcriptam, annorum quoq; quibus plebs in eremo uita
angelorum habituq; manſit, hunc numerum expletum fuiſſe. Igitur iſtius tem-
poris metu, in tentando eo quem hominem cõtuebatur, ſumpſit temeritatem.
Adam enim pellexerat, & in mortem fallendo traduxerat. Sed ita dignũ ne-
quitia eius & ſcelere erat, ut in eo, cuius morte & calamitatibus gloriabatur,
homine uinceretur: & qui dei beneficia homini inuidiſſet, ante tentationẽ de-
um in homine intelligere non poſſet. Tentatur igitur ſtatim poſt baptiſmum
dominus, tentatione ſua indicans in ſanctificatis nobis maxime diaboli tenta-
menta graſſari: quia uictoria ei eſt magis exoptata de ſanctis. Non cibum eti-
am hominum eſurijt, ſed ſalutem. Nam poſt quadraginta dies, non in quadra-
ginta diebus eſurijt, Moyſe & Helia in eodem ieiunij tempore non eſurienti-
bus. Igitur cum eſurijt dominus, non inediæ ſubrepſit operatio: ſed uirtus illa,
quadraginta dierum non mota ieiunio, naturæ ſuæ hominem dereliquit. Non
enim erat à deo diabolus, ſed à carne uincendus: quam utiq; tentare auſus non
fuiſſet, niſi in ea per eſuritionis infirmitatem quę ſunt hominis recognouiſſet,
quam utiq; in eo ſentiens ita orſus eſt: Si filius dei es.) Anceps ſermo eſt, ſi
filius dei es. Licet eſurientem uideret, quadraginta tamen dierum in eo ieiu-
nium pertimeſcebat: qua rerum ratione indicat, poſt quadraginta dierum con
uerſationem, quibus poſt paſſionem in ſeculo erat cõmoraturus, eſuritionem
ſe humanæ ſalutis habiturũ. Quo in tempore expectatũ deo patri munus, ho-
minem quem aſſumpſerat reportauit. Contuendum itaq; nunc illud eſt, qui-
bus tandem interrogationibus uſus ſit. Ait. Si filius dei es, dic ut lapides iſti pa
nes fiant. Fallax diabolus, & ad traducendũ artifex callidiſſimus, poſſe omnia
Chriſtum ſciebat, & eſuritionem in homine ex ipſo ieiunij tempore ſentiebat,
ignarus quid nam eſuriretur. Eam ergo in tentando conditionẽ operis propo-
ſuit, per quam & in deo ex demutatione lapidum in panes uirtutem poteſta-
tis agnoſceret: & in homine oblectamento cibi patientiam eſurientis illude-
ret. Sed dominus nõ panem potius quàm ſalutem hominũ eſuriens, ait: Non in
pane ſolo uiuit homo. Quia ipſe non ſolum homo, ſed & deus, licet uſq; in ten
tationis diem cibo hominis abſtineret, dei tamen ſpiritu alebatur: oſtendens
non in pane hoc ſolitario, ſed in uerbo dei alimoniam æternitatis eſſe ſperan-
dam. Sequens etiam interrogatio talis eſt, cum eum in ſummum templi ſuſtu
liſſet: Si filius dei es, mitte te deorſum, & reliqua.) Laborat tentatione do-
minum de excelſis ad inferiora deducere: & poſitum in templi ſummo, id eſt,
ſupra leges & prophetas eminentem, in humilibus cõtinere: Sciebat quidẽ &
miniſteria angelorũ prompta eſſe dei filio, & neq; in lapidem poſſe offenſio-

nis

nis incidere:quippe ſuper aſpidem & baſiliſcum ambulaturum,& conculcatu
rum leonem & draconem.De his enim quæ in ſe dicta ſunt tacuit,ſed ſuperio-
ra memorãdo,uult quoquo modo obedientiam elicere tentato:relaturus hinc
gloriam,ſi ſibi dominus maieſtatis, licet per confidentiã, paruiſſet. Sed nulla
diabolo contigit tantæ fraudis occaſio,idipſum domino tẽpore poſteriore te-
ſtante,cum dicit: Venit princeps huius ſeculi,& nõ inuenit in me quicquam.
Digna igitur hanc eius petulantiam domini eſt ſecuta reſpõſio: Non tenta-
bis deum & dominum tuum.) Diaboli conatus & tentamenta cõtundens,&
deum ſe proteſtatur & dominum,docens à fidelibus abeſſe oportere iactanti-
am:quia cum omnia poſſibilia deo ſint,nihil tamen in tentationẽ eius auden-
dum ſit.Sed iam tertio tota diabolicæ poteſtatis cõmouetur ambitio. Conſti-
tuto igitur domino in mõte excelſo,uniuerſa orbis terrarũ regna,eorumq; glo
riam obtulit,ſi modo adoraretur ipſe.Iam gemina reſpõſio opinionem ſuſpi-
tionis exceſſerat.Cibo Adam pellexerat,& de paradiſi gloria in peccati locũ,
id eſt,in regionem uetitæ arboris deduxerat:tertio diuini nominis ambitione
corruperat,dijs futurum ſimilem pollicendo.Igitur aduerſus dominũ tota iam
ſeculi poteſtate pugnatur,& creatori ſuo poſſeſſio huius uniuerſitatis offert:
ut tenens ordinem fraudis antiquæ,quem neq; cibo pellexerat, nec loco mo-
uerat,nunc uel ambitione corrumperet.Sed reſponſio domini dignum de ſu-
perioribus gradum fecit. Ait enim: Vade ſatanas. Scriptum eſt enim : Domi-
num deum tuum adorabis,& illi ſoli ſeruies. Temeritatis tantæ congruum exi
tum tulit,cum & criminum ſuorum in Satana nomẽ audiuit, & dominum de-
um ſuum adorandum in homine cognouit.Præbuit etiam huius reſponſionis
effectu magnum nobis dominus exemplũ:ut contempta humanæ poteſtatis
gloria,& ſeculi ambitione poſtpoſita,ſolum meminiſſemus deũ & dominum
adorandum,quia omnis ſeculi honor diaboli ſit negociũ.Poſt hanc ergo dia-
boli fugam,angeli Chriſto miniſtrant:oſtendentes,à nobis uicto calcatoq; dia
boli capite,& angelorum miniſteria, & uirtutũ in nos cœleſtium officia non
defutura. Cum audiſſet autem Ieſus quòd Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in
Galilæam,tranſiens in Capharnaum.)Et prophetæ Eſaiæ rei geſtæ ordo eſt.In
piſcatorũ uero allectione,ex hominũ arte futuri eorum officij opus proditur:
ut piſcibus è mari,ita hominibus deinceps à ſeculo in locum ſuperiorẽ,id eſt,
in lumen cœleſtis habitaculi protrahendis.Quibus & artem & patrias domos
relinquentibus:docemur Chriſtum ſecuturi, & ſecularis uitæ ſolicitudine, &
paternæ domus conſuetudine non contineri.In quatuor uero primum apoſto
lis eligendis,præter rerum fidem,quia & ita geſtum eſt, futurorum euangeli-
ſtarum numerus præfiguratur. Galilæam igitur circumit,& in ſynagogis præ-
dicat regni euangelium,& omnium ægritudinum infirmitates medendo: fa-
ctis ipſe ſe profert:ut quem in prophetarum uoluminibus legere erant ſoliti,
præſentem operibus contuerentur.

De beatitudine & præceptis. De reconciliatione fratrũ.De adulterio.De
oculo & manu eruenda.De iuramentis & eleemoſyna. Canon IIII

Congregatis igitur pluribus turbis,montem conſcendit & docet:
in paternę ſcilicet maieſtatis poſitus celſitudine,cœleſtis uitę prę
cepta cõſtituit. Non enim æternitatis inſtituta,niſi in æternitate
poſitus tradidiſſet.Deniq; ita ſcriptũ eſt: Aperuit os ſuũ & doce
bat eos.)Locutũ eũ fuiſſe,prõptius erat dicere.Sed quia in gloria
paternæ maieſtatis inſtiterat,& ęternitatẽ docebat:idcirco ad motũ ſpiritus e-
loquẽtis obediſſe oſtẽdit humani oris officiũ. Beati pauperes ſpiritu,quoniã
ipſorum

ipſorum eſt regnum cœlorum. Exemplo dominus docuerat humanæ ambitionis gloriam relinquẽdam, dicens: Dominũ deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Et cum ſe per prophetas populum humilem & ad uerba ſua trementem, præmonuit eſſe lecturum: in ſpiritus humilitate perfectæ beatitudinis poſuit exordium. Igitur humilia ſpirãtes, id eſt, ſe homines recordantes, in cœleſtis regni poſſeſſione cõſtituti, conſcij ſibi ex ſordẽtibus ac tenuiſſimis ſe principijs coalitos in hanc formam perfecti corporis procreari, & in hunc ſentiendi, contuendi, iudicandi, agendi ſenſum, deo profectum miniſtrante procedere: nihil cuiquã ſuum eſſe, nihil propriũ, ſed cunctis dono parentis unius eadem & ueniendi in uitam tribui primordia, & utendi eadem ſubſtantiã miniſtrari, ac nos optimi illius, qui nobis ſit iſta largitus, exẽplo, perfunctæ in nos bonitatis eſſe æmulos oportere, ut boni omnibus ſimus, communia omnia omnibus exiſtimemus. Nulla nos nec ſecularis faſtus inſolentia, nec opum cupiditas, nec inanis gloriæ ambitio corrumpat: ſed ſubiecti deo ſimus, & de communione uiuendi in omnes communis uitę charitate teneamur. Magnũ etiam in eo quod nati ſumus, diuinæ bonitatis futurum profectum exiſtimãtes, cuius præmium atq; honos præſentis uitæ operibus ſit merendus: atq; ita per hanc ſpiritus humilitatẽ, qua à deo nobis meminerimus & indulta omnia, & deinceps potiora ſperanda, cœlorum regnum erit noſtrum. Beati mites, quoniam ipſi hæreditabunt terram.) Mitibus, terræ hæreditatem pollicetur: id eſt, eius corporis, quod ipſe dominus adſumpſit habitaculum. Et quia per manſuetudinem mentis noſtræ habitauerit Chriſtus in nobis, nos quoq; gloria clarificati eius corporis ueſtiemur. Beati lugentes, quoniam ipſi conſolabũtur.) Lugentibus æternæ conſolationis ſolatia repromittit: Non orbitates aut contumelias aut damna mœrentibus, ſed peccata uetera flentibus, & criminum quibus obſordeſcimus, conſcientia ærumnoſis hæc ſedula in cœlo conſolatio præparatur.

Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.) Sitientibus & eſurientibus iuſtitiam, beatitudinem tribuit: ſignificans extenſam in dei doctrinam ſanctorum auiditatem bonis perfectæ in cœlo ſatietatis expleri.

Beati miſericordes, quia ipſis miſericordiam præſtabit deus.) Miſericordibus miſericordiæ munera præparat. In tantũ enim deus beneuolentiæ noſtræ in omnes delectatur affectu, ut miſericordiã ſuam ſit ſolis miſericordibus præſtaturus. Beati mundo corde, quoniam deum ipſi uidebunt.) Mundis corde conſpectum dei ſpondet. Nihil enim pollutũ & ſordidum ad occurſum diuinæ claritatis inſiſtit, & ad conſpectum dei acies obſoletæ mentis hebetatur: eos ſcilicet & uiſui & occurſui dei eſſe patentes, quibus per animi nitorem ac uitæ puritatẽ poteſtas eius ſit contuendi. Non enim niſi ſpiritu perfecti, & iam mortalitate immutati, quod ſolis mundis corde diſpoſitũ eſt, hoc quod in deo eſt immortale cernemus. Beati pacifici, quoniam filij dei uocabuntur.) Pacificorum beatitudo adoptionis eſt merces, ut filij dei maneant: Parens enim omniũ deus unus eſt. Neq; aliter tranſire in nuncupationẽ familię eius licebit, niſi obliuiõe earum rerũ aſſumpta, quibus poſſimus offendi, fraternæ inuicem charitatis pace uiuamus. Beati qui perſequutionẽ patiuntur propter iuſtitiam, & reliqua.) Perfecta ad poſtremũ beatitudine eos muneratur, quibus omnia pro Chriſto pati promptus affectus eſt: quia ipſe iuſtitia eſt. His igitur & regnũ reſeruatur, & merces in cœlo copioſa promittitur, qui in contemptu ſeculi pauperes ſpiritu, & damnis rerum præſentiũ iacturisq; probroſi, & aduerſus maledicta hominũ cœleſtis iuſtitiæ confeſſores, ac deinceps glorioſi promiſſorũ dei martyres, omnẽ uitæ uſum teſtimonio ueritatis eius impenderint.

Vos

Vos eſtis ſal terræ. Quòd ſi ſal infatuatus fuerit, ad nihilum ualet id quod ſalietur.) Sal, ut arbitror, terræ nullũ eſt. Quomodo ergo apoſtolos ſal terræ nuncupauit? Sed proprietas eſt quærenda dictorum: quam & apoſtolorum officium, & ipſius ſalis natura monſtrabit. Sal eſt in ſe uno continens aquæ & ignis elementum, & hoc ex duobus eſt unum. Hic igitur in omnẽ uſum humani generis effectus, incorruptionem corporibus, quibus fuerit aſperſus, impertit: & ad omnem ſenſum conditi ſaporis aptiſſimus eſt. Apoſtoli autem ſunt rerum cœleſtium prædicatores, & æternitatis uelut ſatores: immortalitatẽ omnibus corporibus, quibus eorum ſermo aſperſus fuerit, cõferentes. Atq; ſuperius Ioannes teſtis eſt ſacramenti aquæ ignisq; perfecti, dum ait: Ipſe uos baptizabit ſpiritu & igni. Merito igitur ſal terræ nuncupati ſunt, per doctrinæ uirtutem ſaliendi modo æternitati corpora reſeruantes: ſed natura ſalis ſemper eadem eſt, nec immutari unquam poteſt. Verum quia conuerſioni homo ſubiacet, & ſolus beatus, qui uſq; ad finem in omnibus dei operibus permãſerit, ideo eos ſal terræ nuncupatos monet in traditæ ſibi poteſtatis uirtute perſiſtere: ne infatuati nihil ſaliant, & ipſi ſenſu accepti ſaporis amiſſo uiuificare corrupta non poſſint, & proiecti de eccleſiæ promptuarijs, cum his quos ſalierint, pedibus incedentiũ proterãtur. Vos eſtis lumẽ mũdi.) Natura luminis eſt, ut lucem quocunq; circũferatur emittat, illatumq; ędibus tenebras interimat, luce dominante. Igitur mundus extra cognitionem dei poſitus obſcurabatur ignorantiæ tenebris: cui per apoſtolos ſcientiæ lumen inuehitur, & cognitio dei claret, & de paruis eorum corpuſculis quacunque inceſſerint, lux tenebris miniſtratur.

Non poteſt ciuitas abſcondi ſuper montem ędificata: neq; accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, & reliqua.) Ciuitatem, carnem quam aſſumpſerat, nuncupat: quia ut ciuitas ex uarietate ac multitudine cõſiſtit cohabitantium, ita in eo per naturam ſuſcepti corporis, quædam uniuerſi generis humani congregatio continetur. Atq; ita & ille ex noſtra in ſe congregatione fit ciuitas, & nos per conſortium carnis ſuæ ſumus ciuitatis habitatio. Abſcondi ergo iam non poteſt: quia in altitudine poſitus celſitudinis dei, admiratione operum ſuorum & contemplandus & intelligendus omnibus effertur. Sed nec lucerna accenditur, recondenda ſub modio. Quis enim fructus eſt, clauſi impenſam luminis continere? Verum ſynagogam digne dominus modio cõparat: quæ ſuſceptos fructus intra ſe tantum receptans, certum modum dimẽſæ obſeruantiæ cõtinebat. Nunc tametſi fructu omni adueniente ſe uacuauit, non tamen potens luminis occulendi: atq; ideo iam lucerna Chriſti non recondenda ſub modio eſt, neq; operimento occultanda ſynagogæ: ſed in ligni paſſione ſuſpenſa, lumen æternum eſt in eccleſia habitantibus præbitura. Pari etiam fulgere apoſtolos monet lumine, ut admiratione operis eorũ deo laus impertiatur: nõ quòd ab hominibus oporteat gloriam quærere, quia omnia in honorem dei ſunt agẽda, ſed ut diſſimulantibus licet nobis, opus noſtrum his inter quos uiuimus eluceat. Nolite putare quoniam ueni diſſoluere legem aut prophetas: non ueni diſſoluere, ſed adimplere.) Virtus & poteſtas uerborum cœleſtium, magna in ſe momenta cõplexa ſunt. Lex enim operũ poſita eſt, & omnia in fidem eorum, quæ in Chriſto erant reuelanda, concluſit: cuius & doctrina & paſſio grande & profundum eſt paternæ uoluntatis arbitriũ. Lex autem ſub uelamento uerborũ ſpiritualium natiuitatem domini noſtri Ieſu Chriſti, & corporalitatem & paſſionem & reſurrectionẽ loquuta eſt: atq; id ita iam ante tempora ſecularia in ætatis noſtræ tempus eſſe diſpoſitum, frequẽs & prophetica & apoſtolica autoritas eſt. Igitur poſt ieiunium dierum quadraginta,

ſatanas tantis ſuſpicionibus anxius, uſq; ad tentandi erupit audaciam: ingens
in Ieſu pertimeſcens cœleſtis molitionis arcanum. Ieſus enim domino noſtro
nomen ex corpore eſt. Itaq; & corporalitas eius & paſſio, uoluntas dei & ſalus
ſeculi eſt: & ultra humani ſermonis eloquiũ eſt, deum ex deo, filium ex patris
ſubſtantia, atq; intra patris ſubſtantiam conſiſtentem, primum in hominẽ cor-
poratum, dehinc morti hominis cõditione ſubiectum, poſtremo poſt triduum
in uitam ex morte redeuntem, conſociatam ſpiritus & ſubſtantiæ ſuæ æterni-
tati materiem ad cœlum aſſumpti corporis retuliſſe. Ne igitur aliud exiſtima-
remus in operibus ſuis eſſe quàm cõtineretur in lege: non ſoluere ſe legem pro
feſſus eſt, ſed implere. Cœlum quidem & terram, maxima, ut arbitramur, ele-
menta eſſe ſoluenda: cæterum ne minimum quidem poſſe eſſe de mandatis le-
gis infectum. In ipſo enim lex & prophetia omnis impletur. Sub paſſione &
iamiã ſpiritũ traditurus, magni huius in ſe certus arcani, poto aceto conſum-
mata omnia eſt profeſſus. Fidem enim geſtorũ omnia tum prophetarum dicta
ſumebant. Itaq; ne minima quidem mandatorũ dei, niſi cum piaculo dei con-
ſtituit eſſe ſoluẽda: futuros minimos, id eſt nouiſſimos, ac penè nullos denun
Coacta interpretatio ciãs, minima ſoluentes. Nulla aũt his minora poſſunt eſſe, quæ minima ſunt.
Minimum autem eſt omnium, domini paſſio & crucis mors: quam ſi quis tan
quam erubeſcendam non confitebitur, erit minimus. Confitenti uero magnæ
in cœlo uocationis gloriam dominus eſſe confitetur. Dico autẽ uobis, quia
niſi abundauerit iuſtitia ueſtra plus quàm ſcribarum & phariſæorum, non in-
trabitis in regnum cœlorum.) Pulcherrimo ingreſſu opus legis cœpit excede
re, ut non diſſolueret eam, ſed profectu potiore præcelleret: aditum apoſtolis
in cœlum, niſi iuſtitiam phariſæorum æquitate anteiſſent, denuncians non fu-
turum. Propoſitis igitur his quæ in lege præſcripta ſunt, profectu ea non abo-
litione tranſgreditur. Lex uetuit occidere, reatum homicidij ſeueritate iudicij
expiatura. Sed male in alterum commotæ mentis affectio, idem in euangelijs
habet pœnæ: & ex præcepto fidei non minus rea ira eſt ſine ratione ſuſcepta,
quàm in operibus legis homicidium. Et qui dixerit fratri ſuo racha, reus erit
conſilio.) Racha, uacuitatis opprobrium eſt. Et qui ſpiritu ſancto plenum con
uitio uacuitatis inſimulet, ſit reus concilio ſanctorum: cõtumeliam ſpiritus ſan
cti ſanctorum iudicũ animaduerſione luiturus. Qui autem fatuum dixerit,
reus erit gehennæ ignis.) Piaculi magni periculum eſt, quem ſalem deus nun
cupauerit, eum contumelia infatuati ſenſus laceſſere: & ſtultorum intelligen-
tiam ſalientem, ſtultæ intelligentiæ exaſperare maledicto. Iſtiuſmodi igitur, æ-
terni ignis erit pabulum. Ita quicquid lex in ipſis quidem operibus damnauit,
euangeliorum fides pro contumelioſa tantum uerborũ facilitate condemnat.
Mutua igitur uniuerſos charitate deuinciens, nullam impacificæ orationis fie
ri precem patitur: ſed altario munera offerentes, ſi recordentur habere ſe cum
fratribus aliquid ſimultatum, recõciliata humana pace reuerti in diuinam pa-
cem iubet, in dei charitatem de charitate hominũ tranſituros. Et quia nullum
tempus uacuum affectu placabilitatis eſſe permittit, cito in omni uitæ noſtræ
uia recõciliari nos aduerſario benignitate præcepit: ne in reditu gratiæ moroſi
in mortis tempus non inita pace ueniamus, noſq; aduerſarius iudici tradat, &
iudex miniſtro, & in carcerem mittamur, & non exeamus inde donec redda-
mus nouiſſimum quadrantem. In præceptis dominicæ orationis remitti nobis
peccata noſtra oramus exemplo: & data aduerſarijs conditione ueniæ, ipſi ue-
niam deprecamur. Hæc itaq; negabitur nobis, ſi alijs negetur à nobis: noſtroq;
ipſi iudicio rei ſumus, ſi in iudicij tempus non remiſſis ſimultatibus tranſea-
mus

mus, aduerſario tradente nos iudici, quia manens in eum ſimultatis noſtræ ira nos arguit. Et quia charitas plurimum peccatorum tegit, & errorũ noſtrorum ambitioſa ad deum patrona eſt: nouiſſimum pœnæ quadrãtem ſoluemus, niſi precio ipſius aliquantorum criminum culpa redimatur. Quid autẽ à pluribus in hoc capite ſenſum ſit, non putaui eſſe tractandum. Hoc enim quod aduerſario reconciliari beneuolentia iubemur, ad corporis & ſpiritus aduerſantiũ ſibi concordiam retulerunt: ſed nos ordinem doctrinæ tenẽtes, & opus legis euangelicis profectibus excedentes, non putauimus intelligentiæ cõtinuationem oportere conuelli. Audiſtis quia dictum eſt, non mœchaberis &c.) Fertur ſuo curſu ordo præcepti, & prætermiſſis legis operibus, iam in euangelicis adulterio motus tantum oculi incidentis æquatur, & cum fornicationis opere punitur illecebroſa uiſus tranſcurrentis affectio. Quòd ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eum, & proijce abs te &c.) Fit innocentiæ gradus celſior, & profectum fides ſumit. Carere enim non ſolum proprijs uitijs, ſed & extrinſecus incidentibus admonemur. Non enim ex cauſis peccantium membrorum, corporis damna præcepta ſunt. Dextero enim oculo non minus ſiniſter erraret. Certe pes ſenſu concupiſcentiæ carens damno inutilis eſt, in quem pœnæ cauſa nõ incidet. Sed quia diuerſa inuicem membra, corpus tamen omnes unũ ſumus, abijcere à nobis, uel potius eruere propinquitates chariſſimorum hominum admonemur, ſi in illis aliquid tale cernamus, ne in cõſortium criminis eorum de familiaritate ueniamus: rectius utilibus & maxime neceſſarijs, tanquam oculi & pedis membris carentes, quàm uſq; in ſocietatem gehennæ uitioſæ propinquitatis teneamur affectu. Eſſet autem abſciſio membrorũ utilis, ſi & cordis eſſe poſſet exectio. Cum enim concupiſcentia efficientiæ comparetur, damnum corporis ocioſum eſt, relicto uoluntatis inſtinctu. Dictum eſt autem: Quicunq; dimiſerit uxorem ſuam, det illi repudium &c.) Aequitatem in omnes concilians, manere eam maxime in cõiugiorum pace præcepit: legi addens plura, nihil demens. Nec ſanè profectus argui poteſt. Nam cum lex libertatem dandi repudij ex libelli autoritate tribuiſſet, nunc marito fides euangelica non ſolum uoluntatem pacis indixit, uerum etiam reatum coactæ in adulterium uxoris impoſuit, ſi alij ex diſceſſionis neceſſitate nubenda ſit: nullam aliam cauſam deſinendi à coniugio præſcribens, quàm quæ uirum proſtitutæ uxoris ſocietate pollueret. Iterum audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non periurabis &c.) Lex pœnã poſuerat periurió, ut fraudulentiã mentium ſacramenti religio contineret: ſimulq; plebs rudis atq; inſolens frequentem de deo ſuo mentionem haberet familiaritate iurandi: fides uero ſacramenti conſuetudinem remouet, uitæ noſtræ negocia in ueritate conſtituens, & abiecto fallendi affectu, ſimplicitatem loquendi audiendiq; præſcribẽs, ut quod erat eſſet, non eſſet uero quod non erat: quia inter eſt & non, patens eſſet materia fallendi: & quod ultra eſt, id omne de malo eſt. Quod enim eſt, ſuum eſt ut ſemper ſit: quod uero non eſt, naturæ eſt ut non ſit. Ergo in fidei ſimplicitate uiuentib. iurandi religione opus non eſt, cum quibus ſemper quod eſt, eſt: quod non, non: & per hæc eorum & opus & ſermo omnis in uero eſt. Neq; per cœlum iurabis, quia ſedes dei eſt, & reliqua.) Non ſolum reddere nos deo ſacramenta nõ patitur, quia omnis dei ueritas dicti factiq; noſtri ſimplicitate retinenda eſt: ſed ſuperſtitionem contumaciæ ueteris condemnat. His enim elementorum nominibus Iudęis erat religio iurare, & cœli, & terræ, Hieruſalem, & capitis ſui: quibus in contumeliam dei ſacramento uenerationẽ deferebãt. Quid enim momenti erat iurare per cœlum dei ſedem, iurare per terram ſca-

 bellum

bellum pedum eius, iurare per Hieruſalem urbem breui ob inſolentiã & peccata inhabitantium deſtruẽdam: cum præſertim in præformationem eccleſiæ, id eſt, corporis Chriſti, quæ magni regis eſt ciuitas, eſſet conſtituta? Per caput autem iurare quur uellent? Nunquid uel capilli unius mutãdi facultas eſſe poterat iuranti, cum omnibus colorem natura à deo profecta ſuggereret? Atque ita hæc ſacramentorum pignora plena apud eos piaculi fuiſſe demõſtrat: cum ignorato aut neglecto opifice, religionem operibus impertirentur. Audiſtis, quia dictum eſt: Oculum pro oculo, dentem pro dente, & reliqua.) Extenſam fidei noſtræ in ęternum ſpem rebus ipſis dominus uult probari: ut ipſa diſſimulandæ iniuriæ tolerantia teſtis iudicij ſit futuri. Lex infidelem Iſrael intra metum continebat, & iniuriæ uoluntatem iniuriæ uiciſſitudine coercebat. Fides autem nullius tam grauem dolorem eſſe patitur iniuriæ, ut ultionem expectat, & illatæ ſibi quiſquam uindex ſit cõtumeliæ: quia in iudicio dei & perpeſſis iniuriam plus eſt conſolationis, & pœna ſeuerior iniurioſis. Atq; ita non ſolum ab iniquitatibus nos abeſſe euangelia præcipiunt, uerum etiam ulciſcendæ iniuriæ exigunt diſſimulationem. Nam accepta alapa maxillam alteram iubemur offerre, & mille paſſus ônus uehentes, progredi in ſpacium paſſuum duûm millium, iniuriæ augmento profectum ultionis habituri: ipſo uirtutum cœleſtium domino ad incrementum gloriæ & maxillas palmis, & flagris ſcapulas offerente. Non ſolum autem iudicij humani refugienda eſſe arbitria præcepit, uerum etiam cum damni uoluntate uitãda, ut tunicam nobis uolenti iudicio exuere mittamus & pallium: & per ſpem bonam ſeculare ſupellectilem contemnentes, inanem gentium cupiditatem, & uanitatem infructuoſæ auaritiæ arguamus. Omnibus etiam dari quæ popoſcerint iubet, & à precibus uolentium mutuari, os atq; animum non referre, ut his quibus indigent, per noſtram munificentiam expleantur, & eorum uel ſitim potu, uel famem cibo, uel nuditatem ueſtitu indulto arceamus: ac ſic bonorum eorum quibus à deo indigemus, digni reperiamur, cum obtinendi meritum indulgendi cõſuetudo conciliet. In officio quoq; diſpenſandæ eius quam accepimus gratiæ, pronos eſſe oportere demonſtrat, ut boni gratuiti ſit diſpẽſatio gratuita: & mutuari uolentibus non negemus quod mutuamur à deo, ſemper ſine habẽdi damno impertiendi miniſterio functuri. Audiſtis quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odies inimicum tuum, & reliqua.) Concluſit omnia bonitate perfecta. Amari enim lex proximum exigebat, & in inimicum licentiam odij dabat. Diligi uero inimicos fides præcipit, & petulantes humanarum mentium motus publicæ charitatis frangit affectu: non ſolum iram ab ultione depellens, ſed etiam in amorem mitigans iniurioſi: quia gentium ſit amantes amare, & commune ſit diligere diligentes. Vocat igitur nos in dei ut hæreditatem, ita & imitationem, bonis & iniuſtis Chriſti ſui aduentu in baptiſmi & ſpiritus ſacramento, & ſolem tribuentis & pluuiam: ita nos ad perfectam uitam, per hanc publicæ bonitatis concordiam, quia in nobis in cœlo perfectus pater ſit imitandus, inſtituit. Attendite iuſtitiam ueſtram, ne faciatis coram hominibus &c.) Omnem curam rerum præſentium amouet, & attentos tantum eſſe in ſpem futuri iubet, neq; ſectari uel hominum fauorẽ oſtentatione bonitatis, uel iactantiam religionis orationis publicæ copia, ſed intra conſcientiam fidei fructum boni operis continendum: quia humanæ laudis cõſectatio, eam tantum quam ab hominibus expectet, mercedem ſit receptura. Cæterum promerẽdi dei expectatio, præmium ſit longæ patientiæ conſequutura. Siniſtra quoq; manus, ut ignoret opus dextrę. Sed nũquid iſtud natura corporis ſinit? aut intelligen-

tiæ ſenſum manuum miniſteria ſortiuntur: Verum ut in dei ſcientia opera noſtra conſiſtant: cum ſub nuncupatione membrorũ in his quæ geramus, eorum quæ noſtra ſunt, atq; nobiſcum ſunt, conſcientia arceatur.

De oratione & ieiunio. De theſauro in cœlo. De lucerna corporis. De duob⁹ dñis. De cibo & ueſtitu. De uolatilib. & lilijs agri, & fœno. De ſolicitudine diei. De feſtuca & trabe in oculo. Canon V

CLauſo quoq; cubiculi oſtio iubemur orare, atq; in omni loco precem fundere docemur: & ſanctorum oratio inter feras, carceres, flammas, & de profundo maris, ac beſtiæ uentre ſuſcepta eſt. Ergo non occulta domus, ſed cordis noſtri cubiculum ingredi: & clauſo mẽtis noſtræ ſecreto orare ad deum, non multiloquio ſed conſcientia admonemur, quia dictorum uerbis opus omne pręcellat. De orationis autem ſacramento neceſſitate nos commentandi Cyprianus uir ſan- *Cyprianus*
ctæ memoriæ liberauit. Quãquam & Tertullianus hinc uolumen aptiſſimum *Tertullianus*
ſcripſerit: ſed conſequens error hominis, detraxit ſcriptis probabilibus autoritatem. Cum autem ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes. Exterminãt enim facies ſuas, ut pareant hominibus ieiunãtes &c.) Ieiuniorum profectum docet extra iactantiam confecti corporis eſſe oportere, neq; de inediæ oſtentatione fauorem gentium conſectandum, ſed omne ieiunium in ſanctæ operationis decore ponendum. Oleum enim fructum miſericordiæ eſſe cœleſtis, & propheticus ſermo eſt. Ergo bonitatis operibus caput noſtrum, id eſt, uitæ noſtræ ſenſus ornandus eſt, quia intelligentia omnis in capite eſt: Sordesq; in facie abluendæ, ne quid ſit horroris ex uitijs, ſed magis gratia candoris ſit in occurſu: atq; ita nos in ſplendorem bonæ conſcientiæ elutos, & in gratiam miſericordis operis delibutos, deo ieiunia noſtra commẽdent. Cæterũ fugientes in ieiunijs hominum conſcientiã unctis capitibus, & ridiculi magis erimus, & cogniti. Nolite theſaurizare uobis theſauros in terra, & reliqua.) Prætermiſſa igitur humanæ gloriæ & opulentiæ ſolicitudine, omnem placendi deo curam ſumi oportere demonſtrat: quia humanam laudem uel corporum uitia, uel obtrectatio inuidentium corrumpat: & hic theſaurus pecuniæ, aut detrimento ſit periculoſus, aut furto. Cæterum laus cœleſtis æterna eſt, nec ſubrepentis furto ſubtrahenda, nec tinea aut rubigine inuidiæ exedenda: corde noſtro ſedem theſauri utram ſit ſequutus habituro, & intelligentiæ noſtræ lumine aut cum pecunia damnoſa futuro, aut cum deo ſempiterno. Lucerna corporis tui, eſt oculus tuus.) Continens ſenſus eſt. De oculi enim officio lumen cordis expreſſit. Quod ſi ſimplex & lucidum manebit: claritatem æterni luminis corpori tribuet, & ſplendorem originis ſuæ corruptioni carnis infundet. Si autem obſcurum peccatis, & uoluntate erit nequam, uitijs mentis natura corporis ſubiacebit. Et ſi lumen quod in nobis eſt, tenebroſum ſit, quantas neceſſe eſt ipſarum tenebras eſſe tenebrarum? Quia iam periculoſe ſolet animi generoſitati terrenæ carnis uitioſa origo dominari, longeq; magis peccata corporis ingraueſcere, ſi etiam cupiditatibus adiuuentur animorum: ex eoq; fieri præter naturam ſuam corpora noſtra tenebroſa, ſi illis mentium lumen extinctum ſit. Quod ſi per ſimplicitatem ſpiritus retinuerimus, lumine ſuo neceſſe eſt & corpus illuminet. Nemo poteſt duobus dominis ſeruire &c.) Duûm dominorum infidele ſeruitiũ eſt, nec par eiuſdem poteſt eſſe ad ſeculum atq; ad deum cura. In alterum enim neceſſe eſt odium ſit, in alterum amor: quia idem opus diuerſæ dominorũ non conueniat uoluntati, nec pauperes ſpiritu deo placentes, ambitioſæ ſeculi huius poſſint apti eſſe iactantiæ. Ideo dico uobis,

ne cogitetis in corde ueſtro, quid manducetis: neq; corpori ueſtro, quid ueſtiatis. Nónne anima ueſtra pluris eſt quàm eſca, & corpus pluris eſt quàm ueſtimentum?) Contemptum ſeculi, & fiduciam futurorum toto ſuperiore ſermone præceperat. Nam cum ad iniuriam pronos iubet eſſe, & ad damnum uoluntarios, & ad ultionem negligentes, & ad diligendum promiſcuos, & ad humanam gloriam incurioſos: confirmare nos in ſpem bonorum æternorum laborat. Plures enim & amor præſentium, & deſperatio futurorum incertos facit: & aut illecebris capit, aut infidelitate confundit. Ergo regnū cœlorum, quod prophetæ nunciauerunt, Ioannes prædicauit, dominus noſter in ſe eſſe poſitū eſt profeſſus, uult ſine aliqua incertæ uoluntatis ambiguitate ſperari: alioquin iuſtificatio ex fide nulla eſt, ſi fides ipſa fiat ambigua. Igitur curam nullam eſſe ueſtitus & cibi præcepit, dicens & eſcis animam, & cibo corpus eſſe precioſius. Et quidem pulchrum eſt, præſentium rerum contemptu curam tantum diuinis rebus impendere: ſed altius ſermo deſcendit, & in cœleſtis dicti intelligentiam uerbis ſubiecta ratio extenditur. Theſaurū dominus condi iuſſit in cœlo, & ex oculi lumine corpori quoq; ſplendorem ſpopondit, & dominis duobus neminem placere poſſe teſtatus eſt: & poſt hæc ait: Ideo dico uobis, ne cogitetis in corde ueſtro quid māducetis, neq; corpori ueſtro quid induatis. Quę conſequuntur, nō ſatis propoſitionibus congruunt. Nunquid & unius domini ſeruus, non poſſit circa ueſtem eſſe cibūq; ſolicitus? Nūquid per aduerſam ualetudinem hebetato oculi lumine obſcurabitur corpus? aut quod corporis lumen eſſe poſſit ex oculo? Nunquid theſaurizare in cœlis ſola nuditas ac fames poterit? Sed quia corruptus circa futurorū curam infidelium ſenſus eſt, calumniantium quæ in reſurrectione corporū ſpecies ſit futura, quæ in ſubſtantia æternitatis alimonia: & cum ex difficultatibus quæſtionum inutilium quędam utendarum præſentium uoluptatum ratio quæſita eſt, inutili metu circa dei reuerentiam demorantes, in ſeculi gaudia tranſeunt, atq; ita eſt, ut duobus dominis unius infidele ſeruitium ſit. Igitur ex ſummo pietatis affectu, grauiſſimoq; diffidentię periculo ante prædicto, ita admonet: Nónne anima pluris eſt quàm eſca, & corpus pluris eſt quàm ueſtimentum? In dictis dei ueritas eſt, & rerum creandarum efficientia omnis in uerbo eſt: itaq; nec quod ſpopōdit ambiguum eſt, nec inefficax quod loquutus eſt. Nihil eſt quod non in ſubſtantia ſua & creatione corporeum ſit: & omnium ſiue in cœlo, ſiue in terra, ſiue uiſibilium, ſiue inuiſibilium elementa formata ſunt. Nam & animarum ſpecies, ſiue obtinentium corpora, ſiue corporibus exulantium, corpoream tamen naturæ ſuę ſubſtantiam ſortiuntur: quia omne quod creatum eſt, in aliquo ſit neceſſe eſt. Atq; ideo inertiam inutiliſſimæ quæſtionis deus arguens, non patitur, anima & corpore in æternitatis ſubſtantia collocandis, ſpem noſtram futuri in reſurrectiōe cibi & ueſtitus ſolicitudine demorari: ne tāto precioſiora reddenti, corpus ſcilicet atq; animam, contumelia in nō efficiendis leuioribus inferatur. Reſpicite uolatilia cœli, quoniā non ſerunt, neq; congregant in horrea: & pater ueſter cœleſtis paſcit illa. Nónne uos magis pluris eſtis illis?) Sub nomine uolucrum exemplo nos immundorū ſpirituū adhortatur: quibus ſine aliquo negocio quærendi & congregandi, uiuendi tamen tribuitur de æterni conſilij poteſtate ſubſtantia. Atq; ut ad immundos iſtud ſpiritus referri oportere monſtraret, adiecit: Nónne uos magis pluris eſtis illis? De comparationis præſtantia, diſcrimen nequitiæ & ſanctitatis oſtēdens. Quis autem ueſtrum poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum unum? Et de ueſtimento quid ſoliciti eſtis?) Fidem uitalis ſubſtantiæ noſtræ documento ſpirituum firmauit: op-

nionem

nionem autem habitus futuri, iudicio communis intelligẽtiæ dereliquit. Cum enim uniuerſorum corporum quæ uitam hauſerint, diuerſitatem in unum con ſummatum uirum perfectumq́; ſit excitaturus, ſolusq́; potens ſit ad uniuſcuiuſq; proceritatem cubitum unum & alterum tertium'ue præſtare: de ueſtitu, id eſt, de ſpecie corporum, cum tanta eius contumelia ambigemus? qui ut æqualem atq; uniformem omnem hominem efficiat, tantum menſuræ ſit huma nis corporibus additurus. Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt: non laborant, neq; nent. Dico autem uobis quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut unum ex iſtis &c.) Lilia non laborant, neq; nent: & Salomon coopertus eorum gloria non fuit, propheta magnus, & mẽrito dilectę ſapientiæ deo charus. Sed lilia naſcuntur potius quàm operiuntur. Coopertio autem uelamentum eſt corporis, non corpus ipſum. Quod ſi ad ſenſum humanæ intelligentiæ refertur, colorem lilij uelamenti candor potuerat æmulari. Sed lilia non laborantia, neq; nentia ſignificari intelligenda ſunt, ut angelorum cœleſtium claritates, quibus extra humanæ ſcientiæ eruditionem, ſuiq; operis mercedem à deo gloriæ candor indultus eſt: ne quid ex proprio labore aut arte exiſtimarentur habuiſſe. Et cum in reſurrectione ſimiles omnes angelis erunt, ſperare nos cœleſtis gloriæ uoluit operimentum, exemplo angelicæ claritatis. Eſt autem in natura iſtius germinis, ut aptiſſime cœleſtibus angelorum ſubſtantijs compararetur. Hoc enim efflorefcens, cum à ſtirpe detentæ humi radicis auellitur, naturæ ſuæ uirtutem licet aruiſſe putetur occultat, & redeunte tempore rurſum lilij ſui honore ueſtitur. Ex ſe igitur efflorefcit ac redditur, & quod eſt, nec radici poteſt debere, nec terræ: cum ille qui ſe ſubeat ſuccus ex ſe ſit. Atq; ita annuæ licet huius uiriditatis exemplo, uirtutem cœleſtis ſubſtantiæ æmulatur: cum ex eo tantum quod intra ſe acceptum habeat alatur in florem. Ideo ergo lilia non laborant, neq; nent: quia uirtutes angelorum ex ea quam adeptę ſunt originis ſuæ ſorte, ut ſint ſemper accipiunt. Si enim fœnum agri quod hodie eſt, & cras in ignem mittitur, deus ſic ueſtit, quanto magis uos modicæ fidei?) Fidei noſtræ inuiolabilem confidentiam exemplorum autoritate confirmat: ut tanto maioris periculi res ſit ambigere, quanto impenſiore cura omnem occaſionem infidelitatis abſtulerit. Fœnum non idcirco naſcitur, ut detur igni, neq; ideo ueſtiendi eius peculiaris deo cura eſt ut cremetur: ſed ſub fœni nomine, nũcupatas eſſe à deo gentes crebro inuenimus. Germen autem illud eſt, quod uirtutis ſuæ flore dilapſo, ad calorem ſolis areſcit. Igitur requies nulla gentibus, neq; mortis, ut uolunt, compendio quies dabitur: ſed corporalis & ipſis æternitas deſtinabitur, ut ignis æterni in ipſis ſit æterna materies, & in uniuerſis ſempiternis exerceatur ultio ſempiterna. Si igitur gentibus idcirco tantum indulgetur æternitas corporalis, ut mox igni iudicij deſtinentur: quàm profanũ eſt, ſanctos de gloria æternitatis ambigere, cũ iniquis æternitatis opus præſtetur ad pœnã? Omnem igitur expectationẽ noſtram in fide repromiſſionum & uirtutis ſuæ poteſtate exegit collocari: ut cura rerum quibus indigemus omiſſa, ab eo potius omnia à quo ipſi uitale exordium ſumpſimus, expetamus, regnũq; dei uitæ noſtræ ſtipendijs quæramus. Et hæc recte perfecteq; uiuentiũ merces eſt: ut in nouam cœleſtemq; ſubſtantiam ex hac corruptibilis corporis materie transferantur, & corruptio terrena cœleſti incorruptione mutetur. Gentiũ igitur eſt, infidelitatis iſtius cura angi: quibus ſeculi amore detentis, et corporis gaudijs occupatis, nullũ per fidem & confeſſionẽ dei in cœleſte regnũ iter quæritur & optatur. Nolite ergo ſolliciti eſſe de craſtino. Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibi ipſe, Sufficit diei mali-

cia ſua.)Cõmune iudiciũ eſt,diem eſſe labentium temporũ curſum luce ſolis il-
luminatum,quem nox interiectu diſcriminat,& interuentu ſuo diei diem ſub-
rogat.Futuri autem temporis ſignificantia continetur in craſtino. Ergo de fu-
turo ſolicitos nos eſſe deus uetuit:incuria autem ſolicitudinis relaxatæ,nõ ne-
gligentiæ,ſed fidei eſt.Quur enim ſoliciti ſimus in craſtino,cum craſtinus dies
ſibi ipſe ſolicitus ſit? Ergo anxietatem noſtram ipſa pro nobis dies ſolicita de-
pellit.Sed ſolicitudo,ut arbitror,proprius eſt hominis affectus:hanc autẽ exci-
tat aut curæ,aut metus,aut doloris anxietas. Dies uero curſus eſt temporis:&
ſola prouidentia conſecuta,ſolicitudinis recipiunt affectum. Conſtituetur er-
go dies eſſe animal quod & caueat, & proſpiciat & curet, cui & malicia pro-
pria ſufficiat,neq; extrinſecus accidẽti ſit cumulanda peccato. Sed natura rei,
non capit diei deputare mentis affectum:ergo & quòd ſibi ipſa ſolicita eſt, &
quòd ei malicia ſua ſufficit,& quòd inhibemur ſoliciti eſſe de craſtino, totum
ſub dicti cœleſtis ſignificantia continetur.Iubemur igitur non ambigere de fu
turis,ſatis enim uitæ noſtræ malitia, & dierum quibus uiuimus peccata ſuffici-
unt,ut circa hæc purgãda & promerẽda omnis uitæ noſtræ meditatio laborq;
uerſetur,ne etiam de futurorum diffidentia inexpiabilis irreligioſitas contra-
hatur: Cũ ceſſante cura noſtra,ipſa in officio ſuo,quæ ſunt futura,ſolicita ſint,
& nobis æternæ claritatis profectus dei procurante bonitate,iam non ſolicitis
præparetur. Nolite iudicare,ne iudicemini. Quo enim iudicio iudicaueri-
tis,iudicabitur de uobis.) Omne iudicij officiũ penitus ſubmouet, nec ullum
omnino ſuſcipi patitur.Sed compugnare propoſitis ſubſequentia exiſtiman-
tur,cũ dicit:Quo iudicio iudicaueritis,iudicabitur de uobis. Sed ſuperius ait:
Nolite iudicare,ne iudicemini. Nunquid boni iudicij arbitrium ſuſcipi nõ o-
portebit? Atqui profitetur pro conditione iudicij iudicandos,& uniuerſis ge-
nere quo menſi ſunt metiendum.Ergo nunquam bene iudicabitur, ſi omnino
non erit iudicandum.Sed iamdudum, ut ſuperius cognoſcitur, nihil in uerbis
dei leue aut inane tractatur:omniſq; hic ultra ſenſum gentilium aurium ſermo
eſt.Iudicari enim de ſponſionibus ſuis uetuit:quia ut iudicia ex incertis rebus
inter homines ſumuntur,ita et hoc iudicium aduerſum deum ex ſentiendi atq;
opinandi ambiguitate ſuſcipitur:quod penitus repellit à nobis,ut cõſtans po-
tius fides retineatur,quia non ſicut in rebus cæteris peccatum ſit perperam iu-
dicaſſe,ſed in his rebus tantummodo de deo iudicium initum eſſe ſit criminis.

Quid autem uides feſtucam in oculo fratris tui,& trabem in oculo tuo non
uides? & reliqua.)In conſequentibus docuit ſolam in ſpiritum blaſphemiã ex-
tra ueniam futuram,cæteris omnibus deo indulgentiã largiente.Peccatum au
tem in ſpiritũ eſt,deo uirtutis poteſtatẽ negare, & Chriſto ſubſtantiã adimere
æternitatis:per quẽ quia in hominẽ deus uenit,homo rurſum fiet in deũ.Ergo
quantũ inter feſtucam & trabẽ diſcriminis eſt, tantũ oſtendit peccatũ in ſpiri-
tum conditionẽ cæterorum criminũ excedere, ut cum infideles delicta corpo
ris alijs exprobrẽt,onus peccati quo de promiſſis dei ambigãt,in ſe ante nõ ui
deant,in oculo utroq; tanquam in mentis acie inſidente.Fit enim ſæpe, ut aſſu
mamus nobis arguendi aliquos autoritatem, ſine ullo propriæ emendationis
exemplo:& medendæ cæcitatis alienæ iactantiam prę feramus, ipſi in tenebris
corrupti luminis cõſtituti:cum difficile quenquam ſit præſtare quod exigat, &
optimum ſit exemplo potius docere quàm dictis. Cura ergo proprie adhiben
da eſt cæcitati:quia ex natura rerum eſt,non prius aliquem purgandæ de ocu-
lo fratris feſtucæ idoneum effici poſſe doctorem,quàm de mentis ſuæ lumine
trabem perfidiæ grauantis eiecerit.

De mar

De margaritis ante porcos. De pſeudoprophetis. De domo ædificata ſuper petram. Canon VI

NOlite dare ſanctum canibus, neq; miſeritis margaritas ueſtras ante porcos &c.) Præceptis & promiſſis dei nihil precioſius ſanctiusq; eſt, quę ſanctificatis nobis immortalitatis theſaurum largiuntur. Horum igitur ſacramẽta atq; uirtutes neq; in gentes efferre, neq; cum hæreticis conferre permittimur. Canes enim de oblatrandi aduerſus deum rabie, gentes ſunt nuncupatæ. Porcorum uero hæreticis eſt nomen: quia quamuis ungulæ bifidæ ſint, acceptam tamẽ dei cognitionem non ruminando diſponunt. Ergo & incorporationem uerbi dei, & paſſionis myſterium, & uirtutem reſurrectionis non promiſcue tractare nos conuenit, neq; imperite incurioſeq; proferre: ne ignorantiã noſtram, ſi perfectæ ſcientiæ deſit inſtructio, proterant atq; cõculcent, & infirmitatem in domino paſſionis irrideant: cõuerſiq; in nos, cõtradictionũ aculeis imperitiam noſtram fidemq; diſrumpant. Sed in his quę ignorauimus, uia nobis conſequendę ueritatis aperitur: quam obtinere in ſola precum mora eſt. Vt igitur ſentiamus credamusq; omnia, & nullo ambiguæ uoluntatis differamur incerto, orandum eſt, quærendum eſt, pulſandum eſt: oratione miſericordiam, inquiſitione profectum, tentamento aditum reperturis. Quinetiam ad ſpem obtinendi exemplo humani affectus docemur. Nam cum nos filijs piſcem panémue poſcentibus, non ſerpentem ſimus aut lapidem reddituri: quanto magis nobis optimus ac præſtantiſſimus pater deus orantibus perfectæ fidei munera largietur, neq; ſit pro uitæ cibo lapidem duritiæ gentilis, aut pro baptiſmi conſeruatione ſerpentẽ ueneni hæretici præſtiturus. Conſummauit deinde omnia bonitatis exemplo, uniuerſos amoris mutui pace coniungens: in eo legis & prophetarum mandata conſtituens, ut uniuerſorum in nos bonitatem optantes, ipſi omnibus boni ſimus. Intrate per anguſtam portam. Quàm lata & ſpacioſa uia quæ ducit ad perditionem.) Arduũ in cœlum iter homini eſt, & aditus anguſtus ac tenuis. Cæterum perditionis uia lata eſt: hanc plures obtinent, illam porrò pauci inueniunt. Paucis enim damna rerum præſentium chara ſunt: quibus cupiditates & animi uincere & corporis frangere, & expoſita totis ſeculi uiribus illecebrarum omnium lenocinia præterire, maximum cœleſtis ſpei lucrum eſt. Illis autem quibus ſolum bonum eſt ſcortari, comeſſare, ambire, inſoleſcere, faſtidire, odiſſe, diripere: plurimus eſt frequẽtantium iter tale comitatus. Et quia paucorum eſt uiam anguſtam inuenire, fraudulentiam eorum qui eam ſe quærere mentiuntur exponit dicens: Attendite à pſeudoprophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium, & reliqua.) Blandimenta uerborum & manſuetudinis ſimulationem, admonet fructu operationis expendi oportere: ut non qualem quis uerbis referat, ſed qualem ſe rebus efficiat ſpectemus: quia in multis ueſtitu ouium rabies lupina contegitur. Ergo, ut ſpinæ uuas, ut tribuli ficus non generant, & ut iniquæ arbores utilia poma non afferunt: ita ne in iſtis quidem conſiſtere docet boni operis effectum, & idcirco omnes cognoſcendos eſſe de fructibus. Regnum enim cœlorum ſola uerborum officia nõ obtinent: neque qui dixerit domine domine, hæres illius erit. Quid enim meriti eſt domino dicere, domine? Nunquid dominus non erit, niſi fuerit dictus à nobis? Et quæ officij ſanctitas eſt nominis nuncupatio, cum cœleſtis regni iter obedientia potius uoluntatis dei, non nuncupatio reperta ſit? Multi mihi dicent in illa die: domine domine, nónne in tuo nomine prophetauimus? et reliqua.) Etiam nunc pſeudoprophetarum fraudulentiam & hypocritarum ſimulamenta

lamenta condemnat: qui gloriam ſibi ex uerbi uirtute præſumunt, in doctrinæ prophetia & dęmoniorum fuga, & iſtiuſmodi operum uirtutibus. Atque hinc ſibi regnum cœlorum pollicentur: quaſi uero eorum aliquid proprium ſit, quę loquuntur aut faciunt, & non omnia uirtus dei inuocata perficiat: cum doctrinæ ſcientiam lectio afferat, dæmonia Chriſti nomen exagitet. De noſtro igitur eſt beata illa æternitas promerenda: præſtandumq́ eſt aliquid ex proprio, ut bonum uelimus, malum omne uitemus, totoq́ affectu præceptis cœleſtibus obtēperemus, ac talibus officijs cogniti deo ſimus, agamusq́ potius quod uult, quàm quod poteſt gloriemur, repudians eos ac repellens, quos à cognitione ſua opera iniquitatis auerterint. Omnis ergo qui audit uerba mea & facit ſimilem æſtimabo uiro ſapienti, qui ædificat domum ſuam ſuper petram, & reliqua.) Senſus eſt ſuperioribus iunctus. Obiurgans enim pſeudoprophetarum iactantiam, & hypocritarum figmenta: per comparationis exemplum, perfectæ in ſe fidei hominem exponit. Quòd is qui uerba ſua & audit & facit, ſuper petram ſit ædificatus, & fundamento ſtabili firmoq́ incidentium tempeſtatum impetu non poſſit diſſolui. In petra ſeipſum dominus ſignificat, ualidum excelſi ædificij fundamētum: Eum autem qui ex ſe in ſublime opus excreuerit, moueri non poſſe uel pluuijs, uel fluminibus, uel uento. In pluuijs, blandarum & ſenſim illabentium uoluptatum illecebras ſignificat, quibus primum fides rimis patentibus immadeſcit. Poſtq́ torrentiū procurſus, id eſt, grauiorum cupiditatum motus incurrit: atq́ exinde tota uentorum uis circūſtantium deſæuit, uniuerſus ſcilicet zabolicæ poteſtatis ſpiritus infertur. Sed fundamento petræ homo ædificatus inſiſtet, nec moueri loco ſuo poterit. Stultus uero hæc audita diſſimulans, tanquam ſuper arenā opus ædificationis impenderit, infideliter ſtat, cito pluuijs illabentibus ſubluendus, & fluminibus propellendus, & uentis differendus, ſecundum naturam ſuper quas ædificatus eſt arenarum, cum graui ruinæ ſuæ ſtrage ſoluendus. Atque ita ſuperiorum conturbationum exemplo dominus nos uoluit & efficere quæ iuſſit, & credere quæ ſpopondit. Conſummatis igitur omnibus, turbæ mirabantur doctrinam eius: quia ſe non ſcribarum & pharisęorum more docuiſſet. In uerborum enim uirtutibus, effectus poteſtatum metiebantur.

De leproſo quem curauit dominus. De puero tribuni paralytico.
De ſocru Petri. De plurimis & diuerſis curis. Canon VII

ET deſcendente eo de mōte, ſecutæ ſunt eū turbæ multæ. Et ecce leproſus quidam ueniens adorabat eum dicēs: Domine ſi uis potes me mūdare &c.) In exordio ſermonis admonuimus, ne quis fortè exiſtimaret aliquid rerum geſtarum fidei detrahendum, ſi res ipſas profectus rerum conſequentium continere in ſe doceremus. Nihil enim ueritati detrahit, imitationem ueritas cōſecuta. Toto igitur ſuperiore ſermone dominus fidei præcepta tradiderat, legem exceſſerat: iam inutilem atq́ inefficacē excedendo ſignificans. Mandatorū obſeruantiam exegerat, ante promiſſorū ſuorum ſpem fidiſſimam imperauerat: quid igitur poſt hæc primū geſſerit contuendum eſt. Adeſt leproſus, emūdari ſe rogat, purgatꝰ uerbi poteſtate, contactum iubetur ſilere, ſed tamen oſtendere ſe ſacerdoti, & munus quod Moyſes in teſtimoniū fieri præcepit offerre. Curatio igitur obedientis & credētis turbæ, & cum domino de mōte uenientis adoratio in leproſo oſtenditur: quæ uitioſa labe corporis contaminata, audita regni cœlorū prędicatione, curari ſe rogat, contactu corporis uiſitatur, uerbi uirtute curatur. Et ut ſalus hæc non offerretur potius quàm quæreretur, ſilentium imperatur. Et oſten

oſtendere ſe ſacerdotibus iubetur:ut prænunciatus in lege factis & operibus cernatur,& in quo lex infirmabatur, in eo uirtus intelligeretur:præmiũ quoq; receptæ ſalutis qui purgatus eſt,deo offerat. Sed ut donũ illud non ſit ex auibus,ſed ut homo ipſe à ſordibus peccati corporis emũdatus, in ſacrificium dei tranſeat:quia quod Moyſes in lege præceperit,teſtimonium ſit, non effectus.

Poſt hæc autem cum introiſſet Caparnaum,acceſſit ad eum quidam tribunus rogans eum & dicens:Puer meus iacet in domo paralyticus &c.) Sequitur emundationem leproſi, paralytici pueri curatio. Sed quid iſtud eſt, quod non dignum ſe tribunus pueri dominus profitetur eſſe,ut Chriſtus domum eius introeat,puerum uideat,& præſens præſenti opem afferat:ſeq; habere milites,iubere quod uelit, & in poteſtate poſito parere ſibi plurimos? Similiter & dominum curationem uerbo poſſe præſtare? De tribuno poſuiſſe me ſatis ſit,principem eſſe gentium crediturarũ. Quis hic princeps ſit cui ſubiecti ſunt plures,qui uolet ſcire,Moyſi in Deuteronomio canticũ,& Salomonis librum Eccleſiaſticum,ubi de diſperſione gentium quædam locuti ſunt, legat: nobis tantum de puero tractatus ſit. Succedit deinde in hoc puero poſt paralytici ſanitatem curatio populi de monte deſcendentis, ſalus gentium. Iacebat enim puer diſſolutus in domo humili, corruptibili, & ingreſſu eius, cuius tamen egens erat, ſaluatoris indigna. Et tribunus ſcit puerum uerbo poſſe ſanari: quia ſalus gentium omnis ex fide eſt,& in præceptis domini uita eſt uniuerſorum. Igitur iacentes in ſeculo,& peccatorum morbis diſſolutæ gentes exiſtimandæ ſunt: omnibus undiq; artubus fluidis, & ad conſiſtendi officium ingrediendiq; corruptis. Quarum ſalutis ſacramentum in tribuni puero expletur, non tamen ingreſſuro domum Chriſto:quia licet in ſeculo demoratus ſit, uitia tamen ſeculi & peccata non adijt. Miratus deinde fidem ait:Non inueni tantam fidem in Iſrael. Non erat tribunus iſte de gentibus: & quomodo in Iſrael fides talis non eſt reperta,cum qui crederet eſſet Iſraelita? Sed ut ſimilitudinem futuri hæc ipſa ueritas æmularetur,idcirco uerbi ratio ſubiecta eſt,tantam fidem quanta gentium eſt in Iſrael non reperiendam, & cum Abraham & Iſaac & Iacob in regno cœlorum ex ultimis gentibus quieturos. Perfecta quidem eſt in puero ſecundum credentis fidem ueritas ſanitatis: ſed præſentium efficientia etiam futurorum imagini proficere monſtratur, quando & tribuno credente,& puero ſaluato,nec talis in Iſrael fides reperta eſt, & regni cœlorum conſortium cum Abraham gentibus deſtinatur. Cum ueniſſet Ieſus in domum Petri, uidit ſocrum eius iacentem & febricitãtem, & reliqua.) In ſocru Petri, uitioſa infidelitatis æſtimatur affectio: cui adiacet libertas uoluntatis,quæ nos quadam ſibi coniugij ſocietate coniungit. Ergo ingreſſu domini in Petri domum,id eſt,in corpus, curatur infidelitas peccatorum calore exæſtuans: & uitiorum ęgra dominatu,mox deinde ſanata officij famulatu miniſtrat. Nam primus credidit,& apoſtolatus eſt princeps:& quod in eo ante lãguebat, dei uerbo inualeſcens miniſterio tanquam publicæ ſalutis operatum eſt. Recte autem hanc ex ſocru Petri ſimilitudinem ad affectionem infidelitatis aptari,loco qui de nuru & ſocru conſequitur tractabimus: nunc autem ideo infidelitas ſocrus Petri nuncupabitur,quia uſq; dum credidit, uoluntatis ſuæ ſeruitio detinebatur. Veſpere autem facto obtulerunt ei multos dæmonia habentes,& eijciebat ſpiritus immundos &c.) Curationem promiſcuam horis ueſpertinis,concurſu eorum quos poſt paſſionem docuit recognoſcimus: omnium peccata dimittens,omnium infirmitates auferẽs.& malarum uoluptatum inſidentium incentiua depellens, paſſione corporis ſui ſecundum propheta-

rum

rum dicta infirmitates humanæ imbecillitatis abſorbens. Videns autem Ieſus turbas multas circum ſe, iuſſit diſcipulos ſuos ire transfretum. Et accedens ad eum quidam ſcriba, ait: Magiſter ſequar te quocunq; ieris, & reliqua.) Multa incurrunt quæ ſenſum communem mouere poſſunt, at non nos intelligentiam fingimus, ſed geſta ipſa nobis intelligentiam impertiūtur. Neq; enim res intelligentiæ, ſed rei intelligentia ſubſecundat. Turbæ plures ſunt, & ire trans fretum dominus diſcipulis præcipit. Non exiſtimo cadere in ſaluatoris bonitatem, ut circūcurſantes relinquere uoluerit: & ſecretum quoddam impertiendæ ſalutis eligere. Deinde conſequitur ſcriba dicens, magiſtrum ſe quocunq; ierit ſecuturum: ſed nihil à ſcriba dictum factum'ue legitur, quod poſſet offendere. Dominus reſpondit: uulpibus eſſe foueas, & cœli uolucribus nidos quieſcendi, filio autem hominis, quò reclinet caput ſuum, locum eſſe nullum. Et diſcipulum poſtulaſſe dari ſibi tempus patris ſepeliendi: hoc negatum, et pij atq; humani officij uetitam religionem. Ergo rerum tantarum, & tam diuerſarum ratio promenda eſt: atque ita ut ſecundum continentem rerum ordinem grauiſſimas ueritatis ipſius cauſas interioris ſignificantiæ intelligentia explicet, diſcipulorū nomen non in duodecim tantum apoſtolis uerſari exiſtimandum eſt. Nam præter apoſtolos plures fuiſſe diſcipulos legimus. Ex omni igitur turba quædam fieri uidetur electio: eorum ſcilicet qui dominum per multa ſeculi huius pericula & iactationes eſſent ſecuturi. Eccleſia enim inſtar eſt nauis, &
Vector paſſiue plurimis locis ita nuncupata eſt: quæ diuerſiſſimi generis & gentis uectore ſuſcepto, ſubiecta eſt omnibus & uentorum flatibus, & maris motibus. Atq; ita illa & ſeculi & immūdorum ſpirituum uexatur incurſibus. Propoſitis enim periculorum omnium motibus, Chriſti nauem, id eſt, eccleſiam introimus: ſcientes nos mari uentoq; iactādos. Vt igitur ordo typicæ ſignificantiæ cohæreret, poſſetq; intelligi fidelium portio conſcendentiū nauem, & infideliū turba reſidentium: ſcribæ & diſcipuli perſona ſubiūgitur. Et quidam ſcriba, qui eſt unus ex doctoribus legis, an ſit ſecuturus interrogat. Quaſi uero lege non hunc eſſe Chriſtum, quem ſequi eſſet utile contineretur. Igitur infidelitatis affectum ſub differentia interrogationis expreſſit: quia fidei aſſumptio non interrogāda eſt, ſed ſequenda. Vt aūt eadem interrogatio infidelitatis eſſet punita iudicio, dominus reſpondit uulpes habere foueas, & uolucres cœli nidos quibus requieſcant, hominis autem filium non habere ubi caput ſuum reclinet. Vulpes eſt animal inſidioſum circa domorū ſe occulens foueas, & domeſticis auibus inſidians: atq; hoc nomine pſeudoprophetas nūcupari aliquot locis legimus. Volucres autem cœli ſæpenumero immundos ſpiritus cognominari didicimus. Dei ergo filius paucitatem ſequentium cōtuens, & doctori legis diffidenti an ſequeretur ipſum, exprobrat pſeudoprophetis eſſe foueas, & immundis ſpiritibus nidos quieſcendi: quòd extra nauem relicti, id eſt, extra eccleſiam poſiti, effecti ſint incolatus pſeudoprophetarum & habitatio dæmonum. Filiū autem hominis, ſe ſcilicet, cui caput deus ſit, nō reperire in quos collocata dei cognitione requieſcat: inuitatis omnibus ut in nauem, ita in eccleſiā, paucis metu maris, id eſt ſeculi, ſecuturis. Adeſt poſt hæc diſcipulus, non interrogans an ſequatur (iam enim ſequi oportere ſe credidit) ſed permitti ſibi orans ſepelire patrem. Accipimus in dominicæ orationis exordio, ita primum precandum: Pater noſter qui in cœlis es. Ergo quia credentis in diſcipulo populi perſona eſt, admonetur, ut meminerit quòd pater ſibi unus in cœlis eſt. Sequi autē dominum iubetur, quia & uolebat ita, ut mortui mortuum ſepeliant. Sed nullum arbitror officium expectari à mortuis poſſe. Quomodo ergo mortui mortuos huma-

humabunt? Primum igitur oſtendit, perfectam in ſe fidem nulla ſecularis in alterum officij religione eſſe deuinctam. Deinde, inter fidelem filium patremq́ infidelem ius paterni nominis non relinqui. Non igitur obſequium humandi patris negauit: ſed addendo, dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos, admonuit non admiſceri memorijs ſanctorum mortuos infideles. Mortuos autem etiam eos eſſe qui extra deum uiuant. Et idcirco mutua mortuis officia relinquenda, ut mortui ſepeliantur à mortuis: quia per dei fidem uiuos uiuo oporteat adhibere.

De diſcipulis in naui excitantibus Ieſum. De duobus dæmoniacis in terra Geraſenorum. De paralytico curato & lectum ſuum ferente. Canon VIII

ET aſcendente eo in nauiculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli. Et ecce tempeſtas magna facta eſt in mari. & reliqua.) Nauem diſcipulis introgreſſis tempeſtas oritur, mare commouetur, nauigantes turbantur. Ipſe uero ſomno conſopitus timentium metu excitatur, oratur ut opē afferat. Et increpitis his quod modicæ eſſent fidei, uento & mari tranquillitatem imperauit: cum admiratione hominum, præceptis eius uentum & mare obediſſe. Igitur ſecundū hæc, eccleſiæ intra quas uerbum dei nō uigilauerit, naufragæ ſunt: nō quòd Chriſtus in ſomnum relaxetur, ſed quòd ſomno noſtro cōſopiatur in nobis. Maxime autem illud accidit, ut à deo præcipue in periculi metu & uexatione ſperemus: atq; utinā uel ſpes ſera confidat ſeſe periculum poſſe euadere, Chriſti intra nos ſeruitute uigilante. Perpetuam autem nobis obiurgationis ſuæ recordationē relinquit, dicens: Modicæ fidei, quid timidi eſtis? Metum ſcilicet motuum ſecularium, cū quibus Chriſti fides uigilet, nullum eſſe oportere. Conſequitur deinde hominum admiratio dicētium. Qualis hic homo eſt, quia uenti & mare obediunt ei? Nō diſcipulorum hic ſermo, ſed gentium eſt. Nam cum ſuperius & diſcipulos tantum nauem introiſſe, & à diſcipulis excitatum eſſe dixiſſet: nūc admiratos eſſe homines ſignificat, hominem in ipſa admiratione dicentibus: qua nominum conuerſione intelligitur, omnia opera Chriſti omnesq́ eius uirtutes ut dei eſſe laudandas, quia piaculi gentilis miſerrimiq́ erroris ſtultitiā demonſtrat, quòd eum ex humilitate paſſionis hominem potius nuncupent, quàm ex uirtutibus deum. Et cum ueniſſet trans fretum in regione Geraſenorum, occurrerunt ei duo homines dæmonia habentes, de monumentis exeuntes, periculoſi nimis. & reliqua.) Duûm hominum occurſus, dęmonum in duos homines longa poſſeſſio, & periculoſa tranſeuntibus uia, & transfugiendi in porcos deprecatio, & purgatis hominibus gregis ipſius per præceps in mare caſus, dehinc paſtorum in oppidum fuga, populi de ciuitate progreſſus, & ne urbem dominus adiret legatio, & reditus eius in patriā, & illic paralytici lecto iacentis oblatio, & pro fidei merito in tempore ipſo peccatorum remiſſio, & murmur ſcribarum, & uirtutis confeſſio, & paralytici etiam ſub onere lectuli in domū reditus, & hominum admiratio, hanc habent cauſam. In exordio generis humani in tres fuit humani generis diuiſio, Noe ſcilicet filiorum, ex quibus ſecundum prophetiam Geneſis, Sem in poſſeſſionem dei lectus eſt. Extra urbē autem, id eſt, extra legis & prophetarū ſynagogam, duos homines in monumentis dæmones detinebant: duarum ſcilicet gētium origines, intra defunctorum ſedes & mortuorum reliquias obſederant, efficientes prætereuntibus uiam uitæ præſentis infeſtam. Igitur ut eſſet in rebus gerendis futuri plena meditatio, ueniente domino duo homines occurrunt, ut occurſu eorum concurrentium

ad ſalutem uoluntas indicaretur. Sed in hominibus dæmones proclamant, cur
ſedem inuideat, cur ante iudicij tempus infeſtet. Adiacebat etiam eis duobus
gentium populis plebs ex Sem genere Sadducæorum, quorum hæreſis ex Iu-
dæis negatæ reſurrectionis piaculum eſt. Videntes igitur dæmones, non ſibi
iam locum in gẽtibus derelinqui, ut patiatur habitare ſe in hæreticis deprecan
tur: quibus occupatis, totus in mare impetu rapido per præceps grex coactus
eſt, in cupiditatem ſcilicet ſecularium, dæmonum præcipitatur inſtinctu: in a-
quis multis, id eſt, cum reliquorum gẽtilium infidelitate morituri. Atq; etiam
in hoc typica ratio ſeruata eſt, ut nõ ſatis eſſet dixiſſe præcipitatos in mare: niſi
etiam adderetur, & mortui ſunt in aquis multis. Quorum principes, atq; paſto
res rerum talium admiratione turbati ad urbem ueniũt, & quæ geſta ſunt nun-
ciant. Vrbs illa Iudaici populi habet ſpeciem: qui Chriſti operibus auditis, do
mino ſuo obuiam pergit, prohibens ne fines ſuos urbemq; contingeret (neq;
enim euangelicam legem percepit) à qua repudiatus in ciuitatem ſuam reuer-
titur. Deo ciuitas fidelium plebs eſt. In hanc igitur naui, id eſt eccleſiam, inue-
ctus introijt. Iamq; in paralytico gentium uniuerſitas offertur medenda, & cu
rationis ipſius uerba ſunt contuenda. Non dicitur paralytico: ſanus eſto, non
dicitur: ſurge & ambula, ſed dicitur: Conſtans eſto fili, remiſſa ſunt tibi pec-
cata tua. In Adam uno, peccata uniuerſis gentibus remittuntur. Hic itaque
angelis miniſtrandus offertur, hic filius nuncupatur, qui primum dei opus eſt:
huic remittuntur animæ peccata, & indulgentia primæ tranſgreſſionis ex ue-
nia eſt. Non enim paralyticum peccaſſe aliquid accepimus: cum præſertim a-
lio in loco idem dominus dixerit, cæcitatem à natiuitate non ex peccato aut
proprio aut paterno fuiſſe contractam. Veritatis deinde ordo ſuccedit in ge-
ſtis, quamuis futuri ſpecies expleatur in dictis. Mouet ſcribas remiſſum ab ho-
mine peccatum, Hominem enim tantum in Ieſu Chriſto contuebantur: & re-
miſſum ab eo, quod lex laxare non poterat. Fides enim ſola iuſtificat. Dein-
de murmurationem eorum dominus introſpicit, dicitque: facile eſſe filio ho-
minis in terra peccata dimittere. Verum enim nemo poteſt dimittere pec-
cata, niſi ſolus deus: ergo qui remittit deus eſt, quia nemo remittit niſi deus.
Deus in homine manens curationem homini præſtabat: & nulla ei agendi aut
loquendi erat difficultas, cui ſubeſt totum poſſe quod loquitur. Porrò autem
ut ipſe in corpore poſitus, intelligi poſſet eſſe qui & animis peccata dimitte-
ret, & reſurrectionem corporibus præſtaret, ait: Vt ſciatis quoniam filius ho-
minis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico: Surge, tol-
le lectum tuum. Satis fuerat dixiſſe, ſurge: ſed quia omnis erat perficiendi ope
ris ratio explicanda, adiecit: Tolle lectum tuum, & uade in domum tuam. Pri
mum remiſſionem tribuit peccati, dehinc uirtutem reſurrectionis oſtendit:
tum ſublatione lectuli, infirmitatẽ ac dolorem corporibus docuit abfuturum:
poſtremo reditum in domũ propriam, iter in paradiſum credentibus eſſe red-
hibendum, ex quo Adam parens uniuerſorum peccati labe diſſolutus exceſ-
ſerat. Videntes autem turbæ timuerunt. Opus iſtud admiratio potius conſe-
qui non metus debuit: ſed manet etiamnum ordo myſterij, ut ueritati præſen
tium futurorum ſpecies adiecta ſit dictorũ & factorum. Domini uirtutem tur
bæ timent. Magni enim timoris res eſt, non dimiſſis à Chriſto peccatis in mor
tem reſolui: quia nullus ſit in domum æternam reditus, ſi cui indulta non fue-
rit uenia delictorum. Et honorificauerunt deum, qui tantam dedit poteſta-
tem hominibus.) Concluſa ſunt omnia ſuo ordine, & ceſſante iam deſperatio-
nis timore honor deo redditur, quòd tantam dederit hominibus poteſtatem:
ſed

ſed ſoli hoc Chriſto erat debitum, ſoli de communione paternæ ſubſtantiæ hęc agere erat familiare. Nō ergo hoc uenit in admirationē quòd poſſet iſta (quid enim non poſſe deus crederetur?) alioquin laus de uno homine, non de pluribus extitiſſet: ſed dclati deo honoris hinc cauſa eſt, quòd poteſtas hominibus hac uia data ſit per uerbum eius, & peccatorum remiſſionis, & corporum reſurrectionis, & reuerſionis in cœlum.

De Matthæo publicano. De phariſæorū, & diſcipulorum Ioannis ieiunio. De adſutu panni rudis. De profluuio mulieris. De filia principis excitata à mortuis. De duobus cæcis. De ſurdo & muto. Canon IX

IT cum tranſiret inde Ieſus, uidit hominem ſedentem in teloneo Matthæum nomine, & ait illi: Sequere me. & reliqua.) Matthæum publicanum ſedentem in teloneo ſequi ſe iubet, & cōcedens in domum conuiuium inſtruit, & cum eo publicanorum & peccatorum turba diſcumbit: phariſæis diſcipulos obiurgātibus, cur magiſtro cū publicanis cibus eſſet. Quibus reſpondit: Sanis medico opus non eſſe, ſed curatione ægrotos indigere: euntesq́; iubet diſcere quid ſit, miſericordiam malle quàm ſacrificium. Publicanorum nomen ex uita eſt, qui relictis legis operibus, gerere ſe uſu communi & publico maluerunt. Ergo è domo, id eſt, ex peccatis corporis, Matthæum dominus euocauit, in cuius mentem ingreſſus recumbit. Hic enim idem Euangelij iſtius ſcriptor eſt, & de peccati ſui domo exiens, dominum ipſe ſuſcepit, interiore eius habitatione illuminatus, intra quem Euangelicis cibis peccatoribus & publicanis conuiuium diuite copia præparatur. Aemulatio deinde agitat Iudæos, dominum publicanis & peccatoribus communicare, quibus ille operta infidelitatis uelamine uerba legis exprompſit. Se quidem ęgrotis opem ferre, & medicinam egentibus præſtare: Eis autem qui ſe ſanos exiſtimarent, neceſſariam curationem nullam eſſe. Sed ut intelligerēt, neminem ſuorum ſanum eſſe, admonuit ut ſcirent quid eſſet: Miſericordiam uolo, non ſacrificium: legem ſcilicet ſacrificiorum obſeruatione deuinctam opem ferre non poſſe, ſed ſalutem uniuerſis in miſericordiæ indulgentia reſeruari. Non enim ueni iuſtos uocare, ſed peccatores in pœnitentiam. Omnibus uenerat, quomodo ergo non ſe iuſtis ueniſſe dicit? Erant ergo quibus neceſſe non erat ut ueniret? Sed nemo iuſtus ex lege eſt. Oſtendit ergo inanem iuſtitiæ eſſe iactantiam: quia ſacrificijs infirmis ad ſalutem, miſericordia erat uniuerſis in lege poſitis neceſſaria. Nam ſi iuſtitia fuiſſet ex lege, uenia per gratiam neceſſaria non fuiſſet. Tunc acceſſerunt ad eum Ioannis diſcipuli, dicentes: Quare nos & phariſęi ieiunamus frequenter, diſcipuli autem tui non ieiunant?) Ieiunabant phariſæi & diſcipuli Ioannis, & apoſtoli non ieiunabant. Sed iſtis ſpiritualiter reſpondit, ſponſumq́; ſe Ioannis diſcipulis oſtendit. Ioannes enim repoſitam in Chriſto omnem uitæ ſpem ſpopondit, & recipi à domino diſcipuli eius adhuc eo prædicante non poterant: uſque in eum enim lex & prophetæ ſunt, & niſi lege finita in fidem Euangelicam, eorum nemo concederet. Quòd uero præſente ſponſo ieiunandi neceſſitatem diſcipulis non eſſe reſpondit: præſentiæ ſuæ gaudium & ſacramētum ſancti cibi edocet, quo nemo ſe præſente, id eſt, in conſpectu mentis Chriſtum continens, indigebit. Ablato autem ſe ieiunaturos eſſe dicit: quia omnes non credentes reſurrexiſſe Chriſtum, habituri non eſſent cibum uitæ. In fide enim reſurrectionis, ſacramentum panis cœleſtis accipitur: & quiſquis ſine Chriſto eſt, in uitæ cibi ieiunio relinquetur. Vt autem intelligerent, non poſſe ſibi in

ueteribus poſitis perfecta hæc ſalutis ſacramenta committi,comparationis po ſuit exemplum.Pannum rudem ueſtimento ueteri non adſui,quum uetuſtatis infirmitatem uirtus adſumenti rudis diſſoluat:& uinum nouum ueteribus utri bus non infundi. Feruentis enim muſti calor utres ueteres abrumpit:infirmas uidelicet uetuſtate peccatorum & animas & corpora,nouæ gratiæ ſacramenta non capere. Fiet enim ſciſſura peior, effuſoq; uino utres ueteres peribunt. Duplex enim talium erit reatus,ſi præter uetuſtatem peccatorum ſuorum uirtutem nouæ gratiæ non ſuſtinebunt. Atq; ideo & phariſæos & diſcipulos Ioannis noua non accepturos eſſe, niſi noui fierent. Hæc illo loquente, ecce princeps unus acceſſit & adorabat eum, dicens: Domine filia mea modo defuncta eſt,ueni & pone manum ſuper eam.&c.) Preces principis, fides mulieris,turbæ in domo conuentus,& cæcorum duûm clamor,muti & ſurdi & dæmoniaci oblatio,ex ſuperioribus dictis connexæ ſibi intelligentiæ tenent ordinem.Princeps hic, lex eſſe intelligitur, quæ dominum orat: plebs, quā ipſa Chriſti prædicatio aduentus eius expectatione nutriuerat, uitam mortuæ red dat.Nam nullum principem credidiſſe legimus.Ex quo perſona principis huius orantis merito in typum legis aptabitur.Cui quidem dominus opem ſpopondit,ad quam præſtandam proſecutus eſt.Sed prior cum apoſtolis peccato rum turba ſaluatur.Et cum primum electionem,quæ ex lege deſtinabatur, uiuere oportuiſſet:anterior tamen in mulieris ſpecie ſalus publicanis & peccatoribus redditur. Hæc itaque ad domini prætereuntis occurſum tactu ueſtis domini ſanam ſe de profluuio ſanguinis futuram eſſe confidit: ſordibus ſcilicet polluta corporis ſui,& interioris uitij immundicijs diſſoluta,fimbriam ueſtis per fidem feſtinat attingere:donum uidelicet ſpiritus ſancti de Chriſti corpore modo fimbriæ exeuntis cum apoſtolis conuerſata contingere, fitq; mox ſana.Ita alteri ſalus,dum alij defertur, eſt reddita. Cuius fidem & conſtantiam dominus laudauit:quia quod Iſraeli parabatur,plebs gentium occupauit. Eſt autem in ſimplici intelligentia magna uirtutis dominicæ admiratio: cum poteſtas intra corpus manens,rebus caducis efficiētiam adderet ſanitatis, & uſq; in ueſtium fimbrias operatio diuina procederet.Non enim diuiſibilis & comprehenſibilis erat deus,ut corpore clauderetur. Ipſe enim dona in ſpiritu diuidit,cæterum non diuiditur in donis. Virtutem autem eius fides ubique conſequitur:quia ubiq; eſt,& nuſquam abeſt.Et aſſumptio corporis non naturā uirtutis incluſit,ſed ad redemptionem ſuam, fragilitatem corporis uirtus aſſumpſit:quæ tam infinita,tam libera eſt, ut etiam oſtenderit, non ex ſalute fidem, ſed per fidem ſalutem expectandam. Cæci enim quia crediderant uiderunt, non quia uiderant crediderunt.Ex quo intelligendum eſt,fide merendum eſſe quod petitur:non ex impetratis fidem eſſe ſumendam. Ingreditur deinde dominus domum principis,ſynagogam uidelicet,cui in canticis legis hymnus luctuum perſonabat:& irridetur à plurimis. Nunquam enim illi deum in homine crediderunt,quin potius prædicari reſurrectionem ex mortuis riſerūt. Apprehenſam igitur puellam manu, cuius apud ſe mors erat ſomnus,retraxit ad uitam.Nanq; ut rarus hic eſſe ex lege credentium electionis numerus intelligi poſſet,turba omnis expulſa eſt,quam utiq; ſaluari dominus optaſſet:ſed irridendo dicta geſtaq; eius,reſurrectionis non fuit digna conſortio. Et exeunte fama in uniuerſam terram illam,in electionis ſalutem donum Chriſti atq; opera prædicantur. Exeuntem igitur dominum mox cæci duo ſequuntur. Sed cæci & egreſſum & nomen domini quomodo ſcire potuerunt? Quinetiam & filium Dauid nuncupant,& ſaluari ſe rogant.In cæcis duobus ratio totius ſuperioris

rioris præfigurationis abſoluitur. Ex his enim filia principis eſſe monſtratur, Phariſæi ſcilicet & diſcipuli Ioannis, qui dominum iam ſuperius in commune tentauerant. His igitur neſcientibus à quo ſalutem peterẽt, indicauit, & his ſaluatorem ſuum in corpore ex Dauid genere monſtrauit: Et cæcis uetere peccato, quia Chriſtum niſi admoniti non uidebant, lumen menti inſerit. Quibus dominus, ſi crediidiſſent, uiſum pollicetur, credentibus præſtat, & ſilentium imperat: quia apoſtolorum erat proprium prædicare. Quinetiam poſt hæc, in muto & ſurdo & dęmoniaco, gentium plebs indiga totius ſalutis offertur. Omnibus enim undiq; malis circumſeſſa, totis corporis uitijs implicabatur. Et in eo rerum ordo ſeruatus eſt. Nam dæmon prius eijcitur, & tum reliqua corporis officia ſuccedunt. Deus quippe cognitione ſuperſtitionum omnium uæſania effugata, & uiſus & auditus & ſermo ſalutis inuehitur: cuius facti admirationem talis turbæ eſt conſecuta confeſſio, Nunquã ſic apparuit in Iſrael. Eum cui per legem nihil afferri opis potuerat, uerbi uirtute ſaluari: quodq; laudes dei homo mutus ſurdusq; loqueretur. Salute autem gentibus data, ciuitates omnes & caſtella omnia uirtute ingreſſus Chriſti illuminantur, & omnem infirmitatem ueterni languoris euadunt.

Miſertus turbarum dominus, duodecim diſcipulos præmittit cum poteſtate & doctrina. Canon X

VIdens autem turbas, miſertus eſt: quòd eſſent uexatæ & iacentes, & reliqua.) Verborum uirtutes non minus oportet introſpicere quàm rerum: quia, ut diximus, paria in dictis atq; in factis ſignificationum momenta conſiſtunt. Turbarũ dominus miſeretur uexatarum & iacentium, tanquam gregis ſine paſtore diſperſi: & ait, meſſem multam, paucos operarios, Orandum dominum meſſis, ut operarios plures in meſſem eijciat. Et diſcipulis conuocatis, dedit poteſtatẽ eijciendorum ſpirituum immundorum, curandæq; cunctæ infirmitatis, omniſq; languoris.) Hæc igitur licet in præſens geſta ſint, quid tamen in futurum ſignificent contuendum eſt. Nullus in turbas uexator irruperat, neque caſu aliquo motuq; perculſæ iacebant. Quomodo ergo iacentes uexatasq; miſeratur? Immundi uidelicet ſpiritus dominãte uiolentia uexatam, & ſub legis onere ægrotam plebem dominus miſeratur: quia nullus adhuc his paſtor eſſet, cuſtodiam ſancti ſpiritus redditurus. Erat autẽ doni iſtius copioſiſſimus fructus, ſed nondum meſſus à quoquam. Eius enim copia haurientium multitudinem uincit: Nam quantumlibet aſſumatur à cunctis ad largiendum ſe, tamen ſemper exuberat. Et quia plures eſſe utile ſit per quos miniſtretur: rogari dominum meſſis iubet, ut in meſſem operarios plures eijciat, Ad capeſſendum ſcilicet quod pręparabatur donum ſpiritusſancti meſſorũ copiam deus præſtet. Per orationem enim ac precem hoc nobis à deo munus effundet. Atq; ut meſſem illam meſſoresq; numeroſos ex his duodecim primum apoſtolis diffundendos indicaret: conuocatis illis dedit eijciendorum ſpirituum poteſtatem, & omnis infirmitatis medendæ. Huius enim doni uirtutibus, poterant & turbator expelli, & infirma curari. Et dignum eſt præceptorum ſingulorum ſignificantiam contueri. Abſtinere ſe à uijs gentium admonentur: non quòd non etiam ad ſalutem gentium mitterentur, ſed ut opere & uita gentilis ignorantiæ abſtinerent. In ciuitatem Samaritanorum ueriti ſunt introire. Nunquid nõ potius Samaritanam ipſe curauit? Sed ut eccleſias hæreticorum non adeant admonẽtur. Nihil enĩ differt ab ignoratione peruerſitas. Mittuntur deinde ad oues perditas domus Iſrael. Atqui in eum luporum ac uiperarum linguis & faucibus ſæuierũt.

 Sed

Sed legiſlatio obtinere priuilegiũ Euangeliȷ̃ debebat. Hoc minus Iſrael ſceleris ſui excuſationem habiturus, quòd plus ſedulitatis in admonitione ſenſiſſet. Tota deinde in apoſtolos poteſtas uirtutis dominicæ transfertur: ut qui in Adam in imaginem & ſimilitudinem dei erant figurati, nunc perfectam Chriſti imaginem & ſimilitudinem ſortiantur, nihil à domini ſui uirtutibus differentes, & qui terreſtres ante erant, cœleſtes modo fiant. Prædicent regnum cœlorum propinquare, Imaginem ſcilicet et ſimilitudinem dei, nunc in conſortium ueritatis aſſumi: ut ſancti omnes qui cœli nuncupati ſunt, domino cõregnent. Infirmos curẽt, mortuos ſuſcitent, leproſos emũdent, dæmones eȷ̃ciant. Quicquid malorũ Adæ corpori Satanæ inſtinctus intulerat, hoc rurſum ipſi de communione dominicæ poteſtatis emundent. Et ut ex toto, ſecundũ Geneſis prophetiam, dei ſimilitudinẽ conſequantur, dare gratis quod gratis acceperũt iubentur: ut ſit ſcilicet miniſtratio gratuita muneris gratuiti. Aurum, argentum, pecuniam poſſidere inhibentur in zonis, & peram in uia ferre, & duas tunicas & calciamenta, & uirgam in manibus aſſumere. Et dignus mercede ſua eſt operarius. Non inuidioſus (ut arbitror) theſaurus in zona eſt. Et quid ſibi uult auri, argenti, atq; æris in zona inhibita poſſeſſio? Zona eſt miniſteriȷ̃ apparatus, & ad efficaciã operis precinctio. Ergo ne quid in miniſterio noſtro uenale ſit admonemur: neq; hoc apoſtolatus noſtri opus, fiat auri, argenti, æriſq; poſſeſſio. Nec peram in uia ferre, curam ſcilicet ſecularis ſubſtantiæ relinquendam: quia omnis theſaurus ſit pernicioſus in terra, corde noſtro illic futuro ubi condatur & theſaurus. Non duas tunicas. Sufficit enim nobis ſemel Chriſtus indutus: néue per prauitatem intelligentiæ noſtrę, altera deinceps uel hæreſeos, uel legis ueſte induamur. Non calciamenta. Nunquid humanorum pedũ infirmitas patiens eſt nuditatis? Sed in ſancta terra, & peccatorũ ſpinis atq; aculeis non obſeſſa, ut Moyſi dictũ eſt nudis pedibus ſtaturi, admonemur non alium ingreſſus noſtri habere, quàm quem à Chriſto accepimus apparatum. Neq; uirgam in manibus. Id eſt, poteſtatis externæ iure nõ indigi, habentes uirgam de radice Ieſſe: nam quæ alia fuerit non erit Chriſti: Inſtructi omni ſuperiore ſermone ad conficiendũ iter ſeculi, gratia, uiatico, ueſte, calciamento, poteſtate. In his enim operantes, digni mercede noſtra reperiemur, id eſt, per horum obſeruantiã cœleſtis ſpei præmia recepturi. In quamcunq; ciuitatem intraueritis, interrogate quis in ea dignus eſt. & reliqua.) Leuia fortè dominus dediſſe Apoſtolis præcepta exiſtimabitur: quòd ſe uſq; ad monita introeundi, habitãdi, morandi, exeundiq; ſummiſerit. Hæc quidem intellecta ſimpliciter ſanctorum modeſtię congruunt, ut cum dignis ſit hoſpitalitas, néue per incuriam aut ignorantiam cohabitatione probroſæ familiæ polluantur: ſed introeuntes ciuitatem de digno iubet interrogare, & cũ eo habitare uſq; ad profectionem. Domum quoq; ab introeuntibus pacifice ſalutari. Quæ ſi digna eſt, & pacis cõmunione ſit digna: ſi indigna, pax inuicem reuertatur. Qui autem non receperint eos, ſermoneſq; eorũ: his excuſſo pedum puluere, æternæ maledictionis ſemina relinquenda. Hæc nõ mediocriter ſenſus intelligentiæ cõmouent. Si enim ſucceſſuri hoſpitio nõ erunt, niſi ante quis dignus ſit interrogauerint: quomodo indigna domus poſtea reperietur? Et quomodo ſermones eorum non audiet, & ipſos non audiens, & ipſos non recipiens? Aut enim hoc in eo qui iuſtus eſt non eſt uerendum: aut ſi indignus repertus ſit, nec communio erit habitationis ineunda. Et quid interrogaſſe proderit & quæſiſſe de digno, ſi aduerſus indignum hoſpitem & obſeruantia præcipiatur & pœna? Sed inſtruit eos dominus, nõ admiſceri eorum domibus ac familiaritatibus, qui Chriſtum

aut inſectantur, aut neſciunt. Et in quacunq; ciuitatem intrauerint, interrogare quis eorum habitatione ſit dignus: id eſt, ſicubi eccleſia ſit, & Chriſtus habitator: neq; quoquam alibi trāſire, quia ſit domus digna, & iuſtus hoſpes. Quòd autem ab introeuntibus ſalutari domū uoce præcepit, dicens: Dicite, pax huic domui, Et ſi digna domus reperta ſit, uenire ſuper eam pacem oportere: ſi uero indigna, ad ipſos pacem reuerti: ſi iam primo ingreſſu in ſalutationis officio dicta pax eſt: quomodo poſtea ueniet, aut quomodo poſtea reuertetur? Aut enim dici pax antea non habuit, quàm utrum digna eſſet probaretur: aut ſi digna fuit & ſalutata cum pace eſt, conditio & uenturæ & reuerſuræ pacis nō poteſt ex ratione ſuperioribus cohærere. Quæ ergo dictorum ſit proprietas monſtrandum eſt. Iudæorum plures erant futuri, quorum tantus in fauorem legis affectus eſſet: ut quamuis per admirationem operum in Chriſto credidiſſent, tamen in legis operibus morarentur. Alij uero explorandæ libertatis quæ in Chriſto eſt curioſi, tranſiſſe ſe ad Euangelia ex lege eſſent ſimulaturi. Multi autem etiam in hæreſim per intelligentiæ peruerſitatem traducerentur. Et quia huiuſmodi omnes fallentes, & audientibus blandiētes, penes ſe eſſe ueritatem catholicam mentiuntur: ideo ſuperius admonuit, dignum cum quo habitandum ſit eſſe quærendum. Quia uero per uerborum fallaciam incidere ignorantes in iſtiuſmodi hoſpitem poſſent: domo ipſa quæ digna ſit dicta, id eſt, eccleſia quæ catholica dicitur, caute & diligenter utendum. Salutandam quidem cum pacis affectu, ſed ita ut potius pax dicta quàm data ſit. Nam ita præcepit: Salutate eam, dicentes: Pax huic domui. Ergo pax ſalutationis in uerbis eſt, & orationis ſermone tribuenda. Porrò autem pacem propriam, quæ uiſcera miſerationis ſunt, non oportere in eam uenire niſi digna ſit: quæ ſi digna reperta non fuerit, ſacramentum pacis cœleſtis intra propriam eorum conſcientiam continendum. In eos autem qui audita cœleſtis regni prædicatione Apoſtolorum præcepta reſpuerint, egreſſu eorum, & ſigno pulueris pedibus excuſſis, æterna maledictio relinquatur: neſcio quæ enim inſiſtenti in loco cum eo in quo inſtiterit loco uidetur communio, & fit inter eos quædam corporis ſoliq; coniunctio. Ergo omne domus illius habitationisq; peccatum, intra ipſam excuſſo puluere pedum relinquitur, nihilq; ſanctitatis de inſiſtentium apoſtolorum ueſtigijs mutuatur: ut quorum aditu ingreſſuq; delicta terrenæ originis auferuntur, eorum teſtimonio infidelitas cum omni terræ ſuæ puluere iudicetur. Tolerabilius in die iudicij terræ Sodomorum & Gomorrhorum erit, quàm ciuitati iſti.) Quia illis ignorato Chriſto erraſſe ſit leuius: his uero inexpiabile ſit, aut prædicatū non recepiſſe, aut receptum nō ſancte neq; catholice prædicaſſe. Et quidem plures hos qui uæſano furore in Apoſtolos deſæuituri eſſent, futuros eſſe ſignificat, cum ſe eos ſicut oues in medio luporum ait mittere: prædicens ſimplices ſicut colūbas, & prudentes ſicut ſerpentes eſſe oportere. Sed colūbæ ſimplicitas in abſoluto eſt. Quæ autem ſit ſerpentis prudentia contuendum eſt. Neſcio quid in illo prudentiæ cōſilijq; extet, licet quædam hinc aliqui memoriæ mandauerint: quod ubi ſe in manus hominum ueniſſe intelligat, omni genere ab ictu caput ſubtrahat, idq; aut collecto in orbē corpore contegat, aut foueæ immergat, cædiq; partem reliquā derelinquat. Noſq; hoc exemplo oportere, ſi quid acciderit perſecutionum, caput noſtrum, quod eſt Chriſtus, occulere: ut ablatis nobis in omnes cruciatus, fidē ab eo acceptā iactura corporis cōmuniamus. Sed omnis hic domini de Iudæis atque hæreticis ſermo eſt. Tradet frater fratrem, & pater filium, & inſurgēt filij in parentes.) Id eſt, familiam inter ſe eiuſdem domus diſſidere: quia de pa-

rentum cognationumq; nominibus, populi quōdam unitas indicatur. Nunc hoſtili inuicem odio, diuerſisq; iudicibus, etiam regibus terræ offerēdos, dum extorquere aut ſilentium noſtrum, aut conniuentiam tentant, teſtes & ipſis & gentibus futuri. Quo teſtimonio excuſatio ignoratæ diuinitatis adimenda ſit perſequentibus: gentibus uero uia pandenda credendi Chriſtum, pertinacibus inter ſæuientium pœnas confeſſorum uocibus prædicatum. Inſtructos igitur nos ſerpentis prudentia monet eſſe oportere. Hunc antequā Adam traduceret, iam ſapientem Geneſis nūcupauit: & prudentiam eius malignantis conſilij ordine docuit. Primum enim animū ſexus mollioris aggreſſus eſt, ſpe deinde illexit, & communionem immortalitatis ſpopondit: & per hæc tanta præmia, opus conſilij & uoluntatis ſuæ geſſit. Pari igitur opportunitate introſpecta, uniuſcuiuſq; & natura & uoluntate uerborum adhibenda prudentia eſt: Spes bonorum futurorum reuelanda, & cœleſtia perfectæ fidei præmia proferenda. Et quod ille mentitus eſt nos prædicemus ex uero, ſecundum ſponſionem dei, angelis ſimiles futuros eſſe qui credent: ut mentes plebium faciles & abſolutas, circūſæuientibus licet lupis & hæreticis, promiſſis regnorum cœleſtium occupemus, & rerum fidem ſerpentis prudētia columbæ ſimplicitate tradamus. Monet etiam traditis abeſſe oportere curam reſpōſionis, ſed expectandum potius quid ſpiritus dei ſuggerat. Quia fides noſtra omnibus præceptis diuinæ uoluntatis intenta, ad reſponſionem ſcientiæ inſtruetur: in exemplo habentes Abraham, cui poſtulato ad hoſtiam Iſaac nō defuit aries ad uictimam. Ex una deinde in duas urbes fugam ſuadet: quia prædicatio eius primum à Iudæa effugata tranſiit ad Græciam, dehinc diuerſis intra Græciæ urbes Apoſtolorū paſſionibus fugata, tertio in uniuerſis gentibus demoratur. Sed ut oſtenderet gentes quidem apoſtolorū prædicationi credituras, uerum ut reliquum Iſrael crederet, eſſe aduentui ſuo debitum: ait. Amen dico uobis: non cōſummabitis ciuitates Iſrael, donec ueniat filius hominis.) Poſt plenitudinem ſcilicet gentium, quod erit reliquum Iſrael ad implendum numerū ſanctorum, futuro claritatis ſuæ aduentu in eccleſiam conuocandum. Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, neq; ſeruus ſuper dominum.) Multum proficit ad tolerantiæ aſſumptionem rerum imminentium cognitio, maxime ſi patientiæ uoluntas præſumatur exemplo. Dominus noſter lumen æternum & dux credentium, & immortalitatis parens, diſcipulis ſuis futurarum paſſionum ſolatia ante præmiſit: ne ſe quis diſcipulus magiſtro potiorem, ac ſuper dominum eſſe ſeruus exiſtimaret. Si enim patrifamiliās cognomentum per inuidiam dæmonis addiderunt, quanto magis in domeſticos eius omnia iniuriarum & contumēliarum genera perficient? Sed ea nihil nos terreant, gloriæ loco potius amplectentes ſi domino noſtro uel paſſionum conditionibus adęquemur. Nihil eſt occultum quod non reuelabitur.) Diem ſcilicet iudicij oſtendit, quæ abſtruſam uoluntatis noſtræ conſcientiam prodet: & ea quæ nunc occulta exiſtimantur, luce cognitionis publicæ deteget. Igitur non minas, non conſilia, non poteſtates inſectantium monet eſſe metuēdas: quia dies iudicij nulla hæc fuiſſe atq; inania reuelabit. Et quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta.) Non legimus dominum ſolitum fuiſſe noctibus ſermocinari, & doctrinam in tenebris tradidiſſe: ſed quia omnis ſermo eius carnalibus tenebræ ſunt, & uerbum eius infidelibus nox eſt. Itaque id quod à ſe dictum eſt, cum libertate fidei & confeſſionis uult eſſe loquendum. Idcirco quæ in tenebris dicta ſunt, prædicari iuſſit in lumine: ut quæ ſecreto aurium commiſſa ſunt, ſuper tecta, id eſt excelſo loquentium præconio

Solœciſmus qui doctis quoq; nōnunquā obrepit.

conio audiantur. Conſtanter enim dei ingerenda cognitio eſt, & profundum doctrinæ Euãgelicæ ſecretum lumine prædicationis apoſtolicæ reuelandum: non timentes eos quibus cum ſit licentia in corpora tamen in animam ius nullum eſt, ſed timentes potius deum cui perdendæ in gehenna & animæ & corporis ſit poteſtas. Nónne duo paſſeres aſſe ueneunt, & unus ex illis nõ cadit in terram ſine uoluntate patris ueſtri.) Non eſt (ut puto) criminis agere aucupium, neq; uenditio paſſerum habet culpã: & quod ait, unus ex illis non cadit ſuper terram ſine uoluntate patris ueſtri, contra apoſtolicum dictum facere uidetur quod ait: Non eſt pecudum deo cura. Et autoritati eius multum derogabitur, ſi ſenſiſſe aliter quàm in Euangelijs traditum eſt reperietur. Nec ſane apoſtolis multum dignitatis tribuetur, ſi paſſeribus anteſtabunt. Locus hic ex ſenſu ſuperiore proficiſcitur. Iniquitates enim eorum exaggerantur qui tradituri ſunt, qui inſectaturi, qui in fugam coacturi, quibus propter nomẽ domini eſſe odio nos oportet, qui omne ius ſuum in ſolis corporibus exerceant, poteſtatem in animam non habentes. Hi igitur paſſeres duo aſſe ueneunt. Et quidem quæ ſub peccato uendita ſunt, redimit ex lege Chriſtus. Ergo quod uenditur, corpus atq; anima eſt: & cui uenditur, peccatũ eſt: quia Chriſtus & de peccato redemit, & animæ ac corporis eſt redemptor. Qui igitur duos paſſeres aſſe uendunt, ſeipſos peccato minimo uendunt natos ad uolandum, & ad cœlum pennis ſpiritualibus efferendos. Sed capti precijs præſentium uoluptatũ, & ad luxum ſeculi uenales, totos ſe talibus auctionibus nundinantur. Sed quærendum eſt, quomodo unus ex illis ſine uoluntate dei non cadet. Dei uoluntas eſt, ut unus ex illis magis euolet, ſed lex ex conſtitutione dei profecta decernit unum ex eis potius decidere. Quemadmodũ autem ſi euolarent unum eſſent, id eſt, corpus in naturam animæ tranſiret, & grauitas illa terrenæ materiæ in profectum & ſubſtantiam animæ aboleretur, fieretq; corpus potius ſpirituale: ita peccatorum precio uenditis, in naturam corporum animę ſubtilitas ingraueſcit, & terrenam contrahit ex uitiorum ſorde materiam, fitq; unum ex illis quod trudatur in terram. Plurimis autem eos anteſtare paſſeribus cum dicit, oſtendit multitudini infidelium, electionem fidelium præeſſe: quia his caſus in terram ſit, illis uolatus in cœlum. In numerum autem aliquid colligi, diligentiæ ac ſolicitudinis cura eſt. Neq; enim dignum negociũ eſt peritura numerare. Vt igitur nihil ex nobis periturũ eſſe cognoſceremus, quia multo paſſeribus meliores ſumus: ipſo capillorum noſtrorum ſupputatorum numero indicatur, ſaluis nobis ex ſolido futuris: cum quod innumerabile in nobis ſit, conſeruandi & affectu & poteſtate numeretur. Nullus igitur corporum noſtrorum caſus eſt pertimeſcendus, neque ullus interimendæ carnis admittendus eſt dolor: quando pro naturæ ſuæ atque originis conditione reſoluta, in ſubſtantiam ſpiritualis animæ refundatur. Et quia doctrinis talibus confirmatos oportet liberam confitendi dei habere conſtantiam, etiam conditionem qua teneremur adiecit: negaturum ſe eum patri in cœlis, qui ſe hominibus in terra negaſſet: eum porrò qui confeſſus coram hominibus ſe fuiſſet, à ſe in cœlis confitendum. Quales q; nos nominis ſui teſtes hominibus fuiſſemus, tali nos apud deum patrem teſtimonio eius uſuros. Nolite arbitrari quoniam ueni pacem mittere in terram. Non ueni pacem mittere, ſed gladium. Veni enim ſeparare filium aduerſum patrem, & filiam aduerſus matrem, & nurum aduerſus ſocrum ſuam, & inimici hominis domeſtici eius.) Quæ iſta diuiſio eſt? Inter prima enim legis præcepta accepimus: Honora patrem tuum & matrem tuam. Et ipſe dominus ait: Pacem meam do uobis, pacem meam

relinquo

relinquo uobis. Quid ſibi uult miſſus potius gladius in terrã, & ſeparatus à patre filius, & filia à matre, & nurus aduerſus ſocrum, & hominis domeſtici eius inimici? Igitur exinde publica autoritas impietati proferet. Vbiq; odia, ubiq; bella & gladius domini, inter patrem & filium, & inter filiam matremq; deſæuiens. Et in Luca quidem talis de hoc ſermo eſt: Erũt enim ex hoc quinq; in una domo diuiſi, tres in duos, & duo ſuper tres diuidentur. Nunquid non in maiorem numerũ poteſt agnationis domeſtica familia diffundi? Aut præſcripto temporis continebatur, ut ex hoc eſſent quinq; tantum in domo una, ijdemq; diuiſi? Ergo qui ſit gladius in terra, quæ proprietas nominum, & in numero quinq; quæ ratio, & quomodo tres in duos, & duo ſuper tres diuidẽdi, & quatenus homini domeſtici eius inimici, cõtuendum eſt. Singularum quidem rerum & uniuerſæ quæſtionis primum natura eſt explicanda: Nec minus intelligentiam noſtram ſenſus & ſuperior & conſequens adiuuabit. Gladius telorum omnium telum acutiſſimum eſt, in quo ſit ius poteſtatis, & iudicij ſeueritas, & animaduerſio peccatorum: & huius quidem teli nomine noui Euangelij prædicationem appellatam, frequens in prophetis autoritas eſt. Dei igitur uerbum nũcupatum meminerimus in gladio: qui gladius miſſus in terram eſt, id eſt, prædicationem eius hominum cordibus infuſam. Hoc igitur quinq; habitantes in domo diuidit, tres in duos & duos ſuper tres. Sed tria tantum in homine reperimus, id eſt, corpus & animam & uoluntatem. Nam ut corpori anima data eſt, ita & poteſtas utriq; utendi ſe ut uellet indulta eſt: Atq; ob id lex eſt præpoſita uoluntati. Sed hoc in illis deprehenditur qui primi à deo figurati ſunt, in quibus cœptæ originis ortus effectus eſt. Non traductus aliunde: ſed ex peccato atq; infidelitate primi parentis ſequẽtibus generationibus cœpit eſſe corporis noſtri pater peccatum, mater animæ infidelitas. Ab his enim ortum per tranſgreſſionem primi parentis accepimus. Nam uoluntas unicuique ſua adiacet. Ergo iam unius domus quinque ſunt. Pater corporis peccatum, mater animæ infidelitas: & incidens uoluntatis arbitriũ, quod totum hominem quodam coniugij ſibi iure adſtringit. Huic infidelitas ſocrus eſt, nos ex ea natos, atq; à fide metuq; dei peregrinantes accipiens: ut inter infidelitatem uoluptatemq; poſſeſſos, & ignoratione dei & in omnium uiciorum oblectatione detineat. Cum ergo innouamur baptiſmi lauacro, per uirtutem ab originis noſtræ peccatis atque autoribus ſeparamur, reciſiq; quadam executione gladij dei, à patris & matris affectionibus diſſidemus: & ueterem cum peccatis atq; infidelitate ſua hominem exuentes, & per ſpiritum anima & corpore innouati, neceſſe eſt ut ingeniti & uetuſti operis conſuetudinem oderimus. Et quia corpus ipſum per fidem mortificatũ in naturam animę quæ ex afflatu dei uenit, quamuis id ipſum adhuc in materia ſua extet, euadat, quia communio ipſis inuicem concilietur ex uerbo: Idcirco iam unum atq; idem cũ anima uelle cœpit effici, ſcilicet ut illa eſt ſpiritualis, quibus libertas uoluntatis à ſocru ſua, id eſt, ab infidelitate diuiſa, ius ſuum omne concedit: ut quod erat libertas uoluntatis, deinceps animæ ſit poteſtas. Fitq; grauis in domo una diſſenſio, & domeſtica nouo homini erunt inimica: quia ille per uerbum dei diuiſus ab illis, manere & interior & exterior, id eſt & corpus & anima, in ſpiritus nouitate gaudebit. Ea uero quæ ingenita & à quadam proſapiæ antiquitate deducta, conſiſtere in his quibus oblectata ſunt concupiſcent: & origo carnis & origo animæ, & libertas poteſtatis in duos diuidentur, animam ſcilicet & corpus hominis noui, quæ unum atque idem uelle cœperunt: diuiſiq; tres duobus ſubiacebunt, in dominatum eorum de ſpiritus nouitate potioribus. Et

idcirco

Idcirco illi qui domeſticas nominũ charitates dilectioni eius prætulerũt, futurorum bonorum indigni erunt hæreditate. Pergit deinde eodẽ præceptorum & intelligentiæ decurſu. Nam poſtea quàm relinquenda omnia quæ in ſeculo chariſſima ſunt imperauerat, adiecit: Qui nõ accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus.) Quia qui Chriſti ſunt, crucifixerunt corpus cũ uitijs & concupiſcentia. Et indignus eſt Chriſto, qui non crucẽ ſuam in qua compatimur, commorimur, conſepelimur, conreſurgimus, accipiens dominum ſit ſecutus, in hoc ſacramento fidei ſpiritus nouitate uicturus. Qui inuenerit animam ſuam, perdet illam: & qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.) Verbi ſcilicet poteſtate, & ueterũ dimiſſione uitiorũ; proficiet lucrum animę in mortẽ, & damnum in ſalutẽ. Ergo ſuſcipienda mots eſt in nouitate uitæ, & cruci domini cõfigenda ſunt uitia: & aduerſus perſequentes contemptu præſentiũ glorioſæ cõfeſſionis retinenda libertas eſt, & damnoſum animę lucrum refugiendũ: ſcientibus cuiquã ius in animam non relinqui, et detrimento breuis uitæ fœnus immortalitatis acquiri. Qui recipit uos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me miſit. & reliqua.) Vniuerſis doctrinæ affectum & præceptorũ ſedulitatem impendit. Et qui periculum non recipientiũ Apoſtolos excuſſi pulueris teſtimonio denũciaſſet, recipientiũ meritum ultra gratiã ſperati officij cõmendat: docetq; in ſe etiam mediatoris officium, qui cũ ſit receptus à nobis, atq; ille profectus ex deo ſit, deus per illũ tranſfuſus in nos ſit. Atq; ita qui Apoſtolos recipit, Chriſtũ recipit: qui uero Chriſtũ receperit, patrẽ deum recipit: quia nõ aliud in Apoſtolis recipit quàm quod in Chriſto eſt, Neq; in Chriſto aliud eſt ꝙ quod in deo eſt. Perq; hunc ordinẽ gratiarum, nõ aliud eſt Apoſtolos recepiſſe quàm deũ: quia & in illis Chriſtus, & in Chriſto deus habitat. Qui recipit prophetã in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet.) Qui prophetam recipit, habitantem recipit in propheta: fitq; prophetæ mercede dignus, prophetam prophetæ nomine recipiens. Par quoq; recepiſſe iuſtũ merces deputatur, fitq; iuſtus ex honore iuſtitię. Ac ſic cõſummatur iuſtitia ex fide, & mercedem acquirit officiũ, plures conſequendæ æternitatis occaſiones deo largiente: quando in recipiendo iuſto & propheta, ipſe reuerentiæ affectus & iuſti honorẽ accipiat & prophetæ. Et quicũq; potum dederit uni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ. & reliqua.) Non inane eſſe bonæ conſcientiæ opus docuit; neq; ſpem fidei, alienæ infidelitatis crimine laborare. Prouidens enim plures futuros tantũ apoſtolatus nomine glorioſos, omni uero uitæ ſuæ opere improbabiles, eoſdẽq; diu fallere diuq; mentiri: tamẽ obſequium quod ipſis ſub religionis opinione delatum ſit, mercede operis ſui ſpeiq; non fraudat. Nam licet ipſi minimi eſſent, id eſt, peccatorum omnium ultimi (minimum autem eſt quo minus nihil aliud eſt) non inania tamen in eos etiã leuia, quæ ſub frigidæ aquæ nomine deſignat, officia eſſe decernit. Nõ enim peccatis hominis, ſed diſcipuli nomini honor præſtitus eſt. Atq; ita probitatem obſequentis, fallentis ſe probra non lędunt: cum mercedem ſuam dantis fide, non aſſumentis mendacio conſequatur.

Ioannes de carcere ad Ieſum mittit, & Ieſus de Ioanne ad turbas loquitur. Item confeſſio Ieſu ad patrem. Canon XI

IOannes aũt cũ audiſſet in carcere opera Chriſti, mittens ad eũ diſcipulos ſuos, ait illi: Tu es qui uenturus es, an aliũ expectamus?) Ioannes detẽtus carcere dominũ ignorat? et propheta tantus deũ ſuũ neſcit? At qui uenturũ ut præitor nũciauit, conſiſtentẽ ut propheta agnouit, adeuntẽ ut cõfeſſor ueneratus eſt: unde tã varię &

tam

tam abundanti eius ſcientiæ error obrepſit? Sed conſequens de eo domini teſtimonium, ſentiri hoc ita non ſinit. Neq; ſanè credi poteſt, ſpiritusſancti gloriam in carcere poſito defuiſſe, cum apoſtolis uirtutis ſuæ lumen eſſet in carcere poſitis miniſtraturus. Sed præbetur in his quæ in Ioanne geſta ſunt intelligentia amplior. Et eum facti efficientia, gratia in eo expreſſa ſentitur: ut propheta ipſe, ipſo quoq; conditionis ſuæ genere prophetaret, quia in eo forma legis elata eſt. Chriſtum enim lex annunciauit, & remiſſionem peccatorũ prædicauit, & regnum cœlorum ſpopondit: & Ioannes totum hoc opus legis expleuit. Igitur ceſſante iã lege quæ peccatis plebis incluſa, & populi uincta uitijs, ne Chriſtus poſſet intelligi, uinculis & carcere continebatur: Ergo ad Euangelia contuenda lex mittit, ut infidelitas fidem dictorum cõtempletur in factis: & quod intra eum peccatorum fraude ſit uinctum, per intelligentiam libertatis Euangelicæ abſoluatur. Tali igitur Ioannes exemplo non ſuæ ſed diſcipulorũ ignorantiæ conſuluit: ipſe enim uenturum in remiſſionem peccatorum prædicauit. Sed ut ſcirent non alium à ſe prædicatum, ad opera eius intuenda diſcipulos ſuos miſit: ut autoritatem dictis ſuis illius opera conferrent, neq; Chriſtus alius expectaretur quàm cui teſtimoniũ opera præſtitiſſent. Et cum totum ſe dominus rerum miraculis prodidiſſet, cæcorum ſcilicet uiſu, claudorũ curſu, leproſorum curatione, ſurdorum auditu, uoce mutorum, uita mortuorũ, pauperum prædicatione, ait: Beatus qui in me non fuerit ſcandalizatus.) Nunquid aliquid iam in Chriſto erat geſtum quod Ioannẽ ſcandalizaret? Non utiq;. Nam in ipſo doctrinæ ſuæ curſu & operis morabatur. Sed ſuperioris ſentẽtiæ uis & proprietas contuenda eſt, quid illud ſit quod pauperes bene nũciantur: id eſt, qui perdiderint animam, qui crucem ſuam acceperint & ſequentur, qui humiles ſpiritu fient, quorum regnũ præparatur in cœlo. Ergo quia in domino hæc paſſionum uniuerſitas conueniret, futuraq; eſſet crux ſua plurimis ſcandalum: beatos eos profeſſus eſt, quorum fidei nihil tentamenti deferret crux, mors, ſepultura. Itaq; cui rei Ioannes cauiſſet oſtendit, dicens: Beatos eos quibus aliquid in ſe ſcandali non fuiſſet: quia metu eius, diſcipulos ſuos Ioannes ut Chriſtum audirent uiderentq; miſiſſet. Ac ne iſtud referri ad Ioannem poſſet, tanquam aliquid ſcandalizatus eſſet in Chriſto: abeũtibus illis, ad turbas de eo locutus eſt. Quid exiſtis in deſerto uidere? arundinem uento moueri?) Deſertum, ſancto ſpiritu uacuum ſentiendum eſt: in quo habitatio dei nulla ſit. In arundine enim homo talis oſtenditur, de gloria ſeculi uitæ ſuæ inanitate ſpecioſus, ipſe autem fructu ueritatis cauus, exterior placens & nullus interior: ad omnem uentorum motum, id eſt, immundorum ſpirituum flatum mouendus, Neq; ad conſiſtendi firmitatem ualens, & animi medullis inanis. Ergo cum dicit: Quid exiſtis in deſerto uidere? Arundinem uento moueri? hoc loquitur: Nunquid exiſtis uidere hominem cognitione dei uacuum, & ad immũdorum ſpirituum flatum uagantem? Nam increpantis affectu potius quàm cõfirmantis hæc loquitur: oſtendens ſcilicet non eum in Ioanne conſpici, qui & inanis & mobilis ſit. Sed quid exiſtis uidere? Hominem mollibus ueſtitum? Ecce qui mollibus ueſtiuntur, in domibus regum ſunt.) Veſtem habitum corporis quo induitur anima ſignificat: quòd luxu ac laſciuijs molleſcat. Sed qui ueſtiti mollibus ſunt, in domibus regum ſunt, In regibus, tranſgreſſorum angelorum nuncupatio eſt: Hi enim ſeculi ſunt potentes, mundiq; dominantes. Ergo ueſtiti mollibus in domibus regum ſunt, id eſt, eos quibus per luxũ fluida et diſſoluta ſunt corpora eſſe dæmonũ habitationẽ, conſimilem ſedem propoſitis ſuis atq; operibus eligentium. Sed quid exiſtis uidere? Prophetam? Dico uobis

etiam

etiam plus quàm prophetam &c.) Gloriam omnem Ioannis dominus oſten-
dit, dicens eſſe eum ultra prophetam: quia ſoli ipſi licuerit & prophetare Chri-
ſtum & uidere. Et quomodo Chriſtum ignorare creditur, qui miſſus in angeli
poteſtate uiam uenturo parauerit? & quo ex natis mulierum nullus maior pro
pheta ſurrexit? Niſi quod qui minor eo eſt: id eſt, qui interrogatur, cui non cre-
ditur, cui teſtimonium nec opera ſua præſtāt: hic in regno cœlorum maior eſt.

A diebus autem Ioannis baptiſtæ uſq; nunc regnum cœlorum uim patitur,
& uim facientes diripiunt illud.) Vt rerum natura exigit uim potior afferet, mi
norq; erit cui uis afferatur. Quid ergo eſt quod diripiens eſt, quodq; uim pati-
tur: contuendum eſt. Infidelitatem diſcipulorum Ioannis dominus aduerterat,
turbæ etiam opinionem de eius nuncio intellexerat, in crucis ſcandalo ingens
fidei periculum ſentiebat, ire potius apoſtolos ad oues Iſrael perditas iuſſerat:
ipſos conſtitui oportebat in regno, & in Abrahæ & Iſaac & Iacob familia ac
natione retineri. Sed omnis hæc prædicatio profectum publicanis & peccato
ribus afferebat. Ex his enim iam credentes, ex his iam apoſtoli, ex his iam re-
gnum cœlorum. Cæterum Ioanni à plebe non creditur, autoritatē Chriſti ope
ra non merentur. Crux futura erat ſcandalo. Iam prophetia ceſſat, iam lex ex-
pletur, iam prædicatio omnis includit: iam Heliæ ſpiritus in Ioannis uoce prę-
mittitur. Alijs Chriſtus prædicatur, & ab alijs agnoſcitur: alijs naſcitur, & ab a-
lijs diligitur. Sui eum reſpuūt, alieni ſuſcipiunt. Proprij inſectantur, cōplectun-
tur inimici. Hæreditatē adoptio expetit, familia reijcit. Teſtamentū filij repu- *Diripi regnū*
diant, ſerui recognoſcunt. Itaq; uim regnum cœlorum patitur, inferentesq; di- *cœlorū quid ſit*
ripiunt illud: quia gloria Iſrael patribus debita, à prophetis nunciata, à Chriſto
oblata, fide gentium occupatur & rapitur. Cui autem ſimilem æſtimabo ge
nerationem iſtam? Similis eſt pueris ſedentibus in foro, & clamantibus inui-
cem &c.) Totus hic ſermo infidelitatis opprobrium eſt, & de affectu ſuperio-
ris querimoniæ deſcendit: quia inſolens plebs per diuerſa prædicationum ge-
nera edocta non fuerit. In pueris ſcilicet prophetas ſignificans, qui in medio ſy
nagogæ tanquam in publico fori conuentu populum coarguāt: quòd cantan-
tibus ſibi officio corporis non obſecundauerint, id eſt, quòd dictis ſuis non pa
ruerint. Ad cantuum enim modum ſaltantium motus aptatur. In ſimplicitate
autem ſenſus ut pueri prædicauerunt, & ad cōfeſſionem pſallendi deo prouo-
cauerunt: ut cantico Moyſi continetur, ut Eſaiæ, ut Dauid, ut cæterorum pro-
phetarum. Rurſumq; eos in pœnitentiam peccatorū, & ad dolorem ac luctum
ueterum delictorum nec Ioannis prædicatio inflexerit. Quibus & lex grauis
uiſa ſit, potus cibiq; præſcriptis & difficilis & moleſta: peccatū in ſe, quod dæ-
monium nuncupat, habens: quia per obſeruantiæ difficultatē neceſſe ſibi eſſet
in legē peccare. Rurſumq; in Chriſto Euāgelij prędicatio uitæ libertate nō pla
ceat, per quam difficultates legis & onera laxata ſint, & ad eam publicani pec
catoresq; crediderint. Atq; ita tot & tantis admonitionū generibus fruſtra ha-
bitis, nec per gratiam iuſtificentur, & à lege ſint abdicati. Et iuſtificata eſt ſa-
pientia à filijs ſuis.) Ab his ſcilicet, qui uim facientes regno cœlorum, illud fi-
dei iuſtificatione diripiunt: confitentes iuſtum ſapientię opus eſſe, quia munus
ſuum ad fideles & obſequētes à contumacibus infidisq; tranſtulerit. Eſt autem
non ocioſum hoc in loco, uirtutem dicti cōtueri: Et iuſtificata eſt ſapientia. De
ſe utiq; locutus eſt. Eſt enim ipſe ſapientia: nō ex efficientijs, ſed ex natura. Res
enim omnis habet poteſtatem. Cęterum negociū omne poteſtatis effectus eſt:
ut non idem eſt opus uirtutis & uirtus, ut efficiens diſcernitur ab effecto. Plu-
res enim eludere dictum Apoſtolicum quod ait: Chriſtum ſapientiam & dei

uirtutem,his modis ſolent: quòd in eo ex uirgine creando efficax dei ſapientia & uirtus extiterit,& in natiuitate eius diuinæ prudentiæ & poteſtatis opus intelligatur,ſitq; in eo efficientia potius quàm natura ſapientiæ. Quorum ne quid tale intelligi poſſet, ipſum ſe ſapientiam nuncupauit: eam in ſe, non quæ eius ſunt oſtendens. Eſt enim ſapientiæ opus,fides,charitas,ſpes, pudicitia, ieiunium,continentia,humilitas,humanitas:ſed hæc naturæ opera ſunt, nō ipſa natura:& non in his quæ fiunt conſiſtit res ipſa quæ faciat, cum apoſtolus dei uirtutem & dei ſapientiam dixerit, quia ex ea ſapientia quæ erat creata ſapientia eſt. Væ tibi Chorozain & Bethſaida, quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent uirtutes quæ factæ ſunt in uobis.& reliqua.)Inobedientiæ maledictum cum obedientiæ benedictione decernitur. Primum enim Iudæis oportuit prædicari,ſed priuilegio prædicationis infidelitatis cumulatur inuidia:cū credentium arguantur exemplo, quibus nulla factorum admiratione propoſita, ſalus omnis ex fide ſit. Dominū enim in Bethſaida & Capernaum muti laudant, cæci uident,ſurdi audiunt,claudi circumcurrunt,mortui ſentiunt: et nulla fidei uoluntate rerum tantarum admiratio commouebat,cum ſola geſtorum auditio uocare ad metum atq; ad fidem rapere debuiſſet. Sed non ſolum Tyri & Sidonis, ſed ipſa Sodomorum & Gomorrhorum facient leuia peccata: quia fortè illis credendi fuiſſet affectus, ſi talium uirtutum contemplatio contigiſſet. In illo tempore reſpondens Ieſus dixit: Confiteor tibi domine pater cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & reuelaſti ea paruulis. & reliqua.) Digne ſuperioribus dictis confeſſio talis adiungitur. Nam tametſi optabilis fuerit ſalus Iſrael, tamen non extra gaudium domino erat prædicata olim fides gentium. Cœleſtium enim uerborum arcana atque uirtutes ſapientibus abſconduntur,& paruulis reuelantur. Paruulis malicia non ſenſu: ſapientibus uero ſtultitiæ ſuæ præſumptione, non prudentiæ cauſis. Factiq; huius æquitatem dominus paternæ uoluntatis iudicio confirmat: ut qui dedignantur paruuli in deum fieri, ſtulti deinceps in ſapientia ſua fiant. Ac ne quid in illo minus quàm quod in deo eſt æſtimaretur,omnia ſibi à patre ait tradita eſſe,ſoliq; ſe patri cognitum, patremq; ſoli ſibi notum, uel cui ipſe reuelare uoluiſſet: reuelaturus ei, à quo ut reuelare uelit oretur. Qua reuelatione eādem utriuſq; in mutua cognitione eſſe ſubſtantiam docet, cum qui filium cognoſceret, patrem quoq; cogniturus eſſet in filio: quia omnia ei à patre ſint tradita. Tradita autem non alia ſunt, quàm quæ in filio ſoli nota ſunt patri: Nota uero filio ſoli eſſe,quæ patris ſunt: atque ita in hoc mutuæ cognitionis ſecreto intelligitur, non aliud in filio quàm quod in patre ignorabile ſit extitiſſe. Legis deinde difficultatibus laborantes,& peccatis ſeculi oneratos ad ſe aduocat: dempturūq; ſe laborem onuſq; promittit, ſi modo eius iugum tollant, mandatorum ſcilicet ſuorum præcepta ſuſcipiant, eumq; ſacramento crucis adeant: quia corde humilis & mitis ſit, & in his animabus ſuis requiem inueniant: iugi ſuauis & leuis oneris blandimenta proponens, ut credentibus eius boni ſcientiam præſtet, quod ſolus ipſe nouit in patre. Et quid iugo ipſius ſuauius? quid onere leuius? Probabilem fieri, ſcelere abſtinere, bonum uelle, malum nolle, amare omnes, odiſſe nullum, æterna conſequi, præſentibus non capi, nolle inferre alteri quod ipſi ſibi perpeti ſit moleſtum.

Diſcipuli ſpicas uellūt. Manus aridæ homine ſabbato curauit. Cæcū & dæmoniacū curauit. De blaſphemia ſpiritus. De fructu arboris bonæ & malę. De omni uerbo ocioſo. De ſigno Ionæ. De Niniuitis & regina Auſtri. De ſeptem ſpiritibus & octauo. De matre Ieſu & fratribus. Canon XII

IN illo tempore abijt Ieſus per ſegetes ſabbatis:diſcipuli aūt eius eſurientes cœperunt uellere ſpicas & manducare.) Et egreſſus in ſegetem,& dies ſabbati,& diſcipulorum eſuritio, & ſpicarum præcerptio,& phariſæorum inſimulatio,& domini reſponſio,habent,ut cætera,ſubiacentem interioris cauſę intelligentiam. Omnes enim(ut diximus)factorum ueritates,in ipſis illis geſtorum effectibus ſui ſimilem atq; ex ſe intelligendam,futuræ ueritatis imaginem cõſequuntur. Ac principio contuendum, ſermonem hunc ita cœptum eſſe: In illo tempore abijt Ieſus per ſegetes.) Id eſt,in eo tempore quo patri deo gratiam de data gẽtibus ſalute confeſſus eſt:ut idem ſenſus & ſuperiora & conſequentia contineret. Ergo per reliqua curramus. Ager mundus eſt,ſabbatū ocium eſt,ſeges crediturorum profectus in meſſem eſt. Ergo ſabbato in agrum profectus,in legis ocio domini progreſſus in hunc mundum eſt:ſegetem eam,id eſt, ſationem humani generis inuiſens.Et quia eſuritio fames eſt ſalutis humanæ:ſpicas præcerpere ac uellere,ſcilicet ſanctorum ſe ſalute ſatiare diſcipuli feſtināt. Neq; enim homini congruit cibus ſpicæ,neq; præcerptarum eſus eſt utilis ariſtarum: ſed futuri fidem facti ſpecies exequitur,& uirtus interiecta uerborum ſacramentum & eſuritionis & ſatietatis abſoluit.Phariſæi qui penes ſe clauem cœlorum eſſe exiſtimarent,illicita agere diſcipulos coarguunt:quos dominus facti eius in quo ſub rerū argumento prophetiæ ratio continetur, admonuit Dauid unà cum his qui ſecum aderant eſurientem panibus illicitis expletum fuiſſe. Neq; enim ſi non licebat fieri,Dauid creditus fuit feciſſe ſine crimine. Verū ſine criminis piaculo factis prophetat in lege,ut ipſe cum cæteris panibus propoſitionis expletus ſit:ita oſtendens Chriſtum cum Apoſtolis gentium ſalute ſatiandum,quod Iudæis illicitum uideretur. Alterius quoq; eos admonet prophetiæ,ut conſummari in ſe omnia quæ anterius ſunt dicta, cognoſcerent in lege. Sabbatum in templo ſacerdotes uiolant ſine crimine:templum ſe ipſum ſcilicet indicans,in quo per apoſtolicam doctrinam populo legis infideliter ociante,ſalus gentibus datur:quia maior ipſe ſit ſabbato,& abſq; uiolatæ legis culpa Euangelica fides operetur in Chriſto. Atq; ut oſtenderet omnem rerum efficientiam hanc ſpeciem futuri operis continere,adiecit: Si enim ſciretis quid eſt,miſericordiam uolo & non ſacrificium:nunquam cõdemnaſſetis innocentes.)Opus ſalutis non in ſacrificio, ſed in miſericordia eſt: Et lege ceſſante, in dei bonitate ſaluamur. Cuius rei donum ſi intellexiſſent, nunquam condemnaſſent innocentes,id eſt,apoſtolos:quos inſimulaturi erant tranſgreſſæ legis inuidia,cum ſacrificiorū uetuſtate ceſſante uniuerſis per eos miſericordiæ nouitas ſubueniret,Neq; exiſtimaſſent ſabbati præſcripto dominum ſabbati contineri. Hæc in campo dicta geſtaq; ſunt. Et poſt hæc ſynagogam ingreſſo, hominem aridæ manus offerunt,interrogantes an curare ſabbatis liceret:occaſionem arguendi eum,ex reſponſione quærentes.Quos decidentis in foueam ouis concluſit exemplo,quam ſine crimine ſabbato extrahere ſint ſoliti: rectiusq; homini,qui oui præſtet,medendum eſſe.Neq; in miniſterio ſalutis humanæ exiſtimandū ſabbatum poſſe uiolari,quod extrahendæ de fouea ouis ſolicitudo nõ uiolet.Subijcitur recte talis domino curatio. Nam poſt reditum de ſegete,ex qua iam apoſtoli fructus ſationis acceperant, ad ſynagogam uenit: etiam illinc meſſis ſuæ operarios paraturus, qui plures poſtmodum unà cum apoſtolis extiterunt.Hi igitur curantur. In manu enim dandæ ſalutis ſubſtantiam non habebant:Et manus officium ceſſabat,& miniſterium corporis quo aliquid agitur, atque impertitur, aruerat. Dominus igitur manum cum iuſſit

extēdere, quæ reſtituta eſt ei ſicut altera: curatio omnis in uerbo eſt, & manus ſicut altera redditur, id eſt, ſimilis miniſterio apoſtolorum in officium dandæ ſalutis efficitur: docetq; phariſæos ægre ferre non oportere operationem humanæ ſalutis in apoſtolis, cum ipſis ad officij eiuſdem miniſterium manus ſit reformāda, ſi credant. Sed inuidia facti phariſæos commouet, & aduerſus eum ineunt conſilium: quia contuentes hominem in corpore, deum in operibus nō intelligebant. Sciensq; eorum conſilia ſeceſſit, ut à conſilijs malignātium procul abſuturus cognoſceretur. Pluresq; turbæ eum ſecutæ ſunt: ab infidelibus uidelicet recedēti, fidelium comitatus aſſiſtit. His uero quos curat, ſilentium imperauit. Sed nunquid curationis taciturnitas iubebatur? Non utiq;. Nam ſalus unicuiq; reddita, erat ſibi ipſa teſtis. Sed iubendo ſecretum, & gloriandi de ſe iactantiam declinat, & nihilominus cognitionem ſui præſtat in eo ipſo, dum admonet de ſe taceri, quia obſeruantia ſilentij ex re quæ ſit ſilenda proficiſcitur. Quinetiam per hanc tacendi de ſe uoluntatem, dictorum per Eſaiam effectus impletur: de cuius prophetia illud nunc tantum admonemus, hunc & dilectum à deo, & paternæ beneplacitum uoluntati, & ſpiritum dei ſuper eū eſſe, & ab eo iudicium gentibus nunciari, & arūdinem quæ quaſſata ſit non eſſe confractam, & linum fumigans nō extinctum: id eſt, caduca & quaſſata gentium corpora non fuiſſe contrita, ſed in ſalutem potius reſeruata: neq; exiguitatem ignis tantum iam in lino fumiganti extinctam, ex Sion Iſrael, & ex reliquijs ueteris gratiæ ſpiritum non ablatū, quia reſumendi totius luminis in tempore pœnitentiæ ſit facultas. Sed iſtud intra certi temporis ſtatuta præſcribitur, donec eijciat uictoriam ad iudiciū, ſublata ſcilicet mortis poteſtate, iudiciū claritatis ſuæ reditu introducat, in nomine eius per fidem gentibus crediturus.

Tunc oblatus eſt ei homo dæmonium habens, cæcus & mutus. & reliqua.) Sequitur dæmoniaci, & cęci, & muti opportuna curatio. Non enim ſine ratione, cum turbas omnes curatas in commune dixiſſet, nunc extrinſecus dæmonium habens cæcus & mutus offertur: ut ſine ambiguitate aliqua, idem intelligentiæ ordo ſequeretur. Spicas uellere, id eſt, homines ſeculi præcerpere, apoſtolos phariſæi arguebant: miſericordia ſuper ſacrificium prędicabatur: manus aridæ homo oblatus in ſynagoga curatur. Atque hæc ad conuertendum Iſrael non ſolum nihil proficiunt, uerum etiam phariſæi conſilium necis ineūt. Oportebat igitur, ut poſt hac in unius huius forma gentium ſalus fieret: ut qui erat habitatio dæmonis & cæcus & mutus, deo capax pararetur, & deum contueretur in Chriſto, & Chriſti opera dei confeſſione laudaret. Stupuerunt facti iſtius opus turbæ, ſed phariſæorum ingraueſcit inuidia. Nam quia humanam infirmitatem hæc tanta eius opera excederent, pudorem confeſſionis ſuæ maioris perfidiæ ſcelere declinant: ut quia hæc opera eſſe exiſtimare hominis non poſſent, & confiteri dei nollent, omnem hanc eius ex Belzebub principe dæmonum eſſe dicerent in dæmones poteſtatem. Ieſus autem ſciens cogitationes eorum, dixit illis: Omne regnum diuiſum contra ſe, deſolabitur.) Sermo dei diues eſt, & ad argumentum poſitus intelligentię, plurium de ſe exemplorum copiam præbet: & uel ſimpliciter intellectus, uel inſpectus interius, ad omnē profectum eſt neceſſarius. Sed relictis his, quæ ad communem intelligentiam patent, cauſis interioribus immoremur. Omne regnum diuiſum contra ſe, deſolabitur. Reſponſurus ad id quod de Belzebub erat dictum: in eos ipſos quibus reſpondebat, reſponſionis ipſius cōditionem retorſit. Lex enim à deo eſt, & regni Iſrael pollicitatio ex lege eſt, & Chriſti ortus & aduentus ex lege eſt. Si regnum legis contra ſe diuiditur, diſſoluatur neceſſe eſt: & poteſtas omnis

diui-

diuiſione detrahitur, & regni uirtus aduerſum ſe ſeparata conſumitur: ac ſic regnum Iſrael amiſit ex lege, quum adimpletionem legis in Chriſto plebs legis impugnet. Sed & ciuitas & domus diuiſa contra ſe, non ſtabit.) Domus quoq; & ciuitatis, eadem eſt ratio quæ regni. Sed ciuitas hic Hieruſalem indicatur, gentium ſemper glorioſa dominatu. Nunc poſtea quàm in dominū ſuum furore plebis exarſit, & apoſtolos eius cum credentium turbis effugauit, diſcedentium illinc diuiſione non ſtabit: atq; ita quod mox cōſecutum eſt, per hanc diuiſionem, ciuitatis illius denunciatur excidium. Si enim ſatanas ſatanam eijcit, aduerſus ſe diuiſus eſt.) Dicti ſuperioris maleuolētiam, quo eum in Belzebub hæc agere loquebantur, eo ipſo quo locuti ſunt genere condemnat: non intelligentes confeſſos ſe fuiſſe Belzebub eſſe diuiſum. Et ſi ad diuiſionem ſuam coactus eſt, ut dæmone dæmones perturbaret, & aduerſus ſe diuiſio ipſa conſiſteret: hinc quoq; exiſtimādum eſſe, plus in eo qui diuiſerit, quàm in his qui diuiſi ſint ineſſe uirtutis. Ergo iam diuiſus eſt, & aduerſum ſe coactus eſt, regnumq́; eius diuiſione tali eſt diſſolutum. Quòd ſi in uirtute Belzebub Chriſtus dæmones eijcit, filij eorum, id eſt, apoſtoli in cuius nomine eijciunt? Atq; idcirco digne ſunt in eos iudices cōſtituti: quibus id dediſſe Chriſtus aduerſus dæmonas poteſtatis reperietur, quod ipſe ſit negatus habuiſſe. Ergo ſi diſcipuli operantur in Chriſto, & ex ſpiritu dei Chriſtus operatur: adeſt dei regnum, iam in apoſtolos mediatoris officio transfuſum. Sed cum per Belzebub poſſe Chriſtus arguitur, deus blaſphematur in Chriſto: atq; ita in deum, inexpiabilis conuitij contumelia per phariſæos in Belzebub nomine comparatur. Quomodo poteſt intrare quis in domum fortis, & uaſa eius diripere? & reliqua. Contuſam à ſe in tentatione prima omnem zaboli indicat poteſta- *Zabolus pro diabolus* tem, quia nemo domum fortis introeat eiusq́; uaſa diripiat, niſi fortem alligauerit, & tunc domum eius diripiet: & neceſſe eſt hæc agens, illo forte ſit fortior. Ligatus eſt ergo, tum cum ſatanas à domino nuncupatus, ipſa nequitiæ ſuæ nuncupatione conſtrictus eſt: cui ita uincto ſpolia detraxit, & domum abſtulit: nos ſcilicet quondam arma eius, regniq́; militiam in ius ſuū redegit, uictoq́; atq; uincto domum ſibi ex nobis uacuam & utilem comparauit. Longe autem à ſe eſſe, ut aliquid ab eo mutuatus ſit poteſtatis oſtendit, ut quando qui ſecum non eſt, aduerſum ſe ſit: & qui ſecum non congregat, diſpergat. Ex quo ingentis periculi res intelligitur: male de eo opinari, cum quo non eſſe, idipſum eſt quod contra eſſe: & non cōgregare, diſpergere. Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus, ſpiritus autē blaſphemia non remittetur.) Phariſæorum ſententiæ, & eorum qui ita cum his ſentiunt peruerſitatem ſeueriſſima definitione cōdemnat: peccatorum omniū ueniam promittens, & blaſphemiæ ſpiritus indulgentiā abnegans. Nam cum cætera dicta geſtaq́; liberali uenia relaxentur, caret miſericordia ſi deus negetur in Chriſto: & in quo ſine uenia peccatur, beneuolentiā iteratæ admonitionis impendit. Omnino peccata cuiuſq; generis remittenda, blaſphemiam in ſpiritum ſanctum non remittendam. Quid enim tam extra ueniam eſt, quàm in Chriſto negare quod deus ſit, & conſiſtentem in eo paterni ſpiritus ſubſtantiam adimere: cum in ſpiritu dei opus omne conſummet, & ipſe ſit regnum cœlorum, & in eo deus ſit mūdum reconcilians ſibi? Ergo quicquid contumeliæ extiterit in Chriſto, id omne extabit in deo: quia in Chriſto deus, & Chriſtus in deo ſit. Aut facite arborem bonam, & fructus eius bonos: aut facite arborem malam, & fructus eius malos. & reliqua.) Sermo ſe & in præſens exerit, & effert in futurum. Nam in præſens Iudæos refellit: qui cum intelligerent Chriſti opera ultra humanam eſſe

uirtutem,nollent tamen quòd dei ſint confiteri.Futuram autem omnem fidei
peruerſitatem coarguit,eorum ſcilicet qui diuinitatem & cõmunionem pater
næ ſubſtantiæ domino detrahentes,in diuerſa hęreſeos ſtudia efferbuerũt:neu
trum facientes,nec inter gentes ſub uenia ignorationis habitantes, nec in ue-
ritatis cognitione uerſantes. Arborem ſe in corpore poſitum ſignificat: quia
per interiorem uirtutis ſuæ fœcunditatem,exeat ubertas omnis in fructus. Igi
tur aut arbor bona facienda cũ bonis fructibus eſt,aut mala conſtituenda cum
malis fructibus: quia ex fructibus ſuis de ſe arbor ipſa teſtabitur. Non quòd
ſecundum arborum naturam arbor mala poſſit conſtitui quæ bona ſit, aut ea-
dem ipſa cum ramis ſuis bona eſſe ſi mala ſit: ſed ut per hanc ſignificantiam
intelligeremus,Chriſtum aut tanquã inutilem relinquẽdum,aut tanquam bo-
num bonorum fructuum utilitate retinendũ:quia aduerſum filium hominis di
cta ſub uenia ſint, blaſphemia autem ſpiritus careat uenia. Cæterũ medium ſe
agere,& Chriſto aliqua deferre,negare quæ maxima ſunt:uenerari tanquã de-
um, dei communione ſpoliare, hæc blaſphemia ſpiritus eſt: ut cum per admi-
rationem operum tantorum dei nomen detrahere non audeas,per maleuolen
tiam mentis & ſenſus,generoſitatem eius quam confiteri es coactus in nomi-
ne, abnegata paternæ ſubſtantiæ communione decerpas. Atq; ideo etiam in
eo dominus bonitatis ſuæ munus extendit, dicens aut malam arborem cũ ma
lis fructibus,aut bonam cum bonis fructibus eſſe faciendam:quia in malæ ar-
boris opinione,ſub ſecreto indulgentiæ dei repoſita ſit uenia, qua omne pecca
tum ſit remittendum: in bonæ confeſſione, fructus æternus ſit: ne incidentes
mediam inter utrunq; ſententiam,cum conſtituere malum nõ audeamus, con
fiteri bonum nolimus,indiſſolubili corruptæ de ſe opinionis iudicio relinqua
mur. Omnem autem ita ſentiendi corruptelam, ex naturæ uitio proficiſci do-
cuit, dicens: De malo theſauro non niſi quæ mala ſunt poſſe proferri, & om-
nis ocioſi,id eſt,inepti & inutilis dicti rationem deo eſſe reddendam:quia de
confeſſionis noſtræ uerbis aut condemnandi ſumus, aut iudicandi, talem fu-
turi iudicij beneuolentiam recepturi,qualem de cœleſtis gloriæ domino ſen-
tentiam tenuerimus. Signum deinde rogatur ut præſtet, quod ſe ex Ionæ ſi-
gno daturum eſſe reſpondit: ut ſicut triduo & totidem noctibus Ionas in ceti
uentre detentus ſit, ita ſe intra interiora terræ pari temporis ſpatio demoratu-
rum. Sed maiorem futuram gentium fidem mõſtrat. Niniuitæ enim Iona præ
dicante pœnitentiam egerunt,& à deo ueniam pœnitendi confeſſione merue
runt. Sed & Auſtri regina nunc in exemplum eccleſiæ præſumpta, ſapienti-
am admirata Salomonis: ex ultimis terræ partibus uenit, audire quam erat ad
mirata ſapientiam. Cumulat igitur inuidiam comparatio,& Iudæos ſine excu
ſatione facit fides gentium:ut cum illi prophetis, id eſt, Ionæ Salomoniq; cre-
diderint, Chriſto iſti non credant Iona Salomoneq; potiori. Et idcirco in re-
ſurrectione eos iudicabũt,quia in his repertus timor dei fuerit,quibus lex non
erat prædicata: hoc magis indigni uenia, quia ex lege ſunt infideles, quo plus
fidei in eis qui legem ignorauerunt ſit repertum. Cum autem immundus
ſpiritus exierit ab homine,ambulat per loca arida,quærens requiem,& nõ in-
ueniet,& reliqua.) Continens lectio eſt, & ex ipſo initi ſermonis exordio, &
ſenſu ſuperiore proficiſci indicatur. Ex uerbi enim cõiunctione cœpit,ſed to-
tius propoſitæ comparationis ratio tractanda eſt. Exiens ab homine immun-
dus ſpiritus, arida & inaquoſa loca circuit, in quibus nullus fons uitæ efflue-
bat. Et cum requiem non inueniet, tum intra ſe loquetur, congruum ſibi eſſe,
ad domum ſuam unde exiuit reuerti, quam inueniet uacantem, ſcopis munda

tam

tam et ornatam: aſſumetq; ſecum ſeptem nequiores ſe ſpiritus, qui introeuntes habitabunt, & nouiſſima hominis illius primis peiora fient. Et quidem dominus abſoluit dicens: Sic erit generationi huic peſſimæ. Non igitur ambigere poſſumus, totum hoc ad perſonam populi huius eſſe referendum: ſed contuendum eſt quatenus propoſita ſingula ſingulis temporibus rebusq; reddantur. Superius, nempe in Niniuitarum & reginæ Auſtri nomine iuſtificata fides gentium eſt: ſed longe antea, poſt multa in deum, & grauia peccata, Iudæis data lex eſt. Et peccata quidem eorum libro Moſi continentur. Verum poſt tot diuinæ uirtutis documenta, id eſt, decem plagis percuſſam Aegyptũ, & columnam nubis ac luminis die nocteq; famulantem, & in Erythreo mari iter præbitum, & fontes ruptis ſaxis effluentes, & miniſtratam eſurientibus mannam, & ad poſtremum in quadraginta annorum tempore, uita atq; habitu angelorum populum uiuentem: adoratum ſupplicatumq; poſtea pecudibus & ſaxis, hiſq; cum choris canticiſq; ſaltatum, & metalla deos nuncupata. Ergo inſidentem plebis iſtius pectoribus ſpiritum immundum, lex quæ poſtea data eſt interuẽtu ſuo eiecit: & ueluti quadam cuſtodia circumiectæ poteſtatis excluſit. Qui illinc exiens, circum gentes deſertas atque aridas oberrauit, domum ueterem derelinquens: ut in his uſq; in diem iudicij non inquietata habitatione requieſceret. Sed rurſum dei gratia impertita gentibus, poſt quàm in aquæ lauacro fons uiuus effluxit, habitandi cum his locus nullus eſt: & cum iam in his requiem non habebit, intra ſe reputans, optimum credit regredi in eam ex qua profectus eſt domum. Hæc emundata per legem, & prophetarum ornata præconijs, & Chriſti aduentu præparata, uacua inuenitur: à qua & cuſtodia legis abſceſſerit (quia omnis lex uſque ad Ioannem eſt) & ad habitandum non receptus ſit Chriſtus. Atque ita & habitatore uacua eſt, & deſerta cuſtodibus: cum tamen uenienti habitatori, præeuntium ſolicitudine & mundata ſit & ornata. Septem igitur ſpiritus nequiores aſſumuntur, quia tot erant gratiarum munera deſtinata cum Chriſto, quæ in eo multiformis illa dei ſapientia, ſeptiformi gloria collocauit: ut tanta iniquitatis fieret poſſeſſio, quanta futura fuerat gratiarum. Atque ita nouiſſima hominis illius peiora erunt prioribus: quia ex Iudæis immundus ſpiritus metu legis exceſſerat, nunc autem in eos cum ultione repudiatæ ab eis gratiæ reuertitur. Et quia totum iſtud in paternæ maieſtatis uirtute loqueretur, nũcianti ſibi quòd foris à matre atq; à fratribus expectaretur, manum in diſcipulos extendens, eos ſibi fratres eſſe matremq; reſpondit: quicunq; uoluntati paternæ obſecutus eſſet, eum eſſe & fratrem & ſororem & matrem: formam ſeipſum uniuerſis agendi ſentiendiq; conſtituens: propinquitatum omnium ius atq; nomen, iam non de conditione naſcendi, ſed de eccleſiæ communione retinendum. Cæterum non faſtidioſe de matre ſua ſenſiſſe exiſtimandus eſt: cum ipſi in paſſione poſitus, maximæ ſolicitudinis tribuerit affectum. Eſt autem etiam in eo typica ratio ſeruata, ut mater eius & fratres foris ſtarent, cum utiq; ingrediẽdi ad eum haberent ut cæteri poteſtatem. Sed quia in ſua uenit, & ſui eum non receperũt: in matre eius ac fratribus ſynagoga & Iſraelitæ præfigurantur, ingreſſu eius atq; aditu abſtinentes.

Sedens in nauicula Ieſus turbis parabolas loquitur. De ſeminante bonum ſemen. De zizania & tritico. De grano ſinapis. De fermento abſconſo in farina. Expoſitio zizaniæ. De theſauro in agro. De bona margarita. De rete miſſo in mare. Canon XIII

IN illa die exijt Ieſus,& ſedebat ſecus mare:& cõgregatæ ſunt ad eum turbæ,ita ut in nauiculam aſcenderet.) Sediſſe dominum in naui,& turbas foris ſtetiſſe,ex ſubiectis rebus eſt ratio. In parabolis enim erat locuturus:et facti iſtius genere ſignificat,eos qui extra eccleſiam poſiti ſunt,nullam diuini ſermonis capere poſſe intelligentiam.Nauis enim eccleſiæ typum præfert:intra quam uerbum uitæ poſitum & prædicatum,hi qui extra ſunt, & harenæ modo ſteriles atque inutiles adiacent,intelligere non poſſunt. De parabolis autem iam à domino abſolutis loqui ocioſum eſt. Qui enim habet,dabitur ei,& abundabit: qui autem non habet,& quod habet auferetur ab eo.)Regni myſteria fides percipit.Hęc in quibus fuerit proficiet,& incrementis profectus ſui abũdabit:in quibus uero non fuerit,etiam quod habent auferetur ab eis.Damnum ſcilicet legis ex fidei inopia declarat,quam fidem Iudæi non habentes, legem quoq; quam habuerant perdiderunt:& ideo perfectum fides euangelica habet donum, quia ſuſcepta nouis fructibus ditat,repudiata uero etiam ueteris ſubſtãtiæ opes detrahit. Veſtri autem beati oculi qui uident,& aures quæ audiunt.) Apoſtolici temporis beatitudinem docet,quorum oculis atq; auribus contigit dei ſalutare uiſere & audire: prophetis atq; iuſtis cupientibus uidere & audire plenitudinem temporum deſtinatorum,& expectationis iſtius gaudium apoſtolis reſeruatum. Simile eſt regnum cœlorum grano ſinapis.& reliqua.)Grano ſinapis ſe dominus comparauit,acri maxime,& omnium ſeminũ minimo: cuius uirtus ac poteſtas tribulationibus & preſſuris accenditur. Granum hoc igitur poſt quàm in agro ſatum fuerat,id eſt,ubi à populo comprehenſus & traditus morti,tanquam in agro ſatione quadam fuit corporis conſepultus: ultra menſuram omnium olerum excreſcit,et uniuerſam prophetarum gloriam excedit.Oleris enim uice,tanquam ægroto Iſraeli data eſt prædicatio prophetarum.Sed iam ex ramis arboris ex ſolo in ſublime prolatæ cœli uolucres inhabitant.Apoſtolos ſcilicet ex Chriſti uirtute protenſos & mũdum inumbrantes, in ramis intelligimus:in quos gentes in ſpem uitæ aduolabant,& aurarum turbine,id eſt,diaboli ſpiritu flatuq; uexatæ,tanquam in ramis arboris requieſcẽt.

Simile eſt regnum cœlorum fermento:quod acceptum mulier abſcondit in farinæ menſuris tribus,donec fermentatum eſt totum.) Fermentum de farina eſt,quod uirtutem acceptam aceruo generis ſui reddit. Huic ſe dominus comparauit.Quod acceptum mulier ſynagoga ſcilicet, per iudiciũ mortis abſcondit:arguens legem, & prophetas euangelijs diſſolutos. Hoc autem in farinæ menſuris tribus, id eſt,legis,prophetarum,euangeliorum,æqualitate coopertum,omnia unum facit:ut quod lex conſtituit,prophetæ nunciauerunt, id ipſum euangeliorum profectibus expleatur.Fiũtq; omnia per dei ſpiritum eiuſdem & uirtutis & ſenſus:nihilq; aliud ab alio mẽſuris æqualibus fermentatum diſſentiens reperietur. Quanquam ad fidei ſacramentum, id eſt, ad patris & filij & ſpiritus ſancti unitatem, ſed & ad trium gentium uocationem, ex Sem, Cam & Iaphet, tres menſuras farinæ eſſe referendas,ſenſiſſe multos memini. Sed neſcio an hoc ita opinari ratio permittat, cum tametſi omnium gentium uocatio ſit æque, tamen in his Chriſtus non abſconſus ſit, ſed oſtenſus: & in tanta infidelium multitudine non fermentatum ſit totum. In patre autem & filio & ſpiritu ſãcto, in ea admixti extrinſecus fermenti neceſſitate,in Chriſto omnia unum ſunt. Iterum ſimile eſt regnum cœlorum theſauro abſconſo. & reliqua.) Per ſimilitudinem theſauri in agro, ſpei noſtræ opes intra ſe poſitas oſtendit,quia deus in homine ſit repertus: in cuius precium omnes

nes ſeculi uendendæ ſunt facultates, ut ueſtitu, cibo, potuq; indigentium, æternas cœleſtis theſauri diuitias comparemus. Sed contuendum eſt, inuentum theſaurum & abſconſum fuiſſe: cum utique qui inuenit, & ſecreto & tempore quo abſcondit auferre potuiſſet, & auferens emendi neceſſitate caruiſſet. Sed ut rei, ita & dicti fuerit ratio explicanda. Ideo enim abſcõſus eſt theſaurus, quia & agrum emi oportebat. Theſaurus enim in agro, ut diximus, Chriſtus intelligitur in carne: quem inueniſſe eſt gratum, Euangeliorum enim prædicatio in abſoluto eſt. Sed utendi & poſſidendi huius theſauri, cum agro poteſtas non poteſt eſſe ſine precio: quia cœleſtes diuitiæ non ſine damno ſeculi poſſidentur. Et de margarita par ratio eſt. Sed ad negociatorem iam diu in lege uerſantem proficiens hic ſermo eſt: qui longo ac diutino labore ad margaritæ ſcientiam peruenerit, & ea quæ ſub onere legis adeptus ſit derelinquat. Diu enim eſt negociatus, et margaritam aliquando qualem optabat, inuenit: cui & unius huius deſiderati lapidis precium, reliqui laboris iactura eſt cõparandum. Iterum ſimile eſt regnũ cœlorum reti miſſo in mare. & reliqua.) Merito prædicationem ſuam reti comparauit, quæ in ſeculum ueniens, ſine ſeculi damno habitantes intra ſeculũ congregauit, modo retis: quod mare penetrãs ita agitur de profundo, ut per omne elementi illius corpus euadens, clauſos intra ambitum ſuum extrahat, nosq; ex ſeculo in lumen ueri ſolis educat: in bonorum electione, & malorum abiectione futuri iudicij examen oſtendens.

De ſcriba in regno cœlorum. De fratribus & ſororibus domini.
De Ioãnis capite in diſco. De quinq; panibus & duobus piſcib.
Vbi ſuper mare ambulabat, & Petrũ merſum erexit. Canõ XIIII

INtellexiſtis hæc omnia? Dicunt ei: Vtique. Et ait illis: Ideo omnis ſcriba doctus in regno cœlorum &c.) Non turbis ſed diſcipulis eſt locutus, & intelligentibus parabolas dignum teſtimonium reddidit: ipſos ſcilicet ſub patrisfamiliæ nomine ſibi comparans, quòd doctrinam de theſauro ſuo nouorum ſpiritus ſancti ac ueterum ſint adepti: quosq; ſcribas propter ſcientiam nuncupat, quòd intellexerint ea quæ illa noua & uetera, id eſt, in euangelijs & in lege protulerit, & eiuſdem patrisfamiliâs, & unius utraq; theſauri. Et factum eſt cum conſummaſſet Ieſus parabolas iſtas, trãſiit inde, & uenit in patriam ſuam, & reliqua.) Inhonoratur dominus à ſuis: & quanquam & docendi prudentia & operandi uirtus admirationem cõmoueret, infidelitas tamen eorum ueritatem iudicij non recipit. Non enim credunt hæc in homine deum agere: quinetiam patrem ipſius, matrem fratresq; nuncupant, & paternæ artis quodam opprobrio laceſſunt. Sed planè hic fabri erat filius, ferrum igne uincentis, omnem ſeculi uirtutem iudicio decoquentis, maſſamq; formantis in omne opus utilitatis humanæ: formam ſcilicet corporũ noſtrorum, & materiem in diuerſa membrorum miniſteria, & ad omnia æternæ uitæ opera fingentis. In his igitur ſcandalizabantur omnes: & inter tot tamq; magnifica quæ gerebat, corporis eius cõtemplatione commouebantur. Quibus dominus inhonorabilem in patria ſua prophetam eſſe reſpõdit, quia in Iudæa eſſet uſq; ad crucis ſententiam cõtemnendus. Et quia penes ſolos fideles dei uirtus eſt, propter eorum incredulitatẽ omnibus diuinæ operibus uirtutis abſtinuit. In illo tempore audijt Herodes tetrarcha famã Ieſu. & reliqua.) Frequẽter monuimus, omnem diligentiam euangeliorum lectioni adhibere oportere: quia in his quæ geſta narrantur, ſubeſſe interioris intelligentiæ ratio reperiatur. Habet enim omnium operum narratio ſuum ordinem; ſed geſtorum effectibus cauſæ ſubiacenti ſpecies pręforma-

formatur,ut in Herode ac Ioanne intelligitur. Nam & Herodes princeps erat
populi,& Herodiadem uxorem Philippi fratris ſui in matrimonium ſuum iu-
re poteſtatis aſſumpſerat. Et huic Herodiadi erat filia: & natali die,cum ſaltans
placeret,poteſtatem cuius uellet præmij,ſacramento iurantis accepit:& Ioan-
nis caput,qui in carcere diu habitauerat,puella matre admonēte, diſco ſibi in-
ferri precata eſt. Et Herodes triſtis licet, ſacramento fidem reddidit, & matri
puella munus exhibuit:& ſepulto eo diſcipuli eius ad dominum tranſeūt. Au-
ditisq́ his dominus in nauiculam in loca deſerta ſeceſſit,& ſequentium ſe tur-
barum uexationem miſeratus eſt, & dimitti eas in caſtella ad coemendos ci-
bos apoſtoli admonent:& dominus reſpondit,neceſſitatem eò reuertendi ip-
ſos non habere,dariq́ his cibum præcipit.Et ſolos ſe quinq; panes & duos pi-
ſces habere cauſantur.Et offerri ſibi eos iuſſit,turbamq́ ſubſtrato fœno accum
bere,& oblata benedixit,& turbæ manducanda comminuit, & dedit diſcipu-
lis ut offerrent:& ſaturatis omnibus ſupplementa cophinorum duodecim ſu-
perfuerunt, cum tamen extra mulierum puerorumq́ numerum, quinq; milia
uirorum expleta eſſent. Et diſcipulos nauiculam conſcendere, & trans fretum
præcedere iubet,dimiſſaq́ ipſe turba in montem orare ſolus aſcendit: factoq́
ueſpere ſolus fuit,& nauis mari medio uento aduerſante fluctibus iactabatur.
Et quarta uigilia dominus uenit ſuper mare ambulans,uidētesq́ turbati ſunt,
& inanis uiſus phantaſma credentes,clamauerunt pręe timore: quibus mox do
minus locutus eſt,& conſtantes eſſe iuſſit. Et ex plurimis Petrus reſpondens,
poſtulauit uti ad dominum ſuper aquas ueniret: qui de nauicula deſcendens,
& progreſſus aliquantulum,uento inualeſcente timere cœpit et mergi.Quem
apprehendens dominus, obiurgat cur fidei modicæ ſit:ingreſſusq́ nauē, tran-
quillitatem uento & mari quieſcente reuocauit.Igitur hæc ut commemoraui-
mus geſta ſunt:ſed his omnibus perſonis, effectibus, cauſis, numeris, modus
adiacet,ut quæ geſſerunt, præter gerendi munus inſtinctumq́, quem quis ex
natura ſua ſumpſit,extrinſecus omnia geſſerint in exemplum:hoc maiore ita
opinandi reuerentia, ſi tam diuerſarum cauſarum efficientiam una atque ea-
dem intelligentia conſequitur. Sermo igitur ad originem propoſitionis refe-
rendus eſt. Ioannes, ut frequenter admonuimus, formam prætulit legis: quia
lex Chriſtum prædicauit. & Ioannes profectus ex lege eſt, Chriſtum ex lege
prænuncians. Herodes uero princeps eſt populi: & populi princeps, ſub-
iectæ ſibi uniuerſitatis nomen cauſam'que complectitur. Ioannes ergo He-
rodem monebat, ne fratris ſui uxorem ſibi iungeret. Sunt enim atque erant
duo populi,circumciſionis & gentium. Sed Iſraelem lex admonebat, ne ope-
ra gentium infidelitatemq́ ſibi iungeret. Gentibus enim ſocia infidelitas eſt,
quæ ipſis tanquam uinculo coniugalis amoris annexa eſt. Hi igitur fratres
ex eodem humani generis ſunt parente. Ob hanc itaque aſperæ admonitio-
nis ueritatem,Ioannes tanquam lex in carcere continebatur. Die autem nata-
lis, id eſt, rerum corporalium gaudijs Herodiados filia ſaltauit. Voluptas e-
nim tanquam ex infidelitate orta,per omnia Iſraelis gaudia totis illecebræ ſuę
curſibus efferebatur, cui ſe omnem etiam ſacramento uenalem populus ad-
dixit. Sub peccatis enim & ſeculi uoluptatibus, Iſraelitæ uitæ æternæ mune-
ra uendiderunt. Hæc matris ſuæ, id eſt, infidelitatis inſtinctu, deferri ſibi Io-
annis caput,id eſt,gloriam legis orauit: quia lex inceſtuoſum Iſraelem autori-
tate diuinorum præceptorum arguebat. Sed ſuperius Herodes ſignificatus
eſt Ioannem uelle occidere, & metu populi demorari,quia ſicut propheta ha-
bebatur:nunc uero petita ipſius nece,cum præſertim religione ſacramenti de-
tinere.

tineretur,quomodo triſtis efficitur?Contrarium uidelicet eſt, tũc eum uoluiſſe,nunc nolle: & præſens moleſtia,anteriori non conuenit uoluntati. Verũ in ſuperioribus geſtæ rei ordo eſt,in his autem nunc ſpecies cauſæ conſequentis exponitur. Gloriam legis uoluptas ex infidelitate orta occupauit. Sed populus boni eius,quod in lege erat,conſcius uoluntatis conditionibus non ſine aliquo certi periculi ſui dolore concedit,ſcitq; ſe tali præceptorum gloria non oportuiſſe concedere:ſed peccatis tanquam ſacramento coactus,& principum adiacentium metu atq; exemplo deprauatus & uictus,illecebris uoluptatis etiam mœſtus obtemperat. Igitur inter reliqua diſſoluti populi gaudia,in diſco Ioannis caput affertur:damno ſcilicet legis uoluptas corporum,& ſecularis luxus augetur. Ita per puellam ad matrem defertur:ac ſic probroſus Iſrael & uoluptati & infidelitati ſuæ familiæ,ſcilicet ante gentium gloriam legis addixit. Finitis igitur legis temporibus, & cum Ioanne conſepultis: diſcipuli eius res ita geſtas domino nunciant, ad euangelia ſcilicet ex lege uenientes. Ergo dei uerbum lege finita nauem conſcendens eccleſiam adit, & in deſertum concedit. Relicta quippe conuerſatione Iſraelis,in uacua diuinæ cognitionis pectora tranſit. Turba hæc audiens,dominum de ciuitate pedes ſequitur in deſertũ: de ſynagoga uidelicet ad eccleſiam concedit. Quam uidens miſertus eſt, & omnem languorem eius infirmitatemq; curat:obſeſſas ſcilicet mentes & corpora infidelitatis ueterno,ad intelligentiam nouæ prædicationis emũdat. Et cum diſcipuli dimitti turbas in caſtella proxima ad coemendos cibos admonerent, reſpondit:Non habent neceſſe ire: oſtendens eos, quibus mederetur, uenalis doctrinæ cibo non egere,neq; neceſſitatem habere regredi ad Iudæam cibũq; mercari, iubetq; apoſtolis ut eis eſcam darent. Nunquid ignorabat non eſſe quod dari poſſet:& humanarum mentium interna conſpiciens,modum repoſiti penes apoſtolos cibi neſciebat? Sed erat omnis typica ratio explicãda. Nõdum enim conceſſum apoſtolis erat,ad uitæ æternæ cibũ cœleſtem panẽ perficere ac miniſtrare. Quorum reſponſio ad ſpiritualis intelligẽtiæ ordinem tendit. Solos enim ſe quinq; panes & duos piſces reſponderunt habere: quia adhuc ſub quinq; panibus,quinq; libri legis continebantur,& piſcium duorum, id eſt,prophetarum & Ioannis prædicationibus alebantur. In operibus enim legis,tanquam ex pane erat uita: prædicatio autem Ioannis & prophetarum, in uirtute aquæ uitæ humanæ ſpem confouebant. Hæc igitur primum quia in his adhuc erant, apoſtoli obtulerũt:ſed ex his euangeliorũ prædicatio profecta monſtratur,& his originibus deducta in maiorem uirtutis ſuæ abundantiam creſcit. Acceptis igitur panibus atq; piſcibus,dominus reſpexit ad cœlum: Benedixit & fregit,patri agens gratias,poſt tempora legis ac prophetarum ſe in euangelicum cibum uerti ſignificans. Accumbere poſt hæc ſuper fœnũ populus iubetur,non iam in terra iacens,ſed lege ſuffultus:& tanquam terræ fœno,fructibus operis ſui unuſquiſque ſubſternitur. Dantur quoq; apoſtolis panes,quia per eos erant diuinæ gratiæ dona reddenda. Plebs deinde quinq; panibus & duobus piſcibus paſcitur & expletur, & fragmenta panis & piſcium ſaturatis accumbentibus, uſque in duodecim cophinorum plenitudinem abundauerunt: dei ſcilicet uerbo ex doctrina legis prophetarũq; ueniente multitudo ſatiatur, & reſeruata gentium plebi ex æterni cibi miniſterio, in duodecim apoſtolorum plenitudinem, copia diuinæ uirtutis exuberat. Idem autem edentium numerus inuenitur, qui futurus erat crediturorum. Nam ſicut libro Praxeon continetur:ex Iſraelitici populi infinitate,uirorum quinq; milia crediderunt, Rerum enim admiratio,uſq; in menſuram cauſæ ſubiacentis extendi-

tenditur. Cõfractiq; cum piſcibus panes, ſaturato populo, in tantum deinceps
cumulantur augmentum, quantus & credentis populi, & explendorum cœle
ſti gratia apoſtolorum numerus deſtinabatur: ut & modus numero, & nume-
rus modo obtemperaret, & intra fines ſuos ratio concluſa, ad conſequentis e-
uentus conditionem, ipſo diuinæ uirtutis moderamine contineretur. Vincit
autem humanam intelligentiam opus facti. Et cum frequenter quædam ſint,
quæ concepta ſenſu, ſermo non explicet: in his tamen ipſa ſenſus ſublimitas in
graueſcit, & ad rei contemplationẽ pro difficultate tam inuiſibilis negocij ob-
ſtupeſcit. Acceptis enim panibus quinq;, in cœlum dominus reſpexit, hono-
rem eius à quo erat ipſe confeſſus: non quòd carnalibus oculis cõtueri patrem
eſſet neceſſe, ſed ut qui adeſſent intelligerẽt, à quo uirtutis tantæ accepiſſet ef-
fectum. Dat deinde diſcipulis panẽs. Non quinq; multiplicantur in plures: ſed
fragmentis fragmenta ſuccedunt, & fallunt ſemper præfracta frangentes. Cre
ſcit deinde materies: neſcio utrum in menſarum loco, an in manibus ſumenti-
um, an in ore edentium. Ne mirere fontes fluere, ineſſe uuas uitibus, & uuis ui
na diffundi, & omnes mundi opes annuo quodam meatu indefeſſoq; deflue-
re: autorem enim huius uniuerſitatis tantus panũ profectus oſtẽdit, per quem
tali incremento modus pertractatæ materiæ adderetur. Agitur enim in opere
uiſibili inuiſibilis molitio: & arcanorum cœleſtium dominus, arcanum nego-
cij præſentis operatur. Superat autẽ omnem naturam uirtus operantis: & ſu-
pergredit̃ facti intelligentiã ratio uirtutis, & ſola relinquit̃ admiratio poteſta-
tis. Ordo etiam cauſarũ operumq; conſequit̃. Conſcendere poſt hæc in nauẽ
diſcipulos præcepit, donec turbas ipſe dimitteret: & dimiſſa turba montẽ con
ſcendit orare, & ueſpere facto ſolus erat.) Horum ratio diſtinguenda tempori
bus eſt. Quòd ueſpere ſolus eſt, ſolitudinẽ ſuam in tempore paſſionis oſten-
dit, cæteris trepidatione dilapſis. Quòd autem nauem conſcendere diſcipulos
iubet, & ire trans fretum dum turbas ipſe dimittit, & dimiſſis turbis aſcendit in
montem: eſſe intra eccleſiam, & per fretum, id eſt, per ſeculum ferri uſque in id
tempus iubet, quo reuertens in claritatis aduentu, populo omni qui ex Iſrael
erit reliquus, ſalutem reddet ipſe, eiusq; peccata dimittet: dimiſſoq;, uel in cœ-
leſte regnum potius admiſſo, agens deo patri gratias, in gloria eius & maieſta
te conſiſtet. Sed inter hæc diſcipuli uento ac mari differũtur, & totis ſeculi mo-
tibus immundo ſpiritu aduerſante iactantur. Sed quarta uigilia dominus ue-
nit: Quarto enim tum ad eccleſiam uagam & naufragam reuertetur. In quarta
enim noctis uigilia, totidem ſolicitudinis eius numerus reperitur. Prima enim
uigilia fuit legis, ſecunda prophetarum, tertia corporalis aduentus: quarta au-
tem in reditu claritatis. Sed inueniet feſſam: & antichriſti ſpiritu, & totius ſecu
li motibus circumactam. Veniet enim maxime anxijs atq; uexatis. Et quia de
antichriſti cõſuetudine ad omnem tentationũ nouitatem ſoliciti erunt: etiam
ad domini aduentum expaueſcent, falſas rerum imagines, & ſubrepentia ocu-
lis figmenta metuẽtes. Sed bonus dominus ſtatim loquetur, timoremq; repel-
let, dicetq;, ego ſum: aduentus ſui fide metum naufragij imminẽtis abſpellens.
Quòd uero ex omnium conſiſtentiũ in naui numero, reſpondere Petrus ſolus
audet, & iuberi ſibi, ut ſuper aquas ad dominũ ueniat precatur: paſſionis tem-
pore uoluntatis ſuæ deſignat affectum, tum cum ſolus retro ueniens, & ueſti-
gijs domini inhærens, contemptis ſeculi, ut maris, motibus, pari ad cõtemnen
dam mortẽ uirtute comitatus eſt: ſed infirmitatem futuræ tentationis timidi-
tas eius oſtendit. Nam quamuis incedere auſus eſſet, tamẽ ſubmergebatur: per
imbecillitatem enim carnis & metum mortis, etiam uſq; ad negandi neceſſita
tem

tem coactus eſt. Sed proclamat, & ſalutem orat à domino. Clamor iſte, pœnitentiæ ipſius gemitus eſt. Nondum enim paſſo domino in confeſſionem reuerſus eſt, & negandi ueniam habuit in tempore: Chriſto poſtea pro uniuerſorum redemptione paſſuro. Quòd autem trepidanti illi, non uirtutem perueniendi ad ſe dominus indulſit, ſed manum extendit, apprehēſumq; ſuſtinuit: hæc ratio eſt: Non erat quidem Petrus domini ſui indignus acceſſu, nam & tentauit accedere: ſed & typicus in eo ordo ſeruatus eſt. Non enim domino ſeculi motus tempeſtatesq; calcanti, quiſquam paſſionis eſſe particeps poterat: ſolus enim paſſurus pro omnibus, omnium peccata ſoluebat: nec ſocium admittit, quicquid uniuerſitati præſtatur ab uno. Ita cum eſſet ipſe redemptio uniuerſorum, erat etiam Petrus ante redimendus, ad redemptionis iſtius fidem cum in Chriſti martyrem reſeruatur. Et hoc in Petro conſiderandum eſt, fide eum cæteros anteiſſe. Nam ignorantibus cæteris, primus reſpondit: Tu es filius dei uiui. Primus paſſionem, dum malum putat, deteſtatus eſt. Primus & moriturū ſe, & nō negaturum ſpopōdit. Primus lauari ſibi pedes prohibuit. Gladium quoq; aduerſus eos, qui dominum cōprehendebant, eduxit. Aſcenſu autem eius in nauim, uentum & mare eſſe ſedatum: poſt claritatis ſuæ reditum, æterna eccleſiæ pax & tranquillitas indicatur. Et quia tum manifeſtus adueniet, recte admirantes uniuerſi loquuti ſunt: Verè filius dei eſt. Confeſſio enim uniuerſorum tum & abſoluta & publica erit: dei filium nō iam in humilitate corporea, ſed in gloria cœleſti pacem eccleſiæ reddidiſſe. Cū transfretaſſent, uenerunt in terram Geneſar: & cū cognouiſſent eum uiri loci illius, adorabāt eū.) Multa & media inciderunt, quæ nos poſt quinq; milium uirorum & congregationem & ſatietatem, reddendæ rationis ſtudio demorata ſunt: ſenſus autem uſq; in hunc locum idem eſt. Finitis enim legis temporibus, & ex Iſrael quinq; milibus uirorum intra eccleſiam collocatis, iam credentium populus occurrit: iam ipſe ex lege per fidē ſaluus, reliquos ex ſuis infirmos ægrotosq; offerens domino, oblatiq; fimbrias ueſtimētorum contingere optabant, ſani per fidem futuri. Sed ut ex ueſte tota fimbriæ, ita ex domino noſtro Ieſu Chriſto ſancti ſpiritus uirtus exijt: quæ apoſtolis data, ipſis quoq; tanquam ex eodem corpore exeuntibus, ſalutem his qui contingere cupiunt, ſubminiſtrat. Tunc acceſſerunt ad eum ſcribæ & phariſæi ab Hieroſolymis, dicentes, &c.) Abſoluta & dictorū & geſtorum in conſequentibus ratio eſt, nam his quæ propoſita fuerant, ipſe reſpōdit: Omnem plantationē quæ non à patre ſit, eradicandam dicens, id eſt, traditionem hominum eruendam, cuius fauore legis præcepta tranſgreſſi ſunt: & ideo eſſe eos duces cæcos, uitæ æternæ iter quod non uideant pollicentes, cæcisq; ipſis & ducibus cæcorum caſum in foueam eſſe communem.

De lauandis manibus. Et non ea quæ in os intrant, ſed ea quæ ex ore exeūt inquinare. De filia Chananææ mulieris. De ſeptē panibus & paucis piſcibus. Canon XV

ET egreſſus inde Ieſus, ſeceſſit in partes Tyri & Sidonis. Et ecce mulier Cananæa à finibus illis egreſſa, clamauit, & reliqua.) Diuerſa curationum genera diuerſos cauſarum cōplectuntur effectus: ſed res atq; ſermo ordinem ex ſuperioribus ſumit. Infidelitatem enim phariſæorum, & opprobrium cæcorum ducum, ex humanarum traditionum ſuperſtitionibus coarguit. Et poſt hæc ad regiones Tyri & Sidonis uenit, & Cananæa à finibus illis egreſſa, clamat atq; orat: & dominum Dauid filium confitetur, & filiæ ſuæ opem pōſcit. Dominus ſilet, diſcipuli pro ea rogant: quibus ſe perditis ouibus domus Iſrael miſſum eſſe reſpondit.

Illa uero adorans,adiuuari ſe poſtulat.cui dominus ait:Illicitum eſſe panem filiorum canibus offerri. Viciſſimq; illa reſpondit: Decidentibus de menſa dominorum micis,ali catellos ſolere.Poſtq; fidem eius dominus collaudat: & in tempore ipſo puellæ ſanitas reddita eſt. Vt igit illa quæ geſta ſunt interior traditio conſequatur:quæ Cananææ perſona ſit,ex ipſis uerborum uirtutibus cõtuendum eſt.Fuiſſe atq; etiam eſſe penes Iſrael proſelytorum plebem,fides certa eſt:quæ de gentibus in legis opera tranſcendit,& uitæ anterioris egreſſa religione,peregrinæ dominantis legis tanquam domo continebatur. Cananæi autem fuerunt,terras,in quibus nunc Iudæa eſt, incolentes:qui uel bello conſumpti,uel in loca uicina diſperſi, uel in ſeruitutem deuictorum conditione ſubiecti,nomen tantum ſine patria ſede circumferunt.Plebs igitur hæc Iudęis admixta de gentibus eſt.Et quia non eſt ambiguum in ea turba quæ credidit, partem nonnullam proſelytorum fuiſſe:merito hæc Cananæa proſelytorũ formam præferens,exiſtimabitur fines ſuos egreſſa,ex gentibus ſcilicet in populi alterius nomen excedens.Quæ pro filia,uidelicet gẽtium plebe orat:& quia dominum cognouit ex lege,Dauid filium nuncupat.In lege enim uirga de radice Ieſſe,& Dauid filius æterni & cœleſtis regni rex continetur. Ipſa quidem curatione iam non eget,quæ Chriſtum & dominum,& Dauid filium confitetur:ſed filiæ ſuæ,plebi uidelicet gentium, dominatu immundorum ſpirituum occupatæ,opem poſcit.Dominus tacet, ſilentij pœnitentia Iſrael priuilegium ſalutis reſeruans.Et miſerantes diſcipuli preces iungunt. Sed arcanum ille paternæ uoluntatis continens,ouibus ſe perditis Iſrael miſſum eſſe reſpondit, ut abſolute liqueret,typum eccleſiæ Cananææ filiam continere: cum illa poſceret quod alijs deferebatur, nõ quòd non & gentibus impertienda ſalus eſſet. Sed ſuis dominis atq; in ſua uenerat,primitias fidei his à quibus erat ortus explicat,cæteris deinceps apoſtolorum prædicatione ſaluandis.Atque ideo ait:

Non licet accipere panem filiorum & dare canibus.) Delatus Iſrael honor, affectus in eum dei cumulat inuidiam: iuxta quem plebs gentium accipit canum nomen.Sed Cananæa iam ipſa per fidem ſalua, & interioris certa myſterij reſpondit,micis quæ de menſa exciderint paſci catellos:canum opprobrio, iam ſub blandimẽto diminutiui nominis mitigato. Et ut ſilentium domini intelligeremus ex ratione temporis,non ex uoluntatis difficultate proficiſci:adiecit, O mulier,magna eſt fides tua.)Salutis ſuæ ſcilicet ipſa iam certa, quin etiam de gentium congregatione confidat:quo in tempore ita credẽtes,mox, ut puella,ab omni dominatu immundorum ſpirituum liberabuntur, & continuo facti fides ſequitur.Nam poſt præfiguratam in Cananææ filia gentiũ plebem, continuo in monte obſeſſi uario genere morborum,à turbis domino offeruntur,id eſt, à credentibus infideles ægrotiq; ut adorent & procidant inſtruuntur:quibusq; ſalus redditur,atq; ad ſentiendum, contuendum, laudandũ,co mitandumq; deum,omnia & mentis & corporis miniſteria reformantur. Ieſus autem conuocatis diſcipulis ait:Miſereor turbæ huic,quia triduum eſt iam quòd perſeuerat mecum.& reliqua.)Tenet ordinẽ curſus operandi,ſed & operibus ijſdem ſermonum par ratio ſuccedit.In filia enim Cananææ eccleſiæ formam conſtitutam meminimus:& cõſequentis populi curationem, cõcurſum ægrotarum gentium eſſe tradidimus.Nunc ergo diligenter & dicta domini & facta tractanda ſunt:ut uideamus an ſuperioris tractatus, atq; huius ſermo, ita ut à nobis intelligi traditus eſt, etiam ex conſequentibus eiuſdem intelligentiæ accipiat autoritatem.Miſeretur turbæ dominus,quòd triduum ſecum maneat:quam dimittere ieiunam non uult,ne in uia præ inedia deficiat. Cauſantur

tur diſcipuli panes non eſſe tantos, quibus expleri ſaturariq; poſſint. Percunctatus eſt dominus quot panes haberent. Reſponderunt illi: ſeptem panes eſſe, & paucos piſces. Turbis iubetur in terram diſcumbere: & dominus panes ac piſces accipiens gratias egit, ac fregit, & diſcipulis prefracta ut offerrēt dedit. Sed fragmenta panum ſeptem paucorumq; piſcium, explent uirorum quatuor milia: ita tamen, ut replendis ſeptem ſportis præfractus panis, ſaturatis omnibus, abundauerit. Et occurrunt quidem multa quæ noua ſunt. Diſcipuli unius diei ieiunium miſerantes, quinq; milia uirorū ad coemendos cibos remitti in caſtella uoluerunt: nunc toto triduo tacent. Et deinceps fœno ſuperior turba ſubſternitur, hæc accumbit in terra. Illic quinque panes, hic ſeptem offeruntur: illic duo piſces, hic indefinitus ſub paucitatis tamen ſignificatione numerus eſt: illic quinque milia uirorum, hic quatuor: illic duodem cophini, hic ſeptem ſportæ repletæ. Et ſuperioribus quidem puto eſſe reſponſum, & omnia iuxta perſonam populi congruenter eſſe ſubiecta. Nunc quoq; competentem rei atque cauſæ rationem afferre tentemus: ut quemadmodum illa Iudaicæ credentium congruunt plebi, ita hæc populo gentium comparentur. Ordo igitur idem in ſermone domini eſt, qui in conſequenda gratia manet. Venturi enim ad baptiſmum, prius confitentur credere ſe in dei filio, & in paſſione ac reſurrectione eius: & huic profeſſionis ſacramento fides redditur. Atque ut hanc uerborum ſponſionem quædam rerum ipſarum ueritas conſequatur: toto in ieiunijs paſſionis dominicæ tempore demorantes, quadam domino compaſſionis ſocietate iunguntur. Igitur ſiue ex ſponſionis ſacramento, ſiue ieiunio: omne illud paſſionis dominicę cum domino agūt tempus. Et huius ſpei atque comitatus dominus miſertus, ait triduo ſecum eſſe. Quos ne in uitæ ſecularis curſu, id eſt, in uiæ opere defectio labefactaret, uult cibo ſuo alere, atque ad peragendum totius itineris fortitudinem panis ſui uirtute firmare: conquerentibus diſcipulis, panes in deſerto nullos eſſe. Atqui in ſuperioribus exemplum ſumpſerant, nihil impoſſibile deo eſſe: ſed geſtorum cauſæ rationem interioris intelligentiæ moliuntur. Quantus enim apoſtolorum in ſaluando Iſrael fauor fuerit, beatiſſimi Pauli epiſtolæ docent: atq; ideo eodem demorante, nunc in concurſu gentium & de pane cauſatio, & de ieiunio ſilentium introducitur. Panes igitur ſeptem offeruntur. Nulla enim ex lege & prophetis gentibus ſalus ſumitur, ſed per gratiam ſpiritus uiuunt: cuius ſeptiforme, ut per Eſaiam traditur, munus eſt. Ergo ſpiritus per fidē ſalus gentibus eſt, quæ in terram recumbunt. Nullis enim legis operibus fuerant ante ſubſtratæ: ſed peccatorum & corporum ſuorum origini hærentes, ad donum ſpiritus ſeptiformis uocantur. Indefinitus piſcium numerus, diuerſorum donorum & chariſmatū partitiones miniſtrationesq; ſignificat: quibus fides gentium, gratiarum diuerſitate ſatiatur. Sed quòd ſeptem ſportæ replentur, redūdans & multiplicata ſeptiformis ſpiritus copia indicatur, cuiq; largiter exuberans: fitq; ſaturatis nobis ditior ſemper & plenior. Quòd uero quatuor milia uirorum congregantur, multitudo innumerabilium ex quatuor orbis partibus intelligitur. Ad formam enim futuri in tot partium milia plebs dinumerata ſatiatur, quotidem de partibus ad cœleſtis cibi donum concurſura eſſent milia crediturorū. Turba igitur dimittitur ſatiata & expleta. Et quia omnibus diebus uitæ noſtræ nobiſcum dominus manet; nauem, id eſt eccleſiam, credentium plebe comitatus ingreditur.

De Ionæ prophetę ſigno,& de fermento phariſæorũ.De confeſ-
ſione Petri.De benedictione domini.Et de ſe abnegãdo qui Chri
ſtum ſequi uoluerit. Canon XVI

ET acceſſerunt ad eum phariſæi & Sadducæi tentantes:& rogaue
runt eum,ut ſignum de cœlo illis oſtenderet,& reliqua.)Adſunt
Phariſæi & Sadducęi legis fiducia inſolentes,dedignanteſq; ope
ra uirtutum,fidei ſignum oſtendi ſibi de cœlo precantur: humi-
litatem in Chriſto carnis & corporis contuentes, doctrinã ex his
quæ ſub hominis habitu gerebat dedignantur accipere.Quorum inſolentiam
& inanitatẽ irridens,multa eos de natura cœli conijcere ſolere reſpondit; quũ
rubicundo aut ortu,aut ueſpere,ſerenum nimboſum'ue pronũciant. Porrò au
tem ignorare eos temporum ſigna,cũ omnis lex & prophetæ aduentus ſui in-
dicia ex operum quæ gereret admiratione ſignificent:ut quemadmodũ fidem
tempeſtatis cœli uel matutini,uel ueſperis rubor redderet,ita manifeſtam tem
porum cognitionem uirtutum atq; operum indicia præſtare deberent.Sed or
tus è cœlo ſignum his terreſtre conſtituit,ut eos intra confeſſionem humilita-
tis corporeæ contineret:dandum dicens Ionæ ſignum.Huic ſe dominus com-
parat,quem ad futuræ paſſionis effectum in prædicationem pœnitẽtiæ ad Ni-
niuitas pari ſpecie præmiſerat.Nanq; Ionas uentis deſæuientibus proiectus è
naui eſt:& deuoratus à ceto,poſt triduum uiuus emiſſus,non retentus à mon-
ſtro,non cibi conditione confectus:ſed contra humani corporis naturam inte
ger & illæſus in auras ſuperas uirtute dominicæ præfigurationis euadit. Hoc er
go poteſtatis ſuæ ſignum conſtitutum eſſe demonſtrat,ipſe remiſſionem pec-
catorum per pœnitentiam prædicans,de Hieruſalem uel ſynagoga immundo
rum ſpirituum dominante flatu eijciendus,& Pilati poteſtati,id eſt,ſeculi iudi
cio tradendus,& à morte tanquam elementi eiuſdem monſtro glutiendus: &
poſt triduum ex ea contra conditionem hominis quem aſſumpſerat non reten
tus,uiuus atq; incorruptus emergens.Ea igitur quæ in homine de cõceptu uir
ginis ſumpto,diuinarum erant plena uirtutum,cognoſci atq; intelligi de ſe uo
luit,& prophetæ ſigno & hominis exemplo. Et relictis illis abijt.)Non ſicut
locis alijs legitur,Dimiſſis turbis abijt:ſed quia infidelitatis error inſolentium
animos obtinebat,non dimiſiſſe eos ſcribitur, ſed reliquiſſe. Et cum ueniſ-
ſet transfretum,obliti ſunt diſcipuli eius panes accipere,Ieſus autem dixit illis:
Attendite uobis à fermento Phariſæorum & Sadducæorum &c.) Abſoluta o-
mnis de fermento Phariſæorum & Sadducæorum obſcuritas eſt.Quòd autem
abſtinere ſe eo apoſtoli iubentur, non admiſceri doctrinæ Iudæorum monen-
tur,quia legis opera in effectum fidei & præformationem rerum conſequen-
tium conſtituta ſint:ut in quorum tempora atq; ætatem ueritas contigiſſet,ni-
hil ultra in ueritatis ſimilitudine ſpei poſitum arbitrarentur,ne doctrina Phari
ſæorum Chriſtum neſciens,effectus ueritatis euangelicæ corrumperet. Ve-
nit autem Ieſus in partes Cæſareæ Philippi,& interrogat diſcipulos ſuos.& re-
liqua.) In proceſſu ſermonis atq; operis,abſolutius diſcipulis cognitionem ſu-
am præſtat: & quandam intelligendi ſe formam rationemq; conſtituit.Eſt au-
tem hæc uera & inuiolabilis fides ex deo æternitatis,cui ob id quod ſemper fi-
lius fuerat,ſemper & ius patris & nomen ſit(ne ſi non ſemper filius, non ſem-
per & parer ſit) deum filium profectum fuiſſe:cui ſit ex æternitate parentis æ-
ternitas.Naſci autem eum uoluntas eius fuit,cuius in uirtute ac poteſtate ine-
rat ut naſceretur.Eſt ergo filius dei ex deo deus,unus in utroq;:theoteta enim,
quam deitatem Latine nũcupant,æterni eius parentis ex quo naſcẽdo eſt pro-
fectus

fectus, accepit. Accepit autem hoc quod erat: & natum eſt uerbum quod fuit ſemper in patre. Atq; ita filius & æternus & natus eſt: quia non aliud in eo natum eſt, quàm quod æternũ eſt. Hunc igitur aſſumpſiſſe corpus, & hominẽ factum eſſe, perfecta confeſſio eſt: quia ſicut æternitas naturæ noſtræ corpus accepit, ita cognoſcendũ eſt, naturam corporis noſtri æternitatis aſſumere poſſe uirtutem. Igitur quia ſummũ in fide iſta bonum eſt, à diſcipulis requirit quem ſe homines eſſe dicerent: & adiecit, hominis filium. Hæc enim confeſſionis tenenda ratio eſt, ut ſicut dei filium, ita & filium hominis meminerimus: quia alterum ſine altero nihil ſpei tribuit ad ſalutẽ. Aeditis itaq;, quæ diuerſæ de eo erant, hominum opinionibus, quid de ſe ipſi ſentiant quærit. Petrus reſpondit:

Tu es Chriſtus filius dei uiui.) Sed Petrus conditiones propoſitionis expenderit. Dominus enim dixerat: Quem me homines eſſe dicunt, filium hominis? Et certe filium hominis contẽplatio corporis præferebat. Sed addendo, quem me eſſe dicunt, ſignificauit prꝑter id quod in ſe uidebatur, eſſe aliud ſentiendũ: erat enim hominis filius. Quod igitur de ſe opinandi iudiciũ deſiderabat? Non illud arbitramur, quod de ſe ipſe confeſſus eſt: ſed occultum erat de quo quærebatur, in quod ſe credentiũ fides debebat extendere. Et dignum planè cõfeſſio Petri præmium cõſecuta eſt, quia dei filium in homine uidiſſet. Beatus hic eſt, qui ultra humanũ oculos intendiſſe & uidiſſe laudatus eſt: non id quod ex carne & ſanguine erat cõtuens, ſed dei filium cœleſtis patris reuelatione conſpiciens: dignusq; iudicatus, qui quod in Chriſto dei eſſet, primus agnoſceret. O in nuncupatione noui nominis felix eccleſiæ fundamentũ: dignaq; ædificatione illius petra, quæ infernas leges, & tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret. O beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terreſtre iudicium præiudicata autoritas ſit in cœlo: ut quæ in terris aut ligata ſint aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem conditionem obtineant & in cœlo. Iubet etiam diſcipulis, ne loquãtur quòd ipſe eſt Chriſtus: alios enim ſpiritus ſui teſtes eſſe oportebat, legem uidelicet & prophetas. Cęterum reſurrectionis teſtimonium, proprium eſt apoſtolorũ. Et quia ſcientium in ſpiritu Chriſtũ beatitudo monſtrata eſt: negatæ rurſum humilitatis & paſſionis eius periculũ declaratur. Nam cum prędicare cœpiſſet, oportere ſe Hieroſolymam ire, pati deinde plura à ſenioribus plebis, & à ſcribis & principibus ſacerdotũ: occidi etiam, & poſt diem tertium reſurgere: Apprehendens eum Petrus, ait: Abſit à te domine, non erit iſtud. At ipſe conuerſus, Petro dixit: Vade retro poſt me ſatana, ſcandalum mihi es. Vt enim dei munus eſt, Chriſtum in ſpiritu deum noſſe: ita zaboli opus eſt, Chriſtum in homine neſcire. Atq; eiuſdem periculi res eſt, uel corpus dicere ſine deo: uel deum ſine corpore. Corpus autẽ carnis huius in æternitate ſpiritus, deo nullum eſt: uerum humanæ ſalutis cauſa Chriſtus in corpore eſt, quod aſſumpſit ex homine. Igitur poſt prædicationem paſſionis accipiens diabolus facultatem (uſq; ad tempus enim ab eo receſſerat, quia incredibile ſatis apoſtolis uideretur, eum in quo deus erat eſſe paſſibilem) ſumens hanc humanæ infidelitatis occaſionem, opinionis iſtius Petro inſinuauit affectum. Deniq; ita paſſionem deteſtatus eſt, ut dixerit, abſit: quo uerbo, rerum deteſtandarum execratio cͅontinetur. Sed ſciens dominus zabolicæ artis inſtinctum, Petro ait: Vade retro poſt me: id eſt, ut exemplo ſe paſſionis ſequatur. In eum uero per quem opinio hæc ſuggerebatur conuerſus, adiecit: Satana, ſcandalũ mihi es. Non enim cõuenit exiſtimare, Petro ſatanæ nomen & offenſionem ſcãdali deputari: poſt illa indultæ & beatitudinis & poteſtatis tanta præconia. Sed quia infidelitas omnis diaboli opus eſt: Petri reſponſione do

Eccleſiæ fundamentũ fides

Abſit

minus offenſus, cum opprobrio nominis, infidelitatis iſtius eſt deteſtatus autorem. Tum Ieſus dixit diſcipulis ſuis: Si quis uult poſt me uenire, abneget ſeipſum. & reliqua.) O beatum damnum, & iactura felix. Diteſcere nos dominus detrimento animæ & corporis uoluit, & eſſe ſui ſimiles hortatur: quia ipſe in figura dei conſtitutus, uſq; ad mortem humilis & obediens factus, principatum poteſtatis totius quæ in deo eſt, accepit. Sequendus igitur eſt cruce aſſumpta: & paſſionis ſuæ ſi non ſorte, attamen uoluntate comitādus eſt. Quid enim prodeſt occupaſſe mundum, & toto terrenæ poteſtatis dominatu opibus ſeculi incubare: ſi perdenda anima, & ſuſcipiendum uitæ detrimentū eſt? Quæ autem commutatio pro anima, cum fuerit amiſſa, quæretur? Cum angelis enim Chriſtus aderit, reddens ſingulis ut merebūtur. Quid offeremus ad uitam? Præparatos credo terrenarum opum futuris cōmercijs theſauros, ambitioſos dignitatum famæq; titulos, aut ueteres delegatę nobilitatis imagines? Neganda ſunt hæc omnia, ut melioribus abundemus: & contemptu uniuerſorum Chriſtus ſequendus eſt, & æternitas ſpiritualium, terrenorū eſt damno cōparanda.

Vbi in monte cū Moyſe & Helia uidetur, & uox de cœlo auditur.
Vbi puerum lunaticum ſaluat. De credentiū fide. De didrachma poſtulata, & ſtatere in ore piſcis inuento. Canon XVII

AMen amen dico uobis, quoniam ſunt quidam de adſtātibus iſtis, qui mortem non guſtabunt, donec uideāt filium hominis uenientem in regno ſuo &c.) Docet dominus & rebus & uerbis: & fidem ſpei noſtræ, æqualiter ſermo atq; opus inſtruūt. Graue enim onus infirmitati humanæ impoſuerat, ut cum ſenſum uitæ homines ex uiuendi affectu habere cœpiſſent, fructum eius qui pręſens corporibus blandiebatur amitterent; negarentq; ſe ſibi, id eſt, quod eſſe cœpiſſent, eſſe ſe nollent: cum ſenſus huius exordium ex affectu uoluntatis habuiſſent. Deinde opinionem ſpei ambiguæ incertæq; ſequerentur: cum in his quæ præſentia haberentur, illecebræ gaudij blandientis exiſterent. Opus ergo erat ueri ac manifeſti exempli autoritate, ut contra uim ſenſumq; iudicij optabile fieret præſentium damnum, lucro deinceps non ambiguo futurorum. Igitur poſtquam & tollendam crucem, & perdendam animam, & damno mundi commutandam uitæ æternitatem monuerat: conuerſus ad diſcipulos, ait quoſdam ex his futuros, qui guſtaturi mortem non eſſent, donec filium hominis in regni ſui gloria contuerentur. Ex conditione autem guſtatus, tenuem quandam fidelibus libationem mortis oſtendit. Itaq; uerba res ſequitur. Nam poſt ſex dies, Petrus, Iacobus & Ioannes aſſumuntur ſeorſum, & in excelſo monte conſiſtunt: ipſiſq; inſpectantibus dominus trāsfiguratur, & toto claritatis ſuæ habitu circūſplendet. Et in hoc quidem facti genere, ſeruatur & ratio, & numerus, & exemplū. Nam poſt dies ſex gloriæ dominicæ habitus oſtenditur: ſex milium ſcilicet annorum temporibus euolutis, regni cœleſtis honor præfiguratur: tribuſq; aſſumptis, de triū origine, Sem, Cham, Iaphet, futura electio populi oſtēditur. Quòd autem Moyſes & Helias ex omni ſanctorum numero aſſiſtunt: medius inter legem & prophetas Chriſtus in regno eſt. Cum his enim Iſraelem, quibus teſtibus prædicatus eſt, iudicabit. Simulq; ut & humanis corporibus decreta eſſe reſurrectionis gloria doceretur: quum Moyſes conſpicabilis adſtitiſſet. Ipſe autem dominus fit niue ac ſole candidior, ſupra opinionem ſcilicet noſtram cœleſtis luminis ſplendore conſpicuus. Petro autē ut tria illic tabernacula fierent offerenti, nihil reſpondetur: nondum enim ut in hac gloria conſiſteretur erat tempus. Sed loquente adhuc eo, nubes eos candida inumbrauit: & diuinę uirtutis

tutis ſpiritu ambiuntur. Hunc eſſe filium, hunc dilectum, hunc complacitum, hunc audiendum, uox de nube ſignificat: ut idoneus ipſe præceptorum talium autor eſſet, qui poſt ſeculi damnum, poſt crucis uoluntatem, poſt obitum corporeum, regni cœleſtis gloriam ex mortuorum reſurrectione facti cõfirmaſſet exemplo. Territos deinde & conſternatos eleuauit: ut ſolum contuerentur, quem medium conſtitiſſe inter Moyſen & Heliam uiderant. Ad futuri enim formã, atq; ad facti fidem, Moyſes & Helias in monte conſtiterant. Silentium enim rerum geſtarum quas uiderãt imperat, donec à mortuis reſurgeret. Hoc enim fidei præmium reſeruabatur: ut honor redderet̃ his, apud quos non leuis ſola præceptorum autoritas reperiretur. Infirmos enim ſanauerat ad uocis auditum: ut cum eſſent ſpiritu ſancto repleti, tunc geſtorum ſpiritualiũ teſtes eſſent. Soliciti etiam de temporibus Heliæ requirunt. Quibus reſpondit Heliam eſſe uenturum, & reſtituere uniuerſa: id eſt, reliquũ quod deprehẽderit ex Iſrael, ad cognitionem dei reuocaturũ. Sed in uirtute ac ſpiritu Heliæ Ioannem ueniſſe ſignificat, in quo grauia quæq; atq; aſpera exercuiſſent: ut domini aduentum prænuncians, paſſionẽ quoq; præcurreret, & iniuriæ & uexationis exemplo. Et cum ueniſſet ad turbam, acceſſit ad eũ homo genibus prouolutus, dicens: Domine miſerere filio meo.) Reuerſo ad turbas domino, à patre genibus aduoluto puer offertur dæmoniacus, frequenter & in aquam decidens & in ignem: cui curationem afferre diſcipuli non potuerunt. Obiurgatis his, & increpito dæmone, ſanus puer factus eſt. Crediderunt quidem apoſtoli, ſed nondum erant perfectæ fidei. Nam domino in monte demorãte, & ipſis cum turbis reſidentibus, quidam tempore eorũ fidem relaxauerant, atq; idcirco ait: Generatio incredibilis & peruerſa, quouſq; ero uobiſcũ?) Quia abſente ſe, antiquæ infidelitatis conſuetudo ſubrepſerat. Docet igitur, eos nihil ſalutis afferre poſſe, qui medio euangeliorum & iterati aduentus ſui tempore, à fide tanquam domino abſente deceſſerint. Deniq; quærentibus à ſe, quur dæmoniũ eijcere nõ potuiſſent, reſpondit, de inopia fidei effectum fuiſſe, ne poſſent: quę ſi in illis tanquam granum ſinapis eſſet, monti huic ut à loco in locum tranſiret, cum efficiendi poteſtate præciperent. Sed iam de monte deceſſerat, & inter turbas hæc loquebatur. Itaq; & ſe granum ſinapis nũcupauit, omnium minimũ: & diabolum montem cognominauit, quia in illo ſpirituales nequitiæ ſunt: cœleſteſq; uirtutes per eos eijciendas, & in altitudinem maris tanquã in profundũ inferni abijciendas, quos in hanc efficaciam ieiuniũ & oratio proſequentur. Tenebimus quoq; etiam eum ordinem, ut ſub diſcipulorum nomine phariſæorũ & ſcribarũ perſona tractetur: quibus lex curandũ ut diſcipulis populum, tanquã pater filium, cum dominus abeſſet obtulerit. Qui peccatis dominantibus, nũc in ignem iudicij decidebat, nũc in aquam diutinarũ ſordium ſuarum conſuetudine mergebatur. Hi igitur nihil opis attulerunt: quia demorante Moyſe cum domino in monte, effecti fuerunt infideles, ut typica ratio impleretur. Diſcipuli mirantur ſe eijcere dæmonem non potuiſſe: cum omnis poteſtas non ſolum dæmonum fugandorum, uerumetiam mortuorum excitandorum eſſet indulta. Quia uero ultra cum his lex futura non eſſet, ait: Generatio incredibilis & peruerſa (non enim ad eos quos ſanctificauerat, uidetur hæc loqui) quouſq;, inquit, ero uobiſcum? Quia fidem non habentes, ipſam illam quam habebant, amiſſuri erant legem: quam fidem ſi in ſe habuiſſent, quia ipſe granum ſinapis, uerbi uirtute hoc peccatorum onus, & grauem infidelitatis molem, ab eo qui offerebatur populo eieciſſent: & tanquam in mare montem, ſic ad conuerſionem gentium & ſeculi tranſtuliſſent. Ipſis autem

conuerſantibus in Galilæa,dixit Ieſus : Futurũ eſt ut filius hominis tradatur in
manus hominũ.) Sequitur mœſtitia cognitionẽ paſſionis:Nondum enim ſa-
cramentũ ineundæ crucis,reſurrectionis uirtute fuerat reuelatũ. Et cũ ueniſ-
ſet Ieſus Capernaum,acceſſerũt qui didrachmam exigebãt ad Petrũ.) Domi-
nus didrachmã ſoluere poſtulatur : Hoc enim omni Iſraeli lex pro redemptio-
ne animæ & corporis conſtituerat in miniſterio templi ſeruientiũ. Sed lex, ut
ſcimus,futurorum umbra eſt.Non enim æris precium deus deſiderabat:ut tam
exigua impenſa,criminibus corporis atq; animæ quædam redemptio cõcede-
retur. Vt igitur inſcriptos nos & profeſſos,& Chriſti nomine conſignatos of-
feramus in Chriſto,qui uerum dei templũ eſt;pro teſtimonio filij dei huius di-
drachmæ oblatio conſtituta eſt.Itaq; Petrum poſt cõuentionem ſilentem, tali
ſermone præuenit: Quid tibi uidetur Simon? Reges terræ à quibus acci-
piunt tributũ aut cenſum?&c.) Nunquid ambiguũ eſt,filios regũ tributis ob-
noxios nõ eſſe?Et quibus regni ueritas eſt,eos eſſe liberos à ſeruitute? Sed ſer
mo interius intendit.Poſtulatur didrachma à populo.Lex enim in eam fidem,
quæ per Chriſtum erat reuelanda,cõcluditur.Ergo hęc eadem didrachma con
ſuetudine legis,tanquam ab homine poſcebatur à Chriſto.Sed ut oſtenderet,
legi ſe non eſſe ſubiectum, & ut in ſe paternæ dignitatis gloriam cõteſtaretur,
terreni priuilegij poſuit exemplũ:cenſu aut tributis regũ filios non teneri, po-
tiusq; ſe redemptorẽ animæ noſtræ corporisq; eſſe, q; in redemptionem ſui ali
quid poſtulandũ,quia regis filiũ extra cõmunionem oporteret eſſe reliquorũ.
Scandalo igitur præſtat ut ſoluat, cæterũ debito legis eſt liber. Dehinc ſub re-
rum præſentiũ effectu,& ſignificantiã legis,& conſtantiã euangelicæ liberta-
tis expoſuit:ut cognoſci promptũ eſſet, quid didrachma præfiguraret in lege.
Ire Petrus iubetur ad mare,hamũq; mittere,& primi piſcis aſcẽdentis os requi
rere,repertũq; in eo ſtaterem pro ſe ac domino offerre.Didrachmam dominus
poſtulaẽ,id eſt,denarios duos,quur ſtaterẽ Petrus offerret.Deinde cũ primum
piſcem admonetur inquirere:aſcenſuri oſtenduntur & plures.Nunquid etiam
natura piſciũ ferret,ut in littore fortuito repertũ ſtaterẽ ore potius contineret,
nõ intra uiſcera cõderet?Subeſt igitur efficiendis præſentibus rebus,ratio in-
terior.Deſtinatus enim ad prædicationẽ Petrus,& piſcator hominũ factus, do
ctrinæ hamũ miſit in ſeculo:quo appoſiti cibi dulcedine,uagos ex eo fluctuan
tesq; protraheret. Huic adhæſit beatus ille primus martyr à domino, qui ore
ſuo quadrigeminum denarium cõtinebat:id eſt,euangelici numeri unitate,dei
gloriã,dominũq; Chriſtum in paſſione cõtuens,prædicabat.Stephanus igitur
primus aſcẽdit,Stephanus ſtaterem ore cõtinuit:in quo etiã didrachma nouæ
prædicationis,tanquã duo denarij,habebatur.Hoc lex præfigurabat:huius ue
ritatis umbrã,tanquã corporis imaginẽ circumferebat.Hac redemptio animæ
& corporis deſignabaẽ,ideoq; ait:Da pro me & te:Quia iam talis nõ didrach-
ma,ſed ſtater,& pro Chriſto erat & pro Chriſti prædicatione ſoluendus.

De infantibus inhibitis.De humilitate eorũ aſſumenda. De manu
& pede,& oculo eruendo.De oue perdita. De corripiendis fratri
bus ſecreto primũ,tum duobus teſtibus,poſtremo eccleſia præſen
te. Et quòd ſemper ignoſcendum. Qui conſeruum, remiſſo ſibi à
domino debito,ſuffocauit. Canon XVIII

IN illa die acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes : Quiſputas ma-
ior eſt in regno cœlorum? & reliqua.) Non niſi reuerſos in natu-
ram puerorum introire regnum cœlorum dominus docet : id eſt,
per ſimplicitatem puerilem uitia corporũ noſtrorum animæq; re-
uocanda

reuocanda. Pueros autem, credentes omnes per audientiæ fidem nuncupauit. Hi enim patrem ſequuntur, matrem amant, proximo uelle malum neſciunt, curam opum negligunt: non inſoleſcunt, non oderunt, non mentiuntur, dictis credunt, & quod audiunt uerum habent. Et hæc omnium affectionum aſſumpta nobis & conſuetudo & uoluntas, cœlorum iter peruiū præſtat. Reuertendum igitur eſt ad ſimplicitatem infantium: quia in ea collocati, ſpeciem humilitatis dominicæ circumferemus. Si qui autem in Chriſti nomine tales receperint, Chriſti recepti præmium conſequentur. Qui autem ſcandalizauerit unum de puſillis iſtis, id eſt, qui offendiculum tentationis intulerit: expedit ei ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Tot tantæq; res non ocioſe comparatæ ſunt: & mola, & aſinaria, & cum ea in mari mergendus, & hoc ei expediens. Communi omnium ſenſu, quod expedit, utile eſt. Quid ergo utilitatis eſt, mola aſinaria collo ſuſpenſa demergi? Mors enim tam grauis proficiet ad pœnam: & neſcio quomodo erit utile, id expetere, quod ultimum ſit malorum. Quid ergo ſentiri oporteat, quærendum eſt. Molæ opus, labor eſt cæcitatis: nam clauſis iumentorum oculis aguntur in gyrum. Et ſub aſini quidem nomine, frequenter gentes cognominatas reperimus. Igitur gentes quod agunt, neſciunt: & in uitæ ſuæ opere detentæ, cæci laboris ignorantia continentur. Iudæis autem ſcientiæ iter in lege præſtratum eſt. Qui ſi Chriſti apoſtolos ſcandalizauerint, rectius illigata collo mola aſinaria demerſi in mari fuiſſent, id eſt, gentium labore depreſſi, in ignorantia ſeculi demorarentur: quia illis tolerabilius fuerit neſciſſe Chriſtum, quàm iſtis prophetatum non recepiſſe. Væ huic mundo ab ſcandalis. Neceſſe eſt enim uenire ſcandala, uerūtamen uæ homini illi per quē ſcandalum uenit.) Humilitas paſſionis ſcandalum mundo eſt. In hoc enim maxime ignorantia detinetur humana: quòd ſub deformitate crucis, æternæ gloriæ dominum noluit accipere. Et quid mundo tam periculoſum, quàm non recepiſſe Chriſtum? Veruntamen ſub hominis nuncupatione, autorem ſcandali huius Iudaicum populum deſignat, per quem omne hoc mundo periculum comparat: ut Chriſtum in paſſione abnegent, quem lex & prophetæ paſſibilem prædicauerunt. Ideo uero neceſſe eſſe ait uenire ſcandala: quia ad ſacramentum reddendæ nobis æternitatis, omnis in eo paſſionis humilitas eſſet explenda. Superius aūt in abſcindendis manu uel pede, propinquitatum contineri nomina expoſuimus: atq; ideo cognationē generis Iſraelitæ relinquendam, ueluti quadam membrorū reciſione ſignificat, quia per eum mundo ſcandala comparentur. Videte ne contemnatis unum de puſillis iſtis, qui credunt in me.) Aptiſſimum uinculum mutui amoris impoſuit, ad eos præcipue qui uere in domino credidiſſent. Puſillorum enim angeli quotidie deum uident: quia filius hominis uenit ſaluare quæ perdita ſunt. Ergo & filius hominis ſaluat, & deum angeli uident: & angeli puſillorum præſunt fidelium orationibus. Præeſſe angelos abſoluta autoritas eſt. Saluatorum igitur per Chriſtum orationes angeli quotidie deo offerunt. Ergo periculoſe ille cōtemnitur, cuius deſideria ac poſtulationes ad æternum & inuiſibilem deum, ambitioſo angelorum famulatu ac miniſterio peruehuntur. Atq; ut ingentem eſſe in cœlis lætitiam reditu humanæ ſalutis oſtenderet, cōparationis poſuit exemplum: eius qui oues nonagintanouem in montibus reliquiſſet, & errantem unam requiſiſſet: qua inuenta plus gaudij ſit, quàm habebatur in nonagintanouem conſeruatione lætitiæ. Ouis una, homo intelligendus eſt: & ſub homine uno, uniuerſitas ſentienda eſt: ſed in unius Adæ errore, omne hominum genus

aberrauit. Ergo nonagintanouem non errantes, multitudo angelorum cœleſtium opinanda eſt: quibus in cœlo eſt lætitia & cura ſalutis humanæ. Igitur & quærens hominem, Chriſtus eſt: & nonagintanouem relicti, cœleſtis gloriæ multitudo eſt: cui cum maximo gaudio, errās homo in domini corpore eſt relatus. Merito igitur hic numerus per literam & Abrahæ additur, & conſummatur in Sara: Ex Abram enim Abraham nuncupatur, & ex Sarai Sara accepit nomen. In uno enim Abraham omnes ſumus, & per nos qui unum omnes ſumus, cœleſtis eccleſiæ numerus explendus eſt: atque ideo & creatura omnis reuelationem filiorum dei expectat. Ideo congemiſcit & dolet: ut numerus qui per Alpha Abrahæ additus eſt, & qui in Rho conſummatus in Sara eſt, ad cœleſtem conſtitutionem incremento credētium impleatur. Quòd ſi peccauerit in te frater tuus, uade & corripe eum. & reliqua.) Eum ordinem continendæ charitatis nobis dominus impoſuit, quem ipſe in conſeruando Iſrael tenuerat: Iubet enim peccantem fratrem ab eo ſolo in quem peccauerit, corripi atque obiurgari. Ipſe enim ſacrificantem dijs alienis populum Iudaicum, maieſtatis ſuæ aduentu, & toto præſentis poteſtatis terrore corripuit: tum quum idem populus dei propinquantis aduentum, extra montem licet poſitus, ferre non potuit in obedientiam, unum atque duos iuſſit adhiberi, ut in ore duûm teſtium fides uerbi ac ueritas maneat. Quia inſolenti Iſrael lex & prophetæ & Ioannes eſt miſſus, teſtibusque iſtis ut peccare deſineret conuentus eſt. Tertio ipſo domini aduentu, tanquam cœtu eccleſiæ inſpectantis admonitus eſt: fruſtraque habitis his obiurgationibus, publicani aut ethnici uilitate negligitur. Ad terrorem autem metus maximi, quo in præſens omnes continerentur, immobile ſeueritatis apoſtolicæ iudiciū præmiſit: ut quos in terris ligauerint, id eſt, peccatorum nodis innexos reliquerint, & quos ſoluerint, confeſſione uidelicet ueniæ receperint in ſalutem: hi apoſtolicæ conditione ſentētiæ, in cœlis quoque aut ſoluti ſint aut ligati. In tantum igitur humanæ pacis ſtuduit concordiæ: ut unitatis merito omnia quæ à deo precanda ſint, impetranda eſſe confirmet. Et ubi duo atque tres pari ſpiritu ac uoluntate collecti ſint, ibi ſe medium eorum polliceatur futurum. Ipſe enim qui pax atque charitas eſt, ſedem atque habitationem in bonis & pacificis uoluntatibus collocauit. Quęrenti deinde Petro an peccanti in ſe fratri ſepties remitteret, reſpondit: Non uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties.) Omnimodo ad ſimilitudinem nos humilitatis ac bonitatis ſuæ inſtruit, & molliendis ac frangendis turbidorum motuum noſtrorum aculeis, placabilitatis ſuæ confirmat exemplo: quippe peccatorum omnium ueniam per fidem tribuens. Neque enim naturæ noſtræ uitia, indulgentiam merebantur. Ergo uenia omnis ex eo eſt: cum etiam ea quæ in ſe ſint peccata, poſt reditum confeſſionis indulgeat. Soluenda quidem per Cain pœna in ſeptuplum conſtituta eſt: ſed peccatum illud in hominem eſt. In Abel enim fratrem peccatum uſque ad necem fuerat: ſed in Lamech ſupplicium uſque ad ſeptuagies ſepties eſt conſtitutum, & in eo (quantum exiſtimamus) conſtituta in autores dominicæ paſſionis eſt pœna. Sed dominus per confeſſionem credentium huius criminis ueniam largitur: id eſt, per baptiſmi munus obtrectatoribus ac perſecutoribus gratiam ſalutis indulget. Quanto magis oportere oſtendit ſine modo ac numero ueniam à nobis eſſe reddendam: nec cogitandum quoties remittamus: Sed ut iraſci his qui in nos peccant, quoties iraſcēdi neceſſitas extiterit deſinamus. Quæ utique ueniæ aſſiduitas docet, nullum omniū omnino penes nos iræ tempus eſſe oportere: quum omnium omnino peccaminum ueniam deus nobis ſuo potius munere quàm noſtro merito largiatur.

Neque

Necꝙ enim fas eſt, nos ex præſcripto legis dandæ ueniæ numero cõcludi: cum per euãgelij gratiam, ſine modo nobis à deo fuerit indulta. Quin etiam ad perfectæ bonitatis affectum cõparationis poſuit exemplũ, in quo ſeruo unde redderet non habenti, omne dominus debitũ relaxauit: conſeruoꝗ; ſuo ſeruus ille exiguum, quod ſibi debebatur extorquens, per hoc uoluntatis ſuæ uitium donum munificentiæ domini & libertatis amiſit. Abſoluta autem comparationis eius eſt ratio, atꝙ ab ipſo domino omnis expoſita eſt.

De tranſitu Ieſu in Galilęam. Et quòd non liceat uxorem dimittere. De eunuchis. De infantibus inhibitis. Diuitem difficile introire in regnum cœlorum. Canon XIX

ET factum eſt cum locutus eſſet ſermones iſtos Ieſus, tranſtulit ſe in Galilæam, & uenit in fines Iudææ &c.) Galilæos in Iudææ finibus curat. Potuerat nanꝙ ægrotorum turbas non fatigare, & intra ipſam Galilæam opem ferre debilibus: ſed typica ratio etiam locorum erat explenda priuilegijs, ut peccata gẽtium in eam ueniam quæ Iudææ parabatur admitteret. Tunc acceſſerunt ad eum phariſæi, tentantes eum & dicentes: Si licet homini dimittere uxorẽ ſuam quacunꝙ ex cauſa?) In eo ſermone qui de uxore & de repudio eſt, occurrit illud, aliter ſcriptum eſſe in Geneſi, quàm nunc in præſens dominus ſit locutus. Illic enim ſub uerbis Adæ res omnis refert: hic dominus indicat ab eo, qui & hominem figurauerit & mulierem fecerit, omnia illa dicta eſſe. Sed nos ſecuti apoſtolicam autoritatem, qui hoc myſteriũ grande eſſe profeſſus ſit, ſe autẽ in Chriſto atꝙ in eccleſia accipere: locum hunc ſicuti eſt intactum relinquamus. Admonemus tamen legentẽ, ut quotieſcunꝙ de hac eadem quæſtione ſe cõſulat, uerborum uirtutes, & quibus dominus reſpõderit, & quibus diſcipuli uſi ſint, diligenter aduertat: Pauli aũt apoſtoli de hoc affectum, uel ſilentis, uel interdũ ſub alijs locis tractantis, expendat. Nobis circa eunuchos ſermo ſit & uoluntas. In uno poſuit naturam, in altero neceſſitatem, in tertio uoluntatem. Naturam, in eo qui ita naſcitur: neceſſitatem, in eo qui ita factus eſt: uoluntatem, in illo qui ſpe regni cœleſtis talis eſſe decreuerit: cui nos ſimiles effici, ſi tamen poſſimus, admonuit. Tunc oblati ſunt ei infantes, ut manus his imponeret & oraret. Diſcipuli autem prohibebant eos. & reliqua.) Nouum eſt diſcipulos prohibuiſſe, ne infantes ad Chriſtum accederent: qui offerebantur, ut ſuper eos manum imponeret & oraret. Res Euangelica, ut diximus, inter præſentis & futuri effectum, mediam utrique rei & congruam rationem temperauit: ut his qui efficiebantur, futuri ſpecies adhæreret. Infantes quidem uere oblati ſunt, ſed & uere inhibiti ſunt: ſed hi gentium forma ſunt, quibus per fidem & auditum ſalus redditur. Verum ex affectu primum ſaluandi Iſrael, à diſcipulis inhibentur accedere. Inhibendi quidem uoluntas placabilitati apoſtolicæ non conuenit. Sed typicam conſummationem prohibendorum infantium ſubrepit inſtinctus, quos dominus ait non oportere prohiberi, quia talium ſit regnum cœlorum. Munus enim & donum ſpiritus ſancti, per impoſitionem manus & precationẽ, ceſſante legis opere erat gentibus largiendum.

Et ecce unus acceſſit ad eum, & ait illi: Magiſter, quid boni faciam, ut habeam uitam æternam? & reliqua.) Opportune poſt ſermonem ſuperiorem, quo & infantes inhibiti ſunt, & talium regnum cœlorum eſſe reſponſum eſt: ſuccedit hic iuuenis, requirens quibuſnam bonis operibus uitam æternam habere poſſet. Iuuenis iſte & interrogauit, & inſolens fuit, & rurſum mœſtus eſt factus: resꝗ; omnes quæ ſcriptæ ſunt, geſtæ factæꝗ; ſunt. Sed admonuimus

ea quæ ſub deo agebantur, præſentiũ effectibus conſequentium formam prætuliſſe, atq; ita ſemper in ſcripturis cœleſtibus ſermonem omnẽ temperatũ fuiſſe: ut non minus his quæ gerebantur, q̃ eorum quæ gerenda eſſent, ſimilitudini conueniret. Iuuenis hic nanq; formam Iudaici populi habet, in lege inſolentis, & nihil præter præcepta Moyſi ſpei expectantis à Chriſto: cui dominus in reſponſione ipſa, ſeueritatem iudicij ex ſe futuri proteſtatus eſt dicens: Quid me uocas bonum? Is enim cui neceſſe ſit impia & iniqua punire, nomine bonitatis abſtinuit, ſoli hoc nomen deo patri reſeruans, qui ſe iudicem dando officio ſeueritatis exuerit: non quòd bonus & ipſe non eſſet, ſed quòd congrua in eum ſeueritate iudex eſſet futurus. Hunc igitur ex lege inſolentem, ſollicitum de ſalute remittit ad legem: ut in ea ipſa in qua gloriaretur intelligeret, nihil ſe exinde recti operis feciſſe. Verbis enim legis ei dominus reſpõdit. Sed aduleſcens tanquam populus inſolens & glorians, in lege confidit: cui tamen obſecutus ex nullo eſt. Iuſſus enim fuerat nõ occidere, prophetas interfecerat. Non mœchari: hic corruptelam fidei & legi adulterium intulerat, & dijs alienis adoleuerat. Non furari: hic antequam libertatem credendi in fide Chriſtus redderet, furto legis præcepta diſſoluit. Non falſum teſtem fieri: hic Chriſtum negauit ex mortuis. Patrem & matrem iuſſus eſt honorare: hic ipſe ſe à dei patris atq; ab eccleſiæ matris familia abdicauit. Proximum tanquã ſe amare præceptus eſt: hic Chriſtum, qui omnium noſtrum corpus aſſumpſit, & unicuique noſtrum aſſumpti corporis conditione factus eſt proximus, uſq; in pœnã crucis perſecutus eſt. Vt igitur his depoſitis ac reliquis omnibus uitijs, in legem reuerteretur eſt iuſſus. Sed reſpondit hæc omnia feciſſe ſe à iuuẽtute ſua: & quærit quid adhuc ſibi reſtet. Sed, ut diximus, neq; ſuperiora illa egerat ad quæ remittitur: & in ipſis glorians, tanquam cõſummatus hęc loquitur. Cui dominus reſpondit: Vendenda omnia bona ſua eſſe, & danda pauperibus: & tunc eum futurum eſſe perfectum, habiturumq; theſaurum in cœlis. Reſpondetur hic quidem iuueni, pulcherrimo illo ac maxime utili relinquendi ſeculi pręcepto, quo iactura terrenæ ſubſtantiæ cœlorum opes emendæ ſunt. Sed in eo quòd bona ſua uendere & dare pauperibus iubetur, confidentiam legis relinquere admonetur, & eam felici cõmercio mutare: & ut meminerit umbram in ea ueritatis eſſe, quę deinceps pauperibus, id eſt gentibus, ſit ſub ipſius ueritatis corpore diuidenda. Hęc aũt neminẽ poſſe efficere, niſi qui ſequi cœperit Chriſtũ. Sed adoleſcẽs auditis his, triſtis receſſit. Multam enim opulentiæ fiduciam habebat ex lege: atq; in eo etiam typicæ efficientiæ ratio ſeruata eſt, ut cum adoleſcentem hunc eſſe ſignificet, ipſe ſuperius dixerit, ab omni ſe iuuentute ſua præceptis his quæ habentur in lege ſeruiuiſſe: cum adoleſcentia infra iuuentutem ſit, & poſterior ætatis gradus non poſſit intra priores terminos contineri. Sed hoc ideo: ut à iuuentute ſeruiente, longum iam in opere legis populi tempus oſtenderet. Dehinc dominus cognita adoleſcentis mœſtitudine, reſpondit: Difficile diuitem uenturum in regnum cœlorum.) Diuitem ſe igitur Iſrael (ut diximus) legis fiducia gloriatur: huic difficilis eſt aditus in cœlum, ueteres opes ſub Abrahæ nomine inanis proſapiæ ambitione retinenti. Quinetiam adiecit: Camelum facilius per foramẽ acus poſſe tranſire, quàm cœlorum regnum diuitem introire. Habere criminis non eſt, ſed modus in habendo retinendus eſt. Nam quomodo impertiendum eſt, quomodo cõmunicandum, ſi impertiendi & communicandi materia non relinquatur? Ergo nocenter magis habere, quàm illud ipſum habere, fit crimen. Sed periculoſa cura eſt, uelle diteſcere: & graue onus innocentia ſubit, incrementis opum occupata. Rem

enim

enim ſeculi, famulatus dei non ſine ſeculi iſtius uitijs aſſequetur. Hinc difficile eſt diuitem regnum cœlorum adire. Atq; etiam quia uti plures his quę habent recte poſſent, ea in ſermone domini ratio ſeruata eſt, ut non abſolute regnum cœlorum nemo introire poſſit: ſed intelligi poſſet futurorum raritas ex difficultate. Hæc quidem ad ſimplicis ſenſus intelligentiam pertinent: Verum eodem curſu interioris cauſæ ordo retinendus eſt. Adulſcens (ut diximus) inſolens, ubi iacturam legis facere præcipitur, mœſtus & triſtis eſt. Eſt autem huic populo crux & paſſio ſcandalum, & idcirco ipſi nihil ſalutis ex ea eſt. Sed gloriatur in lege, & cohæredes gentes aſpernatur, & tranſire in euãgelicam libertatem recuſat: atq; ideo difficile regnũ cœlorum introibit. Pauci enim eorum, & iuxta multitudinem gentium admodum rari erant credituri: ut difficile præ duratam in lege uoluntatem, ad prædicationem euangelicæ humilitatis inflecterent. Sed facilius camelus per foramen acus tranſibit. Non conuenit camelo cum acus foramine: neque in anguſtijs cauernæ exiguiſſimæ, recipi poterit beluæ ingentis informitas. Sed in primordio libri, ſub ueſtitu Ioannis, in camelo gentes ſignificari admonuimus. Pecus enim hoc uerbis obedit, metu continetur, ieiunij patiens eſt, & oneri ſuo quadam diſciplinæ ratione ſuccumbit: cuius exemplo, gentium immanitas ad obedientiam præceptorum cœleſtium emollitur. Hæ igitur anguſtiſſimum iter regni cœleſtis introeunt. Acus ſcilicet, quæ eſt uerbi noui prædicatio: per quam corporum uulnera aſſuuntur, & diſſuta ueſtium retexuntur, & mors ipſa compungitur. Ergo huius nouæ prædicationis hoc eſt iter: in quod facilius informitas gentium introibit, quàm opulentia diuitis, id eſt, gloriantis in lege.

De ſpe apoſtolorũ. De nouiſſimis primis efficiendis. Vbi conducuntur operarij ad uineam. De filijs Zebedęi. De primo accubitu. De duobus cæcis ſecus uiam ſedentibus. Canon XX

AVditis itaq; iſtis diſcipuli admirantur & metuunt, dicẽtes: neminem poſſe ſaluari: Dominus reſpõdit: hoc impoſſibile eſſe apud homines, poſſibile apud deũ. Rurſum illi dictis domini hæc reddunt: Reliquiſſe ſe omnia, & cũ ipſo eſſe. Quibus dominus, cum ſederit in maieſtatis ſuæ ſede, ſeſſuros ſuper ſedes duodecim, ac totidem tribus Iſrael iudicaturos ſpopondit: omnibusq; qui uniuerſa reliquerint propter nomen eius, fructum centupli præmij reſeruatũ. Multos autẽ ex nouiſſimis primos futuros, & ex primis futuros nouiſſimos. Multa ſunt quæ non ſinunt nos ſimplici intellectu dicta Euãgelica ſuſcipere. Interpoſitis enim nonnullis rebus, quæ ex natura humani ſenſus ſibi contraria ſunt: rationẽ quęrere cœleſtis intelligentiæ admonemur. Apoſtoli dicunt, & ſequi ſe Chriſtum, & ſe omnia reliquiſſe. Quomodo igitur fiunt triſtes, & quomodo metuunt, dicentes ſaluũ eſſe neminẽ poſſe? Nanq; & ab alijs fieri poterat, ſiquid feciſſent ipſi. Deinde cũ feciſſent, quare metus uel unde ſuſceptus eſt? Additur etiã in reſponſione domini, hæc apud homines impoſſibilia, poſſibilia apud deum. Nunquid apud hominem impoſſibilia erant, quæ & apoſtoli feciſſe ſe glorian tur, & feciſſe eos dominus agnoſcit: & deinceps plures uſq; ad martyrij beatitudinem eſſent omnia relicturi? Aut numquid eſt deo quo egere poſſit: relictumq; ſit aliquid quod iactura rerum quas habeat ſit ſequendum, ut ſoli ipſi hoc facere poſſibile ſit? Omnis itaq; hic ſermo eſt ſpiritualis. Apoſtoli enim ſpiritualiter audientes, neminem ex lege poſſe ſaluari, cum ipſi etiamnum in lege eſſent (Nam uehemens eos amor legis fauorq; detinuit) Hi igitur, nondum penitus Euangelici myſterij ueritate comperta, metuunt neminem ſaluũ eſſe

poſſe ſine lege:quia omnem ſalutem etiamnum in lege conſtituunt. Sed dominus breui abſolutaq́; ratione, eorundem & ignorantiam & metum ſoluit, dicens:Hoc quidem impoſſibile eſt apud homines, poſſibile autem apud deū. Quid enim Iudæo tam ſine effectu uidetur:quàm ut ab homine magis ſalutem expetat quàm ex lege? quàm ut in crucis ſcandalo legislatio, & teſtamentum, & adoptio,& hæreditas negligatur? Quid autem dei uirtuti tam poſſibile eſt, quàm ut per fidem ſaluet? ut per quam regeneret? ut per crucem uincat? ut per Euangelia adoptet? ut per reſurrectionem ex morte uiuificet? Quibus auditis apoſtoli cito credunt,ſeſeq́; omnia reliquiſſe profitentur. Sed hanc eorum obedientiam cito dominus muneratur:omnem difficultatem ſuperioris quæſtionis abſoluens,cum dicit: Vos qui ſecuti me eſtis, in regeneratione iudicabitis duodecim tribus Iſrael.)Secuti in regeneratione ſunt lauacro baptiſmi, in fidei ſanctificatione, in adoptione hæreditatis,in reſurrectione ex mortuis. Hęc enim illa regeneratio eſt,quam apoſtoli ſunt ſecuti, quam lex indulgere non potuit, quæ eos ſuper duodecim thronos in iudicandis duodecim tribubus Iſrael,in duodecim patriarcharum gloria copulauit. Cæteris quoq; contemptu ſeculi ſe ſequētibus, centeſimi fructus copiam pollicetur. Hic centeſimus fructus eſt,qui in centeſima oue cum cœleſti lætitia expletur. Hic centeſimus fructus eſt,quem perfectæ terræ ubertas conſequetur. Qui eccleſiæ honor iam in Saræ cognomento eſt deſtinatus:& iactura legis,ac fide Euangelica promerendus eſt. Atq; ita ex nouiſſimis primos efficiendos,quia nouiſſimi efficiantur ex primis. Simile eſt regnum cœlorum homini patrifamiliâs, qui exiuit primo mane conducere operarios.& reliqua.) Comparatio omnis per ſe abſoluta eſt:ſed perſonis diſtinguenda, & diſcernenda temporibus eſt. Patremfamiliâs hunc,dominum noſtrum Ieſum Chriſtum exiſtimari neceſſe eſt;qui totius humani generis curam habens, omni tempore uniuerſos ad culturam legis uocauerit. Vineam uero,legis ipſius opus & obedientiam : denarium autem,obedientiæ ipſius præmium ſignificare intelligimus. Et de denario iam ſuperius tractauimus. De uinea uero, opportunius in conſequentibus rationem afferemus. Forum autem pro ſeculo accipi res ipſa admonet, æquabiliter turbis hominū calumniarum iniuriarumq́; cōtentionibus, & diuerſorū negociorum difficultatibus ſemper tumultuoſis. In prima igitur hora, tempus conſtituti teſtamenti ad Noe, ex matutini ſignificatione noſcendum eſt:tertia autē hora ad Abraham,ſexta ad Moyſen,nona ad Dauid & prophetas. Totidē enim teſtamenta humani generis conſtituta per ſingulos reperiuntur:quot eiuſdem ad forum enumerantur egreſſus. In duodecima autem hora, corporei aduentus tempus oſtendit. Nam ex omni numero qui ſpacio præſentis ſeculi eſt conſtitutus,in eandem rationem conuenit ortus eius ex Maria,in quam duodecimæ horæ tempus ex die. Diuiſione enim per quingentenum numerum facta, in omni ſex milium annorum ſumma, tempus corporei ortus eius undecimo diuiſionis totius calculo ſupputatur. Et quidem diuerſus ad duodecimæ horæ operarios ſermo eſt. Primis enim, ſed & cæteris dictū eſt, ite ad uineam:merces tamen denarij cum primo eſt conſtituta. Nam cæteris,iuſtæ ſolutionis promiſſa ſpes eſt. Nouiſſimis uero dicitur, quid hic ſtatis? Quia quamuis ad Iſrael lata lex fuerat,uoluntas tamen gentium non excludebatur à lege. Qui reſponderunt: Nemo nos conduxit. Debitum nanq; erat per orbem terrarum Euangelium prædicari, & gentes fidei iuſtificatione ſaluari. Hi igitur mittuntur ad uineam. Et cum ſero eſſe cœpiſſet,donum conſtitutæ in totius diei labore mercedis, primi operarij hora ueſperis conſequuntur. Merces quidem ex

dono

dono nulla eſt, quia debetur ex opere:ſed gratuitam deus omnibus ex fidei iu ſtificatione donauit. Verum ſecũdum inſolentiam populi iam ſub Moyſe con tumacis, hinc murmur operãtium eſt, hinc gratuitæ mercedis inuidia eſt: quòd ſine longi laboris difficultate, & ſub æſtus nomine non longo in eos Zabolici inſtinctus calore flagrante, idem præmium redhibeatur operantibus. Sed ideo quod apud homines impoſſibile eſt, poſſibile eſt apud deum: mercedem legis optime & inculpabiliter cuſtoditæ donum gratiæ per fidem credentibus pri- mis ex nouiſſimis largitur. Et aſcendens Ieſus Hieroſolymã aſſumpſit duo decim diſcipulos, & ait illis: Ecce aſcendimus Hieroſolymam. & reliqua.) Iam ſine ſcandalo audituris apoſtolis, ſacramentum crucis dominus exponit. De- niq; nulla hunc ſermonem mœſtitia conſequitur. Confirmatis ſcilicet ſuperio- re ſermone, per fidem crucis nouiſſimos primos futuros: diuitibus autem, id eſt, confidentibus legi, in eandem crucem ſcandalizantibus inuium iter ad re- gnum cœlorum futurum. Tunc acceſſit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filijs ſuis. & reliqua.) Non ſine aliquo momento rerum ita effectum fuiſ- ſe exiſtimandum eſt, ut mater filiorum Zebedæi dominum deprecaretur. Nũ- quid & filijs petendi familiaritas non erat? Sed erat geſtorum effectibus pro- phetandum. Apoſtoli quidem iam ex lege crediderãt, quæ eos in fidem Euan gelicam nutriuerat. Itaq; in matre filiorum Zebedæi lex intelligitur: quæ cõfi- dentia priuilegij ſui pro credẽtibus ex ſe populis deprecaẽ. Quæ quia ſuperius audierat primos nouiſsimos, et nouiſſimos primos futuros: deferri filijs ſuis o- rat, ut in domini regno unus ad dexterã eius ſedeat, alter ad ſiniſtrã. Cui domi nus reſpondit, neſcire eam quid oret. Nihil quidem de gloria apoſtolorũ ambi gebatur, & iudicaturos eos ſermo ſuperior expoſuit: deniq; in medio ſermone an calicem ſuum poſſent bibere interrogat. Non utiq; de communis poculi ge nere loquebatur. Neq; enim labor eſt bibere de calice: ſed ille de calice ſacra- menti paſſionis interrogat. At illi qui iam martyrij libertatẽ conſtantiamq; re- tinebant, bibituros ſe pollicentur. Dominus collaudans eorum fidem, ait mar tyrio quidem eos ſecum compati poſſe: ſed læuæ eius ac dexteræ aſſidere, alijs à deo patre fuiſſe diſpoſitum. Et quidem, quantum arbitramur, ita honor iſte alijs eſt reſeruatus, quod tamen nec apoſtoli ab eo erunt alieni: qui in duode- cim patriarcharum ſede conſidentes, Iſraelem iudicabunt. Et quantum ſentire ex ipſis Euangelijs licet, in regno cœlorum Moyſes & Helias aſſidebũt. Nam cum ſpopõdiſſet dominus, uiſuros quoſdam de apoſtolis antequam mortem guſtarent, filium hominis uenientem in regno ſuo: aſſumptis Petro & Iaco- bo & Ioanne, apparuit cum gloriæ ſuæ habitu, Moyſe & Helia in monte co- mitantibus. Et hos quidem eoſdem prophetas duos præuenientes aduentum eius intelligimus, quos Apocalypſis Ioannis ab antichriſto perimendos eſſe dicit: licet uariè uel de Enoch, uel de Hieremia, plurimorum extiterint opinio nes, quòd alterum eorum ſicut Heliam mori oporteat. Sed non poſſimus ue- ritatis fidem, quam dominus tribus ſuperioribus teſtibus reuelauit, ſenſus no- ſtri opinione corrumpere: neq; alios uenturos exiſtimare, quàm qui ad ſpon- ſionem fidei ueniſſe conſpecti ſunt. Et quanquam ultra Euangelicam uerita- tem non neceſſe ſit opinari, tamen ſiquis conditionem & mortis & ſepulchri Moyſi diligenter aduerterit, & ſecretarum ſcripturarum, ſecundum apoſtoli autoritatem, cognitionẽ adeptus ſit: intelliget omnia ita eſſe tractata, ut Moy ſes potuerit iam uideri. Et hæc quidem inſtruendi cauſa ſint dicta. Cæterum ut ratio ſpiritualis intelligentiæ plena eſſet, pro duobus dominum mater ora- uit. Duæ enim ſunt uocationes ex Iſrael: una diſcipulorũ Ioannis, altera apo-

ſtolorū & phariſæorū. Nam poſt paſſionē Ioānis ſuperius legimus diſcipulos eius ad dominum tranſiſſe. Ideo igitur pro duobus oratur, quia Euāgelio Chriſti hæ uocationes geminæ crediderunt. Poſt hæc igitur decem diſcipuli contriſtati ſunt de fratribus duobus: uerum ipſorū duûm diſcipulorum nulla mœſtitia eſt. Hoc ratio non patitur, ut alterius contumelia alius fiat mœſtus. Certe etiam pro ſe decem mœſti eſſe potuiſſent (ſub duorum enim nominibus negatum hoc omnibus uidebatur) ſed typicus ordo ſeruatus eſt. Apoſtoli de ſe certi erant, ideo ſolum mœſti ſunt de duobus: quia etiam his duabus uocationibus quæ ex lege ſunt, conſortium gloriæ huius optabant. Ita enim rationem futuri & præſentis ſermo moderatur, ut non de ſe, neque decem neq; duo ſoliciti ſciberētur: & in decem ſolicitudine de duobus, præſentis negocij efficientiæ obtemperaretur. Volens igitur dominus proprietatem iſtius præfigurationis oſtendere, atque hanc præſumptionē eos qui erant ex lege uenturi, de prærogatiua Iſraelitici nominis uelle præſumere: docet principatum ab his, non modo gentium capeſſendum, ſed miniſtros & ſeruientes, & non eos quibus miniſtratum ſit ad gloriam honoris maximi aduocandos: exemplo ſcilicet patriarcharum & prophetarum qui ſeruierint, exemplo etiam apoſtolorum qui miniſtrauerint, exemplo etiam domini qui animā ſuam pro redemptione noſtræ ſalutis impenderit. Ad gloriam autem humilitatis iſtius, cœnæ eos & conuiuij modo inſtruit, monens in locis eminentioribus accubari non oportere: ne fortè eo adueniente qui clarior eſt, per dominū cœnæ occupato loco concedendi contumelia admonitus decedat. Porrò autem ſi in humilibus accubuerit, aduenientibus humilioribus, ad gloriam loci celſioris accedet: atq; ita non præſumere aliquid honoris decet, ſed humilitatis operibus promereri.

Et egredientibus illis ab Hiericho, ſecuta eſt eum turba multa: & ecce duo cæci ſedentes ſuper uiam audierunt quòd Ieſus tranſit. &c.) Superius per figuram duûm filiorum Zebedæi, de Iſraelitico populo tractatum eſt: qui ex ſemine Sem erat ortus. Competenter igitur cæci duo uiam obſident: populi uidelicet gentium duo ex Cham & Iaphet procreati, egreſſus & iter eius obſeruāt: ſibiq; cęcis uiſum reddi deprecantur. Deniq; eos turba obiurgat cur clament, & ut ſileant increpat: non quòd ſilentium cauſa honoris exigerent, ſed acerbe à cæcis audiunt quòd negabant, dominum eſſe Dauid filium. Illuminatis enim cæcorum mentibus deus in homine prædicabatur, ut uerum eſſet quod à domino dictum eſt: In iudicio mundi huius ueni, ut qui uident non uideant, cæci uero reſpiciant. At illi magis clamabant.) Et demorante legis populo, uehementiorem fidei ſuę proteſtantur calorē. Sed dominus miſeretur, & quid uolunt requirit: illi uero aperiri oculos ſuos precantur. Quibus miſertus oculos contigit, & uiſum cognoſcendi dei reddidit, Atq; ut typus crediturarū gentium expleretur: cœleſtis gratiæ cognitione percepta, qui cæci fuerant uidentes dominum ſunt ſecuti.

De aſina & pullo eius. De eiectis è templo nummularijs. De ficu maledicta. De duobus filijs ad uineam miſſis. De publicanis & meretricibus. Canon XXI

TVnc Ieſus miſit duos ex diſcipulis ſuis, dicens: Ite in caſtellū quod contra uos eſt. &c.) Duo diſcipuli ad uicum mittūtur: ut aſinam ligatam cum pullo eius abſoluant, atq; ad Chriſtum perducant. Et ſi quis interroget cur ita fiat: reſpondeant domino neceſſarios, ac ſtatim emittendos. Poſt ſuperiorem ſermonem quo in duobus filijs Zebedæi duplicem ex Iſrael uocationem ſignificatam meminimus, competen

petenter nunc duo diſcipuli ad ſoluendam aſinam & pullum deſtinatur: quia duplex erat ex gentibus plebis uocatio conſecutura. Erant enim atq; ſunt Samaritæ, profecti quondam per ſeceſſionem ex lege, & ſub quadam obſeruantiæ ſuæ conſuetudine feruientes: Erant etiam gentes indomitæ & feroces. Igitur duo mittuntur ut ſoluant ligatos & obſtrictos, & erroris atq; ignorātiæ uinculis præpeditos, & mittuntur extra Hieruſalem: Extra eam enim hæ duæ uocationes habebantur. Cæterum mater filiorum Zebedæi, intra Hieruſalem dominum orauit. Duabus enim uocationibus, Iſrael uel per apoſtolos uel per Ioannem ex lege ſaluatur. Verum adæque per Philippum Samaria credidit: Per Petrum autem, Cornelius Chriſto tanquam primitiæ gentium adductus eſt. Quòd autem inſtruuntur, ut quærenti reſpōdeant domino neceſſarios & mox emittendos: id eſt, eoſipſos genti ſuæ prædicatores fidei Euangelicæ eſſe reddendos. Impleta igitur eſt prophetia, quæ inuectum aſina & pullo nouo dominum uenturum in Hieruſalem nunciabat: Sed geſtorum effectibus prophetatur. Aſina nanq; de uico ſoluitur atq; exhibetur: Samaria uidelicet alieno & peregrino obſeſſa dominatu per apoſtolos ſoluitur, & domino ſuo redditur. Pullum uero idem dominus aſcendit, nouellum, cōtumacem, durum: atq; hęc omnia gentilis ignorantiæ uitia domantur, & tot animorum ferocitates uecto deo fractæ ſunt. Omnis autem hæc ſpecies futuri ordinem tenet: & parabolicis ſignificationibus, rerumq; præſentium conditionibus, futuri forma præmittitur. Erit enim dominus in claritatis ſuæ aduentu gentes poſſidens: earumq; mentibus tanquam uictor inſidens, toto comitatus ſui agmine prædicabitur, patriarcharum, prophetarum atq; apoſtolorum. Nam gloriam ſuam in ueſtimentis patriarcharum domino ſubſternūt. Eorum enim & generationibus & nominibus & inſectationibus eſt dominus prophetatus: eiq; omni dignitatis ſuæ ornatu concedentes, ſeq; ſedili ſubſternentes, docent omnem gloriam ſuam præparationi dominici aduentus fuiſſe ſubſtratam. Illic etiam prophetæ ueſtimenta ſua incedentis itineri ſubſternūt. Hanc enim uiam gentium uecturatum dominū prædicauerunt: quiq; ſeculi amore poſtpoſito, mortibus ſe & lapidationibus offerendo, ipſis quodammodo corporibus exuerunt ad ingreſſum uiæ talis oblatis. Apoſtoli quoq; exciſarum arborum ramos poſt ueſtimenta ſubſternunt, ſed nulla in hoc eſt humani officij reuerētia. Rami enim incedentem impedirent, & implicitum iter facerent properantis ingreſſui: uerum explicatur omnis ratio prophetiæ, & futuri forma ſeruat. Igitur infructuoſarum arborum rami, id eſt, infidelium quondam gentium fructus, per apoſtolos itineri domini ſubſternuntur, & ſaluatoris iuſtificantur ingreſſu: & per eos inceditur, & gratiſſimum fit incedenti deo ex ramis infœcundæ radicis officium. Turba autem & præcedens & conſequens clamabat: Oſanna fili Dauid, benedictus qui uenit in nomine domini.) Sed crucifigendum quomodo turba collaudat, aut quomodo odium meruit ex fauore? Verum laudationis uerba, redemptionis in eo exprimunt poteſtatem. Nam Oſanna Hebraico ſermone ſignificatur redemptio domus Dauid. Deinde Dauid filium nucupant, in quo agnoſcerent regni æterni hęreditatem. Poſtremo benedictum in nomine domini uenientem confitentur. Atqui acclamandum ab his erat, crucifige blaſphemum. Sed peragunt formam futuri geſta præſentia: & compugnantibus licet eorum inter quos hæc gerebantur affectibus, quamuis mox diuerſa eſſent conſecutura, rerum tamen cœleſtium fidem etiam inuitorum meditatur operatio. Commouetur deinde Hieroſolyma, rerum enim nouitas motum attonitis afferebat. Templū uero introijt, id eſt, eccleſiam traditæ à ſe prædicatio-

dicationis eſt ingreſſus:à qua primum omnia ſacerdotalis miniſterij uitia iure poteſtatis expellit. Reddenda enim ab omnibus gratuita tradiderat, quæ gratuita fuerant conſecuti:quia neq; emi aliquid per corruptelam ſacerdotis aut uendi,libertas doni debebat admittere. Cathedras autem, præcipue uendentium columbas euertit. Quæ porro dignitas eſt in nundinis columbarum? aut quod priuilegium in auium iſtarum commercijs reſeruatum eſt: ut uendentes eas honorem ſibi arrogent cathedrarum? Sed in omni loco admonemur, altius uerborum uirtutes in iſtiuſmodi ſignificationibus contuendas. In columba,ſecũdum prophetiæ exempla,ſanctum ſpiritum intelligimus:in cathedris, ſacerdotum ſedes eſt. Ergo eorum qui ſancti ſpiritus donum uenale habent, cathedras euertit, quibus miniſterium à deo commiſſum,negociatio eſt: admonitionis eius commemorans autoritatem,quę in propheta teneatur. Scriptum eſt: Domus mea domus orationis uocabitur, uos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Sed neq; emere Iudæos in ſynagoga,neq; uendere ſpiritum ſanctum poſſe exiſtimandum eſt. Non enim habebant ut uendere poſſent,neque erat quod emere quis poſſet:ſed præfiguratio futurorũ dictis præſentibus continetur, Eccleſiæ uitia in ipſo aduentu domini claritatis eſſe purganda. Infirmitates quoq; cæcorum & claudorum curauit in templo: & publicas eius operationes fauor populi conſecutus eſt. Inuident autem puerorum clamoribus principes ſacerdotum,eumq; admonent cur iſta audiat:in redemptionẽ enim ueniſſe domus Dauid prædicabatur. Quibus reſpondit: Nõ legiſſe eos, Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Ceſſantibus enim prudentium iudicijs, hanc ſibi à pueris atq; infantibus,quorum ſit regnum cœlorum, confeſſionis gloriam præparatam:quia prudentes & principes ſeculi ſapientiam dei reprobauerint, Chriſtum autem regenerationis paruuli lactentesq; ſint prædicaturi. Et his dictis ciuitatem egreſſus reliquit eos, atq; in Bethania mãſit:) Infidelem uidelicet ſynagogam deſerens,in eccleſia gentiũ demoratur. Mane autem tranſiens in ciuitatem, eſurijt:& uidens arborem fici unam ſecus uiam, uenit ad eam, & reliqua.) Idem etiamnum rerum cœleſtium ordo præmittitur. Nam in ficu,ſynagogæ poſitum exemplum eſt. Dato enim pœnitentiæ ſpatio,uidelicet tempore quod inter paſſionem & reditum claritatis eſt medium, ueniet eſuriens plebis huius ſalutem, & inueniet infœcundam: folijs tantummodo ueſtitam, id eſt uerbis inanibus gloriantem, ſed fructibus uacuam, operibus quippe bonis ſterilem, & expectatis prouẽtibus nudam. Et quia pœnitendi tempus exceſſerit: in perpetuum ſententia iudicij cœleſtis areſcet. Et in eo quidem bonitatis dominicæ argumentum reperiemus. Nam ubi afferre uoluit procuratæ per ſe ſalutis exemplum, uirtutis ſuæ poteſtatem in humanis corporibus exercuit:ſpem futurorum & animæ ſalutem curis præſentiũ ægritudinum commendans. Nunc uero ubi in contumaces formam ſeueritatis cõſtituebat, futuri ſpeciẽ damno arboris indicauit:ut infidelitatis periculum ſine detrimento eorum, in quorum redemptionem uenerat, indicaretur. Admirantur uero diſcipuli, arborem in momento dicti ipſius aruiſſe:quia præſentis facti efficacia futuri imaginem præferebat. Cum enim in regno cœleſti aduenerit, in tempore ipſo aduentus eius, infidelitatis Iudaicæ ſterilitatem æternæ damnationis ſententia conſequetur. Quos dominus ſi fidem habuerint, nõ ſolum hæc; ſed & maiora horum eos poſſe confirmat. Illi quidem iudicaturi erant Iſrael ſecundum antecedentes ſponſiones: ſed etiam ius omne in Zabulo, quem montem nuncupat, eſſent conſecuturi. Ait enim ita: Si fidem habueritis, non ſolum de ficulnea facietis:ſed & ſi monti huic dixeritis, tolle, & iacta

te in

te in mare, & fiet. O ingens fidei præmiũ: cuius merito in tantum poteſtas credentium extollitur, ut iudicaturi uniuerſos, pari ſeueritatis ſententia in damnatione ſeculi, zaboli celſitudinem molemq; demergant. Contuendum autem eſt, qua ratione ſynagoga ficus arbori comparetur. Hæc nanq; arbor, diſſimiliter à cæterarum arborum & natura & conditione floreſcit. Nam flos ei primus in pomis eſt, ſed non his quæ maturitatem ut emerſerint conſequentur: Groſſa enim hæc & communis uſus, & prophetica autoritas nuncupauit. Verum poſtea internæ fœcunditatis uirtute exuberante, eiuſdem ſpeciei atq; formæ poma prorumpunt: quibus prorumpentibus iſta truduntur, & ſolutis quibus continebantur radicibus decidũt, aliaq; illa exeuntia uſq; ad maturitatem fructuum prouehuntur. Sed de ſuperioribus illis, ſiquando inciderit ut in ſinu uirgularum ex ramulo eodem prodeuntium emerſerint: manent ſemper, & non ſicut groſſa cætera decidũt: ſed hærent ſola, pomaq; cætera maturitate præueniunt. Et hos pulcherrimos fructus arbor illa ex ſe dabit: qui cum groſſis cæteris promergentes, de medio utrarunq; uirgularum clauiculo proferentur. Igitur ex conditione arboris, propria & competens ſynagogæ ſimilitudo propoſita eſt. Primos enim populi fructus, quos ab exordio protulerat, groſſorum amiſit exemplo: quia plebem eius inutilem, fidelis & pertinax, & uſq; ad conſummationem temporum manens populus gentium protruſit. Veruntamen credentes primi ex Iſrael apoſtoli, & inter legem & Euangelia groſſorum modo hærẽtes: cæteros reſurrectionis gloriæ tempore anteibunt. Et quidem iam in exordio Geneſis, in huius rei formam pudorem ſuum Adam atq; Eua huius arboris folijs texerunt, cum ſeipſos ad aduentum domini uocantis occulerent: quia ſynagoga infidelis, & legis mandata tranſgrediens, impudentiæ ſuæ fœditates & turpitudinum confuſionem, infructuoſis eſſet uerborum uelamentis, tanquam ficus folijs contectura. Atq; hæc quidem de natura arboris interiecta ſunt, ut comparationis proprietas intelligi poſſit. Reliquus itaq; geſtorum ordo eſt contuendus. Phariſæi multa exinde uiderant in gentibus magis digna miraculis: ſed nunc maxime ſoliciti ſunt, & interrogant in qua hæc faciat poteſtate. Res enim ſub præſentium geſtorum effectibus, ingens futurorum complectebatur arcanum: Atque idcirco ex eo ſpecialiter interrogandi reperitur inſtinctus, ſub quo totius periculi præformatio proferebatur. Dominus reſpondit, dicturum eſſe ſe in qua hæc faceret poteſtate: ſi modo illi interroganti ſibi reſpondiſſent, Ioannis baptiſma utrum de cœlo, an ex hominibus putarent eſſe. At illi reſponſionis periculo cunctantur: cogitantes ſi de cœlo profeſſi eſſent, confeſſione ſua ſe reos reprehendendos, cur cœleſtis teſtimonij autoritati non credidiſſent: ſi ex hominibus dixiſſent, turbaſ uerebantur, Plures enim prophetam Ioannem habebant. Reſponderunt itaq; neſcire ſe. Non utiq; de cœlo neſciebant, cum conuinci ueritate profeſſionis ſuæ metuunt: ſed uerum de ſe, etiam cum fallendi uoluntate dixerunt. Per infidelitatem enim ſuam, de cœlo eſſe Ioannis baptiſma neſcierunt. Quòd autem ex hominibus eſſet, idcirco non potuerunt ſcire: quia non erat. Homo quidam habebat duos filios. & reliqua.) Multa & grauia ſunt, quæ confundere intelligentiam poſſint: niſi prioris & poſterioris ſenſus ordinem tenuerimus. Quis enim hic exiſtimari poterit filius ſenior: qui iturum ſe ad opus negauerit, & per pœnitentiã emendatus eò rurſum profectus ſit? Atqui Iſrael non pœnituit: ſed in dominum manus intulit, & uniuerſitas eius deum ſuum impio ore crucifixit. Iuniorem autem quem ſentiemus, qui iturum ſe ſpoponderit & nõ abierit? Sed gentium peccatorumq; plebs, id quod ſpopon

dit effecit. Abijt enim, & ad opus ad quod uocabatᷣ egreſſa eſt. Quomodo ergo ea eſſe quæ non abijt ſentietur? Deinde ipſa phariſæorum reſponſio quid momenti habeat quærendum eſt. Dicunt uoluntati iuniorem obediſſe. Hoc rerum ratio non patitur, ut ſimulata profeſſio meritum perfectæ ueritatis obtineat: ut plus ſit fefelliſſe ſpondentem, quàm perfeciſſe omnia non pollicentem. Quis autem non malit negari ſibi id quod poſcat, dummodo quod popoſcerit fiat, quàm non fieri quod ſpondeatur ut fiat: cum facti effectus ex deſperatione ſit gratior, ſpes autem deſtituta plus doleat? Niſi fortè poſcentium uoluntas ſola ſibi adulatione ſpondentium blandiatur. Recordandum igitur eſt, propoſitionem comparationis iſtius ex eo ſermone deſcendere, qui initus ſit de Ioanne: ut infidelitatis cunctationem, & ex ea ſilentij neceſſitate iſtiuſmodi poſitum eos obiurgaret exemplum. Sed ſicut in cæteris admonuimus, hic quoq; meminiſſe nos oporteret: rationi rerum præſentium aliquid interdum ea conditione deeſſe, ut futurorum ſpecies ſine damno aliquo præfiguratæ efficientiæ expleatur. Primus filius, eſt populus ex phariſæis in præſens à deo per Ioannis prophetiam ut præceptis ſuis obtemperaret admonitus. Hic inſolens & inobediens & dictis præſentibus contumax fuit: habens in lege fiduciam, & pœnitentiam peccatorum gloria prærogatiuæ ex Abraham nobilitatis aſpernans. Qui deinceps operum miraculis poſt domini reſurrectionem pœnitens ſub Apoſtolis credidit, facti fide ad uoluntatem Euangelicæ operationis regreſſus, anterioris inſolentiæ culpam pœnitendo confeſſus eſt. Filius autem minor, plebs eſt publicanorum & peccatorum, ipſa peccati in quantum demorabatur conditione poſterior: cui præceptum ſit per Ioannem, ut à Chriſto expectaret ſalutem, & ab eo baptizata crediderit. Sed quod ait, ſpopondiſſe eam ituram ſe & non iſſe, oſtendit crediddiſſe eam quidem Ioanni: ſed quia Euãgelicam accipere doctrinam non niſi poſt paſſionem domini per Apoſtolos potuit (tum enim erant humanæ ſalutis ſacramenta peragenda) non iſſe eam ſignificat. Deniq; non ait noluiſſe, ſed non abijſſe. Res extra culpam infidelitatis eſt: quia in facti erat difficultate ne fieret. Non igitur ire ſtatim ad opus quod præceptum eſt noluit: ſed quia iri non poterat, non ijt. In eo enim neceſſitatis mora, ſine crimine uoluntatis oſtenditur. Et in reſpõſione quidem phariſæorum quædam eſt neceſſitas prophetiæ. Nam inuiti licet, confitentur quis obſecutus ſit uoluntati: Iunior ſcilicet filius, obediens profeſſione, licet non efficiens in tẽpore: quia fides ſola iuſtificat. Atque ideo publicani & meretrices in regno cœlorum erunt priores: quia Ioanni crediderint, & in remiſſionem peccatorum baptizati, aduentum Chriſti confeſſi ſint, curationũ opera laudauerint, ſacramentum paſſionis acceperint, uirtutem reſurrectionis agnouerint. Principes autem ſacerdotum & phariſæi uidentes hæc & contemnentes, qui iuſtificati per fidem non erant, nec per pœnitentiam regreſſi ſunt ad ſalutem: atq; ideo in perpetuum, fructus eorum ſub maledictione ea quę in ficu arbore præformabatur, areſcit.

De uinitoribus, qui miſſos ad ſe ob recipiẽdos fructus interficiunt. De inuitatis promiſcuis, & de ueſte nuptiali. Canon XXII.

ALiam parabolam audite. Homo erat paterfamiliâs: & plantauit uineam, & ſepem circũdedit ei, & fodit in ea torcular, et turrim ędificauit. & reliqua.) Quæſtio omnis in abſoluto eſt. Nam etiam ipſi principes ſacerdotum & phariſæi de ſe dici hęc intelligentes, in iram accẽſi ſunt: ſed perſonarum proprietas & rerum comparationes ſunt proferendæ. Patremfamiliâs hic patrem deũ intelligimus: qui populum

pulum Iſrael in prouẽtus optimorũ fructuum plantauerit, quiq́ꝫ eos ſanctifica-
tione paterni nominis, id eſt, nobilitate Abrahæ & Iſaac & Iacob, intra fines
ſuos tanquã ſepto aliquo cuſtodię peculiaris incluſerit, Prophetas quoqꝫ quę-
dam quaſi torcularia aptauerit, in quos muſti modo quædã ubertas ſancti ſpi-
ritus feruentis influeret. In turri autem, eminentiam legis extruxerit: quæ &
in cœlum ex ſolo egreſſa proueheret, & ex qua ſpeculari Chriſti poſſet aduen
tus. In colonis uero, principum ſacerdotum & phariſæorum eſt ſpecies: qui-
bus in plebẽ poteſtas eſt permiſſa doctrinæ. In ſeruis uero qui miſſi ſunt ut fru-
ctus perciperent, uarius & ſæpe repetitus progreſſus eſt prophetarum. Miſſi
autem rurſum plures prioribus, tempus illud eſt, quo poſt ſingulorũ prædica-
tionem plurimus in unum prophetantiũ numerus emiſſus eſt: qui uarijs tẽpo-
ribus uerberati & lapidati & occiſi ſunt, fructus inſtitutæ plebis edoctęq́ꝫ repe
tentes. In filio uero ad ultimum miſſo, domini noſtri & aduentus & paſſio eſt:
qui extra Hieruſalem tanquam extra uineam in ſententiam damnationis abie
ctus eſt. Cõſilium uero colonorum, & hæreditatis occiſo hærede præſumptio:
ſpes inanis eſt, gloriam legis perempto Chriſto poſſe retineri. In patrisfami-
liâs reditu, tempore iudicij: gloria eſt in filio paternæ maieſtatis aſſiſtens. In re
ſponſione autem ipſorum principũ & phariſæorum, redditur dignius Apoſto
lis legis hæreditas. Sed hic filius, lapis eſt ab ædificatoribus improbatus, & in
faſtigium angularis electus: & in oculis omnium mirabilis, & inter legem atqꝫ
gentes lateris & ædificij utriuſqꝫ coniunctio. Simile eſt regnum cœlorũ ho-
mini regi, qui fecit nuptias filio ſuo: & miſit ſeruos ſuos uocare inuitatos ad nu
ptias &c.) Et hæc quidem parabola diſtinguẽda temporibus eſt, & dignoſcen-
da perſonis eſt. De perſona regis & filij, abſoluta intelligẽtia eſt: Feciſſe autem
patrem nuptias filij, & ſic inuitaſſe, noua ratio eſt. Nam nuptias facere, & auto
ris & temporis eſt nuptiarum. Verum hic nuptiæ, uitæ cœleſtis & in reſurre-
ctione ſuſcipiendæ æternæ gloriæ ſacramentum eſt. Merito igitur à patre ſunt
factæ: quia æternitatis huius ſocietas, & noui corporis deſponſa coniunctio,
perfecta iam habebatur in Chriſto. Et in hoc quidem loco, admonemus ita ut
& in ſuperiore, ubi de repudij conditione tractatum eſt, diligenter quæ de ra-
tione reſurrectionis ſignificata ſunt contueri: & id quod ſub perſona Adæ ad
Euam dictum eſt, quia ſacramẽtum magnum ſit, ne incurioſe relinquatur. Qui
autem admonentur ut ueniant inuitati, antea populus Iſrael eſt: In gloriam e-
nim æternitatis per legẽ eſt aduocatus. Serui miſſi qui inuitatos uocarẽt, apo-
ſtoli ſunt: Eorum enim erat proprium, commonefacere eos quos inuitauerant
prophetæ. Qui uero iterum cum præceptorum conditione mittuntur: apo-
ſtolici ſunt uiri, ſucceſſores apoſtolorum. Tauri autem ſaginati, glorioſa marty
rum ſpecies eſt: qui confeſſione dei tanquã hoſtia electa ſint immolati. Sagina
ta uero, ſunt homines ſpirituales: tanquã cœleſti pane ad euolandum aues pa-
ratæ, cæteros accepti cibi ubertate expleturæ. His enim omnibus iam paratis,
& in numerum complacitæ deo multitudinis regni cœleſtis gloria tanquã nu-
ptiæ nunciantur. Sed eorum quoqꝫ admonitionẽ ita neglexerunt, ut aliqui eo-
rum ambitione ſeculi, tanquam in agro occuparentur: plures uero ob pecunię
cupiditatẽ negociatione detinerent: cæteri aũt miſſos ſeruos, quod in ipſis A-
poſtolis expletũ eſt, affectos iniurijs occiderunt. Sed tam immanis facti ſcelus,
ultio digna conſequitur. Miſſi exercitus cœleſtes omnem eorum congregatio
nem iudicio dei urent, & flammis æterni ignis ſuccendent: quia contra huma-
nitatis affectum homicidarum odijs ſæuierunt. Quoniam uero de iudicij tem-
pore et reſurrectionis iſta loqueretur: ſermonem eundem ad congregationem
gentium

gentium retulit. Indignis enim repertis his qui primi inuitati fuerant, iubet iri ad exitus uiarum: Dono enim gratiæ, uitæ anterioris crimina remittũtur. Nam ſæpiſſime uiam tempus ſeculi intelligendam monuimus. Atq; ideo ad exitus uiarum iubentur ire, quia omnibus retroacta donantur. Vocari deinde omnes ſine aliqua exceptione ad nuptias iubet: & mali ſimul cum bonis ueniunt. Vocatio quidem bonos efficere debuerat, quia ſancta eſt, & ex optimo affectu inuitatis profecta eſt: ſed per uitium inemendatæ uoluntatis, diſcrimen eſt uocatorum, Et quia in fallẽdis hominibus plurimum artis ſoleat habere ſimulatio, quæ ſi nos uel ſecreto mentis alienæ uel ſimplicitate iudicij noſtri fefellerit, tamen deum latere nõ poſsit: ideo ingreſſus deus felicis reſurrectionis iſtius cœtum, & hominem accumbentem ſine nuptiali ueſte conſpiciens, interrogat quomodo ſit ingreſſus. Nunquid inuitandorum habitum deſignauerat? Deinde cum inuitari quoſq; iuſsiſſet, quomodo unus omnibus poterat eſſe ueſtitus? Aut ſi certus ex conſuetudine conuiuantium in nuptijs habitus ſoleret eſſe: ab inuitantibus ac miniſtris potuiſſet inhiberi. Sed quia malos intelligere non omniũ eſt, & humana ſimplicitas difficile fraudulentiam ſimulatæ mẽtis intelligit: idcirco hunc malum & indignum cœtu nuptiali deus ſolus inuenit. Veſtitus autem nuptialis eſt gloria ſpiritusſancti, & candor habitus cœleſtis: qui bonæ interrogationis confeſsione ſuſceptus, uſq; in cœtũ regni cœlorum immaculatus & integer reſeruatur. Hic itaq; tollitur, & in exteriores tenebras mittitur: quia multi uocati ſunt, & pauci electi. Non eſt igitur paucitas in inuitatis, ſed raritas in electis: quia in inuitãte ſine exceptione publicæ bonitatis humanitas eſt, in inuitatis uero de iudicij merito probitatis electio eſt.

De tributo Cæſari dando, & de imagine Cæſaris. De eadem ſeptẽ fratrum uxore. De mandatis maximis. De Dauid filio. Canon XXIII.

TVnc abierunt phariſæi, & conſilium fecerunt ut Ieſum caperẽt in uerbo. & reliqua.) Frequenter phariſæi commouentur: & occaſionem inſimulandi eum habere ex præteritis non poſſunt. Cadere enim uitium in geſta eius & dicta non poterat: ſed de malitiæ affectu, in omnem ſe inquiſitionem reperiundæ accuſationis extendunt. Nanq; à ſeculi uitijs atq; à ſuperſtitionibus humanarum religionũ, uniuerſos ad ſpem regni cœleſtis uocabat. Igitur an uiolaret ſeculi poteſtatẽ, de propoſitæ interrogationis conditione pertentant: an uidelicet reddi tributum Cæſari oporteret. Qui interna cogitationum ſecreta cognoſcens (deus enim nihil eorum quæ intra hominem ſunt abſcõſa non ſpeculatur) afferri ſibi denarium iuſsit: & quæſiuit cuius & inſcriptio eſſet & forma. Phariſæi reſponderunt, Cæſaris eam eſſe. Quibus ait, Cæſari redhibẽda eſſe quæ Cæſaris ſunt: deo autem reddenda eſſe quæ dei ſunt. O plenam miraculi reſponſionem, & perfectam dicti cœleſtis abſolutionẽ. Ita omnia inter contemptũ ſeculi & contumeliam lædendi Cæſaris temperauit, ut curis omnibus & officijs humanis deuotas deo mentes abſolueret: cũ Cæſari quæ eius eſſent reddenda decernit. Si enim nihil eius penes nos reſederit, conditione reddendi ei quæ ſua ſunt nõ tenebimur. Porrò autẽ ſi rebus illius incubamus, ſi iure poteſtatis eius utimur, & nos tanquam mercenarios alieni patrimonij procurationi ſubijcimus: extra querelam iniuriæ eſt, Cæſari redhiberi quod Cæſaris eſt. Deo autẽ quæ eius ſunt propria reddere nos oportere: corpus, animam, uoluntatem. Ab eo enim hæc profecta atque aucta retinemus: proinde condignum eſt, ut ei ſe totum reddant, cui debere ſe recolunt & originem & profectum. In illa die acceſſerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non eſſe reſurrectionem. & reliqua.)

Saddu-

Sadducæi extra fidẽ reſurrectionis ſunt. Et quia eam dominus prædicaret, calumniam diuinis rebus ex efficiendi uoluntate proponũt: ſeptem uidelicet fratrum eandem cõiugem, cuiuſnam eorum in reſurrectione futuram eſſe reſpondeat. Atq; ita quidem publica opinio accipit, de reſurrectionis conditionibus nihil in ſcripturis prophetalibus cõtineri. Sed dominus ait: Erratis, neſcientes ſcripturas, neq; uirtutem dei. Ergo ſcriptum eſt: & ceſſare debet ambiguitas, quam autoritas tanta condemnat. Hanc enim eandem calumniam afferre plures ſolent, in quam formam muliebris ſexus reſurgat: & an rurſum cum ipſis naturæ ſuæ & corporis officijs reformetur. Nos quidem temere locum hunc à cunctis fermè præteritum contingimus: ſed admonemus id tantum domino fuiſſe propoſitum, cuius uxor ſit deputanda de ſeptem, dominum autem obiurgaſſe cur errarent, neſcientes ſcripturas deiq; uirtutẽ, quia non nubent neq; nubentur. Et quidem ſuffecerat aduerſus Sadducæos ita ſentientes, opinionem corporeæ illecebræ recidiſſe, & officijs ceſſantibus inania hæc corporum gaudia ſuſtuliſſe: ſed adiecit, Erunt ſimiles angelis dei.) Quia igitur eas angelis ſimiles ſacramentum ſcripturarum & diuinæ uirtutis poteſtates futuras eſſe demonſtrat: qualis in ſcripturis autoritas eſt de angelis opinandi, talem in reſurrectione ſpei noſtræ ſenſum oportet eſſe de fœminis. Et hæc quidem de reſurrectionis conditionibus propoſitæ reddidit quæſtioni: de ipſa uero reſurrectione, aduerſum infidelitatem eorum ita locutus eſt. Non legiſtis quod dictum eſt uobis à deo dicente: Ego ſum deus Abrahæ, & deus Iſaac, & deus Iacob? Non eſt deus mortuorum ſed uiuorum.) Sermo enim hic ad Moyſen ſanctis iſtis patriarchis iam pridem quieſcentibus extiterat. Ergo quorum erat deus, hi deum habebant: Nihil autem poterant habere ſi non erant. Quia in natura rei eſt, ut eſſe id neceſſe ſit cuius ſit alterum: Atque ita deum habere uiuentium eſt, cum deus æternitas ſit, & non ſit eorum quæ mortua ſunt habere id quod æternum eſt. Et quomodo eſſe illi futuriq; ſemper negabuntur, quorum ſe eſſe profiteatur æternitas? Phariſæi autem audientes quòd ſilentium impoſuiſſet Sadducæis, congregati ſunt aduerſus eum: & interrogauit eum unus ex his legis doctor &c.) Succedunt Sadducæis tentantibus phariſæi. Et illis quidem, congruenter fuerat de reſurrectione reſponſum: ut in lege ipſa ex qua erant profecti, contineri ſperandæ reſurrectionis fidem conuincerentur. Phariſæi uero habere ſe ſcientiam legis gloriabantur: quæ ad futurorum ſpeciem prælata, imaginẽ conſecuturæ ueritatis continebat. Quærunt autem quod mandatũ potiſſimum eſſet in lege: non contuentes meditationem legis in Chriſto fuiſſe perfectam. Et quidem inſolentium ignorantiæ legis ipſius uerbis reſponſum eſt, quæ reſponſio omnem in ſe ueritatis eſt complexa doctrinam. Proprium enim domini noſtri Ieſu Chriſti officiũ eſt, cognitionem dei afferre: & intelligẽtiam nominis eius poteſtatiſq; præſtare. Miſſus enim uenerat: & ex æternitate deductus, his quæ erant deo placita perfungebatur. Reſpondit itaq; primum eſſe mãdatum: Diliges dominum deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Non enim aliud ille efficiebat, quàm quod lex continebat: quia præcepta legis, eorum quæ geſturus ipſe erat formam complectebantur. Admonet igitur cognitionis eius quam habere ſe gloriabantur in lege: deum omnipotentem cum omni affectu mentis, cordis, animæ, diligendũ: ut admonitionem ſuam præmiſſa legis mandata firmarent. Deinde adiecit: Hoc eſt magnum & primum mandatum. Secundum uero ſimile eſt huic. Diliges proximum tuum ſicut teipſum.) Sed mandatum ſequens & ſimile, ſignificat idem eſſe & officij & meriti in utroq;.

Neq;

Necꝫ enim aut dei ſine Chriſto, aut Chriſti ſine deo poteſt utilis eſſe dilectio. Alterum igitur ſine altero, nullum ad ſalutem noſtram affert profectũ. Et ideo in his duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Quia lex & prophetia omnis Chriſti deputabatur aduentui: & aduentus eius per ſupplementũ eorum cognoſcendi dei intelligentiam præſtabat. Nam de proximo, frequẽter admonuimus, non alium intelligendum eſſe quàm Chriſtum. Cum enim patrem, matrem, filios, charitati dei præponere inhibeamur: quomodo dilectio proximi, diligendi dei ſimile mandatũ eſt? Aut relinquitur aliquid quod amori dei poſſit æquari: niſi quia ſimilitudo præcepti parem charitatem diligendi patrem & filium exigebat? Atꝗ ut legis ipſius uerbis argui poſſent, & de proximo manifeſtior intelligentia panderetur: requirit, Quid illis uideretur, Chriſtus cuiuſnam filius futurus eſſet. Qui reſponderunt: Dauid. Quibusꝗ ait: Quomodo in ſpiritu dominus à Dauid nuncuparetur, qui eius filius futurus eſſet? Et quomodo ab eo dictũ eſſet: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos ſcabellũ pedum tuorum. Erat quidem uerũ, Chriſtum ex Dauid ſemine procreãdum: ſed ſimilitudo nominis qua dominus domino dicebat, & qua à dextris collocabat, donec omnes inimicos ſubderet pedibus ipſius: ſignificabat & de conſortio nominis ſubſtantiæ unitatem, & de aſſidendi inuitatione iudicium, & de uniuerſorum ſubiectione uirtutem: ut meminiſſent in eo qui ex Dauid oriebatur, æternæ uirtutis & originis ſubſtantiam contineri, & deum in homine manſurum.

De cathedra Moyſi, ſuper quã ſederunt ſcribæ & phariſæi. De clauſo ab ijſdem regno cœlorum. Et ab ijſdem comedi domos uiduarum, circumeuntibus mare & aridam, Et dicẽtibus: Quicũꝗ iurauerit in templo, nihil eſt. Et de decimantibus mẽtam & anetũ. Et de ædificantibus ſepulchra prophetarũ. Et de Hieruſalem, quæ interficit prophetas, & lapidat eos qui ad ſe miſſi ſunt. Canon XXIIII

TVnc Ieſus locutus eſt turbis & diſcipulis ſuis dicens: Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi. & reliqua.) Legis de ſe teſtantis gloriam prætulit, quæ imaginem in ſe futuræ ueritatis expreſſerat: in omnibus enim Chriſti meditabatur aduẽtum. Quicquid enim in ea continebatur, in profectum manifeſtandæ eius cognitionis aſſumptum eſt. Iubet igitur præceptis phariſæorum obtemperari, quia in Moyſi cathedra ſederunt: iubet legis mandatis omnibus obediri, ſed à factis eorum atꝗ operibus abſtineri, ut mores hominum atꝗ infidelitas non legis doctrina uitetur. Ipſi enim ſubdito ſibi populo grauiſſima legis onera imponunt, ne digitum quidem ſuum contingendis ipſis admouẽtes. Quinetiam pręcipiunt deum ex toto corde diligi, & proximum tanquam ſe amari: ipſi aduerſum legis ſibi latæ teſtimonium, deum in Chriſti paſſionibus perſequẽtes. Verborum quoꝗ ſuorũ gloriam tanquam phylacteria dilatantes, quibus uitę æternæ autor deus non ſit intellectus in Chriſto: ſeſeꝗ ex honore legis emiſſos tanquam fimbrias ex ueſte magnificẽt, qui totius legis ignari, neꝗ opera neꝗ uirtutem eiuſipſius legis agnouerint: Amantes primos accubitus in cõuiuijs, qui igni æterno (conuiuantibus potius cum Abraham gentibus) deputantur: Et primas cathedras in ſynagogis, ipſi doctorem ſuum ſecundum legis & prophetarum teſtimonium neſcientes: Sed & ſalutationes in foro, quibus humilitas cordis & miniſterium in omnes eſt imperatum. Vocari etiam ab hominibus magiſtri uolunt, doctrinæ legis ignari: & magiſtrum ſalutis perpetuæ reſpuentes. Quæ quia omnia prophana atꝗ peruerſa eſſent, factorum imitatio-

ne

ne damnantur: legis autem audientia & dictorum obedientia, quia Chriſtum loquebantur, exigitur. Verum in contrarium diſcipulis iam ſe ſcientibus, totius humilitatis præcepta conſummat: ut meminerint omnes fratres eſſe, id eſt, filios parẽtis unius: & per nouæ natiuitatis generationem terreni ortus exceſſiſſe primordia, & unum ſibi eſſe omnibus cœleſtis doctrinę magiſtrum, & gloriam honoris æterni humilitatis cõſcientia capeſſendam: Quia inſolentiam deus humilem effecturus ſit, & humilitatem elaturus in gloriam. Vę uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui cluditis regnum cœlorum.) Simulationem eorum pœnæ ſignificatione condemnat. Væ enim uox dolentis eſt. Cludere aũt eos regnum cœlorum ideo ait, quòd in lege meditationem eius quæ in Chriſto eſt ueritatis occultent, & corporeum aduentum à prophetis prædicatum doctrinæ ſimulatione abſcondant: ipſiq; nõ adeuntes uiam æternitatis in Chriſto, adire quoq; cæteros non ſinant. Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui comeditis domos uiduarum.) Hinc illæ ſunt ueritatis inficiæ, hinc adeundæ cæteris ſalutis inhibitio & regni cœleſtis obſeratio: ut in obeundis uiduarum domibus retineatur ambitio, ut longę orationis dignatione ſpolientur, ut ab his cœleſtis cognitio tanquàm à theſauro repoſitæ opulentiæ expetatur, ut legis dignitas gratiæ ſilentio perſeueret. Et ideo accipiant amplius iudicium: quia & pœnam proprij peccati, & reatum alienæ ignorantiæ debebunt. *Ve uox dolentis*

Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui circumitis mare & aridam.) In maris & terræ peragratione, ſignificat in totis orbis finibus eos eſſe Chriſti Euangelio obtrectaturos: & legis iugo contra iuſtificationem fidei aliquos ſubdituros. Proſelyti enim ſunt ex gentibus in ſynagogam recepti, quorum futurorum raritas in uno indicatur. Neq; enim poſt Chriſti prædicationem, doctrinæ eorum fides relicta eſt: ſed quiſquis fuerit acquiſitus ad plebem filius fit gehennæ, pœnæ ſoboles, & æterni iudicij hæreditas: quia adoptio ex gentibus Abrahæ familiam factura ſit. Ideo autem pœnæ duplicatæ erit filius: quia neq; remiſſionem peccatorum ſit gentilium conſecutus, & ſocietatem eorum qui Chriſtum perſecuti ſunt ſit ſecutus. Væ uobis duces cæci, qui dicitis: Quicunq; iurauerit in templum, nihil eſt.) Reuerentiam humanarum obſeruationum, & contumeliam propheticæ traditionis exprobrat: quòd inanibus honorem darent, & detraherent honorandis. Legem nanq; ipſe dederat, & lex non inficientiam continebat, ſed meditabatur effectus. Nam ornatus altarij atq; templi, non dignitatem de cultu conciliabat: ſed futurorum ſpeciem eo decore fingebat. Nam aurum, argentum, æs, orichalcum, margaritæ, cryſtallus, propriam ſignificantiam pro natura uniuſcuiuſq; metalli complectuntur. Igitur redarguit quòd aurum templi & dona altaris pro ſacramentorum religionibus uenerarentur, cum honor potior eſſet & altaris & templi: quia ad futurorum ſpeciem & aurum templo, & donum dedicaretur altari. Et ideo adueniente Chriſto inutilem eſſe fiduciam legis: quia non in lege Chriſtus, ſed lex ſanctificaretur in Chriſto, in qua ueluti ſedes thronusq; ſibi poſitus ſit. Qui quia religioſus habebatur, religionem ab eo neceſſe eſt qui in illo confidat acceperit: atq; ita ſtulti cæciq; ſint, ſanctificante præterito ſanctificata uenerantes. Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui decimatis mentam & anetum. & reliqua.) Mentis occulta & obſcuram uoluntatum iniquitatem redarguit: quòd ea quæ in decimis mentæ atq; aneti lex præſcribit efficiant, ut implere legem ab hominibus exiſtimentur: miſericordiam uero atq; iuſtitiam & fidem & omnem beneuolentiæ affectum reliquerint, quod proprium hominis officium eſt. Quia decimatio illa holeris, quæ in præformationem futuro-

rum erat utilis, non debebat omitti: effici autem hoc oportebat, ut fidei & iuſtitiæ & miſericordiæ partibus functi, non imitatione fingendæ, ſed ueritate retinendæ uoluntatis operibus placeremus. Et quia minus piaculi eſt decimationem holeris potius quàm beneuolentiæ officium præterire: irridet eorum in colandis culicibus diligētiam, quorum in glutiendis camelis eſſet incuria, peccata uidelicet leuia uitantium & grauia deuorantium. Par quoque in eos pœnæ denunciatio eſt, qui calices & paropſides extrinſecus eluentes, eorum interiora non mundent: & iactantiam inutilis ſtudij ſequentes, utilitatis perfectæ miniſterium derelinquant. Calicis namque uſus interior eſt: qui ſi obſorduerit, quid proficiet lotus exterius? Atque ideo interioris conſcientię nitor eſt obtinendus, ut ea quę corporis ſunt forinſecus eluantur. Sepulchris quoque eos comparauit, quæ humano opere cultuque ſplendentia, mortuorum oſſibus & cadauerum immundicijs interius ſordeſcant: præferant ſcilicet inanibus uerbis iuſtitię ſpecioſitatem, habeant uero intra ſe conſcientiæ ſuæ mentisque fœtorem. Væ uobis ſcribæ & phariſæi hypocritæ, qui ædificatis ſepulchra prophetarū. & reliqua.)

Iudicij forma in abſoluto eſt, & unicuique noſtrum ex natura ſenſus atque opinio æquitatis imponitur: ut minus ex eo ueniæ iniquitatis opus habeat, quo magis ęquitas ignorata non fuerit. Prophetas namque omnes, legis populus occidit: In odium enim eorum, amaritudine obiurgationis accenſi ſunt. Nam uoce publica, furta, cædes, adulteria, ſacrilegia eius coarguebant. Et quia indignum eum cœleſti regno ob hæc opera denunciabant, & hæredes teſtamenti dei gentes futuras prædicabant: uario pœnarum genere confecti ſunt. Sed parentum facta poſteritas ita deteſtata eſt, ut prophetię libros uenerentur, memorias adornent, ſepulchra inſtaurent: talique reuerentia, extra culpam ſe eſſe paterni ſceleris teſtentur. Qui ergo prophetas cum grauiſſimo piaculo occiſos fatentur: qua uenia Chriſtum qui prophetarū ſcopus eſt condemnabunt, cū ea quę deteſtentur etiam multiplicato facinore perficiant? Atque ideo & ſerpentes & uiperina generatio ſunt, quia mēſuram paternę uoluntatis implebunt. Et quomodo effugient iudicium, deteſtantes cædem prophetarum: & uſque ad crucis mortem dominum perſequentes? A quibus propter Apoſtolos, qui de futurorum reuelatione prophetæ ſunt, & de Chriſti agnitione ſapientes, de legis intelligentia ſcribæ, cæſos, lapidatos, crucifixos, & à ciuitatibus in ciuitates fugatos, omnis ſanguis iuſtorum ab Abel uſque ad Zachariam redundauit: ut quibus obeditum ſi fuiſſet, propriorum criminum eſſet uenia præſtita, ab his ob eoſdem interemptos pœna in eos qui peremerint paternorum quoque facinorum cogeretur. Hieruſalem Hieruſalem quæ interficis prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt &c.) Inter multa obiurgationum genera ſemper miſericordiæ ſuæ proteſtatur affectum: cuius hinc omnis querela eſt, quòd regredi in ſalutem quam præſtabat abnuerent. Occiderāt enim prophetas, & ad ſe miſſos lapidauerant. Hieruſalem.) In ciuitatis nuncupatione, habitantium facinus oſtenditur. Et idcirco Abel ſanguis & Zachariæ, in hanc eorum poſteritatem uenturus oſtenditur: quia iam in his habitans Chriſtus & prædicans erat paſſus. Quòd ſi creditum ei fuiſſet, non ſolum extra pœnam necis prophetarum credentium fides fuerat: ſed illam ipſam dominicæ paſſionis ſententiam eſſet uenia cōſecuta. At uero cum nec poſt reſurrectionem creditum ei fuerit: etiam ultio ab his Abelis & Zacharię ſanguinis repoſcitur. Quamuis enim corporeus hæc loquatur, & opem uniuerſis homo repertus exhibeat: frequenter tamen congregare eos uoluit prædicationibus prophetarum. Sed fruſtra hunc impendit affectū, & in caſſum, Tanquam gallina congregans pullos ſuos continere

tinere eos ſub alis ſuis uoluit: terrena uidelicet nunc & domeſtica auis factus, quodam corporis ſui tanquam alarum operimento, calorem ut pullis ſuis uitæ immortalis indulgens, & in uolatum uelut noua generatione producens. Pullis enim alia naſcendi ratio eſt, alia uiuendi. Nam primum ouorum teſtis tanquam clauſtro corporis continentur: de hinc poſtea parentis ſedulitate confoti, exeunt in uolatum. Huius igitur familiaris ac penè terrenæ auis more, congregare eos intra ſe uoluit: ut qui conditione naſcendi æditi iam fuiſſent, nunc alterius generationis ortus & calore confouentis renati, in cœleſte regnum tanquam pennatis corporibus euolarent. Quod quia noluerunt: domus eorum deſerta & uacua relinquetur, id eſt, indigni habitatione ſancti ſpiritus erunt. Sua enim domus non dei eſſe cœperunt: & in contumacia infidelitatis manentes, uſque in id tempus eum non uidebunt, quo in domini nomine reuertentē, etiam inuita infidelitatis confeſſione benedicent.

De ſtructura templi interrogantibus diſcipulis. Et de his qui in tecto ſunt, ne deſcendant tollere aliquid de domo. Et qui in agro ſunt, ne reuertantur tollere tunicam ſuam. Et de prægnantibus & nutrientibus. Canon XXV

ET egreſſus de templo ibat: & acceſſerunt diſcipuli eius, ut oſtenderent ei ſtructuram templi &c.) Poſt comminationem deferendæ Hieruſalem, tanquam commouendus ambitione templi eſſet, magnificētia ei exſtructionis oſtenditur: qui ait deſtruenda omnia eſſe, & diſperſis totius ſubſtructionis lapidibus diruenda. Templum enim æternum ad habitationem ſancti ſpiritus conſecrabatur: homo ſcilicet, per agnitionem filij, & confeſſionem patris, & præceptorum obedientiam, deo fieri dignus habitaculum. Et cum ſeceſſiſſet in montem, adeuntes eum ſecreto diſcipuli interrogant quando hæc fierent: quódue ſignum & aduentus ſui & conſummationis ſeculi noſcerent. Et quia tria hæc in unum quæſita ſunt: diſtinctis & temporis intelligentiæ ſignificationibus ſeparantur. Reſpondetur igitur primum de ciuitatis occaſu: & confirmantur ueritate doctrinæ, ne quis fallax ignorantibus poſſet obrepere. Venturi enim erant etiam eorum tempore, qui ſe Chriſtum eſſent nuncupaturi. Vt igitur fides peſtifero mendacio detrahi poſſet, admonitio præceſſit. Venit enim Samaritanus Simon Zabolicis inſtructus & operibus & dictis: pluresque factorum miraculis deprauauit. Et quia hoc in Apoſtolorum tempora conueniret, ait: Non eſt finis. Sed ne tunc quidem cum gentes aduerſus ſe mutuo & regna concurrent, & fames ac terræ motus erunt: quia in his non uniuerſitatis huius diſſolutio eſt, ſed dolorum initia, malis omnibus exinde cœpturis. Confirmat igitur eos ad tolerantiam paſſionum: fugæ, uerberationis, interitus, & publici in eos odij, propter nomen eius. Atque his quidem uexationibus multi turbabuntur, & tantis inſurgentibus malis ſcandalizabuntur, & uſque in mutuum odium excitabuntur. Et falſi prophetæ erunt (ut Nicolaus unus ex ſeptem diaconibus fuit) multosque ementita ueritate peruertent: & abundante nequitia charitas frigeſcet. Sed uſque in finem perſeuerantibus ſalus reſeruata eſt: ac tum per omnes orbis partes uiris apoſtolicis diſperſis, Euangelij ueritas prædicabitur. Et cum uniuerſis fuerit cognitio ſacramenti cœleſtis inuecta, tum Hieruſalem occaſus & finis incumbet: ut prædicationis fidem & infidelium pœna & metus ciuitatis erutæ conſequatur. Hæc igitur in eam ut fuerant prædicta perfecta ſunt: & lapidatis, fugatis, peremptis apoſtolis, fame, bello, captiuitate, conſumpta eſt. Ac tum fuit digna nō eſſe, cum eiectis prædicatoribus Chri-

Simon Samaritanus

Nicolaus

ſti,indignam dei prædicatione ſe præbuit. Sequitur deinde & indiciũ aduẽtus
futuri. Cum abominationẽ deſolationis ſtantem in loco ſancto uidebunt: tunc
claritatis reditum intelligendũ. Et de quoc quidẽ, beatiſſimo Daniele & Paulo
prædicantibus, ſuperfluũ nos puto habere ſermonẽ: de antichriſti enim tẽpori
bus hęc locutus eſt. Abominatio ex eo dictus, ꝙ aduerſus deum ueniens hono
rem ſibi dei uindicet. Deſolationis aũt abominatio, quia bellis & cædibus terrã
cum piaculo deſolaturus ſit: atq; à Iudæis ſuſceptus loco ſanctificatiõis inſiſtet,
ut ubi ſanctorum precibus deus inuocabatur, illic ab infidelibus receptus dei
honore uenerabilis ſit. Et quia proprius iſte Iudæorum erit error, ut qui ueritа-
tem reſpuerunt, ſuſcipiant falſitatem, Iudæam deſeri monet, & transfugere in
montes: ne admixtione plebis illius Antichriſto crediture uiſa, ut contagio af-
feratur, ſed omnibus qui tunc fideles erũt, tutiora futura ſint deſerta montium,
quàm frequentata Iudææ. Quod autem ait: Et qui in tecto ſunt, non deſcen-
dant tollere aliquid de domo:) Pręceptum iſtud ſecundum humanam intel-
ligentiam rationem dicti factiq; non recipit. Qui enim in tecto eſt, & Iudæam
ſit relicturus, niſi deſcendens ex eo abire non poterit. Aut quæ utilitas eſt, con-
ſiſtere in tecto, & non in domo manere? Sed frequenter admonuimus proprie
tates uerborum & locorum contuendas, ut momẽta præceptorum cœleſtium
conſequamur. Tectum eſt domus faſtigium, & habitationis totius celſa perfe-
ctio. Domus enim nulla dici poterit uel eſſe ſine tecto. Qui igitur in conſum-
matione domus ſuæ, id eſt, in corporis ſui perfectione conſtiterit, regeneratio-
ne nouus, ſpiritu celſus, & diuini muneris abſolutione perfectus: non deſcen-
dere in humiliora rerum ſecularium cupiditate debebit, neq; interioribus cor-
poris illecebris prouocatus de tecti ſui ſublimitate decedere. Et qui in agro
erit, non reuertatur tollere tunicam ſuam.) Scilicet poſitus in operationem
præcepti, non ad curas priſtinas reuertatur. Neq; aliqua corporis indumẽta de-
ſideret: ob quæ reuerſus, ueterum exinde peccaminum quibus antea contege-
batur, erit tunicam relaturus. Væ prægnantibus & nutrientibus.) Simpli
citer quidem iſtud propter moram fugæ accipi poteſt: quia uentris onere im-
peditas, imminentem temporum ruinam effugere ſit moleſtum. Sed quid con
ditio ſexus & generationis ordo cõmeruit? Niſi forte ætas illa mulierum quæ
in illa tempora inciderint, proprie ſit futura maledicta. Sed abſit iſtud, ut quic-
quam ſit quod homini niſi ſua culpa malum fiat. Non igitur de fœtarum onere
dominum admonuiſſe credendũ eſt, cum dicit, Væ prægnantibus: ſed anima-
rum peccatis repletarum oſtendiſſe grauitatem, quæ neq; in tecto poſitæ, neq;
in agro manentes repoſitæ iræ tempeſtatem uitare poſſint. Dolor enim præg-
nantes ex natura conſequitur: & partus ſine totius corporis uexatione nõ fun-
ditur. Quæ ergo tales animæ reperientur, in ſuo & onere & dolore cõtinebun-
tur. Illis quoq; uæ erit quæ nutrientur. Eſt infantia lacte depulſa non minus ad
fugam inutilis, q̃ ea quæ etiamnum lacte alatur. Et quõ uæ illi quæ nutriatur:
cum nihil interſit ætatis ac tẽporis, nutriri lacte & deceſſiſſe de lacte? Sed per-
inde hic etiam infirmitatẽ animarum, quæ ad cognitionẽ dei tanquam lacte e-
ducabantur oſtendit: quæ perfecti cibi uirtute indigentes, tenui diuinæ cogni-
tionis infirmoq; guſtatu imbuantur. Et idcirco uæ ipſis erit: quia & ad effugien
dum antichriſtum graues, & ad ſuſtinendum imperitæ, nec peccata effugerint,
nec cibum ueri panis acceperint. Atq; idcirco orare admonemur, ne uel hyeme
fuga noſtra, uel ſabbato ſit: id eſt, ne aut in peccatorũ frigore, aut in ocio bo-
norum operum reperiamur. Quia grauis uexatio incumbet, & intolerabilis
cunctis, niſi quòd cauſa electorum dei, diebus illis ſit breuitas afferẽda, ut uim
incumben

incumbētium malorum coarctatum degraſſandi tempus exuperet. Et quia in magna uexatione poſitis, pſeudoprophetæ tanquam præſentem in Chriſto opem ſint indicaturi, multis in locis Chriſtum eſſe atq; haberi mentientur, ut in antichriſti famulatum depreſſos uexatosq; deducāt: nunc in deſertis eſſe dicentes, ut errore deprauent: nunc in penetralibus aſſerentes, ut dominantes poteſtate concludant. Sed ſe dominus non loco occulendum, nec à ſingulis contuendum eſſe profitetur, ſed ubicunq; & in conſpectu omnium præſentem futurum: modo fulguris, quod ab oriente elatum, lumen ſuum uſq; ad occidentis plagam ſpargit, et undecunq; micans ubicunq; cernetur. At ne uel loci quidem eius in quo futurus eſſet, eſſemus ignari, ait: Vbicunq; fuerit corpus, ibi congregabuntur aquilæ. Sanctos de uolatu ſpiritualis corporis aquilas nuncupauit: quorum (congregantibus angelis) cōuentum futurum in loco paſſionis oſtendit. Et digne illic claritatis aduentus expectabitur: ubi nobis gloriam æternitatis, paſſione corporeæ humilitatis operatus eſt.

De ſole obſcurato, & luna & ſtellis. De ſigno ficus. De diei aduentus domini incertitudine. De aſſumendis & relinquendis. Et de uigilantia ſeruanda. Canon XXVI

STatim autem poſt tribulationē dierum illorum ſol obſcurabitur, & reliqua.) Gloriam aduentus ſui, & claritatis reditū indicat obſcuritate ſolis, defectione lunæ, caſu ſtellarum, uirtutū cœleſtium motu, oſtenſione ſigni ſalutaris, lamentatione gentiū cognoſcentium filiū hominis in dei gloria: & ad collectionē ſanctorū deſtinatione angelorum, tū tubæ, id eſt, iam publicæ libertatis hortatu. Sic erit de grano ſinapis arbor ingens: ſic de lapide montis contrita imagine orbē terrę mons occupās: ſic ciuitas oīmibus contēplabilis: ſic lucēs uniuerſis lumen in lychno: ſic ex humilitate mortis deus gloriæ. Quarū omniū rerum indicio, ſcire nos uoluit tempus noſtræ redēptionis: quo ex corruptione corporū, in honorē ſpiritualis ſubſtantiæ transferemur. Cognoſcendi aūt temporis ſignum, in ſimilitudine ficus arboris poſuit: cuius cum ramus tener fuerit atq; fronduerit, tum prope eſſe æſtas intelligetur. Sed longe alia natura & æſtatis & arboris eſt. In ueris enim initijs intumeſcit: & non exiguū tempus eſt mediū, inter id quod æſtas ingruit, & arboris ramus tenereſcit in frondes. Ex quo, nō de arbore hoc dictum eſſe noſcendum eſt. Et quidē iam ſuperius de arboris iſtius proprietate tractauimus. Huius etiam folijs Adam legimus indutum, & pudorem conſcientiæ texiſſe: id eſt, tanquam peccati ueſte ſub lege circundatū. Ramus igitur ficus antichriſtus eſſe intelligitur: zaboli filius, peccati portio, legis aſſertor. Qui cū tenereſcere cœperit atq; frondeſcere: tunc proxima eſſe æſtas, id eſt, dies iudicij ſentietur. Frondeſcere aūt quadā peccatorū exultantiū uiriditate noſcitur. Erit enim tum flos criminoſorū, & honor facinoroſorū, & gratia prophanorū: quibus tamē æſtus, id eſt calor æterni ignis in proximo eſt. Atq; ut fides certa eſſet futurorum, amen dicendo, profeſſionē ueritatis adiecit: generationē noſtram præterire non poſſe, niſi uniuerſa iſta tranſcurrerent, eaq; quę firma exiſtimant cœlum & terram non futura, uerba aūt ſua non poſſe non eſſe: quia illa ex conditione creationis ſuæ, id eſt, profecta de nihilo, habeant id in ſe neceſſitatis, ut non ſint: hæc aūt ex æternitate deducta, in id ſe cōtineant uirtutis ut maneant. De fine aūt temporū curam ſolicitudinis noſtrę ademit, diem illum dicens nemini eſſe cognitū: & nō ſolum angelis, ſed etiā ſibi ignoratū. O diuinæ bonitatis inæſtimabilem miſericordiam. Nunquid deus pater cognitionem diei celandi filium propoſito abnegauit, cum dictum ab eo ſit: Omnia mihi à patre meo

tradita ſunt?Ergo non omnia ſunt, ſi eſt aliquid quod negatur. Sed quia ad nos omnia à patre accepta deueheret, deiq; uerbum non tam futuri in ſe fidem contineat quàm facti: ideo extra definitionem dies poſita eſt, ut largum licet deus pœnitentiæ nobis tempus indulgens, incerti tamen metu ſemper nos ſolicitos detineret; et ipſe nulli loquendo, uoluntatem dandi huius diei nulla dicti ſui definitione cohiberet, quia ſecundum diluuij tempus, in ipſo uitæ noſtrę curſu omnia agentibus ac pœnitentibus, magnus ille dies aderit. Quin etiam in aſſumendis fidelibus futurum eſſe diſcrimen oſtendit, cum duobus in agro poſitis, aſſumatur unus, & alter relinquatur: & duabus molentibus improbetur altera, altera eligatur: & ex duobus qui in lecto erunt, adhæreat unus, alter deſeratur. Infidelium enim & fidelium diſcrimen, in relinquendis alijs, & alijs aſſumēdis docet. Dei enim ira ingraueſcente, ſancti (ut propheta ait) in promptuarijs recondentur: perfidi uero ad cœleſtis ignis materiem relinquentur. Duos igitur in agro, id eſt, duos populos fidelium & infidelium, in ſeculo tanquam in uitæ huius opere, dies domini deprehendet: ſeparabuntur tamen relicto alio, et alio aſſumpto. De molentibus quoq; par ratio eſt. Mola, opus legis eſt. Sed quia pars Iudæorum ut per apoſtolos credidit, ita per Heliam eſt creditura, & iuſtificanda per fidem eſt: ideo una per eandem fidem boni operis apprehendetur, alia uero in infructuoſo legis opere relinquetur, molens incaſſum, et non factura cœleſtis cibi panem. Duo autem ſunt in lecto, eandem paſſionis dominicæ requiem prædicātes: circa quam & hæreticorum & catholicorum eadem atq; una confeſſio eſt. Sed quia unitatem patris & filij, & communem eorum theotetam, quam deitatem nuncupamus, catholicorum ueritas prædicabit, & eandem rurſum plurimis contumelijs hæreticorum falſitas impugnabit, idcirco ex duobus in lecto alter relinquitur & alter aſſumitur: quia fidem confeſſionis utriuſque in uno aſſumendo, & in altero relinquendo, diuini arbitrij iudicium comprobabit. Atque ut ignorantiam illam diei omnibus taciti, non ſine utilis ſilentij ratione eſſe ſciremus: uigilare nos propter aduentum furis admonuit, & orationum aſſiduitate detentos omnibus præceptorum ſuorum operibus inhærere. Furem enim eſſe oſtendit zabolum, ad detrahenda ex nobis ſpolia peruigilem, & corporum noſtrorum domibus inſidiantem: ut ea incurioſis nobis & ſommo deditis, conſiliorum ſuorum atq; illecebrarum iaculis perfodiat. Paratos igitur eſſe nos conuenit: quia diei ignoratio intentam ſolicitudinem ſuſpenſæ expectationis exagitet.

De ſeruo fideli quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam. De decem uirginibus. De homine peregre profecto, qui tradidit ſubſtantiā ſuam ſeruis ſuis. Canon XXVII

QVis nam eſt fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit dominus ſupra familiam ſuam? &c.) Quanquam in commune nos ad indefeſſam uigilantiæ curam adhortetur: ſpecialem tamen populi principibus, id eſt epiſcopis, in expectatione aduentuq; ſuo ſolicitudinem mandat. Hunc enim ſeruum fidelem atq; prudentem præpoſitum familiæ ſignificat, commoda atq; utilitates commiſſi ſibi populi curantem. Qui ſi dicto audiens & præceptis obediens erit, id eſt, ſi doctrinę opportunitate & ueritate infirma confirmet, diſrupta conſolidet, deprauata conuertat, & uerbum uitæ in æternitatis cibum alendæ familiæ diſpendat, atq; hæc agens hiſq; immorans deprehendatur: gloriam à domino tanquam diſpenſator fidelis & uillicus utilis conſequetur, & ſuper om̄ia bona cōſtituetur, id eſt, in dei gloria collocabitur, quia nihil ſit ultra quod melius ſit. Quòd ſi contuens

longam

longam dei patientiam, quæ in profectum humanæ ſalutis extenditur, aduerſum conſeruos inſoleſcet, & ſeculi malis uitijsq́ ſe tradet, præſentium tantum curam in cultu uentris exercens: deſperata die dominus adueniet, eumq́ à bonis quæ ſpoponderat diuidet, portionemq́ eius cum hypocritis in pœnæ æternitate conſtituet: quia aduentum deſperauerit, quia mandatis nõ obtemperauerit, quia præſentibus ſtuduerit, quia uita gentium uixerit, quia deſperatione iudicij commiſſam ſibi familiam fame, ſiti, cæde, uexauerit. Tunc ſimilabitur regnum cœlorum decem uirginibus. & reliqua.) Ex dictis ſuperioribus, ratio quoq́ huius ſermonis intelligi poteſt. De die enim magno domini om̃is eſt ſermo, quo occulta humanarũ cogitationum diuini iudicij cognitione prodẽtur: & uera expectati dei fides non ambiguæ ſpei meritum conſequetur. Abſolute enim in quinq́ prudẽtibus, & in quinq́ fatuis fidelium atq́ infidelium eſt conſtituta diuiſio: quo exemplo, Moyſes decem uerba duabus tabulis conſcripta acceperat. Neceſſe enim erat, omnia ea in utraq́ conſcribi: Et duplex pagina inter proprietatem dextræ & ſiniſtræ, diuiſionem ſub uno licet teſtamento bonorum malorumq́ ſignabat. Sponſus atq́ ſponſa, dominus noſter eſt in corpore deus. Nã ut ſpiritus carni, ita ſpiritui caro ſpõſa eſt. Deniq́ tuba excitante, ſponſo obuiam tantum proditur. Erunt enim iam ambo unum, quia in gloriam ſpiritualem humilitas carnis exceſſerat. Primo autem progreſſu uitæ huius officijs occurrere in reſurrectionem, quæ eſt à mortuis, præparamur. Lampades igitur animarum ſplendentium lumen eſt, quæ ſacramento baptiſmi ſplenduerunt. Oleum, boni operis eſt fructus. Vaſa, humana ſunt corpora: intra quorum uiſcera theſaurus bonæ conſcientiæ recondendus eſt. Vendentes ſunt hi, qui miſericordia fidelium indigentes, reddunt ex ſe petita commercia: indigentiæ ſuæ ſcilicet ſatietate boni operis noſtri conſcientiam ementes. Hæc enim indefeſſi luminis copioſa materies eſt, quæ miſericordiæ fructibus & emenda eſt, & recondenda. Nuptiæ, immortalitatis aſſumptio eſt: & inter corruptionem atq́ incorruptionem ex noua ſocietate coniũctio. Mora ſponſi, pœnitentiæ tempus eſt. Expectantium ſomnus, credentium quies eſt: & in pœnitentię tempore mors temporaria uniuerſorum. Nocte media clamor, cunctis ignorantibus, tubæ uox eſt, domini præcedẽtis aduentum: & uniuerſos ut obuiam ſponſo exeant excitantis. Lampadum aſſumptio, animarum eſt reditus in corpora: earumq́ lux conſcientia boni operis elucens, quæ uaſculis corporum continetur. Prudentes uirgines hæ ſunt, quæ opportunum in corporibus operãdi tempus amplexæ, in primum ſe occurſum aduentus dominici præparauerint. Fatuæ autem, quæ diſſolutæ ac negligentes, præſentium tantum ſolicitudinem habuerint: & immemores promiſſorum dei, in nullam ſe ſpem reſurrectionis extenderint. Et quia prodire obuiam fatuæ extinctis lampadibus nõ poſſunt: deprecantur eas quæ prudentes erant, ut oleum mutuent. Quibus reſpon derũt non poſſe ſe dare, quia non ſit fortè quod omnibus ſatis ſit: alienis ſcilicet operibus ac meritis neminem adiuuandum, quia unicuiq́ lampadi ſuæ emere oleum ſit neceſſe. Quas hortantur ut redeant ad emendũ: ſi uel ſero præceptis dei obſequendo, cũ lampadũ luce ſponſi dignæ efficiant occurſu. Quibus morantibus ſpõſus ingreſſus eſt, atq́ unà cum eo in nuptias, ſapientes (quæ cõparato lampadum lumine opperiebãtur) introeunt: id eſt, in cœleſtem gloriã, ſub ipſo ſtatim aduentu dominicæ claritatis incedunt. Et quia iam pœnitentiæ nullum eſt tempus: fatuæ accurrunt, aperiri ſibi aditum rogant. Quibus reſpondetur à ſponſo, quia neſcio uos. Non enim in officio aduenientis affuerant, neq́ ad uocem tubæ excitantis occurrerant, neq́ introeuntium comitatui adhæſerãt: ſed

morantes & indignæ, introeundi ad nuptias tempus amiſerant. Sicut enim homo peregre proficiſcens, uocauit ſeruos ſuos, & tradidit illis ſubſtantiam ſuam, & reliqua.) Diuiſio pecuniæ inæqualis eſt, ſed non ad diuidentem referenda diuerſitas eſt. Ait enim, unumquenq; ſecundum uirtutem ſuam accepiſſe. Ergo inquantum quis capax eſſet accepit: & extra moderantis arbitrium eſt, quod erat in iure ſumentis. Patremfamiliâs, ſeipſum eſſe ſignificat. Peregrinationis tempus, pœnitentiæ ſpatium eſt: quo in cœlis à dextris dei aſſidens, poteſtatem uniuerſo generi humano fidei atque operationis euangelicæ permiſit. Igitur unuſquiſq; ſecundum fidei ſuæ menſuram, talentum, id eſt, euangelij prædicationem, à prædicante ſuſcepit. Hæc enim incorrupta ſubſtantia eſt, hoc Chriſti patrimonium æternis hæredibus reſeruatum. Sed ſeruus ille qui quinq; talenta accepit, populus ex lege credentium eſt: ex qua profectus, meritum ipſius recte probeq; perfunctus, euangelicæ fidei operatione duplicauit. In ratione autem ponenda iudicij examen eſt: quo cœleſtis uerbi uſus, & reditus diſpenſati talenti poſtulať. Igitur cui erant quinq; cōmiſſa, domino reuerſo, de quinq; decem obtulit: talis ſcilicet in fide repertus, qualis in lege: qui decem uerborum quinque libris Moyſi, præceptorum obedientiam per gratiam euangelicæ iuſtificationis expleuerit. Igitur iubetur in gaudium domini introire, id eſt, in honorem gloriæ Chriſti recipitur. Ille uero ſeruus cui duo talenta commiſſa ſunt, gentium populus eſt, fide atque confeſſione & filij iuſtificatus & patris: dominum noſtrum Ieſum Chriſtum deum atq; hominem & ſpiritu & carne confeſſus. Nam & corde fides, & ore confeſſio eſt. Hęc ergo huic ſunt duo talenta commiſſa. Sed ut prior ille omne ſacramentum in quinq; talentis, id eſt, in lege cognouerat, idq; ipſum fide euangelij duplicauerat: ita iſte incremento duum talentorum, atque operatione promeruit, ratione ac reditu diſſimili. Par tamen à domino munus amborum eſt, ut gentium fidem exæquatam credentium ex lege ſcientiæ noſceremus: nam cum laudatione eadem iubetur in gaudium domini introire. Eſt autem duplicatio ſumptæ pecuniæ, operationem fidei addidiſſe: & quæ opinione crediderant, rebus factiſq; geſſiſſe. Qui uero unum talentum accepit, & in terram recondidit, populus eſt in lege perſiſtens, totus carnalis & ſtupidus, & nihil ſpirituale intelligens: ut quem uirtus prædicationis euangelicæ non ſubeat, ſed propter inuidiam ſaluandarum gentium, in terra receptum talentum abſconderit: neq; ipſe utens, neq; utendum alijs diſpenſet, ſed ſufficere ſibi legem exiſtimet ad ſalutem: atq; ideo cum ab eo ratio expoſtularetur, ita ait: Timui te, tanquam per reuerentiam ac metum ueterum præceptorum, uſu euangelicæ libertatis abſtineat, dicatq;, ecce quod tuum eſt, uelut in his quæ à domino præcepta ſunt fuerit immoratus. In terram uero abſcondere, hoc eſt: nouæ prædicationis gloriam ſub obtrectatione corporeæ paſſionis occulere. Qui cum Chriſtum dominum ad ſalutem gentium miſſum fuiſſe non poſſet abnuere (nam & aduentus & paſſio eius ex lege eſt) obtemperare tamē euangelijs ipſe noluerit. Ait eñi:

Scio quia homo durus es, metis ubi nō ſeminaſti, & colligis ubi nō ſparſiſti.) Rerum præſentiū natura non fert meſſem eſſe ſine ſemine, & colligi quę ſparſa non fuerint: ſed totus ſpiritualis hic ſermo eſt. Diximus enim hunc populum eſſe de lege, non ignorantem domini aduentum & gentium ſalutem, ſed infidelem: quippe cū ſciat metēdos illic iuſtitiæ fructus, ubi lex ſata nō ſit: & colligendos ex gētibus, qui nō ex Abrahę ſint ſtirpe diſperſi: et idcirco durus hic homo ſit, ſcilicet ſine lege iuſtificaturus, ſine diſperſione collecturus, & ſine ſatione meſſurus. Atq; ideo hoc magis ſine uenia erit cur prædicationē occuluerit, &

com-

commiſſum ſibi talentum ſuffoderit, cum ſciret meſſurum eſſe ſine ſemine, & collecturum eſſe quæ nõ ſparſit: ſed potius oportuiſſe eum nummularijs dare, id eſt, uniuerſo generi hominum, quod ſeculi negocijs occupetur, uſum crediti ſibi talẽti cõmunicare, domino reditus eius à ſingulis poſtulaturo. Ob quam culpam, talentum ab eo non tam euangelij quod ſuffoderat quàm legis aufertur, eiq; qui quinq; duplicauerit datur: domino dicente, Omni enim habenti dabitur & abundabit: qui autem nõ habet, etiam quod habet auferetur ab eo.)

Poteſt quidem habens abundare: quia facile eſt per incrementum uel munificentiæ, uel laboris, opulentum poſſe diteſcere. Sed quo modo non habens habebit ad damnum? Hoc ideo, quia habentibus uſum euangeliorum, etiam legis honor redditur: non habenti autem fidem Chriſti, etiam id quod ex lege habere ſibi uidebatur honoris, aufertur.

De aduentu filij hominis ad iudicium in maieſtate ſua. Canon XXVIII

CVm autem uenerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cum eo, & reliqua.) Omnem ipſe rationem huius ſermonis abſoluit. De iudicij enim tempore aduentuq; commemorat, quo fideles ab infidelibus ſeparabit, atq; ab infructuoſis fructuoſa diſcernet, hœdos uidelicet ab agnis: & in dextra ac ſiniſtra collocãs unũquenq;, digna aut bonitatis aut malitię ſuæ ſede cõſtituet: iudicãs ſe in minimis ſuis, id eſt, ijs qui ſibi cum humilitatis ſuæ expectatiõe famulentur, & eſurientibus ali, & ſitientibus potari, et peregrinãtibus confoueri, & nudis contegi, & infirmis uiſitari, & ſolicitis cõſolari. Ita enim in uniuerſorũ fidelium corporibus mentibusq; transfunditur: ut hæc humanitatis officia, aut gratiam ſuam impenſa mereantur, aut offenſam negata cõmoueant. Poſt quem ſermonẽ quo ſe uẽturum in reditu claritatis oſtenderat, nunc paſſurum eſſe ſe admonet: ut ſacramentum crucis, admixtum eſſe gloriæ æternitatis agnoſcerent. Sumitur inter hæc perimendi eius à Iudæis conſilium: & congregatis principibus ſacerdotum, occaſio tanti facinoris expectatur.

De muliere quæ acceſſit ad Ieſum in domo Simonis leproſi, habens alabaſtrum unguenti precioſi. Canon. XXIX

CVm autem eſſet Ieſus in Bethania in domo Simonis leproſi, acceſſit ad eum mulier habens alabaſtrum unguenti precioſi, & reliqua.) Sub ipſo tempore paſſionis non ex nihilo eſt, ut mulier unguentum precioſum recumbentis domini capiti infuderit. Dehinc, ut diſcipuli iraſcerent & dicerent, uendi iſtud potius in uſum pauperũ debuiſſe: tum, ut dominus & mulieris factũ cõprobaret, & æternã cũ prædicatione euãgelij operis huius eſſe memoriã ſponderet: poſtremo, ut poſt id Iudas ad uendendã ſalutẽ eius erũperet. Mulier hæc in præfiguratiõe gentiũ plebes eſt, quæ in paſſiõe Chriſti gloriã deo reddidit. Caput eñ eius perunxit: caput aũt Chriſti deus eſt. Nam unguentũ boni operis eſt fructus, & propter corporis curam mulierũ ſexui maxime gratũ eſt. Igitur omnẽ curam corporis ſui, & totum precioſæ mentis affectum in honorẽ dei laudẽq; transfudit. Sed diſcipuli fauore ſaluandi Iſraelis, ut ſæpenumero cõmouentur: uendi hoc in uſum pauperum debuiſſe. Sed neq; mulier hęc uenale unguentũ circumferebat, & pauperes fidei indigos inſtinctu prophetico nuncupauerunt: atq; hanc gentium fidem emi potius ad ſalutẽ egeni huius populi debuiſſe. Quibus dominus ait, plurimum eſſe tẽporis quo habere curam pauperũ poſſent: cæterũ non niſi ex præcepto ſuo ſalutem gentibus poſſe præſtari, quæ ſecum infuſo mulieris

eius

eius huiuſmodi unguento ſint conſepultæ:quia regeneratio non niſi commortuis in baptiſmi profeſsione redhibetur. Et idcirco ubi prædicabitur hoc euangelium, narrabitur opus eius: quia ceſſante Iſrael, euãgelij gloria fide gentium prædicatur. Qua æmulatione in Iudæ perſona Iſrael prophanus accenſus, omni odio ad extinguendum nomen domini incitatur.

De die prima azymorum. Canon XXX

PRima autem die azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes: Vbi uis paremus tibi paſcha manducare? & reliqua.) Diſcipuli ire ad quendam hominem iubẽtur: & ei dicere quòd cum eo dominus paſcha cum diſcipulis facere uellet. Qui præceptis obtemperauerunt, & paſcha parauerunt. Sed oportuerat eos ſcire quò pergerent, & de hominis nomine edoceri. Alioqui incerti ad quem mitterentur, quomodo miſſi quæ præcepta fuerant exequebantur? Verum ſermo prophetię, rerum pręſentium effectibus admiſcetur. Hominem enim, cum quo paſcha celebraturus eſſet non nominat: nondum enim Chriſtiani nominis honor credentibus erat præſtitus, qui uere ſunt deum mentis ac fidei oculis cõtuentes, ut cum eo paſcha domini apoſtolos præparare ſciremus, cui in tempore domini nouũ nomen eſſet addendũ. Poſt quæ Iudas proditor indicatur, ſine quo paſcha accepto calice & fracto pane conficitur: Dignus enim æternorum ſacramentorum communione non fuerat. Nam diſceſſiſſe ſtatim hinc intelligitur, quod cum turbis reuerſus oſtenditur. Neq; ſanè bibere cum eo poterat, qui non erat bibiturus in regno: cum uniuerſos, tum bibentes ex uitis iſtius fructu, bibiturus ſecum poſtea polliceretur. Hymnoq; dicto, in montem reuerſi ſunt.) Conſummatis ſcilicet uniuerſis diuinorum myſteriorum uirtutibus, gaudio & exultatione communi in cœleſtem gloriam efferuntur. Futurę quoque eos infirmitatis admonuit, & nocte eadem omnes metu atque infidelitate turbandos. Cuius rei fides etiã autoritate prophetiæ ueteris continebatur, percuſſo paſtore oues eſſe ſpargendas: Se tamen reſurgẽtem in Galilæam præceſſurum eſſe, ut infirmitatem eorum ſponſione reditus ſui conſolaretur. Sed Petrus pro fidei ſuæ calore reſpondit, cęteris licet ſcandalizantibus nunquam ſe ſcandalizaturum. In tantum enim & affectu & charitate Chriſti efferebatur, ut & imbecillitatem carnis ſuæ, & fidem uerborum domini non cõtueretur: quaſi uero dicta eius efficienda non eſſent. Cui ait: Ante quàm gallus cantet, ter me negabis.) Sed tam ille, quàm cæteri ne mortis quidem metu deceſſuros ſe de confeſſione nominis eius pollicentur: Ad omnem enim ſe miniſterij conſtantiam, intrepida fidei uoluntate firmauerant.

Scandalizari dicit, ut loqui

Venit Ieſus in agrum, qui dicitur Getſemani, & orat patrem. &c. Canon XXXI

TVnc uenit cum illis Ieſus in agrum, qui dicitur Getſemani, & dicit diſcipulis ſuis: Sedete hic donec eam illuc orare.) Fidem diſcipulorum, & conſtantiam deuotæ ſibi uoluntatis acceperat. Sed & turbandos & diffiſuros ſciebat. Quos conſidere in loco iubet dum progrederetur orare. Et aſſumpſit Petrũ, Iacobũ & Ioannẽ Zebedæi filios. Quibus aſſumptis, triſtis eſſe mœſtuſq; cœpit: & ait, triſtẽ animã ſuam uſq; ad mortem eſſe. Aliquorũ ea opinio eſt, quod cadere propter ſe mœſtitudo in deũ potuerit, eũq; futuræ paſſionis metus fregerit: quia dixerit, Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem. & illud: Pater ſi poſſibile eſt, trãſeat à me calix iſte. Et rurſum: Spiritus quidẽ promptus eſt, caro aũt infirma. & ad poſtremum, bis id ipſum: Pater ſi non poteſt hic calix tranſire, niſi illum bibam, fiat uoluntas tua. Volunt enim

ex infirmitate corporis erumnam ſpiritui adhærere, ac ſi uirtutem illam incorruptæ ſubſtantiæ, imbecillitatis ſuæ ſorte aſſumptio carnis infecerit, & æternitas naturam fragilitatis acceperit. Quæ ſi ad metum triſtis eſt, ſi ad dolorem infirma, ſi ad mortem trepida: iam & corruptioni ſubdita erit, et incidet in eam totius infirmitatis affectio. Erit ergo quod non erat, de angore mœſta, de timore ſolicita, de dolore perterrita: ac ſic æternitas demutata in metum, ſi poteſt eſſe quod non erat, potuit proinde hoc quod erat aliquando non eſſe. Deus autem ſine menſura temporum ſemper eſt: & qualis eſt, talis æternus eſt. Aeternitas autem in infinito manens, ut in his quæ fuerant, ita in illis quæ conſequentur extenditur: ſemper integra, incorrupta, perfecta, præter quam nihil quod eſſe poſſit extrinſecus ſit relictum. Non ipſa in aliquo, ſed intra eam cuncta: potens ita largiri nobis ipſa quod ſuum eſt, ut ſibi nihil de eo quod ſit largita decedat. Sed eorum omnis hic ſenſus eſt, ut opinentur metum mortis in dei filium incidiſſe, qui aſſerunt non de æternitate prolatum, neq; de infinitate paternæ ſubſtantiæ extitiſſe, ſed ex nullo illum qui omnia creauit effectum: ut aſſumptus ex nihilo ſit, & cœptus ex opere, & confirmatus ex tempore. Et ideo in eo doloris anxietas, ideo ſpiritus paſſio cum corporis paſſione. Ideo metus mortis, ut qui mortem timere potuit, & mori poſſit. Qui uero mori potuit, licet in futurum erit, non tamē per eum qui ſe genuit ex præterito ſit æternus. Quòd ſi per fidem uitæq; probitatem capaces euāgeliorum eſſe potuiſſent, ſcirent uerbum in principio deum, & hoc à principio apud deum, & natum eſſe ex eo qui erat, & hoc in eo eſſe qui natus eſt, quod is ipſe eſt penes quē erat antequam naſceretur: eandem ſcilicet æternitatem eſſe, & gignentis & geniti. Mori igitur nihil in deo potuit, neq; ex ſe metus deo ullus eſt. In Chriſto enim deus erat mūdum reconcilians ſibi. Sed introſpiciendus omnis hic ſermo eſt, ut quia mœſtum fuiſſe dominum legimus, cauſas mœſtitudinis reperiamus. Admonuerat ſuperius omnes ſcandalizaturos. Petrus de ſe confidens reſponderat, etiamſi cæteri perturbarentur ſe non commouendum: quem dominus etiam ter ſe negaturum eſſe reſpondit. Sed & ille & cæteri omnes diſcipuli, ne ſi in ipſa quidem morte poſiti ſint, pollicentur ſeſe negaturos. Et procedens, iuſſit diſcipulos ſuos conſidere dum oraret. Aſſumptiſq; Petro, Iacobo & Ioanne: cœpit triſtis eſſe. Ergo nō ante triſtis eſt quàm aſſumit, & omnis metus illis eſſe cœpit aſſumptis: atq; ita non de eo orta eſt, ſed de his quos aſſumpſerat, mœſtitudo. Et quidem recordandum eſt, non alios hic aſſumptos fuiſſe, quàm ipſos illos, quibus uenturus in regno ſuo filius hominis oſtenſus eſt: tum cum aſſiſtētibus in monte Moyſe & Helia, toto æternæ gloriæ ſuæ honore circundatus eſt. Sed quæ tum aſſumendorum eorum, eadem & nunc fuit cauſa. Deniq; ait: Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem. Nunquid ait: Triſtis eſt anima mea propter mortem? Certe non ita. Nam ſi de morte erat metus, ad eam utiq; referri per quam erat debuit. Sed aliud eſt uſq; in id, aliud ob id metuere. Et cauſam nō facit quicquid in fine eſt, quia uſq; in id quod ab altero cœptum ſit differatur. Superius igitur dixerat: Scandalum patiemini in me in iſta nocte. Sciebat exterrendos, fugandos, negaturos: ſed quia ſpiritus blaſphemia nec hic nec in æternum remittitur, metuit ne ſe deum abnegent, quem cæſum & conſputum & crucifixum eſſent contemplaturi. Quæ ratio ſeruata in Petro eſt, qui cum negaturus eſſet, ita negauit: Nō noui hominem. Quia dictum aliquid in filiū hominis, remittetē. Triſtis ergo eſt uſq; ad mortē. Non itaq; mors, ſed tempus mortis in metu eſt: quia poſt eam reſurrectiōis uirtute fides eſſet firmāda credētiū. Sequitur illud: Suſtinete & uigilate mecū. Et ꝓgreſſus procidit in faciē ſuā orās.) Manere

Triſtitia quā in Chriſto

Blaſphemia in ſpiritum

ſecum

ſecum peruigiles admonet. Sciebat enim ingruente zabulo fidem eorum conſopiendam. Et parem ſecum uigilantiam imperat, quibus eadem paſſio imminebat: deinde orat, Pater meus ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte. Sed tamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis.) Transire à ſe calicē rogat. Nunquid ait: Tranſeat me calix iſte? Hæc enim futura erat pro ſe timentis oratio: ſed aliud eſt, ut tranſeat deprecari. In eo enim quod à ſe tranſit, ipſe ille à moleſtia tranſeuntis excipitur. Qui autem, ut à ſe tranſeat rogat: nō ut ipſe prætereatur orat, ſed ut in alterum id quod à ſe tranſit excedat. Nunquid impoſſibile erat nō pati Chriſtum? Atqui iam à conſtitutione mundi ſacramentum hoc in eo erat noſtræ ſalutis oſtenſum. Nunquid pati ipſe nolebat? Atqui ſuperius fundendum in remiſſionem peccatorum, corporis ſui ſanguinem conſecrauerat. Quomodo ergo ait: Pater ſi poſſibile eſt? & quomodo: Non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis? Totus igitur ſuper his qui paſſuri erant, metus eſt: atque ideo quia non eſt poſſibile ſe non pati, pro his rogat qui paſſuri poſt ſe erant, dicens: Tranſeat calix à me, id eſt, quomodo à me bibitur, ita ab his bibatur: ſine ſpei diffidentia, ſine ſenſu doloris, ſine metū mortis. Ideo autem ſi poſſibile eſt: quia & carni & ſanguini horum grauis terror eſt, & difficile eſt eorum acerbitate corpora humana non uinci. Quod autem ait: Non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu uis: uellet quidem eos non pati, ne fortè in paſſione diffidant, ſed cohæreditatis ſuæ gloriam ſine paſſionis difficultate mereantur. Non ergo ut non patiantur rogat dicens: Non ut ego uolo: ſed ut quod pater uult, bibendi calicis in eos ex ſe tranſeat firmitudo: quia ex uoluntate eius nō tam per Chriſtum uinci diabolum, quàm etiam per eius diſcipulos oportebat. Poſt quæ ad diſcipulos redit, & dormientes deprehendit: & Petrum coarguit, cur ſecum una ſaltem hora nō uigilet. Petrum ideo ex tribus, quia præ cæteris non ſe ſcandalizaturum fuerat gloriatus. Superioris autem metus ſui indicat cauſas, dicens: Orate ne intretis in tentationem.) Hoc erat igitur quod uolebat, & ideo in oratione tradiderat: Non inducas nos in tentationem, ſciens quid in nos infirmitati carnis liceret. Cur autem ne in tentationem uenirent orare eos admonuiſſet, oſtendit dicens: Spiritus quidem promptus, caro autē infirma.) Non utiq; de ſe: Ad eos enim hic ſermo conuerſus eſt. Aut quomodo nunc ſit ſpiritus promptus, ſi ſuperius triſtis eſt anima uſq; ad mortem? Sed uigilare præcepit & orare: ne in tētationem incidant, ne infirmitati corporis ſuccumbant. Et idcirco ſi poſſibile eſt, ut à ſe tranſeat calix orat: quia bibendi eius, caro omnis infirma ſit. Rurſum uero diſcedens orauit dicens: Pater ſi non poteſt tranſire calix iſte niſi illum bibam, fiat uoluntas tua.) Paſſuris diſcipulis per fidei iuſtificationem, omnem in ſe corporis noſtri infirmitatem aſſumpſit: cruciq; ſecum uniuerſa ea, quibus infirmabamur affixit. Ideo peccata noſtra portat, et pro nobis dolet: quia fidei in nobis calore feruente, cum aduerſum diabolum paſſionis bello ſit decertandum, omnes imbecillitatum noſtrarum dolores cum corpore eius & paſſione moriuntur. Et ideo tranſire ab eo calix non poteſt, niſi illum bibat: qui pati niſi ex eius paſſione nō poſſumus. Verum quod iterum reuerſus reperit dormiētes: oſtendit abſentiæ ſuæ tempore plures quodam fidei ſomno detinendos. Sed rurſum orauit, idem repetens: reuerſusq; qui uigilare iuſſerat, qui conſopitos obiurgauerat, ait: Dormite iam & requieſcite.) Poſt orationem frequentem, poſt diſcurſus recurſusq; multiplices, metum demit, ſecuritatem reddit, in requiem adhortatur, uoluntatem patris iam de nobis ſecurus expectat dicens, Fiat uoluntas tua: quia tranſiturum in nos calicem bibens, infirmitatem corporis noſtri, & timoris ſolicitudinē, & ipſum dolorem mortis abſorberet. Quòd autem

ad

ad eos reuertens, dormienteſq; reperiens primum reuerſus obiurgat, ſecundo ſilet, tertio quieſcere iubet: ratio iſta eſt, quòd primum poſt reſurrectionem diſperſos eos & diffidentes ac trepidos deprehendit: ſecundo, miſſo ſpiritu paracleto, grauatis ad contuendam euangelij libertatem oculis, uiſitauit. Nam aliquandiu legis amore detenti, quodam fidei ſomno occupati ſunt. Tertio uero, id eſt, claritatis ſuæ reditu, ſecuritati eos quietiq; reſtituet.

De Iuda, qui erat unus de duodecim diſcipulis, ueniente ad Ieſum cũ plurima turba ut eum traderet. De gladio quem iuſſit Petro conuertere in locum ſuum. Canon XXXII

ET adhuc eo loquente, Iudas unus de duodecim uenit, & cum eo plurima turba.) In his omnibus paſſionis eſt ordo. Sed in oſculo Iudæ hæc fuit ratio: ut doceremur inimicos omnes, eoſq; quos ſciremus deſæuituros in nos eſſe, diligere. Oſculum enim eius dominus nõ reſpuit. Quod autem ait Iudæ, Fac quod facis, cito: traditionis ſuæ poteſtatem ſub uerbi huius conditione præmittit. Nam qui iuris ſui habebat aduerſum traditores aduocare pluſquam duodecim legiones angelorum, longe facilius unius hominis & conſilijs & artibus potuiſſet occurrere. Deniq; Pilato ait: Non haberes in me poteſtatem, niſi data tibi eſſet. Dat igitur in ſe poteſtatem dicendo: Fac quod facis: ſcilicet quia uoluntatis crimen pro facti penſatur inuidia, re perageret, quod uoluntate iam faceret. Vnus autem ex his qui erant cum eo, gladium exerens, ſeruo principis ſacerdotũ aurem abſcidit: eiq; dominus ait, Conuerte gladium tuum in locum ſuum. Omnes enim qui gladio utuntur, gladio peribunt.) Ergo hic ipſe iam iudicatus eſt, quia gladio utens gladio interibit? Sed non omnibus gladio utentibus mors ſolet eſſe per gladium. Nam plures, aut febris, aut alius accidẽs caſus abſumit: qui gladio aut iudicij officio, aut reſiſtendi latronibus neceſſitate ſint uſi. Igitur ab apoſtolo ſeruo principis ſacerdotum auricula deſecatur: populo uidelicet ſacerdotio ſeruienti, per Chriſti diſcipulum inobediens auditus exciditur, & ad capacitatem ueritatis hoc quod erat inaudiens amputatur. Turba autem omnis aduerſus dominum gladijs armata proceſſerat. Recondi gladium præcepit: quia eos non humano, ſed oris ſui gladio utens eſſet perempturus. Cæterum ſi ſecundum ſententiam eius omnis gladio utens gladio perimeretur: recte ad necem eorum gladius exerebatur, qui eodem utebantur ad facinus. Reliqua uero geſtorum ordinem habent. Falſi teſtes conquiſiti: ſacerdos eius ipſius in qua gloriabatur legis ignarus, etiam ſacramento, an ipſe Chriſtus eſſet fidem quærens: quaſi occulte de eo lex prophetæq; loquerentur. Quin etiam is ipſe Chriſtum eſt confeſſus inuitus, domino dicente: Tu dixiſti. Cuius maieſtate audita ueſtem ſibi diſcidit, ipſum uidelicet quo contegebatur uelamentum legis abrumpens. In palmis uero atq; ſputis, ad conſummandã hominis humilitatẽ, uniuerſa in eum contumeliarũ genera exercebantur. Diligenter autẽ cõtuendum eſt, qua conditione Petrus negauerit: Quanquam de hoc ſuperius tractatum eſt. Nam primo ait, non ſe intelligere quid diceret: ſequenti, non ſe ei adhæſiſſe: tertio uero ſe hominem nõ noſſe. Et uere prope iam ſine piaculo hominẽ negabat, quem dei filium primus agnouerat: tamẽ quia ex infirmitate carnis uel ambiguus extitiſſet, amariſſime fleuit, recolens trepidationis iſtius culpam, ſe nec admonitum potuiſſe uitare. Traditur deinde Pilato gentium iudici. Non enim iudicari reus poterat ex lege, ipſe ſine dolo atq; peccato. Tunc uidens Iudas, qui eum tradiderat quoniam damnatus eſſet &c.) Iudas agens pœnitentiam, precium ſanguinis Chriſti reddidit ſacerdotibus: ut licet ipſe uẽditi ſanguinis iuſti autor

Idẽ Ambroſius

eſſet, tamen ementiũ infidelitatẽ ipſa profeſſio uẽdentis argueret. Qui reſponderunt, Quid ad nos? Tu uideris.) Profeſſio audax atq; cæca eſt. Emiſſe ſe iuſti ſanguinẽ audiunt, & extra iudicij reatũ futuros eſſe ſe credunt: cũ tamen dicendo, tu uideris, facinus ipſum in uẽdente conſtituat, contra aũt uendentis teſtimonio ſcelus ementiũ confirmet. Secedens itaq; ſuſpendit ſe, damnato Chriſto. Ita mortis Iudæ tẽpus eſt cõparatum, ut ſub paſſione domini cõmotis infernis ſupernisq; om̃ibus & reuulſis, & in obliuionẽ officij ſui uniuerſorũ elementorum procuratione ſtupefacta: nec inter mortuos uiſitaretur, nec inter uiuos poſt reſurrectionem haberet pœnitentiæ facultatem. De argenteis uero redditis, quia precium ſanguinis eſſet, neq; in corban, id eſt, in oblationum pecunia admiſceri liceret: cõſilio inito emitur ager figuli, & in ſepulturã peregrinorum deputatur. Magnum in hoc prophetiæ ſacramentũ, & in factis & in dictis miraculi plena meditatio. Figuli opus eſt de luto uaſa formare: cuius in manu ſit, ex luto eodem uas, aut idipſum, aut pulchrius reformare. Agrum autem ſeculum nuncupari, ipſis domini noſtri uerbis continetur. Chriſti ergo precio ſeculum emitur, id eſt, uniuerſitas eius acquiritur: & in ſepulturam peregrinorum atq; inopum deputatur. Nihil hinc pertinet ad Iſrael, & totus hic ſeculi empti uſus alienis eſt: his uidelicet, qui in precio Chriſti ſanguinis ſepelientur, quo uniuerſa ſunt empta. Omnia enim à patre accepit, quæ in cœlis & quæ in terra ſunt. Et ideo hic ager figuli eſt, quia dei omnia ſunt: cuius in manu ſit, nos ut uelit tanquam figulus reformare. In hoc igitur agro Chriſto commortui & conſepulti, huius peregrinationis noſtræ æternam requiem ſortiemur. In cuius rei fidem Hieremiæ prophetia ſubditur, ut in facti iſtius opere tanto ante diuinæ uocis autoritas oſtenderetur. Interroganti autem Pilato, an ipſe eſſet rex Iudæorum, reſpondit: Tu dicis.) Sed perquam diuerſus ſermo eſt, qui fuerat ad ſacerdotem. Illi enim quærenti, an ipſe Chriſtus eſſet, dixerat: Tu dixiſti. Hoc ideo, quia lex omnis uenturũ Chriſtũ prædicauerat, reſpondetur tanq̃ de præteritis ſacerdoti, quia ſemper uenturũ Chriſtum ex lege ipſe dixiſſet: huic uero legis ignaro, interrogãti an ipſe eſſet rex Iudæorũ, dicitur, Tu dicis: quia per fidẽ præſentis confeſſionis ſalus gentium eſt, et quod hoc de ſe ille qui antea ignorabat loquatur, quod hi negent qui antea loquebantur.

De Pilato cum ſederet pro tribunali, & cum miſit ad illum uxor ſua, dicens: Nihil tibi ſit & iuſto iſti. De tranſeuntibus iuxta crucem &c. Canon XXXIII

Sedente autem Pilato pro tribunali, miſit ad illum uxor ſua dicẽs: Nihil tibi ſit & iuſto iſti.) Species in ea gentium plebis eſt: quæ iam fidelis, eum cum quo conuerſabatur incredulum populum, ad Chriſti fidem aduocat. Quæ quia ipſa multum ſit paſſa pro Chriſto, in eandem gloriam futuræ ſpei illum cum quo conuerſabatur inuitat. Deniq; Pilatus & manus lauit, & populo Iudaico innocentem ſe à domini ſanguine eſſe teſtatur: quia Iudæis ſuſcipientibus in ſe ac filios ſuos fuſi dominici ſanguinis crimen, quotidie in cõfeſſionẽ fidei ablutus gentiũ populus demigrat. Offerenti uero Pilato, ut ſecundũ ſolennis diei priuilegium, quo unũ ex reis poſcentibus dimitti oportebat, ut Ieſum abſolueret: Barabban potius hortantibus ſacerdotibus populus elegit. Interpretatio autem nominis
Barabbas quid Barabba, eſt patris filius. Iam itaque arcanum futuræ infidelitatis oſtenditur, Chriſto patris filium præferendo, antichriſtum ſcilicet hominem peccati & zaboli filium: potiusq; adhortantibus principibus ſuis, eligunt damnationi reſeruatum, q̃ ſalutis autorem. Cæſo deinde domino imponitur chlamys coccinea,

&

& ueſtis purpurea, & corona ſpinea, & harundo dextræ: & genu poſito adora-
tur, illuditur, ſuſceptis uidelicet omnibus corporis noſtri infirmitatibus: omni-
um deinde martyrum, quibus regnum ſecum erat debitum, ſanguine in cocci
colore perfunditur: precioſoqꝫ prophetarum ac patriarcharum in purpura ho-
nore ueſtitur. Spinis quoqꝫ, id eſt, compungentium quondam peccatis genti-
um coronatur: ut ex rebus pernicioſis atqꝫ inutilibus, quæ capiti eius, id eſt, deo
circundata moliuntur, gloria quæreretur. Peccatorum eſt enim aculeus in ſpi-
nis, ex quibus Chriſto uictoriæ corona contexitur. In calamo uero, earundem
gentium infirmitas atqꝫ inanitas manu comprehenſa firmatur: quin etiam capi
ti eius illiditur. Capiti, ut opinor, de ictu calami non grandis iniuria eſt: ſed typi
ca in eo ratio ſeruatur, ut infirmitas gentilium corporum manu Chriſti cõpre-
henſa, etiam in deum patrem, qui caput eius eſt, acquieſcat. In his autem omni-
bus Chriſtus dum illuditur adoratur. Procedentes autẽ, homini cuidam Cy-
renenſi lignum paſſionis imponunt.) Indignus enim Iudæus erat Chriſti cru
cem ferre: quia fidei gentium erat relictum & crucem accipere & compati. Lo
cus deinde crucis talis eſt, ut poſitus in medio terræ, & tanquã in uertice huius
uniuerſitatis inſiſtens, ad capeſſendam dei cognitionẽ uniuerſis gentibus eſſet
æqualis. Oblatum quoqꝫ uinum felli admixtum bibere recuſauit: Nõ enim æ-
ternæ gloriæ incorruptioni peccatorum amaritudo miſcetur. Veſtis uero eius
ſorte potius diuiſa ꝙ ſciſſa, manſuram incorruptionẽ corporis indicabat. Atqꝫ
ita in ligno uitæ cunctorũ ſalus & uita ſuſpenditur: cui duo latrones læuæ ac de
xtræ affiguntur, omnem humani generis uniuerſitatem uocari ad ſacramẽtum
paſſionis domini oſtendẽtes. Sed quia per diuerſitatẽ fidelium atqꝫ infidelium,
fit omnium ſecundum dextram ſiniſtramqꝫ diuiſio: unus ex duobus ad dextrã
ſitus, fidei iuſtificatione ſaluatur. Additur etiam illud opprobrium, quo ſe ipſe
Iſrael infidelitatis arguere indicatur: Hic eſt qui deſtruebat templum dei, & in
triduum illud reædificabat. Hoc igitur maximũ omnium, & ueluti difficillimũ
imponitur. Quid ergo ueniæ erit, cum poſt triduum reædificatũ dei templum
in corporis reſurrectione cernetur? Quòd aũt latrones ambo conditionem ei
paſſionis exprobrãt: uniuerſis etiam fidelibus ſcandalum crucis futurum ſigni
ficat. Nox aũt ex die, diuiſio tẽporum eſt. Ita enim tertius dierum triũ totidẽqꝫ
noctium numerus expletur: & occultũ diuinæ operationis myſterium totius
creationis ſtupore ſentitur. Clamor uero ad deum, corporis uox eſt: recedentis
à ſe uerbi dei conteſtata diſſidiũ. Deniqꝫ cur relinquatur exclamat, dicens: De-
us meus, deus meus, quare me dereliquiſti? Sed relinquitur, quia erat homo, eti
am morte peragendus. Quin etiam hoc quod per calamũ datum in ſpõgia ace-
tum, cum guſtaſſet proclamans ſpiritũ reddidit, diligenter eſt contuendũ. Vi-
num, & honor eſt immortalitatis & uirtus: quod per uitiũ aut incuriæ aut uaſis
coaceſcit. Hoc igitur cum in Adam coacuiſſet, ipſe accepit & potauit ex genti-
bus. In calamo enim ex ſpongia ut potaret offertur: id eſt: ex corporibus genti-
um uitia corruptæ æternitatis accepit, & in ſe atqꝫ immortalitatis cõmunione
ea quæ in nobis erant uitiata transfudit. Deniqꝫ in Ioanne poſtꝙ potauerat di-
xit, Conſummatũ eſt: quia omne uitiũ humanæ corruptionis hauſiſſet. Et quia
nihil agendum eſſet extrinſecus, ſpiritũ cum clamore magnæ uocis emiſit: do-
lens non omnium ſe peccata potare. Et deinceps uelum tẽpli ſcinditur: quia ex
inde populus eſt diuiſus in partes, & ueli honor cum cuſtodia angeli protegen
tis aufertur. Mouetur terra: Capax eñ huius mortui eſſe nõ poterat. Petræ ſciſ-
ſæ ſunt: Omnia enim tum ualida & fortia penetrans dei uerbũ & poteſtas æter-
næ uirtutis irruperat. Et monumenta aperta ſunt: Erant enim mortis clauſtra

reſerata. Et multa corpora ſanctorum dormientium ſurrexerunt. Illuminans enim mortis tenebras,& infernorum obſcura colluſtrans:in ſanctorum ad præſens conſopitorum reſurrectionem,mortis ipſius ſpolia detrahebat. Vt autem infidelitatis facinus Iſraeli accumularetur: centurio & cuſtodes hanc totius naturæ perturbationem contuentes,dei filium confitentur.Quòd autem à Ioſeph rogato Pilato ut corpus redderet, & ſindone inuoluitur, & in monumento nouo in petra exciſo reponitur,& ſaxum monumēti oſtio aduoluitur:quanquam ſit ordo geſtorum, & ſepelire eum eſſet neceſſe, qui reſurrecturus eſſet ex mortuis, tamen non ſine rerum aliquarum momento expreſſa ſunt ſingula. Ioſeph apoſtolorum habet ſpeciem: & idcirco quanquam in duodecim apoſtolorum numero nō fuerit,diſcipulus domini nuncupatur. Hic munda ſindone corpus inuoluit.Et quidem in hoc eodem linteo reperimus de cœlo ad Petrum uniuerſorum animantiū genera ſummiſſa.Ex quo fortè non ſuperflue intelligitur ſub lintei huius nomine conſepeliri Chriſto eccleſiam: quia tum in eo, ut in confuſione eccleſiæ,mundorum atq; immundorum animalium fuerit cōgeſta diuerſitas. Domini igitur corpus tanquam per apoſtolorum doctrinā infertur in uacuam & in nouam requiem lapidis exciſi:ſcilicet in pectus duritię gentilis quodam doctrinæ opere exciſum Chriſtus infertur,rude ſcilicet ac nouum,& nullo antea ingreſſu timoris dei peruium. Et quia nihil eſt, quod præter eum oporteat in pectora noſtra penetrare, lapis oſtio aduoluitur: ut quia nullus antea in nos diuinę cognitionis autor fuerat illatus,nullus abſq; eo poſtea inferatur. Metus deinde furandi corporis, & ſepulchri cuſtodia atq; obſignatio, ſtultitię atq; infidelitatis teſtimoniū eſt:quod ſignare ſepulchrum eius uoluerint, cuius præcepto conſpexiſſent de ſepulchro mortuum ſuſcitatum. Motus uero terræ tempore matutino diei dominici reſurrectionis eſt uirtus: cum contuſo mortis aculeo,& illuminatis illius tenebris,reſurgente uirtutum cœleſtium domino,infernorum trepidatio cōmouetur.Angelus autem domini de cœlo deſcendens & lapidem reuoluēs,& ſepulchro adſidens:miſericordiæ dei patris inſigne eſt, reſurgenti filio ab inferis, uirtutum cœleſtium miniſteria mittentis. Atq; ideo prior ipſe reſurrectionis eſt index,ut quodam famulatu paternæ uoluntatis reſurrectio nunciaretur. Sed cōfeſtim dominus mulierculis per angelum adhortatis occurrit,& conſalutat:ut nunciaturæ expectantibus diſcipulis reſurrectionem, non angeli potius quàm Chriſti ore loquerentur. Quòd uero primū mulierculæ dominum uident,ſalutantur, genibus aduoluuntur, nunciare apoſtolis iubentur, ordo in contrarium cauſæ principalis eſt redditus: ut quia à ſexu iſto cœpta mors eſſet, ipſi primum reſurrectionis gloriæ, & uiſus & fructus & nuncius redderetur. Emitur uero à cuſtodibus,qui omnia hæc uiderant, argento reſurrectionis ſilentium, & mendacium futti, honore ſcilicet ſeculi & cupiditate: quia in pecunia honor eius eſt,Chriſti gloria denegatur.

FINIS.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI IN PSALMORVM EXPLANATIONEM PROLOGVS.

Pſalmorum uaria diuiſio

VARIAS eſſe plurimorum de pſalmorum libro opiniones, ex libris ipſis quos ſcriptos reliquere, compertum habemus. Nam aliqui Hebræorum eos in quinq; libros diuiſos uolunt eſſe: ut ſit uſq; in quadrageſimum pſalmum liber primus, et à quadrageſimo uſq; ad ſeptuageſimum primum liber ſecundus, & ex eo uſq; ad octogeſimum octauum liber tertius, & uſq; in centeſimumquintum liber quartus: ob quod hi omnes in cõſummatione ſua habeant, fiat, fiat. Cõcludatur deinde in centeſimo quinquageſimo pſalmo liber quintus. Alij uero ita inſcribendos pſalmos exiſtimauerunt: Pſalmi Dauid, quo titulo intelligi uolunt, eos omẽs à Dauid fuiſſe conſcriptos. Sed nos ſecundum apoſtolicam autoritatem, librum pſalmorũ & nuncupamus, & ſcribimus. Ita enim in Actis apoſtolorũ dictum meminimus: Scriptum eſt enim in libro pſalmorum: Fiat domus eius deſerta, & epiſcopatũ eius accipiat alter. Ergo neq; ſecundum quoſdam Hebræos quinq; libri, neq; ſecundum plurimorum ſimplicitatem pſalmi Dauid dicẽdi ſunt: ſed ſecundum apoſtolicam autoritatem liber pſalmorum eſſe noſcendus eſt.

Autores pſalmorum qui certi, qui dubij

Sunt autem plures eorundem pſalmorum ſcriptores. Nam aliquibus Dauid autor præſcribitur, in aliquibus Salomon, in aliquibus Aſaph, in aliquibus Iditum, in aliquibus filiorum Choræ, in aliquo Moyſi. Ex quo abſurdum eſt pſalmos Dauid cognominare: cum tot autores eorum ipſis inſcriptionũ titulis ædantur. Et liber pſalmorum rectius eſſe dicetur: diuerſis in unum uolumen prophetis, diuerſorum & autorum, & temporum congregatis. Viſum autem aliquibus eſt, Hieremiæ, & Aggei, & Zachariæ, quorundam pſalmorum ſuperſcriptionibus nomina prænotare: quum horum nihil in authenticis Septuaginta translatorum libris ita editum reperiatur: adeo ut etiam in plurimis Latinis & Græcis codicibus, ſine horum nominibus ſimplices tantum pſalmorum tituli præferantur.

Pſalmi ſine titulis

De his autem qui ſine autorum nominibus ſub diuerſis ſuperſcriptionibus habentur, antiquorum uirorum iſta traditio eſt: quod ex eo pſalmo, cuius autor in ſuperſcriptione præponitur, qui deinceps ſine autorum ſuperſcriptione ſuccedunt, eius eſſe exiſtimandi ſunt, qui anterioris pſalmi autor inſcribitur, uſq; in eum pſalmum, quo nomẽ alterius autoris præferatur. Vt ſi pſalmi alicuius ſuperſcriptio talis ſit: Pſalmus Dauid, cæteri qui ſine titulo conſequantur, Dauid eſſe credantur, donec prophetæ alterius nomen in ſuperſcriptione ponatur: & ex eo uſq; in alterum prophetã, qui ſine inſcriptione medij ſunt, eius ſint, qui in anterioris pſalmi ſuperſcriptiõe autor cœptus ſit anteferri.

Nomen ædi in prophetis etiã non nati

Quod ſi fortè aliquis per id intelligentiæ huic fidem detrahet, quod in his pſalmis, qui in eum pſalmum cui Moſes autor prælatus eſt, ſubſequuntur, ſcriptum ſit, id eſt, in nonageſimooctauo, Moſes & Aaron in ſacerdotibus eius, & Samuhel inter inuocantes nomen eius, non poſſe à Moſe eum prophetatum uideri oportere, cum Samuhel nomen, qui tanto poſtea quàm Moſes natus eſt, extet in pſalmo: meminerit, nulli mirum aut difficile uideri oportere, ut tantus propheta tanti prophetæ, poſtea

3.Reg.13 licet futuri nomen ediderit: cum in regnorum libris Ioſiæ regis nomen ſit ante-
quam naſcatur, prophetatum, propheta dicente: Altarium, altarium, hæc dicit
dominus: Ecce filius naſcetur Dauid, Ioſias nomen eius. Per quod non incredi
bile eſſe oportere, ut Samuhel à Moſe prædicatus ſit, maxime cum ſecundum
Hieremiam dicentem: nec ſi ſtet Moſes & Samuhel, Moſi cognominatus &
Eſdra pſal- coæquatus ſit ex merito ſanctitatis. Quæ traditio (ab Eſdra quantum creditur,
morum Ari pſalmos poſt captiuitatem in unum librum colligente, profecta) ſi falſa aut im
ſtarchus probabilis exiſtimabitur: ab his qui cõtradicunt, autores horum pſalmorum
demonſtrari neceſſe eſt: Abſolutum enim eſt, non potuiſſe eos niſi prophetis
Pſalmi canunt prophetantibus prophetari. Non eſt ergo ambigendum, ea quæ in pſalmis di-
euangelicam cta ſunt, ſecundum euangelicam prædicationem intelligi oportere: ut ex qua-
hiſtoriam cunq; licet perſona prophetiæ ſpiritus ſit loquutus, tamen totum illud ad co-
gnitionem aduentus domini noſtri Ieſu Chriſti, & corporationis, & paſſionis,
Obſcuritas in & regni & reſurrectionis noſtræ gloriã uirtuteq; referatur. Sunt aũt omnes
pſalmis prophetię ad mundialem ſenſum & prudentiã ſeculi clauſæ atq; obſignatæ, ſe-
Eſa.29 cundum illud Eſaiæ: Et erunt uobis omnia uerba hæc, tanquam eloquia libri
huius ſignati. Quòd ſi quidem homini ſcienti literas dicetur: lege iſta, dicet: nõ
poſſum legere, ſignatum eſt enim. Et ſi dabitur liber hic in manus homini neſci
enti literas, & dicetur: lege hunc, reſpõdet: neſcio literas. Imperitia legendi &
intelligẽdi librum prophetiæ ſub perſona utriuſq; hominis monſtrata eſt, cum
intelligentia docti ad legendum, ſignaculum clauſi myſterij non adeuntis, illi-
us indocti ignorationi per communem utriuſq; intelligendi inopiam compa-
Summa argu- ratur. Sunt enim uniuerſa allegoricis & typicis contexta uirtutibus: per quæ o-
mẽti pſalmorũ mnia unigeniti dei filij in corpore & gignendi, & patiendi, & moriendi, & re-
ſurgendi, & in æternum conglorificatis ſibi qui in eum crediderint, regnandi,
& cæteros iudicandi ſacramenta panduntur. Et quia ſcribæ & phariſæi dei fili-
um natum in corpore non recipientes, omnibus propheticæ intelligentiæ adi-
Lu.11 tum denegarent, ſub denunciatione pœnæ ita à domino arguuntur: Væ uobis
legis doctores, qui abſtuliſtis clauem ſcientiæ. Ipſi non introitis, & introeuntes
non ſinitis introire. Negantes enim Chriſtum, cuius aduentus opus eſt pro-
phetarum, clauem ſcientiæ abſtulerunt: quia cognitionem legis, quæ aduen-
tum domini corporeum prædicauit, fides corporei aduentus abnegata præclu
dit. Et hoc quidem ex omni ſcripturarum propheticarum genere dictum eſſe
intelligendum eſt: ut niſi in aduentum domini ex uirgine in hominem procre-
andi intellectæ & recognitæ fuerint, intelligentiæ earum uis obſignata habea-
Fides aperit tur & clauſa. Tamen nequaquã pſalmorum librum niſi per fidem aduẽtus eius
prophetiæ poſſe intelligi, ita beati Ioannis Apocalypſi docemur. Et angelo Philadelphię
recondita Eccleſiæ ſcribe. Hæc dicit ſanctus & uerus qui habet claues Dauid, qui aperit,
Apo.3 & nemo claudet: qui claudit, & nemo aperiet. Clauẽ igitur Dauid habet, quia
ipſe per hæc ui quadã ſignacula quæ de corporalitate eius, & paſſione, & mor-
te, & reſurrectione, & gloria, & regno & iudicio Dauid de eo in pſalmis pro-
phetat, abſoluit: aperiens quod nemo claudet, & claudens quod nemo aperi-
et. Quia per hanc quæ in illo expleta eſt prophetiam, aperiet, quod nemo præ-
cludet: & contra expletæ in eo prophetiæ fide abnegata, claudet quod nemo
poſſit aperire. Nullus enim niſi ille in quo hæc prophetata & expleta ſunt, cla-
uem intelligentię huius impartiet. Deniq; id ipſum cõſequenter docuit, dicẽs:
Apo.5 Et uidi ſuper dextram ſedẽtis in throno librum ſcriptum deintus & deforis, ſi-
gnatum ſignaculis ſeptem: & uidi alterum angelum ualidum, prædicantẽ uoce
magna: Quis eſt dignus aperire librum & ſoluere ſignacula eius? Et nemo po-
tuit

tuit, neq; in cœlo, neq; in terra, neq; infra terram aperire librũ, neq; uidere ipſum. Et flebã, quia nemo dignus repertus eſſet aperire librũ, neq; uidere ipſum. Et unus de ſenioribus ait mihi: Noli flere, ecce uicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, aperire librum, & ſeptem ſignacula eius. Liber iſte, & preterita, & futura in his, quæ intus & foris ſcripta erant, continens, à nemine dignus eſt aperiri: & apoſtoli fletus ob deſideriũ intelligentiæ, & dolorem difficultatis exoritur. Sed uicit leo ex tribu Iuda, et radix Dauid, librũ & ſignacula eius aperire: quia ſolus ſeptem illa, quæ ſuperius docuimus, ſignacula, quibus liber clauſus eſt, per ſacramentũ corporationis ſuæ & diuinitatis abſoluit. Id ipſum aũt dominus poſt reſurrectionem teſtatus eſt, dicens: Quoniam oportet omnia impleri quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & in prophetis, & pſalmis de me. Per hæc ergo omnis prophetię liber & ſignatus & clauſus eſt: quia creditis his quę impleta per eum ſunt, cuncta illa quæ ſignata & clauſa ſunt, & aperient̃, & abſoluentur. Et quanquam omnia à diuino ſpiritu per Dauid dicta eſſe, ipſa domini profeſſiõe noſſemus: tamen etiam id ipſum prophetiæ huius ſpecies docet, ſupernæ & cœleſtis in eo doctrinã ſcientiæ extitiſſe. Eo enim cũ organo prophetatũ eſt, Græce pſalterio, Hebraice Nabla nuncupato: quod unum omniũ muſicorũ organorum rectiſſimũ eſt, nihil in ſe uel peruerſum cõtinens, uel obliquũ. Neq; quod ex inferioribus locis in ſonum concentus muſici cõmouetur, ſed in formam dominici corporis conſtitutum organum, ſine ullo inflexu deflexuúe directũ eſt: organum ex ſupernis commotum & impulſum, & in cãtionem ſupernæ & cœleſtis inſtitutionis animatũ, non humili & terreno ſpiritu, ut cætera terræ organa, perſonũ. Non enim ille humilia atq; terrena in ipſo corporis ſui organo prędicauit, ſicut ipſe teſtatus eſt: Qui eſt de terra, de terra eſt, & de terra loquitur: qui aũt de cœlo uenit, quæ uidit & audiuit, teſtatur. Per hunc ergo ſupernũ ſpiritum deus cantatur in pſalmis: in forma dominici corporis, in quo cœleſtis ſpiritus eſt loquutus: forma quoq; terrena huius & muſici, & ex ſupernis cõcinentis organi, comparata. Non eſt aũt ignorãdum, indiſcretum apud Hebræos numerum eſſe pſalmorũ, ſed ſine ordinis annotatione eſſe conſcriptos. Non enim illic primus, ſecundus, aut tertius, aut quinquageſimus, aut centeſimus prænotantur: ſed ſine præſcriptione aliqua ordinis numeriq; permixti ſunt. Eſdras enim, ut antiquæ traditiones ferunt, incõpoſitos eos, & pro autorũ ac temporũ diuerſitate diſperſos, in uolumen unum collegit & retulit. Sed ſeptuaginta ſeniores, ſecundum Moyſi traditionẽ ad cuſtodiendam legis doctrinã in ſynagoga manentes, poſteaq; illis à rege Ptolemæo transferendæ ex hebræo in Græcum ſermonẽ totius legis cura mandata eſt: ſpirituali & cœleſti ſcientia uirtutẽ pſalmorũ intelligentes, in numerum eos atq; ordinem redegerunt: ſingulis quibusq; numeris pro efficientia ſua in abſolutione perfectis, perfectorũ & efficientium pſalmorũ ordinem deputantes. Et quanquam id ipſum ex ſingulorum pſalmorum uirtutibus intelligi poſſit: tamen abſolutiſſime in geſtorum & temporum hiſtoria docemur, pſalmorũ ſcilicet collationes ſecũdum perfectorum numerorum eſſe efficientiam ordinatas. Pſalmus enim tertius ſecundum hiſtoriam quinquageſimo pſalmo poſterior eſt: Inſcriptio nanq; utriuſq; multo interuallo temporis ætatiſq; diuerſa eſt. Nam ille quæ ſub Vria & Dauid ſunt geſta, complectitur: ille autem fugam Dauid Abſalon filio ſuo olim perſequente ſignificat: & uirtus ac ſacramentũ numeri perficit, hunc & illum pro competentibus & ſibi cõgruis numeris collocari. Inſcriptio uero quinquageſimi pſalmi, ſecundum hiſtoriam quinquageſimi & primi pſalmi inſcriptione poſterior eſt. Sed quinquageſimi numeri uirtus & perfectio exigebat, & Doech Idumei im

Pſalterium quid ſit · *Chriſti corpus pſalteriũ eſt* · *Ioan. 3* · *Quotuſquiſq; pſalmus* · *Septuaginta addiderunt numeros* · *Myſteria numerorum in pſalmis*

pœnitens in Dauid odium poſtulabat, anteriorē poſtponi, & poſteriorē anteferri: ut remiſſio peccatorū in numero quinquageſimo collocaretur, & pœna perfidiæ numerum conſtitutæ remiſſionis excedens careret uenia, cum & tempus & numerū pœnitētiæ perdidiſſet. Nam cum in quinquageſimo, in quo eſt ſabbata ſabbatorum ſecundum Iubilei anni præformationem peccatorum remiſſio ſit conſtituta: cōpetenter hic pſalmus in quo pœnitentia antelata peccatorum remiſſio poſtulatur, in ordine eſt huius numeri collocatus. Tribus uero quinquageſimis pſalmorum liber cōtinetur: & hoc ex ratione ac numero beatæ illius noſtræ expectationis exiſtit. Nanq; qui & primæ quinquageſimæ, & ſecundæ deinde quinquageſimæ pſalmum, & tertiæ rurſum quinquageſimę in qua finis eſt, libri conſummationem diligenter aduertat: prouidentiam diſpoſitorum in hunc ordinem pſalmorum cum diſpenſatione ſalutis noſtræ intelliget conuenire. Cum ēm primus gradus ſit ad ſalutem, in nouum hominē poſt peccatorum remiſsionem renaſci, ſitq; poſt pœnitentiæ confeſſionē regnum illud domini in ſanctæ illius ciuitatis & cœleſtis Hieruſalem tempora reſeruatum, & poſtea conſummata in nos cœleſti gloria in dei patris regnū per regnū filij proficiamus, in quo debitas deo laudes uniuerſitas ſpirituū prædicabit: facile intelligimus in ſingulis pſalmorum uirtutibus ſub quinquagenariæ numero collocatis, ſacramentum diſpenſationis huius quinquagenariæ contineri. Eſſe autem hæc ſabbata ſabbatorū, ſeptenarius numerus per ſeptem in ſeptuplum connumeratus oſtendit: Quem tamen ogdoas, quia dies eadē prima quæ octaua, ſecundum euangelicam plenitudinem in ultimo ſabbato adiecta conſummat. Et hæc quidem ſabbata ſabbatorū ea ab apoſtolis religiōe celebrata ſunt, ut his quinquageſimæ diebus nullus neq; in terrā ſtrato corpore adoraret, neque ieiunio feſtiuitatē ſpiritualis huius beatitudinis impediret: quod id ipſum extrinſecus etiam in diebus dominicis eſt conſtitutum, qui ultra ſabbati numerum per plenitudinem euangelicę prędicationis accedunt. Nanq; cum in ſeptimo die ſabbati ſit & nomen & obſeruantia conſtituta: tamē nos in octaua die, quę & ipſa prima eſt, perfecti ſabbati feſtiuitate lætamur. Et dignum eſt hanc ogdoadis perfectam ſacramentis cœleſtibus uirtutē, in pſalmo eo qui octauo in numero diſpoſitus eſt, contueri, cui pro torcularibus titulus adiectus eſt: uaſculis in nouos fructus præparatis, & ad feruentis muſti liquorē cōtinendū innouatis. Et numerus iſte, ad percipiendos fructus euāgelicos, caducis his corporum noſtrorū uaſculis reformatis ſecundum ogdoadem eſt euangelicam deſtinatus. Et hoc pſalmi iſtius textus & ſermo teſtat̄. Ogdoadis quoq; iſtius uirtus, etiam in uirtute ſexti pſalmi & numeri, quo pro octauo oratio eſt continetur: & hoc numeri ratio perficit, ut & in ſexto pro octauo eſſet oratio, & in octauo titulus pro torcularibus adderetur. Tribus aūt in numeris hæc torculari um ſuperſcriptio reperitur. Nam & octauus, & octogeſimus, & octogeſimus tertius pſalmus hūc habet titulum, ut in numeris perfectis perfectæ huius beatitudinis ordo cōſiſteret: ita tamē, ut ſimplicē ogdoadem, & ogdoadis decadē, ſacramentū triadis (quæ à noſtris trinitas eſt nuncupata) concluderet. Et hanc quidem ogdoadis perfectionē, etiam in centeſimo atq; decimooctauo pſalmo cognoſcere poſſumus. Nam in octonum numerū per octonos uerſus ſecundū Hebræos ſingularum literarum initia collecta ſunt: ſed & ipſa uirtus pſalmi ſacramentum ogdoadis edocet. Sunt aūt in eo ogdoades uigintiduæ. Nam octoni uerſus ſingularum literarum initijs deputantur: & hoc ea ratione efficitur, ut quia pſalmus iſte perfectum uirum ſecundum doctrinam euāgelicam conſumat, per oēs uiginti & duas Hebræi ſermonis literas, ſub ſacramēto ogdoadis

Ogdoas in euangelio (margin)

Trias (margin)

dis erudiremur. Et ea cauſa eſt, ut in uigintiduos libros lex teſtamẽti ueteris deputetur:ut cum literarũ numero cõuenirent. Qui ita ſecundum traditiones ueterũ deputantur, ut Moſi ſint libri quinq;: Ieſu Naue ſextus: Iudicũ & Ruth, ſeptimus: primus & ſecũdus regnorũ, in octauũ: tertius & quartus in nonũ: Paralipomenon duo, in decimũ ſint: ſermones dierũ Eſdræ, in undecimũ: liber pſalmorum, in duodecimũ: Salomonis prouerbia, Eccleſiaſtes, Canticum canticorum, in tertiumdecimũ, & quartũdecimum, & quintumdecimum: Duodecim aũt prophetæ, in ſextũdecimũ: Eſaias deinde & Hieremias cum lamentatione & epiſtola, Sed & Daniel, & Ezechiel, & Iob, & Heſter, uiginti & duũm librorum numerum conſumment. Quibuſdã aũt uiſum eſt, additis Tobia & Iudith, uiginti quatuor libros ſecundum numerum Grecarum literarum connumerare. Romana quoq; lingua media inter Hebræos Græcosq; collecta. Quia his maxime tribus linguis ſacramentum uoluntatis dei, & beati regni expectatio prædicatur: ex quo illud Pilati fuit, ut his tribus linguis regem Iudæorũ dominum Ieſum Chriſtum eſſe præſcriberet. Nam quamuis multæ barbaræ gentes dei cognitionem ſecundum apoſtolorum prædicationem, & manentiũ hodie illic eccleſiarum fidem adeptæ ſint: tamen ſpecialiter euangelica doctrina in Romani imperij (ſub quo Hebræi & Græci continentur) ſede conſiſtit. Conſequens autem eſt, ſecundum octonariũ hunc uiginti & duarum ogdoadum numerum, eum qui ſubiectus eſt, in quindecim canticis graduum pſalmorum numerum contueri. Poſt perfectam enim illam præcedentium ogdoadum doctrinam, hoc canticum graduum in quindecim pſalmis, & duobus perfectis numeris oportuit conuenire: hebdomade ſcilicet & ogdoade, id eſt, ſeptimo & octauo numero. Nã per obſeruantiã legis, quæ in hebdomade eſt cõſtituta, & euangelicum profectum, qui ogdoadis & præſenti religione & ſperata expectatione perficitur, iſto cantico graduum in cœleſtia & æterna conſcenditur. Nam & in templo per hunc numerum graduum principes ſacerdotum in ſanctorũ ſancta conſcendebant: ut quia neq; hebdomas legis ſine euangeliorum ogdoade, neq; ogdoas euangeliorum ſine legis hebdomade uirum poſſet præſtare perfectum: quiſquis illa perfecte crediđiſſet, in his perfectis & beatis ſanctis ſanctorum perfectum hunc uirum, qui in quindecim graduum cantico eſt, hebdomadis & ogdoadis numerum locaret. Quanquam uero hæc à nobis ſecundum numeros in legis obſeruantia completos, & in ſacramẽto euangelico diſtributos ita dicta ſunt: tamen abſolutius uniuſcuiuſq; numeri uirtutem ex ſuperſcriptionibus pſalmorum & dictorum ipſorum intelligentiam conſequemur. Sunt autem ſuperſcriptionum omnium tituli diuerſi. Nam præter eos qui autorum ſuorum nominibus, aut cauſarum aut temporum ſignificationibus prænotantur, ſunt alij quibus titulus in finem eſt: alij quibus tantum pſalmus cantici, uel canticum pſalmi: & neceſſe eſt diuerſas cauſas diuerſarum ſuperinſcriptionum extitiſſe. Non enim ſine cauſa tanta rerum diuerſitate hic titulorum ordo conuertitur: ut nunc in finem, nunc pſalmus, nũc canticum, nunc canticũ pſalmi, nunc pſalmus cantici, ad diſtinctionem pſalmi quæ ſubiaceat præferatur. Et quanq; in ſingulis quibuſq; pſalmis ſingularum quarumq; inſcriptionum cauſas præſtare nitamur: tamen ad compendium ſtudioſæ intelligentiæ, in breuem ſermonem uirtutem ſuperſcriptionum omnium coartamus. Finis eſt, cuius cauſa cætera ſunt, ipſum aũt nulli alij cauſam ſuam præſtat. Ob finem enim omnia, nihil uero aliud poſt finem. Namq; ad finem tenditur, ſed in fine definitur. Ita finis & anteriorum perfectio eſt: & ex ſe nihil in aliquid aliud protendens, propria in ſemet ſui ipſa poſſeſſio eſt. Pſalmi igitur qui inſcribũtur, in finem, tituli intelligendi

Tres linguæ

Tituli pſalmorum quid habeant myſterij

Titulus in finẽ quid uelit

ligendi ſunt, ut ex perfectis atq; abſolutis bonorum æternorũ doctrinis & ſpeciebus exiſtant: quia ad ea quæ in his dicunrur, fidei ſe noſtræ curſus extendat, & in his nullo ulteriore procurſu ipſo ſuo optatæ & adeptæ beatitudinis fine requieſcat.

Pſalmus, canticum, & ſimilia, quomodo differant

In muſicis uero artibus hæ ſunt officiorum & generum uarietates. Pſalmus eſt: cum ceſſante uoce, pulſus tantum organi concinentis exauditur. Canticum eſt: cum cantantium chorus libertate ſua utens, neq; in conſonum organi adſtrictus obſequium, hymno canoræ tantum uocis exultat. Canticum autem pſalmi eſt, cũ organo præcinente ſubſequens & ęmula organo uox chori canentis auditur: modum pſalterij modulis uocis imitata. Pſalmus uero cantici eſt, cum choro ante canente humanæ cantionis hymno ars organi cõſonantis aptatur, uociſq; modulis præcinentis pari pſalterium ſuauitate modulatur. His ergo quatuor muſicæ artis generibus, competentes ſingulis quibuſq; pſalmis ſuperſcriptiões ſunt coaptatæ. Ex uirtutibus autem pſalmorum, & ex ipſis doctrinę muſicæ diuerſitatibus cauſa uniuſcuiuſq; ſuperſcriptionis oſtenditur.

Pſalmus

In eo enim pſalmo, in quo tantum pſalmus inſcribitur, fidelium operum, & religioſorum geſtorum, aut doctrina, aut confeſſio continetur: cum propheta cõmemorando quæ egerit, ad doctrinam nos geſtorum ſimilium inſtituit, motu corporei organi noſtri ad pios officiorum uſus temperato. At uero cum Canticum tantum in titulo ponitur: ſcientia in eo ſpiritualis, & intelligentia cœleſtis arcani, quam quis per cognitionẽ ſapientiæ cõſequitũ, exiſtit: cum nõ cõmemoratis fidei operibus, ſolam doctrinã perfectę de deo cognitionis oſtendit. Non enim ſtatim omnis ſcientia in bono opere eſt, neq; rurſum omne opus bonum ueram ſcientiã conſequitur.

Canticum

Ob quod & illud, quod in tertio ſuperſcriptionum genere eſt Canticum pſalmi, cum bonorũ operum efficiẽtiæ ſcientia & doctrina cõiungitur.

Canticum pſalmi

Prius enim in bonis operibus uiuendũ eſt: ut perfecta poſſet ea quæ deinceps ſuccedit diuini ſacramẽti eſſe cognitio, ſecundũ id quod dictum eſt: Deſideraſti ſapientiã, ſerua mandata, dominus præſtabit tibi eandẽ. Præſtat ergo dominus ſapientiam his, qui per meritum operum gratiam intelligentiæ conſequuntur. Ex his ergo operum doctrinæq; ſtudijs, pſalmi illius qui canticũ pſalmi ſuperſcribitur, erit cauſa noſcenda.

Pſalmus cãtici

Vbi aũt eſt pſalmus cantici, illic per cognitionis ſciẽtiam uſus boni operis tractatur: quum deſideratam nobis fidelium geſtorum efficientiam præſtet anterior de deo adepta cognitio. Hæc igitur muſicæ artis quadrifaria diuerſitas, pſalmorum eſt diuerſitati coaptata: ut pſalmus per organi corporei motum in cõmemoratione geſtorũ ſit, Canticum uero per ſapientiæ cognitionẽ habeat in ſe doctrinę ſcientiã. Canticũ uero pſalmi eſt, cum præeunte geſtorũ merito cognitio præſtatur. Pſalmus deinde cantici, cum per adeptæ ſcientiæ cognitionẽ fidelium geſtorũ opus inchoatur & geritur.

ἀνεπίγραφοι

Per has ergo ſuperſcriptionũ proprietates intelligẽtiã pſalmorum quærere oportebit: quia unicuiq; generi prophetiæ in proprietate titulorum unumquodq; genus muſicę cõparationis aptatum eſt. Eos uero qui ſine inſcriptione ulla ſignificationis alicuius habeantur, ut eſt primus uel ſecundus, & cæteri cõplures alij, intelligendũ eſt ex doctrina ſpiritus ſancti ad ſpiritualẽ cognitionẽ generalis ſcientiæ fuiſſe cantatos: ut unuſquiſq; ex his ſecundum fidei ſuæ ſynceritatem, rationem intelligentiæ ſpiritualis expeteret. Alię uero ſuperſcriptiones, quæ aut res geſtas ſecundum hiſtoriam ſignificant: aut tempora, aut dies, aut aliud aliquid complexæ ſunt, uel ex interpretatione nominum, uel ex comparatione geſtorum, uel ex conſimilium ſpecie, ex quibus rebus pſalmus conſiſtat oſtendunt: ut ſicubi eſt pro die ſabbati, aut pro occultis filij, aut pro die octauo, per corporalem ſuperſcriptionum ſignificãtiam ſpiritualis pſalmi intelligatur

ligatur æditio:uel cũ illius Dauid,uel illi Dauid,uel Abſalon,uel Saul,uel Do-
ech in titulo ſub geſtorum hiſtoria prænotantur,in eo per pronominũ qualita-
tes ut illi,uel illius Dauid,aut per nominum uirtutes,ut eſt Abſalon, & Saul, &
Doech, prophetiam quæ in pſalmo ſit,conſequantur.In diapſalma uero,quod *Diapſalma*
interiectũ plurimis pſalmis eſt,cognoſcendũ eſt demutationẽ aut perſonæ,aut *quid*
ſenſus ſub conuerſione modi muſici inchoari:ut ſicubi diapſalma interceſſerit,
aut aliquid aliud dici, aut etiã ab altero dici, aut in altero artis muſicæ modulo
cantari intelligendũ ſit. De perſonis ac ſenſibus, ubi diapſalma intercedere re-
periemus,rationẽ afferre tentabimus. Cæterũ modũ muſicæ diſciplinę cõſerua
re translatio Græca & Latina nõ potuit.Hæc aũt in cõpendioſam breuitatẽ fe- *Carmen*
ſtinus ad ipſam pſalmorum expoſitionẽ ſermo collegit.Eſt aũt diligẽs perpen-
ſumq; iudiciũ expoſitionis pſalmi uniuſcuiuſq; pręſtandũ,ut cognoſcat qua u- *Clauis pſalmi*
nuſquiſq; eorũ claue intelligentiæ aperiendus ſit. Nã liber omnis ſimilis eſt ur-
bi pulchræ atq; magnæ,cui ædes cõplures diuerſęq; ſint, quarum fores proprijs
clauibus diuerſisq; claudantur: quæ cum unum in locum cõgeſtæ permixtæq;
ſint,uolenti unamquanq; ædem aperire, maximã ignaro afferãt difficultatem,
ut claues uniuſcuiuſq; ædis inueniat:ſitq; aut familiaris ſcientię cognitã clauem
cito ex copia illa cõgeſtæ in unum uarietatis eligere, aut ingẽtis laboris aptam
& congruam clauem aperiendi uniuſcuiuſq; aditus inuenire: quia ratio & qua
litas non ſinat,nõ ſuas claues clauſtris diſparibus coaptare. Itaq; ſecundũ domi
ni miſericordiã aperiendi uniuſcuiuſq; pſalmi clauẽ reperturi, huius ipſius pri-
mi pſalmi aditum propria ſua & congrua claue pandamus.

CLAVIS SIVE INTROITVS IN PRIMVM PSALMVM.

PRincipalis hæc in pſalmis intelligentia eſt: ex cuius perſona, uel in *Perſona à quo*
quẽ ea quæ dicta ſunt intelligi oporteat,poſſe diſcernere.Non enim *& in quem*
uniformis & indiſcreta eſt eorũ cõſtitutio, ut nõ & autores habeant
& genera diuerſa.Inuenimus eñ in his frequenter perſonam dei pa
tris ſolere proponi,ut in octogeſimooctauo,cum dicitur: Exaltaui electum de
plebe mea.Inueni Dauid ſeruum meum,in oleo ſancto meo unxi eum.Ipſe in-
uocabit me, pater meus es tu, & ſuſceptor ſalutis meæ. Et ego primogenitum
ponam eum,excelſum ſuper reges terrę. Perſonam uero filij in plurimis ferè in
troduci.ut in decimo ſeptimo pſalmo:Populus quem non cognoui,ſeruiuit mi
hi: & in uiceſimo primo: Diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea, & ſuper ueſtem me-
am miſerunt ſortem. Hunc autem primum pſalmum uel ex perſona patris,uel *Auguſtinus do*
ex perſona filij non poſſe intelligi, res ipſa abſolute docet, cum in eo ait: Sed *cet hæc dici ex*
in lege domini fuit uoluntas eius,& in lege eius meditabitur die ac nocte.In eo *perſona patris*
enim pſalmo, in quo perſonam patris deſignari meminimus,propria ei & apta
memorantur, cum dicitur: Ipſe inuocabit me: pater meus es tu, deus meus, &
ſuſceptor ſalutis meæ. Et in eo in quo filius loqui docetur,ipſe ſe ex his quæ cõ
memorat dictorum ſuorum profitetur autorẽ,dicens: Populus quem non co-
gnoui ſeruiuit mihi. Dum enim & pater dicit: Inuocabit me, & filius ait: Po- *Pſal. 17*
pulus ſeruiuit mihi, ipſos ſe eſſe qui de ſe loquantur, oſtendunt. At uero nunc
cum dicitur, Sed in lege domini fuit uoluntas eius, nulla domini perſona de ſe
loquentis oſtenditur: ſed beatitudinem potius, eius uidelicet uiri, cuius in le-
ge domini uoluntas ſit prædicat.Perſona itaq; prophetæ, cuius ore ſpiritus ſan
ctus loquitur,nunc eſſe noſcenda eſt:officio oris eius ad cognitionẽ nos ſacra-
menti ſpiritualis erudiens. Et cum hæc loquatur, quærendum eſt de quo uiro
eum loqui intelligere debeamus. Ait enim: Beatus uir qui non abijt in conſilio
impiorum,& in uia peccatorum non ſtetit:& in cathedra peſtilentię non ſedit.

Sed

Sed in lege domini fuit uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Et erit tanquam lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tēpore ſuo. Et folium eius non defluet: & omnia quæcunq; faciet, bene dirigentur. Multos uel præſenti ſermone uel ex literis ac ſcriptis eorum comperi ita ſenſiſſe de pſalmo, quòd ſignificari in eo dominus noſter Ieſus Chriſtus atq; intelligi debeat: cuius beatitudo in his quæ ſubiecta ſunt, prædicetur. Sed id nec modo, nec ratione docuere, bonæ quidē opinionis affectu: quia omnis ad eum prophetia eſt referenda pſalmorū. Sed ubi & quando ad eum prophetiæ ipſius ſermo ſe referat, rationabilis ſcientiæ diſcernendū eſt ueritate. Ea aūt quæ in exordio pſalmi poſita ſunt, minime perſonæ eius dignitatiq; cōueniunt: & incautā hanc ita prædicādi facilitatē illa ipſa coarguūt, quę continētur in pſalmo. Cū enim dicitur: & in lege domini fuit uoluntas eius, cū lex per dei filium lata ſit, quō ad eum ob id beatitudo referetur, quia uoluntas eius in lege domini fuerit, cū dominus ipſe ſit legis? Quòd autem lex eius ſit, in pſalmo ſeptuageſimoſeptimo ipſe teſtatus eſt, quū ait: Attendite popule meus in legem meam, inclinate aures ueſtras in uerba oris mei. Aperiam in parabolis os meū. Et hæc Matthęus euangeliſta ab eo dicta eſſe cōfirmat, dicens: Ideo in parabolis loquebatur, ut impleretur quod dictum eſt: Aperiam in parabolis os meum. Prophetiā ergo ſuam rebus dominus expleuit. Nam in his in quibus loquuturū ſe ſpoponderat, parabolis eſt loquutus. Id aūt quod ait: Et erit tanq; lignum quod plantatū eſt iuxta decurſus aquarū, in quo cōparatiue beatitudinis profectus oſtendit, quō perſonæ eius poterit coaptari, ut ſit dei filio plantatum lignum beatius? ob quod beatus ſit, quia aliquando ſimilitudinē eius profectu beatitudinis cōſequatur. Dehinc cum ſecundū Sapiētiam & apoſtolum, & ante ſecula, & ante tempora æterna ſit, & primogenitus omnis creaturæ ſit, & in ipſo, & per ipſum creata ſint omnia: quomodo his rebus cum fiet ſimilis, beatus eſt, quæ ab ipſo ſint inſtituta? cum neq; creatoris uirtus ad beatitudinis ſuæ perfectionē comparatione egeat creaturæ, neq; primogeniti antiquitas in eo quod erit tanquā lignum, tempus præpoſteræ cōparationis admittat. Id eſt quod erit, per expectandum adhuc tempus, non poteſt uideri ut aut fuerit, aut iam ſit in rerū natura. Quicquid aūt iam eſt, non eget dilatione tēporis ut ad aliquid inchoetur: quia antiquitate exordij ſui eſſe iam permanet. Itaq; quia hæc à diuinitate unigeniti filij dei domini noſtri Ieſu Chriſti intelliguntur aliena: uir ille hic à propheta beatus prędicari opinandus eſt, qui ſe ei corpori quod dominus aſſumpſit, in quo homo natus eſt, conformem ſtudio æquitatis, & totius iuſtitiæ perfectione præſtiterit. Et ſane id intelligi oportere plenius pſalmi expoſitio demonſtrabit. Specioſiſſimum autem hoc & digniſſimū incipiendorum pſalmorum ſanctus ſpiritus ſumpſit exordium, ut humanam infirmitatem per ſpem beatitudinis ad innocens religionis ſtudium adhortaretur, ut ſacramentum dei corporati doceret, ut communionem gloriæ cœleſtis polliceretur, ut pœnam iudicij denunciaret, ut differentiam reſurrectionis oſtenderet, ut prouidentiam dei retributione monſtraret. Perfecta ſcilicet conſummataq; ratione tantę prouidentiæ ordinem inchoauit, ut humanam imbecillitatem ad fidei ſtudium beati uiri ſpes illiceret, ſpei beatitudinem comparata ligni ſimilitudo ſponderet, inſolentem uero impietatem intra metum denunciata impijs ſeueritas coerceret, meriti differentiam in conſilijs ſanctorum cōditionis ordo diſtingueret, dei magnificentiam in cognoſcendis iuſtorum uijs æquitas conſtituta monſtraret. Nunc & res ipſas & eorum uerba tractemus.

Matt. 13

Quomodo igitur dicitur uitis & lux

Summa argumenti totius pſalmi

DIVI

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI in primum Pſalmum enarratio.

BEATVS uir qui non abijt in conſilio impiorum, & in uia peccatorum nõ ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ nõ ſedit. Sed in lege domini fuit uolũtas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.) Quinq; generũ obſeruantiã beato uiro ſubeſſe propheta cõmemorat. Primã in impiorũ conſiliũ non eundi, alteram in peccatorum uia nõ conſiſtendi, tertiã in cathedra peſtilentię nõ ſedendi, tum dein de uoluntatis in lege domini ponẽdæ, poſtremã in ea die noctuq; meditãdi. Ergo neceſſe eſt differre impiũ à peccatore, peccatorẽ à peſtilente, maxime cũ ſit impijs conſiliũ, peccatori uia, cathedra peſtilenti. Dehinc cum in cõſiliũ impiorum eatur potius ꝙ ſtetur, in uia uero peccatoris ſtetur magis quàm eatur. Quarũ rerum cauſas ut intelligere poſsimus diſcernendum eſt, quantũ differat peccator ab impio, ut per id intelligi poſsit, cur peccatori uia, & impio conſiliũ deputetur. Dehinc cur & in uia ſtandum, & in conſilium eundũ ſit: cum humana conſuetudo, & in cõſilio ſtandũ, & in uia eundum eſſe decernat. Non omnis qui peccator eſt, & impius eſt. Impius autẽ nõ poteſt non eſſe peccator. Et ſumamus ex uſu conſcientię cõmunis exemplum. Patres ſuos amare poſſunt filij, licet ebrioſi ſint, & laſciui, & prodigi: & inter hæc uitia carent impietate, qui non carent crimine. Impij uero licet in præcipuis ſint continentiæ frugalitatisq; uirtutibus, omne tamen quodcunq; aliud extra impietatem erit crimen in contumelia parentis excedunt. Igitur ſecundũ hoc propoſitum exemplum, impiũ diſcerni à peccatore non dubiũ eſt, & impios quidem eos eſſe natura ipſa iudicij cõmunis oſtendit, qui cognitionẽ dei expetere faſtidiunt, qui nullũ eſſe mundi creatorem irreligioſa opinione præſumũt, qui mundum in hunc habitum ornatumq; fortuitis motibus conſtitiſſe cõmemorant: qui ne quod iudiciũ creatori ſuo ob uitam recte criminoſeué geſtã relinquãt, uolunt ex naturæ neceſſitate ſe naſci: & ex eadem rurſum neceſſitate diſſolui. Horum igitur omne conſiliũ fluctuans, incertum ac uagum eſt, & in eiſdem ac per eadem ſine ulla conſiſtendi ſtatione defertur. Non enim tenet modum definitionis alicuius. Creatorem mundi diſputatio docere auſa non eſt. Cum enim quæras cur mundus? & quando, & in quantum? & utrum mundus homini, an homo mundo? & mors ob quid uel quouſq; uel qualis? Circa hæc impietatis ſuæ conſilia agitur ſemper, & uadit, loco conſiſtendi in his conſilijs non reperto. Sunt & alia conſilia impiorum: eorum ſcilicet qui in hæreſin delapſi, nec noui, nec ueteris teſtamenti legibus continentur. Quorũ ſermo in orbẽ ſemper & circulũ erroris inflexus, nihil tenens, & in nullo conſiſtens, indefinitæ ſcientiæ curſu recurſuq; iactatur. Quorũ impietatis eſt, deum nõ ex dei ipſius profeſſione, ſed ex arbitrij ſui uoluntate metiri, ignorantes nõ minoris impietatis eſſe deum fingere ꝙ negare. A quibus cum requiras quo ſpei ac fidei ſuæ fine ſic ſentiant, confunduntur, perturbãtur, diſſimulant, circumerrant, & finem ipſum eius de qua quæritur diſputationis euitãt. Beatus ergo uir eſt qui in hoc impiorum conſilium nõ abijt, id eſt, qui ipſam illam in hoc conſiliũ eundi non admiſerit uoluntatem: quia quę impia ſunt uel cogitaſſe iam crimen eſt. Sequens autem eſt, ut qui in impiorum conſiliũ non abijt, in peccatorũ quoq; uia non ſtet. Plures enim ſunt qui cum per cõfeſſionem dei ab impietate diſcreti ſint, non tamen à peccato per id liberi ſunt, in eccleſia quidẽ manentes, ſed eccleſiæ diſciplinã non tenentes, ut auari, ebrioſi, tumultuoſi, procaces, ſuper-

Quinq; in beato uiro

Impius & peccator quód differat

Impietas quid proprie

Via peccatorum quid

biſimulatores,mendaces,rapaces.Et ad hæc quidem nos uitia naturæ noſtræ propellit inſtinctus.Sed ut utile eſt,nos à uia hac qua ferimur abſcedere,ſic neque cõſiſtere illic,adhibito decedẽdi ex ea non moroſo recurſu. Et idcirco beatus uir eſt,qui in uia peccatorum non ſtetit,natura quidem in uiam hanc deferente,ſed ex uia hac fidei religione referente.Tertius quoq; hic obtinẽdæ beatitudinis ordo eſt,in cathedra peſtilentię non ſedere.Sederũt in cathedra Moyſi phariſæi docẽtes,ſedit & Pilatus in tribunali.Cuius itaq; cathedræ ſeſſionem exiſtimabimus peſtilentem?Non utiq; Moyſi.Dominus enim ſedentẽ potius quàm ſeſſionẽ cathedræ improbandum dicit:Super cathedram,inquit, Moyſi ſederũt ſcribæ & phariſæi,quæcunq; dixerint facite,quæ autẽ faciũt, facere nolite.Cathedræ huius ſeſſio peſtilens nõ eſt,cuius obedientia dominica autoritate præcipitur.Illa ergo erit peſtilens,cuius contagiũ Pilatus manus ábluẽdo deuitat.Multos enim etiam in metu dei cõſtitutos,ſeculariũ tamen honorum ambitio corrũpit,& uolunt eccleſiæ legibus ſubditi,fori legibus iudicare. Sed quanquã ad hæc ipſa officia quæ agũt,ferant ſecum religioſam uoluntatẽ, beneuolos ſeſe cõtinentesq; præſtando:tamen neceſſe eſt eorũ in quibus diuerſabuntur negociorũ quodam peſtilenti cõtagio polluantur. Publicarũ enim cauſarum ordo manere eos uolentes etiã in eccleſiaſticę legis ſanctitate non ſinit. Et quamuis religioſi propoſiti tenaces ſint:tamẽ neceſſitate ſedis obtẽtæ,cum ad contumeliam,cum ad iniuriam,cũ ad pœnam cũctante licet uoluntate cogũtur,facit eos neceſſitatis ipſius participes:cum tanquã lue morbida imbuuntur.Et idcirco hanc eorum cathedram peſtilentiæ propheta cognominat,quía contagione ſua uoluntatẽ religioſæ mentis inficiat. Sed beatitudinẽ uiri nondum,uel in impiorum cõſilium non iſſe,uel in peccatorum uia non ſtetiſſe,uel in peſtilentiæ cathedra nõ ſediſſe,conſummat.Poſſunt enim hæc & in ſeculari uiro reperiri:ut unum deum eſſe creatorẽ mundi opinetur:ut à peccatis ſe per ſtudium modeſtiæ innocentiæq; refrenet:ut honorũ dignitatibus priuatæ & tranquillæ uitæ ocium anteponat. Sed perfectum nunc deo uirum propheta conformans,& quem in magnis æternæ beatitudinis cõſtituat exemplis, non cõmunibus eum ad id docet uſurũ eſſe uirtutibus,ſed his conſummandũ eſſe, ut beatus ſit,quæ ſequũtur: Sed in lege domini fuit uolũtas eius.)Abſtentio ſuperiorũ inutilis eſt,niſi in cõſequentia adhibeatur intentio:ſcilicet ut in lege domini uoluntas ſit.Nõ expectat propheta ut metus ſit. Plures enim intra legem metus cohibet,paucos uero uoluntas cõſtituit in lege: Quia timoris eſt, non audere timẽda negligere:perfectæ uero religionis eſt, præſcriptis uelle parere. Et idcirco beatus ille eſt,cuius in dei lege nõ timor eſt,ſed uoluntas. Sed deeſt interdũ & aliquid uoluntati:Et perfectam beatitudinẽ ſolum uelle non obtinet,niſi uoluntatẽ ſequať operatio.Sequitur nanq;: Et in lege eius meditabitur die ac nocte.)Beatũ hunc uirum cõtinua legis meditatio & indefeſſa cõſummat.Sed forte id humanæ infirmitatis natura non patitur:per quã quieſcendũ,dormiendũ,cibo uacandum eſt,ob quæ à ſpe cõſequendę beatitudinis etiã neceſſitate naturaliũ decidamus:cum aliquãdo à meditatione diurna atq; nocturna negocij corporalis interceſſione ſit deſinendũ. Simile quoq; huic dicto Apoſtoli dictũ eſt:Sine intermiſſione orantes.Quaſi uero nõ recuperãdo uires ſuas, naturæ noſtræ neceſſitas poſſit ſine interpellatione tẽporis ſemper orare.Meditatio itaq; legis non ſolũ in uerbis legentis eſt, ſed & in operis religione:neq; ut libros tantũ & ſcripturas recẽſeamus,ſed ut ea quæ ſcripturis ac libris cõtinentur,geſtis rebuſq; meditemur,et diurna nocturnaq; opera legem ſemper exerceamus,ut illud apoſtoli eſt;Omnia quæcũq; facitis, in gloriã dei

facite

Cathedræ peſtilentiæ — *Matth. 23* — *Secularis negocia periculoſa clericis ac bonis* — *Legis dominicæ meditatio* — *1. Theſſ. 2* — *Meditatio in factis eſt*

facite,ſiue cũ mãducatis,ſiue cum bibitis,ſiue cũ aliud agitis.Per hoc enim effi
citur,ut ſine intermiſſione oremus: cũ per opera deo placita, & in gloriã eius
ſemper exercita,ſancti cuiuſq; uiri uita omnis oratio fit:ac ſic ſecundũ legẽ no
ctu dieq; uiuendo,uita ipſa nocturna legis erit & diurna meditatio.Sed cõſum
mata uiri huius beatitudine,qui impiorũ conſilijs,& peccatorũ uijs,& peſtilen
tiæ cathedra ſe abſtinens dei legem uolens die & nocte meditet̃,docẽdum eſt
quãtus ei fructus acquiſitæ huius beatitudinis ſit futurus. Velle enim beatum
eſſe,ex beatitudinis ipſius expectatione proficiſcit̃.Sequitur nanq;: Et erit *Et erit tanquã*
tanquam lignũ quod plantatũ eſt iuxta decurſus aquarũ,quod fructum ſuum *lignum*
dabit in tempore ſuo.Et foliũ eius nõ defluet.)Ridiculum hoc forte & ineptũ
cõparatæ beatitudinis creditur exemplũ:in quo ligni plantatio iuxta decurſus
aquarũ,fructus ſui datio ſecundũ ſuum tempus, & foliũ eius nõ defluens præ-
dicatur.Hæc quidẽ ſecundum homines ſeculi nulla forte exiſtimabuntur. Sed
uideamus ſecundũ propheticam doctrinam,quanta in his ipſis rebus ac uerbis
cõparatæ beatitudinis gloria conlocetur.In libro Geneſis ubi plantatum à deo
paradiſum legiſlator oſtendit: Omne quoq; lignũ ſpecie pulchrũ & ad uſum *Gen. 1*
bonum productum eſſe mõſtrauit,eſſe quoq; & in medio paradiſi lignũ uitæ,
& lignũ ſciẽdi boni & mali expoſuit:irrigari deinde paradiſum flumine, quod
poſtea in quatuor principia diuiſum ſit.Quod autẽ eſſet hoc lignum uitæ,pro
pheta Salomon docuit,dicens de adoratione ſapientiæ:Lignũ uitæ eſt omni- *Prou. 3*
bus qui complectuntur eam,& qui incũbunt in eam ſicut in domino.Lignum
ergo hoc uiuens eſt:neq; ſolũ uiuens,ſed etiam rationale.Rationale aũt in tan-
tum,ut fructũ det.Det uero non confuſe,non importune:ſed tempore ſuo. Et
plantatũ hoc lignũ eſt iuxta decurſus aquarũ, in poſſeſſione ſcilicet regni dei,
id eſt,in paradiſo,& unde flumen exiens in quatuor principia diuiditur. Non
enim ait:Poſt decurſus aquarũ,ſed iuxta decurſus aquarũ:unde primũ decur-
ſus aquarũ diuiſiones ſortiuntur.Illic enim plantatũ hoc lignum eſt, quò latro
nem illum ſe dominũ confitentẽ dominus(qui ſapientia eſt) introduxit,dicẽs:
Amen dico tibi,hodie mecum eris in paradiſo. Et quia ſapientiã, qui Chriſtus *Luc. 23*
eſt,lignũ uitæ cognominari de ſacramento futuræ corporationis & paſſionis
prophetica autoritate docuimus:etiam ex euãgelijs intelligẽtiæ huius eſt pro-
prietas aſtruẽda. Dominus nãq; ipſe ſe arbori cõparauit, cũ in Beelzebub dæ-
monia eum Iudæi eijcere dixiſſent:Aut facite,inquit,arborẽ bonam & fructus *Matth. 12*
eius bonos,aut facite arborẽ malam & fructus eius malos. Ex fructu enim ar- *Chriſtus*
bor cognoſcit̃.Quia cũ fructus eſſet optimus dæmonia eijcere:Beelzebub eũ, *arbor*
cuius fructus peſſimi ſunt,eſſe dicebãt.Huius quoq; beati ligni non dedigna-
tus eſt in ſe docere uirtutẽ, cum pergens ad crucẽ ait: Quia ſi in humido ligno *Luc. 23*
hæc faciunt,in arido quid fiet? per humidi ligni exemplum nihil in ſe ariditati
mortis obnoxiũ eſſe ſignificãs.Huic itaq; ligno beatus ille uir ſimilis fiet, cum
tranſlati latronis in paradiſum modo ſecundũ decurſus aquarũ & ipſe plante-
tur:& fiet beata illa & nõ eradicãda nouella plantatio,quã in euangelijs domi
nus ſignificat cum de aliena plantatione cõqueritur,dicens: Omnis plantatio *Matth. 15*
quã non plantauit pater meus cœleſtis eradicabit̃.Hoc ergo lignum dabit fru
ctus ſuos. Vbicunq; aũt de fructibus arborũ aliquid diuinus ſermo ſignificat,fa
cere potius eas fructus q̃ dare memorat,cũ ait:Non poteſt arbor bona fructus *Matth. 7*
malos facere.Et cũ ſecundũ Eſaiam querela de uinea eſt:Expectaui, inquit,ut *Eſa. 5*
faceret uuas,fecit aũt ſpinas.Lignũ ergo hoc dabit fructus ſuos arbitrio dandi
& ratione moderatũ:Nam in tẽpore ſuo dabit. Et quo tandẽ tempore? Nempe *In tẽpore ſuo*
eo de quo beatus Apoſtolus ait:Notũ uobis facio ſacramentũ uoluntatis ſuæ,

 ſecun

ſecundum beneplacitũ quod propoſuit in ipſo in diſpẽſationem plenitudinis temporũ. Hoc ergo diſpẽſationis eſt tẽpus, quo & accipiendi & dandi opportunitas temperatur, cum ſuũ erit tempus, ut accipiant quibus dabit: temporis aũt mora in plenitudine temporũ pendet. Diſpenſatio enim dandi fructus plenitudini temporũ ſeruatur. Et qui tandem hic diſpẽſandus erit fructus? Nempe ille de quo idem Apoſtolus meminit, dicens: Et trãsformabit corpus humilitatis noſtræ cõformatum corpori gloriæ ſuæ. Hos ergo nobis fructus ſuos dabit, quos iam in eo quẽ ſibi aſſumpſit, & qui ſignificatur in ligno, homine perfecit, quem in immortalitatis ſuæ naturã abſorpta mortalitate transfudit. Erit ergo ut hoc lignum beatus ille uir, tum quum ipſe in gloria dei domino ſuo conformis adſtiterit. Folium aũt ligni huius nõ defluet.) Nec mirum ſi folia eius nõ defluunt, cuius fructus dabũtur potius ꝙ decident, non maturitate depulſi, non ui exteriore decuſſi, ſed rationalis officij diſpenſatione dimẽſi. Et quid in folijs ſignificet, ex cõparatione rerum corporalium abſolutũ eſt. Nanq; hãc eſſe naturam foliorum contuemur, ut ad cuſtodiam fructuũ fructibus ipſis circumiecta prorumpãt, ut quodam uallo tenera pomorũ initia cõmuniant. Doctrina ergo uerborum dei quæ promiſſos nobis fructus conueſtit, ſignificatur in folio. His enim uerbis ſpes noſtræ inũbrantur: horum inter has ſeculi tempeſtates munimine conteguntur. Non defluent igitur hæc folia, id eſt dei uerba, quia per dominum dictum eſt: Cœlum & terra præteribunt, uerba autem mea non præteribũt. Nihil enim ex his quæ à deo dicta ſunt, dilabetur aut decidet. Quod autẽ hæc folia ligni huius non inutilia ſint, ſed ſalutaria gentibus: ſanctus Ioannes in Apocalypſi teſtatur, dicens: Et oſtendit mihi flumen aquæ uiuæ ſplendidum tanquã cryſtallum exiẽs de throno dei & agni, & in medio plateæ eius, & ex utraq; parte fluminis arborẽ uitæ, quæ facit fructus duodecies, ſingulis menſibus reddens fructum ſuum, & folia arboris illius ſunt ad ſanitatem gentium. Cœleſte ſacramentũ ita per corporales ſpecies exponitur: ut rationem ſpiritualem corporalia ipſa quanquã implere non poſſint, tamẽ ad cõparationem non inutilia ſint. Cõuenerat enim dixiſſe, ex utraq; parte fluminis demonſtrati, arbores eſſe nõ arborem. Sed quia uitæ arbor ubiq; in ſacramento baptiſmi una eſt, undiq; ad ſe uenientibus apoſtolicæ prædicationis fructus ſubminiſtrans: ideo ex utraq; parte fluminis una uitæ arbor aſſiſtit. Vnus enim agnus eſt in throno dei uiſus, & unum flumen, & uitæ arbor una: quę omnia in ſe cõplectunt̃ myſteria corporationis, baptiſmi, paſſionis, cuius folia, id eſt prędicationis uerba ſalutem gentibus per doctrinam eloquij non decidentis impartiunt̃. Et omnia, inquit, quæcunq; faciet bene dirigent̃.) Iam non ſicut in Adam donum eius & ſtatuta perturbabunt̃, quia illæ cõſtitutæ immortalitatis beatitudinẽ peccato tranſgreſſæ legis amiſit: ſed per redemptionẽ ligni uitę, id eſt, dominica paſſione cum ipſi ligno uitæ ſimiles erimus, iam quicquid in nobis fiet, æternum eſt, Aeternum autẽ cum beatitudinis ſenſu. Proſpere dirigentur aũt omnia illa quæ fient, non demutatione incerta, nõ natura infirma: cum incorruptio corruptionẽ, & æternitas infirmitatẽ, & forma dei formam terrenæ carnis abſorpſerit. Huic igitur plantato ligno, in tẽpore ſuo hos fructus ſuos danti beatus ille uir erit ſimilis, ipſe quoq; in paradiſo plãtatus, ut plantatio dei non eradicanda permaneat: in quo omnia à deo facta proſpere dirigentur, nulla deinceps demutatione uel infirmitatis noſtræ eradicanda uel temporis.

Demõſtrata aũt perfecta huius uiri beatitudine: conſequens erat quæ impios pœna maneret, oſtẽdere. ſequit̃ nanq;: Nõ ſic impij non ſic, ſed tanquã puluis quẽ proijcit uentus à facie terræ.) Nõ eſt impijs cõparatiuæ huius beatitudinis

ſpes

Margin notes: Phil. 3 · Et foliũ eius non defluet · Matth. 24 · Et omnia quæcunq; · Nõ ſic impij

ſpes relicta,ſed uagum eos,obtritũ,uentilatũ,diſperſum & inquietum manet, ut ex illa corporalis ſoliditatis firmitate decuſſi ludibrio pulueris differãtur in pœnã:non in nihilũ diſſoluti,ut ſit in his materies pœnalis,ſed in inane ac leue aridumq; protriti,ut ludibrioſa pœnæ mobilitate iactentur. Cuius pœnæ & lo co altero idẽ propheta meminit,dicens: Cõminuam eos ut puluerem ante faciem uenti,ut lutum platearũ delebo illos.Cõparatio itaq; ut beatitudinis, ita & pœnæ eſt conſtituta.Quõ enim nullus labor eſt uento puluerẽ diſſipare, & quomodo lutũ in plateis ingrediẽtes propè calcaſſe non ſentiunt:ita pœnæ illi inferni facile eſt impios delere atq; diſpergere, quos peccatorũ ratio & in lutũ ſoluerit,& cõminuerit in puluerem,non relicta neq; ſubſtantia firmitatis, cum puluis & lutum ſint:& per id quod puluis & lutũ ſunt,in naturã tantum pœnalis ſubſtantiæ reſeruati.Et quia per hanc demutationẽ obtritæ in puluerẽ firmitatis, nõ erunt eius boni participes, quod beato uiro ex fructu ligni dabitur in tempore:ideo conſequenter adiecit: Propterea nõ reſurgunt impij in iudicium.)Non abolitio his qui utiq; puluis erunt per id quod nõ reſurgunt denunciatur:ſed reſurrectio his in iudiciũ denegatur.Nõ enim per id quod nõ erunt, ſenſu pœnæ carebũt:quia lucri pœnam facit quod nõ ſubſiſtit ad pœnã,Subſiſtunt aũt qui erunt puluis.Puluerẽ uero effici uel ariditate uel attritu, non eſt ſubſiſtendi amiſiſſe naturã,ſed in naturam alterã ſubſtitiſſe. Per id aũt quod in iudiciũ non reſurgent,abſolutũ eſt non reſurgendi eos caruiſſe natura, ſed reſurgendi in iudiciũ perdidiſſe ordinem. Qui aũt reſurrectionis & iudicij ordo intelligendus ſit,dominus in Euangelijs oſtendit dicens: Qui credit in me,nõ iudicatur:qui autem nõ credit,iam iudicatus eſt.Hoc eſt autem iudicium,quia lux uenit in mundum,& dilexerunt homines magis tenebras q̃ lumen. Negligentem audientiam & incurioſam legentiũ facilitatem, dicti dominici ſermo perturbat.Cum enim dicit,Qui credit in me nõ iudicabitur: exemit iudicio fideles.& cum ſubiecit,Qui autem nõ credit,iam iudicatus eſt: nõ admiſit ad iudicium infideles.Ergo ſi credentes exemit,& repulit infideles, nec in hos, nec in illos iudicij ſorte permiſſa, quomodo conuenire ſibi hoc quod tertium ait, exiſtimabitur:Hoc eſt aũt iudicium,quia lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras q̃ lucem? Nõ enim poteſt uideri locus relictus eſſe iudicio:cum neq; infideles,neq; fideles ſint iudicandi.Et hæc quidẽ ita eſſe auditoribus negligẽtibus & lectoribus incurioſis u idebunt,cæterum in ſe uerius ipſa uerborum proprietas dicti intelligentiã continet:Qui credit,inquit,nõ iudicabitur.Quid enim neceſſe eſt iudicare credentẽ? Iudiciũ enim ex ambiguis rebus exiſtit:& ambiguitate adepta,iudicij non deſideratur examen. Ex quo ne infideles quidẽ neceſſe eſt iudicari,quia ambiguitas quum infideles ſint nõ receſſit. Sed adepto in credẽtes non credentesq; iudicio,cauſam dominus iudicij & autores in quos iudicari neceſſe eſſet adiecit.Sunt eñ aliqui inter impios pioſq; qui medij ſint, ex utroq; admixti,neutri tamẽ proprie,quia in id ipſum cõſtiterint ex utroq;:nec fidei admiſcẽdi,quia ſit illis aliquid infirmitatis inſertũ: nec infidelitati deputãdi,quia aliquid habeant & fidei.Plures nanq; dei metus in eccleſia continet: ſed eoſdem tamen ad ſecularia uitia ſeculi blandimenta ſolicitant.Orant,quia timent:peccant,quia uolũt. Chriſtianos ſe nuncupãt, quia bona eſt ſpes æternitatis: gentilia agunt,quia blanda præſentia ſunt. Impij non manent,quia his dei nomen in ore eſt:pij non ſunt, quia quæ pietati ſunt aliena ſectantur. Et neceſſe eſt ea magis diligant per quæ id quod ſe nũcupant eſſe nõ poſſunt:ſecundum nuncupationis uoluntatem,operum uoluntate potiore. Et idcirco dominus poſteaq; credentes non iudicandos,& non credentes iam iudicatos

Pſal. 17

Io. 3

Soli medij iudicabuntur

dicatos eſſe dixerat, addidit: Hoc eſt autẽ iudicium, quia lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras q̃ lumen. In eos ergo iudiciũ eſt, quod iam & in incredulos actũ eſt: & in credẽtes non neceſſariũ eſt, quia magis tenebras q̃ lumen dilexerint: nõ ꝙ non dilexerint & lumen, ſed quòd dilectio illis fuerit magis propẽſa tenebrarũ. Præferri enim ſolet dilectioni ex cõparatione dilectio: & hinc iudiciũ eſt, quia cũ dilexerint Chriſtũ, magis tamẽ tenebras dilexerũt. Hi ergo iudicabunť, qui neq; ut pij nõ iudicabuntur, neq; iam fuerint ut impij iudicati: in quos ex prælata potius dilectione iudiciũ eſt. Et huius quidem euãgelicæ diſpoſitionis tenuit propheta rationẽ, dicens: Propterea nõ reſurgũt impij in iudicio, neq; peccatores in conſilio iuſtorũ. Impijs iudiciũ, quia iam iudicati ſunt, nõ relinquit: peccatoribus aũt, quos ſuperiori ſermone diſcerni ab impijs docuimus, conſiliũ iuſtorũ, quia iudicandi ſint, denegauit. Illos enim prçiudicatos impietas facit, hos uero peccatũ detinet iudicãdos. Itaq; neq; impietas quæ iam iudicata eſt, peccatorũ eſt permiſſa iudicio: neq; peccatores qui iudicãdi ſunt, iuſtorũ qui nõ iudicabunť, meriti ſunt digni eſſe cõſilio. Et huius differẽtiæ hinc ordo proficiſcitur. Quia cognoſcit, inquit, dominus uiam iuſtorũ, & uia impiorũ peribit.) Conſiliũ iuſtorũ peccatores idcirco nõ adeũt, quia uiam iuſtorum dominus cognoſcit: Cognoſcit aũt non ignorationis ſciẽ-

Quomodo deus cognoſcat aut ignoret tia, ſed dignatione noſcẽdi. Neq; enim hæc in deo paſſionũ humanarum demutatio eſt, ut aliquid aut cognoſcat aut neſciat. Beatus apoſtolus Paulus qua ratione à deo cognoſceremur expoſuit dicens: Si quis eſt in uobis propheta aut

1.Cor.14 ſpiritalis, cognoſcat quæ ſcribo uobis, quia domini ſunt: ſi quis aũt non cognoſcit, nõ cognoſceť. Eos ergo cognoſci à deo oſtẽdit, qui quæ dei ſunt cognouerint, tunc cognoſcendi cum cognouerint, dignationẽ ſcilicet cognitionis per meritũ religionis cognitæ cõſequentes: ut quod cognoſciť non ignorãtis profectus intelligať eſſe, ſed cogniti. Abſolute aũt dominus oſtẽdit in Adam atq; Abrahã peccatores ſe ignorare, cognoſcere autẽ fideles. Nanq; Adæ poſt peccatũ dictũ eſt: Vbi es Adam? Non ꝙ deus quem adhuc in paradiſo habebat, in paradiſo eſſe neſciret: ſed quòd dum ubi ſit interrogatur, indignus cognitione dei per id quod peccauit, oſtendiť. Abrahã ante diu ignoratus, ſcilicet ad quẽ ſeptuagenariũ dei iam fuit ſermo: cũ ſe per oblationẽ Iſaac fidelẽ domino pro-

Gen.22 baſſet, tali in diuinam familiaritatẽ dignatione ſuſcipitur. Nunc cognoui quia times dominũ deum tuum, & non pepercisti filio tuo dilecto propter me. Nõ ignorabat utiq; Abrahæ fidem, quã ei de generando Iſaac credenti & ad iuſticiam deputauerat: ſed qui magnũ timoris ſui dederat filiũ offerendo documẽtum, nunc cognoſciť, nunc probatur, nunc dignus eſt qui non ignoretur. Sic itaq; deus & agnoſcit & neſcit, cũ Adam peccator neſcitur, & Abraham fidelis agnoſcitur: dignus ſcilicet qui à deo nihil utiq; ignorante noſcať. Cognita ergo eſt deo iuſtorũ non iudicandorũ uia: & idcirco peccatores qui iudicandi ſunt ab eorũ conſilio ſubmoueń. Impij aũt in iudiciũ nõ reſurgent, quũ deperdita

Io.5 eorũ uia, iam fuerint iudicati per eũ qui ait: Pater nõ iudicat quenquã, ſed omne iudiciũ dedit filio, dño Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum.

Sine titulo apud Hebræos. II

QVare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania?) Plures noſtrũ ambiguos facit apoſtolica autoritas, utrum pſalmũ hunc cohærentẽ primo, & ueluti primi extremum putent eſſe: an uero ſubiacentẽ, & ſecũdum potius cõnumerent: Nanq; in Actis apoſtolorum primum hunc haberi atq; eſſe, ſub oratione beati Pauli

Act.13 ita docemur: Noſq; uobis euãgelizamus eã quæ ad patres facta eſt repromiſſio

ſio: hanc deus expleuit filijs ueſtris,ſuſcitans dominũ noſtrum Ieſum,ſicut in
pſalmo primo ſcriptũ eſt:Filius meus es tu,ego hodie genui te, cum ſuſcitauit
eum à mortuis amplius nõ regreſſurum in interitũ.Ob hanc ergo apoſtolicam
autoritatẽ errore ſcribentium fieri creditur,ut in ordine ſecundus pſalmus iſte
numeretur,cum primus eſſe ipſo doctore gentiũ teſtante noſcatur.Cognoſcẽ-
da itaq; ea ratio eſt:cur & à nobis ſecundus eſſe intelligendus ſit,& ab apoſto-
lo eſſe primus oſtẽſus ſit.Medijs nanq; legis temporibus,priuſquã unigenitus
dei filius ante ſecula manens deus,uerbũ homo naſceretur:poſcente rege Pto *Secreta le-*
lemæo,ſeptuaginta ſeniores libros ueteris teſtamẽti ex Hebræis literis in Græ *gis Moſaica*
cas tranſtulerũt.Erat autẽ iam à Moſe antea inſtitutũ in ſynagoga omni ſeptua
ginta eſſe doctores.Nam idem Moſes quãuis ueteris teſtamenti uerba in lite- *Non credo*
ris condidiſſet:tamẽ ſeparatim quædam ex occultis legis ſecretiora myſteria
ſeptuaginta ſenioribus,qui doctores deinceps manerẽt,intimauerat.Cuius do
ctrinæ etiã dominus in euãgelijs meminit,dicẽs:Super cathedrã Moſi, inquit, *Matth. 23*
ſederũt ſcribæ & phariſæi,Omnia ergo quæcũq; dixerint uobis ſeruate & faci
te:ſecundum uero facta eorũ nolite facere. Doctrina ergo horũ in poſterum,
quæ ab ipſo ſcriptore legis accepta,in hoc ſeniorum & numero & officio con-
ſeruata eſt.Hi itaq; ſeniores libros hos transferentes,& ſpiritualem ſecundum
Moſi traditionẽ occultarum cognitionum ſcientiam adepti, ambigue lingua
Hebraica dicta & uaria quædam ex ſe nunciantia,ſecundum uirtutes rerũ cer
tis & proprijs uerborum ſignificationibus tranſtulerũt:doctrinæ ſcientia mul
timodam illam ſermonum intelligentiã temperantes.Et ex eo fit ut qui poſtea *Audi Hie-*
tranſtulerunt,diuerſis modis interpretantes,magnum gentibus attulerint er- *ronymum*
rorem;dum occultæ illius à Moſe profectæ traditionis ignari,ea quæ ambigue
lingua Hebræa commemorata ſunt, incertis ipſi iudicijs ædiderũt. Ambigui-
tatis autem linguæ Hebraicæ unum afferemus exemplum,ex quo cætera iſti-
uſmodi eſſe,atq; ita ut ſunt,intelligãtur.Breſith uerbum Hebraicum eſt.Id tres *Breſith*
ſignificantias in ſe habet,id eſt,in principio,& in capite, & in filio.Sed transla-
tores ſeptuaginta in principio ædiderunt,cæteris diuerſè trãsferentibus: & ſe-
cundum hanc ambiguitatẽ hæc ab illis in omni translatione eſt facta cõfuſio.
Sed perfecta horum ſeptuaginta interpretũ autoritas manet.Primũ, quòd an- *Aliud ſentit*
te aduentum corporalẽ domini tranſtulerunt, nec adulatio interpretandi adhi *Hieronymus*
bita tempori arguitur,tanto anteriores interpretationis ętate:de hinc quod illi
ipſi principes,doctoresq; ſynagogæ & præter ſciẽtiam legis,per Moſen quoq;
doctrina ſecretiori perfecti non potuerunt nõ probabiles eſſe arbitri interpre
tandi,qui certiſſimi & grauiſſimi erant autores docendi. Hi ergo pſalmos in-
ter cæteros libros transferentes,& in numerum redegerunt,& in ordinẽ col-
locauerunt,& diapſalmis diſtinxerunt:qui omnes ſecundum Hebręos confu-
ſi & habebantur & habentur.Horum igitur trãslationes Hebræis,tum lingua
tantum ſua utentibus,nõ erant neceſſariæ.Ipſis tamen omnibus diligenti & re *Fabula de*
ligioſa cuſtodia obſeruatis,quibus poſtea quàm dominus legem omnem ſacra *cellulis ſe-*
mento & corporationis ſuę & paſſionis & reſurrectionis impleuerat, cum his *ptuaginta*
libris quos regi ijdem translatores ædiderãt collatis,& fideliter conſonare cõ-
pertis,indiſſolubilis conſtituta eſt priuilegio doctrinæ & ætatis autoritas.Bea
tus ergo apoſtolus Paulus ſecundum profeſſionem ſuam Hebræus ex Hebrę-
is, etiam ſecundum Hebraicam cognitionem & fidem, pſalmum hunc pri-
mum eſſe dixit, translatorum diſtinctione non uſus: cui maximum hoc præ-
dicandi ad ſynagogæ principes ſtudium erat, ut dominum noſtrum Ieſum
Chriſtum dei filium,natum paſſum,reſurgentem, regnare in æternum, ex do-

ctrina legis oſtenderet. Tenuit itaq; hũc modum, ut Hebræus ipſe & Hebræis
prædicãs Hebræorum cõſuetudine uteretur. Sed nobis translatorum utẽdum
autoritate eſt: legem non ambiguitate literæ, ſed doctrinæ ſcientia transferen-
tium. Præſtat aũt nunc abſolutiſſimam intelligentiam perſonæ temporis cau-
ſæ apoſtolica autoritas. Nam quid in libro Actorum ſuorum de hoc eodẽ pſal
Act. 4 mo ijdem Apoſtoli ſenſerint, uerbis ipſorum loquemur. Scriptum nãq; eſt: Et
ipſis dicẽtibus, Domine, tu es qui feciſti cœlum & terrã & mare, & omnia quę
in illis ſunt, qui per os patris noſtri Dauid ſancti pueri tui dixiſti: Quare fremue
runt gentes, & populi meditati ſunt inania? Aſtiterũt reges terræ, & principes
cõuenerunt in unum, aduerſum dominũ & aduerſum Chriſtum eius. Conue-
παῖδα fi- nerunt enim in ueritate in ciuitate iſta aduerſus ſanctũ tuum filiũ Ieſum, quem
lium uertit, unxiſti, Herodes & Põtius Pilatus, & populus Iſrael, facere quanta manus tua
non puerum & conſilium præſcripſit fieri. Et nunc domine reſpice in minas illorum, & da
ſeruis tuis cum omni fiducia loqui uerbum tuum. Nõ ergo ambiguũ eſt, quid
tanto anteriore tempore prophetiæ pſalmus oſtenderit. Nam permixtim ſibi
in Herode atq; Pilato gentes fremẽtes, & populi uana meditantes, in unũ cum
ipſis ſuis principibus & regibus aſtiterũt. Communi enim & præſidis & tetrar
chæ iudicio, in dominũ confirmata damnationis eſt paſſio. Et quidem diligen
ter ſecundum propheticã ſcientiam, unicuiq; generi & nomini ſingulorũ quo-
runq; uerborũ eſt proprietas coaptata. Vt gentes fremuerint, imperito ſcilicet
motu incõditoq; dei filium in corpore cernẽtes & odientes. Quæ uſq; adeo fre
muerũt, ut corona ſpinea caput cõpunxerint, ueſte regia indutum ſalutatione
atq; honore regis illuſerint, harũdine caput cõtuderint, aceto ac felle potaue-
rint, latus foderint. Cohors enim militũ Pilato ſubditorũ ex fremitu iræ intem-
perãtis hæc geſſit. Populi aũt inania meditati ſunt: id eſt, inani in doctrinis dei
meditatione uerſati, eũ per meditationẽ legis non intellexerunt qui prædica-
batur in lege. Iam enim tum non tantum ex illa ſecundũ carnem Abrahæ gene
ratione ſynagogæ populus abundabat: ſed ex multis populis in uno Iſrael po-
puli nomine multorum populorum diuerſitas continebatur. De hoc in Acto-
Act. 2 rum libro ita ſcribitur: Erant autẽ in Hieruſalem habitantes Iudæi, uiri timẽtes
dominum, ab omni gente quæ ſub cœlo eſt. Populi itaq; iſti meditati ſunt ina-
nia, ex multis populis in unũ populum cõgregati. Reges quoq; adſtiterũt. Pi-
latus ſcilicet & Herodes in quibus reges terræ intelligũtur: & uterq; pro legũ
quibus præerant neceſſitate præſentiæ ſuæ adhibuit officiũ. Qui autẽ impio ir
religioſoq; conſilio multis cõuenientibus aduerſus dominũ tractabant, hi prin
cipes conuenerunt in unũ: frequenter ſcilicet in domum Cayphæ, omnibus ſa
cerdotum principibus cõgregatis. Deniq; reges terræ cognominati ſunt, He-
rodes tetrarcha & Pilatus præſes: quia iure terreni imperij adſtiterunt. Cæteri
autẽ qui in unum cõuenerunt, neq; reges terræ ſunt, neq; principes ſacerdotũ:
quia nec ius regni ſui præſidi Romano & tetrarchæ obtinebãt ſubditi, neq; ul-
tra iam principes ſacerdotum cognominari merebãtur, quia impij in deum ac
Perſona patris dominum ipſius ſacerdotij extitiſſent. Et quia non ambiguum eſt, ex perſona
contra Hiero- dei patris ſecundum apoſtolicam autoritatem pſalmum cœptum eſſe, quippe
nymum cum dixerint, Qui per os patris noſtri Dauid ſancti pueri tui dixiſti: idcirco
ad intelligendam perſonæ demutationem ab interpretantibus interiectum
diapſalma eſt, licet in libris Hebræorum non contineretur. Perſona ergo quę
demutatur, apoſtolorum eſſe intelligenda eſt dicentium: Dirũpamus uincu
la eorum, & abijciamus à nobis iugum ipſorum.) Deteſtari eos neceſſe eſt
quod arguunt. Horũ ergo qui & fremuerũt, & inania meditati ſunt, uincula di

rum

rumpunt,& iugum abijciunt. Et nõ ambiguum eſt quin differat iugum abijce re & uincula rumpere,quod utrũq; utriq; ſuperius memorato & generi & nomini conuenit,ut uincula quidem gentiũ rumpant, iugum autẽ populorũ abijciant:quia gentes peccatorũ ſuorum uinculis colligantur, à quibus abſoluere ſe per infidelitatẽ non poſſunt,ſecundũ id quod dictũ eſt: Faſcijs peccatorum ſuorum conſtrinctus eſt peccator. Iudæi uero iugo legis onerantur,quod à ſe Apoſtoli abijciunt,beato Petro dicẽte:Nunc uero quid tẽtatis dominũ, pone re ſupra collũ diſcipulorũ iugũ,quod neq; patres noſtri,neq; nos ualuimus portare? Hoc ergo populorum iugum à ſe abijciunt, quia ſubditi ei fuerunt:uincula autem non ſibi,ſed gentibus dirumpunt. Et ita utriuſq; ſermonis ratio ſeruata eſt,ut ubi uincula dirumpũtur,nullam perſonæ ſuæ ſignificantiã addant:ubi uero abijciunt iugum,illic dicendo abijciamus à nobis,non de alijs quàm de ſe metipſis locuti intelligantur: ut graui iſto & intollerabili abiecto, ſuaui illi & leui ad quod inuitati ſunt,euangelicæ ſanctificationis ſe iugo ſubderent:gentium autem uincula per libertatẽ prædicationis abrũperent,ſecundũ illud quod in eiuſdem pſalmi cõmemoratione dixerunt: Et nũc domine reſpice in minas illorum, & da ſeruis tuis cum omni fiducia loqui uerbum tuum:hæc enim apoſtolicæ doctrinæ omnium infidelium & peccatorũ laqueos abrũpunt. Et quia ſuperius duplex perſona ſeruata eſt cum ait: Aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius:gemina quoq; nũc ridentis & ſubſannantis ſignificatio cõſecuta eſt. Non enim diſcernitur cõtumelia alterius ab altero,neq; diſcretus honor eſt religionis ad utrunq;. Vt enim per genuinam patris & filij ſecundũ ſe legitimamq; naturam in gloria diuinitatis unũ ſunt:unum etiam ſunt uel in contemptus iniuria uel in honoris reuerentia,& alter in altero aut honorificat̃ aut ſpernitur. Atq; id ipſum dominus teſtatur dicẽs:Sicut pater ſuſcitat mortuos & uiuificat,ſic & filius quos uult uiuificat. Nec enim pater iudicat quenquã,ſed omne iudiciũ dedit filio,ut omnes honorificent filium ſicut honorificant patrẽ. Qui nõ honorificat filium,non honorificat patrem qui miſit illum. Non diſtinguitur honor,nõ diſcernitur cõtumelia:æqua in utrunq; religio expectatur. Et iniuria unius,cõtemptus utriuſq; eſt. Ita cũ in uno uterq; ſpernatur: qui unum ſunt in diuinitate ambo per gloriam, unum quoq; ſunt in religione ambo per honorem. Et hinc qui aduerſus dominũ conuenerunt, cõuenerunt quoq; aduerſus Chriſtũ eius:& quos in cœlo habitãs irridet,hos & dominus ſubſannat. Non quòd nõ & dominus eſſet ſemper in cœlo,quippe qui de ſe ipſo teſtatus ſit:Nemo aſcẽdit in cœlum niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Non abſuit ergo à cœlo,quia cum de cœlo deſcẽderit filius hominis manens atq; loquens eſt:tamen cum hæc loqueretur,de cœlo deſcẽderat quidem filius hominis, ſed per naturæ uirtutẽ non aberat filius dei unde deſcenderat: neq; ſe ex eo quod ante erat, tum cũ homo eſt natus abſumpſerat, neq; factus filius hominis,filius dei eſſe deſierat:Sed adeo filius hominis,filius dei eſt,ut deſcendens de cœlo filius dei eſſet,& per uirtutem ſuæ ſubſtantiæ idem filius hominis eſſet in cœlo. Sed uolens propheta ſub perſonæ diſtinctione ſignificare patrẽ,qui filio ſuo etiam in filio hominis conſiſtente in terris, in illa æterna ſua ſede ac beata maneret,& ſine deſcenſionis alicuius diſpẽſatione requieſceret, ait: Qui habitat in cœlis irridebit eos,& dominus ſubſannabit eos:) Vt per eũ qui irridet habitãs in cœlo, intelligeretur & dominus qui ſubſannaret è cœlo. Non differt autem ſubſannare & irridere:utrunq; enim ſecundum uoluntatis affectum officio oris efficitur. Nanq; ſecundum intelligentiã noſtrã per corporales ſpecies diuinarũ rerũ ſenſus exponit̃,ut ſubſannatio & riſus in eludendis

Prouerb. 5
Act. 14
Act. 4
Io. 5
Io. 3

dis his qui aduerſus dominum & aduerſus Chriſtum eius cōuenerant nomina
retur: nō ꝙ in incorporalē deum aut reſolutio aut obductio oris incideret, ſed
ut ex naturæ noſtræ cōſuetudine noſceremus quale in impios eſſet iudiciū di-
uinæ uolūtatis. Subſannati ergo & irriſi ſunt: nam qui teſtes falſos concinnaue
rant, qui proditionē mercati erant, qui ſuper ſe ac filios ſuos ſanguinem eius re
ceperant, qui crucifige clamauerant, qui deſcende de cruce ſi filius dei es dixe-
rant, qui ſepulchrū obſignauerant, qui reſurrectionis ſilentium à militibus &
famā furati corporis emerant: perdiderūt tantum impietatis ſuæ laborē. Deus
eſt quē crucifixerant, æternus eſt cuius ſepulchrū obſignauerant. Irridetur im-
pietas: dum ad illicita nititur, dum incōcuſſa expetit, dū quod obtinuiſſe ſe ſpe
rat amittit, dum deum eſſe quem tanquā hominem condemnat agnoſcit. Ob
quod cōpetenter hoc ſequit̄: Tunc loquet̄ ad eos in ira ſua, & in indignatione
ſua cōturbabit eos.) Poſtea em̄ ꝗ reſurgēte à mortuis dei filio, in quē mors per
ſpeciem corporis quod aſſumpſit inciderat, temeritas infructuoſæ impietatis
irriſa eſt: deus ad eos quos ſubſannauerat loquitur, eosq; in indignatione cōtur
bat. Ac priuſquam quis iſte iræ ſermo & quæ hęc indignationis perturbatio ſit
oſtendamus: ammoneri legētes atq; audientes oportet, ne aliquas demutatio-
nes paſſionū perturbationisq; motū cadere in deum credant. Nihil enim in æ-
ternam illam & perfectam naturā nouum incidit: neq; qui ita eſt, ut qualis eſt,
talis & ſemper ſit, ne aliquando non idem ſit, poteſt effici aliquid aliud eſſe, ꝗ
ſemper eſt. Terrenæ iſtud imperfectæq; cauſæ habent generis, ut demutabiles
fiant cōuerſione naturæ: cū læticiam mœror, placabilitatē ira, beneuolentiam
offenſa, æquanimitatem inuidia, & ſecuritatem ſolicitudo perturbat. Sumusq;
per hæc aliud aliquādo ꝗ fuimus, cum eam quæ præſens ſit mentis affectionē,
ſubrepens per inconſtantiā infirmitatēq; noſtram motus appetitionis alterius
inquietet: & ex eo quod fuimus, in id quod ſumus cōuerſio nos repentina de-
mutet. Deus autem beatus atq; perfectus profectu nō eget, cui nihil deeſt: de-
mutatione nō nouus eſt, qui origine caret. Ipſe eſt, qui quod eſt nō aliunde eſt,
in ſeſe eſt, ſecū eſt, ad ſe eſt, ſuus ſibi eſt, & ipſe ſibi omnia eſt, carēs omni demu
tatione nouitatis: qui nihil aliud quod in ſe poſſet incidere, per id quod ipſe ſi-
bi totū totus eſt reliquit. Ex huius igit̄ optima ac beneuola beatitudine, per do
minū noſtrū Ieſum Chriſtū perfectæ omnes ſunt cœleſtiū & inuiſibiliū creatio
nes, ſpiritualiū & corporalium cōſtitutiones: nō ut profectū ſibi aliquē ex his,
quibus originē impertiebat̄, adquireret. Neq; enim quiſquā eo indiget, quod
ex ſe tribuit: aut per id proficit, cui ad id quod eſt autor eſt. Exteriora autē ſunt
quæ afferūt profectū, quia ea quę inopię medent̄ aliena ſunt. Deus igit̄ ex quo
omnia ſunt, nullo eorū indiget, quibus id quod ſunt eſſe largitus eſt: omnia ue-
ro ad profectū eorū quæ gignerent̄ creauit. Et quia longus erit ſermo, ſi etiā de
cœleſtibus & inuiſibilibus inchoetur: ex nobis ipſis ad quos prophetia pſalmi
eſt, tractemus. Hominem, non quod officio eius in aliquo eguerit inſtituit, ſed
qui bonus eſt participem beatitudinis ſuę condidit, & ratiōale animal in uſum
largiēdę ſuę æternitatis uita ſenſuq; perfecit: & hoc ex ipſius dictis abſolute in
Deut. 10 telligit̄. Ait enim: Et nūc Iſrael quid dn̄s deus tuus poſcit à te, niſi ut timeas do-
minū deum tuū, & ambules in omnibus uijs eius, & diligas eū, & ſeruias domi
no deo tuo ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota uirtute tua, & cu-
ſtodias pręcepta dn̄i dei, & iuſtificatiōes eius quę ego pręcipio tibi ut bene ſit
tibi? Nullū à nobis, niſi innocētiæ, & religiōis & fidei obſequiū deus poſtulat.
Amari ſe à nobis exigit: nō utiq; amoris in ſe noſtri fructū aliquē ſui cauſa ipſe
percipiēs, ſed amore ipſo nobis potius qui eū amabimꝰ ꝓfuturo. Nā amari ſe, ſi
biq;

biq; nos obſequi idcirco à nobis expetit,ut digni beatitudinis ſuæ ac bonitatis
munere per meritum amoris ſui & obſequij iudicemur. Bonitatis autē uſus,ut
ſplendor ſolis,ut lumen ignis,ut odor ſucci: non præbenti proficit, ſed utenti.
Quod ergo ſumus,profectus noſter eſt potius quàm eius, qui nos in id quod
ſumus inſtituit:quia deus bonorum eorum quæ in ſe ſunt æterna nō inuidens,
in ſenſum nos atq; uſum beatæ ſuæ bonitatis aſſumit.Sed qui perfectus ac bo-
nus eſt,bonitate in nos ac beatitudine ſua nō ſine ratione ac modo uſus eſt. Nā *Liberum*
unicuiq; noſtrū libertatē uitæ ſenſusq́; permiſit, non neceſſitate in alterutrū af- *arbitrium*
figens,ut unumquenq; ex natura bonū malumúe eſſe lex cōgeret:ſed qui nos
per beneuolentiam utendæ beatitudinis ſuæ creaſſet, profectum nobis ad id
meritū uitæ innocentis honeſtæq; conſtituit.Quid aūt honoris ac præmij bo-
nitatis neceſſitas mereretur,cū malos nos eſſe uis quædam nobis cōſerta non
ſineret? Volūtati ergo permiſſa bonitas eſt,ut præmiū ſibi uoluntas bonitatis
acquireret:eſſetq; nobis æternæ huius beatitudinis profectus atq; uſus ex me-
rito,nō neceſſitas indiſcreta per legē.Et quanquā nos ad uoluntatē bonitatis,
id eſt,ad bene honeſteq; uiuendū per ſpem promerendæ & utēdæ ſuæ bonita-
tis illiceret,pœnam tamen deuitatæ & cōtemptæ bonitatis adiecit:ut cū liber-
tatem nobis uoluntatis ad bonitatē promerendam reliquiſſet,quia meritū ne-
ceſſitas naturæ nō haberet,libertatē ipſam quotidie propoſitus è cōtrario pœ
næ terror argueret.Atq; ita & per rationē ęqui atq; iuſti ad meritū præmij per-
miſſa libertas eſt,& per bonitatē dei uis libertatis metu conſtitutionis arctata
eſt:ut bene uelle meriti ſpes moneret, malum nolle propoſitæ ultionis pœna
ſuaderet.Itaq; his quibus ex uolūtatis libertate malitia magis placuit,ultio con
ſtituta ira eſſe dei creditur:nō quia indemutabilis illa dei & quieta natura mo-
tu impetus turbidi incaleſcat, ſed quòd ille quē per cōſtitutionem pœna maneat,
pœna ſentiat ſibi autorē huius conſtitutionis iratum.Pœna enim patientis, ira *Ira dei quid*
creditur decernētis.Atq; ita iraſcitur deus,cum per pœnę dolorem iram decer
nentis in ſe ſentiat eſſe punitus: quæ non per demutationē naturæ in iram ex
placabilitate commota eſt,ſed ex cōſtitutione pœnæ ira ſit puniēdis. Hanc au
tem pœnæ cōſtitutionem,iram nuncupari atq; eſſe,Ioannes in euāgelio oſten
dit,dicens:Natio uiperarū,quis mōſtrauit uobis fugere à uentura ira? Cum e- *Matth. 3*
nim debitum illis eſſet,ob impietatē ſuam pœnæ conſtitutione puniri:iram ta-
men hanc futuram pœnitentię confeſsione fugiebant.Apoſtolus quoq; irę hu *Rom. 5*
ius ita meminit,dicens:Quia ſi cū adhuc peccatores eſſemus Chriſtus pro no-
bis mortuus eſt,multo magis iuſtificati nūc per ſanguinē eius liberabimur ab
ira per illum:iram uidelicet pœnam manentis conſtitutionis oſtendens. Non
itaq; ad demutationē deus mobilis eſt,neq; ad aliud ex alio transferēdus: cum
certæ ipſe cōſtantisq; naturæ ſit,maneatq; ut eſt, quippe qui dixerit: Ego ſum *Exo. 3*
qui ſum,& nō demutor.Beata illa & perfecta æternaq; uirtutis bonitas nō pa-
titur conuerſionē: nec demutatur ex alio in aliud motu accidētis inſtinctus.Et
hoc idē hic ſancto ſpiritu loquēs propheta teſtat̄,dicēs: Deus iudex iuſtus,for *Pſal. 7*
tis & magnanimus,nūquid iraſcet̄ per ſingulos dies? Niſi cōuerſi fueritis, gla-
dium ſuū uibrauit,& arcū ſuum tetendit,& parauit illum:Et in eo parauit uaſa
mortis,ſagittas ſuas arſuris operatus eſt. Non ergo ad iram magnanimus de-
mutatur,ſed potens iudex pœnam decreuit ad culpam.Nam non conuertenti
bus gladium uibrauit,& arcum tetēdit,& in eo parauit uaſa mortis, & ſagittas
ſuas arſuris operatus eſt.Operatus autem eſt non ad motum repētinæ iræ,quę
per cupiditatē ulciſcendi ſubito accenſa ſit:ſed operatus arſuris eſt,qui per im-
pœnitentem uolūtatem ipſi ſe conſtituent urendos.Et his qui non conuertun-
tur

tur, gladius uibratus eſt, non ex denoratione iræ promędus ad ſingulos, (neq; enim qui magnanimus eſt per dies ſingulos iraſcitur) ſed quia iudicium decreuit, gladius eius ex pœnæ conſtitutione iam promptus eſt. Ipſa autem pœnalis iudicij ſpiritualia miniſteria in gladio, arcu, ſagittisq; memorantur, quia præparata habentur arſuris. Non ex motu iræ temporariæ præparantur, ſed ea ex decreti conſtitutione temperatiſſima deus bonitatis ſuæ ęquabilitate moderatus eſt: non occultam ſcilicet cõſtitutionis ipſius huius ſeueritatem & incognitam relinquendo, terroremq; eius denunciationibus præmonendo, & ipſam illam conſtitutam licet, longa tamen ad peccati pœnitentiam dilatione remorando. Atq; ideo poſteaquam fremuerant gentes, & adſtiterant reges, poſteaquã inania meditantes populi in unum conuenerant aduerſus dominum Chriſtumq; eius, & poſteaquam irriſi ſubſannatiq; ſunt, ſubiectum eſt: Tunc loquetur ad eos in ira ſua, & in indignatione ſua conturbabit eos.) Qualiter autem loqui ſemper in ira ſua dominus ſolitus ſit, unum propheticæ doctrinæ grauiſſimum
Eſa. 1 & maximum afferemus exemplum, Eſaia dicẽte: Audite uerbum domini principes Sodomorum, attendite uerbum domini populus Gomorræ. Quò mihi multitudinem hoſtiarum ueſtrarum dicit dominus? plenus ſum. Holocauſta arietum, & adipem agnorum, & ſanguinem taurorum & hircorum nolo. Nec ſi ueniatis apparere in conſpectu meo, quis enim exquiſiuit hæc de manibus ueſtris? Calcare aulam meam non apponetis. Si afferatis ſimilaginẽ uanum eſt: thymiama abominatio eſt mihi. Neomenias & ſabbata ueſtra, & diem magnũ non ſuſtineo. Ieiunia & ferias & Neomenias ueſtras & feſtiuitates odit anima mea. Facti enim mihi eſtis in abundantiam, iam nõ ſuſtineo peccata ueſtra. Et ſi extendatis manus, auertam oculos meos à uobis: & ſi multiplicetis precem, non exaudiam uos: manus enim ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. Et hæc quidem atrocia & plena iræ, principes Sodomorũ generoſam Abrahæ familiam nuncupari, populum Gomorræ, electum in hæreditatem Iſrael dici, improbabiles eſſe hoſtias, abominabiles ſolennitates, pertæſa ieiunia, auertendi ab cõſpectu adeuntium oculi, obſtruendæ ab auditu precantium aures, quia manus ſanguine plenę ſunt. Quid hac comminatione grauius? Quid his minis ſeuerius? Sed uideamus qualiter in ira ſua deus loquatur. Sequitur enim poſteaquã dictum eſt, manus ueſtræ ſanguine plenæ ſunt: Lauamini, mũdi eſtote: auferte nequitias ab animis ueſtris, à conſpectu oculorum meorum. Diſcite bonum facere, exquirite iudicium, liberate iniuriam accipientem, iudicate orphano, & iuſtificate uiduam: & uenite arguamur, dicit dominus. Et ſi fuerint delicta ueſtra ſicut phœnicium, ut niuem dealbabo: ſi autem fuerint ut coccum, ut lanam candidam efficiam. Et ſi uolueritis & exaudieritis me, quæ bona ſunt terræ manducabitis: quod ſi nolueritis, neq; audiueritis me, gladius uos comedet. Os enim domini locutum eſt. Sequitur terrorem benignitas: & quibus iam ultio criminis debita eſt, his adhuc ſupereſt pœnitentis conſcientiæ beata cõfeſſio. Nõ enim ſtatim deus in ira ſua perimit, ſed loquitur: & diſſimulata adhuc pœna tantum in indignatione perturbat. Qui enim ut coccum et phœniciũ erant, redundanti in manus ſanguine decolores: in niuem dealbeſcent, eruntq; ueſte beati uelleris candidati. Et hæc quidem ex autoritate teſtamenti ueteris præſumpta ſunt: uideamus an etiam in nouo dei ira talis eſſe intelligatur, ut ſaluet. Nanq; Ioannes eos quos eſſe nationem uiperarum ob maliciam paternæ in ſe
Matth. 3 impietatis exprobrat, ita ad ſalutem monet: Facite dignum fructum pœniten-
Matth. 11 tiæ. Et rurſum ipſe dominus: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego uos reficiam. Frementibus autem aduerſus ſe, & nõ tantum in paſſione

ſione,ſed etiam poſt paſſionē,non dico in unum conuenientibus,ſed perſecutionem eccleſiæ,apoſtolorū fugam,cædes martyrum ſpirantibus, deus ſic loquitur iratus:Saule Saule,quid me perſequeris? Ait aūt:Quis es domine? Dominus uero:Ego ſum Ieſus Nazarenus,quem tu perſequeris. At ille tremēs & pauens in eo quod ſibi acciderat,dixit:Domine,quid me uis facere? Sic loquitur iratus,ſic in indignatione conturbat:cū quibus ob meritum impietatis pœna decreta eſt,ipſis per ammonitionē deſinēdi,metus & terror affertur. Sed ne ipſam quidem principalem & maximam loquendi in ira & indignatione conturbandi prædicationem,prætermiſit propheta. Nanq; poſt id quod ait:Tunc loquetur ad eos in ira ſua,& in indignatione ſua cōturbabit eos: ut oſtenderet qui ille iræ ſermo eſſet,& quæ ex eo conturbatio gigneretur,adiecit: Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, annuncians præceptū eius.Dominus dixit ad me:filius meus es tu, ego hodie genui te.Poſce à me,& dabo tibi gentes hæreditatem tuam,& poſſeſſionē tuam terminos terræ.Reges eos in uirga ferrea,tanquam uas figuli confringes eos.)Iratus loquens atq; in indignatione perturbans,& iraſcēdi modū temperat & loquendi. Nam neq; iram diſſimulat poteſtate prælata,neq; à bonitate ſua excidit terrore præmiſſo:ut ad pietatē nos metus eius,cuius poteſtas eſſet demōſtrata reuocaret. Cōturbantur ergo frementes & uana meditantes:cum regem ſciunt, cum filium dei audiunt,cum poſſeſſorē eum finium terræ, & hæredē eſſe gentium diſcunt,cum regendi ius in uirga ferrea eius eſſe cognoſcunt, cum modo ac facilitate uaſis figuli comminuendos populos intelligunt. Sic loquitur iratus,ſic cōturbat indignans:non puniens admiſſam impietatē, ſed impœnitentem ad pœnitentiæ confeſſionem cōmemoratę poteſtatis terrore perturbans. Quanquam uero per ſpiritum prophetiæ pro gerendis geſta memorātis (quia ſolitus ſit non per ambiguam prouidentiam gerendorum deus futura pro prę teritis ſignificare)abſolute intelligi poſſit,omnia hæc ex perſona unigeniti filij dei domini noſtri Ieſu Chriſti dicta eſſe,& infidelitas maxima ſit,trepidū ad hæc ſenſum ambiguæ opinionis afferre:tamen etiam euangelicis atq; apoſtolicis doctrinis oſtendendum eſt,nihil eorum prophetam quæ gerēda prædicandaq; eſſent non antea propheta ſſe,maxime cū non exiguus ignorantibus atq; ſimplicibus error oriatur in eo quod dictū eſt:Ego hodie genui te. Cum enim ante tempora unigenitus dei filius maneat, nec cōueniens nec conſonans eſſe intelligitur,ut in die genitus ſit:cū dies omnis in tempore ſit.Tempora enim ſecundum præſcriptam nobis à Moſe cognitionē in hunc ſuum motum atq; curſum ab origine ſeculi & conſtitutione dimenſa ſunt,cū per momenta & horas & menſes,& annum reuolubili in ſe ſucceſſione diſcreta ſunt:inſtitutumq; eſt tempus ex tempore, quia omnia tēpora mutua temporū ſubſtitutio & gignit & terminat.Atq; ob id dies in tempore eſt:per quē tempus uniuerſum & inchoatum deſinit,& deſinens inchoatur. Vnigenitus uero dei filius, ut dei uerbum eſt,ita & deus erat uerbū, non cū temporibus eſt, ſed ante tempora: non in aliquo,ſed ante omnia eſt.Erat enim cum tempora facta ſunt, quippe qui ea fecerit.Erat ergo ſemper.Non enim eſt definitus in tempore,non ſubiectus in numerū,ſed per quē eſt eorū omniū,quæ & ſunt & eſſe dici poſſunt,origo:ipſe ille ex infinitæ æternitatis ſuæ ortu,ut ab ęterno genitus eſt perſiſtit. Vt igitū dicti prophetici,quo ait:Ego hodie genui te,ratio poſſit intelligi,adhibenda nobis eſt euangelica & apoſtolica atq; prophetica autoritas: ut uel prophetā de Apoſtolo, uel Apoſtolum de propheta intelligamus. Tenendus autem idem euangelicorum dictorum ordo, qui pſalmi eſt:Nam idem primus eſt. Ego autem

tem cõſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montẽ ſanctũ eius. Et neſcio cui Chriſtum regem eſſe ambigere ſit tutũ, latrone hoc ipſo in crucis paſſione profiten
Luc. 23 te: Memento mei domine, cum ueneris in regnũ tuum. Sed non ſufficit cõfeſſio latronis regẽ ipſum profitentis. Teſtantur etiam adoraturi Magi cũ interro
Matth. 2 gant: Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorum? Teſtatur & Pilatus interrogans: Tu
Matth. 27 es rex Iudæorum? Profitetur & dominus reſpondens: Tu dixiſti. Nõ negat in-
Io. 18 terrogatus, nec gloriatur humiliandus ad mortẽ, cum non ſit niſi ex reſponſione confeſſio: ita neq; ſe prætulit profeſſionis autorem, neq; interrogatæ cognitionis ueritatẽ inuidit. Sed non ſufficit reſpondiſſe q rex ſit: audiamus etiam illud, & qui ſit iſte qui rex eſt. Princeps nanq; ſacerdotum etiam cũ ſacramento
Matth. 26 interrogat, dicens: Adiuro te per deum uiuũ, ut dicas ſi tu es Chriſtus filius dei. Et dicit illi Ieſus: Tu dixiſti. Interrogatio nunc quoq; non improbatur, ſed & iactantia & gloriatio ſpontaneæ profeſsionis effugitur: quæſita tamen ueritas non negatur, Ac ſic uerecundia humilitatis & ueritatis confeſsio temperantur: ut ſit & in reſponſione officium, & in interrogatione cognitio. Sed expectandum eſt, qui tandem ſit reſponſionis huius profectus: quòd Chriſtus filius dei eſt. Nempe quod ſequitur ad id quod dictum eſt: Tu dixiſti: Verum dico uobis, amodo uidebitis filium hominis ſedentẽ à dextris uirtutis dei, & uenietem in nubibus cœli. Qui filius hominis eſt, idem & filius dei eſt. Natura generoſitatis, in filij hominis aſſumptione nõ deperit: Nam nõ idcirco non dei filius, quia & hominis eſt filius. Non enim diuinitatis ſit deceſſio, cũ humilitatis acceſſione, nec per conſortium infirmitatis cõtumeliam uirtus excipit: quippe cũ infirmitas honore ſit donata uirtutis, Nam hominis filius à dextris dei aſſidet, ueniens cum cœli nubibus contuendus. Quo dicto, prophetia conſummatur illa
Pſal. 107 quæ dixit: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. Hic ergo rex ſuper Sion montem ſanctum dei conſtitutus eſt, præceptũ domini annuncians. Non ſuper illum utiq; terrenæ ciuitatis montem, comploratæ ſcilicet & homicidæ & parricidæ Hieruſalem: ſed Hieruſalem eius quæ in cœlis eſt, quę mater eſt noſtra, quæ ciuitas regis magni eſt: cuius, ut exiſtimo, hodieq; incolæ ſunt in paſſione domini reſurgentes. Dei itaque præceptũ hic rex conſtitutus annunciat, ut uenturũ eum cũ cœli nubibus meminiſſent: aduerſus quem fremerẽt & conuenirent, ut per cognitionem diuini aduentus conturbati, ſuper contumelia illuſæ humilitatis corporeæ pœniterent. Tenet autem ordinem prophetiæ euangelica doctrina. Nam in eo ipſo dicti utriuſq; ratio continetur, huius ſcilicet dicti: Ego conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius, annuncians præceptum eius. Dominus dixit ad me: filius meus es tu, ego hodie genui te. Cum enim ait: Amodo uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis dei, tempus quo filius hominis qui & Chriſtus & dei filius, & cõſeſſu dei dignandus eſſet oſtendit: ut qui ante dei filius, tum quoque & hominis filius eſſet, ut id quod tum filius hominis eſt, ad perfectum dei filium, id eſt ad reſumendam indulgendamq; corpori ęternitatis ſuę gloriam per reſurrectionis potentiã gigneretur, quam gloriam à patre corporeus repoſcebat. Qui enim in forma dei erat, formam ſerui acceperat: & acceptæ huic formæ ſerui, gloriam dei in qua mãſit po
Io. 17 ſtulat, dicens: Pater glorifica me apud teipſum, ea claritate quam habui priuſquam mundus eſſet apud te. Non noua quærit, non aliena deſiderat, eſſe talis qualis fuerat poſtulat: ſed precatur id ſe quod antea erat eſſe, gigni ſcilicet ad id quod ſuum fuit. Nõ erat autẽ idipſum tunc totus quod ut fieret precabatur: fieri autẽ totus non aliud quàm quod fuerat poſtulabat. Sed cum ſit quod fuit,
&

& quod non erat eſt futurus:ad id quod fuerat,id quod totũ non erat quodam nouo ortu naſcebatur.Exordio ergo hic reſurrectionis ſuæ ad aſſumendã gloriam dies eſt:per quam ad id naſcitur,quod ante tempora erat.Sed naſcẽs ad id quod ante tempora fuit,id tamen in tempore naſcitur eſſe,quod non erat:atq; ideo filius hominis amodo aſsidens uirtutis dextris eſt uidendus, quia natura carnis poſt reſurrectionem glorificata,ad profectũ eius quam antea habuerat claritatis prouehebatur:cũ hominis filius conſeſſurus patri,& in immortalitatem corruptione carnis abſorpta,& in uiuentem tunc,& non moriturum amplius dei filium,naſceretur. Tenuit autem beatus Apoſtolus nouam hãc in eo temporariæ huius natiuitatis,diſcretã ab ea quæ ante tempora eſt generationem & ſubdiuiſam ſignificationem.Nam cum de beata illa,& nullis circũſcripta temporibus natiuitate dixiſſet,Primogenitus omnis creaturæ, quia in ipſo creata ſunt omia in cœlis & in terra,uiſibilia & inuiſibilia: primogenitũ quoq; etiam ex mortuis in reſurrectione commemorat,dicens poſtea. Primogenitus ex mortuis,ut fieret ipſe in omnibus primatũ habẽs.Naſcitur enim ad id quod non erat,cum tamen id fieret quod fuiſſet.Eſt enim primogenitus ex mortuis, qui erat primogenitus creaturæ:idcirco primogenitus ex mortuis,ut maneret primogenitus creaturæ.Idem enim eſt primogenitus ex mortuis, qui erat primogenitus creaturæ.Non nũc aliud eſt atq; ante fuit,quamuis etiam aliud ipſe fuerit ex alio:ſed id quod ex alio etiam aliud fuit,in idipſum tamen unde antea extitit aliud eſt renatum.Nam qui natus ex uirgine homo eſt,erat & tum filius dei: ſed qui filius hominis eſt,idem erat & dei filius. Natus autẽ rurſum ex baptiſmo,& tum dei filius: ut & in id ipſum & in aliud naſceretur. Scriptum eſt autem cũ aſcendiſſet ex aqua:Filius meus es tu,ego hodie genui te. Sed ſecundum generationem hominis renaſcentis, tum quoq; ipſe deo renaſcebatur in filiũ:profecto ut hominis filio,ita & dei in baptiſmate comparato.Sed id quod nunc in pſalmo eſt:Filius meus es tu, ego hodie genui te: non ad uirginis partum,neq; ad lauacri generationem, ſed ad primogenitum ex mortuis pertinere apoſtolica autoritas eſt.Nanq; in libro Actuum apoſtolorum ita dictum eſt: Noſq; uobis euangelizamus eam quæ ad patres facta eſt repromiſsio. Hanc deus expleuit filijs noſtris,ſuſcitans dominum noſtrum Ieſum. Sicut & in pſalmo primo ſcriptũ eſt:filius meus es tu, ego hodie genui te. Cũ ſuſcitauit eum à mortuis,amplius non regreſſurum in interitum.Vox ergo hæc dei patris ſecundum Apoſtolum in die reſurrectionis extitit: & uideamus an idipſum & euangelia ſic doceant.Nanq; dominus reſurgens tali ad apoſtolos uſus eſt uoce:Data eſt mihi poteſtas omnis,in cœlo & in terra.Euntes nunc docete omnes gẽtes,baptizantes eos in nomine patris,& filij,et ſpiritus ſancti. Reſurgẽs enim,in cœlo & in terra ius omne ſortitus eſt.In eo autẽ quod ait data eſt, popoſciſſe id quod accepit oſtẽdit.Sequitur enim: Poſce à me,et dabo tibi gẽtes hæreditatem tuam,& poſſeſſionẽ tuam terminos terræ.)Accepit ergo hæreditatem gentium quam popoſcit.Popoſcit enim cum ait: Pater,uenit hora, honorifica filiũ tuum, ut filius tuus honorificet te.Sicut dediſti illi poteſtatem omnis carnis,ut omni quod dediſti illi det uitam æternam. Et rurſum:Nõ pro his rogo tantum,ſed & pro illis qui credituri ſunt per uerbũ eorum in me.Hęc ergo hæreditas eius,ut omni carni det uitam æternam,ut omnes gentes baptizatæ atq; doctæ regenerentur in uitam:non iam ſecundum illam diuinã Moyſi cantionem angelorum dominatui dedicatæ,neq; ſecundum eorundem numerum diuiſæ:ſed in dominicam familiam ſuſceptæ,& in domeſticos dei deputatæ, & ex iniuſto atq; peruerſo iure dominatuũ in regnum æternum diui-

Coloſſ. 1 — Act. 13 — Matth. 28 — Io. 17

numq; tranſlatæ. Neq; enim adhuc tantum portio domini Iſrael, neq; funicu-
lus hæreditatis eius Iacob: ſed gentes omnes ſecundum numerum angelorum
ante diuiſæ, nunc iam unus atq; unius omnis hæc uniuerſitas gentium dei po-
pulus eſt: & ęterna hęc omnium ex mortuis reſurgentiũ, primogeniti huius ex
mortuis æterni hæredis hæreditas. In eo aũt quod adiectũ eſt: & poſſeſſionem
tuam terminos terræ, non eſt exiſtimandum quòd id ipſum repetitus ſermo ſi-
gnificet: tanquam illi ſola gentium terras inhabitantium donata poſſeſſio ſit.
Nõ enim ait: & poſſeſſionem tuam uſq; ad terminos terræ, ſed terminos terrę.
Ab eo autem quod terminatur, id quod terminat differt. Neq; id ipſum eſt fini
tum eſſe atq; finire: neq; unum eſt, modum ſumere, atq; moderari: quorum ali-
ud interius modum accipit, aliud exterius quodam ambitu ſuo obiectuq; mo-
deratur. Nõ enim ita in profundum demerſa eſt terra, aut in latitudinem exten
ſa, aut prolata in altum eſt: ut non undiq; ſecus, aut circumfuſæ, aut ſubiacentis
ſibi naturæ contineatur obiectu. Hanc enim infernæ uaſtitudinis demerſa &
immenſa abyſſus ſuſtẽtat: hanc circũfuſi & ſuperni aeris ſpiritus inumbrat atq;
Pſal. 23 ambit. Quod autẽ ſubiecta ſibi abyſſo ſuſpẽſa ſit, propheta teſtatur dicens: Ipſe
Pſal. 135 ſuper maria fundauit eam, & ſuper flumina pręparauit illam. Et rurſum. Qui fir
mauit terram ſuper aquas. Et hanc immenſam atq; infinitã uaſtitatẽ, abyſſum
Ionæ 2 ſcriptura ſolita eſt nũcupare, cum Iona intra cetũ orante dicitur: Abyſſus mul-
ta circumfudit me. Atq; hæc quidem infinita immenſitas quæ ſecundũ uerbi
proprietatem in abyſſo ſignificari intelligitur, ſpiritualis & diuinæ ſubſtantiæ
Rom. 11 eſt circumſcripta uirtute: ſecundum illud apoſtoli, Quoniam omnia in ipſo &
per ipſum, ipſi gloria in ſecula ſeculorũ. Eſſe autem huius infernæ regionis ua-
ſtæq; abyſſi incolas plures, beati Ioãnis Apocalypſi docemur: cum nullus, neq;
in cœlo, neq; ſuper terrã, neq; infra terram obſignatũ librum dignus eſt reper-
tus aperire. Non utiq; de mortuis & in terram ſepultis ſignificare intelligitur:
cum ad tertij incolatus demonſtrationem, non qui intra terram, ſed qui infra
terram, neq; qui mortui ſunt, ſed qui uiuunt, nullum in ſe reſignãdi libri habue
rint autorem. Cum ergo poſſeſſio terræ finium domino donatur: non tam ter-
ra donatur, quàm ea quibus terra finitur. Terræ enim terminos quibus terra ip
ſa determinatur, accepit. Cuius rei ſacramentum omne beatus apoſtolus Pau-
Phil. 2 lus (quippe cuius ore Chriſtus de ſe eſt locutus) expoſuit dicẽs: Qui cum in for
ma dei eſſet, nõ rapinam exiſtimauit ſe eſſe ęqualem deo, ſed ſe exinaniuit for-
mam ſerui accipiens, in ſimilitudine hominis cõſtitutus, & habitu repertus ut
homo, humiliauit ſe factus obediens uſq; ad mortem, mortẽ autem crucis: pro
pter quod & deus illum exaltauit, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne
nomen, ut in nomine Ieſu omne genu curuetur, cœleſtiũ, terreſtrium & infer-
norum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt
dei patris. In forma itaq; dei manens, formam ſerui accepit, ſcilicet ex deo ho-
mo natus: & poſt mortẽ crucis in nomen quod eſt ſuper omne nomen exalta-
tur. In deũ nanq;, quia nullum ultra deũ nomen eſt, prouehitur: eiq; hoc peten-
ti, id eſt, ut eſſet quod fuerat ante, donatur. Formam enim ſerui in forma dei ma
nens ſumpſerat. Accepit deinde poſſeſſionẽ finium terræ, id eſt, ut in nomine
Hoc ſubolet Ieſu omne genu flectaĩ, cœleſtium, terreſtrium & infernorũ: & omnis lingua
Origeniacum confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Nõ terrena ſola, ſed ſu-
quiddã: Nam perna etiam infernaq; donantur, & ea quibus terra cõcluditur: & in gloria dei
in hoc opere patris hodie genitus naſcitur, id eſt, in manẽte ante dei forma per præmiũ mor
Origenem ſe tis formæ ſeruilis adſumptio honeſtaĩ. Fitq; ſub tempore noua, nec tamen inu-
quutus eſt Hi ſitata natiuitas: cũ ad reſumẽdam gloriã dei patris qui ex forma dei forma ſerui
larius
erat

erat, primogenitus ex mortuis naſceretur. Sequitur deinde: Reges eos in uirga ferrea, tanquam uas figuli confringes eos.) Multis aut male opinātibus, aut uirtutem & proprietatem dictorum diuinorum ignorantibus, aduerſa hęc eſſe bonitati dei uidentur: ut gentes quas filius dei in poſſeſſionem popoſcit, & in hæreditatem accepit, terrore uirgæ ferreæ regat, & modo uaſis figuli confringat. Neq; enim boni cuiuſquam eſt dare & accipere perdenda. Et qui mauult peccatorum pœnitentiam quàm mortem, non exiſtimatur ſecundū promiſſionem naturæ ſuæ eſſe facturus, ſi uirga ferrea confringat, quos dari ſibi in hæreditatem popoſcit. Et primum ne quis temerariæ huic & impiæ præſumptioni locus pateat: proprietates ipſæ uerborū in Romanam linguam translatorū cognoſcendæ ſunt. Nanq; id quod nobiſcum eſt, reges eos in uirga ferrea, quanquam ipſum, reges, non tyrānicum, neq; iniuſtum ſit, ſed ex æquitatis ac moderationis arbitrio regimen rationale demonſtret: tamen molliorē adhuc regentis affectum proprietas Græca ſignificat. Quod enim nobiſcum eſt, reges eos, cū illis eſt ποιμανεῖς αὐτοὺς, id eſt paſtoraliter reges: regēdi ſcilicet eos curā affectu paſtoris habiturus. Ipſe eſt enim paſtor bonus, cuius nos oues ſumus: pro quibus animam ſuam poſuit. Ne autem ius tyrannicum ſignificari arbitremur in uirga: quæ in uirgæ nuncupatione proprietas ſit, ex nouo & ueteri teſtamento noſcendum eſt. Beatus Paulus ad Corinthios ſcribens, quos tum ex multis peccatis ad pœnitētiam moderata atq; utili adhortatione reuocabat, ait: Quid uultis? in uirga ueniam ad uos, an in charitate & ſpiritu manſuetudinis? Nunquid Paulo ius prętorium erat, ut uirga cōminaretur, & cum officio lictoris ad eccleſiam Chriſti adeſſet? Non utiq; ita opinandum eſt, ſed quia omnis dei ſermo quo ex errore in ueritatem dei retrahimur, quo per cōminationem terroremq; iudicij ad innocentis & ſanctę uitę uiam regimur, uirga eſt nuncupatus: per quam intra diſciplinam diuini metus cohibiti, moderati ac prudentis recto ris monitu cohercemur: Beatus apoſtolus conditionē eligendi aduētus ſui his quos monuerat adiecit: utrum mallet eum in ſeueritate doctrinæ atq; obiurgationis adeſſe, an in ſpiritu lenitatis. Quod utrumq; ſecundum modeſtiæ tenorē erat neceſſarium: ut obedientibus lenior, inſolentibus uero ſeuerior adueniret. Et hoc quidem ex noui teſtamenti autoritate præſumptum eſt. Hanc autē uerbi doctrinam uirgam nuncupari ex ueteri ita cognitū eſt, cum dicitur: Virga directionis, uirga regni tui: quia hæc quidem eſt uirga directionis, qua per doctrinam in æquam uiam utilemq; dirigimur. Et quæ uirga regni eſt, neceſſe eſt ipſa illa doctrina ſit regni. Ipſum aūt dominum noſtrum ob doctrinæ ſuæ utilem ac moderatam prædicationē uirgam nuncupatum ita accepimus, dicente Eſaia: Exiet, inquit, uirga de radice Ieſſe. Ac ne tyrannicam in eo ſeueritatē per uirgæ nuncupationem auderet quiſquam opinari, continuo propheticus ſermo adiecit: Et flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eū ſpiritus domini: ut uirgæ ſeueritatē floris ſuauitas tēperaret, cum unicuiq; noſtrū doctrinæ terror regimē perfectæ beatitudinis ammoneret. In hac ergo uirga reget datas ſibi gentes: nō corruptibili, nō caduca, nō fragili, ſed ferrea, id eſt, ualidiſſima, & pro naturæ ſuæ ſoliditate firmiſſima. Hac ergo uirga ferrea reget, ita ut confringat & conterat. Iam magis hoc ſecundū Septuaginta trāslatores Græcitatis proprietas enunciat, Ita em̄ ſcriptū eſt, ὡς σκεῦος κεραμέως συντρίψεις αὐτούς. Sed ſiue cōterat, ſiue cōfringat, nō idcirco exiſtimādus eſt hęreditatē poſcere, ut eā ad perdendū atq; abolendū cōfringat & cōterat: quippe cui cor cōtribulatū ſacrificiū ſit optimū. Cōtritio ergo illa ſiue cōfractio, eſt quę in nobis corporeas uoluptates & ſecularium uitiorum incentiua comminuit, dignoſq; nos dignatione do

1. Cor. 4

Virga apoſtolica, ſermo euāgelicus

Eſa. 11

Pſal. 50 mini præſtabit, ſecundum dictum prophetæ: Cor cõtritum & humiliatũ deus
nõ ſpernet. Cõparata autem uaſis figuli confractio, quãtam abſolutionẽ intel-
ligentiæ huius impartitur. Nõ enim ſine cauſa quos in hæreditatem popoſcit
uirga ferrea regens tanquã uas figuli confringet: niſi quòd cõparationis exem
plo fragmenti iſtiuſmodi damnũ proficere in reſtaurationem eiuſdem uaſis o-
ſtendit. Qualis autẽ à deo ſecundũ uas figuli noſtra confractio ſit, idem docuit
per Hieremiam prophetam, dicens: Surge, & deſcende in domum figuli, & ibi
audies uerba mea. Et deſcendi in domũ figuli: & ecce ipſe faciebat opus ſuper
lapides. Et cecidit uas quod faciebat in manibus eius: & iterum fecit uas aliud
ſecundũ quod placuit in cõſpectu eius ut faceret. Et factũ eſt uerbum domini
ad me dicẽs: Si ſecundũ figulum hunc nõ poſſum facere uos domus Iſrael? Ec-
ce ſicut lutũ figuli uos eſtis in manib. meis. In ſumma loquar ſuper gentẽ & ſu-
per regnum, ut feriam eos & perdam, & ſi cõuerſa fuerit gens illa à malis ſuis,
pœnitebo de malis quæ cogitabã facere illis. Et in ſumma, loquar ſuper gentẽ
& regnũ, ut reædificem & plantẽ. Et facient mala ante me, ut ne audiãt uocem
meam, & pœnitebo de bonis quæ locutus ſum facere illis. Sic petitas atq; ob-
tentas hæreditatis ſuæ gẽtes deus cõfringet & cõteret, ut reformet: confringit
enim deus in omnibus omnes inexplebiles cupiditates, & illecebroſas laſciui-
as, & feruẽtes iras, & inanes ſuperſtitiones, & tumẽtes faſtus, & impias opinio
nes. Reformat autẽ nos ad rationabilem uitæ uſum, cõtemptu pecuniæ, luxus
pudore, iræ moderatione, ueri ſciẽtia, cõmunione uiuendi, religionis officijs:
cum per doctrinæ regimen terroreq; iudicij in has uirtutes poſt uitia illa reui-
uiſcimus. Nõ enim ait: Tanquã uas cõfringes eos, ne per teſtæ fragmentũ irre-
formabile uas poſſet intelligi: ſed ait, uas figuli, quod in ipſa artificis molitione
uas fieret, ut ſecundũ prælatũ exemplum prõpta eſſet cõfracti eiuſdẽ uaſis ex
artificis uolũtate reparatio. Sed hoc irrationabilis materiæ uas etiã ſub alia in-
telligentia ad rationẽ humanæ uolũtatis aptũ eſt, homines quidẽ per hæc uitia
ſua cadere: ſed ſi in his pœniterent, id eſt, ſi ab his deſinerent, ſe quoq; deus in
his quæ ad pœnam cauſa huius cõſtituerit pœnitere. Non q hic motus mentis
ſecũdum humanam naturam in deum caderet: ſed quia hominis geſtorũ pœni
tentia modus eſt gerendorũ. Pœnitentiã quoq; ſuam deus memorat ad pœnã:
quia puniri deſinerent qui eſſe impij deſtitiſſent. Vt ergo figulo prõptum eſt,
amiſſum uas ad eandem, uel quam uolet ſpeciem reformare: ita deo facile eſt,
poſt uitiorũ caſus uolẽtes ſe erigi, per doctrinæ ſuæ inſtitutionem ad pietatem
ex impietate reparare. Sed & illa tanquã uas figuli non ignorãda cõfractio eſt:
tum cum his corporibus diſſolutis, & caſu mortis cõfractis pro uolũtate artifi-
cis reſtauratio afferet̃. Quod utrũq; propheticus ſermo ſignificaſſe eodẽ dicto
uidet̃. Nam cum pœnitẽtiam utilem in his quæ ante agebantur oſtendit: præ-
ſentis huius uitæ & corporalis ex uitijs in uirtutẽ nouam quaſi inſtaurationem
docet eſſe oportere, ira in eos dei ſicuti criminum uoluntate ceſſante. Et quan
quã id ex figuli cõparatione protulerit, tamẽ cum de eodẽ figulo ait: Et ipſe fe
cit uas aliud ſecundũ quod placuit in conſpectu eius, ſignificari etiam intelli-
gitur illa, quæ ſecundum dei uoluntatẽ reſurgentiũ corporũ inſtauratio eſt fu-
tura. Prout enim ei placet, & cõſpectu eius dignũ eſt, cõfracta reparabit, nõ ex
alia aliqua, ſed ex ueteri atq; ipſa originis ſuæ materie ſpeciẽ illis cõplaciti ſibi
decoris impartiẽs: ut corruptibiliũ corporũ in incorruptionis gloriam reſurre
ctio, nõ interitu naturã perimat, ſed qualitatẽ conditione demutet. Non enim
1.Cor. 15 aliud corpus, quamuis in aliud reſurget, Apoſtolo dicẽte: Seminatur in corru-
ptelam, reſurget in incorruptionem: ſeminatur in ignominiam, reſurget in glo
riam

riam:ſeminatur in infirmitatem,reſurget in uirtutem:ſeminatur corpus anima
le,reſurget ſpirituale.Fit ergo demutatio, ſed non affertur abolitio. Et cum id
quod fuit,in id quod non fuit ſurgit:non amiſit originem,ſed profecit ad hono
rem.Confringi itaq; nos tanquã uas figuli,uel nunc,uel tunc gaudeamus:ut &
nunc modo figuli uaſis commortui & conſepulti domino in baptiſmate in no
uitate uitæ ambulemus. Et in nouum hominem depoſito uetere renaſcamur:
uţ tunc per hunc nouæ natiuitatis profectum, in beatam illam ac deo placen-
tem iteratæ reparationis noſtræ ſpeciem reformemur. Cuius boni non igna-
rus propheta,poſt hæc hortatur & dicit: Et nunc reges intelligite, erudimi
ni qui iudicatis terram.Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore:
Apprehendite diſciplinam,ne fortè iraſcatur dominus,& pereatis de uia iuſta.
Cum exarſerit in breui ira eius,beati omnes qui confidunt in eum.) Doctrinæ
hic ordo utiliſſimus eſt, ut eorum in quæ nos adhortatur, beatitudinem co-
gnitam præſtet:quia difficile ſit animum ac ſpem ad ignorata protendere. Vo
lens igitur propheta ad eorum nos quæ ſuperius commemorauerat,intelligen
tiam cohortari: intelligentiæ ipſius honorem ante memorauit,dicẽs:Et nunc
reges intelligite, eos ſcilicet qui intellecturi eſſent, reges eſſe demonſtrans.
Sed quærendum eſt,quos reges ad intelligentiã prophetiæ huius adhortatio-
nis admoneat:ne quiſquã forte eos ſignificari intelligat,quorũ nunc in corpo-
ra humana,& in bellorũ miniſteria,& in metu gentiũ,regnũ eſt.Non ſunt autẽ
hi æterni & beati apud deũ reges:quippe cũ ipſi iam mandatis dei excidant, & Luc. 4
diabolo in regnũ ſint deputati:dicente eo dẽ cũ dominũ tentaret. Et duxit illũ
diabolus in montẽ altiſſimũ:et oſtendit illi omnia regna orbis terrę,in momen
to tẽporis:Ait ad illũ diabolus. Tibi dabo poteſtatem hanc et gloriã eorũ,quia
mihi tradita ſunt. Alios aũt nobis reges euangelia demõſtrant, ſcilicet in quos
appropinquauit regnũ dei,qui regnans in ſe peccatũ deuicerint: qui ſui ipſius
corporis reges ſunr,dominatui ſuo uniuerſa uitiorũ incentiua ſubdentes: Hoc
enim in nobis eſt regnũ dei.Sic iterũ Chriſtus regnat in nobis,cũ per eorũ ipſi
dominium dominorũ in nos iure regnamus:ſecundũ quod dictum eſt. Nõ ue Luc. 17
nit regnũ dei cum obſeruatione:neq; dicẽt,ecce hic & ecce illic. Ecce enim re-
gnũ dei intra uos eſt. Huius rei beatus apoſtolus meminit, Corinthijs ſcribẽs.
Et utinam regnetis,ut & nos uobiſcum regnemus.Hoc itaq; regnũ dei eſt:ubi 1. Cor. 4
peccatum uincitur,ubi mors perimitur,ubi non regnat hoſtis. Mors enim re- Rom. 5
gnauit ab Adam uſq; ad Moyſen.Et Apoſtolus ait:Iam non regnat peccatũ in Rom. 6
uobis.Per hoc regnum dei regno peccati diſſoluto, ipſiſq; iam nobis regibus,
regno aduerſante ſublato:hoc erit regnum dei,cũ omnibus uitiorũ noſtrorum
aculeis contuſis,labes erit corporeę infirmitatis abſorpta.Hos itaq; reges pro-
pheta ad intelligendũ cohortatur:ut ſciant,aduerſus dominum et Chriſtũ eius
fremuiſſe gentes,& populos uana meditatos.Intelligant quoq; irridentẽ è cœ
lis,& in ira loquentem,& ſuper Sion montem ſanctũ regem conſtitutũ, præ-
cepta dei patris annunciantẽ: Cognoſcãtq; eum qui ſit genitus in filiũ:tempus
quoq; illud,quo qui tẽpora fecit,ſit in tẽpore genitus.Intelligãt in quo hæredi-
tatem gentiũ, & poſſeſſionẽ terræ finiũ poſtulauit. Nõ ignorent etiã quæ hæc
uirga ſit ferrea, qua regẽs eos,modo uaſis figuli cõfringat.Hęc enim intelligen
tes,ſacramentũ om̃e diuinæ uolũtatis agnoſcẽt: cũ per obedientiã pręceptorũ
hæredes dei,cohęredes aũt dñi noſtri Ieſu Chriſti erũt.Per id quod ęterno regi
cohæredes ſunt,id neceſſe eſt cõſequant̃, ut reges ſint. Teſtantibus itaq; euãge
lijs atq; apoſtolo de regibus: ſequẽs eſt ut cognoſcamus qui ſint iudices terræ,
quoſq; ut reges oporteat erudiri.Maxime cũ reges nudo tantũ noĩe,ſine regni

aliсuius deſignatione cognominet, ut eos ſuos atq; ſui eſſe reges doceret: iu-
dices autem terræ dicat. Differre uero iudicē atq; regē, ipſo uſu terrenæ cōſue-
tudinis cognoſcimus, quia non idem ſit regnare quod iudicare: quia regnum
dominatio ſit, iudicium uero ſit modus æquitatis. Sancti ergo quiq; intelligen
di ſunt eſſe iudices terræ: quorum uita atq; fides, infidelium iniquorumq́; iudi-
Matth. 12 cij uice ſit. Et hoc dominus in euangelio oſtendit dicens; Viri Niniuitę ſurgent
in iudicio, & iudicabunt generationem hanc: quia pœnitentiam egerūt in præ
dicatione Ionæ. Et ecce maior quàm Iona hic. Regina Auſtri ſurget in iudicio,
& iudicabit generationem hanc: quia uenit ab ultimis finibus obaudire ſapien
tiam Salomonis. Et ecce maior hic Salomone. Tales erunt iudices terræ: quo-
rum comparatio fidei ac timoris impœnitentes impioſq́; condemnet. Si e-
nim pœnitentia Niniuitarum ex Ionæ prædicatione ſuſcepta, fructum ade-
pta eſt pœnitendi: neceſſe eſt obediens eorum pœnitentia inſolentem horum
pœnitētiam iudicet. Aut regina Auſtri ex ultimis partibus terræ, deſideratam
Salomonis ſapientiam audiens, nónne infidelitatem & incuriam præſentium
auditione peregrina damnabit? cum tamen inobedientiæ iudicium differens
à Salomone atq; Iona Chriſtus autor adcumulet. Abſolute autem iuſtos eſſe
1. Cor. 6 iudices terræ apoſtolus demonſtrat dicens, An neſcitis, quia ſancti mundum
iudicabunt, & in uobis iudicabitur mundus? quum per meritum adeptæ bea-
titudinis, criminoſorum uitam ſanctitas comparata condemnet. Intelligentiæ
autē huius atq; eruditionis opus, continuo ſubiecit: Seruite domino in timo
re, & exultate ei cum tremore.) Non ſecurum patitur aut negligens eſſe ſerui-
tium: uult enim ſeruitutis officio admiſceri timorem. Vt enim metuentes ſer-
ui, diligentius dominis carnalibus ſeruiunt, quum uoluntatem ſollertioris ob-
ſequij metus obſequelæ admixtus eliciat: ita & deo ſeruientes, ſi timeant immi
nentem timorem, non negligentes in ea erunt quam ſuſceperint ſeruitutem.
Ac ne tyrannici terroris hic metus eſſe fidelium crederetur per id quod dixe-
rat: Seruite domino in timore, adiecit, Et exultate ei: ut metū ſeruitutis gaudij
exultatione temperaret, cum ipſe timor cauſam lætitiæ per conſcientiam ſerui
tij fidelis afferret. Porrò autem ne libertas gaudij fines cōgruæ moderationis
excederet, ita ſubdidit: Exultate in tremore, quia periculoſa ad obliuionem ti-
moris eſſet libera à tremore lætitia. Atq; ita hæc prophetici eloquij ratio ſerua
ta eſt: ut ſeruitutem timor detineret, timorem exultatio moderaretur, & exul-
tationem tremor conſequens contineret. Huius autem ſeruitij & timorē exul-
tantem, & exultationem trementem, docuit in eo quod ſequitur conſiſtere, di
cens: Apprehendite diſciplinam. Virtute uerbi ſignificationē impatiētis uelut
properæ ad id uoluntatis oſtendit, nō tam expetēdam, quàm apprehēdendam
potius diſciplinam docens: non tempore fidei in huius obediētiæ obſeruatio-
ne cōtentus, ſed ardorē ſpiritus in apprehendenda auiditate deſiderans. Sic in
Matth. 11 rapiēdo regno cœlorū raptore dominus delectatus, ait: A diebus autē Ioannis
regnū cœlorū uim patitur, & uim facientes diripiunt illud: quia cum regni cœ-
leſtis poſſeſſio Iſraeli prædicaretur, fides tamen gentiū poſſeſſionem hanc ſibi
Iſraeli diffidenti præriperet. Sic & beatus Paulus currit ut apprehēdat, dicens:
Phil. 3 Sequor aūt ut apprehendā, in quo & apprehēſus ſum. Non lento gradu prope
rat, neq; ocioſo ſequit̃ procurſu: apprehenſurus enim ſequitur. Et ſatis quidem
dixiſſe uideretur, ſi cōſequuturus ſequeret̃: ſed uim & ipſe afferre optat, & ap-
prehēdere properat, & modo exempli corporalis inuadere. Scit autē ſe eo ipſo
iam eſſe quod apprehendere properat apprehēſum. Si enim nos per corpora-
lem naturam deus naturæ ſuæ diffidētes homo genitus apprehēdit, factus ipſe
quod

quod ſumus:noſtrum eſt ad apprehendendũ nunc id quod eſt ipſe cõtendere,
ut in eam gloriam in quam naturam corporeæ huius corruptionis exemit,feſti
natio noſtra ſe miſceat: atq; ita apprehendemus id in quo fuimus apprehenſi,
ſi naturã dei conſequamur,deo ante naturã hominum cõſequente. Apprehen
denda itaq; diſciplina, & inuadenda eſt quodã amplexu & uinculo corporali:
ne elabatur aut excidat.Cauſam aũt diligentis huius amplexus ac uinculi pro-
pheta ſubiunxit, dicens: Apprehẽdite diſciplinam,ne quando iraſcatur domi
nus,& pereatis de uia iuſta.Cũ exarſerit in breui ira eius. Adeſt enim pœnæ di
es,qui exardeſcẽte ira domini ſignificari intelligit̃:in quo ſi non apprehenſam
à nobis diſciplinam tenebimus,perditi de uia iuſta erimus. Vnicuiq; enim rei
perit quicquid aufertur:& quod eſt,ei cui deeſt iam uidetur amiſſum. Nam ta-
metſi per naturã ſuam maneat,ei tamen cui abeſt non manet. Et idcirco de uia
iuſta impij pereunt,quia in ea nõ erunt. Pereũt aũt de uia iuſta, cũ exarſerit in
breui ira eius.Non moroſa hæc ira eſt,per quã de iuſta uia pereunt;ne quis ſibi
interim pœnæ lucro inter moras iudicij blandiat̃.In breui nanq; exardeſcit ira.
Excipit enim illos ſtatim ultor infernus:& decedẽtes de corpore ſi ita uixerint
cõfeſtim de uia iuſta peribũt.Teſtes nobis ſunt euãgelij diues & pauper: quo-
rum unũ angeli in ſedibus beatorum & in Abrahæ ſinu locauerunt, alium ſta-
tim pœnæ regio ſuſcepit.Adeo autẽ ſtatim pœna mortuum excepit, ut etiam
fratres eius adhuc in ſupernis manerent.Nihil illic dilationis aut moræ eſt. Iu-
dicij eñ dies,uel beatitudinis retributio eſt ęternę uel pœnæ.Tẽpus uero mor
tis habet interim unũquenq; ſuis legibus,dum ad iudiciũ unumquenq; aut A-
brahã reſeruat aut pœna:& iccirco copioſum hunc ſacramẽtis cœleſtibus pſal
mum ſic propheta cõcluſit: Beati omnes qui cõfidunt in eũ.)Non trepidam
ſpem neq; ambiguã,perfectio beatitudinis exigit.Cõfidentia ad id opus eſt fir
mæ opinionis ſcilicet,& indemutabili uolũtate:quia plus ſit cõfidere q; ſpera-
re. Confidendũ ergo eſt,ne nos à uia iuſta exardeſcens breui ira dei deperdat.
Fidelis enim eſt qui ait:Qui credit in me non iudicabit̃,ſed trãſiet de morte ad Io. 5
uitam:dominus noſter Ieſus Chriſtus,qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum.

In finem intellectus Dauid,cum uenit ad eum Doech Idumæus, &
nunciauit Sauli:uenit Dauid ad domum Achimelech. Pſal. LI

SVperſcriptio pſalmi ſolicitam expetendæ intelligentiæ poſtulat
diligẽtiam. Eſt enim in exordio eius ſtatim poſitum,in finem in-
tellectus.Hiſtoriam non ſui temporis pſalmus continere oſtendi
tur: cui præſcriptio tituli in finem eſt.Et cum in finem intelligen
tia ſit,non poteſt in eo alicuius alterius magis rei intelligentia eſ-
ſe quàm finis. Finis autem eſt, ut frequenter oſtendimus, quo cõcluduntur o-
mnia,cuius cauſa cætera ſunt: ad quem uniuerſa ſpei, rerũ, negociorũ opera fe
ſtinãt.Intelligentia ergo pſalmi in eo conſiſtit,ob quẽ ſunt omnia: extra quem
nihil eſt. Et quis iſte ſit, ſuperſcriptio ipſa quæ continere hiſtoriam exiſtima-
tur oſtendit. Eſt enim talis: In finem intellectus illi Dauid, cum uenit Doech
Idumæus, & annunciauit Sauli, & dixit ei: Venit Dauid in domum Achime
lech. Atq; ut abſolutius rationem ſuperſcriptionis conſequi poſſimus, ipſe re-
rum geſtarum ordo ſubdendus eſt.Doech præpoſitus erat mulorum Saul, qui Argumentũ
ad Saul ait: Vidi filium Ieſſe uenientem in Noba ad Achimelech filium Achi pſalmi
tob.Et interrogauit eum in domo, & manducare dedit illi, & gladium Goliæ
alienigenæ dedit ei. Quibus auditis, rex poteſtatem Doech ſacerdotum & ci-
uitatis dedit. Dehinc ſcriptura ſubiecit: Et circumiuit, inquit, Doech Idumæ
us, & tetigit ſacerdotes, & mortificauit in die illa octoginta & quinque, om-
nes

nes ferentes ephod, & Noba ciuitatem ſacerdotum deiecit in ore gladij. Hæc itaq; omnis geſtorum fides eſt: de qua tantum ad pſalmi titulum præſumptum eſt, quantum & ſacramento pſalmi, & propheticæ ſatisfaceret doctrinæ. Id enim ſolum in ſuperſcriptione eſt, cũ inquit: Venit Doech, & annunciauit Saul & dixit: Quia uenit Dauid in domũ Achimelech. Et neceſſario poſt quinquageſimũ pſalmũ (in quo peccatorũ remiſſio ſecundũ ſanctificati huius, quem in

In finem, quid ſibi uelit exordio pſalmorũ docuimus, numeri uirtutẽ continetur) pſalmus iſte tẽpore anterior, ordine poſterior collocatur: ut id quod in finem intellectus præſcribitur, perfectis undiq; & abſolutis ſacramentorũ generib. poſſet intelligi. Achimelech, interpretatione uerbi, fratris mei imperiũ ſignificat. Quod enim nobiſcum fratris mei imperiũ dicimus, id Hebræi Achimelech nuncupant. Cum ergo Sauli dicitur: Venit in domum Achimelech: illi inimico Dauid nunciatur, quod domũ ingreſſus ſit fratris imperij. Domus autem imperij fratris quæ ſit,

1. Pet. 2 Petrus apoſtolus docet, dicẽs: Et uos quaſi lapides uiui ædificamini in domos ſpiritales, ad ſacerdotium ſanctũ. Et infra: Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, genus ſanctum, plebs ad poſſidendũ. In hanc igitur ſpiritalem domum ædificandi in regale genus ſumus: ſi per ſpiritalem corporum ædificationem cõformes deo facti, genus perfici regale mereamur. Hanc ergo Achimelech domũ, id eſt, domum fraterni regni, Dauid ille uerus ſanctus ac iuſtus oriens ingreſſus eſt: factus ſcilicet noſtri corporis homo. Quæ domus fratris mei regnum eſt: quia in eiuſdem corporis gloria cohæredes ſumus regni eius, ipſo

Matth. 25 dicente: Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatũ uobis regnũ à conſtitutione mundi. Quòd autem fratres eius ſint, quorũ domum regiã fuerit ingreſſus: per prophetam teſtatur in pſalmo dicens, Annunciabo nomen tuũ fratribus meis, in medio eccleſiæ laudabo te. Conceſſa ergo ſecundũ præcedẽtem pſalmum peccatorũ remiſſione, uerbum caro factum habitat in nobis: qui & fratres, & domus ſpiritalis, & regale genus ſumus. Populus autem impius, & parricidalis, & proditor, qui in Doech ſignificat̃, regi ſuo, inimico ſcilicet Dauid, prodit quòd in domo Achimelech ſit: & hoc fit cum Pilato traditur, cũ homo crucifigendus offertur, cum repudiato rege regem ſuum Cæſarem confitetur: prodens quidem eum in domo eſſe Achimelech, ſed non intelligens eum in domo eſſe imperij fraterni, corpus ſcilicet in quo & ſanctorum eccleſia, quæ corpus eſt Chriſti, conformis conregnabit, ingreſſum, in qua & deſideratũ ſibi cibum ſumpſerit (Deſiderio enim mãducare paſcha deſiderauit) & ex qua Golię, id eſt, diaboli arma ſuſtulerit (Fortis enim ſpolia ipſe diripuit) poſt quod ab hoc eodem Doech, id eſt, populo proditore apoſtoli occiſi, eccleſiæ ſubuerſæ ſunt. Hic ergo titulus pſalmi, in finem intellectus, quia in Chriſto, qui Dauid oriens iuſtus rex & æternus & paſtor eſt, totius ſpei noſtræ conſummatio, & legis finis intelligitur eſſe: qui & ſecundũ pſalmi titulum & ordinẽ in ea corporis ſui domo proditus eſt, quę ei fraterni domus ſignificat̃ eſſe imperij. Quid gloriatur in malicia, potens iniquitate tota die?) Querelam facit propheta, gloriari eum in iniquitate tota die, qui in malicia potens ſit. Et hæc quidem gloria iniquitatis arguitur. Cæterum eſt gloria & expetẽda & confitenda, & affectu quodam exultãtis gaudij eloquẽda: quod utrunq; ſub ijſdem dictis alius pro-

Hiere. 9 pheta demõſtrat, dicẽs: Non glorieť ſapiens in ſapientia ſua, neq; fortis in fortitudine ſua, neq; diues in diuitijs ſuis: ſed qui gloriať, in domino glorietur. Vetitis enim primum improbabilis glorię cauſis, cauſam rurſum gloriæ cõpetentis

Gal. 6 oſtendit: quo exẽplo Apoſtolus ſcit, in nullo ſibi, niſi in uno tantũ eſſe gloriandum, cũ ait: Mihi autẽ abſit gloriari, niſi in cruce domini noſtri Ieſu Chriſti, per

quem

quem mihi mundus crucifixus eſt,& ego mundo.Non ergo gloria iſtiuſmodi,
ſed gloria iniquitatis offendit:& eius iniquitatis,quæ die tota ſit.Diem pro æ-
tate uel tempore hominis nuncupari ſolere meminimus,cũ dicitur: Diem ho- Hiere.17
minis nõ concupiui. Vel rurſum cum Abraham diem domini deſiderauit: uel
cum Apoſtolus ſatanæ tradit in interitũ carnis,ut ſpiritus ſaluus ſit in diem do-
mini.Nõ hunc diem ortu ſolis occaſuq; finitũ,ſed diem cõſtituti temporis uel
ętatis oſtendẽs.Potens ergo in malicia,gloriatur in iniquitate tota die. Sed ab-
ſolute intelligitur, in Doech perſona rationem querelæ huius non conuenire.
Quid enim potẽtiæ habebat mulorũ cuſtos,& ius in animalia uectionis regiæ Doech,mulio Saulis
ſortitus,ut tantũ nuncians Dauid domũ Achimelech ingreſſum? Nũquid tota
die in iniquitate gloriat̃? Verũ ſub perſona eius populus,cui omnis in iniqui-
tate ætas fuit,cui ex potentatu maliciæ gloria iniquitatis ipſius abũdauit,ſigni
ficari intelligendus eſt.Potens enim fuit cũ ſeruus uiſitabatur à domino,cũ pro
pter eum tot plagis percuſſa eſt Aegyptus,cum in trium dierum tenebris tene
bras ipſas lumine ſecum manente non ſenſit, cum Aegyptũ ipſam argento &
omni ornatu deſpoliatam cladi ſuæ reliquit, cum ſecundũ diei noctiſq; tẽpora
columna nunc nubila,nunc ignea uſus eſt, cum rubrum mare pedes tranſiuit,
cum angelorum cibo uixit,cum maieſtatem deſcendentis ad monrem dei ui-
dit,cum uocem de igne loquẽtis audiuit,cum regna multa bellis grauibus e-
uertit,cum Iordanem refluẽtem ut ſibi areret ſpectauit,cum prophetas habuit,
cum ſacerdotibus ad emundationem peccatorum, & redemptionem animæ
ſuæ uſus eſt,cũ obtinere regnum ſuum meruit. Sed in his omnibus cũ potens
eſſet,tamen in malicia ſua potẽs ſemper fuit:cum cepas & allia Aegypti & car
nes deſiderauit,cum ob uitiorũ conſuetudinem ſeruitutẽ impiam libertati piæ
prætulit,cum uitulũ adorauit, Moſi maledixit,deum abominatus eſt, filios ſu-
os dæmonũ hoſtias uouit, prophetas occidit,ipſum quoq; deum ac dominum
ſuum ſui cauſa natum hominem,proditum præſidi in crucem ſuſtulit.Ac ſic to
to uitæ ſuæ die in iniquitate glorians,cum potens eſſet, potens tamen in mali-
cia permanſit.Poſt hãc ergo de eo prophetici doloris querelam, iam in ipſum
ſermo cõuertitur:Iniuſtitiam cogitauit lingua tua. Linguæ humanæ officium
eſt,ut naturali impulſa ratione,motu uario,eodemq; moderato uocem in uer-
ba diſtinguat:extetq; per eam ex confuſo erumpentis ſpiritus ſono diſſonans
ad rerum intelligentiam ſermo.Et quamuis quidem hic eius ad id efficiendum
rationabilis motus ſit:tamen ipſa ſubdita potius eſſe rationi intelligitur, quàm
ſenſu rationis intelligens eſt. Quod uero caret ſenſu intelligentiæ, caret & ra-
tionis inſtinctu,caret & meditatione conſilij.Et quomodo recte à propheta di
ctum intelligitur,linguam iniuſtitiã cogitare,cum cogitatio ex rationabili ſen
ſu animæ uiuentis ineatur;lingua uero non ad naturam rationis ineundæ, ſed
ad miniſterium naturæ ſit rationabilis inſtituta? Sed dicti huius perfecti & pro
phetici autoritatẽ & alius propheta demonſtrat,dicens:In ore ſtultorũ cor eo-
rum eſt:quia nihil ex rationis conſilio tractantes,& cordis meditatione pẽden
tes,temerario tantum motu linguæ inconſultæ res fortuitas & inconditas elo-
quant̃.Atq; ideo in ore ſtultorũ cor eorũ eſt:quia nõ quod cogitauerint loquẽ
tur:ſed quod loquuti fuerint cogitabũt.Et hoc quidem de lingua ſtulti. At ue-
ro de lingua ſapiẽtis ita legimus:Lingua intelligentis meditabitur ſapientiam. Prou.10
Et rurſum:Lingua mea calamus ſcribæ uelociter ſcribentis. Quia intelligentis Pſal. 44
lingua ex meditatione ſapiẽtiæ ſit.Et eadẽ rurſum tanquã calamus ſcribẽtis,ni
hil incõpoſitũ,nihil incertũ agat:ſed his quæ aut cogitata aut lecta fuerint, ob-
temperãs celeriter ex ratione cõſilij obſecũdet.Et quia ex ratiõe naturę cogita
tis

tis potius famuletur lingua quàm cogitet: hæc lingua quæ iniuſticiam cogitauit, non naturę ſuæ uſa docetur eſſe officijs. Sequitur enim: Sicut nouacula acuta feciſti dolum. Nouacula ad nitorem uultus acuitur, ut abradens hirſutā atq; horrentē barbam faciem leuiget. Hæc ſi potius uulneret, dolum fecit: quippe cum præparata ad ornatū, miniſterium ſuum præbuerit ad uulnus. Lingua hęc ergo huius in malicia potentis iniquitatē cogitans, dolum fecit: id eſt, quā natura ad eloquēdas rationabiles cogitationes cōſulti cordis præparauerat, ipſa potius irrationabiles cogitat iniquitates. Populus enim qui in Doech ſignificari intelligendus eſt, ad magnificandū dei nomen electus, & ad celebrādas laudes ipſius præparatus, hunc inhonorat, hunc tradit, hunc quantum in ſe eſt, morte crucis perimit: & hoc linguæ ſuæ nouacula acuta per quā clamauit, crucifige, crucifige, conſummat. Dolum itaq; tanquā nouacula acuta iniquitatē cogitās fecit hæc lingua: & cuiuſmodi dolum, cōſequentia docent. Sequit̄ enim: Dilexiſti maliciam ſuper benignitatē, iniquitatem ſuper q̄ loqui iuſticiam. Doli huius crimē ex cōparatione fit grauius, cum malicia diligitur, bonitate neglecta: cū iniquitas agitur, prætermiſſo ſermone iuſticiæ. Hunc propenſę in maliciam dilectionis affectum dominus in euangelijs condemnat, dicēs: Hoc eſt autem
Io. 3 iudicium, quia lux uenit in hunc mundū, & dilexerunt homines magis tenebras q̄ lucem. Populus itaq; cui ad redemptionem peccatorum uerbum caro factum eſt, & deus homo natus eſt, ut per fidei iuſtificationē maledicto legis liber eſſet, dum in trāſgreſſione legis mauult ſeruire maledicto, ipſum illum deum ſuum tradidit: pœnam ſanguinis eius ut prætor eſſet innocens, in ſe ipſe ſuſcipiens. Et hæc agens, demutat naturæ ſuæ cōſuetudinem. Maliciam enim diligit ſuper benignitatē, & ex bonis amorē cōuertit in peſſima. Diligere quoq; iniuſticiā, ſuper quàm iuſtitiā loqui maluit. Tenuit uero ſecūdum Iudaicā conſuetudinem propheticus ſermo in ipſa ſermonū uirtute orationē, cum ait: Dilexiſti maliciā ſuper benignitatē, iniuſtitiam ſuper q̄ loqui iuſtitiā. Nam ubi ait: Dilexiſti maliciam ſuper benignitatē, nihil ultra q̄ dilectionem ipſam ex cōparatione cōdemnat. Vbi uero ait: Iniuſtitiam ſuper q̄ loqui iuſtitiam: ibi coarguit non iam prælati amoris affectū, ſed ipſum illud odium in loquendo dicēs: Super quàm loqui iuſtitiam. Poſſunt enim & ſolent Iudæi, licet non ament bonitatem, tamē eam uel loquendo ſimulare. At uero qui de domino noſtro Ieſu Chriſto, qui ſecundum beatū apoſtolum Paulum factus eſt nobis iuſtitia, & ſanctificatio, & redēptio, loqui nullo modo poſſunt: nō continent̄ ad aliquam ſermonis ſapientiā, ſi quando ex propheticis autoritatibus oſtenditur à nobis unigenitus deus, qui ante ſecula natus eſt in homine, & paſſus, & crucifixus, et mortuus. Tū enim omne de eo eloquiū euitant & fugiūt. Et ſi diſcedendi quoquā locus nullus ſit, ui quadā taciti doloris oppreſſi, aures manibus obſtruunt, & auditū ne in ſe penetret excludūt: bonitatem quidē tantum nō amantes, interdum tamen eam loquentes, cæterū iuſtitiam nec diligētes, quę Chriſtus eſt, nec loquentes. Interceſſio diapſalmæ, & ſi perſonę non attulerit conuerſionē, tamen ſenſus feciſſe intelligitur demutationē. Nam cum & eius cuius antea, & ad eum ad quem antea ſermo ſit, idem tamen ſermo aliud nunc quàm ante ſignificat. Et quidem ſuperiora querelis grauia fuerunt, adeo ut ex prophetæ dolore antequā edicerentur increpita ſint: cum iniuſtitiā lingua cogitat, cum tanquā nouacula acuta dolū efficit, cū malicia ſuper bonitatē diligit̄, & iniuſtitiæ ſuper iuſtitiā eloquiū eſt. Proptereaq; quædā quaſi prophetæ accuſatio apud deū præmiſſa eſt arguētis, cū dicitur: Quid gloriat̄ in malicia, potens iniquitate tota die? Et ne inanis querelæ dolor reperiretur, ipſa querelę cauſa ſubiecta

eſt. Hunc uero intercedente diapſalmate non præceſſit querela: ſed demonſtra
ra ante cauſa peccati grauiſſima, tum hæc damnationis eſt ſubiecta ſententia:
Dilexiſti om̃ia uerba præcipitationis, linguam doloſam: propterea deſtruet te
deus in finem, euellat & emigret te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de ter 7
ra uiuentium. Exemplo quo in Geneſi dictum legimus his uerbis: Quia feciſti Gen. 2
hoc, maledictus tu à terra. Et rurſum: Quia audiſti uocem mulieris tuæ. Sed &
ab Apoſtolo cum grauiſſima humanæ impietatis crimina percenſuiſſet, ita di-
ctum: Propter hoc tradidit eos in ſenſum reprobum. Ita & nunc, Dilexiſti uer- Rom. 1
ba præcipitationis, linguam doloſam, propterea deus deſtruet te in finem. Ver
bi uirtutem Latinus ſermo nõ tenuit. Quæ enim nobiſcum uerba præcipitatio
nis ſunt, ea à Græcis ῥήματα καταποντισμοῦ cõmemorata ſunt: quo dicto ſignifi
catur id quod nobiſcum præcipitatio eſt, cum illis eſſet demerſio in profundũ
maris. Poteſt autem ſecundum generalem ſenſum præcipitatio, nõ in mari tan-
tum, ſed ex editis aut ædium, aut rupium, aut quoruncunq; generum locis de-
cidentium caſus intelligi. Ergo ſecundum demõſtratam præcipitationis ratio-
nem, quia uerba præcipitationis Doech dilexerit, ſeueriſſimæ damnationi ſub
iectus eſt. Omnis etenim anima infidelis, in ſeculi huius tanq̃ maris profundo
naufraga, incerto motu uagoq; differtur, & diuerſarũ cupiditatũ æſtu mobilis
fluctuat, poteſtate diaboli ſeculum incolentis illiſa, & nulla ad reſiſtendum ob
nitendumq; ei ſubiectæ ſoliditatis firmitate conſiſtit: ex quo facile eſt, incenti-
uis circũagentiũ cupiditatũ pendulam uagamq; iactari. Quòd aũt ſeculi huius
motus atq; fluctus undantis maris ſit æſtibus comparatus, qui dominantis ſit
diaboli incolatus, ſecundum propheticam & allegoricã intelligentiã, pſalmus
centeſimus tertius ſub corporali tamen creaturarum ſignificatione demõſtrat:
Hoc mare magnum & ſpacioſum, illic ſerpentes, quorũ non eſt numerus. Ani-
malia puſilla & magna, illic naues pertranſibunt. Draco iſte quem formaſti ad
illudendum ei. Et rurſum in ſexageſimo octauo pſalmo: Veni in altitudinẽ ma
ris, & tẽpeſtas demerſit me. Vnigenitus itaq; dei filius, & dei uerbũ, & deus uer
bum, ad eruendos nos ex profundo ſeculi huius naufragio, doctrinæ ſuæ rete
(cui regnum cœlorum ſimile eſt) hæc uniuerſa piſcium genera extracturus, ab
impio populo proditur & inhonoratur: ſeſeq; populo confirmato ad illuden-
dum draconem ſocium ipſe demergit, & in hoc ſe profundũ ad incolatus eius
conſortium præcipitat. Sic & incredulus Moſi Aegyptiorum populus præci-
pitari demergiq; meruit, et impiam gentem refuſi in ſe maris fluctus abſorbuit,
præcipitationis uerba tum cum deo obſtitit diligentem. Quia ergo Iudæus po
pulus incredulus, & regem ſuum prodens, uerba præcipitij dilexit, dicens: Re- Ioan. 19
gem non habeo, niſi Cæſarem: deo rege neglecto, & rege homine confeſſo in
hoc ſe ſeculi profundum ipſe demerſit, ideo in finem deſtruitur (Vſq; in cõſum
mationem enim ſeculi regnum deſtructæ ciuitatis amiſit) & de tabernaculo e-
uulſus & tranſmigratus eſt: uagus nunc in toto orbe terrarum, & ubiq; peregri
nus, cõſummatis omnibus ſuis in domini paſſione peccatis. Quia præcipitatio
nis uerba dilexit, tabernaculo illo caret in quo prophetæ ſemper dei ſpiritu ple
ni fuerunt: in quo ſanctarum uirtutum tremendæ cõtemplationes & ſalutares
uiſiones extiterunt, in quo hoſtiarũ ad redemptionẽ animæ utiles oblationes,
in quo paſchæ agnus in clade Aegypti fideliũ cuſtos, & in liminũ ſanguine po-
tens ſignũ, in quo æmulę æternorũ tẽporũ tẽporarię feſtiuitates. Ab hoc itaq;
tabernaculo euulſi, his ſpiritaliũ donorũ honoribus carẽt. Euulſi aũt ſunt nõ ex
hoc terreno tantum habitaculo, ſed ex illo de quo dictum eſt: Releuabo taber- Amos 9
naculũ Dauid quod cecidit, ſanctũ illud ſcilicet & uenerabile nati ex uirgine

dei corpus & templum: in quo qui crediderit, tanquam cõſors dominicæ carnis habitabit. Omnis aũt infidelis à cognatione hac non crediti corporis, id eſt dei tabernaculo euelletur & emigrabitur, ſpiritalis huius tabernaculi indignus habi
Ioan. 15 taculo: quod ſignificare dominus intelligit, cũ ait: Ego ſum uitis uera, uos eſtis propagines, pater meus agricola eſt. Omnis propago in me non manens, neque ferens fructum: eradicabitur. Et omnem propaginem in me manentem, emundabit pater meus, ut fructum ampliorẽ ferat. Si qui igitur per fidem corporati dei manere in natura aſſumpti à deo corporis merebuntur, hi emundant in fructus æternos ex ſe afferendos: quia neceſſe eſt, ut naturam ueræ uitis propago intra uitem manens teneat. At uero qui incredulus nati in corpore dei fuerit, ſi & credens maneat, fructibus tamen fidei ſuæ careat, eradicabitur: aut ob infidelitatem, aut ob inutilitatem fructuũ negatorum. Natus enim ex uirgine dei filius, non tum primum dei filius eſt, cum filius hominis: ſed in filio dei & filius hominis, ut filius hominis eſſet dei filius, naturã in ſe uniuerſæ carnis aſſumpſit: per quam effectus uera uitis, genus in ſe uniuerſæ propaginis tenet. Si qua ergo propago infidelis aut infructuoſa eſt, eradicandã ipſa ſe præbet, per naturam quidem manens, ſed per infidelitatem ac inutilitatem euellitur. Ex hoc ergo tabernaculo tanquam ex uera uite hic impius Doech & euellitur & emigratur, manens per naturam & in tabernaculo & in uite, ſed per infidelitatem dignus euelli. Euulſus autem de tabernaculo, eradicabitur & de uiuentium terra. Qui enim nõ manebit in Chriſto, regni Chriſti incola non erit. Nõ erit aũt, non quod ſibi non patuerit incolatus (uniuerſis enim patet ut conſortes ſint corporis dei atque regni, quia uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, naturam ſcilicet in ſe totius humani generis aſſumens) ſed unuſquiſque pro merito & euellendum ſe de tabernaculo, & eradicandum de terra uiuentium præbet, non prohibitus in eſſe, qui per naturæ aſſumptionem incola ſit receptus: ſed eradicatur ob infidelitatis crimen, naturæ conſortio indignus exiſtens. Eradicatur ergo de uiuentium terra, quæ in beata regione ſanctis domino conregnantibus præparatur:
Mat. 5 cuius ipſe in euangelio meminit, dicens: Beati manſueti, quoniam ipſi hæredi-
Pſal. 114 tabunt terram. Et hic idem propheta: Et placebo domino, in regione uiuentiũ. A qua proditor populus eradicari meruit: poſtque deſtructus in finẽ à tabernaculo & emigratus eſt & euulſus. Viuorum aũt iccirco terra eſt: quia omnis fidelis
Mat. 22 in domino licet mortuus ſit, deo tamẽ uiuit, ut dictum eſt: Ego ſum deus Abraham, & deus Iſaac, & deus Iacob. Non eſt deus mortuorum ſed uiuorũ. Et rur-
Deu. 33 ſum per Iacob: Viuat Ruben, & nõ moriatur. Et illud: Iſmahel hic uiuat in conſpectu tuo. Sed & illud Apoſtoli, ſi ita tamen legenti uidebitur, quia duplicem
1. Theſ. 4 ſenſus ſignificationem habet: Et nos qui uiuimus, qui reſidui erimus, rapiemur cum nubibus obuiam domino in aera, & ſic ſemper cum domino erimus. Interceptio quidem corporum affert temporarium mortis occaſum: ſed lex cõſtituta moriendi, legem non adimit reſurgendi. Quia decernenti legem, lex non affert neceſſitatem: neque ſibi deus ius uiuificandi ademit, legem nobis decernendo moriendi. Mors aũt in eos tantum, in quos decreta legitime eſt. Viuunt aũt deo omnes, ex cuius lege ſunt mortui. Neque mors quæ nõ niſi per legem decernentis inualuit, poteſt per ſe in his inualeſcere, ne per decernentẽ renouãdæ uitæ legem demutabilis ſit lege uiuendi: cũ decernẽtis poteſtas conſtitutã ab exordio in Adam ſub conditione decreti uitæ legem demutauerit lege moriendi. Viuunt itaque ſancti quique & fideles deo. Nam cũ ſe deum eorũ qui mortui fuerant, id eſt, Abrahæ, Iſaac, & Iacob eſſe dicat, & cõtinuo teſtetur, nõ mortuorũ ſe ſed uiuorũ deum eſſe; docet per id eos qui iudicio humanæ opinionis mortui exiſti-

tui exiſtimentur, ſibi legem decernenti nõ mortuos eſſe, ſed uiuos. Interceſſio diapſalmæ, & ſi non perſonam, ſenſum tamen innouauit. Nam poſt prænunciatam Doech damnationem, ad quem tanquam ad præſentem fuit ſermo, nunc ad alterius expoſitionis ſignificationem ſe retulit prophetia: Videbunt iuſti & timebunt, & ridebunt ſuper eum, & dicent: Ecce homo qui nõ poſuit deum ad iutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarũ ſuarum, & præualuit in uanitate ſua.) Deſtructo Doech in finem, & euulſo de tabernaculo atque emigrato, & de terra uiuentium eradicato, ſancti quique neceſſe eſt metuant: cum uideant tot tantiſque diuinæ miſericordiæ auxilijs populũ adiutũ atque uſum, poſt ingentẽ illam et ultra humanas opes glorioſi regni dignitatẽ, maximũ de ſe ac ultimum humanę calamitatis exemplũ præbuiſſe. Quis enim memoria receſeat antiquas glorię eius & innumeras beatitudines, quas ſuperius pro parte memorauimus, cũ poſt Aegypti funera, itineri eorũ diuiſum mare ceſſit, cũ ardorẽ diei columna nubis inumbrauit, cũ noctis tenebras ignis columna diſcuſſit, cũ cœlum cibũ angelorũ præbuit, cum in fontẽ petra fluxit, cũ Iordanis refluxit, cum ciuitas maxima ad ſolum arcæ teſtamẽti circuitũ concidit, cũ ſol decurſu ſuo in hibitus diem diſtulit, & diuinæ legis ordo ex illo elementorũ cœleſtiũ indefeſſo imperturbatoque motu ad belli morã reſtitit: poſt illã deinde diuinæ maieſtatis & cõſpectus & auditus familiaritatẽ, conſumptos eos bellis, fame emortuos, & antea mortuorũ cadauerib. ad mortẽ famis paſtos, reliquos deinde in ſeruitutẽ redactos, exules eſſe, ubique degeneres, nuſquam cognitos, ſemper nouos, & demutatione incolatus ſemper ignobiles, ſemper alienos? Iam ſi ſpiritales quis oculos erigat, de quibus dñs ait: Eleuate oculos ueſtros, & uidete regiões, quia albæ ſunt ad meſſem: tum ſciat auulſos eſſe ex cõſortio corporis dei, ex illo beatitudinis regno, ex illo reſurrectionis honore, & eſſe ſine dei ſpiritu, ſine intelligentia prophetiæ, cõſtitutoſque gehẽnæ pabulũ, quos immortalis uermis comeſturus ſit, et inextinguibilis ignis crematurus: quorũ ſciat legiſlationẽ, quorum teſtamenta, quorum patres, ex quibus Chriſtus ſecundum carnẽ, qui eſt ſuper omnia deus. Quanto ergo has damnationes eorũ & præſentis & æternæ calamitatis, ſancti quique metu cõtuebuntur, quia punitorũ contemplatio ſit terribilis exẽplo. Videbunt ergo iuſti & timebunt: nihil tamẽ ſibi metuendũ in tanta horum calamitate intelligentes. Sed quia iuſti ſunt, licet timeant de exẽplo, tamen de fructu propriæ iuſtitiæ gaudebunt. Ridebunt enim ſuper eum, Ridentes & timẽtes, quia deo ſubditi ſunt, punitorũ ſeueritate terribili. Tẽperat ergo metum riſus: dum & metus de exemplo, & riſus ex merito eſt. Moderatur autẽ rurſum metus riſum, dum ita gaudebunt in bonis, ne deſit terror exempli: quia impiæ & diffidentis de ſe conſcientię eſt, timere ſine gaudio: & inſolentis naturæ eſt, ſine timore gaudere. Sed qui timẽtes ridebunt: uide q̃d adijciẽt ad hunc moderatum in timore riſum, ut dicant: Ecce homo qui non poſuit deum adiutorẽ ſuum.) Stultitię atque impietatis extremæ eſt, non intelligere ſe ſub deo, & ex deo uiuere, ſed in his quæ gerit & expectat ſua magis uelle confidere poteſtate: cum ſi quid illud in ſe ſit, ex deo ſit. Ad deum itaque ſpes omnis noſtra ſit, & confeſſio omnis in deo ſit, exemplo prophetę dicentis: Domine adiutor meus, & redemptor meus. Et rurſum: Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet adiutoriũ mihi. Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram. Metuamus itaque ſemper, ne quando æternus ille nos ignis exurat, & uermis immortalis abſumat: cũ audiamus quid iuſti timentes ridenteſque dicant: Ecce homo qui non poſuit deum adiutorem ſuum, ſed ſperauit in multitudine diuitiarum ſuarum. Diuites quoſdã inſolentes præſtat opulentia, & maxime timorẽ dei diuitiarum

Iudei q̃ reiecti

Ioan. 4

Pſal. 18

Pſal. 120

tiarum fidutia inanis auertit. Stulti, non intelligentes hoc ſe magis religioſos
oportere eſſe quòd diuites ſunt, quia gratiam referre largitori bonorum ſibi de
ſiderabilium conueniat: & hoc magis inexcuſabilis auaritiæ ſit reatus, quia aua
ritiæ neceſſitatem non excuſet opulentia. Iam uero quàm infelix fiducia eſt rei
inanis, deum contemnere habendo aurum: quaſi aurum non ex dei ſit creatu-
ris, aut aliquem per id iudicio ſanæ mentis beatæ uitæ acquirat profectũ, quòd
ſibi aurum iaceat ſuffoſſum, & hinc fiant generoſioris animæ & corporis, ho-
moq; alius poſſit eſſe quàm natus eſt: aut cum uita excedat, auro ſuo ſit uſurus
in morte. Vtetur planè, ſi eo recte utitur in uita: ſi eſurientem pane ſuo aluerit,
ſi nudum ueſte ſua texerit, aut ægrum ſumptu ſuo refouerit, aut captiuum liber
tati ſuæ redemerit. Hæ ſunt planè ambitioſæ apud deum humani theſauri lega
tiones, hæc potentia deprecandorum criminum & uera ſuffragia. Sic auro de-
mutamur, ut ex terrenis cœleſtes, & ex mortalibus ſimus æterni. Hæc infidelis
ille populus non cogitans, & dei mandata contemnens, putansq; ſe per legem,
quæ futurorum bonorum umbra eſt, eſſe diuitem, & adeptis diuitijs male uſus
ex uiuentium terra & tabernaculo eradicatus & emigratus, euulſus eſt: præpo
tentem ſe in uanitatibus credẽs, in regni ſcilicet ſui gloria, in tẽpli auro, in man-
datis hominum, ſecundum prophetam dicẽtem: Sine cauſa colunt me, docen-
tes doctrinas & præcepta hominũ dei lege contumelioſe humanæ cõſuetudi-
nis obſeruatione mutata. Propheta aũt, quẽ neceſſe eſt iuſtum eſſe intelligi, ali-
ter de ſe fiducia ſpei ſuæ, loquit̃: Ego aũt ſicut oliua fructifera in domo dei, ſpe-
raui in miſericordia dei in æternũ & in ſeculũ ſeculi.) Differt quidẽ tẽpore ętas
hominum, ſed prophetiæ ſpiritus idem eſt. Propheta manere ſe in domo dei ſi-
Oliua cut oliuam fructiferam dicit: arborem ſemper uirentem, & fructus optimi fera
cem. Apoſtolus huic oleæ præfractis ob infidelitatẽ eius ramis, fideles gentes
ex ignobili oleaſtro eſſe inſitas prædicat: ut contra naturã generis, naturã radi-
cis acciperẽt. Sed propheta in lege licet manẽs, euãgelicus tamẽ & propheta ſi
mul, & in lege & in euangelijs cum fructu ſuo in domo dei eſſe perſiſtit: nõ per
fringendus in ramis, non relinquendus in truncum, non inutilis iam ipſe inſe-
rendo ſibi præbendus oleaſtro, nec radicis ſuæ uirtutẽ arbori transfuſurus alie-
næ, ſed totus integer ut eſt fidei apoſtolicæ prædicator, nec ex gentibus radici
legis ad fidem euangelicam inſerendus, ſed etiã in gentium euãgelica fide pro-
pria radicis ſuę ramorumq; uirtute totus ipſe ex legis pingui cõſcientia fructuo
ſus. Eſt autem dei domus ſecũdum apoſtolum Petrum eccleſia, & omnes fidei
1. Pet. 2 euãgelicę ſectatores: ſicut ait, Aedificamini domus ſpiritualis, regnum ſacerdo
1. Tim. 3 tale. Et Paulus: Vt ſcias quemadmodum te oporteat in domo dei conuerſari,
columna & firmamentum ueritatis, quæ eſt eccleſia dei uiuentis. In hac igitur
dei domo iuſtus & ſanctus propheta tanquam fructifera oliua conſiſtens, pro-
prie ſua uſus fructuoſa pinguiq; radice, ſperauit in miſericordia dei: non ad tem
pus, non in huius corporalis tantum uitę breui ſeculo, ſed in ſeculum ſeculi. Ex
tendit enim ſpes ſuas ad infinitam perennitatis ætatẽ, nec concludit̃ mortis oc
caſu: quum ſciat ſibi in Abrahę ſinibus exemplo pauperis Lazari eſſe uiuendũ,
ſciat quoq; glorioſæ reſurrectionis demutatione coæternum ſe & conformem
deo eſſe manſurum. Manſurum autem ob id quod ſequitur: Confitebor tibi
in ſeculum, quia tu feciſti: & expectabo nomen tuum, quoniã bonũ ante cõſpe
ctum ſanctorũ tuorũ.) Spes in miſericordia dei in ſeculum & in ſeculum ſeculi
eſt: Non enim ipſa illa iuſticiæ opera ſufficiẽt ad perfectę beatitudinis meritũ,
niſi miſericordia dei etiam in hac iuſtitiæ uoluntate humanarũ demutationum
Pſal. 62 & motuum uitia non reputet. Hinc illud prophetæ dictum eſt: Melior eſt mi-

ſericordia

ſericordia tua ſuper uitam. Quia quamuis probabilis per iuſtitiæ operationẽ uita iuſtorũ ſit, tamen per miſericordiã dei plus meriti conſequeſ. Ex hac enim uita in uitam proficit æternã: & operationum iuſticiæ uoluntatẽ in tantum miſericordia dei muneratur, ut miſerans æternitatis quoque ſuæ iuſtum quenq; tribuat eſſe participẽ. Idcirco in ſeculum & in ſeculum ſeculi miſericordię ſpes eſt: ſed confeſſio tantum in ſeculum, non etiam in ſeculum ſeculi. Non enim confeſſio peccatorum niſi in huius ſeculi tempore eſt: dum uolũtati ſuæ unuſquiſq; permiſſus eſt, & per uitæ licentiam habet confeſſionis arbitrium. Decidentes nanq; de uita, ſimul & de iure decidimus uoluntatis: Tunc enim ex merito præteritæ uoluntatis lex iam conſtituta, aut quietis, aut pœnæ, excidentium ex corpore ſuſcipit uoluntatem. Cuius tẽporis non iam liberam, ſed neceſſariam uoluntatẽ oſtendit propheta dicens: Non eſt mihi in diebus illis uoluntas. Ceſſante enim uoluntatis libertate: etiã uoluntatis, ſi qua erit, ceſſabit effectus. Tranſire nanq; ad Abraham uolẽs diues, chaos medio nõ ſinitur: cum tamen per libertatẽ uoluntatis in Abrahæ ſinibus eſſe potuiſſet. Interclusa eſt ergo libertas uoluntatis quia confeſſio nulla ſit mortuis, ſecundum id quod dictum eſt: In inferno aũt quis confitebiſ tibi? Sperans ergo propheta miſericordiam in ſeculũ & in ſeculũ ſeculi, confitetur tantum in ſeculo: tẽporalia confeſſionis officia ſeculi tẽpore gerens, ſpem uero æternam ſeculorũ ęternitate protendens. Confeſſionis aũt cauſam addit dicens, Quia feciſti: autorẽ ſcilicet uniuerſitatis huius dominũ eſſe confeſſus, nulli alij docens confitendum, q; qui fecit oliuam fructiferam ſpei, miſericordia in ſeculũ ſeculi. Et quis hic ſit qui fecit iſta, demonſtrat, dicens: Et expectabo nomen tuum, quoniã bonũ eſt in conſpectu ſanctorũ tuorum.) Expectabit ergo dei nomen cui cõfitetur, per quem facta ſunt omnia, ut ait Paulus: Vnus enim deus pater, ex quo omnia & nos in Ephe. 4
ipſo: & unus dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem om̃ia, & nos per ipſum. Huius ergo nomen expectat, Ieſum ſcilicet uidere, id eſt, ſaluatorẽ ſuum noſſe, angelo dicente: Et cognominabis nomen eius Ieſum. Ipſe enim ſaluũ faciet po Mat. 1
pulum ſuum à peccatis eorũ. Chriſtum cõſpicere, ut per profeſſionẽ generoſæ familiæ ſit Chriſtianus, expectat. Bonũ aũt hoc nomen eſt, q̃d angeli atq; archangeli adorant, quod dęmones tremunt, & ferre nõ poſſunt, quod ad ſalutẽ homines aſſumunt: quia ſcriptũ eſt, Et omnis qui inuocauerit nomẽ eius, hic ſal- Rom. 10
uus erit. Expectat aũt nõ occulte, nõ trepidus, nõ ſolus, ſed in cõſpectu ſanctorum eius, fide ſcilicet libera teſtimonio expectationis ſuæ: uel ſub ſanctorũ cœleſtium cõſcientia nõ recuſans, uel prophetæ exemplo, ſanctis omnibus qui in terra ſunt, in ſe ipſo præbens expectationis exemplum.

Pſalmus LII. Dauid in finem pro Abimelech Intellectus Dauid.

Dixit ſtultus in corde ſuo, non eſt deus. Corrupti ſunt &c.) Præſens pſalmus decimotertio pſalmo penè cõueniens eſt. Sed habet in hac ipſa uerborũ ſimilitudine nõ exiguum intelligentiæ diſcrimen. Primum uirtutẽ inſcriptionis ipſius. Nã decimuſtertius ita inſcribiſ: In finem illius Dauid. Quo titulo id ſignificatur, pſalmũ illum à Dauid prophetatum fuiſſe. Hic uero, In finẽ pro Abimelech intellectus illi Dauid. Vbi eñ eſt: Pro τῷ uertit illi
In finem intellectus, adhortationis, & ammonitionis eſt ſignificatio, qua iubemur ſecundũ finis cogitationẽ intelligẽtiæ noſtræ admouere iudiciũ: ut ea in pſalmo denunciari intelligamus quæ cõſummabunſ in finem, ſecundum illud apoſtoli: Dehinc finis cũ tradiderit regnũ deo patri, cum euacuabit omnẽ prin 1. Cor. 15
cipatũ, & poteſtatẽ, & uirtutẽ: tunc & ipſe ſubijcieſ ſubijcienti ſibi omnia. Nouiſſima aũt inimica euacuabitur mors. Hic ergo finis eſt, qui intelligiſ in pſal-

mo. Illud aũt quod: Illi Dauid, pſalmus inſcribit̃, oſtẽditur omnis de Chriſto, qui Dauid uerus eſt, prophetari: quia ubi illius inſcribit̃, ibi eum qui dixerit ſignificat: ubi uero illi eſt, ibi eũ ad quẽ dicatur, oſtendit. *Dixit ſtultus in corde ſuo, nõ eſt deus.*) Vitij eſt humani, pudẽda eloquia uerbis oris nõ audere committere, ſed inſtinctu nequitiæ interioris urgente, ea intra cor eloqui: dum aduerſum publici pudoris neceſſitatẽ uoluntatis iniquitate luctãte, quod pudet dici, nõ pudet cogitare. Et idcirco ſtultus in corde ſuo dicit, nõ eſt deus: quia ſi uelit uerbis oris hoc eloqui, ſtultus eſſe ſicuti eſt, publici aſſenſus iudicio argueretur. Quis eñ mundũ contuens, deũ eſſe non ſentiat? Sed fit frequẽter, ut nos cum ueri neceſſitas ad confeſſionẽ dei cogat, oblectatio tamen uitiorũ deum nobis nõ eſſe perſuadeat: & quod contra fidem credimus, id tamen de conſilio impij cordis eloquamur. Ex quo illud dei dictũ eſt per prophetã: Populus hic labijs me honorat, cor aũt eorũ longe eſt à me: quia nolunt credere, quod negare non poſſunt. Cauſam uero huius ſtultiſsimi in corde eloquij oſtẽdit dicens: *Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in iniquitatib. ſuis.* Iniquum eſt quicquid extra legẽ eſt. Et legem dei excedẽtes primũ corruptioni ſubditi ſunt, dehinc abominationi: quia iniquitas corruptionẽ affert, corruptio aũt abominationẽ meretur. Cum enim quis transgredier̃ dei legem, tum deum negabit: & cum negare corruptio eſt. Dominus eñ noſter ad debellandã corruptionẽ, uerbum caro factũ eſt: Oportet enim ſecundũ apoſtolũ, corruptionẽ ueſtiri incorruptione. Sed qui iniquus eſt, & qui uerbũ deum carnẽ factũ eſſe non credit, & quia deus nõ ſit loquitur in corde: corruptus & abominabilis permanebit. Decimuſtertius pſalmus pro eo, quod abominabiles facti ſunt in iniquitate, ita ait: Abominabiles facti ſunt in adinuentionibus ſuis. Nec differt ſenſus & crimen, quia homines ea quæ ſibi ſunt placita ſectãtes diuinæ legis cõſtituta trãſgreſſi ſunt. Conſequit̃ deinde hæc querela. *Non eſt qui faciat bonitatẽ, non eſt uſq; ad unũ.*) Verſum hũc quia inferius etiã cũ acceſſione ſubiectus eſt, ſuo loco tractabimus. Qui tamẽ nunc opportune & cõpetenter adiectus eſt, corruptis omnibus & abominatis, neminẽ in operibus repertũ eſſe bonitatis. Quia cum loqui quæ bona ſunt aliquãdo ſoleamus, factis tamẽ ipſis difficile quę bona ſunt exequimur. Ac ne indiligẽs dei erga homines uolũtas eſſe exiſtimaret̃, adiecit dicens: *Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominũ, ſi eſt intelligens, aut requirens deum.*) Proſpectio domini de cœlo frequens fuiſſe cognoſcitur: quoties peccatis humani generis cõmotus, ſalutis noſtrę cauſa, aut Noe ante diluuiũ eligit, aut Abrahã iuſtificat per fidẽ, aut Iſaac ſponſionis ſuæ promittit hęredẽ, aut in Iacob poſterioris populi primogenita præfigurat, aut Moſen prophetã & ducem præficit, & latorem legis inſtituit, aut dum prophetas in omni tẽpore legis inſpirat. Per has igitur uirtutis ſuæ iſtiuſmodi efficiẽtias, ad filios hominũ proſpexit: ut uideret ſi quis eſſet intelligẽs & exquirẽs deum. Non eſt aũt facile illud hoc, q̃d deus proſpicere dignatur ut uideat: magnumq; illud eſt quod tam ſtudioſe, an in aliquo reperiri poſſit, inſpicit̃. Proſpicit eñ e cœlo deus, ut uideat an ſe quiſquã hominũ intelligẽter exquirat. Quotũ enim quenq; hominũ inuenies, qui ſecundũ perfectam intelligentiã deum uelit exquirere? qui primum cauſas creaturarũ, & dehinc conſtitutionẽ humani generis pertractans, per rationem intelligentiæ, autorẽ ac parentẽ tantæ uniuerſitatis exquirat? dehinc cur mundus, cur homines, cur ſecula tẽporum, cur patriarcha electus, cur lex conſtituta, cur propheta præmiſſus, & in quem proſpectũ cauſarum omniũ origo conſtiterit? Tum præterea quæ uirtutes cœlorũ, & angelorum miniſteria, & archangelorum poteſtates, & diaboli regnum, & ſancti

ſpiritus

ſpiritus donum,& deus ex deo unigenitus dei filius, profectum nobis tam ua-
rijs officiorum generibus impartiantur? Hunc ergo exquirentem ſe per intelli
gentiam uirum deus uidere proſpectat. Eſt enim intelligentiæ non exiguum
meritum,Salomone dicente:Intelligentia enim bona omnibus, qui inueniunt
eam:& rurſum per alium prophetam:O Iſrael,quid deus exquirit à te niſi face- *Deu. 10*
re iudicium & intelligere iuſticiã? Proprium enim intelligentia humanæ ratio
nis officium eſt;& idcirco nobis natura animæ ſpiritalis inſerta eſt, ut per eam
ad intelligentiæ ſenſum, qui ſolus rationis eſt particeps,tenderemus. Sed obru
ti uitijs,& per oblectamenta corporis natura corporeæ grauitatis oppreſſi, de
clinamus nos à ſtudio intelligentis exquiſitionis.Declinamus autem poſtea ꝙ
inutiles eſſe cœperimus,id enim propheticus ſermo ſignificat: Omnes decli
nauerunt,ſimul inutiles facti ſunt.)Non cũ declinant inutiles fiunt:ſed cum in
utiles cœperint eſſe,declinant.Et uirtutem dicti facile eſt ex conſuetudine hu-
manæ demutationis intelligi.Nanq; cum ex bonis mali eſſe cœperimus, & ex
prudentiũ familiaritate,& publicæ famæ honeſtate, per uitia nos & dedecora
ſecreuerimus,effecti per id inutiles: tum omnes probabilium uirorum declina
mus occurſus, ſectantes deuia,& præſentiam bonorum conſcientiæ noſtræ pu
dore uitamus. Deniq; Adam per peccatum inutilis factus, tum dei declinauit
aduentum. Viuens autem aliquandiu innocens,& per mandatorũ obſeruanti-
am utilis:familiarem ſibi occurſum antea dei,ſimul atq; inutilis cœpit eſſe,defu
git. Non repertis autem deum intelligenter exquirẽtibus, omnibus ſimul atq;
inutiles facti ſunt, declinantibus, ex affectus dolore iteratur querela dicentis:

Non eſt qui faciat bonitatem, nõ eſt uſq; ad unum.)Grauis dei profeſsio eſt,
& indiſſolubile ſuper humana uitia iudicium: cum bonitatẽ uſq; ad unum ne-
mo facit. Et quæritur poſt hæc quomodo Abel placuerit: Seth probatus ſit:
Iſaac hæres ſit:Enoch translatus ſit: Noe reſeruatus ſit: Melchiſedech ſanctifi-
catus ſit: Abraham electus ſit: Iacob Iſrael ſit: Iob inculpabilis ſit: Moſes ami-
cus ſit:Aaron Chriſtus ſit: Dauid ſecũdum cor dei ſit: prophetæ ſpiritales ſint: *Apoſtolis da-*
apoſtoli cœlorum claues ſortiti ſint: ſi excepto uno tantum, bonus nemo ſit. *tæ claues re-*
Iam uero illud quomodo dictum intelligitur: Bonus homo de bono theſauro *gni cœlorum*
profert bona? & illud: Serue bone intra in gaudium domini tui? Quomodo e- *Mat. 12. 25*
nim bonus nuncupabitur,nemine faciẽte bonitatem? Ac primum ne etiam in
hos quos ſuperius memorauimus,iudicio dei probatiſsimos uiros,eadem tan-
quam generalis huius ſententiæ profeſsionem exiſtimemus ſuperiorum dicto
rum ſenſus obſiſtit.Omnis enim de ſtultis & corruptis & abominabilibus cœ-
ptus eſt ſermo: & deo proſpiciente de cœlo, ut uideret ſi quis intelligenter ex
quirens eſſet, omnibus poſtquàm inutiles eſſe cœperant declinantibus, nemo
repertus eſt bonitatem faciens uſq; ad unum: id eſt,ex illis qui & ſtulti & corru
pti & abominabiles,& poſtquàm inutiles facti ſunt,declinãtes eſſe cœpiſſent,
ſententia in eos diuini iudicij congruente, à quibus cœpit & ſermo. Id autem
quod ait, Vſq; ad unum, non unum excepit ex omnibus: ſed omnibus inutili
bus & declinantibus, cum uſq; ad unum bonitatem nemo faciat,ne unum qui
dem ſecreuit ex omnibus. Non enim ait præter unum, ſed uſque ad unum. Et
in eo quod præter unum eſt, exceptio ſignificatur unius: in eo uero quod uſq;
ad unum eſt,uniuerſitas generalis proſpicientis è cœlo ſcientem diligentiam,
ſub quodam ſpeciali & perſonali numero continetur. Quanquam uero eam
eſſe infirmitatem humanæ naturæ meminerimus, ut ex comparatione diuinæ
bonitatis bonus nemo ſit: ſed incomparabilis illa diuinitatis exceptio, non in
terclusit bonitatis officium, ut ſecundum comparationem humanam inter ho

mines bonus nemo ſit. Bonitas nanq; primũ perfecta eſt, ea quæ indemutabi-
lis naturæ uirtute cõſiſtẽs, neſcit aliquando aliud eſſe ꝙ fuerit, nec poteſt non
id eſſe quod ſemper eſt. Humani uero motus ipſa plerunq; mutatione diuerſi
ſunt, & terrenæ legis imperfecta natura fit, alia ex alio inſtinctu ſe perturbante
demutãs, & ad id nos diuerſarũ affectionũ motus impellit: dum cõtumelia ira-
ſcimur, dum damno mouemur, dum ira accendimur, dum metu perturbamur,
dum amore inflectimur, dum odio impellimur, dũ gaudio efferimur, dum do-
lore ſtimulamur, dum iudicio diſſidemus, dum ætate mutamur. His ergo ſub-
diti naturæ infirmis motibus ęquales eſſe non poſſumus, dum & affectu demu
tabiles ſumus & tẽpore. Et idcirco perfecta bonitas in nullo eſt, quia eam na-
turalium perturbationũ incentiua demutant. Sed tamen cum boni ſumus, uel
uoluntate, uel geſtis, poſſimus uel tunc non hoc eſſe quod ſumus, quamuis &
imperfecti ad id ſumus, ne ſemper id ſimus, quod tamen ſumus in tẽpore: licet
per naturæ infirmitatẽ, demutationi bonitatis obnoxijs nõ adimitur nobis bo
nos uel tum eſſe cũ ſumus. Bonus aũt ſolus per naturam indemutabilẽ ſuã ſem-
per deus, non prædurus huius demutationis noſtræ arbiter fuit, indulgentiam
Voluntas bona infirmitati noſtræ qua nõ ſemper boni permanemus, ex merito uoluntatis im-
partiẽs, qua bonos nos eſſe delectat: magiſq; his quæ uolumus propiciatus eſt,
ꝙ his quæ nõ poſsimus iratus eſt. Nãq; cũ Moſi fideli utiq; amico ſuo, & quem
in deum Pharaoni cõſtituerat dixiſſet, Quia non glorificaſti me in aquis cõtra
Num. 20.27 dictionis, aſcẽde in montẽ & morere: hunc ſibi poſtea ſepulturæ eius loco à ne
mine cognito, unà cũ Helia ab apoſtolis in monte cõſpectũ beati & æterni re-
gni ſui conſortẽ & martyrẽ reſeruauit. Et ne per Aaron & Dauid & Salomonẽ
ac pleroſq; alios, iſtius bonitatis dei exẽpla percurrã, quibus increpitis demu-
tationum offenſis, ob fidei tamen meritũ affuit uenia procliuis: conſcius dñs in
Mat. 26 firmitatis humanę, cum apoſtolis dixiſſet, Omnes uos ſcandalum patiemini in
nocte hac: & beato Petro ter, non ad denunciationẽ damnatæ negationis, ſed
quia per timorem carnis demutabilis homo, id quod negaturus eſſet ammoni
to, neganti quidem, claues tamẽ regni cœlorũ non ademit: quia cum per trepi
dationem obrepſiſſet negatio, uoluntati tamen uſq; ad martyrium confitendi
fides firma nõ deerat. Et aliud eſt nolle, aliud nõ poſſe. Territus eñ Petrus, & ſi
per carnis ſenſum reſponſionis non potuit tenere conſtantiam: per fidem tamẽ
animi ſtatim fleuit. Et cum decuſſum ſe ab eo quod uolebat agnouit, lachryma
rum dolore fidei ſuæ effudit affectum. Et ipſum illud fuit negatiõis tempus, &
fletus ſcilicet ſecundum demutationem trepidationis, uoluntatis firmitate po-
tiore. Nam mox inconſtantiam trepidationis, cõſtans fides fleuit, probatiſsi-
mam deinceps apoſtolicæ fidei firmitate martyrij cõfeſsionẽ cõfirmans. Hæc
idcirco in præſenti loco commemorauimus, nę generaliter dictum exiſtimare
mus: Non eſt qui faciat bonum, non eſt uſq; ad unum: cum hi tot & placentes
deo uiri, etiam ſi per naturæ demutationem de propoſito fidei aliquantulum
decidiſſent: tamen maximis ac pulcherrimis bonitatis operibus gloriam ſint
cœleſtis de ſe iudicij conſecuti. Atq; hanc quidem intelligentiæ noſtræ ratio-
nem ea quæ conſequuntur, abſoluunt. Nónne ſcient omnes qui operan-
tur iniquitatem, qui comedunt populum meum ut cibum panis? Deum non
inuocauerunt: illic timuerunt, ubi non fuit timor. Quoniam deus diſsipauit
oſſa hominibus placentium: confuſi ſunt, quoniam deus ſpreuit illos.) Si
enim uſq; ad unum bonitatem nemo facit: quomodo populus dei eſt, qui ut
cibus panis manducatur ab operantibus iniquitatẽ? Generalitas ergo ſentẽtię
admota eſt: cum à dei populo, quę in bonitatis operationibus non ambiguum

eſt

eſt permanere, iniquitatem ſecernuntur operantes. Comedunt itaq; operarij iniquitatis populum dei ut cibum panis: qui ſanctorũ iniurijs uiuunt, quos uexatio prophetarum, & uaſtatio eccleſiæ, & omnis iniquitatis delectat operatio. Comedunt quoq; etiam illi ut cibum panis dei populum, qui eum obtrectationis morſu, & laniatu inuidiæ dilacerant, ſecundum illud apoſtoli: Si autem inuicem mordetis & comeditis, uidete ne conſumamini ab inuicẽ. Sed & ſunt comedentes populum dei ut cibum panis, quibus, ut idem beatus Apoſtolus ait, deus uenter eſt, qui miniſterium deputant ad negociationem, collationibus ſe plebis & muneribus ditando: dum cõuiuia ſub obtentu religionis ſumptuoſa ſectantur: dum apothecas ſuas inutili religioſorum obſequio diſtendunt, cum conſuetudo ab apoſtolis neceſſariæ huius collationis ad diurnam tantum ſeculo renuntiantium, aut per inopiam indigentium, alimoniam fuerit inſtituta, de quibus ſcriptum eſt: Comedentes domos uiduarum, & oratione longa orantes. Hi ergo ut cibum panis, dei populũ comedunt, & dominũ non inuocauerunt. Stulti enim in corde dixerunt, nõ eſt deus. Non inuocant ergo quem negant. Vel certe ſi qui in eccleſia poſiti, dei plebem obtrectatione, inſectatione, & ſumptu comedunt ut cibum panis, etiam ſi dominũ ſe inuocare credunt, audient dictum in euangelio fuiſſe: Scimus aũt quia peccatores deus nõ audit. Hi ergo dominum non inuocauerũt: quia operatio non uerborũ ſit profeſſio, ſed fidei. Sed qui deum non inuocant, & illud impietati ſuæ addunt, ut timeant non timenda: illic enim trepidarunt, ubi non erat timor: ſaxa, metalla, robora, ignem, aquam, æthera, reges mortuos atq; morituros, uel cætera religionum ſuperſtitioſa commenta uenerantes: & hoc ipſo impio inanium metu, contemptuq; neceſſarij timoris ex comparatione condemnandi: cum non tam obliuiſci timorem dei impium ſit, quàm impietate præcellat, timori metum inanium prætuliſſe. Docuit autem dominus, ſolum in nobis metum eorum quæ uere timenda ſunt oportere eſſe, cũ dicit: Nolite timere eos, qui corpus poſſunt occidere, animam aũt non poſſunt occidere. Timete aũt magis eum, qui poteſt animam & corpus perdere in gehenna. Impius ergo timor eſt: cum quæ non timenda ſunt timentur, & quæ timenda ſunt non timentur. Et plerunq; nos tanquam pro debita officij religione pie adulari regibus exiſtimamus, quia in corpus noſtrũ ſit his aliquid poteſtatis: quibus nihil ultra in nos licet quàm febri, quàm incẽdio, quàm naufragio, quàm ruinæ. His enim caſibus corporum pro ſumma poteſtate deſæuiunt, & propter breuem dolorem libertatem eccleſiæ, ſpei noſtræ fiduciam, confeſſionem dei addicimus: punitorem perditoremq; in igne iudicij, & corporis & animæ noſtræ deum non timentes, & æternis diuinæ ultionis pœnis momentanea atq; abolenda ſupplicia præferentes, dum placere nos ipſis, & in eorũ gratia permanere famulatu impio gloriamur, hoc ipſum decreto grauiſſimo ſententia diuina cõdemnat. Nanq; ad illud quod dixerat: Nonne ſcient qui operantur iniquitatem, qui comedunt populũ meum ut cibum panis. Deum non inuocauerunt, & in non timendis trepidauerunt, id ad ſummam cœpti ſermonis adiecit: Quoniam deus diſſipauit oſſa hominibus placẽtium: confuſi ſunt, quoniam deus ſpreuit eos.) Hi ergo qui operantur iniquitatẽ, & populum comedunt ut cibum panis, et deũ nõ inuocauerunt, & in non timendis trepidauerunt: nonne cognoſcent, quia oſſa eorum qui hominibus placere uelint deus diſſipabit? Timuit huius prophetici dicti ſententiam ſanctus ille gentium doctor, dicens: Ego ſi adhuc hominibus placerẽ Chriſti ſeruus non eſſem. Inutilis eſt humanæ gratiæ & irreligioſa ſectatio. Nam ex deo magis quàm in contumeliam dei hominibus eſt placẽdum: ut per diuina inſti

Gal. 5

Audiant epiſcopi & ptochotyranni

Mat. 23

Ioan. 9

Mat. 10

Gal. 1

na inſtituta,& probitatem fidelis uitæ innocentisq́ placeatur. Cæterum place
re tantum hominibus uelle,deo eſt diſplicere.Nõ auocat autem ab hominum
gratia deus iuſtorum mentes,& fidelium rationabilem ſanctitatem. Et audia-
1.Cor. 10 mus eum per Paulum loquentem:Sine offenſione eſtote Iudæis & Græcis, &
eccleſiæ dei,ſicuti & ego per omnia in omnibus placeo, nõ quęrens quod me-
um utile eſt,ſed quod multorum ut ſaluentur.Hoc eſt non hominibus,ſed deo
placere:cum per id quod deo placetur & hominibus ſit placendũ. Ex cauſa e-
nim placendi deo, cauſa etiã hominibus probabilis ſit placendi. Cæterum ſtu-
dium,quod ut hominibus tantũ placeatur impenditur,ad id quod deo placen
dum eſt non refertur:quia tantum eorum cauſa quibus placetur adhibet̃. Non
eſt autem maius uinculum hominibus placendi, q̃ ut nemo ſui cauſa uelit ali-
quid.Etenim quod propriæ utilitati efficitur,non poteſt non aliquam interdũ
offenſionem ex cauſis accidentibus excitare:cum quod alij utile eſt,alteri ſępe
fiat incommodum. At uero qui nihil ſui cauſa uelit,& omnia in profectũ alie-
næ uoluntatis exerceat,neceſſe eſt ut cauſam probabilẽ placendi cunctis apo-
ſtolus docuerit,quia utilitatis ſuæ negligẽs,utilitati ſe dediſſet alienæ. Diſſipa
uit ergo oſſa deus hominibus placentium.Et oſſa nõ hæc corporalia diſſipari
intelligenda ſunt:ſed quia ſpes ęternitatis in oſſibus ſignificari ſolet,ex quo di
Gen. 2 ctum eſt:Hoc nũc os ex oſſibus meis. Quod beatus apoſtolus, quia magnum
myſterium eſt,ad Chriſtum & ad eccleſiam refert, quæ ex Adæ ſui æternitate
æternitatis ſubſtãtiam mutuatur:quod in domini uulnerato licet corpore con
Num. 9 fixoq́ non frangitur. Os,inquit,eius non conteretur. Quia cum fuerit iniquis
ius paſſionis in carne,in æternam tamen diuinitatis & impaſſibilem naturam
nihil licuit paſſioni.Integram autem,& incorruptam ſpem æternitatis ſignifi-
Pſal. 33 cari in oſſibus etiã illic meminimus,ubi dicitur:Cuſtodit dominus omnia oſſa
iuſtorum,unum ex his non conteretur:quia ſecundum demõſtratam Ezechie
li reſurrectionem,ſacramentum eius ſub oſſium ſignificatione ſit reuelatũ.Er-
go ut cuſtodit deus oſſa iuſtorum, ita & hominibus placentium diſſipabit: &
diſſipabit non ita,ut eo quod eſſent carerent,ſed ut per contemptum dei tan-
quam deperdita,abiecta uileſcerent.Id enim ſequitur:Confuſi ſunt, quia deus
ſpreuit eos. Confunditur quiſq́ & pudore dedecoris ſui, & comparatione oris
1.Cor. 15 alieni. Et hinc illud eſt, quod apoſtolus ſignificat dicens. Omnes quidem reſur
gemus,ſed non omnes demutabimur. Sed & propheta & cõfuſionem reſurre-
ctionis & honorem diſcernit, ita dicens: Et reſurgent alij quidem in uitam,alij
Dan. 9 autem in confuſionem æternam. Confundentur ergo quorum oſſa diſperſa
ſunt:quos ſpreuit deus, quos tanquam indignos ne conformes eſſent gloriæ
ſuæ reſurrectionis abiecit. Reſurrecturi adeo ut cõfundantur: nõ demutabun
tur uero,& ex eo cõfundentur. Hæc enim reſurrectionis ſtatuta cõditio eſt, &
idcirco tanquã ex præterito pro decreti definitione fit ſermo, quia id ut ita ma-
neat ſit ſtatutũ. Cõmemoratis uero humanis & inſolentiæ & iniquitatis impie
tatibus,ut is qui titulo præfert̃ intellectus in finẽ poſſet intelligi:tali propheta
ſpem beatorũ finis ipſius adhortatione cõfirmat dicẽs: Quis dabit ex Sion
ſalutare Iſrael:̓ dũ auertit dominus captiuitatẽ plebis ſuæ, exultabit Iacob, & læ
tabitur Iſrael.) Vna enim hęc ſpes reliqua fuit humanę infirmitatis & fidei, per
quã inter tantas præſentis uitæ calamitates æternorũ bonorum expectatione
requieſceret: Et idcirco certus huius beatitudinis propheta, tãquã ex uaſto hu
manarũ miſeriarum proclamat profundo dicens: Quis dabit ex Sion ſaluta-
Eſa. 2 re Iſrael:̓ Nanq́ ſecundũ aliũ prophetã: Ex Sion exiet lex, & uerbũ domini ex
Hieruſalẽ. Hoc uerbũ domini caro factũ eſt. Hęc caro & Sion & Hieruſalẽ eſt

ciuitas nouæ pacis & ſpeculatoriũ nóſtrorũ. Huic ſalutaris, huic Ieſus. Ieſus ẽm, ut ſæpe diximus, ipſo nomine ſalutaris eſt. Lex aũt ex Sion non fuit ſalutaris, opere quidẽ uiuificans, ſed nõ iuſtificãs ex fide. Hic uero expectatus eſt ſalutaris, & datus eſt Iſrael: ſed non carnali Iſrael. Non ẽm qui filij carnis filij dei ſunt, ſed filij promiſſionis deputanĩ in ſemen. Teſtatur & Ioannes, non eſſe ſecundũ carnem Abrahæ filios, cum & filij uiperarũ ſunt: & potens eſt deus Abrahæ filios de lapidibus excitare. Dominus aũt ipſos docuit, ex fidei operibus proprietatem ſucceſſionis exiſtere, nec ſecundũ carnis generationẽ filiorum originem deputari, cum ait: Si filij Abrahæ eſſetis, opera Abrahæ faceretis. Sed & Daniel presbyteros condẽnans, ait: Non ſemen Abrahã, ſed ſemen Chanaan, & nõ Iuda. Ezechiel quoq; increpitis populi iniquitatibus, ait. Pater tuus Chananæus, mater tua Cethæa. Radix tua & generatio tua de terra Chanaan. Non eſt ergo Iſrael iſte ex ſucceſſione corporea, cui ob infidelitatẽ origo profaniſſimi generis deputatur. Neq; huic data ſalus eſt, qui nõ ſuſcepit oblatam: ſed ei qui auerſa captiuitate populus dei factus eſt. Captas aũt imperitarum gentium mẽtes, & impijſſimis uitijs ac religionibus ſubditas, in libertatem fidei & nomen familiæ cœleſtis abſoluit. Qui enim erãt dæmonum ſeruitus, facti ſunt dei populus. Et quis hic ſit captiuitatem auertens, de ſe ipſo teſtatus eſt. Hęc enim non lex, non patriarcha, non propheta, non angelus, non aliqua alia cœleſtium, uel domina tuum, uel poteſtatũ, uel thronorum, uel uirtutum uirtus auertit: ſed ille qui accepto libro in ſynagoga cum iſta legiſſet: Spiritus domini ſuper me, propter qđ unxit me, prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis uiſionem, dimittere confractos in remiſſionẽ, prædicare annum domini acceptum, fidem & autorem con ſummatæ ſignificãs prophetiæ ait: Quia hodie impleta eſt prophetia hæc in auribus ueſtris. Hæc igitur populi dei auerſa captiuitas eſt, cum oculi intelligentia panduntur, cum præfracta peccatis corda in requiem relaxantur, cum annus domini acceptabilis nunciatur, quo pœnitentiæ noſtræ deo accepta eſt cõfeſſio: cum nihil præteritorum reputatur ad crimen: cum noua omnia ſunt, noua libertas eſt, noui filij, & ęterna lætitia eſt. Exultabit enim Iacob, & lætabitur Iſrael: idem nanq; ipſe patriarcha utrunq; nomen ſortitus ex merito eſt. Nam quia manu calcem fratris continuiſſet in partu, Iacob nuncupatus eſt: ſupplantaturus deinceps & emendo primogenita, et benedictionem occupando, & interpretationis uirtutem Geneſis expoſuit, Iacob eum qui ſupplantator fratris, ſic nuncupatum. Per agnitionem autem confeſſi dei, tum cum ſe ab eo homine, cuius in lucta dominabatur, benedici popoſcit, quia deum aduerſus quem generis ſui populus ſecundum futuræ paſſionis ſacramentum in lucta carnis inualuit, fidei oculis inſpexiſſet: in corpore Iſrael, quia Iſrael deum uidens ſic meruit nuncupari. Et ſecundum ipſius Geneſis prophetiam, in Iacob iuniorẽ populum, qui eſſet ex gentibus crediturus, ſignificari abſolutũ eſt. Hic ergo exultabit Iacob, & lętabitur Iſrael. Secundum eccleſię ordinẽ, hic unus eſt populus: duplicis & profeſſionis, & honoris. Neq; enim geminatis ſententijs id ipſum cœleſtis ſermo ſignificat. Sed quia fides prima quo quis inuocari ſuper ſe dei nomen precatur, fide anteriorem populũ ſupplantat, cum Iudæo infideli fidelem ſe optat eſſe gentilis. Hic ergo Iacob eſt, ſpe præoccupatæ benedictionis inſultans. Iam uero ubi baptiſmo renatus, & fide cõſummatus, deum intelligentiæ oculis, & mente aſpexerit: tunc iam Iſrael lętabitur, quia iam ſupplantato ſeniore deum fide uideat, uiſurus uteriore conſpectu, ſecundum illam beatitudinis ſponſionẽ. Beati mundo corde, quoniam ipſi deum uidebũt domini & dei Ieſu Chriſti, qui eſt benedictus in ſecula.

Ioan. 8 *Dan. 13* *Ezech. 16* *Eſa. 61* *Luc. 4* *Imò deo fortis.* *Mat. 5*

In

In finē in carminibus, intellectus Dauid, cū ueniſſent Ziphæi & dixiſſent
ad Saul: Nōne ecce Dauid abſconditus eſt apud nos? Pſal. LIII

DEus in nomine tuo ſaluū me fac, & in uirtute tua iudica me. Deus
exaudi orationē meam, auribus percipe uerba oris mei. Quoniam
alieni inſurrexerūt ſuper me, & fortes quæſierunt animā meam, &
non poſuerūt deum ante cōſpectum ſuum. Diapſalma. Ecce
enī deus adiuuat me, & dominus ſuſceptor eſt animę meę. Auerte
mala inimicis meis, in ueritate tua diſperde illos. Voluntate ſacrificabo tibi, &
confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum eſt. Quoniam ex omni tribu
latione eripuiſti me, & ſuper inimicos meos deſpexit oculus tuus.) Sanctus &
beatus Dauid non ignarus, ſed ut propheta, euangelicæ doctrinæ, & in tēpore
licet legis hanc corporalem agēs uitam, tamen quantū in ſe eſt, apoſtolici man
dati præcepta conſummat, teſtimonio de ſe dei fidem præſtās, cum dictum eſt:
1. Reg. 13 Inueni uirum ſecundū cor meum Dauid qui Ieſſe eſt. Non enim inimicos ſuos
bello perſequitur, neq; inſidiantibus ſibi decertādo armis reſiſtit: ſed exemplo
domini cuius & nomē & lenitatē pręfigurabat, proditus orat, periclitans pſal-
lit, patiens odia gratulatur, & ideo ſecūdum domini cor repertus eſt. Quia cum
domino duodecim milia legionum angelorum poſſent in tempore paſſionis
aſſiſtere: tamen ad omne officium humilitatis explendum, paſſioni ſe & infir-
Lu. 23 mitati ſubeſſe permiſit, orans tantum, & dicens: Pater cōmendo in manus tuas
ſpiritum meum. Quo exemplo hic idem per ſimilitudinē paſſionū futuræ eius
paſſioni propheta, non contradicit, non reſiſtit inimicis, malū pro malo ex præ
cepto euangelico non reddens: ſed dominicæ manſuetudinis æmulator, cum
tribulatur, cum proditur, cum fugatur, dominū cuius tantū aduerſus impios ar
mis utitur, deprecatur. Pſalmo aūt huic titulus ex hiſtoria pręſcribitur, ſed ante
hiſtoriam, quatenus, & quando, & in quem ea quæ ſub hiſtoria dicuntur, à no-
bis ſint intelligēda monſtratur. Eſt enim primū, In finem intellectus illi Dauid.
Tum deinde ſequitur: Cōuenerunt Ziphæi, & dixerunt Saul: Nónne ecce Da-
uid abſconſus eſt nobiſcum? Ergo hoc quod à Ziphæis Dauid proditur, in finē
eſt intelligēdum. Per quod oſtenduntur ea quæ in præſens tum erga Dauid ge
rebantur, præformationē in ſe futuri tēporis continere: cum innocēs inſectatio
ne uexatur, cum propheta cōtumelijs illudit, cum deo placens ad mortē requi
ritur, cū rex inimico ſuo, ut Herodi dominus atq; Pilato, ab his proditur, cum
quibus tutus eſſe debebat. Pſalmi ergo intelligentia in finē eſt, & in Dauid illo
intellectus in quo finis eſt legis. Et qui Dauid habet claues, aditū intelligentiæ
tum aperit: cum quæ de ſe à Dauid ſunt prophetata cōſummat. Ipſa aūt ſecun-
dum Hebrææ proprietatē interpretatio nominis, affert nō exiguū nobis ad in-
Ziphæi qd ſonet Hebraice telligendū profectū. Ziphæi nanq; ſignificant, quæ nobiſcū ſunt otis aſperſio-
nes: hæ ab Hebræis Ziphæi nuncupant. Aſperſio ſecundū legem emundatio
peccatorū erat, per fidem populū ſanguinis aſperſione purificās: cuius aſperſio
nis hic idem beatus Dauid ita meminit: Aſperges me hyſopo & mundabor. Sa
Pſal. 50 cramentū futuræ ex domini ſanguine aſperſiōis, fide interim legis ſanguine ho
locauſtomatū repræſentat. Sed hic populus ut populus Ziphæi ore potius q̄ fi
de aſperſus, & mundationem aſperſionis labijs magis quàm corde ſuſcipiens,
infidelis in Dauid ſuum & proditor extitit: quod antea per prophetā dixerat:
Eſa. 29 Populus hic labijs me honorat, cor autem eius longe eſt à me. Ad prodendum
Dauid ob id pronus: quia ceſſante fide cordis, omnia per oris fraudulentiam
legis ſacramenta geſſiſſet. Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in uirtu-
te tua iudica me. Deus exaudi orationē meā, auribus percipe uerba oris mei.)

Secundum

Secundum demonſtratam tituli rationē, paſſio Dauid prophetæ, dei ac domini noſtri Ieſu Chriſti paſſionis exemplū eſt. Idcirco oratio quoq; eius etiam ad intelligentiam orationis eius, qui uerbum caro factum eſt, temperatur: ut qui omnia ſecundum hominem paſſus eſt, idem omnia ſecundum hominē eloquatur, & quorum infirmitates portauit & peccata ſuſcepit, eorū ad deum deprecetur obſequio. Proprietates autē uirtutesq; uerborū etiam inuitis licet & cunctantibus nobis intelligentiæ huius exigunt ſenſum: ut omnia ex perſona eius dici non ambigamus in pſalmo. Ait enim: Deus in nomine tuo ſaluū me fac. In humilitate corporis unigenitus dei filius ſub prophetę dictis hęc precaē: qui & gloriā quā ante ſecula habuerat repoſcebat. Saluificari ſe in dei nomine rogat, in quo eſt & nūcupatus & natus: ut ſe in eo corpore in quo erat natus, idipſum quod naturæ anteriori ſuæ & generi erat propriū, ſaluum faceret dei nomē. Et quia omnis hęc ex perſona formę ſeruilis oratio eſt, cui formę ſeruili uſq; ad crucem mortis aſſumptę, ſalutē eius nominis, quod dei eſt deprecaē, et ſaluādus ex dei nomine, id continuo ſubiecit: Et in uirtute tua iudica me. Nanq; ob meritū humilitatis, quia ſe exinaniuiſſet formam ſerui accipiens, formam rurſum dei conſortē in ea quam aſſumpſerat humilitate repetebat: in dei nomine homine ipſo in quo deus naſci obedierat, ſaluato. Et ut huius nominis, in quo ſe ſaluari orabat, honorē non nudę tantū nuncupationis doceret eſſe, iudicari ſe in uirtute dei precatur. Primū enim ex iudicio eſt, quod meretur, Factus, inquit, obediēs uſq; ad mortē, mortem aūt crucis. Propter quod exaltauit illū deus, & donauit illi nomē, quod eſt ſuper omne nomen, ut ei nomē quod ſuper omne nomen eſt donetur. Tum deinde hoc ipſum iudiciū ſit in uirtute iudicij: quia per uirtutē dei is qui ex deo homo mortuus fuerat, idem rurſus in deū ex homine mortuo reſurrexit, ſecūdū illud Apoſtoli: Crucifixus ex infirmitate, reſurrexit ex uirtute. & rurſum: Non enim erubeſco euangeliū. Virtus enim dei eſt in ſalutem omni credenti. Per iudicij enim uirtutē infirmitas corporalis in dei nomine naturaq; ſaluatur. atq; ita ob meritū obedientiæ, in ſalutē nominis dei ex iudicij uirtute prouehitur, ut in eo dei & nomen & uirtus ſit. Cęterū ſi ex cōſuetudine humana ſermo iſte cœpiſſet: in miſericordia potius uel æquitate, quàm in uirtute iudicari ſe propheta popoſciſſet. Sed uirtutis illic opus fuerat iudicio, ubi dei filio in filiū hominis ex partu uirginis nato, rurſum ipſi hominis filio per iudicij uirtutē dei filij & nomen redhibendum eſſet & uirtus. Sequitur dehinc: Deus exaudi orationē meā, auribus percipe uerba oris mei.) Promptum prophetæ fuerat dixiſſe, deus exaudi me. Sed quia ex perſona eius loquitur qui ſolus ſciret orare: idcirco cōſtans poſtulatio pręſtādę orationis oſtēdit. Paulus beatus neminem hominum qualiter orare oporteat ſcire docet dicēs: Quod enim, quid oremus, qualiter oporteat neſcimus. Non eſt ergo infirmitatis humanæ exaudiri orationē ſuā poſtulare: cū doctor gentiū poſt cōſtitutam licet iam à domino formā orandi, quid & quatenus oret ignoret. Sed eius iſta fiducia eſt, qui ſolus patrē uidet, qui ſolus patrem ſcit, qui ſolus poteſt orare pernoctans. Secundū euangelium enim dominus pernoctauit orans: qui per ſpeculum uerborū formam ipſam occultiſſimi ſacramēti ſub cōmunibus uerbis, dum oraremus, oſtendit. Et qui orationem ſuam popoſcit audiri, ut peculiare hoc fiduciæ ſuæ doceret eſſe, ſubiecit: Inauri uerba oris mei. Et quiſquàm hoc humanæ fiduciæ eſſe exiſtimabit, ut uerba oris ſui uelit audiri? An illa quibus motus animi noſtri & impetus pronunciamus, tum cum de ira exardeſcimus, tum cū de odio obtrectamus, tum cū de dolore querimur, tum cū de adulatione blandimur, tum cū aut pro ſpe lucri, aut de ueritatis pudore mentimur, aut

Phil. 2

2. Cor. 13

Rom. 1

Rom. 8

R de

de contumeliæ offenſione maledicimus? Et quis unquã uitæ ita emendatæ & patientis ad omnia fuit, ut his humanę demutationis uitijs nõ eſſet obnoxius? Solus hoc potuit cũ fiducia uelle, qui peccatũ non fecit, in cuius ore dolus non fuit, qui flagellis dorſum præbuit, qui maxillas ab alapis nõ deflexit, ſputamentorum cõtumeliam non exprobrauit, & in nullo uoluntatẽ eius, cuius ad hæc uolũtati in omnibus uolens obediebat, offendit. Cauſam deinde cur uerba ſua audiri oret adiecit: Quoniam alieni inſurrexerunt in me, & fortes quæſierũt animam meam: & nõ propoſuerunt deũ ante conſpectum ſuum.) Vnigenitus dei filius dei uerbũ, & deus uerbum, cum utiq; omnia quæ pater poſſet, omnia ea & ipſe poſſet, ſicuti ait: Quæcũq; enim pater facit, eadem & filius facit ſimiliter: ut in indiſcreto deitatis naturæq; nomine indiſcreta quoq; eſſet & uirtus, ut abſolutiſſimũ nobis humanæ humilitatis eſſet exemplũ, omnia quæ hominum ſunt, & orauit, & paſſus eſt. Et ex communi noſtra infirmitate ſalutẽ ſibi eſt deprecatus à patre: ut natiuitatem noſtram cum ipſis infirmitatis noſtræ in eſſe intelligeretur officijs. Hinc illud eſt quod eſuriuit, ſitiuit, dormiuit, laſſatus fuit, impiorum cœtus fugit, mœſtus fuit, & fleuit, & paſſus, & mortuus eſt. Et ut his omnibus non natura, ſed ex aſſumptione ſubiectus eſſe poſſet intelligi: perfunctus his omnibus, reſurrexit. Omnis ergo eius in pſalmis ex naturæ noſtrę affectu querela eſt. Nec mirũ ſi ita intelligimus nos dicta pſalmorũ: cũ ipſe dominus ſecundum euangelicam fidem paſſionis ſuæ ſacramenta ſcripta eſſe fuerit teſtatus in pſalmis. Alieni igitur ſuper eum inſurrexerũt. Non enim iam filij Abrahæ ſunt: neq; filij dei: ſed natio uiperarum, ſed ſerui peccati, ſed ſemen Chanaan, patre Amorræo, matre Cethea, & diabolo patre, filij diabolicæ uolũtatis. Quærunt quoq; & animam ſuam fortes: cũ Herodes principes ſacerdotũ ubi naſci habebat Chriſtus, interrogat, cum omnis Synagoga aduerſus eũ teſtis falſa cõiurat. Sed animã hanc humanæ naturæ & infirmitatis eſſe exiſtimãtes non propoſuerunt deum ante conſpectũ ſuum: quia deus ex eo quod deus manebat uſq; ad originẽ naſcendi ſe hominis humiliaſſet, id eſt, ut hominis filius eſſet, qui erat antea dei filius. Nõ enim alius filius dei quàm qui filius hominis: & filius hominis nõ ex parte, ſed natus. Forma enim ſe dei ex eò quod erat ad id quod nõ erat, id eſt, ut naſci poſſet in animã ſuam corpusq; uacuante. Et idcirco & filius dei & filius hominis, idcirco & deus homo, id eſt, dei filius habitu humanæ originis natus eſt, uſq; ad naturam ſcilicet hominis naſcẽdi qui totus ex anima & carne formabilis eſt dei ſe humiliante ſubſtãtia. Ob quod cum inſurgũt aduerſum eum alieni, cum potẽtes animam eius exquirunt, quæ frequẽter in euãgelijs triſtis & mœſta eſt, deum ante cõſpectum ſuum nõ propoſuerunt, quia deus dei filius ante ſecula manẽs humanæ naturæ habitu, id eſt, noſtri corporis atq; animæ homo ex partu uirginis natus eſſet: per operum magnificẽtiam nõ intelligẽtes, quia hominis filius cuius animam quærebãt, ad id quod homo eſſe cœperat, ex dei filio quod ſemper mãſerat, extitiſſet. Interuẽtu diapſalmæ, non dicentis, ſed cui dicebatur demutata perſona eſt. Nũc enim generalis ſermo eſt prophetiæ. Nam poſt eam orationẽ quę ad deum fuerat, ut fiducia orãtis poſſet intelligi in eo ipſo precationis tempore quod popoſcerat impetratũ, cõtinuo ſubiecit: Ecce enim deus adiuuat me, & dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Cõuerte mala inimicis meis. Effectus proprios proprijs reddidit poſtulatis: docẽs, nõ negligentem orationis noſtræ deum eſſe, neq; irrationabilem præſtationẽ miſericordiæ ſuæ exiſtimãdam, cum nos ſecũdum quod precaremur audiret. Nãq; ad id quod ait: Quoniam alieni inſurrexerũt in me, propriũ illud eſt: Deus adiuuat me. Ad id autem & fortes quæſierunt animam

meam

meam: in eo exauditæ orationis peculiaris effectus eſt, quo ait: Et dominus ſuſceptor eſt animæ meæ. Ad id uero quod ait, Et non propoſuerunt deum ante cõſpectum ſuum: hoc cõpetenter adiecit: Cõuerte mala inimicis meis.) Deus ergo & aduerſus inſurgẽtes adiuuat, & quæſitã à fortibus animam ſancti ſui ſuſcipit: & non propoſitus ante oculos, neq; ab impijs cogitatus, ad inimicos mala ipſa conuertit: ut dum deũ non cogitant iuſti animã quærendo, & aduerſum eum inſurgẽdo, adiuto eo atq; ſuſcepto eo quẽ inter iniquitatũ opera non cogitabant, ultorẽ malicię ipſius retributione ſentirẽt. Habeat itaq; hanc innocens religio fiduciam, ut inter humanas inſectationes, & animæ pericula adiutorem ſibi deum eſſe non ambigat: & ſi quãdo iniuſte mortis uis affertur, excedentẽ habitaculo corporis animam ſciat in dei ſuſceptione requieſcere. Habeat ultionis quoq; certiſſimam ſecuritatẽ, cum mala omnia in eos qui inferãt teuertantur, non poteſt iniquitatis argui deus, nec perfectę bonitati malignę uoluntatis inſtinctus ac motus ammixtus eſt. Mala enim non maleuolus excitat, ſed ultor retorquet: neq; ea ex malicia ſua affert, ſed in merita noſtra cõuertit. Statuta enim in omnes ſunt adulationũ miniſteria, mala iſta cum lege uiuendi iuſti iudicij ſecura æquitate moderãtur. Sed hæc & auerſa à iuſtis ſunt lege iuſtitiæ, & cõuertuntur in iniquos æquitate iudicij. Vtrunq; iuſtum, ut & iuſtis ad metum prompta ſint, nec admixta, quia iuſti ſunt, & iniuſtis ad pœnã ſint conuertenda, quia meriti ſunt, nec iuſtis admixta cum prõpta ſint, nec iniuſtis defutura, quia prõpta ſunt. Dehinc rurſum fit ad perſonam dei, ad quẽ primum deprecatio erat cœpta, conuerſio: In ueritate tua diſperde illos.) Veritas mẽdacium confutat, & perimitur falſitas ueritate. Omnem autem ſuperiorẽ orationem eſſe eius hominis in quo filius dei natus eſt docuimus: etiã hoc quoq; nũc à deo patre deprecantis, ut inimicos ſuos in ueritate diſperdat. Et quæ ſit ueritas non ambigitur, nempe ille ipſe qui dicit: Ego ſum uita, uia, ueritas. Diſperduntur ergo in ueritate inimici: cum falſis teſtibus damnationẽ Chriſto comparantes, reſurrexiſſe à mortuis eum audiunt, & in dei ueritate gloriam ſuam reſumpſiſſe cognoſcunt. Nam poſtea ob pœnam dei in crucẽ acti, fame & bello abſumpti ac perditi ſunt: uitæ autorem morte damnantes, neq; deum in ueritate per operũ magnificentiã cogitantes. Hos igitur diſperdit dei ueritas: cum ad reſumendã gloriæ paternæ maieſtatem reſurgens, abſolutã in ſe diuinitatis probauit ueritatem. Quòd autem & in crucem actum unigenitũ dei filium, & morte damnatum eum qui natiuitate quæ ſibi ex æterno patre eſt naturalis & æternus ſit, frequenter, imò ſemper prædicamus, nõ ex naturæ neceſſitate potius quàm ex ſacramento humanæ ſalutis paſſioni fuiſſe ſubditus intelligẽdus eſt, et uoluiſſe ſe magis paſſioni ſubijci q̃ coactũ. Et quanquã paſſio illa nõ fuerit conditionis & generis, quia indemutabilem dei naturã nulla uis iniurioſæ perturbationis offenderet: tamen ſuſcepta uolũtarie eſt, officio quidem ipſa ſatis factura pœnali, non tamen pœnæ ſenſu læſura patientem. Non quòd illa lædendi non habuerit pro ipſa paſſionis qualitate naturã: ſed quòd dolorem diuinitatis natura non ſentit. Paſſus ergo eſt deus, quia ſe ſubiecit uolũtarius paſſioni. Sed ſuſcipiens naturales incõgruentium in ſe paſſionũ, quibus dolorem patientibus neceſſe eſt eas inferri uirtutes, ipſe tamen naturæ ſuæ uirtute non excidit ut doleret. Sequitur enim: Voluntarie ſacrificabo tibi. Legis ſacrificia quæ in holocauſtomatibus & oblationibus hircorum atq; taurorum ſunt, non habent in ſe uoluntatis profeſſionem: quia maledicti ſententia legem ſit decreta uiolantibus. Quiſquis enim à ſacrificio deſtitiſſet, ipſe obnoxium ſe efficiebat eſſe maledicto. Neceſſe ergo erat effici quod fiebat: quia ſacrificij negligen

Io. 14

Senſus pœnæ quatenus in Chriſto

tiam maledicti nō admittebat adiectio. A quo maledicto nos dominus noſter
Gal.3 Ieſus Chriſtus exemit, Apoſtolo dicente: Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis ipſe maledictum, quia ſcriptū eſt: Maledictus omnis qui pependit in ligno. Maledictorum ſe ergo obtulit morti, ut maledictum legis diſſolueret, hoſtiam ſe ipſum deo patri uoluntarie offerēdo: ut per hoſtiam uoluntariam maledictum quod ob hoſtiæ neceſſariæ & intermiſſæ reatū erat auditum, ſolueret. Cuius ſacrificij alio loco meminit in pſalmis: Hoſtiam & oblationem noluiſti, perfeciſti autem mihi corpus: deo patri legis ſacrificia reſpuenti, hoſtiam placentem ſuſcepti corporis offerendo, cuius oblationis beatus Apoſtolus ita meminit. Hoc enim fecit ſemel ſeipſum offerens hoſtiam deo: omnem humani generis ſalutē oblatione ſanctæ huius & perfectæ hoſtiæ redempturus. Ob quæ omnia ita geſta, laudem deo patri refert: Confitebor nomini tuo domine, quoniam bonū, quoniam ex omni tribulatiōe eripuiſti me.) Reddidit in ſingulis propoſitionibus proprias abſolutiones. Nam in exordio dixerat: In nomine tuo ſaluifica me. Poſt precum uero ſatisfactionē, congruam gratulationi eſſe oportuit profeſſionem: ut eius nomini cōfiteretur, in cuius nomine ſaluari ſeſe fuerat deprecatus. Et quia auxilium contra alienos inſurgētes in ſe popoſcerat, idipſum adeptum ſeſe fuiſſe profeſſus per hoc gaudij exultatione memoraret, quia ex omni tribulatione eripuiſti me. Ad id uero quod cū fortes quærunt animam eius, deū non propoſuerunt in cōſpectu ſuo, præclare indemutabilis diuinitatis docuit æternitatem: in eo quod dictū eſt: Et ſuper inimicos meos deſpexit oculus meus. Morte enim nō interceptus unigenitus dei filius, ad explendam quidem hominis naturā etiam morti ſe, id eſt, diſceſſioni ſe tanquā animæ corporiſq; ſubiecit, & ad infernas ſedes, id quod homini debitum uidetur eſſe penetrauit. Sed manet reſurgens, & inimicos ſuos immortali oculo deſpicit glorificatus in deum, & ex hominis filio in dei filium, ex quo etiam hominis filius eſſe cœperat, per reſurrectionis gloriam iam renatus, inimicos ſuos deſpicit, quibus dixerat: Soluite templum hoc, & poſt triduum ędi-
Io.2 ficabo illud. Aedificato igitur hoc corporis ſui templo, eos qui quæſierant animam ſuam ex ædito uidet, & ultra humanæ mortis legem autores mortis ſuæ ſublimis ipſe deſpectat, mortē perpetiens, ſed mori neſciens, deus homo dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum Amen.

In finem in carminibus intellectus Dauid. Pſal. LIIII

INauri deus orationem meam, & ne deſpexeris deprecationē meam: intende mihi, & exaudi me.) Superſcriptio pſalmi ſine hiſtoria eſt, tantum in finem intellectus in hymnis eſt. Hymnos aliqui translatores noſtri carmina nuncupauerunt: pleriq; autem hym-
Hymni qui nos ex ipſa Græcitatis uſurpatione poſuerunt. De nomine nihil differt: dum modo res una eſſe quæ uel in hymnis, uel in carminibus ſignificabitur intelligatur. Hoc ergo de pſalmo ſciēdum eſt, quòd quæ hymno eius uel carmine continentur, in finem intelligēda ſunt: omni intellectu ſcilicet noſtro ad dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quē Apoſtolus finem legis docuit eſſe, referendo. Frequenter autem admonuimus, eam in pſalmorum cognitionem ſenſus noſtri temperandam eſſe rationem, ut eum de quo & per quē omnis prophetia eſt, ex dei filio hominis filium natum meminerimus, & dei naturam omnibus ante ſeculis manentem in naturam hominis eſſe ex partu uirginis genitam: ita ut naturæ poſterioris adiectio nullam defectionem naturæ anterioris afferret, neq; qui iam homo eſſe cœperat, id quod ante hominem manebat, deus ſcilicet, eſſe deſineret. Hic ergo aſſumens carnis noſtræ fragilitatē,

&

& manens ſuus atq; noſter, ita agit, orat, profitetur, expectat omnia illa quę noſtra ſunt, ut in his admiſceat etiā illa quæ ſua ſunt: loquaturq; interdum ex perſona hominis, qua & homo natus, & paſſus, & mortuus eſt, interdū autem omnis ei ſecundum deum ſermo ſit, quia ex deo homo, & ex dei filio hominis filius extitiſſet: naturæ ſcilicet eius confidentiam nō oblitus in uerbis, qua in aſſumptione licet hominis non carebat, & ita ex nobis atq; ex infirmitate noſtra humani ſermonis conſuetudine uſuq; loquēs, ut ex ſe atq; uirtute ſua, quæ deo ſunt propria & digna loqueretur, ut in pręſenti pſalmo cognoſci poteſt, qui ita cœptus eſt. Inauri deus orationem meam, & ne deſpexeris deprecationem meam: intende mihi, & exaudi me. Contriſtatus ſum in exercitatione mea: & conturbatus ſum à uoce inimici, & à tribulatione peccatoris. Quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira moleſti erant mihi. Cor meum conturbatum eſt in me, & formido mortis cecidit ſuper me. Timor & tremor uenit ſuper me, & contexit me tenebra. Et dixi: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & uolabo & requieſcam? Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine.) In exordio pſalmi & ſi humilitatis uoce uſus ſit cum ait: Inauri deus orationem meam: non tamen ſine aliqua propria conſcientia altioris fiduciæ intelligitur hæc locutus. Non enim cuiuſcunq; eſt innocentiæ id poſtulare, ut orationem ſuam deus inauriat. Promptæ nanque ſemper precationi hominum dei aures ſunt, quia qui naturam audiendi humano generi impertit, ipſe extra auditus non poteſt eſſe naturam: & qui ubiq; hunc in nobis ſenſum auditionis operatur, nōn poteſt non ubiq; in ipſo eſſe quod præſtat. Deus itaq; ubiq; ſemper audit: ſed non omnium meriti eſt, ut quod audit inauriat: auditum quidem eius orantis uoce penetrante, ſed dignationem eorum quę audiantur inauriendi ſola orationis innocentia promerente. Triplex autem in exordio oratio precationis eſt ædita. Prima enim ea eſt, ut inauriatur oratio. Sequens eſt, ne deſpiciatur deprecatio. Tertia eſt, ut intendat ſibi ſeq; exaudiat. Et ne ceſſe eſt diſcretam eſſe uniuſcuiuſq; generis naturā, ut non idem ſit inaurire, & non deſpicere: rurſumq; differat ab utroq; intendere & exaudire. Et quia de inaurienda oratione quid intelligi poſſet oſtendimus: quid illud ſit, ne deſpexeris deprecationem meam, tractandum eſt. Deſpiciuntur orationes leues, diffidentes, inutiles, ſeculi curis anxiæ, & rerum corporalium deſiderijs implicatæ, bonorum operum fructibus infœcundæ. Hę igitur deſpicabiles ſunt orationes dei dignatione non dignæ, de quibus per Eſaiam prophetam ait: Et cum extenderitis manus ueſtras ad me, auertam oculos meos à uobis. Et cauſam deſpiciendæ orationis continuo ſubiecit dicens: Manus ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. Vbi ergo operatio iniquitatis exſtabit, illic deſpicitur oratio deprecātis. At uero tum in eo qui ſperat intenditur: cum tacitæ ſpei fides, piæ conſcientiæ religione cohibetur. Et eſt nobis hoc abſolutiſſimum uniuſcuiuſq; proprietatis exemplū. Inauriuit dominus uerba Chananęæ ſæpe clamantis, deſpexit orationem adoleſcentis illius, qui ab æternitatis largitore diuiſionē patrimonij poſtulabat: intendit autem in eam fœminam, quæ fidei ſilentio ſalutē ſibi etiam à ueſtis fimbria expectabat. His ergo totius precationis ſuæ generibus diſtinctis, nunc cauſam ipſam expoſuit deprecandi: quia in exercitatione ſua conturbaretur à uoce inimici, & à tribulatione peccatoris. Et quidem exercitatio nunquam niſi ad res utiles ſalutareſq; ſuſcipitur: quas quia in ſancto quoque impij ferre non poſſunt, omnibus eum iniurijs afficere, & uſq; ad formidinem mortis defatigare contendunt. Sed hæc in domino Ieſu Chriſto exercitatio, noſtræ ſalutis operatio eſt: quam diuerſarum ſanationum dehinc paſſionis ipſius exerci-

Eſa. 1

tatio prouehebat. In hoc quoq; ſe inuido conſortio noſtrę infirmitatis exercēs, quam exercitationem egreſſu ſuo Iſaac in campum præfigurauit: cum inuectæ camelo Rebeccæ tanquàm ſponſę ex gentibus exercens ſe in hoc mundo Chriſtus occurrit. A uoce inimici etiam turbatur, cum Samaritanus, cum dæmonium habens dicitur, cum quia ſe à cruce non eruat, negatur eſſe cæteris ſalus: declinantes in eum iniquitatem falſorum teſtimoniorum & ſententiæ mortis. In ira quoq; moleſti ſunt, dum flagellis, dum colaphis, dum alapis deſæuiunt. Sed inter hæc habens poteſtatem duodecim milia legionum cœleſtium euocare, non ad iram commouetur, neque ad ultionem exacerbatur. Sequitur enim: Cor meum conturbatum eſt in me.) Pati omnia in ſeipſo conſtituit, dummodo humanæ ſalutis ſacramenta perficeret. Difficillimum autem hominis infirmitati eſt, intra ipſum perturbationes mentis commotionesq; cohibere: ut non etiam uſque ad ipſam uultus demutationem tacito licet motu ſignificatio anxietatis uel indignationis erumpat. Verum unigenito deo quamuis infirmitas noſtra ſuſcepta ſit, tamen diuinitatis ſuæ non eſt oblita natura, ut non in his omnibus quæ infirma ſunt ſalua maieſtatis ſuæ dignitate perfunctus ſit, dum uniuerſa quæ mortis noſtræ ſunt ac timoris ita pertulit, ut in eum inciderent hæc potius quàm ineſſent, dum infirmitas noſtra magis quàm naturalis in deo eſt. Deniq; idipſum ſequens ſermo connexuit, cum dicit, Et formido mortis cecidit ſuper me: Timor & tremor uenit ſuper me, & contexit me tenebra.) Et hæc quidem in eum omnia quæ noſtræ neceſſitatis ſunt irruerunt, ſed ab eo naturæ ſuæ uirtute ſuſcepta ſunt: dum mortem noſtram potens non mori, etiam timore in ſe mortis ingruente non renuit. Et cum hęc eadem tanquam in hominem imbecillitati eius dominatura cecidiſſent: tamen ut nō ſubiectū ſe his quę ingruerunt edoceret, ſubijcit: Et dixi, quis dabit mihi pennas ſicut colūbę, & uolabo & requieſcā?) Nam infirmus eſt, cui ad euolandum de cōtegentibus ſe tenebris metuq; mortis pennæ aliunde ſumēdæ ſunt. Cum enim dicit: Quis dabit mihi, non poſcentis ab aliquo, ſed nō aliunde ſperantis eſt. Euolare autem ut columba feſtinat, id eſt, in ſpiritualem redire naturam: & in columbæ ſpecie ſpiritus in eum uolādo requieuit, habitatione aliquādo in homine qui tum de Iordanis aquis aſcendebat inuenta. Et hæc quidem precarionis eſt cauſa: quia infirmitate corporis degrauatus, hoc quod nobis eſt mortale ſuſceperat, ut caro factus in ſpiritū euolaret. Et harū quidem pennarum ſuarum in pſalmo alio ita meminit: Si ſumpſero pennas meas ante lucem, & habitauero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet me. Suas itaq; ſumet, ut non intelligatur eas ex his euacuatus aſſumere. Sed ſumptis pennis ut uolando requieſcat, quò ſit quieturus oſtendit, dicens: Ecce elongaui fugiens, & manſi in deſerto.) Ceciderunt quidem ſuper lucem tenebræ, ſed tenebræ eam non comprehenderunt. Elongauit enim fugiens, qui ne à gentibus quidem potuit comprehendi. Fugit ergo etiam eos qui ſe perſequebantur, & ab his longe factus habitat in deſerto. Et quod deſertum hoc uel quæ ſolitudo ſit (nam eodem
Eſa. 35 uerbo utrunq́ue Græcitas elocuta eſt) ita alio loco propheta declarat: Lætare deſertum ſitiens, exultet deſertum & floreat tanquam lilium: & effloreant & exultent deſerta Iordanis. Inualeſcite manus inualidæ, & genua diſſoluta conſolamini: modici animi, ſenſu inualeſcite: & nolite timere. Ecce deus noſter iudicium reddidit, ecce ueniet & ſaluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum audient: erudietur lingua mutorum. Tunc ſaliet claudus tanquam ceruus. Venerat quidem ad oues perditas domus Iſrael, ſed ab his fugatus hæc deſerta lætificat: in his enim manet, & manſit poſtquam uolando

Videtur memoria lapſus, Nā in Matthæo nō habentur niſi duodecim legiones. Vnus codex uetuſtus ſimiliter habebat in canone.

do requieuit. Eſt enim dei requies, quæ impijs denegatur cum dicitur: Si intra bunt in requiem meã. Reſumpta ſpiritali gloria unigenitus deus in his (tanquã in tẽplo digno ſe) corporibus quæ erãt ante deſerta requieſcit: quia plures iam filij deſertæ, magis quàm eius quæ habet uirũ. Non ſum aũt neſcius pleroſq; ſolum uerborũ ſonum & literam cõtuentes, nihil de omnibus ferè pſalmis cõgruum perſonæ domini noſtri Ieſu Chriſti exiſtimare, putẽtq; totum querclis prophetæ increpari: ſed nos litẽ nõ mouemus. Neq; enim deſtruimus ſed adſtruimus, addentes potius de obſcuris intelligentiã, quàm ſimplicibus detrahẽtes: quia quęcunq; Dauid aut paſſus aut queſtus eſt, etiã paſſionibus eius qui uniuerſitatis noſtræ caro eſt factus, impleta ſunt. Et (ut arbitror) ea quæ ſequũtur intelligentiæ noſtrę curſum probabũt. Intercedẽs uero diapſalma, demutauit & ſenſum. Diapſalma Nam omnis rurſum aduerſum eos de quibus eſt querela fit ſermo, honore tamen eius ad quẽ omnia eſt referre ſolitus antelato. Sequit̃ enim: Expectabã ſaluificantẽ me à puſillanimitate & tẽpeſtate.) Non noua hæc eius expectatio eſt: nam & in eo pſalmo (quẽ ex perſona eius eſſe non dubium eſt) ſic precatus eſt: Saluum me fac deus, quoniam intrauerũt aquæ uſq; ad animã meam. Infixus ſum in limo profundi, & nõ eſt ſubſtantia. Veni in altitudinẽ maris, etiam tẽpeſtas demerſit me. Ab hac igitur tẽpeſtate atq; ab hac puſillanimitate (humiliatus enim erat uſq; ad mortẽ crucis) ſaluari expectat ab eo ad quem precatus eſt, dicens: Pater clarifica me apud temetipſum, claritate quam habui apud te priuſquã mundus eſſet. Sed expectãs ſaluari ſe, plus iam quàm ſpem ſalutis expectat. Sequitur enim: Præcipita domine & diuide linguas eorũ.) Proprietatem uerbi ſiue Hebraici ſiue Græci Latinitas, uti in multis, non elocuta eſt. Nam id quod præcipita dicitur cum illis καταπόντισον enũciatum eſt. Quo ſermone non ut pręcipitentur, ſed ut in profundũ demergantur oratur. Demergi ergo eos linguaſq; eorum diuidi rogat. Quorũ aliud ſub Noe, aliud poſt ædificationem turris ſcimus effectum: cum illos diluuio ſubmerſos cõſumpſit profundum, hos uero linguarum diuiſio ad cauſam æternæ in ſe concertationis diſcreuit: ut conſpirationem aduerſus deum initam, dum ſe inuicem & neſciunt & metuunt, non tenerent. Non diſpar ergo nunc in hos pœna depoſcitur, ſcilicet ut in morem gentium, quas in aquis ſignificari meminimus, abſumpti & in omnes linguas cum quibus nunc habitant, & quibus loquuntur diuiſi, amitterent uitæ ac regni ſui dignitatem. Vt autẽ ob uitia ciuitatis, contradictionemq; præceptorum ſuorum hæc conſecutura noſceremus, adiecit: Quia uidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Die ac nocte circumdabit eam ſuper muros eius, & iniquitas, & labor in medio eius, & non defecit de plateis eius uſura & dolus.) Ob hæc igitur uitia & crimina futuræ captiuitatis & diſperſionis pœna depoſcitur: ſed potiſſima inter crimina ſunt iniquitas & contradictio. Nam eum quem lex & prophetæ nunciauerant reijcientes, contradictione impia reſpuerunt. Quæ contradictio nocte & die circumdans muros ciuitatis ipſius ſupergreſſa eſt, quia & ipſa paſſionis ſuæ nocte cum ſe uidendum in conſeſſu, & à dextris uirtutis, profiteretur, diſciſſa ueſte etiam cum blaſphemiæ inuidia contradixerunt. In muris autem, tuitionem ſalutis ſignificari meminimus: ſicut cum nouæ Hieruſalem ędificatio & munitio, id eſt, conſtructio & cuſtodia eius cœleſtis optatur, ita ſcriptum eſt: Benigne fac domine in bona uoluntate tua Sion, & ædificentur muri Hieruſalem. Erat ergo tum in eo populo cuſtodia ſpiritalis: & diſpoſitæ per angelos legis adminiſtratio communiebatur. Sed ubi ipſo mediatore legis reiecto, hos muros, & hanc cuſtodiam circumdans iniquitas ſupergreſſa eſt: tum cœpit maius eſſe ipſa munitio-

Pſal. 68 · Io. 17 · Pſal. 50

nitione peccatum,ut iniquitas uinceret cuſtodis uoluntatē,uſura & dolo,cæ-
teriſq; quæ in lege ſunt uetita redundātibus.Et indignitatē tātę huius iniquita
tis oſtendēs,ſubiecit:Quoniã ſi inimicus meus improperaſſet mihi,ſupportaſ-
ſem utiq;.& ſi odiēs me ſuper me magna locutus fuiſſet, abſconderē me ab eo.
Tu aūt homo unanimis,dux meus & notus meus,qui ſimul mecū dulces capi
ebas cibos,in domo dei ingreſſi ſumus cū cōcordia.) Querela nō de paſſione
eſt ſed de apoſtolo proditore.nã cū ſalutē generi humano ſuſcepta crucis mor
te donaret,nō poteſt uideri ſacramentū hoc magnæ pietatis arguere. nã utiq;
ſi inimicus eſſet,querelę cauſa nō eſſet:cū in ſe conſummaret,quod ad ſalutem
noſtrã perpeti ipſe uoluiſſet.Et ſicuti ſi odiens ſe locutus ſuper ſe magna eſſet,
abſcōſus ab eo fuiſſet:quia ei nō cognitus in homine deus eſſet, & ob hoc mi-
nus eſſet criminis neſcienti.Non em̄ gentes uerbū carnē factum prænūcia ſibi
lege didicerunt,quod utiq; his qui ſub lege ſunt etiã ipſius gentis ad ſpeciē fu-
turæ ueritatis aptatū eſt,cum & hominē Abraham adorauit, & Iacob in homi
ne deum uidit,portaſſe hæc opprobria gentiū,φ cū eſſet homo deū ſe faceret,
φ dæmoniū habēs populū ſeduceret,quia ignoraſſent hæc omnia in lege quæ
ad Iſrael lata eſt,cōtineri. Veruntamē cū unanimis & dux & notus hæc faciat:
unanimis,cū electus in apoſtolū eſt:dux,cū demorãte dño ipſe ad prædicatio
nē aduentus ſui ad caſtella præmiſſus eſt,& futuri regni dux ab eo ac princeps
eſt cōſtitutus:notus aūt,cū omnes ingreſſus eius egreſſuſq; didiciſſet, cogno-
ſceretq; in hominis filio & dei filiū,qui & particeps in demutãdo ex aqua uino
& dulcificãdo in populi cibū hordeo extitiſſet,cōuiuioq; eodem uſus eſſet,ſe-
cumq; dei domū ſemper eſſet ingreſſus,maiorē de ſe querelã in hoc conſortiū
diuini miniſterij aſſumptus exhibuit. Sed quanq; ſpecialia hæc in impietatem
eius dicta eſſent,tamē pœnæ decretū refertur ad plures. Veniat mors ſuper
eos,& deſcendant in infernū uiuentes,quoniã nequitia in hoſpitijs eorum,&
in medio eorū eſt.)Id eſt,totos ipſos intra extraq; nequitiæ opera circundent:
ita ſuper eos morte uentura,ut ad pœnæ ſenſum uiuentes deſcendant in infer-
num cum hoſpitijs eorum. Verum ille hæc his agentibus atq; meditãtibus, ad
quem ſpes & precatio ſua eſſet oſtendit dicēs:Ego ad deum clamaui,& domi-
nus ſaluauit me. Veſpere & mane & meridie narrabo,& renunciabo,& exau-
diet uocem meam. Liberabit in pace animam meam ab his qui appropiant mi
hi, quoniam inter multos erant mecum. Et exaudiet me deus, & humiliabit
eos qui eſt ante ſecula.)Clamorem fidelem mox dominus exaudit, & hanc ip
ſam exauditi clamoris ſui gratulationē ueſpere & mane & meridie narrabit,
diem omnem in his diei partibus per quas dies continetur oſtendens. Talis au
tem temporum ordo non niſi ex prophetica ſcientia diſtributus eſt, ut ueſpe-
re & mane & meridie nunciet,& quia ſecundum legem & obſeruantiã legis à
ueſpere dies cœpta,eadem ipſa uſque ad meridiem deputatur,cum inchoatio
nem diei non mane lux reddita,ſed ueſpere nox facta perficiat.Narrat ergo &
renunciat ea quæ in pſalmo continētur,quòd uocem eius audiat, & in pace a-
nimam ſuam liberet. Pacificauit enim omnia in cœlis & in terra, ut liberet ab
appropiantibus ſibi. Superior enim querela de proximis cum etiã unanimis
& dux & notus hæc ageret, cum apoſtolis cæteris & ipſe electus in apoſtolū.
Deus ergo qui eſt ante ſecula,id eſt per quem omnia ſunt, quia ante omnia ſit,
exaudiet eum,& humiliabit eos:cū indigni gloria æternæ reſurrectionis effe-
cti ſint. Nam interiecta diapſalma omnem his ob impœnitentem impietatis
profeſſionem ſpem recidit,dicens: Non enim eſt illis commutatio,& non
timuerunt deum.) Omnes ſecundum Apoſtolum reſurgent, ſed non omnes

commu

commutabuntur, quia non timuerũt deum. Fas enim fuerat ignoraſſe in homi
ne deum, ſi reſurgentem tamen deum ex mortuis credidiſſent: patente his e-
tiam poſt paſſionis piaculum pœnitentia & indulgentia. Nõ enim ſolum non
timuerunt deum, ſed cum ad retribuendum his manum extendiſſet, id eſt, auxi
lium obtuliſſet, contaminauerunt teſtamentum eius: cum eum qui teſtamento
legis ad ſalutẽ prænunciatus eſt, repulerunt. Sequitur enim: Extẽdit manum
ſuam in retribuendo, Contaminauerunt teſtamentũ eius, diuiſi ſunt ab ira uul-
tus eius.) Et idcirco demutatio his nõ relicta eſt, quia pro peccato ſemel mor-
tuus eſt: & reſurgens eos tantũ demutatione donauit, qui ſecum per fidem &
cauſa mortui ſunt & reſurgent. Hos autẽ ab ira uultus ſui euerſa ciuitate diui-
ſit, partemq́ eorũ cum infidelibus ponens, eos uel diſperſit in omnia, uel diui-
ſit à ſanctis: dehinc de generali querela ad ſignificationem eius qui ei & dux &
unanimis & notus fuerat, ſermo ſe retulit: Et appropiauit cor eius. Mollierũt
ſermones eius ſuper oleum, & ipſi ſunt iacula.) Ammixtus Apoſtolis et curam
pauperum agens, maximum ſcilicet miniſterij opus curans appropiauit cor ſu
um. Ad appropiantibus enim liberati animã ſuam gratulatus eſt, nõ utiq; mini
ſterio fidei appropiãs, ſed iræ dei & cõtaminationi teſtamẽti eius. Cæterũ ipſe
blandiloquus emollito ſuper oleum ſermone curam agere ſe pauperũ fallens,
etiam tum cum precioſi unguenti effuſa alabaſtro, cõqueſtus eſt: tanquã id ma
gis uenire in ſumptum inopum debuiſſet. Sed ille occaſionẽ furti de pecuniæ
collatione quærebat. Et iſtiuſmodi fortè blãdiloquij oleum pſalmo alio euitat
propheta cũ dicit: Oleum peccatoris uõ impinguet caput meum, quia ſub ſpe *Pſal. 140*
cie boni operis maliciæ arma cõmoueat. Sunt autem etiam in uerbis iacula, ſi- *Oleum pecca-*
cut dentes, ſcutum, & ſagittæ ſunt, & lingua machæra acuta eſt. Hæc igitur ſer *toris, impietas*
monum iacula deteſtatur quæ magis ſub blandimento & adulatione nocitura *ſub prætextu*
ſunt. Sed inter iſta inimici iacula imperterritus manet, nobiſq́ portũ ſecuritatis *pietatis*
tutum fidumq́ demõſtrat. Sequitur enim: Iacta in dominum cogitationem
tuam, & ipſe te enutriet: non dabit in æternum fluctuationẽ iuſto.) Ademit no
bis etiam in euãgelijs dominus ſolicitudinis poteſtatem, dicens: Nolite ſoliciti *Matth. 6*
eſſe de craſtino, ſufficit diei malicia ſua. Quærite primũ regnũ dei & iuſticiam
eius & omnia præſtabunt uobis. Omnẽ ſcilicet curã in promerẽdo dei regno
& iuſticia collocãdam. Iactanda ergo ſuper eum cura eſt. Ipſe enim enutriet ſe-
cundum illud: Super aquam refectionis enutriuit me. Enutriens autẽ non re- *Pſal. 22*
linquit in fluctibus iſtius ſeculi, ſicuti enutritus Iacob omnem tempeſtatẽ et o-
diorum & duræ ſeruitutis euaſit, dicens: Deus qui nutriuit me à iuuentute
mea.) Ipſe enim uitæ autor eſt, ipſe cibi largitor: nõ terreni tantum, ſed etiã ſpi-
ritalis. Sed illo ſuper aquam refectionis educato, & à procellæ fluctibus libera
to, digna impios pœna conſequitur, cum dicit: Tu uero deus deduces eos in
puteum interitus. Viri ſanguinum & doloſitatis nõ exdimidiabunt dies ſuos,
ego autem ſperabo in te domine.) Eſt quidem puteus aquę uiuæ, ſed eſt & pu-
teus interitus ſecundum illud: Non me demergat tempeſtas aquæ, neq; abſor- *Pſal. 68*
beat me profundum, neq; contineat ſuper me puteus os ſuum. Non relicto igi
tur in fluctuatione iuſto, illi in puteum interitus deducentur: cuius os clauſum
reſurgente ex inferis unigenito deo eſſe non potuit. Cæterum poſt paſſionem
domini, ſtatim eos belli uictoria cum excidio ciuitatis abſumpſit: omni promi
ſcua ætate ad ſatisfactionem uincentium interempta, non dimidiatis uitæ die-
bus iuuentute proſtrata. Dies autem pleni ſanctis & fidelibus reſeruantur, ſe- *Pſal. 72*
cundum illud: Et dies pleni inuenientur his, quorũ ſpes ſemper in domino eſt,
qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

In finem

In finem pro populo, qui à ſanctis longe factus eſt Dauid, in tituli inſcriptione cum tenuerunt eum Allophyli in Geth. Pſal. LV

MVlta pſalmi ſuperſcriptio cõprehẽdit, quæ præter rerũ geſtarum notionẽ alterius intelligẽtię intimãt ſenſum: cũ pro populo qui à ſanctis lõge eſt Pſalmus eſt, cũ tituli inſcriptio præferť, cũ poſtre mo exordiũ ipſum in fine præſcribiť. Si enim eam ſolã querelam præſens ſermo cõtineret, ꝙ cũ fugeret ab Allophylis in Geth Dauid teneretť: totũ ſe circa id tantũ hic iniquitatis increpitæ motus exereret. At uero cũ hęc ante rei geſtæ ſignificationẽ ad imbuendũ legentiũ ſenſum dirigẽdumq́ȝ prælata ſint, ſine dubio intelligimus per rerũ geſtarũ, quæ in Dauid gerebanť, effectus imprimi nobis ſecundũ ſpiritũ prophetiæ earũ rerum quæ ſub his præſcriptionibus ſignificata ſunt, notionẽ: ut quod Dauid paſſus eſt, præfiguratio fuerit paſſionũ domini noſtri Ieſu Chriſti, ut quod tituli inſcriptio eſt, eius qui moriẽdo uicerit ſignificata uideať æternitas, quia tituli inſcriptio (quã

στηλογρα-φία ſtelographia ſermo Græcitatis enũciat) his maxime qui probabilem uitã degentes etiã pro ſalute patriæ mori in bello nõ timuerũt, ad æternitatis gloriam deferatur. Populus aũt qui longe ſit factus à ſanctis Iſrael, indignus factus ſanctificatione gentiũ longeq́ȝ ab ea diſcedẽs eſſe noſcẽdus eſt. Quod aũt in finem eſt, propriũ ei eſſe qui finis legis eſt intelligať: quod id ipſum pſalmi fine noſcetur, cũ huius ipſius intelligentiæ noſtræ abſolutionẽ his maxime quo pſalmi finis cõcluditur, ſermo declaret. Per hæc certe quæ ſuperſcriptiõi præter rerum genera cõnexa ſunt, pſalmũ etiam ex perſona domini tractabimus, nõ tamen à prophetæ ipſius diſſidẽtes querelis, neq́ȝ eũ his quæ pertulit nõ etiã gemuiſſe exiſtimandũ eſt: quia idcirco his ipſis quæ ſpiritalem ſenſum intimãt, rerum geſta cõnexa ſunt, ut per actionẽ prophetę ſenſus ac ſermo noteſceret prophetiæ, cũ propheta nõ tam ſpiritu ꝙ̃ paſſionibus prophetarit. Erit ergo ſermo inter Dauid ipſum & hominẽ Ieſum Chriſtũ temperatus: ut quia infirmitates omniũ portauit, & peccatorum noſtrorum frequenter & uoce ſit uſus & lachrymis, extra contumeliam dei ſit & affectus & ſermo qui hominis eſt.

ENARRATIO PSALMI LV

MIſerere mei domine, quoniam conculcauit me homo tota die, pugnãs tribulauit me, cõculcauerunt me inimici mei tota die.) Diem frequẽter ſignificari pro ætate cognoſcimus: ut ubi dies tota eſt, illic omne uitæ tẽpus oſtenſum ſit. Neq́ȝ enim uel Dauid uel dominus unius tantũ diei inſectatiõe uexatus eſt. Sed qui miſericordiã dei poſtulat, ſeſeq́ȝ cõculcatũ eſſe conqueriť: habet ſecuritatis et uirtutis ſuæ arma, quibus nõ ſolũ terrena odia, ſed & ſpiritualiũ nequitiarũ bella ſuſtẽtat. Aduerſum quas potius ꝙ̃ aduerſum carnẽ et ſanguinẽ pugnã nobis apoſtolus docet eſſe. Miniſterijs eñ impiorũ utunť ad uexationes tribulationesq́ȝ ſanctorũ: cum eorũ corda penetrãtes in omnẽ eos impetũ turbulentæ mẽtis inſtigãt. Hãc igiť ſupereminentẽ in hoc ſeculo & efferentẽ ſe altitudinẽ ꝓpheta nõ pertimeſcẽs ait: Ab altitudine dierũ nõ timebo, quia multi qui debellãt me timebũt.) Scit ęterni iudicij diẽ, nouit etiã ęternũ ignẽ pœnis ęternis pręparatũ, atq́ȝ ideo magis illi qui eũ debellare tentãt timebũt: quia hoc ſancto nõ timẽte, in eos magis iudicij terror incũbit. Pro fiducia uero ſecuritatis ſuę ſubiecit: Ego uero in te ſperabo. In dño laudabo ſermones meos tota die.) Spes omnes in deo collocat, ſermonesq́ȝ ſuos toto tẽpore uitæ ſuæ laudat. Neq́ȝ obſcurum eſt quid in loquẽte ſe laudet. Vox enim hæc ſancto eſt digna quæ ſequitur: In deo ſperabo, non timebo quid faciat mihi caro.) Non hũc frangit ſeculi terror, neq́ȝ

Dies pro ætate

conſpi

cōſpirantium aduerſus ſe odia perturbāt. Spes enim quæ in deo eſt terrores hu manorū non pertimeſcit odiorū. Carnem autē pro ſignificatione hominū per quā in corpore cōtinentur frequēter accipimus, uel cū de ipſis dicit: Non habi tabit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quoniā caro ſunt. Vel illud: Videbit om nis caro ſalutare dei. Vel illud Apoſtoli: Nonne eſtis carnales, & ſecundum ho minem ambulatis? Manet itaq; imperterritus ſub miſericordia dei: atq; ideo in eo ſperās omnis carnis impetus inſectatiōesq; nō metuit. Sed digna planè etiā hæc unigenito deo uox eſt: cui exinaniēti ſe ex dei forma, uirtutē dei atq; natu ram ſeruilis forma nō abſtulit. Factus enim caro deus, etiā in aſſumptione car nis deus eſſe permāſit: utens uirtutis ſuæ ſub conſortio noſtri corporis poteſta te. Nō enim carne eſt degrauatus, ne ſuper undas ambularet, neq; ut nō uſq; ad fimbrias ueſtis uirtus diuinę poteſtatis exiret, neq; ut nō peccata dimitteret, ut ſputo ſuo naturā uidendi cæcis ab utero oculis accēderet, & aure producta de uulnere abſciſſæ auris uulnus obduceret, neq; ut nō ſolida parietū corpore in terlabēte penetraret. Non ergo metuit à carne, uel in deo ſperās propheta, uel ſub aſſumptione carnis deus opera diuina cōſummans. In his etiā quę cōſequū tur, rei in eo quoq; geſtæ ſignificatio cōtinetur. Ait enim: Tota die uerba mea execrabātur: aduerſus me omnia cōſilia eorum in malū. Habitabūt & occulēt: ipſi calcaneū meum obſeruabūt.) Nuſquā enim niſi occultis cōſilijs aduerſum eum teſtimonia falſa, & captioſæ interrogationes ſunt cōparatę, in cōmune ha bitātes & cōſilia maliciæ occulētes. Sed & increpationē uerborū eius, quibus impietatē eorū exprobrare nō deſtitit, non tulerūt: egreſſus quoq; omnes ipſi us in calcaneo cōtuentes, dum in eius ſupplantationē fraudulenta cōſpiratio ne cōſentiunt, ob quod eos digna hæc iudicij ſentētia comprehendit. Sequitur enim: Sicut expectauerūt animā meā, pro nihilo ſaluos facies illos: in ira po pulos deduces.) Nouus hic prophetæ ſermo eſt, ut eos qui expectant animam ſuā ad nihilū deus ſaluet. Et cū aliud ſit in nihilū, aliud ſaluari, nūc ſalus quæ in eos fiet in nihilū ſit. Eſt ergo quod ſaluetē in nihilū? Eſt planè, quicquid reſurre ctione cōceſſa demutatione nō dignū eſt. Nam cū omnis caro redēpta in Chri ſto ſit ut reſurgat, & omnē aſſiſtere ante tribunal eius neceſſe ſit: nō tamē om nibus gloria et honor eſt promiſcuus reſurgēdi. Quibus ergo tantū reſurrectio non etiā demutatio eſt tributa, hi ſaluanē in nihilū. In ira enim deducenē hi po puli, quibus ad pœnæ ſenſum ſalus reſurrectionis eſt cōſtituta: à qua ira eripiē dos nos Apoſtolus pollicetē, dicēs: Quoniā ſi cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt: multo magis iuſti in ſanguine eius ſaluabimur per eū ab ira. Pro peccatoribus igitē ad ſalutē reſurrectionis eſt mortuus, ſed ſan ctificatos in ſanguine ſuo ſaluabit ab ira. Deniq; pro nihilo populis ſaluatis, & in ira deductis, ſpem uitæ ſuæ ſanctus hic nūciat, dicēs: Deus uitā meā nun ciaui tibi, poſuiſti lachrymas meas in cōſpectu tuo, ſicut in promiſſiōe tua.) Di gnus promiſſione dei eſt ob cōſtantiam prædicādi, & ob meritū non tacēdi: la chrymę enim ſuę, quas uel per ſe propheta, uel pro nobis dominus profudit, in dei ſunt cōſpectu, legatione earū ad obtinēda quæ deus promiſit uſurus: ſed ſe gratiā æternæ promiſſionis inituro, inimici eius cōuertenē retrorſum, ut quod ira deducerenē oſtēderet. Id enim ſequitur: Cōuertantur inimici mei retror ſum, in quacūq; die inuocauero te.) Illo deū inuocāte, illi eò unde proceſſerint cōuertenē: deducēte eos dei ira, & reſumpto ad pœnas corpore puniēdos. Sed illis ad ęternitatē pœnę in infernū poſt reſurrectionē reuerſis, hic officio gratu lationis ſuæ fungitē, dū ait: Ecce cognoui quia dominus meus es tu, & in deo laudabo uerbū.) Hoc ergo uerbū ſuum in deo laudat, quod deum ſuum eſſe co gnouit

Gen. 6
Eſa. 40
1. Cor. 3
Rom. 5

gnouit. Neq; id tantũ laudat, ſed etiam illud quod ſperauit in eo, non metuens
quid homo ſibi faciat. Hæc planè digna ſanctis omnibus uox eſt, conſtantem
inter inſectationes humanas fidem tenere, & metu terrenę turbulentiæ nõ mo
ueri, ſpeq; certiſſima quod aliquid aduerſum animæ æternitatẽ homo effectu-
rus ſit non timere: cum poſt interceſſionẽ mortis iſtius, in immortalem glori-
am & corruptio & infirmitas noſtra muteť. Atq; ob id ſermones ſuos quibus
ſe ſperantem in domino humanam uim proteſtatur nõ metuere collaudat, di-
cens: In domino laudabo ſermonẽ, in domino ſperabo: nõ timebo quid faci-
at mihi homo.) Ob hoc ergo ſermonem ſuum laudat in domino, quia ſperans
in eo hominem nõ timebit. Sed ut doceret, idcirco ſe nihil ab homine pertime-
ſcere, quia ſi quid poteſtatis ſuæ exeruiſſet in corpore, id rurſum reſurrectionis
gloria ſine corporum labe reciperet, ſubiecit: In me ſunt deus uota tua, quæ
reddam laudationes tibi. Quoniam eruiſti animam meam de morte, & pedes
meos de lapſu: ut placeam coram deo in lumine uiuentium.) Non extra ſe ſunt
iſta quæ ſperat, nec laudationis uota quæ reddenda ſunt extrinſecus capeſſen-
da. Ipſe enim ſibi reſurrectionis eſt dominus, ipſe huic emortuo & intra ſepul
chrum relicto corpori diuinæ naturæ ſuæ tribuit conſortium. Neq; enim reſur
recturis omnibus ab exteriore materia corpus acquiritur, neq; peregrinæ ori-
ginis externarumq; cauſarum natura recipitur: ſed id ipſum in profectũ æter-
næ claritatis emergit, fitq; in eo demutatione potius quàm creatione quod no-
uum ſit. Sunt ergo in ſe uota quæ reddet, tum cum infirmitas corporum detra-
hetur, id eſt, lapſus & lachrymæ: tum cum corruptionem incorruptio deuora-
bit, tum cum mortẽ poteſtas immortalis abſorbet, tum cum fit deus omnia in
omnibus, tum cum lumen uiuentium ſit in eodem uiuentium lumine deo ipſe
placiturus. Nam ſi ſibi in creatione mundi ſecundum ſapientiæ profeſſionem
ſuper filios hominum adgaudebat pater: longe magis in reconciliatione mun
di intelligendus eſt patri eſſe placiturus. Eſt enim lux uera mundi, illuminans
hominem uenientem in hunc mũdum, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui be-
nedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

In finem ne diſperdas in tituli inſcriptionem, cum fugeret Dauid
à facie Saul in ſpeluncam. Pſal. LVI

DE ſuperioris pſalmi ſuperſcriptione id tantum demutatum in cõ-
ſequẽti eſt, quod ubi pro populo lõge à ſanctis facto ęnigma tum
eſt, nunc ne corrumpas uel diſperdas præſcribitur: quod uno uer-
bo τὸ μὴ διαφθέιρῃς utrunq; Græcus ſermo complexus eſt. Conſe-
quens enim erat, quia corruptio eos qui longe à ſanctis diſcede-
rent manſura eſſet: ne huic ſanctus ſubdereť oraret. Nam & in pſalmo alio gra
Pſal. 15 tulationem auerſæ huius à ſe corruptionis oſtendit, dicens: Nec dabis ſanctum
tuum uidere corruptionem. Neq; ambiguum eſt, pſalmum hunc ſecundũ apo
ſtolorum profeſſionem ex perſona eſſe domini intelligendum. Itaq; Dauid ad
humanæ carnis gloriam reſurrectionis dominicæ tempus expectans: nunc &
non corrumpi ſe rogat, & auerſam à ſe corruptionem in eo in quo primitiæ re-
ſurrectionis ſunt prophetiæ præſcientia gratulatur. Ideo autem in finem tituli
inſcriptio eſt: quia & glorioſa ad æternitatis honorẽ uita ſuſcepta, & mors plu-
rimis ſalutaris uirorum fortium inſcribatur ſepulturis. Et hæc omnia ad eum re
ferri oportebat: qui uel finis eſt legis, uel quẽ pſalmi ipſius finis oſtendat. Id au-
tem quod in ſpelunca clauſus hæc loquitur, tẽpus eſt prophetæ, quo pſalmum
intelligitur ſcripſiſſe: ipſa illa ſpeluncæ habitatione manſurã in corpore domi-
ni humilitatem prophetans. Cæterum uideri non poteſt, ut qui ob metum erat

intra

intra ſpeluncam reconditus, pſalterio & cithara, ut teſtatur in pſalmo, totius artis muſicæ perſtreperet apparatu. Cœpit autem ita: Miſerere mei deus, miſerere mei: quoniam in te confidit anima mea.) Miſericordiam rogat, quia confidit in deo: docens ab his miſericordiã dei ſperandam eſſe qui crederent. Et miſericordiæ dei quod momentum quiúe ſit effectus oſtendit, dicens: Et in umbra alarum tuarũ ſperabo, donec tranſeat iniquitas. Auibus naturæ eſt infirmitatem pullorũ alis inumbrare: eosq́ à præteruolantium ui atq; improbitate defendere. Quod & in gallinis maxime noſcimus, cum collectos intra pẽnas fœtus ſuos aut operiant aut tueantur. Quarũ conſuetudinẽ ad exemplum ſolicitudinis ſuæ dominus cõmemorat, dicẽs ad Hieruſalem interfectricem prophetarum: Quoties uolui colligere filios tuos, ſicut gallina, quæ congregat pullos ſuos ſub alis ſuis: & noluiſti. Sperat ergo in umbra alarũ dei ſanctus, donec iniquitas tranſeat, id eſt, dum aut ſeculi ſcandala, aut iniquitates impiorum, aut terrenæ humilitatis infirmitatem, dum hanc ipſam, quaſi ſpeluncam habitaculi & corporis ſui Dauid, qua nunc eſt clauſus euadit: & ſperans ſub umbra alarũ dei officio ſpei ſuæ ſemper intentus eſt dicẽs: Clamabo ad deum altiſſimũ, deum qui benefecit mihi.) Clamat fide potius q̃ uoce, qui fugiẽs & latẽs clamat. Porrò aũt non eſt in ſermone ſperantis gratulatio adeptorum, ſed propheticæ ſcientiæ ac fidei eſt, gerẽdis non aliter gaudere q̃ geſtis: & idcirco ad eum qui ſub indemutabili conſtitutione bonitatis iam ſibi benefecerit, clamat, & quatenus benefecerit dominus conſequentibus docet, dicens: Miſit è cœlo & liberauit me, dedit in opprobrium conculcantes me. Miſit deus miſericordiam ſuam & ueritatem ſuam, eripuit animam meam de medio catulorum leonum: dormiui conturbatus.) Dignum fuit etiam ſi nulla demutatio perſonæ eſſet ac ſenſus, diapſalma interuenire: quia ad intelligentiam dictorum ſenſus eſſet credentiũ erigendus. Benefecit deus ſancto ſuo mittẽdo de cœlo: ut liberato eo, in opprobrium hi qui eum conculcabant darentur. Et miſit miſericordiã ac ueritatem, ad eripiendam de catulorum medio animã ipſius, tum cum conturbatus dormiſſet. Sicut mors ſignificatur in ſomno, uel cum dormiturus Dauid cum patribus ſuis eſt, uel cum dormiens Lazarus excitandus eſt, uel cũ Centurionis illius non eſt mortua puella, ſed dormit: uel cum eos qui dormierunt non præuenimus in reſurrectione: ſic conturbatio dormientis ſignificatio eſt paſſionis, cum dicitur: Nunc anima mea turbata eſt ualde, quam tamen eripi de manu canis ita antea deprecatus eſt: Libera me de ore leonis, & de manu canis unicam meam. Et nõ alij canum uel leonum catuli intelligi poſſunt q̃ qui ſunt & natio uiperarum: de quorũ medio anima eripitur, per miſſam è cœlo miſericordiã & ueritatem, ſecundum illud: Miſericordia & ueritas ſe obuiauerunt. Et ſi miſericordia & ueritas dominus Ieſus Chriſtus eſt, non ambigitur quin illi in opprobrium dentur, qui conculcantes dominum, in paſſione iſta nõ credunt, quibus utiq; opprobrium eſt, unigeniti dei aduentum & peccatorum indulgentiã perdidiſſe. Et quia huic ſanctorum ſpei, uel perſequentium odia uel negantium ad uerſatura ſemper eſſent: commemoratis humanæ ſalutis ſacramentis, ſubiecit: Filij hominũ, dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorũ machæra acuta.) Vitia motusq́ animarum ſub corporalibus officijs diuinus ſermo ſignificat, ut in Deuteronomij cãtico, incraſſauit & calcitrauit dilectus: impietatis luxu ſub ſignificatione conſuetudinis corporalis increpito, Vel illud: Qui deuorant plebem ut cibum panis. Vel etiam, Dentes peccatorum contriuiſti. Nec non & illud apoſtoli: Quod ſi mordetis inuicem, uidete ne conſumamini ab inuicem: ut quod ſingulis quibuſq; membris officij actionisq́ mandatum eſt, id ad efficien

Hic ponit in neutro.

Ioan. 12
Pſal. 21
Pſal. 84
Pſal. 52
Pſal. 3
Gal. 5

tiam mentium animorumq́ꝫ referatur, ut nunc uel perſequẽtium, uel obtrectantium cõmemoraturus effectus ait: Filij hominum, dentes eorum ſcutum & ſagittæ, & lingua eorum machęra acuta: cum & conſumerent ſæuitia poteſtatis, & obtrectationum iaculis uulnerarent. Sed inter hæc quæ ſitit & expectat propheta non tacuit: deprecatus enim ne corrumperetur, abſorbẽdæ incorruptionis iſtius tempus exoptat, dicẽs: Exaltare ſuper cœlos deus, & ſuper omnem terram gloria tua.) Quę in altum de humilibus efferuntur, ea exaltari uidentur: quia per profectum quendam, in id quod ſublimius eſt euadunt. Quod autem ſuper cœlos exaltandum eſt, neceſſe eſt ut prius deſcenderit ad inferiora de cœlis: per quod rurſum exaltandum ſit ſuper cœlos. Quod ipſum Apoſtolus abſo-

Ephe. 4 lutiſſime ita dicit: Qui cum aſcendiſſet in altitudinẽ, captiuã egit captiuitatem: dedit dona hominibus. Aſcendit autem quid eſt, niſi quia & deſcendit in inferiora terræ? Qui deſcendit ipſe eſt, qui aſcendit ſuper omnes cœlos, ut adimpleret omnia: hinc exaltandi ſuper cœlos cauſam ſignificãs extitiſſe, quòd deſcendendi uſqꝫ in inferiora terræ humilitas eſſet aſſumpta. Ex uoto ergo propheta prænunciat exaltari ſuper cœlos deum: & quia exaltatus ſuper cœlos impleturus eſſet in terris omnia ſanctiſpiritus ſui gloria, ſubiecit: Et ſuper omnem terram gloria tua,) cum effuſum ſuper omnem carnem ſpiritus donum, gloriã exaltati ſuper cœlos domini proteſtaretur. Omnis autem hic profectus non naturæ diuinæ, ſed infirmitati hominis optatur: quia ſe per aſſumptionem carnis in cœleſtibus collocandum propheta non neſcit, quippe cum corporales & com participes effecti ſimus in Chriſto. Et idcirco hęc in carnis ſuæ infirmitatẽ, quę in paſſionibus dñi uexanda & ſuper cœlos eſſet exaltanda cõnexuit: Laqueos parauerũt pedibus meis, & incuruauerũt animã meã, Foderunt ante faciem meam foueã, & inciderũt in eam.) Per cõpaſſionis fidem etiã ſe ipſo in domino propheta patiente, tanqꝫ & ipſe ſit paſſus hæc queritur. Sed in eos qui maieſtatis dominum perſecuti ſunt, cum in foueam præparatam inciderint, mortis ipſius & ſenſus refertur & pœna. Et quia cõpatiendi & cõmoriendi fides nos glorificat Chriſto, uelut in procinctu ſpei fideiq́ꝫ huius propheta conſiſtit dicens:

Paratũ cor meũ deus, paratum cor meũ: cantabo & pſalmum dicã tibi. Exurge gloria mea, exurge pſalteriũ in cithara: exurgam diluculo. Et confitebor tibi

Diapſalma in populis domine, pſalmum dicam tibi in gentibus.) Interiecto diapſalmate hunc ad deum retulit propheta ſermonẽ, pſalmi interim fide hæc eadem in quę cor eius paratum eſt concinendo: & animi ſui corporis gaudia ſub ſignificatione pſalterij & citharæ adhortatus ſeſe ipſum in eo quod cantet pſalmumq́ꝫ dicat oſtendit. Ait enim: Exurge gloria mea, exurge pſalterium & cithara: exurgam diluculo. Seipſum ſcilicet oſtendit, in pſalterio citharaq́ꝫ declarãs: cum ad exurgẽdum cithara pſalterioq́ꝫ cõmonitis, ipſe potius qui in his ſignificetur exurgat. Exurgens autem diluculo, cum gloria ſua ſpei euangelicæ gloriã cantat: congruente diluculi & orationis tempore & ſalutis. Nam id ſequitur: Et confitebor tibi in populis domine, pſalmum dicam tibi in gentibus.) Laudaturus in populis & in gentibus deum, neceſſe eſt ut in eo ſalutem gentiũ laudet: quia iam non in uno Iſrael funiculus hæreditatis artatus ſit, neqꝫ Iacob portio, ſed terræ plenitudo iam dei ſit: neqꝫ ſimus iã imago terreni, ſed imago cœleſtis. Quid autem confitendum in populis, pſallendumq́ꝫ inter gentes eſſet oſtendit:

Quia magnificata eſt uſqꝫ ad cœlos miſericordia tua, & ueritas tua uſqꝫ ad nubes.) Hæc eſt ergo in populis gentibusq́ꝫ confeſſio: quia magnificata uſqꝫ ad cœlos ſit miſericordia, & ueritas uſqꝫ ad nubes. Nam cum domino obuiam ſancti rapientur in nubibus, ipſo illa nube in reſurrectionis corporeæ gloriã elato:

&

& creatura omnis ſecundum Apoſtolum à corruptione ſit liberãda, pacificandaq; omnia per eum quæ & in cœlo ſunt & in terra: merito & uſq; ad nubes ueritas noſtra in eo reſurrectionis effertur, & magnificatur uſq; ad cœlos miſericordia eius, cõgemiſcentis creaturæ corruptione depulſa. Sed horum quidem uſq; ad nubes & uſq; ad cœlos ſignificatur elatio: uerum illi propriũ eſt, cœlos tranſgredi, et omnem ſenſum exiſtimatæ ſublimitatis euadere. Repetita itaque ſpei ſuæ precatione propheta ſic clauſit: Exaltare ſuper cœlos deus, & ſuper omnem terram gloria tua.) Nullus exaltando deo modus eſt, nam ſuper cœlos eius elatio eſt. Dominus enim creaturarum eſt ultra creaturas intelligẽdus. Et cum nobis non aliud ſit in cognitione quàm cœlum: ultra omnem ſenſum eſt, qui ſuper cœlos exaltatus ſenſum notionis excludit. Miſericordia quidem eius uſq; in nos redundauit: ſed magnificata uſq; ad cœlos, in cœleſtibus mox futuris. Et cum uſq; ad nubes ueritas eius elata ſit, nobis obuiam in nube rapiendis ſcilicet: cœlos omnes tamen conſeſſurus à dei dextris ipſe tranſcendit, gloria quoq; eius in terris, id eſt, nobiſcum manſura, cum dicit: Ecce ego uobiſcũ ſum omnibus diebus uitæ uſq; in conſummationẽ ſeculi, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen. *Matt. 28*

In finem, ne diſperdas Dauid, in tituli inſcriptione. Pſalmus LVII.

De ſuperioris pſalmi ſuperſcriptione, ſola deeſt ſignificatio aliquã geſtorum. Nam & in finem, & ne diſperdas, & tituli inſcriptio eſt. Neq; enim pſalmus quicquam per rerum geſta continet prophetiæ, ſicut in cæteris ſanctus Dauid & dictis prophetat & geſtis: ſed increpatio in impios eſt, & denunciatio iudicij dei in peccatores, & retributio lætitiæ in ſanctos, & fructus omnis iuſtitiæ continetur. Hic ergo finis in pſalmo eſt, hæc depellenda corruptionis fiducia, hæc ei qui nos per mortem redemit, tituli inſcriptio eſt. Et quidem taliter pſalmus ipſe ſe profert: Si uere utiq; iuſticiam loquimini, directa iudicate filij hominum. Etenim in corde iniquitates operamini in terra, iniquitatem cõplectũtur manus ueſtræ.) Iuſticiæ ſermo communis eſt. Sed quia iudicij ſtudium & conſuetudo paucorum eſt, & planè tum uere quis loqui iuſticiam exiſtimãdus eſt, cum iudicium retineat ueritatis: deo ob id non eloquia humana, ſed cordis opera, id eſt, cogitationum molitiones iudicante. Solet autem iniquitas ſub publicæ cõſcientiæ pudore non peragi: ideo licet complexæ manus non ſint iniquitatẽ, tamen iniquitatem deo cor operatur in terra. Hinc adulterium ſolo conceptũ corde iam crimen eſt: hinc ſecundum Pauli euangelium ſecreta hominũ deus iudicat, uoluntates hominũ deo in ipſis humanæ natiuitatis exordijs continente. Nam cũ naturæ potentis uirtus, nõ tam uiſcerum fibras quàm appetitus mentis introeat: neceſſe eſt ut nõ per motus ſenſuũ perſpiciendi ſumat exordiũ, ſed per naturæ ſcientiam etiam futuros motus ſenſuũ præſciens apprehendat. Et idcirco de his qui complexas manibus iniquitates corde perficiunt, cõtinuo ſubiecit: Alienati ſunt peccatores ab utero, errauerunt à uentre, locuti ſunt falſa) Sic Eſau alienatus ab utero eſt, cum maior minori ſeruiturus, etiã antequã exiſteret nunciatur, deo futuræ non neſcio uoluntatis, cum & ſermonis falſitas, & uitæ error à uentre eſt: ipſo potius hoc ſciente, quam aliquo ad neceſſitatem genito naturamq; peccati. Ac ne uitium referri poſſet ad originem, præduratæ in his ad obediendum uoluntatis crimen exprobrat, dicens: Furor illis ſecundum ſimilitudinẽ ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ & obturantis aures ſuas, Quæ non exaudiet uocem incantantium, medicamentis medicatis à ſapiente.) Nõ excuſatur quidem neceſſitas naturalis in crimine. Nam ſerpens innocens eſſe

potuiſſet, cui aures per ſe ut ſurdæ ſint obſtruuntur: uocemq; incantantis nõ au dit, cum medicata medicamina à ſapiente nõ percipit. Neq; hic Marſorum can tus & cõſopita uiperarum ſibila memorat, quia hæc eadẽ maiore cum energia per fidem nominis dei uirtutemq; torpeſcũt: ſed illam contumacẽ atq; inſolentem antiqui ſerpentis inobedientiam docet aduerſum ſanctorũ cantus & medicata à ſapiente medicamina obſurdeſcentis, cum ei cotidie ne fallat, ne ſubrepat, ne mordeat, etiam ſub diuini nominis denunciatione mandetur: & tamẽ obſtructo deſæuit auditu, ex quo nõ obedientes Euangelio, natio uiperarum ſunt. Sed quia poteſtas eius ſuorumq; conteritur, & omnia in his ſæuitiæ arma franguntur, hęc ſubdita ſunt: Deus contriuit dentes eorũ in ore ipſorum, molas leonũ confregit dominus. Spernentur uelut aqua decurrens, intendet arcũ ſuum donec infirmentur, Sicut cera liquefacta auferentur: ſupercecidit ignis, & non uiderunt ſolem.) De peccatorũ dentibus & molis leonũ frequenter nobis fuit ſermo, quia in his deſæuientis malignitatis ſignificatur inſtinctus. His ergo cõfractis cõtritiſq;, uelut decurrens aqua ſpernentur. Omnis enim ſic perfluentium aquarum curſus eſt ocioſus, cum unuſquiſq; ex his id tantũ quod ſibi utile putet eſſe deriuet, cæteris meatu tranſcurrente perituris: cum ad ſolam ſui abolitionem uſq; ad maria deferantur. Atq; huius quidem in his natu-

Pſal. 21 ræ atq; contemptus in pſalmo alio meminit, cum dicitur: Effuſus ſum tanquàm aqua, & diſperſa ſunt oſſa mea. Factum eſt cor meum tanquàm cera liqueſcens, in medio uentris mei. Et multa quidem quæ ex ſolidis in liquida ſoluuntur demutant habitum ſine abolitione naturæ, ut è fornacibus fluant: cera autem ſola ſuſcepta igni ſic liqueſcit ut pereat. Eodem nunc modo creationis utriuſq; in perdendis peccatoribus poſuit exemplum: Spernentur uelut aqua decurrens, intendet arcum ſuum donec infirmentur. Sicut cera liquefacta auferentur. Primum ergo ſpernentur ſine conſiſtendi ſpe & manendi, inutiliter defluentes: dehinc arcus domini erit donec infirmentur intentus, infirmati autem liquefacti ceræ modo auferentur. Et in arcu ſeueritatem iudicij dei ſignificari frequenter oſtendimus, peccatorum hunc ſemper pœnis his qui punientur intentum. Et ſanè intento arcu, igne iudicij eos ut liquefactam ceram auferendos ſequens ſermo declarat: Supercecidit ignis, & non uiderunt ſolem. Superiectus ergo ignis eos auferet, ne ſolem iuſtitiæ contemplentur: indigni enim ſunt qui ſint cohæredes æterni luminis. Tanquàm cera autem liquefacta auferentur: igne ſuper eos, ne ſolem uideant, deſcendente. Et ut abolitionem eorum potius quàm pœnam ſignificaret, adiecit: Priuſquàm producat ſpinas ueſtras rhamnus, ſicut uiuẽtes ſic in ira abſorbebit uos.) Rhamnus ſentium genus eſt, quod plures ex ſe condenſaſq; ſpinas modo rubi affert: Floreſcit autem cum cæteris uere confotum. Ergo antequàm rhamnus peccatorum ſpinas producat, uiuentes eos ignis in ira abſorbebit. Neq; enim ſuſpenſo adhuc iudicij tempore quieſcere peccatores ſine pœna erat dignum: uiuentes itaq; eos, cum pœnę ſcilicet ſenſu abſorbebit ignis etiam antequàm reſurgent. Corporum enim reſurrectio ſignificatur in rhamno, quæ ipſa in ſe ſpinas, quibus compungenda ſunt, exhibebunt: alijs fructus æterni floris habituris, His uero tantum ad efferendos in ſe modo rhamnorum ſpinarum aculeos excitandis. Peccatorũ autem uim & dolorem ſignificari meminimus in ſpina, cum dicitur: In erumnam incidet dum configitur ſpina, quouſq; ad mortem humiliatus de peccato cõdemnauit peccatum in carne, uelut configens ſpina cõfigitur. Et unuſquiſq; ſecundum Apoſtolum, ſiue bona ſiue mala percipiet in carne: cum ipſam materiam ac ſenſum, in qua compungatur, habiturus ſit peccator. Ante reſurrectionem carnis, id eſt, ante

eſt, antequam ſpinas ſuas rhamnus emittat, uiuens abſorbetur ad pœnam anima eius: ſecundum diuitem in euangelio punienda quæ uiuens ſit. Sed inter hæc iuſti cuiuſq; (tanquam Lazari in ſinu Abrahæ requieſcentis) lætitia monſtratur. Sequitur enim: Lætabitur iuſtus cum uiderit uindictam, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. Et dicet homo ſi utiq; erit fructus iuſto, utiq; eſt deus iudicans eos in terra.) Lætitia iuſti eſt cum uiderit uindictam: quia peccatoribus puniendis deductum ſe per angelos in æternã requiem lætatur, manus ſuas non peccatorum ſanguine abluens: Sed cum peccatores in ſanguine ſint, quia rei ſanguinum ſunt, manus ille ab omni reatu ſanguinis ablutas continebit: & ipſum pſalmo alio teſtatus eſt, cum dicit: Odio habui cõgregationem malignorum, & cum impijs non ſedebo: Lauabo inter innocentes manus me- *Pſal. 25*
as. Et commemoratis innocentiæ officijs, adiecit: Ne perdas cum impijs deus animam meam, & cum uiris ſanguinum uitam meam. In peccatorum ſcilicet ſanguine manus ille abluet inter innocentes. Adeo autem hi uiri ſanguinum ſunt, ut omnium ab Abel uſq; ad Zachariam interfectorum ab his ſanguis ſit repoſcendus: & ab abluente manus ſuas Pilato ſuper ſe ſuosq; eſſe iuſti ſanguinem ſint profeſſi. Sed manus ſuas lauante iuſto atq; lætante, dicet homo: an fructus erit iuſto? & utiq; eum eſſe dicit, quia deus ſit in terra eos iudicans. Dicens ergo homo, an fructus ſit iuſto, non ambigitur expectare iudicium: iuſto tamẽ iam in terris (quia per angelos in Abrahæ ſinum deductus ſit) iudicato, ſecun- *Ioan. 3*
dum illud: Qui credit in me non iudicatur, ſed tranſit de morte in uitam: qui autem non credit, iam iudicatus eſt. Cum ergo ſanctus non iudicandus ſit, qui in uitam ſit tranſiturus ex morte, & infidelis iam iudicatus ad pœnam ſit: intelligitur in eos reliquum eſſe iudicium, qui pro geſtorum qualitate inter peccata fidemq; ſint iudicandi, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

In finem ne diſperdas Dauid in tituli ſcriptione, quando miſit Saul & cuſtodiuit domum eius ut interficeret eum.

PSALMVS LVIII.

SVperſcriptio pſalmi à ſuperiore nõ differt: ſed pſalmus eo differt, quòd quædam ex his quæ in Dauid ipſum geſta ſunt præferuntur, cum Saul miſit & cuſtodiuit ad interficiendũ eum domũ eius. Verum ſi ob id dirigenda ad deum eſſet oratio: ſuperiora illa, id eſt, in finem, & ne diſperdas uel corrumpas, & in tituli inſcriptione, nõ neceſſe fuerat anteferri. Hæc autẽ maximè quanquàm ſpiritali ſint diſtributa ratione, cũ & finis legis ſit Chriſtus, & corruptioni ſubiecta nõ fuerit eius æternitas, & glorioſæ mortis ipſius titulus in ſalute ſit gentiũ: tamen etiam ipſa quæ de geſtis eius præſcripta ſunt prophetica eſſe declarant, cũ paſſionis dominicæ propheta nõ neſcius, ſub occaſione ac tempore eorũ quæ perpetiebatur odiorũ, & patiendo prophetã ſe docuerit & loquendo. Tractabimus autẽ pſalmũ, ut eorum qui ſecundum literã ſapiunt intelligentiã nõ grauemus: ſed & ut quod à Saul cuſtoditus ad interficiendũ eſt, nõ minus eius ſit temporis propheta quàm Apoſtolus, & in Hieruſalẽ tanquã in domo ſua cõcluſus & cuſtoditus ſit ad mortem. Eripe me de inimicis meis domine, & ab inſurgentibus in me libera me. Eripe me de operantibus iniquitatẽ, & de uiris ſanguinũ libera me.) Vitiorũ humanorum cauſas profectusq; cõplexus eſt; ut unde orta eſt, & quò euaderet impietas noſceremus. Et idcirco iras & ſimultates & inimicitias euangeliũ compreſſit, cũ iraſci ſine cauſa fratri reatus gehẽnæ ſit: & oblatio muneris, niſi poſt

reconciliationem nõ cõceſſa ſit ſimultatis:& inimicos nõ ſolũ diligendos, ſed
& pro his orandũ eſſe decernit,quia ex his ad uirum ſanguinũ peruenitur:nam
primum inimici ſunt,de hinc inſurgunt in eum cuius inimici ſunt. Inſurgentes
autem iniquitatis operarij ſunt,poſtremo iniquitatis operarij uſq; ad uiros ſan
guinum profecerunt. Viros autẽ ſanguinum nõ ſolum admiſſa cædes,ſed & co
gitata cõſummat.Sequitur enim: Quia eece ceperunt animã meã, irruerun
in me fortes.Neq; iniquitas mea, neq; peccatũ meum domine, ſine iniquitate
cucurri & direxi.) Arctata anima eſt,cum Dauid ad interficiendũ domo clau-
ſus eſt.Et quanquã erutus de Saul ſit manibus: tamẽ uiri ſanguinũ ſunt,ſangui-
nem eius optantes.Sed ſecundum pſalmi præſcriptionẽ, aduerſum unum eſſe
precationem cõuenerat, regem utiq; hæc uolentem: ſed orationi propheticæ
fuit ſermo moderandus, ut querela referretur ad populũ, cum captant animã
fortes irruentes:quippe quos fortis armauit, qui & cor Iudæ ad miniſteriũ pro
ditionis ingreſſus eſt. Hi ergo fortes captãt animam:& eius animã in quo neq;
iniquitas,neq; peccatũ eſt,qui currens ſine iniquitate direxit.Et neſcio ſi ante-
Pſal. 50 rior pſalmus referri in Dauid iſta patiatur, quo dicitur: Iniquitatẽ meã ego ag-
noſco,& peccatũ meum cõtra me eſt ſemper. Non cõuenit pſalmorum ordini
tanta diuerſitas,ut ab eodẽ dictum eſſe utrunq; intelligendum ſit:& fit ut quia
anterior cõfeſſi peccati pſalmus poſterior in tempore eſt,uideatur Dauid ante
peccatum,ut peccati neſcius hæc locutus. Meminerimus eum ſub eodẽ pecca
to de humanæ neceſſitatis cõfeſſione dixiſſe:Ecce enim in iniquitatibus cõce-
ptus ſum,& in delictis peperit me mater mea,ſecundum illud:Quis enim glo-
riabitur caſtum ſe habere cor corã deo: nec ſi unius diei fuerit infans, manente
in nobis etiã ſecundum Apoſtolum & origine & lege peccati. Nõ ergo cõſci-
entiæ humanæ uox iſta cõueniet. Sed uideamus ne fortè eius querelis hic ab-
negatæ de ſe iniquitatis competat ſermo : qui peccatum nõ fecit, & in quo in-
Io. 14 uentus dolus nõ eſt, qui & dixerat:Ecce ueniet princeps mundi, & nõ inueni-
et in me quicquã:peccati ſcilicet in ſe calumniam nõ reperiendã, per quod de
peccato peccatum cõdemnaturus eſſet in carne.Ergo hic intelligendus eſt cõ-
queri captatã animam ſuã,& irruiſſe in ſe fortes:qui & hanc querelæ ſecuritatẽ
ut in ſe neq; iniquitatẽ,neq; peccatum eſſe profiteretur,& qui ſe ſine iniquitate
Pſal. 18 cucurriſſe dixerat ſecundum illud:Exultauit ut gigas ad currendã uiam,à ſum-
mo cœli egreſſio eius,& occurſus eius uſq; ad ſummũ eius.Hic ergo ſolus cur-
rens direxit:qui infirmitatis noſtræ humilitate ſuſcepta egreſſus cœlos,regreſ-
ſus ad cœlos, qui reuehens nos ſecum oblaturusq; deo munus precatus ſit:
Exurge in occurſum meum & uide,tu domine deus uirtutũ deus Iſrael. Inten-
de ad uiſitandas omnes gentes,ne miſerearis omnibus qui operantur iniquita
tem.) Exurgere enim ſibi in occurſum deum uirtutum ad uiſitandas omnes
gentes precatur:In eo utiq; quo excitatæ, & collocatæ à dextris eius in cœleſti
bus gẽtes ſunt.Et dignum fuit reditũ eius ambitione occurſus cœleſtis ornari,
ne ingreſſuro cœlos dignatio paterna de cœlo deeſſet. Neq; id mirũ: cũ primo
nominis ſui martyri Stephano,uelut in primoribus in occurſum à deo patre de
ſcenſum ſit. Viſitari itaq; in occurſum ſuum omnes gentes precatur,ſecundum
illud:Neq; enim miſit deus filium ſuũ in hunc mundum, ut iudicet mundũ:ſed
Io. 3 ut ſaluus fiat mundus per eum.Deſcenſum nanq; eius in carnẽ,& ex Maria na-
tiuitatem:lætantes angeli & patentes cœli honorauerunt. Nõ impudens ergo
hæc occurſus ſui oratio eſt, cui ad ſalutẽ gentium, ſicuti & pſalmo alio & apo-
ſtolico teſtimonio cõtinetur,primogenito ex mortuis uox occurrentis hęc fu-
Pſal. 2 erit:Filius meus es tu,ego hodie genui te. Hanc itaq; occurſus ſui ſignificatio-
nem uiſi-

nem uiſitandis à ſe gentibus deprecatur, nõ tamen iudicij ſeueritatem. Præteri ta enim miſericordia, ab omnibus qui iniquitatem operantur auertitur: omnibus quidem in eo, quia caro factus eſt, gentibus uiſitatis, ſed æque in omnibus iniqua operantibus iudicatis. Interiecto enim diapſalmate, quæ in impietatem populi eſſent mãſura declarat. Mox nanq; & templi deſolatio & ciuitatis euerſio, & ipſos illos captiuitas cõſecuta eſt. Quinetiam nũc ingreſſus ciuitatis eiuſdem, edicto Romani regis inhibentur. Et cum deſerta ſanctorum ſancta, & prophetias ſilere, & placationum hoſtias deeſſe, & dignitatem omnem deformatam miniſterij Leuitici recordantur: cõuerſi nunc, & fame uerbi dei, & cibi ſalutaris affecti, ad ſolatium præſentium miſeriarum circumire ſunt ſoliti ciuitatem. Id enim ſequitur: Cõuertentur ad ueſperam, & famem patientur ut canes: & circumibunt ciuitatem. Famem huius temporis per prophetam alium denuncians dicit: Ecce induco famẽ ſuper terram. Nõ famem panis, neq; ſitim aquæ, ſed famẽ uerbi, ut audiatur uerbum dei: Impudentiam eorum ac rabiem in nuncupatione canum arguens, Secundum illud: Libera me de ore leonis, & de manu canis unicam meam. Et hoc quidem habent interioris cõſcientiæ ſuæ dolorem, cum ſe diſperſos, cum captiuos, cũ tributarios cõgemiſcunt: ſine templo, ſine ſacerdote, ſine regno: Et hoc poſteaquam in maieſtatis dominũ ſaluatorem mundi manus impias intulerunt. Sed ubi de peccato crucifixi unigeniti dei arguuntur, impij eſſe nõ deſinunt: & dolore tranſlatæ ad gentes diuinæ cognitionis accenſiores, adhuc uerbiſq; deſæuiunt. Sequitur enim: Ecce eloquūtur in ore ſuo, gladius in labijs eorũ. Sed hanc obtrectãdi atq; inſectandi impietatem, nõ ſolum in his, ſed etiam in gentibus, quę audire detrectãt, ita diuinus ſermo cõdemnat: Quoniã quis audiuit? & tu domine deridebis eos, pro nihilo habebis omnes gentes.) Nemine audiente irridentur à deo: quia ubi dicitur quis? ibi aut rarus ſignificaĩ, aut nullus. Nullus ſecundũ illud: Quis ſimilis tibi in dijs domine? Rarus autẽ in eo quod dicitur: Quis dabit ex Sion ſalutare Iſrael? Irridentur igitur nõ audientes, & in quorum ore labijſq; ſit gladius: Quia in cœlis habitãs deus, ſubſannabit aduerſus deum & Chriſtum eius reges ac principes cõgregatos. Gentes etiã omnes ſpernet uiſitatas, & nõ obedientes: quia quãmuis ex his ſit portio quantulacunq; credentium, tamẽ uniuerſitas reputatur in plurimis, ſecundũ illud domini dictum: Nunquid cum uenerit filius hominis, inueniet fidem ſuper terram? Nõ quòd in aliquibus nõ reperietur, quibus & dicetur: Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatũ uobis regnum à cõſtitutione mundi: Sed cum pauci ex omnibus gentibus ſint fideles, nõ per paucos efficitur ne nõ omnes gentes ſint infideles. Irridendarũ autẽ gentiũ ea maxime cauſa eſt: quòd dũ crucifixũ, dum mortuũ, dum ſepultũ ſtultitia prudẽtiæ ſecularis exprobrant, magnæ pietatis ſacramentũ nõ intelligentes, filium dei reſurgẽtem ex mortuis, & maieſtatis eſſe dominũ nõ credũt. Sed habens ille poteſtatem animæ ponendæ, & animæ reſumendæ, quia hoc mandatũ accepit à patre: irriſis ſpretiſq; gentibus, ſubiecit: Fortitudinẽ meã ad te cuſtodiam, quia deus ſuſceptor meus es: deus meus, miſericordia eius prę ueniet me.) Deus meus oſtẽdit mihi inter inimicos meos fortitudinem ſuã, ad deum cuſtodiet animã ſuam ſcilicet quã depoſuit reſumendo: Nemo enim aufert eam ab eo. Et quia uirtus ſua, & refugium ſuum ſit, in cuius manibus cõmendauerit ſpiritum ſuum, cuius miſericordia eum prǽueniet, ut etiam ante reſurrectionem dei filius intelligatur: cum moriente eo in obſcuro ſole lux deperit, cum pendente eo in cruce tremit terra, cum deſcendente eo ad inferos, ſanctos eius inferi non tenent, cum emittente eo ſpiritum, uelum templi

Amos. 8
Pſal. 21
Pſal. 85
Pſal. 52
Luc. 18

tanquam cuſtodia illinc ſpiritali erumpente diſcinditur, cũ poſtremo Centurio
Mat. 15 proclamat: Vere dei filius erat iſte. Cuſtodita igitur ad deũ fortitudine ſua, quia
lux lucet in tenebris, & tenebræ eam nõ cõprehenderunt, & præueniente eum
miſericordia ſua oſtendit ei inter inimicos eius, quia ſuſceptor eius eſſet, cũ id
Zach. 12 etiam inimici cõfeſſione patuiſſet, uere enim eum dei filiũ eſſe Cẽturio procla-
mat. Et hæc tum quidẽ ita cognita ſunt: ſed quia ſecundũ illud: Et uidebunt in
quem cõpunxerunt, etiã in futurum inter inimicos eius oſtendet deus, quòd e-
ius ſit ſuſceptor: quippe cum ſecundũ Apoſtolũ introgreſſa gentiũ plenitudi-
Eſa. 59 ne, id quod de Iſrael ſit reliquũ ſaluabitur, ut quod ſcriptũ eſt impleat: Veniet
ex Sion qui liberabit & auertet impietates ab Iacob. Et hoc illis à me teſtamen
tum, cum auferã impietates eorũ. Ad ſignificationẽ itaq; repoſitæ huius miſeri
cordiæ ſpeiq;, ſubiecit: Ne occideris eos, nequando obliuiſcantur legis tuæ.
Diſperge illos in uirtute tua, & deſtrue eos protector meus domine. Delicta
oris eorũ ſermonem labiorũ ipſorum, & cõprehendantur in ſuperbia ſua. Et de
execratione & mendacio cõuellentur in conſummatione. Cõſummatio in ira
conſummationis, & nõ erunt, & ſcient quoniã deus Iacob dominabitur finium
terræ.) Inimici quidẽ propter nos, ſed dilecti propter patres: miſericordiæ, id
quod eorũ eſt reliquũ, reſeruatur. Diſperſi quidẽ interim circũ omnes ferè gen
tes, ſed cõſperſione eorũ ſancta atq; radice liberabuntur. Deſtruentur ergo ſe-
cundum prophetã non occiſi, ſed diſperſi: & deſtruentur in delictis oris eorũ,
& ſermone labiorũ: cum ex Sion ueniat liberator, de quo clamauerunt: Crucifi
Luc. 22 ge, crucifige, & cui dixerunt: Nos patrẽ habemus Abrahã. Et rurſum: Quis tibi
Mat. 21 dedit hanc poteſtatẽ? Et: In qua poteſtate hæc facis? In hac igitur ſuperbia com
prehendentur, cũ ſaluatori ſuo hæc à ſe ingeſta eſſe nõ cognoſcent, auerſaq; im
pietate de execratione ac mendacio auellentur, & hoc in cõſummatione: quia
cum intrauerit gentiũ plenitudo, tum quicquid Iſrael eſt reliquũ ſaluabitur. In
ira autem conſummationis nõ erunt, quia impietates ex Sion ueniens auertet.
Non autẽ non erunt, qui & ſunt cogituri, cognoſcentq;, quia deus Iacob do-
minetur finium terræ: nõ iam in funiculo hæreditatis, & in Iacob portione noſ-
cendus, ſed deus Iacob, id eſt, qui in homine Iacob deus intellectus & uiſus eſt,
dominator ſit terræ finium, quorũ & creator eſt confitendus. Sed illos interim
deſolationis & diſperſionis ſuæ manet pœna: tametſi cõſummationi temporũ
propter patres & electos hæc diſpenſatio miſericordiæ reſeruetur. Interiecto
tamen diapſalmate, quid in eos interim repetita ſignificatione cõſtitutũ fuerit
oſtenditur. Sequitur enim: Et cõuertentur in ueſperum, & famem patientur
ut canes, & circumibunt ciuitatẽ. Ipſi diſpergentur ad manducandũ, ſi autem
nõ ſaturabuntur & murmurabunt.) Amiſſa ciuitate, temploq; deſerto, & ſe-
cundum Romani regis edicta circumeuntes tantũ, non etiam ineuntes ciuita-
tem: fames eos non huius panis & cibi, ſed oblationũ hoſtiarũ, uiſionũ, quibus
omnibus ſaturabuntur, afficiet: aduerſum cuſtodẽ ſuũ, canũ improbitate latran
tes. Et diſpergentur ad manducandũ: quia per diuerſa ſpeciẽ ſacerdotij illius le
gitimi, & holocauſti, & circumciſionis imitantur: cum hæc tantũ nõ niſi intra
Hieroſolymã ſint legitima conſtituta. Sed ad manducandũ diſperſi nõ ſaturan
tur. Nõ enim ſanctis & deo placitis, & loci ipſius ac templi cõſtitutione religio
ſis ſolennitatibus explebuntur, ſed adhuc & murmurabunt: ne hac quidẽ fame
feſtiuitatum ſuarum edomiti, ut ſecundũ murmur, quo in deſerto deum exacer
bauerunt, pœnitentiæ quiete reſipiſcant. Sed inter hæc ſpes omnes ſuas & gra
tulationes pſalmi fine concludit, dicens: Ego autem cantabo uirtuti tuæ, e-
xultabo mane miſericordiam tuam. Quia factus es ſuſceptor meus, & refu-
gium me-

gium meum in die tribulationis meæ. Adiutor meus tibi pſallam, quia ſuſceptor meus, deus meus miſericordia mea.) Et iſta omnia poſſunt ad propheticam gratulationem referri, ſed neq; à domini ſunt cōfeſſione diuerſa. Hæc enim eorum diſperſio, paſſionis impietatem eſt conſequuta. Sed quòd in miſericordia dei manet, quia ſuſceptor & refugiū eius factus eſt, exultaturus, uidetur id ad reſurrectionis tempus eſſe referendum: Quia cum omni tempore laus dei cantanda ſit à propheta, reſurgenti tamen ex mortuis diluculo in cœloſq; redituro, exultatio matutinæ gratulationis eſt propria domino Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus LIX. In finem, pro his qui immutabuntur, in tituli inſcriptione, Dauid in doctrina cum ſuccendit Meſopotamiam & Syriam Sobal, & conuertit Ioab, & percuſſit in ualle Salinarum duodecim milia.

EXPOSITIO TITVLI.

MVlta in Pſalmo ante rerum geſta præſcripta ſunt, quæ neceſſe eſt ad alicuius intelligentiæ ſignificationē his quæ effecta ſunt anteferri: cum in finē, cum pro his qui demutabuntur, cū in tituli inſcriptione, cū in doctrina Dauid, ſuperſcriptio cōprehendit: poſt quæ geſtorum tempus aſſcribitur. Succēdit Meſopotamiā & Syriam Sobal: & cōuertit Ioab, & percuſſit in ualle Salinarū duodecim millia. Quo pſalmus ab hiſtoria diſſentit. Nam cū Sobal percuſſus cum Meſopotamia & Syria, quæ ab eodem ad bellū cōmota & accenſa, & capta eſt, hanc maximi belli uictoriam ingens gratulationis lætitia conſequuta eſt. Pſalmus autē totus triſtis & mœſtus eſt: cū ſuper repulſo deſtructoq; populo dolor eſt, cum cōmotæ turbatæq; terræ querela eſt, cum ſanandæ cōtritionis eius oratio eſt. Deinde id quod in Salinarum ualle memoratū eſt, neq; in hiſtoria, neq; in aliquorū translatorū intelligentia eſt. Nam ſecundū Aquilam, qui translator legis Iudæis poſt paſſionē domini fuit, ita ſcribitur: Cum percuſſit ualles. Sed hic ſecundū literā ſcribens, & extra ſpiritalē intelligentiā manens, belli locū ædidit. Translatio autē illa ſeniorum ſeptuaginta, & legitima & ſpiritalis, ante paſſionē domini geſtaq; ſuſcepta per nominū naturarumq; ſpecies, nunc quoq; ut in omnibus pſalmis cauſam ſenſumq; manifeſtat in cōmemoratione geſtorū, non argumentū pſalmi, ſed tempus oſtendens, ne ob id quod cōtinetur in geſtis, ſed ut tum cū ea geſta ſunt, ſcriptus eſſe noſcatur. Sed antequā de tempore loquamur prophetię, quia multum ad intelligentiā pſalmi proficit ſcire quando ſit ſcriptus: de ſuperſcriptione tractemus, quæ intelligenda refertur ad finem & his qui immutabuntur. Qui ex impietate ſcilicet ac uitijs deſinentes, ad religionem atq; innocentiam transferentur, & ex peccatis ſynagogæ ad eccleſiæ gratiā demutabuntur, ſicut in eo pſalmo qui primus in his qui immutabūtur eſt ſcriptus, oſtendimus cum dicitur: Audi filia & uide, & inclina aurem tuam: & obliuiſcere populū tuū, & domum patris tui, quoniā cōcupiuit rex ſpeciem tuam. Et rurſum in eodē: Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij, cōſtitues eos principes ſuper omnē terram. Filiorum itaq; demutatione facta pro patribus, paternā domū obliuiſcitur: deo regi magis regina placitura, cuius morte renouatur ad uitam. Et idcirco tituli inſcripti pro his qui immutabūtur aſſcribuntur gloriæ mortis eius, qui pro omnibus mortuus eſt, tituli inſcriptione teſtante, & teſtante ad doctrinā Dauid, ut omnes eum Dauid qui eſt oriēs, & iuſtus, & rex, & æternus eſt nouerimus: qui inimicas nobis infeſtaſq; uirtutes cū duce ſuo peremit, omnibus his qui aduerſum nos uitiorū bella accendere erāt ſoliti, extinctis, nō in ualle planctus, neq; in ualle

Pſalmus eſt 44. in quem D. Hilarius à ſe quoque cōmentarium ſcriptū indicat. Is ut et alia quedā intercidit.

τῶ ἁλῶν in ualle tabernaculorũ, ſed in ualle ſaliũ. Id enim magis quàm ſalinarũ Græcus
ſermo declarat, cum ex ſe iam nõ flebiles habitationes, nec lamentanda taber-
nacula, ſed ſalem potius hæc mundi huius uallis exhibeat: eos ſcilicet eorumq́
Mat. 5 ſimiles, quibus dictum eſt: Vos eſtis ſal terræ, in quibus maxime antiquus ille
noſq́ inſcendens hoſtis ille extinctus eſt. Pro his igitur in finem cõmutandis,
& ſub teſtimonio ac tituli inſcriptione Dauid edocẽdis, pſalmus hic ſcribitur:
non alio tempore, quàm cum Nathan propheta throni æterni regem ex Da-
uid ſemine eſſe nunciauit. In eo enim tempore hæc quæ in rebus geſtis præſcri
buntur, effecta ſunt, in quo prophetia æterni regis oſtenſa eſt. Intelligendus
ergo pſalmus pro his eſt qui immutabuntur in Dauid æternum regem, & qui
pro amiſſis patribus erunt ex commutatione iam filij. Ita enim cœpit:

Enarratio Pſalmi LIX.

DEus repuliſti nos & deſtruxiſti nos, iratus es & miſertus es nobis:
Commouiſti terram & conturbaſti eam: ſana contritiones eius,
quia mota eſt. Oſtendiſti populo tuo dura, potaſti nos uino cõpun
ctionis. Dediſti metuẽtibus te ſignificationem, ut fugiant à facie
arcus.) Secundum cõmunem ſeculi ſenſum iræ miſerationiq́ non
conuenit: neq́ ipſius in eoſdem uterq́ hic idem conueniet affectus, ut ultio uo
luntati, uoluntas miſerationi admixta ſit. Solis autem hoc patribus pie iraſcen-
tibus congruit, ut miſericors eorum ira in peccatis ſit filiorũ: ſecundum etiam
illud beati Pauli, cum ita ſatanæ in interitũ carnis tradit, ut ſpiritus ſaluus ſit in
die domini, uindictæ præſentis ſeueritatẽ ad ſalutem ſpiritus proficere demon
ſtrans. Aeternus ergo ille cœleſtis omnibus pater, qui & dixit: Ego occidã, &
ego ſanabo, repellit & deſtruit ſuos: ut miſereat̃ iratus. Deſtruxit eñ Hieruſa-
lem tẽplum, ſed cœleſtem ſanctis reddidit ciuitatem: repulit ab operationibus
legis, ſed iuſtificationẽ fidei iuſtificans ex fide impiũ tribuit: diſſoluit terreſtre
regnũ, ſed reges cõſtituit cœlorũ. Ita iram miſericordia cõſequuta eſt: dũ dam-
no terrenorũ præſentiũ, ingens æternorum bonorum retributio repenſatur. Et
hæc quidẽ non magis ad Iſrael q̃ ad uniuerſitatem humani generis aptata ſunt:
Gen. 3 quia ex uno in oẽs ſentẽtia mortis & uitæ labor exijt, cum dictũ eſt: Maledicta
terra in operib. tuis. Nunc aũt per unum in oẽs donum uitæ iuſtificationis gra-
tia abundauit: ut quorum terra maledicta eſt, horum nunc conformia deo cor-
pora ſint. Et quæ commota metu, & ignoratione turbata, & labore contrita eſt
& ipſo illo lætificantis uini cõpuncta potu: nunc ſuſceptæ ſignificationis ſecu-
ra uirtute, futuræ iræ defugiat poteſtatem. In arcu enim, ut frequenter tractaui
Pſal. 7 mus, præparatæ ad pœnam impijs iræ terror oſtẽditur, ſecundũ illud: Nunquid
iraſcetur per ſingulos dies? Arcum ſuũ tetendit, & parauit in eo uaſa mortis, ſa
gittas ſuas arſuris operatus eſt. Metuentibus igitur ſignificationem dedit, uel ſi
gni in frontibus, uel fidei in cordibus, uel teſtimonij in operibus, uel gloriæ in
confeſſionibus, uel uictorię in martyrijs: ut à facie arcus iræq́ fugiatur, ut dictũ
Mat. 3 eſt: Natio uiperarum, quis monſtrauit uobis fugere ab ira ventura? Gratulan-
tis igitur humani generis hæc uox eſt, poſt regnum mortis, poſt diaboli terro-
res, poſt laborum peccatorumq́ onera, poſt infelicis lætitiæ dolorẽ: quia uitio
rum gaudia cum ſint intellecta, compungũt. In uino enim ſecundum Apoſto-
lum laſciuia eſt. Et ſicut eſt uinum cor hominis lætificãs, ita & uinũ eſt cor ho-
minis cõpungens. Nam & calix iræ eſt, ſicut & calix uitæ eſt. Poſt hæc ergo, &
poſt hoc cõpunctionis uinum, ſignificatione fugiendi arcus iræq́ cõceſſa, uni-
uerſitas fideliũ ęternis ſpebus exultat. Id enim mox diapſalmate interueniente
declarat: Vt liberentur dilecti tui: ſalua dextera tua, & exaudi me.) Dextera

domi

domini fecit uirtutẽ: & à dextris dei uirtus dei coexcitata, cum humilitatis noſtræ carne conſedit. Data ergo ſignificatione fugiendi à facie arcus, liberantur dilecti, & per dei dextram ſaluantur: & à qua facie liberentur ſaluenturq́, Apoſtolus docuit, dicens: Qui liberauit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum filij dilectionis ſuæ. Liberandi ergo dilecti ſaluandiq́ per dextrã dei ſunt, ſed ſalutis huius ad fidei firmitatem noſcenda eſt prophetia. Sequitur enim: Deus eſt loquutus in ſancto ſuo: Lætabor & partibor Sichimam, & conuallem tabernaculorum dimetiar. Meus eſt Galaad, & meus eſt Manaſſes: & Effrem fortitudo capitis mei, Iuda rex meus, Moab olla ſpei meæ. In Idumæam extendam calciamentum meum, mihi Allophyli ſunt.) In ſancto deus loquutus eſt, in eo nempe, cui etiam dæmones clamant: Scimus quia tu ſanctus dei es. Et de quo angelus euangelizat: Et quod ex te naſcetur ſanctum, uocabitur filius dei. In hoc itaq; ſancto loquutus eſt, cum dicit: Pater qui in me loquitur, ipſe facit opera ſua. Loquutus ergo deus in ſancto, in principio ſermonis exultat. Exultauit eñ ut gigas ad currendam uiam, & exultauit in Sichima partienda. Sichima Samaria eſt, quæ eadem Sichem eſt: quam Iacob Ioſeph filio ſuo ſub benedictionis ſpiritu deputauit. Hæc cum omnibus antea legis temporibus in impietate manſiſſet, euangeliũ domini ex parte ſuſcepit. Nam hodieq; pars eius irreligioſiſſimis ſtudijs de ſtudio uetere detinetur. Illic enim uaccæ adoratæ, illic mons relicto ſacrario electus, illic regnũ aduerſum Iudæam excitatum: ſed eò primum dominus accedens, etiã credente Samaritana, & aquæ uiuæ potum precante, fidem intulit. Mox etiam apoſtolis prædicantibus participes ſancti ſpiritus facti ſunt. Partita ergo Sichima eſt, cum fideles ab infidelibus ſeparantur, & eſt futuri iudicij iſta diuiſio, ſicut ſcriptum eſt: Veniet dominus ſerui illius in die qua non ſperat, & hora qua ignorat: & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis. Diuiſa ergo Samaria eſt, uel iudicio, uel fide, ſecundum illud: Non ueni pacem mittere in terram, ſed diuiſionem. Neq; ſolum loquens in ſancto deo Sichimam partitus eſt, ſed etiam cõuallem tabernaculorum dimenſus eſt: hanc ſiquidẽ habitationis humanæ dimẽſam ſimilemq́ ſedem, quam & alio loco ob ægritudines uitæ ac lamentationes calamitatum, uallem planctus eſſe cõmemorat dicens: Depoſuerunt in ualle plorationis: dimenſus hanc eſt, quia gentium plenitudo expectatur. Et ubi modus eſt credentium futurus, illic dimenſionis examen eſt: partim intra eccleſiã cõgregandis, partim in eadem ualle reſidentibus. Quiſquis autem aliqua metitur, neceſſe eſt ut ea quæ ſua ſunt metiatur. Suus enim eſt Galaad, & ſuus eſt Manaſſes. Mons iſte Phœnicum eſt, Arabiæ Meſopotamiæq; contiguus, ex parte Manaſſæ in poſſeſſionem deputatus: & ideo ſuus eſt Manaſſes. Sub Manaſſis nomine terræ plenitudinem, ſicuti & ſub Galaad omnem orbem ſuum eſſe demonſtrans: ſed in his uſurpandis nihil præter ius proprietatis oſtenſum eſt. Effrem autem aſſumptio capitis eius, & Iuda rex eius eſt. Hæc ſanctus loquente in ſe deo loquitur: qui per Iacob Effrem conuerſa manuum ſanctificatione benedixerit, & regem ex Iuda, qui expectatio gentium futurus eſſet, oſtenderit. Aſſumptio ergo Effrem eſt, non etiam Manaſſæ: cum Ioſeph uterque ſit filius. Sed cum in capite ſignificatio contineatur & corporis, ſecundum illud: De torrente in uia bibet, propterea exaltabit caput, & omnis ſanctus caput eſt corporis Christi: idcirco aſſumptio capitis eius Effrem eſt, quia contra generationum ordinem ad præferẽdam eccleſiæ ſanctificationem in prælato Effrem, & poſtpoſito Manaſſe minor maiori eſt antelatus. Aſſumptio itaque capitis ſui Effrem, id eſt, populus quem in Effrem præfigurauit, uel potius eccleſia in corpus aſſumitur

Col. 1
Luc. 4
Luc. 1
Ioan. 14
Pſal. 18
Sichima Samaria
Luc. 12
Pſal. 109

mitur. Iuda etiam rex meus eſt, id eſt, à ſe diſpoſitus & electus. Nõ utiq; uel Dauid ipſe rex Iuda eſt, cum ex Iuda rex ipſe ſit primus, uel loquenti in ſancto ſuo deo rex eſt: ſed loqui hæc ſanctus iſte ei in quo deus loquitur intelligendus eſt, qui & ſpiritu Iacob repleuerit ad æterni regis iſtius prophetiam, cum ait: Non
Gen. 49 deficiet princeps de Iuda, nec dux de fœmoribus eius, donec ueniat qui mittendus eſt: & ipſe eſt expectatio gentiũ. Et quia non ſolum ex hac generatione ſanctorum, ſed etiam ex peccatorum origine huic dei ſancto carnis eſſet ineunda ſuſceptio, quia in ſimilitudine carnis peccati deus filium ſuum miſit, idcirco etiam Moab olla ſpei eius eſt, & hæc quidem Moab generatio ſecundũ eam quæ in Geneſi ſententia eſt, diuinę maledictionis ſuſcepit opprobrium. Sed poſt decem generationes per gradus ſuſceptiõis ſancto digna fit genere: ſanctusq; hic ex Iuda & ex Moab originem ſumens, decocta tanquam per ollam carnis cruditate in ſpeciem cibi ſignificatur æterni, cum caro eius uere cibus uitæ ſit. Eſt & olla ſecundum Hieremiam urens peccata atq; tollens, ſicuti & dominus ipſe mittere ignem uenit ſuper terram. Et multi ſecundum Apoſtolum tanquam per ignem erunt ſalui: cum defecatis & peruſtis uitijs, ut argẽtum ignitum probabiles iudicentur. Hinc ergo Moab ſpei ſuæ olla eſt, cui etiam ex Moab cruda utiq; atq; uitioſa iam cœleſtis illa ad cibum uitæ ſanctificatio carnis in ſpe eſt. Quin etiam uſq; Idumæam calciamentum ſuum extenſurum eſſe ſe dicit, ſcilicet uſq; ad defectionem Eſau, quia Idumæa Eſau ſedes eſt, & prædicatiõis apoſtolicæ dirigat greſſum. Specioſi enim pedes euãgelizantium ſunt: & in calciamento pedes, in pedibus autem greſſus oſtenditur. Neq; ſolum in Idumæã curſum prædicationis extendit, ſed etiam Allophyli ſubditi ſunt, ſecundum illud:
Pſal. 64 Exaudi orationem meam, ad te omnis caro ueniet: quia deo dignum ſit gentes ei omnes eſſe ſubiectas, & uniuerſitatem carnis ad confeſſionem æternæ huius miſericordiæ erudiri. Sed cognitis his qui immutabuntur ſecundum tituli inſcriptionem, & doctrina eius qui Dauid eſt æternus accepta: æternam illam primitiuorum in cœleſtibus Hieruſalem & circumſtantium deo ſanctorum ciuitatem ingredi propheta feſtinat, ducem qui ſe eò deducat, expectans. Sequitur enim: Quis deducet me in ciuitatem circumſtantiæ? quis deducet me uſque in Idumæam? Nonne tu deus qui reppuliſti nos, & non egredieris in uirtutibus noſtris? Eſau defectio eſt, & idem ſecundum Geneſim deficiens eſt, & ſecundum Apoſtolum, quod eſt reliquum Iſrael ſaluandum eſt. Optans ergo propheta in ciuitatem circumſtantiæ deduci, ſcit ſe ante uſque in Idumęam eſſe uẽturum: id eſt, in illam defectionem populi anterioris, qua maior ſeruiet minori. Et ultima prædicatio conuertet corda patrum ad filios, cum ueniẽs ex Sion, peccata & impietates ab Iacob auferat. Sed hic idem deducet, qui & ob impietatem ante deſtruxit & reppulit: quia capta Hieruſalem, deſtitutoq; regno indignos ſpretosq; deſeruit, ſolitus ante eos ſpiritalibus auxilijs confouere, & cœleſti militia aduerſum inimicorum bella tutari. Nunc autem deſerente eos cuſtodia ſpiritus ſancti, nullum in uirtutibus eorum, id eſt, in exercitibus diuinæ propugnationis auxilium eſt. Et ideo quia deſtruxit, non egredietur in uirtutibus eorum. Sed repoſitæ ſpei, quia quod Iſrael eſt reliquum ſaluabit, miſericordiam propheta non tacuit, dicens: Da nobis auxilium de tribulatione, & uana ſalus hominis. In deo faciemus uirtutem, & ipſe ad nihilum deducet tribulantes nos.) Scit uanam ſalutem eſſe, quę ab hominibus ſperatur:
Pſal. 62 quia & uitæ huius uſus ſine miſericordia dei nullus ſit, ſecundũ illud: Melior eſt miſericordia tua ſuper uitam: quia niſi ad profectum æternitatis uita ſuſcepta ſit, miſeriarum in nobis potius erit origo, non uitæ. Auxilium itaq; à deo in tribulatio-

tribulationibus ſperat,quia hominum ſalus uana ſit. Poſtulat ergo de tribulatione auxilium,in deo uirtutes conceſſo auxilio facturus: cum liberati omnes à lege peccati,in dei potius iuſtificatione maneamus,cum pugnam non aduerſus carnem & ſanguinem,ſed aduerſus ſpiritales nequitias & mundi poteſtates,deo ſatanam ipſo ſpiritu oris ſui interficiente,peragamus, cum non regnet in immortali corpore noſtro tribulans nos ante peccatū, cū abſorbeatur mors à uita in contentionem uictoriæ,per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum,Amen.

In finem Hymni Dauid. Pſalmus LX

Simplex eſt pſalmus,æternæ gratulationis cōtinens prophetiam: Nam neq; res geſtas,neq; ſignificationes alicuius cognomenti ſu perſcriptio cōprehendit. Tantū hymnus in finem eſt:ut id quod à propheta cantatum eſt,in finem uel pſalmi,uel temporū explicandum eſſe noſcatur. Oratio autē iuſti æterna eſt,ſperātis,ſeſeq; in Chriſto coexcitatum in cœleſtibus gratulantis. Cœpit enim ita:

Enarratio pſalmi LX

Exaudi deus orationem meam,intende deprecationi meæ. A finibus terræ ad te clamaui,dum anxiaretur cor meū.) Exaudiri deprecationem ſuam ſanctus hic poſtulat,cuius & ea fiducia eſt, ut in orationem ſuam uelit intendi,utrum ſit innocens, caſta, & fidelis, & ex intimo conſcientiæ atq; cordis metu profecta: quia ſecūdum Apoſtolum & corde credendum,& ore cōfitendum ſit ad ſalutem. Intendendæ aūt orationis hinc precatio eſt:quod dū corde anxio eſt,à terræ finibus clamauerit. Nō hic extima ſolitudinū aut cōtigua oceani incolebat,qui à terræ finibus anxio corde clamabat. Sed ſciens ſe in carne quidē,quæ terra eſt,degentem,iam in fine carnis habitare,dum ſecundū Apoſtolum habitans in corpore peregrinat̄ à corpore,dū uiuēs iam non ſibi uenit,neq; ipſe uiuit,ſed uiuit in eo Chriſtus:congemiſcens tamen in hoc ſuo habitaculo,ſuperueſtiriq; feſtinans, ideo anxio corde à terræ finibus clamat, quum & neceſſitatē habeat in carne uiuendi,& ſpem teneat à carnis uitijs deſinēdi,dicens: In petra exaltaſti me, Quia factus es ſpes mea,turris fortitudinis à facie inimici,habitabo in tabernaculo tuo in ſecula.) Hic itaq; iam ſanctus à terræ finibus clamat:quia exaltatus in petra ſit. Petra autē ſecundū Apoſtolum,Chriſtus eſt,quē exaltauit deus, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomē. In quo & elegit nos ante mundi conſtitutionē in cœleſtibus:per eum ſumus in ſpem æternitatis deducti, & in hac ſpe nō confundimur,quia ab inimici facie hæc eadē ſpes nobis fortitudinis turris eſt facta. Nam cum in muris ſit ualida & firma munitio: murorum tamē ipſorum firmitas in turribus omnis eſt. Et idcirco turris fortitudinis exaltans nos in petra deus factus eſt:quia per hanc ſpem uim diaboli eiusq; inſidias ſuſtinemus,tutiſſima aduerſus eum ſpiritalesq; eius nequitias fidei munitione conſepti:cum in tabernaculo dei habitaturi ſimus in ſecula,ſine ullo ſcilicet ætatis modo in æternum fluentibus ſeculis temporibusq; manſuri. Et quamuis ſpe repoſita iam ſancti ſint, tamen adhuc ſub diſpēſatione temporum differūt: & qua munitione interim tutus ſit,interiecto diapſalmate demonſtrat,dicens:

Protegar in uelamento alarum tuarum,quoniam tu deus exaudiſti orationem meam.) Protectionem miſericordiæ dei ſub uelamēto alarum diuinus ſermo ſignificat:de quo quia ſuperioribus pſalmis tractatum eſt,ſuperfluus nunc & ocioſus erit ſermo. Sed protectionis meritum ex fide orationis indultū eſt, ſecundum illud: Petite & dabitur uobis. Quin etiam ad quam ſpem protectio *Matth.* 7

ne alarum dei inumbrandus eſſet, oſtendit dicens: Dediſti hæreditatẽ timen tibus nomen tuũ. Dies ſuper dies regis adijcies annos eius, uſq; in dies generationis & generationis. Permanet in æternum in conſpectu dei.) Hæc enim hæreditas ſancti eſt: uita, & incorruptio, & regnũ, & coęterna cum deo habitatio. Non Iſraeli tantũ hæc hęreditas ſcripta eſt, ſed timentibus dei nomen. Dies enim æterni ſunt regis: ſiue quia ſancti qui peccati ſerui nõ erunt reges ſunt, ſe-
1. Cor. 4 cundum illud Apoſtoli: Iam ſine nobis regnatis, & utinã regnaretis, ut & nos uobiſcum conregnaremus: ſiue quia hic idem etiam rex ſit propheta, ſiue quia in æterno regno cõfidentem à dextris oportet regnare, donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus ſuis. Nõ ut rex ipſe tum nõ ſit: ſed cum tradiderit regnum deo patri, conregnabit his ipſis qui reges ſunt. Ex quo mihi uidetur hæc nunc ratio ſeruata, ut uſq; in dies generationis & generationis adijcerentur ſuper dies dierum anni eius. In conſpectu autem dei manere in æternũ, ut tempus illud (quo eum regnare donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus ſuis oportet) à generatione uſq; in generationem ſit cõprehenſum: quia generationẽ hanc ſpiritalis natiuitatis generatio ex mortuis cõſequetur, ęternitatis autem ſuę exceptio, dum in æternum in conſpectu dei eſſe prædicitur. Eſt autem ipſe primogenitus ex
Matt. 19 mortuis. Sed huius regenerationis dominus ad apoſtolos ita meminit: Amen dico uobis, quòd uos qui ſequuti eſtis me, in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, & uos ſedebitis ſuper duodecim thronos iudicantes duodecim tribus Iſrael. Huius igitur generationis tẽpus oſtendit, & uſque in hanc ſuper dies dierum anni regis adaugentur. Cæterum ipſe in conſpectu dei, ipſe manebit ęternus: iam omnibus quos redemit in reges cœlorum & cohæredes æternitatis aſſumptis, tradens eos regnum deo patri. Et quia cõparticipes & concorporales & cõformes eius effecti ſint, iam in his nec corruptione, nec morte dominante, cum in omnem plenitudinẽ dei repleantur, ſubiecit ſpiritus prophetiæ: Miſericordiam & ueritatẽ eius quis requiret eorum?) Non inopes iam miſericordiæ ueritatiſq; eius hæ ſcilicet generationes erunt, quas in ſe ex mortuis regenerabit ad uitam, quæq; in ſpe gloriæ dei manſerint: tum cum in regnum traditę deo patri ſuſcipientur in reges, conſummata in omnes eius miſericordia ac ueritate, per quem redemptas ſe gratulẽtur ad uitam, fitq; omnibus acceſſus ad patrem. Poſt quod miſericordiæ ac ueritatis nihil requiratur à domino, cum in dei plenitudinem impleantur. Simile autẽ huic pro
Io. 16 phetæ dictum eſt id, quod ad apoſtolos dominus ita loquutus eſt: Nunc quidẽ triſtitiam habetis: rurſum autẽ uidebo uos, & lætabitur cor ueſtrum, & gaudiũ ueſtrũ nemo auferet à uobis. In illa die me nõ rogabitis quicquã, quia iam gaudium nemo ablaturus ab his ſit. In hanc igitur æternitatis ſpem ſeſe propheta confirmat, dicens: Sic pſallam nomini tuo in ſeculum ſeculi, ut reddam uota mea de die in diem.) Pſallet in ſeculum ſeculi, & uota de die in diem reddet, nullo temporum fine concluſus, hymnis æternis æternorum uotorum gaudia redditurus: cũ abſoluta omni terrenorũ corporũ infirmitate cœleſtem atq; an-
Pſal. 115 gelorũ agat uitã, de die in diẽ uota reddendo, ſecundũ illud: Vota mea domino reddam in atrijs domus domini, in conſpectu omnis populi eius in medio tui Hieruſalem: cœleſtis utiq; matris & liberæ per deum ac dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

In finem pro Idithum pſalmus Dauid. Pſalmus. LXI.

PRophetiæ ſermo nõ niſi ad aliquẽ profectũ audientiũ ſcriptus eſt, ut aut ſcientiã doceat, aut ad uoluntatis innocentiã cõfirmęt: ut nũc hic pſalmus ad Idithũ à Dauid cantatur, in quo à dei timore ad humanarum

manarum

manarum ſiue ſpiritalium nequitiarum cõſtantem tolerantiam eruditur: & ad contemptum opum, quia auaricia malorum omnium radix eſt, firmatur. In his enim beatæ æternæq; uitæ ſtatus certus eſt: ſi & pietas in deum ſit, & patientia in aduerſis, & cõtemptus opulẽtiæ. A dei itaq; cõfeſſione cœptus eſt pſalmus.

Enarratio pſalmi. LXI.

NOnne deo ſubdita erit anima mea? ab ipſo enim ſalutare meum. Et ipſe deus meus, ſaluator meus, ſuſceptor meus, nõ mouebor amplius.) Cõfeſſio dei communi hominũ affectu à propheta ita cœpta eſt, ut cum poſt multã inſcientiæ noctem, poſt ambiguã humanarum ſententiarũ incertamq; doctrinam, poſt diuerſarum religionum uariam opinionem, cum diu erratũ quæſitumq; de deo ſit, an unus, an plures: & ſexus an unius, an duplicis: & poteſtatis an æqualis, an diſparis: & ætatis an uniformis, an uariæ: & naturæ, an innaſcibilis omniũ, an aliquorum aliquando generatæ: tum deinde cum aliquibus magna ætate & longo labore certatũ ſit, aut nullos omnino eſſe, aut à cura humanæ uitæ abeſſe: Iam porrò cum à pleriſq; tractatum ſit, uel ſolem aſtraq; cætera deos eſſe, uel mundũ ipſum in æternitatis ſpecie huius ac mutationum manentẽ cum omnibus ſuis quæ ex ſe efferat, deum eſſe: Iam uero ut pleriq; ignem, uel aquas, uel ſpiritum diuino nomine atq; honore donauerint, alij quoq; ligna, lapides, metalla ſub ſpecie hominum, uolucrum, ferarum adorauerint: poſtremo cõfeſſis omnium deſtitutiſq; ſtudijs pleriq; eorum, maximeq; prudentes, unum hoc ſe ſcire, id eſt, nihil horum hominẽ ſcire docuiſſent, tum poſt hanc quaſi neceſſariæ cõfeſſionis inſcitiam prudens quiſq; cõuerſus ad prophetas atq; apoſtolos, dei legem omnem ſub ſacramento æternæ diſpoſitionis perceperit, in qua rationem deductæ in hoc corpus animæ cõnexæq; tractauerit, in qua diuiſionem gentium ſecundũ angelorum numerum acceperit, in qua & eſſe principem mundi, & unius electionem gentis audierit, in qua humanæ mortis autorem nõ ignorauerit, & habitare in carne ſua peccati legem obnitentẽ legi mentis ſuæ ſenſerit & congemuerit, poſteaquã dei ſpiritum, dei uirtutẽ, dei ſapientiã, dei filium, & unigenitum deum ad remiſſionẽ peccati cõdemnationemq; peccati legis hominẽ natum eſſe cognouerit, qui humanarum paſſionum ſorte perfunctus, ad cõdemnanda in ſe cœleſtium nequitiarum impia tentamenta ſit mortuus, ut æternitatem omnibus qui per habitãtem in carne noſtra peccati legem moriebamur, inueheret, tum hoc ſacramento pietatis accepto, poſt ignorationis noctem in ſcientiæ lumine collocatus, ita dicit: Nónne deo ſubdita erit anima mea? ab ipſo enim ſalutare meũ. Etenim ipſe deus meus eſt, ſaluator meus, ſuſceptor meus, nõ mouebor amplius.) Reperta itaq; fidei ſede poſt uagos errores impietatiſq; ſententiã quia ſuſceptorẽ ſuum ſaluatoremq; cognouerit, amplius non mouetur. Quid enim ultra ignorantiæ anxietatiſq; hominum eſt relictũ, cum æternitas animæ & corporis, id eſt, totius hominis prædicetur, cum aſſumptio atq; ſuſceptio terrenæ noſtræ carnis à deo ſub ſacramento magnæ huius pietatis oſtenſa ſit, cum peccatorũ remiſſio cõdemnata peccati lege ſit præſtita, cum homini noſtro à dextris dei cõſeſſus in cœlis ſit? Sed hanc humanæ beatitudinis ſpem gentilium impietatum ſtudia comminuunt, prudentiæ ſecularis inanitate profectum homini ad deum denegantes, & deo cõſortium aſſumpti corporis detrahẽtes, arbitri moderatoreſq; diuinæ poteſtatis: quaſi difficilius deo ſit aſſumpſiſſe hominẽ, quàm eum in tanta naturæ ac uitæ ſuæ ratione formaſſe. Hanc itaq; impietatum eorũ obtrectationẽ propheta mox arguit, dicens: Quo uſq; irruitis in hominẽ, interficitis uniuerſi tanquã parieti inclinato, & ma

ceriæ impulſæ.) Impellunt enim hæ ignorantes atq; impię diſputationes ho-
minē ad uicia procliuē,& quaſſatū iam cadentemq; demergunt, cōſilijs adhor
tationum fallaciū noxiarumq; perimētes: quaſi parua ſibi ipſa cōciliatrix uicio
rum uoluptas ſit, quā adhuc deſperatio iudicij æterni retributionisq; in uſum
tantum præſentium & corporaliū adhortetur. Sed hunc corporis ſui parietem,
quē ante libido, ebrietas, auaritia, ira perfoderat, iam ſe in domū dei uiuis lapi-
dibus exſtructū eſſe nō neſcit, & in imaginē dei creatū eſſe recolit: certusq; con
formem ſe dei gloriæ præparari, ſubiecit: Veruntamē honorē meū cogitaue-
runt repellere, cucurri in ſitim.) Illis honorē ſuū detrahere cogitātibus, ille in ſi
tim cucurrit. Eſt enim ſitis bonorū æternorum & ſpiritalis in ſanctis, de qua di-
Matth. 5 ctum eſt: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſticiā. Curſum ergo iuſticiæ ſuæ ſciens
tenuit, omnē uitam integrā etiam ab ipſa cōtradicentiū ſibi obtrectatione cō-
ſeruans. Nam & à domino ſuo didicit, ut opera omnia ſua etiā gentilis teſtimo-
nij iudicio laudētur, cū dicitur: Sic luceant opera ueſtra corā hominibus, ut ma
gnificent patrē ueſtrum qui eſt in cœlis. Sic & Paulus placens per omnia omni
bus, neq; Iudæis, neq; Græcis, neq; eccleſiæ ſcandalū eſt, ne habeat aduerſarius
male de ſe quid loqui, illo quidē obtrectandi ſtudiū uoluntatemq; retinēte, quā
uis ſe ille liberū ab omni obtrectationis occaſione præſtaret, ꝙd & in hoc ſan-
cto in ſitim currēte cognoſcimus. Sequitur eñ: Ore ſuo benedicebāt, & cor-
de ſuo maledicebāt.) Cum & cōſeruantes honorē ſuū probabilis uitę cōfeſſio
ne benedicerēt, & interioris odij malignitate maledicerēt, ſed id quod ſibi ma-
xime ſalutare eſt, ſanctus iſte etiā diapſalmate interueniente cōgeminat, inde-
feſſæ in nobis cōfeſſionis perſeuerantiā oportere eſſe demonſtrans. Sequitur
enim: Veruntamē deo ſubiecta eſt anima mea, quoniam ab ipſo eſt patientia
mea. Quia ipſe eſt deus & ſaluator meus, adiutor meus, nō emigrabo. In deo ſa
lutare meū, & gloria mea deus auxilij mei, & ſpes mea in deo eſt.) Impellant
quidē iſti inclinatū parietē, maceriamq; iam quaſſam, & benedicente licet ore,
corde maledicāt: ſcit tamē ſubiectam animā ſuā deo eſſe oportere, quia ab ipſo
patientia ſua ſit. Didicit enim ab eo nō auertere faciē à ſputamentis, nec ſubtra
here alapis maxillas, nec potandū cum felle acetū renuere, nec poſt colaphos
& flagella maledicere. Ipſe enim deus ſuus eſt atq; ſaluator, ipſe etiā adiutor, ne
de patientiæ huius perſeuerantia ſpeiq; ſuæ fiducia motus emigret. In eo enim
eſt ſalus & gloria eius & ſpes, qui ſe coexcitatū ſibi conformē ſit cœleſti gloriæ
ſuæ redditurus. Et quia ſpei huius ipſe etiā cæteris, ut propheta ſit prædicator,
ſubiecit. Sperate in eum omnis cœtus plebis & effundite corā illo corda ue-
ſtra, quia deus adiutor noſter eſt.) Nihil occultū, nihil clauſum, nihil obligatū
ſub dei cōfeſſione in corde retinendū eſt. Effundendus corā eo omnis affectus
eſt, ut nihil de nobiſmetipſis fiduciæ ſit: ſed ut per eum, ante quē nō tanquā pro
peccato effundimus, adiuuemur. Effundenda autē coram eo corda noſtra lach
Pſal. 41 rymis & fletibus ſunt, ſecundū illud: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac
nocte, dum dicitur mihi quotidie: ubi eſt deus tuus. Hæc recordatus ſum, & ef-
fudi in me animā meā, effuſionē animæ in lachrymarū profuſione eſſe demon-
ſtrans: quia per eas rogādus eſt, qui eſt ſolus fidelis adiutor. Sed officio ſuo fun
ctus propheta, admonitionē ſuam parui apud impios ſcit eſſe momenti: nam
continuo diapſalmate intercedente, ſubiecit: Veruntamē uani filij hominū,
mendaces filij hominum in ſtateris, ut decipiant ipſi de uanitate in id ipſum.)
Vani homines ipſi uana ſperant, aut in eo ſperare ſit uanum. Mendaces quoq;,
quia impietatis ſuæ ſenſu aut falluntur, aut fallunt: & in eo mendaces, ut deci-
piant in ſtateris, ſub iuſticiæ ſcilicet nomine iniuſta peragentes. Nam ubi exa-

men

men de ſe moderatæ prudentiæ pollicentur, ibi ſtudia immoderatæ impietatis
exercent: errore ſe ipſos quem à cæteris depellere ſe profeſſi ſunt, implicantes.
Et idcirco ipſi de uanitate in idipſum, illò ſcilicet recidentes, ex quo ſe excede-
re gloriantur. Sed radix maxime iniquitatum in pecuniæ cupiditate eſt: quam
qui appetit, grauiſſimę tempeſtatis naufragio mergitur. Sequitur enim: No-
lite ſperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiſcere. Diuitiæ ſi affluant, no
lite cor apponere.) Magnæ enim in hiſce deſiderij ſui & amoris illecebræ ſunt:
rapiunt ingenia, menteſꝗ pendulas apprehendunt. Non ſolum itaꝗ non con-
cupiſcendæ earum rapinæ ſunt, uerum ab his uoluntas noſtra, etiam ſi præbe-
antur affluantꝗ, refrenanda eſt: ne deſideratæ cupitæꝗ dominētur. Non enim
hæc ſpebus noſtris bona ſunt coæterna, neꝗ nobiſcum aut condeſcendunt in
infernum, aut conreſurgunt de inferno. Fides, pietas, continentia, benignitas
expetenda eſt: & maxime dei cognitio ſectanda eſt. Cæterum hæc uana & per
naturam ſui ad omnem iniquitatum neceſſitatē captioſa uitanda ſunt, & quod
illud magis ad ſpem æternitatis expetendum eſſet, propheta ſubiecit dicens:

Semel locutus eſt deus, duo hæc audiui, quia poteſtas dei eſt, & tibi domine
miſericordia, quia tu reddes unicuiꝗ ſecundum opera eius.) Semel deo lo-
quente duo audiuit: & neceſſe eſt, ea ſibi eſſe cōnexa quæ ſub unius ſermonis
ſignificatione ſunt cognita. Ad deum nanꝗ in exordio pſalmi propheticā cō-
feiſſionem retulerat, dicens: Nónne deo ſubdita erit anima mea? Ab ipſo enim
ſalutare meum. Depellendus itaꝗ abſolute fuit Iudaicæ impietatis furor: ut in
deo patre ſignificari doceretur & filius, ut nunc in uno etiam alter oſtenditur.
Eam enim fidem eſſe ſubdendæ deo animę ſuæ teſtatus eſt, quia ab ipſo eſſet ſa
lutare eius: & ſalutarem Ieſum eſſe ſæpe tractatum eſt. Semel autē deo loquen-
te duo intellecta ſunt & audita, ſicut illud: Pater manifeſtaui nomen tuum ho- Ioh. 17
minibus, in patre ſignificauit & filium, uti nunc ſemel loquente domino deo
duo hæc audiuit, quia poteſtas dei eſt, & tibi domine miſericordia, quia tu red-
des unicuiꝗ ſecundū opera eius. Nouit Paulus in uno utrunꝗ, id eſt, neutrum
ſine altero confiteri, dicens: Vnus deus eſt, & unus dominus: quia & in deo do- 1. Cor. 8
minus, & deus ſignificatur in domino. Semel itaꝗ loquente deo hæc duo audi
uit, & quia poteſtas dei eſt, &: Tibi domine miſericordia: ab ipſo enim ſalutare
eius eſt. Et filius omnia accepit à patre: & idcirco in eo dei poteſtas, uel accepta
uel nata eſt. Pater eīm non iudicat quenꝗ, ſed omne iudiciū dedit filio. Retribu Ioan. 5
tor ergo uniuſcuiuſꝗ eſt ille qui iudex eſt. Sed poteſtas eius eſt, à quo unigeni-
tus deus eſt natus in iudicem: & poteſtas eius à deo eſt, qui iudicium accipit à
patre, atꝗ ita nec caret poteſtate qui iudex eſt, nec miſeratione qui deus eſt.
Neceſſe eſt enim æterni iudicij reus maneat in uno utrunꝗ nō confitens, cum
tamē nō unus intelligendus ſit eſſe, qui uterꝗ ſit, dicens: Pater in me, & ego in
patre, Dn̄s noſter Ieſus Chriſtus, qui benedictus eſt in ſecula ſeculorū. Amen.

Pſalmus LXII. Dauid, cum eſſet in deſerto Idumææ.

DAuid in deſerto habitaſſe libro regnorum continetur: ut qui paſ-
ſiones domini præfigurabat, etiam tum eas cum deſertum habitat
prophetaret, unigenito deo æque in deſerto moraturo. Sed ut ſan-
cto uiro congruum, & tanto propheta erat dignum, cum declinās
odia impiorum ſolitudini ſe dediſſet, maximis rerum cœleſtium ſa
cramentis occupatur: & ab omni humanæ, aut impietatis, aut ignorationis cœ-
tu remotus, animum ad ea quibus æternitatis cognitio ac meritum acquireba-
tur intendit. Non occupatus, non impeditus communium rerum ac ſeculi cu-
ris, ſed in illo ſolitudinis ſuæ quieto ocioſoꝗ ſecreto: cum nihil in oculos & in

mentem offenſionis incurreret, ſolis diuinis ſtudijs negocioſus. Et uideamus unde pſalmi ſermo ſit cœptus.

ENARRATIO PSALMI.

Deus deus meus ad te de luce uigilo.) Huic planè ad gratulationem cognitionemq́; dei dies cœpta eſt: cui idipſum orandi ad deū initium, quod lucis eſt, deum quidē uniuerſitatis, ſed tamē per cognitionis ſcientiam deum ſuum deprecatur. Oratio autem nō tam uerborum eſt quàm affectus, & idcirco ſubiecit: Sitiuit tibi anima mea, quàm ſimpliciter caro mea. In terra deſerta, & in inuio & inaquoſo.) A deo igitur penes quem fons uitæ eſt anima ipſius ſitit deſiderio intenta potandi, & quidem uniuſcuiuſq; mens ad cognitionem æternitatis naturali quodam fertur inſtinctu: quia ueluti inſitum impreſſumq́; omnibus diuinam ineſſe nobis animarum originem opinari, cum nō exiguam cœleſtis in ſe generis cognationem mens ipſa cognoſcat. Porrò autem terſena hæc corpora, quæ ad uitiorum concreta materiam ſunt, dum his quibus quaſi naturaliter delectantur infecta ſunt, deſperant ſe conſequi poſſe cōſortium munuſq; cœleſte: quaſi nō & animæ naturam uitia corporis, quibus oblectantur inficiant: aut cum delectatio corporis redundet ad mentē, & nō mentē ſecum corpus retrahat ad oblationis affectum. Neceſſe eſt autē ut in eadem condemnatione ſit uoluntatis, quod in eadem eſt uoluntate. Sed nos ſpiritalibus doctrinis eruditi ſcimus, & animæ & corpori ſalutem à deo eſſe datam, ſi modo poſt regenerationis gratiā mentis gladij ſenſus corporis imbuatur, id eſt, ſi nō ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritum uixerimus: quia ſpiritus carniſq; opera ſecundum Apoſtolum, uitiorum & cōtinentiæ ſtudijs diſtinguitur. Arduum autem, ſed maximè uerum eſt æternitatem ita corporis, ut animæ ſperare. Et ideo ad ſitim propheta ſubiecit: Sitiuit tibi anima, quàm ſimpliciter caro mea.) Nihil in ſe ſub infidelitatis ambiguitate retinens incertū, ſed tam ſimpliciter, quàm anima deo ſitiens, & caro ſua ſitiat. Sitit enim nō corpori, ſed deo ſitiens. Nam quamuis in eo deſerto, & in inuio & inaquoſo manentem neceſſitas ipſa naturæ ad ſitim corporis detineret: tamē etiam per has inediæ & ſitis paſſiones ſcit fidem probandam eſſe credentium, ut magis anima deo, quam corpori ſitiat, ſitiens & corpori: quia neq; fames neq; anguſtiæ, neq; ulla genera paſſionum à charitate dei quę eſt in Chriſto, ſint apoſtolum ſeparatura. Sitit ergo deo ſanctus. Et quid
Pſal. 41 ſitiat pſalmo alio teſtatus eſt, cum dicit: Sitiuit anima mea ad deum uiuū, quando ueniam & parebo ante faciem tuam. Hoc animæ deſiderium. Hæc ſitis ſpei eius eſt, ut dei ſibi proueniat aſpectus, ut quàm primum raptus in nubibus deo Chriſto obuiam eleuatus appareat, & deſiderij huius affectum, nūc quoq; propheta declarat. Nam poſt ſitis proteſtationem, poſt deſerti & inuij, & inaquoſi inopiam, quia in his ueluti militia, & uictoria ſit fidei, ſubiecit: Sic in ſancto apparui tibi, ut uiderem uirtutem tuam, & gloriam tuam, quia melior miſericordia tua ſuper uitam. Propheticæ ſcientiæ eſt pro gerendis geſta memorare, & hinc frequens autoritas eſt, cum aceto potauerint adhuc in paſſione potandū: cum diſciderint ueſtem, quæ diſcindenda poſt eſſet, ut nunc in ſitim corporis deo ſitiens, ei in ſancto ſuo talis appareret, in ſimpliciate carnis, in ſiti animæ, in oratione diluculi. Quia non niſi per hæc probati, uel aſſumpti habebuntur in Chriſto, uel ei obuiam rapientur in nubibus: ſed in ſancto dei non aliter apparebunt deo, quàm ſecundum illud: Qui me uidit, uidit & patrem. Atq; illud: Ego & pater unum ſumus. Quia in filij, & natura, & nomine, paternæ naturæ ac nominis ſignificatio cōtinetur, apparens filio. Apparens autē filio uel ſuſceptus à

tus à filio patri apparebit in filio, atq; ut in ſancto apparituris deo, cuius ſancti deſiderium, in hac ſitis ſuæ ſignificatione oſtenderet ſubiecit: Vt uiderē uirtutem tuam, & gloriam tuam.) Eum ſcilicet uideret, qui ſecundum apoſtolum uirtus dei eſt, & in gloria dei eſt. Viſurus autem non ad aliud, quam ad conſortium æternitatis merendum, & ad regni cœleſtis æternitatem ſortiendam: quia hæc per miſericordiam dei ultra uitæ huius beatitudinem præparentur. Id enim ſequitur: Quia melior eſt miſericordia tua ſuper uitam.) Magnum quidem dei munus eſt, quod uenimus in uitam, & ipſa natura duce naſci nos gratulamur. Sed quia plena omnium anxietatum, ac dolorum ætas noſtra eſt, plus in miſericordia dei ſpei eſt quàm in uita: quia hanc mors ex peccati lege conſequitur, hæc uero æternitatem ex morte reſtituit. Sicuti tritici ſatio ac diſſolutio ipſa tritici cōſeruatione præſtantior eſt, hoc enim deus prout uult ueſtit in ſpico: ita magnum miſericordiæ dei munus eſt, ſi commortui Chriſto uiuamus in Chriſto. Nam & ipſa Adæ mors, ne æternitatis pœna maneret ſub miſericordiæ ſignificatione eſt conſtituta, & Apoſtolus diſſolui ſe melius ſibi eſſe decernit. Et propheta gaudium manſuræ ſibi mortis oſtendit, dicens: Præcioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius, quia per eam cum peccati lege reſolutis demutationis glorioſæ profectu æternitas animæ corporiſq; iam ſine peccati corpore rependetur. Certus ergo miſericordiæ dei, quæ ſupra uitā melior ſit, propheta officium gratulationis exequitur, dicens: Labia mea laudabunt te domine. Sic benedicam te in uita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas.) Et ſermone ſuo, & opere laudat deum, atq; benedicit. Nam in uita ſua benedicens in nomine ſuo manus eleuabit. In eleuatione manuum non habitum orandi, ſed excelſi operis iudicium ſignificari frequenter docuimus. In hac igitur uita ſua deum cum miſericordia eius ſupra uitas ſit melior, laudauit. Eſt enim & uita poſt uitam, qua in Abrahæ finibus uiuēdum eſt, in qua dei nomen pauperis quiete benedicitur, ſecundum illud prophetæ: Non mortui laudabunt te domine, neq; omnes qui deſcendunt in infernum, ſed nos qui uiuimus benedicimus domino. Super has igitur uitas miſericordia eſt: quæ quod oculus nō uidit, & auris nō audiuit, & in cor hominis nō aſcendit, his qui dominum diligunt præparauit. Hanc igitur laudat, atq; benedicit: nō etiam nunc ab holocauſtis pecudum, adipiſq; pinguedine ſacrificia legis expectans, ſed in ſola animæ confeſſione benedictioniſq; laude ſeipſum deo hoſtiam ſtatuens, ſecundum illud: Sacrificiū laudis honorificabit me, & illud: Immola deo ſacrificium laudis, & illud: Quoniam ſi uoluiſſes ſacrificium dediſſem, utiq; holocauſtis nō delectaberis: quia literæ ac legis allegoricorum præſcriptione ceſſante, deus uiuæ intelligentiſq; hodie ſit laudibus honorandus. Subiecit enim: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea, & labia exultationis laudabunt nomē tuum.) Neq; illa quaſi abominanda condemnat, ſed hæc ut magis expectata cōfirmans: cum ſicut adipe & pinguedine, quæ ſacrificiorum primitiæ habebantur, repleri animam ſuam exultationis laude depoſcat. Verum hęc nō tam uerborum officia quàm mentis ſunt, ut ſacrificium laudis ex operum ſanctitate deſcendat. Itaq; continuo ſubiecit: Si memoratus ſum tui ſupra ſtratū meum, in matutinis meditabor in te.) Meditationē matutinā recordatio nocturna cōſummat, & idcirco de luce ad deum uigila: quia ex ſtrati, id eſt, ex lectuli puritate, & fiducia & cōſcientia orationis eſt matutinæ. Obrepentes itaq; ſub ſecreto noctis cogitationes dei recordatione cōpreſſit: ſeſeq; aduerſum carnis incentiua luctantē, metus nominis dei iuuit. Sequitur enim: Quia fuiſti adiutor meus, in uelamēto alarum tuarum ſperabo.) Dei ſe meditatione per

Pſal. 115

Pſal. 113

Pſal. 49

Pſal. 50

quam ſibi adiutor eſt protegente. Nō enim ei alia quā placendi deo cura eſt, cuius tantum in ſtrato meminit. In eo quoq; in matutinis ex nocturna recordatione meditatur, quia adiutor ſuus eſt: & ſub uelamēto alarum eius exultat, id eſt, tegmine protegentis eſt tutus. Sed horum omniū hinc profectus eſt, hinc cauſa eſt, quia ſequitur: Adhæſit anima mea poſt te, me ſuſcepit dextera tua.) Amoris hæc uis eſt, ut his quos amamus etiam ſi abſentes ſint hæreamus: dum affectum inſitum nequaquā aut locus diuellit, aut tempus. Adhæſit ergo deo propheta nō blandimentis ſeculi, nō corporis uitijs amorē ſuum ab eo charitatemq; retrahentibus: quia ſecundum apoſtolū adhærens deo, unus eſt ſpiritus cum eo. Et dominus pro diſcipulis orauit: Pater ſicut nos unum ſumus, ut & il-
Io. 17 li unum ſint in nobis. Adhærens ergo deo ſuſceptus à dei dextera eſt: id eſt, per uirtutē dei quæ ſignificatur in dextera, ab eo qui dei & uirtus & ſapiētia & uerbum caro eſt factus, aſſumptus eſt conformis gloriæ corporis iam futurus. Et qui ſuſceptus à dei dextera metum omnē à ſe qui ab inimicis ſuis eſſe poſſit abiecit, fiduciæ ſuæ nō tacuit ſecuritatē, neq; iuſti iudicij dei ignorat ſeueritatē, dicens: Ipſi autē in uanum quæſierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ: tradentur in manus gladij, partes uulpium erunt.) In uanum itaq; animam ſuam quæſierunt: Secundum enim euangelium homo cum corpore animam nō perimit, & miſericordia dei melior ſuper uitas eſt, & hic iam ſuſceptus à dextra dei eſt. Terræ autem inferiora introibunt, quia chao inuio ſeparantur à ſanctis: & in manus gladij tradentur, quia ſecundū diuitem poteſtas pœnæ, quæ in ore gladij ſignificatur, in impios exeretur. Partes etiam uulpium erunt, fallacium beſtiolarum ſortem adepturi: quia & Herodes eſt uulpes, & uineam ſponſi exterminant uulpes, & foueam ſibi filio hominis caput ſuum nuſquam reclinante in impiorum cordibus condiderunt: & dæmonum in his ſignificatas eſſe nequitias non dubium eſt, quibus cum principe eorum præparatus ignis gehennæ eſt. Sed inter hęc audi lętitiam eius, qui humanæ ſalutis gaudium frequenter ad patrem exultauit. Rex autē lætabitur in deo, & laudabitur omnis qui iurat in eo: quoniam obſtructum eſt os loquentium iniqua.) Cauſam cur rex lætetur ſignificat, quia quiſquis in eo iurabit, in deo ſacramenti huius religione laudabitur: qui ſciat ſcilicet regem Chriſtum Ieſum, qui etiā deum ſuper omnia, qui ſecundum Paulum teſtetur magni dei ſaluatoris aduentum, qui ſecundum Eſaiam iurans iurauit in deum uerum. Obſtructum enim eſt os loquētium iniqua, quia prædicetur ex lege, & ex prophetis, atq; ab Apoſtolo, in eo nos ante conſtitutionem mundi, & elegiſſe pater, & benedixiſſe doceatur, & ipſe nos excitauerit & collocauerit à dextris dei in cœleſtibus, & cū uidebunt eum in maieſtate ſua iudicare de uiuis & mortuis. Per hæc itaq; obſtruetur os loquentiū iniqua. Ipſe enim eſt rex in æternum, & in nomine domini Ieſu omne genu flectetur, cœleſtium, & terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confitebitur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus LXIII. In finem pſalmus Dauid. 1

EXaudi deus orationem meā cum precor ad te, à timore inimici eripe animā meam. Protexiſti me à conuentu malignantiū, à multitudine operantium iniquitatem. Quia exacuerunt ut gladium linguam ſuam, intenderunt arcum rem amaram: ut ſagittent in occultis immaculatū. Subito ſagittabunt eum, & nō timebunt: firmauerunt ſibi ſermonē nequā. Diſputauerunt ut abſconderent laqueos: dixerunt, quis uidebit eos? Scrutati ſunt iniquitates, defecerunt ſcrutantes ſcrutinio.

Accedet homo ad cor altum,& exaltabitur deus. Sagittę paruulorū factæ ſunt
plagæ eorum,& infirmatæ ſunt contra ipſos linguæ eorum. Conturbati ſunt
omnes qui uidebant eos,& timuit omnis homo. Et annunciauerūt opera dei,
& facta eius intellexerunt. Lætabitur iuſtus in domino & ſperabit in eo,& lau
dabuntur omnes recti corde.

ENARRATIO PSALMI.

PSalmi ſuperſcriptio hiſtoriam nō cōtinet. Simplex eſt,& prophe-
tali ſpiritu æditus,tantum per id quòd: In finem præſcribitur: res
nō ſui,ſed temporis quo ſcriptus eſt cōtinere teſtatur. Sed quæ-
rendum eſt,ex qua perſona ſit dictus, quidúe ex ſe intelligēdum
enunciet: Nam ſine dubio eſſe ſpiritalis eſt opinandus. Cū enim
ipſi illi pſalmi qui ſecundū titulorum inſcriptionē res geſtas cōtinere credunt,
in plurimis à tituli ſui & rerum ac perſonarum proprietate diſſentiant,magisq;
per æditiones nominum, atq; geſtorū ſpiritaliū operationū ſignificēt effectus:
quid de eo erit intelligendū,in quo ſimplex tantū pſalmi,in finē intelligendi in
ſcriptio cōtinetur,niſi quòd ſpiritalis in eo doctrinæ forma ſit conſtituta? Eſſe
autē plures memini,qui omnia quę in libris pſalmorū ſcripta ſunt ad perſonam
domini noſtri unigeniti filij dei exiſtiment eſſe referenda: nihilq; in eis aliud,
quàm quod ei ſit proprium cōtineri. Quæ eorum opinio argui nō poteſt. Om-
nis enim ex affectu religioſæ mentis hic ſenſus eſt, & caret culpa propenſiori
ſtudio,omnia ei per quē ipſa omnia ſunt,coaptare. Quanquā enim idipſum in
terdum imperite fiat: tamen per id quod ad eum cuncta referuntur, neceſſe eſt
ut ea quæ ei ſunt propria,uere ac fideliter prædicentur. Cauendum autē eſt, ne
dum omnia conuenire in eum æqualiter opinamur: per aſſertionis huius ſtu-
dioſam intentionē plurimum & diuinitatis ſuæ dignitati, & corporationis ſa-
cramento,& operationum poteſtati,& paſſionis uirtuti, & reſurrectionis glo
rię detrahatur. Tenendus igitur modus eſt: diligenter ac caute conſtituendum
eſt,quid de diuinitatis ſuæ natiuitate,quę ei à patre eſt,fuerit prophetatū: quan
do eius hominis quē aſſumpſit perſona tractetur,ubi operatio,paſſio,& reſur-
rectio prædicetur: quid uere unicuiq; tempori cōgruat, quando fides gentium
nuncietur, quando peccata anterioris populi arguantur, quando doctrina ti-
moris dei & confeſſionis eruditio ex prophetæ oratione præſtetur. In his em̄
prophetiæ ſpiritalis ordo conſiſtit. Et ſi dominus prædicatur, profectus ſcien-
tiæ huius ad fidē utilis eſt. Si ad timorem & confeſſionem eius docemur,domi
no formamur, proficimus,acquirimur: ut per paſſionem eius redempti, ita ei-
dem per doctrinæ ſuæ inſtituta placituri. Eſſe autē in præſenti pſalmo quædā
intelligo,quæ ei homini quem dominus aſſumpſit aptari poſſe uideantur, ubi
dicitur: Perſcrutati ſunt iniquitates,defecerunt ſcrutantes ſcrutinio. Significa
ri enim forte in eo exiſtimabitur Iudæorum conſpiratio: cum teſtimonia,qui-
bus argui poſſet quæruntur,nec reperiuntur,& omnia ſcrutantium ingenia de
ficiunt. Dehinc quòd ſagittis paruulorū,id eſt,doctrinis Apoſtolorū uulneren
tur: aduerſum quos nullam cauſam iuſtæ perſecutionis inuenerint, & ideo de-
fecerint cōtra ipſos linguæ eorum. Hæc quidē nō tanquam improbabilia præ-
mittimus. Sed quædam alia in pſalmo ſunt quæ ordinē intelligentiæ huius im-
pediant: non longe tamē ab his ſermo expoſitionis noſtræ diſſentiet. Exiſtima
mus enim nō modo Apoſtolorum qui primi fuerunt, ſed cuiuſq; ſancti in do-
mino ſperantis confeſſionē præſenti pſalmo cōtineri. Inter maximas enim ſe-
culi tempeſtates, & grauiſſimas humani generis in deum impietates ſumus
conſtituti; cuius fidelem per nos, & ueram confeſſionem nunc philoſo-
phia ir-

phia irrideat,nunc hæreticorum furor incurſet, nunc auaritiæ ſtudia condemnent,nunc ambitionis fauor inquietet. Quibus omnibus diſſimulādis,tolerandis,uitandis,& coarguendis,mens noſtra niſi per deū erudita nō ſufficit. Quantis enim & quàm moleſtis diſputationū aculeis dei prouidentiam,& principalem atq; ininitiabilē in creato ab eo mundo dominatū eius philoſophia impugnat:nūc aquis,nunc terrę,nūc atomis,nunc cœlo dei nomē indulgens. Quàm uero ingenioſo calliditatis uſu fidei doctrinā hęreticus mentiē:quanto deinde audientium periculo opum gloriam auarus affirmat:quanto quoq; cōtinentiæ excidio gaudia corporis uoluptatum aſſertor exequitur: quàm peſtifera aūtē ambitioſorū in honoris adhortatione facundia eſt. Quibus omnibus peruigil cura,pernox oratio, & æterna ad deū cōfeſſio repugnabit. Ob hæc igitur fidei noſtræ & æternæ ſalutis excidia,propheta orare intelligitur in pſalmo: ex perſona ſua quatenus in deum ſperare nos conueniat oſtendens. Ait enim: Exaudi deus orationem meam, cum tribulor: à timore inimici eripe animā meā.) Ingruentibus his quæ ſuperius memorauimus, per quæ fides noſtra & ſpes periclitatur:ad eum qui ſolus mederi his poteſt refertur oratio. Metus eſt enim, ne infirmam per naturam & cōſortium carnis animam, undiq; ſubrepentium illecebrarum æſtus abſorbeat. Adſunt namq; quotidie, & pugnant blandimentis fallacibus,quaſdam machinas excidij admouentes. Itaq; per doctrinam cœleſtis eruditionis peruigilem curam fidei impendere admonemur:timere inſidiantem ſemper hoſtem, ne incautam ſecuritatē noſtram ipſe in ſpeculis poſitus incurſet. Vigilandū ergo in oratione dei eſt,& ſemper orandum:ut cum fatigari anima & affligi ſubrepentium illecebrarū aculeis cœperit, deus ſemper oratus exaudiat,noſq; ab his quæ timemus eripiat. Ait enim: A timore inimici eripe animam meam. Deus enim nō tantum tum orandus eſt,cum quæ timentur ingruerint, ſed timenda ea ſunt quæ cum cœperint adeſſe, dominantur: & ſemper atq; indefeſſis precibus orandus eſt,ut nos à timore eorum quorū dominatum timemus eripiat. Scriptum enim in prouerbijs eſt: Cum uocarem nō exaudiſtis,& dum extenderem uerba nō intendiſtis, ſed inania feciſtis. Et ego perditionem ueſtram irridebo. Erit ergo cum inuocabitis me,& ego nō exaudiam. Propheta ergo licet prior tempore,nō tamen eorum quę poſtea dicerentur ignarus eſt:ſed impendentibus ſemper tribulationibus anxius,& ad omnē timorem inimici ſolicitus,deum orat ob ea quæ timet:& ut ſecum in tribulatione ſit,& ut exaudiat deprecatur. Neque enim dei miſericordiam metus noſter, ſed fides promeretur:& longæ præparationis documento opus eſt, ut mereamur audiri. Meminit ergo propheta ab his ſe omnibus precantem liberari:& docet orationem ſuam nō ex dominatu eorum quæ timuerit, ſed ex merito eſſe fidei exauditam. Ait enim:Protexiſti me à conuentu malignantium, & à multitudine operantium iniquitatem: Qui exacuerunt ut gladium linguas ſuas,intenderunt arcum rem amaram,ut ſagittent in obſcuro immaculatū.) Nō hic propheta arma bellica,nec enſes, aut iacula, aut tormenta arcuū pertimeſcit. Omnis enim in lingua timor eſt: huius gladios & ſpicula metuit, ab his quidem fide ſua tutus. Ait enim: Protexiſti me à conuentu malignantium. Sed arcus homicidæ linguæ ſemper intentus eſt, & acumen gladij in lingua eius præſto eſt. Volant autem letales eius ſagittæ, & non ambiguum eſt quid efficiant: ſcilicet ut ſagittent in obſcuro immaculatum. Et proprietas uerbi intelligenda eſt. Non ſanctum, non fidelem, non iuſtum, ſed immaculatum ſagittant, eum cui per ſacramentum Baptiſmi, ſordes & maculæ ueterum criminum recens ablutæ ſunt, nondum tamen firmatæ fidei, nondum

Prouerb. 1

nondum doctrinis ſpiritalibus eruditū:nondum cōtra hęc pugnacis linguę arma certantem,ſed ſimplicē & ex nouæ natiuitatis infantia tenerū. Hunc ergò ſine metu cōtradictionis alicuius,intento iampridē arcu,per rerum ignorantiā in obſcuro poſitum uulnerabūt. Ait enim: Subito ſagittabunt eum,& nō timebunt.) Naturā ſimplicem,& immaculatā,nouitate imperitā. Hanc enim fallunt,huic occultos laqueos prætendunt, inſidiarū ſecretis latentibus gloriantes. Sequitur enim: Firmauerunt ſibi uerbū malum,diſputauerunt ut abſconderent laqueos. Dixerunt,quis uidebit eos?) Tempus diſcernitur & inferendi uulneris,& cōſilij firmati. Nam cū dicitur: ſubito ſagittabunt,futuri temporis opus docetur. Cū autem,firmauerunt uerbū malum:iam ex præterito conſilium firmatæ pridē uoluntatis oſtenditur. Semper enim excidia aduerſus fidē præſto ſunt,& occultis ac fallentibus inſidijs peſtiferæ adhortationis doli adiacent,quos à raris quibuſq; cōſpici opinantur. Et ideo dictū eſt: Abſconderunt laqueos & dixerunt:quis uidebit eos? Si enim hæreticus peruertere fidem tentet,incredibile eſt quantis eam dolis ſubuertere cōtendat. Si ſpem æternitatis noſtræ philoſophus impugnet:mirū in modum omne bonū præſentis uitæ ponet in corpore,omni ingenij ſui alacritate ea,quibus doctrinæ cœleſtis inſtitutio ſubrui poſſit uterq; ſcrutantes. Sed quid ad deū humana peruerſitas? Quid aduerſus opificē operis ingenium? Exquirant licet omnibus argumentationis ſuæ quæſtiunculis excidiū ueritatis,deficiet tamen in ueritatis diſtinctione falſitatis aſſertio,atq; ideo ſubſequitur: Perſcrutati ſunt iniquitates, defecerunt ſcrutantes ſcrutinio.) Defectio ſcrutantiū, defectionem ſuperuacuæ contra deum adhortationis oſtendit. Quæ enim nō labefactabuntur ingenia, cōtradictioni ueritatis intenta? Rimentur licet omnia naturaliū cauſarū ſecreta,peruicaciq; ſtudiorum ſuorū uigore ipſa cœleſtium motuū interna ſcrutentur:in ipſa tamen operis ſui intentione deficient,doctrinis ſpiritalibus refutati. Qui enim fortuitis motibus agi omnia docent: audient à nobis æternæ uirtutis deum nō in fortuitis manere,ſed eſſe mundi creatorē, indefinitæ ut eſſentiæ,ita & uirtutis. Ipſum à nemine ſed ex eo omnia, moderantem ea ipſa omnia & cōtinentē. Qui uero prædicabit animæ cum corpore occaſum,audiet animā nō eſſe terrenam,ſed ex afflatu dei ortam,elementis corporis admiſceri:mortem autem nō interitum eſſe,ſed diſceſſionem eius à corpore. Qui autem reſurrectionem carnis abnegabit:ſciet non difficilem eius inſtaurationem futuram ei, cui inchoatio prima ſit facilis. Porrò qui curam humanæ cōuerſationis deo auferet, cognoſcet æterni regni deum iudicem: neq; hominem idcirco tantum conditum ut eſſet (quid enim eſſe hominem deo utile fuit?) ſed ut in cognitionem dei ęditus,profectum ſibi ex opificis ſui cognitione ſperaret. Iam ſi fidem hęreticus deſtruet,dei filium ſemper eſſe cognoſcet nullo à patre interuallo temporis ſeparatum: ipſum eſſe uerbum,uirtutem, ſapientiam dei: hunc mundi opificem fuiſſe,hunc & hominis cōditorem: hunc prima mundi crimina diluuio abluiſſe:hunc Moyſi legem dediſſe:hunc in prophetis fuiſſe, & per eos ingentia illa corporationis & paſſionis ſuæ ſacramenta ceciniſſe: hunc in corpore reſurgentem caducæ carni claritatem ſpiritalis gloriæ intuliſſe, & in naturam diuinitatis ſuæ terrenę corruptionis abſorbuiſſe primordia. Deficient igitur aduerſum iſta ſcrutantes: & per uirum doctrina dei eruditum, & in altum humilitatem cordis ſui erigentem, hæc diuinæ operationis præconia proferentur: ita ut hæc eminentia dei eorum ipſorum,qui hæc audiant confeſſione laudetur. Atque ideo ita ſequitur: Perſcrutati ſunt iniquitates, defecerunt ſcrutantes ſcrutinio. Accedet homo ad cor altum, & exaltabitur Deus.)

Cognita enim ſcrutantium defectione, & accedēte homine cordis alti: magnificentia diuinæ bonitatis agnoſcitur. Quantus autē fiet doctrinæ ſpiritalis profectus? Nam quis nō magnificabit deum, quem mūdi huius cognouerit conditorem? Quis non metuet, quem iudicem ſciet? Quis non renaſci in innocentiam uolet, cum peccati remiſſionē ſacramentū nouæ nouitatis indulgeat? Quis non à peccato deſinat iam renatus, & in innocentia uelit paruuli permanere, cum talium ſciat regnum eſſe cœlorum? Hæc profeſſio noſtra ſcrutantiū ingenia debilitat: hæc doctrinæ ſpicula quæ per regeneratorū exordiū ſagittæ ſunt paruulorum, ſtultas diſputationes, & ridicula de deo dogmata uulnerant. His aduerſari profanæ linguæ contradictio nō poteſt: ad horum omnium diſputationum, & adhortationum noſtrarum fidem, & trepidatio abnuentium et metus eſt audientium. Annūciatis enim operibus dei, tunc incipiēt facta eius intelligi, tunc in his lætabitur iuſtus, tūc eum omnes recti corde laudabūt. Et hoc ipſum pſalmus ita edocet: Accedet homo ad cor altū, & exaltabitur deus. Sagittæ paruulorū factæ ſunt plagæ eorum, & nihil habuerūt cōtra ipſos linguæ eorū. Conturbati ſunt omnes qui uidebāt eos, & timuit omnis homo. Et annūciauerunt opera dei, & facta eius intellexerunt. Lætabitur iuſtus in domino, & ſperabit in eo, & laudabuntur omnes recti corde.) Aduerſus uulnerantes ſagittas paruulorum loqui aliquid aduerſantium lingua non habuit. Et qui uidebant paruulos ſagittantes, conturbantur & metuunt: cum in ſe errores iſtos recognoſcūt: cum diem iudicij & retributionem actæ uitæ in corpore agnoſcūt: cum opera dei audiunt, & facta eius intelligūt. In his eſt lætitia ſanctorum, in his ſpes firmiſſima. Ob hæc deum qui recto corde ſunt laudant: ſcientes eſſe remiſſorem peccatorum, mortis peremptorem, & diaboli debellatorem, iudicem ſeculi, æternitatis largitorem deum & dominum noſtrum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

Pſalmus LXIIII. In finem pſalmus Dauid.

TE decet hymnus deus in Sion, & tibi reddetur uotum in Hieruſalem. Exaudi orationem, ad te omnis caro ueniet. Verba iniquorū præualuerūt ſuper nos, & impietatibus noſtris tu propiciaberis. Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti, inhabitabit in tabernaculis tuis. Replebimur in bonis domus tuæ, ſanctum eſt templum tuum, mirabile in æquitate. Exaudi nos deus ſalutaris noſter, ſpes omnium finium terræ, & in mari longe. Præparans montes in uirtute tua, accinctus potentia: Qui conturbas profundum maris, ſonum fluctuum eius. Turbabuntur gentes, & timebunt omnes qui habitant fines à ſignis tuis: exitus matutini & ueſpere delectationis. Viſitaſti terram & inebriaſti eam, multiplicaſti locupletare eam. Flumen dei repletum eſt aquis: paraſti cibum illorū, quoniā ita eſt præparatio eius. Riuos eius inebria, multiplica generationes eius: in ſtillicidijs eius lætabitur exoriens. Benedices coronam anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur ubertate. Pingueſcēt fines deſerti, & exultatione colles accingentur. Induti ſunt arietes ouium, & conualles abundabunt frumento: etenim clamabunt & hymnum dicent.

Enarratio pſalmi.

OPportune ſuperiorem pſalmū hic qui ſubiacet cōſecutus eſt. Eſt autem & ipſe, in finem: & cōgregationem gētium, quæ dominū laudaturæ ſunt nunciat, & ipſe huius interpretationis noſtræ fidē reddet. In exordio autem eius ſecundum conſuetudinē ſuam propheta orationem omnē ad deum dirigit: Omnis enim nobis res

atq;

atq; ſermo cum confeſſione dei ineundus eſt. Sed ſciens propheta plures pro diuerſitate rerum ac ſtudiorum in ſuperuacuis demorari: ſpecialem & propriũ dei à nobis honorem requirit, dicens: Te decet hymnus deus in Sion.)

Sion mons quidem Hieruſalem adiacens eſt: ſed montem hunc eiusq; nomen, atq; etiam urbis ipſius eccleſiam, quæ corpus eſt Chriſti, nuncupatã ſemper accepimus in pſalmis, domino dicente: Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo, ſuper Sion montem ſanctum eius.) Et ne in regno eum collis huius conſtitutum arbitraremur: in prophetis, atq; etiam in Euangelijs dictum eſt: Gaude ualde filia Sion, prædica filia Hieruſalem. Ecce rex tuus uenit tibi. Et apoſtolus: Ea autem quæ ſurſum eſt Hieruſalem libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Hymnus ergo hic deo condecet, qui fit in Sion ſpiritali & eccleſiaſtico cantico innocens, & dei laudibus dulcis. Omnia autem ſuperſtitionum genera quæ extra religionem dei ſunt condemnat. Plures enim ſunt in diuerſiſſimo erroris profundo locati, qui doctrinæ ſuæ peruerſitatem quadam inanis laboris probitate commendent. Cernimus namq; nudis philoſophos corporibus algere: ipſo etiam coniugiorum uſu magiſtri abſtinent: hæretici ſicco panis cibo uiuunt. Sed qui tandem ocioſi huius propoſiti profectus eſt? Totum hoc inane atque ridiculum eſt, & cum ipſis ſuperſtitionis cauſis miſerabile. Deo ergo uouenda ſunt, contemptus corporis, caſtitatis cuſtodia, ieiunij tolerantia. Atq; ideo ait: Zach. 4 Gal. 4

Et tibi reddetur uotum in Hieruſalem.) Vota enim tantum eccleſiaſticæ religionis utilia ſunt: quæ cum & dignis deo cantionibus, & propoſitæ in eccleſia obſeruantiæ ſtudio probantur: tum digni erimus pro quibus deum ſanctus ſpiritus interpellet. Idem namq; per prophetam loquitur, & docet. Ipſe autem ſecundum apoſtolum pro nobis inenarrabilibus gemitibus interpellat, atque ideo hic ita dictum eſt: Exaudi orationem,) non enim ſubſequitur meam: ut dicentis perſona poſſit intelligi. Licet enim multi tanquam hoc deeſſet addiderint, non tamen in authenticis extat. Propheta enim non ſuo ſenſu, ſed inſpiratus hæc loquitur: Exaudi orationem: ſequitur ut quorum oratio ſit exaudienda demonſtret, nec longe expectationem noſtram differt. Subiecit enim: Omnis caro ad te ueniet.) Humani generis uniuerſitatem, ſcriptura ſub carnis nomine deſignat. In lege ſcriptum eſt, & dixit deus: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quoniam caro ſunt. Et in eadem: Quoniam corrupit omnis caro uiam eius. Et in propheta dominus: Et effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & in Euangelio: Et uerbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Huius igitur humani generis orationem exaudiet deus, quòd uanis infœlicium ſuperſtitionum doctrinis tenebatur: cum præcepta gentilia omnes eos ad ſtudium impietatis imbuerent, deum in lignis, & ſaxis, & metallis prædicando, & mundi opificem, atque animæ noſtræ parentem intra inanem materiam collocando. Hinc igitur errorem gentes fatentur, quòd eos philoſophiæ facundia detinuerit in errore: ſcientes tandem uetera delicta ſua, & antiquæ impietatis crimina deo propicianda eſſe per Chriſtum. Ipſe enim ſecundum Apoſtolum noſtra placatio eſt, ait namq;: Quem propoſuit deus placationem per fidem in ſuo ſanguine. Et iterum: Ipſe eſt placatio pro peccatis noſtris. Veniet ergo ad eum omnis caro, dicens: Verba iniquorum præualuerunt ſuper nos, & impietates noſtras tu propiciabis. Sed qui tandem propitiationis effectus eſt: uel quid proderit errorem gentilem reliquiſſe, & doctrinam impiam ſpreuiſſe? Et idipſum non diſſimulauit, dicens: Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti, ut inhabitet in tabernaculis tuis.) Omnis quidem caro ueniet: Id eſt, ex omni hominum genere congregabuntur. Sed beatus eſt quiſ-

Cur non addatur, meam — Gen. 6 — Ioel. 2 — Ioan. 1 — Rom. 3 — 1. Ioan. 2

V quis fu-

quis fuerit electus. Multi enim ſecundum euangelium uocati ſunt, ſed pauci electi. Electi autem ſunt nuptiali ueſte conſpicui, puro atque integro nouæ natiuitatis corpore ſplendidi. Itaque non res indiſcreti iudicij electio eſt: ſed ex meriti delectu facta diſcretio eſt. Beatus ergo quem elegit deus. Beatus ob id, quia electione ſit dignus. Scire autem nos conuenit, hic beatus in quam rem fuerit electus, ſcilicet ad id quod ſequitur: Inhabitabit in tabernaculis tuis. Omnis perfectio bonorum, in habitationis cœleſtis eſt requie. Multas manſiones dominus in cœlis eſſe teſtatur: ſed patrem orat, ut apoſtoli ubi & ipſe ſit maneant,
Ioh. 17 dicens: Pater quos mihi dediſti, uolo ut ubi ego ſum, ibi & illi ſint mecum. Ex plurimis manſionibus, apoſtolis ſuis eam quæ ſibi eſt propria communicat. Scit propheta quanta beatitudo ſit in tabernaculis dei eſſe, alio loco dicens:
Pſal. 83 Concupiſcit & deficit anima mea in atria domini. Sed ob id bonorum cœleſtium ſpes adimitur, ſi non omnes ad cohabitationem dei eligentur. Plures enim manſiones diuerſæ dignitati habitantium præparantur. Sed licet diuerſa ſit dignitas: differt enim ſtella ſtellæ in gloria: tamen quotquot habitationibus (uarijs licet) digni habebuntur, fidei fructum & honorem cœleſtis gloriæ ſortientur. Poſt enim beatitudinem eius, qui ad habitandum in tabernaculis dei fuerit electus, hoc ſequitur: Replebimur in bonis domus tuæ: ſanctum eſt templũ tuum mirabile in æquitate.) His ergo bonis domus dei replebimur, quia in tabernaculis dei beatus habitabit. Et quidẽ interim bona domus quæ ſint poſſumus æſtimare: eccleſiæ ſcilicet munera, quę ei ſecundum multiplicem fructũ
1. Tim. 3 Chriſtus indulſit, quia & ipſa ſecundum Apoſtolum domus dei eſt. Vt ſcias, inquit, quemadmodum oporteat in domo dei diuerſari, quæ eſt eccleſia dei uiui: columna, & firmamentum ueritatis. Hæc ergo habet triceſimum ſexageſimũ centeſimumque fructum. His ergo bonis domus dei fides credentium explebi-
1. Cor. 12 tur, quæ interim donorum diuiſionibus adornatur, ſicut ſcriptum eſt: Huic enim datur ſermo ſapientiæ, alij uero ſcientiæ, alij fides in eodem ſpiritu: alij dona ſanationum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum. Verũ ſunt & alia plena & perfecta domus dei munera, nequaquam naturis carnalium ſenſuum æſtimanda. Nouit hæc uſque ad tertium cœlum Apoſtolus raptus: & præ-
1. Cor. 2 dicat, dicens: Quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit: quæ præparauit deus his, qui diligunt eum. His igitur domus dei bonis replebimur, & meritum percipiendorum horum fructuum docet, dicens: Sanctum eſt templum tuum mirabile in æquitate. Omnia namque credentiũ corpora templum dei eſſe Apoſtolus docet, dicens: An neſcitis quod templum dei eſtis, & ſpiritus dei habitat in uobis? Si quis templum dei corruperit, corrumpet & hunc deus. Templum enim dei ſanctum eſt. Ornandum ergo hoc templum dei eſt ſanctitate atque iuſtitia: ut bonis domus dei repleatur, ut æquitatis ac fidei operibus mirabile ſit. Domum autem dei etiam ipſum aſſumptũ à dei filio hominem intelligere erit promptum, quia in eo habitat omnis plenitudo diuinitatis: & per naturæ proprietatẽ in eo pater habitat, bonis eius, id eſt, uirtutis, gloriæ, æternitatis, unumquenque replendo qui ſe templum deo ſanctũ & mirabile in æquitate ſeruauerit. Omnium itaque noſtrum ſpes iſta eſt: ut bonis domus dei repleamur, ut ſanctum & mirabile templum illius ſimus. Beati quidem ſunt qui iam à deo ad habitandum in tabernaculis eius electi ſunt. Sed feſtinare nos in conſortium huius beatitudinis congruum eſt, operationibus id atque orationibus expetentes, ob quod ita ſequitur: Exaudi nos deus ſalutaris noſter, ſpes omniũ finium terræ, & in mari longe.) Non competit hæc oratio Iudæo. Et quanquam hic liber legis ſit, prophetia tamen non eſt gentis

unius

unius.Spes enim hæc omniū finium terræ eſt:& quacunq; ſe habitabilis mundi huius temperies extendit, omnibus Chriſtus in ſpe eſt. Quinetiam interni atq; externi maris inſulæ in huius nominis uirtute requieſcunt. Spes enim omnium finium terræ,& in mari longe eſt.Sed ſpem oportet nō ex inani eſſe præſumptam:ne magis ſit incertorum præſumptio, quàm expectatio cognitorū. Itaq; cur in eo ſpes omnium ſit in conſequentibus docet, dicens: Præparans montes in uirtute tua accinctus potentia,qui conturbas profundum maris ſonum fluctuum eius. Ad terrenorum montium naturam ſermo iſte nō pertinet,firmati enim ſunt non præparati.Præparatio autem, futuræ operationis eſt cœptum.De hinc memoratorum montium præparatio, in accinctu potentiæ ac uirtute eſt.Terra autem omnis ex nihilo eſt iuſſa ſubſiſtere, res q; ea potentiæ nō eguit accinctu,quæ ex iubendi facilitate pendebat. Vtile eſt autem cognoſcere ſicubi in ſcripturis montium facta eſt mentio. Ait namq; propheta: Audite populi omnes, & attendat terra & omnes habitantes in ea. Et erit uobis dominus deus in teſtimoniū,dominus de domo ſancta ſua. Propter quod ecce dominus deſcendet de loco ſuo,& deſcēdet ſuper excelſa terræ,& conteret montes ſubtus ſe,& ualles liqueſcent tanquàm cera à facie ignis propter impietatem Iacob.Hæc omnia propter peccata domus Iſrael.Et rurſum: Et commota eſt & contremuit terra,& fundamenta montium cōturbata ſunt & commota ſunt,quoniam iratus eſt his. Aſcendit fumus ab ira eius,& ignis à facie eius exardeſcet,carbones ſuccenſi ſunt ab eo,Inclinauit cœlum,& deſcendit,& caligo ſub pedibus eius.Et in conſequentibus: Miſit ſagittas ſuas & diſperſit eos,& fulgura multiplicauit & conturbauit eos. Et in his quantum lectio docet,deſcenſionem domini de cœlo per prophetam ſpirituſſanctus oſtēdit,motum terræ,montium trepidationem: ob id quia his dominus iratus ſit fumo de ira eius exorto,igne deinceps de conſpectu eius accendendo. In fumo qui aſcendit,præteriti temporis res eſt.In igne autem accendendo,futuri ſignificatio continetur.De hinc ne quicquam de natura hebeti & immobili dictum exiſtimaretur:Hos montes ſagittæ miſſæ diſpergunt,& fulgura multiplicata conturbant.In hoc igitur montium nomine omnem ſupereminentem uirtutem intelligi oportet:quæ ſe contra deum exaltans atq; efferens, iræ dei ſubdidit. Deſcendens igitur deus uerbum, aſſumptum ſibi hominem potentia accingens, primum hæc cacumina montium depreſſit, diaboli ſcilicet & ſuorum contumacem excellentiam protriuit: quos per hanc primæ obtritionis poteſtatem, pœnæ æternæ iudicij præparauit. Seruauit autem hanc eandem propheta rationem,dicens:Aſcendit fumus ab ira eius, & ignis à conſpectu eius ardeſcet. Fumus enim eos interim arſuri ignis inuoluit,atq; ob id in præſenti pſalmo ita ſcriptum eſt: Præparans montes in uirtute tua accinctus potentia. Accinctio potentiæ,ei quod indigebat corpori coaptatur.Nō enim uirtus accingitur:ſed in uirtute dei potentia,homo quem dominus aſſumpſit accingitur. Contemplandum autem eſt, quid præparationem montium ſubſequatur. Qui conturbat fundum maris ſonum fluctuum eius.) Conturbat non mare ſed maris fundum,neq; fluctus eius ſed ſonum fluctuum. Mare autem ut prophetiæ ſermo edocet,pro ſeculo nuncupatur ut ait: Superinducet dominus machæram terribilem & magnam,ſuper draconem ſerpentem prauum,& perimet draconem qui in mari eſt.Et iterum:Mare hoc magnum & latum,ibi requieſcet draco quem figuraſti ad illudendum ipſum. Vel certe illud abſolutius: Veni in altitudinem maris,& tempeſtas demerſit me. Montes igitur, id eſt, aduerſariæ omnes ſupereminentesq; uirtutes pœnę iudicij præparantur, & maris funda-

Mich.1 *Pſal.17* *Pſal.52* *Luc.18* *Eſa.27* *Pſal.103*

menta turbantur. In harum enim inimicarum uirtutum fiducia ſeculum conſiſtebat, & hęc in inuiſibilibus ſeculi huius profundis latebant. Sonus autem fluctuum cum fundo maris perturbatur. Turbato enim diabolo, omnia terroris ſui miniſteria turbantur: & ipſe in quo gentes pauebant, aduerſantium poteſtatum ſonus trepidat. Recordemur uatum murmura, & inconditos bachantium fremitus, & nonnunquam confuſo audientium ſenſu incertũ neſcio quid ſimulacrorum æra ſonuiſſe, omnem denique prophano cerimoniarũ cantu mundum reſultantem. Nunc uero domino Chriſto prædicato ſilere omnia confutata & trepida, cum hi templorum & gentium dij uirtute fidelium ſubijciuntur ad pœnam; cum credentium uerbis torquentur, laniantur, uruntur, & inuiſibiles nobis atque incomprehenſibiles naturæ uerbo continentur, puniuntur, abiguntur, cum uates ſilent, cum muta ſunt templa. Per hæc itaque iam iudicio præparantur. Et præparatio iſta quid proficit? proficiunt namque: Turbabuntur gentes, & timebunt.) Cernentes ſcilicet deos ſuos mutos, & tantum ad impoſitionem manuum noſtrarum pœnæ ſuæ uocibus ingemiſcentes. Sed poſt turbationem gentium alij timebunt: timorem enim erit illatura turbatio. Nunquid omnes qui & turbabuntur timebunt? Non utique omnes qui turbabuntur timebunt. Qui ergo timebunt? Qui inhabitant fines.) Non ſubiecit ſcriptura (ut aſſolet) fines terræ. Non enim hic de terræ finibus loquebatur, dehinc ſermonis ratio non patitur ut ita dictum exiſtimemus. Ait enim: qui inhabitant fines. Nunquid & gentes quæ intra fines ſunt non timebunt? & terrarum tantum extima deum metuent, ab eius metu cæteris quæ in medio habentur alienis? Finis autem eſt nõ res ipſa, ſed rei extimum. Extimum uero eſt, in quo res ipſa deficiet. Qui ergo fines inhabitant? ſcilicet qui in carne poſiti, neque in totũ adhuc ſecundum carnem agunt, neque iam omnino finem peccati per deſinendi à peccatis conſuetudinem tenent, ſed uolentes deſinere, nec penitus deſinentes, & finem etiamnum, id eſt, quandam proximam defectionem peccati, carne habitantes, nec à carne abſunt, nec in totum interna carnis exercent. Apoſtolus autem cum in corpore ſit, peregrinatur à corpore: Apoſtolus cum in uita ſit, quotidie tamen moritur: uiuit autem iam non ipſe, uiuit uero in eo Chriſtus. Omnes ille fines ambiguæ uoluntatis exceſſit, etiam extra fines corporis peccatique habitat, peregrinando à corpore dum in corpore eſt, & quotidie moriendo deo uiuit, & iam non ipſe in ſe uiuendo, ſed Chriſtus. Cæterum timentium trepidatio ex ambiguæ habitationis incerto eſt: dum adhuc habitando fines timent, nondum penitus quod iam habitatum ſit tranſeundo. Et tamen de ſinendi uoluntate in fine iam habitent deſinendi. Sed uideamus, hi qui fines habitant cur timebunt, & unde illis metus ingruat. Neque id occultum eſt. Sequitur namque: Et timebunt qui inhabitant fines à ſignis tuis.) Metus ergo omnis à ſignis eſt. Sed quæ hæc erunt ſigna? Exitus matutini & ueſpere delectationes. Viſitaſti terram & inebriaſti eam, multiplicaſti locupletare eam. Flumen dei repletum eſt aqua, paraſti cibum illorum, quoniam ita eſt præparatio tua.) Ab his igitur ſignis metus ortus eſt. Eſt enim magnum in ſingulis quibuſque eorum ſignum. Nam poſt præparationes montium in accinctu potentiæ & conturbationem fundi maris, & ſonitus fluctuum eius, progreſſus eccleſiæ in matutinum, & ueſpertinorum hymnorum delectationes, maximũ miſericordiæ dei ſignum eſt. Dies in orationibus dei inchoatur, dies hymnis dei clauditur, ſecundum quod dictum eſt: Suauis ei ſit laudatio mea. Et rurPſal. 103
ſum: Eleuatio manuum mearum ſacrificium ueſpertinum. Succedit igitur ex hoc ſequens ſignum: Viſitaſti terram & inebriaſti eam, multiplicaſti locupletare

tare eam. Terra hæc qua utimur non locupletatur, ſed ex fructuum ſuorum ubertate locupletat. Non ergo in eam ſermo conueniet, quæ & locupletandi ſe caret ſenſu, & cuius id eſt ut locupletet officium. Viſitauit autem deus terram, id eſt, humani generis natiuitatem: eaq; uiſitata à deo multiplicatis gratiarum muneribus diteſcit, Apoſtolo dicente: In omnibus ditati eſtis in ipſo, in omni uerbo & ſcientia. His enim bonis replemur, & ſine ceſſatione potandi quotidie bonorum cœleſtium munus haurimus, pleni diuinis copijs atq; ebrij. Locupletatio enim oſtenſa eſt eſſe ea quæ ſuperius nuncupabatur ebrietas, & locupletationis atque ebrietatis huius fructus eſt contuendus. Et qui hic tandē ſit non tacetur: Flumen dei repletum eſt aqua, paraſti cibum illorum, quoniam ita præparatio ſua.) Et de flumine ambigendi locus nullus eſt. Ait enim propheta: Fluminis impetus lætificant ciuitatem dei. Et ipſe dominus in Euangelijs ait: Qui biberit ex aqua quam ego dedero, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ ſalientis in uitam æternam. Et iterum: Qui crediderit in me (ſicut ſcriptum eſt) flumina de uentre eius exient. Hæc autem dicebat de ſpiritu ſancto quem accepturi erant credentes in eum. Hoc ergo flumen dei aqua repletur. Spiritus enim ſancti muneribus mundamur, & in nos ex illo uitæ fonte fluuius dei aqua repletus infunditur. Habemus etiam & cibum paratum. Et quis hic cibus eſt? Ille ſcilicet à quo ad dei conſortium præparamur: per communionem ſancti corporis in communionem deinceps ſancti corporis collocandi. Id enim præſens pſalmus ſignificat dicens: Paraſti cibum illorum, quoniam ita eſt præparatio ſua. Quia cibo illo quamuis in præſens ſaluemur, tamen in poſterum præparamur. Seruat autem conſuetudinem ſuam propheta, ut tempora de quibus loquitur diſtinguat. Superior namque ſermo tanquàm de præterito fuit: quæ autem adhuc gerenda erant, gerendorum fide & ſcientia tanquàm iam geſta memorauit. Vt autem ea omnia futuri temporis doceret eſſe ait: Riuos eius inebria, multiplica generationes eius: in ſtillicidijs eius lætabitur cum exorietur.) Omnis hic orantis eſt ſermo, ut ea quæ commemorata ſunt deus expleat deprecantis. Terra aūt uiſitata inebriata eſt. Et quomodo nunc riui eius inebriātur? Sed meminiſſe debemus, quòd ſi qui ex aqua domini potauerit, flumina de uentre eius effluent. Ergo potatione aquæ opus eſt ut flumina fluant. Inebriamur autem ipſi, cum ſpiritum ſanctum qui fluuius eſt nuncupatus accipimus. De hinc, quia ex nobis diuerſi gratiarū riui emanant, orat propheta ut nos eoſdem dominus inebriet: ut his inebriatis & dono diuini muneris perfuſis generationes noſtræ multiplicētur, terra ſcilicet bona ſecundum Euangelicam comparationem, uerbi ſemen excipiens fructu trigeſimo & ſexageſimo & centeſimo diteſcat. Eſt autem nobis per ſacramentum baptiſmi renatis maximum gaudium: cum quædam in nobis ſpiritus ſancti initia ſentimus, cum ſubeat nos ſacramentorum intelligentia, prophetię ſcientia, ſermo ſapientiæ, ſpei firmitas, ſanationum chariſmata, & in dæmonia ſubiecta dominatus. Hæc enim tanquàm ſtillicidia nos penetrant, quæ paulatim cœpta fructu multiplici exuberant. In his ergo ſtillicidijs cum exorietur terra lætabitur. Sed ſtillicidia multiplicantur ut riui ſint, riui autem inebrientur ut flumina ſint. Conſequens autem eſt ut omnem expectationem noſtram propheta confirmet: & doceat quid montium præparatio, fundi maris turbatio, terræ uiſitatio & eius inebriatio, & fluminis plenitudo cōſummationis habitura ſint. Docet itaq; in his quæ conſequuntur dicens: Benedices coronam anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur ubertate. Pingueſcent fines deſerti, & exultatione colles erigentur. Induti ſunt arietes ouium, & con-

1. Cor. 1

Pſal. 45

Ioan. 4

Ioan. 7

ualles abundabunt frumento,etenim clamabunt & hymnũ dicent.) Annum
Eſa.16 benignitatis dei ex propheticis atq; Apoſtolicis doctrinis cognouimus. Di-
ctum eſt enim ex perſona domini: Spiritus domini ſuper me, propterea unxit
me,euangelizare pauperibus miſit me. Prædicare captiuis remiſſionem,& cæ
cis uiſionem,uocare annũ domini acceptũ, & diem retributionis annũ æterni
& beati illius ſeculi ſine dubio declarat. Namq; bonitatis domini hic annus eſt
quo erunt indefeſſa illa benignæ retributionis tempora auſpicanda. Huius igi
tur anni dei benedicet coronã, iucundiſſimus & ſuauiſſimus uiſitatæ terræ ine
briatæq; fructus. Hæc enim Chriſti eſt, depulſa corporũ noſtrorũ corruptione
& perẽpta mortis poteſtate uictoria. Hæc corona ſanctificatæ terræ noſtræ flo
re benedicta eſt, dominus ſanctorũ ſuorũ choro atq; ambitu glorioſus. Tunc
ubertate campi replebuntur, tunc deſerti fines pingueſcẽt, tunc colles exulta-
tione accingentur, tunc arietes ouium induentur. Illud enim retributionis eſt
tempus. Sed diſcrimen prius retributionis eſt contuendũ. In campis enim quo
rum in cultura uſus eſt ea quæ ſub lege & cultura dei fuerint opera, ubertatem
conſequentur. Vbi autem fines deſerti pingueſcent, eccleſiæ quæ deſerta diu
fuit, populus repromiſsionis bonis opimatur. In collibus uero exultatione ac-
cinctis, glorioſa martyrum gaudia nunciãtur. Hi enim ſunt terris cæteris celſi-
ores. Cum autem arietes ouium induentur, æterna illa & beata patriarcharum
& prophetarũ & Apoſtolorũ(qui duces gregis ſancti ſunt) ueſtis oſtenditur,
1.Cor.15 de qua ait beatus Apoſtolus Paulus: Oportet enim corruptibile hoc induere
2.Cor.5 incorruptionẽ. Et iterũ: In quo nolumus diſpoliari, ſed ſuperindui, ut abſorbea
tur hoc mortale à uita. Hoc ergo indumento arietes ouiũ induunt, & glorioſæ
immortalitatis habitu ueſtiunt. Sed quanq; diuerſa retributionum dona mon-
ſtrata ſint, ſpem tamen præter hæc non exiguã miſericordiæ ſuæ deus tribuit,
dicens per prophetam: Et conualles abundabunt frumento.) Humiliores ſci
licet, ſed tamen non impiæ fidei atq; operis homines, fructum uitæ ſortientur.
Non enim ubertate replebuntur ut campi, neq; ex deſerto pingueſcẽt, neq; ex
ultatione accingentur ut montes, neq; tanq; arietes ouium induẽtur, in quibus
omnibus indefinitæ gloriæ munus oſtenditur: ſed frumento abundabunt, uiuẽ
di ſcilicet ſubſtantia non carebunt, quia per infirmitatem fidei humiles ſunt, &
editis circum ſe collibus uallium more depreſsi. Ac ne propheticus ſermo hos
campos, hæc deſerta, hos colles, hos arietes, hæc cõuallia quæ aſpectui noſtro
ſubiacent, uoce & ſenſu carentia ſignificare exiſtimaretur, adiecit: Etenim
clamabunt & hymnum dicent.) Dei ſcilicet laudes ob hæc diuerſa retributio-
num præmia indefeſsis & maximis uocibus concinentes.

In finem canticum Pſalmi. Pſalmus LXV.

IVbilate deo omnis terra, pſalmum dicite nomini eius, date glo-
riam laudationi eius. Dicite deo, quàm terribilia ſunt opera tua, in
multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. Omnis terra
adoret te, & pſallat tibi: pſalmum dicat nomi tuo Diapſalma. Ve-
nite & uidete opera dei, terribilis in conſilijs ſuper filios hominum
Qui conuertit mare in aridam, in flumine perambulabunt pede: ibi lætabi-
mur in ipſo qui dominatur in uirtute ſua in æternum. Oculi eius ſuper gentes
reſpiciunt, qui in iram prouocant non exaltentur in ſe. Diapſalma. Benedi-
cite gentes deum noſtrum, & obaudite uocem laudis eius.) Qui poſuit ani-
mam meam ad uitam, & non dedit cõmoueri pedes meos. Quoniam probaſti
nos deus, igne nos examinaſti ſicut examinatur argentum. Induxiſti nos in la-
queum, poſuiſti tribulationes in dorſum noſtrum; impoſuiſti homines ſuper

capita

capita noſtra. Tranſiuimus per ignem & aquam, & induxiſti nos in refrigeriũ. Introibo in domum tuam in holocauſtis, reddam tibi uota mea quæ diſtinxerunt labia mea. Et locutum eſt os meum in tribulatione mea. Holocauſta medullata offeram tibi cum incenſo & arietibus, offeram tibi boues cum hircis. Diapſalma. Venite & audite, & narrabo uobis omnes qui timẽt deum, quãta fecit animę meę. Ad ipſum ore meo clamaui, & exaltaui ſub lingua mea. Iniuſtitiam ſi conſpexi in corde meo, non exaudiet deus. Propterea exaudiuit deus, & intendit uoci orationis meæ. Benedictus deus qui non amouit deprecationem meam, & miſericordiam ſuam à me.

SVperſcriptio pſalmi à ſuperiore eo diſtat, quòd in ſe habet canticum pſalmi, cum in anteriore pſalmus cantici æditus ſit. Cęterum æqualiter præſcribuntur in finem. Itaq; ſecundum illam quam in exordio attulimus de titulorum inſcriptione rationem, perſpicuum eſt, pſalmum hunc ob adepta per meritum boni operis ſpiritalis doctrinæ inſtituta cantari. Quia quando in ſuperſcriptione pſalmus cantici eſt, per cognitionem cœleſtium prædicationũ geſta boni operis continentur in pſalmo. Cum autem canticum pſalmi eſt, ex operationibus obedientia adepta, ſpiritalis ſcientię hymnus oſtenditur. Canticum enim uocis officiũ eſt, pſalmus autem ex coaptatione (quam harmoniã nuncupant) organis comparatur: fitq; ex imparibus ac diſſimilibus modis artificis ingenio, apta & conſonans & amœna modulatio. Quo exemplo uarijs officij noſtri & ſcientiæ miniſterijs, gratum deo opus & ſibi conſonans comparamus. Et huius quidẽ intelligentiæ ipſi nobis pſalmi autores erũt, quãdo ſit in pſalmo cantici per ſcientię & cognitionis doctrinam boni operis prædicatio: in cantico uero pſalmi, per geſtorum meritum gratulatio adeptæ ſcientiæ intelligatur. Ob eam igitur cauſam in pſalmo præſenti, ſpiritus prophetiæ à gratulatiõis doctrina cœpit. Pſalmum autem ex perſona prophetarum conſiſtere, res ipſa & ratio demonſtrat.

Iubilate deo omnis terra, pſalmum dicite nomini eius, date gloriam laudationi eius. Dicite deo: quàm terribilia ſunt opera tua, in multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.) Primum ergo iubilandum deo præmonet, ſecundo pſallendũ nomini eius, dehinc gloriã dandam laudationi eius, tum dicendum deo: q̃ terribilia ſunt opera tua: poſtremo id confitendũ, in multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui. Sed ut rationẽ atq; ordinẽ ita diſpoſiti huius ſermonis intelligamus, neceſſariũ eſt id quod difficultatẽ affert paucis abſoluere. In Latinis codicib. ita legimus: Iubilate deo omnis terra. & quantum ad eloquij noſtri conſuetudinem pertinet, iubilũ paſtoralis agreſtisq; uo- *Iubilum quid*
cis ſonum nuncupamus: cum in ſolitudinibus aut reſpõdens, aut requirẽs per ſignificantiam ductæ in longum, expreſſæ in immenſum ſonus uocis auditur. In Græcis uero libris (qui ex Hebræo proximi ſunt) non eadẽ ſignificantia ſcribitur. Nanq; ita ſe habent: ἀλαλάξατε τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ, & cũ illis ἀλαλαγμός, quem Latine iubilum ponunt, ſignificat uocẽ exercitus præliantis, aut in concurſu proterentis hoſtem, aut ſucceſſum uictoriæ exultationis uoce teſtantis. Quam rem ubi ita ſe translationis ratio temperauit, abſolutius in pſalmo altero intelligimus, cum dicit: Omnes gẽtes plaudite manibus, iubilate deo in uoce exultationis. Vox autem exultationis diſſentit ab iubilo, ſed pro translationis conditione (quia proprie exultantis uocis nuncupatio nõ reperta eſt) per id quod iubilũ dicit, uox exultãtis oſtẽditur. Poſid igitur in uitæ iſtius prælijs, & in hoc carnis ac ſanguinis noſtri certamine aduerſum diabolum exercitusq; eius armis ſpiritalibus dimicãtes: deo monemur in uoce exultationis iubilare.

Et ne ad inanem hanc terræ molem eſſet ſermo referendus, uniuerſitas noſtra ex terra in primo Adam parente genitorum ſub plurali numero monſtratur cũ dicitur: Iubilate deo omnis terra. Simul enim & officium omnium docetur & origo. Terrendus ergo eſt confeſsionis noſtræ ſermone omnis prophanus auditor: & aduerſum diabolum armaq́ eius orationum noſtrarum ſonitu certandũ eſt, & belli noſtri uictoria exultationis uoce monſtrãda eſt. Audiat orantis populi conſiſtens quis extra eccleſiam uocem, ſpectet celebres hymnorum ſonitus, & inter diuinorũ quoq́ ſacramentorũ officia reſponſionẽ deuotæ confeſſionis accipiat. Neceſſe eſt terreri omnem aduerſantem, & bellari aduerſus diabolum, uinciq́ reſurrectionis fide mortem, tali exultantis uocis noſtræ (ut dictum eſt) iubilo. Sciat hoc deo placitum eſſe, hoc ſpei noſtræ teſtimoniũ publicas uictricesq́ exultationis noſtræ uoces perſonare: Quarum propheta nõ negligẽs eſt, loco alio memorans: Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hoſtiam iubilationis. Et ne inanẽ iubilationis huius doctrinã atq́ obſeruantiã crederemus, alibi proteſtatur: Beatus populus qui ſcit iubilationem. Neceſſarium ergo id fidei noſtræ eſt, in cuius ſcientia beatitudo eſt: nam primum in admonitionũ ordine propheta diſpoſuit ut iubilet deo omnis terra, ſecundo ut pſalmũ dicat nomini eius. Deo itaq́ iubilandũ eſt, quia debitũ ei à nobis eſt exultantis uocis officiũ. Pſallendũ aũt nomini eius eſt: quia ut per organũ pſalmus eſt, ita & corporis noſtri, quod animæ & affectionis & negociorũ omniũ organũ eſt, artificioſis operib. eſt placendũ. Digne ergo dei nomine agendũ eſt, ut in quantum effici licet, dictis domini obſecundemus dicentis: Sic luceat lumen ueſtrũ corã hominibus, ut uideant opera ueſtra bona, & magnificent patrẽ ueſtrum qui in cœlis eſt. Vitæ enim noſtræ honeſtas, ad eius laudẽ erit referenda cui uiuimus. Deniq́ idipſum ex ſubiectis docetur. Sequitur enim: Pſallite nomini eius, date gloriã laudationi eius.) Quia ex organi noſtri pſalterio, id eſt corporis animæ famulãtis effectibus, præbetur per nos deo glorioſa laudatio: cũgentes opera noſtra contuentes, patrem noſtrũ qui in cœlis eſt magnificant. Et dabitur laudi eius gloria: ſi digne nomini eius, organi, id eſt, corporis noſtri operatione pſallamus. Docemur etiam conſequentibus monitis ad ordinem obſequelæ propheticalis, ſpiritu per prophetã ita admonente: Dicite deo, q̃ terribilia ſunt opera tua.) Quis ẽm nõ trepidet ad maieſtatẽ eius qui ſecula inſtituerit, mundũ condiderit, tẽpora reuolubili uiciſſitudine curſuq́ dimẽſus ſit, cœlum aſtris ornauerit, terram fructibus repleuerit, mare obicib. cõcluſerit, hominẽ ut his aut uteretur aut dominaretur elegerit? Per hæc enim omnia uirtutis ac poteſtatis eius æternitas noſcitur, Apoſtolo dicente: Quę enim inuiſibilia eius à creatura mundi ipſius facta intellecta aſpiciuntur, ęterna quoq́ uirtus eius & diuinitas. Hæc terribile nomen conditoris efficiunt: & operum dignitas maieſtatem eius, qui ea ſit operatus, oſtendit. Horũ igitur operũ conditor eſſe deus & à nobis prædicandus eſt, & à cæteris confitendus: non hæc omnia eſſe dij mentienda ſunt. Alij enim fortuitu hæc extitiſſe cõmemorant, alij æterna manſiſſe confirmant. Et idcirco mundum ipſum deum eſſe contendunt: dum aut ſi apte cum uoluitur poteſtate conſtiterit, aut dum initio caret, careat dominantis arbitrio. Alij autem ſolum cœlum, quia igneum ſit: alij aera, quia motu ac natura indiſſecabili circunferatur: alij aquas, quia indefeſſe effluant, deum nuncupant: plures terræ metalla, robora, ſcopulos, herbas, deos adorauerunt. Nonnulli deos eſſe aut putrefactorũ corporũ oſſa, aut deflagrantiũ rogorũ buſta mentiti ſunt: horum omniũ conditorem deũ neſcientes. Et idcirco talẽ confeſsionis noſtræ ordinem propheta eſſe docuit oportere: Dicite deo, q̃ terribilia

Marginal notes: Pſal. 26 (beside "ſtiam iubilationis"); Pſal. 88 (beside "deremus, alibi"); Matt. 5 (beside "corã hominibus"); Rom. 1 (beside "poteſtatis eius").

bilia ſunt opera tua: in multitudine uirtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.)
Ex multitudine ſcilicet uirtutum dei, uenerationem falſorum in dijs nominum
mentientes. Sed quia mentiuntur inimici, quid à cunctis fieri operteat doce-
tur ita. Omnis terra adoret te, & pſallat tibi: pſalmum dicat nomini tuo altiſſi-
me.) Mendacio inimicorum in nuncupatis dijs demonſtrato, ſalutis noſtræ
inſtituta præbentur: ut terrena omnis origo noſtra adoret & pſallat altiſſimo,
uerum deum & uniuerſorum conditorem relictis impietatum mendacijs reco
gnoſcens. Senſum diapſalma diſtinxit. Sermo enim ad deum cum oratione di-
rectus, ad homines nunc refertur: quos tanquam longe à cognitione dei conſi
ſtentes, propheta ad proximū aduocat, dicens: Venite & uidete opera dei.)
Docuit autem & Apoſtolus, eſſe plures longe à deo poſitos, quos doctrinæ Eph. 2
adhortatio tanquam in uicino collocauerit cum ait: Et cum ueniſſet, euangeli-
zauit pacem uobis qui longe, & pacem his qui propè. Ex lege enim multi tan-
quam de propè manentes, crediderunt, gentibus longe aduocatis. Prophetica
igitur prædicatio omnes ad dei opera contuenda aduocauit: ſed non ea opera
quæ cunctorū aſpectui ſubiecta ſunt, cœli, aeris, terræ ac maris (hæc enim om-
nes contuentur) ſed ea quæ fidelium tantum ſtudijs comperta ſunt, quibusq;
ſaluti humanæ cum ingenti admirabilium uirtutum terrore cōſultum eſt, Pha-
raone impietatis ſuæ pœnis in exemplum humani timoris cohercito, ut terror
damnationis inreligioſorum metu religionē inchoaret, cum in iter mare aruit,
& aquæ in aridam conuerſæ ſunt, cum Iordanem pedibus populus ingreſſus
eſt, & ingreſſuro repromiſſionis terram Iſrael fluentis ſtare iuſſis, reliquus ad
gradiendi ſecuritatem fluuij alueus decucurrit. Ad huius igitur legis & pro-
phetarum dei opera contuenda propheta gentes aduocat, dicens: Venite &
uidete opera dei, terribilis in conſilijs ſuper filios hominum. Qui conuertit ma
re in aridam, in flumine tranſibunt pede.) Ipſe enim deus eſſe intelligendus
eſt, cuius terribilibus conſilijs humanæ ſaluti per hæc opera conſultum eſt: ut
opinionem de deo (quia nemo cœlum contuens deum eſſe non ſentiat) ſci-
entia & cognitio talium operum de autore confirmet. Verum hæc quamuis
uirtutum dei opera ſunt, non tamen ſpei & ſaluti ſatisfaciunt uniuerſorum. Po
pulo enim tantum legis, mare in terram demutatum eſt, eiusq; itineri Iordanis
aruit. Sed quid hoc ad uniuerſæ terræ ſalutem proficit? Omnibus enim hoc
quod uenite dictum eſt, competit, quia de uniuerſis præſcriptum erat, omnis
terra adoret te. Quid ergo mihi ad ſalutem tanto poſt genito Iordanis tum are-
factus impertit? Impertit planè. Huius enim primum aquis, peccatorum ablu-
tio Ioannne pœnitentiam prædicante donata eſt: & per quem populo in re-
promiſſionis terram iter fuerat, per eum uia nobis cœleſtis regni & nouæ ge-
nerationis lauacro poſſeſſio æternorum corporum inchoatur, aquis ipſis bap-
tiſmate domini conſecratis. Ob quod ad id quod dictum erat: Venite & ui-
dete opera domini, quia terribilis in conſilijs ſuper filios hominum, qui con-
uertit mare in aridam. In flumine pertranſibunt pede: ne ab his quæ antea
geſta ſunt ſpei noſtræ eſſet interciſa ſecuritas, cum de futuro tranſibunt dixiſ-
ſet, ideo ſubiectum eſt: Ibi lætabimur in ipſo.) Per has enim Ior-
danis aquas in illa quæ à prophetis promiſſa ſunt terræ bona greſſu abluendo-
rum corporum tranſitum eſt atque tranſitur: & ibi cœleſtis ſacramenti exor-
dijs lætamur. Cuius lætitiæ & tempus & cauſam alius propheta teſtatur, di- Eſa. 35
cens: Lætare deſertum ſitiens, exultet deſertum & floreat tanquam lilium: &
effloreant & exultent deſerta Iordanis. Inualeſcite manus inualidæ, & ge-
nua diſſoluta cōſolamini: modici animi, ſenſu inualeſcite: nolite timere. Ecce
deus

deus noſter iudicium reddet,ipſe ueniet & ſaluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum,& aures ſurdorum audient: audietur lingua mutorum. Tunc ſaliet claudus tanquam ceruus. Hoc ergo illud eſt quod ſignificatur:ibi lętabimur in ipſo:Quæ in aduentu domini & Iordanis baptiſmo & infirmitatum omniũ curatione expleta ſunt. Quòd autem ibi lætabimur, ad Iordanem pertinet. Ita enim dictum eſt:In flumine tranſibunt pede, ibi lætabimur. Quod autem in ipſo,quis iſte ſit in quo lætabimur in ipſo,propheta ſubiecit dicens: Qui dominabitur in potentia ſua in æternum.) Non ambigimus quis iſte erit, ſi
Mat. 28 dicti huius euangelici recordemur:Data eſt mihi poteſtas in cœlo & in terra.
Phil. 2 Euntes nunc docete omnes gentes. Et Apoſtoli dicentis: Propter quod exaltauit eum deus,& donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur,cœleſtium & terreſtrium & infernorũ,& omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Et hæc non de diuinitatis ſuæ dicta ſunt poteſtate. Illa enim ut ſemper eſt dominans, ita & dominabitur ſemper:ſed in æternam gloriam eius aſſumptæ ex uirgine carnis natura transfertur. Ieſus enim eſt eius hominis, qui ex Maria natus eſt, nuncupatio. Et Ieſu nomen quod ſuper omne nomen eſt donatum. Non enim hic eſt, ut in cæteris, Ieſu Chriſto,ſed Ieſu tantum. Ei enim à cœleſtibus & terreſtribus & infernis adorato, & per omnem linguam in dei patris gloria eſſe confeſſo: æterni regni donatur arbitrium. Sed ut in pluribus, nunc quoq; Latinitas noſtra non ſatis proprie ſignificationem dicti Græci elocuta eſt. Quod enim nobiſcum ſcribitur, qui dominabitur in uirtute ſua in ęternũ, in Gręcis ita legitur. τῷ δεσπόζοντι ἐν δυναστείᾳ αὐτοῦ, τοῦ αἰῶνος. Quod nobiſcum in æternũ: id ſimplex & in omne tempus ſine definitionis alicuius proprietate commune eſt. Quod cum illis τοῦ αἰῶνος, id certi deſignati ſeculi ſignificationem habet. Vnigenitus enim dei filius & ſi regnauit ſemper, non tamen regnauit ſemper in corpore. Ergo ubi deſignati & tanquam demonſtrati ſeculi dominatio, per id quod τοῦ αἰῶνος dicitur, uirtute uerbi ipſius continetur: tempus illud oſtenditur, quo glorificato in gloriam dei corpori, & nomen dei donatur & regnum. Et huius quidem dominandi ſeculi tempus abſolute Apoſtolus docet, dicens:
1. Cor. 15 Cum euacuauerit omnem principatum & poteſtatem & uirtutem,& nouiſſima inimica deuincetur mors:tunc ſolus in uirtute ſua ſeculo dominabit̃. Nunc enim quamuis regnet,tamen princeps huius ſeculi petit, ut modo tritici Apoſtolos cerneret:& ſunt ſpiritales nequitiæ in cœleſtibus, aduerſum quas ſpiritalibus nos armis beatus Paulus inſtruxit,aduerſus quas militantes nos fidei noſtræ angeli,qui ſecundum euangelia cotidie in cœlis deum patrem uident,pro ſequuntur,& miſericordia dei protegit,atq; ob id conſequitur: Oculi eius ſuper gentes reſpiciunt.) Ab omni enim in peccatis morante, uultus domini auerſus eſt. Hoc nanq; indemutabilis dei ſignificata conuerſio eſt. Non quòd tanquam per naturam corporalem ſe quoquã aut auertat aut referat:ſed quòd par atq; idem æqualiter ſemper manens, uniuſcuiuſq; auxilio pro meritorum diuerſitate aut deſit aut adſit. Ex perſona enim peccatorum ita ſcriptum eſt:
Pſal. 50 Auerte faciem tuã à peccatis eorũ. Et iterum: Quare auertis faciem tuã & dex
Pſal. 73 teram tuã? Et rurſum: Auertiſti faciem tuam, & factus ſum cõturbatus. Vbi au
Pſal. 29 tem iuſtorum perſona tractatur, hæc dicta ſunt: Oculi domini ſuper iuſtos,& aures eius in preces eorum. Et iterum: Oculi tui uideãt æquitates. Et deinceps: Deſignatũ eſt ſuper nos lumen uultus tui domine. Ergo incorporalis deus miſericordiæ ſuæ oculis,& tanquam miniſterio famulantium angelorũ protegit gentes: & in omnes credentes donum diuinæ miſerationis effundit. Hoc Iudæi de-

dæi denegant, his operibus dei infidelis populus cõtradicit, gloriã ſibi in Abra
ham electi generis uſurpans. Et conſequentibus iſtud dictis propheta demon-
ſtrat ad id quod dixerat: Oculi eius ſuper gentes reſpiciunt, connectens illud:
Qui in iram prouocant non exaltentur in ſe.) Hoc quod in ſe exaltantur, do
minus in euangelijs condemnat, dicens: Nolite proferre inter uos, dicentes: *Mat. 3*
Patrem habemus Abraham: potens eſt enim deus ex lapidibus iſtis ſuſcitare fi
lios Abrahæ. Quòd autem in iram prouocant, omniſariam prophetæ loquun-
tur. Eſaias: In iracundiam prouocaſti ſanctum Iſrael. Ad Ezechiel quoq; ſpiri- *Ezech. 2*
tus loquitur: Fili hominis mitto te ego ad domum Iſrael, qui exacerbauerunt *Pſal. 105*
me. Et in pſalmis: Exacerbauerunt ſpiritum eius. Et rurſum: Frequenter libera
ui eos, ipſi uero me exacerbauerunt. Omnes ergo operationem & miſericor-
diam dei in ſalutem gentium denegantes, in iram prouocant miſericordiæ &
ſalutis autorem: quia in ſe glorioſi & exaltati, iram eius qui ſolus glorioſos po-
teſt efficere exacerbant. Interiecto rurſum diapſalmate, & ſenſus & perſonę de
mutationem docet. Nam ſub hac ſignificatione frequenter alterum, nonnun-
quam utrunq; diſtinguitur. Superior enim ſermo, ex prophetæ perſona omnis
fuit dicentis: Venite & uidete opera dei, quàm terribilis in cõſilijs ſuper filios
hominum. Sequentem uero apoſtolicum eſſe oportebat: ut his inuitantibus,
iſtis prædicantibus eadem doctrina ueteris ac noui teſtamenti prædicatio con
tineretur. Horum igitur adhortatio refertur ad gentes, cum dicitur: Benedi-
cite gentes deum noſtrum.) Non ex inani, noſtrum, prophetæ ſermo ſubie-
cit. Non utiq; illos quos deos putabatis, heroum nomina, uel elementorũ crea
tiones, uel materiem metallorum, ſed noſtrum: & eum cuius opera recenſen-
tur, qui terribilis in conſilijs ſuper filios hominum, qui conuertit mare in aridã,
qui dominatur in uirtute ſua in æternum. Hoc enim proprium apoſtolicæ do-
ctrinæ eſt, deum ex lege ac prophetis in euangelijs prædicare. Sed id quod cõ-
ſequitur: Et obaudite uocem laudis eius.) intelligentiam confudit. Nam uox
laudis non eius qui laudatur, ſed eius qui laudet, auditur. Et quomodo gentes
ut uocem laudis obaudiant admonentur? Verum & hic Latinitas noſtra pro-
prietatem dicti in translatione non reddidit. Nam hoc quod nobiſcum ſcri-
bitur, & obaudite uocem laudis eius, à Græcis ita dictum eſt, καὶ ἀκούσατε τὴν
φωνὴν τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ. Quo uerbo id ſignificatur, ut obaudiri poſſe efficiant uo
cem laudis eius, quod plenius intelliget qui meminerit deum in euangelijs di-
xiſſe: Quod dico uobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis,
prædicate ſuper tecta. Deus nanq; conſtanti & publica prædicatione laudan-
dus eſt, neq; debet in commemorandis uirtutibus eius fides noſtra trepidare.
Sed quæ tandem uox laudis eius audiri efficienda eſt? Nempe ea quòd creden
tium animam poſuerit in uitam, quòd apoſtolicæ prædicationi & martyrum
confeſſioni conſtantiam & perſeuerantiam largitus ſit confitendi, quorum di-
ſcurſibus orbem terræ quibuſdã quaſi pedibus cœleſtis regni prædicatio tran-
ſcurrit. In omnem enim terram exijt ſonus eorũ. Et alibi ſpiritalis diſcurſus glo-
riam clamat ſpiritus ſanctus: Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium bona, e-
uangelizantium pacem. Hæc ergo uox laudis dei prædicantium audienda prę
conio eſt, propheta teſtante: Qui poſuit animam meam ad uitam, & non de-
dit commoueri pedes meos.) Non enim humanarum comminationum ter-
riculis à curſu prædicationis ſuæ Apoſtoli deflexi ſunt: neq; firmitas pedum in
ſiſtentium à fidei greſſu commota eſt, quin ſemper iudicij & regni æterni do-
minum prædicarent. Locutus autem ex unius perſona ſpiritus prophetiæ,
rem ipſam non uni tantum nomini competere ſignificat. Nam cum dixiſſet:

&

& non dedit commoueri pedes meos, ſubiecit: Quoniam probaſti nos deus: igne nos examinaſti, ſicut examinatur argentum.) Sermo itaq; cœptus ex uno refertur ad plures. Eſt nanq; unus ſpiritus, & una credentium fides eſt. Et ſecundum quod in geſtis apoſtolorum eſt: Erat credentium anima & cor unum. Atq; ita cum ab uno cœptum deſignatur in plures, unanimitas docetur in pluribus. Sed quæ tandem comparationis ſimilitudo eſt, examinatos eos igni, ſicut examinatur argentum? Et (ut arbitror) examinandi argenti illa ſola ratio eſt, ut ſordes quæ ex prima terræ materiæ adhæſerint decoquātur: & quę fraudulenter ex alterius metalli natura admixta fuerint purgentur. Deus itaq; credentes in ſe non tanquam fidei eorum ignarus examinat: ſed quia etiam ſecundum Apoſtolum tentatio probationem affert, examinantur credentes nō ad cognitionem dei, ſed ad ſui probationem: ut igne purgati & ab admixtione uitiorum carnalium defecati ſplendeant examinatæ innocentiæ claritate. Tentationum autem genera & diuerſas martyrum uictorias contuētes, ſcimus quibus modis anima ponatur in uitam, cuius contemptu deſæuientibus pœnarū ingenijs, à fidei greſſu & teſtimonio non mouentur. Alij enim in uinculis carcerum glorfantur, alij cæſi in uerberibus gratulantur, alij poteſtati irreligioſorum deſecanda felicium capitum colla ſubmittunt: plures in extructos rogos currunt, & trepidantibus pœnæ miniſtris, ignem ſaltu deuotæ feſtinationis inſiliunt: alij in profundum demergendi non in aquas necaturas, ſed in refrigerium æternæ beatitudinis decidunt, toto ipſo ſe corpore deo hoſtiam tanquam holocauſta præbentes. Percurrit ergo per hæc paſſionum genera ex perſona apoſtolorum, euangeliſtarum, martyrum propheticus ſermo, dicens: Igne nos examinaſti, ſicut igne examinatur argentum: Induxiſti nos in laqueum.)

Id eſt, in cuſtodiarum cathenas. Poſuit tribulationem in dorſum noſtrū.) Pœnas ſcilicet uerberum, quibus cum apoſtolis Petrus gaudet, & Paulus exultat. Impoſuit homines ſuper capita noſtra. Tranſiuimus per ignem & aquā.)

Glorioſas uidelicet martyrum mortes commemorat: gladij, ignis, profundi. Sed qui tranſit per ignē & aquam nō his abſoletur, ſed in aliud per illa tranſducitur. Et quò tranſducatur propheta non neſcit, dicens: Et eduxiſti nos in

Pſal. 114 refrigerium.) Huius refrigerij & in loco alio meminit, dicens: Conuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit mihi. Eripuit animā meā de morte, oculos meos de lachrymis: & pedes meos de lapſu. Bene placebo domino, in regione uiuentium. Animam uidelicet ſuam in requiem beatæ illius reſurrectionis hortatus: in qua poſt mortis iſtius tempus omni humanarum calamitatum labe deterſa, non doletur, non fletur, non peccatur, ſed uiuitur. In huius igitur beatitudinis per ignem & aquam refrigerium, educti ſunt. Et ne aut pertranſeuntis aquas natatus, aut tranſilientis ignem ſaltus, aut introductio in refrigerium communis alicuius & terreni loci requies ſignificari exiſtimaretur, adiecit: Introibo in domum tuam in holocauſtis.) Holocauſta ſunt integra hoſtiarum corpora: quæ quia tota ad ignem ſacrificij deferebantur, holocauſta ſunt nuncupata. Per hæc igitur genera pœnarum, martyres in fidei teſtimonium corpora ſua holocauſta uouerunt: ut in dei domum, id eſt, in cœleſtis domicilij habitationem conſummatis hoſtiarum ſuarum ſacrificijs introirent. Sed quid tandem in hac corporum ſuorum oblatione uouerunt? Scilicet ut per hæc martyrij ſui exempla gentes ad ſpem regni æterni erudirent. Qui enim tum Chriſtum prædicabant, non ſibi, quibus tum erat cognitus, ſed nobis qui futuri adhuc eramus, uel quibus tum erat incognitus, prædicabant. Quæ eorum prædicatio omnis poſteritatis fidem ad martyrij deſiderium accendit.

cendit. Non enim cauſa alia prædicabant, niſi ut fidei ſuæ & martyrij exemplo
plures martyres erudirent. Quod Paulus docuit, dicens: Ego Paulus uinctus Ephe. 3
Chriſti Ieſu pro uobis gentibus. Atq; ob id in huius prædicationis fructu deo
ſe uota reddere confitentur, dicentes: Reddam tibi uota mea quæ diſtinxe-
runt labia mea. Et elocutum eſt os meum in tribulatione mea, Holocauſta me
dullata offeram tibi cum incenſo & arietibus, offeram tibi oues cũ hircis.) An
ignorat propheta ex perſona dei in ſpiritu ſancto ſe locutum: Nõ accipiam de Pſal. 49
domo tua uitulos, neq; de gregibus tuis hircos? Et, nunquid manducabo car-
nes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? Et rurſum: Quoniam ſi uolu- Pſal. 59
iſſes ſacrificium, dediſſem: utiq; holocauſtis non delectaberis. Ceſſet igitur opi
nionis noſtræ error, ut hæc uouiſſe martyres exiſtimemus. Sed in martyrijs po
ſterorum reddunt deo quæ locuti ſunt uota, ipſi quidem ſe primũ deo uouen-
tes, & ſe ipſos holocauſta prębentes: quia in his domum dei introibunt, in paſ-
ſionum ſuarũ tribulationibus Pauli uoce clamantes: Quis nos ſeparabit à cha- Rom. 8
ritate dei? tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, aut fames, aut nuditas, aut peri
culum? Et: Confido quòd neq; mors, neq; uita, neq; præſentia, neq; futura pote
runt nos ſeparare à charitate dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Hæc ergo in tribulati-
one prima beatorum martyrum uota ſunt, quæ in tribulationibus ſuis loquun
tur & ſpondent: tum deinde, ut ex nobis holocauſta medullata conſumment.
Medullata ob id, quia fides animæ & cordis officium eſt, resq; hæc uoluntatis
internæ eſt. Cum incenſo quoq; arietes offeruntur. Quid autem ſit incenſum,
ita hóc eodem pſalmorum libro docemur: Fiat oratio mea tanquam incenſum Pſal. 140
in conſpectu tuo. In incenſo, orationes intelligendas eſſe ſignificans. Qui uero Solœciſmus
ſub arietum nomine oſtendant̃, anterior pſalmus oſtendit, cum ait: Induti ſunt
arietes ouium: in his enim tanquam in principibus gregum ſignificat ſacerdo-
tes, quos doctrinæ apoſtolicę eruditio cum orationum odore, (Bonus enim ſe
cundum Paulum in Chriſto odor ſumus) ad martyrij ſtudium proſequit̃. Non
ſolum autẽ arietes cum incenſo offeruntur, ſed etiam boues offeruntur, id eſt,
contumacis naturæ pecora in culturam dei mitigantur, in hoc martyrium Chri
ſti nominis doctrinis apoſtolicis edomita. In hoc autem quod dicitur, offeram
tibi boues cum hircis: uirtutem uerbi ex Hebræo in Græcum demutati Lati-
nus ſermo nõ tenuit. Nam quod nobiſcum eſt, offeram tibi boues cum hircis:
cum illis ita habetur, ἀνοίσω σοι βόας μετὰ χιμάρων. Cum Græcis non propri-
um, ſed appellatiuum nomen hircorum eſt, & eorum maxime qui in ipſo hye-
mis tempore æditi ſint: & ſcriptura hoc in loco tantum χιμάρους nuncupauit,
cæteris autem locis quos nos hircos dicimus, τράγους poſuit. Confirmat autem
ſpiritalis intelligentiæ ſenſum aliorum conſonans ſibi & concors translatio:
qui pro χιμάρους τράγους tranſtulerunt. τράγοι enim ſignificantur, qui ex ipſo
tempore æditi ſunt, χίμαροι autem quos hyems genuit: unde & torrentes eo-
dem uocabulo Græcitas nuncupat, quos ex nihilo in fluuios hyems auxerit.
Ergo cum ait βόας, non de pecudibus ſe loqui propheticus ſermo demonſtrat,
ſed in bubus eccleſiæ ſe homines oſtendere: χιμάρους autem, eos quos ipſa per
ſecutionis tempeſtas in martyrij gloriam genuerit. Scimus enim plures ſacra-
mentorum diuinorum ignaros, exemplo martyrum ad martyrium cucurriſ-
ſe: & extra ſcientiam fidei, aut uiuentis facto fidei præſentis edoctos, ipſam
illam conſummatæ in martyrio fidei gloriam conſecutos. Qualis fuit ille qui
dominum in ipſa ſua damnatione confeſſus eſt, dicens: Memento mei domi-
ne, cum ueneris in regnum tuum. Qui mox tale martyrij huius à domino mu
nus accepit: Amen dico tibi, hodie mecũ eris in paradiſo. Huius igitur ſimiles

apoſtolicæ doctrinæ eruditio deo offert: cum hominibus diuturnæ frugiferæq; culturæ ſub ipſa deſæuientis hyemis tempeſtate progenitos. Dicente autẽ deo:
Eſa. 1 Quò mihi multitudinem hoſtiarum ueſtrarum? plenus ſum, Holocauſta arietum & adipem agnorum & ſanguinem taurorum & hircorum nolo, Quis enim hęc exquiſiuit de manib. ueſtris? ſuperfluũ eſt exiſtimare, in hircis & bubus tanquam perfecta ſolenniorum uota placuiſſe. Demutat ut in cæteris interiectio diapſalmæ perſonam atq; ſenſum, doctrinæ tamen ordine diſſidente. Poſtea enim quàm ex perſona apoſtolorum ac euangeliſtarũ, martyrum, prophetarum oſtenderat, quibus modis anima eius poſita eſſet in uitam, id eſt, per paſſionum pœnas atq; mortes, per quas in locum beatitudinis tranſiſſet reddens in holocauſtis deo uota: Poſt hunc ergo ſermonem, quem omnem ad deum habuerat, eos nunc quos ad holocauſtorum ſolennia erudierat affatur, dicens: Venite & audite & enarrabo uobis omnes qui timetis deum.) Aduocat nõ incertos neq; ad incerta. Nam qui ſint quos aduocet docet: Omnes qui timetis deum: irreligioſis enim neq; adeundi, neq; audiendi uoluntas eſt. Dehinc quid enarraturus ſit ſignificat, Quanta fecit animæ meæ.) Hãc enim poſuit in uitam, hanc in refrigerium induxit: hæc in holocauſtis domum dei intro ibit. Sed ut hæc animæ fierent, ex cauſis meruit ut fierẽt: quibus uero cauſis meruit ædidit: Ad ipſum clamaui ore meo.) Meruit ergo bona animæ quod ad eum ore clamauit. Sed clamor oris plerunq; mendax eſt: & non ſemper uerborum ſonus affectum mentis enunciat. Sequi ergo clamorem oris debet & ſenſus, & ſecutus eſt. Nam propheta connexuit: Et exaltaui ſub lingua mea.) Non in lingua, ſed ſub lingua: in occultis ſcilicet linguæ, & quodam intra ſe tacitæ uoluntatis eloquio. Quod id ipſum in euangelijs domino placuit dicenti:
Mat. 6 Intra in cubiculum tuum, & claude oſtium tuum & ora: & pater tuus qui uidet in abſconſo reddet tibi. Ergo nunc qui ore clamatus eſt, exaltatur ſub lingua deus. Sed qui ſub lingua exaltatur omni cordis puritate uenerandus eſt. Nec ſufficit non egiſſe aliquid impium, ſi mente cogitatur impietas. Ab eo autem qui ſub lingua exaltat deum, hanc impietatis cogitationem abeſſe oportere propheta docuit, dicens: Iniuſtitiam ſi conſpexi in corde meo, non exaudiet deus. Propterea exaudiuit me deus, & intendit uoci orationis meę.) Iniquitatẽ non modo re non effecit, ſed nec corde conſpexit. Vel uerte iniquitatem non conſpexit in corde, nullũ uitium iniquæ ſuæ uoluntatis in corde ſuo contuens: & ob id dignus audiri. In uitam eñ eius anima poſita eſt, pedeſq; eius non cõmoti ſunt, & in refrigerium inductus eſt, & domum dei introiuit, & quę diſtinxerit labijs uota perſoluit deo, honoris & glorię confeſſione ſubnixus, dicens: Benedictus deus qui non amouit deprecationem meam, & miſericordiam ſuam à me.) Laudem dei cœptam in exordio pſalmi in fine confeſſus, cui eſt gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

In finem hymnus pſalmus cantici Dauid, Deus miſereatur noſtri & benedicat nos. Pſalmus LXVI

PSalmus breuis eſt, & euangelica prædicatione abſolutus. Nam & in finem eſt, & pſalmus cantici eſt: per quod confeſſio perſcientiam gerendorum, & per doctrinam proficientia geſta cantantur, & principium eius unde oportuit ſumptum eſt. Eſt autem omnis in eo ſermo uel prophetarum, uel apoſtolorum: quorum alij uenturum in corpore unigenitum deum, alij ueniſſe docuerunt, ſancto ſpiritu illuminati, & honore gloriæ cœleſtis expleti. Oratio ergo eorum in pſalmi exordio eſſe noſcenda eſt. Deus miſereatur nobis & benedicat nos, illuminet

uultum

uultum ſuum ſuper nos & miſereatur nobis.) Secundum doctrinæ ordinem,
primum miſericordia dei poſcitur. Ex copia enim bonitatis ſuæ miſericordiam
in peccatorum remiſsionem largitur: & peccatorum remiſſio non probitatis
eſt meritum, ſed ſpontaneæ indulgentiæ uoluntas, ex bonitatis diuitijs ad miſe
randi munus exuberans. Ergo qui miſericors eſt, ut benedicat oratur. Et bene
dictionis quidem fructum iam in exordio formati hominis cognouimus, cum
talis ad Adam tum adhuc peccati neſcium, ſermo eſt: Creſcite & multiplica- Gen. 1
mini & replete terram, & dominamini eius. Iſta quidem quamuis corporaliter
tantum dicta plerique arbitrent̃, tamen ſpiritali doctrina eruditis plus de ſe uirtu
tis præbuerunt. Hæc enim benedictio non creationis tantum corporalium ſuc
ceſſionum Adæ largita eſt. Quamuis enim fœcũdæ eius ſoboles futuræ eſſent,
tamen terram implere non poterant: quæ pro copia hominum, licet habitetur,
non tamen adimpletur. Verum terram corporis noſtri impleri doctrinis ſpiri-
talibus uoluit, & multiplicari & creſcere ſcientia dei. Per Adam eñ atque in ipſo
Adam, qui primus opus dei fuerat, oportuerat cognitionem dei inchoari: ſed
eo peccatis coinquinato, benedictionis iſtius fructum prophetæ ſibi atque apo
ſtoli deprecantur. Quem beatus Apoſtolus cõſequutus, ita de ſe gloriatur: Be- Ephe. 1
nedictus deus, qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritali in cœleſtibus
in Chriſto. Hi ergo creſcunt, multiplicantur, replentur, qui in Chriſto cœleſtes
ſunt: & benedicti ſunt, qui ſpiritali benedictione in cœleſtibus benedicuntur.
Et uideamus an benedictionis iſtius fructũ præſentis pſalmi oratio deprecet̃.
Poſt miſericordiam enim & benedictionem id ſequitur: Illuminet uultum
ſuum ſuper nos & miſereatur nobis.) Benedictione dei opus eſt, ut nos uultus
eius illuminet, ut tenebroſa corda noſtra cognitionis ſuæ lumen irradiet, ut ma
ieſtatis ſuæ ſpiritus lucem obſcuritatis intelligentiæ noſtræ ſenſibus tribuat, &
gloriari deinceps liceat, dicentes: Deſignatum eſt ſuper nos lumen uultus tui Pſal. 4
domine. Hanc autem illuminationem uultus ſui ſuper nos miſericordia ipſius
quæ in peccati remiſsione in nobis eſt cœpta largitur. In quem autem profectũ
illuminationem uultus dei ſuper ſe precentur, ſermo conſequens docet. Dia-
pſalma. Vt cognoſcamus in terra uiam tuam, & in omnibus gentibus ſa-
lutare tuum.) Interiectio diapſalmæ, & ſi conuerſionẽ perſonæ attulit, ſenſum
tamen non demutauit. Nunc enim ſermo eſt ad eum qui nunc uſque fuerat in uo
tis. Quod autem in Latinis libris ita ſcribitur, ut cognoſcamus in terra uiam tu
am, in Græcis ita eſt, τοῦ γνῶναι ἐν τῇ γῇ, τὴν ὁδόν σου. Et cognoſcamus, id dif-
fert quod ſine perſonæ definitione eſt τοῦ γνῶναι. Cognoſcamus autem, ipſos
eos qui hæc loquuntur oſtendit. Ergo ſecundum ueram illam Græcitatis trans
lationem, illuminari ſe dei uultu ob id deprecantur: ut cognita fiat in terra dei
uia, quæ eſt doctrina uitæ religioſæ. Per eam enim ad deum pergit̃. Religioſæ
autem uitæ doctrina Chriſtus eſt, quam ſe eſſe in euangelijs oſtendit, dicens:
Ego ſum ueritas, uia & uita. & rurſum: Nemo ad patrem uadit, niſi per me. Et Ioan. 14
hunc eſſe uiam, ipſe ille connexus ſibi pſalmi ſermo teſtatur. Quæ in terra, id
eſt, uel ex terra ortis, uel terram inhabitantibus cognoſcibilis, & nota præſtan
da eſt. Vt cognoſcamus in terra uiam tuam. In omnibus gentibus ſalutare
tuum.) Ieſum ſalutare tuum. Ieſum ſalutare ac ſalutarẽ dici, ipſe ille proprieta-
tis ſermo loquitur. Nam quod nobiſcum ſalutare eſt, id apud Hebræum Ieſus
eſt. Confirmat autem iſtud angelus ad Ioſeph de Maria loquens: Pariet autem Mat. 1
filium, & uocabis nomen eius Ieſum: quia ipſe ſaluum faciet populum à pecca
tis eorum. Ieſum itaque oſtendit angelus idcirco, quia ſalutaris eſſet populo, nun
cupandum. Tantæ ergo prædicationi ſe impares eſſe niſi illuminentur oſten-

 dunt

dunt: niſi quodam uultus domini ſplendore luceſcant. Sunt enim & ipſi ſecundum euangelium lumen mundi (Dominus autem ipſe lux uera eſt) à luce illuminati, ut lumen eſſent Apoſtoli & prophetæ. Cæterum ſuperfluũ eſt ideo illuminari ſe uelle ut cognoſcant ea, de quibus quaſi cognitis prædicabant. Hanc autem omnem propheticam atque apoſtolicam doctrinam, neceſſe eſt confeſſio populorum & remiſſorum peccatorum lætitia conſequatur. Neque ſolum peccatorum remiſſorum: ſed quod eum qui peccata remiſerit æquitatis futurum iudicem ſciant, quod per eum in uiam uitæ omnes gentes terram inhabitantes dirigantur, relicto idolorum errore ad cognitionem dei eruditę: idcirco hæc ſequuntur: Confiteantur tibi populi deus: confiteantur tibi populi omnes. Lætentur & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate: & gentes in terram dirigis.) Cum confitentur populi, deſignari uidentur ex tribubus duodecim uel credentes, uel credituri. Cum confitentur populi omnes, exceptio nulla fit gentium: cum lætantur & exultant gentes, quoniam iudicabit populos in æquitate, & gentes in terram diriget, cauſa lætitiæ ex ſpe iudicij æterni, & directarum in uiam uitæ gentium prædicatur. Interiectio Diapſalmæ uidetur hic nihil innouaſſe, cum præſertim ſub iiſdem uerbis ſenſus iteratus ſit: Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes. Sed cum adijcitur: Terra dedit fructum ſuum, intelligitur non ex nihilo eorundem uerborum facta eſſe repetitio, ſi tamē id ipſum ſub iiſdē
Confeſsio gemina uerbis ſignificatum intelligere debeamus. Inuenimus confeſſionem duplici ratione tractandam eſſe. Vnam confeſſorum peccatorum, ubi in deſerto Iordanis confitebantur peccata ſua: eſſe aliam laudationis dei, ubi dominus lo-
Mat. 11 quitur ad patrem: Confiteor tibi domine pater cœli & terræ, quoniam abſcondiſti hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis. Prima ergo illa & ſuperior confeſſio, peccatorum eſſe credenda eſt: maximè quæ prædicationi propheticæ atque apoſtolicæ connectitur. Sequens hæc laudationis dei, intelligenda eſt populorum deinde omnium, id eſt, gentium uniuerſarum: & ob id, quia terra fructum ſuum dederit. Sed quærendum eſt quem fructum terra dederit, ob quem populi omnes deum laudent. Cauſa quidem deo debitæ laudationis æterna eſt, quòd corporales hos & nobis neceſſarios fructus terra ſuppeditet. Sed terræ non ſunt. Aut enim noſtri ſunt quibus præbentur, aut dei ſunt per quem miniſtrantur. Requiramus ergo quos fructus terra habuerit & amiſerit. Per id autem quod amiſit, oſtenditur habuiſſe. Adæ terram meminimus poſt peccatum datarum ſibi benedictionum honore fuiſſe ſpoliatam. Ipſi enim
Gen. 3 dictum eſt: Quoniam terra es, & in terram ibis. Ergo quia terra eſt, hac poſt peccatum maledictione damnatur: Maledicta terra in operibus tuis, in doloribus edes eam in omnibus diebus uitæ tuæ, ſpinas & tribulos generabit tibi. Terræ elementum extra crimen fuit: caret ergo maledictione, quod carebat & crimine. Verum hic Adæ terra quæ illecebra cibi erat criminoſa, maledicitur. Hæc ergo ab eo omnibus præſentis uitæ mœroribus cõſumitur, ægritudinum doloribus editur omnibus, in ſpinis & tribulis uitiorum & cupiditatum aculeis compuncta. Omnis ergo terreno Adæ ſimilis, hos maledictos fructus terræ ſuæ reddit. Cæterum qui iam cœleſti Adæ configuratur, habet innocentem terræ ſuæ fructũ: primum dei cognitione locupletem, dehinc caſtitatis, iuſticiæ, miſericordiæ operibus glorioſum, uetere homine cum uitijs & concupiſcentijs eius exuto. Ob id ergo deo eſt reddēda confeſſio, quòd terra fructum ſuum dederit. Suum: quia eum Adam cũ habuiſſet, amiſerat. Dedit ergo quod ſuum eſt, id eſt, fructũ, qui ei & in cognitiõe dei eſt exhibuit in ipſo illo primõ

domino

domino noſtro, qui terrenum corpus ſumpſit nihil peccans. Ob quæ demon-
ſtranda & docenda, rurſum benedictionis dei munus oratur, cum dicitur:
Benedicat nos deus.) Ac ne de incerto & incognito deo ſperari benedictio
exiſtimaretur, adiectum eſt: Deus noſter.) Patriarcharum ſcilicet & pro-
phetarum, & apoſtolis ipſis tanquam ſucceſſionis hæreditate iam proprius: in
quibus fructum ſuum dedit terra, continentiæ & fidei & iuſtitiæ & miſericor
diæ. Quinetiam inter ipſos ſæuiſſimarum perſecutionum cruciatus atq; mor-
tes, ipſo iam diuini nominis deuota martyrio. Repetitur deinde benedictionis
oratio, cum dicitur: Benedicat nos deus.) Non ex nihilo iterantur hæc uo
ta: ſed ut per benedictionem dei augeſcente doctrina deum omnes terræ fines
timeant. Ait enim: Et metuant eum omnes fines terræ.) Metuant ergo om
nes fines terræ deum, ſed deum noſtrum, ſed deum benedicentem. Non eſt mi
nimum officium fidei metus. Nam inter pręcipua ſpiritalium gratiarum dona
numeratur, cum dicitur per Eſaiam: Et replebit eum ſpiritus timoris domini. Eſa. 11
Et per Salomonem: Initium ſapientiæ timor domini eſt. Beatus cui prouene- Eccle. 1
rit timere non ex naturæ humanæ trepidatione, ſed ex cognitione rationis.
Qui eñ ex infirmitate in rebus trepidis metuit: hic in ſecũdis rebus rurſum ex
naturæ uitio inſoleſcit. At qui ex ſciẽtia timet, ſemper timet: neq; minus ſecun-
da quàm aduerſa formidat. Sumit igitur originem ſapientia ex timore: res uti-
les atq; probabiles exequendo, quæ propriæ peculiaresq; ſapientiæ ſunt. Hunc
ergo dei timorem omnibus terræ finibus propheta optat: ut nulla gens terram
incolens extra metum eius ſit, Apoſtolo uoti iſtius ſummam explicante, cum
dicit: Et omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris, Philip. 2
qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

In finem ipſi Dauid pſalmus Cantici. Pſalmus LXVII

PSalmus non à Dauid, ſed illi Dauid in finem præſcribitẽ. Deinde τῷ δαβὶδ
non canticũ pſalmi, ſed pſalmus eſt cãtici: ut in eo cognitionis &
ſcientiæ prophetică enunciatio doceretur. Eſt aũt ipſe totus ſacra
mentis legis euangeliorũq; contextus, magnaq; & ex præteritis
& ex futuris allegoricorũ dictorũ interpretatione confertus: qui
& legis latæ in ſe doctrinã cõtineat, & aſſumptę à domino carnis afferat notio
nem, & impietatẽ populi anterioris exprobret, & futurę cognitionis noſtrę fi-
dem nunciet, & domini ſuper cœlos cõplectatur aſcenſum, & futuri regni eius
gloriam cõprehendat. Initium aũt ex eo ſumpſit propheta, in quo ſalutis no-
ſtræ conſiſtit effectus, Cœpit enim ita:

EXurgat deus & diſſipentur inimici eius, & fugiant odientes eum
à facie eius.) Summa uotorum eſt non ex incerto poſcentis, ſed ex
cognitione ſcientiaq; ſperantis. Reſurrectionis enim nunc in deo
tempus optat: cum de peccato peccatum in carne condemnans,
poteſtates huius mundi oſtentui facit, cum fiducia triumphans in
ſemetipſo. Venit enim in mundum uincere, & principem mundi cum peccati
lege configere: & decretum mortis, peccati remiſſione delere. Hanc igitur pro
pheta fugam horũ inimicorũ eius expectat. Neq; enim reſurgentis ex mortuis
occurſum eius potuit hæc odientium eum dæmonũ turba perferre: cum ad pri
mam apoſtolicæ fidei uocẽ poſt ſubiectas his ſpiritalis nequitiæ poteſtates ex-
cidiſſe de cœlo ſatanã modo ſit fulguris prædicatũ, & princeps mũdi in paſſio
ne ſit iudicatus. Sed fugientes à facie dei, trepidationẽ ſuam quidẽ dum fugiũt
oſtendũt: euadere tamen faciẽ dei quanq; fugiant nõ poſſunt. Nam & trepida-
tionem earundẽ nequitiarũ ſpiritaliũ pſalmo anteriore declarat dicens: Miſit

ſagittas ſuas & diſſipauit eos, et fulgura multiplicauit & conturbauit eos. Conturbantur itaq; & fugiunt diſſipati, uerum dei uultus nõ effugient poteſtatem, ſecundum illud: Aſcendit fumus in ira eius, & ignis à facie eius exardeſcet, carbones ſuccenſi ſunt ab eo. Horum itaq; inimicorum fugam, hæc & interitus & iudicij pœna conſequetur. Et ſanè idem nunc qui in anteriore pſalmo prophetiæ ordo diſtinguitur. Sequitur enim: Sicut deficit fumus deficiãt. Sicut liquefit cera à facie ignis, ſic pereãt peccatores à facie dei.) Fumus cũ emerſerit licet globoſus & craſſus: tamen paulatim ita deficit aboleturq;, ne extet. Sicut in conſpectu ignis cera ſic liqueſit, ut non ſit: fumo quidem in igne per leuitatem ſui tenuitatemq; dilapſo, cera autem ui & calore ignis abſumpta: quia infirmæ ipſa per ſeſe naturæ potioris diripiatur ardore, quem in modum omnis iniquorum poteſtas à facie dei, id eſt, dei iudicio deliqueſcit. Et hunc peccatorũ à facie dei interitum neceſſe eſt, ut iuſtorum lætitia conſequatur. Nam & continuo ſubiectum eſt: Et iuſti lætentur lætitia.) Etenim iudicij cœleſtis & iuſta moderatio eſt: ut peccatores morti deficere, ita & iuſtos lætitia munerari. Idipſum autẽ ad oſtendendum iudicij examen eſt conſecutum: Exultent in conſpectu dei, epulentur in lætitia.) Mundo enim corde, ſecundum euangelicæ benedictionis merita, conſpectu dei digni ſunt. Verum lætari in lętitia ſignificationis eſt altioris, cauſam ſcilicet perfectæ lætitiæ oſtendens. Pleriq; enim in his quæ ſibi ſunt nocitura lætantur, ut gaudet laſciuus in ſcortis, ut fur lætatur in furtis: ut unumquenq; pro uitijs ſuis ea quæ exercet oblectant. Verum qui in lætitia lætatur, cauſam lætitiæ ex ipſius lætitiæ honeſta mentaliq; ueritate ſuſcipit. Et idcirco ait: in lætitia lætentur, qui in conſpectu dei exultabunt: eam ueræ exultationis docens eſſe lætitiam, quæ conſpectus dei iucunditate perfecta ſit. Exultationis autem huius atq; epulantium gaudia, ex quibus eſt lætitia iuſta, ſanctus Moſes in diuina illa Deuteronomij cantione ita meminit dicens: Iucundamini cœli ſimul cum eo, & adorent eum omnes angeli dei. Iucundamini gentes cum populo eius, & confortentur omnes filij dei. Hac itaq; lætitia lætabuntur & iuſti, cœleſti gaudio unanimes exultationis diuinæ ſocietatẽ lætantes: ad cuius nos tẽporis gratulationem ſub fidei euangelicæ cõfeſſione nunc propheta aduocat, dicens: Cantate deo, pſallite nomini eius, iter facite ei qui aſcendit ſuper occaſum, dominus nomen eſt illi, & exultate in conſpectu eius. Adhortatio omnis licet multũ ad quendã impulſum & uoluntatis noſtræ proficiat & mentis, cum aliquid optandum agendumq; conciliante caſu uel illiciente deducimur: tamẽ ſi maxime adhortationis ipſius cauſa propoſita ſit, iam ratione animus ac uia tanquam certiſſimo duce nititur, ut nunc propheta nos ad cantandũ deo pſallendũq; nomini eius hortatus, ne quid forte ambiguitatis relinqueret, cui deo & cuius nomini pſallendum eſſet oſtendit: ut iam non adhortatio adhibita, ſed cognitio præcepta in dei nos exultatione canticum collocaret. Pſallendũ itaq; ei, iterq; eius parandum eſt qui aſcendit ſuper occaſum. Occaſu autem, uniuerſa quæ ueniunt in uitam intelliguntur aboleri. Abolitio autem omnium occidentium, ſecundum humanam communemq; opinionem exiſtimatur in morte. Ei ergo pſallendum, eiusq; iter nobis eſt præparandum, omnem qui occaſum mortis aſcenderit: id eſt, qui occaſum omnem occaſu ipſo non detentus exceſſerit. Huic autem nomen eſt domino: qui ſe ex forma dei exinaniens, & formam ſerui ſuſcipiens, obedientem ſe uſq; ad mortem crucis egit. Propter quod eum exaltauit deus, nomenq; ei ſuper omne nomẽ donauit, ut in eius nomine genu cœleſtia, terreſtria flecterent & inferna: linguaq; omnis confiteretur dominum Ieſum eſſe in gloria dei patris. Aſcendit ergo ſuper occaſum, cui

nomen

nomen eſt domino: idꝗ quo occidunt uniuerſa tranſgrediẽs, legem mortis ex mortuis æternus egreſſus eſt. Huic itaꝗ iter parandum eſt, ſecundum illud: Parate uias domini, rectas facite ſemitas eius. Omnis uallis implebitur, & omnis collis humiliabitur. Parato itinere in nobis, id eſt, uitiorum infidelitatisꝗ noſtræ uel cõpreſſis tumoribus, uel eleuata humilitate terrenæ labis: iturus cum rectis æquitatis uitæꝗ ſemitis, in corda noſtra deſcendet. In huius itaꝗ conſpectu exultabimus, cui iter ex æquitatis & inſolentiæ tumoribus & libidinũ uoraginibus ſit parandum: & in quo nos reſurgentes ex mortuis contuebimur. Super occaſum enim noſtræ mortis aſcendit, qui uitam nobis ex mortuis in ſe reſurgẽte quæſiuit. Hæc illa apoſtolorum eſt lætitia, cum eum poſt reſurrectionem contemplantes contrectantesꝗ uiderunt. Sed hanc ſanctorum lætitiam, trepidatio eorum quos cum mundo uicit inſequitur. Id enim ait: Turbabuntur à facie eius, patris orphanorum & iudicis uiduarum. Cauſam turbationis hanc docuit, etiam quod pater orphanorum ſit iudexꝗ uiduarum. A facie enim patris orphanorum uiduarumꝗ iudicis fugient, non relinquentis eos orphanos: qui agnoſcentes patrẽ in cœlis, diabolo patri renunciauerint, easꝗ uiduas quę legi mortuæ ſponſum ſubſequutæ ſunt iudicantis. Viduam enim quæ à lege ſit libera, beatus Paulus tranſire ad nuptias alterius ſine adulterij crimine docuit: idꝗ exemplum omne, ad eccleſiam quæ legi ſit mortua, Chriſto poſtea ſe ſociantem aptauit. Eſt autẽ etiam ſecundum huius ſeculi ſortem ſenſus aptiſſimus, ut deus qui aduocatum nobis à patre alium dedit, ne orphani eſſemus in ſeculo, orbatorum ſit pater iudexꝗ uiduarum: quia & deſolatæ à parentibus miſere atur infantiæ, uiduarumꝗ quę in ſe adquieuerint iudex ſit. Iudex aũt ideo quia ſub nomine uiduarum pleræꝗ non uiduæ ſunt: uel deliciatę in Chriſto nubere uolunt, uel fallunt humana iudicia. Et quia dignitas nominis in cõſeruato propoſito ſit uoluntatis: ſcrutans corda & renes deus, idcirco ſit iudex, quia ſolus earum mentem ſenſumꝗ dijudicet, Et quidem hæc ſecundum deſolationẽ conditionis humanæ, de orphanis uiduisꝗ ſint dicta. Cæterum ut ad eccleſiæ totius demonſtrationem hæc ita ſignificata eſſe poſſint intelligi, cõtinuo ſubiecit:

Deus in loco ſancto ſuo, deus inhabitare facit unius moris in domo. Educẽs uinctos in fortitudine: ſimiliter eos qui exacerbabant, qui inhabitant in ſepulchris.) Hic ergo locus deo ſanctus eſt: ubi ſit uidua ex lege, ubi orphanus ex ſeculo, ubi unius moris ac uoluntatis pacificus unanimisꝗ cõuentus. Erat enim ſecundum Actus apoſtolorum credentium anima una, & cor unum. Vbi qui uincti ſunt, educẽtur in fortitudine. Ligato enim prius intra domum ſuam forti, eos qui peccatis ſuis uinciebantur abſoluit: ut Abrahæ filiam ſeptem & decẽ annis ligatam, in libertatẽ uerbo uirtutis eduxit. Eduxit etiam eos qui ante exacerbabant, id eſt, qui tranſgreſſione legis iram in ſe dei iudicis incitabant: uel aduerſum nomen eius gentili eloquio diſſerebant ad doctrinam diuinæ cognitionis inſtituit, ut ex perſecutore Paulum gentiũ apoſtolũ doctorẽꝗ præfecit. Hos itaꝗ exacerbãtes, inhabitãtes ante in ſepulchris, id eſt, intra corporũ ſuorum emortua domicilia cõſepultos, in cœleſtẽ uitam ſpiritalẽꝗ deduxit. Sunt enim multi in uiuentibus mortui. Nam & in euangelijs mortui non putati nõ differre docentur à mortuis, domino dicente: Sinite mortuos ſepelire mortuos ſuos. Esa. 40 Et Apoſtolus ſcit quaſdam mortuas uiuere: id eſt dum uiuunt eſſe iam mortuas. Sed hos homines de ſepulchris dñs qui in filios dei regenerantur eduxit. Verum hæc qui in nobis deus ſuper occaſum aſcendẽs per uirtutem reſurrectionis operatus eſt, idem omnia ad huius ſpei noſtræ præparationem adumbrata geſſit in lege: ut non alius prophetarum, alius euangeliorum deus poſſit

intelligi. Atq; ideo erga nos quoq; paribus hæc momentis, quibus ex Aegypto populum eduxit,impleuit.Nam & patres noſtri ſub nube fuerũt,& in Moſe in mari baptizati ſunt,& in ſimilitudinem cœleſtis panis manna è cœlis decidente ſaturati ſunt,& Chriſto aquam petra præbente potati ſunt: quæ quidem in illis ſalubriter geſta,figuram quoq; noſtrę in ſe ſalutis habuerunt,ut ſequens prophetiæ ſermo declarat dicẽs: Deus dum egredereris coram populo tuo, dum tranſgredereris in deſertum terra mota eſt: Etenim cœli diſtillauerũt à facie dei,mons Sina à facie dei Iſrael.) Præiſſe dominum iter populi ſui, dum deſertum tranſgreditur in columna nubis ignisq;,cognouimus: & uſq; ad populi terrorem de cœlis ſtillaſſe manna: Sed cum ſuperiora omnia quæ eccleſiæ propria ſunt atq; apta memoraſſet, ſcilicet cum ſuper occaſum aſcendit dominus, cum orphanorum pater eſt,iudexq; uiduarum,cum in loco ſancto ſuo,id eſt,in domo congregatos unius moris, & uinctos in fortitudine, & exacerbantes extrahit è ſepulchris: hæc tamen coram populo egrediens, & in deſertum tranſiens conſummare memoratus eſt,ut nunc ex præterito motam eſſe terrã, diſtillaſſe cœlos,& hoc à facie dei Iſrael in Sina refertur effectũ.Hoc ideo, ut cum illa quæ legis ſunt geſſit,in his quoq; ea quæ euangeliorum ſunt præformaſſe ſciretur.Egreſſus enim coram populo ſuo deſertum tranſgreſſus eſt: in illud uidelicet deſertum Iordanis: in quo lilia floruerunt, in quo fons aquæ uitalis deſolatos & aridos irrigauit. Funiculus nanq; ante erat hæreditatis Iacob, deſertæq; gentes elementorum ſubditæ fuerunt poteſtati. At nunc inſpectante eo,qui fuit dei populus,deus ad ea quę ante erant deſolata tranſiuit: ut iam irrigata ab eo finium deſerta pingueſcerent. Et hic idem eſt qui manna de cœlis dedit populo. Si enim lex diſpoſita eſt per angelos, panemq; angelorũ manducauit homo cœliq; ſtillaſſe in Sina ſcribũtur: profecto miniſterium hoc à cœlis id eſt,ab angelis expletum eſſe non eſt dubium. Eſtq; idem largitor eius qui de cœlis eſt panis, qui in Sina mannæ fuerat indultor. Sed tranſiens ad deſertum deus,id eſt, ad gentilium arida & deſolata quondam corda tranſcendens: felicem illam bonæ uoluntatis pluuiam ſegregauit. Segregauit enim ipſe ex utero matris Paulum in apoſtolum: quia quos pręſciuit, hos & prædeſtinauit. Hanc etiam eloquij prædicationisq; pluuiam, & in pſalmo Salomon terræ ad ſpei ſecuritatem Pſal. 71 nunciauit, dicens: Et deſcendet ſicut pluuia in uellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram. Et aliquibus nubibus ne ſuper uineam pluerent meminimus eſſe præceptum. Sanctus quoq; Moſes quæ ſub uelamento uerborum communium ingentia cœleſtis ſpei ſacramenta condebat, uerba ſua excipi ut pluuiam imbremq; cantauit, pluuiam irrigantem deſerta & arida & pręparatam dei hæreditatem. atq; ideo ſequitur: Pluuiam uoluntariam ſegregabis deus hæreditati tuæ, & infirmata eſt: tu uero perfeciſti eam. Animalia tua habitabunt in ea, paraſti in dulcedine tua pauperi.) Prouidus enim uoluntatum deus, ſegregauit uoluntariam pluuiam perficiendo quæ infirmata eſt cum iudicium in ſe mortis habuit Paulus, cum Petrus ſcandalo crucis motus ter denegat, admonitus ne negaret, cum apoſtoli timẽt, fugiunt, diffidunt. Sed quia in his bonæ uoluntatis eſſet affectus, perfecti ita ſunt, ut & fundamenta eccleſiarum fierent & columnæ. Hæc ergo hæreditati dei pluuia ſegregatur. Quæ autem hæreditas ſit non obſcurum eſt: ea ſcilicet quæ data eſt poſcenti, cum dicitur: Poſce à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Gentes itaque, animantium & pecorum ritu non intelligentes. Et ideo cum cura pecorum deo nulla ſit, hæreditas illa in hac ſegregata uoluntaria pluuia eſt, in ea habitare monſtrantur. Sequitur enim: Animalia tua habitabũt in ea, paraſti in dulcedine tua pauperi. Habitabunt

bunt ergo animalia uel in hæreditate dei, uel in pluuia uoluntaria: & hæc in dulcedine pauperi uel hæreditas uel pluuia eſt præparata. Eloquia enim dei in ſanctorum faucibus dulcia ſunt: &, Beati ſunt pauperes ſpiritu, quia ipſorum *Mat. 5*
eſt regnum cœlorum. Animalia autem cum eſſent, facta ſunt ſpiritalia. Hæc ergo omnia in uſum hæreditatis, uel uoluntariæ pluuiæ in miniſterium ſunt ſegregata. Atque ut ſecundum præparatam dulcedinem pauperi, uel eccleſię congregatio, quæ hæreditas dei eſt, uel apoſtolicæ prædicationis ſignificatum eſſe intelligeretur eloquium, ſubiecit: Dominus deus dabit uerbum euangelizantibus uirtutibus multis: rex uirtutum dilecti, & pulchritudini domus diuidere ſpolia.) Segregatæ itaque pluuiæ ad euangelium irrigandum dominus dabit uerbum: idipſum in ſenſum noſtrum & ora diffundens, ſecundum illud: Non enim uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui lo- *Mat. 10*
quitur in uobis. Sed uirtutes multæ euangelizantibus ſunt. Sunt quibus dabit uerbum, ut ſit in Paulo uirtus, in Petro uirtus, in Ioanne uirtus, & in cæteris uirtus, multasq; ob id euangelij prædicandi ſignificet eſſe uirtutes: quibus quamuis deus & dominus & rex dabit uerbum, uirtutes tamen iſtæ dilecti ſunt, id eſt, eius qui regi & domino & deo ſit dilectus. Laborioſius autem id & obſcurius, dum collocationes uerborum nõ demutat, translatio Latina declarat. cæterum abſolutius totum hoc ſermo è Græco enunciatus eloquitur: *ὁ βασιλεὺς*
hunc ſcilicet deum & dominum noſtrum regem earum quæ dilecti ſint eſſe uir *τῶ δυνάμε-*
tutum: ut uirtutes ad apoſtolos, dilectũ uero referatur ad Chriſtum, cuius uel *ων τοῦ ἀγα-*
in his, uel hi omnes intelligantur eſſe uirtutes. Oportuit autem propter ea quæ *πητοῦ, τῇ ὡ-*
ſequuntur, licet in omnibus unus atq; idem eſſet ſpiritus, numeroſarum uirtu- *ραιότητι τοῦ*
tum fieri mentionem: quia ad plenitudinem domus ipſe uirtutis ſpolia diuide- *οἴκου διελεῖν*
ret. Ad eccleſiæ enim decus detracta ab diabolo gentium ſpolia diuiduntur, *σκύλα.*
atq; etiam ex his ſpolijs domus pulchritudo perficitur: cum in ſacerdotes dei ad myſterij ſanctificationem ab aris templiſq; dæmonum abſtrahuntur, ſanctoq; ſpiritu irrigati euangelizantes effecti ſunt dilecti uirtutes. Ad has enim eaſdem uirtutes, quę ad pulchritudinẽ domus uel ſpolia diuidunt, uel ipſę ſunt ſpolia, diuinus ſermo ſe retulit, dicens: Si dormiatis inter medios cleros pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi eius in uiriditate auri.) Prophetæ uota ſunt, quibus manere in medijs cleris hæc ad pulchritudinem domus diuiſa ſpolia exoptat: ut uſq; ad conſummationis ſuæ diem, quia ſignificari mors ſoleat in ſomno, in domus pulchritudine perſeuerent. Qui quidem ſunt in uſum prædicationis, tanquam deargentatæ pennæ columbæ: id eſt, ſpiritus ſancti munere ornatuq; precioſi. In his autem quæ poſt eos ſunt, in auri uiriditate conſiſtent: ut his poſt prædicationẽ euangelij honor regius & indefeſſa æternitas ex conſcientiæ ſuæ fructu in auri uiriditate reddatur: dum & aurum refertur ad honorem, & in uiriditate uigor æternus oſtenditur. Poſteriora itaq; dor- *τὰ μετά-*
ſi, quæ interſcaplia magis Græcus ſermo ſignificet, id eſt, quæ bonæ conſcien- *φρενα*
tiæ atque honoris poſteriora ſint tempore, ultra prædicationis huius honorem ſint honorãda: cum interim deargentatæ pennæ ſub munere ſancti ſpiritus permanentes, poſt etiã ad conſcientiæ ſuæ fructum auri uiriditatem, id eſt, florem honoris perpetui conſequenẽ. Vt aũt hæc ad pulchritudinẽ domus ſpolia diuiſa, quibus ut inter medios cleros dormirẽt, id eſt, ut morte tales conſummarentur, optatum eſt, ad principes eccleſiarum, per quos pulchritudo domus conſiſtit, relatũ poſſit intelligi, cõtinuo ſubiecit: Dũ diſcernit cœleſtis reges ſuper eam, niue dealbabuntur in Selmon: mons dei, mons uber, mos conſecratus, mons pinguis.) Dum itaq; hos cœleſtis reges ſuper eã diſcernit, id eſt, dum do-

minus

minus de cœlis deſcendens, eos qui ſpolia fuerant, conſtituit in reges: ſuper eam domum, quæ per eos pulcherrima eſt, unumquenq; diſponit. In Selmon niue dealbabuntur, in pace ſcilicet, quia Selmon interpretatio pacis eſt, gloriam æternitatis accipient. Hic enim dei mons, in quo pax dei nominis ipſius eſt ſignificata uirtute, & ubi conſecratus & pinguis eſt. Reges autem eos eſſe nõ
1.Cor.4 obſcurum eſt, de quibus dictum eſt: Iam ſine nobis regnatis, & utinam regnaretis: ut & nos uobiſcum conregnaremus. Dominus ergo cœleſtis, quia qualis cœleſtis, tales & cœleſtes, hos in Selmon reges ſuper domum ſuam, per quos diuiſis ſpolijs ornabitur, exalbatos niue diſponet in reges. Factus eſt enim in pace locus eius: & phœnicium, ſecundum Eſaiam, ut nix dealbabitur. Sed reges neceſſe eſt penes quos ſit domus pulchritudo, ultra candorem niuis præſtare. Lux enim mundi ſunt: & quiſquis dignus erit cum domino montem regni cœleſtis aſcendere, ſuper niuem dealbabitur. Quia cum ſe apoſtolis in habitu quo cum ſanctis conregnaturus eſſet oſtendit, ueſtimenta eius ſuper niuem alba ſunt uiſa. Hic ergo mons & hoc regnũ deo pacis eſt. Sed pleriq; ſunt qui eccleſiæ pacem ſub hæreticorum conſortio mentiuntur, diſſoluentes noui ac ueteris teſtamenti connexam ſibi coniunctamq; rationem: dum pleriq; alium Euangeliorum, alium deum legis effingunt, nonnulli uero aduerſum unigeniti dei naturam nomenq; uenientes, ex tempore natum ſolum hominem cõfitentur, neq; ex forma dei in formam ſerui eſſe deductũ, ſed ex forma ſerui tantum eſſe cœpiſſe confingunt. Plures autem non ueræ diuinitatis deum, neq; ex paternæ maieſtatis naturæq; proprietate ſubſiſtere diſſerunt: ſed externæ ſubſtantiæ deoq; diuerſæ, quæ in adoptione filij electa ſit modo creaturarũ ex nihilo, quibus nulla origo anterior ſit, cõſtiterit. Plures etiã in corpus atq; ex ſe protenſum permanentemq; patrem loquuntur: ut aſſumptio illa carnis ex uirgine filij nomen acceperit, non qui ante erat dei filius, idẽ hominis filius ſit natus in corpore. Et quidem omnia hæc ad ſpeciem humanæ prudentiæ coaptantur, poſtquam rationem cœleſtis ſapientiæ non comprehenderunt: quibus, ut ſpero, alijs locis uberius copioſiusq; reſponſum eſt. Quia ergo ueræ fidei una hæc eſt fides deo quæ ſit placita, & hic æterni regni mons unus in pace ſit: de ſuſpec-
ὄρη τέτυρωμένα tis plurimis arguit nos propheta, dicens: Vt quid ſuſpicitis montes caſeatos?) Lac cum corrumpitur denſatur: & ex uitio in coaguli caſeiq; ſpeciẽ concreſcit. Nam utrunq; id unus Græcitatis ſermo complectitur. Ergo ſicuti ex natura ſua lac ipſum uitio accedente degenerat, & quadã ſui corruptione coaceſcit: ita hæc genera doctrinarum quæ initia cognitionis ex innoxio ſynceroq; lacte deducunt, corrumpuntur in uitia, fiuntq; corruptione ſui coagula-
Pſal.118 ta uel caſeata ne lac ſint. Quod id ipſum loco alio ita meminit: Coagulauit ſicut lac cor eorum, ego uero legem tuam meditatus ſum: quia conſilijs geſtiſq; impietatis cor infeſtum, cum per infantiæ ſimplicitatem naturam lactis habuiſſet, uitiorum poſtea corruptione degenerans, in coagulum denſatum eſſet atq; concretum. Referendus ergo ab his omnibus & ſenſus & ſtudium eſt, neque quiſquam alius magis quàm hic mons pacis habitandus eſt. Nam poſt exprobrationem caſeatorum coagulatorumq; montium, continuo ſubiecit:

Mons in quo beneplacitum eſt deo habitare, in eo dominus habitabit uſq; in finem.) In eo monte æternæ habitationis ſedem deo oſtendens eſſe complacitam, qui ad ſedem pacis eſſet electus. Sed quia poſt legis tẽpora circunciſioniſq; præſcripta ſacrificiorumq; præcepta, per Euãgelicæ cõfeſſionis fidem ab his qui gloriant̃ in lege, id eſt à carnali Iſrael, quædam per nos uidetur pacis dei facta eſſe mutatio, cognitioniſq; alterius q̃ in lege præſcripta eſt introducta confeſſio

confeſſio, cum nos omnia per dominum Ieſum Chriſtum quęcunque præcepta
ſunt lege, in ſpem euangelicam adumbrata eſſe doceamus, illis contrà deũ pa-
trem ſecum loquutum, ac legem dediſſe iactantibus: reſpondendũ eſt, hac ipſa
pſalmi prophetia per angelos potius legem in manu mediatoris eſſe diſpoſitã,
neque à nobis quicquam eſſe mutatum, ſed in his manere quæ ſola ſunt, id eſt,
unam eandemque ſedem dei pacis incolere: cum eundem prædicatorem euan-
gelij dominum Ieſum Chriſtum, quem & latorem legis habeamus. Poſt unius
enim complaciti deo montis ſedem, quam uſque in finem cœleſtis habitabit, ut
ſedes hæc Euangelicæ pacis præformata per mediatorem legis intelligeretur
in lege, continuo ſubiecit: Currus dei decem milium multiplex milia lętan
tium, dominus in illis in Syna. In ſancto aſcendit in altum, cepit captiuitatem,
dedit dona hominibus, etenim non credentes inhabitare.) Fidem omnem bre
uia hæc quidem uerba ſignificant, ſed quæ uirtutibus ſuis magna & infinita
complexa ſunt. Hanc autem currus ſiue ſedis dei dignitatem, haud diſſimiliter
Daniel propheta deſcripſit, dicens: Sedes eius flamma ignis ardens, rota eius Dan. 7
flumen ingens ducebat ante eum: milia milium ſeruiebant ei, & decies cente-
na milia adſtabant ei. Atque in his quidem ſiue ſub ſpecie talis ornatus, ſiue ſub
ſignificationis exemplo, nobis in curru opinio & ſenſus comitatus cœleſtis
affertur: ut ſub concordi iugo milibus lætantium obſequelam cœleſtem intel-
ligamus. Et hoc illę in Syna ardentes faces cõlucentesque ignes, ingraueſcẽtiaque
tonitrua, & totus dñi aduentus terror oſtẽdit: miniſteria ſcilicet angelorum, le-
gem in manu mediatoris diſponentiũ adſtitiſſe. Hic ergo currus dei decem mi
lium multiplex eſt, miliaque lætantium ſunt. Et quia mediator dei hominumque
ſit dominus, in cuius manu per angelos, ut dictum eſt, lata lex fuerit: ſequens
ſermo ſubiecit Dominus in illis in Syna.) In illis ſcilicet lætantibus milibus,
currusque numero multiplici decem milium: id eſt, infinitorum intelligentia
ſub decem milium multiplicatione ſubiecta. In his itaque deus in Syna eſt. Sed
ne fortè euangelia non ſupplementa legis aliquatenus uiderentur, qui in illis
in Syna eſt dominus, hic rurſum in ſancto aſcendit in altum, captiuamque cepit
captiuitatem: in eo ſcilicet ſancto, cuius formam ex forma dei euacuatus acce-
pit. Quòd autẽ ſanctus ſit, cum plures prophetiæ, tum Gabriel angelus ad Ma
riam teſtatur, dicẽs: Et quod ex te naſcetur ſanctum, uocabitur filius dei. Et dæ Luc. 1
mones clamant: Scimus quia ſis ſanctus dei. In ſancto ergo aſcendit in altum. Luc. 4
Et quid illud ſit, aſcẽdere in altum, ſub huius ipſius dicti ſignificatione Paulus Ephe. 4
docuit, dicens: Aſcendit autem in altum, quid eſt, niſi quia & deſcendit in infe
riora terræ? Qui deſcendit, ipſe eſt qui aſcendit ſuper omnes cœlos. Aſcendẽs
ergo in altum, & ſeſe hominem ex mortuis in cœleſtibus reuehẽs: accepit eos
qui à diabolo erant capti, quos & ad pulchritudinem domus ſpolia diuiſit. De
hinc dona in hominibus accepit, cum primogenitus ex mortuis de ſe ipſe teſta
tur, dicens: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſce Pſal. 2
à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos
terræ. Accepit ergo dona in hominibus, gentes ſcilicet in hæreditatem: in
quibus in ſancto in altum primogenitus ex mortuis capta captiuitate conſcen
dit. Et quia ultra humanæ ſpei fidem ſit, eum terrenæ carnis corruptionem in
cœleſtẽ gloriam trãſtuliſſe, gentesque impias, & ante uitiorum ac ſuperſtitionũ
furore peruerſas ad cognitionem dei cõſortiumque eſſe deductas: ob hoc in his
dona hominibus accepit, qui ſe cum deo habitaturos eſſe non crederent. Atque
ita huius mediatoris ex lege cognitio eſt: ut qui in lætantium milibus in Syna
fuiſſet, hic idem in ſancto rurſum in altum captiua captiuitate cõſcendens, do-

nonos qui ſecum cohabitaturos diffidebamus, acciperet. Poſt hanc itaq; contra ſpei noſtræ diffidentiam acceptorum in hominibus donorum hęreditatem digna hæc ad deum prophetæ ſubiecta confeſſio eſt: Dominus deus benedictus de die in diem, proſperum iter faciet nobis deus ſalutariũ noſtrorum.) Benedictus itaq; dominus & deus eſt, aſcendens in altum, capiens captiuitatem, in hominibus dona percipiens: eos ſcilicet qui inhabitaturos ſe eſſe non crederent. Quotidie aũt pro populi credentis acceſſione, benedictionis multiplicatur augeturq; confeſſio: cum gentiles ſuperſtitiones, impięq; de dijs fabulæ, cum aræ dæmonum, idolorum inania relinquuntur, & iter omnibus ac profectus dirigitur in ſalutem. Hic igitur ſalutarium noſtrorũ dominus ac deus eſt, cuius de die in diem benedictionum ſignificatur æternitas. In eo autem quod quotidie eſt continuatur: & ſemper cum tanta æui protenditur infinitas, quanta & dierum poſt dies ſucceſſio conſequatur. Cautiſſime autem ſemper propheticus ſermo, ne quid per gentiles fabulas, philoſophiæq; doctrinam notionem noſtram de diuinæ ueritatis ſcientia perturbaret admonuit: quia uariæ eorum impijſſimæq; ſentẽtiæ, multa de deo ſtulte prophaneq; complexæ ſunt. Nos uero ad cognitionẽ dei patris & dei filij inſtituti: ſacramentum ſumus ueræ cœleſtiſq; prudentiæ, in eo quod uerbum caro factum eſt, cõſequuti. Ipſum enim nobis, quod Iudæis ſcandalum, gẽtibus uero ſtultitia eſt, id eſt, dei paſſio, crux, mors, ſepultura, ſiue per rationem diuinæ uoluntatis perfecta cœleſtiſq; ſapientia eſt, ſiue per reſurrectionis poteſtatem uirtutis ęternitas eſt. Ad huius igitur nos propheta ſcientiam dei, qui nobis & paſſus, & mortuus eſt, & reſurrexit, & dominus eſt, inſtituit dicens: Deus noſter deus ſaluos faciendi & domini exitus mortis:) Eum nobis deũ intimans, qui cum eſſet deus, omnia ad ſalutis noſtræ incrementa ſuſcepit. Et idcirco hic deus noſter eſt: quia deus eorũ ſit, qui fient ſalui. Saluos aũt nos per id deus noſter efficit, quod exitus ſit mortis egreſſus: id enim his uerbis, quæ Latine minus expreſſe atq; abſolute translata ſunt, continetur. Admonui enim ſuperius, plerunq; interpretes cunctos, dum collocationem ordinemq; uerborum demutare ac temperare nõ audent, minus dilucide proprietatem declaraſſe dictorum. Veruntamẽ in his quæ dicta ſunt, Deus noſter deus ſaluos faciẽdi, & domini exitus mortis: & ſalutis noſtræ deus, & exitus eius ultra exitum mortis oſtenditur, qui mortis exitus domini ſit. Omnibus enim qui ueniunt in uitam, ingreſſus in mortem eſt: ſed primogenito ex mortuis tanto propior fuit egreſſus ex morte. Atq; ideo proprius exitus mortis eſt domini: quia aſſumptæ ab eo carnis hæc uirtus ſit, ut naturæ noſtræ corruptionem in gloriam cœleſtem poſt exitus mortis efferret. Verum ſuſceptæ mortis ipſius non fuit occultanda uel cauſa, uel ratio: & quid nobis unigenitus deus ex forma dei exinanitus & formam ſerui aſſumens afferret auxilij, oportuit ad fidei noſtræ & ſecuritatem, & ſcientiam reuelari. Et primum quidem non alienum à dei miſericordia & bonitate uideri poteſt, ut uitam omnibus in ſe ipſo reſtitueret ex mortuis. Nempe qui primum animam nobis ac flatum reſpirationemq; uiuendi, cum hominem ſecũdum imaginem ſui ſimilitudinẽq; conſtituit, de theſauris poteſtatis ſuæ diuinitatiſq; diffuderit. Secundum Apoſtolum enim ipſius genus ſumus, & ſecundũ eundem omnia ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt: ſcilicet ut in ipſo habitatio noſtra atq; incolatus oſtenſa ſit ſedes, dum omnia immenſa uirtutis poteſtate complexus eſt. Per ipſum uero originis inchoatæ opus effectuſq; monſtretur, cũ in nobis id ipſum quod ſumus operatus ſit, ex ipſo autem initia uitæ ac exordia ſpiritus indulta noteſcerent. Non fuit ergo à beneficentia diuinæ bonitatis alienum,

ut

ut qui ex ſe ipſo nobis, qui eius genus ſumus, uitæ ac ſpiritus elemēta tribuiſſet, in ſe ipſo quoq; nobis per unigenitū deum æternitatis noſtræ inchoaret exordia, uereq; nunc & ex ſe ipſo, & per ipſum, & in ipſo maneremus: cū nos in hac ipſa habitatione ac ſede mundi huius, qui omnia in omnibus eſt collocatus, rurſum plenius iam atq; perfectius in ſe ac per ſe in iſta uel ipſa carnis noſtrę societate poſt exitus mortis iam collocaret æternos. Hæc quidem ad ſignificatiōem diuinæ bonitatis ita dicta ſint: ſed ſuſcipiendæ ab unigenito deo carnis, adeundæq; mortis & per Apoſtolum, & nūc per prophetā grandior profundiorq; ratio tractatur. Ac primum quid in crucis ſacramento atq; mortis ab unigenito deo & domino maieſtatis effectum ſit, per Apoſtolum intelligamus: ut duce eo docti, prophetiæ ſcientiam conſequamur. Ait enim ita: Et uos cum eſſetis mortui in peccatis & præputio corporis ueſtri, conuiuificauit cum illo donans nobis omnia peccata, delens quod aduerſum nos fuit, chirographum in ſententijs, quod erat contrarium nobis, tollens illud de medio, & affigens illud cruci, ſpolians ſe carne, & principatus & poteſtates oſtentui fecit, cum fiducia triumphans eos in ſemet ipſo. Sacramentum itaq; ſalutis noſtræ primum reſurgens ipſe ex mortuis, decretumq; mortis noſtræ quo ante detinebamur abſoluens: in ſe ipſo qui ex mortuis æternus iam maneret, impleuit. Sed in eo ipſo quod nobis uitæ autor in ſe eſt, dum per aſſumptionem corporis homo natus & mortuus, iam rurſum æternus ex mortuis eſt, omnes quoq; inimicas uirtutes, mundiq; poteſtates, principeſq; aeris huius oſtentui reddidit, id eſt, uel noſtræ ſpei, uel ſuæ damnationis fecit oſtenta: & ipſos quædam quaſi ex dijs ſeculi portenta conſtituit, his ipſis in ſe cum fiducia triumphatis: dum & per ſecuritatem æternitatis mors ipſa in deo moriente fiducia eſt, & autores mortis humanæ, cum etiam in ſe ipſo per occupatum à ſatana cor Iudæ autores ſunt mortis, triūphat ex mortuis: ut neq; pœnæ mortis abeſſent, cum ſe uſq; ad mortis infirmitatem ſubieciſſet æternus, & omnem pœnam humanæ mortis exciperet, ut autores cum in æternitatis dominum autores mortis, per id quod uerbum caro factum eſt, extitiſſent. Hæc quidem ita Apoſtolus: ſed propheta breuius, licet eandem intelligentiam uerbis ſignificantibus, eadem iſta complexus eſt. Nam ubi dominum in exitum mortis oſtenderat, ſubiecit: Veruntamen conquaſſabit capita inimicorum ſuorum, uerticem capilli deambulantium in delictis ſuis.) Principatus enim ac poteſtates in quibus capita inimicorum ſignificantur, fecit oſtentui. Hæc igitur in mortis exitu conquaſſat, quorum ſpiritalem nequitiam atq; naturam, in eo quod capilli uerticem perambulent, docet: dum & tanquā dominantes hominum capitibus inſiſtunt, & tanquam nequitiæ ſpiritales ſine ſenſu eorum quibus inſiſtant, ipſum illum capilli uerticem proculcent: quia & ipſa ſcilicet corpora uſq; ad animæ mentiſq; ſedem ſine ſenſu adeundi intrò labantur & penetrēt. Aeris enim huius ſunt poteſtates: & ideo capilli uerticē perambulant, uel inſiſtendi leuitate, uel poteſtate dominandi, toto in orbe per momenta ſingula commeantes. Sed hæc in delictis ſuis peragunt, dum unicuiq; in eo quod delinquant autores ſunt, ſecundum illud Apoſtoli: Deus filium ſuum miſit in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato condemnauit peccatū in carne: Cum cauſam in his exordiumq; peccati ex eo ipſo quod in carne ſua per inſtinctum proditionis peccant, id eſt, de peccato carnis peccatum in carne condemnat. Tenet itaq; diuinæ diſpenſationis ordinem propheticus ſermo: & Euāgeliorum opera adumbrata eſſe per legem, ipſis illis legis operibus declarat. Multa enim plerūq; per nominum proprietates ita expreſſa atq; abſoluta ſunt, ut non gerendis in præſens potius quàm in futurū ſignificandis rebus impenſa

Col. 2

Rom. 8

ſint: ut nunc poſt tantas ac tam manifeſtas Euangelicæ ſpei prædicationes, altius quiddam nobis et ultra aurium ſenſum affert, ſubiectus ordo dictorum uel geſtorum. Dixit dominus ex Baſan, conuertar, conuertar in profundum maris.) Videtur enim hic ſermo domini fuiſſe: cum ad diuidendum ad iter mare, exerendamq́ in Pharao iram conuerſus eſt. Nunquid ex Baſan conuerſum eum eſſe lex docuit? Non utiq́. Bero eſt ciuitas hoſtilis quondam regni, quæ fuit Og regis habitatio: ſed interpretatio nominis pudorem confuſionemq́ ſignificat. Poteſt quidem uideri, ut ex pudore populi in Aegypto ſeruientis, cū depreſſus à Pharaone, ipſam illam conſeruandi educandiq́ generis libertatem perdidiſſet: in profundū maris, id eſt, ad liberandi populi ſui magnificentiam deus ſit conuerſus. Sed qui ſecundum proximum huic pſalmum dixerit: Saluum me fac deus, quoniam intrauerunt aquæ uſq́ ad animam meam. Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia. Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me: nō ambigendus eſt poſt humani corporis pudorem (quia ipſæ illæ corporum atq́ elementorum noſtrorum origines ſunt pudendæ) in hoc mare, id eſt, in hanc ſeculi tempeſtatem eſſe conuerſus: ut uſq́ ad ultimæ confuſionis uerecundiam ſubiectus crucis morti, per eam in ſe inimicorum capita cōquaſſaret, ſpiritales ſcilicet nequitias poteſtatesq́ omnes, et principatus aeris huius reddens oſtentui triumpharet: cum eos æternæ pœnæ, poſtquam ipſe & paſſus & mortuus eſt, deſtinaret. Ob id ergo conuerſus in profundum maris intelligendus eſt, id eſt, uſque ad ultimas deſcendiſſe ſeculi paſſiones: ut cōculcans capita inimicorū, ultionem diuinæ poteſtatis exerceret. Quod id ipſum uidetur ſequēs ſermo complecti, cū dicitur: Vt tinguatur pes tuus in ſanguine, lingua canum tuorum ex inimicis ab ipſo.) Diuinæ autem ultionis ira ſub humanæ uindictæ ſignificatur exemplo. Ex Baſan enim in profundum maris conuerſus ob id eſt, uti pes tinguatur in ſanguine: atque ab ipſo ſanguine qui ex inimicis eſt, canum quoq́ lingua tinguatur. Hæc uero accidere ſolēt hominibus bello cōſumptis, & captiuitate deletis, & uictorum arbitrio atq́ ultione punitis. Per humanæ itaq́, ut dixi, conſuetudinis morem: cum gladius, cum arcus, cum ſagitta, cum framea, cum reliqua pœnarum ac mortium arma memorantur, diuinæ ſeueritatis ſignificatur officia. Et hæc quidē Iudæis poſt crucem & mortem domini omnia acciderunt, cum à Romanis capti uniuerſa ſuppliciorum ac miſeriarum genera perpeſſi ſunt: ut peremptorum ſanguine incedentium pedes tincti ſint, & canum lingua ſatiata ſit. Sed id non minus ad eorum pœnam damnationemq́ referendum eſt, qui oſtentui redditi cum fiducia triumphantur. Et quia ſub his quæ in Iudæorum populo temporibus legis expleta ſunt, uniuerſarum ferè gentium ad ſpeciem futuræ miſericordiæ ſalus eſt inchoata, ut per id quod tum geſtum eſt, id quoq́ quod poſtea gerendum eſſet, doceretur: cum ipſos illos in quos illa tum gerebantur, & inumbratio nubis, & iter maris, & mannæ ſpiritalis cibus, & ſpiritalis potus ex petra in ſpe Euangelica fideq́ concluderet: nunc quoq́ ut ſemper, in his ipſis noui ac ueteris teſtamenti per prophetā facta connexio eſt, cum dicit: Viſa ſunt itinera dei mei regis, qui eſt in ſancto. Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus, in medio iuuenum tympaniſtriarum. In eccleſiis benedicite dominum deum de fontibus Iſrael. Ibi Beniamin iunior in pauore, principes Iuda duces eorum, principes Zabulon, principes Neptalim.) Dei quidem itinera ſunt uiſa: cum coactis in glaciem aquis præeunte eo in columna ignis & nubis iter populo ſiccatum eſt, cum in medio tympaniſtriarum iuuenes pſallentes glorioſe glorificatum dominum cantauerunt. Sed nō minus itinera & alia regis in ſancto,

Pſal. 68

cum

cum uirtutibus cœleſtibus animisq́; ſanctorum iter eius præeuntibus in eo qui primæ ſabbati pſalmus eſt, cantatur: Tollite portas principis ueſtri, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus uirtutum ipſe eſt rex gloriæ. Et hæc itaq; dei noſtri & regis in ſancto itinera ſunt uiſa, cum ingreſſum eius tanta cœleſtium cœtuum gaudia præeunt. Sed quia quæ ante præformata in Pharao & in Iſrael fuerant, in diaboli ſuorumq́; clade, & populorum omnium ſalute perfecta ſunt: non ad ſynagogæ confeſſionem, ſed ad eccleſiæ benedictionem nos cohortatur propheta, ut quibus dei & regis in ſancto itinera eſſent uiſa firmaret, dicens: In eccleſiis benedicite dominũ deum de fontibus Iſrael.) Ex initijs ſcilicet legis atq; adumbrationum geſtorum doctrinam eccleſiæ defluxiſſe commemorans. Ac ne quid benedicentibus eccleſiis ambiguitatis exiſteret, quis hic maximus Euangelicę ſpei prædicator futurus eſſet, oſtendit dicens: Ibi Beniamin iunior in pauore, in eccleſiæ ſcilicet fontibus Beniamin iunior in pauore manſurus: poſt conſternationem enim pauoris in Euangelium Chriſti de tribu Beniamin Paulus electus eſt, matutino deuoratas carnes ad ueſperum diuidens in ſalutem. Cæteros quoq; principes Iuda ne ignorentur oſtendit: id eſt, qui ab eo qui de Iudę fructe expectatio gextium futurus erat, eligendi eſſent, reuelans: Principes Zabulon, principes Nepthalim. Ex his enim, ut euangelia declarant, apoſtolorum eſt cœpta delectio: hos principes eorum qui in eccleſiis cõgregarentur oſtendens. Nam cum ex omnibus tribubus ſingulis quibuſq; populis ſecundum legem ſint principes inſtituti: nunc tamen ubi euangelicæ diſpenſationis principes declarabantur, earum tantum tribuum ex quibus uocandi eſſent, cõmemorata ſunt nomina. Orta eſt in finibus Zabulon & Nepthalim luce magna poſt umbram mortis: piſcatores ex his ſunt hominum cõſtituti. Solum ergo id ſub prophetiæ ſignificatione ex illa principum uniuerſitate memoratum eſt: quod ad Euangelij cõfirmationem ipſis rerum effectibus & apoſtolorum electione eſſet explendum. Et quia tantæ expectationis ſpe detinerentur (quia nõ ambiguum eſt omnes ſanctos & prophetas cœleſti deſiderio euangelicæ beatitudinis tempus optaſſe, domino dicẽte: Amen dico uobis, quia multi prophetæ & ſancti cupierunt uidere quæ uos uidetis, & audire quæ uos auditis) conſummari id quod tantopere concupiſcit precatur dicens: Manda deus uirtuti tuæ, confirma deus quod operatus es in nobis. A templo tuo in Hieruſalem, tibi afferent reges munera.) Diſtinguit intelligentiæ ſignificationem, ne quid confuſum ambiguumq́; ſubrepat in eo quod ait: Manda deus uirtuti tuæ: Quod utiq; contra humanũ ſenſum & uſum naturalis conſuetudinis eſt loquutus. Manda re enim quiſquam uirtuti ſuæ aliquid non uidetur, quia per eam internæ poteſtatis inſit effectus: & cum omnia uirtute fiant, non exiſtimatur uirtuti ipſi aliquid mandari ſolere faciendum. Sed enim dei uirtus deiq́; ſapientia eſt dominus Ieſus Chriſtus: qui & ponendæ animæ ac reſumendæ mandatum accepit à patre. Idcirco non contra intelligentiæ communis ſenſum dictum uidetur, quod tamen propheticæ ſcientiæ proprietate memoratum eſt: ut uirtuti ſuæ mandaret deus, unigenito ſcilicet deo, qui & dei uirtus eſt. Dehinc quia rerum ſubitarum in deum non cadit noua repensq́; molitio, cuius ſcientiam non ſubterfugiant quæ gerenda ſunt, quia natura eius uniuerſa quæ erunt uirtutis ſuæ poteſtate complexa eſt: id nunc confirmari propheta poſtulat, quod iam ſit idem deus operatus in nobis, ſecundum illud Apoſtoli: Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritali in cœleſtibus: in quo & elegit nos ante mundi conſtitutionem, uti eſſemus

Pſal. 29

Mat. 13

Ephe. 1

ſancti & immaculati in ipſo. Deus itaq; qui ſecundũ prophetã fecit quæ uentura ſunt, ea quæ iam ante conſtitutionem mundi per definitionem gerendorum operatus in nobis eſt, confirmauit in domino. Et quid illud ſit, mox continuat ordo dictorum: A templo tuo in Hieruſalem tibi afferent reges munera.) Templum in Hieruſalem eſt, in quo hoſtiarum legitima offerebantur: nunc autem à templo in Hieruſalem à regibus ſunt munera offerenda. Quod utique cõtra locorum ſignificationem rationemq; geſtorum eſt: ut illinc quò inferri magis oporteret, id eſt de templo, auferenda ſint munera. Sed quia eſt cœleſtis illa nobis mater Hieruſalem, & primitiuorum conſcriptorum, & frequentantium cœtus, omniſq; in Chriſto renatus dei templum eſt, maxime in quo non mors magis ſit regnatura, ſed uita: & qui ipſe rex ſit eius, cuius ſeruus fuerat ante, peccati: hoſtiam ſe ipſum uiuam, & rationabilem, & placentem deo offerens. Tum ergo ab hoc templo, id eſt, ab hac ſancta corporis ſui habitatione, in illo cõuentu angelorum frequentantium, id eſt, in illa cœleſti Hieruſalem, ſi qui reges ſint id eſt, qui peccato ultra non ſeruiant, offerent ſe ipſos deo munus. Quod quia carnalis Iſrael dum ſibi tantum peculiarem dei miſericordiam uſurpat, uidetur tanquam ſoli ei ſit proprium defendere, mox propheta ſubiecit: Increpa feras ſyluæ, concilium taurorum inter uaccas populorum, ut non excludantur hi, qui probati ſunt argento, diſſipa gentes quæ bellum uolunt.) Vaccas in Samaria adoratas eſſe cognitio ex libris eſt. Principes uero populi iſtius iam non populi: ſed gregum duces eſſe propheticus ſermo eſt, cum di-
Pſal. 21 citur ex domini perſona: Tauri pingues obſederunt me. Feras autem ſyluæ, nequitiarum ſpiritalium ſupra uerticem capilli in peccatis ſuis deambulantium
Pſal. 79 ſignificatio intelligenda eſt, ſecundum illud: Deuaſtauit eam aper de ſylua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam. Hoc in loco ipſius principis mundi, id eſt ſatanæ, & immanitas ſignificatur & uirtus. Id ergo nunc poſcit propheta, ut uidelicet has feras ſyluarum uel hoc concilium taurorum inter uaccas populorum increpet: ne hi qui probati argento ſunt, excludantur. Probati autem argento hi ſunt: qui ſecundum argentum de peccati & paſſionum omnium igne decocti, immaculati & ſine terrenæ ſordis ammixtione iam ſplendẽt. Cum enim propheticus ſermo fidem gentium prædicet, populiq; huius exacerbantis improbam uoluntatem ſæpiſſime increpet, iamq; ſalus à deo in omnes, per omneſq; ſit cognita, idq; ex ſcientia diſpoſitionis dei notum ſit: quum impietate populi
Rom. 3 exprobrata, ſancti quique in ſpem regni cœleſtis uocantur (non enim Iudæorum deus tantum eſt, & non gentium, imò & gentium. Vnus enim deus eſt qui iuſtificat circũciſionem ex fide, & præputium per fidem) Poſtea ergo quàm increpitis his, qui principes Sodomorum & populus Gomorreorum eſſe meruerunt: tum ad gentes cognitio dei ſcientiaq; defluxit, & iam non intra errorem neque contradictionem in ſcientia detinentur. Increpitis autem ſyluarum feris, taurorumq; concilijs uaccisq; populorum: eos qui adhuc perpetuis aduerſum gentium ſpem ad ſalutem infidelitatis odijs perſiſtunt decertare, condemnat dicens, Diſſipa gentes quæ bellum uolunt. Pacificauit enim omnia domi-
Col. 1 nus in cœlo & in terra. Et ſecundum Apoſtolum Deus erat in Chriſto, mun-
2. Cor. 5 dum reconcilians ſibi. Earum ergo gentium diſſipationem, quæ cœleſtis pacis fœdus abnuant, magiſq; diſſenſionum uolunt bella, ſub diuerſarum tamen gentium congregatione denunciat. Nam ad conſeruationem coniunctionemq; totius ſenſus, increpitis taurorum concilijs, feriſq; ſyluarum, gentibuſq; bellum uolentibus diſſipatis, ne quid ſibi ultra arrogans Iſrael impiuſq; præſumeret, ſubiecit: Venient legati ex Aegypto, Aethiopia præueniet manus eius

Deo

Deo regna terræ:cantate domino,pſallite domino. Expleta autē hæc eadem
ſunt uel Magis ex oriente uenientibus, uel tunc cum in apoſtolos ſpiritus ſan-
ctus diuiſi ignis modo uenit.Nam illic ad prædicationis Euangelicæ cognitio-
nem etiam ex Aegypto conueniſſe ſcribuntur: quibus magnitudinem diuini
muneris tanquam legatis renunciantibus,Aegyptus propè uniuerſa eſt iam fi-
delis. Aethiopia uero, in Candaces eunucho fidei cōfeſſione præuenit manus
ſuas,dum ipſe baptiſmi gratiam ſibi poſtulat, dicens: Ecce aqua, Quis prohi-
bet me baptizari? Sacramentum ipſum baptiſmi adeo impatientis deſiderij
cupiditate præueniens: ut à diacono miniſterium apoſtolici officij ſalutis ſuæ
cupidus exigeret.Et quia exinde per omnes ferè gentes prędicatio diuinæ co-
gnitionis illuxit: quia & omnia regna dominum Chriſtum deum intellectura
licet ſerò ſunt, & omnis lingua confitebitur, quia dominus Ieſus in gloria dei
patris ſit: conſummationem temporis huius exoptat, dicens: Deo regna ter-
ræ: cantate deo, pſallite domino. Omneis ſcilicet ad canendum ac deo pſallen
dum adhortatur: uel quia ſalute omnium prophetica ſolicitudine lætatur, uel
quia regnis omnibus deum cognoſcentibus regni cœleſtis ſuccedit æternitas.
Atque, ut in cæteris ſolet, nunc quoque cum deo dominoq; cantandum pſal-
lendumq; eſſet, oſtendit dicens: Pſallite deo, qui aſcendit ſuper cœlum
cœli ad orientem, ecce dabit uocem ſuam uocem uirtutis.) Competenter
nunc aſcendentis ſuper cœlum cœli ad orientem dei honor poſcitur: ut quia
ſuperius ſignificata humilitas eius fuiſſet, cum uidelicet ſuper occaſum aſcen-
dit, & exitum mortis egreditur: nunc ubi non cœlum, ſed cœlum cœli tranſ-
greſſus eſſe noſcitur, diuinitatis ac magnificentiæ eius non ignoraretur æter-
nitas. Ad orientem uero idcirco, quia ipſe ſecundum prophetam oriens ex al-
to ſit: ut regreſſus eò unde deſcenderat oriens, noſceretur, ipſeq; ſit omnibus
in hunc cœleſtis ſedis aſcenſum rurſus autor oriundi. Nam id ipſum ſequēs ſer-
mo ſignificat, cum dicitur:Ecce dabit uocem ſuam uocem uirtutis.In omnibus
quidē quæcunque in corpore manens geſſit,uirtutis uocem dedit,quū paraly-
tico dicit:Surge & ambula,quum Lazarum uocatè ſepulchro,quum Petro cæ *Matt. 9*
teriſq; apoſtolis ait:Quæcunque ligaueritis ſuper terram,ligata erunt & in cœ- *Matt. 19*
lis: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, ſoluta erunt & in cœlis. Vox planè
eſt iſta uirtutis,humanæ infirmitati tantum poſſe concedere.Sed ſcimus adhuc
aliam uocem ſupereſſe uirtutis, de qua ipſe teſtatus eſt, dicens:Amen amen di- *Ioan. 5*
co uobis,quoniam uenit hora,& nunc eſt,in qua audiēt mortui uocem filij dei,
& qui audierint,uiuent.Nunquid ulla uox poteſt maior eſſe uirtutis,quàm diſ-
ſolutorum corporum puluerem in formam cogere,ſoliditatemq; membrorum
& uitam rurſum in homines animasq; renouare,& corruptionem naturæ imbe
cillis naturæ cœleſtis incorruptione mutare? Hæc humanæ ſpei uera & perfe-
cta conſtantia eſt, hæc diuinæ magnificentiæ bonitas abſoluta eſt, ob quod u-
niuerſos ad honorem huius tantæ uirtutis hortatur dicēs: Date honorem deo:
ut perceptæ immortalitatis laudem ad honorem eius qui tanti nobis muneris
parēs eſt, referamus. Dehinc ne quid ſibi uel carnalis Iſrael uel uniuerſitas gen
tium ipſarum ex his pietatis ſcientiæq; dei meritis præſumeret, à quibus hic ho
nor deo reddendus eſſet,oſtendit dicens: Super Iſrael magnificentia eius,
& uirtus eius in nubibus.) Super eum ſcilicet Iſrael magnificentiam futuram
eſſe demonſtrans, qui iam ex comparatione nubium ſpiritalis exiſteret, uel
qui ſecundum Apoſtolum rapi obuiam Chriſto in nubibus mereretur.Et idcir
co uirtus eius in nubibus eſt:quia his qui ultra terrenam originem mortalemq;
degentes ſe in ſenſum cœleſtem & uitam, ut ita dicam, aeream extuliſſent, ob-

uiamq; elati in nubibus aſtitiſſent, his eſſet proprium uirtute dei magnificentiaq; lætari. Frequenter autem memini his ipſis nubibus tanquam ratione ſcientiaq; perfectis, ne ſuper impiam Iſrael uineam pluerent, eſſe præceptum: quia indigni ſancto eloquio, quos iam ſpinæ & tribuli, id eſt, terrena uitia obſederant, extitiſſent. Namque cum omnibus ſit ad nouam reſurrectionis originem uoce uirtutis utendum, non uniuerſis tamen glorioſus, id eſt, reſurrectionis ho

Ioan. 5 nor eſt præparatus, domino dicente: Nolite mirari iſta, quoniam uenit hora in qua omnes qui ſunt in monumentis audient uocem eius: & prodient qui bona geſſerunt in reſurrectionem uitæ, qui autem iniqua geſſerunt in reſurrectionẽ iudicij. Et idcirco ſuper eum Iſrael magnificentia & uirtus dei eſt, qui eſſet in nubibus: quia pro diſcrimine uitæ innocentis atq; impiæ reſurrectionis ſit, aut in uitam, aut in iudicium diſtincta diuerſitas. Deinde id ipſum ſequens ſermo deſignat, dicens: Mirabilis deus in ſanctis ſuis.) In eis ſcilicet mirabilis, quos in uitæ reſurrectione excitabit æternos. Mirabilis autem eſt, cum omnem beneuolentiæ ſuæ in eos conferet uoluntatem: cum ipſos intra perfectionem cœleſtis gloriæ collocabit. Sicuti ad patrem pro his precatus eſt, dicens: Pater,

Ioan. 17 uolo ut ubi ego ſum, & hi mecum ſint. Vel illud: Vt omnes unum ſint, ego in illis, & hi in me. Mirabilis ergo in ſanctis deus eſt, quos cum conformes gloriæ corporis ſui fecerit, per ſe, qui mediator eſt, etiam in unitatem paternæ maieſtatis aſſumet: dum & in eo per naturam pater eſt, & ille rurſum per ſocietatem carnis in nobis eſt, quos in regnum præparatum illis ante conſtitutionem mundi obtinendum locauerit, quibus abſorpta morte immortalem uitam æternamq; reddiderit. Non enim iam incrementis corporum eſcarumq; alimentis, infirmitatumq; caſibus uitæ humanæ demutatio laborq; tolerabitur: ſed æternitas cunctis quæ naturæ ſuæ uirtute ipſa ſe continens, id eſt, quæ ſe ipſam alat conſeruetq;, donabitur: certiq; omnes fore ſe ſempiternos quod nõ aliunde iam, id eſt non extrinſecus contineantur ad uitam, ſed ex deo, per quem reſurrexerint, & iam immortales maneant, & æterni. Et ideo hæc humanæ ſpei ſacramenta tali confeſſionis fide propheta cõcluſit: Mirabilis deus in ſanctis ſuis deus Iſrael, ipſe dabit uirtutem & fortitudinem plebi ſuæ, benedictus deus eſt.) Dat itaq; uirtutẽ plebi ſuæ & fortitudinem deus, quæ immortalis effecta, intra uitam uirtutemq; contineatur: diſpoliatoq; corpore, ſuperinducta ſit honore cœleſti, ut omni corruptione & infirmitate depulſa, deum æternitatis ſuæ laude benedicat, per unigenitum & primogenitum ſuum deum ac dominum noſtrũ Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

In finem pro his, qui uel immutabuntur Pſalmus ipſi Dauid.
Pſalmus. LXVIII.

SAluum me fac deus, quoniam intrauerunt aquæ uſque ad animã meam. Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia.) Tertius hic pro his qui immutabũtur eſt pſalmus: qui & ſi nihil ſub hiſtoriç cõmemoratione complexus eſt, ut in quinquageſimo & nono ineſſe tractauimus, neque ut in quadrageſimoquarto aliquid proprium in ſuperſcriptione prætulerit, ubi: Pro dilecto canticum prænotatur: in eo tamen quod non: illius Dauid, ſed illi Dauid pſalmus: In finem præſcribitur: in illum potius Dauid qui & oriens & iuſtus & finis eſt legis conuenire intelligenda prophetia eſt. Per id enim non ab illo ſed in illum pſalmus docetur eſſe cantatus. In his autem qui immutabuntur, Euangelicæ ſpei fideles ſignificari docuimus: qui aut ex legis obſeruatione, aut ex gentis impietate ad cognitionem dei demutati tanquam renaſcentes incorruptç æternitatis candore flo-

rerent,

rerent, quod id ipſum pſalmi fine tractabitur. Non ambigitur autem pſalmus ipſe ſacramentum paſſionis domini continere. Nam præter Ioannem apoſtolũ qui in potatione aceti conſiſtere conſummationem ſcripturarum teſtatus eſt, cum etiam dictũ hoc ab eodem ſub Apoſtolorũ recordatione præſumptus ſit: Zelus domus tuæ comedit me, adimit ambiguitatem, confirmatq́ omnia ad eũ dicta geſtaq́ eſſe referenda. Vniuerſarũ itaq́ humanarum paſſionum ſorte per functus, ſecũdum ſuſceptas infirmitates noſtras loquitur: & dolet ipſe quidem extra neceſſitatẽ & timoris poſitus & doloris, ſed his ſe tamen quæ ſuſcepit accõmodans: ut qui carnis noſtræ homo natus eſſet, ex dolorũ noſtrorũ querelis & infirmitatis precatione loqueretur. Cœpit itaq́ ita: Salua me deus, quoniã intrauerunt aquæ uſq́ ad animam meam. Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia.) Viuendi omnibus finem mors in cunctos conſtituta præſcribit. Et quid ſibi nunc oratio iſta uult, quæ ſe ſaluari deprecatur, cum lex mortis in omnes ſit conſtituta? Dehinc nunc orandæ ſalutis hæc cauſa eſt, quia intrauerint aquæ uſq́ ad animam. Introeundi autem aquis ad animam hinc facultas ſit, quòd infixus ſit in limũ profundi. Defixi uero in limo profundi nulla ſubſtantia ſit. Ergo quia nemo niſi quod ſperat precatur (ſperat autem nemo ſe mori) talis hæc eius merito oratio eſt, quæ moriturus licet, morte non erat obtinendus. Aſſumpta ergo infirmitas habuit officium deprecandæ ſalutis, diuinitatis uero conſcientia ſpem tenuit ſalutis in morte ſperandæ. Saluari ergo ſe orat qui & dixerit: Deus deus meus quare me dereliquiſti? Introeũtib. enim aquis uſq́ ad animam, ſubiectus morti crucis fiebat: cum paſſionũ uniuerſarum impetus uſq́ ad mortem animæ prorumperet. In aquis autem inſectationes populi motusq́ gentium ſignificari ſolere non dubium eſt, cum dicitur: Torrentem pertranſiuit anima mea. uel illud: Et pertranſiuit anima mea aquã immenſam. Sunt & aquæ arenoſam domum ſubruentes, eamq́ in caſum ruinamq́ pellẽtes. Hæ ergo nunc aquæ uſq́ ad animam intrantes, ad precem eum orandæ ſalutis coegerunt. Verum ineuntium harum paſsionum, non aliunde quàm ex aſſumptione carnis & uirtus eſt & poteſtas. Non eñ incidere in deum hic infirmitatum noſtrarum terror ualebat, aut exerere ſe niſi in carnem corporis noſtri: ante q́ in ſubiacente materia potuerant paſsiones. Porrò autem haurienda fuit natura cœleſtis, ut exinaniens ſe ex dei forma in formam ſerui hominisq́ decederet. Et ideo uſque ad animam aquæ penetrant; quia ſubſtantia ei non ſit infixa in limo profundi. Non utique ſubſtantia ea non erat quæ aſſumpta habebatur, ſed quæ ſeipſam inaniens hauſerat. Nullo autem modo ſe coruit qui ſeipſum exinaniuit euacuans: nec tamen idipſum uidebatur extare, quod iam in aliud ſe euacuando congeſſerat. Non eſt ergo ſubſtantia, per id quod infixus eſt in limo profundi. Primus enim homo de terræ limo: & ſecundus Adam in huius limi profundum de cœlis deſcendens, ſeipſum tanquam ex alto ueniens defixit. Euacuans ergo ſe, quippe cui ſubſtantia non erat, non iam uſque ad carnis, uerum etiã uſque ad mortis profunda deſcendit: & omnis in eum terror deſæuientis in nos tempeſtatis incubuit. Cum enim ſe contra naturæ cœleſtis terrenæq́ diuerſitatem, in hanc humum poteſtatis ſuæ uirtute defixit: quia ea quæ natura diſsident, ad quandam connexionis ſuæ ſoliditatem non generis ipſius propinquitate conueniunt, ſed potiore uita qua confixa ſocientur: tunc & pati cœpit & mori poſſe, per occaſum mortis in terram ac in inferna deſcendens. Sequitur enim: Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me.) Imitator ille & dominicæ mortis & temporis Ionas, mari merſus cetóque ſuſceptus, non tam in mari ſe quàm in inferno poſt-

Mat. 15

Pſal. 123

Ibidem

tum teſtatur. Clamaui in preſſura mea ad deum meum, & exaudiuit de uentre inferorum clamores meos. Et quamuis eum cetus ad ſpeciem infernæ mortis hauſiſſet, ait: Introiuit caput meum in ſciſſuras petrarum, deſcendi terram cuius feræ tenaces & æternæ. Sancto etiam Iob poſt illud uniuerſarum paſſionum glorioſiſſimum bellum, cum dignus iam eſſet eloquio diuino ſcientiaꝗ naturæ, poſt confracti intra ſe maris portas, rugientesꝗ eius in matris ſuæ uentre terrores: rurſum quid etiam in mari ſignificaretur dominus reuelauit, di-
Iob. 38 cens: Veniſti autem ſuper fontes abyſſi, aut in ueſtigijs maris ambulaſti? Aperiuntur autem tibi pre timore portæ mortis? In ueſtigijs utique maris, tanquam in profundo uel altitudine maris portas mortis eſſe ſignificans. Nam cum profunda maris inferiora ſint terræ: neceſſe eſt in profundo maris, id eſt, in inferioribus ſedem mortis oſtendi. Veniens ergo in hoc profundum maris, tempeſtate demerſus eſt, cuius in anteriori pſalmo ita meminit, dicens: Omnia excelſa tua & fluctus tui ſuper me tranſierunt. Sed & ille, ut dixi, dominicæ mortis imitator, quem ex tenacibus externisꝗ terræ feris immaniſſimus ille maris iſtius cetus euomuit, haud diſſimilis eſt. Omnes ſuſpenſiones tuæ & fluctus tui ſuper me tranſiebant. Vſque ad mortis igitur ueniens profundum, mortis ipſius tempeſtate demerſus eſt, aduerſarumꝗ uirtutum depreſſus procellis eſt, non tamen coactu eorum qui ſeipſos diabolo præbituri erant uelut miniſterij arma peccato: quippe qui & nonnunquam conſilia initæ mortis ſuæ exprobrauerit, & ſtans in templo ſæpe clamauerit, & eleuatis ad deum frequenter oculis intenderit, ut ad unumquodque diuinitatis ſuæ opus maximum aſpectare intelligeretur ad patrem, ob quod ſequitur: Laboraui clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ: defecerunt oculi mei, dum ſpero in deum meum.) Infirmitates noſtras ſuſcipiens, portansꝗ peccata, uſu & cōſuetudine humanæ defatigationis loquutus eſt. Nempe qui ſe ſomno & laſsitudini ſæpe commiſerit, etiam uſque ad ſitis & eſuritionis neceſsitatem. Fauces itaque eius raucę ſunt, oculiꝗ defecti. Cauſam uero maximi clamoris & intentionis oculorum hanc eſſe do-
Ioan. 12 cuit, quia ſperaret in deum, uel cum clamat dicens: Qui credit in me, non in me credit, ſed in eum qui me miſit: uel cum clamaturus Lazarum uoce magna, ele-
Ioan. 11 uatis ſurſum oculis ait: Pater gratias tibi ago quia audiſti me. Sed illo uel patrni nominis magnificentiā teſtante, uel humanæ ſalutis opus moliente: odia in eum multiplicantur incaſſum. Sequitur enim: Multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Conualuerunt qui perſequuntur me inimici mei iniuſte, quæ non rapui tunc exoluere repetebar.) Numerus odientium ultra capillos capitis eſt multiplex: ſiue ob impiorum copioſam multitudinem, ſiue quia indigni ſint dei cura. Iam Apoſtolorum capillos cum tanta eorum deo cura eſſet, ſcimus eſſe numeratos: ſiue quia infidelium numerus ultra numerum ſit fidelium. Nam decus capitis in capillis eſt: & eccleſiæ quæ corpus eſt Chriſti, in apoſtolorum decore omnis ornatus eſt. Super hoc capitis ſui decus, odientium eſt multitudo. Oderunt autem eum gratis, id eſt, cauſam odij non habentes: & conualeſcentes inimici, iniuſte ſunt perſecuti. Non enim peccatum egerat, nec dolum habuerat: & ideo quæ nō rapuerat, tunc repetebatur exoluere. Cum enim debitor mortis peccatiꝗ non eſſet, tanquam peccati & mortis debitor tenebatur: ab his ſcilicet qui in eo peccati legem, quæ in membris noſtris eſt, exerebant. De peccato enim condemnauit peccatum in carne. In quo quia magnum diuinæ ſapientiæ conſilium explebat, crucisꝗ mors in deo ſtultitia gētibus uidebatur, magnaꝗ in eo cœleſtis terrenæꝗ ſpei expectatio inerat: ſubiecit. Deus tu ſcis inſipientiā meam, & delicta mea

à te

à te non ſunt abſconſa. Non confundantur in me, qui expectant te domine uirtutum. Non uereantur ſuper me qui quærunt te deus Iſrael.) Inſipientiæ ſuæ deus conſcius eſt, & delicta ſua abſcondita ab eo non ſunt. Pœnas ſcilicet inſipientiæ & delictorum quas non rapuerat repetebatur exoluere. Vſque ad crucis autem ſtultitiam, id eſt, quia ſtultum ſit gentibus peccata noſtra ſic ſuſcipi, ut peccator & ſtultus gratis iniuſteq; uexatur. Sed quia ſtulticiam atq; delicta propter ſapientiam noſtram uitamq; ſuſceperat, ut & principē ſeculi iudicaret, & de peccato condemnaret in carne peccatum, cum in ſe, in carne ſcilicet corporis ſui in qua nihil inueniri poterat peccati, ſecundum quod ait: Ecce ueniet princeps mundi, & non inueniet in me quicquam: Veniens hic mundi princeps nihilq; inueniens, peccati tamen pœnam, id eſt, ius mortis exercuit, per quod humanæ mortis autor, quia in autorem uitæ peccati neſcium mortem molitus ſit, iudicatur. Et hæc ſanctorum expectatio fuit, ut omnis caro redimeretur in Chriſto: ut in eo æternæ reſurrectionis primitiæ exiſterent. Non confundi in ſe eos rogat qui expectent dominum, neque quærentes deum Iſrael ſuper ſe uereri aut pudere: quia ſuſcipiendæ ab eo carnis tempus deſideratum ſit, ſecundum illud: Multi prophetæ & iuſti cupierunt uidere quæ uos uidetis & audire quę auditis uos. Ne quid ergo in ſe imbecillum infirmumque maneat deprecatur: ne ſpem expectantium infirmitas corporis carniſq; confundat. Per eum enim & in eo expectatio nobis omnis ad deum eſt. Veniens ergo in corpus, ne in ſe ſanctorum ſpes confundatur orat. Quòd autem infirmitates noſtras ad ſalutem generis humani ex paterna uoluntate ſuſceperit, quia non uoluntatem ſuam facturus uenerit, ſed uoluntatem eius qui ſe miſerit patris, nunc quoque per ſubiecta declarat: Quoniam propter te ſuſtinui improperium, operuit reuerentia faciem meam. Alienus factus ſum fratribus meis, & hoſpes filijs matris meæ. Quoniam zelus domus tuæ comedit me.) Non fuit ergo in unigenito deo naturalis infirmitas, ſed aſſumpta: quia propter deum hæc improperia ſuſceperit paſſionum. Quanquam ne in naturis quidem hominum in eſt neceſſitas aliqua peccati, ſed ex appetitu uoluntatis oblectationeq; uitiorū peccati uſus arripitur. Et ideo dominus non ſe rapuiſſe, quæ ut ſolueret repetebatur oſtendit, quia ea quæ contra naturam ſint deſiderata rapiantur, ſolutu-ris omnibus quadrantem nouiſsimum talium debitorum: & ob hoc orationis dominicæ præſcripto, remitti nobis debita deprecamur. Suſtinuit ergo improperium propter deum, dum alienum à natura ſua corpus aſſumit: dum qui ſecū-dum Apoſtolum peccatum neſciuit, pater facit eſſe peccatum: dum fit obediens uſque ad mortem crucis: dum ipſe exprobratur quòd cæteros ſaluans ſe ipſe non ſaluet: dum contumelias ſputorum alaparumq; perpetitur. Hoc igitur pudore coopertus ob deum, fit alienus à fratribus ſuis, & filijs matris ſuæ hoſpes efficitur, à uitijs ſcilicet eorum qui ſibi ſecundum carnem conſanguinei habebantur alienus: dum numulariorum menſas templum ingreſſus euertit: dum nundinas ouium ac boum prohibet: dum uendentibus columbas cur domum patris ſui domum fecerint negociationis exprobrat. Zelo enim domus dei peruaſus hæc egit: Eſt autem hæc amoris pij indignatio: ut eorum quos diligimus contumelijs tanquam zelo efferueſcente moueamur. Hoc enim pollutæ domus zelo, ut Euangelium (ſicut ſuperius docui) teſtatum eſt, turbam omnem ementium ac uendentium templum ingreſſus eiecit. Zelo aūt dei etiā uſque ad mortis ſeueritatem, & finē placuiſſe, laudabile eſt. Per hanc igiť expro brararū his cupiditatum indignationem, omnium in eum maledictorum congeſta conuitia ſunt. Quæcunque autem in impios dirigi ſolent, hæc in eum opprobria

Ioan. 14

Matt. 13

probria ſunt relata: cum blaſphemus, cum Samaritanus, cum Belzebub, cum dæmonium habens dicitur. Id enim ſubiecit: Et opprobria exprobrantium te ceciderunt ſuper me.) Blaſphemiæ opprobrium, ei potius qui deo contumeliam exprobret ingeritur: ſicuti dæmonij infamia, ei magis qui à deo ſit alienus eſt propria. Quæ cum omnia ei exprobrata ſint propter domus dei zelum, eorum qui deum exprobrant ſuper eum opprobria congeruntur. Et huius dicti ad Romanos Apoſtolus ſcribens, ſub huius ſignificationis meminit intelligentia. Ipſa enim ieiunij continentia recidit in opprobrium, cum à diabolo tentatur, cum in templi pinnacula locatur, cum ſupra montem fertur, cum poſtremo ad adorandum ſatanam totius mundi ambitione tentatur. Flet interdum & ingemiſcit & triſtis eſt: & id ipſum ad infirmitatis tribuitur exemplum. Omni deniq; generi hominum & obtrectatio efficitur & canticum: Ipſi enim, qui in portis orandi uictus cauſa ſedebant, obloquuntur & detrahunt, & in eo ebrij pſallunt. Hæc autem omnia uel ſecundum geſtorum fidem, uel ſecundum humanæ conſuetudinis modum in ſe ita geſta eſſe conqueritur. Et operui in ieiunio animam meam, factum eſt mihi in opprobrium. Et poſui ueſtimentum meum ſaccum, & factus ſum illis in parabolam. Aduerſum me detrahebant qui ſedebant in porta, & in me pſallebant qui bibebant uinum.) Fuit itaque ieiunium ei in opprobrium: quia per eſuriendi opprobrium uſque ad adorandi ſatanæ contumeliam tentatus eſt. Veſtis autem de ſacco, habitus eſt luctus: Luctus uero omnis affectus, in fletu eſt. Et cum Lazarum excitaturus lachrymat, infidelitatem humani generis lugebat: In habitu enim luctus, flendi ſignificatur effectus. Quòd autem non Lazarum, cuius & morte lætatur, quem & ex mortuis excitaturus erat fleuerit: omnis ipſe euāgelij ſermo declarat. Sed cum reſurrectionis fidem nullam futuram, in ipſo reſurrectionis opere fleuiſſet: fletus eius in parabolam profecit, ut documentum amoris ſui in Lazarum flendo dictus ſit præbuiſſe: & à pleriſque hodie, quia fleuerit, arguatur infirmus. In ebrijs autem pſallentibus, & his qui in porta ſederent detrahentibus: omnium, etiam infimorum, in eum contumeliæ per hanc cōſuetudinem uulgi docentur. Adeo autem nullum genus hominum de eo tacuiſſe manifeſtum eſt, ut Cleophas ei qui tanquam rerum ignarus cauſam ſermonis interrogaret, re-
Luc. 24 ſpondiſſe ita ſcribatur: Tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem, & non cognouiſti quæ facta ſunt in ea in diebus his? Stupor enim eſt de ignoratione unius, in cognitione uniuerſorum. Sed inter has omnium de ſe & obtrectationes & contumelias, humanæ ſalutis ſacramenta peragebat: & ſalutem à deo homini quem aſſumpſerat deprecatur. Id enim ſequitur: Ego uero orationem meam ad te domine, tempus beneplaciti deus. In multitudine miſericordiæ tuæ exaudi me, in ueritate ſalutis tuæ. Eripe me de luto ut non hæream, & de profundo aquarum. Non me demergat tempeſtas aquæ, neque abſorbeat me pro fundum, neque contineat puteus ſuper me os ſuum.) Cæteris in contumelias & opprobria eius intentis, ipſe oratione ſua totus ad deum eſt: ſuſceptas quidē infirmitates noſtras in ſe habens, ſed in his quibus afficitur cœleſtis erga nos miſericordiæ munus exequitur. Neque inuitus hæc ſumens, in multitudine miſericordiæ, bene placitū deo eſſe tempus oſtendit. In hoc ergo beneplacito tēpore rogat: quia nō ignorat hanc patris de ſe prophetiā etiam ab Apoſtolo Paulo
Eſa. 49 recognitam: Tempore accepto exaudiui te. Omnia quidem deo pro magnificētia operū, intelligenda ſunt placere quæ geſta ſunt: & cum in Geneſi ſcribitur,
Gen. 1 Et uidit deus quia bona ſunt, uitium nullum in rerum relinquitur creaturis. Tametſi quædam humani ingenij corrupta nequitijs ſunt, ut ex remedijs uenena, ut ex

ut ex ferro enſis, ut ex igni conflagratio, ut ex cibis cruditas, ut ebrietas ex uino: ut poſtremo partes ipſæ & membra corporum ad naturales utiq; uſus utilesq; formatæ, uitiorum ſe ac criminum miniſteria præbuerunt. Et cum deo cuncta ſint placita, beneplacitum tamen tempus hoc eſt, quo unigenitus deus in ſanguine corporis noſtri, tanquã inimica ac diſsidentia reconciliaturus omnia in cœlis & in terra deo eſſet: cũ multiformis illa dei ſapientia alijs occulta temporibus, nulliſq; principibus ac magiſtratibus ſeculi cognita, ad laudem claritatis dei eſſet reuelanda: cum cohæredes & concorporales & comparticipes Chriſto gentes fierẽt: cum in eo omnes aduerſæ deo uirtutes dehoneſtarentur: cum mors poſtquàm in deo eſſet graſſata deſineret: cum lex peccati, quæ in carne noſtra eſt tolleretur: cum reuelationem filiorum dei congemiſcens omnis creatura ſperaret: cum in paſſione unigeniti dei omnium ante conſtitutionem mundi cauſarum & originum conſummaretur effectus: principem ſeculi iudicãdo, hominem ex peccati lege redimendo: creaturis à corruptionis uanitate cui ſeruierant liberandis: nequitijs ſpiritalibus domini morte dãnandis: deo in omnibus & per oẽs æternitatis munere immortalitatis noſtræ claritate laudando. Omnia autem hæc uirtus reſurrectionis impleuit: & per primitias ex mortuis ab hominum genere morte depulſa, in autores mortis, æternæ mortis pœna decreta eſt. In ſe enim ipſo principatus & poteſtates dehoneſtatas cum fiducia triumphauit. Et ideo poſt beneplaciti temporis ſignificationem, omnis tribuendæ ueræ ſalutis oratio eſt: ut ea ipſa ſalutis ueritas intelligeretur, quæ ex reſurrectione ſperatur. Dehinc qui infixus eſſet in limo profundi, ut luto non inhæreret rogaret, ſecundum illud: Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. Qui enim de terra eſt, & in terram ex aqua acceptus eſt reuertetur: luto & limo quo infixus eſt inhærebit, naturæ ſuæ, id eſt, corporis origine diſſolutus. Liberari ſe etiam ex odientibus ſe deprecatur, & de profundo aquarum: quia uſque ad animam ſuam id eſt, uſque ad paſsionem inſectantium odia proruperant. Veniens quoque in altitudinẽ maris, ac tempeſtate demerſus, nunc ne demergatur orat: ut ſuperius aſſumptæ infirmitatis noſtræ profeſſio ſit, cum ſe demerſum eſſe profitetur: nunc uero conſciæ ſuæ ſalutis fiducia, cum ne ſe aquæ tempeſtas demergat precatur: Nam eiuſdem naturæ non eſt, & demerſam iam eſſe, & ne demergatur orare: ſed eius quæ per corpus licet merſa, non tamen ſit detinenda per ſpiritum. Et ideo nunc ne abſorbeatur profundo, néue ſuper ſe puteus os ſuum claudat, precatur. In puteo enim infernæ mortis ſedem ſignificari, & pſalmus alius teſtis eſt, cum dicitur: Tu uero domine deduces eos in puteum interitus: demerſum hoc profundúmque puteorum in inferna terræ ſignificari demonſtrans. Ne contineat ergo ſuper eum puteus os ſuum poſtulat. Impoſsibile enim eſt deum uitæ, portis inferni detineri. Ac ne in eo quòd mortem noſtræ infirmitatis aſſumpſit, ſecundum humanam neceſsitatem aliquid ei ex mortis acerbitate hæreret, ideo ſubiecit: Exaudi me domine, quoniam ſuauis eſt mihi miſericordia tua: ſecundum multitudinem miſericordiæ tuæ conſpice in me.) Hoc enim in multitudine miſericordiæ bene placitum eſt tempus, cum in ſe uniuerſorum hominum uitam deus miſerans, ut miſerator deus uitam eſſet largiturus ex mortuis: ſed qui ſuauem hanc ſibi eſſe dei miſericordiã teſtabatur, ſuſceptæ tamen infirmitatis noſtræ ſolicitudinẽ non relaxat, dicens: Ne auertas faciem tuam à puero tuo: quoniam tribulor, uelociter exaudi me. Intende animæ meæ, & libera eam: propter inimicos meos eripe me.) Omnia ut homo patitur & loquit. Nam ex ſuſceptione carnis & puer eſt, ſecun-

Pſal. 5

Pſal. 54

Eſa.43 ſecundum illud: Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo complacuit animæ meæ. Et citum auxilium tribulationi ſuæ orat, & intendi in animã ſuam rogat: ut per id quod in eam intendit deus, digna ſit liberari. Et hæc quidem, ut homo noſter obediens uſq; ad mortem crucis precatur. Sed cum eripi ſe propter inimicos ſuos rogat, conſuetudinem humanæ & ſpei & moris excedit: Nemo enim ſaluus alia magis quàm ſalutis ſuæ cauſa uult eſſe: & à malis quis eripi ſe ob id neceſſe eſt, ne malis afficiatur optabit. At uero nunc eripi ſe nõ ſua cauſa, ſed propter inimicos ſuos, ex his quibus afficitur depoſcit: quia hi inimici de honeſtandi in ſe patiente, & triumphandi cum fiducia in ſe ex mortuis reſurgẽte mox eſſent. Deniq; nihil ſe ſua cauſa agere ac pati conſequentibus docet dicens: Tu enim ſcis improperium & cõfuſionem & uerecundiam meam. In conſpectu tuo ſunt omnes tribulantes me. Improperium expectauit cor meum & miſeriam.) Superior non diſpar profeſſio eſt, cum dicit: Deus tu ſcis inſipientiam meam, & delicta mea à te non ſunt abſconſa. Contra humanæ enim opinionis errorem, ſoli deo aſſumpta magis hæc ab eo infirmitas, quàm naturalis eſſe erat nota. Et quia propter inimicos ſuos hæc perpetienda ſibi fuerant, per quæ humanæ ſaluti atq; æternitati conſulebat: huius beneplaciti temporis teſtatur affectum, dicens: Improperium expectauit cor meum & miſeriam: deſideratas ſibi eſſe huius temporis ſignificans paſſiones, ſecundum illud diuinæ communionis ſacramentum, Deſiderio cupiui hoc manducare: quia in his paſſionis ſuæ deſiderijs beneplaciti temporis conſiſtebat effectus. Sed pati ad profectum noſtræ ſalutis expectans, alterius quoq; expectationis deſiderio detentus eſt. Sequitur enim: Et ſuſtinui commœrentem, & non fuit: & conſolantem, & non inueni.) Commœrentis & conſolantis non ſolatium, ſed fidẽ quærit: ut ſi quis ueniens ex lege, & harum omnium paſſionum intelligens prophetiã, ſecum tanquàm in conſummatione ipſius legis adſiſteret, ut poſtea Paulus adimplens paſſiones Ieſu Chriſti, & conſepultus in baptiſmo, Chriſtum finem eſſe ſcit legis. Nam ad conſummationem humanarum paſſionum propheticorumq; dictorum: qui geſtorum futurus finis erat, idem eſt & querelarum. Id enim ſequitur: Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto.) Hæc enim ita ut ſcripta leguntur, expleta ſunt. Nam & fel ingeſtum ei, & aceto potatum euangelia teſtantur. Oblatũ quidẽ ſecundũ Matthæum fel renuens: ſed ſecundũ Ioannem, ut acetum potaret ſitiuit. Locus autẽ ipſe his uer-

Ioan.19 bis eſt dictus: Poſt hęc Ieſus ſciens, quoniam omnia conſummata ſunt, ut impleretur ſcriptura, ait: Sitio. & erat concha poſita aceto plena. Spongiam igitur plenam aceto hyſopo admiſcentes, obtulerunt ori eius. Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum, dixit: Conſummatũ eſt. Venerat ad oues perditas domus Iſrael, & expectans conſolantem commœrentemq; non habuit: non quòd conſolatione eguit uolens pati atq; mori: ſed qui ſecum ſuper totius populi impietate mœreret, & qui ſeipſum ipſa mœrentis ſecum ſalute conſolaretur, ut omnibus tanto ſcelere perfunctis ſolatium in his ſaltem qui ſalui fierent acciperet, ſecundum

Deut.32 illud. Et in ſeruis ſuis conſolabitur: quia non credente Iſrael, gẽtes in eum eſſent crediture. Verum prophetice non ſitiſſe ſcribitur, ſed ut implerentur omnia, ſitiſſe ſe dixit: quia cunctæ noſtræ quæ in eo fuerunt infirmitates, non naturales ſunt ſed aſſumptę. Dehinc ut ſatisfeciſſe ſcripturæ propheticæ noſceretur, potato aceto omnia conſummata eſſe teſtatus eſt: ut plenitudo legis & prophetarũ, qui legem & prophetas conſummabat, exiſteret. Iam uero quia intra conſummationem oblati fellis & potandi aceti, conſummanda quoq; erat paſſionis totius prophetia: ad ea quæ poſtea impietatẽ tanti facinoris cõſecuta ſunt ſermo

ſe re-

ſe retulit, dicẽs: Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum: & in captionem, & in retributionem, & in ſcandalum. Obſcurentur oculi eorum ne uideant, & dorſum eorum in perpetuo incurua.) Eſſe menſam ſacrificiorũ, ut de lege quę in ſe futuri eſt ſpeciem complexa taceamus, Apoſtolus teſtatus eſt, dicens: Nõ poteſtis menſæ domini participes eſſe, & menſæ dæmoniorum. Sed eſſe menſam ſcientiæ, cum nonnullis locis cognitum ſit, tum etiam in his ipſis dictis id intelligi oportere, idem beatus Apoſtolus ad Romanos ſcribens interpres eſt: cum eos obcæcatos eſſe ne quid intelligerent teſtatur. Hæc ergo menſa unde cibus uitæ ſpiritalis accipitur, coram ipſis in laqueum, & in captionem, & in retributionem, & in ſcandalum facta eſt: cum uel præſcripta legis, uel prophetarum uoces ab eccleſiæ uiris ad reuelationem diuini conſilij tractantur: cum ad aſſumendæ carnis fidem unigenitus deus in hominis ſpecie, & ab Abraham adoratur, & cum Iacob colluctatus oſtenditur: cum ex Iuda princeps ueniens idem expectatio gentium nunciatur: cum in Abraham ſemine omnes patriæ gentium benedicendæ ſunt: cum ex Dauid utero æterni regni dominus prædicatur: cum ſecundum Eſaiam, dominus tanquam ouis ad occiſionem ductus, nec maxillas ab alapis, nec faciem auertit à ſputis: cum ſecundum Hieremiam, hic deus noſter eſt, qui diſciplinis omnibus Iſrael dilecto ſuo traditis poſtea in terris uiſus ſit, & inter homines conuerſatus ſit: cum denique de aduentu eius omnium prophetarum dicta conueniunt. Hæc itaque doctrinæ menſa, uel hic uitalis cibi ſermo, & laqueus, & captio, & retributio, & ſcandalum eſt: cum à nobis deus Iacob eſſe qui ab his ſit crucifixus oſtenditur. Hæc enim eſt retributio tantæ impietatis: ut quod nobis eſt dei uirtus, his ſcandalum ſit. Nam cum illaqueati captique ſint ſcriptis, intelligentiæ tamen carent ſenſu: & ideo obſcurati ſunt oculis ne uideant, id eſt, ne lumen intelligentiæ contuerentur: quia, ſecundum euangelium, Omni habenti dabitur, qui autem non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo. Indigni uidelicet, qui intelligentiæ ſenſum ac lumen acciperent: & ideo euangelicæ libertatis ſcientiam non adepti, perpetuo adhuc legis onere deprimuntur, ut ferant quod ſuſtinere non poſſunt. Id enim in incuruando dorſo per corporaliũ operum ſpeciem ſignificatur. Sed hanc eorum obcæcati cordis inſcitiam, alia etiam debitæ ultionis pœna conſequitur:

1. Cor. 10

πατριαὶ

Mat. 25

Effunde ſuper eos iram tuam, & animatio iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deſerta, & in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet.) In ira dei pœnæ conſtitutionem, non motum animi ad ultionis uoluntatem exardeſcentis ſignificari ſæpe tractauimus: quam non ſubito puniturus intenderet, ſed in quam pœnam dignus incideret. Manſit autem hæc à prophetis omnibus huic genti impiæ denunciata damnatio. Nam euerſa mox ac diruta ciuitate deleti ſunt: glorioſiſſimo illo templi cultu deleto ornatuque detracto. Et ideo habitatione deſerta, in tabernaculo eorum nullus habitabit. Verum adhuc ſecundum impietatis incrementa, prophetia quoque pœnę & ultionis extenditur:

Quoniam quem tu percuſſiſti perſecuti ſunt, & ſuper dolorem uulnerum meorum addiderunt. Appone iniquitatem ſuper iniquitatem ipſorum, & non intrent in iuſtitiam tuam. Deleantur de libro uiuentium, & cum iuſtis non ſcribantur.) Cauſam apponendæ iniquitatis ſuper iniquitatem ipſorum, & repellendi eos ne in iuſtitiam intrarent, & delendis de uiuentium libro non ſcribendiſque cum iuſtis eam eſſe demonſtrans: quod quem deus percuſſerit, hi perſecuti ſunt, & ſuper dolorem uulnerũ ſuorum addiderint quod doleret. Et fortè non iniuſte quem deus percuſſerit, perſecuti eſſe uideantur. Ac de his quæ per cuſſa à deo ſint, quid ſentiri oporteat ante tractandum eſt: ut quatenus & hæc

percuſſio ſalutaris,et illa percuſſio impia ſit,poſſit intelligi. Percuſſit dominus Sodomam & Gomorram, ultimis ſceleribus pollutas & abominatas: & inuenio his ad miſericordiæ reconciliationẽ,id quod percuſſæ ſunt profeciſſe, cum tolerabilius his in die iudicij ſit futurum, quàm his ciuitatibus, in quibus de apoſtolorum pedibus puluis excuſſus ſit. Percuſſam quoq; ſynagogã Dathan & Abiron plaga digniſsima cognitum eſt: ſed in animis eorum ea, quibus maxime peccauerant ſanctificata ſunt opera. Et ne per ſingula quæ ſunt multa diſcurram,cum & Apoſtolus in interitum carnis ad ſalutem ſpiritus tradat,dominus

Deu.32 ipſe quid percutiens proficiat, oſtendit dicens: Videte uidete quoniam ego ſum,& non eſt deus præter me. Ego interimam,& ego uiuificabo: percutiam, & ego ſanabo: ut percutiendi cauſam proficiſci ex cauſa ſanationis oſtenderet. Percuſſus ergo eſt dominus,peccata noſtra ſuſcipiens, & pro nobis dolens: ut in eo uſq; ad infirmitatẽ crucis mortiſq; percuſſo ſanitas nobis per reſurrectionem ex mortuis redderetur. Percuſſum aũt ſe, ipſe teſtatus eſt, cõmonefaciens

Zach.13 diſcipulos dicti huius: Percutiam paſtorẽ, & diſpergentur oues gregis. Sed &

Rom.8 Apoſtolus dicti huius ſignificationẽ haud diſsimiliter cõfirmat,dicens: Qui filio ſuo dilecto non pepercit. Non pepercit itaq; dilecto filio ſuo: quem & colonis uineæ nõ ignarus quòd occiſuri eum eſſent,deſtinauit. Non pepercerat autem primo illi de terræ limo Adæ, quem de paradiſo poſt culpam, ne lignum uitæ attingens in æternitatẽ pœnæ maneret,eiecit: ut naturam corporis eius Adam è cœlis ſecundus aſſumens,pariq; morte percuſſus,eam rurſus in uitam æternã iam ſine pœnæ æternitate reuocaret. Hunc igitur ita à deo percuſſum perſecuti ſunt,ſuper dolorem uulnerũ dolorem perſecutiõis huius addẽtes. Pro nobis enim ſecundum prophetam dolet,& idcirco eſſe in doloribus æſtimandus eſt. Quod enim poſtea nominis ſui odium ſuſceperint,quatenus ſilentium reſurrectionis pecunia emerint, quibus Apoſtolos terroribus iniurijſq; uexauerint, cognitum eſt,Et quia hæc ſuper dolorem uulnerum addiderunt: apponetur ſuper iniquitatem iniquitas. Appoſitę autem iniquitatis pœna eſt, ne intrẽt in iuſtitiam dei,id eſt, ne concorporales & comparticipes Chriſto fiant: qui nobis

1.Cor.1 ſecundum Apoſtolum iuſtitia,ſanctificatio, & redemptio à deo factus eſt. Excluſi uero à iuſtitiæ ingreſſu neceſſe eſt à libro uiuentium deleantur. Scripti enim erant in Abrahæ benedictionibus:cuius ſemen ſicut ſtellæ cœli, & ſicut arena ad oram littoris abũdaret. A quo libro cum omnem populum deleri Moſes metueret,ſe primum deleri deprecatus eſt: optans,ut opinor, ſecundum Apoſtolum anathema pro fratribus ſuis eſſe. Et quia ſuper dolorem uulnerũ dolorem perſecutionis addentes, rurſum pœnitentiæ locum perdiderunt, deleti de uiuentium libro, ne poſtea quidem ſcribi cum iuſtis meruerunt: ut intelligi poſsit alius uiuentium,alius liber eſſe iuſtorũ. Nec ambiguum eſt eos in uiuentium libro eſſe, qui antea ſine ulla Chriſti cognitione pie in lege uerſati omnia

Leuit.18 præſcripta legis impleuerint: de quibus ſecundum legem apoſtolus Paulus ita

Gal.3 docuit: Quia qui fecerit ea, uiuet in illis. Scribuntur autem in libro iuſtorum,

Abacuc 2 quibus iuſtitia Chriſtus eſt factus. Iuſtus enim ex fide uiuit. Quo de libro ad

Luc.10 Apoſtolos dominus ita loquitur, dicens: Gaudete & exultate, quia nomina ueſtra ſcripta ſunt in cœlo. Et idcirco duplex ſignificantia delendorum de libro uiuentium, & non ſcribendorum in libro iuſtorum fuit: quia poſt librum uiuentium liber eſſet reliquus iuſtorum. Apoſtolis autem hinc magnæ gratulationis cauſa ſuggeritur: quia plus ſit in libro ſcriptos eſſe iuſtorum, quàm de uiuentium libro non eſſe deletos. Tenet autem in ſe eum confeſsionis modum quem in nobis eſſe oportet fidei: ut in eo tam natura hominis, quàm natura dei

cognita

cognita ſit. In forma enim ſerui ueniens, euacuauit ſe à dei forma. Nam in forma hominis exiſtere, manens in dei forma potuit: aboleri autem dei forma, ut tantum ſerui eſſet forma, non potuit. Ipſe enim eſt & ſe ex forma dei inaniens, & formam hominis aſſumens: quia neq; euacuatio illa ex dei forma naturæ cœleſtis interitus eſt, neq; formæ ſeruilis aſſumptio tanquam geminæ originis cõditionisq; natura eſt: quum id quod aſſumptum eſt, non proprietas interior ſit, ſed exterior acceſſio, quod ipſum conſequentibus docet, dicens: Pauper & dolẽs ſum ego, & ſalus uultus tui deus ſuſcepit me.) Pauper eſt, qui ſecundum Apoſtolum cum eſſet omnium diues, ſeipſum ut nos diteſceremus pauperauit: dolens eſt, qui ſecundum prophetam pro nobis dolet. Sed hunc pauperem ac dolentem ſalus ea quæ uultus dei eſt, ſuſcepit. Forma & uultus & facies & imago non differunt. Idipſum enim in utroque horum ſignificari communis eſt ſenſus. Hinc igitur pauperem in ſalutem uultus dei, qui forma dei eſt, ſuſcepit: id eſt, aſſumptum hominem unigenitus deus, qui imago inuiſibilis dei eſt in æternitatis ſuæ uita, quæ in deo ſalus eſſe intelligitur, collocauit. Omnis enim lingua confitebitur, quia dominus Ieſus in gloria dei patris eſt: id eſt, ſuſceptus homo in naturam diuinitatis acceptus. Eſſe autem in eo finem legis, & ſacrificium laudis euangelica confeſſio eſt: ita ut hoſtiarum ſanguine ex oblatione ceſſante ſacrificium gratiæ laudisq; prælatum ſit. Hoc enim iſto paupere & dolente in ſalutem uultus dei formæ quæ ſuſcepta continuatur. & ſequitur:

Laudabo nomen dei cum cantico, & magnificabo eum in laude. Et placebit deo ſuper uitulum nouellum cornua producentem & ungulas.) Hæc itaque laudatio nominis dei, laudisq; ipſius magnificatio, ſuper uitulum nouellum placebit. Talis enim ante in lege pro peccato offerebatur: cuius ætatem per terrena ungularum & cornuum incrementa ſignificat. Placebit ergo ſuper uitulum peccati honor laudis, ſecundum illud: Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter in quo oſtendam illi ſalutare dei. Iter igitur oſtendendi ſalutaris dei in laudis ſacrificio, & ipſum in conſequentibus pſalmis oſtendit. Nam poſt placituram magnificentiam laudis ſuper uitulum nouellum, ſubiecit: Videant pauperes & lætentur, & quærite deum, & uiuet anima ueſtra. Quoniam exaudiuit pauperem dominus, & uinctos ſuos non deſpexit.) Hoc ſcilicet tempus lætentur uidentes, cuius ſacrificium in laude ſit: quia illic oſtendetur ſalutare dei. Et ideo deus ab his ad uitam animæ quæretur. Carnis enim & corporis timeri iudicem uetuit: quia animam in gehennam mittere ſolus potens ſit deus. Quærendi autem dei ad uitam animæ ea cauſa eſt, quia exaudiuit deus pauperem, eum ſcilicet qui ſe pauperauit, ut nos diteſceremus: quem in ſalutem uultus ſui ſuſcepit, in quo nobis peccata donauit, non ſpernens uinctos ſuos, ſiue qui uincti ſunt Chriſti, ut Paulus in uinculis gloriatur, ſiue quos ſatanas peccatis uinctos ut armatus & præpotens obtinebat, ſecundum illud: Dirupiſti uincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. Lætentur ergo in his quæ uident pauperes: quia ſcriptum eſt, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Et quia his qui pauperes ſpiritu ſunt in cœlorum regno conſtitutis, creatura omnis congemiſcens & dolens in gloria filiorum dei liberanda eſt, uanitati non ſua ſponte ſubiecta: nunc quoq; ob lætantes pauperes uitamq; quærentes, exauditumq; pauperem, uinctosq; non ſpretos ipſa illa ad laudem dei expectans reuelationem gloriæ pauperum, creatura aduocatur.

Pſal.49

Pſal.115

Laudent eũ cœli, & terra, mare, & omnia repẽtia in eo.) Sub horũ elementorum commemoratione creaturarum omnium liberandarum ſenſum mẽtemq; ſignificans: ut dum cœlũ & terra & mare dicit, cognoſcãtur domino Ieſu Chri-

ſto cœleſtia, & terreſtria, & inferna genu flectere. In his enim quæ in mari repunt (quum tamen in aquatilibus natatus magis ſit ex natura quàm reptio) ea quæ in inferis degunt docentur, quum profundum maris ſedem intelligamus inferni. Cauſam autem adhuc cur cœlum & terra & mare deum laudent, oſtendit dicens: Quoniam dominus ſaluificauit Sion, & ædificabuntur ciuitates Iudæ. Et inhabitabunt in ea, & hæreditabunt terram. Et ſemẽ ſeruorũ eius poſſidebit eam, & qui diligunt nomen eius inhabitabunt eam.) Laus uniuerſa ex rerum admirabilitate proficiſcitur. Tunc enim aliquid laude dignum uidetur, cum opus ipſum ita magnificum atq; præclarum eſt, ut & prudentiã ac uirtutem gerentis & geſtorum decus uſumq; contineat. Quod itaq; ſenſum atq; opinionem ingenij communis excellat, id per admirationem ſui meretur laudem. Cœlum ergo quod tanto ornatu diſtinctum impletumq; eſt, tantosq; motus atq; curſus incredibili conſtantia ac uarietate cõſeruat, ut annum inter hyemem caloremq; æſtatis temperatis autumni & ueris temporibus moderetur et finiat: terra autem quæ ſupernis inumbrata naturis, uel complexa in ſeſe, uel ſuſcepta ſinu ſemina & contineat & alat, & fœcundet ſecundum uniuſcuiuſq; generis naturam, uſu ac maturitate conſolidet: mare autem quod uitæ noſtræ modo, nunc hauſto ſpiritu, nunc refuſo animetur & maneat, motuq; in tanta ſui uarietate rationibus ſelunaris incrementi detrimentiq; moderetur, & profunda infinitaq; ſui obice mentem humanæ opinionis excedat, ut neq; quid extra, neque quid intra ſit ſenſu perſequente capiamus: in his tamen tantis tamq; admirabilibus rerum naturarumq; uirtutibus in deo, hoc quod Sion ſalua ſit, ciuitatesq; Iudæ ædificandæ ſint, cœli, terra, maria laudabunt: humana utiq; opera & caduca, & ipſo tempore ac uetuſtate ſoluenda. Quòd ſi exſtructas eas eſſe ut ſint, laude ſit dignũ: nonne magis cõſeruatas eas eſſe ne deſtruerẽtur proficeret ad laudem? Non ergo hæ maximę utique præſtantiſſimęq; rerum omnium uel magis quibus uniuerſæ res contineantur alanturq; naturæ maris, terræ, & cœli ad inanium ac leuium operum laudem aduocantur: id eſt, quia Sion ſaluificata ſit, exſtructæq; Iudææ ciuitates, quas poſt Babyloniorum Antiochiq; uictoriam, bellum quoque Romani regis abſumeret. Dehinc ipſam hanc inopem impiamq; ſententiam, rei quoq; communis ſcientia & ratio condemnat. Nam ob id ædificari ciuitates Iudææ propheticus ſermo declarat: ut in ea quæ ſalua facta ſit Sion inhabitet. Et quid hic ſecundum humanas exſtructiones ciuitatumq; fabricas intelligentiæ loci eſt? cum neq; in ædificandis his laus ulla ſit, quæ ſint poſtea deſtruendæ: neq; ratio & natura patiatur ædificari ob id ciuitates, ut inhabitent ciuitatem. Eſt autem digna plane deo laus cœli & terræ ac maris confeſſione tribuenda, quòd illa filia Sion quæ inuecta in Hieruſalem tanto præeuntium ſequentiumq; comitatu ſalua per deum ſit: in quam angeli concupiſcunt, in quam creatura omnis gemens dolensq; proſpectat, in qua æternitatis noſtræ gloriam laudemq; ſpeculamur, in qua ædificatæ eccleſiarum ciuitates manebunt. Sion enim licet colliculus templo quod in Hieruſalem fuit iunctus ſit, tamen ſecundum interpretationem ex Hebræo in Latinum Græcumq; ſermonem ſpeculatio dicitur. In hoc ergo corpore domini, quod reſurrexit ex mortuis, quod à dextris uirtutis conſedit, quod in gloria dei patris eſt, ſpem noſtram uitamq; ſpeculamur. Et quia reuelationem noſtræ in eo claritatis & ipſa in eandem liberanda creatura omnis expectat, ſalutem huius Sion ſub ſignificatione cœli & terræ & maris laudat: quia omnia in cœlis & in terra pacificata & reconciliata per eam deo ſint, quia in reſurrectionis gloriam, cuius ſpem in ipſo ex mortuis reſurgente ſpeculamur, peccatum,

mors

mors,corruptio à uita & immortalitate deuorata ſint & exhauſta. nam ſi ſuper unius peccatoris pœnitentia magnum in cœlis gaudium eſt angelorum: quanto magis in totius mundi reconciliatione lętitia ſit? Et quia in finem pro his qui immutabuntur eſt pſalmus: Iudææ etiam ciuitates, ut in Sion inhabitent, ædificandæ eſſe laudantur. Et ciuitates ipſas conuentus hominum eſſe quis dubitet? Eccleſias uero ex conuẽtu plebium effici notum eſt. In hac ergo Sion, quæ illam in ſe etiam primitiuorum conſcriptorum in cœlis, complexa ſit ciuitatem, habitatio noſtra perficitur, qui ut ſemen Abrahæ, ita & ſemen Iudæ manemus. Non enim qui in carne Iudęus, ſed qui in ſpiritu. Ob quod in his noſtris conuentibus ciuitates quoq; Iudæ ſumus. Ac ne ſibi Iſrael impius ciuitatum Iudææ gloriam eo quod ſecundum carnem ſeruorum dei ſemen eſt, uendicaret, eorum hęreditatem, eorum habitationem in Sion eſſe demonſtrat, qui nomen domini diligant: ut pietatis magis ſit, non generis electio, quia præſtet omnibus charitas dei, quæ in Chriſto eſt: & Petrum nihil aliud quàm utrum ſe amaret interrogat dominus noſter Ieſus Chriſtus dei filius, qui eſt benedictus in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

In finem pſalmus Dauid in rememoratione, eo quòd ſaluum me fecit dominus. Pſalmus LXIX

DOmine deus in adiutorium meum intende, domine ad adiuuandum me feſtina. Confundantur & reuereãtur qui quærũt animam meam. Auertantur retrorſum & erubeſcant, qui cogitant mihi mala. Auertantur ſtatim erubeſcẽtes, qui dicũt mihi euge euge. Exultent & lætent̃ in te omnes qui quęrunt te: & dicãt, ſemper magnificetur dominus, qui diligunt ſalutare tuum. Ego uero egenus & pauper ſum, deus adiuua me. Adiutor meus & liberator meus eſto domine, ne tardaueris.

ALius hic in rememoratione pſalmus eſt: nam trigeſimoſeptimo eadem inſcriptio eſt. Ex ipſa autem uerbi huius ſignificatione uſuq; communi, quòd in rememoratione præſcribi intelligendum ſit, edocemur. Nam rememorationis precatio ei competit, qui ſe incidere in obliuionem eius à quo uel auxilium uel ueniam expectat, pertimeſcit: & aut ſui ad ſalutẽ cõmemorationem fieri deſiderat, aut eorum ad pœnam, qui ſibi ſemper infeſti ſunt. Et quidem in anteriori ſuperſcriptionis ipſius pſalmo de uenia & ſalute tractatum eſt: qui totus ex perſona dolentis domini pro nobis, portantisq; peccata noſtra conſiſtit, In hoc uero neceſſitas poſcendæ ueniæ non relicta eſt: quia iam ſuperior & contiguus huic pſalmus ſaluificatæ Sion, ædificatarumq; ciuitatum Iudęæ laude cõcluſus eſt. Sed in eo rememoratio in impios ultionis eſt, & retributionis in ſanctos. Et quia nõ illi Dauid, ſed in illum Dauid pſalmus in finem eſt, ſecundum æditam in anterioribus ex nominis proprietate rationem, ex perſona domini tractabitur, ut ipſo pſalmi fine noſcetur: Domine deus in adiutorium meum intende.) Piæ confeſſionis hęc uox eſt, adiutorium à domino & deo ſperare, ſed plus hic q̃ in deprecationibus ſperandi auxilij ſolet eſſe, ſermo ſignificat. Videri enim id poteſt, ut qui in adiutorium poſitus ſit ſuper potentem: nunc in adiutorium in quod poſitus eſt, ut intendatur orare. Et quis hic ſit non ambigitur ex pſalmo, in quo ineſt ſcriptum: Poſui adiutorium meum ſuper potentem, & exaltaui electum de plebe mea, inueni Dauid ſeruum meum. Et ne aliquid in illum Dauid Ieſſę referri poſſet, adiecit: Et ego primogenitum ponam eum, excelſum ſuper reges terræ. At ne quod primogenitus eſt, ad primitias indulti ei à deo regni trahi poſſet: id quod ſoli domino Ieſu Chriſto proprium eſſe oſtendit dicẽs: Et ſedes

eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta manet in æternum, & teſtis in cœlo fidelis. Nunc ergo qui aduerſus potetem poſitus ſit adiutor, & qui intendi in adiutorium ſuum precatur, pœnam in eos qui ſibi aduerſantur expoſtulat dicens: Confundantur & reuereantur qui quærũt animã meam. Auertantur retrorſum & erubeſcant, qui cogitant mihi mala. Auertantur ſtatim erubeſcentes, qui dicunt mihi euge euge.) Ex uerbis loquelæ ſermonis noſtri diuinus ſermo pendendus eſt. Pudor & confuſio ex dedecore eſt, auerſio ex repulſa eſt. Reditus uerò, in noua loca magis quàm in ea unde digreſſio eſt. Qui quęrunt animam ſancti huius, qui in adiutorium ſuum orauit dominum, confundentur: pòſt etiam auertentur, non in alia, ſed in eadem. Et idem eſt dictorum ordo qui & rerum. Confundentur iuſti animam quærendo, quem cum peremerint, ſcient quoniam deus uitæ & reſurrectionis eſt dominus. Ac deinde auertentur, ne occurrant cum ſanctis obuiam Chriſto in nubibus rapti. Poſtremo auerſi non ibunt in aliena loca. Surgẽtes enim impij ex mortuis, rurſum detrudentur in infima terræ unde emerſerãt. Nam, ut Apoſtolus ait, Omnis quidem caro reſurget, ſed non omnis demutabitur. Reſurget autem quia in carne ſiue bona ſiue mala egerint recipere conſtitutum eſt. Ergo & quærẽtes animam iuſti, & euge euge dicentes, & confundentur & reuertentur in reſurrectione, confundentur inquam ad iudicium reuocati. Euge euge autem iuſto dixiſſe cõſtat, qui dixerunt: Saluos fecit alios, ſe ipſe ſaluare non poteſt. Sed poſt hanc malorum pœnam, quia rememorationis erat pſalmus, pro ſanctorũ quoq; fuit ſpebus orandum. Sequitur enim: Exultent & lætentur in te omnes qui quærũt te, & dicant, ſemper magnificetur deus, qui diligunt ſalutare tuum.) Vt confuſio & reuerentia iuſti animam quærentibus, ita exultatio & lætitia quærẽtibus deum: quia ſecundum prophetam reſurgent alij in confuſionem, alij in lætitiã. Et ut retrorſum erubeſcentes auertentur, qui mala cogitant, qui dicũt euge euge, ita qui ſalutare dei diligunt, ad confeſſionem magnificentiæ dei proficiunt: ut ex gratia indultę ſibi à deo exultationis, laudis confeſſio augeatur. Nõ enim aliquo deus qui idem atq; æternus eſt indiget, aut quicquam in rerum naturis & mentium opinionibus eſt quod expectet. Quod enim incremento demutabile eſt, id detrimento ſæpe mutatur. Deus autem qui idem origo & cauſa gignentibus eſt, ad æternæ beatitudinis naturam ſibi ipſe ſufficiẽs: nihil extra uel ultra quod ſibi deſit, aliundéue expetat, dereliquit. Magnificatur autem per beneficiorum ſuorum incrementa nobiſcum, cum magnificentia eius & commodorum noſtrorum ſenſu ac iocunditate & referendæ gratiæ laude cumulatur. Ergo quotieſcunq; magnificatur dominus, toties aut optandi nobis à deo muneris uota ſunt, aut ſumpti perceptiq; confeſſio eſt: magnificẽtiæ eius laude nobiſcum per commodorum noſtrorum incrementa naſcente. Oportuit autem pſalmum qui rememorationis in finem eſt, digno rememorationis fine cõcludi. Sequitur enim: Ego autem egenus & pauper ſum, deus adiuua me. Adiutor meus & liberator meus es tu domine, ne tardaueris.) Neq; regis dignitati, neq; regni, ſummæ paupertatis atq; inopiæ profeſſio congruit, ſed eius uox eſt qui ut nos diteſceremus pauperẽ ſe præſtitit, cui ne ad ſupremam quidem cœnam, niſi quæſita & aliena domus fuerit. Auxilium pro nobis itaq; rogat. In forma enim ſerui obediens uſq; ad mortem factus eſt. Citum quoq; auxilium ut liberetur orat, in quo nullius morationis tarditas ſit: qui et ipſas paſſionis moras non ferens, proditori dixerit: Fac quod facis cito, memorari in ſe ſuſceptæ carnis infirmitatem, ut liberetur paterni numinis uirtute feſtinat.

Pſalmus

PSALMVS CXVIII א Aleph

BEati immaculati in uia qui ambulãt &c. Vſq; ibi: derelinquas uſquequaq;.) Qui ad doctrinam rationalis & perfectæ prudentiæ præparantur, ab ipſis ſtatim literarum elementis docendi ſunt: ut perfectam ueramq; rationem tanq; ab exordio primæ inſtitutionis conſequantur. Sciens iſtud ſanctus Paulus apoſtolus, eam ſolam ueram atq; utilis doctrinæ eſſe prudentiã, quæ ab ætatis initijs atq; ab infantiæ ipſius inchoaretur exordijs: hæc ad Timotheum inter magna atq; præclara fidei ſtudijq; pręconia, in ſecunda epiſtola ſcribit: Tu uero permane in his quę didiciſti & crediſti, & ſciens à quibus didiciſti, & quod ab infantia ſacras literas noſti, quæ te poſſunt inſtruere in ſalutem. Hoc propter præſentem pſalmum ita dictum ſit: in quo cum cognitio ueritatis ad eruditionẽ humanæ ignorantiæ eſſet ædenda, per ipſa literarum atq; elementorum initia, doctrinę ordo eſt diſtributus. Secundum enim Hebræorum literas, ſingulis octonis uerſibus ſingulæ literæ præferuntur. Eſt autem omnis numerus uerſuum in centum ſeptuaginta octo uerſibus. Nam cum ex uiginti duabus literis omnis Hebræus ſermo conueniat, & octonos uerſus literæ ſingulæ explicent: numerus iſte uerſuum octonis partibus multiplicatus expletur. Hanc igitur extitiſſe cauſam exiſtimo, ut per literas totius iſtius pſalmi ordo decurreret, ut ſicut paruuli & imperiti & ad legendum imbuendi, hæc primũ per quæ ſibi uerba contexta ſunt literarum elementa cognoſcerent: ita & humana ignoratio ad mores, ad diſciplinam, ad cognitionem dei per hunc ſingularum literarum octonarium numerum ipſis ueluti infantilis doctrinæ initijs erudiretur. Arduum enim & difficillimum eſt, hominem per ſeipſum per ſeculiq; doctores rationem præceptorum cœleſtium conſequi: nec naturæ noſtrę recipit infirmitas, diuinis inſtitutis niſi per eius gratiam, quæ hæc ipſi dederit, erudiri. Nanq; qui ſimpliciter ea quæ inter manus ſibi inciderint legunt: exiſtimant nihil differentiæ in uerbis, nihil in nominibus, nihil in rebus exiſtere. Sed ſi iſtud cõmunis colloquij ſermo non patitur, ut ſub diuerſis rerum nuncupationibus, niſi diuerſa ſignificata eſſe intelligant: nunquid dei eloquia tam imperita & tam confuſa eſſe credimus, ut aut inopia uerborum, quibus iterantur laborauerint, aut diſtinctionum genera neſcierint? Plures enim cum audiunt legem, iuſtificationem, præcepta, teſtimonia, iudicia, quæ omnia Moſes ſub diuerſa uniuſcuiuſq; generis uirtute diſpoſuit, unum atq; idem eſſe exiſtimant: ignorãtes aliud legem, aliud iuſtificationem, aliud præceptum, aliud teſtimonium, aliud eſſe iudicium: quæ multum à ſe differre & diſcrepare teſtis nobis eſt octauus decimus pſalmus, quo cõtinetur proprietas uniuſcuiuſq; & nuncupationis & generis. Lex enim immaculata, cõuertens animas: teſtimoniũ domini fidele, erudiens paruulos. Iuſtitiæ domini rectæ, lætificantes corda: præceptum domini lucidum, illuminans oculos. Timor domini ſanctus, permanens in ſeculum ſeculi: iudicia domini uera, iuſtificata in ſemetipſa. Sunt ergo diſtantiæ in ſingulis quibusq; rebus: & prudentis atq; intelligentis uiri eſt, in quæ ſcripta ſunt diſcernere. Vbi lex, ubi pręceptum, ubi teſtimonium, ubi iuſtificationes, ubi iudicia conſtituta ſint: ne illa quæ ſermo propheticus mirabili uniuſcuiuſq; proprietate diſtinxit, ea ignorantiæ noſtræ infirmitas indocta imperitiæ opinione confundat. Itaq; per literas ſingulas hæc omnia maximus & ultra cæteros copioſiſſimus pſalmus iſte diſcreuit: ut per hæc uerborum elementa credendi & uiuendi & erudiendi in domini doctrina ratio, diſtincte doceretur. Plures aũt arbitrant̃, ſimplicitatem fidei ad abſolutã æternitatis ſpem poſſe ſufficere: tanq; innocentiæ,

2.Tim. 3

ſecundum iudicium ſeculi, ſtudium doctrinæ cœleſtis non egeat inſtitutis. Et
quia aliter ſe res habet, idcirco nunc uiuendi in deo innocenter, & in innocen-
tia religioſe manendi cognitio multa cum copia prophetici ſermonis expoſi-
ta eſt; quia difficile eſt quenq; per ſemetipſum, id eſt, per ſeculi inſtituta, hanc
innocentiæ religioſæ cognitionem ad uerum uſum uitæ piæ & innocentis adi
piſci. Nouit etiam infirmam per ſe eſſe humanam naturam Apoſtolus, ad hanc
uiuendi ſcientiam capeſſendam. Nam cum de chariſmatũ & munerum dei do
nis doceret: cum primum ſermonem ſapientiæ prætuliſſet, ſtatim ſermonem
ſcientiæ ſubiecit. Hoc enim ſcientiæ, poſt ſapientiæ ſequens à deo donum dei
eſt: quia uſus ſapientiæ in uſu ſcientiæ perfectus eſt. Occurrit autem in præſen-
ti pſalmo etiam ea nobis difficultas, quòd cum duos tantũ pſalmos acceperi-
mus per literas Hebræas conſcriptos, id eſt, centeſimum undecimum atq; duo
decimum: ita ut à prima uſq; uigeſimã ſecundã ſecundũ Hebræos literam uer-
ſuum numerus conueniret, uerſusq; ſinguli à ſingulorum elementorum initijs
inchoarent: in hoc nunc pſalmo octonos uerſus elementa ſingula obtinerent.
Sed cum omnia uiuendi, credendi & placendi deo præcepta contineantur in
Ogdoas pſalmo: in eo numero omnia literarũ initia continent, qui maxime ſecundum
plenam & religioſam eiuſdem numeri uirtutem primus omnium conuenien-
tium in ſe undiq; partiũ æqualitate perfectus eſt. Primũ etenim per duas in ſe
partes ex partibus coæqualis, tum deinde per quatuor æque partes conuenit.
Et uirtutes pſalmorũ, qui in hoc numero uel ſingulari uel multiplicato collo-
cati ſunt: docent numeri huius eſſe ſanctam & religioſam plenitudinẽ. Hic au-
tem numerus, etiam in lege ſanctus eſt. Iuſſum enim eſt ut qui natus eſſet, in o-
ctauo ſignũ circumciſionis acciperet. Hæc etiã in circumciſione domini ratio
ſeruata eſt: & in hoc dierum numero cum ipſe circumciſione non egeret, obla-
tus in templo eſt, ut in corpore eius humanæ carnis recideretur infirmitas. Hic
etiam numerus omnia genera pecudum ut digna ſacrificijs habeantur, enun-
ciat: octauo enim die iubentur offerri. Et in hoc numero diluuij diebus origo
rurſum humanæ generationis eligitur. Conſummatio igitur nunc doctrinæ &
eruditionis noſtræ, ſub perfecti huius numeri abſolutione per ſingula elemen
ta concluditur: ante quẽ neq; mũda deo hoſtia fuit, neq; in generis familia quis
ceſſante circumciſione ſuſceptus eſt, & ex quo rurſum iterandæ generationis
Aleph cœpit exordiũ. Primæ igitur literæ hi uerſus ſunt: Beati immaculati in uia,
qui ambulant in lege domini. Beati qui ſcrutant̃ teſtimonia eius, in toto corde
exquirunt eum.) Dictorũ ordo non negligendus eſt. Qui ſi non diligenter à
nobis cognoſcit̃: neq; diſpoſitæ quidẽ beatitudinis ordinẽ conſequemur. Non
enim primum beati ſcrutantes teſtimonia, ſed primũ beati immaculati in uia.
Prius enim eſt confirmatis moribus, & in innocentiæ ſtudijs ex cõmuni probi
tatis honeſtate cõpoſitis uiã ueritatis ingredi: ſequẽs deinde eſt ſcrutari dei te-
ſtimonia, & expurgato emundatoq; animo ad inueſtigãda adeſſe. Ordinis aũt
Oſee 10 huius & alius propheta non immemor eſt, dicens: Serite in iuſtitia uoſmetip-
ſos, & metite uos in fructu uitæ, & illuminate uos in lumine ſcientiæ. Non illu
minatio primũ, ſed ſatio noſtra pręceptũ eſt: ut cum ante noſmetipſos, id eſt, ui
tæ noſtræ uſum in ſpem fructuũ ſeuerimus, deinde cũ quæ ſata ſunt meſſueri-
mus: tũc nos in lumine ſciẽtię illuminemur. Tenẽdus igit̃ hic ordo eſt ſationis,
meſſis & illuminationis. Plures eñ noſtrũ illuminari ſe priuſq; ſerere ac mete-
re feſtinãt: cũ ſatio atq; meſſis quædã cõſequẽdi luminis præparatio ſit. Prima
igit̃ hęc beatitudo eſt: beatos eſſe qui immaculati in uia ſint. Sed nõ in uia for-
tuita & incerta & erratica: ſed in uia in qua in lege domini ambulatur. Plures
enim

enim utilem & neceſſariam uiam eſſe ſe ingreſſos exiſtimant: ſed immaculati in uia non erunt, quia non in lege domini ambulant. Sed uia hæc non ſolum ineunda eſt, ſed etiã peragenda eſt: Nemo enim dum in uia eſt, id ad quod per uiam tendit obtinuit: Beatus Paulus ait: Non quod iam acceperim aut perfe- Phil. 3
ctus ſim: ſequor autem ſi apprehendam, in quo & apprehenſus ſum à Chriſto. Ergo adhuc ille pergebat: ea quæ retro ſunt obliuiſcens, in his autem quæ in priora ſunt ſe extendens. Itaq; uiam hanc agens beatus eſt: qui cum obliuione præteritorũ in futurorũ ſpem extenditur. Et quæ uia ſit in qua unuſquiſq; ambulans beatus ſit, dominus docet dicens: Ego ſum uia. Quiſquis igitur in præ- Ioan. 14
ceptis eius inſtiterit, hic beatus eſt: dum uitia carnis coercet, dum animi petulantiam edomat, dum auaritiæ famem uincit, dum terrenorũ honorũ gloriam euitat. Quiſquis ergo in his manſerit: hic eſt immaculatus in uia, & in lege domini ambulans. Adiectio autem ea qua dictũ eſt, in lege domini, non eſt ocioſa: Eſt enim & peccati lex de qua ait beatus Apoſtolus: Video aliam legem in Rom. 7
membris meis, contramilitantẽ legi mentis meæ: & captiuũ me ducentem in legẽ peccati. Ergo quia & lex peccati eſſet, idcirco domini lex dicta eſt. Niſi enim eſſet & lex exterior: non cũ adiectione proprietatis, legẽ domini propheticus ſermo dixiſſet. Sequens deinde uerſus eſt primæ literæ: Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum.) In primo uerſu eſt: Qui ambulant in lege domini. in ſecundo: Qui ſcrutantur teſtimonia eius. In quarto, quia tertius ſupplementũ dedit ſecundo, de mandatis ait dicens: Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis.) In quinto de iuſtificatione: Vtinam dirigantur uiæ meæ ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.) In ſexto rurſum de mandatorũ effectibus: Non confundar cum reſpicio in mandata tua. In ſeptimo de iudicijs: Confitebor tibi in directione cordis, in eo quod didici iudicia tua. In octauo de iuſtificatione: Iuſtificationes tuas domine cuſtodiã, non me derelinquas uſq; nimis.) Si ergo aliud lex, aliud præceptum, aliud iudicium, aliud iuſtificatio, aliud teſtimonium: neceſſariũ eſt ab eo qui hæc omnia conſtituit & condidit, intelligentiæ gratiam nos & munus orare. Totũ autem hoc in ſe habet legis nuncupationẽ. Quid ergo eſt lex? Vmbra ſcilicet (ut Apoſtolus ait) futurorum. Quod de cæteris ſcriptum nunquam eſt, ſcilicet ut futurorum umbra ſit, aut iuſtificatio, aut teſtimonia, aut mandata: ſed tantũ legi id proprium eſt (ut Apoſtolus in pluribus docet) non ſecundum literæ intelligentiam legem eſſe tractandam, ſed ſecundum ſpiritalem doctrinam futurorum in ea umbram eſſe noſcendam. Ait enim: Non obturabis os boui trituranti. Et adiecit: Nunquid pecudum deo cura eſt? An non propter nos dicta ſcriptaq; ſunt. Et 1. Cor. 9
rurſum: Legem legentes non audiſtis quòd Abrahã duos filios habuit, unum Gal. 4
ex ancilla, & unum ex libera? Sed qui ex ancilla, ſecundum carnem natus eſt: qui autem ex libera, ſecundum repromiſſionem. Et quia lex futurorũ umbra eſt: adiecit, quæ ſunt. Hæc enim ſunt duo teſtamenta. Ergo quæcũq; doctrinarum ſpiritalium umbra complexa eſt, hæc lex eſſe dicenda eſt: quia lex & ſpiritalis & umbra eſt futurorum. Mandatum autem domini eſt, in quo obſeruatio præceptorum & cuſtodia continetur, ut illud: Non occides, non mœchaberis, & cætera horũ ſimilia. Et quia hæc ſimplicia & ſplendida ſunt, noſq; in uerum lumen per obſeruantiã ſui dirigentia: idcirco ita dictum eſt, Præceptum domini lucidum, illuminans oculos. De lege autẽ non conuenerat iſta dixiſſe quæ Pſal. 18
per umbram futurorum aucta eſt, & animas per futurorum cognitionẽ côuertens: mandatũ autem, per obſeruantiã ſui illuminans. Ergo quia beati ſunt ſcrutantes teſtimonia dei, & aliud legẽ, aliud mandatũ, aliud teſtimonia eſſe, ſicut

cætera diximus:quæ hęc ſint dei teſtimonia noſcendum eſt.Legis enim totius
liber ſub teſtimonijs datus eſt.Cœlum nanq; & terram,Moſes librũ teſtamen-
ti traditurus, in teſtimonium aduocauit. Sunt & plurima in cauſa teſtimonio-
Gen.31 rum conſtituta,cum Iacob ait: Teſtimonium erit uobis collis iſte, & teſtimo-
Iob.4 nium erit lapis iſte.Et in Ieſu ſcriptum eſt: Duodecim lapides tollite, ut ſint hi
Matt.8 in teſtimonium filijs ueſtris. Curato etiam leproſo dominus ait: Offer munus
tuum,in teſtimonium quod conſtituit Moſes illis. Apoſtolus plura ad Timo-
1.Tim.5 theum per epiſtolam loquens denunciat ſub teſtibus dicens:In cōſpectu mul-
torum teſtiũ denuncio tibi,& in conſpectu dei uiuificantis omnia,& Ieſu Chri
ſti & electorũ angelorum,ut hæc cuſtodias.Plura igitur & innumerabilia ſunt
dei teſtimonia,quæ ſi quis ſcrutari per cognitionem legis,prophetarum,apo-
ſtolorum,euangeliorum uellet, in beatitudine permaneret: neq; uelut uacuo
& ſolitario orbe uiuens, ſciret ſe niſi ſub teſte peccare. Plena ſunt enim omnia
diuinis teſtimonijs: & omne hoc uacuum quod putatur, repletum eſt angelis
dei,nihilq; quod non hæc diuinorum miniſteriorũ frequentia incolat. Horum
itaq; cognitionem per doctrinam quis adeptus, ſcit ſe ſub teſtibus uiuere. Et
cum natura humanæ infirmitatis procliuis ad uitia eſt, refugit tamē uel ſub te-
ſte peccare:quod ipſum docet nos cōmunis cōſuetudinis ratio.Quis enim fu-
rari ſub teſte non metuit? Quis ad ſcelus niſi ſecretum elegit? quis ad adulte-
rium non aut ſolitudinem aut noctem optauit? Et ſi quando incaleſcentibus
uitijs iam ad crimen animus promptus eſt, tamen furor inſanientis uoluntatis
occurſu teſtis coercetur:& in ſeſe abruptam humanæ petulantiæ naturā, non-
nunquā interceſſio repentina reuocauit.Si ergo metu interceſſionis iam præ-
ſumptum animo facinus demoratur: quid Chriſtianum hominem agere con-
ueniet,ſcientem ſe tot undiq; ſpiritalium uirtutum teſtimonijs, non dico ope-
rum ſuorum, ſed ipſius tantum uoluntatis obſeſſum? Nonne cum in aliquam
turbidæ affectionis uoluntatem infirmitatis noſtræ aculeis cōmouemur, me-
tuimus adſiſtentes undiq; nobis choros angelorum, & plenum miniſterijs cœ
leſtibus mundum? Si enim angeli paruulorũ patrem noſtrũ quotidie uident,
qui in cœlis eſt:poſſumus teſtimonia eorum metuere, quos & nobiſcum ma-
nere,& deo quotidie ſcimus adſiſtere. Quinetiam ipſum diabolum, illum per
quem ipſa illa uitiorum noſtrorum incentiua præbentur, ſuosq; omnes teſtes
metuere debemus:puncto temporis omnem amplitudinem mundi huius ob-
euntem. Cui dulce eſt peccare nos, ut peccatorum noſtrorum teſtimonio glo-
rietur.Eſt enim eius hæc propria calliditas,inſtigare ad peccandum, & argue-
re peccantes.Dictum eſt enim: An neſcitis quia adeſt diabolus accuſator fra-
trum ueſtrorum? & quia hæ ſunt aduerſariæ nobis uirtutes, in teſtimonio cum
cæteris permanentes, de ſanctis tantum prophetam meminiſſe dignum fuit di
centem: Beati ſcrutantes teſtimonia tua: non aliena ſcilicet,ſed illa quæ dei
ſunt. Non negligens autem teſtimoniorum dei oporteret eſſe ſcrutatio, ob
quod dictum eſt:In toto corde exquirunt eum.Non pro parte ſtudium cœleſti
doctrinæ adhibendum eſt, ſed toto corde dei teſtimonia inquirenda ſunt: ut
quia ſunt & alia quæ dei non ſunt,ea quæ dei diſcimus eſſe,non auocato in alia
negocia corde hęc ſcrutemur.Succedit deinde hic uerſus: Non enim qui ope
rantur iniquitatem, in uijs eius ambulauerūt.) In primo uerſu ſingulariter uia
cōmemoratur,in hoc tertio plures: ex quo intelligendum eſt, per multas uias
ad unā perueniri, in qua quiſq; immaculatus ſi ſit, hic beatus eſt. De plurimis
autem uijs atq; una Hieremias paria teſtatus eſt dicens:State in uijs, & interro
gate uias domini æternales; & quærite quæ ſit uia bona. In plurimis ergo uijs
ſtandum

ſtandum eſt, & plurimæ interrogandæ ſunt: & hæ quidē plures & domini ſunt & æternales, & in his cernendum eſt quæ ſit uia optima. Viæ plures ſunt, & plurima dei mandata, plures prophetæ per quos omnes in unam uiam pergitur: ſed in his operarij iniquitatis non ambulauerunt. Nam ſi in eis manſiſſent, uſque ad optimam illam noui teſtamenti uiam peruenirent. Eſt uia per Moſen, eſt per Ieſum, eſt per Dauid, eſt per Eſaiam, eſt per Hieremiam, eſt per Apoſtolos, per has omnes ad eum neceſſe eſt peruenire, qui dixit: Ego ſum uia, Et, Nemo uenit ad patrem niſi per me. Simile quiddam ſub margaritæ nomine dictum eſſe intelligendum eſt. Multarum enim margaritarum negociatorē oportet eſſe, ut unam margaritam multi precij cōſequatur. De margaritis uero cum ſit ſermo: ſufficit ad honorem earum quod margaritæ ſint nuncupatæ. Vna autem illa margarita quæ reperta eſt, magni eſſe precij dicitur. Ita & cum de uijs plurimis prophetatur, quod & domini & æternales ſunt dictæ: Cum autem in his uijs quęritur quæ ſit utilis uia, ea quæ reperta eſt optima prędicatur. Ergo quamuis uel illæ uiæ æternales ſint, uel margaritæ ipſę ſuo nomine honorabiles ſint: in multis uijs ſtandum eſt, ut bona uia reperiatur, & uendendæ omnes margaritę ſunt, ut ea quæ multi precij eſt reperta ematur. Dehinc cōſequitur hic uerſus: Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri ualde.) Superius commemorauimus aliud ſignificare mandata, aliud legem. Et de lege, quantum arbitror, Apoſtolus nobis teſtis fuit, quia umbra ſit futurorum: in qua ſpecies ueritatis tanquam corpus in umbra deſcribitur. Mandatum uero eſt, quod per obſeruantiam implendum eſt: ut illud, Non mœchaberis, & non occides. Non enim in eo ſpecies futuræ imaginis continetur, ſed præſentem operationis habet effectum. Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri ualde. Nihil igitur diſſoluto animo, nihil incurioſo agendum eſt, ſed ſolicitos atque anxios curam mandatorum dei exequi nos oportet: ut id quod agimus, in profectum fidei noſtræ, in reuerentiam eius cuius negocium agimus, exequamur. Cæterum ſi aliquid remiſſa uoluntate & occupata in res alias cogitatione egerimus: officia quidē corporis in agendo occupabuntur, ſed deuotionis meritū per negligentiam non conſequemur. Vtinam dirigantur uiæ meæ, ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas.) Habemus nunc poſt mandatorū cuſtodiam etiā iuſtificationum obſeruantiā: & mandata iam ſuperius quæ eſſe exiſtimaremus oſtendimus. Iuſtificationes aūt ſunt plures atq; diuerſæ in obſeruandis ſingulis officiorum generibus temperādę: ad quorum cuſtodiam, niſi à deo dirigamur, infirmi per naturā noſtram erimus. Adiuuandi igitur per gratiam eius dirigendiq; ſumus: ut præceptarum ordinem iuſtificationum conſequamur. Eſt nobis iuſtificatio circa ſeruum diſtributa, eſt circa filiūm, eſt circa patrem, eſt circa fratres, eſt circa fideles uiros, eſt circa eccleſiæ principes, eſt circa angelos, eſt circa deum ac dominū noſtrū unigenitum dei uerbum. In ſingulis ergo quibuſq; generibus atq; nominibus iuſtificationis ratio obſeruāda eſt: quia niſi hæc omnia ex comparibus deuotæ uoluntatis officijs retineātur, iuſtificationē dei non tenebimus. Religioſus in patrem ſi oderit filium, modum iuſtificationis amiſit. Religioſus in ſeruum ſi fratrem oderit, prædictæ iuſtificationis ordinem dereliquit. Religioſus in dominum ſi oderit ſacerdotem, quam iuſtificationis obſeruantiam in religione dei expleuit, odia in ipſa miniſteria diuinæ iuſtificationis exercens? Iam uero in ipſam fidei ueritatem, id eſt, dei patris & domini intelligentiam per quā maxime iuſtificatio nobis erit probata: quanta opus eſt nobis dei gratia, ut rectè ſapiamus, ut ex propheticis atq; euangelicis autoritatibus unum idemq; teneamus, ne in uno aut altero opinio noſtra & ſermo diſſideat, ſed

Ioan. 14

Iaco. 2

ſed uniuerſas dei iuſtificationes æqua ac pari operum ac doctrinæ obſeruantia dirigamus. Quod cum conſequemur, tum dicere id quod conſequenti uerſu continetur licebit: Tunc non confundar, cum reſpicio in omnia mandata tua.) Niſi enim attenti in omnibus mandatis eius fuerimus, fuerintq; alia præterita, alia pro uoluntate obſeruata: iuſtificationis ordinem nō tenebimus. Cæterum ſi directis uijs noſtris erit par in omnia æqualisq; cuſtodia: nullo obliuio nis uel negligentiæ pudore confuſi, confidenter omnium mandatorum obſeruatione gaudebimus. Sequitur deinde ſeptimus uerſus: Confitebor tibi in directione cordis, in eo quod didici iudicia iuſtitiæ tuæ. Iuſtificationes tuas domine cuſtodiam.) Abijciēda ergo eſt omnis animæ peruerſitas, & directo atq; in nullam aliam partem deflexo corde eſt confitendum: ne cedat animus in ſeculi curam, ne ex illis doctrinæ dei ſemitis in deuia euagetur. Sed directę huius confeſſionis hæc cauſa eſt, quæ conſequenti uerſu cōtinetur: In eo quod didici iudicia iuſtitiæ tuæ.) Primum igitur orauit, ut ad cuſtodiendas iuſtificationes directæ uiæ ipſius fierent. Secundo in nullo cōfundendum ſe eſſe ſubiecit, cum in omnia dei mandata reſpiceret. Tertio quoq; in directione cordis deo ſe confeſſurum ſpopondit: ob id quia iudicia iuſtitiæ eius didiciſſet. Per doctrinā ſcilicet directi cordis, cognitæq; iuſtitiæ laudem deo reddens. Sed iuſtitiæ cognitæ hic fructus eſt, ut iuſtificationes dei retineātur: & idcirco ſubiecit: Iuſtificationes tuas domine cuſtodiā.) Quis enim didiciſſe iudicia dei fructus eſt, niſi cognitionem noſtrā iuſtificationū obſeruantia conſequatˀ? Sed meminiſſe debemus, licet cognitio præſtanda à deo ſit, tamen eſſe ſemper orandū, ut his quæ in cuſtodiendis iuſtificationibus ſuis cuſtodire uolumus faueat: ſcientes quidē frequenter nos ab eo ob tētationes derelinqui, ut per eas fides noſtra probabilis ſiat. Veruntamē ſecundum prophetā ne nos penitus derelinquat deprecandus eſt, ait enim: Non me derelinquas uſq; nimis.) Quod & in dominicæ orationis ordine cōtinetur cum dicitur: Non derelinquas nos in tentationem quam ferre non poſſumus. Scit Apoſtolus derelinqui nos ad tētandum, ſed nouit & menſuram infirmitatis noſtræ deum noſſe, dicens: Fidelis eſt deus, qui non permittat nos tentari ſupra q̃ poſſumus. Iob deus tentari permittens, à iure diaboli poteſtatem animæ eius excepit: & ſecundū modum infirmitatis humanæ tentandi ius dereliquit. Infirmitatis ſuæ igitur propheta conſcius orat, ne ualde derelinquatˀ, ut imbecillitatē eius tanquam Petri demergētis fluctibus dominus aſſumat: ut quanq; ad tentandum relictus ſit, non tamen uſq; ualde, ſcilicet ne uſq; animæ & fidei periculum derelinquatur.

ב Beth.

IN quo corrigit iunior uiam ſuamˀ &c. Vſq; ibi, non obliuiſcar ſermones tuos.) In ſecunda conſequentium octo uerſuum litera ipſe ſibi propheta his quibus reſpōſurus ſit propoſuit dicens: In quo corrigit adoleſcens uiam ſuamˀ) Hæc ex proponentis perſona dicta ſunt. Dehinc nunc tanquam reſpondentis confeſſio ſubditur, In cuſtodiendo ſermones tuos.) Contuendum aūt eſt, ſecundum eum quem in exordio habuimus ſermonem, uera atque perfecta timoris dei inſtituta ſub his elemētis literarū contineri: in quibus quaſi ad uſum cōfeſſionis dei per ipſa infantiæ rudimenta formamur. Ergo intelligendus eſt propheta non ocioſe locutus eſſe: In quo corrigit adoleſcens uiam ſuamˀ Omni quidem ætati optabile eſt, ex his corporis ſui uicijs ad innocentiæ ſtudium transferri: quia & ſera licet emēdatio utilis ſit obliuione uitiorum. Sed placiturum deo uirum propheta con-

ta conformans, non expectat poſt longam ac diuturnam criminum conſuetu-
dinem doctrina dei & præceptis timoris inſtitui: ſed rudes à peccatis annos, &
ætatem adhuc criminum neſciam, uult non modo ſtudijs aliquando innocen-
tiæ, ſed etiam ipſa adoleſcentiæ conſuetudine imbui. Difficile eſt ab uſitatis de-
ſinere, difficile eſt à familiaribus abſtrahi. Magnum in ſe conſuetudo habet uin-
culum: & idcirco optimus ille fuerit cultor, quem nõ modo delictorũ remiſſio
ſine crimine conſtituerit, ſed ipſa illa præſtiterit uiciorum ignorantia innocen-
tem. Nouit Hieremias propheta ætatis huius beatitudinem, dicens: Bonum, in *Thren. 3*
quit, eſt iuueni uiro cum fert iugum graue in iuuẽtute ſua: ſedebit ſingulariter
& tacebit. Non expectat frigeſcentes ſenectutis annos, nec emortuã iam per
ætatem uitiorum conſuetudinem. Vult longi prælij militem: uult eum Chriſti
ſeruum, quem ne ipſa quidem præteritorum criminũ recordatio polluat. Nam
in his qui iam prouectioris ætatis crediderunt, ineſt quidem per donum gra-
tiæ præteritorum indulgentia: ſed non abeſt per conſcientiæ naturam geſtorũ
recordatio. Bonum, inquit, iuueni ferrre iugum graue. Onus iſtud maturi ad o-
bediendum anni ægre ferunt. Cæterum ætas tenera grauis oneris moleſtiam
per uirtutis incrementa non ſentit. Sed ſuſcepto in iuuẽtute onere quid faciet?
Sedebit, inquit, ſingulariter, & tacebit. Rarus ipſe eſt cum q●o perfectio timo-
ris dei per annorum augmẽta concreſcat: & idcirco ſingularis ſedebit, laſciuos
adoleſcentiæ cœtus derelinquens, & ab ipſo ſenum nuper credentium conſeſ-
ſu remotus: quia cõperit ſe non dicere, Delicta iuuentutis meæ domine ne me-
mineris. Silebit etiam, congruam fidei & iuuentuti exiſtimans taciturnitatem:
non tumultibus negociorum ſecularium admixtus, ſed per modeſtiam tacens;
ſola diuina ſacramẽtorũ cognitione occupatus, & ſermones dei tacita rerũ atq;
operum obſeruatione cuſtodiens. Redit deinde ad perſonam ſuam propheta,
ut id quod ſuperius dixerat ſignificaſſe de ſe noſceretur, dicens: In toto cor-
de meo exquiſiui te, ne repellas me à mandatis tuis.) Competere bonitati dei
non uidetur, ut à mandatis ſuis quempiam repellat: ſed ſermonum adiectio &
uirtus uerborum quæ ex perfectæ cœleſtisq; doctrinæ ratione diſpoſita eſt, ni-
hil dubium, nihil contrarium in ſe habet. Qui ergo ſecundum prophetam ma-
uult peccatorum pœnitentiam quàm mortem: nunquid exiſtimãdus eſt à man
datis ſuis quenquàm repellere? Abſit iſtud exiſtimare. Sed neq; hoc nunc pro-
pheta ſentit, maxime qui in toto corde deum perquiſierit. Sed abſolutio diffi-
cultatum in his ipſis requirenda eſt, è quibus uidetur exiſtere. Propheta enim
quid ſenſerit in promptu eſt noſcere. Legimus ſcriptum in Hieremia: Maledi- *Hier. 48*
ctus qui facit opera domini negligenter. Legimus & in euangelijs ſcriptũ: O- *Matt. 25*
mni enim habenti dabitur, & abundabit: & qui non habet, etiam quod
habet auferetur ab eo. Ergo habens abundabit, non habens uero ipſo illo
quod habet indigebit. Propheta non eſt obnoxius maledictionis conditio-
ni, quia non negligenter opera dei egit: cum toto corde perquirens Dauid
confidenter ait, ne à mandatis dei repellatur, quia eum toto corde perquirat. Se
cundum euangelia enim habenti dabitur, & ei qui nõ habet etiam quod habet
auferetur. Deus ergo non aufert niſi non habenti, ſecundum quod neq; repel-
lit niſi negligentem. Adeo autem bonitate plenus eſt, ut habẽtem abundantia
muneretur: adeo uero non uult quenquam non habere, ut non habenti ipſum
quod habet adimat. Neminem igitur niſi obnitentem repellit, neminem niſi ne
gligentẽ reijcit. Hanc enim propheta prætulit cauſam, cur ſe non repelli à man
datis dei precaretur, quia non ex parte, neq; per deſidiam deum, ſed toto corde
quæſiſſet: per quod intelligimus eum à mandatis repelli, qui per multam incu-

riam fuerit indignus admitti, & extra inhibentis inuidiam eſt, quod de culpa proficiſcitur non merentis. Tertius iſte ſecundæ literæ uerſus eſt: In corde meo abſcondi eloquia tua, ut non peccem tibi.) Meminimus ſimile huic dicto
Tob.13 legi ſolere ubi dicitur: Myſterium regis bonum eſt abſcondere. Meminimus enim Paulū ad Corinthios adhuc in fide paruulos quędam dei eloquia occulu
1.Cor.3 iſſe, cum dicit: Lacte uos potaui nō cibo, nondum enim poteratis, ſed neq; adhuc poteſtis. Legimus & in euangelio in agro uberi atq; fœcundo repertū theſaurum, eundemq; empto agro occultari. Nouimus neq; margaritas ante porcos proijciendas eſſe, neq; ſanctum canibus dare oportere. Ergo intelligimus quædam nos cordis noſtri ſecreto continere, quæ diuulgata inexpiabilis peccati culpam comparabunt. Ita enim dixit: In corde meo abſcondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Quia cum cætera peccata ſecundum differentias rerum aut in nos ipſos aut in alios exercentur: tamen tum fierent in deum propria, cum quæ occultorum cordium eſſent condenda ſecreto, hæc in profanæ cognitionis ſcientiam proderentur. Contuendus autem eſt in quarto hoc qui conſequitur uerſu ordo doctrinæ. Primus uerſus de cuſtodiendis ab adoleſcente mandatis dei conſtitit. Sequens quia in toto corde deum exquiſierit, ne à mandatis dei pelleretur: dehinc quod ſacramenta abſconſa ſapientiæ & occulta dei myſteria mentis ſuæ ſecreto cōtinuerit. Quarto nunc id deprecatur ut iuſtificationes ſuas eidem oſtendat: & deprecatur confeſſionis honore prælato, dicens: Benedictus es domine, doce me iuſtificationes tuas.) De iuſtificationib. nonnulla anteriori ſermone cōplexi ſumus, & ſuperfluū eſt eadem frequenter iterare. Maximus igitur & præcipuus labor eſt, hanc iuſtificationum dei ſcientiam cōſequi, & humanæ naturæ infirmitas difficulter tot tantarumq; rerū cognitionem conſequitur: atq; ob id ut doceatur orat, quia diuinæ bonitatis munus eſt, animi humani imperitiam ad congruā atq; unicuiq; tenenti competentē officiorū obſeruantiā tēperare. Succedit deinde etiā de iudicijs dei ſermo quo dicit: In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.) Quanta rerum & nuncupatuū differentia eſt? Primum à iuuentute mandata domini cuſtodiuntur, dehinc deus toto corde exquiritur, tum dei eloquia occuluntur, & iuſtificationes diſci deſiderantur, nunc iudicia prædicantur. Sed propheta fortè exiſtimabitur à ſe excidiſſe: & uel ſuorum, uel alienorum dictorū immemor fuiſſe. In hoc enim pſalmorum
Rom.11 libro legimus: Iudicia tua abyſſus multa. Paulus apoſtolus ait: Inſcrutabilia iudi
Sap.17 cia dei. & rurſum propheta: Magna enim ſunt iudicia tua, & inenarrabilia: & quomodo audebat propheta dicere, in labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui? Sed nihil neq; contra ſe, neq; contra alium eiuſdem ſpiritus prophetā nunc locutus eſt. Non enim ait: In labijs meis pronunciaui omnia iudicia tua, ſed ait: omnia iudicia oris tui: ſciens nonnullam differentiam eſſe iudiciorū dei, & iudiciorum oris dei. Nunquid cum ait: Iudicia tua abyſſus multa, dixit iudicia oris tui ſicut abyſſus multa? Nunc autem ait: Iudicia oris tui annunciaui. Ea ergo quæ cognita eſſe per prophetas, uel ex dei uerbis iudicia eſſe potuerunt: ea propheta non tacuit. Quæ idcirco prædicata ſunt, ut doceātur. Poſt iudiciorum autem dei oris publicam & conſtantē prædicationem, id conſequitur: In uia teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitijs.) Non timet propheta uitæ ſuæ teſtes, ſed in his delectatur: & ei conſcientia ſpectantiū ſe & contuentium iucunda eſt. Trepidat enim ad omnem interceſſionem, pollutæ conſcientiæ metus: cæterum ubi conſtans innocentis uitæ eſt fiducia, plurium teſtium interuentio grata eſt. Sed non de communis conſuetudine gaudij iucundus propheta eſt; delectatur enim ſicut in diuitijs omnibus. Sunt opes in

auro

auro,ſunt in argento,ſunt in pecunijs,ſunt in ueſtibus, ſunt in domibus,ſunt in
agris eorumq; aut uitibus,aut oleis,aut frugibus. Sed domini propheta doctri-
narum fruge perfectus eſt, & legis ac prophetalium inſtitutionum facultatib.
diues: & anterior licet tempore, non tamen euangelicorum & apoſtolicorum
præceptorum ignarus eſt. Nouit enim & has diuitias Paulus ad Corinthios lo- 1.Cor.1
quens: Gratias ago deo meo ſemper pro uobis, per gratiam dei quæ data eſt nõ
bis in Chriſto Ieſu: quoniam in omnibus diuites facti eſtis in ipſo in omni uer-
bo & in omni ſcientia. In his ergo diues eſt, & in his delectatur propheta. Cætẽ
rum non eſt æſtimandus ſecularium opum comparatione delectatus eſſe: qui
niſi cum contemptu atq; inopia ſeculi, diues in domino eſſe non potuit. Dele-
ctatus autem in uijs teſtimoniorum dei opus delectationis ſuæ agere debet, &
non ambiguum eſt quin agat. Ait enim ſeptimo uerſu: In mandatis tuis ex-
ercebor, & conſiderabo uias tuas.) Exercitatione igitur & aſſiduitate opus eſt,
ut uſus rerum neceſſariarum retineatur, quia periculoſa eſt humanarũ mentiũ
& moleſta deſidia: ac ne ocij conſuetudo ſubrepat, aſſiduitas exercitationis ad-
hibenda eſt. Sed retentus etiam hic ordo rationis eſt. Nam prius exercendum
eſt in mandatis dei, tum deinde uiæ eius conſiderandæ: Quia niſi fidelium ope-
rum uſus præceſſerit, doctrinæ cognitio non apprehendetur. Agendum à no-
bis antea fideliter eſt, ut ſcientiam conſequamur. Vias ergo, ſecundum ſuperio
rem expoſitionem, legem, prophetas, & omnia euangelia & apoſtolos eſſe exi
ſtimamus: quos in mandatis dei ſe exercens propheta, conſiderauit ut nouerit.
Concluſit autem octauum numerum hoc uerſu: In iuſtificationibus tuis me-
ditabor, non obliuiſcar ſermones tuos.) A doctrinæ perfectæ ordine prophe-
ta non excidit. In iuſtificationibus dei, quas doceri ſe orauit exercetur, ſic ut me
ditetur in mandatis. Mandatorum enim ea eſt ratio, quo nos ad obſeruantiam
atq; opus innocentiæ inſtituant: ut illud eſt, Non occides, non mœchaberis, &
cętera his ſimilia. Hæc ergo exercentur: quia in his operationis eſt uſus, per prę
ſentium ſe exercitationem ad futura confirmans. Iuſtificationes autẽ ſunt, qui-
bus Hebræus puer ſex annis ſeruus, liber deinceps anno ſeptimo fiet: & poſt
ſex annorum fructus, ager ocioſus relinquendus eſt: & cætera in iuſtificationũ
obſeruantiam conſtituta, quæ ingentem in ſe habẽt futuræ ſpei meditationem
per negocij præſentis effectũ. Atq; ideo in his meditatur, ut in mandatis exerce
atur: quia exercitatio ad uſum pertinet conſuetudinis inſtitutæ. Meditatio au-
tem ſe in id quod nondum obtinuit extendit: ut per meditationem id quod ex-
petit conſequatur, ne ſermonum & promiſſionum ſubrepat obliuio.

ג Gimel.

RETribue ſeruo tuo &c. uſq; ibi: & conſilia mea iuſtificationes tuæ.)
Quibus non eſt conſtans emundati cordis cõſcientia, precari iſta
prophetæ uoce non poſſunt: retribue ſeruo tuo. Si enim digna ſe-
cundum opera noſtra retributio aderit, peccatorum ac delictorũ
noſtrorum pœnas merebimur. Satis eſt autem ſi cui uel hæc fidu-
cia ſaltem gratulandi ad deum fuerit, Non ſecundum peccata noſtra fecit no-
bis, neq; ſecundum iniuſticias noſtras reddidit nobis. Quia ſecundum altitudi- Pſal.102
nem cœli à terra longauit iniquitates noſtras à nobis: quia ipſe cognouit figu-
rationem noſtram. Magnum eſt, tantam in ſe dei miſericordiam recognoſcere,
& ſcire conſuetudinem criminum procul à ſe abeſſe, & dignum dei miſericor-
dia ſe eſſe cœpiſſe. Propheta autem hic, in cuius ſcilicet corpore habitatio dei
digna eſt, qui ſancto ſpiritu plenus, non communia, nec terrena cogitat & effa-

tur:Libertatis eius eſt ut oret,Retribue ſeruo tuo.Sed forte inſolentis iſtud au-
daciæ eſt,ſine aliqua confeſsionis modeſtia meritum retributionis optaſſe: nec
ſe in corpore ſitum,id eſt, in uili atq; humili ſorte eſſe meminiſſe.Excluſit autē
propheta omnem de ſe uanitatis ac iactantiæ opinionem. Nam cum dixiſſet:
Retribue,ex fiducia innocentiæ:ſeruo tuo,ex ſeruitutis officio, & ex conditio-
nis ſuæ confeſsione ſubiecit.Conſtanter igitur hæc poſtulat, qui dei ſe ſeruum,
non peccati eſſe meminiſſet:quia omnis qui peccat,ſeruus eſt peccati: Vi-
uam,inquit,& obſeruabo ſermones tuos.) Viuam atq; obſeruabo non præſen
tis temporis res eſt:ſed ſignificatio ſermonis huius in futurum ſe tempus exten
dit.Scit enim propheta quando beata illa & uera uiuentium uita ſit.Nunc uero
& in puluere mortis manemus, & in mortis corpore ſumus, à quo ſe liberari
Apoſtolus orat,dicens: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis
Rom.7 huius?Habemus autem etiam nunc admixtam nobis materiam quæ mortis le-
gi & peccati obnoxia eſt, & in huius caducæ carnis infirmæq; domicilio corru-
ptionis labem ex eius conſortio mutuamur:ac niſi glorificato in naturam ſpiri-
tus corpore,uitæ ueræ in nobis nō poteſt eſſe natura.Audiamus eum qui ſe me
Col.3 minit in corpore mortis habitare dicentem: Quia uita noſtra abſconſa eſt cum
Chriſto in deo.Cum autem Chriſtus apparuerit uita noſtra,tunc & nos appare
bimus cum ipſo in gloria.Hāc ergo retributionem ſibi propheta orat, ut uiuat:
futuræ huius uitæ tempus in loco altero docens,quo ait: Placebo deo in regio-
ne uiuentium.Scit hanc mundi iſtius ſedem regionem non eſſe uiuentium, ſcit
nos adhuc ſecundum præfigurationem legis emundandos eſſe: nunc enim ad-
miſcemur morticinæ, & in lege quiſquis mortuum contrectat immundus eſt.
Sed abſit iſtud ut quicquam horum in lege corporaliter intelligatur, tanquàm
per contrectationem mortui quiſquam fiat immundus. Ioſeph oſſa egrediens
Aegyptum Moyſes ipſe lator legis euexit. Heliſeus mortuo ut eum uiuificaret
incubuit. Dominus ipſe mortuos manu apprehenſos in uitam retraxit.Contre
ctatio mortui ſi immundum effectura fuiſſet: nequaquam à tantis uiris, neq; à
Matt.5 domino uiolata lex eſſet ipſo dicente: Non ueni legem ſoluere, ſed adimplere.
Sed quia lex umbra eſt futurorum bonorum, idcirco per hanc præformatam ſi
gnificantiam docuit, nos in hoc terreni & morticini corporis habitaculo mun-
dos eſſe non poſſe: niſi per ablutionem cœleſtis miſericordiæ emundationem
conſequamur, poſt demutationem reſurrectionis terreni corporis noſtri effe-
cta glorioſiore natura.Et forte ſi quis exiſtimet ſibi in ſacramento baptiſmi per
fectam illam innocentiam,& cœleſtis uitæ dignam redditam puritatem, Ioan-
Matt.3 nem baptiſtam dixiſſe recolat: Ego quidem baptizo uos in aqua pœnitentiæ,
qui autem poſt me uenit,fortior me eſt, ipſe uos baptizabit in ſpiritu ſancto &
igni.Ipſum autem dominum baptizatum à Ioanne cum adhuc eſſet in corpore
meminerit locutum:Adhuc habeo alio baptiſmo baptizari. Eſt ergo quantum
Luc.12 licet exiſtimare perfectæ illius emundatio puritatis etiam poſt baptiſmi aquas
repoſita:quæ nos ſancti ſpiritus ſanctificet aduentu,iudicij igne nos decoquat,
quæ per mortis iniuriam à labe morticinæ & ſocietate purgabit, quæ martyrij
paſsione deuoto ac fideli ſanguine abluet.Et idcirco ſanctus propheta uicturū
ſe dicit eſſe cum uiuat:per hanc ſcilicet umbram uitæ ad ueram illam regionem
uiuentium transferendum.Secundum quod exemplum, ut dixit,uitam: ita &
cuſtodiam ſermones tuos. Cuſtodiuntur interim ſecundum apoſtolum Paulū
pro parte & per ſpeculum.Sunt enim multa ſeculi ſcandala,quæ prohibēt per-
fectam in nobis mandatorum eſſe cuſtodiam. Taceo de naturis corporum:
quæ nos interim aut per infirmitatem, aut per incentiua uitiorum imperfectos
eſſe

eſſe compellunt. At uero morte uicta, & aculeo eius obtuſo, cum facie ad faci em audiemus atque cernemus: tunc uere & uiuemus, & mandata dei ſequemur. Ordo intelligentiæ qui primo uerſu continetur, hic idem in conſequenti bus eſt. Ait enim: Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua.) Scit mortalibus oculis atque corporeis nubem obſcuritatis obſiſtere: ſcit ea quæ corporaliter in lege præcepta ſunt umbram eſſe & ſpeculum futurorũ. Legem quidem legit: ſed optat legis mirabilia contueri. Meminit ſancta eſſe ſabbata: ſed in æternorum ſabbatorum requie eſſe deſiderat. Vtitur quidem azymis panibus: ſed fermentum eijcere naturæ ueteris feſtinat. Immolat paſchæ ouem: ſed aſſiſtere ei qui per Ioannem reuelatur agno, concupiſcit. Septimi anni legi ſatisfacit: ſed ipſe exactis ſeptem milibus, ſeculi eſſe liber expoſtulat. Iubilei quinquageſimi anni legem explet: ſed penteco ſtadis remiſsionem ac renouationem obtinere feſtinat. Scit ex præcepto dei ſecundum cœleſte exemplar & altarium à Moſe inſtitutum, & Aaron ſacerdotali habitu ornatuꝗ ueſtitum: ſed principis ſacerdotum in cuius exemplum hæc fuerant, intereſſe miniſterijs properat. Induci quoque in terram ſanctam & terram fluentem lac & mel, tanquàm totius huius orbis peregrinus orat. Vniuerſa quidem iſta Iudæi corporaliter gerunt, ſed hoc Paulus aliter intelligit, dicens: Scimus enim quia lex ſpiritalis eſt. Hæc igitur legis mirabilia quæ uelatis oculis adumbrantur, propheta orat ut cernat: ſcilicet ut caduco atque infirmo corpore abſolutus, hæc quæ per corporalem obſeruantiam legis magna & mirabilia in cœlis præfigurantur aſpiciat. Non demutatur affectus orantis. Poſt hæc enim ait:

Allegoriæ ueteris legis

Rom. 7

Accola ſum in terra, ne abſcondas à me mandata tua.) Accola non iuris ſui terram incolit: ſed aduena, & peregrinus fructũ extemporariæ operationis expectat. Nouit incolatus huius Apoſtolus ordinem, dicens: Peregrinandum à corpore, & cum Chriſto manendum eſſe. Propheta itaque quaſdam imagines cœleſtium cõuerſationum decernens, licet corpus incolat, tamen rem non ſuam incolit. Oculis mentis in cœlum erectis ſcit in cœlo theſauros collocandos: quia ubi theſaurus ſit, illic & cor futurum ſit. Non erat ille ſenſu ſuæ terræ accola, qui in euangelica comparatione horrea extruit capacia ingentium fructuum, & animam ſuam per præſentium copiam ad delitias adhortatur ſtultus, anima ipſa eadem nocte priuandus. Ergo accolam ſe propheta confitens, orat ne mandata dei à ſe oculantur. Nemo enim niſi peregrinus corporis ſui cognitione mandatorum dei eſt dignus. Quod mandatum cum lucidum ſit illuminans oculos, abſurde nunc uidebitur dixiſſe, ne ſibi mandata dei occulantur: quæ hoc naturæ in ſe habent, ut & lucida ſint & illuminent. Sed negligentia aurium affert ſenſuum difficultatem. Illic enim mandatum lucidum & illuminans eſt, hic mandata abſconſa ſunt. Lucidum mandatum eſt, per quod ad cõtuendum lumen mandatorum illuminamur. Per mandatum quod in lege primum eſt, quo deum ex tota anima, ex tota uirtute amare præcipimur, digni illuminatione cognitionis efficimur. Et ſicut de gloria in gloriam tranſibimus, & in lumine uidebimus lumen: ſic per ſpeculum faciem ipſam quandoque cernemus. Per hoc enim nunc corporalis uitæ mandatum, ſacramẽto baptiſmi & præcepto dei illuminamur: & lumine utimur, & in gloria manemus. Per hoc rurſum ex mandato mandata cernemus, per hoc ex lumine lumen uidebimus: per hoc ex gloria in gloriam transferemur. Scit autem in cœlis propheta plura dei eſſe mandata, ſcit per diuerſitatem miniſteriorum diuerſas eſſe præceptorum obſeruantias: angelorum, archangelorum, thronorum, dominationum, poteſtatũ, & principatuum. Quos utiꝗ neceſſe eſt, ut nominibus ita &

1. Cor. 5

officijs eſſe diuerſos, perpetuam tamen mandatorũ cuſtodiam pro naturæ ſuæ firmitate retinentes. Atque ob id reuelari ſibi cœleſtium mandarorũ ſacramenta orat: quia ſciat ſe in terræ huius corpore eſſe peregrinum. Quartus hic tertiæ literæ uerſus eſt: Concupiuit anima mea, ut deſiderem iudicia tua in omni tempore.) Non eſt prophetæ huius communis cum cæteris uel ſeculi ſermo: altius ſub ſignificatione familiarium uerborum intelligentiæ ſuæ extulit ſenſum, dicens: Concupiuit anima mea, ut deſiderem iudicia tua in omni tempore. Multis enim uidetur rectius dictũ fuiſſe: Deſiderat anima mea iudicia tua in omni tempore. Et forte quidam exiſtimant idipſum ſub his dictis contineri. Sed meminit propheta, arduum eſſe & naturæ humanæ periculoſiſsimum, dei deſiderare iudicia. Quum enim nemo uiuens in conſpectu ipſius mundus ſit, quomodo deſiderabile eius poteſt eſſe iudicium? An quum ex omni ocioſo uerbo rationem ſumus præſtituri, diem iudicij concupiſcimus, in quo nobis eſt ille indefeſſus ignis obeundus, in quo ſubeunda ſunt grauia illa expiandæ à peccatis animæ ſupplicia? Beatæ Mariæ animam gladius pertranſiuit, ut reuelentur multorum cordium cogitationes. Si in iudicij ſeueritatem capax illa dei uirgo uentura eſt, deſiderare quis audebit à deo iudicari? Iob omnium humanarum calamitatum militia & uictoria perfunctus, qui quum tentaretur, ait: Dominus dedit, dominus abſtulit, ſit nomen domini benedictum in ſecula. Cinerem ſe eſſe confeſſus, audita de nube dei uoce non loquendum ſibi ultra decreuit. Et quis erit auſus dei deſiderare iudicia, cuius uocem de cœlis nec tantus propheta ſuſtinuit, neque Apoſtoli in monte cum domino ferre potuerunt? Tenuit itaque propheta & humanæ naturæ & conſcientiæ modum, dicens: concupiuit anima mea, ut deſiderem iudicia tua in omni tempore. Non enim iudicium deſiderat, ſed ut deſideret concupiſcit: deſiderij eum cupiditas, non iudicij continebat. Concupiſcit enim deſiderare, ſcilicet ut in tanta innocentia maneat, ut tuto iam & ſine metuendi iudicij terrore deſideret rem ipſam: nondum per conſcientiam humanæ conditionis deſiderans, ſed eius deſiderium ex conſcientia perfectæ ſi proueniat innocentiæ concupiſcens. Scit uero continentem & indefeſſam deſiderij huius concupiſcentiam eſſe oportere, atque adeò adiecit, in omni tempore: nullum ſcilicet docens ocium nobis eſſe debere, quin ſemper deſiderij huius cupiditate teneamur. Dehinc ſequitur: Increpaſti ſuperbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis.) O infelix ſuperbia. Dedignatur ſub præceptis cœleſtibus uiuere, quæ mandata diuina animi infidelis tumore faſtidit. Plurima ſunt humanorum uitiorum crimina, & diuerſæ atque innumerabiles peccatorum operationes: ſed nulla magis

Superbia prouocandi in nos iram dei, quàm ſuperbiæ cauſa eſt. Increpaſti enim non auaros, non laſciuos, quibus utique increpatio debita eſt, ſed ſuperbos: Quia plures ſuperbia qua humana contemnunt, etiam deo obſequi ſpernunt. Sed ſint licet præclara cætera fidei opera, & in omnium diuinorum præceptorum cuſtodia deuotio immoretur: tamen ſubrepente ſuperbia, eorum memoria quæ rectè operamur abolebitur: quando Euangelicus ille phariſæus labore ſe in uitæ uiam ſtatuit, ne alienæ rei rapax eſſet, ne in quenquam iniurioſus exiſteret, ne adulterijs diſſolueretur, laborauit bis in ſabbato ieiunans: & infelix hoc uitioſum corpus per abſtinentiam cibi ingentis patientię uirtute confecit, quando deinde labore auaritiæ uincẽdæ, decimas ſubſtantiæ ſuæ in uſum egentium intulit. Quid his præclarius? quid horum operum executione difficilius?

Lucæ 18 Sed incidit in ſuperbiæ laqueũ, dicens: Quia non ſum ſicut peccator iſte & publicanus. Ex ingentibus operibus cecidit in crimen, & inſolens per hanc uirtu

tum

tum ſuarum gloriam factus, iuſtificato magis publicano receſſit. Sed quid de phariſæo dicimus? Apoſtolus non ab hominibus, neq; per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum, aduerſum quem diabolus omni uirtutis ſuæ arte luctatus eſt, angelum Satanæ qui ſe colaphizet accepit: ut per paſſionum omnium indefeſſas moleſtias, nulla ſuperbiendi occaſio per ocium temporis poſſet obrepere. Ipſe quoq; eligendi & conſtituendi ſacerdotis quandam legem ferẽs, cum iam eum in his quibus epiſcopum dignum eſt uirtutibus collocaſſet: neophytum eligi uetuit, ne ſuperbiret, dicens: Non neophytum, ne inflatus incidat in iudicium diaboli. Id eſt, ne per recẽs adeptam regenerationis gratiam inſoleſcat: uult illum multo paſſionum bello ante tentari, uult multis humilitatis & fidei ſtipendijs prouehi. Cor enim humiliatum deus non ſpernit, & ſacrificium optimum cor contribulatum. Quia qui ſe humiliat exaltabitur, & qui ſe exaltat humiliabitur. Et idcirco maledicti qui declinant à mandatis tuis, quia increpantur ſuperbi: quia ſuperbia animi inſolentis & humana deſpicimus, & diuina negligimus. Sed uirtus uerbi hic collocati non negligenter eſt audienda. Promptum enim fuerat dicere, maledicti qui nõ obtemperant mandatis tuis. De uno & de plurimis mandatis in ſuperiore uerſu competentia diximus. Maledicti autem ſunt, qui per hanc prophetiæ doctrinam eruditi à mandatis dei declinant: id eſt, per uiciorum præſentium deſideria ab ſpe æternorum mandatorum decidunt. Qui enim declinat, & id in quo eſt deuitat: ex alia parte in aliam deducitur, & deflexu quodam de itinere decedit. Vel leuiter ergo declinantem à mandatis dei maledictionis ſententia comprehendit: ut intelligeremus quanti periculi res eſſet, ea omnia ignorare nos, à quibus declinare maledictum eſt. Aufer à me opprobrium & contemptum, quia teſtimonia tua exquiſiui.) Peccata opprobrio ſunt digna: & idcirco peccatores exurgent in opprobrium ſempiternum. Quòd autem peccata omnia opprobrio ſint digna, in euãgelijs diſcamus: tum cum dominus exprobrare illis ciuitatibus cœpit, in quibus plures uirtutes eius effectę eſſent nec pœnituiſſent, Corrozaim & Bethſaida. Quod ab illis cœptum, neceſſe eſt ut in omnes eiuſdem criminis pares fiat: & tunc humano generi exprobret non pœnitenti, neque in uiam euangelicam pergenti, id quod pſalmo continetur: Quæ utilitas in ſanguine meo dum deſcendo in corruptionem? Exprobrat enim ſuperbis atq; maledictis, cur nihil in ſacramento ſanguinis ſui atq; mortis utilitatis eſſe exiſtimarint: cum ille noſtri cauſa, & natus & paſſus & mortuus ſit. Tenuit etiam propheta rationem infirmitatis humanæ. Scit ineſſe quædam quæ per dei miſericordiam auferenda à nobis ſint: ſcit deum tali peccatorum noſtrorum confeſsione orandum, ut & ſi digni arguitione habeamur, non tamen arguamur. Confitendum enim crimen eſt, ut obtineatur & uenia. Scit deinde poſt argutionem in contemptum, id eſt, in nihilum gentes æſtimari: quia ſcriptum eſt, Omnes gentes nihil ſunt, & omnia quæ à malitia ſunt, in nihilum æſtimata ſunt. Sed ſecundum prophetæ exemplum auferri à nobis opprobrium & contemptum hac ſpe ac fiducia nos deprecari oportet: ut addamus ad id quod dicitur: Aufer à me opprobrium & contemptum, & id quod ſequitur: quia teſtimonia tua exquiſiui. Et teſtimonia dei exquirit, ut argui non debeat: & auferri à ſe opprobrium contemptumq; precatur, ut uerecundiam non derelinquat. Eſſe quidem in natura ſua confeſſus arguitionis & opprobrij cauſam quam à ſe deprecatur auferri: ſed per deuotionem exquiſitorum teſtimoniorum eam ſperat auferri. Exquirit autem teſtimonia dei propheta, non in ocio, neq; inſolentia rerum ſecularium: ſed exquirit multis aduerſus ſe reſidentib. & aduerſus ſe colloquentib. dicẽs: Etenim ſede-

1. Tim. 3 | Pſal. 29 | Eſa. 40

runt principes, & aduerſus me detrahebant.) Scit enim omnem prophe-
ta fidem, mundi huius deeſſe principibus: ſcit & apoſtolos cunctis futuros
propter Chriſtianum nomen odioſos. Sedent aduerſus prophetam princi-
pes, & detrahunt tunc cum audiunt Eſaiam dicentem: Audite uerbum domini
Eſa. 1 principes Sodomorum, attendite legem dei populus Gomorrhæ. Ex conſilio
enim talium Eſaias ſectus eſt, Hieremias quoq; carcere clauditur, Daniel leoni
bus fame ad ſæuitiam incitatis obijcitur, Zacharias inter templum & altare oc
ciditur, apoſtoli cæduntur, deſecantur, crucifiguntur, ut prædicatio dei aufera
tur, ut doctrina prophetiæ inhibeatur, ut uitæ æternæ uia obſepiatur. Sed hos
principũ conſeſſus, & hæc obtrectationis eloquia ſpreuit fides conſtans. Con-
ſequitur enim: Seruus autem tuus exercebatur in iuſtificationibus.) Obſtre
pentibus illis uidelicet, & totis pœnarum armis inhibentibus: in exercitationi-
bus iuſtificationum dei ſpiritus perſeuerat. Sed ut iam ſuperius tractauimus, ex
ercitatio iuſtificationum & meditatio teſtimoniorum illa eſt, qua cum legis o-
pera per corporales efficientias exerceamur. Exercitatione iuſtificationum ta-
men, & teſtimoniorum meditatione, bonorum æternorum per præſentium me
ditationem quædam præparatio comparatur. Sed teſtimoniorum meditatio
unde oriatur oſtendit. Adiecit enim. Et conſilia mea iuſtificationes tuæ.) O-
mnem ſcilicet uitæ curam, omnes conſiliorum uarios diuerſosq; motus inten-
tos eſſe iuſtificationibus confitens dei in Chriſto Ieſu, cui gloria & honor in ſe-
cula ſeculorum. Amen.

ד Daleth

ADhæſit pauimento anima mea & cætera, uſque ibi: cum dilataſti
cor meum.) Multiplex intelligentia non poteſt in ſe habere di-
ctorum difficultatem, cum amota omni obſcuritate intelligendi
magis abundet electio: ut in primo quartæ literæ uerſu contue-
mur. Ait enim: Adhæſit pauimento anima mea, uiuifica me
ſecundum uerbum tuum.) Poteſt iſtud & de aſſiduitate orationis intelligi, tan
quam ex peccatorum confeſſione in terra propheta proſtratus adhæſerit paui-
mento. Sed ut altius aliquid ſub his dictis intelligamus, perſpecta diligẽtius uer
borum uirtute neceſſarium ducimus. Non enim ait: Adhæſi pauimento, ſed ait:
Adhæſit pauimento anima mea: & admonemur intelligere hic eum eſſe de ani
mæ & corporis ſocietate conqueſtum. Et multa ſunt, quæ nos ut potius proba-
bile exiſtimemus admoneant. Dixit enim Apoſtolus, corpus humiliationis
Pſal. 43. noſtræ, dixit & propheta: Humiliata eſt in puluere anima mea. dixit rurſum:
& 21 Et in puluerem mortis deduxiſti me. Igitur uel quia in terræ huius ſolo com-
moramur, uel quia ex terra inſtituti conformatiq; ſumus, anima quæ alterius
originis eſt, terræ corporis adhæſiſſe creditur: maximum ipſa certamen ſuſci-
piens, ut ſe immanens in eo, ab eius ſocietate diuellat, ut tanquàm peregri-
na incolatu eius utatur. Non ignarus eſt autem propheta, licet anterior ætate,
Pſal. 42 apoſtolici dicti: quia qui adhærent domino, in uno ſpiritu ſunt. Scit etiam à
Deu. 10 ſe prædicatum: Adhæſit poſt te anima mea. Quin etiam legit in lege: Poſt do-
& 13 minum deum ambulabis, & adhærebis ipſi. Adhærere igitur huic magis quàm
illi concupiſcit. Sed quia meminit ex conſortio eius nonnullam ſe labem con-
traxiſſe peccati: orat ut per uerbum dei quamuis admixta terrenæ mortaliq; na
turæ anima eius ſit, ipſe tamen in uiam uitæ cœleſtis animetur. Scit enim ſe
nunc pauimento adhærere, non uiuere: ſed ſecundum uerbum dei, cui mortui
uiuunt, orat ut uiuificetur in uitã. Dehinc ſequitur: Vias meas pronũciaui &

exau-

exaudiſti me, doce me iuſtificationes tuas.) Qui ſecundum uoluptates corporis uitam agunt, in uijs ſuis ambulant. Qui autem omni uiciorum carnaliũ conſuetudine derelicta in præceptis dei degunt: iam illis nõ in ſua, ſed in uia dei iter eſt. Et hæc audiamus in Deuteronomij præcepto: Sed nunc Iſrael quid dominus deus tuus poſcit à te, niſi ut timeas dominum deum tuum, & ambules in omnibus uijs eius: & diligas eum, & ſeruias domino deo tuo ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & cuſtodias pręcepta domini dei tui, & iuſtificatiões eius, quæ ego præcipio tibi hodie ut bene ſit tibi? Ergo deo adhærens, in uia dei eſt. Et qua ratione prophetam hic locutum exiſtimabimus dicentẽ: Vias meas pronunciaui, & exaudiſti me, doce me iuſtificationes tuas? Si enim uias ſuas prædicat, neceſſe eſt peccati uias prædicet: quia in uia peccati ſit, quiſquis in uia dei non ſit. Sed huic præſenti dicto cõſentiens illud uidetur, quod dictum eſt: Pronunciabo aduerſum me iniuſticias meas domino. Et rurſum: Iuſtus in exordio ſermonis ſui ipſe ſibi accuſator eſt. Ergo hic pronunciatio quæ dicitur non laudatio eſt, ſed confeſſio uiarum ſuarum: id eſt, peccatorum ſuorũ pœnitens profeſſio. Et propheta ut eſſet dignus ſpiritu prophetiæ, uias ſuas, id eſt, peccata ſua ante confeſſus eſt: ut per hanc pronunciationem eorum, doctrinæ iuſtificationum dei capax eſſet. Quod utrunq; abſolute docetur. Nam cum dicit pronũciaui, confeſsionem hanc præteriti temporis eſſe demõſtrat: cum dicit, doce me oratio eſt ex futuro. Quia confitendum ante eſt de peccatis, & exacta confeſſione diſcendum. Manens autem propheta in lege, non ex his doceri ſe poſtulat, quæ corporali tum miniſterio gerebanẽ: ſed ex his quæ per ſpeciẽ præſentium futuri erant ſacramenta complexa. Viam iuſtificationum tuarum fac ut intelligam, & exercebor in mirabilibus tuis.) Sermo pręſens diſcreuiſſe cognoſcitur iuſtificationes à uia eorum. Et quantum re ipſa intelligitur: omne quod eſt ad quod per uiam tenditur, non idem eſt quod & uia ipſa qua pergitur. Quęrenda igitur cauſa eſt: cur propheta præſtari ſibi, ut uiam iuſtificationum intelligat, potius ꝙ ut ipſas iuſtificationes cognoſcat, orauerit. Meminit etenim omnes iuſtificationes legis, umbram in ſe ſanctarum iuſtificationum continere: cum poſt ſexennij ſeruitutem Hebræus puer liber eſt, cum ſeptimi anni fructus indigentibus & pecoribus terræ relinquitur, cum poſt quinquageſimum annum omnia in ius familiæ eius unde deceſſerint reuertantur. Et quia hæc quæ in lege ſunt conſtituta, uia eſt eorum quorum in his præformatur exemplum: uiam harum iuſtificationum ut intelligens in mirabilibus dei exerceatur orat, id eſt, in legis operibus uerſetur: quia lex ſit ad futurorum bonorum ſpeculum conſtituta. De ſequenti uerſu comperi multos uaria ſenſiſſe, eo quod non eadem proprietate à cæteris translatoribus ex Hebræo demutatus eſſet, ut ab his Septuaginta interpretantibus conſcriptus eſt. Nonnulli enim pro eo quod ab alijs dictum eſt ἐνύσαξεν, diſtillauit uerterunt. Sed nobis neq; tutum eſt tranſlationem Septuaginta interpretum tranſgredi: Et ſana ratio eſt, & ſenſus dictorum ita admonet, ut recte ac probabiliter uerſum trãſlatum intelligamus. Eſt enim cum illis & nobiſcum ita: Dormitauit anima mea præ tedio.) Et ſuperior omnis ſermo & conſequens, humilitatis & infirmitatis cõfeſſionem in ſe habet: cum pauimento anima adhæſit, cum peccatorum uiæ confitentur, cum intelligentiam uiæ iuſtificationum orat. Conſequens ergo eſt, nunc animam ſuam præ tædio mortalis habitaculi dormitare conqueſtus ſit: quæ nondum iuſtificationum uiam intelligat, quæ etiam pauimento adhæſerit. Atq; ob id in uijs dei confirmandum ſeſe orat, quia præ tædio dormitet. Sed hic ea ratio ſeruata eſt, ut dormitare ſe non dormirę dicat; Quia qui dormit in ipſo ſomni

opere

Deu. 10

Pſal. 31

Pro. 18

opere eſt:qui aũt dormitat, anteq̃ dormiat dormitat. Quæ & in alio loco ratio
Pſal. 120 ſeruata eſt,cũ dicit:Ecce nõ dormit, neq̃ dormitabit qui cuſtodit Iſrael. Sed &
Pſal. 131 illic ubi meminit: Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitati-
onem. Dormitationem dixit palpebrarum, ſomnum uero eſſe dixit oculorum:
quia palpebrarum officium eſt, ut ſomnum ex dormitatione concilient. Pro-
pheta igitur & ſi dormitat,non tamen dormit:atque ob id ne dormitans obdor
miat adiecit,Confirma me in uerbis tuis:id eſt,ut per omnium iuſtificationum,
quas ſuperius memorauit, intelligentiam confirmatus non modo nõ dormiat,
ſed etiam ſine aliqua dormitatione peruigilet. Ait enim poſt hæc: Viam
iniquitatis amoue à me,& lege tua miſerere mei.) Promptum fuerat dicere:ini
quitatem amoue à me:ſed licet infirmitatis ſuæ conſcius, meminerit in corpore
ſuo uiam ineſſe peccandi, tamen per timorem dei à peractione peccati omnis
alienus eſt. Viam igitur peccati, qua ad peccatum pergere promptum eſt amo-
ueri à ſe deprecatur: id eſt, omnia corporalium uoluptatum deſideria auferri,
nec tentationem aliquam concupiſcentiæ,aut ignorãtiæ qua tanq̃ per uiam ad
peccatum itur ingruere. Nec ſolum id orat deum, ſed etiam ut per legem ſuam
miſereatur eius. Per legem autem hoc modo miſericordiam conſequetur: quia
Deu. 10 ut ſuperius oſtendi,ita in lege eſt ſcriptũ: Et nũc Iſrael quid dominus deus tuus
poſcit à te,niſi ut timeas dominum deum tuũ, & ambules in omnibus uijs eius,
& diligas eum, & ſeruias domino deo tuo ex toto corde tuo, & ex tota anima
tua & cuſtodias præcepta domini dei tui,& iuſtificationes eius,quas ego præci
pio tibi hodie,ut bene ſit tibi? Ergo cum lex doceat in uijs dei ambulandum,ut
ambulanti in his bene in poſterũ ſit: & nunc fortè propheta oret uias iniuſticiæ
à ſe amoueri,ſibiq̃ ut deus miſereatur ex lege:id orat quod lege concluſum eſt,
ut in uijs dei ambulans in beatitudine collocetur. Dehinc ſequitur: Viam ue
ritatis dilexi,iudicia tua non ſum oblitus,) Viã multi diligunt,ſed nõ omnes di
ligunt uiã ueritatis. Et quicunq̃ aut uoluptatũ, aut diuitiarũ, aut honorũ uiam
ineunt,ſed & qui hæreticorũ doctrinis uagi & incerti & impij differunt: in uia
quidẽ ſunt, ſed non in uia ueritatis. Sed ꝓpheta ex ſpiritu eius loquit̃ qui aſſum
Ioan. 14 pto corpore dicturus poſtea erat. Ego ſum uia, ueritas & uita. Et quia hoc iudi-
cium eſt,ſecundũ quod in euangelijs continet̃ (Hoc enim iudiciũ eſt,ut qui cre
dit in me habeat uitam æternã) merito propheta ait: Viam ueritatis dilexi,iudi
cia tua nõ ſum oblitus. Nobis enim hæc ad cognitionẽ poſterius dicta ſunt,ſed
propheta in his & uiuit & loquitur. Cohæret aũt ſibi doctrinæ & confeſſionis
propheticę ſermo. Ait enim: Adhæſi teſtimonijs tuis domine,noli me cõfun
dere.) Quia ueterũ & anteriorũ peccatorum ueniam teſtimonijs domini adhæ
rendo ſit meritus. Scit enim uerbis dei dictũ eſſe: Ecce deleã ut nubẽ iniuſticias
Eſa. 44 tuas,& tanq̃ nebulam peccata tua. Dominus potens eſt omnia ea quæ in nobis
pudoris & cõfuſionis ſunt,amouere,ſi & nos dicere cũ libertate poſſimus: Ad-
hæſi teſtimonijs tuis. His enim adhærentes,confuſione pudendorũ & anterio-
rum criminũ liberamur:ſed cõcludentur omnia ſuo ordine & ſuis reb. Superius
enim ait, Viã iniuſtitiæ amoue à me. deinde ſubiecit: Viã ueritatis dilexi. tertiũ
id ſequitur: Adhæſi teſtimonijs tuis. nunc deinde ita finit: In uia præceptorum
tuorum cucurri,cum dilataſti cor meum.) Per gradus ad id uentum eſt, uię ini-
quitatis amotæ, uiæ ueritatis dilectæ, teſtimoniorum indiuiſibili ſocietate, ut
in uia mandatorum dei curreretur: ſed uia quæ ad uitam ducit, & anguſta, &
tribulata eſt. Anguſta, quia diligenter & caute in ea ingrediendum eſt. Tribula
ta,quia per multas tribulationes & paſſiones adit̃. Ergo inſolens propheta exi-
ſtimabitur, qui ſe tamen hanc currere gloriet̃? Meminit autẽ inter innocentiæ
ſtudium

ſtudium & humilitatis confeſſionem, ſermonum ſuorum moderandã eſſe uirtutem. Idcirco poſtea quàm dixerat: In uia mandatorum tuorum cucurri, hoc addidit: cum dilataſti cor meum. Dilatatum eſt cor, quod per fidem capax doctrinæ dei panditur. Et hoc de credentibus dictum eſt: Et inhabitabo & inambulabo in his. Cor igitur dilatatur, in quo ſacramentum patris & filij reſidet: in quo capaci habitatione ſpiritus ſanctus dilatatur. Meminit & Salomon dicẽs: Pro. 1
Sapientia in exitibus canitur, in plateis cum libertate agit. Verbi huius utriuſq; latinitas noſtra uel obſcuritatem nobis affert, uel alterius intelligentiæ opinionem præbet. Nam quod nos in exitibus dicimus, Græcitas ex Hebræo ἐν ἐξόδοις tranſtulit. Et exodus proprie eſt, ubi ex multis anguſtis uijs in unam coitur. Quod uero nos plateas nuncupamus, eodem nomine Græcitas nuncupauit. Sed plateas latitudines eſſe Grȩcus ſermo deſignat: & nos putamus has eſſe urbium uias. Ergo ſapientia, quæ Chriſtus eſt: in uia illa in qua nobis ex multis egreſſus eſt, canitur. In latitudinibus autem cum libertate agit: in quibus non ſolum habitare, ſed etiam deambulaturã ſe eſſe promiſit. Ergo uiã domini propheta libere currit, poſtea quàm dilatato corde eſſe cœpit. Non enim ante potuit uiam dei currere, quàm ipſe illa digna & ampla deo efficeretur habitatio.

ה He.

LEgem ſtatue mihi domine &c. uſque ibi: in æquitate tua uiuifica me.) Inuſitatam ac nouã deprecationem prophetæ in primo quintæ literæ uerſu inuenimus. Ita enim cœpit: Legem ſtatue mihi domine uiam iuſtificationum tuarũ.) Sed rationem conſequi uerſus huius ex Latina interpretatione difficile eſt: Per conditionem enim communis ſermonis noſtri, non ita abſolute potuit uirtus uerbi Græci & Hebraici explicari. Græci nanq; ex Hebræo tranſtulerunt, νομοθέτησόν με κύριε, τὴν ὁδὸν τῶν δικαιωμάτων σου. Orat enim in hoc uerſu, ut ſibi lex ſtatuat̃ iuſtificationũ: quod Græce eſt νομοθέτησον, ad eiuſdem ſenſus intelligentiam Latinitas explicare non potuit. Propheta ergo orat, ut uiam iuſtificationum ſuarum legẽ ſibi dominus conſtituat, id eſt, ut qua lege uiam iuſtificationũ dei adeat, intelligat & ſciat. Non eñ uiæ tantũ, ſed iuſtificationum uiȩ poſtulat legem. Et quæ tandem iuſtificationis uia lex erit? Nam in communibus & terrenis uijs legem meminimus eſſe in ſpacijs menſuras: cum paſſuum mille interualla quædam legis uiæ ſigna ſtatuuntur, cum manſionum requies diſponitur, cum uſq; ad urbem refectione uiantium congrua rurſum manſionum interualla dimẽſa ſunt. Sed etiam tunc cum ex Aegypto populus per rubrum mare pedeſter tranſiuit, legem quandam uiæ ſuȩ meminimus: & non humani arbitrij iudicio ſed diuini conſtitutam, in columna ignis & nubis. Nam cum oporteret populũ iter agere, columna ignis nocturno tempore anteibat: die uero columna nubis. At cũ placitum deo fuiſſet, diu in hiſdem caſtris populum contineri: columna neq; ignis noctu prouehebatur, neq; nubis die anteibat. Legem itaq; hanc uiæ ſtatuit. Et ſi diligenter ſtationes eas, manſionesq; caſtrorum, & conditionis locorum quȩ Exodo continentur, retractemus: magna in ipſis cœleſtis itineris mirabilia cernemus. Ob quod frequenter propheta orauit, dicens: Conſiderabo mirabilia de lege tua. Sed non iam iſtis ſe uiæ legibus contineri propheta orat: non enim uiæ legem, ſed uiam iuſtificationum popoſcit. Scit eſſe uiam teſtimoniorum, cum dicit: In uia teſtimoniorum tuorum delectatus ſum. Scit eſſe uiã prȩceptorum, cum ait: Viam præceptorum tuorum cucurri. Nouit etiam uiam legis, cũ beati ſunt qui ambulãt in lege domini. Scit eſſe hanc uiã iuſtificationũ, de qua

de qua nunc deprecatur. Scit etiam eſſe uiam in prophetis, ſcit eſſe uiam in euangelijs: ſcit etiam uiã in apoſtolis, de quib. ſępe teſtatus eſt. Vult ergo per uię huius legem, uſq; in perfectam illam uitæ uiam tendere. Plures enim ſunt hæreticorum qui uiam legis probãt, plures qui prophetarum, multi qui euangeliorũ, multi qui apoſtolorum. Scimus etiam quoſdam non omnibus his uijs eſſe contẽtos: ſed ſcriba doctus nouit diuitis patrisfamiliæ ſe exemplo de theſauris proferre uetera & noua. Hanc igitur iuſtificationum uiæ legem propheta deſiderat. Lex enim iuſtificationum quibuſdam religioſi cordis diſciplinis continetur, & intra fines nos cõſtitutionis ſuæ quibus ſe uerteret, arctauit: ne excedentes eos, ad opiniones hæreticæ intelligentiæ euagaremur. Non uult igitur ab ea lege excedere, quam conſtitui ſibi orat. Sed in quã cauſam hanc legem orat inſtitui? Scilicet ut exquirat eam. Lex erat iuſtificationum per Moſem ſcripta, & hanc propheta operibus exercebat. Non ergo hanc ſtatui ſibi orat, quę iam ſtatuta erat, & ab eo religioſe agebaẽ: ſed eam quã optat inquirere. Quid ergo optat inquirere? Finẽ ſcilicet legis. Et quis erit finis legis? Apoſtolum audia-
Rom. 10 mus: Finis enim legis Chriſtus eſt. Sed per has iuſtificationum uias, quibus ſtatuta lex fuerit, finem legis optat exquirere: neque ſolum exquirere, ſed ſemper exquirere. Ita enim ait: Et exquiram eam ſemper.) Officium exquirendi non ſuffecerat per uoluntatem, niſi etiam indefeſſa ab eo temporis continuatione gereretur. Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam: & ſeruabo eã in toto corde meo.) In prouerbijs Salomonis ſcriptum meminimus: Ignorando ſapientiam ſapienter interrogantibus ſapientia deputaẽ. Quo ſenſu id oſtendi uidetur, quòd qui nõ intelligat, & ſapienter interroget, ſapere credatur. Hoc itaq; eò proficit, quia propheta in lege manens, & ſecundum Apoſtolum Hebręus ex Hebræis, octaua die circunciſus, & ſecundum genus ex tribu Iuda, & ſecundum gratiam corporeæ unctionis, & rex electus, & Chriſtus, & ſacramẽto dominicæ natiuitatis dignus, cuius filius Ieſus Chriſtus eſſet, tanquam peregrinus legis, orat: Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam: & ſeruabo eã in toto corde meo.) Nondũ ergo ſeruat, nondũ ſcrutatus eſt, nondũ intelligit. Nõ ergo de ea lege loquiẽ, in qua natus eſt, eruditus eſt, operatus eſt propheta. Sciens itaq; primam partem eſſe prudentiæ, ut quis quod non intelligit, ſapienter interroget: & quod ignorat, intelligat: idcirco intellectum ut accipiat rogat. Sciens uero adepto ſpiritu intelligendi, ſtudio opus eſſe ſcrutandi, ait: Et ſcrutabor legem tuam. Scrutationis autem fructum huius rei cuſtodiam eſſe cognoſcens, dixit: Et ſeruabo eam. Intelligens uero perfectam cuſtodiæ diligentiam in toto eſſe cordis officio: conſummauit omnẽ ſermonis ſui ordinem, dicens: Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam: & ſeruabo eam in toto corde
Allegoriæ legis meo. Sed quid tandem iſtud eſt quod intelligere optat, quod ſcrutaturum ſe & ſeruaturum toto corde promittit? Meminit nanq; non ocioſos dies Moſi libro in mundi huius operatione monſtrari. Scit non ſuperfluam eſſe diei ſeptimi requiem. Recordatur in menſis noui religione ſacramẽtum feſtiuitatis cœleſtis tanquam in ſpeculo figurari. Nouit annum illum, quo poſt ſex annorum ſeruitutem liber Hebræus eſt, quo poſt multam operationem requieſcit, fructibus eius relictis proſelyto pauperi & beſtijs terræ: quo & debita uniuerſa Hebræis omnibus remittuntur. Quinquageſimi quoq; anni legem concupiſcit ſcrutari. Vult quæ ſit in primo menſe decimi diei uſq; in quartamdecimã, & deinde uſq; in uigeſimam primam religio. Illam quoque ſeptimi mẽſis cogitat ſollennitatẽ cuius memoriale in tubis eſt: Decimi quoq; diei in eo placationẽ, & poſt quintamdecimam in tabernaculis dierum octo lætitiam: Quomodo ex his & prima

& octa-

& octaua ſit ſancta. Scit circumciſionē primā fuiſſe, ſcit & iteratā per Ieſum eſſe geſtā. Azyma ſancta deſiderat, litare paſcha cōcupiſcit, de quo in agni ipſius im molatione ſcriptū eſt: Hoc eſt paſcha domini. Terram repromiſsionis, terrā fluentē lac & mel, ſcit nondū uere à populo, qui ſecundo eſt circūciſus, obtentam. Ob hæc igit intellectū orat: hæc intelligens ſcrutaturū ſe pollicet: hęc ſcrutatus ſeruaturū ſe profeſſus eſt: hæc ſeruans in toto corde cuſtodiet. Poſt ſequit: De duc me in ſemita mandatorum tuorū, quia ipſum uolui.) Et in hoc nunc uerſu, ſermonis uirtus non proprie per conditionem translationis expreſſa eſt. Nam id quod noſtri ita dixere: Deduc me in ſemita, Græcitas ſic locuta eſt, ὁδήγησόν με, & id quod cum illis τρίβῳ dicitur, trita & frequentata diſcurſibus ſemita intelligitur. Nobiſcum autem, ſemita poteſt & eſſe trita, & eſſe non trita. Ergo quia Græcitas utrunq; eadem nuncupatione cōplexa eſt, nos quoq; ita ſentiamus, & ſemitam equidem ſciamus eſſe quæ trita eſt. Et obſeruandū eſt, quod hic non legis, ſed mandatorum ſemitam eſſe dicat. Via enim legis Moſi gradienda eſt poſtquàm ipſa conſtituta eſt: quia in mandatis dei iam à ſeculi inſtitutione perrectum ſit. In hac enim ſemita & Abel cucurrit, & Seth inſtitit, & Enoch placuit, & Noe reſeruari meruit, & Melchiſedech & benedicere potuit, & decimas accepit, & Abraham amicus dei eſt, & ex Iuda expectatio gentium eſt, & Ioſeph in teſtimonium poſitus eſt, Iob à lege liber de hoſte legis triumphat, & Hebræum Moſes uindicat, & Ieſus ſecundo Iſrael circumcidit, & Samuhel dignus in ungendo rege eligitur. Et nūc in hanc orat ſe hic & unctus, & rex & propheta deduci. Scit enim imbecillam ſibi eſſe naturam, neq; ſe poſſe hanc ſemitam ſine duce aggredi. Dux enim eſt, cum dicitur: Retro poſt eum ambulabis, quoniam ipſe te deducet. Deducit autem, cum ait: Qui non tulerit crucem ſuam, & ſequutus me fuerit, non eſt me dignus. Deducit etiam, cum prior omnem euangelicarum paſſionum ſemitam triuit. Si Apoſtoli docent, prior ille docuit. Conſtituit enim ſapientia amicos dei & prophetas. Si iuſte nūc aliquid geritur à nobis, princeps iuſticiæ noſtræ eſt. Eſt enim ipſe iuſticia. Si ob fidem, ob terrorem flagellamur, flagellis ille dorſum ſuum præbuit. Si alapis ad iniuriam cędimur, has ille ſuſcepit. Si per contumeliam conſpuimur, faciem ſuam ille non auertit à ſputis. Dux in omnibus ille eſt: ſed dux eſt diligentibus legem, quam ſuperius ſe toto in corde cuſtoditurum propheta profeſſus eſt. Nō enim hic ſecundum ſermonem Græcitatis, cum dicitur: Quia ipſam uolui, ad ſemitā mandatorum referri poteſt: quia Græcitas, ubi fœminino genere ſemita ſcripta eſt, id quod uellet, maſculino genere pronunciat. Lex enim à nobis fœminino genere nuncupatur, quæ Græce nomos dicta eſt: quod ab his genere maſculino enunciatur. Et cum illic fœminino genere ſemita nuncupetur: id quod uoluit ad id refertur, quod per maſculinum genus Græcitatis proprietate memoratum eſt. Sequitur nunc: Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in utilitatem.) Omnia propheta ad manus dei retulit: ſiue ut lex iuſtificationum ſibi ſtatuatur à domino, ſiue ut ſibi intelligentia præſtetur, ſiue ut deducatur in ſemita, ſiue ut cor eius in teſtimonia inclinetur, id eſt, in ea quæ ſub teſtibus ſcripta ſunt. Teſte enim cœlo & terra, lex tradita eſt. Sed forte per hanc prophetæ religioſam modeſtiam, quiſquam impie loqui ita audebit: Si, inquit, omnia à deo ſunt, humana ergo ignorantia caret culpa: cum nihil obtinere poſſit, niſi quod donatum à deo ſumpſerit. Et primum hoc impiæ eſt uoluntatis exiſtimare: idcirco ſe ea quæ ſunt credentium propria non conſequi, quòd ſibi à deo indulta non fuerint. Sed omnem occaſionem huius impiæ excuſationis propheta ſubmouit. Primum enim cum orat, conueniens infirmitati ſuæ egit offi-

Leui. 23

Matt. 10

ὡ τῇ τρίβῳ

cium:dehinc dei muneribus humanæ deuotionis ſtudia connexuit. Cum enim
ait:Legem mihi ſtatue domine uiam præceptorum tuorum: quid ſecundum o-
rationis noſtræ humilitatem dei eſſet oſtendit. Cum aũt ſubiecit:Et exquiram
eam ſemper, officiũ deuotionis ſuæ protulit.Et in cæteris quoqꝫ utrunqꝫ quodã
cõplexu ſibi inuicem colligauit: cum deduci ſe in ſemita poſtulauit, & cum id
ipſum uoluit. Prius enim quæ à deo ſunt, cum honore præpoſuit, & tunc quæ à
ſe cum confeſſione ſubiecit. Orat igitur ut deus tribuat. Eſt ergo à nobis cum
oramus exordium ut munus ab eo ſit:dehinc quia de exordio noſtro munus eſt
eius, ex noſtro rurſum eſt, ut exquiratur & obtineatur & maneat. In eo autem
quod ita ſe habet:Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non utilitatẽ; quidam
tranſtulerunt, Inclina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam. Id enim
quod in Hebræis codicibus continetur, ambigua in definitione utriuſqꝫ intelli
gentiæ poſitum eſt. Sed nos, ſicut oportet, ſequimur Septuaginta interpretum
religioſam & antiquam autoritatẽ: ex iudicio tamen cæterorum translatorum
proprietatẽ intelligentiæ huius, quæ eſt difficilis, captantes. Cum enim hi dixe-
rint, in utilitatem, illi dixerint, in auariciam: per id ipſum quomodo utilitas hic
nunc ſit ſubiecta noſcetur. Nam ſeculi homines pecuniam, argentũ, aurũ, & cæ
tera opum inſtrumẽta utilitatem uocant. Ergo cum in dei teſtimonia inclinari
cor ſuũ, & non in utilitatẽ propheta orat:inclinatũ in dei teſtimonia cor ab his
ſine dubio refert, quę humano iudicio exiſtimantur utilia. Et quidem intelligẽ-
tiæ noſtræ ſenſum uerſu eo qui cõſequitur, confirmat. Ait enim: Auerte ocu-
los meos ne uideant uanitatem, & in uia tua uiuifica me.) Vanitatem eorũ di-
cens, quæ ab hominibus exiſtimantur utilia. Et quærendũ eſt, quos oculos, & à
qua uanitate oret auerti. Orat aũt & animi & corporis oculos: eos ſcilicet, qui
in theatralibus ludis captiui incubant, eos qui Circẽſium certaminibus ſeruiũt,
eos qui ueſtium precia mirantur, eos quos auri ſplendor & gemmarũ uarietas
occupat. Niſi fortè non magis equorum curſu aſtrorũ curſus eſt gratior: & ob-
ſcœnis illis ſpectaculorũ turpiũ fabulis, non amœnius diuina illa humanæ ſpe
eloquia cantantur. Niſi fortè huic terrenorũ metallorũ uſui non magis æterni-
tatis repoſitæ diuinæ honor & gloria præferetur: & blandior mihi erit auri ſpe-
cies, q̃ hominis, & terræ, & lucis, & cœli? Ab eorum igitur uanitatib. auerti o-
culos, & hos corporis ſui, & illos animæ deprecatur: de quibus occæcatis bea-
Eph. 4 tus Apoſtolus docet, cum ait:in uanitate ſenſus eorũ intenebrati, alienati à uita
dei. Et auerſorum oculorũ à uanitate quod pręmium ſit, longe requirendũ eſt.
Sequit̃ enim:Et in uia tua uiuifica me. Declinãdi enim à uanitate ſunt oculi, ut
nobis in uia dei uita ſit:non ea uita quæ nũc eſt, ſed ea quæ in cœlis repoſita eſt,
& in Chriſto abſconſa. Ita enim in omni hoc pſalmo locutus eſt: tanq̃ uicturus
ſit, non modo uiuat. Erigendi igitur oculi ſunt: quibus Chriſti potius gloria, q̃
mundi huius inania & uana cernatur. In uia enim dei referentes oculos à ua-
nitate, uiuemus. Dehinc ſequitur: Statue in ſeruo tuo eloquium tuũ in timo-
re tuo.) Nouit à plurimis propheta eloquia dei ſine metu ſuſcipi. Plures enim
auditas cœleſtis eloquij ſcripturas tanq̃ fabulam rerũ inanium negligũt: & dei
uerba quæ præterire cœlo & terra prætereunte non poſſunt, magno cum peri-
culo irreligioſæ temeritatis irrident. Nouit initium ſapientiæ dei eſſe timorem:
nouit in illa ſeptiformis ſpiritus gratia timorem in poſtremo tanquã firmamen
tum eorum quæ ſuperius ſunt dicta numerari. Conſtitui ergo in ſe dei eloquia
in timore dei precatur: quia ſcit ea nobis eloquia futura eſſe, quæ tanquã dei ti-
mebuntur, utilia. Dehinc adiecit: Circuncide opprobrium meũ quod ſuſpi-
catus ſum, quia iudicia tua iucunda.) Propheta in corpore poſitus loquitur, &
nemi-

neminem uiuentium ſcit ſine peccato eſſe poſſe. Vnum meminit eſſe, qui peccatum non fecit: neque dolus inuentus eſt in ore eius. Ergo cum circuncidi à ſe opprobrium deprecatur, peccata circũcidi orat: quia peccatũ ſequatur opprobrium. Sed cum circuncidi à ſe orat, non tanquam de admiſſo perpetratoq́; confeſſus eſt: ſed quia id per infirmitatẽ carnis ſuæ in ſe ſuſpicatur habitare. Non enim ait: Circũcide opprobrium meum quod perpetraui, ſed: Circuncide opprobriũ meũ quod ſuſpicatus ſum, ſuſpicationem opprobrij ex cõſcientia propriæ infirmitatis oſtendens: In iudicijs enim multi ad opprobriũ reſurgẽt. Quæ quia his iucunda ſunt, in quibus peccati non manebit opprobriũ, ipſam illam quæ in ſe eſt ſuſpicationem opprobrij à ſe circuncidi orat, ut ſibi dei ſint iucunda iudicia. Ac ne de admiſſa peccati conſcientia precatus eſſe exiſtimaretur: circuncifionem omnem, quam ſub ſingulis octonis uerſibus defert, hac libertate concluſit: Ecce concupiui præcepta tua, in æquitate tua uiuifica me.) Superius orauit, ut in dei timore, dei in ſe ſtatuerentur eloquia, dehinc ut à ſe ſuſpicio circuncideretur opprobrij: nunc concupiſcẽtiam ac deſiderium ſuum erga dei præcepta demonſtrat, & ut in æquitate dei uiuificetur, orat: ſciens proprium diuinæ æquitatis eſſe munus, ut uiuificet eum, qui & præcepta dei ſeruauerit & deſiderauerit: cui & circunciſa opprobrij ſuſpicione iucũda iudicia ſint, & in timore dei in ſe conſtituantur eloquia.

ו Vau

ET ueniat ſuper me miſericordia tua domine, & cætera. Vſq; ibi, & exercebar in iuſtificationibus tuis.) Plures ſecundũ Apoſtolum ſunt, qui ſapientiam ſeculi ſequentes, ſapientiã dei reprobauerũt: Ob quod ſtultam fecit deus ſeculi ſapientiam. Quid enim infidelibus ſtultius eſt: qui præter illum communem irreligioſorum errorem etiam hoc adijciunt piaculi, ut diuinarum ſcripturarum eloquia putent perfectæ doctrinæ carere ratione? Et quia pro impietate ingenij ſui diuinorum dictorum capaces eſſe non poſſunt, ad contumeliam cœleſtiũ uerborum pro excuſatione hebetudinis ſuæ prorumpunt, dicentes, in his nihil rationabile, nihil eſſe perfectum: uolentes ea quæ à ſe dicantur, ſola eſſe erudita, & doctrinæ ſuæ prudentia expolita, ſtulti, deo negantes, quæ aſſumere ipſi ſibi audent. Nec mirum eſt, ſi irreligioſe de eis opinantur: quorum pecuinæ hebetudinis modo intelligentiã non conſequuntur. Verũ quamuis in eo ſermone quem ſuperius habuimus, hi qui ſapientiam dei ſequuntur, cognitã dictorũ cœleſtium perfectionẽ exiſtiment, nihilq́; eorũ eſſe, quod non conſummatũ, atq; omni ex parte perfectum ſit: tamen id quoq; etiam in his ſextæ literæ uerſibus abſolutius licebit intelligi. Poſt ſuperiorẽ enim ſenſum ita loquitur: Et ueniat ſuper me miſericordia tua domine, ſalutare tuum ſecũdum uerbũ tuum.) Miſericordiam itaq; primum deprecatus eſt, dehinc ſalutare. Salus enim noſtra ex miſericordia dei eſt, & bonitatis ſuæ hoc munus in nobis eſt: & inde cœpit oratio, unde & ſalus inchoat deprecantis. Dehinc ne ex incerta & ex inopinata ſpe precari propheta exiſtimaretur: primum miſericordiam, dehinc ſalutare cõmemorat, tum tertio ſubiecit, ſecundum uerbũ tuum: ut hanc orandi fiduciã proficiſci ſecundum uerbum dei, id eſt, ſecundũ doctrinam legis oſtenderet. Poſt hunc itaq; perfectæ orationis ordinẽ id ſequitur: Et reſpondebo exprobrantibus mihi uerbum, quia ſperaui in uerbis tuis.) Tenet ordinem ratio perfecta: Si, inquit, in me uenerit miſericordia tua, & ſalutare tuum ſecundum uerbũ tuum, & ita fuero miſericordiam conſecutus, & à te conſeruatus ut ſpopondiſti: conſequens

erit ut in his qui inſipientiam mihi,& errorẽ ſpei,& uerbũ hoc quod in te ſpero exprobrant,reſpondeã.Quid itaq; aduerſus hanc prophetę reſponſionẽ exprobrare irreligioſa mens poterit? Miſericordia primũ oratur à deo,ſalus etiam ex pectatur à deo:& inde eam ſpopondiſſe per uerbũ ſuum deus oſtenditur. Concluditur itaq; exprobrantiũ impietas, ab his qui in dei uerbis ſperant: quando deus precatur, & miſericordiã & ſalutẽ ab eo credentiũ fides ſperat, & doctrina hæc ſpei noſtræ ſit, ut oratus miſereatur & ſaluet. Dehinc ſequitur: Et ne auferas de ore meo uerbũ ueritatis uſq; nimis,quia in iudicijs tuis ſperaui.) Accipiat humana inſolentia humilitatis modeſtiæq; doctrinã.Prius propheta concedi ſibi orat,q̃ ſe id mereri ut obtineat oſtendat. Omnia uult à bonitate dei in ſe inchoari:nec tamen cauſam fiduciæ ſuæ ſubtrahit. Ait enim: Et ne auferas de ore meo uerbũ ueritatis uſq; nimis.) In quo primũ maieſtatem eius confitet̃, qui ſemper orandus eſt:dehinc ſe non ex inani ſperare ſubiecit,dicens: Quia in iudicijs tuis ſperaui. Humanæ autem temeritatis eſt hic mos, prius ad obtinendum aliquid meritũ q̃ mereatur ingerere:& eum à quo quid poſtulet, tãquam ex officij debito conuenire. Sed non ſufficit nobis, ut modeſtiæ tantũ tenuerit propheta rationẽ: collocationes etiam uerborũ uirtutesq; cognoſcendæ ſunt, cur ita dixerit: Et ne auferas de ore meo uerbũ ueritatis uſq; nimis. Omne oris officium,cordis ſenſui motibusq; famulat̃.Et cur propheta ne ab ore ſibi uerbũ ueritatis auferatur oret:uerſus iſtius conſequentia docẽt.Non enim metũ hunc prophetę fuiſſe exiſtimãdum eſt, ut ſibi ueritatis uerbũ ex corde ac ore uereret̃ auferri. Scit aũt quædam eſſe peccata,quæ ex ore uerbũ auferant ueritatis. Pec-
Pſal. 49 catori enim dixit deus:Quare tu enarras iuſticias meas? Non enim ait: Quare memor es iuſticiarũ mearum?Sed peccatorẽ monuit eum,qui in peccato manſiſſet, prædicationis officio abſtinere:uult enim liberũ à crimine eſſe doctrinæ cœleſtis prædicatorẽ,uult eloquia ſua à caſti corporis caſto ore tractari. Cauendum igitur eſt,ne quando ex ore noſtro uerbi ueritatis auferatur eloquiũ. Hinc
1.*Timo.* 4 illud eſt quod Apoſtolus monet:Noli negligere quod in te eſt chariſma:ne per negligentiã ac deſidiã indigni prædicatione uerbi dei ſimus.Sed propheta non audet in tantũ ſe à peccato liberũ effici uelle, ut non meminerit unum ſolũ eſſe qui peccatũ non fecerit,& dolus in ore eius non inuentus ſit.Et idcirco ſubiecit uſq; nimis.Per modeſtiã ſcilicet confeſſionis,& ut non auferatur à ſe uerbũ ueritatis orat:& per honorẽ eius qui unus tantum ſine peccato eſt, ne uſq; nimis à ſe auferatur expoſtulat:quia ſe hominem meminit, qui per naturæ infirmitatẽ ſine peccato eſſe non poſſit. Cuſtodiam legẽ tuam,ſemper in ſeculũ,& in ſeculũ ſeculi.) Nullum propheta uitæ ſuæ finem pertimeſcit.Non enim cõcluditur fides ſua ſeculis: ſed ſe in infinitatem temporũ officio cuſtodiendæ legis extendit.Scit & altare à Moſe in exemplum eſſe ſuperioris altaris extructũ,ſcit & Aaron ſacerdotẽ ad ſpeciem eſſe oſtenſi in mõte ſacerdotis ornatũ. Moſi enim
Exod. 2 deus ait: Vade, fac omnia ſecundũ exemplũ quod oſtendi tibi in monte. Feſtinat ergo in leges illas æternorũ ſeculorũ.Nam cum lex futuri umbra ſit: neceſſe eſt corpus illud ueræ legis æternum ſit. Diſtinxit aũt hoc officium ab indefeſſa illa perpetui officij iugitate,dicens: Et cuſtodiam legẽ tuam ſemper in ſeculum & in ſeculũ ſeculi.Cum ait,ſemper in ſeculũ:nullũ in hac tempus uita ſubrependæ obliuionis tempus admiſit. Cum aũt adiecit,& in ſeculũ ſeculi:ſcit per hanc umbrã legis ad myſteriũ uerę & æternæ legis aſcendi. Ait enim,ſeculum ſeculi: tanquã temporis tẽpus,ſuccedente quadam uiciſſitudine huius ſeculi, ſeculum ſit futurũ.Nouit eſſe ſecundũ euangelicum diuitẽ & pauperẽ Lazarũ,exemptę à corpore animæ legẽ:per quam alia ab alia chao impenetrabili ſeparetur. Scit

ſecun-

ſecundum apoſtolũ Paulum reſurrectionis quoqꝫ eſſe legem:in qua differt ſtella ab ſtella in claritate. Scit eſſe leges angelorum:cum alij aſſiſtentes deum indefeſſa uoce collaudant,alij ante conſpectum inuiſibilis nobis dei,tanquam lege officij propioris aſſiſtunt.Nouit & puſillorum angelos, faciem dei quotidie ex quadam lege conſpicere. Scit utiqꝫ eſſe æternas leges,& eas omnes ſe in illo ſeculi ſeculo cuſtoditurum eſſe confidit:quia ea quæ per umbram ſunt conſtituta,in hoc nũc ſeculo ſemper obſeruet. Et ingrediebar in dilatatione,quia mãdata tua perquiſiui.) Nõ eſt anguſtus propheta:& ſuperius iam dixerat, In uia præceptorũ tuorum cucurri, cum dilataſti cor meum. Scit inter humanarũ tribulationum paſſiones,ſemper ad deum patulo ſe eſſe corde oportere. Quod ipſum Apoſtolus docet, dicens: In omnibus tribulati, ſed non auguſtiati. Nouit hac ipſa amplitudine cordis de ſe idem Apoſtolus gloriari, cum ad Corinthios ait:Non anguſtiamini in nobis,ſed anguſtiamini in uobis. Patet etiã hic propheta,dicente deo:Et inhabitabo in his, & inambulabo in ipſis. Anguſta igitur peccantium ſunt corda,& hoſpitio deũ mens polluta non recipit. Patulũ enim domiciliũ inconceptibili deo opus eſt:& idcirco in amplitudine propheta ambulat,quia in eo in ſe loquentis habitatio eſt.Cauſam uero amplitudinis ſuæ docet,dicens:Quia mandata tua perquiſiui. Naturæ noſtræ conſuetudinem recordamur. Quotieſcunqꝫ lectioni uacantes, mandata dei & præcepta ſcrutamur, in quantam amplitudinẽ intelligentiæ mentiũ noſtrarum dilatantur anguſtiæ: & ꝙ patulus noſtræ humilitatis in deſideria diuina ſit ſenſus. Per peccatorũ autem noſtrorũ conſcientiam,coarctatur nobis omnis animæ amplitudo:ac difficilia omnia & anguſta ſunt, cum diuini uerbi habitatione ſumus indigni. Sed ambulans in latitudine propheta, uerſari in officio digno adeptæ amplitudinis debet:& uerſatur plane. Sequitur enim: Et loquebar de teſtimonijs tuis in conſpectu regum,& non confundebar.) Hoc officium dilatati cordis eſt,ut ex eo inhabitantia diuinæ doctrinæ uerba procedant. Loquitur enim propheta conſtanter aduerſus principes terræ,deum prædicans. Et quidem duplex ſignificatio ſenſus huius eſt,quia ſecundũ dominica pręcepta oporteat à nobis Chriſtum coram regib.& poteſtatib.prædicari: neqꝫ nos terrenarũ poteſtatũ fas eſt iure terreri, quo minus omni confuſione reiecta cõſtanti & publica fide deum qui negantes negaturus ſit nõ negemus.Poteſt & ſermo ad eos referri,de quib. & Apoſtolus ait:Iam ſine nobis regnatis, & utinã regnetis:id eſt,tanqꝫ in cõſpectu ſanctorũ,qui utiqꝫ frequenter reges terræ ſunt nũcupati, propheta dei teſtimonia ſit loquutus, neqꝫ confuſus per prædicationẽ ſuam doctrinæ cœleſtis inſtituta præbere.Geminã aũt lectio intelligentiã ex ſe præſtat: ut quia utrũqꝫ ex teſtimonijs ſcripturarũ intelligi promptũ eſt,aut utrunqꝫ ſignificatũ exiſtimet, aut quod magis uidebitur probabile eligatur. Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi uehementer.) Non ſolũ igitur loqui nos in teſtimonijs dei cõuenit: ſed legis mandata omnia diuturna meditatione percenſere.Neqꝫ tantũ meditatio utilis eſt,niſi lex ipſa,quæ in meditatione eſt,diligat. Neqꝫ diligere cõmuni dilectione ſufficiet,niſi etiam uehementer id quod diligit diligatur. Atqꝫ ideo hunc omnem perfectæ rationis ordinem ſermo propheticus percurrit, dicens: Et meditabar in mandatis tuis,quæ dilexi ualde. Et erexi manus meas ad mãdata tua quæ dilexi.) Manus ad mandata ea quæ diligebat erexit,non utiqꝫ cõtumelioſas aut procaces:ſed mandatis humilitatis ſeruientes, ſed operibus miſericordiæ inſiſtentes,& fidei præcepta peragentes.Operis uero officium ſemper oportet eſſe intentum:& nulla interdũ negligentis ocij diſſimulatione ceſſare. In hoc quoqꝫ ſe manere propheta teſtatur, dicens:Et exercebar in iuſtificationi-

Marginal notes: 2.Cor.4 (beside "Quod ipſum Apoſtolus docet"); 2.Cor.6 (beside "cum ad Corinthios"); 1.Cor.4 (beside "Iam ſine nobis regnatis").

tionibus tuis.) Exercitatio aſsiduitatem operationis oſtendit: Frequentẽ itaq; ſibi eſſe & ſemper intentam præceptorum obſeruantiam docet, ad illas de quibus ſupra memorauimus, cœleſtium iuſtificationum efficientias nunc ſe in iuſtificationibus præſentis, & ex futuris adumbratæ legis exercens.

ז Zain.

MEmor eſto uerbi tui ſeruo tuo, & cætera. Vſq; ibi, quia iuſtificationes tuas exquiſiui.) Omnis dei ſermo qui ſcripturis diuinis cõtinetur, in ſpem bonorũ cœleſtiũ uocat. Atq; ob id propheta in omnibus ſe dei pręceptis manſiſſe confidens, conſtanter ait: Memorare uerbũ tuum ſeruo tuo. Nunquid promiſſi ſui deus immemor eſt? Abſit iſtud, ut aliqua ſubrepere in æternam atq; indefeſſam uirtutẽ, humanarũ infirmitatum genera credãtur. Sed propheta qui promiſsis dei credidit, qui deſiderio cœleſtium detentus eſt, qui contemptu præſentiũ futura ſperauit, nõ ad memoriã uerbi ſui deum admonet: ſed ut uerbi ſui in ſe ſeruo ſuo memor ſit deprecatur, id eſt, ut dignus habeatur, in quo uerbi ſui memor eſſe dignetur, quo in uerbo ſpem dederit. Et ſpem non inanem eſſe oportet, neq; uerbis tantũmodo prædicari: ſed rebus ipſis doceri. Et ſi quãdo incidant infirmitates, perſequutiones, damna, orbitates, contumeliæ: has præſentis ſeculi minas ac poteſtates, ſpe æternorum promiſſorum cõſolemur. Sed iam ipſis omnibus propheta perfunctus eſt, dicens: Hæc me conſolata eſt in humilitate mea, quia eloquium tuum uiuificauit me.) Hæc ad ſpem refert, quæ ſperare eum in deum fecit. Cõſolata uero eſt eum in humilitate: id eſt, cum contemnitur, cum irridetur, cũ iniurijs uexatur, cum cõtumelijs inhoneſtatur: ſciens hanc ſibi tentationum præſentium eſſe militiam. Sed ſe inter hæc infirmitatis ſuæ bella ſpes à domino præſtita conſolatur: uiuificatur autem per eloquia dei: Scit in his excellentem eſſe in cœlis humilitatis ſuæ gloriam: Scit animam eloquijs dei refertam, tanquam pabulum aliquod uitæ in ſe æternæ continere. Non mouetur in eloquijs dei uiuens, inani ſuperbiẽtium gloria: Nouit enim indigentiam ſuam eorum eſſe opulentia ditiorem. Scit ieiunia ſua cœleſti atq; euangelica benedictione saturàri: Scit humilitatẽ ſuam glorioſo eſſe honoris præmio munerandam, atq; ideò ſubiecit: Superbi iniq; agebant uſquequaq;, à lege autem tua non declinaui.) Inter nimias & conſumatas ſuperborum iniquitates, ualde enim iniq; agebant, nullo propheta deflexu à lege dei declinat. Oportet eſſe eum memorẽ iudiciorũ dei. In omni enim uitæ noſtrę genere memoria nobis diuini iudicij inſerenda & continenda eſt: ut cum aliquid agimus, reſidente in nobis iudicij memoria, uel nunquam potius abeunte, præceptis dei opera noſtra famulentur. Beatus erit, quiſquis non ſine memoria diuini iudicij omnia geſſerit. Quod dè ſe profitetur propheta, dicens: Memoratus ſum iudiciorum tuorũ à ſeculo, & exhortatus ſum.) Hic nunc à ſeculo tantum, non etiam à ſeculo ſeculi: quia omnia in nos iudicia dei ex ſeculi huius ac mundi temporibus inſtituta ſunt. In his aũt ſe hortatus eſt, inter hos ſcilicet mundi turbines, & inter hæc paſsionum corporalium prælia, ad tolerantiam ac uictoriam infeſtãtium malorum humilitatem ſuam iudiciorum dei memoria adhortatus. Deinde ſequitur: Defectio tenuit me, à peccatoribus derelinquentib. legem tuam.) Virtutes propriæ ſuæ prophetæ huic ad ſpem uitæ æternæ non ſufficiunt: neque quod ſpem in uerbo dei habuit, neq; quod in ſpe eadem collocatus eſt, neq; quòd dei uiuificatur eloquio, neq; quòd non declinat à lege, neq; quòd ſe per memoriam iudiciorũ dei adhortatur: quin etiam dolore humanæ impietatis fatigatur, & ob irreligioſas hominum iniquitates exanimis eſt. Sanctus enim quiſq; cum ceditur, non hu-

militatis ſuæ qui cæſus eſt, ſed inſolentiæ eius qui cædit, miſeretur: ut à uæſano
filio pater, ut ab amente ægroto medicus contumeliam paſſus, dolorem non ex
eo quod perpeſſus fuerit, ſentit: ſed ob id quòd ille quem ſanũ eſſe cuperet, iniu
riam ſibi uæſanus intulerit. Membro autem uno aliquid patiente, ſecundum
Apoſtolum, cõpatiuntur & cætera membra. Defectio itaq; ſecundũ hæc tenet
prophetam ſuper peccatores derelinquentes dei legem: affectu miſerantis ſcili
cet & dolentis, & tanquã membris ſuis pro parte ægrotis, iniquorũ & irreligio-
ſorum periculo fatigatur. Manet autem ipſe quantũ ad ſe iuſtificationibus dei
ſemper intentus: & in omni quacunq; ſede habitat, nequaq; ex ore eius religio-
ſæ confeſsionis hymnus abſcedit. Ait enim: Cantabiles mihi erant iuſtificatio
nes tuæ, in loco incolatus mei.) Exẽplo ſuo docet, ſuſcepta ſemel in aures pſal-
morum cantica, in corde eſſe cõtinenda: & ſemper ea officio oris iteranda. Nõ
neglig ẽter, ut ipſe prædicat, legit atq; audit: neque irreligioſitatis noſtræ modo
diuina oloquia, aut occupatis in aliud aut incurioſis oculis legit, aut mox obliui
oſis aurib. excipit: ſed cantabiles mihi, id eſt, ſine intermiſsione cantatæ. In om-
ni autem cuiuſq; generis loco, nequaquã à ſe abeſſe pſallendi conſuetudinẽ do
cet, cũ ait: In loco incolatus mei. Non enim ait: In incolatu meo, ſed ita ait, in lo-
co incolatus mei: in quacunq; ſcilicet ſede manſiſſet, intelligens ſe mundi huius
eſſe peregrinũ, dei tamen ſemper ſibi iuſtificationes eſſe cantabiles. Sed q; can-
tabiles ſint iuſtificationes dei oſtendit: cum nullũ omittat tempus, quo non in
illo cœleſtium ſacramentorũ opere uerſetur. Ait enim: Memor fui nocte no- Psal. 6
minis tui domine, & cuſtodiui legẽ tuam.) Scit præcipue nocturno tẽpore diui
ni eſſe à nobis nominis recordandũ: ſcit tum maxime cuſtodiã dei legis à nobis
eſſe retinendã, cum ſubrepunt animo impuræ cupiditates: cum uitiorũ ſtimuli
per recens aſſumptũ cibum corpus exagitant, tum dei nomen recordandũ eſt,
tum cuſtodienda lex eius eſt, pudicitiã, continentiam, timorẽ dei ſtatuens. No-
uit hoc præcipue tempore dominum orandum, deprecandum, promerendum:
dicens in loco alio, Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lachrymis meis
ſtratum meum rigabo. Non eſt periculoſo nocturnarum uigiliarũ ocio animus
relaxandus: ſed in orationib. in deprecationibus, in cõfeſsionibus peccatorum
occupandus eſt: ut cum maxime corporis uitijs opportunitas datur, tum præci
pue eadem uitia diuinæ legis recordatione frangãtur. Sequitur deinde: Hæc
mihi facta eſt, quia iuſtificationes tuas exquiſiui.) Hæc, ad memoriam refertur:
per quam memor fuit noctibus nominis dei. Quod autem ait: Mihi facta eſt, id
eſt, non ſubito recurrens, neq; temporarie aſſumpta: ſed ſemper in ſe manẽs, &
intra ſe quodam fidei opere inſtituta: & ob id ei facta, quia iuſtificatiões exqui-
ſierit. Vtile igitur eſt, iuſtificationes dei ſine aliqua temporis intermiſsione ſcru
tari: quia per exquiſitiorem earum memoriã nos perpetim continemus in Chri
ſto Ieſu, cui eſt gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

ח Heth.

POrtio mea dominus dixi ut cuſtodiã legẽ tuam &c. uſq; ibi: Iuſtifi-
cationes tuas doce me.) Plures pſalmorũ codices legentes & nos
ita opinabamur uerſum qui octauæ literæ primus eſt, id eſt hunc,
portio mea dominus, in ſuperioribus ſeptimæ literę octo uerſibus
contineri, quia ita in Latinis codicibus, atque etiam in nonnullis
Græcis ſcriptum continebatur: & ſanè abſolutior ſenſus uidebatur. Sed ſecun-
dum Hebræos emendatum apud Græcos pſalmorũ librũ legentes, inuenimus
hunc uerſum non ſeptimæ literæ nouiſsimum eſſe, ſed octauæ primũ. Itaq; ſecũ
dum hanc cognitionẽ nos quoq; tractare de eo aggreſsi ſumu.s Cepit enim ita:

Portio mea dominus dixi ut cuſtodiam legem tuam.) Rarus quiſq; eſt, cui iſta fiducia eſt, ut portionem ſuam eſſe deum audeat dicere. Renunciandum eſt ſeculo omnibusq; rebus eius, ut nobis deus portio ſit. Cæterũ ſi nos ambitio detineat, ſi cura pecuniæ occupet, ſi illecebræ libidinũ capiant, ſi negocia rerũ familiariũ demorent: portio nobis dominus non erit, ſeculariũ curarũ atq; uitiorum poſſeſſione detentis. Moſi cũ iuſſum eſſet portiones incolatus diſtribuere duo
Deu. 18 decim gentib. Iſrael, ita de tribu Leuitica præceptũ eſt: Filijs Leui nõ erit portio neq; ſors in medio fratrũ ſuorũ: quia dominus deus eſt pars eorũ. Et rurſum ſcriptum meminimus: Ego dominus pars eorũ. Nullam ergo deo ſeruientibus lex data terrenam eſſe uoluit portionem: quia pars eorum deus eſſet. Meminit & euangelij prædicator ille Petrus, nullam ſibi eſſe portionem poſſeſſionis huma-
Act. 3 næ, cum oranti alimoniam reſpondit: Aurum & argentum non eſt mihi, quod autem habeo hoc tibi do. Quid eſt iſtud Petre quod poſſides? Renunciaueras
Matt. 19 omnib. deo tuo dicens: Ecce nos omnia dereliquimus, & ſecuti ſumus te, quid erit nobis? Et tibi ille reſponderat: Amen dico uobis, quòd uos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione ſedebitis ſuper duodecim thronos iudicantes duodecim trib. Iſrael. Et exemplo ueſtro cæteris relinquẽtibus cuncta ſpoponderat, quod & centuplum acciperent, & dehinc uitam æternam poſſeſſuri eſſent. Quid eſt igitur iſtud Petre quod habes? Habes planè & non audeo dicere plus te centuplo obtinere: dico tamen te ſine multiplicatione calculi poſsidere. Dicis enim, Quod habeo hoc tibi do, in nomine Ieſu Chriſti ſurge & ambula, O felix poſſeſsio, ó perfecta dei portio. Non terrena largiris, ſed naturæ opus rependis: & uitioſi partus damna inſtauras. Claudum natum ingredi iubes, & multæ ætatis uirum inceſſu rudi incitas. Has opes tribuit, cui deus portio eſt. Nouit & Pau-
Gal. 6 lus diuitiæ ſuæ glorias, dicens: Mihi autẽ abſit gloriari, niſi in cruce domini mei Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Talis Apoſtolo gloria, talis eſt portio. Humanarum igitur hæreditatũ modo, portionem quæ melior eſt, & quæ utilior eligamus. Si circa terrena patrimonia ſua in cohæredum diuiſione quis nititur ſortem commodioris portionis appetere, quanto propenſiore cura partem cœleſtis hæreditatis diligemus? Centuplum dominus promittit: & centuplum non in æternum, ſed in præſens. Aeternorum autem bonorum immenſa & infinita retributio eſt. Cæterum ſub definitione centupli, præſentium menſura concluditur. Ego autem ambigo utrum hoc centuplum Petri exceſſerit portio. Certe ſecundum domini præceptũ ſperandum nunc in hoc ſeculo, relictis omnibus ſeculi rebus centuplum munus eſt. Etenim nobis deus portio eſt, qui ait: Et inhabitabo in his. Non ergo centupli præmium eſt, ut in hoc corpuſculo noſtro terreno deus habitet? Sed ad quid deus habitet? Ait & ipſe: Et ambulabo in his. Patens deo eſt fidelis pectoris & ampla poſſeſsio: ut inhabitet, & inambulet. Sed qui inhabitat, qui inambulat, quid tertium addidit? Et ego ero illorum deus. Ecce promiſſam nobis ab eo portionem, ut ſimus dei habitatio. Et dum in nobis ambulat, fit nobis ipſe poſſeſsio: ſi ſeculum relinquamus, ſi poſſeſsioni terrenæ labili renunciemus, ſi hæreditatem caducorum reſpuamus, ſi uiuentes de ſeculo exeamus. Quæ enim merces eſt emortuis corporibus & exeunte anima diſſolutis ſeculum reliquiſſe? Carendum eſt eo per contemptum eius, neſciendum eſt ignoratione uoluptatum ſuarum. Moriendum nobis in eo eſt, dum non ei uiuimus. Scit Paulus
Gal. 2 iam non ſe ſibi uiuere, dicens: Quod enim uiuo, iam non ego uiuo, uiuit autem in me Chriſtus. Propheta itaque ſecundum Apoſtolum, non ſeculo uiuens, conſtanter & libere ait; Portio mea dominus. Tenuit hunc quem in ſuperioribus

ribus modum, cum ſe cuſtoditurũ legem dei ſpopondit. Non enim de ea quam
corporaliter agebat, loqui intelligitur: cum cuſtoditurũ ſe potius ꝙ cuſtodire fa-
teatur. Sequitur deinde: Deprecatus ſum faciem tuam in corde meo, miſere-
re mei ſecundum eloquiũ tuum.) Moſen deprecatũ eſſe meminimus, ut deum
uideret. Et forte cognata preci eius prophetæ huius oratio exiſtimabitur. Sed
dictum memini à deo: Nemo hominũ uidebit faciẽ meam & uiuet. Ergo quod Exod. 33
negatũ Moſi meminerat, id concedi ſibi poſtulat? Sed rurſum licet dicto euan-
gelico anterior ſit, meminit tamen hanc fidei beatitudinẽ reſeruari, qua dicitur:
Beati mundo corde, quoniam ipſi deum uidebunt. Itaq; cũ in lege ſciat dictum Matt. 5
quod nemo faciẽ dei uideat, & uiuat: & ex euangelica beatitudine nõ ambigat
omnes mundo corde deum eſſe uiſuros: perfectæ modeſtiæ temperamento cu-
piditatem deſiderij ſui elocutus eſt, dicens: Deprecatus ſum faciẽ tuam in toto
corde meo. Scit nunc impoſſibile ſibi eſſe, quod nec oculus uidit, nec auris au-
diuit, nec in cor hominis aſcendit, ut uideat. Scit inuiſibilẽ eſſe carnalibus ocu-
lis gloriam dei. Meminit non dico ad angelorum claritates hoc humanæ uiſio-
nis lumen hebere: ſed ipſam gloriam uultus Moſi humani corporis oculos non
tuliſſe. Sed nũc ex deſiderijs humanis prophetæ deſideria metiamur. Ad egreſ-
ſus regum quanta expectationis ſolicitudine curritur? Et quod uidentibus gau-
dium eſt, cum ſe præbuerint contuendos? Quid illum cœleſtis ſpiritus capacẽ
uirum exiſtimabimus uelle? Quanto deſiderij ardore cupere ut deum cernat,
qui ipſam illam inuiſibilem maieſtatẽ per has angelorum claritates, & per hanc
Moſi gloriam metiatur? Et ſciat etiam eos, qui digni ſunt cõſpectu dei, gloriam
ex conſpectu gloriæ eſſe ſumpturos, quòd eos uiſio tantum & dignatio contẽ-
platæ maieſtatis illuminet? Quod ſanctus Apoſtolus ita intelligens loquitur: 2. Cor. 3
Nos inquit, omnes reuelata facie gloriam dei ſpectantes in eandẽ ipſam tranſ-
feremur imaginẽ, à gloria in gloriã ſicut à domini ſpiritu. Et nũc quia id impoſ-
ſibile iſtis corporeis oculis ſciat eſſe, toto iſtud corde deſiderat, Et cui eſt portio
deus, confidenter faciem eius deprecatur: quia quamuis nemo hominũ uideat
faciem dei & uiuat, tamen deum omnes mundo corde uiſuri ſunt. Ergo miſeri-
cordiam hanc à deo poſtulat, ut ſibi uidendo faciem eius beatitudo contingat:
& poſtulat non ſine ratione modoq; præſtandi. Ait enim: Miſerere mei ſecũ-
dum eloquiũ tuum.) Fidei modeſtæ uox eſt: miſericordiã dei non ſecundũ pec-
catorũ ſuorum conſcientiam, ſed ſecundum eiuſdẽ dei eloquia deprecari. Scit
deum etiam peccatoribus eſſe ignem conſumentem. Moyſes enim ait: Deus Deu. 4
noſter ignis conſumens eſt. Nouit eundem eſſe fidelibus lucem, de quo & ali-
bi propheta ipſe dicit: Illuminans tu mirabiliter de montibus ſanctis. Diſcer- Pſal. 75
nit & hanc Apoſtolus bonitatis & ſeueritatis dei conſuetudinem, cum ait: Vi- Rom. 11
de ergo bonitatem & ſeueritatem dei. In eos quidem qui ceciderunt ſeuerita-
tem, in te uero bonitatem. Et rurſum: Et niſi permaneas in bonitate, excideris.
Illi uero ſi non permaneant in infidelitate, inſerentur. Bonitatem dei propheta
expectat, cum ait: Miſerere mei. Scit enim neminem ſine peccato eſſe qui uiuat
& omnes in carne ſitos miſericordia dei egere. Officij autem ſui deuotioniſq;
non immemor eſt, cum ait: Secũdum eloquium tuum. Eius ſcilicet eloquij quo
& peccatoribus pœnam denunciat, & in ſe credentibus uitæ æternæ beatitu-
dinem pollicetur. Dehinc ſequitur: Cogitaui uias meas, & conuerti pedes
meos in teſtimonia tua.) Ex his quæ propheta ſe gerere uel geſſiſſe cõmemo-
rat: quid nos quoq; facere oporteat docet. Vias enim ſuas cogitat, & cogitatis
his pedẽ in teſtimonia dei refert. Nihil egit, quod nõ antea cogitatione præuol-
uerit: non linguã in officium ſuum mouit, non pedem in aliquod quod acturus
eſſet

eſſet opus protulit:non manum ad agendū aliquid exeruit, niſi antea ſuper his omnibus cogitaſſet, & tum operationem atq; effectum cogitatis rebus attulerit. Vidit igitur ante omnia uitæ ſuæ uias, & cum placentem ſibi ac probabilem reperit, tunc in eam pedem contulit:ſcilicet perſpectis omnibus humanæ operationis uijs, poſtquàm quid eſſet ſibi utile cogitauit, fidei ſuę pedem in teſtimonia diuina detorſit. Cogitatio enim nihil poteſt ſubitum, nihil nouum, nihil inopinatum pertimeſcere: cum de conſilij ſententia omnia quæ accidere ſolent ſperantur, præfiniuntur, adeuntur. Et id conſequenti uerſu docetur. Poſtea enim quàm uias ſuas propheta cogitauerat, & pedē ad teſtimonia dei conuerterat, libere loquitur. Paratus ſum & non ſum turbatus, ut cuſtodiam mandata tua.) Qui ad aliquid præparatur, longo uſu ad id in quo ei eſt meditatio præparatur: ne eum de propoſiti ſui ſententia negligentem & incautum uis aliqua repentinæ turbationis excutiat. Propheta itaq; nouit eſſe plurima ſeculi ſcandala, nouit inſidiantes eſſe humanæ naturæ aduerſanteſq; uirtutes: ſcit periculoſe dulcem eſſe opinionem ambitionemq; gloriæ ſecularis, nouit occurſus laſciuientium fœminarū eſſe continentium oculis captioſos, ſcit turpes corporum cupiditates affectu blandæ uoluptatis irrepere, ſcit cætera uitiorū genera illecebroſis aditibus ingruere: nouit etiam plurimis ſe irreligioſorū odijs ſubiacere, & ob prædicationē dei pietatiſq; doctrinam uarijs perſequentiū contumelijs eſſe uexandum. Ne igitur turbari tot & tantis excidijs ingruentib. poſſet, contra omnia ſe hæc fidei excidia præparauit, dicens: Paratus ſum & non ſum turbatus, ut cuſtodiā mandata tua. Habet paratā beatus Apoſtolus huius pręparationis ſuę
Rom. 8 fiduciam, dicens: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio, aut anguſtiæ: aut paſſio: aut fames: aut nuditas: aut periculum: aut gladius? Sicut ſcriptū eſt: Quia propter te mortificamur tota die, deputati ſumus tanq; oues occiſionis. Sed in his omnib. ſuperamus & uincimus, propter eum qui dilexit nos. Et quia aduerſum horum tolerantiā, ne per hæc à charitate ſeparari poſſet, ſeſe pręparaſſet: adiecit. Confido enim, quia neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; poteſtates, neq; præſentia, neq; futura, neq; uirtutes, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura alia poterit nos ſeparare à charitate dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu domino noſtro. Nulla Apoſtolū rerum earū quæ accidere poſſunt genera, tali ſpe præparatum firmatumq; perturbant. Sit ergo in nobis & fiducia hæc & uox: ut cum ſubrepant cupiditates, cum paſſiones ingruant, cum pericula fatigēt, cum ſupplicia crucient, dicere audeamus, paratus ſum & nō ſum turbatus, ut cuſtodiam mandata tua. Dominus noſter unigenitus dei filius inter cætera præcepta
Ioan. 14 diſcipulis ſuis mandat, dicens: Non turbetur cor ueſtrum, neq; trepidet. Aduerſum turbationem quæcunque ex accidentibus erit, longæ præparationis opus eſt firmitate: ut robuſta fide atque firmata, dei mandata cuſtodiat. In quem autem ſe profectum, quamúe in cauſam propheta præparauerit, neque turbatus ſit, quo minus cuſtodiret mandata dei: continuo ſubiecit, dicens: Funes pec
Eſa. 5 catorum circumplexi ſunt me, & legem tuam non ſum oblitus.) Eſſe peccatorum funes per Eſaiam docemur dicentem: Væ qui ligant peccata tanquam funem longum. Modo funis ex pluribus minimis creſcentis in multum, peccata ſemper tanquā longo fune tendunt. Sunt etiā hæc delictorū uincula quibus humanæ mentes illigantur, de quibus in Prouerbijs ſcriptum eſt: Faſcijs peccato
Pro. 5 rū ſuorū unuſquiſq; cōſtringitur. Stringit enim nos atq; alligat, & his uitiorū funibus implicat diabolus: in omni uitæ noſtræ curſu laqueos prætendens. Quod autem liget, in euangelijs cognouimus, cum dicitur: Hanc autem filiam Abra-
Luc. 13 hæ ligauit ſatanas annis decem & octo. Ligat igitur omni uitiorum genere:
ebrie-

ebrietatis conſuetudine, uoluptatum deſiderijs, infidelitatis piaculo. Sed inter hos funiũ laqueos, non eſt admittenda legis obliuio. Præparatos enim nos eſſe conuenit, ut ab his laqueis, ſi quando circumligent, exuamur: ut legis dei omni tempore recordemur. Et recordatur plane propheta, dicens: Media nocte ſurgebam ad cõfitendum tibi ſuper iudicia iuſtificationis tuæ.) Non uacat totis noctibus ſomno, nec ocioſus lecto continetur: ad confitendum deo non ſolum nocte, ſed etiam media nocte conſurgit: Meminit hoc eſſe tempus quo primitiæ Aegyptiorum meritiſsima impiæ obſtinationis clade percuſſæ ſunt. His ergo horis non laxatur in ſomnũ, ne gladio Aegypti admiſceatur: hoc noctis tempore introeunte ſponſo, ſapientes uirgines in nuptias cum lampadibus introibunt. Vigilat ergo ne cum ſtultis mereatur excludi. Hoc tempore pſallẽtibus Paulo & Silæ apoſtolis, catenæ & uincula reſoluuntur. Non dormit itaq; ne uinctus ſit, nec habet eum nocturni temporis ſomnus, nec ei obliuio officij ſui requie mediæ noctis obrepit: ſurgit enim ad cõfitendum deo. Confeſſio uero non ſemper ad peccata referenda eſt, uerum etiam in dei laudibus intelligẽda eſt. Nunc ergo confitetur deo ſuper iudicia iuſtificationis eius: laudãs deum quòd nihil niſi in iudiciorum iuſtificatione decreuerit. Sequitur deinde. Particeps ego ſum omniũ timentium te, & cuſtodientium mandata tua.) Apoſtolum dixiſſe meminimus: Participes Chriſti facti ſumus. Sed & in quadrageſimoquarto pſalmo, quoſdam participes dei ſignificatos eſſe meminimus, cũ dicitur. Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ cõſortibus tuis. Sunt ergo ſecundum Apoſtolum, & ſecũdum prophetam plures domini noſtri Ieſu Chriſti participes. Et particeps eius erit, quiſquis in ueritate perſiſtit. Ipſe eſt enim ueritas. Et quiſquis in nouitate uitæ ambulabit, erit particeps eius: quia ipſe eſt reſurrectio. Ergo cum ſciat propheta plures dei eſſe participes, nunc per uerecundam ac modeſtam de ſe prædicationẽ, cum ſe, quia & ipſe Chriſtus & factus & dictus ſit, Chriſti meminerit eſſe participẽ: tamen omniũ timentium deũ potius ſe confeſſus eſt eſſe participem. Eſt aũt tunc timentium deum particeps, cũ patientibus cõpatitur, cum plorantibus complorat, cum tãquam eiuſdẽ corporis membrum in dolore mẽbri alterius dolet. Hac igitur paſſionum cõmunione timentiũ deum particeps fit. Cæterum quiſquis per inſolentiã ſuam credẽtem in Chriſto & redemptũ à Chriſto dedignatur, exacerbat, inhonorat: non eſt ille timentium deum particeps, qui non ſit in compatiendis paſſionibus conſors. Non nudũ autem hoc, neq; ſolitariũ propheta poſuit, cum dicit: Particeps ſum ego omnium timentium te. Plures ſunt timentes deum, & tamẽ infideles: quos naturæ ſuæ conditio timori quidem dei ſubdidit, ſed uoluntatis ſuæ peruerſitas ab obſequijs dei auocat, atq; ob id non ſuffeciſſet prophetæ dixiſſe ita: Particeps ego ſum omnium timentium te, niſi addidiſſet: & cuſtodientium mandata tua. Timor enim fidei in ſola obedientia eſt, & metus religionis in obſequela eſt. Horum itaq; particeps eſt, qui timorem ſuum in mandatorum dei cuſtodia comprobabunt. Dehinc ſequitur: Miſericordia tua domine plena eſt terra, iuſtificationes tuas doce me.) Terra miſericordia dei plena eſt: quæ contaminata, quæ corrupta, quæ irreligioſa, quæ infida, quæ perdita eſt. Et ſi quis forte audebit impio ore prophetam mendacij arguere, tanquam non in omnẽ terram dei miſericordiã putet eſſe diffuſam: dominũ in euangelijs recolat dixiſſe: Eſtote boni ſicut pater ueſter, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Patiens enim & miſerator deus, dum mauult pœnitentiam peccatorum quàm mortem, dona ſua iuſtis iniuſtisq; largitur: uni cuique per patientiam longæ æquanimitatis pœnitendi tempus impertiens.

Heb. 3

Matt. 5

Et quia

Et quia hanc bonitatem patientiæ dei perfectionemq; ſub illis iuſtificationib.
legis corporaliter adumbratam meminit, ſemper ſibi propheta ſperandum ait:
Iuſtificationes tuas doce me domine. Iuſtificationes omnes in lege legerat: ſed
cœleſtes ſperabat, quæ in terrenis præformabantur. Non eget doctore terreno.
Doceri enim ſe ab eo orat, qui ait: Petite & dabitur uobis, quærite & inuenie-
tis, pulſate & aperietur uobis. Aperiri ſibi & dari clauem à doctore legis dedi-
gnatur propheta: ſcientiæ cœleſtis expectans dominum noſtrum Ieſum Chri-
ſtum, cui eſt gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

ט Theth.

BOnitatem feciſti &c. uſque ibi ſuper milia auri & argenti.) Iam in
exordio pſalmi commemorauimus, nihil aliud in eo, quàm doctri
nam humanæ uitæ contineri: per quam ad cognitionem dei, ipſis
tanquam paruuli literarum elementis erudiremur. Ex perſona e-
nim ſua nos propheta confirmat, qualiter in omni genere diuini
officij uerſari nos oportet, & per diſciplinam adeptæ inſtitutionis, fidei ordinē
tenere: ſicut ipſo illo primo nonæ literæ uerſu docetur. Ita enim dicitur: Bonita
tem feciſti cum ſeruo tuo domine, ſecundum uerbum tuum. Et forte quidam
exiſtimabunt, de ſecundis rebus prophetam locutum: deoq; gratiā ob ea quæ
ſibi proſpere acciderint retuliſſe. Sed nouit etiam in aduerſis reb. gratiam deo
eſſe referendam: ſcit in omni paſſione ac tribulatione eum, cuius iudicio hæc in
gruunt, gratulationibus honorandum. Scit indiligentem eſſe medicum, putri-
bus uulnerum ſinibus parcentem. Meminit piam eſſe patrum in filios ſeuerita-
tem. Argui ſe per tentationes, ac probari per patientiam à deo optat: & in his
quæ aduerſa exiſtimantur, agit gratiam. Atq; hanc noſtram intelligentiam, ut
id prophetam oraſſe credamus, uerſus qui ſubiectus eſt docet, dicens: Boni
tatem & diſciplinam & ſcientiam doce me, quia mandatis tuis credidi.) Quic-
quid ergo deus in ſeruum ſuum facit, bonum eſt: ſecundum enim uerbū ſuum
facit. Et quicquid ſecundum uerbum eius eſt, nō poteſt malum exiſtimari: quia
qui ſolus bonus eſt, uoluntas ſit plena bonitatis. Verſus itaq; ut diximus, ſecun
dus prophetæ exponit affectum, cum oret dicens: Bonitatem, & diſciplinam,
& ſcientiam doce me. Bonitatem ſuperius confeſſus eſt erga ſe factam, quomo
do hanc quaſi ignorans doceri ſe precatur? Niſi quod tunc fuit ex fidei confeſſi
one gratulatio, cum quicquid illud fieret in ſe, id eſſe bonum credidit: nunc ue-
ro eſt per naturam humanam ignorantiæ cauſa, cum ut doceatur orat. Sed eam
bonitatem uult diſcere, cui diſciplina ſit iuncta. Diſciplinam enim neceſſe eſt
eſſe ſeueritatis officium: peccata arguentis, & uitia corrigentis. Correctio uero
uitiorum, magnum affert in bonitatem profectum. Bona ergo eſt ſeueritatis
diſciplina, ſed adhuc eam propheta ignorat. Non enim tantum bonitatem &
diſciplinā, ſed etiam ſcientiam uult doceri: affectum in eo fidei ſuæ oſtendens,
cum bonitatem & diſciplinam quam nondum ſciat, tamen bonā ſibi à deo eſſe
fateatur. De ſcientia autem locis plurimis admonuimus: hanc & Apoſtolum,
hanc & prophetam inter præcipua gratiarum ſpiritualium dona numerare. Er
go ut bonitatem & diſciplinam, ita & ſciētiam doceri orat. Et doceri ob id, quia
mandatis dei credat: oſtendens non niſi fideles, atq; credentes ſcientiæ conſe-
qui poſſe doctrinam. Manet autem etiam in tertio uerſu eiuſdem intelligentiæ
ſenſus. Ait enim: Prius quàm humiliarer ego deliqui, propterea eloquium
tuum ego cuſtodiui.) Non prius tribulatio paſsionum ingruit quàm delicta
præcedant: neq; per paſsiones ante humiliamur, quàm per peccatorum iniqui-
tatem digni paſsionibus ſimus. Docet itaq; propheta humiliationē ſuam emen

datio

dationem eſſe delicti: atq; ob id bonum ſcit eſſe ſibi quicquid à deo eſt, qui pari meruit, quod pati cœpit. Et ſcit diſciplinam emendationem eſſe uitiorum. Prius ergo deliquit, ſecundo autem humiliatus eſt, & per humilitatis diſciplinam oportet eum ne delinquat doceri; & in eloquijs dei manere, quia iam ſit delinquens humiliatus, & in mandatis dei, ne ultra poſſit peccare, mãſurus ſit.

Bonus es domine, in bonitate tua doce me iuſtificationes tuas.) Scit iuſtificationes dei propheta bonas eſſe, quia bonus ſit qui eas ſtatuit: ſcit ſibi nihil niſi ex iuſtificatione dei accidere, quia profeſſus ſit prius ſe deliquiſſe, dehinc poſtea humiliatum eſſe. Et quia ſuperius oraſſet, ut bonitatem, & diſciplinam, & ſcientiam doceretur, nunc orat, ut iuſtificationes dei in bonitate doceatur, quia iuſtificatio opus ſit rei iuſtæ, quæ ſibi ignorabilis ſit: quia iuſtificationes quæ in lege ſunt conſtitutæ, umbram in ſe iuſtificationum cœleſtium continerent. Deinde adiecit: Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum, ego autem in toto corde ſcrutabor mandata tua.) Patienter omnia & æquanimiter propheta tolerans, in opprobrium ſuperborum atq; iniquorum deductus eſt. Si quis enim obiurgationes trium regum in Iob recolat: intelliget quanto illudentium exacerbetur opprobrio. Namq; quum irreligioſi quiq;, per paſſiones aliquas emendari dei ſeruos contuentur: exprobrare hæc ita ſolent. Vbi fides? ubi ſpes in deum? ubi auxiliantis uirtus? ubi boni dei miſericordia eſt? Contra quæ firmo animo fideliq; opus eſt, & in mandatis dei intento atq; occupato: ne multiplicatis tot in ſe ſuperborum iniquitatibus cedat, ſed ſemper dicat: Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo domine, ut ait ille paſſionũ humanarum gloriosus & beatus uictor: Dominus dedit, dominus abſtulit, ſit nomen domini benedictum. Deinde ſequitur: Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum, ego uero legem tuam meditatus ſum.) Cor ſuperborum, ait, ſicut lac coagulatũ. Lac ſpecie & ſapore blandiſsimũ eſt, quod aliquo uitio corruptũ coagulari ſolet, & ex naturæ ſuæ ſuauitate decedens, inutili ſapore amaroq; corrumpitur. Ergo antea iniqui, cum in ſecundis rebus eſſe prophetam contuerentur, felicium rerum amici, ſimplicitatis ſpecie blandientes, tanquam lac fuerunt: at ubi eos ex humilitate ſancti uiri ſuperbia & faſtidium tenuit, ex lacte coagulati ſunt, & ex blandis ac ſuauiſsimis adulationibus, in uitioſi & aceſcentis ſaporis amaritudinem ſunt redacti. His uero ſicut lac coagulatis, legem tamen dei propheta meditatus eſt. Meditatus autem in id, ut diceret quod ſequẽti uerſu continetur: Bonum mihi quòd humiliaſti me.) Iniquitas licet ſuperborum multiplicetur, & cor eorum ut lac coaguletur: ſcit humiliationem tamen ſuam ſibi propheta bonam eſſe, nouit ſecundum Apoſtolum uirtutem in infirmitatibus perfici. Bona omnis paſsio, bonæ omnes tribulationes, per quas iuſtificationes dei cognoſcuntur: ut peccantes humilitate emendet, ut delinquentes ſeueritate coerceat, ut ignorãtes doctrina doceat. Idcirco enim bonum ſibi quòd humiliatus eſt ait, quia per humiliationem iuſtificatiões dei diſceret. Deliquit enim prius quàm humiliaretur: & humilitas ei bonum eſt, quia per eam iuſtificatio dei diſcitur, Concluſit autem hoc modo: Bonum mihi lex oris tui ſuper milia auri & argenti.) Non eſt ſimplex concluſionis iſtius ſermo. Suffecerat enim ad prophetæ gratulationem dixiſſe: Bonum mihi eſt lex tua. Sed cum ait, lex oris tui, plus uult intelligi. Locutus eſt deus per Moyſen legem, locutus eſt per prophetas: ſed hæc lex dei eſt, non etiam lex oris dei. Os autem dei eſt ille qui & uirtus dei eſt, qui & ſapientia dei eſt, qui & brachiũ dei eſt, qui & imago dei eſt: deus ſcilicet & dominus noſter Ieſus Chriſtus, dicens: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum; Beati lugentes, quia ipſi

Iob 1

Matt. 5

conſolabuntur, dicens: Benedicite qui uos perſequuntur, &, orate pro calumniantibus ac perſequentibus uos. Hanc legem oris dei, bonum ſibi eſſe propheta confeſſus eſt. Et bonum non comparationis & definitionis & modi numero, ſed ſuper milia auri & argenti. Indefinitus hic ſermo eſt, cum dicitur milia: quia indefinite bona eſt lex oris dei. Ex comparatione enim rerum maxime in terris precioſarum, utilitatem bonorum eorum quæ à deo ſunt ſtatuta ſignificat.

Ioth.

MAnus tuæ fecerunt me &c. uſque ibi: In iuſtificationibus tuis non confundar.) Commune iudicium eſt, inter omnia terrena dei opera nihil homine utilius, nihil eſſe ſpecioſius. Quia & ſi ſint aliqua pulchra & ornata, magnitudinem quidē eius, qui ea tam decora genuerit teſtantur: uerum ſpeciei & ornatus & conſtitutionis ſuę fructum ipſa non ſentiunt. Loquimur enim de his, quæ humano ſubiecta conſpectui ſunt: ſcilicet de creatis in terra & mari & aere, & quæ ſingulis quibuſque generibus naturiſque permixta ſunt. Pulchra hęc, ſed quod tādem in oceano, aut terra, aut cœlo, aut aere bonum quæ in his creata ſunt eo quòd talia creata ſunt conſequentur? In homine autem quicquid eſt, ſibi proficit. Et hoc unum in terris animal rationale, intelligens, diiudicans, ſentiens conſtitutum eſt: horumque omnium generum quæ in eo ſunt nihil aliud aliquid proficit, quàm ut ipſe in cæteris alijs & his in quibus eſt natus utatur. Vtatur autem, ad cognoſcendum ueneranduműque eum qui tantorum in ſe bonorū autor & parēs ſit. Ex quo magnū
Pro. 20 illud atque mirabile Salomonis dictum eſſe intelligitur, quod tale eſt: Grande homo, & precioſum uir miſericors: uirum uero fidelem opus eſt inuenire. Quid enim tam difficile eſt, quidúe tam ardui operis eſt, quàm inuenire eum, qui meminerit ſecundum imaginem & ſimilitudinem dei ſe eſſe factum, qui diuinorū eloquiorum ſtudio intentus, rationem animæ ſuæ corporiſque cognouerit, & originem utriuſque generis naturamque perceperit: ad quem denique finem hæc inſtitutio ſua ortuſque contendat? atque ob id magnum quiddam eſt homo. Hoc enim nomen, ubi rerum ſuperius commemoratarum cognitione neglecta in uitia deciderit, amittit: indignus ſcilicet iam iudicatus homo nuncupari. Et quum ſecūdum imaginem & ſimilitudinem dei factus ſit: ſecundum exprobrationes propheticas & euangelicas, aut ſerpens, aut progenies uiperarum, aut equus, aut mulus, aut uulpes ei nomen eſt: & proprietas ei nominis ſui ubi de innocentia exciderit aufertur. Verum qui ſtudioſa fide doctrinam dei & præcepta ſcrutatus ſit, & per innocentiæ ſtudium dignum ſe præſtare uelit, qui ſecundum imaginem & ſimilitudinem dei factus ſit: uti & ipſe prophetæ uoce poterit, dicentis: Manus tuæ fecerunt me, & præparauerunt me. Et in aliquibus codicibus ita ſcriptum deprehendimus: Manus tuæ fecerunt me, & finxerunt me, da mihi intellectum ut diſcam mandata tua. Et ſine dubio non ocioſum eſſe exiſtimandū eſt, quod nō ſatis erat prophetæ dixiſſe: Manus tuæ fecerunt me, niſi & adieciſſe finxerūt, uel præparauerūt. Sed honorē cōditionis ſuæ in hoc ſignificare uoluit dignitatemque primam, dicens: Manus tuæ fecerunt me. In creatione mundi
Gen. 1 omnia uerbo effecta eſſe accepimus, cum dicitur: Fiat lux. cū dicitur, fiat firmamentum. cum dicitur, & appareat arida. cum dicitur: Germinet terra herbā pabuli ſeminantem ſemen ſecundum ſuum genus. cum dicitur: Fiant luminaria in firmamento. cum dicitur: Eijciant aquæ reptilia animarum uiuarum. Ergo omne ex quo uel in quo mundi totius corpus creatum eſt, originem ſumit ex dicto: & ſubſiſtere in id quod eſt ex uerbo dei cœpit. Verū de homine ita deus locutus eſt: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinē noſtram. Differt

itaque

itaque natura & origo hominis, ab inſtitutione uniuerſæ creationis: & proprie de eo ante & tractatur & confirmatur ut fiat, cum cætera ſine quadam conſilij ſententia eſſe ſint iuſſa. Habet ergo primam hanc origo hominis dignitatem, quòd ei proprium fuit de ſe ante tractari. Verum & in hoc præſenti prophetico dicto, ingens humanæ originis priuilegium continetur. Non enim manus domini pecora & aquatilia, & uolatilia fecerunt: nuſquam iſtud ſcripturæ tradidere. Egregium hoc itaq; & præclarum in homine eſt, quia cæteris dignitate operationis excipitur. De cõfirmatione autem cœli ita in quodam loco legimus: Ego manu mea firmaui cœlum. Ergo exęquatur operationi hominis iſtud elementum: cum id ipſum manu dei firmatum eſſe memoratur. Sed quanquam cœlum manu, homo tamen manibus. Præſtat ergo officio unius manus, duarum operatio. Et id quod ad confirmationem cœli ſatis eſt, in hominis conditione non ſufficit. Intelligendum autem eſt cur manibus propheta ſe factum eſſe dicat: neq; ſolum factum, ſed etiam figuratum, uel præparatum. Cæterorum omnium elementorũ creatio, eo ipſo in tempore & inſtituta & effecta eſt, quo ſubſiſtere iubebatur: neq; inchoationem eorum & perfectionem tempus aliquod diſcernit. Nam & conſummationem inchoatio in eo quod eſt cœpta percepit. Homo uero cum externam & internam in ſe naturam diſſonantem aliam ab alia contineat, & ex duobus generibus in unum ſit animal rationis particeps conſtitutus: duplici eſt inſtitutus exordio. Primum enim dictum eſt: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Dehinc ſecundo: Et accepit deus puluerem de terra, & finxit hominem. Primum opus non habet in ſe aſſumptæ aliunde alterius naturæ originem: incorporale eſt, quicquid illud de cõſilij ſentẽtia inchoat̃. Fit enim ad imaginẽ dei nõ dei imago: quia imago dei eſt primogenitus omnis creaturæ. Sed ad imaginem, id eſt, ſecundum imaginis & ſimilitudinis ſpeciem: diuinum in eo & incorporale condendum. Quod ſecundum imaginem dei & ſimilitudinem cum fiebat, exemplum ſcilicet quoddam in nobis imaginis dei eſt, & ſimilitudinis inſtitutũ. Eſt ergo in hac rationali & incorporali animæ noſtræ ſubſtantia primũ, quod ad imaginem dei ſit factum. Secundi uero operis efficientia, quanto differt ab inſtitutione primæ? deus terræ puluerem accepit. Iam ſumitur puluis, & terrena materies formatur in hominem uel præparatur: & ex alio in aliud opere ac ſtudio artificis expolitur. Primum ergo non accepit, ſed fecit: ſecundum, nõ ut prius fecit: ſed accepit & formauit uel pręparauit. Vtrunq; autem recte intelligi poteſt, quia utrunque ſcriptum deprehendimus, ut formauerit in id quod eſt, corporis ſcilicet ſpeciem: uel præparauerit in id quod dicitur, Et inſpirauit in eum ſpiritum uitę, & factus eſt homo in animam uiuentem. Inſpirationi ergo huic præparatus ſiue formatus eſt: per quam natura animæ & corporis in uitæ perfectionem quodam inſpirati ſpiritus fœdere contineretur. Scit in ſe duplicem beatus Paulus eſſe naturam: cum ſecundum interiorem hominem delectatur in lege, & cum aliam in membris ſuis uidet legem, quæ ſe captiuum ducat in legem peccati. Quod ergo ſit ſecundum imaginem dei: ad animi pertinet dignitatem. Quod autem formatur ex terra: ſpeciei corporis naturæq; primordiũ eſt. Et quia uel locutus ad alterum deus intelligitur, cum dicitur: Faciamus hominem: uel triplex cognoſcitur hominis facti formatiq; perfectio: cum & fiat ad imaginem dei, & formetur è terra, & inſpiratione ſpiritus in uiuentem animam cõmoueatur: Idcirco manibus ſe factum & formatum, non manu tantum propheta teſtatur, quia in conſtitutione ſua non ſolitaria tantum & eadem triplex fuiſſe docetur operatio. Et quia iſtud ſciat propheta ualde eſſe occultum atq; reconditum, quate-

Eſa. 45 *Gen. 1* *Gen. 2* *Gen. 2*

nus ſcilicet manibus dei formatus ſit: tamen ut plenam atq; abſolutam intelligentiæ huius rationem conſequatur, ait: Da mihi intellectum, ut diſcã mandata tua.) Tanquam ignorans hæc loquitur: & tanquam nondum intelligentiam adeptus, dari ſibi intelligentiam deprecatur. Et audent non dico eccleſiæ homines, ſed gentium ſophiſtæ quædam de naturæ humanæ inſtitutione uelle tractare. Audemus etiam gloriari, rectæ ac perfectæ nos uitæ eſſe ſcientiam cõſecutos. Sed doceri nos oportet prophetæ huius exemplo, ut uel diuinarum rerum ignorantiam confiteamur: uel ignotarum intelligentiam deprecemur. Optimum eſt autem cœleſtium mandatorum ſcientiam à deo per precem poſtulare: & infirmitatem ingenij noſtri paupertatemq; cognoſcere. Primum enim, ſecundum Apoſtolum, munus eſt gratiarum, ſapientiæ donum: ſequens ſcientiæ: & idcirco hunc ordinem etiam hic propheta ſeruat, dicens: Da mihi intellectum, ut diſcam mandata tua. Primum intelligentiam, poſt etiam ſcientiam deprecatus eſt. Sequitur deinde: Qui timent te, uidebunt me & lætabuntur, quia in uerba tua ſperaui.) Conſuetudo impiorum eſt, ut conſpectis religioſis uiris triſtes ſint. Oderit enim neceſſe eſt ebrioſus ſobrium, continentem impudicus, iuſtum iniquus: & tanquam conſcientiæ onus, præſentiam ſancti cuiuſq; non ſuſtinet. Contrà uero ad cõſpectum uiri fidelis, religioſi omnes quibus timor dei eſt lætantur: ut uel ſolo corpore contemplationis uiſu gratulentur, modo auium herbarumq; quarundam, quæ uiſæ tantũ & conſpectæ morbis aliquibus & infirmitatib. medentur. Vtilis ergo eſt præſentia ſancti timentibus deũ: quia neceſſe eſt profectum aliquem ex contemplatione illius conſequantur. Sed propheta non hoc in ſe ſolum contuendum putat, quod publicis ac promiſcuis oculis ſubiectum eſt. Vult ille probitatem uitæ ſuæ conſpici, uult iuſtitiam ſuam & religionem & continentiam cerni. Non enim tantum timentes deum, quia tantum uident eum, lætabuntur: ſed quia uident eum in uerba dei ſperantem, & ſperantem non mediocriter, neq; confuſo humanę opinionis errore, ſed dicentem cum libertate id quod conſequitur: Cognoui domine quia ęquitas iudicia tua, & uere humiliaſti me.) In locis cæteris meminimus, ita prophetam dicere ſolitum: Da mihi intellectum, & doce me, & obſeruabo præcepta tua: nunc autem tanquam de adeptis profitetur, dicens: Cognoui domine, quia æquitas iudicia tua: Sed hic non de iudicijs illis æternis, ſed de præſentib. ſermo eſt. Iudicia illa æterna ſecundum eundem prophetam, ſicut abyſſus multa: & ſecundum Apoſtolum: Iudicia dei ininueſtigabilia & inſcrutabilia. Scit autem in his iudicijs, quæ nunc ſunt, quicquid in ſe geratur, ex iudicio dei fieri: omnes tribulationes, omnes preſſuras, omnia inſectationum odia, omnes perſecutiones & infeſtationes, ex iudicio in ſe dei adeſſe, ut per hæc probabilis, ut per hæc emendatus, & tanquam per ignem examinatus atq; purgatus ſit. Plus eſt autem neſcio quid in cognitione, quàm in fide operis, & idcirco non credidit, ſed cognouit: quia fides habet obedientiæ meritum, non habet autem cognitæ ueritatis fiduciam. Diſtinguit Apoſtolus plurimum inter cognitionẽ fidemq; differre: poſteriore loco eam inter gratiarum dona cõnumerans. Primũ enim ſapientiam, ſequenter cognitionem, tertio fidem prædicauit: quia qui credit poteſt ignorare quod credit. Qui autem iam cognouit, non poteſt id quod cognouit adepta cognitione non credere. Ergo ambiguitatẽ hic non admittit propheta, qui ſciat iuſta eſſe dei iudicia, id eſt, humiliationis ſuæ & tribulationis & contemptus & iniuriæ & doloris. Ita enim ait: Cognoui domine quia æquitas iudicia tua, & uere humiliaſti me. Non ſine cauſa ſe ſcilicet eſſe tribulationibus ſubditũ, non ſine cauſa paſſionibus permiſſum, non ſine cauſa per iniurias humiliatum: ſed

ad humanorum uitiorum expianda peccata, ex iuſtis ſe ac ueris dei iudicijs hu miliationi eſſe ſubiectum. Sed quia in his paſſionibus ex æquitate diuini iudicij uerſetur: Fiat miſericordia tua, ut exhortetur me, ſecundum eloquium tuum ſeruo tuo.) Exhortationem præſentium humiliationum ex miſericordia dei deprecatur, quia humana infirmitas ipſarum ſit tolerantia paſſionum, dicens: Fiat miſericordia tua ut exhortetur me. Sed meminit bonum ſibi eſſe humiliari, bonum ſibi eſſe paſſionibus ſubdi: & ea omnia à quibus uexatur, purgationem ſibi terrenorum eſſe uitiorum. Non enim ut humilitas ac tribulatio à ſe auferatur orat: ſed ut ſibi ex miſericordia dei adhortatio in tribulatione præſtetur. Optat ergo diuino prælio in his corporis ſui infirmitatib. militare: optat longo certamine aduerſus mundi huius nequitias conſiſtere. Sed adhortationem ex miſericordia dei ſperat: ut tribulatus licet & afflictus, diuinæ adhortationis auxilio firmetur. Scit & beatus Apoſtolus Paulus omni ipſe tentationum genere perfunctus, uti ſe diuinæ miſericordiæ adhortatione, dicẽs: Benedictus deus pater domini noſtri Ieſu Chriſti, pater miſericordiarũ, & deus omnis exhortationis, qui exhortaẽ nos in omni tribulatione. Et adhortationem hanc ſcit ſibi propheta promiſſam à deo patre & domino miſerationũ, qui per tentationes eum qui ſe credat examinet, atq; ideo ſubiecit: Secundum uerbũ tuum ſeruo tuo, id eſt, ſecundum eam promiſsionẽ qua ſpoponderit ſe tribulatos in paſſionibus non relicturum. Dixit enim in euangelijs: Cum ergo tradent uos: noli te cogitare quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Non enim uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri qui loquitur in uobis. Et hoc quidem quantum ad præſens pertinet tempus, futuræ tamen ſpei propheta non immemor eſt dicens: Veniant mihi miſerationes tuæ, & uiuam: quia lex tua meditatio mea eſt.) Naturæ corporalis infirmitas eget miſerationibus dei. Neq; enim beatæ illius uitæ æternitatem conſequi merito ſuo poterit: niſi miſerationibus eius, qui pater miſerationum eſt prouehatur. Scit ſe propheta nondum ea uiuere uita quæ uita ſit: nemo enim noſtrum hoc quod nunc uiuit uitam audebit exiſtimare. Nunc enim in corpore mortis ſumus, Paulo dicente: Quis me liberabit de corpore mortis huius? Et hoc ipſum eodem propheta teſtante ita: Et in puluerem mortis deduxiſti me. Vera enim uita noſtra cum Chriſto abſcõnſa eſt in deo. Sed neq; hæc nunc in qua agimus regio uiuentium eſt: ea autem eſt de qua hic idem propheta ait: Et complacebo deo in regione uiuorum. Atq; ideo uiuam dixit: quia non in uſu iſtius uitæ uiuit ſed in dei ſit miſeratione uicturus. Sed ſperat iſtud, quia lex dei meditatio eius eſt. Vacemus igitur diuinæ lectioni, uacemus præceptis dei: & opera legis uitæ noſtræ officijs exequamur. Quia propter meditationem legis, ueniente in ſe dñi miſeratione, ſperat ſe propheta uicturum. Non eſt uero ſufficiẽs huic prophetæ, ut ſibi tantum ſolicitus ſit, ac ſolum ſui memor ſit. Oportet enim curam humani generis ſumere, & publicæ ſolicitudinis affectum ſubire: & orare pro his qui in peccatis & irreligioſitate uerſanẽ. Huius itaq; affectus ſui ſolicitudinem conſequenti uerſu docet, dicens: Confundantur ſuperbi, quia iniuſte iniquitatem fecerunt ſuper me.) Non eſt hic maledicti oratio, neq; retributionem iniuriæ ſibi illatæ precatur. Et abſit ut propheta & euangelij prædicator rationem euangelicæ charitatis exceſſerit, domino dicente: Diligite inimicos ueſtros, & orate pro calumniantibus ac perſequentibus uos: ratio non patitur ut uindictam in ſuperbos atq; iniurioſos precetur. Sed quia à peccatis qui deſinit, in his erubeſcit: & qui uitia derelinquit, neceſſe eſt ut ea idcirco quia oderit derelinquat: orat propheta ut qui in ſe ſuperbi iniuſte fuerant, hi per cognitio-

2. Cor. 1

Matt. 10

Rom. 7

Pſal. 21

Pſal. 114

Luc. 6

nem uitiorum ſuorum in his quæ geſſerint erubeſcat. Quàm diu enim quis pec cat, in his quæ peccat non confunditur, conſuetudine & uoluntate peccandi. Vbi uero peccare deſtiterit, finem peccandi habet ex pudore peccati. Ipſe autẽ exercetur in mandatis dei: uiuendo iuſte, religioſe prædicando, iniurias non re tribuendo, & tolerando patienter. Ob id enim multorum in ſe ſuperborũ contradictiones iniquitatesq; ſuſtinuit. Abſolute enim conſequenti uerſu id quod de confuſione ſuperborum tractamus, ſignificaſſe intelligitur. Sequitur enim:

Conuertantur mihi qui timent te, & qui cognoſcunt teſtimonia tua.) Vult ergo eos qui deum timere cœperunt ad ſe propheta cõuerti, ut per doctrinam ſuam in uicijs ſuis & criminibus erubeſcant. Cognitis ſcilicet teſtimonijs dei, de quibus multa iam diximus, & confuſi in ueteribus delictis, ad inſtitutionem prophetæ doctrinamq; ſe referant, quorum ex ſuperbia atq; peccatis ad pietatem modeſtiamq; cõuerſio eſt. Concluſit autem uerecundiæ ſuę more dicens:

Fiat cor meum immaculatum in iuſtificationibus tuis, ut non confundar.) Exercetur in mãdatis, meditatur in lege, iuſtitiam iudiciorum dei cognouit. Timentes deum conſpectu eius lætantur, manibus dei factus atq; formatus eſt, & non audet dicere immaculatum cor ſibi eſſe: & audemus interdum præferre in nocẽtiam noſtram, iactare uitiorum abſtinentiam, & puros nos à peccatis atq; iniquitatibus gloriari? Sed ut fidem, ita & humilitatem ac modeſtiam diſcere à propheta nos conuenit, orante ut ſibi immaculatum cor fiat. Scit enim ex eo progredi ſecundum id quod dictum eſt: De corde enim exeunt cogitationes

Matt. 15 malæ, cædes, laſciuiæ, fornicationes, furta, falſitates, blaſphemiæ, & horum ſimilia. Hoc igitur immaculatum fieri deprecatur, unde tot tantorumq; uitiorum quaſi ex quodam fonte initia ſuggeruntur. Immaculatum autem hoc modo ſciens fieri, ſi in iuſtificationibus dei maneat: iuſtificationum autem hunc fructum eſſe intelligit, ne in his manens confundatur. Confuſio enim ex peccatorum conſcientia eſt, & ex opprobrio delictorum. Vbi ergo confuſio non erit, nec peccatum erit. Peccatum uero ubi non erit, in iuſtificationibus dei manebitur. Iuſtificationes autem dei, immaculatum cor eſſe præſtabunt.

כ Caph.

DEfecit in ſalutare tuum anima mea &c. uſq; ibi, & cuſtodiam teſtimonia oris tui.) Naturæ humanæ eſt, ut cum id quod deſiderat nõ poteſt obtinere: per deſiderij iugem cupiditatẽ, animi defectione teneatur. Et hoc noſſe ex ipſis affectionis noſtræ motibus promptum eſt: in quantam animi defectionem eorum quæ deſideramus expectatione redigimur. Propheta itaq; cuius omnis ad deum expectatio eſt, cui omne in mandatis eius deſiderium eſt: loquitur & dicit: Defecit in ſalutare tuum anima mea, & in uerbum tuum ſpero.) Non habet alia, quæ deſideriũ ſuum occupent: & ſancti cupiditas non uacat ſeculi rebus. Defecit igitur in deſiderio ſalutaris, & defecit ob id, quia in uerbũ dei ſperat: finis enim legis Chriſtus Ieſus eſt. Et hic eſt de quo ſcripſerunt Moſes & prophetæ. Eſt autem ſalutaris ipſo illo nomine quo Ieſus nuncupatur. Ieſus enim ſecundum Hebraicã linguam, ſalutaris eſt: & idipſum angelus ad Ioſeph loquens docet, cum dicit: Et uocabis nomen eius Ieſum: Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis.

Matt. 1 Cauſa itaq; defectionis, eſt deſiderium ſalutaris. Deſiderij autem hinc origo eſt quòd in uerbum dei ſperat. Salutaris enim noſter Ieſus eſt, qui & deſideratus & natus eſt. Sed defectionem animæ deſiderantis intelligẽdum eſt, quia ſequenter ait: Defecerunt oculi mei in eloquium tuum dicentes, quando exhor

taberis me? Sequitur ergo defectionem animæ defectio oculorum. Sed ut de natura defectionis animæ tractauimus, uideamus qualis oculorum ſoleat eſſe defectio. Pone igitur in expectatione aut peregrinantis uiri coniugem, aut iam diu abſentis filij patrem: quem omni tempore exiſtimet reuerſurum. Nonne ei itineri, quo uenturum opinabitur, ſemper intendet? Nonne intentio ac uiſus oculorum, contuitionis ipſius expectatione deficiet? deſideria hæc in ſe prophetarum dominus teſtatur, cum dicit: Amen amen dico uobis, multi prophetæ & iuſti quæſierunt uidere quæ uos uidetis, & audire quæ auditis. Propheta itaque & animo & oculis deficit. Sed hi modo oculi prophetæ licet deum uidere deſiderauerint, non ſunt tamen corporis oculi. Loquuntur enim, expectant: & mentis potius eſt contuitio iſta & loquela, non corporis. Dicunt enim, quando exhortaberis me? Scit ergo exhortationem hanc ſanctos quieſcentes in inferno deſiderare, ſcit teſtante Apoſtolo Petro, deſcendente in inferna domino, etiam his qui in carcere erant, & increduli quondam fuerant in diebus Noe exhortationem prædicatam fuiſſe. In hæc igitur dei eloquia oculis loquentibus deficit: non tam uiſu corporeo deum ex eloquijs dei nunciatum, quàm contemplatione animæ & mentis expectans. Dehinc ſequitur: Quia factus ſum ſicut uter in pruina, iuſtificationes tuas non ſum oblitus.) Noui generis hæc cauſa eſt: ut ideo iuſtificationes dei non oblitus ſit, quia factus ſit ſicut uter in pruina. Et ſi rem ſolis auribus metiamur: inanis & ridiculus prophetæ ſermo exiſtimabitur. Sed meminit utrem pro humanis corporibus nuncupari, domino in euangelijs dicente: Nemo inquit, mittet uinum nouum in utres ueteres. Et nõ ambigitur eum in utribus corpora, in peccatis ſuis ueterna memoraſſe. Per continentiæ autem ſtudium frigẽt fidelium corpora: & calore naturæ interioris extincto, utres erunt frigidi. Quæ cum intrinſecus per naturam uitiorum efferuentium incaleſcant: extrinſecus tamen continentiæ patientia tanꝗ pruinæ frigore obrigeſcũt. Ergo in hoc corporum frigore iuſtificationum dei immemores eſſe non poſſumus. Quiſquis autem per uitiorũ ardorem utre pleno caluerit, neꝗ per metũ dei religionemꝗ frigeſcat: neceſſe eſt iuſtificationũ dei obliuiſcatur. Quæ obliuiſci ſanctus non poterit, cum utris in pruina modo obrigeſcens extrinſecus, internarũ cupiditatũ omniũ inſtigatione ſit frigidus. Dehinc ſequitur: Quot ſunt dies ſerui tui, quando facies mihi de perſequentib. me iudiciũ?) Iudiciũ poſt conſummationẽ ſeculi propheta eſſe nõ ignorat, cũ ait: Propterea non reſurgunt impij in iudicio, neꝗ peccatores in cõſilio iuſtorũ. Quod ergo nunc orat de perſequentib. ſe fieri iudicium: non illud utiꝗ quod in reſurrectionis ſeculo meminit futurum, cum ſe paucorum nunc dierum ſecundum corporalem uitã ſciat eſſe. Ita enim ait: Quot ſunt dies ſerui tui. Cum dicit quot, ſcit eſſe non plures. Et ſuperius dixerat, eſſe ſe tanquàm utrem in pruina. Ergo quia ſe paucorum dierum ſcit, fieri iudicium ab his qui ſe perſequuntur deſiderat: à diabolo ſcilicet: miniſtriſꝗ eius. Sunt eñ ſpirituales nequitiæ in cœleſtib. ſed ſcit & diabolum in reſurrectionis ſeculo iudicãdum. Paucorum itaꝗ dierũ ipſe cum ſit, fieri hoc iudiciũ deſiderat: ſcilicet ut conſummate ſanctus & perfecte deo placens conterat infra ſe diabolum, conterat aduerſantes ſibi inimicasꝗ uirtutes, & fidei ſuæ animæ ſubdat nequitias ſpirituales. Nondum igitur de naturæ ſuæ firmitate confidit, licet etiam ut uter frigeat: ſed ut per miſericordiã dei iudiciũ inimico ſuo ſit deprecat̃. Hanc poteſtatẽ iudicij dominus Apoſtolis ſuis dedit, dicens: Ecce dedi uobis poteſtatem calcare ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem uirtutem inimici. Vocem hanc quidem nondum

Matt. 13

1. Pet. 3.

Mat. 2

Pſal. 1

Luc. 10

propheta domini in corpore manentis audiuit:ſed dari ſibi id poteſtatis orat ut conſtituatur ſibi in perſequentes ſe tale iudicium. Tentatur enim undiq; , cum ei per naturam corporis uitiorum ineſt cognata materies:eamq; diabolus conatur ardore geminæ cupiditatis accendere, cum impijs irreligioſorum uocibus læditur,cum prophanas gentium contra deũ diſputationes & eloquia uæſana perpetitur,ideo inconſequenti ait: Narrauerunt mihi iniqui exercitationes,ſed non ita ut lex tua.) Quanti enim ſunt qui quædam humanæ uitæ inſtituta docere ſe aſſerant, cum ad uirtutes ſeculi ſtudia animæ noſtræ deo rectius ſeruientia accendunt? Quanti etiam ſunt qui cognitionem ſe habere diuinarum ſcripturarum mentientes, hæretica & peruerſa dogmata prædicant? Sed ſciens propheta perfectam humanæ doctrinæ eruditionem in dei lege eſſe, ait:
Pſal. 49 Narrauerunt mihi iniqui exercitationes,ſed non ita ut lex tua.Iniqui enim ſunt hæc prædicantes. Et ideo uox dei uetuit peccatorem eloquia ſancta narrare, quia iniquitas doctrinæ cœleſtis non recipit ueritatem. Peccatori enim dixit deus: Quare tu enarras iuſticias meas,& aſſumis teſtamentum meum per os tuum: Tu autem reiecisti ſermones meos retro. Et has igitur exercitationes propheta non fert:ſciens nihil narrationi legis æquandum.Denique adiecit:

Omnia mandata tua ueritas: inique perſecuti ſunt me,adiuua me.) Iuſtum qui perſequitur,neceſſe eſt ut inique perſequatur: quia iniquitas iniuſtæ operationis effectus eſt.Scit & hanc Apoſtolus perſecutionum iniquitatem,cum dicit:Omnes uolentes religioſe uiuere in Chriſto,perſecutionem patientur.Multæ enim tribulationes iuſtorum ſunt. Nunc ſatanas inſectatur,nunc miniſteria eius impugnant,nunc falſorum fratrum ſimulatio ad nocendum arte fraudulentæ inſectationis irrepit.Sed propheta qui ueritatem eſſe mandata dei meminerit, iniuſtæ iniquitatis perſecutionem fideli animo ſuſtinet: Et quia perſecutionem fidei ſciat eſſe documentum, non orat eam à ſe remoueri : ſed adiuuari ſe in ea poſtulat, & opem atq; auxilium miſericordiæ dei precatur, euangelici huius præcepti non ignarus:Qui non accipit crucem ſuam & ſequitur me, non eſt me dignus. Veritas ergo eſt in præceptis dei.Veritas nihil falſum, nihil incertum, nihil imperfectum habet:perſecutio autẽ iuſto intentata,iniquitas eſt. Iniquitas enim prædicatorem neceſſe eſt oderit ueritatis:ſed auxilium à deo eſt ueritatis prædicatori.Graues enim meminit has eſſe perſecutorum moleſtias: & quia iuſto utiles ſint,non putat amouendas. Periculoſa nanque ocioſæ fidei pax eſt,& faciles ſecuris excubijs inſidiæ ſunt. Bellis autem exercitatum uirum non cito doli capient: & glorioſo certamine opus eſt, ut corona uictoriæ deferatur.Ob quod non orat ſibi adimi cauſam certandi,ſed tribui auxilium uincendi. Meminit autem non in leui ſe tentationum eſſe pugna. Sequitur enim:

2. Tim. 3

Matt. 10

Penè conſummauerunt me in terra, ego autem non dereliqui mandata tua.) Propè uſq; ad finem uitæ iniuſtæ perſecutiones prophetam redegerunt,illæ ſcilicet de quibus ſuperius diximus : ſpirituales nequitiæ in cœleſtibus, quæ nos ad corporalia uitia ingeſtis cupiditatum illecebris inſtigant. Penè igitur eſt propheta conſummatus in terra,id eſt, in corporum uitia & peccata deiectus: ut enim conſummatio bonorum, ita & malorum eſt. Sed ingruentibus licet his pernicioſiſſimis inimicis ac perſequentibus ſe,mandata dei non dereliquit: & infirmata licet naturæ ſuæ imbecillitate, in præceptis dei permanet: hoc glorioſius in mandatis dei permanens, quod penè naturæ ſuæ infirmitas ſit ſubacta. Concludit deinde modeſtiæ & ſpei ſuæ more,dicens: Secundum miſericordiam tuam uiuifica me, & cuſtodiam teſtimonia oris tui.) Viuificari ſe tanquam nondum uiuens precatur: & cuſtoditurũ ſe teſtimonia oris

dei

dei, tanquàm nunc non cuſtodiat pollicetur. Sed cum uiuat in corpore, uitam ille non huius ſeculi concupiſcit: & cum teſtimonia dei in lege cuſtodiat, tamẽ teſtimonia oris dei cuſtoditurum ſe pollicetur: quæ euangelicis innouata præceptis non adulterio tantum, ſed etiam deſiderio adulterij abſtinẽtes, ſola fidei ſanctificatione conſummant: per dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ, qui os & dextera & uirtus & ſapientia dei eſt, benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

ל Lamed.

IN ſeculum domine, & reliqua.) Sermonem prophetæ non in humilibus ac peruulgatis demorari decet, ſed ſemper excelſa & deo digna tractare: atque ita, ut dum nos ad innocentis uitæ obſeruantiam imbuit, ingenij quoq; noſtri humilitatem ad intelligentiam diuinorum & inuiſibilium ſacramentorũ extollat. Nec ſanè humana infirmitas in cœleſtem ſcientiam ſe ipſa proueheret: niſi deo donum ſcientię per doctrinam ſpiritus largiente, ad cognitionem diuinæ imperſpicabilis naturæ erudiretur. Volens igitur propheta præſtare nos ac perficere deo dignos, & ſciens repoſitum humanæ ſpei eſſe ut in cœleſtem gloriam ſi diſciplinam cœleſtis obedientiæ conſectaretur accederet, ita cœpit: In ſeculũ domine permanet uerbũ tuũ in cœlo.) In cœlo ait: quia ſcit in terris propter falſitatẽ hominũ non manere. Et quomodo in cœlo maneat, ipſa ueluti corporalis contemplationis fide cernitur. Non eſt illic tranſgreſsio, non demutatio, non infirmitas, non ocium. Contueamur ſolis annuum curſum, & menſtruum lunæ recurſum, aſtrorum quoque aut ſtationes, aut conuerſiones, aut demutationes: nunquid non finibus ſuis & conſtitutis terminis ac decretis uiciſſitudinibus continentur? Nihil illic demutatur, nihil differtur, nihil negligitur: ſed in conſtitutionis ſuæ manet lege, & in indefeſsis obedientiæ miniſterijs perſeuerat. Sed ſeruauit hanc deſinendorum & præteritorum officiorum propheta rationem, dicens: In ſeculũ domine, uerbum tuum permanet in cœlo. Latini quidem interpretes ambigua id ſignificatione & minus propria tranſtulerũt. Nam quod apud illos eſt εἰς τὸν αἰῶνα κύριε, id nobiſcum eſt in æternum domine tranſlatum. Accipi autem æternum ita poteſt, ut intelligatur nullo id quod æternum eſt fine deſinere. Seculum uero, quod αἰὼν Græce eſt, intra ſpacium definiti tẽporis continetur. Non enim ait in ſeculum ſeculi, neq; in ſecula ſeculorum: ſed in ſeculum uerbum tuum permanet. Scit poſt hoc ſeculum cœlum & terram præterire, domino dicente: Amen dico uobis, cœlum & terra præterient, uerba Matt.24
autem mea non tranſient. Meminit etiam hoc ſeculum præteriturum eſſe, ut ſit cœlum nouum, & terra noua. Idcirco ait: In ſeculum domine, permanet uerbum tuum in cœlo.) Quia poſtquam hoc ſeculum tranſierit: in cœlo uerbum hoc obedientiæ conſtitutæ in creaturis, quæ reuelationem filiorum dei expectant, neceſſe ſit permanere. Sed non idcirco non & in terris aliquando dei uerbum eſt, licet id tantũ in cœlo propheta prædicet manere. Nemo enim noſtrũ eſt, qui non interdum donum ſpiritalis gratiæ ſentiat, qui nõ aliquando in ſe habeat dei uerbum: cum ſobrius, cum tranquillus, cum continens eſt, cum beneuolus eſt, cũ miſericors eſt. In his enim cum ſumus, manet in nobis dei uerbũ: cũ præceptis eius bonarũ rerũ obeditione famulamur. Sed ſubrepentib. turbidarum affectionũ motibus, cum ſubit pecuniæ cura, cũ æſtus turpis laſciuæ cupiditatis accenditur, cũ ira pectus cõmouetur, cũ ebrietas deſideratur: iam non in nobis manet uerbum dei. Eſt aũt in his, qui ſecundũ Apoſtolũ exuti ueterem hominẽ cũ peccatis ſuis, nouũ induerunt, qui cõmortui Chriſto & conſepulti iam in nouitatẽ uitę reſurrexerunt, & collocati ſunt in cœleſtibus: qui terreſtris

ima-

imagine derelicta, cœleſtis imaginem portant. In his enim tanꝗ in cœlo uerbū dei permanet: in quibus hoc uerbum non offenditur, ira, ebrietate, odio, infidelitate, laſciuia. Nam & ſi aliquando manet in nobis: tamē à ſancto habitationis ſuæ cōtumelias non fert, ut ſemper ineſſe permaneat. Si uero hæc cōmemorata uitia ſemper in nobis erunt: ne introire quidem polluta corporum domicilia dignabitur. Adeſt autem unicuiqꝫ proximum, ut dictum eſt: ſtat enim ad oſtium
Apoc. 3 uerbum dei, & pulſat oſtium animæ noſtræ, & dicit: Ecce ſtans ante oſtium pulſo: ſi quis aperiet mihi oſtium, ingrediar ad eum. Vult ergo ſemper introire, ſed à nobis ne introeat excluditur. Claudimus enim per hæc corporis uitia animæ noſtræ aditum. Qui ſi cœperit emundatis omnibus patere, ilico introibit, modo ſolis: qui clauſis feneſtræ ualuis introire prohibetur, patentibus uero totus immittitur. Ipſi quidem ſemper ut illuminet promptum eſt: ſed lumen ſibi domus ipſa obſeratis aditibus excludit. Eſt enim uerbum dei ſol iuſticiæ, adſiſtens unicuiqꝫ ut introeat: nec moratur lucem ſuam apertis aditibus infundere. Manet igitur hoc uerbum dei in cœlis, per indefeſſam cœleſtium obedientiā. Quo exemplo, in ſanctis quoqꝫ, qui cœleſtes ſecundum cœleſtis imaginem ſunt, dei uerbum manere credendum eſt. Sequitur dehinc: In generationem & generationem ueritas tua.) Duplicem hanc ſenſus noſtri intelligentiam qua uerbū dei manere ut in cœlo, ita & in ſanctis hominibus exiſtimamus: uerſus hic qui conſequitur confirmat. Non enim ait: in generationē generationis, aut à generationibus generationū: ſed in generationē & generationē ueritas tua. Vtrāqꝫ generationē ſimplici ſignificatione commemorat. Duas igitur generationes in duobus populis cognouimus: quorum unus eſt legis & prophetarum, alter eſt euangeliorū & Apoſtolorū. Veritas ergo dei in ſolis his duabus generationib. manet. Sed cū prior generatio ueritatē dei intra ſe haberet, nulla alia eā habuit. Erant enim plures generationes gentiū atqꝫ populorum. Et nunc cum hæc eadem generatio indigna extitit, in qua ueritas dei eſſet: hanc eandem dei ueritatem præter eam quæ euangelijs credidit, non habet alia ulla generatio. Sequitē uero: Fundaſti terram, & permanebit.) Conuenerat ordini ut poſt cœlū, dehinc terra nuncuparetur: ſed hoc quod medium eſt, id eſt, in generationē & generationē ueritas tua, ob eam cauſam interueniſſe exiſtimo, ut duplex illa de cœlo, in quo dei uerbum manet, intelligentia confirmaretur. Nunc ergo tanꝗ integer ordo ſeruatus eſt: cū poſt cœlū in quo permanet dei uerbū, fundata terra manſura eſt. Et quidem hoc etiam de hac terra forte dictum intelligitur, quæ fundata permanet, quam ſecundū Salomonē deus per ſapientiā fundauit: quæ cū fluidæ ſit aquarū naturæ ſubiecta, & inconſtanti innatet ſubſtrata elemēto, ita tamē ſapiētia & uirtute & ſpiritu dei fundata fuerit ut permaneat. Sed mihi propheticus ſermo etiā de terra humani corporis uidetē locutus: quæ ita fundata ſit, ut in ea tanꝗ in cœlo uerbū dei maneat. Cœlū enim & terra præteribit. Et quomodo hæc terra fundata manſura eſt? niſi forte fundata in hoc ſeculo tantū manſura ſit: id eſt, ſecundum ſeculi huius conſtitutionem & ipſa manſura. Sed ſi permanſura eſt, quo uerbo ſignificatur inperpetuum manſura? Earum neceſſe eſt generatio nō terra fundata & manſura eſſe credenda eſt, quib. ob ueritatē in his dei manentē, cœleſtis horū modo terrenorū corporū gloria præparatur. Et abſolutius id ita conſequenti uerſu poterit intelligi. Ait enim: Ordinatione tua perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi.) Dies iſte qui nunc eſt, non perſeuerat interuentu noctis exemptus. Aut ſi de huius diei temporibus locutus eſſet, mentionē etiam noctis fieri conuenerat: quæ pari ut dies, dei ordinatione perſiſtit. Sed quia dies lux eſt, & ſanctus quiſque mundi iſtius lumen

eſt

eſt: huius ergo luminis dies non ambiguè ordinatione dei perſeuerare credit, & perſeueraturus, quia omnia deo ſeruiant. Nunc enim nõ omnia deo ſeruiũt. Nunquid & peccatores deo ſeruiunt? Nunquid & hi ſeruiunt, qui ſcamnello domini pedũ ſubdendi ſunt? Dixit enim Dauid: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos ſcamnellũ pedum tuorum. Et ſecundum Apoſtolũ, Oportet eum regnare donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus eius. Ergo tunc dies, id eſt ſanctorum lumen permanebit, cum deo cœperint uniuerſa ſeruire. Et hæc quidem à nobis ſecundum propheticam atque Apoſtolicam doctrinam commemorata ſunt. Vt quanquam in præſentibus dictis futurorum bonorum ſignificari tempus intelligatur: in quo & cœlum nouum & terra noua & felix demutandorum corporum gloria & æterna (oblitis terrenorum uitiorũ noctibus) noſtri luminis dies ſpei & expectationi noſtræ præparantur: tamen ut magnificentiam dei omnes huius quoq; mundi creationes indemutabili officiorum ſuorum conſtitutione teſtentur, cum ita firmata ſtatutaq; omnia ſint, ut perpetuis quibus manebunt conſtitutorum ab exordio temporum curſibus perſeuerent, propheta perſeuerare ſe ut diem poſtulat, & in ſequentibus ſeruum ſe eſſe domini ſui meminit dicens: Niſi quod lex tua meditatio mea eſt, tunc forſitan perijſſem in humilitate mea.) Frequẽter admonuimus humiliatione id ſignificari, cum tẽtationibus anima ſubiecta eſt, & infirmitati ſuæ derelicta humilis efficitur. Lex ergo ei meditatio eſt: & niſi meditatio ei fuiſſet, forſitan in humiliatione perijſſet. Non eſt ergo meditatio legis dei cum tribulamur & anguſtiamur relinquenda: ſed cum uarijs corporum infirmitatibus affligimur, cum inter perſecutionum bella uexamur, cõſtans in nobis debet legis eſſe meditatio. Vrant enim licet in excidium fidei ignes, lacerẽt quoq; ad periculum ſalutis noſtræ flagella, fodiant etiam ad eliciendam impietatis confeſſionem redempta à deo corpora ungulæ: dicti tamẽ prophetici meminiſſe debemus, ut conſortes ipſius ſimus. Dicamus & nos patiẽtes atq; uincentes, Niſi quod lex tua meditatio mea eſt, tunc forſitan perijſſem in humilitate mea. Et beatitudinẽ meditationis huius iam in exordio pſalmorũ propheta meminit, dicẽs: Beatus uir qui non abijt in conſilio impiorũ, & in uia peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ nõ ſedit. Sed in lege domini uoluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Et uerè beatus erit quiſquis in lege dei meditabitur: qua meditatione in ipſa quoq; tribulationũ humiliatione ſeruabitur. Dehinc ſequitur: In ſeculum non obliuiſcar iuſtificationum tuarum, quia in ipſis uiuificaſti me.) Scit propheta, ſecundum Apoſtolum, finem legis eſſe Chriſtum, in qua iuſtificationum obſeruatio conſtituta eſt: ſcit & in Euangelia crediturís legem eſſe pædagogam, ſcit & iuſtum ex fide uiuere, ſcit & legem ſpiritualem eſſe, ſcit quòd qui ea quæ in lege ſunt fecerit uiuet: & idcirco ait: In ſeculum non obliuiſcar iuſtificationum tuarum, quia in ipſis uiuificaſti me. Vt quanquam fides Euangelica finitis legis ſit operibus prædicanda, iuſtificationum legis tamen quæ ſibi uitæ initium ſit immemor non ſit: quia legis iuſtificatio Euangelicæ iuſtificationis fideiq; pædagoga ſit. Conſtanter uero cum ſibi nulla iuſtificationum dei ſubrepere poſſit obliuio, id quod conſequitur eſt profeſſus, dicens: Tuus ſum ego, ſalua me: quia iuſtificationes tuas exquiſiui.) Non omnibus uox profeſſionis iſtius competit, ſed rarus quiſq; eſt qui ſe dei audeat dicere. Audebit ſanè ille qui dixit, Mihi uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Et, Viuo iam non ego, uiuit autem in me Chriſtus. Et qui huius fidei erunt ſimiles, non impudenter quod dei ſint confitebuntur. Vox iſta animæ ſemper deo intentæ; opus iſtud eſt miſericordiæ indefeſſæ,

Pſal. 109

1. Cor. 5

Pſal. 1

Phil. 1

Gal. 2

conti

continentiæ immobilis, ieiunij uſitati, largitionis impœnitentis. Quomodo enim ſe dei eſſe profitebitur in libidinē calens, in iram mobilis, in auaritiam ſolicitus, in ebrietatem ſitiēs, in gloriam ſeculi inanis? Horū potius erit iſte, non dei. In quo enim hæc paſsionum uitia abundabunt, quomodo non eorum erit quibus ſeruiet? Plures gentium dij: ſed unus ſolus deus ex quo omnia, & unus dominus noſter Ieſus per quem omnia. Conſtanter ergo propheta, cui ſoli ſeruit, quod ſuus ſit confitetur. Et quia ſuus ſit, ut ſaluetur orat. Suus autem per id eſt, quia iuſtificationes eius exquirat. Alijs quærentibus gloriam mundi, alijs quærentibus agros, domos, pecuniam: ille iuſtitias dei exquirit, & quod dei ſit gloriatur. Eſt autem in iſtiuſmodi pios ac religioſos uiros, ingēs odium irreligioſorum: Et ſcit propheta, uel ſeculi hominibus, uel diabolo & miniſtris eius, eū qui ſe dei profitetur, eſſe pertæſum. Hoc etiam cōſequenti uerſu docet, quo ait:

Me expectauerunt peccatores ut perderent me, teſtimonia tua domine dilexi.) Diabolo uel miniſtris eius cura eſt, pugnam & omnem gloriam uiri fidelis auferre: & eum non ex portione dei ſinere eſſe, ſed damnationis ſuæ conſortiū aſſumere. Longo itaq; ac diutino prælio contra fidem prophetę dimicatur. Sed memor ille mandatorum dei, & teſtimonia eius intelligens: reſtitit atq; permanſit. Neq; aliter ſpem eorum qui perditionem ſuam expectabant eluſit, ꝙ quod uitæ ſibi in teſtimonijs dei intellexit eſſe doctrinam. Arduum autem atq; difficile eſt intelligere dei teſtimonia: & ultra præſentis cognitionis ſcientiam eorum intelligētia procedit. De teſtimonijs uero iam in pſalmi exordio tractauimus. Per hæc enim præſentia legis teſtimonia, teſtimoniorum æternorum cognitio præſtatur. Deniq; id ipſum conſequens ſermo demonſtrat. Sequitur enim: Omnis conſummationis uidi finem.) Frequenter admonuimus, non poſſe ſatisfactionem intelligentiæ ex Latinitatis translatione præſtari. Alia enim uis dicti huius eſt ex Græco enunciati: ita enim eſt: πάσης συντελείας εἶδον πέρας. Id quod cum Græcis πέρας nuncupatur, ultra finem eſt rerum ſtatutarum, neque aliquo ut deſinat continetur: ſed omnem limitem ſub indefinita ſignificatione tranſcendit. Quod autem nobiſcum ſcribitur in finem, fine eo qui ſignificatur exiſtimatur id unde agitur contineri. Sed propheta, qui non corporalia neq; terrena teſtimonia legis intelligit, ſecundum Græcam ſignificantiam, ultra omnem conſummationem contuetur. Scit conſummationem eſſe temporum legis, cum poſt plenitudinem temporum deus in corpore contuendus ſit, ſed ultra hanc conſummationem uidet. Videt enim Euangelicæ ſpei tempus, ſed & huius quidem conſummatio non ignota ei eſt. Vltra id enim intelligentiæ ſuæ oculos extendit. Namq; & reſurrectionis conſummationem uidet. Scit enim & demutationis eſſe ordinem cōſtitutum, Apoſtolo dicēte: Vnuſquiſq; autem in ſuo ordine. Et rurſum: Omnes quidem reſurgent, ſed nō omnes commutabuntur. Nouit & dies regni domini noſtri Ieſu Chriſti: ex quo in regnum dei patris prouehemur, & illa inexquiſita & ininueſtigabilia dei iudicia transferemur. Scit & tempus eſſe iudicij, & hoc ſcire ei ex amplitudine mādatorum dei licuit: quia ſe in immenſam cognitionis doctrinam diuinus ſermo diffuderit. Ait enim: Latum mandatum tuum uehementer.) Latum plane eſt, ſiue quod in infinitum cognitionem humanæ ignorantiæ excedit: ſiue quòd multa ſunt in quibus dei præceptis obtemperetur atq; placeatur, ſecundum diuiſiones & munera gratiarum. Non enim ab omnibus omnia expectantur, neque uniuerſi uniuerſa ad ſummam placendi implere poſſunt. Alius ieiunio placet, alius ſimplicitate fidei promeretur, alius uitia eleemoſynis redimit, alius ſecuritate conſummat: ſicut alij curationum conceſſa uirtus eſt, alij propheriæ ſcientia

Margin notes: τέλος (beside "catur exiſtimatur"); 1. Cor. 15 (beside "enim & demutationis"); Ibidem (beside "autem in ſuo ordine")

ſcientia contributa eſt, alij fidei firmitas data eſt, alij ſapientia & cognitio dona ta eſt. Latum igitur mandatum dei eſt, & in omnia ſpei noſtræ genera diffundi tur, ut non difficile ſit ſi uoluntas adſit præcepto dei obtemperare: cum latum & diffuſum ſit ad placendũ officioſæ religionis uarietate. Neq; ſolum latũ, ſed uehemẽter latũ: latitudinis infinitate hac ipſa ſuperlatiui adiectione mõſtrata.

מ Mem

QVomodo dilexi, &c.) Vtile hoc nobis ac neceſſarium prophetæ opus eſt, quo ad perfectam dei cognitionem atq; obedientiam edocemur, duabus rebus maxime infirmitati noſtræ congruis inſtituti: ut & deum qui ignoratus ſit nouerimus, & mandatis eius ſecundum uoluntatem decreti ſui obtemperemus. Perfectum enim legis & prophetarum & Euangeliorum uirum in omni pſalmi iſtius corpore propheta confirmat, uel ex ſua, uel alterius quem inſtituerat perſona: cui in fiducia ſit, hæc de ſe quæ ſubiecta ſunt prædicare. Eſt autem dignum contueri, qua uerborum diligentia, qua intelligentiæ abſolutione nos in ſingulis quibuſq; dictorum generibus propheta confirmet. Dicit enim in tertiædecimæ literæ uerſu: Quomodo dilexi legem tuam domine, tota die meditatio eſt mihi.) Promptum utiq; fuerat dixiſſe, quomodo feci legem tuam. Sed quia maius meritum eſt, amantem aliquid potius agere, quàm timentem: idcirco ait dilexi legem tuam. Differt enim longe obſequium amoris à timoris officio, nec habet gratiam uoluntatis neceſſitatis operatio. Non omnia enim ad perfecti obſequij conſummationem ſibi illa ſufficiunt: quæ quamuis opus ſuum impleant, tamen quia coacta ſunt, meritò plenæ gratiæ indigent. Vult igitur propheta opus ſuũ dilectionis potius, quàm terroris eſſe: & ex charitate obſequiũ ſuum, non ex metu ſuſcipi. Multi ieiunant, dum à nobis obiurgari timent. Multi aliquid in uſum indigentium præbent, dum exprobrari irreligioſam auaritiæ ſuæ inutilem cupiditatem pertimeſcunt. Multi eccleſiam adeũt, dum argui abſentiam ſuam & negligentiam erubeſcunt. Sed non omnes id quod faciunt, & amant. In amorem ergo non poteſt incidere neceſſitas obſequelæ: quia nemo id quod diligit non uult. In facto uero poteſt & non ſubeſſe dilectio: dum id efficitur, quod non effeciſſe aut terror aut pudor ſit. Sed propheta in nullo infirmus eſt. Quod amat facit, & quod facit indeficienter exercet. Legem enim quã diligit, omni die & ſine intermiſſione meditatur. Non ſubrepunt alia occupationum ſtudia, non interueniunt diuerſi ſecularium curarum æſtus, nec in eum incidit interiectu alicuius cogitationis obliuio: ſemper idem eſt & in eodẽ eſt. Tantus ipſe in dilectę ſibi legis meditatiõe eſt, quãtus dies uniuerſus in tẽpore ſit. Et quia, ut ſuperius commemorauimus, legis & prophetarum atq; Euangeliorum hominem in ſe propheta demonſtrat, ait in conſequenti: Super inimicos meos prudentem me feciſti mandato tuo, quoniam in ſeculum mihi eſt.) Mandata dei prudentius propheta quàm inimici eius intelligit. Sed quid commune nobis & inimicis noſtris in præceptis eſt dei: qui non ſolum ne mediocriter quidem comperta habent, uerum nec initium ſaltem cognoſcendi ſectantur? Et quid magnum ſi inimicis ſuis in mãdatis dei propheta prudentior ſit? Quando enim inanimantia ſaxa, aut metalla, aut ligna uenerantes conſequi aliquid de uiuentis atq; æterni dei cognitione potuiſſent, ut his comparatis fieret propheta prudentior? Sed omnis hic impiorum error, ipſum illud nomen cum lege & prophetis & apoſtolis reſpuit, detrectat, horreſcit. Sed habet alios propheta hic ſanctus inimicos, quibus prudentius in mandatis dei eſt e-

ruditus. Mandatum dei in prophetis & in lege hæretici habēt: ſed nullo eorum per imperitiam irreligioſæ uoluntatis utuntur. Mandatū legis Iudæi tanq̃ proprium & hereditariū ſibi uendicant: ſed ſpiritualis circuncisionis autorem non habentibus, quid circuncisio in ſigno tantū cōſtituta iā proderit? quid ſabbati religio deum ſabbati neſcientibus opis afferet? quid paſchæ agnus, & liminum ſanguis, & azymorū feſtiuitas, agnū dei & azyma ſinceritatis & ſanguinē ſalutis ignorantibus auxilij præſtabit? Mandata exercēt, ſed efficientiam mādatorum & tempus ignorant. Legē legunt, ſed eam legēte & neſciente Iudæo Chriſtianus intelligit. Inimicus plane hic prophetæ eſt, parricidiales manus unigenito dei filio inferēs, & ſaluatorē generis humani & uitæ æternę largitorē morte quantū in ipſo eſt condemnās. Præ his ergo omnibus in dei mādato prudentior eſt. Atq; ut abſolute hos inimicos ſignificaſſe intelligeretur, id quod conſequitur adiecit: Super omnes docentes me intellexi, quoniam teſtimonia tua meditatio mea eſt.) Didiciſti ô Dauid à Moſe legē, & Aaron tibi ſacrificiorum omnium doctor eſt: Ieſus iteratæ circuncisionis magiſter eſt. Samuel unguēdo tibi ſacramentum in te ipſo & prophetæ & regis oſtendit. Quid eſt iſtud quod loqui auſus es, quod ſuper omnes te docētes intellexeris? Sed ſuperior uerſus ſuper quos omnes docentes ſe intelligat, oſtendit, id eſt ſuper inimicos. Et rurſum hic qui nūc eſt uerſus inferior qui inimici ſint declarat, id eſt omnes docentes. Claues enim cœlorū ſe habere profitētur, & doctores eſſe ſe legis gloriantur. Et cum omnia legis teſtimonia aduentū domini noſtri Ieſu Chriſti teſtenť, ſuper doctores ſuos propheta intelligit, qui unigenitū dei filium in carne uenturum, teſtimonia eius meditans ſemper expectat. O felix diſcipuli intelligentia, ô doctorum miſerabilis imperitia. Docentes neſciunt, & intelligunt qui docentur. Caret autē propheta uitio iactantiæ: intelligentiæ enim præſtantiā unde adeptus eſſet oſtendit. Nam ſuperius ait, quod ſuper inimicos ſuos prudentior à deo in mandatis eſſet effectus. Intelligētia enim omnis ex eo eſt, qui prudentiorem eum eſſe conſtituit. Super docentes ſe ergo intelligit. Et quia interdum ex naturę diuerſitate ſolet accidere, ut diſcipulus prudentior ſit magiſtro, tamen hoc ipſum diligentiæ ſuæ & ſtudij eſſe demonſtrat. Ait enim: Super ſeniores intellexi, quia mandata tua exquiſiui.) Et ſuper docentes intelligit, & ſuper ſeniores intelligit, doctrinæ atq; intelligētiæ ſuæ officium, cum ipſa temporis antiquitate demonſtrans, id eſt populi ante ſe anterioris ſignificans ætatem. In quo utrumq; conuenit, ut & antiquior ſit, & ſe putet eſſe doctiorē. Sed ſuper eum ille intelligit, qui & docetur & iunior eſt. Intelligit uero, quia mādata dei exquiſierit, quæ doctor dum ſe docere credit, ignorat. Conſequēs aūt eſt ut qui ſuper ſeniores & doctores intelligit, fructum intelligentiæ ſuæ reddat, ſcilicet ut & quæ cognita & perfecta habere cœpit, exerceat. Et uideamus an hoc ipſum in conſequētibus ſit. Ait enim: Ab omni uia mala prohibui pedes meos, ut cuſtodiam uerbum tuum.) Perfecta hæc & Euangelici uiri uox eſt, ab omni ſe malitiæ uia abſtinere, & tot ubiq; occurrētibus erroris ſemitis, nulla earum, per quam nequitia adeatur, incedere. Sed aliud neſcio quid in eo propheta ſignificat, cum dicit, prohibui pedes meos. Natura corporis noſtri fert nos in omnē criminis curſum, & humanarum cupiditatū impetus in hanc nos uiā cogit. Sed qui ſuper ſeniores & docentes intelligit, per intelligētiæ doctrinam ſe prohibuit, & exeuntē procurrentemq; reuocauit. Reſiſtendum ergo eſt & obnitendum, ut noſmetipſos ab omni mala uia primum arceamus, tum deinde ſi quis nos inſtinctus eò cœperit ferre, ut retrahamus. & prius noſtra & ipſius poteſtate ſumus inhibendi, ut deinceps cuſtodiamus dei uerbum. Antea autem

propria

propria inhibitione opus eſt,ut poſſit dei uerbi eſſe cuſtodia. Neq; enim quiſquam uerbũ antè cuſtodiet quàm prohibere ſe poterit. Prohibitio enim ea demum eſt,ut id quod fiebat fieri arceatᷣ: cuſtodia uero tum firma eſt,cum ſe quis à malis inhibens bona obſeruat ſine intermiſſione cuſtodiæ. Qualis autem cuſtodia uerbi dei eſſe debeat,ſequens uerſus docet.Sequitur enim: A iudicijs tuis non declinaui,quia tu legem poſuiſti mihi.) Hæc eſt igitur uera cuſtodia, nullam in partem à dei ſe iudicijs deflectere, neq; leui ſaltem declinare deceſſu,ſed intentum ſemper, & ſemper immobilem, in eo quo inſtitit permanere. Non declinat autem,quia legem ſibi deus ſtatuerit.Legem quidem Moſes ſtatuerat,ſed hic idem propheta in pſalmo altero orauerat,dicens: Domine conſtitue legiſlatorem ſuper eos,ſciant gẽtes quoniam homines ſunt. Ea enim lex quam Moſes ſcripſerat,pędagoga nobis in Chriſto fuit. & idcirco ſuper doccentes & ſeniores intellexit,quia legem Euangelicam quę lege Moſi non continetur intelligit.Hæc ergo per deum collata eſt,hæc omnem hominẽ in ſcientiam dei erudiuit.Et idcirco ad id quod dixerat:Conſtitue legiſlatorẽ ſuper eos,adiecit,ſciant gentes quoniam homines ſunt:id eſt,ex terra genitæ,& in cognitionem dei ex limo conformatæ.Quod enim antea per ignorationẽ Moſi præſciebant,nunc per prędicationem domini noſtri Ieſu Chriſti ſciunt:& ut originem ſuam,id eſt corporis naturam in nouo latore legis agnoſcunt,ita & gloriam noui huius latoris expectant,in exordio ſui iam ad imaginẽ & ſimilitudinem dei conſtitutæ.Et prædicationis huius Euangelicæ dulcedinem in conſequẽtibus propheta teſtatur.Ait enim: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua,ſuper mel ori meo.)Mel in ore,non etiam in faucibus dulce eſt. Extra regionẽ enim oris corporalium ſaporum nullus eſt ſenſus.Sed dei eloquia in faucibus dulcia ſunt,in animam ſcilicet defluentia & intima penetrantia,non in ore modo cibi placentia, ſed illic dulcia ubi cognitionis & prudentiæ & intelligentiæ ſenſus eſt.Et ideo eloquia in faucibus,& in ore mel dulce eſt.Sed ut mel per ægritudinem æſtumq; febrium ea quæ acciderint oris amara mitificat, ita animæ noſtræ amaritudines & triſtes cupiditatum inſalutarium febres infuſa dei eloquia mitificant,ſi modo non ore contineantur, ſed faucibus deuorentur. Sequitur deinde: A mandatis tuis intellexi,propterea odiui omnẽ uiam iniquitatis.) Intelligentes nos faciunt præcepta,ſed præcepta re atq; opere expleta,id eſt ut ea quæ his continentur in quantum poſſumus expleamus.Et licet à deo intelligentia perfecta ſit, tamen à nobis incipiendum eſt, ut poſſimus perfectam intelligentiam promereri.His enim qui non per ſe inchoant,clauſa à deo ſunt omnia.Et idipſum propheticus ſermo per Eſaiam docet dicentem: Ne dicas de mandatis meis quòd cognoueris ea,neq; cognouiſti,neq; credidiſti ea,neq; ab initio aperui tibi aures. Cognoui enim quod ſpernens ſpreueris, & quod iniquus adhuc ex uentre uocandus eſſes. Ergo non indulgetur ſcientia non appetẽtibus eam.Et quia deus cordium ſcrutator eſt,his qui ſpreturi eam eſſent,obtuſæ aures ſunt,& hebes ſenſus eſt.Sed propheta à præceptis dei intelligit,præcepta ſcilicet agens, intelligentiam conſecutus: intelligens uero omnem iniquitatis uiam odit. Humanæ enim naturæ omnes diuerſarum affectionum adiacent motus,ut ſunt odij & amoris. Sed amor impẽdendus eſt in dilectionem bonorum, odium autem aſſumendum eſt ex offenſa malorum. Bonum ergo eſt modo utilis organi corpora noſtra in coaptatos & concinentes modos temperare,ut non uitia diligamus,ut nõ uirtutes bonas oderimus, ut unicuiq; nos generi decenter atq; utiliter coaptemus. Propheta mandata dei diligit: & qui mandata dei diligit,iniquitatis uias odit. Vt enim perfectæ fidei & obſequelæ

Eſaie 48

eſt obedientiam diligere, & id quod quis agit affectu charitatis explere, & neceſſitatem agendi amantis uoluntate præcurrere: ita & magnæ innocentiæ eſt, iniquitates nō modo non agere, ſed odiſſe, quia interdum nos ab his metus & terror auertat. Odium autem nobis earum iudicium ueræ & perfectæ de his opinionis inſinuat. Diligamus iuſtitiam, modeſtiam, frugalitatem, miſericordiā, & oderimus rixas, ebrietates, cædes, ſuperbias, ſtupra, cum quibus neceſſe eſt & diabolum oderimus. Diligentes uero pacem, ueritatē, iuſtitiam, diligemus eum qui eſt pax, iuſtitia & ueritas, dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

נ Nun.

LVcerna pedibus meis, &c.) Vita ſenſusq́ꝫ hominum in errore ac potius nocte inſcientiæ manet, dum carnali inſerta cogitatione in profundo ignorantiæ per grauitatem naturæ, cui admixta eſt, detinetur. Quando enim per ſemetipſam cauſam & rationem originis ſuæ nouerit? quando ſi quis fructus uitæ ſuæ ſit? quæ conditio ſpei? quæ promerendæ poſteritatis uia? Neqꝫ enim quiſquam tam demens, aut inops ſenſu eſt, ut natum ſe exiſtimet, ut rurſum poſtquam natus eſt nullus eſſet, cum ſine dubio meminerit ex bonitate dei profectum eſſe quod natus eſt: nec id in bonitatem eius malitiæ cadat, ut in nobis hoc ſuum quod naſcimur munus interimat. Sed propheta cognitione rerum cœleſtium dignus, ut in luce ſcientiæ munere dei & eloquio collocatus, ducem ad bene & innocenter uiuendum eum ſequitur, qui lux uera eſt, & qui omnem hominem lucificat. Hanc ergo uitæ ſuæ ignorantiam, quodam prælato lumine ad intelligentiam dirigit, dicens: Lucerna pedibus meis uerbum tuum domine.) Scit ſe niſi in uerbo dei illuminatum, has corporum tenebras, & hanc ſeculi noctem ferre non poſſe. Scit ubiqꝫ adeſſe lapides offenſionum, laqueos funium, ſcrobes ſouearum. Vt enim quis nocte egreſſus lucernam antefert, & quò pedem inferat contuetur, atque ad ſingulos greſſus lumine præeunte ſollicitus eſt: ita unuſquiſque noſtrum manens in ſe uerbum dei in omnes operum proceſſus tanquam lucernam prætendit. Omnis etenim doctrina cœleſtis dux nobis ad iter uitæ eſt, quæ lucernę modo in hac nocte ſeculi præferenda eſt, cum aliquid aut agimus, aut cogitamus, aut loquimur. ut ea in omnem progreſſum cuiuſcunqꝫ operationis utamur iubet dominus in Euangelijs, hanc præceptorum ſuorum lucernam non ocioſam nec inutilem oculis, dicens: Nemo enim lucernam accendit, & ponit eam ſub modio. Quæ enim lucernæ, ſi modio tegatur, utilitas eſt? Vſum ſuum tantum intra id quod operitur impendit. Iubet igitur eam in candelabro, id eſt in officij ſui ſede conſtitui. Itaqꝫ hanc doctrinam, atque hoc uerbum dei intra nos receptum non ocioſum, neqꝫ inutile tanquam modio occulamus: ſed lumen iſtud nobis ipſis primum, & rurſus ex nobis omnibus gentibus præbeamus. Sequenti quoque iſtud mandatum dominus ammonuit, dicens: Sint lumbi ueſtri præcincti, & lucernæ ueſtræ ardentes. Iubet ergo nihil nos agere in obſcuro: quia omnis in peccatis agens odit lumen, & diligit tenebras. Vult has lucernas noſtras ſemper eſſe accenſas, ne quando in nocte huius ſeculi relinquamur. Iudæis in tabernaculo teſtimonij lucerna accēditur, & hæc omnis feſtiuitatis ſuæ tempore ardet. Illi hoc quod agunt neſciunt. Sed nos in his tabernaculorum noſtrorum, id eſt corporum teſtimonijs ardentes lucernas ſemper habeamus, & feſtiuitatem ſpei noſtræ earum luce peragamus. Apoſtolos quoqꝫ, quos ſal terræ, quos & lumē mundi dominus nuncupat, per hanc

ſignificationem hos & lucernas eſſe eccleſiæ oſtendit, dicens: Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Corporis ſcilicet eccleſię, quæ unū corpus in Chriſto eſt, nosq; inuicem membra eius ſumus. Primo enim unicuiq; noſtrum eſt dei uerbum oculus ſiue lucerna, deinde uir apoſtolicus toti corpori ſuo, id eſt eccleſiæ lucerna eſt: neq; enim omne corpus, aut pes, aut oculus, aut manus eſt. Ergo ſi oculi totius corporis pars lucidiſſima, & ob id mēbris ſuis cæteris pręſtās, erūt tenebræ, id eſt ſi apoſtolorum lucernæ non ardebunt, lumine ipſo in tenebris ſito, quanta totius corporis nox manebit? Ioannes prædicator pœnitentię lucerna & Iudęis & gentibus fuit, domino dicēte: Ille erat lucerna ardens & lucens, *Ioan. 5* & uos uoluiſtis ad horam exultare in lumine eius. Habemus ergo doctrinæ lumen, exultemus in eo, nō ad horam, ſed ſemper: neq; ad tempus, ſed in æternū. Beatæ uirgines illæ, & utiles olei mercatrices, ſolæ in lampadum ſuarum lumine cum ſponſo thalamum ingreſſæ ſunt, cæteris negligentibus & dormiētibus ab ingreſſu thalami excluſis. Ad omnē igitur animæ noſtræ pedem utamur dei uerbo ut lucerna, ſed lucerna ſemper ardente, ſemper in officium ſuum per noſtram prudentiā præparata. Verbum autem quod pedibus lucerna eſt, ipſum illud & ſemitis lumen eſt. Senſim enim & domeſtice ingredientib. lucerna opus eſt, peregrinum aūt & publicum iter ingredientibus lumē potius neceſſarium eſt, ne latro inſidiet, ne ambiguæ uiæ error occurrat. Per incrementa enim à minori ad maius acceditur. Vt ei cui uerbum dei primū lucerna ſit pedibus, id ipſum uerbum ei fiat lumē in ſemitis. Sed lucerna pedibus & lumē in ſemitis utilem profectum pręſtare debent. Et uideamus an dignū aliquid propheta ſubiecerit. Ait enim: Iuraui & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ.) Iam nō in nocte ſeculi errat, nec pedem metuit offendere. Sacramentū enim omne firmatæ ſcientiæ res eſt, & iurandi religio ex ueritatis cognitione ſuſcipitur. Iurat ergo propheta, nec tantum iurat, ſed & ſtatuit, quia ſacramenti uinculū hæc firmitas ſit ſtatutorū. Statuit ergo iurans cuſtodire iudicia iuſtitiæ dei. Et difficile eſt ſtatuta conuelli, & optimum eſt ſtatuere iurata. Sed meminit nihil eſſe in dei iudicijs iniuſtum. Si enim humana iudicia ea uere iudicia exiſtimantur, quæ ex arbitrio iuſti iudicij ſanciuntur, quomodo ambigendū ſit nihil eſſe in dei iudicijs iniuſtū? Amittimus liberos, iniuſtum hoc iudicium exiſtimamus. Nunquid iniuſte deus in Iob filios dedit diabolo poteſtatē? Damna noſtra tanquā inique accidentia dolemus. Nunquid egere ſolum illum perfectum uirū deus ſine iuſtitiæ ratione permiſit? Cruciamur doloribus, & contra deum impatientiæ noſtræ querelis increpamus. Anne incerto cōſilio exeſus uermibus, ſanie defluēs, perfoſſus ulcere fuit? Certe hæc omnia ad documentum fidei, & ad præmium glorioſæ patientiæ profecerunt. Infirmitas noſtra efficit, ut malum eſſe id quod patimur exiſtimemus. Cæterū dei ſemper uoluntas eſt, ut patientia paſſionum probemur: nos uero diuini iudicij iuſtitiam dum ſine documēto fidei latere uolumus, improbamus. Sed qui ſuperius & iurauerat & ſtatuerat, ut cuſtodiret iudicia iuſtitiæ dei, dignum aliquid ſacramento & conſtitutione ſua in obſeruandis debet præſtare iudicijs. Non enim leue eſt quod cuſtoditurum ſe ſtatuit iuratus. Et quid illud ſit, ſequens uerſus loquitur. Ait enim: Humiliatus ſum uſquequaq; domine, uiuifica me ſecundum uerbum tuum.) Vnigenitus dei filius naturæ noſtræ ex uirgine ſibi corpus aſſumens, cum in ſeipſo ueram & perfectam humanæ prudentiæ formam præbuiſſet, quid à ſe diſci tanquam exemplo doctrinæ uoluerit, noſcendum eſt. Ait enim: Venite ad me omnes qui labo- *Matth. 11* ratis & onerati eſtis, & ego uos reficiam. Tollite iugum meum ſuper uos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus ue-

ſtris. Ipſe utiq; perfectus & ſine peccato ſolus, & unus in cuius ore dolus non fuit, hoc præcipuũ à ſe doctrinæ ſumi uoluit exemplũ, mãſuetudinis ſcilicet & humilitatis, per quæ animabus requies inueniretur. Scit inſolentem eſſe & incapacem rerum ſecundarum naturæ noſtræ infirmitatem. Alij per opes inſoleſcunt, neſcientes de largitione opum dictum eſſe, Eleemoſyna enim abſcondit
Pſal. 111 peccatum. Et rurſum, Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius manet inæternũ. Et deum ipſum his qui eſurientem cibaſſent, ſitientem potaſſent, peregrinum domo recepiſſent, nudum ueſte texiſſent, infirmum uiſitaſſent, clauſum carce-
Matth. 25 re conſolati eſſent, dicturum: Venite benedicti patris mei, poſſidete præparatum uobis regnum à conſtitutione mundi. Alij gloria ſeculi tument, neſciẽtes
Matth. 5 hanc principalem benedictionem cœleſtium fuiſſe ſermonum, Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Alios nobilitas carnalis in faſtigium erigit, nõ cogitantes illis qui in Chriſto renati ſunt dictum eſſe, Vos
1. Pet. 2 autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta. Aliæ ſunt ſeculi leges, alia dei munera. Diabolus cum deum tentare auſus eſt, ſuum eſſe ſeculum gloriatur: dominus uero mori nos ſeculo iubet ut uiuamus ipſi. Cum domino opũ contemptus, opulentia eſt. Cum domino terreni honoris deſpectus, cœlorum regnum eſt. Cum domino humilitas cordis, generoſæ & regiæ natiuitatis ornatus eſt. Hoc igitur à ſe diſci uoluit, quod uirtutum omnium maximum eſt.
Phil. 2 Apoſtolus etiã ad humilitatẽ nos docens talibus adhortatur: Hoc enim ſapite in uobis, quod & in Chriſto Ieſu. Qui cum in forma dei eſſet, non rapinam exiſtimauit eſſe ſe æqualem deo, ſed ſe exinaniuit formam ſerui accipiens, & habitu repertus ut homo, humiliauit ſe factus obediẽs uſq; ad mortem, mortem autem crucis. Habemus exemplum ab unigenito deo humilitatis, ſed uideamus & præmium Propter hoc enim eum deus exaltauit, & donauit illi nomẽ quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium & infernorum: & omnis lingua cõfiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Hoc humilitatis fuit præmium, ut corpus aſſumptum in gloria dei patris maneret, ut in nomine eius, genu cœleſtia, & terreſtria, & inferna curuarent. Manens enim in dei forma, non ui aliqua ſibi ac rapina, id quod erat præſumendum exiſtimauit, ſcilicet ut deo eſſet æqualis. Erat enim in dei forma, nihilq; ei ex eius gloria deerat, in cuius forma manebat, ſed formam ſerui per humilitatem accepit, & habitu ut homo repertus eſt, humilians ſe per obedientiam uſque ad mortem, nec ſolum uſque ad mortem, ſed uſque ad mortem crucis. Cœlum ex præcepto dei ipſe formauit, mundum ex paterno iuſſu in hanc ſpeciem tanti decoris ornauit, terram & quæ in ea ſunt creauit. Sed nunquid ob illa meruit hominem aſſumptum in æterni patris gloria collocare? Humilitatis hoc præmium eſt, humilitatis hæc merces eſt: ut qui manens antea in forma dei, eſſet forma ſerui deinceps effectus, & manens in forma dei, & effectus forma ſerui, confeſſione cœleſtium & terreſtrium & infernorum eſſe in dei pa-
Eph. 4 tris gloria noſceretur. Verens quoque idem Apoſtolus, ne quos ipſa illa diuinorum munerum gratia efficeret inſolentes, ait: Vnicuiq; data eſt demonſtratio ſpiritus ad utilitatem. In eo enim quod ait, ad utilitatem, docuit eo utiliter utendum: ne forte quenquam ſpiritualium donorum confidentia efficeret inſolentem, & dei gratia per inſolentiæ uitium fieret ocioſa. Ex perſona autem ſua ipſe demonſtrat, etiam hoc ſe à deo gratiæ conſecutum, ne per confidẽtiam
2. Cor. 12 plurium in ſe gratiarum in aliquem tumorem ſuperbiæ tolleretur, dicens: Et propter eminentiam reuelationum datus eſt mihi ſtimulus carnis angelus Satanæ, qui me colaphizet ne extollar. Etiam hoc ille uas electionis & doctor

gentium

gentium meruit: ne ultra humanæ infirmitatis naturam per ſpiritualium in ſe munerum cōfidentiam ſuperbiret. Ezechiam regem ſcriptura laudat quòd fecerit rectum & bonum in conſpectu dei: ſed non uſq; in finem potuit hæc manere laudatio. Scriptum enim eſt in ſecundo Paralipomenon libro: Et cecidit Ezechias ab altitudine cordis ſui. Vbi cor in altum erexerat, ubi in ſuperbiam ſe per cōfidentiam laudationis extulerat: præteritorum geſtorum gratiam per ſuperbiæ crimen amiſit. Propheta igitur ſacramento conſtituens, ut iuſta dei iudicia cuſtodiret, hoc primum opus ſumpſit ut humilis fieret. Neq; ſolum humilis, ſed humilis ualde: per adiectionem hanc cōſummatam in ſe humilitatis modeſtiam docens. Et erant cauſæ in eo plures ſuperbiendi. Præbebat inſolentiæ cauſas nobilitas ex Iuda, & in eo primum poteſtas benedictionis regiæ inchoata. Manſit enim aliquādiu ex Dauid tribu regiæ poteſtatis familia: ex qua ſecundum carnem rex æternus emerſit. Erat etiam prudentiſſimus. Ait enim ipſe: Inuiſibilia & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Meruit etiam & propheta eſſe, cum dicitur: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abſconſa à conſtitutione mundi. Humanæ quoq; opulentiæ copijs abundauit. Ait enim ipſe: Ecce congregaui de paupertate mea auri talenta tot milia, & argenti alia, & æris & ferri quorum numerus non eſt. Hinc familiæ nobilitas, hinc regis poteſtas, hinc ſapientiæ fiducia, hinc prophetiæ meritum, hinc copiæ facultatum: non erexerunt tamen in ſuperbiam, neq; in aliquem faſtigij tumorem extulerunt. Tuto ergo poſtular, dicens, *uiuifica me ſecundum uerbum tuum*: id eſt, ut tanquam nondum uiuens æternæ uitæ uitam ſecundum uerbum dei mereatur, quia eum humilitas modeſta intra diſciplinam & doctrinam prædicationis Euangelicę contineret. Deinceps ſequitur: Voluntaria oris mei fac beneplacita domine, & iudicia tua doce me. Digne exequitur propheta ſacramentū conſtitutionis ſuæ. Primum enim humilis ualde effectus eſt: ſequenter nunc orat ut uoluntaria oris ſui beneplaceant. Non contentus eſt iam præſcriptis legis contineri, neq; tantum neceſsitati obedientiæ ſubiacere. Lex præceperat malum pro malo eſſe reddendum. Dauid iſte cum Saul totis imperij ſui uiribus ſe perſequentem, frequenter captum & concluſum habuiſſet: non modo non peremit, ſed etiam cum honore dimiſit, dicens: Non inferam ſuper eum manum meam, quia Chriſtus domini eſt. Hunc etiam cum in bello peremptum comperiſſet, & fleuit, & uindicauit. Filius quoq; eius Abſalon regnum occupat, exercitum contrahit, patrem bello parricidali perſequitur. Sed militibus Dauid dicit: Parcite puero Abſalon. Illi quidem ad reſiſtendum neceſſitas impoſita eſt, ut regi: ſed pietas & bonitas affuit ad parcendum, ut prophetæ. Mortuum quoq; affectu paterno & dolore defleuit. Hæc enim uolūtaria, non legitima ſunt: & his obtēperare libertatis potius quàm neceſſitatis officium. Habet hanc Apoſtolus uoluntariæ doctrinæ & non legitimæ cōſuetudinem dicens: De uirginibus autem præceptum domini non habeo, cōſilium autem do. Aut cum gloriam uiduitatis & continentiam laudat non inhibita poteſtate nubendi: ſed meritum cœlibatus prædicator ultra legem inſtituit, & ultra præceptum adhortatur, uoluntaria legitimis anteponens. Et rurſum ait: Nunquid non habemus poteſtatem manducandi & bibendi? nunquid non habemus poteſtatem mulieres circumducendi, ſicut cæteri apoſtoli & fratres domini & Cephas? Aut ego ſolus & Barnabas non habemus poteſtatem hoc operandi? Sed non utimur hac poteſtate. Poteſtas in licito eſt, cum lex infidelitati noſtræ parcēs præſcriptis nos grauib. non onerat. At uero uoluntatis profeſſio ex incremēto fidei eſt: cū in his quæ moderata lex nobis eſt, noſmetipſos

Pſal. 50
Pſal. 77
1. Para. 22
1. Reg. 24
2. Reg. 18
1. Cor. 7
1. Cor. 9

uoluntariæ deuotionis ſtudio continemus. Hæc igit̃ uoluntaria ut deo ſint placita propheta orat, quia illa quæ ex præſcripto legis gerantur, ipſa ſeruitij ſui neceſſitate peraguntur. Cauſam autem ſemper prætendit deprecationis ſuæ. Poſtea enim quàm uoluntaria oris ſui ut beneplacita eſſent orauit, adiecit: & iudicia tua doce me. Iudicia legis ait, & quantum in ſe eſt geſtis atq; operibus exercet, ſed nondum ea intelligit. Scit enim eſſe legem ſpiritualem. Et illud quod ſub ſpecie præſentium operationum cõtinetur noſſe feſtinat: ea enim quis neceſſe eſt doceri poſtulet quæ ignorat. Totum autem ſe propheta ſecundum ſacramenti ſui conſtitutionem deo dedit. Humiliatus eſt ualde, uoluntaria oris eius placẽtia ſunt: nunc eius anima in dei manibus ſemper eſt, & legis dei non obliuiſcitur, dicens: Anima mea in manibus tuis ſemper, & legem tuam non ſum oblitus.) Totum quod uiuit deo uiuit. Omnis eius ſenſus & ſpiritus in deo eſt: nullum tempus admittitur, quo ſubrepere legis poſſit obliuio. In omnibus operibus & cogitationibus deus cogitatur. Lex in memoria eſt, in dei manibus ſemper anima uiuentis eſt. Scit quàm ſibi iſtud utile ſit, ſcit quàm neceſſarium, quotidie ſe manibus dei geſtis atq; operibus ſuis, & per indefeſſam memoriam legis inſerere. Ait enim: Poſuerunt peccatores laqueum mihi, & de mandatis tuis non erraui.) Scit in hac ſeculi ſylua plures laqueos extendi, plures uitæ ſuæ captiones parari. Sermo, cogitatio, opus noſtrum, ſemper adiacentes habẽt laqueos: cum interdum occurrit cauſa iræ, doloris affectio, querelæ neceſſitas, malæ cupiditatis occaſio. Hos diabolus, angeliq; eius ab initio trãſgreſſores, & ab exordio peccatores, laqueos ſemper extendunt. Sed cuius in manibus dei anima eſt, & qui nunquam legis dei immemor eſt: is undique licet laqueis circumiectis, à pręceptis tamen non aberrauit. Semper enim deum
Pſal. 123 cogitans ab his euolat, ut in pſalmo alio loquitur: Sicut paſſer liberatus ex la-
Pſal. 91 queo uenatorum. Et dominus ipſe per prophetam ait: Liberabit te ex laqueo uenatorum, & à uerbo conturbationis. Non enim iniuſte tenduntur retia auibus. In cœleſtem ſcientiam homo eruditus es. Quid tibi cum terrenis operibus & geſtis? Auis effectus es: cur non in naturæ tuæ elemento moraris? Volucres enim cœli nuncupantur. Non iniuſte ergo illis in poſſeſſione terrenæ habitationis inſidiæ ſunt. Seculo renunciaſti, quid tibi cum ſeculi rebus? Quid quere
Pſal. 54 ris captus in ſeculo? quid quereris iniuriam laquei in regione non tua? Dic potius & utere ipſe tu uoce pſalmiſtæ dicentis iſta: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & uolabo & requieſcam? Natura auium eſt, ut non niſi cum uolent requieſcant. Tu autem iam factus es columba, uolando requieſcis: id eſt, in cœleſtem te ſedem & cognitionẽ à laqueis terrenis uolatu fidelis animæ efferendo. Dehinc ſequitur: Hæreditaui teſtimonia tua in ſeculum, quia exultatio cordis mei ſunt.) Hæres, ſecundum humanam conſuetudinem, omnia eius obtinet cuius & hęres eſt. Sed humanas hęreditates dedignatur propheta, qui teſtimonia dei hæreditauit: gratum ipſi ſi dei fiat ipſe teſtis, quia exultatio cordis ſui ſit, ſi ſe dei inter perſecutionis bella teſtetur. Sic & meminimus his teſtimonijs apoſtolos gratulatos: cum exeuntes de conſeſſu perſecutorum, lætati ſunt propter dei nomen dignos ſe iniurijs iudicatos. Teſtimonia ergo eius exultatio eorum cordis fuit. Sed propheta ut apoſtoli licet inter multas perſecutiones hæc teſtimonia dei, id eſt, teſtandi de eo cum exultatione cordis tanq; hæreditatem retineat: tamen etiam illa dei teſtimonia hęreditate acquiſita habet, quæ ſub teſtibus dicta ſunt. Moſes legem ſub teſtibus dedit cœlo atq; terra: Eſaias ſub teſtibus arguit cœlo atq; terra: Apoſtolus iam celſioribus teſtimo-
1. Tim. 5 nijs ut prædicator Euangelicus uſus eſt, dicens: Teſtor uobis coram deo &

Chriſto

Chriſto Ieſu & angelis eius. Hæc ergo teſtimonia ſub his ſcripta, & ſub his teſtata, & in his teſtata, tanquam noui patrimonij hæres occupat: non ex parte, ſed in rotum. Ius enim hæreditatis ex ſolido eſt. Etſi inter plures ſecundū humanam ſucceſſionem hæreditas diuidatur, tamē hæreditas ipſa nomen hæredis ex ſolido eſt. Ac ne, quod à multis dici ſæpe ſolet, rationis aliquam habeat autoritatem, cum aſſerunt proprium dei munus eſſe, ut quis in dei rebus atque operibus uerſetur: excuſantes infidelitatē ſuam, quòd ceſſante erga ſe dei uoluntate maneant infideles: Eſt quidem in fide manendi à deo munus, ſed impediendi à nobis origo eſt. Et uolūtas noſtra hoc proprium ex ſe habere debet, ut uelit deus incipienti crementum dare: quia conſummationē per ſe infirmitas noſtra non obtinet, meritum tamen adipiſcendę conſummationis eſt ex initio uoluntatis. Idcirco pſalmū ita propheta concluſit: Declinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in ſeculum, propter retributionem.) Cor ſuum ipſe declinat, & ex naturæ humanæ peccatis in obedientiā dei inflectit. Natura quidem & origo carnis ſuæ eum detinebat: ſed uolūtas & religio cor eius ex eo in quo manebat originis uitio ad iuſtificationū opera declinat. Et declinat in omni uitæ ſuæ tempore: non in definitione aliqua ſpacij, ſed in omni uitæ ſuæ ſeculo. Declinat autem propter retributionem, certus ſcilicet ea fidei meritis reſeruari: & in his retributionē eius eſſe quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcenderunt, quæ præparauit deus his, qui diligūt eū in Chriſto Ieſu, cui gloria eſt, & nunc, & ſemper, & in ſecula ſeculorum. Amen.

ס Samech.

INiquos odio habui &c.) Præcepti euangelici doctrina eſt, ut inimicos diligamus: & non ſolum amantibus nos amorem, ſed etiam his qui nos oderunt debeamus. Ergo hæc prophetæ profeſſio aduerſari uidetur dominicis mandatis: ut cum amor nobis inimicorum imperetur, ille quòd iniquos oderit tanquā bonum opus præferat, dicens: Iniquos odio habui.) Sed huius ipſius dicti ratio ex ipſis Euangelijs noſcenda eſt. Nam dominus qui inimicos diligi iuſſit, & maledicentes patrem aut matrem reos mortis eſſe conſtituit: rurſum alio in loco præcepir, dicens: Si quis uenit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, Luc. 14
& filios, & fratres, & ſorores, adhuc etiam & animam ſuam: non poteſt meus eſſe diſcipulus. Ergo hæc uidentur ſibi eſſe contraria, ut cuius ex pręcepto non ſolum odium in parentes, ſed maledictio tantum morte ſit digna: ipſe rurſum dicat neminem diſcipulum ſuum eſſe poſſe, niſi qui patrem, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & ſorores, & animam ſuam oderit. Durus hic ſermo, & præceptum graue eſt, impietatis neceſſitatē ad conſummationē religionis imponere. Verum nihil à deo durum, nihil impium, nihil cōtrarium anterioribus pręceptis iubetur. Iraſci autem chariſſima hæc nobis nomina pater ſcilicet aut mater, & uxor & filij non poſſunt, quòd eos præcipimur odiſſe: cum animam ipſam noſtram odiſſe iubeamur. Scit enim eſſe dominus plures tam inconſulti amoris, ut cum perſiſtere in martyrij gloria filios ſuos uideant, ut tempori cedant, rogent: ut ſententiam mutent, precentur: & pietatis impiæ erga eos utantur affectu: cum anus mater, & pater ſenex miſerabiles canos filijs in ipſo martyrij certamine cum inuidia prædurae uoluntatis eorū oſtendant: Hinc & uxor aſſit filiorū ambitioſa comitatu, oret ut potius ſibi illiſque uiuat: hinc fratres & ſorores blandis nominū ſuorū familiaritatib. deprecent: Ipſa quoque anima illecebris iampridē capta uiuendi, tacitis quibuſdā conſilijs ad conniuentiā deflectendæ uoluntatis irrepat. Hoc igitur in tempore odiſſe nos patrē, matrē, uxorem

rem, filios, fratres, ſorores, & ipſam quoq; animam dominus præcepit. Nam
hunc eundem ſermonem ita clauſit, poſt odium uniuerſorum, dicẽs: Et ſi quis
non portat crucem ſuam, & uenit poſt me: non poterit meus diſcipulus eſſe.
Ergo tunc odio habendi ſunt, cum portare nos martyrij crucem nolint, cum
ſequi deum exemplo paſſionis dehortentur. Honeſtum hoc odium & utile
eſt, eos qui ab amore Chriſti abducere conantur odiſſe. Itaq; nunc propheta
nihil contrarium Euangelicis præceptis quibus amare inimicos iubemur, lo-
cutus uidetur, dicens: iniquos odio habui. Non enim inimicos ſuos odit, ſed
iniquos: id eſt, tranſgreſſores legis. Propriore iſtud uerbo Græcitas nuncupat,
παρανόμους dicens, id eſt, extra legem agentes. Sed qui præteritores legis odit,
non poteſt non id amare quod oderit eſſe neglectum, & ideo ait: Et legẽ tuam
dilexi. Conuenit autem ut qui legem amat, eos oderit qui legis inimici ſunt.
Dehinc ſequitur: Adiutor & ſuſceptor meus es tu, & in uerbum tuum ſpe-
ro.) Magno nobis auxilio dei opus eſt, in tanto atq; aſſiduo ſeculi iſtius præ-
Eph. 6 lio. Non enim nobis, ſecundum Apoſtolum, pugna eſt aduerſus carnem & ſan
guinem, ſed aduerſus poteſtates, & mundipotentes harum tenebrarum, ad-
uerſus ſpirituales nequitias in cœleſtibus. Hos ergo hoſtes habemus, aduerſus
hos adiutor deus precandus eſt, ut nos in ſuſceptionem ſuam recipiat. Sed non
tam timoris hæc precatio debet eſſe, quàm meriti. Timor enim ex trepidatio-
ne conditionis humanæ eſt, propheta autem in uerbo dei ſperat. Spes non res
præſentes obtinet, ſed futuras. Sperat ergo quæ uerbo dei, id eſt, dictis prophe
ticis continentur. Sperat autem uel retributiones fidei in uitam ſpiritualem:
uel ipſum illum domini noſtri, qui dei uerbum eſt, aduentum expectat. Spes
enim iſta meretur auxilium & adiutorium dei. Non aliter aut nos meremur,
aut aliqui ante meruerunt: quàm uerbum dei deum naturæ noſtræ carnem
uel habiturum ſperaſſe, uel quod habuerit credidiſſe. Sed propheta multa in
ſe eſſe meminit, quæ ſpei ſuæ conentur obſiſtere. Et ideo ſubiecit: Decli-
nate à me maligni, & ſcrutabor mandata dei mei.) Doctrinæ cœleſtis ratio
admonet, ut dictum hoc referendum ad perſonam hominum, in quibus in-
ſit malignitas, exiſtimetur. Propheta enim qui gentes docet, qui uerbum dei
prædicat, iubet ut à ſe uniuerſi maligni declinent: quia congregatio ſancta ad
malitiæ operarios ſit indigna, & neſciat quem poſſit excipere. Omnibus enim
per naturæ demutabilis uoluntatem adiacet, ipſisq; Apoſtolis uerbo licet iam
fidei emundatis atque ſanctis, non abeſſe tamen malitiam per conditionem
communis nobis originis docuit, dicens: Si ergo uos cum ſitis mali, noſtis bo-
na data dare filijs ueſtris. Noſtrum autem bonos amare, & malos ad bonita-
Matt. 11 tem docere, ſecundum eum, qui uniuerſos ad ſe potius inuitat, dicens: Veni-
te ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego uos reficiam. Sed ſcit pro-
Matt. 15 pheta plures malignitates in occulto humani cordis eſſe. Secundum enim do-
mini dictum, De intus exeunt cogitationes malæ, cædes, mœchiæ, fornica-
tiones, furta, falſitates, blaſphemiæ. Hæc enim ſunt, quæ communem ho-
minem faciunt. Huius igitur modi ut à ſe declinent aduerſantes fidei ſuæ po-
ſtulat. Obſiſtunt enim innocentiæ ſtudijs, obſiſtunt doctrinæ ſpirituali: at-
que his per conſiliorum ſuorum aſſiduam familiaritatem ſe ingerentibus, non
uacat animo dei mandata ſcrutari: quia maligni uiri præſentia multum eum
qui mandata dei ſcrutari uelit, impediat. Et quia dei opus eſt miſericordia, ut
in familiam eius recepti à dominatu malignorum horum liberemur, prophe-
ta orat dicens: Suſcipe me ſecundum eloquium tuum & uiuam, & non con-
fundas me ab expectatione mea.) Propheta expectat, & ſperat nihil præſens,
nihil

nihil temporariū ſectatur. Plures autem ſunt qui hanc expectationē fidei noſtræ arguunt & irrident, dicentes: Quid ieiunia, quid cōtinentia, quid caſtitas, quid iactura patrimoniorum utilitatis affert? ubi ſpes ueſtra eſt Chriſtiani? Mors æqualiter dominatur uniuerſorum, in omnium corporum naturas com mune ius illi eſt. Quin etiam uniuerſis nos bonis ſeculi fruimur, & uitæ ueræ li centia utimur: & in quo tandē nobis ſpei noſtræ expectatione præſtatis? Non confundi ergo ſe in hac expectatione ſua propheta orat: ſed ut maneat confidens, & fructus ueræ illius uitæ quam expectat, accipiat. Scit enim ſe nondum uiuere, licet uiuat. Vita enim noſtra, ſecundum Apoſtolū, abſconſa cum Chriſto eſt. Et idcirco ait: Suſcipe me ſecundum eloquium tuum & uiuam: quia ueræ illius & indeficientis uitæ expectatione ac ſpe detinetur. Sperat enim æternitatem, ſperat regnum cœlorum, ſperat regnum dei, ſperat ſpirituales benedictiones in cœleſtibus in Chriſto. In hac ſpe, in qua non cōfunditur, rogat ut ſuſcipiatur & uiuat. Dehinc ſequitur: Adiuua me & ſaluus ero, & meditabor in iuſtificationibus tuis ſemper.) Superius dixerat adiutor & ſuſceptor meus, nunc autem nominum cōmemoratorum rem precatur, ut qui ſuſceptor eſt ſuſcipiat, & qui adiutor eſt adiuuet. Non abeſſe à ſe adiutorium adiuuantis precatur. Non orat ne malignantes non habeat, quia per paſſionum patientiam fides probatur: ſed ut aduerſus eos adiuuetur orat, quia auxiliū à domino ſemper orandum eſt. Sed quemadmodū in ſuperiore ſuſceptus uiuet: ita & in hoc adiutus ſaluabitur. Adhuc enim ſibi obeunda mors eſt, adhuc inferi ſuſtinēdi. Tunc ſaluabitur cum ex corporea terrenaq; natura in ſpiritualem gloriā transformatus, nullum aduerſantis inimici periculum metuat: uiuat inter electos angelos, ſit paradiſi incola, & abſorpta corruptione ex mortali immortalis exiſtat. Sed quomodo meditaturum ſe in iuſtificationibus dei dicit, & meditaturum ſemper? Nunquid non meditatur, qui & in meditatione ſperauit? Poteſt quidem & præſens uitæ opus accipi, ut quouſq; in corpore ſit, ſemper iuſtificationes meditetur: ſed nihilominus & in futurum ſermo procedit. Scit in cœlo omnes angelos in meditatione iuſtificationum dei eſſe. Nihil enim illic ocioſum, nihil iners eſt. Omnes uirtutes cœleſtes in opere miniſterij ſui permanent. Et cum nobis tunc uita angelorū uiuendum ſit: poteſt ſecundum eos qui ſemper operantur, nobis quoq; æterna iuſtificationum eſſe meditatio. Dehinc ſequitur: Spreuiſti omnes diſcedentes à iuſtitijs tuis, quia iniqua cogitatio eorum.) Auxiliū & ſuſceptionē ob hoc propheta orat, ne cum diſcedentibus à iuſtificationibus dei & ipſe ſpernatur. Sed hic ſeruata ea ratio eſt, ut nō dictum ſit, ſpreuiſti omnes peccatores: ſed ſpreuiſti omnes diſcedentes. Si enim peccatores ſperneret, omnes utiq; ſperneret: quia ſine peccato nemo ſit. Sed ſpernit diſcedentes à ſe, quos apoſtatas uocant. Neq; enim intereſt an in iuſtificationibus dei quis aliquādo fuerit. Spernēdus ē eſt à deo quiſquis diſceſſerit: quia manentis meritū conſeruat conſummatio ſpernendi. Differt uero à peccatore diſceſſio: quia peccatori uenia per pœnitentiā reſeruatur, diſceſſio uero cum ipſa pœnitentiæ diſceſſione ſe damnat: quæ hinc oritur, cum uoluntas eorum qui diſceſſuri ſunt eſt iniqua. Dehinc ſequitur: Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ, ideo dilexi teſtimonia tua.) Prophetæ ſermo longe ſe, & ultra cōmunē ſenſum tendit. Nos ē præuaricatores eos exiſtimamus, qui ſuſceptā fidē, & cognitionē dei adeptā relinquunt: aliud pollicitos, & aliud nunc agentes. Sed hic præuaricatores exiſtimantur omnes peccatores terræ: nullus excipit, generaliter ad omnes præuaricationis nomen refertur. Lex ē ueluti naturalis eſt, iniuriam nemini inferre, nil alienū præcipere, fraude ac periurio abſtinere

ſtinere, alieno cõiugio non inſidiari. Nouit & hanc naturæ Apoſtolus legem, dicens: Cum enim nationes quæ legem non habent naturaliter ſecundum legem faciunt: tales homines legem non habentes ſibijpſi ſunt lex, qui oſtẽdunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. Ergo præuaricatores exiſtimantur, qui quod à natura legis accipiunt, derelinquunt. Furẽ quis deprehenſum, aut adulterum, aut homicidam arguit lege naturæ. Sed ſi in his ipſe uerſetur, pręuaricator eſt legis. Nouit etiã cum ait peccatores terræ, alios eſſe & cœli peccatores. Audiamus enim Euangelicæ prædicationis prodigum filium perditum atque mortuum, de peccato ſuo patri confitentem: Peccaui, inquit, pater in cœlo & coram te. Quiſquis cœleſtis doctrinæ & ſpiritalis gratiæ particeps factus in peccato demoratur: non terræ peccator eſt ille, ſed cœli. Omnes enim credentes in ſe dominus noſter Ieſus Chriſtus excitauit, & collocauit in cœleſtibus: ex quibus qui decidit, tanq̃ cœli peccator arguitur. Cum igitur propheta terræ peccatores præuaricatores eſſe exiſtimet, quia naturæ legẽ peccando tranſgreſſi ſunt: ob hoc ipſe teſtimonia dei diligit. Quia cum pręuaricatio ſit decidere ex lege naturæ, tum iam ſine uenia ſit ex cœleſti lege diſceſſio. Cõcludit autem ita: Confige de timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui.) Nouæ & inuſitatæ preces prophetæ ſunt, ut à timore dei carnes ſuæ configantur: ſed meminit compatiendum & cõmoriendum eſſe cum Chriſto his, qui conregnare cum eo uelint. Et minore iſtud dicti uirtute Latinitatis translatio eloquuta eſt. Quod enim nobiſcum eſt confige, illic καθήλωσον id ſignificat, ut clauis ſe configat. Moriendum ergo nobis eſt, & omnia carnis noſtræ uitia configenda cruci domini ſunt. Morimur enim ſecundum Apoſtolum cum Chriſto: & conſepelimur in baptiſmo. Et hoc propheta quanquã in ſua uoluntate habeat: tamen ut per miſericordiã dei conſequatur poſtulat. Configi enim ex timore dei carnes ſuas orat, quia iudicia dei metuat. Timet em̃ æterni iudicij ſententiam, timet non cum Chriſto cõfigi, & cõmori, & cõſepeliri: nouũ ſe hominem, niſi uetere cum uitijs & concupiſcentijs exuto, intelligens non futurum.

ע Ain

FEci iudicium & iuſtitiam &c.) Et in pſalmi exordio, & deinceps frequenter meminimus, per hæc ſingularum literarum quædam quaſi elementa diſcendi, doctrina nos pietatis, continentiæ, intelligentiæ, fidei & timoris inſtitui: & ut rudem infantiam ad loquendi ſcientiam, quam & agendi doctrina cõſequitur, ipſis humanæ uocis initijs erudiri: quod ex conſequentibus ſextædecimæ literæ octo uerſibus intelligi licet. Propheta em̃ ex perſona ſua uniuerſos docet, quid uelle, quid agere, quid profiteri unumquenq; pro conſcientia infirmitatis ac naturæ ſuæ utile ſit: quid etiam metui, quid caueri, quid emundari oporteat. Beatus idem propheta, qui per miſericordiam dei ipſe ſibi & proſpector & emundator & iudex eſt. Certe dignitati eius decentiſſimum eſt: ut qui ſpiritu dei loquitur, ea quæ humanæ, & ſalutis, & æternitatis ſunt, eloquatur. Ait enim ita;

Feci iudicium & iuſtitiam, non tradas me nocentibus me.) Fecit placentia deo opera: & quia fecit, ne nocentibus ſe tradatur orat. Opus merendi anteferetur, & dehinc meriti pręmium poſtulatur. Fit enim primũ quod placeat: & tum dignatio eius, cui per opus placetur oratur. At nos nec operamur, nec placemus, quin etiam impijs & irreligioſis rebus offendimus: & quia tales non placemus, iraſcimur. Sed dignum eſt contueri, qualia ſint quæ propheta faciens, ne nocentibus ſe tradatur orat: & omnia quæcunq; quis timens deum fecerit, utilia ei atq; pulchra ſunt. Pudicitiam quis colens, glorioſum ac timens ſordem

corpo-

corporis ſui carni lumen inuexit. Contemptum uero pecuniæ aſſumens, liberũ ſe à terrenis dominationibus præſeruauit. Frugalitatẽ autem & parſimoniam diligens, nobilitatem animæ cœleſtis captiuã ebrietati non dereliquit. Sed hæc quamuis magna atq; præclara ſint: tamen quia prophetæ propria, eiq; tantũmodo utilia ſunt, non referuntur ad meritum. Sed quid fecit, ut non tradi ſe nocentibus deprecetur? Iudicium & iuſticiam ſcilicet. Nihil inconſultum, nihil iniuſtũ agens: ſed primum faciens iudicium. Omnia nanque ratione, modo, & ueritate pertractans: ut id quod in alterum agat, perpenſum antea atq; perſpectum iam de conſilij ſententia exequatur. Non permittit autem conſilio tantum ſuo iudicij ſententiam: ſed facit cum iudicio iuſtitiam. Iudicantis autẽ cum conſilio hoc opus maximum eſt, ut quod iudicat iuſtum ſit. Iuſtitia etenim eſt amicitiæ concordia, unanimitatis uinculum, fundamentum pacis, diuinæ atq; humanæ rationis operatio. Hoc itaq; propheta fecit: in quibus cum opus ſuum ſit, tamẽ & eorum quibus iudicium & iuſtitiam fecit, utilitas eſt. Poſtulat uero ne nocentibus ſe tradatur. Omnis enim in quo peccati uolũtas eſt, deo uacuus eſt: & ubi deus non erit, illic diaboli locus eſt: qui inſidians atq; obſidens, ubi adeundi opportunitatem habuerit, tanquam uacuam domum occupat, quæ ei deo eam deſerente ſit tradita. Et propheta quidem, qui ex perſona omnia loquebatur, ne à deo tradatur orat. Cæterum Apoſtolus habet iam id in ſe fiduciæ, ut peccatores diabolo tradat ipſe: cum ad Corinthios de eo qui fornicationes omnes ſuper- 1.Cor.5
greſſus, uxorem patris ſui acceperat, ſcribit: Ego autẽ abſens corpore, præſens aũt ſpiritu, iam iudicaui tanquã præſens eum qui hoc fecit, cõgregatis uobis & meo ſpiritu cum uirtute domini Ieſu, tradere iſtiuſmodi ſatanæ in interitum carnis, ut ſpiritus ſaluus ſit in die domini. Sed licet Apoſtolus tradat, ſcit tamen ſe in uirtute Chriſti, & in ſuo ſpiritu traditurum. Sed & in alia epiſtola ait de Phygello & Hermogene: Quos tradidi, inquit, ſatanæ, ut diſcant non blaſphemare. 1.Tim.1
Qui enim ab eccleſiæ corpore reſpuuntur, quæ Chriſti eſt corpus: tanquam peregrini & alieni à dei corpore, dominatui diaboli traduntur. Sed propheta ne nocentibus ſe tradatur orat. Adſunt enim inimicæ infeſtæq; uirtutes: quæ fidei propoſitum conturbent, quæ timorem dei obliterent, quæ in terrenas cupiditates & deſideria ſolicitent, quæ infirmam corporis naturam quibuſdam blandimentorum aculeis in uitia commoueãt. Nouit & Apoſtolus hanc multitudinem dominantium uirtutum dicens: In quibus & uos aliquando ambulaſtis, ſe- Eph.2
cundum principem poteſtatis aeris ſpiritus, qui nunc operatur in filijs diffidentiæ. Fecit ergo propheta iudicium & iuſtitiam: & ne tradatur ſe nocentibus rogat. Et hoc modo nocentibus cum in peccatum impellunt, cum in gloriam inflant, cum in iram accendunt, cum in odium exacerbant, cum ad laſciuiam illiciunt, cum ad auaritiam prouocant: ſed cum per hæc nocere properent, obtinere tamen eos qui innocentes ſunt, niſi ſibi per ſeceſſionem dei traditi fuerint, non ualebunt. Dehinc ſequitur: Excipe me ſeruum tuum in bonum, non calumnientur me ſuperbi.) Proficit in ſpes ſuas propheta, & celſiorem iam deprecationis ſuæ gradum ſcandit. Qui enim orauerat ne tradatur nocentibus ſe, iam ut in proprietatem ſerui excipiatur rogat: beatum illum in ſe dei dominatũ cum bona ſuſceptione ſua deprecans. Et non ob leuem cauſam ut in bonum ſuſcipiatur orat, ſcilicet ne ſuperbi calumnientur. Et qui ſunt ſuperbi? Nempe illi, quorum principem loquẽtem Eſaias introducit ita: Dixit enim, uirtute faciam, Eſa.10
& ſapientia intellectus, auferam fines gentium, & uirtutem eorum, & commouebo ciuitates inhabitabiles, & omnem orbem terræ apprehendam manu mea ut pullos, & tanquam confracta oua auferam. Hæc ſuperbientis uox eſt, dia-

boli ſcilicet: qui deo ac domino noſtro Ieſu Chriſto oſtenſa terrenorum impe-
Matt. 4 riorum gloria dicere auſus eſt: Omnia hæc tibi dabo, ſi procidens adoraueris
me. Non eſſe autem hunc ſolitarium, ſed plures ei adeſſe ſpiritualium nequitia-
Matt. 25 rum miniſtros, per eum docemur qui ait: Diſcedite à me maledicti in ignem æ-
ternum, quem præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Ab horum igi-
tur ſe ſuperborum calumnia eſſe liberum rogat. Calumniantur enim, quia cum
ipſi peccati incentiua ſuppeditent: calumniam nobis ante deum peccati, quod
per eos geſſerimus, intendunt. Cauſam nanque peccati ad crimen iniiciunt, & cri
minis inuidiam per calumniam exacerbant: ſcriptura in Apocalypſi calumnia
torem eum eſſe teſtante. Verum etiam nunc ſe extendit propheta in celſiorem
profectum, dicens: Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum, & in eloquium iu
ſtitiæ tuæ.) Oculi deficiunt, cum intentus in aliquam expectationem uiſus la-
borat. Propheta itaque animæ ſuæ oculos in dei ſalutare defixit, & de ſalutari
quid intelligi oporteret, ſæpe tractauimus: eum ſcilicet eſſe Ieſum, qui ſaluũ fa-
ciet populum ſuum à peccatis. Aliis igitur oculos in deſideria ſecularia occu-
pantibus, & in uoluptates rerum præſentium tendentibus: propheta in dei ſalu
tare defixus eſt. Et ne per corporales oculos eum deficere ſub hac contemplan-
di intentione exiſtimaremus: non ſolum in dei ſalutare deficiũt, ſed etiam in elo
quium iuſtitiæ. Iuſta itaque eſſe dei eloquia cõfitetur. Scit eſſe quædam, quæ cum
imperitis atque impiis iniuſti eloquii habeant opinionẽ: Cum Pharaonis cor ad
contumaciam obduratur, & pertinacia ei irreligioſæ uoluntatis affigitur, cum
ex duabus adhuc in utero gentibus minori maior ſit ſeruitura, & neutro quic-
quam boni promerente, ſeruitus alteri imponitur, dominatus alteri donatur:
cum Adam de paradiſo ne arborem uitæ contingat expellitur: quæ homines di
uinæ uirtutis & bonitatis & iuſticiæ incapaces, dum intelligere non poſſunt,
iniuſta eſſe conſtituunt. Sed prophetæ huius in iſtiuſmodi eloquium iuſte ocu
li deficiunt: quia ſciat nihil iniuſtum eſſe in his dictis dei, ſed omnia aduentu ſa-
lutaris dei hæc eloquia & conſummanda & intelligenda eſſe iuſtitiæ. Procedit
autem per hanc intentam uſque ad defectionem oculorum expectationem, ut a-
liquid ultra precari aud at. Confeſſus itaque eloquium iuſtitiæ, hæc ſubdidit:

Fac cum ſeruo tuo ſecundum miſericordiam tuam, & iuſtificationes tuas
doce me.) Inſolens forte uox exiſtimaretur, quæ diceret: Fac cum ſeruo tuo.
Quod enim dicitur, fac: tanquam ex fiducia aliqua præſumptio eſt uſurpata po
ſcendi. Sed non impudenter id diceret, qui iudicium & iuſtitiam feciſſet, qui ſe
excipi in ſeruum deprecatus eſſet: cuius oculi in ſalutare dei & in eloquium iu-
ſtitiæ defeciſſent. Sed ne in his quidem propheta inſolens eſt. Nam in eo ipſo
quod dixit, fac, adiecit, cũ ſeruo tuo. Et quia ſeruitus noſtra ad id ipſum, ut in ſer
uitutis fide maneat, miſericordia domini indiget, ſuperaddidit: ſecundum miſe
ricordiam tuam: quia miſeratione eius opus eſt, ut in hac ſeruitutis noſtræ pro-
feſſione maneamus. Imbecilla enim eſt per ſe aliquid obtinẽdi humana infirmi
tas, & hoc tantum naturæ ſuæ officium eſt, ut aggregare ſe in familiam dei &
uelit & cœperit. Diuinæ uero miſericordiæ eſt, ut uolentes adiuuet, incipientes
cõfirmet, adeũtes recipiat: ex nobis autem initium eſt ut illa perficiat. Sed quid
tandem ut faciat cum ſeruo ſuo ſecundum miſericordiam ſuam poſtulat? Nem-
pe in iuſtificationibus quas Moſes conſtituere præceptus eſt, magnum neſcio
quid, & incomprehenſibile humanæ intelligentiæ contineri. Scire optat quis
iſte ſit, ut frequenter diximus, coemptus Hebræus puer, ſex tantum annis ſerui
turus. Legit hæc quidem: ſed non ſtatim quod legit & intelligit. Scire uult quæ
illa ſeruitus ſit, quæ ſeptimi anni libertas, quid ſit auris forata ex ſubula ſi liber

eſſe

eſſe nolit, quæ illa mulier Hebræa, quid illud, ut ſine muliere ingrediatur ipſe: quid deinde ſecunda iuſtificatio, quid tertia, quid ſequentes habeant futurorũ ſacramentorum præformationes. Non eſt humani ingenij hæc conſequi poſſe: cœleſti opus eſt magiſtro, & plurimis fidei noſtræ meritis neceſſarium eſt ut doceri iſta mereamur. Scire autem nos conuenit, in omnibus prophetæ uerbis nihil humile eſſe, nihil commune cum cæteris: ſed proprium uel ſibi ipſi, uel ſuis ſimilibus enunciari. Latet autem ſub familiaribus uerbis maxima conſcientiæ & fidei profeſſio: ut nunc in eo quod loquitur, intelligimus: Seruus tuus ego ſum, da mihi intellectum ut ſciam teſtimonia tua.) Nemo noſtrum eſt, qui non uel in orationis ſuæ prece, uel in cõmunium ſermonum conſuetudine ſeruũ ſe eſſe dei fateať. Et quid magnum propheta fecit, ſeruum ſe profitẽdo, quod nullus auſus ſit denegare? Sed profeſſio cæterorum fallax eſt: quæ cum habeat cõſcientiæ neceſſitatem, non habet tamen confeſſionis ueritatem. Propriũ hoc prophetæ eſt, ut ſe ſeruũ dei profiteatur, in omni uitæ genere famulatu conditionis ſuæ fungens: ſiue ambulãs, ſiue uigilans, ſiue dormiẽs, in cibo etiã atq; ieiunijs deo aut eſuriat aut ſaturus ſit, & nullo in tempore à ſeruitutis ſuæ officijs abſiſtat. Hic libere dicit: Seruus tuus ſum ego. At uero qui ſtupris dormit, latrocinijs uigilat, quæſtib. peregrinatur, luxui requieſcit, ſi dicat, ſeruus tuus ſum, profitetur quidem quod eſt, ſed quod non eſt agit. Propheta autem quamuis conditionem ſui officij etiam ipſo famulatu ſuo confiteatur, tamen infirmitatis ſuæ memor eſt: Dari enim intellectum ſibi rogat. Eſt enim intellectus in quodã theſauro repoſitus ſpiritualium gratiarum: quem interdum ſub falſæ opinionis errore imprudentium mentibus diabolus inſinuat. Sed à deo intelligentiam propheta poſtulat, ne ſibi inanis intelligentia ſubrepat: qualis gentium, qualis Iudæorum, qualis hæreticorum: & poſtulat ob id, ut teſtimonia dei ſciat quæ ſub teſtibus tradita ſunt, quæ ſub teſtibus neglecta & uiolata eſſe exprobrantur: quæ in aduentum eius ob quem teſtandum dicta ſunt, neglecta & faſtidita uindicabuntur. Et horum quidem teſtimoniorum tempus nõ ignorat propheta, dicens: Tempus faciendi domino, diſſipauerunt legem tuam.) Lex populo ſub teſtibus data eſt: quæ cum diſſipata & abiecta à Iudæis eſt, tunc fuit tempus domino, ea quæ continebantur lege faciendi. Pollicitus enim in lege eſt, ut ſalutem gentibus daret, ut ipſe ſibi hominis corpus, quo ſecundum imaginem & ſimilitudimẽ dei factus eſt, aſſumeret: ut diſſipata lege, fidei gratiam donaret. Temporis huius meminit per Eſaiam prophetam, dicens: Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis auxiliatus ſum tibi. Apoſtolus uero dicti huius interpres hæc ſcribit: Ecce nunc uenit acceptum tempus, ecce dies ſalutis, id eſt diſsipata lege, tempus euangelicæ prædicationis aduenit. Sed illis legem diſsipantibus, aliud opus prophetæ eſt: Et quod ſit, ex ſubiectis docemur. Ait enim: Eſaie 9 2. Cor. 6

Ideo dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion.) Quod ait, ideo, ad id retulit quod dixerat: Tempus faciendi domino, quia ſciret tempus faciendi domino eſſe, cum legem diſsipaſſent. Ideo autem mandata dilexit, quia in his tempus faciendi domino contineretur. Lex enim omnis aduentum domini teſtata eſt, ipſo dicente: Si crederitis Moſi, crederitis utique mihi. De me enim ille ſcripſit. Mandata igitur ob id propheta dilexit, quia in his aduentum dominicæ corporationis intelligit. In eo autem quod diligit, plus neſcio quid ſignificat. Facere autem aliquid, minus eſt quàm diligere: quia plerunq; id quod agimus, neceſsitatis eſt. Dilectio uero eadem perfecta eſt, quæ maxima eſt, & quæ nulli comparatio ne ſimilium coæquatur. Diligit autem mandata dei ſuper aurum & topazion. Humanus error precioſius nihil auro & gemmis opinatur: & hæc

ſunt quæ hominum cupiditates dominatui precij ſui & honoris ſubdiderunt. Auro uiris honeſtas pudicitiæ uenalis eſt. Per gemmas uero humani corporis præſtantior, ut putant, ſpecies ad naturæ contumeliam expolitur. Et idcirco nihil habet ſexus uterq; precioſius, dum uiri poſſe omnia auro uolunt, mulieres uero per gemmas fieri ſe exiſtimant pulchriores. Præſtat autem ut cæteris metallis aurũ, ita & alijs lapidibus topazius. Eſt enim ipſe rariſsimus & ſpecioſiſsimus omnium & maximus. In Thebaidis uerò loco, cui Alabaſtra nomẽ eſt, reperiri ſolet. Hunc etiam ferunt ſecularium geſtorum literæ, in Topazo inſula ab incolis eius, id eſt Troglodytis Arabis inuentum, ad matrem regis Aegypti Ptolemæi, ſub quo ſcripturæ legis ex Hebræo in Græcũ translatæ ſunt, munere fuiſſe delatum. Continet autem ipſe in ſe ſolus cæterarum gemmarũ optimarum precioſiſsimarumq; ſpeciem, & in uno illo diuerſiſsimorum colorum permixtio continetur. Super hunc igitur topazion, & ſuper aurũ mandata dei propheta dilexit, non terrenis ſed cœleſtibus ſe deſiderijs ſignificans detineri. Contempta autem ſecularium opum cupiditate, omnem à ſe occaſionẽ peruerſæ & prauæ uoluntatis recidit. Diligẽs enim ſuper aurum & topazion mandata dei, dehinc ait: Propter hoc ad omnia mandata tua dirigebar, omnẽ uiam iniquam odio habui. Non deflectitur, non detorquetur per terrenas cupiditates, ſed ad mandata dei dirigitur. Non obuia occupant. Vidit aurum, ſcit hoc terræ limum eſſe: uidit gemmas, meminit eſſe aut montium aut maris calculos: uidit illicem ad laſciuiam uultum, ſcit tanquam auibus cœli ex his ſibi laqueis euadendum. Reſiſtit ergo coalitis ſibi naturæ ſuæ uitijs, & omnem uiam iniquitatis odit. Ideo itaq; ad mandata omnia dirigitur, quia ea ſuper terrena deſideria diligit. Et dirigitur ne particeps eorum fiat quibus dicitur, Natio praua & per-
Luc. 9 uerſa. Et omnẽ uiam iniquitatis odit, ut ſit in eo qui eſt uia, domino ſcilicet noſtro, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

פ Phe

MIrabilia teſtimonia tua domine etc.) Natura humani ſenſus ea eſt, ut ea mirabilia habeat, quæ ante compererit. Ex compertis enim iudiciũ admirationis exiſtit. Cæterum nemo poterit ignorata mirari. Hæc idcirco antea cõmemorata ſunt, ut diligentius dicti prophetici ratio quæreretur: contra opinionem enim generalis ſenſus hæc dixiſſe exiſtimatur: Mirabilia teſtimonia tua domine, ideo perſcrutata eſt ea anima mea.) Nam cum prius ſecundum humanam cõſuetudinẽ oporteat perſcrutari & reperire, & reperta mirari: teſtimonia domini ante mirabilia ſunt, & ob id perſcrutatione ſunt digna. Dicti autem huius perfecti & pulcherrimi ea ratio eſt. Teſtimonia enim dei, id eſt ea quę ſub teſtibus ſcripta ſunt, etiã ſi per obſeruantiam legis humanam infirmitatem ad cognitionem & famulatum dei imbuant: quippe ubi caſtitas, pietas, pudicitia, ueritas, innocentia, frugalitas & religio mandatur, & per quaſdam religionum conſuetudines, hiſtoriarumq; diuerſitates diuini honoris officium præcipitur, in quibus cum admiratio magna ſit, pro peccatis oblata hoſtia, & datum pro redemptione animæ munus, & agnus in ſacramento paſchæ occiſus, tamẽ in his plus de futurorum ſpe atq; doctrina admirationis continetur. Hæc itaq; huic prophetæ admirabilia ſunt: ſed quia præſentes admirationes futurorum atque æternorum bonorum exemplaribus admirabilia ſunt, perſcrutatur ea. Non inquirit tantummodo, in quo eſt rerum abſconditarũ diligens exquiſitio, ſed perſcrutatur etiam, per adiectionẽ ſcilicet diligẽtioris exquiſitionis, laborem ſuum in perſcrutatione demonſtrans. Neq; tantũmodo perſcrutatur, ſed perſcrutatur ex anima: ad

uoluntatis officium animę intentione ſociata. Sequitur deinde: Declaratio ſermonum tuorum illuminat, & intelligentiam dat paruulis.) Et is quoq; ſermo forte uidetur à naturæ noſtræ conſuetudine eſſe diuerſus. Cum enim ante intelligendum ſit, & ſic lumine intelligentiæ utendum, quia noctem ignorãtiæ intelligentiæ adeptæ lumen expellat: propheta tamen dicit declarationem uerborum dei prius illuminare, & poſt illuminationem intelligentiam præſtare. Sed quæ ſint dei uerba, ante diſcendum eſt: & tunc illuminationis, & poſtea intelligentiæ ratio præſtanda eſt. Verba dei ſunt, quæcunque prophetæ loquuti ſunt. Cum enim Moſes uerbis ſuis populo Hebræo legis obſeruantiam nunciauerit, tamen in libro eiuſdem legis ita ſcriptum eſt: Et dixit dominus ad Moſen: Dic filijs Iſrael. Vſus igitur eſt his legiſlator uerbis, quibus ei ut uteretur præceptum eſt. Ergo uerba dei ſunt, quæ per officium licet humani oris audita ſunt. Leuit. 11
Sed & magnus ille ꝓpheta ipſo iudicio domini noſtri Ieſu Chriſti bene loquutus, cum dixiſſet: Audi cœlum, & auribus percipe terra, ait, quoniam dominus loquutus eſt. Et poſt aliqua quæ querelis maximis increpabantur, dixit: Os enim domini loquutum eſt hæc. Hæc ergo omnia dei uerba ſunt, ſed declaratio ſermonum maxime neceſſaria eſt. Sunt enim ſub uelamine opinionis alterius prædicata, ſunt ſecundum Apoſtolum allegorumena, ſunt comparatiuis ſignificationibus amphibola. Teſtis eſt dominus hæc eadem per Eſaiam ita dicta eſſe Iudæis infidelibus exprobrans & dicens: Auditu audietis, & non intelligetis. Signata enim omnia ſunt, & per ſolam ſpiritualem doctrinam reſignanda. Hęc enim ad Danielem deſideriorũ uirum dicta ſunt: Vade Daniel, quia clauſi ſunt ſignatiq; ſermones. Ait etiam Eſaias: Dabitur liber iſte in manus hominis ſcientis literas, & dicetur ei: Lege hęc, & reſpondebit: Non poſſum legere, ſignatum eſt enim. Sed declaratio uerborum myſticorum per euangelia præſtatur, ubi legis abſcondita & occulta prophetica domino in corpore manente panduntur, ex quibus primum fides diſcitur. Ibi enim ea quæ à prophetis dicta ſunt, per eſſe rebus & operibus explentur: cum uirgo parit, cum dominus uerbum eſt, & uerbum caro fit, & habitat in nobis, cum muti loquuntur, cum ſurdi audiunt, cum claudi incedunt, cum leproſi emundantur, cum cæci uident, cum dæmoniaci curantur, cum mortui reſurgunt: declaratio hæc uerborum dei, noſtræ hanc naturæ obſcuritatem fidei luce illuminat. Nunc enim intelligimus reſurrectionis gloriam, iudicij poteſtatem, ęternitatis honorem. Intelligimus hæc paruuli: uel ad innocentiam renati, uel per ignorantiam imperiti. Hæc declaratio uerborũ dei, & intelligentia paruulis præſtita, huius temporis & ætatis eſt: ut dominus in euangelio demonſtrat, dicens: Confiteor tibi domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & intelligentibus: & reuelaſti ea paruulis. Ecce declarationis & illuminationis & intelligentiæ tempus: abſconſa enim huc uſq; ſunt. In his diebus hæc declarantur, & declarata illuminant, & illuminata intelligentiam paruulis ſubminiſtrant. Fiunt per hanc intelligentiam ſancti ſpiritus iam capaces. Deniq; id ipſum ſequens ſermo ſubiecit, dicens: Os meum aperui & attraxi ſpiritum, quia mandata tua cõcupiſcebam.) Non de hoc utiq; humani corporis ore dixit, quod per labia concluditur ac patet. Nam ſpiritum officio narium magis quàm oris haurimus. Laborioſius autem auditu auris in animam transfunditur: abſolutus uero per naturalem curſum famulatu atq; officio narium commeat. Sed os ſcriptura non labiorum tantum, ſed & cordis ſolita eſt nuncupare. Corde enim per fidem patente, & per deſiderium ad hauriendum hiante intelligentia doctrinæ cœleſtis accipitur. Non animæ hoc, ſed cordis officium eſt. Apoſtolus enim ait: Animalis enim homo nõ percipit quæ

Margin notes: Eſa. 1 (beside "tus, cum dixiſſet"); Eſa. 6 (beside "Auditu audietis"); Dan. 12 (beside "quia clauſi ſunt"); Eſa. 29 (beside "ſignatiq; ſermones"); Matt. 11 (beside "quia ab"); 1. Cor. 5 (beside last line).

2.Cor.3 ſunt ſpiritus. Stultitia enim eſt ei. Et idem doctor gentium ait: Lex enim non in
tabulis lapideis ſcripta, ſed in tabulis cordis carnalibus. Hoc ergo os ſuum pro-
pheta pandens, attraxit ſpiritum. Non enim ultro ingruit, expetendus eſt, attra
hendus eſt: & infantium modo tanquam lac innocẽs hauriendum. Ideo autem
Pſal.80 propheta os aperuit, quia meminerit ſibi in pſalmo altero dictum: Dilata os tu
um, & adimplebo illud. Et in lege ſcriptũ ſit: Deſcribe hæc in latitudine cordis
tui. Corde enim dei prædicatio, non ore ſuſcipitur. Et ſecundum euangelicam
prædicationem, uerbum dei ex corde malus abripit: quod ultra mel & fauum
iuſtum in ore delectat. Vt enim per os in alimoniam corporis cibos ſumimus,
ita per cor ad uiuificandam animam eſcas doctrinæ cœleſtis accipimus: quæ ni-
ſi amplificato & patente corde attracta quodam modo fuerint, non iuuabunt.
Sequitur deinde: Reſpice in me, & miſerere mei ſecundum iudicium dili-
gentium nomen tuum.) Ad id quod dixerat, reſpice in me, mox addidit, & mi
ſerere mei: Scit enim dominum etiam in ultionem impiorum pœnamq; reſpice
Exo.14 re. Reſpexit enim, ut ſcriptum eſt, ſuper caſtra Aegyptiorũ, & colligauit axes
curruũ eorum. Et rurſum: Reſpexit dominus ſuper Sodomam & Gomorram.
Pſal.103 Reſpexit uero non ad pœnam, ſed etiam ad terrorem, cum dicitur: Aſpicies in
terram, & facies eam tremere. Propheta ergo non ſolitarium hoc orat, ut in ſe
deus reſpiciat, ſed cum miſeratione reſpiciat: neq; cum miſeratione tantum, ſed
ſecundum iudicium diligentium nomen eius. Eſt quidem ex bonitate dei miſe
ricordia, ſed promeren a eſt hæc à nobis ſtudio innocenti: ut in nos reſpiciat,
qualiter reſpexit in Abraham, qualiter in Iſaac, qualiter in Iacob, qualiter in Io-
ſeph, qualiter in Iob, qualiter in Moſen. Scit enim ad hæc miſericordiæ ſuæ ope
Pſal.101 ra deum ſolere reſpicere, cum dicitur: Deus de cœlo reſpexit in terram, ut audi
ret gemitum uinculatorum, & ſolueret filios interemptorum. Et rurſum: Re-
ſpexit ſuper filios pauperum, & nõ ſpreuit deprecationem eorum. Secundum
ergo hoc iudicium timentium deum orat ut deus ſuper ſe reſpiciat & miſerea-
tur: ut ſi ieiunantem uidet, ſi miſerantem contuetur, ſi pium ac religioſum in o-
mni opere conſpicit, tunc ſecundum iudicium eorum qui diligunt nomen ſuũ
ipſe quoq; dei miſeratione ſit dignus. Dehinc ſequitur: Greſſus meos diri-
ge ſecundum eloquium tuum, ac ne dominetur mei omnis iniuſtitia.) Incedit
quidem propheta ex uoluntate ſua iuſtitiæ greſſibus: ſed ſcit undiq; ſibi iniuſti-
tiæ dominationes imminere. Superius orauerat, ut in ſe deus reſpiceret, ac miſe
reretur ſecundũ eos qui diligunt nomen ſuum. Miſericordiæ autem quam orat
hunc fructum eſſe ſentit, ut greſſus ſui dirigantur, non ſecundum ſeculi uias, nõ
ſecundum humanam gloriam, non ſecundum corporis uoluptates: ſed ſecun-
dum eloquium dei. Si nihil impedimenti uſquam occurreret, ſi aduerſantes ſi-
bi non undique adeſſent: ſuis ipſe uiribus in ea quæ agere uellet confirmaretur.
Sed ubi inſidiæ ſunt, ubi bellum eſt, opus eſt potioris auxilio: ut non in ſe domi
netur omnis iniuſtitia. Non ut à ſe abſit, ſed ne dominetũ ſui orat. Scit per tenta-
tiones ad gloriam perueniri. Meminit Abraham & peregrinationis iniuria, &
amittendæ uxoris metu, & per immolandi filij dolorem fuiſſe tentatum. Scit
Iob omni tentationum eſſe militia perfunctum. Recolit Ioſeph cum à fratribus
uenditur, cum à domini ſui coniuge ad adulterium compellitur, cum carcere
pœnæ reſeruatur, gloriã maximæ fidei per hæc iniuſtitiæ tentamenta meruiſſe.
Dominationem iniuſtitiæ propheta metuit, tentationem uero eius non recu-
ſat. Dirigendos autem eſſe à domino greſſus ſuos ſecundum eloquia ſua memi
nit: ne iniquitas qua tentatur, poteſtatem poſſit habere dominandi. Poſt quæ
id conſequitur: Redime me à calumnijs hominum, ut cuſtodiam præcepta
tua.)

tua.) Humana tentatio grauis non eſt, Apoſtolò dicente: Tentatio autem non
apprehendat uos, niſi humana. Sed calumnia grauis eſt. Calumnia autem eſt, 1. Cor. 10
uel cum bono operi facinoris mali nomen adſcribitur: uel cum ſpecie blandien
te internæ malitiæ uirus occulitur. Neq; enim eius directæ maleuolentiæ opus
eſt: ſed fallax & ſubdolum, & ſub ſpecie bonæ uoluntatis maliciæ operatione
deſæuiens. Et difficile eſt cauere à talibus, qui ſub nomine fratrum inimici ſunt,
ſub nomine amicorum hoſtes ſunt, ſub filiorum ſpecie parricidæ ſunt, ſub ſpe-
cie unanimitatis coniugum ineuitabile malum ſunt? Abel iuſtum Caim ſcele-
ſtus per familiaritatem fratris occidit. Noen deo probatum Cham filius eius ir-
riſit. Eſau Iacob exulem eſſe paterna domo fecit: ualidiſſimum præliatorem dia
boli Iob, ſola uxor eius tentauit inflectere. Hunc ipſum ſanctum prophetam
quoties calumniæ hominũ fefellerunt? Quoties Sauli proditus eſt? Quoties
quibus in locis ageret, nunciatum eſt? Vbique ei calumniantium inſidiæ affue-
runt. Nouit hæc dominus, domeſticæ calumniæ ſcandala grauiſſimum ſolere
fidei excidium afferre, dicens: Quod ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, & ſi Matt. 18
pes dexter, aut manus ſcandalizat te: erue & abcide abs te. Nõ de membris cor
porum hic locutus eſt, cum ſcandala nec pes, nec manus poſſit afferre: ſed de
coniunctiſsimis nobis ac maxime neceſſarijs membris, quia omnes unum cor-
pus ſumus in Chriſto. Hæc iubet, ne domeſticis calũnijs ac ſcandalis penes nos
manentibus aliqua nobis uitiorum labes adhæreat. Ergo propheta ſi ab his re-
demptus eſſet, cuſtoditurum ſe præcepta dei pollicetur: quia iſtæ domeſtico-
rum omnium calumniæ impedimentum fidei frequenter afferrent. Dehinc ſe-
quitur: Faciem tuam illumina ſuper ſeruum tuum, & doce me iuſtificatio
nes tuas.) Vultus domini quidem eſt ſuper facientes mala, ut expugnet de
terra memoriam eorum. Sed ſicut deus reſpicit ad pœnam, reſpicit & ad miſe-
ricordiam: ita & uultum ſuum ad utrunq; deflectit. Sed hanc faciem domini ad
illuminationem ſuam propheta orat. Ex maieſtate enim & uultu uidentis nos
dei, lumen accipit: & deflexus in nos miſericordiæ ſuæ uultus, ad gratiam ſpi-
ritualis uirtutis irradiat. Vel certe cum iudicij dies aderit, cum uiſibilis nobis in
gloria paternæ maieſtatis aſsiſtet: tunc nos faciei ſuæ lumine illuminabit. Vt e-
nim quædam metalla atq; gemmæ naturæ ſuæ fulgorem in ea quæ ſibi proxi-
ma ſunt, refundunt, & æmulantem ſpeciem ex intima ſui ſpecie preſtant: & ut
Moſes ex contemplatione gloriæ dei lumen accepit, ita ut honorẽ gloriæ ſuæ
populus ſuſtinere non poſſet: ſic & propheta ſeruum dei ſe illuminari præcatur
& iuſtificationes dei doceri, ut à ſe non ex parte, neque per legis umbram, ſed
facie ad faciem, & ſpirituali contemplatione cernatur. Dehinc ſequitur:
Exitus aquarum tranſierunt oculi mei, quia non cuſtodierunt legem tuam.)
Conſcius peccatorum ueterũ, ut hiſtoria ipſa docetur, licet toto corde ſe direxe
rit: tamen quia & peccati ſui dolorem ante re ipſa iam ſcripſerit, tunc cum Na-
than propheta arguente crimen ſuum recognouit & fleuit: nunc quoq; non de
ſinit ueræ pœnitentiæ lachrymis facti ueteris crimen abluere, dicens: Exi-
tus aquarum tranſierunt oculi mei: fontes ſcilicet lachrymarum ſuarum, fontes
fluminum eſſe tranſgreſſos. Hæc enim pœnitentiæ uox eſt, lachrymis orare, la-
chrymis ingemiſcere: & per hanc confidentiam dicere, Lauabo per ſingulas Pſal. 6
noctes lectum meum, & lachrymis meis ſtratum meum rigabo. Hæc uenia pec
cati eſt, fonte fletuum flere, & largo lachrymarum imbre madefieri. Sed ſecun-
dum rationẽ temporis, & fidei etiam immobilis firmitatẽ, dicti quoq; ſui tẽpe-
rauit modũ. De præterito enĩ dixit: Quia nõ ſeruauerunt legẽ tuã. Cõfeſsio qui-
dẽ criminis ſemper in tẽpore eſt; quia oporteat peccati pœnitẽtiã nõ deſinere.

Finis enim peccati interioris eſt temporis: quia uera peccati confeſſio eſt, ſine intermiſſione temporis pœnitere. Peccati uero pœnitentia eſt, ab eo quod pœnitendum intellexeris deſtitiſſe. Atq; ob id propheta nec confiteri peccatum deſinit, & peccatum ex præterito confitetur.

ע Zade.

IVſtus es domine.) Indefeſſa & perſeuerantí fide neceſſarium eſt, ut immobilis in nobis & inconcuſſa confeſſio ſit: ne uel aliqua temporum iniuria, aut perſecutionum dolore commoti, deuotionis ſtudium relaxemus. Sed quãdo morbi uexabũt, paſſiones & cruciatus corporum deſæuient, damna defatigabunt, luctus & orbitates affligent: ſemper utemur hac qua nũc propheta uſus eſt uoce, dicens: Iuſtus es domine, & rectum iudicium tuum. Mandaſti iuſtitiam, teſtimonia tua & ueritatem tuam ualde.) Meminerimus enim primum, qui uniuerſorum dominus eſt, iuſtum eſſe: & iudicia eius recta eſſe. Quur enim in ſuos iniquus ſit? Quur in eos quos ipſe genuit, iniuſtus ſit? Bonitatis ſuæ immenſitas non ſinit iſtud de eo exiſtimare. Genuit nos non ad iniuriam, genuit nos non ad originis noſtræ naturæ dolorem. Si quid eſt quod patimur, ex iudicio bonitatis ſuæ accidit. Vinci diabolum patientiæ noſtræ uirtutibus delectatur, & probari nos per luctus & dolores & damna deſiderat: ut nihil in ſeruos ſuos ſeculi poteſtas ſibi eſſe iuris & dominationis intelligat. Quæcunque iuſſit, iuſta & teſtata & uera ſunt cum augmento adiectionis: Valde enim uera ſunt. Et quia rarum eſt horum obſeruantem eſſe, & difficile eſt inconcuſſam fidem inter has ſeculi procellas & inter humanorum uitiorum naufragia dirigere: quia ſi quid aduerſi accidit, prona in deum querela eſt: Deum enim inter damna ſua auarus accuſat, deo cum inuidia fletuum ſuorum orbatus iraſcitur, deo iniuſtitiã qui ad confeſſionis gloriam perſecutionibus probatur exprobrat: Vniuerſorum ſtultiſſima hæc querela eſt, cum iniuſtitiæ deum per impatientiam impij doloris accuſant: & idcirco propheta ſubiecit dicens: Tabeſcere me fecit zelus tuus, quia obliti ſunt uerborum tuorum inimici mei.) Dei zelo ad omnia uitia noſtra & crimina exanimatur propheta. Habet hanc etiam natura humana conſuetudinem, ut ſi quando eorũ quos diligimus, uoluntati aduerſari aliquos uiderimus: zelo eius cui non paretur, utamur. Quantus autem nobis dolor eſt, cum unum ex dei populo effici uidemus ſeculi miniſtrum, & operatorium diaboli, & uas mortis, & materiam gehennæ? Zelo ergo dei iraſcitur, quiſquis Chriſtianum ieiunij die luxuriantem conuiuijs uiderit. Zelo dei iraſcitur, qui inſolentem in fratres miniſtroſq; conſpexerit. Zelo dei iraſcitur, quiſquis diuerſari in ſtupris ſanctificatum iam in Chriſto corpus arguerit. Zeli huius & apoſtolos meminiſſe accepimus, cum dominus templum ingreſſus, flagello e funibus omnes
Pſal. 68 uendentes & ementes cœpit eijcere, & eius zeli de quo ſcriptum eſt: Zelus domus tuæ comedit me. Efficimus enim nos interdum templum dei, aut domũ negociationis, aut ſpeluncam latronum. Templũ enim dei ſecundum Apoſtolũ corpora ſunt, quæ in Chriſto ſanctificata ſunt: Et hæc eadem corpora cum cogitamus atq; agimus ſtupra, cædes, furta, falſitates, rapinas, ſpeluncã latronũ cõſtituimus. Cum autem ſeculi negocijs, & negociationum cõmercijs laboramus, tunc domũ dei domũ negociationis efficimus: ut quæ orationis ſedes eſſe debebat, fiat uel latibulum latrocinantium, uel domus negociationum. Hoc ergo zelo dominus, ut iſtiuſmodi homines de templo eijciat, commouetur. Vſi ſunt & hoc zelo probabiles & accepti deo uiri. Nam & Phinees ob hunc zelum meruit iudicium plebis ęternæ. Cum enim fornicati eſſent filij Iſrael, & dei zelo incita-

incitatus in pœnam eorum fuiſſet,tunc ait dominus: Phinees filius Eleazar filij
Aaron requieſcere fecit animationem animæ meæ:quia zelauit zelum meum. Num.25
Sanctus ille & in cœleſtem habitationem raptus in corpore Helias propheta
ait: Zelũ zelaui, quia dereliquerunt te filij Iſrael, & prophetas tuos occiderũt:
& ego derelictus ſum ſolus. Tenet itaq; & hunc prophetam zelus iſte. Videt e-
nim irreligioſas damni querelas, impios luctuum fletus, prophanam legis dei
obliuionem:& idcirco hæc agentes, inimici eius ſunt. Nullum enim religioſis
uiris cum talibus eſſe ius amicitiæ poteſt, quando declinandi deteſtandiq; ſint
odio irreligioſorum. Nam id ipſum pſalmo altero docetur, cum dicitur: Odien Pſal.138
tes te domine odiui, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam. Perfecto odio oderam Gen.17
illos. Abrahæ quoq; dominus dixit: Qui te maledixerit, maledictus erit, & ini-
micus ero inimicis tuis, & aduerſantib. tibi aduerſabor. Si Abrahæ inimici, deo
inimici ſunt: quales nobis oportet, quos deo uidemus inimicos? Cauſam dein-
de affert quur eos oderit, qui uerborum dei fuerint obliti: non enim ſunt inania
non terrena, nõ leuia. Ait enim: Ignitũ eloquium tuum ualde, & ſeruus tuus
dilexit illud.) Non explicat proprietatem uerbi huius Latinitatis translatio.
Quod enim nobiſcum ignitum, id Græce πεπυρωμένον ſcribit: πεπυρωμένον
autem id ſignificat, quod tanquam conflatum igne purgatum ſit. Quæcunque
metalla igne conflantur, fecem in ſe alienam atq; inutilem non continent. To-
tum quicquid in his reſidet, uerum & perfectum & omni uitiorum cõtagione
purgatum eſt: ut eloquium dei æternorum in ſe bonorum continens fidẽ. Hinc Matt.5
illud eſt quod in euangelio dominus ait: Iota unum aut apex non præteribit ex
lege, donec hæc omnia fiant. Verum enim omnia ſunt, & neq; ocioſe, neq; inu-
tiliter cõſtituta dei uerba: ſed extra omnem ambiguitatem ſuperfluę inanitatis
ignita, Et ignita uehementer, ne quid illic eſſe quod non perfectum ac propri-
um ſit exiſtimetur. Hæc itaq; diligit ſeruus eius. Non ſolum hæc agit, ſed etiam
diligit: quia operatio non obedientiæ ſolum, ſed plerunq; terroris eſt. Cęterum
dilectio non niſi ex deuota mentis uoluntate proficiſcitur. Dehinc ait: Ado
leſcentior ſum ego & contemptus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus.) Ex
perſona quidem ſua propheta hæc loquitur, ſed competenter & noſtri tẽporis
populo: & quatenus id Dauid de ſe dixiſſe credat̃, abſolute oſtenditur. Samuel
enim propheta uenire ad Ieſſe domum à deo miſſus eſt, ut unũ ex filijs eius in re
gem ungeret. Quò cũ ueniſſet, adeſſe omnes filios Ieſſe iubet. Vidit deinde na-
tu maiorem, ſpecie pulchrũ, habitu & proceritate eminentem: Sed reſponſo ita
monetur: Ne inſpexeris pulchritudinem eius ac magnitudinẽ quia nõ ita uidet
homo ut deus. Homo enim in facie uidet, deus autem in corde. Adeſt ſecundus 1.Reg.16
adeſt tertius, adſunt & omnes, quos tunc Ieſſe præſentes habebat: ſed nullus de
præſentibus extitit qui placeret. Verum quia propheta Samuel ſciret non men
dacem eum, qui ſe adeſſe iuſſiſſet, & ex ijs qui præſentes erant intelligeret nul-
lum à deo eſſe electũ: Ieſſe ait: Nunquid eſt tibi adhuc filius? Qui reſpondit. Eſt
mihi modicus, quem dereliqui in paſtorali. Ergo electus à ſpiritu ſancto, & un-
ctus in regem: & ex iuniore atq; contempto gloriam & prophetæ & regis acce
pit. Ad populũ uero, qui & iunior eſt, & ante contemptus eſt, hæc ita pertinẽt.
Erat enim in uicijs ſeculi, erat in agreſti ac ruſtica ruinoſi & terreni corporis do
mo. Sed hic iuſtificationũ dei non obliuiſcitur: hic reprobato populo ſeniore
iunior in hæreditatẽ familiæ eligitur. Emit enim Iacob primogenita Eſau, quæ
ſibi tanquã moriturus inutilia exiſtimauit. Scit has populus iunior natiuitatis
ſuę primitias æternas, nec morte intercipi poſſe. Has igitur non obliuiſcit̃, quas
ſenior & deſperauit & uẽdidit. Denique id ipſum ſequenti uerſu docet: Iuſtitiæ

tuæ in æternum, & lex tua ueritas.) Has iuſtitias nō cogitauit populus ex Ae-
gypto progreſſus:cui mare aruit,cui columna nubis de die,nocte autem colum
na ignis famulata eſt,cui manna matutinum cœlum ſubminiſtrauit, cui uiginti
ſeptem regna ceſſerunt, cui Iordanis ſtetit aridus, cui muri Hiericho ad ſonitū
exercitus,& arcæ teſtamenti circuitū concidere. Has iuſticias ſcit populus qui
eſt iunior æternas. Has quia æternas ſciret,emit fidē:has quia moriturum ſe cre
deret ſenior,diſtraxit infidelitate.Populo enim iuniori lex ueritas eſt: Nam ue-
re ab eo circūciſio cordis per Ieſum iteratur ad uitam, uere per mare huius ſecu
li tranſit in promiſſam ſibi terram, uere cœleſte manna ſumit æternum, uere in
Iordane lætatur renatus, uere paſcha agni ſanguine liberandus immolat, uere
in azymis ſynceritatis epulatur,fermentoq; malitiæ purgatur. Iam non legis ei
umbra,ſed ueritas eſt.Scit autem ob hanc ueritatis confeſſionem multis ſe per-
ſecutionibus hic iunior urgeri.Hinc enim ſunt in toto orbe terrarum beata fide
lium confeſſorum & ſancta martyria.Hinc plures patrimonijs expoliati,exilijs
diſperſi,uincti, cæſi,uſti,necati:ſed fideli ſemper mandatorum meditatione, o-
mnia quæcunq; ingruerunt confirmante fidei uirtute uicerunt. Et ideo ait:
Tribulatio & anguſtia inuenerunt me,mandata autem tua meditatio mea eſt.)
Vrgeant licet pugnæ, intententur exilia, proſcriptiones adhibeantur, mortes
non dico inferantur, ſed cum pœnarū ingenijs innouentur: uox tamen ea eſſe
ſemper fidelis uiri debet: Tribulatio & anguſtia inuenerunt me, mandata autē
tua meditatio mea eſt.Non ui occupante,non obliuione temporis ſubrepente,
meditationem à nobis mandatorum abeſſe conuenit.Dehinc ait: Aequitas
teſtimonia tua in æternum,intellectum da mihi eorum & uiuificer.) Non con
tentus eſt,dei teſtimonia in præſens tantum æqua exiſtimare & expectare.Ae-
quitatem eorum in æternum ſperat: & per ſuperiores tribulationes & anguſti-
as obtinere ea quæ æterna ſunt nititur. Nihil æternum eſſe diues ille euange-
licus exiſtimās, beatitudinem præſentē ſuam pœnali morte mutauit. Aeterna
aūt dei teſtimonia Lazarus pauper expectans,& Abrahæ ſinu cōtinetur, & mi
ſeriam uitæ laborioſæ beatæ quietis honore demutat. Horum intelligentiā pro
pheta orat,donum ſcilicet inter multa dona præcipuū,ſpiritualium gratiarum:
& per eam ſe uiuificari deprecatur. Sicut enim nunc in præſens teſtimonia dei
& mandata meditatur, ita expectat æterna:& ſicut uiuit corporis uita,ita per in
tellectum quem à deo acceperit,ut æterna gloria uiuat,expoſtulat.

כ Caph.

CLamaui in toto corde,exaudi me domine &c.) Inter multa euan-
gelicæ doctrinæ præcepta,ſilentium à nobis orandi dominus exe-
git:ut taciti, & ex ſecreto cordis precemur,neq; in eo uocis potius
eſſet officium quàm mentis: deo orationis noſtræ ſecreta(quia ſe-
cretorum inſpector eſt) audiente. Ergo contrarium euangelicis
inſtitutis uidetur hoc quod ait propheta dicens: Clamaui ex toto corde meo,
exaudi me domine, iuſtificationes tuas requiram.) Sed ſcit propheta clamo-
rem potius cordis oportere eſſe,nō uocis: & idcirco de corde clamat. Non hic
elatæ uocis ſonus eſt, neq; corporalis auditio, ſed clamor fidei,clamor mentis:
uſq; ad thronum dei, non uocis ſed fidei ſpiritu efferendus. Ille enim ad deum
toto corde clamat,qui magna poſtulat,qui cœleſtia precatur,qui æterna ſperat,
qui innocentis timoris uiuit officijs.Sic & in huius mundi exordio,iuſtus Abel
Gen.4 etiam peremptus magna loquitur & clamat. Scriptū eſt enim: Vox ſanguinis
fratris tui clamat ad me. Non humilis ſanctorum querela eſt, nec depreſſa fide
lium oratio eſt. Altum eſt quod poſtulat, excelſum eſt quod ſpectat; clamore
per-

perſonum eſt quod precatur. Vrgebat Pharao infeſtis dei populum manibus, mare rubrum fugæ obſiſtebat. Concluſus undiq; Iſrael, iam ad mortem urgebatur: hoſte proximo, mari obuio. Inter hæc nullam Moſi ad deum uocem fuiſſe ſcriptura teſtatur. Stabat mœſtus, ſtabat tacens: ſed ſecreto cordis ſui perſonans & orationis ſuæ fide clamans. Vox enim iſtud diuina teſtatur, dicens: Dixit aũt dominus ad Moſen, Quid proclamas ad me? Silebat uir ille, ſed oratio fidei eius clamor ad deum. Nouit & Apoſtolus, hunc in uiris fidelibus ſpiritus eſſe clamorẽ, cum dicit: Spiritus enim in cordibus noſtris clamat, abba pater. Penetrat hic ſilentij clamor uſq; ad aures dei, ſed aures non clamorem, ſed fidem audientes: fidem quæ non terrenas opes poſcat, non gloriam inanem caducamq; deſideret, nõ quæ moritura corporis gaudia precetur. Exiguis quidẽ epiſtolas ſuas Apoſtolus literis ſcribit, & communis hæc ei elementorum atq; apicum forma eſt: ſed nouit ingentes has eſſe literas ſuas dicens: Ecce qualib. uobis literis ſcripſi mea manu: magnitudinẽ ſenſuum, præceptorũ utilitatem, literis talibus cõprehendens. Clamat igitur propheta ex toto corde. Et quia ex corde clamat, ut audiatur orat: & auditus hæc poſtulat, ut iuſtificationes dei exquirat. Scit has eſſe occultas & latentes, & umbra legis obductas. Has optat inquirere, ad quas multis opus ſit magniſq; rebus: Clamore cordis, exauditionis merito, inquiſitionis officio. Sed qui clamauit ut audiretur, & inquireret iuſtificationes dei: nunc clamat ut ſaluus fiat, & cuſtodiat teſtimonia dei. Quantæ aũt modeſtiæ ordinem tenuit. Non ſtatim clamorem ſuũ ſperare auſus eſt proficere in ſalutem. Prius fuit ut auditione dignus eſſet, prius fuit ut iuſtificationes inquireret. Merenda fuit auditio, adhibenda inquiſitio: & ſalus poſt iſta ſperanda. Nos uero ſalutem tanq; debitum poſtulamus: & ueluti deo ſit hanc eandẽ præſtare neceſſe primis ab eo precibus oramus: atq; utinam cordis clamore loqueremur. Labia tantũ noſtra, ſenſu peregrinante quod neſciunt murmurant: & officiũ corporis mens in res alias occupata nõ ſequit. Propheta uero cũ poſt tot præcedẽtes preces antea ut ſaluus eſſet oraſſet: ſalutis ipſius ſtipendiũ docet, dicens: Et cuſtodiã mandata tua. Hæc fidei noſtræ militia eſt, cuſtodire mãdata: & ſecreto fideliſſimo hunc theſaurũ depoſiti & cõmendati nobis præcepti reſeruare. Qui uero clamauit, & teſtimonia dei, id eſt, ſub teſtib. cœlo ac terra & angelis ſcripta cuſtoditurũ ſe profeſſus eſt: addidit adhuc & meritũ obtinendæ ſalutis dicens: Exo. 14 Gal. 4

Præueni in maturitate & clamaui, in uerba tua ſemper ſperaui.) Non expectauit infirmam à uitijs ſenectutem: neque deferueſcentibus longo uſu luxuriæ æſtibus frigidæ ætatis tempus elegit: ſed maturitatem omnem fide & religione præuenit, uincens per continentiam laſciuientes annos, & ſenectutis maturitatem modeſtæ & caſtæ adoleſcentiæ tranquillitate præueniens. Et prophetæ clamor eſt ſperantis in dei uerba: non aliquando, ſed ſemper. Finis enim nullus eſt ſpei noſtræ: ſed in cœleſtes res ſemper extenditur, & in æterna dei promiſſa procedit. Nullum tempus uacuum habet, nullum ocioſum. Denique id ſequitur:

Et præuenerunt oculi mei diluculo, ut meditarer eloquia tua.) Qui in maturitate clamorem præuenerat, nunc ipſos dies meditationibus præuenit: uigilat ille diluculo, non expectat ut grauatos ſomno oculos lux infuſa proturbet. Vigilat ille, & ipſum redeuntem lucis ortum orationibus operitur: nũc prophetarum dictis occupatus, nunc pſalmorum hymnis intentus, nunc patriarcharũ & ſanctorum geſtis negocioſus, omne eloquium dei in omni tempore & aſſiduitate meditatus. Dehinc ſequitur: Vocem meam exaudi ſecundum miſericordiam tuam domine, ſecundum iudicium tuum uiuifica me.) Diſcamus modeſtiam ex tot dictis prophetæ ſuperioribus, clamore cordis, iuſtifi

iuſtificationum inquiſitione, cuſtodia teſtimoniorum dei, & continentia iuuentutis, & antelucanæ meditationis uigilijs: per hæc omnem in miſericordia dei ſpem reponentes. Poſtremo audiri uocem ſuam ſecundum miſericordiam rogat, & miſericordiam ſecundum iudicium dei poſtulat. Nos ſi ſemel ieiunamus ſatisfeciſſe nos arbitramur: ſi aliquid ex horreo domeſticarum facultatum inopi damus, impleuiſſe nos iuſtitiam credimus. Ieiunantes ut aut placeamus hominibus, aut corpora cibis feſſa releuemus, & inter ipſa ieiunia, ſtupra, iniurias odia cogitantes, donantes autem exiguum neſcio quid, dum pulſantem fores noſtras inopem non ſuſtinemus, aut dum bonitatis famam inani & ocioſa hominum opinione ſectamur: & deberi nobis ut audiamur exiſtimamus. Sed totum de deo propheta ſperat, totum ex miſericordia eius expectat. In operibus quidem bonitatis totius ipſe perfectus eſt: ſed ſatis eſſe hoc ſibi non putat ad ſalutem, niſi ſecundum miſerationes dei & iudicia miſericordiam conſequatur. Nunquam autem ocioſus eſt, nũquam non infeſtantes inſectantesq; proximi ſunt: uita eius omnis ſecundum ſcripturæ fidem in inſidijs fuit. Sed & quiſquis nunc placere deo uult, diſpliceat impijs neceſſe eſt. Et ideo ait: Appropiauerunt perſequẽtes me iniquitati, à lege autem tua longe facti ſunt.) Hæc quidem de ſe, cuius infeſtata fuit undiq; uita dixiſſe creditur. Sed qui in pſalmo hoc humanæ doctrinæ ordinem tenet, ad eruditionem noſtram omnia temperauit: ut cognoſceremus eos qui proximi iniuriæ fidelium fierent, à dei lege longe abeſſe. Quanta enim fit in ſanctis iniuriæ acceſſio, tanta fit ex lege dei deceſſio. Cauendum autem eſt, ne quando nos aduerſum fratres ira cõmoueat, ne quando inuidia ſtimulet, ne quando æmulatio irritet, ut aliquid in eos irreligioſum ac faſtidioſum agamus: quia iniuriæ cum aſſiſtimus, tum à lege dei deſiſtimus.

Hier. 23 Dehinc ſequitur: Prope es domine, & omnia mandata tua ueritas.) Alio in loco legimus: Deus appropians ego ſum, & non deus de longe, dicit dominus. Non corporalibus locis deus continetur, neq; finibus aut ſpacijs diuinæ uirtutis immenſitas coarctatur. Adeſt ubiq;, & totus ubiq; eſt: nõ pro parte uſquam eſt, ſed in omnibus omnis eſt. Beatus Apoſtolus Athenienſibus philoſophiæ
Act. 17 inanitate ridiculis, pro concione reſpondens ait: Non longe à nobis manentẽ quærimus deum: in ipſo enim uiuimus, mouemur & ſumus. Et ſpiritus dei ſecũdum prophetam repleuit orbem terrarum. Et rurſum: Nónne cœlum & terram
Hier. 23 ego impleo, dicit dominus: Nihil à deo uacat, nihil indiget. Vbiq; eſt, modo animæ incorporalis: quæ in membris omnibus diffuſa, à ſingulis quibuſq; partibus non abeſt. Etiam ſi priuata quædam ei regia in toto corpore ſedes eſt: tamẽ in medullis, digitis, artubus infunditur. Iam ſi corruptis aliquibus corporis mẽbris reciſione erit neceſſe, cum uſum ſuum eadem membra uitijs emortua non habebunt; id quod putre caducumq; carnis eſt, ſine detrimento animæ reciditur. Ipſa enim corporis noſtri anima ſanis & integris admixta membris eſt: & cum eadem fuerint putrida & recidenda, non ſequitur. Hæc quidem ſuperflue diuinæ naturæ ad cõparationem ſimilitudinis cõferuntur, quia incomparabile eſt quicquid æternum eſt: nec recipit configuratæ ueritatis ſpeciem, ininitiabilis diuinitatis exceptio. Sed intelligentiæ noſtræ iſtiuſmodi coaptatur exẽplar: ut per id ſecundum cœleſtium dictorum autoritatem, incorporalem & immenſum deum circunſcripto huic & corporali mundo intelligeremus admixtum: uitioſis uero & per opera ſua mortuis non ineſſe. Quin etiam adhuc cum diuinarum atq; inuiſibilium rerum intellectus ex contemplatione corporalium rerum naturiſq; ſectamur: ſolem uidemus in quadam cœli parte prout ei curſus eſt, demorantem, & certe ubiq; protenditur, ubiq; adeſt: & quantus per omnia eſt, ita

eſt,ita ubicunq; eſt, tantus infunditur. Sed ſi in clauſas domorum feneſtras incidat,lumen quidem illius pręſto eſt,ſed ipſa ſibi lucem eius quę obſerata ſunt denegabũt. In omnibus igitur uitæ noſtræ operibus circumſpecti, & ad deum patentes eſſe debemus. Primum ut liberis, & per innocẽtiam patulis cordibus noſtris lumen ſuum dignetur infundere. Deinde uti nos in diuinitatis ſuæ ſinu agere credamus: neq; eum abeſſe cum iraſcimur,cum cædimus,cum contemnimus,cum maledicimus,cum inebriamur, cum libidinamur, cũ diuina & humana negligimus:maiore contumelia eius intra quem hæc agimus peccantes. Sed ad id etiam illud accedit, quia mandata ſua ueritas eſt. Nihil illic anceps, nihil dubium,totum ueritatis abſolutione perfectum eſt: quæ hoc maiore periculo negliguntur, quo magis ueritatis præcepta ſunt conſtituta. Quatenus autem id propheta cognouerit, ſubdidit dicens: In initijs cognoui de teſtimonijs tuis, quia in æternũ fundaſti ea.) Hæc licet propheta de ſe dicat, legem dei ab exordio ipſe cognoſcens: uniuerſæ ætati tamen congruunt, quæ ab inſtitutione mundi doctrinis dei ſit erudita. Qui enim ſtatutam Adæ uoluntatis legem meminit, qui ipſam illam Euę creationem didicerit, qui maledictionem ſerpentis audierit, qui clauſum uitæ lignum Cherubin flammeo gladio & conuertibili legerit, qui occiſi Abel clamantem ſanguinem ſcierit, qui pœnæ & in Cham et in Lamech numerum reputet, qui translatum Enoch, qui reſeruatum Noe, qui benedictionem Sem & Iaphet, & maledictionẽ Caim, Abraham electum, Iſaac promiſſum, Iacob prælatum, Ioſeph uenditum, ſanctificatũ Iudam, Moſen nutritum, eruditum, & poſt ingentia latæ legis ſacramẽta in uerbo dei mortuum, & Ieſum diuiſorem promiſſæ terræ, & autorem iteratæ circumciſionis intelliget: profecto uti prophetæ uoce poterit: In principio cognoui de teſtimonijs tuis, quia in æternum fundaſti ea. In omnium enim ſuperius memoratorum uirorum uita atq; geſtis æternorum bonorum ſpes continetur: & per eos ad doctrinam Euangelicę pręedicationis imbuimur. Sed quæ fundata ſunt, in ædificationem futuræ domus præparantur. Aedificamur enim ſecundum beatum Paulum ſuper fundamentum prophetarum & Apoſtolorum, in quibus teſtimonia dei fundata ſunt in æternum, ubi extruitur cœleſtis illa & regia ciuitas ſancta Hieruſalem: quæ domus angelorum frequentia, & electorũ primitiuorum eſt, cuius fundamenta ſunt uiui lapides precioſæq; gemmæ in Chriſto uiuẽtes, reſurgẽtes, regnãtes, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorũ. Amen.

ꝛ Res.

Vide humilitatẽ meam, & eripe me &c.) Multa quidem nobis atq; magna ſanctus propheta fidei confeſſionisq; ſuæ toto in pſalmo propoſuit exempla: per quæ formam ſeipſum cæteris credendi, agendi, intelligendi, ignorandi, ſperandi, prædicandi conſtituit, Euangelicum uirum perfecta legis obſeruatione conſummans. Et quanquam omnia quæ uel diuinæ uoluntati placita, uel humanæ ſpei propoſita ſunt aut agat, aut teſtetur, aut ſperet: meminit tamẽ in quo obſeruantiæ genere mandatorum omnium caput & ſumma conſiſtat, ſcitq; quid à domino ſuo etiam ipſis quibus cõmittendæ claues cœlorum erant Apoſtolis quæreretur. Namq; cum inter ſe opinionibus ac ſtudijs diſſiderent, ſibiq; ſingulis principatum humana contentione præſumerent, dum præſtantiorem ſe cæteris unuſquiſq; eſſe aut optat aut poſcit: dominus meriti huius ac nominis pręmium unde petendum eſſet oſtendens ait: Qui uult eſſe ex uobis maior, fiat omnium minimus. Omnis enim qui ſe humiliauerit exaltabitur, & qui ſe exaltauerit humiliabitur. In humilitate ſcilicet docuit omnia fidei nomina & præmia conti- Mat. 10

neri. Vtiliſſimum itaq; eſt obedientes diuinis præceptis omnem intra ſe ipſos humanæ inſolentiæ ac petulantiæ inanitatem fractam protritamq; cohibere: ſeſeq; & magnificentia & miſeratione reputata intra humilitatis modeſtiam continere. Ob quod hic noſter ſanctus & rex & propheta deo ac domino ſuo ſecundum carnem in ſeminis ſui originem deputatus: inter has ſeculi infeſtationes ac ſpiritualium nequitiarũ pugnas ſola ac tali ad deum precationis ſuæ ambitione proclamat: Vide humilitatẽ meam & eripe me, quia legem tuam non ſum oblitus.) Non regni opes, non ſpiritũ prophetiæ, non alia aliqua humanæ iactantiæ nomina conſpici in ſe, ſed humilitatẽ precatur. Non enim aduerſum inſectãtes ſe armis belli reſiſtit, nec humanæ indignationis impatiens rapit ad ultionẽ ſuam & potentiæ tempus & regni. Sed ſciens hanc diuinæ uo
Rom. 12 luntatis eſſe ſententiam: Mihi uindictam, & ego retribuã dicit dominus, non obliuiſcitur legis dei in humilitate retinenda: ſed eripi ſe ob id quia ſit humilis deprecatur, memoriam legis dei in humilitatis conſeruatione eſſe declarans. Reſeruans itaq; omnia iudicio diuino, & eripi ſe ob humilitatis meritum depoſcens, qui in nullo aduerſum dei cõſtitutiones, aduerſum odia humana, aduerſum præſentium moleſtiarum patientiam moueretur, nihilq; in hoc nunc ſeculo ſibi de his iudicandum eſſe decerneret: conſequenter hæc addidit: Iudica iudicium meum & redime me, propter eloquium tuum uiuifica me.) Magnæ ac ſecuræ conſcientiæ uox eſt, iudicij ſui iudicium poſtulare: ut ad id quod ſtatutum à ſe ſibique complacitum eſt, etiam diuinæ ſententiæ examen exoptet. Non hic aut alios aut ſeipſum dijudicans corrupti ſenſus opinione deflectitur: neq; à ueri iudicio, ira, aut gratia, aut odio, aut amore decidit: non ignarus hu-
Matt. 7 ius Euangelici mandati: Quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabitur de uobis.
1. Cor. 2 Sed ne ille quidem iudicij ſui iudicium pertimeſcit, qui ait: Ego autem non iudicaui quicquam ſcire me, niſi Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixum. In hac igitur iudicij ſui ſecuritate propheta tempus redemptionis expectans, redimi ſe & propter eloquia dei uiuificari precatur. Venundati ſub peccato, per redemptionem & iuſtificationẽ in ſanguine domini liberamur. Hoc legiſlatio, hoc omnes ſpiritus prophetiæ, hoc patriarcharum ſpes, hoc angelorum uoces, hoc toto in ſeculi tempore diuini eloquij ſermo teſtatus eſt: ob quod redimi ac uiuificari ſe deprecatur. Sed hæc eadem eloquia dei ut pijs ſpebus uitam redemptionemq; denunciant, ita impijs non relinquunt. Nam expectationem prophetæ hæc de peccatoribus mox ſequuntur: Longe eſt à peccatoribus ſalus, quoniam iuſtificationes tuas non exquiſierunt.) Non habet ueniam ignoratio uoluntatis: quia ſub ſciẽtiæ facultate neſcire, repudiatæ magis quàm non repertæ ſcientiæ eſt reatus. Ob id enim longe à peccatoribus ſalus, quia nõ exquiſierint iuſtificationes dei. Nã utiq; non ob aliud conſignatæ literis manent: quàm ut ad uniuerſorum ſcientiam notionemq; defluerent. Sed ſciens propheta cum à peccatoribus non exquirentib. iudicia dei ſalus longe ſit, iuxta tamen
Ephe. 2 dominum eſſe his qui recto ſunt corde, ſecundum etiam illud Apoſtoli: Vos qui eratis longe, facti eſtis propè, ne & ab ipſo ſalus longe ſit, cognitionem iuſtificationum dei expetit: non ignorans quantum in his ſacramentum noſtræ ſalutis expreſſum ſit per quaſdam præfigurationum æternorum in rebus præſentibus notiones. In Hebræo ſcilicet ſex tantum annis ſeruiente, & poſt hoc idem ſexennij tempus, & terra omni in otium relinquenda & fructibus etiam beſtijs deputandis. In Iubilei quoq; anni, id eſt, quinquageſimi lege, per quam & laxatis pactionibus debitorum, & agris omnibus ad dominorum ſi qui forté uenijſſent iura redeuntibus, noua & cœleſtis rerum omnium & remiſſio &

reformatio

reformatio prænunciatur. Et quia ab his qui non iſta exquiſierint, ſalus longe eſt: totus in exquirendis his propheta detentus, & diuinæ atque æternæ miſericordiæ iuſtificationes in ſpeculo contemplans ſubiecit: Miſerationes tuæ multæ domine ualde, ſecundū iudicia tua uiuifica me.) Valde itaque multæ ſunt miſerationes dei: Modū enim humanæ opinionis excedunt. Sed confidentem in his prophetam ac ſe uiuificandum in dei iudicijs ſperantem, multorum extrinſecus odia & inſectationes fatigant. Verum miſericordiarum eius (quarum ſecundum eundem prophetam non eſt numerus) non immemor, à teſtimonijs eius non declinauit. Sequitur enim: Multi qui perſequuntur me & tribulant me, de teſtimonijs tuis non declinaui.) Non impellitur, non mouetur: & cum multi perſequant, ne declinat quidem. Sed qui in mandatis dei permanet, ut ab inſectātibus impelli deflectique non poſſit, habet quod ſe graui dolore perturbet, ſe etiam uſque ad tabem liqueſcentis quodam modo animæ diſſoluat: cum ſe à teſtimonijs dei non declinante alij à dei timore deſciſcūt, & ſuſceptam legis fidem pactionemque corrumpunt. Hos habet æſtus, has tantum defatigationes ſentit propheta, cum dicit: Vidi non ſeruantes pactum, & tabeſcebam: quia eloquia tua non cuſtodierunt.) Cōſignati teſtamenti Iſrael hæres nuncupatus eſt, & audita de monte domini uoce reſpondit: Omnia quæcunque dixit deus & audiemus & faciemus. At uero ubi deos alienos adorauit, ubi omnium ſe ſcelerum uitijs cōtaminauit: pactum & auditæ nuncupationis & profeſſæ obſeruationis amiſit. Eloquia enim dei non cuſtodierūt: quæ ſe eſſe facturos audituroſque reſponderant. Nec noua prophetę huius ſuper præuaricatione populi uox tabeſcit: quippe cum & dominum ipſum ad impietatem Hieruſalem illachrymaſſe noſcamus, & ex doctrina eadem ſuper impœnitentes Apoſtolus fleat, & inſuper ipſe ſiquis ſcādalizetur uratur. Sed qui dolet ſuper non ſeruantes pactum, atque tabeſcit: mandatorum in ſe dei non refugit examen. Dicit enim: Vide quoniam mandata tua dilexi, domine in tua miſericordia uiuifica me.) Parum prophetæ eſt, per metum explere mandata: ſed ea magis diligit, quia extra neceſſitatem timoris ſit dilectionis operatio. Et quanquā amor legis potior quàm metus ſit: non tamen ita ſui fidens eſt, ut non magis uiuificari ſe per miſericordiam dei deprecetur. Non nunc ſe ille uiuere putat: ſed uitam exempto hoc mortali corpore & abſorpto in gloriam immortalitatis expectat. Scit ſibi hoc iam in exordio creationis ſuæ promiſſum, cum à deo dicitur: Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinē noſtram. Hoc ſuper homine principium uocis eſt dei: cum ad imaginem interminatę æternitatis originis noſtræ exordium conderetur. Certus ergo ſe uita illa atque imagine dei eſſe uicturum, ait: Principium uerborum tuorum ueritas, in æternum omnia iudicia iuſtitiæ tuæ.) Verba dei cœlo & terra prætereūte non trāſeunt. Quæcunque de labijs eius effuſa ſunt, non irrita ſunt: æternæ ſunt iuſtificationes & æterna iuſtitia eſt. Principium ergo uerborum dei ueritas eſt: neque de ſe, id eſt de hominis creatione, ullum alium anteriorem dei ſcit eſſe ſermonem, ut ſecundum imaginem ac ſimilitudinem fieret. Hæc itaque indemutandæ ueritatis eſt conſtitutio: ſic in principio uerborum dei ueritas eſt, ut nouus homo regeneratus in Chriſto, uiuat deinceps ſecundum æterni dei, id eſt, cœleſtis Adæ imaginem iam æternus. λάγει.

Exod. 24

Gen. 1

ש Sin.

PRincipes perſecuti ſunt me gratis &c.) Grauia quidem propheta
Dauid,& regis Saul & principum populi odia et inſectationes ſu
ſtinuit: quia piæ conſcientiæ conſtantiam ferre impietas profeſſa
non potuit. Sed conformans Euangelicum deo atq; apoſtolicum
Matt. 10 uirũ, non ignarus eſt Euangelici ſermonis, quo ait: Tradent enim
uos & flagellabunt in Synagogis, & ſtabitis ante reges et poteſtates in teſtimo
nium illis & gentibus. Quin etiam cõſtantiam prædicationis inſinuans, & con
Ibidem feſſionis gloriam docens, antea eos fuerat adhortatus: Omnis qui confitetur
me coram hominibus, & ego confitebor eum coram patre meo qui eſt in cœ-
lis: qui autem negauerit me coram hominibus, & ego negabo eum coram pa-
tre meo qui eſt in cœlis. Siue igitur dedicatus ex lege, ſiue etiam in Euangelij
gloriam præparatus, qui neq; Saul populoq; eius cauſam inſectãdi ſe reliquiſ-
ſet, & per multa principum & gentium odia ſciret cœlorũ regnum ſeculo nun
ciandum: confidenter hæc deo loquitur: Principes perſecuti ſunt me gratis,
& à uerbis tuis formidauit cor meum.) Metuit enim negari ſe, ſi negaret. Sed
Matt. 5 cum beatæ huius inſectationis præmia non ignoret, domino dicente: Beati e-
ſtis cum uos perſequentur, & dicent omne malum aduerſus uos propter iuſti-
tiam: gaudete & exultate, quoniã merces ueſtra copioſa eſt in cœlo, Poſt prin-
cipum odia, formidinem uerborum dei ita conſequentibus temperauit: Læ
tabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa.) Fuit ergo formi-
dinis ne perſecutionibus principum aut indigne ſubderetur, aut cederet: quia
& cauſam odiorum præbuiſſe non ſancti eſt, & dei gratiam metu ſeculi ami-
ſiſſe ſine uenia eſt. Sed ſpolia inueniſſe uictoris eſt. Certe ea ex ſe prębuiſſe iam
uicti eſt. Cum his itaq; inſectationibus propheta non frangitur, & odia princi
pum fide uincit: refert quędam impietatis ſpolia dę uictis. Scit enim ſecundum
Euangelium ligatum eſſe in domo ſua fortem, & armis ſuę poteſtatis exutum,
diripienda iam de ſe fidelibus ſpolia præbuiſſe. Lætatur ergo nunc in eloquijs
dei, tanquam qui multa ſpolia inueniat: cum fracta impiorum poteſtate & ui-
ctor fide permanens, omnibus eos armis ſeu impietatis ſeu crudelitatis exue-
rit. Sed huius læticiæ affectus non ineſt, niſi & in diuinæ legis dilectione, & in
execratione iniquitatis. Quia neq; defugere quiſquam niſi quod odit optabit,
neq; niſi quod diligit obtinere nitetur. Lætatus ergo tanquã ſuper ſpolia mul-
ta, ſubiecit: Iniquitatem odio habui & abominatus ſum, legem autem tuam
dilexi.) Iniquitatem ergo odit, & diligit dei legem. Sed diligẽs dei legem, non
in his tantum quæ per obedientiam legis explentur intentus eſt: ad aliquid au
tem ſe aliud neceſſe eſt per opus legis extendat. Et quo præterea in officio ſit
audiamus: Septies in die laudem dixi tibi, ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ.) San-
ctus propheta primum, quod agit, diligit, opus ſcilicet legis: quia uitiorum om
nium & uſus reciditur, & uoluntas. Sed poſtea iudicia iuſtitiæ dei laudat. Hæc
enim, ut ſæpe admonuimus, plus ſignificant quàm agunt, dum geſta ipſa no-
tionẽ nobis ęternę diſpoſitionis inſinuãt: ut ſabbati requies, ut Hebręus puer,
ut terra quæ ociatur, ut annus quinquageſimus, ſub imagine ſacramentorum
non parui eſſe momẽti intelliguntur. Hoc ergo in die ſepties laudatur. Ac non
ambiguũ eſt, cur laudis hic numerus ſit. Hæc enim eadem, uel in die, uel in pue
ro, uel in terra, uel in anno atq; annis, ſub ſanctificatione huius numeri conti-
nentur: cum uſq; ad illam quinquageſimæ æternam requiem, quod eſt ſabbata
ſabbatorũ, ſeptenus numerus expleatur. Multa de numeri huius ſanctificatio-
ne ſunt cognita: ut ipſa dierũ conſtitutio, ut angelorum throno dei adſtantium

electio

electio,ut ſpiritualium poteſtatum & requieſcentiũ gratiarum in domino plenitudo. Certe iudicia iuſtitiæ dei hoc in numero laudari à propheta conuenit: per quem & in quo earundem iuſtificationum uirtus & conſtitutio cõtinetur. Non alius autem nunc prædicationis propheticæ ordo eſt quàm fidei.Nam & tolerantia perſecutionum,& formido uerborum, & lætitia eloquij, & odium iniquitatis,& amor legis,& laudatio iuſtitiæ,& omne omnino ſi quod aliud in lege mandatum eſt,in huius tantum præcepti obſeruatione concluditur:Diliges proximum tuum tanquam teipſum. Hoc holocauſtis, hoc ſacrificijs omnibus maius eſt,unum atque idem ſibi meminiſſe cum alio corpus eſſe, qui Chriſti eſt, & ut corpus ſuum,id eſt,ut ſeipſum amare qui proximus ſit. Sequitur enim: Pax multa diligentibus legem tuam,& non eſt illis ſcandalum.) Apoſtolus non quæ ſua ſunt ſed quæ aliorum cogitans,carne ſe abſtenturum in ſeculo,ne fratrem ſcandalizet,profeſſus eſt. Adeo perfectæ charitatis & pacis tenuit affectum:ut ab ipſo uitæ communis uſu dum modo cauſam offenſionis abſcideret temperaret. Pax ergo retinenda eſt:& non quid unicuique,ſed quid uniuerſitati congruat expendendum eſt:Quia ſecundum Euangelium, utilius ſit in uitam non ueniſſe,quàm ſcandalum minimis intuliſſe.In his itaque pacis charitatisque præceptis manens propheta,Euangelicæ ſpei deſiderio detentus eſt. Scit enim in quo uel quis finis ſit teſtis, cum ait: Expectabam ſalutare tuum domine, & mandata tua feci.) Salutaris Ieſus eſt. Hæc enunciatio ex Hebræo nominis. Hoc ad Ioſeph angelus eſt locutus: Hoc Simeon exinde in pace remittendus agnouit,Hoc reddita nobis per eum ſalus edocet. In eo autem mandata dei ſe profitetur feciſſe,quòd ſalutare domini expectet: declarans omnia legis mandata aduentu dei unigeniti contineri. Teſtimonia quoque dei cuſtodiuit, uehementerque dilexit, dicens: Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua,& dilexit ea uehementer. Cuſtodiui mandata tua & teſtimonia tua,quia omnes uiæ meæ in conſpectu tuo.) Agens propheta ſub iudice & ſcrutatore cordium deo, in cuſtodia mandatorum teſtimoniorumque dei permanet: non uias ſeculi,neque uias uitiorum & impietatis incedit. Nam quodcunque uitæ ſuæ iter egerit, à deo tam probabile tamque innocẽs agit,ut conſpectu dei dignum ſit:deo ipſas cogitationes cordiũ motusque noſcente, & neque cõſpectu eius qui immũdo ſit corde condigno. Fidelis enim in cœlo teſtis hæc dixit, dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

ת Tau.

Appropiet oratio mea in conſpectu tuo domine &c.) Finem ſumit ſecundum literam pſalmus. Nam omnibus in his quæ ſancto uiro erant propria iuxta Hebraicorum elementorũ ordinem comprehenſis:nunc propheta ut oratio eius deo ſit proxima deprecatur: Appropiet oratio mea in conſpectu tuo domine,ſecundum eloquium tuum da mihi intellectum.) Multa ſunt quæ toto pſalmo orauit ad dominum. Sed quia eloquia dei plurimum in ſe obſcuritatis per rerũ cœleſtium ſacramenta cõplexa ſunt:nunc maxime ut intellectu huius eloquij dei ſit dignus precatur. Ac primum ordinem modeſtæ ſpei ſuæ tenuit, cum proximam fieri conſpectui dei orationem ſuam popoſcit. Sequens iam per gradum altioris profectus poſtulatio eius iteratur,cum ait: Intret poſtulatio mea in cõſpectu tuo domine,ſecundum eloquium tuum eripe me.) Appropinquantis orationis ad cõſpectum dei hic fuit ordo,ut cum cœpiſſet eſſe proxima, introiret: & iam eloquio dei intellecto, eripi ſe ſecundum id ipſum eloquium dei precetur. Non enim primũ ibi eſt intellectus,ubi ſalus eſt: ſed intelligẽtia adepta,

 ſalus

ſalus eſt obtinenda. Et quia hæc eadem per ſpiritum prophetiæ, uel ſub futurarum rerum umbra, uel ſub quadam ueri tanꝗ de ſpeculo imagine antelata, uel ſub diuinorum uerborum occulta profundaꝗ ratione ſpiritu prophetię magis quàm intelligentię humanæ ſenſu proferebantur: adiecit, Eructabunt labia mea hymnū, cum docueris me iuſtificationes tuas. Pronunciabit lingua mea eloquia tua, quia omnia mandata tua æquitas.) Omne prophetæ eloquiū ſub
Pſal. 44 eructandi ſignificatione meminimus oſtendi, cū dicitur: Eructauit cor meum
Mat. 13 uerbum bonum. Vel illud: Eructabo abſcondita à conſtitutione mundi. Vel
Pſal. 18 illud: Dies diei eructat uerbum. Omnis autem ſermo hominum ex ſenſu cogitationis initur ac motu: ubi ad aliquid enunciandū mota mens noſtra id quod in affectum ſibi inciderit per uerba declarat. At uero ubi extra humanæ mentis inſtinctum non ad animæ ſententiam lingua famulatur, ſed per ineuntem ſpiritum officio oris noſtri diuini ſenſus ſermo diffunditur: illic eructatum uidetur eſſe quod dicitur, cum nō ante cogitatione motuꝗ percepto ad id quod pulſa ſit mens loquatur, ſed ignorante ſenſu ſpiritus uocē in uerba diſtinguat. Nunc autem quamuis eructauerint labia hymnum, tamen poſt doctrinam iuſtificationum dei pronunciauit lingua quod loquitur: ut rerum dictarum cum ſit percepta cognitio, tum cognitionis ipſius declaratio conſequatur. Non ſunt autem ita mandata dei ab æquitate diuerſa, ut non deo dignum ſit eorum primum intelligentiam tribuere prophetanti: tum deinde ad conſcientiæ publicæ notionem, prædicationis confeſſione clareſcere. Quòd ſi extra bonitatem dei ſit, aut occultare quod uoluerit pronunciari, aut aliud aliquid niſi cum æquitate mandare: æquitatis tamen mandatorum dei ea ſumma eſt, ut in omnibus ſint ſalutaria, ut hoc quod in hanc uitam uenimus, cum profectu æternitatis ineamus. Nam naſci ad mortem, non uitæ eſt cauſa, ſed mortis. Et huius ſpei ſuæ fiduciam mox propheta ſubiecit dicens: Fiat manus tua ut ſaluum me faciat, quoniam mandata tua elegi.) Alijs gloriam ſeculi eligentibus, alijs uenerationem elementorum ac dæmonum capeſſentibus, alijs terrenas opes expetentibus: ſanctus iſte mandata dei elegit. Elegit autem non naturali neceſſitate, ſed uoluntate pietatis: Quia unicuiꝗ ad id quod uolet uia eſt propoſita uiuendi, & appetendi atꝗ agendi permiſſa libertas: Et ob id uniuſcuiuſꝗ aut pœna aut præmijs afficietur electio. Sed mandatorum domini quis eſſet fons oſtendit, dicens: Concupiui ſalutare tuum domine, et lex tua meditatio mea eſt.) Totum ſe iſte in aduentum Ieſu, id eſt, ſaluatoris extendit: Et illud quod Apoſtolorum beatitudini uidere fuit proprium, deſiderijs impatientibus concupiſcit. Hoc tamen ipſum, quod in lege ait, meditationem futuræ ſpei eſſe, ſignificans, quia non ad præſentium effectum, ſed ad futurorum profectū omnis intelligitur ſuſcipi ſolere meditatio. Ac meditationis iſtius quod præmium eſſet oſtendit: Viuet anima mea, & laudabit te: & iudicia tua adiu-
Pſal. 50 uabunt me.) Viuere ſe in hac uita non reputat, quippe qui dixerit: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, et in delictis peperit me mater mea. Scit ſe ſub peccati origine, & ſub peccati lege eſſe natum: meditationem autem legis dei ob id elegit, ut uiuat. Animam ſuam ſuperiore pſalmo ad uitæ iſtius gaudia adhor-
Pſal. 114 tatus eſt, cum ait: Conuertere anima mea in requiem tuam, quoniam dominus benefecit mihi. Quia eripuit animam meam à morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapſu. Placebo domino in regione uiuorum. Has laudes deo referre feſtinat, iudicijs dei abſorpta terrenæ corruptionis infirmitate, ad æternitatis adiutus profectum: ob id utiꝗ, quia elegit mandata, & concupiuit ſalutare domini. Et quia meditatio eius in lege dei ſemper eſt, digno autem omni

Euangelici ſacramenti fine concluſit, dicẽs: Erraui ſicut ouis quę perijt: uiuifica ſeruum tuum, quia mandata tua nõ ſum oblitus.) Referri enim ſe errabundam ac perditam ouem paſtoris ſui humeris feſtinat, ut per ſalutare ſuum æternũq; paſtorem in cœlo angelis æterna gaudia præbeat ſe recepta. Filius enim hominis uenit ſaluare quod perierat, miſſus ad oues perditas domus Iſrael, dominus Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

In canticum graduum Commentarius. Præfatio

PSalmorum tituli, ut in plurimis oſtendimus, habent proprias ſuas ſignificationes, rationem & argumenta ſcriptorum, quæ ſubiacẽt breuiſſime continentes, nosq; quodam doctrinæ indicio in intelligentiæ ſemitam dirigentes: de quibus nunc non neceſſe eſt aliquid tractare. Tunc enim id fieri oportet, cum pſalmus unuſquiſque tractabitur. Cum enim ſibi inuicem autoritatem præſtent & pſalmus & titulus, debilis erit ſermo, ſi de aliquo eorum abſq; altero diſſeratur. Nunc uero canticum graduum attingimus, quorum & continua & æqualis inſcriptio eſt, atq; ideo ſignificatione conueniente titulorum, ſub unius expoſitionis negocio uniuerſorum reperietur ratio eſſe mõſtrata. In pleriſq; pſalmis multa ſecundum hiſtoriæ ordinem in ſuperſcriptionibus eorum eſſe ædita legimus: ut cum fugit Dauid à facie filij ſui Abſalon, cum mutauit uultum ſuum coram Abimelech, cum propter Berſabeæ ab Nathan monetur, & in reliquis ſicubi geſtorũ ueritas ipſis pſalmorũ titulis continetur. Sed meminiſſe nos oportet, hos eoſdẽ pſalmos non idcirco omnes corporaliter intelligendos, quia his corporaliũ negociorum ſignificatio antefertur: quin potius oportet nos ſpiritualem intelligentiam ſub hac quadam geſtarum rerum cõmemoratione ſectari: de quo non eſt nunc temporis dicere, ſed ſimplicitati legentium conſulẽtes, legentem ſuis congruum commonere. Ergo ne ſecundum prædictos ex pluribus titulos, hi quoq; graduum pſalmi aliquid de hiſtoria contineant, uidendum eſt. In Eſaiæ enim libro, orante Ezechia ſignũ ei poſitum prorogatæ ſalutis in gradibus eſt. Erant autem in domo eius gradus decẽ, quos ſol ultra temporis ſui curſum lumine ſuo accedente conſcendit, rurſumq; die mortis ſui lumine deſcẽdente deſcendit. Sed nulla ad pſalmos hiſtoriæ ſimilitudo eſt, cum graduũ nec numerus quidem ipſe conueniat. Hoc tamen quod Ezechiæ datum eſt ſignũ, manifeſte oſtendit dei lumẽ his quibus ob negociorum ſeculariũ merita, futuræ uitæ beatitudo impertietur accedere: illis uero quibus ſit negata decedere. Eſſe autẽ in templo gradus quindecim hiſtoria nobis locuta eſt, diſpoſitosq; ordines conſiſtentiũ, quibus quædam quaſi dignitas in antecedẽtibus obtineret: ut Leuitæ primum conſiſterent, pòſt Iſraelitæ, tum proſelyti, & deinceps alij. Sed quid de pſalmis antea ſcriptis, ex hiſtoria poſteriore præſumimus? cũ ſi quid ex ea ſuſcipiendũ ſit ſuſcipi ita debeat, ut pſalmi hiſtoriam ſubſequãtur, niſi tamẽ aliquid ſit ad futuram hiſtoriam prophetatũ. Sed contuẽtes ipſam illam templi atq; altaris ædificationẽ, umbram eſſe incorrupti templi & ſancti ſpeciem altaris: his quæ in eodẽ corporaliter præfigurata ſunt intelligeremus, niſi autoritas præſumitur ex pſalmis. Pſalmi enim nõ ſui tantũ tẽporis res enunciant, neq; in eas ſolum ętates conueniũt quib. ſcripti ſunt, ſed uniuerſis qui in uitã uenerint dei ſermo conſulit, uniuerſæ ætati ipſe aptiſſimus ad profectũ. Erat nanq; illa ſacerdotij lex, quã ſecundũ legis obſeruantiã in Euangelio Lucas ſub Ioãnis Baptiſtæ natiuitate diligenter expoſuit, neminẽ in ſancta ſanctorum aſcendere, niſi qui eſſet princeps ſacerdotũ: eundemq; toto in anno uno tãtum die. Quæ omnia in ſimilitudinem antea geſta, in uno domino noſtro expleta eſſe & fides noſtra &

Matt. 5 ipſe dominus nobis in Euangelio autor eſt dicens: Non ueni ſoluere legẽ, ſed
adimplere. Apoſtolus quoq; omnẽ conſummationẽ legis in domino Ieſu Chri
Rom. 10 ſto eſſe teſtatur dicens: Finis enim legis Chriſtus eſt. Sed & hic idẽ Dauid pro
Pſal. 109 pheta æternũ eum ſacerdotẽ docet dicens: Tu es ſacerdos in æternũ ſecundum
ordinem Melchiſedech. Hic enim princeps ſacerdotũ ingreſſus cœlos, ſedens
ad dexterã dei, orans ad patrem ut ubi ille eſſet nos quoq; eſſemus, qui & exci-
tauit & collocauit nos in cœleſtibus: ille iam per prophetã monuerat quib. mo
Eſaie 1 dis quibusq; uitæ operationibus aſcendi poſſet ad ſeſe. Sed per Eſaiã ita ait: La-
uamini, mundi eſtote, auferte nequitias ab animis ueſtris è cõſpectu oculorum
meorum. Deſinite à malitijs ueſtris, diſcite bonũ facere, exquirite iudiciũ, eripi
te iniuriam accipientẽ, iudicate pupillo, & iuſtificate uiduam, & uenite diſpu-
temus, dicit dominus omnipotẽs. Hi ſunt igitur gradus perfecti illius æterniq;
templi, quos princeps ſacerdotũ facta per ſanguinem ſuum peccatorũ noſtro-
rum propiciatione tranſcendit, modo terreni ex lege ſacerdotis, ſeu gradibus
in ſanctorum ſancta ſcandentis, ſeu litationis hoſtiam pro populo offerẽtis. ac
de quindecim gradibus quidem ex ſuperſcriptione cantici iam in exordio pſal
morum, tum cũ ſermo de numeris & ſuperſcriptionibus incidit, aliqua tracta-
uimus: ex duobus ſcilicet numeris hebdomadæ & ogdoadæ, quorum unus ob
ſabbatum legis ſit, alius ob accedentẽ ad ſabbatum octauam, quæ & prima eſt
Euangeliorum: ſic hunc numerum cõuenire, per quem eorum canticum qua-
ſi legis & Euangeliorum gradibus ad cœleſtia nos & æterna conſcendimus:
cognoſcentes collocandos nos cum ſummo ſacerdote in cœleſtibus, ſi tamen
ſecundũ Paulum conuerſatio noſtra in cœlis ſit. Hos gradus canticorũ quæra-
mus, per quos aſcendere ad loca quæ ſunt ſanctorũ ſancta poſſimus. Arduus
enim uſq; in ea & anguſti itineris aſcenſus eſt. Gradus quindecim fuiſſe ſcimus
in templo: pſalmos quoq; graduũ quindecim legimus. Numeroſus eſt hic deſi-
deratæ ſedis illius aſcẽſus. Forte enim, ut in templo paulatim & per gradus ſin
gulos aſcendebatur ad ſancta, ita per ſingulos pſalmorũ profectus docebimur
his gradibus qui cantantẽ aſcenſis, poſſe nos in excelſis & ſanctis & æternis col
locari. Plures aũt ſunt, qui in his pſalmis totam captiuitatẽ populi qui in Baby-
lonia ſeptuaginta annis detentus eſt, exiſtimant prophetatã: ſed & reditum po
puli eiuſdem cum reſtauratione ciuitatis amiſſæ, quibus nunc nõ calũniamur.
Neq; enim ambigitur, prophetam ea quæ impietati huius populi imminerent
ſcire potuiſſe. Sed quam captiuitatem populi, & cuius ciuitatis ædificationem
propheta commemoret, ipſi pſalmi nobis autores erunt, quia ita cœpti ſunt.

Canticum graduum. Pſal. CXIX

AD te domine cum tribularer clamaui, & exaudiſti me.) Propheti
cus ſermo licet cõmuni uſu humani ſermonis utatẽ, tamẽ nõ ean-
dem quæ cõmuni ſenſui adiacet ſignificantiã cõtinet. Nã quãuis
prout poſſumus intelligere, rerũ cœleſtiũ enunciationẽ tẽperet:
uirtutẽ tamen ſignificantię ſuæ moderata licet uerborũ electione
ſeruauit. Cœpit enim ita: Ad te domine cum tribularer clamaui, & exaudiſti
me.) De cõſuetudine enim forte & pro humani ſenſus affectiõe clamor hic ad
deũ prophetæ exiſtimabitẽ, ut promiſcuus hic dolor ſit, ob quẽ etiã cũ uocifera
tione deũ precet: quia multos aut periculi metus mortiſq; terror, aut damni an
xietas, aut pecuniæ dolor, aut orbitatis telũ dolorũq; uulnera ad deũ uocẽ effer
re cõpellunt: quanquam omnia eorum quæ accidant bonis ſpebus aptiſſima
ſint. Apoſtolus diſſolui, & eſſe cum Chriſto ſibi melius teſtatur: curã pecuniæ
radicem totius malitiæ condemnat, & flendos potius uiuos Euangelia dixe-
runt

runt. Et quid contra hæc fidei noſtræ propoſito firmato loci aduerſus nos ſeculo relinquetur, cum Chriſti conſortium mors acquirat, inopia pecuniæ pręſtet copiam, peccatorũ noſtrorũ abſceſſio ſpei cõmunis ſit accelerata properatio? Sed ſi iſtæ nõ ſunt, quæ ergo erunt tribulationes ob quas clametur ad deũ? Sũt plane & maximæ, trahẽtes nos in profundũ peccati. Propheta enim hominem gradibus ad æterna ſcandentẽ ex ſua perſona formans, à quibus maxime malis cauere debeat docet. His namq; quæ conſiliorũ autoritatibus, & hortationum impulſibus, & blanditiarũ illecebris, nos in infernũ demergunt, cum alius nos hortatᷓ ad honores, alius ocio, ſomno, gula, luxu ad præſentẽ uitã detinet: alius ad falſarum religionũ ſuperſtitionem deducit: alius hortatur ad ſchiſmata, alius ad hæreſim ſollicitat, de quibus ſcriptũ eſt: Subuertunt mores bonos colloquia mala. Aduerſus hæc omnia animi noſtri imbecilla natura eſt. Circumcurſant enim undiq;, ac uarijs nos blandimentorũ ſuorum aculeis compungunt. Ac prima illa ſpes uitæ eſt, ut irrũpentibus illis in ſenſum noſtrum tanq̃ ui, fraude, dominatu, è media tribulatione clamemus ad deum, ut conuerſio noſtra ad eum, conflictantibus calamitatibus totis clamoris uiribus audiatur. Iam autem ipſe clamor ad eum noſtra erit requies, & ipſa cõuerſio deprecandi maxima pars ac ſpes eſt ſalutis. Et idcirco ait: Ad te domine cum tribularer clamaui, & exaudiſti me.) Ipſe enim ſolitus eſt precantibus dicere: Ecce adſum. Et quia adeſt, de his quæ conſequentur rogandus eſt. Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua doloſa.) Hæc enim ſola tribulatio iuſtis periculoſa eſt, malæ adhortationis ſocietas, & peſtiferi conſilij conſuetudo, à qua animus refrenandus eſt, & aures obſtruendę ſunt. Diſtinxit autem labia iniqua & linguã doloſam. Et quidem iniquitas inuerecunda eſt, palam audet, palam molitur, palam perficit. Ii ſunt qui abnegantes deum, nullum humanis rebus aſſerunt reliquum eſſe in religione dei profectum, ſed ſolum hoc ſibi bonũ eſſe, quod luxui & corpori uiuant, adimentes deo curam, prouidentiam, arbitriũ, poteſtatẽ. Horum ergo labia ſunt iniqua. Doloſæ aũt linguæ opus fallax eſt, cum per ſimulationem noxiam ſub religionis lumine euertat religionẽ, & per uitæ ſpeciẽ deducat in mortem. Hæreticorũ quoq; iſta mendacia ſunt, prophetarum dictis & Euangeliorũ uirtutibus, & Apoſtolorũ præſcriptionibus mẽdacio occultatis, aliter omnia tradere & docere q̃ ſcripta ſunt. Ab his igitur per uim miſericordiã orãtes, & inter illorũ tribulationes clamãtes ad deũ exaudiemur. Sequitur: 1.Cor.15 Eſaie 52

Quid detur tibi, aut quid apponatᷓ tibi ad linguã doloſam?) Bene ad id quod dictum eſt, Ad te domine cum tribularer clamaui, & exaudiſti me. Domine libera animã meam à labijs iniquis & à lingua doloſa, ſubijcitur: Quid detur tibi aut quid apponatur tibi ad linguã doloſam? ut per prophetam impleatur quod à domino dictũ eſt: Ecce adſum tibi. Tanq̃ in ipſo puncto imprecationis hæc domini uox referᷓ: Et quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguã doloſam? Frequẽter aũt interrogantis domini perſonã legimus & in nouo & in ueteri teſtamẽto, ut ad Adã, Vbi es Adã? ut ad Cain, Vbi eſt frater tuus? ut ad turbas cũ mulier fimbriã attigiſſet, Quis me tetigit? ut ad diſcipulos, Quem dicũt homines filium hominis? uos aũt quẽ me dicitis? Non ille doceri uult, qui ſcrutans corda & renes deus eſt, & cogitationũ noſtrarũ inſpector eſt: ſed per confeſſionem interrogatorũ aut peccatis ueniam, aut fidei honorem redditurus interrogat. Deniq; Adam confeſſus, ueniæ reſeruatus, & glorificatus in Chriſto eſt. Cain negãs, maledicto diaboli adæquatus eſt. Eſt enim à principio iam deſignatus homicida. Confeſſa mulier fide ſanata eſt: reſpondens fidem Petrus claues cœli ſortitus eſt. Atq; ita omne ſpei noſtræ præmium in confeſſione conſi- Gen.3.& 4 Matt.9.& 16

ſtit,ut ea quæ conſequi poſſe nos credidimus,conſecuturos eſſe teſtemur. & id circo quædam à propheta interrogationis eſt facta conuerſio, ſed fidei dignæ conſecuta reſponſio eſt. Ad id enim quod quæſitum eſt: Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam? id eſt,quid tibi aduerſus falſitatē huius præſidij afferatur? Reſponſum eſt: Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus deſolatorijs.) Solæ enim domini potētes ſunt & acutæ ſagittæ, quæ linguā doloſam ualeant configere, habentes in ſe uirtutem perurendæ fraudulentiæ atq; uaſtandæ,de quibus in ſeptimo pſalmo ait: Sagittas ſuas ardētibus effecit, quæ ſibi utræq; conueniunt. Dei enim uerbum omnem nequitiam configit, & omnem ſenſum petulantiæ conuulnerat, & ipſum illum uehementiſſimū mortis aculeum cōpungit. Namq; peccator cum audiat, deum æternum, deū mundi conditorem, deum iudicem, ſeſeq; hominem intelligat deo debere quòd natus ſit: quanto doctrinæ dei telo conſcientia eius errorq; ferietur, cum ſe igni in extinguibili ſeparatum, ut paleas à tritico, & deſolatum bonorū fructuum con ſortio cognoſcat urendum? Cuius doctrinæ per Apoſtolos reuerendæ, in pſal
Pſal. 63 mo altero meminit dicens: Sagittæ paruulorum factæ ſunt plagæ eorum. Has potentis ſagittas, hos carbones deſolationis dari ſibi fidelis quiſq; orat, & ad linguam doloſam expectat apponi emendandis his qui tribulant, uel doctrinę telo, uel metu pœnæ. Sed & beatus Iob hoſtem ſuum quo confixus fuerat igno-
Iob 6 rans, cruciatus corporis ſui & dolores ſagittas domini eſſe dixit dicens: Sagittę domini in corpore meo ſunt, quarum indignatio ebibit ut ſanguinem ſpiritum meum. Et forte has quoq; ultricum pœnarum ſagittas aduerſus labia iniqua & linguam doloſam imprecetur propheta, quibus confixa cum lingua doloſa, uniuerſa labia perurantur. Quanquam ſint plures, qui ſpiritualiter ſuſcepta à fidelibus cœleſtis doctrinæ præcepta ſagittas uelint exiſtimari, & carbones deſolationum peccatorum emendationem: atq; ita accipiendum putent carbo-
Luc. 12 nes deſolationis, quia dominus dixerit: Ignem ueni mittere in terram, & quid uolo ſi iam accenſus eſt? Non eſt aūt dubium, peccatorū eum ablutionē & remiſſionem attuliſſe, in qua ignem iam accenſum eſſe dixerit, quia per eum uitiorum omnium fiat ſordiumq; purgatio. Accommodatur autem ad hoc illud quod dictum ad Eſaiam eſt, cum per forcipem carbone comprehēſo labia eius
Eſaie 6 contacta ſunt: Ecce abſtuli peccata tua, & iniquitates tuas purgaui. Sagittā autem ipſum deum nuncupatum in eodem Eſaia meminimus, hoc modo: Et po-
Eſaie 49 ſuit me tanquam ſagittam electam, & in pharetra ſua abſcondit me, & ait, grande tibi eſt hoc, uocari te puerum meum. Eſſe itaq; intelligimus etiā hanc utilem ſagittam & potentem, confixis uitiorum noſtrorum aculeis, ſalubri nos uulnere utiliq; penetrantē. De qua ſagitta, ſpōſa illa in Canticis dixerit: Vulnerata dilectionis ego ſum. Sint ergo hæ ſagittæ utrumq; in modū expectatæ, uel in pœna conſcientiæ iniquos ac doloſos configētes, uel in dilectorū ſibi corporibus peccata & uitia uulnerantes. Sitq; uel deuaſtans carbo, uel purgās, dummodo abnegantes deum per pœnam abſumat, purget autem ad perfectam innocentiam confitentes. Sed quæ ad ſuperiora dicta ſequens prophetæ reſponſio eſt?

Heu me, quòd incolatus meus prolongatus eſt.) Bona nō poſſunt uideri uere bona à nobis iudicari, niſi expectētur. Nam quomodo fidē iudicij noſtri, niſi eorum de quibus bene iudicauerimus, efficientia præſtabimus? Bonā pudicitiam exiſtimamus. Quis ergo opinionis noſtræ fructus, niſi in ipſa pudicitię ap petitione cōſiſtet? Bona innocētia, ſed niſi feſtinantes atq; exercētes eam, uere ita ſentire nō intelligemur. Mentium enim iudicia nō uerbis ſignificanda ſunt, ſed rebus explenda. Conuenit igitur prophetā expectantē poſt ſagittas domi-

ni

ni, & illos carbones deſolationis beati illius regni, & æterni temporis gloriam, id quod expectat deſiderare. Et deſiderat plane. Neq; ſolum deſiderat, ſed moras odit, & ipſam illam non potiundi iam deſiderij tanti dolet dilationem, dicens: Heu me, quòd incolatus meus prolongatus eſt. Querelam iſtiuſmodi à plurimis ſanctis frequenter audiuimus, de tarditate ſpei ſuæ, & moroſa corporum diſſolutione deflentium. Dominus in Euangelijs ſuis docuit accelerationem regni cœleſtis orandam, impatientem enim charitatem eſſe eorum, qui amant conuenit, atq; ideo dici oportet, quod ut dicamus à domino præcipitur: Adueniat regnum tuum, fiat uoluntas tua. Paulus beatus in habitatione corporis ſui congemiſcit, per incolatum carnis peregrinari ſe à deo conquerens: ex quo contra peregrinãdum in carne ſcit ſibi eſſe, ut ei cum deo incolatus ſit. Sed tamen melius ei eſſet diſſolui, & cum Chriſto eſſe. & Eccleſiaſtes ait: Et laudaui omnes qui mortui ſunt, ſuper omnes qui uiuũt uſq; nunc, libera ſcilicet per diſſolutionem corporis anima, onere atq; conſortio, atq; etiam infirmis huius atq; periculoſæ carnis exuta. In hoc igitur nimium ſibi prolixo in corpore incolatu congemiſcit propheta: feſtinans peregrinari à terrenis, & incolere cœleſtia, ut derelictis corruptibilibus atq; præſentibus, conſequatur inuiſibilia & æterna. Iob ſanctus & teſtimonio dei dignus, non ſolum corporis iſtius incolatu congemiſcit, ſed ipſam illam natiuitatis ſuæ diem maledicit, dicens: Pereat dies ille in quo natus ſum, & nox in qua dixerunt: Ecce maſculus natus eſt. & Hieremias ſimiliter: Maledicta dies in qua genitus ſum: maledictus nuncians patri meo & dicens: quia natus eſt tibi maſculus. Atqui idem à domino audierat: Prius ꝙ te formarem in utero noui te, & prius ꝙ exires de uentre ſanctificaui te. Quid ergo: maledicit ne cœpiſſe ſe qui ante ꝙ eſſet, & deo cognitus eſt, & ſanctificatus à deo eſt: Abſit iſtud. Non enim hoc in ſe quod ſanctificatus eſt odit: ſed ea quæ ſanctificationem conſecuta ſunt maledicit, profectum ſcilicet per incrementa corporis in has moleſtias corporei incolatus. Formatus enim intra matris uuluam, & per uirtutem creatoris ſui in ſubſtantiam animæ ad dei imaginẽ figuratus: non conceptus, nec figurationis ſuæ ortum, ſed eum qui ex incremento acceſſit profectum æditi corporis congemiſcit: in quo ſibi in malis ſeculi & infirmitatibus carnis uitijſq; uiuendum ſit. Iam tamen conformato in utero, & in uulua ſanctificato, ſpecie in ſe originis cœleſtis æterna non ambiguum quin ex dei ſignificatione poſt legem mortis huius eſſet manſurus æternus. Sed prophetæ huius non multum longe alius affectus eſt, quàm Iob atq; Hieremiæ: nõ enim incolatum, ſed prolongatum incolatum ſuum queritur. Nam poſt prolixi huius incolatus ſui querelam, conſequitur ad id quod ait: Heu me quòd incolatus meus prolongatus eſt, & habitaui cum habitantibus Cedar.) Cedar genus eſt Iſmaelitarũ deſerta incolens, cuius fines uſq; ad Medos & Perſas proferuntur. Cedar enim Iſmahel filius fuit, Geneſi teſtãte. Primitiuus, inquit, Iſmahel Nabaioth et Cedar, hi ſunt nunc Saraceni nũcupati. Qui ergo pſalmos iſtos terreno ingenio intelligendos putant, id uolunt ex perſona populi captiui prophetam conqueſtum fuiſſe, quòd in habitaculis Cedar longus ei fuerit incolatus. Sed uirtutem uerbi non intelligentes, nec prophetæ ſpiritum ſentientes, autoritatem nominis ad confirmationẽ ſtultæ opinionis aſſumunt: pſalmo omnino nihil quod captiuitati populi congruat cõtinente. Cedar enim ſecundum Hebraicam linguam id eſt, quod nobiſcũ pronũciatur obſcuratio. In hoc enim obſcuro tenebroſoq; corporũ habitaculo, inuiſibilis illa animarum noſtrarum confirmatio continetur, habetq; hunc contagioſi incolatus ſui carcerẽ cœleſtis naturæ captiua generoſitas. Meminit huius tabernaculi ſponſa illa in Canticis

Eccl. 4

Iob 3

Hier. 20

Hier. 1

canticorum, dicens: Nigra ſum, ſed formoſa filiæ Hieruſalem, ſicut tabernacu-
la Cedar. Ex tabernaculi huius obſcuritate confeſſa eſt ſe nigram: ſed non ab-
nuens quia Chriſti ſponſa ſit, ſe eſſe formoſam. Omnis enim ſe ſpondens Chri-
ſto, in ſpe iam conſiſtit æterna. In his nos illuminari tabernaculis dominus præ
Matth. 6 cepit, dicens: Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si ašt lumen quod in te eſt
1. Theſ. 5 tenebræ ſunt, tenebræ ipſæ quantę ſunt? Et rurſum: Vos filij eſtis lucis, non filij
tenebrarum. Seruauit autem hanc ratione͂ propheta, ut cum habitantibus Ce-
dar habitauerit, non in habitationibus. Licet enim ſancti in carne uiuant, tame͂
ſi habeant arma militiæ nõ carnalia, ſed fortia deo, cohabitabunt tabernaculis
Cedar, non inhabitabunt. Peregrinantes enim à corpore ut dei accolæ audient
Rom. 8 ab Apoſtolo: Vos aute͂ non eſtis in carne, ſed in ſpiritu: ſi tamen ſpiritus dei ha-
bitat in uobis. Sic ergo habitauit, ut cohabitaret habitantibus, oſtendens in eo
quem doleat incolatu ſe eſſe peregrinũ: & quia iniquorũ conſortium & coha-
bitationes habitantium in obſcuritatibus odiſſet, quanquã de futuro iam que-
ſtus eſſet, adhuc etiam de præterito ait: Multum incola fuit anima mea.) In
multis ſcilicet tribulationibus labiorum iniquorum & linguæ doloſæ, ob quas
ad deum proclamauit. Sed cuiuſmodi incolatus ſibi fuerit oſtendit, dicens:
Cum odientibus pacem eram pacificus.) Hoc proprium & dignum prophetæ
eſt, ſimultates & motus naturæ alienæ uolũtatis ſuæ pace cohibere, & inſidias
quaſq; animorum ac turbule͂tas affectiones omni placabilitatis modeſtia con-
tinere. Et hæc dominus docuit, pacificans ipſe in ſemet, quæ in cœlis & terra
ſunt: orare pro perſequentibus, neminem odiſſe, amare inimicos. Et Apoſto-
Rom. 12 lus monet: Si poſſibile eſt in uobis, cum omnibus hominibus pacem habeatis.
Ioan. 14 Et dominus hanc ueluti præceptorum ſummã conſignat: Pacem meam do uo-
bis, pacem meam relinquo uobis. Hæc igitur conſeruabit corda noſtra in Chri
ſto: hæc nos patriarchis adæquabit, hæc etiam eos qui pacem oderunt, per pa-
cem obſequentes in pace retinebit. Sed prophetæ reſtat & aliud officium: do-
ctrinam ſcilicet dei uniuerſis conſtanter ingerere, & uerbum uitæ æternæ iugi
ter prædicare. Non immemor quoq; huius fuit miniſterij. Nam ait: Cum lo-
quebar illis impugnabãt me gratis.) Erat quidem pacificus cum pacis inimicis,
ſed prædicatione͂ pacis ipſius oderant pacis inimici: & ad doctrinam dei com-
mouebãtur, quos per modeſtiam prophetæ ſilentium eius in pace cohibebat,
atq; ita cum inimicis pacis propheta pacificus eſt, & prædicare pacem prophe-
ta non deſinit, ſed pacis prædicatorem inimici pacis impugnant.

Canticum graduum. Pſal. CXX

SEcundum hunc pſalmum cantici graduum, aliqui refere͂dum eſſe
ad perſonam domini & ſaluatoris noſtri exiſtimant, aptantes ma-
xime ei dictum hoc: Per diem ſol non uret te, neq; luna per nocte͂.
Impletam enim hanc prophetiam eo tempore putant, quo in paſ-
ſione domini ſole obſcurato nox interceſsit. Sed iudicio horũ ni-
hil decerpimus. Neq; enim ſenſum intelligentiæ huius arguimus, uniuſcuiuſq;
arbitrio relinquentes, quid ex his quæ aut legerint, aut intellexerint, ſequi ma-
gis uelint. Nos tamen non potuimus ſermonem noſtrum niſi his quæ intellige
bamus aptare. Leuaui oculos meos in montes.) Humanę mentis natura eſt,
ut ſi cogitatione aliquid contemplemur, talem ſe nobis unaquæq; ſpecies exhi
beat, quale͂ eam & cogitando formemus. Quoquo enim mentis noſtræ oculos
intenderimus, idipſum in quo defixi ſunt referunt ad ſenſum. & ut planius in-
telligi id quod dictũ eſt poſſit afferemus exemplũ. ſi quis hyemis die uer cogi-
tauerit, & ornatũ eius lumine me͂tis inſpexerit, obliterata hyeme in qua ſit atq;
algeat

algeat,totum ei in ſenſu ſuo uer cum habitu ſuo ornatuq; conſiſtet: adeo mētis oculi oculis corporis pręſtant,ut ineunte in nos obliuione pręſentiū,totos nos obtineat quidā quaſi animo præſumptus uſus abſentiū.Hoc igitur quò ſpectet mox uidebimus.Leuat in mōtes propheta oculos.quoſnā oculos?nēpe de quibus ſcriptū eſt:Reuela oculos meos,& cōſiderabo mirabilia de lege tua. Et rurſum:Præceptū domini lucidum illuminās oculos.Numquid nō iſti oculi noſtri corporali lumine ad contemplandū acceſſi ſunt?nūquid nō naturā uidendi ſortiti ſunt?quæ illuminatio & reuelatio erit neceſſaria?deinde quæ uiſuri mirabilia in lege? Niſi forte in caſis feſta frondiū,in tēplo pecudū ſanguinē,in paſcha agni uictimā,in ſumma religione ſabbati ocium,& ut puto fieri hæc ab his qui ſpectatores aderāt uidebant.Non ergo ad id reuelādi ſunt oculi quod cernebatur,ſed ad id quod intelligi optabat in lege.Mentis ergo oculos propheta eleuauit in montes.quoſnā mōtes?nō utiq; in hos lucis atq; aris profanatos,& cōuentib.impios,neq; in illos ſyluis horridos,ſaxis nudos,prærruptis inuios,niuibus cōcretos.Quid em̄ in his aut admiratiōis aut ſpei ſitū eſt?Sed mōtes accipimus propheticos libros ex terra in altū eleuatos,per quos ſit in ſuperiora cōſceſſus,& gradus in ęterna.Poterimus aūt & mōtes exiſtimare angelica miniſteria & cœlorū uirtutes & poteſtates, quarū miniſterio nobis in ſublimia præſtatur aſcenſus.Si enim ſecundū Danielē dominus ipſe mōs magnus eſt,nō ambigendum eſt,mōtes eos nūcupari qui præcepti eius & uolūtatis & cōmunicādæ in nos beatitudinis ſunt miniſtri.In hos igit̄ mōtes propheta oculos cordis leuās,horūq; intra ſe omniū monita,miniſteria,officia,dona contēplās, et in his intelligentiæ ſuæ lumē intēdens,reddidit ſenſui ſuo contēplatæ ſpeciei integrā perfectamq; naturā,& totū id quod cogitatione uiderat,mente cōtinuit, ſciens unde ei uenturū eſſet auxiliū dicēs: Vnde ueniet auxiliū mihi.)Statimq; ſibi beata confeſſione reſpōdit: Auxiliū meū à domino,qui fecit cœlū & terrā.)Ad montes quidē oculi leuant̄,quia per eos eſt doctrinæ miniſteriū profectus acceſſus.Sed cū confitendū ſit unde ueniat auxiliū: auxiliū meū à domino eſt qui fecit cœlum & terrā.Hæc felix fides eſt,hæc uera confeſſio,hæc ſpes æternę & cœleſtis benedictionis digna muneribus.Deniq; quia omnis prophetia in ſpiritu eſt,ſtatim beatā hanc eius confeſſionē ad perſonā prophetæ,ſancti ſpiritus conſecuta benedictio eſt Non det in cōmotionē pedē tuū,neq; dormitet qui cuſtodit te.)Senſus ipſe ſignificat conuerſionē factā eſſe perſonæ. Ad eū qui ſuperius locutus eſt,ſermo cōuerſus eſt:Non det in cōmotionē.quis?nempe qui fecit cœlum & terrā.Pedem tuū.Cuius?quærimus.Nēpe eius qui leuauit oculos in montes,& qui confeſſus eſt,quod auxiliū eſſet à domino.Sed & illud,nō det,optantis & benedicentis affectus eſt.Et quis optauit?Ille utiq; optauit,qui in nobis eſt,pręter deū alius aduocatus,de quo ait:Et alium aduocatū mitto uobis,qui & loquit̄ in prophetis.Quid ergo aduocatus hic loquit̄? Confeſſorem utiq; huius fidei & ſpei benedicit:Non det in cōmotionē pedē tuū,neq; dormitet qui cuſtodit te. Sed utraq; hæc indigna deo ſunt, ut & cōmotioni tradat & dormitet:& poſt cuſtodiæ uigiliā ex quadam laboris cōtinuatione requieſcat. Sed anteq; id attingamus,quid in pede ſignificationis ſit,tractandū eſt. Pes eſt pars corporis,omne corpus in res efficiēdas agendaſq; circūferens.& quia ſcriptura per corporalia ſpiritualia docet,& inuiſibilia per uiſibilia demōſtrat:ſub pedis nomine motus mētis noſtræ inceſſuſq; ſignificat̄,ut in hoc eodē propheta:Mei aūt paulominus moti ſunt pedes, utiq; hi ſemper carnales mouentur in corpore.Aut quomodo periculi res eſt,ꝙ pene ſint moti?quorū ut ſemper moueantur propriū officium eſt?Sed & in Euāgelijs dominus pedes alios ſignificans

Pſal. 118

Pſal. 18

cans,dextrum ſcandalizantẽ iuſſit abſcindi,dicẽs: Et ſi pes tuus dexter ſcanda
lizat te,abſcinde eum.Nunquid ſi in pede dextro ſcandalum eſt, minus ſcanda
lizabit ſiniſter? Aut quid illa pars corporis poteſt tentationis afferre, cum ipſa
abſque aliquo appetitionis affectu ſolum in ſe habeat miniſterium neceſſa-
riæ ſeruitutis? Ergo ut oculi mentis,ita & pedes intelligendi ſunt, habẽtes in ſe
& intelligentiæ uiſum,& uoluntatis motionem.Non eſt autem intelligendum
quod ideo iſta benedictio ſit,nõ det in commotionem pedem tuum, tanquam
aliquos deus tradat in uitia,uel aliter in quæ pedibus corruptæ mentis inuehi-
mur.Non ille nos tradit,ſed cum ab eo abſcedimus conſequitur. Nam cum pe-
dibus corruptæ mentis inuehimur,nõ ille nos tradit, ſed nos ab eo per peccata
deſciſcimus:& cum in peccatoribus ipſe non habitet,diſceſſionem noſtram ab
eo conſequitur:& abſceſſio eius à nobis, quia nos ab eo per peccata diſcedimus,
diſcedente eo à nobis in omnes delictorum foueas incidimus, & per ampliſſi-
mam mortis uiam currimus,dominatui dæmonũ ſubditi, quibus nos dei à no-
bis abſceſſio derelinquit.Et deſolatio eius idcirco traditio eſt, quia peccatores
obtinere diabolus niſi deo ab his diſcedente nõ poterit.Cæterum nobis penes
eum manentibus,uel eo in nobis manẽte,peruigil cuſtodia eſt,& indefeſſa mu
nitio.Verum ſi per teporem fidei dormiamus,nũquid dormit & ipſe nobiſcũ?
Nequaquam.Non enim in æterna uirtute ſomnus aut requies eſt,cuius angeli
& nomine & natura uigilantes ſunt:hæc enim ſunt terrenis corporib. neceſſa-
ria:ſed quia ſecundũ fidem noſtram aut uigilantem,aut dormientem, dei auxi-
lium nobiſcum aut uigilabit,aut dormiet:idcirco dominus frequenter & uigi-
lans ſignificatur & dormiẽs.Quo exemplo illud in hoc eodem propheta dictum
eſt:Cum ſancto ſanctus eris,& cũ peruerſo ſubuerteris. Nunquid deus nõ ſem
Pſal.17 per ſanctus eſt,ut etiam aliquando peruerſus ſit? Non utiqꝫ. Non enim quicqꝫ
niſi bonum in eo & æternum eſt: ſed quia ſecundum uniuſcuiuſqꝫ mores ac ſtu
diũ unicuiqꝫ deus adiacet,idcirco peruerſis auerſus,& ſanctis ſanctus eſt. Atqꝫ
ut oſtẽderet ex noſtra potius ad fidem dormitatione ſomnũ eſſe cuſtodiæ,neqꝫ
in naturam cuſtodiæ cœleſtis ſomni requiem conuenire,quia indefeſſa ſit & æ-
terna,ſtatim cõnexuit: Ecce nõ dormitabit neqꝫ dormiet qui cuſtodit Iſrael.)
Imprecatus ſuperius ne dormitaret,nunc neqꝫ dormitare neqꝫ dormire ait, dor
mitationem ſuperius ex noſtra ab eo diſceſſione ſignificans: nunc autem neqꝫ
dormitare,neqꝫ dormire,quia ſit æternitas indefeſſa demonſtrans.Sed quis hic
eſt,qui neqꝫ dormit,neqꝫ dormitat? Ille ſcilicet qui cuſtodit Iſrael. Liber Gene-
ſis exponit eum eſſe qui deum uiderit.Iacob autem patriarcha poſt luctã,quã cum
deo habuerat,hoc nomen accepit:ultra humanam naturam deum contuens fi-
dei ſuæ oculis,dignus hoc nomine eſt. Deum autem adeo uidit, ut benedici ſe
ab eo precaretur.Meminit & Paulus eſſe nũc in plebe gentium,id eſt in popu-
Gal.6 lo eccleſiæ,dicens:Pax ſuper eum & ſuper Iſrael dei, ne forte nomen hoc anti-
quæ tantum illius plebis fuiſſe exiſtimaretur. Ergo & ſi ille non dormit qui cu-
ſtodit Iſrael,& proprium nomen Iſrael eſt,deum uidentis:ille neceſſe eſt cuſto-
diatur,qui leuatis ad montes oculis uidit & dixit: Auxilium meum à domino,
qui fecit cœlum & terram.Impenditur ergo fidei huic cœleſtis cuſtodia,& æter
næ uigiliæ munitionem cõfeſſio iſta ſortitur:quæ perfecte ſectanda, obtinẽda,
retinenda eſt,nunquam cuſtodia eius in nos quem ſic confitebimur,dormien-
te.Ac ne alicuius alterius inſomnis cuſtodiam demõſtrari exiſtimaremus,ſub-
ijcitur: Dominus cuſtodiet te.)Ille utiqꝫ,qui fecit cœlum & terram. Dehinc
cuſtodiæ ipſius ratio diſtincta eſt. Dominus protectio tua ſuper manũ dex-
teræ tuæ.)Iam & ſuperius diximus,per ea quæ corporalia ſunt ſignificari incor

poralia, Infirmitas enim intelligentiæ noſtræ conſequi inuiſibilia non poteſt, niſi per uiſibilium comparationem: ut nunc id quod dicitur, ſenſum noſtrum niſi per nomen manus & dexteræ non adit. Quanquam hic contra naturæ intelligentiam manus dexteræ poſita ſit. Sic enim dicitur: Dominus protectio tua ſuper manum dexteræ tuæ. Abſoluta res eſſet ſi ita dictū eſſet: Super manum dexteram tuam. At uero cum ita dicatur: Super manum dexteræ tuæ: ſignificari uidetur dextera, habens manū & dexteram & ſiniſtram. Hoc non recipit, nec natura hominis, nec ſenſus. Verum ſemper ſcriptura dexteram partem optimam atque utiliſſimam demonſtrat. Et quidem euangelia per eos qui à dextera & à ſiniſtra ſunt, ſignificantiam intelligentiæ utriuſque monſtrabunt. Manum uero effectum omnis operis accipimus. Vnde illud etiam ab hoc eodem propheta ſic dictum eſt: Libera me de ore leonis, & de manu canis unicam meam. Neque enim in animal oblatrans & rabidum pars hæc corporis conueniebat, ſed ab operibus ſe maliciæ liberari deprecatur: Ergo quia aduerſantes nobis dæmonum uirtutes, optima & ualidiſſima fidei noſtræ opera debilitare & conuulnerare contendunt, idcirco ſuper manum dexteræ cuſtodia dei uigilatura promittitur: ut illibata in nobis bonæ uolūtatis opera perſeuerent, quibus manentibus æterni illius & beati temporis regno abſterſa omni infirmitate corporea mancipemur. Nam id nobis in eo quod ſequitur prophetia pollicetur, dicens: Per diem ſol non uret te, neque luna per noctem.) Elementorum horum natura hanc in ſe efficientiam habet, ut unumquodque eorum in ſuo tempore humanorum corporum uires per demutatiōem imbecillæ in nobis ſubſtantię infirmet, ut ſol calore, luna frigore adurat: fitque per anni curſum talis eorundem conuerſio, ut hyberno tempore ſol non adurat luna adurente, ſed ſoluat: luna auertente ſe ſole urat: rurſumque æſtiuis menſibus ſol urat, & lūa diſſoluat. Qui itaque hęc putant corporaliter intelligenda: quæro quid aſſerant prophetā ei qui in montes oculos ſuos leuauerit polliceri in eo, quod dicitur: Per diem ſol non uret te, neque luna per noctem?) Non enim manente natura corporis noſtri, natura quoque elementorum demutabilis fiet: ut nō naturæ ſuæ in naturam noſtram conſuetudine perſeuerent. Aut nunquid quiſquam audebit hanc ſibi in hoc ſeculo firmitatem corporis ſperare, ne aduri nocte ac die poſſit: beato patriarcha Iacob peruſtum ſe noctis frigore & calore diei conquerente, cum dicit: Et fui diei peruſtus calore, & gelu noctis? Sed propheta nunc, uel ſpiritus per prophetam nouit illam beatitudinem temporum, in qua à nobis omnis demutatio corporeæ infirmitatis abſcedet: in qua non frigus, non calor, non nox & demutatio, ſed æterna dies & beata temperies ſit, iuſticiæ in nos ſole dominante. Cuius temporis requiem iam in deſerto dominus pręformās, populo ſuo diurnum calorē columna nubis, & nocturnū frigus ac tenebras columna ignis temperabat. In hac igitur æterna temporum & beata temperie, quiſquis domini cuſtodiam promeruerit permanebit, ne natura corporis gelu lunæ, & calore ſolis uratur: ſed ſeculi huius malis & iniurijs liberatus, in æternis & beatis & temperatis quieſcens, glorificati corporis ſui ſumat ſolidam indemutabilemque naturam. Sequitur deinde: Dominus cuſtodiet te ab omni malo.) Et à quibus malis cuſtodiet dominus? Non opinor ab his quæ putantur: hæc enim ſunt infirmitati noſtræ & corpori debita, mori, infirmari, egere: quæ ſi mala eſſent, & Abel uiueret, nec Iob cruciatus eſſet, nec Petrus pecunia quæ in eleemoſynam poſcebatur eguiſſet. Ergo fidelem animam ab omni malo dominus cuſtodit: id eſt, ne eam diaboli tinea corrumpat, ne fur obrepat, ne canis oblatret, ne lupus laceret, ne urſus deſęuiat, ne pardus inſiliat, ne tigris aduolet, ne leo uaſtet. Hęc Gen. 31

enim nūc ſunt diaboli miniſteria, hæc omnia eius in tēpore ſeculi huius officia
ſunt:uitijs cōſumere,blandimētis ſubrepere,obtrectationibus lacerare, ambi-
tione inſilire,laſciuijs allicere,& tota uirtutis ſuæ poteſtate uaſtare. Ab hoc igi
tur omni malo dei expectāda cuſtodia eſt. Et quia in animā maxime ſæuiat,nā
debitum nobis eſt,ut aduerſus eum pugnemus in corpore, nō eſt enim niſi ex
cōcertatione uictoria,idcirco ſubſequitur: Cuſtodiat animā tuam dominus.)
Ne quid tot tantiſq; malis ſuperius memoratis in eam ſit poteſtatis. Tenuit aūt
propheticus ſermo ordinem ſuum,dicēs: Dominus cuſtodiet introitū tuū &
exitum tuū ex hoc & uſq; in ſeculum.) Non enim temporis huius & ſeculi eſt
iſta cuſtodia,nō aduri ſole atq; luna & ab omni malo conſeruari, ſed futuri bo-
ni expectatio eſt, cum exeuntes de corpore ad introitum illum regni cœleſtis,
per cuſtodiam domini fideles omnes reſeruabuntur, in ſinu ſcilicet interim A-
brahæ collocati:quò adire impios interiectū chaos inhibet,quouſq; introeun-
di rurſum in regnum cœlorū tempus adueniat. Cuſtodit ergo dominus exitū:
dum de corpore exeuntes,ſecreti ab impijs interiecto chao quieſcūt. Cuſtodit
& introitum, dum nos in æternum illud & beatum regnum introducit. Ipſe eſt
Ioan. 10 enim qui ait:Ego ſum ianua. Et,Nemo uadit ad patrem niſi per me,id eſt domi
Ioan. 14 nus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorū. Amen.

Canticum graduum Pſalmus CXXI.

QVi ſpei cœleſtis deſiderio detinet̄,nihil obſcuritatis in pſalmo ha-
bebit. Ex ſuo enim ſenſu intelligentiā propheticæ magniloquen-
tiæ conſequetur. Namq; cum ſe meminerit ſcriptū dei cohæredē,
& conſortem æternorum bonorum,& ſimilem angelis ex reſurre
ctione renouādum,& corruptione depoſita in gloriam dei ac do-
mini noſtri Ieſu Chriſti corporis conformandum, futurumq; incolam cœleſtis
ciuitatis uiuis lapidibus extructę, de qua ſcriptum eſt in Euangelio,cum domi
Matt. 5 nus iurare per cœlum inhibuiſſet,adiecit dicēs:Neq; per Hieroſolymam, quia
ciuitas eſt regis magni;nō utiq; eam ſignificans quæ prophetas occidit & lapi-
Eph. 2 dauit,ſed eam cuius beatus apoſtolus Paulus ita meminit, Vos eſtis ciues ſan-
ctorū & domeſtici dei ſuperædificati ſuper fundamentū apoſtolorum & pro-
phetarū:cumq; legerit ea quæ nunc ſunt ex parte eſſe, noſq; per ſpeculum inte
rim & in ænigmate uidere:perfecto aūt ueniente,ea quæ nūc pro parte ſunt de
ſtruenda,& facie ad faciē tanq; corporali uiſu ea quæ nobis nunc ſunt inuiſibi-
lia contemplaturos,ubi nō ægritudo,nō mors,nō mœſtitia,nō terror ſit: Hæc
enim ſi quis adnunciata ab angelis,præformata in lege, expoſita à prophetis,à
domino exemplis repræſentata,prædicata ab apoſtolis, ipſe ſibi hæc eadē per
fidem poſſibilia cognouerit:proclamabit neceſſe eſt exemplo prophetæ: Læ
tatus ſum in his quæ dicta ſunt mihi.) Sed quæ ſunt illa quæ dicta ſunt, ex qui-
bus lætitia ſuſcepta eſt? Nempe id quod ſequitur: In domū domini ibimus.)
Hinc gaudetur, hinc exultatur, quia hæc quæ dicta ſunt,quod eundū in domū
domini ſit. Domus domini quæ ſit pſalmo altero docuit dicens:Quoniā elegit
Pſal. 131 dominus Sion,præelegit eam in habitationē ſibi. Hæc requies mea in ſeculum
ſeculi,hic habitabo,quoniam elegi eam. Non utiq; ut diximus hanc terrenā &
caducam & pœnas luentem impietatis ſuæ, ſed illam liberā & cœleſtem Hie-
ruſalem,quæ eadem & Sion eſt: per cuius incolatum, quia domus dei eſt, nos
quoq; ciues ſanctorū & domeſtici dei ſumus. Hinc ergo lætitia eſt,quod dictū
ſit in domum domini nos ituros. Sed qui iſta dixerint, ne forte ignorent, neue
à domo eadem in quam nos ituros nuncient peregrinentur, ſed dicant: Stan
tes erant pedes noſtri in atrijs Hieruſalem.) Non incerta nunciant, nō incogni

ta

ta pollicentur, hanc domum deſiderabilem & dilectam à multis agnouimus.
Nam dicit ſcriptura : Vnam petij à domino, hanc requiram, ut inhabitem *Pſal. 28*
in domo domini omnes dies uitæ meæ. Vt uideam delectationes domini, &
uiſitem templum eius. Et rurſum: Domine dilexi decorem domus tuæ, & locũ *Pſal. 25*
habitationis gloriæ tuæ. Hæc domus deſiderabilis, hic auditus lætabilis, funda
mento duodecim uiuarum gemmarũ eſſe uiuos lapides extructos, exciſos pri-
mum ad opus ędificationis à Moſe in lege, à prophetis in paſſionibus ſuis, à do
mino in corpore, ab apoſtolis in martyrijs, à ſancto ſpiritu in uirtutibus. Hi ędi
ficatores, hæc ædificia, hæc ciuitas. Hinc ſtantes pedes in eius atrijs, ſcilicet qui
bus oblatæ ſunt claues domus huius. Dictum eſt enim: Vobis dabo claues re- *Matth. 16*
gni cœlorum. Speciem domus ignorantibus nunciantes beati pedes, & à pro- *Eſaie 52*
pheta merito laudati: Quàm pulchri pedes euangelizantiũ pacem. Ac ne con-
uenire quicquã horũ in eam Hieruſalem quæ terrena fuit exiſtimaretur, id con
ſecutum eſt: Hieruſalem quæ ædificatur ut ciuitas.) Non ciuitas, ſed ut ciui-
tas: quia illa terrenæ ciuitatis ædificatio, & templi extructio, & tabernaculi in-
ſtitutio, ſpeciem illius æternæ & cœleſtis ciuitatis præfigurabãt. Et quia in om-
ne tempus & uſq; ad ſeculi conſummationẽ, & per omnium generationũ æta-
tem ædificatio cœleſtis huius ciuitatis explẽda eſt, ideo eam ædificari ſine tem
poris definitione ſignificat, dicens: ędificatur ut ciuitas: donec ut apoſtolus ait,
intret plenitudo gentiũ, & tunc reliquiæ Iſrael ſaluæ fiant. Sed quia unũ eccle-
ſiæ corpus eſt, non quadam corporũ confuſione permixtum, neq; ſingulis in in
diſcretum aceruum, & informem cumulum unitis : ſed per fidei unitatem, per
charitatis ſocietatem, per operum uoluntatisq; concordiam, per ſacramenti
unum in omnibus donum unum omnes ſumus : in quod nos hortatur Paulus,
dicens: Obſecro uos fratres, ut idipſum ſapiatis omnes, eandem charitatẽ exer- *1. Cor. 1*
centes. Et cum fuerit, ut ſcriptũ eſt: Erat aũt omnium qui credebant cor & ani- *Act. 4*
ma una: tunc erimus ciuitas dei, tunc ſancta Hieruſalem, quia Hieruſalem ædi-
ficatur ut ciuitas. Cuius participatio eius in idipſum.) Diſſidentes aũt à cœtu
ſanctorum & ſe ab eccleſiæ corpore peccatis præcipitantibus ſeparantes, parti
cipationẽ ſanctæ iſtius domus non habent : quia participatio huius ciuitatis in
idipſum eſt. Ex cõſortio enim perfectæ ciuitatis unanimes nõ poſſunt partici-
pationẽ in diuerſo habere, ſed in idipſum. Omnes igiť qui unũ erũt, in ea erũt.
Et teſtis eſt pſalmus. Ait nanq;: Illuc aſcenderũt tribus, tribus.) Non una, ſed
plures. Sed forte ſine ulla exceptione ab uniuerſis ædificãda uidebitur ciuitas,
quod in tribubus cognominatis nulla fiat exceptio, eritq; populis deũ neſcien
tibus in hanc domum cõmunis ingreſſus. Sed intelligi illud ſcriptura non pati-
tur, adijciens ad id quod dixerat: Illuc aſcenderũt tribus, tribus domini teſti-
monium Iſrael.) Sunt enim qui nõ ſunt domini, quibus dictum eſt: Vos de dia *Ioan. 8*
bolo eſtis. Et rurſum, Abite à me maledicti in præparatũ ignem diabolo & an- *Matth. 25*
gelis eius. Tribus ergo quæ erunt domini aſcendẽt. Sed forte ſibi Iſrael hoc eſſe
debitum uendicabit, id eſt qui ſecundũ literam, & nõ ſecundũ ſpiritum: qui car
nalis, & nõ cœleſtis, qui crucifigens dominũ, nõ qui adorans eſt. ſed qui ab hac
ſpe repulſus eſt. Illuc enim aſcenderunt tribus, tribus domini teſtimoniũ Iſrael.
Non tribus Iſrael in teſtimoniũ gentiũ, ſed tribus domini in teſtimoniũ Iſrael.
Tribus enim domini ſumus, & in domũ dei Iacob introibimus, & annũciabit *Eſaie 2*
nobis uiam ſuam, & ambulabimus in ea. Tribus enim domini dixerũt. Venite
aſcendamus ad mõtem domini, & in domũ dei Iacob: & annũciabit nobis uiã
ſuam, & ambulabimus in ea. Ex Sion enim prodiet lex, & uerbum domini ex
Hieruſalem. Ex Hieruſalem enim exiens uerbum domini, uenit ad gentes. Hę

introeunt in ſanctam ciuitatem, in teſtimoniū Iſrael. In quod tandem teſtimonium? Ad confitendū, inquit, nomini domini.) Tribus enim domini nomen domini confitentur. Hoc aūt eſt teſtimoniū, Ille Iſrael à domino Pharaone uindicatus, in mari ablutus, in deſerto angelorum cibo paſtus, in lege eruditus, in prophetis obiurgatus, in natiuitate à domino per cōſortiū corporis ſuſceptus, in cruce ſi crederet ſaluatus, in reſurrectione ſi cōfiteretur glorificatus: nihil horum ſuum credidit, nihil horum manere ſuum uoluit. Habens manna, cucumeres Aegypti deſiderauit. Legem aūt à deo expectans, uitulū adorauit. Prophetas audiens occidit. Virginis partum prophetatū ſibi infamauit. deum in carne non credidit. peccati remiſſorē falſi peccati reum arguit: emit ad mortē, in crucem ſuſtulit. Teſtes reſurrectionis ad ſilentiū corrupit. Apoſtolos morte interfecit. In hoc ſceleris ſui teſtimoniū, tribus domini aſcendunt. Illi promiſſum eſt, hæ obtinent. Illius teſtamentum, ſed harum hęreditas eſt. Hunc eius cruciatum deum ſuum tribus confitentur. In hoc itaq; teſtimonio agnoſcit Iſrael quē compunxit: & ab acceſſu eius inhibetur, quem ſurrexiſſe nō credidit. Hunc archangeli adorant, huic omnes uirtutes cœleſtes miniſtrāt, hic tribus ſuas cōformes gloriæ corporis ſui præſtat. Confitenē ergo nomen domini, quia deus eſt, quia filius unigenitus ingeniti eſt. In hoc itaq; teſtimonium Iſrael, in domū domini tribus domini conſcendunt, confitentes nomen domini. Sed confeſſio iſta iudicium eſt. Iudicatur enim per eos quibus dictum eſt: Sedebitis ſuper duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Non ſolum hi iudicabunt, ſed & regina auſtri condemnabit, & Niniuitæ condemnabunt, quia hi pœnitentiā propter Ionæ prædicationem egerūt, & illa ex ultimis terræ partibus uenit audire ſapientiam Salomonis. In quibus eccleſiæ præfiguratio eſt, quia peregrina & incognita, & pœnitentiæ credidit, & ſapientiam deſiderauit audire. Hæc igitur ſedes iudicij erit, ubi in teſtimonium Iſrael tribus domini aſcendent ad nomen domini confitendum, in eccleſiam utiq;, ſanctorum lapidum ciuitatē, quæ domus domini eſt. Ait enim: Quia illic ſederunt ſedes in iudicio, ſedes ſuper domum Dauid.) Dauid nunc quoq; ſicut in cæteris locis domini nomē ex corpore eſt. Scriptura enim ubicunq; mentionem aſſumendi corporis facit, Dauid eum ſolita eſt nuncupare, nomen ei ex parente carnis aſſumens. Non eſt autem ex eo perturbatio intelligentiæ ſuſcipienda, quod quædam ex præterito prophetę locuti ſunt: iam enim de hoc eodem in plurimis locis rationem & frequenter edidimus. Deo namq; complectēti in ſe omnia, futura pro factis ſunt. Et eius tam fidelis præſcientia eſt, ut quæ nondum geſta ſunt, tamen ab eo iam perfecta & pro præteritis habeantur & geſtis. Deniq; ſtatim res ſe futuri tēporis loqui propheta demonſtrat. Nam cum tanquā de præterito cōmemoraſſet aſcendiſſe illic tribus domini, & ſediſſe ſuper ſedes domus Dauid: nunc iam uelut publicæ doctrinæ & admonitionis affectu, cōmonuit in futurum, dicens: Rogate quæ ad pacem ſunt Hieruſalem.) Vt præſcientiam fidei in his quæ geſta dixiſſet oſtenderet, conſeruaret uero temporum ordinem in gerēdis. Extructio itaq; eius in pace eſt, & participatio in idipſum eſt, & unius mentis & fidei & charitatis domus illa eſt. Diſcenda eſt ergo doctrina pacis. Nunc enim rogate non orandi, ſed interrogandi ſecundū proprietatē græcitatis eſt ſermo. Sed pacem diſcere in uoluntate eſt audientiū. Cum enim de pace eius interrogauerit, tunc lætabunē dici ſibi in domū domini ibimus. Neq; enim interrogatæ pacis fructus exiguus eſt, quia id ſequit: Ex abundantia diligētibus.) Perfectos fructus dilectio pacis expectat, & abundantē feliciū prouentuū copiā ſperat. Quod ipſum benedictio in Iacob ad ſpem fidelium præformata ſignificat: benedictus

Matth. 19

nedictus enim ita eſt fratris benedictionibus occupatis. Ecce odor filij mei,ſi-
cut odor agri pleni quem benedixit dominus. Ager plenus et fertilis,reddens Gen. 27
centeſimũ fructũ:Hinc æternis copijs abundabit. Et nunc quidẽ interim bea-
tis fructibus abundamus:quos nobis in ſpem fructuũ æternorũ eccleſiæ ſacra-
mentũ & pacis unitas ſubminiſtrat. Hoc autẽ ſacramentũ ſpei cõmunis corpo
ralium & cõmuniũ rerum nominibus oſtenſum eſt,quod ſcientes intelligent.
Namq; abundantiæ huius & copiæ idem propheta pſalmo altero meminit,di
cens: Dediſti lætitiã in corde meo à tempore frumenti & uini & olei ſui mul- Pſal. 4
tiplicati ſunt in idipſum. Hæc igitur abundantia eſt in idipſum. Per hanc enim
pacis & ſacramentorũ abundantiã, beata illa pax & indeficiens & æterna bo-
norũ cœleſtiũ abundãtia præparať. Dehinc ſequitur: Fiat pax in uirtute tua,
& abundãtia in turribus tuis grauibus.) Pax atq; uirtus domus huius cõnexa
ſibi ſunt. Poſſe enim aliquid niſi ex pace non poterit, quia participatio eius in
idipſum eſt:in idipſum autem eſſe pax ſola conſequitur. Perfecta uero ac paca
ta uirtus eorũ eſt,qui cõgregenť in idipſum,& idcirco ait: Fiat pax in uirtuti-
bus tuis. Ciuitatẽ aũt neceſſe eſt diuerſo ædificiorũ genere cõſiſtere. Nõ enim
omnis eſt murus,porta. Rurſus neq; omnis plateæ,porticus,tabernæ, neq; do
mus,forũ,tẽpla,palatiũ:ſed & differẽtibus inter ſe domorũ magnificentijs dif-
ferunt quæq; cohabitantiũ dignitates. In omni uero genere ciuitatis nihil neq;
firmius, neq; utilius, neq; celſius turribus eſt. Solita uero ſcriptura eſt grauia
pro firmis & immobilib. nũcupare,ſicuti ait: In populo graui laudabo te. Nũc Pſal. 34
quoq; cũ de pace uirtutis memoraſſet,abundantiã beatitudinis perfectæ & æ-
ternæ ciuitatis huius principibus tanq̃ firmiſſimis & grauiſſimis deputauit,di
cens: Et abundantia in turribus tuis grauibus. Superius dixerat: Et abundãtia Ἐν πύργο
diligẽtibus te. Nõ ergo omniũ eſt abundantia,ſed diligentiũ deũ. Inde adiecit, βάρεσιν
fiat pax in uirtute tua. Pax enĩ eccleſiæ & unitas,uirtutẽ nobis firmitatẽq; præ-
ſtat. Vnde illud apoſtoli: Et pax dei quæ exuperat omnẽ ſenſum prudentiæ cu Phil. 4
ſtodiat corda ueſtra in Chriſto Ieſu. Nũc quoq; hãc abũdantiã quã diligẽtibus
ſpopõderat,propriã eſſe grauium turriũ cõmemorat:eos graues turres ſignifi-
cãs eſſe quicũq; diligerẽt. Per quod intelligendũ eſt abundantiã hanc non pro
miſcuã eſſe, nec totius admodũ ciuitatis: ſed eorũ tantũ fideliũ & ſanctorũ ui-
rorũ,qui cæteræ ciuitatis huius ædificationi tanq̃ turriũ firmitatẽ præſtiterint.
Sequiť deinde prophetæ magnus affectus, & in omnẽ hominẽ credentẽ ſolli-
citudo piæ ammonitionis. Ait enĩ: Propter fratres meos & proximos meos
loquebar pacẽ de te, Propter domũ domini mei quæſiui bona tibi.) Multitu-
dinẽ in fratribus ſuis proximiſq; huius ſignificat ciuitatis, propter quos pacẽ
de ea locutus eſt:ut audientes ſeipſos in ædificiũ cõſummandæ huius ciuitatis
aptarent. Sed qui pacem propter fratres & propinquos ſuos de ea loquiť,ciui-
tati eidẽ propter domũ dei bona quærit,dicẽs: Propter domũ dñi mei quæſiui
bona tibi. Ciuitati ergo bona propter domũ dñi quæſita ſunt. Diſcernens enĩ
gloriã domus dei à ciuitatis uniuerſitate, quia neceſſe eſt ornatũ domus regiæ
ædificationi ciuitatis totius anteferti: quæſiuit eidẽ ciuitati bona. Primũ enim
fratres & propinqui eius,per prædicationẽ pacis facti ſunt domini ciuitas. Se-
cundo uero ciuitas ipſa iam ex propinquis eius & fratribus cõſtituta: audiens
dignitatẽ domus dei,domũ dei ipſa ſe præparauit. Ac ſic ciuitati huic quæſita
ſunt bona,dum ex ciuitate domini in domũ dei proficit:ſecundũ illud apoſto-
li, Vos eſtis templum dei, & ſpiritus domini habitat in uobis. Fidelis enim eſt 2. Cor. 6
qui ait, Pater pro his te rogo,ut omnes unũ ſimus, ego in illis, & tu in me: do- Ioan. 17
minus noſter Ieſus Chriſtus,qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum Pſal. CXXII.

EFficitur rebus quod titulo præſcriptum eſt: gradibus enim cantici
tanquam de humilibus ad excelſa conſcenditur. Nanq; in primo
cantico graduum ad dominum de tribulatione clamatum eſt. Po-
ſtea leuati oculi in montes ſunt, & quæſitũ unde ueniret auxilium.
Dehinc quia leuanti oculos, & unde auxiliũ ueniat quærẽti adeſt
doctrinæ propheticæ inſtitutio: in his quæ ſibi ſunt dicta lætatus eſt. Nunc ue-
ro quia uſq; ad id quod doctrina inſtituebat acceſſum eſt: de quodã quaſi pro-
fectus ſui gradu cantat propheta: Ad te leuaui oculos meos qui habitas in
cœlo.) Incrementis competentibus cõtemplandi dei uſus, tanq; poſt multam
cæcitatẽ, per modica & dimenſa admiſſæ ſibi lucis interualla, conſuetudini to-
tius luminis præparatur. Deus enim qui primũ in tribulatione inuocatus eſt,
quæſitus à prophetis, eosq; prophetiæ lætificauit auditus: etiam nunc oculis
mentis per fidei fiduciã cõtemplãdus eſt, habitãs in cœlo. Sed cœlũ hoc quod
uiſibus noſtris per materiẽ ſui ſubiacet, quod tanq; fumus ſolidatũ, firmamẽti
& naturã & nomen accepit, præteribit & non erit: ſedes aũt domini manet in
æternũ. Neceſſe eſt uero ut habitatio habitatore ſuo digna ſit, & ſi corruptibili
loco id quod infinitũ & incorruptibile eſt cõcludamus, & ſi deũ in cœlo hoc
Ioan. 14 habitare credimus. Quæramus ergo quæ habitatio dei ſit. Nempe is qui dixit:
Ioan. 10 Pater em̃ in me, & ego in patre. Et rurſum: Ego & pater unũ ſumus. Et de quo
2. Cor. 5 dictũ eſt: Deus erat in Chriſto mundũ recõciliãs ſibi: digno et ſufficiẽte filio, in
quo pater per eandẽ naturę habitet uirtutẽ. Pater aũt filiũ quẽ ex ſe genuit, nõ
ſeparat à ſe differẽtia diuinitatis. Sed nõ nũc de inſeparabili uirtute patris & fi
lij ſermo eſt. Deus enim ex deo genitus non abeſt per naturã ab eo ex quo ge-
nitus cõfitẽdus eſt: & deus innaſcibilis unigenitũ deum gignens manet in illo
quẽ genuit proprietate generandi. Omnis aũt ſpes in eo noſtra eſt, ut unigeni-
tũ deũ nouerimus. Nã de innaſcibili deo, nemo tam amẽs eſt, qui cœlũ cõtuẽs
deũ eſſe nõ ſentiat. In hoc ergo cœlo deus inhabitat digno maieſtatis ſuę & di-
uinitatis habitaculo. Sed eſt & alia cõplacita deo & electa habitatio, eorũ ſci-
Leuit. 26 licet, de quibus dictũ eſt. Habitabo in his & deambulabo in ipſis, & ipſi mihi
2. Cor. 6 erunt in populũ, & ego illis in deũ. De quibus & Apoſtolus ait: Vos eſtis tem
1. Cor. 15 plum dei, & ſpiritus dei habitat in uobis. Idẽ quoq; Apoſtolus ait: Qualis de li-
mo, tales & de limo: Et qualis cœleſtis tales & cœleſtes. Cœleſtis ergo eſt ſe-
cundus Adã, & idcircò cœleſtis, quia uerbũ caro factũ eſt, ex ſpiritu ſcilicet &
deo homo natus eſt. In hoc ergo uerbo non inani ſono uocis, ſed in deo uerbo:
neq; in diſſidẽti à ſe diuerſaq; ſubſtãtia, ſed in dei uerbo tanq; in cœlo habitat.
In eo ſcilicet utiq;, quod ex ſe ac ſuũ eſt manẽs per eũ, in eis quoq; qui cœleſtes
Ioan. 17 ſunt habitãs, ſicut ipſe ad patrẽ ait: Vt omnes unũ ſint, ſicut ego in illis, & tu in
me. Ergo ſi qui in Adã limus fuimus, nunc cœleſtes ſumus in Chriſto, & Chri-
ſtus habitator eſt noſtri, per habitãtẽ Chriſtũ in nobis etiã ille quoq; habitator
eſt noſtri, cui eſt habitãs in nobis Chriſtus habitatio. Et quia ſecũdũ corporalẽ
intelligentiã ille nobis ſubeſt ſenſus, ut cœlũ quod ultra firmamẽti huius natu
rã eſt deus inhabitare exiſtimet: nõ excludim9 publicã illã de ſede dei opinio
nẽ, ut ei cœlũ cœli thronus ſit, ſed illã dignã deo habitationẽ in cœleſti Adam
ſuo ſignificatã eſſe credentes. Etiã hoc ergo cœlũ habitare deus noſcẽdus eſt,
per eũ quoq; inhabitãs quos in eo cõſtituit eſſe cœleſtes. Oportet aũt eos qui
ad dñm oculos mẽtis erexerint non retorquere eos atq; deflectere: Quia ut in
Luc. 9 euãgelijs dictũ eſt, Nemo retro reſpiciẽs & aratrũ tenẽs aptus eſt regno cœlo-
rũ. Relinquẽtes enim templa, aras, cupiditates, laſciuias, & omne uitiorũ pro-

fundum

ſundum: conuenit indefeſſo obtutu inuictoq; perſiſtere. Si enim gentes erro-
re ſuo cæcæ indemutabili pertinacia falſis religionibus detinentur, ita ut refle
cti à ſuperſtitionibus ſuis ueri ratione non poſſint, diuerſis dijs ut uocāt per-
ſeuerante ſtulticia ſeruientes: & ſi anima peccantium capta uitiorū illecebris,
deuotiſſime ſeruit tanquam imperanti ſibi corpori: quanto nos magis conue-
nit deum conditorem cœli & terræ cognoſcentes, qui ut potens fuerit ex ter-
ra inanima animare hominem, ita & potens ſit hominem, qui iam animatus
occiderit, in æternitatis conſortium excitare, ſine deflexu aliquo ac deuia reli-
gione uenerari, neq; quoquam intentæ fidei pertinaciam deflectere? Et docet
propheta hos mentis ſuæ oculos indemutabili ad deum eſſe ſemper obtutu,
dicens: Ecce ſicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum. Et ſicut
oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad dominum deum no-
ſtrum donec miſereatur nobis.) Exempli comparationem propheta poſuit,
ut ſicut in manibus dominorum oculi ſeruorum ſunt, ita ad deum fidei ſuę ocu
li intenti ſint: quia fidelis ſeruus ad omnem obedientiam uoluntatis dominicæ
ſollicitus ſit, indeflexosq; oculos ſemper intendat. Sed ſi de ſeruis ac dominis
corporalib. ſermo eſſet, dictū ita fuerat, oculos ſeruorū in oculis uel in lingua
uel in cōſpectu eſſe dominorū. Aut nutu enim his iubetur aut ore. Sed manus
pro operib. frequenter ſcriptura ſignificat. Sunt aut qui neq; hominū, neq; dei
ſerui ſunt, ſed ſerui ſunt peccati, domino dicente: Omnis qui facit peccatum, *Ioan. 8*
ſeruus eſt peccati. Hi ergo ſerui harum ſpiritualium nequitiarū in cœleſtibus,
in opera eorum tanquam in manus dominorū ſuorum oculis mentis ſuæ ſem-
per intenti ſunt: uiciorum in id deſiderio atq; admiratione defixi. Sunt autem
hæc diabolica, id eſt, deorum gentilium opera, quæ ſignificantur in manibus:
uenter, ociū, luxus, libido, ſuperbia, auaritia, ambitio. In hæc ergo uoluptatum
quarū dominatui ſubiacent opera ſpectantes ſenſus ſui oculis intendunt, qui-
bus dij plures ſunt & numeroſi domini: prout uniuſcuiuſq; ſtudium & natura
autorē ſibi religionis elegerit. Nobis autē unus deus eſt. Non tamen per unio
nem dei, domini noſtri Ieſu Chriſti, ei quod deus eſt abnegantes: ſed ſequen-
tes legem & prophetas & euangelia & apoſtolos diuinitatis unitatem in inna
ſcibili deo & unigenito deo ſecundum proprietatē atq; naturā cum fide & ue-
ritate profitemur. Nuſq; enim genere plurali, nec deos, neq; dominos ſermo
propheticus nuncupauit: ſed unūquenq; ſuo ordine. Geneſis nāq; ait: Et pluit *Gen. 19*
ſulphur & ignē dominus à domino. Et propheta: Vnxit te deus, deus tuus. Et
rurſum: Dixit dominus domino meo. Et euangelia: Et uerbū erat apud deum,
& deus erat uerbū. Et Apoſtolus: Vnus deus ex quo omnia, & unus dominus *2. Cor. 8*
Ieſus per quem omnia, & nos in ipſum. Et rurſum: Ex quibus Chriſtus qui eſt *Rom. 9*
ſuper omnia benedictus. Hoc ergo ꝓpter dominū dictū eſt ut intelligeremus
per id quod unus innaſcibilis deus eſt, nō adimi unigenito deo poſſe ꝙd deus
eſt. Deus eſt enim uterq; unus eſt, nō ꝙ unus diuiſus in duos ſit, aut uterq; ipſe ſit, ut
nuncupatio ſola fecerit patrē & filiū, non natura gignendi: ſed idcirco deus u-
nus quia neq; duo innaſcibiles, neq; unigeniti duo, ſed unus ex uno, & ambo
unū, nō diſſimili ſcilicet aut differēti à ſe ſubſtātia diuinitatis in utroq;. Sequit
deinde: Et ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ.) Tenuit uero eundē
propheta ordinē, ut in cōparationis exēplū ancillæ quoq; oculos in manus do
minę eſſe cōmemoraret intētos: ut in operū potius efficiētias hęc deſideria ſer
uorū doceret intēta. Sed cū plures ſerui pluriū dominorū ſint poſiti in exēplū:
quęrendū cur ancilla una unius cōmemorata ſit dominæ. Plures eī ſerui ut ſu
perius diximus, plurimorū ſūt dominorū, nūc ergo una ancilla et una domina:
quia

quia natura una eſt animæ humanæ, ſicuti & terrenæ carnis una natura eſt. Et
quia nunc de peccatoribus qui peccati ſerui ſunt, ſermo eſt: hæc ancilla anima
carni dominæ ſuæ dedita eſt, & per corporalium uiciorum blandimenta ſubie-
cta eſt, habetq́ inferioris ſui per illecebrarum fomenta dominatum fructus o-
perum eius inſpiciens. Ergo ut hos ſeruos & hanc ancillam indemutabiles ui-
tia ſua detinent, ut in his quadam religioſæ ſtultitiæ ſuæ intentione perſiſtant:
ita fidem eſſe oportere, quæ non temporaria ac mobilis ſit, neq; emiſſis tenta-
tionibus defatigetur, ſed uſq; ad conſummationē miſericordiæ dei immobilis
& indemutata permaneat. Et idcirco propheta pertinaciam ſuæ ſpei uſq; ad fi-
nem accipiendæ miſericordię demonſtrat, dicens: Ita oculi noſtri ad domi-
num deum noſt. um donec miſereatur nobis.) Non deſinit, non abſiſtit, tardat
licet ad tentationē fidei miſericordiā ſuam dominus: quia fides conſtantē præ-
ſtare debet fiduciæ ſuæ expectationē, ut deſperatio omnis diffidentiæ confeſ-
ſio ſit. Sed propheta non incertus eſt miſericordiæ dei: Nam oculi eius in eum,
quoaduſq; miſereatur intenti ſunt. Intenti autē adeo, ut intentioni eorū oratio
geminata ſubiecta ſit. Ait enim poſt hæc: Miſerere nobis domine, miſerere
nobis.) Et intentus eſt, & intentus orat: ea ſcilicet perſeuerantia, qua uiciorum
ſerui in dominantibus ſibi uicijs demorant̄, illa certiſſima bonorū æternorum
ſpe, & perfectæ in ſe miſericordiæ fiducia perſeuerat. Sequitur uero, ut ſępenu
mero cognouimus, hanc fideliū ſpem grauis iniquorū obtrectatio, & moleſtá
malignorū inſectatio. Iuſtitiā enim à nobis prædicari, iniquus odit. Pudicitiam
ſi laudamus, impudicus offenditur. Execratur in nobis ieiunia ebrietas. At ue-
ro cum ad liberalitatē cohortamur, inſipientiam noſtram auarus accuſat. Cum
Chriſtum deum prædicamus crucifixum, religionem Iudæus & omnis ex gen
tibus perſecutor exprobrat. Cum iudicium dei expectamus, offenduntur ſecu
li reges: & deum arbitrum uitæ ab unoquoq; actæ recuſant. Cum reſurrectio-
nem annunciamus, mortua cum uicijs ſuis infideliū corpora contradicunt: fi-
dem quoq; noſtram à lege & prophetis & euangelijs & apoſtolis ſuſceptā om
nes hæreticorū falſitates coarguūt. Cædimur, maledicimur, fugamur, necamur
ferro, flammis, profundo, deſæuitur in noſtram uerecundiam, deſæuitur in cor
pora, dolor nobis eſt ex iniurijs noſtris. Et quia iniuriæ noſtræ his qui eas infe-
runt mors eſt, dolor nobis ex miſeratione pereuntiū eſt. Ideoq; poſt geminam
precationē qua dixerat, miſerere nobis domine miſerere nobis, adiecit: Quia
multū repleti ſumus aſpernatione, quia multū repleta eſt anima noſtra.) Deo
ſolo aduerſum hæc opitulari potente: ut ab aſpernatione atq; contemptu exi-
mat, uſq; in finem miſericordiæ in ſe ſemper intentum. Et quia donec ſibi deus
miſereatur intentus eſt, idcirco gemina oratione miſericordiam dei ſibi preca-
tur. Quia ſit ipſe atq; anima ſua repleta aſpernatione, miſericordia dei ut dixi-
mus, tantū potente in multa aſpernatione miſereri: neq; ſolum in id potēte, ſed
potente etiam introuerſum omnia retorquere, & quandam uiciſſitudinē præ-
ſtare patiēti. Teſtis nobis eſt & pauper in Abrahę ſinu quieſcens, & diues per-
uſtus in pœna. Illo enim poſito in aggeſtu diuitiarū, ad ianuam eius fame tabi-
dus pauper, ulcerum ſanie defluens ſederat, canibus uulnera diſſoluta lingen-
tibus. Sed hæc erat militia corporis, hæc aduerſum ſeculū pugna: interius tamē
anima eius per fidem inuulnerabilis, & ad omne telū uoluptatis ac uicia inui-
cta: & idcirco ab angelis poſt carnis diſſolutionē beata in Abrahæ ſinū fertur.
Ille uero cui omnis erat ueſtitus in purpura, cui totius ciuitatis nobilitas graui
dominatu ſubdita famulabat̄, cui aeris, terræ, maris copiæ in uſum cōuiuij con
gerebant̄, uni uentri eius officijs elementorū omniū ſeruiētibus: qui huic pau-
peri

peri ianuam clauſerat,micas de menſa excidentes negauerat,& tanquam con-
tumeliam ſuam occurſum eius exprobrauerat:excedens hoc quo male uſus e-
rat corpore,impenetrabili à ſanctis chao ſeparatur,omni pœnarum miniſterio
excipitur,dolet,uexatur,uritur,erorari ſe ac refrigerari minimo digito requie-
ſcentis in ſinu Abrahæ pauperis deprecatur. Cui Abraham reſpondit: Fili re- Luc. 16
cordare,quia recepiſti bona in uita tua,& Lazarus ſimiliter mala.Nunc autem
hic conſolatur,tu uero cruciaris. Fit alterna conuerſio: & demutatur lætitia in
mœrorem,& mœror in gaudium. Et uideamus an idipſum quod euangelium
expoſuit,nunc quoq; propheta ſignificet. Ait nanq;: Opprobrium abundan
tibus,& aſpernatio ſuperbis.) Poſt ſuperbas quas cõmemorauimus inſectatio
nes regum,gentium,Iudæorum, hæreticorum, atq; etiam ſæpe noſtrorum, fa-
cta hic quoq; eſt euangelica conuerſio, ut abundantibus ſit opprobrium, & ſu
perbis aſpernatio.Superbia in cõtemptum,& copia mutatur in inopiam.Rur-
ſumq; inopia in copiam,& contemptus demutatur in ſuperbiam: propheta u-
trunq; iſtud per uerba eadem monſtrante,cum dicit: Opprobrium abundan-
tibus,& aſpernatio ſuperbis. Siue quod modo opprobrium ferant qui poſtea
in regno dei abundabunt,quòd & nunc in aſpernatione ſint, qui poſtea per fi-
dei confidentiam ſuperbiant:ſiue quòd iudicij tempore opprobrium & aſper-
natio in eos qui nunc in ſeculo abundent ac ſuperbiant reuertantur. Paulus in
infirmitatibus & in anguſtijs ſuis gloriatur: iudicem quoq; eligi potentium ex
contemptibilibus eccleſiæ præcepit. Mutuam ſibi legem ille & Petrus inſti-
tuunt:ut meminiſſent egenorũ,eorumq; curam facerent ſolicite. Minimorum
angeli deum quotidie uident,humilis exaltabitur,et optimum ſacrificium deo
eſt cor contritum & humiliatum.Non ergo abijciamus humilem,non contem
namus pauperẽ,non tranſeamus indigentẽ: ne profundo ab chao ſeparemur,
ne refrigerare nos minimo digito ſuo dedignetur,quia opprobriũ abundanti-
bus,& aſpernatio ſuperbis ſit.Demutabilis eſt iſta cõuerſio,& digna in bonos
ac malos uiciſſitudo,quam in euangelijs oſtendit,dicens:Beati lugentes,quo- Matt. 5
niã ipſi cõſolabuntur.Et rurſum: Væ uobis qui ridetis, quoniã flebitis, ait do- Luc. 6
minus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum Pſal. CXXIII.

ATtulit magnum nobis compendium pſalmus anterior. Ab eo e-
nim in hunc ſcanditur.Oculi nanq; mentis noſtræ intẽti in deum
fuerunt uſque ad miſericordiæ finem, multis undiq; aſpernatio-
nibus & opprobrijs circumſtantibus. Poſt quæ miſericordiam
conſecutos, & de opprobrio in abundantiam, & de aſpernatio-
ne in ſuperbiam collocatos, quid agere ac loqui nos oporteat propheta de-
monſtrat, dicens: Niſi quòd dominus erat in nobis dicat nunc Iſrael,niſi
quòd dominus erat in nobis. Cum exurgerẽt homines in nos, fortè uiuos de-
glutiſſent nos.) Et quidem ſermo ipſe talis eſt,ut intelligatur prophetæ eſſe in-
ſtruentis quid dici à cæteris oporteat. Primum enim res ipſa dicta eſt: dehinc
qualiter ſit dicenda monſtratur.Et hic fuit ordo,ut quid agendum,dehinc qua
tenus agendum eſſet oſtenderetur. Niſi quòd dominus erat in nobis dicat nũc
Iſrael. Dictum eſt ergo quid dici ab Iſrael oporteret de Iſrael. Iſrael frequenter
admonuimus eum exiſtimandum eſſe, qui deum mentis oculis contemplatus
ſit.Nunc ergo ſecundum propheticã doctrinã cognito quid dicere debeat Iſ-
rael, loquitur, niſi quòd dominus erat in nobis. Cum inſurgerent homines in
nos,fortè uiuos deglutiſſent nos.Hoc ergo Iſrael ille exemplũ accipiens à pro
pheta dicit;quia audiuit,niſi ꝙ dñs erat in nobis, dicat nunc Iſrael. Non eſt aũt

leue

leue mandatū illud, quod neceſſe fuit præeunte quodam prophetæ præconio demonſtrari:In his nanq; rebus quæ difficiles ſunt,deſideratur exemplū. Omnis enim natura hominum inſolens ad res ſecundas eſt,& imbecillitatis ſuę immemor inconſulte in proſperis iactans eſt:quod ab homine doctrina dei erudito abeſſe oportet. Quis enim relictus eſt nobis gloriandi locus, recordantibus omnia ex deo eſſe? Si nos nobis uitam inſeruimus, debemus & nobis corporum ſpeciem:ſi ipſi pluuias æſtusq; moderantes, ex noſtro eſſe prouentus fructuum gloriemur:ſi non in omnibus opus eſt dei miſericordia, etiā omnia nobis tanquā ex noſtro ſint uendicemus. Nunquid fortis fortem ſe gloriabitur, quem corporis ægritudo efficiet infirmum? Nunquid diues in opibus gloriabitur, cui hæc omnia forte fur, prædo, tyrannus abripiet? Nunquid nobilitas gloriabitur,effecta nōnunq; indigna & miſerabilis ſeruitus? Nunquid ſapiens gloriabitur,incertus quid in momento ſibi accidat?Sed ſi quid horum ſine moleſtiæ alicuius interpellatione utimur:delectamur,efferimur. Et ſi ex aliqua triſtitia in gaudiū reuertamur:huius ipſius uix adepti gaudij incapaces ultra ſen-

Hiere. 9 ſum humanę imbecillitatis extollimur,immemores dicti huius:Non glorietur ſapiens in ſapientia ſua,neq; fortis in fortitudine ſua,neq; diues in diuitijs ſuis: ſed in eo glorietur qui gloriatur, intelligere ſe & cognoſcere quoniā ego ſum dominus.Ergo nos de conſuetudinis noſtræ uitio inſolentes, quodam præſcripto confeſſionis propheta formauit: & ad honorem deo reddendum, & in eo gloriandum exemplo ammonitionis edocuit,dicens: Niſi quòd dominus erat in nobis dicat nunc Iſrael. Audiſtis igitur à propheta quæ dicere nos oportet: dicamus & nos niſi quòd dominus erat in nobis. Cum exurgerent homines in nos,fortè uiuos deglutiſſent nos.) Perpeſſi nanq; hominum inſectationes, regum impias conſtitutiones,conciliatorum illecebroſas adhortationes: cum in fide maneamus,cum in timore dei reſideamus, cum in ſpe bonorum æterno-

Matt. 28 rum immoremur:adiuti dei miſericordia, ſcientes fidelem eum qui dixit:Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi, Ad hunc habitantem in nobis gaudia noſtra referamus, huic ſi quid in nobis eſt debea-

1.Cor. 4 mus:à Paulo beato docti,nihil noſtrum exiſtimandum, dicente: Quid autem habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? A ſancto uero Iacob patriarcha modeſtiam referēdæ gratiæ cognoſcen-

Gen. 48 tes,cum dicit: Deus qui nutriuit me à iuuentute mea,& angelus eruens me ex omnibus malis. Non eſt autem in uſu hominum, ut uiuos alios uorent: neque uſq; ad carnes glutiendas odia procedunt. Sed neq; nunc de eruto à morte corpore gaudium eſt:ſed de anima à peccato conſeruata, atq; à peccatorum conſortio liberata. Idcirco ait,forſitan uiuos deglutiendos fuiſſe: ſcilicet in corpore adhuc poſitos, à morte peruaſos, atq; à peccato comeſtos. Hæc uiuorum mors eſt:uiuere luxui,ſomno,ſacrilegijs,adulterijs, cædibus. Deo ergo gratiæ agendæ ſunt manenti in nobis: quòd per fidem eius doctrinamq; uiuentes, non deglutimur ab iſtis. Fit ergo hic in gratulatione ordo, qui eſt in iniquitatibus. Nanq; ab inſurgentibus primum aduerſus nos deglutiti non erimus: ſed ne poſtea quidem iraſcentibus eorum animis ab aqua domino protegente abſorbebimur. Ait enim: In eo cum iraſceretur animus eorum aduerſus nos, forſitan aqua abſorbuiſſet nos.) Sed quid hoc eſt? Animi hominum iraſcunt, & aqua nos abſorbet? Nunquid ad motus mentiū incitatarū ultrices aquæ aſſiſtunt,aut animales ſunt ut abſorbeant? Enecari aqua qui demerſi ſunt poſſunt: abſorbere aūt id quod inanimale eſt non poteſt. Quærendum ergo nobis eſt, quid hic intelligi oporteat. Et meminiſſe eorū locorū neceſſariū eſt, in quibus aquæ

aquæ facta ſit mentio. Et quidem in exordio libri Geneſis ita ſcriptum eſt: Et ſpiritus dei ferebatur ſuper aquas. Et rurſum, Tenebræ erant ſuper faciē abyſſi. Et iterum, Dixit deus, fiat firmamentum in medio aquæ, & ſit diuidens inter aquam quæ eſt ſub firmamento, & inter aquam quę eſt ſuper firmamentum. Et rurſum, Aqua quæ ſuper cœlos eſt, laudet nomen domini. Et rurſum, Viderunt te aquæ deus, uiderunt & timuerunt. Ergo quia lex ſpiritalis eſt, & fides hiſtoriæ non periclitatur, ſi rebus effectis ineſſe connexā ſibi extrinſecus ſignificantiam exiſtimemus, uidemus & aquas eſſe ſuper quas ſit ſpiritus dei, & aquas eſſe quæ ſuper cœlos ſint, eſſe & quæ in terris ſint, & aquas eſſe quæ laudent, & aquas eſſe quæ timeant. Per quas recte ſignificari nationes intelligemus, in quibus ſint ſpirituales, ſint tenebroſæ, ſint cœleſtes, ſint terreſtres, ſint glorioſum aduentum domini laudaturæ, ſint & timentes. Hæ ergo ſunt trepidæ, terrenæ, tenebroſæ, abſorbere nos uolentes, animis concitatis in iram, & toto diabolici furoris impetu cōmotis, tanquam maximę hyemis tempeſtates torrentibus, & per præceps ruentibus. Atque ita in ordine confeſſionis noſtrę ad dominum adiecit propheta: Torrentē pertranſiuit anima noſtra, forſitan pertrāſiſſet anima noſtra aquam immenſam.) Ecce diaboli & ſuorum irruentes impetus, & ex turbidis motibus concitatos furenteſque procurſus, tempeſtates temporariæ torrentes: ſed hæc intolerabilis aqua animam non tranſit, in qua deus habitat. Intolerabilis aūt eſt deo uacuis: his autē in quibus deus eſt, torrēs repentinus eſt: poſt paululum uero, ad tranſeundi facultatē aridus & exhauſtus. Atque ut nullus hic de aquis ſenſus eſſet, conſequitur: Benedictus dominus qui nō dedit nos in captionem dentibus eorum.) Et qui ſunt torrentium dentes? Sunt plane ad laniandum apprehendendumque uehemētes, ira, cupiditas, laſciuia, odium, gula, auaritia. Hi ſunt dētes mali & tenaces. Per hęc enim in nos captos laniatoſque dominantur, dum uitiorū ſuorū aut miniſtros aut conſortes eſſe nos faciunt: quibus nō carnes noſtræ, ſed animę, niſi deus in nobis eſſet, manderent. Ait enim:

Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo uenantium.) Laqueos qui uenantur occulte & fallentes prætendunt, aut abſconſos uallibus, aut herbis contectos, aut cibis oblitos, nubibus concolores. Et hæc quidem ad beſtias atque aues cæteras, nobis uero aduerſus animā hęc parantur: Eſt enim nobis laqueus ocium, pecunia, ambitio, laſciuia. Hæc prætenduntur, hæc blandiūtur, hæc fallunt, ſed ab his omnibus uoluntas noſtra eſt refrenanda. Omnibus enim hi laquei prætenti ſunt, ſicut ſcriptum eſt: Non enim iniuſte in terram prætenduntur retia auibus: perfecta enim gloria eſt, ab his laqueis qui prætenſi ſunt euolare. Denique pſalmus ita dicit, Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo uenatorum. Non utique uenantium, ſed eorum quibus in uenatione tenſi ſunt laquei. Non enim cum quis in laqueum inciderit, tunc fiet peccator, ſed cum omnibus tendantur, ille autem qui iam ſit peccator in laqueo eſt, ſicut ſcriptū eſt: Oculus meretricis, laqueus eſt peccatoris. Ergo à peccatis omnibus abſtinendum eſt, ne incidamus in laqueū. Spirituales enim ſumus, & euolamus ut paſſeres. Paſſer auis domeſtica, & ædificiorum incola: non momentanea, nō temporaria, ſed ſine demutatione ulla aut temporis obſeruatione conſiſtens. Nos ergo ſine uiciſſitudine temporum eccleſiam incolentes, abſtineamus à peccatis: ut à laqueis euolemus. Laqueus enim per deum in nos habitantem conteritur, quia ita ſequitur: Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. Adiutorium noſtrum in nomine domini, qui fecit cœlum & terram.) Hoc adiutorio laqueus conteritur, hoc adiutorio liberamur, in nomine domini, qui fecit cœlum & terram: quod eſt ſuper omne nomen, in quo omne genu flectitur, cœle-

ſtium, terreſtrium & infernorum: & omnis lingua confitebitur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum. Pſalmus CXXIIII.

QVi confidunt in domino ſicut mons Sion.) Faciunt nobis plerique obſcuritatem, uolentes ſcripturas propheticas ſolo aurium iudicio æſtimare:& non aliud in his intelligere, quàm quod ſub ſingulis rerũ quarumcunque uocabulis audiatur. Quod cum uolunt, neque nobis quod intelligamus relinquunt: neque prophetas non dico cœleſtia, ſed ne terrena quidem rationabiliter dixiſſe conſtituunt. Quid enim aut à nobis congrue tractabitur, aut ab illis recte dictum exiſtimabitur: cum aquas laudantes, uidẽtes, timentes & plaudentes manibus audiemus: niſi ex autoribus ſcripturarum earundem, ſub aquarum nomine aliud ſignificari quod alterius ſit generis monſtremus? Id ſcilicet quod ſit uiuum ac ſentiens, & ad rei uniuſcuiuſque iudiciũ ſuo ſe motu ſenſuque ſemper mouens: quod eſſe homo intelligitur, laudans, uidens, timens, plaudens, iudicans. Nec enim humanæ affectionis genera in aquis eſſe ſermo propheticus ædidit: quorũ quia in aquas natura non conuenit, nec propheta de aquis dixerit, nec nos de aquis dictũ intelligamus. Hæc propter ea quę in præſenti pſalmo ſunt retractari conuenit, quę talia ſunt:

Qui confidunt in domino ſicut mons Sion, non commouebitur in æternum qui habitat in Hieruſalem, montes in circuitu eius.) Nomen montis Sion, & habitatio in Hieruſalem, & montes circum eam, ſi nullam interioris intelligentiæ habent cauſam: inanis eſt pſalmus, & mendax propheta, in quo ſpiritus ſanctus loquutus eſſe credatur. Eſt enim mons Sion ciuitati Hieruſalem imminens: eſt eadem ciuitas, circa quam extrinſecus plures ſunt montes. Qui ergo confidit in domino, quem profectum habebit, ut ſit ſicuti mons Sion? Ex rationabili homine fieri ſaxum, arborem, ceſpitem: & de natura animali in naturam inanimalem referri? Iam uero quomodo fidelis hic ſermo ſit: non commouendum eum in æternum, qui habitat in Hieruſalem? Nunquid Hieruſalem ipſa ſanctificationem habitantibus afferebat, ut habitatio eius firmitas eſſet æternæ cum illic ſacrilegia, cædes prophetarum, iudicium mortis in deum, fuga apoſtolorum, crucis ſcandalum ſit? Habitantes autem in ea quoties captiui, quoties perempti? Ad ultimum urbs ipſa funditus diruta eſt, & qui uaſtationi eius reſidui erant, iam capti atque diſperſi ſunt: propheta hoc impietatis eius excidium
Eſa. 1 ita antea nunciante: Terra ueſtra deſerta, ciuitates ueſtræ igni crematæ, regionem ueſtram in conſpectu ueſtro exteri comedent, & deſolata & ſubuerſa à populis extraneis derelinquit filia Sion, ut tabernaculũ in uinea, & ſicut caſa cuſtodiaria in cucumerario. Iam ergo inanis eſt ſermo, inanis eſt prophetia quæ addiderit: Montes in circuitu eius, & dominus in circuitu populi ſui ex hoc & uſque in ſeculum.) Hieruſalem euerſa eſt, populi eius extincti ſunt, reliquiæ eius diſſipatæ ſunt: hodie in ea non habitat non ſacerdos, non propheta, non princeps: ſed ipſa obtrita, deſerta, ſine fructu eſt. Et quomodo habitator eius non commouebitur in æternum? & dominus in circuitu populi eius ex hoc & uſque in ſeculum? ergo non poteſt de ea prophetatum uideri, à qua prophetiæ ueritas diſſidebit. Sequens igitur eſt, ut quæramus in quos dictorum ratio conueniat. Et quidem primum animaduertendum eſt, non alterius montis quàm Sion factam mentionem. Legimus enim montem eſſe domini & Choreb: uſque ad quem primum Moſes cum multa obiiſſet, acceſſit. Eſſe & montem domini Sina, in quo populo lex ſcripta ſit. Eſt & Sion mons ſupereminens Hieruſalem: ſed quia in hunc montem prophetiæ nullus eſt fructus, uidẽdum eſt quid in mon-

in monte intelligi oporteat,& habemus optimum intelligentiæ ducem Eſaiã. Nam cum ſuperius montem domini excelſum ſignificaſſet,ad quẽ gentes uen turæ eſſent,ait:Propter hoc ſic dicit dominus.Ecce mitto in fundamenta Sion lapidem præclarum,electum,angularem,precioſum in fundamẽta eius,& qui credit in eum,non confundetur.Et non ambiguum eſt Apoſtolum fundamen tum Chriſti ſignificaſſe, per quod beata illa dominici corporis eccleſia, cuius fundamentum eſt Chriſtus,ſignificari uidetur in mõtem,quam idem Apoſtolus & Hieruſalem nuncupat, dicens: Quæ nunc eſt Hieruſalem,& ſeruit cum filijs ſuis.Ea autem quæ ſurſum eſt Hieruſalem,libera eſt,quę eſt mater noſtra. Habemus ergo montem Sion domini,habemus & ciuitatem dei Hieruſalem: & nominis Sion interpretatio eſt ſpeculatio.Sic ergo montẽ domini in Daniele accipimus,ex monte in lapidem,& rurſum ex lapide in montem:exinaniuit enim ſe in forma dei conſtitutus,& formam ſerui accepit:& per paſſionẽ ſuam mũdo cum ſuperſtitionibus ſuis terroribusq; proſtrato ,in gloria dei patris eſt: & deus ſuper omnia eſt propter infirmitatem carnis ex monte in lapidẽ exinanitus,propter gloriam paſſionis ex lapide rurſum effectus in montem: mõs ſupereminens & excelſus,in quo ipſi noſmetipſos per aſſumptionem carnis noſtræ corporisq; ſpeculamur.In eo enim ſumus reſurrectio in reſurrectione noſtri,in eo nobis eſt corporis contẽplatione ſpeculatio.Eſt enim Sion mons.Loquitur interpretationem hanc Hebraica lingua,qua dictum eſt,mõs Sion mõs ſpeculationis eſt.Loquatur & Paulus & dicat:Noſtra aũt conuerſatio in cœlis eſt, unde & ſaluatorem noſtrum expectamus dominum Ieſum Chriſtum, qui transformabit corpus humilitatis noſtræ,conformatum corpori gloriæ ſuę.Dicat & rurſum:Et cum eſſemus mortui peccatis,uiuificauit nos ſimul cum Chriſto,& coexcitauit & collocauit in cœleſtibus.Dicat & Euãgelium: Quotquot autem receperunt eum,dedit eis poteſtatem filios dei fieri. Dicat ergo nunc & propheta:Qui confidunt in domino ſicut mons Sion,nõ cõmouebitur in æternum qui habitat in Hieruſalem.Sequamur Apoſtolum,ſequamur Euangeliũ, ſequamur Prophetam.Confidamus in domino, ut conformes corporis gloriæ dei ſimus.Habitemus nunc eccleſiam cœleſtem Hieruſalem,ut nõ moueamur in æternum.In hac enim habitãtes,habitabimus & in illa:quia hæc illius forma eſt.Ex parte enim cognoſcimus,& ex parte prophetamus.Et nũc uidemus per ſpeculum in ænigmate,tunc autem facie ad faciem . Sed & hæc cœleſtis, & illa cœleſtis:& hæc Hieruſalem , illa quidem eccleſia angelorum multitudine frequentium.Sed eſt eccleſia primitiuorum,& eſt eccleſia ſpirituũ in domino fundatorum.Fundandi ergo ſumus in ſpiritu,& in hac habitantibus ſtandũ eſt,nõ diſcurrendum:ſicuti Moſi dictum eſt:Tu autẽ hic mecum ſta . Non ſimus procurſibus uagi,neq; uijs incerti , neq; inanis doctrinæ uento euolantes . In æternum enim manendum eſt,ſi ſine commotione ſteterimus. Sed neq; deſunt ſtare uolentibus ſanctorum cuſtodię,neq; angelorum munitiones.Dicitur enim: Montes in circuitu eius,& dominus in circuitu populi ſui ex hoc & uſq; in ſeculum.Hos ergo ſecundum ſuperiora exempla mõtes eſſe exiſtimabimus:humilitatẽ terræ excedentes,firmos & excelſos & immobiles.Cum enim & montem ſignificari eccleſiam,id eſt dominũ in corpore legimus,& inuenimus mõtes dei exultare atq; lætari(ſcriptum eſt enim , Montes exultauerũt ut arietes) quomodo poſſumus montes nõ eos ſignificatos eſſe intelligere,qui ſuper terrenam naturam glorioſi iam in dei rebus exultãt: Ac ne leue præſidium in Apoſtolis,uel patriarchis ac prophetis, uel potius in angelis qui eccleſiam quadam cuſtodia circumſepiant,crederemus:adiectum eſt, Et dominus in circuitu po-

Eſa. 28 · Ioan. 1 · Deut. 5

puli ſui ex hoc & uſq; in ſeculum. Sed fortè apoſtolorum uel angelorum cuſtodia ſufficiens exiſtimetur. Verum id quidem eſt, ſed & Moſen audiamus. Nan-
Exo. 32 que cum ei dominus dixiſſet: Ecce angelus meus antecedet te, & ille reſpondit: Niſi tu mecum ambulaturus es, ne me expellas hinc. Bonum quidem præſidium angeli, ſed melius domini. Multis anima noſtra laqueis appetitur, multis aduerſus nos armis dimicatur. Non terra, non maria, non aer à fidei noſtræ periculo uacant. Rapiunt oculos noſtros raræ incogniti maris gemmæ, occupat animum terræ aurum, totis nos mortis noſtræ illecebris ſpirituales nequitiæ & aeris huius uirtutes circumuolant: per uitæ præſentis moleſtias, per alienæ uoluntatis mores atq; laſciuiam inſidiantes, ut iraſcamur, ut oderimus, ut amemus, undique expectamur & appetimur. Sciens ergo dominus non aduerſus carnem & ſanguinem nobis pugnam eſſe, ſed aduerſus mundi huius potentes
Matt. 28 & nequitias ſpirituales: ait euangelia conſummans: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſeculi. Adeſt enim: & cum fideliter inuocatur, per naturam ſuam præſens eſt. Spiritus nanque eſt omnia penetrans & continens. Non enim ſecundum nos corporalis eſt, ut cum alicubi adſit, abſit aliunde: ſed uirtute præſenti, & ſe quacunq; eſt porrigenti, cum replente omnia eius ſpiritu in omnibus ſit, tamen ei qui in eum credit adſiſtit. Nam & tribus uel duobus in nomine ſuo congregatis erit præſens, & in circuitu omnis populi ſui ex hoc & uſque in æternum. Sed quid ſibi uult, eſſe eum in circuitu populi ſui ex hoc & uſque in ſeculum? Quia non relinquet uirgam peccatorum ſuper ſortem iuſtorum, ut non extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas.) In uirga poteſtatem intelligi conuenit, inſigne enim poteſtatis eſt. Virgam accepit Moſes, qua poſſet omnia. Fuit & uirga Aaron, ſed fuit & uirga Pharaonis, fuit & uirga Nabuchodonoſor. Ergo in circuitu nos dominus cuſtodit: ne ſuper ſortem noſtram peccatorum uirga derelinquatur. Veniũt quidem tribulationes, ſed non permanebunt: ueniunt perſecutiones, ſed non perſiſtent. Multi redigere libertatem fidei noſtræ in captiuitatem uolunt: ſed confeſſioni noſtræ quam in Chriſto habemus, nemo dominatur. Non enim ſuper ſortem noſtram peccatoris uirga derelinquitur. Dominus nanque in circuitu populi ſui eſt in æternum: ne uicti & fatigati uirgæ imperio, ad iniquitatem extendamus manus noſtras. Sed uirga cum inciderit, auferetur: & peccator cum incubuerit, non derelinquetur. Breue eſt quicquid patimur ab aduerſarijs dei: & habet uictoriæ præmium, licet non habeat prælij longi laborem. Dominus adeſt, etiam ſi uis aliqua compellit. Abſtineamus manus noſtras ab iniquitatibus, non extendamus opera noſtra in peccata: quia domino in circuitu nobis conſtituto, uirga peccatoris non derelinquetur ut maneat. Poſtq; conuerſio fit prophetæ, retributionem à domino ei qui ab iniquitate manus abſtinuerit imprecantis. Bene fac domine bonis & rectis corde.) Probitatem & facti & uoluntatis in utroque ſignificans. Multis enim uel propter hominum fauorem uel propter periculum & metum facti opus bonum eſt. Verum niſi ex uoluntate boni ſimus, etiam ſi hominibus boni uidebimur, tamen deo boni non ſumus: quia perfecta bonitas in recti cordis conſiſtit affectu. Retributio autem ut bonis adeſt, ita & malis non abeſt. Nam ſequitur: Declinantes autem ad obligationes abducet dominus cum operantib. iniquitatem.) Et hic quoq; duplicis ſignificantiæ ſermo eſt: declinantium ad obligationes, & operantium iniquitates. Qui declinant, ex alio in aliud declinant: id eſt, ex bonis operibus recti cordis in obligationes. Et quas eſſe obligationes exiſtimabimus? Eas nem
pe

pe,quas ſolui monuit propheta:dicens:Non tale ieiuniũ elegit dominus, ſed ſolue omne uinculum, nodum iniquitatis diſſolue, obligationes uehementium commutationum. Si quis ergo ſe à præceptis dei declinans, his obligationibus colligauerit, abducetur cum operantibus iniquitatem: in eandem ſcilicet ſententiæ pœnam tranſgreſſor & iniquus futurus. Qui enim operatur iniquitatem, ab obſeruatione legis alienus eſt:qui autem declinat ex lege,legem in qua manſit ante,tranſgreditur.Non declinandum igitur ad obligationes eſt: neque libertas noſtra eſt nexibus ſeculi & mundialium negociorum uinculis inſerenda. Nouit beatus Paulus hanc libertatis ſolutionem,qui dicit: 1.Cor.7
Solutus es ab uxore,noli quærere ligationem. Et hoc non de crimino ſo uinculo neceſſariæ ligationis ſenſit. Cæterum ſunt alia uincula, quæ fidem noſtram impediunt & obligant,ſibiq́ connectunt:maxime augẽdæ pecuniæ labor, & negociandi inſyncerus profectus. Hæc enim ita obligant peccatis,ſacramentis, commercijs: ut ſibi nos captos ſeruosq́ detineant. Ab his ergo mens, uoluntas, ſtudium ſoluendum eſt: quia declinantes ad obligationes unà abducẽtur cum operantibus iniquitatem. Erit autem Iſrael pacificus,nõ derelicta ſuper ſe uirga peccatoris: ſed in fide perfecta,ac ſpe æterna manens, audiet pro portione ſibi dici; Pax ſuper Iſrael. Ille eſt enim pax noſtra, qui fecit utraq; unum: dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen. Ephe.2

Canticum graduum. Pſalmus CXXV

IN conuertendo dominus captiuitatem Sion &c.) Niſi eſſent in pſalmis quædam tales prophetiæ, ut in res atque homines eorum temporum, quibus ſcripta ſunt, non conuenirent, profecto auderent multi nihil in pſalmis ſpiritaliter dictum exiſtimare, putarentq́ nos quaſdam cõmenticias aſſertiones, & ementitas interpretationes inquirere, quibus uideremur altius neſcio quid ac profundius cæterorum ſenſu intellexiſſe: perinde quaſi nos ſenſui noſtro ea quæ ſcripta ſunt,coaptemus,& nõ magis ex his quæ ſcripta ſunt, ſenſum legẽtis & ſolicitæ intelligentiæ conſequamur.Scriptura enim legis manet, atque eſt anterioribus quam adeſſet dominus in carne temporibus, conſummata à prophetis,audita à Iudæis, pertractata à regibus,ſuſcepta à gentibus: ſed intellecta & probata à Chriſtianis. Hoc forte inſolens exiſtimetur. Plane inſolens eſt,ſi nobis hanc gloriam præſumimus,ſi tantum infirmitati noſtræ licere uolumus, ut tantis temporibus abſtruſa, tantis humani generis obſcura ætatibus,in quib.intelligendis fruſtra reges laborauerint,ipſi doctores & magiſtri legis errauerint:nos ſtulti ſeculo,& purgamenta mundi, & deliramenta ſapientibus,de eorum intelligentia gloriemur.Sed tamen intelligimus,quia non mendax eſt qui dicit: Petite & dabitur uobis, quærite & inuenietis, pulſate Matt.7
& aperietur uobis.Et ſcriptum eſt:Quia qui dixit, quoniam oportebat impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moſi,& prophetis,& in pſalmis de me: tunc aperuit illis ſenſum,ut intelligerent ſcripturas,& dixit illis: Quoniam ſic ſcriptum eſt,Chriſtum pati,& reſurgere ex mortuis tertia die, & prædicare in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum in omnes gentes. Non ergo ex nobis eſt quod intelligimus: ſed ex eo, qui quæ inno ſcibilia erant fecit intelligi. Itaque ab eo ſperanda intelligentia eſt: qui & pulſantibus aperiet, & quærentibus demonſtrabit, & petentibus non negabit. Nam quo- Luc.24

modo intelligi poterit hic pſalmus, cum à rerum geſtarum hiſtoria diſſonet? Nuſquam enim captiuitas populi huius, quæ uſque ad Dauid tempora ſcribitur: ſed longe poſtea quàm Salomon filius eius regnum obtinuit, ſeruiuit captus Iſrael Aſſyrijs, dehinc Iuda Babylonijs. Quomodo ergo Dauid in eodem pſalmo tanquàm captus orat? Aut quomodo auerſa à ſe captiuitate lætatur? dicens: In conuertendo dominus captiuitatem Sion facti ſumus tanquam conſolati. Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione. Tunc dicent inter gentes, magnificauit dominus facere cum illis.) Quanquàm autem religioſum ſit, exiſtimare futuræ captiuitatis demutationem ſecundum prophetiæ ſcientiam prænunciatam fuiſſe, & ea quæ indubitate eſſent gerenda per fidem gerendorum commemoraſſe pro geſtis: tamen dictorum uerborumq; uirtus, eius reditus gratulationem, qui poſt captiuitatem Babyloniæ indultus eſt, nunc nos intelligere non patitur: cum præſertim eundem reditum grauior poſtea ſit conſecuta captiuitas, & indignum ſit propheta, tanquàm ignorantem, amoto omni captiuitatis opprobrio gratulari, cum indemutabili rurſus opprobrio captiuitas iterata ſucceſſerit. Eſt autem nunc omnis in pſalmo, ſicuti ſingularum rerum expoſitione monſtrabimus, ex captiuitate uitiorum in libertatem cognitionis dei redeuntis animæ gratulatio. Et quidem grauis eſt captiuitas corporalis, quæ iure libertatis amiſſo, uictorum dominatui ſubditur: & ſeruiunt tum quidem corpora, ſed nequaquam capitur fidelis animæ libertas. Teſtes ſunt mihi tres pueri inter flammas cantantes: teſtis Daniel in fame leonum, prophetæ prandio ſaturatus: teſtis Eleazar inter iura dominorum, patrijs ſuis legibus liber: teſtes cum matre ſua martyres ſeptem, deo gratias inter noua mortis tormenta referentes. At uero quanto infelicior eſt animæ captiuitas? Si auaritia cœperit, per corpus latrocinatur ac graſſatur: ſi libido uicerit, communicat cum corporis ſeruitute: ſi luxus, ira, odium, temeritas, ebrietas, inuidia ſubegerit, his imperantibus ſibi dominis, & anima, & corpus in commune famulantur: atque ita captiuitatem animæ, & corporis ſequitur captiuitas. Cæterum conditionem corporis religioſę animę generoſitas deſpicit. Officium quidem durum, tamen homini non omnino miſerabile: quia ſeruitur à ſeruis. At uero animæ captiuitas quàm infelix eſt? Auarus cariturus ſemetipſo, carere timet pecunia: negocioſus, triſtis, anxius, ſine requie ulla, damni metu ſemper detinetur: honeſtatis immemor eſt, amicitiarũ inobſeruans, humanitatis fugax, religionem neſcit, bonitatē omnino odit. At uero cui libido domina eſt, in quo cœno dedecoris uolutatur? Pendet ad occaſiones adulteriorum: anxius circa laſciuiæ ſuæ feruorem, oculis, mente, corpore totus in ſcortis eſt. Videns quotidie atq; audiens humanas in adulteros leges, adulterium in ipſo foro cogitat: quod agit timet, & quod timet nō fugit. Quid uero infelicius ebrietatis domi natu? Ventri ultra capacitatem infundere, ſenſui rationem adimere, non loqui, non meminiſſe, non ſtare, & mortem quandam naturæ incolumi imperare? Quam dedecoroſus autem eſt furentium motus, temeritatis impetus, odiorum ſtimulus, liuoris anxietas? Quanta ergo perturbatio eorum eſt, quanta calamitas, qui ſupra memoratis malis ſeruiunt? Verum ſi cognita ſapientiæ doctrina, & dei prædicatione, & remiſſione uniuerſorum horũ peccatorum & reſurrectione corporum, & æternitatis conſortio, & regno cœleſti, à dominatibus ſuperioribus de auaritia ad munificentiam tranſeamus, de libidinibus ad continentiam migremus, de ebrietate ad ieiunia reuertamur, de furoris

roris temeritate, odio, liuore ad placabilitatem, rationem, miſericordiam, benignitatem euolemus: diſcentes hæc omnia à lege & prophetis, euangelijs & apoſtolis, & cantantes ex lege: Dominus conterens bella, dominus nomen eſt illi, cognoſcentes à propheta: Ego ſum qui feci cœlum & terram ex nihilo: credentes ab euangelio: In principio erat uerbum & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum: pronunciantes ab Apoſtolo: Qui eſt imago dei inuiſibilis, primogenitus uniuerſæ creaturæ, quia in ipſo condita ſunt omnia in cœlis & in terra: Et cum gentes conuerſionem noſtram ex uitijs in uirtutes, ex ignorantia dei in confeſſionem eius effectam admirabuntur: tunc pſalmi prophetiam nobis intelligi poſſe teſtabimur, dicentes: Dum auertit dominus captiuitatem Sion, facti ſumus conſolati. Tunc repletum eſt gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione. Tunc dicent inter gentes, magnificauit dominus facere cum illis.) Auertit enim dominus captiuitatem noſtram, per remiſſionem peccatorum. A dominatu enim uitiorum animam liberauit, anteriora delicta non reputans: & nos in uitam nouam renouans, & in nouum hominem reformans, conſtituens nos in corpore carnis ſuæ. Ipſe eſt enim eccleſia, per ſacramentum corporis ſui in ſe uniuerſam eam continens. Non erat Sion antequam liberaretur, ſed Sion eſt quæ liberata eſt. Nomen cum libertate conuenit. Neque enim manentis, ſed auerſæ captiuitatis hoc nomen eſt. Quod uero ait, facti ſumus tanquam conſolati, meminit & Apoſtolus interim tanquam conſolatum eſſe ſe, dicens: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et qui nunc pro parte ſcit, & pro parte prophetat, & qui ſcit repoſitam nobis eſſe Hieruſalem in cœlo, & cum dicit, diſſolui melius eſſe, & cum Chriſto manere. Sumus nunc quidem conſolati, quia dominus ait: Mittet uobis pater & alium conſolatorem. Cum dicit alium, ſupereſſe ſe docet. Supereſt enim: Expectat nanque omnis creatura reuelationem filiorum dei. Reuelatio illa, conſummata conſolatio eſt. Cæterum nunc tanquam conſolatione ipſa interim non carentes, licet ſit conſummationis ſuæ nobis reſidua perfectio: repletur enim gaudio os noſtrum, & lingua noſtra exultatione: Non enim ſufficientia ſunt ad reddendas deo laudes linguæ noſtræ atque oris officia: Mutauimus crimina in innocentiam, uitia in uirtutes, ignorantiam in cognitionē, interitum in immortalitatem. Et hoc à dei gratia, faciente pœnitendorum finem, & nouorum bonorum initia reddente. Quod enim optabilius nobis eſt tempus? quo adulterabamus, an quo maluiſſemus uirgines fuiſſe? Quo ebrij eramus, an quo ieiunijs lætamur? Quo pecuniæ ſeruiebamus, an quo pecuniæ noſtræ benignitatis eſt uſus? Quo dæmonia adorabamus, an quo pecunijs imperamus? Quo placere ſeculo geſtiebamus, an quo ſeculum uincimus? Quo deum neſciebamus, an quo hæredes deo præparamur? Hanc ſpei noſtræ fidem gentes contemplantes, dicunt: Magnificauit dominus facere cum illis. Hanc in uirtutes uitiorum demutationem contuentes, dei in nos magnificentiam admirantur. Idipſum etiam ex ſenſu adeptæ huius beatitudinis nos quoque confitemur, in oris gaudio, & linguæ exultatione: Magnificauit dominus facere nobiſcum, facti ſumus ſicut lætantes.) Lætamur enim de profundo ac miſerabili cœno nunc ablutos nos fuiſſe: & nouos ex omnibus uitæ anterioris uitijs conſtitiſſe. Et quia propheta futuræ ſpei gaudia loquebatur, licet ſecundum ſcripturæ conſuetudinē tanquam de præteritis gratularetur: tamen per cōſequentem precem non ſui

Iudith 16
Eſa. 48
Ioan. 1
Col. 1
Rom. 7
Ioan. 14

temporis res has eſſe declarat, dicens: Conuerte domine captiuitatē noſtrā.) Si fuit tanquam conſolatus cum auerſa eſt captiuitas, quomodo nunc ut ea à ſe auertatur orat? Sed in ſuperiorib. propheticę ſcientiæ fuit ſermo, futurorū gaudia tanquam de præterito nunciantis: nunc autem de auertendis communis oratio: cui ſe propheta tanquam & ipſe captus admiſcet, tanquam adhuc

Pro. 18 in iiſdem ſe eſſe cognoſcat. Scriptū eſt enim: Iuſtus in principio ſermonis ſui,
Eſa. 34 ipſe ſibi accuſator eſt. Et rurſum: Confitere primum peccata tua, ut iuſtificeris.
Et beati qui lugent, quia ipſi cōſolabuntur. Scit quidem propheta ſe liberum ſed tanquam captus deo ſubditus eſt: ſiue per propriæ confeſſionis diſcipli-
Luc. 18 nam: quia ubi peccati confeſſio eſt, ibi & iuſtificatio à deo eſt, quod in publicano & phariſęo dominus teſtatus eſt, cum Phariſæus iuſtum ſe gloriatus eſt, publicanus uero pro peccatis oraſſet. Ait enim: Amen dico uobis, quoniam magis iuſtificatus eſt publicanus quàm Phariſæus. Siue ergo ob id propheta conuerti captiuitatem communem precatur, ſeu quòd populum à peccatis captum ſciebat: & ſicut, cum Apoſtolo, membro uni corpus omne compatitur, ita & populo captiuo à peccatis propheta concaptus eſt. Sed tamen orare pro captiuitate ſua bonum ſibi eſſe demonſtrat, dicens: Qui ſeminat in lachrymis, in gaudio metet. Euntes ibant & flebant mittentes ſemina ſua. Venientes autem uenient in exultatione, portantes manipulos ſuos.) Quis hic ad Iudæos ſermo eſt, ut eorum in hoc pſalmo uideatur prophetata captiuitas? Quæ uero ad communem humani generis conſuetudinem ratio eſt? Quis enim unquam ſerens fleuit? Aut nunquid huius lamentabilis ſationis Iudæis uſus ex lege eſt? Nequaquam igitur iſtud ſcriptum uſquam aut geſtū eſt: ſed eſt prophetia ſuperioribus dictis connexa. Duas autem eſſe ſationes ſanctus Apoſtolus docuit, carnis & ſpiritus: demonſtratis & enumeratis ſeminibus ſationis utriuſq;, cū caro adulteria, ueneficia, comeſſationes, ebrietatem, auariciam, idololatriam, & cætera his ſimilia ſereret: ſpiritus uero, pacē, gaudium, continentiam, charitatem, ſobrietatem, manſuetudinem, & quæ ſunt his conſequentia ſeminaret, & ſata ſua unoquoque meſſuro. Cum igitur optimum deo ſacrificium ſit cor cōtribulatum, & beati ſint lugentes, quoniā ipſi conſolabuntur, & unuſquiſq; quæ ſeuerit metet, operum ſuorum fructus in iudicium tanquam manipulos laturus: ſeminandum nobis eſt cum confeſſione peccatorum, cum luctu corporalis infirmitatis, cum lamentatione ac dolore conſcientiæ noſtræ, quod nequaquam poſſimus digne dei præcepta ſecundum propoſitum uoluntatis explere. Tunc quæ in lachrymis ſeuerimus, metemus in gaudio: euntesq; flentes, cum exultatione ueniemus, repleti fructib. noſtris, & manipulis elaboratæ à nobis meſſis onerati: cōſolati per Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum. Pſalmus CXXVI

NIſi dominus ædificauerit domum, in uanū laborauerunt qui ædificant eam. Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, inuanum uigilauit qui cuſtodiet &c.) Ratio & temporum & prophetiæ intentā adhiberi ad præſentē pſalmū cognitionis poſtulat diligentiā: ne forte nos ad inanē intelligentiā abſoluta quædā uerborū ſpecies, & ipſe ille geſtorum corporalium ordo ſollicitet, maxime cum plures interiores cauſas doctrinę ꝓpheticę neſciētes, ſenſu Iudaico præteritorū tēporū prophetiam contineri in his graduum canticis opinentur: ut ea captiuitas

Hieruſalem prænunciata ſit, quæ ſub Hieremiæ diebus acciderit, & eiuſdē rurſus depulſæ ciuitatis gratulationem profiteatur: ſitq; eorum quæ pſalmis his enunciantur, aut ſeruitutis dolor, aut reditus lætitia. Non improbamus hunc ſenſum, neq; eorum intelligentiam coarguimus. Dignum eſt enim, ut miſerabilem populi caſum, & impietatis eius debitam pœnam, & poſt longæ ſeruitutis ſufficientem peccatis grauibus ſatisfactionem, & miſericordem in eos indulto reditu uoluntatem, ſecundum prophetiæ ſcientiam prophetæ ſpiritus præloquatur. Verum cum captiuitatis illius reditum grauior ſit & irremiſſa captiuitas cō ſecuta, & ædificationem ciuitatis receptæ miſerabilis maneat & non demutanda uaſtatio, ſciantq; & ſpiritalis reditus gloriam Iſrael reliquo reſeruari, & cœleſtis ac ſanctæ Hieruſalem ædificationem uſq; ad beati ac dominici regni tempora comparari: maximeq; cum ſpes illorum dierum atq; res omnium horum pſalmorum uirtutes & genera teſtentur: non intelligo cur tantum de caducis ac de mutabilibus malis, ac non etiam de æternis eſſe uelint prophetæ dolorem: & temporalium magis gaudiorum, & eorum quæ grauiſsime poſtea demutaturæ eſſent calamitates, potius quàm indemutabilium & æternorum intelligant demonſtratam eſſe lætitiam: cum magnificentia prophetica magis dignum ſit beata & æterna & cœleſtia prædicaſſe. Quum igitur pſalmi ſuperiores captiuitatem non corporalem tantum & terrenam, ſed ſicuti libertatem non caducam, non præſentem, non ſecularem in ſe demonſtrati ſunt continere: tum etiam hic quoque pſalmus nihil in ſe terrenum, nihil humile, nihil præteritis temporibus conueniens intelligitur eſſe complexus: ſed ſecundum propheticam & apoſtolicam atque euangelicam autoritatem eas ſpes omnes prænūciare, in quas ſe patriarcharum deſiderium, ſanctorum expectatio, apoſtolorum fides, martyrum confeſſio, & omnium credentium curſus extendit: id eſt, in ſancta tempora, in æternæ ciuitatis incolatum atque cœtum, in regni dominici beatitudinem, in ſpiritualis libertatis nouam gloriam, in conſortium diuinæ æternitatis & regni. Atque ut id abſolutius intelligatur, ipſas uerborum uirtutes proprietatesq; tractemus. Niſi dominus ædificauerit ſibi domum, in uanum laborauerunt qui ædificant eam. Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, in uanum uigilauerunt qui cuſtodiunt eam. In uanum eſt uobis ante lucem ſurgere.) Volunt plures ſanctum Salomonem ædificationi ciuitatis & templi ſtudentem, in eo ipſo molitionis ſuæ tempore euerſionem ciuitatis & templi quod condiderit prophetaſſe: quia & titulus antelatus autorem eum pſalmi huius eſſe demōſtret. Magnis enim uiribus & totis ſui regni opibus magnum aliquid & deo dignum efficere tentabat: Nam uſque ad centum quinquaginta milia uirorum, ſicut ſcriptum eſt, in diuerſos ædificationis uſus ac miniſteria occupabantur. Et quanquam inſtituta à ſe conſuetudine, perfectis omnibus maxima cuſtodia ciuitatis & templi ſolicitudo eſſet adhibenda: tamen cum non ignoraret inanem tanti laboris operationem futuram, ciuitatem eandem à Babylonijs ob peccata populi diruendam, iſta dixiſſe: Niſi dominus ædificauerit ſibi domum, incaſſum laborauerunt ædificantes eam. Putant autem prophetiam hanc conſummatam in ea tempora fuiſſe, quibus poſt captiuitatem populi Dario rege reditum impertiente, & ædificata rurſum per Zorobabel & Ioſedech ciuitas fuit. Quorum inopem ſenſum ipſa illa poſſet conſummatio ædificationis arguere: Nam per Aggeum prophetam ita ad hos eoſdē inſtauratores Hieruſalē dominus eſt loquutus: Adhuc ſemel, & ego mouebo cœlum & terrā, & mare & aridam: & ſubuertā ſedes regum. Pſalmi ergo uirtus non in tempora tantum Salomonis, ſed etiam in Aggei intelligēda eſt cōuenire; Aedificationis eñ utriuſq; Aggei 2

labor

labor inanis eſt. Aedificata nanque per Zorobabel ciuitas, ſolum hodie ex ſe conflagrationis ſuæ cinerem, & deformium ruinarum præbet fœditatem. Et has ſedes regum, quas ſe ædificatores ad regni æterni gloriam inſtaurare arbitrabantur, uaſtatio iterata ſubuertit, ſede adhuc etiam cæterorum ſubuertenda regnorum. Bene autem inania humani operis propheta eſſe opera prophetauit. Scit inutiles eſſe humanarum cuſtodiarum uigilias, ſcit in caſſum eſſe conſurgentium matutinas ſolicitudines. Ciuitas & à ſe inſtituta, & ab alijs reſtituta, iam nulla eſt: Non profecit ædificatio uel prima, uel conſequens. Et rectè ille ipſe euertendę ciuitatis propheta eſt, qui autor fuerat extruendæ. A deo ergo domus eſt ædificanda, quæ maneat: quia niſi quę à domino ædificata ſit, non manebit. A deo ciuitas cuſtodienda ne pereat: quia niſi à deo cuſtodita ſit ciuitas, diruetur. Et primum quæ domus dei ſit, intelligamus: ut per id cognoſcamus, quatenus ab eo ædificanda manſura ſit. Domus eſt habitantis habitatio. Sermo enim diuinus ſecundum intelligentiæ noſtræ conſuetudinem naturamque ſe temperat: communibus rerum uocabulis ad ſignificationem doctrinæ ſuæ & inſtitutionis aptatis. nobis enim, non ſibi loquitur: atque ideo noſtris utitur in loquendo. Conuentus quidem eccleſiarum ſiue templi, quos ad ſecretam ſacramentorum religionem ædificiorum ſepta concludunt, conſuetudo noſtra uel domum dei ſolita eſt nuncupare, uel templum: ſcriptura quoque uel prophetica, uel apoſtolica ad demonſtrationem locorum his eſt uſa nominibus: uerum non hanc quæ à nobis ac nobiſcum ita nuncupatur, domum dei eſſe ex ipſius

Eſa. 66 dictis docemur. Ait enim: Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum. Quam domum mihi ædificabitis, aut quis locus requietionis meæ? Nonne hæc omnia fecit manus mea? Non concluditur ergo ædificiorum domibus infinitus deus, nec loco in aliquo continetur uirtus immenſa, quæ o-

Act. 17 mnia fecit: Apoſtolo idipſum ita teſtante: Deus qui fecit mundum, & omnia quæ in eo ſunt. hic cum ſit cœli & terræ dominus, non in manufactis templis habitat. Nulla ergo deo requies eſt, & nulla habitatio? Et fortè nequaquam creditur eſſe qui nuſquam eſt. Audiamus ergo ipſum de requie ſua & habitatione teſtantem. Ait enim: Hæc requies mea in ſecula ſeculorum: hic habitabo, quoniam elegi eam. Elegit autem Sion: ſed nunquid eam, de qua præſens prophetiæ huius querela eſt, niſi dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerunt qui ædificant eam? Sion in qua templum fuerat, euerſa eſt. Et ubi ſedes æterna domini? ubi requies ſempiterna? Quod habitabile ei templum? nempe illud, de

1. Cor. 3 quo dictum eſt: Vos eſtis templum dei, & ſpiritus dei habitat in uobis. Hæc domus & hoc templum dei eſt, doctrinis & uirtutibus dei plenum, & ſanctitate cordis diuini capax incolatus, de quo idem hic propheta ita teſtatus eſt: Sanctum templum

Pſal. 64 tuum mirabile in æquitate. Sanctitas, æquitas, continentia humana, deo templum eſt. Domus ergo hæc ædificanda per deum eſt. Humanis enim operibus extructa non permanet, nec doctrinis ſeculi inſtituta conſiſtit, nec inani labore ſolicitudinis noſtræ cuſtodietur. Extruenda aliter eſt, cuſtodienda aliter eſt: non ſuper terram, non ſuper fluxam & dilabentem arenam initianda: ſed fundamentum eius ſuper prophetas & Apoſtolos collocandum. Lapidibus uiuis augenda eſt, angulari lapide continenda, & mutuæ connexionis augmentis in uirum conſummatum, & in menſuram Chriſti corporis extruenda, ſpecie quoque ac decore gratiarum ſpiritualium adornanda. Hæc ita à deo, id eſt, doctrinis eius ædificanda, non concidet. Huius domus ædificationem nunc Iſrael captiuus poſt plenitudinem gentium conſequetur. Hæc domus, in domos plures diuerſis fidelium ædificationibus in unoquoque noſtrum ad ornatum & amplitudinem beatæ

beatæ illius ciuitatis excreſcet, cuius ciuitatis iam diu dominus uigil cuſtos eſt: cum Abraham peregrinum tuetur: cum immolandum Iſaac reſeruat: cum Iacob ſeruientem ditat: cum Aegypto Ioſeph uenditum præficit: cum Moſen aduerſus Pharaonem confirmat: cum ducem bellis Ieſum deligit: cum Dauid omnibus periculis liberat: cum Salomonem dono ſapientiæ munerat: cum prophetis adeſt: cum Heliam rapit: cum Heliſæum eligit: cum Danielem paſcit: cũ in camino pueros irrorat: cum tribus quartus adſiſtit: cum gignendo ſe ex uirgine Ioſeph per angelum inſtruit; Mariam confirmat, Ioannem præmittit, Apoſtolos eligit, patrem precatur, dicens: Pater ſancte ſerua eos. Cum eſſem cum his, cuſtodiebam eos in nomine tuo: cum deniq; ipſe ille poſt paſſionem æternæ in nos cuſtodiæ ſuæ uigilias pollicetur, dicens. Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationẽ ſeculi. Hæc ciuitatis illius beatę atq; ſanctæ æterna cuſtodia eſt: quæ ex multis in unũ conuenientibus, & in unoquoq; noſtrum deo ciuitas eſt. Eſt enim hæc ſancti corporis & fidelis animæ ei placita poſſeſſio. Quam domum ædificandam ipſe in Euangelio teſtatur, dicens: Amen dico uobis, non conſummabitis ciuitates Iſrael, donec ueniat filius hominis. Et huius quidem temporis & ædificationis beatus Apoſtolus meminit dicens: Cum autem intrauerit plenitudo gentium, tum quod reliquum eſt Iſrael ſaluabitur. Hæ igitur ciuitates, id eſt, ſancti huius corporis atque animæ deo placitus incolatus & cœtus, hunc unum habent perfectæ huius beatitudinis & ædificationis artificem. Aedificanda ergo per deum hæc ciuitas eſt, ut in augmentum conſummationis ſuæ creſcat. Non enim iam ædificatio cœpta perfecta eſt: ſed per ædificationem perfectionis conſummatio comparatur. Cæterum in ædificandis his domibus corporum, & animarum ciuitatibus, humanæ artes uacant. Inanes enim ſunt omnes philoſophorum uigiliæ, & ocioſæ ſolicitudines: & fruſtratum in inueſtigandis naturæ ſecretis, & perſcrutandis mundi laboribus ſtudium. Sed lapſuram cito domum operatio talis ædificat. Inanis quoque erit matutina eorum reſurrectio, quæ quanquam omnibus, quæ in lucem uenerint, ſit conſtituta corporibus: tamen ea quæ non fuerint ædificata per deum, nequaquam eam quæ in domino ex mortuis reſurgente iam cœpta eſt, matutinæ reſurrectionis gloriam conſequentur. Ac ne aliquam pſalmus opinionem intelligentiæ in ſe terrenæ, & corporalis admitteret: perfectionis iſtius tempus, & ædificandorum ſignificationem, ipſo dictorum ſuorum ordine docet. Nam humanis ædificationibus, & terrenis cuſtodijs, & matutinis eorum ſurrectionibus improbatis, ait: Surgite poſtquam ſederitis, qui manducatis panem doloris. Cum dederit dilectis ſuis ſomnum, ecce hæreditas domini filij, merces fructus uentris.) Nullus eſt relictus in his dictis ambigendi locus: intelligentiæ tantum fides neceſſaria eſt. Rem enim uerba eloquuntur. Nam prophetiæ ueritatem geſta deinceps conſummant, cognitionem uero geſtorum doctrina euangelica atque apoſtolica ſubminiſtrat. Ciuitas ergo à deo eſt ædificanda quæ maneat, quia humana ædificatio infirma ſit & caduca. Ac ne lapides, cæmenta, ligna ciuitatem hanc eſſe exiſtimaremus: quæ hæc eſſet, & quando eſſet perfecta ciuitas docet, dicens: Surgite poſtquam ſederitis. Seſſio quieſcentium requies eſt: à qua ſurgere iubentur, qui ad perfectam hanc ciuitatem ſunt comparandi. Et qui tandem ſunt iſti qui ſurgere poſtquam ſederint iubentur? Nempe qui manducant panem doloris. Panem doloris manducat, quiſquis ſe hominem in uitijs natum ac uiuere meminit. Cum enim uoluntas noſtra per dei metum & ſpem æternorum ad perfecta innocentiæ opera contendat, & contra naturalis quædam

Ioan. 17

Matt. 28

Matt. 10

Rom. 10

con-

conſuetudo uitiorũ in ipſis illis, e quibus emergere nititur immoretur: uitæ dolorem per infirmitatem deſtitutæ uoluntatis accipimus, ſecundum dictum pro-
Eccle. 1 phetæ: Qui apponit ſcientiam, apponit dolorem. Cum enim ueritatis cognitio uoluntatem noſtram ad profectum conſequendæ utilitatis inſtiget, & naturæ conſuetudo uoluntatem ſcientem ſe proficere oportere detineat: profectus ſcientiæ, profectus doloris eſt: cum intantum ſe per naturam doleat detineri, in quantum naturam ſibi per cognitionem intelligat relinquendam. Huic ergo dolor uitæ eſt, huic panis doloris eſt, cuius uitæ & doloris hic idem propheta
Pſal. 79 meminit, dicens: Cibabis nos pane lachrymarum, & potum dabis nobis lachrymarum in menſura. Tendendum eſt autem ſemper non etiam deſinendum: neque idcirco ad perfectum non contendendum, quia doleamus id quò tenditur non poſſe contingi. Sed in ipſa contendendi pertinacia, dolendum eſt nos con-
Matt. 5 tingere non poſſe quò tendimus. Doloris huius dominus meminit, dicens beati lugentes, quoniam ipſi conſolabuntur: beatitudinem conſolationis, ob luctũ & dolorem non adeptæ conſummationis impertiens. Propheticam autem uirtutem ipſe ille diſpoſitus in tempora uerborum ordo ſeruauit, dicens: Surgite poſtquam ſederitis. Quorum alterum in præſens eſt, id eſt, ſurgite, ne fide tanquam de incertis & dubijs ambigeret: cum ueluti præſentem efficientiam ueritas propheticæ ammonitionis afferret, & uiuis nobis fiduciam ſpei non cunctis inſereret. Tempus autem huius quod præſens eſt mandati diſtulit in futurũ in eo quod ait: Cum ſederitis. In non ambigendis ergo mandatis præſentis eſt ueritas, in conſequendis autem expectandi temporis diſpenſatio reſeruatur. Vt autem quando ſibi ſurgendum eſſet, cum ſederint ſciant: temporis ipſius demonſtrata eſt plenitudo. Cum dederit, inquit, dilectis ſuis ſomnum. Mortẽ ſan-
2. Reg. 7 ctorum deus frequentiſſime ſomnum nuncupat, ut ad hunc eundẽ Dauid: Cũ obdormieris & requieueris cũ patribus tuis, tunc excitabo de ſemine tuo, qui
Ioan. 11 mihi erit in filium, & ego ero ei in patrem. Et dominus de Lazaro: Lazarus dor-
1. Teſſ. 4 mit. Et Apoſtolus de reſurrecturis ait: Quia nos qui uiuimus non præueniemus eos qui dormierunt: Plenitudine itaq; gentium poſt ſomnum mortis recepta, & Iſrael reliquo ſaluato: tunc poſt hanc ſeſſionem atq; ſomnum, reſurrectionis eſt tempus. Et quia dum temporum plenitudo concluditur, gentium quoq; credìturarum, ſecundum Apoſtolum conſummabitur plenitudo, idcirco ait: Cum dederit dilectis ſuis ſomnum: hoc ſurgendi ſedentium, quod & dandi dilectis ſomni tempus eſſe demonſtrans, id eſt, omni plenitudine iam recepta. Quia autem ſint dormientes dilecti, & ſeſſuri reſurgentes, continuo cum quadam ſignificatione rei præſentis oſtendit, dicens: Ecce hæreditas domini. Sancti ſcilicet dormientes, & reſurrecturi ſedentes hæreditas domini eſt. Non ille carnalis Iacob, neq; terrenus Iſrael factus ex diuiſione gentium, portio & funiculus hære-
Deut. 32 ditatis, ſecundum Moſen dicentem: Cum diuiſiſſet excelſus gentes ſecundum numerum electorum dei, & facta eſt portio domini Iacob, funiculus hæreditatis Iſrael. Et quia iam hic Iſrael ob impietatem ſuam non meretur dici hæreditas, quæ hæreditas eſſet oſtendit, dicens: Ecce hæreditas domini filij, merces fructus uentris. Ea ergo in filijs hæreditas domini eſt, quam ex mercede fructus uentris acceperit. Non enim inanis hic fructus eſt, quo cum ex uirginali uentre manens antea deus naſcitur. Nam merces eius hæreditas eſt, & hæreditas filij
Ioan. 1 ſunt. Quotquot, inquit, eum receperunt, dedit eis poteſtatem filios dei fieri. Et
Ioan. 13 rurſum: Filioli mei, adhuc puſillum ſum uobiſcum. Hi ergo filij hæreditas eſt, & hæc hæreditas merces fructus uentris. Eſt ergo dominus fructus uentris, quem ex ſe in uitæ noſtræ fructum pariens uirgo progenuit. Et hæc eius merces eſt,

qui

qui ex uirgine naſcendo fructum uentris eſſe ſe uoluit:ut ei gentes quas in filios per fidem generaret hæreditas ſit. Quòd autem quia fructus uentris effectus ſit hanc mercedem hæreditatis acceperit, pſalmus alius teſtatur, dicens: Poſce à me, & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuam, & poſſeſſionẽ tuã terminos terræ. Teſtatur & Apoſtolus: Qui cum in forma dei eſſet conſtitutus, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſe exinaniuit, formam ſerui accipiens in ſimilitudinem hominum factus, & habitu repertus ut homo, humiliauit ſe, factus obediens uſq; ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod exaltauit illum deus, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Hæc ergo merces fructus uentris eſt, quæ donatur in nomine, quæ defertur in honore, quæ præſtatur in gloria. Et hanc habet retributionem ab immortali eius natura humanæ infirmitatis ſuſcepta natiuitas: ut quia fructus uentris factus ipſe eſt, merces quoq; eius gentium fiat hæreditas, & hæreditas ipſa ſint filij. Dehinc ſequitur: Tanquam ſagittæ in manu potentis, ita filij excuſſorum.) Sagittarum hic uſus eſt, ut emiſſæ celeri uolatu ferantur: & ad deſtinata quæq; indeflexa linea dirigantur. Eſſe autem ſagittas quibus dominus utatur, ita legimus cũ ait: Miſit ſagittas ſuas, & diſſipauit eos. In Eſaia quoq; ita ſcriptum eſt, quod etiam de ipſo domino dictum eſſe poſſit intelligi. Et poſuit me tanquàm ſagittam electam, & in pharetra ſua abſcondit me, & dixit mihi: Magnum tibi eſt uocari te puerum meum. Sunt ergo iſtiuſmodi dei ſagittæ uolatu citæ, iactu fideles: quas, quantum ratio ſpiritualis demonſtrat, ſignificari doctrinas propheticas atq; apoſtolicas, in quibus dei uerbum eſt, oportet intelligi ubiq; miſſas, compungentes, arguentes, uolantes: quanquam in plurimis locis meminerimus, eſſe & mortiferas & letales ſagittas, de quibus ſcriptum eſt: Sagittas ſuas arſuris operatus eſt. Verum hic nõ de ultricibus ſagittis dici aliquid intelligi poteſt: quia nunc ſicut ſagittæ in manu potentis, ita filij excuſſorum. Pharao in mari rubro in interitum ob crimen impietatis excuſſus eſt: excuſſum quoq; apoſtolicis pedib. puluerem ſcimus ſententiam eſſe maledicti. Et quia ſiue prophetæ ipſi qui excuſſorum, id eſt, peccatorum & maledictorum filij, tanquam uolantes & fideles ſagittæ doctrinæ cœleſtis emiſſi ſunt: uel Apoſtoli eccleſiæq; doctores de excuſſis per impietatem ſuam in maledictum gentibus crediderint, idcirco ait: Tanquam ſagittæ in manu potentis, ita filij excuſſorum: orbem terræ uolatu peragrantes, infidelia corda doctrinæ telo uulnerãtes, & peccatorum omnium incentiua ſalutari iaculo pungentes. Atq; ut id ex his dictũ intelligi poſſet, quos deus de filijs excuſſorũ ad doctrinam ſalutis modo emitteret ſagittarum, id conſecutum in dictis eſt: Beatus uir qui impleuit deſiderium ſuum ex ipſis, non confundentur cum loquentur inimicis ſuis in porta.) Beatus ergo ille eſt, qui ex ipſis deſideriũ ſuum potuerit implere: id eſt, uel de ſagittis, uel de filijs excuſſorum, deſiderabilib. ſe ſcilicet doctrinæ uerbis replere, & de ſperatis fructibus futurorum bonorũ expectatiſq; ſatiare. Atq; ut hos ex dei doctrina ædificatores eſſe illius, quam ſuperius memorauit, ciuitatis oſtenderet: idcirco ita concluſit: Ex ipſis non confundentur, cum loquentur inimicis ſuis in porta. Quod ait ex ipſis, ſiue ad beatum uirum pertinet, qui deſideriũ ſuũ impleuit ex ipſis: uel ipſis filijs excuſſorum erit proprium, quia ex ipſis non confundantur, cum in porta inimicis ſuis loquantur. Neq; ambiguum eſt, qui in porta loquentur ædificatæ per prædicationem ſuam à domino ciuitatis. Meminimus autem pſalmo altero dictum: Qui exaltas me de portis mortis, ut

Pſal. 2 · Phil. 2 · Pſal. 17 · Eſa. 49 · Pſal. 7 · Pſal. 9

annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. Et hic quidem plures portę ſunt, in quibus propheta à portis mortis exaltatus, omnes dei laudes prę dicat. Sed ſcimus unam eſſe portam regiam, dominicam, cœleſtem, de qua di-
Pſal.117 ctum eſt: Hæc porta domini, iuſti intrabunt per eam. Et cum non confundantur hi excuſſorum filij in porta inimicis ſuis loquentes, neceſſe eſt ut his inimicis ſuis loquentes non confundantur, qui cum iuſtis non merebuntur intrare: exprobrantes illis impietatem in deum, inobedientiam in prædicantes, infidelitatem in æterna promiſſa, odia in innocentes, & in ipſa eccleſiæ membra ſæuitiam: ipſi confidentes, & nulla fidei ſuæ ac religionis ambiguitate trepidantes,
Ioan.14 ſed hos inimicos ſuos ab eius aditu ingreſſuq; prohibentes, qui ait: Nemo uadit ad patrem niſi per me, id eſt, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum. Pſal. CXXVII.

BEati omnes qui timēt dominum, qui ambulant in uijs eius. & reliqua.) Quotieſcunq; de timore domini in ſcripturis eſt ſermo, animaduertendum eſt, nunquam eum ſolitarium relinqui tanquam ſufficientem nobis ad conſummationē fidei: ſed ſubijci multa, aut anteferri, ex quibus timoris domini ratio & perfectio intelliga-
Pro.2 tur. Vt cognoſcimus ex eo quod per Salomonem in Prouerbijs dictum eſt: Si enim ſapientiam inuoces, & intellectui des uocem tuam, & exquiras eam tanquam argentum, & tanquam theſauros inueſtiges eam: tūc intelliges timorem domini. Videmus enim quantis uſq; ad timorem domini gradibus peruētum ſit. Ante enim inuocanda ſapientia eſt, & omne legēdi officium intellectui eſt deputandum, & exquirenda ac perueſtiganda eſt ſapientia: & tūc timor domini eſt intelligendus. Et quantum ad communem humanæ opinionis pertines ſenſum, non ita de timore ſentitur. Timor eſt enim humanæ imbecillitatis trepidatio: metuentis id perpeti, quod ſibi nolit accidere. Exiſtit autem & commouetur in nobis, de reatus conſcientia, de iure potioris, de impetu fortioris, de ęgritudinis caſu, de feræ occurſu, & de omnis mali paſsione. Hic ergo timor non docetur: ſed ex naturæ infirmitate occurrit. Neq; quid timendum ſit diſcimus: ſed terrorem ſuum ipſa illa nobis inijciunt quæ timentur. At uero de timore do-
Pſal.33 mini ita ſcriptum eſt: Venite filij, audite me, timorem domini docebo uos. Diſcendus ergo dei timor eſt, quia docetur. Non enim in terrore, ſed in ratione doctrinæ eſt. Neq; ex trepidatione naturæ: ſed præceptorum obſeruantia, & operibus uitæ innocentis, & cognitione ueritatis, ineundus eſt. Nam ſi idcirco deus timendus eſt, quia plura fulminibus arſerint, tonitruo proſtrata ſint, terræ nunc motu conſiderint, nunc hiatu receptæ ſint: nullum fidei meritum in timore eſt, qui ex terrore accidentium commouetur. Nobis autem timor domini omnis in amore eſt: motúmque eius dilectio perfecta conſummat. Dilectionis autem noſtræ in eum hoc proprium officium eſt: parere monitis, ſtatutis obtemperare, pollicitis confidere. Audiamus ergo ſcripturam dicentem
Deut.10 Et nunc Iſrael quid dominus deus tuus poſtulat à te, niſi ut timeas dominū deū tuum, & ambules in omnibus uijs eius, & diligas eum, & cuſtodias mandata eius ex toto corde tuo & ex tota anima tua, ut bene ſit tibi? Quibus dictis conuenientia & congrua propheta in exordio pſalmi locutus eſt, dicens: Beati omnes qui timent dominum, qui ambulant in uijs eius.) Oſtendens nō ex trepidatione noſtra, quia hæc timoris autor eſt in terris: neq; ex terrore eius, qui terribilis ſit, beatos eſſe qui timeant: ſed ex eo quòd in uijs dei incedant. Timor enim, ut diximus, non in metu, ſed in obedientia eſt: & timoris teſtimoniū eſt obſe-

obſequela. Cæterum ſi quis timeat neq̧ pareat: erit quidē timens ex trepidatione naturæ, ſed non erit beatus ex timoris officijs. Multæ ſunt autem uiæ domini, cum ipſe tamen uia ſit. Sed cum de ſe loquitur, uiam ſe ipſe nuncupat, & rationem cur ſe uiam nuncupaſſet oſtendit, dicens: Nemo enim poteſt ad patrem uenire niſi per me. Verum cum de prophetis ac ſcriptis eorum quibus ad Chriſtum pergitur ſermo eſt, tunc uiæ plures ſunt in unam uiam undiq̧ congruentes: quod utrunq̧ per Hieremiam prophetam ſignificatum eſt dicentem: State in uijs domini, & interrogate ſemitas dei æternales: & uidete quæ eſt uia bona, & ambulate in ea. Multæ itaq̧ uiæ interrogandæ ſunt & in multis inſiſtendum eſt, ut unam quæ bona eſt inueniamus: per multorū ſcilicet doctrinam, unam uiam uitæ æternæ reperturi. Viæ enim in lege, uiæ in prophetis, uiæ in euangelijs, uiæ in Apoſtolis ſunt: uiæ quoq̧ in diuerſis præceptorū operib. ſunt, in quibus per timorē dei ambulantes beati ſunt, quib. dicitur: Labores fructuū tuorum manducabis.) Sermo ad plures cœptus, ad unum refertur: docens nos omnes qui in Chriſto crediderimus unum eſſe, Apoſtolo ita confirmante: Omnes enim uos unum eſtis in Chriſto Ieſu. Siue ergo ad unū ſiue ad plures loquitur: in uno erit id ſignificantiæ, quod in pluribus. Eſt enim contuendum, propheticum hunc ſermonem ab uſu cōmunis opinionis diſcrepare. In hac enim uitæ conuerſatione, qui manducant, laborum fructus ſuorū manducant ex pro uentibus elaborati operis ſumentes. At uero propheta ait, labores fructuū manducandos. Non conſequitur ſenſus humanus dicti huius intelligentiam. Ex laboribus enim fructus eſt, non ex fructibus labor. Deinde labor miniſteriū corporis eſt, fructus uero merces laboris. Miniſterium autē corporis incorporale eſt, licet corpore fit. Nihil uero edere, niſi quod corporale eſt poſſumus. Sed propheta nihil de terrenis & præſentibus tractat: De beatitudine enim timentium dominū, & in uijs eius ambulantium ei ſermo eſt. Qui enim in uijs domini ambulabunt, illi labores fructuū ſuorum manducabūt. Non enim hic manducatio corporalis eſt, quia neq̧ id quod manducandū eſt corporale ſit: ſed habemus hic cibum ſpiritualem, animam noſtram in uita alētem, bona ſcilicet opera, caſtitatis, miſericordiæ, patientiæ, pœnitentiæ, tranquillitatis, in quib. nobis cōtra corporū noſtrorū uitia laborandū eſt. Horum laborū fructus in æternitate eſt, ſed labor hic æternorum fructuum ante comedendus eſt: eoq̧ in uita hac corporali anima noſtra alenda eſt, per cibum horum laborum obtinentes panem uiuum, panem cœleſtem, ab eo qui dixit: Ego ſum panis uiuus de cœlo. Quem qui indigne ſecundum mandatum Apoſtoli acceperit, iudicium ſibi adquirit. Hi ſunt ergo labores fructuum manducandi: eorum ſcilicet fructuū, qui in cœlis metentur. Nunc dum in terra ſumus opera ſumenda ſunt. Hæc enim nunc animum ſaturant, hæc in cœlum ſuis fructibus proſequuntur. Deniq̧ ſequenti uerſu utriuſq̧ huius tēporis beatitudinem propheta demonſtrat, dicēs:

Ioan. 14

Hiere. 6

Gal. 3

Beatus es & bene tibi erit.) Quorum alterū in præſens obtinetur quod beatus es: quod uero bene tibi erit repoſitum eſt in futurum, quo iterum labor futurorū fructuum manducabitur. Vxor tua ſicut uitis abundans in lateribus domus tuæ, Filij tui ſicut nouella oliuarum in circuitu menſæ tuæ. Ecce ſic benedicetur omnis homo qui timet dominum.) Multis forte ſermo iſte in præſentis benedictionis gaudium aptus uidebitur: ut ex miſericordia domini ſuppetat pacifica & utilis in domo coniugis ſalus, & dulciſsimus circa cōuiuium cœtus filiorum. Sed ſi hæc perfecta bona fuiſſent, quæ cum ſint bona, non tamen cœleſtia bona ſunt: tum ſi in his beatitudo timoris dei conſtitiſſet, obtinuiſſet utiq̧ princeps fidei & timoris dei Abrahā, cui uxor diu ſterilis bis abrepta eſt: filius

ex promiſſione unicus offerri in hoſtiam iuſſus, & ſacrificio admotus intulit or bitatis dolorem. Ipſi deinde Iſaac duo filij diſſidentes, & uſq; ad odium mortis inimici: Iacob autem ignoratæ uxoris inopinatus maritus, & ad nuptias alias falſo coactus, & uiuentis funus parricidali fratrum mendacio plangens, caruit timentium dominũ benedictionibus: & apud quos, & à quibus fides eſt, apud eos fidei ſanctificatio non reperietur. Quantos autem peccatorũ uidemus florere, domo, coniuge, liberis? Iam uero benedictionibus dei priuabitur felix illa & beata uirginitas cauſam ſibi beatitudinis non relinquẽs. Et ubi illud erit Pau
1. Cor. 7 li: Vellem autem omnes homines eſſe ſicut & me? Et neſcio quomodo propheta perfectam eam beatitudinem conſtituerit: quæ negata ſanctis, peccatoribus uſitata, non ſperanda uirginibus ſit. Ergo quia ſecundum humanã intelligentiam propriam & perfectam beatitudinem dicti huius ſermo non explicat: erigendæ ſunt ad ſpiritalem doctrinam mentes atq; aures. Lex enim omnis ſecundum Apoſtolum ſpiritalis eſt. Et ipſe non humilem, nec terrenam beatudinem
Ephe. 1 ſed ſpiritalem ſecutus eſt, dicens: Benedictus pater domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpiritali in cœleſtibus. Cum itaq; in ſpiritalibus, & cœleſtib. benedici ſe oſtendat, perfecta illa beatitudo ſanctorum non in his terrenis & corporalibus eſſe ſperanda eſt: ſed potius intelligendum eſt per corporalium & terrenorũ nuncupationem, cœleſtiũ bonorũ eſſe intelligentiam conſequendã. Nunquid cum dominus ſecundũ euangelia ſponſus eſt, & ſecundum Ioannẽ habet ſponſam, de ſponſis terrenis & corporalibus ſignificari exiſtimandum eſt? Non utiq;: ſed per hanc ſermonis conſuetudinem docemur eum eſſe, qui promiſſus ſit gentibus, cuiq; à patre eccleſiæ hæreditas per adeptionẽ corporis, quod ex uirgine præſumpturus eſſet, deſpõſata ſit. Vt autem nunc cognoſcamus quid ſub uxoris nuncupatione intelligi oporteat: contuendum eſt quid & alibi ſub hoc eodem uxoris nomine tractetur à Salo-
Sap. 8 mone ita. Quia quæſiui ſapientiã ſponſam accipere mihi ipſi. Et quia qui ſpon-
Ibidem ſam requirit diuitem quærit: huius ſponſæ ſuæ opes memorat, dicens: Honeſtatem glorificat conuictum habens dei, & omniũ dominus dilexit eam. Et ſi multã quis cognitionẽ deſiderat: nouit & quæ à principio ſunt, & quæ futura ſunt
Pro. 31 conſpicit. Et iterum: Vxorem uirilem quis inueniet? Precioſior eſt autem lapidib. multi precij. Et hæc iſtiuſmodi in prouerbijs dicta ſunt: quia prouerbiũ nõ hoc quod uerbis ſonat explicat, ſed dictorum uirtutem ex uſu uetborũ cõmunium nunciat. Docet autem dominus in euangelijs, quid prouerbia intelligenda ſint, dicens: Veniet hora ut iam in prouerbijs non loquar uobis, ſed palàm de patre nunciem uobis. Ergo ſecundum prouerbiorũ rationẽ uxorem uirilem
Sap. 8 noſſe debemus: eam nẽpe quam ſibi Salomon ſponſam quæſiuit aſſumere. De qua & rurſum ait: Iudicaui igitur hanc adducere ad conuiuendum mecum: & amator factus ſum pulcritudinis eius. Hæc igitur tanquam uxor aſſumpta ſapientia uirilis eſt, perficiens omnia & ſibi ſubdens, & in labore utilium operũ ualida. Ipſa deo placita, & per doctrinam eius digna & præteritorũ ſcientia, & futurorum cognitione perfecta. Hæc timentis deum uxor totis domus ſuæ lateribus diffuſa, fœcundæ uitis modo ſe per omnia operum noſtrotũ latera extendit. Domus autem non ambigitur hoc animæ noſtræ eſſe domiciliũ: quod ſibi unuſquiſq; per timorem dei & uitã eius ineundo ad habitationẽ ſapientię emũdat. Ex hac igitur filij, qui erunt tanquam nouella oliuarum, in circuitu menſæ noſtræ erunt. Non in conuiuij circuitu futuros ait eſſe, ſed menſæ. Menſa enim domini eſt, ex qua cibum ſumimus, panis ſcilicet uiui: cuius eſt hæc uirtus, ut ipſe uiuens eos quoq; qui ſe accipiant uiuificet. Eſt & menſa lectionum dominicarum

nicarum in qua ſpiritualis doctrinæ cibo aluntur, qui doctrinam dei conſectantur. Sed eſt & menſa de qua in pſalmo alio ſcriptum eſt: Fiat mēſa eorum coram ipſis in laqueum, & in captionem, & retributionem, & ſcandalū: in captionem enim illis & ſcandalum omnis intellectæ ipſius prophetiæ lectio proficit. Sed qui doctrinam dei conſectantur, niſi in operum bonorum miniſterio uerſentur, menſæ illius cibo non proficient. Nam ſicut ex coniuge liberi, ita ex ſapientia bonæ uoluntatis opera procreantur. Hæc igitur tanquā nouella oliuarum menſam noſtram circumibunt, id eſt doctrinæ noſtræ cognitionem optimorum quaſi ramorū fructibus obumbrabūt. Seruauit autem etiam hanc propheta rationē, ut neophytam oliuam diceret, id eſt nuper plantatā: quia per ſapientiam tanquam coniugem aſſumptam, cuius filij ſunt opera fidelia, hæc eadem in hac terra noſtri corporis plantat̃. Hæc igitur uxor eſt modo uitis abundantis in domus noſtræ lateribus diffuſa: hi filij, id eſt tali cōiuge opera procreata, tanquam plantatæ oliuæ in menſæ noſtræ circuitu adſiſtent. Et quia hæc timentium deum beatitudo eſt, propheta ſubiecit: Ecce ſic benedicetur omnis homo qui timet dominum.) Iungitur ad timentis meritum etiam uotū prophetæ dicentis: Benedicat te dominus ex Sion, & uideas quæ ſunt bona Hieruſalem. De Hieruſalem & Sion iam in ſuperioribus pſalmis frequēter ſumus locuti: ex quibus uel in quibus bonorū omniū conſummatio ſperanda eſt. Nunc enim quamuis bonis cœleſtibus perfruamur, tamen maiora nobis in Sion & Hieruſalem temporibus ſpe reſeruantur. Hoc enim ſeculum promiſſorum bonorum capax non eſt. Væ enim mundo nunc ab ſcandalis, in quo & zizaniam diabolus ſuperſerit, in quo regio eſt corruptionis, & locus iniquitatis, & conuallis plorationis, in quo mundipotentes ſunt harum tenebrarum. Sed habemus interim promiſſorum nobis bonorum lumē, in quo tantum per ſpeculum & in ænigmate felicium rerum imaginem contuemur: tunc facie ad faciem uiſuri non interpoſita obſcuritatis nube, aut ſpeculi æmulante ſplendore, ſed uera & conſpicabili beatitudinis noſtræ contemplatione lætabimur operum noſtrorum fructus contuētes, & mercedem uitæ innocētis uidentes. Nam ut opera ex ſapientia gignuntur, ita ex operibus retributio naſcitur. Eſt ergo ſapientia innocentiæ mater, & rurſus innocētia fructus retributionis parit. Hos ergo conſequemur diabolo cōtrito, aculeo mortis retuſo, & omni principe ac poteſtate huius ſeculi exempto, cum iam pax in nobis ſit hoſte uicto & perempto, quod propheta pſalmi ipſius cōcluſione teſtatur dicens: Benedicat te dominus ex Sion, & uideas bona Hieruſalem omnibus diebus uitæ tuæ. & uideas filios filiorum tuorum, & pacem ſuper Iſrael.) Speremus ergo bona Hieruſalem cœleſtis, & Sion montis, & pacis Iſrael: quia locus domini in pace eſt, in domino noſtro Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum. Pſal. CXXVIII

SAepe impugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nūc Iſrael, &c.) Inſtituimur dictis propheticis ad tolerantiam præſentium paſſionum, & naturæ noſtræ infirmitas aduerſus ſeculi iniurias ſemper impatiens ſuſcipit patiētię doctrinā, ab eo qui in præſenti pſalmo ait: Sæpe impugnauerūt me à iuuentute mea.) Non ocioſa ętas religioſi uiri eſt, neq; quietā exigit uitā. Impugnatur iam ab ipſis iuuētutis ſuæ annis, & impugnatur ſæpe. Non nouella itaq;, neq; rara impugnantium odia ſunt, ſed ea ſæpe etiam ab ipſis initijs ætatis infeſta ſunt. Et idcirco hęc ſunt quę fidem probant, quæ patientiam teſtantur, quæ inuictæ uirtutis coronam merentur. Nouit beatus Apoſtolus Paulus hanc longi prælij coronam dicēs: Ne-

mo coronatur,niſi qui legitime certauerit. Certamen tantũ nõ ſufficit ad coro nam: Legitime certandũ eſt,id eſt omnia paſſionũ bella peragenda ſunt. Non
2.Cor.11 ſufficit ſemel neq; unius certaminis bello militaſſe.Et audiamus hunc ipſum le gitime certantẽ cum de ſe dicit: In laboribus copioſius, in plagis abundantius: in cuſtodijs eminentius: in mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadraginta una minus accepi. Ter uirgis cæſus ſum: ſemel lapidatus ſum, ter naufragium feci:noctem & diem in profundo maris fui. Merito iſte tot & tantis præ-
2.Tim.4 lijs perfunctus dicere auſus eſt: De cætero iam ſupereſt mihi corona iuſtitiæ: quia nemo niſi qui legitime pugnauerit coronabiť. Huic etiã uox hæc prophetica competit:Sæpe impugnauerunt me à iuuentute mea.Fiduciæ maxime gratulatio eſt,tantorũ & tam numeroſorum bellorum memorari.Sed nunc tacito impugnantium nomine impugnatio ſola memorať. Et cauſa noſcenda eſt cur autores impugnationis ſilentur. Omnes humanæ iniuriæ, quæ religioſis uiris inferuntur,non eoſdem habent autores quos habent miniſtros. Executio quidem hominũ eſt:ſed diaboli inſtinctus eſt.Et huius nobis intelligentiæ Apoſto
Ephe.6 lus autor eſt,dicens:Non ẽm nobis certamen eſt aduerſus carnem & ſanguinẽ, ſed aduerſus poteſtates mũdi huius poteſtates harum tenebrarũ ſpiritualis ne-
Ephe.2 quitię in cœleſtibus.Et rurſum: Secundum principem aeris huius ſpiritus,qui nunc operatur in filijs obedientiæ. Operantur ergo hæ ſpirituales nequitiæ in his qui inobediẽtes dei legi ſunt: quos uoluntatis ſuæ tanq; operarios eligunt, in res ſuas alienę interceſsionis miniſterio ſuo uſuri.Neq; ſolum id ex Apoſtolicis dictis intelligimus,ſed etiã ex libro Iob docemur.Cum ẽm diabolus poteſtatem tentandi Iob poſtulaſſet,per direptionẽ ſubſtantiæ eius primũ deſæuiturus, homines ad paſtorũ cædem & direptionẽ pecudũ incitauit, eoſq; in hanc uoluntatẽ latrocinij accẽdit. Egit ergo quod uolebat per humanæ operationis officium.Iudas quoq; in paſsiõe domini miniſteriũ diaboli fuit, & per eum effectum uoluntatis propriæ eſt executus:euangeliſta teſtante qui ita:Intrauit in quit,ſatanas in Iudam qui cognominať Scariotes. In omni igitur quam perpetimur iniuria:alterius opus, alterius inſtinctus eſt: Et nõ ſibi efficit, quiſquis aliquid per turbulentæ uoluntatis impetũ gerit.Non ergo his iraſcendũ eſt à quibus aliqua perpetimur: ſed quoties per cõtumelias ad iracundiã prouocamur, quotieſcunq; per cõuicia ad lites exhortamur,quotieſcunq; ad dolorẽ ad impiam damni querelã per rapinas & furta cõpellimur, aut in corporis uoluptates blandæ adhortationis ſolicitamur inſtinctu:agnoſcẽdus eſt hoſtis ille, per quẽ hæc operũ ac dictorũ incentiua præbentur. Neq; iraſcendũ eſt hominibus alienæ inſtigationis operarijs: ſed potius in his deteſtandi officij interceſsio fœda miſeranda eſt,quod ſint uaſa diaboli, ſatanæ miniſteriũ,latrocinantium telum, & alienæ maliciæ ac nequitiæ paritores. Ob hanc ergo cognitionẽ propheta ſine diſtinctione nominis tantũ impugnantiũ meminit,de his atq; illis indiſcrete locutus:quia per homines in ſe id quod ſpiritualiũ nequitiarũ eſt gerebať. Cœpit itaq; tanq; ex perſona ſua propheta: ſed quid à nobis dici oporteret, quodã ipſe confeſsionis exemplo ante præloquitur. Talis ergo ordo dictorum eſt.

Sæpe impugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Iſrael.) Ante ergo docetur Iſrael quid dicere debeat, tum deinde tanquam doctus, & exemplo propheticæ confeſsionis Iſrael ipſe iam loquitur. Sæpe impugnauerunt me à iuuentute mea. Etenim non poterant mihi.) Talis religioſorum debet eſſe confeſsio. Et hæc uera fidei probatio eſt: ut qui eos ſæpe à iuuentute impugnant, nunquam tamẽ eorũ quos & ſæpe, & quidẽ à iuuentute impugnauerint, præpotentes ſint. Aduerſus autem ualidiores & longum & frequens eſt prælium.

Et

Et idcirco inimicæ ſpirituales'q; uirtutes firmos fide & timore dei uiros, & diu & ſæpe pertentant: quia iterari neceſſe eſt, quod & diu geritur, & nunquã obtinet. Maneamus ergo, ut ſæpe impugnemur: & ſæpe impugnati habeamus hãc gloriam ne aliquando cedamus: & hinc ſit impugnationis noſtræ aſſiduitas, quia non ſit impugnantiũ præpotens fortitudo. Mos autem eſt eorum, qui nequaquam longis atq; aſſiduis prælijs præualent: ut uictorẽ exercitum & firmis agminibus incedentem à tergo adeant, & dorſo ſicubi uiam prætereat inſidias machinentur. Illic dolos fabricãtur, illic omnia inſidiarũ artificia exercẽt. Ita & peccatores tentatos incaſſum fideles uiros, euntes iam in ueritatis uia dorſo inſidiantur, dorſo dolos concinnãt. Et idcirco ait: Supra dorſum meũ fabricauerunt peccatores.) Currit Apoſtolus ea quæ retro ſunt obliuiſcens, ſeq; in ea quæ priora ſunt extendens. Lex ad fideles ita locuta eſt: Perſequentur te inimici tui, & non comprehendent. Non cõprehendiſſe aũt eos docet, cum ait fabricantur. Indefiniti enim temporis ſignificatio eſt. fabricantur enim ſemper, nunquã fabricationis ſuæ effectum conſequentes: indefeſſo fidei curſu eò quò quotidie ſupra dorſum fabricabantur bella, currente. Atq; hanc pertinacem infeſtantiũ iniquitatem ſequens uerſus abſoluit: Prolongauerunt iniquitatem ſuam. Eſaiæ prophetia eſt, dicentis: Væ qui trahunt peccata ſua tanquã funem longũ. Non deſinunt enim peccatis peccata cõnectere, & tanquã funẽ longũ implexa ea ſemper extẽdere. Sãcto nanq; currente & peccatoribus in dorſum fabricãtibus, cũ huic ad deſtinatũ currẽdi, illis ſemper fabricãdi, modus nullus ſit: fit peccatorũ prolixa ſeries & multiplex longitudo. Sed quid tandem poſt hãc iniquitatũ longitudinem maneat noſcendũ eſt. Sequitur enim: Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorum.) Iuſtus dominus, patiens ſcilicet in ultionem diſſimulator ad pœnitentiæ tempus, nõ inter exordia humanæ iniquitatis promptus ad pœnam, ſed deſinendi à criminibus ſeram ſcilicet uoluntatem peccatorum expectans: tunc ceruices concidet, cum ſine aliquo deſinendi modo fabricantur: cum in longum peccata tenduntur: cum iam omne patientis miſericordiæ tempus excluſum eſt. Exprobrari autem ſemper contumacibus legis meminimus, quod dura ceruice ſint: cũ ceruicoſum populum eſſe Moſes ad deum arguit: cũ propheta filiabus Sion exprobrat quòd alta ceruice incedant: ceruice ſcilicet iugũ dedignante, ac operibus fidei inſolente, patientia dei ad perducendam peccatorum longitudinem abnuente. Submittenda autem ceruix eſt iugo ſuaui, ad quod dominus inuitat, dicens: Tollite iugum meũ ſuper uos, & diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. Nõ concidenda ceruix eſt, huic ſe ſubdens iugo. Eſt etenim hoc humilitatis & manſuetudinis iugum, non ſemper impugnans, nõ in dorſo fabricans, non peccata prolongans: ſed humilitate & patientia ceruicem ſubditam fouens, ſuperba illa inſolentiæq; ceruice iuſti iudicij concidenda decreto. Dehinc ſequitur: Confundantur & reuertantur retrorſum omnes, qui oderunt Sion. & reliqua.) Frequenter admonuimus Sion montem eſſe Hieruſalem proximũ. Sed cum rex Sion, cum filia Sion, cum portæ Sion à prophetis nuncupantur: primum ipſo nomine intelligi oportet aliud ſub Sion ſignificatione monſtrari. Sion enim ſpeculationis interpretatio eſt: Et q̃d nobiſcũ ſpeculatio, id Hebraice Sion dicit. Tũ deinde dicti apoſtolici meminiſſe nos cõuenit, ad mõtem Siõ & Hieruſalem cœleſtem acceſſiſſe nos, in dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ credentes: in cuius glorificato corpore, quod in cœleſtem gloriã transformatũ eſt, ſpei noſtræ honorem ſpeculamur, humilitatis noſtræ corpore in gloriã corporis ſui conformando. Eccleſiam autem eſſe corpus Chriſti, cuius inuicẽ membra ſumus, Apoſtolus

Eſai. 5

Mat. 11

téſtis eſt dicens: Quia ipſa Sion mons domini, regis filia, ciuitas ſancta, uiuis la-
Ephe. 2 pidibus in fundamento prophetarum & Apoſtolorum ædificata eſt. Hãc ergo
quiſquis odit, odit eum cuius & corpus eſt: Eſt enim ſpeciale hoc aduerſus fide
les infidelium odium. Confundẽdi ergo erunt qui Sion oderunt, & retrorſum
reuertẽtur, non in cœleſtia currentes, neq; ad futura tendentes: ſed ad terrena
ſua & originalia reuertentes, pudorem iniquitatis & infidelitatis ſuæ iudicij tẽ-
pore ſentientes, & in pœnalem corporum ſenſum amiſſa reſurrectione rede-
untes. Hoc ipſum autem pſalmi conſequentia docent: Fiant ſicut fœnum
ædificiorum, quod priuſquam euellatur aruit. De quo non implebit manum ſu
am qui metet, & ſinum ſuum qui manipulos colliget. Et non dixerunt qui præ-
teribant benedictio domini ſuper uos.) Nullum (ut arbitror) ſecundum cor-
poralem intelligentiam ædificiorum fœnum eſt. Eſt autem agri, eiuſdemq; fru-
ctuoſiſſimi. Ergo nihil hic ſecundum auriũ ſenſum tractandum atq; opinandũ
eſt. Sunt autem ſecundum ſcripturæ autoritatẽ ædificata firma, ſunt & infirma.
Firma ſunt, quæ fundamentis fidelibus ſupra petram iacta, fluuijs uentis inun-
dationibus nõ mouentur. Sunt & infirma: quæ arenoſo ædificata fundamine,
cũ tempeſtates ortæ erunt efficiunt ingentes ruinas. Sunt & ſationes duæ ſecũ-
dum Apoſtolũ, ſpiritus uidelicet & carnis. Et qui ſpiritualia ſeuerit, ſpiritualia
metet: & qui carnalia ſeuerit, carnalia metet. Ergo qui ſæpe & quidẽ a iuuentu
te impugnabant, qui ſuper dorſum fabricabantur, qui prolongauerunt iniqui-
tates, quorum cõcidentur ceruices, qui oderunt Sion: hi ſicut fœnũ ædificiorũ
erunt inutiles, & corporeæ huius præſentiſq; uitæ fructũ caſſum inanemq; ferẽ
tes. Aedificia enim atq; tecta ſecundũ euangelicã cõparationem humana ſunt
corpora: aut fide firma, aut infidelitate ruitura. Ab hoc etiam ædificij tecto in-
Matt. 24 ſtante perſecutione dominus unumquenq; uetuit deſcendere, dicens: Et qui ſu
per tectum eſt, non deſcendat tollere de domo aliquid. Certe in perſecutione
fugiendum eſt. Et quomodo de tecto inhibuit deſcendere: niſi quod cura cor-
poris derelicta, quia ſuper tectum inſiſtẽs, id eſt, ſuper terrenã naturam manẽs,
humilia repetere & deſcẽdere ad inferiora prohibeť: Verum impij ædificiorũ
fœnum ſunt, inania enim ſeuerunt. Et fœnum etiam antequã euellatur areſcẽs,
de quo neq; manum ſuam meſſor implebit, neq; ſinum manipulos collecturus
onerabit, nõ præteriens fructuũ gratulatione benedixit. Inanes ſunt, uacui ſunt
inutiles ſunt: inania enim & inutilia ſeuerunt. O infelices labores & infructuo-
ſa carnis opera, infructuoſo ædificiorũ fœno cõparata, & antequam euellantur
arida, id eſt, ante ipſum inutilis ipſius meſſis tempus emortua. Sed quia horum
ædificiorũ fœnum, carnaliũ operum eſſe fructus tractauimus: conſiderandum
eſt quæ differẽtia ſit in eo qui implet manũ, & qui manipulos ſinu colligit. Nõ
enim idẽ eſt, neq; ſcriptura res eaſdẽ iterare geminis elocutionib. ſolita eſt. plus
eſt enim ſinu colligere quàm manum replere. Et quidem qui manũ replent fru
ctum recipere recte geſtorum uidentur: quia in manibus ſermo diuinus opera
ſignificat. In ſinu uero, conſcientiæ & fidei & perfectæ uoluntatis demonſtraẽ
affectus. Plus enim metit conſcientia ꝗ geſta. Hæc nãq; manũ replent, manipu
los uero illa ſinu colligit. Duos denarios uiduę inopis acceptiores dominus ha
bet copioſis diuitũ nummis. Tanto præſtat operibus uoluntas. Et opera ob id
manũ implent: ſed ſinus manipulorum ſunt capaces. Ergo hoc ædificij fœnum
neq; metentis manũ neq; manipulos colligentis ſinũ replebit: ſed neq; prætere
untes dicent, benedictio domini ſuper uos. Et qui ſunt prætereuntes: niſi qui
tanquã peregrinãtes corporalis uitæ ſeculũ tranſeunt, nõ manẽtes in his quæ
nulla ſunt, ſed ad æterna tendentes, neq; his quæ conſpectui ſubiacent immo-

rantes

rantes,ſed ad inuiſibilia pergentes? Vt autē penitus qui ſint tranſeuntes intelli-
gamus: audiamus Moſen dicentem, cum in rubo ignem conſpexit, ſine damno
rubi in quo conflagrabat ardentem. Ait enim: Tranſibo & uidebo uiſionem
hanc. Quid eſt iſtud tranſibo? Nulla enī locorū interualla diſcreuerant, eodē in Exo.3
loco & loquitur & uidet. Quid ergo trāſit? tranſit planè corporales carnalesq;
curas: & ſoceri ſui oues paſcens, in cœleſtem cognitionem relictis terrenis o-
peribus excedit. Verum & ipſe pertranſiit qui in ſuperiore pſalmo ait: Vidi im Pſal.36
pium ſuperexaltatum & eleuatū ſicut cedros libani: & tranſiui, & ecce nō erat.
Quem ammiratus in ſeculi rebus eſt, quem in corporeis rebus manens excel-
ſum eleuatumq; conſpexit: hunc tranſiens, id eſt, peregrinus ſeculo factus, &
in cœleſtem ac ſpiritualem cognitionem de terrenis & caducis rebus excedēs,
in nihilum habuit, & iam non eſſe dixit, & mortuum deputauit. Negant ergo
ædificiorum fœno prætereuntes dei benedictionem: fructibus aridis & cadu-
cis ſciētes gratiam diuini muneris denegandum. Sed prophetæ uota dura atq;
aſpera eſſe credentur: totus enim eius ſermo tanquam optantis fuit, cum ait: Fi-
ant ſicut fœnum ædificiorum. Sed abſit iſtud ut propheta imprecatus eſſe cre-
datur. Ex prophetali autem ſcientia hæc locutus eſt, & cognitionis fuit ſermo
iſte, non uoti: ſimul ut peccatoribus terror ingrueret, inanitatem fructuū ſuo-
rum areſcentium cognituris. Porrò autem uotorum ſuorum oſtendit affectum
dicens: Benedicam uos in nomine domini.) Prompta benedictio eſt: ſi hi
qui ſerebant ædificiorum fœnum, ſerere incipiant quod meſſoris manū & col-
ligentis manipulos ſinum repleat. Aridis ergo operibus emortuos fructus ſuos
in fœno ædificiorum monſtrauit propheta benedictiones negando: uota autē
ſua erga pœnitentium ſalutem pro reditu bonæ operationis oſtendit, benedi-
ctiones rurſum quas negauit optando. Seramus ergo uiriliter, & labores no-
ſtros replendis manibus ac ſinibus præparemus: ut benedictionis dei partici-
pes ſimus in domino noſtro Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorū.

Canticum graduum Pſalmus. CXXIX

DE profundis clamaui ad te domine, domine exaudi uocē meā. Et
reliqua.) Inter multa præclara quæ ad Romanos Apoſtolus ſcri-
bit, cum de fide gentiū & infidelitate Iudæorum locutus eſſet, &
multa de iudicijs dei decretisq; tractaſſet, ait: O profundū diuitia- Rom.11
rum ſapientiæ & ſcientiæ dei, quàm ſunt inſcrutabilia iudicia eius,
& ininueſtigabiles uiæ eius? Quis enim cognouit ſenſum domini, aut quis con
ſiliarius eius fuit? aut quis ante dedit ei & retribuetur illi? Quia ex ipſo, & per
ipſum, & in ipſo ſunt omnia: ipſi claritas in ſecula ſeculorum. Humanæ infirmi
tatis religioſa confeſſio eſt, ex deo hoc ſolū noſſe quod deus eſt: Cæterum ſecre
ta illa & profunda imperſpicabilis iudicij decreta, mens terrena non penetrat.
Inueſtigare quidē ea perſcrutariq; pium eſt, ſed inſcrutabilia ea eſſe & ininueſti
gabilia confitenda ſunt: quorū eſt alterum religioſæ uoluntatis, alterum imper
ſpicabilis naturæ. Quis enim cauſas naturasq; cœli, & huius & ſuperioris & cæ
terorum ſciet? Quis angelorum & poteſtatum & dominatuum & thronorum
& principatuum officia rationesq; percipiet? Quis Cherubin & Seraphin per
petuas uoces æternasq; intelliget? Quis laudantes dominum ſuper cœlum a-
quas cognoſcet? Quis Solis lunæ & aſtrorum lumina comperta eſſe ſibi gloria
bitur? quis hanc inanis nobis (ut falſo putamus) aeris plenitudinem metietur?
Iam uero aut diſpoſitionem orbis terrarum, aut elementorum uirtutes, aut tem
porum mutationes, aut fluminum curſus, aut maris fines, aut oceani uiciſſitudi
nes, aut uentorum flatus, aut naturas animalium, aut iras beſtiarum, aut genera
arbo-

arborum, aut uirtutes radicum, & origines animarum, & incrementa corpo-
rum, & infantium mortes, & ſenum uitam, & labores ſeculi, & ſanctorum glo-
rioſas calamitates, & irreligioſorum infelices beatitudines, & legis & prophe-
tarum & euangeliorum & Apoſtolorum arcano cœleſti libros conſecratos,
plenæ cognitionis ſcientia conſequetur? In his igitur omnibus hærens ac de-
tentus propheta, ex interno cordis ſui ſecreto ſecundum Apoſtoli uocem &
ipſe clamat, dicens: Deprofundis clamaui ad te domine.) Pone illum ſecũ
dum Apoſtolum in profundo diuitiarum dei imperſcrutabiliũ & ininueſtiga-
biliũ demorantẽ, ſtatue illum de profundo humanarũ calamitatũ æſtu precan
tem, ſecundũ eam domini quæ eſt in anteriore pſalmo uocẽ: Veni in profundũ
maris & tẽpeſtas demerſit me. Exiſtima illum non labijs, ſed ſecreto (ut iuſſum
eſt) cordis orare: apta aut ignorationi, aut paſſioni, aut orationi uox iſta dicẽtis
eſt: De profundis clamaui ad te domine: dum aut neſcit, aut patitur, aut precaſ.
Et quia de profundis clamat, cõfidenter ait. Domine exaudi uocẽ meam: Fiant
aures tuæ intendentes, in uocẽ orationis meæ.) Sed quærendũ eſt an id ipſum
ſit, exaudi uocẽ meã: & fiant aures tuæ intendentes in uocẽ orationis meę. De
profundis enim orat, & profundũ eſt quicquid orat. Ac primum intelligendũ
eſt deum incorporalem eſſe: neq; ex partibus quibuſdam atq; officijs membro
rum (ex quibus unum corpus efficitur) conſiſtere. Legimus enim in euangelio
quoniam deus ſpiritus eſt, inuiſibilis ſcilicet, & immenſa atq; intra ſe manens
& æterna natura. Scriptum quoq; eſt, quoniam ſpiritus carnem & oſſa non ha-
bet. Ex his enim corporis membra conſiſtunt, quibus ſubſtantia dei non eget.
Deus autẽ qui & ubiq; & in omnibus eſt, totus audit, totus uidet, totus efficit,
totus incedit. Et hoc ex ſcripturis docemur, cum dicitur: Ego ſum deus appro-
pinquans, & non de longe. Et rurſum, Quoniam in ipſo & uiuimus, & moue-
mur, & ſumus. Virtus ergo dei quæ æqualis & indiſcreta eſt, officiorũ & mem-
brorũ habet nomina: Vt uirtus qua uidet, oculi ſint: uirtus qua audit aures ſint,
uirtus qua efficit manus ſint, uirtus qua adeſt pedes ſint: officiorũ diuerſitates
uirtutis huius poteſtate peragente. Deus ergo ubiq; eſt, & ubiq; adeſt, audit, ui
det, efficit: ſed orandus à nobis eſt, ut ſecundũ precẽ noſtrã aſsit, audiat, uideat,
efficiat. Naturæ ſuæ eſt ut audiat, ſed fidei noſtræ eſt ut precemur audiri. Audit
conuiciantes, audit maledicentes, audit etiam intra ſecreta cordis loquẽtes. ſed
fides officium ſuum exequitur, ut dei auditionẽ roget: ut qui per naturã ſuã au-
dit, per orantis precem dignetur audire. Quod ſi quis forte corporeum deũ &
conformabilem, & membris diuerſum, quia non idem oculus quod & manus
eſt, ob id eſſe exiſtimabit quod dictum eſt: Faciamus hominem ad imaginem
& ſimilitudinem noſtram: primum meminiſſe debet hominum inſtitutionem
naturis duabus cõtineri, animæ ſcilicet & corporis, quarũ alia ſpiritalis, alia ter-
rena eſt. Et inferiorem hanc materiã in efficientiam atq; operationem naturę il
lius fuiſſe potioris aptatam. Ergo quiſquis ita uolet credere, ut corporalis deus
ſit, quia ad imaginem eius homo factus eſt: compoſitũ eſſe deum ſtatuet ex po-
tiore ſcilicet inferioreq; natura, quia de talibus homo conſtat. Quicquid autem
compoſitum eſt, neceſſe eſt nõ fuerit æternũ, quia compoſitio habet initiũ quo
componatur ut maneat. Sed hæc infidelitatis deliramenta ſunt, dum per cœle-
ſtis naturæ ignorationẽ, intra has opinionis anguſtias uitio ingenij degeneris
coarctamur. Deus autem ſemper & in omnibus manens & ubiq; idem, & nuſ-
quam ipſe nõ totus. Cumq; pulcherrimũ opus perfecto iam mũdo inchoaret,
hominẽ ſcilicet ad imaginẽ ſui faciens, eum ex humili natura cœleſtiq; compo-
ſuit, anima uidelicet atq; corpore. Et prius quidẽ diuinã illam, diuino illo & in-
com

comprehenſibili nobis uirtutis ſuæ opere conſtituit. Non enim cum ad imaginem dei hominem fecit, tunc & corpus effecit. Geneſis docet lõge poſtea quã ad imaginem dei homo erat factus puluerem ſumptum formatumq́ corpus: dehinc rurſus in animam uiuentem per inſpirationem dei factum: Naturam hãc ſcilicet terrenam atq́ cœleſtem quodam inſpirationis fœdere copulatam. Scit ſe beatus Apoſtolus Paulus per interiorem & exteriorem hominem diſſidere. Per interiorem quidem hominem condelectatur legi, per exteriorem uero hoc quod non uult agit: cum interior homo ſpiritus opera deſiderat, exterior uoluptates corporis concupiſcit. Ergo ad imaginem dei homo interior effectus eſt rationabilis, mobilis, mouens, citus, incorporeus, ſubtilis, æternus: quãtum in ſe eſt ſpeciem naturæ principalis imitatur, dum tranſcurrit, dum circumuolat, & dicto citius nunc ultra oceanum eſt, nunc in cœlos euolat, nunc in abyſſis eſt, nunc orientem occidentemq́ perluſtrat, dum nunquam ut non ſit aboletur. Natura quidem dei in his omnibus eſt, neq́ ut alibi aſſit decedit aliunde. Sed animus humanus in hac ſenſus ſui mobilitate ad imaginem opificis ſui factus eſt, dum naturam dei mobilitas animæ perennis imitatur, nihil in ſe habens corporale, nihil terrenum, nihil graue, nihil caducum. Et audiamus adhuc Paulum hoc ita docentem: Expoliantes ueterem hominẽ cum geſtis eius, *Col. 3* & induentes nouum qui renouatur in cognitionem ſecundum imaginem creatoris. Nunquid aliquid corporale induimus cum in agnitionem renouamur? Nihil, ut opinor: induimus autem agnitionem dei, fidem æternitatis, innocentiæ ſinceritatem & bonitatis mores. Hæc enim animæ magis ſunt indumenta quàm corporis, quæ omnia deo propria ſunt. Hæc in agnitionem noui hominis induimus: ut in omni miniſterio animæ noſtræ, ſimus ſecundum imaginem creatoris, bonitatis, & ſanctitatis, & charitatis agnitione perfecti. Hæc propter aures dei, ne corporalis exiſtimaret̃ tractata breuibus ſunt. Et quanquàm hæc ita ſe (ut dictum eſt) habent: tamen meminimus eſſe plures ſpirituales uirtutes quibus angelorum eſt nomen, eccleſiis præſidentes. Sunt enim ſecundum Ioannem Aſianis eccleſiis angeli, ſunt & Moſe teſtante, ſecundum numerum angelorum fines gentium Adæ filijs conſtituti. Et domino docente puſillorũ angeli quotidie deũ uident. Sunt ſecundũ Raphaelẽ ad Tobiam loquentẽ angeli adſiſtentes ante claritatem dei: & orationes deprecãtiũ ad deũ deferẽtes. Hoc ideo cõmemoratũ eſt, ut ſi forte hos eſſe oculos uel aures, uel manus, uel pedes dei intelligere uoluerimus: habeamus non improbabilis intelligentiæ autoritatem, maxime cum ſcriptum ſit: Sunt enim efficiẽtes ſpiritus, in miniſteriũ miſſi *Heb. 1* propter eos qui hæreditabunt ſalutẽ. Interceſſione itaq́ horum non natura dei eget, ſed infirmitas noſtra. Miſſi enim ſunt propter eos qui hæreditabunt ſalutem: deo nihil ex his quæ agimus ignorante, ſed infirmitate noſtra ad rogandũ & promerendũ ſpiritualis interceſſionis miniſterio indigente. Dehinc ſequit̃,

(Si iniquitates obſeruabis domine, domine quis ſuſtinebit?) Non neglegẽter dicti huius ratio tractanda eſt. Nõ enim ait, Si peccata obſeruabis, ſed ſi iniquitates obſeruabis. Differt enim iniquitas à peccato. Nunquid deus peccata non obſeruabit, & criminũ memoria nõ erit? Erit certe: quia etiã de ocioſo uerbo rationẽ unuſquiſq́ p̃ſtabit. Et omnis in carcerẽ miſſus reddet nouiſſimũ quadrantẽ. Differre aũt iniquitatẽ & peccatũ docemur, cum dicit̃. Beati quorũ remiſſę *Pſal. 31* ſunt iniquitates, & quorũ tecta ſunt peccata. Et rurſum: Iniquitatẽ meã ego a- *Ibidem* gnoui, & peccatũ meũ non abſcondi. Iniquitas enim tranſgreſſio legis dei eſt, quæ eſt grauior peccato: quod id ipſum Apoſtolus abſolutiſsime diſtinxit di- *Rom. 2* cẽs: Qui eñ ſine lege peccauerũt, ſine lege peribũt: qui aũt per legẽ peccauerũt

per

per legem iudicabuntur. Ergo peccatũ iniquitatis iam perijt, cæterum peccatum legis iudicabitur. Peccatum autem iniquitatis eſt, quicquid extra legem delinquitur, ut gentilium crimina ſunt: quæ iam cum lapſa legis ignoratione damnata ſunt. Peccata autem in lege non pereũt, ſed iudicanda ſunt: quia licet peccata ſunt, tamen in lege peccata ſunt. Ergo ſi deus iniquitatum recordetur, quis ſuſtinebit furta, cædes, falſa teſtimonia, ſtupra, periuria? Hæc enim crimina ſunt, quæ inique extra legem dei geruntur, quæq; nouæ generationis ſacramento abluuntur. Sed horum plane iam deus non recordatur, & cur nõ recordetur, in ſequenti uerſu propheta demonſtrat, dicens: Quia apud te propiciatio eſt.) Eſt enim unigenitus dei filius deus uerbum redemptio noſtra, pax noſtra, in cuius ſanguine reconciliati deo ſumus. Hic eſt qui uenit tollere peccata mundi, qui cruci ſuæ chirographum legis affigens, edictum damnationis ueteris deleuit. Siue igitur ad patrem, ſiue ad filium, oratio prophetæ exiſtimabitur (unum enim ambo ſunt. Et qui uidet filium, uidet & patrem, quia pater in filio & filius in patre eſt: Ex ſimilitudine gloriæ alter in altero glorioſus eſt. Glorioſus filius, quia dignus conſortio patris ſit. Glorioſus pater dignus conſortio filij ſui) pater recte uolens per prophetam dixiſſe creditur, quoniã apud te propiciatio, quia in patre ſecundum ſimilitudinem gloriæ filius eſt: & filius ipſe pro peccatis noſtris & propiciatio, & redemptio, & deprecatio eſt iniquitatum noſtrarum, quia ipſe earum propiciatio ſit non recordans. Scit autem propheta ingentis periculi rem eſſe, inique, id eſt ſine lege peccare, quia peccato ſine lege perditio eſt, peccato autem in lege iudicium eſt. Et idcirco ait:

Propter legem tuam ſuſtinui tẽ domine.) Lex ergo ſancta & ſpiritalis eſt, & in ea uerba uitæ ſunt. Et legis finis Chriſtus eſt, & hoc ſequenti uerſu oſtenditur. Ait enim: Suſtinuit anima mea in uerbum tuum.) Corporalia quidem legis officia propheta exequitur: ſcilicet ſacrificiorum & holocauſtomatum & neomeniarum & ſabbatorum, quæ omnia umbra ſunt futurorum: ſed anima eius ſuſtinuit in uerbum dei. Propter legem ipſe ſuſtinet, id eſt, ut dixi, corporaliter officia legis gerit. In uerbum autem dei anima ſua ſuſtinet: ſcilicet filij dei aduentum, qui & uerbum dei, & deus uerbum eſt, ſpirituali fide expectat. Qualiter autem expectet, demonſtrat dicens: Sperauit anima mea in dominum, à cuſtodia matutina uſq; ad noctem.) Recordemur Euangelicæ comparationis tenorem, & meminerimus quoſdam operarios uineæ omnem in labore diem tranſigere. A cuſtodia matutina uſque in noctem propheta ſperat: nullum tempus habet uacuum, totius diei indefeſſus operarius eſt. Sed quid tandẽ ſpei erit? Non omnis ita diem ſuum in ſpe domini exegit. Sunt enim operarij horæ tertiæ, ſunt ſextæ, ſunt nonæ, ſunt & undecimæ. Et uidetur propheta qui à cuſtodia matutina ſperauit uſq; ad noctem, ſpem nobis Euangelicæ mercedis abſcindere. Non abſcindit plane. Ait enim: Speret Iſrael in domino.) Sine præfinitione temporis ſpei adhortatio eſt. Ille quidem ut perfectus operarius, à cuſtodia matutina uſq; in noctem ſperauit. Sed ad ſpem omne tempus eſt liberũ: & mercedem non operis ſed miſericordiæ, undecimæ horæ operarij conſequentur. Ita enim ait: Speret Iſrael in domino, quia apud dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio. Et ipſe redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus eorum.) Bonus eſt in quem ſperatur, & ſperandum in eo eſt quia miſericors eſt, quia copioſa apud eum redemptio eſt, quia redimet ab iniquitatibus ſuis uniuerſos. Hora undecima eſt, concluſa diei ſunt tempora: curramus omnes, feſtinemus ne nox adſit, ne hora prætereat. Senes ſumus, nox mortis inſiſtit, ne ad undecimam ſaltem uitæ noſtræ horam procederemus. Beatus quidem

dem qui à mane uſq; in noctem laborans, pactum denarium tanq; debitum poſtulat. Sed quia bonus eſt dominus, quia miſericors eſt, ſperemus in eum: ut un decimæ licet horæ operarij, diurni laboris denariū cōſequamur: per dominum noſtrū Ieſum Chriſtū qui eſt benedictus in ſecula ſeculorū. Amen.

Canticum graduum Pſalmus CXXX.

DOmine non eſt exaltatum cor meum, neq; elati ſunt oculi mei. Breuis pſalmus eſt, & diſtinctione magis q̃ tractatu explicandus: ad humilitatem nos & manſuetudinem inducens. Et quia plurimis alijs locis nōnulla de humilitate tractauimus, ocioſum eſt eadem repetere. Certe meminiſſe debemus maximū fidei noſtræ opus eſſe humilitatem: cum hanc pro optimi operis cōſcientia propheta cōmemorat, dicens: Domine non eſt exaltatum cor meum.) Optimum enim ſacrificium deo, cor contribulatū. Non ergo cor ſecundis rebus efferendum eſt: ſed dei metu intra manſuetudinis fines humilitate cohibendum, Neq; elati ſunt oculi mei. Alia iſtud proprietate Græcitas elocuta eſt dicens, οὐδὲ ἐμετεωρίσθησαν, id eſt, ex alio in aliud elati ſunt. Eleuandi aūt oculi ſecundum dicta prophetæ ſunt: Eleuate oculos ueſtros & uidete quis oſtendit hæc omnia. Et dominus in euangelio Ioan. 4 ait: Eleuate oculos ueſtros & cōſpicite regiones: quia albeſcunt ad meſſem. Eleuandi ergo ſunt oculi, ſed non rurſum ex alio in aliud eleuādi: ut ſemel in id q̃d eleuati ſunt perſeuerent. Dehinc ſequitur: Neq; ambulaui in magnis, neq; in mirabilibus ſuper me.) Magni periculi res eſt, ſi in modicis ambulamus: & ſi non in mirabilibus immoramur. Magna eloquia dei ſunt, ipſe mirabilis in excelſis eſt. Et quomodo tanquam bonum opus de ſe propheta profert, quòd in magnis & mirabilibus non ambulet? Sed cum addidit, ſuper me: in his non ambulat quæ homini magna & mirabilia creduntur. Dauid enim & propheta & rex erat: humilis antea & abiectus, neq; conuiuio patris ſui dignus: ſed deo cōplacuit. Vnctus in regem eſt, aſpiratus eſt in prophetam. Non inſoleſcit in regno, non odijs commouetur. Perſequentes ſe amat, inimicorum mortes honorat, inceſtuoſis & parricidalibus filijs parcit. Imperator contemnitur, pater læditur, propheta uexatur: ultionem non ut propheta orat, uindictam non ut pater ſumit, contumeliam non ut imperator exequitur. In his ergo quæ ſuper ſe magna & mirabilia ſunt non ambulat. Sed uideamus quæ ſequuntur: Si non humiliter ſentiebam, ſed exaltaui animam meam.) Quæ prophetæ iſta diuerſitas? Non exaltat cor, exaltat animam. Non in magnis & mirabilibus ſuper ſe ambulat, ſed non humiliter ſentit. Excelſus animo eſt, & corde ſubmiſſus. Humilis in ſuis eſt, ſed non humilis in ſenſu eſt. Senſus enim eius in cœlo eſt, anima eius in excelſis eſt. Cor autem (ex quo ſecundum euangelium exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ) humile eſt, ſuaui illo manſuetudinis iugo ſubditum. Tenendus ergo humilitatis & altitudinis modus eſt: ut corde humiles, ſenſu uero & anima ſimus excelſi. Dehinc ſequitur: Sicut ablactato ſuper matre ſua, ſic retribues in animam meam.) Ablactato Iſaac, accepimus Abraham feciſſe cœnam: quod ablactatus iam puerili ætati proximus, cibum lactis excederet. Apoſtolus omnes rudes fidei, & infantiles adhuc in dei rebus, ſcientiæ lacte potat. Ergo profectus maximus eſt, iam lacte nō indigere. Ad fortiorem enim cibum tranſiſſe filium ſuum Abraham, etiam conuiuij lætitia teſtatus eſt: & Apoſtolus carnalibus & paruulis in Chriſto panem negat. Propheta itaq; orat, quia non exaltauerit cor ſuum, quia nō in magnis & mirabilibus ſuis ambulauerit, quia non humilia ſenſerit, ſed exaltauerit animam ſuam: uti tanquā ablactato ſuper ma-

tre ſua retribuatur animæ eius. Scilicet ut perfecti & cœleſtis & uiuentis panis retributione ſit dignus: quia per ſuperiora quæ commemorauit opera, cibum iam lactis exceſſerit. Sed neq; ſibi tantum hunc uiuum è cœlis panem precatur, uniuerſos autem ad eius ſpem adhortatur, dicens: Speret Iſrael in domino, ex hoc & uſq; in ſeculũ ſeculi.) Spem noſtram nullo fine temporum claudit, in immenſum expectationis noſtræ fidẽ tendit. In ſeculũ ſeculi ſperandum eſt: quia per ſpem pręſentis ſeculi, ſpem futuri ſeculi cõſequemur in domino noſtro Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum, Pſal. CXXXI

MEmento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius &c.) Omnes quidem anteriores pſalmi graduum, in profectum nos ſpei celſioris extollunt: & per doctrinam fidei, ſpei, confeſſionis, humilitatis, operationis in ſublime gradibus ſuis proueh unt. Sed hic præcipue pſalmus nos & cognitionem filij dei edocet: & ſacramento aſſumptæ ab eo carnis inſtituit. Cœpit enim ita: Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius.) Audent Iudæi, aduentum domini noſtri quo in corpore ſalutem humano generi reddidit, abnegantes, hunc pſalmum ad Dauid referre, ut in paſſione domini impij, ita & in prophetiæ ſcientia imperiti: legentes & non intelligentes, habentes & neſcientes, uenerantes & non obedientes. Qua enim religionis ſimulatione prophetarum libros uenerentur, multis cognitum eſt. Contrectare legentes manu non audent, lintheo ſubſternunt, ad finem ſacramenti teſtes adhibent: & hoc eò proficit, ut maiore irreligioſitatis crimine eorum quibus tantus honor debetur, dicta aut contaminent, aut diſſimulent, aut neſciant. Hoc eo dictum eſt, quia cum in prophetis longe poſtea quàm Dauid corpore exceſſerat, ſcriptum habeant in

Hier. 30 Hieremia ita: In illa die, dicit dominus, contribulabo iugum à ceruice eorum, uincula eorum diſrumpam, & non operabuntur ipſi adhuc alijs dijs, & opera-

Hier. 23 buntur domino deo ſuo. Et Dauid regem ipſorum ſuſcitabo illis. Et rurſum. Suſcitabo illis Dauid regem orientem iuſtum, & regnabit rex, & intelliget, & faciet iuſtitiam & iudicium ſuper terram. In diebus illis ſaluabitur Iuda, & Iſrael commorabitur fidens. Item in Eſaia: Et excitabo paſtorem ſuper eos unũ altum, & paſcet eos ſeruus meus Dauid. Et erit his paſtor, & ego ero illis in deum, & Dauid princeps in medio eorum. Ego dominus locutus ſum. Et diſponam ad Dauid teſtamentum pacis. Nolunt credere quod docentur: neq; his fidem habent quibus deberi uenerationem confitentur. Et religioſi quomodo erunt, autoritatem abnegantes religioni? Dauid cum patribus quieſcebat, ipſe teſtamentum datæ per Moſen legis cognouerat: tanto poſtea deus

Dauid autor pſalmorum per prophetas locutus eſt, Dauid excitandum regem paſtorem orientem iuſtum, in cuius diebus ſalus Iſrael ſit, ad quem deus teſtamentum pacis diſponit. Ergo eſt Dauid non hic Ieſſe filius, pſalmorum ex parte conſcriptor: ſed Dauid ob cuſtodiam gregis ſui paſtor. Paſtor enim bonus pro ouibus ſuis animam ponit. Ob æterni regni gloriam rex, cui dictum eſt: Rabbi tu es rex Iſrael. Ob iudicium dei iuſtus: Pater enim non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio. Ob lumen mundi, oriens: Erat enim lux uera quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Ob filij dignitatem, teſtamenti pacis hæres: Omnia enim mihi data ſunt in cœlo & in terra. Et pacem meam relinquo uobis. Confiteãtur ergo neceſſe eſt Iudæi, longe poſt tempora Dauid eſſe hæc prædicata. Eſt autem Dauid iſte, qui nomen parentis ſecũdum originem carnis accepit: nomen ſumens eius, cuius ex genere ſumebat & corpus. Omnia

autem

autem quæ pſalmo continentur: & à geſtis prophetæ Dauid, & à natura humanæ infirmitatis, & ab eius temporibus diuerſa ſunt. Et quia ei non res, non conditio, non tempus aptatur, & in eum Dauid quem poſtea per prophetas dominus pollicitus eſt conueniunt: non eſt ambiguum quinetiam hic qui propheta egregius & magnus eſt, de eo Dauid qui poſtea extitit dei ſpiritu propheticæ officio ſit locutus: Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius.) Non ait: Memento mei, ſed memento domine Dauid: Vt alterum qui loqueretur oſtenderet. Orationem autem omnem hanc eſſe unigeniti filij dei per prophetam loquentis, exiſtimari neceſſe eſt: memoriam dei patris erga eum ſibi quem aſſumpturus erat hominem deprecantis. Eſt enim Ieſus nunc, ſecundum Apoſtolum, in gloria dei patris: & ei omne cœleſtium & terreſtrium & infernorum genu flectitur. Ergo ſe primogenitus dei filius deus uerbum, iam Dauid nuncupat, per prophetam eius ſibi hominis nomen aſſumens: qui ſecundum diuinitatis ſuæ priuilegium unà ſecum eſſet in patris gloria collocandus. Memento domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Ait enim ipſe: Quia manſuetus & humilis corde ſum. Et teſtimoniũ dei patris eſt: Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo complacuit animæ meæ. Ponam ſpiritum meum ſuper eum, & gentibus iudicium nunciabit. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis uocem eius. Vt omnis ergo huius manſuetudinis pater meminerit deprecatur: per cuius manſuetudinis modeſtiam deo patri officium humilitatis ſuæ uouerit: Sicut, inquit, iurauit domino, uotum uouit deo Iacob.) Sacramenti mentio ad profeſſionem uoluntatis aſſumitur. Et neſcio an unigenitus iurauerit. Certe ita geſſit & locutus eſt omnia, ut ſacramento religionis ſatis facere uideretur. Nanque cum quædam de paſſione ſua locutus ad diſcipulos fuiſſet, & Petrus tanquam indignum hoc dei filio deteſtatus eſſet: Petrũ cui ſuperius claues regni cœlorum dederat, ſuper quem eccleſiam ædificaturus erat, aduerſus quam portæ inferi nihil ualerent, qui quæ in terris uel ſoluiſſet uel ligaſſet ea in cœlis uel ſoluta perſiſterent uel ligata: Hunc itaque tali conuicio deteſtantem hoc ſacramentum paſſionis excepit. Vade poſt me Satana, ſcandalum mihi es. Tanta enim ei religio fuit pro humani generis ſalute patiendi, ut Petrum primum filij dei confeſſorem, eccleſiæ fundamentum, cœleſtis regni ianitorem, & in terreno iudicio iudicem cœli, Satanæ conuicio nuncuparet. Quinetiam in tumultu eo quo ſe dedẽdum paſſioni præbuerat, cum idem Petrus ſeruo ſacerdotis gladio aurem abſcidiſſet ait: Reconde gladium tuum in thecam: Calicem quem dedit mihi pater non bibam illum? Impium & profanum docens eſſe, ſi non omnia quæ erga humanam ſalutem patri uouiſſet, expleret. Abſolute autem in eo oſtendit deuotam paſſionis ſuæ religionem, cum poſt aceti poculum eſſet ſpiritum traditurus. Perfectis enim omnibus ait: Conſummatum eſt: Et inclinans caput tradidit ſpiritum. Percurrerat enim omnia ſacramenti officia: & ubi cõſummatione gaudetur, ibi in ſuſcepti operis perfectiõe lætitia eſt. Ergo quia ſecundum hanc geſtorum deuotionem ita omnia geſta ſunt, ut uideantur ſtudioſe pro religione quia iurata ſunt hæc eſſe perfecta: ſequens eſt ut uideatur quid ſit quod Dauid iſte & iurauit & uouit. Si intraro in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtrati mei. Si dedero ſomnum oculis meis & palpebris meis dormitationem. Et requiem temporibus meis donec inueniam locum domino, tabernaculum deo Iacob.) Humanæ naturæ uota hæc eſſe non poſſunt: & conditio ſacramenti infirmitatem terrenæ neceſſitatis excedit. Adeundum tabernaculum domus non eſt, ſtrato lecti abſtinendum eſt, ſomnus oculis & pal-

pebris dormitatio & requies temporibus non danda eſt: donec inueniatur do mino locus & tabernaculum deo Iacob. Standum ergo erit nocte dieq; ſub cœlo, & nunquam in requie corpus iacebit: oculi autem ſemper uigiles laborabunt, & ne ipſis quidem palpebris conniuendi in dormitatione permittetur obductio. Tempora uero, quæ maxime toto in corpore iniurijs uigiliarum & ſtationis obnoxia ſunt, requiem non habebunt. Homo iſtud de ſe iurare non ſinitur, etiam ſi maxime nolit, conditionem tamen uoti huius pro ipſa naturæ ſuæ neceſſitate uiolabit. Vigilet licet animus & corpus in ſtatione contineat, tamen neceſſe eſt infirmitatis dominante natura & procidat, & dormiat, & requieſcat inuitus. Dehinc quem locum homo deo inueniet? Et incomprehenſibilem infinitamq; naturam quaſi tabernaculo continebit, cum de ſe ipſe per
Eſaie 66 prophetam dominus locutus eſt dicens: Cœlum mihi thronus eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum? quam domum ædificabitis mihi, aut quis locus requietionis meæ? Omnia enim hæc fecit manus mea, & mea ſunt omnia hæc. Non ignarus autem huius diuinæ uocis propheta eſt, & ſcit humanæ & terrenæ operationis domum deo eſſe non poſſe, idipſum pſalmo anteriore conte-
Pſal. 126 ſtans, quum ait: Niſi dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerunt qui ædificant eam. Ergo ſi neque natura hominis conditionem uoti iſtius recipiet, neque locum & tabernaculum deo humana requiret operatio, cognoſcendum eſt per cœleſtium ſcripturarum autoritatem quid ſit hoc uotum, per cuius ſatiſfactionem locus domino, & deo Iacob tabernaculum ſit repertum. Domino noſtro Ieſu Chriſto unigenito dei filio, qui omnia humanæ ſalutis ſacramenta tanquam iuratus expleuit, & quem à prophetis Dauid ſignificatum docuimus, hoc opus maximum fuit: ut hominem ad ſcientiam diuinam eruditum, dignum habitaculum deo redderet. Et eſſe homines ſedem atq; habi-
2.Cor. 6 tationem deo, ita docemur deo ipſo per prophetam loquente: Quia inhabitabo in his, & in illis ambulabo, & ero illorum deus, & ipſi erunt mihi populus.
Pſal. 5 Et rurſum: In æternum exultabunt, & habitabo in his. Dominus autem ipſe
Ioan. 14 in Euangelio ait: Si quis diligit me, uerbum meum ſeruabit, & pater meus di-
2.Cor. 6 liget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Et Apoſtolus quoque ait: Vos eſtis templum dei, & ſpiritus dei habitat in uobis. Habitat autem deus religioſorum mentes, non corporali aditu neque naturæ grauioris ingreſſu, ut alibi non degens, illic tantum quo ſe intulerit inſiſtat: ſed ſpiritali uirtute, in uacua ſe à terrenis labibus corda permittit, ſeſeq; luminis modo in patentibus innocentiæ foribus mentes illuminaturus infundit. Aſſumpto igitur corpore unigenitus deus, neque ante ſecundum hominem ſe ingreſſurum tabernaculum domus ſuæ iurat, id eſt in cœleſtem habitationem ſuam eſſe rediturum, quàm hæc religioſi pectoris loca inueniat: ſed neque ſtratum lecti ſui aſcenſurum ſe eſſe uouit. Stratus requies humanorum laborum eſt, & feſſorum corporũ refectio. Sed quia in cœlo ſemper quieſcitur, & quia indefeſſa illa natura laborem neſcit, ſemper in ſtratu, id eſt ſemper eſt in quiete. Dominus noſter in forma dei manens formam ſerui accepit, & obediens uſque ad mortem fuit, & mortem crucis: ut plus neſcio quid morte pateretur. Ob id autem tantum obediens uſque ad crucis mortem eſt, ut nos habitatione dei dignos eſſe præſtaret. Mori igitur uoluit qui uita eſt, & effici ſe indefeſſa uirtus ad habitationem corporis non recuſauit infirmam, ut in forma dei manens formam ſerui acciperet. Exceſſit ergo ex illo æternæ beatitudinis ſuę ſtratu. Et teſtis nobis quadrageſimus pſalmus eſt, qui ex perſona domini omne ſacramentum paſſionis eloquitur, dicens: Vniuerſum ſtratum ſuum uerſaſti in

infirmi

infirmitate eius. Cum per obedientiam uoluntatis paternæ ex deo homo, ex potente infirmus, ex uiuificante mortuus, ex æternorum ſeculorũ iudice crucis reus dicitur: tum ſtratum eius in infirmitatẽ conuertitur. In illum igitur æternæ & beatæ quietis ſtratũ, uouit niſi reperto dei tabernaculo non redire: ſed nec ante ſomnũ oculis ſuis dare. Quis iſte eſt ſomnus? Nempe ille, de quo ait: Ego dormiui & ſomnum cepi & ſurrexi, quia dominus ſuſcipiet me. Mortis hic ſomnus eſt, quẽ non ante oculis ſuis dabit, quàm locũ habitationis inueniat. Huius etiã ſomni beatus patriarcha Iacob in benedictione Iudæ (qui princeps gentis iſtius extitit) meminit, dicens: Catulus leonis Iuda, ex frutice filius meus, procidens dormiſti ut leo, & ſicut catulus leonis. Quis ſuſcitabit eũ? Et ſuperior & cõſequens benedictio, nec ætati Iudę, nec geſtis conuenit, ſed ei qui ex Iudæ frutice ſicuti ex radice Ieſſe eſt: qui & catulus leonis eſt, & Iacob erit filius. Ex hac enim tribu Iudæ Maria eſt, quę domini ſecundũ carnẽ mater fuit. Hic ergo procidens dormiuit ut leo. Leo terrori eſt feris omnib. & ueluti dominans eſt cæterarũ beſtiarũ: & hic ſolus per confidentiã & ſecuritatem dormit intrepidus. Terror omniũ uigilans eſt, ipſe aũt ſecurus in ſomno eſt. Et idcirco addidit, quis ſuſcitabit eum: quia intrepidæ & prępotentis naturæ ſecuritatẽ nulla æterni terroris timiditas inquietet. Ne ergo quicquam humile atq; paſſibile impaſſibilem unigeniti dei ſubſtantiam perpeſſam exiſtimaremus, in eã morte quam ſubijt, feræ huius intrepide dormientis exemplũ ad ſecutę mortis intelligentiam eſt relatũ: ut extra humani timoris eſſe in ſomno illo inquietudinem doceretur, qui per generis ſui naturæq; uirtutem dormiens licet, timere non poſſet. Seruata autem diligentiſſime ea ratio eſt, ut in unigenito deo æterni & gignentis eum dei gloria noſceretur, cum dicitur: ſicut leo, & ſicut catulus leonis. Ad id enim quod ex deo ipſe ſubſiſtit, catulus eſt leonis: ad id uero quod leo eſt, paternæ in eo maieſtatis indifferens generoſitas prædicatur. Vt unum ambo ſint, leo eſt: ne unus atq; ipſe ſit, catulus leonis eſt. Id autem ipſum etiam pſalmi conſequentia docent. Ne enim indefeſſa illa uirtus & impaſſibilis unigeniti dei natura mortis ſomno dormitatura exiſtimaretur: rem omnem ad officium corporis cui diſceſſio immortalis animę mors eſt, retulit dicens: Si dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem. Et requiem temporibus meis donec inueniam locum domino, tabernaculum deo Iacob.) Temporibus ſecundum translationis fidẽ nõ ætatis ſpatijs, ſed capitis partibus requiem negat. Et hæ affectiones ſunt corporales, quas labor lõgus & uitæ anxietas exagitãt. Quieuit aũt ille, cui mors ſomnus eſt: & id quod nobis pœnalis demutatio eſt, unigenito & in corpore manenti deo requies fuit. Sed ante hanc requiem & Apoſtoli eliguntur, & ſoluendi ac ligandi & in terra & in cœlo ius ſortiuntur, & poteſtatẽ aduerſus uirtutem omnem aduerſariam ſumunt, & templũ dei ſunt: & ipſi ex legẽ uenientes, dignum deo Iacob tabernaculum ſunt reperti. Ac ne fortè nos per multiplicem humani generis intelligentiam uim ueritati afferre quidam arbitrentur, ut quod ex Dauid perſona dictum ſit, id ad dominum ſaluatoremq; noſtrum multimodis translationum ſubtilitatibus transferamus: contuenda ſunt quæ ſequuntur, ut ex his ueritatem inuitis ſcilicet & renitentibus ingeramus. Ait enim: Ecce audiuimus eam in Effrata, inuenimus eam in campis ſiluæ. Introibimus in tabernacula eius, adorabimus in loco ubi ſteterunt pedes eius.) Superius ubi iuratur ac uouetur, uoti ſacramentum non conuenire naturæ humanæ edocuimus: quia tanti temporis uigilias labor terreni corporis recuſaret. Et nunc ubi loca ipſa eorumq; nomina commemorantur, ne

Pſal. 3

Gen. 49

quid in Dauid referri poſſit, ueritas ipſa & extantis hodie regionis fides con-
tradicit. Dauid enim diſperſum populum in regno ſuo habens, cui nulla reli-
gionis ſedes eſſet, aream in Hieruſalem coemit ad locũ templi, ut illuc ad ex-
plenda legis ſolennia conueniretur. Sed templũ hoc filius eius Salomon ædi-
ficauit, ornauit, & religionib. initiauit. Volunt ergo Iudæi Dauid areæ huius
coemptorẽ peregrinationẽ à domo & uigiliarum iniuriam & laborẽ corpo-
ris, donec hunc locũ & hoc tabernaculum deo Iacob poſſet inuenire uouiſſe.
Sed hoc neq; hiſtoria Regnorũ aut Præteritorũ, in quib. Dauid geſta conti-
nentur loquit̃: neq; pſalmus admittit. Et cur non admittat in abſoluto eſt. Da
uid aream coemit: locus templi locus areæ fuit, ubi fruges congeſtę, ubi tritę,
ubi & paleæ à tritico ſeparandæ ſunt. Requies aũt domini in Effrata eſt, & pri
us audita in Effrata eſt, & poſtea in cãpis ſyluæ reperta: Et quid cõmune Hie-
ruſalem & Effrata? quid areæ ad ſyluæ campos? nihil hic cõueniens eſt, nihil
non diſſonans eſt. Aream in qua requieuiſſe Deus Iacob exiſtimatur nouiſſi
mis temporib. uentilabro dominus emundat: triticũ eius horreis condit, pale
as aũt inextinguibili igne urit. Probatos legis uiros, apothecis dignos habet:
inutiles & infructuoſos igni iudicij deputat. Templũ illud hodie iam nullum
eſt, incenſum eſt, dirutũ eſt, informe ruinis eſt. Et ubi ergo dei requies? Menti
tus propheta eſt, & irritũ ſacramenti ipſius uotũ eſt? Deus etenim requiẽ quã
ei ſe iuratus reperturũ uouebat, amiſit. Itaq; quia neq; dei dignitati, neq; natu
ræ hominis, neq; locorũ ueritati, neq; temporum demutationi hæc irreligio-
ſarum opinionũ figmenta cõueniunt: ex ipſis nunc ſcripturarũ cœleſtium au
toritatibus demonſtrandũ eſt, ad perſonã domini noſtri Ieſu Chriſti & ad ec-
cleſiæ ſanctificationẽ pſalmum eſſe referendũ. Diximus ſuperius etiam hunc
prophetam de Dauid illo iuſto paſtore rege oriẽte, in pſalmo iſto prophetaſ-
ſe: & ex perſona eius locutum eſſe, cum dixit: Si intraro in tabernaculũ do-
mus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtrati mei. Si dedero ſomnum oculis meis, &
palpebris meis dormitationẽ. Et requiẽ temporib. meis, donec inueniam lo-
cum domino, tabernaculũ deo Iacob.) Nunc uero ut ſe uoti huius non igna-
rum neq; imperitũ propheta eſſe oſtenderet, ex perſona ſua loquitur, dicens:
Ecce audiuimus eam in Effrata, inuenimus eã in campis ſyluæ. Superius ubi
ſacramenti religio cõmemoratur, unus iurauit ac uouit. Vnus enim in forma
dei manẽs formã ſerui accepit: & unus dominus Ieſus Chriſtus eſt, per quem
omnia, Vnus deus pater ex quo omnia. Nunc aũt ubi ſcientiæ propheticæ co
gnitio oſtenditur, ex perſona pluriũ dicit̃, Audiuimus eam in Effrata, inueni-
mus eam in campis ſyluæ: quia plurimis requies domini prophetabat̃. Audit̃
itaq; in Effrata. Et Effrata eadem eſt quæ Bethlehẽ, in qua dominus natus ex
Mich. 5 Maria eſt. Teſtis nobis eſt & propheta, dicens: Et tu Bethleẽ domus Effrata,
Matt. 2 minima es ut ſis in milib. Iuda. Ex te enim exiet, qui erit dux Iſrael. Et rurſum:
Et tu Bethlehem Iudæ non es minima inter principes Iuda. Ex te enim exiet
qui reget populũ meum Iſrael. Illic enim primũ requies dei auditur: ubi pri-
mum unigenitus deus corpus humanæ carnis habitauit. quod in Effrata audi
tur, in campis ſyluæ inuenitur. Initiũ itaq; eccleſiæ in Bethleem auditur. Eſſe
enim cœpit à Chriſto, ſed in gentibus reperitur quæ ſunt ex ſyluæ campis: ex
horrentibus nitidę, ex ſterilibus fructuoſæ, ex ignis pabulo uitalis cibi regio,
ex ferarum cubilibus dei requies, domus, templum, atq; poſſeſſio. Quod au-
tẽ gentes tanquã ſyluæ cubile diaboli fuerint, pſalmus nobis ſeptuageſimuſ-
nonus teſtis eſt, dicens: Deuaſtauit eam aper de ſylua, & ſingularis ferus depa
ſtus eſt eam. Illic enim de uinea ſermo eſt, id eſt, de dei, ut tunc putabatur, po-

pulo

pulo:quem infidelem & impiũ diabolus gentes inhabitans uaſtauerat. In his
ergo campis ſyluæ dei requies,quæ in Effrata audita eſt,inuenitur. Seruata au
tem temporũ ratio eſt,ut quod & audiuimus & inuenimus præteritam ſigni-
ficet ætatem:Id autem quod deinceps conſequitur,ſpem futuri temporis do-
ceta, cum ait:In tabernacula eius intrabimus,adorabimus ubi ſteterũt pedes
eius.) Corporali iſtius uitæ præſentis officio propheta deſperans, fide & ſpi-
ritu præſumit ut tabernacula requiei dei qui ea uidit & audiuit introeat. Sed
ſuperius ſuper uno tantum tabernaculo iuratum eſt, nunc autem multa ta-
bernacula introibũt:ſed eadem dei requies in pluribus eſt. Hæc ergo requiei
dei tabernacula introibunt. Neque ſolum introibunt, ſed etiam adorabunt
ubi ſteterunt pedes eius. Cum ſtatur, uno in loco, ex quo decedi non opor-
teat, conſiſtitur. Vbi uero pedibus ſtatur, illic toto corporis officio inſiſtitur.
Lex præterijt, prophetia clauſa eſt, finis eorum Chriſtus eſt. Demutationis al
terius nullus locus eſt. In hoc inæternum ſtandum eſt, ubi iam decurſu legis
& prophetarum dominus inſiſtit. Diſcurrit quidem per apoſtolos prædica-
tio, quos frequẽter pedes ſignificatos meminimus: ſed in euangelijs conſiſti-
tur. Illic ergo adorabitur: ubi domini pedes, id eſt, prædicationes nouiſſimæ
ſine demutationis alicuius tranſcenſione cõſtiterint. Et quia in euangelijs le-
gimus dictum, Multi prophetæ & iuſti cupierunt uidere quæ uos uidetis, & Matth. 13
audire quæ auditis: ſanctus propheta deſiderij huius impatiẽs eſt. Poſtquam
enim requiem dei audiuit, & repperit, poſtquam introiturum ſe adoraturũq;
credidit: ſpei tantæ fieri iam particeps deprecatur, dicens: Exurge domi
ne in requiem tuam.) Quam reperturum ſe Dauid tuus uouit, quam nos in
Effrata audiuimus, quam in campis ſyluæ inuenimus: in cuius tabernacula
introibimus, adoraturi illic ubi pedes tui ſteterunt. Exurge igitur in eam re-
quiem quæ uoti ſacramento quæſita eſt, quæ prophetiæ ſcientia in loco audi
ta eſt, quæ in gentium fructu frugifero reperta eſt, quæ introeuntibus fre-
quentabilis eſt, quæ in loco indemutabilis eſt, quæ adorantum religione ue-
nerabilis eſt. Sed non ſolum tu domine exurge in requiem tuam, ſed & tu &
arca ſanctificationis tuæ. Non arca teſtamenti, non arca legis: ſed arca ſan-
ctificationis tuæ. Et quidem eſſe arcam teſtamenti meminimus, intus ac fo-
ris auream, ubi tabulæ teſtamenti, ubi ſanctæ literæ, ubi liber teſtamenti, u-
bi Gomor mannæ. Sed hæc omnia eius quod dominus aſſumpſit corpo-
ris ſpecies eſt, omne in ſe ſacramentum continens legis: hoc & deitatis ſpi-
ritu & origine carnis munitum, intus ſcilicet ac foris aureum. Eſt enim do-
minus noſter Ieſus Chriſtus in gloria dei patris, manna in ſe continens æ-
ternum, Ipſe enim panis eſt uiuus: teſtamenti intra ſe tabulas & legis li-
brum conſeruans: Sunt enim in eo uerba uitæ. Vt igitur cum domino etiam
hæc ſanctificationis arca (hanc enim ſecundum euangelia & ſanctificauit &
ſignauit pater) in requiem exurgat propheta orat. Cæterũ arca illa terrena,
& frequenter ab allophylis capta eſt & polluta à regibus: & hodie templo
atque urbe ſubuerſa iam nulla eſt. Et uideamus quid ſequitur. Ait enim.

Sacerdotes tui induantur iuſtitia, & ſancti tui exultent.) Induuntur deo &
arca ſanctificationis eius in requiem reſurgente iuſtitia ſacerdotes: ualidiſ-
ſimo (ut Apoſtolus ait) thorace, induentes thoracem iuſtitiæ, quo inimici
iacula excipiant, quo in æternum hominem communiant. ſancti autem læ-
tentur. Et uideamus cauſam cur & ſacerdotes iuſtitiam induant, & ſan-
cti lætentur. Ait enim. Propter Dauid ſeruum tuum, ut auertas fa-
ciem Chriſti tui.) Chriſtum ad deitatis ſpiritum retulit, Dauid ad cor-

poris carnem. Formam enim ſerui qui in dei forma manebat accepit. Ne igitur auertat à ſacerdotibus atque à ſanctis Chriſti faciem rogat: ut eos diuinitatis ſuæ gloria qui propter Dauid, id eſt, propter aſſumpti ab eo corporis ſacramentum lætantur, illuminet. Et cur propter Dauid ſeruum ſuum, faciem Chriſti ſui non auertat oſtendit dicens: Iurauit dominus Dauid ueritatem & non fruſtrabitur eum.) Dominus iurat & iurat ueritatem & dicti ſui fidem etiam ſacramento ne ambigamus affirmat. Non fraudabit igitur Dauid ſuum ueritate iurata. Et quid ei iurauerit dignum eſt contueri. De fructu uentris tui ponam ſuper ſedem tuam. Si cuſtodierint filij tui teſtamentum meũ, & teſtimonia mea hæc quæ docebo eos. Et filij eorum uſque in ſeculum ſedebunt ſuper ſedem tuam. Quoniam elegit dominus Sion, præelegit eam in habitationem ſibi. Hæc requies mea in ſeculum ſeculi, hic habitabo quoniam præelegi eam.) Quid hic quod Dauid ſit proprium continetur? Vrbs illa quæ generi eius fuit regia, capta eſt à Babylonijs: & euerſa regni dignitatem ſub dominantium iure non tenuit. Poſt etiam à Romanis capta & incenſa iam nulla eſt. Et ubi dei requies in æternum eſt? ubi ex fructu uentris eius in ſede dei reges ſunt? Seruiunt enim hodie, exules, patria carentes, toto in orbe diſperſi. Et ubi illa quæ iurata eſt ueritas? ubi illud quod non fruſtrandus eſt ueritate? Et ubi filijs Dauid regni æterni ſedes ſempiterna? Quæ electa Sion dicitur, horret ruinis, uacua incolis eſt. Et quomodo dei requies eſt in ſecula ſeculorum? Currunt tempora, & hoc uitæ noſtræ ſeculum manat. Deus ergo ſine requie eſt. Sed qui hæc infelicis erroris opinione credunt, audiant cui
Pſal. 88 Dauid iuratum ſit. Nempe illi de quo dictum eſt: Poſui adiutorium meum ſuper potentem, & exaltaui electum de plebe mea. Inueni Dauid ſeruum meum, oleo ſancto meo liniui eum. Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum. Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non adijciet nocere ei: Et concidam inimicos eius à facie ipſius, & odientes eum in fugam conuertam. Et ueritas mea & miſericordia mea cum ipſo & in nomine meo exaltabitur cornu eius. Et ponam in mari manum eius, & in fluminibus dexteram eius. Ipſe inuocabit me, pater meus es tu, deus meus & ſuſceptor ſalutis meæ. Et ego primogenitum ponam illum, excelſum ſuper reges terræ. In æternum ſeruabo illi miſericordiam meam, & teſtamentum meum fidele ipſi. Et ponam in ſeculum ſeculi ſemen eius, & thronum eius ſicut dies cœli. Si dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint. Si iuſtitias meas profanauerint, & mandata mea non cuſtodierint. Viſitabo in uirga iniuſtitias eorum, & in uerberibus peccata eorum. Miſericordiam uero meam non diſpergã ab eo, neque decipiã in ueritate mea. Neque profanabo teſtamentũ meũ, & quæ procedunt de labijs meis non faciam irrita. Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, ſemen eius in æternum manebit, Et ſedes eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum, & teſtis in cœlo fidelis.) Promiſſiones iſtæ Dauid eius ſunt, qui aduerſus potentẽ adiutor electus eſt, cuius in mari manus eſt, cuius in fluminib. dextera eſt, qui nuncupare deũ patrẽ audet, quia eſt: qui ipſe primogenitus eſt, qui excelſus ſuper reges terræ. Cuius ſemẽ in ſeculũ ſeculi eſt, cui quæ ſunt dicta, nõ irrita ſunt, cui ſemel ſine mẽdacio iurat in ſancto, cui ſedes ſicut ſol in cõſpectu dei eſt, & permanet ut luna perfecta in æternũ. Ex huius igitur uẽtris fructu ſuper ſedẽ dei collocabũr. Quomodo aũt ex fructu ſimus uẽtris
Hier. 30 eius audiamus ꝓphetã Hieremiã dicẽtẽ: Si itaque audiſtis huiuſmodi, ſi peperit maſculus. Partũ ſexus iſte nõ recipit, ſed generatio quę ab eo eſt partus inſtar obti-

obtinuit. Audiamus & Paulum parturientem in filijs procreandis, cũ dicit: filij
mei quos ego iterum parturio. Eſſe autem omnes nos filios ſibi ipſe dominus Matt. 9. &
in Euangelio teſtatur, dicens: fili remiſſa ſunt tibi peccata. Et iterum: filioli ad- Ioan. 13
huc uobiſcum ſum. Filij itaq; ſunt ipſius in ſede domini collocandi. Et ſpei con
ditio præponitur: ſi inquit cuſtodierint filij tui teſtamentum meum, & teſtimo
nia mea hæc quę docebo eos. Moſes enim legem ſcripſit, in qua teſtimonia dei
continentur. Propheta hic idem totus diuerſatur in lege. Et quomodo adhuc
filij illius Dauid in teſtimonijs ſunt docendi? Non præſentis ætatis eſt ſermo,
ſed his proprius, de quibus dictum eſt: Confiteor tibi domine pater cœli & ter- Matt. 11
ræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.
Sed docti & manentes in his quæ docebuntur quid conſequentur? Vſq;
in ſeculum, inquit, ſedebunt ſuper ſedem tuam.) Et qui iſti qui ſedebunt? Nem Matt. 19
pe de quibus dictum eſt. Et uos ſedebitis ſuper duodecim thronos, iudicantes
duodecim tribus Iſrael. Non negligendum eſt autem, id quod ſuperius & infe-
rius dicitur. Superius enim dictum eſt, ponam ſuper ſedem meam: nunc autem
dicitur, ſedebunt ſuper ſedem tuam. Et hoc quid erit? Nempe id quod dicitur:
Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt. Sedes patris, ſedes & filij eſt: quia ego & pa- Ioan. 16
ter unum ſumus. Aut quomodo intelligitur, ponam ſuper ſedem meam, & ſe-
debunt ſuper ſedem tuam: niſi quod per concordem & non diſſimilem à ſe in-
naſcibilis unigenitiq; naturam, & pater in filio, & in patre filius eſt? deitatis in
utroque nec genere, nec uoluntate diſſidente ſubſtantia, cum paternæ maie-
ſtatis gloria unigenito congenita ſit. Atque ob id ſedem filij, ſedem ſuam pater
nuncupat: quia & ex ſe & in gloria indemutabilis diuinitatis ſuæ unigenitus &
uerus deus natus ſit, nec contumeliam communicatarum cum eo ſedium ſen-
tiat, cui ex ſe genito in naturæ ſimilitudine nulla diuerſitas eſt dignitatis. Dein-
de eorum habitatio qui in ſeculum ſuper ſedem ſeſſuri ſunt ita oſtenditur. Quo
niam elegit dominus Sion, præelegit eam in habitationem ſibi. Hæc requies
mea in ſeculum ſeculi, hic habitabo quia præelegi eam. Non montem ſcilicet
Sion deſertum & inutilem elegit, neque ciuitatem erutam & euerſam. Locis e-
nim deus non continetur, neque omnipotens & æterna ſubſtantia, aut in deſer
tis montium ſolitudinibus, aut in urbium ruinis iam deformium conquieſcit:
ſed elegit eorum requiem, de quibus dominus in euangelio ait: Nemo uenit ad Ioan. 6
me, niſi pater qui miſit me adducat illum. Illam Sion ſanctam & cœleſtem Hie
ruſalem elegit, concordẽ ſcilicet fideliũ cœtum, & ſanctificatas ſacramentis ec
cleſiæ animas: in quibus tanquàm rationabili & intelligenti & emundata & æ-
terna per reſurrectionis gloriã domo, rationabilis & intelligẽs & impolluta &
æterna inenarrabilis diuinitatis natura requieſcat. Nõ quod ex ea, in qua eſt in
finitatis ſuæ immenſitate deſiſtat, ut humanarũ mentiũ anguſtijs coarctet: ſed
quia per digni ſe habitaculi ſedẽ, qui & ubiq; & idẽ & totus et ſemper eſt, in ſan
ctis probatisq; requieſcat: ubi nulla offenſio, nulla demutatio, ſed in ſeculũ ſecu
li, id eſt, in æterna tẽpora digna & placẽs habitatio ſit electa. Dehinc ſequitur:

Viduã eius benedicens benedicã.) Quidã translatorũ interpretatus eſſe ita
repertus eſt, Captionẽ eius benedicens benedicã: tanq; uenatoribus & piſcato
ribus hominũ effectis apoſtolis, hæc eorũ benedicta ſit captio. Maxime quod
Bethſaida ex qua apoſtoli ſunt, per interpretationẽ linguæ Hebraicæ, domus
uenantiũ nuncupetur. Sed nobis ſequenda eſt prima illa, & ſub Iudęorum tẽpo
ribus ante domini aduentũ ad eccleſiæ doctrinã conſignata translationis auto
ritas. Viduam eius benedicens benedicã. Quanta uiduarũ dignitas eſt, & hone
ſta unius thori cõſcientia, & felicis continẽtię indemutata cõſtantia. Hęc enim
bene-

benedicitur,& benedicendo benedicitur: ex iudicio ſcilicet benedicentis, benedictione fit digna. Sed Apoſtolus gentium doctor, hortatur nos & aliud de uidua quæ benedicenda eſt ſentire. Lege enim non per uirtutem ſpiritualis efficientiæ, ſed per finem obſeruantiæ eius emortua, uiduam eam eſſe quæ ex Synagoga effecta eccleſia ſit, docet, dicens: An ignoratis fratres, ſcientibus enim legem loquor, quoniam lex dominatur homini, in quantum temporis uiuit: Quæ enim ſub marito eſt mulier, uiuo marito iuncta eſt legi. Si autem mortuus fuerit maritus, euacuata eſt à lege mariti. Ergo uiuente marito adultera uocabitur, ſi iungatur alij uiro. Si uero moriatur uir eius, liberata eſt à lege, ne adultera teneatur cõiuncta alij uiro. Itaq; fratres mei & uos mortificati eſtis legi per corpus Chriſti: ut & ipſi ſitis alterius, huius qui à mortuis reſurrexit. Comparatione uiduæ, quæ mortuo marito libera quibus uolet nuptijs ſit, deſinente iam lege, uiduam legis eccleſiam eſſe demonſtrat, Chriſto legitime copulandã: Hanc ergo legis uiduam benedicendo benedicet. Deinde ait: Pauperes eius ſaturabo panibus.) Bonum eſt in eccleſia pauperes nõ eſurire: quia cum inops paſcitur, aut ſitiens potatur, aut nudus ueſtitur, aut infirmus uiſitatur, aut carcere clauſus requiritur, ei hæc officiorum obſequia deferuntur, qui in ſingulis no-
Matt. 25 bis eſurit, & ſitit, & alget, & infirmatur, & clauditur: quiq; ait, Amen amen dico uobis, quia quæ feciſtis uni ex minimis iſtis, mihi feciſtis. Per hanc ergo dictorum eius fidelem promiſſionem, pauperes eius panibus ſaturat. Saturat autem & eos panibus, qui per humilitatem cordis contemptumq; ſeculi ſeipſos in paupertate conſtituunt, quos cibo uitæ perennis expleuit, ſicut alio loco di-
Pſal. 33 ctum eſt: Diuites eguerunt & eſurierunt, inquirentes autem dominum non minuentur omni bono. Deinde ſequitur: Sacerdotes eius induam ſalutari, & ſancti eius exultatione exultabunt.) Sacerdotes ſuperius iuſticia induuntur, ſed profectum honoris ſui ſumunt: ſalutari ſcilicet induuntur, conformes effecti gloriæ ſalutaris. Quia ſecundum Apoſtolum, de cœlis ſaluificatorem noſtrũ expectamus, qui potens eſt ſecundum operationẽ efficientiæ ſuæ, corpus humilitatis noſtræ conformare corpori gloriæ ſuæ. Hoc ergo ſalutari ſacerdotes induuntur, ſed domini ſancti exultatione exultabunt. Superius exultabunt tantũ adhuc in humilitatis corpore poſiti, & ſpe tantũmodo æternitatis læti: cæterũ tunc perfecta exultatione exultantes, nõ ſpe, ſed ueritate, nõ imagine, ſed corpore. Eſt enim plerunq; exultatio, quæ demutari ſolet, uel caſu uel infirmitate, uel tẽpore. Ad hoc uero hæc ſanctorũ exultatio ea eſt, ut exultatione cõſummatæ in ſe exultationis exultẽt. Cauſa aũt exultationis oſtendit: Illic producã cornu Dauid.) Cornu regni inſigne eſt. Per hoc enim cornu unguentũ regiũ regnaturis infundebaẽ. Illic cũ dicitur requies, ſignificatur de qua dictũ eſt: Hæc requies mea in ſeculũ ſeculi. In hac igiẽ requie cornu Dauid, id eſt, regnũ illius de quo prophetat Dauid, deus producit, non illud humanũ, nec corruptibile, nec caducũ. ſed illud quod ſecundũ regnũ dei in ſeculum ſeculi eſt: & quorum
Matt. 5 erit regnum cœlorum. Nempe de quibus dictum eſt: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, id eſt, in quos æternus rex, & cuius ſecundum Danielem regni finis nullus eſt, regnabit. Non occultus igitur hic rex eſt: hunc lex prędicat, hunc prophetæ pollicenẽ, hunc Ioannes pœnitentię prædicator oſtendit. Ille eſt enim ſecundum domini in euangelio dictum lucerna ardẽs, Chriſtũ tenebris mũdi huius oſtendẽs. Omnis igiẽ de eo ꝓphetia lucerna eſt eius, ignorantiæ noſtræ nocti ſcientiæ lumen oſtendens, infideles atq; impios ueritatis luce confundens, & in unigenito paternæ maieſtatis gloriam docens. Et hoc illud eſt quod ſequitur: Paraui lucernã Chriſto meo, inimicos eius

eius induam confuſione,ſuper ipſum autem florebit ſanctificatio mea.) Parata lucerna eſt,ne ad cognoſcendum eum nox ignorationis exiſteret. Inimici eius confuſione induentur: uidebunt enim filium hominis in maieſtate patris ſui:& non ſalute,ſed confuſione induentur, terreno ſcilicet & indecoro corpore reſurgentes: ſuper ipſum autem efflorebit ſanctificatio mea. Exaltauit, inquit,eum deus, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium,terreſtrium,& infernorum: & omnis lingua confiteatur,quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Canticum graduum Pſal. CXXXII.

PEr omnem doctrinę ordinem gradibus ſcāditur, nam per gradus ad ſuperiora prouchimur. In eo quod ita cœpit propheta, Ecce ꝙ bonum & quàm iocundum, docemur quid bonum atq; iocundum ſit, ut per cognitionem eorum in bonis iocundisq; maneamus. Seruata autem ſcienter ea ratio à propheta eſt, ut bonum iocundumq; ſociaret: quia non omne quod bonum eſt, iocundum eſt: neq; omne quod iocundum eſt, bonum eſt. Iocundus eſt luxus, ſed bonus non eſt. Eſt enim in ipſa illa corporalis laſciuiæ amœnitate detrimētum & ſalutis & famæ. Bona eſt tollerātia iniuriæ, maxime cum ad irreligioſitatem compellimur pœnis famis, ſitis, frigoris, uigiliarum, contumeliarum, dolorum: ſed iocunda non eſt. Illic enim iniurioſum perfectę uirtutis officium eſt. Et ita per hęc nōnunꝙ & bonum iocundo, & iocunditas ſolet eo carere quod bonum eſt. Videamus quid ſit illud quod bonum & iocundum eſſe propheta demonſtrat, ſcilicet habitare fratres in unum. Nō humanas cohabitationes, nec terrenarū domorum communionem propheta Dauid dicit. Nam fratres ob hæc ipſa tectorum conſortia diſſidentes uidemus, & inimicos ſæpe eiuſdem domicilij habitatio continet: & nōnunquam incrementū odijs ipſa illa cohabitandi indignatio ſubminiſtrat. Sed nouit eſſe Apoſtolus cōmunē & religioſam domū, dicens: Vt ſcias quemadmodum te oporteat in domo dei conuerſari, quæ eſt eccleſia dei uiui, columna & firmamentum ueritatis. Itaq; bonum & iocundum eſt in unum habitare fratres. Cum in unum habitant, conuentū eccleſiæ congregant. Cum fratres nuncupantur, unicæ uoluntatis charitate concordes ſunt. Ad primā enim Apoſtolorum prædicationem hoc præcipuū fuiſſe credentium præconium legimus, quod dicitur: Erat enim omnium credentium cor unum & anima una, aſſenſu, eadem uoluntate, non diſſonans fide, ſocia amoris, ac ſententiæ unanimitate perfecta. Et hoc teſtatur ille gentium doctor dicens: Vt ſitis omnes perfecti, eodem ſenſu, eadem ſententia. Et rurſum: Implete gaudium meum ut idipſum ſapiatis, eandem charitatē habentes, unanimes, unū ſentientes, nihil per æmulationem, ſiue per inanem gloriam agentes, ſed in humilitate inuicē arbitrantes præcellere ſuper inuicem, non ſua, ſed aliorum unuſquiſq; ueſtrum contemplantes. Hoc Apoſtoli gaudium eſt, idipſum nos ſapere, amore eodem contineri, per unius ſenſus ſententiam unanimes permanere, non per æmulationē ſeparari, neq; per inanis gloriæ ſtudium diſſidere, non ſua, ſed aliorum unumquemq; cogitare oportere, ut ea quibus alienæ uolūtates in cōcordia detinendæ ſint cogitemus, quod alio in loco admonet, dicens: Si poſſibile eſt ex uobis ad omnes pacē habētes. Ex nobis uult eſſe, ut ſi poſſibile eſt pax ad omnes ſit: uoluntas noſtra omniū amicitijs dedita ſit, & ſi cęterorum natura nō habeat pacis affectum, dūmodo nō ex nobis cauſa aut interruptę, aut nō cōſeruatæ pacis exiſtat. Hoc itaq; populo dei cōgruit, ſub uno patre fratres, & ſub uno ſpiritu

unum

unum eſſe, ſub una domo unanimes incedere, ſub uno capite unius corporis membra eſſe. Non enim oculus aurem odit, nec nares os execrãtur, nec manus pedem ſpernit. Hæc enim ut officijs mutuis ſibi, ita & amore diſtricta ſunt. hoc iocundum & bonum eſt habitare fratres in unum, in eodem eſſe, idem eſſe, nec congregatione fieri nec amore diuerſos. Comparationem uero huius boni iocundiq; propheta conſtituit, dicens: Sicut unguẽtum in capite quod deſcendit in barbam Aaron, quod deſcendit in orã ueſtimẽti eius) Aaron, unguento cuius compoſitio & confectio ex odoribus continetur, unctus eſt in ſacerdotem. Hanc conſecrationem primi ſacerdotis ſui deo eſſe complacuit. Dominum quoq; noſtrum inuiſibiliter & incorporaliter unctum eſſe cognouimus, cum dicitur: Vnxit te deus tuus oleo exultationis. Vnctio iſta terrena non eſt, incorporea eſt, inuiſibilis eſt: non in oleo ut ſacerdos & propheta, non cornu ut rex, ſed oleo exultationis ungitur. Opus iſtud lætitiæ ſpiritualis eſt, & ad ſacramentum cœleſtis unctionis exultationis fructus adhibetur, non materialis creaturæ eſt, quia corporalia corporalibus indigebant, Aaron myro confuſionis ungitur. Sed id quod corporale eſt, per efficientiam uirtutis ſpiritualis imbutum, ſpeciem olei cœleſtis imitatur. Deniq; poſt hanc unctionem, Aaron ſecundum legem Chriſtus eſt nuncupatus, poſtquam unctionis confuſio per id quod à deo confici demonſtrata eſt in ſpeciem unctionis inuiſibilis conſecratur. Vt igitur hoc myron, omnes fœtentes odores & immundos cordium ſpiritus quocunq; infuſum fuerit extinguit, ſeq; in omnia in quæ infertur odor hic ſuauitatis infundit: ita per hoc ſacramentum unctionis infuſæ, & per eam omni terrenorum ac ſordentium ultionum noſtrorum fœtore deterſo, deo iam quod ſuaue eſt, ſpiramus. Nouit hunc ſuaue olentiæ ſpiritum beatus Apoſtolus Paulus, dicens: Ita Chriſti bonus odor ſimus deo in omni loco, in his qui ſaluãtur, & in his qui pereunt. Et in iſtis quidem ex morte in mortem, iſtis autem odor ex uita in uitam. Vt odorem uitæ nos eſſe uiuentibus, ita odorem eſſe mortis, his qui in peccatis ſuis morerentur oſtendens: ipſe autem Chriſti odor ex nobis bonus deo eſt. Vt igitur placitum hoc in primo, id eſt Aaron ſacerdote, unguentum deo extitit, quo in exemplum olei exultationis perungebatur, & gratum ex ſe fidei & innocentiæ odorem præbet: ita bonum & iocundum eſt habitare fratres in unum, per quod unanimitas uoluntatis eiuſdem, primis & maximis ſacramentis bonorum cœleſtium comparatur. Deſcendit autem hoc unguentum à capite in barbam. Barba uirilis ætatis ornatus eſt. Neq; enim nos paruulos eſſe in Chriſto oportet, niſi ad id tantum quod dictum eſt: paruuli malitia non ſenſu. Infideles autem omnes idem Apoſtolus paruulos eſſe, quia infirmi ſumere cibum firmum minime ualentes adhuc lactis egeant, obiurgat, dicens: Lacte uos potaui, non cibo: nondum enim poteratis, ſed neq; adhuc poteſtis. De ſe autem ita: Cum factus ſum uir, ea quæ ſunt paruuli dereliqui. Occurrere uero in id feſtinat, in uirum conſummatum, in menſuram ætatis plenitudinis corporis Chriſti. Vnguentum hoc ergo in barbam Aaron, id eſt conſummatæ fidei uirum deſcendit à capite. Caput (ſecundum Apoſtolum) uiri, Chriſtus eſt. Moſes unguentum hoc compoſuit & confudit, ſed componendum & confundendum deus docuit, & deus mediator in lege. De capite ergo, id eſt de Chriſto deſcendit in barbam, & ab eo deſcendit, cui dictum eſt, Vnguentum exinanitum nomen tuum. Deſcendit autem in eum qui per ætatis firmitatẽ indemutabilis eſſet fidei firmitate manſurus. Deſcendit autem etiam in oram ueſtimenti. Ora ueſtimenti ea ſunt quæ uſq; ad pedes defluunt, per quod ad omne corpus hic unguenti odor à capite in barbam, & deinde ad ueſtimenti oram

deſcen

deſcendit. In his autem mulieribus quæ ungentes dominum typum eccleſiæ in euangelio prætulerũt,ita docemur, quod una caput,alia pedes unxerit: per quod quæq; earum ſignificatur in parte corporis omne corpus unxiſſe. Media itaq; corporis prætermiſſa ſunt. Nam dum ora ueſtimenti & barbam memorantur,omne in his corpus oſtenditur. Additur etiam & alterius comparationis exequatio,cum dicitur: Sicut ros Hermon qui deſcendit in monte Sion.) Ros ab Hermon in Sion non deſcendit,multo eñ à ſe interuallo hi montes diuiſi ſunt,Neq; ſane natura fert ut ros à loco in locũ deſcẽdat. Sion aũt eſt ſecundũ doctrinam cœleſtem eccleſia,uel quę nunc eſt, uel quæ erit ſanctorũ, quæ per reſurrectionem glorificatorum & lætantium angelorum cœtu frequentatur. Hermon autem mons eſt in Phœnice, cuius interpretatio anathema eſt; quod enim nobis Anathema nuncupatur,id Hebraice Hermon dicitur. Fertur autem id,de quo etiam neſcio cuius liber extat,quod angeli concupiſcentes filias hominum,cum de cœlo deſcenderent,in hunc montem maxime conuenirent excelſum.Sed hæc prætermittamus. Quæ enim libro legis non continentur,ea nec noſſe debemus:commemorata autem ob id tantũ ſunt, quod nos de hoc monte dei per prophetam profeſſio cõmonebat. Certe hodie gentes montem hunc prophana religione uenerantur:& interpretationem nominis ſui,quod eſt anathema,ipſa illa impię ſuperſtitionis ſede teſtanť.Ros uero de cœlis eſt,& inter benedictionũ munera optari eum meminimus,cum Iſaac ad Iacob ait.Et det tibi deus à rore cœli & ab ubertate terræ multitudinem. Ergo quia munera & benedictiones dei, quibus primum omnia cum creata & facta ſunt benedixit, poſtea uero ex peccato Adæ in anathemate conſtiterũt: gratum deo eſt,ea rurſum in ſanctificationis ſedem redire atq; deſcendere. Benedictus enim homo fuit:ſed poſt benedictionem peccauit, & ſtatim impius fuit.Sed qui mauult peccatoris pœnitentiam quàm mortem,uult benedictionis ſuæ rorem ab Hermon in Sion deſcendere:id eſt, ex impietatis ſede in ſanctificationis locum tranſire. Rore enim omnia uireſcunt, aluntur, augentur: ita principali illa dei benedictione homo gignitur, ſpirat, & creſcit. Eſt ergo bonum atq; iocundum ut à gentili errore,id eſt, profana Hermon ueneratione deſcendens ad Sion,id eſt,ad æternæ beatitudinis domum tranſeat,& eum qui ſalute omnium lætatur oblectet ob id: Quoniam illic mandauit dominus benedictionem & uitam uſq; in ſecula.) In Sion ſcilicet, uel etiam in unanimitatem cohabitantium fratrum. Benedictiones enim eccleſia ſola largitur, uitã æternã unanimitas promeretur. Qui dixit eñ æternæ uitæ uiam pandẽs, diligite inuicẽ ſicut ego dilexi uos,non mendax eſt.Eſt enim ipſe ueritas,uia, uita,dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Gen. 27

Canticum graduum Pſal. CXXXIII.

Inem ſumunt cantica graduum, ſed aſcenſionibus ſuis dignum. Cum enim per ea ad cognitionem ſacramenti cœleſtis ſcandatur:neceſſe eſt, ut poſtea benedictio ei ad quem conſcenſum ſit debeatur. Vocat igitur omnes propheta ad benedicendum: & tanquàm conſummatis omnibus uniuerſos ad conteſtationem honoris debiti congregat,dicens: Ecce nunc benedicite dominum omnes ſerui eius.) In eo autem quod ait,ecce nunc,elaboratæ aſcenſionis perfectum opus eſſe ſignificat:ut iam nunc benedicāt, quia proficientes aſcenderint. Benedicendus eſt,quia nos in excelſum prouexerit,quia fidei gradibus in ſublime domus ſuæ eleuauerit.Benedictione autem dei os peccatoris indignũ eſt, & idcirco ait:omnes ſerui eius. Nõ omnium eſt deo accepta benedictio, neq;

ſe promiſcuus putet placere poſſe. Soli iſtud competit dei ſeruo: non peccati
Ioan. 8 ſeruo, nec ſeculi ſeruo. Omnis enim, inquit, qui facit peccatum, ſeruus eſt pec-
cati. Seruo igitur dei competit, ut dominum ſuum religioſo ore benedicat. Ac
ne ipſi quidem ſeruo hoc erit proprium, qui ſe ſeruum nomine ſolo profitea-
tur, qui etiam nunc cunctabundus & fluctuans incerto fidei uoto circumfera
tur: cuius cogitatio & uolūtas in recordationem peccaminum, & in curas uo-
luptatū euagetur. Et idcirco cum dixiſſet: Ecce nunc benedicite dominum o-
mnes ſerui eius. adiecit: Qui ſtatis in domo domini, in atrijs domus dei no
ſtri.) Qui ſtat, loco non mouetur: iam currit, iam aſcendit, iam immobilis ma-
Pſal. 39 net, iam auide bibit beatam illam prophetæ uocem: Statuit ſuper petram pe-
Pſal. 26 des meos. Et rurſum: In petra exaltaſti me: & audiet tanquam Moſi ſibi dici, Tu au
Hier. 14 tem ſta hic mecum. De peccatoribus autem ita legimus: Dilexerunt mouere
pedes ſuos. Standum ergo eſt in domo domini, quia benedictio ſtantium pla-
ceat: & ſtantium in domo illa ſancta & cœleſti Hieruſalem, & angelorum fre
quentium, ad quam per hanc eccleſiæ & conuentus noſtri domum ſcanditur.
Et quia plures apud patrem manſiones ſunt: benedicun dominum, non ſolū
in domo ſtantes, ſed etiam in atrijs eius. Non omnis domus atrium eſt, domus
eſt etiam quicquid extra atriū eſt. Interior autem & familiarior atrij ſedes eſt.
Interius ergo ſtabūt, qui in atrio ſunt: quia ſit licet dignitas, in domo ſtare, præ
uenit tamē ille qui in atrio ſteterit. Diuerſos uero eſſe eos qui in domo, & eos
qui in atrio ſint, alibi propheta demonſtrat, dicens: Plantati in domo domini,
in atrijs dei noſtri florient. Maior fructus eſt effloruiſſe. Et licet plantatio ha-
beat dignitatē, præcellit tamen effloreſcentium honor: Quia ut initiū in plan-
tatione eſt, ita gaudium boni operis in flore eſt. Reperi autem quoſdam ambi
guos circa hoc, in atrijs domus domini fuiſſe: dicentes, idcirco hoc à tranſlato
ribus primis adiectum eſſe, quia ſub hiſdem uerſibus ſequenti pſalmo conti-
netur: opinātibus ipſis ſcriptorum uitio in libris Hebraicis fuiſſe prætermiſſum.
Sed noui interpretes quæ uolunt tractent: nobis uero obſequendum eſt, & au
toritati tranſlationū, & uetuſtati. In hanc autem ſpem ſtandi in domo, & in a-
trijs domini, propheta nos hortatur, dicens: In noctibus extollite manus
ueſtras in ſancta, & benedicite dominum.) Agimus enim, ſecundum Apoſto
lum, ſub principibus harū tenebrarū, & nox nos ſeculi detinet: quæ per euan-
gelicam prædicationem iam prodijt in lucem Nox enim iam proficiſcitur, ſi-
cut in die decenter ambulate. In hac igitur nocte, ignorantiæ, inſidiarū, infirmi
tatū, concupiſcentiarum uiciorū, eleuandæ manus ſunt in ſancta: non ad præ-
dicandum & orandū tantum, ſed etiam ad operandum. Preces enim nudę nō
proficiunt. Eleuanda autem opera noſtra ſunt in dei ſancta: id eſt, in nudis ue-
ſtiendis, in eſurientibus cibandis, in ſitientibus potandis, in afflictis conſolan-
dis, in oppreſſis adiuuandis, in omnibus diligendis. Hæc enim nos in hac cor
poris noſtri infirmitate ſanctificant, hæc deo placita & ſancta ſunt. Et hoc nō
Pſal. 140 ignorat propheta, dicens: Eleuatio manuum mearū ſacrificiū ueſpertinū. Nūc
enim in conſummationē ſeculi, quod eſt ueſpertinum, non in tauris & hircis,
ſed in operibus bonis deo hoſtia eſt. Moſes nos docuit exemplo, qui cum ele-
uatis conſtitiſſet manibus uincebat: ſummiſſis uero in terram, uincendum po
pulum ab hoſte præbebat: oſtendēs per hanc formam, hoſtem noſtrum, ſi ter-
rena opera noſtra ſint, uincere: ſi excelſa uero ſint, eſſe uincendum. Eleuandæ
igitur manus noſtræ ſunt in noctibus, ut plantemur in domo, ut in atrijs flore
amus: & benedicendus eſt dominus, id eſt, cum dei benedictione ſemper orā-
dum eſt, ne cum panem inopi præbeas, metu famis triſtis ſis; ne cum ſumptū
indi-

indigenti offeras, damnum putes: ne cum nudum ueſte induas, exui te exiſtimes. Hilarem enim datorem amat deus. Quid autem læta & benedicentia ele- 2.Cor.9
uatarum manuum opera mereantur, oſtendit dicens: Benedicat te dominus ex Sion.) Dominus ſcilicet eccleſiæ, & ſanctæ Hieruſalem, & ciuitatis uiuis gemmarum lapidibus extructæ. In deo uero æterno ut ſpem omnem noſtram poſitam cognoſceremus, adiecit: Qui fecit cœlũ & terram.) Eum ſcilicet eccleſiarum deum eſſe demonſtrans, qui cœlũ feciſſet & terram: per dominum noſtrum Ieſum Chriſtũ, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorũ. Amen.

Alleluia. Pſalmus CXXXIIII.

PSalmus ſecundum ſimplicitatem audientium abſolutus uidetur. Ea enim ex maiore parte in eo continẽtur, quæ libro Exodi inſcripta ſunt: Aegypti plagæ, Pharaonis pœna, regum mortes, & hoſtilis terræ obtenta hæreditas: ſed ſecundum Apoſtolum quæ in lege ſunt, umbra eſt futurorum: quæ in ea geſta ſunt allegorumena, non negligẽter audienda ſunt: quia ſub corporalium geſtorum fide in exemplum ſunt ſpiritualium operum conſtituta. Magnæ autem diligẽtiæ res eſt, uirtutem uerborum collocatorum expendere: & ſcire quid cuiq; rei ſub eorum quæ dicta ſunt ſignificatione ſit proprium. Vt enim non omnium eſt, herbarum genera uirtutesq; noſſe: & ſi quis imperitus aut neſcius in agrũ his ſalubribus herbis diuitem uenerit, omnia inutilia & promiſcue genita exiſtimans præteribit: at uero ſi peritus & doctus hunc precioſum in his germinib. agrum fuerit ingreſſus, omnia quæ ab alijs prætérita erunt demetet, & ea quæ ab ignaris erunt neglecta mirabitur: ſciens quando utile metendorum eorum tempus ſit, & in quæ genera ſanitatum his utendum ſit, & quantum ex his, aut quouſq; moderandum ſit: ſic & in diuinis ſcripturis eſſe intelligendum eſt: ut ſi eas impia auris & mens ruſtica audiat, tanquã ocioſas & non neceſſarias negligat: at uero ſi calens ad cognitionem dei auditor ac lector adſtiterit, & cui frequens lectio, & ſpiritualis gratiæ donum ſcientiam dijudicandi ſingula, intelligendiq; præſtiterit: mirabitur omnia, atq; his ſecundum naturales eorũ uirtutes & efficientias utetur, non ignarus quando quid præſumendum ſit, & in quam curationem eligendum, quando ex eo corpori ſanatio, quando animæ medela tribuenda ſit, ne quid præproperum, ne quid importunum ac tardum: ſed collatis & uirtutibus, & temporibus, & rebus, non imperite his quæ ſibi comperta fuerint utatur, quod quidem maxime in hoc pſalmo ita eſſe intelligitur. Incredibilem enim in modum ea rebus geſtis uerba ſubiecta ſunt, ut cum fideliter illa quæ geſta ſunt enunciarent, maiorem tamen internæ & ſpiritualis intelligentiæ profectum ex ſe ita collocata præſtarent. Neq; tantum hæc ratio ſeruata eſt, ut res ipſæ quæ corporaliter geſtæ ſunt, ad oſtendendam dei magnificentiam commemorarentur: uerum etiam ut per cognitiones geſtorum, & uirtutes nominum exemplum de ſe gerendis in his quæ ſunt geſta, præberent. Itaq; neceſſarium eſt, hæc ſingula perſonis, temporibus, uirtutibus diſcernere: ut ea quæ incurioſæ aures tanquam non neceſſaria forte perdiderint, ipſa illa ad humanæ infidelitatis medelam ſanationemq; referãtur. Et hoc ipſis rebus in pſalmo docebimus, qui ita cœptus eſt: Laudate nomen domini, laudate ſerui dominum: qui ſtatis in domo domini, in atrijs domus dei noſtri. Laudate dominum, quia benignus eſt dominus: pſallite nomini eius, quoniam ſuaue eſt.) Et contuendum in exordio pſalmi eſt, quòd ad laudem nos dei aduocat: cum in ſuperiore pſalmo ad ſolam benedictionem hortatus ſit. Præſtare autem laudem benedictioni non ambiguũ eſt. Primus enim odor

in benedictione poſitus eſt, ſed conſummatur in laude : & laus non incipiēda confuſe eſt,ſed ordine ac modo confitenda eſt.Hoc enim primum eſt,laudate nomen domini.Nomē ergo domini primum laudare admonemur, quia deus cœli ſit,quia deus terrę ſit, quia deus mundi ſit,quia deus(quod fidei noſtrę & ſpei proprium eſt)Abrahæ & Iſaac & Iacob ſit.In his enim primū deo laus eſt. Sequens uero præceptum eſt,laudate ſerui dominū. Per cognitionem nominis dei ad ſcientiam eius proficimus.Iam enim non nomen domini,ſed dominū laudamus,cognoſcentes quur deus cœli ſit, quur terræ deus ſit, quur deus mundi,quur Abrahæ,& Iſaac,& Iacob ſit.Hæc enim primum puerilis doctrinæ rudimenta tranſgreſſi,deum non iam per obedientiam ſubditorū, ſed per immenſę uirtutis ſuæ magnificētiam laudamus,& laudamus ſerui eius. Neq; ſolum ſerui eius nudo tantū profeſſionis noſtræ uocabulo nuncupati:ſed ſtantes in domo eius,iam non uagi,neque erratici, ſed ſtantium firmitate ſtabiliti. Neq; tantum in domo ſtantes,ſed etiam in atrio domini dei noſtri:internæ potius & mediæ domus ſede ſuſcepti.Per hunc igitur ordinem, à ſeruis & à ſtantibus in domo atq; in atrio laus inchoatur.Laudandus deus ob id eſt,quia benignus eſt.Nam ut omnipotens ſit,naturæ ſuæ uirtus eſt:ut uero benignus ſit, nobis neceſſarium eſt:quos corporis infirmitas & conditio originis in peccatis detinet.Et quid ſpei eſt humanis delictis,ſi benignitas dei abſit? Sed dictorum ratio cōſideranda eſt.Namq; qui laudandus eſt quia benignus eſt:pſallendū nomini eius eſt,quia ſuaue eſt. Pſallite nomini eius quoniam ſuaue eſt.Pſallite ubi dicitur,ad corporis opera refertur:ut per organi noſtri,id eſt, corporis multimoda opera, conſonans deo fiat & apta laudatio. Pſallere ergo nomini eius iubemur,quia ſuaue eſt.Suaue enim eſt deo, corpora noſtra cōplacito miniſterio probabiliq; famulari : uel ipſum illud potius nomen domini ſuaue eſt. Et quid ſuauitatis in ſe habet,uel nomen eius,uel ei pſallere:continuo ſubiecit dicens: Quoniam Iacob elegit ſibi dominus,Iſrael in poſſeſſionē ſibi.) Initium originis Iudæorum ſecundum ſanctificationem generis Abrahā eſt. Ad hunc enim dei fuit ſermo.Et cur potius Iacob quàm Abrahā dominus elegit? Dehinc cum idem ſecundū nuncupationis allocutionē ſit Iſrael qui eſt Iacob, cur iterū additur,Iſrael in poſſeſſionē ſibi? Ordo exigebat principem electionis Abraham, non eum qui iam tertius in electione eſt Iacob cōmemorari:ratio quoq; ammonebat,ut ſignificatus Iſrael in Iacob intelligeretur:quin etiam illud accedit,quòd qui Iacob eſt eligitur,qui Iſrael poſſidetur. Sed iam in exordio ſermonis monuimus,illa ex rebus corporaliter geſtis commemorata in pſalmo eſſe, in quibus futuri ſpecies tāquam in ſpectaculo reluceret: ea quoq; geſtis rebus coaptata uerba eſſe, quæ cum ea quæ geſta ſunt,nunciarent,tamē intelligentiam nobis abſolutiorē eorum quæ ſpiritualiter in geſtis rebus pręfigurabantur,afferrent.Dei nomen ſuaue eſt,non uni tantū genti,atq; ipſi irreligioſæ:ſed omnibus iam gentibus atq; linguis.Iacob enim ſibi elegit,maiorem natu ſupplantantē,ementem primitias cibo & deſperatione uenales,abripiētem benedictionē,impœnitentem poſt ſeruitutem,deinde poſt luctam deum uidentem,& Iſrael nuncupatū.Ante enim Iacob eſt,& ſic Iſrael.Circunſpiciamus eccleſiæ corpus,quæ per differētiam fidei & Iacob,& Iſrael habet : & hic cœtus populū legis fide ſupplātat, primitias eius accipit,benedictionem eius diripit,ſecundū domini dictū dicentis: A diebus aūt Ioannis regnum cœlorū uim patitur,& uim facientes diripiunt illud.Iacob eſt ergo qui eligitur,domino dicente : Ego uos elegi, non uos me.Iſrael eſt qui poſſidetur, in præteritis primogenitus,in benedictionibus cognitus,in ſeruitute multi temporis fide-

lis

lis, in ſacramento luctæ potens, in promerendis rurſum benedictionibus pertinax, in dei cognitione & conſpectu Iſrael. Nouit autem ſpiritus prophetiæ præpotentem hanc nominis dei in congregandis gentibus, & poſſidendis fidelibus ſuauitatem, dicens: Quia ego noui quàm magnus eſt dominus.) Officio quidem oris ſui propheta loquitur, ſed cognitione ſua uox iſta eius eſt, qui ait: Nemo nouit patrē niſi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Et filius *Matt. 11* quidem patrem, ſi cui uoluerit reuelabit. Sed magnitudinem eius nemo cognoſcit, propheta dicente: Cuius magnificentiæ non eſt finis. Cognitio huius *Pſal. 144* ergo infinitatis ei ſoli erit propria, qui ſecundum perfectam originis ſuæ plenitudinem ipſe imago eſt infiniti. Quia ego cognoui quàm magnus eſt dominus: Et deus noſter præ omnibus dijs.) Non præ dijs omnibus illis eſt, de quibus infra ait: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur. Nihil enim magnum, ſi metallis, & ſaxis & lignis comparatus præfertur. Et quia iſti dij non ſunt, quærendum eſt quos deos dixerit. Non enim deorum multitudinem eccleſia cognoſcit. Error hic gentium eſt: ut coitus, & cōceptus, & procreationes, & ſucceſſiones deorum aut fingat, aut credat. Nobis autem ſecundum Apoſtolum unus deus, ex quo *1. Cor. 9* omnia, & nos in ipſo, & unus dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum. Vnus ex uno, deus ex deo eſt. Non recipit alterum innaſcibilis ut duo ſint, nec admittit quod eſt unus unigenitus ne deus ſit. Nō ſunt duo innaſcibiles, nō ſunt duo unigeniti. In eo aūt unuſquiſq; ꝙ eſt unus eſt: dū parē nec unigenitus habet, nec innaſcibilis admittit: neq; unigenitus deus ex alio quàm innaſcibili deo ſubſiſtit. Vidēdum eſt autem, præ quibus omnibus dijs deus noſter ſit. Inuenio deos dici per prophetam ita: Deus ſtetit in con- *Pſal. 81* gregatione deorum, in medio autem deos diſcernit. Et hoc quidem uidetur ambiguum, neceſſitatis abſolutæ nunciare quos deos ſignificet: ſed dominus in Euangelijs errore nos nuncupationis huius liberauit, dicens: Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes. Et adiecit: Si ergo illos dixit deos, ad quos uerba *Ioan. 10* dei facta ſunt, & non poteſt ſolui ſcriptura: indiſſolubilis dei ſermo eſt, homines deos nūcupantis. Inuenio & Moſen deum nuncupari, cum ei dicitur: De- *Exod. 17* um te poſui Pharaoni. Sed & Apoſtolus docuit dici alios deos, cū ait: Namq; *1. Cor. 8* & ſi ſunt dij qui dicuntur ſiue in cœlo, ſiue in terra, ſicut ſunt dij multi, & domini multi: ſed nobis deus pater eſt, ex quo omnia, & unus dominus noſter Ieſus Chriſtus, per quem omnia. Vnus quidē deus nobis eſt, & unus dominus: ſed multi dij ſunt qui uocantur in cœlo & in terra. Et quidem ſi hoc deorū nomen hominibus ſecundum ſententiam dei competit: multo magis, angelis, archangelis, thronis, dominationibus, principatibus, poteſtatibus dignū: quos Apoſtolus deos in cœlo nuncupari demonſtrat. Dij ergo ſunt qui uocantur, ſed præ omnibus deus noſter eſt, non comparatione, qui incomparabilis præcellit: ſed poteſtate præ cæteris eſt. Et quomodo præ cæteris ſit, mox oſtendit, dicens: Omnia quæ uoluit fecit in cœlo & in terra: in mari, & in abyſſis.) Soli deo congruit omnia facere quæ uelit. Sola enim perfecta uirtus in nullo impeditur, quo minus quod uelit & faciat: & ei ex quo omnia ſunt, nihil difficultatis occurrat. Inferioris ab eo naturæ eſt, ne totum quod uelit & faciat. Dū enim alij ſe debet, caret omnipotentiæ uirtute: quia in id ipſum quod ſubſiſtit, habeat aliū autorē. Et qui non ſe ſibi debet, non omnia poteſt: dum à potiore ſubſiſtit. Sed uideamus quid ſit illud quod omnipotentia dei ſecundū uoluntatē ſuam fecerit: in cœlo, & in terra, in mari, & in abyſſis. Et quidē magnū eſt, ſi contueamur indemutabilem cœli firmitatem, ſolem annuis curſibus inde-

feſſisq́ moderatum, uicesq́ anni definitis limitibus temperantem: perennes quoq; lunæ uiciſſitudines & imperturbatos ortus, lapſus cõuerſionesq́ ſignorum. Iam uero terræ opes, & fœcundos eius fructus in uitam hominum, uolucrum, pecudum, beſtiarum: plena deinde incolis ſuis maria, & ſpirantium intra fluctus piſcium uitam: tum porrò quia plurali genere maria Græcitas eloquuta eſt, Oceani inæſtimabiles uices & capacis abyſsi imperſpicabilem naturam, qua refuſus in terram æſtus reſorbetur. Sed cum hæc ſecundũ humanam opinionem plena miraculis ſint, ac de ipſis dici merito debeat: Omnia quæ uoluit fecit in cœlo & in terra, in mari, & in abyſsis, uideamus quæ omnia ſint quæ uoluit & fecit. Educens nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiam fecit, qui ꝓducit uentos de theſauris ſuis. Prę terito thronorũ, dominationũ, principatuum & poteſtatum, cherubin & Seraphin, angelorum & archangelorũ, cœli, terræ, maris, abyſsi, miraculo: in his omnia deus quæ uoluit fecit, in cœlo & in terra, in mari & abyſſo. Educens nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiam fecit, qui producit uentos de theſauris ſuis.) An hæc tantũ perfectæ in deo uoluntatis omnipotentia eſt, terram exhalare nubes? coruſcare pluuijs imminentibus fulgura? alternatis ſpiritibus flare uentos? Sed arguunt hanc opinionem noſtram uirtutes herbarũ, & naturæ gemmarũ. Educens, inquit, nubes ab extremo terræ. Quid enim ſibi uult quod nubes deducunť & educũtur ab extremo terræ? Exhalant quidem ualles uuidæ nebulas: ſed neq; ualles extrema terræ ſunt, neq; quiſquã nebulam id ipſum exiſtimauit eſſe quod nubem. Dehinc fulgura in pluuiã fecit. Quæ hic humani ſenſus intelligentia eſt? Fulgura nonnũquam ſine pluuijs uidemus, & pluuias ſæpe eſſe ſine fulgure. Non pluuiæ fulgura afferunt, neq; rurſum fulgura pluuias defundunt: Sequiť quoq;: Qui producit uentos de theſauris ſuis. Quæ hic humani ſenſus intelligentia eſt? Anne in cõcauo aliquo & cõmunito theſaurorũ loco, cõditos eſſe uentos exiſtimabimus: ex quib. uenti ſoleant tanquam precioſiſſima theſauri portio produci? Et cũ ſolent mutationes uentorũ frequentes & incertæ ſæpe, & cõtrariæ cõmoueri: toties negocioſus ad hæc deus ipſos iſtos ut demutenť, ut diſsideant, ex ſecreto diuitiarũ ſuarũ producit? Sed hæc à me uolenti uirtutẽ & rationẽ dictorũ oſtendere, ita cõmemorata ſint: ut nihilo minus inuiſibilis & omnipotentis uirtutis eſſe intelligať, à mari, quod eſt ab extremo terræ, nubes educi: & inter pluuias fulgura coruſcare & uentos ex occultis ſuorum ſpirituũ ſedib. flare. Verũ quia nõ in his tantũ omnipotẽtia dei eſt, neq; in his ſolũ quæ uoluit, fecit in cœlo & in terra, in mari & in abyſſis: & in his quæ corporaliter geſta eſſe memoranť, ſpiritualia ſignificari meminimus: demonſtrãdum eſt nunc, quid ſub his dictis per uirtutẽ prophetiæ intelligere debeamus. In eo quod omnia quæ uoluit fecit in cœlo & in terra, in mari & abyſsis, quantũ cognitioni noſtræ permiſſum eſt, nihil amabilius deo homine eſt. Et ſubeſt cauſa, ut peculiare ei hoc animal ſit. Mundus uerbo conſtitit, homo autẽ cum conſilio efficiť, non uerbo, ſed opere cogitato: fit quoq; ad imaginẽ dei per inſpirationẽ, & ea dei uiuens anima perficitur: legẽ accipit, uolũtati ſuæ permittitur, liber ab omnib. mundi dominus conſtituitur: paradiſi incola eſt, inuidia diaboli dignus eſt: poſt peccatũ miſericordiæ reſeruatur, omnis ſeculi huius ætate ad cognitionẽ dei erudiť, iudex angelis pręparatur, reuelationẽ eius creatura expectat, uanitati in ſpem & ipſa ſubiecta, ob pœnitentiam eius ex peccato angelorũ in cœlis maximũ gaudium eſt. Hic ipſe per ſacramentũ natiuitatis, ſecundũ hominem Ieſum Chriſtum aſſumptus eſt in eum. Iam ubiq; irreligioſum ante os eius religionẽ docet, iam pollutũ ſtupris corpus continentia

purum

purum eſt, iam cæca quondam à cognitione dei mens, Iſrael facta eſt. Inuidia in mutationē boni proficit, iam ebrietas in ieiunia exarſit, iam odiū in amorē demutatū eſt, iam uitia in uirtutū uita perempta ſunt. Fecit ergo dominus omnia quæ uoluit in cœlo & in terra, in mari & in abyſſis. Nihil enim in his omnibus charius homine ſuo habuit, ob quem etiā unigenitus eius deus homo extitit: & fecit ita: Educens nubes ab extremo terræ. Nubibus dominus præcepit, ne ſuper ſpinoſam & infœcūdam uineā pluerent: Mandabo, inquit, nubib. ne *Pſal. 5*
pluant ſuper eā. Cognoui & nubē in qua locutus eſt deus: In columna, inquit, *Pſal. 98*
nubis loquebat ad eos. Et teſtatur mihi Paulus in hac nube non ſolū hoc quod *1. Cor. 10*
legitur intelligendū, dicens: An neſcitis quia patres noſtri ſub nube fuerūt, & in Moſen baptizati ſunt: Nubes hæc itaq; ſignificat doctrinā apoſtolicā: quæ inumbrans, & à calore defendens, æſtū omnē futuri iudicij excludit. Quod aūt à nouiſsimis terræ ſunt, audiamus Apoſtolū dicētē: Puto aūt deus nos apo
ſtolos extremos oſtendit ſicut abortiuos. Dominus ipſe cū de loco & de digni *1. Cor. 4*
tate inter diſcipulos ſermo eſſet, ait: Qui uoluerit in uobis eſſe primus, ſit om- *Mar. 10*
niū nouiſsimus. Has ergo nubes deus, omnia quæ uult faciēs, à nouiſsimis terræ educit: & hanc inumbrantē doctrinam terræ humilia exhauriant. Fulgura in pluuias fecit. Fulgur, eſt uirtutis cœleſtis agnitio: & hoc ipſe dominus teſtatur
dicens: Sicut enim fulgur exit ab oriente & patet uſq; ad occidentē, ita erit ad- *Matt. 24*
uentus filij hominis. Et hoc quidem ita in domino: qui non in locis corporalibus, ſed ubique adueniens cernitur. Cæterum in ſingulis hodie quicunq; uirtutem dei annunciabunt, qui cognitionem eius per doctrinam præſtabūt: fulgura inter pluuias facti ſunt. Fulgura primum ipſi ſcientia coruſcantes, tum deinde uerborum imbrem profundentes. Et huius pluuiæ ex ſe profundendæ Moſes non iam ſpiritualiter per doctrinam, ſed corporaliter per gloriam ful-
gens, ita meminit: Attende cœlū & loquar, & audiat terra uerba ex ore meo, *Deu. 32*
Expectetur ſicut pluuia eloquium meum, & deſcendant ſicut ros uerba mea; & ſicut pluuia ſuper gramen, & ut niues ſuper fœnum. Illa fulgura in has pluuias facta ſunt: uerba ſcilicet uiuificantia, & potantes irrigantia. Seruatus autē ordo eſt, ut poſt congregatas ex nouiſsimis terræ nubes, poſt fulgura cōſtitu-
ta, producat uentos de theſauris ſuis. Quos autem uentos producat, non am- *Pſal. 103*
biguum eſt, eos nempe de quibus ait: Faciēs angelos ſuos ſpiritus. Sunt enim angeli paruulorum quotidie deum uidentes. Hi igitur ſpiritus ad ſalutem humani generis emiſsi ſunt: neq; enim infirmitas noſtra niſi datis ad cuſtodiā angelis, tot tantisq; ſpiritualium cœleſtium nequitijs obſiſteret. Opus ad id fuit naturæ potioris auxilio: & hoc ita eſſe ex his dictis docemur, quibus trepidū
ac pauentē Moſen dominus confirmat, dicens: Ecce angelus meus antecedet *Exod. 32*
te. Hos igitur de theſauris ſuis uentos producit, tribuens in his auxiliū humanæ infirmitati: ut hæc nos diuina præſidia, aduerſus mundipotentes harū tenebrarum in hæreditāda nobis ſalute tueantur. Sequitur deinde hic ordo dictorum: Qui percuſsit primogenita Aegypti ab homine uſq; ad pecus. Emiſit ſigna & prodigia in medio tui Aegypte, in Pharaonē, & in omes ſeruos eius, Qui percuſsit gentes multas, & occidit reges fortes, Seon regē Amorreorū, & Og regē Baſan, & omnia regna Chanaan occidit. Et dedit terrā eorū hæreditatem Iſrael populo ſuo.) Frequenter ſermo diuinus, eum intelligendū eſſe deum cœli atq; terræ, & uniuerſitatis creatorem docet, qui Aegyptū percuſſerit, mare diuiſerit, Aegyptios demerſerit, populum ſuū magnis & mirabilibus uirtutibus eduxerit, in eremo manna aluerit, eiectis gentibus in terram repromiſsionis induxerit. Et quidem omnia hæc magnifica & preclara opera deum

eſſe teſtantur. Neq; enim mediocris & moderatæ uirtutis eſt tanta geſſiſſe, ad mirandus in his intelligendus eſt. Sed docet nos Apoſtolus cum ueneratione geſtorum præformationem in his doctrinæ atque operis ſpiritualis agnoſcere: cum lex ſpiritualis eſt, cum geſta eius allegorumena ſunt, cum ſub nube patres fuerunt, cum in Moſen baptizati ſunt, cum de ſpirituali petra biberunt, cum petra Chriſtus eſt, cũ poſtremo ſecundũ exaltati in deſerto ſerpentis formã exaltãdus eſt dominus. Ergo licet illa in Aegypto corporaliter geſta ſint, ſpiritualiter tamen nunc geruntur in nobis. Aegyptus in quo ſeculi forma eſt, uirtutibus & plagis dei percutitur, ſignis portentiſq; terretur. Plagis dei percutitur, cum iudiciũ ſuum audit, cum damnationẽ ſuam cognoſcit, cũ in ipſo conſcientiæ ſuæ reatu quotidie iudicatur, cum principales ſuas originariaſq; uirtutes cruci ſuæ dominus confixit: locutus quoq; eſt tanquam ad uiuentem animalemq; Aegyptũ: ut non habentẽ terram inanimemq; regionem, ſed incolas eius, quos rationales animaleſq; conſtituerat, alloqui exiſtimaretur. Miſit ſigna & prodigia in medio tui Aegypte: in Pharaonem, & in omnes ſeruos eius. In medio tui quid eſt? Cognoſcimus ex eo quod dictum eſt: Deus autẽ deus noſter ante ſecula operatus eſt ſalutem in medio orbis terræ. In medio itaq; orbis terræ loco, in quo dominus ſalutem nobis operans paſſus eſt, ſigna & prodigia miſit: dum crucis ſuæ horis ſol effugit, tremit terra, ſaxa rumpunt, ſepulchra panduntur, mortui exurgunt. Hæc in medio tui Aegypte ſigna facta ſunt. Pharao tuus, id eſt, diabolus aquis necatur, baptizato populo, ipſe cũ exercitu ſuo obrutus: percuſſæ deinde gentes multæ, extincti ſcilicet innumerabiles in nobis uitiorum incolatus, reges quoq; fortes perempti. Fortes planè. Seon regem Amorreorum, & Og regem Baſan, & omnia regna Chanaan occidit. Et quid iſtud eſt? Tot regna euerſa ſunt, tot reges extincti ſunt, & horum tantum fit memoria? Fit quidem ſecundum geſtorum fidem paucorum memoria ex pluribus: ſed hi tantum memorantur, in quibus quamuis quidem res geſta cognoſceretur, tamen per conditiones uirtuteſq; nominum ſpiritualis in his eſſet conditio ſubtexta. Nam Seon infructuoſæ arboris interpretatio eſt. Quod enim nobiſcũ arbor infructuoſa, id Hebraice Seon nuncupatur: Amorreus uero exacerbans. Has ergo ſub horum nominũ ſignificatione infructuoſas in nobis exacerbantibus uirtutes deleuit: infructuoſos ſcilicet principes, qui nos qui exacerbabamus dominũ obtinebant: & ob id ſecundũ dictũ Euangelicum exemplo infructuoſæ arboris exciſos. Og uero rex, interpretationẽ habet maceriȩ ſiue ualli. Baſa uero confuſionis ſiue pudoris. Regẽ hunc ergo confuſionis pudoriſq; noſtri extinxit, ſoluens ſecundũ Apoſtolũ maceriã: uel uallũ, id eſt, quo ad cognitionẽ dei prohibebamur obſtaculum diruẽs. Occidit deinde omnia regna Chanaan. Maledictũ Chanaan eſſe Geneſis docet, & eſſe ſeruũ fratrũ ſuorũ, ob contumelioſam eius in patrẽ iniuriam. Interpretatio autẽ nominis Chanaan motio eſt. Quæ igitur nos in uitia & in maledictam impietatẽ cõmouebant, atq; in nos ui ſua ac poteſtate regnabant; dominus extinxit. Quod autẽ per uarias uirtutes quæ in filijs inobediẽtiæ operãtur, hȩc regnant peccata in nobis, Apoſtolũ audiamus dicentem: Non regnet amplius in mortali corpore ueſtro peccatũ. Regna ergo hæc occiſa ſunt. Iam enim non dominantur in nobis. Sed occiſis his, quid conſequitur? Dedit terram eorum hæreditatem Iſrael populo ſuo.) Data quidem terra eſt regum & gentiũ ſuperius memoratarũ, ſed amiſſa rurſum eſt. Hodie à gentibus incolitur, Iſrael ubiq; exul eſt. Et quomodo terra quæ data eſt, hæreditas eſt? Manet ergo idem ordo: ut ſub his quȩ corporaliter geſta ſunt, ea quȩ ſpiritualiter eſſent

gerenda, præſcripta ſint. Data igitur corporum noſtrorum terra in hæreditatem eſt, quæ antea erat in Chanaan maledicta, in uitia mobilis, in Baſan confuſionis pudoriſq; plena, in Amorreo exacerbans & irritans, quam poſſidebat in Og infidelitatis maceria, quã occupauerat in Seon arbor infructuoſa. Hæc igitur terra, ſoluto infidelitatis uallo, & exciſa ex ea arbore infructuoſa, data eſt hæreditas: & data eſt Iſrael populo ſuo. Quæ autem hæc hæreditatis terra ſit, & qui ſit hic Iſrael, audiamus apoſtolum Paulum dicentem: Sicut portauimus imaginem terreſtris, portemus imaginem cœleſtis. Hęc eſt Iſrael, cui terræ beatæ huius continget hæreditas: cui conglorificati in domino, terreni corporis ſui erit æterna poſſeſſio. Hoc Chriſtianis eſt proprium, qui hoc in ſe nomen incolume per cœleſtis imaginem uſque ad finem retinuerint. Atque ita ait: Domine nomen tuum in ſeculum.) Nunquid à nobis optandum hoc deo eſt, aut æterna uirtus eget uoto noſtro, ut maneat in æternum? Vt in nobis potius maneat, optandum eſt. Sicuti cum dicimus: Sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat uoluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Non utique ut hæc deo proueniant, optamus: ut ſanctificetur, qui ſanctus eſt, ut uoluntas ſua fiat, cuius factum in uoluntate eſt. Noſtræ hæc potius rei uota ſunt, ut per egregia fidei noſtræ opera nomen eius ſanctificetur in nobis. Ait enim: Eſtote ſancti, quoniam ego ſanctus ſum: ut in nos regnum eius adueniat. Et digni æterno regno per indultam nobis æternitatis ſubſtantiam ſimus: quia ſpes uitæ eſt, confiteri regnum eius. Et dicenti ſibi latroni: Domine memento mei dum ueneris in regnum tuum, reſpondit: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo: ut ſicuti uoluntati eius in cœlis ab indefeſſis & cœleſtibus uirtutibus paretur, ita & à nobis in terra pareatur, ne corporalis nos infirmitas ab exequenda eius uoluntate deflectat. In cœlis enim indefeſſis quotidie uocibus dicitur: Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus deus ſabaoth, pleni ſunt cœli & terra gloria tua. Vt nobis quoque nihil aliud in opere ſit niſi per quod ſanctificatur nomen eius: nihil aliud in ſpe, niſi per quod etiam in nos regnum eius ſperamus: nihil aliud in uoluntate, niſi per quod deo æternæ à nobis laudes ſunt deferendæ. Profectus hic uoti noſtri indigentiæ res eſt, ut nobiſcum nomen eius maneat in æternum. Dehinc ſequitur: Et memoriale tuum in generationem & generationem.) Non ſicut ſæpe à ſeculo in ſeculum, neq; à generationibus in generationes: ſed in generationem & generationem. Et hoc non de nomine, ſed de memoriali. Memoriale enim eſt memoria operũ dei, quæ libro legis cõtinentur. Et quia lex & memoriale dei in generatione prima, Iudæorũ ſcilicet, uſq; in plenitudinem temporum manſit, ſicuti plebi Sodomæ & Gomorræ uſq; ad plenitudinem peccati pœna dilata eſt: ita menſurã omnium impietatũ cum prima generatio expleſſet, memoriale dei, & omniũ operum ſuorum memoria in generationẽ alteram tranſiit: In Chriſtianos nempe, cum quibus hodie legis ueneratio eſt, & prophetia, & nomen domini. Tenuit aũt hunc eundem in conſequentibus ordinem, dicens: Quia iudicabit dominus populũ ſuũ, & in ſeruis ſuis conſolabitur.) Differt iudicari & conſolari, & differt populus & ſeruus. In ſeruis autẽ conſolatio, in populo uero iudicium eſt. Populũ dei Iſrael ſecundũ carnẽ nuncupatũ eſſe quis neſcit? Dictũ aũt ab Apoſtolo eſt: Qui in lege peccauerunt, per legem iudicabũtur. Iudicabit ergo deus populũ ſuum, ſed in ſeruis ſuis conſolabitur. Nempe illis de quib. dominus ait: Qui credit in me, non iudicabit̃, ſed tranſiet de morte in uitã: qui aũt non credit, iam iudicatus eſt. Conſolabit̃ autem dominus iudicato Iſrael in ſeruis ſuis. In omnibus enim fidelibus terra ſolatium habebit ex dam-

Leui. 11

Luc. 23

Eſa. 6

Rom. 2

Ioan. 5

ex damno. Voluiſſet enim populum ſuum, quem in patribus eorum Abrahã, & Iſaac, & Iacob elegerat, non iudicari: ob quem poſt diuerſas plagas Aegyptum afflixerat, ob quem in columna ignis & nubis aſtiterat, ob quem mare diuiſerat, aquam è petra eiecerat, manna è cœlo miſerat, legem poſuerat, ueniam tantis ſacrilegijs indulſerat, tot irreligioſorum regna deiecerat, prophetas miſerat, unigenitum ſuum naſci hominem uoluerat: Sed tot tãtisq́ beneficijs populus ingratus, & colonus uineæ primus electus, in ipſum dominũ uineæ parricidales manus intulit: deum quantum in ſe eſt, crucifixũ in homine mortificans. Sed electi ſunt ſerui, quibus uinea fructum eius reddentibus traderetur: In quibus dominus iudicato populo ſuo, pietatis ſuæ damnum conſolaretur. Itaq́ conſolantur eum gentes in martyribus, & confeſſoribus, & fidelibus ſuis: fructus ex ſe commiſſæ ſibi gratiæ rependentes. Non noua aũt, nec huius tantum prophetæ uox iſta eſt. Moſes in præclaro illó Deuteronomij cantico, cum peccata populi huius, & impietates nouiſſimas, & fidem generationis alterius prædicaret, ait: Quoniam iudicabit dominus populũ ſuum, & in ſeruis ſuis conſolabitur. Sanctus etiam Eleazar cum à principibus populi ſui deguſtare è gentium ſacrificatu cogeretur, gloriã martyrij ſub hac eadem uoce conſummat: ſciens dominũ in ſeruis ſuis uoluntatẽ eius operantibus iudicato populo conſolandũ. Conuertitur deinde ad pellendũ errorem gentiliũ prophetico ſermone, ut ſtultas atq́ irreligioſas ſuperſtitiones ex ipſis ſuperſtitionum cauſis coarguat, dicens: Simulacra gentium argentum & aurũ, opera manuum hominũ. Os habent & non loquenť, oculos habẽt & non uidebũt: aures habent & non audient, nares habent & non odorabunt, manus habent & non palpabunt: pedes habẽt & non ambulabunt, neq́ eſt ſpiritus in ore eorũ, non clamabunt in gutture ſuo. Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.) Frequenter & in alijs pſalmis id ipſum de ſimulacris gentiũ dictum eſt: & prophetia omnis hoc laborat, ut humanum errorem à ſtultiſſimis his irreligioſitatũ ſtudijs auertat. Addunt eñi pleriq́ his impietatibus ſuis autoritatẽ, ut precijs metallorũ honorẽ dijs quos ſibi fecerint, quærant, auro eos argentoq́ formando: ſed hoc tantũ quod poſſunt largiunť, imaginem ſcilicet oris, oculorũ, auriũ, nariũ, manuũ, & pedũ, deos ſuos in forma mortui corporis adorantes: cui ſpecies eſt ſine uoluntate, os mutũ eſt, oculi hebetes, aures ſurdæ, nares inanes ſunt, manus diſſolutæ, pedes rigentes, omne corpus immobile eſt. Sed errori eorũ id quod nec ſperare audent, deputať: ut eorũ ſint ſimiles quos adorant, uenerantes ſint in cõſortio ueneratorũ, ipſi ſimulacrorũ modo in emortuo corpore ſine uitæ ſpiritu relinquendi. Demõſtrato aũt errore gẽtili ad doctrinæ ordinẽ ꝓpheticus ſermo ſe retulit, dicens: Domus Iſrael benedicite dominũ, domus Aaron benedicite dominũ, Domus Leui benedicite dominũ: qui timetis dominũ, benedicite eũ.) In his nominũ atq́ officiorũ diſtinctionib. omnẽ eccleſię populũ cõplexus eſt: ſed per nuncupationũ & proprietatũ ſignificationẽ ipſa illa officiorũ merita diuiſit. In eo enim quod dicitur, domus Iſrael, & domus Aaron, & domus Leui, & qui timetis dominũ, aliud ab alio eſſe diſcerniť: ut ſecundũ Apoſtolũ ad Corinthios ſcribentẽ, quędam ſit in hominib. diſtinctio, cũ uocatis ſanctis, cũ omnib. qui inuocant nomẽ domini noſtri Ieſu Chriſti: ut aliud uocatos, aliud ſanctos, aliud inuocãtes nomen domini eſſe ſignificet. Nunc aũt primum Iſrael nuncupari uidemus, ſecundo Aaron, tertio Leui, quarto timentes dominũ. Et in Aaron ſacerdotes ſignificari non ambiguum eſt. Sacerdos enim in lege primus fuit Aaron, & exinde in ſucceſſione eius ſacerdotum honor mãſit. In Leui autem miniſtros

oſtendi

oſtendi abſolutum eſt:hæc enim tribus in miniſterium electa eſt. Reliquus autem populus, cui nō ſacerdotij, neq; miniſterij,ſed timoris officium eſt:in his qui timent dominum nūcupatur.Docet aūt nos Apoſtolus ſuper oēs hos eſſe Iſrael,cum ait:Et quotquot regulæ huic obſecundabunt,pax ſuper eos,& miſericordia:& ſuper Iſrael.Sacerdotes & miniſtros officij ſui regula,in eo quod agunt,continet:ſed præſtat longe uoluntate magis aliquid agere,quàm lege. Et optimum eſt per miniſterij ordinem non ſolum ſatiſfacere miniſterio: ſed per doctrinæ ſcientiam, & fidei calorem ad cognitionem dei contemplationemq; contendere. Eum ergo qui deum intelligens & uidens eſſet,quod eſt proprium Iſrael, in primo benedicentium ordine collocauit: qui officium in quo eſſet,atq; honorem ſacerdotis, hac ipſa cogniti per fidem & contemplati dei uirtute præcelleret.Quia cum plures ſint Aaron,id eſt ſacerdotes: pauci tamen Iſrael,id eſt, qui cognitione mentis deum contemplaturi ſint, reperientur.Hi ergo primum ad benedicendum aduocantur: cæteris alijs poſt eos, in eo quo & ipſi eſſent officio;benedicturis. Sed & benedicunt deum,& domus Iſrael,& domus Aaron,& domus Leui,& omnes qui timent deum: eum ſcilicet, qui eſt benedictus deus in Sion, qui habitat Hieruſalem, ſanctum montem Sion, & ciuitatem cœleſtem eccleſiam primitiuorum, manentium, & ſcriptorum in cœlis in domino noſtro Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen. Gal. 6

Alleluia. Pſalmus CXXXV.

CONfitemini domino quoniam bonus, quoniam in ſecula miſericordia eius &c.)Non eſt ocioſus ſermo propheticus,neq; ex inanibus ac ſuperfluis cauſis ſpiritualis loquela eſt. Si enim in uiris prudentibus ſpectari id maxime ſolet, ut ea quæ loquuntur,grauitate eorum doctrinaq; digna ſint:omniſq; ſermo non ſit fortuitus & uagus, ſed ex rationalibus cauſis profectus, & expectationi audientiū utilis,& autori congruus differentiū: quanto magis id in cœleſtibus eloquijs opinandum eſt,ut quicquid in his excelſum eſt,diuinum, rationabile, & perfectum eſſe exiſtimetur.Sed plerunq;,imò ſemper uitio noſtro accidit,ut quæ legi in eccleſia audimus, auribus atq; animis noſtris longe ab his peregrinantibus negligamus: ut per audiendi incuriam uileſcat apud nos dictorum cœleſtium dignitas,cum in lectionis tempore rationem ſupputamus,iras concipimus,iniurias cogitamus,luxus recolimus. Tunc ad hæc occupatis nobis ſurdæ aures ſunt,& hebes mens eſt. Et ſi quid fortè in aures noſtras eorum quæ leguntur inciderit,uirtutē tamen dictorum obrutus ſeculi curis animus non ſentit:& quorum intelligentiam non ſequitur,leuem exiſtimabit autoritatem.Omnia autem quæ in libris propheticis ſunt, maximū humanæ & ſalutis & doctrinæ profectum in ſe habent,noſtriq; cauſa uniuerſa ſcripta ſunt:ut nunc nobis inſtitutionē uitæ innocentis afferrent,nunc ſcientiam dei intimarēt,nunc originis naturæq; noſtræ cognitionem tribuerent, nunc futurorū intelligentiā nō ſpe tantū,ſed ratione præſtarent, nūc cauſas uniuerſitatis huius ortuſq; proferrent, & humanū ſenſum tantarū rerum intelligentiæ incapacē ad capiēdum horum cognitionem uarijs doctrinæ generibus diſtenderent. Partibus enim quibuſdā & diuiſionibus opus fuit: per quas ſenſim ſub uſu exercitationis aſſiduo, opinio ſaltem incōprehenſibilis nobis huius intelligentiæ poſſet irrepere.Plures prophetæ ſunt, & ingentia eorum copioſaq; dicta. Plures etiam pſalmi ſunt,& in ſingulis multa & uaria congeſta ſunt. Et quanquam omnes unam atque eandem in ſe doctrinę formam complectantur,diuerſis tamē inſtitu-

inſtitutis in eandem nos ſcientiæ uiam dirigunt:non omnia in unum conge-
rentes,incapaces enim omnium ſumus, ſed partes partibus explicãtes: ut per
id quod ſingula cognoſcuntur, proficiatur ad multa. In hoc autem pſalmo,
quia ſingulis eiuſdem rei argumenta diuerſa ſunt id continetur:ut cauſam uni
uerſitatis huius,id eſt,cur cœlum, cur terra, cur homines, cur cætera ſunt, ex
bonitate & miſericordia dei profectam intelligamus,per id quod dicitur:
Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in ſeculũ miſericordia eius.)
Ac primum in eo quod ita cœptum eſt, confitemini domino,duplicis intelli-
gentiæ ſignificatio defertur:ut aut deum in cõfeſſione laudemus,quia bonus,
quia miſericordia eius in ſecula ſit:aut peccata noſtra confiteamur, & ab eo
indulgenda,quia bonus eſt,& cuius indeficiẽs miſericordia ſit. Vtrunq; enim
naturæ noſtræ eſt conueniens, ut & eum ad cuius cognitionem naſcimur lau-
demus,& ei qui bonus eſt & cuius miſericordia in ſecula ſit,confiteamur pec-
cata ſub agnitione peccati. Nõ enim neceſſaria eſt cõfeſſio deo qui nihil igno
ret,ut ea quæ geſſeris confitearis. Quia porrò confeſſione iſta deus non eget,
cuius agnitioni nihil occultum eſt, cuius auditui nihil inuium eſt, cuius uir-
tuti nihil reliquum,extra quem locus nullus eſt. Sed confeſſio eſt rei eius quæ
ignorabatur profeſſa cognitio, ex alterius iudicij opinione in alterius intelli-
gentiæ proficiens ſententiam:utile enim ſibi ac iocundum quiſq; eſſe ante exi
ſtimauerat,rapere,cædere,furari,ſuperbire,potare,luxuriari. Sed ubi hæc om
nia æternæ damnationi obnoxia eſſe cognouit, cognitis his confitetur erro-
rem. Confeſſio autem erroris,profeſſio eſt deſinendi. Deſinendũ ergo à pec-
cato eſt,ob quod peccati cœpta confeſſio eſt. Cæterum extra ueniam eſt, qui
peccatum cognouit, nec cognitum cõfitetur. Confitendũ autem ſemper eſt,
non quod peccandum ſemper ſit,ut ſemper ſit confitendum: ſed quia peccati
ueteris & antiqui utilis ſit indefeſſa confeſſio. Docet autem ſpiritus ſanctus
Pro.18 ſemper confitendum, cum ait per prophetam: Iuſtus ipſe ſibi accuſator eſt in
primo ſermone ſuo. Iuſtus non ſe ex præſentibus,ſed ex pręteritis accuſat. Cui
enim adeſt præſentium accuſatio,iuſti nomen aufertur. Et audiamus ſe Apo-
ſtolum Paulum ex præteritis arguentem, cum ait: Quia non ſum dignus uo-
1.Cor.15 cari Apoſtolus, ea propter quod perſecutus ſum eccleſiam dei. Gratia autem
dei ſum,quod ſum. Hæc eſt illa iuſti uiri uera confeſsio, qui iuſtitiam præſen-
tem ex præteritorum conſcientia & confeſsione commendat. Ad quam & a-
Eſa.43 libi per prophetam monemur: Confitere,inquit,peccata tua prior,ut iuſtifice
ris. Ad hanc ergo confeſsionem in pſalmo uocamur: Quoniam deus bonus
eſt,quoniam in ſecula miſericordia eius: Confeſsionis noſtræ hunc impenſio-
re maximæ fidei fiducia inuocantes,quia cui cõfitemur & bonus eſt, & neſcit
miſericors eſſe deſinere. Confitemini deo deorum quoniam in ſeculũ mi-
ſericordia eius.) Vt in Euangelijs reſponſione domini ad ſadducæos doce-
Pſal.81 mur, nõ eſt deus mortuorum, ſed uiuorum, per quem & dictum eſt: Ego dixi
dij eſtis,& filij excelſi omnes. Non dignatur deus corruptibilium & mortaliũ
deus eſſe: ſed eorum qui in cœleſtem gloriam transformandi, exuti uetere ho
mine terreno,nouum eum qui in cœlis eſt induerunt, qui conformes erũt cor
pori gloriæ dei. Et deos hos effici licet fidei eorum meritum exigat: tamen ea
maxime cauſa eſt quoniam in ſeculum miſericordia eius. Non ille eguit deo-
rum deus nuncupari: ſed bonitatis & miſericordiæ ſuæ eſt, ut deos faciat, ho-
norem nominis ſui ex affectu miſericordiæ & bonitatis impertiens. Confi-
temini domino dominorum, quoniam in ſecula miſericordia eius.) Deos plu-
res nuncupari,ſiue in cœlo,ſiue in terra, Apoſtolus docuit, ut non ſolum hu-

mane

manę naturę iſtud,ſed ſpirituali competere uideatur cum ait:Sed & ſi ſunt dij
qui nominãtur in cœlo & in terra, per cœli & terræ ſignificationem utriq; na-
turæ, nomen hoc competens eſſe demõſtrans. Idem quoq; Apoſtolus deum
dominum dominorũ eſſe ſignificat,cum ait:Rex regũ & dominus dominan- 1.Tim.6
tium. Dominatus in uiles & degeneres,indignus deo eſt. Rex ille regum eſt,
& dominus dominorum,ut eſt deus deorum. Et deos quidem quos ſignificet
non ambiguum eſt,de quibus dixit:Deus ſtetit in ſynagoga deorũ. Reges au Pſal.81
tem idem Apoſtolus abſolute oſtendit dicens:Iam ſine nobis regnatis,& uti-
nam regnaretis. Reges ſunt in quos non regnat peccatũ, qui dominantur cor
poribus ſuis,quibus eſt huius ſubditæ & ſubiectæ ſibi carnis imperium. Hi er-
go reges ſunt,& horum deus rex eſt. Hi etiam domini ſunt,qui non erunt ſer-
ui peccati:quia qui facit peccatum,ſeruus eſt peccati. Dominandum ergo eſt
peccato,non ſeruiendum. Domini autem ſunt,qui hæc peccati corpora domi
nationi ſuæ per ſubiectionem uitiorum ſuorũ peccatorũq; ſubdunt . Nouit ſe
eſſe Apoſtolus corporis ſui dominũ,cum ait:Subijcio enim mihi corpus me- 1.Cor.9
um,& in ſeruitutem redigo. Qui in ſeruitutem redigit,domini neceſſe eſt iure
in ſeruitutem eum qui ſeruiturus eſt redigat. Horum ergo talium dominorum
deus dominus eſt,uocans eos per ſpem æternitatis,ut domini ſint,ut in his do
minis deus dominus ſit. Et hoc non ob aliam cauſam niſi ob id quia in ſecula
miſericordia eius: donans nobis per æternæ miſericordiæ ſuæ benignitatem,
ut effectis nobis dominis,digni ſimus quorũ ipſe ſit dominus. Qui fecit mi-
rabilia magna ſolus.) In plurimis quidem humanorum operum geſtis, multa
magna & mirabilia extiterũt. Sed quicquid in his geſtum eſt,ad eum refertur
cuius uirtus illa geſſit. Multa mirabilia Moſes in Aegypto egit:ſed teſtimoni
um magi incantatoresq; perhibent,quia in operibus illis digitus dei eſt, ſicut
ſcriptũ eſt:Dixerunt ergo incantatores Pharaoni:Digitus dei eſt hoc:Ex quo Exo.8
oſtenditur uirtutem dei per Moyſen operatã fuiſſe, cuius tum illa miniſterio
gerebantur. Magni quoq; miraculi illud fuit,tum cũ dicente Ieſu Naue ſol ſte-
tit contra Gabaon,& luna cõtra uallem Haylon. Neſcio quid hoc mirabilius
effici poſſit:cum uerbo hominis ſol & luna in diei unius moram excurſus ſui
lege detenti ſunt . Sed uirtutis huius autorem ſcriptura mox addidit,dicens:
Non fuit dies neq; prius neq; poſtea,ut ſic exaudiret deus hominem:quia do-
minus pugnauit pro Iſrael. In eo enim quòd Ieſus exauditus eſt , & pugnabat
deus in Iſrael:uirtus eius in geſtis,qui & pugnabat,& exaudiuit oſtenditur.

Qui fecit cœlos in intellectu,quoniam in ſeculũ miſericordia eius.) Facien
dorum cœlorum ſola miſericordiæ ſuę cauſa eſt,neq; enim eguit ut fierẽt. Sed
qui bonus eſt,in id uniuerſa fecit:ut plures bonitatis ſuæ copijs uterentur. Fe-
cit autem cœlos,in intellectu : nõ irrationabiles,neq; informes,neq; confuſos
& inordinatos. Sed cum regionẽ cognitionis ſuæ qui infinitus eſt collocaret,
cœlo ſuperiore atq; primo eodemq; in orbem collocato:terminum quendam
uirtutibus,quæ primum ad cognoſcendum ſe gignerẽtur incluſit. Neq; enim
gignendæ creationes uirtutem inconſpicabilis dei ferre potuiſſent:niſi natu-
ræ temperatioris obiectu ſedem hanc moderatę ad infirmitatem habitationis
incolerent . Aquis etenim eleuatis illam ipſam primi cœli naturam tempera-
uit,quę ſuperni dei accenſa uirtute nequaquam ab inferioribus eſſet patienda
naturis. Cœlum uero inferius non uniforme,ſed multiplex tetendit:quod to-
tum firmamentum nuncupans , ualida ad ſuſtentationem aquarum ſuperio-
rum temperationemq; aeris noſtri firmitate ſolidauit. Et idcirco plures cœlos
doctrina prophetica prodidit : quia neceſſarium naturæ noſtræ fuit, per mo-

menta quædam,& profectus rationabilium moderationum, regionem hanc
indulti nobis ad præſens habitaculi temperari:De numero uero cœlorum ni-
hil ſibi humanæ doctrinæ temeritas præſumat.Apoſtolus uſq; ad tertium tan
tum cœlum ſeſe raptum intelligit.Plures quidem thronos, dominatus, pote-
ſtates,principatus cōnumerat:quibus neceſſe eſt proprias ſedes habitationis
congrue deputari.Sed & aliquorum cognitionē futuris temporibus promit-
Eph.1 tit eſſe,quod ſignificat cum ait:Et ſuper omne nomen quod nominatur, nō ſo
lum in hoc ſeculo,ſed in futuro.Sed de numero Apoſtolus nihil docuit,& ne-
ſcio an tacuerit an ignorauerit.Nunc enim & profeſſus eſt,ſe ex parte cogno-
uiſſe:& tamen cum raptus ad cœlum eſt,audiſſe ſe quæ non ſint loquenda te-
ſtatur. Nobis ſufficit plures cœlos ſcire eſſe:quippe cum & cœli cœlorum, &
aquæ quæ ſuper cœlos ſunt laudent deum.Sub inferiore autem ſuperioris cir
culi cœlo,quod firmamentum nuncupauit,terram inferius collocauit: quam
mediam ſuſpendens,& confirmans, ita manendi ſede moderatus eſt, ut pari-
bus undiq; menſuris ponderibusq; librata , & ſuſtentata conſiſteret: ut is qui
infinitus eſt deus primo illi ſuperioris cœli circulo circūfuſe ſupereminens,æ-
qualibus ex omni transfuſione ſua ſpacijs omnia uirtutis ſuæ ſpiritu in uſum
ac naturā animantiū temperato, ea quæ crearent attingeret. Apoſtolus enim
Act.17 ait:Quia in ipſo uiuimus,& mouemur,& ſumus,per quod oſtenditur terram
in ſpiritu eius tanquam in transfuſi ſpiritus ambitu conſtitiſſe:cum in deo om
nes & uiuamus,& moueamur, et ſimus. Quòd autem in omnia temperationis
Sap.1 ſpiritu transfuſus & penetrans ſit,id docet propheta dicens:Spiritus dei reple
uit orbem terrarum. Itaq; intus atq; extra, ambitu, atq; aditu, & circumfuſus,
& transfuſus oſtenditur. Quòd autem terra non ſit in unam demerſa regionē,
conſequenter ſpiritus ſanctus oſtēdit,dicens: Qui firmauit terram ſuper a-
quas,quoniam in ſecula miſericordia eius.) Altius nos quærere ratio tracta-
tus præſentis & loci non ſinit. Satis ſit terram ſuper aquas pendula firmitate
cōſiſtere,ex prophetica autoritate didiciſſe:inumbratum cœli temperationis
obtentu hoc firmamentum,quod extenſum tanquam pellis,& ſolidatum tan
quam fumus,aquas ſupernas infernasq; diſcernat,certe aquis pendulam con-
tineri.Et in hoc ſicuti in omnibus ea cauſa eſt, quoniam in ſecula miſericordia
eius. In eo autem quod ſequitur: Qui fecit luminaria magna ſolus. quoniam
in ſeculum miſericordia eius.)Non id intelligendum eſt, ut extra ſapientiam,
& uerbum,& uirtutem,id eſt,unigenitum dei dominum noſtrū Ieſum Chri-
Prou.8 ſtum ea feciſſe credat:quippe qui ex perſona ſapientię dixerit:Ego eram apud
eum cuncta diſponens.Sed qui diſponebat,ab eo cum quo diſponebat & ge-
nitus & natus eſt.Cum autem opera filij opera patris ſint,& pater operetur in
filio:per id enim,quod ait:Pater qui in me eſt ipſe ſua opera facit.et rurſum:E-
Io.10.& 14 go opera patris facio:ſolus operatur,in eo & per eum operādo quem genuit.
In cæteris uero abſoluta oſtendendæ miſericordię dei doctrina eſt:ut ſciamus
omnia nō ob aliam cauſam,niſi quia ſemper deus miſericors ſit, eſſe perfecta.
De his autem quæ de Aegypti negocijs intelligi ſpiritualiter oportet, tracta-
tus pſalmi anterioris, inquātum exequi ualuimus,complexus eſt:ad quorum
confirmationem etiam hoc quod in pſalmo dictum eſt accedit: Qui diuiſit
mare rubrum in diuiſiones,quoniam in ſeculum miſericordia eius.) Vnam di
Exo.14 uiſionem rubri maris liber Exodi docet,dicens:Et fecit mare ſiccum, & diuiſa
eſt aqua.Et quomodo nūc rubrum mare in diuiſiones diuiditur? Niſi quia exi
ſtimo ſub relatione geſtorum ſpiritualis doctrinę ordinem contineri. Euaden
tes enim Aegyptum quæ ſeculi forma eſt, & ad terram repromiſſionis quam

ſecundum

ſecundum Euangelium beati hæreditabunt, euntes, per mare rubrum, id eſt, per eius turbidos æſtus & fluctuantes motus tranſimus, in quo plures ad iter diuiſiones ſunt. Aliud enim per ieiuniũ iter eſt, aliud per pudicitiam, aliud per eleemoſynam, per fidem, per ſpem, per charitatem. Et hęc omnia diuerſas neceſſe eſt habeãt diuiſiones huius maris tranſeũdi: omnibus tamen per has uiarum diuiſiones iter ſeculi tranſituris. Concluſio autem pſalmi, ut hæc omnia de futuris intelligantur, maiore fide firmat, cum ait: In humilitate noſtra memor fuit noſtri dominus, quoniam in ſeculũ miſericordia eius. Et redemit nos de manu inimicorum noſtrorum. Qui dat eſcam omni carni, quoniam in ſeculum miſericordia eius. Confitemini deo cœli, quoniam in ſecula miſericordia eius.) Nõ enim tantum memor fuit humilitatis humanæ deus, cum ad liberandum populum ex Aegypto Moſen ducem elegit: ſed perfectius memor fuit humilitatis noſtræ, cum ipſam humilitatem noſtram corporeus natus aſſumpſit, cum hoc humile terrenumq́ corpus gloria in ſe naturæ cœleſtis abſorpſit. Neq; tunc redemit de manu inimicorum, cum eos à dominatu Aegyptiorum exemit: Nam poſtea inimicis ſubditi ſunt, & hodie iure alieni imperij coercentur: ſed redemit nos, cum ſe pro peccatis noſtris dedit, redemit nos per ſanguinem ſuum, per paſſionem ſuam, per mortem, per reſurrectionem ſuam. Hæc magna uitæ noſtræ precia ſunt. Magno enim, ait Apoſtolus, precio redempti eſtis. Et redempti ab inimicis, à diabolo, ab angelis eius, à filio perditionis, à principibus aeris, à mundi poteſtatibus, ab inimica morte. Et redemit eſcam dando omni carni. Qui dat eſcam omni carni, id eſt, quæ redempta eſt, dat eſcam incorruptam, æternam, panis uiui, panis cœleſtis. Et in his ſingulis, quod humilitatis noſtrę memor eſt, quòd redempti ſumus, quòd omnis redẽptorum caro eſcam accipit, ea cauſa eſt: quoniam in ſecula miſericordia eius. Et quid ei confitendum eſt? Cõfitemini enim deo cœli, quoniam in ſecula miſericordia eius. Quòd cœlum, terra, quòd cætera ſunt, & ipſum illud, quòd ſumus qui non fuimus, quòd erimus, quod non ſumus, cauſam aliam nõ habet, niſi miſericordiæ dei: quia ad conſortium bonorum ſuorum naſci nos uoluit ille qui bonus eſt. Vnus enim bonus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum, Amen. i.Cor.6

Pſalmus CXXXVI

SVper flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, cum recordaremur tui Sion, & reliqua.) Captos ſecundum Hieremiæ prophetiam Iudæos, & in Babyloniam deductos fuiſſe, non obſcura cognitio eſt. Neq; dubium eſt, per hunc eũdem pſalmorum librum potuiſſe captiuitatem populo prophetari. Nam & in alio pſalmo manifeſtum eſt, abſolute euerſionem gentis iſtius atq; urbis prophetatã fuiſſe, cum dicitur: Deus uenerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum ſanctum tuum: poſuerũt Hieruſalem uelut pomorum cuſtodiam. Et in hoc quoq; præſenti pſalmo idipſum ſignificari uidetur: maxime cum quibuſdam placuerit, eum tãquam Hieremiæ titulo inſcribi; quia ab ipſo ſit antequã accidit denunciata captiuitas. Certe cum Hebræis ſenioribus ſecundũ cognitionem, quam ab his adepti ſumus, pſalmus hic ſine inſcriptionis iſtius titulo eſt. Non dubium autem eſt, quin omnia in patribus, aut per patres noſtros geſta, futuri formã in his quæ geſta ſunt prætuliſſent: & idipſum ita eſſe, hic quoque pſalmorum liber teſtis eſt. Nanq; cum in LXXVII pſalmo omnia quę in Aegypto atq; in deſerto, & in cæteris locis deinceps geſta eſſent recenſerent, ea ipſa parabolica eſſe ita demõſtrata ſunt: Attẽde populus meus legẽ meam, Pſal.78

inclinate aurem ueſtram in uerba oris mei. Aperiam in parabolis os meum, lo
quar propoſitiones ab initio. Per id quod & parabolæ & propoſitiones ſunt,
rerum futurarum effectibus comparãtur. Apoſtolus quoq; docet, ea ipſa quæ
1. Cor. 10 geſta ſunt, in præfiguratione geſta eſſe, dicens: Quia lex umbram habet futu-
rorum bonorum, & omnia in præformationem acciderũt his. Scripta ſunt au-
tem propter nos, in quos fines ſeculorum deuenerunt. Geſta igitur ipſa illa in
exemplum, & ſcripta in doctrinam ſunt. Itaq; & hanc corporalem populi ca-
ptiuitatem, referri in exemplum ſpiritualis captiuitatis oportet. Captæ enim
mentes noſtræ ſunt corporum ſeculiq; dominatu, captæ à dæmonibus ſunt iu
re potiorum, quæ imperium in nos ſuum per diuerſa miniſteriorum genera
exercent: dum nos ebrietas poſſidet: dum luxus ſubijcit: dum auaritia deuin-
cit: dum ambitio occupat: dum maleuolentia obtinet: dum ira uſurpat: dum
Eſa. 61 omnia in nobis regnant hæc incentina uitiorum. Venit enim dominus, ſecun
dum prophetam, captiuitatẽ auertere, cum dicitur: Prædicare captiuis remiſ-
Luc. 13 ſionem. Venit ligatos ſoluere, cum ait: Hanc filiam Abrahæ quam ligauerat
ſatanas decem & octo annis, nónne oportuit ſolui die ſabbati? Venit ſeruien
Ioan. 8 tes in libertatem reducere, dicens: Amen amen dico uobis, quoniam omnis
qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Seruus autem non manet in domo in ę-
ternum, filius manet in æternum. Si uero filius uos liberauerit, uere liberi eri-
tis. Capimur ergo & ligamur & ſeruimus, non tam corpore quàm mente. Et
mihi in præſenti pſalmo omnis uirtus & ratio uerborum, non tam corpora-
lem captiuitatem tractare quàm ſpiritualem uidetur. Ecce enim & in quere-
lis, & in locis, & in rebus, & in nominibus momenta ſunt, ut ſpiritualem poti-
us captiuitatem hęc lamentabilis prophetæ querela ſignificet: Super flumi
na Babylonis illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion. In ſalicibus
in medio eius ſuſpendimus organa noſtra.) Affectus humani ſenſus iſte eſt,
ut inter iniurias præſentium calamitatum, ad præteritorum bonorum recor-
dationem ingemiſcat. Contemplemur enim animo captam Hieruſalem: ſer-
uientes dominis uictoribus reges: ſubditos antiſtitibus gẽtilium impietatum
ſacerdotes: ereptum omnibus ius matrimonij: ſubſtratum libidini Babylonio
rum captiuæ uirginitatis pudorem: & ex gemitu eorum qui perpeſſuri erant
iſta proclamaſſe digne prophetam exiſtimabimus: Super flumina Babylonis
illic ſedimus & fleuimus, cum recordaremur Sion. Sed quia Sion illa æternæ
beatitudinis ſedes eſt, & mater cœleſtis nobis Hieruſalem, & frequẽtium an-
gelorum, & primitiuorum in cœlis conſcriptorum ciuitas ſancta eſt, & illa Ba
bylon ciuitas cõfuſionis, & irrationabili motu turbulenta, quæ ut Geneſis do
cet, à cõfuſarum linguarum hominibus nuncupata Babylon eſt: Illic enim lo-
qui uniuerſarum gentium linguis, cum unus omnium eſſet ſermo cœperunt,
Et ipſum illud Babylonis uocabulum interpretationem habet confuſionis:
Quiſquis ergo in crimine primi parentis Adæ exulem ſe factum illius Sion re
cordabitur, in qua ſine cupiditate, ſine dolore, ſine metu, ſine crimine uita eſt,
& traditum ſe ſeculo confuſionis huius tanquam Babylonico, traditum cor-
pori, quod uitiorum & appetitionum & cupiditatum perturbatione confu-
ſum eſt: recte & ipſe ſpiritualiter captiuus proclamabit: Super flumina Baby
lonis illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion. In ſalicibus in medio
eius ſuſpendimus organa noſtra. Eos qui ſecundum literam intelligenda om-
nia exiſtimant, interrogare uellem, quæ flumina Babyloniam prætermeant,
ut illic captus populus conſederit, & non potius aut in plateis, aut in portis,
aut in turribus, aut in domibus captiuitatem ſuam fleuerit: deinde cũ quibus

tympanis,aut citharis,aut organis captus ſit,quæ hiſtoria iſta illud locuta ſit, cũ omni muſico apparatu Iſraelem uictoribus ſeruiſſe:poſtremo quæ unquã ſalices in media urbe fronduerint,ut illic tanquam in publica muſicorum apotheca organa ſuſpenſa penderent. Quæ ſi omnia geſtis negociorum corporalium inania ſunt:ſequẽda ea ratio eſt,quæ ex propheticis autoritatibus ad ſpiritualem nos ſcientiam cohortatur. Flent omnes qui ſe captos in Babylonia ſentiunt,ſedent ſuper flumina. Omnia enim ſeculi & corporalium opera, modo fluminum ſine aliqua curſus ſui ſtatione præterfluunt:currunt nanqꝫ & labuntur & tranſeunt. Quæ enim corporalis uoluptas præterita, non iam nulla eſt?quod terrenum gaudium, non cum ipſo fugitiuo ſenſu præſentis fructus ſui tranſit?Super hæc igitur ſecularium captiuitatũ flumina ſedentes, & flentes ad recordationem Sion:amiſſorum deſiderio & præſentium calamitate ingemiſcũt. Neqꝫ ſolum ſedent atqꝫ flent,ſed etiam in medio eius organa ſua in ſalicibus ſuſpendunt. Lignorum ſalicum natura ea eſt,ut arefacta licet ſi modo aquis alluendo alantur,uireſcant: deinde exciſa in humido fixa radicibus ſeſe ipſa demergant. Et ſub huius arboris natura ſanctos & fideles ſignificari prophetica autoritas eſt,Eſaia dicente: Exorietur tanquam fœnum in medio aquæ,& tanquam ſalix ſuper defluentẽ aquã. Oritur enim ex mortuo quiſqꝫ antea peccatis aridus:& ab anterioris uitæ radice deciſus, nũc eloquio dei, & ſacramento baptiſmi aquis uitalibus reuiuiſcit. Sed & cum feſtiuitas ſcenopegiorum Iudæis corporaliter traderetur:quod tabernaculum frondeum,cũ ad futuræ lætitiæ,& tabernaculi exemplum ex electarum arborum ramis pararetur,etiam ex ramis fluuialis ſalicis effici iuſſum eſt:quia ex conuentu ſanctorum uirorum cœleſtis tabernaculi futura eſſet lętitia perfecta. Organa autem ſcriptura humana corpora:quorum honeſtis motibus & concinentibus operationibus,quæ deo placita ſunt,pſalmus eſſe ſignificat. In media igitur earũ ſecularium confuſionum captiuitate,hi qui amiſſam Sion recordantur,qui in Adam extorres factos ſe eſſe cœleſtis Hieruſalem meminerunt,qui & captos ſe eſſe in Babylonia ſentiũt:hi ſedẽtes & flentes corpora ſua in formã ſanctorum uirorum habitumqꝫ ſuſpendunt,à terrenis ſe deſiderijs erigentes. Sed licet per continentiæ ſtudium in ſalicibus ſuſpenſa noſtra ſint corpora:tamẽ ea quæ captiuos nos efficiunt,nõ quieſcunt. Sequitur enim: Quia illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos,uerba cantionum. Et qui abduxerunt nos,hymnũ cantate nobis de canticis Sion.)Si quis humanę naturæ conſuetudinem recolat,ſenſum omnem abſolutum habebit. Nanqꝫ qui laborant à uitijs deſinere,& eorum quæ impie geſſerunt obliuiſci uolunt:incentiuo tamen conſuetudinis ægre deſinentis agitantur,& ea quæ occulta ſunt uitia in nobis admiſcere ſe fidei ſacramentis, & inſerere pertentant: ut inter diuinos hymnos,& ſacras lectiones harum inimicarum captiuantium nos cupiditatũ cogitatio ſubrepat. Nec ſanè deeſt hoc abſolutum in plurimis exemplũ. Multos enim iniquos uidemus legere atqꝫ diſſerere,& hos rurſum accidit diuerſatos eſſe ſemper in ſtupris,& impietatibus deprehẽdi. Sanctus uero quiſqꝫ qui organum ſuum in ſalice ſuſpẽderit,iſtis qui captiuos duxerant cõſortiũ Sion cantici negat:neqꝫ inimicis ſibi uirtutibus ſanctarum cantionum uerba communicat. Quæ autem ſunt quæ captiuos ducant nos, Apoſtolus docet dicẽs. Video aliam legẽ in membris meis militantẽ aduerſus legem mentis meæ,& captiuum me ducentẽ in legem peccati quæ eſt in membris meis. Cum igitur inter cõcupiſcentiã carnis & ſpiritus pugna eſt,tum ea quæ captiuos nos conantur ſibi ſubdere pertentant occupare corpus eius & dominari: & ſeſe do-

ctrinis ſpiritualibus,ut per cõſuetudinẽ his autoritatẽ adimãt inſerere.Sed re-
ſiſtendũ eſt,& prophetæ uoce reſpondendũ: Quõ cantabimus canticũ do-
mini in terra aliena?)Terra noſtra retinẽda eſt,& in libertatẽ tuenda. Polluta
enim terrena corpora,audire de canticis Sion nihil poſſunt.Et aliena à deo,li-
cet noſtra ſint,erunt:ſi à lege peccati cœperint eſſe captiua.Sed memoria ſem
per cœleſtis illius Hieruſalẽ,& ſanctæ Sion cõtinenda eſt:uel dum redhiberi
optaẽ,uel dum fleẽ amiſſa.Id enim ſequiẽ: Si oblitus fuero tui Hieruſalẽ,obli
uiſcaẽ me dextera mea.Adhęreat lingua mea faucibus meis, ſi nõ meminero
tui.Si nõ propoſuero Hieruſalẽ principiũ lætitiæ meæ.)Cũ obliuionis pœna,
recordationis memoria ſpõdetur.Sed id quod ait,obliuiſcaẽ me dextera mea,
obſcurũ eſt per conditionẽ Latinitatis.Nam ſecundũ Græcitatis proprietatẽ,
quia dictũ eſt ἐπιλησθείη ἡ δεξιά μου, nõ ut ipſa obliuiſcaẽ,ſed ne obliuio eius fiat
oſtendiẽ.Et magni periculi res eſt,ſi dexteræ noſtrę fiat obliuio.Omnes enim
qui ſpei bonæ pleni ſunt,dexteræ deputanẽ:peccatoribus in ſiniſtra collocan
dis.Conditionẽ ergo obliuiſcendæ dexteræ ſuæ,quã ſibi fide & expectatione
præſumit,ſub pœna nõ recordatæ Hieruſalẽ ipſe propoſuit:ut à memoria de-
xteræ ſuæ,id eſt,qua in dextera locareẽ,ſi ipſe memoriã Hieruſalem non reti-
nuiſſet excideret.Addidit aliam pœnã obliuionis,dicẽs: Adhæreat lingua
mea gutturi meo,ſi nõ meminero tui.)Scit infelix os ſuũ eſſe à dei laudib.mu-
tum:ſcit beatas illas æternasq́ uirtutes throno dei adſiſtentes cõtinuata uoce
in dei laudibus permanere dicẽtes:Sãctus,ſanctus,ſanctus dominus deus Sa-
baoth:Scit et de his qui mortuorũ modo taciti in dei laudibus uiuerẽt dictum
Pſal. 5 eſſe:Sepulchrũ patens eſt guttur eorũ:quia in gutture eorũ, tanquã in ſepul-
chro patente in laudes dei emortua uox ſileret.Huius igitur ſeſe ſilentij pœnę
ſub obliuionis cõditione ſubiecit,ſi memor Hieruſalẽ non fuiſſet.Sed etiã per
id quod ſequiẽ:Si nõ propoſuero Hieruſalem in principio lætitiæ meæ. Vni-
cuiq; noſtrum ſecundũ uoluntatis ſuæ ſententiã lætitiæ cauſa ſubiecta eſt, &
ex affectu animi ſui initiũ gaudij ſumit:ut potator ex ebrietate, ut guloſus ex
cibis,ut auarus ex pecunia,ut libidinoſus ex ſtupris.Hęc ergo unicuiq; pro ut
his delectatur lætitiæ afferũt cauſam.Sed propheta Hieruſalem ſibi initiũ læti
tiæ proponit:hinc exordiũ gaudij ſumens, quod in Hieruſalem receptus im-
mortalis ex mortali erit : quod angelorũ frequentiũ cœtui admiſcebiẽ: quod
in regnum dei recipieẽ:quod cõformis gloriæ ipſius fiet.Neſcit ergo alia gau
dia,neq; aliud habet unde læteẽ:ſolam ſibi Hieruſalẽ gaudij initiũ proponẽs.
Et quia meminit per multas ſibi corporis infirmitates,per multas ſpiritus an-
guſtias,per multa ſubrepentiũ uitiorũ incentiua eò eſſe ueniendũ:ueretur, ne
quid ſibi per naturam corporis ex uitijs adhæreſcat.Poſt hæc enim ad deũ pre
catur,dicens: Mementõ domine filiorũ Edom in diem Hieruſalẽ. Qui dicũt
exinanite quoadusq; fundamẽtũ in ea.)Edom interpretaẽ terrenũ. Vitia itaq;
terreni corporis noſtri,quia ex natura corporis noſtri exeunt, Edom filij nun
cupanẽ.His Babylonijs,id eſt,cõfuſionibus et perturbationibus ſenſus noſtri
imperant:ut nos ex ea plenitudine,qua repleti ſumus,euacuẽt.Scriptũ eſt enĩ:
Ioan. 1 Quoniã de plenitudiue eius omnes accepimus. Quiſquis enim capax eſt do-
mini,quoniã de plenitudine eius impletus eſt.Eſt autẽ hæc natura turbidi cõ-
fuſiq; per uitia corporis ſenſus,ut ſi ſemel nos in omnẽ peccati uoluntatem &
cõſuetudinem traxerit:omnibus nos bonarũ uirtutũ ſtudijs exinaniat.Hæc er
go uitia his ſenſus noſtri turbidis confuſionibus imperant,ut nos fundamẽto
ipſo exinaniant.Quiſquis enim ſanctus eſt,pro parte Hieruſalẽ ipſe eſt : quia
ex conuentu beatorũ uirorum,& cœleſti conſortio dignorũ, Hieruſalem ui-
uorum

uorum & precioſorũ lapidum ciuitas erit, quã hęc terrena uitia uſq; ad fundamentum exinanire nitunẽ. Quod fundamentũ in nobis ſit, Apoſtolus docet, dicens: Fundamentũ aũt aliud nemo poteſt ponere, pręter id quod poſitũ eſt, quod eſt Chriſtus. 1. Cor. 3 Omne igitur religionis initiũ, omne fundamentũ ſpei noſtræ euacuare tentant: ne qua in nobis memoria & recordatio dei reſideat, ne qua ſpes boni alicuius relinquatur. Fundamẽto enim fidei, quod eſt Chriſtus, eruto & euerſo: ne ipſius quidẽ ædificandæ nobis per pœnitentiã ueniæ conſolatio relinquetur. Cõmemorata autẽ Hieruſalem captiuitate, & filiorum Edom in exinaniendis nobis uſq; ad fundamentũ adhortatione: conſequẽs eſt, ut quatenus aduerſus hæc nobis prouidendũ ſit propheta demõſtret. Demõſtrat planè, non inopes nos, neq; imperitos relinquens, cum ait: Filia Babylonis miſera, beatus qui retribuet tibi retributionem, quam retribuiſti nobis. Beatus qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram.) Vellem percunctari eos, qui ocioſas eſſe ſpirituales pſalmorum intelligentias exiſtimant: quã hic à propheta Babylonis filiam dictam eſſe intelligãt. Et cum ſuperius ſuper Babylonis flumina ſeſſum atq; ploratum ſit, cur nunc Babylonis filia miſera ſit? Sed quia ſenſus legẽtis corporali intelligẽtia caret, ſpiritualis ratio tractanda eſt. Ad infelicem enim illam cõfuſionis & perturbationis noſtræ carnem ſermo omnis reuertitur, quę ſecundũ hiſtoriæ fidem ex cõfuſionis patribus genita eſt: Quia omnis caro ſuperioris carnis eſt filia. Ex his enim qui primũ confuſis linguis confuſionis urbẽ quæ Babylonia eſt cõdiderunt, uniuerſarũ gentiũ initia diſperſa ſunt. Hæc ergo miſera Babylonis eſt filia, id eſt, caro omnium: cui qui retribuet retributiones ſuas beatus eſt, ſi quis carnẽ ſuã dominatui animę ſubiecerit. Quiſquis enim eam ſpiritui ſubiecerit, ille omnes eos, qui imperiti deo & ignari ſunt, omnibus uoluptatibus & deſiderijs ſuis ſubegerit: & captiuæ mẽti dominans imperabit. Sed cũ per cognitionẽ deitatis uitia eius nõ dico abolitione, ſed morte perimunẽ: cum religio, pudicitia, largitio, ſobrietas & charitas, impietatẽ, libidinem, ebrietatẽ, ſimultatem, odia cõſumpſerit, omnibusq; operibus ſpiritus caro uicta famulaẽ: tunc beatus eſt, qui retributionẽ ſuam ei retribuit, id eſt, qui dominatũ in eam ſpiritus, quo uti ipſa in ſpiritum erat ſolita demutat. Neq; ſolũ retributor retributiõis ſuæ beatus: ſed et ille beatus qui tenebit, & allidet paruulos ſuos ad petram. Vitia corporis non ſunt ſinẽda coaleſcere, ſed in exordijs ſtatim enecãda ſunt. Periculoſę ſunt iam robuſtæ cupiditates, & difficulter adulta quæq; perimunẽ. Leuius autẽ eſt protum pẽtes auellere, teneras excidere, flexibiles retorquere. Beat⁹ itaq; eſt quiſquis in exordio inhoneſtas quaſq; omniũ cupiditatũ appetitiones, quę ex uolũtate carnis oriunẽ, primũ intra ius patiẽtiæ ſuæ uirtutisq; cohibebit: deinde eas ad fidẽ atq; ad metũ dei eliſas enecabit. Omnis enim qui ex peccatis ad religionẽ transfereẽ, peccata omnia in eam ad quã deceſſerit religionẽ eliſa cõminuet. in eo aũt quod paruulos miſeræ filiæ Babylonis tenet & allidit ad petrã: & uirtus qua naſcẽtes cohibet, & fides qua ne adoleſcãt allidit, oſtẽditur. Et allidit ad petrã. Petra autẽ ſecundũ Apoſtolũ Chriſtus eſt. In quem beatus eſt qui filiæ Babylonis paruulos, id eſt, tenera adhuc corporis uitia, allidit & conterit. Ipſi unigenito deo ac domino noſtro gloria & laus in ſecula ſeculorũ, Amen.

Pſalmus CXXXVII

Confitebor tibi domine in toto corde meo, quoniam audiſti uerba oris mei, & reliqua.) Duplicem in confeſſione ſignificationem eſſe in plurimis locis demonſtrauimus: aut peccati noſtri aut laudationis dei. Et hoc ita eſſe ex euangelicis dictis promptum

eſt noſcere. Nam cum ait dominus: Confiteor tibi domine pater cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus ſeculi, & reuelaſti ea paruulis, laudem dei patris ob reuelata paruulis, quæ ignorata eſſent prudentibus confitetur: docens ideo abſconſa ea eſſe his qui prudentes uiderentur, quia non ſecundum innocentiam paruulorum præceptis euangelicis credidiſſent. At uero ubi in eiſdem euangelijs dicitur: Et baptizabantur omnes in Iordane, confitentes peccata ſua: illic confeſſio peccatorum ſuorum ſine ambiguitate ſignificationis alterius continetur. Maxima autem & utiliſſima eſt lætalium uitiorum morbis in eorum confeſſione medicina. Sed confeſſio peccati, non eſt tanquam rerum alijs ignoratarum profeſsio: ut ſi fur de furto, aut homicida de cæde interrogatus confitetur: Neque tanquam ignorans qui ſcrutatur corda & renes deus eſſet, ad ſcientiam ſuam confeſsione tua indiget: cui promptum eſt non ſolum cogitata, ſed cogitanda perſpicere. Confeſsio autem peccati ea eſt, ut id quod à te geſtum eſt, per cognitionem peccati confitearis eſſe peccatum. Nemo enim quod agit, ad id agendum non aut fructu oblectationis alicuius, aut iudicio bonæ in eo opinionis aggreditur: dum aut rectum putat, aut eo gaudet. Sed cum per doctrinam dei uerique rationem, ea quæ ſub ſpecie aut utilitatis aut uoluptatis elegit, intelligit eſſe peccatū: per peccati intelligentiam peccatum id eſſe quod à ſe geſtum eſt confitetur. Nullus autem id quod peccatum eſſe cōfeſſus eſt, deinceps debet admittere: quia confeſsio peccati profeſsio eſt deſinendi. Cæterum in intellectis & confeſsis admittit. Confiteri enim, id tanquam recens cognitum non poteſt, quod à ſe cum peccati cognitione ſit geſtum. Deſinendum ergo à peccatis eſt poſtquam in confuſione eſt cognitio peccati: & confitendum eſt: ut propheta docuit, corde toto non ex parte, neque aliqua adhuc nobiſcum cognitorum peccatorum operatione reſidente. Quid enim ſi quis de furto pœnitens, iniquis & turpibus lucris pecuniam ſuam auxerit? Non erit quidem fur, ſed erit auarus & raptor. Aut ſi quis ex fornicatione deſinens, uino ſe nimio corrumpet: corpus quidem ſuum non polluet, ſed animam contaminabit. Et ſi quis à cædibus temperans maledicus eſſe perſiſtet: manum quidem homicidam non habebit, ſed linguam habebit. Et quomodo quis ex toto corde poterit confiteri, non exigua ſecum peccati parte reſidente? Deterſis itaq; omnibus uitijs confeſsione opus eſt deſinendi: & orandum ſemper ad deum eſt, ut in cohibendis peccatis extinguendisq; incentiuis eorum, pendula uoluntatis noſtræ ſtudia confirmet. Ob quod iam confitens propheta, per cōfeſsionem ac precem ſuam in portu ſe innocentiæ collocat cum ait: Confitebor tibi domine in toto corde meo, quoniam audiſti uerba oris mei.) Duplex intelligētiæ huius, ut ſuperius iam diximus, ſenſus eſt. Nam ſiue laudem deo confitetur, quia uerba oris eius audita ſunt: ſiue per miſericordiam dei, cū diu oraſſet adiutus, iam omnibus peccatis deſinentibus confitetur: fidei noſtræ utrunq; conueniens, ut & deum laudemus, & confiteamur intellecta peccata. Dehinc ſequitur: Et in cōſpectu angelorum pſallam tibi.) Parum ſibi exiſtimat propheta eſſe, ut hominibus tantum præſentibus pſallat: quia homines corporalium tantum negociorum officia inſpiciunt. In eo enim quod pſallit, motum complacitæ deo operationis oſtendit. Non ergo quæ uidētur in corpore cerni deſiderat: ſed ea quæ ſpiritualiter naturæ ſpirituales contuentur gerere feſtinat. Scit enim ſe ſub ſpecula angelorum uitam omnem moresq; agere, & ubiq; hæc diuinorum myſteriorū auxilia fidelibus cūctis adſiſtere: ut ſcriptū eſt: Præeſt angelus

gelus domini in circuitu timentium eum. Legem etiam Moſi in manu mediatoris per angelos fuiſſe diſpoſitam docet Apoſtolus. Nec non & Heliſæus abſolutiſſime docuit humanas infirmitates angelorum auxilijs defendi: et in omnibus periculis ſi fides maneat in nobis, adeſſe ſpiritualium uirtutũ defenſionem. Nanq; cum rex Syriæ capere Geth urbem, in qua idem Heliſęus propheta eſſet pararet, & nocturnis itineribus exercitũ ſuum, qui antelucanus urbem obſideret deſtinaſſet: puer Heliſæi conſpecta obſidione dixit: O domine quid faciemus? & dixit Heliſæus: Noli timere: quia plures ſunt nobiſcũ, quàm cum illis. Et orauit Heliſæus ad dominum, & dixit: Adaperi domine oculos pueri huius, ut uideat. Et aperuit dominus oculos pueri & uidit, & ecce mons erat plenus equis & curribus in gyro Heliſæi, & deſcenderunt ad eos. Tantus & tam nobilis propheta, ſolus contemplatione auxiliorum ſpiritualium dignus eſt. Sed oratio eius ad deum, uiſum incorporalium etiam puero ſuo meruit. In horum igitur adſiſtentium humanis auxilijs angelorum cõſpectu pſallet propheta: ſpiritualibus ſpiritualium operum cõtemplatione placiturus. Sed non ſolum coram angelis pſallet, ſed etiam id quod ſequitur efficiet: Adorabo ad templum ſanctum tuum. Non in templo, ne quid ſecuudum conſuetudinem Iudæorum corporaliter loqui uideretur, ſi adoret in templo: ſed ad templum, id eſt, apud templum, ſpiritu & corpore adoraturus. Templum autẽ deo eſſe ſanctum ſanctos quoſq;, Apoſtolus docet dicẽs: Vos enim eſtis templum dei, & ſpiritus dei habitat in uobis. Habitatio ergo quæ ex nobis deo digna erit, deo templum eſt. Apud hoc ergo templum deo ſanctũ adorabit, non ſine perfecta ratione doctrinæ: ne qua hæreticis de incompoſitæ orationis confuſione ad ſtudia ſua pateret irreligioſitatis occaſio. Ait enim: Et confitebor nomini tuo ſuper miſericordiam tuam & ueritatem tuam.) Cum dei nomini cõfitetur, tenet euangeliorum & legis congruam fidem. Quod enim ſibi nomen eſſe ſciri deus uoluit: eodem dicto euãgelij & legis dominus Sadducæis reſurrectionem corporum abnegantibus reſpondens oſtendit. Ait enim: De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis, quod dictum eſt uobis à deo dicente: Ego ſum deus Abraham, & deus Iſaac, & deus Iacob? Nõ eſt deus mortuorum, ſed uiuentium. In abſoluto ergo hęreticorum error eſt, qui alium atq; alium euangeliorum & legis deum aſſerunt: cum dominus id quod principale in lege eſt, ad confirmationem ſpei euangelicæ commemorat. Eſt autẽ & nomen aliud deo quod in euangelijs cognoſcimus, domino dicente: Pater uenit hora honorifica filium tuum, ut & filius tuus honorificet te. Et poſt multa alia ſequitur: Manifeſtaui nomen tuum hominibus. Et quod nomen eſſet ſuperius oſtendit dicens: Pater uenit hora, honorifica filium tuum. Huius ergo nomen confitetur, adorat, qui & ſecundum legem deus Abrahę & deus Iſaac & deus Iacob ſit, & ſecundum euangelia unigeniti dei pater eſt. Extinguit quoq; inſolentem eorum profeſſionem, qui humanæ naturæ & infirmitatis immemores, & immiſericordem deum prædicantes, peccatis pœnitentium ueniam & ſolatium non relinquũt: cum ad pœnitentiam, per quam à peccatis deſiſtitur, doctrina legis prophetarum euangeliorum Apoſtolorum eos qui peccauerint adhortetur: ut deſperatæ iam ſpei aliquantulum per eam ſolatij comparetur, ut amiſſis licet beatis & maximis & deo proximis, ne his ſaltem quæ talibus ſunt ſecunda careamus. Tollit etiam ſtultiſſimam eorum temeritatem, qui fruſtrato falſoq; corpore dominum in carne uiſum eſſe contendunt: ut eum pater ementita ueritate in habitu falſæ carnis oſtenderit, non recordantes poſt reſurrectionem corporis ſpiritum ſe uidere credentibus apoſtolis

Marginalia: 4. Reg. 6 — 2. Cor. 6 — Matt. 22 — Ioan. 17

Luc.24 ſtolis dictum eſſe: Quid conturbati eſtis, & quæ cogitationes aſcenderunt in corda ueſtra? Videte manus meas & pedes meos, quoniam ipſe ego ſum: palpate & uidete, quoniam ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere. Ab horum igitur confeſsione cõfeſsionem ſuam propheta diſcernit, perfectæ fidei tenens ordinem: cum in nomine deum Abrahæ, & deum Iſaac, & deum Iacob, cum in miſericordia pœnitēti miſericordem, cum in ueritate uerbum caro factum confitetur. Cauſa etiam cõfeſſionis hinc ſumitur. Quoniam magnificaſti ſuper omnia nomen ſanctum tuum: Non uni tantum genti dei nomen eſt cognitum: ſed ſuper omnia magnificatum eſt, & in omnes magnitudo ſanctitatis extenditur. Non barbarus, non Scytha, non ſeruus, non liber, non mulier, non uir, nõ ætas ulla ſecernitur: Super omnia enim magnificatum dei nomen eſt. Templa collapſa ſunt, ſimulachra mutata ſunt, aruſpices interuentu ſanctorum ſilent, augurum fides fallit: unum dei nomē in omnibus gentibus ſanctum eſt. Adeſt enim ſemper in ſe ſperantibus ſanctis ſuis: ut ubicūq; inuocatum fuerit, præſentem opem tribuat. Ait enim: In quacunq; die inuocauero te exaudi me.) Nullum diem iuſtus quiſq; ſine metu tranſigit, neq; anxia ſemper erga ſe fides ſecuri temporis ocium recipit: Scit omnes dies plenos inſidiarum ſibi eſſe, Diabolo atq; angelis eius excidium ſibi ſemper molientibus: Scit diem illam domini occultam & inſperatam, & modo nocturni furis repentinam futuram. Vt igitur ſe in quacunq; die inuocãtem exaudiat deprecatur: Nec diffidit propheta quid in quacunq; die exauditus obtineat. Sequitur enim: Multiplicabis me in anima uirtute tua.) Per inuētam fidei curam multiplicabitur ipſe in animæ uirtute: Ne quid in ſe tribulationibus, ne quid terroribus pateat: ſed cum tentationes ingruerint, cum metus incidet, omnia multiplicata animæ uirtute tolerentur. Et quia certa ſpes iſta eſt, ut animæ uirtus diuinæ miſericordię multiplicetur auxilio, debitam ob id ab omnibus deo confeſſionem fatetur dicens: Cõfiteantur tibi domine omnes reges terræ, quia audierunt uerba oris tui. Et cantent in uijs domini, quoniam magna gloria domini. Quoniam excelſus dominus, & humilia reſpicit, & alta à longe cognoſcit.) Et quos reges terræ propheta ſignificet, iam in plurimis pſalmis oſtenſum eſt. Reges non gentiū, ſed terræ, id eſt, ſui uniuſcuiuſq; corporis reges deſinente à ſe regno peccati: uocati enim ſumus in regnum cœlorum, regno

Rom.5 mortis euerſo: Mors enim regnauit ab Adam uſque ad Moſen: & iam unuſquiſq; rex ſuus eſt ſecundum Apoſtolum. Iam ſine nobis regnatis. Horum igitur confeſſio deo digna eſt. Audierunt enim omnia uerba oris dei, & in reges ſe conſtitutos ſciunt. Neq; ſolum confiteantur, ſed & cantent in uijs domini, non tranſgredientes uias dei, ſed in his euntes. Viæ autem dei ſunt prophetæ omnes & apoſtoli in unam uiam unumquenq; uia ſua dirigentes. Et quod ex omnibus in unam concurrant propheta demonſtrat dicens: State in uijs domini, & interrogate ſemitas dei æternales, & uidete quæ eſt uia bona, & ambulate in ea. Viæ enim domini æternæ. In his itaq; uijs domini cantandum eſt, & hymnis prophetalibus concinendum, quia magna dei gloria eſt. Magnificentiæ enim eius non eſt finis. Nam magnitudinem gloriæ ſuæ opera teſtantur, cœlum, terra, æther, maria, homo ipſe, qui rationis particeps horum cognitione perfectus eſt, ut per hęc uiſibilia inuiſibilem dei gloriam contueretur. Neque ſolum magna eſt dei gloria: ſed etiam excelſus eſt, & humilia reſpicit. Hinc eminentis celſitudinis ſuæ admiratio maxima eſt, quod hu-

Pſal.50 milia reſpicit qui excelſus eſt. Sed quæ humilia reſpicit? Nempe iſta: Cor contritum & humiliatum deus non ſpernet. Et rurſum: Et ſuper quem reſpiciam,

niſi ſuper humilem & trementem uerba mea? Sed quia excelſus humilia re-
ſpicit, habet in ſe aliam quoq; admirationem, quod & alta de longe cogno-
ſcit. Superbæ & inſolentes cogitationes deum non fallunt: agnoſcit omnia, &
nihil ſcientiæ eius impenetrabile eſt. Deus (ut ſcriptum eſt) propè eſt his qui *Pſal. 33*
tribulato ſunt corde. Non admiſcetur autem arrogantibus, neq; inſolentibus
propè eſt. Vnicuiq; enim noſtrum pro fidei diuerſitate aut proximus eſt aut
remotus: ſpirituali uirtute ubi ſe dignum eſt acquieſcens, & ideo humilia de
prope, & à longe alta cognoſcit. Et qui per indignitatem abeſt ab inſolente,
per uirtutem longe quæ licet ſunt, ſuperba cognoſcit. Si ambulauero in me
dio tribulationis uiuificabis me.) Non abnuit iuſtus iſte, ne in medijs tribula-
tionibus ambulet: Scit enim quia tribulatio patientiam ſecũdum Apoſtolum
operatur. Scit improbabilem uirum non placere, ſcit uictorẽ militem niſi bel-
lo non futurum, ſcit intentatam fidem languere, ſcit in tribulationibus ſecun-
dum Apoſtolum gloriãdum, ſcit imparem ſe tribulationibus ſine auxilio dei
eſſe, & idcirco per deum ſalutis ſuæ certus eſt. Et cum in medijs tribulationi-
bus ambulet, per eaſdem ſe uiuificandum eſſe confidit. Ait enim: Super i-
ram inimicorum meorum extendiſti manum tuam, & ſaluum me fecit dexte-
ra tua. Dominus retribuet pro me.) Iraſcentibus inimicis extenſa nos manus
dei protegit. Tribulationes enim inimici afferunt iraſcentes fidei & ſpei no-
ſtræ: quia aduerſarius noſter ſecundum Apoſtolum diabolus, tanquam leo
rugiens ambulat, quærens nos deuorare. Sed ſuper iram inimicorum, per
quos diabolus ſemper operatur, manus domini extenditur, & ſperantes in
ſe ſaluos facit dextera eius. Virtus ſignificatur in dextera, & ideo dominus,
qui dei uirtus & dei ſapientia eſt, nonnunquam dei dextera cognominatur,
per quem aduerſus omnes inimicos in omni tribulationũ bello protegimur.
Seruauit autem euangelicæ manſuetudinis propheta rationem, qua iniuriam
reddere his qui nos perſequuntur inhibemur dicens: Dominus retribuet pro
me. Illi enim uindicta ſeruanda eſt, qui in calumnia ueſtes dimitti & pallium
iuſſit, qui poſt iniuriam alapæ unius præberi & maxillam alteram uoluit, qui
uetuit malũ pro malo reddi, plus uindictæ adepturis his qui æterno iudici ul-
tionem præſentis iniuriæ reſeruaſſent. Concluſit deinde fideliſſimę ſpei uoce:

Domine miſericordia tua in ſeculum, opera manuum tuarum ne omittas.)
Vt quia dei miſericordia in ſeculum eſt, extendens ſuper iram inimicorũ ma-
num ſuam, & fideles ſuos protegens dextera ſua, & pro his retribuens opera
manuum ſuarum, non omittat hominem ſcilicet qui ait: Manus tuæ fecerunt
me &c. Nonnunquam manu dei facta commemorari ſolent: homo uero ſem- *Pſal. 118*
per manibus dei effectus, nobiliore in eum opere ex manuum commemora-
tione monſtrato. Vt igitur hunc non omittat precatur, ut ſit ei auxiliator aſſi-
duus per eum & in eo qui dicit: Ecce ego ſum uobiſcum omnibus diebus uſq; *Mat. 28*
ad conſummationem ſeculi, dominum Ieſum Chriſtum, qui eſt benedictus
in ſecula ſeculorum, Amen.

Pſalmus CXXXVIII

DOmine probaſti me & cognouiſti me, tu cognouiſti ſeſſionem
meam & reſurrectionem meam, & reliqua.) Omnis quidem pro
pheticus ſermo ex diuini ſpiritus inſtinctu profectus eſt: & hoc
non in obſcuro eſt, cum legimus: Hæc dicit dominus. Et iterum. *Hier. 31*
Audite uerba domini. Et rurſum: Quoniã dominus locutus eſt. *Eſa. 24*
Et in eodem: Os enim domini locutum eſt ita. De pſalmis autẽ ipſe dominus *Eſa. 58*
in euangelijs confirmat, cum de ſe loquens ait: Si Dauid in ſpiritu uocat eum *Mat. 22*
domi-

dominum, quomodo dicitis quod filius eius eſt? Docens omnia Dauid ſpiri-
tu prophetico elocutũ. Locutum autẽ de ſe, licet in hoc eodem loco oſtende-
rit, cum ab eo ait dominum ſe eſſe in ſpiritu nuncupatũ: abſolutius tamẽ oſten
dit in pſalmis ſacramentũ omne corporei aduentus ſui contineri, dicens: Hæc
Mat. 24 ſunt uerba mea quæ locutus ſum ad uos cum adhuc eſſem uobiſcũ, quoniam
oportebat omnia impleri quæ ſcripta ſunt in libro Moſi & prophetis & pſal-
mis de me. Non eſt ergo ambiguũ quin in pſalmis de eo ſcriptũ ſit. Nam & ſi
pleraq; in his talia ſint, ut ad perſonam patriarcharum, prophetarum, martyrũ,
apoſtolorum, generationis quoq; primæ & generationis ſequentis referri o-
porteat: tamen quia omnia in Chriſto & per Chriſtum ſunt, quicquid illud in
pſalmis, & ſub diuerſorum eſt perſonis prophetarum, omne de ipſo eſt. Quia
doctrina omnis diuerſis licet præceptorũ generibus multiformis, hoc per di-
uerſos præſtet ut ipſe noſcatur. Hæc nobis propter præſentem pſalmum com
memoranda neceſſario fuerũt: ne fortè ſine probabili autoritate præſumpſiſ-
ſe exiſtimaremur, ut ad perſonam Chriſti omnem hanc eius prophetiã referre
mus. Diligenter autẽ ea obſeruãda ratio eſt, ut quęcunq; homini illi, quem ex
utero ſanctæ uirginis aſſumpſit, & in quo ſe naſci hominem qui deus erat uo-
luit, apta eſſe & congrua uidebuntur, cum debita cœleſtis naturæ ſuæ dignita
te tractentur: neq; ſacramentũ ſalutis noſtræ, qua in forma dei manẽs formam
ſerui accepit, ad contumeliam indemutabilis ſuæ & inuiſibilis & incorporeæ
& impaſſibilis ſubſtantiæ coaptemus. Quod enim homo fuit nobis profecit,
ſibi nihil dempſit. Exinaniuit enim ſe, in forma dei manẽs: ut forma ſerui eſſet,
non ut forma dei eſſe deſineret, Ait enim ipſe: Quæcunq; pater fecit eadem et
Ioan. 5 filius facit ſimiliter. Nunquid in forma ſerui manens, uirtutem & diuinitatem,
qua in forma dei manebat amiſit? Cũ enim in corpore humilitatis noſtræ quę
cũq; pater facit, eadem et ipſe facit, ſimiliter nihil per conſortiũ carnis à pater-
næ diuinitatis poteſtate degenerat: neq; id corpus quod aſſumptum eſt, uirtu
tem naturę antea manentis aboleuit, cum in eo corpore quod aſſumptum eſt,
uirtus naturæ antea manentis operetur. Itaq; ſi quid infirmũ ex perſona eius
dictum reperietur: ad hominem referri oportebit, per quem habitauit in no-
Ioan. 1 bis. Verbũ enim caro factum eſt, & habitauit in nobis. Referendũ autem ob
id eſt, quia non alienæ aut ſimulatæ naturæ hominem aſſumpſit. Verbũ nanq;
caro factum habitauit in nobis: non in uitia infirmitateſq́; carnis ex uerbi uir-
tute deficiens, ſed naturæ noſtræ infirmitates homo natus aſſumens. Aſſum-
ptio autem infirmitatis non fecit infirmum: quia aliud eſt naturam eſſe, aliud
aſſumpſiſſe naturam. Et extra generis neceſſitatẽ uoluntatis acceſſio eſt. Non
enim peccator fuit, ſed peccata ſuſcepit. Neq; infirmus extitit, ſed portauit in-
Esa. 53 firmitates. Ipſe enim ſecũdum prophetam peccata noſtra ſuſcepit, & infirmita
tes noſtras portauit. Et ne quid in impaſſibilem atq; indemutabilem diuinita
tem infirmitatis incidere exiſtimaretur, adiecit: Et nos putabamus eum in do
loribus eſſe. Suſcepit ergo infirmitates, quia homo naſcitur: & putatur dolere,
quia patitur: caret uero doloribus ipſe, quia deus eſt. Et cum inhabitauit in no
bis, cumq́; infirmitates noſtras ſuſcepit, cum ſuſceptis infirmitatibus non do-
let, non poteſt non eſſe qui habitat, nec à ſe defeciſſe qui ſuſcepit, nec abolitus
deus eſſe qui non dolet. Et hæc quidem propter præſentem pſalmum comme
morata paucis ſunt, quia uidet̃ ſtatim ex perſona hominis cœpiſſe: ne per hoc
quod tanquam homo loquitur, deceſſiſſe ex paternæ diuinitatis gloria uidere
tur. Ait enim: Domine probaſti me & cognouiſti me.) Apoſtolus cum nos
Rom. 5 patientiæ & ſpei doctrina erudiret ait: Tribulatio patientiam perficit, patien-
tia

tia autem probationē, probatio uero ſpem: ſpes autem non cōfundit. Et hæc quidē in ſanctorū quoq; uita atq; operibus fuiſſe cognoſcimus: ut multis paſſionibus tribulationibusq; iactati, probabiles deo facti ſint. Si quis enim exulē Abraham, & in metu parricidij & cœlibatus, & in cæterarum paſſionū iniurijs manſiſſe fidelem ſemper meminerit: ſi quis fugam Iacob, & præter æſtiuorum dierum laborem, hybernarum noctium uigilias in cuſtodijs ouium recordetur: ſi quis Moſi quadraginta annorum ſeruitutē, & in eo acerba plebis opprobria, & magorum aduerſus eum æmulas poteſtates recenſeat: intelliget eos patientia & conſtantia ſpei probatos, non immerito id eſſe præmij conſecutos, ut in Abrahæ ſemine gentes benedicerentur, ex Iacob Iſrael eſſet, Moſes Pharaoni in deum fieret. Longum eſt paſſiones cæterorum patriarcharū, prophetarum, apoſtolorum: & beata illa atq; inuicta Pauli in mari, in fluminibus, in terra, in ſolitudinibus, in urbib. in proprijs, in exteris, in plagis, in uinculis, in carceribus, in theatris fidei documenta memorare. Certe hos omnes patientia probabiles reddidit, per quam non erubeſcendæ ſpei ſuæ fiduciam probauerunt. Sed hæc oportunius & plenius ſuis locis tractata patent: nunc ad eum ex cuius perſona pſalmum cōſtare diximus, reuertendū eſt. Non confundenda autem perſona diuinitatis & corporis eſt. Omnis enim nunc in exordio ex perſona eius hominis, quem aſſumpſit, oratio eſt. Probaſti me & cognouiſti me. Probatus eſt, ut cognoſceretur: quia poſterior eſt probatione cognitio. Et uideamus ſecundum euangelicam doctrinam hic dei filius quomodo ſit & probatus & cognitus. Humilitas nanq; eius, per quam meruit ab omni cœleſti, terreſtri & inferno adorari, & in gloria dei patris eſſe: probatio eius fuit. Ita enim Apoſtolus ait: Fuit obediens uſq; ad mortem, mortem autē crucis. Propter hoc exaltauit eum deus, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine eius omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum. Et omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Propter hanc itaq; uſq; ad mortem crucis obedientiam, infirmitas carnis aſſumptæ & in nomine atq; honore immortalitatis, & in patris dei gloria collocatᷓ. Dei enim nomē donatur, & nomen nō ſine honore donatur: honor autē qui donatur non alius poteſt eſſe ꝙ nominis. nomen uero indulti honoris, non aliud eſt quàm quod gloria eſt paterna: ut qui in forma dei manēs, formam ſerui accepit, propter obedientiam formæ ſeruilis cum crucis morte ſuſceptæ in gloria dei patris eſſet, cuius antea manebat in forma. Sed hæc Apoſtolus iam de perfectis locutus eſt. Demonſtrandum autem in euangelio eſt, ubi & probatus & cognitus eſt. Humilitas itaq; eius probatio eſt. Vnigenitus nanq; deus peccatorū remiſſor, æterni regni dominus, baptizari ſe tanquàm peccator expoſcit. Officium iſtud baptiſta renuit, agnoſcens eum qui ſibi potius peccata donaret: ille autem ſuſceptam in ſe hominis iuſtitiam, etiam ſacramento baptiſmi expleuit. Et peccati noſtri ipſe peccati neſcius particeps fieri non recuſat: & omnem in ſe humilitatem caducæ carnis aſſumens, Iordanem turbis peccatorum mixtus ingreditur. Probatur in iſtis omnibus dum geruntur, ſed uideamus an probatus agnoſcitur. Ait enim euangeliſta: Et baptizato Ieſu cōfeſtim aſcendit de aqua. Et ecce aperti ſunt cœli, & uidit ſpiritū dei deſcendentem de cœlo ſicut columbam uenientem in ipſum, & ecce uox de cœlo dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo complacui. Probationē mox cōſecuta cognitio eſt. Et quem humilitas probabilem fecerat, hunc paterna uox filium complacitum ſibi poſtquàm probauit oſtendit. Eſt & probatio quam ſtatim conſecuta cognitio eſt. In deſerto igitur tentationi diaboli ſubijcitur:

Phil. 2 · Matt. 3

ſeſeq; nunc in faſtigium templi,nunc in excelſum montẽ patitur efferri. Contumeliæ itaq; & iniuriæ tam graui ſe dedit:dum in deſerto eſt, dum conditione tentationis illuditur,dum eleuari poteſt in templum atq; montem.Sed tentationum probationem agnoſcentis teſtimonium non reliquit.Ait enim ſcri-
Matt.4 ptura:Tunc reliquit eum diabolus,& ecce angeli miniſtrabant ei.Homo tentatur,homo circumfertur:ſed poſt hæc angeli miniſtrant.Per probationem cognoſcitur, per cognitionem dignus eſt miniſterio angelorum. In cæteris autem quoties probatus eſt,toties & cognitus eſt.Petrus autem paſſionem eius deteſtatus eſt:crucis in eo ſcandalum præ amore & confeſſæ iam à ſe diuinitatis cognitione non ſuſtinens. Sed quia eum ob infidelitatem crucis ſatanan nuncupaſſet: non multo poſt cum in monte gloriæ ſuæ habitu conſtitiſſet tali
Matt.17 à patris uoce cognoſcitur:Hic eſt filius meus dilectus,in quo complacui, hũc audite. Probationem quam tentatio Apoſtoli effecerat, paternæ uocis agnitio eſt conſecuta.Deinde ſequitur: Cognouiſti ſeſſionem meam & reſurrectionem meam.) In ſeſſione doctrinam ſignificari, euangelica eſt autoritas.
Mat.23 Seſſiones autem nobiſcũ hæ ſunt,quæ à Græcis cathedræ nuncupantur.Moſes cathedram habuit ſecundum domini dictum: Super cathedram Moſi ſederunt ſcribæ & phariſæi.Omnia ergo quæcunq; dicunt uobis,facite & obſeruate:ſecundum autem opera eorum nolite facere. Dicunt enim & non faciunt. Cum igitur doctrina phariſęorũ ob id probabilis eſſe docetur,quia ipſi in Moſi cathedra ſederunt: doctrina neceſſario ſignificatur in cathedra. Cognouit itaq; ſeſſionem eius,cum dignitatem eius in omnibus prædicat, cum uoluntatem eius qui ſe miſit exequitur, cum humilitati corporis ſui gloriam poſtulãs
Ioan.12 audit è cœlo: Et honorificaui, & honorificabo. Sed doctrina eius non minus in ſeſsione quàm in reſurrectione eius cognoſcitur.Nã ut ſeſsio doctrinę præceptum eſt, ita & reſurrectio operationis effectus eſt. Sedens Ieſus docuit in
Matt.8 monte,ſed poſt doctrinam ad opera deſcendit.Ita enim ſcriptum eſt:Et deſcẽdente eo de monte ſecutæ ſunt eum turbæ. Et ecce leproſus quidam adorabat eum dicens:Domine, ſi uis potes me mũdare: Et extendens manum tetigit eum Ieſus dicẽs:Volo, mundare.Ad ſanandũ quoq; archiſynagogi filiam ſurrexit dominus.Scriptum eſt enim: Et ſurgens Ieſus, ſequebatur eum cum di-
Mar.5 ſcipulis ſuis.Cum autem perfectum illud in lauandis apoſtolorũ pedibus hu-
Ioan.13 militatis ſuæ officium expleuit, ita legimus:Surrexit à cœna, & poſuit ueſtimẽta ſua,& accepto lintheo pręcinxit ſe. Cognoſcitur itaq; in ſeſsione eius & reſurrectione doctrina atq; opus:quia & ſermone & opere dei in ſe patris gloriam prædicabat. Intellexiſti cogitationes meas de longe.) Scrutans corda & renes deus eſt.Et quomodo de longe cogitationes eius intellectæ ſunt?De longe,non ad locum, ſed ad tempus refert. Non enim de longe ſe intellexiſſe ait, ut ſignificatio loci eſſe credatur, tanquam longe ab humanis operibus ſit, cum uiſu uirtutis ſuæ & ſcientia quæ cogitantur intelligat: ſed de longe intellexiſti ait,præteriti potius temporis ſignificans ætatem. Et ubi iſtud quod lon
Eſa.42 ge ante cogitationes ſuas cognouerit reperiremus? Nempe ubi dicitur:Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo cõplacuit animæ meæ. Ponam ſpiritum meum ſuper eum, & iudiciũ gentibus nunciabit. Non clamabit,non contendet, neq; quiſquàm in plateis uocem eius audiet. Et huius prophetiæ tum euangeliſta meminit, cum his quos curabat,ut de ſe tacerẽt iubebat. Has ergo cogitationes eius, humilitatis ſcilicet & patientiæ longe ante intellexit, quia de his erat prophetarum ore teſtatus: Semitam meam & directionem meam inueſtigaſti.) Eſt etiam de ſemita & directione antequam id ipſum tra

ctetur non nihilum præloquendum. id nanq; quod nobiſcum ſemita eſt, alia
uirtute atq; intelligentia cum Græcis eſt. Tritam enim nuncupant, id eſt, fre-
quenti greſſu diſcurſuq; contritam: per quam non ſemel neque aliquando, ſed
ſemper ineundũ ſit. Quod aũt noſtri directionẽ tranſtulerũt, id illi ex Hebræo
χοῖνον interpretati ſunt. χοῖνος aũt quarundam gentium conſuetudine, certũ
& conſtitutũ modũ itineris ſignificat: ut quod nos miliariũ, id illi χοῖνον nun-
cupent. Dominus itaq; noſter in eo corpore quod aſſumpſit, iam tranſcurſam
à ſe atq; tritã in prophetis ſemitã percurrit: & certũ conſtitutumq; ſibi itineris
ſui finem cõfecit. Quod autẽ per tritam prædicationis ſemitã ambulauerit, au-
diamus ipſum dicentem: Hieruſalẽ Hieruſalem quæ occidis prophetas, & la- Matt. 23
pidas eos qui miſſi ſunt ad te. Quoties uolui congregare filios tuos ſicut galli
na congregat pullos ſuos, & noluiſti? Quoties cum ait, frequentiam numero-
ſæ ſignificationis oſtendit. Nihil ergo noui & egit & paſſus eſt, cum per uolen
tẽ congregari filios ſuos Hieruſalẽ toties & auditus & inhonoratus eſt in pro
phetis. Quód aũt definitum & præſcriptum iter confecturus eſſet, oſtendit in
eo cum ait: Ego te honorificaui ſuper terram, opus conſummaui quod dediſti Ioan. 17
mihi. Qui datum ſibi opus conſummat, modum præſcriptæ operationis ex-
pleuit. Scit aũt ſibi conſtitutũ eſſe quid gerere oporteat, cum ait Petro, gladio
his qui ad comprehendendũ eum uenerant reſiſtenti: Calicem quẽ dedit mihi Ioan. 18
pater meus, non uis ut bibam illũ? Docens ſe ſibi traditum à patre paſſionis ca
licẽ eſſe bibiturũ. Scit ſe etiã ſemitam ſuam directionemq; compleſſe, cũ pota
to aceto ſpiritũ traditurus ait: Conſummatũ eſt, & mox tradidit ſpiritũ. Hanc Ioan. 19
ergo ſemitam & directionem ſuam pater inueſtigauit. Inueſtigauit autẽ, cum
per prophetam de ſorte ueſtis prophetauit, ut ſcriptum eſt: Et ſuper ueſtimen Pſal. 21
tum meum miſerunt ſortem. Et iterũ cum de tradito inter latrones atq; ſuſpen
ſo recognitus eſt propheta dicens: Et cum iniquis æſtimatus eſt. Et cũ de oſſe Eſa. 53
intacto atq; impreſſo uulnere ante prædictum eſt: Os eius non confringetis. Num. 9
&, Videbunt quem compunxerunt. Hæc itaq;, & omnia quæ erant in paſſio- Zach. 12
ne præſcripta, à deo perueſtigata ſunt ut fuerãt prophetata. Ac ne quid ex his
quæ geſſit ac paſſus eſt, incognitum fuiſſe patri exiſtimaretur: generaliter cun
cta complexus eſt, dicens: Et omnes uias meas præuidiſti.) Sed qui præuidit,
uidit antequam res eſſet. Præuidit etiam hoc, quia nõ eſt dolus in lingua mea.
eſt enim ſecundum propriam profeſſionẽ, ueritas, uia & uita. Non recipit do-
lum ueritas, nõ enim mentitus eſt aut fefellit lingua omnis eius officio functa
ueritatis, qua ait: Cœlum & terra præteribunt, uerba autem mea non præteri- Matt. 24
bunt. Patrem deum prædicat, ſe uero eſſe & hominis & dei filiũ cõfitetur. Do-
lum prædicatio iſta nõ habuit, quæ & de ſe & de honore eius qui miſerat fate-
batur. Proficit deinde paulatim ſermo cœptus ab homine: & ad ſignificationẽ
naturæ in eo cœleſtis extollitur, cum ait: Ecce tu domine cognouiſti omnia
nouiſſima & antiqua: tu formaſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuam. Mira
bilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, non potero ad eam.) Perſonæ
iſtud prophetæ non conuenit, ut ex ſe dixiſſe uideatur, mirabilis facta eſt ſcien
tia tua ex me, ut mirabilis facta dei cognitio ex eo ſit, Moſe antea cognitionẽ
nobis dei libro legis loquente. Sed ne ipſi quidem Moſi hoc eſſe propriũ po-
tuit, deum antequam flagrantem rubum conſpicit neſcienti. Opinione qui-
dem electi in Abraham & Iſaac & Iacob populi ſui religioſo, ueruntamen fa-
miliarem cognitionem ante hoc tempus, niſi à deo non adepto. Sed omnis
ſermo iſte ei competit qui ait: Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus. Ioan. 17
Et qui ait: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum & Ibidem.

quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Sed hæc ſuo loco plenius proſequemur. Deſcē dendum autem ad id eſt ſecundū ordinem dictorū, Ecce tu domine cognouiſti omnia nouiſſima & antiqua. Nouiſſima ſunt cum probaſti, cū cognouiſti:, & cætera quæ propria ſunt eius hominis quē aſſumpſit. Antiqua ſunt quæ mo dum non habent, quæ indefiniti temporis ſignificāt uetuſtatē. In principio enim erat uerbum & omnia per ipſum facta ſunt. Dehinc ut nouiſſima deus & antiqua cognouit, ita in eo quod ſequitur, tu formaſti me & poſuiſti ſuper me manū tuam, utrūq; ſignificat: ut quod formauit antiquū ſit, quod ſuper poſuit ma nū nouiſſimū ſit. Quod enim ſecūdum naturam diuinitatis formatus ſit, Apo ſtolus docet dicens: Qui cū in forma dei eſſet. Quod enim in forma eſt, formatur in formam: & quidem paternæ naturæ & diuinitatis formam. Et neſcio an quod formatus in forma ſerui eſt, referri poſſit ad patrem: ut formatus ab ipſo ſit. Sapientia enim ipſa ſibi ædificauit domū. Sed hinc nec temporis, nec quæ ſtionis eſt ampiius loqui. Quod autem proprie ad corpoream natiuitatem referri oporteat, & poſuiſti ſuper me manū tuam: ita docemur ex perſona patris. Inueni Dauid ſeruum meū, oleo ſancto meo unxi eum. Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meū cōfortabit eum. Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere eum. Et non eſt ambiguū omnē hunc pſalmum ad perſonam domini eſſe referendum: quia ea omnia in eo ſint, quæ & diuinitati ip ſius propria ſint, quæ & à naturæ noſtræ infirmitate non diſſen tiant. Et quia utroq; in tempore, id eſt, nouiſſimo & antiquo, uel ipſe prædicādo, uel in Apoſtolis & prophetis loquendo, cognitionem ex ſe deſ mirabilem fecit, ait: Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me. Sed mirabilis quomodo? Nem pe dum omnia eſſe intra deum docentur, dum deus eſſe in omnibus prædicatur: dum immenſa & incōprehenſibilis natura intus atq; extra manens, locos omnes quibus contineri poſſit excedat. Mirabile eſt deum ubiq; eſſe, & nuſq; abeſſe: In omnibus eſſe & totum eſſe, & extra locos ac tempora pro infinitate atq; æternitate ſua ſemper eſſe. Hoc mirificum, hoc confortatū: id eſt, ſine infirmæ iam intelligentiæ opinione firmatum. Sed quid eſt iſtud quod dicitur non potero ad eam? Vnigenitus ait: Omnia quæ patris ſunt mea ſunt. Et ſicut habet pater uitam in ſemetipſo, ita & filio dedit uitam habere in ſemetipſo. Et ſicut pater uiuificat mortuos, ita & filius quos uult uiuificat. Similiter & ego & pater unum ſumus. Nulla diſcretio poteſtatis in uerbis eſt, nulla etiam diffe rentia uirtutis in factis eſt. Quod unum ſumus, pleriq; irreligioſorum ad uolū tatis tantū concordiam retulerunt. Sed cum dicitur, uel operibus meis credite, quia pater in me, & ego in patre: non tantum uoluntatis unitas, ſed etiam diui næ uirtutis oſtenditur. Ergo cum omnia quæ pater facit, faciat & filius eadem ſimiliter: quærendum eſt, quid ſit quod dictum eſt, non potero ad eam. Sed cū audio, pater maior me eſt, Et rurſum: non poteſt filius à ſe facere quicquā niſi quod uiderit patrem facientem: hæc mihi intelligentiam ſuggerūt dicti huius non potero ad eam. Eſt enim pater maior filio, ſed ut pater filio: generatione non genere. Filius enim eſt, & ex eo exiuit: & licet paternæ nūcupationis pro prietas differat, tamen natura non differt. Natus enim à deo deus, non diſſimi lis eſt à gignēte ſubſtantia. Non poteſt ergo ad eum ex quo eſt exęquari. Nam quàmuis alter in altero per uniformem ac ſimilem eiuſdem naturæ gloriā ma neat: tamen & ex quo genitus eſt, non exæquari in eo uidetur poſſe quod genuit. Et uideamus an hoc quod non potero ad eam, ad dignitatē paternæ con feſſionis relatum ſit. Sequitur enim: Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum tu illic es, ſi deſcendero ad infernum ades,

Si ſum-

Si ſumpſero pennas meas ante lucẽ, & habitauero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.) Non excedit paternã filius infinitatẽ, neq; naturã quæ ultra locos omnes eſt is qui in ſinu tranſgredit. Sit licet in cœlo, ſit in infernis & ultra poſtrema maris euolet: adeſt tamẽ ille ubicunq; qui ubiq; eſt. Nec ſubterfugi poteſt intra quẽ omnia ſunt, & qui in omnib. eſt. Et ne quid irreligioſe ad contumeliã indemutabilis atq; impaſsibilis ſubſtãtiæ opinemur ex eo quod dictũ ſit, aut à facie tua quò fugiã ut uideat fugã ob paſſionis metũ cogitaſſe: dictorũ uirtus noſcenda eſt, ut incolumi dignitate hæc neceſſario cõmemorata eſſe intelligant. Nemo aũt eorũ qui in ſtudijs doctrinæ cœleſtis demorant, poterit ambigere deũ atq; hominẽ dominũ noſtrũ Ieſum Chriſtũ cõfiteri. Et hominẽ quidẽ in tẽpore, deũ uero ſemper et ante hominẽ & poſt hominẽ. Vtrunq; uero deũ ſcilicet atq; hominẽ, tũc tantũ cũ in homine fuit. Erat enim in forma dei, & formã hominis accepit: Et rurſum in gloria dei patris eſt, forma ſeruili in gloriã eius cuius in forma ante manebat proficiẽte: corruptionis ſcilicet natura per profectũ incorruptionis abſorpta. Cum igitur pſalmũ hunc cœptũ ex perſona hominis quẽ aſſumpſit meminerimus: diligenter contuendũ eſt, ut intelligamus quid diuinitati eius, quid homini ſit aptandũ: atq; ita ut ſenſum noſtrũ dictis magis applicemus, q̃ per fallacis intelligentiæ opinionẽ ſenſui dicta ſubdamus. Ait enim: Quo ibo à ſpiritu tuo, aut à facie tua quò fugiã. Diuerſa ſignificatio eſt ſpiritus atq; faciei. Et à ſpiritu quidẽ abibo, à facie aũt fugiã. Dehinc ſequitur: Si aſcendero in cœlũ illic es, ſi deſcendero in infernũ ades. Non eadem eſt aſcenſio in cœlũ, quæ & deſcenſio in infernũ. Tertiũ deinde eſt, ſi ſumpſero pennas meas ante lucem, & habitauero in poſtremis maris: & enim illuc manus tua deducet me & tenebit me dextera tua. Iam non hominis hæc uox eſt, ut pennas ſumat, ut ſuas ſumat, ut trans oceanũ habitet, ut deducatur illuc manu dei, ut teneat dextera dei. Potioris iſtud naturæ eſt. Et quis hic ſit qui cõfidenter hæc dicat, ipſa dictorũ ratio monſtrabit. Oſtendens igit unigenitus deus eam quæ per ſe mirabilis facta eſt, & ad quam non poteſt paternæ admirationis confeſsionẽ, utrunq; in ſe tẽpus & naturã utrãq; ſignificat: ſcilicet eam qua & in ſpiritu & in corpore manens docuit. Cũ enim ait, quò ibo à ſpiritu tuo: tẽpus illud quo & ipſe ſpiritus in ſpiritu paternæ gloriæ ante aſſumptionẽ hominis manſit oſtendit. Non enim poterat ſpiritu quoq; abeſſe qui ſpiritus eſt: quia nec hic falli poteſt, nec ille deficere. At cum ait, à facie tua quò fugiam, aſſumptæ à ſe infirmitatis docuit ætatem: humana enim infirmitas faciei dei nõ patitur occurſum, quia dictũ Moſi eſt: Quis eſt homo qui uidebit faciem meam & uiuet? Quod non ſuſtinemus defugimus, quia infirmitatis humanæ eſt occurſum naturæ inconſpicabilis fugere. Et fugit quidẽ quantũ ad impatientiã uiſionis. Sed quia ſecundũ prophetam uultus dei ſuper faciẽtes mala: naturę quoq; humanę eſt, iudicium dei quod ſignificatur in uultu, fugere nõ poſſe. Non enim tanquàm peccator, qui peccati neſcius eſt loquebatur ut fugeret: ſed paternam infinitatem extra omnia manentem cum in ſpiritu ante docuiſſet, nunc quoq; ex hominis perſona qui nuſquàm deum fugere poſſet oſtẽdit. Sequitur quoq; ratio dictorum, ut utrũq; ex eo quod & homo & deus erat dixerit. Si aſcendero in cœlum tu illic es, hoc diuinitatis eſt proprium. Nemo enim aſcendit in cœlum niſi qui deſcendit de cœlo: filius hominis qui eſt in cœlo. Terreni enim corporis natura, aſcenſionem hanc niſi in cœleſtem gloriam demutata non obtinet. Si deſcendero in infernum ades. Humanæ iſta lex neceſſitatis eſt, ut ſepultis corporibus ad inferos animæ deſcendant. Quam deſcenſionem, dominus ad Ioan. 3

nitatis ſimilitudinem. In filio pater eſt: & operibus ipſis teſtātibus, quod in eo pater ſit confidenter ait: Non obſcurabuntur à te, quia ex perſona patris dictū in pſalmis meminerimus, Cum ipſo ſum in tribulatione. Et ipſe dominus in euangelijs, cū de apoſtolorum trepidatione loqueretur ait: Ecce uenit hora ut diſpergatur unuſquiſq; ueſtrum, & me ſolum relinquatis, Sed non ſum ſolus, quoniam pater mecū eſt. Siue uirtute, qua ſimilia patri poteſt: ſiue natura & genere & diuinitate, qua ex deo natus eſt, pater cum eo eſt. Confidenter ergo ait, quia tenebræ non obſcurabuntur à te. Non enim ſentit uirtus indemutabilis tenebras, & infernam noctem lux uera non patitur. Sequitur enim: Et nox ſicut dies illuminabitur, ſicut tenebræ eius ita & lumen eius.) Hoc totū ad id refertur quod dictum eſt à te. Tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies illuminabitur à te, & ſicut tenebræ eius, ita & lumen eius à te. Semel dictum à te, refertur ad plurima. Ideo autem in delicijs nox eſt, quia ſicut dies illuminabitur: illuminabitur aūt ob id, quia ut tenebræ ita & lumen à deo ſint, potente tenebrarum conditore condere lumen in tenebris. Et audiamus illud euangelicum docens ita. Et lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non cōprehenderunt. Illo potente ut lux ſit in tenebris, tenebris non potentibus obſcuritatis ſuæ nocte lumen indefeſſi luminis cōprehendere. Sequitur deinde: Quia tu domine poſſediſti renes meos, ſuſcepiſti me de utero matris meæ. Cōfitebor tibi quia terribiliter mirificatus ſum.) Tenet etiam nunc ordinē ſignificationis utriuſq;, ut ſe & hominē & deum doceat. Cū enim poſſidenť à deo renes eius, & à matris utero ſuſcipiť: corporalis in eo conditio monſtrať. In renibus eñi uoluptatis eſt cauſa. Sed cuius renes à deo poſſidenť, nō exeunt in uoluptates corporis incentiuæ laſciuiæ. Et qui ab utero matris ſuſcipitur, non ad opera ſeculi à deo ſuſceptus excedit. Omnis igiť eius uoluntas ac labor eſt patrem prædicare, uoluntatem patris explere, acceptum à patre calicē bibere. Hæc enim hominis ſui quę aſſumpſit officia ſunt. Sed cum ait: confitebor tibi, quia terribiliter mirificatus ſum, confeſſionē omnē terribilis de ſe admirationis ad gloriam diuinæ ſubſtantiæ ſuæ reddit. Mirificatus eſt enim ob id, quia deus poſſedit renes eius, quia à matris utero ſuſceptus eſt. Per id eñ quod uoluntas & operatio deo dedita fuit, mirificari terribiliter ꝓmeruit. Mirificatus aūt terribiliter eſt, dū hora crucis tenebræ ſunt, dū tremit terra, dū ſaxa rūpuntur, dū patent ſepulchra, dū mortui reſurgunt, dū in eodē corpore ipſo conſpicif, dum clauſis ianuis ſoli ſibi penetrabili aditu aſſiſtit, dum ad cœlos eleuať, dum apoſtoli gentiū linguis loquuntur, dū umbræ eorū morbis medenť, dum claudis nummū poſcentib. curſus donatur, dū eleemoſynis inopum mortuus redditur, dum perſecutores fiunt prædicatores, dum diſſolutis catenis cantať in carcere, dum in martyrio à martyre uidetur in cœlis: dū poſtremo in eo quo eleuatus eſt corpore à dextris dei ſedet, cuius in gloria & manebat & permanet. Omnē aūt eā qua terribiliter mirificatus eſt dignitatē, ad opus eius refert cuius & paruit uoluntati, dicens: Mira opera tua & anima mea nouit ualde.) Quod enim, inquit, terribiliter mirificatus ſum, opus tuum eſt. Eadem autem & in euangelijs ratio ſeruata eſt, ut cum ad demonſtrationem uirtutis ſuæ dixerit. Quæcunque pater facit, eadem & filius facit ſimiliter, Et rurſum: Sicut pater uiuificat mortuos, ſic & filius quos uult uiuificat: tamen dignitatem operum omnium patri deferens, cum dicat non poteſt facere filius à ſe quicq̃ niſi quod uiderit patrem facientem, conteſtatam de ſe poteſtatem per reuerentiæ honorem, ei cui omnia meminerat cōfitenda ſubiecit, non ſibi adimens quod ſimilia patris poſſet, ſed eum per quē ſimilia poſſet oſtendens. Hæc igitur qui-

bus terribiliter mirificatus eſt,licet quia potuit uirtutis ſuæ fuerint: tamen patris operib.uniuerſa ea detulit dicens,mira opera tua,& anima mea nouit ualde.Humanæ infirmitatis uox iſta non eſt,ut mira opera dei ſe noſſe iactet.Soli hoc cōpetit qui ait, nemo nouit patrem niſi filius. Nouit enim non utcunq; non leuiter:Nouit autem ualde, per eam fiduciā qua dicit:Pater in me, & ego in patre. In eo enim quod ait ualde,perfectā ſcientiam intimæ cognitiōis oſtēdit.Et quia omnia mira opera dei ualde anima ipſius nouit, eruditionē doctrinæ in nos ſuæ memorat:quia nobis paternæ operationis iam non ſint occultata myſteria,dicens: Non eſt occultatū os meū à te,quod feciſti in occulto.) Os Chriſti eccleſiam eſſe, & prophetica & apoſtolica autoritas eſt. Nam cum ſecundū ea quę in Geneſi dicta ſunt de Adam atq; Eua apoſtolus tractaret,ita
Gen.2 ait:Hoc nunc os ex oſſib.meis,& caro de carne mea,Ad expoſitionē dicti huius adiecit,dicens:Hoc myſterium magnum eſt, ego aūt dico in Chriſto & in eccleſia.Quod aūt per miſericordiam dei patris eccleſiæ hæc occultata nō fu-
Matt.11 erint,ipſe dominus in euangelijs teſtatus eſt,cum ait: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ,quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus,& reuelaſti ea paruulis:ita pater quia ſic fuit placitū ante te. Ab eo igitur nobis nō occultantur quę facta ſunt in occulto.Nobis quidem non occulta ſunt,ſed ſeculi huius prudentibus facta ſunt in occulto.Quod aūt omnia eccleſiaſticæ ſpei ſa-
Eph.3 cramenta in occulto fuerint,teſtatur & apoſtolus, dicens: Prout poteſtis intelligere intellectum in ſacramento Chriſti, quod alijs temporibus non eſt cognitum filijs hominū,ſicut nunc reuelatū eſt ſanctis eius apoſtolis & prophetis,in ſpiritu eſſe gentes cohæredes & concorporales & comparticipes polli-
Col.1 citationis eius in Chriſto.Et iterum: Secundū diſpenſationē dei, quæ data eſt mihi ad uos ad implendū uerbum dei, ſacramentum quod abſconditum fuit ante ſecula & generationes,nunc manifeſtatum eſt ſanctis eius,quibus uoluit oſtendere diuitias gloriæ ſacramenti dei inter gentes, quod eſt Chriſtus in nobis ſpes gloriæ. Occultum itaq; myſterum fuit quod reuelatum eſt, eſſe deo gentes cohæredes & concorporales & comparticipes pollicitationis eius in Chriſto. Occultum autem myſterium eſt, quibus uoluit oſtendere diuitias gloriæ ſacramenti dei inter gentes quod eſt Chriſtus in nobis ſpes gloriæ:Occultum igitur hoc myſterium fuit.Quod eſſet Chriſtus in nobis, hoc pater reuelauit. Petro enim dictum eſt, non caro & ſanguis reuelauit tibi, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Reuelatum autem eſt Chriſtum eſſe in nobis, in pauperibus,in tribulatis corde, in humilibus terræ, in purgamentis mundi, in eccleſiæ infimis.Infimum eſt enim eccleſiæ,id eſt, omni humilitate ſummiſſum. Hoc ergo occultum myſterium reuelatum eſt, quod eſt Chriſtus in nobis.Nō per Apoſtolum hæc tantum dominus, ſed etiam in hoc eodem pſalmo ita loquitur dicens: Non eſt occultatum os meum à te, quod feciſti in occulto:

Et ſubſtantia mea in inferioribus terræ.) Non in inferno ſicut ſuperius cum de paſsione tractabat: ſed in inferioribus terræ, cum de reuelatis à patre quæ in occulto fuerant prædicabat. Occultum autē fuerat quod eſt Chriſtus in nobis,id eſt,ſubſtantia mea in inferioribus terrę.In inferioribus ſcilicet omnium humilitatis officijs. Procedit deinde ſecundū profectū euangelicū ſermo pſalmi,cū ait:Imperfectū tuum uiderūt oculi mei, & in libro tuo omnes ſcribenī: Die replebuntur,& nemo in his.) Atq; ut omnia ſecundū doctrinā cœleſtē intelligere poſsimus, id quod difficultatē affert abſoluendū eſt. Quod eīn Latini tranſlatores imperfectū interpretati ſunt, id in Græcis libris ἀκατέργαστόν ſcribitur. Nec querimur de trāſlatoribus. Vereor enim ne nō aliter ſignificari

ab his potuerit. Id autem quod Græce eſt ἀκατεργαστὸν, ſignificat id quod ſine
operatione maneat; ut ſit id ipſum, cum factum tamen non ſit. Imperfectũ au-
tem nobiſcum id demonſtrat, quod cœptum, nec conſummatũ ſit. Sed ſi inte-
rius uerbi huius uirtutem pertractemus, poteſt nõ ſane à Græcitatis proprie-
tate eſſe diuerſum. Deo aũt ſoli proprium poteſt eſſe ut ſit, & infectus ſit: quia
quod eſt, non eſt neceſſitatis ut fiat: Quod aũt fit, non eſt anteq̃ fiat. Sed qui æ-
ternus eſt manet, neq; factus eſt. Hoc ergo imperfectum, & (ut ad intelligẽtiæ
profectũ dicere audeamus) inoperatum dei oculi eius uiderunt. Imperfectum
enim tuũ uiderũt oculi mei. Sed qui tandẽ oculi? Nunquid ſpirituales illi qui-
bus deum patrẽ ſolus unigenitus uidet? Sed iſti non egent his quæ ſequuntur.
Et in libro, inquit, tuo omnes ſcribent̃, die replebuntur, & nemo in his. Profe-
ctũ indemutabilis illa unigeniti dei natura nõ expetit. Et qui tandẽ ei erit pro
fectus, ut omnes oculi eius in libro ſcribant̃, & die repleantur, ut in his nemo
ſit? Hoc totũ contumelioſum & impudens eſt opinari. Sed quemadmodũ os
eius, in quo eccleſiæ corpus oſtendit̃, quæ occulta erant nõ occultata ſunt: ita
oculi eius hoc quod imperfectũ dei eſt, uiderunt. Os aũt ad eccleſiam referri
(quæ corpus eſt Chriſti) ſuperius admonuimus. In corpore uero oculũ princi
palis eſſe officij ac uirtutis, nemini dubium eſt. Et quia oculi potiores cæteris
membris ſunt, in his apoſtolos ſignificari non ambigendũ eſt: per quos lumẽ
eccleſię & operationis diuina myſteria præbentur. Quod dominus manifeſte
in euangelijs oſtendit. Nanq; cũ apoſtolos ſal terræ, lumen mundi, & lucernã
domus in candelabro ob egregia & conſpicabilia (ad cõparationis exemplũ)
fidei ſuæ opera nũcupaſſet: rurſum uocans eos à terrenis & corruptibilib. the-
ſauris, & à ſeculi lucris, eſſe oculos corporis dixit ita: Lucerna corporis tui, eſt Matt. 6
oculus tuus. Si oculus tuus ſimplex eſt, totum corpus tuũ erit lucidũ: ſi aũt o-
culus tuus nequã eſt, totũ corpus tuũ tenebroſum erit. Si ergo lumen quod in
te eſt tenebræ ſunt, tenebræ ipſæ quantę erunt? Extra corporalẽ intelligẽtiam
locus iſte eſt, & idcirco ſpiritualiter intelligendus eſt. Apoſtoli itaq; qui eccle-
ſiæ, id eſt, Chriſti corporis oculi ſunt, lucidi & ſimplices iubent̃ eſſe: corpore
toto lucido his ſimplicib. manſuro. Si aũt nequã fuerint, toto corpore neceſſa-
rio tenebroſo futuro: nulla ſcilicet tenebris ſpes luminis reſidua, ſi lumẽ ipſum
in tenebris ſit. Ex quo, ingenti periculo ſacerdotes, qui eccleſiæ oculi ſunt, ne-
gocijs ſeculi, curis pecuniæ, & familiariũ rerũ incrementis & conuiuiorũ luxi
bus occupant̃. Eccleſiæ enim lumen ſunt, id eſt, corporis oculi. Et ſi lumen ip-
ſum auariciæ & laſciuiæ nocte tenebreſcat: corpori, id eſt, eccleſiæ, cui per na-
turã ſuam tenebræ ſunt, quantæ inſuper tenebræ de exemplo tenebroſi lumi-
nis inuehentur? Hi ergo oculi eius imperfectum dei uiderunt. Imperfectũ au-
tem dei diximus, quod factum non ſit, & maneat: in quo æternitas infectæ di-
uinitatis oſtenditur. Sed audax forte eſt, ut initialem illam dei patris æternita-
tem uiſam ab apoſtolis aſſeramus: Maxime cum dictum ſit, Deum nemo ui-
dit unquàm niſi unigenitus filius qui eſt in ſinu patris. Sed nihil noſtrum dici- Ioan. 1
mus, nihil audax prędicamus. Dicat ille qui dixit, qui me uidet, uidet & patrẽ,
non ipſum ſe patrem eſſe ſignificans. Non enim roganti Philippo ut ſibi patrẽ
oſtenderet, reſpondit: ego pater ſum, ſed ait: qui uidet me, uidet & patrem. Per
indifferentis naturæ uirtutem, eum de quo quærebatur patrẽ conſpici in ſeſe
reſpondit, & id adhuc abſolutius ſubiecit: Quomodo tu dicis oſtende nobis Ioan. 14
patrem? Nõ credis mihi, quoniam ego in patre & pater in me eſt? Verba quæ
ego loquor uobis, nõ à me loquor: ſed pater qui in me manet ipſe facit opera.
Credite mihi, quoniam ego in patre & pater in me. Sin autem, uel propter o-

pera

pera ipſa credite. Arguit non intelligentem & adhuc de patre quærentem: &
per operum efficientiam uirtutem patris in unigenito non contuentem. Ma-
net enim pater. Eſt nanq; genitus ex eo, non eſt in eo nouæ creationis aliena
natura. Virtute filius eſt, diuinitate filius eſt, ſubſtantia filius eſt, generatione
filius eſt. Opera teſtantur, poteſtates loquuntur per naturę progeniem in filio
patrem eſſe, & per legitimæ originis ſubſtantiam filium in patre eſſe. Non diſ-
ſentit hæc ab unigenito nata generoſitas, una ambo ſunt: Pater uidetur in filio
& uidetur non per inuiſibilis nobis naturæ contemplationem: ſed per operũ
admirationem. Filij enim opera, opera patris ſunt, non imbecillo ad efficien-
da ea filio, neq; diuerſa uirtute naturæ: ſed id filio efficiente, quicquid is à quo
ipſe eſt genitus efficiat. Atq; ideo per id quod in maieſtate operum filius con-
templabilis eſt, pater quoq; uidetur in filio. His ergo oculis qui æternitatem
in filio paternæ uirtutis contuentur, id eſt apoſtolis, id precatur, ut in dei libro
ſcribantur: Maneant ſcilicet in memoriam æternam, pro quibus tali prece in
Ioan. 17 euangelijs orauit: Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus, quos dediſti mi
hi de ſeculo: tui erant, & mihi eos dediſti, & uerbum tuum ſeruauerunt. Nunc
cognouerunt, quoniam omnia quæ dediſti mihi dedi eis, & ipſi acceperunt &
ſcierunt uere quoniam à te prodij, & crediderũt quoniã tu me miſiſti. Ego pro
his rogo, non pro ſeculo rogo, ſed pro his quos dediſti mihi. Pro his ergo orat
ut in libro dei ſcribantur. Et ſi fortè ambigant, cur in libro uiuentium ſcripti
ſunt: mihi maioris dignitatis uidetur eſſe in libro dei ſcribi, quia peccatores de
libro uiuentium delentur, iuſti autem in libro dei ſcribuntur. Quod utrunque
ſub his dictis ſignificatur: Deleantur de libro uiuentiũ, & cũ iuſtis nõ ſcriban-
Pſal. 68 tur. Pro reſurrectionis enim diuerſitate, quia ſtella à ſtella differt in gloria, plu
res in libro uiuentium erunt: Iuſti autem in libro dei ſcribentur: quia peccato-
res non modo cum iuſtis non ſcribentur, ſed ne in libro quidem uiuentium re
linquentur. Sed contuendum eſt qui profectus eorum ſit qui in libro dei ſcri-
bentur. Nempe iſte: Die replebũtur, & nemo in his. In quibuſdam codicibus
ita legimus: Die formabuntur. Nec multum differt repleri & formari. For-
mamur enim, ut conformes ſimus gloriæ corporis dei. Et apoſtoli dictum eſt.
Filioli quos iterum parturio, donec Chriſtus formetur in uobis. Replemur
Gal. 4 autem ſecũdum dictum prophetæ: Replebimur ab ubertate domus tuæ. Die
Pſal. 64 itaque replebuntur, id eſt, uero lumine. Lux enim Chriſtus eſt. Erat enim lux
Ioan. 1 uera quæ illuminat omnem hominem uenientem in hũc mundum. Non iam
ignorantiæ nocte detenti, neque tenebris huius ſeculi cæci, ſed ueritatis luce
illuminati & die repleti. Quod autem repletum eſt, nihil præter id ex quo im-
pletum eſt recipit. Nox enim in eum qui die repletus eſt non penetrat, ſecun-
2. Cor. 6 dum illud Apoſtoli: Quæ enim participatio eſt luci ad tenebras? Neque ſe-
dem Chriſti accipit ſpiritus mundi, ut ſcriptum eſt: Vos enim non ſpiritum
huius mundi accepiſtis, ſed ſpiritum qui à deo eſt. Neque qui modo mortuus
1. Cor. 2 eſt uiuit ſicut Apoſtolus docet: Viuo enim iam non ego, uiuit autem in me
Chriſtus. Qui die repletus eſt, diem tantũ in ſe habet, & ideo ait: Die replebũ-
tur & nemo in his. Nemo in his erit præter diẽ, quo repleti ſunt: non pecuniæ
æſtus, non uoluptatũ ſtimulus, nõ ambitionis ardor, nõ odiorũ malignitas, nõ
inuidiæ aculeus, non conuitiorũ furor, non ſuperbiæ amentia, nõ cætera quæ
diaboli ſunt arma atq; uirtutes: ſed lux uera, ſed dies ſola qua repleti ſunt. Cęte
rarũ quoq; iam rerũ effecti ſunt incapaces. Et dignũ plane hi qui ſola die pleni
ſunt teſtimoniũ ſumũt. Sequitẽ eñ: Mihi aũt nimis honorificati ſunt amici tui
deus, nimis cõfortatus eſt principatus eorũ. Dinumerabo eos & ſuper arenã
multi-

multiplicabuntur.) Quid cum his dictis homini cõmune, ut eos qui ſuper arenam multiplicabuntur dinumeraret? Ei tantum iſtud competit, cui ſine recenſione & calculo innumerabilis numeri cognitio eſt. Amici autem eius nimis honorificati ſunt. Nimis cum dicitur, non ſecundum Latinitatis conſuetudinem intelligẽdum eſt. Nimis enim nobiſcum id ſignificare ſolet, quod neceſſarium modum inutiliter excedat. Sed Græci id quod noſtri nimis tranſtulerunt, λίαν interpretati ſunt: in quo magis ualde quàm nimis cõtinetur. Valde ergo honorificati amici eius ſunt. Et amicum quidem Abraham deo fuiſſe cognoſcimus. Amicum & Moſen lex eſſe deo locuta eſt. Euangelia uero plures iam deo amicos eſſe ſignificant domino dicẽte. Iam non dico uos ſeruos, quia ſeruus neſcit quid uelit dominus eius: ſed uos dico amicos, quoniam perſtitiſtis mecum in omnibus tentationibus. Hos igitur quos nunc amicos nuncupat, ut ſuperius oſtendimus, & à patre ſibi datos, & patris eſſe confeſſus eſt, ſecundum id quod ait: Et mea omnia tua ſunt, & tua mea: amicos patris eſſe eos dicit. Non ſolum autem ipſi honorificati ſunt, ſed etiam principatus eorũ confortati ſunt. Ipſi quidem honorificantur cum amici ſunt, cum die pleni ſunt, cũ in his nemo eſt. Sed principatus eorũ confortant̃, eccleſiæ ſcilicet ab ipſis cœptæ, ab his principia ſumentes: quæ ſuper terram toto in orbe fundatæ fortibus principijs conſtiterint. Et ut ad eccleſiæ populos referri iſtud neceſſario intelligeretur adiecit: dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabunt̃. Nunquid numerus eorũ incertus eſt, qui in libro dei ſcribuntur? Ergo nulla eſt difficultas in numero, quorũ ueritas maneat in ſcripto. Sed id quod dictũ eſt: Super arenam multiplicabuntur, non ad homines tantum exiſtimauerunt, quod Abrahæ dictum eſſet: Et erit ſemẽ tuum ſicut arena maris. Vt quia Abrahæ ſe- Gen. 22
men, ſicut arena maris eſt: ad id quod ſuper arenam multiplicabuntur amicis dei, multitudo angelicæ numeroſitatis accedat. Non enim aliter ſibi conuenire ſicut arena maris & ſuper arenam maris putauerunt: niſi hominum multitudini connumeraretur copia angelorum. Sed nos unius cuiuſq; ſenſui nõ contraimus. Quid autem ſecundum donum ſpiritualis gratiæ ſenſerimus, ſine cuiuſquàm contumelia tractabimus. Promiſſiones duas Abrahæ fuiſſe in Geneſi accipimus. Vnam Iſmahelis generationem, deo dicẽte: Quia omnẽ terram Gen. 13
quam tu uides tibi dabo eam, & ſemini tuo in æternũ, & faciam ſemen tuum tanquàm arenam maris. Si poteſt quis enumerare arenam maris, ita & ſemen tuũ dinumerabitur. Nato uero Iſaac, & in holocauſtum quantũ ad Abrahã ſpe- Gen. 22
ctat oblato, hæc ſequens repromiſſio fuit: Niſi benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenã quę eſt ad oram maris. Et ſi ſecundũ Apoſtolũ hæc duo teſtamenta ſunt, unum ſecundũ Iſmahelẽ in ſeruitutem generans, aliud ſecundũ Iſaac in libertatem matris noſtræ Hieruſalẽ quę in cœlis eſt educens: tum neceſſe eſt ſeminũ in ſtellis & in arenis numeroſitas prædicetur. Ergo amici dei ſuper arenam maris dinumerantur. Quis enim ambigat ſecundũ eccleſiã toto in orbe numeroſam multitudinẽ gentis Iudææ copia in Chriſto credentiũ præueniri? Atq; ideo ſuper arenam multiplicabũtur: quia copioſiores his erunt, qui ex legis impio populo terreni & aridi ſignificantur in arenis. Hinc ſequitur: Surrexi & adhuc tecum ſum.) Surrexi ad reſurrectionis gloriam ſpectat. Sed ſecundum præſcientiam dei id quod futurum eſt tanquàm prẹteritum loquitur, ob ſcientiam atq; uirtutẽ qua quæ futura ſunt facta ſunt: ut etiam noſmetipſi facta eſſe exiſtimamus, quæ futura eſſe confidimus. Id aũt & adhuc tecum ſum, nondũ temporis eſſe ſignificat ut reſurgat, quia nondũ tempus ſit paſſionis, cũ ſe adhuc

eſſe

eſſe cũ deo profiteat̃. Ipſe enim ait: A deo exiui & ueni. Adhuc ergo tecũ ſum,
quia nondũ temporis eſt, ut ante ueniã, & ueniã in mundum, ut quæ prophe-
rata ſunt expleamus. Quod autẽ ait: Si occidas deus peccatorem:) Nunquid
qui uenit ſaluare quod perierat & peccatorem redimere, peccatorem preca-
tur occidi? Abſit ut uelit occidi. Sed peccator occiditur cum ſeculo moritur:
1. Cor. 15 cum Chriſto cõmoritur, ut uiuat in Chriſto. Beatus Apoſtolus ait: Quotidie
Gal. 2 morimur. Et rurſum: Mortuus ſum legi ut uiuam Chriſto. Morimur autẽ ait,
quando in nobis per fidem perempta peccata moriuntur. Audiamus adhuc
Col. 3 quomodo deus peccatores occidit, per id quod dicitur: Mortificate ergo mẽ-
bra ueſtra ſuper terram, fornicationem, immundiciam, libidinem, concupiſcẽ
tiam malam, & auariciam. Sic peccator occiditur: cum in generationem uitæ
ſpiritualis uiciorum omnium & peccatorum morte renouatur. Sequitur dein
de: Viri ſanguinũ declinate à me. Quoniam dices in cogitatione, accipient
in uanitatem ciuitates ſuas.) Latina translatio dum uirtutẽ dicti ignorat, ma-
gnam intulit obſcuritatem, non diſcernens ambigui ſermonis proprietatem.
Quod enim nobiſcum ſcribitur: quoniam dices in cogitatione, cũ Græcis hoc
modo eſt ὅτι ἐρεῖς εἰς διαλογισμόν, & illud ἐρεῖς pronunciatione diſtinguitur, ut
aut dicis intelligatur, aut contentio: utrunq; enim ſub ijſdem uerbis ſignifica-
tur hoc dicto. Sed hi qui Hebraici ſermonis ſcientiam conſecuti ſunt, non di-
cis, ſed contentiones in eo quod ἔρις translatum eſt prodiderũt. Et ſanè id ita
eſſe ratio & intelligentia monſtrabit: Viri inquit, ſanguinum declinate à me.
Ezech. 3 Memini in Ezechiele dictum æque reos ſanguinis futuros, quorum adulan
ti ſilentio plures in interitum incidiſſent, ita: Fili hominis ſpeculatorem dedi
te domui Iſrael, & audies ex ore meo uerbum, & comminaberis. & ſi non di-
ſtinxiſti, neq; locutus es, ut diſtingueres iniquo, ut ſe auerteret ab itineribus
ſuis & uiueret: iniquus ille in iniquitate ſua moritur, ſed ſanguinem eius de ma
Pſal. 5 nu tua requiram. Inuenio & alium ſanguinem de quo dictum eſt: Virum ſan-
guinum & doloſum abominabitur dominus. Vt igitur uiri ſanguinum ſunt,
quorum adulans doctrina eſt: ita & uiri ſanguinum ſunt, quorũ doloſa eſt do-
ctrina. Doloſa autem doctrina eſt hæreticorum: ſub nomine dei blaſphema,
ſub prætextu religionis impia, ſub ueritatis ſpecie fallax. Quorum in animo
& cogitatione ſolum contentionis ſtudium perſiſtit, nihil ad ſalutem hominũ
laborant, nihil ad ſpem acquirunt, nihil pacificum cogitãtes. Vt omnibus his
in contentionibus labor ſit, & pugnam meditentur. Iſti infelices animas extin
gunt, & in uanum eccleſias ſibi congregant: quas ciuitates dei ſecundum pro-
pheticam euangelicamq; conſuetudinem nuncupari frequens & plurima au-
toritas eſt. Hoc ergo ſignificatur his dictis: Viri ſanguinũ declinate à me, quia
contentiones in cogitatione, accipient in uanum ciuitates ſuas. Viri ſanguinũ
ſunt, & deperditarum animarum reatum declinare iubentur, quia contentio-
nes in cogitatione ſunt. Hi in uanum ciuitates dei accipient, infructuoſarum
eccleſiarum cœtus per ſchiſmatum diſſidia reddentes. Sed planè quia pax &
iuſticia & ueritas eſt, affectum in eos ſuum oſtendit, dicens: Nonne odien
tes te ô domine odiui, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Perfecto odio ode
ram illos, inimici facti ſunt mihi.) Eſt religioſum odium, quotiens is nobis o-
dio eſt qui deum odit. Inimicos quidẽ noſtros amare præcipimur: ſed noſtros,
non & dei. Nam iuxta deum, & patrem, & matrem, & coniugem, & filios, &
fratres odiſſe deuotum eſt. Odit ergo, odientes deum, & inimicorum odio ta-
beſcit, & odit odio perfecto & inimici ſibi facti ſunt. Non enim filius diuerſus
à patre eſt, ut nõ alterius inimicus utriuſq; fiat inimicus. Concludit deinde li-
bertatis

bertatis ſuæ fiduciam. Simulq; ut ea quæ per præſentiam tanquàm geſta me-
morauerat nunc ad demonſtrationem temporis gerenda monſtraret: dixit,
Proba me deus & ſcito cor meum, interroga me & ſcito ſemitas meas. Et uide
ſi uia iniquitatis in me eſt, & deduc me in uiam æternã.) Humanæ naturæ fi-
ducia iſta non eſt ut probari ſe uelit, ut ſciri cor ſuum poſtulet, ut cognoſci ſe-
mitas ſuas expectet, ut inſpici non metuat ſi uia iniquitatis in ſe ſit, ut per hanc
cognitionẽ in æternam uitam deducatur. Vox iſta eius tantũ poteſt eſſe qui Ioan. 14
dixit: Ecce uenit princeps huius mũdi, & non inuenit in me quicq;. Solus enĩ
extra pecatũ eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula
ſeculorum. Amen

Pſalmus. CXXXIX.

ERipe me domine ab homine malo, à uiro iniquo libera me. Qui
à cogitauerunt maliciam in corde, tota die conſtituebant prælia.
Et reliqua. Cœptus eſt pſalmus ex perſona hominis inter mul-
tas infeſtationes inimicorum anxij, aduerſus quẽ multæ inſidiæ
& doli plures ſint, & conuenire hæc omnia in perſonã huius pro
phetæ Dauid uidentur, cuius uita infeſtata undiq; & plena ſemper periculis
fuit. Saul eum in deſerto, illum in urbib. bello ac dolis ſequebatur, perſequen
te quoq; filio ipſius Abeſſalon, & multa aduerſus regnum uitamq; eius moli-
ente & audente: multis præterea alijs & domeſticis & extraneis inſidijs ſubie
ctus ſemper fuit. Sed nihil ſpeciale ex his omnibus in pſalmo cõtinetur, ut pro
prie eius oratio eſſe credatur. Generalis autem forte et ex ſpiritu prophetiæ
pſalmus eſſe noſcitur, unumquẽq; noſtrũ per orationis exemplum cum in me
dijs infeſtantium in nos odijs iactemur erudiens, quali deum prece oporteat
deprecari. Sed contuenti mihi penitus quaſdã uirtutes proprietatesq; uerbo-
rum, quę ultra humani ſermonis conſuetudinem altius neſcio quid & ſublimi
us eloquuntur: eius potius hominis in quo ex partu uirginis ad ſacramentum
humanæ ſalutis unigenitus dei filius natus eſt, repertus eſt pſalmus iſte intelli
gi oportere. Secundum enim eam quæ in ſe fuit generis prius naturam dei ui-
delicet atq; hominis, non modo in euangelijs, ſed etiam in prophetis, ita coap
tatis ad utrũq; dictis locutus eſt: ut dum diuinitatis ſuæ impaſſibilem atq; im-
mutabilem uirtutem docet, infirmitatem quoq; naturę nõ taceret. Ruſumq;
cum ex ſuſceptione carnis infirmitatis in eo ſermo eſſet, præconium quoque
mox non infirmãdę ex aliquo diuinitatis adſiſteret. Quod enim deus eſt, na-
turæ ſuæ eſt. Quod aũt homo fuit, naturæ noſtræ aſſumptio eſt. Loquitur itaq;
in pſalmo ex infirmitatis noſtræ quam aſſumpſit affectu: cum traditorẽ ſuum
nouit, cum cõſilia aduerſus ſe inita proſpicit, cum quęſtionum prælia & obtre
ctationũ uenena perpetitur, cum tentationũ ſcandala et uerborum laqueos e-
uitat, cum patri cofitetur, cum ad eum orat, cum ei omnis uirtus ab eo eſt, cũ
licet ex infirmitate corporis anxius ſit, non ſolum tamen ſe reliquendũ in die
paſſionis meminerit. Hæc igitur omnia ex perſona eius in pſalmo contineri
docentur: atq; ita, ut in his quæ naturæ humanæ ſocietas permittit, perſonæ e
tiam noſtrę ex aliquo intelligi poſsit oratio. Hoc enim quod ita cœptũ eſt, eri
pe me domine ab homine malo, à uiro iniquo libera me, ad communẽ quoq;
credentium omnium precem pertinet. Omnes enim inſidiæ quaſcunq; nobis
ſpirituales nequitiæ prætendunt, maxime per homines aptantur: & occaſio-
nes uitijs noſtris alienæ naturæ peruerſitas ſubminiſtrat. In lites nos iniquus e-
xagitat, in anxietates aduerſantium & inſidiantium nobis terror impellit. In li
bidinẽ facultas ſe in id præbẽtis loci inuitat. Oculus enim meretricis, laqueus

peccatoris eſt. Oramus ergo in his malis poſiti dicentes: Eripe me domine ex homine malo, à uiro iniquo libera me. Sed propria hæc eſſe oratio domini ex cõſequenti docetur, cũ ait: Qui cogitauerũt mala in corde. Cogitationes cor-
Pſal. 7 dis noſſe non noſtrũ eſt, ſed eius de quo dictũ eſt, Scrutãs corda & renes deus. Eius quoque qui dixit ſciẽs cogitationes eorũ, Quid cogitatis mala in cordibus ueſtris? Ille occultos omnes malignorũ cordiũ ſenſus impenetrabiles atque inuios aditus obeũte natura uirtutis ſuæ cõtuetur. Sed qui eripi ſe de homine uno malo & iniquo deprecatus eſt, in quo ſignificare traditorẽ ſuum exiſtimatur: iam de plurimis mala in corde cogitãtibus loquit, dicẽs: Qui cogitauerunt malicias in corde, tota die cõſtituebant prælia. Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpẽtes, uenenũ aſpidum ſub labijs eorũ.) Non omni die aduerſum Dauid armis certatum eſt, neque ſemper inſtructa ſunt prælia. Aduerſum aũt dominum, ſecundũ euangelicas narrationes eius nullũ tempus uacuũ fuiſſe ab inſectantium odijs inuenimus. Paralyticũ ſanat: mox de eo ob illicitã, ut putabant, peccati indulgentiã uenenato ore differit. Aridam manũ reformat, ſtatim uiolatę legis reatus aſcribit. Demoniacos curat, cõtinuo per Beelzebub dæmonum principẽ hæc perficere arguitur. Nihil eſt quod nõ ei plenũ ſemper inſidijs ſit, quod nõ uipereæ linguæ ueneno obiectũ ſit. Noſtra quoque omniũ uita, maximeque eorũ qui religioni ſtudent, qui aduerſantiũ uirtutũ ſuſtinent bella, atque obtrectationũ uenenata iacula ſuſcipiũt, fraudulẽtæ blandiloquẽtiæ ueneno appetitur. Et hæc omnia per homines, in quibus ſpirituales nequitiæ operan-
3. Reg. 11 tur, inſiſtũt. Scriptũ eſt enim: Excitauit dominus Satanã Salomoni, Ader Idumæũ: & aduerſatus eſt Ader non ut homo, ſed ut Satanas Salomoni omnibus diebus uitæ eius. Et Salomoni quidẽ quia meruit, Ader in Satanan à deo eſt excitatus: ſed per iſtiuſmodi homines hæc multimoda infeſtantiũ in nos odia deſæuiunt, inimicæque uirtutes horũ miniſterio graſſantur. Interceſſio aũt diapſalmatis attuliſſe uidetur, aut perſonæ, aut ſenſus demutationẽ. Fit autẽ repetitio orationis eiuſdẽ, ita tamen ut abſolutius ea quæ in cõfuſum ante adiecta ſunt recenſeantur: & quæ ſuperius fuerat de uerbis, nunc fit querela de factis:

Cuſtodi me domine de manu peccatoris, ab hominib. iniquis eripe me, qui cogitauerunt ſupplantare greſſus meos.) Ab uno tantũ cœpta deprecatio refertur ad plures: ut ſignificaret & in uno traditorẽ, & in pluribus populus noſceretur. Et uni quidẽ, & nunc & ſuperius maliciam & peccatũ, & iniquitatẽ exprobrat: in plurimis uero cogitatas ſupplantationes, abſcõſos laqueos, extenſas funium captiones, & continuata ſemitis ſcandala arguit, dicens: Qui cogitauerunt ſupplantare greſſus meos, abſcõderunt ſuperbi laqueũ mihi: Et funes extenderunt in muſcipulam pedibus meis, cõtinuata ſemitis ſcãdala poſuerunt mihi.) Cogitauerunt enim ſynagogę principes ſupplantare greſſus eius: cum poſt depulſam necem Lazari de eo occidendo cogitant, cum ob receptos oculos cæco illi à natiuitate maledicunt, cum taceri de eo decernũt, cum mortẽ confeſſoribus eius denunciant. Egregiũ itaque diuinarum operationum ſuarũ greſſum atque curſum, iſtiuſmodi rebus ſupplantare cogitauerũt. Abſconderunt autẽ laqueos ſuperbi: cum Sadducæi fraudulentiã ſimulatæ de reſurrectione interrogationis occultant, cum reſponſionis laqueũ captioſo ſermone prætendũt. Superbi: cũ admiſceri peccatoribus dedignantur, cum cõuiuia publicanorum ei qui peccatorum eſt remiſſor exprobrãt. Funes etiam extenderunt in muſcipulam pedibus eius: cum tributũ poſcitur, cum de dando Cæſari tributo interrogatur. Abſconſus autem ſuperius laqueus fuit, nunc autem funes extẽſi ſunt. Validior hic interrogationis laqueus eſſe noſcit in funibus: cũ

per

per extenſum interrogationis laqueum, copioſæ ab eo profeſſionis reſponſio aduerſus nomen Cæſaris quæreretur. Continuantes autem ſemitæ ſcandala poſuerunt ei: cum de mandatis legis interrogaretur, cum diues legi utpote ſatis faciens, quid ſibi adhuc deſit requirit, cum apud eum de repudij conditione tractatur. Hæc enim interrogationū ſcandala uiæ ſuæ doctrinęq; legis cōtinuata ſtatuerūt: ut ſub ſpecie ac earū familiaritate quæ in lege ſcriptæ ſunt quęſtionū, hæc ei ubiq; continuantiū ſemitæ interrogationū & reſponſionū ſcādala ponerenť. Nobis aūt meminimus uitæq; noſtrę ubiq; funes ubiq; ſcādala, ubiq; laqueos occurrere: nihilq; eſſe ubi nō pretentæ nobis ſemper inſidiæ ſint. Et difficile eſt nūc laqueo uentrē abſoluere: quia confuſio illis eſt, quorū deus uenter eſt. Rarum etiam eſt nunc à laqueo oculum liberare: quia qui ad cōcupiſcentiam uidit, iam mœchatus in corde eſt. Arduum quoq; eſt linguam laqueo eximere: de omni enim ocioſo uerbo in die iudicij erit ratio reddenda. Maximi etiam laboris eſt cor à laqueo referre: Malę enim cogitationes de corde exeunt. Hi omnibus nobis laquei ubiq; prætenti ſunt: & orandus eſt dominus, ut ab his omnibus laqueis fidei noſtræ pennis & ſpiritus euolemus. Dehinc ſequiť: Dixi domino deus meus es tu, inauri domine uocē orationis meę. Domine uirtus ſalutis meæ obūbraſti ſuper caput meū in die belli. Ne tradas domine à deſiderio meo peccatori, cogitauerunt aduerſum me, nō tradas me domine, ne unq; exaltentur.) Et hic intercedens diapſalma uidetur aliquam demutationem attuliſſe, & non exiguam quidem. Namq; cum ſuperius de cōgitata ſupplantatione, de abſconditis laqueis, de extenſis muſcipulis, de ſcandalis poſitis ſermo omnis fuiſſet: nunc ad deum refertur oratio. Dixi domino deus meus es tu. Non leuis atq; exiguæ fiduciæ eſt domino dixiſſe, deus meus es tu. Loqui iſtud mens libidinoſa, auara, inſolens, ebria, fideliter non poteſt. Renunciandum his omnibus, & à ſeruitute eorum ac famulatu deſinendum eſt: ut ab his deſinentes dicere audeamus: dixi domino deus meus es tu. Et hęc quidem perſonæ noſtræ quam in quātum fas eſt pſalmo admiſcemus, ita coaptata ſunt. Sed & domino quoq; uſitatum & frequens & proprium eſt, ut diximus: Dixi domino deus meus es tu. Nunq; confeſſionis huius honorē negauit, ut & dominum confiteretur, & deum, dicens: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. Et rurſum: Ad deum meum & deum ueſtrum. Oratio quoque ei ad deum ſemper omnis fuit. Lazarum ſuſcitaturus orat, panes & piſces benedicturus ipſo ad cœlum aſpectu precatur, calicem bibiturus pernox orat. Per confeſſionem itaq; domini & dei ſui, ſequitur: Inauri domine uocē orationis meæ. Honoris confeſſio præceſſit, cum dominum ſuum & deum dicit. Exaudiendæ aūt orationis precatio conſequitur cum ſe orat audiri. Sed in eo quod ſequitur, domine uirtus ſalutis meæ, non communis eſt fiducia & profeſſio. Non enim ait, ſalus uirtutis meæ. Humani nanq; uoti res iſta eſt, ut uirtuti noſtræ ſalutem precemur, ut ſanitas his in quibus ualemus à deo ſit. Hæc autem econtrario precatio eſt: ut non uirtutis ſuæ ſalus, ſed ſalutis ſuæ uirtus à deo ſit. Qui ſaluti uirtutem precatur, iam de ſalute non ambigit: & certus eſt nihil in ſe caducum, nihil mortale eſſe. Sed & quod aſſumpſit infirmo ut uirtus præſtetur, orat, per corpus quod dominus in ſe gerebat. Quod tametſi ſecundum nos morti deditum erat non tamen erat obnoxium corruptioni: ipſo per prophetam loquente. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctum tuū uidere corruptionē. Non eſt igitur de ſalute naturæ huius in ſe infirmæ incertus: ſolā à deo uirtutē eius, quæ in ſe ſit ſalutis orat. Et orat per hanc confidētiam qua ait: Obumbraſti ſuper caput meum in die belli.

Si ex perſona cuiuſcg hominis pſalmus hic omnis eſt, quomodo ſibi tam diuerſa conueniēnt:ut cum dictum ſit, Eripe me domine ab homine malo, & custodi me de manu peccatoris domine, nūc rurſum ſecurus de omnibus dicat: Obumbraſti ſuper caput meum in die belli? & cum ſuperius ex metu fuerit oratio, nunc ſit gratulatio ex ſecuritate? Hoc autem totū dici ab eo ex ratione poterit: qui gerens hominis deiq; naturam, habeat & ex hominis infirmitate trepidationis affectum, & ex conſcientia diuinitatis fiduciam ſecuritatis. Scit aūt ſe in die glorioſi illius belli quo mortem perimet, quo diabolū uincet, quo omnes poteſtates inimicas triumpho crucis ſuæ configet, obūbratū protectūq; iri. Nanq; cum ex perſona dei patris dictū de eo ante fuerit, Cū ipſo ſum in tribulatione, & rurſum, Manus mea auxiliabitur ei, & brachium meum cōfortabit eū, Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis nō adijciet noceri ei: quid profecit inimicus Iudam ad uoluntatē traditionis inſpirans? Permiſſum corpus paſſioni eſt, ſed permiſſi ſibi corporis dominata mors non fuit. Sanctus enim non uidit corruptionē. Et iniquitatis filius cum eum traderet, ad nocendum ei quid adiecit? Non modo in uitam corpus redijt ex morte: ſed etiā ad diuinitatis gloriā natura corruptionis abſorpta eſt. Securus itaq; & confidēs obumbratū ſe eſſe in die belli, etiam hoc precatur, Ne tradas domine è deſiderio meo peccatori. Qui ait: Non ueni uoluntatē meam facere, ſed uoluntatem eius qui me miſit, ſuſceptū opus etiam pro obedientiæ obſequela feſtinat implere: ſed ita, ut meminerimus eſſe in eo uoluntatis officiū. Vult nanq; quæ pater uoluit. Id eſt quod ait: Non ueni uoluntatē meā facere, ſed uoluntatem eius qui miſit me, eū à quo eſt miſſus, cuiq; obedit oſtēdit: nō tamen ſibi detrahit uoluntatē. Omnia ergo quæcunq; patri placita ſunt, conſummare optat, & uniuerſa quęcunq; ſibi in paſſione deſideria ſunt, exequi properat: ne quid ex his ſit, quod præueniens peccator impediat. Deſiderio deſiderauit cum diſcipulis paſcha manducare, feſtinato paſchæ cœnam peregit. Deſiderauit calicē paſſionis bibere, dicens: Calicē quem pater meus mihi dedit, non bibam illū? Quærētibus ſe, ultro his qui ad cōprehendendū eum uenerant, & interrogantibus quis Ieſus eſſet, ingeſſit. Scit ſibi aceti poculū eſſe potandū, hoc ut bibat, poſtulat: magnū in eo cum bibiſſet, uoluntatis ſuæ fructū capiens, ait: Cōſummatū eſt. Quo in uerbo, deſiderabilis uoti gratulatio continetur. Liberari animam ſuam à framea in pſalmis frequenter orauerat, os non cōminuendū ſignificauerat, ſortitu ueſtem ſuam obtinendā denunciauerat. Hæc omnia quæ deſiderij ſui ſint ad prophetiæ fidē, ut impleantur orat: ne quid ex his peccatori ſit poteſtatis, ne paſcha præueniat quæ deſiderio deſiderat, ne calicem paſſionis ingerere nō audeat. Nā ad primā domini reſponſionē peccator omnis qui ad cōprehendendū eum uenerat, procidit: ne acetum quod potandū eſt non præſto ſit: ne antequam ſpiritū amittat, lancea miles latus fodiat: ne frangendi oſſis manente adhuc ſpiritu pateat occaſio: ne quid ex prophetia minus fiat: ne aliquid peccatori ex deſiderijs ſuis tradatur, ſed in ſe omnia quæ & deſiderata ſibi, & prophetata ſunt, impleantur. Orat autem de his, non quod implenda non eſſent, ſed ut de ſe prophetata intelligi poſſint. Cogitauerūt, inquit, aduerſum me, non derelinquas me ne quando exaltentur. Multa aduerſus eum cogitata ſunt: ſed maxime illud, ut pecunia militibus collata, fama ab his furati corporis uenderetur. Sed eo in corpore rurſus adſtante, inanis hæc impiæ cognitionis meditatio fuit. Nec relictus peccatoribus exaltandi ſe locus ullus eſt. Impletur prophetia, pēdet in ligno uita eorum, aceto ac felle potatur, anima eius à framea liberatur, os non conteritur, ſors ſuper ueſtem mittitur, nihil

è deſi-

è deſiderijs unigeniti filij dei peccatori traditur, tertia die reſurrexit, non relinquitur in inferno, nec corruptionem ſanctus uidet: & omnia quæ geruntur in domino, ad confundendas & conſternandas impiorum cogitationes habent in ſe & rerum præſentium admirabilem efficientiã; & prophetiæ indemutabilem ueritatem. Dehinc ſequitur: Caput circuitus eorum, labor labiorũ ipſorum operiet eos. Cadent ſuper eos carbones, in ignem deijcies eos, in miſerijs non ſubſiſtẽt.) Poſt ſuperiorẽ ſermonem, in quo omnis oratio ad deum, de ſe nunc etiam interuentu diapſalmatis demutauit ordinem ſenſus. Retulit enim peccatorum iuſtiſſimam pœnam, quos primũ ipſum illud circuitus ſui caput, deinde labor labiorum ſuorum, & omne maledictionis opus operiet. Vt enim omnibus ſanctis caput Chriſtus eſt, ita omnibus iniquis caput diabolus eſt. Teſtatur autem frequenter impiorum erga ſe circuitus dominus, cũ ait: Circundederunt me gemitus mortis. Et rurſum. Tauri pingues obſederũt Pſal. 17
me. Et iterum: Circundantes circundederunt me. Et ſtatim: Circundederunt Pſal. 21
me ſicut apes. Quod autem principe diabolo hęc geſta ſunt, teſtantur Euange Pſal. 117
lia, cum dicũt: Et immiſit ſe diabolus in cor Iudæ, ut traderet eum. Laboratum Ioan. 13
eſt autem multa uoce populi, cum clamatum eſt: Crucifige, crucifige, Operiet Luc. 23
igitur eos caput circuitus & labor labiorum eorum: ut cum alij immortalitatis gloriam induantur, illi impietatis ſuæ pudore & damnatione diaboli operiantur. Et quæ ea damnatio eſſet qua operientur, adiecit: Cadent ſuper eos carbo nes ignis, ſuper terram deijcies eos, in miſerijs non ſubſiſtent. Hæc impiorum operimenta ſunt, hæc irreligioſorum æterna ueſtis eſt: ut aduerſus decidentes carbones & ingruentes miſerias non ſubſiſtentes, tali cum ipſo circuitus ſui capite & labore labiorum damnationis ſuę onere deprimantur. Tenuit autem etiam nunc eum ordinem, quo in ſuperioribus uſus eſt, ut cum in pluribus po pulum oſtendat, nunc in uno Iudam ſignificare uideatur, dicens: Vir linguoſus non dirigetur ſuper terram, uirum iniuſtum mala capient in interitu.) In linguoſo anceps & dubium & fallax os proditoris oſtenditur: qui ſero criminis ſui ſcelere comperto, laqueo ſe uita & fide profugus ſuſpendit. Nihil enim directum in eo, nihil ſimplex, nihil abſolutum fuit. Fur antea, dehinc pro ditor: poſtremo ipſe indignus ultor. Nunc mulierem effuſo in caput domini unguento, damni inutilis arguens, nũc Iudæis omnes domini aditus & egreſſus nuncians, nunc de precio iuſti ſanguinis paciſcens. Linguoſus ſemper in uerbis, ut in eum prophetæ dictum competenter aptetur: De multiloquio nõ Pro. 10
effugies peccatum. Hic ergo in hoc multiloquio ſuo peccator non directus in uitam eſt, neq; rectum fidei iter tenuit: ſed, ut dignum eſt, mala eum in interitu ceperunt. Impius in deũ cum fuiſſet, poſtea in ſemet quoq; ipſum impius man ſit. Fur pecuniæ, uenditor ſanguinis iuſti, proditor dei, & quantũ in ſe eſt, parricida: nec uitæ ueniam potuit habere, nec mortis. Non neſcius itaq; huius uiri dictæ ſuæ unigenitus deus eſt. Ait enim: Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis, & uindictam pauperum.) Pauper dominus ſecundum hominẽ eſt. Pauperauit enim ſe ſecũdum Apoſtolum, ut nos locupletaremur, cum in ſeculi rebus nihil niſi corpus fuit. Huius enim ſalutis cauſa naſci inops uoluit ex uirgine: non pecuniam, non agrum, non pecus, cœlorum dominus elegit. Pauper ergo in homine tantum ſuo fuit: Sed non ſolum iudicium inopis, ſed & uindictam pauperum dominus faciet. Iudicium inopis referri ad damnationem eorum, qui iniuſti in dominum extiterunt, oportet: Conuenit enim eos ſecundum iudicium, non ſecundum uindictam iudicari. Inferioris naturæ eſt, qui debeat uindicari. Vindicantur cæteri pauperes, id eſt, qui dominum

exemplo paſsionis ſequuti ſunt, qui ex contemptu ſeculi & pecuniæ paupe-
res fuerunt. Fit ergo iudicium inopis: cum ob paſſionem domini impij iudi
cantur. Pauperes uero uindicãtur, quorum ſub ara occiſorum ſanguis clamat,
uindictam in impios poſtulans: qui quotidie in gloria martyrij manentes, dei
nomini confitentur. Et ſermo ipſe, quo pſalmus clauditur, ita loquitur: At-
tamen iuſti confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum facie tua.) Iu-
ſtorum confeſſio poteſt etiam corporalis uideri: quia plures in carne adhuc li-
cet poſiti, dei nomini confitentur. Recti autem habitantes cum facie dei, nihil
in ſe corporale retinere intelliguntur. Natura enim carnis dei non patitur aſpe
ctum, ipſo dicente, Nemo uidebit hominum faciem meam & uiuet. Hoc iam
cœleſtium eſt, & transformatorum, & terrenam corruptionem cœleſti incor-
ruptione mutantium: quos iam diuinitatis honore claros conregnaturos ipſi
deo patri tradet in regnũ dominus noſtrer Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus
in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus CXL.

DOmine clamaui ad te exaudi me, intende uoci orationis meæ, cũ
clamauero ad te, & reliqua.) Omnium ſanctorum fidelis oratio,
clamor eſt deo. Fidei enim ad eum non uocis clamore clamatur.
Moſes inſtante Aegyptiorum rege, mœſtus ſtabat in littore: ſed
tacente licet eo, excelſæ mentis fidelem orationem dominus au-
Exod. 14 diuit, dicẽs: Quid proclamas ad me? Martyrum quoq; ſanguis uoce corporis
Gen. 4 caret, ſed indignitas necis eorum deo clamor eſt, ipſo domino de Abel ad
Apo. 6 Cain dicente: Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me. Sic & ſub ara dei, marty
rum animæ proclamare ſcribuntur, magna uoce dicentes: Quouſq; dominus
ſanctus & uerus non iudicas, & uindicas ſanguinem noſtrum de habitantib.
in terra? Si igitur nõ humilia, nec terrena, nec corporalia fidei ſpriritu ore-
mus: tacens licet oratio noſtra, deo clamor eſt. Atque ideo propheta totus ad
deum ſpiritu orationi intentus, ita cœpit: Domine clamaui ad te, exaudi
me.) Et ut clamorem iſtum non uocis, ſed fidei doceret eſſe, adiecit: In-
tende uoci orationis meæ dum clamabo ad te.) Clamor etiam inuitis nobis
penetrat in auditum, ac ſe ſponte in aures noſtras ui nitẽte uocis immittit. Sed
quia propheta nõ tali clamore clamat, orat ut clamante ſe deus in uocẽ oratio
nis intendat. Per id namq; quod in tendiť, fidei inſpectio eſt, non clamoris au-
ditio. Id enim quod interius eſt intendiť. Cæterũ clamorẽ intendi nõ neceſſe
eſt, per ſemetipſum omnem ſenſum auriũ occupantẽ. Dehinc ſequitur: Do
mine dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo.) Quorum pura
& recta & ſynceris oratio eſt, hi dicere poterunt: Dirigatur oratio mea. Cæte-
rũ ſi externarũ cogitationũ interuentu deprauabitur, non dirigetur. Sed quod
ait, dirigatur ut incenſum: intelligendum eſt quid ſibi uelit comparatio propo
ſita incenſi. Et primum natura incenſi ea eſt, ut in altum ſe de humilibus extol
lat: ſpirans optime, & ſeſe nobis in ſenſum ſuaueolentiæ immittens. Dein ex
quatuor odoratiſſimis generibus in maximam ſubtilitatem comminutis cõ-
ponitur, ſtacte, onyche, galbano, thure: quæ omnia hæc in forma orationũ fi-
delium cõſtituta eſſe, beati Ioannis Apocalypſis oſtendit, cum ait: Et illi qui-
dem uigintiquatuor ſeniores prociderũt anre agnum, habentes quiſq; citha-
ram & phialas aureas plenas odoribus: quæ ſunt orationes ſanctorũ. Quatuor
autem genera orationũ Apoſtolus eſſe ſignificat, ad Timotheum ſcribẽs. Exo
ro ergo primo omnium fieri precationes, orationes, poſtulationes, gratiarum
actiones. Humilitatis noſtrę eſt deprecari, magnificentiæ dei eſt orari, fidei eſt
poſtu-

poſtulare, confeſſionis & laudis eſt gratulari. Et fortè quatuor illa genera odorum ad unum thymiama ex partibus ſubtiliſsimis comparata, ſingulis quoq; generibus poterunt cōſummandæ orationis aptari. Quanquā ſpeciem quoq; quatuor elementorū, horū quatuor odorū natura & ſpecies ſignificare uideatur. Vt thus, quod pellucidum eſt, ſpiritui cōparetur, ſtacte uero aquis, galbanum & onyx, terræ & igni: ut per hæc omnium quæ in cœlo, & infra cœlū, & in terra, & in aquis ſint, placita deo incēſi modo hæc offeratˉ laudis oratio. Sed hæc his quos profundioris ſcientiæ cognitio delectat, relinquamus: nobis ſufficit prophetica atq; apoſtolica autoritas, quæ & incēſum orationes eſſe ſignificat, & orationes deprecatur dirigi ut incēſum. Sed qui deprecatus eſt orationem ſuam dirigi ut incenſum, etiam illud poſt hæc ait: Alleuatio manuum mearum ſacrificium ueſpertinum.) Plurimis locis tractauimus, in alleuatione manuum excelſi operis officium monſtrari: ut cum Moſes eleuatis manibus ſtare præceptus eſt, populo in alleuatione & demiſsione manuum ſuarū uel uictore, uel uicto. Apoſtolus quoq; orantes iubet eleuare manus puras. Et cū ait: ſine ira & contentione: non habitum orandi conſtituit, ſed præſcriptū diuinæ operationis adiecit. Deniq; dominus per Eſaiam prophetam orationes impiorum improbans, ita loquutus eſt: Si extendatis manus, auertam oculos meos à uobis. Non utiq; ſi eleuetis, ſed ſi extendatis manus: quia habitus orandi in manibus extendendis ēſt: perfecti autem operis efficientia eſt in eleuandis. Manuum ergo eleuatio, ſacrificium ueſpertinum eſt. Non enim ſanguine & holocauſtis nos, in quos conſummatio ſeculorū deuenit, ſacrificamus deo. Sed quod ſacrificium ueſpertinum placitum ſit, audiamus dominum in Euangelijs dicentem: Venite benedicti patris mei, poſsidete præparatum uobis regnum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes erā, & ſuſcepiſtis me: infirmus, & uiſitaſtis me: in carcere fui, & liberaſtis me. Et reſpondentibus illis quod nunquam his officijs humanæ neceſsitatis eguiſſet, dicet: Amen dico uobis, quādiu feciſtis uni ex his fratribus minimis, mihi feciſtis. Hoc ſacrificium ueſpertinū, id eſt, temporum nouiſsimorum eſt. In hoc manus eleuādæ ſunt: quia iſtiuſmodi orationibus, iam ab initio mundi benedictis dei, regni cœleſtis præparata poſſeſsio eſt. Sed meminit propheta, præter clamorem fidei, præter orationem, quæ dirigenda eſt ut incenſum, & præter eleuationem manuum, in qua ſacrificium ueſpertinum eſt, & aliud ſibi adhuc opus cōſummandæ in ſe iuſtificationis optandum: dicti ſcilicet huius Euangelici memor, Ex uerbis tuis iuſtificaberis, aut ex uerbis tuis condemnaberis. Recolens quoq; de omni ſe uerbo ocioſo rationem in die iudicij redditurum, neceſſario deprecatus eſt, dicens: Pone domine cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ labijs meis.) Nō leuem cuſtodiam ori orat apponi, oſtium ſcilicet circūſtantiæ: ut cuſtodia illa nō obſeruatio ſit aliqua, ſed clauſtrum. Periculoſus enim linguæ & promptiſsimus lapſus eſt: & ex ea maledictum, mendacium, periuriū, obtrectatio, motu facili, & aditu patenti efferuntur. Oremus ergo nobis circūſtantię oſtium. In eo enim libro, qui nobiſcum Salomonis inſcribitur, apud Græcos autem atq; Hebræos ſapientia Sirac habetur, ita monemur: Ecce circumualla poſſeſsionem tuam ſpinis, argentū & aurum tuū conſtitue, & ori tuo fac oſtium & ſeram, & uerbis tuis iugum & menſuram. Oſtium & ſeram ori iuſsit apponi, ne uerbis eſſet facilis egreſſus. Iiſdem autem uerbis iugum menſuramq; conſtituit: ut rationis iugo ſubdita, librata per menſuram moderatione penderent. Tendit adhuc propheta ad iuſtitiæ perfectionem. Namq; poſt fidei clamorem, poſt

orationem,poſt opera, poſt oſtiũ oris, conſummari ſe quoq; officio cordis orat,dicens: Non declines cor meum in uerba malitiæ,ad excuſandas excuſationes in peccatis, cum hominibus operantibus iniquitatem.) Cum ex innocentiæ ac iuſticiæ ſtudijs in uitioſam uoluntatẽ decidimus, tum cor noſtrũ in mala uerba declinat:nõ ut peccatum excuſemus,omne enim peccatum inexcuſabile eſt,ſed ut excuſationes excuſemus. Crimen enim cædis atq; adulterij, & talium cæterorum per naturam atq; indignitatem facti inexcuſabile eſt. Sed qui in eo deprehenſus erit,non dicet,adulterium aut cædes non habet crimen:ſed dicet,mulier importuna,incontinens,adblandiens pellexit,& in uoluntatẽ coegit. Vel alius ille dicet,conuitijs mouit iram, iniurijs armauit dolorem,caſus litis dolore cædem peregit. In hæc uerba cor ſe, poſtquã ab eo peccatum eſt, declinat:ut per excuſationes peccati quod admiſit, ſe excuſet. Cor aũt rectum atq; purum in hæc uerba excuſationum non declinat,ſed manet in uiolatum atq; conſtans,ſine ſolicitudine uerborum ad excuſandas excuſationes quærendorũ:cum uitæ innocentia peccati excuſatione non egeat. Et hæc quidem in corporalibus rebus ita ſunt. In his uero quæ ſpiritualia exiſtimanẽ, id eſt,in hæreſeos doctrina:incredibile eſt quo cordis labore,qua uerborũ exquiſitione excuſationes ſuas hæretici excuſent. In quæ omnia ne declinet cor ſuum iuſtus expoſcit, ne per hanc declinati cordis ad excuſandas excuſationes neceſſitatem,cum electis eorum combinetur: Et non combinabor,in quit,cum electis eorum.) Combinari cum electis iniquorũ non uult prophe-

Gen. 7 ta. Meminit enim numerum hunc rebus immundis deputatum, cum ad Noe de condendis in arca animabus conſtitueretur præceptum: A pecoribus aũt mundis induces ad te ſeptem & ſeptem, & à pecoribus immundis bina & bina. Eſt & maius adhuc,& abſolutius, inutilis huius numeri exemplum. Dominus enim noſter Ieſus Chriſtus omnes immundicias noſtras & peccata noſtra auferens,fecit ſecundum Apoſtolum utrunq; unum, & ſecũdum eundem,ut duos conſtitueret in ſe unum nouum hominem,faciens pacem,ut reconciliaret ambos deo in corpore uno: internum ſcilicet hominem & externum fecit unum. Non ergo combinamur,ſed unimur:quia unitas fidei eſt, at uero combinatio conſortium factionis. Non modo autem non combinari ſe propheta cum electis iniquorum non optat:ſed etiam(quia homini errare debitum eſt) ſi quid fortè ſecus & humanitus geſſerit,corripi ſe à iuſto in miſericordia & argui mauult. Formam namq; in ſe naturæ noſtræ infirmitatiſq; conſtituit. Plures etenim noſtrum cum lapſi fuerint,cum errauerint, emendari ſe iuſte miſericordiæ argutione faſtidiunt: & combinari malunt peccatoribus, quàm per iuſtorum correptionem ad pœnitentiam retorqueri. Tenuit autem egregie rationem ueri propheticus ſermo,dicens: Corripiet me in miſericordia,& increpabit me.) Eſt enim miſericordiæ modus, & miſerandi adhibenda iuſtitia eſt. Proh dolor,quid poteſt eſſe erga eos,quorũ crimina grauia ſunt,ſed miſericordiæ locus nullus eſt? Miſericordia enim ſe ad ueniã de deo orandã his quæ ſunt geſta,deflectit. Cæterum ueniam pręſtare illicitis, non eſt miſericordiam

1. Ioan. 5 præſtare, ſed iuſtitiam miſericordiæ non tenere. Quam rationẽ diligentiſsime Apoſtolus Ioannes retinuit,dicens: Si quis ſcit fratrem ſuum delinquere, ſed non ad mortem: petat, & dabit illi deus uitam. Eſt enim peccatum ad mortem, ſed non pro eo dico. Quod autem iuſtus in miſericordia corripere at-

Gal. 3 que arguere eum qui lapſus ſit, debeat: beatus Paulus docet, dicens: Fratres, & ſi pręuentus fuerit homo in aliquo delicto,uos qui eſtis ſpirituales,conſummate eum in ſpiritu lenitatis. Sed ipſe quidem rationis iuſtæ miſericordiæ immemor

memor fuit. Præuentum enim in delicto non uoluntate delinquentem, conſummari per argutionem iubet. Atq; ideo propheta cum ait: Corripiet me iuſtus in miſericordia, & increpabit me: & fidei ſuæ, & humanæ infirmitatis memor, corripiendum ſe in his ait, quæ iuſtæ miſericordiæ argutione ſunt digna. Orat aūt & aliud: ne doctrinis uidelicet peccatorū imbuat, neúe uſq; ad peccandi uſum per miſericordiam decidat: Oleum peccatoris non impinguet caput meum.) Vult eum qui nos doceat atq; arguat cōſcientiæ puræ eſſe. Dominus uero in Euangelijs, cum de ieiuniorū puritate loqueretur, ait: Vos aūt cum ieiunatis, ungite caput ueſtrum, & faciē ueſtram lauate. In ablueda facie, nitorem puræ conſcientiȩ exegit: ne quid in nobis ſordidum, ne quid oblitum adhæreret. In capite uero ungendo, doctrinis nos atq; operibus ſpiritualis inſtitutionis perfectos eſſe præcepit. Oleum enim luminis pabulū, & doctrina atq; opus ſpirituale cœleſtis nobis gloriæ cauſa eſt. Vt enim lumen ex oleo luminis habet cauſam, ita ut lucem ſpiritualis gloriæ retineamus, doctrina atq; operatio præſtat: ut caput noſtrum, ſedes ſcilicet prudentiæ, uitæ, & omnium ſenſuum, oleo operationis doctrinæq; pingueſcat. Sed oleum hoc non à peccatore ſumendum eſt: & orandus eſt deus, ne hoc peccator infundat. Vt enim à ſancto & à fideli uiro argui ſe uelle prudētis eſt, quia ęgris animis, & peccatorum morbo languentibus, utilis eſt ſeueræ obiurgationis ſub honeſto autore medicina: ita miſerum eſt per peccati miſeratione uſq; ad ipſam peccantium miſericordiam decidiſſe. Hoc ergo utrunq; à ſe deteſtatur propheta. Sequitur deinde: Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum, abſorpti ſunt continuati petræ iudices eorum.) Cauſam quur abſorbeantur continuati petræ eam dicit, quia adhuc ſit oratio ſua in beneplacitis eorum. Orat propheta eadem quæ ſuperiora ſunt, ne oleum peccatoris caput ſuum impinguet. Hoc propheta orat. Sed peccatores ne hac quidem prophetæ oratione terrentur, ut ab his quæ placita ſunt ſibi deſiſtant. Nemo enim in peccatis, niſi qui his delectetur, perſeuerat: & cauſam in unaquaq; re permanendi, uoluptatis oblectatio ſubminiſtrat. Ergo qui adhuc orante eo, in beneplacitis eorum ſunt, id eſt, quia quod erant, non demutatur per eos uoluntate peccandi, & peccatores eſſe perſiſtunt, nec oratio finem accipit: quia tam diu in beneplacitis eorum eius oratio eſt, q̄ diu beneplacitum illis fuerit peccare. Idcirco abſorpti ſunt continuati petræ iudices eorum. Petram non nouimus niſi Chriſtum, quia dictum eſt de eo: Petra autem erat Chriſtus. Quo adueniente, cum ei hi peccatorum electi & iudices ipſi continuabuntur, abſorbentur. Mors enim tunc, & corruptio, & peccatum abſorbebitur, ut ſcriptum eſt: Abſorpta eſt mors in contentionem. Vbi eſt aculeus tuus? ubi eſt contentio? Aculeus enim mortis peccatum eſt. Abſorbentur autem continuati petræ horum iudices, cum illo ſuo principe, de quo dictum eſt: Et tunc reuelabitur ille impius, quem dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & euacuabit eū præſentia aduentus ſui. Per hanc ergo aduentus domini præſentiā euacuabuntur abſorpti, & abſorpti iudicio ſanctorū. Sequitur enim: Audient uerba mea qui potuerunt.) Potuerunt uel abſorbere, uel audire. In præſentia enim domini abſorbētur propheticæ ueritatis argutione, & impiæ ſuæ falſitatis opprobrio. Neq; ſolū audient uerba quæ poſſunt, ſed etiam id quod ſequitur his accidet. Tanquam craſsitudo terræ erupta eſt ſuper terram.) Quod autem craſsitudo impietatis uitiorum aut comes ſit, aut cauſa: propheta teſtatur, dicens: Incraſſatū eſt cor populi huius. Sed & Moſes irreligioſitatē populi inſolētis pronunciās ait: Manducauit & bibit Iacob, & repletus eſt, & incraſſatus, & calcitrauit

dile-

dilectus. Virtutem dicti huius ex ipſa terræ natura abſolutius intelligimus. Namq; ſcimus craſſiores pinguioresq; terras in eas ſcrobes, è quibus effoſſæ ſunt, ex ſolido non redire, quia erumpente earum craſsitudine, rerum ipſarum ſunt incapaces. Itaq; ſecundum id quod ait, tanquam craſsitudo terræ erupta eſt ſuper terram: docuit exẽplo, quia omnis terræ noſtræ, id eſt corporis craſsitudo, ex naturæ ſuæ lege uitijs effoſſa erumpit, & capax ſui nõ eſt, id eſt, perniciem ſuam ne in ſe reformari poſsit, exæſtuans. Erumpente autem hac craſsitudine ſuper ſe, habet mœrorem propheta, dicens: Diſsipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum.) Se diſsipari, ſe diſpergi, ſe ſecus infernum abijci in peccatorum calamitate exiſtimat. Si enim unum membrum compatitur, compatiuntur & omnia membra. Omnes enim inuicem unius corporis membra ſu-
Pſal. 21 mus, ut & in altero pſalmo ait: Diſperſa ſunt omnia oſſa mea. Nõ utiq; ea oſſa per quæ corpus noſtrum in hanc firmitatem uirtutis ſuæ continetur, ſed quia omnes unum corpus ſumus, & inuicem membra ſumus, corporis noſtri oſſa ſunt cæteri: uellet potius non erumpere craſsitudinem terræ eorum, neq; diſsipari oſſa ſecus infernum, ſed omnes magis hac quę conſequitur, uoce uoti uti.

Quia ad te domine oculi mei, in te ſperaui, non auferas animam meam: cuſtodi me à laqueo quem ſtatuerunt mihi, & à ſcandalis operantiũ iniquitatẽ.) Intenti prophetæ ad deum oculi, non deflectuntur in aliquas ſuperfluarũ rerũ admirationes: non ad contumeliã pudicitiæ honeſtas humanorum corporum ſpecies contuentur, non capiuntur aut precioſarum ueſtiũ opere, aut blando argẽti nitore, aut illecebroſo auri, aut inani honore gemmarũ, aut factioſo ſpectaculi theatralis certamine, aut ambitioſa poteſtatum ſecularium pompa: ſed in omnia magnifica dei opera ad admirationẽ eius qui eſt operatus, intendũt. Neq; ſolũ oculis, ſed etiam mente ſemper intentus eſt dicens: In te ſperaui, nõ auferas animã meam. Ablatio animæ non abolitio eius eſt: ſed cum à gloria cõſtituti ſibi honoris aufertur, cum ab expectatione & affectu ſpei ſuæ decidit. Multa autem animæ ſuæ pericula non ignorat eſſe, cum ait: Cuſtodi me à laqueo quem ſtatuerunt mihi, & à ſcandalis operantium iniquitatem. Vbiq; laquei, ubiq; ſunt ſcandala, mundus omnis plenus inſidijs eſt: ſiue per principẽ aeris huius, ſiue per ſpirituales uirtutes in cœleſtibus, ſiue per filios inobedientiæ, in quibus ſpiritus erroris operatur. Habemus enim laqueos in hominibus malę adhortationis, periculoſi exempli, & elicitæ neceſsitatis: cum nos ad uoluptates hortantur, cum in proſperis rebus ſuis in deum impij ſunt, cum per contumelias & iniurias ad motum nos turbulentæ uoluntatis exagitant. Differt autem laqueus à ſcandalo. Laqueus enim eſt adhortatio uoluptatũ, & ingenium appetitionis inhoneſtæ, quod modo laquei fallens capit. Scandalum autem eſt uxor irreligioſa, filius iniquus, & cætera deinceps domi nomina: & omnis ex eccleſia frater, aut contumelioſus, aut auarus, aut ebrioſus, aut turpis. In his enim nobis eſt ſcandalum: quotiens ad neceſsitatem iraſcendi, arguendi, inhibendi, uindicandi ex illa quieta fidei noſtræ manſuetudine prouocamur. Nouit autem unum, qui per omnes iniquitatem operantes, ipſe potius in his laqueis ſemper operetur, dicens: Cadent in retiacula eius peccatores.) Eius ſcilicet qui operatur in plurimis: Quicquid enim iniquitatum homines gerunt, à diabolo ſuggeritur. Quem nunc ſub ſingulari numero demonſtrat, cum ſuperius ſub plurali miniſteria eius ſignificaſſet in plurimis. Plures in eo, & eum ſignificat in pluribus. Atq; ideo iniqui laqueos prætendunt, & in retiaculo eius cadent peccatores. Iniqui retiaculi ſui laqueos prætendunt: cadent aũt peccatores, non tunc peccatores cum ceciderint effecti: ſed cadẽtes ob id

quia

quia peccatores ſunt, captiōi retiaculi effecti per id quod peccatores ſunt op-
portuni. propheta autem per ſpem ſuam ac fidem tutus, confidenter de ſe ait:
Singulariter ſum ego donec tranſeam.) Scit impiam eſſe, ut ſupra oſtendi-
mus, combinationem. Deo autem deditus, nullis alijs ſeculi negocijs occupa-
tus eſt & ſingularis, donec tranſeat. Et quid eſt illud quod tranſeat? Scādala
ſcilicet, & retiacula, & laqueos. Et quo tranſeat quęrendum eſt. Nēpe eo quò
dictum eſt, fidelis enim & ſanctus & uerus eſt, qui ait: Qui autem credit in me Ioan. 5
non iudicabitur, ſed tranſiet de morte in uitam: dominus noſter Ieſus Chri-
ſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus CXLI. intellectus Dauid cum eſſet in ſpelunca oratio.

VOce mea ad dominum clamaui, uoce mea ad dominum depreca
tus ſum, & reliqua.) Pſalmi huius ratio titulo continetur, ſed po-
tius ſpirituali quàm corporali intelligentia: & ideo in titulo intel-
lectus oratio eſt. Nam ſi ſimplex ſecundum Dauid geſta ſenſus
eſſet, oratio tantum pſalmi titulo fuiſſet inſcripta. Sed quia ad ora
tionis cognitionē ſpirituali intelligentia opus eſſet: idcirco intellectus oratio,
quia ſit intelligēda præſcribitur. Scimus enim eſſe & illum Dauid, cuius taber
naculum quod ceciderat, excitatū eſt, iuſtum, orientē, regnantem, id eſt, domi
num noſtrū dei filiū: qui frequenter fugerit, frequēter latuerit, frequēter oraue
rit. In ipſo quoq; tēpore paſſionis & fleuerit, & ad deū in tribulatione clama-
uerit, nō ob naturalem quaſi paſſionis metum, ſed affectum hominis quem ge
rebat, oſtendēs: ut per hanc orationem & filius dei ad quem oraret, & ipſe nō
ſimulatus homo, ſed uerus poſſet intelligi. Eius itaq; eſſe hæc intelligitur ora-
tio. Dauid quidem in ſpelūca loquitur, ſed prophetat in Chriſto. Dauid fugit
ſed fugam domini ſui non tam per uerba quàm per fugam prophetat. Dauid
ſpiritu defecit, ſed & domini triſtis eſt anima uſque ad mortem. Dauid ſemi-
tas deus cognoſcit, ſed & filium nemo nouit niſi pater. Dauid in fidei ſuæ uijs
laquei abſconſi ſunt, domino quoq; in prædicationis ſuæ curſu ubiq; parantur
inſidiæ. Hic in ſpelunca orat, ille orat in corpore. Seruus dominum prophe-
tat Chriſtum, Dauid iſte illum Dauid omnium paſſionum prophetat exem-
plo. Atq; ideo hæc non tam de ſe ipſo, quàm de domino per Dauid dicta intel
ligitur oratio: Voce mea ad dominum clamaui, uoce mea ad dominum
deprecatus ſum. Effundo in conſpectu eius orationem meam, & tribulatio-
nem meam ante ipſum pronuncio. In deficiendo ex me ſpiritum meum.) E-
gregie uerborum ordo diſpoſitus eſt. Primum uoce clamatur. Omnis enim fi-
delis uiri etiam facta & ſpiritualis expectatio, deo clamor eſt. Deinde uoce o-
rat: id eſt, deſiderij fidei petitio uerbis uocis effertur, ſecundū illud Apoſtoli:
Pſallā ſpiritu, pſallā & mente. Tertio in conſpectu domini oratio effundit, nō
uerbis ſcilicet de lingua excidentibus: ſed de profundo & interno fidei fonte
oratio precantis effunditur. Et effunditur in conſpectu dei, non negligenter,
neq; ex ſecuritate: ſed tanquam domino præſente. Qui enim oratur, ut exau-
diat: pręſens neceſſe eſt eſſe credatur. Qui autem pręſens exiſtimatur: non ab-
ſentis diſſimulatione, ſed præſentis honore reuerēdus eſt. Quarto quoq; tribu
lationē ſuam pronunciat. Non impeditur cū tribulatur, quin ſemper ad deum
omniū anguſtiarum ſuarum & paſſionum moleſtias referat. Neq; ſanè leues
tribulationes ſunt, quas ante deum effuſa oratione pronunciat: ſed in eo cum
deficit ab eo ſpiritus ſuus. At uero nos leues tantū tētationes ab aſsiduitate orā
tionis impediunt: & quantulācunq; in ſecundis modo rebus animi noſtri con
ſtantiam à deuotionis officio repentinus exiguæ difficultatis motus auertit.
At

At uero hic nec deficiente quidem ſpiritu ſuo ceſſat, & tribulationẽ ſuam pro nunciare, & orationem effundere, & uoce orare, & ipſa ſpiritualis fidei uoce clamare: Tu cognouiſti ſemitas meas. In uia hac qua ambulabam abſconderunt laqueum mihi.) Hæc tam illius quàm huius Dauid oratio eſſe poterit exiſtimari: quia ut diximus, omnia domini dicta atque geſta, & serui fide & prophetæ præfigurauit exemplo. Nunquam uero pſalmorum prophetia quotieſcunq; ex perſona domini profertur, non aliquid peculiare eius ac propriũ quod alij cum eo cõmune eſſe nõ poſſit, adiecit: ut quia multa ex perſona eius hominis quem aſſumpſit cõmemorata, perſonis hominũ eſſent naturisq; communia, pſalmi potius de eo prophetia ea quę proprie ex perſona eius dicerentur oſtenderet, ut illud nunc: Conſiderabam ad dexteram & uidebam, quia non eſt qui cognoſcat me. Perijt fuga à me, & non eſt qui requirat animam meam.) Dauid enim licet fugeret, non tamen incognitus erat; neq; ſolum ad dexteram contuebatur, ſed etiam ad ſiniſtram ei conſpectus patebat. Illud autem quomodo perſonæ eius aptabitur: Perijt fuga à me? Dehinc illud, & non eſt qui requirat animam meam. Poſtremo etiam illud quo pſalmus concluditur: Me expectant iuſti donec retribuas mihi. Contraria ſibi iſta ſunt ex perſona hominis intellecta. Si enim ſunt iuſti expectantes, quomodo nemo cognoſcit? Quomodo animam nemo requirit? Per id enim nemo animam requirit, & nemo cognoſcit: quia reſpiciẽte eo à dextris, nemo iuſtus eſt uiſus. Sed hæc omnia in domino tempore paſſionis impleta ſunt: cum euntem eum ad crucẽ eorum nemo comitatus eſt, quos ad poſſeſsionem regni cœleſtis ſecundũ Euãgelicam diſpoſitionẽ ſeparatos à ſiniſtra ad dexteram præparabat, ob quos & homo erat natus: cum in tot tantisq; crucis ipſius ſignis deum nemo cognouit, cum frequenter antea latens ſe his qui eum quærebant, & prodidit, & ingeſsit. Et per oblationem ſpontaneæ uoluntatis fuga ab eo perijt: cum nullus uirtutem uitæ eius quæ in anima ſignificatur, inquirit. Corpus enim quod cruci affixerant contuentes; poteſtatem animæ quæ ſe ſignis & factis deum probauerat, nemo quærebat. Iam illa quæ ſequuntur, licet communia uideantur eſſe cum cæteris, tamẽ etiam per eum tempore paſsionis omnia dicta geſtaq; ſunt. Clamaui ad te domine: dixi, tu es ſpes mea, portio mea in terra uiuentium.) Clamans dixit, tu es ſpes mea, cum ait; Pater cõmendo in manus tuas ſpiritũ meum. Pars eius in terra uiuentium eſt cum latroni die eodem incolatum paradiſi promittit, id eſt, ſortem, & regnum hæreditatis ſuæ: ut licet ad inferos adiret, tamen per ſpiritualem poteſtatem doceret à paradiſo non abeſſe. Redit deinde ad orationis ſuæ modeſtiam, dicens: Intende orationẽ meam, quia humiliatus ſum nimis.) Humiliatus eſt enim, formam ſerui accipiẽs, & obediens factus uſq; ad mortem, & mortem crucis. Libera me à perſequentibus me, quia confortati ſunt ſuper me. Educ ẽ carcere animam meam ad confitendum nomini tuo domine.) Quãquam enim poteſtatem haberet ponendi animam ſuam, & reſumendi; tamen ſemper per reuerentiam filij, honorem paternæ maieſtatis reſeruauit, cum orat; Pater clarifica me, cum proclamat; Deus meus quare me dereliquiſti? In his enim non eſt infirmitatis ſuæ cõfeſſio, ſed paternæ uirtutis prędicatio. Liberari ergo ſe nũc ſimiliter à perſequẽtibus orat, quia cõfortati ſunt. Confortati ẽm ſunt: cũ crucifigere audent, cũ per carnẽ deũ neſciunt, cum eos habitus humilitatis & formæ in eo ſeruilis hortatur. Deinde rogat, ut anima ſua educatur ẽ carcere. Si in carcere poſitis etiam ante Noe tempora reſurrectionem ſecundum beatum Petrum dominus prædicauit; carcer eſt inferi, à quo ſe educi rogat, ut & in altero pſalmo erat prædicatum

Luc. 23 · Ioan. 17 · Pſal. 21

dicatum,Non cõtineat ſuper me puteus os ſuum.Oratio omnis iſta ad cõfeſ-
ſionem,ut diximus,uirtutis paternę eſt.Sed adiecit & cauſam,quur ſeſe de car
cere oret educi:Ad confitendũ,inquit nomini tuo.Reſurrectio eius paternæ
in ſe uirtutis operatio eſt,quia poteſtas ei omnis ex patre eſt.Sed per quod ſit
dei nomini confitendum,ſubiecit dicẽs: Me expectãt iuſti donec retribuas
mihi.)Omniũ apoſtolorum fides uſq; ad reſurrectionis tempus fuit trepida:
quam in domino cõtuentes,expectationis ſuæ ſecuritate firmati ſunt.Et hinc
illud eſt à domino dictum:Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortẽ.Non enim ait, *Matt. 26*
propter mortẽ.quia licet ſe paſsioni daret,non tamen uirtus æterna dolorem
paſſionis exciperet.Sed quia apoſtolorũ metus per humilitatẽ paſſionis ex-
ortus,adeo ut & firma illa ſuperædificãdæ eccleſiæ petra trepidaret,poſt mor-
tem & reſurrectionem domini in eadem trepidatione eſſe deſineret; idcirco
uſq; ad mortem triſtis eſt,poſt quam trepidantis fidei eſſent ſecuritate firman
di.Expectant ergo iuſti donec ſibi retribuatur à deo.Et quid ei à deo retribua
tur,Apoſtolus docuit,dicens:Propter hoc exaltauit eum deus, & donauit ei *Phil. 2*
nomen quod eſt ſuper omne nomen:ut in nomine Ieſu omne genu flectatur,
cœleſtium,terreſtrium,& infernorum,& omnis lingua confiteatur, quia do-
minus Ieſus in gloria dei patris eſt. Hæc ei à deo retributio eſt: ut ei corpori
quod aſſumpſit,paternæ gloriæ donetur æternitas.Quæ autẽ ſit iuſtorum ex-
pectatio,idem Apoſtolus docet,dicens:Noſtra autem cõuerſatio in cœlis eſt, *Phil. 3*
unde et ſaluatorem noſtrum expectamus Ieſum Chriſtum,qui transformabit
corpus humilitatis noſtræ,conformatum corpori gloriæ ſuæ.Expectant ergo
eum iuſti dum retribuatur illi:ſcilicet ut cõformes fiant gloriæ corporis eius,
qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum,Amen.

Pſalmus CXLII ipſius Dauid quando perſequebatur eum Abeſſalon.

DOmine exaudi orationẽ meam,auribus percipe obſecrationem
meam,in ueritate tua exaudi me in tua iuſtitia. & reliqua.) Pſal-
mi ſuperſcriptio nulla eſſe ſecundum Hebræos uidetur. Id enim
ab his qui utraq; lingua eruditi ſunt traditur. Translatores cæte-
riq; nihil omnino de rebus geſtis, id eſt, de Abeſſalon in Dauid
patris ſui inſectatione ſcripſerunt.Sed hi ſeptuaginta ſeniores quibus legis ac
prophetarum ſcientia ultra præſcriptum & ambiguitatẽ literæ fuit, addendũ
hoc pſalmo iudicauerunt.Cauſam uero iudicij iſtius in exordio pſalmorũ do-
cuimus,per quam nihil in pſalmis niſi propheticũ cognoſcimus oportere tra-
ctari.Cum enim nec geſtis ſermo,nec temporibus ordo cõueniat:reliquũ eſt,
ut in exemplum ac ſcientiã gerẽdorum & geſta omnia in Dauid,& ab his in-
tellecta eſſe doceamur.Appoſita ergo nũc pſalmo ſuperſcriptio eſt quæ non
extat in libro:ut ubi extat, id eſt, ſicut in pſalmo tertio, in quo à facie eius qui
nunc perſequi inſcribiẽ fugerit,ad ſcientiam propheticæ intelligẽtiæ uocare-
mur.Prophetat ergo nunc Dauid paſſionibus ſuis dominicas paſſiones: non
de Abeſſalon cõquerens,ſed de his qui Abeſſalon ad impietatis crimen igni-
rent.Ignita enim ſecundũ Apoſtolum diaboli ſunt iacula: quæ ſe in cor Iudæ
ut dominus traderetẽ iniecerint,& nũc in filijs inobediẽtiæ operenẽ.Ob quod
dominus aſſumpta peccati carnis ſimilitudine,de peccato cõdemnauit pecca
tum in carne.Tractabimus ergo pſalmum ex perſona prophetæ intelligentis
ſe in peccati corpore poſitum,& inter multas & graues diaboli tentationes
per hominẽ fatigari.Nam ut dominus principẽ mundi non ignorauit hæc in
ſe per Iudæos Iudamq; geſſiſſe, cum ad Apoſtolos dicit: Ecce ex uobis unus
eſt ſatanas:Totus enim hoc eſſe,quia per eũ animabatur oſtenditur:ita & Da- *Ioan. 6*

uid in Abeſſalon eos per quos Abeſſalon eſt talis intelligit. Et quia iam in tertio pſalmo latior hinc fuit ſermo, nunc pſalmi ipſius dicta tractemus: ita ut meminerimus omnia quæcunq; ſub prophetæ nomine dicuntur, etiam ad perſonam domini eſſe referēda: qui ſe ex forma dei euacuans, & formam ſerui aſſumens, infirmiſſimum naturæ noſtræ hominē etiam uſq; ad ignoratæ diei, atq; horæ ſuæ ſcientiam ſit profeſſus. Deus exaudi orationē meam, auribus percipe obſecrationem meam in ueritate tua, exaudi me in tua iuſtitia. Primū orationem ſuam deprecatur audiri: quia id humilitatis humanæ eſt, ut audiētiam dei his quæ oret exoptet. Secūdo deinde ſecundū propheticam ſcientiam, ut in ueritate dei audiat expoſtulat. Non eſt huic fideli uiro deus ex elemētis ſeculi, non ex regū nominibus, non ex errore ſeculi in ſaxis & metallis & lignis: ſed uerus ei deus eſt, æternus omnipotēs, et uniuerſitatis effector. Tertia quoque poſtulatio eſt, ut in iuſtitia dei audiatur. Non eſt tyrannicæ uoluntatis deus, non prædura & iniquæ pertinaciæ arbiter: ſed qui rationem habeat infirmitatis humanæ. Neq; qui hos demutabilis naturæ noſtræ promptiſsimos lapſus ſecundum indemutabilis ſubſtantiæ ſuę indeflexam conſtantiam metiatur, ſed iuſtus & moderans tantum ab homine expectet quantum meminerit humanæ licere naturæ. Et ideo ſubiecit, ad id quod ſe in iuſtitia dei orauit audiri: Et non intres in iudicium cū ſeruo tuo, quia non iuſtificabit in conſpectu tuo omnis uiuens.) Quid enim ſpei eſt ſi iudicari nos ſecundū ſe deus uelit. ſi ad comparationē ſui uitæ noſtræ innocentiā poſtulabit? Iuſtificari autē in conſpectu dei quis uiuentiū poteſt: cui ira, cui dolor, cui cupiditas, cui ignoratio, cui obliuio, cui caſus, cui neceſsitas, uel per naturam corporis, uel per motū animæ ſemper fluctuātis admixta ſint? Cui & quotidie grauiſsimus hoſtis imminеat, diabolus uidelicet, animæ uiri fidelis inſidians, eamq; ad interitū perſequens? Hanc enim eſſe cauſam docet, qua nemo uiuens iuſtificari in conſpectu dei poſsit: Quia perſecutus eſt inimicus animā meam, humiliauit in terra uitam meam. Collocauit me in obſcuris ſicut mortuos ſeculi.) Obſcuritas per corporis uitia effunditur, & cum per diaboli laqueos in cupiditates carnis incidimus, à cogitationis luce depulſi in obſcuris collocamur gentiū tenebris demerſi, & ſecularium operū nocte detenti. Sed quantumlibet perſequens animam inimicus, & humilians in corpore tanquam mortuum ſeculi collocet in obſcuro: ſpiritualis tamen uiri anxietas his corporis tenebris non tenetur, & cor ſuper hac ipſa naturæ ſuæ infirmitate turbatur, repugnansq; uitijs hominem ſuum in memoriam primæ ſuæ conſtitutionis, & in meditationē dei operum conuertit. Non enim eum inimicus in obſcuris mortuū, ſed tanquā mortuum ſeculi collocauit: per quod libertas ſpiritus ſemper in ſe anxij reſeruat. Id enim ſequitur: Et anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus, in me turbatū eſt cor meum. Memor fui dierum antiquorum, meditatus ſum in omnibus operibus tuis, in factis manuum tuarum meditabor.) Scit Adam à diabolo captū, & idcirco memor eſt antiquorum dierum. Scit eum per trāſgreſsionem legis conſtitutæ, & à promiſsionibus dei & ab incolatu paradiſi excidiſſe. Et ideo memor eſt operū dei. Scit non ſufficere ex præterito innocētiam, ſed beatum eſſe qui uſq; in finem innocens eſſe permanſerit: & ideo in factis manuū dei meditabitur. Facta manuum dei homo ipſe eſt: qui poſt quàm peccauit, peccati ſeruus efficitur. Talis igitur eſſe meditatur, qualis ille à deo factus fuit ante peccatum. Per quod quia non mortuus ſeculi, ſed tanquam mortuus ſeculi in obſcuris eſt collocatus, meditabitur ſemper, quia antiquorū dierum memor ſit per tranſgreſsionē legis mortē introiſſe peccati. In eo autē, quod & memor

antiquo

antiquorum dierum & in operibus dei meditatus eſt, atq; meditabitur, quanquam per fidem ſuam cœperit, tamen non proprium ſuum eſſe ne inſolēs exiſtimetur, ſed per auxilium dei ad quem orauit ſibi indultum eſſe demonſtrat, dicens: Expandi manus meas ad te, anima mea ſicut terra ſine aqua.) Terra ſine aqua arida & infœcunda eſt, & irrigari ſemper imbre pluuiæ cœleſtis expectat: Ita & ſancti anima naturæ ſuæ conſcia immadeſcere ſe dono diuini eloquij deſiderat. De quo Moſes ait: Expectetur ſicut pluuia dictum meum, & deſcendant ſicut ros uerba mea, ut pluuia ſuper gramen, & ut niues ſuper fœnum. Arens ergo & ſitiens anima tali propheticæ doctrinæ imbre perfunditur: ut mortua & ieiuna ariditate naturæ, in uberes fructus præceptorū dei cognitione reuireſcat. Iam in his quæ ſequuntur humanæ fidei & conſcientiæ confeſſio eſt, per diapſalmatis interceſſionem impatientia prophetici deſiderij monſtrata. Velociter exaudi me domine defecit ſpiritus meus.) Moras corporis ſui propheta non patitur, & ſecūdum illud Apoſtoli: Diſſolui melius eſt, & cum Chriſto eſſe. Et illud: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis iſtius? Et illud: Quia in hoc ueteri tabernaculo congemiſcimus deſiderātes ſuperindui: tædium & ipſe in corpore mortis patitur: ſed uelocitatem auxilij, quod ob defectionem ſpiritus deprecatur, cum gratia diuini in ſe muneris optat expleri. Quid enim ſibi proderit exauditum eſſe uelociter: niſi tanquam fidelis, & deo placens & beatis locis quieturus excedat è corpore? Et idcirco ait: Non auertas faciem tuam à me, & ſimilis ero deſcēdentibus in lacum.) Lacum pœnalem inferorum locum ſcriptura commemorat, ut in his pſalmis ait: Tu domine abſtraxiſti ab inferno animam meā, ſeruaſti me à deſcendentibus in lacum. Ergo niſi facies dei, qui utique Chriſtus eſt, qui imago dei inuiſibilis eſt, unicuique ſancto affuerit: erit illis ſimilis qui pœnæ infernæ deputati è uita ſine ſpe quietis exceſſerint. Sed de ſpe ſua propheta non ambigit, neq; extra Euangelicæ ſecuritatis fiduciam eſt. Tempore quidem ipſe anterior, ſed in ſpiritu Apoſtolici gaudij particeps: qui reſurrectionem domini contuentes æternitatem caducorum corporum crediderunt. Id enim in conſequētibus ait: Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam, quia in te ſperaui.) Matutinæ huius miſericordiæ gaudium locis plurimis demonſtratur, uelut tum cum ait: Ad ueſperum demorabitur fletus & ad matutinum lætitia. Hoc enim reſurrectionis eſt tempus, in quo per miſericordiam dei poteſtas mortis confracta eſt. Quam miſericordiam, quia in ea propheta ſperauit, optat audire. Dehinc ſequitur: Notam fac mihi uiam in qua ambulē, quia ad te leuaui animam meam.) Apoſtolus per ſpeculum, & in ænigmate uidet, & pro parte ſcit, & pro parte prophetat. Propheta quoq; tanquam per naturam humanę fragilitatis ignorans, notas ſibi fieri in quibus ambulet uias orat. Non enim hæ ſeculi uiæ utiles ſunt, ſpirituales illas & cœleſtes ille noſſe deſiderat. Id enim ait: Quia ad te leuaui animam meam. Non in humilibus eſt anima illius, ſed in excelſis: Et idcirco excelſarum uiarum poſtulat notionem. Scit enim eſſe inimicos ſibi qui ſe in alias auocent, qui in uoluntatē alterā deducant. De inimicis iſtis ſpiritualibus Apoſtolus multa, & frequenter ingeſſit. Ab his ergo ſe eripi orat, & uiam illam tribulatam, quæ ad cœlum agit cognoſcere rogat, & de uoluntate domini doceri, & per ſpiritum eius in terram rectam deduci: id eſt, ut conſtituatur in hominem non uitijs peruerſum. Nam in rectam terram ſe dirigi quomodo optaſſet, cum elementi huius natura exiſtimabitur: niſi quod ſecundum primi hominis naturam, cui poſt peccatum dictum: Terra es, & in terram ibis, conſtituiſſe hominē rectum indeflexumq;

deſiderat.Id enim ſub his dictis cōtinetur. Notam fac mihi uiam in qua ambulem.quia ad te leuaui animam meam.Eripe me de inimicis mei domine,ad te confugi:doce me facere uoluntatē tuam,quia tu es deus meus. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam, propter nomen tuū domine uiuificabis me.)Conſonans Apoſtoli confeſſio eſt ad id quod ait: Doce me facere uoluntatem tuam:illud quod per eum dictum eſt.Et qui putat ſe ſcire, nondum ſcit quemadmodum oporteat ſe ſcire.Quod ſi nec orare quidē adhuc ſcimus, & loqui deſideria noſtra non nouimus,ſpiritu potius pro nobis inenarrabilibus gemitibus poſtulante,& imperitiam noſtram arcanæ ſcientiæ effectu repenſante:ſecundum hoc Apoſtoli dictū:Quid enim oremus ſecundū id quod oporteat neſcimus,ſed ipſe ſpiritus pro nobis poſtulat gemitibus inenarrabilibus:non incondite propheta creditur orare,ut uoluntatem dei doceatur explere.Et competens illa humanæ uerecundiæ profeſſio eſt,ut quod per ſpiritum dei in terram rectam deducendus ſit:id non meriti eſſe ſui arroget, neque per ſatisfactionem pij obſequij id ſibi poſtulet:ſed totum hoc ad clarificādum in ſe dei nomen expectet,ut propter honorem dei nominis in terra recta eſſe ſtatuatur.Et quia hanc terrā rectam ſcit ſibi non in corpore mortis huius poſſe concedi,quia labes carnis humanæ per admixtam in ſe uitiorum conſuetudinem aboleri penitus niſi cum naturæ demutatione non poſsit: uiuificari ſe, quaſi nondum uiuat expoſtulat,dicens: Viuificabis me in æquitate tua. Educes de tribulatione animam meam,& in miſericordia tua diſperdes inimicos meos. Et perdes omnes qui perſequūtur animam meam,quoniam ſeruus tuus ego ſum.)Habuit quidem,ut diximus,hoc iuſtitia uerecundiæ, ut quicquid aliud ſibi beatitudinis ſperat, id pro magnificentia dei potius, quia deo beata & æterna & bona tribuere ſit dignū,quam pro merito ſuo poſtulet: ſed tamen præferens honorem & miſericordiam dei,merendi quoq; id per ſe non exclusit officium.Nam cum uiuificandus ſit,uiuificandus tamen eſt in æquitate,quia æquum ſit uitam retribui ſtipendijs ſanctitatis.Et cum per miſericordiam dei educto eo de tribulatione diſperdendi ſint eius inimici, iam non eſt miſericordia indiſcreti cōfuſiq; iudicij,cum quæ à tribulatione educit, eadem diſperdit inimicos:quia ex meritorum diuerſitate uel in pœnam,uel in miſericordiæ iudicium temperetur. Non leues autem ſibi eſſe inimicos propheta demonſtrat,ſed eos qui etiam animam perſequantur:non quod cum corpore poſsit occidi,ſed quod ita diabolicis infeſtationibus fatigetur,& ſub iniectorum ſibi uitiorum incētiuis aduratur,ut à deo mereatur occidi. Verum ut etiam inimici ſui pereant,quanquam ad id potiſsimum & nomen & miſericordia dei eſt:tamen etiam ea cauſa eſt,quod ſeruus dei eſt,cuius animam perſequantur.Et liberalitas admiſcetur & meritum,atq; ad domini miſericordiam ſerui quoq; & fides & nomen adiungitur:ut miſericordia dei quanquam omnibus prompta ſit,his tamen qui ſerui eius ſunt intelligatur aſsiſtere, per eum & in eo qui ait:Ego ſum uobiſcum omnibus diebus uſq; ad cōſummationem ſeculi,dominum noſtrum Ieſum Chriſtum,qui eſt benedictus & nunc & ſemper,& in omnia ſecula ſeculorum,Amen.

Pſalmus CXLIII Pſalmus Dauid in Goliam.

Benedictus dominus deus meus,qui docet manus meas ad bellum, & digitos meos in prælium.Miſericordia mea & refugium meū, ſuſceptor meus & liberator meus.Et reliqua.)Et huic quoq; pſalmo addendam hanc ſeptuaginta ſuperſcriptionē putauerūt:Pſalmus Dauid in Goliam,cū neq; in Hebraicis libris reperiatur,neq; transla

tranſlatores alij quicquam aliud quàm ſimplicem titulum præſcripſerint: id eſt, Dauid. Quod non ſine ſpirituali ratione effectum fuiſſe pſalmi ipſius textu docetur: nihilq́; hic pſalmus proprium habet, quod ad gratulationem perempti Goliæ poſſit referri, cum magis illic & geſtis & tempori multa contraria ſint. Cum enim dicitur: Subijciens populum meum ſub me, nunquid tum Dauid rex erat? aut quis tum ei populus ſubiectus eſt, ſi allophylorũ non erat ſuus? Sed ne ipſe quidem Iſrael, Saul adhuc regnante poterat eſſe ſubiectus. Deinde & illud: Domine inclina cœlos & deſcende, tange montes & fumigabunt. Coruſca coruſcationes & diſſipabis eos: quæ eſſe intelligetur ob humanum tempus oratio? Aut cum ſecundum titulum Golia eſſet occiſus, quid ſibi hæ præces uolunt: Eripe me & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorum? Aut cum rex tantum unus in Iſrael eſſet, quid eſt iſtud, quod dicitur: Quia das ſalutem regibus? Numerus plurimorum intelligẽtiam eius temporis, quo unus tantum habebatur, excludit. Sed cum nec in Hebraicis libris ita ſit, neq; tranſlatores cæteri horum aliquid addiderint: intelligimus ſeptuaginta hos ſeniores uoluiſſe nobis ſpiritualis ſcientiæ ſenſum dare, ut in Dauid & Golia bellum præfiguratũ eſſe ſatanæ dominiq́; ſciremus: cum neq; ſuperſcriptio extaret in libris, neq; rebus geſtis prophetiæ ſermo concineret. Affert autem plerunque nobis difficultatem intelligentiæ ratio Latinitatis, quæ nominibus pronomina non eſt ſolita præponere: ut in Dauid nomine accidit. Ceſſante enim pronomine incertũ eſt utrum in illum, aut per illum pſalmus extiterit. Cum enim ſcribitur pſalmus Dauid: utrum ab illo dictus ſit, aut propter illum, ambiguum facit nominis ſola præſcriptio. Græcitas uero cum per Dauid pſalmum ſcriptum eſſe ſignificat, ita titulum inſcribit: pſalmus τῷ Dauid. At uero cum de Dauid uult pſalmum qui ſit ſcriptus intelligi, ita ſuperſcribit, τῷ Δαβίδ: diſcernens per utriuſque pronominis propriam ſignificationem, utrum Dauid ſcripti pſalmi autor an cauſa ſit: ut ſuperſcriptio pſalmi iſtius continet, τῷ Dauid. Id enim eſt quod propter eum, uel illi potius quàm ab eo ſcriptus ſit. Ex qua etiam pſalmi ſuperſcriptione monſtratur, in eum hominem quem dominus aſſumpſit in eo naſcens, & quem Dauid ſæpiſſime nominari docuimus, pſalmum hunc ſpiritus uirtute & ore cantatum.

Benedictus dominus deus meus, qui docet manus meas in bellum, & digitos meos in prælium.) Si ob id gratulationi interfecti Goliæ deputatur hic pſalmus, quia dictum eſt: Qui docet manus meas in bellum: accipiant exemplum hoc perſonæ potius domini conuenire. Nam in ſeptimodecimo pſalmo qui totus ex perſona domini conſiſtit, id ipſum dictum ita meminimus: Qui docet manus meas in præliũ, & poſuiſti ut arcum æreum brachia mea. Quod autem nihil in illum Dauid referri poſſit: in omni quidem pſalmo, ſed maxime his dictis docetur: Audiuit de templo ſancto ſuo uocem meam, & clamor meus in conſpectu eius introiuit in aures eius. Et commota eſt & contremuit terra, & fundamenta montium conturbata ſunt. Et illud: Clamauerunt, nec erat qui ſaluos faceret, ad dominum, nec exaudiuit eos. Et comminuam illos, ut puluerem ante faciem uenti, ut lutum platearum delebo eos. Eripies me de contradictionibus populi, conſtitues me in caput gentium. Populus quem non cognoui ſeruiuit mihi, ad auditum auris obediuit mihi. Rebus ipſis inepta eorum intelligentia coarguitur, qui hæc Dauid de ſe ipſo dixiſſe contendunt: cum omnia in eum quem dominus in eo natus aſſumpſit, ſecundum ſpiritualem rationem & geſta conueniant. Manus igitur eius edoctæ ad bellum ſunt, cum uicit ſeculum. Ego enim ait, uici mundum: cum extenſis in cru-

cem inuictiſſimis armis ipſius paſſionis inſtruitur. Et poſuiſti, inquit, ut arcū æreum brachia mea: cum de omnibus uirtutibus ac poteſtatibus in ipſo ſe, trophæo glorioſæ crucis triumphat, & principatus & poteſtates traduxit cū fiducia triumphans in ſemetipſo, cum diſſidentia inter ſe cœleſtia & terrena
Col. 1 pacificat. Et in ipſo inquit, reconciliari omnia in eum pacificans per ſanguinem crucis ſuæ, ſiue quæ in terra ſunt, ſiue quæ in cœlis. Ad hoc igitur bellum manus eius edoctæ ſunt, in quo arcus ærei certamine uincitur: dehoneſtatione potentes triumphantur: pace reconciliantur inimici. Sed poſt manuū bellum, ſuccedit & digitorum prælium. Omnis enim in eo habitus & pugna paſſionis oſtenditur. Manus enim extenduntur, & digiti configuntur in pſalmis: uetus ſcilicet chirographum, ſecundum Apoſtolum, delens & affigens illud cruci. Etiam eas partes manuum commemorat in prælio, cum quibus omnia ueterum criminum peccata confixa ſunt. Dehinc ſequitur: Miſericordia mea & refugium meum, ſalus mea, liberator meus es tu. Protector meus, & in ipſo ſperaui.) Carent iſta difficultate. Omnia enim in euangelijs ita geſta ab eo atq; dicta ſunt, ut honorem maieſtatis paternæ per humilitatis noſtræ confeſſionem, quorum habitum aſſumpſerat, prædicaret. Illud autem, quod ait: Subijciens populum meum ſub me) non ex perſona unius Iudaici populi dictum exiſtimandum eſt: cum uniuerſitatem eccleſiæ unū populū in pſalmo
Pſal. 21 alio nuncupauerit, dicens: Populus quem non cognoui ſeruiuit mihi. Quod autem etiam hic, qui eum non cognouit ſuus ſit, euangelia docent cum aiunt:
Ioan. 1 In ſua uenit, & ſui eum non receperunt. In mundo erat, & mundus per eum factus eſt, & mundus eum non cognouit. Sed ne forte hic populus quem cog nouit, & ſibi ſeruiuit, non ſuus fuiſſe, quia non erat cognitus exiſtimetur: diui-
Deut. 32 na illa Moſi cātio errorem hunc omnem ambiguitatis excludit, dicens: Cum diuiſiſſet excelſus gentes, ſtatuit fines gentium ſecundum numerum angelorum ſuorū, & facta eſt portio domini Iacob, funiculus hæreditatis eius Iſrael. Iſte in hæreditatem æternam fuerat electus. Et ideo quia ille portio domini erat, cæteri quaſi incogniti habebantur, quia illi eſſent per priuilegium portionis electi. Sui autem omnes, quia ſibi quod ſunt tanquā autori ſuo debent.
Ioan. 17 Subditi autem ei ſunt, cum dicitur: Sicut dediſti poteſtatem omnis carnis, ut
Matt. 28 omne quod dediſti ei, det illi uitam æternam. Et illud: Omnia data ſunt mihi in cœlo & in terra. Data autem nondum ei primum, quia iam in mundo erat, per quem mundus erat factus, qui gloriam repetit, quam ante conſtitutiōem mundi habuerat apud patrem: ſed data poſt hominis aſſumptionem, quia ita
Phil. 2 dictum eſt: Qui cum in forma dei eſſet, formam ſerui accepit. Propter quod exaltauit illū deus, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Quid ergo uel cui donatur? Non ei utiq; qui in forma dei erat donatur, ut dei forma ſit. Erat enim, & quia erat iam non egebat hoc dono. Sed fuit cauſa donandi, quia qui in forma dei erat, formam ſerui accepit: & ſe de forma dei euacuans, formam ſerui aſſumens, uſq; ad mortem obediens fuit. Obedientiæ ergo illi, per quam habitus ſeruilis aſſumitur, & ipſi habitui ſeruili id donatur, ut quod erat eſſet: in forma ſcilicet dei eſſet. Damnū enim ad detrimentū ſui euacuatę formæ dei neſcit, aſſumptioni potius ſeruili formam dei rurſus adquirens: ita neque uirtus in humilitatem ſeſe licet cohibens defecit ex ſeſe, cum quod erat eſt: & humilitas cohibita in ſeſe uirtute ſuſcepta, cū quod non erat eſſe cœpit, profectū eius quæ à ſe non defecerat uirtutis accepit. Et hæc quidem Euangelici ſacramenti, & humanæ ſpei ueritas eſt: humanam naturā corruptibilemq; carnē per huius glorię demutationem in æternā transformatā eſſe ſubſtantiā.

Sed

Sed huius tanꝗ difficillimi facti admirationẽ,& maximæ ac pulcherrimę ſpei donum:etiam præſenti pſalmo propheticus ſermo teſtatur, ad id quod dixerat. Subijciens populum meum ſub me. Domine quid eſt homo, quia innotuiſti ei, aut filius hominis, quod deputas eum? Homo uanitati ſimilis factus eſt, dies eius ſicut umbra prætereunt.) Non differenter in octauo quoq; pſalmo proclamat ſpiritus ſanctus:Quid eſt homo quod memor es eius, aut filius hominis, quoniam uiſitas eum? Cõfeſſio iſta pulcherrima eſt, ut indignum ſe homo tanto munere ipſe teſtetur. Et cum ſe indignũ confitetur, gratiam eius, qui ſibi hæc largitur extollit. Quod enim meritum homini eſt, ut ei ſe cognoſcibilẽ deus præſtet: ut incognoſcibilis natura cognitioni noſtræ ſeſe ipſa ſubmittat? Aut quę dignitas eſt filij hominis ut deputetur? Deputatur autẽ, quicquid de eo in quo eſt in aliud deſtinatur. Rei naturam uerborum uirtus eloquitur. Homo uanitati ſimilis effectus, & cuius dies tanquam umbra prætereunt, per indultam cognitionem dei deputatur. Vanitas ſeculum eſt, cuius habitus & forma tolletur. Deo enim inane eſt quicquid quamuis extet, tamẽ nõ ita ſubſiſtit ut maneat: & umbra quæcunque etiam ſi fit, tamen non eſt, quia cum fit, abeunte eo per quem efficiebatur exinanitur. Homo itaque non umbra, ſed umbræ ſimilis: non uanitas, ſed ſimilis uanitati per interceſſionem mortis effectus: Per indultam uero ſibi cognitionem dei deputatur, & in quid deputetur cognitio indulta teſtatur. Si enim cognitus fieri deus homini, niſi aſſumpto homine non potuit: quia incognoſcibilem cognoſcere, niſi per naturam noſtram natura noſtra non potuit, & per hanc cognitionem homo qui deputatur, neceſſe eſt ut inde deputetur, in quo deum ipſe cognouit: ſcilicet, ut conformis deo fiat, quia hæc ſit deputatio cognitionis indultæ. Et quia ex perſona eius hominis, quem dominus aſſumpſit, hęc omnis oratio eſt: ſcit cum quãta ſe dignitate deus legibus mortis abſoluat, & iniquorum manibus per gloriam reſurrectionis abripiat dicens: Domine inclina cœlos tuos & deſcende, tange montes & fumigabunt. Coruſca coruſcationes & diſſipabis eos, emitte ſagittas tuas & conturbabis eos. Emittes manum tuam de alto.) Simile his dictis, pſalmo cuius ſuperius meminimus, continetur: Et inclinauit cœlum & deſcendit, & carbones ſuccenſi ſunt ab eo, & ignis à facie eius exardeſcit, & aſcendit fumus in ira eius. Miſit ſagittas & diſſipauit eos, & fulgura multiplicauit & conturbauit eos. Miſit è ſummo & accepit me, aſſumpſit me de multitudine aquarum. Eripuit me de inimicis meis fortiſſimis.) In eo autem quod fortiſſimos dixit, poſſumus intelligere quos dixerit: nempe de quibus Apoſtolus ait: Non eſt nobis pugna aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus mundi potentes, aduerſus ſpiritua les nequitias in cœleſtibus: ſatana ipſo ſe in cor Iudæ, ut dominũ traderet inſerente. Sed & in hoc pſalmo hoc contuendum eſt: Coruſca coruſcationes & diſſipabis eos, emitte ſagittas tuas & conturbabis eos. Non illos ſuperius, de quibus ita memorarat oſtendit: quod neceſſe eſt ad montes hos referri, qui ad ſolum dei tactum fumabunt. Et ne de terrenis iſtis montibus dictum exiſtimemus, pſalmo alio admonemur, cum dicitur: Vt quid ſuſpicitis montes coagulatos? Et quantum intelligi conceditur, montes interdum etiam diabolicas poteſtates, ut nunc in hoc loco ſignificari arbitramur: qui conſtitutione diuinæ legis tranſgreſſa, tanquam ex lactis ſynceritate uitioſa coaguli corruptione coagulauerint. Et hos eſſe potẽtiſsimos inimicos ſuos pſalmus anterior locutus eſt. Deſcendit ergo dominus inclinato cœlo ſuo, non corporali motu, ut declinatum deſcẽdente eo cœlum ſit: ſed per corporalem

ſignificationē ſpiritualis ſenſus inſtruitur, ut cum deo ſomnus, uigiliæ, memoria, obliuio, diſceſſus & acceſſus aſſcribitur: quia ſecūdum meritorum noſtrorum differētiam unicuiq; noſtrum, aut dormiens, aut uigilans, aut immemor, aut recordans, aut deſit, aut adſit. Atq; ita inclinatum declinãte eo cœlum eſt: quia cum deſcēdente eo ad aſſumendū hominem famulatus cœleſtis aſtiterit, cum Maria euangelizatur, cum paſtores æthereum cœtum & ſonum uident, atq; audiunt, cum poſt tentationē diaboli angeli miniſtrant, cum ipſe totus in forma licet ſerui, tamen in paternæ maieſtatis uirtute ſe geſſit: ſic inclinat cœlum, cum ad terras cœleſtiū uirtus honorq; deducitur. In eo autem quod tacti montes fumant, potius quàm uruntur, cum tamen id, quod fumat uratur: dein de cum coruſcantibus coruſcationibus diſſipantur potius q̃ illuceſcunt: tum quod emiſsis ſagittis conturbantur magis q̃ configuntur: non ſine maxima ratione ſpiritualis intelligentiæ, ita dicitur. Et quidē iam & alius pſalmus his paria ſignificat, cum ait: Præparans montes in uirtute tua accinctus potētia. Aduentu enim domini confracta & obtrita diaboli poteſtas eſt: cum fidei ſanctorum hominum ſubiectus eſt. Nō quod non adhuc potentiæ ſuæ maximas habeat uires: ſed per id quod utcūq; ſubiectus eſt, præſentis ſubiectionis cōditione ultioni & pœnæ legitimæ præparatur. Vt nunc per hanc eandē ſubiectionem uirtute dei tactus fumet, licet nondum totus uratur: ſed per id quod interim fumare potuit, & uri poſſe noſcēdus eſt. Vritur nō ille tantū, ſed & omnes
Matt. 25 eius. Non uni tantū præparatus hic ignis eſt, domino dicente: Abite in ignem æternū, quē præparauit pater meus diabolo & angelis eius. Hi ergo montes tacti à domino fumabunt. Diſſipabūtur etiam per coruſcatas coruſcationes: lumen ſcilicet eorum, de quibus dictū eſt. Vos eſtis lumen mundi, non ferentes. Domini nanq; aduentus, tanquam fulgur ab oriente uſq; in occidentem apparens intelligetur. Sed interim coruſcationes multæ ſunt, id eſt, apoſtolicę prædicationes, & ſplendor doctrinæ dei: quæ condenſam illam & conſpiratam dæmonum uirtutem coruſcationis luce diſperget. Sagittæ etiam emiſſæ conturbabunt eos. Meminit eadem quoq; prophetia, & loco alio harum ſagittarū: Sagittæ, inquit, paruulorum factæ ſunt plagæ eorum. Paruulorū, ut Apoſtolus ait, malicia: non ſenſu. Horum igitur, id eſt, fidelium ad innocentiā renatorum uerba, tanquam ſagittæ emiſſæ illos fumantes montes conturbabunt: cum regni cœleſtis beatitudo & æternitas prædicetur: cum honor ſeculi contemnatur, & Chriſti gloria ſperetur: cum luxus & ebrietas relinquatur, & corpus ieiunijs purgetur: cum auaritia uincatur, & largitio exerceatur: cum uirgines corpus ſuum oderint, cum uiduæ fuiſſe uirgines maluiſſent, cum confeſſores uitam ſuam deteſtentur, cum mori martyribus ſit optabile. Et hoc totum ſagittæ iſtæ, id eſt, doctrinæ & orationum uerba prę̄ſtiterint, quę emiſſæ, eos qui his aduerſabantur cōturbant: cum ceſſante regno eorum Chriſti regni expectatio prædicatur. Sed ex alto manus domini emittitur. Manum autem dei dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſignificari in ſpiritu, non obſcura doctrina eſt. Per eum enim facta ſunt omnia. Et ſcriptum legimus: Manus enim, in-
Pſal. 88 quit, mea auxiliabitur ei. Quia per filium dei homo aſſumptus, laqueis mortis, & iudicio iniquæ damnationis per gloriam reſurrectionis eripitur. Sequitur enim: Eripe me de aquis multis.) Aquas populos dici uſitata cogni-
Eſa. 8 tio eſt, ut etiam per Eſaiam dicentem docemur: Propter hoc ecce dominus inducet ſuper uos aquam fluuij ualidam & multam & regem Aſſyriorum. Quorum uirtus atque uita, in abolendum finem exemplo aquæ transfluentis elabitur. Vt hic idem propheta ait: Perierunt ſicuti aquæ præterfluentes, quia natura

natura earum ceſſante incremento maris, in quod feruntur, eximitur. Et de manu iniqua filiorum alienorum.) Dei enim eſſe deſtiterant, de quibus dictum eſt: Filij alieni inueterauerunt. Et quibus dictum eſt: Vos è diabolo patre eſtis. Sed nõ ſolum filij alieni ſunt, dominũ ſuum non recipiẽdo, ſed etiam id quod ſequitur: Quorum os locutum eſt uanitatẽ.) Vanitas oris & confuſionis fuit illa, qua dictũ eſt: Nos nõ habemus regem, niſi Cæſarem. Regem enim ſeculi, id eſt uanitatis, populus in regnũ æternum electus elegit. Et dextera eorũ dextera iniquitatis.) In dextera eſt cũ palmis cædit, cum uirgis laniat, cũ calamo collidit, cũ corona ſpinea coarctat, cum clauo manus ac pedes figit, cum fel aceto admiſcet: cum omnia iniquitatis opera cõſummat. Poſt quæ potenter à domino geſta atq; perfecta, nouo nobis glorioſæ uictoriæ erit cantico concinendũ. Ait enim: Deus canticum nouũ cantabo tibi, pſalterio decachordo pſallam tibi.) Et quod hoc nouum canticum ſit contuendũ eſt. Plures autem nouũ canticum cantantes pſalmi reperiuntur. Nonageſimus enim quintus pſalmus, ita cœpit: Cantate domino canticũ nouum, cantate domino omnis terra. Et rurſum: Annunciate inter gentes gloriã eius, in omni populo mirabilia eius. Et rurſum: Commoueatur à facie eius omnis terra, dicite in nationibus dominus regnabit. Hoc canticũ nouũ, quod omnis terra cãtat, quòd iam non intra Iudææ limbos atq; fines cognitio eius, qui omnia creauit eſſe celebratur: quòd iam inter gẽtes gloria dei inuiſibilis nũciatur: quòd omnes patriæ gentium laudationẽ honoris debiti cõfitentur, quòd in nationibus deus regnaturus oſtenditur. Nouum hoc inter tot errores ſeculi canticum eſt, & errantibus antea gẽtibus inopinatus hic hymnus: per quem deus inuiſibilis, incorporeus, æternus, & iuſti iudicij iudex, & beatæ hæreditatis rex eſſe cantatur. Eſt & nonageſimus ſeptimus pſalmus canticum nouum cantans: Cantate domino cãticum nouum, quia mirabilia fecit dominus. Sed neſcio an idcirco ſit canticum cantãdum, quia mirabilia deus fecerit. Olim cœlum pulcherrimum atq; immobile manet. Olim in eo aſtra indefeſsis officiorum ſuorum curſibus perſeuerãt. Olim tempora alterno & indemutabili recurſu temperãtur. Olim terra annuis fructibus diues eſt. Olim homo maxime mirabile opus dei naſcitur. Et ſi nihil poſtea deus mirabile quum hæc creauit adiecit: quæro quod nouum canticum ob mirabilia facta cantãdum ſit. Et non diu nos pſalmus patitur errare. Ob quæ enim mirabilia nouum canticum cantaret oſtẽdit dicens: Liberauit eum dextera eius, & brachium ſanctum eius. Notum fecit dominus ſalutare ſuum ante conſpectum gentium. Hoc nouum canticum eſt, hoc mirabile dei eſt: quod liberauit eum dextera eius, quod ſibi ipſi ſalutem uirtus ſua tribuit. Poteſtatem, inquit, habeo animam meam ponendi, & poteſtatem habeo animam reſumendi. Non externo eguit unigenitus dei filius ad ſaluandum hominem, in quo naſci uoluit, auxilio, & in gloria paternæ maieſtatis manens ſua in ſe uſus eſt poteſtate: qua per reſurrectionis gloriam ſalutare ſuum notum gentibus fecit, cum in eo naturæ ſuæ carnem in æternæ ſalutis ſubſtantiam transformatã eſſe cognoſcunt. Cantat & centeſimus quadrageſimusnonus pſalmus canticum nouum. Et cur ſit hoc canticum nouum mox propheta ſubiecit, dicens: Exaltabit manſuetos in ſalutẽ. Exultabũt ſancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis. Et exaltationes dei in gutture eorum, & gladij bis acuti in manibus eorum. Ad faciendam uindictã in nationibus, increpationes in populis. Ad alligandos reges eorum in manicis & compedibus, & nobiles eorum in uinculis ferreis. Vt faciant in his iudiciũ conſcriptum, gloria hæc eſt omnibus ſanctis eius. Hoc canticum nouum eſt, dei ſanctos

Ioan. 19

Ioan. 10

ctos iudicij æterni ſumere poteſtatem. Sancti enim ſecundum Apoſtolū mun
dum iudicabunt. Hoc igitur nouum cantatur à nobis, ultio in nationes, argu-
tio in populos, manicæ & compedes regum & nobilium uincula ferrea, & cō
ſcripti in eos iudicij ſententia. Quod etiam in huius pſalmi nouo cantico ſimi
le cantatur: Deus cantionem nouam cantabo tibi, pſalterio decachordo pſal-
lam tibi. Qui das ſalutē regibus. Decachordo igitur pſalterio, id eſt, uel quod
decem chordarum illud pſalteriū ſit, uel quod decem uerborum organo atq;
geſtis cantio noua iſta cantatur: uel quod homo ipſe decem quibuſdam chor-
dis manibus ac pedibus extentus, perfectus ſpiritualium operum ſuorum ge-
ſtu motuq; ſic pſallat, ut cantionem nouam hanc cantet. Qui das ſalutē regi
Matt. 25 bus.) Regibus quibus dictū eſt: Venite benedicti patris mei, poſsidete præpa
ratum uobis regnū à conſtitutione mundi: qui nobiles ligabunt, qui reges ma
nicis & compedibus cōſtringent, qui iudicabūt, arguent, uindicabūt. Et quo-
modo ſalus regibus detur oſtendit. Qui, inquit, liberas Dauid ſeruū tuum.)
Eum nempe Dauid, de quo hic idem liber ex perſona dei patris alio pſalmo
Pſal. 88 prophetat: Poſui adiutorium ſuper potentē, & exaltaui electū de plebe mea:
Inueni Dauid ſeruum meū, oleo ſancto meo unxi eum, Manus enim mea au-
xiliabitur ei. Ipſe inuocabit, pater meus es tu deus meus, & ſuſceptor ſalutis
meæ. Et ego primogenitum ponam eum, excelſum ſuper omnes reges terræ.
Et ſedes eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum, &
teſtis in cœlo fidelis. Et rurſum in pſalmo eodem ex perſona eius ad patrē: Si-
cut iuraſti Dauid in ueritate tua, memor eſto domine opprobrij ſerui tui, qđ
continui in ſinu meo multarum gentium. Quod exprobrauerunt inimici tui
domine, quod exprobrauerunt cōmutationem Chriſti tui. Opprobria multa
rum gētium in ſinum ſuum Dauid hic unus excepit. Ipſe enim peccata noſtra
ſuſcepit, & infirmitates noſtras portauit: liuore eius nos ſanati ſumus. Ita dū
hic Dauid liberatur, et legi mortis eximitur, ſalus quoq; regibus datur. Ipſe eſt
enim primogenitus ex mortuis. Et ut in Adam omnes morimur, ita et in Chri
ſto omnes reſurgemus. Liberatio ergo eius ſalus regum eſt. Regnabunt enim
conformes glorię ſuæ per aſſumptam ab eo naturæ noſtræ conditionem, rur-
ſum omnes in naturæ eius cōmunione manſuri. Eripitur ergo hic Dauid de
gladio malignorum. Spiritum enim Ieſus poſuit cum uoluit: nec expectauit,
ut animam impreſſum uulnus emitteret. Ius animæ eius manus irreligioſa nō
habuit, Ait enim: De gladio maligno erue me.) Quāquā enim exanimi iam
corporis latus miles transfoderit, uſus miniſterio ſæuitiæ: cæterū poteſtas ſpi-
ritus emittendi, cauſam uiolandæ in ſe animæ non reliquit. Conſummat dein-
de cantionem nouam nouæ cōfeſsionis hymno, terrena iudicia & ſecularium
bonorum gaudia falſa cōdemnans, cum ait: Quorum os locutum eſt uanita
tem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum filij ſicut nouella planta-
tio ſtabilita in iuuentute ſua. Filiæ eorum compoſitæ, circum ornatæ quomo-
do ſimilitudo templi. Et promptuaria eorum plena eructantia ex hoc in illud:
Oues eorum fœtoſæ abundantes in egreſſibus ſuis, boues eorum craſſæ. Non
eſt ruina maceriæ, non tranſitus, neq; clamor in plateis eorum. Beatum dixe-
runt populum cui hęc ſunt, beatus populus cuius dominus deus eius.) Et hæc
ſunt, quantum arbitror, huius ſeculi bona communi uniuerſorum beata iudi-
cio: res ſeculi loqui atq; agere, rapere aut emere honores, ſub precio falſo dite
ſcere, gloriari in adultæ ætatis liberis, quorū eſfloreſcentes anni nouellæ exul-
tationis firmitate cōfidant, optare ſpecioſi corporis filias, atq; eas in modum
tēpli damno inutili pecuniæ ingētis ornare, multiplicatis horrea fructibus rū

pere, quæ congeſtas opes in promptuaria alia anguſtis his quæ in ſe condun-tur eructent, geminatis quoq; oues fœtibus uelle, quas egreſſas nullus ferę oc curſus imminuat, delectari boum ſuorum ſagina, circumſepta etiam domorũ firma præbere, ne tranſeundi per ea cuiquam ſit poteſtas. non flere, nõ lugere, non gemere, ſed proſpero felicitatis ſuæ curſu nulla aduerſæ calamitatis molẽ ſtia impediri. Beatum hunc populum cui hæc eſſent dixerunt: ſed propheta ſcit falſam eſſe huius beatitudinis opinionem. Quid enim hæc tot & tanta ſe-culi bona, ad uitam, quæ morte intercipiẽda eſſet adquirerent? Et ideo qui po pulus beatus eſſet oſtendit dicens: Beatus populus cuius dominus deus eius. Deus ille dominus, qui cum ſuperiora hæc terrena præſtiterit, æternitatem ta men illis qui his recte utuntur impertiet: qui cohæredes nos filij ſui in ipſo an te conſtitutionẽ ſeculi elegit, qui erit deus omnia in omnibus, ipſi gloria, laus, honor, uirtus, imperium patri in filio, filio in patre & in ſpiritu ſancto, & nunc & ſemper & in omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Pſalmus CXLIIII. Laudatio ipſi Dauid.

Exaltabo te deus meus & rex meus, & benedicam nomen tuum in ſeculum & in ſeculum ſeculi. & reliqua.) Abſolutus eſt pſal-mus, dei tantum laudibus occupatus. Sed & titulus ipſe ſolam contineri in pſalmo prædicationem dei edocet. Adiectio autem ſecundum Græcitatis conſuetudinem nunc quoque ut in cęteris alijs pronomine oſtendit illũ Dauid iſto laudante laudari. Et quis hic ſit quem pſalmus hic laudet clamant omnium temporum omnes prophetię, ut hic ipſe propheta ſæpe de eo ita conteſtatus eſt: Sedes tua deus in ſeculum ſeculi, uir- *Pſal.* 44 ga æquitatis, uirga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem, pro-pterea unxit te deus deus tuus. Et rurſum: Et adorabunt eum omnes reges, & *Pſal.* 71 omnes gentes ſeruient ei. Erit nomen eius benedictum in ſecula, ante ſolem permanet nomen eius. Et benedicentur in eo omnes tribus terræ, omnes gen tes magnificabunt eum. Huius igitur laus cantatur hoc pſalmo, ex cuius per-ſona dictum meminimus, Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion *Pſal.* 2 montem ſanctum eius. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie ge nui te. Poſce à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuã terminos terræ. Reges eos in uirga ferrea. Cuius regni perennitatem Daniel ita conteſtatus eſt dicens: Et in diebus regum illorum excitabit deus cœli re- *Dan.* 2 gnum aliud quod nunquam corrumpetur uſq; in ſecula, regnumq; alteri po-pulo non relinquetur, comminuet & uentilabit omnia regna, & hoc regnum in æternum. Et rurſum: Et ecce cum nubibus cœli, ſicut filius hominis ueniẽs, *Dan.* 7 & uſque ad uetuſtum dierum peruenit, & oblatus eſt ei & datus eſt ei princi patus & honor & regnum, & omnes populi tribus & linguæ ſeruient ei, & po teſtas eius poteſtas perpetua, quæ nunquam tranſibit, & regnum eius non corrumpetur. Hic igitur rex laudatur per iſta quæ pſalmo continentur: E-xaltabo te deus meus & rex meus: & per illud, Sancti tui confitebuntur tibi, gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur. Notam faciant filijs hominum potentiam tuam & gloriam magnificentiæ regni tui. Regnum tu-um regnum omnium ſeculorum, & dominatio tua in omni generatione & progenie.) Et quanquam hic ob æterni regni gloriam, quia ſanctis cõregnan tibus ipſe regnabit, laus deo prophetæ confeſſione cantetur: tamen ita lau-dationis ipſius ratio & ordo diſpoſitus eſt, ut ea quæ de eo dicta ſunt ex ſen-ſu communis intelligentiæ prædicentur: ut in quantum humani ſermonis conſuetudo permittit, de immenſa illa & incomprehenſibili dei natura licet non

ſuauis eſſe deſinit: ſed infinitatem memoriæ atq; abundãtiæ iuſtitia interiecta moderatur. Moderatur autem non præbendi modo, ſed utẽdi: dum quod per abundantiam & memoriam dei ſemper æquis omnibus patet, id ab iniquis utendi indignitate non capitur. Sanctitas dei iter populo ſuo diuiſo mari præbuit: ſed eadem ſanctitas & terribilis fuit uirtus, cum ingreſſis in ipſum iter impijs, ubi fuerat ſalus religioſorum, ibi pœna conſtitit impiorum. Circunſtant alios firmitate muri ſolidatæ undæ: alios refuſæ ipſæ illæ, quæ conſtiterant, abſorbent. Ad iſtos pelagus naturam ſuam neſcit, hos per naturam ſuam punit. Ad iſtos ex mari terra eſt, iſtis quod erat mare eſt. Horum ſalus ſanctitas eſt, horum mors terror eſt. At cum tribus pueris in camino cantantibus, circumſtantes flammis, quas illi non ſentiunt, aduruntur: illis in roris humore ignis temperatur, hos exæſtuans ignis amburit. Ipſæ intus extraq; flammæ ſunt, quarum pro diuerſitate meritorum, & deficit à ſe natura, nec deficit. Nam quod eſt manet erga eos ignis eſſe quos urit, & quod neceſſe eſt in his eſſe, quib. ros eſt. Atq; ita magnitudinẽ memoriæ & ſanctitatis dei iuſtitia ſola moderatur: cum per iuſtitiam dei ad iniquos atq; iuſtos, & terrorẽ ſanctitas, & terror temperet ſanctitatẽ. Et iuſtitia quidẽ recta atq; utilis eſt, ſed tamẽ eadem ipſa aliquando prædura eſt: ita ut ſibi uti bonitate non liceat, dum pro diuerſitate iudicij decernẽdo quod iuſtũ eſt, fit ſeuera. Sed dei iuſtitia iuſtitiæ nõ coæquatur humanæ. Neq; enim naturæ legi ſubdita eſt, per quam eſt lex ſtatuta naturæ: ut neceſſitatẽ non habeat bona non eſſe cum iuſta ſit. Habet dei iuſtitia miſerandi uoluntatẽ: neq; tamen per miſerandi uoluntatẽ ita à ſe erit demutata ne iuſtitia ſit. Humana autẽ iuſtitia ſolet in id deuenire ne miſericors ſit & miſericordia ita ſe præſtare ne iuſta ſit. Miſericordia enim non erit, ſi miſerabiliter inopi calumnianti ius opulentioris inuideas, ſi fœminæ lachrymis uiri præferas contumelias, ſi cæci conuitia non putes arguenda. At uero econtrario miſericordiam iuſtitia non tenebit, ſi furem unius nũmi, ut furem ingentis theſauri plectas, cũ tamẽ in uno nummo theſaurũ habuerit qui amiſit: ut adoleſcentẽ in uno tantũ & eodem infami adulterio irretitũ, pari in morte ut plurium adulteriorũ artificem, pœna, nõ quæſtione uexabis, cum tamen crimen ſit mortis in utroq;. Hæc itaq; iſtiuſmodi imperfectã faciunt & miſericordiam & iuſtitiã humanã, dei aũt iuſtitiam miſericordẽ præſtat criminoſorum pœnis indulta patientia. Qui cum contra morẽ humanæ impatientiæ nõ feſtinat punire, miſeratus eſt tenens iuſtitiam in pœna, poſt miſericordiam non proficiẽte patientia: habens miſericordiã in pœna, poſt patientiam exercendo iuſtitiã. Non enim deus rapit humanorum criminũ occaſiones, neq; tanq̃ infirmitatis noſtræ naturæq; neſcius ipſum illud ad pœnam erroris & peccati noſtri tẽpus inuadit; ſed diſſimulat & differt, & patientiæ ſolatium dilatione ultionis expectat, ſuauem ſe omnib. præſtans, dũ per miſericordiæ & iuſtitiæ modũ tẽperandæ ſeueritatis indulgentiæ ſe reſeruat. Hoc in deo præcipuũ, hoc in potente laudandũ: nõ cœlũ feciſſe, quia potens eſt, nõ terrã fundaſſe, quia uirtus eſt, non annũ aſtris temperaſſe, quia ſapiens eſt, nõ hominẽ animaſſe quia uita eſt, nõ mare in acceſſus ac deceſſus mouiſſe, quia ſpiritus eſt, ſed miſericordẽ eſſe, qui iuſtus eſt, ſed miſerantem eſſe, qui rex eſt, ſed diſſimulantem eſſe, qui deus eſt. Ad id enim quod dictum eſt: Iuſtitiam tuam exultabunt, tanq̃ neceſſarium ſequitur: Miſerator & miſericors dominus, patiens & multæ miſericordiæ. Suauis dominus uniuerſis, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius.) Quod enim potens eſt, naturæ ſuæ uirtus eſt: quod aũt miſericors eſt, ſalutis noſtræ profectus eſt. Et plus eſt non ſuis uti, ſed alijs præſtitiſſe quæ ſua

ſunt

ſunt. Atq; ideo præſtat cæteris dei operibus miſericordia: quia magnifica eius operatio uirtutis ſuæ res eſt, miſericordia uero eius uſus alienus eſt. Ob quod tanquã in apice ipſo diuinarũ ob miſericordiã laudũ propheta cõſiſtens, debitũ deo honorẽ ueluti publicę cõfeſsionis oſtendit dicens: Confiteantur tibi domine omnia opera tua, & ſancti tui cõfiteantur tibi. Gloriã regni tui dicẽt, & potentiã tuam loquentur, Vt notã faciant filijs hominũ potẽtiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tui. Regnũ tuum omniũ ſeculorũ, & dominatio tua in omni generatione & progenie.) Dignus propheticæ magniloquentiæ ordo, ut dictũ eſt: Opera deũ confitentur: quia magnificus enim ſit, operũ & creaturæ magnificẽtia confitetur. Sed cõfitentur & ſancti, quibus rex eſſe dignatur. Gloriã regni eloquunt̃, ne ignorata nõ deſideretur uſuris. Magnificentiã quoq; gloriæ regni dei nunciant, ne deſperet̃ æterna. Dominatus etiã in generationẽ & generationẽ oſtenditur, ut ſe dominatui ſubijciant coæterno. Atq; ita cognitio dei in operibus eſt, ſanctorum officium in doctrina eſt, prophetię uſus in prædicatione eſt, regni gloria in æternitate dominatus eſt. Dominatus æternitas eos neceſſe eſt habeat, in quos agat̃ æternus. Atq; ad id ſpebus fidelibus expetendũ, adhortatio prophetæ continuo ſubiecta eſt: Fidelis dominus in uerbis ſuis, et ſanctus in operib. ſuis.) Verborũ fides forte nutaret, niſi ſanctitas operibus eſſet admixta. Atq; ita ſanctitas in operibus fidẽ confirmat in uerbis: ut de ſancti fide in promiſſis non ambigas, cuius ſanctitate utaris in rebus. Si enim ſanctũ eſſe deum intelligimus per id quod naſcimur, uiuimus, alimur, & copijs omnibus humanę naturę cõgruis abũdamus: ſanctitas ita eſſe nõ poteſt infidelis in dictis. Scit propheta eſſe & aliud ſanctitatis dei opus, in eo quod ſequitur: Suffulcit dominus omnes qui ruunt, & erigit omnes eliſos.) Adeſt omnibus dei ſanctitas, & humanis auxilijs nõ ſubtrahit. Sed ſeruat etiam nunc iuſtitiæ & miſericordiæ prophetationẽ. Suffulcit enim dominus non collapſos, ſed cadentes. Quos & ſi trahat pronus naturæ lapſus in caſum: pœnitẽtia tamen quæ autor eſt deſinendi, ne penitus iam ceciderit, ſi ſtet in lapſu, ſuffulſit. Ruere enim nõ ruiſſe, poteſt in id cõfirmatũ eſſe ne ruerit. Sed & erigũtur alliſi. Differt autẽ ui exteriore collidi, et ruiſſe ſuo caſu. Alliditur nãq; ille, quẽ per diaboli inſtinctũ calens ætas præcipitauit in caſum, quem ignoratio cõpulit in errorem, quem fraudulentis uſa blanditijs naturę infirmitas egit in crimen. Hic potius eliditur quã ille qui uoluntate permanſerit, quẽ uitij uſus oblectet, quem nõ pœniteat admiſſi: habet enim ueniam & apud deum ſolatium pœnituiſſe de geſtis. Nec temperamẽto ſeueritatis indignũ eſt, quod per admiſſi dolorẽ affectum profitet̃ inuiti. Et cur cadẽtes ſuffulciat & alliſos corrigat cõſequentibus docet dicẽs: Oculi omniũ in te ſperãt domine, & tu das eſcam illorum in tempore oportuno. Aperis tu manũ tuam, et imples omnem animã benedictione.) Totis itaq; in deum alliſi & cadentes oculis aſpectent: neq; quiſquam ita de ſe cõfidat, ut nõ ſemper cadere, ſemper ſe uereatur allidi. Ab illo ſperãdum, ne caſu periclitemur, ne allidamur infirmitate naturæ. Omnia autẽ nobis uitæ ſubſidia ex ipſo ſunt: cũ opportunitate fructuum indultis cibis uiuimus, cum manũ aperiẽdo animas noſtras donis ſpiritualibus replet, & cũ ex uirtutis ſuæ fonte copia in nos eorũ quæ ſibi beneplacita ſunt exuberat. Quod utrũq; in his quæ cõſequuntur diſcernit ita: Iuſtus dominus in omnibus uijs ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis.) Iuſtus in uijs eſt: cũ infirmitatẽ noſtram in æternũ regnum ſuum cõfirmata donorum ſpiritualium communione deducit. Sanctus autẽ in operibus ſuis: cum uniuerſis fructus in temporum oportunitate ſuppeditat. Sanctitatem ſuam in omnium alimonia

docens, iuſtitiam uero in replendis beneplacito animis conſeruans. Poſt hæc
ſequitur: Propè eſt dominus inuocantibus eum.) Non longe abeſt, qui per
naturæ ſuæ uirtutem, & ipſe ubiq; ſemper eſt, & totus ſemper ubiq; eſt, ſecun-
Act.17 dum illud Apoſtoli: Quia in ipſo ſumus, & in ipſo uiuimus ac mouemur. Pro-
pè eſt ergo inuocantibus, cũ nihil ſit quod ſine eo ſit. Sed quibus inuocãtibus
propè ſit ex ſubiectis docet: Omnibus inuocantibus eum in ueritate) Nõ
ex ocio inuocantibus, neq; ex infidelis ambiguitatis incerto: ſed uerum deum
fideli inuocantibus ueritate. Et cum propè adſit, quid inuocantibus ſe in ueri-
tate tribuat, demonſtrat, dicẽs: Voluntatem timentium ſe faciet. Non turbido
rum uoluntatem, neq; uitioſorum cupiditates deus faciet: ſed timẽtium ſe. Per
metum innocentes, per fidem honeſtas, per reuerentiam uerecundas, & uo-
luntates non ocioſas, neq; mutas, neq; ſperare aliquid à ſe quodam cõtemptu
ſilentij dedignantes: ſed quas eloquatur oratio, quas preces conteſtentur. Et
ideo ſubiecit: Et orationem eorum exaudiet. Voluntas ergo ea à deo fit, quæ
uoce orationis auditur. Sed quæ uoluntas fiet orantium? Et ſaluos, inquit, fa-
ciet eos. Hoc uolunt timentes deum, hoc ut audiantur orant: ut non domine-
tur eorum æterna mors, non in interitum perpetui iudicij deputentur, ſed ſub
cuſtodia dei tuti ſint. Sequitur enim. Cuſtodit dominus diligentes ipſum.)
Saluos ergo faciet eos cuſtodiendo, id eſt, æterni regni participes reſeruando:
ſed eos qui & timebunt & precabunt̃ & diligent. Dehinc ſequitur: Et om
nes peccatores diſperdet.) Qui nec ut homines timuerint, nec ut ſubditi ora-
uerint, nec ut donati uita mundoq; dilexerint. Concluſit autem propheta ho-
noris debiti confeſſionem dicens: Laudationẽ domini loquetur os meum.)
Laudaſſe non ſufficit, niſi & laudare non deſinat. Laudabit enim adhuc, cum
iam tamẽ laudet. Sed cum ille laudet, omne quoq; ad benedictionẽ dei huma-
num genus adhortatur: Et benedicat omnis caro nomen ſanctũ eius.) Per
officij ſui & fidei conſtantiam ſemper quidẽ ille laudabilis: Sed propheta hoc
curat, ut omnes deum benedicant, & optat. Non enim ait benedicent, tanquã
certus ſit id futurum, ſed ex uoti affectu ait, benedicant: ut illud potius intelli-
geretur optare quàm confidere ſic futurum. Deinde benedictionẽ non tem-
porariã eſſe poſtulat, ſed æternam, in ſeculum & in ſeculũ ſeculi. Nobis potius
optandũ, ut in æternũ benedicamus æternũ: quia in æternũ benedicens, æter-
no ille neceſſe eſt maneat coæternus, domino ſcilicet noſtro unigenito & pri-
mogenito dei filio Ieſu Chriſto, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorũ. Amen.

Pſalmus CXLV. Pſalmus Dauid Alleluia Aggæi & Zachariæ.

LAuda anima mea dominum, laudabo deum in uita mea, pſallam
deo meo quàm diu ero. & reliqua.) Etiam huic pſalmo addere a-
liquid translatoribus uiſum eſt. Nam cum Hebræis ſolæ alleluiæ
ſit prælata confeſſio, illis placuit Aggæum & Zachariam in titu-
lo anteferre. Hoc eo, ut Pſalmum eſſe propheticum noſceremus:
quia per hos prophetas, ſub quibus ædificata rurſum Hieruſalem eſt, ipſo illo
tum tempore æternæ Hieruſalem ædificatio prædicatur: etiam euangelio te-
ſtante, cum ingreſſuro templum domino, & numulariorũ menſas, & ementiũ
ac uendentium negocia ſubuerſuro, ita ſcriptum eſt: Hoc autem factum eſt,
Zach.9 ut impleretur quod dictum eſt per Zachariam prophetam dicẽtem: Dicite fi-
liæ Sion, ecce rex tuus uenit tibi manſuetus, ſedẽs ſuper aſinam & pullum no-
uellum ſubiugalẽ. Et ut arbitror huius Hieruſalem potius & Sion regem pſal-
mus oſtendit, qui ita cœpit: Lauda anima mea dominum, laudabo domi-
num in uita mea, pſallã deo meo q̃ diu ero.) Scienter & de prophetæ doctrina
dicto-

dictorū ordinē tenuit. Primū enim eam hortatur ad laudē, quæ in hanc eſt cōſtituta naturā, ut maneat æterna: tū deinde quia per donū reſurrectionis glorificato corpore totū ſe ei meminerit coæternū, tanquā de futuro confidens ait: Laudabo dominū in uita mea. Nō em̄ ea uita quæ nūc eſt per infirmitates corporis ſua eſt: Ab Adā nanq; ita cœpit, nō cū Adā inchoata eſt. Quam non uitam, ſed mortē eſſe Apoſtolus nouit dicēs: Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius. In hac ergo uita ſua deū, qualis primum in homine eſt cōſtitutus laudabit. Tū tertio ne in hoc eodē nūc corpore irreligioſus exiſtimaret̄, adiecit:

Pſallā deo meo ꝙ diu ero.) In omni aūt hoc pſalmorū libro, in pſallere religioſas operatiōes corporis ſignificari meminimus: apta & cōſona corporei motus uarietate placituri. Poſtq; ſtultas hominū opiniones, & inanes in regū nominib. religiōes, quos ſibi deos antiquitas cōfixit, redarguit dicēs: Nolite cōfidere in principibus, in filijs hominū, in quib. nō eſt ſalus. Exibit ſpiritus eorū, & reuertent̄ in terrā ſuam, in illa die peribūt omnes cogitatiōes eorū.) Cōfidere uetuit in regibus. Et quib. regibus? Subiecit, et in filijs, inquit, hominū. Et quibus filijs hominū? quibus non eſt ſalus. Et cur ſalus non ſit oſtēdit: Exibit ſpiritus eorū, & reuertent̄ in terrā. Et reuerſuris in terrā quid erit? In illa die peribūt cogitatiōes eorū. Corruptę ipſi ſcilicet originis: quia eſſe filij hominū perſtiterūt, nec filij dei eſſe uoluerūt. Nullius quoq; ſalutis, quia exeūte ſpiritu, & in terrā corporib. diſſolutis, cogitationes eorū corporeæ atq; terrenæ cū terreno corpore interibūt. Sed ut ita in iſtiuſmodi reges fiduciā nō cōferas, in quē ſperandū eſſe oſtēdit: Beatus cuius deus Iacob adiutor eius, ſpes eius in domino deo ipſius: qui fecit cœlū & terrā, mare & omnia quæ in eis ſunt. Qui cuſtodit ueritatē in ſeculū, facit iudiciū his qui patiunt̄ iniuriā.) Non eſt caduca cogitatio in regē iſtiuſmodi ſperare: & ſpes illa non interit, quæ in creatorē cœli & terræ & maris & omnis uniuerſitatis huius extenditur. Hic ſperandus adiutor eſt, in quo dolus non eſt. Nam cū ſecundū prophetiā omnis homo mēdax ſit, ueritatē in ſeculo ſolus ille cuſtodit: & cuſtodiens ueritatē, iudiciū facit ob eos qui patiunt̄ iniuriā. Beatus ille eſt, quē adiuuando ex Iacob fecit Iſrael. Spes eius æterna eſt, qui in creatore cœli & terræ mariſq; confidit. Creator aūt horū omniū hic & uerus & iudex eſt, & ueritatem cuſtodiendo & faciendo iudiciū. Neq; ſolū iudiciū facit, ſed etiam id quod ſequit̄: Dat eſcā eſurientib. Dominus ſoluit cōpeditos, dominus ſapiētificat cæcos, dominus erigit eliſos, dominus diligit iuſtos. Dominus cuſtodit proſelytū, pupillū & uiduā ſuſcipiet, & uiā peccatorū exterminabit.) Hęc quidē & corporaliter intelligere non ocioſum eſt: Sed altius neſcio quid & maius ſermo cōplectit̄. Dat, inquit, eſcā eſuriētib. Videamus quā eſcam, & quib. eſurientibus. Et hæ equidē eſcæ corporales, nō tamē ſemper præbent̄ à deo cū eſurit̄ à nobis. Annuū nanq; hoc earū munus eſt: & ideo intra tēpus prębent̄ ut intra tēpus ne quis eſuriat. Eſt igit̄ alia eſuritio, & ſunt aliter eſuriētes, quib. eſuriētibus eſca præbet̄. Scriptū nāq; eſt in Amos propheta: Ecce induco famē ſuper terrā, nō famē panis, neq; ſitim aquæ: ſed famem ut audiat̄ uerbū dei. Hanc igitur eſcā prædicationis eſuriētibus dominus impertit: quæ cū in cibū fuerit aſſumpta, uincula diaboli reſoluunt̄. Ligauit enim ſecundū euāgelia decē & octo annis Abrahæ filiā. Cōpedes quoq; auaritię, libidinis, ebrietatis, cibus talis abſoluit: & abſolutis cōpedibus cæcis ſapientiā pręſtat. Si de corporalib. donis propheta loqueret̄, cōmemoraſſet potius cęcis lumē indultū. Sed quia per cibū uerbi eſuritiōe depulſa, ſoluebant̄ cōpedes ſeculi: etiā cæcitas ſeculi ſapiētię impertione depellitur. Alimur enim poſt ingentē famē diuinę cognitionis ſpiritualibus cibis: & cōpedibus quibus currere ad æterna non ſinimur abſolutis, diſcuſſa per indultā ſapientiā cæcitate, creatorē noſtrū oculis intelligentiæ cōtuemur. Deſinit ergo

ſames longa, compedes graues, cæcitas ſtulta, & id quod ſequiť ſuccedit: Alliſi eriguntur, iuſti diliguntur, aduenæ ſiue proſelyti cuſtodiunť, pupillus & uidua ſuſcipitur, & uia peccatorū diſperdiť. Quiſquis ille eſt qui modo dei eſt, & ſi nō uniforme tamen propriū habet munus, ut alliſus licet ſit, nunc eſuriat: ſi nunc cō peditus & ſtultus ſit, tamen erigi poſſit ne iaceat in æternū: ut iuſtus ob iuſticiā diligatur, ut aduena & ſi non tanquàm iuſtus diligitur, tamen uel ob hoc, quia aduenerit reſerueť: Vt pupillus, quia patrē ſibi diabolū abiurauerat, exēplo Apoſtolorū non orphanus relinquatur: ut uidua ſuſcipiatur in ſponſam, poſtea ꝗ ſibi in Chriſto confixus hic mundus eſt. Omnem enim credentiū fidem, cui per adimpletionē temporū lex tanꝗ uir primus emortuus ſit, uiduā Apoſtolus nuncupauit. Sed nō ſolū uidua ſuſcipitur, ſed etiam uia peccatorū exterminať. Quibus in interitū demerſis, Hieruſalē ſancti illius regis ciuitas incoleť. Non iſta utiqꝫ, quæ deſolata & ſubuerſa prophani parricidij luit pœnas. Cōcluſit enim ita: Regnabit dominus in æternū, deus tuus Sion in generationē & generationē.) Vbi illa Sion eſt in qua regnaturus eſt dominus? Niſi fortè in ea quæ prophetas occidit & lapidat eos qui ad ſe miſſi ſunt? Hæc utiqꝫ hodie iam nō eſt. Et quomodo dominus in æternū regnabit, regni ſui ſede ſubuerſa? Sed regnabit in ea quæ mater cœleſtis eſt: quæ uiuis ex lapidibus extructa & ſanctis ciuibus plena per generationē legis & generationē fidei frequentabiť, à domeſticis dei & domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus CXLVI. Alleluia Aggæi & Zachariæ.

LAudate dominū quoniā bonus eſt pſalmus, deo noſtro iocūda ſit laudatio. Et reliqua.) Poſt primā Hieruſalem ſubuerſionē traductoqꝫ in Babyloniā populo captiuo, ædificatā rurſum eandē ciuitatem fuiſſe, & hiſtoria regnorū & libri Eſdræ loquunť. Sed hodie eandē nullam eſſe, rerū fides edocet. Hoc idcirco prædiximus: ne quia trāslatoribus uiſum eſt huic & anteriori pſalmo in Aggæū & Zachariā titulum præſcribere, exiſtimemus in illius tēporis homines prophetię huius præſcientiā cōuenire. Propheta em̄ nō ignarus myſterij cœleſtis, cū in ædificatione dei ciuitatis humanā ædificationē inanē eſſe dixiſſet, cū deo ciuitas niſi per ipſum ædificata æterna eſſe nō poſſet, nō nos nūc ad gratulationē ædificatę à deo rurſum Hieruſalē adhortareť, quā uane ab hominib. ædificari ante prædixerat. Quod ſi quis forte putabit id ꝙd in alio pſalmo ita dictū eſt: Niſi dn̄s ædificauerit domū, in uanū laborāt qui ædificāt eā, Niſi cuſtodierit ciuitatē, in uanū uigilabit qui cuſtodiet eā: idcirco dictū fuiſſe, quia euerſionē eius urbis in qua tēplum ædificandū eſſet, ꝓpheta prænoſceret: meminiſſe hæc debet ita intelligēs eundē hunc prophetā ædificationē eam quæ à Zorobabel ſecundo innouata eſt inanē & caducā futurā fuiſſe nō ignorare potuiſſe: neqꝫ illā quæ à Salomōe cœpta eſt, non à deo inſtitutā idcirco dixiſſe, quia per regē Babylonię eſſet deſtruenda, cū poſt ſeptuaginta deinde annos rurſum eadē ſit reformata. Hanc uero quæ à Zorobabel geſta eſt, eſſe ædificationē dei prædicatā, cū exinde diruta & ſine aliqua inſtauratione ſit diſſoluta. Et eam quā dirutā licet reuocatio iam ſit cōſecuta, inanem atqꝫ humanā prædicaſſe: hanc uero quæ ſine ſpe reformationis ceciderit, diuini operis perpetuitate renouari, hęc omnia intelligētiæ genera, ſtulta atqꝫ ridicula ſunt. Laudat aūt propheta dn̄m ædificantē Hieruſalē illam quæ ſecundum euangelia ſancti regis eſt ciuitas: in qua per dn̄m reſurgentes ſancti demoranť, quæ inuectū pullo aſinæ dn̄m & ſpe ſanctorū læta ſuſcepit. Corporaliter tū quidem tali uectione illā quæ occidit prophetas & lapidat Apoſtolos dn̄s ingreſſus eſt. Sed alterius ciuitatis erit illa lætitia. Ob illius ergo ædificationē prophetanos aduocat dicēs. Laudate dn̄m quoniā bonus eſt pſalmus, deo noſtro iu-

cunda ſit laudatio.) Nõ leuis gratulationis laus eſt, cuius pſalmus bonus eſt. Et pſalmus nõ tam uocẽ ut frequenter diximus, ꝙ corporeæ operationis officium ſignificare ſolet. Deum enim non tam ſermone ꝙ re & geſtis obedientiæ laudamus, ut mare & terra & cœlum deum non tam uoce ꝙ officiorũ ſuorũ uiciſſitudine atq; obſeruatione laudant. Aduocat igitur nos propheta ad dei laudẽ, quia bonus pſalmus eſt: & optat ut huius boni pſalmi deo noſtro fiat iucunda laudatio. Scilicet ut placentia deo opera noſtra ſint, per quæ à nobis geſtorũ noſtrorũ laudat̃ obſequio. Aedificans Hieruſalẽ dñs, & diſperſiones Iſrael cõgregans. Qui ſanat cõtritos corde & alligat cõtritiones eorũ. Numerans multitudinem ſtellarũ, & omnibus his nomina uocans.) Reuerſuris de Babylonia in Hieruſalem Iudæis ſub Dario rege, edicto poteſtas data eſt reuertẽdi. Neq; alibi tum ꝙ in regni Babyloniæ finibus detinebant̃. Ex qua ergo diſperſione Iſrael cõgregatur? Nempe de ea de qua ait dñs: Emittet angelos ſuos cũ tuba & uoce magna, & cõgregabit electos à quatuor angulis uentorũ. Quorũ cõgregatio cœtũ ſanctæ ciuitatis efficiet, quæ hodie per ſpei & fidei opus ædificat̃ in nobis. Et idcirco anterior ędificatio cõgregatio nõ eſt, quia nos ad futurę ciuitatis cõgregatione dei miſericordia per gratiã iuſtificationis ædificet. Cæterũ ſi de terrena ædificatione loqueret̃, prior fuerat cõgregatio prædicanda: quia nõ niſi congregatus Iſrael Hieruſalẽ ædificare poſſet euerſam. Tenet deinde ordinẽ cõpetenter, dicens: Qui ſanat contritos corde & alligat cõtritiones eorũ.) Congregato enĩ Iſrael & in unã quæ ædificat̃ ciuitatẽ collecto, omnes hamanæ infirmitates & labes corporeæ auferent̃: abſorpta enĩ corruptione & omnib. humanæ naturæ uitijs deuoratis, incorruptio æterna & in nullis anxietatũ mortib. cõterenda ſuccedet. Venit enim dominus ſecundũ euangelia ſanare cõtritos corde, prædicare captiuis remiſſionẽ & cæcis uiſum, dimittere cõfractos in requiẽ, pr̨edicare annũ domini acceptũ, & diẽ retributionis. Et hæc quidẽ pro parte iã cœpta ſunt, quia per ſpeculũ & in ænigmate & in imagine futurorũ ſecũdũ Apoſtolũ demoramur. Sed tamen nondũ nobis eius tẽporis fructus eſt, quo ſecundũ prophetã dicere adepta ſpei cõſummatione poſſimus: Cõuertere anima mea in requiem tuã, quia dominus benefecit mihi. Quia eripuit animã meã de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapſu: Placebo domino in regione uiuorũ. Sanata enim omnimodis cõtritione, & ne perpetuo rurſum ſubeat alligata, his omnib. humanarũ paſſionũ infirmitatib. liberati, placebimus deo in regione uiuorũ, anima noſtra in requiẽ ſuam, ex qua per tranſgreſſionẽ primi parentis ſui Adæ eiecta eſt, reuertente. Sed poſt prædicationẽ ſancti cordis, etiam id ad præconium diuinæ bonitatis adiectũ eſt: Numerans multitudinẽ ſtellarũ, & omnib. his nomina uocans.) Si laus deo ob ædificatam corporaliter Hieruſalem defert̃: quid hic numerus ſtellarum & omnib. his nomina tanquã ad præcipuã diuini operis laudationẽ proferunt̃? Aut nunquid laudabilius deo eſt numeraſſe & nuncupaſſe ſtellas ꝙ creaſſe, cum creatio & numerũ fecerit, & nomina impoſuerit, & uocabulis nomina numerumq; diſcreuerit? Sed numerant̃ hic ſtellæ quas Abrahã contuitus in cœlo eſt, quas Iſaac accepit in ſemine, quas Paulus diſcreuit in gloria. Quod aũt nominib. ſuis uocent̃, audiamus eum qui uocaturus eſt, dicit enim in euangelijs: Nolite mirari iſta, quoniã uenit hora in qua omnes qui ſunt in monumentis audient uocẽ eius & procedent. Vocantur ergo & prodeũt. Adeo aũt enumerant̃ per deũ, ut capilli quoq; qui in ſingulis nobis innumerabiles eſſe exiſtimant̃, in numero ſint eodẽ, domino dicente: Nonne & capilli capitis ueſtri numerati ſunt? Hoc deo potius dignũ, hoc in miſericordia eius pr̨ęferendũ: ut eos quos cõtritos corde ſanauerit, quorũ alligauerit cõtritiones, nominib. uocet, ꝓprietate numeret, cœleſti luce clarificet. Ob quę mirabilia eius atq; pr̨eclara ait: Magnus dominus noſter & magna uirtus eius, & ſapientiæ eius nõ

 eſt nu-

eſt numerus. Suſcipiens manſuetos dominus, humilians aũt peccatores uſq; ad terram.) Hoc enim manſuetorũ proprium eſt, quia ſecundum euangelia manſueti poſſidebunt terram: ut digni apud deum ſint nuncupatione, numero, claritate. Magnus eſt dominus, cũ diſperſiones cõgregat. Magna uirtus eius, cum contrita clarificat. Innumerabilis ſapiẽtia eius eſt, cũ uniuerſa & nominib. diſcernit & numero. Sed qui ſuſcipit mãſuetos, humiliat quoq; peccatores uſq; ad terram. Poſt meritũ ſanctitatis impietatis pœna ſubiecta eſt: cũ ſuſceptis mãſuetis in claritate ſtellarũ, peccatores uſq; ad terrã humiliati internæ legis iudicio deſtinãtur. Ob quæ nos tanquã cunctantes & hæſitãtes propheta cohortatᷣ ad laudẽ dicens: Inchoate domino in cõfeſſione, pſallite deo noſtro in cithara. Qui operit cœlũ nubibus, qui parat terræ pluuiã: Qui producit in montib. fœnũ: Qui dat iumentis eſcam ipſorũ, & pullis coruorũ inuocantibus eum.) Frequenter admonet propheticus ſermo, ut eũ uniuerſitatis huius eſſe dominũ credamus, quẽ omnis lex deũ locuta eſt, qui ſe nuncupari deũ Iſrael uoluerit, ut nunc in eodem hoc pſalmo cum dixiſſet: ædificans Hieruſalẽ & congregans diſperſos Iſrael, ad laudẽ eius cohortãs adiecit: Qui operit cœlũ nubibus, qui parat terræ pluuiam: ut nõ alius legis latæ & creationis iſtius deus poſſet intelligi. Ita aũt tẽperata doctrinæ iſtius ratio eſt, ut ea creationis enumeratæ & nomina cõmemorarentᷣ & genera: quæ cum creatorẽ deũ eſſe latæ legis oſtenderent, ſignificationem tamẽ in ſe inſtitutionis typicæ & propheticæ continerent Et nunc confiteri deũ ob id admonemur, quia operit cœlũ nubibus, quia parat terræ pluuiã, quia ꝑducit in montibus fœnũ, quia dat iumẽtis eſcã ipſorũ, & herbã ſeruituti hominũ, & pullis coruorũ inuocantibus eum. In his ẽm omnib. dei & prouidentia ſignificatᷣ & bonitas, ut ſubtecto nubibus cœlo terris pluuias infundat, ut uertices colliũ fœno ueſtiat, ut iumentis pabulũ præbeat, & auib. cibos præſtet, quia ab eo alimoniã uniuerſa quæ creauit expectẽt. Sed hęc omnia diligẽtius introſpecta ſignificationis alterius uirtutẽ in ſe habẽt. Scimus enim eſſe nubes quib deus ne ſuper uineã pluãt mandat, ſicut per Eſaiã dictũ eſt: Et nubibus mandabo, ne pluant ſuper eã pluuiã: uinea ẽm domini ſabaoth domus Iſrael eſt. Nouimus nubes quæ præ fulgore eius in cõſpectu domini tranſeunt: præ fulgore, inquit, eius in conſpectu eius nubes tranſierunt. Nouimus nubes quas deus in aſcenſum ſuũ poſuit. Et poſuit nubẽ aſcenſum ſuũ. Nouimus nubes ad quas uſq; dei ueritas eſt, Et uſq; ad nubes ueritas tua. Et has nubes aliquot locis ſanctorũ doctrinã ſignificare ratio abſoluta eſt: quæ uetitæ infidelibus pluere, eloquio arida impiorũ corda nõ rigant. Quæ cum dominus adſit eſſe ceſſabunt. Vt orto ſole ſtellarũ lumẽ hebetatur, ita & doctrinę nubium domino ipſo iam per ſe fulgente prætereunt. Per quas etiã ad dominũ conſcendit, dum diuina prędicatio iter nobis regni cœleſtis oſtẽdit: & ideo hę nubes nobis poſitę ſunt in aſcenſum. Veritas quoq; dei uſq; ad nubes eaſdẽ eſt, quia in ſe uerã dei cognitionẽ hæc doctrina prophetica continet. Hæc ergo ad cõmemorationem dei laudũ creaturarum genera electa ſunt: quæ cũ præconiũ in ſe creatoris oſtenderent, parabolicam tamẽ, ſiue ut Apoſtolus ait allegoricam nobis doctrinam ita commemorata præberent. Cœlũ ergo nubibus ſubtegitur, id eſt prophetica doctrina rebus eſt ſubiecta diuinis. Pluuia terris infunditur, eloquia ſcilicet harum ſubtectarum nubiũ profundũtur: per quæ infructuoſi ipſi atque aridi ad eliciendos ex nobis fructus dono diuini imbris excitamur. Et hæc eloquia diuina tanquam imbrem intelligenda eſſe Moſes teſtatus eſt, dicens: Expectetur ſicut pluuia eloquium meum, & deſcendant ſicut ros uerba mea, ut pluuia ſuper gramen. Hæc ergo terræ pluuia præparatur, per quam fœnum in montibus producitur, & iumentis in eſcam propriam præbet. Opinor fœcundiores eſſe montibus ualles, quæ circũiecto-

rum

rum collium concauo decliui in ſe humore pingueſcant. Et quid rationis eſt, ut ad eſcam iumentorum produci fœna laudenrur in montibus? Et quanquã plures montes fœcundis uerticibus atq; herbidis ſunt, tamen rerũ corporaliũ nominibus ſpiritualis doctrina conſerta eſt. Producunt ergo montes iumẽtis in eſcam ſuam fœnum: ſed montes qui exultauerunt ſicut arietes, in quos frequenter propheta oculos erexit, dicens: Leuaui oculos meos in montes. Hi ergo montes, patriarcharum, prophetarũ, Apoſtolorum, martyrum altitudines, fœnum pecoribus producũt. Et quibus tandẽ pecoribus? Eſaiam audiamus: Agnouit, inquit, bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui, Iſrael uero me non cognouit. Et quia per hebetis naturæ irreligioſam ignorationẽ pecora ſunt dicta, cibus quoq; eorũ ſignificat̃ in fœno. Hoc ergo fœnũ, his iumẽtis præbetur in montib. In pluribus aũt codicibus inſertũ hunc uerſum deprehendimus, Et herbã ſeruituti hominũ: ut ea quæ ſuperius dicta ſunt, de homine dicta eſſe per nuncupationẽ ipſius hominis intelligerent. Sed nos non egemus hoc ſenſu. Nam licet non impediat adiectus: non tamen eum, tanquam non alijs ad huius intelligentiæ confirmationem uti poſſimus, amplectimur. Hic enim ordo dictorum eſt: qui operit cœlum nubibus, qui parat terræ pluuiam, & reliqua. Si ergo per nubium pluuiam producto iumentis in montib. fœno, ut allegorica doctrina poſſet intelligi, hæc herba ſeruituti hominũ præbetur, qui pecudea ignoratione depoſita, deum tandem rationabiliter cõperiſſent: ſiue, quod abſolutius intelligi poteſt, in herba fructus humanis cibis præſtiti edocentur, quia omnes fructus per herbam confirmantur in meſſem: deo utrunq; laudi eſt, infirmitati eum noſtræ uel corporales cibos, uel ſpiritualia in prophetis uitæ pabula præbuiſſe. Sed id quod ſequitur quomodo intelligi oportebit? Et pullis coruorũ inuocantibus eum.) Deum inuocare proprium hominis officium eſt, qui ſolus ex uniuerſis animantibus particeps rationis effectus eſt. Coruorum uero pulli deum quomodo uocant? Et cur pulli coruorum potiuſquam corui, quorum natura hebes, improuida, nulla dei cognitione donata ſit? Aut quæ eſca præbetur? Nunquid ut fœnum iumentis, & ut herba hominibus: ſic corruptorũ cadauerũ fœtidas ſordes deus orantibus ſe coruorũ pullis & pecudũ mortes ad cibũ uitæ præſentis imp ert:et? Hæc ita intelligere nõ dicã erroris, ſed irreligioſitatis extremæ eſt. Quid ergo intelligi oporteat, pro ut ipſi dono gratiæ cœleſtis adepti ſumus loquemur. Coruũ in forma peccatoris conſtitutũ eſſe, tũ cũ ex arca emiſſus nõ redijt, meminimus. Cum enim conſiſtendi nuſquã locus eſſet aquis in uniuerſa diffuſis, ipſe colũba poſtea non reperta requie reuertente non redijt. Cum enim illic arca eccleſiæ formã habuerit, is qui eccleſiã cum nunq; alibi poſſit cõſiſtere dereliquit, peccatoris in eo exemplum eſt cõſtitutũ: qui cũ nullã aliam præter q̃ eccleſiæ requiẽ habeat in ſeculo, mauult tamen in inanibus ſeculi demorari. Hãc quoq; auẽ legimus in paſtũ Helię deputatã, cibos ſemper ei fuiſſe ſolitam inferre. Et hoc totũ, cum impijſſime omnis populus & irreligioſiſſime diuerſaretur. In famulatũ ergo tanti prophetæ hæc auis, quæ in forma peccatoris erat cõſtituta, delecta eſt. Cum enim anterior populus improbabilis repertus eſt; tũ dei prædicatio qui cibus & eſuritio eſt prophetarũ, per eorũ qui peccatores erant officia explet̃. Nos enim uel cæteri ante nos ex impudentib. & procacibus, & immũdis, & cruentis geniti atq; nati, tanquã pulli coruorũ deũ inuocamus, agnitione, cõfeſſione, famulatu: ut ex iumentis & pecorib. per agnitionẽ dei homines effecti, rationis ſcilicet participes, ex rationis ignaris, quib. quotidie à deo producente in prophetis doctrinę prędicationẽ tanquã in montibus fœnum, cibi

cibi cœleſtis præbetur alimonia. Vt autem omnia hæc quæ allegorice cõme-morata ſunt in profectum humanæ ſalutis geri intelligerentur, pſalmi conclu ſione confirmat. Ita enim ait: Non in uiribus equi uoluntatem habet, nec in tabernaculis uiri beneplacitum eſt ei. Beneplacitũ eſt domino ſuper timentes eum, & omnes qui ſperant ſuper miſericordia eius.) Contraria iſta ſibi ſunt, ſi corporaliter intelligãtur. Quomodo enim deus iumentis fœnum producit in montibus, cui non eſt beneplacitum in equis? Neceſſitatis nanq; miniſteriũ non prouidentiæ benignitas eſt, alimoniam præbere non placitis. Sed quia o-mnis dei miſericordia curã habet humanæ ſalutis, allegorice ſuperius dicta cõ cluſionis abſolutione cõſummat. Non pecorũ ſpeciẽ atq; uirtutẽ, nec precioſa rum domorũ deo ornamẽta placuiſſe, quę maxima eſt humanæ opinionis am bitio, habere nobiles equos, domos pulchras: ſed placere tantũ timentẽ, ſperã tem, & poteſtatẽ dei & miſericordiã ſpe metuq; teſtantẽ. Miſericors enim & potens eſt, qui dixit: Qui credit in me non iudicabitur, ſed tranſiet de morte in uitam. Eſt potens mortẽ demutare uita, & miſericors iudicij amouere terrorẽ: dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus. CXLVII. Alleluia alleluia. Aggæi & Zachariæ.

LAuda Hieruſalem dominũ, lauda deum tuum Sion. Et reliqua.) Et huic pſalmo & ei qui ante ſuperiorẽ fuit, Aggæi & Zachariæ cum in Hebraicis non extet nomen, aſcribitur: ut & per hunc & per eos, ſicut ſuperius oſtendi, æternæ Hieruſalẽ prophetia poſ-ſit intelligi. Lauda Hieruſalem dominum, lauda deum tuum Sion. Non differt Hieruſalem à Sion, nam ſecũdum locorũ nomina urbis ip-ſius locus idem eſt: ſed nominum interpretatio geminam hanc eiuſdem urbis commemorationem neceſſario deſyderabat. Hieruſalem enim eſt ciuitas pa-cis. Et quia domini noſtri regnum in pace & unanimitate ſanctorum eſt: & fa ctus eſt, inquit, in pace locus eius: conuentus ille beatorum qui dei regnũ eſt, Hieruſalem tanquam ciuitas pacis eſt dictus. Ciuitatem uero hãc uiuis, ut ait Apoſtolus, lapidibus extructam, ſanctorum cœtus conformis gloriæ dei ex reſurrectione cõſummat. Qui ſe qualis futurus eſſet per fidem in corpore do-mini ante ſpeculatus eſt, & idcirco etiam Sion nuncupatur. Corpus quidẽ do mini ſecundũ interpretationis uirtutem, quia in eo ſpem noſtram fide contẽ-plamur in omnibus ſcripturis Sion nuncupari exiſtimatur, quia Sion ſpecula-tio eſt: ſed & ciuitas illa quæ Hieruſalem eſt, quæ propter unanimitatem ciui-tas pacis eſt, etiam propter conformationem in ſe corporis dei, in quo ſe ante ſpeculata eſt, Sion nũcupatur. Et cuius gloriam adepta eſt, accepit quoq; eius & nomen. Ergo & conuentus ille pacificus, & gloria illa corporum demutato rum in Hieruſalẽ, & Sion nomine, quod utrunq; unum eſt, non ſaxa inanima, neq; ædificationem hebetem, ſed rationale animal fundamẽtorum uiuarumq; lapides gemmarũ & ciues ſanctitatis & dei in domeſticos ſuos deputans hæc ciuitas eſt, quæ ex ſenſu beatitudinis ſuæ, & confeſſione præconij aduocatur ad laudem. Et propheta cauſam laudationis adiecit: Quoniã cõfortauit ſe-ras portarum tuarum benedixit filijs tuis in te. Qui poſuit fines tuos pacem, & adipe frumenti ſatiat te.) Hæc eſt illa beatæ terræ hæreditas, quam domi-nus in euangelio manſuetis ſpopondit, dicens: Beati manſueti, quoniam ipſi hæreditabunt terram. Plurimis in locis prophetæ beatitudinis huius tempus prædicauerunt, & firmitatem ciuitatis huius æternæ, cuius ita portæ & ſeræ confirmatæ ſunt, ut aduerſarijs nobis inimicisq; uirtutibus impenetrabilis, in uia, indiſſolubilisq; perſeueret, nullis egens ad corporis animęq; ſubſtantiam

æternitate, firma, benedicta in incolis eſt, uoluntate pacifica, uitæ ſubſtantia copioſa. Sed ad hanc dei prædicationem etiam illud adiungitur: Qui emittit eloquiũ ſuum terræ uelociter currit ſermo eius.) Prædicationis regni dei non fuit lenta præparatio, ſed in omnem terram indefeſſa mobilitate & celeri tranſcurrit. Vbi enim non ſtatim cum dominus gloriam in corpore natus oſtendit apoſtolicæ & propheticæ doctrinæ curſus egreſſus eſt? Per hanc nanq; uelocem tranſcurſionem ædificatio beatæ huius ciuitatis eſt cœpta, quæ auditis opulentiæ ſuæ copijs ubiq; uiuis fidelium lapidibus ſtructa uſque ad incolatus ſui plenitudinem comparatur, cuius in congregandis omnibus ex quatuor partibus mundi uelox ſermo percurreret, rurſum ad confrequentandam hãc beati regni ciuitatem cœtu conſummatæ plenitudinis congregandis. Sed & prædicatio alia connectitur: Qui dat niuem ſicut lanam, nebulam ſicut cinerem ſpargit. Mittit cryſtallum ſuam ſicut buccellas, ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit?) Vitæ uia, ſicut dominus in euangelijs ait, anguſta & tribulata eſt: neq; niſi per maximas difficultates & moleſtias hac ad cœlorum regnum uia pergitur. Quod quidem de moleſtijs huius ſeculi dictum fuiſſe intelligi oportet: per præſentes enim uexationes in requiem æternam aditur. Et quamuis rerum præſentium laboribus quaſi quadã uiolentia aſperrimæ hyemis uramur, tamen poſt harum præſentium acerbitatum rigores, deo eos reſoluente, in placidis, & tranquillis, & ſerenis quieſcimus: ſecundum enim dictum propheticum & allegoricam conſuetudinem nũc in niue, & nebula, & cryſtallo, quæ omnia per naturam ſuam urunt atq; mortificant, ſecularium in nos moleſtiarum & calamitatum dolorem, & nocturnos ignorantiæ rigores ſignificari credendum eſt. Scit hic idem propheta beatæ huius ciuitatis participẽ nequaquàm iam frigore iſto iniuriæ ſecularis urendum, dicens: Per diem ſol non uret te, neq; luna per noctem. Hæc enim omnia quibus per præſentes calamitates adurimur, rurſum dei bonitate reſoluti liquimur. Nix nanq; lanæ mollitudine defluens, tegens omnia intra ſe detinet: pruina quoq;, nebulæ deſcendentis cineris modo ſparſa conſtringit: cryſtallum etiam ultra conſuetudinem grandinis duratum, & in fruſta ſolidatum habet in ſe & impetum, & rigorem. Et ſi hæc perpetuo permanerent, nunquid non uniuerſa horũ frigore peruſta ſemper arerent? Quis enim ferre æternas corporis calamitates indeficientesq; poſſet, ſi ſeries mali noſtri ſempiterna traheret? Sed diſſolutis infirmitatib. corporis, regni beati huius tempus æternũ eſt, ubi non flendũ, nõ dolendũ, non corporeæ cupiditatis demutatione labendũ eſt: ſed in his uiuendũ, quæ inquit oculus non uidit, & auris non audiuit, & in cor hominis non aſcẽdit. Ceſſat in bonis futuris intelligentiæ auditus & aſpectus: nec cõſpectui ſubijcit, nec auditu capit, nec mente percipitur, quicquid illud beatis æternis, beatũ æternumq; promittit. Soluentur igit hæc omnia niuis pruinę cryſtalli frigora tanquã flatu repẽti: tum cũ poſt hos ſecularis noctis rigores tempora illa regni æterni in unam atq; indemutabilẽ tranquillitatẽ dei ſpiritus tẽperabit. Atq; ut ſub niuis & nebulæ & cryſtalli frigore intollerabili ſi maneret, dei tamẽ ſpiritu in deliquiũ ſoluendo, ſignificaſſe illam æterni regni æterno populo beatã temperiẽ noſceremus, Pſalmũ propheta tali confeſſione concluſit: Ante faciẽ frigoris eius quis ſuſtinebit? Emittet uerbũ ſuũ, & liquefaciet ea, flabit ſpiritus eius, & fluent aquæ. Qui annunciat uerbũ ſuũ Iacob, iuſticias & iudicia ſua Iſrael.) Peculiaris hæc in Iacob & Iſrael dei uoluntas eſt, non in eũ Iſrael, neq; in eũ Iacob, qui hoc corporis nomẽ ad ſolatiũ ueluti generoſæ in ſe ſtirpis amplectit: ſed eũ Iacob qui ſupplantauit priorem, qui primogenita ſpe æterni-

æternitatis emit, cui Iſrael de deo uidendo cognomẽ eſt, qui ipſe Hieruſalem & pacis eſt ciuitas, quia ædificatus ſupra petram fidei, confirmatis portarum ſeris fortiores portarũ portas inferi obtinebit. Qui in uerbo congregatur, qui non inopia eget, non ſecularis rigoris frigore aduritur: ſed liquefactis omnibus, & dei ſpiritu abſolutis, tempore æternę ſerenitatis utetur, huic pronunciatur hoc uerbum. Hic per ſpiritualem intelligentiam has dei iuſticias & iudicia expectat: conſors boni huius nulla gens alia eſt, neq; hanc iudicij gloriam infidelitas irreligioſa cognoſcit. In ſua enim uenit & ſui eũ non receperunt. Quotquot receperunt, dedit his poteſtatẽ filios dei fieri: dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmus CXLVIII. Alleluia.

Laudate dominum de cœlis, laudate eum in excelſis &c.) Superiores tres pſalmi, quibus prophetia nos ad laudem domini aduocat, beatæ illius ſpei noſtræ diſtributionem ipſo collocationum ſuarum ordine ſunt ſequuti. Primus enim eorũ ob ſpem ęternitatis, & cœleſtis regni expectationem cantatus eſt. Secundus ob ædificationem ſanctæ ciuitatis, & congregationem ſanctorum, qui ad plenitudinem ſanctæ huius ciuitatis conueniant, ſubſequutus eſt. Tertius iſte iam ob gratulationem exædificatæ ciuitatis, & æterna pace fundatæ, & poſt ſeculi urens arensq; frigus cœleſti ſpiritu temperatæ, in hũc hymnum eſt comparatus. Doctrinæ ergo idem eſt ordo qui rerum. Nam ſecundũ propheticam & apoſtolicam prædicationem, beati iſtius regni & ciuitatis æternæ in his ordo diſpoſitus eſt, in reſurrectionis demutatione, in cõgregatione ſanctorum, in dominicorum ciuium cum frequentatione incolatu. Poſt quæ iam in æterna beatitudine omnibus conſtitutis, ad canendas dei laudes hoc conſequenti pſalmo chorus cœleſtium uirtutũ poteſtatumq; contrahitur: ut ob depulſam ſeculi uanitatem creatura omnis ex magnis officiorum ſuorum laboribus abſoluta, & in beato regno æternitatis aliquando reſpirans, deum ſuum & læta prædicet & quieta, & ipſa ſecundum Apoſtolum in gloriam beatæ æternitatis aſſumpta, cum ait: Etenim expectatio ipſius creaturæ reuelationem filiorũ dei expectat. Vanitati enim creatura ſubiecta eſt, non ſponte, ſed propter eum qui ſubiecit eam in ſpe: quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem claritatis filiorũ dei. Hinc ergo hymnus eſt libertatis indultæ, quod officiorum neceſſitate abſoluta, & antea in uſus humani ſubiecta ſeruitij, iam conformata tandem filiorum dei gloria in æternam beatitudinẽ creationum elementa requieſcunt. Cuius beatitudinis longo iam diu ſecundum apoſtolum Petrum deſiderio detinebantur, cũ ait: Hæc quæ modo uobis nunciata ſunt, per eos qui uobis ſpiritu ſancto euangelizauerunt, quæ miſſa ſunt è cœlo, in qua re concupiſcunt angeli proſpicere. Expectatio itaq; cœleſtiũ eſt beatitudo terrena, & corruptionis noſtræ demutatio diuinarum creationum demoratur elementa, proſpicere hanc euangelicæ prædicationis ſpem concupiſcentia, gloriam ſuam ex gloriæ noſtræ conformatione ſuſceptura: qua iam ſecundum prophetiam pſalmi adepta, in conſonam laudem præceptæ beatitudinis aduocantur: Laudate dominum de cœlis, laudate eum in excelſis.) & reliqua. Abſoluto quidem ad intelligentiam ſermone, propheta omnes cœleſtes uirtutes adhortatur ad laudem non ſine perfecta ratione doctrinæ. Primum enim errorem hunc humanæ ignorationis auertit, quo fortuitis concurſibus hunc mundi habitum in ſe coiſſe, atq; ita ex inordinatione in ordinẽ cõſtitiſſe, quidam auſi ſunt opinari. Tum quod alij hunc ipſum mundum deum

eſſe

eſſe qui ſe agitet ac moueat, & inanimam temperiem curſu dimenſæ rationis moderetur, exiſtiment. Poſtremo quod quædam ſibi ex his ipſis unuſquiſque legit elementis, aut cœlum, aut ſolem, aut aquam, aut aera, quibus dei honorē inani atq; impia religione deferret. Omnem igitur errorem ignoratiōis excluſit, dicens: Quoniam ipſe dixit & facta ſunt, ipſe præcepit & creata ſunt. Nullus igitur hic fortuitorum concurſus, nulla naturæ propriæ uirtus, nulla æternitatis ex ſemet ſubſtantia in his quæ creata docentur, admittitur. In quo dicto etiam id docetur, quod & Geneſis diſtinxit, & euangelia teſtata ſunt, & Apoſtolus prædicauit, dei iuſſu facta eſſe omnia, non per ſe extitiſſe, tanquam ipſa illa materia obedientiæ uitalis exiſteret, cum eſſe ac ſubſiſtere iubetur: ſed omnia ex mādato creata eſſe, & dictum fuiſſe ab eo qui dicebat ut fieret. Ita enim Geneſis eſt loquuta: Et dixit deus, & fecit deus. Et nunc propheta ait: Dixit & facta ſunt. Non enim ſibi præcepit ut fierent, ſed ſunt facta cum dixit: facta autem ſunt per eum, de quo euangeliſta teſtatus eſt: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Et Apoſtolus ait: Qui eſt imago dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in ipſo condita ſunt omnia in cœlis & in terra, uiſibilia & inuiſibilia, ſiue ſedes, ſiue dominatiōes, ſiue principatus, ſiue poteſtates, omnia per ipſum, & in ipſo condita ſunt. Et ſapientia de ſe ita loquuta eſt: Ego eram apud illum cōponens, mihi aggaudebat cum lætaretur orbe perfecto. Ceſſat ambiguitas intelligentiæ, & nunc ueteris teſtamenti autoritate coniuncta, patri filium ante ſecula manentē in creandi mundi exordio adſtitiſſe. Cauſam etiam propheta aliam laudē adiecit: Quoniam ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. Statuit eum in ſeculum ſeculi.) Manent enim ex nihilo ſubſtituta, & gratiam ex eo quod ſunt, creatori ſuo debēt: cum ſenſum uitæ ſuæ bonitate eius, & uirtutem, & ſcientiam, per quem uiuere ſeu ſentire cœperunt. Viuunt aūt adeo, ut & in ſeculum ſeculi maneāt, & ſecundū Apoſtolum, reuelationem filiorum dei expectent, à corruptionis ſeruitio in conformem eorū gloriam liberanda. Contuēdum aūt eſt, in his creaturis quæ in ſeculum ſeculi ſunt ſtatutæ, neq; cœlum hoc quod firmamentum nuncupatur, neq; terram, quæ arida dicta eſt, cōmemoratā fuiſſe cum à propheta dictū ſit: Ecce ego facio cœlum nouum, & terrā nouam. Et dominus in euangelio dixit: Cœlum & terra præteribunt, uerba aūt mea non præteribunt, de quibus non huius loci ſermo eſt. Tantum illud ad admonitionem cōmemorandum à nobis fuit, non diſſolubiles creationes nunc ad laudem dei fuiſſe numeratas, ſed eas quæ in æternitatis ſunt ſubſtantia conſtitutæ. Ac ne forte quod in æternum manerēt, naturale illis eſſe ex ſubſtantiæ ſuæ beatitudine crederetur, ſubiecit: Præceptum poſuit, & non præteribit.) Vt hoc quod ſunt, id eſt, ut maneant in æternum, non naturæ ſuæ eſſe intelligant, ſed præcepti eius ſit, qui potens ſit rebus ex nihilo ſubſtitutis naturā æternitatis afferre. Non enim, inquit, præteribit præceptum, id eſt, mandati eius non erit finis: quia in æternum manent, quibus æternitatem uirtus æternitatis indulſit. Poſt quæ rurſum terrena cætera aduocantur ad laudem, quæ & ſi non omnia ſunt horum cœleſtium & beatorum bonorum conſortia, partim per irrationabilem ſenſum, partim per inanimalem naturam, partim per impietatis offenſam: tamen deum per id quod talia ſunt inſtituta, ipſa inſtitutionis in ſe habitæ prouidentia prædicant. Ait enim ita: Laudate dominum de terra dracones, & omnes abyſſi, & reliqua. Omnia laudem dei concinūt, licet quædam ſenſu laudis carentia ſint, ſed per inſtitutionis ordinem qualitatemq; gignēdi præconium creatoris oſtendunt. Detenti in terra dracones, eorumq; plures in abyſſis demerſi: ut nos in-

tra metum & religionem, dum ipſi intra abyſſum terramq; religati impietatis noſtræ pœnis præparanť, coercerent. Natura ignis, niuis candor, cryſtalli glacies, procellæ ſpiritus, montium celſitas, diſtinctio collium, arborū fructus, beſtiarum uarietas, pecorum utilitas, ſerpētum niſus, uolucrū uolatus, regum poteſtas, populorum famulatus, principū dignitas, iudicū æquitas, ætatum omnium & ſexuum mores, ſtudia, uirtutes. Hæc itaq; omnia in diuerſos ineffabileſq; uſus formata, diſtincta, animata perfecta, creatoris prouidentiā laudant: & eorū quæ aut inanimalia, aut irrationabilia ſunt qualis laudatio eſſet oſtendit, dicens: Quæ faciunt uerbum eius, ut ex eo quod in hunc officiorum ſuorum ſint ordinem conſtituta, præconium eius à quo ita ſint inſtituta teſtentur. Regibus uero & cæteris talibus tanquā rationis cō ſortibus, hæc laudandi cauſa propoſita eſt: Quia exaltatum eſt nomen eius ſolius, cōfeſſio eius ſuper cœlum & terram.) Et hic quidem deus regum, & populorū, & principum, & iudicum & ætatum omnium cōſtitutione laudabilis eſt, qui humanæ uitæ curſum tali diuerſorū officiorum temperatione contineat. Tamen quia omnis ſuperior laudatio beati illius regni tēpus oſtēdit, hanc cauſam adiecit, quia exaltatum eſt nomen eius ſolius. Tum enim deus unus etiam ab inuitis, & intelligetur, & uidebitur, religato diabolo, & angelis eius pœnæ cū eo æterni ignis addictis, & omni ſpiritualiū nequitiarum poteſtate ſublata, cum iam nō peccatum, non mors, non terrenus hic mundus ſit. Ait enim: Confeſſio eius ſuper cœlum & terram, & exaltauit cornu populi ſui. Id eſt, in illo beatę ciuitatis illius ſeculo, ubi cornu populi ſui dominus exaltabit, & incorruptionem quæ ſignificatur in cornu per honorē immortalitatis impertiet. Tum enim cœlum nouum & terra noua erit, cū his præſentibus diſſolutis, noua illa & æterna ſuccedente, deo confeſſio eius ſuper cœlum & terram reddetur: quia non in hoc ſeculo, neq; in hoc aere, ſed in ſuperioribus locis ſedes beati illius regni eſt cōſtituta. Et quia illud ſanctorū eſt regnum per quod regnante domino ad beatum regnum dei patris aſcendent: pſalmum ita propheta cōcluſit, Hymnus omnibus ſanctis eius, filijs Iſrael populo appropinquanti ſibi.) Sanctorū omnis hic hymnus eſt, qui deum nō ut cæteri reges, aut principes, aut iudices pro uirtutis & confeſſionis admiratione laudent, ſed pro gaudio conſummatæ in ſe beatitudinis & gratulatiōe cantantiū: Sancti ſcilicet, qui Iſrael filij ſunt deo propinquantes, non illi utiq; de quibus dictum eſt: Plebs hæc labijs me honorat, cor aūt eorum longe eſt à me, ſed hi qui merebuntur audire, Propè eſt dominus omnibus inuocātibus eum. Illis ergo proprius hic hymnus eſt, qui deo propinquabunt, qui per hoc ſanctæ Hieruſalē regnum beatum æterno regno proximum, poſt regnū domini noſtri Ieſu Chriſti in regnū dei patris domino congregante tranſibūt, apoſtolo dicente: Cum tradet regnum deo patri, cum euacuauerit omnem principatum & omnem poteſtatem & uirtutē. Oportet enim eum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius. Omnes enim ſubijciet ſub pedibus eius. Nouiſſima enim euacuabitur mors. Cum dixerit: omnia ſunt ſubiecta præter illum qui ei ſubiecit omnia, tunc ipſe ſubiectus erit illi qui ei ſubiecit omnia, ut ſit deus omnia in omnibus, hic ergo populus eſt propinquās regno dei patris per regnū filij dei proximus. Regnat itaq; dominus traditurus deo patri regnum: non regni poteſtate cariturus, ſed nos qui regnū eius ſumus, deo patri traditurus in regnū. Regni traditio noſtra prouectio eſt, ut qui in regno filij erimus, in regno quoq; ſimus & patris: digni per id regno patris, quia digni regno erimus & filij, proximi tū patris regno cum filij erimus regnum: qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum. Amen.

Pſal-

Pſalmus. CXLVII. Alleluia.

CAntate domino cãticum nouũ, laus eius in eccleſia ſanctorũ. Et reliqua. Superius omnẽ creationũ diuerſitatem ad laudẽ dei creatoris eſt adhortatus: & ordo à cœleſtibus cœptus cuncta terræ ac maris, & aeris animantia percurrit, uniuerſo quoq; genere ætatũ ſexuũ, poteſtatũ ad honorẽ debitę confeſſionis admonito, ut gloriam eius, qui ſe ad uitam animaſſet, firmaſſet, ornaſſet pius gratiarũ ſermo celebraret. Poſtquam (ut dignum fuit) propheta pſalmi huius fine proprium officij ſui munus expleuerat, omnibus quidem ad laudem diuinam adhortatis, hymnum tantum eſſe ſanctorum eius oſtendit. Filijs ſcilicet Iſrael populo qui fieret deo proximus, cum uniuerſitas omnis deum ex uitæ ſuæ ſenſu, & gratulatione laudaſſet, Iſrael tamen eius ſolus appropians hymnum de cognitionis ac dignationis diuinæ familiaritate cantaret. Poſt quæ nunc ad cantandũ deo nouum canticum.

Aberat finis huius operis, quod extremæ paginæ ferè ſoleant, uel elabi, uel exſcindi.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE PATRIS ET FILII VNItate, & aliquot locorum ſacræ ſcripturæ interpretatio.

DEVS qui ubiq; eſt, & ubiq; totus eſt, ita regionem intelligentiæ excedit, extra quem nihil eſt, cui ſemper eſt ut ſemper ſit, ut hoc modo ſe uelit in ueritate ſacramẽti intelligi. Hoc imperſpicabilis naturæ eſt nomẽ in patre, quod deus inuiſibilis, ineffabilis, infinitus: ad quẽ & eloquẽdũ ſermo ſileat, & inueſtigandũ ſenſus hebeteſ, & cõplectendũ intelligentia coarteſ. Deficit ergo in nuncupatione cõfeſſio, & quicquid illi ſermonũ aptabitur, deum ut eſt, quantusq; eſt, non loquetur. Perfecta ſcientia eſt, ſic deũ ſcire, ut licet non ignorabilem, tamen inenarrabilem ſcias. Credendus eſt, intelligendus, adorandus eſt, & ijs officijs eloquendus. Eſt autem filius progenies ingeniti, unus ex uno, uerus à uero, uiuus à uiuo, perfectus à perfecto, uirtutis uirtus, ſapientiæ ſapientia, gloria gloriæ, imago inuiſibilis dei, forma patris ingeniti. Habet igitur natiuitatis huius uterq; ſecretum. Et ſi quis forte intelligentiæ ſuæ imputauerit generationis huius ſacramentum non poſſe conſequi, cum tamen & pater ſit abſolute intellectus & filius, nec maior eo, nec minor, ſine dolore à me audiet ignoro, ego neſcio, non requiro. Conſolabor me tamen: Archangeli neſciũt, Angeli non audierunt, Propheta nõ ſenſit, Apoſtolus interrogauit, filius ipſe non ædidit. Ceſſet dolor querelarum. Non te quiſquis es qui hæc quæris, reuoco in excelſum, non in amplitudinem tendo, non deduco in profundum. Hęc de natura diuinitatis attigimus, non ſummã intelligentiæ comprehendentes, ſed intelligentes incõprehenſibilia eſſe quæ loquimur. Nullum ergo, dicis, officium fidei eſt, ſi nil poterit cõprehendi. Imo hoc officium fides profiteatur Deinde quæritur incomprehenſibile ſibi eſſe ſe ſcire. Supereſt de inenarrabili generatione filij adhuc aliquid, imò aliquid illud adhuc totũ eſt. Aeſtuo, differor, hebeſco, & unde incipiam neſcio: Neſcio enim quando natus ſit filius, & nefas mihi eſt ſcire quando natus ſit filius. Quem imprecer? quem implorem?

ex quibus libris ad tantarum difficultatum narrationem uerba pręſumam? E-
uoluam omnē Græciæ ſcholam? Sed legi: Vbi ſapiens? ubi ſcriba? ubi cõquiſi
tor ſeculi? In hoc ergo mundo Sophiſtæ multi & ſapientes ſunt, ſapientiã au-
tem dei reprobrauerunt. Scribam legis conſulam? Sed ignorat, & crux Chri-
ſti ſcandalum eſt. Hortabor forte uos conniuere, & tacere: Quia ad ueneratio
nem eius ſatis ſit, quod in Euangelijs prædicatur tanta inter homines feciſſe
ſtupenda prodigia. Conſiſtit enim mecum in patrocinium meditatarum diffi
cultatum, piſcator egens, ignotus, indoctus, manibus lino occupatis, ueſte hu
mida, pedibus limo oblitis, totus è naui. Quærite & inuenite, utrum mirabili-
us fuerit, mortuos ſuſcitaſſe, an imperito ſcientiam iſtius doctrinæ intimaſſe.
Ait enim: In principio erat uerbum. Tranſeuntur tempora, tranſmittuntur ſe-
cula, tolluntur ætates: piſcator meus illiteratus liber à tempore eſt, uicit omne
principium. Tractantes ante paucos dies de indifferenti natura dei patris, &
dei filij, & quod dictum eſt: ego & pater unum ſumus, demõſtrauimus filium
non ad ſolitarium deum proficere, ſed ad unitatem indiſcretæ ſecundũ gene-
rationem diuinitatis: dum neq; aliunde, quàm ex deo natus eſt, et ex deo deus
non poteſt non id eſſe, quod deus eſt. Percurſiſq;, etſi non omnibus, tamen ad
intelligentiam ſufficientibus, dictorum diuinorum atq; Apoſtolicorum teſti-
monijs, quibus inſeparabilis natura ac poteſtas patris & filij docebatur, uſq;
Col. 2 ad hunc apoſtolicæ fidei locum uenimus quo ait: Videte ne quis uos decipiat
per philoſophiam, & inanem deceptionem, ſecundum traditionē hominum,
ſecundum elementa mundi, & non ſecundum Chriſtum: quia in ipſo habitat
omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. In quo per inhabitantem in eo cor-
poralem diuinitatis plenitudinē, uerum & perfectũ, & paternæ naturæ deum
demonſtrari docuimus. Ita & inhabitans plenitudo nec diuerſum intelligere-
tur, nec unicũ: cũ & corporalis habitatio proprietatē naturalis unitatis in deo,
qui ex deo ſubſtitiſſet, doceret: & habitans in Chriſto deus, ſubſiſtentis Chri-
ſti natiuitatem dum eius eſt & habitator, oſtēderet. Per quod impietati eorum
ſatis ſuperq; arbitror fuiſſe reſponſum, qui id quod à domino dictum eſt: Qui
me uidit, uidit & patrē, Et: Pater in me, & ego in patre, Et: Ego & pater unum
ſumus, Et: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt, ad unitatem & concordiam uo-
luntatis tantum referrent: ut quia dicti fides maneret, tamen dicti intelligen-
tiam fallacis doctrinæ religio ementita corrumperet. Et cum negari non poſ-
ſet in ijs uoluntatis aſſenſus, in quibus naturæ unitas prædicatur: ad abolen-
dam tamen eam, quæ ſecundum natiuitatem eſt unitatem, ſocietas tantũ con-
cordiæ crederetur. Sed beato Apoſtolo poſt multa naturalis ueritatis non am
bigua præconia, corporaliter habitantis diuinitatis plenitudinem in Chriſto
docēte, abſciſſa eſt omnis impietas falſæ aſſertionis: cum naturalem unitatem
incorporalis diuinitatis habitatio corporaliter efficeret, ut id quod non ſolus
eſt filius, ſed quod in eo manet pater: neq; ſolum manet, ſed & operatur & lo-
quitur, neq; ſolum operatur & loquitur, ſed & uidetur. Ne ſint nuncupatiua,
ſed uera: dum habet in ſe per ſacramentum natiuitatis & uirtus uirtutē, & po-
teſtas poteſtatem, & natura naturam tenens per natiuitatem ipſa. Quod cum
eſt, & ex ſe per imaginem referens quod in ſe eſt, dum & imago eſt autoris, &
ueritas: Quia perfecta natiuitas perfectam imaginem præſtat, & plenitudo di
uinitatis corporaliter inhabitãs, naturalem obtinet ueritatem. Et hæc quidem
quamuis ita ſe, ut ſunt, habeant: quia naturalis ex deo deus non poteſt niſi in
ea natiuitatis ſuæ natura eſſe, qua deus eſt, & uiuentis naturę indifferēs unitas
inſeparabilis à ſe eſt ſub uiuētis natiuitate naturæ: tamen per fidei euangelicæ
ſaluta

ſalutarem confeſſionem ſubrepunt Hæretici ad ueritatis excidiũ, ut naturalẽ filio detrahant unitatẽ, dum aliter atq; ad aliud dicta, aliter atq; in aliud intelligenda componunt. Negantes itaq; dei filium, utuntur ea autoritate qua dixerat: Quid me dicis bonũ? nemo eſt bonus, niſi unus deus. Vt quia unũ deum profeſſio eius locuta ſit, quicquid illud exinde in dei nomine erit, iam non in natura dei maneat, quia deus unus eſt. Atq; ut id quod ipſe deus dicitur, nuncupatione potius, ꝙ ueritate ſit, hinc confirmare nituntur, quia dixerit: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Et ut extra proprietatem ueri dei ſit, id adijciunt: Non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem. Quid quod & illud? Quia uado ad patrem, quoniam pater maior me eſt. Poſtremo iam quaſi indiſſolubili abnegatæ diuinitatis profeſſione ſubuertiſſe ſe fidem eccleſiæ gloriantur, cum relegunt: De die autem illa, & hora, nemo ſcit, neq; Angeli in cœlis nec filius, niſi pater ſolus. Non enim uidetur exæquabilis per natiuitatẽ eſſe natura, quæ ignorationis ſit neceſſitate diuerſa: Et pater ſciendo, & filius neſciendo maniſeſtent diſſimilitudinem diuinitatis: quia & ignorare deus nihil debeat, & ignorans non comparandus ſit ſcienti. Sed hæc omnia nec ratione intelligentes nec temporibus diſcernentes, nec ſacramentis euangelicis apprehendentes, nec dictorum uirtutibus ſentientes, ſtulto atq; imperito furore aduerſus diuinitatis naturam loquuntur, ad implendas aures ignorantiũ ſola hæc & nuda memorantes, aut abſolutionibus eorum tacitis, aut cauſis cũ dictorum intelligentia, ut ex propoſitis, aut ex conſequentibus expectetur. Quorum quidem ſuperius memoratorum rationem ex ipſis uel Euangelicis uel Apoſtolicis profeſſionibus præſtituri, admonendos eſſe omnes communis fidei exiſtimamus, ut in qua confeſſione æternitas uitæ eſt, in eadem ſit intelligentia æternitatis. Neſcit planè uitam ſuam, neſcit, qui Chriſtum Ieſum ut uerum deum, ita & uerum hominem ignorat. Et eiuſdẽ periculi reatus eſt, Chriſtum Ieſum, uel ſpiritum deum, uel carnem noſtri corporis denegare. Omnis ergo, inquit, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui eſt in cœlis: Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt. Hæc uerbum caro factũ loquebat̃, & homo Chriſtus Ieſus dominus maieſtatis docebat, mediator ipſe in ſe ad ſalutẽ eccleſiæ conſtitutus, & ipſo illo inter deum & homines mediatoris ſacramento utrunq; unum exiſtens, dum ipſe ex unitis in idipſum naturis naturæ utriuſq; res eadẽ eſt. Ita tamen, ut neutro careret in utroq;, ne forte deus homo naſcendo eſſe deus deſineret: & homo deus rurſum manendo homo non eſſet. Hæc itaq; humanæ beatitudinis fides uera eſt, deũ & hominem prædicare, uerbum & carnem cõfiteri, neq; deum neſcire quod homo ſit, neq; carnem ignorare quod uerbũ ſit. Quũ aũt contra naturam ſenſus noſtri deus manens homo naſcitur, iam non eſt contra naturam ſpei noſtræ, ut natus homo deus maneat: cum potior natura in inferiorem nata, fidem præſtet inferiorem in naturam naſci poſſe potiorem. Et quidem ſecundum legem & cõſuetudinẽ mundi, promptius magis ſpei noſtræ, ut natus homo deus maneat, ꝙ diuini ſacramenti effectus eſt. Namq; mundus in ijs quæ naſcunt̃, habet incrementi uirtutẽ, non habet diminutionis poteſtatẽ. Cerne arbores, ſata, pecudes, ipſum quoq; participẽ rationis hominem contuere, ſemper proficit augmento, nunꝙ uero diminutione contrahitur, nec ſeſe caret quod excreuit in ſeſe. Nam tametſi & ætate marceſcat, aut morte perimatur, habet quidem aut diminutionẽ in tempore, aut finem in conſtitutione uiuendi. Cæterum hoc quod ſit non habet in uirtute non eſſe, ut nouum ſe per diminutionẽ

condat ex eodem, id eſt, ut ex ſene decedat in paruulum. Naturæ ergo noſtræ neceſſitas in augmentum ſemper mundi lege profecta, non impudentem pro ſectum naturæ potioris expectat, cui & incrementum ſecundum naturam eſt et diminutio contra naturam eſt. Deo itaq; proprium fuit, eſſe aliud quàm manebat, nec tamen non eſſe quod manſerat: naſci in hominem deum, nec tamẽ deum eſſe deſinere, contrahere ſe uſq; ad conceptum & cunas, & infantiam, nec tamen dei poteſtate decedere. Hoc non ſibi, ſed nobis eſt ſacramentum: neq; aſſumptio noſtra deo profectus eſt, ſed contumeliæ ſuæ uoluntas noſtra prouectio eſt: dum nec amittit ille quod deus eſt, & homini acquirit ut deus ſit. Natus igitur unigẽitus deus ex uirgine homo, & ſecundum plenitudinem temporum in ſemetipſo perfecturus in deum hominem, hunc per omnia Euãgelici ſermonis modum tenuit, ut ſe dei filium credi doceret, & hominis filiũ prædicari admoneret: loquutus & currens homo, uniuerſa quæ dei ſunt loquens, deinde & gerens deus uniuerſa quæ hominis ſunt: ita tamen, ut ipſo illo utriuſq; generis ſermone nunquam ſine ſignificatiõe & hominis loquutus & dei ſit. Vno tamen deo patre ſemper oſtenſo, & in natura unius dei per natiuitatis ueritatem profeſſo: nec tamen ſe deo patri non filij honore, & hominis conditione ſubdente, cum & natiuitas omnis ſe referat ad autorem, & caro ſe uniuerſa ſecundũ deũ profiteatur infirmã. Hinc itaq; fallendi ſimplices atq; ignorantes Hæreticis occaſio eſt, ut quæ ab eo ſecundũ hominem dicta ſunt, dicta eſſe ſecundũ naturæ diuinæ infirmitatem mentiantur. Et quia unus atq; idem eſt loquens omnia quæ loquitur, de ſeipſo omnia eum locutum eſſe contendant. Nec ſanè negamus, totum illius uiri qui eius naturæ eſt, fuiſſe ſermonem. Sed ſi Ieſus Chriſtus & homo eſt & deus, & neq; cum homo ſit, tum primum deus, neq; tum cum homo, tum non etiam & deus: neq; poſt hominem in deo nõ totus homo, totus deus, unũ atq; idem neceſſe eſt dictorũ eius ſacramentum eſſe quod generis. Et cum in eo ſecundum tempus diſcernis hominem à deo, dei tum atq; hominis diſcerne ſermonem. Et cum deum atq; hominem in tempore confiteberis, dei atq; hominis in tempore dicta dijudica. Cum autem ex homine et deo rurſus totius hominis, totius etiam dei tempus intelligis, ſi quid aliud ad demonſtrationem eius temporis dictum eſt, tempori coaptato quæ dicta ſunt: ut cum aliud ſit ante hominem deus, aliud ſit deus & homo, aliud ſit poſt hominem & deum totus homo, totus deus, non confundas temporibus in generibus diſpenſationis ſacramentum: cum pro qualitate generum ac naturarũ, alium ei in ſacramento hominis neceſſe eſt ſermonem fuiſſe non nato, alium adhuc morituro, alium iam æterno. Noſtri igitur cauſa hæc omnia Chriſtus Ieſus manens quod erat, & corporis noſtri homo natus ſecundum conſuetudinem naturæ noſtræ locutus eſt, non tamen omittens non naturæ ſuæ non eſſe quod deus eſt. Nam tametſi in partu, & paſſione, & morte naturę noſtræ res peregerit, res ipſas omnes tamẽ uirtute naturę ſuæ geſſit, dum ſibi ipſe origo naſcendi eſt, dum pati uult, quod eum pati nõ licet, dum moritur qui uiuit. Et tamen cum hæc deus per hominem agit, per ſe natus, per ſe paſſus, & ex ſe mortuus: non & hominem ſe non egit, dum & & natus & paſſus, & mortuus eſt. Hæc autem ante conditionem mundi ſacramenta ſunt cœleſtium myſteriorum conſtituta, ut unigenitus deus homo naſci uellet, manſuro in æternum in deo homine: ut deus pati uellet, ne paſſionibus humanæ infirmitatis diabolus deſæuiens, legem in nobis peccati deo infirmitatem noſtram aſſumente redimeret: ut deus mori uellet, ne qua inſolens poteſtas aduerſus deum eſſet, neq; creatæ in ſe uirtutis poſſet uſurpare naturã cum

cum ſe immortalis deus intra legẽ mortis habuiſſet. Naſcitur itaq; deus aſſum ptioni noſtræ, patitur uero innocentiæ, poſtremo moritur ultioni: dum & homo noſter in deo permanet, & infirmitatũ noſtrarũ paſſiones deo ſociæ ſunt, & ſpiritalis nequitiæ ac malitiæ poteſtates triumpho carnis deo per carnẽ moriente ſubduntur. Huius ergo ſacramenti Apoſtolus conſcius, & per dominũ ipſum fidei ſcientiam adeptus, cum non ignoraret incapacẽ eſſe mundũ & homines eius philoſophiæ ait: Videte, ne quis uos ſeducat per philoſophiam, & inanem deceptionem ſecundũ traditionem hominũ, ſecundum elementa mũdi, & non ſecundũ Chriſtum: quia in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & eſtis in illo repleti qui eſt caput omnis principatus & poteſtatis. Expoſita itaq; habitantis corporaliter in eo diuinitatis plenitudine, ſacramentum aſſumptionis noſtrę continuo ſubiecit, dicens: Et eſtis in illo repleti. Vt enim in eo diuinitatis eſt plenitudo, ita nos in eo repleti ſumus. Neq; ſanè ait, eſtis repleti, ſed in illo eſtis repleti: quia per fidei ſpem in uitã æternã regenerati, ac regenerandi omnes nunc in Chriſti corpore manent, replendis poſtea ipſis non iã in eo, ſed in ipſis ſecundũ tempus illud de quo Apoſtolus ait: Qui transfigurabit corpus humilitatis noſtræ cõforme corpori claritatis ſuæ. Nunc igitur in eo repleti ſumus, id eſt, per aſſumptionẽ carnis eius, in qua diuinitatis plenitudo corporaliter inhabitat, & huius ſpei noſtræ non exigua in eo poteſtas eſt. Nam quod repleti in illo ſumus, hoc eſt caput & principiũ omnis poteſtatis, ſecundũ illud: Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtiũ terreſtriũ, & infernorũ. Confeſſio enim hæc erit, quia, Ieſus in gloria eſt dei patris, & natũ in homine, iam nõ in infirmitate noſtri corporis manere, ſed in dei gloria. Et hoc lingua omnis confitebitᷓ. Et cũ cœleſtia & terreſtria genua flectent: hoc caput omnis principatus & poteſtatis eſt, ut & omnia genu flectẽdo ſubiecta ſint, in quo ſumus ſubiecti, & cui ſumus ſubiecti, & quia per habitantẽ in ſe corporaliter diuinitatis plenitudinem, in dei patris ſit gloria confitendus. Demonſtrato autem & naturæ ſuæ & aſſumptionis noſtræ ſacramentoũ, c in eo plenitudine diuinitatis manente, nos in eo per id quod homo natus eſt repleamur, reliquam diſpenſationem ſalutis humanæ exequitur dicẽs: In quo & circuncisi eſtis, circunciſione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, ſed in circunciſione Chriſti, conſepulti ei in baptiſmate, in quo & conreſurrexiſtis per fidem operationis dei, qui excitauit eum à mortuis. Circũcidimur itaq; non circuncisione carnali, ſed circunciſione Chriſti: id eſt, in nouum hominem renati. Cum enim conſepelimur baptiſmati eius, mori nos neceſſe eſt ueteri homini, quia regeneratio baptiſmi reſurrectionis eſt uirtus. Et hæc reſurrectio Chriſti eſt, non expoliari carne præputij, ſed totos cõmori ei, & per id poſtea totos uiuere: In eo enim reſurgemus, per eius fidẽ qui eũ ſuſcitauit à mortuis. Credendus ergo deus eſt, cuius operatione Chriſtus excitatur à mortuis, quia fides iſta conreſurgit in Chriſto, conſummaturq; deinde omne adſumpti hominis ſacramentum. Et uos mortui, inquit, cũ eſſetis in delictis, & præputio carnis ueſtræ, uiuificauit cum illo donatis nobis omnib. delictis, delens quod aduerſum nos erat chirographum in ſententijs, quod erat cõtrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci, exutus carne, & poteſtates oſtentui eſſe fecit, triumphatis eis in ſemetipſo. Apoſtolicã fidem ſeculi homo non capit, & ſenſus ſui dicta alius præterq; ipſius ſermo nõ explicat. Deus Chriſtũ à mortuis excitat, Chriſtum, in quo corporaliter diuinitatis plenitudo inhabitat: ſed cõuiuificauit nos in illo, donans nobis peccata, & delẽs chirographũ legis peccati, q; per ſentẽtias anteriores contrariũ nobis erat. Hoc tollens de medio, & cruci affigẽs, mortis lege carne ſe ſpoliãs, poteſtates

oſtentui reddens, triumphatis ijs in ſemetipſo. At de triumphatis poteſtatib. in ſeipſo, atq; oſtentui redditis, deleto q; chirographo, uiuificatis nobis, iam ſuperius tractauimus. Hoc uero ſacramentum quis uel apprehēdet, uel eloquetur? Suſcitat operatio dei Chriſtum à mortuis, & hæc eadem operatio donat peccata, delet chirographū, affigit cruci, carne ſe exuit, poteſtates oſtētui reddit, & de ijs in ſemetipſo triumphat. Habes operationē dei, Chriſtū à mortuis excitantis: habes & Chriſtum hæc ipſa in ſe, quæ deus operatur, operantem. Chriſtus enim mortuus eſt, carne ſe expolians. Tene ergo Chriſtū hominē à deo excitatum, tene deum Chriſtum ſalutis noſtræ operationes cū eſſet moriturus operantē: ut cum hæc deus operatur in Chriſto, operans licet deus, ſpolians ſe tamen Chriſtus carne moriturus ſit. Et cum mortuus ſit Chriſtus, operans ante mortē deus, mortuū tamen Chriſtū operatio dei excitet, cum ipſe ſit Chriſtū à mortuis excitās, qui eſt ante mortē Chriſti operatus, & idem ſit ſpolians ſe carne moriturus. Iam ne Apoſtolicæ fidei ſacramentū intelligis? iam ne Chriſtū cognitū habes? Quæro enim à te, qui ſit carne expolians? & quę ſit caro illa ſpoliata? Duplicis enim ab Apoſtolo teneo intelligentiæ ſignificationem, ſpoliatæ carnis, ſeq; carne ſpoliantis: Et inter hæc Chriſtū audio per operationē dei à mortuis excitatū. Et cum ſit Chriſtum à mortuis excitans deus, ſitq; & Chriſtus excitatus à mortuis, interrogo, quis eſt carne ſe ſpolians? & quis eſt Chriſtū à mortuis excitans, noſq; uiuificans cum Chriſto? Si enim nō idem eſt Chriſtus mortuus, qui eſt caro ſpoliata, carnis ſpoliatæ nomen oſtende: & rurſum naturam eius qui ſe carne ſpoliauit expone. Eundē enim eſſe inuenio deum Chriſtū à mortuis excitatū qui ſe carne ſpoliauit: & rurſum ſpoliatam carnē Chriſtū à mortuis excitatum: deinde principatus & poteſtates oſtentui reddentem, & triumphantē reperio in ſemetipſo. Sentis ne quòd à ſe differat caro ſpoliata, & carne ſe ſpolians? In ſemetipſo enim triumphat, id eſt in ea qua ſe carne ſpoliauit. Vides ne ita deum & hominem pr ędicari, ut mors homini, deo uero carnis excitatio deputetur? Non tamen ut alius ſit per quē mortuus reſurgat: Spoliata enim caro Chriſtus eſt mortuus, & rurſum Chriſtū à mortuis excitans idem Chriſtus eſt carne ſe expolians. Naturā dei in uirtute reſurrectionis intellige, diſpenſationē hominis in morte cognoſce. Et cū ſint utraq; ſuis geſta naturis, unū tamen Chriſtū Ieſum eū eſſe memento, qui utrunq; eſt. Quanq; enim meminerim frequenter ad deū patrem per Apoſtolum referri Chriſtum à mortuis excitatū: ſed nō eſt Apoſtolus extra Euangelicam fidem dictis ſuis ipſe contrarius, maxime domino dicente: Propter hoc diligit me pater, quod ego pono animā meā, ut iterū ſumam eam: nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à me: poteſtatem habeo ponendi eam, & iterum ſumendi eam. Hoc mandatū accepi à patre. Vel cū poſtulatū ab eo eſſet, ut ſignū ad fidē de ſe oſtenderet, ait de templo corporis ſui: Soluite templū hoc, & in triduo excitabo illud. Cum enim & per accipiendæ animæ poteſtatē, & per ſuſcitandi templi uirtutē unū ſibi reſurrectionis ſuæ deum doceat, totū hoc tamen ad mandati paterni referens autoritatē, non contrarie intelligitur Apoſtolus, Chriſtum dei uirtutē, & dei ſapiētiam prædicaſſe, omnemq; operis ſui magnificentiam per id ad gloriā patris retuliſſe: quia quicquid gerit Chriſtus, uirtus dei & ſapientia gerit, deus ſine dubio gerit, cuius & ſapientia & uirtus eſt Chriſtus. Deniq; nūc per operationē dei excitatus Chriſtus à mortuis eſt, quia opera dei patris ipſe natura à deo nō differente operatus eſt: & in eo deo fides eſt reſurrectionis, qui Chriſtū ſuſcitauit à mortuis. Hanc ergo Apoſtolus geminæ in Chriſto ſignificationis tenuit prædicationem, ut & infirmitatē

in eo

in eo hominis, & uirtutem dei ac naturam doceret, ſecũdum illud Corinthijs
dictũ: Nam & ſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed uiuit ex uirtute dei. Mortem
infirmitatem oſtendens. Et illud ad Romanos: Quod enim mortuus eſt pec-
cato, mortuus eſt ſemel: quod autem uiuit, uiuit deo: Sic & uos deputate uoſ-
metipſos mortuos quidem eſſe peccato, uiuere autem deo in Chriſto. Mortẽ
peccato, id eſt, corpori noſtro aſcribentes, uitã aũt deo, cui eſt naturale quod
uiuit, & per id corpori noſtro mori oportere, ut deo uiuamus in Chriſto Ieſu
qui peccati noſtri corpus aſſumens, totus iam deo uiuit, naturæ noſtræ ſocie-
tate in cõmunione diuinæ immortalitatis unita. Hæc igitur demõſtrãda à me
paucis fuerũt, ut utriuſq; naturæ perſonã tractari in domino Ieſu Chriſto me-
miniſſemus, quia qui in forma dei manebat, formã ſerui accepit, per quam o-
bediens uſq; ad mortẽ fuit. Obedientia enim mortis non eſt in dei forma, ſicu
ti nec dei forma ineſt in forma ſerui. Per ſacramentum aũt Euangelicæ diſpen
ſationis non alius eſt in forma ſerui, ꝙ qui in forma dei, quanq; tamen formã
ſerui accipere, & in forma dei manere non idẽ ſit: Cumq; accipere formã ſerui
non niſi per euacuationem ſuam non ſit impotens, qui manebat in dei forma,
non conueniunt ſibi formæ utriuſq; concurſu, ſed non alius eſt atq; diuerſus,
& qui ſe exinaniuit, & qui formã ſerui accepit. Accepiſſe enim nõ poteſt eius
eſſe qui non ſit, quia eius ſit qui ſubſiſtat accipere. Ergo euacuatio formæ non
eſt abolitio naturæ: quia qui ſe euacuauit, non caret ſeſe: & qui accepit manet:
& cũ ipſe ſit euacuans, & accipiens, habet quidẽ in eo ſacramentũ quod ipſe
euacuet & accipiat: non tamẽ habet interitũ, ne non extet euacuans, & ne nõ
ſit accipiens. Itaq; euacuatio eò proficit, ut proficiat forma ſerui, non ut Chri-
ſtus, qui in forma dei erat, Chriſtus eſſe nõ maneat, cũ formã ſerui nõ niſi Chri
ſtus acceperit. Qui cum ſe euacuauerit, ut manẽs eſſet in ſpiritu, idẽ Chriſtus
homo eſt factus in corpore: demutatio habitus, & aſſumptio naturæ naturam
manẽtis diuinitatis nõ perimit: quia unus atq; idẽ Chriſtus ſit & demutãs ha-
bitum, & aſſumens. Oſtenſa itaq; ſacramẽtorũ diſpẽſatione, per quã Hæretici
ignorãtes quoſq; fallerẽt, ut ea quę pro aſſumpti hominis natura dicta geſtaq;
ſunt, omnia infirmitati diuinitatis aſcriberent, & formæ dei deputarent quic-
quid formæ ſerui aptatũ proprie eſt: nunc ipſis propoſitionib. eorũ reſpondẽ
dum eſt. Tutó enim dictorum ſingulorum genera dijudicabuntur, cum uer-
bum & carnem, id eſt, deum & hominem Ieſum Chriſtum ſola fide ſit confite
ri. Deum igitur dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ex eo negandum per na-
turam Hæretici exiſtimant, quia dixerit: Quid me dicis bonum? nemo eſt bo-
nus, niſi ſolus deus. Omnis reſponſionum ratio neceſſe eſt ut ex interrogatio-
num cauſis proficiſcatur: ad id enim reſpondebitur, unde quæritur. Et primũ
requiro à dicti huius calumniatore, utrum ne id arguere dominum exiſtimet,
cur bonus dictus ſit, quũ maluerit malus dici? Id enim ſignificare uidetur hoc
dicto, quid me dicis bonũ? Non opinor quiſquam tam uecors erit, ut malitiæ
profeſſionem ei uelit aſcribere, qui dixerit: Venite ad me omnes qui labora- *Matt. 13*
tis & onerati eſtis, & ego uos reficiã: diſcite à me quia mitis ſum & humilis cor
de. Mitem ſe profitetur atq; humilem, & iraſci creditur cur bonus dictus ſit.
Profeſſionũ hæc diuerſitas diſsidet, ut bonitatis ſuæ teſtis nomen in ſe bonita-
tis accuſet. Non ergo iraſci intelligit ſe bonũ dici. Et quærendũ eſt, quã aliam
de ſe profeſsionem arguat, qui non credendus eſt nomen in ſe bonitatis argu
ere. Videamus itaq;, quid niſi bonũ interrogans dixerit, Ait enim, magiſter
bone, quid boni faciã? Duas igitur res cõnuncupauit, & bonũ, & magiſtrum.
Et quoniam non arguit ſe bonum dici, hoc neceſſe eſt arguat, quod magiſter
bonus

bonus dictus ſit: Ita autem arguit ſe magiſtrum bonũ dici, ut fidem interrogā-
tis potius, quàm magiſtri in ſe uel boni nomen argueret. Iuuenis enim inſolēs
per obſeruantiam legis, & finem legis, qui Chriſtus eſt, inſciens, & iuſtificatũ
ſe in operibus bonis exiſtimans, & intelligens ueniſſe eum ad oues perditas
domus Iſrael, & impoſſibile eſſe legi per fidem iuſtificationis ſaluare creden-
tes, tanquam cõmunium præceptorum, & in lege ſcriptorum, magiſtrũ inter-
rogat, dominum legis & unigenitum deum deteſtatus. Itaq; dominus ad hāc
de ſe irreligioſæ fidei profeſſionem, quod tanquam magiſter legis interroga-
retur, reſpondit: Quid me dicis bonum? Atq; ut ſignificaret, quatenus deus in
telligendus & profitendus eſſet, ſubiecit: Nemo bonus, niſi ſolus deus. Non
reſpuens bonitatis nomen, ſi ſibi hoc tanquā deo deputaretur. Deniq; oſten-
dens ſe magiſtri in ſe boni, per fidem eius, qui tanquā hominē interrogabat,
nomen arguere: poſt iactantiam iuuenis, & gloriā legis impletę ita reſpondit:
Vnum tibi deeſt. Vade, quodcunq; habes uende, & da pauperibus, & habe-
bis theſaurũ in cœlo, & ueni, ſequere. Non refugit de ſe bonitatis nomen, qui
cœleſtem theſaurũ pollicetur: nec magiſtrum ſe non uult uideri, qui ducem ſe
huius perfectæ beatitudinis præſtat: terrenæ autem de ſe opinionis fidem ar-
guit, bonitatē in ſolo deo docens eſſe: & ut ſe & deum, & bonum ſignificaret,
& bonitatis eſt uſus officijs, cœleſtes theſauros pandens, & ſe ad eos præuiũ
tribuens. Ita & quæ ſibi tanquam homini tantũ deferebantur, deteſtatur, neq;
ſe ab ijs quę deo deputabat, profeſſus eſt alienũ eſſe: cum unum bonum deum
confitens, ea ipſe loqueretur atq; ageret, quæ unius dei uirtutis, bonitatis atq;
naturæ ſunt. Quàm igitur bonitatis nomen non refugerit, ſed neq; magiſtri ho
norem recuſauerit, ſed fidem eius, qui in ſe nihil niſi corporeum & carnale ſa-
puiſſet, arguerit, hinc intelligitur, quod aliter ad Apoſtolos magiſtrum ſe con
fitentes locutus eſt, dicens: Vos uocatis me magiſtrum & dominum, & benę
dicitis, ſum etenim. Et cũ alibi dixiſſet: Nec uocemini magiſtri, quia magiſter
ueſter unus eſt Chriſtus. Vbi cum fide magiſter eſt, ibi adeo laudat, ut & pro-
fiteatur hoc nomen: hic uero boni magiſtri nomen non recognoſcit, ubi nec
dominus intellectus eſt eſſe, nec Chriſtus, ſolum unum deũ bonum prædicās:
non ſe utiq; à deo diſcernens, qui & dominum ſe profeſſus & Chriſtum, ducē
theſauri cœleſtis oſtendat. Tenuit autem huius ſemper dominus modum
in docendo nominis, ut patrem deum unum prædicans, à ſacramento dei non
ſe ſeparet unius, dum per naturā natiuitatis neq; alium deum ſe profitetur eſſę
neq; ipſum: quia eum nec diuerſi generis deum eſſe natura in eo unius dei pati
tur, neq; natiuitas admittit non perfectũ ei eſſe, quod filius eſt: per quod ita o-
mnem ſermonis ſui ſignificationem temperarat, ut quicquid deo patris hono
ris proteſtaretur, modeſtiſſima confeſſione etiam ſibi proprium eſſe monſtra
ret. Cum enim ait: Credite in deum, & in me credite: quæro in quo natura ſe
diſcreuerit, qui non diſcreuit in honore? Dicens enim, & in me credite, cum
dixiſſet, in deum credite, an ne per ſe quod ait, in me, non & ſuam intelligitur
ſignificaſſe naturam? Naturam plane ſepara, ſi fidem ſeparas. Si credidiſſe ſine
Chriſto in deum uita eſt, Chriſtũ à dei & nomine & proprietate auelle. Quod
ſi ad uitam proficit credere in Chriſto eos qui in deum credunt, uerbi uirtu-
tem diligens lector expēdat: Credite in deum, & in me credite. Cum enim ait,
credite in deum, & in me credite, uiuens ſe fidei dei & naturæ eius uerbum,
cum memorato deo, & in quem credi oporteret, & in ſe docuerit eſſe creden-
dum, deum ſe per id docens, cum credendum in eo ſit ab ijs qui in deum cre-
dant. Occaſionem tamen irreligioſo unionis excluſit: quia cum, & in deum
& in

& in ſe credendum profeſſus ſit, fidem de ſe ſolitario nõ reliquit. Quanquàm igitur in plurimis ac penè omnibus dictis ſacramenti huius præſtiterit abſolutionem: ne quando confeſſus deum patrem, ab eius unitate diſcederet, neq; ſe in unitate ipſius collocans, eundem tamen unum & ſolitarium profiteretur: tamen etiam ex hoc uel maxime intelligitur ſacramentum & unitatis & natiuitatis doceri, cum ait: Ego autem habeo teſtimonium maius Ioanne, opera quæ dedit mihi pater ut perficiam ea: ipſa opera quæ facio teſtimonium perhibent de me, quia pater me miſit. & qui me miſit pater, ipſe teſtificatus eſt de me. neq; uocem eius unquam audiſtis, neq; figuram eius uidiſtis, et uerbũ eius non habetis in uobis manens, dum quem miſit ille, huic uos non creditis. Patrem teſtatum eſſe de filio quomodo uero intelligitur, cum nec ipſe uiſus ſit, nec uox eius audita ſit? Memini quidem de cœlis auditam uocem fuiſſe, dicẽtem: Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene cõplacui, ipſum audite. Et quomodo uox eius audita non eſt, cum paternæ uocis ſignificationem in ſe audita contineant? Sed forte in Hieroſolymis manentes non audierunt, quia in deſertis locis Ioannes ſolus audierit. Quærendum ergo in Hieroſolymis quomodo teſtatus eſt pater: non enim iam teſtimonio utitur Ioannis, uocem è cœlo audientis, ſed habet teſtimonium maius Ioanne. Et quod hoc eſſet, continuo ſubiecit: Opera enim quæ dedit mihi pater ut perficiã ea, ipſa teſtimoniũ perhibent de me, quia pater me miſit. Agnoſco teſtimonij autoritatẽ: neq; enim quiſquam niſi filius à patre miſſus hæc ageret: opus ergo ſuum teſtimoniũ eſt. Sed quid tandẽ ſequitur? Et qui me miſit pater, ipſe teſtificatus eſt de me, neq; uocem eius unquam audiſtis, neq; figuram eius uidiſtis, & uerbum eius non habetis in uobis manens. Extra crimen ergo ſint ignorantes teſtimonium patris? qui in ijs unquam auditus, uel uiſus ſit, ut in ijs non maneat uerbum eius? Sed non ſunt ſubuenti incognita ſibi excuſatione teſtimonij: quia teſtimoniũ de ſe patris, operum ſuorum teſtimonium eſſe profitetur. Opera ergo de eo teſtantur, quod à patre ſit miſſus, ſed hoc operum teſtimonium patris eſt. Et cũ operatio filij teſtimonium patris ſit, eam neceſſe eſt operari in Chriſto naturam intelligendum eſſe, per quam teſtis & pater eſt: atq; ita ſimul Chriſtus operans, in eius opere pater teſtans, oſtendunt ſe inſeparabilis ſecundum natiuitatem eſſe naturæ, cum dei de Chriſto teſtimonium ea ipſa Chriſti eſſe ſignificetur operatio. Non ſunt itaq; extra reatum non cogniti ſibi teſtimonij, cum opus Chriſti teſtimonium dei patris ſit: neq; in eo quod teſtantis uocem non audierint, & figuram non uiderint, & uerbum eius manens non habuerint, idcirco ſine teſtimonij ſunt conſcientia, ad id quod dictum eſt: neq; uocẽ eius audiſtis, neq; figuram eius uidiſtis, & uerbum eius non habetis in uobis manens: ut cum teſtatus de eo pater fuiſſet, cauſa tamẽ neq; uocis auditæ, neq; uiſæ figuræ, aut uerbi in his nõ manẽtis poſſet intelligi, cõtinuo ſubiecit: Quoniam quem miſit ille, huic uos non creditis, Se credito, & uocem dei audiendam, & figuram uidendam, & uerbum eius in his qui credunt eſſe demonſtrans, cum per naturæ unitatem in ſe pater & loqueretur & haberetur. Nunquid non & patrem ſignificat, cum miſſus ab eo ſit? Nunquid ſe per aliquam naturæ differentiam à patre diſcernit? cum hinc pater teſtans de eo, neq; auditus, neq; uiſus ſit, nec intellectus ſit: quia miſſo ſibi à patre creditũ non ſit. Non ſe ergo unigenitus deus à deo ſeparat, patrem deum cõfitens, ſed per ſignificationem patris deo, patre demonſtrato, ſe quoq; in dei honore cõſtituit. Nanq; in hoc ipſo eodẽ ſermone, in quo operibus ſuis teſtari ſeipſum à patre eſſe miſſum docet, & patrẽ teſtantem, quod ab eo miſſus ſit ſignificat, cum dixiſſet: Et hono-

honorem eius qui eſt ſolus deus nō quæritis:non tamē dictum hoc nudum,& non antea ad unitatis fidem præparatum reliquit. Superius enim ita ait: Non uultis uenire ad me,ut uitam habeatis. honorem ab hominibus non accipio, ſed cognoui uos, quia dilectionem dei non habetis in uobis.Ego ueni in nomine patris mei,& non accepiſtis me: Si alius uenerit in nomine ſuo,illum accipietis.quomodo poteſtis uos credere,qui honorē ab inuicē accipitis,& honorē eius qui eſt ſolus deus nō quæritis? Honorē improbat hominum, quia honor potius quærendus à deo eſt:& infidelium eſt honorē ab alterutro accipere. Quid enim homo homini honoris impertiet? Cognitum ſibi ait dilectionem dei in his non eſſe: & non manentis in his dilectionis dei hanc docet cauſam, quia ſe uenientem in nomine patris non accipiunt. Quid ergo eſt eum in nomine patris uenire? nunquid aliud, quam in nomine dei? Aut nunquid non idcirco in his dilectio dei non eſt, quia non ſuſceptus eſt in nomine domini ueniens? Aut nunquid in ſe non & naturam ſignificauerat dicens: Non uultis uenire ad me, ut uitam habeatis? Nam & in eodem ipſo ſermone iam dixerat: Amen amen dico uobis, quia uenit hora, & nunc eſt, in qua audient mortui uocem filij dei, & qui audierint uiuent. Cum in nomine patris uenit, neque ipſe pater eſt,nec tamen non in eo eſt diuinitatis natura,qua pater eſt, quia & filio, & deo proprium eſt in nomine patris uenire. Deinde & alius accipiendus in nomine eodē ueniens,ſed hic homo eſt,à quo ſibi honorē homines ſperabunt,& cui honorē reddent uiciſſim:cum tamen ſe idem in nomine patris ueniſſe fallet. Et hic quidem Antichriſtum ſignificari non obſcurum eſt,mendacio paterni nominis gloriātem: & cū hunc honorabunt,atq; ab eo honorabuntur(hunc enim ſpiritum erroris excipient,)honorem eius qui eſt ſolus deus nō quęrēt. An ne cum ob hoc dilectionē dei non habeant, quia uenientem ſe in nomine patris non acceperint, & rurſum uenientem alium in eodem nomine recipientes, & honorem ab alterutro accipiētes, honorem eius qui ſolus deus eſt, nō requirant, ſeparare ſe Chriſtus ab honore unius dei poterit intelligi? cū idcirco nō quærat honor ſolius dei, quia Antichriſtū ſuſcipiendo nō ſit ille ſuſceptus. Nam cuius repudiatio honoris ſolius dei ſuſceptio,ipſius nimirum ſolius dei prætermiſſio eſt,in huius honore neceſſe eſt ſolius dei eſſe honorem, in cuius ſi ſuſceptione digne manſiſſent,honorem ſolius dei quæſiſſent. Et hic quidem ipſe ſermo teſtis eſt nobis, in cuius exordio continetur, ut omnes honorificent filium,ſicut honorificant patrem qui miſit illum. Nunquam niſi naturalia exęquantur in honore, neq; exęquatus honor ſeparat honorandos: cū ſacramento tamen natiuitatis poſcitur honoris æqualitas, cum filius ita honorandus ſit,ut pater. Et cum eius qui ſolus eſt deus honor quæritur, non eſt extra unius dei honorem, cuius honor idem atq; unus & dei eſt:quia ut honorificans filium,non honorificat patrem, ita & ſolius dei honorem non quærens, non quærit & Chriſti. Et quàm unus atq; idem utriuſq; etiam ex eo docet,cum ait, nunciata ſibi Lazari infirmitate Infirmitas iſta non eſt ad mortem,ſed pro gloria dei, ut honorificetur filius dei per eum. Lazarus mortuus eſt, ut filius dei glorificetur per Lazarum. Nūquid ambigitur in gloria filij dei eſſe gloriam dei? cū mors Lazari, quæ deo ſit gloria, gloriam ſit filij dei operatura? Atq; ita & naturalis per natiuitatem unitas dei patris in Chriſto docetur, cum infirmitas Lazari pro gloria dei eſt:& ſacramentū fidei retinetur,cum per Lazarum glorificandus ſit dei filius,deo per id in dei filio intelligendo, neq; ita deo intelligēdo ut non etiam dei filium confitendo, cum glorificando per Lazarum deo, dei ſit filius glorioſus. Inſeparabilis

bilis ſacramento diuinæ naturæ eſt uiuentis à uiuente natiuitas, nec demutationem generis accipit filius dei, ne non in eo paternæ naturę ueritas maneat. Nam in his ipſis ſignificationibus, quibus cõfeſſo uno tantũ deo abnegaſſe in ſe naturã dei uider, ſub ſolius demõſtratione, in unitate ſe tamẽ naturæ paternæ unius dei fidem nõ conuellẽs locauit. Interrogatus enim à ſcriba, quod in lege eſſet principale mandatum, reſpondit: Audi Iſrael, dominus deus tuus deus unus eſt, et diliges dominum tuũ ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, & ex omnibus uiribus tuis, hoc eſt primum mandatum. Secundum ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum ſicut teipſum: maius autem horum mandatum non eſt. Alienaſſe ſe à natura & religione unius dei exiſtimatur, cum principalis mãdati hæc ſit profeſſio: Audi Iſrael: Dominus deus tuus unus eſt deus? Deinde ne in conſequenti ſe quidem mandati religione conſtituat, cũ ad proximi nos dilectionem lex, ſicut ad unius dei fidem uocaret. Et quidem reſpõſio Scribæ non eſt negligẽda, dicentis: Bene magiſter in ueritate dixiſti, quod unus ſit deus, nec eſt alius præter illum ita diligendus ex toto corde, & ex totis uiribus, & ex totis uirtutibus, & ex tota anima, & diligere proximum tanquàm ſeipſum, hoc maius eſt omnibus holocauſtomatibus & ſacrificijs. Reſponſio Scribæ uidetur cum dictis dei conuenire, unius dei charitatem intimam internamq; profitentis, & dilectionem proximi ſecundum propriæ dilectionis ueritatem pollicentis, & ſuper ſacrificiorum holocauſtomata charitatem in deum & hominem intelligentis. Sed quod ſequitur uidendum eſt: Videns autem Ieſus quòd ſapienter reſpondiſſet, dixit illi: Non longe es à regno dei. Quid ſibi uult iſta moderatæ reſponſionis profeſsio? cum hominem ad cœlorum regnum fides iſta conſummet, unum deũ credere, & eũ tota anima, & totis uiribus, & toto corde diligere: proximum quoq; ita ut ſeipſum amare, quòd Scriba hic non iam in regno dei ſit, ſed nõ longe à regno dei? Sed alia iſtud ſignificatione nudum ueſtientibus, & ægrotũ uiſitãtibus, & eſurientem alentibus, ac ſitientem potantibus, & clauſum carcere frequentantibus, datur: Venite benedicti patris mei, poſsidete paratum uobis regnũ à conſtitutione mũdi: uel illis quibus hæc pauperiei ſpiritus merces eſt: Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnũ cœlorum. Perfectus hic fructus eſt, & abſoluta poſſeſsio, & præparati regni non incerta traditio. Aut nunquid adoleſcens minus aliquid horum confitebatur? Nam exæquata ad amorem ſui dilectione proximi, quid de boni operis conſummatione non egerat? Interdum enim indulgentem officioſumq; eſſe non perfectæ charitatis eſt: Perfecta aũt charitas omne cuiuſq; modi indulgentiæ implebit officium, cũ non reliquerit quod alteri debeat, qui tantum alteri, quantum ſibi reddat. Sed ignoratione conſummati ſacramẽti detentũ Scribam, per profeſsionem fidei dominus collaudans, & non longe eum à dei regno eſſe reſpondens, non tamen eum in ipſa beatæ fidei poſſeſsione conſtituit: Tendebat enim felici curſu, & ſi ignorantem, & prælatum omnibus dilectione dei & proximi, ſuæ ipſum dilectioni exæquauit. Cum tamen & ipſi proximi charitati amorem dei prætuliſſet, iam non holocauſtomatũ & ſacrificiorũ præſcriptis continebatur, non erat longe iſte ab euangelico ſacramento. Et cur non longe à regno dei ſit, cum futurus magis in dei regno ſit, ex ipſis domini dictis intelligendũ eſt. Sequit enim: Et nemo tamen audebat interrogare eũ. Et reſpondens dixit in templo docens: Quomodo dicunt Scribæ Chriſtum filium eſſe Dauid? Ipſe enim Dauid dicit in ſpiritu ſancto: Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. ipſe Dauid dicit eum dominũ,

& unde filius eius eſt: Nō longe ergo à dei regno eſt Scriba, unū deum confitens, qui ultra omnia eſſet diligēdus. Sed admonet ſua ipſius profeſſione, cur ſacramentum legis ignoraret, & Chriſtum deum filium dei neſciat per natiuitatis naturam in fide unius dei confitendum. Et quia per unius domini ſecundum legem profeſſionem, dei filio in unius domini ſacramento manere non relinqui uidebatur: Scribam admonet, quomodo Chriſtum Dauid filium diceret, cum Dauid eum dominum ſuum eſſet profeſſus: nec natura ſineret, ut qui tanti Patriarchæ eſſet filius, eſſet & dominus. Hoc ideo, ut Scriba ſecundum carnem, & beatæ uirginis partum, quæ ex Dauid eſſet, ſolum eum intelligens, dominum potius ſecūdum ſpiritum Dauid meminiſſet eſſe, quàm filiū. Et quod dictum eſt: Audi Iſrael, dominus deus tuus deus unus eſt, à domini unius ſacramento Chriſtum non ſepararet: cum tantus Patriarcha & Prophetes eum, qui ex utero domini ante luciferū genitus fuiſſet, dominū ſibi profiteretur: nō utiq; immemor legis, neq; ignorans dominū alium non cōfitendum, ſed eum qui naturali ſacramento natiuitatis ex incorporalis dei utero ſubſtitiſſet, abſq; uiolatę legis fide deum eſſe intelligendū, cum unus ex uno, per unius dominij naturā habet in ſe naturale quod dominus eſt. Quis ergo nūc etiam relictus eſt ambigēdi locus? Dominus ipſe præcipuū mandatum legis in unius domini cōfeſſione ac dilectione docens eſſe, nō ſuo ad Scribā, ſed Prophetæ teſtimonio uſus eſt, eſſe ſe dominū: deum ſe tamē per id quod dei filius eſt eſſe ſignificans. Per id enim in ſacramento dei unius per natiuitatē manet, quia dei in ſe naturam diuinitas tenens in deum alterū non excedit diuerſitate naturæ, ne patri adimat, ne non dominus ſit, nec filio non uel acto perficiat, ne non ſit & dominus. Atq; ita neq; autoritatē pater amittit, nec naturā filius, & non ita nō dominus, non unus non eſt, neq; unigenitus dominus ſeparatur ab uno, cum ex uno domino unus ipſe ſubſiſtat in dominū: dominum unū ita ex lege docens, ut ſe quoq; dominū Propheta teſte cōfirmet. Tendat per cæteras impij furoris propoſitiones fidei Euāgelicæ reſpōſio, & his ipſis, quibus impugnatur repugnet, & arma excidij conuincens, unius ſpiritus dicta, unius quoq; fidei demōſtret eſſe doctrinam. Neq; enim alius Chriſtus, quàm qui eſt, prædicatus eſt, deus ſcilicet uerus, & in dei unius ueri gloria manēs. Et ſicut ſe dominū ex lege, dum negare uidetur eſt profeſſus, ita & in Euangelijs uerū ſe dominū, dum non confiteri exiſtimatur, oſtēdens. Hoc enim ſe dicto eius, ne eum uerū deum eſſe Hæretici cōfiteantur excuſant: Hæc eſt autē uita æterna, ut cognoſcāt te ſolum uerum deum, & quē miſiſti Ieſum Chriſtū. In eo nanq; quod ait, te ſolū uerū deū, ſeparare ſe à ueritate dei, per exceptionē ſolitarij exiſtimat, cū ſolus uerus deus, niſi ſe tantū ſolitariū deum nō patiatur intelligi. Et uere iſtud fides apoſtolica non patiē, duos ueros deos credi: quia naturæ unius dei ueri nihil alienū à natura eiuſdē exæquandū ſit ueritatis. Non erit ēm in dei unius ueritate deus unus, ſi extra naturā unius dei ueri alterius & generis, & non ſecundū natiuitatē naturalis ſibi deus uerus exiſtat. Sed ut hoc ipſo eodē dicto nō ambigue ipſe ſe in unius dei ueri natura deū uerū profeſſus eſſe intelligaē, à ſuperioribus huic tamē dicto cōtinuatis atq; iūctis profeſſiōibus reſpōſiōis noſtræ ſermo deſcēdat: ut per gradus demōſtratę fidei, iā in ipſo apice ueri dei Chriſti libertas noſtræ fiduciæ cōquieſcat. Poſt ſacramentū itaq; ſermōis eius quo dixerat: Qui me uidit, uidit & patrē. Et: Non creditis, quia ego in patre, & pater in me eſt, uerba quæ ego loquor uobis, à me ipſo nō loquor, ſed pater qui in me eſt, ipſe facit opera: credite mihi, quia ego in patre, & pater in me eſt; ſin aūt, propter opera ipſa credite. Poſt multiplicē ergo hūc ingētiū

myſte

myſteriorum ſermonem, ſequitur reſpondentium diſcipulorum ſermo iſte: Nunc ſcimus,quia noſti omnia,& non habes neceſſe,ut aliquis te interroget: In hoc credimus,quia à deo exiſti. Virtutibus in eo dei agentibus,naturam quoq; dei intellexerunt.Neq; enim noſſe omnia,& cordium cogitationes ſcire,miſſi à deo potius poſſet eſſe quàm nati.In hoc ergo ſe credere profitentur quod à deo exierit,quia naturæ in eo dei eſſet poteſtas. Intelligentiam autem eorum collaudans dominus reſpõdit,non utiq; quòd miſſus eſſet,quòd à deo exiſſet,ſed profectum natiuitatis ex incorporali deo ſub exitionis ſignificatione teſtans:nam & ipſe natiuitatem ſuam ſub exitionis demonſtratione fuerat elocutus dicens:Vos me amaſtis & credidiſtis,quia à deo exiui, & à patre in hunc mundum ueni. A deo patre in hunc mũdum uenerat,quia à deo exierat. Nam ut natiuitatem ſuam in exitione ſignificaſſe intelligeretur,ſubiecit ſe à patre ueniſſe.Et cum per id à patre uenerit,quòd à deo exierit, exitio eius à deo abſoluta natiuitas eſt,quam paterni nominis eſt confeſſio proſequuta. Intelligentibus itaq; Apoſtolis hoc exitionis ſacramentum,hoc locutus:Modo creditis:Ecce ueniet hora,& uenit,ut diſpergatur unuſquiſq; in ſua, & me ſolum relinquatis:ſed nõ ſolus ſum,quoniam pater mecum eſt: Vt exitionem illam non alienationem à deo patre doceret eſſe, ſed natiuitatem naturam in ſe dei patris naſcendo retinentem, ſubiecit nõ ſe ſolum eſſe,ſed patrem ſecum eſſe,uirtute utiq; atq; natiuitate naturæ:cum pater in ſe manẽs,eſſet in loquente ſe atque operante & operans & loquens. Deinde ut cauſam totius huius ſermonis oſtenderet, adiecit: Hæc locutus ſum uobis,ut in me pacem habeatis, in hoc uero ſeculo preſſuram habebitis,ſed confidite,quia ego uici mundum. Locutus ergo iſta eſt,ut pacifici in eo manerent, neq; diſſenſionũ ſtudio ſuper fidei diſputationibus diſſiderent:cum qui ſolus relinqueretur, non ſolus eſſet,ut qui à deo exiſſet,eum à quo exiſſet deum in ſe haberet:deinde in ſeculo uexati,patientes eius promiſſionum eſſent, qui mũdum à deo exiens, deum ſecum habendo uiciſſet. Poſtremo totius myſterij fidem locuturus, eleuans in cœlum oculos ait: Pater uenit hora, honorifica filium tuum,ut filius tuus honorificet te, ſicut dediſti ei poteſtatẽ omnis carnis,ut omne quod dediſti illi det eis uitam æternam. An'ne tibi infirmus uidetur,cum honorari ſe rogat?Sit planè infirmus,niſi honorificari ſe idcirco poſtulet,ut ipſe honorificet honorantem. De honore accipiendo & reddendo iam dudum tractauimus,& eadem reuoluere admodum ocioſum eſt. Certe non ambigitur gloriam idcirco poſci, ut glorificetur impartiens. Sed fortè in eo imbecillus eſt, quod poteſtatem omnis carnis accepit. Sit quoq; acceptio poteſtatis imbecilla,niſi potens ſit illis quibus accepit uitæ tribuere æternitatem. Sed in eo ipſo quoq; quod accepit naturæ aliqua infirmitas arguetur: Sit planè acceptio infirmitas, niſi Chriſtus ex natiuitate potius quàm ex innaſcibilitate deus uerus eſt. Quod ſi acceptio poteſtatis ſola eſt ſignificatio natiuitatis, in qua accepit id quod eſt:non eſt infirmitati datio deputãda,quæ totum hoc naſcentem conſummat eſſe quod deus eſt. Cum enim innaſcibilis deus ad perfectam diuinæ beatitudinis natiuitatem unigenito deo autor ſit:autorem natiuitatis eſſe ſacramentum paternum eſt. Cæterum non habet contumeliam: qui ſe autoris ſui eſſe imaginem,genuina natiuitate cõſummat. Dediſſe enim poteſtatem omnis carnis, & ad id dediſſe, ut det ei uitam æternam,habet in dante quod pater eſt,in accipiente quod deus eſt: cum & in eo ſignificetur pater eſſe quod dederit, & in eo filius deus maneat,quod uitæ æternæ dãdæ ſum pſerit poteſtatem. Naturalis igitur filio & congenita omnis poteſtas ſit:quæ

cum data ſit, non alienat eum per id ab autore, quia data eſt, cum quod ſit autoris, hoc datum ſit: dare ſcilicet uitam æternam, & corruptionem in incorruptionem mutare. Dedit itaque pater omnia, & accepit filius omnia, neq; ambiguum eſt, cum dixerit: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt. Et hic quidē non creationum ſpecies, neq; elementorum diuerſas ſubſtitutiones pręſens ſermo ſignificat: ſed beatæ atq; abſolutæ diuinitatis nobis gloriam pandens, deum in ijs oſtendit intelligendum eſſe, quæ ſua ſunt in uirtute, in æternitate, in prouidentia, in poteſtate. Non quod hæc deus ita habeat, tāquam aliud quid extra iſta eſſe credendus ſit: ſed quod in ijs aliquantula ſenſus noſtri opinione ſignificatus ſit ipſe qui habeat. Vnigenitus igitur in ijs ſe docens ſubſtitiſſe, quę patris ſunt, cum ex ſe ſumpturum ſanctum ſpiritum dixiſſet, adiecit: Omnia quæ patris ſunt, mea ſunt, propterea dixit de meo accipiet. Omnia quæ patris ſunt, ſua ſunt: tradita utiq; & accepta. Sed data non infirmāt diuinitatem, quæ in ijs eum conſtituunt eſſe quibus pater eſt. Et in ijs nunc gradibus præmiſſæ de ſe intelligentiæ uſus eſt, ut cum ſe à deo exiſſe docuiſſet, ſecumq; eſſe patrem profeſſus ſit, ſeq; mundum uiciſſe teſtatus eſſet, & honorandus à patre patrem honoraturus eſſet, & accepta poteſtate in danda uniuerſæ carni uitæ æternitate eſſet uſurus: tum poſtremo omnia hæc tali abſolutione concluſerat: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Vitæ æternæ fidem, uel loqui Hæretice diſce uel credere, & ſepara à deo Chriſtum, ſi potes à patre filium, à deo uero ſuper omnia deum, à ſolo unum: Vnus enim dominus eſt Chriſtus Ieſus. Si uita æterna eſt in deum ſolum uerum credidiſſe, ſine Chriſto confitendum eſt ſolum uerum deum ſalutem non dediſſe. Si uero ſeparato Chriſto à ſolo uero deo, in confeſſione ſolius dei ueri uita ęterna non capitur: non intelligo quomodo nobis à deo uero ad fidem ſeparandus ſit, qui non ſit ſeparabilis ad ſalutem. Quanquam igitur ſciam moroſas difficultates tantarum quæſtionum legentiū deſiderijs graues eſſe, tamen dilata ad modicū totius ueritatis demōſtratione indulgeri mihi exiſtimo, non ſine aliquo fidei profectu, is ipſis dictis Euangelicis tecum Hæretice luctanti. Audis profeſſionem domini dicentis: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, quæro quid ſit quod ſenſum moueat, ne uerus deus Chriſtus ſit? Non enim dico nunc quid de Chriſto crediderís, ſi non ſignificatio aliqua alia ſubiecta demōſtrat. Non habes quicquam præterquam Chriſtum Ieſum: non filium hominis, ut de ſe ſolet dicere: non filium dei, ut profiteri ei de ſe uſitatum eſt: non deſcendentem panem uiuum de cœlis, quod cum multorum ſcandalo de ſe frequentat, ſed dicens habet: te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum. Omnem enim & prænominis & cognominum ſuorum uel naturalium uel aſſumptorum conſuetudinem prætermiſit, ut confitēdus ſolus uerus deus & Chriſtus Ieſus eſſet, ſignificatione qua deus eſt. Sed forte quod ait: Te ſolum, communionem atq; unitatem ſuam à deo ſeparat. Se paret ſanè: ſi non ad id quod ait, te ſolum uerū deum, continuo ſubiecit: & quē miſiſti Ieſum Chriſtū. Et ſenſum audientis interrogo, quid credendus ſit Chriſtus Ieſus? cum ad id quod pater ſolus deus uerus credendus ſit, credendus & Chriſtus ſit. Sed ſolus forte pater uerus deus Chriſto non relinquit ut deus ſit? Non relinquat ſanè: ſi unus deus pater Chriſto non relinquat ut unus ſit dominus. Ita ſolus deus pater uerus. Quod ſi unus deus pater Chriſto non admit ut unus ſit dominus, ita ſolus deus pater uerus Chriſto Ieſu non aufert ut deus uerus ſit, cum ad uitæ æternæ meritum hoc proficiat, ut cum credatur ſolus

lus

lus deus uerus, credatur & Chriſtus. Quid, rogo, nunc ſtultitiæ tuæ ſenſu Chriſto deputas Hæretice, ut eſſe credatur & Chriſtus, qui uitam æternam tribuit, qui honorificandus à patre patrem honorificauit, qui mũdum uicit, qui ſolus relinquendus ſolus nõ eſt, ſed ſecũ habet patrem, qui à deo exiuit, atque à patre uenit? Quid in tantis uirtutibus nato naturę ac ueritatis impaniies? Solũ enim uerũ deum patrẽ inutiliter credimus, niſi credamus & quem miſit Ieſum Chriſtũ. Quid hæres? quid moraris? quin Chriſtus cõfitendus ſit, doce. Nã qui quæ ſcripta ſunt negas, quid reſtat niſi ut quę non ſcripta ſunt credas? O infelix uoluntas, & ueritati obnitẽs falſitas. In fide & cõfeſſione ueri dei patris Chriſtus unitus eſt. Rogo qua fide uerus deus negatus creatura eſſe dicatur, cum fides nulla ſit in ſolum uerum deum crediďiſſe ſine Chriſto? Sed anguſtum te, Heretice, & diuini ſpiritus incapacem cœleſtium dictorum non adit ſenſus: & uipereo inſpiratus errore Chriſtum uerum deum neſcis in fide ſolius ueri dei ad uitæ æternitatem confitendum. Sed eccleſiæ fides ſolum uerum deum patrem confeſſa confitetur & Chriſtum, neque Chriſtum confitendo non & ſolum uerum deum patrem confitetur, neque rurſum ſolum uerum deum patrem cõfeſſa non confitetur & Chriſtum. Per id enim Chriſtum confeſſa deum uerum eſt, quòd ſolum uerum deum confeſſa ſit patrem. Ita quod ſolus pater deus uerus eſt, deum uerum eſſe confirmat & Chriſtum. Non enim unigenito deo naturę demutationem naturalis natiuitas intulit: nec qui ex ſubſiſtente deo ſecũdum diuinæ generationis naturam deus ſubſiſtit, ab eo qui ſolus uerus deus eſt, ſeparabilis eſt ueritate naturæ. Tenuit enim natura ueritatis ſuæ ordinem, ut natiuitatem ueritas naturalis inueheret, nec alterius in ſe deũ generis deus unus efferret: atque ita ſacramentum dei nec in ſolitudine, nec in diuerſitate conſiſtit: cum neque alter deus deputetur, qui ex deo cum naturæ ſuæ proprietate ſubſtiterit, neque in unione maneat, quem patrem natiuitatis ueritas doceat confitendum. Non deſeruit igitur natus deus naturæ ſuæ proprietatem: & naturali in eo uirtute ſubſiſtens eſt, cuius in ſe tenet naturali natiuitate naturam. Non enim in eo deus aut demutatus aut degener eſt, cũ ſi quod uitium natiuitas intuliſſet, ei potius naturæ contumeliam per quam natiuitas ſubſiſtebat inueheret, dum quod ex ſe eſt deſineret eſſe quod ſuum eſt. Atque ita non eum demutatio corrumpebat, qui in ſubſtantiam noua natiuitate ſubſtiterat: ſed eum qui in natiuitate filij, impotens naturæ ſuæ tenere conſtantiam, externum aliquid à ſe alienumque genuiſſet. Non eſt autem, ut ſæpe iam commemorauimus, in unitate dei patris & dei filij humanarum uitium opinionum, ut ſit uel extenſio, uel ſeries, uel fluxus, ut aut riuum fons effundat ab origine, aut ramum arbor extendat in caudice, aut calorem ignis emittat in ſpatium. Hæc enim à ſe inſeparabili protenſione manent potius detenta, qua ſibi inſunt: dum & calor in igne eſt, & in arbore ramus eſt, & riuus in fonte eſt: & hæc ipſa res ſola ſibi res eſt potius, quàm res ex re ſubſtituta ſit: quia nõ aliud arbor quàm ramus, neque ignis quàm calor, neque fons poteſt eſſe quàm riuus. At uero unigenitus deus, ex perfecta atque inenarrabili natiuitate ſubſiſtens deus eſt, ut uera progenies innaſcibilis dei eſt, & incorporalis naturæ generatio incorporalis, deus uiuus & uerus à uiuente & uero, & inſeparabilis à deo naturæ deus, dum ſubſiſtens natiuitas non alterius naturæ deum perfecit, neque generatio quæ ſubſtantiam prouehebat, ſubſtantiæ naturam demutauit in genere: ſed diſpenſatione aſſumptæ carnis, & per exinaniendi ſe ex dei forma obedientiam, naturæ ſibi natiuitatem Chriſtus homo natus intulerat, non uirtutis naturæque damno, ſed habitus demutatione. Exinaniens ſe igitur, ex dei forma ſerui formam natus

acceperat,ſed hanc carnis aſſumptionem cum ea qua ſibi naturalis unitas erat
patris natura non ſenſerat:& nouitas temporalis licet maneret in uirtute natu
ræq;amiſerat tamen cum forma dei,naturæ dei ſecundum aſſumptũ hominem
unitatem. Sed ſumma diſpenſationis hæc erat,ut totus nunc filius,homo ſcili-
cet & deus,per indulgẽtiam paternæ uoluntatis,unitati paternæ naturæ ineſ-
ſet:& qui manebat in uirtute naturę,maneret quoq; in genere naturę:Id enim
homini acquirebat̃ ut deus eſſet. Sed manere in dei unitate aſſumptus homo
nullo modo poterat,niſi per unitatẽ dei in unitatem dei naturalis euaderet:ut
per hoc quod in natura dei erat deus uerbum, uerbũ quoq; caro factum, rur-
ſum in natura dei ineſſet. Atque ita homo Ieſus Chriſtus maneret in gloria dei
patris,cum in uerbi gloriam caro eſſet unita,rediretq; tunc in naturæ paternæ
etiam ſecundum hominem unitatem uerbum caro factum,cum gloriam uer-
bi caro aſſumpta tenuiſſet. Reddẽda igitur apud ſeipſum patri erat unitas ſua,
ut naturæ ſuę natiuitas in ſe rurſum glorificanda reſideret,quia diſpenſationis
nouitas offenſionem unitatis intulerat:& unitas,ut perfecta antea fuerat,nul-
la eſſe nunc poterat,niſi glorificata apud ſe fuiſſet carnis aſſumptio. Et idcirco
tanto antea præparato ad fidei huius intelligentiam ſenſu cum dixiſſet: Hæc
eſt autem uita æterna,ut cognoſcant te ſolum uerum deum,& quem miſiſti Ie
ſum Chriſtum,ſubiecit ſecundum diſpenſationem ſuam obedientiam: Ego te
clarificaui ſuper terram,opus conſummaui quod dediſti mihi ut faciam. Poſt
quæ ut meritum obedientiæ & ſacramentum diſpenſationis intelligerẽt, ad-
iecit: Et nũc clarifica me tu pater apud temetipſum, claritate quam habui pri-
uſquam mundus eſſet apud te. Qui manere Chriſtum in natura dei denegat,
& inſeparabilem eſſe atq; indifferentem ſolo uero deo non credit:reſpondeat
quæ huius petitionis ſit ratio. & nunc clarifica me tu pater apud temetipſum.
Quid enim cauſæ eſt,ut eum pater clarificet apud ſemetipſum? Aut quæ uer-
bi huius ſignificatio eſt,qui'ue ſignificationis effectus eſt? Pater nanq; non e-
get gloria,nec ſe exinaniuerat de forma gloriæ ſuæ. Quomodo autem apud ſe
metipſum glorificaturus eſt filium, & ea gloria quam habuit apud eum ante
mundi conſtitutionem? Sed apud deum habere qui ſenſus eſt? Non enim ait,
gloria quam habebam antequam ſeculum eſſet, cum eſſem apud te, ſed glo-
ria quam habui apud te. Eſſe enim apud te,cõſiſtentem ſignificat:habere au-
tem apud te,naturæ ſacramentum docet. Et glorificabor apud te,non idem eſt
quod glorifica me. Non enim ſeipſum glorificari tantum ita ut ſibi aliquid ſit
proprium glorię rogat:ſed apud ſemetipſum patrem glorificari ſe ab eo preca
tur. Vt enim in unitate ſua maneret ut mãſerat,glorificaturus eum apud ſe pa-
ter erat:quia gloriæ ſuæ unitas per obedientiam diſpenſationis exceſſerat,ſci-
licet ut in ea natura per glorificationem rurſus eſſet, in qua per ſacramentum
diuinæ natiuitatis unitus,eſſetq; patri apud ſemetipſum glorificatus, ut quod
apud eum ante habebat maneret,nec alienaret ab eo formæ dei naturam for-
mæ ſeruilis aſſumptio:Sed apud ſemetipſum glorificaret formam ſerui, ut ma
neret in ſe dei forma: quia qui manſerat in dei formã,idem erat in ſerui forma.
Et cum ſerui forma glorificanda eſſet, in dei forma apud eum ipſum glorifi-
canda erat,in cuius formã formæ ſeruilis erat habitus honorandus. Non noua
uero hæc,neque nunc primum Euangelicis doctrinis conſignata uox domi-
ni eſt:& hoc ipſum glorificandi filij apud ſemetipſum dei patris ſacramentum
pulcherrima ſpei ſuæ illa gratulatione teſtatus eſt. Dum enim Iuda ad prodi-
tionem exeunte, gaudio conſummatæ ſuæ diſpenſationis elatus eſt, hæc di-
xit: Nunc honorificatus eſt filius hominis, & deus honorificatus eſt in eo. Si

deus

deus honorificatus eſt in eo, & deus honorificat eum in ſe, & deus protinus honorificauit eum: quid limoſi corporis graues animæ, & ſordente peccatis conſcientia fœtidæ cœnoſæque mentes, uſque ad iudicium diuinæ de ſe profeſſionis inflamur? & arbitros nos diuinæ naturæ deputantes, impijs ad deum calumniæ noſtræ diſputationibus rebellamus? Quanta enim potuit dominus uerborum ſimplicitate Euangelicam fidem locutus eſt, & in tantum ad intelligentiam noſtram ſermones aptauit, in quantum naturæ noſtræ ferret infirmitas, non tamen ut quicquam minus dignum naturæ ſuæ maieſtate loqueretur. Et primam quidem dicti ſignificationem non ambiguam exiſtimo cum ait: Nunc honorificatus eſt filius hominis. Gloria enim omnis non uerbo, ſed carni acquirebatur: id eſt non natiuitati dei, ſed nati hominis diſpenſationi. Hoc uero quod ſequitur quid ſignificet interrogo, & deus honorificatus in eo? Honorificatum enim in eo deum audio, & quid iſtud ſit ſecundum intelligentiam Hæretice ignoro. Deus in eo honorificatus eſt, in filio utique hominis: & quæro an filius hominis, idem ſit & filius dei. Et cum non alius ſit filius hominis, neque alius filius dei, uerbum enim caro factum eſt: & cum qui filius dei eſt, ipſe & hominis ſit filius: requiro quis in hoc filio hominis, qui & filius dei eſt glorificatus eſt deus, quia in filio hominis, qui & filius dei eſt, glorificatus deus eſt? Videamus quid ſit hoc quod tertio ſubditur: Si deus glorificatus eſt in eo, & deus honorificauit eum in ſe. Quod iſtud, rogo, ſacramenti myſterium eſt? Deus in filio hominis glorificato, glorificatum deum glorificat in ſeſe. In filio hominis dei gloria eſt, & gloria dei in gloria filij hominis. Deus glorificat eum in ſeſe, homo utique non per ſe glorificatur: Neque rurſum qui in homine glorificatur deus, licet gloriam accipiat, non tamen aliud ipſe quàm deus eſt. At uero cum glorificato filio hominis glorificans deum deus glorificat in ſeſe, inuenio naturæ gloriam in gloria naturæ naturam glorificantis aſſumi: Non enim ſe deus glorificat, ſed glorificatum in homine deum glorificat in ſeſe. Quod autem glorificat in ſeſe, licet non ſe glorificet, tamen in naturæ ſuæ gloria naturam glorificantis aſſumit. Et cum glorificans deum deus, quia glorificatus in homine ſit, glorificat in ſeſe eum quem glorificauit deum in ſe ineſſe demonſtrat, cum eum glorificat in ſeſe. Affer nunc, quiſquis es Hæretice, flexuoſæ doctrinæ tuæ ineuolubiles quæſtiones: quæ cum ſe nodis ſuis illigent, in nullo tamen hærendi moleſtiam continebunt. Filius enim hominis glorificatur, & glorificatur in eo deus: & deus glorificatum eum in homine, glorificauit in ſeſe: Nõ enim ipſum eſt glorificari filium hominis, quod & glorificari in filio hominis deum, uel glorificare in ſeſe glorificatum in homine deum. Loquere hoc ſecundum impietatis tuæ ſenſum uerbis tuis, quid uelis eſſe glorificari in filio hominis deum: utique aut Chriſtum neceſſe eſt eſſe qui glorificatur in carne, aut patrẽ qui glorificatur in Chriſto. Si Chriſtus eſt, deus certe Chriſtus eſt qui glorificatur in carne: ſi pater eſt, ſacramentum unitatis eſt, cum pater glorificatur in filio. Aut Chriſtum confitendo, deum etiam inuitus loqueris: aut patrem deum intelligendo, naturam dei patris non negabis in Chriſto. Atque hæc de glorificato filio hominis, & glorificato in eodem deo dicta ſint. De eo uero quod glorificatũ in filio hominis deum deus glorificat in ſeſe: in quo tandẽ tibi relictam facultatẽ exerendæ impietatis exiſtimas, ne ſecundũ naturæ ueritatem uerus deus Chriſtus ſit? Chriſtum enim deus natum hominem glorificat in ſeſe. Nũquid extra ſe eſt quod glorificat in ſeſe? Reddidit enim in ſe Chriſto gloriã, quam apud ſe habuit. Et cum in formam dei aſſumptio formæ ſeruilis aſſumitur, in ſe

glorificatur glorificatus in homine deus, qui ante euacuantis formæ diſpenſationem in ſeſe erat & per formam ſerui, & per naturã natiuitatis unitus. Natiuitas enim nõ nouæ neq; alienæ naturæ deum fecerat, ſed naturalis filius patri naturali generatione ſubſtiterat. Et cum poſt natiuitatem hominis glorificatus in homine, in naturæ ſuæ rurſum gloriam clareſcit, in ſe eum deus clarificat: cum in naturæ paternæ gloriam ab ea per diſpenſationem euacuatus aſſumitur. Concludit autem audaciſſimum impietatis tuæ furorem apoſtolica fides, ne quò licentia liberæ intelligentiæ uageris, quum ait: Omnis lingua confitebitur, quia dominus Ieſus in gloria eſt dei patris. Quem enim in ſeſe pater glorificauit, in eius gloria confitendus eſt. Et qui in patris gloria confitendus eſt, quem in ſe pater glorificauit, in his ſine dubio intelligẽdus eſt eſſe quibus pater eſt: cum & in ſe eum glorificauerit, & in gloria eius ſit cõfitendus. Non enim hic nunc tantummodo in dei gloria eſt, ſed in gloria dei patris eſt. Neq; pater glorificauit gloria exteriore, ſed glorificauit filium gloria in ſeſe: in eam eum quæ ſua eſt gloria reſumendo: & in eam gloriam, quam apud eum habuit, eum & apud ſe glorificat & in ſeſe. Atque ea gloria ita inſeparabilis à fidei huius coniunctione intelligitur etiam ſub hominis humilitate ſic dicens: Hæc eſt autem uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum: cũ ſine Chriſto, ſolo deo patre cognito, uita æterna non ſit, & Chriſtus glorificatus in patre ſit. Si autẽ ea demum uita æterna eſt, ſolum uerum deum noſſe, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum: nõ exiſtimetur planè uerus deus Chriſtus, ſi uita ſit in deum credidiſſe ſine Chriſto. Et quod ſolus deus pater deus uerus eſt, non pertineat ad deum Chriſtum: niſi gloria Chriſti omnis in ſolo uero deo patre ſit. Si enim in ſe eum glorificat pater, & ſolus pater deus uerus eſt, & extra ſolum uerum deum Chriſtus eſt: quia glorificatum in deum Chriſtum, glorificet pater uerus deus ſolus in ſeſe. Et quod à ſolo uero glorificatur in ſeſe, non alienatur à ſolo uero, quia in ſe ſolo glorificatur à uero. Sed forte piæ huic fidei noſtræ impia perfidiæ tuæ occurrat aſſertio, ut aliena ab intelligentia dei ueri ſit hæc neceſſitatis confeſſio: Amen amen dico uobis, non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod uiderit patrem facientem. Si duplicem reſponſionem duplex Iudæorum indignatio exigit: ſit hæc planè infirmitatis profeſſio, nil à ſe facere filium poſſe, niſi quod facientem uiderit patrem. Quod ſi Iudæis & uiolati ſabbati reatum obijcientibus, & æqualitatem in Chriſto dei per profeſſum ſibi deum patrem non ferentibus, ſub eodem dicto ad utrunque reſponſum eſt: putas'ne per confeſſionem reſponſionis poſſe dictorum occultari ueritatem? Et quanquam in alio libello tractatus hic à nobis locatus fuerit, tamen quia non modo non obeſt, ſed etiam ad religionem proficit retractari: eundem ipſum quia cauſa poſtulat, reuoluamus. Hinc autem primum reſponſionis neceſſitas orta eſt. Et propter hoc perſequebantur Iudæi Ieſum, & quærebant eum interficere, quoniam hæc faciebat ſabbato. Ira itaq; eorum uſque ad cupiditatem interficiendi eum accendebatur, propter opera ſabbato geſta. Sed uideamus quid dominus reſpõderit: Pater, inquit, meus uſq; modo operatur, & ego operor. Quod rogo iſtud opus patris eſt, Hæretice? demonſtra. Per filium enim & in filio omnia ſunt, uiſibilia & inuiſibilia: & tu qui ultra Euangelium ſapis, neceſſe eſt ut alijs alibi arcanorum doctrinis cognitionem paterni nominis adeptus ſis, ut operantem nobis patrem oſtendas. Quod ſi pater operatur in filio, ſecundum quod ipſe ait: Verba quæ loquor uobis, nõ ego loquor, ſed pater in me manẽs ipſe facit opera ſua: uidés'ne quid hoc ſit: pater meus uſq; modo

modo operatur. Hoc enim ideo ait, ut paternæ in ſe naturæ intelligeretur poteſtas, in ſabbati opere poteſtatis ſuæ uſus natura. Cum enim in ſe operante pater operetur, ipſe neceſſe eſt patre operetur operante, atq; ideo ait: Pater meus uſq; modo operatur, ut ipſum iſtud hoc præſens dictorum atq; geſtorum per ſe opus, paternæ in ſe naturæ exiſtimaretur operatio. Id enim quod uſq; modo operatur, unum atq; idem dicti temporiſq; momentum eſt, ut nõ aliud aliquod opus eſſe patris, quàm ſuum hoc quod agit crederetur: cum per id quod uſq; modo operatur pater, hæc ipſa eſſet patris ſub eodem tempore ſermonis operatio. Ac ne fides intra cognitionem tantum patris relicta uitæ æternæ ſpei eſſet, continuo ſubiecit: Et ego operor, ut hoc ipſum quod modo operatur pater operetur & filius, ac ſic perfectam fidem docuit, cum id quod modo eſt, eiuſdem temporis opus ſit, & id quod pater operatur, operatur & filius, extra ſingularis dei ſit unionem. Deniq; pro captu, pro uiribus, pro fide noſtra intueamur deus quid ſit: & uideamus an illi poſſit aliquid comparari. Certe hoc eſt deus, quod & cum dicitur non poteſt dici, cum æſtimatur non poteſt æſtimari, cum comparatur non poteſt comparari, cum definitur, ipſa definitione ſua creſcit. Qui cœlum manu ſua operit, pugno omnem mundum claudit, quem totum omnia neſciunt, & metuendo ſciunt, cuius nomini & uirtuti famulantur. Hunc orbis ex ipſa elementorum ſibi ſuccedentium momentanea uiciſſitudine teſtatur. Ratio quædam eſt, quæ apud Græcos λόγος appellatur, quæ inter patrem & filiũ perſonas uel uocabula diſtinguit: quia ipſe filius ratio dicitur, quæ tamen ratio multis nominibus appellatur. Modo enim uerbũ, modo uirtus, modo ſapientia, modo dextera, modo brachium, modo margarita, modo theſaurus, modo retia, modo aratrum, modo fons, modo petra, modo lapis angularis, modo agnus, modo homo, modo uitulus, modo aquila, modo leo, modo uia, modo ueritas, modo uita, cũ ſit deus omnia & in omnibus: Et per hæc uocabula diuinarum diſpenſationum myſteria cognoſcuntur. Nam & ob hoc Verbum nuncupatur: quia & proprie diuino ore proceſſit, & nihil pater ſine eo aut iuſſit, aut fecit. Virtus dicit: quia uere de deo, & ſemper cum deo, & omnis poteſtas patris in ipſo conſiſtit. Sapientia appellatur: quia de corde patris adueniens arcana in cœleſtibus reſerauit. Dextera nuncupatur, quod per eum omnia opera diuina perfecta ſunt. Brachium dicitur: quia ab ipſo omnia cõtinentur. Margarita appellatur: quia nihil illo precioſius inuenitur. Theſaurus dicitur: ut in ipſo omnes diuitiæ regnorum cœleſtium quę reconditæ ſunt, agnoſcant. Retia dicitur: quia per ipſum, & in ipſo de mari ſeculi, Gentium quaſi multitudo piſciũ in eccleſia congregantur, ubi bonorũ malorumq; diſcrimina cognoſcuntur. Aratrũ nuncupatur: quia ſigno crucis ſuæ Gentium pectora ſubiguntur, ut neceſſario ſemini præparentur. Fons aquæ appellatur, quia ex eo ſitientium corda cœleſtis aquæ gratia irrigant. Petra dicitur: quia credentib. fortitudinẽ, incredulis duritiẽ præſtat. Lapis dicit angularis: quia utroſq; parietes ueteris ac noui Teſtamenti, unus mediator in ſemetipſo continens copulauit. Agnus appellat, ut innocentia Chriſti, & paſſio demonſtret. Homo dicitur, quia ſecundũ carnẽ propter nos homines naſci dignatus eſt. Vitulus dicit, quia proprer noſtram ſalutẽ pati ſuſtinuit. Aquila dicitur: quia poſt uenerabilem reſurrectionẽ, quaſi remis alitum ad patrem reuolauit. Idem leo dictus eſt: quia ipſe eſt rex regũ qui mortem ac diabolum uirtutis ſuæ poteſtate comminuit. Via eſt, quia per ipſum acceſſum habemus ad deum patrem. Veritas eſt, quia mendacium neſcit. Vita eſt, quia ipſe uniuerſa uiuificat. Vides ergo, quia per hęc uocabula ſignifi-

ſignificationes diſpoſitionum & operum diuinorum præoſtenſæ ſunt: non ta men ipſe deus per hæc proprie definitus eſt. Eſt ergo pater deus immenſus, æternus, incomprehēſibilis, inæſtimabilis: eſt & filius eius dominus noſter tantus, quantus eſt pater, ſed nō aliunde, ſed de patre: quia inquit, de patre exiui, hoc eſt lumen de lumine. Quod ſi filium dei, ut iam dictum eſt, uiſum à patribus approbamus, ut non totum in illo quod dei eſt uideretur: ſed diſpoſitiones rerum futurarum, quæ ſuis quibuſq; tēporibus complendæ erant, in ipſo per imaginem cernerentur. Nam filium quis uidere potuit, antequam conſpi cabilem materiam cum placuit adſumpſit? uel ipſum hominē induere dignatus eſt? Quia & ſi Abrahę uiſus eſt, ſed in forma humani corporis uiſus eſt, qua de eius fuerat carne.

DIVI HILARII PICTAVORVM EPISCOPI, DE ESSENTIA PATRIS ET FILII contra hæreticos.

LOQVITVR euangelium: Qui non honorificat filium non honorificat patrem, qui miſit illum. Concluſa ſunt omnia aduerſus hæretici furoris ingenia. Filius eſt quia à ſe nihil poteſt: deus eſt, quia quæcunq; pater facit, & ipſe eadem facit: unū ſunt, quia exæquantur in honore, eadem'que facit, non alia. Nō eſt pater ipſe, quia miſſus eſt: habet ergo hoc ſacramenti ſola natiuitas, ut complectatur in ſe & nomen & naturam & poteſtatem, et profeſſionē: quia uniuerſa natiuitas, non poteſt nō in ea eſſe natura, unde naſcatur. Non affert exteri generis ſubſtantiam, quia ex uno non ſubſiſtit alienum. Quod autē alienum eſt à ſe, nō id unū eſt genere naturæ, Et quicquid uuum eſt per natiuitatem, nō habet ſolitudinem: quia & ſolitudo ſingularis eſt. Et natiuitas eſt unitas. Ad utrunq; & ſuper hoc aſſumpſit ſibi diuinæ de ſe ſentētiæ teſtimonium. Ait enim: Qui ſunt ex ouibus meis, uocem meam audiunt, & ego noui eas, & ſequuntur me meæ. Et ego uitam æternam do eis, & nō perient in ſempiternū, nec quiſquā rapiet eas de manu mea. Pater quod dedit mihi, maius eſt omnibus. Nemo poterit rapere de manu patris mei. Et ego & pater unum ſumus. Quis rogo intelligentiam noſtram ſtupor hebetis mentis obtundit, ut hæc in ſenſum noſtrum tam abſolute dicta non ſubeant? Aut quis infirmitatē humanam tumor animi inſolentis illudit, ut dei cognitionem ex his adepti deum putent non in his intelligendū eſſe, quibus cognitus eſt? Aut enim alia ſunt Euangelia proferenda quæ doceant: aut ſi de deo ſola iſta docuerunt, cur nō ita eſſe dicimus ut docemur? Quod ſi ex his ſumpta cognitio eſt, cur non exinde fides ſit unde cognitio? Sed cum fides cognitionis eſſe aduerſa detegitur: iam nō cognitionis fides illa, ſed criminis eſt: inreligioſam ſibi fidem aduerſus religionem conferre cognitionis aſſumens. Vnigenitus igitur deus naturæ in ſe ſuæ cōſcius, natiuitatis propriæ inenarrabile ſacramentum ad fidei tamen noſtræ confeſſionem quanta poteſt uerborum abſolutione ſignificat; & ut natus intelligatur, & dei natura eſſe credatur, & cū pa tre

tre unum ſit, & unum ſe profitendo cum patre, non tamen ut unus ſolus tan-
tum atq; ipſe pater intellectus amittat eſſe quod filius eſt. Teſtatur enim pri-
mum naturæ uirtutem, cum de ouibus ſuis ait: nec quiſquam rapiet eas de ma
nu mea. conſciæ poteſtatis hæc uox eſt, imperturbatæ uirtutis libertatem, per
id quod nemo oues de manu ſua abripiat, cõfiteri. At uero in natura licet de-
us, ut naturæ tamẽ ex deo ſit intelligenda natiuitas ſubiecit: Pater quod dedit
mihi, maius eſt omnibus: non occultat ex patre ſe eſſe natũ. Quod enim à pa-
tre accepit, maius eſt omnibus, quia accipere maius eſt in eo quod accepit na
ſcendo, non poſtea. Et tamen ex alio eſt dum accipit: Sed quia ex alio accepit,
ne aliud quid potius, & non in eius intelligeretur natura quod accepit exi-
ſtere ait: Nemo poterit rapere de manu patris mei. De manu ſua nemo rapit,
quia à patre, quod eſt omnibus maius, accipit. Quid uult tam diuerſa profeſ-
ſio, ut rurſus de manu patris ſui nemo rapiat? filij manus eſt quæ accipit à pa-
tre: patris manus eſt quæ dedit filio. Et quomodo igitur quod non rapitur de
manu filij, non rapitur de manu patris? Quomodo ſi quæris, intellige. Ego &
pater unum ſumus. Manus filij manus patris eſt. Non enim degenerat per na
tiuitatem natura, ne eadem ſit: neq; rurſum quia eadem eſt, intelligentiam na-
tiuitatis offendit: quia natiuitas nihil in ſe admittit alienum. Vt uero per cor-
poralem ſignificationẽ uirtutem poſſis eiuſdem noſſe naturæ, cõmemorata
eſt filij manus patris: quia naturæ uirtus patris eſſet in filio. Poſtremo per ſa-
cramentum, ut natiuitatem naturæ indifferentis cognoſceres, dictum eſt: E-
go & pater unum ſumus, ut quod unum ſunt, nec diuerſum nec ſolitariũ cre-
deretur, non alia in utroq; per natiuitatis & generationis proprietatem exi-
ſtente natura. Manet quantum intelligi licet mentium ueſanarum uolun-
tas ceſſante licet uoluntatis effectu, & malignum animum maleuolentiæ ſtu-
dium abſiſtente mali operis occaſione non deſerit. Nunc enim hæreticorum
furor iam domino in cœlis ſedente quia exemplo Iudæorum in crucẽ agere
non poſſunt, pari tamen infidelitate hoc eum quod eſt, denegant. Et cum
non poſſint negare quæ dicta ſunt, tamen dictis non obedientes odium im-
pietatis exercent, uerborum lapides inijciunt: & ſi poſſent de throno eum ſuo
in crucem retraherent. Et de Iudæis quidem ad dicti huius nouitatem com-
motis ita ſcribit: Tulerunt ergo lapides Iudæi, ut eũ lapidarent. Reſpondit Ie
ſus: Multa opera bona oſtẽdi uobis à patre: propter quod eorũ opus lapidatis
me? Reſponderunt Iudæi: Pro bono opere non lapidamus te, ſed pro blaſphe
mia. Et quia tu, cum ſis homo, facis te deum: At tu uero hæretice, quid agas ac
profitearis agnoſce: & eorum te intellige eſſe conſortem, quorum in te refers
perfidiæ exemplum. Ad id enim quod dictum eſt: Ego & pater unum ſumus,
Iudæi lapides leuauerunt, & eorum impius dolor ad ſacramentum fidei ſalu-
taris impatiens, uſq; ad impetũ inferẽdæ mortis erupit. Quid tu non habendo
quidẽ quẽ lapides, negando minus efficis? nõ differt uoluntas, ſed uolũtatem
tuam inefficacẽ eſſe cœleſtis thronus efficit. Quãto tu irreligioſior Iudæo? La
pides ille in corpus eleuabat, tu in ſpiritũ: ille in hominẽ, ut putabat, tu in deũ:
ille in conuerſantẽ in terris, tu in throno uirtutis ſedentem: ille in ignoratum,
tu in confeſſum: ille in moriturum, tu in iudicem ſeculorum: Ille dicit cum
ſis homo, tu dicis cum ſis creatura. Vterque autem dicitis: facis te deum, Hoc
commune in eum impij ueſtri oris opprobrium eſt. Negas enim deum ex ge-
neratione dei, negas filium ex natiuitatis ueritate, negas hoc quod ego & pa-
ter unum ſumus, confeſſionem unius in utroq; atque conſimilis eſſe naturæ.
Subijcis ſubſtantiæ nouæ & externæ, & alienæ deum: ut aut alterius generis

deus

deus ſit,aut omnino nec deus ſit:quia non ex dei natiuitate ſubſiſtat.Sed quia ad ſacramentum dicti huius commotus es: ego & pater unum ſumus: & Iudæo dicente:Cum ſis homo,facis te deum:dicis enim non es filius ex natiuitate, non es deus ex ueritate, creatura es præſtantior cunctis: ſed non es in deum natus: quia ex incorporali deo natiuitatem non admitto naturæ. Non tu & pater unum eſtis modo: ſed nec filius es, nec ſimilis es, nec deus es. Iudæis quidem dominus reſpondit, ſed magis ad impietatem tuam omnis hæc apta reſponſio eſt: Nonne ſcriptum eſt in lege: quoniam ego dixi dij eſtis? Si ergo illos dixit deos ad quos uerbū factum eſt dei, & non poteſt ſolui ſcriptura: quem pater ſanctificauit, & miſit in hunc mundum, uos dicitis quia blaſphemaui: quoniam dixi filius dei ſum. Si nō facio opera patris, nolite credere mihi. Si autem facio, & mihi non uultis credere,operibus credite,ut ſciatis & cognoſcatis, quoniam pater in me eſt, & ego in patre. Cauſam reſponſionis, cauſa obiectæ ei blaſphemiæ intulit. Id enim ad crimen deputabatur, quod ſe cum homo eſſet,deum faceret: deum autem ſe facere per id arguebatur,quod dixiſſet:ego & pater unum ſumus. Demonſtraturus itaq; hoc quod ipſe & pater unum eſſent,& natiuitatis nō uſurpatam eſſe naturam,in eo primum ineptiam ridiculi obprobrij confutat,cur in reatum uocaretur: quod ſe cum homo eſſet,deum faceret. Cū enim lex huius nominis appellationē ſanctis hominibus decerneret, & ſermo dei indiſſolubilis confirmaret hanc impertiti nominis profeſſionem,quomodo hic quē pater ſanctificaſſet,& quem in hunc mundum miſiſſet,blaſphemus eſſet dei ſe filium confitendo: cum cognominatos per legem deos indiſſolubilis dei ſermo ſtatuiſſet. Iam ergo non eſt criminis,quod ſe deum,cum homo ſit,faciat:cum eos qui homines ſint,lex deos dixiſſet: & ſi à cæteris hominibus non inreligioſa huius nominis uſurpatio eſt ab eo homine quem ſanctificauit pater: omnis enim hic de homine reſponſio eſt: quia dei filius etiam hominis filius eſt: non impudenter uſurpari uidetur, quod ſe filium dixit, cum præcellat cæteros qui cognominare ſe non inreligioſè deos poſſunt, per id quod ſanctificatus in filium eſt, beato Paulo ſcientiam nobis ſanctificationis intimante,quum ait.Quod autē promiſit per prophetas ſuos in ſcripturis ſanctis,de filio ſuo,qui factus ei ex ſemine Dauid ſecundum carnem,qui prædeſtinatus eſt filius dei in uirtute, ſecundum ſpiritum ſanctificationis. Ceſſet ergo blaſphemiæ crimen, quòd cū ſit homo, deū ſe faciat, cum hoc nomen plurimis dei ſermo detulerit,& ſanctificatus ac miſſus à patre,nihil aliud ſe quàm dei filiū ſit profeſſus: non eſt relictus ut arbitror ambigendi locus,quum de natura diuinitatis dictum ſit: Ego & pater unū ſumus. Nam cum Iudæi arguiſſent illum quòd per hoc dictum: homo ipſe cum eſſet, ſeſe deum faceret: Reſponſio eius confirmat quod ſe dei filium per id quod,ego & pater unum ſumus, oſtenderit,primum nomine, deinde natura, poſtremò natiuitate. Nam ego & pater,rerum nomina ſunt. Vnum uero naturę profeſſione,quia in eo quod eſt, uterque non differt. Sumus, autem non patitur unionem. Et ubi quod unum ſumus,unio non eſt,unum eos effecit natiuitas eſſe. hoc enim totū ex eo eſt quod ſe filium ſanctificatum à patre profitetur. Et profeſſio dei filij, hoc quod ego & pater unum ſumus, confirmat, quia natiuitas non aliam poſſit,niſi eam ex qua ſubſiſtit,afferre naturam. Confirmauit autem totius fidei noſtræ ſacramentum unigeniti dei ſermo: namq; cum reſponſum ad id fuiſſet: cur ſe cum homo eſſet,deum faceret, ut dictum illud:Ego & pater unum ſumus, abſolutæ & perfectæ intelligentiæ ordinem ſumeret, hæc cōſequenter ſubiecit:Vos dicitis quia blaſphemaui, quoniam

dixi: filius dei ſum. Si nõ facio opera patris nolite credere mihi. Si autem facio & non uultis mihi credere, operibus credite: ut ſciatis, & cognoſcatis, quoniã pater in me eſt, & ego in patre. Infrenis audaciæ eſt deſperata iam per conſciẽtiam ſalus: & extra pudorem eſt profeſſa omnis impietas. Nam quis iam nec erubeſcit ſtultitiæ, ubi perdidit religionem. His enim contradicere amẽtia potius quàm ignorantia eſt. dominus dixerat: Ego & pater unũ ſumus: natiuitatis hoc ſacramentũ eſt, ut pater & filius in unitate naturæ ſint. Et quia naturæ pręſumptio uocaretur in crimen, pręſumẽdi ratio docetur ex cauſa. Ait enim: Si non facio opera patris, nolite credere mihi: Si non opera patris facit, nõ credendum ei eſt, profitenti dei eſſe ſe filium. Non habet ergo natiuitas nouã externamq; naturam, quia per id filius eſſe credendus eſt, quod opera patris efficiat. Quid hic adoptio? Quid indulgentia nominis loci inuenit ne ex natura dei filius ſit, cum dei filius ex natura paterna operibus credẽdus ſit? Non exęquatur: ac ſimilis eſt deo creatura: neq; ei naturæ alienæ poteſtas comparatur. Sola ei natiuitas filij non impie per ſimilitudinem creditur æqualis. Nam quicquid extraneum eſt, cum contumelia inhonoratæ uirtutis æquabitur. Si enim aliquid quod non ex ipſo eſt, reperiri poteſt, ſimile ei ac uirtutis eiuſdem amiſit priuilegium dei ſub conſortio coæqualis, iamq; non erit deus unus à quo indifferens ſit deus alius. At uero non habet cõtumeliam proprietatis æqualitas, quia ſuum eſt quod ſui ſimile eſt, & ex ſe eſt. Quod ſibi ad ſimilitudinem comparatur, nec extra ſe eſt quod quæ ſua ſunt poteſt. Profectus dignitatis eſt genuiſſe poteſtatem: nec alienaſſe naturam. Opera patris efficit filius, & per id credi ſe filium dei poſtulat. Non eſt præſumptio arrogans, quæ probari ſe non niſi ex his quæ egerat poſcit. Gerere autem ſe non ſua, ſed quæ patris ſunt, teſtatur, ne per magnificentiam geſtorum naturæ natiuitas auferatur. Et quia ſub ſacramento aſſumpti corporis & nati ex Maria hominis dei filius non intelligebatur, fides nobis intimatur ex geſtis, cum ait: Si autem facio, & mihi non uultis credere, operibus credite. Credi ſibi primum quod dei filius ſit, niſi ex operibus patris quæ ipſe efficit, non uult. Quod ſi facit opera, & per corporis humilitatem fide profeſſionis indignus eſt, operum fidem poſtulat. Cur enim ſacramentum nati hominis intelligentiam diuinæ natiuitatis impediat, cum diuina natiuitas omne opus ſuum ſub miniſterio aſſumpti hominis exſequatur? Si igitur homini per opera non creditur quòd dei filius ſit, credatur operibus quod dei filij ſint: quia negari quod dei ſint, non poſſunt. Omne enim in ſe filius dei habet naſcendo quod dei eſt. Et idcirco opus filij opus patris eſt, quia natiuitas nec extra naturam eam eſt, ex qua manet, & naturã eam in ſe habet unde ſubſiſtit. Faciens igitur opera patris, & poſtulans ut ſibi non crederetur, uel ipſis crederetur operibus, demonſtrare debuit quid eſſet operibus credendum. Nempe quod ſequitur. Si autem facio, & mihi non uultis credere, operibus credite: ut ſciatis & cognoſcatis, quoniã pater in me eſt, & ego in patre. Hoc eſt illud: dei filius ſum: hoc eſt illud: ego & pater unum ſumus. Hæc eſt natiuitatis natura: hoc ſalutaris fidei ſacramentũ, non diuidere quod unum ſunt, nec natiuitati adimere naturam, & ex uiuente deo uiuentis dei ueritatem confiteri. Non enim ex compoſitis atq; inanimis deus, qui uita eſt, ſubſiſtit: neq; qui uirtus eſt, ex infirmis continetur: neq; qui lux eſt, ex obſcuris coaptatur: neq; qui ſpiritus eſt, ex diſparibus formatur. Totum in eo quod eſt, unum eſt, & quod ſpiritus eſt & lux, & uirtus, & uita ſit: & quod uita eſt lux, & uirtus, & ſpiritus ſit. Nam qui ait: Ego ſum, & non demutor: non demutatur ex partibus, nec fit diuerſus ex genere. Hæc eñ quæ ſuperius ſignificata ſunt,

non ex partib. in eo ſunt, ſed totũ hoc in eo unũ, & perfectum omnia deus uiuens. Viuens igitur deus & æternæ naturę uiuentis poteſtas eſt, & quod cum ſacramento ſcientiæ ſuæ ex eo naſcitur, non potuit aliud natum eſſe quã uiuẽs. Nam cũ ait: Sicut miſit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrẽ, docuit uitã in ſe per uiuentem patrem ineſſe. Dehinc cum dicit: Sicut enim habet pater uitam in ſemetipſo, ſic & filio dedit uitam habere in ſemetipſo. Omnia uiua ſua ex uiuente teſtatus eſt. Quod aũt ex uiuo uiuũ natũ eſt, habet natiuitatis profectũ ſine nouitate naturæ: Non enim nouũ eſt quod ex uiuo generaẽ in uiuum quia nec ex nihilo ad natiuitatẽ uita quæſita eſt: & uita quæ natiuitatem ſumit ex uita, neceſſe eſt per naturę unitatẽ, & perfectę atq; inenarrandæ natiuitatis ſacramentum, ut & in uiuentem uiuat, & in ſe habeat uitam uiuentem. Admonuiſſe nos in exordio ſermonis noſtri meminimus, humanas comparationes diuinis non ſatisfacere exemplis: tamen pro parte intelligentiæ noſtræ ſenſum formis corporalibus erudiri. humanæ natiuitatis conſcientiã conſulo, utrum non intra patres maneat origo naſcentiũ: Nam tametſi elementa illa inanima ac turpia quibus naſcendi cauſæ inchoantur in hominem alterũ effluãt, per naturæ tamen uirtutem uiuẽtem intra ſe inuicem manent: dum & per datam à ſe naturæ eiuſdem originem naſcentẽ ſequitur ille qui gignit, & per acceptam natiuitatem cyius uirtus & ſi deriuetur, nõ tamen auferatur, in gignẽte remanet ille qui naſcitur. Et hoc quidem tantum ad humanæ natiuitatis intelligentiam cõmemoratum à nobis ſit, nõ etiam ad perfectum in unigenito deo natiuitatis exemplũ: quia naturæ humanæ infirmitas ex diſparibus cõparatur, & ex inanimis continet. at uita nec ſtatim in eo quod gigniẽ uiuit: neq; totum uiuit ex uita: cum in ea multa ſint, quæ ſinæ naturæ ſuę ſenſu cum excreuerint deſecentur: in deo uero totũ quod eſt, uiuit. Deus enim uita eſt, & ex uita non poteſt quicquam eſſe niſi uiuum, neq; ex deriuatione, ſed ex uirtute natiuitas eſt. Ac ſic dum totum, quod uiuit, & dum totũ quod ex eo naſcitur, uirtus eſt: habet natiuitatẽ non habet demutationẽ. Et impertit profectũ nec amittit naturam, dum & natiuitatẽ quam dedit per indiſcretæ naturæ ſimilitudinem ſequitur, & natiuitas eam quæ uiuens ex uiuente eſt, naturã naſcendo non deſerit. Affert autem pro parte fidei huius ſignificationẽ in ſe ignem habens, & in igni ignis manens. Manſit in eo ſplendor luminis, naturæ calor, uirtus urendi, mobilitas æſtuandi, totũ tamen ignis eſt. Et hæc uniuerſa una natura eſt: habet quidẽ ex infirmitate quòd per materiam ſubſiſtit, ac uiuit: & cum ea per quam uixerat, deficit. Sed hoc quod incõparabile dei eſt, ex cõparationum parte cognoſcimus, ut non incredibile in dominũ ſit quod pro parte aliqua in terrenis reperiatur elementis. Quæro itaq; utrum nunc diuiſio, aut ſeparatio ſit, cum ignis ex igne eſt: aut nunquid abſciditur natura ne maneat: aut non ſequitur natura ne inſit, cum accenſo lumine ex lumine, per quẽdam quaſi natiuitatis profectũ naturæ nulla defectio ſit, & tamen ſit lumen ex lumine? Aut nunquid hac non manet in eo quod ex ſeſe ſine defectione ſubſiſtit? Aut hoc non eſt in eo unde non reciſum eſt: ſed cũ unitate ſubſtantiæ naturalis exiuit? Et quæro anne non unum ſint, cum lumen ex lumine, nec diuiſione ſeparabile ſit, nec genere naturæ? Et hæc ut dixi, ad intelligentiã fidei tãtum cõparata ſunt, non etiã ad dei dignitatẽ, ut non potius intelligentiã inuiſibiliũ ex corporalibus ſumeremus: non utiq; ut aliquid dei naturæ ſat ſit cõparationis exemplo condignũ, & iuſtũ eſſet teſtanti de ſe deo credere. Sed quia ſimpliciorũ fidem furor hæreticus turbarit, ut id de deo credi non oporteret, quod difficile niſi per corpoream cõparationẽ poſſet intelligi: idcirco ſecundum

dum illud iamiam etiam ſuperius memoratũ à nobis domini dictum: quod de carne naſcitur caro eſt, quod autẽ de ſpiritu ſpiritus eſt, quia deus ſpiritus eſt: utile exiſtimauimus hęc pro parte inſerere cõparationis exempla, ne mentiri de profeſſione ſua exiſtimaretur, cum diuinæ nobis profeſsionis intelligentiam ex aliquo naturalia creaturarũ exempla præſtarent. Igitur ex uiuente uiuens dei filius, ut ex deo deus: nam quia inſeparabilis atq; indiſsimilis unitatẽ & ſacramentũ natiuitatis oſtendens ait: Ego & pater unũ ſumus. Et quia calũnia dicti tanquã inſolentis exiſteret, ut conſcientiam potentiam potius naturę demonſtraret: audi eum omnem fidei huius ſignificationẽ Apoſtolis reuelantem, ait enim: Ego ſum uia ueritas & uita, nemo uenit ad patrẽ niſi per me. Si ſcitis me & patrẽ meum ſcitis. Et amodo ſcietis, & uidiſtis eum. ait illi Philippus: Domine, oſtẽde nobis patrem, & ſufficit nobis. dicit ei Ieſus: Tanto tẽpore uobiſcũ ſum & non cognouiſtis me? Philippe. Qui me uidit, uidit & patrẽ. Quomodo tu dicis oſtende nobis patrẽ? non credis mihi, quoniã ego in patre & pater in me eſt? Verba quæ ego loquor uobis, non à me loquor, ſed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua. Credite mihi, Quia ego in patre, & pater in me eſt. Sin autem, uel propter opera credite, nõ uos in erratica atq; in inuia deducit ille, quia uia eſt: neq; illudit per falſa, quia ueritas eſt: neq; in mortis reliquit errore, quia uita eſt. Et quia hæc benigna ad ſalutẽ noſtram diſpenſationis ſuæ nomina ipſa conſtituit, ut nos tanquã uia in ueritate deduceret, & ueritas coſtitueret in uita: cognoſcendũ eſt, quod illud obtinendę uitæ ſacramentum eſſe demonſtrari nemo uenit ad patrem niſi per me. Iter ad patrẽ per filiũ eſt. Et quærendum eſt utrum hoc per doctrinæ admonitionẽ, ac per naturam fidei ſit, quia uideri poſſumus poſt doctrinã filij potius ad patrẽ q̃ per confeſſionem paternæ in eo diuinitatis uenire. Intelligentiã igitur ſenſuum in conſequentibus requiramus. Non enim fides ex arbitrio noſtro ſed ex dictorũ eſt ineunda uirtutibus. Nam hoc ſequit̃: Si ſcitis me & patrẽ meum ſcitis. Homo Ieſus Chriſtus cernitur: Et quomodo ſi ipſe cognitus ſit, erit cognitus pater, cum naturæ ſuæ, id eſt hominis in eo habitu Apoſtoli recognoſcuntur? Et liber à corporali deus carne non in hac corporali carnis infirmitate noſcendus ſit, ſed in ſacramento aſſumpti corporis diuinitatis paternæ naturam in ſe dominus cõformans, hunc ordinẽ tenuit. Si ſcitis me, & patrem meum ſcitis, & amodo ſcietis eum, & uidiſtis eum. Tempus uiſionis ſeparauit à tempore cognitionis: Nam quem cognoſcendũ ait, eundem iam dixit & uiſum. Sed commouit Apoſtolũ Philippũ nouitas dictorũ. Homo cernitur, dei ſe filium confitetur, cognitus cognoſcendũ patrem fatetur, patrẽ uiſum eſſe dicit, & per id cognoſcendũ eſſe quia uiſus ſit humani iſtud animi. infirmitas non capit, ſed fidẽ ſumit tam diuerſarum rerũ profeſsionis, ut qui tunc uiſus ſit, non cognoſcendus ſit: cũ uidiſſe cognitio ſit: ut ſi filius cognitus ſit, & pater cognitus ſit: cum cognitionem filij ipſe ſecundũ hominem corporalis & uiſus & tactus in eſſerit: cognitionẽ aũt ex eo patris ipſa illa differens ab eo conſpecti hominis natura non præſtet, & frequenter filius patrẽ à nemine uiſum eſſe teſtatus ſit. Prorupit igit̃ apoſtolica familiaritate & conſcientia dominũ interrogans: Domine oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Non fides nunc periclitatur, ſed ignorationis hic error eſt. Deniq; non uiſum negauit filiũ, quem in habitu hominis uiderat, ſed oſtendi ſibi rogauit: ſed quomodo per id patrem uiderit, ne ſcit. Nam ad id quod dixerat: Domine oſtende nobis patrẽ, ut intelligendi potius eſſet demonſtratio quam uiuẽdi, ſubiecit: & ſufficit nobis. Non adempta eſt fides dicto, ſed cognoſcendi demonſtratio eſt poſtulata: quæ ſufficeret ad

ſidem dicti, quia per domini profeſſionem authoritas eſſet non incerta credē
di:hinc autem oſtendendi patris,& petitio orta eſt,quia dictus eſſet uiſus.Do
minus itaq; dictis Philippi hæc reddit: Tanto tempore uobiſcum ſum & non
cognouiſtis me Philippe? Arguit Apoſtoli in cognoſcēdo ſe ignorationem:
quia ſuperius ſe cognito patrē quoq; cognitum eſſe dixiſſet: ſed quid illud eſt
quod queritur ſe tanto tempore cognitū non fuiſſe? ſcilicet quia ſe cognito
paternæ in ſe naturæ eſſet intelligenda diuinitas. Cū enim ea quæ gereret pro
pria deo eſſent,calcare undas,iubere uentis, in intellecta demutatione uini in
crementatoq; pane,cum geſtorū fide gerere,fugare dæmones, morbos depel
lere, damna corporū reprehendere,emendare uitia, natiuitatis peccata dimit
tere,uitam mortuis reddere.Et hæc agere carnalem, & dei ſe filium inter iſta
profiteri, Hinc querelæ omnis orta conqueſtio eſt, quod in ſacramēto nati-
uitatis humanæ geſſiſſe hæc in homine aſſumpto,dei nō intellecta natura eſt.
Et idcirco agens hæc tanto tempore cum cognitus non fuiſſet, poſtulanti-
bus ut ſibi patrem oſtenderet, ait: Qui me uidit,uidit & patrem. Non hic ille
nunc contēplarionem corpoream & uiſum oculorum carnaliū ſignificat, ſed
eorū de quibus dixerat: Nonne uos dicitis quoniā adhuc quatuor mēſes ſunt
& meſſis uenit? Ecce dico uobis: Leuate oculos ueſtros,& aſpicite regiones,
quia albæ ſunt ad meſſem. Nec tēpus patitur, nec albētiū ad meſſem regionū
ſignificatio permittit aliquid hic terrenū & corporeum intelligi: ſed ad perfe
ctorū fructuū beatitudinē contuendam intelligētia eius ſit oculos eleuari,ut
nunc dicens: Qui me uidit, uidit & patrē. Non enim hoc quòd ex partu uirgi-
nis carnale eſt, ad contēplandā in eo dei formam & imaginē profecit, neq; ad
incorporalis dei naturam uidendā aſſumpti hominis ſpecies in exemplū eſt:
ſed agnitus in eo deus ex uirtute naturæ, & intellectus dei filius id præſtat ut
intellectus & pater ſit,dū ita imago eſt, ut non differat à genere, ſed ſignificet
autorē.imagines enim cæteræ ex diuerſis aut metallis,aut lutis,aut generibus
aut artibus reddunt eorū ſpecies,quorū ſunt imagines inſtitutæ. Sed nunquid
ut imagines ueræ ſint exęquari poſſunt ut inanima uiuētibus; & uel picta uel
ſculpta uel fuſa natiuitatis ueritatibus: filius autē patri nō ſecundū hæc imago
eſt:quia uiuentis imago eſt,& ex eo natus non habet naturæ diuerſitatē, & in
nullo diuerſus tenet naturā eius, ex qua nō diuerſus eſt poteſtate.Quod ergo
imago eſt,eo proficit,ut patrē deum unigeniti dei ſignificet natiuitatis. Signi-
ficet aūt ut forma ipſe & imago inuiſibilis dei. Et per hoc non amittit naturæ
unitam ſimilitudinem: quia nec careat uirtute naturæ. Et hinc illud eſt; tanto
tempore uobiſcū ſum, & nō noſtis me? Philippe qui uidit me uidit & patrem.
Quomodo tu dicis oſtende nobis patrē? non creditis mihi, quia ego in patre
& pater in me eſt. Nō relictus eſt hominū eloquijs de dei rebus alius, præter-
quā dei ſermo. Omnia reliqua, & arcta, & concluſa, & impedita ſunt, & obſcu
ra. Si quis alijs uerbis demonſtrare hoc ꝙ quibus à deo dictum eſt, uolet: aut
ipſe non intelligit,aut legentibus non intelligendū relinquit. Dominus dixit
cum rogaretur, ut oſtenderet patrē: qui me uidit, uidit & patrē, hoc demutare
Antichriſti eſt, hoc negare Iudæi eſt, hoc neſcire gentilis eſt. Sed fortè in te
ęgērior ſenſus in crimine ſit: ſit in fide noſtra uitiū, ſi in dictis dei reſedit obſcu
ritas. Nam nec ſolitariū ſermo ſignificat,& indifferentē tamē naturā profeſſio
docet. Viſum eñ in filio ex patre nec ſingularis poteſt eſſe nec diſparis. Quia
per hunc ille uiſus neq; non unum ſunt in ſacramenti profeſſione, neq; unus.
Et quæro quid ſignificaſſe in eo dominus credit, cum dicit: qui me uidit, uidit
& patrē; non tenes unionē ubi pro coniunctione ipſa paterni nominis ſignifi

catur

catur adiectio? Cum enim dicitur, & patrem, excluſa ſingularis atq; unici intelli gentia, & quid reliquũ eſt, niſi per naturæ unitam ſimilitudinẽ pater per filiũ uiſus ſit. Et ne hoc incertũ nobis relinqueretur ad fidẽ, dominus ſubiecit: Quomodo tu dicis oſtende nobis patrẽ? Quæ enim ignorandi patrẽ, aut oſtendẽdi ignorantib. neceſſitas relinquebaẽ cũ pater in filio uiſus eſſet? Viſus aũt à deo eſt ex proprietate naturæ, dum ex differẽtia atq; in genere ueritatis unũ ſunt natus & generatus, ut hic ſermo domini ſequeretur: credite quoniã ego in patre & pater in me eſt. Fratres mei quæ ſcripta ſunt legamus, & quæ legerimus, intelligamus: & tum perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Chriſti ueritate quæ dicimus, niſi ab eo diſcimus ſtulte atq; impie diceremus. Ipſe enim ait: Caro mea uerè eſt eſca, & ſanguis meus uerè eſt potus. Qui edit carnẽ meã, & bibit ſanguinẽ meum, in me manet, & ego in eo. De ueritate carnis & ſanguinis non relictus eſt ambigendi locus. Nunc enim & ipſius domini profeſſione & fide noſtra, uerè caro eſt & uerè ſanguis eſt. Et hæc accepta atq; hauſta id efficiũt, ut nos in Chriſto & Chriſtus in nobis ſit. An ne hoc ueritas non eſt? Contingat planè his uerũ non eſſe, qui Chriſtũ Ieſum uerum eſſe deũ negãt. Eſt ergo ipſe in nobis per carnẽ & ſumus in eo, dum ſecundum hoc quod nos ſumus, in deo eſt. Quod aũt in eo per ſacramentũ cõmunicatæ carnis & ſanguinis ſumus, ipſe teſtatur dicens: & hic mundus me iam non uidet. Vos aũt me uidebitis, quoniam uiuo, & uos uiuetis: Quoniam ego in patre meo, & uos in me, & ego in uobis. Si uoluntatis tantũ unitatẽ intelligi uellet, cur gradũ quendã, atq; ordinẽ cõſummandæ unitatis expoſuit, niſi ut cũ ille in patre per naturã diuinitatis eſſet, nos contra, in eo per corporalẽ eius natiuitatẽ: & ille rurſum in nobis per ſacramentorũ ineſſe myſteriũ crederetur: Ac ſic perfecta per mediatorẽ unitas doceretur cũ nobis in ſe manentib. ipſe maneret in patre, & in patre manens maneret & in nobis, & ita ad diuinitatẽ patris proficeremus. Cũq; in eo naturaliter permaneamus ipſo dicente: qui edit carnẽ meã & bibit ſanguinẽ meũ in me manet & ego in eo. non eñ quis in eo erit, niſi in quo ipſe fuerit, eius tantũ ipſe aſſumptã habens carnẽ, qui ſuam ſumpſerit. Perfectæ aũt huius unitatis ſacramẽtũ ſuperius iam docuerat, dicens: Sicut miſit me uiuens pater, & ego uiuo per patrẽ: & qui manducauerit carnẽ meã, & ipſe uiuit per me. Viuit ergo per patrẽ. Et quomodo per patrẽ uiuit, eodẽ modo nos per carnem eius uiuemus. Omnis enim comparatio ad intelligentiæ formã præſumiẽ, ut id de quo agitur ſecundũ propoſitũ exemplũ adſequamur. Hæc ergo uitæ noſtræ cauſa eſt quod in nobis carnalib. manentẽ per carnẽ Chriſtũ habemus, uicturis nobis per eum ea conditione qua uiuit ille per patrẽ. Si ergo nos naturaliter ſecundũ carnem per eum uiuimus, id eſt naturã carnis ſuæ adepti, quomodo non naturaliter ſecundũ ſpiritũ in ſe patrẽ habeat, cum uiuat ipſe per patrẽ? Per patrẽ aũt uiuit dum natiuitas non alienam ei intulit diuerſamq; naturã: dum quod eſt & ab eo eſt, nec tamẽ ab eo per aliquẽ incidentẽ naturæ diſſimilitudinẽ ſeparatur: dum in ſe per natiuitatẽ habeat patrẽ in uirtute naturæ. Hæc aũt idcirco cõmemorata à nobis ſunt, quia uoluntatis tantũ inter patrẽ & filiũ unitatem hæretici mẽtientes, unitatis noſtrę ad deum utebaẽ exemplo: tanquã nobis ad filium, & per filiũ ad patrẽ obſequio tantũ ac uoluntate religionis unitis nulla per ſacramentũ carnis & ſanguinis naturalis cõmunionis proprietas indulgeretur. Cum & per honorẽ nobis datũ dei filij, & per manentẽ in nobis carnaliter filiũ, & in eo nobis corporaliter & inſeparabiliter unitis myſteriũ ueræ ac naturalis unitatis ſit prædicandũ. Reſponſum igiẽ à nobis eſt ſtultitiæ furentiũ ad demonſtrationẽ inanis mendacij, ne imperitos fallerent. Cæterũ fides euangelica reſponſionis noſtræ neceſſitate nõ eguit.

Vnitatẽ noſtram ad deũ dominus pro nobis precatus eſt:ſuam uero ille obtinet & in ea manet, nec per ſacramentũ diſputationis unũ ſunt, ſed per naturæ natiuitatẽ. Dum nihil in eo ex ſe deus eum gignẽdo degenerat, unum ſunt, dumq; de manu eius non rapiuntur. Non rapiũtur de manu patris, dum eo cognito pater cognitus eſt, dum eo uiſo pater uiſus eſt, dumq; loquitur manẽs in ſe pater loquitur, dũ in operante ſe operatur pater, dũ ipſe in patre eſt & in eo pater eſt. Hoc non præſtat creatura, ſed natiuitas: non efficit uoluntas, ſed poteſtas: nõ loquitur unanimitas, ſed natura. Quia nõ unum eſt creari & naſci: neq; uelle idipſum eſt quod & poſſe: neq; concordare idẽ eſt quod manere. Non negamus igiť unanimitatẽ inter patrẽ & filiũ. nã hoc ſolent hæretici, ut cũ ſolã concordiã ad unitatẽ non recipimus, diſcordes eos nobis affirmari loquanť. Sed audiant q̃ à nobis unanimitas non negeť. Vnũ ſunt pater & filius natura, honore, uirtute. nec natura eadẽ poteſt uelle diuerſa. Et audiant adhuc naturę ſibi cũ patre unitatẽ, filiũ teſtantẽ, ait enim: Cũ uenerit aduocatus ille quẽ ego mittã uobis à patre ſpiritũ ueritatis, qui à patre meo procedit, ipſe teſtificabitur de me. Aduocatus ueniet, & hoc mittit filius à patre, & ſpiritus ueritatis eſt, qui à patre procedit. Excutiat ingenij ſui aculeos omnis hæreticorũ ſchola, & quærat nũc quod uel mẽtiri ignorantib. poſſit, & doceat quid ſit hoc quod filius mittit à patre. Qui mittit, poteſtatẽ ſuam in eo quod mittit oſtendit. Sed quod à patre mittit, quid intelligimus? utrũ acceptũ, aut dimiſſum, aut genitũ? Nam horũ neceſſe eſt unũ aliquid ſignificet quod à patre miſſurus eſt. Et miſſurus à patre eſt eum ſpiritũ ueritatis, qui à patre procedit. Num ergo non eſt acceptio, ubi demonſtrata eſt proceſſio. Supereſt ut cõfirmes in eo ſententiã noſtrã, utrũ in hoc cõſiſtentis egreſſionẽ, an geniti proceſſionẽ exiſtimemus. Neq; in hoc nunc calumnior libertati intelligentiæ, utrũ ex patre an ex filio ſpiritũ paracletũ ſanctũ non putent eſſe, non enim in incerto dominus reliquit. nam ſub hiſdẽ dictis hæc ita locutus eſt: Adhuc uobis multa habeo dicere, ſed non poteſtis illa portare modo. Cum uenerit ille ſpiritus ueritatis, diriget uos in omnẽ ueritatẽ. Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunq; audierit loqueť, & futura annunciabit uobis. A filio igitur accipit, qui ab eo mittiť, & à patre procedit. Et interrogo utrũ idipſum ſit à filio accipere quod à patre procedere? Quod ſi differre creditur inter accipere à filio & à patre procedere, atq; idipſum unum eſſe exiſtimabitur à filio accipere quod ſit accipere à patre. Ipſe enim dominus ait: Quoniã de meo accipiet & annunciabit uobis. Omnia quæcunq; habet pater, mea ſunt: propterea dixi: De meo accipiet & annunciabit uobis. hoc quod accipiet ſiue poteſtas eſt, ſiue uirtus, ſiue doctrina eſt, filius à ſe accipiẽdũ eſſe dixit, & rurſum hoc ipſum ſignificat accipiendũ eſſe de patre. Cũ enim ait: Omnia quæcũq; habet pater, mea ſunt. Et idcirco accipiendũ de ſuo eſſe docet etiã à patre accipienda: à ſe tamen accipi quia omnia quæ patris ſunt, ſua ſint. Non habet unitas diuerſitatẽ, nec differt à quo acceptũ ſit quod datũ à patre, datũ referatur à filio. Nunquid & hic uoluntatis unitas auferetur? Oĩa quæ habet pater filij ſunt, & omnia quæ filij ſunt, patris ſunt. Ipſe em̃ ait: Et mea om̃ia tua, & tua mea. Viuificamur ergo ꝓpter habitãtẽ in nobis ſpiritũ Chriſti per eum qui Chriſtũ ſuſcitauit à mortuis. Et cũ eius qui ſuſcitauit in nobis eſt ſpiritus, ſpiritus tamen in nobis eſt Chriſti, nec tamen non dei eſt ſpiritus, qui in nobis eſt. Diſcerne ergo ó hæretice ſpiritũ Chriſti à ſpiritu dei, & excitati à mortuis ſpiritũ Chriſti ab ſpiritu dei Chriſtũ à mortuis excitantis: cum qui inhabitat in nobis ſpiritus Chriſti, ſpiritus dei ſit. Et cũ ſpiritus Chriſti à mortuis excitat, ſpiritus tamen dei ſit Chriſtũ à mortuis excitantis. Et quæro in ſpiritu dei utrũ naturam, an rem naturę ſignificatam exiſtimes? Non enim

idem eſt natura quod naturæ res,ſicut non idem eſt homo & quod hominis eſt,
deus,& quod dei eſt.memini enim in ſpiritu dei, ita filiũ dei ſignificari, ut in eo
deus pater demonſtratus eſſe intelligat̃,& ad cuiuſuis demonſtrationẽ poſſe ſi-
gnificatũ dei ſpiritũ pertinere.Neq; tantũ hoc ex prophetica, ſed ex euangelica
autoritate monſtrari poteſt cũ dicit̃:Spiritus domini ſuper me, propterea & un
xit me:Et rurſum,Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo cõplacuit
animę meæ:ponã ſuper eũ ſpiritũ meũ.Et ipſo de ſe domino teſtante. Si autẽ in
ſpiritu dei ego eijcio dæmonia, utiq; appropiauit in uobis regnũ dei.hæc em̃ ui-
dentur non ambiguè uel patrẽ ſignificare uel filiũ,uirtutẽ tamen naturę manife
ſtantia.Nam ſpiritus dei ne ſecundũ corporales modos, ita ineſſe filium in patre
uel patrẽ in filio crederemus, ſcilicet ne loco manens deus nuſquã alibi extare
uideret̃ à ſeſe.homo em̃ aut aliquid aliud ei ſimile cũ alicubi erit: tamẽ alibi non
erit, quia id quod eſt illic continet̃ ubi fuerit infirma ad id natura eius, ut ubiq;
ſit,ſi inſiſtens alicubi ſit,deus aũt immenſæ uirtutis uiuens,poteſtas quæ nuſquã
non adſit,nec deſit uſq;,ſe omnẽ per ſua in eo docet,& ſua non aliud q̃ ſe eſſe ſi-
gnificat:& ubi ſua inſunt ipſe eſſe intelligat̃,non aũt corporali modo, cũ alicubi
inſit,non & ubiq; eſſe credat̃:cũ per ſua in omnibus eſſe non deſinat, non aliud
aũt ſint q̃ quod eſt ipſe quæ ſua ſunt. Et hæc quidẽ ad naturæ intelligentiã dicta
ſint.In ſpiritu aũt dei patrẽ deum ſignificari ita exiſtimo intelligi oportere,q; ſpi
ritũ domini ſuper ſe eſſe dominus Ieſus Chriſtus profeſſus ſit, propterea eũ un-
gat & mittat ad euangelizandũ. Paternæ em̃ naturæ uirtus in eo manifeſtari ui-
det̃,naturæ ſuæ cõmunionem in filio etiã in carne nato,per ſacramentũ ſpiritua
lis huius unctionis oſtendens, cum poſt cõſummati baptiſmi natiuitatẽ, tũ hæc
quoq; proprietatis ſignificatio audita eſt, uoce teſtante de cœlo: Filius meus es
tu,ego hodie genui te.Non em̃ nec ipſe ſuper ſe eſſe, uel ſibi de cœlis adeſſe uel
ipſum de ſe cognominaſſe ſibi filium intelligendus eſt, ſed omnis hæc fidei no-
ſtræ fuit demonſtratio,ut ſub perfectæ ac uerę natiuitatis ſacramento unitatem
naturæ manentis in filio,qui etiã homo eſſe cœperat,noſceremus. Et patrẽ qui-
dẽ in dei ſpiritu ita ſignificari repertũ eſt, filiũ uero hoc modo demonſtratũ in-
telligimus,cũ dicit: Quod ſi in ſpiritu dei ego eijcio dæmones, utiq; appropia-
uit in uobis regnũ dei.Scilicet idẽ naturæ ſuæ poteſtate dæmones eijcere demõ
ſtrans,qui non niſi ſpititu dei eijci poſſent.Eſt aũt & in ſpiritu dei ſpiritus para-
cleti ſignificatio,neq; ſolũ prophetica ſed & apoſtolica autoritate,cũ dicit̃: Sed
hoc eſt quod dictũ eſt per prophetã Ioel:Erit in nouiſſimis diebus, dicit domi-
nus:Effundã de ſpiritu meo in omnẽ carnẽ,& prophetabunt filij eorum & filiæ
eorũ. Conſummatũ hoc tũc fuiſſe in apoſtolis docet̃, cũ miſſo ſpiritu ſancto,o-
mnes linguis gentiũ ſunt locuti.Hęc aũt idcirco demonſtrata ſunt neceſſario,ut
in quamcunq; ſe partem hæretica falſitas contuliſſet, dicto ueritatis euangeli-
cę concluderet̃.habitat em̃ in nobis Chriſtus, & habitãte Chriſto habitat deus.
Sed te hæretice furentẽ,& ſpũ doctrinæ peſtiferæ circumactũ, tenet & coartat
apoſtolus,Chriſtũ nobis fundamentũ ponens fidei,dicti huius quoq; dominici
non neſcius.Si quis diligit me & uerbũ meũ ſeruabit, & pater meus diliget eũ,
& ad eũ ueniemus, & manſionẽ apud eũ faciemus. Per id enim ſpiritu Chriſti
manente in nobis,dei ſpiritũ in nobis manere teſtatus eſt:nec diuerſum à ſe eſſe
ſpiritũ à mortuis excitati Ieſu, & ſpiritum à mortuis excitantis Ieſum. Veniunt
em̃ atq; habitant in nobis. Et rogo utrũ comitatu diuerſitatũ uenient manſio-
nemq; facient, an unitate naturæ? Sed obnitit̃ doctor gentiũ,nõ duos ſpũs,dei
ſcilicet & Chriſti,ſed ſpiritũ Chriſti qui & ſpũs dei eſt, ineſſe credentibus. Non
cohabitatio ſed inhabitatio eſt, ſub ſacramento tamẽ cohabitationis habitatio:

dum neqꝫ duo habitant,nec ab alio diuerſus habitator eſt. Eſt enim in nobis ſpi
ritus dei,ſed eſt in nobis ſpiritus Chriſti.Et cum ſpiritus Chriſti ineſt,ineſt ſpiri-
tus dei,ita cum quod dei eſt nõ poteſt aliud quid diuerſum Chriſtus eſſe ꝙ deus
eſt.Deus igitur Chriſtus eſt, unus cum deo ſpiritus.Et illud euangelicũ, ego &
pater unum ſumus:docet Apoſtolus unitatem eſſe naturæ,nõ ſolitudinem uni-
onis ſcribens Corinthijs.Propter quod notum facio uobis, quia nemo in ſpiri-
tu domini dicit anathema Ieſum.Scis ne nunc hæretice,in quo ſpiritu dicis Chri
ſtum creaturã? Cum enim in anathemate ſint qui ſeruierint creaturæ potius ꝙ
creatori,Chriſtum creaturam confitens quid ſis intellige, qui nõ ignores quòd
in maledicto ſit religio creaturæ.Et quid ſequitur aduerte: Et nemo poteſt dice
re dominum Ieſum,niſi in ſpiritu ſancto.Sentis ne quid tibi deſit Chriſto negan
do quod ſuum eſt. ſi per naturam dei Chriſtus tibi dominus eſt, habes ſpiritum
ſanctum. ſi uero per adoptiuum nomen hic dominus eſt, ſpiritu carens, ſpiritu
erroris animaris, quia nemo niſi in ſpiritu ſancto dominũ Ieſum poteſt dicere,
quia ipſe operatur omnia in omnibus.

HILARIVS AVGVSTINO. DE RELIQVIIS Pelagianæ hæreſeos Epiſtola.

DOmino beatiſſimo ac toto affectu deſiderando, & multũ in Chri-
ſto ſuſcipiendo,patri Auguſtino Hilarius.Si ceſſantibus contradi-
centiũ queſtionibus gratæ ſunt plerunqꝫ ſtudioſorũ inquiſitiones,
ut etiam illa quæ abſqꝫ periculo ignorarentur, ediſcãt:arbitror gra
tiorem fore ſedulitatẽ noſtræ relationis, quæ dum indicat ſecundũ
quorundã proſecutiones quędã aduerſantia ueritati,non tam ſibi ꝙ illis qui tur
bantur & turbant,per conſiliũ ſanctitatis tuæ ſatagit prouideri,domine beatiſſi
me ac toto affectu deſiderande,& multũ in Chriſto ſuſcipiende pater. Hæc ſunt
itaqꝫ quæ Maſſiliæ,uel aliquibus etiã locis in Gallia uentilant̃. Nouũ & inutile
eſſe prædicationi,ꝙ quidã ſecundũ propoſitũ eligendi dicantur,ut id nec arripe
re ualeant nec tenere,niſi credendi uoluntate donata.Excludi putant omnẽ prę
dicandi uigorẽ,ſi nihil quod per eũ excitet̃,in hominibus remanſiſſe dicat̃.Con
ſentiunt omnẽ hominẽ in Adam periſſe, nec inde quenquã poſſe proprio arbi-
trio liberari:ſed id conueniens aſſerunt ueritati,uel congruũ prædicationi,ut cũ
proſtratis, & nũquã ſuis uiribus ſurrecturis annuntiat̃ obtinẽdæ ſalutis occaſio
eo merito quo uoluerint & crediderint,à ſuo morbo ſe poſſe ſanari, & ipſius fi-
dei augmentũ, & totius ſanitatis ſuæ conſequantur effectũ. Cæterũ ad nullũ o-
pus uel incipiendũ, nedum perficiendũ, quenquã ſibi ſufficere poſſe cõſentiũt.
neqꝫ eñ alicui operi curationis eorũ annumerandum putant,exterrita ſupplicij
uoluntate unũquenqꝫ ægrotũ uelle ſanari. Quod eñ dicit̃, Crede & ſaluus eris:
unũ horũ exigi aſſerunt, aliud offerri: ut propter id quod exigit̃ ſi redditũ fue-
rit,id quod offert̃ deinceps tribuatur. Vnde non conſequens putant, exigendã
ab eo fidem,cuius naturæ id uoluntate conditoris conceſſum eſt:& nullã ita de-
prauatã uel extinctã putãt,ut nõ debeat,uel poſſit ſe uelle ſanari. Propter quod
uel ſanetur quis à ſua, uel ſi noluerit cum ſua ægritudine puniatur. Nec negari
gratiam,ſi præcedere dicat̃ talis uoluntas,quæ tantũ medicum quærat: non aũt
quicquã ipſa iam ualeat: nam illa teſtimonia ut eſt illud, Sicut unicuiqꝫ partitus
eſt menſuram fidei:& ſimilia:ad id uolũt ualere,ut adiuuetur qui cœperit uelle,
nõ ut etiã donet̃ ut uelit. Reiectis ab hoc dono alijs pariter reis,& qui poſſent ſi
militer liberari,ſi ea quæ pariter indignis præſtat̃ credendi uoluntas, etiã ipſis ſi
militer præſtaret̃.Si aũt aiunt,dicat̃ uel talẽ omnibus remanſiſſe,qua uel contẽ-
nete

nere quis ualeat, uel obedire: de cõpendio putant rationẽ reddi electorũ uel
reiectorum, in eo quod unicuiq; meritũ propriæ uoluntatis adiungitur. Cum
aũt dicit̃ eis quare alijs uel alicubi prædicetur, uel non prædicet̃: uel nunc prę-
dicet̃ quod aliquando pene omnib. ſicut nunc aliquibus gentibus non prædi
catũ ſit: dicunt id præſcientiæ eſſe diuinæ: ut eo tempore, & ibi, & illis ueritas
annunciaret̃ uel annunciet̃, quando & ubi prænunciabatur eſſe credenda: &
hoc non ſolũ aliorũ catholicorũ teſtimonijs, ſed etiam ſanctitatis tuæ diſputa-
tione antiquiore ſe probare teſtant̃. Vbi tamen eandẽ gratiã non minore ueri
tatis perſpicuitate docueris, ut eſt illud quod dixit ſanctitas tua in quæſtione
contra Porphytiũ, de tẽpore Chriſtianæ religionis: tunc uoluiſſe hominib. ap
parere Chriſtũ, & apud eos prædicari doctrinã ſuã, quando ſciebat & ubi ſcie
bat eſſe, qui in eũ fuerant credituri. Vel illud de libro in epiſtola ad Romanos
Dicis itaq; mihi quid adhuc conqueritur? Nam uolũtati eius quis reſiſtit? Cui ſa
ne inquiſitioni, inquis, ſic reſpondet, ut intelligamus ſpiritalibus uiris, etiã nõ
ſecundũ terrenum hominẽ uiuentibus, patere poſſe prima merita fidei & im-
pietatis, cum deus præſcientia eligat credituros, & damnet incredulos: nec
illos ex operibus eligens, nec iſtos ex operibus damnãs: ſed & illorũ fidei prę-
ſtans, ut bene operent̃, & iſtorũ impietatem deſerendo obdurãs, ut male ope-
rentur. Et iterũ in eodẽ libro ſuperius, Aequales omnes ſunt ante meritũ, nec
poteſt in rebus omnimodo æqualib. electio nominari, quoniã ſpiritusſanctus
non dat̃ niſi credentibus. Non quidẽ deus elegit opera quæ ipſe largit̃, cũ dat
ſpiritumſanctũ, ut per charitatẽ bona operemur: ſed tamen eligit fidẽ, quia ni-
ſi quis credat, & in accipiendi uoluntate permaneat, non accipit donũ dei, id
eſt ſpiritumſanctũ, per quẽ infuſa charitate bonũ poſsit operari. Non ergo eli
git deus opera cuiuſquã in præſcientia, quæ ipſe donaturus eſt, ſed fidẽ eligit
in præſcientia, ut quẽ crediturũ eſſe præſciuit, ipſum elegerit, cui ſpiritumſan-
ctum daret ut bona operando etiã æternã uitã conſequeret̃. Dicit enim Apo-
ſtolus, Idem deus qui operat̃ omnia in omnibus, Nuſquã aũt dictum eſt, deus
credit omnia in omnibus. Quod enim credimus noſtrũ eſt, quod autẽ opera-
mur, illius: & cætera in eodẽ opere, quæ ſe acceptare & probare teſtant̃ tanꝗ
cõuenientia euangelicæ ueritati. Cæterũ præſcientiã & prædeſtinationẽ, uel
propoſitũ ad id ualere contendunt, ut eos præſcierit, uel prædeſtinauerit, uel
propoſuerit eligere, qui fuerant credituri: nec de hac fide poſſe dici, Quid ha-
bes quod non accepiſti? cũ in eadẽ natura remanſerit, licet uitiata, quæ prius
ſana ac perfecta donata ſit. Quòd aũt dicit ſanctitas tua, neminẽ perſeuerare
niſi perſeuerandi uirtute percepta, hactenus accipiũt, ut quib. dat̃, inerti licet,
præcedẽti tamẽ ꝓprio arbitrio tribuat̃: quod ad hoc tantũ liberũ aſſerũt, ut ue
lit uel nolit admittere medicinã. Cęterũ & ipſos abominari ſe & dãnare teſtã-
tur, ſi quis quicquã uiriũ in aliquo remãſiſſe quo ad ſanitatẽ ꝓgredi poſsit, exi
ſtimet. Nolunt aũt ita hãc perſeuerantiã prædicari, ut nõ uel ſuppliciter emere
ri, uel amitti cõtumaciter poſsit. Nec ad incertũ uolũtatis dei deduci ſe uolũt,
ubi eis quantũ putant ad obtinendũ uel amittendũ, euidens eſt qualecunque
ſit initiũ uoluntatis. Illud etiam teſtimonium quod poſuiſti, Raptus eſt ne ma
litia mutaret intellectum eius: tanquam non canonicũ definiunt omittendũ,
Vnde illã præſcientiã ſic recipiunt, ut propter fidẽ futurã intelligẽdi ſint præ-
ſciti: nec cuiquã talẽ dari perſeuerantiã iã à qua non permittat̃ pręuaricari, ſed
à qua poſsit ſua uolũtate deficere & infirmari. Aſſerũt inutilẽ exhortãdi cõſue
tudinẽ, ſi nihil in homine remãſiſſe dicat̃ quod correctio ualeat excitare: quod
quidẽ ineſſe naturæ ſic ſe dicere cõfitẽtur, ut hoc ipſo quod ignoranti ueritas
prædi-

prædicatur,ad beneficiũ præſentis gratiæ referendũ ſit. Nam ſi ſic prædeſtinati ſunt,inquiunt,ad utramq; partem,ut de alijs ad alios nullus poſſit accedere, quó pertinet tanta extrinſecus correctionis inſtantia? Si ab homine, & ſi non fides integra,ſaltē uel dolor cõpunctæ infirmitatis exoritur, aut periculũ demonſtratæ mortis horret. Nam ſi non poteſt timere quis,unde terret, niſi ea uoluntate quæ ſumitur,non ex eo culpandus quod nũc non uult,ſed in eo, & cũ eo,qui ſic aliquando uoluit ut eam damnationē cũ ſuis poſteris mereretur incurrere,ut nunquã recta,ſemper aũt praua uellet appetere. Si aũt eſt qualiſcunq; dolor qui ad exhortationē corripientis oriatur, hanc ipſam dicunt cauſam propter quã uel reijciat alius,uel alius aſſumat: atq; ita non opus eſſe partes conſtitui,quib. nec adijciendũ ſit aliquid,nec detrahendũ. Deinde moleſte ferunt,ita diuidi gratiã,quæ uel tunc primo homini data eſt, uel nunc omnibus det,ut ille acceperit perſeuerantiã,non qua fieret ut perſeueraret, ſed ſine qua per liberũ arbitriũ perſeuerare non poſſet:nunc uero ſanctis in regnũ per gratiã prædeſtinatis non tale adiutorium perſeuerantiæ detur, ſed tale ut eis perſeuerantia ipſa donet,non ſolũ ut ſine iſto dono perſeuerantes eſſe non poſſint,uerumetiã ut per hoc donũ non niſi perſeuerantes ſint. His uerbis ſanctitatis tuæ ita mouent,ut dicant quandã deſperationē hominib. exhiberi. Si enim aiunt,ita Adã adiutus eſt,ut & ſtare poſſet in iuſtitia,& à iuſtitia declinare: & nunc ita ſancti iuuant,ut declinare non poſſint,ſiquidē eam acceperunt uolendi perſeuerantiã,ut aliud uelle nõ poſſint:uel ſic quidã deſerunt, ut aut nec accedant, aut ſi acceſſerint & recedant, ad illã uoluntatē pertinuiſſe dicũt exhortationis,uel cõminationis utilitatē,quæ & perſiſtendi & deſiſtendi obtinebat liberã poteſtatē: nõ ad hanc,cui nolle iuſtitiã ineuitabili neceſſitate cõiunctũ eſt:præter illos qui ſic concreati ſunt his, qui cũ uniuerſa maſſa damnati ſunt,ut exciperent per gratiã liberandi. Vnde in hoc ſolo uolũt à primo homine omniũ diſtare naturã,ut illũ integris uiribus uolũtatis iuuaret gratia uolentē,ſine qua perſeuerare non poterat; hos aũt amiſſis & perditis uiribus credentes tantũ,non ſolũ erigat proſtratos,uerumetiã ſuffulciat ambulantes. Cæterum quicquid libet donatũ ſit prædeſtinatis,id poſſe & amittere & retinere propria uoluntate contendunt. Quod tunc falſum eſſet, ſi uerũ putarent eam quoſdã perſeuerantia percepiſſe, ut niſi perſeuerantes eſſe nõ poſsint. Inde eſt quod & illud pariter non accipiunt, ut eligendorũ reijciendorũq; eſſe definitũ numerũ uelint,atq; illius ſententiæ expoſitionē, nõ eã quæ à te eſt deprompta ſuſcipiũt, id eſt,ut nõ niſi omnes homines ſaluos fieri uelit,& nõ eos tantũ qui ad ſanctorum numerum pertinebunt,ſed omnes omnino, ut nullus habeatur exceptus. Nec hoc timendum,quod quidam eo initio perire dicãtur. Sed quomodo aiunt, non uult à quoquã peccari uel deſeri iuſtitiam, & tamen iugiter illa deſeritur contra eius uoluntatem,committunturq; peccata:ita eum ſaluare uelle omnes homines, nec tamen omnes homines uelle ſaluari? Teſtimonia etiam ſcripturæ quæ de Saule uel de Dauid poſuiſti, nõ pertinere putant ad quæſtionem, quæ de exhortatione uerſatur. Alij autem ad id referunt, ut ex his etiam gratiam accipiant commendari, qua unuſquiſque poſt uoluntatem iuuatur: uel ad ipſam uocationem, quæ præſtatur indignis. Hoc enim & illis locis tuorum opuſculorum & aliorum quæ perſequi longum eſt, ſe demõſtrare teſtantur. Paruulorũ autē cauſam ad exemplum maiorum non patiuntur afferri. Quam & tuam ſanctitatem dicunt eatenus attigiſſe,ut incertũ eſſe uolueris,ac potius de eorũ pœnis malueris dubitari. Quod in lib. tertio de libero arbitrio ita poſuiſſe meminiſti, ut hãc eis occaſionem potuerit exhibere.

Hoc etiam de aliorũ libris quorum eſt in eccleſia authoritas,faciũt: quod perſpicit ſanctitas tua non parũ poſſe iuuare contradictores, niſi maiora,aut certe uel paria proferantur à nobis. Non enim ignorat prudentiſſima pietas tua, quanto plures ſint in eccleſia,qui authoritate nominũ in ſententia teneantur, aut ad ſententiã transferant.Ad ſummũ fatigatis omnibus nobis, ad id perſecutio eorũ,uel potius querela conuertit̃,conſentientib. etiã his qui hanc definitionẽ improbare non audent,ut dicant.Quid opus fuit huiuſcemodi diſputationis incerto,tot minus intelligentiũ corda turbari? Neq; enim minus utiliter ſine hac definitione, aiũt tot annis à tot tractatoribus, tot præcedentibus libris tuis & aliorũ cum contra alios, tum maxime contra Pelagianos, catholicam fidẽ fuiſſe defenſam. Hęc mi pater & alia interminabiliter plura,ſi ut ſum ma mea uota confitear,per me deferre maluiſſem, uel quia hoc non merui,ſaltem prolixiore tẽpore omnia,quibus mouent̃, collecta dirigere: ut quicquid de hac re contradicit̃ quatenus refelli,uel ſi id non poteſt, tolerari debere audirẽ.Sed quia neutrũ ex uoto prouenit,malui quomodo potui hæc cõprehenſa dirigere,ꝙ penitus de tanta quorundã contradictione reticere. Sunt ex parte tales perſonæ,ut his conſuetudine Eccleſiaſtica laicos ſummã reuerẽtiã neceſſe ſit exhibere.Quod quidẽ ita curauimus deo iuuãte ſeruare, ut cum opus fuit non taceremus, quæ ad quæſtionis huius aſſertionẽ exiguitas noſtrarũ uirĩũ ſuggerebat. Sed nũc ſummatim quãtũ feſtinatio perlatoris admiſit,hæc uelut cõmonendo ſuggeſſi. Tuæ ſanctæ prudẽtiæ eſt diſpicere quid facto opus ſit,ut taliũ & tantorũ ſuperet̃ uel tẽperet̃ intẽtio. Cui ego iã parũ prodeſſe exiſtimo te reddere rationẽ,niſi et addat̃ authoritas,quã trãſgredi infatigabiliter cõtentioſa corda nõ poſſint. Sed planè illud tacere nõ debeo, quod ſe dicant tuã ſanctitatẽ hoc excepto, in factis & dictis omnibus admirari. Tuũ erit decernere,quomodo ſit in hoc eorũ traditio toleranda. Nec mireris quod aliter uel aliqua in hac epiſtola addidi,quantũ puto,quæ in ſuperiore non dixeram. Talis eſt enim nunc eorũ definitio, præter illa quæ per feſtinationẽ aut obliuionem fortaſſe præterij. Libros cũ æditi fuerint,quos de uniuerſo opere moliris,quæſo habere mereamur,maxime ut per eorũ authoritatem,ſi qua tibi in tuis diſplicent,à dignitate tui nominis iam non trepidi ſequeſtremus. Librum etiam de gratia & libero arbitrio nõ habemus: ſupereſt ut eum quia utilẽ quęſtioni confidimus,mereamur accipere. Nolo autem ſanctitas tua ſic me arbitretur hæc ſcribere,quaſi de his quæ nunc ædidiſti, ego dubitẽ. Sufficiat mihi pœna mea,quod à præſentiæ tuæ delitijs exulatus, ubi ſalubribus tuis uberib. nutriebar non ſolum abſentia tua crucior, uerumetiã peruicacia quorundam qui non tantũ manifeſta reſpuunt,ſed etiã non intellecta reprehendunt. Cæterum hac ſuſpicione intantũ careo,ut potius infirmitatẽ meã qua tales parũ patienter fero,notabilẽ putem. Qualiter aũt ad hæc conſulendũ iudices,ut dixi, tuæ ſapientiæ derelinquo. Nam ad me hoc pertinere credidi,pro ea quã Chriſto uel tibi debeo charitate, ut quæ in quæſtionem ueniunt non taceã. Quicquid pro ea gratia quã in te puſilli cũ magnis miramur, uolueris aut ualueris, gratiſſime accipiemus tanquam à nobis chariſſima & reuerendiſſima authoritate decretum. Sanè quia urgente perlatore, timui me uel non omnia, uel hæc ipſa minus digne conſcius mearum uirium poſſe dirigere, egi cum uiro,tum moribus,tum eloquio & ſtudio claro, ut quanta poſſet collecta ſuis literis intimaret,quas cõiunctas his deſtinare curaui. Eſt enim talis qui etiam pręter hanc neceſſitatẽ,dignus tuæ ſanctitatis notitia iudicet̃. Sanctus Leontius diaconus cultor tuus,cum meis parẽtibus multũ te ſalutat. Memorẽ mei pater-

paternitatem tuam dominus Ieſus Eccleſiæ ſuæ annis pluribus donare digne tur domine pater. Et infra, Sciat ſanctitas tua, fratrem meum cuius maxime cauſa hinc diſceſſimus, cum matrona ſua ex conſenſu perfectam deo continẽtiam deuouiſſe. Vnde rogamus ſanctitatem tuam, ut orare digneris, quo hoc ipſum in eis dominus confirmare & cuſtodire dignetur.

HILARIVS AVGVSTINO PROPONENS ILLI QVAEſtiones aliquot, de quibus cupit edoceri. Epiſtola.

Domino ſancto iure ac merito uenerabili, & per omnia colendo Auguſtino epiſcopo, Hilarius. Sanctitatis tuæ gratia, quæ omnib⁹ nota eſt paruitati meæ perſuaſit, ut ueſtris de Syracuſano Hipponẽ remeantib. has ad laudandã mihi uenerabilitatẽ tuã literas erogarem, poſcens ſummã trinitatẽ, ut incolumis & uegetus dei noſtri fauore hoc meum ſcriptum ad recenſendum ſuſcipias, domine ſancte iure ac merito uenerabilis, & per omnia colende. Proinde rogo ut mei memor in ſanctis orationibus tuis eſſe digneris, atq; imperitiam noſtram informare de eo quod quidam Chriſtiani apud Syracuſas exponunt, dicẽtes: poſſe eſſe hominem ſine peccato, & mandata dei facile cuſtodire ſi uelit. Infantẽ non baptizatum morte præuentum non poſſe perire merito, quoniã ſine peccato naſcitur. Diuitem manentem in diuitijs ſuis, regnum dei non poſſe ingredi, niſi omnia ſua uendiderit, nec prodeſſe eidem poſſe, ſi forte ex ipſis diuitijs fecerit mandata. Non debere iurare omnino. Et de eccleſia quæ ſit de qua ſcriptum eſt non habere rugam neq; maculam, ubi hæc ſit, an in qua nunc cõgregamur, an illa quam ſperamus. Quidam autem putant eccleſiam hãc eſſe quæ nũc frequentatur populis, & ſine peccato eſſe non poſſe. De his omnibus rogo quantis ualeo precibus ſanctitatem tuam, ut iubeas nos apertius inſtrui, quo nouerimus, quatenus ſentire debeamus.

Dei noſtri miſericordia ſanctitatem tuam incolumem conſeruet annis innumeris opto, domine ſancte iure ac merito uenerabilis & per omnia colende.

METRVM SANCTI HILARII PICTAVENSIS EPISCOPI IN GENESIM ad Leonem papam.

Paruimus monitis tua dulcia iuſſa ſecuti
Antiſtes Chriſti, quæ dabas ore pio.
An ego nunc canerem tanti præconia patris
Munus opusq; dei dum mihi lingua foret,
Rauca quidem ſtridens & nullis digna coronis,
Ingeniumq; iacens, ſed libet alta loqui.

Dignum opus & iuſtum eſt ſemper tibi dicere grates
Omnipotens mundi genitor quo principe cuncta
Natalem ſumpſere diem, atq; exorta repente
Poſt tenebras ſtupido ſpectarunt lumina cœlo,
Gens hominum pecudesq; feræ milleq; uolucres,
Et quæ per liquidos diſcurrunt agmina campos,
Omnia per temet ex te qui maxima condis
Ex te nate pater: nec iam patris eſt pater alter.
Tu capitis primiq; caput tu fontis origo,
Primus apex rerum, primus ſator omnia condens,
Nec tamen ex alio ducis genus ipſe perennis
Spiritus, antiquo uiuens per ſecula motu
Semper eris, quia ſemper eras, non mortis egenus,
Qui natalis inops nec finem noueris æui.
Ex ſe principium cui contigit haud manet alter
Auctorem caſus, naſcentia terminus urget.
Omnia cum tegeret nigrum chaos altaq; moles,
Deſuper urgeret informis corpora mundi,
Et caliganti premeret ſerotina nocte
Nec ſpecies nec forma foret deus intus agebas,
Corporibus tectis mixtus ſecreta poteſtas.
Iam tumidis ponens naſcentia mœnia mundi,
Et uarias rerum facies animasq; futuras,
Vtq; caput uicta prompſit caligine noctis
Sublimem attollens uultum ſenſere tenebræ.
Mox dominus rerum ſomnos diſcuſsit inertes,
Pigraq; materies trepidauit nomine pulſa
Commotaq; ſimul matura conſcia partu,
Scinditur ingentis cumuli per plurima corpus
Membra locusq; ſimul metantur ſemina iuſſa,
Et confuſa deſcendunt uiſcera moles,
Sectaq; per partes, formas ſpectantia fruſta,
Iam calor intus alit, & blando ſuſcitat igni.
Ac primum cœli panſus liber omnia mundi
Complectens ſpatia, celſo ſuſpenditur orbe

Terra grauis pigro deſcendit pondere ad imum,
Ac ſemet defixa ſalo fundata reſedit,
Eſſetq; ut ſpatium uacuæ regionis aperto,
Qua tener incedens mortalia paſceret æther,
Quoq; exire patris poſſent tot munera rerum,
Ortaq; ferrentur nullo per inane labore,
Diffuſæ coguntur aquæ, mox limite certo
Liquuntur maria, nec finem tranſilit unda.
Tunc oritur lux alma, dies quæ iuſſa uocari
Naſcentem tenero perfudit lumine mundum.
Munus opusq; tuum prodens tua maxima dona,
Condere quæ genitor patria pietate parabat,
Vtq; hominum ſolers poſſet clareſcere uita
Artibus æthereis quæ totas ducere luces
Gaudet, & ingenium diuerſa laude fatigat.
Inſequitur nox atra diem denſæq; tenebræ,
Corporibus ſomnos quæ ferrent ocia feſſis,
Et cunctis unam faciem ſimilemq; figuram.
Namq; dies uaria rerum diſcriminat ora,
Et dat cuiq; ſuum diſiecta nocte colorem,
Inſtigatq; animos opera ad maiora calentes,
Exacuens uarijs mortalia pectora curis.
Quo mage forma dies uitæ, nox mortis imago.
Tunc condens pater aſtra polo, ac lumine uiuens,
Sidera diſtinguens uarijs per tecta figuris
Lucifer exſurgit roſeus & fulgidus ore
Veſper, puniceos ſpargit aurora capillos.
Anguis agit ſudum, important pliades imbres.
Sunt iuga, ſunt plauſtra, gemmantes flore coronæ,
Signaq; biſſenis annum uoluentia formis.
Multaq; præterea celſæ domus ornamenta,
Quis ſeclum fulcit ſignis, & regia ſumma
Picta parens uaria ſtellarum luce coruſcat.
Sed ſoli lux maior ineſt, quem munere largo
Exultum genitor pleno dignaris honore.
Igneus ille iubar præcelſo uertice tollit,
Ore rubens patulo, cœli per mœnia fertur,
Aſtrorum ductor mundi, uiget atq; elementa.
Ecce aliud mirum, mirum decus, en noua curſum
Mutat luna ſuum, quos perdit colligit ignes,
Cornuaq; extinguens perturbat limite frontem.
Mox tamen ardeſcit completo circulus orbe
Noctilucum lumen paſcit ſata ſidera luce.
Nec tamen æterno, quæ machina uoluitur æthre.
Non tantum pictura poli eſt, nec celſa uoluntas,
Mens ratioq; ſubeſt, & rebus utilis ordo.
Hinc doctrina uenit terris, hinc deniq; cunctis

Conſi-

Conſilium agricolis,& qui maria alta pererrant,
Vt ſe quaq; ferant luces prædicere poſſint,
Venturos norint imbres,ſiccumq; ſerenum,
Tempore quo tauros campis inducat arator,
Et dubium tentet ſecurus nauita pontum.
Inſtructos ignes cœlo pater optime terras
Excolere aggrederis & munere donas opimo
Regna hominum pecudumq; larem requiemq; uolucrum.
Planeſcunt campi,colles tumor arduus effert,
Subſidunt ualles,florentia prata uireſcunt,
Saxaq; durantur,pinguis ſe gleba reſoluit,
Rumpuntur fontes,fluuijs genus arduum unde eſt,
Herbarum uaria conſurgunt gramina campis.
Iamq; ſeges tenera fructum fundebat ariſta,
Cum iuga nulla forent,nec uomer ullus aratri,
Mugiret nullus proſciſſis taurus in aruis,
Ecce etiam uitis madido iam plena racemo
Expers falcis adhuc,& duri neſcia ferri,
Pampineas celſis texebat collibus umbras.
Diuerſa exoritur uariarum forma ferarum,
Quadrupedes animæ,nec non repentia terris,
Naſcuntur pictis uolucres per nubila pennis.
His ubi perfectis genitor iam diuite mundo
Cuncta uidet magni curam depoſcere regis,
Qui mare qui terras,atq; omnia nata gubernat,
Quiq; altum ſpectet cœlum laudetq; potenter
Munera magna dei ne ſint hæc condita fruſtra.
Tunc faciamus eis hominem.dic optime cum quo?
Non loqueris clarum. iam tum tibi filius alto
Adſidet in ſolio,& terras ſpectat amicas.
Sed faciamus ais hominem,cuius uultus imago
Noſter erit,manibusq; meis procedat in æuum.
Inde opifex rerum adſumis mollia terrræ
Atq; uirum formas,cuius de coſta cupido
Fit mulier uultu,mulier de coſta uiri fit.
Quo mage chara uiro & lateri ſit coniugis apta.
O fœlix animal ſummi cui dextra tonantis
Eſt pater,ó fœlix nimium qui ducis olympo
Et genus & formam,ſi te non noxia terræ
Decipiant uitia,nec blandus ſubruat error,
Numen eris ,cœloq; redux mirabere regna,
Quæ promiſſa bonis fido pater exhibet ore.
Nam tibi multa deus naſcenti contulit ultro
Aethεream faciem primum,uultumq; paternum,
Inceſſumq; pedum rectum,ſublimia colla,
Ne qua mora in cœlum oculis ſpectantibus eſſet,
Tunc alacres promptasq; manus uitæq; miniſtras,

Atq; domum diuæ pectus rationis & alti
Sedem conſilij fundendæ uocis honorem.
  Hæc ſoli conceſſa homini: nam cætera motu
Eſt pecus, obtinuit uentrem, præcordia, neruos,
Venarum riuos, & ſparſum corpore ſanguen,
Iuſte, leuiq; ſimul ſenſusq; dolores.
Tu uero omnipotens priuato munere largus.
Ergo hominem manibusq; tuis operisq; fauore
Impendens patria pignus pietate colendo,
Ne quid diuinis modo deſit uultibus ignem
Aetheris inſpiras & ſacræ mentis opimam
Indulges partem, permixtus corpore toto.
Tunc meminiſſe licet ueterum, pręſcientia menti
Hinc datur, atq; animæ fas eſt uentura uidere.
Hinc loquimur canimusq; deum, hinc ſidera cuncta,
Terrarumq; uiget cultus, pontusq; mouetur.
Hinc artes, nomenq;, pudor, prudentia, iuſtum.
Hinc animæ ſurgunt fortes, hinc pergit honeſtum,
Et uia quæ ducit caſtos ad limina cœli.
  Ergo hominem pleno perfectum munere terris
Præponis genitor, & rerum tradis habenas,
Cuncta habeat ſubdatq; ſibi fieretq;
Telluris dominus famulus tuus, omnia mundi
Poſſideat, tantum domino tibi ſeruiat uni.
  Poſtquam primus homo uetito ſe paſcere ligno
Non timuit, captuſq; dolis ſe præbuit angui,
Stat reus, & nudus deiecto lumine ueſtem
Implorans, dominumq; fugit, uultumq; recondit,
Culpa comes ſequitur, peccato obnoxia uita,
Debilitat uires: cœlo uenientia dona,
Aetheri demiſſus paulatim deficit ignis.
Frigore peccati torpentia corda rigeſcunt,
Cura cibi uentriſq; ſubibat, cura tegendi
Corporis, & ſacrum ſubeunt mortalia pectus.
  Naſcitur hinc proles peccati, germinat inde
Deterior ſoboles multo peiorq; priori,
Progenies ſequitur gradibus ad crimina creſcens,
Crimina quæ ſtimulis acuunt dementia corda
Teq; pater uarijs armant.
  Tum primum uenit opere incumbere terris
Intempeſtiuus deſcendere nubibus imber,
Fulmina tum primum cœlo deiecta ſereno,
Horrida tum grando turbatos uerberat agros,
Et tonitru altiſono infractus murmurat æther,
Nec tamen iſta malos reuocant, furor impius orbem
Obſidet, & laxis rabies defertur habenis,
Bella placent, cædesq; ſimul, peiuria, fraudes,

Mentiriq́ꝫ libet, rapere eſt amor, abdere furta.
Nulla fides populis, nulla eſt iam ueritas uſquam.
Diluuio abluitur terrarum crimen & undis,
Virq́ꝫ unus reſidet generis populiq́ꝫ refector,
Arca tegit paucos caſtorum ſemina ſeruans,
Iam tum uenturi facies monſtrata lauacri.
Atqꝫ unus multis per quem data lance renati
Sed ſceptos ſeruans eccleſia partu
Poſtquam diluuij cecidit tumor, unda reſedit,
Ales paciferæ folium portauit oliuæ
Iam ſiccis reuolans pennis dedit omina pacis.
Tum populus ſurgit melior tum prior undis
Gens hominum magnos terris paritura nepotes,
Inde ſacerdotis in cœlum dedita corda,
Hinc inter flammas pueri cantare parati,
Et puer impaſti quem non tetigere leones,
Tum reges cecinere deum, tum uera prophetis
Ora ſonant cœli ſobole ſplendentia terris.
Quanuis cuncta deo ſeruirent crimine uicto,
Attamen antiqui etiam nunc gutta ueneni
Spargebat populos, & erant ueſtigia fraudis,
Quæ bonus ablueret doctor melioribus undis.

FINIS.

1006.736
BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Vnigeniti dei confeſſio quanta 632 proprietas 133 ei naturæ demutationē natiuitas nō intulit 177
Vnus & ſolus deus tantum 588. et 677 ex uno quid 313 pater & filius quomodo 229 deus eſt uterq; pater & filius 150 dominus, una fides, unū baptiſma 229 eſt mediator dei et hominum deus & homo 64
Vna fides 152 ſubſtātia dei impie dici, pie taceri poteſt 327
Vnum quid 768 tantum diuinum & æternū 3 natura quæ eadem habent nomina naturarū 136 ſunt natus & generans 132 eſt pater & filius non unus 128 idemq; in fide tenendum 551
Vnius ſignificatio 423
Vnicus deus nō tres 322. & 633
Vniuerſarū rerum natiuitas 136
Vniuerſitatis totius cauſa 684
Vnitas deitatis in patre & filio 669 patris & filij glorificatione aſſumptæ carnis conſtat 178 per mediatorem perfecta 773 ſubſtantiæ ut intelligēda 326. & 333 patris & filij explicata 747 patris & filij in quibus 774. & 42 patris et filij qualis 194. & 777
Vnitatis ſignificatio 138 offenſio unde 178 fraternæ meritum 394 patris & filij natura nō corrupta hominū opinione conſideranda 177
Ex unitate patris & filij nō ſequitur quod non uterq; ſit 121
Vocabula dei myſteria explicantia pag. 765
Vocantur certi ad certa 518
Vocationes duæ ex Iſrael 399
Vocatorum diſcrimen 406
Volucres cœli pro immundis ſpiritibus poſitæ 354. & 360
Voluntas quid 139 dei plena bonitatis 576 patris & filij eadem 185 Chriſti ſumma quæ 703 dei ſequēda 565 bona in homine 464 lege præclarior 683 [illegible] ineſt 434 omnis rationem doctrinæ ſequatur, nō ecōtra 198 pro facto habenda 325 noſtra in hac tantum uita 461 quorum à deo perficiatur 736 in homine quæ 778 impietatis ex inopia prudentiæ eſt 91 peccati malum 602
Voluntatis libertas in Chriſto 185 noſtræ natura 647 crimē pro facto pēſatur 422 futuræ deus [illegible]itor 483 [illegible] 595 tantum unitatē hæretici in patre & filio mentiuntur 142
Voluntate præſente præceptis dei obtemperandū facile 589 eam ſequi debet operatio 434
Voluptas corporis 562 conciliatrix uitiorum 496 præſentiū unde 354 ex infidelitate orta 382 cauſa permanēdi in rebus 717 mundi tranſit 689
Voluptatum ſtimulus unde 706 cauſa in renibus conſiſtit 703
Vota quæ Chriſtus reddit in eo ſunt 480 martyrum quæ 703
Votorū [illegible] 521 505
Vouere in deo eſt naturale 753
Vox uirtutis quæ 533 [illegible] 590 exultantis quid à iubilo differat 511 ſancto digna in deum uelle ſperare 478
Vrſacius epiſcop. hæreticorū 331 adoleſcens 288
Vrſacij deliria 282
Vſus interpretum ſcripturæ 19 repetitionis 87 pronominū Græcis neceſſarius 19 miraculorum 34. & 39
Vſu exercitati ad rerū experimēta mittendi. 15
Vſitata relinquere difficile 552
Vterus quid ſignificet 254
Vtilia quæ dicantur hominib. 566
Vtilitas propria offenſionem parit pag. 466
Vtris ſignificatio 583
Vulpis natura 360
Vxor fœcūda à deo promiſſa 651 Abrahæ ſterilis ibid. irreligioſa ſcandalum 718
Vxoris ſignificatio 652

Z

ZAbulus pro diabolo poſitus 345. 346. & 377 cum Chriſtus montē nūcupat 402
Zaboli opus Chriſtū in homine neſcire 389
Zacharias à quibus occiſus 560 & Aggeus additi pſalmorū titulis à ſeptuaginta 725. 736. & 742
Zachariæ ſanguis repoſcendus à iudæis 416
Zade 608
Zain 570
Zebedæi filiorum mater quid ſignificet 399
Zelus piorum pro gloria dei quantus 608
Zelo dei eſſe præditum laudabile 537 mouemur ob contumelias amicis illatas ibid.
Ziphæi Dauidē prodiderūt 468
Zizaniam interſerere tritico hæreticorum eſt 75
Zonæ Ioannis ſignificatio 344 ſignificatio in apoſtolis 366
Zorobabel reſtaurator urbis Hieroſolymæ 645

Prioris indicis finis.

INDEX POSTERIOR LOCOS

SCRIPTVRAE SPARSIM IN HILARIO EXPLI

catos, iuxta Biblicorum librorum & capitum ſeriem notans.

Gen. 1

IN principio creauit deus cœlum & terram 23.& 265
Dixit deus, fiat firmamentum 52
Sit diuidens inter aquam quæ eſt ſub firmamēto, & aquā quæ eſt ſuper firmamentū 637
Dixit deus, & factum eſt ita 745
Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram 42.53.68.317.579.615.& 653
Creſcite & multiplicamini terram replentes 519
Gen. 2 Fecit deus puluerem de terra, & finxit hominem 572
Inſpirauit in eum ſpiritum uitæ 579
Hoc nunc os ex oſsibus meis 466
Gen. 3 Vbi es Adam? 438
Maledicta terra in operibus tuis 490.& 520
Gen. 4 Vbi eſt Abel frater tuus? 621
Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me 610
Gen. 5 Adam genuit Seth ſecundum effigiem & ſimilitudinem ſuam 328
Gen. 7 A pecoribus immundis bina & bina 716
Gen. 9 Qui effuderit ſanguinem hominis, pro ſanguine eius effundetur anima eius, quia ad imaginē dei fecit hominem 54
Gen. 14 Benedictus Abraham deo ſummo qui creauit cœlum & terram 252
Gen. 16 Agar uocauit nomen domini, qui loquebatur ſibi 55.56.& 57
Gen. 17 Inimicus ero inimicis tuis 609
Gen. 18 Deſcendam & uidebo ſi ſecundum clamorē conſummantur 191
Abraham tres uiros uidet, unum adorat 57.& 58
Gen. 19 Loth dixit, Ecce domini diuertite in domum pueri ueſtri 58
Pluit dominus ignem à domino 317.& 321
Gen. 22 Nunc cognoui quia times dominum deum tuum 192.& 438
Erit ſempiternum ſicut arena maris 707
Gen. 25 Emit Iacob primogenita Eſau 609
Gen. 27 Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni 631
Det tibi deus de rore cœli 673
Gen. 28 Scalam uidit aſcendentiū & deſcendentium angelorum 59.& 74
Gen. 31 Offer ſacrificium deo, qui uiſus eſt tibi cum fugeres à facie Eſau 74
Gen. 32 Relictus eſt Iacob ſolus, luctabaturq́; uir cū illo 73
Gen. 48 Deus qui nutriuit me à iuuentute mea 636
Gen. 49 Procidens dormiſti ut leo, quis ſuſcitabit eum? 665
Non deficiet princeps de Iuda quouſq; ueniat, &c. pag. 492
Exod. 3 Angelus domini Moſi de rubo apparuit. pag. 59
Tranſibo & uidebo uiſionem 657
Ego ſum qui ſum 3
Dic, miſit me is qui eſt 3.& 259
Ex. 4 Filius primogenitus meus Iſrael 255
Ex. 7 Dedi te deum Pharaoni 115
Ex. 8 Digitus dei eſt hoc 685
Ex. 14 Dixit dominus ad Moſen, Quid clamas ad me 611.& 714
Reſpexit ſuper caſtra Aegyptiorum 606
Ex. 15 Fortitudo mea & laus dominus 60
Ex. 24 Quæcunq; dixit deus audiemus & faciemus. pag. 615
Ex. 25 Vade, fac omnia ſecundum exemplum quod oſtendi tibi in monte 568
Ex. 32 Niſi mecum ambulaturus es, ne me expellas hinc 640
Ecce angelus meus antecedet te 670
Ex. 33 Nemo hominum uidebit faciem meam, & uiuet 573
Leuit. 11 Dixit dominus ad Moſen, Dic filijs Iſrael. pag. 605
Eſtote ſancti, quoniam ego ſanctus ſum 68
Leu. 18 Qui fecerit ea, uiuet in eis 542
Leu. 23 Hoc eſt paſcha domini 565
Deut. 4 Super non deos deus exacerbatus 97
Deut. 5 Tu autem hic mecum ſta 632
Deut. 6 Audi Iſrael, dominus deus tuus unus eſt 51. 55.757.& 758
Deut. 10 Audi Iſrael quid deus à te poſcit 561
Vt timeas dominum deum tuum 442.& 650
Deut. 13 Poſt dominum deum ambulabis, & adhærebis ei 560
Deut. 18 Filijs Leui non erit ſors neq; portio in medio fratrum ſuorum 572
Deut. 32 Videte quoniam ego ſum, & non eſt deus præter me 542.81.& 82
Expectetur ſicut pluuia eloquiū meum 679.& 723
Funiculus hæreditatis Iſrael 648
Et in ſeruis ſuis conſolabitur 540
1 Reg. 13 Inueni uirum ſecundum cor meum Dauid. pag. 468
Nunquid eſt tibi adhuc filius? 609
2 Reg. 7 Cum dormieris & requieueris cum patribus tuis 648
2 Reg. 18 Parcite puero Abſolon 595
3 Reg. 11 Excitauit deus ſatanam Salomoni 710

4 Reg. 6

4 Reg. 6 Noli timere, quia plures ſunt nobiſcum, quam cum illis 693
2 Paral. 29 Cecidit Ezechias ab altitudine cordis ſui 595
Iob 1 Dominus dedit, dominus abſtulit 577
Iob 3 Pereat dies in quo natus ſum 623
Iob 6 Sagittæ dei in corpore meo 622
Iob 13 Myſterium regis bonum eſt abſcondere 854
Iob 38 Veniſti ſuper montes abyſſi, aut in ueſtigijs maris ambulaſti 536
Pſalm. 2 Filius meus es tu, ego hodie genui te 145. & 775
Poſce à me, & dabo tibi gentes in hæreditatem 62
Pſal. 3 Ego dormiui, & ſomnum cepi, & ſurrexi pag. 665
Dentes peccatorum contriuiſti 481
Pſal. 4 Dediſti letitiam in corde meo à tempore firmamenti 631
Pſal. 5 Sepulchrum patens eſt guttur eorum 690
Pſal. 6 Lacrymis meis ſtratum meum rigabo 607
Pſal. 7 Deus iudex iuſtus, fortis et magnanimus nunquid iraſcetur 443
Sagittas ſuas ardentibus effecit 622. & 649
Pſal. 9 Qui exaltas me de portis mortis 649
Pſal. 15 Non derelinques animam meam in inferno. pag. 539
Pſal. 17 Cum ſancto ſanctus eris, cum malo peruerteris 626
Pſal. 18 Dies diei eructat uerbum 618
Præceptum domini lucidum illuminans oculos 549
Pſal. 21 Narrabo nomen tuum fratribus meis 235
Populo qui naſcetur quem fecit dominus 255
Effuſus ſum tanquam aqua 484
Diſperſa ſunt oſſa mea 718
Pſal. 25 Domine dilexi decorem domus tuæ 629
Lauabo inter innocentes manus meas 485
Pſal. 26 Circuiui & immolaui in tabernaculo eius hoſtiam iubilationis 512
Pſal. 29 Tollite portas principis ueſtri 531
Quæ utilitas in ſanguine meo dum deſcendo in corruptionem 559
Pſal. 31 Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates pag. 659
Pſal. 32 Verbo domini cœli firmati ſunt 264
Pſal. 33 Timorem domini docebo uos 650
Pſal. 34 In populo graui laudabo te 631
Pſal. 33 Oculi domini ſuper iuſtos 254
Pſal. 40 Vniuerſum ſtratum ſuum uerſaſti in infirmitate 664
Pſal. 41 Fuerunt mihi lachrymæ panes die ac nocte 496
Pſal. 43 Deſignatum eſt ſuper nos lumen uultus tui domine 519
Humiliata eſt in puluere anima mea 568
Pſal. 44 Vnxit te deus deus tuus 61. 234. 237. & 238
Pſal. 49 Quare tu enarras iuſtitias meas 568
Non accipiam de domo tua uitulos, neque de gregibus tuis hircos 517
Pſal. 50 Aſperges me hyſopo, & mundabor 468
Auerte faciem tuam à peccatis meis 514
Cor humiliatum deus non ſpernit 694
Pſal. 52 Non eſt qui faciat bonū ne ad unum 463
Pſal. 53 Tu uero domine deduces eum in puteum interitus 539
Pſal. 54 Exultauit in Sichima 539
Pſal. 62 Melior eſt miſericordia tua ſuper uitam. 461. & 492
Pſal. 68 Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia 530
Zelus domus tuæ comedit me 608
Non me demergat tempeſtas aquæ 477
Deleantur de libro uiuentium, & cum iuſtis non ſcribantur 706
Pſal. 80 Cuius manus creauerunt omnem militiam cœli 254
Pſal. 81 Ego dixi, dij eſtis 115. 124. & 684
Deus ſtetit in ſynagoga deorum 677
Pſal. 88 Inueni Dauid Ieſſe filium ſecundum cor meum 254. & 668
Manus meā auxiliabitur ei 728
Pſal. 91 Liberabit te ex laqueo uenatorum 596
Pſal. 96 Iucundamini cœli ſimul cum eo, & adorent eum omnes angeli dei 522
Pſal. 101 Deus de cœlo reſpexit in terram ut audiret gemitum immaculatorum 606
Pſal. 102 Secundum altitudinem cœli à terra longauit iniquitates noſtras à nobis 555
Pſal. 103 Qui fecit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem urentem 70. & 679
Pſal. 109 Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis 172. & 446
Ex utero ante luciferum genui te 91. 253. & 254
Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech 620
De torrente in uia bibet, propterea exaltabit caput. pag. 491
Pſal. 111 Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in æternum 594
Pſal. 113 Mortui non laudabunt te domine 499
Pſal. 116 Precioſa in conſpectu dei mors ſanctorum eius ibidem
Pſal. 118 Coagulauit ſicut lac cor eorum 526
Reuela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua 625
Pſal. 123 Pertrāſiuit animā meā aqua immēſa 535

&& Pſal. 131

Pſal. 131 Si dedero ſomnũ oculis & palpebris dormitationem 562
Quoniam elegit dominus Sion 628
Pſal. 138 Quo abibo à ſpiritu tuo, aut à facie tua quo fugiam 4
Pſal. 140 Eleuatio manuum mearum ſacrificium ueſpertinum 674
Prouerb. 1 Timor domini initium ſapientiæ 521
Sapientia in exitibus canitur 563
Erit cum inuocabitis me, & ego non exaudiam 502
Prouerb. 2 Tunc intelliges timorem domini 650
Prouerb. 3 Lignum uitæ eſt omnibus qui complectuntur eam 435
Prouerb. 5 Væ qui ligant peccata tanquam funem longum 574
Prouerb. 8 Ignorando ſapientiam ſapienter interrogantibus ſapientia deputatur 564
Deus creauit me initium uiarum ſuarum 263. & 267
Ego eram apud eam cuncta diſponens 686
Cum parabat cœlum eram cum eo 264
Priuſquam terram faceret, ante colles genuit me 263
Si enunciauero uobis quæ quotidie fiunt, memorabor ea quæ à ſeculo ſunt enumerare 266
Prouerb. 10 De multiloquio non effugies peccatum 713
Prouerb. 18 Iuſtus in principio ſermonis ſui accuſator ſibi exiſtit 561. 644. & 684
Prouerb. 20 Grande bonum & precioſum uir miſericors 578
Prouerb. 23 Præparauit ſibi pœnas ut aquila 702
Prouerb. 31 Vxorem uirilem quis inueniet 652
Eccleſ. 1 Qui apponit ſcientiam, apponit dolorem. pag. 644
Eccleſ. 4 Laudaui omnes qui mortui ſunt ſuper omnes qui uiuunt uſq; nunc 623
Sap. 1 Spiritus dei repleuit orbem terrarum 686
Sap. 8 Quæſiui ſapientiam ſponſam mihi accipere 652
Sap. 17 Magna ſunt iudicia tua & inenarrabilia pag. 554
Eccle. 1 Initium ſapientiæ timor domini 521
Eccle. 24 Sapientia ante ſeculum fundata 262. & 263
Eſaiæ 1 Os enim domini locutum eſt hæc 605
Audite uerbum domini principes Sodomorum 434. 560. & 562
Sanguinem taurorum & hircorum nolo 518
Lauamini, mundi eſtote, auferte malitiam 620
Eſ. 2 Venite aſcendamus montem domini 629
Ex Zion exijt lex, & uerbum domini ex Hieruſalem. pag. 466
Eſ. 5 Væ qui trahunt peccata ſua tanquam funem. 574. & 655
Mandabo nubibus ne pluant ſuper eam 679
Eſ. 6 Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus Sabaoth. pag. 681
Ecce abſtuli peccata tua 622
Auditu audietis, & non intelligetis 605
Eſ. 7 Scrutans corda & renes deus 710
Eſ. 8 Ecce dominus inducet ſuper uos aquam 728
Eſ. 9 Tempore accepto exaudiui te 603
Eſ. 10 Virtute faciam & ſapientia intellectus auferam fines gentium 601
Eſ. 11 Exiet uirga de radice Ieſſe 449
Eſ. 13 Si extendatis manus 715
Eſ. 24 Ecce mitto in fundamentum Sion lapidem præclarum 638
Eſ. 29 Dabitur liber iſte in manus hominis ſcientis literas 605
Populus hic me labijs honorat, cor eorum longe à me. pag. 462
Perdam ſapientiam ſapientum, & intellectum prudentium reprobabo 35. & 43
Eſ. 35 Lætare deſertum ſitiens, exultetur deſertum & floreat 474. & 513
Eſ. 40 Videbit omnis caro ſalutare tuum 479
Penniger abiuit tanquam aquilæ 702
Eſ. 41 Ego deus primus & nouiſſimus 317. et 322
Eſ. 43 Ecce puer meus quem elegi 698. & 540
Laborauit Aegyptus & mercatus Aethiopum & Sabæam uiri excelſi ad te tranſibunt 62
Confitere peccata tua prior 644. & 684
Eſ. 44 Exorientur tanquam ſalix ſuper defluentem aquam 639
Ecce deleam ut nubes iniuſtitias tuas 562
Eſ. 45 Ego ſum deus, & ante me non eſt alius, & poſt me non erit 61
Quoniam in te eſt deus, & non eſt deus præter te 63. & 82
Ecce manu mea firmaui cœlum 579
Eſ. 48 Ne dicas de mandatis meis quòd cognoueris ea 591
Eſ. 49 Poſuit me tanquã ſagittam electam 622. & 642
Tempore accepto exaudiuit te 534
Eſ. 52 Quàm pulchri pedes euangelizantium pacem 629
Ecce adſum 621
Eſ. 53 Generationem eius quis prophetæ enarrabit? 22
Ipſe peccata ueſtra ſuſcepit 696
Hic peccata noſtra portat & pro nobis dolet 217
Eſ. 59 Veniet ex Sion qui liberabit, & auertet impietates ex Iacob 438
Eſ. 61 Spiritus domini ſuper me, propterea unxit me

me 144.& 775
Prædicare captiuis remiſsionem & cæcis uiſionem pag. 510.& 688
Eſ.63 Ante ſolem permanet nomen eius 262
Eſ.65 Palam apparui non interrogantibus me, & inuentus ſum non quærentibus me 79
Ecce q ſeruiũt mihi mãducabũt,uos uero eſurietis 77
Et benedicent deum uerum,& qui iurant ſuper terrã, iurabunt in deum uerum 78.& 79
Eſ.66 Cœlum mihi thronus,& terra ſcabellum pedum meorum 3.& 664
Super humilem & trementem uerba ſua deus reſpicit. pag. 293
Hier.1 Priuſquam formarẽ te in utero noui te 623
Hier.5 Iuxta eſt uerbum tuum in ore tuo 227
Hier.6 Standum per fidem 9
State in uijs domini, & interrogate uias eius æternas. pag. 550.& 651
Hier.9 Non glorietur ſapiens in ſapiẽtia ſua 636
Hier.10 Hic deus noſter eſt,& non deputabitur aliter ad eum 64
Hier.14 Dilexerunt mouere pedes ſuos 674
Hier.17 Diem hominis non concupiui 455
Hier.18 Sicut lutum figuli uos eſtis in manib. meis pag. 450
Hier.20 Maledicta dies in qua genitus ſum 623
Hier.23 Deus appropians ego, & non deus de longe 612
Suſcitabo illis Dauid regem orientem iuſtum 662
Hier.30 Si audiſtis huiuſmodi,ſi peperit maſculus. pag. 668
Hier.31 Hæc dicit dominus 695
Hier.48 Maledictus qui facit opera dei negligenter 553
Hier.Thren.3 Bonum iuueni cum fert iugum graue in iuuentute ſua 553
Ezech.2 Mitto te ad domum Iſrael qui exacerbauerunt me 515
Ezech.3 Sanguinẽ eius de manu tua requirã 708
Ezech.16 Pater tuus Chananæus, mater tua Cethæa 467
Dan.7 Sedes eius flamma ignis ardens 527
Dan.9 Reſurgent alij in uitam, alij in confuſionem æternam 466
Dan.12 Vade Daniel,quia clauſi ſunt ſignatiq; ſermones 605
Dan.20 In diebus regum illorum excitabit deus cœli regnum aliud 731
Oſee 10 Metite uos in fructu uitæ, & illuminate uos in lumine ſcientiæ 548
Iohel.2 In nouiſsimis diebus effundam ſpiritũ meũ ſuper omnem carnem 145
Am.8 Ecce induco famẽ ſuper terrã 487.& 737
Am.9 Reuelabo tabernaculum Dauid quod cecidit pa. 458
Ion.2 Omnes ſuſpenſiones tuæ & fluctus tui ſuper me tranſierunt 536
Abyſſus multa circumfudit me 448
Mich.1 Deſcendet ſuper excelſa terræ,& conteret montes ſubtus ſe 507
Mich.5 Et tu Bethleem domus Ephrata minima es ut ſis in millibus Iuda 666
Agg.2 Adhuc ſemel & ego mouebo cœlum & terram & mare 645
Zach.4 Gaude filia Sion,ecce rex tuus uenit 505
Zach.12 Et uidebunt in quem compunxerũt 488
Mal.3 Ego ſum & non demutor 249.& 769
Matth.1 Vocabis nomen eius Ieſum 582
Matth.2 Defuncti ſunt qui animam eius quærebãt pag. 222
Matth.3 Parate uias domini 523
Baptizato Ieſu confeſtim deſcendit de aqua 679
Hic eſt filius meus dilectus,in quo bene complacui 221
Matth.4 Omnia hæc tibi dabo ſi procidens adoraueris me 602
Tunc reliquit eum diabolus, & ecce angeli miniſtrabant ei 679
Matth.5 Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum 670
Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam 496
Beati mundo corde,quia deum uidebunt 571
Beati eſtis cum uos perſequentur 616
Non ueni legem ſoluere,ſed implere 556
Iota unum non præteribit ex lege 609
Qui ſolem ſuũ oriri ſinit ſuper bonos & malos 575
Matth.6 Intra in cubiculum tuum,et claude oſtium tuum,& ora 518
Sanctificetur nomen tuum 681
Adueniat regnum tuum 623
Fiat uoluntas tua 681
Vngite caput ueſtrum & lauate faciem 717
Lucerna corporis tui eſt oculus tuus 593.& 705
Nolite ſolliciti eſſe de craſtino 477
Matth.7 Quo iudicio iudicaueritis,iudicabitur de uobis 614
Anguſta & tribulata uia ad uitam ducens 743
Attendite à pſeudoprophetis qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium 277
Non õmnis qui dicit mihi domine domine introibit in regnum cœlorum 276
Tunc iurabo quia non noui uos 192
Matth.8 Deſcendente eo de monte ſecutæ ſunt eum turbæ 698
Affer munus tuum in teſtimoniũ quod conſtituit Moſes illis 550
Quid mihi & tibi fili dei altiſsimi 108

Matth. 9 Fili remiſſa tibi ſunt peccata 669
Quis me tetigit? 621
Matth. 10 Eſtote prudentes ut ſerpentes, ſimplices ut columbæ 309
Tradent uos & flagellabunt in ſynagogis 616
Dabitur uobis in illa hora quid loquamini 581
Non uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri pag. 525
Non conſummabilis ciuitates Iſrael donec ueniat filius hominis 647
Nolite timere eos qui poſſunt corpus occidere 465
Qui confitetur me coram hominibus, confitebor eum coram patre 749
Qui non tulerit crucem & ſequutus me fuerit 565
Matth. 11 A diebus Ioannis regnum cœlorum uim patitur 452
Abſcondiſti ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis 605
Nemo nouit patrem niſi filius 677
Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, ego reficiam uos 593. & 753
Tollite iugum meum ſuper uos 655
Matth. 12 Bonus homo de bono theſauro profert bona 463
Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio & iudicabunt generationem hanc 452
Matth. 13 Aperiam in parabolis os meum 432
Multi prophetæ & iuſti quæſierunt uidere quæ uos uidetis 583. & 667
Tunc iuſti fulgebunt ut ſol 245
Matth. 14 Non habemus hic niſi quinq; panes 34
Matth. 15 De corde exeunt cogitationes malæ 582
Matth. 16 Tu es Chriſtus filius dei uiuentis 27 & 102
Caro & ſanguis non reuelauit tibi 704
Vade poſt me ſatana, ſcandalum es mihi 663
Matth. 17 Reſplenduit facies eius ut ſol 245
Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacitum eſt 21
Matth. 18 Quod ſi dexter oculus ſcandalizauerit te, erue eum 607
Matth. 19 Nemo bonus niſi ſolus deus 753
In regeneratione uos ſedebitis ſuper duodecim thronos 494. 669. & 630
Matth. 22 Sum deus Abrahā, Iſaac, & Iacob 693
Non eſt deus mortuorum ſed uiuentium 458. & 693
Si Dauid in ſpiritu uocat eum dominum 695
Matth. 23 Super cathedram Moſi ſedent ſcribæ pag. 698
Ne uocemini magiſtri, quia magiſter ueſter Chriſtus pag. 167
Comedentes domos uiduarum 465
Quoties uolui congregare filios tuos 699
Matth. 24 Beatus qui permāſerit uſq; ad finē 243
Et ſi quis ſuper tectum eſt non deſcendat 656
Sicut fulgur exit ab oriente 679
De die autem & hora nemo ſcit neq; angeli in cœlis, neq; filius, niſi pater ſolus 189
Cœlum & terra præterient, uerba autem mea non tranſient 585
Matth. 25 Amen dico uobis, neſcio uos 192
Omni habenti dabitur, & qui non habet auferetur ab eo quod habet 541. & 553
Quæ feciſtis uni ex minimis mihi feciſtis 670
Matth. 26 Ad ſepeliendum me fecit 223
Triſtis eſt anima mea 712
Pater, ſi poſsibile tranſeat à me calix iſte 202. 210. & 212
Non potuiſtis una hora mecum uigilare 213
Dormite iam & requieſcite ibid.
Surgite eamus hinc 188
Amodo uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis 210. & 446
Soluite templum & in triduo ædificabo 752
Matth. 27 Deus deus meus ad quid me dereliquiſti 202. 207. 209. 210. & 218
Matth. 28 Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra 726
Euntes docete omnes gentes, baptizantes in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti 18
Sum uobiſcum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi 636. & 640
Marc. 1 Tu es filius meus dilectus, in quo bene complacitum eſt 59. & 97
Marc. 2 Nemo mittit uinum nouum in utres ueteres 583
Mar. 9 Si pes dexter ſcandalizat te, abſcinde eum pag. 626
Marc. 10 Quid me dicis bonum? nemo bonus niſi ſolus deus 166
Qui uult eſſe maior, fiat omnium miniſter 613
Marc. 12 Diliges proximum ſicut teipſum 617
Non es longe à regno dei 171. & 757
Quomodo dicunt ſcribæ filium eſſe Dauid 172
Mar. 14 Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem 202. 207. 210. & 212
Es ne Chriſtus filius dei benedicti 109
Luc. 1 Spiritus ſanctus deſuper ueniet in te 28
Luc. 4 Scimus quis ſis ſanctus dei 527
Luc. 6 Diligite inimicos ueſtros & benefacite 581
Væ uobis qui ridetis, quoniam flebitis 635
Luc. 8 Crede & ſaluus eris 776
Luc. 9 Nemo retro reſpiciens & aratrum tenens, aptus eſt regno cœlorum 632
Luc. 10 Dedi uobis poteſtatem calcare ſuper ſerpentes & ſcorpiones 583
Nemo nouit patrem niſi filius, & cui uoluerit filius aperire

aperire 21
Luc. 11 Væ uobis legis doctores, qui abſtuliſtis clauem ſcientiæ 426
Luc. 12 Sint lumbi ueſtri præcincti & lucernæ ueſtræ ardentes 592
Beatus ſeruus quem dominus uigilantē inuenerit 194
Ignem ueni mittere in terram 622
Adhuc habeo alio baptiſmo baptizari 556
Erunt ex hoc quinq; in una domo diuiſi, tres in duos, & duo in tres diuidentur 370
Luc. 13 Hanc ligauit ſatanas annis decem & octo, pag. 574
Luc. 14 Qui uenit ad me, & non odit patrem ſuum 597
Luc. 15 Peccaui pater in cœlo & coram te 600
Luc. 56 Fili recordare quia bona recepiſti in uita tua 635
Luc. 17 Non uenit regnum dei cum obſeruatione pag. 451
Luc. 18 Nunquid cum uenerit filius hominis inueniet fidem ſuper terram 487
Luc. 22 Sed non ut ego uolo, ſed ſicut tu uis 212
Apparuit angelus de cœlo corroborans eum 214
Erat ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis ibidem
Luc. 23 Hodie mecum eris in paradiſo 211
& 681
Pater commendo in manus tuas ſpiritum meum 202. 207. 211. & 223
Luc. 24 Tu ſolus peregrinus es in Iſrael, & neſcis quæ facta ſunt 538
Oportebat impleri omnia quæ de eo ſcripta ſunt in lege 641
Videte manus meas et pedes meos, quia ego ſum 694
Ioann. 1 In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum 5. 6. 23. & 24
Sine eo factum eſt nihil 25
Lux lucet in tenebris 703
Quotquot receperunt eum, poteſtatem dedit filios dei fieri 639
Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis 209. 236. & 320
De plenitudine eius omnes accepimus 690
Deum nemo uidit unquam, niſi unigenitus filius qui eſt in ſinu patris 104
Ioan. 2 Vbi defeciſſet uinū, dicit mater Ieſu ad eum, Vinum non habent 34
Soluite templum hoc, & in tribus diebus erigam 222
Ioan. 3 Spiritus ubi uult ſpirat, & uocem eius audis pag. 271
Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo pag. 701
Sic deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret 104
Qui credit in me non iudicatur, qui autem non credit, iam iudicatus eſt 437
Hoc eſt autem iudicium, quia lux uenit in hunc mundum 456
Ioan. 4 Deus eſt ſpiritus, & adorantes eum in ſpiritu & ueritate adorare oportet 29. & 30
Leuate oculos ueſtros, & aſpicite regiones, quia albæ ad meſſem 661. & 772
Ioan. 5 Pater meus uſq; modo operatur, & ego operor 118. 121. 181. & 765
Quia non ſolum ſoluiſſet ſabbatum, ſed & patrē ſuum dixiſſet deum 117. & 280
Aequalem ſe faciens deo 328
Amen dico uobis, non poteſt filius à ſe facere quicquā, niſi quæ uidet patrem facientem 118. 182. 696
Quæcunq; pater facit, eadem & filius facit ſimiliter 181. 183. 329. 764. & 703
Pater nullum iudicat, ſed omne iudiciū dedit filio 120
Qui non honorificat filium, non honorificat patrem. pag. 253
Qui credit in me, non iudicabitur 453. & 681
Honorem ab hominibus non accipio 756
Ille erat lucerna ardens & lucens 593
Opera quæ ego facio teſtantur de me 97. & 169
Qui miſit me pater teſtificatus eſt de me 168. & 755
Quoniam quem miſit ille, hunc non creditis 169
Ego ueni in nomine patris, & non accepiſtis me: ſi alius uenerit in nomine ſuo, illum recipietis 169 & 170
Honorem eius quà eſt ſolus deus non quæritis 169
Ioan. 6 Hoc eſt opus dei, ut credatis ei quem miſit ipſe 152. & 761
Hunc pater conſignauit deus 153
Non ueni uoluntatem meā facere, ſed eius qui miſit me 35. & 197
Ego ſum panis uiuus de cœlo deſcēdens 651. & 205
Nemo uenit ad me niſi pater traxerit eum 243
Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere potus 141. & 773
Sciebat Ieſus ab initio qui eſſent non credentes 189
Ioan. 7 Qui biberit de aqua quam ego dabo, flumina de uentre eius fluent 509
Ioan. 8 Non reliquit me ſolum pater, quia ego quæ ei ſunt placita facio ſemper 183
Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati 633
Si deus pater ueſter eſſet, diligeretis utiq; me: ego enim ex deo exiui 99
Vos ex patre diabolo eſtis 629
Neq; me ſcitis, neq; unde ſim noſtis 98
Tulerunt Iudæi lapides ut lapidarent eum 761
Ioann. 9 Scimus quia peccatores deus non audit pag. 465
Ioan. 10 Pono animā meam, ut iterū ſumā eam [illegible]
Qui ſunt ex ouibus meis uocem meam audiunt 764

Nemo tollit animam meam,ſed ego pono à me 222 & 729
Nec quiſquam rapiet eas de manu mea 767
Tulerunt lapides ut lapidarent eum 761
Ego & pater unum ſumus 122.123.124.128. 195.& 768
Si illos dixit deus ad quos uerba dei facta ſunt 677
Si non facio opera patris mei,nolite credere 125. 126.& 768
Ioan.11 Infirmitas iſta non eſt ad mortem 170 & 756
Ioan.13 Surrexit à cœna & poſuit ueſtimenta 698
Nunc honorificatus eſt filius hominis 179.& 762
Deus honorificatus eſt in eo 179. 210. 247. & 763
Ioan.14 Creditis in deum,& in me credite 168 & 754
Ego ſum uia ueritas & uita 267.& 771
Nemo uenit ad patrem niſi per me 129
Qui me uidet,uidet & patrem 21.22.25.& 132 & 772
Tanto tempore uobiſcum ſum, & non cognouiſtis me pag. 772
Domine oſtende nobis patrem 130
Verba quæ ego loquor non à me loquor, ſed pater qui in me manet,ipſe facit opera ſua 132.& 705
Ego in patre ſum,& pater in me 32.42. 180. & 632
Alium conſolatorem pater mittet uobis 643
Manſionem apud patrem meum faciemus 146
Nemo uadit ad patrem niſi per me 650.& ſeq.
Pacem meam relinquo uobis,pacem do uobis 624
Non turbetur cor ueſtrum,neq; formidet 574
Pater maior me eſt 37.185.187.234.& 700
Venit princeps mundi, & non inuenit in me quicquã 537.& 709
Ioan.15 Cum uenerit aduocatus,quem mittam à patre uobis 142.& 774
Ioan.16 De meo accipiet,& annunciabit uobis pag. 774
Omnia quæcunq; habet pater mea ſunt 143.& 760
Vos me amaſtis & credidiſtis,quia à deo exiui 759
Nunc palam loqueris,& prouerbiũ nullum dicis 100
Nunc ſcimus quia nouiſti omnia 759
Non ſum ſolus,quoniã pater mecũ eſt 174.& 703
Ioan.17 Pater,uenit hora,clarifica filium tuũ 36. 37.174.& 759
Hæc eſt uita æterna,ut cognoſcant te ſolum uerũ deum 38.175.178 760
Opus conſummaui quod dediſti mihi 699
Glorifica me pater apud temetipſum 178.446. 720.& 762
Manifeſtaui nomen tuum hominibus 41.42.497. 695.& 699
Omnia tua mea ſunt 175.& 177
Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo 214.& 647
Quos dediſti mihi cuſtodiui, & perdidi ex eis neminem 215
Vt omnes unum ſint,ſicut & tu pater in me & ego in te 139
Pater quos dediſti mihi uolo ut ubi ſim ego & illi ſint mecum 185
Ioan.18 Calicem quem dedit mihi pater meus 699
Regnum meum non eſt de hoc ſeculo 243
Tu dixiſti 446
Ioan.19 Regem non habemus niſi Cæſarem 457
Impleuerunt ſpongiam plenam aceto hyſopum admiſcentes obtulerunt ori eius 540
Ioan.20 Vade ad fratres meos,& dic eis 235
Aſcendo ad patrem meũ & patrem ueſtrum,ad deum meum & deum ueſtrum 232.& 234
Venit Ieſus ianuis clauſis,& ſtetit in medio diſcipulorum 40.& 235
Dominus meus & deus meus 116
Act.1 Non eſt ueſtrum ſcire tempora uel momenta quæ pater poſuit in ſua poteſtate 197
Act.2 Omnis quicunq; inuocauerit nomen domini ſaluus erit 79
Act.3 Aurum & argentum non eſt mihi 572
Act.4 Conuenerunt in ueritate in ciuitate iſta aduerſus ſanctum filium tuum Ieſum 440
Multitudinis credentium erat anima una & cor unum 138,629.& 671
Act.9 Saule Saule quid me perſequeris? 445
Act.13 Hanc deus expleuit filijs noſtris ſuſcitãs dominum à mortuis 447
Sicut in Pſalmo primo ſcriptum eſt,Filius meus es tu pag. 439
Act.15 Ponere iugũ ſuper collum diſcipulorũ 441
Act.17 Deus nõ in manufactis tẽplis habitat 646
Non longe à nobis manentem quærimus deum 612
Quia in ipſo mouemur & uiuimus 686
Rom.1 Quæ inuiſibilia eius à creatione mundi ipſius facta intellecta aſpiciuntur 512
Propterea tradidit eos deus in ſenſum reprobũ 457
Rom.2 Cum ſine lege peccauerunt,ſine lege peribũt pag. 660
Rom.5 Tribulatio patientiam perficit 696
Quoniã ſi adhuc peccatores eramus Chriſtus pro nobis mortuus eſt 479
Iuſtificati per ſanguinẽ liberabimur ab ira p illũ 443
Rom.7 Quæ ſub marito eſt mulier, uiuo marito iuncta eſt legi 670
Scimus quia lex ſpiritualis eſt 557
Quis me liberabit de corpore mortis huius 581
Video aliam legem in membris meis 689
Ro.8 Deus filium miſit in ſimilitudine carnis peccati 208

Vos

Vos nõ eſtis in carne ſed ſpiritu, quia ſpiritus dei in uobis eſt 144. & 624
Quotquot ſpiritu dei aguntur, filij dei ſunt 106
Non accepiſtis ſpiritũ ſeruitutis iterũ in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum in quo clamamus Abba pater 31
Vanitati creatura ſubiecta eſt non ſponte 252
Quod enim quid oremus qualiter oporteat neſcimus pag. 469
Qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed tradidit eũ pro nobis 107
De peccato condemnauit peccatũ in carne 529
Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnat? 225
Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? 574
Ro. 9 Ex quibus eſt Chriſtus ſuper omnia benedictus pag. 633
Ro. 10 Finis legis Chriſtus eſt 564
Ne dixeris in corde tuo, quis aſcẽdet in cœlum? hoc eſt Chriſtum deducere 227
Corde creditur ad iuſtitiã, ore fit cõfeſſio ad ſalutẽ 228
Ro. 11 Ecce bonitatem & ſeueritatem dei 573
Excecatio ex parte Iſraeli accidit donec plenitudo gentium intrauerit 488. 492. & 629
Secundum electionem dilecti propter patres 244
O pfundũ diuitiarũ ſapiẽtiæ et ſciẽtiæ dei 248. 657
Quàm inſcrutabilia iudicia dei 544
Ro. 12 Cum omnibus hominibus pacẽ habeatis 624
Mihi uindicta, & ego retribuam 614
1 Cor. 1 Diuites facti eſtis in ipſo in omni uerbo et ſcientia 509. & 555
Nunquid diuiſus eſt Chriſtus, ut alius ſit Ieſus crucifixus, alius Chriſtus uirtus & ſapientia dei 224
Euangelizare miſit me Chriſtus nõ in ſermone ſapientiæ, ne inanis fiat crux Chriſti 43
1 Cor. Non iudicaui me quicquã ſcire, niſi Chriſtum crucifixum 614
Spiritus omnia ſcrutatur etiam altitudines dei 194
Animalis homo non percipit quæ ſunt dei 605
1 Cor. 3 Lacte uos potaui non cibo 538
Fundamentum aliud non eſt quàm Chriſtus 691
Vos eſtis templũ dei, & ſpiritus inhabitat uobis 646
1 Cor. 4 Quid habes quod non accepiſti 636
In uirga ueniam ad uos an in charitate & ſpiritu manſuetudinis 449
1 Cor. 5 Iudicaui iſtum tradere ſatanæ in interitum carnis 601
1 Cor. 6 Magno precio redempti eſtis 687
1 Cor. 7 Solutus es ab uxore, noli quærere ligationẽ pag. 641
Vellem omnes homines eſſe ſicut & me 652
1 Cor. 8 Si ſunt qui dicantur dij ſiue in cœlo ſiue in terra 677
Vnus dominus Ieſus Chriſtus 150
1 Cor. 9 An non habemus poteſtatem ſororem mulierem circumducendi 595
Num pecudum deo curæ? 369
Subijcio mihi corpus meũ & in ſeruitutẽ redigo 685
1 Cor. 10 An neſcitis quia patres noſtri ſub nube fuerunt 679
Lex umbram habet futurorum bonorum 688
Non poteſtis menſæ domini participes eſſe, & menſæ demoniorum 541
Sine offenſione eſtote Iudæis & Græcis 466
1 Cor. 12 Nullus in ſpiritu dei loquens Ieſum anathema dicit 776
Deus qui operatur omnia in omnibus 777
1 Cor. 14 Si quis nõ cognoſcit, nõ cognoſcetur 438
1 Cor. 15 Chriſtus mortuus pro peccatis ſecundum ſcripturam 226
Non ſum dignus uocari apoſtolus, quia perſecutus ſum eccleſiam 684
Quoniam per hominem mors & per hominem reſurrectio mortuorum 239. 241. & 246
Vnuſquiſq; autem in ſuo ordine 588
Cum tradiderit regnum deo patri 242. & 245
Cum dixerit omnia ſubiecta ſunt abſq; eo qui ſubiecit ei omnia 238
Cum ſubiecta fuerint ei omnia, tunc ipſe ſubiectus erit illi 242. & 244
Vt ſit deus omnia in omnibus 246. & 249
Bonos mores ſubuertunt colloquia praua 621
Quod ſeminatur in corruptelam, reſurget in incorruptionem 450
Primus homo de terra limo, ſecundus homo de cœlo pag. 205
Qualis terreſtris talis & cœleſtis 632
2 Cor. 1 Qui exhortatur nos in omni tribulatione pag. 581
2 Cor. 2 Ita Chriſti bonus odor ſumus deo in omni loco 672
2 Cor. 3 Lex non in tabulis lapideis, ſed carnalibus ſcripta 606
Dominus ſpiritus eſt, & ubi ſpiritus domini ibi libertas eſt 50
Nos reuelata facie gloriam dei ſpectantes in eandem ipſam transformemur imaginem 573
2 Cor. 4 Sine nobis regnatis, & utinam regnetis pag. 569
2 Cor. 5 In quo nolumus diſpoliari, ſed ſuperindui pag. 510
Peregrinandum à corpore & cum Chriſto manendum pag. 557
Deus erat in Chriſto mundũ reconcilians ſibi 156
2 Cor. 6 . Ecce nunc uenit tempus acceptum 603
Non anguſtiamini in nobis ſed in uobis 569
Quæ participatio lucis ad tenebras 706
Quia inhabitabo in his & in illis ambulabo 664
2 Cor. 9 Hilarem datorem deus amat 675

2 Cor. 10 Noſtra arma non ſunt carnalia, ſed potentia deo 528
2 Cor. 11 In laboribus copioſius, in plagis abundantius 654
2 Cor. 12 Propter eminentiam reuelationis datus eſt mihi ſtimulus carnis 595
2 Cor. 13 Nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate, uiuit tamen ex uirtute dei 225. 469. & 753
Gal. 1 Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem 465
Gal. 2 Mortuus ſum legi ut uiuam deo 708
Viuo iam non ego, ſed uiuit in me Chriſtus 572. 588
Gal. 3 Chriſtus redemit nos de maledicto legis 472
Conſummate eum in ſpiritu lenitatis 716
Omnes unum eſtis in Chriſto Ieſu 138. & 651
Gal. 4 Vbi uenit impletio temporis miſit deus filium ſuum factum de muliere 268
Spiritus in cordibus noſtris clamat abba pater 611
Donec Chriſtus formetur in nobis 706
Abraham duos filios habuit, unum ex ancilla, et unum ex libera 549
Gal. 5 Quod ſi mordetis inuicem, [illegible] conſumamini ab inuicem 481
Gal. 6 Mihi abſit gloriari, niſi in cruce domini Ieſu 455. & 572.
Quotquot regulæ huic obſecundabunt, pax ſuper eos & ſuper Iſrael dei 626. & 683
Eph. 1 Benedictus deus qui nos benedixit in omni benedictione ſpirituali 519. & 652
Deus domini noſtri Ieſu pater claritatis det uobis ſpiritum ſapientiæ 237
Eph. 2 In quibus uitijs & uos aliquando ambulaſtis pag. 601
Secundum principem aeris huius ſpiritum 654
Vos qui eratis longinqui 614
Euangelizauit uobis pacem qui longe, & pacem qui prope 513
Vos eſtis ciues ſanctorum 628
Eph. 3 Quod alijs temporibus non eſt cognitum filijs hominum 704
Eph. 4 Vnus dominus, una fides, unũ baptiſma 229
Vnus deus pater omniũ, qui eſt ſuper omnes & per omnia & in omnibus nobis 229. & 149
Vnicuiq; data eſt demonſtratio ſpiritus ad utilitatem. pag. 594
Qui cum aſcendit in altitudinem captiuam egit captiuitatem 482
Induite nouum hominem, eum qui ſecundum deum creatus eſt 268
Eph. 6 In natiuitate ſenſus eorum obtenebrati 566
Non nobis pugna eſt aduerſus carnẽ & ſanguinẽ 598
Phil. 1 Mihi uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrũ 587
Phil. 2 Implete meum gaudium ut idipſum ſapiatis eandem charitatem habentes 671
Hoc ſapite in uobis quod & in Chriſto Ieſu 594
Qui cum in forma dei eſſet non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem deo 154. 253. 280. 448. 594. 649. 696. 700. & 726
Seipſum inaniuit forma ſerui aſſumpta 154. 165. 179. 206. 208. 235. 250. & 753
In ſimilitudine hominum conſtitutus 208
Factus obediens uſq; ad mortem, mortem autem crucis 242. 469. & 679
Donauit illi deus nomen quod eſt ſuper omne nomen 187. 702. & 751
Omnis lingua confitebitur 543
Quia dominus Ieſus eſt in gloria dei patris 180. & 764
Phil. 3 Sequor ut apprehendam in quo apprehenſus ſum 452
Quotquot perfecti ſumus hæc ſentiamus, & ſi quid aliter ſentitis, id deus quoq; reuelabit 240
Quorum finis eſt interitus, & quorum deus uenter eſt pag. 241
Noſtra conuerſatio eſt in cœlis ibid. & 721
Phil. 4 Pax dei quæ exuberat omnẽ ſenſum prudentiæ 631
Col. 1 Qui eſt imago dei inuiſibilis 155. & 281
Primogenitus omnis creaturæ 447
Viſibilia & inuiſibilia per ipſum & in ipſo 25
In ipſo reconciliata omnia 726
Sacramentũ quod abſconditum fuit 704
Col. 2 In Chriſto ſunt omnes theſauri ſapiẽtiæ & ſcientiæ abſconditi 191
Videte ne quis decipiat uos per philoſophiam inanem 7. 157. 162. 257. & 751
In ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter 22. 33. 197. & 748
Eſtis in illo repleti qui eſt caput omnis principatus. 163. & 751
In quo & circuncisi eſtis 751
Circuncidimur nos non circunciſione carnali, ſed circunciſione Chriſti 163
Et uos cum eſſetis mortui in peccatis & præputio corporis ueſtri conuiuificauit 529
Delens quod aduerſus nos erat chirographũ in ſententijs 751
Spolians ſe carne, & principatus & poteſtates traduxit cum fiducia 217
Col. 3 Quia uita noſtra abſconſa eſt cum Chriſto in deo 556
Mortificate membra ueſtra terreſtria 708
Qui renouatur in cognitionem ſecundum imaginẽ creatoris 659
1 Theſſ. 2 Sine intermiſſione orantes 434
1 Theſſ. 4 Et nos qui uiuimus, qui reſidui erimus, rapiemur cum nubibus obuiam deo in aera 458
1 Theſſ. 5 Vos filij lucis eſtis & nõ tenebrarũ 624

1 Tim. 1 Quos tradidi ſatanæ ut diſcant non blaſphemare 601
1 Tim. 2 Exoro primum omnium fieri precationes 714
1 Tim. 3 Non neophytum, ne inflatus incidat in iudicium diaboli 559
Vt oporteat in domo dei diuerſari 506
1 Tim. 4 In nouiſsimis temporibus recedent quidam à fide 199
Ne per negligentiam ac deſidiam indigni prædicatione uerbi dei ſimus 568
1 Tim. 5 Teſtor uobis coram deo & Chriſto Ieſu & angelis eius 597
1 Tim. 6 Rex regum & dominus dominantium pag. 685
2 Tim. 2 Dabit tibi dominus in omnibus intellectũ pag. 239
2 Tim. 3 Omnes uolentes religioſe uiuere in Chriſto, perſecutionem patientur 584
Quod ab infantia ſacras literas noſti 547
2 Tim. 4 Erit tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt 199
Quod ſupereſt, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ 654
Tit. 1 In ſpe uitæ æternæ, quam promiſit deus ante tempora æterna 260
Sunt multi non ſubditi uaniloqui ſeductores 135
Tit. 3 Neq; attenderent fabulis atq; genealogijs pag. 219
Heb. 2 Omnia ſubiecit pedibus eius 243
Sunt efficientes ſpiritus in miniſterium miſsi 659
Heb. 3 Participes Chriſti facti ſumus 575
Heb. 10 Oportet eum regnare donec ponat inimicos ſub pedibus ſuis 587
1 Pet. 2 Aedificamini domus ſpiritualis regnum pag. 460
Vos genus electum, regale ſacerdotiũ 454. & 594
1 Ioan. 2 Ipſe eſt placatio pro peccatis noſtris 505
1 Ioan. 5 Quia ſcimus quod filius dei uenit, & concarnatus eſt propter nos 105
Si quis uideat fratrem ſuum peccare, ſed non ad mortem 716
Apoc. 3 Hæc dicit ſanctus & uerus qui habet clauẽ Dauid, qui aperit, & nemo claudit 426
Stans ante oſtium uerbi dei 586
Apoc. 5 Nullus in cœlo, ſuper terram, neq; infra terram obſignatum librum aperire poterat 448
Noli flere, ecce uicit leo de tribu Iuda radix Dauid pag. 427
Apoc. 6 Quouſq; dominus ſanctus & uerus nos iudicas 714
Apoc. 22 Ex utraq; parte fluminis arbor uitæ 436

FINIS

SERIES CHARTARUM

αβ abcdefghiklmnopqrstuxyz ABCDE FGHIKLMNOPQRSTVXYZ AaBb CcDd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz &&. Omnes ſunt terniones, præter Vu duernionem.

BASILEAE APVD HIER. FROBEN. ET NIC. EPISCOPIVM ANNO M. D. L.
Menſe Martio.

Pſal. 131 Si dedero ſomnũ oculis & palpebris dormitationem 562

Quoniam elegit dominus Sion 628

Pſal. 138 Quo abibo à ſpiritu tuo, aut à facie tua quo fugiam 4

Pſal. 140 Eleuatio manuum mearum ſacrificium ueſpertinum 674

Prouerb. 1 Timor domini initium ſapientiæ 521

Sapientia in exitibus canitur 563

Erit cum inuocabitis me, & ego non exaudiam 502

Prouerb. 2 Tunc intelliges timorem domini 650

Prouerb. 3 Lignum uitæ eſt omnibus qui complectuntur eam 435

Prouerb. 5 Væ qui ligant peccata tanquam funem longum 574

Prouerb. 8 Ignorando ſapientiam ſapienter interrogantibus ſapientia deputatur 564

Deus creauit me initium uiarum ſuarum 263. & 267

Ego eram apud eam cuncta diſponens 686

Cum parabat cœlum eram cum eo 264

Priuſquam terram faceret, ante colles genuit me 263

Si enunciauero uobis quæ quotidie fiunt, memorabor ea quæ à ſeculo ſunt enumerare 266

Prouerb. 10 De multiloquio non effugies peccatum 713

Prouerb. 18 Iuſtus in principio ſermonis ſui accuſator ſibi exiſtit 561. 644. & 684

Prouerb. 20 Grande bonum & precioſum uir miſericors 578

Prouerb. 23 Præparauit ſibi pēnas ut aquila 702

Prouerb. 31 Vxorem uirilem quis inueniet 652

Eccleſ. 1 Qui apponit ſcientiam, apponit dolorem. pag. 644

Eccleſ. 4 Laudaui omnes qui mortui ſunt ſuper omnes qui uiuunt uſq; nunc 623

Sap. 1 Spiritus dei repleuit orbem terrarum 686

Sap. 8 Quæſiui ſapientiam ſponſam mihi accipere 652

Sap. 17 Magna ſunt iudicia tua & inenarrabilia pag. 554

Eccle. 1 Initium ſapientiæ timor domini 521

Eccle. 24 Sapientia ante ſeculum fundata 262. & 263

Eſaiæ 1 Os enim domini locutum eſt hæc 605

Audite uerbum domini principes Sodomorum 434. 560. & 562

Sanguinem taurorum & hircorum nolo 518

Lauamini, mundi eſtote, auferte malitiam 620

Eſ. 2 Venite aſcendamus montem domini 629

Ex Zion exijt lex, & uerbum domini ex Hieruſalem. pag. 466

Eſ. 5 Væ qui trahunt peccata ſua tanquam funem. 574. & 655

Mandabo nubibus ne pluant ſuper eam 679

Eſ. 6 Sanctus, ſanctus, ſanctus dominus Sabaoth. pag. 681

Ecce abſtuli peccata tua 622

Auditu audietis, & non intelligetis 605

Eſ. 7 Scrutans corda & renes deus 710

Eſ. 8 Ecce dominus inducet ſuper uos aquam 728

Eſ. 9 Tempore accepto exaudiui te 603

Eſ. 10 Virtute faciam & ſapientia intellectus auferam fines gentium 601

Eſ. 11 Exiet uirga de radice Ieſſe 449

Eſ. 13 Si extendatis manus 715

Eſ. 24 Ecce mitto in fundamentum Sion lapidem præclarum 638

Eſ. 29 Dabitur liber iſte in manus hominis ſcientis literas 605

Populus hic me labijs honorat, cor eorum longe à me. pag. 462

Perdam ſapientiam ſapientum, & intellectum prudentium reprobabo 35. & 43

Eſ. 35 Lætare deſertum ſitiens, exultetur deſertum & floreat 474. & 513

Eſ. 40 Videbit omnis caro ſalutare tuum 479

Penniger abiuit tanquam aquilæ 702

Eſ. 41 Ego deus primus & nouiſſimus 317. et 322

Eſ. 43 Ecce puer meus quem elegi 698. & 540

Laborauit Aegyptus & mercatus Aethiopum & Sabiam uiri excelſi ad te tranſibunt 62

Confitere peccata tua prior 644. & 684

Eſ. 44 Exoriētur tanquam ſalix ſuper defluentem aquam 689

Ecce deleam ut nubes iniuſtitias tuas 562

Eſ. 45 Ego ſum deus, & ante me non eſt alius, & poſt me non erit 61

Quoniam in te eſt deus, & non eſt deus præter te 63. & 82

Ecce manu mea firmaui cœlum 579

Eſ. 48 Ne dicas de mandatis meis quód cognoueris ea 591

Eſ. 49 Poſuit me tanquã ſagittam electam 622. & 649

Tempore accepto exaudiuit te 534

Eſ. 52 Quàm pulchri pedes euangelizantium pacem 629

Ecce adſum 621

Eſ. 53 Generationem eius quis propheta enarrabit? 22

Ipſe peccata ueſtra ſuſcepit 696

Hic peccata noſtra portat & pro nobis dolet 217

Eſ. 59 Veniet ex Sion qui liberabit, & auertet impietates ex Iacob 438

Eſ. 61 Spiritus domini ſuper me, propterea unxit me

me 144.& 775
Prædicare captiuis remiſsionem & cæcis uiſionem pag. 510.& 688
Eſ.63 Ante ſolem permanet nomen eius 262
Eſ.65 Palam apparui non interrogantibus me, & inuentus ſum non quærentibus me 79
Ecce q ſeruiũt mihi mãducabũt,uos uero eſurietis 77
Et benedicent deum uerum,& qui iurant ſuper terrã, iurabunt in deum uerum 78.& 79
Eſ.66 Cœlum mihi thronus,& terra ſcabellum pedum meorum 3.& 664
Super humilem & trementem uerba ſua deus reſpicit. pag. 293
Hier.1 Priuſquam formarẽ te in utero noui te 623
Hier.5 Iuxta eſt uerbum tuum in ore tuo 227
Hier.6 Standum per fidem 9
State in uijs domini, & interrogate uias eius æternas. pag. 550.& 651
Hier.9 Non glorietur ſapiens in ſapiẽtia ſua 636
Hier.10 Hic deus noſter eſt,& non deputabitur aliter ad eum 64
Hier.14 Dilexerunt mouere pedes ſuos 674
Hier.17 Diem hominis non concupiui 455
Hier.18 Sicut lutum figuli uos eſtis in manib. meis pag. 456
Hier.20 Maledicta dies in qua genitus ſum 623
Hier.23 Deus appropians ego, & non deus de longe 612
Suſcitabo illis Dauid regem orientem iuſtum 662
Hier.30 Si audiſtis huiuſmodi,ſi peperit maſculus. pag. 668
Hier.31 Hæc dicit dominus 695
Hier.48 Maledictus qui facit opera dei negligenter 553
Hier.Thren.3 Bonum iuueni cum fert iugum graue in iuuentute ſua 553
Ezech.2 Mitto te ad domum Iſrael qui exacerbauerunt me 515
Ezech.3 Sanguinẽ eius de manu tua requirã 708
Ezech.16 Pater tuus Chananæus, mater tua Cethæa 467
Dan.7 Sedes eius flamma ignis ardens 527
Dan.9 Reſurgent alij in uitam, alij in confuſionem æternam 466
Dan.12 Vade Daniel,quia clauſi ſunt ſignatiq; ſermones 605
Dan.20 In diebus regum illorum excitabit deus cœli regnum aliud 731
Oſee 10 Metite uos in fructu uitæ, & illuminate uos in lumine ſcientiæ 548
Iohel.2 In nouiſsimis diebus effundam ſpiritũ meũ ſuper omnem carnem 145
Am.8 Ecce induco famẽ ſuper terrã 487.& 737
Am.9 Reuelabo tabernaculum Dauid quod cecidit pa. 458
Ion.2 Omnes ſuſpenſiones tuæ & fluctus tui ſuper me tranſierunt 536
Abyſſus multa circumfudit me 448
Mich.1 Deſcendet ſuper excelſa terræ,& conteret montes ſubtus ſe 507
Mich.5 Et tu Bethleem domus Ephrata minima es ut ſis in millibus Iuda 666
Agg.2 Adhuc ſemel & ego moueho cœlum & terram & mare 645
Zach.4 Gaude filia Sion,ecce rex tuus uenit 505
Zach.12 Et uidebunt in quem compunxerũt 488
Mal.3 Ego ſum & non demutor 249.& 769
Matth.1 Vocabis nomen eius Ieſum 582
Matth.2 Defuncti ſunt qui animam eius quærebãt pag. 222
Matth.3 Parate uias domini 523
Baptizato Ieſu confeſtim deſcendit de aqua 679
Hic eſt filius meus dilectus,in quo bene complaciũt 21
Matth.4 Omnia hæc tibi dabo ſi procidens adoraueris me 602
Tunc reliquit eum diabolus, & ecce angeli miniſtrabant ei 679
Matth.5 Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum 670
Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam 496
Beati mundo corde,quia deum uidebunt 573
Beati eſtis cum uos perſequentur 616
Non ueni legem ſoluere,ſed implere 556
Iota unum non præteribit ex lege 609
Qui ſolem ſuũ oriri ſinit ſuper bonos & malos 575
Matth.6 Intra in cubiculum tuum,et claude oſtium tuum,& ora 518
Sanctificetur nomen tuum 681
Adueniat regnum tuum 623
Fiat uoluntas tua 681
Vngite caput ueſtrum & lauate faciem 717
Lucerna corporis tui eſt oculus tuus 593.& 705
Nolite ſolliciti eſſe de craſtino 477
Matth.7 Quo iudicio iudicaueritis,iudicabitur de uobis 614
Anguſta & tribulata uia ad uitam ducens 743
Attendite à pſeudoprophetis qui ueniunt ad uos in ueſtimentis ouium 277
Non ſemnis qui dicit mihi domine domine introibit in regnum cœlorum 276
Tunc iurabo quia non noui uos 192
Matth.8 Deſcendente eo de monte ſecutæ ſunt eum turbæ 698
Affer munus tuum in teſtimoniũ quod conſtituit Moſes illis 550
Quid mihi & tibi fili dei altiſsimi 108

Matth. 9 Fili remiſſa tibi ſunt peccata 669
Quis me tetigit? 621
Matth. 10 Eſtote prudentes ut ſerpentes, ſimplices ut columbæ 309
Tradent uos & flagellabunt in ſynagogis 616
Dabitur uobis in illa hora quid loquamini 581
Non uos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus patris ueſtri pag. 525
Non conſummabitis ciuitates Iſrael donec ueniat filius hominis 647
Nolite timere eos qui poſſunt corpus occidere 465
Qui confitetur me coram hominibus, confitebor eum coram patre 749
Qui non tulerit crucem & ſequutus me fuerit 565
Matth. 11 A diebus Ioannis regnum cœlorum uim patitur 452
Abſcondiſti à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis 605
Nemo nouit patrem niſi filius 677
Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, ego reficiam uos 593. & 753
Tollite iugum meum ſuper uos 655
Matth. 12 Bonus homo de bono theſauro profert bona 463
Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio & iudicabunt generationem hanc 452
Matth. 13 Aperiam in parabolis os meum 432
Multi prophetæ & iuſti quæſierunt uidere quæ uos uidetis 583. & 667
Tunc iuſti fulgebunt ut ſol 245
Matth. 14 Non habemus hic niſi quinq; panes 34
Matth. 15 De corde exeunt cogitationes malæ 582
Matth. 16 Tu es Chriſtus filius dei uiuentis 27 & 102
Caro & ſanguis non reuelauit tibi 704
Vade poſt me ſatana, ſcandalum es mihi 663
Matth. 17 Reſplenduit facies eius ut ſol 245
Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene complacitum eſt 21
Matth. 18 Quod ſi dexter oculus ſcandalizauerit te, erue eum 607
Matth. 19 Nemo bonus niſi ſolus deus 753
In regeneratione uos ſedebitis ſuper duodecim thronos 494. 669. & 630
Matth. 22 Sum deus Abrahã, Iſaac, & Iacob 693
Non eſt deus mortuorum ſed uiuentium 458. & 693
Si Dauid in ſpiritu uocat eum dominum 698
Matth. 23 Super cathedram Moſi ſedent ſcribæ pag. 698
Ne uocemini magiſtri, quia magiſter ueſter Chriſtus pag. 167
Comedentes domos uiduarum 465
Quoties uolui congregare filios tuos 699
Matth. 24 Beatus qui permãſerit uſq; ad finẽ 241
Et ſi quis ſuper tectum eſt non deſcendat 656
Sicut fulgur exit ab oriente 679
De die autem & hora nemo ſcit neq; angeli in cœlis, neq; filius, niſi pater ſolus 189
Cœlum & terra præterient, uerba autem mea non tranſient 585
Matth. 25 Amen dico uobis, neſcio uos 192
Omni habenti dabitur, & qui non habet auferetur ab eo quod habet 541. & 553
Quæ feciſtis uni ex minimis mihi feciſtis 670
Matth. 26 Ad ſepeliendum me fecit 223
Triſtis eſt anima mea 721
Pater, ſi poſſibile tranſeat à me calix iſte 202. 210. & 212
Non potuiſtis una hora mecum uigilare 213
Dormite iam & requieſcite ibid.
Surgite eamus hinc 188
Amodo uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis 210. & 446
Soluite templum & in triduo ædificabo 752
Matth. 27 Deus deus meus ad quid me dereliquiſti 202. 207. 209. 210. & 218
Matth. 28 Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra 726
Euntes docete omnes gentes, baptizantes in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti 18
Sum uobiſcum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi 636. & 640
Marc. 1 Tu es filius meus dilectus, in quo bene complacitum eſt 59. & 97
Marc. 2 Nemo mittit uinum nouum in utres ueteres 583
Mar. 9 Si pes dexter ſcandalizat te, abſcinde eum pag. 626
Marc. 10 Quid me dicis bonum, nemo bonus niſi ſolus deus 166
Qui uult eſſe maior, fiat omnium minimus 613
Marc. 12 Diliges proximum ſicut teipſum 617
Non es longe à regno dei 171. & 757
Quomodo dicunt ſcribæ filium eſſe Dauid 172
Mar. 14 Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem 202. 207. 210. & 212
Es ne Chriſtus filius dei benedicti 109
Luc. 1 Spiritus ſanctus deſuper ueniet in te 28
Luc. 4 Scimus quia ſis ſanctus dei 527
Luc. 6 Diligite inimicos ueſtros & benefacite 581
Væ uobis qui ridetis, quoniam flebitis 635
Luc. 8 Crede & ſaluus eris 776
Luc. 9 Nemo retro reſpiciens & aratrum tenens, aptus eſt regno cœlorum 632
Luc. 10 Dedi uobis poteſtatem calcare ſuper ſerpentes & ſcorpiones 583
Nemo nouit patrem niſi filius, & cui uoluerit filius aperire

aperire 21
Luc. 11 Væ uobis legis doctores, qui abſtuliſtis clauem ſcientiæ 426
Luc. 12 Sint lumbi ueſtri præcincti & lucernæ ueſtræ ardentes 592
Beatus ſeruus quem dominus uigilantē inuenerit 194
Ignem ueni mittere in terram 622
Adhuc habeo alio baptiſmo baptizari 556
Erunt ex hoc quinq; in una domo diuiſi, tres in duos, & duo in tres diuidentur 370
Luc. 13 Hanc ligauit ſatanas annis decem & octo, pag. 574
Luc. 14 Qui uenit ad me, & non odit patrem ſuum 597
Luc. 15 Peccaui pater in cœlo & coram te 600
Luc. 56 Fili recordare quia bona recepiſti in uita tua 635
Luc. 17 Non uenit regnum dei cum obſeruatione pag. 451
Luc. 18 Nunquid cum uenerit filius hominis inueniet fidem ſuper terram 487
Luc. 22 Sed non ut ego uolo, ſed ſicut tu uis 212
Apparuit angelus de cœlo corroborans eum 214
Erat ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis ibidem
Luc. 23 Hodie mecum eris in paradiſo 211 & 681
Pater commendo in manus tuas ſpiritum meum 202 207. 211. & 223
Luc. 24 Tu ſolus peregrinus es in Iſrael, & neſcis quæ facta ſunt 538
Oportebat impleri omnia quæ de eo ſcripta ſunt in lege 641
Videte manus meas et pedes meos, quia ego ſum 694
Ioann. 1 In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum 5. 6. 23. & 24
Sine eo factum eſt nihil 25
Lux lucet in tenebris 703
Quotquot receperunt eum, poteſtatem dedit filios dei fieri 639
Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis 209 236. & 320
De plenitudine eius omnes accepimus 690
Deum nemo uidit unquam, niſi unigenitus filius qui eſt in ſinu patris 104
Ioan. 2 Vbi defeciſſet uinū, dicit mater Ieſu ad eum, Vinum non habent 34
Soluite templum hoc, & in tribus diebus erigam 222
Ioan. 3 Spiritus ubi uult ſpirat, & uocem eius audis pag. 271
Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo pag. 701
Sic deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret 104
Qui credit in me non iudicatur, qui autem non credit, iam iudicatus eſt 437
Hoc eſt autem iudicium, quia lux uenit in hunc mundum 456
Ioan. 4 Deus eſt ſpiritus, & adorantes eum in ſpiritu & ueritate adorare oportet 29. & 30
Leuate oculos ueſtros, & aſpicite regiones, quia albæ ad meſſem 661. & 772
Ioan. 5 Pater meus uſq; modo operatur, & ego operor 118. 121. 181. & 765
Quia non ſolum ſoluiſſet ſabbatum, ſed & patrē ſuum dixiſſet deum 117. & 280
Aequalem ſe faciens deo 328
Amen dico uobis, non poteſt filius à ſe facere quicquā, niſi quæ uidet patrem facientem 118. 182. 696
Quæcunq; pater facit, eadem & filius facit ſimiliter 181. 183. 329. 764. & 703
Pater nullum iudicat, ſed omne iudiciū dedit filio 120
Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, pag. 253
Qui credit in me, non iudicabitur 453. & 681
Honorem ab hominibus non accipio 756
Ille erat lucerna ardens & lucens 593
Opera quæ ego facio teſtantur de me 97. & 169
Qui miſit me pater teſtificatus eſt de me 168. & 755
Quoniam quem miſit ille, hunc non creditis 169
Ego ueni in nomine patris, & non accepiſtis me: ſi alius uenerit in nomine ſuo, illum recipietis 169 & 170
Honorem eius qui eſt ſolus deus non quæritis 169
Ioan. 6 Hoc eſt opus dei, ut credatis ei quem miſit ipſe 152. & 761
Hunc pater conſignauit deus 153
Non ueni uoluntatem meā facere, ſed eius qui miſit me 35. & 197
Ego ſum panis uiuus de cœlo deſcēdens 651. & 205
Nemo uenit ad me niſi pater traxerit eum 243
Caro mea uere eſt cibus, & ſanguis meus uere potus 141. & 773
Sciebat Ieſus ab initio qui eſſent non credentes 189
Ioan. 7 Qui biberit de aqua quam ego dabo, flumina de uentre eius fluent 509
Ioan. 8 Non reliquit me ſolum pater, quia ego quæ ei ſunt placita facio ſemper 183
Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati 633
Si deus pater ueſter eſſet, diligeretis utiq; me: ego enim ex deo exiui 99
Vos ex patre diabolo eſtis 629
Neq; me ſcitis, neq; unde ſim noſtis 98
Tulerunt Iudæi lapides ut lapidarent eum 761
Ioann. 9 Scimus quia peccatores deus non audit pag. 465
Ioan. 10 Pono animā meam, ut iterū ſumā eam 752
Qui ſunt ex ouibus meis uocem meam audiunt 766

Nemo tollit animam meam, ſed ego pono à me 222 & 729
Nec quiſquam rapiet eas de manu mea 767
Tulerunt lapides ut lapidarent eum 761
Ego & pater unum ſumus 122. 123. 124. 128. 195. & 768
Si illos dixit deus ad quos uerba dei facta ſunt 677
Si non facio opera patris mei, nolite credere 125. 126. & 768
Ioan. 11 Infirmitas iſta non eſt ad mortem 170 & 756
Ioan. 13 Surrexit à cœna & poſuit ueſtimenta 698
Nunc honorificatus eſt filius hominis 179. & 762
Deus honorificatus eſt in eo 179. 210. 247. & 763
Ioan. 14 Creditis in deum, & in me credite 168 & 754
Ego ſum uia ueritas & uita 267. & 771
Nemo uenit ad patrem niſi per me 129
Qui me uidet, uidet & patrem 21. 22. 25. & 132 & 772
Tanto tempore uobiſcum ſum, & non cognouiſtis me pag. 772
Domine oſtende nobis patrem 130
Verba quæ ego loquor non à me loquor, ſed pater qui in me manet, ipſe facit opera ſua 132. & 705
Ego in patre ſum, & pater in me 32. 42. 180. & 632
Alium conſolatorem pater mittet uobis 643
Manſionem apud patrem meum faciemus 146
Nemo uadit ad patrem niſi per me 650. & ſeq.
Pacem meam relinquo uobis, pacem do uobis 624
Non turbetur cor ueſtrum, neq; formidet 574
Pater maior me eſt 37. 185. 187. 234. & 700
Venit princeps mundi, & non inuenit in me quicquã 537. & 709
Ioan. 15 Cum uenerit aduocatus, quem mittam à patre uobis 142. & 774
Ioan. 16 De meo accipiet, & annunciabit uobis pag. 774
Omnia quæcunq; habet pater mea ſunt 143. & 760
Vos me amaſtis & credidiſtis, quia à deo exiui 759
Nunc palam loqueris, & prouerbiũ nullum dicis 100
Nunc ſcimus quia noviſti omnia 759
Non ſum ſolus, quoniã pater mecũ eſt 174. & 703
Ioan. 17 Pater, uenit hora, clarifica filium tuũ 36. 37. 174. & 759
Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcant te ſolum uerũ deum 38. 175. 178 760
Opus conſummaui quod dediſti mihi 699
Glorifica me pater apud temetipſum 178. 446. 720. & 762
Manifeſtaui nomen tuum hominibus 41. 42. 497. 695. & 699
Omnia tua mea ſunt 175. & 177
Pater ſancte ſerua eos in nomine tuo 214. & 647
Quos dediſti mihi cuſtodiui, & perdidi ex eis neminem 215
Vt omnes unum ſint, ſicut & tu pater in me & ego in te 139
Pater quos dediſti mihi uolo ut ubi ſim ego & illi ſint mecum 185
Ioan. 18 Calicem quem dedit mihi pater meus 699
Regnum meum non eſt de hoc ſeculo 243
Tu dixiſti 446
Ioan. 19 Regem non habemus niſi Cæſarem 457
Impleuerunt ſpongiam plenam aceto hyſopum admiſcentes obtulerunt ori eius 540
Ioan. 20 Vade ad fratres meos, & dic eis 235
Aſcendo ad patrem meũ & patrem ueſtrum, ad deum meum & deum ueſtrum 232. & 234
Venit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit in medio diſcipulorum 40. & 235
Dominus meus & deus meus 116
Act. 1 Non eſt ueſtrum ſcire tempora uel momenta quæ pater poſuit in ſua poteſtate 197
Act. 2 Omnis quicunq; inuocauerit nomen domini ſaluus erit 79
Act. 3 Aurum & argentum non eſt mihi 572
Act. 4 Conuenerunt in ueritate in ciuitate iſta aduerſus ſanctum filium tuum Ieſum 440
Multitudinis credentium erat anima una & cor unum 138. 629. & 671
Act. 9 Saule Saule quid me perſequeris? 445
Act. 13 Hanc deus expleuit filijs noſtris ſuſcitãs dominum à mortuis 447
Sicut in Pſalmo primo ſcriptum eſt, Filius meus es tu pag. 439
Act. 15 Ponere iugũ ſuper collum diſcipulorũ 441
Act. 17 Deus nõ in manufactis tẽplis habitat 646
Non longe à nobis manentem quærimus deum 612
Quia in ipſo mouemur & uiuimus 686
Rom. 1 Quæ inuiſibilia eius à creatione mundi ipſius facta intellecta aſpiciuntur 512
Propterea tradidit eos deus in ſenſum reprobũ 457
Rom. 2 Cum ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt pag. 660
Rom. 5 Tribulatio patientiam perficit 696
Quoniã ſi adhuc peccatores eramus Chriſtus pro nobis mortuus eſt 479
Iuſtificati per ſanguinẽ liberabimur ab ira p illũ 443
Rom. 7 Quæ ſub marito eſt mulier, uiuo marito iuncta eſt legi 670
Scimus quia lex ſpiritualis eſt 557
Quis me liberabit de corpore mortis huius 581
Video aliam legem in membris meis 689
Ro. 8 Deus filium miſit in ſimilitudine carnis peccati 208

Vos

Vos nõ eſtis in carne ſed ſpiritu, quia ſpiritus dei in uobis eſt 144.& 624
Quotquot ſpiritu dei aguntur, filij dei ſunt 106
Non accepiſtis ſpiritũ ſeruitutis iterũ in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum in quo clamamus Abba pater 31
Vanitati creatura ſubiecta eſt non ſponte 258
Quod enim quid oremus qualiter oporteat neſcimus pag. 469
Qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed tradidit eũ pro nobis 107
De peccato condemnauit peccatũ in carne 529
Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnat? 225
Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? 574
Ro. 9 Ex quibus eſt Chriſtus ſuper omnia benedictus pag. 633
Ro. 10 Finis legis Chriſtus eſt 564
Ne dixeris in corde tuo, quis aſcẽdet in cœlum? hoc eſt Chriſtum deducere 227
Corde creditur ad iuſtitiã, ore fit cõfeſſio ad ſalutẽ 228
Ro. 11 Ecce bonitatem & ſeueritatem dei 573
Excæcatio ex parte Iſraeli accidit donec plenitudo gentium intrauerit 483. 492. & 629
Secundum electionem dilecti propter patres 244
O pfundũ diuitiarũ ſapiẽtiæ et ſciẽtiæ dei 248. 657
Quàm inſcrutabilia iudicia dei 544
Ro. 12 Cum omnibus hominibus pacẽ habeatis 624
Mihi uindicta, & ego retribuam 614
1 Cor. 1 Diuites facti eſtis in ipſo in omni uerbo & ſcientia 509. & 555
Nunquid diuiſus eſt Chriſtus, ut alius ſit Ieſus crucifixus, alius Chriſtus uirtus & ſapientia dei 224
Euangelizare miſit me Chriſtus nõ in ſermone ſapientiæ, ne inanis fiat crux Chriſti 43
1 Cor. Non iudicaui me quicquã ſcire, niſi Chriſtum crucifixum 614
Spiritus omnia ſcrutatur etiam altitudines dei 194
Animalis homo non percipit quæ ſunt dei 605
1 Cor. 3 Lacte uos potaui non cibo 538
Fundamentum aliud non eſt quàm Chriſtus 691
Vos eſtis templũ dei, & ſpiritus inhabitat uobis 646
1 Cor. 4 Quid habes quod non accepiſti 636
In uirga ueniam ad uos an in charitate & ſpiritu manſuetudinis 449
1 Cor. 5 Iudicaui iſtum tradere ſatanæ in interitum carnis 601
1 Cor. 6 Magno precio redempti eſtis 687
1 Cor. 7 Solutus es ab uxore, noli quærere ligationẽ pag. 641
Vellem omnes homines eſſe ſicut & me 652
1 Cor. 8 Si ſunt qui dicantur dij ſiue in cœlo ſiue in terra 677
Vnus dominus Ieſus Chriſtus 150
1 Cor. 9 An non habemus poteſtatem ſororem mulierem circumducendi 595
Num pecudum deo curæ? 369
Subijcio mihi corpus meũ & in ſeruitutẽ redigo 685
1 Cor. 10 An neſcitis quia patres noſtri ſub nube fuerunt 679
Lex umbram habet futurorum bonorum 688
Non poteſtis menſæ domini participes eſſe, & menſæ demoniorum 541
Sine offenſione eſtote Iudæis & Græcis 466
1 Cor. 12 Nullus in ſpiritu dei loquens Ieſum anathema dicit 776
Deus qui operatur omnia in omnibus 777
1 Cor. 14 Si quis nõ cognoſcit, nõ cognoſcetur 438
1 Cor. 15 Chriſtus mortuus pro peccatis ſecundum ſcripturam 226
Non ſum dignus uocari apoſtolus, quia perſecutus ſum eccleſiam 684
Quoniam per hominem mors & per hominem reſurrectio mortuorum 239. 241. & 246
Vnuſquiſq; autem in ſuo ordine 588
Cum tradiderit regnum deo patri 242. & 245
Cum dixerit omnia ſubiecta ſunt abſq; eo qui ſubiecit ei omnia 232
Cum ſubiecta fuerint ei omnia, tunc ipſe ſubiectus erit illi 242. & 244
Vt ſit deus omnia in omnibus 246. & 249
Bonos mores ſubuertunt colloquia praua 621
Quod ſeminatur in corruptelam, reſurget in incorruptionem 450
Primus homo de terra limo, ſecundus homo de cœlo pag. 205
Qualis terreſtris talis & cœleſtis 632
2 Cor. 1 Qui exhortatur nos in omni tribulatione pag. 581
2 Cor. 2 Ita Chriſti bonus odor ſumus deo in omni loco 672
2 Cor. 3 Lex non in tabulis lapideis, ſed carnalibus ſcripta 606
Dominus ſpiritus eſt, & ubi ſpiritus domini ibi libertas eſt 50
Nos reuelata facie gloriam dei ſpectantes in eandem ipſam transformemur imaginem 573
2 Cor. 4 Sine nobis regnatis, & utinam regnetis pag. 569
2 Cor. 5 In quo nolumus diſpoliari, ſed ſuperindui pag. 510
Peregrinandum à corpore & cum Chriſto manendum pag. 557
Deus erat in Chriſto mundũ reconcilians ſibi 156
2 Cor. 6 . Ecce nunc uenit tempus acceptum 603
Non anguſtiamini in nobis ſed in uobis 569
Quæ participatio lucis ad tenebras 706
Quis inhabitabo in his & in illis ambulabo 668
2 Cor. 9 Hilarem datorem deus amat 675

2 Cor. 10 Noſtra arma non ſunt carnalia, ſed potentia deo 528
2 Cor. 11 In laboribus copioſius, in plagis abundantius 654
2 Cor. 12 Propter eminentiam reuelationis datus eſt mihi ſtimulus carnis 595
2 Cor. 13 Nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate, uiuit tamen ex uirtute dei 225.469.& 753
Gal. 1 Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem 465
Gal. 2 Mortuus ſum legi ut uiuam deo 708
Viuo iam non ego, ſed uiuit in me Chriſtus 572.588
Gal. 3 Chriſtus redemit nos de maledicto legis 472
Conſummate eum in ſpiritu lenitatis 716
Omnes unum eſtis in Chriſto Ieſu 138.& 651
Gal. 4 Vbi uenit impletio temporis miſit deus filium ſuum factum de muliere 268
Spiritus in cordibus noſtris clamat abba pater 611
Donec Chriſtus formetur in nobis 706
Abraham duos filios habuit, unum ex ancilla, et unum ex libera 549
Gal. 5 Quod ſi mordetis inuicem, [illegible] conſumamini ab inuicem 481
Gal. 6 Mihi abſit gloriari, niſi in cruce domini Ieſu 455.& 572.
Quotquot regulæ huic obſecundabunt, pax ſuper eos & ſuper Iſrael dei 626.& 683.
Eph. 1 Benedictus deus qui nos benedixit in omni benedictione ſpirituali 519.& 652
Deus domini noſtri Ieſu pater claritatis det uobis ſpiritum ſapientiæ 237
Eph. 2 In quibus uitijs & uos aliquando ambulaſtis pag. 601
Secundum principem aeris huius ſpiritum 654
Vos qui eratis longinqui 614
Euangelizauit uobis pacem qui longe, & pacem qui prope 513
Vos eſtis ciues ſanctorum 628
Eph. 3 Quod alijs temporibus non eſt cognitum filijs hominum 704
Eph. 4 Vnus dominus, una fides, unũ baptiſma 229
Vnus deus pater omniũ, qui eſt ſuper omnes & per omnia & in omnibus nobis 229.& 149
Vnicuiq; data eſt demonſtratio ſpiritus ad utilitatem pag. 594
Qui cum aſcendit in altitudinem captiuam egit captiuitatem 482
Induite nouum hominem, eum qui ſecundum deum creatus eſt 268
Eph. 6 In natiuitate ſenſus eorum obtenebrati 566
Non nobis pugna eſt aduerſus carnẽ & ſanguinẽ 598
Phil. 1 Mihi uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrũ 587
Phil. 2 Implete meum gaudium ut idipſum ſapiatis eandem charitatem habentes 671
Hoc ſapite in uobis quod & in Chriſto Ieſu 594
Qui cum in forma dei eſſet non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem deo 154.253.280.448.594 649.696.700.& 726
Seipſum inaniuit forma ſerui aſſumpta 154.165 179.206.208.235.250.& 753
In ſimilitudine hominum conſtitutus 208
Factus obediens uſq; ad mortem, mortem autem crucis 242.469.& 679
Donauit illi deus nomen quod eſt ſuper omne nomen 187.702.& 751
Omnis lingua confitebitur 543
Quia dominus Ieſus eſt in gloria dei patris 180.& 764
Phil. 3 Sequor ut apprehendam in quo apprehenſus ſum 452
Quotquot perfecti ſumus hæc ſentiamus, & ſi quid aliter ſentitis, id deus quoq; reuelabit 240
Quorum finis eſt interitus, & quorum deus uenter eſt pag. 241
Noſtra conuerſatio eſt in cœlis ibid.& 721
Phil. 4 Pax dei quæ exuberat omnẽ ſenſum prudentiæ 631
Col. 1 Qui eſt imago dei inuiſibilis 155.& 251
Primogenitus omnis creaturæ 447
Viſibilia & inuiſibilia per ipſum & in ipſo 25
In ipſo reconciliata omnia 726
Sacramentũ quod abſconditum fuit 704
Col. 2 In Chriſto ſunt omnes theſauri ſapiẽtiæ & ſcientiæ abſconditi 191
Videte ne quis decipiat uos per philoſophiam inanem 7.157.162.257.& 751
In ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter 22.33.197.& 748
Eſtis in illo repleti qui eſt caput omnis principatus 163.& 751
In quo & circuncisi eſtis 751
Circuncidimur nos non circunciſione carnali, ſed circunciſione Chriſti 163
Et uos cum eſſetis mortui in peccatis & præputio corporis ueſtri conuiuificauit 529
Delens quod aduerſus nos erat chirographũ in ſententijs 751
Spolians ſe carne, & principatus & poteſtates traduxit cum fiducia 217
Col. 3 Quia uita noſtra abſconſa eſt cum Chriſto in deo 556
Mortificate membra ueſtra terreſtria 708
Qui renouatur in cognitionem ſecundum imaginẽ creatoris 659
1 Theſſ. 2 Sine intermiſsione orantes 434
1 Theſſ. 4 Et nos qui uiuimus, qui reſidui erimus, rapiemur cum nubibus obuiam deo in aera 458
1 Theſſ. 5 Vos filij lucis eſtis & nõ tenebrarũ 624

1 Tim. 1 Quos tradidi ſatanæ ut diſcant non blaſphemare 601
1 Tim. 2 Exoro primum omnium fieri precationes 714
1 Tim. 3 Non neophytum, ne inflatus incidat in iudicium diaboli 559
Vt oporteat in domo dei diuerſari 506
1 Tim. 4 In nouiſsimis temporibus recedent quidam à fide 199
Ne per negligentiam ac deſidiam indigni prædicatione uerbi dei ſimus 568
1 Tim. 5 Teſtor uobis coram deo & Chriſto Ieſu & angelis eius 597
1 Tim. 6 Rex regum & dominus dominantium pag. 685
2 Tim. 2 Dabit tibi dominus in omnibus intellectũ pag. 239
2 Tim. 3 Omnes uolentes religioſe uiuere in Chriſto, perſecutionem patientur 584
Quod ab infantia ſacras literas noſti 547
2 Tim. 4 Erit tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt 199
Quod ſupereſt, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ 654
Tit. 1 In ſpe uitæ æternæ, quam promiſit deus ante tempora æterna 260
Sunt multi non ſubditi uaniloqui ſeductores 135
Tit. 3 Neq; attenderent fabulis atq; genealogijs pag. 219
Heb. 2 Omnia ſubiecit pedibus eius 243
Sunt efficientes ſpiritus in miniſterium miſsi 659
Heb. 3 Participes Chriſti facti ſumus 575
Heb. 10 Oportet eum regnare donec ponat inimicos ſub pedibus ſuis 587
1 Pet. 2 Aedificamini domus ſpiritualis regnum pag. 460
Vos genus electum, regale ſacerdotiũ 454. & 594
1 Ioan. 2 Ipſe eſt placatio pro peccatis noſtris 505
1 Ioan. 5 Quia ſcimus quod filius dei uenit, & concarnatus eſt propter nos 105
Si quis uideat fratrem ſuum peccare, ſed non ad mortem 716
Apoc. 3 Hæc dicit ſanctus & uerus qui habet clauẽ Dauid, qui aperit, & nemo claudit 426
Stans ante oſtium uerbi dei 586
Apoc. 5 Nullus in cœlo, ſuper terram, neq; infra terram obſignatum librum aperire poterat 448
Noli flere, ecce uicit leo de tribu Iuda radix Dauid pag. 427
Apoc. 6 Quouſq; dominus ſanctus & uerus nos iudicas 714
Apoc. 22 Ex utraq; parte fluminis arbor uitæ 436

FINIS

SERIES CHARTARVM
αβ abcdefghiklmnopqrstuxyz ABCDE
FGHIKLMNOPQRSTVXYZ AaBbCcDd
Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu
Xx Yy Zz &&. Omnes ſunt terniones,
præter Vu duernionem.

BASILEAE APVD HIER. FROBEN. ET NIC.
EPISCOPIVM ANNO M. D. L.
Menſe Martio.

FRO BEN.

Laboratorio
Restauro
Pandimiglio
ROMA

1969

2 Cor. 10 Noſtra arma non ſunt carnalia, ſed potentia deo 528
2 Cor. 11 In laboribus copioſius, in plagis abundantius 654
2 Cor. 12 Propter eminentiam reuelationis datus eſt mihi ſtimulus carnis 595
2 Cor. 13 Nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate, uiuit tamen ex uirtute dei 225.469.& 753
Gal. 1 Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem 465
Gal. 2 Mortuus ſum legi ut uiuam deo 708
Viuo iam non ego, ſed uiuit in me Chriſtus 572.588
Gal. 3 Chriſtus redemit nos de maledicto legis 472
Conſummate eum in ſpiritu lenitatis 716
Omnes unum eſtis in Chriſto Ieſu 138.& 651
Gal. 4 Vbi uenit impletio temporis miſit deus filium ſuum factum de muliere 268
Spiritus in cordibus noſtris clamat abba pater 611
Donec Chriſtus formetur in nobis 706
Abraham duos filios habuit, unum ex ancilla, et unum ex libera 549
Gal. 5 Quod ſi mordetis inuicem, [illegible] conſumamini ab inuicem 481
Gal. 6 Mihi abſit gloriari, niſi in cruce domini Ieſu 455.& 572
Quotquot regulæ huic obſecundabunt, pax ſuper eos & ſuper Iſrael dei 626.& 683.
Eph. 1 Benedictus deus qui nos benedixit in omni benedictione ſpirituali 519.& 652
Deus domini noſtri Ieſu pater claritatis det uobis ſpiritum ſapientiæ 237
Eph. 2 In quibus uitijs & uos aliquando ambulaſtis pag. 601
Secundum principem aeris huius ſpiritum 654
Vos qui eratis longinqui 614
Euangelizauit uobis pacem qui longe, & pacem qui prope 513
Vos eſtis ciues ſanctorum 623
Eph. 3 Quod alijs temporibus non eſt cognitum filijs hominum 704
Eph. 4 Vnus dominus, una fides, unũ baptiſma 229
Vnus deus pater omniũ, qui eſt ſuper omnes & per omnia & in omnibus nobis 229. & 149
Vnicuiq; data eſt demonſtratio ſpiritus ad utilitatem. pag. 594
Qui cum aſcendit in altitudinem captiuam egit captiuitatem 482
Induite nouum hominem, eum qui ſecundum deum creatus eſt 268
Eph. 6 In natiuitate ſenſus eorum obtenebrati 566
Non nobis pugna eſt aduerſus carnẽ & ſanguinẽ 598
Phil. 1 Mihi uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrũ 587
Phil. 2 Implete meum gaudium ut idipſum ſapiatis eandem charitatem habentes 671
Hoc ſapite in uobis quod & in Chriſto Ieſu 594
Qui cum in forma dei eſſet non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem deo 154.253.280.448.594 649.696.700.& 726
Seipſum inaniuit forma ſerui aſſumpta 154.165 179.206.208.235.250.& 753
In ſimilitudine hominum conſtitutus 208
Factus obediens uſq; ad mortem, mortem autem crucis 242.469.& 679
Donauit illi deus nomen quod eſt ſuper omne nomen 187.702.& 751
Omnis lingua confitebitur 543
Quia dominus Ieſus eſt in gloria dei patris 180. & 764
Phil. 3 Sequor ut apprehendam in quo apprehenſus ſum 452
Quotquot perfecti ſumus hæc ſentiamus, & ſi quid aliter ſentitis, id deus quoq; reuelabit 240
Quorum finis eſt interitus, & quorum deus uenter eſt pag. 241
Noſtra conuerſatio eſt in cœlis ibid. & 721
Phil. 4 Pax dei quæ exuberat omnẽ ſenſum prudentiæ 638
Col. 1 Qui eſt imago dei inuiſibilis 155.& 281
Primogenitus omnis creaturæ 447
Viſibilia & inuiſibilia per ipſum & in ipſo 25
In ipſo reconciliata omnia 726
Sacramentũ quod abſconditum fuit 704
Col. 2 In Chriſto ſunt omnes theſauri ſapiẽtiæ & ſcientiæ abſconditi 191
Videte ne quis decipiat uos per philoſophiam inanem 7.157.162.257.& 751
In ipſo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter 22.33.197.& 748
Eſtis in illo repleti qui eſt caput omnis principatus. 163.& 751
In quo & circuncifi eſtis 751
Circuncidimur nos non circunciſione carnali, ſed circunciſione Chriſti 163
Et uos cum eſſetis mortui in peccatis & præputio corporis ueſtri conuiuificauit 529
Delens quod aduerſus nos erat chirographũ in ſententijs 751
Spolians ſe carne, & principatus & poteſtates traduxit cum fiducia 217
Col. 3 Quia uita noſtra abſconſa eſt cum Chriſto in deo 556
Mortificate membra ueſtra terreſtria 708
Qui renouatur in cognitionem ſecundum imaginẽ creatoris 659
1 Theſſ. 2 Sine intermiſſione orantes 434
1 Theſſ. 4 Et nos qui uiuimus, qui reſidui erimus, rapiemur cum nubibus obuiam deo in aera 458
1 Theſſ. 5 Vos filij lucis eſtis & nõ tenebrarũ 624

1 Tim. 1 Quos tradidi ſatanæ ut diſcant non blaſphemare 601
1 Tim. 2 Exoro primum omnium fieri precationes 714
1 Tim. 3 Non neophytum, ne inflatus incidat in iudicium diaboli 559
Vt oporteat in domo dei diuerſari 506
1 Tim. 4 In nouiſsimis temporibus recedent quidam à fide 199
Ne per negligentiam ac deſidiam indigni prædicatione uerbi dei ſimus 568
1 Tim. 5 Teſtor uobis coram deo & Chriſto Ieſu & angelis eius 597
1 Tim. 6 Rex regum & dominus dominantium pag. 685
2 Tim. 2 Dabit tibi dominus in omnibus intellectũ pag. 239
2 Tim. 3 Omnes uolentes religioſe uiuere in Chriſto, perſecutionem patientur 584
Quod ab infantia ſacras literas noſti 547
2 Tim. 4 Erit tempus cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt 199
Quod supereſt, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ 654
Tit. 1 In ſpe uitæ æternæ, quam promiſit deus ante tempora æterna 260
Sunt multi non ſubditi uaniloqui ſeductores 135
Tit. 3 Neq; attenderent fabulis atq; genealogijs pag. 219
Heb. 2 Omnia ſubiecit pedibus eius 243
Sunt efficientes ſpiritus in miniſterium miſsi 659
Heb. 3 Participes Chriſti facti ſumus 575
Heb. 10 Oportet eum regnare donec ponat inimicos ſub pedibus ſuis 587
1 Pet. 2 Aedificamini domus ſpiritualis regnum pag. 460
Vos genus electum, regale ſacerdotiũ 454. & 594
1 Ioan. 2 Ipſe eſt placatio pro peccatis noſtris 505
1 Ioan. 5 Quia ſcimus quod filius dei uenit, & concarnatus eſt propter nos 105
Si quis uideat fratrem ſuum peccare, ſed non ad mortem 716
Apoc. 3 Hæc dicit ſanctus & uerus qui habet clauẽ Dauid, qui aperit, & nemo claudit 426
Stans ante oſtium uerbi dei 586
Apoc. 5 Nullus in cœlo, ſuper terram, neq; infra terram obſignatum librum aperire poterat 448
Noli flere, ecce uicit leo de tribu Iuda radix Dauid pag. 427
Apoc. 6 Quouſq; dominus ſanctus & uerus nos iudicas 714
Apoc. 22 Ex utraq; parte fluminis arbor uitæ 436

FINIS

SERIES CHARTARVM
αβ abcdefghiklmnopqrstuxyz ABCDE
FGHIKLMNOPQRSTVXYZ AaBbCcDd
Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu
Xx Yy Zz &&. Omnes ſunt terniones,
præter Vu duernionem.

BASILEAE APVD HIER. FROBEN. ET NIC.
EPISCOPIVM ANNO M. D. L.
Menſe Martio.

FRO BEN.

Laboratorio
Restauro
Pandimiglio
ROMA

1969